בעזהשי"ת

ספר

שו"ת והידושי

שיבת ציון

מאת הרב הגאון הקדוש

מוה"ר בן ציון בלום זצ"ל הי"ד

אב"ד ק"ק סארוואש וק"ק ב' אויפאלו

מח"ס אות ציון

בן הגאון המפורסם מרן רבי עמרם בלוהם זצוקללה"ה

מח"ס שו"ת בית שערים

נערך ויוצא לאור מכת"י

ע"י ר' צבי האגער נ"י

בהוצאת

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשע"א לפ"ק

Published and copyrighted **2011**
©

להשיג הספר

בארה"ק
מכון משנה הלכות
ת.ד. 23451
קרית אונגוואר
רמות, ירושלים
(02) 586 9097

ארה"ב
Machon Mishne Halachos
1578 53rd Street
Brooklyn, N.Y. **11219**
(718) 851 0806

אנגליה
26 The Drive
London, NW**11 9**SU
020 8731 7683

נערך ונסדר ע"י
ישר גראפיקס
347.528.6918

זיכרון בהיכל ה׳

לזכר נשמת

אמי מורתי הצדקת
חכמת לב, חסודה וצנועה
אשר השרישה בנו יר"ש ואמונה

תורת חסד על לשונה, ביראת ה׳ טהורה
העמידה תלמידות רבות בעצה ותבונה

מושלמת בכשרונותיה
ובכוחות נפשה האדירים השפיעה על סביבותיה

אחת מאלף לעשות רצון הקב"ה

הרבנית פעריל דבורה ע"ה

בת יבדלחט"א כ"ק אדמו"ר רבי ישראל צבי יאיר שליט"א
מאלכסנדר

יצאה נשמתה בדמי ימיה
מתוך יסורים שקבלם באהבה
כ"ז סיון תשנ"ד

יה"ר שתהיה לנו למליצת יושר
וזכותה הגדול תעמוד לנו לעד
ומעל כנפי השכינה תרווה מאיתנו הרבה נחת דקדושה עד ביאג"צ

הונצח
על ידי בניה בבת עיניה
החתן יחיאל
והב׳ אליעזר זאב

יעמדו על הברכה

נכדי המחבר

האשה החשובה

מרת רחל בלייער שתחי'

ובנה הרה"ח

ר' דוד מנחם בלייער נ"י

ומשפחתו

אוסטרליה יצ"ו

שתרמו סכום נכבד להוצאת הספר

לעי"נ בעלה / אביו

ר' יוסף ב"ר מנחם מענדיל ע"ה

נלב"ע י"ח סיון תש"ס

תנצב"ה

ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה
ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה
מתוך נחת והרחבה

דברים אחדים

הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל (זהר ג' קל"ד), ולכל זמן ועת לכל חפץ. הנה זה כשבעים שנה מהמלחמה והחורבן הנורא אשר בלע האויב ולא חמל את כל קדושי עם ישראל, וגם חו"ז הגה"ק מרן המחבר מורינו רבי בן ציון בלוהם הי"ד קידש שם שמים בגעטטא בודאפעסט שם פרחה נשמתו ושם מנו"כ. והנה אז בשעת הזעם ברחו מפני השונא ממקום למקום בעירום וחוסר כל ועברו על כתי"ק של מרן המחבר הרבה גלגולים, ולאחר המלחמה נשארו בנס כתי"ק תשובות הלכה למעשה והלכה ברורה, ושאר כתבים הן בפלפול דאורייתא דרוש וקבל שכר, והן באגדה המושכת את הלב כמעט בכל מקצועות התורה.

והנה לזמר בשבחין בשבח המחבר או בשבח החידושין אך למותר כי כל הטובל אצבעו דבש ימצא, דבש וחלב תחת לשונו, אמרים נעימים, לחיך יערב וכצפיחית בדבש יטעם, הן בבקיאות עצומה כל רז לא אניס ליה הן בסברא ישרה הן לפלג ולחלק והן לקרב ולאחד וממרחק יביא לחמו כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה והיו לאחדים בידו. והן הנה תשובות וענינים שכתב בבירורו הלכות למעשה ושאר חידושי תורה במקצועות הש"ס.

ובמשך השנים שנה ניסינו כמה פעמים, אבדלחט"א יחד עם בן המחבר הרה"ח ר' שמואל יהודה ע"ה, להדפיס את כתבי הקודש, והשקעתי הרבה כסף והרבה זמן וכבר היו חלק מהתשובות מוכנים לדפוס ולא איסתייעא מילתא. עד שבא חתני כבני אהובי כבבת עיני היקר שלשלת היוחסין הרה"ג מוה"ר צבי האגער שליט"א רב בגולדרס גרין לונדון יצ"ו, ושם נפשו בכפו לעשות חסד של אמת ולהוציא לאור עולם כתבי קודש אלו. ויגע וטרח ללא ליאות באיסוף מאות ניירות, המה אותיות פורחות, שנמצאו בידי בניו ר' יוסף דוב ע"ה ויבדלחט"א ר' אריה שליט"א, ובמשך כמה שנים ערך את החידושים לסדרם כראוי וכיאות, לקשרם חבל בחבל נימה בנימה כדי שיתחילו הכל דולים ושותים ממנה, וגם ממקום למקום הוסיף לקח ועטרו בעטרות שיפור, משיפורי דשיפורי.

והיות כי התורה נמשלה לחתן וכלה ובקבלת התורה נתקדשו בנ"י לאביהם שבשמים וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה וידעת את ה', ובהזדמנות זו אשר נכדי היקר מאד נעלה יכנס לחופה אי"ה בשעה מוצלחת, החלטנו עם חתני הנ"ל להוציא לאור לכבוד החתן כלה והמחותנים החיבור הזה, לכבוד השמחה במעוננו, שמחת עולם לאפריונו וחתונתו של הבחור החתן בנש"ק יחיאל שליט"א, בן בני חמדת לבי הרב הגאון ר' עמרם שליט"א רב דקהילתנו הקדושה בבארא פארק, נכד המחבר זצוק"ל מצד נו"ב הרבנית הצדקנית תליט"א בת הגה"ק מוה"ר דוד שלמה זצ"ל רב באויפאלו בעמח"ס שו"ת באר דוד, חתן המחבר זי"ע, בן מרן הבעל בית שערים זצוקלה"ה נכד מרן ר' עמרם חסידא ובעל מראה יחזקאל וקונטרס הספיקות ולמעלה בקודש עד לבעל המאור ורבינו אלחנן מבעלי התוס' עד רש"י.

אין לי די מילין בפי לדבר וכ"ש לכתוב בכתב על רוב חסדיו ואמיתו לאבי שבשמים קטנתי מכל החסדים ומכל האמת, ויה"ר שהזווג יעלה יפה יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל לשם ולתפארת

אבותינו ואבות אבותינו, ויזכה אביו שליט"א ולהבחל"ח אמו בג"ע לראותו גדול בישראל וגם האם שגדלו, וזקינו ה"ה מחותני הרהגה"צ כ"ק אדמו"ר מאלכסנדר רבי ישראל צבי יאיר שליט"א וכל המשפחה שיחי', והמחותנים מצד הכלה הרהגה"צ מגזע קדושים כ"ק אדמו"ר מסאסוב ר' יוסף דוד שליט"א וכל המשפחה שיחי'.

ובסיום הדברים אתפלל תפלה קצרה י"ר שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות בבריות גופא ונהורא מעליא, ונהי' אנחנו וצאצאינו כלנו יודעי שמך ולומדי תורתיך לשמה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

כעתירת אדם מיעוט לעולם, החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן
קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק

בפתח הספר

שיר המעלות בשוב ה' את "שיבת ציון" היינו כחולמים (תהלים קכ"ו). כשבעים שנה ויותר, היו מונחים כתבי הגאון רבי בן ציון בלום זצוק"ל הי"ד, מפוזר ומפורד, מבלי גואל. וכהא דאי' בגמ' תענית דף כ"ג. אמר רבי יוחנן כל ימיו של של אותו צדיק (חוני המעגל) היה מצטער על מקרא זה (שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים) אמר, מי איכא דניים שבעין שנין בחלמא, יומא חד הוה אזל באורחא חזייה להוא גברא דהוה נטע חרובא, אמר ליה האי עד כמה שנין טעין אמר ליה עד שבעין שנין, אמר ליה פשיטא לך דחיית שבעין שנין, אמר ליה האי גברא עלמא בחרובא אשכחתיה, כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי. יתיב, קא כריך ריפתא, אתא ליה שינתא, נים. אהדרא ליה משוניתא (פירש"י עלתה סביבותיו שן סלע), איכסי מעינא, ונים שבעין שנין. כי קם חזייה להוא גברא דהוא קא מלקט מינייהו. אמר ליה את הוא דשתלתיה אמר ליה, בר בריה אנא. ובדרך רמז יבואר זאת על המחבר, שעסק לפני שבעים שנה בתורה הק' והכין כתבים להדפיסם, ובינתיים ניים ושכיב ונטמן ונשכח זכרו. וכי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי - בזכות שעסק בהדפסת ספרי אביו ה"בית שערים", זכה שזרעו אחריו יתעסקו בכתביו, ולאחר שבעים שנה אנהירנא לן הני שמעתתא, ושפתותיו ידובבו בקבר.

בשנת תשס"ג הוצאנו לאור ספרו הראשון, "אות ציון" בפלפול והלכה מסודר לפי ערכים - על אות א'. עתה בס"ד זכינו להוציא לאור ספרו הגדול "שו"ת וחידושי שיבת ציון", מאתיים וחמשים תשובות בהלכה, משולבות עם חידושי סוגיות, וקונטרס בדרוש ואגדה. כל הלומד בספר זה יראה את כחו הגדול בתורה, וחבל על דאבדין שלא זכו הדור שעבר ליהנות מספרו.

כבר בצעירותו התחיל המחבר לרשום חידו"ת, ומהם נדפסו כאן כמה סימנים שבהם התעמק בפלפול הגמרא, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. כמה תשובות אף נדפסו לפני המלחמה בעתון תל תלפיות וציינתי את המקומות בסוף התשובה, משום שלפעמים ישנם הערות על דבריו משאר רבנים. בין התשובות נמצאים הרבה חידושים וחילופי מכתבים עם גדולי הדור ותלמידי חכמים, וכמה מתשובותיהם הכנסתי מכתבי ידם.

מאחר שהספר לא היה ערוך לדפוס היה מן הצורך בהרבה מקומות להוסיף להשלים ולשלב כמה דברים, ולהכניס מראי מקומות בתוך דברי המחבר. לפעמים הוספתי כמה הערות בסוגריים מרובעות. בתחילת הספר נכתב תולדות המחבר, ובסוף הספר נערך תוכן הענינים, מפתח לש"ס, וגם רשימת שמות האישים המוזכרים בספר.

הספר נשלם ויוצא לאור לרגל שמחת נישואי נכד המחבר, החתן יחיאל קליין שליט"א בן גיסי ידידי הרה"ג ר' עמרם שליט"א רב קהלת אונגוואר בארה"ב, והזמן גרמא כדאי' בשלהי מס' תענית, ביום חתנתו וביום שמחת לבו, ביום חתנתו זה מתן תורה.

ויה"ר שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ודמוסיף יוסיף, ויקויים בקרוב, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו.

המו"ל

ט"ו מנחם אב תשע"א

תולדות המחבר

רבינו המחבר [א] הגאון מוה"ר בן ציון זצ"ל הי"ד נולד בער"ח חשון שנת תר"מ, לאביו הגאון מאור הגולה, מרן רבי עמרם בלום זצוק"ל בעל המחבר שו"ת בית שערים, ולאמו הצדקנית מרת חיה שרה, בת הרב הנגיד המפורסם בתורתו ובצדקתו ר' חיים יוסף דוב כהנא העללער זצ"ל מקראסנא.

באותו פרק שימש אביו בכתר הרבנות בקהלה המפוארה עיר מַאד בארץ הגר. משחר טל ילדותו לא מש מאוהל תורה, ובישיבת אביו הגאון הגה בתורת ה' יומם ולילה בהתמדה נפלאה. נוסף לשקידתו, מפורסמת היתה בקיאותו וידיעותיו הרבים. הרבני מו"ה שמחה גאלדשטיין הי"ד שלמד עמו בצוותא חדא סיפר איך שהבחורים הפליאו מאד את חריפותו וזכרונו הנפלא כבר אז בעודנו באבו. ואכן מוצאים אנו בכתביו שהביא ממה שחידש בילדותו [ב].

מבית אביו שם לדרך פעמיו לישיבתו הרמה של הגאון בעל שבט סופר זצ"ל בפרעשבורג, שם השתלם עוד יותר בזמן קצר, ועלה מעלה מעלה בתורה וביראה [ג].

בשנת תרס"א לפ"ק, בהגיעו לפרק האיש מקדש, לקח לו לאשה את מחברתו מחברת הקודש מרת גאלדא בת היחסן הנגיד החסיד איש האשכולות מו"ה ישראל זאב פאנעטה מטעגלאש זצ"ל, בן הגאון רבי ליבוש מטערצאל זצוק"ל (בנו של גאון ישראל וקדושו רבי יחזקאל פאנעט בעל מראה יחזקאל זי"ע [ד], וחתנו של הגאון רבי יהודה דוד ראטטענבערג אב"ד סנפעטער בעל תהלה לדוד זי"ע). אשת הרב ר' ישראל זאב, מרת מלכה ע"ה, היתה בת הרה"ח ר' שמואל ראזענפעלד ז"ל ממייסדי הקהלה בעיר טעגלאש [ה].

שש שנים דר בטעגלאש סמוך לשלחן חותנו על התורה ועל העבודה, שם שם לו לילות כימים ולמד בחבורה עם כעשרה תלמידי חכמים, שרובם נבחרו אחר זמן לכהן ברבנות בקהלות שונות. כבר מאותן השנים מוצאים אנו חידושי תורה המתפרסמים בקובצי העת, ובחכמה מפלפל עם חכמי דורו.

א. הרבה פרטים נמסרו ע"י בניו מו"ה ר' יוסף דוב ע"ה ויבדלחט"א מו"ה ר' אריה נ"י.

ב. בתכריך כתביו נמצא קובץ שלם של חדושי סוגיות והערות וגם תשובות שכתב, מהם לגדולי הדור, בימי בחרותו. בספרו אות ציון בערך "אביי ורבא" כותב וכד הוינא תליא כבר ארביסר וכו'. התשובה שבסוף ספר אות ציון, המלא הערות בכל מקצועות הש"ס לספר ילקוט הגרשוני - ערך בהיותו כבר שיתסר. בין כתבי המחבר נמצא גלויה שכתב לחבירו בהיותו בן חמש עשרה שבו מתחיל "ימחול לי אלף פעמים על שלא השבתי לו עד הנה על מכתבו כי הייתי טרוד הרבה בטירדות שונות וגם היום אינני בקו הבריאות היותר טוב מרוב התענית ורק אכתוב לו הנלענ"ד להשיב לו בקיצור נמרץ" - קיצור המכתב מובא להלן בספר זה. ישנו גם גלויה בדברי תורה ששלח להגאון ר' יוסף ליב סופר האבדק"ק דערעטשקע מח"ס ילקוט סופרים בהיותו בגיל בר מצוה.

ג. בשו"ת בית שערים יו"ד סי' כ"ז כותב בשנת תר"ס לבנו המחבר: ופ"ש לרבך ידידי הגאון אב"ד נ"י [ה"ה בעל שבט סופר] ותודיעני משלומו הטוב וגם לידידי זקן שקנה חכמה הרב הגאון מו"ה דוד נ"מ [ניימאן] נ"י ולמחו' הרב הג' מוהר"ל [ליב פריעדמאן] נ"י.

ד. מגנזי ירושת המחבר, הדפסנו בשנת תשס"ה את ספרו מראה יחזקאל על מסכת חולין.

ה. תולדותם ופעלם של אנשי שם אלו, ר' ישראל זאב פאנעט וחותנו ר' שמואל ראזענפעלד ולמעלה בקודש הגאון ר' לייבוש פאנעט והגאון בעל תהלה לדוד נאספו בספר "מפרי הגן" - לונדון תש"ס.

על כס הרבנות

בשנת תרס"ז נתעטר בכתר ההוראה מאת שלשה עמודי עולם, גאוני הדור ההוא, ה"ה, רבי **אברהם יצחק גליק** אבד"ק טאלטשווא (בעל שו"ת יד יצחק), רבי **משה צבי פוקס** אבד"ק גראסווארדיין (בעל שו"ת יד רמה), ורבי **מרדכי ליב ווינקלער** אבד"ק מאד (בעל שו"ת לבושי מרדכי). נשתמר בידינו כתבו של הגאון מטאלטשווא זצ"ל, וז"ל:

בעזה"י

בן ציון היקר מפז ופנינים, מלא בדעת ומזימה כאחד הנבונים, ה"ה אהובי איש כלבבי האברך זרע ברך יקר הערך מופלג רב בתורה, קולע אל השערה, חריף ובקי, משנתו צח ונקי, כק"ש מו"ה **בן ציון בלום** נ"י בן הגאון הצדיק המפורסם מו"ה **עמרם בלום** נ"י אב"ד בק"ק ב' איפאלא יע"א. ראיתי דרכיו בלימוד התורה, כי רגלו רגל ישרה, ידיו רב לו בפלפול וסברא, מדבר בשפה נעימה וברורה, הן ערך לפני פלפולים שונים, מעת זה כמה שנים, והכרתיו כי חיציו שנונים, עשה לי מטעמים, זה הרבה פעמים, בלשון צח ונעים, והיו לי לשעשועים, הראה לפני בקיאתו בש"ס ופוסקים, גם שדר לי חורפא בחידושים מזוקקים, ולבי נכון ובטוח, שיעלה לריח ניחוח, להיות מורה בישראל ניצב בעדת אל. לכן אחלק לו ברבים התרת הוראה בכ"מ אשר דבר ה' באה לדון ולהורות, במשפטים ותורות, יורה כאחד המורים, ובחכמה יפתח שערים, כאשר השי"ת קרנו ירים. ועם כי הוא קנקן חדש, בכ"ז הוא מלא ישן וגדוש. ואקוה כי יעלה מעלה, לשם ולתפארת ולתהילה, כי ישב על התורה ועבודה, ויהגה בה ברוב שקידה, בנפש תמה יקרה, כחשיכה כאורה, וה' יראיהו נפלאות, ויצילהו בלימודו משגיאות. הכ"ד לכבוד התורה ולומדי' ברוח טהרה

פק"ק טאלטשווא יע"א אור ליום ב' פ' כי תשא תרס"ז לפ"ק

אברהם יצחק גליק
חפק"ק הנ"ל והגליל

בשנה שלאחריה, שנת תרס"ח, והוא רק אברך בן כ"ח שנה, שמו עיניו בו אנשי עיר סארוואש ובחרוהו לכהן פאר בקהלתם. בעיר זו דרו כמה מנכדי הגאון רבי חיים קיצע זי"ע גיסו של זקינו הגאון רבי עמרם חסידא זי"ע, עדה שלימה של ת"ח ואנשים חשובים ביניהם ר' יצחק שלאזינגער, ר' עמרם מארגרעטען, ר' זכריה שווארץ [ז], ר' חיים קליין [ז] ועוד אנשים נכבדים. כולם בחרו בו וענדו לראשו עטרת הרבנות, בהכירם את גדולתו בתורה, וכי עדיו לגאון ולתפארת. וזה כתב הרבנות אשר קבל מאנשי הקהלה [ח]:

ב"ה ד' פ' וימלא אתו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת

שנת **שבח יקר וגדלה** לפ"ק

במה יזכה בגוברין גבר

נחלת צאן קדשים

צורם ללבם לחבר

יום וליל אם הכליל לאשים

וידיו רב לו בנגלה ונעלם

נזר אלוקיו עליו יהיה לעולם!

והיה ביום נתן המאורות לסדר **ולהורות נתן בלבו** שנת שמחים **ו'ש'ש'י'ם' ב'ב'ו'א'ו'** [ט] לב"ע

ויקהל נשיא נשיאי העדה את כל קהל עדת בני ישראל. ויהי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל מקהלתנו קהל עד ישורון ארטהאדאקסען דקהלתינו יצ"ו ובתוכם כל צבאות ישראל מקטנם ועד גדלם ופניהם איש את אחיו **ויבאו כל החכמים העשים כ"ל** מלאכת הקדש באמונה, ויעבירו קול במחנה העברים לאמר: הנה זה האיש ידענו מה היה לו ומי לנו גדול מבן עמרם לישב על כסא הרבנות במקומינו. לכן הסכמנו יחד בלב אחד כאיש אחד בהסכמת כל אנשי העדה יצ"ו מקטנם עד גדלם אל יבצר ואל יפקד ממנו איש לחלות את פני כבוד הדרת גאון תפארת עוזנו ה"ה **אדונינו מורנו ורבינו הרב מו"ה בן ציון שליט"א בלום** פרח שושן שלשלת

ז. תלמיד אביו הגאון בעל בית שערים, וחתן הגאון בעל חתן סופר. ר' זכריה הנ"ל הוציא את הספר שו"ת אוצר חיים של ר' חיים קיצע.

ז. חתן ר' זכריה הנ"ל נכד להגאון ר' שמעלקא מסעליש בעל צרור החיים.

ח. מגנזי הרה"ח מוה"ר שאול הוטרר ע"ה והגיע לידינו ע"י הרה"ח ר' שמרי' ציטראנענבוים שליט"א.

ט. כמספר השנה התרס"ח.

היחס בן הרב התיר הגדול גאון זמנינו המפורסם בכל אפסי ישראל ה"ה הרב הגאה"ג קדוש ישראל מהו' **עמרם בלום** זצוקלה"ה. להעמיס על שכמו עול הרבנות דקהלתינו יצ"ו להיות מנהל ומנהיג ומורה דרך לנו בדרכי התורה ויראה ועל פיו יושק כל עמינו בדיני תורה להלכה ולסברא. ומבלעדי הסכמתו לא יוכל איש להרים ידו או רגלו בדיני איסור והיתר ובכל דבר שבקדושה המגיע לדין תורתינו הקדושה. ואתנו ישב על כסא הרבנות לאורך ימים ושנים עד אשר נפשו היפה חפצה עבג"צ ב"ב אמן!

כבוד אדוננו מורנו ורבינו שליט"א, ידריכנו בדרכי התורה וידרוש לנו בביהכ"נ שלנו בכל שנה לפחות ביום א' של ראש השנה קודם תקיעת שופר, ובשבת שובה, ובליל יום הקדוש קודם כל נדרי, ובשבת הגדול. וכל אשר ידרוש מאתו שאלה להלכה באיסור והיתר ושאלת נשים יורה לנו דרך האמת וידון לנו דין אמת לאמתו, ובכל עת אשר נשאלה את פיו ישוב לשואלו דבר, ויסדר קידושין בעת הצורך עפ"י הנימוס הנזכר למטה, ובלבד שלא יהי' נגד חוקי המדינה, ובעניני סידור קידושין לא יתערב זר אתו, ואיש או אשה אשר לא יעשו עוד מעתה והלאה בענין זה שום מעשה בלתי ידיעתו והסכמתו. עבור טרחתו וביטול מלאכתו הנה מחויבים אנשי קהלתינו יצ"ו אלה התחיבות אשר נרשמים פה.

ראשית מחויבים אנחנו ליתן לאדונינו מורינו ורבינו הגה"ג שליט"א דירה נאה ורחבה כיאות לכבודו וכפי צורך בני ביתו הע"י מקופת הקהל כל משך הזמן היות רצונו הטוב לשבת על כסא הרבנות בקהלתינו יצ"ו. ועליו אינו מוטל שום חיוב הוצאות על זה מכיסו, הן על הבנין הן רעפאראטור או הוצאות כרגא דמלכא, וכמו כן מחויבים אנחנו לשלם עבורו כל כרגא דמלכא אשר יושת עליו מחק המדינה, ובעת הצורך ר"ל עבורו או עבור בני ביתו הע"י לשלם הרופא והאפאטהעקע.

בכל יום ראשון מכל חדש שלהם למספרם מחויבים אנחנו לתת לאדונינו מורינו ורבינו שליט"א מקופת הקהל שלשה ושמונים קראנען מ"מ ובכל חודש ניסן ותשרי מכל שנה ושנה יהי' לו כפלים לתושי' היינו 40 ארבעים קראנען מ"מ מדי שבוע בשבוע, ונתינה זו תהי' בכבוד היינו שיושלח הקצוב לכל שבוע לבית אמ"ו הרה"ג שליט"א מבלי שיהי' מוכרח לשלוח אחר הקצוב.

מכל חתונה שתהי' למז"ט בקהלתינו, מחויבים המחותנים להגיע ליד אדמו"ר הרה"ג שליט"א מכיסם הרח"ש המגיע לכספים, בער"ך הנדוניא דהיינו שיעשה עפ"י פפארשטאנד כפי מה שידונו את המחותנים באיזה קלאססע נידונים ויהי' ג' קלאססען 10 - 25 והשלישית 50 כתרים, הקלאסירונג יהא תמיד עפ"י הפפארשטאנד של אותו שעה, היינו 2%, שני קראנען מכל מאה קראנען שבסך הנדן, בלי שום טענה ומענה, ועבור זה העמיס רבינו עליו החיוב לסדר הקידושין, אם לא יהי' נגד חוקי ונימוסי המדינה וכדמו"י, ואם עברו ולא נזהרו המחותנים ליתן כקצוב אזי אמ"ו הרה"ג שליט"א אינו מחויב לסדר הקידושין, וגם בלעדו לא יחל שום איש את דברו לסדר קידושין לאיש אשר אלה לא יעשה לו.

ובנידון הרח"ש באופן שהחתן אשר הוא מאנשי קהלתינו ישא אשה ממקום אחר, אשר הרב דשם יסדר לו הקידושין, אזי איננו מחויב לשלם כל הסכום הנ"ל רק חצי הרח"ש מהקצוב, ובאם שלא ישלם כיאות, הרשות נתונה לכבוד אמו"ר הרה"ג שליט"א לעכב את הרב אשר ירצה לסדר הקידושין, לבלתי השת ידו עם החתן עד אשר יסלק לרבנו המחויב לו.

מהוצאות הקאבעלא והמקוה וכמו כן כל התחיבות אשר לכל א' מעם הקהל ליתן להוצאות הקהל, ניתן חופש לכבוד אמ"ו הרה"ג שליט"א ואיננו מחויב לשלם לקופת הקהל מאומה מכל כאלה.

לדורן דרשה עבור דרשת שבת הגדול ושבת שובה יכובד מאתנו כבוד אמו"ר הרה"ג שליט"א בעשר עטרות היינו 10 קראנען מקופת הקהל עבור כל דרשה ודרשה.

לכבודו של אדמו"ר שליט"א ו'לכ'ב'ו'ד' ה'ת'ו'ר'ה' מחויבים אנחנו לקרותו לתורה לפחות פעם א' בכל ג' שבועות ביום שבת קודש בשחרית ובכל יום ראשון של שלש רגלים ור"ה ויוה"כ וכמו כן המפטיר של שבת חזון ושבת שובה עפ"י דין הש"ע.

כל הנ"ל נעשה ונגמר בהסכמת כל בני קהלתינו קהל ארטהאדאקסען יצ"ו מקטנם ועד גדלם. ולשמן משחת קודש יהי' כל תוקף האגרת הזאת שקבלנו עלינו ועל זרענו כל התחיבות הנ"ל בחיוב גמור בלי שום ערעור או פקפוק כלל והכל ברצון טוב באין פוצה פה ומצפצף. ואין אונס לאשר ולקים את כל דברי האגרת הזאת בכבוד גדול כיאות לרב ומנהיג עדה. ובזה אנו מצפים מאת יוצר כל שכבוד אדוננו מורנו ורבינו שליט"א ישב אתנו בשלום על כסאו לפני ה' ויגדיל בתורה ויאדיר ויזכה לנהג ולרעות צאן קדשים במרעות הצובאות ובמרעה טוב ודשן לנהלם בימי מנוחות על מבועי התורה ויראה הטהורה ומעיני אש - דת וממעיני הישועות. ואנחנו נזכה לחזות בנועם ה' ויקוים בנו שמח זבולן בצאתך ויש שכר באהליך. שה' הטוב יצליח דרכו ועסקנו ברוב שפע וברכה שיהי' ספק בידינו להחזיקו ולתמכו בכל צרכו כיאות לכבודו הנשגבה והוא יפיק רצון מה' עליון ממעון הברכות.

וכאשר נהיה תואמים מלמטה כן יחדיו יהי' תואמים מלמעלה ויסכימו עלינו ממרומים שה' הטוב ישפיע עלינו ועל זרעינו חיים וברכה למשמרת שלום. עד יבנה בית עולמים. וישלח לנו משיחו הולך תמים. בקרב הימים. **אמן!**

נכתב ונחתם בהסכמת כל אנשי קהל ארטהאדאקסען יצ"ו.

פה **סארוואש** יום ד' פ' ויקהל כ'ה' תברכו את בנ"י לחודש אדר ראשון שנת **ו'ש'מ'ן' ל'מ'א'ו'ר'** [י] הוא שנת חמשת אלפים ושש מאות וששים ושמנה לבריאת העולם.

ולראי' מהימנא באנו על החתום:

יודא שימקא (פראשעס)	**חותם הקהלה**	**משה דוד גוטטמאנן**
זכרי' שווארטץ	**שלמה בלאנדער** (נאטאר)	**חיים זאב עהרנפעלד**
מרדכי בערגער	**יצחק הק'**	**שמעון רייזמאן**
יהושע סג"ל לוי	**אברהם הק' קאניג** (רה"ק)	

שומר משמרת הקודש

רבינו זצ"ל היה רועה נאמן לעדתו, לאב ולפטרון בכלל ובפרט. יומם ולילה למד ולימד עם בני קהלתו, הקים קהלה נאה וחסודה, כולם אהובים כולם ברורים, והעמיד תלמידים גדולים בתורה ויראת ה'. במשך השנים נתרחבה הקהלה כי על ידי השפעתו לקחו להם הבעלי בתים חתנין בני תורה.

בעת ההיא לא היתה קהלת היראים בעיר נפרדת באופן רשמי, יען שראש הקהלה ואחוזת מרעהו במכוון השתמטו מלענות לממשלה שבדעת החרדים לעשות קהלה וצבור לעצמם. הסיבה לכך היתה, משום שלא רצו לשלם מס המוטל לקהלה הנפרדת. כך נמשך המצב שנים רבות.

אז התאזר רבינו זצ"ל וכח מעשיו הגיד לעמו לתת לקהלתו נחלת גוים, ובחכמתו מצא את הדרך

י. כמספר השנה התרס"ח.

לעשות צעדים לגבות חוב אנשי בליעל האלו, ומצא חן בעיני הממשלה ויוציאו צו, יען וביען שראש הקהלה בזדון לא נתן תשובה בענין זה, וחפצו היה רק להפטר מהתשלומין, על זאת ניתן פקודה שקהלת היראים תחשב לקהלה בפני עצמה, אמנם לא רק מיום ההוא אלא מכ"ה שנים למפרע, והאנשים מחויבים לשלם מסים "קולטוס שטייער" חמש שנים רצופים.

קודם בוא רבינו לכהן כאב"ד בסארוואש עמד שם בראש, אחד שאינו הגון ואינו כדאי במקום ש"ץ ומו"ץ, וכעבור זמן אסרוהו הרבנים לבלי ירים ידו לשחוט ולפסוק בדבר הלכה[יא]. בעיר היתה מקוה טהרה שעמדה חמשים שנה אך לא היתה בנויה כדת, ואיש זה צווח כמה וכמה פעמים שהמקוה כשירה לטבול אפילו לכה"ג ביום הכפורים לפני עבודתו. דבריו נתקבלו בעיני האנשים הפשוטים, אבל רבינו זצ"ל כשהגיע לשם מנע את העם מלהשתמש בה והצליח לבנות מקוה טהרה מהודרת ומפוארת כרצונו[יב].

מסופר שפעם בקשו שוחט לקהלה, והיה שם איש ירא אלקים שרצה לקבל את המשרה. אך הראש הקהל עם הוועד הלכו לחפש במרחקים, ולא רצו את האיש ההוא. הדבר חרה לרבינו ואמר להם בדרך מוסר, יש לי קושיא, כשבאו בני ישראל לאהרן ואמרו קום עשה לנו וגו' כי זה האיש משה וגו' לא ידענו מה היה לו, לפי סברתם למה לא אמרו לו לאהרן קום תהיה לנו למנהיג כי זה משה וגו' לא ידענו מה היה לו, ואנחנו צריכים למנהיג אחר והרי אתה אחיו וראוי לכך ששניכם הייתם אצל פרעה, ומשה ואהרן שקולים כאחד. אלא שהיה ניחא להם "אפילו א קאלב רחמנא ליצלן, אבי פון דער פרעמד, נאר נישט קיין אייגענעם"... [יותר טוב לקחת ממרחק, ואפילו עגל, רק לא אחד משלנו].

גם כת המתחדשים כבדוהו ביותרת הכבוד, אבל הוא מעולם לא החניף להם, ורחקם בן ציון בזרוע. גם בעיני העמים והשרים מצא חן וחסד בראותם לפניהם אדם מורם מעם. אנשי המימשל היו מזמינים אותו לקחת חבל באסיפות שונות, אבל הוא מעולם לא השתתף עמם ולא הגיע אליהם. פעם אחת בחודש ניסן כשהלך לסדר רשיון אצל שופט העיר לבנות תנור לאפיית מצות, ניצל השופט את ההזדמנות ללוותו לביתו כדי לטייל עמו לאורך הדרך.

בשנות המלחמה תרע"ד - תרע"ח נקראו האנשים לצבא המלחמה ומובן שקופת הקהל נתרוקנה ולא יכלו לשלם משכורת שלימה. גם אז לא ביטל רבינו זצ"ל שיעוריו ובלילה למד אצל נר יחידי, ומהשעוה שנטף על דפי הספר נאצל לגרור להשתמש בו שנית, אז נתקיימה בו "תורה שלמדתי באף עמדה לי".

בשנים שאחרי מלחמת העולם הראשונה נתחלקה מדינת הונגריה לכמה חלקים, ונפל מחוז מארמאראש בידי רומניה. המדינה היתה סגורה ומסוגרת בפני מלמדי תינוקות אשר רובם ככולם באו ממחוז זה. אז אסף רבינו זצ"ל וקיבץ כעשרים ילדים אל תוך ביתו [דירה קטנה בת ב' או ג' חדרים קטנים], ולמד אתם י"ב שעות בכל יום בהתמדה גדולה. אמנם מגודל העוני והמחסור לא היו עצים להסקה ולא נפט להתחמם בו, ברם זכורה לטובה האשה, אשת ר' יהודה ראטטער ע"ה שנדבה ועשתה בעצמה נרות משעוה לבית המדרש, וגם אשת הנגיד ר' משה קאניג, מרת אסתר ע"ה,

---

יא. עיין בשו"ת בית שערים יו"ד סוף סימן י"ט וסי' כ', ובשו"ת לבושי מרדכי יו"ד ח"א סימן ה' ו'. גם הגאון מפישפיק לאדאני בעמ"ח יד יוסף היה בין האוסרים מעשה האיש הלזה.

יב. בספר זכרון יהושע [להרב אהרן מאיר קרויס אב"ד שאפראן - מעלבורן תשי"ח] עמ' ע"ח נדפסה תשובת הרה"ג מוה"ר שמעון יחזקאל יאקאבאוויטש אב"ד ור"מ וואדקערט, ושם כותב, ובענין הפשרת שלג למקוה אגיד לו בדרך עצה טובה היות שאני כבר נסיתי באלה בק"ק סארוואש יצ"ו בצוותא חדא עם ידידי הגאון המנוח דק"ק אויפאלו זצלה"ה הי"ד ולא עלתה בידינו להפשירו ע"י חום הסאמאוואר, כי אם תשים בעמקא השלג אף יחמו הרבה מאד לא תפשור השלג, והרבה מכשולות יוכל לבא אשר עיני ראו ולא זר וכו'.

אשר היתה מרבה בצדקות לעניים ודרכה להיטיב, עזרה לאנשי הקהלה בכל עת ובכל צרה.

אויפאלו

בשנת תרפ"ט נבחר רבינו למלא מקום אביו זצ"ל כרב אב"ד בק"ק ב' אויפאלו והגליל. ראש הקהל שם לא היה מאוהביו כי חזקה על עם הארץ ששונא תלמידי חכמים, והיה חפץ להנקם מאביו הגאון בית שערים שלא החשיבו. למשך שנים רבות לא רצה שאחד מבני הבית שערים ישב על כסאו [יג], אבל באותו שעה הרכין ראשו, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, וסידר אז חגיגת הכתרה ברוב פאר והדר. ביום ראשון ג' אלול נתקבל רבינו לשם. קבלת הפנים החלה כבר בפושפוקלאדאני. הגיעו למקום שליחים רבים שייצגו את הקהלה את החברה קדשיא ואת הש"ס חברה. בתחנה הקרובה המתינה להם משלחת גדולה של הקהלה היהודית של עיר סארוואש, שם כיהן עד אז כרב. בתחנת הרכבת של אויפאלו המתינו המונים לרב הראשי החדש. בשם הקהלה ובשמן של הקהלות הקטנות בסביבה, התקיימו נאומים לכבוד הרב, ולכבוד הרבנית עלי ידי איגוד הנשים. דרכו הראשונה של רבינו היתה לקברו של אביו מרן הבית שערים, שם נשא תפלה והתחנן שיזכה להיות יורשו הראוי של אביו. לאחר מכן ליווה ההמון את הרב לביתו.

הקהל החוגג התאסף באוהל הענק שהוקם בחצר בית הספר, לשם גם הגיעו הנציגים הרשמיים של המחוז ולהבדיל נציגים של הדתות האחרות. לאחר נאומו של רבינו, הובילוהו לבית הכנסת, שם התקבל בשירה. לאחר תפלת מנחה דרש רבינו ובהתרגשותו על כך שהוא מקבל לדידיו את ירושת אביו, פרץ בבכי. לערב נערכה סעודה חגיגית, בה השתתפו שלש מאות מוזמנים [יד].

בב' אויפאלו היתה רק קהלה אחת, יראים וגם מתחדשים בערבוביא, והרבה פעל רבינו זצ"ל על אנשי קהלתו לאחד וליחד לבבם לדרך התורה.

ימי הגזירה

משנת תרצ"ג והלאה לא היה יום שלא היתה קללתו מרובה, בהתפשט על שמי יהדות אירופא חשך ענן וערפל. כרואה את הנולד היה רגיל רבינו לומר "מיר זענען אין דייטשלאנד", ולדאבון לב לא החטיא.

את חג הסוכות של שנת תש"ד ערך רבינו במחיצת אחיו הצעיר הגאון מוה"ר משה נחום זצ"ל הי"ד דומ"ץ גראסווארדיין, מכיון שבעירו ב' אויפאלו לא נמצא אתרוג, אך לאחיו עלתה בידו להשיג אתרוג כשר, על ידי חתנו ר' שלמה קושיצקי ע"ה שהיה אז סוחר אתרוגים בטריעסט.

בשנת תש"ד אחרי חג השבועות, עלה גורל המר גם על תושבי אויפאלו והובלו כל הסביבה לגעטא גראסווארדיין והרשעים הארורים התכוננו לשלחם למחנה האבדון אוישוויץ. ההשגחה העליונה סיבבה שמשפחת רבינו זצ"ל ועוד שלשה רבנים ומשפחותיהם, ה"ה רבי יהודה צבי פוקס זצ"ל אב"ד ב' קערעסטעש [טו], רבי מרדכי האפפמאן ז"ל מו"ץ בב' אויפאלו, ורבי שלום קרויז אב"ד אודווארי זצ"ל [טז], נבדלו מהטראנספארט והובלו לעיר בודאפעסט.

יג. אודות חזקת הרבנות שם ראה גם בשו"ת מהרש"ג ח"א או"ח סי' ו' שכתב ובדבר הרבנות של בערעטטוי אויפאלו שהיה שמה אביו הגאון ז"ל רב אב"ד הוא בעל המחבר ס' שו"ת בית שערים על חלק או"ח, לא אאמין על הקהלה שלא יקבלו אחד מבניו לעשות נחת רוח לאביכם הגאון ז"ל בקבר ובפרט שכן הוא עפ"י התורה וכו' ויהיו דברי אלה לפני הקהל כאילו הזמנתים לדין ע"ש, עוד שם ח"ב סי' ר"כ, שו"ת משנה שכיר חחו"מ סי' ו', שו"ת משנה שכיר ח"ב [שי"ל בחיי המחבר] סי' י"ג, שו"ת באר דוד לחתנו בסי' ל"ג, ושם סי' ל"ד תשובת הגאון בעל בנין דוד.

יד. ממאמר שהתפרסם אז בבודפשט והועתק בספר זכרון ליהודי ברטאויפאלו וסביבתה, בפירוט.

טו. בפנים הספר סי' ק"ץ מופיעה תשובת רבינו אל הרב יהודה צבי פוקס הנ"ל במענה על בקשתו להיתר נישואין ולהורותו סידור בית עלמין חדש.

טז. הרב מאודווארי זצ"ל סיפר שכמה פעמים נסע לבית רבינו להתייעץ עמו בעניני הוראה וכפי שמובא להלן.

פה המקום להזכיר לטובה את הרבני המנוח מו"ה יוסף דוב בלום ז"ל בן אחי רבינו מוה"ר רבי יהודה צבי זצ"ל אב"ד האנשוויץ, הוא הגבר הוקם על בהצלת נפשות רבות של אחינו בני ישראל ממדינת סלאוואקאי. כאשר התחילו באותה מדינה הרדיפות והגזירות ר"ל, פנה אל ר' פנחס פרוידיגר ז"ל ראש הקהילה האורתודוכסית בבודאפעשט שעמו היה מיודד וגם קשרי משפחה היו להם. ר' פנחס פרוידיגר היה נציג האורתודוכסים ב"מועצת היהודים" הרשמית שקיימה את המגעים עם השלטונות ההונגריים והגרמניים ימ"ש. הוא העלה את רבינו זצ"ל ראשונה על הרשימה לצאת מגעטא גרויסווארדיין. הרשימה עם השמות באה ליד פקיד השלטונות "עס-עס" ימ"ש ונודע לו שרבינו הוא רב הקהלה, ולכן שפט הרשע בעצמו שבודאי מגמת השתדלנים בפעסט היא להציל קודם את הרבנים, ושאל את רבינו זצ"ל אם ישנם עוד רבנים אחרים במחנה, והוא השיב הן, ומגלגלים זכות ע"י זכאי שבגללו נבדלו אלה לחיים, ובחסדי ה' כולם ניצולו אז [יז].

יז. מלבד רבינו ששל"ח אח"כ בגעטא בודאפעסט, כפי שיסופר להלן, נשארו שאר הרבנים בחיים. גם הה"ג מאודווארי זצ"ל כתב בהקדמת ספרו אודות ההצלה הנ"ל בשינוי כמה פרטים, והננו מעתיקים לכאן מכתב ששלח לבנו של רבינו בענין זה:

בס"ד יום ב' לסדר אשר תשמעו וגו' פה שעראן ספרינג תשמ"ז לפ"ק

לכבוד הרה"ח החו"ב אוצר בלום וכו' כש"ת מו"ה ארי' בלום נ"י בן הגאון הצדיק המפורסם מו"ה בנציון זצ"ל אבדק"ק ב. אויפאלו יצ"ו

קבלתי מכתבו ונשלח לכאן, נשתוממתי קצת כי הבנתי כאלו אני רציתי לקחת כל הזכות לעצמי בענין ההצלה של הרבנים בגעטטוי גרוו"ד. מעולם לא ידעתי כי ש"ב מו"ה יוסף דוב ע"ה הי' עסקן בעניני הצלה, רק כעת נודעתי מאחיו החשוב איש האשכולות החוב"ט המושלם מו"ה שמואל יודא שליט"א אשר הוא ג"כ פה אתנו כאן פה ש"פ. ולפי"ז אני מבין הדבר לאישורו כי מקור ההצלה בא ע"י ש"ב הנ"ל, ובודאי מאמין כבודו נ"י כי בשמים שם האמת לאמיתו, ואינם יכולים שם לגנוב זכות חבירו אפי' כחוט השערה, ובודאי נכתב זכות ש"ב שם למעלה.

אמרתי לאחיו היקר והחשוב מאוד נ"י כי אם תזכו להוציא לאור עולם איזה חידושים מאביכם היקר עט"ר זצ"ל אשר כמה וכמה פעמים הייתי בביתו באויפאלו, תוכל לכתוב בשמי כי האמת, כי גרם ההצלה בא ע"י ש"ב הנ"ל והוא הי' המתחיל, ואף שהקב"ה הי' הגומר מ"מ הרי אמרו בפסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, אף שהקב"ה הגומר בכל המצות כי אלמלא עוזרו לא יכול לו, מ"מ הקב"ה חושבו כאלו הוא המתחיל והגומר ומשלם כמעשהו, לכן מגיע זכות גדול ונורא לש"ב העסקן שזכה להציל את אביו הצדיק ז"ל ועי"ז באנו ג"כ להצלה, והשי"ת ישלם לו פעלו ולכל העוסקים בהצלת נפשות, כי אמרו חז"ל המקיים נפש אחת כאלו קיים עולם מלא כ"ש וכ"ש ש"ב גרם להציל הרבה נפשות יקרות. הדושה"ט ומברכו בכל מיני ישועות והצלחות, ידידו

שלום קרויז

לקראת הדפסת ספר "אות ציון" כתב לנו הרב הגאון הנ"ל מכתב ברכה המצולם פה.

Rabbi Solomon Krausz
215 Rutledge Street
Brooklyn, N.Y. 11211

Tel. 387-3881

שלום קרויז
אב"ד דק"ק אודווארי
כעת הרב בביהמ"ד בית ישעי'
מח"ס שו"ת דברי שלום ד"ח ושאר ספרים עח"ת וסוגיות

בס"ד יום ה' לסדר ויחי תשמ"ס לפ"ק

ברכה והצלחה לכבוד הרב הגדול בתו"י חוב"ם אוצר בלום יו"ש וכו' כש"ת

מו"ה צבי האגער שליט"א אב"י בעיר בארפארק יצ"ו

אחדשה"ס הנה כאשר בא לביתי בשבוע העל"ל והראה חיבור קטן, סעם הכסות ורב האיכות הנקרא אות ציון מסודר על אותיות א ב מאת הרב הגאון הצדיק המפורסם מהרבנים הגדולים החשובים במדינה אונגארן מו"ה בנציון בלום זצ"ל הי"ד שהיה אבדק"ק ב. אויפאלו המעט מהרבה כמ"י מהתשובות והלכות ואגדות שהשאיר אחריו הגאון הנ"ל ונהנתי מאוד בבדר ויחד יתרון צר לי מאוד שנשאר רק מעט מדעיר והשאר שרף בעצמו קודם שנגרשו ממקומו בשבירת לב ובדמעות שליש, לכן שמחתי לראות כי עשיתם זכר לנשמתו הקדושה, זכיתי להיות עמו בגלות בעשפוי דברויסווערדאן וביחד עלינו מהגעסטוי לעיר פעסט בניסי נסים וכבר כתבתי מזה הנם בספרי מנוחת שלום ח"א וח"ב ובשא"ם, הכרתי אותו עוד מקדמת דנא, ולבי נשבר בקרבי כי הוא היה מהרבנים היותר גדולים במדינתנו, ואתם שתשתדלו מאוד למצוא עוד כמ"י ולהפיצם בישראל ליהנות מהם ח"ת ורבנים.

אני הקטן מברכו שתזכו עוד להדפיס ממנו חידושים יקרים ויהי' למליץ טוב בעדכם.

הכותב והוותם בצער ויבון מעורב בשמחה

אב"ד אודווארי

בבודאפעסט הובלו למקום מיוחד ומשתמר ל"רחוב קאלאמבוס". הגאון ר' משה שטערן אב"ד דעברעצין זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת באר משה), שהיה גם שמה, היה מספר איך שקבעו שם שיעורים יחדיו ועסקו בתורה ועבודה כאלו לא קרה מאומה.

אחרי חג הסוכות הוכפלו הצרות ר"ל וקמה ממשלת זדון מרושעת יותר מן הממשלה הקודמת, והובילו את כל העדה מרחוב קאלאמבוס אל הגעטא, ממש בעירום ובחוסר כל. מלבד צרת הגעטא היתה צרת המלחמה, כי היתה מלחמה כבידה בין חיילי רוסיה וגרמניה ולחמו על כל שעל ובית זה עם זה, וירובו בעלי חצים בכל כלי משחית. הגעטא היה נמצא בין שני מחנות הלוחמים ומפני סכנת המלחמה נאלצו לבלות רוב היום במרתף כמעט בלי אויר, ונתקיים אז הפסוק "מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה". אנשים רבים מתו כל יום מזלעפות רעב וממחסור רפואות.

גם על רבינו עבר כוס התרעלה והוא נחלה בדלקת ריאות. על אף מחלתו ומצבו, המשיך לעבוד את בוראו מתוך מסירות נפש. גם את מדת המים שקיבל העדיף להשתמש לנטילת ידים מאשר לשתותם, ואף לא ויתר מלצום בעשרה בטבת.

ויהי ביום כ' לחודש טבת תש"ה לפ"ק, אחרי שסבל יסורים קשים ונוראים, יצאה נשמתו בטהרה, כשהוא בן ס"ה שנה. פקיד המרתף עשה עמו דבר גדול חוץ מהרגיל, ונתן רשות לעשות את הטהרה, ולהטמין את גופו הטהור בזויית המרתף על ידי תלמידיו ומעריציו. אחר הפסח, כאשר עבר הזעם מעל בודאפעסט, פינו אנשי החברה קדישא את גופו הקדוש והביאוהו למנוחת כבוד בביה"ח בבודאפעסט, הקיים עוד היום עדי יקומו שוכני עפר.

זה ספר תולדות אדם

חידושי תורה רבים כתב רבינו. מאות תשובות בהלכה הריץ לשואליו לרבני קהלות, ולאנשי בריתו. פלפולי הלכה וחידושים רבים בש"ס ובדברי אגדה היו אתו בכתובים, ממה שהעלה על הכתב רבות בשנים. בכל מקצועות התורה הרבה לחדש, ואף בכתבי עת (תל תלפיות, וילקט יוסף ושאר קובצים) פירסם דברי תורה, ופלפל עם עמיתיו גדולי ישראל וחכמיהם.

הרבה ממה שכתב, נאבד מאתנו. כי בימי המצור והמצוק טרם גרשו אותו ואת בני ביתו לגעטטא גרויסווארדיין, בפחדו פן יבוזו הרשעים את חילו, ובראותו שאין בכחו לקחת עמו את כל המשא הכבד, קיבץ הרבה כתבים, ובעצמו עמד ושרפם לפני ה', כאשר פניו מלאים צער ויגון, ודמעות נושרות מעיניו על פרי עמלו של הרבה שנים, חידושיו הרבים ההולכים לטמיון.

גם ממה שהותיר נאבדו הרבה כתבים במשך עשרה מסעות ויותר כשהובלו ממקום למקום על ידי הרדיפות והגליות הנוראות שסבלו אז בני ישראל. אך מהקומץ הקטן שנשאר לפליטה ראה ראינו את גדלו וידו החזקה בכל מכמני התורה.

בעזהשי"ת

ספר

אות ציון

ליקוטים שונים בשמעתתא ואגדתא
פנינים יקרים בפלפול והלכה אגדה וחקירה
ענינים חדשים גם ישנים

מסודרים לפי ערכים - על אות א'

מאת הרב הגאון הקדוש
מוה"ר בן ציון בלום זצ"ל הי"ד
בן הגאון המפורסם רבי עמרם בלום זצ"ל
מח"ס שו"ת בית שערים
אב"ד ק"ק סארוואש וק"ק ב' אויפאלו
מח"ס שו"ת וחי' שיבת ציון בכת"י

ונלוה אליו
קונטרס בני ציון
ומדור מיוחד לעניני נישואין
לכבוד חתונת נכדו החתן אברהם מרדכי אלטר נ"י

נערך והוכא לביהד ע"י ר' צבי האגער נ"י

ניו יארק יע"א
שנת תשס"ג לפ"ק

מסודרים לפי ערכים - על אות א'. כרך זה המשלים את חידושיו היוצא לאור עתה, "שו"ת וחידושי שיבת ציון", תוכנו מאתיים וחמשים תשובות בהלכה, משולבות עם חידושי סוגיות, וקונטרס בדרוש ואגדה.

המעיין בכתביו יבחין ביופי הסגנון, בנועם שיח ובמליצות השוים לכל נפש, נוסף לכתיבת ידו הנהדרת והברורה שכמעט אין דוגמתה. ולא עוד אלא כשהיה כותב את חידושיו היתה לשונו עט סופר מהיר ברצף אחת כאילו הכל כבר נכתב ונחתם ומעתיק מהמונח לפניו.

יצויין כי תשובה אחת בהל' טריפות הנדפסת כאן (סי' קכ"ה), נכתבה בכתב זעיר אך ברור, על גבי גלוית דואר. סכום התיבות עולה קרוב לשבע מאות ושבעים, עומדים צפופים ומשתחוים רוחים. במוזיאון בהונגריה נמצא רשומה בכתב ידו, מגילת אסתר בשלימותה על גלויה קטנה, המפלאת עין כל רואיה.

מועטים היו מושלמים דוגמתו, "איש האשכולות" נפש היפה, צורתו אצילית, קולו ערב ומדברו נאוה.

הצילום כאן הוא בגודל הגלויה

עם גדולי דורו

רבינו זצ"ל היה מיודד עם הצדיקים והרבנים גדולי דורו. הרבה מהם הכיר מעת שהותו כל שנה בחדשי הקיץ בעיירת המרפא מאריענבאד, אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. עם הרבה מהם עמד בחילופי מכתבים, ורשומים הם, במפתחות בסוף ספר הזה. גם הם בספריהם פלפלו בדבריו, הלה המה:

ראש וראשון אביו הגאון רבי **עמרם בלום** אב"ד אויפאלו, הרבה תשובות אליו ופעמים רבות מביא דברים בשמו [יח].

יח. שו"ת בית שערים חאו"ח סי' י"ט, [כ"ט, ל'], ס"ד, ע"א, קמ"א, קס"א, קפ"א, ר', ר"י, רנ"ב, ר"ס, חיו"ד סי' כ"ז, ס"ט,

אחיו הגאון רבי **יהודה צבי בלום** אב"ד האנשאוויץ [יט].

אחיו הגאון רבי **משה נחום בלום** דומ"ץ גראסווארדיין [כ].

הגאון רבי **אברהם יצחק גליק** אב"ד טאלטשאווא בעל שו"ת יד יצחק [כא].

הגאון רבי **יהודה גרינפעלד** אב"ד ס'מיהאלי [כב].

הגאון רבי **שמעון גרינפעלד** אב"ד ס'מיהאלי [כג].

הגאון רבי **אליעזר דייטש** אב"ד באנהיאד [כד].

הגאון רבי **מרדכי ליב ווינקלער** אב"ד מאד [כה].

הגאון רבי **יונה זאב הלוי האלפערט** שו"ב דקה"י מאקווא מח"ס שו"ת מראה ריאה [כו].

הגאון רבי **יואל טייטלבוים** אב"ד סאטמר [כז].

הגאון רבי **עקיבא סופר** אב"ד פרעשבורג [כח].

הגאון רבי **שמואל ענגיל** אב"ד ראדומישלא [כט].

הגאון רבי **מרדכי פארהאנד** אב"ד נייטרא [ל].

הגאון רבי **משה הירש פוקס** אב"ד גראסווארדיין [לא].

הגאון רבי **נתנאל הכהן פריעד** אב"ד אויוואראש [לב].

הגאון רבי **פנחס צימעטבוים** ראב"ד גראסווארדיין [לג]

הגאון רבי **שאול ראזענבערג** אב"ד ראצפערט [לד].

ע', צ"ו, [ק"מ], קנ"ז, קע"ט, ק"פ, רכ"ז, רל"א, רמ"א, רמ"ב, [רנ"ח, רנ"ט], רע"ה, רפ"ב, שי"ב, שס"ג, תי"ג, תכ"ב, תמ"ט. - הציונים בסוגריים מרובעות על פי כת"י מרן הבית שערים.

יט. שו"ת שארית יהודה סי' ל"ז, מ"א, ס"ה, ס"ח, ע"ד, ע"ה, פ"ו, צ"ג, צ"ז, ק"א, ק"ג, ועוד בכת"י המונחים בגנזי מרן בעל משנה הלכות שליט"א.

כ. הקדמה לשו"ת בית שערים חיו"ד.

כא. תשובה מכתי"ק הנדפסת כאן בסי' קנ"ז, ובספר אות ציון מביא כמה פסקי הלכות בשמו.

כב. שו"ת קול יהודה סי' ב', ל"ג, ל"ז, מ"א, מ"ז, ס"ד.

כג. שו"ת מהרש"ג ח"א או"ח סי' ו', יו"ד סי' כ"ד, ח"ב סי' קצ"ו, ר"ח, ר"כ, רכ"ח.

התשובה כאן בפנים סי' ר"ח נכתבה אל המהרש"ג (מגנזי נכד אחות המחבר הרה"ג ר' ישעיה גרינפעלד שליט"א בלונדון יצ"ו. נמצאים אצלו כמה ספרים של המחבר, מהם שנתעטרו עם הערותיו).

כד. שו"ת פרי השדה ח"ג סי' ק"א, ח"ד סי' צ"ד, צמח השדה סי' קס"ט. וראה בפנים הספר סימן קכ"ה.

כה. שו"ת לבושי מרדכי ח"א או"ח סי' נ"ד [על פי כת"י], יו"ד סי' נ"ט, ח"ב או"ח סי' קנ"ז, קנ"ט, קס"ג, יו"ד סי' קכ"ח הראשון, קנ"א, חו"מ סי' י"ח, מהדו' תליתאי או"ח סי' ל"ב.

גם בפנים הספר מביא כמה פסקי הלכות בשמו, ולעומתו הגאון בעל לבושי מרדכי מפלפל בדבריו ביותרת הכבוד, ולדוגמא בשו"ת ח"ב או"ח סי' קנ"ז כותב אליו "ומעכ"ת צלל במים אדירים ושיטת הפוסקים שגורים וסדורים לפניו" וכו'.

כו. תשו' בכת"י המונחת בגנזי מרן בעל משנה הלכות שליט"א.

כז. שו"ת דברי יואל סי' פ"ו.

כח. שו"ת דעת סופר או"ח סי' י"ט.

כט. שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ח סי' נ"ז, ועוד ב' תשובות הנדפסים כאן בסימן קמ"ח וסימן ק"ס, מכתי"ק.

ל. שו"ת באר מרדכי יו"ד סי' א'.

לא. בספר אות ציון, ושו"ת יד רמה או"ח סי' נ"ב.

לב. שו"ת פני מבין יו"ד סי' כ"א, תשו' מכתי"ק הנדפסת כאן בסימן קמ"ד.

לג. תשובה מכתי"ק הנדפסת כאן בסי' ל"ד.

לד. שו"ת חמדת שאול ח"א סי' י"ז, נ"ב, ח"ב סי' כ"א, כ"ו, כ"ז, נ"ב.

הגאון רבי **יקותיאל יהודה ראזענבערגער** אב"ד דיערעש מח"ס שו"ת תורת יקותיאל [לה].

הגאון רבי **שלום מרדכי הכהן שוואדראן** אב"ד ברעזאן [לו].

גיסו הגאון רבי **גרשון שטערן** אב"ד מ' לודאש [לז].

חתנו הגאון רבי **דוד שלמה פרענקל** רב בב' אויפאלו [לח].

הגאון רבי **אברהם מאיר איזרעאל** אב"ד הוניאד [לט].

גם היה לו משא ומתן בדברי תורה עם הגאונים רבי **יהודה גרינוואלד** אב"ד סאטמר בעל שו"ת זכרון יהודה, רבי **ישעיה זילברשטיין** אב"ד ווייצען בעל מעשי למלך, רבי **ישכר שלמה טייכטהאל** אב"ד פישטיאן בעל שו"ת משנה שכיר, רבי **יוסף אלימלך כהנא** אב"ד אונגוואר, רבי **משה סופר** אב"ד ערלוי בעל שו"ת יד סופר, בעל **מנחת אלעזר** ממונקאטש, רבי **אשר אנשיל יונגרייז** אב"ד דיאנדיאש, רבי **שמעון יחזקאל יאקאבאוויטש** אב"ד וואדקערט ועם עוד הרבה רבנים ות"ח זצוק"ל, כפי שכותב בספרו.

כאן המקום להזכיר את חלקו הגדול של רבינו בעריכת כתבי קודש של אביו הגאון בעל שו"ת בית שערים, אשר עבר על התשובות בחלק או"ח, הגיהם ותיקנם מטעויות הדפוס, וערך הקדמה נאה לתולדות אביו וגדולתו.

בשנת תרפ"ז הדפיס רבינו הגדה של פסח **"ערבי פסחים"** מעוטרת בדברי אגדה של אביו הגאון מח"ס שו"ת בית שערים וערך הקדמה לייחוס בית אבות ואמהות. בסופו הדפיס מהגהות אביו לשו"ע או"ח, וגם הגהות מזקינו הגאון ר' עמרם חסידא זי"ע לירושלמי סדר נזיקין מאשר רשם עלי גליון, והמה חידושיו היחידים שנשתמרו.

בני ציון היקרים

מחברתו הטהורה הרבנית הצדקנית מרת גאלדע ע"ה, היתה מוכתרת במעלות תרומיות ומדות נפלאות, יראת ה' היא אוצרה, בחכמה פתחה פיה ותורת חסד על לשונה. מדרשי חז"ל היו על פיה שגורים, במסירות גדולה עמדה לימין בעלה כל הימים, ורב היתה חלקה בתורתו. לא יאומן כי יסופר רוב הטרחות והרפתקאות דעדו עליה ותט שכמה לסבול כל אלה לגדל בניה ונכדיה היתומים על ברכי התורה. אחרי המלחמה חזרה לאויפאלו מקום רבנות בעלה, וקבלה משען מבני הקהלה המועטים שחזרו לשם. לאחר זמן עלתה לארצנו הקדושה שם גרה בבני ברק. לעת זקנתה עברה לארה"ב לגור בקרב בניה ונכדיה. נשמתה הטהורה והזכה החזירה ליוצרה בת פ"ו שנה, ביום ו' אייר תשכ"ו, ושם מנו"כ בחלקת צעהלים. תנצב"ה.

בנים יקרים וחכמים השאיר אחריו רבינו, ואלה תולדות של צדיקים מעשים טובים, והואיל והזכירו סיפר בשבחו, שהיתה שלימה מטתו.

והנה מה שרשם רבינו בעצם כתב ידו הקדושה, שיר שבח והודאה, כשנכנס לחופה, ובעת שנולדו לו זרעו לברכה:

אנכי לה' אנכי אשירה, מרומם על כל ברכה ושירה, ועל כל תהלה וזמרה, מושל עולם אדון כל יצירה. ותבענה שפתי תהלה, לנורא עלילה, על כל הטוב אשר גמלני, למען אבותי ולא למעני, ומיום

לה. נדפס מכתי"ק בקובץ שערי הלכות י"ח, וראה בפנים הספר סי' רמ"ג.

לו. שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' נ'.

לז. בספרו ילקוט הגרשוני, וכאן בפנים הספר.

לח. שו"ת באר דוד סי' כ"ט, ל', ל"ו, ל"ז.

לט. בשו"ת ויען אברהם ח"א יו"ד סי' ז' נדפס שם תשובת רבינו.

היותי, כאשר אליו פי קראתי הי' בעזרתי, ולא השיב ריקם תפילתי, בזכות אבותי ולא בזכותי. וכאשר אני לצלע נכון ואת שאהבה נפשי בקשתי, בית נאמן ביתי זו אשתי, הולך כל יום ויום אחר זיווגי, ומכאובי נגדי, כי לא טוב היותי לבדי, ובשמו אשא כפי, מאין יבוא עזרי, אף גם בזאת לא הסיר חסדו מאתי. ובהגיעי לפרק האיש מקדש, שלח לי עזרי מקודש, עזרי מעם ה', עצם מעצמי, ובינה יתירה לי נודע, (כמחז"ל נדה מ"ה ע"ב עה"פ ויבן ה' את הצלע) בלי חסרון ומגרעת, לזאת יקרא אשה, מלאה וגדושה, אשת חיל, כאסתר וכאביגיל, היא האשה אשר נתן לי אלקים בזה מ' **גאלדא** תי' לאוי"ט, וביום שנכפל כי טוב ל"ג למב"י לשנת ה'ש'ש'ו'ן' לפ"ק נפתולי אלקים נפתלתי בקשר שידוכין קשר עליון וקשר של קיימא וביום ג' לס' תבוא י"ב אלול לשנת ה'ב' מ'ו'"ה ב'ן צ'י'ו'ן ב'ל'ו'ם ו'ג'א'ל'ד'א ז'ו'ו'ג'ם י'ע'ל'ה י'פ'ה (תרס"א) לפ"ק הקדשתי' לי כדמו"י בקידושין וחופה, ויהי כבוד ה' חופף עלינו כל הימים, ונאריך ימים ושנים, דשנים ורעננים, לתורה ולתעודה מתוקנים, עדי נעלה ברננים, לציון ראש ההרים, ותבנה בית עולמים, בקרב הימים אכיה"ר.

ומעתה אל **אבותי היקרים** הי"ו לאוי"ט אליהם אשים דברתי, במה אקדם ובמה אכף ואשלם חלק טובם ותמור גמול נפשם הטהורה והיקרה, לא יערכם כתם אופיר וזהב שבא לא יסולאו כי הגדילו לעשות אתי ביתר שאת ויתר עוז. מה אומר ומה אדבר כל חדרי לבבי נמלאו ברגשת תודה אבל השפה חסרת מילי' היא להביע אומר ותודה על חסדם ועל אמתם. והנה כי כן יבורכו מלפני אבינו שבשמים, באריכות ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, יראו בנים לבניהם שלימים ותמימים, בתורה ובמצות לשמה עסוקים, מתוך נחת ועושר, כבוד ואושר, ויהיו למאורות, עד סוף כל הדורות, עד מאה ועשרים שנה, יהי' להם למנה אכי"ר.

ויהי ביום הראשון לסדר ויצא פרח ויציץ ציץ יום כ"ד לחודש השלישי הוא חודש סיון לשנת תרס"ב שמחה ו'ש'ש'ו'ן' לפ"ק כעלות הבוקר שעה ט' המליטה זוגתי היקרה תי' לאוי"ט בת למז"ט וביום שני שאחריו קראתי' בשם **עטיל** תי' לאוי"ט ע"ש זקינתי אם חמי אהו' נ"י האשה המפורסמת בצדקותי' ובכשרון מעשי' מ' עטיל ע"ה בת הגה"צ מו"ה דוד יודא ראטטענבערג זצוק"ל אבדק"ק סט' פעטער בעהמח"ס תהלה לדוד עה"ת. וזכות אבותינו הקדושים יעמוד לנו ובעדינו שנזכה לגדלה לבע"ת לחופה ולמעש"ט מתוך נחת עושר וכבוד, ובת תחילה סימן יפה לבנים, וסימן טוב ומז"ט יהא לנו ולכל ישראל אמן [מ].

פה עלי היריעה להעתיק לשון זהב של רבותינו בעלי התוס' עה"ת פ' וישב על הפסוק ותקרא שמו שילה והי' בכזיב בלדתה אותו, שכתב וזלה"ט ומפי מורי ז"ל שמעתי כי כך הי' מנהגם ההוא היה קורא שם לבנו ראשון והיא קוראה שם לבנו שני וא"כ מן הדין הי' לו ליודא לקרוא שם לשלישי והיא קראה לו שם כדכתיב ותקרא, לכך הוצרך לומר שהי' יהודא בכזיב בלדת אותו ול"ה באותו מעמד לקרוא לו שם וכזיב שם מקום עכלה"ט, ועיין ברמב"ן פ' וישב. עיניך הרואות קצת דלא כמנהג העולם לקרוא שם לילד הראשון משמות הנלוים ממשפחת האם, והוא פלאי.

ביום הרביעי לס' וימלא כבוד ה' את כל הארץ (שלח) כ"ה לירח זיו הוא חודש סיון דהאי שתא שנת תרס"ד לפ"ק כחצות היום שעה ג' והני ברכני גם אני אבינו שבשמים בכל בת נולדה לי למז"ט וביום

מ. האשה החשובה המשכלת מרת עטיל ע"ה הי"ד עם בעלה ת"ח איש חסיד וירא אלקים מוה"ר משה אפרים שווארץ מסעמיהאל נכד הגאון המפורסם מוה"ר יהודה גרינפעלד אב"ד שם מח"ס שו"ת קול יהודה, עם חמשה ילדיהם הב' עמרם, שמעון, יהודה, יחזקאל, שרה, הובלו למחנה השמדה אוישוויטץ כ"ד אייר תש"ד ארץ אל תכסי דמם עד ינקום ה' נקמתם.

חמישי שאחריו קראתי שמה **מרים** תי' לאוי"ט ע"ש זקינתי אם אאמו"ר עט"ר הגאון תפא"י שליט"א הלא היא האשה הרבנית הצדיקת המיוחסת מ' מרים ע"ה בת אא"ז הגה"ק רב עמרם חסידא זצוק"ל (הנז' בתשו' חת"ס חיו"ד סי' רל"ג) ואשת א"ז הגאון החריף הצדיק מו"ה יצחק יעקב זצ"ל. זכותם יגן עלינו ובעדינו שנזכה ביחד עם זוגתי היקרה תי' לאוי"ט לגדלה לבע"ת לחופה ולמעש"ט מתוך נחת עושר וכבוד, ונחת ינחת איש אשר כמוני בה ובכל יו"ח שי' אכי"ר [מא].

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, יום הששי ועש"ק לס' וה' ברך את אברהם (חיי שרה) כ"ו לחודש מרחשון שנת ו'ר'ב' ש'ל'ו'ם' ב'נ'י'ר' תרס"ו לפ"ק כעלות הבוקר כשעה ד' המליטה זוגתי היקרה תי' לאוי"ט בן למז"ט וביום שמיני נימול בשלום ע"י הרב מו"ה שאול ר"ב נר"ו אבד"ק ראצפערטא ונקרא שמו בישראל **שמואל יודא** שי' לאוי"ט. שם האחד ע"ש זקן ביתי זוגתי תי' הלא הוא היקר מאוד נעלה איש תם וישר המפורסם לשם ולתהלה ר' שמואל ע"ה והאחרון הכי נכבד ע"ש קדוש א"ז גאון ישראל מאוה"ג מו"ה יודא הכהן זצלה"ה אבד"ק סיגעט בעהמח"ס קונטרס הספיקות ותרומת הכרי אחי דוז"ק הקצוה"ח. זי"ע שנזכה אני וזוגתי היקרה תי' לאוי"ט לגדלו לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת ועושר, כבוד ואושר, ויעלה מעלה מעלה במסילה העולה בית קל, ידיו רב לו בתורה ובמעשים, חכם חרשים, נבון לחשים, מופלא שבאנשים. וזאת ליהודא, לתורה ולתעודה, יהודא בן תימא בתרי תמיהי, אלה ברכב ע"ד אמת זו תורה ואלה בזוזי"ם תורה וגדולה, לשם ולתפארת ולתהלה, במקום אחת, ומלא כף נחת אכי"ר [מב].

ביום הראשון לס' וצו'יתי א'ת' בר'כ'תי' ל'כם (בהר) תרס"ז לפ"ק כ"א לחודש אייר ל"ו למספר כעלות הבוקר המליטה זוגתי היקרה תי' לאוי"ט פה העירה ארץ מגורי אבוה"י שליט"א בן למז"ט וביום השמיני נימול בשלום ונקרא שמו בישראל **יוסף דוב** המכונה בער יחי' לאוי"ט ע"ש א"ז הרב המאוה"ג המובהק חריף ומפורסם בתורתו וצדקתו וישרתו מו"ה חיים יוסף דוב הכהן העללער זללה"ה (ובתשו' מהרי"א ותשו' אבני צדק ותשו' שערי צדק ותשו' מראה יחזקאל יש לו הרבה תשובות) בן להגאון מו"ה יחיאל הכהן בנו של הגאון מאוה"ג בעל קונטרס הספקות אחי הקצוה"ח זי"ע ולמעלה בקודש מגזע התוי"ט והש"כ זי"ע ובעדינו שנזכה אני וזוגתי תי' לגדלו לתורה לחופה ולמעשים ויהי' חכם חרשים, מופלא שבאנשים, ויעלה מעלה מעלה, לשם ולתפארת ולתהלה, גם ה' יתן הטוב ויחנהו דעה ובינה, עד מאה ועשרים שנה, וליוסף אמר מבורכת ה' ארץ, אין צוחה ואין פרץ, ובכל הברכות הוא יהי' ברוך, זה יהי' זמן ארוך אכי"ר [מג].

ביום הראשון לס' באר חפרוה שרים ולס' הנה ברך לקחתי בשנה מ'ב'ו'ר'כ'ת' (תרס"ח) לפ"ק יו"ד לחודש תמוז, הבוקר אור והנה בן לזוגתי היקרה הרבנית הצדיקת תי' לאוי"ט כולו יפה אף נעים נולד למז"ט פה סארוואש יע"א המקום אוה ה' למושב לי לישב על מדין זה כמשלש חדשים אשר אנכי יושב פה וביום השמיני צום הרביעי יהפך לששון ולשמחה במהרה, נימול בשלום כדת של

מא. נשאה לבעלה הגאון ר' דוד שלמה פרענקיל זצ"ל דומ"ץ בב' אויפאלו מח"ס שו"ת באר דוד, חותנו של יבלחט"א מרן הגאון בעל משנה הלכות שליט"א. הגאון ר' דוד שלמה עלתה נשמתו השמימה ל"ב בעומר תש"ה הי"ד, הרבנית מרת מרים נלב"ע ח' מנחם אב שנת תשי"א, בחיי אמה, ומנו"כ בפתח תקוה.

מב. איש חמודות יושב אהלים בר אוריין ובר אבהן, נלב"ע י"ב טבת. בסוף ספר אות ציון צרפנו חידו"ת משמו, ובפנים נמצאים כמה מהערותיו תנצב"ה. חתן הרה"ח ר' נפתלי הירצקא קליין ז"ל מנכדי בעל צרור החיים מסעליש זי"ע.

מג. מו"ה ר' יוסף דוב ז"ל מברוקלין יצ"ו נלב"ע ד' שבט תשס"ו, חתן דודו מו"ה ר' יוסף חיים אלימלך פריעד ז"ל.

תורה, הוא יום ב' לס' הנני נותן לו את בריתי שלום, ונקרא שמו בישראל **עמרם** ש"ן על שם הוד קדושת אבא מארי עט"ר גאון קדוש ישראל גדול מרבן שמו רבינו הגדול המחבר ס' שו"ת בית שערים על ד' חלקי שו"ע זצוק"ל זי"ע. זכותא דרב נפיש טובא להגן עלינו ובעדינו שנזכה אני וביתי זו אשתי הצדיקת תי' לאוי"ט יחד לגדלו ולחנכו ולחכמו, ויהי ה' אלדיו עמו, להיות הלוך וגדול בתורה, ויראת ה' טהורה, מדבר בשפה ברורה, ועמי' שרי' נהורא, כחשיכה כאורה, ולבו פתוח כפתחו של אולם, להיות לאור עולם, נופך ספיר ויהלום, וגם מזלי' בריא אולם, יהי' כגן רטוב, ועליו תבא ברכת טוב. ונולד זכר במשפחה נתרפאה כל המשפחה, להמציא לנו רוחה, ושפע הצלחה וברכה, שמורה בכל וערוכה, ברביי' ובהמשכה, ונזכה להכניסו לחופה עם כל יו"ח מתוך רב שמחה, ומתוך נחת כבוד ועושר, תהלה ועושר, אשור כולל ומוסיף אשור בת אחת, ומלא כף נחת, עד לאחת, וכבוד ה' חופף עלינו כל הימים, עד יבנה בית עולמים, וישלח לנו משיחו הולך תמים, בקרב הימים אכי"ר. - נפטר א' וארא תרס"ט תנצב"ה.

ביום הרביעי לס' כי ברוך הוא ולחודש תמוז לשנת עתר"ו לפ"ק המליטה זוגתי היקרה, צנועה ומאושרה, צפירת תפארה, הרבנית הצדיקת תי' לאוי"ט בן למז"ט וביום השמיני ד' לס' הנני נותן לו את ברית"י שלום נימול כדת וכהלכה וקראתי את שמו **יחזקאל** נ"י על שם זקן ביתי גאון קדוש ישראל בעל תשו' מראה יחזקאל זצוק"ל זי"ע, וה' יהי' בעזרינו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים, ויהי' מופלא שבאנשים, חכם חרשים, נבון לחשים, גדול בתורה, ויראת ה' טהורה, ובריא מזלי' ושפיר שומעני' והי' למאורות, עד סוף כל הדורות, הוא יהי' ברוך, זה יהי' זמן ארוך, אכי"ר [מד].

ביום ראשון לשבת לס' ויקהל פקודי י"ט אדר תרע"ח לפ"ק המליטה זוגתי היקרה הרבנית הצדיקת תי' לאוי"ט בת למז"ט וקראתי את שמה **פעריל** תי' ונזכה יחד לגדלה לבע"ת לחופה ולמעש"ט מתוך נחת אושר וכבוד וברה"ג אכי"ר.

על אלה אני בוכי' עיני עיני יורדה מים על הלקח ממני מחמד נפשי ולבי בתי הילדה הנעימה הנחמדה בעלת חן ושכל טוב פערל ע"ה בת שתי שנים ושבעה חדשים ביום א' לס' נח כ"ח תשרי תרפ"א לפ"ק המקום ינחם אותנו מעצבונינו בתוך שאר אצו"י ותנצב"ה.

נולד זכר במשפחה נתרפאה כל המשפחה, כי בא גד, אור ליום ה' לס' וישלח תרפ"א לפ"ק המליטה זוגתי היקרה, צפירת תפארה, הרבנית הצ' תי' לאוי"ט בן בשטו"מ ויקרא שמו בישראל **ארי'** מכו' ליב ש"ן על שם דו"ז הגאון בעל קצות החושן זי"ע. ויזכינו ה' לגדלו לחנכו ולחכמו ויהי ה' עמו, להיות גדול בתורה, ארי שבחבורה, מעוטר בתפארה, ויראת ה' טהורה, מדבר בשפה ברורה אחת מהנה לא נעדרה ובכל אשר יפנה יצליח עד ביאת המשיח אכי"ר [מה].

מד. נהרג על קידוה"ש ביום כ' טבת שנת תש"ד לפ"ק, בכפר הארקא קרוב לגבול אוסטריא, הי"ד.

מה. מו"ה ר' ארי' שליט"א בברוקלין יצ"ו, חתן מו"ה ר' יחיאל מיכל וייס ז"ל.

מפתח

אורח חיים

סימן א׳ שיעור רוחב כתפי טלית קטן ..... לה
סימן ב׳ מצות לאו ליהנות נתנו במצוה קיומית ..... לח
סימן ג׳ חגורה בת ד׳ כנפות אי חייבת בציצית ובדבר המנהג החדש ..... לט
סימן ד׳ טלית הקהל האם קנוי לש״ץ בשעת התפילה ..... מ
סימן ה׳ נמצא פסול בתפילין של ראש אי צריך לחזור ולברך ברכת להניח ובגדר ספק ברכות להקל ..... מא
סימן ו׳ משיחת צבע לבן על קלף הס״ת ..... מב
סימן ז׳ רצועת תפילין שנפסקה ברחבה באיזה אופן אפשר לתקנה ..... מד
סימן ח׳ רצועה תפילין שנפסקה אי מהני לה תפירה, ואי צריכה התפירה להיות בגידין ..... מח
סימן ט׳ שינוי רצועות ובתים מתפילין דרש״י לדר״ת ..... מט
סימן י׳ אמירת קדיש יתום באמצע פסוקי דזמרה / לא אמר קדיש בין שביעי למפטיר מתי יאמר הקדיש / לומר לשונות בלע״ז בשעת התפילה אי הוי הפסק ..... נ
סימן י״א ברכה באמצע הלילה כשאינו יכול לרחוץ ידיו / הערות על ספר עבודת הקודש להחיד״א ..... נא
סימן י״ב המאחר להתפלל שחרית אחרי שהכריזו משיב הרוח ..... נג
סימן י״ג כהן המודר הנאה מהציבור אי מותר לישא כפיו ..... נד
סימן י״ד שכחו לקרות פרשה שניה מחוברת ..... נו
סימן ט״ו אי כהן עולה במקום לוי בראש חודש / אי שייך ברירה במוקצה / השוחט ביוהכ״פ במזיד אי שחיטתו כשרה, ולענין כרת ..... נו
סימן ט״ז חסירות בס״ת כשמשמעות דורשין איכא בינייהו ..... נח
סימן י״ז נמצא טעות בס״ת בשבת במנחה ..... ס
סימן י״ח מכירת נרות של ביהכ״נ ..... סא
סימן י״ט לעשות ארגז של ספרים מארון קודש ישן ..... סב
סימן כ׳ נטיעת אילנות בחצר בית הכנסת ..... סד
סימן כ״א שלשה שישבו לאכול אי עדיף ליחלק בברכת המוציא או שאחד יוציא את כולם ..... סה
סימן כ״ב ברכת שהחיינו כשעולה לגדולה ..... סה
סימן כ״ג ברכת אילנות בחודש אייר ..... סו
סימן כ״ד הקורא ק״ש של ערבית אי יכול לצאת מציבור הקורין ק״ש של שחרית ..... סז
סימן כ״ה מי שהסתפר בער״ש בזמן תוס׳ שבת אי צריך כפרה / טבילת נדה ושחיטה אי בעי כוונה לשם מצוהסח
סימן כ״ו אמירה לנכרי מדין שליחות ..... סט
סימן כ״ז עוד בהנ״ל, ואי בית שמאי דרשי סמוכין היכי דמוכח ..... עב
סימן כ״ח אמירת אב הרחמים בשבת מברכין ר״ח אב ..... עג
סימן כ״ט אמירת מזמור הללויה אודה ה׳ בשבת במנחה ..... עד
סימן ל׳ הליכה לבחירות בשבת ..... עד

סימן ל"א באיסור מקלקל למ"ד חצ"ש מותר מה"ת והמסתעף ..... **עו**

סימן ל"ב בענין איסור נולד לדעת ר"ש / בקו' התוס שבת נ"ג: דהוצרכו להוסיף דהוי מלהצל"ג / באיסור יציאה בתפלין למ"ד שבת זמן תפלין הוא ול"א דטעה בדבר מצוה / טלטול דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו / בכתובות מ"ד: למיתה נתרבתה ולא לקנס אמאי לא קאמר למלקות..... **עז**

סימן ל"ג בדברי הר"ן דנבילה חמור משבת משום דהוי ריבויי לאוי והא שבת עול"ת הוי ..... **עט**

סימן ל"ד תשובת הגאון ר' פנחס סג"ל צימעטבוים הי"ד ראב"ד דק"ק גראסווארדיין מכת"י ..... **פא**

סימן ל"ה בענין פיקוח נפש דוחה שבת אי ילפינן לר' עקיבא ק"ו מהלכה ..... **פב**

סימן ל"ו שאיבת מים מן הבאר בשבת ע"י מכונה המשמיעה קול ..... **פג**

סימן ל"ז ספייה לקטן באיסור עשה ..... **פד**

סימן ל"ח באיסור ספייה לחרש ושוטה..... **פו**

סימן ל"ט מלאכת הכנסה במשכן..... **פח**

סימן מ' הערות במס' עירובין / אי אוירא דעלמא מהני לבטולי מחיצה / אי אמרינן לבוד להחמיר / מחיצת הקנים כשאחד מהקנים ד' טפחים אי מהני / אי אמרינן לא דק לקולא ..... **פח**

סימן מ"א הערות במס' עירובין / אי שייך למתני פסולה בדבר שאינו חובת גברא / לחי הבולט ד"א במבוי שמונה אי בעי ואי מהני ליה לחי משהו / מיעטו בעפר אמאי לא מהני מטעם דמידכרי אהדדי / בענין העגלות במדבר איך הוו תחתיהם רה"ר ואי בטלי לר"ה / אי אמרינן דיו לקולא..... **צא**

סימן מ"ב המניח עירובי חצירות ועירובי תבשילין אי מברך על שניהם כאחת, ובנוסח הברכה..... **צב**

סימן מ"ג הנאה ממעשה ניסים הבאים בדרך הטבע ושלא בדרך הטבע ..... **צה**

סימן מ"ד שכח יעלה ויבוא בשחרית ונזכר לאחר מוסף / בדין פסיק רישא בדרבנן / מצוה הבאה בעבירה באיסור דרבנן ..... **צח**

סימן מ"ה קריאת ד' גברי בר"ח משום ביטול מלאכה ..... **צט**

סימן מ"ו בענין ביטול לחמץ ידוע והמסתעף, לנעוץ מסכת פסחים סופו בתחלתו..... **ק**

סימן מ"ז בהאי גוונא בעי חזקיה לא יאכל לאסור בהנאה ..... **קב**

סימן מ"ח בענין כשרות שפיריט, פאפריקא, ומלח הנתערב עם קמח ..... **קג**

סימן מ"ט אם יש חשש חמץ בגאזאלי"ן [דלק]..... **קד**

סימן נ' קונטרס "שיר ציון" - דיני ערב פסח שחל בשבת..... **קה**

סימן נ"א בסוגיא דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואי איכא למילף מנותר..... **קט**

סימן נ"ב בענין לחמי תודה / בדברי המרדכי דאין ריח הפת אוסר מלחמי תודה / חמץ המעמיד עם דבר היתר אי הוי זוז"ג דאסור בחמץ / בדין גבינות שהעמידן בכלי חמץ קודם פסח ובפסח..... **קיא**

סימן נ"ג טעם שנתבטל בהיתר אי חוזר וניעור / בהא דצריך קרא דמטמא כהן לאביו מכח רוב ..... **קיב**

סימן נ"ד חמץ של קטן שעבר עליו הפסח ונסגר בערכאות..... **קיג**

סימן נ"ה אי מהני יישון י"ב חודש לחביות של עץ לענין פסח..... **קטו**

סימן נ"ו אי מותר ללוש עיסה טהורה להפריש ממנה חלה על הטמאה ביו"ט / אכילה דמצוה שלא כדרך אכילה / אכילת שיורי בשר משבת חזון בט' הימים..... **קטו**

סימן נ"ז בהיתר אכילת מצת כותי, ובענין סמוך מיעוט לחזקה לר"מ דלא חייש למיעוטא..... **קיז**

סימן נ"ח חיוב תענית בכורים לאם כשאין לו אב והיא בת לוי..... **קכ**

סימן נ"ט בענין אכילת מצה שלכד"א / להפריש תינוקות מאיסור דמאי..... **קכא**

סימן ס׳ נישואין בימי הספירה ובסוף החודש ..... קכב
סימן ס״א בדין כיסוי הדם ביו״ט אי יש כח ביד חכמים לעקרו / גדר בעידנא לענין עשה דוחה ל״ת / טומאת המת דרך יציאתה הללמ״ס או מדרבנן ..... קכג
סימן ס״ב בענין הואיל אי פוטרו ממלקות כשעושה המלאכה בבין השמשות ..... קכה
סימן ס״ג השוחט עולת נדבה ביו״ט ובענין השוחט קדשים חייב משום מפרק ..... קכח
סימן ס״ד בהא דאין עשה דשחיטת קדשים דוחה ל״ת דיו״ט / שחיטת קרבנות בשבת ע״י שנים / בענין קיום מצות פו״ר בגמר ביאה הא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ..... קלא
סימן ס״ה באיסור ליבון רעפים ובגדר התראת ספק ..... קלג
סימן ס״ו הדלקת נר ביו״ט לב״ש ..... קלה
סימן ס״ז בענין לבישת בגדים חדשים לקטן בבין המצרים ..... קלו
סימן ס״ח נתינת בגד לצבע עכו״ם בשבוע שחל בו ט׳ באב ..... קלז
סימן ס״ט המתנה תעניתו בדבר הרשות ובדבר מצוה, ואי למדין מקודם מ״ת ..... קלח
סימן ע׳ בנוסח התרת נדרים שנהגתי שלשה פעמים / שוחט האם ביו״כ אי מותר לשלוח את בנה לעזאזלקלט
סימן ע״א בסוגיא דשמא יעבירנו לשופר ..... קמ
סימן ע״ב גזירת שמא יעבירנו לבן עזאי דס״ל מהלך כעומד דמי ..... קמג
סימן ע״ג באיסור הזאה בשבת / טעם ההיתר דמצות לליה״נ / כתותי מיכתת שיעוריה בסנדל של חליצה . קמד
סימן ע״ד גזירת שמא יעבירנו במצה כשחל פסח בשבת ..... קמה
סימן ע״ה המשך בהנ״ל ..... קמו
סימן ע״ו אם ירושלים בכלל מקדש ..... קמו
סימן ע״ז מצוות צריכות כוונה במצות שהם באמירה בלבד ..... קמז
סימן ע״ח ברכת שהחיינו על תירוש בליל ב׳ דר״ה / אתרוג של תרומה טמאה אי פסול מה״ת ..... קמח
סימן ע״ט חל יוכ״פ ביום ב׳ האם מקדימין י״ג מידות ליום ה׳ או ליום ו׳ ..... קמט
סימן פ׳ ביאור מאחז״ל גדולה תשובה שדוחה ל״ת שבתורה, ואי אמרינן עדל״ת במקום דלחד מינייהו ליכא עשה ..... קנא
סימן פ״א אכל חצי שיעור ועתיד להשלים / אחשביה לכותבת ביוהכ״פ ..... קנו
סימן פ״ב דבר המותר מצד עדל״ת אי הוי הותר מכללו והמסתעף ..... קנז
סימן פ״ג עוברה שהריחה מאכילין אותה רוטב ולא שומן, ובענין הבאת אשם תלוי על ספק נבילה אי הוה רשות או חיוב ..... קנח
סימן פ״ד בענין הותר מכללו בדבר שלא אירע מעולם / עוברה שהריחה, הטעם דעדיף ליתן לה רוטב משומן / אין מבטלין איסור לכתחילה בחולה ..... קסא
סימן פ״ה בסוגיא עתי אפילו בשבת ..... קסב
סימן פ״ו אתרוג של רבית אי הוי לכם ..... קסג
סימן פ״ז כתותי מיכתת שיעוריה אי פוחת הדבר משיעורו ..... קסה
סימן פ״ח נתן לו חבירו ד׳ מינים לתוך ידו ולא עשה מעשה לקיחה ..... קסח
סימן פ״ט הנותן לולבו לחבירו בתנאי שלא יתן לאדם אחר לצאת בו אי יוצא בו י״ח ..... קע
סימן צ׳ איך לנהוג בשבת שמוציאין ג׳ ס״ת ויש רק ב׳ ס״ת ..... קע
סימן צ״א בענין הטירחא לחגור אזור קודם התפילה / אמאי בפרי החג לא אמרינן מעלין בקודש / הספד בחנוכה / אמאי לא נטמא הפך בהיסט ע״ז / המדיר את אשתו וכו׳ יוציא ויתן כתובה מה קמ״ל ..... קעא

סימן צ"ב אי שייך ברירה בתערובת לח בלח ..... קעב
סימן צ"ג נותר השמן אי הוקצה למצותו ..... קעג
סימן צ"ד תענית שובבי"ם כשר"ח ביום ה' ..... קעד
סימן צ"ה מצות משלוח מנות בתרומות ומעשרות ..... קעו
סימן צ"ו השולח מנה אחת גדולה כשתים אי יי"ח ..... קעט
סימן צ"ז ביאור הגמרא דאביי בר אבין ורחב"א מחלפי סעדותייהו ואיך קיימו מצות משלוח מנות / ביאור דברי רש"י בריש מגילה לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו ..... קפא
סימן צ"ח משלוח מנות ע"י חידושי תורה / קטן במצות הצריכות כוונה ..... קפב
סימן צ"ט ברכה על מצות משלוח מנות ..... קפד
סימן ק' התחיל המצוה בזמן פטור ובגמר המצוה נעשה בר חיובא ..... קפה
סימן ק"א הערות על ספר שו"ת לבושי מרדכי - עדל"ת כשאפשר לקיים שניהם באופן רחוק / קריאת התורה לאיזה אנשים שלא שמעו / הושטת גט לאשה נדה / איך תקנו חז"ל ברכות הא קעבר על לא תשא / שיעור אכילת קדשים / אי בן צריך לנהוג חומרת אביו / כיסוי המזונות בקידושא רבה / חיוב מוהל לנסוע לעיר אחרת / השמר פן אם הוא שני לאווין או חד לאו / דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו / דין ספק טומאה ברה"ר בקדשים / איסור עשה ומצות עשה אי חמירי מל"ת / ביאור הפסוק להבדיל בין הטמא ובין הטהור / קדירות גלאזירט לענין הגעלה / בדברי הרע"ב דכלים מתטמאין מראשון / קיום מצוה שלא כדרך אכילה ..... קפו

יורה דעה

סימן ק"ב נשים בשחיטה ואי מברכות על מ"ע שהזמן גרמא ואי איתנייהו במ"ע דיו"ט ..... קצ
סימן ק"ג שחיטת סומא לר' יהודה דסומא פטור מן המצות וגדר חיובו במצות / בגדר לאו שאין בו מעשה ואי יש שליחות על מעשה שבמחשבה ..... קצג
סימן ק"ד אי סמכינן אחזקה בספק איסור מיתה ..... קצו
סימן ק"ה חזקה שליח עושה שליחותו בספק איסור ..... קצז
סימן ק"ו שוחט בעל עבירה אי מהני גדול עומד ע"ג ..... קצח
סימן ק"ז בענין שחיטת כותי דצריך לתת לו כזית ולא סגי בכ"ש ..... קצט
סימן ק"ח ביאור ההו"א בגמ' מנחות מ"ה דהכהנים מותרים באכילת נבילה ..... ר
סימן ק"ט שחיטה ביד שמאל ..... רג
סימן ק"י שחיטה בבתי ידים ..... רד
סימן קי"א אי יש דם וציר בעור ..... רה
סימן קי"ב מצא טבעת שנפרש מהגרגרת אך מחובר במקצת ..... רו
סימן קי"ג שחיטה בישיבה ..... רו
סימן קי"ד אכילת אבר ובשר ממפרכסת ..... רז
סימן קט"ו הערות בשו"ע הל' טריפות ..... רח
סימן קט"ז עוף שנמצא בו שדרה עקומה ודין הביצה ..... רט
סימן קי"ז ריאה שנקבה ודופן סותמה אי נטרפה ונתקנה או דמעיקרא לא נטרפה / נקובת הוושט אי הוי נבילה מחיים והמסתעף ..... רי
סימן קי"ח בועה במקום אטום ..... ריג
סימן קי"ט נקב בדקין ובמקום הנקב הדק עב ולבן ..... ריג

סימן ק"כ תרי אוני דסריכי אהדדי / אי עשה מכח רוב דוחה ל"ת מכח וודאי ..... ריג
סימן קכ"א הפסד מרובה של קהל בבהמת עכו"ם ..... ריז
סימן קכ"ב נמצא ריעותא בעצם הקולית ודין העוף והכלים שנמלחו יחד ..... ריט
סימן קכ"ג תרנגולות שנמלחו יחד ונמצא באחת מהן גבשושית במקום צומת הגידין ודין הכלים שנמלחו בהם רכ
סימן קכ"ד דריסת ברדלס ..... רכא
סימן קכ"ה אווזות שאכלו חומר ניקוי ..... רכג
סימן קכ"ו חלב בהמה שאכלה חמץ בפסח / בענין זמן ק"ש דעני וכהנים ..... רכד
סימן קכ"ז גיד הנשה לנשים, ואי סמכינן אטעימת נשים / לאכול בשר אחר חלב בסעודה אחת / דבר שיש לו מתירין שנתערב במינו ואינו מינו / אי בדרבנן כחא דאיסורא עדיף ..... רכה
סימן קכ"ח בשר שנתלחלח ביי"ש קודם מליחתו אי סגי בהדחה זו ..... רכח
סימן קכ"ט כבד שנכבש במים מעל"ע דין הכבד והכלי שנשרה בו ..... רכח
סימן ק"ל נמצא טיפת דם בקדירת חלב מה דין הקדירה / בשר שחלק ממנה היה מחוץ למי השרייה ..... רכט
סימן קל"א בסוגיא דהיתר חלב / בענין ממזר אינו מוליד / אמירה לנכרי שבות מטעם שליחות ..... רכט
סימן קל"ב חלב בהמה שהוציאה אבר ..... רלא
סימן קל"ג הערות בשו"ע הל' בשר בחלב ..... רלג
סימן קל"ד טיפת חלב רותח שנפלה לתוך שומן והסיר מיד כדי שיעור קליפה ..... רלו
סימן קל"ה חימם מים בכלי בשר מלוכלך ועירה לכלי חולבת ..... רלו
סימן קל"ו טחול עם בשר אי הוי מין במינו ..... רלו
סימן קל"ז ציר דגים אי אסור מה"ת / טומאה דחויה או הותרה אליבא דרבא ..... רלז
סימן קל"ח ביטול איסור לכתחלה על ידי גוי ..... רלט
סימן קל"ט בענין כבש חשיב חתיכה הראויה להתכבד ..... רמ
סימן ק"מ אי ריח כלי מילתא הוא לגבי קדשים וחולין ..... רמא
סימן קמ"א אי ספק עשה דוחה ספק ל"ת ובדין ביטול הפסח במצה ומרור או בשני כזיתי חולין / לא תאכלו דכתיב בעוף אי איסור הנאה במשמע ..... רמב
סימן קמ"ב ספק קבוע אי הוי כמחצה על מחצה ..... רמז
סימן קמ"ג אי אזלינן בתר רוב ממיתה למיתה, ובענין אי רובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן ..... רמז
סימן קמ"ד מכתב הגאון בעל שו"ת פני מבין זצ"ל מכת"י ..... רמט
סימן קמ"ה ספק ספיקא שאינו מתהפך או שם אונס אחד בטומאה / אי ספק ספיקא עדיף מרוב ..... רנ
סימן קמ"ו בסוגיא דמי רגלים מותר לקרוא כנגדן / בענין דאין ברכות ק"ש מעכבות / לאו שאין לוקין עליו אי נשים חייבות / תרי מדכרי אהדדי בגזירת חז"ל / בענין שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא / צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן ..... רנב
סימן קמ"ז קציצת אילני מאכל כשצריך למקומם ..... רנה
סימן קמ"ח תשובת הגאון ר' שמואל ענגיל זצ"ל מכת"י ..... רנח
סימן קמ"ט סחורה בדם ובשאר דבר איסור / נשים בהנאה מחמץ בפסח, והמקדש בו אי מקודשת / הא דאין מתענין ב' ימים ביוכ"פ ע"י אכילת חצי שיעור / אי גזרינן בתרומה טמאה דילמא אתי למיכל מיניהרם
סימן ק"נ נחירה ע"י ישראל בחול וע"י עכו"ם בשבת ..... רסד
סימן קנ"א השתמשות בקאפע הנעשה מחרצני סתם יינם ..... רסה
סימן קנ"ב על קו' הפנ"י לשמואל דס"ל מנסך היינו מערב ..... רסז

סימן קנ"ג המשך להנ"ל ..... רסח
סימן קנ"ד בדין לפני עור באיסור דרבנן ..... רסט
סימן קנ"ה השכרת דירה וחנות לישראל מומר לחלל שבת ..... רעב
סימן קנ"ו אי מותר לשדך נכרי לנכרית ..... רעו
סימן קנ"ז עוד בהנ"ל תשובת הגאון בעל יד יצחק זצ"ל מכת"י בהנ"ל ..... רעז
סימן קנ"ח איסור מראית עין בחולה והאכלת איסור דרבנן לחושאיב"ס / סיכה בשמן וואזעלין של איסור / הנחת מנעלים תחת המיטה / ביאור המשנה האוכל אצל חמיו ביהודה וכו' אינו יכול לטעון טענת בתוליסרעח
סימן קנ"ט הלוואה ברבית לצורך רבים ואי רשאים להטיל רבית על המאחרים חובתם לביהמ"ד ..... רפ
סימן ק"ס תשובת הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל בענין הנ"ל מכת"י ..... רפ
סימן קס"א הערות בשו"ע הל' נדה ..... רפא
סימן קס"ב מינקת שמצאה דם אחר תשמיש אי צריכה בדיקה ג"פ / נתעברה ולא פרשה בג' חדשים ראשונים ביום וסתה אי צריכה כפרה בשוגג דרבנן / מצאה מראה אודם אחר בדיקה וחזרה ובדקה בבית הרעי ומצאה דם אי תלינן להקל / אשה ששכחה קביעת וסתה לאחר ימי עיבור והנקה ואח"כ ראתה בהפלגה מה דינה / כתם בזקנה שלא ראתה הרבה שנים ..... רפב
סימן קס"ג אשה שמצאה טיפות דם בספל ואינה זכורה אם קודם ז"נ ראתה או אחר ז"נ ..... רפד
סימן קס"ד החזיקה יום אחד מז' נקיים בטומאה על פי טעות ..... רפה
סימן קס"ה טבילה לכלה ביום השביעי לספירתה ..... רפו
סימן קס"ו פלאמבע [סתימה] בשיניים אי הוי חציצה לטבילה ..... רפז
סימן קס"ז דין מי גשמים הנאספים בעננים וביאור הסוגיא דאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוה ביומי ניסן .. רפט
סימן קס"ח הנודר שלא להניח תפילין מחמת הרהורים רעים אי כופין אותו להתיר נדרו ..... רצב
סימן קס"ט האיך יכול האב להפר נדרי בתו דילמא לאו אבוה הוא ..... רצה
סימן ק"ע אי הפרת נדרים תליא בחיוב מזונות עפ"י דין / לאו הניתק לעשה הא הלאו כולל יותר מהעשה דכולל אף סומא ..... רצו
סימן קע"א שם לע"ז רחמנא או רחום אי אית בהו קדושה ..... רצז
סימן קע"ב קריאת אביו בשמו לעלות לתורה ..... רצט
סימן קע"ג חיוב נשים במורא אב ואם ..... ש
סימן קע"ד בענין אב שמחל על כבודו ובגדר עושה מעשה עמך / שליחות בעשה דשבתון ע"י עכו"ם ..... ש
סימן קע"ה אי נקטינן בטעמי כאביי לגבי רבא בטעמיהן / בענין כללא דכל שאינו בזה אחר זה וכו' באופן שיש שום צד בעולם לעשותו בזא"ז ..... שג
סימן קע"ו אי אשה יכולה למנות שליח למול את בנה ..... שג
סימן קע"ז סעודת חנוכת הבית וסעודת ברית מילה כאחד ..... דש
סימן קע"ח המל של ער"ש בשבת הא דלא הוה מצוה הבא בעבירה ..... שה
סימן קע"ט לימוד תורה עם נכרי הבא להתגייר ..... שח
סימן ק"פ עוד בהנ"ל ..... שיא
סימן קפ"א החילוק בין אויב לשונא / אופן כתיבת וי"ו קטיעא ..... שיג
סימן קפ"ב המשכיר בית בחצירו לנכרי אי פתח החצר חייב במזוזה ..... שיד
סימן קפ"ג דין בוסר ערלה וביאור הגמ' (פסחים מ"ד) וה"ה לערלה בשתים / בשר עוף אי היה ראוי ליאסר לאחר החורבן ..... שיח
סימן קפ"ד בדין רובא וחזקה לענין פדיון הבן ..... שיט

סימן קפ"ה האיך חל קדושת בכור לר"ש דס"ל גיד הנשה אסור בהנאה והוי הפקר ..... **שכב**
סימן קפ"ו חופה וקבורה בזמן אחת ..... **שכג**
סימן קפ"ז זמן הקמת מצבה ..... **שכד**
סימן קפ"ח התחיל לומר קדיש ביום המיתה מתי פוסק לומר קדיש / מוקצה לר' יהודה דאורייתא או דרבנן **שכה**
סימן קפ"ט שיעור זמן גערה באבל לגלח זקנו וכמה מותר לגלח / עכו"ם המסל"ת על רווק שמת אי מותר לנהוג אבילות ולומר עליו קדיש ..... **שכו**

אבן העזר

סימן ק"צ בענין צוואת ר"י החסיד בחתן וחותנו ששמותיהם שווין והוספת שם לצורך הנישואין ..... **שכז**
סימן קצ"א אשה שבעלה השני היה בא בימים ומת אי הויא קטלנית והאם מותר לסדר לו קידושין ..... **שכט**
סימן קצ"ב נישאת לאחד מעדיה אי איכא חשד ואי מוציא ..... **שלג**
סימן קצ"ג בענין יחוד עם עכו"ם לצורך דבר מלכות או פרנסה ..... **שלג**
סימן קצ"ד בסוגי' דיש חופה לפסולות ואי חופה קונה וגומר ..... **שלד**
סימן קצ"ה בענין קיימו האבות כל התורה כולה, הדרן למס' קידושין ..... **שמא**
סימן קצ"ו ביאור תי' הגמ' (קידושין ד') בהפרת נדרים מיהא נפקא מרשותי' ..... **שמג**
סימן קצ"ז רוב שנתחזק לאיסור אי מהני גם לממון ..... **שדמ**
סימן קצ"ח המשחרר עבדו לטובת עצמו או לצורך מצוה אי עובר בעשה ..... **שמה**
סימן קצ"ט אמתלא בשידוכין ובחרם הקדמונים ..... **שמו**
סימן ר' נאמנות עד אחד במיתת הבעל ובגט הבא ממדה"י, הדרן למסכת גיטין ..... **שמז**

חושן משפט

סימן ר"א בחומר איסור וגנות מינוי רב הנותן שוחד בכדי שימנוהו לרב, תשובת הגאון ר' משה הירש פוקס זצ"ל אב"ד גראסווארדיין בעל שו"ת יד רמ"ה (נעתקו בכת"י המחבר) ..... **שמח**
סימן ר"ב עוד בהנ"ל, תשובת הגאון ר' שרגא צבי טננבוים זצ"ל אב"ד טשאטה בעל שו"ת נטע שורק (נעתקו בכת"י המחבר) ..... **שמט**
סימן ר"ג תקנת כמה קהלות בהונגריה משנת תרע"א בענין מינוי רב (נעתק בכת"י המחבר) ..... **שנ**
סימן ר"ד בענין נטילת שכר לדון ואי ביד בי"ד למחול לבע"ד אחד לפנים משוה"ד ולבע"ד שני לא ..... **שנא**
סימן ר"ה נשים בלאו שאין בו מעשה ואי הוו בכלל עדות שא"א יכול להזימה, אי עדות אשה מבטל את העדות ..... **שנב**
סימן ר"ו בדין הכחשה והזמה כאחת ואי משכחת לה שהנידון והעדים זוממין שניהם נהרגין ..... **שנד**
סימן ר"ז הרגו אין נהרגין, אמאי אין נהרגין על רציחה / בוגרת ברשות אביה שהיו בה מומין אי על הבעל להביא ראיה או עליה להביא ראיה / בהא דאיצטריך קרא דמכה קטן חייב / טעמא דר"א במוכר את הבית מכר את המכתשת ..... **שנה**
סימן ר"ח איסור רכילות בפסק דין ע"י דיין שאין דעתו מסכמת לשאר הדיינים ..... **שנו**
סימן ר"ט השגת גבול בנתינת הכשר למפעל שיש לו הכשר מאחר ..... **שנז**
סימן ר"י שינוי מקום ספסלי ביהכ"נ ..... **שנט**

סימן רי"א ליחלק מקהל ולעשות קהלה לעצמם, ובדין השגת גבול בשוחט ..... שסב
סימן רי"ב כל מה דאמר רחמנא לא תעביד וכו' בשוחט בשבת ויוהכ"פ ..... שסה
סימן רי"ג אי מהני שאלה בהפקר והמסתעף, בענין הסתפקות בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא עדל"ת ... שסז
סימן רי"ד שוחט הדר בבית הקהל שקלקל בשחיטתו אי צריך לשלם והמקלקל בחומרא אי יכול לטעון קים לי דכשר ויפטר ..... שעז
סימן רט"ו דינא דמלכותא דינא לענין שכירות דירה וחנות ..... שפג
סימן רט"ז לאו הניתק לעשה כשהלאו כולל יותר מהעשה ..... שפד
סימן רי"ז בדיקת קטן להוציא ממון ..... שפו
סימן רי"ח בסוגיא דהיזק שאינו ניכר ..... שפז

קדשים

סימן רי"ט לאו שאין בו מלקות אי לוקין עליו כשיש בעבירה זו מלקות על לאו אחר, ודין לאוין ששמותיהן מחולקין ושוין באיסורן ..... שצא
סימן ר"כ אי עשה שקודם הדיבור דוחה ל"ת שאחר הדיבור ולענין יו"ט ובענין חיוב נשים בבנין ביהמ"ק . שצג
סימן רכ"א אי עשה דפו"ר דוחה ל"ת דלא יהי' קדש ..... שצג
סימן רכ"ב שריפת קדשים ביו"ט ושבת ..... שצה
סימן רכ"ג בענין עשה דוחה לא תעשה בעידנא והמסתעף ..... שצז
סימן רכ"ד בגדי כהונה בביאה ריקנית לעזרה, הדרן למס' חגיגה ..... ת
סימן רכ"ה חייבי כריתות שלקו כדין אי נפטרו מידי כריתותן / התראת ספק אי שמיה התראה או לא ..... תא
סימן רכ"ו ביאור דברי הר"ן דאין בנותר חיוב כרת ..... תד
סימן רכ"ז עוד בענין הנ"ל ..... תז
סימן רכ"ח שתי הלחם ולחם הפנים אפייתן ע"י קטן בשבת / אי אזלינן בהתראת ספק בתר רוב ..... תט
סימן רכ"ט אפיית לחם הפנים ושתי הלחם בשבת על ידי קטן ואפייתן עם חולין ..... תי
סימן ר"ל בסוגיא דכהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה ..... תטו
סימן רל"א ספייה בידים באיסור עשה ואיסור שישנו בשאלה / האוכל תרומה טמאה אי הוה בעשה או במיתה / אי תרומה בעי הכשר לקבל טומאה ..... תיז
סימן רל"ב תרומה שלא כדרך אכילה והנאה ..... תיח
סימן רל"ג כנפים ונוצה של נבלת עוף אי מצטרפים לשיעור טומאה ..... תכ
סימן רל"ד מתי אזלינן בספיקי נגעים לטומאה, האומר על קן צפור יגיעו רחמיך פלוגתא היא ..... תכ

הערות לש"ס

סימן רל"ה הערות במסכת ברכות ..... תכג
סימן רל"ו הערות במסכת שבת ..... תכה
סימן רל"ז הערות במסכת עירובין ..... תכז
סימן רל"ח הערות במסכת פסחים ..... תל
סימן רל"ט הערות במסכת סוכה ..... תנא

סימן ר"מ הערות במסכת ביצה ..... תנג
סימן רמ"א הערות במסכת ראש השנה ..... תנז
סימן רמ"ב הערות במסכת יבמות ..... תנט
סימן רמ"ג הערות במסכת כתובות ..... תסג
סימן רמ"ד הערות במסכת גיטין ..... תעד
סימן רמ"ה הערות במסכת קידושין ..... תעט
סימן רמ"ו הערות במסכת עבודה זרה ..... תפד
סימן רמ"ז הערות במסכת חולין ..... תפה
סימן רמ"ח הערות במסכת תמורה ..... תצב
סימן רמ"ט הערות במסכת כריתות ..... תצד
סימן ר"נ הערות במסכת נדה ..... תצה
חידושי אגדה ..... תצו

שאלות ותשובות

שיבת ציון

חלק אורח חיים

סימן א'

שיעור רוחב כתפי טלית קטן

שאלה: כתפיס של טליתות קטנים שיעור רחבן בכמה.

הנה הב"י או"ח סימן ח' בשם האגור בשם מהר"י מולן כתב שיש לעשות הכתפיס של הטליתות קטנים רחבים דאל"כ אתי אורחא דהאי גיסא ואורחא דהאי גיסא ומבטל ליה וכ"כ מג"א ריש סי' ט"ז בשם מט"מ בשם מהרי"ל, וכתב עליו מהרש"ק דלשון מושאל הוא זה דבאמת ל"ש כאן אתי אורחא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל דל"א אתי אורחא דעלמא שאינו מן המחיצה לא מבטל כמ"ש תוס' עירובין ד"י ע"ב ד"ה ואצבעים בשם הרי"ב הובא גם במג"א סימן שס"ב סקט"ז. וכבר קדמו בעיקר הדבר בשאילת יעב"ץ ח"א סימן כ' שהביא כן משמיה דאבוהו החכ"ץ דלא אתי אורחא ומבטל רק באויר שאנו חושבין אותו כמחיצה ע"י לבוד וזה אמרינן דעומד מועט בטיל באויר המרובה וכעין מש"כ שאין כח לבוד יפה לבטל דבר ממשיי משא"כ בגד דלא בעינן לאינטרופי לאורחא בהדי' לא אתי ומבטל ליה והיא סברא ישרה וברורה מאוד, וכעין זה איתא שם בתוספות בשם רי"ב בקצת שינוי עכ"ל, ועיין תשו' חכ"ץ סימן נ"ט ובהגהות ח"ס ובשע"ת שם גם שניהם הביאוהו.

ואני בעניי מצאתי חבר למהרי"ל בתוס' עירובין דף ב' ע"ב ד"ה בין שכתבו אע"ג דג' עמודים היו עומדים ברוחב הפתח אמרינן אתי אויר דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ע"ש והרי אויר זה שבין העמודים א"ל להיות סתום ואפ"ה כתבו התוספות דאורחא דהאי גיסא ודהאי גיסא אתי ומבטל ומבואר דס"ל דלא כהרי"ב אלא דגם באויר שאינו חושבו כסתום אתי אורחא ומבטל וא"כ אין חידוש אם מהרי"ל תפס לשון ראשון שיטת התוספות דריש מס' ולא תפס לשון אחרון דעת הרי"ב שבתוספות דלקמן יו"ד. ודכירנא דבילדותי ראיתי בגליון הש"ס של אבא מארי מאוה"ג זצ"ל שהעיר בזה דד' התוס' סתרלי ניהו. [עוד בענין זה נמצא תשובה אל המחבר מאחיו בשו"ת שארית יהודה סי' מ"א].

אמנם נ"ל דשיטת התוספות דריש מכילתין ודברי הרי"ב שבתוס' לקמן הם שפה אחת ודברים אחדים והוא דהנה הקשו התוס' ריש עירובין ד"ה ואבע"א דמאי פריך הגמרא משער החצר שאני התם דהו"ל צוה"פ שהכלונסאות היו ע"ג ווי העמודים שהקלעים תלויין בהם ותרלו דהוי צוה"פ שעשאה מן הצד דלא מהני ועוד תרצו דאליבא דרב קיימי' דס"ל דאע"ג דאית ליה צוה"פ צריך למעט ע"ש והנה על מי' הראשון יש לדון לפמ"ש גדולי אחרונים דכל שנעשה לסיבה אחרת ולא לשם צוה"פ מהני גם לצוה"פ אפילו בעשאה מן הצד ועיין בתשו' שו"מ ח"ב סימן פ"א דמכשיר הטעלעגראף לצוה"פ מהאי טעמא אף שעשוי מן הצד כיון שנעשה לסיבה אחרת ע"ש וא"כ גם בפתח החצר שהכלונסאות נעשו לתלות בהם הקלעים ולא לשם צוה"פ נתנו לשם, שפיר חשיב צוה"פ מעליא אף שהוא מן הצד, ומעתה לא נשאר לנו רק תי' השני של התוס' משום דקאי אליבא דרב ולרב ל"מ צוה"פ למבוי ביתר מעשר אבל מ"מ לענין שאר דברים ודאי אף לרב מהני צוה"פ וחשיב מחיצה גמורה כמבואר שם דף וי"ו דרב ס"ל הלכה כת"ק דמהני צוה"פ למבוי מפולש, ושם דף י"א לענין כלאים, ועיין תוס' שם דף וי"ו ד"ה רב אמר ובדף כ"ב ע"א ד"ה והאמר ר"י

דלרב מהני לוה״פ מה״ת אפילו ביתר מעשר רק מדרבנן ס״ל דלא מהני ביתר מעשר ע״ש. ולפי״ז שפיר כתבו התוס׳ גבי פתח החצר דאמרינן דאורא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל להעמודים כיון דהו״ל לוה״פ שהוא מחיצה גמורה מה״ת א״כ תשיב שפיר אויר שאנו חושבין כסתום ושייך ביה דאורא מבטל ואין כאן סתירה בדברי התוספות דריש מכילתין ודברי הריצב״א דלקמן ושוין דבאויר שאין חושבין כסתום ל״ש דאורא מבטל וממילא נסתר דינו של מהרי״ל כמ״ש ש״י ומהחש״ק הנ״ל, ועיין בספר היסר לר״ת סימן רפ״ו שכתב דהכלונסאות שבמשכן היו כדין לוה״פ ע״ש ובתוס׳ זבחים ס׳ ע״א ד״ה ואומר.

אלא דלכאורה זה אינו שהרי כתב הריטב״א עירובין דף יו״ד ע״ב דכל היכי דאיכא לוה״פ לא אתי אורא ומבטל שהרי לוה״פ מתרת כל אויר אפילו ביתר מעשר אליבא דהלכתא דקי״ל כרבנן וכו׳ ע״ש, וכ״כ בד״מ סימן שס״ג אות ב׳ בשם האו״ז, וא״כ אם נאמר דפתח החצר הו״ל לוה״פ אף שעשוי מן הצד כיון שאין עשוי לשוס לוה״פ א״כ ממילא לא שייך כלל לומר דאורא מבטל להעמודים, ואם כן קושיית התוספות שם במקומה עומדת דמאי פריך הגמרא דלילף משער החצר דליכשר במבוי ברוחב כ׳ הא ג׳ עמודים היו עומדים ברוחב הפתח ולא הוי כלל פתח פתוח כ׳ דאי כתירוץ התוספות דאורא מבטל העמודים ז״א דלגבי לוה״פ ל״ש לימר הכי וא״כ על כרחך ליכא למימר דפתח החצר לוה״פ הוי ליה ותירוץ הראשון שבתוס׳ קמה וגם נצבה וממילא בהתרועע היסוד נסתר הבנין ועכ״ח דתוס׳ דריש מכילתין סברי דגם באויר שא״ל להיות כסתום אמרינן דאורא מבטל ותיהוי ראיה לשיטת מהרי״ל הנזכר.

הן אמת דגוף דברי הריטב״א והאו״ז דבלוה״פ ל״א דאורא מבטל במחלוקת היא שנויה דהבכור שור עירובין דף י״א הוכיח מדברי התוס׳ שם איפכא דלוה״פ שהרחיק מן הכותל ג״ט פסולה משום דאורא מבטל ליה וכ״כ פמ״ג במש״ז סי׳ שס״ג סקי״ט ואם כן להתוס׳ לטעמייהו שפיר י״ל דגם בפתח החצר הו״ל לוה״פ כמ״ש ומשו״ה כתבו דאורא מבטל לעמודים שהרי האויר שבלוה״פ אנו חושבין כסתום ואין ראיה מדברי התוספות לשיטת מהרי״ל. ועוד בלא״ה אין סתירה מדברי הריטב״א דהריטב״א לא אמר למילתיה רק לענין לבטל את הגוף לוה״פ דהיינו הקנים שמכאן ומכאן ע״י אורא שחוץ ושבין הקנים דתיבטל מיניה תורת לוה״פ אבל בכגון דא שיש פרוץ ועומד בתוך הלוה״פ שהעמודים היו עומדים ברוחב פתח החצר אמרינן אדרבה אורא שבפרוץ מבטל להעומד כיון שעל ידי כן לא פקע מיניה תורת לוה״פ ומהי להיפך דכאן העומד דהיינו העמודים היו מבטלין לגורת הפתח וכיון שכן אמרינן דאדרבה אורא מבטל להעומד שבתוך הלוה״פ ולוה״פ כדקאי קאי ודו״ק היטב.

האמנם אף שטרחנו להשוות דעת התוס׳ דריש מכילתין עם דעת הריצב״א שבתוס׳ לקמן יו״ד וקרבה בן ציון בזרוע והיו לאחדים בידי, בכל זאת יש מקום לבעל דין לחלוק דהתוס׳ לית להו דפתח החצר דין לוה״פ הוי ליה כיון דעשוי מן הצד דהא סברת אחרונים דכל שעשוי לסיבה אחרת מהני מן הצד לאו מר בריר׳ דר׳ אשי חתים עלה ורבים חולקין ע״ז כמו שהאריך ג״כ בזה בקונטרס פסי בירלות להגמו״ה בני הרש פלאטא מקאלן זללה״ה, ואדרבה מגוף דברי התוספות כאן שתירצו דפתח החצר ל״ה ליה לוה״פ כיון שעשאה מן הצד ואף שנעשה לסיבה אחרת לתלות הקלעים מוכח גם כן דלא כסברת אחרונים הנז׳ ואכמ״ל בזה, ומעתה אין מקום למש״ל אליבא דתוס׳ דלהכי בפתח החצר אמרינן דאורא מבטל לעמודים משום דהו״ל לוה״פ ואנו חושבין האויר כסתום וכסברת הריצב״א אלא דגם באויר שאין חושבין כסתום אמרינן דאתי אורא ומבטל וכדעת מהרי״ל שזכרנו.

ואם יש מקום להשוות המחלוקת הוא דהריצב״א ג״כ לא אמר לשמעתי׳ רק אם הפרוץ כעומד אז אם אינו חושבו כסתום לא אמרינן דאורא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל אבל גבי עמודים שברוחב פתח החצר שהפרוץ מרובה על העומד גם בכה״ג שאיני חושבו כסתום אמרינן דאורא מבטל ליה וסברא זו זכרו אאמו״ר הגאון זצ״ל בשו״ת בית שערים או״ח סימן קל״ה בשם הריטב״א.

ומה שנ״ל בישוב דעת מהרי״ל שלא תקשה עליו מסברת הריצב״א הוא דלכאורה צריך להבין דברי מהרי״ל דמה מועיל מה שיעשה כתפים רחבים הא אכתי נשאר אויר בין הכתפים במקום שמכניס ראשו ואכתי נימא דאורא מבטל להו, אבל נראה דכונת מהרי״ל כך הוא דהנה המחצית השקל כתב הטעם דבעינן כתפים רחבים שיהיו נכרים היטב ויהיה על הכתפים תורת בגד אבל אורא דהאי גיסא וכו׳ ל״ש כאן משום דל״ה אויר שאני חושבו כסתום וכמ״ש התוס׳ בשם הריצב״א ע״ש, ואדרבה אני אומר היא הנותנת דנימא ביה אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל ליה דכיון שהכתפים צריכין להיות רחבים שיהיו ניכרים היטב א״כ ממילא אם פיחת ברחבן יש כאן אויר שצריך להיות כסתום ומבטל להו לכתפים, אלא שאם הטעם שצריכין להיות רחבים משום שיהיו ניכרים ויהיה עליהם תורת בגד לחוד א״כ אם כבר הטיל ציצית לט״ק כזו שהכתפים קצרים וחולת זה יש בו שיעור טלית בצירוף החלק שמלפניו ומלאחריו פשיטא שיכול לחבר חתיכת בגד להרחיב הכתפים ואין בו משום תעשה ולא מן העשוי, אבל כיון דאמרינן דאורא מבטל

להכתפים אם כן הוי ליה כנקרע הטלית או נחלק לשנים ועכשיו רוצה לתפרם יחד דיש להתיר הציצית מחלק האחד ואח״כ יתפרם דאל״כ הוי מעשה ולא מן העשוי עיין טו״ז ומג״א סימן ט״ו ואחרונים שם, אבל האויר שנשאר לאחר שיעשה הכתפים במקום שמכניס ראשו זה ודאי אינו מבטל להכתפים שהרי האויר הזה אין אנו חושבין כסתום, ולפי״ז דינו של מהרי״ל א״ש גם לסברת הריצב״א ואדרבה דבסברת הריצב״א א״ש טפי שאין האויר שמכניס שם ראשו מבטל הכתפים וא״ש לענ״ד.

אלא דבשאילת יעב״ץ שם דחה עוד לדברי מהרי״ל מתי׳ הראשון שבתוספות עירובין דף יו״ד הנ״ל שכתבו דל״ש בעור העשלא שהוא כלי אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דעלמא ומבטל ליה אלא במחיצות קבועות כדלעיל ומבואר דבבגד וכלים ל״ש אוירא מבטל, וגם בספר ישוע״י סימן מ׳ סק״ג השיג כן ולא זכר שר שכבר קדמו שאר הקרוב אליו בשבות יעקב ודא וודאי צריכא עיונא רבה, ולאומר הנושא נ״ל דגם הא לא תברא די״ל דמהרי״ל סובר דדוקא בעור העשלא בעירובין שם שהחלל שלו הוא צורך תשמיש הכלי שהאדם יושב עליו בשעה שצריך לנקביו והרעי נופל דרך החלל על העביט של רעי ערש״י ופי׳ הר״ח שם וא״כ דרך תשמיש הכלי הוא עם החלל שלו ובלתי חללו אינו הכלי הנדרש אם כן איך נימא בזה דהחלל ההוא יצטרף להאויר שחוצה לו לבטל חלק הממשיי של הכלי הלא כך הוא תכונת הכלי וכך דרך תשמישו להשתמש בצירוף החלל שבאמצעיתו, ובזה וכל כי האי גונא דוקא כתבו התוס׳ דבכלי לא אמרינן אתי אוירא ומבטל כמו שאי אפשר לומר בכלי שיש לו בית קיבול דהאויר שבתוכו ושחוץ לדופניו דאתי אוירא ומבטל דופניו וימא דחשיב אין לו בית קיבול ומיס שבתוכו ל״ח שאודין למיפסל מקוה חסירה, כיון שכן הוא תכונת הכלי שיהיה ריקן מבפנים ואויר בחלל שביני דופניו להשתמש בו, אבל באמת כל אויר שאינו לצורך התשמיש אפילו בכלי אתי ומבטל וא״כ בט״ק אם יעשה כתפים קצרים ויתרבה חללו יותר מכפי צורך תשמישו אתי האי אוירא ומבטל להו, ובהכי נמי ניחא מה שהעירותי למעלה דאמאי לא אתי אוירא דמקום שמכניס שם ראשו ומבטל לכתפים דז״א דהאויר ההוא שייך לתכונת הכלי והוא לצורך תשמיש הט״ק וזה אינו מבטל כמו חללו של עור העשלא בעירובין שם וא״ש.

הנה האחרוני קצת לקיים מה שנאמר תתן אמת ליעקב הלא הוא רבינו הגדול המהרי״ל ז״ל שאין עליו תפיסה כלל מדברי התוס׳ ואדרבה סייעתא נמי הוי וגם מצאנו לו חבר בתוס׳ שבריש עירובין וא״כ הדין דין אמת שיש לעשות כתפים של הט״ק רחבים וכש״כ שאם הם קצרים כ״כ שהפרוץ שביניהם מרובה מן הכתפים שבארנו לעיל דבפרוץ מרובה על העומד גם להריצב״א אמרינן דאוירא מבטל וה״נ בט״ק כוותי׳ דאמרינן אתי אוירא ומבטל להו, ולא לחנם הביאוהו הב״י האגור מט״מ עו״ש ומג״א וכן בשו״ע הרב התניא גם הוא העתיק הטעם שיש לעשות כתפים רחבים דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטל ליה אלא וודאי דס״ל כדאמרן, ובעוה״ר העולם אין נזהרין בזה ועושים כתפים קצרים כרצועות וראוי לגדולים להזהיר על הקטנים.

אולם אנחנו לא נדע שיעור רחבן בכמה כי לא פורש במהרי״ל והנמשכים אחריו השיעור של רוחב הכתפים, ונלע״ד דברוחב טפח סגי דלא ליתי אוירא ובבטלי שהרי כתבו תוס׳ סוכה דף ז׳ ע״א ד״ה ויעמידנו דברחב טפח שהוא מחיצה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוירא ומבטלי ע״ש א״כ ה״נ בכתפים דכוותי׳, אלא דלפמש״ל דמהרי״ל קאי בשיטת התוס׳ דריש עירובין דגם באויר שאיני חושבו כסתום אמרינן אוירא מבטל והרי התוס׳ כתבו כן לענין דאוירא מבטל העמודים שבפתח שער חצר המשכן ואף שהעמודים בודאי רחבים טפח ומבואר דתוספות סברו דגם ברוחב טפח אוירא מבטל ולא כתוס׳ סוכה ודוחק לומר דמהרי״ל סובר כהתוס׳ בחדא ופליג עליה בחדא באין הכרח ורחיה לזה. ושוב מצאתי בתוס׳ ישנים עירובין י״ז סוף ע״ב שכתבו דבפסין פשוטין דרחבים אמה דוקא לא אמרינן אתי אוירא ומבטל להו דהא גבי עמודי המצר פי׳ בריש מסכת דאתי אוירא ומבטל להו מדאורייתא ע״ש ומבואר גם כן כמ״ש בדעת התוס׳ דריש עירובין.

ומ״מ נ״ל דלפמ״ש באה״ט ומחצית השקל בסימן ט״ז בשם ספר פרי הארץ דשיעור ט״ק הוא ג׳ רביעי אמה באורך ואלי אמה ברוחב ע״ש א״כ די שכל כתף יהיה רוחב טפח דאז העומד מרובה על הפרוץ דאלי אמה הוא ג׳ טפחים ותו לא אתי אוירא ומבטל להו ואע״ג דהוי עומד משתי רוחות הרי אמרינן עירובין דף יו״ד דעומד מרובה מב׳ רוחות נמי הוי עומד ועיין מג״א סימן שס״ב סקט״ז ובנתיב חיים ובנשמת אדם כלל מ״ח אות ג׳, ומה שפתוח יותר כדי להכניס שם ראשו לא אתי ומבטל כיון שאין אנו חושבין אותו כסתום וכסברת הריצב״א ולא נשאר אויר פרוץ שאנו חושבין כסתום רק בכדי שיעור טפח והאי לא אתי ומבטל כיון שעומד מרובה ממנו שהוא ב׳ טפחים וכש״כ שאם אין בכל הפתוח להכניס ראשו ג״ט דודאי לא אתי אוירא ומבטל דבפחות מג׳ לא אמרינן אתי אוירא ומבטל כמבואר בסימן שס״ג ס״ו ובמג״א שם סק״ו, וגם יש לצרף דעת התוס׳ סוכה שזכרנו דברוחב טפח נמי לא אתי אוירא ומבטל זה הנלע״ד ברור ונכון בדין זה. ושיעור טפח קבלתי מהגה״ל

מהרמ״ל שליט״א אבדק״ק מאדע והבדלו לחיים מורי הגה״ל בעל שבט סופר זצ״ל בשם מרן חת״ס זי״ע שהוא אחד עשר 11 לענטימעטער במדה שלנו ותו לא מידי. (תל תלפיות תרפ״ג אות מ״ה).

[הערת המו״ל - בדברי המגן אברהם רסי׳ ט״ז כתב מט״מ בשם מהרי״ל דיש לעשות הכתפים של הטלית קטן רחב דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ויבטל ליה. וכל האחרונים כתבו דלשון מושאל דהרי הרינב״א בתוספת עירובין דף י׳ סע״ב ס״ל דלא אמרינן כן אלא באויר שאני רוצה לחשבו כסתום ולא באויר דעלמא. ואפשר לדחוק כן בלשון המהרי״ל גופא הנדפס מחדש בשו״ת מהרי״ל החדשות סי׳ ד׳ אות ב׳. וכאן מאריך המחבר לקיים דברי המהרי״ל והפוסקים שהעתיקו דבריו כפשוטם ושגם תוס׳ בריש עירובין ס״ל דגם באוירא דעלמא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל.

ונראה להביא סימוכין לדבריו שגם תוס׳ בסוכה ס״ל הכי. הנה בגמ׳ פ״ק דסוכה ז׳. דופן השלישי של הסוכה דכשר בטפח ומשהו הק׳ בגמ׳ ויעמידנו כנגד ראש תור, וברש״י שלכה״פ יראה כנוטה לשני צדדין ומיחזי כארבע מחילות, ושתיק רב ולא ענה (כנראה שמהיכי תיתי שיש ענין בזה). ועל זה הק׳ בתוס׳ אף על גב דאכיולא בזה אמר פ׳ קמא דעירובין אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, הכא דטפח מחילה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוירא ומבטל לה. ובספר למח צדק על הש״ס תי׳ דלשיטת הרינבא לקמ מכאן דהא כאן סגי במחילת טפח ואל כלל לומר שהאויר שאחר הטפח חשוב כסתום דהא סגי במחילה טפח לבד. ולפי״ז י״ל דתוס׳ בסוכה לא ס״ל כהרינב״א.

אמנם עדיין י״ל דאפי׳ להרינב״א שייך קו׳ תוס׳, דענין מחילת טפח הוא כענין גוד אסיק וכיו״ב שאנו ממשיכין את הכותל של טפח וכן משמע קצת מקו׳ הגמ׳ ויעמידנו כנגד ראש תור שיש בזה ענין להמשיך מחילה מהעמוד טפח, וכן מדאמרינן בגמ׳ שמעמידו בפחות מג׳ לכותל לצרפו לגבוד וגם שעושה לה צורת הפתח משמע שאנו מחשיבין אותו טפח או עכ״פ ממשיכין אותו טפח לעשותו ככותל שלם ומחשיבין את האויר כסתום.

וכתב עוד בלמח צדק על מש״כ התוס׳ דיש כאן אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא, דילמא מעמיד הטפח סמוך להכותל או עכפ בסמוך פחות מטפח, שוב ראיתי במהרשא דהתוספת אינן מפרשים בענין ויעמידנו כנגד ראש תור כנראה מפרשי ע״כ. וכשנאמר דתוס׳ גופא לא ס״ל כהרינב״א, שפיר י״ל דתוס׳ ביארו ברש״י כפי שנייר המהרש״ל ולא כפי ליורו של המהר״ס.

אך מה שסיים המחבר כאן, אולם אנחנו לא נדע שיעור רוחב כתפי הלילית בכמה וכו׳ ונלענ״ד דברוחב טפח סגי דלא ליתי אוירא ולבטלו, שהרי כתבו תוס׳ סוכה דף ז׳ ע״א ד״ה ויעמידנו דברחב טפח שהוא מחילה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוירא ומבטלו ע״ש א״כ ה״נ בכתפים דכוותי׳ ע״כ, ונסתבך בזה, הנה פשוט דתוס׳ כתבו דכאן הוי גזה״כ ואין ללמוד מכאן למקו״א.

ומש״כ עוד בסוף דבריו אודות שיעור טפח במדות שלנו, בשו״ת לבושי מרדכי מ״א יו״ד סי׳ קל״ג כתב מדדתי טפח של מרן חת״ס אשר שלח לי נכדו הגאון מהו׳ שמחה בונם זצ״ל ומדדתי על הלענטי מעטעטר ורואיתי מכוון מאוד ששיעור הנ״ל הוא 11 לענטימעטער. ורואה בספר שיעורי מקוה להגרא״ח נאה בעמ׳ ל״ד עשה העתק מקנה המדה שעשה החת״ס וקבלו מהגאון ר׳ עקיבא סופר גאב״ד פרעשבורג עי״ש וע״ע בשיעורי תורה עמ׳ ע״ה ובדרכ״ת יו״ד סי׳ נ״ג ס״ק ל״ג, ולפי״ד השיעור הוא 10.8 לענטימעטער וכ״כ בליקוטי הערות לשו״ת חת״ס או״ח סי׳ קכ״ז, ורואה עוד בספר מקוה מים מ״ב מ״ג עמ׳ נ״ה].

סימן ב׳

מצות לאו ליהנות נתנו במצוה קיומית

גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, מר אהובי ידי״ן הרב הגאון המפורסם, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, כהן שדעתו יפה וברה, כק״ש מו״ה דוד צבי כ״ץ קאטצבורג שליט״א, בשבת תחכמוני בק״ק ווייצען יצ״ו.

אחדשת״ה באהבה הנני בזה לעורר את ידידי כהדגנ״י על איזה דבריס בד״ת ונכתב בספר בעתונו [תל תלפיות]. מ״ש דלא אמרינן מלנ״ג רק במצוה הכרחיית ולא ליית וחלילה עפ״ד רש״י ר״ה כ״ח שכתב מלנ״ג אלא לעול על לוארהס נתנו, ובמצוה שאינו מוכרח לעשותה ל״ש עול, ומיישב בזה קושית חת״ס יו״ד סימן ס״ט וכן הקשה בתשו׳ בריח אברהס דהאיך ילפינן מכלאים בליית דעשה דומה ל״ת דילמא בליית ה״ט משוס דמלנ״ג וכלאים אינו אסור אלא היכי דאיכא הנאת לביסה, ולהנ״ל א״ש דבליית דאי בעי אינו לובש כלל בגד של ד׳ כנפות וא״ל ליית ל״ש שניתן לעול על לוארו ולכו״ע ליהנות נתנו אלו דבריו ביתר ביאור.

הנה בגוף המירוץ כבר קדס וחכה בו אאמו״ר מאוה״ג זצ״ל בשו״ת בית שעריס חאו״ח סימן ח׳, וגם שניהס קדמו בספר תיבת גומא להפמ״ג פרשת בחקתי שמלדד לומר במודר הנאה מחבירו אס מותר ליקח טלית של מצוה שלו ולברך

עליו משום דמצות לאו ליהנות נתנו, או דלמא דדוקא מצוה שהיא חובת גברא הוא דאמרינן מצות לאו ליהנות נתנו מה שאין כן ציצית שהן חובת מנא עיין שו״ע או״ח סימן טו״ב, ואם אין לו בגד של ארבע כנפות אינו מחויב לחזור אחריו דבזה אמרינן ליהנות ניתנו ע״ש. ועיין מלא הרועים ערך מצות לאו ליהנות ניתנו שכתב ג״כ דרק במצוה הכרחיי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו ע״ש.

ואמנם בפליתי סימן יו״ד סק״ג כתב דשחיטה הוי מצוה עשה וזבחת ומותר בסכין של ע״ז משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ולכן השמיט הרי״ף מימרא דסכין של ע״ז ע״ש, ואף דשחיטה לא הוי מצוה הכרחית עמג״א רסי׳ ח׳, ומבואר דגם במצוה שאינו מחויב לחזור עליה ולעשותה ג״כ שייך מצות לאו ליהנות ניתנו. וביותר ירא״ה הדבר מבואר בכ״מ פ״א מהלכות ציצית הי״א שכתב ומ״ש רבינו ולא משל עיר הנדחת טעמא לאו משום איה״ג הוא דהא מצות לאו ליהנות נתנו וכו׳ ע״ש, הרי מפורש יוצא מדברי הכ״מ דגם בציצית שאינה מצוה הכרחית נמי שייך מצות לאו ליהנות נתנו עד שאני תמה אהני תרתי סבי הפמ״ג ואאמו״ר זצ״ל דאישתמיטתהו במחכ״ת דברי הכ״מ הנ״ל.

אבל בגוף קושית הפליתי דנימא בסכין של ע״ז מלל״ג, נלע״ד למה דמבואר בעירובין ל״א דרבנן סברי אדם מקפיד על עירובו שלא יגנב אף לאחר שקנה הלכך כשהעירוב משתמר בביה״ק כל השבת לאחר שקנה ביהש״מ ונגמרה מצותו נמצא משתמש באיה״ג ולפיכך לא יניח אדם עירוב בביה״ק ע״ש, ועיין בהרע״ב רפ״ג דעירובין. ומבואר דכל שנמשך הנאה לאחר המצוה ל״ש מצות לאו ליהנות נתנו, וא״כ בשחיטה נמי שנמשך הנאה גם לאחר שנגמר מצות שחיטה ואדרבה אז עיקר הנאתו ולא שייך מלל״ג.

ובזה יתישב ג״כ קושית חת״ס וב״א הנ״ל דכלאים בציצית ל״ל דשרי משום דעשה דוחה לא תעשה ת״ל משום דמצות לאו ליהנות נתנו, ולמ״ש א״ש דכיון דהנאת הבגד נמשך גם לגילה דלאו זמן ציצית ל״ש מלל״ג, משא״כ בטעם משום עשה דוחה לא תעשה דשרי אף בגילה וכמ״ש תוס׳ מנחות ט״ל ע״ב ד״ה תכלת וז״ל וי״ל אפילו בגילה אין בה משום כלאים דלגמרי המיר הכתוב כלאים בציצית ע״ש, ודו״ק כי הוא נכון לענ״ד.

ומ״ש בשם חכם אחד בהמשך ב׳ מאמרי דר׳ תנחום בשבת כ״ב כבר קדמו בספר תורה תמימה פרשת וישב, ומ״ש בשם המפרש בתמיד דאין השלכה פחות מכ׳ אמה לא היה צריך להביא ממרחק לחמו שהרי כ״כ תוס׳ מעילה י״א ע״ב ד״ה דישון.

וה׳ יראנו מתורתו נפלאות, ויחיש לנו ישועות הנבאות, כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו דושת״ה באהבה,

בן ציון בלום

סימן ג׳

חגורה בת ד׳ כנפות אי חייבת בציצית ובדבר המנהג החדש

אסרו חג שבועות תרצ״ה לפק״ק ב׳ איפאלו יצ״ו

גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, ידי״ן ורב חביבי הרבני הגדול בתוב״י, מורג חרוץ בעל פיפיות, איש חמודות, ולו עשר ידות, מעלות ובמדות, כש״ת מו״ה **אברהם פריעדמאנן** נר״ו, אבן יקרה בקה״י ווייצען יצ״ו, יהי שמו לעולם.

הן היום מצאתי דאתאי לידי משמע כתבו במושכלו, ואמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני עליו להשיב לו כיד ה׳ הטובה עלי. והנה שאל כת״ר על חדשות מקרוב באו לעשות כמו חגורה רחבה על הבטן וארבע ציציות תלויות על ד׳ כנפות אם יוצאים בזה י״ח מצות ציצית, וכתב כי שמע דאיכא בי דינא דשריא, וכשאני לעצמי נשתוממתי על המראה, כי לפענ״ד כפי מה שראיתי תמונתו זה יותר משנה אין בגד זה חייב בציצית כלל, שאינו חייב בציצית אלא בגד שהוא דרך מלבוש ואפילו דרך העלאה שחייב בכלאים פטור מציצית, והא דפליגי ב״ש וב״ה בסדין בציצית היינו כשמתעטף בו כר״י בר אילעא בשבת כ״ה ע״ב כמ״ש מג״א סימן ח״י סק״ג ובגד זה שאנו דנין עליו לא נעשה כלל למלבוש רק לצורך לתלות עליו ציצית ואינו דרך מלבוש ופטור מציצית. ומ״ש מג״א שם דמתוס׳ מנחות מ״א ע״א ד״ה תכלת משמע דלא כמרדכי אלא דגבי ציצית אין חילוק בין הצעה והעלאה לגבשה, י״ל דהתוס׳ מיירי במלבוש המיוחד או עכ״פ ראוי ללבשו דרך מלבוש ואז אפילו דרך העלאה והצעה חייב בציצית משא״כ בבגד שאינו ראוי ללבוש דרך מלבוש כבגידון דידן מודו התוס׳ להמרדכי דפטור מציצית, ועוד מבואר ברמ״א סימן יו״ד סי״ב דמלבושים של גלילות בני אשכנז וספרד הואיל ואין כנפיהם עשויין שיהיו ב׳ לפניהם וב׳ לאחוריהם מכוונין זו כנגד זו פטורים ועיין בד״מ שם, ובנ״ד הרי כל הד׳ כנפות באים לפניו אין זה חייב בציצית, ועוד שאין לבגד זה שיעור המבואר בשו״ע סימן ט״ז ומהש״ק שם שיתחייב בציצית.

ומ״ש כת״ה שבגד זה שבגידון דידן יש לו גומי באמצע שלא תפול מהגוף, לא ידעתי כונתו דאם הגומי תפור בשני ראשין ומחברו מקצה אל הקצה א״כ הוי כבגד סתום שמבואר בסימן י״ד ס״ז דפטור מציצית, ואם כונתו

שלובשין הגומי ע״ג בגד זה מבחוץ א״כ הגומי הוא כחגור וכל מה שמחגור ולמעלה הוי כסתום ופטור מציצית כמ״ש מג״א שם סקי״ג ומחה״ש ולבו״ש שם, ולכן לפענ״ד לא תהיה כזאת בישראל לעשות ט״ק כזה חדשים מקרוב באו לא שערוס אבותינו הקדושים אשר בארץ החיים המה נ״ע, וחוששני בו מחילול שבת אם יולא בהן בשבת ברה״ר, והיטב אשר דיבר כת״ר חדש אסור מה״ת והלואי שלא ילבשו ציצית כלל, ומצינו שביטולה של תורה היא קיומה כמאחז״ל.

וקצת ל״ע אצלי למ״ש בהגהות מרדכי רפ״ק דחולין דאם עושה קשר של תפילין בשבת אף שאינו קשר של קיימא לדעת רבינו אלי׳ שצריך לקשור בכל יום מ״מ כיון דחשיב קשר לענין תפילין חשיב נמי קשר לענין שבת, ועיין ישוע״י סימן כ״ה שכ״כ מדנפשי׳, וסברא זו מבואר גם בגמרא סוכה ז׳ מיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה, וכן בשבת נ״א מדמצטרף לענין טומאה וכו׳ ע״ש, ואמאי לא נימא ה״נ דכיון דלענין כלאים חייב בהעלאה ליחייב נמי בציצית בהעלאה, ולע״ק.

וה׳ יערה עלינו רוח ממרום, וקרן עמו ירים, כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו דוש״ת בלונ״ח,

בן ציון בלום חופק״ק הנ״ל

(תל תלפיות שנה תרצ״ה עמ׳ קי״ב)

סימן ד׳

טלית הקהל האם קנוי לש״ץ בשעת התפילה

שיל״ת ג׳ לס׳ יברכך ה׳ מא״ה ברכו״ת לפק״ק סארוואש יע״א

ישאו הרים שלום וברכה, שמורה בכל וערוכה, ברבייה ובהמשכה, לתלמידי חביבי הרבני המופלג בתורה וביראה מורג חרוץ בעל פיפיות מתנהג בחסידות כמו״ה **אלטיר יצחק היימאוויטש** נ״י בישוב רינא הסמוך לסיגעט יצ״ו.

כתבך בא אלי בימי החג מתן תוה״ק העל״ט ותמול בלילה במונאי יו״ט פתחתי ואשימה עיני עליו ויען שאינני בקו הבריאות ל״ע אמנא כפי קילור. והנה נפשך לשאול הגיע בא׳ שקראוהו לעלות לתורה במנהה בשבת ולקח טלית של הקהל שהיה לבוש בו הש״ץ ורלה לברך עליו כמ״ש בספר דה״ח בשם א״ר דעל טלית הקהל אפילו לובש רק לעלות לתורה מברך עליו, ואתה אמרת דכיון שהיה הש״ץ לבוש בו והוא לקחו להיות עליו עד אחר התפלה א״כ עד האי שעתא קניה ליה והוי כשלו וממילא אידך הו״ל כשואל טלית של חבירו כדי לעלות לתורה שכתב הטו״ז סימן י״ד ובדה״ח שם שא״ל לברך.

הנה אף שחילוקך נכון מכל מקום לכאורה הדין עם שבנגדך דטלית של קהל הו״ל כטלית של שותפים דליבור הרי הם כשותפין (ועיין תשו׳ מהר״מ שיק חיו״ד סימן י״ד) ודעת הרבה ראשונים בנדרים מ״ה דכל הדברים של בני העיר הוי כחצר שאין בו דין חלוקה דאמרינן ביה ברירה דבשעה שכל א׳ משתמש בו הוברר הדבר שבשעה זו הוי כולו שלו, ועיין בר״ן נדרים שם והרשב״א בתשו׳ סימן ס״ב דמייתי ליה מג״א סימן תרנ״ח סק״ו ע״ש. אך כל זה רק כל זמן שמשתמש בו ומיד שנשתמש בו האחר נעשה קנינו של אותו האחר וכשמשתמש בו השני פסק כח קנינו של הראשון. וא״כ בנ״ד כשלקח השני טלית מהש״ץ פסק כח קנינו של הש״ץ וקנאוהו השני ושפיר צריך השני לברך דהא מהאי טעמא מברכין על טלית של קהל משום דאדעתא דהכי קנוהו מתחילה שכל מי שלובש בו יהיה שלו כמבואר בפוסקים.

ואל תתמה דהאיך לוקח טלית של קהל בשבת וקונה קנין בשבת דאסור כל שאינו לצורך השבת כמ״ש מג״א סימן ש״ו וסוסי׳ י״ג, הנה כבר עמד בכיו״ב המקנה בקידושין דף וי״ו שהקשה דהאיך אפשר להקנות אתרוג ביו״ט ראשון במתנה על מנת להחזיר לדעת מג״א דאסור ליתן מתנה בשבת ויום טוב הא הוי מקח הנעשה באיסור דהמקח בטיל כמבואר בחו״מ סימן ר״ח והיינו משום דאמרינן אי עביד לא מהני, ותי׳ דכיון דצריך להחזיר לא הוי מתנה גמורה להכי מותר ביום טוב ע״ש, וה״נ כיון דאינו קונה רק לשעה שישתמש בו ולא לגמיתות עלמין ל״ה קנין גמור ומותר בשבת ויו״ט, ועיין בר״ן נדרים כ״ט וקלוה״ח ונתיבות המשפט סימן רמ״א ע״ש, ועיין חתם סופר סוכה מ״א ושאר אחרונים שר״ל דהוי רק קנין פירות. ועיין ירושלמי פ״א דביכורים אם הבריך ברשות אפילו לשעה קרינן בי׳ על אדמתך ומביא וקורא, ומכאן רא׳ קצת לשיטת הר״א שהביא בתשובת הרא״ש כלל ל״ה דקנין לשעה מקרי קנין הגוף, דהא על קנין פירות אינו מביא וקורא לר״ל גיטין מ״ח דקי״ל כוותי׳, ודו״ק.

ובזה יש לבאר דברי הבית יוסף או״ח תרנ״ח שהביא הג״מ בשם סמ״ג שכתב וז״ל, א״נ צריך שיאמר על מנת שתחזירהו הרי הוא לך במתנה ואם לא לא יהי׳ לך אלא שלא חש להאריך ע״ש. ומשמע דצריך להתנות דיני תנאים, ומקשים הא אדרבה אם לא התנה דיני תנאים התנאי בטל ומעשה קיים וכ״ש שהמתנה טובה. וכ״ל דהמקנה קידושין ו׳ הקשה האיך יכול ליתן אתרוג במתנה על מנת להחזיר ביו״ט לדעת מג״א סי׳ ש״ו דאסור ליתן מתנה בשבת ויו״ט א״כ אם נותן אמרינן אי עביד לא מהני, ותירץ כיון דאינה מתנה גמורה

אלא מתנה ע"מ להחזיר מותר ליתן ביו"ט, והתינח אם מתנה דיני תנאים אבל אם לא התנה א"כ הוי מתנה גמורה דאסור ליתן בשבת ויו"ט ואמרינן אעל"מ כי קושית מקנה לאמת, ושפיר כתב סמ"ג דלא יצא, ואתי שפיר.

הן אמת שלענ"ד דברי המקנה נ"ע לפ"מ דמבואר ברא"ש סוכה מ"א גבי מתנה על מנת להחזיר דכשמחזירו צריך להקנות לו במתנת קנין גמור והאיך מחזיר לו במתנה גמורה הא אסור להקנות מתנה בשבת ויו"ט א"כ נימא אי עביד לא מהני ולא מהני החזרה והרי אמרינן שם החזירו יצא לא החזירו לא יצא וכיון דלא מהני החזרה אמאי יצא, ולפי שעה לא מצאתי ישוב נכון רק לומר דגם כשהחזירו אינו מקנה לו במתנה גמורה רק במתנה על מנת להחזיר ולכך שפיר מהני.

ובהכי א"ש קושית טו"ז סימן י"ד סק"ה דמ"ש דבטלית וטבעת קידושין כששואל סתם אמרינן דבודאי נתן לו באופן שיוכל לצאת בו דהיינו במתנה על מנת להחזיר ובאתרוג קי"ל דשאול ביו"ט ראשון פסול ואמאי לא נימא ג"כ שבודאי נתנו לו במתנה על מנת להחזיר באופן שיוכל לצאת בו, ולפמ"ש י"ל דבשלמא בטלית וטבעת קידושין דמיירי בחול ויוכל להחזיר ולהקנות לו במתנה גמורה אמרינן דבסתמא נתנו לו במתנה על מנת להחזיר משא"כ באתרוג דמיירי ביו"ט דכשמחזירו א"י להחזירו בקנין ומתנה גמורה רק במתנה על מנת להחזיר א"כ יותר ניחא ליה בשאלה מבמתנה על מנת להחזיר דבשאלה הדרא ליה לגמרי שפיר אמרינן דכשנתן לו בשאלה לא היה דעתו למתנה על מנת להחזיר וא"ש.

ומ"מ יש לקיים בדבריך ואני חפץ בהגדקך דודאי כן הוא דבשעה שכל אחד משתמש בטלית של קהל היא קנויה לו כמש"ל, אבל כאן שהוא לוקח הטלית מהש"ץ ולאחר שנשתמש מחזירו שנית להש"ץ ולא למקום המוכן להטלית א"כ גלי דעתיה דרק בשאלה ניחא ליה דנקני, וכאותו ששנינו ב"מ דף יו"ד כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דנקני בד"א לא ניחא ליה דנקני ע"ש.

אמנם לו יהיה כדבריך דבגידון דידן הו"ל כשואל טלית מחבירו הלא גם בזה דעת מג"א סימן י"ד סק"ח דמ"מ יכול לברך וכ"פ בשו"ע הרב סימן י"ד ס"ח דאינו חייב לברך רק אם רוצה הרשות בידו וכמו נשים שמברכות על מצות עשה שהזמן גרמן דפטורות ועיין בקו"א לשו"ע הרב, ובא"ר אות וי"ו כתב דהמנהג לברך על טלית שאולה כשעולה לתורה או עובר לפני התיבה, ובספר הה"ח התנה ג"כ שיכוין בפירוש בטלית שאולה שאינו רוצה לקנותו ע"ש וא"כ מה קול הרעש הזה אם מברך.

ומה שיש לעיין למשל האיך הדין בהש"ץ לכשהחזירו לו השני הטלית אם צריך לברך שנית כיון דקנין הראשון פסק משלקחו השני ובמה שישתמש אחר כך מתחיל קנין חדש, והא למה זה דומה לנתן טלית שלו לחבירו במתנה על מנת להחזיר דלכשהחזירו לו נראה פשוט לכאורה דאם מתעטף בו שנית דצריך לברך, וה"נ דכוותי' כיון דבשעה שנשתמש בו השני לא היה קנין שלו כלל ואזדא לה ברכה ראשונה וצ"ע.

ועיין בשערי תשובה סוסי' ח' שהביא בשם מוגל מאש סימן י"ד שפעם א' נתנו לו טלית להתעטף וקודם העטיפה בא שמש ביהכנ"ס וחטפו מידו באמרו שבעל הטלית ביקש טליתו ונתן לו אחר יש להסתפק אם צריך לברך שנית, והביא שם מדין תורמוס א' שנפל מידו המבואר בסימן ר"ו, ומ"מ העלה שם דספק ברכות להקל ע"ש. ומזה יש ללמוד לכאורה גם לנידון זה דה"נ כשמחזירו לו לא יהא אלא טלית אחר שאי"צ לברך וה"נ כן. והדבר צריך תלמוד אך עת לקצר, וכ"ט ממנו לא יצבר.

כנפשך ונפש רבך דושו"ט באהבה,
בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ה'

נמצא פסול בתפילין של ראש
אי צריך לחזור ולברך ברכת להניח
ובגדר ספק ברכות להקל

שאלה: באחד שהניח תפילין של יד ובירך להניח ואח"כ נטל תפילין של ראש מהכיס ומצאו שנפסקה הרצועה במקום שמקיף ממנה הראש דלדעת י"א שהביא המחבר סי' ל"ג ס"ב פסול ואין לו תקנה כלל, וא"כ הוצרך לשאול תפילין של ראש מאחר, ונשאלתי אם יברך על מצות לחוד או צריך ג"כ לברך שנית להניח.

תשובה: הנה זה פשוט דליכא למימר ספק ברכות להקל דלא שייך לומר כן אלא בספק אם בירך או לא, או היכי דאיכא מחלוקת הפוסקים אם יברך כמ"ש היד מלאכי כללי דינים סי' תל"ג בשם בני חיי ע"ש, וא"כ הכא בנידון דידן דודאי בירך אלא שהספק אם עלתה לו ברכה זו ואם י"א יען שהיה הפסק בינתים ויש להסתפק אם יברך או לא, ומחלוקת הפוסקים לא שייך הכא, וא"כ ל"ש כלל לומר ספק ברכות להקל, וז"פ.

ויש לדון עוד, דספק ברכות להקל הוא רק אם יש ספק אם חל עליו כלל חיוב ברכה או לא, אבל בנידון דידן דודאי צריך לברך עוד על תפילין של ראש על מצות דקי״ל כרמ״א בסי׳ כ״ה ס״ב, א״כ שכבר חל עליו חיוב ברכה אפשר דצריך לברך ג״כ להניח, וכ״ז פשוט לענ״ד וכתבתי זה רק להוציא מלב איש א׳ שטעה בזה.

ולענד״נ ודאי דצריך לברך שניה להניח, דהרי קי״ל בסי׳ ר״ו ס״ו דאם נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד או נאכל אע״פ שהי׳ מאותו מין לפניו יותר כשבירך על הראשון רק שלא היה דעתו עליו לאכלו צריך לחזור ולברך ע״ש, וה״נ בנידון דידן כיון שכשבירך להניח דעתו היה רק על תפילין של ראש שלו ולא על של אחר וכיון שנפסק הרצועה באופן שאי אפשר לתקנו הוי כנאבד הפרי וכש״כ שלא היה לפניו תפילין של ראש של אחר בשעה שבירך להניח וא״כ וודאי נראה דצריך לחזור ולברך להניח על תפילין של ראש שהשאיל מאחר.

ויותר נ״ל דאפילו לשי׳ שהביא המחבר בסי׳ ל״ג ס״ה דאם נפסקה הרצועה בכ״מ שיהי׳ יש לו תקנה בתפירה, מ״מ אם תיקנה וודאי הוי הפסק וצריך לחזור ולברך, לא מיבעיא לדעת מג״א סי׳ כ״ה סקכ״ד דאם נפסק הקשר אחר ההידוק קודם הנחת תפילין של ראש דצריך לחזור ולברך, דכיון דהוי אחר ההידוק הוי עשיית הקשר הפסק ע״ש, כש״כ דתיקון תפירה דבנ״ד דהוי הפסק, אלא אפילו לדעת הטו״ז שם סקי״ב וי״ג דאין צריך לברך בכה״ג מ״מ יש לחלק בין הפרקים דודאי עשיית הקשר לא הוי הפסק אלא תיקון מצוה כמ״ש שם הטו״ז, ולדעת ר׳ אלי׳ שבתוס׳ מנחות ל״ה ע״ב ד״ה משעת המצוה לקשור תפילין בכל יום ושייכי הקשירה למצוה דשי״ן של תפילין, ולדעת רש״י בשבת ס״ב ע״א אף יו״ד ודל״ת של תפילין הלל״מ עש״ה, אבל תפירה דבנ״ד וודאי הפסקה הוי וצריך לחזור ולברך, ואולי זה גרע טפי מסח לצורך תפילין בסי׳ כ״ה ס״י דאין צריך לחזור ולברך, וצ״ע.

לבן בנ״ד נראה שיזיז לתפילין של יד ממקומו דלדעת המחבר סי׳ כ״ה סי״ב אם הזיזם ממקומם אדעתא להחזירם מיד צריך לברך, ואף דאנן קי״ל דאין צריך לברך וכדעת רמ״א שם מ״מ בנ״ד וודאי נכון לעשות כך להזיז לתש״י ולברך שניה להניח ועל מצות ואח״כ יניח לתפילין של ראש שהשאיל כנ״ל, ומחותני הגאבד״ק ס׳ מיהאלי שליט״א הסכים לזה במכתבו אלי כתיב.

בן ציון בלום

סימן ו׳

משיחת צבע לבן על קלף הס״ת

גם ברכות יעטה מורה על ראש מחו׳ ידינ״פ רב חביבי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה׳ טהורה, מורג חרוץ, בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כש״ת מו״ה זבריה שוואַרץ נ״י, אבן יקרה בק״ק סארוואש יצ״ו.

אחר דרך מבוא השלום באה״ר ואחרי הודיעהו כי כהיום באתי בשלום לביתי ותהי ראשית מלאכתי לעיין בדבר השאלה אשר שאל אותי פא״פ, והנני לתשובתו כיד ה׳ הטובה עלי, ומה׳ אשאל מענה לשון שלא אכשל בדבר הלכה. והנה שאל מעכ״ת באיש אחד שקנה ס״ת ושוב נודע לו שהקלף שנכתב עליו הס״ת הלזו נמשח בתחילה קודם לכתיבה בצבע לבן שקורין ״לאג״ דקה מן הדקה שיהא נוח לכתוב עליו אבל ברבות הימים הלאג הזה נגרד ונקלף, ונפשו היפה לשאול הגיע מה דינו של הס״ת הלזה, ואם נזכה בדין שהוא פסול אם צריך המוכר להחזיר לו הדמים משום דהוי מקח טעות.

והנה מה שיש לחקור בזה הוא אם חלילה שבין הדיו להקלף פוסל בזה או לא, ונחזי אנן הנה בשו״ע או״ח סימן ל״ב ס״ג קי״ל דאם זרק עפרות זהב על האותיות מעביר הזהב ושאר כתב התחתון וכשר וכו׳ אבל אם לא העביר הזהב פסול, ומבואר הטעם בב״י בשם הנמוק״י משום דכתב עליון כתב ומבטל כתב התחתון ע״ש. ומבואר מזה דאם כתב בזהב ואחר כך כתב למעלה בדיו דכשר משום דכתב עליון שבדיו הוי כתב ומבטל כתב תחתון שהוא זהב. ומצאתי אח״כ תני׳ דמסייע לי בס״ד בפמ״ג שם במש״ז סקט״ו שכתב דאם כתב בזהב או בסיקרא ואח״כ העביר עליו דיו דמהני וכשר ע״ש, והרי אף דהזהב או הסיקרא מפסיק וחוצץ בין הקלף לדיו מ״מ כשר ואם כן בנידון דידן נמי אף שהלאג חוצץ בין הקלף לדיו מ״מ ס״ת הוא כשר.

אלא שמצאתי אח״כ בא״ר שם סק״ה מובא ג״כ בפמ״ג הנ״ל בריש הסימן דאפי׳ כתב בדיו ולפהו זהב ושוב חזר וחיפה בדיו דפסול ולא כתב טעם לדבר. ולכאורה נראה דטעמו דס״ל דחלילה פוסל בזה וא״כ הזהב שלמעלה מבטל הדיו שתחתיו וכשרוצים להכשירו בדיו שלמעלה מהזהב פסול דהזהב חוצץ בין גויל לדיו, ואם כן בנ״ד נמי הלאג חוצץ וס״ת הוא פסול.

ואמנם באמת נלע״ק דבסימן ל״ב סכ״ד קי״ל דמותר לכתוב על מקום הממחק והגרד וכן בהא דיש מכשירין בגט כתב ע״ג כתב עיין סימן קכ״ה וב״ש שם סק״ו ובסי׳ קל״א ס״ה וב״ש שם, ואמאי הא המחק וכתב התחתון חוצץ בין הקלף לכתב העליון שהוא העיקר, ואף

דבגט מ״ל דוקא קלף וכשר בכל דבר המתקיים כדקי״ל סימן קכ״ד מ״מ הא כתב המחתון בעצמו לא הוה דבר המתקיים, ועוד דלדעת הרבה שיטות בעינן אף בגט שיהא מוקף גויל עיין סימן קכ״ה ס״ז וב״ש שם והרי האות שבכתב העליון אינו מוקף מכתב התחתון שהוא במקום הגויל. ואמנם לק״מ דדיו לא הוה חציצה כלל דמין במינו אינו חוצץ כדאמרינן סוכה ל״ז ויומא ח״ן משא״כ בזהב או בנ״ד שנכתב בספר על גבי לאג דהוי מין בשאינו מינו שפיר הוי חציצה בין הכתב להקלף.

אבל בגוף האי כללא דמין במינו אינו חוצץ ומין בשאינו מינו חוצץ אני נבון בהבנתו דבריש זבחים אמרינן להיפך בת מינה מחריב בה שאינו בת מינה לא מחריב בה וצ״ע בזה.

ולכאורה יש להביא ראיה קצת לפסול הס״ת שבנידון דידן מהא דקי״ל סימן ל״ב ס״ז דאסור לכתוב תפילין על הגויל וכו׳, ועיין תוס׳ שבת ע״ט ע״ב ד״ה ותפילין, ומשמע דאף דאיכא נמי בהדי׳ קלף דכותבים עליו תפילין מ״מ פסול ואף דמתחילת ברייתו היו לאחדים מיפסל, ומשמע דחציצה פוסל דה״נ הגויל מפסיק וחוצץ בין הכתב לקלף וה״נ בנ״ד דכוותי׳. אלא שיש לדחות דהתם כיון שהגויל בעצמו הוא כשר לס״ת כדקי״ל בסימן ער״א ס״ג וכן למזוזה בסימן רפ״ח ס״ו ותרווייהו חשיבי ולא בטלי דמה חזית דתיבטל הגויל להקלף דילמא זיל בתר איפכא דהקלף בטיל לגבי גויל ואמרינן בזה מינה מחריב בה, משא״כ בנ״ד נראה דהלאג בעצמו פסול אמרינן דלא הוה חציצה ואדרבה בטיל לגבי קלף, (וגם י״ל דגויל וקלף הוי מין בשאינו מינו דחוצץ).

והשתא הכא נ״ל דהאי דמינה מחריב בה היינו אם שניהם כשרים בפ״ע אלא שאינם כשרים לאחד הידוע, כגון בהאי דגויל וקלף דתרווייהו כשרים זה לזה וזו לזו וכן בהאי דריש זבחים דתרווייהו קדשים אלא שזה חטאת וזה עולה, בזה אמרינן מינה מחריב בה וכו׳, משא״כ אם תרווייהו כשרים לאותו דבר בעצמו והוי מין במינו בזה אמרינן מין במינו אינו חוצץ, וכגון בהאי דיומא הנ״ל נתן מזרק לתוך מזרק וקבל בו את הדם דמסיק שם דמין במינו אינו חוצץ משום דתרווייהו כשרים לקבלת הדם, ועיין תוס׳ סוכה ל״ז ומיושב לכאורה סתירה אשר העירותי למעלה כנ״ל.

אבל לפקד״ן [לפי קט דעתי נראה] דס״ת שבנ״ד כשר הוא וכמו שרמזתי לעיל משום דהלאג בטיל לגבי קלף, וכ״כ נודע ביהודה מהדו״ק או״ח סימן מ׳ להכשיר הבתים של תפילין שהושחרו בלאג אף שנקלף משום דבטיל לגבי העור ומשום דכל לגאותו אינו חוצץ כדאמרינן סוכה הנ״ל ע״ש באריכות, וה״נ דכוותי׳ די״ל דבטיל לגבי קלף ואינו חוצץ, ואף דבספר נשמת אדם הנספח לספר חיי אדם כלל י״ד חולק על נודע ביהודה והסכים עמו הגאון בית מאיר ע״ש, מ״מ נ״ל דהכא מודו, דהתם פסול מהני טעמי שכתבו הפוסקים בסימן ל״ב דבעינן שהבתים יהיו רואים את האויר או משום שי״ן של תפילין שיהא נראה ואיכא סברא טובה לפסול, אבל בנ״ד דכל עיקר הטעם לפסלו משום חציצה אמרינן אדרבה בטיל הוא. ועיין עירובין ע״א בחריץ שבין שתי חצירות אפילו מלא קש או תבן מערבין שנים אבל מלא עפר מערבין אחד ומפרש בגמרא אי בטולי חייץ ואי לא בטולי לא חייץ ועי׳ באו״ח סימן שע״ב סט״ז ומג״א ומחה״ש שם סקכ״ז, וכן בעירובין ק״ד וחולין פ״ג אי קמיבטל קמוסיף אבנין ואי לא מבטיל ליה הוי חציצה ע״ש. ומבואר דאם מבטל ליה ביטול עולמית לא הוה חציצה ועיין סוכה ל״ז כיון דחבריה כגופיה דמי ע״ש וה״נ דכוותי׳, וקצת ראיה גם כן מהא דקי״ל ביו״ד סימן ק״כ דכלי המצופה באבר דצריך טבילה ואף דהתם נמי ברבות הימים א״א שלא תיפרד האבר מהכלי מ״מ כיון דמבטל ליה לא הוה חציצה ומדחבריה כגופיה דמי וה״נ כן.

שוב האיר ה׳ עיני ומצאתי בחפישה שדבר זה שאלת ראשונים הוא ובמחלוקת הוא שנויה, ואעתיק דברי פתחי תשובה סימן ער״א או״ק ג׳ דבתחילה הביא דעת פנים מאירות מ״ג סימן ל״ב שאם אחר עיבוד הקלף בסיד מושחים אותו בצבע לבן ועל ידי זה הוא חלק ובהיר בלבנותו מאוד ונוח לכתוב עליו דכשר ואדרבה מצוה מן המובחר הוא לכתוב על קלף זה משום ולאגותו דלא הוה חציצה דכל לגאותו אינו חוצץ אבל בספר בני יונה האריך בזה והעלה דאם הצבע כ״כ דקה שהדיו מעביר מתת הצבע ומתמצה תוך הקלף אפשר להכשיר אבל אם יש ממש שבאם תיקח הצבע ע״י הגרר מעביר צורת האות בלי שתגרר גוף הקלף א״כ אין צורת כל האות על הקלף יש לפסול ע״ש, וגם בספר קסת ולשכת הסופר להגמוהר״ש ג״פ זל״ל בסימן ב׳ אות י״ב הביא ב׳ דיעות אלו וכתב נכון להחמיר ובהג״ה ממרן בעל חת״ס הסכים לבני יונה הנזכר, אבל בספר ברכ״י ובספר שערי דעה להגאון שמן רוקח הביאו דעת פמ״א בלי שום חולק ונראה שהסכימו עמו.

ובשערי תשובה סימן ל״ב סקי״א הביא ג״כ דעת פמ״א בלי חולק, אלא שכתב להעביר על הקלף בחוזק יד במטלית לבן ולקנח היטב ואז מה שאינו דבוק בהקלף מהצבע דבק טוב יסור ממנו ע״י הקנוח ומה שנשאר מדובק הוא נעשה גוש אחד עם הקלף ואינו חוצץ, ומ״מ נראה שאין להתיר רק משיחה דקה אבל לא אם הוא טוח על פניו ועב קצת ע״ש. והנה עצמו אמונה של הגאון שערי תשובה לא

שייך בג״ד שהוא רק קודם הכתיבה ולא אם כבר נכתב בספר, אבל גם קודם כתיבה אני נוטה, דממנ״פ בעוד שהלבע לחה יוכל להסיר כל הלבע לגמרי ואם כבר נתייבש אפילו יעביר בחוזק יד לא יסורו ולא יזיז אפילו זיז כ״ש, וגם לא נתן בו שיעור במשיחה עד כמה הוא דקה ובכמה עב קלת.

לכן לפענ״ד מהיות טוב דבאיזהו מקומן של שבחים בס״ת שאנו דנין עליו במקום שאין שם אזכרה ויבחינו ע״י גרירה אם נשאר רושם של אות על הקלף דבכה״ג מכשירין גם בני יונה וחת״ם בהג״ה הנזכר, אז הוא מגלת על כולה, וכעין שכתבו תוס׳ סוכה ל״ז ד״ה כי היכי דאם מקלת בלא חליצה ומקלתה בחליצה אפילו למ״ד מין במינו נמי חולץ מ״מ בכה״ג אינו חולץ ע״ש וה״נ דכוותיה.

ואמנם לו יהיה כאשר חשב ידידי מעכ״ת שהס״ת פסול דהיינו דנהי דלא אסרינן לה מיהא לא שרינן לי׳, מ״מ נלע״ד דאין המוכר צריך להחזיר לו דמים ומכירה שרירא וקיימא, דאע״ג דקי״ל בחו״מ סימן רל״ב ס״ג המוכר לחבירו קרקע או מטלטלים ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח דהוי מקח טעות ומחזיר לו דמים וא״כ לכאורה בג״ד נמי הוי צריך להחזיר לו הדמים, דאף דבנשתמש בו אחר שראה המום קי״ל שם דמחל וא״ל להחזיר דמים, מ״מ הרי בג״ד בטעות נשתמש בו דסבור שהוא כשר דמה לי אם לא ידע שיש בו מום או שידע ממום זה רק שלא ידע אם הוא מום כלל, ועוד דהרי קי״ל שם סימן רל״ג דאם מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות דלוקח יכול לחזור ע״ש. מ״מ נ״ל דבנידון דידן דאין צריך להחזיר לו דמים, משום דהמוכר יכול לטעון קים לי כהאי דס״ת כזו כשר ואוקי ממונא בחזקתיה (ויש לעיין בש״ך יו״ד סימן ד׳ סק״ה ע״ש).

ועיין מג״א סימן רע״ח הקשה אדברי הטור דסתראי נינהו דשם פסק מלאכה שאין צריך לגופה פטור ובחו״מ סימן ת״כ פסק דהחובל בחבירו בשבת פטור מתשלומין משום דחייב מיתה, ותי׳ מג״א דהטור ספוקי מספקא לי׳ הלכתא כמאן ולהכי לענין ממון אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה ע״ש, וה״נ דכוותי׳. לכן נלפע״ד דאין המוכר צריך להחזיר לו דמים להלוקח, דהמכירה שרירא וקיימא ואין לוקח עליו כלום, ובפרט דלפק״ד ס״ת הזה הוא כשר דכדאי הס פמ״א ברכ״י ושע״ד ושע״ת לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק, וגם לדעת הפוסלים יש לנדד ולמצוא היתר לספר התורה.

וה׳ יאר עינינו ועמנו ישרי׳ נהורא, כחשיכה כאורה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, ויברכינו לעילא מכל ברכתא, כנפשו הטהורה ונפש שארו וידידו הנאמן הדוש״ת באהבה רבה ואהבת עולם, איש צעיר דך ונכלם,

בן ציון בלום

סימן ז׳

רצועת תפילין שנפסקה ברחבה באיזה אופן אפשר לתקנה

תרפ״ד סארוואש

שוכ״ט לידידי הרבני המופלג בתוב״י איש חמודות, מתנהג בחסידות כמו״ה **נפתלי** נ״י.

אחדש״ה, עתה באתי עד״ת ע״ד שאלתו ברצועה שנפסקה ברחבה בכדי שלא נשאר כשיעור אורך שעורה בחלק שמקיף את הראש, אם מותר למשוך הרצועה שתלוי למטה, לצד מעלה, להקפת הראש ולעשות בו הקשר וחלק הנפסק ישלשל למטה, אם ליכא בזה משום הורדה בקדושה כיון שלאחר תיקון זה יהיה חלק הרצועה שמקיף הראש ושהיה בו הקשר תלוי למטה, או דילמא שאסור לתקנו באופן זה רק שמותר לתפרו, או דילמא דגם לתפרו אסור, ואם נזכה בדין שמותר לתפרו אם נכון גם לברך עליהם, זה תוכן דבריו ביתר ביאור קצת.

תשובה. הבית יוסף בסימן ל״ג הביא בשם הגמי״י אם נפסקה רצועה של ראש יתפרם ויהפוך הרצועה תוך המעברתא ע״ש. והרי במקום שהיה קשר תחילה תלוי עתה למטה ואפ״ה שרי, ומבואר דליכא בזה משום הורדה בקדושה. ואף דלא קי״ל כהך הגמי״י כמבואר בשו״ע סימן ל״ג, מ״מ לענין הורדה מקדושה איכא למילף מדבריו דבזה אין חולק עליו וכמ״ש מהש״ק סימן מ״ב סק״ג דלהכי המג״א שם בעי למילף מדברי הגמי״י דאם נפסק רצועה של יד סמוך לקשר שמותר להפוך ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד והתתיכה שהיה בו הקשר יקשור למטה, אלא שהמג״א שם שוב דחה דלא דמי דהתם עכ״פ באותו התתיכה שהיה בו קשר ממחילה יש בו גם עכשיו קשר ומה לי שהיה במקום זה או במקום זה משא״כ כאן דבאותו תתיכה שהיה בו קשר עכשיו לא יהיה בו קשר, ע״ש, והביאו להלכה גם בקסת הסופר סי׳ כ״ה ס״ה. והנה עכ״פ מבואר מדברי המג״א דלא שייך הורדה בקדושה רק בב׳ גופים נפרדים אבל כל שהוא גוף וגוש אחד ל״ש הורדה בקדושה אם קובע ממקום למקום, וכ״כ בתשו׳ מהר״מ שיק תאו״ח סימן ע״ה ותשו׳ מחנה חיים ח״ג סימן י״ד. ומצאתי בפמ״ג בשאל שם שדיד לומר דלדעת מג״א אם ישליך הרצועה שנפסקה ויהיה די לו ברצועה שנשארה רק שבלד אחד טוב לו יותר לעשות קשר של יד, שרי להפוך, דהואיל ובאותו הרצועה הקשר אין קפידא ע״ש. וא״כ בנידון דידן נמי שלא נפסקה הרצועה לגמרי ועדיין מחובר במקצת והוי גוש אחד דלית ביה משום הורדה בקדושה והוא פשוט. [ועי׳ לקמן בסימן ר״י].

ועוד למ"ש טו"ז סימן קנ"ד סק"ז דהא דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה היינו דוקא כל זמן שראויה לקדושה רבה, אבל אם אינה ראויה לזה רק לקדושה קלה עדיף טפי שיעשה ממנה קדושה הקלה ממה שתהיה פנויה ותיגנז ע"ש. א"כ ה"ג בנידון דידן עדיף לעשות הורדה בקדושה ברלועה זו משיקח רלועה חדשה והישנה שנפסקה במקצת תיגנז כולה אם אין בחלק א' כשיעור רלועה, או מקצתה, אם יש בחלק א' ממקום שנפסקה ולהלאה כשיעור אורך רלועה והשאר תיגנז.

אמנם גדולי האחרונים הקיפוהו חבילי קושיות, ועיין בכור שור מגילה דף כ"ו כי עיסה קושיות לקח, א) מיומא י"ב דפריך למ"ד שמותר לכהן הדיוט ללבוש בגדי כה"ג שהשתמש בהן ביו"כ דכתיב והניחם שם שאין רשאי ללובשם ביו"כ אחר והשיב רבי בגדים שנשתמש בהם קדושה חמורה ישתמש בהם קדושה קלה ע"ש, ולטו"ז מה זו תשובה כיון שאסור לכה"ג ללבשם ביו"כ אחר וא"כ אינם ראויים עוד לקדושה חמורה א"כ עדיף להשתמש קדושה קלה משתגנז. ב) מע"ז נ"ב דקאמר שגזנו אבני מזבח ששקלו אנשי יון ופריך לתבריהו וישתמש בהן הדיוט ומשני לאו אורח ארעא דבר שנשתמש בו גבוה ישתמש בהן הדיוט, וקשה הא בדעתם היה לבנות מהם מזבח רק דלא אפשר דאבנים שלימות בעינן אבל עכ"פ היה להם לבנות מהן עזרות ולשכות הבית דיש להם ג"כ קדושה ואף שהם קדושה קלה נגד קדושת מזבח מ"מ להטו"ז עדיף להשתמש קדושה קלה מלגנזו. ג) ממ"ש הרמב"ם פי"ז מסנהדרין נשיא שחטא מלקין אותו ואינו חוזר להיות כאחד משאר סנהדרין שמעלין בקודש ואין מורידין, ולסברת הטו"ז כיון שאינו ראוי לנשיא וראוי לאחד מן הסנהדרין למה אין מורידין אותו הרי עדיף להיות א' מן הסנהדרין משהיה נדחה לגמרי אלא ודאי דגניזה עדיף מהורדה בקדושה ודלא כטו"ז. ד) והפמ"ג במש"ז שם תמה על הטו"ז מהאי תיבותא דאירפט דמיעבדה כורסיא אסור, מגילה כ"ו: ומשמע אפילו אינו ראוי לעשות זוטרתי אסור משום דהוי הורדה בקדושה ולא אמרינן שיעשה בה קדושה קלה דעדיף משתגנז והניח בצ"ע. ה) ובתשו' בית שערים מאו"ח סימן ס"ה הקשה השואל ע"ד טו"ז ממנחות ל"ב ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה, והרי ס"ת שבלה נגנז כדקי"ל סימן קנ"ד ס"ה א"כ לטו"ז הרי עדיף לעשות מהן מזוזה שהוא קדושה קלה משיגנז. וכבר קדמו בקושיא זו בנודי"ת יו"ד סימן קע"ד.

והנה לקושית פמ"ג, תימה על תמיהתו שהרי בגמרא מגילה כ"ו אין זכר למו דכורסיא אסור אפילו ליכא למיעבד זוטרתי, ואדרבה מלשון הגמרא דקאמר מיעבדה תיבותא זוטרתי שרי כורסיא אסור טפי משמע דדוקא ביכול למיעבד תיבה זוטרתי הוא דאסור למיעבד כורסיא אבל בליכא למיעבד זוטרתי שפיר דמי למיעבד כורסיא כדי שלא יהיה פנוי משום תשמיש ולא תגנז ולק"מ.

ולקושית השואל בתשו' בית שערים, תירץ אאמו"ר הגאון זצ"ל שם דהטו"ז שם דייק בלשני' "בהנך מילי" פי' בתשמישי קדושה דבזה עדיף שישתמש קדושה קלה משתגנז, אבל בקדושה עצמה שאפילו הוא בטל ממצותו כמו ס"ת שאפילו אין קורין בו בקדושתי' קמי וכן תפילין שאפילו אין מניחין אותן בקדושתן קיימי, בזאו אמרו שאין מורידין אותן מקדושתן לקדושה קלה אפילו אם ישארו פנויין ויגנזו שאסור להוציאן מקדושתן הראשונה, ודפמ"ח. ובזה יתרוצעו אף יסורו כל הקושיות הנ"ל, דבגדי כהונה מקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת תצוה ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך דהוויין קדושה עצמה ולא תשמישי קדושה, ואף שהראב"ע שם פירש שנקראו בגדי קודש בעבור שישרתו בהם במקום קודש, מ"מ זה רק בשעת עשיה שלא נתחנכו עדיין בעבודה אבל כשכבר נתחנכו בעבודה וודאי יש בהם קדושה עצמה ואפילו אינו עובד שוב בהם, שהרי אפילו אי בגדי כהונה ליהנות נתנו היינו משום דלא נתנה תורה למלאכי השרת כדאמרינן קידושין נ"ד אבל לכתחילה אסור ללובשן אפילו במקדש כמ"ש תוס' יומא ס"ט ע"א ד"ה בגדי, וכשבלו וודאי מועלין בהם כדאמרינן קידושין שם, וכ"פ הרמב"ם פ"ה מה' מעילה הי"ד, ולמ"ש תוספות קידושין שם ד"ה בכתנות אפילו אותן כתנות שלא נתחנכו עדיין לעבודה נהי דאין קדושת כלי שרת עליהם מ"מ קדושת בדק הבית יש בהו עיי"ש. וכן אבני מזבח הם קדושה עצמן ולא תשמיש קדושה, וכדאמרינן מנחות נ"ט בתחילה תשמישי מזבח והשתא מזבח גופא. וכן הנשיא אפשר שאינו תשמיש קדושה רק כשנתמנה לנשיא נתעלה לקדושה עצמה. ושפיר אמרינן בכל הני דמוטב שישארו פנויין וגנוזין מלהורידן בקדושתן. ולפי"ז בנ"ד דרלועות הוי רק תשמיש קדושה כדקי"ל סימן קנ"ד ס"ג, שפיר שייך סברת טו"ז ועדיף טפי להורידן בקדושה קלה מלגנזו הרלועה כולה או מקצתה וכמש"ל.

ומה מתוק בסברת הטו"ז לשון הגמרא דבכל דוכתא אמרינן מעלין בקודש ולא מורידין, והאי מעלין בקודש הוא לכאורה שפת יתר ח"ו שהרי העיקר דאתי לאשמעינן הוא דאין מורידין בקדושה ובהעלאה אין קפידא והול"ל רק אין מורידין בקודש. וכבר עמד בזה טורי אבן מגילה כ"ז ע"ב. אבל לדברי הטו"ז א"ש דהיינו דקמ"ל דרק כל זמן שראוי להיות מעלין בקודש אז אין מורידין דרק אז יש קפידא

בהורדה בקדושה, אבל אם אינו ראוי לקדושתו החמורה ואין מניאות להעלותו בקדושה אז שרי גם להורידו בקדושה דעדיף להורידו משיגנז או ישאר פגוי. אך במנחות ל״ט ע״א יליף מב׳ קראי הא דמעלין בקודש לחוד והא דאין מורידין לחוד ע״ש. [עי׳ לקמן סי׳ י״ח].

אלא דמדברי מג״א שזכרנו משמע דלית ליה לסברת טו״ז, דאל״כ הרי בנידון דהמג״א הרי אותה חתיכת הרלועה שהיה בה קשר מתחילה כיון שאינה ראויה לזה עדיף שיקשרנה למטה וישתמש בה קדושה קלה משתגנז. אלא וודאי דלא שמיע ליה ולא ס״ל כסברת טו״ז. אך הרי כבר כתבתי דלדברי המג״א בלא״ה לא שייך בנידון דידן הורדה בקדושה, כיון שהוא עדיין גוף אחד וכמבואר. ועיין ב״י יו״ד סימן ר״פ בשם תשו׳ הריב״ש סימן ל״ב שנשאל אם מותר ליקח מגליוני ס״ת שנקרע בגזירה לדבק בו קרע שבס״ת שקורין בו, והשיב דאפילו לכתוב עליו מזוזה אסור שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכ״ש לדבק בו הקרע וכו׳ ע״ש. ואף שאין ראוי לקדושה החמורה הראשונה, ולא עוד אלא שגם עתה רוצה להשתמש לצורך קדושה שהיה בו בתחילה דהיינו ס״ת, מ״מ כיון שאין משמש אלא מעשה דבק בעלמא והוי הורדה בקדושה אסור. ומבואר דלא סבירא ליה כד׳ הטו״ז.

אלא דנלע״ד דבנידון דידן א״צ כלל לתיקון זה, אלא דגם תפירה מהני וא״צ לזוז הרלועה ממקומה אפילו זיז כל שהוא. דהנה זה כמה עמדתי על המחקר אם נפסק הרלועה בנידון דידן שלא נפסקה הרלועה לגמרי רק נשאר רוחב פחות מכשעורה איך הדין אם רשאי לתופרן, ומצאתי אח״כ שהפמ״ג במש״ז סימן כ״ז וסימן ל״ג סק״ז מסתפק ועולה בזה ונשאר בצ״ע, וגם בספר קסת הסופר סי׳ כ״ד אות ו׳ הביאו.

וזה שנתיס ימים אמר לי חכם אחד שראה באיזה ספר שהביא ראיה מחולין י״א דקאמר אבל היכי דליף ליה לן בה, אלמא דהיכי דמחובר קצת חשיב שלם. ולא אתי יודע עד מה מה זו תשובה, דאם כונתו להביא ראיה דה״נ חשיב שלם וא״צ תפירה כלל, זה וודאי אינו ראיה, דהתם בחולין דבעינן רק שיהיה שלם אמרינן דכל זמן שלא נחתך ונפסק לגמרי חשיב שלם וכדאמרינן התם ואי משום תמימה הני מילי היכי דחתכה לגמרי אבל היכי דליף ליה לן בה, אבל הכא דבעינן שיעורא כאורך שעורה וודאי דליכא למימר דבשביל שלא נפסק לגמרי נתרבה ונתארך רחבו לכשיעור שעורה. ואם כונתו דכיון דליף ומחובר קצת מהני תפירה ג״כ אין ראיה מהתם, דשם היכי דליף כשר ולא בעי שום תיקון עוד אבל הכא הרי אתה אומר דהיכי דליף נמי אינו כשר אם נשאר כך כמות שהיא וכיון דאינו כשר במחובר עדיין במקצת א״כ היכי מצי למילף מהתם דיהני ליה תיקון תפירה. [ועי׳ לקמן בסימן מ׳].

אבל נ״ל דבנ״ד מהני שפיר תפירה, שהרי לדיעה ראשונה שבשו״ע סוסי׳ ל״ג אפילו בנפסקה הרלועה לגמרי מהני תפירה אפילו במה שמקיף הראש והזרוע, ולדיעה שניה שם רק למטה מזה מהני תפירה, ומסקנת הפוסקים שם דבשעת הדחק יש לסמוך על המקילין שלא יתבטל ממצות תפילין, אבל לענין הברכה גם על הכשרים לדיעה שניה אין לברך עליהם, ועיין באריכות טו״ז שם ובספר קסת הסופר סימן כ״ד ס״ו. וא״כ בנ״ד איכא ספק ספיקא, שמא בלא נפסקה לגמרי לכולי עלמא בכל מקום מהני תפירה, ושמא הלכה כשיטת הסוברים דאפילו בנפסקה לגמרי מהני תפירה אפילו במקום שמקיף הראש וזרוע. וא״ל דהוי שם אונס חד דשמא מהני תפירה, די״ל דכיון דהך ספק דבלא נפסקה לגמרי מהני תפירה הוא גם אליבא דדיעה שניה דס״ל בנפסקה לגמרי לא מהני תפירה במה שמקיף הראש והזרוע א״כ הו״ל ספק אחד מתיר יותר מהשני דלא חשיב שם אונס חד כמ״ש הש״ך בכללי ספק ספיקא אות י״א וי״ב, ועוד דהא עכ״פ איכא נמי לספוקי בהא דבלא נפסקה לגמרי א״צ תפירה כלל דהיכי דליף ליה לן בה ואת״ל דבעי תפירה שמא מועיל לכ״ע אפילו במה שמקיף הראש והוא ס״ס מעליא, ועוד דלפמ״ש הפליתי בקונטרס בית הספק ודגול מרבבה בכללי ס״ס דלהרמב״ם דספיקא דאורייתא מה״ת לקולא א״כ ספק הראשון משוי ליה דרבנן ובספק השני הו״ל ספיקא דרבנן אפילו כה״ג דהוי ס״ס שאינו יכול להתהפך ושם אונס חד מהני, ועיין תשו׳ תורת חסד סימן ג׳ דבאיסור עשה אפילו דאורייתא דלכו״ע ספיקא דאורייתא מה״ת לקולא כמ״ש הפמ״ג בפתיחה כוללת ובספרו תיבת גומא פרשת בשלח דמהני גם ספק א׳ בגופו וספק א׳ בתערובת וכל כה״ג דבעלמא לא דיינינן ליה בס״ס ע״ש. וא״כ כל שכן בנ״ד דשיעור רוחב כשעורה ל״ה רק מדרבנן ואפילו הוי מה״ת מ״מ הרי אינו בלתו ומהני שפיר ס״ס אפילו בשם אונס חד וא״י להתהפך, ואולי אפילו תפרו בחוטין ולא בגידין ג״כ כשר דיש לצרף עוד ספק דשמא הלכה כשיטת האו״ח וב״י דמייתי מג״א סוסי׳ ל״ג דא״צ גידין כלל ומותר גם בחוטין בכל מקום דמהני תפירה לרלועות שנפסקו, אך לא נשאלתי ע״ז ויש להתיישב בדבר.

אלא דיש לעיין למ״ש מג״א סימן תס״ז סק״ב ופר״ח בכללי ס״ס ופמ״ג סוסי׳ ק״י דאי ליכא אלא חדא ספיקא אין לעשות בדיים עוד ספק להיות ס״ס דאין עושין ס״ס בדיים, וה״נ האיך יתפרנו ויעשה עוד ספק דשמא

הלכה דמהני תפירה הא אין עושין ס״ס בידים, ואפילו הוי רק דרבנן תקסי דהא אין עושין ספיקא דרבנן בידים כמ״ש מג״א סימן יו״ד סקי״א ופמ״ג שם ועיין טו״ז או״ח סימן ע״א סק״ג. אך גם הא לא תברא, דזיל בתר טעמא דאין עושין ס״ס וספיקא דרבנן בידים משום דהוי כמבטל איסור לכתחילה כמ״ש פמ״ג סוסי׳ ק״י, וא״כ כאן דהוי מצוה ול״ש אין מבטלין איסור לכתחילה כמ״ש טו״ז ומג״א רסי׳ תרכ״ו או משום דלמצוה קמכוין לא יעשה המצוה בעבירה ואין חשש שמא יבא להתיר כל האיסור או משום דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק במקום שנהנה ומצות לאו ליהנות ניתנו ע״ש, וממילא כאן שפיר עושין גם ס״ס וספיקא דרבנן בידים וא״ש.

ולענין הברכה אם לברך עליהם, הנה הפמ״ג במש״ז יו״ד סימן כ״ח סקט״ז חוכך בזה דהיכי דאיכא ס״ס מוטב שלא לברך, ובספר חיי אדם כלל ה׳ ס״ו פסק בפשיטות דבים ס״ס לברך אפ״ה ספק ברכות להקל, ובנשמת אדם שם אות ו׳ האריך ונסתייע מדברי הפוסקים בסימן ר״ח דעל אורז ודוחן מברכין שהכל או בורא פרי האדמה, אף דבאורז לכו״ע מברכין בורא מיני מזונות מ״מ כיון דלא ידעינן איזה אורז ואיזה דוחן מברך שהכל, וקשה דמ״מ יברך בורא מיני מזונות דשמא הוא אורז ואת״ל שהוא דוחן הרי לדעת הרא״ש והרבה פוסקים גם על דוחן מברכין בורא מיני מזונות, אלא וודאי דעל ס״ס אין מברכין. ולפענ״ד י״ל דהך ספק דלא ידעינן איזה אורז ואיזה דוחן ושמא הוא אורז, הוא ספק חסרון ידיעה דלא מצרפין לס״ס כמ״ש ש״ך בכללי ס״ס אות ל״ד, ולא נוכל לחייבי׳ בברכת בורא מיני מזונות מטעם הספק ספיקא. ושנית נ״ל עפ״י סברת ר״ת שבתוס׳ חולין י״א ד״ה ליחוש בנסקלין בנשרפין כיון דממנ״פ נהרג ממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, וה״נ אני אומר דכוותי׳ באורז ודוחן דממנ״פ הוא מברך ויוצא בברכת שהכל או בפה״א ולענין זה שתהא ברכה אחרת המיוחדת ומבוררת לאורז יותר מכח ס״ס לא אזלינן בתר ס״ס ואמרינן ספק ברכות להקל, אבל בעלמא שפיר י״ל דמברך אם יש כאן ס״ס להחמיר בברכה כיון שאנו דנין על הס״ס אם יברך כלל, ודו״ק. וגם מה שנסתייע מדברי המג״א סימן קע״ח סקי״ב, כבר עמד בזה בפמ״ג בא״א שם ודחה דאין אחר הברעת רמ״א כלום, ע״ש ותבין, וכ״פ הפמ״ג או״ח במש״ז סימן ער״א סק״ד דאפילו במיעוט נגד הרוב אמרינן ספק ברכות להקל, דהא ס״ס נמי לא מהני בספק ברכות וס״ס ברובא, וכ״כ הזכור לאברהם אות ב׳ סק״ס בשם כנה״ג.

אבל בלח״מ פ״ד מברכות ה״י מבואר דבס״ס להחמיר בברכה מברך, וכבר הרגיש בזה בפמ״ג בסי׳ כ״ח הנ״ל, ובשו״ת בית שלמה חאו״ח סי׳ ק״ב הביא ראיה מדברי הרמב״ם פ״א מהל׳ מגילה דעיר ספק מוקפת חומה מימות יהושע בן נון דקוראין בי״ד ובט״ו ומברכין על קריאתה בי״ד לבד הואיל והוא זמן קריאתה לרוב העולם, וכ״כ הר״ן פ״ק דמגילה דמברכין בי״ד שהולכין אחר רוב העולם, והכי קי״ל בטוש״ע סימן תרפ״ח. ומבואר דאף לענין ספק ברכה אזלינן בתר רוב וה״ה בתר ס״ס דס״ס עכ״פ כרוב ע״ש. וכ״מ בפמ״ג עצמו במש״ז או״ח סימן קמ״ג סק״ב דבמחלוקת הפוסקים אי הוי טעות בס״ת או לא איכא ס״ס, שמא הלכה כרמב״ם בתשו׳ דקורין בס״ת פסולה ושמא הלכה דאין זה פסול ומותר לברך ע״ש. ומבואר דסובר דמברכין בס״ס. וכ״מ בשערי תשובה או״ח סימן ת״ר בשם שבות יעקב ח״ג דבליל ב׳ של ר״ה יכול לברך זמן על תירוש אע״פ שכבר בירך שהחיינו על ענבים מטעם ס״ס, דשמא הלכה כשיטת הסובר באו״ח סימן רכ״ה דאף אם בירך זמן על ענבים חוזר ומברך גם על תירוש ושמא הלכה כשיטת הסוברים בסימן ת״ר דבכל ענין מברך זמן בליל ב׳ דר״ה ע״ש. והרי שלך לפניך חבל נביאים מתנבאים בסיגנון אחד דבס״ס להחמיר בברכה שפיר מברכין. ומיהו בהאי דשבו״י י״ל דכיון דרוב הפוסקים מסכימין לברך זמן בליל ב׳ דר״ה וכן עיקר להלכה כמ״ש הטור ופוסקים שם, לא חשיב ס״ס גמור דהך ספק שמא מברך זמן בב׳ דר״ה הוא קרוב לודאי ואינו נכנס בגדר ספק וכעין שכתבו תוס׳ פסחים ט׳ ד״ה ואת״ל דאימר אכלתי׳ עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל וקרוב לודאי ולא חשיב ס״ס ע״ש ובפר״ח בכללי ס״ס אות י״ד.

אבל נ״ל למ״ש הפלאה ספ״ק דכתובות דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו דוקא היכא דאין נפ״מ רק לענין ממון כגון בשור ומצא נגחן בב״ב ל״ב, אבל אם אנו דנין על הרוב אף לענין שאר מילי והחזקנו הרוב לענין דבר אחר ה״ה לענין ממון דאזלינן בתרי׳ ע״ש, וכבר נשתמשו הרבה בסברא זו, ועיין חת״ס או״ח סי׳ ר״ח, ולקמן בסי׳ רי״ד הראיתי לדעת דסברא זו מבואר בתוספות בכורות כ׳ ע״א ד״ה לקולא שכתבו ואפילו לכהן יתן כיון דקרב למזבח מטעם רוב ע״ש. ולפי״ז ה״נ אני אומר דאפילו להסוברים דאין מברכין בס״ס היינו דוקא אם אנו דנין על הס״ס רק לענין הברכה אבל אם אנו דנין על הס״ס לענין דבר אחר וכגון בנ״ד שאנו דנין על הס״ס להכשיר התפירה ברלועות מכיון שבאנו לכלל הכשר התפילין ע״י הס״ס תו מותר גם לברך עליהם והוא נכון, ומצאתי און לי בפמ״ג סימן כ״ח שכתב בחיה שנולד בה ספק טריפות ויש ס״ס להכשירה פשיטא דיברך על הכיסוי ע״ש והוא סיוע גדולה לדברינו.

לכן נלע"ד דכל זמן שלא נפסקה הרצועה לגמרי יכול לתקנה ע"י תפירה אפילו במקום שמקיף הראש והזרוע ולברך עליהם, וכל שכן אם משך הרצועה למעלה וחלק הנפסק שלשל למטה דליכא בזה הורדה בקדושה כמש"ל, דאז חזי לאיצטרופי גם דיעה שניה שבשו"ע סימן ל"ג דמה שחוץ לשיעור המקיף הראש אפילו בנפסק לגמרי מהני תפירה, כנלע"ד.

אחר חיתוס שטרות מצאתי דאתאי לידי ספר אשל אברהם מהד"ת להגה"ק מבוטשאטש זי"ע סימן מ"ב שהעלה דלמ"ש מג"א שם סק"ג לחלק בין מ"ש הגמי"י ובין היכי דאיפסק רצועה של יד שדן עליה המג"א (הובאו דבריו בפתח דברינו), אם נפסק קצת מרוחב הרצועה עד שלא נשאר בה במקום א' רוחב שעורה מותר להפך הקצוות כיון שהוא חתיכה אחת לכ"ע (ופלא שלא זכר שר דברי הפמ"ג שמסתפק אם מהני אפילו תפירה בזה ועכ"פ משוס דסובר דל"ח חתיכה אחת), ומה שהיה תחילה קרוב להקשר ועכשיו מתרחק אין קפידא עיין פמ"ג כאן, ובנפסק לגמרי ל"ה ראוי להוציא מקוס הנפסק חוץ להיקף הראש והקשר, שיש הורדה להחתיכה הפסוקה, וכמדומה שהמנהג להקל בזה ולל"ע עתה. ועוד כ' שם דבתפילין דר"ת נראה שמותר להפך וכ"ש כשמחובר קצת רק שנתמעט מכשעורה. ושיעור השעורה הוא רק מה שבו הקמח בלי כל מה שבולט כעין מוץ ריקן מקמח, ויובאן זה ע"י רוחב השעורות שאורך אחת היא כרוחב ג' וחצי ומשערין במקוס ושטח היותר רחב, וכשכוון הרצועה ואפשר למותחה על רוחב שעורה נראה שאין קפידא בזה, שהיא ככפולה זה על זה וכשרה, עכ"ל קדשו. ואני הנלע"ד בזה כתבתי.

עיניו לנוכח יביטו כי בנידון שלפנינו זכיתי לכוון לדעת קדושים להלכה ונתתי שמחה בלבי, ושלום תנין מידידו הנ"ל. ובזה אתן החותמת בדברי שלום ואמת ידידוש"ת,

בן ציון בלום

(תל תלפיות תרפ"ד אות מ"ט)

סימן ח'

רצועה תפילין שנפסקה אי מהני לה תפירה ואי צריכה התפירה להיות בגידין

שיל"ת יום ד' לס' אבא אליך וברכתיך עזרת"ה לפק"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש מר אהובי מחו' ידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם, ערוגת הבושם חריף פיפיות בנוי לתלפיות, חריף ובקי, צדיק ונקי, כקש"ת מו"ה **שאול ראזענבערג** שליט"א אבדק"ק ראצפערטא יצ"ו.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור מכתבו הנעים [נדפס בשו"ת חמדת שאול ח"א סי' נ"ב], ושם אנכי על אמרותיו כמונא שלל רב בפרט כי עלה בהסכמה להוראתי [בסימן הקודם] בכתא דהתירא עדיף להכשיר התפירה ברצועה שנפסקה ונשאר פחות משיעור אורך שעורה. אך מ"ש הדגנ"י דק"ל לר"ת על שיטת רש"י במנחות ל"ה ע"ב שפירש דפוק חזי מה עמא דבר דכיון שאין נוהגין כן לא תעשה, דאיך יש ללמוד ממה שלא נהגו כן הנס שיש איסור בדבר הא לא ראינו אינו ראיה כמ"ש הב"י יו"ד רסי' א'. ולא הבנתי דמה קושיא היא זו הלא כונת רש"י בפשיטות דהנס נוהגין כשנפסקה הרצועה מסלקין אותה ותוחבין רצועה שלמה אחרת תחתיה ואין תופרין אותה שנפסקה, והוא מנהג שאנו רואין בעינינו ואיה ברורה ומופת חותך שאסור לתופרה. ואין לו ענין לדברי הב"י המזכרים לענין שלא ראינו נסים שחטוות שהוא בהעדר ושלילה, דזה ודאי אין היכר ואין ראיה, והוא פשוט לפק"ד.

ומה שהעיר ידידי הד"ג על שיטת א"ח דמייתי ב"י ומג"א סוסי' ג"ל דמהני תפירה בפתיל ול"ל גידין דוקא, הא הרצועות צריכין עיבוד לשמה וא"כ למה דקי"ל יו"ד סימן ק"ך דהכל הולך אחר המעמיד והרי כאן המעמיד דהיינו הפתיל לא נעבד לשמה והאיך נכשרו הרצועות בתפירה ע"י חוטין ונשאר בע"ע. ואף כי הוא הערה נכונה מ"מ יש לחלק בין הפרקים לפק"ד, דהתם שפיר הולכין אחר המעמיד כיון שהוא עושהו כלי והוא הגורם ופועל הצורה ותורת כלי וחולתו בטיל מיניה תורת כלי שאינו ראוי להשתמש בו, משא"כ כאן ברצועה שנפסקה שגם בלי תפירה היא רצועה ותורת וחוקת רצועה עליה רק שהיא קצרה שאין בה כשיעור הנצרך לאדם זה שמניחה ואין החוט התפירה המעמיד משוי ליה רצועה רק מכשירה לכדי שיעור אורך הנצרך, בזה אין הולכין אחר המעמיד. ואף אמ"ל דגם כאן החוט משוי ליה לרצועה, מ"מ י"ל דהתם גבי טבילת כלים אין המעמיד פועל רק פעולה אחת לעשות משאינו כלי כלי טוב, אבל כאן צריך לפעול ב' פעולות הא' מה שעושה מהעור רצועה והב' שתהיה ברצועה שיעור רוחב הנצרך, ובזה אין הולכין אחר המעמיד. וזכר לדבר האי דעירובין י"ט דתרי רואין לא אמרינן. ועיין פמ"ג בשפ"ד רסי' מ"א.

ומ"ש הד"ג דברצועה נמי היכי דלייף חשיב תמימה לגמרי דאל"כ הוי כנפסק לגמרי דקי"ל רובו ככולו. הנה גם אנכי עמדתי בזה, אלא שאני נבון אם שייך בזה רובו ככולו, כיון דהמיעוט והרוב אינן שווין שהמיעוט הוא בהוויה והרוב הוא בהעדר, וכי נימא דאם היה לפנינו כזית נבלה וחלב ונחסר ממנו עד שלא נשאר רק פחות מחציו ואכלו

דרובו ככולו ולא עביד איסורא דבזה לא שייך חצי שיעור אסור מה"ת, או באתרוג ביו"ט ב' דחסר כשר ונחסר ממנו רובו וכי נימא דרובו ככולו ולא יצא י"ח במיעוט הנשאר, או בדלועה רחבה יותר הרבה משיעור הצריך ונפסקה רובה באופן שעדיין נשאר השיעור וכי נימא רובו ככולו. מיהו בזה י"ל דכל מה שיש יותר משיעור אורך שעורה אינו מועיל לפסול מטעם רובו ככולו, וכעין סברת הריגב"ש שבתוס' עירובין יו"ד ע"ב ד"ה ואצבעיים דאויר שא"ל להיות סתום לא אמרינן אתי אוירא ומבטל ע"ש. ושוב נזכרתי שכאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בתשו' בית שעריס סימן קס"ד וקס"ה העיר בזה הכלל והאריך שם למעניתו.

והנני חותם בכל חותמי ברכות כנפשו היפה ונפש מחו' ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו דושת"ה באהבה,

הקב"ץ

סימן ט'

שינוי רצועות ובתים מתפילין דרש"י לדר"ת

שאלה: האם מותר לשנות הרצועות והבתים של תפילין דרש"י לשל ר"ת וכן להיפך.

תשובה: בבאה"ט סי' ל"ד אות ז' הביא בשם דרכי נועם דאסור להחליף הכיסים וכ"ש הבתים והרצועות מתפילין של רש"י לשל ר"ת או איפכא, אמנם זה דוקא אם כבר מניחן, אבל אם לא הניחן אדם מעולם מותר לשנות ולהחליף מזה לזה ע"ש. ורא' לזה מהא דקי"ל בסי' מ"ב ס"א דמותר לשנות הבתים מתפילין של ראש לתפילין של יד בחדשים אבל לא בעתיקא ע"ש, וה"נ כן. אלא דיש לדחות ראי' זו, וג"ל דאפילו בלא הניחן אדם מעולם נמי אסור לשנות משל רש"י לשל ר"ת, למ"ש מג"א סי' ל"ב סק"י בשם לבוש דלהכי קלף המעובד לשם ס"ת מותר לכתוב עליו תפילין אע"ג דאסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה כמבואר בסי' מ"ב, שאני הכא דהוי רק הזמנה ומקדושה חמורה לקלה אמרינן הזמנה לאו מילתא אבל לדבר חול אסור לשנותו ע"ש. וכ"מ ברמ"א סי' מ"ב שפסק שם ס"ג דקלף המעובד לשם תפילין אסור לכתוב עליו דבר חול משום דהוי הזמנה לגוף הקדושה, ובאזמניה לתפילין של ראש קי"ל שם ס"א דמותר לשנותו לתש"י אע"ג דהוי הזמנה לגוף הקדושה, אלא וודאי דס"ל דמקדושה חמורה לקלה אמרינן הזמנה לאו מילתא אבל לדבר חול אמרינן מילתא היא (ואולי לזה כיוון ג"כ מג"א שם בסי' ל"ב שכ' וכ"מ מסי' מ"ב וכו' ע"ש). ומעתה לפ"ז מתפילין של רש"י לשל ר"ת או איפכא נמי שפיר אסור לשנותו אפי' בהזמנה לחוד שלא הניחן אדם מעולם, דהא חד לגבי דאידך חול הוא כלשון הטוש"ע סוסי' ל"ד, ובהזמנה לגוף הקדושה לשנותו לחול אמרינן הזמנה מילתא, ושאני בתפילין של ראש לתש"י דהוי מקדושה חמורה לקלה. ובפרט למה דקי"ל סי' ל"ג ס"ג דרצועות בעי עיבוד לשמן ובבתים נמי מבואר סי' ל"ב סל"ז דבעי עיבוד לשמן, ובכה"ג אמרינן הזמנה מילתא ואסור לשנותו לדבר חול דל"ש חילוק נמק"י שהביא מג"א סי' מ"ב סק"ו ע"ש ובמהש"ק.

ולא מיבעיא לדעת רש"י שהביאו תוס' מגילה כ"ו ע"ב ד"ה תשמישי דמשמע דס"ל דרצועות כיון דאית בהו יו"ד ודל"ת גוף קדושה משיבי ולא רק תשמישי קדושה, א"כ וודאי נראה דאסור לשנותן, אלא אפי' לדידן דלא קי"ל כרש"י כמבואר בסי' קנ"ד ס"ג וע"ש בטו"ז, מ"מ י"ל דזה דוקא כל זמן שאינם מחוברים לקנילה אבל כשחיברם לקנילה י"ל דכגוף הקדושה דמיא, וכיו"ב כתב הרז"ה בסוכה ט', והזמנה בכה"ג מילתא היא. ודברי באה"ט בזה תמוהים לענ"ד.

ואמנם מהא דקי"ל סוסי' ל"ד דאסור להניח ב' הזוגות בכיס אחד אין ראי' לאסור להחליף הבתים והרצועות מזוג זה לזה, דהתם יש לומר דה"ט משום דאם מניחם בכיס א' יהי' אח"כ לגבי דאחד כאזמניה ולר ביה דאסור להשתמש בו דבר חול כדקי"ל בסי' מ"ב ס"ג, אבל הכא היכי דלא הניחן עדיין מעולם ל"ש לומר כן.

ובשע"ת סי' ל"ד אות ז' הביא להתיר להחליף הרצועות מזה לזה בתנאי, אבל בבתים כתב דל"מ תנאי ע"ש. ולענ"ד ל"ע מלבד מ"ש מג"א סי' מ"ב סק"ו דאפילו בדבר שבקדושה מועיל תנאי להשתמש בו דבר חול ע"ש, אף גם זאת נלע"ק דטפי מסתבר דליהני תנאי בבתים מברצועות, דהא ברצועות לכ"ע בעינן עיבוד לשמן ובבתים לאו כ"ע גמירי לה, ולדעת הרמב"ם אין צריך עיבוד לשמן עיי' בטו"ז ומג"א סי' ל"ב סל"ז, ולדעת נמוק"י שהביא מג"א סי' מ"ב סק"ו דוקא היכי דצריך עיבוד לשמן הזמנה מילתא אבל בא"ל עיבוד לשמן לאו מילתא ע"ש, וא"כ לענין תנאי נמי מסתבר דברצועות דבעינן עיבוד לשמן לא מהני תנאי משא"כ בבתים, וצ"ע.

לכן לפק"ד אסור לשנות ולהחליף משל רש"י לשל ר"ת או איפכא אפילו לא הניחן עדיין מעולם ואפי' תנאי לא מהני הן ברצועות והן בבתים.

והנה בבתים הסכים עמדי הוד אבי אמו"ר הגאון שליט"א [שו"ת בית שעריס או"ח סי' כ"ט] שאסור להחליף מזה

לזה, אבל אינו מבואר במכתבו אלי כמיב רק משל רש״י לשל ר״ת, וזה הדין אפילו לא הניח עדיין תפילין דרש״י מעולם והאריך בזה בדפח״ת.

ומחותני הגאבד״ק ס׳ מיהאלי נר״ו בתשובתו אלי [שו״ת קול יהודה סי׳ ב׳] העלה להתיר הרלועות אפילו לדבר חול כפסק הל״ל, אבל התם לא התיר רק משל ר״ת לשל רש״י בפרט למי שאינו מניח תפילין דר״ת, אבל משל רש״י לשל ר״ת לא שרי אלא בתנאי. וגם הביא במכתבו תשובת מנחם עזרי׳ סי׳ ל״ז שהעלה ג״כ להתיר הבתים והפרשיות והרלועות מזה לזה, אלא שכתב דכיון דנפיק מפומי׳ דהרא״ש להלריך ב׳ כיסים לא מורי׳ להיתרא אלא בתנאי ע״ש. ושוב מצאתי שגם באה״ט רמז לד׳ הרמ״ע אלו, וגם במהרש״ק סוסי׳ ל״ד הביאו והביא דגם מדברי הב״ח משמע דמותר להחליף מזה לזה עש״ה.

ומעניין לענין באותו ענין מ״ש באה״ט סוסי׳ ל״ד בשם תשו׳ יד אלי׳ סי׳ ה׳ ברלועות שנמצאו ואינו יודע אם הם משל רש״י או מתפילין של ר״ת, אם הוא במקום שנוהגין להניח ב׳ זוגות יניח לאיזה שירלה, ובמקום שרוב מניחין של רש״י יניחן בשל רש״י ע״ש. ואין ספר תשו׳ יד אלי׳ תמ״י לעיין בו ואותיות מחכימות, וכפי מה שאני דן מבחוץ נ״ל דהך שנמצאו קאי ג״כ אמקומות, ודוקא אם נמצאו ג״כ במקום שמניחין ב׳ זוגות יכול להניח באיזה שירלה, אבל בלא״ה לא, דכיון דרוב העולם מניחין של רש״י א״כ אמרינן כל דפרים מרובא פרים. ואולי למ״ש אחרונים דתפילין חשיבי ולא בטלי עיין בדבריהם, א״כ לא שייך ג״כ לומר כל דפרים וכו׳ ול״ע בזה כעת.

ועכ״פ בזמנינו שנתפשט המנהג שהבחורים אינם מניחין ב׳ זוגות רק תפילין דרש״י, א״כ בכל המקומות הרוב מניחין תפילין של רש״י, ממילא ברלועות שנמצאו ואינו יודע אם מרש״י הם או מתפילין של ר״ת נראה פשוט דאינו יכול להניחן אלא בשל רש״י כנ״ל.

בן ציון בלום

סימן י׳

אמירת קדיש יתום באמצע פסוקי דזמרה ☆ לא אמר קדיש בין שביעי למפטיר מתי יאמר הקדיש ☆ לומר לשונות בלע״ז בשעת התפילה אי הוי הפסק

שוכט״ס לכבוד ידידי הרבני הגדול בתוב״י חריף ובקי טובא ותיק וחסיד מו״ה אהרן צבי [קעסטענבוים] נ״י.

אחדש״ת באהבה, הנני בזה למבוקשו ע״ד שאלתו אם יתום עומד באמצע פסוקי דזמרה, אם מומר לו לומר קדיש יתום וקדיש דרבנן. הנה הדבר מבואר בבאה״ט או״ח סימן ג״ן סק״ג ובשע״ת סימן נו״ן אות ג׳ דכל שאין הקדיש חיוב עליו אסור להפסיק באמצע פסוקי דזמרה ע״ש מ״ש בשם תשו׳ פנ״י, ואף שנוהגין לומר קדיש יתום אחרי עלינו, מכל מקום אין זה בגדר חיוב שהרי יכול להצטרף אח״כ עם אחרים לומר מזמור ג׳ תהלים ולומר אחריו קדיש וכדומה, אך אם לא יהיה לו מנין אח״כ ולא יוכל עוד לומר קדיש אין גוערין במי שאומר קדיש היכי דסליק ענינא או בין מזמור למזמור, אבל לאחר ברכת יוצר אור קשה להקל לפק״ד ועמ״ש בספר אורחות חיים סימן נ״א וכעת אינו תמ״י.

ב) **ובדבר** השאלה השניה הדבר מבואר בפמ״ג בא״א סי׳ רפ״ב סקט״ז עפ״ד מג״א שם דאם שכח לומר קדיש אחרי שביעי ונזכר קודם שיאמר הפטרה לא יאמר אז קדיש כ״א אחר הפטרה בנביאים, משום הנכנסים שיאמרו שלא קרא המפטיר בתורה ואיכא כבוד התורה כמש״ש.

ובמה שהורה בטעות שנמצא בשביעי שיקרא עד סוף הפרשה והוא יקרא ג״כ הפטרה יפה הורה כדת של תורה שכן מבואר שם להדיא במג״א וכל זה פשוט.

ג) **ועל** השלישי בשאלתו אם שח בתפלה כנהוג בין החסידים שאומרים אפי׳ בתפלת ח״י בל״א לעבעדיגע״ר גאט העלף אם הוי הפסק. הנה אנכי לא ידעתי מה זה שאלה על קדושים וטהורים ותיקים ואנשי מעשה הי״ו הדבקים בה׳ עד כלות נפש, ועליהם נאמר ולילוגו עלי אהבה כידוע מהמדרש, ואם עושין כן רבים מעמי הארץ המתקדשים ומיטהרים וודאי אלו עושין שלא כדת של תורה. ואעתיק לו לשון זהב של הגאון הגורא מוהר״ש קלוגער ז״ע מבראדי בתשו׳ טוטו״ד מהדו״ק חיו״ד סימן רי״א וז״ל, ועל מה ששאל אם שח בתפלה כנהוג בזמנינו שאומרים כדומה בברכת אתה גבור בל״א לעבדיגער גא׳ העלף אונז וכדומה אי זה הוי הפסק, הנה לדידי נראה הדין כך, דאם הוי בלבוד כיון דמותר להתפלל בכל לשון הוי בזה כאלו הוסיף בלה״ק איזה תיבות ובזה וודאי ל״ה הפסק, דהרי בנוסח הפיוטים מוסיפין כמה דברים ואף דהוי לשון בקשה, גם בפיוטים ימצאו הרבה בקשות על העתיד ואין זה הפסק, אבל אם מתפלל ביחיד בזה להסוברים דאסור להתפלל בשאר לשון ודאי הוי הפסק והוי כשיחה בטילה, מיהו כיון דעכ״פ אינו מזיד רק סובר דמצוה קעביד א״כ הוי כאומר מותר שכתב מג״א בסימן ק״ד דל״ה כשח במזיד ולכך בכל ענין א״צ לחזור, מיהו

לכתחילה ולמי אין לעשות כן והמוסיף גורע וה׳ הטוב יכפר בעדם וכו׳ עכ״ל קדשו ועליו אין לי להוסיף.

ובזה תנוח דעתו, ומחמת טרדות אקצר, וכ״ט ממנו לא יבצר כנפשו היפה ונפש ידידו״ש ושת״ה באהבה,

בן ציון בלום

סימן י״א

ברכה באמצע הלילה כשאינו יכול לרחוץ ידיו והערות על ספר עבודת הקודש להחיד״א

תשובה לחכם אחד נ״י

בא׳ הניעור בלילה ונמא לשתות מים ואינו יכול לרחוץ את ידיו, ומבואר באו״ח סי׳ ד׳ שצריך ליטול ידיו מפני רוח רעה שעליהם או משום ידים עסקניות הן, והדין שלא יברך על המים רק יהרהר הברכה ודיו כמ״ש טור או״ח סי׳ ר״ב, ואמרת הטעם עפמ״ש הר״מ פ״א מה׳ ברכות הי״ט דכל האוכל דבר איסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף. ולא דיברת נכונה דהכא איסורא עלי׳ דידי׳ רמיא ואיהו גברא דלא חזי ואין איסור למים כל עיקר, ואין רמי׳ כלל מדברי רמב״ם, וזה פשוט עד שאני תמה היכן היית באותו שעה.

והנני להעתיק לו מה שכתבתי על ספר עבודת הקודש להרב ברכי יוסף, חלק קטר גודל סימן א׳, (וברצוני היה לעשות קונטרס מיוחד על כל ספר הג״ל אך לא עלתה בידי ולא כתבתי רק עמ״ש שם).

וז״ל, לקום באשמורת (א׳), כל שהוא תפארת, מיד (ב) כשניעור (ג) יאמר (ד) מודה (ה) אני לפניך מלך רחום (ו) שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתיך, ויה״ר שיהא לבי נכון ומסור בידי ולא אכעוס ולא אכעיסך. ואין צריך נטילת ידים, ויש אומרים שצריך. סידור מהריעב״ץ ד״מ, עכ״ל הטהור.

(א׳) **לקום** באשמורת וכו׳ - משוס דהקב״ה שט בא״י אלף עולמות ובסוף הלילה שט בעוה״ז והוא עת רצון, עי׳ מג״א רסי׳ תקפ״א בשם הגה״מ, ובשל״ה כתב סוד לחבר יום ולילה בדברי תורה או בתפילה הן בבוקר הן בערב והביאו מג״א רסי׳ א׳. ועיין לבוש או״ח סי׳ א׳ ס״ט שכתב לומר תהילים קודם התפילה, והביא רמי׳ מע״ז ח׳ לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל ע״ש, והנה כי כן ס״ל לר״י התם ור״א חולק עליו, ומבואר במבוא התלמוד דר״י ור״א הלכה כר״י. אלא דצריך עיון דאי נימא דמשוס שבח והלל הוא אמרה הא הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, ועי׳ מג״א רסי׳ תקפ״ד ובתשו׳ בית יעקב חולק על לבוש ע״ב בסי׳ קכ״ז ובס׳ אלי׳ רבה סי׳ א׳ אות י״ד יצא לישע הלבוש ע״ב.

(ב) **מיד** - עיין בגיטין דף ע׳ דלא יעמוד אדם ממטתו מיד כשניעור רק ישהא מעט, והוא אחד מה׳ דברים הקרובים למיתה יותר מן החיים.

(ג) **כשניעור** - משנתו כן הגהתי וכנ״ל דאי מיירי שניעור כל הלילה, מאי מיד כשניעור שכתב הרב, הא ניעור ועומד הוא. ועוד דאולי הניעור כל הלילה אין לו לומר הודאה זו, דהוא נתקן משום דנעשה כברי׳ חדשה עי׳ מג״א רסי׳ ד׳, ובניעור כל הלילה לא נעשה ברי׳ חדשה עי׳ טו״ז סי׳ ד׳ סק״ט ודו״ק.

(ד) **יאמר** - בסידור יעב״ץ אשר ממנו העתיק הרב דין זה כתב דאם אינו ישן בבתי ידים יהרהר בלבו ואל יוציא מפיו, ומשמע מדבריו דאם ישן בבתי ידים יכול גם לאומרה, והוא פלאי, דודאי לטעם הרא״ש באו״ח רסי׳ ד׳ דלכך צריך נטילה משום דידים עסקניות הן מעלה עשה בבתי ידים, אבל לטעם הרשב״א דנטילת ידים הוא משום דנעשה ברי׳ חדשה בתי ידים או מטלית לא מעלה ולא מוריד דמ״מ נעשה ברי׳ חדשה, וכעין זה כתב הרב בברכ״י או״ח סי׳ ס״ב עמ״ש הרב מהר״י זי״ן בתשו׳ שערי ישועה כ״י שהעלה דהניעור בלילה ונמא לשתות למים ואינו יכול לרחוץ את ידיו שיקנח ידיו בכותל או בכל מילי דמנקי ויברך וישתה, והוא דלא כטו״ז או״ח שם שכתב שיהרהר הברכה וברכי יוסף כתב עליו דכיון דלפי הזוהר אסור לברך כשרוח רעה עומד על ידיו לא מהני בנקיון כפיס במטלית וכיוצא וכו׳ ע״ש והוא כמ״ש.

ואמנם באינו ישן בבתי ידים דצריך נטילת ידים אף להרא״ש גראה דסגי בהרהור כמ״ש טו״ז לענין ברכה, וע״ש שהביא דאי לדינו מדר״י שהביא ב״י סי׳ פ״ה, והרמב״ם וסמ״ג שהביא ב״י סי׳ קפ״ה ס״ל דבכל הברכות יוצא בהרהור ע״ש. ועמ״ש ברכי יוסף שם שהעלה כדברי טורי זהב להרהר הברכה וכאן העלה שיאמר תפלה זו, והטעם משום דאין לומר שום שם וכינוי בלי נט״י כמ״ש סדר היום שהביא מג״א סוסי׳ ד׳ והכא ליכא שום שם, ודו״ק.

ואין להקשות דאדרבה אם אינו יכול לרחוץ ידיו יהא צריך לברך ולא סגי בהרהור דכל שאינו רחוי לבילה בילה מעכבת בו, וביכול לרחוץ ידיו יהי׳ סגי בהרהור דכל הרחוי

לבילה אין בילה מעכבת. זה אינו, דכ"כ טו"ז או"ח סי' ה"ן סק"ד דלא שייך כל הראוי לבילה וכו' רק בענין עיכוב שאם לא עשאו בדיעבד לא עיכב, אבל לא שנסמוך על זה לכתחילה ע"ש, ודו"ק.

ועיין בר"מ פרק הרואה סי' כ"ג שכתב דה"ה בתפלת מנחה וערבית אם עשה צרכיו חייב לברך על נטילת ידים ע"ש, וקצת נ"ע אפילו לא עשה צרכיו נמי יברך דקשה להעמיד שאינו נוגע במשך כל היום במקומות מטונפות, ולדידי' ה"ט דנטילת ידים בבוקר וה"ט דברכת נטילת ידים. ואולי כיון דהוא רק ספק איכא חשש איסור לא תשא.

אך קשה הרי כתב טו"ז סי' מ"ו סק"ז בשם ר"ת שהביא הרא"ש עצמו בקידושין ועי' תוס' ר"ה ג"ל א' ד"ה האר"י דבדרך ברכה לא שייך לא תשא. אמנם מבואר שבת כ"ג א' דספק דדבריהם לא בעי ברכה ע"ש, א"כ ה"נ אינו מברך אספק אם לא עשה צרכיו, אך בגילה כ"כ טו"ז ומג"א "שאי אפשר" שלא נגע והוי כמו ודאי נגע ושפיר מברך אפילו לא עשה צרכיו, ודו"ק.

ומענין לענין יש לעורר על דברי טו"ז הנ"ל ממ"ש הוא עצמו בסי' ח' סק"ח אמ"ש הש"ע דקודם שיברך יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים שלא יברך ברכה לבטלה, וכתב טו"ז אע"ג דבלא"ה יש חשש וכו' רק משום חומרא דלא תעשה החמירו לבדקו וכו' עש"ב, והוא פלאי הא בדרך ברכה לא שייך לא תשא אפילו החוטים פסולים וודאי וכ"ש בספק. ודוחק לומר דמשו"ה דקדק הטורי זהב בלשונו לומר דמשום חומרא דלא תעשה החמירו דחומרא בעלמא הוא, דהרי השו"ע כתב להדיא שלא יברך ברכה לבטלה.

ונלע"ד לחלק דדוקא התם בסימן מ"ו לא שייך לא תשא, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכים שהקב"ה ברא צרכי עולם שנותן ליעף כח וכו' או כגון ברכת אקב"ו על פדיון בכור (ולא אכנים עצמי בישוב סתירת הרא"ש שהקשה טו"ז שם) שהן אמת שצונו על זה ה' ית"ש והוא קיים ציוויו, אבל בציצית שמברך אקב"ו וכולל גם את עצמו עמהם ואם יהי' ציצית פסולים מברך ברכה לבטלה ומראה שעומד במרדו ואיכא לא תשא, כנלע"ד.

ובעין זה דחיתי מה שאמרתי בטעם הר"מ פ"א מה' ברכות הי"ט שכתב כל האוכל דבר איסור בין בזדון ובין בשגגה אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף, ואמינא דטעמו משום דכל הברכות הם שבח והודאה להש"ית על שברא זאת להנאתו, אבל בדבר איסור אין הקב"ה רוצה בהנאתו רק חפץ בהלדקו. ואין זה נכון דיש לומר דמברך משום דברא להנאת אחרים, ועיין רמ"א או"ח סי' מ"ו ס"ח.

לכן נראה לי בטעם הרמב"ם עפ"מ דאמרינן ברכות נ"ה כל הנהנה בעוה"ז בלא ברכה מעל והוי כאילו נהנה מקדשי שמים ע"ש. ולפ"ז בדבר איסור אין איסור הקדש דרבנן יכול לחול עליו דאין איסור חל על איסור, ולכך מותר בלא ברכה כנ"ל. ועי' טו"ז או"ח סי' קנ"ו ביאר ביאור רחובות טעמו וימוקו.

ושו"מ בגל"ח ברכות דף כ' ע"ב שנסתפק אם לענין חשש ברכה לבטלה אמרינן הרהור כדיבור דמי שיהא עובר בלא תעשה, והעלה מהכרח עפ"י סתירת הרמב"ם, דבפ"א מהל' ברכות ה"ז פסק דבכל הברכות יוצא בין שהוציא בשפתיו ובין שבירך בלבו, וא"כ פסק דהרהור כדיבור דמי, ובפ"ב דשבועות ה"י ובפ"ב מנדרים ה"ב פסק כשמואל בשבועות דף כ"ו: דגמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו, ואיך אחז חבל בתרי ראשון, ולכך העלה דגבי שבועה ואיסור לא תשא הרהור לאו כדיבור דמי עש"ב.

והנה מה שחשש גבי ברכה לבטלה לאיסור לא תעשה, הוא תמוה הא בדרך ברכה לא שייך לא תעשה כמ"ש הרא"ש הנ"ל. ומה שהקשה פסקי הרמב"ם אהדדי, נ"ל דהנה קי"ל בנדרים ושבועות דאינו חייב עד שיהיה פיו ולבו שווין כברמב"ם שם פ"ב דשבועות הי"ב, ועי' טו"ז ריש הלכות תענית סימן תקס"ב ס"ק ח', ולפ"ז יש לומר דדוקא בנדר ושבועה שצריך ג"כ הרהוריו ומחשבתו וכוונת לבו לנדר ושבועה ואמירת פיו בלי מחשבתו לא מועיל ואיך נאמר דהרהור הוי בזה כדיבור שיועיל, הא דיבור בעצמו ג"כ אינו מועיל, שהרהור בלי דיבור או הדיבור בלי ההרהור הוי רק חצי דבר ורק בצירוף שניהם הוא מעשה שלם, לכן לא אמרינן בזה הרהור כדיבור דמי, משא"כ בברכה דהוי רק דרבנן ובדרבנן מצות אין צריכות כוונה כמ"ש מג"א סימן ס' ס"ק ג' והדיבור מועיל גם בלי מחשבתו וכוונת לבו, בזה שפיר אמרינן דהרהור הוי בזה כדיבור, והבן.

ועיין בזה בס' בני יונה על הל' ספר תורה סי' רע"ו באורך ואו"י סי' ט"ז וקנ"ד ושב יעקב סי' מ"ט ותת"ם יו"ד קכ"ז ובחלק אע"ז ח"א סוסי' מ"ט, לך נא ראה ותביט נפלאות.

(ה) **יאמר** מודה אני - כתבו תוס' ברכות י"ב ד"ה להגיד בשם מדרש רבה איכה ג' חדשים לבקרים רבה אמונתיך שאדם מפקיד רוחו בידו ומחזירו בלא יגיעה עכ"ל, מכאן רמז לומר תפלה זו.

(ו) **מלך** רחוס - בסדר היום שהביא מג"א סוסי' ד' כתב מלך חי וקים, וטעמו לענ"ד משום דהרא"ש פ"ג מה' קריאת שמע ה"ה כתב דשם רחוס הוא אחד משמות הקדושים ואסור לאומרה בבה"כ, ועיין פרי חדש או"ח סי' פ"ה הביא רמי' ברורה מש"ס ערוכה שבועות ל"ה וגם הב"ח וטו"ז שם כתבו להחמיר כדעת הרא"ש. והרב שהעתיק מלך רחוס, הוא משום דהשו"ע ותר"י בפרק מי שמתו כתבו הלכה כמשה הוא הר"מ בהל' ק"ש שם דמותר לאומרה בבית הכסא. והארכתי בזה לקמן בסימן קע"א.

סימן י"ב

המאחר להתפלל שחרית אחרי שהכריזו משיב הרוח

מי שאיחר לביהכ"נ ביו"ט האחרון של חג והתחיל להתפלל שחרית אחרי שכבר שמע להכריז מוריד הגשם למוסף דשמיני עצרת, הדבר פשוט שיאמר מוריד הגשם (תשו' שאילת שלום מהדו"ת סי' קל"ז).

והטעם, דלא שייך הני טעמי שבטו"ז סימן קי"ד, דטעם א' שאין מכריזין בשחרית משום הפסק בין גאולה לתפלה וודאי לא שייך כאן, וטעם הב' שיסברו שהזכירו בערבית ויטעו לשנה הבאה ג"כ לא שייך רק אם כולם מזכירין בשחרית, אבל ביחיד ששומע עתה הכרוז ידע שלא הזכירו בערבית ולא יטעה לשנה הבאה.

אך לפ"ז ביחיד שמתפלל בביתו שהדין שיתחיל במוסף עד אחר תפילת מוסף דקהל אם איחר ולא התפלל שחרית עדיין לא יזכיר בשחרית מוריד הגשם דכיון שלא שמע הכרזה שייך טעות הנ"ל, וצ"ע.

[**הערת המו"ל** - לענ"ד השאלה מי שהיה בביהכ"נ כשהכריזו ועדיין לא התפלל שחרית, או כגון שעומד להתפלל שחרית כשהקהל מתפללים מוסף עי' סוסי' ק"ט. כדברי השאילת שלום פסק גם בשו"ת תורת יקותיאל סי' ל"ז עי"ש. ובשו"ת שאילת שלום כתב להוכיח כן מדאי' בירושלמי הביאו הב"י שמן הדין היו צריכין להתחיל ולהזכיר בערבית או בשחרית אלא מפני שלא יעשו אגודות אגודות כיון שאין כולם בביהכ"נ וא"כ כאן שכבר הכריזו אין חשש אגודות אגודות ע"כ. ואדרבה אם עומד ביניהם ומזכיר משהו אחר הוי אגודות אגודות, ומה שהוא מתפלל תפלה אחרת לא הוי אגודות אלא אם יזכיר הזכרה אחרת ולא אם מתפלל תפלה אחרת.

ומבואר שאין ההזכרה שייכת לעצם תפלת שחרית או מוסף לאסור לו להזכיר בתפלת שחרית מה שאינו שייך לתפלה זו, אלא הכל תלוי בהכרזה, (חוץ כשהכריזו בטעות בשחרית שאז אין הציבור מזכירין עד מוסף כמ"ש בא"א ב').
וקצת ראיה יש להביא מהא דיחיד אסור להתפלל ביחידות לפני שמזכיר הש"ץ, כיון דאינו יכול להזכיר לפני שהכריזו, והא דאינו יכול להקדים ולהתפלל מוסף ולהזכיר את מה שהזכיר בשחרית הוא, מפני שצריך להתחיל באותו יום הזכרה החדשה, ואילמלא זאת היה יכול באמת להתפלל מוסף ולהזכיר כהזכרת שחרית.

וכן מוכח קצת ממג"א סי' תפ"ח ד' שכ' (לפי המנהג שהצבור מתחילין להזכיר רק במנחה) שהיחיד שאיחר להתפלל מוסף עד אחר חזרת הש"צ, אינו נגרר אחריהם, כדמצינו במקום אחר. ובאיר במחנה"ש כיון דגם בשעה שהתפללו הצבור מצד הזמן היה ראוי שלא לומר משיב הרוח אלא שגרם שעדיין לא הכריזו, ולכן יחיד המתפלל אחרי ההכרזה אינו מזכיר, וא"כ ה"ה כאן שהיו צריכים כבר להתחיל במעריב כמבואר בירושלמי אלא שגרם שעדיין לא הכריזו וא"כ צריך הוא להזכיר כמו הציבור.

והנה הגאון ר' שלמה קלוגר בספר שנות חיים בקו' פרט ועוללות תשובה מ"א פסק שמי שעדיין לא התפלל שחרית ושמע ההזכרה מש"ץ אינו נגרר אחריו וממשיך להתפלל כמקודם, וגם אם כל הצבור שמעו לפני תפלתם מש"ץ אחר שהכריז דינם שאין נגררים אחריו כי אין הוא שלוחם עיי"ש, וכש"כ כששמע מאיש אחר שאינו ש"ץ שמזכיר בתוך תפלתו שאינו נגרר אחריו עיי"ש (ובביאור הלכה נסתפק קצת בזה). התם מיירי במי שעומד להתפלל אח"ז שחרית ומוסף בציבור ואם ישנה מצבור השני יעשה בזה אגודות אגודות, אך ביחיד שאינו עתיד להתפלל בצבור נראה שאף בתפלת שחרית יש לו להזכיר הזכרה החדשה וגם בשחרית פסח אין לו להזכיר עוד מוריד הגשם.

ובשמיני עצרת בכל אופן יוצא כשיאמר משיב הרוח, עי' במ"ב ס"ק ב' מדה"ח דאם טעה במעריב או בשחרית והזכיר הזכרה החדשה אינו חוזר, וכן מצאתי בשלמי ציבור דיני מוריד הגשם אות ה' בשם ספר גן המלך.

ואין לומר שהמאחר שחרית בשמיני עצרת עדיין יכול להזכיר טל עי' בט"ז סי' קי"ד ס"ק ד' דהמתפלל ביחיד יכול להקדים בפסח תפלת טל, וא"כ ה"ה להיפוך שיכול עדיין להמשיך ולהתפלל טל ולא הוי אגודות, וכן רצה לומר בתהל"ד. דשאני פסח דחיוב הזכרת היום הוא להתחיל טל

וא"כ שפיר יולא בכל אופן משא"כ בסוכות שצריך להתחיל גשם. אך התהל"ד גופיה ס"ל דיחיד יכול להתפלל בפנ"ע קודם ולא להזכיר כלום.

והמהרש"ם בהגהותיו לשו"ע בדעת תורה סי' תפ"ח ס"ב כתב שמשמע מהחק יעקב והשו"ע הרב ברק המאחר בא' דפסח תפילת מוסף אינו אומר מוריד הגשם אך אם איחר תפלת שחרית יכול עדיין לומר, וכן ראיתי בשו"ת שנות חיים להגרש"ק, אך שוב ראה בספר החיים שגם בשחרית אינו אומר וכן העלה לדינא בתשובתו (ל"מ). והנה מה שכתב משנות חיים, שם שמיירי במי שעתיד להתפלל שחרית ומוסף בציבור וכנ"ל, ואינו סותר דבריו.

ויש להעיר שבהגהות המהרש"ם בארחות חיים הלשון שונה שכתב שבסה"ח (בספר החיים) לעיל סי' ק"ח פסק דגם בתפלת שחרית יתפלל כמו שהזכיר הש"ץ במוסף וגם בספרו שו"ת שנות חיים פסק כן].

סימן י"ג

כהן המודר הנאה מהציבור אי מותר לישא כפיו

בימי הספירה, ברכה ערוכה ושמורה, להאי צורב, העוסק בחוקי חורב, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כמו"ה **נפתלי צבי הכהן שווארץ** ש"ץ בק"ק סאטמאר.

אדש"ה, בלוחות הראשונות עמד על המחקר איך הדין כשהציבור נדרו הנאה מכהן או כהן מהעם אם מותר לישא כפיו, כיון שהכהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים כדאי' בחולין מ"ט, ולידד להתירא משום דמלל"ג, ושוב דחה לאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה, ובאנו למחלוקת הראשונים אם בהנאת גוף בהדי מצוה שייך לומר מלל"ג, אלו דבריו בקיצור.

ולפק"ד הרבה תשובות בדבר, חדא דאתא עלה משום מלל"ג, ולדעתי הך מצוה דברכת כהנים דעיקר הברכה ליהנות בני אדם בברכה המשולשת במורה בדברים הנוגעים אל הגוף בני חיי ומזוני כמחז"ל, א"כ מצוה זו וודאי ליהנות נתנה דכאן לא שייך לומר דמלל"ג אלא לעול על נואדו כפרש"י ר"ה כ"ח דאדרבה ליהנות ולתענוג נתנה, ול"ד למ"ש הפליתי סי' יו"ד סק"ג דשחיטה הוי מ"ע וזבחת ומותר לשחוט בסכין של ע"ז משום דמלל"ג ע"ש, ואף דהתם ג"כ עיקר השחיטה משום דרוצה לאכול וליהנות, דשאני התם שאין הנאתו מקושר לעשה דוזבחת שאפילו אינו רוצה לאכול ג"כ עשה מצוה בשחיטה (זולת מ"ש יודעי ח"ן) ושפיר שייך מלל"ג, משא"כ כאן.

ועוד דבאמת ברכת כהנים אינו גוף הנאה רק גרם הנאה ול"ש כאן מלל"ג, וכמ"ש הראשונים למ"ד מלל"ג הא יש לו שכר מצוה בעוה"ז ובעוה"ב, ותרלו דזה הוי רק גרם הנאה ולמ"ד מצות ליהנות נתנו ס"ל דגם גרם הנאה אסור כמו מכירה, ועיין ח"ס יו"ד סי' ק"ל ובית שערים או"ח סי' ער"ב ע"ש שהאריכו בזה.

ועוד דגם לפי הבנתו לא שייך כאן מלל"ג, למה דמבואר בעירובין ל"א דרבנן סברי אדם מקפיד על עירובו שלא יגנב אף לאחר שקנה, הלכך כשהעירוב משתמר בביה"ק כל השבת לאחר שקנה בין השמשות ונגמרה מצותו נמצא משתמש באיה"ג, ולפיכך לא ייחא אדם עירוב בביה"ק, ע"ש וברע"ב רפ"ג דעירובין. ומבואר דכל שנמשך הנאה לאחר שקיים וגמר המצוה לא שייך מלל"ג, וא"כ כאן בברכת כהנים נמי שנמשך הנאה גם לאחר שנגמר המצוה ואדרבה דאז הוי עיקר הנאה ולא במשך זמן המצוה לא שייך מלל"ג. ומה"ט יש לי לפקפק גם בדברי הפליתי הנ"ל דגם בשחיטה ההנאה נמשך לאחר שעבר מצותו ואז הוי עיקר הנאתו ול"ש כלל מלל"ג.

אבל בלא"ה נ"ל דמותר לישא כפיו ולברך ברכת כהנים, דמ"ש מהאי דברכות מ"ז ע"ב וגיטין ל"ח דר"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה ופריך התם והיכי עביד הכי האר"י המשחרר עבדו עובר בעשה ומשני מצוה שאני, ותו פריך מהב"ע היא ומשני מצוה דרבים שאני ע"ש, וה"ג כיון דברכת כהנים לא שייך אלא בעשרה דהא אין נשיאת כפים אלא בתפלה כמבואר בירושלמי רפ"ד דתענית, אפילו היה בזה אף נדנוד איסור במה שנהנה או מהנה בברכת כהנים נמי שרי משום מצוה דרבים ואפילו מהב"ע ליכא.

ועונ"ל דהרי קי"ל ביו"ד סי' רט"ו ס"א דנדר חל על דבר מצוה, שאם אמר קונם סוכה שאני יושב לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח אסור לישב בסוכה ליטול לולב ולהניח תפילין, והוא מגמ' נדרים ט"ז, ויליף לה התם מאיש כי ידור נדר לה' ע"ש. וכבר הקשה הרשב"א שם והרא"ה בחידוש פ' יתרו מצוה ל' דניתי עשה דסוכה לולב ותפילין או שאר מצות ולידחי ל"ת דנדר, ותרלו דנדר הוי עול"ת ל"ת דלא יחל דברו ועשה דכלל היוצא מפיו יעשה ע"ש. והרי אמרינן בנחות מ"ד סע"א דכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה, ולפ"ז למ"ש הריטב"א ב"מ [עיין בשו"ת בית שערים או"ח סי' מ"ה] דב' עשה דוחה עול"ת וכש"כ ד' עשה דדוחה עול"ת, א"כ אפילו היה כהן נודר לבטל מצות נשיאת כפים ולא מודר הנאה בכלל שפיר היה יכול לישא כפיו משום דג' עשה דברכת כהנים דוחה עול"ת דנדר. אלא דכיון דעדל"ת הוי רק דחויה ולא הותרה כמ"ש הרמב"ן בתוה"א, ועיין

תשו' עטרת חכמים סי' ד', א"כ כל מה דאפשר למיעבד בהתירא צריך לעשות בהיתר, וכדאמרינן ביומא וי"ו ע"ב דאי טומאה דחוי' בציבור כל דאפשר למיעבד בטהרה מהדרינן אטהרה ע"ש, לכן גם כאן צריך לישאל על נדרו, ועיין ביו"ד שם ברמ"א וש"ך סק"ה פלוגתת הפוסקים אם מלקין בנדר לבטל המצוה ומתירין לו ע"ש.

ואמנם בתוס' יבמות כ' ע"ב ד"ה אמר קרא מבואר דלא כריטב"א הנ"ל, שכתבו דעשה דוהתקדשתם ועשה דיבום דהוו תרי עשה במצות יבום גם שניהם לא דחו עול"ת ע"ש, ולקמן בסימן קמ"א כתבתי להשוות המחלוקת וקרבה בן ציון בזרוע, דהריטב"א קאי בב' מצות חלוקות כטהרת מצורע וכיבוד אב דבזה ודאי ב' עשה אלימי למידחי עול"ת, והתוס' מיירי דאית ביה ב' עשה משום דוהתקדשתם קאי נמי אמצות יבום והוי ממש כאילו כתובה בגדו ובזה שפיר כתבו תוס' דלא אלימי לדחות עול"ת, ומצאתי באחרונים שהביאו כן בשם ס' עין זוכר. ולפ"ז גם כאן בברכת כהנים אפילו הוי ג' עשה מ"מ הוי רק משם אחד דברכת כהנים ולא דחי עול"ת. ועוד דבאמת אין כאן שלשה עשה גמורה, והכי דייק לישנא דשו"ע סי' קכ"ח ס"ב שכתב אעפ"י שביטל מ"ע אחת הרי זה כעובר (בכ"ף הדמיון) בג' עשה וכו' ע"ש, וכן הוא לשון הרמב"ם פט"ו מהל' תפלה הי"ב, וכתב הכסף משנה שם דקובר רבינו דלאו דוקא אלא הרי זה כעובר משום דליכא לשון ציווי אלא כה תברכו ע"ש.

ועונ"ל לפמ"ש לקמן סימן קס"ח לישב קושית הראשונים הנ"ל דנימא בנדר לבטל את המצוה דעדל"ת, וכן קושית שאגת ארי' סי' ס"א לשי' הסוברים דבכולל אפילו נשבע לבטל המצוה ג"כ חל ואמאי לא נימא דעדל"ת, ואמינא דלא אמרינן עדל"ת רק בגוגא דכלאים בציצית דמיני' ילפינן לכל התורה כולה דעדל"ת דלאחר שנעשה המצוה איסור כלאים כדקאי קאי ורק במשך זמן המצוה שאז הל"ת מתנגד להעשה בזה אמרינן דבמשך זמן ההוא אתי עשה ודחי ל"ת אבל לאח"כ נשאר הלא תעשה בתוקפה ואין העשה עוקר את הלאו לגמרי, אבל בנדר לבטל את המצוה שלא לאכול מצה שלא לישב בסוכה שלא להניח תפילין וכה"ג שאם תאמר עדל"ת לכשיגיע זמן אכילת מצה או ישיבת סוכה או הנחת תפילין תו בטל הל"ת דנדר או השבועה לגמרי משום דנדר שהותר מקצתו הותר כולו כדאמרינן בנדרים ס"ו ע"א והכי קי"ל ביו"ד רסי' רכ"ט, ובזה וכיו"ב לא אמרינן עדל"ת דזה לא דמי לכלאים בציצית, והבן.

ובזה מקרא אני דורש (במדבר ל' ג') איש כי ידר נדר לה' וגו', והוא לפמ"ש הר"ן נדרים ג' ע"ב ודף ס"ו רע"א בשם הירושלמי הובא בטו"ז רסי' רכ"ט בטעם הדבר דנדר שהותר מקצתו הותר כולו משום דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה, ודרש לי' הכי אם חל כל היוצא מפיו יעשה אבל אינו חל לחצאין, ע"ש דמיני' ילפינן דנדר חל לבטל את המצוה כנ"ל לא יחל דברו, ואי קשיא דנימא עדל"ת כי קושית הראשונים הנ"ל, לז"א ככל היוצא מפיו דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, וא"כ ל"ל עדל"ת כתירוץ הנ"ל, והבן.

ומעתה לפ"ז גם בנ"ד דהנאת ברכת כהנים מותר משום עדל"ת, והיינו אי נימא שהוא בכלל הנאת הגוף א"כ בטיל הלאו דנדר ושבועה במה שהדיר הנאה ונעקר לגמרי משום דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, ובכה"ג לא אמרינן עדל"ת.

אלא שמצאתי בליקוטי שו"ת ח"ס ח"ו סי' א' ד"ה ועל השני שכ' דמה שהותר משום עדל"ת, כיון דעדל"ת דחוי' ולא הותרה אין לו ענין לנדר שהותר מקצתו הותר כולו כמבואר בנדרים כ"ה ע"ב וביו"ד סי' רכ"ט וסי' רל"ב ס"ז וס"ח, ועיין תוס' יבמות ה' ע"ב ד"ה כולה דמה שהותרה משום עדל"ת לא חשיב הותר מכללו ע"ש, וא"כ לפ"ז נסתר מ"ש כמובן.

אבל בלא"ה הדבר מבואר בתוס' סוטה ל"ח ע"ב בשם ירושלמי דכהן אסור לטמא את עצמו לנשיאת כפים, דר' אבא בר כהן בשם ר' אחא סבר למימר דמטמא כהן לנשיאת כפים שמצות עשה דוחה למצות ל"ת, והשיב ר' אחא אנא לא אמרית לי' אייתוני' ואנא מלקי לי' ע"ש. ומבואר להדיא דאין נשיאת כפים דוחה ל"ת דטומאה, והיינו משום דטומאת כהנים עול"ת ואין עשה דוחה עול"ת, וה"נ בנדר דכוותי'. ומה שנ"ע לכאו' לשיטת הריב"א שבתוס' חולין קמ"א דאף דאין עשה דוחה עול"ת מ"מ אם עבר ועשה אין לוקה דהל"ת נדחה ועל העשה שנשארה לא שייך מלקות ע"ש, וא"כ איך אמר ר"א ואנא מלקי לי'. ואולי ר"ל מכות מרדות מדרבנן, וי"ל ואכ"מ.

הנה האריכתי בקצת בפלפלת כ"ש משום יגדיל תורה ויאדיר, אבל קושטא דמילתא אמינא שאין כאן שום ספק כלל דברכת כהנים הוא לכל היותר גרם הנאה, ומי הוא זה ואיזה הוא אשר יאמר עליו כי הוא זה ראוי לברכה לברך ולהתברך, ועיין לשונו המתוק של החינוך מצוה רע"ח. ולא מיבעיא אם הכהן הדיר הנאה שמותר לברך, דהני כהנים שלוחי דרחמנא נינהו כדמסיק ביומא י"ט וקידושין כ"ג, ועיין בר"ן נדרים ל"ה ע"ב, ומשנה שלימה שנינו התם ומקריב עליו קיני זבין וקיני זבות קיני יולדות חטאות ואשמות, וכתב הר"ן שם דאי שלוחי דשמיא נינהו אע"ג דשרי להו בהאי קרבן למיכל בקדשים אין זה אלא גרמת הנאה בעלמא ושרי עיי"ש. אלא

אפילו אם הציבור הדירו הגאה, מ"מ ראויין הן לברכה אע"ג שעי"כ מתבדך הכהן מהקב"ה, דזה וודאי לא הוי אלא גרמת הגאה בעלמא, וכולן שווין לטובה ולברכה, שמורה בכל וערוכה, ברבייה ובהמשכה, והיתה הרוחה, ועליו יזרח שמש הצלחה, ונסו יגון ואנחה.

כנפשו ונפש תדרשנו לטובה, חותם באהבת התורה ולומדי' ברוח טהרה, יושב ומצפה אימתי יתלש הגל ממעיני הישועה, בכל עת ובכל שעה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן י"ד

שכחו לקרות פרשה שניה מחוברת

א' דברים תרפ"א

בש"ק שהיה פ' מטות ומסעי מחוברין אירע ששכחו שב' פרשיות אלו מחוברין ולא קראו רק פ' מטות, מה יעשו בפרשה שני' שהיא פרשת מסעי. הנה מצאתי בס' מנחת שבת סי' ע"ח סק"ו בשם עיקרי הד"ט חלק או"ח סי' ו' אות י"ד בשם דבר משה דאם שכחו וקראו פ' ויקהל בלבד והי' להם לקרוא גם פ' פקודי יקראו בשבת הבאה פקודי ופ' ויקרא ע"ש. ואין ס' עקרי הד"ט תח"י ולא ידעתי טעמו, אבל במג"א סי' קל"ה סק"ד מבואר להיפוך, שכתב שם בשם רמ"מ דאם בטלו פ' ויחי אין לקרותו עם פ' שמות, כי כשקורין ב' סדרות צריך לקרות חד גברא מסוף סדרא ראשונה לתחילת סדרא שני' כדי שיהיו מחוברין וזה אינו נכון לעשות בשני ספרים, וכ"כ עטרת זקנים שם, וכן העתיק הבאה"ט. וא"כ הרי שלך לפניך דנידון דידן במחלוקת שנוי', דלדעת רמ"מ ומג"א אין לו תקנה, ולדעת הד"ט יש לקרות מסעי עם דברים. (וי"ל דאפילו לדעת הד"ט אין מחברין ד' ספרים הראשונים עם משנה תורה ואין קורין מסעי עם דברים, עיין שלהי מגילה גבי קללות שבת"כ ומ"ת, ועיי' בס' אהל יעקב להמגיד מדובנא ריש פ' דברים בשם הגר"א).

אבל נ"ל לכאורה למ"ש דגמ"ר שם דאם בטלו הקריאה בשחרית יכולין לקרות במנחה להשלמה ויקראו ז' גברי ע"ש, וכן הסכים בס' שער אפרים שער ז' סל"ח, ומבואר דיכולים להשלים כל הפרשה במנחה, א"כ בנ"ד נמי יכולים להשלים פ' מסעי במנחה לחד גברא קודם שהתחילו להתפלל מנחה ולמנחה יקראו ג' גברי בפ' ראשונה של שבת הבאה.

ועוד דהרי קי"ל סי' קל"ז ס"ג דאם דילג פסוק אחד ולא קראו חוזר וקוראו, ואפילו לאחר שהחזיר את התורה ואמר קדיש חוזר וקורא הוא ושניים עמו ומברך כשחוזר וקורא ע"ש במג"א סק"ה, ומה לי אם דילג פסוק א' או פרשה א', וכיון דבפסוק א' חוזר וקורא באותו שבת ה"נ בדילג פרשה א'.

אך בס' זכור לאברהם הביא חבל נביאים וא' מהנה תשו' חיים שאל וא"ר החולקין על מהרמ"מ הנ"ל ומסקנתם דאפילו ג' וד' פרשיות ואפי' מספר לספר קורין כא', ובתשו' חיים שאל ח"א סי' ע"א אות ה' כתב בפשיטות דאין לקרות במנחת שבת הפרשה שבטלו ואפילו בלי הוספת הקרואים רק דבשבת הבאה יקראו ושלימו הפרשיות שבטלו, ובח"ב סי' ט"ז הביא שעפ"י הזוהר אין לקרות פרשה שלימה במנחה, והוא לכאו' דלא כדג"מ וש"א. אך נראה להשוות המחלוקת, דודאי אין לקרות פרשה שלימה במנחה אם הוא קורא אותו פרשה לחובת שעה לחיוב קריאת התורה שבמנחה כיון דהחיוב הוא רק פרשה א' של שבת הבאה, אבל לקרות קודם תפלת מנחה להשלים ולתקן המעוות ואח"כ יתפלל מנחה ויקרא חובת שעתא וודאי שרי.

וגם אני מסתפק בב' סדרות מחוברין ולא קרא רק סדרא אחת א"כ אידך סדרא לא חשיב כפרשה שלימה רק כפרשה אחת כיון דהיום החיוב לקרות שניהם כאחת.

אלא דבספר זכור לאברהם הביא בשם חיים שאל דהא דקורא לשבת הבאה פרשה שבטלו, דוקא כשבטלו בכל בתי כנסיות שבעיר אבל אם בטלו בבהכ"נ אחת לא מיקרי ביטול ואין צריך להשלים בשבת האחרת. עוד הביא שם בשם ס' לדוד אמת דזה דוקא כשהקהל הזה קראו בבהכ"נ האחר, אבל אם לא קראו צריך להשלים ע"ש. לכן נראה לי לולא דמסתפינא בנ"ד שיקראו מה שחסרו למנחה קודם תפלת מנחה, אך יכולין לסמוך שלא לקרות כלל כיון שזה הי' בענין מיוחד ובביהכ"נ שבעיר קראו שני הפרשיות, והבוחר יבחר.

סימן ט"ו

אי כהן עולה במקום לוי בראש חודש ☆ אי שייך ברירה במוקצה ☆ השוחט ביוהכ"פ במזיד אי שחיטתו כשרה, ולענין ברת

בעזהי"ת יום ועש"ק לס' נח א' דר"ח חשוון ה'עת"ר לפ"ג פה סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה על ראש אהובי ידידי הרבני המופלג בתוב"י מורג חרוץ ומושלם במעלות ומדות כ"ש מו"ה יקותיאל צבי לאווי נ"י, פה העירה.

בהיום בשובי לביתי מביהכנ"ס ראיתי ונתון אל לבי אשר העיר בגדק בקריאת התורה בר"ח אם אין לוי בבית

הכנסת רק כהן ואם יקראו הכהן במקום לוי יהיה ברכתו ברכה לבטלה שהרי פסוק ג' ואמרת להם וגו' שנקרא בראשון נפל גם בשני, וא"כ יהיה ברכתו השניה רק על ב' פסוקים דפסוק א' מהני מילתא שנקרא ללוי כבר קרא בראשונה, ויפה העיר.

אבל פוק חזי מה עמא דבר שקורין בר"ח לכהן במקום לוי בחין פולה פה ומצפלף, ובאמת שיש להעיר כן במ"ש המחבר או"ח סימן תרס"ג ס"א דבארץ ישראל דאין שם ספיקא דיומא אין קורין בכל יום אלא קרבן היום בלבד כי ביום ב' הוא א' לחודש קורא כהן וביום השני והג' העולים אחריו חוזרים וקורין אותה פרשה עצמה ועל דרך זה בכל יום משאר ימים ע"ש, ומה נעשה אם אין כאן לוי ונקרא כהן במקום לוי ומברך וקורא אותם פסוקים בעצמם שקרא בראשונה.

וכן יש להעיר בהא דקיי"ל סימן קמ"ג ס"ה ביהכנ"ס שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחד, יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם ויחזור לברך תחילה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם, וכך יעשה כמה פעמים כמספר העולים של אותו היום ע"ש. ומה יעשה הנה בר"ח ובחולה"מ בא"י בכה"ג שאין בביהכ"נ מי שיודע לקרות זולתו.

ועוד י"ל ממ"ש מג"א סימן רפ"ב סקט"ו בשם מ"כ דאם קראוהו לביהכנ"ס אחרת ונזדמנה לו הקריאה באותו פרשה שכבר קרא, צריך לחזור ולברך ע"ש. הרי שמברך על אותן פסוקים שכבר בירך עליהם. אבל הדבר הפשוט דהיינו טעמא דכיון שיברך לאחר הקריאה תו אזדא לה ברכתו הראשונה לגמרי ושפיר מברך שנית על מה שקרא בראשונה, וה"נ בר"ח דכוותי', וכש"כ הוא דבר"ח עכ"פ מוסיף ב' פסוקים שלא קראו עדיין שיכול לברך שנית. ובעכ"ח נ"ל כן שהרי העלה טו"ז סימן ק"מ סק"ד וא"ר שם שאם עלה לקרות בתורה והראו לו מקום למעלה ובירך וצריך לקרות למטה א"צ לחזור ולברך שנית דיוצא בברכתו על כל מה שפתוח לפניו ע"ש וא"כ בשאר יומא נמי תקשי אם עלה כהן במקום לוי האיך חוזר ומברך שנית הא יוצא בברכתו הראשונה אלא ודאי כדכתיבנא שכיון שבירך לאחריו אזדא לה ברכתו הראשונה ושפיר מברך שנית.

וגדולה מזו הביא הטור סימן קל"ט שאם איחר אדם לבא לביהכנ"ס עד קרה"ת והתחיל בברכות וכשסיים ברכת התורה קודם שיתחיל פרשת הקרבנות קראוהו לתורה, עלה ונסתפק אחי ה"ר יחיאל אם נאמר הואיל ותקנו ברכה זו אשר בחר בנו על קריאתה בציבור יש לו לברך אע"פ שכבר בירך, או דלמא וודאי אחת מהנה לבטלה דהאיך יברך ברכה אחת ב"פ בזאת"ז בלי הפסק בנתיים. ואביו הרא"ש ז"ל השיב לו דוודאי יש לו לברך, שלא חלקו חכמים. וכ"פ השו"ע שם ס"ח דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בציבור כמ"ש הטור. והרב"י שם הוסיף בשם התוס' ר"ה ל"ג ותדע דבמקום שאין לוי קורא כהן במקום לוי ומברך אע"פ שכבר בירך בקריאה ראשונה עכ"ל. והוא סיוע גדולה לדבריו. ועיין פרי חדש סימן הנ"ל.

ונ"ל עוד טעם עפי"מ דקיי"ל או"ח סימן תע"ד דמברכין בפה"ג על כל כוס וכוס של ד' כוסות, וכתב מג"א הטעם הואיל וכל אחד ואחד מצוה בפ"ע ע"ש. וה"נ כאן כיון שתקנו על כל קריאה וקריאה ברכה בפ"ע משום כבוד התורה תשיב כל אחד ואחד מצוה בפ"ע ושפיר חוזר ומברך. לכן נ"ל דשפיר דמי למיעבד הכי שיקרא כהן במקום לוי אפילו בר"ח, וא"ל שיצא הכהן לחוץ, ותהיה להיפך שאין לבטל בשביל זה מ"ע דוקדשמו שלדעת הרבה פוסקים הוא מ"ע דאורייתא ועכ"פ תקנת חכמים שכהן קורא ראשון. ועי' תשו' מהרי"א או"ח סי' מ"ה מ"ש בזה ודו"ק.

ומצאתי בחפישה בספר הקובץ על הרמב"ם פי"ב מהלכות תפלה הי"ט שהביא בשם תשו' מקור ברוך סימן א' שהגם דיודע הכהן מתחילה שאין לוי בבית הכנסת וגם לא יבא לוי בשעת הקריאה, אפ"ה צריך לברך שנית, אז משום דתקינו רבנן ברכה לכל אחד לא חלקו אז משום תורת ה' תמימה, וסיים מ"מ נ"ל טוב שיאמר הכהן אחר ברכה שנית בשכמל"ו. וע"ש ובין תבין את אשר לפניך.

ובאמת לולא דמסתפינא מעשות חדשות באתרן, יותר נכון לפק"ד בכה"ג דליכא לוי בביהכנ"ס והכהן קורא במקום לוי, לקרות כדעת הגר"א בביאורו ס' תכ"ג סק"ג עפ"י מסכת סופרים שהשליש ילג דהיינו שהראשון קורא וידבר, לו, ואמרת, והשני קורא את הכבש אחד, ועשירית, עולת, ונסכו ואת הכבש, והשליש חוזר למעלה וקורא עולת תמיד וגו' עד ובר"ח, והרביעי קורא ובר"ח. וכ"כ במעשה רב שלוס סימן קנ"ה ע"ש ולזה נוטה גם דעת הגרעק"א. ואף שכבר העד העיד בנו זה האיש משה מרן בחת"ם או"ח סימן ק"א שלא לשנות ממנהג שלנו וסיים וכל המשנה ידו על התחתונה, אולי בנ"ד אף משה בהסכמה עלה לדעת גאון זי"ע, אבל מה נעשה ודברי גאון זי"ע קודש הם ואינו לנו רשות להשתמש בהן אלא לראות בלבד מעשה תקפו וגבורתו, ובזה תנוח דעתו.

ב) **ושוב** הקשה ידידי נ"י בחולין י"ד והא ל"ל לר' יודא בריה, מגלן אי נימא מדתניא הלוקח יין מבין הכותים וכו'. והקשה דילמא דוקא גבי הלוקח יין דתרומה

ומעשר דאורייתא הוא דל"ל ברירה אבל הכא גבי מוקצה דרבנן אית לי' ברירה וכדאמרינן ביצה ל"ח ועירובין ל"ז וכדקי"ל באמת כן להלכה. ויפה העיר, אלא שכבר קדמו בס' לב אריה, ובפשיטות יש לומר דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא כמ"ש תו"י ביצה ג' ע"ב, ואי בדאורייתא לית ליה ברירה גם במוקצה לית ליה ברירה, וזה פשוט.

ועוד י"ל לפמ"ש אחרונים דהאי אי יש ברירה או אין ברירה ספיקא הוי, ולכן בדאו' אין ברירה משום דספק דאורייתא לחומרא ובדרבנן דספק דרבנן לקולא, ועיי' פנ"י ביצה ל"ח. ולפ"ז למה דאמרינן ביצה ד' וכל דשיל"מ אפילו בדרבנן לא בטיל ופרש"י דה"ה ספק דרבנן בדשיל"מ לחומרא ע"ש, א"כ מוקצה דהוי דישל"מ וספיקו לחומרא והוי ממש כדאורייתא דאמרינן אין ברירה ושפיר פריך מתרומה דאורייתא אמוקצה, וא"ש. ושוב ראיתי כן בס' באר יצחק.

ג) **ושוב** עושה פלא ברש"י שם במתני' שכ' ביוה"כ מתחייב כרת, דמה בעי רש"י בזה, ובאמת לשון הרמב"ם פ"א משחיטה הכ"ט אע"פ שאלו היה מזיד וכו' או מתחייב מלקות ביוכ"פ שחיטתו כשרה, וכן הוא לשון השו"ע יו"ד סי' י"א ע"ש. ולענ"ד עפמ"ש חי' הר"ן סנהדרין פ"ד דבאיסור לאו דבר שאין מתכוין מותר ובאיסור סקילה או כרת דשא"מ אסור ע"ש, והסברתי דבשלמא באיסור לאו דאין צריך כפרה על השוגג וכמ"ש הרמב"ן בחומש פ' ויקרא בפסוק וגרלה לו לכפר עליו, א"כ חזי' דל"ה קפידת התורה על מעשה האיסור רק על המחשבה בלירוף המעשה, דתרתי בעינן, וא"ל כפרה רק בשכוון לעבור על איסור במזיד, אבל על עצם המעשה גרידא א"ל כפרה, וא"כ היכי שאינו מתכוין מותר, משא"כ באיסור כרת או סקילה דצריך כפרה בשוגג אף שעשה המעשה בלי מחשבת עיון, א"כ חזינן דהקפידה תורה על מעשה האיסור, להכי אף דשא"מ אסור. וכיו"ב כתב בישוע"י בתשו' הגאון נכד המחבר שבסוף ה' פסח ע"ש דפא"ח. ולפ"ז כיון דאוקמי' מתני' בשוגג והא דקאמר אע"פ שמתחייב בנפשו היינו אילו היה מזיד כדאמרינן שם דט"ו ע"א, וא"כ לפ"ז אי משום דביוכ"פ חייב מלקות במזיד אין חידוש כ"כ דבשוגג שחיטתו כשרה כיון דחייבי מלקות שוגגין א"ל כפרה ולא עביד איסורא, זה פירש"י דביו"כ במזיד מתחייב נמי כרת וא"כ שגגתו חטאת כדאי' ריש כריתות ושוגג נמי צריך כפרה משום מעשה איסור, והוי רבותא טפי דאפ"ה שחיטתו כשרה.

עוד נ"ל דהרמב"ם פ"א משחיטה הלכה כ"ט כתב השוחט ביו"כ או שבת בשוגג אע"פ שאילו הי' מזיד הי' מתחייב בנפשו או מתחייב מלקות על יו"כ שחיטתו כשרה, ופלא למה נקט יו"כ קודם להיפוך מלשון המשנה, אך יש לומר דבספר פני אריי' ב"ק ע"א חידש דרק בשבת נעשה מומר כיון שכופר במעשה בראשית כמ"ש רש"י חולין ה' סוף ע"א אבל לא ביו"כ (וזה נגד תבואות שור סי' ב' דגם ביו"כ נעשה מומר ע"ש), ולפ"ז אי הוי נקט כלשון המשנה הוי משמע דהך בשוגג קאי גם איו"כ ובאמת דביו"כ גם במזיד כשר דלא נעשה מומר, להכי נקט הרמב"ם תחילה יו"כ והיינו אפילו במזיד או בשבת ורק בשוגג. ומצאתי כן בעט סופר בשם תבואת השדה. ולפ"ז י"ל דהיינו דדייק רש"י ביו"כ מתחייב כרת, דס"ל ג"כ כנ"ל דביו"כ אפילו במזיד שחיטתו כשרה, ולהורות נתן דביו"כ דקתני במתני' לא מיירי באופן דאיכא רק חיוב חטאת דהיינו בשוגג אלא אפילו באופן דמתחייב כרת דהיינו במזיד נמי שחיטתו כשירה, ואתי שפיר.

ועוד נ"ל דבגמ' אמרינן שבת דומיא דיו"כ קתני, וכתב התו"ח משום דיו"כ הוא מיותר, אך י"ל דיו"כ לאו מיותר, ולריכא, דאי קתני שבת הו"א בשבת הוא דשחיטתו כשרה ולא קנסינן שוגג אבל מזיד משום דקים לי' בדרבה מיני', ואפילו למה דמסיק דמתני' מיירי בשוגג מ"מ הרי חייבי מיתות שוגגין נמי פטורין משום דקלבד"מ, משא"כ ביו"כ דלא קיימא לן כר' נחוני' בן הקנה כתובות ל' וכרת אינו פוטר מתשלומין סד"א דבשוגג נמי אסור משום קנס להכי איצטריך נמי יו"כ. ולפ"ז יש לומר דלזה נקט רש"י דביו"כ מתחייב כרת לרבותא דאף דחייב כרת ואינו פוטר מתשלומין והו"א דשחיטתו פסולה דקנסינן שוגג אבל מזיד קמ"ל דאפ"ה שחיטתו כשרה, ומיושב ג"כ דקתני יו"כ דלא תימא שמיותר וכנ"ל, ודו"ק כי קצרתי.

והנני חותם בכל חותמי ברכות, ידידו"ש הנאמן,

בנציון בלום בק"ק הנ"ל

סימן ט"ז

חסירות בס"ת כשמשמעות דורשין איכא בינייהו

גם ברכות יעטה מורה, לראש מע"כ מחו' וידי"ן הרב הגאון הגדול חריף ובקי, אור הברקי, נודע בשערים, סיני ועוקר הרים, פה"ח כקש"ת מו"ה שמעון גרינפעלד נ"י, אבד"ק סעמיהאלי יצ"ו.

עתה באתי בלוחות שניות בביאור רחובות בדבר השאלה בס"ת שהיה כתוב בו בפ' פנחס ביום השני וְנִסְכֶּיהָ חסר יו"ד לבתרא דכ"ף, ואירע שמצאו זאת באמצע הקריאה בחוה"מ סוכות, אם צריך להוציא ס"ת אחרת. ובמכתבו אלי כתיב [נדפס בשו"ת מהרש"ג מ"א או"ח סי' ו'] הורה גבר בגובריו הדגנ"י שצריך להוציא אחרת כיון שיש שינוי במבטא דזה וְנִסְכָּהּ וזה וְנִסְכֶּיהָ.

וכשאני לעצמי יש לי לדון בזה, דלכאורה נראה שצריך להוציא אחרת וכמ"ש במכתבי הקדוש, דנהי שכתב רמ"א סימן קמ"ג ס"ד דמשום חסירות ויתירות אין להוציא אחרת דאין אנו בקיאים בחסר ויתר וס"ת שלנו אינן מדויקים, מ"מ זה דומה למ"ש חיי אדם כלל ל"א אות ל"ד בשם א"ר היכי שנמצא וחמיסיתיו חסר יו"ד בין תי"ו לוא"ו אע"ג דנוכל לקרות כאלו כתוב ביו"ד כיון דדרשינן מיניה בפ' הזהב מיתורא דיו"ד שהתורה רבתה חמשיות הרבה הוי טעות גמור וצריך להוציא אחרת ע"ש, ואם כן ה"נ הרי אחז"ל בשבת ק"ג מדכתיב בשני ונסכיהם בששי ונסכיה ובשביעי כמשפטם הרי מ"ס יו"ד מ"ס רמז לניסוך המים מה"ת בחג ע"ש, אם כן כיון דכתיב ונסכה בששי חסר יו"ד הרי ניכר ונראה בעין שהוא טעות גמור וצריך להוציא ס"ת אחרת. אבל כבר הביא חיי אדם שם בשם נובי"ת סימן י"ב בנמצא אשר תקראו אותם מלא ו' במקום אתם דדרשינן מיניה אתם ואפי' שוגגין וכו' דהוי נמי בכלל חסר ויתיר, שאי"צ להוציא אחרת, ומיניה בכל טעותים הנ"ל ע"ש, וה"נ דכוותי' שאי"צ להוציא אחרת. וכן העלה הגאון בסידור דה"ת דלא כא"ר וכן הסכמת כל האחרונים. ועיין פמ"ג או"ח סימן הנ"ל במש"ז סק"ב שכתב דכל שיש מחלוקת הפוסקים אי מוציאין אחרת או לא אין להוציא אחרת, משום דהוי ס"ס שמא הלכה כרמב"ם בתשו' שהביא ב"י סימן הנ"ל דמותר לקרות ולברך בס"ת פסולה דע"ז אנו סומכין בדיעבד ושמא הלכה כהך שיטה דפסול כזה אינו פסול ע"ש, וה"נ בנידון דידן דאיכא הך ס"ס שמא כהרמב"ם ושמא הלכה כנוב"י ודה"ת הנז' ודלא כא"ר. לכן לענ"ד אין צריך להוציא ס"ת אחרת. [הערת המו"ל - וכ"כ בשו"ת דעת סופר או"ח סי' י"ט בתשובה להמחבר].

איברא דמדברי נוב"י אין ראיה לנ"ד, דהא דדרשינן בר"ה כ"ה ע"א אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעים, פי' הר"ח שבש"ס ווילנא דלאו מדכתיב אתם חסר וי"ו רק משום דהול"ל אלה מועדי ה' מקראי קודש ודיו והך אתם קרא יתירא ומיניה קדרים, ומדכתיב תלתא זימני דרים הנך תלתא מילי אפילו שוגגין וכו' ע"ש. ועכ"ח ל"ל כן דהרי ר"י אמר הך מילתא משמיה דרע"ק ורע"ק ס"ל סנהדרין ד' דיש אם למקרא ע"ש וא"כ אינו מוכח כלל אפילו שוגגין וכו' ועכ"ח דמיתורא קדרים, ואם כן אינו מוכח כלל מדכתיב חסר ו' דהוי טעות ולא עדיף משאר חסר ויתיר, ולדקו דברי נוב"י, ואע"ג דאיהו לא חזי לפירוש הר"ח מזלי' חזי, ועכ"פ אין ראיה מנידון הנוב"י לנ"ד ודכוותיה כמובן. ומ"מ לדינא נלע"ד כמ"ש. [הערת המו"ל - וכ"כ אליו אמיו בשו"ת שארית יהודה סי' י"ג].

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות לראש הדגנ"י כנפשו הטהורה ונפש ידידו מחו' הדוש"ת בלונ"ח מוקירו ומכבדו כרום תפארת הודו, כורע במודים דרבנן ושלמא אהיה כאודה על חסדו,

בן ציון בלום בק"ק הנ"ל

[**הערת המו"ל** - ובשו"ת מהרש"ג שם ביאר דאף היכא שלעניין דרוש יש שינוי ע"י חסירות ויתירות, מ"מ אין מוציאין אחרת בשביל זה, דהרי לכל אות ואות ותג ותג ישנם סודות וע"י חסירות ויתירות יש שינוי בסוד ומ"מ אין מוציאין ס"ת אחרת בעבור זה, הכ"נ עבור שינוי בדרוש ורמז, ורק בשינוי המקרא מידי פשוטו מוציאין אחרת. ובדבר זה כבר קדמו בשו"ת חכם צבי סי' נ"ה ע"ש. ובא"ר סי' קמ"ג ס"ק ז' ליין לשו"ת הרדב"ז ח"ד א'קעב דס"ל דיש להגיה במלא וחסר שתלוי בו דין שלמדו בגמ', אבל כל מלא וחסר דלא נפקא מינה לענין דינא אלא מדרש בעלמא לא נגיה שום ספר לא עפ"י הדרשה ולא על פי המסורה ולא על פי הזוהר. וע"ע בשו"ת ר' יעקב הלוי - ויניציאה שנ"ב, בכלל ה' סי' ל"ה. ועי"ש שינויים בפסוקים שנמצאו בזוה"ק. ויש להוסיף בפ' ויחי בפסוק כתיב וירא יוסף האדן הכנעני את האבל בגרן האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים על כן קרא שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן, ובזוה"ק פ' ויחי ר"נ: אי' על כן קרא שמה אבל מצרים עד היום הזה. (וד"ז למדתי מתורת כ"ק אדמו"ר מקלויזנבורג זצוק"ל בשיעור חורש"י פ' תולדות תשמ"ב שדרש הפסוק על כן קרא שמה אבל מצרים עד היום הזה, ומצאתי כן בזוה"ק).

ובספה"ק בני יששכר הביא (חודש סיון מאמר ו' אות ב', תמוז מאמר ב' אות י"א) מהחיד"א בספר דבש לפי בשם האריז"ל כי התורה נדרשת בשתי ישיבות מתיבתא עילאה ותתאה ולכן יש קרי וכתיב, ולכן נמצאים מעט שינויים בדרשת חז"ל ממה שנמצא לפנינו כגון כלו"ת משה כל"ת משה עי"ש.

באופן אחר עי' להחיד"א בחומת אנך פר' שלח אות ד' דבדרך דרוש בחכמת האמת אפשר לדרוש תיבה חסר יו"ד או וא"ו אם בלא"ה היא מנוקדת חיריק או חולם, ובזה אפשר ליישב מקצת דברים.

ובנדון דידן יש להוסיף דהרי ישנם בגמ' ריש תענית גם דרשות אחרות לניסוך המים. ומ"מ שאר האחרונים ס"ל דכיון שלמדו חז"ל דין מתיבה זו ודאי קיים להו דאין בה מחלוקת בקריאתה ובמסורה שלה, וע"ע בחידוד הלכות לבעל סד"ט מס' נדה ל"ג. בתוד"ה והנשא ובדרש"ש שם].

סימן י"ז

נמצא טעות בס"ת בשבת במנחה

בין המצרים, שלום ישאו הרים, לכבוד אהובי ידי"נ הרב הגדול בתורה וביראה, חריף ובקי, מורה צדק לעדתו כהלכתו, כש"ת מו"ה אהרן צבי קעסטענבוים נ"י.

אחרי שובי לביתי ראיתי ונתון אל לבי דבר ה' זו הלכה למעשה בדבר השאלה בשבת פרשת פנחס במנחה שקורין פרשה ראשונה בסדר מטות, ואירע שקראו לשלישי ובירך ברכת התורה לפניה והתחיל הקורא לקרות כל נדר וכו' ונמצא כתוב אישה יקימנה בה"א לבסוף תמורת יקימנו בוי"ו, שהורה המורה להוציא ס"ת אחרת ולחזור ולברך ולקרות, אם יפה דן והורה בזה, וכדת מה לעשות אם יארע כן במקום אחר.

הנה בגוף הטעות לפק"ד אין בו ספק כלל שהוא טעות גמור כמו בנמצא כתוב רחבה במקום רחבו, דדעת מהרמ"ל שהביא מגן אברהם סימן קמ"ג סק"ז שצריך להוציא אחרת, משום שנשתנה קריאת התיבה ומורגש במבטא, וכן העלה הגאון בסידור דרך החיים ועיין חיי אדם כלל ל"א אות ל"ד, וה"ג בנידון דידן דכוותיה דזה יקימנה בקמץ וזה יקימנו במלאפו"ס, ועדיף מבנמצא כתוב מגרשיהן במקום מגרשיהם שלא ניכר שינוי לשון כ"כ ואפ"ה העלה בדרך החיים להוציא אחרת, ועיי"ש בחיי אדם. ואולי יש כאן גם שינוי בענין כמו בנמצא ימצא דמו באל"ף תמורת ימצה דמו בה"א, שאין כאן שינוי לשון במבטא רק בהענין, שהעלה ג"כ בדרך החיים שצריך להוציא אחרת ע"ש. וה"ג כן דאשה יקימנו בוי"ו קאי אכל נדר וכל שבועת איסר שהתחיל בה הכתוב וכמו שתירגם אונקלוס אישה יקיימינון, משא"כ יקימנה בה"א שיש לפרש שהאיש יקיים את אשתו שלא יגרשנה ואיכא שינוי בענין. ולכן לפק"ד אין ספק כלל שלפי מנהגינו עפ"י רמ"א סימן קמ"ג שמוציאין ס"ת אחר בטעות גמור שאף בנידון דידן צריך להוציא אחרת.

והא דקפץ אחד מן המעויין ורצה לומר דבמנחה של שבת שאינה חובה כ"כ לקרות שתקנו רק משום יושבי קרנות כדאיתא ב"ק פ"ב ועיין מגן אברהם שם סק"ח בשם תשו' מהרמ"ל ובחיי אדם שם סוף סעיף ל"ד אין צריך להוציא אחרת ולקרות עוד, בפרט בנ"ד שכבר קראו לכהן ולוי יותר מיו"ד פסוקים, והרי דילג פסוק א' דבשחרית צריך לחזור ולקרות פסוק המדולג מ"מ בב' וה' ושבת במנחה אם קרא יו"ד פסוקים חוץ המדולג אין צריך לחזור ולקרות בשביל המדולג, וה"ג דכוותיה. דבריס אלו לא ניתנו לקרות, דהרי אמרינן בב"ק שם דעזרא תיקן ג' גברא ויו"ד פסוקים ועי' מגן אברהם רסי' קל"ה, אם כן תלתא גברא נמי מיובא כמו היו"ד פסוקים ולא סגי בכהן ולוי שקראו יו"ד פסוקים. והא דמייתי מדילוג, לאו שמיה מתיא ודילוגו לא עלי אהבה, דהתם עכ"פ קראו ג' גברי יו"ד פסוקים והבל יפלה פיהו זולת מה שאבאר עוד להלן בס"ד.

אבל הדבר מבואר בשערי תשובה סימן רל"ב אות ב' בשם מהריק"ש אם נמצא טעות בס"ת במנחה מוציאין אחרת וה"ה בב' וה', ובשם מחזיק ברכה הביא דאותן שנוהגין להוציא אחרת אף בדיבוק בעלמא ה"ה בשבת במנחה ובב' וה' שמוציאין ע"ש. וראה זה מצאתי באשל אברהם להגאון מוהר"א אופענהייס ז"ל לסי' קמ"ג שכתב בשעת קריאת התורה לכהן בשבת במנחה נמצא בס"ת דיבוק אות לחברתה, ופסק בתשובות דבר משה סימן ב' להוציא אחרת, וכ"כ רשב"ץ דאין לחלק כלל בין מנחה לשחרית עכ"ל. הרי שלך לפניך חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד שגם במנחה אם נמצא פסול דיבוק או טעות גמור שצריך להוציא אחרת, וה"ג בנידון דידן שהוא טעות גמור כמש"ל דכוותיה.

איברא דמתשו' דבר משה הנזכר לכאורה אין ראיה, דהוא קאי בכהן דעדיין צריך לקרות זולתו לתרי גברי לוי ושלישי ועדיין לא יצאו ידי חובת גברא, שפיר כתב להוציא אחרת ולא לקרות בס"ת הפסול, משא"כ בנידון דידן שאפילו אם נמצא הטעות בקריאה של שחרית קי"ל שצריך לקרות עד ג' פסוקים לאחר שנמצא הפסול כמ"ש טורי זהב ריש סי' קמ"ג וביו"ד סימן עט"ר וכן פסק בדרך החיים ומבכך לאחרי' ועולה למנין הקרואים, ואם כן בנידון דידן נמי היה צריך לקרות עד ג' פסוקים ומבכך לאחריה. ותו הרי כבר נשלמו ג' קרואים ואין צריך להוציא אחרת לחזור ולקרות, דאם אתה אומר שצריך לחזור ולקרות א"כ אתה מוסיף על הקרואין ואין מוסיפין בשבת במנחה ובב' וה' כמ"ש מגן אברהם סי' קל"ה סק"ב וחיי אדם שם אות כ"ד, וזה דומה לנמצא טעות באמצע קריאת שביעי שזה גומר כל הסדרה ומפטיר בנביא כמ"ש טורי זהב ומגן אברהם סי' קמ"ג וסי' רפ"ב ובדרך החיים, וה"ג דכוותיה.

ומעתה לולא דמסתפינא הייתי יוצא לדון ולחלק דאם אירע פסול וטעות בשבת במנחה או בב' וה' בכהן או בלוי שעדיין צריך לקרות עוד לתרי או לחד גברא הנשאריס להשלים מנין הקרואים, שיש לקרא לו עד ג' פסוקים ויברך לאחריה ויוציאו ס"ת אחר להנשאריס, אבל אם נמצא בשלישי שאם יקראו לו עד ג' פסוקים ויברך לאחריה א"כ כבר קראו ג' גברי יו"ד פסוקים אין צריך להוציא אחרת ולקרות שנית, שהרי יוצאים בדיעבד אם קראו בפסול וכדעת הרמב"ם שהביא ב"י סימן קמ"ג. אבל הנכון ביותר כיון שנתברר הטעות מיד בפסוק ראשון להוציא ס"ת אחר ושלים הקריאה

שם בלי ברכה לפניה וכמ"ש טורי זהב ריש סי' קמ"ג וכמ"ש גם מעלתו נ"י.

שוב אחר זמן רב מצאתי בתשו' חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י"ד שכ' דאם נמצא טעות בנוסחה בשבת בשלישי לאחר שקראו ג' פסוקים וכהן ולוי כבר קראו ג' פסוקים, כיון דבזה נשלמו יו"ד פסוקים אף שלא נשלם הפרשה א"צ להוציא אחרת.

ומ"מ המורה הנזכר, מורא לא יעלה על ראשו ואין מזחיחין אותו, דכ"כ בשער אפרים שער ה' שאם נהגו כשנמצא טעות גמור באמצע הקריאה שלא לקרות להלן ושלא לברך ברכה אחרונה בפסולה משום חשש ברכה לבטלה אף שכבר קרא ג"פ אלא מוציאין תיכף אחרת ומברכין שם ברכה ראשונה פעם אחרת, יש להם על מה שיסמכו, ובכה"ג יש להתחיל בס"ת השניה מראש הקריאה שקראו עם עולה זה שנמצא הטעות בקריאתו, מאחר שבלא זה הוא חוזר ומברך, ומ"מ אין די בחזרה אותן פסוקים שקרא בפסול לבד כי שמא עלתה הקריאה בס"ת הפסול נמצא שכבר קרא פסוקים אלו בברכה ואין לברך שנית על אותן פסוקים עצמן, ולכן עכ"פ יוסיף עליהם עוד ויקרא להלן ג"פ. וכתב עוד שם דאף מי שחושש שלא לברך על הס"ת השניה פעם שנית הברכה ראשונה רק שגומר הקריאה בס"ת השניה או כשכבר גמר הפרשה בס"ת הפסול אז הוא קורא ג"פ בשניה ומברך שם ברכה אחרונה לבד, יש לו ג"כ על מי לסמוך ע"ש.

ומ"ש אם יחזור ויאמר ברכו וגו' או רק ברכת התורה, הנה בשער אפרים שער ד' כתב דהיכי שצריך לחזור ולברך, אם כבר התחיל לקרות אחר פסוקים, אז כשגולל למקום אחר צריך לחזור ולומר ברכו, אבל אם לא התחיל עדיין לקרות כלל א"צ לחזור ולומר ברכו, ע"ש, ובדה"ח לא חילק בזה וכתב דבכל ענין א"צ לחזור ולומר ברכו ע"ש. ועיין בא"ר רסי' ק"מ הביאו הגהות רעק"א סימן קל"ז שכתב בדילג פסוק אחד בשחרית שחוזר וקורא כמבואר סימן קל"ז דנראה דמתחיל בא"י דהוא עיקר ברכת התורה, אבל ברכו לא יאמר שכבר יצאו בזה, אלא דמסתפינא כיון דהפוסקים סתמו בזה ע"ש. ואם כן בנ"ד שהוציאו ס"ת אחרת ועדיף טפי מנידון שער אפרים, והא"ר לא ברירא ליה מילתא, לכן אם הורה לומר שנית ברכו יפה דן כדת של תורה, וה' ישרא עמנו נהורא.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן י"ח

מכירת נרות של ביהכ"נ

שיל"ת יום ה' לס' וזה מעשה המנורה תרפ"ז לפ"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה לראש ידידי הרב הגאון חו"ב ענף עץ אבות כש"ת מו"ה הלל **ווינבערגער** נר"ו אבד"ק סערדאהעלי יצ"ו יהי שמו לעולם.

אחדשת"ה. כתבו בא אלי והנה נפשו היפה בשאלתו היות כי בביהכנ"ס דקהלתו יל"ו עשו נרות חדשות של חשמל (עלעקטרי) לנוי והידור לכבד את ה' באורים, והישנות אינם ראויין להשתמש בהם בשום מקום כי ע"י שלקחו אותם ממקומם כמעט נשתברו, ורוצי' האקרו"ט למכור המנורות הישנות לבית חרושת לשברים (בראך פאבריק) אשר קבלה ערבות לבלתי לשמש בהם במקום טומאה ח"ו, והמעות יהי' מוקטר ומוגש לצורך ביהכנ"ס להדרו ולפארו. וכת"ה ליין לתשו' שיבת ציון סי' ז' (להגאון הגדול ר' שמואל לנדא), ובנין ציון סי' י"ב (הספרים אלו לא נמצאו באוהל ביתי) חת"ס או"ח סי' ל"ח ואבני נזר או"ח סי' י"ג וי"ד. אך דלפענ"ד כיון דהנרות הישנות אינם ראויין לשום תשמיש בודאי יכול לשנותם לתשמיש קלה מתשמישו הראשון, כמ"ש טו"ז או"ח סי' קנ"ד סק"ז דהא דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה היינו דוקא כ"ז שראוי לקדושה רבה אבל אם אינו ראוי לזה רק לקדושה קלה עדיף טפי לעשות קדושה קלה ממה שתהי' פנוי ותיגנז ע"ש, א"כ ה"נ בנ"ד דכוותיה דאף אם היה בזה איזה הורדה מקדושה שפיר דמי להורידו לקדושה קלה משתהא פנוי ותיגנז.

הן אמת כי גדולי אחרוני' הקיפוהו חבילי קושיות, עיין בכור שור מגילה כ"ו כי עיסה הן קושיות לקח ופמ"ג במש"ז שם ותשו' בית שערים תאו"ח סי' ס"ה, וכבר כתבתי לעיל בסימן ז' ליישב כל הקושיות וד' הטו"ז נדקו יחדיו. וגם כתבתי בתשו' זו דמד' המג"א סי' מ"ב משמע דלא ס"ל כסברת טו"ז (ולהשואל כתבתי בארוכה וכאן לא אכפול הדברים). ואמנם נראה להשוות המחלוקת, דנראין דברי רבי יודא אחי הגאון זצ"ל [נדפס בשו"ת שארית יהודה סי' ט"ו] דטו"ז לא אמרה למילתיה דמותר להשתמש לקדושה קלה רק אם נשאר הדבר בקדושתו הראשונה ואין מוציאין אותו מקדושתו החמורה הקודמת, כגון לענין איסור דלא תעשון כן לה' אלקיכם דשייך ג"כ בתשמישי קדושה כמ"ש מג"א סי' קנ"ד סק"ט וכדומה, בזה שפיר אמרינן דעדיף להשתמש קדושה קלה משתהי' פנוי ותיגנז, אבל להוציאו מקדושתו הראשונה החמורה ולשנותו לקדושה קלה לגמרי זה וודאי אסור, דאלת"ה אין לך דבר שיעמוד בקדושתו שהרי אם לא יהא

ראוי לקדושתו הראשונה תשנהו לקדושה קלה ממנו ואם לא יהי' ראוי גם לזה תשנה עוד לפחות ממנו עד שתוליא הדבר לחולין, למשל שתעשה מתיבה דאירפט כורסיא ואם לא יהי' ראוי עוד גם לזה תעשה ממנו שרפרף עיין מגילה כ"ו וש"ע סי' קנ"ד ס"ו, וזה וודאי לא ניתן להאמר.

ובזה יתיישבו כל הקושיות שהקשה בכור שור ופמ"ג והשואל בתשו' בית שערים שם, דאם ילבוש כהן הדיוט בגדי כה"ג בתמידות א"כ אתה מוליא בגדי כה"ג לגמרי מקדושתיהו וזה אסור, ומיושב הקושי' מיומא י"ב. וכן בהאי דע"ז נ"ב אם יבנה מאבני מזבח לשכות ועזרות, וכן בנשיא שהורידוהו מנשיאותו ויהיה א' מהסנהדרין, וכן בהאי דמגילה שיעשה מתיבותא דאירפט כורסיא, וכן בס"ת ותפילין שבלו שיעשה מהם מזוזה, בכל הני אני מוליאם מקדושתם החמורה לגמרי ובזה מודה הטו"ז דאסור. וה"נ בהאי דינא דמג"א סי' מ"ב שהעירותי בתשו' הנ"ל אם חתיכת הרצועה שהי' בו קשר מתחילה יתפרנה עתה למטה שאנו מוליאי' אותו מקדושתו הראשונה לגמרי וזה אסור לכ"ע. ומעתה לפ"ז בנ"ד שהמנורות אם ימכרו ויעשו מהם צורך אחר הרי אנו מוליאי' אותם מקדושתם הראשונה וזה אסור גם לדעת טו"ז והבן.

ומ"מ נראה דבנ"ד אין איסור למכור המנורות השבורים הישנים והמעות יעשה בהם צרכי ביהכנ"ס, א') עפמ"ש פמ"ג בתש"ז סי' קנ"ג סקי"א בפרטי הדינים דתשמישי קדושה שמכרו זט"ה במעמד אנשי העיר יוצא לחולין, וכ"כ שם בחשל סקכ"א בדעת לבוש דתשמישי קדושה שנמכרו בזט"ה בתא"ה יוצאי' לחולין ודלא כמג"א. ומבואר בתשו' פנ"י תאו"ח סי' ז' דבזה"ז שיש ראשים בכל קהלות על פיהם יצאו וע"פ יבואו וכו' בלי ספק דאין לך אדעתא דידהו גדולה מזו וכו' ע"ש. וא"כ בנ"ד כש"כ דשרי למוכרם כיון שיעשו בדמיהם צרכי ביהכנ"ס. ב') מבואר במג"א סי' קנ"ז סקכ"ח דביהכנ"ס שיש בו קדושה אפ"ה אם בנו אחרת פקע קדושתה ויכולין למוכרה ולשנותה, וכן במנורה שרי לשנותה אם עשו אחרת ע"ש, וה"נ בנ"ד דכוותי'. ג') עיין בתשו' חו"י סי' קס"ב שנשאל אם שרי להתיך טסים ישנים שלימים ושבורים שאין משתמשי' בהם לעשות בהם פמוט של כסף לתלותה בביהכנ"ס להדליקה בשבת, והשיב להתיר דפנים חדשות בא לכאן, וכ' עוד שם סברא דדוקא אם אפשר להשתמש בו ע"י הדחק נשאר בקדושתו משא"כ כשנתקלקל לגמרי שא"א להשתמש בו עוד אזלא קדושתיהו ע"ש. וה"נ בנ"ד דכוותי' (אך מ"ש שם מהאי תיבותא דאירפט וכו' דאין לשון אירפט שבורה לגמרי וכו' ע"ש, עיי' בר"ן מגילה שם שכ' דאירפט היינו נשברו ע"ש). ד') מבואר בש"ך יו"ד סי' רנ"ט סקי"א בשם מרדכי וב"ח וכן הוא דעת הש"ך שם דגר ומנורה שבביהכנ"ס תשמישי מצוה הם, משום דלא נתנו בביהכנ"ס אלא כדי להאיר למתפללים בתוך הסידור התפלות והמחזורים, ואין זה אלא תשמיש מצוה לאדם עצמו ומותר לשנותה לדבר מצוה אפי' למצוה דפחותה מיניה ע"ש, וכש"כ בנ"ד שהמנורות נמכרים ויעשו בדמיהן צרכי ביהכנ"ס, דהרי אפי' לדעת מג"א שהחמיר בתשמישי קדושה מ"מ בתשמישי מצוה כ' המג"א סי' קנ"ג סקי"ד דנמכרי' בזט"ה בתא"ה והם והמעות חולין ע"ש.

ואפשר לנדד עוד למה שלידד פמ"ג בתש"ז רסי' קנ"ג דקדושת ביהכנ"ס ותשמישי' הוא רק מדרבנן וכדעת ר"ן מגילה כ"ח, וכ"כ בס' הקודן פי"א מתפלה הט"ז בדעת הרמב"ם, ואפי' נימא דקדושת ביהכנ"ס הוא מה"ת וכדעת ס' ירא"ם מצוה שב"ד מ"מ הא דאין מורידין בקודש הוא רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא ע"ש. ועיין פנ"י מגילה כ"ו דס"ל דאין מורידין הוא מה"ת, אבל דעת כ"מ פ"י מה' ס"ת ה"ב שכ' דמשום קדושת ס"ת החמיר בבעי' דלא איפשטא ע"ש, ומוכח דהוי רק בעיא בדרבנן, וכ"מ בטו"ז יו"ד סי' ע"ר סק"ג וכמו שהוכיח מדבריו בתשו' מהרי"א חיו"ד סי' רל"ג, וכ"כ ישוע"י או"ח סי' קנ"ד דלדעת רוב הפוסקים הך דאין מורידין הוא רק מדרבנן, ודלא כחיי"א כלל ס"ח אות כ"א דמשמע דסובר שהוא מה"ת, וכיון דהוי תרי דרבנן אזלינן בספיקו לקולא לשנותו למצוה וקדושה אחרת ויש לעיין.

ויש להאריך עוד בפרטי הדברים אלו [ועי' בתשובה הבאה], אך שהוא משנה שא"ל לגידון דידן, ובזה אתן החותמת בדברי שלום ואמת ידידו הנאמן הדושת"ה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן י"ט

לעשות ארגז של ספרים מארון קודש ישן

שיל"ת יום ה' לס' ויק"פ תפר"ח לפ"ק סארוואש יע"א לצורב אחד.

עתה באתי על ד"ת על אודות שאלתו בהאי תיבותא דאירפט ואין משתמשין בו זה רבות בשנים לצורך ס"ת והוא מונח פנוי וריקם מכל תשמיש, אם מותר לעשות ממנו ארגז לספרים או לא. הנה הדבר צריך תלמוד, דהרי אפי' לדעת מהרש"ל שהביא טו"ז או"ח סי' קנ"ד סק"ז ומג"א סקי"ד דאין קרוי הורדה מקדושה אם מניחין שאר ספרים בארון אצל ס"ת משום דעדיין בקדושתו קאי, מ"מ היכי שהוציאו ס"ת ממנו נשאר בל"ע אם יכולין להניח בתוכו

שאר ספרים, דמאחר דלית בי' ס"ת אפשר דהוי הורדה מקדושה לפי שעה. ומאי דמספקא לי' למהרש"ל מיפשט פשיטא לי' להב"ח שם דאסור דאפי' לפי שעה מקרי הורדה מקדושה, ולזה נוטה דעת מג"א שם מדשתק לי' ושתיקה כהודאה דמיא. אלא דהטו"ז שם יצא לדון בדבר החדש דהא דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה היינו דוקא כל זמן שראויה לקדושה רבה אבל אם אינה ראויה לזה רק לקדושה קלה עדיף טפי שתעשה ממנה קדושה קלה ממה שתהי' פגויה ותיגנז ע"ש, וא"כ בנ"ד דאינו ראוי לקדושתו הראשונה כמות שהוא עכשיו כיון דאירפט עדיף טפי שישתמשו בו ספרים משהי' פגוי בלי שום תשמיש קדושה.

אך גדולי אחרונים הקיפוהו חבילי קושיות וחלקו עליו, עיין בכור שור מגילה כ"ו ופמ"ג שם. ואני בתשובה אחת [לעיל סי' ז'] האריכתי ליישב כל הקושיות עפ"ד אאמו"ר מאו"ר זצ"ל בשו"ת בית שערים חאו"ח סי' ס"ה ולא אמרו רבנן בזה בכפילא. וגם הבאתי שם מד' המג"א סי' מ"ב סק"ג דמשמע דלית לי' סברת טו"ז דבעי למילף מד' הגמי' שבב"י סי' ל"ג דאם נפסק רצועה של ראש סמוך להקשר שמותר להפוך ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד והחתיכה שהי' בו הקשר יקשור למטה, ושוב דחה דלא דמי דהתם בנידון דהגמי' עכ"פ באותו החתיכה שהי' בו קשר מתחילה יש בו גם עכשיו קשר ומה לי שהי' במקום זה או במקום זה משא"כ כאן דבאותו חתיכה שהי' בו קשר עכשיו לא יהי' בו קשר ע"ש, והביאו להלכה בקצת הסופר סי' כ"ה ס"ה. ולסברת טו"ז הרי אותה חתיכת הרצועה שהי' בו קשר מתחילה כיון שאינו ראוי לזה עדיף שיקשרנה למטה ושתמש בה קדושה קלה משתגנז אלא ודאי דהמג"א לא שמיע לי' ולא ס"ל סברת טו"ז.

אבל נראין דברי רבי יודא אחי הגה"ל מו"ה יודא נבי זצ"ל אבד"ק האנשוויץ אשר אמר עם הספר במגילת ספר כתוב אלי [שו"ת שארית יהודה סי' ט"ו], דטו"ז לא אמר למילתי' דמותר להשתמש לקדושה קלה רק אם נשאר הדבר בקדושתו הראשונה ואין מוציאין אותו מקדושתו החמורה שהי' בו מקודם כגון לענין איסור דלא תעשון כן לה' אלקיכם דשייך ג"כ בתשמישי קדושה כמ"ש מג"א סי' קנ"ד סק"ט וכיו"ב, בזה שפיר אמרינן דעדיף להשתמש קדושה קלה משהי' פגויה ותיגנז, אבל להוציאו מקדושתו הראשונה החמורה ולשנותו לקדושה קלה לגמרי זה ודאי אסור, דאי לא תימא הכי אין לך דבר שיעמוד בקדושתו, שהרי אם לא יהי' ראוי לקדושתו הראשונה תשנהו לקדושה קלה ואם לא יהי' ראוי גם לזה תשנהו עוד לפחות ממנו עד שתוציא הדבר לחולין לגמרי, למשל שתעשה מחיבה דאירפט כורסיא ואם לא יהי' ראוי עוד גם לזה תעשה ממנו שרפרף עי' מגילה כ"ו וש"ע סי' קנ"ד ס"ו, וזה וודאי לא ניתן להאמר. ובזה יתישבו כל קושי' בכור שור ופמ"ג כמובן לכל המעיין היטב, וה"ג בהאי דינא דמג"א אם חתיכת רצועה שהי' בו קשר מתחילה ויקשרנה עתה למטה שאנו מוציאין אותו מקדושתו הראשונה לגמרי זה וודאי אסור לכ"ע וד' הטו"ז ומג"א שפה אחת ודברים אחדים. [ועי' לעיל סי' י"ח].

ומעתה לפ"ז בנידון דידן שאם מניחין בחיבה זו דאירפט הספרים, הרי אנו מוציאין החיבה מקדושתה הראשונה לגמרי, בזה וודאי אסור לשנותו לקדושה הקלה, הגם שהי' אפשר לומר דתשאר החיבה בקדושתה לענין איסור דלא תעשון כן וכיו"ב כיון שאין עושין שום שינוי בגופה של חיבה, אבל ברבות הימים מי יעלה בזכרון איש א' איש בו קדושת חיבה כיון שמשתמש בה ספרים בתמידות. לכן קשה לענ"ד בנ"ד לסמוך אסברת טו"ז להבנת אחרונים דאפשר לנדד לאיסורא גם לסברא זו.

אלא דלכאורה הי' אפשר לנדד למ"ש פמ"ג במש"ז רסי' קנ"ג דקדושת ביהכנ"ס ותשמישי' הוא רק מדרבנן וכדעת הר"ן מגילה כ"ח וכדעת הרמב"ם להבנת ספר הקובץ פי"א מתפלה הט"ז. וגם הא דאין מורידין בקודש הוא רק מדרבנן וקרא דמנחות ל"ט דילפי' מיני' דאין מורידין אסמכתא בעלמא ע"ש, ועיין פנ"י מגילה כ"ו שר"ל דאין מורידין הוא מה"ת, אבל דעת כסף משנה פ"י מה' ס"ת ה"ב שכתב דמשום קדושת ס"ת החמור החמיר בבעיא דלא איפשטא ע"ש, ומוכח מדבריו דסובר דהוי רק בעיא בדרבנן וכ"מ בטו"ז יו"ד סי' ע"ר סק"ג וכמו שהוכיח מדבריו בתשו' מהרי"א חיו"ד סי' רל"ג, וכ"כ ישועות יעקב או"ח סי' קנ"ד דלדעת רוב הפוסקים הא דאין מורידין הוא רק מדרבנן ודלא כמ"ש בס' חיי אדם כלל ס"ח אות כ"א דמשמע מדבריו שהוא מה"ת, וכ"כ בס' ארעא דרבנן דמקרא לא נלמד אלא בכהנים וכלי שרת אבל בכל דוכתא הך דמעלין ולא מורידין הוא רק דרבנן, ולהכי קאמר הש"ס ברכות כ"ח גמירא דמעלין בקודש ואין מורידין. ועיין בתשו' אבני נזר סי' ק"א שדחה דברי ארעא דרבנן, ואין דבריו מוכרחין אחרי נשיקות עפרות זהב לו, ואכמ"ל בזה, וכיון דהוי תרי דרבנן אזלי' בספי' לקולא לשנותו למצוה וקדושה קלה.

ובזה אפשר ליישב קושיות הבכור שור שם מיומא י"ב דלמ"ד דבגדי כה"ג מותר לכהן הדיוט ללובשם אע"ג דכה"ג אין רשאי ללובשם ביו"כ אחר דכתיב והניחם שם והשיב רבי בגדים שנשתמש בהן קדושה חמורה ישתמש בהם קדושה קלה, ולטו"ז מה זו תשובה כיון שאסור לכה"ג ללבשם ביו"כ אחר וא"כ אינן ראויין לקדושה חמורה טפי עדיף

להשתמש קדושה קלה משיגנו. ועוד הק' מע"ז נ"ב דקאמר שגנו אבני מזבח ששקלו אנשי יון ופריך לתבריהו וישתמש בהן הדיוט ומשני לאו אורח ארעא דבר שנשתמש בו גבוה ישתמש בהן הדיוט, וקשה הא אף דלא אפשר לבנות מזבח משום דאבנים שלימות בעינן מ"מ עכ"פ הי' להם לבנות עזרות ולשכות הבית דיש להם ג"כ קדושה, ואף שהוי קדושה קלה נגד קדושת מזבח מ"מ להטו"ז עדיף להשתמש קדושה קלה מלגנוז ע"ש. ולפי האמור א"ש, דדוקא בקדושת ביהכנ"ס ותשמישי' שהוא לדעת רוב ראשונים מדרבנן וגם הורדה בקדושה הוא רק דרבנן בזה דוקא כתב הטו"ז דאם אינו ראוי לקדושה רבה דעד האידנא עדיף להורידו לקדושה קלה משיהי' פגוי ויגנז, אבל בבגדי כהונה ואבני מזבח שקדושתם הוא מה"ת ואפי' נימא דאין מורידין הוא רק דרבנן וכל שכן אם הוא מה"ת עדיף שיגנזו ולא ישתמשו בקדושה קלה, אבל ממוורתא כדשנינן מעיקרא.

לבן נ"ל יותר נכון שראשי הקהלה ימכרו תיבה זו בכסף מלא וישימו אותה בריוח ויפלו הדמים לצורך ס"ת שאף הוא מעלה בדמים, דהרי לפי מה שכתב הפמ"ג במשבצות סי' קנ"ג סקי"א בפרטי הדינים דתשמישי קדושה במכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר יוצאים לחולין וכ"כ שם בחשל סקכ"א בדעת לבוש ודלא כמג"א, ומבואר בתשו' פנ"י חאו"ח סי' ז' דבזה"ז שיש ראשים בכל קהלות על פיהם יצאו וע"פ יבואו וכו' בלי ספק דאין לך אדעתא דידהו גדולה מזו וכו' ע"ש כנלע"ד.

ידידו הדוש"ה,
בן ציון בלום חופ"ק הנ"ל

סימן כ'

נטיעת אילנות בחצר בית הכנסת

שוכ"ט לכבוד ידידי הרבני הגדול בתוב"י מורג חרוץ בעל פיפיות כמו"ה יוסף דוד בלייער נ"י ש"ץ ומו"ץ בישוב אטשאד יצ"ו.

כתבו בא אלי ואחישה להשיבו בקיצור כפי מיסת הפנאי.

הנה עיניו שפיר חזו שהמהר"מ שיק בתשו' חאו"ח סימן ע"ח אוסר לנטוע אילנות בחצר בית הכנסת, ואם עברו ונטעו כתב שם בסימן ע"ט שהחיוב לעקרם ע"ש. ומה שהביא כבודו דברי הרב דקאצלאג שמתיר, אין הלכה כדברי המלמיד הזה במקום הרב רבו הגאון מהרמשי"ק, ובפרט שהרב הזה ידוע שהיה מכת"א דמיקלא בכל מקום אשר דבר ה' באה נגד הסכמת כל גדולי ולדיקי הדור אשר כל בית ישראל נשען עליהם. ובהגהות הגרעק"א לאו"ח סימן ק"ן הביא גם הוא בשם הר"ד ערמאה בפירוש להרמב"ם דאפילו אצל בית הכנסת אסור לנטוע אילנות מדרבנן ע"ש.

ומה שהביא הרב הזה ראיה להיתר מדברי המג"א דסי' קנ"ד שכתב דגן ופרדס ואילנטבא שסביבה אע"פ שפתוח לבית הכנסת אין בה קדושה, ומוכח שמותר לנטוע אילנות בחצר בית הכנסת. הנה בגוף הראיה כבר קדמו בספר לקוטי שלמה בהערותיו לאו"ח שם שאין מזה ראיה, די"ל דהמג"א מיירי בגנות ופרדסים שנטעו מקודם שנתקדשה לבית הכנסת דבכה"ג שרי ואין צריך לעקור אפילו לדעת המהרמשי"ק, וכאותו ששנינו בע"ז מ"ד ע"ב אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי ע"ש, ועיין מג"א סימן קנ"ד סקי"ז ומחה"ש שם וכן העלה בתשו' מהרש"ם ח"א סימן קכ"ז ע"ש. ועוד די"ל דהמג"א מיירי בעברו ונטעו אילני מאכל דפרדס מסתמא הוא מאילני מאכל עיין מלודות קהלת ב' ובודאי לא שרינן, ודאינן איסור תורה דלא תשחית דאית ביה נמי סכנתא מפני איסור דרבנן דנטיעת אילן אצל בית הכנסת, אבל לכתחילה וודאי אסור לנטוע כל אילן ואם הוא אילן סרק צריך לעקרו ג"כ.

ומ"ש בספר לקוטי שלמה מתוי"ט פ"ב דמדות מ"ה ושם בפ"ה מ"ד דלאו דלא תטע לך אשירה רק מעזרת כהנים ולפנים, גם הא לא תבנה, דאף דאיסור דאורייתא ליכא רק מעזרת כהנים ולפנים מ"מ בבית הכנסת גזרו רבנן שיהיה בו מקצת קדושה של עזרת כהנים, מידי דהוי אגגין ועליות של ביהכנ"ס שכתב הב"י סימן קנ"א בשם מרדכי ומהרי"ק דאף על גב דגגין ועליות של עזרה לא נתקדשו מ"מ כיון דשל היכל נתקדשו יש לנהוג בבית הכנסת מקצת קדושת היכל ע"ש ובמחה"ש"ק שם, וה"נ דכוותיה דגזרו בביהכנ"ס לענין נטיעת אילן קדושת עזרת כהנים. ולכן אל יפלא בעיניו אם בחצר ביהכנ"ס שלנו נטועים אילנות שנטעום מכבר מקודם שנתקדשה בקדושת בית הכנסת.

ובלא"ה נ"ל דדוקא בחצר שהוא מוקדש לבית הכנסת לבד בזה גזרו שלא לנטוע אילנות, אבל בחצר ביהכנ"ס דפה"ק שדרים בו השו"ב ומשמש ובית השחיטה וח"ת ולא הקדישו כולו לביהכ"נ רק לכל תשמישו של חצר, וודאי שפיר דמי לנטוע גנות ופרדסים באותו חצר, חוץ באותו חלק החצר הסמוך לבנין ביהכנ"ס שצריכין לתשמיש בית הכנסת, אבל בשאר חלקי החצר וודאי אין איסור שהוא לצורך תשמיש הדיורין, ובכה"ג וודאי אמרינן לב בי"ד מתנה כמ"ש רמ"א סימן קנ"ד סי"ד. ושוב ראיתי בילקוט הגרשוני או"ח סימן ק"ן בשם תשו' בנין ציון סימן ט' שמתיר לנטוע אילנות בחצר בית הכנסת ומכ"ש בנטוע ועומד מקודם שנעשה מקומו חצר ביהכנ"ס שא"צ לעקרם ע"ש. והגי עלמא כהני תלתא סבי

הר״ד ערמאה והגרעק״א ומהרמ״ם שהבאתי לעיל, אבל בנטוע ועומד מקודש שנתקדש יש לנדד להתיר כתשו׳ בנין ציון וכמ״ש.

ומאפס הפנאי אקצר, וכ״ט ממנו לא יבצר, כנפשו ונפש ידידו״ש,

הקב״ץ

סימן כ״א

שלשה שישבו לאכול אי עדיף ליחלק בברכת המוציא, או שאחד יוציא את כולם

שיל״ת מעלי יומא דצום החמישי לששון ולשמחה יב״א ששו״ן לפק״ק סארוואש יע״א.

בח׳ באב, שלום רב, לכבוד שארי וידיד נפשי רב חביבי הרבני המובהק הגדול בתורה, וביראת ה׳ טהורה, קולע אל השערה, חכם חרשים, נבון לחשים, מגזע תרשישים, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כש״ת מו״ה **איצק שלעזינגר** נר״ו, אבן יקרה פה״ק יצ״ו.

בא הכותב השלישי ויכריע ושילם את ביאורו ברש״י ברכות מ״ה ע״ב ד״ה מצוה ליחלק ולברך כל אחד בפני עצמו בין ברכת המוציא ובין ברכת המזון עכ״ל, ואחד מרבנן אמר דדוקא בשני בני אדם כתב רש״י דמצוה ליחלק בברכת המוציא, אבל בשלשה אחד מברך לכולן, ושכנגדו חולק עליו, ההוא אמר שאף בשלשה ס״ל לרש״י דמצוה ליחלק בברכה ראשונה ומברך כל אחד לעצמו.

וכשאני לעצמי איני כדאי להכריע בין שני ת״ח גדולים כמותם, רק כדי להפיס דעתו של בעה״ב ידידי מעכת״ה אומר אני שלפי קושות דעתי הראשון נראה לי עיקר, וקרבה בגליון בזרוע, דדוקא בשני בני אדם מצוה ליחלק אבל בשלשה אחד מברך לכולן. דבאמת רוב ראשונים חולקים ארש״י בברכת המוציא וס״ל דבהאי אפילו בשנים פוטר אחד את חבירו, והא דמצוה ליחלק היינו בברכת המזון וכדקי״ל בש״ע או״ח רסי׳ קל״ג, ומבואר בתוספות והרא״ש והר״ן וב״י וטו״ז ריש סימן הנ״ל הטעם משום דברכת המזון דאורייתא, אבל ברכה ראשונה לא אתמור בה כולי האי, ועוד משום דבתחילת הסעודה דעתן להלטרף אבל בסוף הסעודה בטיל הקבע הלכך כל אחד מברך לעצמו ע״ש. ומעתה נהי דלא ס״ל לרש״י לחלק בהכי בשנים שישבו לאכול, עכ״פ מדברי כולן נלמוד ונשמע לרש״י בשלשה שאכלו, דלטעם הראשון משום דברכת המזון דאורייתא וברכה ראשונה דרבנן א״כ ק״ו הדברים בתלתא דמה ברכת המזון שהוא דאורייתא ומלטרפין ואחד מברך לכולן ברכה ראשונה שהיא רק מדרבנן לא כל שכן שאחד מברך לכולן, ולטעם השני משום דבתחילת הסעודה דעתן להלטרף ובסוף הסעודה בטל הקבע א״כ בשלשה שמלטרפין מתחילה ועד סוף ודאי דאחד מברך לכולן.

אבל ממקומו הוא מוכרע שהרי בדף מ״ה ע״א בד״ה אם רצו הקשו תוס׳ לרש״י מפרק כיצד מברכין (דף ל״ט ע״א) בעובדא דבר קפרא דנתן רשות לאחד לברך ושניס הוו התם, ועוד אי הוו תלתא התם לא היה שם אלא פירות ע״ש. ומשמע דאילו הוי שם פת ומיירי בשלשה הוי ניחא ולא קשיא להו לרש״י, ואי נימא דלרש״י אפילו בשלשה מצוה ליחלק ואין אחד מברך לכולן המוציא אכתי אפילו מיירי בהך עובדא דבר קפרא בפת ובשלשה מקשי האיך נתן רשות לאחד לברך הרי לרש״י אפילו בג׳ גברי מצוה ליחלק, אלא ודאי דאפילו לרש״י דוקא בשני בני אדם מצוה ליחלק אבל בג׳ א׳ מברך לכולן ברכה ראשונה.

וזך שוכן מעונה, יקומם וינהל בקרוב נטעי כנה, פדוים לציון ברנה, כנפשו הטהורה ונפש תדרשנו לטובה באה״ר, ידידו מוקירו ואוהבו אהבת עולם, איש צעיר דך ונכלם,

הק׳ בן ציון בלום

סימן כ״ב

ברכת שהחיינו כשעולה לגדולה

בימי הספירה, ברכה ערוכה שמורה, לגברא יקירא ידינ״פ ורב חביבי הרב הגאון המהולל, חכם הכולל, חרש חרשים, מופלא שבאנשים, מגזע תרשישים, חריף פיפיות, בנוי לתלפיות כק״ש מו״ה **בנימין פוקס** שליט״א אבד״ק גרוו״ד יצ״ו יהי נועם ה׳ עליו.

אחרי דרך מבוא השלוש בכל מיני דרישה וחקירה לטובה באהבה נאמנה ואמרי יניח ברכה אל ביתו ברכת מז״ט מקרב אש ולב עמוק ע״ד הוקס על כסא כבוד הרבנות דק״ק גרוו״ד, המקום אוה ה׳ למושב לו אשר ישב עלי׳ מר אביו רבינו משה בני ישראל זצ״ל, ובטוח אני באלה בלב טהור ונאמן לה׳ ולתורתו דמר ידידי הד״ג כי לא יסור מן הדרך אשר דרך בו משה עבד ה׳ מר אביו הגאון זצ״ל, ויתחזק ויתאמץ לשמור ולעשות ככל התורה אשר צוהו משה רעיא מהימנא וישמחו בו חביריו, וח״ו לא ישמע לקול מלחשים האומרים לעץ אבי אתה וקובעים עתי״ם לתורה, חלילה דבר שנטער עליו אותו צדיק וכו׳, כי אז יצליח ה׳ את דרכי איש ואז כבוד ה׳ יחופף עליו כל היום.

ואודות ברכת שהחיינו למי שנתעלה לרבנות שבט׳ מור וקציעה להגאון מהר״י יעב״ץ בסי׳ רכ״ג כתב שיברך, והחיד״א במחזיק ברכה כתב דיברך שהחיינו בלא שם ומלכות, ובתשו׳ חת״ם או״ח סי׳ קנ״ו הביא בשם הגמו״ה

דוד שטרוים זצ"ל שכשנתקבל לרב דע"ק פ"פ התחכם ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והתחיל בפ' ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר דוד בא"י אמ"ה שהחיינו וגו' או הטוב והמטיב ע"ש מלד ספק ברכת שהחיינו על הרבנות ע"כ. וכשאני לעצמי לא זכיתי להבין, הרי מבואר בשו"ע או"ח סי' ר"ו ס"ו דאם בירך על הפרי ונפל מידו ונמאס שאינו יכול לאכלו יאמר בשכמל"ו על שהוציא שם שמים לבטלה, ואם נפל כשאמר בא"י ועדיין לא אמר אלקינו יסייס ויאמר למדני חקיך שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא ש"ש לבטלה ע"ש, אם כן מוכח דרק אם אומר הפסוק ככתבו וכלשונו הוא דליכא משום מוציא שם שמים לבטלה אבל אם משנה מלשון הכתוב ומסיים בלישנא אחרינא שאינו אומר כלל אותו הפסוק וודאי אסור משום מוציא ש"ש לבטלה, ועיין בחיי אדם בנשמת אדם כלל ה' ס"ה, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן הגאון ז"ל שהתחיל בפסוק ויברך דוד וגו' וסיים בשהחיינו כיון שלא אמר כלשון הכתוב אכתי איכא משום מוציא ש"ש, ולע"ע לכאורה.

ושנית ק"ל האיך אמר הגאון ז"ל כלל חצי פסוק הא כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן נמי לא פסקינן, ומיהו בזה י"ל דסובר כדעת מג"א סי' תר"ב בשם הכלבו דדוקא בתורה ובנביאים שייך האי כללא אבל בכתובים מותר, והך קרא דויברך דוד בדברי הימים א' כ"ט כתיב שהוא כתובים ושפיר פסקי', אלא דהמג"א לא בירא לי' הך מילתא שהרי כתב רק דאפשר דבכתובים מותר ומאי דמספקא לי' למג"א מיפשט פשיטא לי' להגאון חיי אדם ובנשמת אדם שם דאסור, אלא שכ' דדוקא בדרך קריאת פסוקים אסור לחלק אבל בדרך תפלה מותר ע"ש, א"כ לפ"ז שפיר עביד הגאון ז"ל במה שחלק הכתוב כיון דאמרה בדרך תפלה והודאה.

ובזה נ"ל לישב מה דאי' בגמ' יומא דף נ"ג ע"ב שהכה"ג בבית החיצון היה מתפלל תפלה קצרה דלא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה, וקשה מדוע לא אמר בלשון הקודש לא יסור שבט מיהודה עיין תרגום ויחי, ואמרו בשם הגר"א ז"ל יען שלא הביא עמו ספר לבית קודש הקדשים ולא היה יכול לאמרו בלה"ק בע"פ דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ, לכן אמרו בלשון תרגום. ולענ"ד דלכן אמרה בלשון תרגום דכל פסוקי דלא פסקי', אלא דלפי מה שכתב החיי אדם דבל' תפלה מותר נראה זה. והנה ברמב"ם פ"ד מעבודת יוהכ"פ הנוסח בלשון הקודש ופלא.

וביון שכן באנו עד הישוב דשפיר ליכא גם משום מוציא ש"ש לבטלה כיון דמותר לחלק הפסוק א"כ הרי שפיר אמר פסוק, ר"ל חציו ככתבו וכלשונו עד בא"י ולית בי' משום מוציא ש"ש, ובמה שהוסיף אח"כ לומר שהחיינו תו לית לן בה ואדרבה טפי עדיף, דבלי סיוס שהחיינו היה אסור לומר חצי פסוק וכעין שכתב בנשמת אדם שם במה שמסיימין במוסף דר"ה כן תגן על עמך ישראל ע"ש כנ"ל דעת קדושים, וכל האומר דוד חטא אינו אלא טועה.

אמנם בלא"ה כבר העלה חוו"ד בסי' ק"י בקונט' בית הספק [בס"ק כ'] דכל הברכות אם מברך אדעתא דנדבה מותר לברך ולהודות אפי' בהזכרת שמו ית' כמו שמותר להתפלל י"ח בתורת נדבה, ואדעתא דחובה אסור אפילו בלא הזכרת שמו, ומה"ט דן לכף זכות אותן האומרים במעמדות ובקשות ברוך אתה ה' דדוקא דרך חוב אסור, דהא הרבה פיוטים וזמירות נתייסדו ונתקנו בל' ברכה והודאה בהזכרת שמו ומה הפרש בין ברוך ה' לברוך אתה ה', וכמו באמן דמותר לענות שלא לצורך ואמן חוב אסור באמן יתומה ע"ש היטב. ולפי"ז הגאזל"ל ממנ"פ שפיר בירך, דאם חייב בברכת שהחיינו כשעלה לגדולה ונתמנה לכך בודאי שפיר עביד לצאת ידי חובתו, ואם אינו חייב בברכה א"כ מברך רק בנדבה וליכא משום איסור מוציא ש"ש לבטלה כדעת החוו"ד, ולכן מה שהתחיל בפ' ויברך דוד לענ"ד באמת ל"ה כוונתו משום חשש ספק ברכה לבטלה וכמו שהבין חת"ס, רק ע"ד המלילה יען שהי' שמו דוד ודוד בא עד הראש לכן התחיל ויברך דוד.

והנה החת"ס שם נראה כמסתפק דכשעלה לגדולה כילד צריך לברך אם ברכת שהחיינו או הטוב והמטיב, והנה לדעת מהרש"ל סוכה מ"ו לא שייך ברכת שהחיינו בלי צירוף ברכה אחרת עמה, אלא דמהרש"א שם הקשה אמהרש"ל מרואה חבירו לאחר ל' יום, ובתשו' אחת העליתי דבדבר דאית לי' שמחה והנאת גוף בהדי מצוה שפיר מברך שהחיינו בלא ברכה אחרת גם לדעת מהרש"ל, וא"כ ברב שנוטל פרס מן הציבור ואית לי' נמי הנאת הגוף בהדי מצוה שפיר יכול לברך שהחיינו בלי ברכה אחרת.

ואשנה ואשלש עוד ברכתי, צלח ורכב ע"ד אמת, ועוד יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, כנפשו הטהורה ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדושת"ה באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן כ"ג

ברכת אילנות בחודש אייר

שאלה: בשו"ע או"ח סי' רכ"ו פסק המחבר היוצא ביומי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח אומר בא"י

אמ"ה שלא חיסר בעולמו וכו', ונפשי לשאול הגיע דאם לא ראה פרח עד אייר מהו לברך או לא.

תשובה: הנה ממ"ש השו"ע שם ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד, משמע דעיקר קפידא שלא יגדלו הפירות אבל קודם גידולם מברך אף לאחר ניסן. ושוב מצאתי כן בס' שו"ת בית היועץ לרב גדול מ' בדורינו [הגאון ר' יואל נבי ראטה אב"ד חוסט ומלפנים ב'אויפאלא] ז"ל סי' י"ג שרצה לומר כן. אכן נתיישבתי דאי משום הא לא איריא, דלעולם י"ל דאחר ניסן אינו מברך כלל, והשו"ע קמ"ל דאחר גידול פירות אפילו בניסן אינו מברך. ואל תתמה דהאיך משכחת ליה שיהי' פרח וגידול פירות הכל בניסן, דמשכחת שפיר באילן לוז דמבואר בבכורות ח' ע"א תרנגולת לכ"א יום וכנגדן באילן לוז ופירש"י דמשעת פרחיו עד שעת גמר פריו כ"א יום ע"ש, ונלף מבואר בשבת ל' סוף ע"ב דעושה פירות בכל יום, אלא דזה דוחק דודאי מיירי השו"ע ברוב אילנות ולאו דוקא בנלף או באילן לוז, ואם כן וודאי נראה דאף אחר ניסן צריך לברך וכמ"ש.

ובאה"ט שם כתב להדיא וה"ה רואה פורחת בחודש אדר ע"ש, וכן בתשו' הש"ב משה או"ח סי' ח' העלה לברך באיזה זמן שיהיה, וכן כתב מ"א כלל ס"ג דין ב' דניסן לאו דוקא, ובמחצית השקל שם כתב ג"כ דניסן דנקט אורחא דמילתא נקט ולאו דוקא, והואיל דכל הני רבוותא הסכימו לדעת א' נראה פשוט דהכי נקטינן. ובפרט דמצינו בה"ג טובא דזמן דנקט לאו דוקא, דעיין בב"ח או"ח סי' תכ"ט שכתב דהא דשואלין ודורשין בהל' פסח בפסח והל' חג בחג היינו סמוך לפסח וסמוך לחג וכאותו שנינו חייב אדם לטהר עצמו ברגל דר"ל ערב הרגל וברגל דנקט לאו דוקא ע"ש, ובברכות ל"ה ע"ב איתא א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי ופרש"י ביומי ניסן ימי הקציר וזמן קציר הוא ב' חדשים כמבואר בב"מ ק"ז דלחד מ"ד קציר חצי ניסן אייר וחצי סיון ולחד ניסן ואייר ולחד אייר סיון (וע' ברש"י פ' נח (ח, כב) בפ' עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וגו'), ואפ"ה קרי לי' יומי ניסן, ומבואר ג"כ דיומי ניסן לאו דוקא.

וביותר יראה כבודו בב"י יו"ד סי' ר"א שכתב אהא דאבוה דשמואל עביד מקואות לבנתיה ביומי ניסן (נדרים מ"ב) דיומי ניסן לאו דוקא אלא לאפוקי תשרי קאמר (ועי' ר"ן שם), וכן אהא דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי (שם) כתב הב"י מדנקט יומי תשרי ולא קאמר חודש תשרי לרבות אלול הסמוך וטפל לתשרי אתי ע"ש, וה"נ כן, ודו"ק. [וכ"כ בהגהות תפ"ס בגליון השו"ע - המו"ל].

סימן כ"ד

הקורא ק"ש של ערבית אי יכול לצאת מציבור הקורין ק"ש של שחרית

להרב החו"ב מוהרח"א אפפעל נ"י.

ע"ד החקירה במי שהיה אנוס ולא היה יכול לקרות ק"ש דערבית עד אחר שעלה עמוד השחר שיוצא בכה"ג כדקי"ל סוסי' רל"ה, ויש כאן ציבור שמחמת אונס קורין ק"ש דשחרית אחר ע"ה וכמבואר באו"ח סימן ח"ן ס"ג, אם היחיד הזה יוצא בק"ש דציבור כיון שהם קורין אז של שחרית והוא של ערבית. ולפענד"ן למה דקי"ל או"ח סי' תקפ"ח ס"ד בהיה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה אחת מוציאה שניהם ע"ש, ואם כן ה"נ דכוותיה דבקריאת שמע אחת יוצאים שניהם אף שזה רואה לצאת של שחרית וזה קריאת שמע דערבית. אך י"ל דבשלמא התם דבשמיעה תליא מילתא דמה"ת מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר כמ"ש הטו"ז סימן תקפ"ה סק"ב בשם הטור, וכיון ששניהם שומעים אותו הקול הצריך להם שפיר יוצאין אף שזה מתכוין לפשוטה דלפניה וזה לדאחריה, משא"כ כאן בקריאת שמע שיוצא מטעם דשומע כעונה וכיון שאנו קורין דשחרית אי אפשר לומר שזה היחיד השומע עונה וקורא ק"ש דערבית.

אמנם נ"ל למ"ש הר"ן שלהי ר"ה דאפילו אי מצות א"ל כונה מ"מ בנתכוון בתקיעתו למצוה אחרת כגון להתעסק בתינוקות כיון שזה ג"כ מצוה גרע טפי ולכ"ע לא יצא י"ח תק"ש, דאמרינן בת מינה מחריב בה שאינה בת מינה לא מחריב בה וכדאמרינן ריש זבחים ע"ש. וה"נ דכוותיה, כיון שזה שצריך לקריאת שמע דערבית שומע ק"ש דשחרית אינו יוצא ידי חובתו דאמרינן בת מינה מחריב בה, וכל שכן הוא בנידון דידן דהתם זה השומע מתכוין למצות תקיעת שופר והתוקע מתכוין להתעסק בחינוך הבן דלא הוי בת מינה כ"כ כמו בקריאת שמע דהוי בת מינה טפי דתכונת מצוה דקריאת שמע דשחרית ודערבית שוין דתרוייהו קבלת עול מלכות שמים.

ומריש הו"א לפשוט מהא דקי"ל סי' ס' ס"ה דבקורא להגיה אם כיון לבו יצא, ופשיטא דלא גרע שומע מהקורא קריאת שמע דשחרית מהקורא להגיה. אך יש לדחות עפ"ד הר"ן הנ"ל דבשומע קריאת שמע דשחרית גרע דבת מינה מחריב בה משא"כ בקורא להגיה שאינו מצוה כ"כ וי"ל.

ומ"מ נ"ל שאינו יוצא י"ח קריאת שמע, משום דהוי תרתי דסתרי, וראיה לזה ממ"ש המג"א וטו"ז סימן רל"ו דאם בא לביהכנ"ס ולא התפלל מנחה והציבור מתחילין ברכו,

יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה ואח"כ יתפלל ערבית עם הציבור ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה, אבל לא ימתין להתפלל מנחה בשעה שיתפללו ערבית ולהתפלל אח"כ ערבית בלילה, דזה לא מיקרי בשעה שהצבור מתפללין כמ"ש סימן ל' ס"ט בשחרית ומוסף וכל שכן במנחה ומעריב דסתרי אהדדי, ע"ש במג"א סק"ג וטו"ז סק"ד. ואף שהתפלות שוות, מ"מ כיון שהציבור מכוונין למעריב וזה היחיד למנחה מקרי סתרי אהדדי, וה"נ בק"ש דכוותיה. ועיין מ"ש אאמו"ר הגז"ל בשו"ת בית שעריס או"ח סימן פ"ה, כנלע"ד ברור ואמת.

הקב"ץ

[**הערת** המו"ל - ראה בספר פני משנה שהו"ל אגרת א' ומש"כ בהערות שם, ובשו"ת בית אב ח"א סי' פ"ד שהמוקע למלכיות יכול להוציא את חבירו בתקיעות של זכרונות. ועי' לקמן בסימן ל"ה ומה שכתבתי שם].

סימן כ"ה

מי שהסתפר בער"ש בזמן תוס' שבת אי צריך כפרה ☆ טבילת נדה ושחיטה אי בעי כוונה לשם מצוה

גם ברכות יעטה מורה לראש הרבני המופלג בתורה, וביראת ה' טהורה, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות מו"ה **ישראל דוב ענגלמאנן** נ"י בשבת תחכמוני בק' פאנטשיקא יצ"ו.

מכתבו הגיעני במעלי יומא דעצרתא העל"ט, והנה תחילת דברי פיהו נפשו לשאול הגיע באיש אחד שהיה טורוד בעש"ק ולא היה לו פנאי להסתפר עד עת מנחת ערב, ובאשבו שעוד היום גדול נכנס לספר עכו"ס מעט קודם בין השמשות, ובגאתו משם גערו בו שחילל שבת, אם צריך לקבל תשובה על שחילל את השבת. וכבודו מיפשט פשיטא לי' שבכלל מחלל שבת הוא ובזמן הבית היה צריך להביא חטאת קבוע כדין עבר עבירה בשוגג.

ובמח"ב טעה בזה, שהרי לפי דבריו היה מעט קודם בה"ש ולכל היותר היה בזמן תוספת שבת, והרי על תוס' שבת ויו"כ ליכא כרת וסקילה רק לכל היותר איסור עשה מה"ת כמבואר בפוסקים או"ח סי' רס"א וסי' תר"ת, ואם כן אין בשגגתו חטאת קבוע, דכללא הוא דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת ולא הודע שלהם אשם תלוי, ואפילו הי' מסתפר בביהש"מ נמי אינו בחטאת רק באשם תלוי קאי, אלא דבזה חמור ביותר דספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאי ולכן קרבן אשם תלוי צריך להיות ביוקר יותר מחטאת כמ"ש רמ"א סס' תר"ג בשם תר"י, אבל כיון שגילח מעט קודם בהש"מ א"כ בלי ספק שמר גם תוס' שבת זמן מועט דזמן תוס' אין לו שיעור וסגי בתוס' משהו כמ"ש תוס' ר"ה ט' ד"ה ורע"ק, ועיין בר"ן ביצה דף ל' וכ"כ בשו"ע סי' הנ"ל, א"כ לא חילל זה את השבת ולאו בר כפרה הוא. אלא שכיון שלבו נוקפו ראוי הוא לכפרה כמ"ש הרשב"א בתשו' הובא ביתה יוסף וש"ך יו"ד סי' קכ"ז דאף היכא דליכא איסור תורה אם לבו נוקפו מביא אשם תלוי, ולקמן בסימן פ"ג האריכתי בזה ואכ"מ, ועיין ישוע"י או"ח סי' א'. לכן ראוי זה שיקבל עליו תשובה, אך אין להחמיר עליו בתשובה המבוארת ברמ"א סי' של"ד, רק יזהר מכאן ולהבא בשמירת שבת קודש ותוס' שבת ביתר שאת, ויקיים בנפשו וחטאתי נגדי תמיד ושב ורפא לו, ובעל הרחמים והסליחות יענה ויאמר סלחתי.

אבל מה שכתב כבודו וחזר מדברות הראשונות שאינו בכלל מחלל שבת כיון שמצוה להסתפר בע"ש, ישתקע הדבר ולא יאמר שמצוה זו תדחה את השבת ח"ו, ותמהני עליו היאך פלטה קולמסו טעות כזה, דבודאי לא ניתן שבת לדחות אגל תספורת שאינו בגדר מ"ע, ואי תוס' שבת דאורייתא בודאי לא אמרה תורה לקיים אז מצוה דתספורת אף אם היה בגדר מ"ע. ומ"ש שלא מצא בספרי ההלכה שמצוה להסתפר בערב שבת, תמהני עליו הרי הוא מפורש יוצא ברמ"א רסי' ר"ס בשם או"ז שאם היו שערות ראשו גדולות מצוה לגלח ע"ש.

ואמנם מ"ש כיון דמצוה להסתפר אפילו הי' בהש"מ אין איסור ע"י עכו"ס דאמירה לעכו"ס שבות ובהש"מ לא גזרו עליו משום שבות במקום מצוה כדקי"ל בסי' רע"ו ס"ב וסי' ש"ז סכ"ב, יפה העיר לכאורה, ואמנם כיון שמסייע לעכו"ס בגילוח בהטית ראשו א"כ באנו למחלוקת הטו"ז וש"ך בנקה"כ יו"ד סי' קל"א ס"כ אם מותר לגלח לפורן ע"י עכו"ס לאשה שצריכה לטבול ביום שבת, דלהטו"ז אסור ונסתייע מאיסור הקפה דאחד המקיף ואחד הניקף חייב, ונקה"כ דהה דשאני הקפה דגלי קרא לא תקיפו לא תניח להקיף או משום שנאמרה בלשון רבים אבל בשאר איסורי אמרינן דמסייע אין בו ממש ע"ש ובסד"ט ובתשו' מהרא"ף (הנאון ר' אהרן פריעד) סי' כ"א שהאריכו בזה, ומאן מפיס ומאן רקיע להכריע בזה, אמנם בנ"ד שאין מצות תספורת בע"ש מצוה גמורה לא נ"ל להתיר שבות בביהש"מ בשביל זה, ולא דמי למצות עונה וסעודת שבת שבשו"ע הנ"ל דהוויין מצוות גמורות. אבל אין צריך לכל זה כיון שנסתפר קודם בהש"מ והפלפול בזה אך למומר. ועיין אריכות טו"ז או"ח רסי' שכ"ח לענין הוצאת שן בשבת ע"י עכו"ס ע"ש.

ב) **ומה** שהתפלא בבילה ח"י ע"א דקאמר נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדי', והקשה הא טבילת נדה מצוה דאורייתא ולמ"ד מצות צריכות כוונה מה הועילו חכמים בתקנתם כיון שלא נתכוונה לטבילה. ולא ידענא מה קשה לי', הא אדרבה היא מתכונת לטבילת נדתה ואגב זה טובלת בגדה ג"כ שיהיו בגדי' ג"כ טהורים לאחר שתעלה מטבילתה, וערש"י שם, וטבילת בגדי' אינה מצוה וא"ל כוונה.

אבל באמת מבואר בחולין ל"א ע"ב דטבל ולא הוחזק (שלא נתכוונן לשם טבילה) מותר לחולין, ושם ע"א קאמר רב נדה שנאנסה וטבלה טהורה לביתה, ומפרש התם ע"ב היכי דמי נדה שנאנסה שנפלה מן הגשר או שירדה להקר שלא נתכוונה לטבילה ע"ש, וכ"פ הרמב"ם פ"א מהל' מקוואות ה"ח. הרי מבואר דטבילה לחולין או טבילת נדה לבעלה לא בעי כוונה, ובאמת בהג"א ר"ה כ"ח בשם או"ז והרמב"ן במלחמות שם מייתי ראי' מזה לדעת הפוסקים דמצוות אין צריכות כוונה ע"ש, אבל מצאתי בחי' הר"ן חולין שם הביא בשם הרמב"ן דהאי פלוגתא דרב ור"י דנדה שנאנסה הג"ל לא שייך במצות צריכות כוונה או א"ל כוונה דאיפלגו בי' תנאי ואמוראי בפסחים ובר"ה, דהכא טבילה ושחיטה לאו מצוות נינהו אלא מכשירין ובהני איפליגי רב ור"י דלמר מכשירין קילי ממצות ולמר חמירי, אבל במצות גופייהו אי בעי כוונה או לא, לא מעיילו נפשיהו בהכי רב ור"י כלל עכ"ל.

ובמלא הרועים בשם פמ"ג כתב דאף אם מצות צריכות כוונה דוקא במצוה הבאה אחר אפשר להפטר ממנה כתפילין ושופר וכדומה, אבל שחיטה וטבילה דאפשר שלא לשחוט ולא לאכול ולא לטבול ולשמש לכ"ע אין צריכות כוונה, ועי' חי' חתם סופר חולין שם דבר נפלא בזה ואכמ"ל עוד.

ובזה תנוח דעתו וימצא מנוחה, השקט ובטח, עונג וגם שמחה, בשמחת התורה כנפשו ונפש תדרשנו לטובה, החותם בברכת אהבת התורה ולומדי' ברוח טהרה, המצפה לישועת ה' ועזרתו במהרה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן כ"ו

אמירה לנכרי מדין שליחות

ישאו הרים שלום וברכה, ברבייה ובהמשכה, שמורה בכל וערוכה, למע"כ אחי אהובי, רב חביבי, מחמד לבבי, הרב המאור הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, קולע אל השערה, ומדבר בשפה ברורה, חריף פיפיות, בנוי לתלפיות, כש"ת מו"ה **יצחק יעקב** שליט"א, אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

עתה בחתי להשיבך בד"ת עמ"ש לישב קושית תשו' פני יהושע חיו"ד סי' ג' שהביא בית מאיר אהע"ז סוסי' ה' לדעת רש"י פ' איזהו נשך דלחומרא יש שליחות לגוי, א"כ ל"ל טעמא דאמירה לנכרי שבות מ"ל דשלוחו של אדם כמותו, ואי דאשלד"ע הא היכי דאין שליח בר חיובא יש שליח לדב"ע כמ"ש ברמ"א חו"מ רסי' קפ"ב. ורב אחי בא עד הישוב עפמ"ש הב"ח או"ח סי' תל"ד דלהכי בחמץ לא מהני ביטול ע"י שליח דעל מחשבה בלב ל"ש שליחות, ועי' פמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח מ"ג אות כ"ח ע"ש, והרי קי"ל דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ועי' חולין ט"ל דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן, ולפ"ז באומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מי אחשבי' למלאכה דניחותא הא מחשבת ישראל ל"מ דהוי כזה מחשב וזה עובד, ומחשבת הנכרי ל"מ מטעם שלומו של אדם כמותו דעל המחשבה לא שייך שליחות א"ד דפמ"ח.

הנה עיין ברשב"א גיטין דף נ"ג אהא דאמרינן התם פרה שהכניסה לרבקה ע"מ שתינוק ותידום, שהקשה דמ"ש מפיגול דהוי במחשבה אע"ג דלא עביד מעשה, ע"ש מה שתירץ. ואמרתי לחלק דמחשבת פיגול בלי איזה מעשה לא יצויר כלל, דאי יחשוב מחשבת פיגול בשחיטת הזבח או בזריקת דמו אבל בלי צירוף איזה עבודה אל מחשבת פיגול לא יפסול הקרבן, לכן שפיר מזידי' חייבין (ואפילו לר"י דאמר בחולין ל"ח ע"ב שמעתי שהבעלים מפגלין ע"ש אע"ג שאינן עושי' שום מעשה מ"מ היינו דוקא בצירוף עבודת הכהן), אבל העושה מלאכה במי חטאת או בפרת חטאת אין הפסול משום דעושה גם איזה עבודה דאפילו במחשבה גרידא נפסלו דהא עלה עלי' זכר נמי פסול כמבואר ב"מ כ"ט, ואע"ג דאיהו לאו מידי עביד רק יען לטובה כונתו וניחא לי' במחשבתו גרידא פסול ועל מחשבה גרידא אינו חייב בדיני אדם, ומיושב קו' הרשב"א.

וה"נ אני אומר לחלק דבשלמא ביטול חמץ דהוי רק במחשבה גרידא בלי איזה מעשה, בזה שפיר כתב הב"ח דאי אפשר ע"י שליח, אבל בעושה מלאכה בשבת דהמחשבה רק מסייע שיהא חייב על המעשה וכל עיקר מלאכה ל"ה ע"י מחשבה גרידא, ועל מחשבה כזו שהיא בצירוף מעשה שפיר שייך שליחות אפילו לדעת הב"ח, והוא חילוק נכון לענ"ד.

ואמנם בלאה"נ יש לשדות נרגא לשיטות הסוברים דאף בשאר איסורים אמירה לנכרי שבות עיי' פר"ח או"ח רסי' תס"ח ולאו דוקא בשבת, א"כ בהני אחתי קשה

דל"ל דאמירה לנכרי שבות מ"ל דשלוחו של אדם כמותו דיש שליחות לגוי לחומרא, דבהני לא שייך תירוץ הנ"ל.

ועוד דבשבת דף ח"י ע"ב אהא דתנן התם בש"א לא ימכור אדם חפצו לנכרי (בע"ש) וכו' ולא יתן לו במתנה אלא כדי שיגיע לביתו, פירש"י כדי שיגיע הנכרי לביתו מבעו"י, ואע"ג דבדיליה קטרא מחמירין ב"ש משום דמיחלפי בשלוחו ע"ש, ולדבריך מה חש הוא זה דמיחלפי בשלוחו הא כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה לא שייך שליחות בשבת.

מיהו בזה יש להגדיק דבריך למ"ש ברש"י חגיגה דף יו"ד רע"ב דהא דמלאכת מחשבת אסרה תורה ילפינן מדסמוך פ' המשכן לפ' שבת ע"ש, א"כ אליבא דב"ש דלא דרשי סמוכין כמ"ש אחרונים בדעת רש"י מנחות מ' ול"ל דמלאכת מחשבת אסרה תורה שפיר כתב רש"י דמיישינן דמיחלפי בשלוחו, דכיון דל"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה שפיר שייך שליחות בשבת.

ועל דרך זה נראה לתרץ קושיא ששמעתי שהובא במנ"ח [מצוה רל"ח אות י"ג] בשם רבינו הגדול ר' יונתן זי"ע בביאה י"ב המבשל גיה"נ בחלב בי"ט לוקה חמש, והקשה דאמאי לוקה משום בישול גיד בי"ט הא כיון דאסור בהנאה הו"ל מקלקל וכל המקלקלין פטורין. ולפמ"ש אתי שפיר דהרי הך ברייתא דהמבשל גיה"נ מוקמי' בילה שם כב"ש דל"ל מתוך, ולב"ש דל"א מלאכת מחשבת אסרה תורה באמת מקלקל נמי חייב, דהא כל הטעם דמקלקל פטור הוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וא"ש לענ"ד.

אבל מ"מ דיחוי הנ"ל דאכתי תקשי משאר איסורין קמה וגם נגבה וכמו כן החילוק שכתבתי, וחילוק זה מוכרח ממ"ש הרשב"א בשם רבו ז"ל בחולין י"ב שכל דבר שאפשר לעשותו על ידי שליח הוי עמידה על גביו כונת העושה ומדין שליחות וכו' ע"ש, ומבואר מדבריו דענין גדול עומד ע"ג היינו שהוא שליח להכונה ותקשי לדעת הב"ח הא על מחשבה לא שייך שליחות, אלא ודאי כמ"ש דהב"ח לא כתב רק דעל מחשבה גרידא ל"ש שליחות אבל בעומד ע"ג דהוי בצירוף מעשה שפיר שייך שליחות על מחשבה (ועמ"ש בס' מעגלי צדק עה"ת פ' תצא) ודו"ק.

ובם' בית מאיר שם תירץ קושית פנ"י והעלה דבשבת כיון דעיקר קפידא שהוא לא יעשה מלאכה ויהא גופו נח לא שייך שליחות כלל דמ"מ גופו שובת ונח ע"ש, וכ"כ בישוע"י או"ח סי' רס"ג בטעמא דהרשב"א שבשו"ע שם סי"ז דס"ל דמי שקיבל עליו שבת קודש שחשיכה שמותר לומר לישראל חבירו שלא קיבל עליו עדיין לעשות לו מלאכה, משום דלענין שבתון לא שייך שליחות ע"ש, ועיי' בירושלמי ר"פ במה מדליקין דאר"ח זאת אומרת אסור להניח אור במדורת קדשים והיא דליקה והולכת בשבת ור"י חולק דבשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה והכא נעשית היא מאילי' ע"ש, ומוכח קצת כסברא הנ"ל דהרי בשליח נמי הוי כנעשית מאיליה שהרי הוא אינו עושה כלום וגופו שבת וינפש.

ואני עני אני בא לישב בזה קושית העולם בינמות דף ה' דיליף מאיש אמו ואביו תירלו ואת שבתותי תשמרו שאם אמר לו אביו לחלל שבת אל ישמע לו, ומקשין דהאי ל"ל קרא מ"ל דאין צריך לשמוע דאי הו"א דצריך לשמוע א"כ הוא מוכרח לחלל שבת בשליחות האב, ובכה"ג יש שליח לדבר עבירה והמשלח חייב כמבואר ב"מ דף יו"ד ע"ב דקאמר היכי אמרינן אשלד"ע היכי דאי בעי עביד וכו' אבל חצר דבעכ"ח מותיב לה מיחייב שולחו ע"ש, וא"כ כיון דאי נימא דהבן צריך לשמוע נמצא דהאב מחלל שבת וא"כ הו"ל אינו עושה מעשה עמך וממילא פטור מלכבדו ולמה לי קרא, ועיי' במקנה קידושין ל"ב, והיא קושיא נפלאה [ע"ע בספרו אות ציון ערך אב א'].

ולהנ"ל אתי שפיר דכיון דל"ש שליחות בשבת ממילא אין האב חייב והוי שפיר עושה מעשה עמך ושפיר הו"א שישמע לו הבן ולכך איצטריך קרא וא"ש.

ואולם בתשו' כתב סופר או"ח סי' מ"א העלה דסברת בית מאיר לא איתמר רק בשליח עכו"ס משום דלא נעשה ע"י ישראל נגד רצון הבורא ית"ש, אבל בשליח ישראל כיון דגוף ישראל לא נח ולא שקט וכיון שעושה המלאכה בשליחות המשלח ושלוחו של אדם כמותו הוי כאילו הוא ר"ל המשלח עושה המלאכה והעבירה דילי' הוא ע"ב. ולפ"ז הן נסתר תירוץ הנ"ל דבהאי דאב ובנו בישראל מיירי.

ואמנם עיניך הרואות שהגאון בעל כת"ס זצלה"ה לא ראה דברי ישוע"י שכ' סברא זו אף בשליח ישראל כנ"ל, וא"כ תירוץ הנ"ל קמה וגם נגבה.

ואמנם אף על תירוץ הזה תקשי דאכתי קשה בשאר איסורים דל"ל אמירה לנכרי שבות תיפוק לי' משום שלוחו של אדם כמותו דיש שליחות לגוי לחומרא, וכמש"ל דאף בשאר איסורים אמרינן דאמירה לנכרי שבות וכמ"ש ג"כ הרא"ש ב"מ דף ל', ועוד דמה נעשה ביום שידובר בו דברי רש"י הנ"ל דמשמע דשייך שליחות בשבת.

ועדיין צ"ע על רש"י הא אין שליח לדבר עבירה ומשלח פטור, ומכ"ש היכי דהשליח לאו בר חיובא עיין רמ"א חו"מ רסי' קפ"ד ובסמ"ע שם סק"ב. ולריך לומר כמ"ש הש"ך שם סק"א דדוקא דומיא דבע"כ מותיב בה הוי

שליח לדבר עבירה כיון שלא ידע השליח שהוא גנוב ואז חייב המשלח אם אין השליח בר חיובא אבל בלא"ה לא, וע"ש בנתיבות המשפט בחידושים. וא"כ יש לומר דהכא מיירי שהעכו"ם לא ידע שזה אסור לישראל, וא"כ אי מיחלפי בשלוחו חייב דיש שליח לדבר עבירה.

ובהגהות הגמו"ה ל"ח זללה"ה בשבת שם הקשה ארש"י הא אין שליחות לגוי, והנה זה פשוט דרש"י לשיטתו בב"מ דף ע"א דלהלכתא יש שליח לגוי לחומרא ולק"מ, וכ"כ הוא ז"ל שם. ואמנם לענ"ד יש לומר עוד עפמ"ש מחנה אפרים הל' שלוחין סי' י"א דבפועל נכרי שמשלם לו יש שליחות לגוי דיד פועל כיד בעל בית, וכאותו ששנינו ב"מ ל"ו ע"א או דלמא אפילו למ"ד אין שלוחו של אדם כמותו ה"מ שליח אבל עבד יד עבד כיד רבו ע"ש. וא"כ י"ל דכונת רש"י ג"כ דמיחלפי בשלוחו שישלם לו ויהי' פועלו ואז יש שליחות לגוי.

ואם כנים דברים אלו א"כ לא קשה מרש"י הנ"ל על הבית מאיר, דבכה"ג וודאי מודה בית מאיר דשייך שליחות בשבת דכיון דיד פועל כיד בעל בית וודאי הוי כעושהו המשלח בעצמו, וא"ש. ושוב מצאתי דאתאי לידי תשו' מהרי"א ורא"ח סי' ע"ב שהעלה דבעבד כיון דיד עבד כיד רבו ישלד"ע ושייך שליחות בשבת בדידי' אפי' לסברת ב"מ עב"ה, וא"כ יפה דנתי גם אני לענין פועל דמ"ש כיון דתרווייהו ידם כיד בעל בית.

ועל פי זה מתורץ מ"ש בתשובת נוב"י קמא אה"ע סוסי' פ"א הביא רא' דבשוגג יש שליח לדבר עבירה מסנהדרין קי"א: גבי עיר הנידחת דדרשינן וילאו הן ולא שלוחי', והקשה דל"ל קרא למעט מדין מרובים אם הדחה היתה על ידי שליח ממנ"פ אם השליחות מאותו עיר כיון דאין שליח לדבר עבירה בטל השליחות, והרי הסיתו אדעתא דנפשייהו, ואם אינם מאותו עיר פשיטא דהשליחות אינו כלום דאין שלד"ע ולמה לי קרא, אלא עכ"א דבשוגג יש שליח לדבר עבירה, ובמדיחים ממעטינן דאין דין שליחות נוהג אף דבעלמא יש שליח לדבר עבירה בשוגג. ולענ"ד מכאן רא' למ"ש המחנה אפרים ומהרי"א דבסנהדרין שם ג"כ דמיירי בפועל דיש שליח לדבר עבירה, ודו"ק.

אבל האמת יורה דרכו דמרש"י הנ"ל אין כאן קושיא כלל, דכונת רש"י בפשיטות דאע"ג דלא שייך שליחות בשבת יהי' מאיזה טעם שיהי' ואע"ג דאין שליחות לגוי מ"מ חיישינן דמיחלפי בשלוחו ויהי' עכ"פ איסור דרבנן דאמירה לנכרי שבות וזה פשוט, וקושית הגמו"ה ל"ח זל"ל ג"כ לא קשה מידי.

ואל תתמה כיון דאמירה לנכרי היא גופא גזירה ואנן ניקוס וגגזור גזירה לגזירה שלא ישאילנו ולא יתן לו במתנה אטו אמירה לנכרי, ז"א דהא טעמא דאסור משוס הוצאה כמ"ש שם תוד"ה לא ישאילנו ובהוצאה גזרינן גזירה לגזירה לאביי לעיל י"א רע"ב וכמ"ש שם תוד"ה אמר אביי, וא"כ י"ל דב"ש כאביי ס"ל. וכש"כ למ"ש תוס' הנ"ל דאסור משוס דנראה כשלוחו וסיימו כדפי' הקונטו' ע"ש, א"כ וודאי לק"מ כיון דרק משוס מראית עין קאתי' עלה שפיר אסור אפילו ל"ש שליחות בשבת ואין שליחות לגוי, וכל זה פשוט וברור לענ"ד ואין בנין וסתירה בכלום.

שוב כתב לי ידי"ן מחו' החריף מו"ה מנחם סופר סי' נכד רב האי גאון אבד"ק פאקש שליט"א דמ"ש על הב"מ מרש"י שבת הנ"ל כבר הרגיש בזה הגאון הרב שדי חמד מערכת א' כלל רס"ב ולענ"ד כמ"ש ודו"ק.

אבל לענ"ד קושית תשו' פנ"י הנ"ל הוא אבי אבות התימה, דהאיך שייכי שליחות בשבת כלל הא קי"ל יומא י"ט וקידושין כ"ג דכל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי ע"ש וצ"ע. אם לא שנאמר דל"ש האי כללא רק באם אינו יכול לעשות מלאכה זו אבל אם יכול לעשות מלאכה זו שיעשה השליח בשליחתו רק אדי' הוא דרביע עלי' שאינו רשאי בזה שפיר יכול לעשות שליח ושלוחו של אדם כמותו, וה"ג בשבת הרי יכול לעשות מלאכה זו שיעשה שליח תחתיו אלא שאינו רשאי, ובכה"ג שייך שפיר שליחות ושפיר הקשה הפנ"י (וידי"ל הנ"ל במכתבו אלי כתב שכבר הרגיש בסברא זו המחנה אפרים הל' שלוחין סי' ט' והגאון בעל שואל ומשיב הובא בשדי חמד מערכת כ"ף כלל פ"ו ונתתי שמחה בלבי).

[ועי' בשו"ת חמדת שאול מ"ב סי' נ"ב בתשובה להמחבר].

ובזה יתיישב קושית פמ"ג בא"א רסי' תרע"ט שהקשה על המג"א שכ' דאשה שהדליקה נר שבת לא תדליק תו נר חנוכה רק תאמר לאחר שידליק בעבורה, והא כל מאי דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצוי משוי ע"ב. ולפמ"ש אתי שפיר, דהתם נמי יכולה היא להדליק נ"ח אלא שאינה רשאית, ובכה"ג יכולה לעשות שליח ולא שייך האי כללא, ואתי שפיר.

אלא דבאמת אי אפשר לומר כן, דאם כן האיך דייק בקידושין וביומא שם דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאיהו ל"מ עביד וכו', וכי זר אינו יכול לעבוד עבודת המקדש אלא שאינו רשאי ואיסורא הוא דרביע עלי' ואפ"ה אמרינן להאי כלל, וא"כ הדק"ל על תשו' פנ"י הנ"ל, וצ"ע כעת.

עוד ראיתי לרב אחי שינא לדון בדבר החדש, דסברת בית מאיר לא איתמר רק לענין הלא תעשה דשבת וי"ט,

אבל לענין העשה דשבתון שפיר שייך שליחות, ולא ביאר טעם הדבר ההוא. ותימי לי שגם אנכי העליתי כן, ובאיתרתי על נכון דבשלמא הל"ת דאמרה תורה לא תעשה כל מלאכה והרי לא עשה מלאכה וגופו נח, אבל עשה דשבתון נאמר אף במקום שאינו עושה שום מלאכה כמ"ש רש"י שבת קי"ד ע"ב ד"ה אלא לאו לקיבת ירק דמידי דלאו מלאכה קאי עלי' בעשה דשבתון וכו', ועיי' היטב לשון הרמב"ן בחומש פ' אמור בפ' שבתון זכרון תרועה והביאו מרן בחת"ס חו"מ סי' קל"ה ע"ש נועם דבריו. ואם כן לענין עשה דשבתון שפיר יש לומר דשייך שליחות בשבת אע"ג דגוף המשלח נח, וכמו פתיחת הדלתות החניות שרוצה מרן בחת"ס שם לאסור מה"ט אע"ג דאינו עושה שום מלאכה. ולפ"ז לכאורה הד"ק פנ"י לדוכתא דלמה לי אמירה לנכרי שבות תיפוק לי' משום שליחות דהא לענין העשה ל"ש תירוץ הבית מאיר.

ואמנם הדבר נכון למ"ש הריטב"א ביבמות דף ה' דבלאו דמחמר ליכא עשה דשבתון ע"ש, וא"כ שפיר איצטריך אמירה לנכרי שבות ללאו דמחמר, דמשום שליחות שפיר פטור כסברת ב"מ. או י"ל דאיצטריך לאסור אמירה לנכרי בנשים דליתניהו בעשה דשבתון כמ"ש תוס' קידושין ל"ד בשם הר"י מא"י ע"ש ולא שייך בדידהו שליחות בשבת והבן.

וה' אלקים אמת ינחנו בדרך אמת, ויאר עינינו בתורתו תורת אמת, ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, אחיך הנאמן הדוש"ת באהבה עזה המנשקך נשיקות אלף,

בן ציון

סימן כ"ז

עוד בהנ"ל, ואי בית שמאי דרשי סמוכין היכי דמוכח

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, אהו' ש"ב וידי"נ הבחור החרוץ ושנון כמו' יעקב דוד בלום נ"י.

גי"ה הגיעני בעתו ואשיבך בקצרה, עמ"ש בתשו' לרב אחי הרב מוהרי"י נר"ו דב"ש דלא דרים סמוכין ל"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה, הבאת דברי מהר"מ שיק מצוה ל"ב שכתב דאפילו ר"י דלא דרים סמוכין אלא במשנה תורה מ"מ בשבת דנכפל הסמיכות בפ' תשא ובפ' ויקהל דרשי' סמוכין, וגם הבאת דברי תוס' ביבמות ד' ד"ה וכי שכ' דמודה ר"י דדרשי' סמוכין היכי דמוכח ע"ש. וז"א דכל זה א"ש לר"י דמצינו דדרים סמוכין עכ"פ במשנה תורה, אבל בית שמאי דלא דרשי סמוכין אפי' במשנה תורה דהא סמיכות דכלאים בציצית במשנה תורה כתיב ואפ"ה לא דרים לי' כמ"ש רש"י במנחות מ' ובכ"מ, א"כ לא דרים כלל סמוכין. וגיסי הרב ילקוט הגרשוני נ"י דחה אותי דהא ר"י נמי לא דרים סמוכין אלא במשנה תורה ואפ"ה ס"ל מקלקל פטור עיי' בפכ"ג משבת מ"ג. ולמ"ש אין ראי' מר"י דדרים עכ"פ במשנה תורה לב"ש דלא דרים אפילו במשנה תורה.

ומ"ש מברכות י' ע"א א"ל ר"א להאי גדוקי אתון דל"ד סמוכין ק"ל וכו' וכי ב"ש ור"י סוברין מ"ו כהאי גדוקי, מלבד שאין מתישבין בדברי אגדה כמ"ש הרשב"א במגילה ע"ש, ועי' באה"ט אהע"ז סי' קי"ט סק"ו, י"ל בלא"ה דלב"ש ור"י ל"ק להו מ"ש האי גדוקי די"ל דאין מוקדש ומאוחר בתורה דהוי ב' עניני, עי' פסחים ו' ע"ב ובתוס' ר"י החסיד ותוס' הרא"ש ברכות שם ודו"ק.

ואמנם אפילו אי ב"ש דרשי סמוכין יש להוכיח דעכ"א ל"א מלאכת מחשבת אסרה תורה, דרש"י כריתות י"ט ע"א ד"ה מבע"ל כתב דר' אליעזר ל"ל לדר"ג דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ור"א מתלמידי ב"ש כמ"ש תוס' שבת ק"ל ב' ד"ה דר"א שמותי וביומא ס"ו ע"ב אמרו עליו על ר"א שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, וא"כ עכ"א ב"ש נמי ל"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה, ודו"ק. ושוב מצאתי שכ"כ בילקוט הגרשוני ח"ג אות שבת בשם חת"ס, ונתתי שמחה בלבי.

ואגב גרלא בגמ' שבת דף כ"ה: כך היה מנהגו של ר' יודא בר' אילעי וכו' א"ל בני לא כך שניתי לכם סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין והלכה כב"ה ע"ש, ומבואר דר' יודא בר אילעי דהוא סתם ר' יהודא כמ"ש בס' תנאים ואמוראים דרים סמוכין דכלאים בציצית, וא"כ ל"ע בש"ס יבמות ד' דלמה הביא הש"ס שם דר"י דרים הך סמוכין משום שהוא במשנה תורה ומצינו דדרים סמוכין במשנה תורה גבי יבמה, תיפוק לי' דמבואר להדיא דדרים סמוכין דכלאים בציצית כנ"ל, והכי הול"ל ואפילו ר"י דלא דרים סמוכין גבי כלאים בציצית דרים מהך דשבת הנ"ל, ול"ע.

ומ"ש דהא דלא שייך שליחות בשבת היינו בעשאו שליח בשבת אבל עשאו שליח מע"ש מהני שליחות בשבת, לא ניתן להאמר כלל ותמהני איך פלטה קולמסך כדברים האלה שאין להם שחר, הא אם בכה"ג שייך שליחות א"כ שלוחו של אדם כמותו וכשעושה העכו"ם מלאכה בשבת בשליחות ישראל הוי כעושהו ישראל המשלח בעצמו, ואמאי ליכא רק איסור דרבנן בכה"ג כמ"ש הרא"ש פ"ה דע"ז (ובאמת לא מצאתי דברי הרא"ש אלו שם). ועוד כיון דטעמא דל"ש שליחות בשבת משום דגופו נח מה לי עשאו שליח בע"ש או בשבת מ"מ גוף המשלח מצא מנוח, סוף דבר הכל נשמע דאין בנין וסתירה בכלום ותמהני מאוד איך כתבת

כדברים האלה אשר לא נתנו להאמר כלל כידוע לכל איש ישר חושב וכן לא יעשה, ובתקומי החזקה שתודה לדברי הגני חותם בכל חותמי ברכות.

ש"ב ידידך הנאמן אוה"נ בלונ"ח,

בן ציון

סימן כ"ח

אמירת אב הרחמים בשבת מברכין ר"ח אב

שיל"ת, ב' לס' הדברים תרפ"ח לפק"ק סארוואש יע"א בין המצרים, שלום ישאו הרים, להרבני וכו' מו"ה שמואל ר"ב נ"י.

יום אתמול כי יעבור לעת מנחת ערב באתי לביתי, לכן עתה באתי לברר לו כי האמת והצדק היה אתי במה שאמרתי ביום ש"ק העל"ט דבשבת שמברכין ר"ח אב אין אומרים אב הרחמים, וכבודו טעה גם בזה טעות גמור בדבר פשוט וברור, א) מבואר ברמ"א סוסי' רפ"ד דיש מקומות שאין אומרים אב הרחמים כשמברכין החודש מלבד בימי הספירה והולכין בכ"ז אחר המנהג ע"ש. ומדהשמיט הרמ"א שבת שמברכין אב מבואר דס"ל דשבת שמברכין אב הוא כשאר שבת שמברכין שאין אומרים אותו. ב) ובישועות יעקב שם סק"ג כתב וזל"ק, אבל בימי הספירה מה שאומרים אב הרחמים קאי על הגזירות שהיו בין פסח לעצרת, ומה"ט כתב מהרש"ל שהוא מנהג טעות מה שאומרים אב הרחמים כשמברכין חודש אב עכ"ל, הרי לפנינו. ג) שגם מהרש"ל פסק כן. ד) וכ"פ בסידור דרך החיים לגאון יעקב מליסא זי"ע. ה) וכ"פ בשערי אפרים להגאון ר' אפרים זלמן מרגליות שער י' אות ל'. ו) וכ"פ בשו"ע הרב התניא סוסי' רפ"ד. ז) ובספר תוס' שבת שם. ח) ובספר נזר ישראל על הלכות שבת סימן ה' ס"ד. ט) וכ"פ ר"מ רבקש (הוא בחר הגולה) הובא במחצית השקל סוסי' רפ"ד. י) ובספר אשל אברהם שאביא להלן.

הרי לפנינו חבל נביאים מתנבאים בסיגנון אחד שלא לומר אב הרחמים בשבת שמברכין חודש אב, ולעומת זה יש מנהג פראג שהביא מחצית השקל בשם אליה רבא שאומרים אותו בשבת שלפני ר"ח אב. ומה שטען שיש לנו עמוד לסמוך על אליה רבא שיש לאומרו, זה איננו, וכי אנו דנין על איזה איסור חמור שצריכין לעמוד לסמוך להקל. מלבד זה טעה שהרי הא"ר הביא גם שניהם מנהג פראג הנזכר ודעת ר"מ רבקש שלא לאמרו והוא לא הכריע ביניהם, וא"כ איפוא הוא עמוד רעוע שא"א לסמוך עליו, ובלא"ה אין ראיה ממנהג פראג ופראנקפורט להיות נוהג כן בשאר מקומות, דאולי במקומות שנוהגין לאמרו נוהגין שאין מברכין החודש לפני ר"ח אב כלל וכמנהג שהביא מג"א רסי' תי"ז ועט"ז רסי' תרמ"ט משום דכתיב במספר ירחים לא יבא, אבל במקומות ומדינות אלו שמברכין חודש אב באמת אין אומרים אותו וכדעת רוב הפוסקים בזה.

ומלבד זה מבואר באשל אברהם מהד"ת להגה"ק מבוטשאטש זי"ע דמ"ש האליה רבא לומר אב הרחמים כשמברכין חודש אב, היינו רק כפי מנהג שבאשכנז שאומרים יוצרות וזולתות בשבתות שבין המצרים (וכמו שהובא במהרי"ל הלכות תשעה באב), שע"י זה הו"ל כבספירה שאומרים אב הרחמים מצד שהזכירו הצרות ביוצרות, משא"כ במדינות אלו שאין אומרים אלו היוצרות אין אומרים אב הרחמים ע"ש. וכ"מ בשער אפרים שם אות כ"ט שכתב שבימי הספירה היה גזירת תתנ"ו וע"ז נתיסד היוצר ואז היו קהלות הרבה שמסרו נפשם על קדושת הש"י, לכן אומרים אב הרחמים שנזכר בו על קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדושת ה' וזה לא שייך בבין המצרים.

ומה שאמר שאנו נוהגין מנהגי פראג, מהיכן ידע זאת, ומצד זה הוא דבר בטל וכי בשביל שאם נוהגין נומר ב' פעמים מזמור ליום השבת בגיל שבת גם אנו נעשה כן, וכי דבר אחד יש שנוהגין שם ואין אנו נוהגין אחריהם, ולדוגמא אזכיר שמבואר ברמ"א סימן תכ"ה דבר"מ אב שחל בשבת די"א שמפטירין השמים כסאי וכתב שכן עיקר, ומג"א כתב דכן נהגו בפוזנא, ובפראג מפטירין שמעו כמ"ש דגול מרבבה שם, וכבר העיד בנו מרן חת"ס זי"ע בהגהות שם שאנו נוהגין כרמ"א ומפטירין השמים כסאי ודלא כמנהג פראג והרבה כיו"ב, ולא הבאתי רק דבר זה כי נזכרתי שלפני שנים נתווכח גם בזה ואמר שאנו נוהגין כמו בפראג לומר שמעו, וחת"ס כתב שאנו נוהגין כרמ"א ומפטירין בר"ח.

ושוב ראיתי בספר תורת שבת (לא' מחכמי אשכנז הגמוהר"י ווייל זצ"ל) על הלכות שבת סוסי' רפ"ד שגם הוא העתיק הדין די"מ שאין אומרים אב הרחמים כשמברכין החודש אפילו בר"ח אב מלבד בימי הספירה, רק כתב ואנלנו (ר"ל במדינת אשכנז) המנהג שאין לומר אב הרחמים רק בשבת שלפני שבועות ושלפני ת"ב עכ"ל. סוף דבר הכל נשמע שהדבר ברור עפ"י הקבמת כמעט כל הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים שאין אומרים אב הרחמים בשבת שמברכין אב, ולחנם כעס על מי שלא אמרה ומכלל כעס בא לכלל טעות וטוב היה לו השתיקה בזה כי הוא סייג לחכמה וכל ויכוחו בזה הוא פלפול של הבל בפרט שאין לו שום יסוד ושורש בגמרא וראשונים.

והיה בזה שלום מינאי החותם בברכת השלום,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן כ"ט

אמירת מזמור הללויה אודה ה' בשבת במנחה

נשאלתי מרב גדול חסיד בנש"ק נ"י אשר שאל דבר זה גם לאביו הה"צ **מראזלא** [מוה"ר פנחס חיים טאוב] שליט"א מקור הדבר לומר קאפיטל קי"א מספר תהלים הללוי' אודה וגו' בשבת במנחה לאחר קריאת התורה ואין פותר לו.

והראיתי לו אחר חיפוש בגמ' שבת קט"ז ע"ב בנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא, ופירש"י היו רגילין לקרוא בבהמ"ד פרשה בכתובים ע"ש, והוא במקום הפטרה עיי' תוס' שבת כ"ד ע"א ד"ה שאלמלא. ואולי להכי בחרו בהך סימן דס' תהילים, משום דאתיא באל"ף בי"ת וגם אית בי' הכנת מזון שנא' בו טרף נתן ליראיו, עיין ברכות ד' ע"ב, ותהלה לדוד דאית בי' תרתי כבר אמרה קודם קרה"ת, ומי קשיא למה אין אומרים אותו בכל יום במקום תהלה לדוד, כבר פירשה הגר"א זי"ע דלזה פירש"י ברכות שם דאית בי' תרתי דאתי בא"ב ויש בו שבח הכנת מזון לכל חי, וכאן לא כתיב כי אם ליראיו ולא לכל חי. [הערת המו"ל - עי' בליקוטי מהרי"ח מה שביאר בטוטו"ד].

ואני שמעתי הכונה דאית בי' תרתי היינו ב' שמות הקדושים ידו"ד ואדנ' בגי' ל"א הנרמזים בר"ת של פ'ותח א'ת י'דיך דג"כ בגי' הכי הוי, וגם אית בי' תרתי שנרמז בפסוק זה ב' שמות הקדושים האמורים למעלה וגם שם המלאך הממונה על הפרנסה מ'ת'ך' שמרומז בס"ת של פותח' את' ידיך', והבן זה. וידוע מהרה"ק ר"ר ברוך [ממעזיבוז] זי"ע דסגולה לפרנסה להיות שמח וטוב לב תמיד דשם המלאך הנזכר מרומז ג"כ בס"ת של והיית' אך' שמח', כן יעזרינו ה' על דבר כבוד שמו לטוב לנו כל הימים בכל מילי דמיטב אכי"ר.

סימן ל'

הליכה לבחירות בשבת

שיל"ת א' שלח ת'ר'ב' ח'י'ם' לפ"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש האי גברא יקירא, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה. ה"ה אדוני וידיד ה' וידינ"פ, הרב הגאון הגדול המפורסם, צדיק תמים, ראש בשמים, חמדת ימים, פה"ח כקש"ת מו"ה **מרדכי ליב** ווינקלער שליט"א, אב"ד דק"ק ה' מאד יצ"ו, אשרי העם שככה לו.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור מכ"ק דמר הדגנ"י, ומה נכבד היום בהגלות נגלות אלי מלכא רבנן כהגנ"י בענותנותו הטהורה בתשובה שלימה [נדפס בספרו שו"ת לבושי מרדכי ח"א או"ח סי' נ"ד], בנידון בחירת ליר המשולח (דעפוטאטען) לוועד המדינה יר"ה אשר נקבע פה ליום ש"ק הבעל"ט, והאדון הנבחר פנה ללשכתינו, ואדוני הלשכה הי"ו שאלו את פה הגה"ל מרנא מוהרמ"ל שליט"א אם מותר לישראל לילך למקום הוועד להגיד דעתו לטובת אחד מהקאנדידאטען, ואדוני הגנ"י חשף זרוע קדשו יפתח בכח דהתירא מפני כבודו ומפני שלומה של מלכות. וגם מהגה"ל מו"ה אליעזר דייטש אבדק"ק באניהאד זכיתי לקבלת תורה שבכתב והוא מונח תח"י וגם הוא לא נחית לכל החששות אלו.

ולפק"ד הרבה חששות בדבר ואלו הן, א) אם אין בזה משום עובדין דחול, ב) מה שגם הדגנ"י התעורר יען שדעות הבוחרים נכתבים בספר בש"ק שהוא מלאכה דאורייתא, ג) היות כי הוואהלפראזעס הוא איש יהודי מחלל שבת בפרהסיא אם אין כאן משום לפ"ע אם יכתוב בספר בשבת, ד) יען שרבים מקבלים שכרן בשביל חוו"ד אם אין חשש משום שכר שבת.

והנה משום עובדא דחול, נ"ל דאין כאן חשש כלל, דכבר הביא מהחש"ק סי' שט"ו סקי"א בשם תשו' הרמב"ם דלא אסרו חכמים משום עובדין דחול אלא במקום שיש לחוש שיבא לידי איסור דאורייתא וכהאי דאין תולין משמרת גזירה שמא ישמר ואיכא משום בורר ע"ש, וגם ל"ש משום עובדין דחול אלא אם הדבר דומה לא' מל"ט מלאכות כגון חוטב עצים לחתיכות גדולות דל"ש משום טוחן אבל הוא דומה לטוחן ומיחזי כעובדא דחול כמ"ש מג"א סי' ש"ד סקי"ד וכסי' תק"א וכדומה, אבל כאן הליכתו למקום וועד להגיד דעתו איננו דומה כלל למלאכה וגם אין חשש שיבא לידי מלאכה דאורייתא שהרי אף בחול איננו עושה שום מלאכה לזה וא"כ שפיר ל"ש משום עובדין דחול, ועיי' בשאילת יעב"ץ סי' קס"ג מ"ש לענין אם מותר לילך על ה"בערזע" בשבת ומשמע מדבריו שם שלולא החשש משום משא ומתן היה מותר ובשע"ת רסי' ש"ו הביאו בקיצור. והגאון"ל בתשו' בית שעריס חלק או"ח סי' ק"ג מתיר לילך אל ה"שטייערקאממיסיאן" בש"ק להשתדל לפחות מן המס משום פסידא ע"ש, והא בכל אלה וודאי דמיחזי טפי כעובדין דחול ואפ"ה שרו לי' רבנן סבורא זי"ע, וכש"כ בנ"ד דשרי, דאף דהתם איכא חשש הפסד ממון אבל מי שבקי בענין נפשו יודעת מאוד דגם בנ"ד יש חשש שאם ימנע מלילך לחוות דעתו יגמיר לו מזה גרמא בניזקין וא"א לגלות הכל.

ואודות שדעת כל אחד לכתוב בספר, והדגנ"י כתב להתיר משום שאינו נעשה עפ"י ליווי ודעת ישראל,

והביא דברי נוב״י תניינא סי׳ כ״ט שמתיר להושיב נכרי בחנות אף שיכתוב משום שכותב רק לטובת עצמו, בצירוף דעת רמ״א סי׳ ש״ו סי״א דכתב גלחות (העמים) בשבת הוי רק מדרבנן ע״ש. הנה בגוף דינו של רמ״א רוב הפוסקים חולקים עליו, עיין מג״א סי׳ ש״מ סק״ו וב״ש אהע״ז סי׳ קכ״ו, אבל ראיתי בתשו׳ אמרי נועם להגאון מו״ה יואב זל״ל מסאנטוב סי׳ ח׳ הביא תשו׳ מר אביו הגמו״ה ירמי׳ זל״ל ממאטערסדארף שמתיר לרופא ישראל לכתוב רעצעפט בשבת ע״י עכו״ס ע״ש, ובתשו׳ דברי חיים או״ח ח״ב סי׳ כ״ה הביא שהוא מתקנת ד׳ ארצות להתיר לרופא יהודי לחלל שבת בשביל א״י ע״ש, ובתשו׳ שב יעקב סי׳ ה׳ הביאו בהגהות מעשה רוקח סי׳ ש״ו התיר במקום הפסד לערוך כתבים אל הערכאות בכתב שלהם ולסמוך ע״ד הפוסקים דכתב שלהם אינו רק מדרבנן ע״ש ובשע״ת סי׳ ש״ו אות י״ט, וא״כ בנ״ד ג״כ יש לסמוך בזה ע״ד הפוסקים דכתיבתם הוא רק מדרבנן.

אבל הא דמייתי הדגנ״י מדברי הנוב״י, במחילת כ״ת הרמה לאו שמיה מתיא, שהרי שם לא התיר רק אם אומרים לעכו״ס שיכתוב בשבת קודש שבת אבל בשבת עצמו לא, ועוד דבנידון הנוב״י אין העכו״ס מוכרח לכתוב בשבת וכל מה שטרח וכותב לטובת עצמו ואדעתיה דנפשיה קעביד, משא״כ בנידון דידן שמוכרח לכתוב כי כן יסד המלך יר״ה וא״א בלא זה וגם ניחא לי׳ לישראל שיכתבו מיליו בספר למען דעת במקום גבוה מי ומי ההולכים לסמוך ביד הממשלה יר״ה, ועיין בנוב״י תניינא סי׳ ל״ג שגם הוא לא רצה לסמוך אדעת הפוסקים דכתב שלהם הוא רק מדרבנן וחולק עליהם בזה וגם לחלק יצא בין היתה אמירה קודם שבת או בשבת עצמו ע״ש וכמש״ל.

אמנם ביותר צריך עיון להיות שה״פרקזענס״ הוא ישראל מחלל שבת בפרהסיא שיש לחוש שיכתוב בעצמו ואיכא משום לפני עור, ואפילו אי כתב גלחות הוא רק מדרבנן הרי כבר מבואר בתוס׳ ע״ז כ״ב ד״ה ת״ל וכן איתא ברמ״א יו״ד רסי׳ ק״ס וכן העלה בתשו׳ פנ״י ח״א סי׳ ט׳ דגם אם מכשילו באיסור דרבנן איכא משום לפני עור דאורייתא. ואף דאפשר שיכתוב ע״י אחר והוא בעצמו לא יכתוב ולא הוי כתרי עברי דנהרא, מ״מ הרי מבואר בתוס׳ ורא״ש רפ״ק דשבת וכן העלה המג״א סי׳ שמ״ג סק״ד דאפילו בלאו תרי עברי דנהרא איסורא מיהא איכא ע״ש, ובש״ך יו״ד קנ״א ודגול מרבבה שם ומג״א או״ח סי׳ קס״ג סק״ב. אמנם מריהטא דלשון הפוסקים בזה משמע דזה אסור רק מדרבנן עיין ש״ך ומג״א הנ״ל (ובספר המצוות להרמב״ם מ״ע ר״ה כתב דבכלל מ״ע דהוכח תוכיח שאנחנו מצווין דלא נחטא ושלא נעזור זולתנו מאומתנו שיחטא ע״ש), וכבר העלה חת״ם יו״ד סי׳ קל״א בענין מילדת ישראלית שמילדת נכרית בשבת שמותרת בדבר שאסור רק מדרבנן משום איבה וכ״כ בהשמטות סי׳ קל״ד, וא״כ בנידון דידן נמי יש לצדד להתירא משום איבה ושלומה של מלכות ועיין או״ח סוסי׳ של״ד, ובס׳ שבילי דוד יו״ד סי׳ קנ״ד כתב דאיסור לפני עור אפילו בדאורייתא מותר משום איבה ע״ש.

ועל ארבעה לו אשיבנו אי ליכא איסור משום שכר שבת בחלו שמקבלין שכר על הדרישה, וכהגנ״י מתהלך בתומו לדיק שאינם מקבלים שכר בעבור זה ולא כן הוא ואם עושין בזה כדין כיון דמצד דינא דמלכותא דינא אסור לקבל שכר בשביל זה ולא אכנים עצמי בזה. אבל נ״ל מסברא דל״ש איסור שכר שבת רק באופן שבלי השכר לא היה עושה הדבר ההוא, כגון בשוכר פועלים לשמור הזרעים בסימן ש״ו ס״ד, אבל אם היה עושה כן גם בלי השכר מו מותר לו לקבל גם שכר שבת, וכש״כ למ״ש רש״י כתובות ס״ד דהטעם דשכר שבת אסור משום גזירה דמו״מ ע״ש, וכיון שעושה גם בלי תשלום גמול מו לא דמי למקח וממכר. וא״כ בנ״ד שהיה מגיד דעתו גם בלי שכר, מו ליכא חשש משום שכר שבת. ובזה י״ל קושית טו״ז או״ח סי׳ תקפ״ה שהביא בשם הר״ש בחזיס שמשכירים אותם להתפלל שהר״ש היה אומר שאין איסור משום דנותנין שכר לקיים המצוה להתפלל, והק׳ טו״ז מהאי דשוכר את הפועל לשמור את הפרה או תינוק או הזרעים דאין נותנין לו שכר שבת אלא בהבלעה ע״ש. ולפמ״ש י״ל דבשלמא בפרה ותינוק וזרעים של״ה שומר אותן בלי שכר לכן שכר שבת אסור ורק בהבלעה שרי, משא״כ בחזיס דבלא״ה מתפללים גם בלי שכר לכן אין איסור בדבר, וש להעמים כן גם בל׳ הר״ש שכתב דנותנים שכר לקיים המצוה להתפלל, ור״ל שנותנים שכר בשביל קיום מצוה שהיה עושה גם בלי שכר. והדרגא בי דבתינוק ופרה וזרעים בכולהו איכא מצוה כמבואר ב״מ נ״ח ע״א ברש״י ואפ״ה אסור שלא בהבלעה ולכן כתב מאותיות הנמחקים.

ועוי״ל דל״ש כאן משום שכר שבת, דדוקא אם מחויב ליתן לו שכר ויכול להוציאו בדיינים או להבדיל בפלילים זה מיקרי שכר שאסור ליטול בשבת, אבל שכר שא״י להוציאו במשפט ואדרבה ענוש יענש בפלילים ואולי יש איסור בזה מצד דינא דמלכותא דינא וכמש״ה בזה אין איסור כלל משום שכר שבת.

מבל הלין טעמי נ״ל להורות היתר בדבר הזה בשביל שלומה של מלכות וטובת כלל ישראל, וכהדגנ״י יאבה נא בטובו להורות תשובה. [ע״ע בענין זה בשו״ת שארית יהודה סי׳ ל״ז בתשו׳ להמחבר - המו״ל].

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות לראש צדיק כמוי״ב [כמומו ירבו בישראל] כחפץ נפשו הטהורה ונפש ידידו ועבדושת״ה בלונ״ח כורע במודים דרבנן,

בן ציון בלום חופקה״י הנ״ל

סימן ל״א

באיסור מקלקל למ״ד חצ״ש מותר מה״ת והמסתעף

גם ברכות יעטה מורה על ראש אהובי ידי״נ רב חביבי הבחור המופלג בתוב״י, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות חתן תמים למעלות כ״ש מו״ה יוסף שאול שעהנפעלד נר״ו.

הנה הבאת דברי לחס שמיס [להיעב״ץ פכ״ב ממס׳ שבת] שר״ל דמקלקל פטור אבל אסור מה״ת כמו חלי שיעור דאסור מה״ת, וכ״ה דעת הערוך ולאו מטעמי׳, והוכחת מזה דלמ״ד חלי שיעור מותר מה״ת מקלקל נמי מותר.

ואני תמה מה ענין שמיטה אצל הר סיני ומה ענין חלי שיעור למקלקל, ובשלמא מ״ש חכ״ל סי׳ פ״ב לענין ב׳ שעשו מלאכה דפטור אבל אסור מדאו׳ מידי דהוי אחלי שיעור ע״ש, דמיון הזה הוא מובן היטב דבב׳ שעשו מלאכה הוי לגבי חד כמ״ש וכעושה חלי מלאכה, אבל מקלקל וחלי שיעור לא קרב זה אל זה. אך לענ״ד שפתיו ברור מללו שהביא הא דמ״ש אסור מן התורה לדוגמא ולמשל, שאל תתמה על החפץ דדבר שאסור מה״ת לא יהי׳ בו חיוב ועונש, ולזה הביא דמצינו כיו״ב דחלי שיעור אסור מה״ת ואין בו חיוב ועונש, וה״ה דהומ״ל ענין תוס׳ שבת ויו״כ דאסור ג״כ מן התורה ואין בו חיוב ועונש, עמג״א רסי׳ תר״ח, אבל וודאי אין כונתו דדין מקלקל תליא בדין חלי שיעור.

[**הערת** המו״ל - כיו״ב כתב הרשב״א במשמרת הבית דף ע״ח: ואיכא מאן דאמר דהא דאמרינן במנחות דס שבשלו שרי מדאורייתא היינו שאין לוקין עליו משום כל דס לא תאכלו אך למיכל אסור מידי דהוי אחלי שיעור ע״כ, והזכירו המגח״י כלל ב׳ ס״ק ו׳ בקצרה. וכ״כ המבי״ט בקרית ספר פ״ו מהל׳ מאכ״א. וכלשון הזה מצינו גם ברמב״ם הל׳ מאכ״א פ״ג ה״ו לענין חלב ובילים מטמאים, ובפ״ז הט״ז לענין קרומות שאיסורם כחלי שיעור שהוא אסור מה״ת ואינו לוקה, (והחתם סופר בחי׳ למס׳ בילה דף י״ז. ובחי׳ לחולין דף מ״ט: ביאר בדברי הרמב״ם דהוי חלי שיעור באיכות, וכעין מקלים קלים ומיגז גייז). וכן מצינו כלשון הזה בהשגות הרמב״ן לספר המצוות מצות לא תעשה שנ״ג דכל דמתהני מקריבא דעריות איסורא הוא כענין בחלי שיעור. וכ״כ הפמ״ג בפתיחה כוללת בתחלתו דכל דבר הנלמוד מי״ג זולת גזירה שוה והקישא אין בהן אפילו עשה ולא לאו כי אם איסורא בעלמא כדין חלי שיעור].

ומ״ש בזה קושית חי׳ ר״ן על הרמב״ם בפיה״מ חולין י״ד דהר״מ ס״ל דמקב״ח חייב מדאינטריך קרא למשרי מילה בשבת, דילמא חיובא ליכא ואפ״ה אינטריך קרא למשרי מילה בשבת כיון דעכ״פ איסורא דאורייתא מיהא איכא. והוא הערה נכונה, וגם בזה כבר קדמוך בס׳ שלוס ירושלים. אבל לפענ״ד נראה דהנה הא גופא דצריך קרא למשרי בשבת אע״ג דבכ״מ עדל״ת, בעכ״ח הוא מתרי טעמי, או משום דשבת עול״ת כמ״ש תוס׳ שבת ס״ט ע״א ד״ה דידע ודלא כמהרמ״ל שבת קל״ב, או משום דשבת ל״ת שיש בו כרת, ונהי דמילה נמי בכרת היינו לאחר זמן שנעשה גדול ולא מל את עצמו וערש״י יומא ס״ה ע״ב ד״ה ומה מילה ובס׳ תוס יו״כ שם אבל שתהא מילה בשמיני אינו בכרת. ולפ״ז התינח אי מקב״ח חייב דאית בי׳ עונש וחייב שפיר צריך קרא למשרי מילה בשבת ומדאינטריך קרא ש״מ דבעלמא חייב, אבל אי רק איסורא גרידא איכא ועונש ליכא במקב״ח א״כ קרא למשרי מילה בשבת למ״ל פשיטא דמילה דוחה שבת, ובפרט למ״ש רשב״א יבמות ד״ו דבמלאכה שאין בו כרת ליכא עשה דשבתון ע״ש, א״כ פשיטא דמילה דוחה איסור לאו גרידא, ולא צריך קרא, אלא וודאי דמקב״ח נמי חיובא נמי איכא ושפיר הוכיח ר״ש כנלע״ד נכון.

ועונ״ל דוודאי בשאר מלאכות דילפינן ממשכן והתם הוי מלאכת מחשבת שפיר הוי במקלקל איסורא גרידא מדאורייתא, וערש״י חגיגה יו״ד ריש ע״ב דמסמיכות שבת לפ׳ המשכן ילפינן דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל חובל דכתיב בשבת גופא מדאינטריך למשרי מילה א״כ לא בעי׳ כלל מלאכת מחשבת, וכי קא יליף לחיובא נמי קא יליף דמה״ת רק לאיסור יליף כיון דלא בעינן מלאכת מחשבת כנ״ל.

ועונ״ל דהרי רש״י שבת ק״ו ביאר דלהכי לר״ש מקלקל בחבורה ובהבערה חייב, משום דאין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל דמה שמתקן אצל אחרים ל״ח לר״ש דהוי משאצל״ג, אלא וודאי מקלקל בחבורה חייב ע״ש. וא״כ לפ״ז עכ״ח במקלקל בחבורה חיובא נמי איכא דאז א״ש הוכחת רש״י דאין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל דמה שמתקן אצל אחרים הוי משאצל״ג, ונהי דמשאצל״ג אסור נמי מה״ת מ״מ חיובא ליכא, וא״כ אין לך חובל ומבעיר שיהא חייב, אלא וודאי מק״ב חייב. אבל אי נימא דמקלקל בחבורה איסורא הוא דאיכא חיובא ליכא, א״כ מנ״ל כלל דחובל

ומבעיר בכל ענין אסור דילמא רק היכי דאיכא תיקון קצת כגון מבעיר עצים לקדרתו חובל וצריך לבלבו, ואי דזה הוי משאצל"ג, הא כיון דמשאצל"ג נמי אסור מה"ת וסוף סוף אתה בא רק לאסור איסור א"כ מה לי אם אסור משום משאצל"ג או משום מקלקל אטו שמא קגריס, אלא וודאי דמקלקל בחבורה חיובא נמי איכא כנלע"ד, והבן.

ומ"ש דלר' יודא דס"ל משאצל"ג ודבר שאינו מתכוין חייב עכ"פ ל"ל סמוכין דמלאכת מחשבת אסרה תורה והני לאו מלאכת מחשבת נינהו וכמ"ש רש"י חגיגה יו"ד ריש ע"ב ע"ש, ועכ"פ הא דפוטר מקלקל הוא מטעמי' דהערוך מהלמ"ס, וא"כ ס"ל דאיסור תורה מיהא איכא את"ד.

הנה מ"ש דר"י לא דרים סמוכין משום דמחייב במשאצל"ג ודשא"מ, אין צריך לזה דמבואר ביבמות ד' דל"ד סמוכין אלא במשנה תורה, איברא ראיתי במהר"ם שי"ק על תרי"ג מצות דאף דר"י לא דרים סמוכין אלא במשנה תורה מ"מ סמוכין דפ' שבת לפ' משכן כיון דנכפל בפ' תשא ובפ' ויקהל שפיר דרים וכמ"ש תוס' יבמות ד' ד"ה וכי דהיכי דמוכח מודה ר"י דדרשינן סמוכין ע"ש.

ומ"ש דלר"י מקלקל אסור מה"ת אינו מחוור לענ"ד, דהר"י ס"ל שבת קמ"ו במתני' שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרת, ופרש"י משום דאין במקלקל שום איסור, ומשמע מדקתני שובר דאפילו לכתחילה, הנה הראיתיך בעיניך דלר"י ליכא במקלקל אפילו איסור דרבנן.

סימן ל"ב

בענין איסור נולד לדעת ר"ש ☆ בקו' התוס שבת נ"ג: דהוצרכו להוסיף דהוי מלהצל"נ ☆ באיסור יציאה בתפלין למ"ד שבת זמן תפלין הוא ול"א דטעה בדבר מצוה ☆ טלטול דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו ☆ בכתובות מ"ד: למיתה נתרבתה ולא לקנס אמאי לא קאמר למלקות

החיים והשלום, לאוצר בלום, כבוד אחי אהובי ידינ"פ הב' בטוב, והוא כגן רטוב, המופלא ונבון, המשכיל ושנון כ"מ כתריאל בלוהם נר"ו.

עתה באתי להשיבך על הערותיך אשר הלעת לפני אבל רק בקצירת אומר, מה שהקשית בשבת דף מ"ה ע"ב דאמר רבי יוחנן הלכה כר"ש ופריך מי אר"י הכי וכו' קינה של תרנגולת מהו לטלטולי בשבת א"ל כלוס עשוי אלא לתרנגוליס וכו' ומשני הב"ע דאית ביה ביצה ופירש"י בד"ה דאית שנולדה היום ומודה ר"ש בנולד, ועיין תוס' שם ד"ה דאית, וק"ל הא בדף כ"ט ע"א אמרינן מסיקים בכליס ואין מסיקים בשברי כליס דברי ר"י ור"ש מתיר ומפרש רש"י טעמא דר"י דאוסר בשברי כליס משום דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי והו"ל נולד ואסור, וא"כ ר"ש דמתיר עכ"ח משום דל"ל נולד וא"כ מוכח דר"ש לית ליה נולד והאיך כתב רש"י ומודה ר"ש בנולד אלו דבריך.

וזה אינו קושיא כ"כ דבאמת זהו קושית הגמ' אח"כ דאמר רב נחמן מאן דאית ליה מוקצה וכו' דל"ל מוקצה לית ליה נולד. ואי קשיא הא קשיא דמה מקשה הגמ' מר"נ, מר"ש גופיה הו"ל לאקשויי דמתיר בשברי כליס והיינו משום דלית ליה נולד. אבל גם זה לענ"ד אינו קושיא כלל דגבי אין מסיקים בשברי כליס דר"ש מתיר לאו משום דל"ל נולד אלא משום דלא חשיב נולד כנלע"ד.

ואחינו הרב החריף מוהרי"ץ נר"ו תירץ דבביצה ס"ל לר"ש נולד משום דהוי נולד גמור שלא היה כלל בעולם אתמול אבל גבי שברי כליס שהיה אתמול בעולם רק נשתנה קצת בזה ס"ל שפיר דאינו נולד אלו דבריו, ועיין תוס' ביצה ב' ע"א ד"ה קס"ד שכתב כדבריס אלו ממש.

ולפענ"ד נראה דמיושב בזה מה דקשיא לי בשבת כ"ט שם דקאמר לדבריהם דר"א ור"ע קאמר וליה לא ס"ל דמשמע דר"א בר אהבה לית ליה נולד וס"ל כר"ש ע"ש, והרי בביצה דף ד' ע"א איתא אושפיזכנא דרב אדא בר אהבה הו"ל ביצים מיו"ט לשבת א"ל רב אדא בר אהבה ביומיה אפילו בטלטול אסור דתניא ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין אותה ע"ש, א"כ מבואר דס"ל לרב אדא בר אהבה נולד. ולהנ"ל אתי שפיר דבביצה ס"ל לרב אדא בר אהבה שפיר נולד דהוי נולד גמור וכנ"ל אבל בנכרי שחקק בבקעת ישראל שהבקעת היתה בעולם רק שנשתנה היום קצת בזה ל"ל לרב אדא בר אהבה נולד, וא"ש.

איסור נולד לא הוי חילוק בין שבת ליו"ט

אבל מה שתירץ כבוד ידידינו הב' המופלג ושנון כמ' מנחם קופר נר"ו נכד להגאבדק"ק פאקש שליט"א דגבי מסיקין דמיירי ביו"ט ל"ל לר"ש נולד אבל גבי ביצה שם בשבת דמיירי בשבת אית ליה נולד אלו דבריו.

ולדעתי ז"א דברים ביצה משמע דיותר יש לנו לאסור מוקצה ביו"ט מבשבת דשבת דחמיר לא אתי לזלזולי יו"ט דקיל אתי לזלזולי ע"ש, וא"כ ה"ה לנולד דמוקצה ונולד תליא הא בהא וכדר"נ ויש לנו לאסור נולד ביו"ט

מלאסרו בשבת, וכיון דלתנא דמתני' ביו"ט חולק אר"י כ"ש בשבת, וזה פשוט.

מלאכה שאינה צריכה לגופה

ב) **ומה** שהקשית ע"ד תוס' שבת נ"ג ע"ב ד"ה כאן ליבש שכתב פי' בקונטרס ליחלב שיקבלו בכיס את החלב וקשה דהא ודאי משוי הוא ולכ"ע חייב דהויא מלאכה הצריכה לגופה, והקשית דמה קמוסיף דהוי מלאכה הצריכה לגופה והיה די במה דקאמרי דמשוי הוא. ולענ"ד י"ל בפשיטות דלא היה די במה דקאמרי דמשוי הוא, דאם משוי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה שפיר היה פטור והוצרכו לומר דהוי מלאכה הצריכה לגופה. ואל תשיבני הרי אמרינן הא והא רבי יהודה ור"י בשבת ק"ה ע"ב ס"ל דאפילו מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, דהרי תוס' כתבו ולכ"ע חייב דהוי מלאכה הצריכה לגופה, והיינו אפילו למ"ד דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, וזה פשוט. ומה שפירש בו אחינו הנ"ל הוא פירוש זר ורחוק ויפה עביד דמסתפי לומר כן.

וגם מה שהקשה על לשון התוס' שכתב ולכ"ע חייב הא בשביתת בהמתו ליכא שום חיוב, עיין שבת קנ"ד ע"א במזיד נמי לא מחייב וכו' בלאו נמי לא מחייב דהו"ל לאו שניתק לאזהרת מיתת ב"ד וכו', ועיין רמב"ם פ"כ מה' שבת ה"א.

והא וודאי לק"מ דהרי במכות י"ג ע"ב איתא להדיא לחד מ"ד דלוקין על לאו שניתק לאזהרת מיתת ב"ד. ואי קשיא על לשון התוס' מ"ש דלכ"ע חייב, דאטו הך מ"ד כולי עלמא הוא, ונע"ק.

למ"ד שבת זמן תפילין הא דאסור לצאת בהם

ג) **ומה** שהקשית בשבת דף ס"א ע"א דאמרינן ולא בתפילין אמר רב ספרא לא תימא וכו' אלא אפילו למ"ד שבת זמן תפילין הוא לא יצא דילמא אתי לאתויי ברה"ר, וק"ל אפילו אם מוליכה ברה"ר נמי יהיה מותר דטעה בדבר מצוה הוא וכדאמרינן סוכה מ"ב ע"ש. ואינני רואה בזה שום קושיא דהתם שאני שהולך לעסוק במצוה אבל הכא אינו הולך לעסוק במצוה וזה ברור.

דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופה ומקומה

ד) **ומה** דקשיא לך בשבת מ"ד ע"א דאר"י אמר רב מטה שיחדה למעות אסור לטלטלה, וכתבו תוס' ד"ה מטה שיחדה דאפילו לצורך גופה ולצורך מקומה אסור ע"ש, והרי בשבת קכ"ד ע"ב אמר רב מכבדות של מילתא מותר לטלטלן בשבת אבל של תמרה לא וכו', במאי עסקינן אילימא לצורך גופה ולצורך מקומה בהא לימא רב דאסור בשל תמרה והא רב כרבא ס"ל דאפילו דבר שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופה ולצורך מקומה ע"ש, וא"כ הכא דאליבא דרב קיימינן דס"ל כרבא דמלאכתו לאיסור לצורך גופה ולצורך מקומה מותר לטלטל למה יהיה לדידיה אסור לטלטל מטה שיחדה למעות לצורך גופה ולצורך מקומה אע"פ דהוי מלאכתו לאיסור, ועיין תוס' שבת ל"ה ע"א, עכ"ד בתוספת ביאור.

ולענ"ד נראה פשוט דהא דדבר שמלאכתו לאיסור מותר בטלטול לצורך גופה ולצורך מקומה, היינו בדבר שמלאכתו לאיסור סתם אבל עושין ממנה גם תשמיש היתר לכן שרי לצורך גופה ולצורך מקומה, אבל מטה שיחדה למעות הרי כתבו תוס' דף מ"ד הנ"ל דאין עושין ממנה שום תשמיש וכמו חצוצרות לכן אפילו לצורך גופו ומקומו אסור, כן נראה פשוט. ועיין תוס' שבת י"ט ע"ב סד"ה הני כעין זה.

אבל אנכי הקשיתי דלקמן דף קכ"ד משמע דרבה פליג ארב וס"ל דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו הוא דשרי אבל לצורך מקומו לא ע"ש, והרי בשבת כ"ב ע"א אמרינן דכל מילי דמר הייגו רבה בר נחמני עביד כרב בר מהני תלת דקחשיב התם. ושוב נזכרתי דבשבת דף מ' ע"א אמרינן כחומרי דרב עביד כקולי דרב לא עביד ול"ק מידי.

בסוגיא דלמיתה נתרבתה ולא לקנס

ה) **ושוב** עמדת בכתובות מ"ד ע"ב אמר קרא למיתה נתרבתה ולא לקנס, ותמהת למה לא קאמר גם ולא למלקות דקושית הגמ' היה אף אמלקות. כבר עמד בזה בשמ"ק שם, ואולי יש לומר דמלקות הוי בכלל קנס, דמצינו כה"ג דמקרי ממון מלקות עיין כתובות מ"ו ע"א רב פפא אמר מאי בעל לוקה דקתני התם ממון.

וגם י"ל דכיון דאמר ולא לקנס ממילא ידענא דלמלקות נמי לא אתרבתה, דהרי לחד מ"ד בכתובות נ"ב ע"א בקנס ומלקות אמרינן ממונא משלם מילקא לא לקי משום דקס ליה בדרבה מייה, אלמא דקנס חמור ממלקות, ואפ"ה לא עבדינן ליה בקנסא כ"ש דלא עבדינן ליה במלקות הקל.

ואם תשיבני דהוא דלא כהלכה דקי"ל כר"י שם דלוקה ואינו משלם קנס, ועיין רמב"ם פ"א דנערה ה"י ע"ש. י"ל איפכא דהרי הא דלוקה ואינו משלם יליף ליה לר' יוחנן מקרא ואי לאו קרא הו"א דקנסא משלם ואינו לוקה, דסברא חיצונית מכרעת דקנסא חמיר דאל"ה נ"ל קרא, וא"כ לדידן כ"ש דניחא דכיון דקאמר ולא לקנס ממילא ידעינן ולא למלקות.

ובזה מיושב מה דקשה לכאורה דהול"ל ולא למלקות וידעינן ממון ג"כ דמצינו דקרי ליה לממון מלקות כנ"ל, ולפמ"ש ניחא דכיון דמלקות קיל מקנס הו"א דמלקות דוקא ליכא וקנסא משלם כיון דקי"ל קס ליה בדרבה מייה ולא ידעינן דקנס ליכא מהא דמלקות ליכא.

ובזה יתיישב גם מה שמדקדק הפנ"י שם דאמאי לא קתני בתתני' ואינו לוקה, ובפשיטות י"ל דלא קאמר בתתני' רק דינים הנוהגים בה ולא בו, וכל המעיין היטב בפנים יבין. ולהנ"ל י"ל דכיון דקתני דאינו משלם קנס ממילא ידעינן דמלקות נמי ליכא, וא"ש.

ומענין לענין באותו ענין יש לעיין בתוס' ישנים לעיל דף ל"ו ע"ב היולאת משוס שם רע פשיטא וכתבו תו"י נ"ל דמצינו לפרש בת סקילה דקס ליה בדרבה מייה וכו' ע"ש, ולע"ק איך שייך לומר כאן קס ליה בדרבה מייה הא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה ואין ב' עונשין בחד גופא, וצ"ע כעת.

ועתה אחי אהובי צלח ורכב ולמוד באה"ר כחפץ אחיך הנאמן הדוש"ת באה"ר ועזה,

בנציון בלוהם בלאאמו"ר
הגאון מאוה"ג שליט"א

סימן ל"ג

בדברי הר"ן דנבילה חמור משבת משום דהוי ריבויי לאוי והא שבת עול"ת הוי

כשמוע קול שופר, יוחק לחיים טובים בספר, מע"כ אהובי ידינ"פ הרב הגאון חריף ובקי, אור הברקי, סיני ועוקר הרים, נודע בשערים, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, כקש"ת מו"ה **פנחם צימעטבוים** שליט"א, ראב"ד דעואב"י גראסווארדיין יצ"ו, יהי נועם ה' עליו.

גי"ה לנכון הגיעני וכירך לקחתי וכירך לו אשיבנה ברכת השנים, דשנים ורעננים, בתוספת כח ורב אונים, עדי נעלה לציון ברננים, ועתה באתי עד"ת, והנה זה רבות בשנים אשר רב אחי הגאבד"ק האנשוויטץ נר"ו אף הוא הי' מתכוין להקשות ע"ד הר"ן בסוגיא דמאכילין קל קל שחידש בנידון הראב"ד דעדיף טפי לשחוט בשבת מלתת לו נבילה משוס דריבויי לאוין חמירי מחד איסור חמור, והקשה הא שבת עשה ול"ת ואם כן אכתי שבת חמור מנבילה, וכל שכן דתקשי למ"ש חת"ס יו"ד סימן רנ"א דאיסור עשה דשבת נמי בכרת אם כן וודאי דשחיטה בשבת חמור מנבילה.

והנה מה שהוסיף דכל שכן דתקשי לדברי חת"ס אין לו שחר, דהרי עינינו רואות דדעת הר"ן דריבויי לאוי דנבילה חמור מלאו דשבת שהוא בכרת ואם כן כמו כן חמור מעשה דשבת שהוא בכרת, ואין זה שהוא בכרת חומר כלל לדעת הר"ן ולא הוסיף בזה כלום, רק הא קשיא בפשיטות הא שבת עשה ול"ת ואם כן גם בשבת איכא ריבויי איסורים. והנה למ"ש מהר"מ לובלין שבת קל"ב בדעת התוס' שם דשבת ל"ה עשה ול"ת וודאי דלק"מ, אלא דדברי מהרמ"ל תמוהים שהם נגד תוס' שבת ס"ט סע"א ד"ה דידע דמבואר להדיא דשבת עשה ול"ת והוא פלאי. [ועי' לקמן בסי' ק"ב].

ומה שנ"ל בזה לפמ"ש תוס' בילה כ"ה ד"ה בחזקת ושבועות כ"ד ד"ה האוכל דבנבילה איכא גם איסור עשה אינו זבוח, ועיין פמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה ע"ש, ואם כן לפי זה נבילה נמי הוי עשה ול"ת ואין שבת חמור מייה במה שהוא עשה ול"ת, ואכתי אדרבה נבילה חמור משוס שיעבור כמה פעמים על עשה ול"ת ויהיה ריבויי איסורין טפי משבת דליכא רק ב' איסורין לכל היותר וז"פ.

ועפ"ד תוס' אלו תירלתי קושית רב גדול אחד נ"י [עי' בספרו אות ציון ערך איסור חל על איסור שהביא כן מאחיו מוהרי"ץ אבדק"ק האנשוויץ] שהקשה לי לדעת הש"כ יו"ד סימן ל"ג דנקובת הושט ל"ה נבילה מחייס רק טריפה ודלא כהמחבר שם, א"כ האיך אפשר דלאחר מיתה יהיה נבילה האיך חל איסור נבילה על איסור טריפה והא אין איסור חל על איסור. אמנם לדעת תוס' א"ש דכיון דנבילה הוי עשה ול"ת שפיר חל דהוי חמור על קל ולק"מ. ואולם כעת נזכרתי בהפמ"ג ריש סי' כ"ט שכתב דבטריפות איכא נמי איסור עשה ע"ש ואם כן הדרא קושיא לדוכתא ונע"ק ואכ"מ.

אלא דאי קשיא הא ק"ל דלמה בטבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, נהי נמי דטבל חמור דבמיתה מ"מ הרי לדעת תוס' המזכר איכא בנבילה עול"ת ואית ביה ריבויי איסורין וא"כ טפי עדיף להאכילו טבל דהוי רק חד איסור, ונע"ג.

ואף גם זאת לא זכיתי להבין מ"ש בספר תוס' יו"כ דטבל ושביעית הוא משנה שא"ל דמטבל ונבילה ידעינן לה כיון דטבל חמור מנבילה דהוי איסור לאו כש"כ דחמור משביעית דהוי איסור עשה דקיל מאיסור לאו, ומכח זה העלה דאיסור עשה חמור מאיסור לאו, והביא דברי הרמב"ן בחומש פרשת יתרו בפרשת זכור את יום השבת דמ"ע שהוא מאהבה גדולה ממצות ל"ת שהוא מיראה ולכך אמרו דעשה דוחה ל"ת ע"ש, ועכ"פ מבואר מדברי התוס' יו"כ דשביעית דהוי

איסור עשה חמור מגזילה דהוי איסור לאו, ולפמ"ש הוא פלאי הא בגזילה איכא עשה ול"ת ואם כן וודאי דחמור משביעית ולל"ע.

ומיהו בלא"ה דברי תוס' יו"כ וכמו כן דברי הרמב"ן הם אבי אבות התימה, דמה יענו ביום שידובר בו סוגיא ערוכה ביבמות ז' ע"א דקאמר אטו עשה דוחה ל"ת לאו ל"ת חמור מיניה וכו', הרי שלך לפניך דל"ת חמור מעשה ואפ"ה גילתה תורה דעשה דוחה ל"ת, ולע"ג כי כולו מוקשה. ומצאתי בגליון הש"ס להגרעק"א יבמות ז' בזה. ובר מזלי' אגא שכבר קדם וזכה בזה ביד מלאכי סימן תקט"ו ודחה לדברי רמב"ן ע"ש. ואני אומר הדבר יצא מפי קדוש הרמב"ן זי"ע ולריכים אנו למשכוני נפשי' אדרב, ומרים הוה אמינא דעיין רש"י יבמות שם שכתב לאו ל"ת חמור מינה שהרי לוקין עליו ע"ש, וא"כ למ"ש היד מלאכי בעצמו סימן שע"ח דלאוין שלוקין עלי' חמירי מלאוי שאין לוקין עליהם (והוא דלא כהרשב"א שהביא פמ"ג בפתיחה כוללת ח"א אות ו' שכתב ממש היפוך מזה, ועיין בהגהות מל"מ פ"ה מיסוה"ת שכ"כ, וטעמו לענ"ד משום דבאלו שאין לוקין י"ל דהאי טעמא דלא סגי ליה במלקות משום דחמירי וכסברת סמ"ג גבי מעביר זרעו למולך שהביא מהרש"א בסנהדרין ס"ד ע"ש ואכ"מ, [ועי' לקמן בסימן רי"ט]), אם כן יש לקיים במאמרו של קדוש ה' הרמב"ן ז"ל דכוונתו רק דעשה גדולה מלאוין שאין לוקין עליהן, אבל מלאוין שלוקין עליהם לא, וביבמות שם קאמר דל"ת חמור מיניה בלאוי שלוקין עליהם. ועפי"ז גם דברי תוס' יו"כ הנזכר לדקו יחדיו למ"ד יומא ל"ו דגזילה הוי לאו הניתק לעשה ואין לוקין עליו, ואם כן עשה דשביעית שפיר חמור מיניה. אלא דלא קי"ל כהך מ"ד, וגם זולת זה דוחק לומר כן בכוונת הרמב"ן שהרי זה לשון קדשו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת ומפני זה יהיה העונש במלות ל"ת גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושין בו דין במ"ע כלל אלא במורדין כגון לוגב וציית איני עושה, סוכה איני עושה שמכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו עכלה"ק, הרי דמיירי בל"ת שלוקין עליהם והדק"ל.

אבל אני חפץ בהצדקו ולאומר הנושא י"ל דודאי מצד סברא חילוה ל"ת חמור מעשה מהאי טעמא שכתב רש"י שהרי לוקין עליו, אבל התורה גילתה נגד סברא זו במה שהתורה אמרה דעשה דוחה ל"ת, והיינו דאמרינן התם לאו ל"ת חמור מיניה מצד הסברא ואפ"ה דוחה ואם כן עכ"פ דעשה חמורה דוחה גמי ל"ת שיש בו כרת דמה לי איסור רבה ומה לי איסור זוטא, ואם כן לפי"ז נכונים דברי קדוש ה' הרמב"ן דבאמת ה"ט דעשה דוחה ל"ת משום דעשה גדולה מל"ת כנ"ל.

אבל בלא"ה אני תמה על תמיהתו, דאכתי ליכא בשבת רק ב' איסורים דהיינו עשה אחת ול"ת אחת ובגזילה אם יצטרך חולה לג' וד' או יותר זיתים יעבור על ג' וד' לאוין ויותר ואכתי גזילה מצד ריבוי לאוי חמיר משבת, ומה דק"ל בדברי הר"ן דדילמא החולה א"ל לזיתים הרבה רק לזית א' ותקשי לסברתו ואמאי מותר לשחוט, הנה כבר עמד בזה התשב"ץ מ"ג סימן ל"ז וז"ל, ועוד שהרב ז"ל נתן דבריו לשיעורין שאם החולה הזה א"ל אלא לכזית דלא עבר אלא חד לאו היינו ממירין לו איסור גזילה ואין זה מדרכי התורה עכ"ל.

ועפ"ד הר"ן הנ"ל אמרתי דבר נחמד לישב קושית תוס' בנדרים ל' ע"ב דאמרינן בנטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא נטולה מן היהודים לכשתתגרש דל"מ הפרתו אלא לעצמו, והקשה תוס' האיך חל נדרה על תשמיש יהודים אחרים בעודה אשת איש והא אין איסור חל על איסור ע"ש. ונלענ"ד דהנה הקשו הראשונים בנדרים ט"ו האיך נדר חל לבטל מצוה גימא דעשה דוחה ל"ת דנדר, ותירלו דנדר הוי עול"ת ל"ת דלא יחל דברו ועשה דכל היוצא מפיו, ועיין ברשב"א שם ובספר החינוך להרא"ה פ' יתרו. ולפי"ז לדעת הר"ן הנ"ל דריבוי איסורים חמירי ממד איסור חמור, אם כן נדר דהוי עשה ול"ת שפיר חל על א"א דחמור מטעם דהוי חמור על קל וא"ש. והנה התוס' שם מי' דחל מטעם כולל מיגו דחל על בעל חל גמי על אחרים והקשו לנפשי' למ"ד כולי פרקי' ר' יוסי ור"י ל"ל איסור כולל ביבמות ל"ב ע"ש, ולפמ"ש גם זה א"ש דהרי אמרינן חולין ק"א דר"י נהי דאיסור כולל גרידא ל"ל אאיסור חל על איסור, איסור כולל באיסור חמור אית ליה ע"ש, ואם כן אף לר"י שפיר נדר חל על א"א בכולל מטעם חמור על קל וא"ש לחדודי.

כל זה כתבתי לפי הבנתו בדברי הר"ן וכן הבינו גדולי אחרונים ז"ל, אבל לפענד"ע כונה אחרת בדברי הר"ן ורוח אחרת עמו ואין כונתו כי הרבה איסורים קלים חמירי מחד איסור חמור, רק כונתו הרלויה דטפי עדיף לחלל שבת ולשחוט דאז לא יעשה איסור רק פעם אחת ולא יהיה שונה ומשלם באולתו משיאכל החולה גזילה שיעשה איסור כמה פעמים ועבר עבירה ושנה בה. ואם כנים דברים אלו אז יתרועעו אף יסורו כל הקושיות הסועריס ע"ד הר"ן, דקושיא הנ"ל לק"מ דנהי דשבת עול"ת מ"מ לא עבר עבירה זו רק פ"א ובגזלה הוא שונה באולתו, וגם קושיתי הנזכרת א"ש דאף דגזלה עשה ולא תעשה מ"מ הרי אינו עובר אגזילה

יותר פעמים מבטבל דהכא והכא אינו שונה באולתו, וכיון דטבל איסור חמור שפיר מאכילין אותו נבילה ולא טבל, ולק"מ כנלע"ד נכון.

ודעת לנכון נקל לישב בזה קושית שעה"מ פי"ד ממאכלות אסורות הי"ז שהקשה ע"ד הר"ן מנזיר מ"ז ופסקוהו הרמב"ם פ"ו מהלכות נזירות הי"ג בכהן ונזיר שפגעו במת מצוה יטמא נזיר אע"פ שסותר ימים הראשונים וכו' ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם ע"ש, והקשה נהי נמי דכהן קדושתו חמורה שהוא קדושת עולם מ"מ הרי נזיר חמיר טפי דאית ביה הרבה לאוין דנזיר שטימא עצמו לוקה ד' כמ"ש הרמב"ם פ"ה דנזיר הכ"א וריבוי לאוין חמיר ממד איסור חמור ואם כן אמאי יטמא נזיר ולא הכהן ע"ש. ולפמ"ש א"ש, דאף דבנזיר איכא ריבוי לאוין, מ"מ הרי אינו עובר עליה רק בפ"א ולא שונה באיולתו, לכן מוטב שיטמא הוא ולא יטמא כהן שקדושתו קדושה חמורה קדושת עולם, ואתי שפיר.

ובשעה"מ שם תירץ קושייתו דבנידון הר"ן עובר בזה אחר זה על הרבה לאוין משא"כ בנזיר וכהן שעובר אריבוי לאוין בב"א ע"ש, ויש להעמיס בדבריו כמ"ש אני למעלה בכונת הר"ן, אבל המעיין היטב יראה כי לא מחשבותי מחשבות השעה"מ, אבל גם בדבריו יתיישב קושיתו הנ"ל דה"נ בשבת עובר אעשה ול"ת בב"א משא"כ בנבילה.

ומה שנ"ל עוד בישוב קושית השעה"מ הנ"ל, דהר"ן לא אמרה למילתיה רק למה דקי"ל דפקוח נפש הוא דחוי ולא הותרה כמ"ש הרמב"ם רפ"ב מהלכות שבת, ועיין כ"מ שם בשם הרשב"א והר"ן, ובר"ן בילה י"ז מבואר להדיא דס"ל דפק"נ בשבת דחוי ולא הותרה ועי' מג"א שכ"ח סק"ט ויו"ד, אבל אי פקוח נפש הוא הותרה אין לדון כלל אם לעבור על איסור חמור או על ריבוי לאוין וכדאמרינן יומא ו' ע"ב לענין טומאה בציבור דאם הוא דחוי מהדרינן אחר בית אב דטהורים ואם הוא הותרה לא מהדרינן אטהורים, וחד טעמא אית להו עיין כ"מ שם, ואם כן לפי זה במת מצוה דהוי הותרה כמ"ש רש"י ברכות כ' ד"ה שוא"ת עדיף דמעיקרא כשניתן ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב וכו' ע"ש ובפנ"י, ואם כן אף דבנזיר איכא הרבה לאוין מ"מ עדיף טפי שיטמא נזיר ולא כהן שקדושתו חמורה קדושה עולמית והבן (ועי' שו"ת בית שערים או"ח סי' קי"ב).

ומידי דברי בענין זה נסתפקתי בהאי דינא דמאכילין הקל קל תחילה, אם עבר והאכיל החולה האיסור החמור האיך הדין, מי נימא כיון דיש לו הקל החמור עומד באיסורו ועבר המאכילו אלפני עור, או דילמא כיון דאם לא היה כאן האיסור הקל היה מותר להאכילו החמור שוב נקלש האיסור לגבי החמור ופטור, ול"ע. והוא ספיקו של הגאון מו"ה ר"י מדוקלא זללה"ה שבשואל ומשיב [מהדורא ד' ח"א סי' מ"ב] שהביא בספר ילקוט הרועים אות מאכילין הקל קל. ולכאו' נראה דיש לדקדק דקאמר מאכילין קל קל ולא קאמר על החולה יאכל הקל הקל, וכבר עמד בזה בתוס' יו"כ, ומזה משמע לכאורה שאם עבר החולה ואכל החמור לא עביד איסור, ואל תתמה ע"ז שהרי אפילו בהני תלתא שהדין יהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג אין לוקין כיון שעשה באונס כמ"ש רמב"ם פ"ה מיסוה"ת (ונהי שצריך לבחור בהקל מ"מ אינו חייב על החמור), ורק על המאכילו רמיא דלא מיספי ליה החמור ולהיות בוחר הרע במיעוטו ולתת לו הקל תחילה ולכן נקט מאכילין הקל הקל. שו"מ בספר קול סופר בסוף הספר בחי' לסוגיא זו אות כ"ה שכ"כ ע"ש דפח"ת. ומעתה לפי זה כיון דאם עבר החולה ואכל החמור לא עביד איסור, אם כן אף אם עבר המאכיל וספי ליה לא עבר אלפ"ע, וכמ"ש טו"ז סימן קט"ן סק"ג דהיכי דהמלוה אינו עושה איסור בלקיחת הרבית אף הלוה אינו עובר בתתו לו ע"ש וה"נ דכוותיה וי"ל.

והאל הנקדש בצדקה, יחדש עלינו שנה טובה ומתוקה, ויראינו מתורתו נפלאות, עדי יחוש ישועות הניבאות, כנפשו הטהורה ונפש תדרשנו לטובה, ושלום תור"ה באהבה, ידידו מוקירו ומכבדו, כרום תפארת הודו, מצפה לתשובתו הרמתה, כי לזאת נפשי אותה, איש צעיר דך ונכלם, בן גאון ח"ק רב עמרם,

בן ציון בלום

סימן ל"ד

תשובת הגאון ר' פנחם סג"ל צימעטבוים הי"ד ראב"ד דק"ק גראסווארדיין מכת"י

ב"ה גראסווארדיין יצ"ו, יום ב' לסדר ויצא תרס"ב לפ"ק.

החוה"ש וכט"ס לכבוד הר' האברך כמדרשו החו"ב משנתו קב ונקי יפה נוף חו"ש זית רענן וכו' כש"ת מו"ה **בן ציון בלום** נ"י.

אחדשה"ט, הנני להודיעו שמכתבו קבלתי זה זמן כביר, ומחמת גודל טרדותי שים לי בימים הללו לא הי' ביכולתי להשיב, אמנם בשבוע העברה קבלתי את מכתבו שנית וגו בקש ממני עוד מדוע לא השבתי לו, ע"כ לקחתי לי מעט פנאי לעיין בדבריו הנאמרים בהשכל ודעת בסוגיא דקל הקל, ואכתוב לכת"ה נ"י מה שעלה ברעיוני במעט עיון מדברי עברו בין בתרי אמרותיו.

ראשית דבריו מפלפל על הקושיא ששמע מרב גדול א' על דברי הר"ן בסוגי' שחידש בנידון הראב"ד

דטפי עדיף לשחוט בשבת מלהאכילו נבילה משום דריבוי לאוין חמירי מחד איסור חמור, וע"ז הקשה הא שבת עשה ולא תעשה הוא, וא"כ איכא בשבת ריבוי איסור מלבד שהוא איסור חמור, וא"כ שבת חמור מנבילה עכת"ק. ומעכת"ה מפלפל בזה הרבה.

הנה קושית גדול הנ"ל לא הבנתי אמאי לא הקשה באופן אחר, הא אמרינן בשבת ע"ה ע"ב לרב שחט חייב משום לובע ומשום נטילת נשמה עיי"ש, א"כ איכא בשחיטה בשבת ב' לאוין והוי שבת חמור מנבילה, ולמה צריך להקשות מכח דשבת הוי עשה ול"ת. אולם קשי' הנ"ל לא קשה מידי לפי"מ דאמרינן במנחות ס"ד חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלש בעוקץ אחת

[חסר חלי עמוד]

... **הלא** חטה אחת פוטרת כל הכרי מה"ת, וא"כ נפריש מהטבל חטה אחת לשם תרומה, ואף שיש לצורך עבור החולה אותה החטה הא הוי ח"ש ואין לוקין עליו, ותיכף דטבל זה דנחלקו בו ת"ק וב"ת מיירי בטבל הטבול לתרומת מעשר דשיעורו קצוב מה"ת עיש"ה. ומבואר בחיונך מצוה רפ"ד דטבל הטבול לתרומת מעשר ילפינן רק מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך עיש"ה ובמ"ח שם שמפלפל בזה ויש להאריך בדבריו. וא"כ ליכא אלא חד לאו בטבל ולכך שפיר פליגי אי טבל חמור או תרומה חמורה, ועיין בתוס' יבמות דף פ"ו ד"ה אי מהתם עיש"ה ודוק כי קצרתי.

ועפ"י הנ"ל יש לישב דברי התוספתא בסוגיא דגרסינן שם מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כילד הי' לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה תרומה ושביעית שביעית וכו', והוא תמוה מאוד דאמאי נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה ולא נבילה שהוא בלאו כמו בטבל ונבילה מאכילין נבילה, עיין בשו"ת מהרי"א אסאד או"ח סימן קפ"ה עיי"ש, ובהגהות הגר"א ז"ל הגיה בתוספתא טבל ותרומה תרומה עיי"ש, וגם זה צ"ע לפענ"ד דא"כ פסק התוספתא דטבל חמור מתרומה, ובש"ס דילן הוא פלוגתא בזה ב"ת ות"ק, ואנן פסקינן כת"ק דטבל ותרומה מאכילין טבל כמו שפסק הרמב"ם בפי"ד ממאכלות אסורות ובש"ע או"ח סימן תרי"ח ולא הובא בשום פוסק דבתוספתא מבואר היפך מזה. וגם מש"ס דילן נמי יש לדקדק דסובר בזה כהתוספתא דקתני טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, ואמאי לא קתני נמי תרומה ונבילה מאכילין אותו נבילה דהא מטבל ונבילה לא יכול למילף תרומה ונבילה כיון דהש"ס מביא אח"כ [חסר]

סימן ל"ה

בענין פיקוח נפש דוחה שבת
אי ילפינן לר' עקיבא ק"ו מהלכה

שיל"ת א' לס' מטות תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש אחי אהובי, חמדת לבבי, הגדול בתוב"י, עושה פרי תבואה, חריף בע"פ כש"ת הרב מו"ה **משה נחום** ש"ן אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור קארטע דשופריא וקראתי לשבת עונג ובד"ת כתיב ענה, במה שהעירות בשבת קל"ב ע"א אבל מילה גופא ד"ה דוחה שבת מנלן אמר עולא הלכה ופריך מהא דתניא מנין לפקוח נפש שדוחה שבת ראב"ע אומר מה מילה וכו' דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה שבת ומי ס"ד הלכה קל וחומר מהלכה מי אתי, והא ק"ל לפי מה שכתב הגר"א באלי' רבה פרק ג' דידיס דר"י ורבי עקיבא ס"ל דלמידין קל וחומר מהלכה, וכ"כ בס' באר יעקב יו"ד סי' ס"א, אם כן הרי רבנן דפליגי אדר"א במתני' הוא רע"ק ורע"ק הרי ס"ל דילפינן קו"ח מהלכה ומאי פריך הגמ', ואי דבאמת רק לר"א פריך אבל לרע"ק ניחא לי', זה אינו שהרי בחי' הר"ן כתב להדיא דרק לרבנן פריך דלר"א דיליף מכשירי מילה מקרא שפיר מצי' למילף ממכשירי מילה דפקוח נפש דוחה שבת. והוא הערה נכונה.

והנה אי בעינא למידחי הו"א דהא דרבי עקיבא ס"ל דנין קו"ח מהלכה, היינו דוקא לחומרא כגון בהאי דנזיר נ"ז שיהא הנזיר מגלח על רביעית דם ויצטרך למנות שנית נזירות דטהרה והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו, אבל לקולא כגון הכא דפקוח נפש ידחה שבת גם רע"ק מודה דאין דנין קו"ח מהלכה ופריך הגמרא שפיר. ובהכי הוי א"ש הא דאמרינן מכות י"א דס"ת שתפרו בפשתן פסול דילפינן מתפילין, ותקשי הרי בתפילין גופיה הוי רק הלכה למ"מ ואין דנין ק"ו מהלכה ולרש"י כל הי"ג מדות אין דנין מהלכה עיין גל"ח פסחים פ"א, וכן במ"ש הרא"ש שלהי פסחים דחדש אסור בשל עכו"ס בק"ו מערלה וב"ח יו"ד סימן רל"ג התפלא הא ערלה בחוץ לארץ הלכה ואין דנין ק"ו מהלכה. ולפי האמור י"ל דכיון דבכל הני בספר תורה ובחדש אתי לחומרא שפיר דנין ק"ו מהלכה. וכעין זה מצינו בענין הכללות והמדות שהתורה נדרשת בהן כגון בענין היקש דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, וה"נ אם אין דנין הק"ו מהלכה יצמח מזה קולא ואם דנין יצמח מזה חומרא שפיר דנין ק"ו מהלכה. ואף שאין ראיה לדבר זכר לדבר מיהא איכא אבל זה דוחק.

אבל נ"ל למ"ש בתוס' יבמות פ"ו ע"א ד"ה אף לענין היקש דהיכי דא"א להקישו לגמרי לחבירו אז לא

מקשינן אף מה שאפשר להקיש ע"ש, וה"נ י"ל דהאי דר' עקיבא ס"ל דנין ק"ו מהלכה היינו דוקא אם דבר הלמד יהיה שוה לגמרי להמלמד, כגון התם בגזיר שאם אתה דן ק"ו מעצם כשעורה יהיה הגזיר מגלח ברביעית דם כמו בעצם כשעורה, אבל כאן לענין שגלמוד פקו"ג דוחה שבת ממילה הרי קי"ל דפקוח נפש הוא רק דחוי כמ"ש רמב"ם רפ"ב שבת ועיין כ"מ שם ובר"ן ביצה י"ז ומג"א סי' שכ"ח סק"ט ויו"ד ומילה בשבת הוא הותרה, וכן להיפוך שיש בפקוח נפש מה שאין במילה דמילה אינו אלא ביום וספיקו אינו דוחה שבת ופקוח נפש הוא ביום ולילה וספיקו נמי דוחה שבת, ואם כן אף לאחר שנדון הקל וחומר אי אפשר ללמוד לגמרי מהלכה ולא יהיו הנידונים שוין, בזה יש לומר דרבי עקיבא נמי מודה דאין דנין קל וחומר מהלכה ופריך הגמרא שפיר אי ס"ד הלכה בכי האי גונא ק"ו מהלכה מי אתי, דכיון דא"א ללמוד לגמרי מהלכה אין למידין ק"ו מהלכה אף לרע"ק. ויש להוסיף עוד עפ"י קושיית הרי"ט מיוני שבתוס' יבמות נ"ז ע"ב ד"ה רב לשמואל דאין חופה לפסולות איכא למיפרך מה להצד השוה וכו' תאמר בחופה שאף אחר שתלמוד שקונה אינו קונה בפסולות דבכה"ג שייכא פירכא וכו ע"ש, וה"נ איכא למיפרך דפקוח נפש אף אחר שתלמוד שדוחה שבת לא הוי אלא דיחוי וכל היכי דאיכא למיפרך פירכא כל דהו וודאי אף לרע"ק אין דנין ק"ו מהלכה ופריך שפיר.

אבל באמת אין מקום כלל לקושיתך שהרי רע"ק לא יליף כלל דפקוח נפש דוחה שבת ממילה, רק מקרא דמעם מזבחי תקחנו למות ולא מעל מזבחי כדאמרינן ביומא דף פ"ה, וא"כ לרע"ק לא פריך הגמרא כלל דהאיך יליף פקוח נפש ממילה הא אין דנין ק"ו מהלכה, שהרי רע"ק באמת לאו ממילה יליף לה, ועכ"פ קושית הגמרא רק לראב"ע דיליף פקו"נ ממילה והני תנאי דס"ל כראב"ע בהא, אבל לר' עקיבא באמת לא מקשה מידי, כמו דלא פריך אליבא דר"א לדעת חי' הר"ן שהבאת כיון דמצי למילף דפקוח נפש דוחה שבת ממכשירי מילה דידעינן מקרא וה"נ לרע"ק דכוותי' ולק"מ.

אמנם בגוף דברי הר"ן שכתב דלא פריך לר"א משום דמצי למילף פקוח נפש ממכשירי מילה, הנה במדרש תנחומא פרשת יתרו אי' דר' אליעזר יליף פקוח נפש בק"ו ממילה עצמה וא"כ שפיר פריך לר"א, ומה"ט לעע"ק דברי רש"י בשמעתין ד"ה ביום ואפילו בשבת שכתב ולר"א דאפקי' למכשירין מילה עצמה הלכה היא ופקוח נפש לא אתיא ליה ממילה בק"ו אלא מקראי יליף ליה ע"ש, והרי מבואר דר"א ממילה עצמה אתי' לי' לפקוח נפש, ועוד דהרי שפיר מצי למילף ממכשירין דדוחה שבת לר"א מקרא וכמ"ש ג"כ הר"ן ועע"ק.

וגם דברי הגר"א דרע"ק ס"ל דנין מהלכה נ"ע אצלי מתוס' ר"ה ט' ד"ה ור"י מוסיפין מחול על הקודש מנ"ל, שהקשו הא אמרינן במו"ק דהלכתא לר"י קראי לרע"ק, ותי' דאיצטריך קרא לשבת ויו"ט דלא ילפינן משביעית שהוא הלכה ואין דנין ק"ו מהלכה, ושוב הקשו ע"ז דאמאי לא משני הכי במו"ק לרע"ק ותי' מה שתרצו. ואי נימא דרע"ק ס"ל דנין ק"ו מהלכה לא מקשו התוס' מידי ואמאי נאדו התוס' מתירוץ זה שהוא יותר פשוט ואמת, וא"כ מוכח דס"ל להתוס' דלרע"ק נמי אין דנין ק"ו מהלכה ודלא כהגר"א.

ומאפס הפנאי אמלא כפי קוצר, וכ"ט ממך לא יבצר, כנפשך ונפש אחיך הנאמן הדוש"ת ומצפה להרמת קרנך בלונ"ח,

בן ציון בלום

סימן ל"ו

שאיבת מים מן הבאר בשבת ע"י מכונה המשמיעה קול

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, ידידי אהובי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, מורג חרוץ בעל פיפיות, איש חמודות, במעלות ומדות, מתנהג בחסידות, כמו"ה **שמעון יחזקאל יאקאבאוויטש** נר"ו, אבן יקרה בק"ק סארוואש יצ"ו, [אב"ד וואדקערט].

יקרתו הגיעני, ועל אודות השאלה אם מותר לשאוב מים מן הבאר בשבת ע"י מכונה אשר נייר במכתבו שמשמיע קול, הנה אנכי לא ראיתי עדיין מכונה זו, אך אם כן הוא כאשר ביאר במכתבו לא ידעתי מה זו שאלה, הרי מבואר בטוש"ע או"ח סימן של"ח ס"ו דאם אין שם לא גינה ולא בריכה לשרות בו פשתן מותר לשאוב מים בגלגל אעפ"י שהגלגל משמיע קול לפי שאינו קול של שיר ע"ש, וה"נ דכוותיה. ויש להביא ראיה מגמרא יומא ל"ז ע"א דבן קטין עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה ע"ש, וא"כ אף בשבת ויו"ט נשתמשו בו מהאי טעמא, ומבואר בפ"ג דתמיד מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור, ועיין זבחים כ"א ובתוי"ט פ"ג דיומא מ"י, וא"כ האיך השתמשו בשבת הא איכא משום משמיע קול, אלא ודאי דמשום דאינו קול שיר שרי. ואף די"ל דהתם שאני דהשמעת קול היא רק גזירה דרבנן שמא יתקן כלי שיר וגזירה דרבנן במקדש לא גזרו דאין שבות במקדש, אך דבאמת ז"א שהרי היה אפשר לשאוב מים מן הבור ששקעו בו הכיור לצורך קידוש ידים ורגלים ע"י כלי ולערות מכלי זו אל הכיור וכל

שאפשר בדרך היתר לא התירו שבות במקדש כמ"ש כ"מ פ"ח מהלכות בית הבחירה הובא בקה"י ע"ש, אלא ודאי כדאמרן, וה"נ בנ"ד דכוותיה.

ועוד דכבר הקשה הרשב"א בחי' סוכה נ' דאמאי חליל של בית השואבה אינו דוחה שבת ויו"ט הא ליכא רק שבות דרבנן שמא יתקן כלי שיר ואין שבות במקדש, ותי' דזה רק בדבר שאין תיקונו מצוי ושכיח כ"כ אבל תיקון כלי שיר שהתיקון דבר מצוי אפילו במקדש גזרו כשאינו מעכב ע"ש, וה"נ במוכני דכוותיה דהיה לנו לגזור, ועכ"ח דשרי משום דל"ח השמעת קול. ושוב ראיתי בפר"ח שהביא ג"כ הך דמוכני ודאי דשאני התם דאין שבות במקדש ע"ש ולענ"ד כמ"ש. ואך למה דמבואר בזבחים שם לר"י ותוי"ט שם ובתמיד דכל עצמו של המוכני לא נעשה אלא להשמיע קול ע"ש ועכ"ח דשרי רק משום דאין שבות במקדש, וא"כ אין ראיה משם כמובן.

וגם לדקו דבריו דכאן הוי דשא"מ, שאינו מכוון להשמיע קול רק לשאיבת מים, וכ"מ במג"א רסי' של"ח וסימן ש"א סקל"ה דמותר להניח טבעת חלולה שיש בו אבן שמשמיע קול כיון דלא בעי לי' לקלא ע"ש, אלא דיש להקשות דא"כ מאי פריך הגמ' עירובין ק"ד לרבה דס"ל דהשמעת קול בעלמא שאינו לשיר מותר ממתני' דהתם דשאיבת מים מבור בגלגל אסור דקס"ד שהוא אסור משום השמעת קול, והאיך ס"ד כלל דהוי משום השמעת קול הא הוי דבר שאין מתכוין דלשאוב מים קמכוין ובפרט דהוי רק איסור דרבנן, אך י"ל דלהס"ד ס"ל דמתניתין אתיא כר"י דדבר שאין מתכוין אסור אפילו בגרירה דהוי רק מדרבנן, אבל לדידן דקי"ל כר"ש דדשא"מ מותר וודאי השמעת קול כשאינו מתכוין לשיר מותר.

ויען שגוף הדבר אינו מקבל אריך אקצר, וכ"ט ממנו לא יבצר, כנפשו היפה ונפש ידידו דוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן ל"ז

ספייה לקטן באיסור עשה

שיל"ת אור ליום ב' לס' וטוב לך חיי"ם ברכ"ה ושלו"ם לפק"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, ה"נ ידידי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, חריף ושנון, וריח לו כלבנון, כש"ת מו"ה **שמואל זאב שלעזינגער** נר"ו, אבן יקרה בק"ק אונגוואר יצ"ו.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור מכתבו קארטע דשופריא וקראתי לשבת עונג וגם שמחה בהס למשחה כי אם עיניו ולבו על ספרא דמרא טב שו"ת בית שעריס מאבא מארי מאוה"ג זצ"ל, ובדק ליה בדוקין שבעיון וכי עיסה קושיות לקח, ודרישת הזאב בקשה, ויען כי לעת כזאת חבילי טרדין הקיפו עלי יחד בהקפת כל הראש מבלי יכולת לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה אמלא כפי קיצור ואתו רב סליחה.

הנה עושה פלא דבשו"ת בית שעריס סימן קכ"ח הביא הגאאז"ל קושית השואל למ"ש הגמי"י פכ"ט משבת אות מ' דהא דספי ליה בידים לקטן אסור הוא דוקא בלאו אבל במצות עשה ל"ש ספי ליה בידים אם כן מאי פריך הגמרא מיבמות דף קי"ד מבן חבר כהן שרגיל ליכל אצל אבי אמו עם הארץ אין חוששין שמא יאכילנו תרומה טמאה וכו' אלמא קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו ומה קושיא דילמא תרומה טמאה שהוא באיסור עשה אין מצווין להפרישו אבל נבילות דהוא איסור לאו מצווין להפרישו, והגאאז"ל כתב שלא מצא הקושיא בתה"ד בשם מקום, ומעצמו נר"ו כ' דבאמת כתובה הקושיא בתה"ד סימן קכ"ה, ותירץ לחלק כמ"ש הגאאז"ל, וכפי הנראה שהוא ז"ל ראה התשו' בתה"ד סימן ל"ד שהביא מג"א רסי' רס"ט וסימן תר"מ סק"ג ומחצית השקל סימן תרט"ז במג"א סק"ב שפלפל שם בדינו של הגמי"י לענין להאכיל לקטן קודש קידוש וחוץ לסוכה וביום כפורים, והתשובה שציין מעצמו היא בסימן קכ"ה הובא ג"כ במג"א ומחצית השקל סימן תע"א סק"ז לענין להאכילו מצה בע"פ ע"ש. אך שאני מראשית כזאת הודעתי שאני קטן שאיני יודע להפלאות כאלה ואי דייקינן כולי האי לא חזינן.

ומה שנ"ל בישוב קושית תה"ד הוא, דביבמות שם עביד לריכותא דאי הוי כ' שרצים הו"א משום דשיעורו במשהו, וכתב תת"ם בתשו' או"ח סימן פ"ג דלפי זה לר"ש דס"ל בכל התורה כ"ש למלקות וליכא לריכותא ואייתר קרא דדם וכהניס וע"כ לר"ש למיסר למיספי ליה בידים לא איצטריך דנילף משרצים וע"כ דלר"ש קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו ע"ש, ולפי זה נ"ל למה שהבינו אחרונים בדעת פמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה דבאיסור עשה אפילו בח"ש איכא איסור עשה יעמ"ש הגאאז"ל בתשו' סימן ע"ז (וכד הוינא טליא הבאתי ראיה לזה מפסחים מ"א ב' אבל אני מבעוד יום חייב וכזית נא משחשיכה חייב, ופלא דגבי אני לא זכר שיעור כזית ובאמת רש"י גרס כזית אני, ולפי האמור א"ש לולא גירסת רש"י דאני מבעוד יום אמרינן התם דהוי לאו הבא מכלל עשה עשה גם בח"ש איכא איסור עשה ולכן ל"ק כזית אני, והוא הערה נכונה), ולפי זה באיסור תרומה טמאה שהוא ג"כ איסור עשה גמי אפילו בח"ש איכא

איסור, וא״כ בתרומה טמאה שפיר איכא למילף דקטן אוכל נבילות באמת מצווין להפרישו ואפ״ה אמרינן אין חוששין שמא יאכילנו תרומה טמאה דקטן אוכל נבילות אין בי״ד מצוין להפרישו, וא״כ פריך הגמרא שפיר דכש״כ דבנבלה דהול״ל אין ב״ד מצווין להפרישו, וא״ש. אלא דעדיין לא נושענו בזה שהרי הגמי״י סובר דעשה קיל מלאו לענין זה.

אבל אני תמה בגוף הקושיא דמה קול הרעש הזה הרי כבר הבאתי למעלה דעת הרמב״ם רפ״ז דתרומות דכהן טמא שאכל תרומה טמאה הוא בלאו שאינו לוקה, והא דאוכל תרומה טמאה הוא בעשה מבואר שם שהוא רק בכהן טהור שאכל תרומה טמאה ע״ש, וא״כ מה קושיא וכי הבריתא דבן חבר כהן לא מצי מיירי אף בכה״ג שבן חבר כהן הוא טמא והלא בקטן ותינוק מיירי שא״י לשמור עצמו בטהרה, ואדרבה אמרינן בחולין פ״ו שדרכו של תינוק לטפח ורוב תינוקות מטפחין באשפה ששרצים מצויין שם ונטמא גופו, ובכה״ג אם יאכל תרומה טמאה הרי הוא באיסור לאו לגדול כמו בנבלה ופריך הגמרא שפיר.

ואם אמור יאמר מעלתו נר״ו דאכתי הקושיא במקומה עומדת שהרי בתרומה טמאה אם אכלה בטומאת הגוף נהי שהוא בלאו מכל מקום הרי אין בו מלקות מה שאין כן בנבלה דמקלות נמי איכא ואכתי נבילה חמורה ומאי פריך הגמרא מתרומה טמאה אנבילה, ואף אני אשיב אמרים לו דכבר הביא פרי מגדים בפתיחה כוללת ח״א אות ו׳ בשם רשב״א דלאוין שאין לוקין חמירי מלאוין שלוקים עליהם, ואולי טעמו משום דבלאו שאין לוקין עליו י״ל דה״ט משום דלא סגי ליה במלקות משום דחמירי וכסברת סמ״ג גבי מעביר כל זרעו למולך שהביא מהרש״א סנהדרין ס״ד גם לענין אין עונשין מן הדין ע״ש. הן אמת דבספר יד מלאכי סימן שע״ח כתב להיפך דלאוין שלוקין עליהן חמירי מלאוין שאין לוקין ע״ש וכ״מ ברש״י יבמות ז׳ שהבאתי למעלה אהא דאמרינן אטו עשה דוחה ל״ת לאו ל״ת חמור מיניה ופירש״י שהרי לוקין עליה ע״ש, ומשמע דרש״י נמי ס״ל דלאוין שלוקין חמירי דאל״כ לא הול״ל משום דלוקין עליה דהרי אם אין לוקין עלי׳ כל שכן דחמירי טפי, אלא ודאי דלרש״י לאוין שלוקין עליה חמירי. אבל מ״מ על הגמי״י אין קושיא דאיהו מצי סבר כרשב״א דלאוין שאין לוקין חמירי ולק״מ.

אבל הגאון מאז״ל לחלק יצא בין מ״ע דבזה אין מצווין להפרישו כסברת הגמי״י אבל באיסור עשה בתרומה טמאה שפיר בי״ד מצווין להפרישו, והוא וודאי חילוקא דרבנן, ומעלתו כתב דגם בתה״ד כתב לחלק כן וזה ברור ולדק דביטול מ״ע ואיסור עשה הם שני ענינים נפרדים. אבל בספר תוס׳ יו״כ למהר״מ חביב יומא פ״ג הקשה בהא דאמרינן התם דמי שאחזו בולמוס ויש כאן לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית, והקשה שהוא משנה שא״ל דמטבל ונבילה ידעינן לה דכיון דטבל חמור מנבילה דהוי איסור לאו כל שכן דחמור משביעית דהוי איסור עשה, ומכח זה העלה דאדרבה איסור עשה חמור מאיסור לאו, ונסתייע מדברי הרמב״ן בחומש פרשת יתרו שכתב דמ״ע שמקיים מאהבה גדולה ממצות ל״ת שמקיים מיראה דאהבה גדולה מיראה ולכך אמרו עשה דוחה ל״ת ע״ש. עיניך הרואות שנתערב לו ענין ביטול מ״ע וענין איסור עשה והיו לאחדים בידו, ולפי האמור דברי הרמב״ן אין להם ענין כלל למ״ש הוא ז״ל. ואולי כונתו דאפילו במ״ע כתב רמב״ן שגדולה ממצות ל״ת וכל שכן איסור עשה, אבל לא משמע כן בדבריו שם.

ועפ״י אלה הדברים אשר דיבר משה רבינו הרמב״ן ז״ל נראה לי לפרש מחכז״ל גדולה תשובה שדוחה ל״ת שבתורה, והוא פלא דמה רבותא דתשובה בזה הא בכל התורה אמרינן עשה דוחה ל״ת ולדעת הכריתות אפילו ל״ת שיש בו כרת. ובתשו׳ שתי הלחם למהר״מ מאגיז ובספר תוס׳ יו״כ יומא פ״ה גם שניהם אמרו דבר אחד דהו״א דעשה דתשובה כיון דבא ע״י פשיעה שחטא לו ית׳ לא דחי וכמ״ש תוס׳ עירובין ק׳, קמ״ל גדולה תשובה דאפ״ה דחי ע״ש. ויש לפלפל בזה עפ״ד נודע״ת אהע״ז סימן קמ״א וחידושי רעק״א כתובות מ׳ שני גדיאים מתנבאים בסגנון אחד דהיכי דאין מציאות לעשה אלא ע״י פשיעה מודו התוס׳ דדחי ל״ת, וא״כ בתשובה נמי א״א לעשה דתשובה רק ע״י פשיעה ופשיטא דדחי ל״ת ואכתי מה רבותא דתשובה. אך אין משיבין על הדרוש, אבל לדברי קדוש ה׳ הרמב״ן א״ש, דודאי שאר מ״ע שעושה מאהבה פשיטא דדוחה ל״ת שמקיים מיראה דגדולה אהבה מיראה, אבל תשובה דאיכא נמי תשובה מיראה הו״א דלא דחי ל״ת דהא תרווייהו מיראה ומאי אולמא דעשה מהל״ת דתדחה להל״ת, ולז״א גדולה תשובה דאפילו אם היא מיראה דוחה ל״ת, והוא ביאור נכון לפק״ד.

אבל על הראשונים אנו מצטערים דדברי הרמב״ן ז״ל כל אשר יבא בתוכם יתמה, דמסוגיא דיבמות ז׳ הנ״ל מוכח להדיא דל״ת חמור מעשה, וכבר עמד בזה בספר יד מלאכי סימן תקט״ו ודחי ליה דברי הרמב״ן ובהגהות גליון הש״ס להגרעק״א יבמות שם, ועיין במחצית השקל סימן תרט״ז הביא בשם תה״ד סימן ל״ד שכתב ואיסור לאו חמור מעשה כדאיתא פ״ק דיבמות בשמעתין דעליה וכו׳ ע״ש, והיינו סוגיא דיבמות הנ״ל. ולמ״ש בסימן קכ״ה לחלק בין ביטול מ״ע לאיסור עשה אין ראיה מסוגיא דיבמות, דהתם קאי בביטול מ״ע ואיהו קאי באיסור עשה, אם לא שנאמר

דקמייתי ראיה לענין קידוש וחוץ לסוכה דהוי נמי ביטול מ״ע, וכעת אינו תמ״י, ועמ״ש בזה לעיל בסימן ל״ג. אמנם האמת יורה דרכו דהמעיין ברמב״ן ירואה כי שפתיו ברור מללו דלענין עונש וודאי ל״ת חמור שהוא מורד במצות המלך ית״ש, ומ״מ כשמקיים העשה שכרו מרובה מקיים הל״ת דאינו מגיע לו שכר כ״כ במה שאינו מורד ולהכי עשה דוחה ל״ת, ובזה דברי הרמב״ן והגמי״י ותה״ד נדקו יחדיו, וגם מגמרא יבמות הנ״ל ל״ק כמובן.

אבל מה שנל״ע בסוגי׳ דיבמות הנ״ל לפי מ״ש החת״ס או״ח סימן פ״ג דאפילו אי בעלמא שפי ליה בידים אסור מ״מ בנדר ושבועה דקיל שכן ישנו בשאלה אפילו שפי ליה בידים שרי. ועיין בר״ן נדרים ל״ז ע״א ד״ה בקטן דהוי האי מודר קטן דאע״ג דקטן אוכל נבילות אין ב״ד מצווין להפרישו אפ״ה לא שפינן ליה בידים וכשמלמדו הרי הוא מהנו ע״ש. ומבואר דאף בנדר דאיתא בשאלה שפי ליה בידים אסור ודלא כחתס סופר וצ״ע. אם כן הרי מבואר בנדרים דף נ״ט ע״א דתרומה קודם שבא ליד כהן נמי מצי למיתשל עלה ולפי זה מאי פריך הגמרא מתרומה טמאה דילמא בתרומה טמאה דקיל דאיתא בשאלה הוא דאין בית דין מצווין להפרישו ובפרט דמיירי בתרומה טמאה קודם שבא ליד כהן שהרי היא עדיין ביד אבי אמו ע״ה (וכל שכן דתקשי לשיטת הר״א ממיץ בנדרים שם דגם לאחר שבא ליד כהן איתא בשאלה ולמ״ש נובי״ת יו״ד סימן קנ״ד גם דעת הרמב״ם הוא כן ודלא כב״מ פרק ד׳ מתרומות הל׳ ז׳ שנסתפק בזה) אבל בנבלה דאין היתר לאיסורו שפיר אמרינן דמצווין להפרישו. אמנם הדבר נכון, דהרי בגמרא פריך לר׳ יוחנן דבעי למימר קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו, ור׳ יוחנן הוא מארי דתלמודא דירושלמי והכי תנן בירושלמי דמאי פ״ז ה״ו אמר הר״ז תרומה אפילו בתוכ״ד אינו חוזר בו אדם נשאל על הקדשו ואין אדם נשאל על תרומתו, וכתב במראה פנים דפליג על תלמודא דידן נדרים הנ״ל דאמרינן דתרומה ישנו בשאלה ופריך הגמרא שפיר לר״י (אך שהמראה פנים הגיה תמורה במקום תרומה כדי להשוות המחלוקת והוא פלאי להמעיין שם). ובהכי י״ל קושית תוס׳ יבמות שם ונדה מ״ו שהקשו דביבמות בעי למימר לר״י דקטן אוכל נבילות בי״ד מצווין להפרישו ובנדה שם אמרינן אליבא דר״י ביתומה שנדרה בעלה מיפר לה ממנ״פ אי דאו׳ קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו. ולפי האמור א״ש דבעלמא וודאי ר״י ספוקי מספקא ליה אבל ביתומה שנדרה דנדר אי׳ קל שכן ישנו בשאלה בהא פשיטא ליה דלר״י נמי קטן אוכל נבילות אין בי״ד מצווין להפרישו, כנלע״ד נכון.

וביישוב קושית התוס׳ הנ״ל עלה בדעתי עוד לפמ״ש הפמ״ג בספרו תיבת גימא עה״ת פרשת יתרו דאשה מותרת בח״ש איסור, דאשה קילא טפי מאיש רק דילפינן בכמה דוכתי מאיש או אשה כי יעשו מכל חטאת וכו׳ דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה והתינח במקום שיש עונש גלי קרא אבל בח״ש דליכא עונש רק איסורא בעלמא נשים מותרות בו, ועיין מהרי״ט קידושין ל״ד דנשים אינן מוזהרות על לאו שאין לוקין, ועיין חידושי רמב״ן וריטב״א יבמות פ״ד וחתס סופר או״ח סימן ק״נ ע״ש. וכיו״ב י״ל ה״נ דלא השוה הכתוב אשה לאיש אלא בגדולים דבני עונשין נינהו אבל בקטנים דלאו בני עונשין נינהו לא. ומעתה י״ל דאפילו אי בקטן אמרינן קטן אוכל נבילות ב״ד מצווין להפרישו, אבל קטנה קילא ונתתינן דרגא ואמרינן דקטן אוכל נבילות אין בי״ד מצווין להפרישו. וכמדומה שראיתי כן באיזה אחרון, ולפי שעה איננו זוכר איה מקום כבודו. וא״כ מיושב קושית תוס׳ דודאי ר״י מספקא ליה אי קטן אוכל נבילות ב״ד מצווין להפרישו אי לאו, אבל בנדה שם ביתומה שנדרה דהוה קטנה בזה שפיר אמרינן אפילו אליבא דר״י דקטן אוכל נבילות אין בי״ד מצווין להפרישו, וא״ש נכון לענ״ד.

אבל מה שנל״ע הוא לפמ״ש תוס׳ בילה כ״ה ושבועות כ״ד ע״א ד״ה האוכל דבנבילה איכא עשה ול״ת דהיינו ל״ת דנבלה ועשה דאינו זבוח ועיין פמ״ג בפתיחה להל׳ שחיטה, אם כן מאי פריך הגמרא ביבמות שם דילמא בתרומה טמאה דל״ה רק איסור עשה גרידא אמרינן דאין בית דין מצווין להפרישו אבל בנבילה דאיכא עשה ול״ת שפיר אמרינן דמצווין להפרישו ונלע״ע.

סימן ל״ח

באיסור ספייה לחרש ושוטה

בימי הספירה, ברכה ערוכה ושמורה, להאי צורב, העוסק בחוקי חורב, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כמו״ה **נפתלי צבי הכהן שוואַרץ** ש״ן בק״ק סאטמאר.

אדש״ה, הנה ידידינו הה״ג מהרש״ז שלעזינגער נ״י כתב לו בשמי אשר העירותי [עי׳ לקמן סימן ר״ל] בדבר שנתחבטו בו חת״ס או״ח סי׳ פ״ג ומהר״מ שיק או״ח סי׳ קס״ג שנשאלו אם מותר לתת חרש בבית החרשים ואלמים אשר שם יאכל נבילות וטריפות והוי שפי לי׳ בידים, אם שייך איסור בזה גם בחרש והאריכו שם, והעירותי מגמ׳ נדה י״ג ע״ב דקאמר כהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה לערב ע״ש, וא״כ מבואר דגם בשוטה שייך הך איסור דשפי

לי' בידים, והתפלא דהרי חתם סופר בעצמו הסכים לדעת השואל דאין סברא להקל בתינוק שוטה, והפלאה זו איני יודע מה הוא כי עדיין תמיהתי קיימת על אשר האריך שם ולא שת לבו גם לזאת שהדבר מבואר בגמ' נדה הנ"ל ופסקוהו הרמב"ם פ"ז מתרומת ה"ה.

וגם מ"ש לדון אותי לכף זכות עפ"ד מהרא"י דהטעם דספי לי' בידים אסור שלא להרגיל אותו ולכשיגדל יבקש לימודו, וא"כ בשוטה דלא אתי לכלל דעת ספי לי' בידים מותר וכמ"ש באמת גם בתשו' שיבת ציון סי' ד' (להגאון הגדול ר' שמואל לנדא), וע"ז שפיר קשה מגמ' דנדה הנ"ל דא"כ למה מטבילין שוטה לאכילת תרומה. הנה גם ח"ש שם בסוף התשובה עמד בזה יע"ש, וגמטי לי' אפריון על שדן אותי לזכות, אבל אין דעתי נוחה בזה דאטו לא משכחת דשוטה יבא לכלל דעת שישתפה, ועיין גיטין כ"ג ושם כ"ב ע"ב בתוד"ה והא שכתבו דשוטה חשיב בר כריתות הואיל ואם ישתפה יבא לכלל כריתות ע"ש. ולא מיבעיא לשי' פוסקים בסי' שמ"ג דספי לי' בידים אסור מה"ת, א"כ נהי שישתפה ספיקא הוי מ"מ אסור למיספי לי' בידים כמו דאין עושין ספק ספיקא בידים כמ"ש מג"א סי' תס"ז סק"ב ופמ"ג סס' ק"י ופר"ח שם, אלא אפילו לשי' הסוברים דספי לי' בידים הוא רק דרבנן, מ"מ הרי אין עושין ספק דרבנן בידים כמ"ש מג"א סי' י' סקי"א ופמ"ג שם, ועיין טו"ז או"ח סי' ע"א סק"ג.

אבל מ"ש דהתם בנדה משום זלזול התרומה אתינן עלה דאסור לגרום טומאה לתרומה טהורה בידים, תמהני עליו, הרי רש"י שם ד"ה ותבלע כתב בהדיא משום דקאכיל תרומה בטומאת הגוף והוי במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו ע"ש, ומבואר דמשום דקאכיל תרומה טמאה אתינן עלה, אלא דלכאורה היה אפשר לקיים במאמרו דמשם אין ראי' דשרי למיספי לחרש בידים דשאני התם דהאי דספי לי' לחרש נמי עביד איסורא דגורם טומאה לתרומה טהרה, ודילמא משום הכי מטבילין לשוטה שיאכל בטהרה ולא יטמא את התרומה מלבד האיסור דקאכיל תרומה טמאה.

ואמנם האמת יורה דרכו דא"א לומר כן דאם יש חשש שהשוטה נטמא ונטמא גם התרומה בנגיעתו, א"כ איך כתב רש"י דקאכיל תרומה בטומאת הגוף דבמיתה הרי מבואר ברמב"ם פ"ז מתרומות ה"א וה"ג דכהן טמא שאכל תרומה טמאה הוא רק בלאו ואינו לוקה ע"ש והאיך כתב רש"י שהוא במיתה, ועכ"ח צריך לומר דמיירי בתרומה שלא הוכשרה או נילושה במי פירות או שתחב לו הטהור להשוטה בבית הבליעה באופן שנשארה התרומה בטהרתה שלא נטמאה בנגיעתו, וכמ"ש תוס' חולין ק"א ע"א ד"ה בנטמא כשני התירוצים ע"ש, ואז ממילא אכל תרומה טהורה בטומאת הגוף דהוי שפיר במיתה, וא"כ אין כאן איסור מצד המאכיל רק אי ספי לי' בידים לחרש אסור ומוכח כדברינו.

ועוד דאי נימא כדברי מעלתו דמטעם זלזול התרומה אתאן עלה שהשוטה יטמא את התרומה בנגיעתו ואם יאכלנו אין מלקות באכילתו כמש"ל, א"כ תיפוק לי' דאסור ליתן תרומה ביד השוטה משום דמטמא את התרומה אסור מה"ת כמ"ש הרמב"ם פי"ב מה' תרומות ה"א ומל"מ שם ולחד לד במל"מ פי"א מטומאת צרעת סוף ה"ב במטמא תרומה טהורה לוקה, וא"כ טפי הול"ל דכהן שוטה מטבילין אותו ומתעסקין עמו בתרומה דהוי רבותא טפי, אלא וודאי דמיירי בכה"ג דהתרומה נשארה בטהרתה ואיהו דקאכיל בטומאת הגוף דבמיתה וכנ"ל.

אך צריכין אנו למשכוני נפשין אדרב ה"ה מרן חת"ס זי"ע ולומר דאיברא כן הוא שהתרומה נטמאת אצל שוטה וגם המאכיל עביד איסורא במה שגרם טומאה לתרומה טהורה, וממילא אין משם ראי' דבעלמא ספי לי' בידים לחרש אסור וכמ"ש כבודו נ"י, ואי משום קושיין דאוכל תרומה טמאה אינו במיתה, יפה אמר שלמה אין כל חדש תחת השמש, דכן מצינו לאדונינו המהרש"א ז"ל שבת י"ד ע"א (רש"י ד"ה ופסיל להו) שכ"כ, וכבר תמה עליו הפנ"י שם וכ"כ גם הלבוש או"ח סי' קנ"ח, ותמה עליו בס' נשמת אדם כלל ל"ו שנעלם ממנו סוגיא ערוכה חולין קי"ג ע"ב דאמר שמואל דהאוכל תרומה טמאה הוא בעשה ואינו במיתה שנא' ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ע"ש, ואף על הראשונים אנו מצטערים הלא המה רש"י ותוס' שכתבו ג"כ בכמה דוכתי דהאוכל תרומה טמאה במיתה, ואני הכי קרא שמי בן ציון כי אציין המקומות אשר עלה בזכרוני: תוס' פסחים יו"ד ד"ה הלך, תוס' ע"ז ס"ו ע"ב ד"ה אביי, רש"י גיטין נ"ד ע"א ד"ה דאכל מיני', יבמות ל' ע"א ד"ה תרומה טמאה לא חזי' לאכילה, בכורות י"ב ע"ב ד"ה חלה טמאה, ובנדה נ"ז ע"א ד"ה דקאכיל מינה, ובכל המקומות שציינתי התפלא בגליון הש"ס ושאר הגהות הש"ס שהוא נגד גמ' חולין הנ"ל, ועיין בל"ח פסחים יו"ד, והניחו בצע"ג. וחזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו מענה רק דרש"י ותוס' והבאים אחריהם ביד התלמוד סברו דשמואל דקאמר בחולין שם דתרומה טמאה אינה במיתה דפרט לזו שמחוללת ועומדת אזיל לטעמי' דס"ל לחד שיטא בגמ' שם דאין איסור חל על איסור, אבל לדידן דס"ל איסור חל על איסור א"כ אף בתרומה טמאה חייב, וה"נ כאן אף שהתרומה נטמאת אצל

השוטה מ"מ איכא איסור מיתה אם אכלו בטומאת הגוף, וממילא האי דספי לי' לחרש נמי עביד איסורא ואין ראיה בעלמא וכמש"ל, ודו"ק היטב.

אבל אין אנו צריכין לכל זה, שהרי משנה שלימה שנינו פי"א דפרה מ"ג דבילה של תרומה שנפלה לתוך מי חטאת האוכלה חייב מיתה, וכתב שם הר"ש משום דנטמא במי חטאת ותרומה בטומאת הגוף במיתה, ואע"ג דדבלה נמי טמאה, ובפרק כל הבשר אמר שמואל משום ר"א פרט לזו שמחוללת ועומדת מתניתין דלא כוותי' ע"ש, וא"כ אין כאן תימא על רש"י ותוס' שכ"כ דהאוכל תרומה טמאה בטומאת הגוף הוא במיתה שהרי מתני' מסייע להם (ועיין תוי"ט שם במ"ש על הר"ש), (שוב ראיתי שכבר העיר בזה בהגהות גליון הש"ס יבמות ל' ונתתי שמחה בלבי, ואף שנשאר בל"ע אולי מפני קו' תוי"ט על הר"ש), ובפרטי הדברים האריכתי לקמן בסימן רל"א ואכמ"ל עוד.

כנפשו ונפש תדרשנו לטובה, חותם באהבת התורה, ולומדי' ברוח טהרה, יושב ומצפה אימתי יתלש הגל ממעיני הישועה, בכל עת ובכל שעה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ל"ט

מלאכת הכנסה במשכן

השם עבים רכובו, הוא יריק ברכתו וטובו על ראש אהובי ידי"נ הבחור המופלג ושנון, זית רענן, למעלה חן ולמטה חנן, כהר"ר **אלכסנדר חיים שוואר"ץ** נ"י.

א) **אחר** דרשת שלום הגני בזה למבוקשו להשיב לו על מה שדקדק בלשון המשנה שבת ע"ג ע"א אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ולמה לא אמר דהם ל"ט ומה זה לשון חסר אחת. כבר עמד בזה תוס' יו"ט ומה שתירץ הושג בס' משנת חכמים שם.

אבל הגראה בפשיטות עפ"י מה דאיתא לעיל מ"ט ע"ב דאבות מלאכות הם נגד עבודת המשכן ע"ש, וא"כ איך קתני חסר אחת הלא הכנסה נמי היה במשכן כמבואר שם דהם העלו קרשים מקרקע לעגלה וא"כ באמת ארבעים הוי, אלא דזה אינו דהכנסה הוי בכלל הוצאה עיין שבת ל"ו ע"ב דסברא הוא מה לי אפוקי מה לי עיולי, וא"כ באמת מ' הוי ואפ"ה חסר אחת והוא הכנסה.

והנה התוס' ריש שבת ד"ה פשט הקשו באמת ל"ל סברא להכנסה מה לי אפוקי וכו' כיון דהכנסה היה משכן, ותירצו דבמשכן לא היה רק הכנסה דעני דהם העלו קרשים מקרקע לעגלה הוי כמו פשט העני עומד בחוץ את ידו לפנים דמסתמא בקרקע היו עומדים, לכן איצטריך סברא להכנסה דבעה"ב, ע"ב. ולענ"ד יש לומר בזה מה שמדקדק מהרש"א בתוס' שבת שם שכתב דהוצאה מלאכה גרועה מדאיצטריך תרי קראי להוצאה אע"ג דהיה במשכן עש"ה, ודקדק מהרש"א הלא שפיר מוכח דהוצאה מלאכה גרועה ממה דאיצטריך אפילו רק חד קרא דבשאר מלאכות די במה שהיה במשכן ואין צריך קרא כלל, וי"ל דממה שהיה במשכן לא היה מוכח רק הוצאה דבעל הבית דהם הורידו קרשים מעגלה לקרקע ומסתמא בעגלה היו עומדים והוי כהוצאה דבעה"ב שעומד בפנים, ואיצטריך חד קרא להוצאה דעני העומד בחוץ ואינו מוכח דהוצאה מלאכה גרועה רק מדאיצטריך תרי קראי כנ"ל.

אבל מה שעשה ותוס' בריש שבועות כתבו להדיא כמ"ש מהרש"א ז"ל, הן אמת דבתוס' ספ"ק דעירובין משמע להדיא כדברי שכתבו בסד"ה לאו שניתן וכו' וז"ל, ואע"ג דהוצאה נפקא בריש הזורק מוכלא העם מהבית, איצטריך תרי קראי חד להוצאת עני וחד להוצאת בעה"ב ומשום דהוצאה מלאכה גרועה איצטריך ב' קראי כדפי' בשבת דף ב' עכ"ל. והוא ממש כדבריי וזאת היא נחמתי, ונתתי שמחה בלבי.

ב) **בדברי** רש"י שבת מ"ד ע"א ד"ה חוץ מן הגר הדולק בשבת כל זמן שדולק אסור שמא יכבה, לכאורה נראים תמוהים דלקמן מ"ו ע"ב פריך על טעם זה הא דבר שאינו מתכוין לר"ש מותר ומסיק טעמא דנעשה בסים לדבר האסור. אלא דכ"כ תוי"ט פ"ב דפאה מ"ב דדרך רש"י לפרש המשנה כס"ד דמקשן טרס בואו אל המסקנא, אך זהו דרך רש"י לא כן שאר מפרשים ע"ש, וא"כ אי קשיא ארע"ב קשיא שפירש כס"ד, וכבר עמד בזה בס' משנת חכמים וא"ע כעת.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידו אוהבו,

בן ציון בלוהם

סימן מ'

הערות במס' עירובין

אי אוירא דעלמא מהני לבטולי מחיצה ☆ אי אמרינן לבוד להחמיר ☆ מחיצת הקנים כשאחד מהקנים ד' טפחים אי מהני ☆ אי אמרינן לא דק לקולא

ב"ה אור ליום ב' לס' וארא מבורכות לפ"ק סארוואש יצ"ו.

אלקים יענה את שלום אחי יקירי חלונ"פ הרב הגאון

המפורסים חריף ובקי אור הברקי ואור לישרים סוע״ה כקש״ת מו״ה **יודא צבי** שליט״א, אבד״ק הו״ו אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

גי״ה לנכון הגיעני ושמחתי בשלומך תלי״ת ותלי״ת כמוכס כמונו. והן עתה בחתי על דברי תורתך ובטרס אשיבך על הערות החדשות מקרוב באו אני חוזר על הראשונות שערכתי לפניך הערה א׳ מקדוש אביגו זי״ע בתוספות עירובין ב׳ ד״ה בין שכתבו אע״ג דג׳ עמודים היו עומדים ברוחב הפתח אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל, דמאי משני (התוס׳) הא רק אויר שאנו חושבים כסתום אמרינן דמבטל ולא אוירא דעלמא כמ״ש תוס׳ לקמן יו״ד ע״ב ד״ה ואלבעים בשי׳ הרילב״ח. וע״ז תמהת דאטו גברא אגברא קרמית, דתוס׳ כתב כן בשם הרילב״ח והוא פי׳ בדף ב׳ בתוד״ה ואבע״א פירוש אחר אהא דבגובה כתיב, ותוס׳ דף ב׳ ד״ה בין שפי׳ כפירש״י כתבו בדף י׳ דבכלים לא אמרינן דאוירא מבטל אלו דבריך [עי׳ שו״ת שארית יהודה סי׳ מ״א]. ובמכ״ת טעית בזה דהלא הרילב״ח נמי מודה דקושיית הגמרא היה ארוחב דליכשר רחבה כ׳ דגילף מפתח שער החצר היכי דגבוה חמש דאפי׳ רוחב כ׳ הוי פתח כמבואר שם בתוס׳, וא״כ לדידי׳ נמי קשה קושית התוס׳ אע״ג שהיו שם ג׳ עמודים ולריך לתרץ כתי׳ התוס׳ דאוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל, וע״ז שפיר קשה קושית קדוש אביגו זצ״ל דלהרילב״ח לשיטתו א״א לתרץ הכי כיון שאינו אויר שאנו חושבים כסתום וא״כ לדידי׳ הדרא קושית תוס׳ לדוכתא דמאי פריך הגמרא גילף משער החצר הא שם היו ג׳ עמודים, ולע״ג.

אבל לפענד״ן בזה דתוס׳ ד״ה ואבע״א הקשו דמאי פריך הגמרא משער החצר שאני התם דהוי ליה לורת הפתח שהכלונסאות היו על גבי ווי העמודים שהקלעים תלויים בהם, ותירלו דהוי לורת הפתח שעשאה מן הצד דל״מ, ועוד דאליבא דרב קיימינן דס״ל אע״ג דאית ליה לורת הפתח לריך למעט ע״ש. והנה בתי׳ הא׳ יש לדון עפמ״ש באחרונים דהא דלוה״פ מן הצד אינו מועיל היינו משום שעשה מעשה להיפך ועשאה, ועיין בתשו׳ שו״מ סימן פ״ח מן הצד גלי דעתו דלא עשאו לשם לורת הפתח, אבל אם נעשה לסיבה אחרת פשיטא דמהני, וא״כ בפתח החצר שנעשה לתלות בהם הקלעים שפי׳ מהני ותשיב לורת הפתח אף שעשאה מן הצד. ומעתה לא נשאר לנו רק תי׳ השני של התוס׳ דקיימינן אליבא דרב. והנה פשוט דאף לרב לורת הפתח מהני לענין שאר דברים ותשיב מחיצה גמורה, כדאמרינן לקמן דף וי״ו דרב ס״ל הלכה כת״ק דמהני לורת הפתח למבוי מפולש ולקמן י״א לענין כלאים ורק לענין להכשיר ברוחב יותר מיו״ד לא מהני אבל בלא״ה היה מחיצה גמורה אף לרב, ועיין תוס׳ ד״ו ד״ה רב אמר. ולפי״ז נ״ל דלורת הפתח כיון דהוי מחיצה מה״ת תשיב נמי אויר שאנו חושבים כסתום ואמרינן בי׳ נמי דאוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל, ואל תתמה בזה, שהרי גם גבי מקיפין בחבלי׳ לקמן ט״ז שהביא תוס׳ לקמן יו״ד וכתבו התוס׳ דאוירא דלמעלה מעשר תשיב כסתום, וה״נ היכי דאיכא לורת הפתח דתשיב מחיצה מה״ת די״ל דהוי אויר שאנו חושבים כסתום.

אלא דבאמת זה אינו, שהרי כתב הריטב״א בדף יו״ד ע״ב דכל היכי דאיכא לוה״פ לא אתי אוירא ומבטל שהרי לורת הפתח מתרת כל אויר ואפילו ביתר מעשר אליבא דהלכתא דקי״ל כרבנן וכו׳ ע״ש, וא״כ אי נימא דפתח החצר הו״ל לורת הפתח ואף שהיה מן הצד תשבינן ליה לורת הפתח כיון שאינו עשוי לשם לורת הפתח ומהני לענין שאר דברים אף לרב א״כ נ״ל כלל דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לי׳ לעמודים, ועכ״ח דלא תשבינן ליה לאויר סתום ואכתי תקשה איך כתבו תוס׳ דאוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל להרילב״ח, ודוחק לומר דהריטב״א לא כתב רק לענין לבטל את הלורת הפתח דהיינו הקנה שמכאן ומכאן ע״י אוירא שמוך לקנה ושבתוך הלוה״פ אבל בכגון דא שיש פרוץ ועומד בתוך הלורת הפתח שפיר אמרינן דאויר שבפרוץ מבטל להעומד כיון שע״י כן לא נתבטל הלורת הפתח ואדרבה בזה העומד מבטל לי׳ לורת הפתח וכיון שכן אמרינן אדרבה דאוירא מבטל להעומד ולורת הפתח כדקאי קאי, וזה דוחק.

ב) **ובמכתבך** הלעיר כתבת לישב קושית מג״א סימן תק״ב סק״ט לשיטות הסוברים דלא אמרינן לבוד להחמיר מעירובין ט׳ באנו למחלוקת רשב״ג ורבנן דמבואר דאמרינן לבוד להחמיר, וכתבת דלר״י דבעינן לחיין רחבן ג״ט א״כ יצמיח מהאי לבוד קולא כשיש לחי טפח וחצי ובפחות מד׳ עוד טפח וחצי שמלטרפין ע״י לבוד, וכיון דאמרינן בזה לבוד לקולא אז אמרינן גם להחמיר לבוד כמ״ש קדוש אביגו זי״ע בבית שערים סי׳ קל״א. והנה אביגו זצ״ל בעצמו רמז שם שיש לפלפל בזה בדברי מג״א הנ״ל, אבל לא נ״ל שיהא זאת כונתו דלפק״ד במכת״ה טעית בזה דלר״י דבעינן לחיין רחבן ג״ט מעמיד רחבה של לחי לרחבה של

1

2

3

פתח המבוי כזה[1] ולא לגד משך ארכה של מבוי דהיינו כזה[2] שיהי׳ רק חודה של הלחי גראה מבחוץ, וזה מבואר בגמרא דף יו״ד ע״א דקאמר משו״ה קטנה בעשר וגדולה בי״א משום דרבי ס״ל כר״י כי היכי דניהוי שלשה מכאן ושלשה מכאן ע״ש ברש״י, וא״כ מה בכך שיעמיד לחי טפח ומחצה ובפחות מד׳ עוד טפח וחצי[3] מאי אהני לן בזה דניימא לבוד הרי גם ע״י לבוד לא ימרחב הלחי רק נתעבה ותהיה עודיי׳ ד״ט ועדיין לא תהיה בזה רחבה ג״ט. ועוד דנ״ל דלרשב״ג דס״ל לבוד עד ד׳ עכ״פ ל״ל לר״י דלחיין רחבן ג״ט, שהרי בטעמא דר״י דבעינן לחיין רחבן ג״ט כתב הרר״י והרע״ב משום דבעינן דבר חשוב במחיצה שאפילו יפליגנו מן הכותל בשלשה דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטלי׳ ע״ש, ופשוט דהוי דבר חשוב במחיצה בג״ט משום דיצא מתורת לבוד שהוא בג״ט, וא״כ לרשב״ג דאמרינן לבוד עד ד׳ הוי דבר חשוב במחיצה בד״ט, ועיין בגמרא לקמן ט״ז ריש ע״ב, וממילא דלרשב״ג בעינן לחיין רחבן ד״ט, אלא דזו לא שמענו ולאפושי פלוגתא מנ״ל. ועכ״ח צ״ל דלרשב״ג בלחי משהו סגי ולית ליה לסברא הנ״ל דליבעי דבר חשוב במחיצה זו וא״כ לירוף לחיין של טפח ומחצה נמי לא בעינן לדידיה ולא משכחת לה כלל הך לבוד לקולא רק לחומרא והק׳ מג״א שפיר ולא הועלת בתירוצך.

ג) **ומ״ש** ברש״י עירובין י״ט סוף ע״ב ד״ה מאי לאו גודרתא דקני שכתב וש״מ דאע״ג דאין עודיו ד׳ בגובה עשרה אמרינן רואין, ובהגהות הב״ח הגיה דאין עודיו שלשה, ובהגהות מהרש״ש כתב דגם שייהם ט״ס וצ״ל דאין עודיו ששה והוא נכון ופשוט, ובמהרמ״ל כתב דצ״ל דאין עודיו אחד. וקצת י״ל לאוקמי גירסא הכתוב בספרים ובהגהות הב״ח עפימ״ש הריטב״א דהאיבעיא במחיצת הקנים פחות פחות מד״א היה דאע״ג דכה״ג הוי עומד גמור הוא כדמוכח מתני׳ ושמעתא דחבלים דשיירא, דילמא הכא גבי פסין דהוי פרוץ מרובה על העומד בעינן מחיצת שתי וערב דאלו מחיצת שתי לבד הוי מחיצה גרוע ע״ש. ולפי״ז נראה דאף דמחיצה של קנה פחות פחות מד״א הוי מחיצת שתי דהו״א דלא יועיל בפסי ביראות, מ״מ זה רק אם כל קנה וקנה בפ״ע לית בה שיעור חשוב, אבל היכי דאר מינייהו רחב ד׳ שהוא שיעור מקום חשוב אליבא דכ״ע פשיטא ליה דנהי דבעינן כאן פס אמה בת וי״ו טפחים מ״מ אם יעמוד עוד קנה א׳ תוך ג׳ טפחים של הקנה בת ד׳ א״כ יהיה בהצטרפות שניהם ו׳ טפחים ופשיטא דמועיל, דלא חשיב מחיצה של שתי רק באין עודיו ד׳ וליכא שיעור חשוב בזה קמבע״ל ובעי למיפשט מאי לאו גודרתא דקני דאע״ג דזה הוי מחיצה של שתי מ״מ מועיל לפסי ביראות. ולזה הגיה הב״ח דאע״ג דאין עודיו שלשה משום דגם שלשה הוי שיעור ומקום חשוב כמ״ש הרע״ב מ״ו פ״ק דעירובין והר״ר יונתן שהביא א״ז תוי״ט שם וג״כ לא חשיב מחיצה של שתי, וא״ש.

ד) **ובתוספות** שם ד״ה בבור י״ב כולי עלמא לא פליגי כתבו דהוי מלי למימר בבור י״א ושלש ומשהו ולא דק, ופלא דאמרינן בסוכה ח׳ ע״א אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק, ועיין בש״ך יו״ד סימן ל׳ סק״ו, והכא הרי יצמיח מזה קולא דבבור י״א ושלש ומשהו ועד י״ב חסר משהו לא יעמדו פשוטין. וקצת י״ל דדוקא היכי דיהבי רבנן שיעור למילתא חדא אמרינן דלקולא לא אמרינן לא דק, אבל הכא הרי כבר יהבי רבנן שיעור ב׳ רבעות של ג׳ וד׳ פרות לכל מר כדא״ל רק כאן בהשקלא וטריא לא דק ר״פ לומר במכוון במאי פליגי ובזה אין חידוש דלא דק גם לקולא. ועוד י״ל דדוקא במילי דאורייתא כמו בסוכה שם הוא דאמרינן דלקולא לא אמרינן לא דק אבל כאן דהא דבעינן פשוטין הוא רק מדרבנן כמבואר בתוס׳ וריטב״א ברים פירקין שם אף לקולא אמרינן דלא דק, ול״ע אם כלל זה אמת.

ובדברי תו״י דף י״ז סוף ע״ב ד״ה ובינייהם שכתבו דלא סגי בהך פלוגתא וכו׳, הפי׳ הפשוט לענ״ד דהרי מבואר בגמרא י״ט ע״ב דפלוגתא דר״מ ור״י אי בעינן פשוטין הוא מעשר ועד י״ג אמה ושלש, משום דלר״מ מותר רק ריוח יו״ד ולר״י מותר גם בריוח י״ג אמה ושלש בין דיומד לדיומד, וגם בהך פלוגתא דבסיפא דמתני׳ דלר״מ ביניהן כמלא ב׳ רבעות של ג׳ ג׳ בקר ולר״י של ד׳ ד׳ בקר נמי בהא פליגי דלר״מ הריוח י׳ אמה ולר״י י״ג אמה ושלש וא״כ איפלגי בתרתי למה לי, וזה שכתב התו״י לא סגי בהך פלוגתא דהוי סגי לכאורה בהך פלוגתא ותרתי ל״ל, ותירצו דאיצטריך דלעיל דמהני פשוטין לר״מ וכו׳, וזה פשוט.

ובדף כ׳ ע״ב ברש״י ד״ה לא ימלא שכתב ועכ״ח בדלא נקיט לה דאי נקיט לה הוא ואפ״ה אסור למה הוצרכו רשה ורובה בפנים, ועיין מהרש״ל שנתחבט בפירושו, ובפשיטות י״ל דכך היא המשך דברי רש״י דאי נקיט לה הוא ואפ״ה אסור א״כ אין היתר רק שיהא הוא ממלא ושופך ופרה שותה מאיליה ובשותה מאיליה למה הוצרכו רשה ורובה בפנים וזה פשוט ונכון.

סימן מ"א
הערות במס' עירובין

אי שייך למתני פסולה בדבר שאינו חובת גברא ☆ לחי הבולט ד"א במבוי שמונה אי בעי ואי מהני ליה לחי משהו ☆ מיעטו בעפר אמאי לא מהני מטעם דמידכרי אהדדי ☆ בענין העגלות במדבר איך הוו תחתיהם רה"ר ואי בטלי לר"ה ☆ אי אמרינן דיו לקולא

ב"ה, אור ליום ד' א' דחנוכה מא"ה ברכו"ת תרע"ד לפק"ק סארוואש יע"א.

ביומי דחנוכה, שלום וברכה, ברבייה ובהמשכה, שמורה בכל וערוכה לראש יקירי וחביבי, חמדת לבי, רב אחאי גאון המהולל בכל התשבחות, שת חכמה בטוחות, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, אור לישרים, סיני ועו"ה כק"ש מו"ה **יודא צבי** שליט"א אבדק"ק האנשוויץ יצ"ו אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

אחדשת"ה מקרב אש ולב עמוק כהיום אמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני על עיסה קושיות אשר לקח ותבט עיני בשורה בהערות במסכת עירובין וזה יצא לאשורה. בגמרא דרש עירובין דפריך מ"ש גבי סוכה דתני פסולה וכו' דמאי פריך הגמ' בשלמא סוכה דהוא חובת גברא ליש"ב בסוכה ובפרט בליל א' שפיר שייך לומר דפסולה ליש"ב בה, משא"כ מבוי שאין חיוב עליו להיות לו מבוי מתוקנת רק אם רוצה להכי קתני שאם רוצה בכך ימעט. הנה לפמ"ש הריטב"א ועיין בתוספות ומהרמ"ל דאתרווייהו פריך דליתני בתרווייהו פסולה או ליתני בתרווייהו תקנתא עיי"ש, א"כ לדבריך מיושב רק הא דל"ק פסולה גבי מבוי משום דל"ש לומר פסולה גבי מבוי כיון שאין חובה והכרח ליש"ב במבוי מתוקנת, אבל אכתי קשה לחידך גיסא דגבי סוכה ליתני תקנתא אף דשייך ביה נמי לישנא דפסולה. ועוד דהרי שלך לפניך לקמן דף ג' גבי מקנת קורה למעלה מכ' וכו' דקאמר לחד לישנא דסוכה כשרה ומבוי פסולה הרי דשייך לישנא דפסולה גבי מבוי ועיין בריטב"א. ועוד דהרי ליכא נמי לאו חובת גברא כדקי"ל באו"ח סימן טו"ב ואפ"ה אמרינן מנחות מ"א הטיל למוטלת פסולה וכן שם דף מ"ב ע"ב עשאן מן הקולין ומן הסיסין פסולה ול"ק תקנתא. ואי משום דנפיש מיליה אי הוי קתני התם תקנתא הלא זהו גם תי' הגמרא בשמעתין, ומבואר עכ"פ דשייך לומר פסולה אף שאינו חובת גברא.

ב) **שוב** ק"ל שם דף ה' ע"ב דאר"ה בדר"י לא אמרן אלא במבוי שמונה וכו' הא ל"ל במבוי שמונה דהיכן שהעמידו הוי עומד מרובה כמ"ש תוד"ה אומו לחי. הנה פשוט דכונת התוס' אם יש מ' אמות מצומצמות דאז ניתר בעומד מרובה שע"י תוספת לחי משהו, ור"ה בדר"י ל"א אלא במבוי מ' מרווחות שגם ע"י הלחי לא יהיה רק פרוץ כעומד. דבלא"ה צ"ל דר"ה בדר"י לא דק כ"כ, שהרי הוא קאי אמבוי שיש לה לחי בולט ד"א ועז קאמר דאם הוא מבוי שבעה ניתר בעומד מרובה, והרי במבוי שבעה א"צ כלל עומד ד"א ובפחות מד"א דהיינו ג' וב' שליש אמה נמי סגי במבוי שבעה, ועכ"ח דלא דק בחשבון כ"כ, וא"כ גם במה דקאמר ל"ש אלא במבוי שמונה י"ל דלא דק כ"כ ובמשהו יותר משמונה נמי מבוי שמונה קרי ליה.

ועוד דלר"ה בדר"י דס"ל לקמן ט"ו ע"ב עומד כפרוץ אסור, וא"כ כ"ש עומ"ר על הפרוץ משתי רוחות דאסור, כמ"ש הריטב"א לקמן יו"ד ע"ב דאם עומד כפרוץ אסור כ"ש עומ"ר על הפרוץ מב' רוחות, וא"כ לר"ה בדרב"י אף במבוי שמונה שתקנה בלחי לא פסיקא מילתא שתהא מותרת משום עומד מרובה על הפרוץ, דאי מוקים ללחי לחידך גיסא ולא בהדי דלחי הבולט אינו ניתר מצד עומד מרובה שהרי אז הוא עומד מרובה מב' רוחות דאסור לר"ה בדר"י ואינו ניתר רק מדין לחי ולא משום עומד מרובה, אבל בלאה"נ אין מקום כלל לקושיא זו דר"ה בדר"י לא קאי כלל אהיכי שהעמיד כבר לחי להך מבוי שמונה שיש לה לחי בולט ד"א דהתם באמת י"ל דניתר בעומד מרובה כמ"ש התוספות אלא דה"ק דלא אמרן דמבוי שיש לה לחי בולט ד"א דידון משום מבוי וצריכה תיקון אלא במבוי שמונה שאז צריכה תיקון והיינו תיקון לכל מר כדאית לי' דלר"ה דלית ליה דמבוי ניתר בעומד מרובה בעינן תיקון לחי ולר"ה בדר"י ניתר אז כשהעמיד הלחי באמת משום דעומד מרובה וכמ"ש תוס', אבל במבוי שבעה שיש לה לחי בולט ד"א ניתר ממילא משום דהוי עומד מרובה וא"ל מו תיקון אחר כלל וכל זה פשוט וברור.

ג) **תו** ק"ל שם דף ה' ע"א דקאמר הכא בשמא יפחות פליגי דלאביי חיישינן שמא יפחות דמ"ש מהא דאמרינן לעיל י"ג גבי מקנת קורה למעלה מכ' ומקנתה בתוך כ' דמבוי כשר משום דמבוי דלרבים מידכרי אהדדי ואמאי חיישינן כאן לשמא יפחות ה"נ נימא דמידכרי אהדדי ויתקנוהו, ותמהני דאטו גברא אגברא קרמית ודילמא אביי דחיש לשמא יפחות ל"ל הך סברא וס"ל כרבינא שם דמבוי כשר משום דהוא דרבנן וסוכה דאורייתא פסולה או כאיכא דאמרי התם דאמרינן דמבוי פסולה דרבים סמכי אהדדי. אבל בלא"ה י"ל דבשלמא לעיל גבי קורה דהחשש הוא שתרקב תחתונה של קורה ותעמוד כולה למעלה מכ' כפי' רש"י שם

וזה וודאי שהקורה אינה נרקבת בפעם אחת רק במשך איזה זמן וא"כ כשיראו בני המבוי במשך זמן הזה שנלטה בה רקבון מידכרי אהדדי לתקנו קודם שיבא שום אדם לידי איסור אבל כאן שזה שיפחות עפר טפח שהניח תחת הקורה למעטו מכ' שכיח ומצוי הוא בנקל ע"י דריסת בג"א, ועיין בקרבן נתנאל שעל הרא"ש כאן שר"ל בדעת הרי"ף והרר"י דבמיעטו בעפר גם ר"י מודה דחיישינן לשמא יפחות מה"ט ולא כן דעת ב"י ע"ש א"כ מה בכך דמידכרי אהדדי לתקנו עד שבת הבאה מ"מ עכ"פ יבואו לידי איסור בשבת הזה שנתקלקל ונפחת בו, וקיצורן של דברים דלא אמרינן דמידכרי אהדדי רק אם לא יבואו כלל לידי איסור אבל לא היכי שיבואו לידי איסור ולא יתקנו רק על להבא.

וי"ל עוד למה דמבואר בד"מ סימן שס"ג סק"ז דבדיעבד כשר אם החלל כ' אבל לכתחילה בעינן להשפיל הקורה תוך כ' ע"ש ובספר חכמת שלמה שעל ש"ע או"ח להגמהרש"ק ד"ה ואם היה גבוה ע"ב, ולפי"ז יש לחלק בסברא דלעיל דמקנת קורה למעלה מכ' א"כ בתחילת עשייתה אינה עשויה כהוגן כלל משפטה וחוקתה שאינו כשר אלא בדיעבד שפיר אמרינן דמידכרי אהדדי דמתוך שלא התרנו אלא בדיעבד רמי אנפשי' טפי, וזכר לדבר האי דבילה ח"י ממוך שלא הותרה לו אלא ע"י דליו זכור הוא, אבל כאן שמיעטו בעפר טפח והוא כשר אף לכתחילה שעם הקורה הוא כ' אמה תו לא רמי אנפשייהו ולא מידכרי אהדדי.

ד) **שוב** ק"ל שם דף וי"ו בתוד"ה כילד שהק' דתחתיהן של עגלות איך הוו רה"ר הא אין ס"ר בוקעין בו, וק"ל שהרי בטיל לרה"ר וכמ"ש תוס' שם ע"ב ד"ה וכ"ת לענין מבוי המפולש לשני רה"ר דהוי כרה"ר. ואני במיעוט שקידתי לא מצאתי רק במקום שאין בו ד' על ד' דבטיל וכמ"ש רש"י לקמן ט' ד"ה מקיס, אבל תחתיהן של עגלות כיון דעגלות הוי חמשה אמה כמבואר בשבת ל"ח א"כ יש בתחתיהן מקום חשוב דע"ד דאינו בטיל לרה"ר, ועכ"ח הא דתחתיהן של עגלות הוי רשות הרבים הוא מצד עצמן. וגם במבוי המפולש לב' רשות הרבים דהוי כרה"ר שכתבת שהוא משום דבטיל לרה"ר, ואנכי לא מצאתי זה הדבר בתוס', דא"כ בכל מבוי נימא הכי, אלא דלא בטיל משום שהוא מקום דע"ד דמשך מבוי לכל הפחות דע"ד כדאמרינן לעיל ה'. אלא משום דכיון דרה"ר עוברת דרך המבוי א"כ תו הוי ס"ר בוקעין בה במבוי זה ועיין בריטב"א כאן ואתי רבים ומבטלי מחיצתא ולהכי חשיב רה"ר.

אבל לפענ"ד בישוב קושית התוס' עפמ"ש אחרונים בהא דפליגי הפוסקים אם בזמן הזה יש לנו רשות הרבים דאורייתא, דדוקא ברשות הרבים העוברת בין מחיצות במוך העיר הוא דבעינן ס' ריבוא בוקעין בו דליתי רבים ולבטלי מחיצתא, אבל במקום דליכא מחיצות כגון מסילות העולות חוץ לעיר הוי רשות הרבים אפילו אין ס' ריבוא בוקעין בו, וא"כ בתחתיהן של עגלות שפתוחין לכל צד בלי מחיצה שפיר הוי רה"ר אע"ג דאין ס"ר בוקעין שם וא"ש.

ה) **ומה** שהפלאת בתוספות דף ה' ע"ב ד"ה קו"ח שכתבו דדיו לבא מן הדין וכו' כמו לחי, דלא מצינו דיו בקולא שבו ול"ש כאן לומר דיו כלל, דא וודאי לריכה עיונא רבה וחזרתי על כל הלדדים ולא מצאתי מענה לפי שעה, אך תמהול לעיין בספר נחלת יעקב להחוו"ד בעירובין שם מ"ש בכונת דברי תוס' אלו ותמצא קצת ישוב לזה ע"ב.

ובזה אצא בברכת שלום על ישראל, כנפש אחיך חותם במאה ברכות סמוכות לחברתה,

הקב"ץ

סימן מ"ב

המניח עירובי חצירות ועירובי תבשילין
אי מברך על שניהם כאחת
ובנוסח הברכה

שיל"ת ד' דסליחות תרפ"ג לפק"ק סארוואש יע"א.

כוח"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג בתוב"י ותיק וחסיד כמו"ה **צבי בריקראם** נר"ו.

יקרתו הגיעני, ואף כי חבילי טרדין הקיפו עלי יחד טירדא דמצוה ודרת"ת מפני בוא יום ה' הגדול, הלא גלוי וידוע לבות כל יודעי דת ודין הנורא אשר ממשמש ובא מה הן באותן הימים אשר יאמרו המושלים בואו חשבון לפני המלך ממ"ה הקב"ה, ומי יכלכל את יום בואו, וכל איש אשר אמונת אמון תלהט בקרבו אף אם בבשרו כנחושתה וכח אבנים כחו, ימס לבבו בקרבו, ואם אבן הוא נימוח ותפעם רוחו כל רעיוניו נבוכות, שרעפיו סבוכות, לא יוכל דבר נכחות, אולם יען סמוך לבינו ובטוח כי פקד ה' את עשרה כאשר דיבר דרשו ה' בהמצאו וגו' ויעש כאשר אמר לה' הסליחה בהבטחת חסד ורימום לזרע בירך, יהי שם ה' מבורך, ועל אלה אנו בטוחים, ובסליחתו סמוכי' ותמוכי', וזאת המרגוע, אומר להביע. ואם אני אמרתי כי אקח מועד להחזיר אותו בתשובה ע"ד שאלתו ביו"ט שחל בע"ש ולריך להניח שני עירובין דהיינו עירוב חצירות ועירובי תבשילין, האיך יש לנהוג בברכה, אם הברכה אחת היא וכוללם יחד אקב"ו על מצות עירובין, ואפי' אם יברך על שניהם כאחת אם לריך לפרט

על מצות עירובי חצירות ועירובי תבשילין, ואף גם זאת אם יאמר בזה על מצות בפת"ח או מצות בחול"ם או דילמא שצריך לברך על כל אחת ברכה בפ"ע.

תשובה, בספר מטה אפרים לגאון ישראל מוהרא"ז מרגליות זצ"ל על הל' ר"ה סי' תקפ"א אות נ"ט פסק כשמניח ב' עירובין כולל אותם בברכה אחת אקב"ו על עירובי חצירות ועל עירובי תבשילין, ואם אמר סתם על מצות עירובין די בכך. וכ"כ בהגהות הגרעק"א זצ"ל או"ח סי' שס"ו בשם תשו' מהר"מ די בוטין סי' ל"ח וכ"מ בשע"ת או"ח סי' שצ"ה. ועיין עוד בספר הקובץ על הרמב"ם פ"ו מעירובין הל' כ"ד. וכשאני לעצמי תמה אני הא קי"ל כר"י בסוכה מ"ו ע"א דאסור לברך על המצות על שניהם כאחת וכמ"ש מג"א סי' כ"ה סק"ט. אך נ"ל דדוקא אם מברך בנוסח זה אקב"ו על המצות שלא ניכר מתוך ברכתו על איזהו מן המצות מברך בזה קאמר ר"י דאין מברכין על שניהם כאחד, אבל אם מברכותיו של אדם ניכר על איזה מצות מברך שנקבש בשמות בברכתו רק שכוללם בברכה אחת אפי' לר"י שפיר דמי למיעבד הכי, וה"ג בשני עירובין דכותי' אם אמר ומפרש על עירובי חצירות ועל עירובי תבשילין. ואין ה"נ דלר"י אם יברך בברכה אחת אקב"ו להניח תפילין ולהתעטף בציצית שמפרט ומפרש אלה המצות שמברך עליהם דמותר אי לאו משום הפסק דהנחת תפילין או מעשה העיטוף. ולפ"ז בנ"ד נכון שיפרט עירובי חצירות ועירובי תבשילין ולא יאמר סתם על מצות עירובין. ושוב ראיתי ביד אפרים סי' שס"ו שהעלה ג"כ שכוללן בברכה אחת אבל יותר נכון שיפרט ויפרש כל אחד בפני עצמו כדאמרינן תן לו מעין ברכותיו ע"ש.

ויש להביא ראי' לזה ממש"כ הרמב"ם פ"ח מה' חמץ ומצה ה"ו וא"כ כורך מצה ומרור כאחד וכו' ומברך אקב"ו על אכילת מצה ומרורים ואוכלן ע"ש, ומבואר שיכול לכלול שני דברים בברכה אחת, וה"נ בנ"ד דכוותי'. אך זה יש לדחות דשאני התם דמצוה בבריכה מצה ומרור נאמר דפסקינן כהלל כמ"ש המ"מ שם חשיב כמצוה אחת ושפיר כוללם בברכה א', משא"כ הכא די"ל דשני מיני עירובין חשיבי שתי מצות.

ועוד נ"ל לפמ"ש בישועות יעקב סי' כ"ה בשם תשו' הריב"ש דע"כ לא נחלקו ר"י ורבנן בסוכה שם אלא במצות נפרדות וכמ"ש רש"י שם היו לפניו הרבה מצות ציצית תפילין סוכה ולולב, דבזה ס"ל לרבנן דמברך אקב"ו על המצות ור"י ס"ל דצריך לברך על כל א' בפני עצמו, אבל שני מצות שברכתן שוה כגון תפילין פשיטא דאפי' לר"י די בברכה א' אף שהם ב' מצות כמו בתרומות ומעשרות דדי בברכה אחת ע"ש. וא"כ בעירובין שהן בעירובי חצירות והן בעירובי תבשילין והן בתחומין מברך על מצות עירוב סתם כמ"ש המחבר או"ח סי' שס"ו סי"ג ובסי' שצ"ה ובסי' תק"ז סי"ב, א"כ ברכתן שוה, שפיר כוללן בברכה אחת, ודו"ק.

ועתה תראה איך מדויק בזה לשון רש"י בסוכה שם שכתב היו לפניו מצות הרבה ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית עכ"ל, והוא פלא לכאורה דלמה לי' לפרט מצות אלו בנוסח הברכה שמברכין עליהם ובמעשה הקשורה בם וכי אין אנו יודעין שאין מניחין הציצית ואין מתעטפין בתפילין, והכי הול"ל מצות הרבה לולב סוכה תפילין וציצית. אבל לפי האמור לשון זהב לשונו, דרש"י רצה לרמז בזה דדוקא בהא פליג ר"י וס"ל שמברך על כל אחד ואחד בפני עצמו, משום שאין מטבע ברכתם שוה, שמברך ליטול לולב לישב בסוכה וכו', אבל אם ב' המצות ברכתן שוה אפילו לר"י מברך שפיר על שניהם כאחת. ומ"ש רש"י ליטול לולב ולא על נטילת לולב, אולי משום דסובר כהרמב"ם פי"א מה' ברכות הט"ו דדוקא אם כבר נטל הלולב כיון דמדאגדתי' נפק בי' מברך על נטילת לולב אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב ועיין כ"מ שם וא"ש.

ב) **ושוב** ראיתי בחיי"א ה' יו"ט כלל ק"ב אות ח"י שפסק ג"כ דהמניח ע"ת וע"ח כוללם בברכה אחת ומברך על מצות עירובין לשון רבים, ול"ג שיאמר על מצות ע"ח וע"ת וכו' עכ"ל. ובנשמת אדם התעורר מגמ' סוכה הנ"ל, ותירץ ג"כ דשאני התם שהם מצות נפרדות שמברך על כל א' בנוסח אחר, משא"כ כאן שנוסח הברכה לכל עירוב אחת היא ולכן מברך על שניהם כאחת. והביא ראיה מברכה דהפרשת תרומות ומעשרות ע"ש. ויפה אמר שלמה אין כל חדש תחת השמש, ועיניך הרואות שבגוף החילוק כבר קדמוהו הריב"ש שזכרתי, ותיתי לי שזכיתי לכוון לדעת קדשו בקושיא ופירוקא.

מצות בפת"ח אי כולל כל המצות

והנה המג"א סי' כ"ה סק"ט הביא דעת קדוש א"ז בלחם חמודות לברך על מצות תפילין בפת"ח משום דשניהם כחדא חשיבא, ומג"א הסכים עמו משום דאי נימא דב' תפילין ב' מצות הן האיך מברך על שניהם כאחת לר"ח בסוכה הנ"ל, ועוד דמצינו בקרא מצות ה' ברא וקאי על כל המצות ע"ש. והנה על ראי' אחרונה מקרא דמצות ה' ברה, כתב בס' חיי"א כלל י"ג אות י"א דיש לדחות מהוריות ד' דמצות קאי על מצוה אחת, וא"כ גם מצות ה' ברה ר"ל כל מצוה ומצוה היא ברה, וגם ממקומו הוא מוכרע שהרי כתיב מאירת עינים ולא מאירות בל' רבים ע"ש. וי"ל עוד עפמ"ש הראב"ע על הפסוקים (תהלים קי"ח) יאמר נא ישראל יאמרו נא בית אהרן יאמרו נא ירא' ה', דגבי כללות כל ישראל אומר בלשון

יחיד אבל לגבי פרטים והם רבים היינו בית אהרן וירא' ה' שייך לשון רבים, וא"כ ה"נ דכוותי' דודאי כשכולל כל המצות שייך לומר על הכללות לשון יחיד ולכן כתיב מצות ה' ברה, אבל במצות פרטיות והם רבים כמו תפילין של ראש ותפילין של יד נ"ל בל' רבים מצות בחול"ס ולא בפת"ח. ובלא"ה תמהני דמה יענה לקוגיא דכריתות י"ז ע"ב דר"א סובר חתיכה אחת שנינו דיש אם למסורת ומצות כתיב (בפת"ח) וחייא בר רב סובר שתי חתיכות שנינו דיש אם למקרא ומצוות קיינן, הרי מבואר דעל הרבה מצוות ל"ש מצות בפת"ח, ול"ע. ועיין עוד בהוריות דף ד' ע"א דפריך מצות (בחולס) תרתי משמע ומשני רנב"י מצות כתיב וברש"י מצות כתיב בחד וי"ו דחדא מצוה משמע וכ' ע"ש, והוא דלא כמג"א הנ"ל, ופלא. וגם מה שהקשה המג"א מסוכה הנ"ל אתי שפיר עפ"ד תשו' הריב"ש הנ"ל, דאף דתש"י ותפילין של ראש שתי מצות הן מ"מ כיון דברכתן שוה שפיר מברך על שניהם כאחת, ועיין ישוע"י שם.

ומ"מ הי' נראה דאפי' לדעת המג"א דתפילין של ראש וש"י תשיב מצוה א' (והרמב"ם בסה"מ מ"ע י"ב וי"ג מנאם לב' מצות), אבל שלשה מיני עירובין עירובי חצרות תחומין ותבשילין שפיר חשיב ג' מצות דרבנן, שהרי עירובי תחומין אסמכוה רבנן אקרא דאל יצא בעירובין י"ז ע"ב, ועירובי חצירות חומרא בעלמא הוא כמ"ש רש"י ותוס' שבת ל"ד, וכן עירובי תבשילין יש לו סמך ממקרא אחר ברפ"ב דביצה ולא ממקום אחד יהלכון, ושפיר י"ל דמברך על מצוות בחול"ס, וכש"כ היכי שמפרט בברכה אחת עירובין שונים ואומר על מצות ע"א וע"ת שיש לומר על מצוות בחול"ס. אמנם י"ל להיפוך, דכשמפרט יאמר על מצות בפת"ח דעל מצות קאי על כל פרט ופרט כמו בשבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל דחייב על כל או"א כדאמרינן שבועות כ"ב ע"ב דשבועה קאי אכל מין ומין וה"נ דכוותי', אך י"ל דכמו דהתם בעינן שיאמר "פת" בכל מין ואם לא אמר פת ופת ופת אינו מחלק כמבואר שם נ"ג וכ"פ הרמב"ם פ"ד משבועות ה"ז א"כ ה"נ אם אומר על מצות בפת"ח שלריך שיאמר "עירובי" בכל פרט ויברך אקב"ו על מצות (בפת"ח) עירובי תבשילין ועירובי חצירות, ולפ"ז נ"ל דודאי אם מפרש ומפרט בברכתו כל העירובין שמניח שאומר אקב"ו על מצות ע"א וע"ת יכול לומר על מצות בפת"ח דעל מצות קאי אכל פרט ופרט אבל אם אומר על מצות עירובין סתם לריך שיאמר על מצוות בחול"ס שיהי' ניכר מברכתו שמברך על הרבה עירובין דאף שאמר עירובין בל' רבים אין היכר והוכחה מזה שמניח הרבה עירובין שונים דיש לומר עירובין דעלמא, ועיין תוס' ומרדכי ר"פ ערבי פסחים דערב פסחים פי' ערב שאוחטין בו הרבה פסחים או ערב פסח ראשון ושני, ואי גרסי' ערבי פסחים הפי' ערב פסח שבכל שנה ושנה ע"ש, וא"כ במברך סתם על מצות עירובין י"ל דיאמר על מצוות בחול"ס.

אמנם הרמב"ם תחילת הלכות עירובין שמבאר שם כל עניני עירובין כתב מצות עשה אחת והוא מד"ס ע"ש, הרי שקורא ומונה לכל עניני עירוב למצוה אחת שנפרדה להרבה חלקים והי' לארבעה ראשים, תחומין, חצירות, תבשילין, שתופי מבואות, וא"כ באנו למחלוקת הטו"ז ומג"א גבי תפילין, ובס' אשל אברהם כתב לברך בתפילין על מצוות בחול"ס, ודקדקתי אחרי רבי אבא מארי מאוה"ג זצ"ל וגם הוא נהג לברך כן בתפילין.

תיבה אחת או שתים אי חשיב הפסק בברכה

ומעתה לפ"ז הי' נראה לכאורה דעדיף טפי שיברך על מצות עירובין סתם ובזה יכלול כל מיני עירובין שמניח שכולם מצוה אחת, משיברך ויפרש כל העירובין, דאם מפרש ומפרט ואומר אקב"ו על עירובי תבשילין ועירובי חצירות א"כ איכא הפסק באמצע הברכה שמברך על עירובי חצירות ושמסיים בו דהיינו בתיבות "עירובי תבשילין" וכן אם מקדים ע"א ומסיים בעירובי תבשילין דיש הפסק בתיבות "עירובי חצירות" בין ולגו לעירובי תבשילין שמסיים בו. והן אמת שכבר העלה אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שעריס תאו"א סי' י"ט דהפסק תיבה אחת או שתים לא הוי הפסק רק אם מפסיק בכדי דיבור שאילת תלמיד לרב דהיינו שלשה תיבות שלוש עליך רבי ע"ש וכ"כ בס' פאת השלחן הל' ארץ ישראל סי' כ', מ"מ אכתי תקשי אם יש לפניו שלשה עירובין ומברך אקב"ו על עירובי תחומין וע"א וע"ת ודאי איכא הפסק באמצע הברכה בין אקב"ו לסיום הברכה ביותר מכדי דיבור, וגם בגוף הדין דפחות מכדי דיבור לא חשיב הפסק לא כן דעת תבו"ש סי' י"ט סקי"ג שכתב להדיא דבשיחה ממש אפי' דיבור א' שהוא פחות מכדי דיבור הוי הפסק ע"ש, וכ"מ באשר"י פ' ג' שאכלו סי' יו"ד שהביא בה"ג דהמברך ועונה אמן אחר ברכת עצמו הוא בור דמשתעי בתר ברכה והדר טעמי וכתב א"ז מעיו"ט דהוי הפסק בין ברכה לאכילה, ומבואר דאפי' אמן שהוא תיבה אחת הוי הפסק, ועיין ברכ"י סי' רי"ג וכ"כ פמג"ד בפתיחה לה' ברכות סעיף י"ד דאם שם אפילו מלה אחת חוזר וכו' ועיין בנשמת אדם כלל כ'. ופלא בעיני על אאמו"ר הגאון זצ"ל דקשקיל וטרי בדין זה ולא שת לבו גם לזאת. ואם כן לפ"ז עדיף טפי לכאורה שיברך על מצוות עירובין סתם שלא יבא לידי הפסק באמצע הברכה.

אלא דגם הא בורכא, דכיון דכל העירובין מצוה א' היא והברכה אחת היא לכולם שפיר לא חשיב הפסק במה שפרט לכולם, וכדומה לזה כתב מג"א סי' ח' סקי"ד דדוקא בין שחיטה לשחיטה דהוי שני מצות חשיב שיהה הפסק אבל בתקיעת שופר דהוי מצוה א' אין כח בשיהה להפסיקה ע"ש, וה"נ דכוותי' ועדיף מיניה. (ובדברי המג"א אלו מתו' קו' המג"א שם בסימן מ' ס"ק מ"י שהקשה על המחבר שפסק דאם פשט טליתו אפילו דעתו לחזור ולהתעטף דצריך לחזור ולברך דמ"ש מסוכה דאם דעתו לחזור דאין צריך לברך ע"ש. ולפי"ד ניחא, דבסוכה הוי מצוה א' שפיר אין צריך לחזור ולברך, אבל בטלית בכל פעם שלובשו הוי מצוה בפני עצמו והוי הפסק וצריך לברך שנית כנלע"ד, וי"ל).

ובדמות רא' לזה מדברי תוס' כתובות ל"ג ע"א ד"ה וניתרי בהו בתוך כדי דיבור, דאף דבהתראה איכא טפי מכדי דיבור שהוא כדי שאילת שלום, מ"מ כל זמן שעסוקים באותו ענין חשוב הכל תוכ"ד ע"ש, וה"נ כל זמן שעסוק בברכת עירובין ל"ש הפסק.

אך מה שנ"ע לכאורה הוא דבברכות מ"ט ע"א קאמר רבי דאין חותמין בשתים (מושיע ישראל ובונה ירושלים) ומפרש התס משום דאין עושין מצות חבילות חבילות ע"ש, וא"כ ה"נ האיך יברך ברכה אחת על שני עירובין והא אין עושין מצות חבילות. אבל גם זה א"ש, דבגמ' שם פריך אהא דאין חותמין בשתים ממקדש ישראל והזמנים, ומשני הכא חדא התם תרתי, ופרש"י הכא חדא אין כאן אלא חדא דברכת מקדש שמברך להקב"ה שמקדש השבת וישראל והזמנים, אבל מושיע ישראל ובונה ירושלים תרתי מילי נינהו ואין כוללים ב' דברים בברכה אחת ע"ש. ולריך הסבר דמ"ש דשבת וישראל והזמנים חשיב חדא ומושיע ובונה חשיב תרתי. אבל הדבר נכון ומוסבר היטב עפמ"ש תוס' מכות ח"י ע"א ד"ה ולילקי דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון כי אם לי אם שכולל גא ומבושל, אבל הכא שכולל כל יולא לבד ושם יולא חדא הוא רק דהוי בכמה דרכים לא חשיב לאו שבכללות ע"ש. ולפ"ז ה"נ שמברך להקב"ה שמקדש ושם מקדש חדא הוא רק שיולא לכמה דרכים דהיינו שבת וישראל והזמנים להכי לא מקרי כולל הרבה דברים, אבל מושיע ובונה כולל שני דברים כמו כ"א לי אם שכולל גא ומבושל, ולפ"ז ה"נ בעירוב דשם עירוב חדא הוא רק שיולא לכמה דרכים דהיינו חצירות תחומין ותבשילין לכן ל"ש חבילות בכולן בברכה אחת כמו במקדש הנ"ל. ולזה העירני אחי המנוח הגמוהרי"ץ זצ"ל.

סוף דבר הכל נשמע אין לזוז מפסק המט"א ואיי"א אפי' זיז כל שהוא לברך על ב' או ג' עירובין כאחת ולכוללן בברכה אחת, ולכתחילה צריך לפרט כולם דהכי עדיף טפי ול"ח הפסק באמצע הברכה כמ"ש, ובענין אם לומר על מצות בחול"ס או בפת"ח עדיין הוא במחלוקת ומאן מפיס ומאן רקיע להכריע בזה, ואולי מפני זה כ' המט"א שם לברך אקב"ו על ע"ח וע"ת והשמיט תיבת "מצות" ושיטה נוסח הברכה מפני השלום, ומי ששמו שלום ישים עלינו ברכה ושלום כנפשו ונפש ידידו"ש באהבה חותם בברכת כוח"ט,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

ואחר זמן רב שנדפס תשובתי הלזו בתל תלפיות שנת תרפ"ד אות ט"ו כתב לי מתו' [מו"ה משה גינז] הגאבדק"ק קערעסטור נר"ו לעיי' בס' ארחות חיים סי' שס"ו אות י"ד דמייתי להרב א"ר סי' של"ח לכלול ב' עירובין בברכה אחת, וכ"כ בס' זכור לאברהם ח"ג או"ח אות עירוב, וע"ש במי שרולה לעשות ג' עירובין האיך יתנהג והנוסח שיברך, אך בשו"ת בנין עולם סי' כ"ט מפקפק בזה דאף דלשון הברכה אחת היא אבל ב' מצות ישנם ואין לכללם בברכה אחת, ומסיים דמסתפי להקל נגד הגאונים בחשש ברכה שאי"ל ע"ש. [וע"ע בשו"ת שארית יהודה סי' ס"ח ס"ט, ובשו"ת לבושי מרדכי ח"ג או"ח סי' ל"ב בתשובות להמחבר. וע"ע בשו"ת משנה הלכות חלק ט"ז סי' י"ח - המו"ל].

סימן מ"ג

הנאה ממעשה נסים הבאים בדרך הטבע ושלא בדרך הטבע

לכי נא יריעתי, הובילי את ברכתי, לאיש בריתי, ידידות נפשי, איש פארתי, הרבני הגדול בתוב"י, עושה פרי תבואה, מורג חרוץ בעל פיפיות, איש חמודות, ולו עשר ידות, במעלות ומדות, כש"ת מו"ה **אברהם פריעדמאנן** נר"ו, אבן יקרה בק"ק ווייצען יצ"ו.

זה שמונת ימים הגיעני קארטע דשופריא וסיבות שונות היו בעוכרי מבלי יכולת לתת אות לטובה עד עכשו היום הזה כי אקח מועד ותבט עיני בשורה ד"ת אשר הגיע לפני ושוב אשיב כיד ה' הטובה עלי, הנה ידידי כת"ה העיר למ"ש אחרונים דדבר שנתהווה בנס כיון דאסור ליהנות ממעשה נסים כדאמרינן בתענית כ"ד ממילא אסור להקרבה משום ממשקה ישראל מן המותר לישראל, וק"ל מגמרא דתענית דף ה' ע"א דקאמר יצא אדר ולא ירדו גשמים א"ל נביא לישראל צאו וזרעו, א"ל מי שיש לו קב חטים או קב שעורים יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות, א"ל אעפ"כ צאו וזרעו, נעשה להם נס וכו' וזרעו שני שלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בה' בניסן הקריבו עומר בט"ז בניסן וכו', נמצא עומר הקרב מתבואה של שנה חדשים קרב מתבואה של י"א יום וכו' ע"ש, ותקשי האיך הקריבו עומר מתבואה זו שגדלה בנס

ושהדיוט אסור ליהנות ממנה הא ל"ה ממשקה ישראל, ונשאר בל"ע. וכשאני לעצמו תמה אני על תמיהתו, הרי כאן התיר להם הנביא לאכול תבואה זו שגדלה בגם אף שהיה מעשה נסים, וכיון שהותר להם לאכילה א"כ שפיר הוי ממשקה ישראל מן המותר לישראל, והוא פשוט.

אבל עוד נ"ל לפמ"ש בכור שור שבת כ"א ליישב הא דקי"ל בשו"ע או"ח סימן קפ"ז דאם שכח בחנוכה לומר על הנסים בברכת המזון יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו', וקשה הא מבואר ברכות דף ס' דאין להתפלל שיעשה לנו גם והמתפלל יה"ר שתלד אשתי זכר ה"ז תפילת שוא. ותי' בכור שור דיש לחלק בין נסים של טבע העולם שמלחמות החשמונאים משמע שהיה נסים דרך טבע העולם, משא"כ להחליף נקבה שתעשה זכר הוא גם שלא כדרך טבע העולם וכיו"ב הוא תפילת שוא ואין להתפלל שיעשה לו גם היוצא מטבע העולם ע"ש. וה"נ י"ל דכוותיה, דודאי דבר שנתהווה בגם שלא כדרך טבע העולם כהאי דתענית כ"ד זה וודאי אסור ליהנות ממנו ואסור גם בהקרבה משום ממשקה ישראל, אבל בהאי דתענית ה' שזרעו וגדלה התבואה כדרך הטבע העולם רק שהיה בזמן קצר בזה מותר ליהנות וגם ל"ש משקה ישראל. ודבר זה מוכרח, דאלת"ה האיך הקריבו מנחות בשנות השמיטה ויובל הא התבואה גדלה בגם כמ"ש ועשת את התבואה לשלש השנים ופעמים שהיתה צריכה לעשות לד' שנים כמ"ש רש"י פרשת בהר, ודוחק לומר דמתבואה של ספיחים הביאו מנחות, ועוד דהא גם ספיחין אסורים מדרבנן כמ"ש הרמב"ם פ"ד משמיטה ויובל ה"ב והאיך נימא שיהיה מצוה מה שאסרו חכמים וכמ"ש הראשונים חולין נ"ח בהא דאין מבטלין איסור לכתחילה. אמנם להנ"ל א"ש, דנהי דהתבואה גדלה בגם מ"מ כיון שגדלה כדרך טבע העולם שרי באכילה ובהקרבה, וא"ש.

ומה שנע"ק בהא שהדליקו גבי גם חנוכה מפך שמן שמצאו, דבזה וודאי גם גדול היה שם שלא היה אלא ליום א' והדליקו ח' ימים, ולפי האמור הוא פסול משום שאינו ממשקה ישראל מן המותר לישראל. הן אמת שעט"ר אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בתשו' בית שערים סימן שנ"ט העלה דשמן למנורה אינו בכלל קרבנות ואינו בא מתרומת הלשכה ע"ש, וא"כ לפי"ז היה אפשר לומר דאף לענין ממשקה ישראל אינו בכלל קרבנות. אבל באמת דבר זה במחלוקת היא שנויה, דלדעת רש"י שבתוס' תמורה י"ד ד"ה וכל הקרב שמן למנורה תשוב קרבן, והתוס' חולקים משום דלית ביה קדושת כלי ע"ש, וא"כ לרש"י צע"ק, ופלא על אאמו"ר זצ"ל שלא זכר שר פלוגתא דרש"י ותוס' בזה.

ועונ"ל למה דאמרינן בעירובין דף ל' דמערבין לגזיר בין ולישראל בתרומה וכן מערבין לגדול ביוכ"פ, דאע"ג דלדידיה לא חזיא מ"מ כיון דשרי לאחריני חשיב שפיר סעודה הראויה. והנ"ל י"ל לענין ממשקה ישראל דאף שאסור לזה מ"מ כיון דשרי לאחריני חשיב שפיר משקה ישראל. ולפי"ז למ"ש זקיני מהר"ל מפראג זי"ע בספר גבורת ארי בתענית כ"ה דדוקא מי שנעשה גם בעבורו אסור ליהנות ממעשה נסים אבל אחר מותר, א"כ גם בהך דתענית ה' י"ל דלמי שלא הי' לו קרקע ולא זרע ולא נעשה הנס בשבילו היה מותר ליהנות, שפיר חשיב ממשקה ישראל מן המותר לישראל. אלא שמצאתי דדבר זה במחלוקת שנוי' ברש"י ותוס' זבחים פ"ח ע"א דלרש"י במדומע אע"פ שמותר לכהנים אסור לגבוה דל"ה ממשקה ישראל דבעינן מותר לכל ישראל, ותוד"ה מן המדומע חולקים וסברו דכיון דשרי לכהנים הוי שפיר ממשקה ישראל ע"ש, ובספר מנ"ח סוף מצוה רל"ט מיפשט פשיטא ליה דתרומה דאינה מותרת אלא לכהנים ל"ה ממשקה ישראל דצריך שיהא מותר לכל ישראל ע"ש, ופלא שלא זכר שר שהוא מחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל. ומ"מ אין כאן קושיא מהאי דעירובין על רש"י דסובר ממשקה ישראל בעינן שיהיה מותר לכל ישראל, דהא בכה"ג שהיה לו שעת הכושר כמו בגזיר דיין קודם קבלת גזירתו מותר לו ותבואה קודם מירוח ולא ראה פני הבית מותר לו, וכן קודם יו"כ אפילו אם עכשיו אסור לכל ישראל לא ממעטי' ליה ממשקה ישראל כמ"ש תוס' מנחות ו' ד"ה כתב ותוס' חולין קמ"א ומל"מ פ"ג מאיסורי מזבח ע"ש.

אבל בלא"ה א"ש כאן לפמ"ש אאמו"ר זצ"ל בשו"ת בית שערים סימן רמ"ז דדוקא בחזי לכהנים ולא לישראל ס"ל לרש"י דלא מקרי ממשקה ישראל, דכהנים לאו בכלל לשון ישראל ניהו רק בכלל לשון בני ישראל, ואפילו את"ל שהם גם בכלל לשון ישראל היינו בהדי שאר ישראלים אבל לא כהנים לחודייהו, והא דכתב רש"י לכל ישראל היינו לכל מין ישראל אבל היכא דחזי לקנאת ישראל גם רש"י מודה דמקרי מן המותר לישראל ע"ש. וא"כ בהך דמעשה נסים נמי דרק לבעל הנס אסור ולאחרים מותר כמש"ל שפיר הוי מן המותר לישראל וכשר לקרבן עומר וא"ש.

ועוד דזה פשוט דמעשה נסים שאסור ליהנות לכל היותר הוא רק מדרבנן שאין לו שורש בתורה, ובאיסור דרבנן כבר האריך אאמו"ר זצ"ל בספרו בית שערים סימן רמ"ו רמ"ז ורמ"ח דל"ש ממשקה ישראל מן המותר לישראל ע"ש דפח"ח ש"י.

והשתא דאתית להכי דליכא במעשה נסים רק לכל היותר איסור דרבנן י"ל קושיתו דכת"ה עוד בסיגנון

אחר, והוא לפי"מ דמבואר בפסחים מ"ח ע"א דפריך הגמרא אהא דסד"א דמוקצה דאורייתא מהא דאמרינן יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו אף כל שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר, פי' שבת, ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור ד"א ע"ש. ומבואר מזה דבאיסור דאורייתא לא שני לן בין איסור מגופו לאיסור שדבר אחר גרם לו דבכל ענין חשיב אינו ראוי מחמת איסורו, אבל באיסור דרבנן יש חילוק בין שאיסורו מגופו דאז אינו ראוי אבל אם האיסור מכח דבר אחר הגורם לו ליפסל אז שפיר חשיב ראוי והר"ה כמבואר. ולפי"ז ה"נ במעשה נסים שכל איסורו לכל היותר הוא מדרבנן ודבר אחר היינו הנס גורם האיסור שפיר חשיב ראוי והוי שפיר ממשקה ישראל מן המותר לישראל א"ש.

ועפ"י אלה הדברים נראה לישב קושית ישוע"י או"ח סס' תט"ו בהא דאמרינן עירובין שם דלב"ש אין מערבין לגזיר ביין ולישראל בתרומה ולב"ה מערבין, וקאמר התם א"ל ב"ה לב"ש אי אתם מודים דמערבין לגדול ביו"כ, אמרו להן אבל, אמרו להן כשם שמערבין לגדול ביו"כ כך מערבין לגזיר ביין וכו', וב"ש התם איכא סעודה ראויה מבעו"י. וכתב שם הריטב"א אהא וב"ש התם וכו', פי' למ"ד סוף היום שעבר קונה עירוב, דלמ"ד תחילת היום הבא קונה עירוב ודאי לא חזיא ליה. והקשה הישוע"י דא"כ לב"ש איך יהיה הדין בחל יום כפור בע"ש, דהיינו כשהיו מקדשין המודש עפ"י הראיה, דאז אי נימא סוף היום קונה עירוב א"כ לא קנה העירוב ליום השבת הבא אחריו, דהרי אז ביציאת יו"כ אסור באכילה, ואם בדין השמשות דאפוקי יומא אסור אין יקנה העירוב ולא לישתמיט לשום פוסק או תנא לומר דבכה"ג ל"ש עירוב בשבת ע"ש.

ונ"ל ואקדים דברי הגל"ח פסחים מ"ד ותת"ס ח"ו סוסי' ס"ה שכתבו לישב דברי הרמב"ם פרק א' מחמץ ומצה ה"ד שכתב דהאוכל חמץ בפסח כל שהוא הרי זה אסור מה"ת שנאמר לא יאכל, והקשה הכסף משנה דמה צריך קרא לחמץ בכל שהוא תיפוק ליה מכל חלב דילפינן מיניה ר"פ בתרא דיומא בכל איסורין דת"ש אסור מה"ת. ותירץ הגל"ח ותת"ס דבעי קרא באוכל חמץ פחות מכשיעור סוף יום ז' דפסח באופן שאין שום שהות ביום לאכול עוד כדי להשלימו דל"ש סברת חזי לאינטרופי ול"ה ילפינן מכל חלב, להכי אינטריך קרא דלא יאכל ע"ש. וא"כ לפי"ז ה"נ אם אכל מ"ש בסוף יו"כ באופן שאין שהות ביום להשלימו לכשיעור דל"ש חזיא לאינטרופי דאפילו אם יאכל חצי שיעור השני בתוס' יו"כ דהוי מה"ת מ"מ הרי בתוס' יו"כ ליכא כרת ולא מלקות עיין טור וב"י ומג"א רסי' תר"ח, א"כ בכה"ג ליכא אפילו איסור דאורייתא ואינו אסור אלא מדרבנן, דאיסור דרבנן וודאי איכא אפילו באוכל חצי שיעור בתוס' יו"כ כמ"ש בתשו' כת"ס או"ח סימן קי"ד.

ומעתה לפי"ז הרי מבואר בשו"ע או"ח סימן שס"ח ס"ג דשיעור העירוב של עירובי חצירות בתחילתו אפילו הס אלף או יותר הוא מזון שתי סעודות שהם ח"י גרוגרות והוא כששה ולי"א כח' בצים ושיעור גרוגרת הוא פחות מכזית עי' מג"א שם ובסימן תפ"ו, וכש"כ שפחות משיעור אכילה דיו"כ הוא ככותבת עיין סימן תרי"ב, וא"כ ברוב פעמים אינו מגיע לכל אחד מבני החצר רק פחות מככותבת שהוא חצי שיעור לענין יום כפור, ובהאי ליכא בסוף היום דיום כפור רק איסור דרבנן ודבר אחר גורם האיסור היינו יום כיפורים, וא"כ שפיר חשיב סעודה הראוי' מבעוד יום ושפיר מהני העירוב אף לשבת, ומיושב קושית ישוע"י הנ"ל וא"ש.

ובהכי א"ש גם קושית הריטב"א בעירובין שם שהקשה לנפשיה דאפילו למ"ד סוף היום שעבר קונה עירוב היינו בתחילת בין השמשות הרי אסור לאכול אפילו קודם לכן משום תוספת יום כפור דהוי מה"ת. ולפי האמור א"ש, דכיון דבתוס' יום כיפור ליכא איסור דאורייתא אשיעור שמגיע לאחד מבני החצר ממזון ב' סעודות אם הם מרובים ביתר מז' או ח' בני אדם שהוא חצי שיעור לענין יו"כ ואין כאן איסור אלא מדרבנן וד"א גורם האיסור, שפיר חשיב סעודה הראויה מבעוד יום, וא"ש.

ומקום יש בראש לישב בזה דעת הרי"ף פ"ק דבילה דיו"כ צריך עירובי חצירות, והביא ראיה מגמרא דעירובין הנ"ל דאמרי ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביו"כ, ש"מ דיו"כ בעי עירובי חצירות, ונתקשו בו הקדמונים ז"ל דדילמא מיירי התם בעירובי תחומין, ועיין ב"י או"ח סימן תרי"א. ולפי דרכינו א"ש, דהוא מוכרח דבעירובי חצירות מיירי התם, דאי נימא דמיירי בתחומין א"כ תקשי הרי קי"ל בסימן תי"ג דבעירובי תחומין בעינן מזון ב' סעודות שהוא ח"י גרוגרות והוא הרבה יותר משיעור חיוב אכילה דיו"כ, וא"כ קושית הריטב"א וישוע"י הנ"ל במקומה עומדת דהאיך קאמרו ב"ש דהוי סעודה הראוי' מבעוד יום, אלא ודאי דבעירובי חצרות מיירי וראיית הרי"ף נכונה ודו"ק היטב. [ועי' עוד תי' אחר לקמן בסימן רל"ז ד"ה דף ל' ע"א].

ושוב מצאתי לעט"ר אאמו"ר הגאון זצ"ל בספרו בית שערים סימן רל"ט שגם הוא נחית לסברא וחילוק הנ"ל עפ"י גמרא פסחים, והאריך שם בענין זה אם דבר שבא בגם חשוב ממשקה ישראל, והשואל והמשיב גם שניהם

לדעת אחת נתכוונו דכיון דהא דאסור ליהנות ממעשה נסים הוא רק ממדת חסידות, וכגראה ג"כ מלשון רש"י תענית כ"ה שכתב וכמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון עכ"ל, ממילא לא ממעטינן ליה ממשקה ישראל, ודברי אחרונים בזה שהביא כת"ה אין להם יסוד כלל לענ"ד.

הנה הארכתי קצת מפני כבודו כי רב הוא בעיני ויצאתי מענין לענין, וה' יראינו בבנין, הנקרא קנין, ויצליח בכל ענין ובכל מקנה וקנין כנפשו ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו דוש"ת,

בן ציון בלום

סימן מ"ד

שכח יעלה ויבוא בשחרית ונזכר לאחר מוסף ☆ בדין פסיק רישא בדרבנן ☆ מצוה הבאה בעבירה באיסור דרבנן

שיל"ת יום ג' לס' ח"ש ובחר"ת בחיי"ם לפ"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה לראש אהובי הבחור כהלכה, רואין בו סימן ברכה, מופלג בתורה וביראה, מורג חרוץ בעל פיפיות, כ"ה **אברהם נפתלי צבי ראטה** ש"ן בן לידי"ן הרבני הגדול בתורה וביראה חו"ב מו"ה **חיים** נר"ו בק"ק סערענטש יצ"ו יהי שמו לעולם.

בתבו בא אלי כהיום הזה ראיתי כי עיסה קושיות לקח בהשכל ודעת, ושם אנכי על אמרותיו הנעימים ואחישה להשיבו על אחר ואך בקצרה כי חבילי טרדין בהכנות לחתונת בתי שתחי' הגדילו עלי עכב מבלי יכולת לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה, ועמו הסליחה, ולעת הפנאי אי"ה בל"ג אשנה פרק זה.

וזה יצא ראשונה במה שעושה פלא עמ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שערים סימן קמ"ה דקשקיל וטרי במי ששכח יעו"י בשחרית דר"ח ונזכר לאחר מוסף, אם צריך להניח תפילין בתפלת שחרית שמתפלל לתשלומין, וק"ל מדברי המג"א סי' קכ"ו סק"ג בש' רמ"ע ובאה"ט סי' תכ"ב סק"ג בש' כנה"ג דלאחר מוסף אינו חוזר ומתפלל שחרית לתשלומין, והאריך בזה. וממהני עליו דבאותו תשובה בהנסבב המעורר מעצמו דמבאה"ט הנ"ל משמע להיפוך. אך באמת דעת פר"ח סימן קכ"ו דחוזר ומתפלל שחרית, וכ"כ ברכ"י בשיורי ברכה בשם הרשב"א, וכתב שכן ראוי להוכיח, ואי הוי שמיע ליה להרמ"ע סברת רשב"א היה מבטל דעתו וכמו"ש בשמו בשע"ת סימן תכ"ב ובסימן ק"ח סקי"ב וכ"כ בזכל"א ח"א, וא"כ הפלאה זו איני יודע מה הוא אם אאמו"ר הגזל"ל גם הוא פסק כהנך רבוותא דחוזר ומתפלל שחרית, ואדרבה דברי המג"א תמוהים שכתב דנכון שלא יתפלל דלא יהא אלא ספק, והוא פלאי הרי גם בספק אם התפלל קי"ל רסי' ק"ז דחוזר ומתפלל עכ"פ בתנאי וכמ"ש מג"א שם, וצ"ע.

אלא שכבודו תמה דאם כן מה זה שמחלק שם בבית שערים דאם משלים תפלתו בשחרית מניח תפילין ואם במנחה אינו מניח תפילין משום דשכיח שכרות, הא התשלומין הוא רק במנחה דוקא כמ"ש שע"ת שם ולא בשחרית, וא"כ לא משכחת שיניח תפילין בתפלת התשלומין שהוא במנחה. הנה מלבד שאין הכרח שכונת אאמו"ר הגזל"ל לפסוק כן להלכה רק לדחות דברי השואל כגראה מלשונו, בלא"ה לק"מ די"ל דהרשב"א שהביא בברכ"י קאי בנזכר בשעת מוסף שזמנה עד סוף ז' שעות כמבואר באו"ח רסי' רפ"ו שאז כבר עבר זמן תפלת שחרית ואחר מוסף הו אין כאן שום זמן תפלה ולכן א"י להשלים אז תפלת שחרית דהא התפלה שהפסיד א"י להשלים רק בזמן תפלה כמבואר בסימן ק"ח ס"ג, אבל אם לא עבר זמן שחרית יכול להתפלל שחרית לתשלומין מיד אחר מוסף ג"כ, וכמ"ש שע"ת סימן ק"ח סק"ז בשם א"ר דאם שכח שחרית והתפלל מוסף ועדיין לא עבר זמן שחרית יתפלל שחרית ע"ש ודו"ק.

וכיו"ב בגמ' ברכות דף כ"ו. טעה ולא התפלל מוסף איבעיא להו טעה ולא התפלל מנחה וכו', שהקשו תוס' דאמאי לא בעי אם טעה ולא התפלל מוסף וכו', ופלא הרי כתבו תוס' בדיבור הקדוש דלאחר ב' תפלות לא מצינו שתקנו חכמים לחזור ולהתפלל, א"כ ליכא למיבעי בטעה ולא התפלל מוסף אם מתפלל ערבית שתים דלאחר שתי תפלות מנחה ומעריב לא תקנו רבנן לחזור ולהתפלל.

ונראה דדוקא אם אין זמן תפלה שחסרה לאחר כל תפלה ותפלה שהתפלל אחריה אז אמרינן דלאחר שני תפלות לא תקנו לחזור ולהתפלל תשלומין, אבל כאן כיון דאמרינן ושל מוספין זמנה כל היום והוי זמן מוסף אף לאחר תפלת מנחה שפיר יש לה תשלומין גם לאחר שתי תפלות, כיון דאחר תפלה הראשונה נמי הוי זמנה ואין הדבר תלוי בב' תפלות אלא בב' זמני תפילה, וי"ל.

בדין פסיק רישא בדרבנן

ב) **שוב** הקשה ע"ד תה"ד דמייתי מג"א סי' ש"ד סק"ה דפסיק רישא בדרבנן מותר, וק"ל מסוכה ל"ב דפריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה ואף דל"ה רק איסור דרבנן, והאריך בזה. וגם בזה תמהני עליו, דקושיא זו כתוב הדר הוא במחצית השקל שם במקומו והוא מייתי דברי תוספות שבת ק"ג דתיקון דמיעוט עגבים בהדס הוא רק איסור דרבנן ע"ש, וכן הקשה בהגהות רעק"א שם ע"ש,

שהוכיח דלא כת"ה. ובתשו' נחלת בנימין סימן ע"א תירץ ולחלק יצא דבמקום שאיסור דרבנן הוא בעצמותו אז פסיק רישיה אף בדרבנן אסור, אבל במקום שאין איסור מצד עצמו רק משום גזירה שלא יבא לידי איסור תורה כמו בהאי דתה"ד להוציא סכין מחבית שאין איסור בעצמותו רק גזירה משום לול של תרנגולים אז פסיק רישיה מותר ע"ש ודפח"ח. [הובא שם בילקוט הגרשוני עיי"ש].

ולענד"ן למ"ש רש"י ביצה כ"ז ב' דלהאכיל תרומה טמאה או קדשים טמאים ביו"ט לכלבים נמי אסור משום דרחמנא אחשבי' להבערתן ע"ש, וכסברא זו מבואר בסוכה ל"א א' האי כשורא דמטללתא עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש ופירש"י דמצוה משוי ליה כל ז' לבנין קבע ע"ש. וכיו"ב אני אומר גם כאן דאפי' פסיק רישיה בדרבנן מותר מ"מ בהדם דאס אינו של מצוה ראוי הוא אף בענבים מרובים רק משום מצוה צריך למעט ענביו ורק משום המצוה הו"ל מתקן, וממילא אפילו באינו מכוין כיון דהוא פסיק רישיה משוי ליה המצוה למלאכה האסורה מדרבנן ופריך שפיר והא מודה ר"ש בפסיק רישיה.

מצוה הבאה בעבירה באיסור דרבנן

ג) **ומה** שעמד בדברי מחצית השקל סימן תרל"ז סק"ג שכתב בפירוש דברי המג"א לשיטתו דגזל עכו"ם מדרבנן ול"ש מצוה הבאה בעבירה, והקשה הא לרש"י אפילו במצוה דרבנן שייך מצוה הבאה בעבירה, ואין לומר דדוקא במצוה דרבנן ואיסור דאורייתא שייך מצוה הבאה בעבירה אבל במצוה דאורייתא ואיסור דרבנן לא, דהא אפילו באיסור דרבנן ס"ל לרש"י דשייך מצוה הבאה בעבירה כמ"ש רש"י פסחים ל"ה ע"ב ד"ה דמאי הא לא חזי ליה, וכ"כ עוד רש"י שם ל"ט במתני' ד"ה ובדמאי וכו' ואע"ג דמעשר ירק דרבנן הו"ל מצוה הבאה בעבירה ע"ש, אלו דבריו במוספת ביאור קצת. וגם קושיא זו כתובה באחרונים ועיין בספר דברי נבי או"ח שם שדחה מה"ט לדברי מחה"ש. אבל לפענד"ן בכונת מחהש"ק למ"ש מהרמ"ל סוכה ל' במוד"ה הא קניא דבהנהו אוונכרי לא היה ודאי גזל רק ספק גזל ועיין כפות תמרים שם, וא"כ כיון דגזל עכו"ם מדרבנן א"כ הו"ל ספק דרבנן דלקולא ול"ש כלל מצוה הבאה בעבירה, ועיין ברכות כ"ה כי גזרו רבנן בודאן בספיקן לא גזור ולא קשה מידי.

ועוד י"ל דלכאורה טעמא בעי אמאי במצוה דאורייתא ואיסור דרבנן אמרינן דהוי מצוה הבאה בעבירה כיון דמה"ת ליכא עבירה. ול"ל משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה לכן עבירה דרבנן דוחה עשה דאורייתא, אבל אם כבר עשה מעשה בודאי לא מיקרי עבירה דהא קיים מ"ע דאורייתא ובזה ל"ש יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשוא"ת, דעתה כבר עשה מעשה וקיים המעשה. והא דאי' במלה הטבול מדרבנן דלא יצא ופירש"י משום מצוה הבאה בעבירה וכן בשל דמאי, י"ל דהתם מיירי באית ליה מצה אחרינא ואפשר לקיים שניהם ולהכי מיקרי מהב"ע ואינו יוצא במצה של טבל, אבל אם אין לו מצה אחרת כשרה בודאי יוצא במצה הטבול מדרבנן דעשה דאו' דחי ל"ת דרבנן בדיעבד שכבר עשה מעשה.

וע"ד חידוד קצת נ"ל לפמ"ש בקצוה"ח בסוגיא דיאוש דלמ"ד אי עביד לא מהני מוכח שפיר מאחנן דמצוה הבאה בעבירה דאורייתא, אבל למ"ד אי עביד מהני מצוה הבאה בעבירה הוי רק דרבנן ע"ש שהאריך. והנה רש"י בסוכה שם קאי אליבא דר"ה דאמר להני אוונכרי כי זבניתו אסא וכו', ור"ה סבירא ליה מין במינו לא בטל כמו שכתבו התוס' ע"ז דף נ"ו ע"ב ד"ה אבל בתירוץ הב', ויליף ליה מולקח מדם הפר, ועל כרחך סבירא ליה דעולין מבטלין זה את זה כמבואר מנחות כ"ב, ועכ"ח הם דכתי' בבכור אתי לבהוויתן יהו, ומדאיצטריך קרא להכי עכ"ח ס"ל כאביי דאי עביד מהני כמבואר כ"ז בסוגיא דתמורה ה' ע"ב ע"ש היטב, וס"ל לר"ה דמצוה הבאה בעבירה הוא רק מדרבנן, וכיון דדעת רש"י דגזל עכו"ס מדרבנן א"כ הו"ל רק תרי דרבנן ואינו פוסל משום מצוה הבאה בעבירה וא"ש לחדודי.

יותר לא נפניתי להאריך מרוב הטרדות אשר הקיפו עלי יחד לעת כזאת, וברכתי תעלה לראשו, צלח ורכב ע"ד אמת, לשקוד על דלתי ביהמ"ד. כנפש הדו"ש וחותם בברכת התורה, ולומדיה ברוח טהרה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן מ"ה

קריאת ד' גברי בר"ח משום ביטול מלאכה

בחודש אדר, שלמא אשדר, לאהובי ידי"ן הרבני המופלג בתורה וביראה חרוץ ובקי **חיים זאב עהרנפעלד** נ"י

בהיום אמרתי כי אקח מועד להשיב לו בקצרה על מה שהתפלא בדברי טורי אבן מגילה כ"א בהא דאמרינן התם דבאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח קורין ד', ופירש"י משום דאין הנשים עושות בו מלאכה, והקשה טורי אבן הא מ"מ איכא ביטול מלאכה לאנשים שהן מותרים בעשיית מלאכה בר"ח והרי נשים פטורות מקרה"ת ואין חייבים אלא אנשים ולהם יש ביטול מלאכה ע"ש, וע"ז התפלא ממסכת סופרים פי"ח שהביא ג"כ מג"א סימן רפ"ב סק"ו שהנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים ע"ש. הנה אין זה תימא כ"כ, שהרי בעיניו ירא' דאף דאיתא הכי במסכת סופרים בכל זאת לא פשיטא ליה למג"א דנשים חייבות

בקרה"ת, ואדרבה סיים וכאן נהגו הנשים לצאת חוצה, אלמא דלא ברירא ליה דליהוי הלכה כמסכת סופרים בזה. אבל נ"ל לדעת הר"ן וריב"ש שברמ"א שם ס"ג דנשים וקטנים דוקא מצטרפין למנין הקרואים אבל לא שיהיה כולם נשים או קטנים ע"ש, וא"כ הקשה טורי אבן שפיר דכיון דיש ביטול מלאכה לאנשים א"כ אם הם יפנו למלאכתם א"א לקרות לנשים לבד דאלו הם הצטרפין ולא שיהיה כולם נשים, ואי קשיא הרי בעכ"ח יהיו האנשים שם עד שיקראו ג' ואכתי אפשר לקרות לד' אשה אחרי שיפנו האנשים למלאכתן, זה אינו דאשה אינו עולה למנין שלשה כמ"ש מג"א סק"ה ובמהש"ק הוסיף בשם ע"ש דה"ה דאינה עולה בראש אדם למנין ד' ע"ש ובהגהות לבו"ש, וזה ג"כ כוונת הטו"א במ"ש דנשים פטורות מקרה"ת, וזה פשוט ונכון.

ועוד נ"ל לדעת הכלבו דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא משום דמשועבדות לבעליהן למעשה ידיהן ויהיה הבעל בלא עזר לכשיעשו המצוה, א"כ נראה פשוט דאם איכא ביטול מלאכה לאנשים בר"ח ופטורים מה"ט מקרות ד' אז גם הנשים פטירי לפי שהם משועבדות לבעליהן ואם ישמעו הם קרה"ת יהיה הבעל בעת ההיא בלי עזר וא"ש.

אבל קושטא דמילתא דעד שהוא תמה על טורי אבן יתמה על מג"א, דז"ל מסכת סופרים שם הלכה ד', יש שקורין ספר קינות בערב ויש מאחרין עד הבוקר לאחר קריאת התורה, שלאחר קרה"ת עומד וכו' וקורא בבכיה וכו' ומתרגם לפי שיבינו בו שאר העם והנשים ותינוקות, שהנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים וכ"ש זכרים וכו'. הרי דמסכת סופרים קאי בקריאת ספר קינות ולא בקרה"ת ושפיר כתב טורי אבן דנשים פטורות מקריאת התורה. ולדעת מג"א נ"ל דס"ל דכ"ש דחייבות בקריאת התורה, או דגם זה נכלל בלשון בקריאת הספר שהרי לאח"כ קתני התם במסכת סופרים ומן הדין הוא לתרגם לעם לנשים ותינוקות כל סדר ונביא של שבת לאחר קריאת התורה, ועכ"פ אין חידוש כ"כ על טורי אבן דהרי מפרש למסכת סופרים דלא כמג"א וס"ל דנשים באמת פטורות מקרה"ת וז"פ.

ובזה תנוח דעתו ושלום על ראשו כנפשו ונפש ידידו דושו"ט,

בן ציון בלום

סימן מ"ו

בענין ביטול לחמץ ידוע והמסתעף

לנעוץ מסכת פסחים סופו בתחלתו

תחילת דברי פי לייש"ב דעת הכלבו ולחד גי' כן הוא גם דעת הרמב"ם וכ"כ המגיני שלמה בדעת רש"י ריש מכילתין דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, ומקשין העולם דא"כ מאי פריך הגמ' בפסחים ו' ע"ב ולכי משכחת לה ליבטלה הא כי משכחת לה הו"ל חמץ ידוע דלא מהני ביטול. ונלע"ד ונקדים דבספר אור חדש כתב דהא דלחמץ ידוע לא מהני ביטול תליא במחלוקת רש"י ותוס', דלרש"י פסחים ד' דביטול נפקא מתשביתו ולא מטעם הפקר ל"מ ביטול רק לחמץ שאינו ידוע ולא לחמץ ידוע, אבל לתוס' שם דביטול הוא מטעם הפקר מה לי חמץ ידוע מה לי חמץ שאינו ידוע הא כבר יצא מרשותו ואינו שלו והלא כל אדם יכול להפקיר דבר הידוע לו ע"ש.

ועוד נקדים קושיא נאה ומושכלת שהקשה מהר"י אלגזי בספר קהלת יעקב ובזה אכן נודע הדבר דרש"י ותוס' דפליגי במהות וענין הביטול כל חד אזיל לטעמיה, והנה קושית מהרי"א סובב הולך על תוס' פסחים המזכר שכתבו דביטול הוא מטעם הפקר והקשו ע"ז מנדרים מ"ה דהפקר בעי תלתא, ותירצו דמדאורייתא א"ל ע"ש, והקשה מהרי"א לפי"ז בתוס' ריש מכילתין שכתבו אע"ג דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי החמירו חכמים לבדוק שמא יבא לאוכלו דלמה להו האי טעמא תיפוק לי' דלא מהני ביטול משום דהפקר בעי ג' עכ"פ מדרבנן ולכן שפיר החמירו חכמים לבדוק.

ונ"ל דהנה הקשה הר"ן האיך מהני הביטול הא הפקר בעי ג', וגם הא הוי דברים שבלב ואינן דבריס, ועוד דלר"י בעי בהפקר דאתי לרשות זוכה וכאן מהני ביטול בלב ובפני עצמו. ותי' דחמץ לא הוי ממונו גמור, דבלא"ה ב' דברים אינן ברשותו של אדם חמץ בפסח ובור ברשות הרבים רק דעשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו, ולהכי בגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה סגי. ובתשו' אמרי אש או"ח סימן כ"ג נשאל ממנ"פ אימתי חל הביטול אם תיכף כשמבטל הרי אז ממונו גמור הוא וברשותו הוא עדיין ולמה סגי ביטול בלב ובפ"ע, ואי אחר זמן איסורו אז שוב אינו ברשותו ולא מצי לבטל ליה. והשיב דהביטול חל בתחילת זמן איסורו ואיסורו וביטולו באים כאחד (כעין גיטו וידו באים כאחד), ומ"מ צריך לבטל קודם זמן איסורו שאז עדיין ברשותו, אלא כיון דהביטול חל בתחילת זמן איסורו בשעה שיוצא מרשותו מהני גילוי דעת בעלמא ע"ש. אלא דלכאורה קשה ע"ז כיון דהביטול אינו חל רק בתחילת זמן איסורו האיך מועיל מה שמבטל ומפקיר מקודם הא הוי דבר שלא בא לעולם.

ונ"ל דאמרינן בקידושין ס"ב אין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם אין תרומתו תרומה, וקמבע"ל התם אמר פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברים וכו' לכשיתלשו ונתלשו מהו שתהא תרומה למפרע, מי הוי כמקדיש דבר שלא בא לעולם או לא, וקפשיט

כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי, ופירש"י כי האי שבידו לתלוש ולהפרים מיד. ולפי"ז ה"נ כן, דהכא נמי בידו לבטל עכשיו וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה ול"ה דבר שלא בא לעולם. אך דז"א דהרי אמרינן התם האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאמגייר אינה מקודשת דהוי דבר שלא בא לעולם דלא הוי בידו משום דגר צריך ג' דמשפט כתיב ביה כדין ומי יימר דמיזדקקי ליה הני תלתא ע"ש, וא"כ ה"נ נ"ה בידו עכשיו לבטל ולהפקיר שיהיה הביטול חל עכשיו דהרי עכשיו עדיין הוא ברשותו ובעי תלתא ומי יימר דמזדקקי ליה תלתא, וא"כ הביטול הוא רק על לאח"כ ואז אין צריך שלשה א"כ תו הוי דבר שלא בא לעולם והדרא קושיא לדוכתא.

אבל נ"ל דהרמב"ם פ"ג מה' אישות הל' ט"ו פסק האומר ליבמה הרי את מקודשת לי לאחר שיחלוץ לך יבמיך, הרי זו מקודשת, הואיל ואלו קדשה עתה היו קידושין תופסין בה מספק. וכתב המ"מ דבמשנה קידושין ס"ב אמרינן דאינה מקודשת ומוקמינן ביבמות נ"ב כרע"ק דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ויבמה לשוק, אבל לדידן דקי"ל דביבמה יש בה ספק קידושין אף כאן היא ספק מקודשת. אבל הכ"מ חולק דמקדושת גמורה היא בודאי, דכיון דעכשיו חיילי עכ"פ קידושי ספק תשיב שפיר בידו ול"ה דבר שלא בא לעולם, ולכן על לאחר שיחלוץ לה יבמה הוי קידושין גמורים למפרע ע"ש. ועי' נודע"ת אהע"ז נ"ד דאם עכשיו בידו לקדשו קידושי דרבנן תו חל לאח"כ קידושי תורה ול"ה דבר שלא בא לעולם ע"ש.

ולפי"ז ה"נ אי אומר דכיון דעכשיו יכול הביטול לחול מה"ת דמדאוריי' נ"ל שלשה, תו הוי שפיר בידו ולא הוי דבר שלא בא לעולם שיועיל הביטול על לאח"כ אפילו מדרבנן. ולפי"ז מיושב קושית מהרי"א הנ"ל דשפיר כתבו התוס' דביטול מעשה הפקר, ואי דהפקר בעי ג' הא מדאורייתא א"נ, וכיון דמה"ת א"נ ג' תו הוי שפיר בידו ולא הוי דבר שלא בא לעולם, ומהני ביטול שאח"כ בתחילת זמן איסורו מכח סברת הר"ן דבלא"ה אינו ברשותו של אדם ול"נ ג' אפילו מדרבנן. ודברי תוס' והר"ן שפה אחת ודברים אחדים לכך הוצרכו תוס' דטעם בדיקה מדרבנן שמא יבא לאוכלו, ואתי שפיר.

והנה המל"מ פ"ט מאישות נסתפק באשה שהיה בה ספק קידושין כגון ספק קרוב לה ספק קרוב לו ובא אחר ועשה שליח לקדשה לאחר שיגרשנה המקדש הראשון שקדשה ספק קידושין מה דינו, מי אמרינן כיון שאם הוא בעצמו מקדשה תפסי בה קידושין והוי מילתא דמצי עביד ומצי משוי שליח, או דילמא כיון דהוא בעצמו לא יכול לקדשה קידושין גמורים משיב מילתא דלא מצי עביד ול"מ משוי שליח. ופשיט ליה מדברי כ"מ הנ"ל דסובר ביבמה דל"ה דבר שלא בא לעולם כיון דבידו לקדשה עכשיו קידושי ספק והוי מקודשת קידושי ודאי, א"כ ה"ה האומר לאשה שמקודשת ספק קידושין הרי את מקודשת לאחר שתתגרשי דהוי מקודשת ודאי למפרע, משום דעכשיו תפסי בה ספק קידושין ול"ה דבר שלא בא לעולם, דמה לי יבמה מה לי ספק מקודשת, וכיון דהמשלח יכול לקדשה עכשיו על לאחר שתתגרש קידושי ודאי הוי שפיר מילתא דמצי עביד ומצי משוי שליח. ושוב כתב דדבר זה במחלוקת שנויה, דלרש"י ביבמות במילתא דלא מצי עביד עכשיו רק מספק אף שאח"כ יתברר בודאי לא מצי משוי שליח ולהתוס' מצי משוי שליח ע"ש, ולכאורה אם יסבור רש"י כסברת כ"מ תקשי אמאי ל"מ משוי שליח הא אח"כ יהיה קידושין גמורים בודאי, אלא ודאי דרש"י לית ליה לסברת כ"מ ול"ל כתירוציו הנ"ל, וא"כ קושית אמרי אש על הר"ן במקומה עומדת דממנ"פ אימתי חל הביטול ואם כתירוץ הנ"ל דמבטל על לאח"כ שיהא הביטול חל תחילת זמן איסורו הא הוי דבר שלא בא לעולם, ואי דהוי בידו, ז"א דעכשיו בעי ג' דאי כתירוץ הנ"ל הא לרש"י לית ליה האי סברא.

וא"כ לפי"ז י"ל דבאמת ה"ט דרש"י אזיל לשיטתו דביטול לאו מטעם הפקר רק נפקא לן מתשביתו, דאז א"ל לכל הפלפול הנ"ל, וכיון דנפקא מתשביתו א"כ שפיר אמרינן דלחמץ ידוע לא מהני ביטול וכמש"ל, וזהו ג"כ סברת הכלבו והרמב"ם. אלא דהתינח לפי האמת לבתר דמשני דילמא משכח ליה לאחר זמן איסורו ול"מ מבטל ותקשי כנ"ל על הר"ן, ועכ"פ דביטול מטעם תשביתו, וממילא נ"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, אבל להס"ד כי פריך וכי משכחת לה ליבטלה דאכתי לא ידעינן דאחר זמן איסורו ל"מ לבטל שפיר י"ל דביטול מטעם הפקר וכסברת הר"ן וממילא גם לחמץ ידוע מהני ביטול, ודו"ק היטב.

ואחר הדברים האלה נתנה רשם ונשובה לנעוץ סוף מכילתין לתחילתה. והנה בסוף מסכת אימא ר"ש איקלע לפדה"ב בעי מיניה פשיטא ברוך אקב"ו על פדיון הבן אבי הבן מברך ברוך שהחיינו וכו' כהן מברך או אבי הבן מברך וכו', ומדקדקים העולם דלמה הוצרך להקדים מה דפשיטא ליה ולא היה לו לומר רק מי מברך שהחיינו, ועיין בגל"ח וח"ם יו"ד סימן רל"ד. וכתב הגל"ח עפ"מ שנחלקו הרמ"א ושאר פוסקים ביו"ד סימן ש"ה ס"י אם יכול לפדות ע"י שליח, דלדעת הרמ"א אין האב יכול לפדות ע"י שליח ולטו"ז וש"ך שם יכול לפדות ע"י שליח, ואם נימא כיון שאם יכול לפדות על ידי שליח וזה ודאי דברכת שהחיינו ל"ש בה שליח וזה מסברא

ואין צריך רמיה, וא"כ ודאי דכהן מברך שהחיינו שהכהן יכול לברך בכל עת דתמיד קמטי הגאה לידיה אבל אבי הבן וודאי כשפודה בעצמו יכול לברך אבל כשפודה על ידי שליח יבוטל ברכת שהחיינו, לכך היה מסתפק דמי מברך שהחיינו, אבל לדעת הרמ"א שאינו יכול לפדות על ידי שליח ומקורו מדברי הריב"ש סימן קל"א שתמה השואל על הרמב"ם שפסק הפודה בנו מברך על פדיון הבן כיון שעיקרו על האב רמיא ול"מ ע"י שליח, והיינו עפמ"ש הרא"ש פ"ק דפסחים סימן יו"ד בשם הריב"א דמצוה שיכול לעשות ע"י שליח מברך בעל ושאי אפשר לעשות ע"י שליח מברך בלמ"ד ע"ש, ולפ"ז אי פשיטא ליה שאבי הבן מברך אקב"ו על פדיון הבן, א"כ מוכח שאפשר לפדות ע"י שליח ולכך שוב בעי שהחיינו מי מברך, אלו דברי קדשו.

ועב"פ מוכח משלהי מסכת דכל ברכה שהיא בעל הוא במצוה שאפשר על ידי שליח, וא"כ מדמברכין על ביעור חמץ דעיקר הברכה קאי על הביטול שאין הבדיקה תכלית המצוה ואם בדק ולא ביטל לא עשה כלום אלא שבכלל ביעור ישנו לשון ביטול וכמ"ש ב"י סימן תל"ב, ולכאורה אמאי לא מברכין בלמ"ד הא בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע כדאמרינן בפסחים ז', והתוס' שם נדחקו אהא דמסיק והלכתא על ביעור חמץ, ועכ"ח מוכח מדמברכין על ביעור חמץ דביעור חמץ שעיקרו הוא הביטול אפשר ע"י שליח (ועיין כיו"ב בשבת כ"ג דפשיט הגמרא מדמברכין להדליק נר חנוכה דהדלקה עושה מצוה), וכיון דביטול הוא ע"י שליח עכ"ח ל"ל דביטול הוא מטעמא דקרא משום תשביתו כדעת רש"י, דאי כתוס' דביטול הוא מטעם הפקר הא הפקר הוא מטעם נדר, ונדר א"א על ידי שליח כמ"ש ר"ן בנדרים וכ"כ תוס' גזיר י"א, והרמב"ן ב"ב קכ"ז, וטעמא דמילתא משום דמילי לא מימסרן לשליח, וכמ"ש מהרי"ט ח"א סימן קכ"ז דלא מצי משוי שליח להקדיש דהוי מילי ע"ש, ועיין תשו' חתן סופר סימן ס"ו. וכיון שהוכחנו דביטול מטעם תשביתו שפיר י"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול וכמש"ל בשם אור חדש.

והנה בריש מכילתין תנן אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר ופירש"י שלא יעבור בב"י וב"י, והתוס' הקשו הא מה"ת בביטול בעלמא סגי, ותירץ מגיני שלמה דרש"י ס"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול ולכך בודקין והכא בחמצי איירי בחמץ ידוע, ולישנא דמתני' נמי הכי דייקא מדקתני את החמץ בה"א הידיעה להורות נתן דבחמץ ידוע מיירי ע"ש.

ולפי"ז א"ש דמסוף מכילתין הוכחנו דלחמץ ידוע לא מהני ביטול, וממילא שפיר קתני בתחילתה דבודקין את החמץ דהיינו חמץ ידוע דלא מהני ביטול ומטעם שפירש"י שלא יעבור בב"י וב"י, ודו"ק היטב כי הוא נכון מאד לחדודי.

סימן מ"ז

בהאי גוונא בעי חזקיה לא יאכל לאסור בהנאה

שיל"ת מוש"ק אור ליום א' וארא עו"ד אקב"ץ עלי"ו לנקבציו לפק"ק סארוואש יע"א.

כבוד ידידי מעלתו נר"ו.

אחרי הלויית מלכא קדישא ש"ק זאת ראשית מלאכתי כי אשימה עיני על אשר העיר בלדק בגמ' דקידושין נ"ו ע"ב דקאמר דהאי לא יאכל דגבי שור הנסקל להיכי דסקלי' אתא ולאסור בהנאה וכדר' אבוהו, דלמה מייתי מדר"א הא בלא יאכל (בגיר"י) חזקיה נמי מודה. ויפה העיר. ורמיתי בהגהות מהרש"ש שגם הוא הקשה והניחו בצ"ע, וכבר קדמו הריטב"א וזה לשון הריטב"א, ובדין הוא דבלאו דר' אבוהו מצי מייתי לה מדחזקיה בר פלוגתיה, דהא כתיב הכא לא יאכל (בגיר"י) דמודה חזקיה דמשמע איסור הנאה, כדאמרינן בפ' כל שעה אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה, אלא משום דר"א איירי בדרך כלל בכולהו איסורי וחזקיה לא איירי בהדיא אלא בחמץ נקט דר"א וכו' עכ"ל.

ואני אוסיף קצת לבאר ואומר, דהא דלחזקיה דוקא לא יאכל משמע איסור הנאה מדשני קרא בדיבוריה וכתב לא יאכל, היינו היכי דאיסור אכילה נמי מהאי קרא נפקא איצטריך הך שינוי בדיבוריה כי היכי דנילף מיניה נמי איסור הנאה, ולהכי אי קרא דלא יאכל דגבי שור הנסקל אתי היכי דשחטו לאחר שנגמר דינו דאיסור אכילה ואיסור הנאה תרווייהו מלא יאכל נפקי איצטריך למיכתב לא יאכל כי היכי דנילף מיניה תרווייהו, אבל אי קרא אתי להיכי דסקליה דאיסור אכילה ידעינן מדהוי נבילה ועיקר קרא אתי רק לאיסורי הנאה אז אין הכרח אף אליבא דחזקיה דלשני קרא בדיבוריה ולכתוב לא יאכל (בגיר"י), דמיתורא דקרא דלא איצטריך לאכילה הוי ידעינן איסורי הנאה. וזכר לדבר מ"ש תוספות פסחים כ"ב ד"ה ור"ש דאליבא דחזקיה כיון דגיד הנשה אינו ראוי לאכילה ולא שייך ביה אכילה, עכ"ח לאיסורי הנאה אתי אף דא"כ לא יאכל ע"ש. וא"כ קשה למה לי למכתב לא יאכל (בגיר"י), והיינו דקשיא ליה לתלמודא, ולהכי ניחא ליה טפי לאוקמא אליבא דר"א, והוא כעין תירוץ הגמ' אלא דהמקשה לא נחית לתירוץ הגמרא, אך לזה מיהת נחית דאי כחזקיה לא הוי צריך למיכתב לא יאכל (בגיר"י). אלא דכ"כ התוספות ב"ק מ"א ע"א ד"ה כדר"א דלרווחא

דמילתא נקטי דבלאו ר"א לא הומ"ל אלא להגאה דלאכילה לא צריך עיי"ש.

וע"ד חידוד קצת נ"ל למ"ש פנ"י פסחים כ"ד דלר"א דלא תאכל נמי משמע איסורי הגאה שלא כדרך הנאתן מותר, אבל לחזקיה דלא יאכל משמע איסורי הגאה שלא כדרך הנאתן אסור ע"ש. ולפי"ז להס"ד דמקשה דקרא אתי להיכי דסקלי' מיסקל ולאיסורי הגאה, א"כ קרא ובעל השור נקי אתי להגאת עורו וכמ"ש ג"כ תוספות ב"ק שם, וא"כ בשלמא אי כר"א אתי א"ש דאיצטריך ובעל השור נקי להגאת עורו אבל לחזקיה דשלא כדרך הנאתן אסור א"כ כש"כ הגאת עורו ותקשי ובעל השור נקי למה לי ולמאי אתי, ודו"ק.

וכעת לא נפניתי להאריך ותנוח דעתו בזה ידידוש"ת,

הקב"ץ

סימן מ"ח

בענין כשרות שפיריט, פאפריקא, ומלח הנתערב עם קמח

כבוד אהובי ידי"נ וכו' [עורך הירחון "תל תלפיות"]

אחדשת"ה באהבה, הנה באתי לשאר פני ידידי הדגנ"י שיתחול אלף פעמים לעורר לב הרבנים הגדולים ולב כל ירא ה' וחושבי שמו הי"ו על גדול ורב המכשולות אשר רוב העולם נכשלים ונתגאלו בפת בג מאכלות אסורות ומשקין היוצאים מהם כמותן וחמץ בפסח ר"ל, ובמחכת"ה של נותני ההכשר שאינם בקיאים כלל בטיב הענינים ובטעכניק הזמניי וטועים בדמיונם, והסוחרים והפאבריקאנטען מטעין אותם והם מסיחים לפי טוותאם, ונותני ההכשרים לפי תומם הולכים חשיכים ולא נוגה להם והוא כשגגה היוצא מלפני השליט, ואינני מכניס עצמי בזה בפלפולים כי הענינים בעצמן אינם סובלים הפלפול להתיר כאלה לכתחילה ופלפלת כ"ש למאי הוי ותחת פלפול יגיע לקח טוב, ובפרט כי לא באתי רק לעורר.

ותחילת דברי פי בענין המשקאות והחומץ, הנה זה איזה שנים שהיינות היו רעים בכלל, חמוצים וחלשים ובזול, ובשלו מהם שפיריטוס, ועוררתי מנהלי לשכה המרכזי הי"ו לעשות צעדים בזה אצל הממשלה יר"ה וכן עשו, וילא הפקודה שהשפיריט שנגרך לעשיית החומץ יושלם מד' אוצרות שבמדינה אשר שם לא היה חשש משפיריט הנעשה מיינות, והנלה פורתא מיהא הוי, אף שהיה צריך גם לזה נאמנות הערכאות, אך לעת כזאת נולדו חדשות בארץ שמבשלין שפיריטוס מפורגני ושמרי יי"נ (טירקעל ולאגער) בתכלית החוזק 96 שטריך מבלתי אפשר להבחין ממה נעשה לא בטעם ולא בריח, והוא הרבה בזול משאר שפיריט כנודע וכמובן, ועושים מזה משקאות וחומץ ושותים ומבשלים מהם מבלי שם על לב שנכשלים באיסור סתם יינם, וכל היסודות שסומכים בזה להתיר הם יסודות רעועים שאין לבנות עליהם כלל לפק"ד.

וגם אני צועק לשעבר ומתפלל על העתיד, כי נודע לי מאז שבחמשה ק"ג פאפריקא חריפה וחזקה (שנק' מארקאנטיל פאפריקא) יכולים לעשות ככר אחת (מעטערלינגט) באופן זה, שמערבין ובוללים יפה 75 ק"ג סולת עם 20 ק"ג קמח קוקרוץ (למיתוק) 5 ק"ג מארקאנטיל פאפריקא שהוא חריף וחזק מאוד, וחצי ק"ג צבע אדומה (מיניאוס), ומתערובת הזה נתהווה ככר א' פאפריקא (עדעלזיסס) ומטעין בזה את הבריות.

גם ראיתי מאז בריחים שטוחנין הפאפריקא, שעל גג הריחים לעומת הטריכטער היה שם מכונה עגולה ואמרו בעל הריחים והמילנער שהוא ווענטילאַטאָר כדי להטעות אותי, ואחרי שאין דרכי להאמין חקרתי ודרשתי היטב בעצמי ונתוודע לי שהיה שם נפה אשר במשך הטחינה היו מנפין דרך אותה נפה קמח לתוך הטריכטער שיתערב יפה יפה עם הפאפריקא, וא"כ איפוא כמה יש לחוש בפסח לבלתי להכשל באיסור חמץ בפאפריקא. ואם יתעקש המתעקש לאמור הלא מטעם הממשלה ענוש יענש בכל תוקף ועוז הזיוף ומשגיחים על זה ביתר שאת ויתר עוז ונפשי יודעת מאוד בכל אלה, אך תשובתו בלדו שגם מזייפי שאר אוכלים וסוחרי צוקקערין נגד חוקי המדינה ומבריחי מס השפיריטוס גם הם נענשים בכל תוקף ועוז במאסר ובממון ובכ"ז לא פסקה המעוות לא יוכל לתקון והוא מצוי ושכיחא מידי יום ביומו, וא"כ גם בפאפריקא יש חשש זיוף ושנכשלים באיסור חמץ בפסח ר"ל.

גם בענין המלח לפסח הנצרך לבישול ולמליחה יש חשש גדול, שמוגח באוצרות שיש שם קמח עכ"פ במקרה, או שמובילין אבני המלח בעגלות שהובילו קמח ונתפזר ונדבק אבק הקמח בחתיכות מלח ונדבק בו היטב, וכש"כ אם הוא עוגת גשמיים שהמלח נעשה רטוב ולח מחמת עצמו כידוע, וטוחנין אותו כמות שהיא ונתערב קמח בהמלח, ולא שייך בו ביטול גם קודם הפסח דודאי אין דינו כקמח בקמח עי' מג"א סי' ת"ל שהקמח הדק מאוד אינו מתערב בהמלח ובפסח חוזר וניעור עי' סי' תמ"ז, וגם בלא"ה יש כאן חשש חמץ בעין. ואפילו היו דנין אותו לקמח בקמח ושייך בו ביטול [ועיין ב"י סי' תמ"ז בשם סמ"ג דמיקרי לח בלח, ועיין במל"מ פ"א ממשכב ומושב הי"ד דלדעת הרמב"ם תשיב יבש ביבש, ועיין דגול מרבבה ת"ל ועיין מג"א סי' ש"י סק"ח], וכי ע"ז נסמוך לכתחילה

לאכול המלח בפסח תמיד ע"י ביטול, הם מלהזכיר! וטובים היו הראשונים שלקחו חתיכת מלח מאמצע אבן אחת וטחנו אותו בריחים של יד או דכו אותו במדוכה בביתם, וכן עשו בפאפריקא שיבשו השאטען בחמה בקיץ והניחו אותו בשמירה יתירה לחג הפסח.

ואף גם זאת אעורר במה שמשתמשין בפסח לכל דבר בפאפירזאקעל שנדבקין בדבק חמץ שיש חשש בזה שנפרך עכ"פ חמץ נוקשה בהמאכל עי' סי' תמ"ב ס"ג בגירות שמדובקים בחמץ וברמ"א ספי' תמ"ז לענין קליפת הקארטון, והרבנים והמורים אין משגיחין על כל אלה מחמת חסרון ידיעה בהענין שלפניהם במחכת"ה שאינם בקיאין בדבר, ורבים סומכין בטעות על ירא"ת ה' של הסוחרים וירא"ת ה' של קרובו או איש שלומו ובריתו מבלי משים על לב כי עם כל ירא"ת ה' וחסידות נצרך לזה שיהי' גם בקי ומבין בטיב הענין שלפניו במכלית ושגיח בהשגחה יתירה ומעולה, וכשמשגיח על הדבר לא ילמוד ולא יאמר תהלים, רק אם ישגיח היטב שלא יצא מתח"י דבר שאינו מתוקן ולא יצא מכשול מתחת ידו ולא יכשלו באיסורים אז קדוש יאמר לו ויבא שכמ"ה.

ומה טוב ויפה שיתאספו איזה מגדולי רבנים הי"ו להתיעץ ולחשוב מחשבות להסיר המכשולות מקרב ישראל ולדרוש ולחקור על כל הדברים בלי משא פנים לשום אדם יהי' מי שיהי' ולמצוה גדולה יחשב וזכות מצוה ורבים תגן בעדינו לטוב לנו כל הימים בכל מידי דמיטב שיתרומם קרן התורה והיראה וקרן משיח ב"ב, ובתקותי החזקה כי הדגנ"י יתן מקום בעמונו לאלה הדברים כי זכות הרבים תלוי בו אקדמה פניו בתודה, ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו בלונ"ח חותם במאה ברכות סמוכות לחברתה.

ב'-איפאלו יצ"ו, ה' שלח תרצ"ו לפ"ק

בן ציון בלוהם אב"דפה

סימן מ"ט

אם יש חשש חמץ בגאזאלי"ן [דלק]

שוכט"ס לכבוד אהובי ידי"ן הרב הגה"צ חו"ב כש"ת מו"ה יונתן שטייף נ"י דומ"ץ דקה"י בפעסט יצ"ו.

אחדשת"ה בהבה, עתה באתי עד"ת על אודות הדבר אשר נתפרסם בעלות העתים כי בד"ל דפעסט הי"ו אסרו איסור על שמן "המאטאלקא" הנצרך להנהלת האויטאבוס, אשר מעורב בתוכו עשרים אחוז שפירטוס למאה, ושמונים חלקים הוא בענזין.

והרבנים הגדולים הבד"ל ובתוכם ידידי כת"ר אסרוהו בהנאה והוצרכו למכרו לנכרי, וגם חששו בו לחמץ שעבר עליו הפסח. וכשאני לעצמי לא מצאתי לכאורה מקום לאסרו, שהרי מבואר בשו"ע סי' תמ"ב ס"ד דדבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם אעפ"י שמותר לקיימו אסור לאכלו עד אחר הפסח וכו', ומבואר שם במג"א סק"ו שנתערב בו חמץ פי' חמץ גמור בעודו משובח, ובסק"ז כתב דבהנאה מותר דלא עדיף מפת שעיפשה, ומבואר שם בפוסקים דזה הדין אפילו יש בתערובת הזה חמץ הרבה יותר מכזית בכדא"פ, ועיי' בשו"ע הרב סי' תמ"ב סכ"ב. ואם כן בנ"ד שנתערב החמץ בבענזין ונסרח ונפסל אפי' מאכילת כלב והוא מין שמן נפט דאמרינן ביומא ט"ל הבא למדוד את הנפט אומרים לו מדוד לעצמך, וא"כ לכאורה הדבר פשוט דמותר בהנאה. ואדרבה כאן עדיף טפי מפת שעיפשה, דבפת שעיפשה בעינן שיהי' נפסל מאכילת כלב משום דבלא נפסל כ"כ ראוי לחמע בה עיסות אחרות כמ"ש מג"א שם סקי"ד, ועיי' מקו"א והגהת רעק"א מ"ש על המג"א הנ"ל והגיהו בד' מג"א דלא עדיף מנוקשה ע"י תערובת, מ"מ בנ"ד דלא שייך ה"ט דראוי לחמע בה וכו' וכיו"ב אפי' לא נפסל רק מאכילת אדם מותר בהנאה. ועוד דכפי מה שנודע לי אין מערבין בו רק דענאטורירטען שפיריטוס שאינו ראוי (רק באחוזים אחדים נכרים המדוכאים בעניות שותים אותו ע"י הדחק ובטלה דעתם אצל כל אדם) ואינו חמץ גמור המשובח, כ"ש דשרי בהנאה דהוי נוקשה בתערובת דבר שאינו מאכל אדם כלל.

ועוד נתעוררתי דבנ"ד מותר לנסוע על האויטא מטעם דהו"ל זה וזה גורם, הבענזין או גם האויטא שהוא גורם היתר בצירוף השפיריטוס שהוא הגורם איסור, ולדעת הרמב"ם וש"ך יו"ד סי' קמ"ב אפילו בחומץ זוז"ג מותר, ועיי' מג"א סי' תמ"ה, ואף דזוז"ג לכתחילה אסור מ"מ הרי מבואר ברמ"א יו"ד סי' קכ"ב ס"י דדבר שנעשה ביד עכו"ם מיקרי דיעבד וה"נ דכוותי'.

ועוד יש לנדד להתיר לכתחילה עפמ"ש בתשו' אבני נזר חיו"ד סי' י"ז בענין לעשות חומץ מווישינשיין בצירוף שאר מיני מטעם זוז"ג ולית בי' משום מבטל איסור לכתחילה כיון דאין כונתו לבטל ע"ש, וה"נ בנ"ד דכוותי', וכש"כ שאם עבר עליו הפסח דמותר אליבא דכ"ע.

ומ"מ בהא מודינא לי' שאם נתערב בפסח אצל ישראל דאסור ופשוט כמבואר בסי' תמ"ב, ואולי שהי' חסרון ידיעה בעשיית המאטאלקא, לזאת באתי בזה לבקשו להודיעני על מה אדני האיסור שאסרו הבד"ל הטבעו.

הנני בזה ידידו הנאמן הדוש"ת באהבה,

הקב"ץ בלום חופ"ק הנ"ל

[**הערת** המו"ל - בענין זה ראה עוד בשו"ת מנחת אלעזר ח"ה סי' ל"ד שהביא סברא לאסור משום שאפשר להפריד במחבולה קטנה את הי"ש ממוך הבגזי"ן, אך דחה טעם זה דבמחוסר מעשה לא אמרינן חוזר וניעור. ועוד הביא שם לענין מיני השפיריטוס ששותים האכריס אי אמרינן אגלא בטלה דעתם ואי יש לגזור משום לא פלוג, ובסו"ד העלה גם הוא להתיר. וע"ע להגרל"פ פראנק במקראי קודש פסח ח"א סי' נ"ד].

סימן נ'
קונטרס "שיר ציון"

דיני ערב פסח שחל בשבת

קצת דיני ערב פסח שחל להיות בשבת אשר הובאו באחרונים ולא עלו על שלחן מלכים אשר העריכו לנו מרן הב"י ומרן הרמ"א עם קצת ביאור רחובות, וקראתי לקונטרס הזה "שיר ציון" ע"ש הכתוב זמירות היו לי חקיך.

(א') **י"ד** שחל להיות בשבת בודקין ליל י"ג ומבערין הכל מלפני השבת ומשיירין מזון ג' סעודות לערכי השבת, דסעודה ג' זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה צריך לעשותה, עכ"ל הש"ע או"ח סי' תמ"ד ס"א. ורמ"א כתב שיאכל לסעודה ג' מיני פירות או בשר ודגים או יחלק סעודת שחרית לשנים כמ"ש מג"א שם סק"א, אבל מי שאינו נזהר לאכול סעודה ג' בכל השנה לא יאכל סעודה ג' כלל כ"כ מג"א סי' תע"ז סק"ד בשם סמ"ק.

ועמ"ש המחבר דיקיים סעודה ג' במצה עשירה, כתב עטרת זקנים דיש אוסרים מצה עשירה, דגמי בכלל מצה הוא ע"ב, ולא ידעתי מי הם אוסרים, ובתוס' פסחים ל"ה סוד"ה מי פירות כתבו להדיא דמצה עשירה אינה בכלל מ"ש בירושלמי האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו ע"ש ועיין בחק יעקב אות א'.

ועי' מה שכתבתי לקמן בסימן ס"ד אמאי לא אמרינן יבא עשה דאכילת ג' סעודות וידחה איסור דאכילת מצה בערב פסח.

ועי' בב"י שהביא בשם הרי"ף והרא"ש שכ' דקי"ל כראב"ע במתני' פסחים מ"ט דתרומה מלפני השבת וחולין בזמנו משום דראב"י לעיל י"ג קי"ל כותי', ורבינו אפרים הקשה עליהם הא לראב"ע לא מבערין חולין כלל ולראב"י מבערין הכל מלפני שבת ומשיירין רק מזון ג' סעודות ע"ב ובר"ן לעיל י"ג.

וקצת י"ל דעיין תוס' לעיל דף י"ג ד"ה משיירין שכ' דכ"ש דבחולין משיירין כדמשמע בתוספתא פ"ג עכ"ל, והנה וודאי דלשון משיירין לא משמע כולו ועי' טו"ז יו"ד סי' ג"ס סק"ז דשיור הוא פחות מחציו ע"ש, והנה מרי' דהא שמעתא בתוס' הוא ראב"ע וא"כ מוכח דלראב"ע נמי מחולין לא משיירין כולו, וס"ל להרי"ף והרא"ש דהשיור הוא מזון ג' סעודות וכראב"י, וא"כ בזה לא פליגי ראב"י וראב"ע. אך באמת בגמ' לא משמע כן דהא להדיא קאמר ראב"ע דחולין בזמנו והדק"ל.

אמנם עדיין יש לומר להיפך דראב"י לא קאמר דמשיירין רק מזון ג' סעודות רק בתרומה משום דאוכליהן מועטין אבל בחולין דאוכליהן מרובים מודה ראב"י לראב"ע דמשיירין כולו, ויש להעמיס כאן בדברי תוס' הנ"ל דכותם ג"כ כנ"ל דכיון דמשיירין בתרומה מזון בית סעודות אף דאוכליהן מועטין כ"ש דבחולין משיירין כולו משום דאוכליהן מרובין, ולזה הביאו ראי' מתוס' פ"ג אשר לכאורה נ"ב להמעיין היטב בתוס' שם ועיין בס' שבילי דוד או"ח סי' הנ"ל מ"ש על דברי תוס' הנ"ל, ולהנ"ל י"ל שהביאו ראי' מתוס' דס"ל לראב"ע דבחולין משיירין כולו משום דאוכליהן מרובים אף דבתרומה לא משיירין כלל ומבערין הכל מלפני השבת משום דאוכליהן מועטין, ומדראב"ע נשמע לראב"י דס"ל דבתרומה משיירין מזון ג' סעודות כ"ש דבחולין משיירין כולו, וכיון שכך יוצא לנו דבחולין לא פליגי ראב"י וראב"ע כלל וכמ"ש הרי"ף והרא"ש, ודו"ק. אלא דהר"א הקשה עוד הא עכ"א פליגי בתרומה ע"ב, וזה וודאי נ"ע.

(ב') **טוב** לבער בערב שבת קודם חצות כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות ובשבת יבטלנו עכ"ל שו"ע ורמ"א שם ס"ב.

ולענ"ד כיון שהטעם שמבערין קודם חצות משום שלא יבואו לטעות בשאר שנים, אולי אין צריך להחמיר לבער בשעה ה' ובשעה שש נמי שרי, דאין לגזור אלא אטו דאורייתא דהיינו אטו שש שעות אבל לא אטו שעות דרבנן, ואע"ג שכתבו התוס' חולין ק"ד ד"ה ומנא תימרא די"מ דגזרינן גזירה לגזירה ואין לדמות גזירות חכמים זו לזו אלא במקום שהש"ס מדמה ע"ש, מ"מ הרי מבואר בירושלמי פ"ב דשביעית דאין מחדשין על הגזירה וכו' ואין מוסיפין על הגזירה וכו' ע"ש, ועי' טו"ז יו"ד סי' ל' סקי"ב ונקוה"כ שם, ופלא שלא הביאו ירושלמי הנ"ל.

(ג') **בענין** מכירת חמץ אם חל ערב פסח בשבת, ראיתי בשם חכם א' רב יושב על מדין במדינת אשכנ"ז שר"ל דלא שייך דין מכירת חמץ כלל, ושתקע הדבר

ולא יאמר, ועי׳ תשו׳ מהר״ם שיק או״ח סי׳ ה״ר ובשאר תשובות אחרונים.

ולענ״ד אפשר לומר שימכור החמץ בע״ש על מנת שיחול הקנין בשבת, וכה״ג מצינו בירושלמי פח״י משבת ה״א דעומד אדם מע״ש ואומר הרי זה תרומה למחר ע״ש ובמראה פנים, ועי׳ ת״ה סי׳ רס״ט שיצא לדון בפדיון שחל יום ל״א בשבת דאין פודין בשבת, והעלה שיכול לפדות מערב שבת על מנת שיחול הפדיון בשבת, אלא שדחה דהאיך יעשה עם הברכות ע״ב, ועי׳ מג״א סי׳ של״ט סק״ח, אבל משום פדיון שרי בכה״ג, והכי נמי כן. ובפרט למ״ש חק יעקב סי׳ תמ״ד סק״ח ועיי׳ א״ר שם דהיכי דשכח למכור חמץ מערב שבת יכול למכור בשבת כיון שעושה רק להגלל מאיסור, ואף דפמ״ג במשבצות זהב שם פקפק בזה מ״מ בכה״ג שכתבתי אולי מודה דשרי.

אלא דצריך לעיין בפסחים ס״ו ע״ב דפריך פסח בשבת היכי מצי מקדיש לה והתנן אין מקדישין וכו׳ הא י״ל שהקדישה בערב שבת שיחול ההקדש בשבת, וכן מ״ש מהרש״א שם בתוס׳ ד״ה תוחב ל״ע פ״ז, ויש לישב.

ואולי טוב להתנות עם העכו״ם הקונה דמה שישאר מחמץ בשבת שעה ה׳ יהיה מכור מעכשיו, ועי׳ פסחים ל״א ע״ב ובסי׳ תמ״א ס״א.

אך באמת דבר זה צ״ע הא קי״ל אין ברירה בדאורייתא. אמנם הדבר נכון למ״ש תוס׳ גיטין כ״ה ע״ב ד״ה דברי ר״מ דהיכי דמתנה בפי׳ ומבדר דבריו יש ברירה ע״ש וה״נ כן. ובזה י״ל דברי רש״י פסחים ל׳ ע״ב ד״ה בעל חוב למפרע הוא גובה בעל חוב ששיעבד לו נכסיו בפירוש וכו׳, ובפנ״י שם נתקשה בדברי רש״י אלו הא למ״ד שיעבודא דאורייתא אין צריך לפרש, ואני מוסיף והולך דלמ״ד שיעבודא לאו דאורייתא אפילו שיעבד לו בפי׳ לא מהני כמ״ש תוס׳ ס״פ גט פשוט. ולפמ״ש ניחא דאי לאו דשיעבד בפי׳ ל״ל למפרע הוא גובה דכיון דאינו מתנה בפירוש אמרינן אין ברירה, וזהו ג״כ כונת רש״י ואתי שפיר.

ומצאתי בחפיסה להגאון בתשו׳ בית אפרים או״ח סי׳ מ״ה שגם הוא כ״כ ונתתי שמחה בלבי יעש״ה, ועי׳ בחי׳ רמב״ן גיטין כנ״ל ובתשו׳ הריב״ש סוסי׳ רכ״ח ותוי״ט ספ״ב דמעשר שני בשם כ״מ, ועפ״ד כמדומה דה״נ אין ענין לזה לדין ברירה ע״ב ואכמ״ל.

ועוד דהא הוי תנאי שבידו לקיימו ובכה״ג לא אמרינן אין ברירה עי׳ תוס׳ גיטין כ״ה ד״ה ולכי ובנתיבות המשפט סי׳ ס״א אוק״ג, ודו״ק.

(ד׳) **ואם** שכח למכור חמצו שיש לו בחדר מיוחד בערב שבת צריך לתת לעכו״ס במתנה בשבת החדר עם מסירת מפתח, ואפשר דאפילו מכירה שרי ולא הוי כמו״מ דאסור בשבת כיון שעושה רק להגלל מאיסור כ״כ חק יעקב סי׳ תמ״ד סק״ח, ומ״ש רמ״ז מתוס׳ עירובין ס״ו השיג עליו פמ״ג במש״ז סק״ה ועי׳ א״ר.

ולענ״ד מ״ש ליתן במתנה לעכו״ס צ״ע הא אסור ליתן מתנה בשבת אלא לצורך השבת כמו״ש מג״א סי׳ י״ג ססק״ח וכ״מ ברמב״ם סוף ה׳ מכירה שכתב המוכר או ״הנותן״ בשבת ואל״ל ביו״ט אעפ״י שמכין אותו מעשיו קיימין וכו׳, וע״ע בתשו׳ מהרמ״ל סי׳ ע״ב, ואף דבפיה״מ סוכה מ״א ע״ב כתב ומותר לתת מתנה ביו״ט, מ״מ הרי כתב ב״י יו״ד סי׳ רל״ד ד״ה ומ״ש שנוהגת דהיכי דקותר עצמו מפירות המשניות לחיבור היד אין לסמוך אלא על מה שכתב בחיבור והביאו היד מלאכי כללי רמב״ם אות א׳.

אמנם עיין ב״מ סוסי׳ מ״ה שכתב דהא דמתנה אסור בשבת ויו״ט, דוקא מתנת קרקע, אבל בנתינת מטלטלין אין איסור כלל, ומ״ש הרמב״ם הנ״ל או הנותן ר״ל נתינת קרקע, ומ״ש בפיה״מ בסוכה דמותר לתת מתנה ביו״ט היינו מטלטלין דבלולב מיירי התם עיי׳ בהגהות הגר״ב פרענקיל זי״ע לב״מ שם, ובאמת מדברי מג״א הנ״ל לא משמע כן, דהרי בטלית מיירי שאסור ליתנה בשבת ול״ע, אמנם אף לדעת ב״מ כאן אסור דהא צריך ליתן גם הקרקע. לכן נ״ל דטפי עדיף להפקיר, דזה מותר כדאמרינן שבת קל״א ציצית ומזוזה אינן דוחין את השבת הואיל ובידו להפקירן, וכן מסיק להלכה מג״א ססי׳ י״ג ועיין מחצית השקל שם.

הן אמת שהפרי חדש או״ח סי׳ תל״ד העלה דלהפקיר נמי אסור ביו״ט מדרבנן משבת קל״א דקאמר הואיל ובידו להפקירן, כבר עמד בזה שער המלך פ״ח מה׳ לולב והאריך שם, ועי׳ בתשו׳ נחלת בנימין סי׳ פ״ה, ועי׳ מג״א סוסי׳ י״ג ובמחהש״ק שם דמסקו מגמ׳ שבת הנ״ל דמותר להפקיר בשבת, וכ״פ בתשו׳ עבודת הגרשוני סוסי׳ כ״ה. וזה כמה עשיתי סמוכין לזה מעירובין ע״א ע״ב דס״ל לב״ה ביטול רשות איסתלוקי רשותא בעלמא ואיסתלוקי רשות בשבת מותר ע״ש, וה״נ הפקר איסתלוקי רשותא בעלמא הוא ושרי, וזלת לר״י נדרים מ״ג דס״ל דבעי׳ דאתי ליד זוכה, ולא קי״ל הכי. ושוב מצאתי רמ״ז זו בתשו׳ מהרי״א או״ח סי׳ פ״ג, ואחרי כל הקדמות אלו באמת פלא על פר״ח מגמ׳ שבת הנ״ל, וצריך למשכוני נפשין אדרב ולומר דבשבת שם הכונה הואיל ובידו להפקירן שהי׳ בידו ממחילה וכמ״ד גיטין נ״ד דאמרינן בידו לשעבר ע״ש, אבל זה דוחק.

[**הערת** מרן בעל משנה הלכות שליט״א: עמש״כ בתשו׳ משנה הלכות ח״ו סי׳ נ״ח ובעוד כמ״ק, והעיקר לפענ״ד דמענס הדין אין להפקיר בשבת רק במקום שיש יכולת שלא לחלל שבת מותר להפקיר כעין חמץ דהו״ל כעין סילוק רשות שמותר בשבת דדוקא לזה מהני, ועיין שו״ע הרב ז״ל לענין משכיר בהמתו והתנה עמו לשבות בשבת או להחזיר ולא החזיר יכול להפקיר לשבת ואפ״ה אין ביד אדם לתפשו לעצמו דלא הוי האי הפקר רק כעין סילוק רשות והבן, והכ״נ י״ל, ועיין רש״י שם בידו להפקירן ונפקא מרשותיה, ולא הפקר ממש ככל ההפקר שעושה קנין].

וב״א הבחור כ״ה אדי׳ יודא שטערן הק׳ על פר״ח מעירובין ל״א דמערבין בדמאי משום דאי בעי מפקיר וכו׳, והשבתי לו דלק״מ דהפקר אף לדעת פר״ח אינו אלא שבות, א״כ כשקונה עירוב דהיינו בהש״מ שפיר מצי מפקיר דבהש״מ ל״ג עליו משום שבות כדאמרינן עירובין שם, וגם י״ל כיון דרק מדרבנן לא חזיא לי׳ שפיר מערבין לשי׳ הסוברים דדבר שאסור מדרבנן חשיב ראוי מדאורייתא עי׳ אב״מ אהע״ז סי׳ כ״ח ומלא הרועים.

(ה׳) **אין** לסדר המצות וכלים ליו״ט עד הלילה דאין שבת מכין ליו״ט, כ״כ פרי מגדים בא״א סי׳ תמ״ד סק״א, וברסי׳ תק״ג בא״א מסתפק ועולה בהכנה שאינה מלאכה אם מותר ע״י עכו״ס ע״ב, ואי נימא דשרי ה״נ סידור המצות וכלים שאינו מלאכה דמותר ע״י עכו״ס, אבל אם יש קצת נוי והידור בהכנת המצות וכלים נאים מתוקנים נראה דשרי הכא ע״י עכו״ס, דאם התירו הנעת מטה בשבת משום בזיון אפילו ע״י ישראל כמ״ש מג״א סי׳ ש״ב סק״ו אפשר דמשום נוי מותר ע״י עכו״ס בפרט שאינו מלאכה.

(ו׳) **מותר** לשרות החזרת בערב פסח שחל בשבת שלא יכמוש, כ״כ א״ר סי׳ תע״ג סקי״ד, ועי׳ משבצות זהב סק״ב שהתעורר הא אינו לצורך השבת, ולכן כתב דיש לעשות ע״י עכו״ס ע״ב. ולא זכיתי להבין דא״כ סידור המצות שאינה מלאכה כמו שריית החזרת נמי ליתתרי ע״י עכו״ס והוא שתק מזה בשאל אברהם סק״א, ומזה נראה כמש״ל דבאמת סידור המצות שרי ע״י עכו״ס בפרט היכי שהוא נוי והידור.

אלא די״ל ממ״ש מג״א סי׳ שכ״א סקי״ג דהא דמותר להשקות התלוש שלא יכמוש היינו בראוי לאכילה ליומו עב״ה, והרי חזרת אין אוכלין בערב פסח כמ״ש רמ״א סי׳ תע״א ס״ב ולמה יהי׳ מותר לשרותו שלא יכמוש, וא״ל דכונת המג״א שאינו ראוי מצד עצמו אבל אם בעצמו ראוי הוא רק משום איסור דרבי׳ עלי׳ אינו ראוי מקרי ראוי ומותר להשקותו ולהשרותו, זה אינו דהרי הקשה המג״א מהא דשבת קנ״א דסכין ומדיחין המת דאלמא דאע״ג דאסור בטלטול מותר להדיחו ע״ש, ומשמע דאף מה שאינו ראוי משום איסור דרבי׳ עלי׳ בכלל אינו ראוי הוא, וצ״ע. וגריך לומר דכיון דהא דחזרת אסור בע״פ אינו מדינא רק מנהגא משו״ה לא מקרי אינו ראוי ומותר לשרותו.

ויש להביא ראי׳ לדברי א״ר מהא דסוכה מ״ב דמקבלת אשה הלולב מיד בנה ומחזירתו למיס שלא יכמוש, ואע״ג דהתם נמי לאו לצורך היום הוא ואפ״ה שרי וה״נ כן, וא״ל דראוי למי שלא נטל עוד לולב היום, דא״כ ה״נ הא חזי לעכו״ס היום. אך יש לדחות דלהחזיר שאני משום דכבר היה במיס היום וע״ש בס׳ כפות תמרים, ולפ״ז אם שרה החזרת בע״ש ואם יהי׳ כבוש מעת לעת יופסל מלאכול והוציאו אפשר דמותר אפילו לישראל להחזירו, וי״ל. אבל ע״י עכו״ס נמי וודאי דשרי ודו״ק.

(ז׳) **מצות** מצוה אסור לטלטל בערב פסח שחל בשבת כיון דאסור באכילה כמ״ש רמ״א סי׳ תע״א ס״ב והוא מירושלמי שהביאו תוס׳ פסחים ל״ה הנ״ל, אבל שאר מצות מותר לטלטל שיכול ליתן לעופות אם דעתו לכך או ליתן לעכו״ס כ״כ בא״א שם, והך דליתן לעופות אם דעתו לכך כתוב הדר הוא בא״א סוסי׳ תע״א ועי׳ מג״א סי׳ תמ״ו סק״ג.

ומ״ש אשל אברהם שם משא״כ זו (ר״ל מצות מצוה) אינו רוצה ליתן לעכו״ס, הוא פלא שלא הזכיר דברי טו״ז או״ח סוסי׳ קס״ז בשם הרקנטי דאין ליתן מצות מצוה לעכו״ס ע״ש. ועיין תוי״ט ספ״ה דבכורות דישראל קדושים ומחבבין דבר שהיה עליו קדושה שלא להאכילו לנכרי ולכלב וכו׳.

ולענ״ד נראה דאף מצות מצוה מותר לטלטל דהא אפשר ליתן לקטן שאינו יודע לספר ביני״מ דמותר להאכילו מצות מצוה כמו״ש רמ״א סי׳ תע״א ס״ב.

ועוד דהא בין השמשות היה המצה ראוי לאכילה, דהא בליל י״ד מותר לאכלה כמ״ש חק יעקב סי׳ תע״א סק״ז בשם חבל נביאים ואין מוקצה לחצי שבת. אך זה יש לדחות דהמעיין בגמ׳ ביצה כ״ו ובשו״ע או״ח סי׳ ש״י סק״ג יראה דהא דאין מוקצה לחצי שבת היינו שחוזר להיתרו כאשר הי׳ בין השמשות אם נתקלקל וחזר ונתקן בו ביום, אבל היכי שלא נתקן באיסורו עומד אף שהי׳ מותר בין השמשות ע״ש, וה״ג כיון דאסור באכילה היום ואי אפשר לתקנו אסור בטלטול ודו״ק. ועוד דבין השמשות נמי אינו ראוי לאכילה משום מנהגא כמו״ש חק יעקב סי׳ תע״א סק״ז ובאר היטב

שם בשם שיירי כנסת הגדולה דרבים נהגו שלא לאכול מצה מראש חודש ע״ש.

אלא דלפ״ז צריך לומר דאסור לשרות החזרת ודלא כא״ר שהבאתי לעיל דהא אסור לטלטלה משום דנהגו שאין אוכלין חזרת בערב פסח כמ״ש רמ״א סי׳ תע״א, אך אין ראי׳ מזה דהתם ראוי ליתן לעכו״ם כמש״ל משא״כ הכא, ודו״ק.

ויש להביא ראי׳ דמה שאסור משום מנהגא או אפילו מדרבנן לא חשיב אינו ראוי, דהרי כתב רמ״א או״ח סי׳ שס״ו ס״ג דהמנהג להניח עירוב חצירות בביהכ״נ, ועכ״ח במצה משום ערב פסח שחל בשבת ומשום שבת שחל בו פסח דאז אי אפשר בחמץ, ואי נימא דמה דאסור מצד מנהג אף מדרבנן אינו ראוי מקרי א״כ יתבטל עירובי חצירות בשבתות שמר״ח ואילך ובע״פ שחל בשבת דאסור לאכול המצה אז ואגן סעודה הראוי בעינן עיי׳ עירובין ל׳, אלא וודאי דדבר שאסור מדרבנן או משום מנהגא מקרי שפיר ראוי.

אך דא עקא דאע״ג דמקרי אינו ראוי נמי לא יתבטל עירובי חצירות, דהא מערבין לזיר ביין ולשראל במרומה כדאיתא עירובין כ״ו ב׳, דאע״ג דלא חזי׳ לדידי׳ חזי׳ לאחריני, וכן מערבין לגדול ביו״כ אע״ג דלדידי׳ לא חזי׳ הואיל וחזי׳ לקטן כדאיתא עירובין ל׳, וה״נ המצה חזי׳ לקטן ושפיר לא יתבטל עירובי חצירות שעושין בביהכ״נ.

ועוד דאפשר לערב בשבתות הנ״ל במצה עשירה דמותרת באכילה אפילו בע״פ כמבואר בש״ע רסי׳ תמ״ד וסי׳ תע״א ס״א. והא א״ל לערב במידי אחרינא, דהא עירובי חצירות בעי פת כמבואר עירובין ע״א ובשו״ע סי׳ שס״ו, וז״ב.

(ח׳) **צולין** הזרוע בערב שבת, ואם שכחו צולין בליל יו״ט, ואוכלים אותו בשחרית דאין אוכלים צלי בלילי פסחים, ואין להניחו לליל ב׳ דהוי יו״ט מכין לחבירו, ועי׳ מג״א סי׳ תע״ג סק״ח ובשע״ת שם אות ק״י, וה״ה לדוך תבלין לצורך חרוסת עי׳ משבצות זהב סי׳ תמ״ד סק״ד, וזה פשוט.

(ט׳) **אם** שכח להפריש חלה מערב שבת מהלחם חמץ שאפה לשבת אין לו תקנה, כ״כ באה״ט רסי׳ תמ״ד בשם מג״א סי׳ תק״ו, ועי׳ בשערי תשובה שם שכתב בשם שאילת יעב״ץ סי׳ קל״ג, ובשם פמ״א ח״ב סי׳ ל״ו הביא להתיר בהפרשה בשבת וליתן לכהן קטן ע״ש, וע״ע משב״ז סוסי׳ תנ״ח.

וי״ל עוד שיפרש פחות מכזית, דלחלה סגי דהא אין לו שיעור אף למטה כמבואר ברמ״א סי׳ שכ״ב ס״ה ולא יעבור אבל יראה למ״ש אחרונים ובכללם פנ״י בילה דף ז׳ דבאלי שיעור ליכא ב״י, ועי׳ בס׳ אור חדש פסחים ס״ו, ויכפה עליו כלי עד מוצאי יו״ט, ושוב מצאתי במשב״ז סי׳ תמ״ד שדיבר מזה והנאני.

(י׳) **יש** מאנשי מעשה שמבשלים כל התבשילים בשבת בכלים של פסח, ואין לערות התבשיל מהקדירה לקערה של חמץ כשהיד סולדת בו בתבשיל, אלא יערה לכלי שני של פסח ומשם יערה לקערות של חמץ, כ״כ א״ר סי׳ תמ״ד סק״ג בשם מהר״מ הביאו פמ״ג באשל אברהם שם סק״ד, והטעם שלא יערה לקערה של חמץ משום גילוק חיבור.

ועי׳ טו״ז סוסי׳ תנ״ב שכתב וז״ל הנשים נוהגות שלא להשתמש בקדירה ששופכין רותחין על האבן שמכשירין בו כלים מטעם שהריח של חמץ נכנס בו ואין בו ריח ולא טעם דאין בו איסור כלל בפסח עכ״ל. ובא״ר סי׳ תנ״א סק״מ כתב וז״ל, וכתב חק יעקב (סקנ״ה) עמ״ש במ״י רכ״ג נראה דיש ב׳ טעמים לאסור לכתחילה מדינא דש״ס ע״כ, ול״ע הא בט״ז גופי׳ וש״ך סי׳ ק״ה ס״ד כ״כ א׳ משום גילוק וא׳ משום הבל. לכן נ״ל דעת טו״ז דלא דמי דהתם שופך לאיסור בעין משא״כ הכא שאין בו אלא בלוע ודאי דלא שייך כלל הנך טעמי, ועי׳ יו״ד סי׳ קכ״ו ס״ה דאין גילוק אלא בטופח ע״מ להטפיח, ועוד דהתם איסור והכא חמץ קודם פסח היתר הוא לא מחמרי׳ בטעמי׳ אלו עכ״ד. ומדבריהם למדנו דה״נ בנידון מהר״מ הנ״ל בדיעבד אין איסור ודו״ק.

והא לך תורת העולה מכל הנ״ל בקיצור:

א) **י״ד** שחל להיות בשבת בודקין ליל י״ג ומבערין הכל מלפני שבת ומשיירין מזון ב׳ סעודות לצרכי השבת דסעודה ג׳ זמנה אחר המנחה, ואז אינו יכול לעשותה לא בחמץ ולא במצה אלא במצה עשירה צריך לעשותה (לשון הש״ע סי׳ תמ״ד ס״א) או יאכל לסעודה ג׳ מיני פירות או בשר ודגים (רמ״א שם) או יחלק סעודת שחרית לשנים (מג״א שם סק״א), וכל זה במי שנזהר לאכול סעודה ג׳ בכל השנה אבל מי שאינו נזהר בזה לא יאכל סעודה ג׳ כלל (מג״א סי׳ תע״ז סק״ד בשם סמ״ק).

ב) **טוב** לבער בערב שבת קודם חצות כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות (ש״ע שם ס״ב), ואין צריך להחמיר לבער בשעה ה׳ ובשעה שם נמי שרי לכתחילה (ד״ע) ובשבת יבטלנו (רמ״א שם ס״ב).

ג) **דין** מכירת חמץ עיין תשו׳ מהרמ״ש או״ח סי׳ ה״כ.
אז שימכור החמץ בע״ש על מנת שיחול הקנין בשבת (ד״ע), וטוב להתנות עם העכו״ס הקונה דמה שישאר מחמץ בשבת שעה ה׳ יהיה מכור מעכשיו (ד״ע).

ד) **אם** שכח למכור חמצו שיש לו בחדר מיוחד בערב שבת לריך לתת לעכו״ס במתנה בשבת עם מסירת מפתח (ח״י סי׳ תמ״ד סק״ח), וי״א דאסור ליתן מתנה בשבת אלא לצורך השבת ואפילו מטלטלין (מג״א סוסי׳ י״ג וכ״מ מרמב״ם סופ״ה מכירה), וי״א דדוקא מתנת קרקע הוא דאסור אבל מטלטלין מותר ליתן בשבת (ב״מ סוסי׳ מ״ה ושזהו גם דעת הר״מ שם). ואפילו לדיעה זו כאן, כ״ל בנידון דמ״י, אסור דהוי מתנת קרקע (ד״ע), וטוב יותר להפקיר חמצו (ד״ע) דהפקר בשבת שרי (עבוה״ג סוסי׳ כ״ה ומג״א שם) וי״א דהפקר נמי אסור בשבת ויו״ט (פר״ח סי׳ תל״ד).

ה) **אין** לסדר המצות וכלים ליו״ט עד הלילה, דאין שבת מכין ליו״ט (פמ״ג בא״א סי׳ תמ״ד סק״א), וע״י עכו״ס שרי וכ״ש אם יש קצת נוי והידור בסידור המצות וכלים (ד״ע) ויש להסתפק בהכנה שאינה מלאכה אם מותר ע״י עכו״ס (א״א רסי׳ תק״ג) והיכי שיש הידור בזה נראה דמותר (ד״ע).

ו) **מותר** לשרות החזרת בערב פסח שחל בשבת שלא יכמוש (א״ר סי׳ תע״ג סקי״ד), ויש אוסרין אם לא ע״י עכו״ס (משב״ז סי׳ תמ״ד סק״ב), ואם שרה החזרת בע״ש ואם יהי׳ כבוש מעל״ע יופסל מלאכול והוליאו יש להסתפק אם מותר לשראל להחזירו, וע״י עכו״ס וודאי שרי (ד״ע) דאפילו לשרותו לכתחילה שרי ע״י עכו״ס לכ״ע.

ז) **מצות** מצוה אסור לטלטלם דהא אסור באכילה (א״א סי׳ תמ״ד) ומסתברא דמותר לטלטלם דחזי׳ לקטן שאינו יודע לספר ביצי״מ (ד״ע), אבל שאר מצות וודאי מותר לטלטל שיכול ליתן לעכו״ס (שם) או לעופות אם דעתו לכך (א״א סוסי׳ תע״א ושם) אבל מצות מצוה אין ליתן לעכו״ס (טו״ז או״ח סי׳ קס״ז) וחזרת אף שמנהג שלא לאכלה בע״פ מותר לטלטל דחזי׳ לעכו״ס. (ד״ע וכ״מ מא״ר הג״ל אות ו׳).

עירובי חצירות שמניחין בבהכ״נ טוב לעשות במצה משום ע״פ שחל בשבת ושבתות שחל בהם פסח, ומהיות טוב לעשות עירובי חצירות בשבתות הג״ל במצה עשירה דחזי׳ אף לגדול (ד״ע).

ח) **צליית** הזרוע הוא בע״ש ואם שכחו צולין בליל יו״ט ואוכלין אותו בשחרית דאין אוכלין צלי בלילי פסחים, ואין להניחו לליל ב׳ דאין יו״ט מכין לחבירו, והה״ה לדוך תבלין לצורך חרוסת (ד״ע, ועי׳ משב״ז סי׳ תמ״ד סק״ד).

ט) **אם** שכח להפרישם חלה מלחם חמץ שאפה לשבת אין לו תקנה (מג״א סי׳ תק״ו סק״ח), וי״א להפרישם בשבת וליתן לכהן קטן (פמ״א א״ב סי׳ ל״ו ונתיב חיים תק״ו), וי״א שיפרישם חלה פחות מכזית ויכפה עליו כלי עד מוצאי יו״ט (משב״ז סי׳ תמ״ד).

יו״ד) **יש** מאנשי מעשה שמבשלים כל התבשילים לשבת בכלים של פסח ואין לערות התבשיל מהקדירה לקערה של חמץ כשהיד סולדת בו בתבשיל משום דגילוק חיבור אלא יערה לכלי שני של פסח ומשם יערה לקערה של חמץ (מהר״מ שהביא א״ר סי׳ תמ״ד סק״ג), ובדיעבד אין איסור (ד״ע).

סימן נ״א

בסוגיא דאין ביעור חמץ אלא שריפה ואי איכא למילף מנותר

בימי הספירה ברכה ערוכה ושמורה לידידי הרבני גדול בתורה וביראת ה׳ טהורה מעוטר בתפארה מדבר בשפה ברורה מורג חרוץ בעל פיפיות ענף עץ אבות כמו״ה **משה יודא מענדעלאוויטש** נ״י יהי שמו לעולם בק״ק קאוואטשהאזא יצ״ו.

סלח נא אנכי מבקש כי לא השיבותי לו דבר עד עלם היום הזה, וכהיום אמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני עד״ת הנאמרים בהשכל ובדעת ואת החדש מפני הישן אוציא, ותבט עיני בשורה קארטע דשופריא הבאה לאחרונה ובה העיר בלדק ברש״י פסחים ה׳ ריש ע״ב ד״ה ש״מ שכתב דרע״ק נמי כר׳ יודא ס״ל דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר, וק״ל הא רע״ק ס״ל פסחים מ״ה ע״א דחולין מקדשים לא גמרינן ואיך כתב רש״י אליבא דרע״ק דיליף מנותר, אלו דבריו. הנה באמת היה יכול להקשות קושיא זו גם לר״י דס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה באמת מנותר, הא כללא הוא דחולין מקדשים לא ילפינן, דהרי גם רבנן דפליגי אר׳ עקיבא לקמן מ״ה הכי סבירא להו כמבואר שם בגמרא, ואי לימא דר״י לית ליה האי כללא דחולין מקדשים לא ילפינן אם כן לא קשה מידי ארש״י דז״ל רש״י שמע מינה סבירא ליה כר״י דאמר לקמן בפרק כ״ש אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר וכו׳, א״כ יש לפרש דהאי ויליף לה מנותר אר׳ יודא קאי ולא ארע״ק, דרע״ק באמת לאו מנותר יליף לה. ואמנם בעיקר הקושיא

כבר קדמו הפנ"י לקמן דף כ"ח, אלא שהוא הקשה לפי"ד הרא"ש שם דה"ט דרבנן דפליגי אר"י ולא ילפי מנותר אף דלדבריהם דאשם תלוי בשריפה ליכא פירכא משום דחולין מקדשים לא ילפי' א"כ מ"ט דר"י דיליף מנותר ע"ש.

אבל הגלענ"ד למה דאמרינן חולין נ"ח ע"ב אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן עיי"ש, וכיו"ב אני אומר גם כאן ולהיפוך דודאי לקמן דף מ"ה דבעי למילף חומרא רחמנא דטעם כעיקר אסור ולא בחולין דקיל, אבל הכא אם חמץ ונותר בשריפה הרי אפרן מותר, ואם הם בקבורה אפרן אסור כמבואר בשלהי תמורה, ומבואר בטור סימן תמ"ה דאם חמץ דוקא בשריפה אפרו מותר אבל לחכמים דמפרר וזורה לרוח הוי מן הנקברים דאפרו אסור ע"ש, וא"כ כי גמרינן דחמץ בשריפה מנותר קולא הוא דגמרינן דכי היכי דנותר בשריפה ואפרו מותר ה"ג חמץ דהוא חולין דקיל נמי בשריפה ואפרו מותר, וכה"ג שפיר ילפינן חולין מקדשים וא"ש.

אלא דיש לשדות ביה נרגא דודאי לרבנן בשלהי תמורה דאם רצה לשרוף את הנקברין אינו רשאי מטעם דאע"פ שמחמיר בשריפה מיקל הוא באפרן שהנשרפין אפרן מותר והנקברין אפרן אסור, א"כ קולא הוא דגמרינן מנותר ובכה"ג שפיר ילפי' חולין מקדשים, ואולי אף רע"ק סובר כן ומיושב עכ"פ קושיתו לרע"ק, אבל לר"י אכתי קשיא במקומה עומדת דהר"י ס"ל התם דאם רצה להחמיר ולשנות לשרוף את הנקברים רשאי, והיינו משום דס"ל דאף הנקברים אפרן מותר וכמ"ש פנ"י ואור חדש בדף כ"ח, וא"כ חומרא הוא דגמרינן מנותר, והדק"ל הא חולין מקדשים לא ילפינן.

ואמנם נ"ל דהנה גדולי אחרונים נתחבטו אם נשים מוזהרות בעשה דתשביתו משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, עיין פמ"ג בא"א סימן תמ"ג סק"א ושג"א סימן פ"א ושאר אחרונים, ונ"ל דזה תליא דאי ילפינן אין בעור חמץ אלא שריפה מנותר אם כן אין שורפין חמץ בלילה כמו נותר כמו שכתב ד"מ סימן תל"ד שפיר הוי תשביתו מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, אבל אי הוי ילפינן משאר דוכתי דחמץ בשריפה או דס"ל השבתתו בכל דבר שפיר י"ל דנשים איתנייהו בעשה דתשביתו, ולפי"ז אי ילפינן מנותר גמרינן נמי קולא למיפטרא נשים מתשביתו, ובכהאי גוונא שפיר ילפינן חולין מקדשים וכמש"ל.

ויש לומר בזה פרפרת נאה לישב מ"ש רש"י ש"מ כר"י ס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר וכו', ובגל"ח ואור חדש המה ראו כן תמהו דהאי ויליף לה מנותר הוא שפת יתר דתיתי מהי תיתי. אבל לפי האמור י"ל דהנה כבר הקשו אחרונים דמנ"ל לרע"ק דתשביתו הוא מעיו"ט דמצינו להבערה שהוא אב מלאכה, דילמא איירי ביום טוב אלא דעשה דתשביתו דוחה לא תעשה דיום טוב, ותירצו דיו"ט עשה ול"ת ועיין ח"י סימן תמ"ו. ואמנם עדיין קשה דילמא תשביתו לנשים קאמר רחמנא דליתנייהו בעשה דיו"ט כמ"ש תוס' קידושין ל"ד ד"ה מעקה, אך דז"א דהרי נשים ליתנייהו בעשה דתשביתו משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ועיין פני יהושע קידושין שם מה שכתב על דברי תוספות בענין שריפת קדשים על ידי נשים כיו"ב עיי"ש, והיינו אי ילפינן דחמץ בשריפה מנותר וכמש"ל. ולפי"ז מדוקדק לשון רש"י הדק היטב, דרק כיון דיליף לה מנותר דמזה מוכח דנשים ליתנייהו בעשה דתשביתו, הוא דמוכח דתשביתו הוא מעיו"ט, אבל אי לאו דמנותר יליף דאז אפשר דנשים שפיר מוזהרות אתשביתו אינו מוכח דתשביתו מעיו"ט דשוב י"ל דתשביתו הוא ביו"ט רק דלנשים קאמר רחמנא דלגבי דידהו דל"ש עשה דיו"ט שפיר י"ל דעשה דוחה ל"ת כי קושי' לאמת, וא"ש ע"ד חידוד.

אבל באמת א"ל לכל הפלפולים, דלענ"ד י"ל הקושיא בפשיטות דל"ש כאן הך כללא דחולין מקדשים לא ילפינן, דלא מיבעיא לדעת מהרש"א קידושין נ"ו דכשנעשה נותר פקע שם קדשים מיניה, וודאי שפיר ילפינן מנותר (ומ"ש פנ"י שם על המהרש"א יישבתי לנכון במקום אחר ואכ"מ), אלא דגם בלא"ה א"ש דנהי דאיסור נותר ל"ש אלא בהקדש מ"מ הוא שם איסור בפ"ע ואדרבה הוא מחלש חומר דהקדש ומצינו למילף מיניה שפיר וכמה דברים ילפינן מנותר, ועיין זבחים נ"ח בסוגיא דמריקה ושטיפה.

ועוד למ"ש מג"ש ופנ"י פסחים ד' ע"ב לישב קושית תוס' על רש"י דתשביתו משמע כל דבר בין ביטול ובין הבערה דתשביתו משמע בכל דבר שאתה יכול להשביתו ע"ש, וא"כ אין זה לימוד גמור דגימא דלא גמרינן מקדשים רק גילוי מילתא בעלמא דתשביתו דכתיב בחמץ הוא שריפה כיון דדמי לנותר שהוא בבל תותירו, ולזה העירני גם חתני הה"ג נ"י. ועליו יש להוסיף נופך מדברי המ"מ רפ"ב ממאכלות אסורות וחי' רמב"ן יבמות כ"ב דכשהאיסור כבר ידוע מלאו הבא מכלל עשה או כיו"ב אז עונשין מן הדין ללקות עליו מק"ו ע"ש ומל"מ שם ורמב"ם בסה"מ שורש י"ד, וה"נ דכוותיה כיון דכתיב בחמץ תשביתו תו שפיר למדין מקדשים לקיים מ"ע דתשביתו ע"י שריפה דוקא שאין זה לימוד חדש, וא"ש.

בן ציון בלום

סימן נ"ב
בענין לחמי תודה

בדברי המרדכי דאין ריח הפת אוסר מלחמי תודה ☆ חמץ המעמיד עם דבר היתר אי הוי זוז"נ דאסור בחמץ ☆ בדין גבינות שהעמידן בכלי חמץ קודם פסח ובפסח

שיל"ת ד' לס' בן פורת יוסף העת"ר לפק"ק סארוואש יע"א.
גם ברכות יעטה מורה על ראש אהובי ידי"ן הרבני הגדול בתוב"י, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, קולע אל השערה, ומעוטר בתפארה, חריף ובקי, משנתו רב ונקי, איש חמודות, מתנהג בחסידות, כש"ת מו"ה יוסף **זאב** נר"ו באפשא.

אחדשת"ה באהבה, ראיתי ונתון אל לבי דריש"ת הזא"ב בקושי' אשר הקשה ידידי כת"ר ע"ד המרדכי פרק כל שעה רמז תק"ע שהביא בשם הראב"י ראיה דריח פת אינו אוסר מלחמי תודה, דד' מינין היו חמץ ומצה רקיקין ורבוכה והיה נותנו לכהן א' מכל מין ומין והיה החמץ נאפה עם המצה, שלא מצינו שום תנא ואמורא דלישתמיט דבשני תנורים נאפים, והקשה למ"ש התוס' חולין קי"ב סוד"ה הלכתא דבקדשים מוקמינן אדאורייתא דמין במינו בטל ברוב, א"כ מה ראיה מלחמי תודה שהיה ל' של מצה ויו"ד של חמץ ובטל ברוב ולכך אין ריח הפת אוסר אבל בעלמא אימא לך דריח הפת נמי אוסר, זה תורף קושיתו דמר. ולפענ"ד לק"מ שהרי כתב הרמב"ם פ"ט מהל' מעשה הקרבנות פי"ז כילד הביא הלחם שמביא עם התודה, לוקח עשרים עשרון סולת ועושה מהם עשרה עשרונים חמץ ועשרה מצה, העשרה של חמץ עושה אותן עשרה חלות. ואח"כ בהלכה ח"י כ' והעשרה עשרונים של מצה עושה מהן ל' חלות שוות וכו', וא"כ נהי דשל מצה הוו ל' ושל חמץ יו"ד חלות מ"מ משקל שניהם שווה דהן של מצה והן של חמץ עשרה עשרונים משקלה וא"כ הוי לי' רק תערובת חד בחד ואמאי אינו אוסר, אלא וודאי הריח פת אינו אוסר, וא"ש ראית המרדכי ולק"מ.

ועוד נ"ל לפמ"ש בגדי ישע (שעל המרדכי) בכונת דברי המרדכי במ"ש והיה נותנו לכהן א' מכל מין ומין שהוא כמו ועוד, ור"ל ועוד שהיו נותנים לכהן א' מכל מין ומין והשאר היה אוכל הזר וא"כ נאפה חולין אצל קדשים, וזה וודאי אסור כדאיתא בפ' גיד הנשה דיליף מזרוע בשלה שיעור סמ"ך דאלת"ה היו אילי נזיר אסור לזר ע"ש, ומבואר דחלק הבעלים שבלחמי תודה הוא חולין דכאן ל"ש סברת תוס' דמוקמי' אדאורייתא דמין במינו בטיל ברוב ומוכח שפיר דריח פת אינו אוסר. ועוד שהרי לחמי תודה לא נתקדשו אלא בשחיטת התודה ואם שחטה עד שלא קרמו פני הלחם בתנור לא קידש הלחם כמבואר כ"ז במנחות ע"ח ע"ב וברמב"ם פי"ב מפסולהמ"ק הט"ז וי"ז, וא"כ בשעה שנאפה אין בו עדיין קדושה ול"ש אכתי סברת תוס' משום ביטול ברוב ושפיר היה נאסר אי לאו משום דריח הפת אינו אוסר, וא"ש.

ובלא"ה נ"ל דוודאי לענין שם איסור נותר שהוא רק בקדשים כתבו התוספות שפיר דמין במינו בטל ברוב דבקדשים אוקמינן אדאורייתא, אבל לענין שם איסור חמץ שבלחמי תודה הרי אין איסור זה נוהג רק בקדשים כ"א גם בחולין, רק בחולין הוא רק בפסח ובקדשים בכל פעם שמביא תודה ולחמה עמה, ועיין תוספות חולין כ"ג ב' ד"ה ואי דילפינן חמץ שבלחמי תודה מחמץ בפסח ע"ש, ולהכי לענין איסור חמץ שבלחמי תודה שפיר י"ל דמודו התוס' דל"ש ביטול ברוב ואין חילוק בזה משאר איסורין, ועכ"ח הא דאינו אוסר הוא משום דריח הפת אינו אוסר.

ועוד נ"ל לפמ"ש הר"ן בפסחים כ"ט דחמץ הוי דבר שיש לו מתירין, ואע"ג דר"ש קנסא קנים לא בא להקל עליו אלא להחמיר עליו ע"ש, וה"נ אני אומר דכוותי' דמ"ש התוס' דאוקמה אדאורייתא דבטיל ברוב ולא אחמירי בי' בקדשים, היינו בדבר שהוא מפיר מקנת הקרבן כגון התם שיאכל גם הרוטב ולא ימעט באכילת קדשים (היינו בדבר שם) לא באו להקל עליו שיהיה לחם הקדשים שרי טפי דבחולין יהי' ריחא אוסר ובקדשים יהיה מותר. ושוב ראיתי בראש יוסף חולין שם שהקשה ע"ד תוס' דאוקמיה אדאורייתא דברובא בטיל דא"כ איך נותה תורה מירוק ושיטוף ושבירה בכ"ח (וכן הק' מהרמ"ל שם), ותי' דבאמת דוקא לענין דלא ליהוי ממעט באכילת קדשים מהני ביטול ברוב אבל לענין מירוק ושיטוף ושבירה לא מהני דהא מ"מ נשאר בליעה בכלי ונעשה נותר ע"ש, וא"כ עכ"פ לא רחוק הוא לומר דכאן ג"כ ל"ש ביטול ברוב כיון שהוא לקולא וכמ"ש.

ב) **ומ"ש** במג"א סימן תמ"ב סק"ט שהביא בשם מהר"מ בא' שבישל דבר והחמיצו בשמרי דבש שבישל כל השנה ודבש הראשון היה מחומץ בשמרי שכר וזה שבישל עתה היה רביעי או חמישי לו, והתיר ר"י להניחו עד אחר הפסח, וכתב המג"א דל"ל דאין שם מעמיד אחר רק החמץ, דאם היה שם שמרי דבש היתר הו"ל זה וזה גורם ושרי ע"ש. והק' כתר"ה דזה סותר למ"ש מג"א בעצמו בסימן תמ"ה סק"ה דבחמץ זה וזה גורם אסור ויפה העיר. אלא דנ"ל דהנה ענין דבר המעמיד הוא דמשום שהעמיד דבר הזה ומכחו בא וכל הווייתו ע"י המעמיד הו"ל כניכר האיסור ולא בטיל, וכ"ז אם יש בכחו להעמיד בעצמו בלעדי ההיתר, אבל

אם אין בכחו להעמיד בלעדי ההיתר אין שם מעמיד עליו כלל, וא"כ א"ש דודאי זה וזה גורם אסור בחמץ כמ"ש מג"א בסימן תמ"ה אבל כאן בסימן תמ"ב כך הוא כונתו דכיון דזה וזה גורם שאין בכחו להעמיד רק בצירוף ההיתר א"כ תו לא הוי בגדר מעמיד כלל ושרי וא"ש.

ג) **ומ"ש** בדברי באה"ט סימן תמ"ב אות י"א בגביעות שהעמיד בכלי בלוע מחמץ שאסור לאכלן שכתב הבאה"ט וז"ל, וכתב בבאה"ט אשר לפני וג"ל שהעמיד בפסח ודו"ק, ולא ידעתי למה עכ"ל. וכ"ת אמר בכונתו עפמ"ש עטרת זקנים שם דמה בכך שנשרה הקיבה מעל"ע בכלי חמץ כיון שלא נעשה כבוש רק אחר מעל"ע ואחר מעל"ע נעשה הכלי פגום והו"ל נותן טעם לפגם, ומכח קושיא זו כתב באה"ט הראשון דמיירי שהעמיד בפסח דבפסח נותן טעם לפגם אסור. הוא דבר נכון מאוד. אבל בלא"ה א"ש כמש"כ מחצית השקל שם דבאמת לא אסר הגביעות משום דבר המעמיד אלא משום שלא הוי סמ"ך או אם נעשה בפסח משום משהו עיי"ש, ולתירוץ השני כיון הבאה"ט הראשון, והוא פשוט.

ומאפס הפנאי אמלא כפי הקוצר, וכ"ט ממנו לא יבצר, כנפשו ונפש ידידוש"ת באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן נ"ג

טעם שנתבטל בהיתר אי חוזר וניעור ☆ בהא דצריך קרא דמטמא כהן לאביו מכח רוב

שוכט"ס לרב אחי יקירי בלונ"פ הגה"צ שליט"א **אבדק"ק האנשוויץ** וכל אשר לו שלום.

עתה באתי עד"ת על אודות עיס"ה הקושיות אשר נקחת, ואינני בקו הבריאה ל"ע וראשי ולבי בל עמי לטייל עמך על שדה הפלפול לארכה ולרחבה, אי לזאת אמלא כפי קולר.

במה שהפלאת במג"א סימן תמ"ז סק"י שכתב ולפי זה מ"ש בס"ב דבטיל בסמ"ך צריך לאכלו קודם הפסח, וק"ל דילמא בס"ב מיירי דליכא אלא טעמא ולא ממשא דבזה לכו"ע לא אמרינן חוזר וניעור כמ"ש מג"א סק"ז וסקי"ג. הנה עיין בח"י שם סקט"ו שכתב באמת דהאי דס"ב דבטיל בס', היינו לאוכלו קודם הפסח או בלח בלח או שמסיר ממנו ממשות האיסור ע"ש. הרי דנחית למ"ש. ואולי גם המג"א סובר כן, ולא נחית למינקט רק חדא מהני תלת גווני דל"ש בהו חוזר וניעור. אבל נלע"ד לפמ"ש הרשב"א בהאי דשלהי ע"ז שרמזתי עליו דלאחר הגעלה לא נשאר רק טעם קלוש ולהכי בהתירא בלע לא חל עליו שם איסור וגבי איסורא בלע לא פקע מיניה שם איסור, ועיין בש"ך יו"ד סימן נ"ד סקכ"ב כיו"ב לחלק בין בשר בחלב לשאר איסורין לענין נ"ט בר נ"ט, ועיין בנשמת אדם הל' פסח שאלה כ"ה. וה"נ א"כ אני אומר כיו"ב דהא דבטעמא לא אמרינן חוזר וניעור היינו דוקא אם נתערב זמן מה קודם פסח בשעה שהיה מותר לגמרי ולהכי כיון דהתירא בלע וכבר נתבטל בס' לא מצי לחול עליו שם איסור חמץ דאיקלש טעמו, אבל אם נתערב בע"פ משש ולמעלה שכבר חל עליו שם איסור חמץ ואיסורא בלע שפיר אמרינן גם בטעמא חוזר וניעור דלא פקע שם איסור מיניה, וא"כ בס"ב אפילו מיירי דליכא אלא טעמא מ"מ כיון דקאי בחמץ שנתערב משש ולמעלה שפיר הוי אמרינן דבפסח חוזר וניעור.

ואף דלהלכה לא קי"ל הכי לדעת המג"א אלא דבטעם בכל עניין לא אמרינן חוזר וניעור וכדמשמע במג"א סק"ב דקאי בתערובת שבע"פ, מ"מ אליבא דיש חולקין שבמחבר שם ס"ל למג"א דאמרינן חוזר וניעור בטעמא היכי דתערובת נעשה בע"פ, אלא היכי דאיכא גם ממשו של איסור בהא ס"ל להיש חולקים דאפילו נתערב קודם הפסח זמן רב מ"מ כיון דחמץ שמו עליו אמרינן חוזר וניעור, ולהכי כתב מג"א דיש לאוכלו קודם הפסח, ועיין חת"ס או"ח סימן ק"ז דבר נפלא ע"ד מג"א אלו וכ"כ בהגהות מהרב"פ.

ב) **שוב** הקשית במו"כ פרשת אמור דדרים לאביו דעל אביו ספק היינו מכח רוב גמי מטמא, דהא ל"ל קרא דאביו רוב הוי כודאי הא מוכח מדאינטריך קרא ביבמות וי"ו איש אמו ואביו תירא ואת שבתותי תשמורו דאין עשה דכיבוד דומה שבת, ואי לא דאביו רוב הוי כודאי א"כ פשיטא דאין ספק עשה דומה וודאי ל"ת ול"ל קרא. ונלע"ד ע"ד חידוד קצת, דהנה מקשים העולם דל"ל קרא דאם א"ל אביו חלל שבת שלא ישמע לו תיפוק ליה דא"ל לשמוע לו דאי אמרת דצריך לשמוע א"כ הוא מוכרח לחלל שבת בשליחות האב, ובכה"ג יש שליח לדבר עבירה וחייב המשלח כדאמרינן ב"מ יו"ד דאגר דבע"כ מותיב לה מיחייב שולחו, וא"כ אי נימא דהבן צריך לשמוע נמצא דהאב מחלל שבת והו"ל אינו עושה מעשה עמך וממלא פטור מלכבדו ול"ל קרא ועיין מקנה קידושין ל"ב. ותי' בספר מנחת עני דאינטריך קרא כגון שהלכו אב ובנו בדרך או במדבר אך אחד מהם הלך ביום אחד מקודם, למשל שהלך אביו ביום ג' במדבר וא"כ שבת שלו לחייא בר רב בשבת ס"ט ע"ב הוא ביום ג' ובנו הלך ביום ד' ושבת שלו ביום ד' או לר"ה שם שבת של אביו ביום א' דהוא שביעי שלו ושבת של בנו ביום ב' דשבת, ואינטריך קרא לומר דכיבוד אב אינו דומה שבת אפילו בכה"ג אף שהוא

עושה מעשה עמך כיון דאינו שבת שלו ע"ש. ולפי"ז כל עיקר דצריך קרא דכבוד אב ואם אינו דומה שבת הוא בשבת של ספק, והרי כתב הפמ"ג באשל אר"ח סימן שד"מ דספק עשה דומה ספק ל"ת, וא"כ לפי"ז אינו מוכח מדאיצטריך קרא דכיבוד אב ואם אינו דומה שבת דאביו רוב הוי כודאי, דלעולם י"ל דהוי ספק אלא דהו"א דדמי ספק ל"ת דשבת בכה"ג דלעיל ולהכי איצטריך קרא, וא"כ שפיר צריך קרא לאביו דמטמא לאביו רוב וא"ש. [ע"ע בספרו אות ציון ערך אב א'].

אבל א"ל לכל זה, אלא דצריך קרא דכיבוד אב ואם אינו דומה שבת אם א"ל אביו חלל שבת בין השמשות דהוי ספק שבת, משום דהוה אמינא דספק עשה דומה ספק ל"ת וכמש"ל, ועוד דילמא לאביו באמת לא צריך קרא דפשיטא דאין ספק עשה דומה ל"ת וודאי וקרא אתי לאמו שידוע, וגמרא נקיט אביו על כרחך לאו דוקא דה"ה לאמו שלא ישמע לה.

אמנם מ"ש דת"כ נמי לא קאמר אלא לענין טומאת כהנים משום דכהנים איתרבי בהו מצות יתירות והו"א דלאותן מצות לא אזלינן בתר רוב, וא"כ מיושב קושית הרשב"א ממה נפשך שהביא אוה"ח פרשת אמור ובית שעריס אר"ח סוסי' ער"א דבאמת ל"ה ממזר מכח רוב ואסור לטומאות אבל שיהיה מותר לטומאות לאביו מכח רוב לא דבמצות דכהנים לא אזלינן בתר רוב, אלו דבריו. ולא נהירא לי דכיון דהחזקנו הרוב שאינו ממזר ואסור לטומאות הרי הוא מוחזק גם לענין שיטמא לאביו וכסברת הפלאה ספ"ק דכתובות ולא צריך קרא, ועוד דהוי תרתי דסתרי ועיין תוס' ב"ק י"א גבי שליח דלא אמרינן ס"ס דסתרי אהדדי וה"נ לענין רוב דכוותי'. ובלא"ה תמהני הרי ביבמות שם יליף ג"כ מהאי קרא דאם א"ל אביו לכהן היטמא שלא ישמע לו, וא"כ מוכח דגם במצות דכהנים אזלינן בתר רובא דאל"כ פשיטא שלא ישמע לאביו מכח רוב לטומאות, וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה קרא דלאביו ל"ל, ואי משום שהבן נמי אתיא מכח רוב הלא גם לדרשת ת"כ קרא דלאביו אתי להיכי דהאב והבן גם שניהם אתיא מכח רובא והדרא קושיא לדוכתיה.

אבל נראה בכונת הת"כ דודאי לא קמבע"ל בספק אב דמטמא לו, דפשיטא דהוי כודאי או משום דרוב בנים אחר הבעל הוי רובא דליתא קמן דהוי בגדר ודאי כמ"ש חת"ס אהע"ז ח"ב סי' קמ"ז או משום דאין במה להסתפק כמ"ש ילקוט הגרשוני אות בת כהן בשם אאמו"ר הגז"ל ושפיר צריך קרא שלא ישמע לו לחלל שבת ולטומאות, כי קמבע"ל כגון שהוא ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון וכגון שהראשון בעל בעילה ראשונה ומית דאיכא ביאה אחת שאינה מבעל השני, ונהי דרוב נשים אינן מתעברות מביאה ראשונה מ"מ איכא ב' מיעוטי מיעוט מתעברות מביאה ראשונה ומיעוט שכנגד רוב רוב בעילות אחר הבעל ועיין פליתי סימן ט"ו סק"ג דאפילו בכה"ג מצרפינן ב' מיעוטי לגרוע כח הרוב, בהא קמבע"ל אביו רוב מנין שמטמא לו ומיושב קושיתך וגם קושית הרשב"א וי"ל ואכ"מ.

ובזה אצא בברכת שלום על ישראל, כנפש אחיך חותם במאה ברכות סמוכות לחברתה,

הקב"ץ

סימן נ"ד

חמץ של קטן שעבר עליו הפסח ונסגר בערבאות

בימי הספירה, ברכה ערוכה ושמורה, למר ידידי רב חביבי הרב המובהק גדול בתורה חריף ובקי כש"ת מו"ה שמואל נ"י.

אחדשת"ה בהבה, פקודתו שמרה רוחי לעיין בהך עובדא ביתומים קטנים שמת אביהם ואמם ובתוך נכסי ירושה שנפל להם היו דברים חמוצים יי"ש קאנדיטען שטארקע וכיו"ב, ולא היה שום מכירה ולא ביטול וכל העזבון נסגר ונחתם ע"י ערכאות כחוק המדינה ואחר הפסח נמכר בדרך ליציטאטיאן, מהו לענין חמץ שעבר עליו הפסח. והדבר צריך תלמוד והתבוננות רב ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה.

הנה הלכה פשוטה ומורוחת בישראל דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אונס, משום דקנסוהו הואיל ועבר אכל ירחה וכל ימצא כמבואר בשו"ע ומג"א רסי' תמ"ח, ולהכי בחמץ נוקשה דלית ביה כל ירחה וכל ימצא קי"ל סימן תמ"ז סי"ב דאחר הפסח מותר בהנאה ולדעת מג"א שם סקמ"ו אפילו באכילה שרי ולא נקט הנאה אלא משום דנוקשה לא חזי לאכילה ע"ש. וא"כ בנידון דידן בהני קטנים דלאו בני חיובא נינהו ולא עברו אכל ירחה א"כ חמצן לאחר הפסח מותר בהנאה דל"ש בהו קנס, ואפילו נימא דקטן נמי עובר בכל ירחה משום חינוך, אם הני יתומים שבנידון דידן הגיעו לחינוך, מ"מ משום חינוך וודאי ל"ש למיקנסיה כיון דמה"ת אינו עובר בכל ירחה, דהרי בנוקשה נמי אסור לשהותו מדרבנן מ"מ כיון דמה"ת ליכא כל ירחה לא קנסינן ליה, ועוד דלדעת הרבה ראשונים ל"ש חינוך אלא במצוה שהיא בקום ועשה ולא בשב ואל תעשה כמו כל ירחה.

אלא שיש לעיין אם לא נדמהו לחמצו של ישראל שקיבל עליו עכו"ס אחריות דצריך ביעור ואם עבר עליו הפסח אסור, וכתב הר"ן הביאו מג"א סוסי' תמ"ז לחלק בין האי לחמץ נוקשה, משום דחמץ זה צריך ביעור מה"ת לולא שקיבל עכו"ס אחריות, וכיון דחכמים תקנו דקבלת אחריות

ל"ח ביעור ח"כ הוי כאלו עבר אדאורייתא דומיא דמי שביטל חמצו ולא ביערו דאסור אחר הפסח ע"ש, ואם כן בנידון דידן נמי הרי חמץ גמור הוא מה"ת נהי דקטן אינו עובר בבל יראה מה"ת מ"מ אסור אחר הפסח. אבל נ"ל לחלק דבשלמא התם שהיה יכול למוכרו לעכו"ס ולא מכרו שפיר קנסוהו רבנן דלא מהני הא דעכו"ס קיבל אחריות ואסור אחר הפסח, אבל בנידון דידן שלא היו יכולים למכרו לעכו"ס כי סברו עליהם הדלת ואנוסים היו, ואפילו תאמר דגם באונס כה"ג אסור אחר הפסח, מ"מ לא היו יכולים למכור לעכו"ס דקטן מקנא קני אקנויי לא מקני כדאמרינן סוכה מ"ו ע"ב ובכ"ד, א"כ אנוסים הם בתקנתא דרבנן וודאי דל"ש קנס וחמצן לאחר הפסח מותר. ועיין מג"א רסי' תמ"ו דאע"ג דמוקצה דרבנן ובל יראה עובר מה"ת מ"מ כיון שחכמים אסרוהו אינו עובר עליו דאונס הוא ע"ש וה"נ דכוותי'. ועוד יש לחלק בין קטן להאי דנכרי שקיבל עליו אחריות למ"ש מג"א סוסי' תמ"ז הטעם דחיישינן התם להערמה שכל אדם יעשה כן ויאמר שהעכו"ס קיבל עליו אחריות ע"ש, וזה ל"ש בקטן דאערומי לא מעריס.

אלא שראיתי בח"י סי' תל"ד או"ק ט"ו שכתב דאפוטרופוס של יתומים חייב לבדוק לבטל ולבער חמץ של יתומים, וכ"כ חיי אדם כלל קי"ט סכ"ה ובשו"ע הרב התניא סימן תל"ד סט"ז. הרי דגם בחמץ של יתומים חייב לבער, ואם עבר עליו הפסח נהי דאין לחייב האפוטרופוס דמה שלא מכר לא מיקרי פשיעה אלא גרמא כמש"ש, מ"מ עכ"פ אסור אחר הפסח. אך גם הא לא תברא, די"ל דמיירי ביתומים גדולים שהם בני חיובא ועוברים אבל יראה אלא שקטנים הם בענין זה שאינן יכולים לשלוט בנכסיהון ולהשביתן ולכך מינו להם מורישים או הב"ד אפוטרופוס עיין חו"מ רסי' ר"ץ ולהכי חייב לבער, אבל בנידון דידן דקטנים הם דלאו בני חיובא וקבלת עול מצות ניהו ולא עברו בבל יראה אפילו היה להם אפוטרופוס ישראל אינן חייבים לבער ואפ"ה מותר חמצן שעבר עליו הפסח. ועוד נ"ל לפמ"ש הפמ"ג במש"ז סימן ת"פ דאונס המתעסק בצרכי קבורה ונתחמץ לו חמץ באופן שלא היה יכול לבטלו מקמי דתחמץ מותר לאחר הפסח כיון שלא חל עליו עשה ול"ת כלל ע"ש, א"כ כש"כ בקטן שלא היה בר חיובא מעולם דחמצו מותר לאחר הפסח.

אמנם ראה זה מצאתי להפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ב אות ב' שכתב וז"ל, וראה לי חמץ חש"ו שעבר עליו הפסח אפשר דאסור, אע"ג דליכא למיקנסיה לא פלוג, כמו הניחו שוגג או מוטעה (וי"ל התם חיישינן להערמה) וישראל הוא. ואיכא לעיונא בחמץ חש"ו שזכו מהפקר דמה"ת לאו שלהם באין אחרים מזכין כ"א מדרבנן (ודוקא בחרש וקטן אבל בשוטה אפילו אם אחרים מזכין אינו זוכה כמבואר בסמ"ע חו"מ) וקי"ל כל שאסור לשהותו מדרבנן לאחר הפסח שרי בהנאה עיין או"ח סימן תמ"ז סי"ב ומג"א סקמ"ו, עכ"ל קדשו. ומבואר דבחמץ דהוי ממונו של קטן מה"ת וכגון בנידון דידן נמי שנפל להם בירושה דהוי ממון שלו מה"ת אסור לאחר הפסח ואע"ג דל"ש ביה קנס. ונתתי שמחה בלבי שזכיתי לכוון לדעת קדשו של אדוניו הפמ"ג ז"ל גם במה שהתעורר לחלק דל"ש כאן הערמה, אלא דגם הפמ"ג מסתפק במה שכתב רק דאפשר דאסור, ואולי בני"ד דאיכא תרתי לטיבותא דאין הקטן עובר בבל יראה וגם שהיה ברשות ערכאי עכו"ס ובאחריות שלהם מודה הפמ"ג דהחמץ מותר אחר הפסח. ומ"מ לא מלאני לבי להמירו באכילה אלא ע"י ביטול ברוב ולגרף לסניף היתר שי' ר"י שבאו"ח סוסי' תמ"ז דגם בטלו במזיד שרי בחמץ שעבר עליו הפסח. ועיין תשו' פנ"י סימן י"ג ועיין תשו' מהרי"א או"ח סי' קכ"ג ותשו' מהר"מ שיק סימן רי"ט ותשו' ריב"א סימן ל"ד היתר זה לענין חמץ של ישראל שנלקח למשפט בערכאות. אבל היותר נכון לענ"ד להמירו אח"כ רק בהנאה, דלענין זה יש קצת סניף גם דעת בעל העיטור שבטור סימן תמ"ח דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אינו אסור בהנאה רק באכילה ולמכור לנכרי מעט מעט באופן דל"ש שמא יחזור וימכרנה לישראל וישראל לא יהנה מגוף החמץ כלל כנלע"ד.

ושאלתי את פי אהובי הגאון אבד"ק מאדע שליט"א והשיב לי באורוכה [עי' בשו"ת לבושי מרדכי ח"ב או"ח סי' קנ"ז], ולמעשה כתב אם יסכים אתנו עוד מורה מומחה מסכים ואם יש מקום לבטל ברוב מה טוב, והיינו ביי"ש והקאנדיטאן הכל לפי ענין הקאנדיטען, והשטארקע אשר נעשה מסולת לא מלאה לבי להקל בלי ביטול ברוב. ואני הנלע"ד כתבתי.

ב) **ובדבר** השאלה בענין שמרים אחה"פ מפאבריק של אקטיענ-געזעלשאפט שגם ישראל שותפין בו. ומ"ש הגאב"ד דסערעגטש מוה"ר מנחם פאללאק נ"י בחל תלפיות שנה תרפ"ג אות מ"ח דלא שייך להתיר מטעם ברירה דלא שייך רק לאחר חלוקה עפ"י מהרמ"ש יו"ד קנ"ח ע"ש, מראה מקום אני לתשו' הריב"א סי' קנ"ו שהורה לאיסור וכתב ג"כ דלא שייך ברירה רק לאחר חלוקה ע"ש. [עי' לחתנו בשו"ת באר דוד סי' י'].

ובזה תנוח דעתו, וה' יראינו נפלאות בתורתו, וישם בלבינו אהבתו ויראתו, כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן המכבדו"ש באהבה,

בן ציון בלום

סימן נ"ה

אי מהני יישון י"ב חודש לחביות של עץ לענין פסח

אל **כאאמו"ר עט"ר** הודי והדרי הדג"ק שליט"א. כרענא רישא כחויא ואשתטח ע"ג קרקע מול כס כאאמו"ר הדג"ק ואשאלה ממנו מענה לשון בדבר ה' זו הלכה למעשה כדת מה לעשות.

בחביות שיש ספק עליהן אם נשתמש בהן יין המדומע בשפיריטוס וכבר לא נשתמש כלל זה יותר מי"ב חודש אם היין הנתון לתוכן כשר לפסח, והנה מצד שאולי נשתמש בהן יי"נ לא קמבע"ל, דהרי מבואר סס' קל"ה לענין יי"נ מהני יישון יב"ח וא"ל הכשר כלל אף להתיר הקשריס להכשירן כמ"ש ש"ך שם סקל"ה, כי קמבע"ל לענין פסח דאע"ג דמבואר סי' תנ"א דחביות שכר של חרס מותר בהגעלה או בעירוי ג' ימים מעל"ע ולא גרע ישון יב"ח מהגעלה לפי הטעם המבואר בסי' קל"ה משום דכבר נתייבש כל הלחלוחית, מ"מ הרי בחביות של עץ דעת ב"ח וטו"ז ומג"א שם שאין להכשיר אף בשל שכר אע"ג דשכר ביין הוי נותן טעם לפגם, וכ"ש בנידון דידן שפיריטוס הוי דבר חריף ונותן טעם לשבח כמ"ש מג"א שם סס"ק מ"ס. וגם אין להתיר משום דהתירא בלע, דחמץ שמו עליו כמ"ש מג"א סי' תמ"ז סקכ"ד ותנ"א סקי"א ועי' בר"ן פסחים ל'.

ואמנם י"ל להתיר למ"ש חכס לבי בתשו' סי' ע"ה וסי' פ' להתיר ביישון יב"ח אף לענין חמץ בדיעבד, אבל דבר זה במחלוקת שנוי כמ"ש פמ"ג בשפ"ד סוסי' ק"ג שהביא חבל נבאים שחולקין על חכס לבי בזה (ומ"ש פמ"ג מתשו' רשב"א דלא מהני יישון אלא בקנקנים, נעלם מהגרי"ש מלבוב זי"ע בהגהו' על חכ"ל שהקשה כן מדנפשי', ועי' ר"ן חולין קי"א שכ' ג"כ כדברי רשב"א והוא פלא), ואולם לפ"מ שהפמ"ג עושה פשרה דהיכי דתשמישו בלונן לכ"ע מהני יישון יב"ח, א"כ אף בנידון דידן יש להתיר, ועי' תשו' חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות פ"ו מ"ש בזה.

ועונ"ל עפמ"ש בנשמת אדם כלל קכ"ה להתיר חלב מבהמה שאכלה חמץ בפסח הואיל ואשתרי בחלב אבר מן החי או דם איתרי נמי חמץ, כהאי דיבמות ח' הואיל והותר לגרעתא וכו', וכעין זה כתב ג"כ בהגהות מהרש"ש מגילה ג' דאם נפל איסור בקדירה בפסח ונתבטל בס' ואח"כ נפל לתוכה חמץ דאם יש ס' כנגדו דבטיל מטעם הואיל הנ"ל ע"ש, וה"נ דכוותי' כיון דלענין יי"נ מהני יישון יב"ח ה"נ מהני לענין חמץ.

ועוד עפמ"ש פליתי סי' ל"ח גבי נשפך שהק' דלוקמי הקדירה בחזקת היתר, ותירץ דחזקה זו איתרע הואיל ורמינו דנפל איסור לתוכו ע"ש. ולפ"ז בנ"ד שפיר מוקמינן החביות בחזקת היתר דמעיקרא כיון דלא איתרע חזקתן דאולי בחמת ל"ה בתוכן חמץ מעולם.

ועונ"ל עפמ"ש מג"א סי' תנ"א סק"מ גבי חביות של שכר דטעם החמץ בטיל בס' קודם פסח כיון דהתירא בלע אין צריך לשער נגד כל החביות, וביאר במהש"ק משום דיש בו חלק גדול ממיס דהתירא וא"כ אין צריך ס' רק נגד הדגן החמץ ויש במה שבכלי ס' כנגדו ע"ש. וה"נ בשפיריטוס שיש בו חלק גדול ממיס ושאר דברים ואין צריך ס' רק נגד הדגן ויש במה שבכלי ס' כנגדו.

וא"ל דבפסח חוזר וניעור ונעשה נבילה, חדא דבלונן ל"ש חנ"נ כמ"ש ר"ן בסוגיא דטפת חלב, ועוד דבלא בלא ל"ש חענ"נ כמבואר סי' ל"ב ס"ד ברמ"א, ולדעת טו"ז סקט"ו שם בלא ביטול אפילו שלא במקום הפסד ולדעת ש"ך סקט"ו אפי' בביטול בהפסד מרובה ועי' בחוו"ד שם, לכן לענ"ד אולי יש לאסור היין בשמי' לפסח.

וחזות קשה ראיתי בתשו' חכ"ל סי' פ' שהביא השואל מטו"ז סוסי' ל"ג דלא מהני יישון יב"ח והחכ"ל השיג מה שהשיג, ובעיני נפלאת דטו"ז כתב דאסור להשתמש בכלי ישן שנשתמשו בו הרבה דל"א דשבע מלבלוע, וא"כ אין זה ענין כלל לנידון חכ"ל דאנו דנין על כלי שלא נשתמש בו זה יב"ח ויותר ומה ענין שמיטה אצל הר סיני, ולע"ג לענ"ד.

[עי' בשו"ת קול יהודה סי' מ"א תשובה להמחבר על זה ובשו"ת בית שעריס או"ח סי' ר' מש"כ להגאון בעל קול יהודה על זה].

סימן נ"ו

אי מותר ללוש עיסה טהורה להפריש ממנה חלה על הטמאה ביו"ט ☆ אכילה דמצוה שלא כדרך אכילה ☆ אכילת שיורי בשר משבת חזון בט' הימים

בין המצרים, שלום ישאו הרים, וה' את קרנו ירים, בתוך קרן ישראל, ובא לציון גואל, לידידי הרבני המופלג בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, מורג חרוץ ושנון, כמו"ה **ישראל דוב ענגלמאן** נר"ו, בשבת תחכמוני בישוב פאנטשיקא יצ"ו.

מבתבו הגיעני בעתו, ואם כי עמוס הטרדות אנכי ואשי ולבי בל עמי לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה, ובפרט כי עיסה קושיות לקח בעניינים שונים, וכבר אחז"ל שבת ג' ע"ב כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשיליה במס' אחריתי, בכ"ז לקחתי ניירו בידי ואשימה עיני עד"ת והשב אשיב לו ולא אהיה משהה ע"מ לבארו ביאור רחובות

לבלתי היות שם עירובי חצירות או פסול ביומא חוץ לשיטה כ"א חקות קצור אשמור כפי מסת הפנאי ועמו הסליחה.

א) וזה יצא לאשונה, בפסחים מ"ו במתני' דכילד מפרישין בטומאה ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה, והקשה הא ר"א סובר במתני' פ"ב דחלה ומייתי לה הש"ס סוטה דף ל' דחלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה וכו' ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף, וא"כ אמאי סובר ר"א הכא דלא תקרא לה שם עד שתאפה הרי אפשר לנוש עוד עיסה אחרת טהורה ולהפרישם חלה מן הטהורה על הטמאה, ויפה הקשה וכבר קדמו בקושיא זו בתשו' בר ליואי סימן ז"ך, הביאו בספר לקוטי שלמה בפסחים שם.

והנה בפשיטות י"ל דתנא דמתני' מיירי בכה"ג שאין לו קמח לנוש יותר. אבל נ"ל עוד דכיון דא"ל עוד לעיסה האחרת א"כ במה שלא עיסה האחרת הוא עושה מלאכה ביו"ט שלא לצורך, דאף שכתבו תוס' פסחים ה' ע"ב ובילה י"ב דצורך מצוה חשיב צורך קצת וא"כ ה"י הרי זה לא כדי שלא יעבור בב"י, ז"א, דדוקא במצוה שכבר נתחייב בה כגון בפסחים ה' שכבר יש לו חמץ שחייב לבערו או בהאי דבילה בהוצאת קטן למולו ולולב לצאת בו וס"ת לקרות בו שכבר נתחייב במצות אלו בזה שפיר כתבו התוס' דצורך מצוה חשיב צורך קצת, משא"כ הכא שעדיין אין כאן חמץ שיתחייב עליו בב"י אלא שאתה בא למצוא עצה ותחבולה שלא יבא לידי איסור, בזה שפיר י"ל דצורך מצוה ל"ה צורך קצת והוי מלאכה שלא לצורך.

וגם י"ל דר"א שמותי הוא פי' התוס' שבת ק"ל ע"ב ונדה ז' ע"ב ד"ה שמותי שהוא מתלמידי ב"ש ועיין תוס' בילה ל"ד ע"ב ד"ה ואומר בשם הירושלמי, וביומא ס"ו ע"ב אמרו על ר"א שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, וכיון דב"ש בילה שם לית ליה מתוך ממילא אפילו נימא דאיכא צורך קצת מ"מ אסור לנוש עיסה הטהורה דלא אמרינן לר"א מתוך וא"ש.

אבל בלא"ה נ"ל דלק"מ, דכיון שכבר יש לו עיסה אחת בודאי אסור לו לנוש עוד עיסה אחרת, שהרי אין לשין בפסח עיסה גדולה משיעור חלה כדקי"ל בסימן תנ"ו כש"כ דאין לשין ב' עיסות, ואי שיאפה תחילה העיסה הטמאה א"כ תו א"ל עיסה האחרת הטהורה ויכול להפרישם מיניה וביה וכדאר"א לא תקרא שם עד שתאפה, וגם דאז א"א להפרישם חלה מעיסה הטהורה על הנאפה שהרי בזה יש הקפדה שלא יגעו זה בזה, והיכי שמקפיד שלא תיגע עיסה זו בזו אפי' ממין א' או היכי שהאחת פת קיבר והב' פת נאה אפי' של אדם א' אינן מצטרפות לחלה כדקי"ל ביו"ד סימן שכ"ו ס"א ע"ש, וזה פשוט.

ועונ"ל לפמש"ל דלישת עיסה האחרת הטהורה הוא מלאכה שלא לצורך אלא שיש בו צורך קצת שנוכל לתקן העיסה הטמאה, הא למה זה דומה להא דאמרינן מנחות מ"ח ע"א עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרינן עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרינן, ועוד קאמר התם עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בשבת אמרינן עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בחול לא אמרינן ע"ש, וה"נ עמוד וחטא בעיסה זו הטהורה בשביל שתזכה בעיסה אחרת הטמאה זה לא אמרינן, כנלענ"ד ונכון.

ושוב עושה פלא על הרי"ף דפסק כר"א הרי אמרינן בכמה דוכתי דאין הלכה כר"א דשמותי הוא, ואי משום הא ל"ק שהרי הרי"ף שפתיו ברור מילו דפסק כר"א משום דפסק רבי כוותיה והלכה כרבי מחבירו, ועוד משום דשייך באידך דר"א דהסל מצרפן לחלה ושמואל פסק כוותיה כמבואר ברי"ף, אלא שהרא"ש ושאר ראשונים תמהו עליו בזה וכבר האריכו ראשונים ואחרונים לישבו על נכון ואכמ"ל בזה.

ב) במל"מ פ"ה מיסודי התורה מסתפק ועולה אם י"א מצוה כשאכל שלא כדרך אכילה כגון באכילת מצה או קדשים, והקשה כבודו דהלא משנה שלימה שנינו במנחות ל"ט ע"ב דכשחל יו"כ בע"ש הנבליים היו אוכלים את השעיר כשהוא חי, ואף דבשר חי הוי שלא כדרך אכילה כמבואר בפסחים כ"ד א"כ מבואר דיוצאים י"ח מצוה בשלא כדרך אכילה.

כותלי בה"מ יוכיחו שכבר קושיא זו נשמע בין החיים אשר הם חיים עודנה, שכ"כ בחי' ח"ם חלק ראשון על סוגיות הש"ס דף מ"ו בדפי הספר לפשוט ספיקו של מל"מ ע"ש, ועיין תשו' מהרי"א חיו"ד סימן קכ"ז שהביא בחמת ראיה ממשנה זו דבשר חי מיקרי כדרך אכילה ע"ש שהאריך, אבל באמת אין קושיתו חמורה כ"כ שהרי כתבו התוס' מנחות שם דף ק' ד"ה ששואלין דמה שמזכירין אותן לגנאי אע"ג דמצוה קעבדי שלא יבואו לידי נותר לפי שהרגילו עצמן כמו כן לאכלם חיים אף בכל השנים דמיחזי כרעבתנותא ע"ש, ופלא לכאורה דאמאי לא כתבו דמצוה קעבדי שקיימו מ"ע של אכילת קדשים שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם שהוא מ"ע מה"ת, אלא ודאי דסברי התוס' דכיון שהוא שלא כדרך אכילה לא יצאו י"ח מצוה דואכלו אותם ואין כאן מצוה רק במה שלא יבא לידי נותר. ושוב ראיתי בתשו' גורן דוד סימן מ"ג שהעיר ג"כ בזה ור"ל די"ל דאה"נ דל"ה מקיימים מצות אכילה בזה ואפי"ה אכלו שלא יבא לידי נותר ע"ש, ולא זכר שר לדברי תוס' הנ"ל.

וגם י"ל להיפוך למ"ש תוס' שמזכירין אותן לגנאי לפי שהרגילו עצמן לאכול אי בכל השנים, ולפי"ז י"ל דלדידהו הוי שפיר כדרך אכילה כיון שהיו רגילין לאכול כן ודו"ק.

ג) **ומה** שהתפלא על ברכ"י או"ח סימן תקנ"א שיש מקילין לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת בט' ימים של חודש אב דהואיל ואישתרי אישתרי כדאמרינן באיברי בשר נחירה בחולין י"ז, ובשע"ת שם סקכ"ט הביאו, ועי' בסה"ק בני יששכר מאמרי חדש תמוז מ"א אות י"ז, וק"ל דאמאי לא יהיה אסור לאכול מה שנשתייר משום מראית עין דאפילו בדרבנן שייך מראית עין כמבואר ביו"ד סימן פ"ז גבי חלב. הנה משם אין ראיה, דהתם האיסור שווה לכולי עלמא מה שאין כן הכא שהוא מצד מנהגא ולא שווה לנו, דיש שאין אוכלים בשר רק בשבוע שחל בו תשעה באב ויש שמוסיפין מראש חודש כמבואר סימן תקנ"א ס"ט ל"ש כ"כ משום מראית עין דאולי האוכלו תפס מנהג מקום אחר. אבל בלא"ה ל"ש כאן משום מראית עין דכיון דלאחולה שרי לשחוט כמבואר שם ברמ"א בודאי כל הרואה אותו אוכל בשר יקיים בנפשו בצדק תשפוט עמיתך וידון אותו לכף זכות שאוכל בהיתר שהוא חולה או שנשתייר לו מסעודת שבת אי נימא כהך לד דבכה"ג שרי כנלע"ד.

אבל גוף חקירת ברכ"י ל"ע, דהאיך נימא דבשביל שהותר לו לאכול בשבת בשר משום עונג שבת יהיה מותר לו לאכול מן הבשר כשכבר עבר המצוה עונג שבת, הגע בעצמך אם נשתייר בשר מסעודת ברית מילה או שאר סעודות מצוה יהיה מותר לו לאכול הנשאר לאחר שעבר מצותו אתמהה והוא דבר שאין הדעת סובלתו, ועיין ברמ"א יו"ד סימן קי"ג סט"ז דעכו"ס שבישל לחולה בשבת מותר למו"ש אפילו לבריא, והטו"ז שם סקט"ו הביא דברי הרשב"א במשמרת שכתב ע"ז וח"ו שלא הותר אפי' לחולה עצמו אלא בעת הצורך בלבד דהיינו בשבת הא במו"ש חוזר לאיסורו וכ"ש לבריא, וכתב הטו"ז ודבריו נכונים, ועיין בחי' הרשב"א קידושין כ"א ע"ב שכתב וז"ל אבל יפ"ת לאו מצוה היא שלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ולא דמיא אלא למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו עד שיאירו עיניו ומשם ואילך באיסוריה קאי עכ"ל, וה"נ בנ"ד דכוותיה, ועמ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שערים או"ח סי' רס"ז ע"ד ברכ"י הנ"ל דפח"ח ש"י.

הנה יצאתי מענין לענין, וה' יראינו בבנין, הנקרא קנין, וצום החמישי יהפך לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה כנפשו ונפש תדרשנו לטובה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן נ"ז

בהיתר אכילת מצת כותי, ובענין סמוך מיעוט לחזקה לר"מ דלא חייש למיעוטא

יום ב' לסדר מטות שנתרנ"ז לפק"ק ב' איפאלו יצ"ו.

בין המצרים, שלום ישאו הרים, לידידי ש"ב ידיד נפשי אהובי, ורב חביבי, מחמד לבבי, הבחור המופלג, חרוץ ושנון, זית רענן, למעלה חן ולמטה חנן, כ"ה **יעקב** דוד בלוהם נ"י.

אחדש"ת, באתי להשיבך במשובה שלימה כיד ה' הטובה עלי על ד"ת אשר ערכת לפני בעתים הללו.

א) **במה** שכתבת לישב קושית מהרש"א גיטין דף יו"ד דלהא דתניא התם מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה יי"ח בפסח, הק' תוס' דאמאי יוצא יי"ח בפסח דילמא לא שמרה לשם מצה דחשידי אלפ"ע, והק' מהרש"א דאמאי לא הקשו תוס' אריש דקתני מצת כותי מותרת ניחוש שמא החמיצה כיון דחשידי אלפ"ע, וכתבת דאף דרוב כותים אלפ"ע חשידי ויש חשש שהחמיצה מ"מ הא איכא מיעוט דלא חשידי ואין לחוש להחמיצה וסמוך מיעוט זה לחזקת עיסה שהוא מצה דכל עיסה בטרם יחמץ הוא בחזקת מצה ואיתרע לה רובא דמחמיצין ותוס' לטעמיהו דס"ל סמוך מיעוטו לחזקה עדיף מרוב (והנה מ"ש דתוס' לטעמיהו בזה אין לו מובן כלל דבכ"מ בש"ס אי' הכי סמוך מיעוטו לחזקה ואיתרע לה רובא), אבל בסיפא אין לעיסה חזקת שימור ושפיר חיישי' לרובא דחשידי אלו דברין. וזה לכאו' דבר נכון, אבל באמת הרבה תשובות בדבר, חדא דמיעוטו כותים דלא חשידי אלפ"ע לא משכחת לה כלל, דכיון דלדעתם הכוזבת אין מקרא יוצא מידי פשוטו וקרא דלפ"ע לא תתן מכשול כמשמעו א"כ איזה מיעוטו ל"א אלפ"ע הא קרא לפי דעתם לא מיירי בהכי כלל.

ועוד דלדבריך דהטעם דמצת כותי מותר משום סמוך מיעוטו לחזקה, א"כ לר"מ דחייש למיעוטא אפילו בלא חזקת עיסה נמי ל"א להחמיצה דמיעוטו אין מחמיצין כמבואר מקושית תוס' חולין פ"ו ע"ב ד"ה סמוך מיעוטו לחזקה, ואפילו לקולא חייש למיעוטא דתוס' שם שהקשה לר"מ ל"ל סמל"א ת"ל משום דחייש למיעוטו לקולא לטהר הקשו כן, ובאמת אי אפשר לומר כן שיהא לר"מ מצת כותי מותרת דהרי ר"מ גזר על יין של כותים ועשאוס לענין יינם כגויים גמורים משום דחייש למיעוטא כמבואר חולין דף וי"ו, ור"מ ס"ל בכורות ל' דהחשוד על ד"א חשוד לכל התורה, וא"כ ה"נ מומר לד"א הוי מומר לכה"ת, ועי' תוס' חולין י"ד ד"ה השוחט בשבת שהק' איך בעי לאוקמי מתני' במזיד וכר"מ הא הוי מומר דמומר לד"א הוי מומר לכה"ת

כדאמרינן בכורות ל' ושם לא נזכר רק חשוד ועכ"ח דלא שרי (והא דאמרינן הלוקח יין מבין הכותים וכו' ומיחל ושותה מיד דברי ר"מ, האי קודם גזירה הוי וכמ"ש תוס' להדיא בעירובין ל"ו ע"ב ד"ה דתנן). ועוד דהכא עכ"ח ל"ח כר"מ למיעוטא דבעשה ל"ח למיעוטא כמ"ש נודע"ת יו"ד סי' ע"ח, וא"כ לדידן נמי ליכא למימר סמל"ח דבמקום דר"מ לא חיים למיעוטא אבן ל"א סמוך מיעוט לחזקה כמ"ש בתשו' תורת חסד סי' א' עש"ב.

מיהו בזה יש לדחוק ולומר דאף דר"מ ל"ח למיעוטא בעשה, מ"מ למיעוט וחזקה חיים, ואף דבעלמא אע"ל לדידי' סמוך מיעוט לחזקה וסגי במיעוט לחוד לחוש, הכא דהוי עשה למיעוטא בעלמא ל"ח ולדידי' נמי אמרינן סמוך מיעוט לחזקה. ובזה היה אפשר ליישב מה שהקשיתי זה כביר ומצאתי אח"כ קושיא זו בילקוט הגרשוני לדעת נוב"י הנ"ל מאי פריך הגמרא בחולין י"א ע"ב לר"מ דחיים למיעוטא ה"נ דלא אכיל ביסרא, וכ"ת ה"נ, פסח וקדשים מאי איכא למימר, וקשה הא בפסח וקדשים דהוי מ"ע לא חיים ר"מ למיעוטא. ובהנ"ל ניחא דכיון דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ואיכא מיעוט וחזקה חיים שפיר אף במ"ע.

אלא שנתיישבתי דז"א דא"כ דטעמא דחיים ר"מ משום סמל"ח, א"כ לדידן נמי תקשה כנ"ל, ועיי' תוס' בכורות כ' ובמהרש"א שם שהקשה כן בלא"ה עש"ה, וגם דברי נוב"י אין עניינו לכאן דהלא אנו דנין על איסור חמץ ולא על מ"ע דמצה והבן.

ואמנם בלאה"נ אין דבריך נכונים, דלענ"ד הך חזקה דעיסה שכתבת שיש לו חזקת מצה ל"ה חזקה כלל, כיון דהטבע הוא שהעיסה אם מניחין אותו בלי מעשה נתחמץ מאליו וא"כ הוי חזקה העשוי להשתנות דל"ה חזקה כמ"ש נודי"ק אה"ע סי' נ"ג ושב שמעתתא ש"ג פ"ג לענין חזקת קטנות, ועיי' ג"כ פנ"י ובשאר אחרונים כתובות ע"ה לענין חזקת פנויה ע"ש. ומתשו' מהרי חיים ח"ג או"ח סי' נ"ב שכ' דאוקמינן הקמח והחיטים בחזקת אינו חמץ ע"ש אין ראי' כלל, דקמח וחיטים שאינן נעשין חמץ בלי איזה פעולה ומעשה ואינן נתחמצים ממילא שפיר אוקמי אחזקה שלא נעשה מעשה ואינן חמץ, אבל עיסה עשוי להשתנות ממילא ובודאי נ"ל אחזקת אינו חמץ, וזה ברור.

מיהו בלאה"נ אין דבריך נכונים למ"ש אחרונים בשם מהרי אפרים הל' יבוש דכללא כיל דכל שהמיעוט והחזקה אינן בגוף א' נ"א סמל"ח, וה"נ המיעוט הוא בכותים והחזקה בעיסה ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה.

ובזה י"ל קושית הראשונים דימא סמוך מיעוט אינן מומחין לחזקת איסור דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת ואיתרע לה רובא דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין. ולהנ"ל א"ש כמובן. ועיין רא"ש חולין י"ב דמיעוט אינן מומחין הוי מיעוטא דלא שכיח דר"מ דחיים בעלמא למיעוטא הכא איהו נמי ל"ח ע"ב. והנה זה שהוסיף דר"מ נמי ל"ח בהא הוא לכאו' שפת יתר דמ"ל אם ר"מ חיים בהא אז לא, ומכאן ראי' קצת לתשו' תורת חסד שהבאתי לעיל דבמקום דר"מ ל"ח למיעוטא לא אמרינן סמוך מיעוט לחזקה להכי הוסיף הרא"ש דר"מ ל"ח למיעוטא ולכן לדידן נ"ל סמל"ח.

ובהנ"ל דר"מ ל"ח למיעוט אינן מומחין יתיישב מה שהקשיתי זה כביר האיך אמרינן בחולין ג' ע"ב כולהו כרבינא לא אמרי להך לישנא דהכל מומחין שוחטין מומחין אין וכו' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, וק"ל הא סתם מתניתין ר"מ והאיך אמרו אליבא דמתני' דרש חולין דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הא ר"מ חיים למיעוטא, ומצאתי בקונטרס כת"י לאא"ז הה"ג הגגיד המפורסם מוהר"ר חיד"ה כהנא זצ"ל שעמד בזה, ולהנ"ל א"ש כמובן.

אבל אני רציתי לומר מאז דליכא מיעוט כלל למ"ש הפר"ת בטעמא דמילתא דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין עפ"מ דקי"ל טבח אומן שקלקל פטור הדיוט שקלקל חייב וא"כ אם לא יהיה מומחה לא ילך לשחוט שמא יקלקל את שחיטתו ויצטרך לשלם, ולפ"ז מיעוט מצויין אצל שחיטה ולאו מומחים לא מ"ל דלמה ישחוט ויצטרך לשלם, וא"ש כל קושי' הנ"ל.

ובזה יתבאר קצת מ"ש הד"מ שהביא הש"ך סי' א' סק"ח שכתב דהאי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין לא הוי רוב מעליא כמו רוב בהמות כשרות ע"ש, וטעמא בעי, ועיין פרמ"ג. ולפמ"ש יש לומר דכיון דליכא מיעוט כלל לא חשיב הרוב לרוב מעליא, דרוב לא הוי רק אם יש כנגדו מיעוט אבל אם ליכא מיעוט כנגדו לא חשיב רוב, דמה הוא הרוב כנגע"ד.

ולייישב קו' מהרש"א נראה לי דלדעת הסוברים בשיטת הרמב"ם דאפילו באיסור כרת ספיקא דאו' מה"ת לקולא, א"כ שפיר מצא כותי מותרת מספיקא דספיקא דאוריי' מה"ת לקולא, אבל לענין לאחת ידי חובת מצה דלא אמרינן ספיקא דאו' מה"ת לקולא דצריך לקיים המצוה בודאי כמ"ש החוות דעת סימן ק"י בתחילת קונטרס בית הספק שפיר הקשו תוס' דהאיך יוצא ידי חובתו שמא לא שמרה לשם מצה, ואתי שפיר.

ומ"ש על תוד"ה שכ' דלא זו אף זו קתני, מתוס' ר"פ המפנין, כתוב הדר הוא על ס' המקנה קידושין ע"ו ע"ש שתירץ.

ובפנ"י תמה על קושית מהרש"א הנ"ל דאריסא ל"ק משום דיכול לחתוך כזית ונותן לו ואם אכלו המצות מותרין, אבל אסיפא שפיר קשיא שמא יאכל מצות למצוה בצנעה, וע"ז תירץ שלא היה לו מצות אחרות ע"ש. וכתבת די"ל דמהרש"א ס"ל כשיטת הרב המגיד דחמץ בתערובת מותר מה"ת וליכא רק איסור דרבנן, וא"כ ל"מ מה שחותך ונותן לו דהכותי שפיר יאכל כיון דמדאו' שרי ולדרבנן לא ליית ולא אחזיק בה ולישראל באמת אסור.

וגם בזה לא ידעתי היכן היית באותו שעה, הא קושית מהרש"א היה דניחוש שמא החמילה ואיכא אפי' איסור דאורייתא, וע"ז שפיר תירץ הפנ"י דיכול ליתן לו כזית מצה ואם החמילה לא יאכלנה דבדאו' דכתיבי אחזיקו בה ואין בנין וסתירה בכלום.

והנה בהך דהלוקח יין מבין הכותים אמרתי בילדותי, דאמאי קאמר הלוקח יין "מבין" הכותים ול"ק "מן" הכותים כדאשכחן בשאר דוכתי כמו בפ"ה דדמאי הלוקח מן הנחתום מן הפלטר ומן הסיטון ורבות כהנה, או יאמר הלוקח יין מכותים, ומה הלשון "מבין" הכותים. ואמינא עפמ"ש תוס' עירובין ס"ט ע"א ד"ה כאן דכותים ונדוקים רגילין הם ליזהר לפי שיראים מחכמים כדאיתא ביומא אע"פ שנדוקים אנו מתירים אנו מן הפרושים ע"ש, ולפי"ז אם לוקח יין "מן" הכותים שדרים בין ישראלים וחכמים א"ל להפרים תרו"מ דבודאי הפרישו כדת של תורה שרגילין ליזהר מפני שיראים מן הפרושים, ועיין רשב"א חולין י"ד סד"ה הלוקח דמתירא, אבל הלוקח יין "מבין" הכותים שם לא היה פחד ואין ירא אלקים במקום הזה ואין ירא חכמים ופרושים עליהם ובודאי לא הפרישו תרומה ומעשרות לכן צריך הלוקח להפרים, ואמרתי ד"ז לאאמו"ר [זצ"ל] ואמר קאלוס [עי' שו"ת בית שערים יו"ד סי' כ"ז].

ובזה אפשר לישב קושית מהרש"א מדוע לא הקשו תוס' אריסא דמצת כותים מותרת ניחוש שמא החמילה דחשידי אלפני עור, ולהנ"ל לא קשה דהרי כתבו תוס' קידושין ע"ו דמיירי שלא העיסה בבית ישראל ע"ש, וא"כ מתיירא מלהחמיץ ולהאכילו כנ"ל.

אלא דמהרש"א יפה הקשה דאי נימא כמ"ש קושית תוס' נמי לא קשיא מידי, דליכא למימר דלא שמרה לשם מצה דחשידי אלפני עור דבבית ישראל לא חשידי אלפני עור ואפ"ה הקשו, וא"כ קשה גם אריסא. אח"כ מצאתי ראיתי להתוס' בקידושין שכתבו כזה ממש על קושיתם והגאני.

ובלאה"ב תירוץ זה אינו נכון כאן, דתוס' בגיטין לא כתבו רק דמיירי בעיסת ישראל אבל לא בבית ישראל, וא"כ אינו מתיירא ושפיר חשוד אלפני עור.

ובזה יש לישב קושית מהרש"א ובאופן אחר, די"ל דמיירי בעיסה שלשו בפסח ולא חיישינן לשמא החמילה דא"כ יעבור אבל יראה ובל ימצא, ובהא כיון דכתיבא אחזיקו בה, אבל לשמא לא שמרה לשם מצה שפיר חיישינן וכקושית תוס', ואין לומר דבבית ישראל הוא כמ"ש תוס' קידושין וחיישינן שפיר שמא החמילה דכיון דבבית ישראל הוא הוא לא יעבור אבל יראה ובל ימצא דתוס' הכא לא כתבו כן.

אבל לענד"נ דמהרש"א ס"ל דהא דאמרינן מצת כותי מותרת, היינו דמותר לכתחילה ליתן לו עיסה לאפות ממנה מצות, וקצת משמע כן בתוס' שכ' דמיירי שאפה הכותי מצות מעיסתו של ישראל ומשמע קצת שישראל נתן לו העיסה לעשות מצות (ומצינו כה"ג דקתני מותרת אף דהוא לכתחילה בחולין דף ג' סוע"ב שחיטת כותי מותרת ופירש"י לכתחילה, ואף דהתם מיירי בישראל עוע"ג, מ"מ עכ"פ מצינו דמותרת היינו לכתחילה, וא"כ י"ל דה"נ כן), וי"ל דאדרבה מדהולרך רש"י לפרש לעיל דהיינו לכתחילה מוכח דבעלמא רק בדיעבד שרי (ועיי' באשר"י פ"ק דחולין סוסי' ד' שכ' ולשון מותר משמע אף לכתחלה ע"ש), ואין כאן קושיא כיון דלא שרי רק בנותן לו כזית לאכול ממנה האיך מותר לכתחילה מצת כותי על סמך בדיקה זו ניחוש דילמא אשתלי כמ"ש תוס' חולין ג' ע"ב ד"ה בודק, אלא ודאי דאפילו בלא בדיקה דנותן לו כזית נמי שרי, וע"ז שפיר הק' מהרש"א דניחוש שמא החמילה וכקושית תוס' בסיפא, ומיושב תמיהת פנ"י.

ומילתא דתמיהא מדכר דכירנא בהא דהלוקח יין מבין הכותים וכו' אומר ב' לוגין וכו', ומדוע אומר, ולא סגי בנותן עיניו בגד זה ואוכל מגד אחר, ועיין תוס' גיטין ל"א ע"א ד"ה במחשבה ע"ש, וכמדומני שכך שמעתי מדקדק ממך אהו'.

אבל באמת ל"ק מידי, דעכ"פ צריך לומר שאומר בלוגין וכו' ולכן ס"ל לר"מ דיש בדירה משום דמבדר דבריו ומתנה בפירוש, ועיין תוס' גיטין כ"ה ע"ב ד"ה דברי ר"מ שמבואר כן להדיא, אבל בנותן עיניו בגד זה וכו' הא אינו מתנה בפירוש ומבדר דבריו לא הוי ר"מ סובר דיש בדירה, וזה פשוט.

ודע שיש לעיין בתוס' גיטין ל"א הנ"ל שהקשו מתרומה מדאורייתא שאסור להפרים בשבת הא אפשר בנותן עיניו בגד זה ואוכל מגד אחר, ותירצו כמו בחולין דף ז' ד"ה ודילמא (ולקמן אכתוב מ"ש בביאור תי' התוס' בחולין) והוסיפו להביא ראיה מדמאי שאסור להפרים בשבת אף

שבנותן עיניו מגד זה שפיר דמי, והוא פלאי הלא באמת קשה גם בדמאי למה הדין כן ובפרט דמדאורייתא משרי שרי והו"ל להקשות מדמאי כמו בחולין ולתרץ כתירוצם, וממילא יתישב דלמה בתרומה דאורייתא אסור לתקן, וצע"ק.

עב"פ מדברי כולן נלמד דלתקן הדמאי בנותן עיניו מגד זה ואוכל מגד אחר שרי בשבת ועיין שבת קמ"ב ע"א, ונסתר בזה מה שדקדקת זה שנתיס ברש"י חולין י"ד ד"ה אומר שכתב או שהיתה חשיכה בליל שבת, והקשית הא מבואר בשבת ל"ד ע"א דספק חשיכה הוא דמעשרין דמאי אבל בודאי חשיכה לא והאיך כתב רש"י או שהיתה חשיכה בליל שבת, ולק"מ דדוקא הפרשה בידים אסור אז אבל לומר ב' לוגין וכו' ולהפרים בכה"ג לא עדיף מנותן עיניו וכו' דשרי בשבת.

ומה שתירצו תוס' בחולין ז' ע"א דלמה אסור להפרים בשבת כיון דנותן עיניו מגד זה וכו' שפיר דמי, וע"ש מה שתירצו, מאז אמרתי בכוונתם דבשלמא גבי מעלין את המדומע שנפל שאה תרומה בק' שאה חולין דבאמת בטל רק מ"מ צריך להפרים משום גזל השבט, א"כ כאן דיכול ליתן עיניו בגד זה ולאכול מגד אחר ולהפריש בחול דמה לי אם מפרים ומעלה שאה זו של תרומה קודם שאוכל או אוכל תחילה ואח"כ מעלה סוף סוף אינו גוזל את השבט לא חשיב מתקן אוכל ומותר להעלותו גם בשבת, אבל תחילה של טבל דהפרשה הוא לתקן אוכל א"כ אף שמותר באין לו שהות להפרים ע"י יתן עיניו בגד זה וכו' מ"מ להפרים בידים אסור, כנלע"ד.

אחר כתבי כל זה מצאתי ראיתי במקנה קידושין ע"ו שכ"כ לתרץ קושית מהרש"א כמש"ל, ואי קשיא ממ"ש תוס' שלא הכותי בבימו של ישראל, ע"ש מה שכתב על זה, וגם מצאתי שם קושיתך על תוד"ה ואדם יולא בה ידי חובתו שכתבו דזו אף זו קתני מתוס' דף ה' ד"ה ואם וע"ש שהאריך כולו נעים אף יפה ותמצא נחת.

ועתה ידידי מחמד נפשי צלח ורכב ע"ד אמת וחזק ואמץ בתורת ה' תמימה וביראתו הטהורה, ידידך אוהבך בלב שלם ונפש חפיצה חותם בכל חותמי ברכות ונקרא בשם,

בן ציון בלוהם

סימן נ"ח

חיוב תענית בכורים לאם כשאין לו אב והיא בת לוי

ב"ה י"ג ניסן באשמורת הבוקר סארוואש יצ"ו.

לכבוד שארי וידיד נפשי רב חביבי הרבני המובהק הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, קולע אל השערה, חכם חרשים, נבון לחשים, מגזע תרשישים, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כש"ת מו"ה **איצק שלעזינגר** נר"ו, אבן יקרה פה"ק יצ"ו.

ראיתי ונתון אל לבי שאלת חכם חלי תשובה של ידידי מעכת"ה בנידון תענית בכור בערב פסח והוא קטן שאביו חייב להתענות תחתיו כמבואר בשו"ע או"ח ת"ע ס"ב אבל אבי הבן אינו בביתו ולא יתענה תחת בנו, אם אמו חייבת בזה או לא, ועיניו שפיר חזו את אשר נגזר בזה בשו"ע שם. ואשר הגו רעיוני בזה בהשקפה ראשונה אותו אשמור לדבר, והנה ידידי מעכת"ה עלה בדעתו לפטרה מתענית בכורות כיון שהיא בת לוי ופטור מפדה"ב. ובמח"כ נעלם ממנו תשו' מהרי"ל שהביאו באה"ט סק"א שכתב דאף בכור כהן ולוי אע"פ שאינו נקרא בכור לענין פדיון הבן מ"מ חייב להתענות שמ"מ בכור הוא אלא שהתורה פטרתו מפדיון ע"ש, וכ"כ מהחש"ק בשמו ותמהני עליו שלא שת לבו לזאת.

אבל מ"מ נלע"ד לפטור האם מלהתענות תחת בנה עפ"י מ"ש פני' בגיטין ס"ד דמילתא דאיתא בדנפשי' גם קטן נעשה שליח ע"ש, וכיו"ב אני אומר ה"ג בנ"ד דודאי האב אף שאינו בכור חייב להתענות תחת בנו דכיון דזכרים בכורים חייבים בתענית חשיב מילתא דאיתא בדנפשיה ויכול להיות שליח לבנו, כמו דאשה נעשה שליח להולכה ואיש שליח בקבלה אף דאשה אינה בנתינת גט ואיש אינו בקבלת גט מ"מ מקרי בתורת אותו דבר וה"נ דכוותיה, משא"כ אשה שכתב הרמ"א שם שאין המנהג שאשה בכורה מתענה וכן נתפשט המנהג כמ"ש באה"ט סק"ב ובשו"ע הרב, א"כ הוי מילתא דליתא בדנפשה ולא מקרי בתורת אותו דבר שתהא נעשית שליח לבנה הקטן להתענות תחתיו. ונפשי יודעת מאוד דבנ"ד לאו מתורת שליחות קאתי' עלה, זכר לדבר מיהא הוי.

ואף שכתב רמ"א בס"ב דאם האב הוא בכור האם מתענה תחת בנה, שאני התם דהתם הכי עדיף טפי דהוי כדבר שבחובה שאינו בא אלא מן החולין וכמ"ש מג"א כיו"ב סוסי' תקס"ח ע"ש, משא"כ בנ"ד שאין האב בכור וחיובא דתענית עליה רמיא, והרי באמת לא נכון הוא להתענות בכל עיו"ט ותענית בכורים בע"פ גופא טעמא בעי ועיין מג"א תקפ"ב סקי"ב ובפרט במודש ניסן ובע"פ שהוא קלת יו"ט שאסור במלאכה עסי' תס"ח הוי קלת בכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך. ובפרט שלדעת מט"מ ומהרי"ל שהביא מג"א סק"ב האם אינה מתענה בשום פעם בשביל בנה, וכבר הובא באחרונים שכיון שתענית זה אינו אלא מנהג לא נהגו להחמיר כ"כ, לכן לפק"ד דאתי לידי קולא הוא וכמ"ש בשע"ת (סי' ת"ע ס"ק א') בשם קרבן נתנאל יע"ש, זה הנלע"ד בהשקפה ראשונה.

וה' יאריך ימיו עד מאה ועשרים שנה, וישמרהו ממשהו חמץ, מכף מעול וחומץ, כחפץ נפשו הטהורה ונפש ידידו אוהבו בכל לב הדוש"ת באהבה,

בן ציון בלום בק"ק הנ"ל

סימן נ"ט

בענין אכילת מצה שלכד"א ☆ להפריש תינוקות מאיסור דמאי

שוכט"ס לכבוד אהובי ידי"נ הבחור המופלג בתורה וביראה מופלא ושנון כ"מ נחמי' פריעדמאנן נ"י במונקאטש.

גי"ה הגיעני בעש"ק העבר ובש"ק נתתי עיוני בו וקראתי לשבח עונג כי דבר חכמה דיבר, ויען כי פקד עלי להחזיר אותו בתשובה מלפני הגני הגני.

והנה כתב לישב קושית גאון רבינו ר' יונתן ז"ל בס' יערות דבש שהקשה אהא דאמר רב במגילה ט"ו ע"א ויעבר מרדכי שהעביר יוס ראשון של פסח בתענית, וקשה הלא עשה עבירה גדולה בזו שבטלוס ממצות עשה של אכילת מצה, ותירץ מעלת ידי"נ דיש לומר שאכלו מצה בשלא כדרך אכילתו דיוצא ידי חובתו כמ"ש משנה למלך פ"ה מה' יסודי התורה, ואיסור מיהא לא עבדי כיון דהוי בשלא כדרך אכילתו, אלו דבריך. ומדוקדק לשון הכתוב וצומו עלי ואל תאכלו וגו' כלומר כדרך אכילתו, אבל שלא כדרך אכילתו יכולים לאכול אע"פ שיצומו, ולכן הלשון כפול, וד"ל.

ואני אומר דלא דיבר נכונה, דלכאורה כיון דחזינן דלא עביד איסורא בשלא כדרך אכילתו ועכ"א דלא חשיב אכילה בכה"ג ולמה יחשב אכילה לענין מצוה, וצריך לומר משום דאחשביה אבל לענין איסור לא אמרינן אחשביה דאחזוקי איניש ברשיעי לא מחזקינן, ועיין בס' מנחת חינוך מצוה רפ"א.

והנה הרמב"ם בפרק ט"ו מה' מאכלות אסורות הי"ז פסק דאין בגידין בנותן טעם ובפ"ח הט"ו פסק האוכל גיד הנשה של נבילה חייב ב', והקשו עליו מפסחים כ"ב ע"א קסבר ר"א כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו, הניחא למ"ד יש בגידין בנותן טעם אלא למ"ד אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר, מאן שמעת ליה דס"ל אין בגידין בנותן טעם ר"ש וכו' לר"ש ה"נ דאסור בהנאה, אלמא דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם גיד הנשה לא הותר בכלל נבילה ואסור בהנאה, ופליתי ושער המלך תירצו דהתורה מדאחשביה אכילה לענין גיד אחשביה נמי לענין נבילה לאכילה ע"ש, וה"נ אני אומר מדאחשביה אכילה לענין מצוה אחשביה נמי אכילה לענין איסור, ושפיר עבוד איסורא דלא כמ"ש ידידי נ"י.

אבל באמת אפילו יצא ידי חובתו, לענין אכילת מצה לא יצא בשלא כדרך אכילתו, דהא כתיב שבעת ימים תאכלו מצות וכל היכי דכתיב אכילה משמע דוקא כדרך אכילתו כמבואר בפסחים כ"ד, ולא ידענא מאי מספקא ליה למל"מ לענין מצות מצה, ובזה נסתר מ"ש מעלת ידידי ולהוסיף בא דאפילו לשג"א סי' ע"ו דביו"כ שלא כדרך אכילתו אסור היינו משום דלא כתיב ביה אכילה, אבל הכא דכתיב לשון אכילה כדרך אכילתו הוא דאסור אבל שלא כדרך אכילתו שרי, ואפילו אי איסור לא עבדו מ"מ ידי חובת מצה לא יצאו דבמצה אכילה כתיב ביה ופשוט.

אבל לפענ"ד נראה עוד דאפילו איסור נמי עבדו מלבד סברת אחשביה שכתבתי לעיל, וחילי' דילי בברכות י"ד ע"א מתענה מהו שיטעוס אכילה ושתיה קיבל עליו וליכא או הנאה קיבל עליו והא איכא, ופשיט ליה טועם ואין בכך כלוס דאכילה ושתיה קיבל עליה וליכא. מבואר קצת מזה דאם אוכל ושותה בתענית אע"ג שאינו נהנה שהוא אכלו בשלא כדרך הנאתו מ"מ איסורא עביד דהנאה לא קיבל עליו רק אכילה ושתיה, והוא כמ"ש שאגת אריה בסי' ע"ו לענין עינוי דיום כפורים דאסור שלא כדרך אכילתו משוס דביתובי דעתא והנאת מעיו תליא מילתא והא איכא.

(ואפילו לפמ"ש תוס' התס דמיירי מתענית יחיד ותענית אסתר לא הוי תענית יחיד, מ"מ הרי כתבו תוס' ראיה דמיירי מתענית יחיד מדקאמר קיבל עליו והאי נמי קיבל עליו והוי כתענית יחיד, וכ"ש דאתי שפיר טפי לפמ"ש עוד שם בתוס' דמתענית הכתוב במקרא לא מיירי, א"כ מתענית אסתר דלא כתיב במקרא מיירי בודאי).

ועוד נ"ל דזה אינו, דביבמות קכ"א ע"ב פריך הש"ס מאי מעשה נסים אילימא דלא אכלי ושתי והכתיב וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו ג' ימים ע"ש, ואי נימא דאכלי בשלא כדרך אכילתו מאי פריך הגמ' לעולם שלא לאכול ולשתות ג' ימים הוי נס וגבי אסתר שאני שאכלו עכ"פ שלא כדרך אכילתו, אלא וודאי זה אינו, ודו"ק.

ב) ומה שהקשה ידי"נ על הרע"ב פ"ב דדמאי מ"ד שכתב אהא דאיתא התס החנויס אינן רשאים למכור את הדמאי מפני שרגילין למכור לתינוקות דבר שאינו ממוקן ע"ש, והקשה הא במוספתא פ"ב הובא ביבמות קי"ד ע"א איתא בן חבר שרגיל לילך אצל אבי אמו עם הארץ אין חוששין שמא יאכילנו דבר שאינו ממוקן מצא בידו פירות אין זקוק לו משוס דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, וה"נ מה בכך שיאכילנו דבר שאינו ממוקן הא אין ב"ד מצווין להפרישו.

הנה בפשיטות אין זה קושיא כל כך דכבר כתבו תוס' שבת נ"א ע"ב סד"ה אלא אמר רבא דכמה תוספתות חולקין אש"ש שלנו, וגם אולי ס"ל להרע"ב להלכה דבית דין מצווין להפרישו.

וגם יש לומר לרע"ב דהכא מיירי בתינוקות שהגיעו לחינוך דבכה"ג מצווין להפרישו כמ"ש תוס' שבת קכ"א א' ד"ה שמע מינה, ועיין ב"י או"ח סי' שמ"ג ס"א.

אבל עוד י"ל דסבירא ליה לרע"ב דאע"ג דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, מ"מ אפי' ליה בידים אפילו באיסור דרבנן כגון דמאי אסור וכדקי"ל באו"ח סי' הנ"ל סעיף א', ודלא כרשב"א יבמות קי"ד דבדרבנן אפילו אפי' ליה בידים שפיר דמי.

ובאמת קצת נ"ע לשיטות דאפי' ליה בידים בדרבנן אסור הא אפי' ליה בידים גופא הוי דרבנן כמ"ש נודע"ת סימן א' והוי תרי רבנן.

אבל היותר נריך לעיון הם דברי רמב"ם פי"א ממעשר ה"א שכתב דאסור למכור או לשלם לע"ה דמאי מפני שמסייע שיאכל דבר האסור ע"ש, ולא כתב משום דמוכר לחינוקות הגם שבפי' המשניות כתב כדברי רע"ב, וכבר זה תמוה בעיני הא הרמב"ם אע"ג דס"ל קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו מודה דאפי' ליה בידים אסור כמ"ש בשמו הרב"י או"ח הנ"ל, וא"כ למה נריך לאשמעינן בע"ה וגדול שעובר באיסור דאורייתא לפני עור לא תתן מכשול דהוא פשוט, ולא הבינא דאפילו לקטן נמי אסור דהוי רבותא טפי, וגל"ע רב.

כ"ז כתבתי בחפזון רב להניח דעתו ולקצר אני צריך מפני טעמים, עמדי כמוסים, ושוכן מעונה יופיע עליו נהורא, ויתברך ויתעלה עד למעלה, כנפשו ונפש ידידו נאמנו אוהבו בלב שלם,

הק' בן ציון

סימן ס'

נישואין בימי הספירה ובסוף החודש

בימי הספירה, ברכה ערוכה ושמורה, וברכת מז"ט בכפלים, ורב שלום וחיים, ירעיפו שמים, לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם, ערוגת הבושם, חריף פיפיות, ענף עץ אבות, כש"ת מו"ה **שמואל יפה מרגליות** נר"ו, אבד"ק זלאטע מאראווצע יצ"ו, יהי שמו לעולם.

לנבון הגיעני מכתבו ואספרה כמו הנה יום אתמול כי יעבור אמרתי תחת אחד השיחים להתמן נ"י כי הדבר לפלא בעיני כי לא שמעתי עד היום להגביל החתונה בימי הספירה זולת ביום ר"ח אייר ול"ג בעומר ור"ח סיון ולא בימים שלפניהם ואחריהם, וכמ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בספרו בית שערים או"ח סימן רל"ג, ונפשי יודעת מאד כי לדיעה אחת שבמג"א סימן תל"ג סק"ב מותרין לישא עד ר"ח אייר כשם שמותרין להסתפר וכ"כ הפר"ח שם עפ"ד הב"י דתספורת ונישואין הכל דבר אחד ולפיכך במקום שנוהגין היתר בתספורת ה"ה לנישואין, וכ"מ בב"ח וכ"כ בשכנה"ג בשם מהר"א טירנא דאותן שנוהגין להסתפר עד ר"ח אייר מותרין נמי לישא אשה.

אבל אא"ז במלבושי יו"ט שעל הלבוש סימן תל"ג כתב דמקומות שנהגו להסתפר עד אייר אסורין בנישואין, דנישואין חמירי, ושאני אחר ל"ג שאז פסקו מלמות. וכן מבואר חילוק זה בטו"ז, שהרי כתב טעם המנהג שלנו שאין נושאין אחר ל"ג אבל להסתפר ודאי שרי אחר ל"ג שמחמת גזירה זו לא החמירו אלא בשמחה יתירה של נישואין משא"כ בתספורת ע"ש. הרי דקובר ג"כ דתספורת ונישואין לא תליא זה בזה. וכ"כ בזכור לאברהם מ"א דהנוהגין להסתפר בר"ח אייר אינם יכולים לישא אשה דאעפ"י שכתב הרב"י דכשם שמותר להסתפר מל"ג ואילך כך מותר לישא אשה, היינו דוקא מל"ג ואילך שפסקו מלמות, ע"ש שהבינא שכן הוא באמת מנהג הרבה מקומות, וכ"פ בתשו' הריב"א סימן כ"א, וכתב שם דאף דמסתפרים מכלות הפסח עד ר"ח אייר לישא אשה חמור מיניה ואין מותר לקדש רק בימי ר"ח ול"ג בעצמו לא לפניהם ולא לאחריהם ע"כ. ואמנם בא"ר הבינא בשם ש"ל והתניא שכתבו בהדיא דיש מקומות שנהגו לישא עד ר"ח אייר. ואולי מה שהחמירו במקצת מקומות לחוש לדעת הפוסקים לבלתי לישא אשה מכלות הפסח עד ר"ח אייר אף שמקילין בתספורת (ועיין בשע"ת שם סק"א מ"ש בשם זרע אמת) הוא בהלטרפות דעת השו"ע יו"ד סי' קע"ט ס"ב ורמ"א באה"ע סימן ס"ד ס"ג שאין נושאין נשים אלא במילוי לבנה ע"ש ומכלות הפסח עד ר"ח אייר הוא תמיד אחר מילוי לבנה דאיכא תרתי לגריעותא ח"ו לכן החמירו.

ואמנם מה שאמר לי החתן נ"י בשמו שבנה יסודו ע"ד מג"א סק"ב בשם הב"ח דכשחל ר"ח אייר בשבת מותרין הכל לישא באותו שבת ובשנה זו יחול ר"ח אייר בשבת, והבין דמ"ש באותו שבת ר"ל באותו שבוע וכלשון הגמרא והפוסקים בשאר דוכתי. ובמחכ"ת לא עיין שפיר, שהב"ח הבינא כן בשם מנהגים והקשה עליו דממנ"פ אם נהגו היתר עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל מאי איריא בשבת אפילו אינו שבת נמי ואם לא נהגו היתר עד ר"ח אייר אלא מל"ג ואילך אפילו כשהוא שבת נמי לא, ולכן כתב הב"ח בכונתו דודאי לא נהגו היתר אלא מל"ג ואילך אלא דס"ל דבחל ר"ח אייר בשבת מאחר דנתוסף שמחה ביום השבת הזה שהוא שבת ור"ח אין להחמיר באבילות יתנה כולי האי ונושאים נשים בו, ואע"ג דאין נושאין בר"ח אייר דעלמא שאינו בשבת מ"מ בחל בשבת נושאין בו ע"ש. הרי מבואר להדיא דאין כונת הב"ח ומג"א על כל אותו שבוע שחל ר"ח בשבת רק על אותו שבת בלבד.

ובבונת הב״ח י״ל דכונתו על שבת עצמו, ואל תתמה, שהרי לדעת ר״ת וסמ״ג שברמ״א או״ח סימן של״ט מותר לקדש וליכנס בשבת למי שאין לו אשה ובניס ובתשו׳ הרמ״א כתב היתר לנישואין, ועיין רמ״א שם. ונהי דאנן מחמירין שלא לעשות כלל נישואין בשבת כמבואר גם בשו״ע אהע״ז סימן ס״ד, מ״מ כיון דלדעת הרבה פוסקים שרי קמ״ל דגם בשבת שחל ר״ח אייר בתוכו מותר לעשות נישואין. אבל כבר ביאר פמ״ג במש״ז דכונתו לעש״ק וכ״כ בשכנה״ג וכ״מ בשו״ע התניא סימן תל״ג ס״ח וכ״פ בקצש״ע כלל ק״ס ס״ו ע״ש, אבל עכ״פ זה ברור שאין כונת הב״ח להתיר נישואין במשך זמן כל השבוע.

והנה חלילה לי להרהר אחרי הוראתו, שהרי יש לו עמודים חזקים לסמוך עליהם להתיר נישואין מכלות הפסח עד ר״ח אייר הלא המה נזכרים למעלה, ואלו המתירין הרי לא חשו גם לענין שלא תהיה החתונה אחר מילוי לבנה שהרי בכלות הפסח תמיד כן הוא, ועכ״ח דסוברים דכיון שאין ענין זה אלא לסימן בעלמא כמ״ש באה״ג סי׳ קע״ט בודאי אין לעכב הנישואין בשביל זה במקום דאיכא איזה חשש ומכש״כ שאין לעשות חופת נדה בשביל זה כמ״ש בתשובה מאהבה ח״ג בגליון השו״ע סימן קע״ט, ועיין פנ״י בקו״א לכתובות. או דבחודש ניסן כיון שנעשו בו נסים ונפלאות לישראל בריא מזלייהו ואין בו חשש משום איסור לבנה כמ״ש בשד״ח חלק ד״ח סימן קי״ח בשם גדול אחד, ואף שהשדי חמד חולק על אותו גדול אבל מדברי הפוסקים שמתירין נישואין מכלות הפסח עד ר״ח אייר נראה כדברי אותו גדול וכמש״ל, ואם באמרא דמר כן הוא המנהג בודאי אין אחר המנהג כלום, אבל רע עלי המעשה על אשר המחותנים פנו לאיזה רבנים בדבר הזה ללא צורך דזה נראה כאלו הקפידו ומאן דקפיד וכו׳ ואחרי ששם המנהג כן לא היה להם לשאול בודאי טבא היא וטבא ליהוי בכל מידי דמיטב.

בנפשו ונפש ידידו דוש״ת,
בן ציון בלום חופק״ק הנ״ל

סימן ס״א

בדין כיסוי הדם ביו״ט אי יש כח ביד חכמים לעקרו ☆ גדר בעידנא לענין עשה דוחה ל״ת ☆ טומאת המת דרך יציאתה הללמ״ם או מדרבנן

גם ברכות יעטה מורה לראש הרבני המופלג בתורה, וביראת ה׳ טהורה, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות מו״ה **ישראל דוב ענגלמאנן** נ״י בשבת תחכמוני בק׳ פאנטשיקא יצ״ו.

א) **מכתבו** הגיעני במעלי יומא דעצרתא העל״ט, ומה שהתפלא בביאה דף ח׳ ע״א בתוד״ה אמר רב יהודה הביאו ירושלמי דהכא מיירי שלא שחט אבל שחט שרי אפילו בהיסק ביו״ט שלא לעקור מצות כיסוי, והק׳ הא שם ע״ב בתוד״ה תני ר׳ זירא כתב דבשחט בהמה וחי׳ ועוף ונתערבו דמן זה בזה אסור לכסותן ביו״ט משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה״ת בשוא״ת, וא״כ דברי התוס׳ סתראי ניהו. ומ״ש דעפ״י דברי רש״י לא קשה מידי, לא ידעתי כוונתו, אך עיין בגל״ח שם שהוכיח דהירושלמי הנ״ל חולק אש״ס בבלי דידן והביא ב׳ ראיות לזה, וכ״כ בס׳ שלום ירושלים על הירושלמי מכח ראי׳ אחרת, וא״כ בלא״ה אין קושיא כל כך אם ר״ז נמי ל״ל כהירושלמי, ושפיר כתבו תוס׳ אליבא דר״ז דיש כח ביד חכמים לעקור מצות כסוי והעמידו דבריהם גם במצות כיסוי דם.

ובן מוכח עוד בירושלמי שם שחולק אגמ׳ דידן דז״ל הירושלמי, הלא דאת אמר באפר שהוסק מעיו״ט אבל באפר שהוסק ביו״ט לא, בד״א כשלא שחט אבל אם שחט מוטב שיטול מאפר שהוסק ביו״ט (דאינו אלא איסור מוקצה דרבנן) ואל יחפור בדקר ויכסה (דאית בי׳ איסורא דאורייתא), חבריא אמרין אמצות עשה דוחה למצות ל״ת (ולכך מותר לחפור בדקר אע״ג דמלאכה היא מותר דאתי עשה דכיסוי הדם ודחי ל״ת דיו״ט) ע״ש. והרי בגמ׳ דידן מוקי למתני׳ דמודים שאם שחט יחפור בדקר ויכסה דוקא בשיש לו דקר נעוץ מבעו״י ובעפר תיחוח, הרי שחולק הירושלמי גם בזה אגמ׳ דידן ושרי מלאכה דאורייתא משום מצות כסוי, וכש״כ איסור מוקצה דרבנן אפר שהוסק ביו״ט, ועיי׳ בקרבן עדה, וא״כ אין חידוש דר״ז לית לי׳ כירושלמי וכנ״ל.

אבל בלא״ה נ״ל לחלק, דודאי בהך דינא דר״ז שנתערב דם בהמה עם דם חי׳ ועוף ובודאי יכסה גם דם בהמה שאין צריך כיסוי ויטלטל אפר מוקצה או כפרש״י שיטריח טרחא דלאו מצוה שם העמידו דבריהם במקום מצות כיסוי ואמרינן דיש כח ביד חכמים לעקור ד״ת בשוא״ת, משא״כ בהאי דירושלמי שמכסה רק דם שחייב בכיסוי לא העמידו דבריהם לעקור מצות כסוי שהיא מן התורה, ואתי שפיר.

ב) **תו** הקשה בגמרא שם דקאמר ודאי כי עביד כתישה אתי עשה ודחי ל״ת, ופריך הא בעידנא דקא מעקר לאו לא מוקים עשה, ומשני הא ל״ק דבהדי דכתיש קא מכסי, והקשה הא תוס׳ קידושין ל״ח בשם הירושלמי הקשו דיתי עשה דמצה וידחה ל״ת דחדש, ותירץ גדול אחד דלא הוי

בעידנא דלענין איסור חדש דהנאת גרונו מיחייב ומצוה לא קייס רק בהנאת מעיו, וא"כ קשה מגמ' דכאן דאע"ג דלא הוי בעידנא ממש דקודם הכיסוי לא יתקיים המצוה ואפ"ה מקרי בעידנא, ונשאר בצ"ע.

והנה סברא זו דבכה"ג לא חשיב בעידנא ל"ה צריך להביא ממרחק לחמו דברי איזה גדול שאין דבריו מוכרחים, שהרי סברא זו מפורש יוצא בתוס' גיטין מ"א וחגיגה ב' ע"ב סד"ה ליטא שהקשו גבי חליו עבד וחליו בן חורין דליתי עשה דפו"ר וידחה ל"ת דלא יהי' קדש, ותירצו דהעשה לא קייס רק בגמר ביאה ול"ת הוא בתחילת ביאה משעת הערלה, א"כ לא הוי בעידנא ולא שייך עדל"ת ע"ש. אבל באמת לק"מ, שהרי בכל מקצת דס שמכסה איכא מצוה מתחילה ועד סוף, ואין כאן תחילה וסוף מוגבל שנוכל לומר דלא הוי בעידנא ושפיר קאמר דבהדי דכתיב מכסה, ועוד שהרי אפשר דבהדי דכתיב מכסהו כולו כאחד שלא הוי רק דס מועט לכסות.

אבל דברי גדול דמייתא לאו שמי' מתיא לע"ד, דנהי דלענין מצוה בעינן הנאת מעיו דהיינו דהנאת מעיו נמי בעינן אבל בעי נמי הנאת גרונו, שהרי אמרינן בפסחים קט"ו ע"ב דכרך מצה בסיב לא יצא וכ"פ הרמב"ם פ"ו מהלכות חו"מ ה"ב, משום דלא נגע בגרונו, וכשנגע בגרונו כיון דבאיסור הנאת גרונו בעי' הוא שפיר בעידנא, ומקשה הירושלמי שפיר דעשה דמצה ידחה לא תעשה דחדש, ועי' מל"מ פי"ד מהל' מא"ס הי"ב מ"ש לענין איסור בכרכו בסיב ע"ש.

ומה שלע"ק בגמ' דביצה הנ"ל, לפי מה שכתב ביריעות שלמה יו"ד סי' כ"ח דכיסוי הדס הוה מצוה דרבים משום דהמצוה אינה רק על השוחט כי אם על כל ישראל, כדאמרינן חולין פ"ז ע"א שחט ולא כסה ורואה אחר מניין שחייב לכסות שנאמר ואומר לבני ישראל אזהרה לכל בני ישראל ע"ש, והרי כתב מגן אברהם סי' תמ"ו בשם ש"ל דבמצוה דרבים לא בעינן בעידנא, א"כ מאי פריך הגמ' דהכא בכיסוי הדס לא הוי בעידנא הא לא בעינן בעידנא כלל, ויש לעיין.

ג) **ושוב** עושה פלא ברש"י ביצה דף יו"ד ד"ה כולם טומאים שכ' "שגזרו חכמים" טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה שסופו לצאת דרך שם וכו', ובדף ל"ח ע"א ד"ה בדאורייתא כ' דסוף טומאה לצאת הוא הל"מ, וא"כ דברי רש"י סותרים זא"ז. ויפה הקשה, וכבר קדמו בפנ"י שם דף יו"ד, ובדף ל"ח ואיהו קמותיב ואיהו קמפרך שפיר וע"ש.

ולחומר הנושא נ"ל עפמ"ש תוי"ט רפ"ק דעירובין עמ"ש הרע"ב שם במשנה א' דרבנן הוא דגזור לטלטל במבוי בלי הכשר לחי וקורה ובמשנה ב' כתב הרע"ב שהוא הלכה למשה מסיני, ותירץ עפמ"ש כ"מ ריש הל' אישות דכל שאין הדבר מפורש בתורה אע"פ שמקובל מסיני והוא ד"ת להעניש עליו במיתה ועונשין מקרי דברי סופרים ע"ש, וה"נ יש לומר בכוונת רש"י דכוותי' כמובן.

אבל נ"ל עוד לפמ"ש פני יהושע ביצה ל"ח דהאי דיש בריה או אין בריה דספיקא דאוריי' לחומרא ובדרבנן יש בריה דספיקא דרבנן לקולא ע"ש. והרי מבואר בפמ"ג בפתיחה להל' טריפות דאף להסוברים ספק דאו' לחומרא מ"מ בספק הלמ"ש לא אמרו ספיקו להחמיר ע"ש שהאריך וכבר הלכו בזה נמושות בגדולי אחרונים, ועי' ב"י יו"ד סי' רל"ד וח"ש אהע"ז (ח"א) סי' ב'. ולפי"ז שפיר כתב רש"י בדף ל"ח דסוף טומאה לצאת הוא מהלמ"ש, ומ"מ לענין הך דינא דהמת בבית ולו פתחים הרבה וחשב להוציאו באחד מהם דאתאן עלה מטעם בריה דהוא רק ספיקא וספק הל"מ בעלמא אזלי' לקולא מ"מ "גזרו חכמים" לב"ש דמשימות המת לא מהני מחשבתו, ולענין זה הוא דכתב רש"י שגזרו חכמים על סוף טומאה לצאת.

ואל תתמה דלמה באמת מחמירין כאן כיון דהוא רק ספק הלמ"ש, דכיונא בזה מצאנו ברמב"ם ור"ש פ"ו מ"ז דמקואות שהביאו גם שניהם תוספתא כזית מגבילה וכעדשה מן השרץ ספק יש בהם כשיעור ספק אין בהם כשיעור ספיקו טמא שכל דבר שעיקרו מן התורה ושיעורו מד"ש ספיקו טמא ע"ש, וה"נ כיון שעיקר טומאת אוהל המת מה"ת ואף סוף טומאה לצאת עכ"פ מהל"מ לכן מחמירין גם בספק המסתעף מזה כנלע"ד.

ושוב מצאתי בחפישה בתוי"ט פ"ז דאהלות מ"ג שעמד ג"כ בדברי רש"י, ותי' כמש"ל דמקרי הל"מ גזירת חכמים, וגם העיר במקצת במ"ש בענין בריה, ונתתי שמחה בלבי שזכיתי לכוון לדעת קדשו של ק"ז התוי"ט זי"ע תלי"ת. [וע"ע לקמן בסימן רל"ז לדף ד': ד"ה בגמ' אלא הלכתא נינהו].

ובזה תנוח דעתו וימצא מנוחה, השקט ובטח, עונג וגם שמחה, בשמחת התורה כנפשו ונפש תדרשנו לטובה החותם בברכת אהבת התורה ולומדי' ברוח טהרה, המצפה לישועת ה' ועזרתו במהרה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ס"ב

בענין הואיל אי פוטרו ממלקות כשעושה המלאכה בבין השמשות

ולאשר אמר ברוך מבנים אשר, יצליחהו ה' בעושר ואושר, אישור כולל ואישור מוסיף, ה"ה כבוד גיסי אהובי, רב חביבי הרבני הגדול בתורה, מעוטר בתפארה, קולע אל השערה, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כש"ת מו"ה **אשר מייזנער** נ"י בשבת תחכמוני ותנא תונא בבי חמוהי **א"א** מורינו ורבינו הגדול הגאון שליט"א.

גי"ה הגיעני ושמחתני כמונא שלא רב, והגני למבוקשך להשיב לך כיד ה' הטובה אלי ואף אתה עשה עמדי אות לטובה והודיעני גא דעתך.

תנן התם בפסחים מ"ז סוע"א שלח לי' ר"א לרבה מי אמרינן הואיל והתנן יש חורש תלס א' וחייב עלי' משום ח' לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשין וכו' ושביעית ביו"ט וכו' ואי אמרת הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסויי דס ליפור, ומשני באבנים מקורזלות, עד דמסיק דמיירי בתמונתא ע"ש. והקשיתי למ"ש תוס' בשמעתי' ד"ה רבה דלהכי ברודה חלת דבש הזיד ביו"ט לוקה לר"א ולא אמרינן הואיל, דמיירי ברודה סמוך לשקיעת החמה דל"ל הואיל ואי מקלעי לי' אורחים משום שאפי' יבאו האורחים אין שהות ביום לאכלו ע"ש, א"כ לפ"ז מאי פריך הגמרא דאחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסויי דס ליפור, דילמא ה"נ מיירי בחורש סמוך לבה"ש דליכא שהות ביום לשחוט ליפור ולאכול ממנו מבעו"י ול"ל הואיל, וא"כ שפיר לוקה אף אחרישה ול"ע.

וכתבת לישב בשנותך את טעמו דקאמר הש"ס במכות כ"ב דלא חשיב שבועה שלא אחרוש דמידי דאיתא בשאלה לא קתני, דה"ט משום דל"א אלא איסורי' שא"א בשום אופן לתקנם וליפטר מהם אבל נדר ושבועה דאיתא בשאלה וחכם עוקר נדר מעיקרא ולא עבר כלל ל"ק. ואם כן ממילא א"א הואיל משכחת עכ"פ מעשה חרישה בלי עבירה, ונהי דבכה"ג בסמוך לבה"ש לא שייך הואיל, מ"מ כיון דמשכחת לה בהיתר אפי' בכה"ג אינו עובר ושפיר ק' למ"ד הואיל דא"כ אמאי קתני לה.

ואני אומר ולטעמיך דא"כ הדרא קושיית תוס' הנ"ל לדוכתא דאמאי ברודה חלת דבש ביו"ט לוקה לר"א נימא הואיל, ואי דמיירי ברודה סמוך לבה"ש כמ"ש התוס' מ"מ כיון דמשכחת לה עכ"פ בהיתר ואמאי לוקה, אלא ודאי ליתא לדבריך.

אבל לפענ"ד בישוב קושייתי הנ"ל עפמ"ש השער המלך פ"ח מהמ"א ה"ו למה דמסיק הש"ס במכות הנ"ל דלהכי ל"ק שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט דמיגו דחל אחול חל נמי איו"ט משום דהאי תנא איסור כולל ל"ל ע"ש, א"כ האיך קתני יו"ט ושביעית איך חל איסור חרישה דיו"ט אאיסור חרישה דשביעית והא אאחע"א ולחד מ"ד יום קודש ר"ה אסור מהלמ"ס ואפילו למ"ד דאינו לוקה אחרישה דשביעית מודה דעשה מיהא איכא. ותירץ השעה"מ דמתני' מיירי בעשר נטיעות דמותר לחרוש בשבילן ערב שביעית עד ר"ה וביו"ט של ר"ה מיירי, ונמצא דאיסור שביעית ואיסור יו"ט באים כאחד עש"ה. ולפ"ז אתי שפיר קושית הנ"ל דא"א הואיל א"כ איכף בכניסת יום טוב ליכא איסור חרישה דיו"ט הואיל וחזי לכסויי דס ליפור, וא"כ אימת איכא חרישה דיום טוב בבה"ש של יו"ט ואיסור שביעית כבר חל כשקידש היום של ר"ה של שביעית, ואם כן איסור שביעית קדיש ושוב אין איסור חרישה דיו"ט חל אאיסור שביעית דקדיש לי' כיון דהאי תנא איסור כולל ל"ל כי קושי' שעה"מ, ודו"ק היטב.

ואמנם לענ"ד נראה בטעמא דמילתא דיו"ט חל אשביעית, משום דכיון דשביעית אינו רק איסור עשה ויו"ט הוא לא תעשה והרי אמרינן ביבמות דף ז' אטו עדל"ת לאו ל"ת חמור מיני' ע"ש, ובכולל כה"ג דהוי חמור על קל ס"ל להאי תנא דשפיר חל ולהכי יו"ט חל אשביעית.

ואפילו נימא כדעת הרמב"ן בנימוקי חומש פ' יתרו ותוי"כ ביומא פ"ג דעשה גדולה וחמורה מל"ת אשר באמת הוא תמיה קיימת מש"ס יבמות הנ"ל וכבר עמדו בזה האחרונים ואכ"מ [ע"ע בספרו אות ציון ערך אהבה ולעיל בסימן ל"ז ולקמן בסימן פ'], מ"מ הרי מפורש יולא מפי רבינו הפמ"ג בפתיחה להל' שחיטה דאיסור לאו חל על איסור עשה ע"ש, ועיי' תוס' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה. אבל מה לנו להאריך הלא אכתי יו"ט עול"ת וחמור משביעית דל"ה אלא עשה גרידא ושפיר חל בכולל.

ובזה מדויק הדק היטב הא דמסיק הש"ס במכות שם אלא האי תנא איסור כולל ל"ל והול"ל הא מני ר"ש הוא דל"ל כולל כדקאמר בדוכתי טובא, וכבר עמד בזה בס' לב אריה חולין דף מ' ע"ש. ולמ"ש אתי שפיר, דלר"ש דסובר דיו"כ אגבילה אע"ג דהוי חמור על קל אינו חל בכולל אכתי הדק"ל דאם כן האיך יו"ט חל אשביעית, ולהכי לא הומ"ל ר"ש הוא אלא דהאי תנא כולל ל"ל, והיינו איזה תנא אחר דאף דלית לי' כולל בחמור על קל מיהא מודה דחל, ואתי שפיר.

והנה התוס' בשמעתין ד"ה כתישה הק' מאי פריך הגמרא אחרישה לא ליחייב, והיינו משום דעשה דכיסוי דס דומה ל"ת דיו"ט והא יו"ט עול"ת ואין עשה דומה עול"ת,

והריב"א שבתוס' חולין קמ"א תי' וילא לדון בדבר החדש דאע"ג דאין עשה דומה עול"ת מ"מ אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת נדחה מפני העשה ולא נשאר רק עשה, וא"כ שפיר פריך דאחרישה לא ליחייב ע"ש. ובנוב"י בסוה"ס הביא קושית חתנו ז"ל דהאיך אפשר דהל"ת נדחה והעשה נשארה בתקפה הלא א"כ הו"ל מהב"ע ול"ה מצוה כלל וא"כ אף הלא תעשה לא נדחה ואכתי תקשי אמאי אינו לוקה, והוא קושיא עצומה ומושכלת ע"ש מ"ש לו נוב"י דפח"ת ש"י.

ובתשו' לגיסי הרב הגאבד"ק מ' לודאש נר"ו כתבתי [עי' לקמן בסימן קע"ח] לישב קושיא זו עפמ"ש בס' אבן העוזר בשמעתי' דמאי פריך הגמ' אחרישה לא ליחייב והיינו משום דעדל"ת והא לא הוי בעידנא, ותי' דמוכח בשבת קל"ב דרבה לית לי' דליבעי בעידנא (והיינו לגי' התוס' בשבת שם ד"ה הדר דגרסי' רבה לא רבא ע"ש, ובס' ברוך טעם דין עדל"ת פ"ב כתב דרבא ל"ל בעידנא ושכ"מ משבת הנ"ל ושכ"כ בס' אה"ע, אבל באמת האה"ע לא כ"כ דהוא כ"כ לרבה ולא לרבא ונתחלף לו ה' באל"ף ע"ש). ומעתה לפמ"ש בתשו' יד אלי' סי' ז' דטעמא דבעינן בעידנא משום דבלא"ה הו"ל מהב"ע ע"ש, וא"כ לרבה דל"ל בעידנא א"כ ל"ל נמי מהב"ע, וא"כ דברי הריב"א אתי שפיר אליבא דרבה דל"ל מהב"ע, ומיושב קושיא הנ"ל.

אמנם לפמש"ל בלא"ה א"ש קו' הנ"ל, דכיון דאי' חרישה דיוס טוב דחל אשביעית הוא רק משום דיו"ט עול"ת והוי חמור, א"כ יש לומר דהריב"א ל"א לשמעתי' רק הכא משום דאי נימא דלא תעשה נדחה א"כ שוב ל"ה יו"ט חמור ואינו חל אשביעית וממילא העשה נמי ליתא ושפיר אינו לוקה משום חרישה דיו"ט, אבל בעלמא דלא שייך לומר הכי ואף אחר שהל"ת נדחה נשארה העשה בתוקפה וודאי מודה הריב"א כיון דהוי מהב"ע ולא הוי מצוה א"כ ממילא הל"ת נמי לא נדחה ולוקה כי קושי' שבנוב"י הנ"ל לאמת וא"ש.

ואם כנים דברים אלו דעת לנבון נקל לישב בזה קושית תוס' הנ"ל בשמעתין דמאי פריך הגמרא וכתישה ביו"ט מי שרי הא וודאי שרי כמו חרישה דשרי משום הוצאל, ולהנ"ל אתי שפיר דבשלמא חרישה שפיר שרי משום עדל"ת, ואי דיו"ט עול"ת, ז"א דהלא תעשה נדחה וממילא העשה נמי ליתא משום דיו"ט לא חל אשביעית כי קושית שער המלך לאמת, אבל כתישה ל"ל עדל"ת משום דיו"ט עול"ת, ואפילו תאמר דהל"ת נדחה מ"מ נשאר העשה בתקפה והו"ל מהב"ע דהכא ל"ל דממילא העשה נמי ליתא משום דיו"ט לא חל אשביעית דבכתישה לא שייך איסור שביעית כלל, ואתי שפיר.

ובזה י"ל ג"כ מה דק"ל בבילה י"ב דאמאי השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה ניתי עשה דשחיטה וידחה ל"ת דיו"ט, ואי דיו"ט עול"ת מ"מ אם עבר ושחט אמאי לוקה לדעת ריב"א הנ"ל [ועמ"ש לקמן בסימן ס"ג וס"ד ובסימן רכ"ב בזה]. ולפמ"ש לק"מ דהכא כיון דאף אי נימא דהל"ת נדחה מ"מ נשאר העשה בתקפה וממילא הוי מהב"ע, ובזה מודה הריב"א דאף הל"ת אינה נדחית ושפיר לוקה, ודו"ק.

ואמנם קושיא זו בלא"ה לק"מ לדעת רש"י שבת כ"ה ע"ב ומנחות מ' דב"ש דלא דרשי סמוכין דכלאים בבילית ל"ל עדל"ת ע"ש, א"כ כיון דמוקמינן לברייתא דהשוחט עולת נדבה בבילה שם כב"ש שפיר ל"ל עדל"ת ולק"מ.

ומקום יש בראש לישב בזה ג"כ קושית תוס' בילה הנ"ל כיון דב"ה נמי מודי דנדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט א"כ אמאי מוקי ברייתא כב"ש ע"ש בד"ה השוחט. ולפמ"ש י"ל דלב"ה נהי דס"ל דנדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט מ"מ אם עבר ושחט כיון דס"ל עדל"ת שפיר אינו לוקה כי קושי' לאמת.

וגם מ"ש תוס' הנ"ל דאמאי לא מוקי ברייתא כרע"ק דנמי לית לי' מתוך בפסחים דף ה' א"ש בזה, דלרע"ק אע"ג דל"ל מתוך מ"מ אינו לוקה דאמרינן עדל"ת וכמ"ש, ואתי שפיר. ובישוב קושית תוס' בילה הנ"ל דאמאי לא מוקי ברייתא כרע"ק, נ"ל דטורי אבן בחגיגה דף ז' הקשה אמאי השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה נימא הואיל ואי בעי מיתשל והו"ל חולין דמותר לשחטו ביו"ט. והנה לדעת הרשב"א בשבת דף ט"ל דמאן דלית לי' מתוך לית לי' הואיל א"כ בפסיטות לק"מ, דהא מוקמינן ברייתא כב"ש דל"ל מתוך ול"ל נמי הואיל, ובזה יתיישב ג"כ קו' תוס' הנ"ל דאמאי לא מוקי ברייתא כב"ה. ולהנ"ל כיון דב"ה ס"ל מתוך ואית להו נמי הואיל א"כ י"ל קושית טורי אבן לאמת שפיר אינו לוקה. אלא דד' רשב"א נע"ג דבאמת לא קרב זה אל זה ואין ענין הואיל למתוך וכמו שהעיר בהגהות גליון הש"ס להגרעק"א זי"ע בשבת דט"ל ואכ"מ.

אבל הטורי אבן שם תירץ דא"א הך הואיל א"כ הו"ל חולין שנשחטו בעזרה. אמנם כ"ז אינו אלא אי ס"ל חשנב"ע דאו' אבל למ"ד לאו דאורייתא הדק"ל נימא הואיל ואמאי לוקה וצ"ל הקו' לאמת דלהך מ"ד באמת אינו לוקה. והנה הא דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ילפינן בקידושין נ"ז ובכ"מ מכי ירחק וגו' וזבחת בריחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקירוב מקום ע"ש, ומעתה לפ"ז לרע"ק דמבע"ל להך קרא בחולין י"ז לאסור בשר נחירה א"כ י"ל

דס"ל תשנב"ע לאו דאורייתא ושפיר אומרי' הואיל ואי בעי מיתשל עליה ולא המ"ל ברייתא כרע"ק, ומיושב קושית תוס' לענ"ד.

ואמנם קושית טורי אבן דיימא הואיל ואי בעי מיתשל עליה לא זכיתי להבין, דכיון דברייתא אתיא כב"ש א"כ למה לי הך הואיל דב"ש ס"ל בנזיר ט' אין שאלה להקדש (וע' תוי"ט בשמעתי' דהואיל במתני' ע"ש). וגם בזה היה אפשר לישב קושית תוס' בילה הנ"ל דאמאי לא מוקמינן ברייתא כב"ה דלדידהו וודאי אינו לוקה דס"ל בנזיר שם יש שאלה להקדש ואמרינן שפיר הואיל כקושית טורי אבן ודו"ק.

ואשר אנכי אחזה עוד בישוב קושית תוס' בילה הנזכר דאמאי לא מוקמינן ברייתא כרע"ק דנמי ליתא לי' מתוך, דעיין במ"מ פ"א מה' יו"ט ה"ד שמבואר מדבריו דטפי יש לנו להתיר אפי' בישול מהולאה והבערה דהוויין רק כמכשירי אוכל נפש ואינן צורך אוכל נפש ממש, ובלח"מ שם תמה דא"כ מנ"ל דברייתא דשוחט עולת נדבה ב"ש היא דל"ל מתוך דילמא ע"כ לא קאמרי ב"ש דלא אמרינן מתוך אלא בהולאה דהוי כמכשירי אונ"פ אבל בשחיטה דהוי מלאכת אוכל נפש ממש מודו דאמרינן מתוך ע"ש.

ולענ"ד נראה עפמ"ש פנ"י בילה שם דמכשירי אוכל נפש ה"ט דלא אמרינן בהו מתוך, משום דמצינו שחילק הכתוב בין אפשר לאי אפשר לעשותן מערב יו"ט, משא"כ מלאכת אוכל נפש ממש דהותרה ביו"ט אף באפשר לעשותן מעיו"ט שפיר אמרינן בי' מתוך ע"ב.

והנה ר"א דשמותי הוא כתבו תוס' שבת ק"ל ונדה ז' דהוא מתלמידי ב"ש, וביומא ס"ו ע"ב אמרו עליו על ר"א שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, וע"ע תוס' בילה ל"ד רע"ב ד"ה ואומר שהביאו ירושלמי דמקשי מב"ש לר"א ע"ש. ומעתה לפ"ז כיון דר"א ס"ל בשבת דק"ל ובפסחים דס"ה דמכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט נמי שרי ביו"ט, עכ"ח דב"ש נמי הכי ס"ל ולא חילקו בין מכשירין למלאכה גופה, וכי היכי דס"ל לב"ש דל"א מתוך במכשירין הה"נ במלאכת אונ"פ ממש, וא"כ שפיר מוקמינן ברייתא דהשוחט עולת נדבה כב"ש דל"ל מתוך גבי הולאה דהוי כמכשירי אונ"פ אע"ג דשחיטה הוי מלאכת אוכל נפש ממש דלדידהו אין חילוק בזה, ומיושב קושית לח"מ.

אמנם רע"ק כלל אמר בשבת ובפסחים שם ולחלק יצא בין מלאכה למכשירין דבמכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט אסור לעשותן ביו"ט, א"כ לדידי' יש לומר דדוקא בשריפת חמץ בפסחים דף ה' ובהבערה דהוי כמכשירי אוכל נפש הוא דל"ל מתוך אבל הכא בשחיטה דהוי מלאכת אוכל נפש ממש ס"ל שפיר דאמרינן מתוך כי קושית לח"מ ולהכי לא מוקמינן ברייתא כרע"ק, ומיושב קושית תוס' וא"ש. [וע"ע לקמן בסימן ס"ג].

ועפ"ז מיושב ג"כ מ"ש בס' מעין החכמה דלרע"ק האיך שוחטין כלל ביום טוב ניחוש דילמא טריפה הוא והו"ל מלאכה שלא לצורך, ואי דאזלינן בתר רוב דכשרות, הא רע"ק חיים למיעוטא, ואי דאמרינן מתוך, הא רע"ק ליתא לי' מתוך. ולהנ"ל אתי שפיר דדוקא בהבערה דהוי מכשירי אוכל נפש הוא דל"ל מתוך משא"כ בשחיטה וא"ש.

ומעתה שוב אשיב אל מ"ש לעיל דתנא דמתני' דיש חורש תלס ג' אע"ג דליתא לי' איסור כולל מ"מ בחמור על קל מודה דחל בכולל ולהכי יו"ט חל אשביעית, ולענ"ד י"ל קושית שג"א שהביא בהגהות פורת יוסף במכות שם דאם כן דהאי תנא איסור כולל ליתא לי' האיך קתני במתני' כהן ונזיר בבית הטומאה הא הוי איסור כולל ע"ש, ולפמ"ש אתי שפיר דהרי פסק הרמב"ם פ"ה מה' נזיר הכ"א דנזיר שטימא עצמו לוקה ד' ובכהן ליכא רק חד איסור בטימא את עצמו, וא"כ לדעת הר"ן ביומא פ"ג דריבוי איסורא חמירי אפילו מחד איסור חמור ע"ש א"כ נזיר חמור שפיר חל בכולל, ודו"ק.

והנה הרמב"ם פ"א מה' יו"ט פסק כרבה דאמרינן הואיל והביא למתני' דיש חורש תלס אחד וחייב עליו משום ח' לאוין כלורתה והשמיט אוקימתא דמיירי במתונתא, והקשו עליו הא א"א הואיל לא משכחת דליחייב משום חרישה אלא במתונתא כמבואר בשמעתי, ועמ"ש בזה ס' ישוע"י או"ח סי' כ"ב אות ב' ע"ש.

אמנם לפמש"ל יתיישב על נכון גם דעת הרמב"ם, דאיהו אזיל לשיטתי' דפסק בפ"ח מהמ"א ה"ו כמאן דאית לי' איסור כולל, וא"כ הא דיו"ט חל אשביעית הוי שפיר טעמא משום כולל ולא משום דיו"ט עול"ת והוי חמור, וא"כ אפי' נימא דל"ת דיו"ט נדחה מ"מ נשאר העשה בתקפה והוי מהב"ע כי קושית נוב"י הנ"ל, לכן לא הוצרך לחלק בין מתונתא לאינו מתונתא ובכל ענין לוקה אחרישה דיו"ט דאין עשה דכיסוי דם דוחה עול"ת דיו"ט, משא"כ לרבה פריך שפיר כיון דמוכח דהאי תנא איסור כולל ליתא לי' וא"כ הא דיו"ט חל אשביעית הוא משום עול"ת דיו"ט והוי חמור, וא"א הואיל א"כ לא תעשה דיו"ט נדחה מקמי' עשה דכיסוי וממילא אף העשה ליתא משום דתו ל"ה חמור ואין איסור חל על איסור, ודו"ק כי הוא נכון לענ"ד.

ומה שנ"ל עוד בישוב קושיתי הנ"ל דאמאי שוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה נימא עדל"ת דאע"ג דיו"ט עול"ת

מ"מ הרי הל"ת נדחה ולא נשאר רק העשה לדעת הריב"א, האמת יורה דרכו דקושיא זו בלא"ה לק"מ דהרי כתבו תוס' חגיגה ב' סוד"ה ליתא וביבמות מ"א דלהכי אין עשה דפו"ר דוחה לא תעשה דלא יהי' קדש משום דכיון דעשה לא קיים רק בגמר ביאה ול"ת איכא בתחילת ביאה משעת הערלה לא חשיב בעידנא דגימא עדל"ת ע"ש, וה"נ אי אומר לא מיבעיא למ"ד בחולין כ"ט אין לשחיטה אלא לבסוף אלא אפילו למ"ד התם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מ"מ לענ"ד מ"ע דשחיטה לא קיים אלא בגמר שחיטה (ואע"ג דכה"ג ביו"כ דכל העבודות אינן כשרות אלא בו מ"מ אחר גומר השחיטה וגרלה קנת דבתחילת השחיטה הוי מצוה, שאני התם דלא אפשר למיעבד בגוגא אחריתי משום דצריך לקיים מצות קבלת הדם כמובן) ול"ת איכא בתחילת השחיטה כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ חולין י"ד דמיד ששחט קנת בצואר הבהמה חילל את השבת ע"ש ולא הוי בעידנא ותו ל"ל עדל"ת והבן.

ויען כבר הארכתי יותר מדי לכן תהי' פה שביתת קולמסי, ובזה אצוה אליך את ברכתי, ה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כאונ"פ ונפש גיסך ידידך הנאמן הדוש"ת בלונ"ח.

בן ציון בלום

סימן ס"ג

השוחט עולת נדבה ביו"ט
ובענין השוחט קדשים חייב משום מפרק

שיל"ת א"ח של שבועות תער"ב לפ"ק סארוואש יצ"ו.

ישאו הרים שלום וברכה לאהובי המיועד להיות גיסי, חמדת לבבי ונפשי, הבחור כארזים, גל אגוזים, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, חתן תמים למעלות, כמו"ה יוסף חיים **אלימלך הכהן** ש"נ בן למחו' ידי"ן **רב האי גאון שליט"א אבדק"ק ב' איוואראש** יצ"ו.

לנבון הגיעני קארטע דשופריא ביומא דעברתא, ושם אנכי על אמרותיך כמולא שלל רב כי דבריך נכונים ורצויין למי שאמרן, והנני למבוקשך להשיב לך כיד ד' הטובה עלי אך כי לא עתותי בידי לזאת חקות קציר אשמור. הנה הקשה פני יהושע בסוגיא דמתוך, לדעת הרמב"ם בהלכות שבת דחובל חייב משום מפרק וא"כ שייך בכל שוחט ב' מיני מלאכות מפרק ונטילת נשמה, רק בשוחט דעלמא ליכא לחיובי משום מפרק דחובל גופיה אינו חייב אלא בצריך הדם לכלבו דאל"כ הו"ל מקלקל וא"כ בשוחט נהי דלענין נטילת נשמה מיקרי מתקן שמוציאו מידי אבר מן החי עיין פסחים ע"ג אבל לענין מפרק הו"ל מקלקל ומלאכה שאין צריך לגופה, משא"כ בשחיטת קדשים דוודאי צריך הדם לזריקה ושפיר איכא משום מפרק, וא"כ קשה אמאי מוקי ברייתא דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה כב"ש דל"ל מתוך דילמא ב"ה נמי מודו דלוקה משום מפרק דלענין מפרק ל"ש מתוך שלא הותרה כלל לצורך דהא מפרק תולדה דדש ודישה גופא לא הותרה לצורך כמבואר בירושלמי שהביאו תוספות ריש ביצה.

ואני טרם אחלה לדבר ולשעשע בדבריך אכתוב מה שנלע"ד בזה, והוא למה דאמרינן בחולין פ"א ע"א דאין מלקות אותו ואת בנו נוהג בקדשים, דכיון דכמה דלא זרק דם לא מישתרי בשר מעידנא דקשחיט הוא התראת ספק דילמא לא אתי לידי זריקה, והתראת ספק לא שמיה התראה ע"ש. ולפי"ז וודאי פשוט דגם לענין מפרק אם לא זרק הדם שוב אינו חייב בשוחט משום מפרק, שהרי הוא מקלקל ומלאכה שאין צריך לגופה, וא"כ בשוחט עולת נדבה שפיר אינו לוקה לב"ה משום דהוי התראת ספק דילמא לא אתי לידי זריקה והו"ל לגבי מפרק מקלקל דפטור, וא"ש. ואל תשיבני הרי אנן קי"ל דהת"ס שמיה התראה כמ"ש הרמב"ם פט"ז מסנהדרין ה"ד, דכבר העלה בנוב"ת אהע"ז סימן ע"ז דר"י ור"ל לא פליגי אלא לענין מלקות אבל בחייבי מיתות לכ"ע לא שמיה התראה שכן הוא דעת הרמב"ם ע"ש, וא"כ בשבת דאיכא חיוב סקילה וודאי דמיפטר משום דהתראת ספק לא שמיה התראה, וכיון דכל עיקר מלאכת יו"ט משבת גמרינן לי' וודאי דאע"ג דיו"ט הוא בלאו ומלקות ולגבי מלקות התראת ספק שמיה התראה מ"מ היכי דבשבת פטור משום דהתראת ספק שמיה התראה ביו"ט נמי פטור, דדיו לבא מן הדין להיות כנדון, דזה ודאי לא ניתן להאמר דעל מלאכה אחת יהיה פטור בשבת וביו"ט יהיה חייב דיליבא באורעא וגיורא בשמי שמיא ומשנה שלימה שנינו אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד והיינו דאין מותר ביו"ט מה שאסור בשבת עיין תוי"ט פ"ה דביצה מ"ב אבל להיפוך זו לא שמענו וגמרא שלימה שנינו ביצה ח"י ע"ב מי איכא מידי דבשבת שרי ויוכ"פ אסור וכו' ע"ש וברש"י. וא"כ שפיר דשוחט עולת נדבה ביו"ט אין לוקה משום מפרק משום דהוי התראת ספק וכמש"ל וא"ש.

ואל תשיבני הרי כתבו התוספות נדה מ"ו ע"ב דלהכי הקדים הוא ואכלו אחרים לוקין ולא הוי התראת ספק שמא לא יביא שערות בזמנו משום דרוב מביאין שערות בזמנן ע"ש, וא"כ ה"נ הרי רוב הקרבנות שנשחטין באים לידי זריקה ולא מיחשב התראת ספק. דאני אומר ולטעמיך מה תענה לסוגיא דחולין דחשיב ליה התראת ספק מה"ט דילמא לא יבא לידי זריקה, אבל כבר האיר לנו חת"ס ביו"ד סוסי' ט' בזה דדוקא ברוב דאתי' ממילא אמרינן דמכח זה לא חשיב התראת ספק אבל רוב שע"י מעשה אדם לא הוי התראה ודאי ע"ש היטב והארכתי בזה לקמן בסימן ס"ה.

ומה שג"ל עוד בישוב קושית פנ"י למה דאמרינן יבמות ז' ע"ב במלורע שחל ח' שלו בע"פ ורלה קרי בו ביום דמותר ליכנס במקדש הואיל והותר לערעמו הותר נמי לקריו ע"ש, ועיין בספר נשמת אדם הנספח לחיי אדם כלל קכ"ה שהעלה להתיר החלב מבהמה שאכלה חמץ בפסח דהואיל ואישתרי בחלב איסור אבר מן החי ואיסור דם אישתרי נמי איסור חמץ ונסתייע מגמרא יבמות הנ"ל, ועיין בהגהות מהרש"ש שבש"ס ווילנא מגילה ג' ע"ש ועמ"ש הגאון"ל במשו' בית שעריס או"ח סימן ר' וביותר מבואר סברא זו במג"א סימן תק"א סקי"ג ע"ש היטב. ולפי"ז אני אומר ה"נ נהי דלענין מפרק ל"ש מתוך מ"מ כיון דבשחיטה זו איכא נמי מלאכת נטילת נשמה ומלאכה זו הותרה משום מתוך א"כ תו אמרינן הואיל ואישתרי מלאכת נטילת נשמה אישתרי נמי מלאכת מפרק ושפיר אינו לוקה לד"ה, כנלע"ד נכון.

ועפ"י אלה הדברים שבאנו עד הישוב לקושית פנ"י בשני אופנים הנ"ל, הבא נבא ליישב בזה ע"ד חידוד קושית תוספות בשמעתין שהקשו דאמאי לא מוקי ברייתא כרע"ק דנמי ל"ל מתוך. ונלע"ד דהנה זה פשוט דמ"ש לעיל דהשוחט עולת נדבה אינו לוקה משום דהוי התראת ספק שמא לא יזרוק הדם, הוא רק למ"ד דמלאכה שאין צריך לגופה ומקלקל פטור וא"כ אי לא זריק הדם הו"ל מלאכה שאין צריך לגופה ומקלקל, אבל למ"ד מלאכה שאין צריך לגופה ומקלקל נמי חייב א"כ אפילו לא יזרוק הדם ועביד מלאכה שאין צריך לגופה או שהוא מקלקל נמי חייב ולא הוי התראת ספק כלל. ואמנם בטעמא דמילתא דמלאכה שאין צריך לגופה ודבר שאין מתכוון ומקלקל דפטור, הוא משום דדרשינן סמוכין דפ' שבת לפ' המשכן דמלאכת מחשבת אסרה תורה והני לאו מלאכת מחשבת ניהו, וכמ"ש רש"י חגיגה יו"ד ריש ע"ב ע"ש. ולפי"ז א"ש, דודאי לב"ש דלא דרשי סמוכין כמ"ש רש"י מנחות מ' ועיין פני יהושע שבת כ"ה ול"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה וא"כ מקלקל נמי חייב שפיר דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה, דהא תו לא הוי התראת ספק דהא אפילו לא יזרוק הדם ויהיה מקלקל לענין מפרק נמי יהיה חייב, וכיון דל"ל מתוך א"כ מלאכת נטי"ג נמי לא הותרה ול"ל הואיל ואישתרי, אבל לרע"ק דס"ל ב"ק קי"ג דמותר לנדוש כלאים להבריח המכס משום דס"ל דשא"מ מותר ועכ"פ דדרש סמוכין ואמרינן דמלאכת מחשבת אסרה תורה ומקלקל פטור וסבירא ליה נמי מלאכה שאין צריך לגופה פטור כמ"ש ישועות יעקב או"ח סימן תנ"ה (ודלא כמהרש"א שהביא שם), א"כ שפיר הוי לענין מפרק התראת ספק שמא לא יזרוק הדם ויפטור משום דהוי מלאכה שאין צריך לגופה ומקלקל וא"כ מלאכת מפרק הותרה, וא"כ נהי נמי דל"ל מתוך, מ"מ שרי הכא משום דאמרינן הואיל ואישתרי מלאכת מפרק אישתרי נמי מלאכת נטי"ג. ובהכי ניחא אמאי נקיט השוחט עולת נדבה ול"ק המקריב עולת נדבה ועיין כעין זה בגל"ח כאן, ולפמ"ש רבותא קמ"ל דאע"ג דבשחיטה הוי התראת ספק לענין מפרק וא"כ הו"א דנימא הואיל ואישתרי ואינו לוקה, קמ"ל דאפ"ה לוקה משום דאתי' כב"ש וכמש"ל, וא"ש לחדודי. וידעתי שיש לפלפל בזה טובא דלכמה שיטות במקלקל ומלאכה שאי"ל לגופה פטור אבל אסור מן התורה ול"ש כלל הואיל ואישתרי, אבל אין זה מוכרח וכבר הלכו בו נמושות באחרונים ואכ"מ.

וע"ד פלפול הנ"ל בישוב קושית תוספות דל"ק הא מני רע"ק, ואקדים קושית תוספות תמורה ה' ד"ה מיתיבי לרבא דסובר אי עביד לא מהני אמאי באונס שגירש אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר הול"ל דלא חל הגט כלל, ואי' שהגט חל אפילו באיסור משום דאיתקש גירושין למיתה כדאמר פ"ק דקידושין דיליף דמיתת הבעל מתיר משום דאיתקש מיתה לגירושין וה"נ איתקש גירושין למיתה מה מיתה מוציאה מרשות הבעל אף גירושין וכו' ע"ש. והנה ביבמות ס"ט ע"א פריך ולרע"ק דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאווין ומאי כי תהיה לאיש זר כי תבעל אלמנה וגרושה ל"ל, ומשני דאיצטריך לגופא אלמנה להחמיר עליה וגרושה להקל עליה, ולריכא דאי אשמעינן אלמנה אלמנה הוא דכי ליתי לה זרע אכלה משום דחזיא לכהונה אבל גרושה דלא חזיא לכהונה אימא אע"ג דליתי לה זרע לא אכלה וכו' יע"ש. ומעתה אי נימא דרע"ק סובר ג"כ היקש דאיתקיש גירושין למיתה תקשי גרושה דכתב רחמנא ל"ל והלא בלא"ה נדע דאכלה בתרומה משום דאיתקש גירושין למיתה מה מיתת הבעל מתירה לאכול בתרומה דבי נשא אף גירושין, וא"ל דכאן יש חילוק בין גירושין למיתה דגרושה לא חזיא לכהונה, דהלא גבי גירושין באיסור ג"כ איכא חילוק גדול דמיתה אין בה סרך איסור אבל גבי גירושין באיסור הדרינן לכללא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ואף על פי כן מכח ההיקש אמרינן דגירושין שווה למיתה אם כן התם נמי הוי ליה למימר דגירושין שווה למיתה מה מיתה מתירה לאכול בתרומה אף גירושין ואם כן גרושה דכתב התורה ל"ל, אעכ"פ מוכח דרע"ק ל"ל האי היקשא דאיתקש מיתה לגירושין. ואין לומר דא"כ מנ"ל דמיתת הבעל מתיר, די"ל דמהא גופא דכתיב גרושה ולא אתי' מאלמנה מוכח דמיתת הבעל מתיר דאל"כ גם אלמנה לא חזיא לכהונה דהא אפילו לשאר אדם לא חזיא אלא וודאי מיתת הבעל מתיר

ושפיר איצטריך גרושה דאע"ג דלא חזיא לכהונה אפ"ה אכלה בתרומה, וכיון דמוכח דרע"ק ליה היקש דאיתקש גירושין למיתה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה אמאי אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר ניחא דלא חל הגט דאי עביד לא מהני כי קושית התוס' דלא מצינו לרע"ק שיחלוק ע"ז, אלא וודאי מוכח מכאן דרע"ק ס"ל כאביי דאי עביד מהני.

והנה כבר הקשו אחרונים [עי' שו"ת בית שערים או"ח סי' רנ"ט, ולקמן בסימן ס"ד] אמאי שוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה להריב"א שבתוס' שלהי חולין דאע"ג דאין עשה דוחה עול"ת מ"מ אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת נדחה ולא נשאר רק מעשה שאין לוקין עליה א"כ ה"נ הרי הל"ת דיום טוב נדחה מפני עשה דשחיטת והקרבת קרבן ולא נשאר רק עשה דיו"ט דלא לקי עליה. ואמינא דסברת הריב"א תליא דודאי לאביי דס"ל אי עביד מהני וודאי אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת נדחה וכנ"ל, אבל לרבא דסובר אי עביד לא מהני א"כ כיון דלכתחילה אין עשה דוחה עול"ת אף אם עבר ועשה לא מהני ולא עשה כלום ולא קיים המצוה כלל ושפיר לקי. ועיין רש"י תמורה וי"ו דפלוגתא דאביי ורבא תליא דלאביי שינוי קונה ולרבא אינו קונה ע"ש היטב, וא"כ לב"ש דס"ל ב"ק נ"ד ע"א דשינוי אינו קונה עכ"פ סוברים כרבא דאי עביד לא מהני ואית להו לסברת הריב"א, וא"כ שפיר אמרינן דהשוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה ולא אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דיום טוב עול"ת דהרי מוקמינן לברייתא כב"ש וא"ש. אמנם לרע"ק שהוכחנו לעיל דס"ל כאביי דאי עביד מהני א"כ שפיר מצי סבר כסברת הריב"א ולדידיה הדרא קושיא לדוכתיה אמאי לוקה הא ל"ת נדחה ועל עשה הנשאר ליכא מלקות וצ"ל הקושיא לאמת ולהכי לא הומ"ל הא מני רע"ק הוא וא"ש. [וע"ע לעיל בסימן ס"ב].

ואתה כתבת ליישב קושית פנ"י עפמ"ש טו"א חגיגה ז' דשלמי נדבה אין קריבין ביו"ט אע"פ שיש בהם גם צורך הדיוט משום דעיקר הקרבתם הוא רק לגבוה ובעלים משלחן גבוה קזכו, משא"כ שלמי שמחה דכל עיקר הבאתם לצורך הדיוט וגבוה משלחן בעלים קזכה ע"ש, וא"כ הרי שפיר מצינו דמלאכת מפרק הותרה ביו"ט לצורך הדיוט דהיינו בשלמי שמחה שצריך נמי הדס לזריקה ושפיר י"ל מתוך גם לענין איסור מפרק, אלו דברים ודברי טעם הם. אבל בכל זאת יש לדון בזה, דהרי ב"ה ס"ל לקמן י"ט גם בעולה של יו"ט דהיינו עולת רחיה שג"כ קריבין ביו"ט אף דלית בהו אכילת אדם משום דהוי חובה הקבוע לו זמן דזמנו ברגל ואם עבר זמנו בטלה קרבנו ולכך התירה הכתוב, וא"כ גם בשלמים י"ל דעיקר ההיתר שהתירה תורה להקריב שלמי שמחה אינו משום שיש בהם אכילת אוכל נפש שהרי גם עולה שאינה אוכל נפש התירה הכתוב ועכ"פ רק משום שהם חובת היום וא"כ שלמי שמחה נמי מה שהתירם הכתוב הוא רק מכח שהם חובת היום ולא מטעם דאיכא צורך אוכל נפש, וא"כ אין לומר בעולת נדבה שהותרה איסור מפרק לצורך אוכל נפש בשלמי שמחה, דהתם לאו משום צורך אוכל נפש הותר רק משום דהוו חובת היום, וא"כ שפיר כתב פנ"י דל"ש מתוך לגבי איסור מפרק ותקשי ממילא קושיתו דא"כ ברייתא כב"ה נמי אתי' ואמאי מוקי לה כבית שמאי.

ואם יש מקום לדבריך הוא רק אליבא דב"ש דס"ל לקמן דגם בעולת רחיה לוקה ומ"מ שלמי שמחה קריבין ביו"ט אף אליבא דב"ש, א"כ עכ"פ לאו משום חובת היום אלא משום דהוי צורך אוכל נפש וכמ"ש רש"י לקמן שם, ולדידהו שפיר מצינו דהותר איסור מפרק לצורך אוכל נפש דהיינו בשלמי שמחה ואי נימא מתוך גם איסור מפרק ליכא אלא דהרי ב"ש ל"ל מתוך. ועפי"ז י"ל דלהכי עדיף ליה לאוקמי ברייתא כב"ש דל"ל מתוך ולא כרע"ק, משום דלב"ש גם במפרק שייך מתוך ואפ"ה לוקה אלא וודאי דל"ל מתוך, אבל לרע"ק נהי נמי דל"ל מתוך מ"מ מצי סבר כב"ה דעולת רחיה קריבה ביו"ט משום דהוי חובת היום ובשלמי שמחה נמי ה"ט משום דהוו חובת היום וא"כ ל"ש כלל מתוך במפרק ואינו מוכח דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה משום דל"ל מתוך רק משום מפרק דל"ש ביה מתוך, ומיני ומינך תסתיים שמעתא ליישב קושית תוספות דל"ק הא מני רע"ק הוא. אלא דתקשי דדילמא באמת אתי' כב"ה ולוקה משום מפרק דל"ש ביה מתוך, אך הלא זה הוא באמת קושית הפנ"י ודו"ק.

והנה גם ידעתי אהובי שיש לפלפל הרבה במ"ש, אך אני עומד במוך בסוגיא זו וזה רבות בשנים אשר לא למדתי שמעתא זו נאה, ובכל זאת לא נמנעתי מלכתוב לך מה שנתחדש לי לעת כזאת בעין טפילה, ואחת אשאל אותה אבקש הראה אותותי גם למר אביך גאונך ידי"ן הגנ"י והודיעני דעתו.

ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, ידידך אוה"נ המל"ג הדושו"ט באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

(תל תלפיות תרפ"ג אות ל"ט)

סימן ס"ד

בהא דאין עשה דשחיטת קדשים דוחה ל"ת דיו"ט ☆ שחיטת קרבנות בשבת ע"י שנים ☆ בענין קיום מצות פו"ר בגמר ביאה הא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה

גם ברכות יעטה מורה, על ראש כהן שדעתו יפה וברורה ה"ה מע"כ ידי"נ הרב המאוה"ג בתורה ובמעשים, נבון לחשים חכם חרשים, חריף ובקי טובא, בהוויית דאביי ורבא, כש"ת מו"ה יודא הכהן קרוים נ"י אבד"ק יאנקאוואץ וכעת אבדק"ק לק"ב יצ"ו.

א) גי"ה מיום ג' ויחי על נכון הגיעני ואחר אחרון אני בא עמ"ש מעכת"ה לייעב קושיתי בבילה י"ב דידהה עשה דשחיטת קדשים ל"ת דיו"ט (ועמ"ש לעיל בסימן ס"ב, ס"ג, ולקמן בסימן רכ"ב), ותירץ מעכת"ה משום דאפשר לקיים שניהם ע"י שישחטו שני בנ"א את העולה דכשר, ולענין מלאכה שנים שעשו מלאכה פטורין כדאיתא בשבת ל"ג ע"א, אלו דבריך.

הנה תוס' חולין י"א ע"א ד"ה אבל הקשו אמאי לא יליף מכל הקרבנות דדחי שבת ולא חיישינן שמא ימצא טריפה ונמצא שחילל את השבת אלא וודאי דאזלינן בתר רובא, ובחי' חת"ס שם (ד"ה אתיא) הביא בשם קונטרס שיחת חולין דמקשה הא מכאן אי אפשר להוכיח דאזלינן בתר רובא, דיש לומר דשנים שחטו הקרבן דאפילו אם נמצא טריפה ליכא חילול שבת דשנים שעשאוה פטורים ע"ש.

ולדעתי לא קשה מידי, דאכתי תקשי לר' אליעזר בר"ש במנחות ע"ב ע"א דס"ל נקבר שלא כמצותו פסול מדדחי שבת, ופריך הגמ' שם דילמא דחי שבת משום דחביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואימורים כשרים כל הלילה ולא היה ממתין להם עד שתחשך, (ובהדיא התירה תורה בשבת מלא תבערו כמבואר שבת כ' וע"ש בתוד"ה למשרי), ומשני שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת וע"ש ברש"י. וא"כ עכ"ח שחיטה היה בדחיית שבת, וקשה קושית התוס' דילמא ימצא טריפה, אלא על כרחך דאזלינן בתר רובא.

ועוד דלדעת חכם נבי סי' פ"ב אע"ג דשנים שעשאוה בשבת פטורין מחטאת מ"מ אפשר דאפילו איסור דאורייתא איכא והרי הוא בכלל לא תעשו כל מלאכה מידי דהוי אחני שיעור דאסור מדאורייתא ואין לוקין עליו ע"ש, וא"כ שפיר הקשו התוס' דמוכח דאזלינן בתר רוב דאל"כ היתה השחיטה אסורה מה"ת שמא ימצא טריפה וחיללו שבת באיסור דאורייתא.

ומלבד זה תמוה דבחולין כ"ט ע"א איתא מזבח שלא יהא שנים שוחטין זבח אחד, ואף דמבואר שם דבדיעבד כשר מ"מ מהיכי תיתי נימא שצותה תורה להקריב קרבנות בשבת באופן דפסול לכתחילה, אלא וודאי דאזלינן בתר רובא ומותר לאחד לשחוט.

ואולי אי נימא דאחד אסור לשחוט בשבת כי אם שנים ביחד, אז אף דבחול כשר בדיעבד היינו משום שראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אבל בשבת דאינו ראוי לבילה לשחוט א' כמצותו לכתחילה אפילו בדיעבד פסול, ועי' רשב"ם ב"ב פ"א ע"ב, אלא ע"כ דאזלינן בתר רובא והקשו תוס' שפיר.

ולפ"ז אף תי' דמעכת"ה אינו עולה יפה, דזה לא חשיב אפשר לקיים שניהם ע"י ששנים שוחטין, מכל הנין טעמי דכתיבנא דו"ק והבן.

ב) שוב דחה מעכת"ה מ"ש לייעב קושיתי הנ"ל דהיינו טעמא דלא דחי משום דלא הוי בעידנא, עפ"י תוס' ריש חגיגה (ב' ע"ב ד"ה ליתא) ולחלק יצא דבשלמא בפו"ר הערלה עד גמר ביאה הוא רק הכשר מצוה משא"כ בשחיטה מ"ע דוזבחת הוא מתחילת שחיטה עד סופו, והוי שפיר בעידנא אלו תוכן דבריו. ואני אודה ולא אבוש כי חטאתי המטרה בזה ודבריו דברי טעם הם. [הערת המו"ל - באמת לדק בזה ומחוורתא כדשנינן מעיקרא, וכזאת העלה בשו"ת מהר"ש ענגיל בפתיחה לחלק א' במכתב לבנו דכיון דהמצוה אינו נגמר עד אחר זריקה והקטרת אימורים לא חשיבא בעידנא דהוי ב' עבודות. וע"ע לקמן בסס' רי"ג מה שכתב המחבר בעצמו מספר שערי לדק. וכיו"ב עי' ברמ"א יו"ד סי' רס"ו בסוף הל' מילה ובשו"ת הרמ"א סי' ע"ו דגם בשבת מותר לא' למול ולשני לפרוע דמילה דחיא שבת כמו עבודה במקדש שכמה כהנים היו עובדים ומחללים שבת דמאחר דשבת ניתן לדחות הרי הוא כחול לכל דבר עי"ש, ובהגהות ברוך טעם לשו"ת נו"ב או"ח מהד"ת סי' כ"ב כתב דלא דמי דהשחיטה מצוה בפני עצמה על הכהן ואם אחד שוחט ואחד זורק כל אחד ואחד קיים מצוה זה קיים מצות שחיטה וזה קיים מצות זריקה משא"כ במילה ופריעה יחד המה המצוה ומצוה אחת היא וכו' עיי"ש. ועי' מה שהארכתי בזה בספר זכרון יצחק עמ' של"ח].

והנה ידוע קושית מאוה"ג מוהר"מ טיסמענץ זצלה"ה בפסחים ה' ע"א אהא דהוכיח רבי עקיבא דתשביתו מיירי בערב יו"ט דליכא למימר דמיירי ביו"ט דמצינו להבערה שהוא אב מלאכה, והקשה דילמא מיירי ביו"ט ועשה דתשביתו דוחה לא תעשה דיו"ט, ותירץ דיו"ט הוה עשה ול"ת וא"כ

הוה ליה לרבא שם למימר שמע מינה מדרבי עקיבא ד' דהיינו גם הא דיו"ט עשה ול"ת (ועיי' בס' ילקוט הגרשוני אות "בל יראה" שלא תירץ כלום במ"ש דיו"ט עול"ת וכבר קדמוהו בקושיתו כנ"ל).

ואמרתי [עי' לקמן בסימן רכ"ג] דכיון דעשה דתשביתו סברא הוא דמתקיימא רק בסוף הבערה, ועיין ירושלמי ר"פ במה מדליקין גבי הא דאסור להלית אור במדורת קדשים ע"ש דמבואר קצת כן לענין שריפת קדשים (ויל"ע במ"ש נימוקי יוסף ב"ק כ"ג גבי אשו משום חציו לענין הדלקת נר בערב שבת דמירושלמי הנ"ל נראה קצת להיפך ולל"ע כעת) ולא תעשה דיו"ט הוא בתחילת הבערה ולא הוי בעידנא כעין מש"כ התוס' חגיגה שזכרתיו ול"ל עדל"ת.

אבל לפמ"ש מעכ"ת דבר זה נדחה, דגבי פו"ר עד גמר ביאה לא הוי אלא הכשר מצוה ושפיר לא הוי בעידנא, משא"כ בהבערת חמץ מקצת חמץ שנשרף שייך ג"כ להמצוה ולא לבד כאשר נשרף הכל, והוי שפיר בעידנא והדרא קושיא לדוכתיה, ואפריון נמטייה ליה להדר"כ שעוררני לזה.

ג) **שוב** הקשה מעכ"ת ע"ד תוס' ריש חגיגה הנ"ל שכתבו דמצוה מקיים רק בגמר ביאה הא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה כדאמרינן יבמות ל"ד. ולפק"ד זה אינו קושיא כ"כ דיש לומר דתוס' לא מיירי כלל בהני דלא נבעלו מעולם דבהני כיון דלא מתעברא באמת ליכא מ"ע, אבל באלו שכבר נבעלו פעם אחת באיזה אופן שיהי' הני מיתעברא ואיכא מצוה והוא"א דלידתי ל"ת, וע"ז תי' דליכא מצוה רק בגמר ביאה ולא הוי בעידנא ול"ל עדל"ת. ועי' תוס' כתובות ד' ע"א ד"ה בעילת מצוה, וע"ע מש"כ התוס' בגיטין מ"א ד"ה ישא שכתבו דלא מקיים עשה אלא בגמר ביאה דחזיה להתעבר ע"ש, משמע ג"כ דבביאה שיכולה להתעבר איירי, ודו"ק.

ומה שהקשה מעכ"ת הא אף בגמר ביאה לא קיים עשה דמאן יימר דתתעבר ותוליד בנים והרי אפילו היו לו בנים ומתו קי"ל באהע"ז סי' א' דלא קיים המצוה, אלו דבריך בתוס' ביאור.

דא ודאי לריכא עיונא רבה, ולכאורה הו"א דכיון דקי"ל יבמות קי"ט דרוב נשים מתעברות ויולדות א"כ הו"ל כאילו ילדה, ואף דקי"ל באהע"ז שם דלא קיים פו"ר אלא בנולד לו בן ובת והא וודאי דרוב נשים אינן מתעברות ויולדות בן ובת, מ"מ כיון דרוב נשים עכ"פ חדא יולדת א"כ תו י"ל דחצי מצוה נמי עדל"ת, דהרי בכלאים בציצית דמיני' יצפינן עדל"ת ביבמות ד' מע"ג דתכלת אינו מעכב את הלבן אפ"ה אמרינן עדל"ת. ושוב מצאתי במנ"ח מצוה א' שהתעורר ג"כ בקו' מעכת"ה, ואני הנלע"ד כתבתי לפי חומר הקושיא. שוב ראיתי בלבוש או"ח סי' ט' שכתב דעכשיו שאין לנו תכלת אסור לעשות ציצית של כלאים דלא אליס מקצת עשה כ"כ לדחות לאו דשעטנז וכו', ועיי' מלבושי יו"ט שם, ול"ע. [ועי' לקמן בסימן קנ"ז].

והשתא דאתית להכי דכל עיקר דמקיים המצוה הוא משום רוב נשים מתעברות וכו' י"ל לענ"ד קו' תוס' באופן אחר, והוא עפמ"ש בילקוט הגרשוני לגיסי הגי"י ח"א אות הואיל בשם עיר דוד דהיכי דל"ת הוא מצד וודאי וקיום העשה הוא רק מכח רוב לא אמרינן עדל"ת ע"ש, וא"כ ה"ל קיום העשה הוא רק מכח רוב ול"ש עדל"ת.

ומה שנראה לי עוד בישוב קו' תוס' חגיגה עפמ"ש אחרונים לדרוש טעמא דקרא דאמרינן עדל"ת משום דהוי דבר שאינו מתכוין דהא אינו מכוין לעבור הל"ת אלא לקיים העשה, ולהכי נמי אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת דבאיסור כרת דבר שאין מתכוין אסור כמ"ש חי' הר"ן סנהדרין פ"ד ע"ב, ועיי' ביאורי"ק סוף הלכות פסח בתשו' הגאון נכד המחבר זללה"ה, ולפ"ז הכא דקי"ל דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ודשא"מ נמי אסור לא שייך כלל עדל"ת, ואתי שפיר.

ובזה יתיישב מה דקשה לי אמאי בערב פסח שחל להיות בשבת צריך לעשות סעודה ג' במצה עשירה או לאכול בשר ודגים ופירות או שיחלק סעודת שחרית לשתים, עיי' בשו"ע או"ח תמ"ד סעיף א' ובמג"א שם, והטעם משום דאסור לאכול מצה בערב פסח, ואמאי לא ידחה מצות אכילת ג' סעודות איסור דאכילת מצה בע"פ, וכיו"ב הקשה בתשו' מהרי"ל סי' נ"ט הביאו בפמ"ג במש"ז או"ח סי' הנ"ל בכל עיו"ט שחל בשבת דלידתי תיאבון דרבנן.

ומריש הוה אמינא דכיון דלא קיים מצות אכילת סעודה ג' רק בהנאת מעיו וכמ"ש מחצה"ש סי' תע"ה סק"ד דבמ"ע בעי אכילה במעיו, ועי' תשו' מהר"מ שיק או"ח סי' ר"נ, ובאיסור בהנאת גרונו הוא דמחייב דקי"ל כר' יוחנן בחולין ק"ג ע"ב, א"כ לא הוי בעידנא כסברת תוס' חגיגה הנ"ל וליכא למימר עדל"ת.

ועוד דאפילו לשיטות החולקים על התוס' וס"ל דהכשר מצוה נמי חשיב בעידנא (עיי' נמק"י ב"מ ל"ב) נמי אתי שפיר, דיש לומר דדוקא בכגון נידון התוס' דאי אפשר לגמר ביאה בלי תחילתה להכי מתחילתה הוי מצוה וכעין מ"ש מעכ"ת גבי שחיטה, אבל הכא אפשר להנאת מעיו בלי הנאת גרונו כגון שתחב לו חבירו בבית הבליעה או שאכל שלא כדרך אכילה דילא ידי חובת מצוה למ"ש מל"מ פ"ה מיסוה"ת

ול"ח עדל"ת, ועי' מ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שערים או"ח סי' רל"ח.

ושוב מצאתי בתשו' כת"ס או"ח סי' ע"ח שהקשה השואל כעין קו' והגאון בעל כת"ס זצללה"ה התעורר בתירוצי, והנאתי מאוד ע"ש. אבל לפי ממה שכתבתי לעיל בלאו הכי אתי שפיר דבחלבים ועריות דמתעסק ודשא"מ נמי חייב ל"ל עדל"ת ודו"ק היטב.

והנה יוצא לנו מזה דלר' יודא דס"ל אף באיסור לאו דשא"מ אסור ואפ"ה ס"ל יבמות ד' דעדל"ת ע"כ אף בל"ת שיש בו כרת אמרינן עדל"ת דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת, ועפ"ז דעת לבנון נקל לישב בזה הא דפריך פסחים פ"ג ע"ב אחל ט"ז להיות בשבת דיימא עדל"ת, והקשה הצל"ח הא שבת הוי לא תעשה שיש בו כרת ולא אמרינן עדל"ת (ועמ"ש לקמן בסימן רכ"ב), ולהנ"ל אתי שפיר דר"ת מוקי למתני' דהתם כר' יודא דגיה"נ אינו נוהג אלא בא' ע"ש ולר"י עדל"ת שיש בו כרת, וא"ש.

ומה שנראה לי עוד בישוב קו' תוס' הוא עפמ"ש תוס' קידושין ל"א ריש ע"א דלהכי אין עשה דמצה דוחה ל"ת דחדש דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני ע"ש, וה"נ גזרינן ביאה ראשונה אטו שאר ביאות שיבעול עוד אחר שכבר קיים המצוה, ועי' יבמות כ' ע"ב דאמרינן גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני ע"ש.

ובזה אתי שפיר קושיתי הנ"ל בהא דקי"ל דאסור לאכול מצה בע"פ אפילו לסעודה ג' ול"א עדל"ת, וגם קושית הגאון השואל ז"ל בתשו' כתב סופר הנ"ל כנלענ"ד.

ומ"ש מעכ"ת לדחות מ"ש בישוב דקדוק המפרשים פסחים פ"ג (עיין לקמן סימן רכ"ב) דאם הא דאפשר לקיים שניהם חשיב דלא נימא עדל"ת אין חילוק אם אחר יום או יומים, לא ידענא מאי קאמר הלא אנכי כתבתי דאיו"ט לא קשיא לי' משום דאפשר לקיים שניהם כנ"ל אבל אשבת אע"ג דאפשר לקיים שניהם שישרוף אחר השבת דאין חילוק בין יום או יומים מ"מ הו"א דלא לידחי לשריפתה כולי האי כמ"ש תוי"ט במתני' ע"ש, וא"כ אין בנין וקתירה בכלום דו"ק והבן.

את כל זה מצאה ידי יד כהה להעיר באיזהו מקומן של שבחים, המה ציצים ופרחים, ואשלש עוד בקשתי שימחול לשום עיוני ע"ד אלה ויודיעני דעתו הרחבה, ובתקותי החזקה כי ימלא משאלות לבבי, הנני חותם בכל חותמי הברכות ובדרש"ת באה"ר מוקירו ומכבדו כערכו הרם דך ונכלם.

בן ציון בלום

סימן ס"ה

באיסור ליבון רעפים ובגדר התראת ספק

שיל"ת יום ג' לס' את והב בסופה חיי"ם ברכ"ה ושלו"ם לפק"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ה"ה רב אחי יקירי וחביבי הרב הגאון המהולל ונודע בשערים, סיני ועוקר הרים כק"ש מו"ה **יודא צבי** שליט"א, אבדק"ק האנשוויץ יצ"ו.

אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

כהיום אמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני על הערה נאה אשר כתבת בקאלרטע דשופריה וכי הוא זה בראש"ש בילה ל"ד שכתב דטעמא דצריך לחסמן עיקר מדמשני ר"ל הכא בקדרה חדשה עסקינן, והיש"ש הקשה עליו דילמא ר"ל תרתי טעמא ס"ל וחייב משום שצריך לחסמן ואסור לשחוט מטעמא דצריך לבדקן. וכתבת דר"ל ס"ל בכמה דוכתי התראת ספק לא שמה התראה א"כ אי ס"ל צריך לבודקן ליכא לחיובי משום חיסוס דילמא פקעי והוי התראת ספק, אלו דבריך דפח"ח.

הנה בראשית השקפה עלה בדעתי לפמ"ש תוס' יבמות פ' ד"ה נעשה דהיכי דאיגלאי מילתא למפרע לא מיקרי התראת ספק ע"ש, וביותר מבואר הדבר בירושלמי ספי"א דיבמות דמייתי ליה חת"ס חיו"ד סוסי' ט' דפליגי ר"י ור"ל בעושה מלאכה בב' יו"ט של גלויות דר"ל ס"ל הואיל וקופו לאיגלאי הוי התראה ע"ש. ולפי זה ה"נ אם ישאר הכלי שלם ולא יפקע אמרינן איגלאי מילתא למפרע שעשו עלהיו"ט והועיל לו החיסוס ושפיר חייב ולא חשיב התראת ספק. והא דבהחולץ למעוברת ביבמות ל"ה דלית ליה לר"ל איגלאי מילתא למפרע, י"ל כמ"ש גמוק"י שם דהיינו טעמא משום דחיישינן דילמא באותו שעה שחלצה היה ראוי לבא לכלל לידת ולד גמור אלא שאח"כ דבר אחר גרם לה שהפילה ואם כן באמת למפרע לא היה כן כמות שהיא עכשיו לכן לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע ע"ש, ודו"ק היטב.

ולפי הגמוק"י יתיישבו קצת דברי הטו"ז ביו"ד סי' כ"ח סקי"ב שכתב דמ"ש הגהמי"י דשוחט עוף או חי' ואח"כ שחט עוד אחרת ונתגבלה בידו דצריך לכסות, היינו דוקא בדס שיצא בשחיטת עוף הב' קודם שנעשה נבילה דזהו דס שראוי לכיסוי ובאותו שעה מקרי דס שחיטה, ואע"פ שלאחר שנעשית נבילה הוי למפרע דס דאינו ראוי לכיסוי מ"מ נתבטל בשעה שהי' עליו שם ראוי לכיסוי, ודמי לחמץ לא שנתערב ביין קודם פסח דלא אמרינן חוזר וניעור כמבואר באו"ח סי' תמ"ז כיון דבשעת התערובת הי' עליו שם היתר וכו', והאריך בזה ע"ש. ולענ"ד לע"ק דמה דמיון הוא זה

דבשלמא בחמץ דאינו נעשה איסור למפרע שפיר נתבטל בשעה שהי' היתר ואינו חוזר וניעור, משא"כ הכא בגבילה דנעשה איסור למפרע ולא היה עליו למפרע שם היתר כלל האיך יחשב לדם ראוי לכיסוי ואמאי לא נימא דחוזר וניעור, ונע"ק. וקצת היה אפשר לומר דבתחילת השחיטה לא היה ראוי להיות נבילה ואח"כ נתחדש איזה דבר שמתוכו נעשה נבילה לכן לא אמרינן כאן דהוי נבילה למפרע, וכעין שכתב הנמק"י לענין איגלאי מילתא למפרע ע"ש ודו"ק.

ועוד נ"ל הכא, דכבר העירות בגדק דהרמב"ם פ"ט משבת הל' ד' כתב דכולן חייבין משום מבשל, והיינו גם זה ששופת את הקדירה, משום דאזיל לשיטתו שם ה"ו דהמקשה גוף רך חייב משום מבשל. אך דעדיין לא נושענו דמדוע ולמה מיאן הרמב"ם בטעמא דחייב משום מכה בפטיש וכמ"ש רש"י והרא"ש. אבל נראה דס"ל כדעת יש"ש דתרתי טעמי איתנייהו משום שצריך לחסמן ומשום שצריך לבודקן ועיין בגל"מ, וא"כ אי בחיסום חייב משום מכה בפטיש תקשה וכנ"ל הא הוי התראת ספק דילמא פקעי ולא יהיה חיסום כלל, אבל אי הטעם דחייב משום מבשל נלע"ד דאפילו פקע ונשברה הקדירה לשברים נמי חייב דהרי מ"מ הקשה גוף רך אלא דאז הו"ל מלאכה שאין צריך לגופה ורמב"ם אזיל לשיטתו דבפ"א משבת ה"ז פסק דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב וא"כ לא הוה התראת ספק כלל, ולכן כתב הרמב"ם דכולן שהרי בפט"ז מסנהדרין ה"ד פסק דהתראת ספק שמיה התראה. אלא דז"א דכבר העלה בנודע"ת אהע"ז סימן ע"ז דר"י ור"ל לא פליגי אלא במלקות אבל בחייבי מיתות לכו"ע לא שייך התראה ושכן הוא גם דעת הרמב"ם ע"ש, וה"נ בחיוב סקילה קיימינן דלא הוה התראה. אבל לדידן דפסק הטור או"ח סימן רע"ח דמלאכה שאין צריך לגופה פטור ועיין מג"א שם א"כ אין חילוק בין אם צריך לחסמן חייב משום מבשל או משום מכה בפטיש דבכל ענין הוי התראת ספק ול"ל דתרתי טעמי איתנייהו ואי קיימי הא לא קיימי הא לכן הוכיח הרא"ש דטעמא דחיסום עיקר, ועפ"י אלה הדברים הקשה הים"ש שפיר דדילמא תרתי טעמי איתנייהו ור"ל ס"ל מלאכה שאין צריך לגופה חייב (ואע"ג דס"ל שבת פ"א ב' צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח ופירש"י משום דס"ל דבר שאינו מתכוון מותר, כבר כתבו התוספות שם דף מ"ב ע"א ד"ה אפילו דדבר שאינו מתכוון ומלאכה שאין צריך לגופה לא תליא הא בהא ע"ש) וממילא הוי לענין מבשל התראת וודאי ושפיר חייב ואולי חייב ג"כ משום מכה בפטיש למ"ש אחרונים דלר"ל דס"ל התראת ספק לא שמיה התראה אם יש כאן ב' איסורין ועל אחד הו"ל התראת וודאי ועל השני הו"ל התראת ספק דהוי התראה וחייב שתים ועיין שו"מ סימן של"ה וה"נ דכוותיה.

ועוד נ"ל למ"ש תוס' נדה מ"ו ע"ב דלהכי הקדיש הוא ואכלו אחרים ל"ה התראת ספק שמא לא יביא שערות בזמנו משום דרוב מביאין שערות בזמנן ע"ש, ולפי זה למ"ש הש"ך בנקודות הכסף סימן ט"ו דסתם רעפים רובם טובים ולא פקעו ע"ש א"כ ה"נ לא הוי התראת ספק משום דאזלינן בתר רובא דלא פקעו.

ולולא דמסתפינא הייתי יונא לדון בדבר החדש דלא אמרינן התראת ספק ל"ש התראה אלא אם אותו מעשה שיעשה הוא או שיעשה ממילא אא"כ הוא הגורם שיתחייב ע"י מעשה זו, כגון בלוקח אם על בנים במכות דף ט"ז דלמ"ד בטלו אם ימיתנה או ישבור כנפיה אא"כ הוא הגורם שיתחייב למפרע, ואם כן בשעת התראה אכתי הוי ספק אם יעשה אותו מעשה שיגרום החיוב דהיינו שימיתנה או ישבור כנפיה, ולריש לקיש דסבירא ליה קיימו ולא קיימו באמת מיד שעבר הלא תעשה עשה עבירה ומה שמקיים העשה שבו אינו עוקר עבירה למפרע ועיין שג"א סימן פ"א אלא שאינו לוקה אם קיים העשה שהעשה ניתן להיות תחת מלקות כמ"ש רש"י במכות ט"ו ע"ב. וכן בשוחט אותו ואת בנו קדשים בפנים בחולין פ"א דרק מעשה זריקת הדם שאא"כ הוא הגורם החיוב ובשעת התראה אכתי ספק אם יעשה ויגמור מעשה האיסור שיגרום החיוב וס"ל לרבא שפיר דהתראת ספק לא שמיה התראה. או בהכה את זה וחזר והכה את זה במכות ט"ז דרק מעשה הכאת השני דאז ממנ"פ הכה את אביו הוא שגורם החיוב ואכתי בשעת התראה ובהכאת הראשון ספק הוי אם יבא לידי חיוב כלל. וכן בחולין פ"ב ע"ב באוכל גיד הנשה ואכל של ימין דרק מעשה אכילה של שמאל שאא"כ גורם החיוב בזה וכיו"ב אמרינן התראת ספק לאו שמיה התראה דכל כמה דאפשר תלינן שלא יעשה מעשה שאא"כ ולא יגמור מעשה האיסור עד גמירא כדי שלא יגיע לו עונש.

אבל אם אותו מעשה שעשה עכשיו הוא מעשה איסור שיתחייב על ידה רק שיוכל אא"כ לעשות איזה מעשה שעל ידה יוכל לפטור שלא יקבל עונש על מעשה הראשונה, בזה לא אמרינן דהתראת ספק לאו שמיה התראה שנתלה שבודאי יעשה הטוב והישר כדי שלא יקבל עונשו, שהרי עיינו רואות שחפץ במעשה רשע וקיבל התראה, וכיו"ב כ' תוס' מכות ט"ו ע"ב ד"ה במאי וד"ה ועבר ע"ש. ובזה יש קצת לישב קושית תוס' גיטין ל"ג שהקשו בנזיר ששתה יין דהוי התראת ספק שמא ישאל על נזירותו, ולפי האמור היכי שמעשה לפטור בא אא"כ לא חשיב התראת ספק דהשתא מיהא וודאי עשה מעשה איסור. ואדרוחנא לישב בזה קושית תוס' שבת ד' ד"ה קודם שהקשו האיך אתי לידי חיוב סקילה והא התראת ספק הוא דבשעה שהדביק פת בתנור שמא

ירדנו להפת קודם שתאפה, ולפי האמור א"ש דהתם נמי אינו מחוסר מעשה שילקה כמו בשאר התראת ספק שזכרנו רק מחוסר מעשה שלא ילקה ויפטור בזה לא אמרינן התראת ספק לא שמיה התראה. ולפי זה ה"נ כאן כיון דאיהו נתנה בשם לחסמה וחפץ במעשה האיסור רק שאם יפקע אח"כ יעשה מעשה לפטור בזה לא אמרינן דהתראת ספק לא שמיה התראה. סוף דבר דלא אמרינן התראת ספק לאו שמה התראה רק אם המעשה שאח"כ בא לחייבו ולא אם היא באה לפטרו והדבר צריך תלמוד.

אבל בלאו הכי נמי תמהני עליך דדוק בלשון הרא"ש שכ' והיינו משום חיסום דאיכא חיוב חטאת משום מכה בפטיש אבל משום דצריך לבדקן ליכא חיוב חטאת עכ"ל, ומבואר להדיא דס"ל דבריתא לענין חיוב חטאת ועכ"פ לענין חיוב חטאת נמי מיתניה, וא"כ הקשה היש"ש שפיר דילמא ס"ל לר"ל לב' הטעמים ואי דהוי התראת ספק הא לענין חטאת ל"ש לומר כן דבשוגג קאי ועיין תו"י יבמות פ' ונודי"ק אהע"ז סימן ו' דכיון שאין זדונו בכרת ובסקילה כיון דהוי התראת ספק אין שגגתו חטאת ועמ"ש קדוש אבינו זצ"ל בבית שערים או"ח סימן ל"ב, ז"א דנהי דמלאכת מכה בפטיש בכה"ג שרוצה לחסום כלי אין זדונו בכרת ובסקילה משום דהוי התראת ספק מ"מ מלאכת מכה בפטיש בגוגא אחריני מיהא זדונו בכרת ושפיר שגגתו חטאת וזה פשוט וברור לענ"ד.

וזה ז' שנים אמרתי לישב דעת הרא"ש דהרמב"ם פ"ג מיו"ט כתב אין מלבנין את הרעפים מפני שמחסמן ולא חילק בין חדשים לישנים ועיין במ"מ שם ומשמע דס"ל דבישנים נמי שייך חיסום, ולכאורה קשה לפי"ז דא"כ איך אופין ומבשלין כלל ביום טוב הא מחסמן. אך י"ל דס"ל כדעת התו' בשמעתי' דרק בריקנים שייך חיסום אבל במלאים ל"ש חיסום ושפיר מבשלים ביום טוב, ולפי זה י"ל וודאי דתרתי איתניהו דהיינו דצריך לבדוק שייך רק בחדשים וחיסום שייך ג"כ בישנים ועיין לל"ח בשמעתין, אמנם הרא"ש ל"ל חילוק בין כלי מלא וריקן (ובהג"א דחאו ע"ש) ותקשי א"כ האיך מבשלין כלל ביום טוב ועכ"א דס"ל דבישנים ל"ש חיסום ואם כן עכ"ח ל"ל דתרתי טעמי איתניהו וא"ש ודו"ק כי קצרתי, וע"ז סובב תשובת קדוש אבינו זצוק"ל בבית שערים או"ח סימן רנ"ב ע"ש. [ע"ע בספרו אות ציון ערך איגלאי מילתא למפרע].

וזו חקרתי למ"ד התראת ספק לא שמי' התראה, איך יצויר מלקות על אכילת שום איסור שמא יאכלנו בשלכד"א ואין לוקין כמבואר פסחים כ"ד וכ"פ הר"מ פי"ד מה' מאכלות אסורות, ועע"ג.

ומיהו י"ל דמשכחת לה שראו העדים שהתרו אותו שלא יאכל האיסור שלכד"א, ולא הוי התראת ספק כמ"ש תוס' יבמות דף ע"א באכל חלב מבן י"ב ועד בח"י וגולדו בו סימני סריס ולאחר מכאן הוא ב' שערות דס"ל לרב נעשה סריס למפרע וכתבו תוס' לרב לקי על חלב שאכל דלא חשיב הת"ס אע"ג דבשעת התראה היה ספק שמא יביא שערות קודם ח"י דהשתא מיהא אגמ"ל שהי' גדול בשעת התראה וכו' ע"ש. ואמנם לסברת נמק"י ר"פ המולק בהך דאגמ"ל עדיין צ"ע ואכמ"ל.

או יש לומר עפמ"ש תוס' כתובות ג"ל דהיכי דלמותרה אין ספק לא חשיב התראת ספק, וה"נ להמותרה אין ספק אם יאכלנו שלא כדרך אכילתו.

והזמן גרמא לקצר, וכ"ט ממך לא יבצר, כנפשך הטהורה ונפש אחיך הנאמן הדושת"ה בלונ"ח,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ס"ו

הדלקת נר ביו"ט לב"ש

השם עבים רכובו, הוא יריק ברכתו וטובו, על ראש ידידי הרב המופלא ומופלג, חכם ושלם, מוכתר במעלות ומדות כ"ש מו"ה **יוסף צבי דוננער** הרב דק"ק אמסטערדאם.

ראיתי למעלתו בספר הגהות (פראנקפורט תרס"ב) אשר חיבר יצא לדון בדבר חדש, דהא דאיתא במתני' בילה כ"א ע"ב דס"ל לבית שמאי אין זוקפין את המנורה ביו"ט היינו שאסור להדליק מפני שאינו צורך אוכל נפש, והלאן זו הדחק אלגוהו לומר כן משום דק"ל דאל"ה אין לו שייכות על הך בבא דאין זוקפין את המנורה לאידך תרי בבי הנשנות שם היינו אין טומנין את החמין ביו"ט ואין אופים פתים גרילים, עכ"ד. ואני תמה עליו איך עלה על דעתו לפרש פירוש חדש אשר לא נשמע כמוהו בשום אחד מרבותינו המפורשים ז"ל אשר מפיהם אנו חיים, יעיין רש"י ורע"ב שם, מכח דקדוק קלוש אשר לא קשה ולא מידי ואין לו שחר דאי דאין להם המשך כמה וכמה משניות כאלו ימצא במס' עדיות ששונה ג' וד' או יותר דינים בהדי הדדי אף שאין להם המשך, וגם משנה זו נשנה שם פרק ג' משנה י'.

אבל האמת אגיד כי אין התחלה לדקדוק זה דשפיר יש להן המשך, דבהני תלתא ס"ל לר"ג כב"ש אף שהיה מזרע הלל, ועיין תוס' יו"ט שם, וכעין זה עיין שבת כ"ב ע"א כל מילי דמר עביד כרב בר מהני תלת דעביד כשמואל וחשיב שם ג' דינים אינם דומין זה לזה כלל.

וגם גוף הדבר שכ' שאסור לב"ש הדלקת נר ביו"ט מפני שאינו צורך אוכל נפש, נעלם ממנו דברי רש"י ביצה כ"ז ע"ב ד"ה חלה שכתב להדיא דהדלקת נר ביו"ט הוי צורך אוכל נפש ע"ש.

ואמנם מה שהשיג עליו חכם אחד במכ"ע הידועה מדברי רש"י שבת כ"ה ע"ב ד"ה חובה דהדלקת נר צורך אוכל נפש הוא, זה ליתא שם ברש"י, רק כתב כבוד שבת הוא להדליק נר שאין קעודה משובה אלא במקום נר, ולא הו"ל לאותו חכם לעיין רש"י דוקא ובגמ' גמי מוכח כן ואין סתירה בכלום.

אבן זה וודאי אמת דיש ראיה מש דמותר להדליק נר ביו"ט לצורך אוכל נפש הוא דהרי מדליקין נר בע"ש שחל להיות בו יו"ט, ועכ"ח משום דהוי צורך אוכל נפש, וצ"ע.

ולתשלום הענין אעתיק לו מ"ש השמ"ק ביצה שם וז"ל, ונראה דלא התירו הדלקת נרות ביו"ט אלא מטעם מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה הדלקת נרות שיש בה הנאת הגוף, וא"ת א"כ לבית שמאי דלית להו מתוך איך מדליקין את הנר ביו"ט, וי"ל דבהא אפילו ב"ש מודו כיון שיש בה הנאת הגוף ועוד שיש בה הכשר אוכל נפש וכו', ותדע דהא ע"י עירוב מדליקין מיו"ט לשבת ואי איתא דאסור לצורך יו"ט מי איכא מידי דביו"ט אסור ולישתרי לעשותו ביו"ט למחרתו עכ"ל, עיני מעלתו רואות כי אין התחלה לדבריו. ואחר כתבי כ"ז הגיעני מכ"ע הידועה, וראיתי בו שגם הה"ג מו"ה שלמה זלמן ברייער נר"ו אבד"ק פפד"מ יל"ו הביא דברי שיטה מקובצת אלו.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפש ונפש תדרשנו לטובה החפץ בשלותו ודוש"ת,

בן ציון בלוהם

סימן ס"ז

בענין לבישת בגדים חדשים לקטן בבין המצרים

ב"ה, יום א' לס' את הברכה, עות"ר לפ"ק סארוואש יע"א.

כבוד רב אחי יקירי חלונ"פ הרב הגה"צ מו"ה **יודא צבי** אבדק"ק האנשוויץ.

עתה באתי עד"ת במה שנועצת עמי [בשו"ת שארית יהודה סי' ע"ד] אם תינוק יכול ללבוש בגד חדש בין המצרים ולברך שהחיינו. ולית את צריך לדידי ולא לדכוותי וחזת ליודא ידיו רב לו לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא והלכה כר' יודא ולא באתי בזה רק להעיר באיזהו מקומן של שבחים. והנה הנאת דברי מג"א סימן תקנ"א סקל"א דתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים אינו נוהג בחומרות שנוהגין בין המצרים, ולהכי מותר לתת לתינוק בשר ויין בשבוע שחל בו ת"ב, והדגול מרבבה שם דחה דמדסתם רמ"א בסעיף ט' ומצניעין הסכין של שחיטה מר"ח ואילך והרי צריכין לשחוט לקטנים אלא וודאי דגם לקטנים אסור, ואתה דחית דעכ"ח כונת הרמ"א דמצניעין ממי שאסור בבשר אבל לא למי שמותר כגון לקטן דאל"כ הרי צריכין לשחוט גם לחולה ולברית מילה וכדומה. ולדעתי ראיית הדגול מרבבה הוא מסיום דברי הרמ"א שכתב דאין שוחטין כי אם לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה או פדיון הבן, וכיון דפרט לכל הני תנאי ולא כתב ג"כ לקטנים אלא ודאי דלקטנים אסור, דאין לומר תנא ושייר, דמאי שייר דהאי שייר, הא קעודת אירוסין לא משכחת דרק לאחרם בלא קעודה מותר כדקי"ל שם ס"א, וקעודת סיום מסכת לאו מילתא דפסיקתא הוא, וכן קעודת חנוכת הבית עיין מג"א תקס"ח ויד אפרים שם.

אלא דלכאורה י"ל למה דקי"ל או"ח סימן שכ"ח סעו"ב דסתם קטן הוי כחולה שאב"ס, והרי פשיטא דמה שמתיר רמ"א לשחוט לחולה היינו לחולה שאין בו סכנה דחולה שיש בו סכנה פשיטא דאפילו איסור דאורייתא שרי, וכיון שמותר לחולה א"כ הרי קטן גמי בכלל וכל שכן הוא בקטן, שהרי בחולה שאין בו סכנה אסור להאכילו איסור דרבנן כמבואר ביו"ד סוסי' קנ"ה ובקטן כתב מג"א שם סקט"ו דמותר להאכילו מוקצה ועיין פמ"ג שם. ואם דשם מיירי בקטן ממש מנ"ל לחלק בהכי כל שלא הגיע לחינוך וי"ל.

ועוי"ל לפמ"ש חת"ס חאו"ח סימן פ"ג דאפילו אם בעלמא ספי ליה בידים אסור מ"מ בנדר ושבועה דקיל שכן ישנו בשאלה אפילו ספי ליה בידים שרי ע"ש ובמקום אחר האריכתי בדבריו. ולפי"ז הרי המנהג שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מדעייל אב הוא מכח נדר וכמ"ש טו"ז סימן תקנ"א סק"ט, ופשיטא דאית ליה התרה, ועיין פר"ח תנ"ו כלל ח'. וא"כ שפיר מותר ליתן לקטן בשר ויין בימים שבין המצרים וא"ל לנהוג בחומרות ימים אלו.

שוב הבאת דברי ד"מ בשם הרי"ו שכתב ונוהגין להצניע הסכין של שחיטה ולא לשחוט לקצבים, וק"ל הא אם מצניעין הסכין פשיטא שא"א לשחוט לקצבים והוא שפת יתר. ולכן כתבת דהפירוש דמצניעין הסכין רק שלא לשחוט לקצבים ומינה דלקטנים שרי והארכת בזה. ולענ"ד למ"ש שע"ת סימן תקנ"א סקכ"ח בשם שמלה חדשה דאם שוחט לנכרי כיון שאסור לאכול בשר בימים אלו לא יברך ע"ש, ולפי"ז י"ל דהרי"ו הוסיף שמפני חשש ברכה לבטלה יען שרגיל לברך על השחיטה לא ישחוט כלל לקצבים והיינו קצבי עכו"ם

ותרי מילי קתני. ומ"ש דה"ט שלא ישחוט לקנבים שמא יקחו ממנו אינשי דלא מעלי, לענ"ד הא למה זה דומה להא דאמרינן ע"ז י"ד אלפני מפקדי' אלפי דלפי לא מפקדי', והתם נמי הרבה עוע"ז איכא ואפ"ה מותר למכור לבומה ול"ח דילמא מזבני לאחריני ומקטרי, וגם בלא"ה הרי הקנב לא ימכור לישראל רק אם יעשה הערמה שהוא חולה וכדומה והרי אי חיישינן להכי בלא"ה יוכל להעריס וישחט לו. ומ"ש הג"מ מלבד מה ששוחטין לצורך שבת או לחולה או למילה וכדומה, י"ל דכולל במה שכתב וכדומה פדה"ב וקיום מסכת שהס סעודות מצוה ודומין לשבת חולה ומילה, ולא כמו שכתבת שכולל בזה קטן, דהא אין מצוה להאכיל לקטן דוקא בשר ויין.

ומה שדחית דברי דגול מרבבה שהביא ראיה מכיבוס ותספורת שבפי"ד שאסור לגדולים לעשות לקטנים, ודחית מדברי מג"א ס"ק י"ב דאיסור כיבוס משום דמסיח דעת מאבילות ולכן אסור רק לגדולים אבל הקטנים לעצמן באמת שרי, תמהני דמג"א סקל"ח כתב בהדיא הטעם דאסור לגדולים לספר ולכבס לקטנים הוא משום חינוך, אי משום אבילות אי משום עג"נ, וה"ה לבשר ויין, ומ"ש בסקי"ב משום היסח הדעת מאבילות הוא רק להניח לאחר ט"ב ועיין בביאור לבו"ש שם, ועיין לבו"ש במג"א סקל"א שהביא בשם א"ר שדעתו דאפילו לתינוק שלא הגיע לחינוך אסור ליתן בשר ויין, ולבו"ש הביא גם הוא ראיה מכיבוס שבפי"ד. ועיין בחיי אדם כלל קל"ג סח"י דמהלך אחר רבו הדגול מרבבה דאפילו לא הגיע לחינוך אסור לכבס לו ע"ש.

עוד תמה בדגול מרבבה מדברי מג"א סקל"ב בשם מהרי"ל דבירך ברהמ"ז בלא כוס, ואמאי לא נתן לתינוק לשתות. וכתב עפ"ד חכם צבי סימן קס"ח דאם המברך בעצמו אינו מברך ג"כ אכום ל"ח מברך ברכת המזון על הכוס, וא"כ שפיר נהג מהרי"ל כיון דהוא בעצמו לא שתה הוי כמברך ברהמ"ז בלא כוס ולא מהני במה שיתן לתינוק, אבל בכוס של הבדלה דלא סגי בלא"ה שפיר נותן לתינוק. הנה המעיין בחכם צבי יראה דלאו דוקא ברכת המזון אלא בכל הדברים שטעונין כוס הדין כן, ועיין בשו"ע התניא סימן רל"ה ס"ד שכתב להדיא דהמבדיל ישתה מהכוס בעצמו אם רוצה לצאת ידי חובה בהבדלה זו אבל אם משקה ממנו לתינוקות אין שום אדם יוצא י"ח בהבדלה זו, כיון שלא שתה מהכוס אדם שיוצא י"ח בהבדלה זו ע"ש ולא הועלת בתירוצך.

ומ"ש ליישב סתירת מג"א שעמד עליה בדגול מרבבה וכתבת דכיון דגם לגדול מותר לשתות כוס של הבדלה א"כ מ"ש דנותנין לקטן אלא וודאי משום דקטן ליתא בחומרות אלו. לא נ"ל כלל דודאי אפילו אם איתא דקטן שייך בחומרות שבין המצרים מ"מ קיל הוא מגדול, שהרי בקטן עצמו מחלקים בין יודע להתאבל שהגיע לחינוך אבילות דירושלים או לא, והמג"א דמתיר בקטן דוקא בהגיע לחינוך ברכה ולא הגיע לחינוך אבילות וכמ"ש מחה"ש ולבו"ש במג"א סקל"א ע"ש, וכל שכן דקטן קיל מגדול וכל מה דאפשר למיעבד בהיתרא פורתא מהדרינן עלה, ולכן כי איכא קטן הכי עדיף טפי ליתן לקטן משישתה הגדול וזה פשוט.

ועל יתר דבריך לא עתותי בידי להשיבך לעת כזאת וה' ישמחנו בבנין ציון במהרה, כחפץ נפשך הטהורה, ונפש אחיך הנאמן,

הקב"ץ

[מענה על תשובה זו נמצא בשו"ת שארית יהודה סי' ע"ה].

סימן ס"ח

נתינת בגד לצבע עכו"ם בשבוע שחל בו ט' באב

ה' דברים ז' אב תרפ"א

שאלה. אם מותר ליתן בגד לצובע עכו"ם בשבוע שחל בו ת"ב כדי ללבשו אחר התענית למי שצריך לנסוע למרחקים אחר התענית.

תשובה. נלע"ד דאע"ג דבכיבוס נוהגין איסור אפילו על ידי נכרי כמבואר סימן תקנ"א ס"ג ומג"א שם, מ"מ יותר נראה לדמותו לתיקון כלים חדשים דקי"ל שם ס"ז בהג"ה דמותר לתת לאומן עכו"ס לתקן כלים חדשים כדי שיהיה מוכן לאחר התענית ע"ש. ואף שיש לומר דזיל בתר טעמא דכיבוס אסור ותיקון מותר לפי שעדיין אינו שלו ולא נקרא שמו עליו כמ"ש מג"א שם סקכ"ה אף שנקרא שמו על הבגד או על הפשתן שמתקנים ממנו המלבוש והיינו משום דאומן קונה בשבח כלי כמ"ש מחצית השקל שם עפ"ד מג"א סימן רכ"ג סק"ו, וא"כ בנ"ד דהבגד כבר נגמר ושמו עליו אלא שמחוסר צביעה שפיר י"ל דאסור ליתנו לאומן לצבעו כמו בכיבוס, מ"מ נראה דכיון דמחוסר צביעה וצביעה חשיב שינוי מעשה כדקי"ל חו"מ סימן ש"ס ס"ו ושפיר שייך גם בזה דאומן קונה בשבח כלי ושפיר חשיב תיקון חדש ול"ח נקרא שמו עליו.

ועיין תשו' חת"ס חאו"ח סימן ט"ל מש"ש בתכלת דנשתנה בצביעה הוי שינוי גמור, ועפמ"ג או"ח סימן י"א בא"א סקי"ב שנשמר מקושיא זו אך גם שניהם לא זכרו מ"ש בתורת חיים ע"ז דלצביעה ל"ה שינוי גמור ע"ש ול"ע. ועוד דהרי אפי' בכיבוס מתיר הב"ח במי שיוצא למרחקים בשבת

זו כיון שלא"ל להמתין עד אחר ת"ב כמ"ש מג"א סימן תקנ"א סקס"י, והמג"א נראה דאינו אוסר רק ע"י ישראל אבל ע"י עכו"ם מתיר ע"ש, וא"כ דהה"נ בנ"ד דשרי לנוכעו על ידי אומן עכו"ם אם צריך לנסוע מיד אחר ת"ב וא"א להמתין כנלע"ד.

בן ציון בלום

סימן ס"ט

המתנה תעניתו בדבר הרשות ובדבר מצוה ואי למדין מקודם מ"ת

המחבר בשו"ע או"ח סימן תקס"ב סי"ג כתב יש מי שאומר דמי שנדר ואמר אם לא אלך במקום פלוני אשב בתענית מאחר שמה שהתנה הוא דבר הרשות הוי אסמכתא, אבל אם אמר אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית וכן אם אמר אם יצילנו ה' מצרה או אם יצליח דרכי לא הוה אסמכתא, והקשה הטו"ז סקי"ז דלמה תלה דין זה בשם יש מי שאומר והלא מקרא מלא הוא גבי יעקב אם יהיה אלקים עמדי וגו' ושם נאמר וידר יעקב נדר וגו', ועיין ביאור הגר"א שם ומהה"ש תקס"ב סקט"ז בשם א"ר.

ונ"ל ואקדים קושית שו"ת שואל ומשיב ח"ד סימן מ"ח בהא דיליף בבא בתרא קע"ג דערב משתעבד מיהודה דאמר אנכי אערבנו והא אין למדין מקודם מתן תורה כמו שכתבו תוס' מועד קטן כ' ע"א ד"ה מה חג בשם הירושלמי, וכשאני לעצמי תמה אני דדברי הירושלמי סתראי נינהו שהרי בתוס' מו"ק ח' ע"ב ד"ה לפי הביאו בשם הירושלמי דיליף דאין מערבין שמתה בשמתה מדכתיב מלא שבוע זאת, ותקשי הא אין למדין מקודם מתן תורה והוא פלאי. [הערת המו"ל - עי' מש"כ השואל ומשיב בהגהות בית שאול על משניות תוליין פרק ז']. וע"ע בקו' רנו ליעקב הנדפס אצל ס' מזבח כפרה והוא שמ"ק על ס' קדשים שכתב דאין למדין מקודם מ"ת בשום דבר, ול"ע ועיי' בפיה"מ סוף פ' גיד הנשה.

ומצאתי בחפישה למרן חת"ס יו"ד סי' שמ"ו אות ח' שעמד בזה ורצה לחלק דרק קולא אין למדין מקודם מתן תורה אבל חומרא כגון האי דאין מערבין שמתה בשמתה למדין ע"ש. והיה אפשר ליישב בזה דברי תוס' יבמות מ"ח ע"ב ד"ה אין שכתבו דאסור לקיים עבד שאינו רוצה למול משום דהקב"ה צוה לא"א למול עבדיו, ותקשי הא אין למדין מקודם מתן תורה, ולדברי ח"ס א"ש דהאי נמי חומרא הוא ושפיר למדין מקודם מתן תורה, אבל ח"ס שם שוב דחה לחילוק זה ונשאר בצ"ע. (ועיין יומא כ"ח ע"ב אנן מאברהם ניקום ונגמר וכתב שם בהגהות מהר"י פיק שעל גליון הש"ס לעיין בתוס' מו"ק הנ"ל דאין למדין מקודם מתן תורה ואע"ג דהתם הוי כחומרא ע"ש).

ולכן אין לנו בזה אלא דברי המראה פנים שעל הירושלמי פ"ק דמו"ק ה"ז ד"ה ר"י דרק דבר שאין בו טעם אלא גזירת הכתוב הוא דאין למדין מקודם מ"ת דדילמא נתנה תורה ונתחדשה הלכה, אבל דבר שיש בו טעם והוא מילתא דמסתברא למדין אף מקודם מתן תורה ע"ש, וכ"כ בשו"ת שבות יעקב ח"א סוסי' כ"ו בשם הר"י מאגיז, ולפי"ז הא דערב משתעבד נמי מסתברא הוא כדאמרינן התם דבהאי הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה ושפיר ילפינן מקודם מ"ת ומיושב קושית שו"מ.

ובזה מובן המשך לשון התוס' מו"ק ח' שכתבו לפי שאין מערבין שמתה בשמתה גזה"כ הוא כדדרים לקמן מקרא דשלמה, ובירושלמי דרים מדכתיב מלא שבוע זאת, וטעם הדבר נראה קצת דכמו שאין עושים מצות חבילות וכו' וכן שמתה בשמתה יהיה לבו פנוי בשמתה ע"כ. ובתל תלפיות שנת תרפ"ו אות ט' התעורר העורך הה"ג נ"י דצ"ב דמתחילה החליטו שהוא גזירת הכתוב ואח"כ כתבו טעם נכון, ולפי האמור י"ל דכך הוא כונת התוס' דאחר שהביאו ירושלמי דיליף ממלא שבוע זאת הוצרכו לכתוב גם טעם נכון להא דאין מערבין שמתה בשמתה כדי שלא תקשי האיך יליף ממלא שבוע זאת הא אין למדין מקודם מ"ת וכדברי ירושלמי עצמו שבתוס' לקמן כ', ולזה כתב טעם נכון משום שאין לבו פנוי בשמתה, וכיון דדברי טעם הם שפיר יליף מקודם מ"ת כנלע"ד פשוט.

ותו הקשה שו"מ שם לדעת הראב"ד פ"ד מחמץ דאין דין אסמכתא בעכו"ם ועיין בר"ן פסחים ל"א, א"כ איך יליף דערב משתעבד מיהודה דאמר אנכי אערבנו והיינו אסמכתא דילמא שאני התם דקודם מ"ת היה להם דין ב"נ ול"ש אסמכתא. ולפק"ד אין זה קושיא כ"כ די"ל דס"ל להראב"ד דאבות היה להם דין ישראל בין לקולא ובין לחומרא וכמ"ש הפרשת דרכים דרוש א', וכתב שם דזה היה מחלוקת השבטים עם יוסף דהשבטים היו סוברים שיצאו מכלל ב"נ ויש להם דין ישראל גמור אף להקל ע"ש, ושפיר יליף ערב מיהודה שהיה אחד משבטי י' שהיו סוברים שדין ישראל יש להם.

ובהבי ניחא דעת יש מי שאומר שבשו"ע הנ"ל דיליף מיעקב דבאם יצילנו ה' מצרה לא הוי אסמכתא ומה ראיה מיעקב דילמא גם באם יצילנו ה' מצרה נמי הוי אסמכתא אלא דקודם מ"ת מהני משום דאין דין אסמכתא לעכו"ם, אלא דדיעה זו ג"כ סובר שיצאו האבות מכלל ב"נ לגמרי אף לקולא ושפיר ילפינן מיעקב.

אך דדבר זה אם יצאו האבות מכלל ב"נ לגמרי מחלוקת הראשונים הוא ועיין רש"י ע"ז נ"א ע"א דקודם מ"ת דין ב"נ היה להם, לכן תלה המחבר דין זה בשם יש מי שאומר והיינו שיטת הסוברים שיצאו מכלל ב"נ לגמרי ולפיכך מיניה דל"ה אסמכתא, משא"כ לשיטת רש"י שהיה להם דין ב"נ אין ראיה מיעקב די"ל דודאי הוי אסמכתא ומ"מ מהני משום דאין דין אסמכתא לעכו"ם כי קושי', ודו"ק היטב.

ובלא"ה י"ל לדעת המרדכי פרק שור שנגח בשם רבינו נתנאל דמה"ת אסמכתא קניא ומביא ראיה מערב וכ"כ הב"ח חו"מ סימן ר"ז ועיין קצו"ח שם, א"כ לכאורה אין ראיה מיעקב דהא מה"ת קנה אבל לדידן בתר דתקינו רבנן לא מהני דמדרבנן אסמכתא לא קניא ולעולם דגם באם יצילנו ה' מצרה חשיב אסמכתא, אלא דיש מי שאומר סברי דאסמכתא אינו קונה מה"ת ואיך היה מהני ביעקב, ועכ"ח משום דל"ה אסמכתא, ושפיר תלה המחבר דין זה בשם יש מי שאומר וא"ש. ועיין בהגהות חת"ס או"ח שם מ"ש בגוף הדבר אם בתענית ונזירות שייך אסמכתא.

ואמנם יש לומר גם להיפוך למה שכתבו התוספות חולין דף קי"א ע"ב סוף ד"ה הלכתא דמין במינו דבטל מן התורה רק מדרבנן לא בטל להכי בכלי מקדש אוקמוה אדאורייתא עיי"ש, וה"נ יש לומר גם כאן כיון דאסמכתא מה"ת קניא ורק מדרבנן לא קניא ממילא גבי הקדש ולדקה אוקמיה אדאורייתא, וכש"כ הוא כאן דודאי לא תקנו חכמים תקנתם להפקיע כח הקדש ולדקה. ושוב הראו לי במרדכי ב"ק פרק שור שנגח אות מ"ד שמשם מקור דין זה כתב כן בהדיא לדעת רבינו נתנאל הנ"ל, גם הביא שם זולת דקרא דיעקב גם פ' דאם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם וקרא דגבי יפתח בשופטים י"א וידר יפתח נדר וגו' אם נתן תתן את בני עמון בידי וגו', והני אחר מתן תורה נאמרו ול"ש תירוצינו הנ"ל, ול"ע.

צום העשירי לששון ולשמחה תרפ"ה לפק"ק סארוואש יע"א

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ע'

בנוסח התרת נדרים שנהגתי שלשה פעמים ☆ שוחט האם ביו"כ אי מותר לשלוח את בנה לעזאזל

שיל"ת ג' לס' וירא מ'א'ה' ב'ר'כ'ו'ת' לפק"ק סארוואש יצ"ו.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, אהובי החריף ובקי, משנתו רב ונקי כמו"ה חיים אלימלך אפפעל ש"ן במאדע.

סלח נא אנכי מבקש כי לא השיבותי לו דבר עד עתה היום הזה מפני בלי מועד חגים הקדושים העל"ט, וגם כהיום אינני מופנה מכל לד וחבלי טרדין הקיפו עלי יחד אשר לא נשאו לשוב נפשי כאשר עם לבבי, ולזאת מלא כפי קיצור במה שהעיר בלדק על מה שאנו נוהגין לומר בער"ה בנוסח התרת נדרים "שנהגתי שלשה פעמים" הלא מבואר ביו"ד סימן רי"ד דמי שרגיל לריך התרה, ורגיל הוי בתרי זימני כמ"ש הר"ן נדרים מ"ו בשם הירושלמי.

ולענד"ן דאין כונת ירושלמי לומר בדרך כלל דבתרי זימני חשיב רגיל דודאי רגיל חשיב בג"פ ויותר הכל לפי ענינו, ועיין יומא י"ד כל ז' ימים הוא זורק את הדם וכו' כדי שיהא רגיל בעבודה, ועיין באו"ח סימן קי"ד דלענין לומר משיב הרוח ומוריד הגשם חשיב בל' פעמים רגיל. דאלת"ה רק דירושלמי כללא כייל דבכל דוכתא הוי רגיל בתרי זימני, א"כ בשותפין שנדרו זה מזה דבהא קיימינן התם אם אחד מהנה נדר בתרי זימני והשני בתלתא זימני וכי נימא דאז אין כופין לזה שהדיר ג"פ למכור חלקו דכיון שגם השני הדיר ב"פ חשיב גם הוא רגיל וגם שניהם הוויין רגילין. אבל באמת כוונת הירושלמי דכל שאחד הדיר פעם יותר מחבירו חשיב זה רגיל לגבי חבירו וכל שחבירו לא הדיר רק פעם אחת וזה בתרי זימני חשיב זה רגיל וכופין את זה שהדיר פעם יותר מחבירו למכור, וכדי שלא תטעה לומר דה"נ הוי רגיל בג"פ כדאמרינן בעלמא ואם חבירו הדירו פעם א' וזה ב"פ עדיין אין כופין אותו למכור עד שידור ג"פ, קמ"ל הירושלמי דלא כן הוא דכאן גם בתרי זימני חשיב רגיל והיינו תרי זימני שהוא פעם יותר מחבירו, אבל בעלמא אימא לך דרגיל היינו רק בג"פ ויותר הכל לפי ענינו וזה ברור.

ובתוספתא דנדרים פ"ב דמייתי ליה הר"ן שם כופין את הרגיל למכור ובפירוש מנחת ביכורים כתב כופין למכור את מי שרגיל להדיר והיינו בפעם ג' עכ"ל, והוא פלא שהרי בירושלמי מבואר דבתרי זימני הוי רגיל לענין זה. ואולי ס"ל בכוונת הירושלמי דבענין תרי זימני חוץ מבפעם הראשון ואם חבירו לא הדיר כלל וזה הדירו פ"א בזה עדיין לא חשיב רגיל אף שהדיר יותר מחבירו שהרי חבירו לא הדירו כלל מ"מ זה לא חשיב רגיל ובזה בענין שידיר עכ"פ, וא"כ הה"נ אם חבירו הדירו פעם אחת לריך שידיר זה ב"פ יותר ממה שהדירו חבירו שיהא חשיב רגיל וכל שהדיר רק פעם א' יותר לא חשיב בזה רגיל כמו היכי שלא הדירו חבירו כלל והוא הדירו פעם אחת דלא חשיב רגיל, ונמצא לפי"ז היכי דשניהם הדירו באמת לא חשיב זה רגיל רק בהדיר ג"פ דהיינו ב"פ יותר ממה שהדיר חבירו, ודברי מנחת ביכורים עולים יפה והיו לאחדים עם דברי

הירושלמי ובזה גם קושיתו לק״מ שהרי גם כאן בעינן תלתא זימני שיהא חשיב רגיל.

אבל באמת א״א לומר כן, דהרי מבואר שם דאפילו בפעם א׳ כופין את המדיר למכור והיינו היכי שחבירו לא הדירו כלל ומ״ש דבתרי זימני הוי רגיל היינו היכי ששניהם הדירו זה את זה עיין בשירי קרבן שם והוא כמש״ל דהקפידא רק אם זה הדיר פעם יותר מחבירו, וממילא בכל ענין קושית כבודו לק״מ כמובן.

אבל עוד נ״ל לפמ״ש ברא״ש שם בנדרים דחייסינן טפי למכשול חבירו ממה שיכשל בעצמו ולכך כופין את המדיר ע״ש מחלוקת הראשונים וש״ך וטו״ז סוסי׳ רכ״ו, ולפי״ז י״ל דדוקא התם חשבינן ליה רגיל בתרי זימני משום דחייסינן למכשול חבירו שלא יכשל ע״י אבל בנודר לעצמו לזרוז נפשיה דאין לנו מכשול לא חשיב רגיל רק בתלתא זימני.

ועוד נ״ל למפ״ש עשרה מאמרות במאמר חיקור הדין פ״י דבדבר השכיח הלכה כרשב״ג דבעי ג׳ זימני ע״ש והביאו בספר באר יצחק חולין מ״ז, וכעין זה אני אומר דדוקא התם שמדיר את חבירו ועושה לו רעה שהיא מילתא דלא שכיח דודאי שארית ישראל לא יעשו עולה וחשבינן ליה רגיל בתרי זימני וע״ד שאחכז״ל כיון שעבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, אבל כאן שמקבל ע״ע מנהג טוב כדי לזרוז נפשי׳ דמצוה קעביד קדש עצמך במותר לך עיין יבמות כ׳ וברמב״ן עה״ת תחילת פרשת קדושים ונפש ישראל אוותה טוב דישראל קדושים הם בחזקת כשרות קיימי ועיין תשו׳ מהרשד״ם מחו״מ סימן ש״י, והוא דבר השכיח, בזה חשבינן ליה רגיל בג״פ. ואע״פ שאין ראיה לדבר מדברי עשרה מאמרות זכר לדבר מיהא איכא.

ובנוף דברי ירושלמי י״ל דבירושלמי פ״ק דפאה איתא דאם אומר עצמו מעבירה ג״פ אז הקב״ה שומרו מלחטוא עוד, ובגמרא בבלי יומא ל״ח איתא רק ב׳ פעמים ומייתי מקרא דרגלי חסידיו ישמור מלשון רגיל ע״ש ובמהרש״א מ״ל. עכ״פ מבואר דירושלמי סובר דרגיל הוי בתלתא זימני ועיין גיטין מ״ו ע״ב והוא שמכר ושינה ושילם אז הוי רגיל בכך ע״ש, וא״כ אין קושיא כ״כ על הנוסחא שנהגתי ג׳ פעמים. ועיין תשו׳ בית שלמה חיו״ד סימן ר׳ ובהג״ה שם בענין רגיל ע״ש, ועיין טו״ז יו״ד סוסי׳ יו״ד שכתב דבג׳ מיקרי רגיל.

ב) **שוב** הביא קושי׳ חכם א׳ יומא ס״ד בשעיר המשתלח דפסול במחוסר זמן דאמר רבא כגון היכא שהיה לו חולה ושחט לאמו ביו״כ, ואמאי ל״ק ששחט סתם ביו״כ בלי חולה הא השוחט בשבת ויו״כ שחיטתו כשרה. הנה כבר עמד בזה הריטב״א שם וז״ל ובלאה״ר משכחת לה ששחטו במזיד לבריא שלא כדין אלא דכל דאפשר לאוקמי בהתירא עדיף טפי עכ״ל. וכבודו כתב לישב משום דלענין איסור אותו ואת בנו דבעינן שחיטה דוקא ובמתה מאליה ל״ש אותו ואת בנו, וא״כ אמרינן אי עביד לא מהני ולא נחשב השחיטה ומותר לשחוט בנו אחריו, ולכך מוכרח לאוקמי בחולה. ודבריו תמוהים הא כששוחט לאמו עדיין ליכא איסור אותו ואת בנו שהרי שוחט אמו לראשונה ואיך נימא בה אי עביד לא מהני. ובגוף הדבר דנימא באותו ואת בנו אי עביד לא מהני כבר דשו בו רבים ועיין בנתיבות חו״מ סימן ר״ח שהביא קושיא בכל אותו ואת בנו דנימא אי עביד לא מהני ותי׳ לנכון ע״ש.

וע״ד חידוד קלת נ״ל עפמ״ש בחי׳ רעק״א סימן ב׳ שורש המחלוקת שבין הרמב״ם בפיהמ״ש חולין י״ד והר״ן בזה, דהרמב״ם ס״ל דמומר לחלל שבת אפילו באיסור דרבנן שחיטתו אסורה וא״כ בתחילת השחיטה כבר חילל שבת באיסור דרבנן דאע״ג דהוי מקלקל מ״מ אסור מדרבנן וא״כ בסוף שחיטה כבר הוי שחיטת מומר לחלל שבת ואסורה, והר״ן ס״ל דבעינן דוקא שיהא מומר לחלל שבת באיסור דאורייתא ע״כ שחיטתו כשרה אפילו במזיד דבאותו פעם לא נעשה מומר ובתחילת השחיטה הא הו״ל מקלקל ומותר מה״ת ע״ש באריכות. והרי ביבמות כ׳ קאמר רבא דהעובר ע״ד חכמים נקרא רשע ע״ש בתשובת רבא לאביי וא״כ י״ל דס״ל לרבא כרמב״ם ושוחט בשבת ויו״כ במזיד שחיטתו אסורה משום דבתחילת שחיטה חילל שבת ויו״כ עכ״פ באיסור דרבנן והו״ל שחיטת מומר ודו״ק לחדודי.

ובזה הנני חותם בברכה ידידוש״ת באהבה,

בן ציון בלום חופקה״י הנ״ל

סימן ע״א

בסוגיא דשמא יעבירנו לשופר

בין כסא לעשור תרע״ב לפ״ק סארוואש יע״א.

להאי צורבא מרבנן הגדול בתורה וביראה נ״י.

עתה באתי על דברי תורתו במה שעמד בדקדוק עצום בגמרא דר״ה כ״ט דקאמר אלא אמר רבא מדאורייתא משרי שרי ורבנן הוא דגזור ביה וכדרבה דא״ר הכל חייבין בתקיעת שופר וכו׳, ועמד מע״כ נ״י דבשלמא אי הוי אמר רבה למילתי׳ במילתא אחריתא ולא בשופר הוי

מ"ש דרבא חידש דמילתא דרבה שייך נמי בשופר אבל הלא רבה בשופר גופי' אמר למילתיה ורבא לנפשיה לא חידש כלום רק מייתי דברי רבה שאמר בהך מילתא גופיה דאין תוקעין בשבת שמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים ואם כן הכי הוי ליה למימר אלא כדרבה ומה הלשון אומרת אלא אמר רבא וכו' וכדרבה וכו', והוא דקדוק עצום.

ואגב חביבותיה דמר אמרתי לשעשע עמו בארוכה ואקדים דרש"י ותוספות הקשו אמאי ל"ק שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים. וגלענ"ד בהקדם קושית תוס' אהא דמקשה רבא ועוד הא לאו מלאכה הוא דאיצטריך קרא למיסר הא אדרבה אי מלאכה הוא לא צריך קרא דמלא תעשה כל מלאכה נפקא. וא"ל דהנה משמע בגמרא דלר' לוי בר לחמא תקיעת שופר הוי מלאכה גמורה מדאורייתא ואחרונים הקשו ע"ז כמה קושיות ואסדרם אחת לאחת, א) הקשה פנ"י דא"כ ל"ל קרא זכרון תרועה, וגם מה מקשה מנה"מ לימא הטעם דלא תקעי' בשבת משום דלא בקיאין בקביעי דירחא ודילמא לאו יום טוב ומחלל שבת על מגן. ב) האיך קאמר ריב"ז לב"ב נתקע ואח"כ נדון הא כיון דתקיעת שופר מלאכה גמורה מדאורייתא א"כ הרי אמרינן בעירובין ס"ז דבדאורייתא מותבי' תיובתא והדר עבדינן עובדא. ג) עיין בטורי אבן כי עיסה קושיות לקח מלקמן ל"ב דשופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין הגל ואין תוחכין אותו בדבר שהוא משום שבות ומפרש בגמרא משום דשופר עשה ויו"ט עשה ול"ת ובר"ן שם כתב דבלא"ה נמי לא דחי משום דלא הוי בעידנא, הא לריב"ל דתקיעה עצמה מלאכה גמורה א"כ עכ"ח גלי קרא דשופר דוחה עשה ול"ת דיו"ט. ד) מחולין פ"ד דאמרינן דתקיעת שופר ספיקא דוחה יו"ט וודאה אינו דוחה שבת ומפ' התם דספיקא היינו אנדרוגינוס שהוא ספק איש או אשה, ותקשי דילמא נקיבה היא וחילל יום טוב שלא במקום מצוה. ה) מלקמן דאמרינן שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בר"ה ב' מד"ת וא' מד"ס ואי תק"ש שלא במקום מצוה מלאכה גמורה האסורה מדאורייתא תקשי וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בקוס ועשה. ו) מחולין כ"ו יום טוב שחל בע"ש תוקעין לבטל העם ממלאכה ולהבדיל בין קודש לחול, ואי תקיעת שופר מלאכה דאורייתא האיך דוחין יום טוב בתקיעות הללו שהם רק מתקנת חכמים. ז) משבת קל"א שופר וכל מכשיריו דוחין שבת דברי ר"א ויליף ליה מביום ואפילו בשבת ולמאי אילימא לתק"ש הא תנא דב"ש וכו' יתה תק"ש שהיא חכמה ואינה מלאכה אלא למכשירין, ואי תק"ש מלאכה דאורייתא מנ"ל לאוקמיה הך ביום ואפילו בשבת למכשירין דילמא להתיר תק"ש גופיה אע"ג דמלאכה היא ע"כ.

ואשר נ"ל בזה דהנה כבר עמדו אחרונים מנ"ל לרב"ל דתק"ש הוי מלאכה הא כל מלאכת שבת ממשכן גמרינן ותק"ש לא הוי במשכן, אבל נראה פשוט ומצאתי אח"כ באחרונים שדברו בזה למ"ש רש"י ביצה כ"ז ופסחים מ"ו גבי שריפת קדשים וחלה טמאה דאף זורה לרוח והשלכה ליס ולתת לכלבו אסור ביו"ט משום דכיון דמצוה לשרוף קדשים טמאים רחמנא אחשבי' להבערתן ע"ש, וא"כ ה"נ אני אומר דכיון דתק"ש הוי עכ"פ מעשה חכמה כמ"ש תוס' וכיון שמצוה לתקוע שופר בר"ה אמרינן דרחמנא אחשבי' למלאכה. ולפי"ז י"ל דבעלמא ס"ל לרב"ל דבאמת ליכא רק שבות דרבנן רק בר"ה שחל בשבת כיון דמצות היום בשופר הוא דס"ל דמשום המצוה חשיבא מלאכה דאו'. ולפי"ז מיושב קושי' שבאות ד' דאנדרוגינוס שפיר תוקע ממנ"פ דאם הוא איש שפיר תוקע דרחמנא אמר תקעו ואם הוא אשה א"כ אין כאן מצוה וכיון דמצוה אין כאן מלאכה נמי אין כאן, וגם מיושב קו' שבאות ה' ואות וי"ו דשפיר תוקע תקיעות דמדברי סופרים דכיון דליכא בזה מצוה מה"ת א"כ הוא הנותנת למישרי' דא"כ ל"ש סברת אחשביה וגם מלאכה ליכא, וממילא א"ש נמי קושי' פנ"י שבאות א' דא"כ דרחמנא אמר תקעו וליכא איסור שפיר תוקע מספק ממנ"פ דאם היום יו"ט איכא מצוה ואי ליכא מצוה א"כ ל"ש סברת אחשבי' ומלאכה דאורייתא נמי ליכא.

והנה נודע סברת הריב"א שבתוס' שלהי חולין דאף דאין עשה דוחה עשה ולא תעשה מכל מקום אם עבר ועשה אינו לוקה משום דלא תעשה נדחית ולא נשאר רק עשה ועל זה אין לוקין, והקשה בנוב"י קמא בסוף הספר דכיון דעשה נשאר במוקפה הוי ליה מצוה הבאה בעבירה שאינו מצוה ואמאי אינו לוקה, ומי' נוב"י דאין עשה דוחה עשה ול"ת משום דלגבי העשה אמרינן מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה אבל אם עבר ועשה שוב אמרינן מאי אולמא להיפוך ע"ש. וא"ל דבר חדש דזה רק בשני עשין נפרדים זה מזה כמו עשה דכיסוי דם ועשה דשבתון שאינם קשורים זה בזה דיכול לקיים עשה דכיסוי בעפר מוכן מערב יו"ט בלתי עבירת עשה דיום טוב ואם חרש ביו"ט שלא לצורך מצוה ביטל עשה דשבתון רק בפעם הזאת פגעו זה בזה ובזה אמרינן שפיר דאף דל"ת נדחה מ"מ נשאר עשה דשבתון ואמרינן מאי אולמא דהאי עשה דכיסוי מעשה דיו"ט ולכן שב ואל תעשה עדיף ואם עבר וחרש ביו"ט לצורך מצות כיסוי אמרינן להיפוך מאי אולמא עשה דיו"ט מעשה דכיסוי, משא"כ בתק"ש דבעצמותו אין כאן מלאכה כלל שנאמר דרביע עלה עשה דיו"ט רק אם יקיים מ"ע דשופר נגמת וגולד מזה עשה ול"ת דיו"ט וא"כ איך נאמר מאי אולמא עשה דתק"ש

מעשה דיו"ט וכי אינו מצווין בעשה דשבתון שלא לתקוע בשאר יו"ט ואח"כ עכ"ח נ"ל דאם יעשה המצוה ויתקע, נולד לנו ע"י חשיבות המצוה מלאכה דקאי עליה בעשה ול"ת דיו"ט ומאחר שעשה ותקע שוב הרי אמרינן מאי אולמא להיפוך וכנוב"י הנ"ל.

ועפ"ז מיושב קושית טו"א שבאות ד' דהאיך קאמר לקמן דיו"ט עשה ול"ת הא כיון דתק"ש מלאכה היא א"כ גילתה תורה דתק"ש דוחה עשה ול"ת דיו"ט, ולפי האמור א"ש דהתורה לא גילתה רק היכי דמלאכה דיו"ט נולד ונגמר מכח המצוה דאחשביה דאז ל"ש אין עשה דוחה עשה ול"ת דקודם שעשה המצוה אין כאן עשה ול"ת, וגם תי' הר"ן דל"ה בעידנא ל"ש כאן דאין לך בעידנא יותר מזה דאד באד כי סניך עשה דשופר בעשה דיו"ט ואינו מצוות כלל לעקור הלאו בלי קיום העשה, משא"כ תחומין ולפקח הגל שאינם קשורים בעשה דתק"ש וגם מבלעדי המצוה איכא עשה ול"ת רק לעת כזאת נפגשו יחדיו שפיר שייך בזה תי' הגמרא ותי' הר"ן הנ"ל. ובזה יתיישב ג"כ קושית טורי אבן שבאות ז' דילמא אתי קרא להתיר תקיעה עצמה דהוי מלאכה זה אינו דלזה א"צ קרא דעשה דוחה ל"ת דל"ש כאן יו"ט עשה ולא תעשה ובעידנא כיון דקשורין זה בזה ועכ"ח אתי למכשיריה דזה ל"ה בעידנא וגם שייך כאן דיו"ט עשה ול"ת דהוי מלאכה נפרדת ואינה קשורה כלל בעשה דתקיעת שופר.

ומעתה לפי"ז יתיישב גם קושית תוס' שהקשו דאדרבה אי מלאכה היא ל"צ קרא דמלא תעשה כל מלאכה נפקא, ולפמ"ש א"ש דהרי כל עיקר שהוא מלאכה לר"ל הוא רק משום המצוה דאחשביה א"כ אי מלאכה היא נמי שפיר צריך קרא למיסר דהו"א דעדל"ת דל"ש כאן לא תי' הגמרא ולא תי' הר"ן הנ"ל וא"ש.

אמנם יש לשדות ביה נגרא דכאן ל"ש כלל סברת אחשבי', דבשלמא גבי ביעור קדשים וחלה טמאה שהתורה אמרה באש ישרף ושריפה מלאכה גמורה וחשובה שהיה במשכן בזה שפיר אמרינן דגם שאר ביעורים אסורים משום דמצוה אחשבי' כאלו היה שורפו ועושה מלאכת שריפה, או גבי כשורא דמטללתא בסוכה ל"א דעבדי ביה רבנן תקנתא משום תקנת מרים דפירש"י שם דמצוה משוי ליה לבנין קבע דודאי משכחת לבנין קבע ואמרינן דמצוה משוי גם לבנין ארעי לבנין קבע, או סברת אחשביה דר"ש דכ"ש למכות דודאי משכחת אכילה גסה וסעודה גדולה ואמרינן דכל שהוא כיון דניחא ליה במשהו הו"ל כאלו אכל ושבע ודשן, משא"כ בתק"ש דבשלמא אי הוי משכחת תק"ש בענין ובאופן שיהיה מלאכה גמורה רק הפעם אינו מלאכה אמרינן דכיון דעכשיו מיהא עושה מצוה בתקיעה הוי כאלו עשה מלאכת תק"ש באידך אופן שהוא מלאכה גמורה אבל כיון דלא מצינו גבי תק"ש שום דרך או נדנוד מלאכה בשום פעם ואופן וענין האיך נימא שע"י המצוה נחשבת למלאכה. ולפי"ז י"ל דהיינו דפריך רבא בשלמא אי הוי תק"ש מלאכה מכח חשיבות המצוה שפיר צריך קרא למיסר דהו"א דעשה דוחה ל"ת כמש"ל אבל באמת הא לאו מלאכה הוא ור"ל דלא מצינו גבי תק"ש בשום פעם אף נדנוד מלאכה דנוכל לומר דבשביל המצוה נחשב מלאכה וא"כ אמאי איצטריך קרא למיסר וא"ש.

ועפ"י אלה הדברים היתה לבאר הא דאמר ריב"ז לב"ב נתקע ואח"כ נדון, משום דעד שלא תקעו אין לנו על מה לדון כלל שהרי רק ע"י התקיעה נולד ונגמר המלאכה וממילא נתקע ואח"כ נדון ולאחר שתקעו אמרו ב"ב נדון דמעתה שפיר יש על מה לדון, וע"ז השיב ריב"ז כבר נשמע קרן ביבנה ואין משיבין אחר המעשה משום דמעתה אמרינן שפיר מאי אולמא להיפוך וכמש"ל.

אלא דאי קשיא הא קשיא, דאכתי לרבא מי ניחא האיך גזרו חכמים ועקרו תקיעת שופר בשבת שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר, בשלמא אם מעבירו עוקר עשה ול"ת דשבת שפיר גזרו שלא יבא לידי עבירה ועון חילול שבת בעשה ול"ת אבל הרי גם אם יעבירנו נמי ליכא איסור דהל"ת נדחה ולענין העשה אמרינן מאי אולמא להיפוך. ול"ל דל"ת לא נדחה משום דל"ה בעידנא. אך אכתי קשה לש"ל שבמג"א סימן תמ"ו דבעשה דרבים לא בעינן בעידנא ומבואר במג"א שם דשופר הוי מצוה דרבים אם כן אמאי חששו לשמא יעבירנו. אמנם נראה למ"ש ר"ן יומא פ"ג דשוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו גבילה דעדיף לעבור איסור רבה פעם אחת מלעבור איסור קל כמה פעמים, ועיין מג"א סי' תמ"ד סקי"א בהולך למול בנו אם ביטל חמצו א"צ לחזור ולבער דבמקום מצוה אוקמא אדאורייתא אבל בלא ביטלו והוא אחר שם יחזור מיד דעשה דתשביתו עובר בכל שעתא משא"כ במילה ע"ש, ומבואר דאם יש לפנינו ב' עשין והא' מוכרח לעבור הרבה פעמים בשביל קיום האחרת והשניה לא יעבור רק פ"א אותו שיצטרך לעבור כמ"פ אלימא ועדיפא. ולפי"ז ה"נ הרי עשה דתק"ש מקיים רק פ"א ואם לא יקיימו אינו עובר רק פ"א ועשה דשבתון אולי יעבור כמ"פ בכל ד' וד' אמות שיעבירנו, דלא מיבעי לבן עזאי דמהלך כעומד דמי והא דמחייב אמעביר ד' אמות מהל"מ כמ"ש תוס' שבת ה' ע"ב ודאי שעובר על כל ד' אמות, אלא אפי' מהלך לאו כעומד מ"מ אפשר שיעמוד בדרך הילוכו כמ"פ ויחזור וילך ועקירת גופו כעקירת חפץ דמי כדאמרינן שבת ג' וא"כ עשה דשבת עדיף ואליס ושפיר גזרו שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר,

דאי דל"ת נדחה ולא נשאר רק עשה ולענין העשה אמרינן מאי אולמא זה אינו דודאי עשה דשבת אלימא מעשה דתק"ש וכמש"ל, והתינא לענין ד"א ברה"ר שפיר גזרו דבזה עשה דשבת עדיף שיעבור כ"פ אבל לענין הוצאה מרה"י לרה"ר שאינו עובר רק פ"א שפיר י"ל כי קושיא לאמת ושפיר ל"ג שמא יוציאנו ומיושב קושית תוס' ורש"י, ובהכי א"ש הא דהקדים רבה הכל חייבים בתק"ש וכו' שהיא שפת יתר לכאורה ולהנ"ל מדוקדק היטב דאי הו"א כתי' הא' דל"ה בעידנא וכמ"ש הר"ן אכתי קשה קושית תוס' אמאי ל"ת לשמא יוציאנו אבל כיון דהכל חייבים בתק"ש והוי עשה דרבים דלא בעינן בעידנא וא"כ תקשי קושית רש"י ותוספות הנ"ל וצ"ל כתירוצינו וא"כ שפיר גזרו שמא יעבירנו ברשות הרבים ול"ת לשמא יוציאנו וא"ש.

אמנם לכאו' בלא"ה י"ל קושיא הנ"ל דליכא למימר כאן דהל"ת נדחה, משום דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, ממילא הדרא קושיא לדוכתיה אמאי ל"ק שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים. אך דזה אינו, דלרבה קיימינן ורבה ס"ל יבמות פ"ב וקי"ט מכדי האי איסור דאורייתא והאי איסור דאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת וא"כ לא שני ליה בין לאו לכרת ושפיר י"ל כמש"ל, אמנם לרבא דס"ל יבמות ז' אין עדל"ת שיש בו כרת וא"כ קושיתינו לק"מ וקמה קו' תוס', וצ"ל קושית תוספות לאמת דלדידי חיישינן באמת גם לשמא יוציאנו, ולפי"ז י"ל דהיינו דחידש וקאמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה ולדידיה היתה הגזירה באמת אף משום שמא יוציאנו, ולזה מייתי סייעתא מרבה דגזרו שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר וא"כ עכ"פ לאו היינו דרבה דלרבה גזרו דוקא שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר ולרבא אשו ג"כ לשמא יוציאנו, ומיושב דקדוקו דמעכ"ה דו"ק היטב.

ובזה יש להבין דעת הרמב"ם פ"ב משופר ה"ו שכתב ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירנו ד"א ברה"ר או מוציאו מרשות לרשות וכו' ומקשינן הא רבה קאמר רק שמא יעבירנו ד' אמות ולמה הוסיף הרמב"ם שמא יוציאנו, דאף שרש"י ותוס' הקשו כן דלמה ל"ק שמא יוציאנו אבל הרי תירצו קושיא זו בטוטו"ד, ולפמ"ש ניחא דהרמב"ם נקט תרווייהו דהוא אליבא דרבא שהוא בתרא וא"ש [וע"ע לקמן בסימן ע"ב], והארכתי קצת לכבודו כי רב הוא.

ובזה אתן החותמת בברכת גמח"ט, בנחת ושובה, כנפשו היפה ונפש ידידושת"ה באהבה,

בן ציון בלום

סימן ע"ב

גזירת שמא יעבירנו לבן עזאי דס"ל מהלך כעומד דמי

בחודש אדר, שלמא אשדר, לב"א אהובי, יקירי וחביבי מחמד לבבי, הב' המופלא, מופלג ושנון, למעלה חן ולמטה חנן, ענף עץ אבות כ"ה יצחק יעקב סופר ש"ן.

כתבך בא אלי והנה הבאת קושיא נאה ומושכלת שהקשה גאון קדוש ישראל מו"ה יחזקאל בנעט זצוק"ל דלמה גזרו ביו"ט שחל בשבת לשמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר לבן עזאי דס"ל מהלך כעומד דמי ולא משכחת לדידי' דחייב בהעברת ד"א רק בקפץ כמ"ש תוס' שבת ה' ע"ב ד"ה בשלמא בשם הירושלמי ולזה ליכא למיחש דמי פתי יסור שיקפוץ וא"כ למה גזרו כלל לשמא יעבירנו וצע"ג.

ולענד"נ עפמ"ש רש"י סוכה מ"ג ע"א דלהכי נקט שמא יעבירנו ול"ק שמא יוציאנו מרה"י לר"ה משום דברוב עניים יש לחוש למעביר ד' אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם הגביהו ע"מ ליטלו ולא להוציאו ונמלך והוציאו דפטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש כדאי' שבת ה', והיינו משום דהמפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור כמבואר בשבת שם. ולפ"ז לבן עזאי שב' תוס' שבת הנ"ל דכיון דס"ל מהלך כעומד דמי עכ"ח ל"ל האי דהמפנה חפצים מזוית לזוית משום דמיד עושה הנחה לעקירה ראשונה וכשנמלך עושה עקירה חדשה ע"ש, וא"כ לדידי' שפיר איכא למיחש לשמא יוציאנו לדידי' לא שייך תירוץ רש"י הנ"ל וא"ש, כנלע"ד [עי' בשו"ת בית שערים או"ח סי' שנ"ב שהסכים לזה].

אבל מ"ש לישב קושיא הנ"ל דנהי דפטור לבן עזאי במעביר ד"א היינו רק מחיוב חטאת אבל איסור מיהא איכא דהא כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, א"ד. ולא כיונת יפה, דוודאי לב"ע דס"ל מהלך כעומד דמי א"כ אינו מעביר ד' אמות בפ"א ואפילו לדידן ליכא איסור כלל אם אינו מעביר ד"א בפ"א כדאמרינן שבת קנ"ג ע"ב מוליכו פחות פחות מד"א ע"ש. הן אמת דבתשו' חו"י סי' ט"ו התפלא דלמה לא יהי' איסור ג"כ בהעברת ד' אמות משום דחצי שיעור אסור מה"ת, והוא מותיב לה והוא מפרק לה על נכון ע"ש ובהגהות הגמו"ה ל"ח שבת ע"ד א' ע"ש וז"פ.

וביישוב קושית רש"י ותוס' הנ"ל אמאי נקט שמא יעבירנו ול"ק שמא יוציאנו, נלע"ד עפמ"ש בתשו' כת"ס או"ח סי' ס"ח בשם הגאון רבינו ר' יונתן ז"ע דאפילו לב"ש דס"ל בילה י"ב דהוצאה שלא לצורך ביו"ט אסור דל"ל מתוך, מ"מ מעביר ד"א ביו"ט שרי, משום דמעביר ד"א

בשבת הלכתא גמירי לה ואין למידין בנין ואב וק"ו מהלכה ע"ב. והנה כבר הקשה מג"א סי' תקפ"ח סק"ד בשם מהרמ"פ דאמאי ל"ק דתקיעת שופר בשבת אסור משום שמא יתקן כלי שיר, ותירץ דאם כן לא יתקעו לעולם דביו"ט נמי שייך למיגזר לשמא יתקן כלי שיר ע"ב. ולפ"ז ניחא, דאי הוי אמר שמא יוליאנו הוי קשיא דא"כ לב"ש ביו"ט נמי ליגזר דלב"ש הוצאה שלא לצורך אסור ביו"ט וא"כ לא יתקעו לעולם, להכי קאמר שמא יעבירנו ואז ניחא ביו"ט גרידא אפי' לב"ש דמעביר ד"א אינו אסור כלל ביו"ט כדעת הגריז"ל הנ"ל כנלע"ד.

והרמב"ם בפ"ב מהל' שופר כתב שאין תוקעין ביו"ט של ר"ה שחל בשבת שמא יעבירנו ושמא יוליאנו מרשות היחיד לרשות הרבים, והקשו עליו הא רבה קאמר רק שמא יעבירנו ולא קאמר שמא יוליאנו. ולפ"ז ניחא דרבה לשיטתו דלב"ש עירוב והוצאה ליו"ט שפיר לא הוא"ל שמא יוליאנו דא"כ לא יתקעו לעולם דביו"ט נמי יש לגזור בזה לב"ש לכן ניחא לי' טפי למינקט שמא יעבירנו דלב"ש נמי ניחא, ומיושב קושית רש"י ותוס', אבל אנן דקי"ל דאמרינן ממוך והוצאה שלא לצורך ביו"ט מותר וגם קי"ל דאין עירוב והוצאה ליו"ט שפיר כתב רמב"ם אף טעמא דשמא יוליאנו, ואתי שפיר [עיין לעיל בסימן ע"א].

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות דודך וידידך הנאמן המצפה להרמת קרנך בכבוד, מחבק ומנשק אותך ודושו"ט בלונ"ח,

בן ציון

סימן ע"ג

באיסור הואה בשבת ☆ טעם ההיתר דמצות לליה"נ ☆ כתותי מיכתת שיעוריה בסנדל של חליצה

שוכט"ס לרב אחי יקירי בלונ"פ הגה"צ שליט"א אבדק"ק האנשוויץ וכל אשר לך שלום.

בזו הרגע קבלתי מכתבך ואחישה להשיבך הא במילי דעלמא על גליון מיוחד והא בד"ת, ונקיטנא נפשאי בקלרה כי אנכי הולך היום לדרכי ולא עתותי בידי להאריך. והנה הקשית ביומא ח' ע"ב דקאמר ולטעמיך הזאה כל שבעה מי איכא והא קי"ל הזאה שבות ואינו דוחה שבת, וקי"ל להר"ן רפ"ד דר"ה דבמילה לא גזרי' שמא יעבירנו משום דאחרים לא טרידי ויזכירוהו, וא"כ ה"נ אינו טרוד רק הכה"ג וליכא חשש שמא יעבירנו ואמאי יהיה הזאה בשבת אסור. הנה דברי הר"ן תמוהים לכאורה דא"כ מילה בע"פ שחל בשבת דכו"ע טרידי בפסחיהן לא תדחי שבת, ותי' הגל"ח פסחים ס"ו משום דמיחזי כחוכא דכל שבתות השנה תדחי חוץ מזו, וכתב עוד דלפי"ז בהזאה נמי אם בשאר שבתות מותר דלא שייך שמא יעבירנו מיחזי כחוכא שיהיה אסור בי"ד שחל בשבת, ועכ"ח דבשאר שבתות נמי אסור כדפירש רש"י במתני' דשם משום מתקן ע"ש היטב, וא"כ א"ש דקאמר הזאה שבות ואינו דוחה שבת דהיינו משום מתקן.

אבל א"ל לדברי גל"ח דבגמרא פסחים דף ס"ט ע"א פריך והזאה מ"ט לא דחיא שבת מכדי טלטולי בעלמא הוא תדחי שבת מפני הפסח, ומשני גזירה שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר ע"ש. ומבואר דרק מפני מצות קרבן פסח הוי ס"ל למקשן דתדחי הזאה שבת ומשני גזירה שמא יעבירנו ד' אמות אבל בלאו הכי פשיטא ליה דהזאה שבות ואינו דוחה שבת אף בלא גזירה שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר. והך גזירה דשמא יעבירנו לא איצטריך אלא שלא תדחי הזאה השבת אפילו במקום מצוה דקרבן פסח וכה"ג ואם כן הרי אמרינן יומא ד' דלרשב"ל הזאה זו מעלה בעלמא היא ואפילו לר"י דגמר ממילואים כתבו שם תוד"ה הזאה דקרא אסמכתא בעלמא היא ע"ש וכיון דהוי רק מעלה בעלמא ואינו מצוה פשיטא דהזאה שבות ואינו דוחה שבת אפילו סתי מכאן גזירה דשמא יעבירנו.

אלא דהא קשיא לסברת ראשונים בילה ח"י דכלי שנטמא טומאה דרבנן מותר לטבול ביום טוב דלא חשיב תיקון ועיין בריטב"א שם, אם כן כיון דהזאה זו מעלה בעלמא ל"ח הזאה תיקון ואם כן שפיר דוחה שבת. אך לר"י א"ש כמ"ש רש"י ותוס' שבת ל"ד ע"א בספק חשיכה דעירובי תחומין דאסמכוה רבנן אקרא הוי תיקון מעליא ואין מערבין משא"כ עירובי חצירות דחומרא בעלמא מערבין בספק חשיכה ע"ש (ומה"ט ק"ל מש"כ הרמ"א או"ח סי' תקכ"ז ס"א פסק מותר להניח עירובי תבשילין ספק חשיכה, ולע"ג הא ערובי תבשילין אית לי' סמך מן הכתוב עיי' בילה ט"ו ע"ב, והרי כתבו תוס' שבת הנ"ל דלכן דוקא עירובי חצירות מערבין ספק חשיכה אבל עירובי תחומין לא משום דאית לי' סמך מן הכתוב ע"ש וה"נ כן, ולע"ג). וה"נ לר"י דגמר הך הזאה ממילואים ואית ליה סמך מקרא חשיב הזאה תיקון ואין דוחה שבת, וי"ל בזה קצת קושית תוס' יומא ד' ד"ה תניא האי כר"י נמי תניא דר"ע ס"ל כר"י דהזאה בסיני לא הוי ולא ילפינן מסיני, ולפי האמור י"ל דלא הו"ל סיוע לר"י מרע"ק דלר"י הזאה בשבת אסור ועכ"ח כדמסיק בגמרא דף ח' ע"ב דז' לבד משבת, אבל רבי עקיבא ס"ל דהזאה בשבת מותר כמ"ש חתם סופר סוסי' קמ"א א"כ בשבת נמי מזין עליו, ואם כן נהי דרע"ק ס"ל בהא כר"י דלא ילפינן מסיני

מ"מ פליגי בהזאה בשבת ולכך לא מייתי סייעתא מרע"ק לר"י ודו"ק.

ובמה שעמד הגל"ח שם דלמה פירש רש"י במתניתין דהזאה אסור משום מתקן ובגמרא אמרו משום שמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים, עלה בדעתי דלכאורה מאי קאמר גזירה שמא יעבירנו ד' אמות הא אין שבות במקדש דמה"ט לולב ניטל במקדש כל ז' ובמקדש היו תוקעין ולא גזרינן שמא יעבירנו ד' אמות כמ"ש רש"י ר"ה כ"ט ע"ב. אבל הדבר נכון דבהזאה איכא נמי משום שבות דתיקון גברא וכ"כ אבן העוזר עירובין ל"ה דאין שבות במקדש דוקא בחד שבות אבל שני שבותים לא ע"ש ועין בהרע"ב פ"ג דעירובין. ואם כן כל עיקר גזירה שמא יעבירנו ד' אמות גבי הזאה לא קיימי בלא גזירה דמתקן ותרי איצטריכא ליה לכן פירש רש"י משום מתקן דכיון דאיתא שבות דמתקן א"כ תו יש לגזור עוד גזירה דליהוי תרי שבותים וי"ל.

ב) **שוב** כתבת לישב קושית תוספות ר"ה כ"ח ד"ה אמר תימה מ"ש משלמים דלא יצא משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכתבת דמצוות לאו ליהנות ניתנו הוא משום דהוי שלא כדרך הנאה דמי שרוצה ליהנות אינו הולך לעשות מצוה, וא"כ בע"ז שפיר יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל בשלמים דכל השלמים הוא רק למצוה וזהו הנאה משלמים לעשות ולקיים המצוה א"כ הוי כדרך הנאתן דאם עשוי' ליהנות שלא כדרך הנאתן מקרי הנאה בו כדרך הנאתן כמ"ש גל"ח פסחים כ"ד בשם הה"מ ואמרינן משו"ה דלא יצא, א"ד. ולא נהירא לי כלל חדא דבע"ז גופיה דעת התוספות פסחים כ"ו ע"א ד"ה שאני ובע"ז י"ב ע"ב ד"ה אלא דשלא כדרך הנאתן אסור ואכתי תקשי אמאי יוצא בע"ז משום מצוות לאו ליהנות ניתנו, ועוד דא"כ איך תפרנס את רבא דס"ל התם אחד זה ואחד זה יצא משום דמצות לאו ליהנות נתנו הא בעולה ושלמים הוי כדרך הנאתן ואמאי יצא, ובחידושי האמרכתי (לקמן סימן רמ"א) בישוב קושית תוס' ואין הפנאי מסכים כעת.

ג) **ומ"ש** לישב קושית תוס' הנ"ל מחלוקה בסנדל של ע"ז דחלילתה כשרה ולא אמרינן מיכתת שיעורא, לפמ"ש אחרונים דבמקום דלא בעינן שיעור ל"ש מיכתת שיעורי' ובסנדל של חלילה א"ל רק שיהיה כמידת רגל היבש לפי גדלו או קטנו ולא בעי שיעור, גם בזה תמהני עליך הרי בהדיא אמרינן יבמות ק"ג בסנדל של תקרובת עכו"ם ושל עיר הנדחת דלא תחלוץ ואם חלצה חלילתה פסולה ופירש"י דבשל תקרובת עכו"ם כיון דליתא ליה תקנתא שאין לו בטול ושל עיר הנדחת כיון דלשריפה קיימא כתותי מיכתת שיעורא ע"ש, הרי דשפיר שייך בסנדל של חלילה כתותי מיכתת שיעורא.

ובזה תנוח דעתך כעת ולעת הפנאי אשנה פרק זה אי"ה בל"נ ועד אז יצוה ה' את הברכה אתך כנפשך הטובה ונפש אחיך הנאמן המתרפק באהבתך,

בן ציון בלום

סימן ע"ד

גזירת שמא יעבירנו במצה כשחל פסח בשבת

גמח"ט וגם ברכות יעטה מורה, ע"ר האי גברא יקירא, כהן שדעתו יפה וברורה, הר' המופלג בתורה, וביראת ה' טהורה, חריף פיפיות, ענף עץ אבות, בנוי לתלפיות כ"ש מו"ה יוסף הכהן שוורץ נר"ו חתנא דבי נשיאה הגאון **אב"ד** דק"ק **באניהאד שליט"א** המו"ל קונט' "וילקט יוסף".

על דבר הקושיא שהביא (בוילקט יוסף שנה ד' קונט' א') בסי' א' בשם חבל נביאים הפנ"י ושוב מצאתי וכו' דאמאי לא גזרו בחכילת מצה בפסח שחל להיות בשבת משום שמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים כמו בלולב ותקיעת שופר, לפק"ד לק"מ דכיון דשיעור אכילת מצה הוא בכזית ושיעור הוצאת אוכלין בשבת הוא כגרוגרת (ועיי' רש"י שבת ל' ע"א ד"ה פחות) שהוא יותר מכזית והו"ל כזית חצי שיעור לענין הוצאה והעברת ד"א, וא"כ אפילו אם יעביר ד' אמות כזית מצה ל"ל בה, ולהכי לא גזרינן שמא יעבירנו במצה, וזה פשוט.

ואין להקשות דנימא מיגו דלענין לצאת ידי חובת מצה בכזית לענין שבת נמי בכזית ליחייב וכדאמרינן בשבת ל"א ע"א דמדלענין טומאה מצטרף לכביצה מיחייב נמי לענין שבת ע"ש, דז"א דהתם שבת וטומאה בהדדי קאתיין ויש לומר מיגו הנ"ל אבל הכא איסור שבת יהי' קודם שיצא יי"ח ובאמת פטור משום שבת דהא ליכא כגרוגרת, וכה"ג משני התם אהאי דשתי הלחם דלא אמרינן מה"ט מיגו דלענין יוצא בכזית וכו' ע"ש.

והנה אהא דתנן התם (שבת ק"ב ע"א) יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם א' טמא שאכל חלב וכו' ביו"כ, פירש"י אכילה א' זית אחד, והוא פלא הא לענין יו"כ שיעור אכילה בכגרוגרת ולמה כתב רש"י זית א', ואף גם זאת קשה דהאיך מחייב ר"מ עוד חטאת א' משום הוצאה הא לענין הוצאה כגרוגרת בעינן. והוגד לי שכבר עמד בזה מרן בתשו' רעק"א זי"ע מהדו"ת סי' קמ"ה, ובהשקפה ראשונה הו"א כנ"ל דמיגו דהוי שיעור לשאר חטאות הוי נמי שיעור ליו"כ ושבת. אבל לפמ"ש זה אינו, דבשבת וטומאה

הבאין כאחד שפיר י"ל מדמלטרף לטומאה וכו', אבל הכא לענין שאר איסורין בהנאת גרונו מיחייב כר"י ספג"ה, ולענין יו"כ לכ"ע הנאת מעיו בעינן כמ"ש אחרונים ולא שייך לומר מיגו הנ"ל, אמנם לענין שבת א"ש, ועיי' תוס' שבת שם ד"ה והוליאו ול"ע כעת, ודו"ק.

סימן ע"ה

המשך בהנ"ל

והנה ראיתי שהביא למעכ"ת בוילקט יוסף (שנה ד' קונט' ג') בהערה שם השיג עלי מרש"י במגילה שכתב הטעם דחששו חכז"ל לשמא יעבירנו משום דילמא מחמת בהילות המלוה ישכח ויוציאנה, וא"כ אם הוא בהיל בודאי לא ידקדק שלא יקח יותר מכזית. ידע כ"ת כי גם אנכי לא כתבתי רק לטעם שכ' תוס' דחששו שיחשוב כיון שעושה מצוה אין בזה עבירה אם יעבירנו ד' אמות, ועיי' פנ"י בילה ח"י, רק מחמת שכתבתי אז בחפזון רב שכחתי לעורר על זה.

ומה שהשיג עוד דאם הוא ע"ה שאינו יודע הברכה א"כ בודאי אינו יודע שיעור אכילת מצה ויש לחוש שיוציא אפילו יותר מכזית. הנה לפק"ד אין כונת רש"י שילך אצל בקי ללמוד הברכות שאינו יודע לברך כלל דבר שאפילו תשב"ר יודעין אותה, רק הכונה שילך ללמוד סדר הברכות כגון במצה אם לברך קודם על אכילת מצה או המוציא תחילה, ומעתה אם הוא אינו יודע סדר הברכות וכי בשביל זה לא ידע דשיעור מצה לצאת ידי חובתו הוא בכזית, אתמהה.

ואמנם מה שתמהתי על דברי רש"י שבת ק"ב ע"א שכתב יש אוכל אכילה א' זית א' והא לענין יו"כ כגרוגרת בעינן, כעת נזכרתי דבכריתות י"ד ע"א קאמר הש"ס בכזית א' קא מיירי בב' זיתים לא קא מיירי ע"ש, ועפ"ז כתב רש"י אכילה א' זית א', והא דקתני יו"כ דשיעורו בכגרוגרת הוא באמת קושית הש"ס שם ע"ש ולא קשה מידי.

ומה שהביא לישב קושית אחרונים הנ"ל בשם הרבני החריף מוהר"ע [לינדענפעלד] נ"י דלא גזרינן שמא יעבירנו רק במקום דבלא"ה אסור כגון בשופר דאיכא שבות דתקיעה ולולב דאסור בטלטול לכן אם נתיר לו לתקוע וליטול לולב בר"ה או יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ע"י שעושה מעשה חול בנקל ישכח שהיום שבת ויש לחוש שפיר לשמא יעבירנו, משא"כ במצה דמותר בשאר שבתות השנה מה"ת לא חיישינן שישכח ויעביר ד' אמות אח"ד. וגם אני אמרתי כך וחזרתי בי, דאם כן אמאי גזרו במגילה לשמא יעבירנו הא מגילה מותר בשאר שבתות השנה מה"ת ומ"מ גזרינן שישכח ויעבירנה ד"א ברשות הרבים.

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות שארו וידידו הדש"ת,

בן ציון בלום

סימן ע"ו

אם ירושלים בכלל מקדש

גם ברכות יעטה מורה לראש אהובי ש"ב הבחור המופלג בתוב"י, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כמו"ה משה נתן הלוי יונגרייז ש"ן בן ש"ב ידי"ן הגאבדקה"י דיאנדיאש נר"ו.

כתבך בא אלי ותבט עיני בשורה דבריך הנאמרים בהשכל.

והנה מ"ש לישב קושית חכמי א"י הובא בבאה"ט סימן תקפ"ח על הרמב"ם דסובר דירושלים בכלל מקדש מגמרא דיומא אמתני' דעשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש ופריך בגמרא פתח במקדש וסיים בירושלים ולהרמב"ם מאי קושיא הא ירושלים ג"כ בכלל מקדש, וכתבת דהיכי דקתני לשון "במקדש" כמו בריש דמתני' דר"ה כ"ט במקדש היו תוקעין גם ירושלים בכלל אבל היכי דקתני "בית" המקדש כמו בסיפא דמתני' דהתם מיירי דוקא מביהמ"ק ואין ירושלים בכלל, ולהכי ביומא שם אמתני' דקתני עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש שפיר פריך פתח במקדש וכו'. הנה בגוף הדבר כבר קדמוך בקונטרס אמרי מועד שבסוף ספר חידושי מהר"ל מפראג על טור יו"ד, אבל אחר שנראה נדחה מכמה מקומות שהרי משנה שלימה שנינו שלהי תמיד השיר שהלויים היו אומרים "במקדש", והתם ודאי לא קאי אלא אבית המקדש ולא אירושלים דבירושלים לא היו אומרים שום שיר כלל, עיין מג"א סימן קל"ב סק"ד דגירסת רש"י בבית המקדש ורוקא גרס "במקדש" וכ"ה במהרי"ל ע"ש.

וכן במשנה תמיד פ"ז מ"ב וברכו את העם ברכה אחת אלא שבמדינה אומרים אותה ג' ברכות وبמקדש ברכה אחת, במקדש היו אומרים את השם ככתבו وبמדינה בכינויו, במדינה הכהנים נושאים את כפיהם ידיהם כנגד כתפותיהם وبמקדש ע"ג ראשיהם חוץ מכה"ג וכו', ופשיטא דמקדש דהתם היינו רק ביהמ"ק ולא ירושלים וירושלים הוא בכלל מדינה כמבואר בסוטה ל"ח, ועיין רמב"ם פי"ד מתפילה ה"ט וה"י, וכן במשנה דסוכה נ"ג ע"ב אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש וכו' והתם נמי אין ירושלים בכלל מקדש כמבואר שם במשנה, וכן במשנה י"א פ"י דעירובין גבר הנגרר נועלין בו במקדש וכו', ושם משנה י"ב מחזירין ציר התחתון במקדש, ושם במי"ג מחזירין רטיה במקדש וקושרין

נימא במקדש ותוכין יבלת במקדש, ושם מי"ד כורך עליו גמי במקדש, ושם מט"ו שרץ שנמצא במקדש, ובפ"ג דיומא מ"ב זה הכלל היה במקדש כל המיסך וכו', ובמשנה דריש כריתות הבא למקדש טמא, ובכל הני אין ירושלים בכלל ומבואר דאין מקום לחלק בין מקדש לבית המקדש. ושוב מצאתי בחפישה שהעיר קצת בזה בתוי"ט ותו"ח פ"א דשקלים מ"ג ונתתי שמחה בלבי.

ועיין בר"ה כ"ז א"ל רבא לא אמר אלא במקדש והתם ג"כ מקדש דוקא דהאמר בתר הכי דדוקא בשער המזרח ובהר הבית, ועיין ברמב"ם פ"ג מהלכות שבת ה"כ התירו במקדש וכו' וכוונתו רק למקדש עצמו דבירושלים דל"ש כהנים זריזין אסור להלית אור בלא נאחז האור ברובן ועיין שבת כ' ע"א, מכל זה מבואר דדוקא כשיש איזה הכרח מפרשים מקדש על ירושלים והוא פשוט.

בן ציון בלום

סימן ע"ז

מצוות צריכות כוונה במצות שהם באמירה בלבד

סארוואש יע"א ב"ק אלול תרפ"ב לפ"ק.

לעת תקופת השנה, יפרח כשושנה, וכשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר, כבוד ידידי הרב הגדול בתורה מעוטר בתפארה, מורג חרוץ, בעל פיפיות, כש"ת מו"ה **מאיר גראם** נר"ו הרב דק"ק קונסטמארטאן יצ"ו.

אחרי דרך מבוא השלום בכל מיני דרשה וחקירה, סלח נא אנכי מבקש כי אחרו פעמי הקן קולמוסי מבוא בשערי תשובה, אך איזה שבועות הרחקתי נדוד מביתי וכשובי לביתי חבילי טרדין סביב שמו עלי ויעכבני זה פעמים לאחוז בקסת הסופרים ולא נשאו לשוב נפשי וכהיום אמרתי כי אקח מועד ותבט עיני בשורה מכתבו הנעים מעוטר בד"ת הנאמרים בהשכל, אך בטרם יגמרו כל שיח תדשא ארש אצוה אליו את ברכתי ברכה משולשת ברכת מז"ט בכפלים וברכת השנים וכו'.

ועתה באתי עד"ת הנה הביא כ"ת קושית בעל לימודי ד' (הספר הזה לא נמצא באהל ביתי) שהקשה לדעת תר"י ספ"ק דברכות דאפילו למ"ד מצות אין צריכות כונה היינו דוקא בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום הכונה אבל במצוה שתלוי באמירה בלבד ודאי לכולי עלמא צריכה כונה שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עושה שום דבר מהמצוה, והקשה דלפי זה מאי פריך הגמרא ברא"ש השנה דף כ"א זאת אומרת התוקע לשיר יצא דאלמא דקסבר דמצות אין צריכות כונה מהיה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא וא"ל לא יצא ומה קושיא בשלמא בשופר דקעביד מעשה שפיר אמרינן דאין צריך כונה משא"כ בקריאת שמע דתלוי באמירה דצריך כונה וכסברת תר"י. ותמהני על כת"ה למה הביא ממרחק לחמו הלא קושיא זו כתוב הדר הוא על ספר פני יהושע וטו"א בר"ה שם ויע"ש מ"ש. אבל לפענ"ד תמהני אהני תלתא סבי דמקשי הכי דלפי קט דעתי אין כאן קושיא, דמה זה מעשה בתקיעת שופר טפי מבקריאת שמע שהוא נמי בעקימת שפתים ואם בקריאת שמע מוכח דאין צריך כונה ה"ה נמי גבי תקיעה דשופר, וכל שכן דא"ש טפי למ"ש הטור או"ח סימן תקפ"ה הביאו הטו"ז שם סק"ב דלהכי מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשמיעה ורק היא המצוה ע"ש, והרי בשמיעה וודאי ליכא מעשה כלל ואם באמירה דק"ש צריך כונה כל שכן בשמיעת קול שופר ופריך בגמרא שפיר וא"ש.

ומה שנ"ל עוד בזה דלכאורה יש לעיין היאך הוכיח רבא משינויא דר' אשי שכפאהו פרסיים דזאת אומרת התוקע לשיר יצא, דלמ"ש תר"י בשם ר"ש דאפילו אי מצות אין צריכות כונה מ"מ היפוך כונה מיגרע גרע ולכו"ע אינו יוצא ע"ש, א"כ מה ראיה מכפאהו פרסיים דבשלמא התם יוצא י"ח מצה משום דאפילו לא כוון לצאת מ"מ עכ"פ לא כוון ג"כ להיפוך משא"כ בתוקע לשיר שמכוון כונה הפוכה מכונת המצוה שפיר י"ל דלא יצא. ודכירנא שכבר עמדו בזה המפרשים. אבל קושיא חדא מתורלת בירך חברתה, דהנה הקשה חי' הרמב"ן בהשמטות לגיטין [דף מ"ה ע"ב] אהא דאמרינן ע"ז כ"ז וכותי לא ימול את ישראל מפני שמל לשם הר גריזים דברי ר"י א"ל ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה מה"ת לשמה, והקשה רמב"ן ומה בכך דלא בעינן מילה לשמה מ"מ מחשבת ע"ז שהוא היפוך כונה פוסל, ותירץ דדוקא בדבר שקיומה תלוי במחשבה גם מחשבת פסול דהיינו היפוך כונה פוסל אותה אבל כיון דמילה לא בעינן לשמה ואינו תלוי במחשבה גם מחשבת ע"ז אינו פוסלת ע"ש. ולפי"ז הוכיח רבא שפיר דכיון דבכפאהו פרסיים יצא עכ"א דקיום המצוה אינו תלוי במחשבה וכיון שכן גם היפוך כונה אינו פוסל וממילא דגם בתוקע לשיר יצא וא"ש. ולפי"ז אי אומר דהוכחת הש"ס דרבא סובר מצות אין צריכות כונה לאו משום דתוקע לשיר אינו מכוין למצות שופר, דבזה י"ל דכאן דהוי במעשה משו"ה א"ל כונה ולא תיקשי מק"ש דהוי באמירה ולכו"ע צריך כונה וכי קושיא הנ"ל, אבל הוכחת הגמ' היא דכיון דסובר רבא בתוקע לשיר דילא נהי דהוי מעשה מ"מ כיון שהוא בהיפוך כונה הול"ל דאינו יוצא ועכ"א דסובר רבא

דאין קיום המצות תלוי במחשבה וכונה ולהכי אפילו כונה הפוכה אינו פוסל ועכ"פ דסובר מצות אין צריכות כונה ומקשה שפיר מק"ש ושפיר מדמה אמירה בלא כונה למעשה בכונה הפוכה ודו"ק.

ועוד נ"ל לפמ"ש הרא"ה בחינוך מצוה שמ"ה ובכמה דוכתי דכל לאו שאפשר לעבור עליו בלי מעשה אף כשעושה מעשה אינו חייב, דגם כשעושה מעשה חשוב לאו שאין בו מעשה ע"ש. ומעתה אני אומר דמ"ש תר"י דבמצוה דתליא באמירה לכו"ע צריך כונה, היינו דוקא במצוה דאמירת פה שיוצא גם במחשבה והרהור כמו התם דפתח בדחמרא וסיים בדשיכרא דקי"ל דכל הברכות בין שהוציא בשפתיו ובין שבירך בלבבו יצא כמ"ש הרמב"ם פ"א הל' ברכות ה"ז ואם אינו מכוין למצוה אין במחשבתו כלום, ומדויק בזה לשון תר"י שכתב דהאמירה הוא בלב ומה הלשון הזה אומרת, אלא דכונתו כנ"ל וממילא דגם אם אינו מהרהר אלא אומר בפה מצא ג"כ צריך כונה, דכיון דמשכחת לה לקיים המצוה בהרהור לחוד בלי מעשה דעקימת שפתים אז גם אם אומר ועושה חשיב כבלי מעשה דעקימת שפתים וצריך כונה כמו במהרהר לחוד. אבל בק"ש שפסק הרמב"ם בפ"ב מק"ש דהרהור לאו כדיבור דמי וצריך להוציא בשפתיו ול"מ הרהור או מחשבה לבד משום ודברת בם והקפידה התורה על הדיבור דוקא כמ"ש שג"א סימן וי"ו בזה ודאי עקימת שפתים חשיב מעשה ושפיר מקשה הגמרא מק"ש ומדמה לתקיעת שופר ודו"ק היטב.

וגם לפמ"ש בישועות יעקב או"ח סימן ס' בכונת תר"י הנ"ל שחילק בין מעשה לאמירה, ולכאורה טעמא בעי דמצינו בכ"מ דאמירה חשיב מעשה כמו גבי תמורה בתמורה ג' דבדיבוריה מתעביד מעשה ובב"מ ל' גבי חסמה בקול וגבי עדים זוממין דאמרינן דעקימת שפתיו הוי מעשה וגם במחמר, ולמה לענין מצוה נימא דאמירה לא חשיב מעשה. אלא וודאי דגם תר"י מודה דהיכי דאמירתו מועלת כמו ברכת הנהנין דאסור ליהנות בלא ברכה וע"י אמירת הברכה עושה מצוה ומותר ליהנות וודאי ברור דאמירה זו חשיב מעשה, כמו גבי עדים שע"י דיבורים שהעידו נגמר הדין לכך חשיב עקימת שפתים מעשה, ודברי תר"י אינם רק בהך דפתח בחמרא וסיים בדשיכרא שהקשו המפרשים כיון דמצות אין צריכות כונה מה מזיק לן שפתח אדעתא דחמרא, וע"ז שפיר תי' דכיון שאפי' היה מסיים בדחמרא ג"כ לא היה יוצא א"כ לא נוכל לומר דאמירה זו חשיב מעשה דהרי באמירה זו לא עשה מצוה כלל, וכיון דלא חשיב מעשה שפיר מהני הכונה שהיה אדעתא דחמרא שהרי ל"ה מעשה לבטל הכונה וסוף דבריו שסיים בדשיכרא א"י לבטל הכונה שהיה לו בפתיחתו והוא סוף ברכתו על השכר בלא שם ומלכות ולכך לא יצא ע"ש דפח"ת. ומעתה לפי"ז בק"ש נמי כיון שעושה מצוה בקריאתו ואמירתו שפיר הוי עקימת שפתיו מעשה ואם בק"ש צריך כונה הה"נ בתקיעת שופר ופריך הגמרא שפיר.

ובת"ה כתב לישב הקושיא הנ"ל דתר"י לא כ' אלא במחשבתו ניכרת ממוך מעשיו אבל בתוקע לשיר שאין מחשבתו ניכרת ממוך מעשיו דמתכוין למצוה ותהי להיפך שמתכוין לשיר בזה מודו תר"י דבעי כונה, ואם רבא סובר דגם בתוקע לשיר יצא עכ"ח דבכל דוכתי סובר מצות אין צריכות כונה ופריך הגמרא שפיר, ונסתייע לזה מדברי הפנ"י שבת מ"א כיו"ב אליבא דר"ש דס"ל דשא"מ מותר ע"ש ע"כ דבריו. והנה דמיונו אינו עולה יפה כ"כ, דהפנ"י כתב שמחשבתו ניכרת ממוך מעשיו היינו דוקא שמעשיו מוכיחים על העדר הכונה וכאן קיימי' שהמעשה מוכיח על הויית הכונה, ובכל זאת דבריו נכונים וברורים ורווין לאומרן.

ואשנה ואשלש עוד בקשתי, כי יענה ויאמר סלחתי על איסור תשובתי, אך גם המכתב הלזה הפסקתי כמה פעמים ולא עלתה בידי לברך על המוגמר עד עכשו היום הזה וכמה הערות נשאלו בקולמוסי, ועוד חזון למועד אי"ה בל"ג לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה כאשר יחונני החונן לאדם דעת עת יבואו דבריו שנית.

ועד אז יצוה ה' את הברכה אתו כברכת כוח"ט כנפשו ונפש ידידוש"ת,

בן ציון בלוהם חונה פה

סימן ע"ח

ברכת שהחיינו על תירוש בליל ב' דר"ה ☆ אתרוג של תרומה טמאה אי פסול מה"ת

גמר חתימה טובה, בנחת ושובה, לכבוד ידידי וש"ב הרבני המופלג בתורה ובמעשים, מופלא שבאנשים, נבון לחשים, מגזע תרשישים, כמו"ה זבריה שוואַרץ נ"י

ע"ד שאלתו בליל ב' של ר"ה אם מותר לו לברך זמן בליל ב' של ר"ה על תירוש כיון שכבר בירך שהחיינו על ענבים, הנה כבר נומיתי לו פא"פ דכיון דדבר זה אם מברך זמן על תירוש במחלוקת הוא שנוי באו"ח סימן רכ"ה ודעת רובא ככולו פוסקים לברך זמן ביו"ט שני של ר"ה בכל ענין כמבואר באו"ח סימן ת"ר א"כ הוי ס"ס שמא הלכה דמברך זמן על תירוש ואת"ל שאין מברכין זמן על תירוש שמא הלכה דמברך זמן ביו"ט ב' של ר"ה בכל ענין וא"כ ש"ד למיעבד

הכי. ולאה זה מלאתי מפורש יולא כן בשערי תשובה סימן ת"ר בשם שבו"י ח"ג ונתתי שמחה בלבי. ולף שכתבו תוס' ב"ק י"א ד"ה דקא מטהרת דס"ס דסתרי אהדדי לא אמרינן ע"ש וה"נ איכא ס"ס להיפוך שמא אינו מברך זמן ביו"ט ב' של ר"ה ואת"ל שמברך שמא אינו מברך זמן אתירוש, הכא שאני דכיון דכל הפוסקים הסכימו לברך זמן בר"ה אלא דנוהגין לכתחילה בפרי חדש א"כ אינו נכנס בגדר ספק כלל שמא אינו מברך זמן בר"ה, וכעין שכתבו תוס' פסחים ט' ד"ה ואת"ל דאימר אכלתיה עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל הוא וקרוב לוודאי ול"ח ס"ס ע"ש. ומה"ט אין ענין לכאן מה שנתבטו גדולי אחרונים אם מברכים במקום דאיכא ס"ס לברך או דילמא דגם בזה ספק ברכות להקל עיין פמ"ג במש"ז יו"ד סימן כ"ח סקט"ז ובפתיחה כוללת להלכות ברכת השחר ובמש"ז ער"א סק"ד ותפ"ט סק"ב וא"א שם סקי"ג ובלח"מ פ"ד מברכות ה"י ובחיי אדם כלל ה' אות וי"ו ובינת אדם שם אות וי"ו יע"ש שהאריכו בזה, דהכא שאני דספק שמא אינו מברך זמן בר"ה אינו ספק כלל רק בגדר ודאי הוא ולכן בוטו ונסמוך בסמיכה שיש בו ממש על השבו"י לברך זמן אתירוש ביוט"ב של ראש השנה, כנלע"ד לדינא.

ב) **שוב** הביא קושיא נאה בשם זקינו הגאון מהר"ח קיצע זצ"ל בסוכה ל"ה דאמרינן דאתרוג של תרומה טמאה פסול משום דלית ביה היתר אכילה ע"ש, והרי לעיל שם כ"ג אמרינן בעושה סוכתו ע"ג בהמה דר"מ מכשיר ור"י פוסל ואמרינן התם דטעמא דר"י משום דבעינן סוכה הראוי לשבעה ור"מ מכשיר משום דהא נמי מדאורייתא מחזא חזיא ע"ש וכ"פ הרמב"ם פ"ד מסוכה ה"ו כר"מ, וא"כ ה"נ באתרוג של תרומה טמאה כיון דמעשר פירות מדרבנן א"כ מדאורייתא מחזא חזיא ואמאי אינו יולא בו אליבא דכ"ע.

ומה שנ"ל בזה הוא דכבר האריכו גדולי אחרונים והעלו דתקנת חכמים פועל על דאורייתא, ועיין במלא הרועים אות א' כלל איסור דרבנן אי מקרי אינו ראוי מדאורייתא שכתב דמוכח מכמה דוכתי בש"ס דע"י איסור דרבנן חשוב אינו ראוי מדאורייתא ע"ש באריכות גדול, ועיין בפליתי סימן ד' שכתב דעכשיו דתקנו חכז"ל לאסרו אין ראוי לבא בפנים קרינן בי' ע"ש. ועיין ב"ש ואבני מילואים אהע"ז סימן כ"ח ושועות יעקב או"ח סימן תמ"ח ע"ש. והנה בפסחים מ"ח ע"א פריך אהא דסד"א דמוקלה דאורייתא מהא דאמרינן יכול לא יביא מן המוקלה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרס לו אף כל שאיסור גופו גרס לו יצא מוקלה שאין איסור גופו גרס לו אלא איסור דבר אחר ופירש"י דבר אחר שבת וא"א איסור מוקלה דאורייתא מ"ל איסור גופו מ"ל איסור דבר אחר ע"ש, ומבואר מזה דבאיסור דאורייתא לא שני לן בין איסור גופו לאיסור שדבר אחר גרס לו אבל באיסור דרבנן שני לן בין איסור מגופו דזה חשיב ודאי אינו ראוי ובין איסור שדבר אחר גרס לו דאז מקרי ראוי. ולפי"ז יש לחלק בין הפרקים דבשלמא בסוכה אף דתקנת חכמים פועל אדאורייתא מ"מ כיון שאיסור דבר אחר גרס דהיינו איסור שבת שפיר קאמר כיון דמדאורייתא מחזא חזיא חשוב סוכה ראוי לז', משא"כ באתרוג של תרומה טמאה אע"ג דתרומת פירות מדרבנן מ"מ כיון שאיסור גופו גרס לו אמרינן דתקנת חכמים פועל אדאורייתא ומדאורייתא נמי לא חזיא ואינו יולא בו י"ח וא"ש.

ובסגנון זה נ"ל עוד עפמ"ש דודי זקני באבני מילואים שם ושועות יעקב הנ"ל דהא דתקנת חכמים פועל על דאורייתא, דזה דוקא היכי דתקנו שיהיה ממש כדאורייתא בלי שום שיור ותנאי, אבל במקום שעשו שום שיור ותנאי בדבריהם ולא אסרו בכל אופן ובכל ענין שם ל"ה כדאורייתא ע"ש. וא"כ לפי"ז י"ל בפשיטות יותר דבשלמא בסוכה שעשאה ע"ג בהמה דתליא איסורי' בשיעור ותנאי דבשבת ויו"ט אסור ובחול מותר לעלות, וכש"כ לפי מה שהעלה אבא הגדול זצ"ל בבית שערים סימן ש"ל דשנים כיון שהוא מצוה מותרים לעלות כמו שמותר לקרות לשנים בשבת ולא חיישינן לשמא יטה כמ"ש המג"א סימן ער"ה ע"ש בפמ"ח וא"כ יש שיור ותנאי בדבריהם שפיר קאמר דמדאורייתא מחזא חזיא, ואי דתקנת חכמים פועל אדאורייתא הא כאן כיון שיש תנאי ושיור בדבריהם ל"ח כדאורייתא, אבל באתרוג של תרומה טמאה שאסרו בכל ענין ואין כאן לא תנאי ולא שיור ל"ל דמדאורייתא פועל אדאורייתא ומה"ת נמי לא חזיא וא"ש.

אבל כבר האריך מל"מ פ"ז מתרומות הי"ז והעלה דתרומה בזה"ז אף שהיא מדרבנן מ"מ דינה כשל תורה לכל ספיקותיה וה"ה לתרומת פירות ועש"ה וא"כ כל התירוצים הנ"ל נכונים וא"ש.

ויען חבילי טרדין הגדילו עלי עכב אמלא כפי קוצר, וכ"ט ממנו לא יבצר, כנפשי ונפש שארו וידו"ש באהבה חותם בברכת גמח"ט,

בן ציון בלום

סימן ע"ט

חל יוכ"פ ביום ב' האם מקדימין י"ג מידות ליום ה' או ליום ו'

שיל"ת מחרת יו"כ תרפ"ט לפ"ק

שובע שמחות בחג הסוכות לאהובי ידי"ן הרבני המופלג בתורה, מעוטר בתפארה, מורג חרוץ, וריח לו כלבנון איש

חמודות, מדבר בנגידות, כש"ת מו"ה **אברהם אהרן ברוין** נ"י אבן יקרה בק"ק ב' איפאלו יצ"ו.

כתבו בא אלי היום הזה, ואף כי כבר עבר זמנו אחישה להשיבו מפני באי מועד חג הקדוש הבעל"ט. והנה נפשו היפה לשאול הגיע בשם המברא ש"ם אם חל יו"כ ביום ב' כמו בשנה זו שיום הנקרא י"ג מדות נדחה מפני השבת למתי יקבעו אותו אם ליום עש"ק היותר סמוך ליו"כ או מקדימין ליום הכניסה דהיינו ליום ה' שלפניו, והביא שכאמו"ר ורבינו הגדול זי"ע הקפיד לומר הסליחות של י"ג מדות ביום עש"ק הסמוך ליו"כ. וכשאני לעצמי איני זוכר האיך נהג מרן זצ"ל בזה, אך אם כניס דבריו וודאי ראוי ונכון לנהוג כמנהגו באתרי' דרב בלי שינוי והתמורה. ובגוף הדבר מצאתי בספר אלף המגן הנספח לספר מטה אפרים סימן תר"ג אות יו"ד שכתב שנוהגין בהרבה מקומות כשחל יו"כ ביום ב' או ביום ה' אז מקדימין לומר סליחות של הי"ג מדות ביום ה' או ביום ב' שלפניו כדי שלעולם יאמרו הסליחות של הי"ג מדות ביום שיש בו קרה"ת ויש שהמנהג אצלם שאין משנים בשום פעם וכל מקום יחזיק כמנהגו עכ"ל. והנה יש סמך לדבר להקדים ליום הכניסה ממ"ש המג"א בסימן תי"ז דכשחל ר"ח ביום א' וער"ח הוא ביום ש"ק מתענין ביום ה' שלפניו, וכן לענין תענית בכורים בע"פ קי"ל בסימן ת"ע דאם חל ע"פ בשבת מתענין הבכורים ביום ה', ולדעת הרמ"ע שבמג"א שם לעולם מתענין יום הכניסה שלפני המולד ע"ש וה"נ דכוותי', אך יש לדחות דבשלמא התם בער"ח שבהרבה מקומות עושין אותו תענית ליבור וקורין ויחל כמ"ש המג"א שם וטו"ז סימן תקס"ו סק"ה לכן מקדימין ליום הכניסה שזמן אסיפה וקיבוץ הוא ביותר, ועוד דבע"ש אין קובעין תענית בתחילה מפני כבוד השבת כמבואר בסוסי' רמ"ט, ומה"ט קי"ל בסימן תרפ"ו ס"ב דאם חל פורים ביום א' בשבת מקדימין להתענות תענית אסתר ביום ה' ולא בע"ש מפני כבוד השבת כמ"ש מג"א שם, משא"כ בתענית שבעשי"ת שכתב רמ"א סימן תקפ"א ס"ב דכל אלו התעניות א"צ להשלים ואין קורין בהם ויחל אפילו בער"ה (ובמקצת שו"ע כ' ואין קורין בב' וה' ויחל וכו' והוא טעות וצ"ל בהם תמורת בב' וה' ע"ש) וכיון שכן שפיר יכול להתענות אפילו עש"ק.

ויש להביא ראיה דכל דבר שנדחה מזמנו לא דחינן ליה כולי האי רק לזמן המועט האפשרי וההכרחי ולא יותר, והוא ממשנה יו"ד פ"ז דפסחים (והוא בגמ' דף פ"ג) העצמות והגידין והנותר ישרפו בט"ז חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז, והוא פלא דאם יו"ט הקל אינו דוחה, שבת דחמור לא כש"כ וא"כ הך בבא דחל ט"ז בשבת הוא משנה שאינה צריכה, וכתב אא"ז התוי"ט שם דקתני ליה דלא תימא דלא לידחי לשריפתם כולי האי ע"ש. ומבואר דסברא חילוקה היא דאף דשריפת קדשים נדחה מזמנו מ"מ לא דחי ליה בב' ימים מאותר רק ביום אחד דהיינו שנדחה מט"ו לט"ז רק דהתם איכא ילפותא וגלי קרא לדחות יותר דהיינו לי"ז, ואם כן בנידון דידן אם נדחה מזמנו הקבוע לא דחינן ליה לשני ימים מקודם דהיינו ליום ה'. ועפ"י אלה הדברים י"ל דברי הרע"ב דבפסחים שם תפס טעמא דרב אשי דאין שריפת הקדשים דוחה שבת ויו"ט משום דאין עשה דוחה עשה ול"ת, ובמשנה א' פ"ב דשבת גבי שמן שריפה תפס טעמא דחזקיה דגלי קרא בהדיא שאינו דוחה שבת ויו"ט דבא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו, ולפי האמור א"ש בשנותו את טעמו דלענין אותו יום נקיט שפיר טעמיה דחזקיה דגלי קרא בהדיא בנותר שאינו דוחה שבת ויו"ט, אבל בפסחים שם בחל ט"ז בשבת הו"א דלא לידחי לשריפתה כולי האי בב' ימים להכי נקט טעמא דרב אשי דאפ"ה אסור משום דשבת עשה ול"ת וא"ש.

ובהבי א"ש הא דפריך בפסחים פ"ג אחל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז דגימא עשה דוחה ל"ת והוא פלא דאמאי לא פריך אריש אי"ט דקתני ישרפו בט"ז דגימא עשה דוחה ל"ת. וכבר עמד בזה בצל"ח שם. ולהנ"ל א"ש עפמ"ש ב"י או"ח סימן י"ב בשם רבינו ירוחם דאם אפשר לקיים שניהם בשהייה מעט עד למחר חשיב נמי אפשר לקיים שניהם ולא אמרינן עשה דוחה ל"ת ע"ש (וברמב"ן שבת כ"ד והרשב"א שבשמ"ק ביצה דף ז' חולקין משום דחביבה מצוה בשעתא ע"ש ולקמן בסימן רכ"ב האריכתי, ואכ"מ), וא"כ אי"ט ל"ק דגימא עשה דוחה לא תעשה דהא אפשר לקיים שניהם בשהייה מעט עד למחר בט"ז, אבל אשריפה בי"ז דצריך שהייה ב' ימים שפיר פריך גימא עשה דוחה ל"ת ולא לידחה לשריפתה כולי האי וא"ש.

ובגליון הש"ס שלי בפסחים שם כתבתי לישב דקדוק הצל"ח עפמ"ש תוספות כתובות ז' ד"ה מתוך דהמוצא חמץ בפסח אסור לשרפו ביו"ט דהוי מוקצה ואסור בטלטול ע"ש. וא"כ אי"ט ל"ק ליה משום דנותר ועצמות הם מוקצין מחמת איסור ומיאוס וא"י לטלטלו ולשרפו, אבל אשבת פריך שפיר דבשבת יכול שפיר לטלטלו דביו"ט סתם לן תנא כר"י דמוקצה אסור ובשבת סתם לן כר"ש דמוקצה מותר כדאמרינן ריש ביצה וכן דעת הרבה פוסקים עכ"ל שם.

ועוד יש להביא ראיה מחגיגה דף י"ז דס"ל לב"ש בעצרת שחל בע"ש דיום טבוח אחר השבת ובית הלל אומרים אין יום טבוח אחר השבת, ופריך הא איפלגו בה חדא זמנא ומשני צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמרי ב"ש משום

דאפשר למחר אבל בעצרת שחל בע"ש אימא מודו להו לב"ה וכו'. ומקשי כיון דעולת ראיה נדחה מזמנו שאין קריבה ביו"ט לב"ש מה לי נדחה יום מה לי נדחה יומיים, אלא וודאי דאין סברא לדחות שני ימים ולהרחיקו מזמנו הקבוע כל כך אף דיש לו תשלומין כל שבעה כדאמרינן התם, ולהכי קמ"ל דיום טבוח אחר השבת דכאן אינו דוחה לא את השבת ולא את היו"ט, אבל בעלמא אם נדחה מצוה מזמנה הקבוע לה וודאי לא דחינן לה כ"כ יותר מן ההכרח, וא"כ הכא נמי בנידון דידן אם נדחה י"ג מדות מיום השבת לא דחיא לה רק לעש"ק שלפניה ולא מקדימינן ליום הכניסה.

ועיין מג"א סי' תרמ"ב דאם חל א' דסוכות בשבת שאין אומרים מעריבים בליל א' אומרים בליל ב' מעריבים של יום א' והשני נדחה, ובפוזגא לא נהגו כן רק אומרים מעריבים של ליל ב' והראשון נדחה ע"ש. וע"כ לא פליגי התם אלא כשהאחד נדחה לגמרי דמי נדחה מפני מי, אבל כאן דאפשר לקיים שניהם ולומר הסליחות די"ג מדות ביום ו' עש"ק מהי תיתי שידחה סליחות די"ג מדות סדר הסליחות שנקבעו לאומרם ביום ד' דעשי"ת וזכו לאומרם תמיד ביום זה, וכ"ש למנהג פוזנא שהחזיק בידם הפמ"ג בס' נועם מגדים, ובס' ביכורי יעקב סי' תרמ"ב דוודאי אין לדחות סליחות של יום ד' מפני סליחות די"ג מדות שאינם בזמנם.

וי"ל עוד טעם לקבוע יום י"ג מדות ליום ו' עש"ק עפ"י המבואר בספה"ק לקרות בתורה פרשת הקרבנות ביום י"ג מדות, ועיין בספה"ק בני יששכר מאמר חודש תשרי מאמר ה' וכבר נדפסו סדר הקרבנות ליום זה מהגה"ק מהרל"א מדינוב זי"ע ומרן הקדוש מצאנז זי"ע, ועיין באו"ח סי' תכ"ט דאין אומרים מזמור לתודה בע"פ דאין מביאין קדשים לבית הפסול, וכן בסי' תר"ד אין אומרים מזמור לתודה בערב יו"כ מה"ט דאין מביאין קדשים לבית הפסול, וא"כ אם יקבע יום י"ג מדות ליום ה' ואז יקרא פרשת הקרבנות כיון דקדשים נאכלין לכל היותר לשני ימים ולילה אחד דהיינו עד כניסת יום ח' תשרי שהוא שבת ואז אין ליום ח' תשרי שום שייכות להבאת קרבנותיו, ובאמת היום הזה ח' תשרי הוא היותר מסוגל לזה כמבואר בספה"ק, אבל אם יקבע יום י"ג מדות לעש"ק ואז יקרא פרשת הקרבנות משום ונשלמה פרים שפתינו יהי' ליום ח' עכ"פ שייכות בהבאת הקרבנות במקצת, כיון שנאכלין ליום או לשני ימים ולילה אחת והבן.

ועוי"ל בטעמא דמילתא לקבוע ליום עש"ק עפמ"ש בספה"ק דיום ח' תשרי דהיינו יום י"ג מדות הוא יותר מסוגל לתשובה ולתפלה ועיין בני יששכר שם, וכיון דעש"ק הוא זמן מוכשר ומסוגל לתשובה וזמן כפרה על כל תולדותם כמבואר בשלה"ק וספרי מוסר ועיין באה"ט או"ח סי' ר"ג, א"כ יותר נכון לקבוע גם י"ג מדות לאותו היום והיו לאחדים בידו. ובכל זאת גם אני שמעתי שיש מקומות ובפרט במכון שבתם של הרבנים הצדיקים שליט"א שקובעים יום י"ג מדות ליום ה' ואז אומרים גם סדר תשליך, אבל מ"ש בס' אלף המגן דגם כשחל יו"כ ביום ה' מקדימין ליום הכניסה זו לא שמעתי מעולם ואתם לא תלאו ממנהג הנהוג מקדם.

ובזה אמן החותמת בדברי שלום ואמת, כנפשכם היפה ונפש ידידכם הגאון הדוש"ה בכל לב, מאוה לכם שמחת יו"ט וגמח"ט.

בן ציון בלום

[**בשו"ת** לבושי מרדכי מהדו' ד' סי' י"ח. ב"ה תפר"ט לפ"ק מאד יל"ו. שוכ"ט על ראש ידידי מו"ה אברהם ברוין נ"י אב"י בק"ק ב' אויפאלו יל"ו. מ"ש לענין סליחות של י"ג מדות פשיטא ופשיטא שלא לזוז ממנהגו של הגאון מו"ה עמרס זצ"ל וכו'. - המו"ל].

סימן פ'

ביאור מאחז"ל גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, ואי אמרינן עדל"ת במקום דלחד מינייהו ליכא עשה

וה' נתן חכמה לשלמה, דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו, ברוך הוא וברוך טעמו, ה"ה אהובי חתני הרבני הגדול בתוב"י, מורג חרוץ ושנון, וריח לו כלבנון, כמו"ה דוד שלמה פרענקל נר"ו וכאל"ש.

הן היום אמרתי כי אקח מועד ותבט עיני בשורה ד"ת אשר ערכת לפני ושוב אשוב אליך ובמה שסיימת אפתח. הנה הבאת דברי תוספות יו"כ יומא פ"ה איהו קמותיב בהא דאמרינן התם גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה דמאי רבותא דתשובה הא כללא הוא בכל התורה כולה דעשה דוחה ל"ת, ואיהו קמפריק לה בשם כסף נבחר דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת רק אם אותו שעובר על ל"ת הוא מקיים העשה אבל הכא מי שמקיים העשה דתשובה דהיינו כנסת ישראל נהי שראוי שתדחה ל"ת לחזור לבעלה כביכול ית"ש אבל מי התיר לבעל לחזור אליה ולעבור על לאו דלא ישוב מאחר שאין הבעל מקיים שום עשה, אך בספר תוס' יו"כ שם דחה תירוץ זה והעלה מכח ראיה דכל מ"ע דרמיא על אדם אחד ומוטלת עליו לעשותו בחברת אחרים דוחה ל"ת שבתורה אע"ג דלגבי א' מהם ליכא עשה ע"ש.

וע״ז שמת הערה בפי דהאיך אפשר לומר דהיכי דשניהם מוזהרים ועשה ליכא רק באחד דאמרינן עשה דוחה ל״ת וכי אמרינן לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, וע״ז כתבת וילאת לדון בדבר החדש בטעמא דמילתא דהיכא דלא פשע אמרינן חטא בשביל שיזכה חבירך שהוא מטעם ערבות ואם כן באשה דל״ש ערבות כמ״ש הרא״ש פ״ג דברכות והובא בדג״מ או״ח סימן ער״א בח״ע וחליו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין הא המשחרר עבדו עובר בעשה וא״א לאדם חטא וכו׳ אפילו בלא פשע לא אמרינן חטא בשביל שיזכה.

והנה מובא באחרונים בשם קה״י דכמו דאמרינן חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דדוקא לאיש נאמר ולא לאשה ה״נ אין אדם עושה עצמו רשע לאיש נאמר ולא לאשה, ולפי״ז ה״נ אפשר לדייק הכי וכי אמרינן לו ״לאדם״ חטא וכו׳ והיינו דקמ״ל דלאשה פשיטא דאין אומרין חטא בשביל שיזכה כיון דל״ש בדידה ערבות ממילא אפילו בלא פשע לא אמרינן חטא בשביל שיזכה אלא אפילו לאדם דהיינו לאיש דשייך ביה ערבות ואומרים לו חטא היכא דלא פשע מ״מ היכא דפשע אין אומרים לו חטא בשביל שיזכה חבירך, אלו דבריך במוספת ביאור.

וישמח לבך כי זכית לכוון בזה למשו׳ כת״ס או״ח סימן ס״ב, וזה רבות בשנים כתב לי ב״א הרה״ח מו״ה ארי׳ יודא שטערן ש״ן ראיה לזה מתוס׳ גיטין מ״א ד״ה לישא שהקשו דעשה דפו״ר ידחה ל״ת דלא יהיה קדש ותירצו דבדידה ליכא עשה ע״ש, ותקשי דמה בכך דבדידה ליכא עשה הא בלא פשע אומרים לאדם חטא וכו׳, או״ו דבאשה אפילו בלא פשעה אין אומרים חטא בשביל שיזכה וכו׳ ועיין בספר תורת גיטין שם.

אך לענ״ד יש לפקפק בראיה זו שהרי הקשו תוס׳ שבת דף ד׳ אמאי בח״ע וחלי ב״ח כופין את רבו ועושה אותו ב״ח הא המשחרר עבדו עובר בעשה וא״א לאדם חטא וכו׳, ותרצו דמצות פו״ר שאני דמצוה רבה הוא ע״ש. והכי כתבו תוס׳ קידושין דף ע׳ ד״ה קשים דישראל לא נתערבו בשביל גרים וכתב הגל״א ברכות כ׳ דה״ה דלא נתערבו בשביל עבדים ע״ש. ומ״מ כופין את רבו לשחררו דמצות פו״ר מצוה רבה היא ואומרים לאדם חטא וכו׳, וא״כ הה״נ באשה נהי דל״ש בה ערבות מ״מ במצוה רבה דפו״ר אמרינן חטא בשביל שיזכה ואכתי הקושיא במקומה עומדת דמה בכך דבדידה ליכא עשה מ״מ נימא חטא (וכבר תי׳ בתורת גיטין שם הקושיא לנכון). ובזה א״ש עכ״פ דהקב״ה החזיר את כנסת ישראל אע״ג דל״ש בדידה כביכול ית׳ העשה ולא תקשי הא אין אומרים חטא בשביל שיזכה, משום דהוא וודאי מצוה רבה שיחזירינו הקב״ה אצלו ובזה אמרינן שפיר חטא בשביל שיזכה.

ועונ״ל בישוב קושיא זו עפ״מ דאמרינן מנחות מ״ח ע״א עמוד וחטא בחטאת בשביל שמזכה בחטאת אמרינן חטא בחטאת בשביל שמזכה בעולה לא אמרינן וכו׳ עמוד וחטא בשבת בשביל שמזכה בשבת אמרינן חטא בשבת בשביל שמזכה בחול לא אמרינן ע״ש, ועיין בירושלמי שקלים פ״ז ה״ג, והוא אותו סברא ממש דאומרים לאדם חטא וכו׳ דקמיירי בשבת ד׳ כמש״ש תוד״ה חטא. ומבואר מזה דלא אמרינן חטא בשביל שיזכה רק כדי שיזכה מינו אבל שיזכה שלא בת מינו לא אמרינן, ולפי״ז למה דאמרינן שבת ס״ב ע״א דנשים עם בפני עצמן ועיין בספר ארה״ח להגאון מלבי״ם זצ״ל [בסי׳ י״ג] שכתב דמה״ט עשה לילתא בנשים לא חשיב בשביל זה עשה שאינו שווה בכל דנשים עם בפני עצמן ע״ב, וא״כ כיון דבדידה ליכא עשה דפו״ר שפיר לא אמרינן עדל״ת דל״ל בדידה חטא בשביל שיזכה העבד דלאו בן מינה הוא וא״ש. [עי׳ לקמן בסימן רכ״א ובספרו אות ציון ערך אין אומרים לאדם חטא וכו׳].

והנה עכ״פ מבואר מסוגיא דמנחות הנ״ל דהך סברא דחטא בשביל שיזכה אינו רק במין וסוג אנושי רק גם בדבר אחר כקרבן ושבת אמרינן הך סברא ואף דל״ש בקרבן ושבת סברת ערבות ומבואר דלא כטעם כת״ס שהוא מטעם ערבות.

ובלא״ה אנכי לא ידעתי מה הועלת בדבריך בישוב קושיתי, הא אדרבה כ״ש דתקשי הא לגבי קוב״ה ודאי ל״ש ערבות שלא נתערב בשבילינו ואיך נימא עשה דוחה ל״ת ואין אומרים חטא בשביל שיזכה כי קושיין. וגם בלא״ה אין זה קושיא דלהגיל רבים מעבירה או במצוה דרבים שפיר אמרינן חטא בשביל שיזכה כמ״ש תוס׳ גיטין מ״א ע״ב ועיין חת״ס אהע״ז ח״א סימן ל״ו וה״ל אין לך מצוה דרבים והגלת רבים יותר משיחזירינו הקב״ה אצלו להיות לו לעם סגולה כמקדש.

ומ״ש שדוחק לומר דלשון אדם בא למעט אשה דהרי בשליחות אי׳ נמי הך לישנא דשלוחו של ״אדם״ כמותו ולא ממעטינן אשה משליחות, ואני אומר דאי משום הא לא איריא דהתם ליכא למיטעי למעוטי אשה דהרי בהדיא ילפינן בקידושין מ״א מושלחה מלמד שהיא עושה שליח דקרי׳ ושלחה בלא מפיק ה״א ערש״י שם, אבל בעלמא י״ל דאדם למעוטי אשה קאתי וכמ״ש הקה״י לענין אין אדם משים עצמו רשע כמש״ל.

ובגוף דברי הקה״י דלא שייך אין אדם משיס עצמו רשע לגבי אשה, הנה כי העלה גם אאמו״ר מאוה״ג זצ״ל בשו״ת בית שערים חלק אורח חיים סימן שכ״ד ולאו מטעמיה דקה״י רק על פי דברי התומים סימן מ״ו ס״ק מ״ב דדוקא אם נפסל על ידי עבירה זו לעדות הוא דאמרינן אין אדם משיס עצמו רשע אבל אם אמר שעבר עבירה שע״י אינו נפסל לעדות שפיר משיס עצמו רשע וכ״כ דו״ז בשב שמעתתא שמעתא ז׳ פ״ה, וא״כ אשה דבלא״ה פסולה לעדות ל״ש כלל דאין אדם משיס עצמו רשע ע״ש ודפח״ח. ויש לישב בזה קושית תוס׳ ב״מ ג׳ וכריתות י״ב בשניס אומריס אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי דפטור מקרבן מיגו דאי בעי אמר מזיד הייתי הא אין אדם משיס עצמו רשע, ולפי״ז ניחא דמשכחת לה באשה דל״ש אין אדם משיס עצמו רשע ושייך שפיר מיגו ולכן פטור מקרבן וא״ש, [ע״ע בספרו אות ליון ערך אין אדם מע״ר].

ובדקדוק הלשון אין ״אדם״ משיס עצמו רשע יותר נ״ל דבא למעט עבדים, והיינו למ״ש ש״ך יו״ד רסי׳ א׳ דסתם עבדים יש להם כל מדות רעות יותר מן הריקים והפוחזים כדאמרינן בש״ס בכמה דוכתי ואינן בחזקת כשרות ע״ש ועיין בגיטין ס״ז ע״ב א״ל דלא מעלי עבדי דחשידי אאבר מן החי ע״ש ועיין בשאילת יעב״ץ ח״ב סימן קנ״ז ובודאי ל״ש בעבדים אין אדם משיס עצמו רשע דעבדי בהפקירא ניחא להו כדאמרינן בכתובות י״ח, ולהכי קאמר אין ״אדם״ מע״ר לאפוקי עבד דלא נקרא אדם כמ״ש ב״י או״ח סימן קט״ן בשם ספר המנהיג דאין נוטלין לידים מעכו״ס ועבד דבעי כח אדם ועיין תוס׳ בבא קמא יו״ד ד״ה שהשור שכתב דשור ולא אדם איצטריך לעבד ע״ש. והיה אפשר לישב בזה דעת הטור יו״ד סימן א׳ שכתב ועבדים משוחררים שוחטים לכתחילה ותמה ב״י הא אפילו אינם משוחררים מותרים לשחוט כמו נשים ועיין טורי זהב וש״ך ונקודות הכסף, ולהנ״ל י״ל דסובר כדברי מנהיג דעבד לא מיקרי אדם וכיון דבשחיטה בעינן כח גברא כמבואר בסימן ג׳ שפיר אין עבד שוחט דל״ה מכח אדם, אך דא עקא שהרי הטור בא״ח שם מתיר ליטול ידים גם מעכו״ס ומבואר דלית ליה כדברי ספר המנהיג.

ואמנם אחי שפיר בזה גם כאן דקאמר אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, דלפי האמור י״ל דבא למעט עבד דאפילו בלא פשע דבכה״ג באינם אחריני אמרינן חטא בשביל שיזכה מכל מקום בעבד גם בכהאי גוונא שלא פשע לא אמרינן חטא בשביל שיזכה העבד דודאי חבירו בדומה לו קאמר שהוא אדם כמוהו לאפוקי עבד שאינו עבד כמוהו וכמו דלא מיקרי עבד אחיו כדאמרינן בבא קמא פ״ח יצא עבד שאין לו אחוה במצות ה״נ לא מקרי חבירו אדם בדומה לו, ומכל מקום הקשו תוס׳ גיטין שפיר באחי עבד ואחי בן חורין הא אין אומרים לאדם חטא, ולכאורה בלאו הכי תקשי דהרי לא אמרינן חטא בשביל שיזכה העבד, אלא דא״ש דהרי בעבד זה יש בו חלק ולד שהוא אדם בדומה לו ולד זה הוא חפץ לזכותו במצוה ותקשי הא גם בזה הלד דהיינו לד חירות אין אומרים לאדם חטא, ועוד דהתוס׳ מקשין במכש״כ דאפילו באדם בדומה לו אין אומרים חטא וכש״כ באחי עבד ואחי בן חורין שאינו בדומה לו.

וגוף דברי ספר המנהיג אם עבד נקרא אדם במחלוקת היא שנויה דעיין תוס׳ מגילה כ״ג ע״ב ד״ה ואדם שמבואר בדבריהם דעבד מקרי אדם, ואף דתוס׳ מייתי דיליף מהאדם, אבל הוא ט״ס למעיין היטב וצ״ל מאדם, אבל בתוס׳ סנהדרין ט״ו ד״ה אדם משמע כדברי המנהיג דעבד לא מיקרי אדם, ועיין פמ״ג בפתיחה כוללת ח״ב אות ח״י שתמה אשיטת המנהיג הנזכר דהא קבדי עבדים מטמאים באוהל ומטמאים בנגעים ולא ממעטינן להו מאתם קרויין אדם וכו׳ ע״ש ואכמ״ל בזה, [ע״ע בספרו אות ליון ערך אדם].

ומה דפשיטא ליה לבעל תוס׳ יו״כ דהיכי דשניס מוזהריס והעשה אינו אלא באחד נמי אמרינן עשה דוחה ל״ת והביא ראי׳ מיבמות ג׳ ע״ב דקאמר טעמא דכתב רחמנא עליה הא לא״ה הוה אמינא אחות אשה מתייבמת מ״ט דאמרינן עשה דוחה לא תעשה וכו׳ והרי עשה דיבום אינו מקיים אותו אלא היבם דבדידה ליכא עשה ואיך יבמתו תעבור אלאו בלי שתקיים העשה או״ו דגם בכה״ג עשה דוחה לא תעשה ע״ש, הנה לא כן דעת הפלאה כתובות כ״ד אלא דגם בדידה איכא עשה דייבום ועיין תשו׳ חכ״ל סימן א׳ ופנ״י כתובות מ׳, אך בתשו׳ יד יצחק [מ״א] סימן ל״ב וסי׳ ל״ג הוכיח דדעת רש״י הוא כדברי תוס׳ יו״כ דבדידה ליכא עשה דיבום ע״ש. ומקום יש בראש לישב בזה לשון רש״י יבמות שם שכתב אחות אשה מתייבמת מייבם ע״כ והוא פלאי דמה הוסיף רש״י לפרש בזה הלא המה דברי הגמרא ממש, ואף אח״ל שיש טעות ברש״י בשנדקדק בקולו של יו״ד וצ״ל מייבם בחד יו״ד עדיין לא נושענו בזה שהוא שפת יתר ח״ו, ובלא״ה קשה לשבש כל הספרים וכבר נודע בשערים דברי הגמו״ה ישעי׳ פיק ז״ע שפי׳ דחז״ל לאוקומי גירסא שייעתא דשמיא דהכונה דלקיים איזה גירסא ולהיות משהה ע״מ לבארו ולא לשבש הגירסא כמו שהיא כתובה לפניו ולשלוח יד במלאכת הג״ה מסיבת חסרון ידיעה לזה צריך סייעתא דשמיא ודפח״ח.

והנה בילדותי שמעתי מפ״ק מאמו״ר זצ״ל בכונת רש״י דק״ל אמאי דפריך הגמרא אהא דהוי אמינא אחות אשה מתייבמת והא אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת דמה בכך מכל מקום בדיעבד שפיר מתייבמת שתהא צריכה היימנו גט כמו בבא על יבמתו נדה דג״כ מתייבמת וקנאה בדיעבד לאצרוכי גיטא ועיין תוס׳ ריש יבמות ד״ה ואחות, ולזה פירש״י דהך מתייבמת אין הכונה בדיעבד שאינו לשון מתפעל אלא דכאן הכונה מתייבמת דמייבם דהיינו לכתחילה וע״ז שפיר פריך דהאיך מייבם לכתחילה והא אין עשה דוחה ל״ת שיש בו כרת, והוא פירוש נכון ודפח״ח. ואמנם לפי האמור נלע״ד דהיינו דק״ל לרש״י האיך קאמר מתייבמת דמשמע דקאי על היבמה הא בדידה ליכא עשה דיבום, ולזה פירש״י שלא תטעה בכך דאף דקאמר מתייבמת הכונה רק מייבם בלשון זכר שהמצוה רק על היבם אלא שנקט הך לישנא מתייבמת דהוי לישנא מעליא טפי לסייס בהכי אחות אשה מתייבמת, וא״ש נכון בכוונת רש״י.

וי״ל בזה פרפרת נאה בגמרא דיבמות שם דקאמר טעמא דכתב רחמנא עליה וכו׳ מ״ט דאמרינן עשה דוחה ל״ת אימר דשמעת ליה דאמרינן עשה דוחה ל״ת גרידא ל״ת שיש בו כרת מי שמעת ליה ותו ל״ת גרידא מנלן, והוא פלא דמקושיא הראשונה משמע דידע המקשן דעשה דוחה ל״ת רק אל״ת שיש בו כרת הוא דק״ל דמנלן והאיך פריך בתר הכי דל״ת גרידא מנלן דדחי. ולפימ״ש י״ל דלכאורה קשה הרי עשה שאינו שווה בכל אינו דוחה ל״ת השווה בכל וא״כ איך עשה דיבום דליתא בדידה דוחה ל״ת דאיתא נמי בדידה דהנאה לתרווייהו אית להו כדאמרינן בבא קמא ל״ב (ותו הא מבואר בסנהדרין ח״י ע״א דמלך אינו מייבם וכ״פ הר״מ פ״ב מה׳ מלכים ה״ג, וא״כ הו״ל ייבום עשה דאינו שוה בכל ואיך נימא דידהה הל״ת דאחות אשה דשוה בכל דמלך נמי אסור באחות אשה). אך זה אינו דבאמת מוכח מכלאים בגיגית דמיניה ילפינן דעשה דוחה ל״ת בכל דוכתי דאפילו עשה שאינו שווה בכל כמו גיגית דנשים פטורות מגיגית דוחה ל״ת דכלאים דשווה בכל דשייך נמי בנשים ועיין מהרש״ל ומהרש״א יבמות ד׳.

ולפי״ז י״ל דודאי ידע המקשן דעשה דוחה ל״ת תיתי מהי תיתי ואולי מסברת הרמב״ן פרשת יתרו שאביא לקמן בעזה״י רק ל״ת שיש בו כרת הוי ק״ל דמנלן עשה דוחה ל״ת, והא דמקשה בתר הכי ותו ל״ת גרידא מנלן הכי קא ק״ל דאפילו ל״ת גרידא בכה״ג גבי יבום דהעשה אינו שווה בכל דבדידה ליכא עשה והל״ת שווה בכל מנלן דדחי, וע״ז משני דאפילו בכה״ג נמי מצינן למילף עשה דוחה ל״ת מכלאים בגיגית דהוי נמי בכה״ג וכמש״ל וא״ש.

אבל מ״מ דברי תוס׳ יו״כ תמוהים לנפש אדם כמוני, דמה נעשה ביום שידובר בו דברי תוס׳ גיטין הנ״ל שהקשו דעשה דפו״ר לידחי ל״ת דל״י קדש ותרלו דבדידה ליכא עשה ע״ש, ומה בכך דבדידה ליכא עשה הא אף בכה״ג דשייכים מוזהרין והעשה אינו אלא באחד נמי אמרינן עשה דוחה ל״ת, ולל״ע כעת.

אבל אני אמרתי בכונת המאמר דגדולה תשובה שדוחה ל״ת בהקדם דברי קדוש ה׳ רבינו הרמב״ן זי״ע בגימוקי חומש פרשת יתרו בפסוק זכור את יום השבת שכתב ואמת הוא ג״כ כי מדת זכור רמזו במ״ע והוא היולא ממדת אהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות ל״ת והוא למדת הדין ויוצא ממדת הירא״ה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו ולכן מ״ע גדולה ממצות ל״ת כמו שאהבה גדולה מירא״ה כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו ולכך אמרו דאתי עשה ודחי ל״ת ומפני זה יהיה העונש במל״ת גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושין בו דין במ״ע כלל וכו׳, עכ״ל קדשו.

ובספר תוס׳ יו״כ יומא פ״ג כתב לישב בזה קושיתו בהא דאמרינן התם במי שאחזו בולמוס ויש לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית דקיל איסורו, וקשה שהיא משנה שא״ל דמטבל ונבילה ידעינן לה דכיון דטבל חמור מנבילה דהוי איסור לאו כש״כ דחמור משביעית שהוא רק איסור עשה דקיל מאיסור לאו, ולכן העלה להיפוך דאיסור עשה חמור מאיסור לאו ונסתייע מדברי רמב״ן הנ״ל ע״ש. ולפענ״ד שתי תשובות בדבר, חדא דא״א לומר דשביעית שהוא איסור עשה חמור מנבילה שהוא איסור לאו שהרי בנבילה איכא נמי איסור עשה דאינו זבוח כמ״ש תוס׳ בילה כ״ה ד״ה בחזקת ושבועות כ״ד ד״ה האוכל ועיין פמ״ג בפתיחה להלכות שחיטה, וגם מה שנסתייע מדברי רמב״ן הוא פלא דהרמב״ן קאי בביטול מ״ע והוא קאי לענין איסור עשה שהם שני עניינים נפרדים ולא קרב זה אל זה כמ״ש בתשו׳ תה״ד סימן קכ״ה הביאו מג״א ומחצית השקל סימן תע״א סק״ז, ואמו״ר זצ״ל בתשו׳ בית שערים או״ח סימן קכ״ח כ״כ מדנפשיה וכבר קדמו בתה״ד.

אלא דבלא״ה על הראשונים אנו מצטערים דבאמת גם על תה״ד עצמו קיימא תמיה זו ובתר שאת ויתר עז דבסימן ל״ד כתב ואיסור לאו חמור מעשה כדאיתא פ״ק דיבמות בשמעתין דעליה וכו׳ ע״ש והביאו מחצית השקל סי׳ תרט״ז, ולמ״ש תה״ד בעצמו לחלק בין ביטול מ״ע לאיסור

עשה מ״כ אין ראיה מגמרא דיבמות דקיימינן התם לענין ביטול מ״ע ותה״ד בסימן ל״ד מיירי באיסור עשה, וגם על רבינו הרמב״ן יש להפליא לכאורה דמה יענה לסוגיא ערוכה יבמות ז׳ ע״א דקאמר אטו עשה דוחה ל״ת לאו ל״ת חמור מיניה וכו׳ הרי דל״ת חמור מעשה ואפ״ה אמרינן עדל״ת, וכבר העיר בזה בהגהות גליון הש״ס להגרעק״א יבמות שם ואך בקיצור וגם אותו כבר קדמו ביד מלאכי סימן תקט״ו ודחה שם לדברי הרמב״ן [ועי׳ בשו״ת בית שעריס יו״ד סי׳ מי״ב].

ואמנם לענד״נ בישוב כל הקושיות הנ״ל דלקושיא ראשונה

י״ל לפי״מ שהבינו גדולי אחרונים בדברי הר״ן יומא פ״ג דלהכי שוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבילה דטפי עדיף לעבור איסור חמור אחד מלעבור הרבה איסורים קלים וריבויי לאוין חמירי מחד איסור סקילה (אף שאנכי לא כן עמדי בהבנת דברי הר״ן כמ״ש לעיל בסימן ל״ג ואכ״מ), וא״כ תקשי בהך ברייתא ביומא שם דקתני טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה ואמאי נהי דטבל במיתה מ״מ הרי בנבילה איכא עול״ת ואית ביה ריבויי איסורין קלים וא״כ טפי עדיף להאכיל טבל דלית ביה רק חד איסור חמור או״ו דסובר הך תנא דברייתא דבנבילה ליכא איסור עשה רק לאו גרידא וכדעת הריצב״א שבתוס׳ שבועות הנ״ל ורש״י חולין ט׳ ועיין פמ״ג בפתיחה הנ״ל ומיושב קושיא הנ״ל כמובן.

ולקושיא שניה י״ל דמייתי סייעתא מרמב״ן דאפילו במ״ע

כתב רמב״ן דגדולה מל״ת כש״כ דאיסור עשה חמור מלאו והוא פשוט. ולקושיא הג׳ י״ל בפשיטות דכוונת הרמב״ן לענין עונש ודאי ל״ת חמור שהוא מורד במלות המלך ית׳ ומ״מ כשמקיים העשה שכרו הרבה מאוד מבקיום הל״ת דאין מגיע לו שכר כ״כ במה שאינו מורד ולהכי עדל״ת ובזה דברי הרמב״ן ותה״ד נדקו יחדיו ואין כאן קושיא מגמרא יבמות הנ״ל כמובן.

ועיין בספה״ק ראשית חכמה תחילת שער אהבה שהביא גם

הוא מתקו״ז שש״ה משמעלא מדחילן דגבורה אתיהיבו פחד יצחק רמ״ח מימינא מרחימו דדרגא דאברהם דכתיב ביה ואהבת עולם אהבתיך ע״ש ובהקדמת תקו״ז בדרגא חמישאה בירא״ת ה׳ כתוב לאמור ובגין דא אקדימו שש״ה ל״ת דאיגון דחילו לרמ״ח פקודין דאיגון רחימו הה״ד זה שמי לעלם וכו׳ שמי עם י״ק שש״ה זכרי עם ו״ק רמ״ח וכן הוא בתיקון חד עשרין פקודין דל״ת תליין מדחילו דיראה וכו׳ ועיין בר״ח תחילת שער היראה. הרי שלך לפניך דיפה אמר שלמה אין כל חדש תחת השמש שכדברי רמב״ן מבואר גם בזוה״ק. ואחרי שהקדמנו כל אלה היתה לבאר מחכז״ל דודאי בשאר מ״ע שעושה מאהבה פשיטא דדוחה ל״ת דגדולה מאהבה מיראה, אבל תשובה דאיכא נמי תשובה מיראה הו״א דלא דמי ל״ת דתרווייהו מיראה ומאי אולמא דהאי עשה דמדחה לל״ת ולז״א דגדולה תשובה דאפילו אם הוא מיראה אפ״ה דוחה ל״ת והבן. [ע״ע בספרו אות ציון ערך אהבה, ולקמן בחידושי אגדה לפרשת תבא].

ומ״ש עוד עפמ״ש תוס׳ שבת ד׳ ד״ה וכי דכל שנעשה

איסור על ידו אמרינן חטא בשביל שיזכה, ולכן כביכול בהקב״ה ודאי אמרינן חטא בשביל שיזכה לזכות את ישראל דהכל מיד ה׳ והכל בידי שמים והוי כנעשה על ידו אבל אין אומרים ״לאדם״ חטא בשביל שיזכה ומדוקדק הלשון וכי אומרים לאדם וכו׳, תמהני עליך הלא הקב״ה נתן לאדם בתורה תפשית לבחור בטוב ולמאוס ברע והאיך אתה אומר שנעשה ע״י, אם לא שנאמר עפ״י הגמ׳ ברכות ל״א דאלי׳ הטיה דברים כלפי מעלה דכתיב ואתה הסיבות את לבם אחורנית והקב״ה הודה לו דכתיב ואשר הריעותי ופירש״י אני גרמתי שברחתי יה״ר ולפי״ז הוי כנעשה ע״י הקב״ה, אבל מ״מ לא ניתן להאמר שהרי באופן זה שנעשה האיסור על ידו גם לאדם אומרים חטא בשביל שיזכה כמ״ש התוס׳ ולא רק כלפי הקב״ה ופלא בעיני שלא השמעת לאזנך מה שאתה מוציא מפיך.

ומענין לענין, בשבועות דף י״ג. הק׳ הגאון הרב ר׳ יוסף

שאול מלבוב זצ״ל דקאמר רבא הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא (ובריתא דקתני דאינו מכפר על שאינן שבין בכרת דיומא) דאלת״ה כרת דיו״כ לרבי היכי משכחת לה, ומאי קושיא הא משכח״ל כגון שאמר אחטא ויו״כ מכפר דמודה רבי דאין יו״כ מכפר כדמוכח יומא פ״ז ע״א דמשני לרבי אגב שאני ע״ש אבל כרת דיומא בלא״ה באמת יו״כ מכפר אפילו לשאינן שבין, ובריתא דקתני דאינו מכפר לשאינן שבין היינו באומר אחטא ויו״כ מכפר, זה תורף הקושיא בתוספת ביאור.

ואנא גברא רבה קחזינא תיובתא לא קחזינא, דהיאך אפשר

לאוקמי ברייתא דקתני דיו״כ מכפר רק על שבים באומר יו״כ מכפר, הרי הא דאומר אחטא ויו״כ מכפר אין יו״כ מכפר מבואר ברמב״ם בפיה״מ ובריע״ב דכיון שסומך עצמו איוס הכפורים אינו שב, וכיון שזה עביד תשובה שוב אינו בכלל האומר אחטא ויו״כ מכפר, דו״ק.

ב) **ושוב** הקשית בהא דקידושין ס״ב האומר לאשה הרי

את מקודשת לי לאחר שתמות אחותך אינה מקודשת דהוי דבר שלא בא לעולם דעכשיו אין בידו לקדשה וק״ל הא בידו לגרש אשתו ע״י שליח ולבטל שלא בפני שליח ואז נימא אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה ונמצא של״ה אשתו

ויכול לקדש אחותה וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה ול״ה דבר שלא בא לעולם ועיין גיטין ל״ג ותוס׳ שם. אינו קושיא כלל דמ״מ באותו שעה שמקדשה אין בידו לקדש דמחוסר מעשה הגט ומינוי השליח וביטול הגט והוי שפיר דבר שלא בא לעולם והוא פשוט.

וה׳ את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כנפשך ונפש חותנך הדוש״ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן פ״א

אכל חצי שיעור ועתיד להשלים ☆ אחשביה לכותבת ביוהכ״פ

אל הגאון האבד״ק ט׳ פירעד יצ״ו [ר׳ משה סופר] שליט״א

ראשית דבר כתב הדר״ג עמ״ש בביאור הירושלמי פ״ו דתרומות דקאמר מודה ריש לקיש דחצי שיעור אסור בעתיד להשלים, משום דכיון דעתיד להשלים יש הוכחה דרשע הוא וכיון שכן אחזוקי אינשי ברשיעי ממחזקינן דאחשביה לחצי שיעור קמא ואסור, וידוע סברת החכם צבי סי׳ פ״ו דחצי שיעור לר״י מטעם אחשביה הוא דאסור. [עי׳ לקמן בסימן קמ״ט].

ועל זה כתב אדוני דלא ביארתי כל הצורך באיזה אופן השלים אם בתוך כדי אכילת פרס פשיטא דמודה ר״ל בזה דהל״מ דאפילו מלקות נמי איכא בכה״ג, ולכן למד זכות דכונתי היה שהשלים אחר כדי אכילת פרס ואפ״ה כיון שהשלים רשע הוא ואמרינן דאחשביה אלו תוכן דברי קדשו.

והנה כי כן דפשוט הוא כ״כ דל״ל דהשלים תוך כדי אכילת פרס א״כ ביאור רחובות יתור נפש, אבל אני הפעוט יכולני לדון דאפילו השלים תוך כדי אכילת פרס נמי ליכא מלקות רק איסורא, והוא דידוע שיטת הירושלמי דמודה ר״ל ביוה״כ דחצי שיעור אסור, אמנם באכל חצי שיעור ביוה״כ באופן שאין שוב שהות ביום לאכול עוד כדי להשלימו דלא שייך חזי לאינטרופי למלקות דאפילו אם יאכל חצי שיעור השני בתוס׳ יוהכ״פ דהוי דאורייתא מ״מ הרי בתוס׳ יו״כ ליכא כרת ולא מלקות, ועיין טור וב״י ומג״א רסי׳ תר״ח, א״כ בכה״ג ליכא אפילו איסור דאורייתא (ועיין גל״א פסחים מ״ד ע״א שכתב על קושית מהרש״א שם בתוד״ה לענין חמץ כדומה לזה ע״ש).

אמנם איסורא דרבנן ודאי איכא אפילו באוכל חצי שיעור בתוס׳ יו״כ דהכי ס״ל לתשו׳ כתב סופר או״ח סי׳ קי״ד, והנה מבואר ביבמות כ׳ ע״א דכל העובר על דברי חכמים נקרא רשע, ולפי״ז אם אכל חצי שיעור בסוף יוה״כ והשלימו לכזית בתוס׳ יוכ״פ אפילו אכלו תוך כדי אכילת פרס נמי לא עביד איסורא דאורייתא אפילו בחצי שיעור קמא אי לאו משום דמוכח דרשע הוא ואמרינן דאחשביה. ועיין תומים סי׳ ל״ד אות י״ב בשם תשו׳ פ״מ ח״ב סי׳ ק״ה דאם עבר על איסור דרבנן תו ל״ל אוקמיה בחזקת כשרות ואיתרע חזקתיה ע״ש. (ולעיל בסי׳ מ״ג יישבתי בזה קושית היעבוצות יעקב בתו״ת סוסי׳ תט״ז עיי״ש).

ולאחר העיון היטב הדק מ״ש בביאור הירושלמי אינו, ואדרבה כיון דדעתו להשלים ולאכול עוד חצי שיעור הסברא מכרעת דעדיין לא אחשביה, ועכ״ז הגאני מאוד כי אדוני הגדול בענותנותו הטהורה מראה מקום לי לעיין בתשו׳ מהרמ״ש או״ח סי׳ קס״ד שזכיתי לכוון בדומה לדבריו ואלף תודות לו לאדוני הגאון נ״י.

ואגב אעורר בענין חצי שיעור ביוהכ״פ, הנה במתני׳ דף ע״ג: יו״כ אסור באכילה וכו׳ ופריך אסור ענוש כרת הוא ומשני לא איצטריך אלא לחצי שיעור דלר׳ יוחנן אסור מן התורה, ומייתי פלוגתא דר״י ור״ל בחצי שיעור ע״ש. ובס׳ תוס׳ יו״כ עמד דאמאי דוקא הכא ביו״כ אשמעינן דינא דא״ש ופלוגתא דר״י ור״ל ע״ש. ונראה דהחכם צבי סי׳ פ״ו כתב הטעם דחצי שיעור אסור מה״ת משום דאחשבי׳ לאכילה ע״ש, והנה מבואר במשנה למלך דכל אכילה שבתורה הוא כזית, ולפ״ז נראה לי דחצי שיעור דאסור מטעם דאחשבי׳ לאכילה א״כ גם ביו״כ אם אכל חצי שיעור לכל היותר אחשבי׳ רק לאכילת כזית שזהו סתם אכילה שבתורה וזהו ג״כ רק א״ש לגבי יו״כ דשיעורו בכותבת דביתובא דעתא תליא מילתא, אבל ודאי דליכא למימר דאחשבי׳ לכותבת דסברת אחשבי׳ מועיל רק שתהי׳ אכילתו שאכל חצי שיעור כסתם אכילה שבתורה שהוא כזית אבל אינו מועיל לרבות להגדיל ולהשלים שיעור היותר גדול מכזית, וכש״כ לגבי איסור יו״כ שאינו מועיל סברת אחשבי׳ לייתובי דעתי׳, ולפ״ז שפיר הו״א דאף דבכל איסורין שבתורה ששיעורן בכזית חצי שיעור אסור משום דאחשבי׳ לאכילה אבל ביוכ״פ דשיעורי׳ בייתובי דעתא שהוא בכותבת ולא שייך אחשבי׳ והו״א דחצי שיעור מותר להכי איצטריך לאשמועינן דאפילו ביו״כ חצי שיעור אסור מן התורה.

ומעתה נ״ל עוד דאם אכל כזית ביו״כ שזהו סתם אכילה שבתורה גם בלי סברת אחשבי׳ ולגבי איסור יו״כ הוא רק א״ש ומ״מ אסור מן התורה, א״כ מוכח מזה דא״ש דאסור מה״ת ביו״כ עכ״א אינו מטעם אחשבי׳, ולפ״ז

אני אומר שלזה כוון ג"כ רש"י ז"ל ביומא שם ד"ה לחלי שיעור שפי' כגון פחות מכותבת הגסה שהיא שיעור ליו"כ וכו', ולכאורה יפלא מה בעי רש"י בזה וכי אין אנו יודעים מהו חלי שיעור ליו"כ, אבל למ"ש כוונת רש"י בזה דכאן כל שאכל פחות מכותבת אף אם הוא בכזית שא"ל לאחשבי' אסור מה"ת משום דחלי שיעור דאסור ביו"כ אינו מטעם אחשבי' כמו בכל איסורין, ולהכי איצטריך לאשמועינן הך דינא הכא וכמ"ש.

ויש לייסד בזה קושית תוס' ד"ה כיון דלמה לי סברת חזי לאצטרופא תיפוק לי' מכל חלב לרבות חלי שיעור, ולפי האמור אתי שפיר דבשאר איסורין דשייך סברת אחשבי' שפיר דרשינן כל חלב לחלי שיעור, אבל ביו"כ דלא שייך אחשבי' אי לאו משום דחזי לאצטרופי לא הוי דרשינן כל חלב לרבות חלי שיעור גם באיסור יו"כ, ועיין תוס' פסחים מ"ג ע"ב דלחד מ"ד לא דרשינן כל היכי שאין סברא לרבות ע"ש, ואתי שפיר.

חק' בן ציון בלוהם

סימן פ"ב

דבר המותר מצד עדל"ת אי הוי הותר מכללו והמסתעף

היושב בשמים, יוסף אורך ימים ושנות חיים, אור מתוק וטוב לעינים, עד היכל תוסד ותבנה ציון וירושלים, לכבוד מר גיסי אהובי, ורב חביבי, הרב המאור הגדול, מעוז ומגדול, החריף ובקי, זך ונקי, הגאון המפורסם, ערוגת הבושם, כש"ת מו"ה גרשון שטערן נר"ו האבדק"ק מ'לודאש בעהמח"ס ילקוט הגרשוני.

ריש מילין אמינא אין די ספר ששון לבי אשר זכיתי לקבלת תורה שבכתב מאת מעכת"ה ושמחתי כעל כל הון כי ראיתי כי שם עיניו עד"ת אשר ערכתי לפניו זה כשתי שבועות, ועתה באתי להגיע לפניו מה שמצא ידי יד כהה להעיר בדבריו הנעימים.

על מה שכתבתי (עיין לקמן בסימן רכ"ג) לייסד קושית ספר תוס' יוכ"פ ביומא פ"א עפ"ד כת"ס או"ח סי' קי"ד, פקפק מעכ"ג ממה שכתבו תוס' ביבמות ה' ע"ב ד"ה כולה משעטנז שכ' דהיכא דמותר רק מצד עדל"ת לא חשיב הותר מכללו ע"ש, וה"נ לדברי כת"ס אינו מותר רק מצד עדל"ת ולא שייך לומר דהותר מכללו.

הנה גוף דברי תוס' ביבמות נ"ב, ועכ"ח נ"ל דס"ל דעדל"ת חשיב דחוי' ולא הותרה, אמנם הרי כתב ישויע"ק או"ח סי' תל"ח דלב"ש עדל"ת הוי דחוי' ולב"ה חשיב הותרה ע"ש, וא"כ אנן דקי"ל כב"ה לגבי ב"ש לדידן עדל"ת הוי הותרה ושפיר י"ל דהוי הותרה מכללו.

ובזה אמרתי לבאר קושיא שהקשו מפרשים ביומא הנ"ל דקאמר מה לעינוי שלא הותר מכללו הא הותר מכללו אבל בנין המקדש כדאיתא במועד קטן דף ט' (והוא תמוה לכאורה דשאני התם דהוי גזירת הכתוב), ולפמ"ש י"ל דהכי קשיא להו דכיון דלדידן עדל"ת הוי הותרה א"כ בנין המקדש דדומה ל"ת דיו"ט היינו יו"כ הוי הותרה ואיך קאמר דעינוי לא הותר מכללו.

אבל באמת זה אינו דל"ל דמטעם עדל"ת קאתינן עלה התם במו"ק דהא יו"ט עול"ת הוא כדאי' שבת כ"ד וביצה מ' ומקדש לא הוי רק עשה גרידא, ואין לומר נהי דמלאכה ביוכ"פ הוי עול"ת מ"מ עינוי דאכילה ביו"כ הוי רק ל"ת גרידא, דזה אינו והרבה תשובות בדבר, חדא דהמעיין בפנים ברמב"ם פ"א משביתת עשור ה"ה יראה דעשה דשבת שבמון דכתיב ביו"כ קאי על אכילה, וא"כ עינוי דאכילה הוי נמי עול"ת. ועוד דהרי כתב מג"א או"ח סי' תקנ"ד סקכ"ג דמלאכה בט' באב אסור משום עינוי דע"י מלאכה מסיח דעתו מהעינוי ע"ש, וא"כ עשה דמלאכה ביוכ"פ קאי נמי אאכילה דתרוייהו יש להן חד סברא לאסור, והוא משום עינוי, ואכילה נמי הוי עול"ת.

ועוד דהרי כתב רמב"ן ריש יבמות ולחלק יצא דהיכא דעדל"ת בתדיר הוא הותרה אבל אם בא העול"ת רק ע"ד מקרה כגון מילה בצרעת בכה"ג חשיב עדל"ת דחוי' ע"ש, וא"כ ה"נ בנין מקדש ביו"כ הוא בא רק ע"ד מקרה והוי עדל"ת דחוי', ולא שייך לומר דעינוי הותר מכללו. ועוד דהרי קי"ל דאין עדל"ת שבכרת וה"נ עינוי הוי ל"ת שבכרת (ועי' מה שכתבתי בזה לקמן בסי' רכ"ב).

ושוב כתב מעכ"ת לייסד קושייתי ביומא פ"א דקאמר מה לעינוי שלא הותר מכללו הא הותר מכללו אבל איש המשלח את השעיר לעזאזל דאמרינן לעיל ס"ז במתני' דאומרים לו על כל סוכה וסוכה הרי מים הרי מזון שאם יצטרך יאכל וכ"פ הרמב"ם פ"ג מעבודת יו"כ ה"ז, ותי' מעכ"ג דכאן דלא הותר רק כשאחזו בולמוס כמבואר מל' רמב"ם שם וכ"מ בתוס' שם א"כ הוי משום פיקוח נפש דלא חשיב הותרה רק דחוי'. [ע"ע לקמן סי' פ"ד].

ולענ"ד זה אינו דהנה הך ברייתא דקאמרה מה לעינוי וכו' מקור מקומו טהור במו"כ פ' אמור והרי אמרינן בסנהדרין דף פ"ו דסתם ספרא ר' יודא ופירש"י ספרא היינו תו"כ, וא"כ ברייתא זו כר"י אתי' דס"ל ביומא ז' טומאה הותרה בציבור וא"כ לדידי' פיקוח נפש נמי חשיב

הותרה ולא דחוי דתליא הא בהא כמ"ש הרשב"א בתשו' סי' תרפ"ט, ועיין בס' נחלת בנימין להג' מטאד זללה"ה סי' קט"ז והדרא קושיא לדוכתיה.

ואוסיף עוד דבסנהדרין הנ"ל איתא דכולהו סתימאה אליבא דרע"ק, וא"כ ברייתא זו אליבא דרע"ק נשנית דיליף ביומא פ"ה הא דפיקוח נפש דוחה שבת מעבודה, ואי מעבודה ילפינן לה הוי פיקוח נפש הותרה כמ"ש בתשו' עטרת חכמים סי' ד', והקושיא במקומה עומדת. וכיון שכן שפיר יכולני להקשות בפשיטות הא הותר מכללו אבל פיקוח נפש סתם ובל"ע. וחזרתי על כל הגדיש ולא מצאתי לקושיא זה מענה כעת וה' יאר עיני בתורתו.

ועתה נתנה ראש ונשובה לדברי הג' בעכת"ש זללה"ה שכתב דמי שהיה אנוס שלא היה יכול לאכול עד זמן תוס' דמותר לו לאכול מצד עדל"ת, והוא תמוה לענ"ד אי תוס' יוהכ"פ דאורייתא א"כ ודאי לא אמרה תורה לאכול אז, ולא שייך אז מ"ע לאכול בעיו"כ לומר דעדל"ת ואין מקום לדבריו אלו במחכת"ה. ושוב מצאתי שגם מעכ"ג בחיבורו אות יוהכ"פ העיר בזה והנאתי. ועוד אוסיף להפליא דאם כן נימא ג"כ דמי שאין לו לאכול בעיו"כ רק נבילות וטריפות יהי' מותר לאכול מצד עדל"ת, ועכ"ח יען דאכילת ע"כ אינה רק הכנה והכשר ליו"כ עיי' ברש"י יומא פ"א ובטור ולא הוי בעידנא כעין שכתב נמוקי יוסף ב"מ ל"א ליכא למימר עשה דוחה ל"א, וה"נ בנידון דכת"ס, וז"ב.

ועתה ירשני מעכ"ג להגיע לפניו איזה הערות בחיבורו היקר ילקוט הגרשוני, מה שמצא ידי יד כהה להעיר בדבריו הנעימים וכו', [הערות אלו נדפסו בסוף ספרו אות ציון שהו"ל].

ויען כי אין הזמן מסכים אסתגר בזה וה' אלקים אמת, ינחני בדרך אמת, ויאיר עינינו בתורתו תורת אמת, כנפשו היפה ונפש תדרשנו לטובה, בלונ"ח גיסו ידידו אוה"נ מוקירו ומכבדו כערכו הרם,

בן ציון ה"ק בלוהם

סימן פ"ג

עוברה שהריחה מאכילין אותה רוטב ולא שומן ובענין הבאת אשם תלוי על ספק נבילה אי הוה רשות או חיוב

שיל"ת יום ג' פנחס תרצ"ג לפק"ק ב'איפאלו יצ"ו

צום הרביעי לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה, ומאת ה' ישא ברכה, ברבייה והמשכה, לכבוד אהובי ידי"ן הרבני הגדול בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, נבון לחשים, חכם חרשים, מופלא שבאנשים, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כש"ת מו"ה **אברהם פריעדמאנן** נר"ו, אבן יקרה בק"ק ווייצען יצ"ו.

העיר בנדק ביומא פ"ב ע"א בעוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב וכו' ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה וכו' ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמה וכו', והקשה בספר תוס' יו"כ דמה הפרש בין רוטב לשומן עצמו, בשלמא לדעת הפוסקים דטעם כעיקר לא מתסר אלא מדרבנן ניחא, אבל לשיטת הפוסקים דטעם כעיקר מן התורה ולוקין עליו בכזית מה לי רוטב מה לי שומן עצמו אידי ואידי איסורא דאורייתא ללקות עליו ע"ש. ובאמת קושיא זו תמוה, הרי אף דקי"ל שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, מ"מ מתחילה תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה ומוצצתו דכל מה דאפשר למנוע את החולה מאכילת איסור או למעט הנאתו מן האיסור ראוי ונכון לעשות כן, וא"כ נהי דהן רוטב והן שומן תרוייהו איסורא דאורייתא מ"מ כיון דברוטב הנאת איסור מועטת ובשומן הנאתו מרובה מאכילין אותה רוטב תחילה כדי למעט הנאתו מן האיסור ולק"מ. ומצאתי אח"כ להגה"ל מו"ה נפתלי סופר זצ"ל באחד מספריו שכ"כ ונתתי שמחה בלבי.

אבל כת"ר כתב לישב קושיא הנ"ל לפמ"ש הרא"ש בשמעתין דחיישינן שמא יהא קץ באכילתו מאכל איסור ויפרוש ויסתכן, ולפי"ז ה"נ נהי דטעם כעיקר דאו' מ"מ יותר קץ באכילת ממשו של איסור מברוטב ולהכי מאכילין רוטב תחילה. ולפענ"ד יש לפקפק בזה, דכיון דתרוייהו איסור דאורייתא ללקות עליו בודאי נפשו של אדם חותה באכילתם בזה כמו באחר.

ועונ"ל לפמ"ש פנ"י פסחים ל"ג ע"א אהא דמר בריה דרבינא אמר ה"ק שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור, והקשה הפני יהושע דאכתי התינח בשבת דגזה"כ הוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, מ"מ אכתי איכא למילף בק"ו משאר מלות כגון חלבים ועריות דאמרינן להדיא בכריתות המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ותי' דהתם טעמו בגדו שכן נהנה ואין טעם חלב ושומן שווין דמה שנהנה מחלב ל"ה יכול ליהנות מן ההיתר, וכן בעריות כתבו תוס' ע"ז י"ד ע"ב ד"ה מקום שנהגו שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה ומכש"כ באדם שמתאוה לכל גוף וגוף ומה שנהנה מן האיסור אינו נהנה מן המותר שייך שפיר שכן נהנה וחייב גם במתעסק, משא"כ במעילה שנתכוין לחמס בגיזי חולין ונתחמס בגיזי עולה שלא נהנה כלל מן האיסור של עולה טפי מאלו היה חולין גרידא ואין מהם אלא שינוי שם לבד ל"ש שכן נהנה ע"ש. ולפי"ז ה"נ אני אומר דהא דאמרינן נפשו של אדם חותה וקץ

באכילת איסור, היינו אם הנאה זו היה יכול להיות גם מהיתר שהיה יכול ליהנות מבשר כשר כמו מבשר טריפה שפיר חותה וקץ באכילת איסור, משא"כ אם לא הי' יכול ליהנות מן ההיתר כמו מן האיסור וכמו בחלבים ועריות דאותו הנאה שנהנה מחלבים ועריות ל"ה יכול ליהנות מן ההיתר וכמ"ש וכש"כ אם שניהם איסורים רק שזה הנאתו מרובה וזה הנאתו מועטת ואין הנאות שניהם שווין, בזה לא אמרינן שנפשו חותה וקץ באכילת איסור. ובהכי ניחא הא דאמרינן בכל דוכתי כמו בכריתות י"ט המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ומאי נהנה שייך הא אדרבה נפשו של אדם חותה וקץ באכילת איסור, ועיין בר"ש פ"ו דתרומות מ"ג בשם הירושלמי ובסמ"ע חו"מ סימן רל"ד וביו"ד סימן קי"ט סי"ג, וכבר העיר בזה עט"ר אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שעריס סימן א', ולפי האמור א"ש דבחלבים ועריות של"ה יכול ליהנות מההיתר כמו מהאיסור ל"ש נפשו חותה וקץ אדרבה אמרינן שכן נהנה וא"ש.

ומ"ש ידידי כמ"ר בהא דקאמר התם טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה לכלוג וליתני בדידה בנבילה גופא למה דאמרינן בכריתות כ"ה דאשם תלוי בא על הנבילה, וכבר העירו בתוס' שם דא"כ ספק נבילה חמור מודאי נבילה, וא"כ ליתני ספק נבילה ודאי נבילה מאכילין אותו ודאי נבילה דקיל. במחכ"ת דבר זה לא ניתן להאמר שיהא ספק נבילה חמור מודאי נבילה, דאף שמצינו כיו"ב ברמ"א או"ח סוסי' תר"ג בשם תר"י דספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאי ומטעם שכתב שם דיותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע ולכן קרבן אשם תלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת, אבל לא שיהיה איסורו מספק חמור יותר מודאי שלו. ואמנם ברורן של דברים כך הוא, כד נדייק בלשון הגמרא דכריתות דבדף י"ז קאמר "חייבים" על חלבו אשם תלוי ובדף כ"ה מוקמינן הא דתניא אשם תלוי "בא" על הנבילה כר' אליעזר דאמרו לו, אבל כבר האיר לנו בזה התוס' שם בדף כ"ה ד"ה אשם דאפילו למ"ד אשם תלוי בא על הנבילה לא שיהא חובה להביאו על עבירת לאו דהא כתיב ולא ידע ואטו על אכילת ספק נבילה מביא ולא על וודאי אכילת נבילה, אלא ודאי דלא ידע דקרא לענין חובה ולענין דבר שאם יוודע לו יביא על שגגתו חטאת ואית ליה גזירה שוה דמצות מצות אבל אהני ליה לא תעשיה דאף על עבירת לאו יכול להביאו, ורבנן דדרשי גזירה שוה מצות מצות לאפוקי לאו דלא מייתי עליה כלל ע"ש. וא"כ ניחא, דגבי חלב כזית דהוי ספק איסור כרת ושגגתו חטאת קאמר "חייבים" אשם תלוי, אבל בנבילה לא קאמר "חייבים" שהרי אינו חובה אלא א"ת "בא" על הנבילה דהיינו שיכול להביאו אבל לא בחורת חובה, וא"ש.

וי"ל בזה בגמ' דהוריות ט' ע"ב דקאמר תני תנא קמי' דר"ש אשם תלוי בא על טומאת מקדש וקדשיו, א"ל דאמר לך מני ר"א וכו' והאר"י מודה ר' אליעזר שאין מביא אשם תלוי, ומסיק בקשיא. וידוע מהראשונים דכ"מ שאמר קשיא לא בטלו הדבר אלא לא אשכח פרוקא בהאי שעתא, וכמ"ש רשב"ם ב"ב נ"ב ע"ב, והריטב"א הביא בשם מכמי פרובינצא שהיה מתרץ כל מה שעלה בגמרא בקשיא, ועיין במבוא התלמוד (ועיין רש"י סנהדרין ע"ב ע"א ד"ה קשיא). ולפמ"ש י"ל גם כאן דתנא תני קמי' דר"ש אשם תלוי בא על טומאת מקדש וקדשיו דהיינו שיכול להביא אשם תלוי ולא בחורת חיוב, ודר"י דמודה ר"א שאין מביא אשם תלוי היינו שאינו חייב אבל רשאי להביא, ואין כאן קושיא כ"כ.

וצופה הייתי לגיסי הגנ"י בילקוט הגרשוני על אותיות ערך אשם תלוי שהביא בשם יוסף דעת יו"ד סימן ל"ג ס"ט שכ' דקושית הרשב"א על הרמב"ם דסובר דספק דאורייתא מה"ת לקולא מאשם תלוי דבא על הספק, י"ל לפמ"ש בירושלמי פרק האשה רבה והובא בש"ך יו"ד סימן קכ"ז שאני אשם תלוי שאם אמר לבי נוקפני מביא אשם תלוי, ואם כן לכך מביא אשם תלוי אף דמן התורה מותר מכל מקום לבו נוקפו עיי"ש. ולפי האמור יש לדון בזה ולומר דמה שמביא אשם תלוי כשלבו נוקפו אינו חובה, רק שיכול להביא ולא חיישינן לחולין שנשחטו בעזרה כשהביא, דלא עדיף מספק נבילה שכתבו תוספות דלא הוי חובה, ועוד שהרי הרשב"א בתשובה שהביא ב"י וש"ך שם קאי בדבר שאינו איסור תורה וכן הירושלמי הנ"ל ואפ"ה מביא אשם תלוי במקום שלבו נוקפו, ועכ"ח שאינו חובה, ובזה ודאי י"ל דליכא להוכיח דספק דאורייתא לחומרא, משום דאפילו אי ספק דאורייתא לקולא ג"כ מביא קרבן כיון שלבו נוקפו, אבל בספק איסור כרת דהתורה חייבי' להביא קרבן אשם תלוי מזה שפיר מוכח דספק דאורייתא לחומרא, ועכ"ח נ"ל דבעינן ב' חתיכות דאיקבע איסורא דבזה מודה הרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא וכמ"ש מהרי"ט.

ועוד ראיתי בילקוט הגרשוני שם שהביא דברי ראש יוסף חולין י"א ד"ה התורת חיים שכתב דר' אליעזר דס"ל כריתות שם דכוי מביא על חלבו אשם תלוי, ע"כ סובר דחייב בחתיכה אחת ולא בעינן איקבע איסורא, וא"כ עכ"ח ס"ל ספק דאורייתא לחומרא. והגאון מו"ה חיים כהן מלבוב זצ"ל השיב לו דאין הוכחה, די"ל דלהכי חייב אשם תלוי משום דהוי ספק איסור כרת דמודה הרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא. וגיסי הגנ"י התפלא שהוא נגד גמרא מפורשת

כריתות כ"ה הנ"ל דר' אליעזר סובר אשם תלוי בא על הנבילה, א"כ איך אפשר לומר דהא דמחייב ר"א אשם תלוי בחתיכה אחת הוא משום דהוי ספק כרת ונשאר בלע"ג.

והנה באמת המעיין בתוס' כריתות מ"י ד"ה באנו ובהגהות שמ"ק הנדפס בגליון ש"ס ווילנא, יראה דר"א דסובר דכוי חייבין על חלבו אשם תלוי, לאו היינו ר' אליעזר בר פלוגתיה דר' יושיע, אלא ר' אלעזר גרסי' (בלא יו"ד), וא"כ כיים דברי הגאון מה"ר חיים כהן דלר' אלעזר וודאי י"ל דטעמא דמחייב אשם תלוי בחלב כוי משום דהוי ספק כרת, דהאי תנא דסובר אשם תלוי בא על הנבילה ר' אליעזר הוא ולא ר' אלעזר. אלא דיותר יש להפליא על הראש יוסף דהוא קאי בר' אליעזר בר פלוגתיה דר' יושיע, שהרי הוא שקיל וטרי שם אליבא דר"א שבמשנה א' פ"ח דתרומות דפוסל ספק חלל לעבודה ור"י פליג עליה התם, וא"כ מנ"ל דר' אליעזר סובר ספק דאורייתא לחומרא הא איהו לא קאמר דחייב אשם תלוי בחלב כוי דהיינו בחתיכה אחת, אלא ר' אלעזר הוא דקאמר הכי. אלא דגם הא לא תברא דמדחייב ר"א אשם תלוי על נבילה שהיא רק בלאו אלמא דאפילו בספק כל דהו חייב אשם תלוי, א"כ כש"כ דחייב בספק כרת אפילו בחתיכה אחת, וכדאמרינן להדיא בגמ' כריתות מ"י ע"א ועיין רש"י כריתות מ"י ד"ה אמר ר"א, וא"כ מוכח ממילא דר"א סובר ספק דאורייתא מה"ת לחומרא, ולדקו דברי ראש יוסף. ומעתה יולא לנו דהגאון רח"כ והראש יוסף גם שניהם לדקו יחדיו והטיבו את אשר דברו דר' אלעזר דסובר דחייב אשם תלוי בחלב כוי י"ל דבאמת ה"ט משום דהוי ספק כרת אבל בעלמא ס"ל ספק דאורייתא מה"ת לקולא, ור' אליעזר דמחייב אשם תלוי על הנבילה עכ"פ סובר ספק דאורייתא לחומרא וכדברי ראש יוסף, ולא עליהם תלונותינו אלא מפני תערובת גופין ר"א בר"א, וגיסי הגנ"י לחנם הגדיל התימה ולא שת לבו גם לזאת.

ואמנם לפמש"ל בלא"ה א"ש אפילו אי גרסינן ר' אליעזר כמו שהוא הגירסא לפנינו בגמרא דר' אליעזר הוא דסובר דחייב אשם תלוי בחלב כוי, וכיון דהוי ספק כרת א"כ חיובא נמי דרמיא עליה להביא וכמ"ש וממילא שפיר מוכח דסובר ר"א דספק דאורייתא לחומרא וכמ"ש ראש יוסף, אלא דהגאון ר' חיים כהן שפיר דחה די"ל דמשום דהוי ספק כרת הוא דס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ואי משום דס"ל לר"א אשם תלוי בא על הנבילה הא לא תברא דהאי לאו בתורת חובה מייתי ליה אלא משום דכשלבו נוקפו נמי יכול להביא ואינו מוכח מזה דס"ל לר"א בעלמא ספק דאורייתא לחומרא, וקרה מהר תמיהת גיסי הגנ"י, ודברי הגמו"ה חיים כהן זצ"ל שרירין וקיימין דברי אלקים חיים, ודו"ק היטב.

וע"ד חידוד קלת נ"ל לפ"מ שהבינו גדולי אחרונים בדעת הר"ן יומא פ"ג, דלהכי שוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבילה, משום דבנבילה יעבור על כל זית וזית שיאכל ובשוחטו בשבת אינו עובר רק איסור אחד, וריבוי איסורים קלים חמירי מחד איסור חמור ע"ש. ולפי"ז אני אומר דאם בספק כרת אמרינן ספק דאורייתא לחומרא, הה"נ בספק איסור קל דאית ביה ריבוי איסורים, וא"כ למ"ש תוס' שבועות כ"ד ובילה כ"ה דבנבילה איכא נמי איסור עשה דאינו זבוח, וממילא יש בנבילה איסור עשה ול"ת ואזלינן בספיקא לחומרא. ומעתה לפי"ז שפיר י"ל דטעמא דר"א דמחייב אשם תלוי בחלב כוי משום דהוי ספק כרת, ואי דמחייב אשם תלוי אף על הנבילה, היינו משום דדמי לספק כרת משום עול"ת דאית ביה, ולדקו דברי הגאון רח"כ זצ"ל. ואף שכתב הפמ"ג בספרו תיבת גומא פרשת בשלח דבלאוין שאין בהם מלקות או באיסור עשה לכו"ע ספק דאורייתא לקולא, מ"מ בגירוף ל"ת שפיר י"ל דחמור כאיסור כרת לענין ספיקו ודו"ק.

ועכ"פ מבואר דמה שמביא אשם תלוי על הנבילה, אינו חיוב, רק אם ירצה יביא משום שלבו נוקפו, כמו בספק איסור דרבנן אף דהא וודאי שאין ספק דרבנן חמור מודאי דרבנן דהרי איסור דרבנן לאו בר קרבן הוא כלל, אבל ודאי נבילה חמיר בודאי מספק נבילה ולהכי לא מצי לחלק בנבילה גופיה.

שוב מצאתי בחפישה תנא דמסייע לי בישועות יעקב או"ח סימן א' אחר שכתב דלרמב"ם דספק דאורייתא לקולא היינו טעמא דמייתי אשם תלוי משום דהוי ספק כרת או בשתי חתיכות דאיקבע איסורא כתב ואמנם קשה לרע"ק דמחייב אשם תלוי בספק מעילות הא אנן קי"ל הזיד במעילה אינו רק באזהרה ואין כאן ספק כרת ולמה יביא אשם תלוי, ואמנם האמת כמ"ש הרשב"א בתשו' הובא בב"י ובש"ך יו"ד סימן קכ"ז דאף היכי דליכא איסור תורה אם לבו נוקפו מביא אשם תלוי, ואני מצאתי מקור מקומו בירושלמי יבמות גבי שנים אומרים נתקדשה וכו' ניסת לא תצא אקשי' עלה ולא כן תני חייבים אשם תלוי ומשני תמן לפי שיכול לומר לבו נוקפו, מבואר מזה דאף דליכא איסור תורה מ"מ מביא אשם תלוי לפי שלבו נוקפו, ואמנם לענין שיהיה ידיעת ספק ידיעה לענין שקרינן ביה אז הודע אליו חטאתו יש חילוק בין ספק כרת דבזה כיון דספיקא דאורייתא לחומרא קרינן ביה אז הודע אליו חטאתו דהוי חטא חשוב כיון דמה"ת חשבינן ליה כודאי איסור, אבל בספק מעילה דאינו רק באזהרה ומן התורה לקולא אף שמביא אשם תלוי משום שלבו

נוקפו מ"מ הספק לא חשיב ידיעת חטא כלל דהרי אין כאן חטא מן התורה דספיקא לקולא וכו', ע"ש שהאריך עוד והוא ממש כדברינו.

וב"ת תירץ דבספק הוי מצי לבטולי בקושית תוס' יו"כ דבס' לא שייך אין מבטלין איסור לכתחילה עיין ש"ך יו"ד ל"ב סק"ח, והוא נכון, אלא דלמה דסבר מעיקרא דבנדילה ספיקו חמור מודאי ודאי דלענין מבטלין איסור לכתחילה נמי הוי דינא הכי, וא"כ לא הועיל בתירוצו כמובן.

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן פ"ד

בענין הותר מכללו בדבר שלא אירע מעולם ☆ עוברה שהריחה, הטעם דעדיף ליתן לה רוטב משומן ☆ אין מבטלין איסור לכתחילה בחולה

יום ב' לסדר מטות שנתרנ"ז לפק"ק ב' איפאלו יצ"ו.

בין המצרים, שלום ישאו הרים, לידידי ש"ב ידיד נפשי אהובי, ורב חביבי, מחמד לבבי, הבחור המופלג, חרוץ ושנון, זית רענן, למעלה חן ולמטה חנן, כ"ה יעקב דוד בלוהם נ"י.

אחדש"ת, באתי להשיבך במשובה שלימה כיד ה' הטובה עלי על ד"ת אשר ערכת לפני בעתים הללו.

במה שכתבת ליישב קושייתי ביומא פ"א ע"א דקאמר מה לעינוי שלא הותר מכללו הא הותר מכללו אצל האיש המשלח את השעיר לעזאזל כדאמרינן יומא ס"ז ע"א דעל כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מיס הרי מזון שאם יצטרך יאכל וכ"פ הרמב"ם פ"ג מעבודת יו"כ ה"ז, ואמרת ליישב עפמ"ש בגמ' שם דמעולם לא הוצרך לכך, וכיון שלא אירע שהותר פעם אחת לא חשיב הותרה כמבואר בילה דף ז' אלו תוכן דברין.

הנה אנכי במיעוט שקידתי לא מצאתי דבר זה בבילה ולזר יחשב בעיני. ואמנם לו יהיבנא לך ודבר זה כתוב הדר הוא עכ"ז לפענ"ד הך ברייתא דקאמרה מה לעינוי וכו' לא ס"ל הך סברא, דהרי ברייתא זו מקור מקומה טהור בתו"כ פ' אמור ואמרינן בסנהדרין דף פ"ו ע"א דסתם ספרא רבי יהודה ופירש"י ספרא היינו תו"כ, וא"כ ברייתא זו כר"י אמיא דס"ל ביומא ז' ע"ב טומאה הותרה בציבור לכהן גדול ביוכ"פ, אף דהוא אחד מן הנישים שהיו במקדש שלא אירע לו טומאה מעולם אפ"ה חשיב לי' ר"י הותרה, וא"כ ברייתא זו דהוי ר"י עכ"ח לא ס"ל כסברא הנ"ל.

ואולי יש להגדיק דבריך קצת דהרי הקשה תוס' יו"ט פ"א דדמאי מ"א ד"ה והחומץ אמאי מתקנים לכהן גדול כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול קרי הא אחד מן הנישים היה שלא אירע קרי לכה"ג ביוכ"פ, ותירץ דאין סומכין על הנס ע"ב, ובמחילת כ"ת הגדולה של זקיני רבינו הגדול התוס' יו"ט ז"ל ז"ע לא ראה שהוא קושיא ותירוץ ירושלמי רפ"ק דיומא ובירושלמי תירץ עוד דכל הנישים היו רק בבית ראשון ע"ש, ומעתה די"ל דאירע טומאה לכה"ג בבית שני ביוכ"פ והותרה אז פעם אחת לכן חשיב הותרה, אבל זה שאיש המשלח את השעיר יצטרך לאכול לא אירע מעולם ולא הותרה אפילו פעם אחת ושפיר לא חשיב הותרה.

וא"ל דר"י היה בזמן בית ראשון דמבואר בהקדמה ליד החזקה של רבינו הגדול ז"ל שהיה חבירו של ר"מ שהיה בזמן בית ב' כמבואר בגיטין פרק הניזקין באגדה דחורבן בית השני עי"ש ואיגייר ונפק מיניה ר"מ.

אבל עכ"ז לא דיברת נכונה דלפ"ד בפעם הראשון בזמן שבהמ"ק היה קיים ולא אירע עדיין טומאה כלל הי' טומאה דחוי' ורק אח"כ שכבר אירע פ"א הוי הותרה וזה לא ניתן להאמר כלל ולא עלה ע"ד שום אדם לומר כן, וכבר הקשו מפרשים הא עינוי הותר מכללו אצל בנין המקדש כדאי' במועד קטן דף ט' ותירצו מה שתירצו, ולא עלה ע"ד לומר דזה ל"ח הותר מכללו כיון שלא אירע מעולם.

ומ"ש עוד בישוב קושיא הנ"ל דכיון דלא הותר רק כשאחזו בולמוס כמבואר בתו"י שם וכ"מ ברמב"ם פ"ג מעבודת יו"כ ה"ז א"כ הוי משום פיקוח"פ דלא חשיב הותרה אלא דחוי'.

והנה כי כן השיב לי ג"כ גיסי הרב מוה"ר גרשון שטערן מא"ם ילקוט הגרשוני גר"ו וש"ב הרב מוהר"א [יונגרייז] נ"י האבד"ק דיאנדיאש, אבל יש לפקפק גם בזו עיין מה שהשבתי על דבריהם לעיל בסימן פ"ב. ומ"ש במו"ק ט' ע"א אהא דאמרינן דהקב"ה מחל להו ע"ש לא ידעתי היכן היית באותו שעה כי אין מקום לתמוה כלל בזה.

עוברה שהריחה, הטעם דעדיף ליתן לה רוטב משומן

ב) **ואהא** דאמרינן יומא דף פ"ב ע"א בעוברה שהריחה בשר קודש וכו' מאכילין אותה רוטב ואם לא נתיישבה דעתה מאכילין אותה שומן עצמו ע"ש, והבאת קושיא שהגיד לך אחי הרב החריף מוהרי"ץ נ"י לשיטות הסוברים דטעם כעיקר דאורייתא מה חילוק יש בין שומן לרוטב, וכתבת דנהי דעשה איכא לא תעשה מיהא ליכא, א"ד.

הנה עיין בספר תוס' יוהכ"פ שם שהקשה לשיטות הסוברים דטעם כעיקר דאורייתא ולוקין על כזית מן המערובת דלא כשיטת הר"י שבתוס' ע"כ ס"ל דלא הוי רק בעשה, א"כ מה חילוק יש בין רוטב לשומן ע"ב, ובלי ספק כך הגיד לך אחי הרב הנ"ל נר"ו ואין מקום לדבריך. [ועי' לעיל בסימן פ"ג].

ואמנם אפילו לו יהיבנא לך נמי אין דבריך מחווירים לי כלל לפמ"ש רמב"ן בנימוקי חומש פ' יתרו (כ, ז) בטעמא דמילתא דעדל"ת משום דעשה הוא מצד אהבה ול"ת מצד יראה וגדולה אהבה מיראה ע"ש, א"כ עשה חמור יותר רק הכא דומק לומר שטעם יהיה חמור יותר מהעיקר (וכעין זה עיין ב"י סי' ק"ה ד"ה ומ"ש רבינו בד"א שהביא ד' ריב"ם דכיון ששומנו של גיד מדרבנן לא החמירו בו יותר מבגיד עצמו) ועכ"פ שויס הם א"כ כמו שמאכילין אותה איסור עשה ה"נ מצינן להאכיל אותה איסור לאו כיון דשויס המה באיסורים.

וגם מ"ש לייסב דהא רוטב אינו אסור משום טעם רק משום ממשות איסור דמרבינן ליה מהטמאים דדרשינן לאסור לירן ורוטבן והוי כמו שומן עצמו ולא משום טעם. עירבוב דברים בלא טעם הם, דלפ"ד כ"ש דתקשי מה חילוק בין שומן לרוטב ומדוע מאכילין אותה רוטב ואא"כ שומן, ואי משום דבאמת אין חילוק לא קתני ליה תחילה דא"כ תקשה להיפך אמאי לא קתשיב רוטב תחילה, עדיין קשה דלא היה לו לשנות רק או רוטב לחוד או שומן לחוד, וכיון דשווין תרתי ל"ל ואתו תנא כי רוכלא וכו'.

ומלבד שדבריך תמוהים בזה גם היה בהעלם דבר ממך דברי תוס' חולין קי"ב ע"ב ד"ה ורוטב שכתבו להדיא דרוטב לאו מהטמאים הוא אסור רק משום טעם כעיקר, ולגבי רוטב הוי האי קרא אסמכתא בעלמא עש"ה, והוא תשו' בתרתי א) אתה השבת דרוטב אסור מהטמאים עיניך הרואות כי לא כן הוא ותהי להיפך. ב) דמדבריך נראה דאי מהטמאים אסור הרוטב חמור יותר מאם טעם כעיקר, ומאי קושיא מ"מ אצטריך למיסר באיסור יותר חמור מקרא דהנ"ל מאיסור מאם נאסר משום טעם כעיקר, אלא וודאי ליתא לדבריך.

בענין אין מבטלין איסור לכתחילה בחולה

ג) **ומה** שהקשית אהא דאמרינן התם (יומא פ"ג ע"א) טבל ותרומה חד אמר טבל וחד אמר תרומה, וטעמא לכל מר כדאית ליה, וק"ל יפרים תרומה ואא"כ יבטלה ברוב דאפילו אם אין מבטלין איסור לכתחילה הוא מה"ת מ"מ קיל מאיסור טבל ותרומה.

כותלי ביהמ"ד יוכיחו שכבר עמדו בקושיא זו גדולי אחרונים וכבר נתקשה בקושיא זו המל"מ בספרו פרשת דרכים בדרך המייס דרוש י"ט ומירץ כיון דאיסור זה לבטל אינו צורך החולה אסור, ודו"ז בתשו' אבני מילואים סי' ח"י מירץ דכאן לכ"ע אסור לבטל מה"ת דהוי כמאבד תרומה בידים ע"ב.

ולפענ"ד נראה דהר"ן הביא שנשאל הראב"ד בחולה שיש בו סכנה דשותטין לו בשבת דהוי איסור סקילה ולמה לא נאכילנו שחיטת גוי דהוי נבילה דליכא רק איסור לאו, וכתב הר"ן דנבלה יעבור על כל כזית וכזית בלאו אבל משום שחיטה ליכא רק איסור א' והאוכלו אוכלו בהיתר ע"ש. ובמשב"ן דחה דבריו וז"ל ועוד שהרב ז"ל נתן דבריו לשיעורין שאם החולה הזה אין צריך אלא לכזית דלא עבר אלא חד לאו היינו מתירין לו איסור נבילה ואין זה מדרכי תורה ע"ש. [ועי' מה שפלפל בזה בשו"ת בית שערים או"ח סי' קי"ב].

ואמנם אף אם דינו של הר"ן נדחה, סברתו קמה וגם נצבה דריבוי איסורין חמור מחד איסור חמור, וא"כ שפיר מספיקא מאכילין אותו תרומה או טבל שאולי לא יעשה איסור רק פ"א ואין מגביהין תרומה שאסור משום שבות ומבטלין איסור לכתחילה שיעשה בבירור ב' איסורין, אלא שזה דומק קצת.

ד) **ובזאת** אסיים, באו"ח סי' תר"ז סעיף ב' כתב הרמ"א ומה שאומרים על חטא כסדר א' ב' לא מקרי פורט הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנוסח התפלה. ומתו"י יומא פ"ו שכ' ונריך לפרט את החטא וע"כ תקנו בתפלות של יו"כ על חטא שחטאנו לפניך באונס ומבזיריו עכ"ל, משמע קצת דלא כרמ"א ודו"ק.

הארכתי מענין לענין, וה' יראנו בבנין, הנקרא קנין, ויחננו דעה ובינה, להביט מתורתו נפלאות, עדי יחוש ישועות הניבאות, ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, וה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כנפשך ונפש ידידך ש"ב אוהבך הנאמן בלונ"ח הדוש"ת ומצפה להרמת קרנך במהרה,

בן ציון בלוהם
בן גאון ישראל מהר"ע שליט"א

סימן פ"ה

בסוגיא עתי אפילו בשבת

לש"ב הגאבד"ק חוסט [רבי אברהם יוסף גרינוואלד זצ"ל].

במה שהקשה למה לי ביומא ס"ו ע"ב למילף עתי ואפילו בשבת, תיפוק לי' מבמועדו כבפסחים ע"ז,

דמ"ש שעיר המשתלח משאר קרבן ליבור, וגם אני הקשיתי כן מאז.

והנה בשאגת אריה סימן ע' הקשה על הא דאיתא עתי ואפילו בשבת למאי הלכתא, דילמא אתי קרא להתיר מלאכה דנטילת נשמה דדחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו, ואי דהוי מקלקל הא תיקן להוציא מידי אבר מן החי כבפסחים ע"ג. וגלע"ד דלכאורה קשה דקאמר עתי ואפילו בשבת שאם הי' חולה מרכיבו על כתיפו הלא אפשר לשלוח ע"י שנים כמ"ש סו"ס הפלאה, אך זה אינו שמבואר בירושלמי איש עתי שלא יהא שנים מוציאין ע"ש, והתינח לענין שילוח אבל לענין נטילת נשמה שפיר אפשר ע"י שנים כי קושיין לאמת, ואתי שפיר.

ועפ"י הנ"ל לכאורה יש לומר בפשיטות, דבמועדו ואפילו בשבת אינו מוכח רק עבודה שאי אפשר ע"י שנים כגון שחיטה דאמרינן חולין כ"ט מזבח שלא יהא שנים שוחטין זבח א', ואף דמבואר שם דבדיעבד כשר, מ"מ כ"כ אבא הגדול זצוק"ל בתשובה לחיו"ד [סי' ט'] דמהי תיתי נימא שלותה תורה להקריב קרבנות בשבת באופן דפסול לכתחילה ואולי הא דכשר בדיעבד דוקא בחול שאפשר גם באחד שישחוט וכל הראוי לבילה וכו' אבל בשבת אי נימא דאינו ראוי לבילה לשחוט א' כמצותו אפילו בדיעבד פסל בשנים, אבל שילוח שאפשר בשנים באמת לא דחי שבת ולא הומ"ל בדיעבד, אלא דזה אינו שהרי לפי הירושלמי הנ"ל ילפינן מעתי שלא ישלחנו ע"י שנים, אך התינח אי כתיב עתי, ולפ"ז יש לומר דהיינו דקאמר עתי ואפילו בשבת, ור"ל מדכתיב עתי דמוכח שאי אפשר בשנים ממילא ואפילו בשבת דתו הוי כמו שחיטה שאי אפשר בשנים ודחי שבת מבמועדו, וא"כ מיושב קושיא הנ"ל, דאי לא הוי כתיב עתי לא הומ"ל מבמועדו דדחי שבת דהו"א דכשר בשנים ולא דחי שבת, אבל כיון דכתיב עתי שאי אפשר בשנים כדרשת ירושלמי הנ"ל ולהכי ואפי' בשבת דחי תיתי מהי תיתי, וא"ש.

וביישוב קושית שאגת אריה הנזכר נראה עוד, דלהתיר מלאכה דנטילת נשמה משום דילפינן יומא ס"ז ב' מגזירה שמתגזר ויורד לא צריך קרא כלל, משום דאם אתה אומר דאסור משום נטילת נשמה בעכ"ח אתה צריך לומר דמותר משום מקלקל, וכעין שכתבו תוס' בבא מציעא גבי עלה עלי' זכר, דהרי ביומא שם פליגי בה תנאי אי אבני שעיר המשתלח מותר או אסור בהנאה ומ"ד מותרין יליף לה מבמדבר וגזירה מבע"ל דמתגזר איבריס איבריס, ומ"ד אסור יליף מגזירה ובמדבר מבע"ל לרבות נוד וגבעון ע"ש. ומעתה אי נימא דדחייתו לצוק בכה"ג שמתגזר לאיבריס דאיכא משום נטילת נשמה אסור א"כ עכ"ח גזירה מוקי לי' לאיסורא, וכיון דאסור בהנאה הו"ל מקלקל ועיין תוס' שבת ק"ו ושבת ל"ד ומותר, וכיון שכן לא צריך קרא להתיר אב מלאכה דנטילת נשמה, ועכ"ח לשילוחו הוא דאתי. ובזה יובן לנכון דברי הרמב"ם פ"ה מעבודת יו"כ הכ"ב שכתב דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתו בכל דבר שממיתו ואיברי שעיר זה מותרין בהנייה עכ"ל, והוא פלא דאיזה המשך וקישור יש לשני דיניס אלו שכתבן בהלכה אחת והאי דאיברי' מותרין בהנאה הול"ל להלכה קצרה בפני עצמה כמו אידך, אבל הוא הדבר דכיון דפסק דירד אחריו וימיתנו א"כ קס"ד דה"ט משום דאסור בהנאה והו"ל מקלקל וליכא משום נטילת נשמה, לכן כתב מיכף וסמוך שמותרין בהנאה, ומה"ט דקאמר הש"ס דלא אמרה תורה שלא לתקלה, ואתי שפיר.

שוב נתישבתי שזה טעות דקושית שאג"א היה ביו"כ שחל בשבת וגזירה אינטריך להיכי שחל בחול, וקצרתי בסמיכה על המעיין.

ועוד נלע"ד לתרץ דלכאורה ק"ל למה לי קרא עתי ואפילו בשבת להתיר שילוחו ע"י הרכבה על כתיפו מ"ש מכל הקרבנות דילפינן בפסחים ע"ז מבמועדו ומבמועדכם שדוחין שבת ותיפוק לי' מהתם, אבל הדבר נכון דמהתם לא מצי למילף רק דבר שמעכב אפילו בדיעבד דדוחה שבת כגון שחיטה וזריקת דם וכדומה, אבל שילוח השעיר שאינו מעכב דאם מת המשתלח יצא כמבואר בירושלמי, ועיי' בגמ' יומא מ' ריש ע"ב פלוגתא דר"י ור"ש ותוד"ה ואזדו ע"ש, וא"כ הו"א דשבת נמי לא דחי להכי אינטריך קרא עתי ואפי' בשבת, והתינח אי קרא לשילוח אתי אבל אי נימא דקרא אתי להתיר נטילת נשמה דמעכב בדיעבד הדק"ל למה לי עתי תיפוק לי' מבמועדיכם, אלא עכ"ח דקרא אתי להתיר שילוח, וא"ש.

סימן פ"ו

אתרוג של רבית אי הוי לכם

שיל"ת אח"ס עטר"ת לפק"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש אהובי ידי"ן הרבני הגדול בתורה וביראת ה' טהורה, חריף ובקי טובא, בהוויות דאביי ורבא כש"ת מו"ה חיים אלימלך סג"ל אפפעל נר"ו.

סלח נא אנכי מבקש כי לא באתי בשערי תשובה עד"ת אשר בא במגילת ספר כתוב אלי במעלי יומא דכיפורי, אך מפני באי מועד דחג הסוכות העל"ט חבילי טרדין סביב שתו עלי בטירדא דמצוה ודרשות על כן לא נשאו לשוב נפשי

עד עכס היום הזה כי אמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני על דברי תורה. והנה כתב לישב קושית תוס' סוכה ל' דל"ל קרא לכם להוציא את הגזול ת"ל דהוי מצוה הבאה בעבירה די"ל דאינטריך קרא באם קבל אתרוג ברבית ולפמ"ש אחרונים בדעת התוס' דאם אין המצוה בשעת עבירה ל"ש מצוה הבאה בעבירה א"כ אי אמרינן דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים א"כ ל"ה בזמן עבירה דכבר עבר, וכמדומה דר' יוחנן ס"ל דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים ושפיר צריך קרא לכם למעט רבית, אלו דבריו.

והנה אמת נכון הדבר דר' יוחנן ס"ל רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים שכן מבואר ב"מ ס"א ע"ב, אבל לא נהירא לי דודאי א"א לומר דרבית יפסל מטעם דל"ה לכם דהרי מבואר במל"מ פ"ד מה' מלוה ולוה ה"ב בשם הריטב"א בקידושין דהמקדש במעות רבית מקודשת משום דממונא דרביתא קנינהו המלוה לגמרי וממון גמור הוא לו אלא שיש עליו חוב להחזיר ע"ש, ועיין ב"ש אהע"ז סימן כ"ח סקכ"ו שהביא ג"כ דברי הריטב"א ושהרי"ו חולק דאינה מקודשת ברבית קצוצה אבל בספר עני ארזים העלה דכונת הרי"ו ג"כ רק באותו רבית קצוצה שלקח מהאשה המתקדשת אבל בשאר מעות רבית קצוצה מודה להריטב"א דמקודשת ע"ש. וכ"כ המחנ"א ה' רבית סימן ב' בשם הרמב"ן. א"כ הרי שלך לפניך דאם נטל אתרוג ברבית קנאו ומיקרי שפיר לכם. ושוב מצאתי בפ"ת יו"ד סימן קס"א סק"י וילקוט הגרשוני או"ח תרמ"ט אות ה' גם שניהם הביאו בשם תשו' תפארת לבי חיו"ד סימן ס"ג דבאתרוג של רבית ל"ה מצוה הבאה בעבירה כיון דקנאו ורק מוטל עליו להחזירו ע"ש, ומבואר דהא ודאי פשיטא ליה דמיקרי לכם ורק משום מצוה הבאה בעבירה אתי עלה והעלה דגם משום מצוה הבאה בעבירה ליכא. ואפילו לדעת הב"ש בהבנת דברי הרי"ו דהמקדש ברבית קצוצה אינה מקודשת הרי כתב הטו"ז שם סק"ט הטעם דכיון דצריך להחזיר בדיינים הו"ל רבית כמו גזל דרבית וגזל דין א' להם ע"ש, וא"כ למ"ד דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים ל"ה כגזל וקנאו שפיר ומיקרי שלו ומשום לכם נמי לא מיפסל.

וגם מה דתלה דבר זה בפלוגתא אי רבית קצוצה יוצאה או אינה יוצאה בדיינים לא נ"ל, דהרי הא דרבית קצוצה יוצאה בדיינים היינו שכופין ומכין אותו עד שתצא נפשו כדי שיקיים מצות עשה וחי אחיך עמך ככל שאר מצוות עשה ולא שבי"ד יורדין לנכסיו דמלוה דשיעבוד נכסים ליכא כלל כמ"ש ב"י יו"ד סימן ק"ס בשם תשו' הריב"ש סימן תס"ה ובסימן קס"א בשם נמוק"י ורשב"א ור"ן והכי קי"ל ביו"ד סימן קס"א ס"ה ע"ש, ואם כן בשלמא בגזל אף דבשעת קיום המצוה ל"ה שוב עבירה מ"מ שפיר כתבו אחרונים דכיון דאיכא עשה דהשב שאמרה תורה בגזל גופיה להכי גם בשעת קיום המצוה איכא איסורא דגזל אבל ברבית אפילו אי יוצאה בדיינים ומחויב להחזיר משום דוחי אחיך עמך מ"מ עבירת הרבית כבר עברה דמצוה דוחי אחיך עמך מילתא אחריתא היא ולא משום איסורא דרבית גופיה אמרה תורה דוחי אחיך עמך אלא משום דממון דרבית הוא ג"כ שלא כדין ממילא קאי נמי וחי עמך ארבית אבל האיסור כבר חלף הלך לו, ומדע לך דאי נימא דוחי אחיך עמך קאי דוקא ארבית א"כ הו"ל לאו הניתק לעשה כמו גזל ולא איתמיט תנא דס"ל הכי, ועיין מהרש"א ב"מ ס"א דרבית לא הוי לאו הניתק לעשה אפילו אי רבית קצוצה יוצאה בדיינים ע"ש והוא סיוע לדבריו.

אבל לענד"ן בסגנון זה דאינטריך קרא כגון שלקח אתרוג בחובו אלא שהאתרוג היה שווה יותר מהחוב בפחות משווה פרוטה ולדעת תוס' ב"מ ס"א ד"ה אם אינו ל"ש רבית בפחות משוה פרוטה, ולא כן דעת הרמב"ם פ"ו ממלוה, ועיין בטוש"ע יו"ד סימן קס"א פלוגתא בזה ומל"מ שם, ואמנם אנן אליבא דתוס' קיימינן דליכא איסור רבית בפחות משוה פרוטה ואם כן ליכא מצוה הבאה בעבירה ומ"מ משום לכם שפיר י"ל דפסול דנ"ל דבר חדש לפ"מ שהבינו אחרונים בדעת רש"י סוכה כ"ז דפחות משוה פרוטה לא חשיב לכם א"כ ל"ש קנין בפחות משוה פרוטה וכעין מ"ש סמ"ע חו"מ סימן ק"ן סק"א דפחות משווה פרוטה אינו חשוב לקנות בו איזה דבר דלא חשיב ממון ואפילו אם המצוה קונה הרבית והוי שלו אבל כל שהוא פחות משוה פרוטה לא קנאו, וכיון דהאתרוג אינו כולו לכם פסול דכולו לכם אמר רחמנא ולא חציו לכם, וכמ"ש הר"ן סוכה ל"ג בהא דאתרוג חסר ביו"ט שני דכשר דוקא בשרובו קיים דעדיין שמו עליו אבל בלא"ה לא דאתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג ע"ש וה"ג דכוותי' וש לעיין. ושוב ראיתי בישוע"י סוף ה' פסח דבפחות משוה פרוטה אף דלא חשיב ממון ואינו מחויב במ"ע דוהשיב את הגזלה מ"מ אינו נחשב כשלו ע"ש באריכות.

אבל בלא"ה אין התירוץ עולה יפה, שהרי קושית תוס' היה דלמ"ל קרא לכם להוציא הגזול ת"ל דהוי מצוה הבאה בעבירה וע"ז תירץ דצריך קרא לכם להוציא הרבית, הרי יותר היה לו לומר דלכם אתי לשאול וכמ"ש התוספות באמת, אבל קושית תוס' היה דלגזל ל"ל קרא וא"כ לא הועיל בתי' דאתי לכם לרבית דמ"מ אכתי תקשי דלגזול ל"ל.

ואני רגיל לתרץ לפמ"ש ישוע"י הנ"ל דצריך קרא לגזל פחות משוה פרוטה דליכא מ"ע והשיב ול"ה מצוה

הבאה בעבירה דהעבירה כבר עברה וכדברי אחרונים הנ"ל בדעת תוספות ומכל מקום לכם לא הוי דאינו נחשב כשלו.

ועוד"ל לפמ"ש הר"ן נדרים פ"ה בשם הרשב"א שהאוסר הנאת פירות על עצמו יכולין אחרים ליטול אותן בעל כרחו ואינו יכול לעכב אע"פ שיכול ליתשל על נדרו כיון דהשתא מיהא לא איתשל, מיהא היכי דאיתשל חייבין לשלם כיון דחכם עוקר נדרו מעיקרו כיון דאיתשל הוויין אלו פירי כאלו לא נאסרו מעולם ע"ש, והר"ן חולק. ולפי"ז י"ל דצריך קרא לכם אם נטל אתרוג ממי שאסר ע"ע הנאת פירות ושוב איתשל על נדרו דצריך לשלם, דמשום מצוה הבאה בעבירה ליכא דבהתירא אתי לידי' ומ"מ לכם לא הוי, ואם אין זכרוני כוחב לי ראיתי כן בילדותי במחברת יגדיל תורה ואינו תמ"י כעת.

וי"ל בזה מדרש הובא בהגהות חכמת שלמה למהרש"ק מבראדי זצ"ל או"ח סימן תרמ"ט ולקחתם במקח ולא בגזול לכם משלכם להוציא את הגזול והוא תמוה תרתי לגזול למה לי, ולפי האמור א"ש דחד קרא צריך למודר הנאה וזכה בו א' ושוב נשאל על נדרו דצריך להחזירו לרשב"א ואם לא החזיר ושלם גזל הוא בידו ומ"מ כיון דבהתירא אתי לידו צריך קרא מיוחד וא"ש.

ומענין לענין הקשה לי בחור מופלג א' ושמו כ"ה יודא ליב לאווינגער שי' אהא דקאמר רבא ר"פ איזהו נשך דף ס': דתרבית בלא נשך לא משכחת לה הא משכחת בנתן הלוה למלוה איה"נ דלית להו בעלים לשיטת הרבה ראשונים והמלוה היה חולה שיש בו סכנה, דנשך ליכא כיון דלית להו בעלים ותרבית איכא דמלוה קמבדי' מיני', ולק"מ דרבא לשיטתו דס"ל יומא מ"ו דשבת הותרה וא"כ איסור תרבית נמי ליכא, ועי' יו"ד ק"ס סכ"ב ובטו"ז סקכ"א ודו"ק.

ואגב גרדא נל"ע על דברי רע"ב פ"א דחגיגה משנה ז' שכתב אהא דקתני התם אם תאמר בגונב וגוזל (זהו מעוות לא יוכל לתקון) יכול הוא להחזירו ולתקן, וכתב הרע"ב יכול הוא שיחזיר דמי גניבתו וגזילתו לבעלי' ויהא מתוקן מן החטא עש"ה, ונל"ע דמה יענה לסוגיא ערוכה ב"ק דף ס' ע"ב דאמרינן חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שמשלם גזילה רשע הוא ע"ש, אלמא דאם מחזיר דמי גזילה נקרא רשע, וא"כ האי נמי מעוות לא יוכל לתקון הוא, ונע"ק.

ובזה אצא בשים שלום וברכה, ברבייה ובהמשכה, כנפשו ונפש ידידוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן פ"ז

כתותי מיכתת שיעוריה אי פוחת הדבר משיעורו

שיל"ת יום ג' פנחס תרצ"ג לפק"ק ב'איפאלו יצ"ו

צום הרביעי לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה, ומאת ה' ישא ברכה, ברבייה והמשכה, לכבוד אהובי ידי"נ הרבני הגדול בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, נבון לחשים, חכם חרשים, מופלא שבאנשים, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כש"ת מו"ה **אברהם פריעדמאנן** נר"ו, אבן יקרה בק"ק ווייצען יצ"ו.

שלשום בבואי בשלום לביתי מצאתי את שאהבה נפשי מכתבו הנעים והנה ברך לקחתי וברך לו אשיבנה, גם עליו יעבר כוס ישועות וה' יברך את אברהם בכל יהי מקורו ברוך, זה יהיה זמן ארוך, וכל הני תלתא, דלא תלי' בזכותא, מיי אריכא, מזוני רויחא ובניי סמיכא, יהיו לו למנה, עד מאה ועשרים שנה, אכי"ר. ועתה באתי עד"ת הנה הביא קושית פאר הלכה אשר הובא במשו' מהר"מ מינץ סימן ה' ובתשו' מהרי"א או"ח סימן קל"ח דתרומה טמאה וקדשים טמאים לא יטמאו אחרים דהואיל ולשריפה עומד כתותי מיכתת שיעוריה וכמו שהקשו תוס' סוטה כ"ה ע"ב ד"ה לאו כגבוי דכלאי הכרם אמאי מטמא טומאת אוכלים כיון דלשריפה קאי כמ"ש וכו' ע"ש. ובתשו' מהרי"א שם הביא תירוץ בשם מהר"מ מינץ דבשלמא כלאי הכרם עומד לשרוף משום כה"כ שפיר הקשו התוס' דלענין דבר אחר דהיינו לענין טומאת אוכלים נימא כתותי מיכת שיעוריה כיון דבלי הטומאה עומד לשריפה ואדרבה מחמת הטומאה אינו עומד לשרוף אבל תרומה וקדשים טמאים שמחמת טומאה עומד לשרוף לא שייך לומר לענין טומאה גופיה דכתותי מיכתת שיעוריה שהרי לכך נקראו טמאים לטמא אחרים, ודפח"ח ש"י. ובתשובות מהרי"א שם השיג עליו מדברי תוספות סוכה דף ל"ה ד"ה לפי שכתב דאין יוצאין באתרוג של תרומה טמאה משום דלשריפה עומד וכתותי מ"ש. ואחרי נשיקות עפרות זהב לו דבריו תמוהים במחכק"ת שהרי התם נמי לענין ד"א לצאת בו י"ח אתרוג שמחמת זה אינו עומד לשריפה הוא דאמרינן מיכתת שיעוריה. וגם מ"ש בתשו' מהרי"א דסברת מהר"מ מינץ נכונה וכתוב הדר הוא בתשו' אחרונה להרדב"ז ח"ד סימן תרמ"ט דמה"ט המקדש בקדשים טמאים אינה מקודשת לפי שא"י ליהנות בשעת שריפה ובתרומה טמאה מקודשת לפי שיכולה ליהנות בשעת שריפה, ומבואר שהבין בדברי מהר"מ מינץ דמשו"ה לא אמרינן בתרומה טמאה הואיל ומותר ליהנות בשעת שריפה, וגם זה פלא דודאי אין זה כונת מהר"מ מינץ שהרי תירוצו סובב גם על קדשים טמאים ואין לו ענין כלל לדברי הרדב"ז.

וחתני הרב מו"ה דוד שלמה פרענקל נ"י חפץ בהלדקו וקיים במאמרו דיפה תמה מהרי"א דאי נימא דלענין טומאת אוכלים לא אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה א"כ אמאי אין יולא י"ח בחתרוג של תרומה ולמה לא נימא דמיגו דלענין הטומאה הוי שיעור לענין אתרוג לגאת ידי חובה נמי איכא שיעורא כהאי דשבת נ"א מדמנטרף לענין טומאה וכו' ועי' סוכה ז' מיגו דהוי דופן לסוכה וכו', או"ו דגם לענין טומאה שייך כתותי מיכתת שיעוריה ולכן א"י בחתרוג של תרומה טמאה. אלא שי"ל דמ"ש אחרונים דלענין אתרוג לא סגי בשיעור כביצה או שאר שיעורים שנשנו במתני' דסוכה אלא שצריך להיות דומה לביצה גם בתוארו לאפוקי אם האתרוג ארוך ודק ועיין תשו' מהרש"ם ח"ב סימן קכ"ט ותשו' מהרש"ג להגאון מסעמיהאלי זצ"ל הנדמ"ח סימן ל"ג שהאריכו בזה, א"כ אפשר דל"ש כאן מיגו כנ"ל דהיינו שנאמר מיגו דהוי שיעור לטומאה הוי שיעור לאתרוג וגם שרואין אותו כאלו הוא בתוארו ג"כ שווה לשיעורו דדמי לתרי רואין דלא אמרינן כבעירובין י"ט ועיין פמ"ג יו"ד סימן מ"א כיו"ב, וקצרתי למעיין.

ובטרם אשתעשע בדבריו אקדים מה שיש לדקדק בגמרא דמנחות ק"ב ע"ב דא"ל ר"א לר"כ מדאר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי כל העומד לשרוף כשרוף דמי נותר ופרח אמאי מטמאין טומאת אוכלין עפרא בעלמא ניהו א"ל חיבת הקודש מכשרתן, ובסוכה ל"א ע"ב קאמר הכא באשירה דמשה אסקינן דכתותי מיכתת שיעורא, וכן בדף ל"ה אתרוג של אשירה ושל עיר הנדחת פסול מ"ט כיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעורא, ואמאי לא קאמר עפרא בעלמא כמו במנחות.

והנראה בזה דהנה בשבת נ"א בעי רבא הוליא חלי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך עליה לאכילה מהו והקשה הרמב"ן מאי קמבע"ל הא איהו הוא דאמר במנחות נ"ד כל היכי דמעיקרא הוי ביה והשתא לית ביה הא לית ביה וכל היכי דמעיקרא ל"ה והשתא הוי ביה מדרבנן כי פליגי כגון שהי' בו כשיעור ונמק וחזר ותפח וכו' וכיון שכן גבי שבת נמי בדלית ביה ותפח היכי מיחייב, ותירץ רשב"א דאינו דומה שיעור שבת לשאר איסורין דלא חייב תורה בהם אלא כשיעור אכילה דהיינו כזית וכיון שכן כל שאין בו כזית אעפ"י שתפח ונראה ככזית הרי אין בו כזית ולא נהנה גרונו בכזית אבל הוצאות שבת בחשיבותא תליא מילתא וכל שדרך הבריות להחשיבו ולהנציעו חייבין עליו בהוצאתו, וע"כ אין שיעור הוצאה שווה לכל הדברים אלא לפי מה שהוא חשוב וכו' ע"ש. מבואר מדבריו דדוקא אם השיעור הוא מחמת ד"ת אמרינן דל"מ תפח אבל אם השיעור הוא מחמת השערת ודברות בני אדם מהני תפח כיון שהוא שיעור ע"י תפיחתו בדברת בני אדם אעפ"י שאינו שיעור עפד"ת.

וה"נ אני אומר בשלמא לענין טומאת אוכלין שאינו תלוי במה שנקרא אוכל אצל בני אדם שהרי אינו מקבל טומאת אוכלין עד שמקבל הכשר בא' מז' משקין ובדברת בני אדם גם בלי הכשר הוי אוכל בזה שפיר אמרינן כל העומד לשרוף כשרוף דמי ועפרא בעלמא הוא ואינו נחשב אוכל אצל התורה לקבל טומאה או לטמא אחרים ואף שאצל בנ"א הוא אוכל ואינו כשרוף מ"מ לגבי אוכל של תורה הוא כשרוף, אבל גבי לולב ואתרוג לא חידשה בו תורה מה נקרא כפת תמרים ופרי עץ הדר רק התורה ציותה ליטול מה שנקרא אצל בני אדם כפת תמרים ופרי עץ הדר דהיינו לולב ואתרוג ועיין רמב"ן בחומש פרשת אמור דמה שנקרא בלשון ארמי ולשון מכז"ל אתרוג נקרא בלה"ק הדר ע"ש, בזה ל"ש לומר כיון דעומד לשרוף כשרוף דמי ועפרא בעלמא הוא ואינו כפת תמרים ואתרוג שהרי אצל בני אדם אכתי נקרא לולב ואתרוג ולא עפרא אף דעומד לשרוף, ולכן לא קאמר בסוכה הנ"ל עפרא בעלמא הוא אלא כתותי מיכתת שיעורא דשיעור לולב שיהיה ד' טפחים הוא משיעורין של תורה ועכ"פ מתקנת חכז"ל ולענין שיעורין של תורה שפיר אמרינן כיון דעומד ליסרף כשרוף דמי אין בו שיעור של תורה ופסול וכן באתרוג דחסר כ"ש פסול ביו"ט ראשון וכתב הר"ן סוכה ל"ו ע"ב דכל זמן שרובו קיים שמו עליו ואפ"ה פסול משום דכתיב ולקחתם שתהא לקיחה תמה וא"כ חסר כ"ש דפסול אינו מחמת דאינו קרוי אתרוג אצל בנ"א אלא מד"ת וכיון שעומד ליסרף כשרוף דמי הוי כחסר כ"ש אצל התורה ופסול ועיין בשו"ת בית שערים או"ח סימן ע"ד שגם עט"ר אאמו"ר הגז"ל כתב כסברא זו עפ"ד רשב"א הנ"ל.

ומעתה אחר הדברים האלה אסורה גם ואראה דבר מה בפי ידידי כמ"ר שהתפלא על קושית פאר הלכה הנ"ל דתרומה טמאה וקדשים טמאים לא יטמאו הואיל ולשריפה עומדים מיכתת שיעוריה וע"ז התפלא מגמרא דמנחות הנ"ל דאמרינן חיבת הקודש מכשרתן, אבל לפי דרכינו א"ש דודאי במנחות שם דפריך עפרא בעלמא הוא וביארנו דהקושיא היא דלפי השערת וכללי וחוקי התורה לא נחשב אוכל לקבל טומאה או לטמא אחרים וכמו דלא חשיב אוכל בלי הכשר, ולזה מהני שפיר דחיבת הקודש מכשרתן דאמנם מחוקי התורה חשיב אוכל לענין טומאת אוכלין דכמו דהכשר משקין משוי ליה אוכלא כמו כן חיבת הקודש פועלת לשווי' אוכלא, אבל הקושיא בתרומה טמאה וקדשים טמאים דלו יהא דהוי אוכל מ"מ מחוקי התורה דכל העומד לשרוף

כשרוף דמי ומיחסר שיעוריה מאי אהני לן בזה חיבת הקודש להשלים השיעור ואכתי קושיתו במקומה עומדת.

ועיין תוספות ב"ק ע"ז ע"א ד"ה פרה שהקשו למה לי טעמא דפרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר ת"ל דחיבת הקודש מכשרתה, ותי' דאין חיבת הקודש מועלת אלא לשוי' אינו אוכל כאוכל כגון נותר ופרה שהם משובים כעפרא ועצים ולבונה אבל דבר שהוא אוכל אלא שאין מקבל טומאה לר"ש משום אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים לא יועיל חיבת הקודש לעשות האסור כמותר ע"ש, וה"נ דכוותיה דלא יועיל חיבת הקודש לעשות פחות מכשיעור לכשיעור שלם וכיון דלשריפה עומד ומיכתת שיעוריה אכתי תקשי דלא יטמא.

אלא דלכאורה אכתי תקשי להיפוך בגמרא מנחות הנ"ל דאמאי ל"ק לישנא דכתותי מיכתת שיעוריה כמו בסוכה הנ"ל, ואמנם הדבר נכון דודאי לא עדיף הא דעומד לשרוף כשרוף דמי מאלו היה שרוף באמת ואם הוא שיעור גדול כ"כ עד שאם היה נשרף היה בו ג"כ כשיעור בילה שהוא שיעור לטומאת אוכלין א"כ אפילו הוי כשרוף לא מיכתת שיעוריה ושפיר מטמא טומאת אוכלין, ומלאתי סברא זו בחידושי אאמו"ר הגז"ל, ולהכי פריך כיון דכשרוף דמי עפרא בעלמא הוא ואינו אוכל גם קודם שנשרף כאלו היה שרוף דאז ל"ה אוכל ואמאי טמא טומאת אוכלין, אבל גבי לובן אפילו גדול הרבה אם נשרף מ"מ אינו גבוה ג"ט וטפח כדי לנענע בו שפיר אמרינן משום דעומד לישרף כשרוף מיכתת שיעוריה וכן באתרוג אפילו הוא גדול הרבה מ"מ אם נשרף הרי חסר כ"ש כנ"ל גם מצד עומד לשרוף הוי כחסר כ"ש ואינו לקיחה תמה ומיכתת שיעוריה ופסול ואתי שפיר.

ובלא"ה קושית פאר הלכה על תרומה טמאה לא יתיישב במ"ש ידידי נ"י דאמרינן חיבת הקודש מכשרתן, שהרי הא דחיבת הקודש מכשיר ילפינן בחולין ל"ו ע"ב מוהבשר כל טהור לרבות עצים ולבונה וא"כ היינו דוקא בקודש דקרא בקודש כתיב אבל לא בתרומה וכך עלתה במחשבה לפני בהשקפה ראשונה ואח"כ מצאתי בחפישה בפנ"י בפסחים ט"ז שכתב דדבר שאינו קרב ע"ג המזבח אע"ג שהוא קודש מ"מ לא אמרינן ביה חיבת קודש מכשירו דבעינן דוקא דומיא דעצים ולבונה שקריבין ע"ג המזבח ע"ש, וא"כ כש"כ דבתרומה ל"ש חיבת הקודש. והא דקאמר הש"ס במנחות גם לענין פרה דחיבת הקודש מכשירה, י"ל שאני פרה דמטאת קריא רחמנא כדאמרינן חולין י"א ואע"ג דלא אמרינן חיבת הקודש מכשיר בבשר שאינו קרב ע"ג המזבח, וכבר העיר בזה במלא הרועים מערכת חיבת הקודש ותירץ דבבהמה שיש בה חלקים הקריבים ע"ג המזבח שייך חיבת הקודש גם בבשר אבל בדבר שאין שום חלק קרב ממנו על המזבח שפיר כתב הפנ"י דלא אמרינן חיבת הקודש מכשירו ע"ש.

ומה שנל"ע לכאורה הוא לפמ"ש הכ"מ פ"י מטומאת אוכלין הי"ז בדעת הרמב"ם דחיבת הקודש מכשרתן הוא רק מדרבנן א"כ מה משני הגמרא במנחות דחיבת הקודש מכשרתן הא אכתי קשה נותר ופרה אמאי מטמאין טומאת אוכלין מה"ת הא עפרא בעלמא הוא ואי משום חיבת הקודש מכשרתה הא מטעם זה ל"ח אוכל רק מדרבנן, ודוחק לומר דטומאה דרבנן הוא דקמטמא דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים כדאמרינן בכמה דוכתי, דלא משמע הכי, ועיין בטו"א חגיגה דף כ"ג ד"ה לא ישא וד"ה וקתני ע"ש. אלא דדברי הכ"מ סתראי ניהו דפי"ב מאה"ט כתב הכ"מ דלהרמב"ם חיבת הקודש מכשירו הוא מה"ת ועיין במל"מ פ"ו מאיסורי מזבח ה"ח ורא"ש יוסף חולין ל"ו. אך י"ל דלענין למיפסלא גופיה וליטמא הוי חיבת הקודש מכשיר מה"ת אבל לענין לטמא אחרים הוי חיבת הקודש רק מדרבנן וכבר הלכו בזה נמושות באחרונים עיין רא"ש יוסף ובספר באר יצחק על חולין שם, וא"כ י"ל דהא דמשני במנחות שם דחיבת הקודש מכשירו היינו לענין טומאת עצמן אבל קושית פאר ההלכה הוא דתרומה וקדשים טמאים לא יטמאו אחרים דלזה לא מהני חיבת הקודש מכשירתן עכ"פ מה"ת ונסתרו ממילא דברי ידידי כת"ר נ"י.

אלא דקשיא לי הא דקתני במשנה בפסחים דף י"ד. לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בור שנטמא בטמא מת, וזה מיירי בשמן של תרומה כמ"ש רש"י שם ע"ב ד"ה נוקמא ותקשי כיון דעומד לשריפה נהי דאין לומר מכתת שיעורי' אם הוא הרבה כנ"ל אבל נימא דעפרא בעלמא הוא ואינו משקה ול"ש בי' טומאת אוכלין ובתרומה ל"ש חיבת הקודש כמש"ל.

ואין לומר דבשמן שהוא משקה לא שייך כלל כל העומד לישרף דהרי אמרינן בשלהי תמורה על תרומה טמאה ועדלה הא כיצד אוכלין בשריפה משקין בקבורה, זה אינו דזה דוקא בין דלא שייך שריפה ובערלה גם משקין היוצאין משאר מיני פירות, אבל בשמן וודאי שייך שריפה והדק"ל.

ואולי אפשר לומר כמו דשלישי דטבול יום קיל משאר שלישי שאינו עושה רביעי בקודש כמ"ש תוס' שם ע"ב ד"ה ואילו ה"ג קיל לענין זה דאין מצותן בשריפה כמו שאר תרומה טמאה, ואף דשלהי תמורה תני סתמא תרומה טמאה

בהדי נשרפין מ"מ שמן שנפסל בטבול יום אינו נקרא טומאה רק פסול, וא"כ לא שייך בי' כל העומד לישרף וכו'.

אבל אכתי קשיא דר"מ הא כיון דלשריפה עומד וכתומי מיכתת שיעורא מה רבותא דשורפין טהורה עם הטומאה.

לבן נ"ל בא' משני פנים, הראשון י"ל דתוס' שבת כ"ה ד"ה כך כתבו דהא דמצוה לשרוף תרומה טמאה היינו משום דדמי לקודש ומדרבנן, אי נמי מדאורייתא מדאיקרי קודש, ולפ"ז י"ל דאם הוא מדאורייתא משום דאיקרי קודש לענין זה נמי ילפינן מדאיקרי קודש דחיבת הקודש מכשירתו, וא"כ ממנ"פ ניחא אי טעון שריפה רק מדרבנן א"כ מן התורה אינו עומד לישרף ולא הוי עפרא, ושפיר מטמא ומיטמא טומאת אוכלין ואי טעון שריפה מה"ת מדאיקרי קודש שוב חיבת הקודש משוי' לי' אוכלא ול"ק עפרא בעלמא, ואי משום מיכתת שיעורי' אפשר שיש הרבה שאפילו נשרף נשאר בו כשיעור וכמש"ל.

וזאת שנית נ"ל דבר חדש דלפמ"ש דלא שייך כיון דעומד לשרוף כשרוף דמי ועפרא בעלמא הוא אלא בדבר שאינו תלוי בדעת בני אדם רק בד"ת שאינו אוכל בד"ת רק ע"י הכשר ולכן אמרינן ע"י ד"ת שעומד לשרוף כשרוף לא הוי אוכל, לפ"ז במשקה כמו שמן שאין בו שום דין מה"ת במה יהי' קרוי משקה דמשקה אין צריך הכשר, ומה שהוא משקה אצל בני אדם קרוי משקה א"כ לא שייך בי' כלל כל העומד לשרוף, וא"כ אתי שפיר האי לא נמנעו מלהדליק וכו' דר"ע.

ועיין מהרש"א שם בתוס' ד"ה דאיכא למ"ש תוס' דהמקשן לא אסיק אדעתי' דאוכל יטמא אוכל אפילו מדרבנן קשי' משנתינו למ"ד דאין אוכל מטמא אוכל בתרומה מה חשש יש כלל לשרוף תרומה טהורה עם הטומאה, ואמרתי בפשוט דאשמעינן דמותר לשרוף תרומה טהורה שהיא חמץ עם תרומה טמאה שהוא משקה כמו שמן, וזה שפיר משקה מטמא אוכל אפי' מה"ת, שוב מצאתי בגל"א שדיבר מזה.

ולפ"ז אתי שפיר גם כאן דתרומה טמאה שהיא שמן ומשקה לא שייך בי' כלל שהוא עפרא בעלמא משום כל העומד לשרוף ולא מיכתת שיעורי' כנ"ל ובטהורה ששורף משום חמץ כיון שהיא בתחילת שם שהוא שעות דרבנן ומה"ת אינו עומד לשרוף שפיר מקבל טומאה הכל כמש"ל, וא"ש.

ועוד נ"ל דהכא מיירי שהטהורה היא חמץ וא"כ אסור ליהנות ממנה בשעת שריפה דהיינו בתחילת שם מדרבנן והטמאה אינה חמץ ומותר ליהנות ממנה בשעת שריפה כדאמרינן בשבת כ"ה ואם שורפה ביחד עם הטהורה שהיא חמץ אסור ליהנות כלל בשעת שריפה דהא זה וזה גורם אסור עכ"פ לכתחילה, ועיין מג"א סי' תמ"ה סק"ה, ולפ"מ דמשמע מדברי הרמב"ם רפי"ב מתרומות שכתב אסור לטמא את התרומה של א"י כשאר הקדשים ולא יביאנה לידי טומאה ולא יפסידנה אלא אוכל הטהורה ומדליק הטמאה וכו' משמע שגם הטמאה אסור להפסיד שלא יהנה ממנה בשעת הדלקה, וכבר כתבו תוס' סוטה כ"ה ע"ב ד"ה לאו דלא אמרינן כל העומד לשרוף כשרוף דמי אלא במקום שיש מצוה בשריפתו ע"ש, ועיי' חת"ס יו"ד סי' קל"ה דלא אמרינן כל העומד לקצוץ כקצוץ דמי אלא אם עומד לקצוץ עתה.

ולפ"ז לא שייך כאן לומר על התרומה טמאה כל העומד לשרוף וכו' דהא עתה עם הטהורה של חמץ אינה מצוה לשורפה ואדרבה עבירה הוא בידו שמפסידה שלא ליהנות ממנה בשעת שריפה וטהורה אינה עומדת לשרוף רק מדרבנן כנ"ל והו"א דאסור לשורפן ביחד אי משום הפסד הטמאה ואי משום טומאת הטהורה, אבל מדבריהם למדנו שמותר להוסיף טומאה על תרומה וקדשים טמאה וה"ה נמי שמותר להפסיד תרומה טמאה שלא להנות ממנה גם בשעת שריפה כיון שכבר טמאה והולכת לאיבוד ועיי' בכורות ל"ד ומותר לשורפם ביחד, וא"ש.

ומידי דברי בענין חיבת הקודש מכשירה אגיגה נא עמו בזה חקירה אחת שחקרתי לדעת הסוברים דחיבת הקודש מכשרתן הוא מה"ת וכ"מ בתוס' חולין ל"ה ע"א ד"ה אין לך אם אכל כהן קדשים שלא כדרך אכילתן שכפרת הבעלים תלוי באכילתן דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים אם יצא ידי חובתו וכן זר שאכל קודש שלא כדרך אכילה אם מהני חיבת הקודש לשוויא אוכלא שיצא הכהן י"א ויתחייב הזר, ולא נעלם ממני דברי מהרש"א סנהדרין דף פ' שר"ל בדעת התוס' דבקדשים חייב אף שלא כדרך אכילה אבל לא זכר שר שהוא נגד תוס' פסחים כ"ו ע"א ד"ה שאני היכל דמשמע דבהקדש פטור בשלא כדרך הנאה ע"ש, ולפמ"ש יש מקום לומר דשלא כדרך אכילה ושלא כדרך הנאה יתחייב בהקדש משום דחיבת הקודש מכשיר ומשווי' ליה אוכלא ויש לעיין.

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן פ"ח

נתן לו חבירו ד' מינים לתוך ידו ולא עשה מעשה לקיחה

גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, מר אהובי ידי"ן הרב הגאון המפורסם, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, כהן שדעתו יפה וברה, כק"ש מו"ה דוד צבי כ"ץ קאטצבורג שליט"א, בשבת תחכמוני בק"ק ווייצען יצ"ו.

אחדשת"ה בתשובה הנני בזה לעורר את ידידי כהדג"י על איזה דברים בד"ת ונכתב בספר בעתונו, מה שהביא חקירת תשו' מהרה חיים ח"ג סימן נ' ושדי חמד מערכת למ"ד כלל קמ"ח באמז ד' מיניס בידו בלילה והיה בידו כשהאיר היום אם יצא ושפלפלו בזה מרן חתם סופר והגמו"ה בונס איגר זצ"ל, והנה כמו כן יש לחקור אם הניחו חבירו לתוך ידו אם יצא י"ח. ולפענ"ד נראה על פי מה דאי' בסוכה מ"א ע"ב ולקחתם שיהא לקיחה ביד כל אחד ואחד והקשו אחרונים הא הוי מצוה שבגופו דלא שייך בי' שליחות כמ"ש תוס' רי"ד בקידושין ולמה לי קרא, ותירץ אאמו"ר הגאון על פי מה דאמרינן יומא מ"ט ע"א חפץ חבירו ונתן לתוך חפציו מהו וכו' או דילמא ולקח והביא בעינן וליכא ע"ש, מבואר דאם אחד נתן איזה חפץ לתוך ידו של חבירו לא חשיב לקיחה, וא"כ יש לומר דהא דקאמר שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד אתי לאפוקי שלא יהא אחד נתנו לתוך ידו דזה לא חשיב לקיחה ואנן לקיחה ביד כל אחד ואחד בעינן, אבל להא שלא יהא אחד יוצא בשביל חבירו באמת לא צריך קרא, וא"ש ודפח"ת. והנ"ל ולקחתם דגבי ד' מיניס בעינן מעשה לקיחה ממש ולא סגי באחיזה לחוד ע"י הנחת חבירו לתוך ידו דזה לא חשיב לקיחה, והוא ראיה נכונה.

אלא שיש להביא ראיה גם להיפוך, דאי נימא דבהניח חבירו לתוך ידו לא יצא דל"ח לקיחה א"כ בסוכה דף מ"ב דפריך והא מדאגביה נפק ביה ומשני כשהפכו או שהוציאו בכלי, ולהנ"ל טפי הול"ל דהוציאו כדרכו רק שחבירו הניחו לתוך ידו דלא יצא ידי חובתו דל"ח לקיחה, ואין לומר משום דבכהאי גונא אפילו לא הוי טועה בדבר מצוה נמי פטור דל"ח הוצאה, זה אינו דבאמת קיימא לן בשבת ג' בהטעינו חבירו והוציאו דחייב משום דעקירת גופו כעקירת חפץ דמי וכמ"ש הרמב"ם פ"ג מה' שבת, אלא ודאי דבהניח חבירו לתוך ידו חשיב שפיר ולקחתם. ומיהו בזה י"ל דהגמרא ס"ל דודאי משכחת דלא יצא בכה"ג שהניחו חבירו לתוך ידו אלא דלמאי דפריך מדאגביה נפק ביה לשון זה משמע שעשה בו מעשה לקיחה, לזה משני דאפילו דעביד מעשה לקיחה משכחת דלא יצא כשהפכו או שהוציאו בכלי, אבל באמת בהניחו חבירו לתוך ידו לא חשיב לקיחה וכמש"ל.

ומה מאוד מדוקדק בזה הדק היטב לשון הגמ' סוכה מ"א ע"ב דקאמר נטלו ר"ג וילא בו ונתנו לר"י במתנה נטלו ר"י וכו' נטלו ראב"ע וכו', והך נטלו הוא לכאורה שפת יתר ח"ו כיון דקאמר ונתנו, והכי הול"ל ונתנו לר"י במתנה וילא בו ונתנו לראב"ע וכן באינך תנאי דקשה כנ"ל, ולפי האמור א"ש דלהורות נתן בזה דדוקא משום דנטלו ר"י ועשה בו מעשה לקיחה הוא דילא אבל משום דנתן לו לא היה יוצא אם לא עשה מעשה לקיחה ודו"ק.

ומ"ש כהדג"י בסוכה שם דבכל התנאים קאמר ונתנו לר' פלוני במתנה שהזכיר שמם קודם במתנה ואצל רע"ק קאמר ונתנו במתנה לרע"ק והזכיר שמו אחר במתנה, והוא דקדוק יפה. ונלע"ד בדרך חידוד קצת למ"ש מג"א סוף סימן תרנ"א עפ"י דברי הירושלמי דלאחר גמר מצות לולב אם הניחו על הארץ אסור שוב לטלטלו ע"ש, ובאמת מבואר כן בתוספתא סוף פ"ב ר"י אומר יו"ט הראשון של חג כיון שילא בו י"ח אסור לטלטלו, וג"ל לחדש דה"ה ליטול לולב של חבירו בלי רשותו ביו"ט הראשון כיון דאינו יכול לצאת בו ידי חובתו דאסור לטלטלו משום מוקצה וכש"כ הוא משכבר יצא בו י"ח דבזה תקשי הא אין מוקצה לחצי שבת וכמ"ש מג"א שם, אך למה דקי"ל דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה גמי שלא לצורך אפילו במלאכה דאורייתא וכש"כ לענין איסור טלטול דרבנן, א"כ שפיר יכול ליטול לולב של חבירו בידו תחילה ואח"כ יודיע לו חבירו שיהיה במתנה בידו לצאת י"ח, ולכן באינך תנאי שפיר קאמר ונתנו לר' פלוני במתנה דאינהו סברי דאמרינן מתוך והיו יכולים ליקח בידם לולב של חבירו מטעם מתוך ואח"כ הודיעם שהוא במתנה, אבל לרע"ק דלית ליה מתוך כדאמרינן פסחים ה' קאמר ונתנו במתנה לרע"ק שהיה צריך להודיע קודם שהוא במתנה שיהיה יכול לטלטלו ולצוקתו בידו, וא"ש.

ואגב אעורר במ"ש רש"י שם אהא דקאמר לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול ופירש"י לכם משלכם משמע עכ"ל, ומה בעי רש"י בזה שהוסיף מלת משמע. ולענד"נ דלכאורה יש סברא למעט מלכם רק שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי וכדאמרינן לעיל שם דף ל', אלא דיש סברא גם להיפוך דבשאול כשר דמדעת בעלים ובהתירא אתי לידו אבל גזול דשלא ברשות בעלים ובאיסורא אתי לידו ממעטי' מלכם אבל שאול לא, וא"כ לכאורה איך קאמר לכם משלכם להוציא שאול וגזול גם שניהם דילמא רק חד מינייהו ממעטינן ואידך כשר כיון שיש סברא לכאן ולכאן, אך התינא אם מכח יתורא דקרא קדרים אז תקשי דילמא קרא אתי למעט להאי דמסתבר ואידך כשר, אבל אי ממשמעות דרש שפיר ממעטינן גם שניהם דגם שניהם אינם שלו, והיינו דק"ל לרש"י דקאמר לכם משלכם להוציא שאול וגזול דמגלן למעט תרווייהו, ולזה פירש לכם משלכם משמע, דמכח משמעות דרש ושפיר ממעטינן תרווייהו וכמש"ל, והוא פי' נכון לענ"ד.

וה' יראנו מתורתו נפלאות, ויחיש לנו ישועות הנבאות, כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו דושת"ה באהבה,

בן ציון בלום

סימן פ"ט

הנותן לולבו לחבירו בתנאי שלא יתן לאדם אחר לצאת בו אי יוצא בו י"ח

בסידור דרך החיים להגאון יעקב מליסא זי"ע בדיני לולב פסק דאם נתן לולב לחבירו ואמר לו בפירוש שמקפיד שלא יתן לשום אדם לצאת בו אף המקבל הראשון לא יצא לפי שאין בו דין ממון ע"ש, הנה פוק חזי מה עמא דבר דמעשים בכל יום שעושין כן צורבים ותיקים ולית דאיש לדברי הגאון יעקב מליסא ולא אתי יודע עד מה זה ועל מה זה. וכדי דלא לשווי' לכ"ע טועים בדבר מצוה ולא עשו מצוה נלע"ד דאם לדין הרבה תשובות בדבר, חדא דבסוכה ל"ה פריך למ"ד דאתרוג של ערלה פסול לפי שאין בו דין ממון מהא דאתרוג של תרומה טמאה פסול הא יש לו דין ממון דמסיקו תחת תבשילו ע"ש, והרי כתבו תוס' פסחים ל"ד א' ד"ה מחמין דתרומה טמאה אסורה לזרים בהנאה של כילוי ע"ש ובמל"מ פ"ב מתרומות פי"ב, א"כ עכ"פ קושית הש"ס דחזי לכהן שיש לו בו דין ממון להסיקו תחת תבשילו, וא"כ מוכח דאע"ג דלבעלים עצמם אין בו דין ממון מ"מ סגי במה שיש לאחרים בו דין ממון, ואי דקו' הגמ' היתה כיון דבמתני' סתמא קתני של תרומה טמאה פסול דמשמע אף לכהן עצמו אף דאית ליה דין ממון אכתי קשה דהו"ל לשנויי דמתני' מיירי בישראל שאין לו בו דין ממון בעצמו, אלא ודאי דיוצא כל שיש לאחרים בו דין ממון.

ועוד דכי מהדר הש"ס לאשכוחי נפ"מ בין למ"ד דבעינן היתר אכילה למ"ד דבעי דין ממון אמאי דחיק לשנויי דנפ"מ במעשר שני בירושלים ואליבא דר"מ נימא דנ"מ בכה"ג שנתן לחבירו על מנת שלא יתננו לחבירו דדין ממון אין בו לדעת הגאון והיתר אכילה יש בו, דבזה ודאי סגי אם יש בו היתר אכילה לאחרים. ועוד שהרי הקשו תוס' שם באתרוג של ערלה למה לי טעמא דפסול משום דאין בו היתר אכילה תיפוק לי' משום דכתותי מיכתת שיעורי', ולדעת הגאון מה קושיא הרי נפ"מ יש כשהחליף ערלה באתרוג כשר דהחליפין אסורין למחליף עצמו ולאחרים יש בו דין ממון, עיי' רש"י חולין ד' ע"ב ד"ה מפני שהן מחליפין דחליפי איה"נ מותרין לאחרים ואינו עומד לשריפה ודין ממון ליכא לבעלים עצמם, וכיון דשלשה המה נפלאו על דינו של הגאון א"כ איפוא יש להגדיק על שאין מקפידין העולם בזה.

שוב הגעתי אלה הדברים לפני הגאבדק"ק גראסווארדיין שליט"א והאריך במכתבו אלי כתיב וקיים במאמרו של הגאון זי"ע לקיים מה שנאמר תתן אמת ליעקב ודפח"ח, והעירני שדברי הגאון ז"ל מבואריים יפה בספרו נחלת יעקב בסוכה שם, וראיתי שהאריך בטוטו"ד והעיר בלדק גם במה שהעירותי אנכי למעלה לאחרונה.

סימן צ'

איך לנהוג בשבת שמוציאין ג' ס"ת ויש רק ב' ס"ת

להרב החו"ב מוהרח"א אפפעל נ"י.

אשר שאל בר"ח ניסן שחל להיות בשבת פ' החודש שמוציאין ג' ס"ת ולא היו רק שנים ולאחר שסלקו הראשונה שקראו בו סדר השבוע וקראו בשניה פ' ר"ח לאחרון סלקו גם השני, ושוב שנית לקחו הראשונה וגללוה לקרות בו פ' החודש למפטיר, אם נכון לעשות כן. לדעתי וודאי דלא נכון לעשות כן, דהנה הטעם שמוציאין ס"ת אחרת למפטיר ואין קוראין באותו ספר שקראו הראשונים עכ"ח הוא מטעם דקי"ל או"ח סימן קמ"ד ס"ג דאין גוללין ס"ת בגיבור מפני כבוד הגיבור ע"ש, וה"נ מפני כבוד הגיבור לא אמרינן שיקראו בספר אחד גם מפטיר כדי שלא יצטרכו לגלול אותו, וא"כ בנידון דידן דבין אם יקראו המפטיר דפרשת החודש הזה לכם בשניה שקראו בה פ' וברא"ש חדשיכם ובין שיקראו המפטיר בראשונה שקראו בה סדר השבוע פרשת תזריע יצטרכו לגלול ובלא"ה נדחה כבוד הגיבור, א"כ למה זה יגללו ויקראו בראשונה ולא יקראו בשניה שמונחת לפנינו ואין מעבירין על המצות.

ואי משום שהזמינו והכינו ס"ת השניה לפ' ר"ח והזמנה מילתא וכמ"ש בספר שערי אפרים ש"ח אות ה' ובסדה"ח וכ"כ הפמ"ג סימן קמ"ג בא"א סק"ט דבנמצא טעות בס"ת יוציא אחרת ולא אותו שהוכן למפטיר משום דכבר הוכנה למצותה ע"ש וה"נ דכוותיה, זה אינו דהכא הרי גם הראשונה הוכנה למצותה לקרות בפרשת השבוע ומה לי הראשונה ומה לי השניה. ועוד דיש לחלק בין האי דינא דנמצא טעות לנ"ד, דהתם אם יגלול ויקרא פ' אחרת הרי הוא משנה מהכנתה והזמנתה שהוכנה למצות קריאת המפטיר משא"כ בנידון דידן שכבר קרא פ' ר"ח ונגמר מצותה והרי הוא יגלול פעם אחרת לכשיצטרך לקרות ולא תשאר תמיד במקום שקרא עכשיו בפרשת ר"ח וא"כ מה לי אם יגלול פעם אחרת מה לי אם יגלול עכשיו לקריאת המפטיר, ואדרבה הכי עדיף טפי דהואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא, והכי קי"ל באו"ח סימן שנ"ד ס"ב ועיין טו"ז ומג"א שם וטו"ז סימן שנ"ג סק"ג ובאו"ח סימן תרס"ד שיקחו הושענות לאפייתת מצות מה"ט עיי"ש.

ועוד דבגוף דין זה שכתבו שער אפריס ופמ״ג הנ״ל יש לעיין, דמה בכך דאזמני׳ למפטיר הא קי״ל באו״ח סימן מ״ב דהזמנה לאו מילתא רק בעשה מעשה אבל הכא אפילו אי אמרת דמקרי מעשה מה שגללו למפטיר מכל מקום הרי קיימא לן שם דמתפילין של יד מותר לשנות לעשות תפילין של ראש דמעלין בקודש, ואם כן הכא נמי באומו ספר שקוראים תחילה קוראים שבעה ורק גדולים ובספר תורה של מפטיר אינו קורא רק אחד וגם קטן יכול לקרות כדקי״ל סימן רפ״ד א״כ הוי עלייה לס״ת ואז מותר לשנות משום דמעלין בקודש כמו בתפילין של יד, וכבר העיר בזה אחי הגאב״ד דהו״ו זצ״ל במכתבו אלי [עי׳ בשו״ת שארית יהודה סי׳ י״ד], אלא דמאן מפיס לחלוק על גדולי אחרונים הנ״ל אשר מפיהם אנו חיים. ומ״מ בנידון דידן נ״ל דגם הם מודים דעדיף לקרות המפטיר בס״ת שניה שקראו רק אחד מלאזור על הראשונה שקראו בה ששה או שבעה גברי ולגללו ולקרות בה למפטיר שפעמים המפטיר הוא קטן שמעלין בקודש. לכן לפענ״ד הדרך הנכון בנ״ד לקרות למפטיר בספר תורה השניה שקראו בה פ׳ ר״ח ולא בראשונה כנלע״ד והבוחר יבחר.

שוב ראיתי ברמ״א סוסי׳ תרס״ט שכתב במקום שאין להם רק ג׳ ספרי תורה קורין בראשונה וזאת הברכה ובשניה בראשית ומוזרין ולוקחין הראשונה לעניני של יום, וכן עושין כל מקום דבעינן שלשה ס״ת ואין להם אך שתים ע״ש, וא״כ הדבר המפורש דלא כמ״ש אלא שע״ע במש״ל ועיין מג״א סימן רפ״ב ספקט״ו ומחה״ש שם.

הקב״ץ

סימן צ״א

בענין הטירחא לחגור אזור קודם התפילה ☆ אמאי בפרי החג לא אמרינן מעלין בקודש ☆ הספד בחנוכה ☆ אמאי לא נטמא הפך בהיסט ע״ז ☆ המדיר את אשתו וכו׳ יוציא ויתן כתובה מה קמ״ל

ביומא דחנוכה, שלום וברכה, לאהובי אחי הב׳ המופלא ונבון היניק וחכים טובא כמר משה נחום נר״ו.

הנני למבוקשך להשיב לך בקיצור על הערותיך מה שאמרת לישב קושית תוס׳ שבת דף יו״ד ע״א טרימותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי ולילי משום הכון לקראת וגו׳ והקשו תוס׳ שלא תירץ בזה אקושיא ראשונה, ואמרת דתליא הא בהא דאם הוא רשות אין טירחא רק אם הוא מצוה דילר מכביד על אדם, וזה נכון מאוד וכבר קדמוך בזה בספר ביכורי אביב על תנ״ך יחזקאל חלק מדרש בחדוש בשם הגאון קדוש ר׳ שניאור זלמן מלאדי זצ״ל ע״ש.

ב) **ומ״ש** שבת כ״א ע״ב דאמרינן טעמא דב״ה דמוסיף והולך משום מעלין בקודש ולא מורידין וטעמא דב״ש דפוחת והולך כנגד פרי החג, וק״ל הא בפרי החג קשה ג״כ דנימא דמעלין בקודש דכללא הוא בכל הש״ס. ואין זה קושיא כלל דשאני התם דהוי גזירת הכתוב.

ומ״ש אחינו הבה״מ מוהרי״ץ נ״י לישב דקדוק זה והעלה דהאי דמעלין בקודש הוא רק באותו גוף עצמו ולא בשני גופים זה תוכן דבריו, ולא דק דהרי טלית ותפילין הוי ג״כ ב׳ גופים ואפ״ה כתב המחבר או״ח סי׳ כ״ה ס״א דאחר שלבש טלית מצויץ יניח תפילין משום דמעלין בקודש, ואם כי דבריו תמוהים עיין דגול מרבבה ויד אפרים שם ובשג״א, כבר האריכו אחרונים לישב תמיה זו. [ע״ע שו״ת בית שערים מ״ג שהו״ל סי׳ י״מ].

ג) **ומה** שעמדת שם אהא דקאמר לשנה אחרת עשאוס יו״ט בהלל והודאה ולא קחשיב גם דלא למיספד בהון כדקיי״ל או״ח סי׳ תע״ר ס״א לא קשה מידי דזה הוי בכלל ועשאוס יו״ט, ועוד י״ל דבימים שאומרים בהם הלל כגון יו״ט וראש חודש וחנוכה אין מספידין בהם ואין אומרים בהן לידוק הדין, ורמ״א ומחבר שפסקו או״ח סי׳ ת״כ ס״ב דאומרים לידוק הדין בר״ח צריך לומר דס״ל כרש״י שהביא טורי זהב שם מהרא״ש דלידוק הדין לא הוי הספד רק הודאה ע״ש, ואם כן פשוט דהוי בכלל הלל דקאמר כנ״ל.

ד) **ואציע** לפניך הערה קטנה בסוגיא זו בתוס׳ שם ד״ה שהיה שהקשו מה מהני חותם של כהן גדול על הפך שמן שנשאר נהי דבמגע אינו מטמא דכלי חרס אינו מטמא מגבו מ״מ אי נימא דכבר גזרו על עכו״ם שיטמאו כזבים א״כ טמאו אותו בהיסט ע״ש, ומשמע מדבריהם דאי לא גזרו עדיין שיהיו זבין לא קשה מידי, וצריך עיון הא גם אז יש לחוש שטמאו בהיסט ע״ז דע״ז נמי מטמא בהיסט כמבואר ר״פ אמר רבי עקיבא לקמן פ״ג ע״א, וצ״ע כעת.

ה) **ומה** שהערות במתני׳ דר״פ המדיר כתובות דף ע׳ ע״א דקאמר יתר מכן יוציא ויתן כתובה, פשיטא כיון דיוציא צריך ליתן כתובה. תמהני עליך ומי הגיד לך כ״כ בפשיטות דאם גירשה הבעל צריך ליתן כתובה, והרי במומין לקמן דף ע״ה ע״א בנמצאו ברשות האב על האב להביא ראיה משום דאמרינן חזקה כאן נמצא וכאן היה הוא

רק לענין כתובה דאין צריך ליתן לה כתובה אע"ג דגט צריכה כמ"ש הבית שמואל באה"ע סי' ט"ל סק"א בשם הרמב"ם והטור כפי הבנת בדק הבית והב"ח שם. והדבריס קל וחומר ומה התם דברלוגו גירשה ואינו רוצה להיות עמה א"צ ליתן לה כתובה כ"ש הכא דכופין אותו להוציא כמ"ש תוד"ה יוציא הו"א דלכתובה מיהא אין כופין אותו קמ"ל שפיר דוציא ויתן כתובה וכופין אותו לכל, וזה פשוט.

ועל דרך חידוד נ"ל דביו"ד סי' רל"ד סע"א קיי"ל דאם אמרה קונס שאני עושה לפיך יפר אע"ג שמשועבדת לו שמא יגרשנה ואז יחול הנדר ולא יכול להחזירה קרינן ביה דבריס שבינו לבינה ע"ש, ולפ"ז ה"נ סד"א כיון דיוציא והוא מגרש אותה וחל הנדר על אחר גירושין דשוב לא תהיה יכולה לקבל הכתובה מהבעל כיון דאחר גירושין אסורה ליהנות ממנו והרי היא נהנית מהכתובה קמ"ל דיוציא ואפ"ה יתן כתובה ומשום דכיון דמשועבד לה לכתובה אין יכול הנדר לחול ע"ז, ואתי שפיר לחדודי בעלמא.

ויען כי אין הזמן מסכים אסתגר בזה, וה' אלקים אמת, ינחנו בדרך אמת, ויאר עינינו בתורתו תורת אמת, ואתה צלח ורכב ויהי' ה' עמך ותתמיד בלימודך כחפץ נפש אחיך הנאמן הדוש"ת באה"ר,

בן ציון בלוהם

סימן צ"ב

אי שייך ברירה בתערובת לח בלח

זה לי עשרים שנה אשר חיבה יתירה נודעת לי מהגה"צ המנוח מו"ה יודא גרינפעלד זצ"ל אבדק"ק סעמיהאלי וזכיתי לקבלת תורה שבכתב ממנו תשובה אחת בהלכה למעשה, ובסוף מכתבו כתב לי כדברים האלה:

ועל כי מכתבי זה נתאחר בידי עד ימי חנוכה אמרתי להודיעהו דבר אחד קטן הלכה למעשה במ"ש הפמ"ג בסימן תרע"ב במש"ז סק"א דאם נתן שמן יותר מכשיעור לחצי שעה וכבה בתוך הזמן ח"ש דבדבר שראוי לאכילה כשמן בעינן סמ"ך נגד מה שנשאר תוך השיעור משא"כ חלב ושעוה וכדומה דאינו ראוי לאכילה בטל ברוב אף בלח. ולדעתי נראה דל"מ בזה לא רוב ולא ששים ולא בעינן בזה שוס ביטול, עפמ"ש תוס' בתמורה ל' בשם הרמ"ר בכל איסור שנתערב בהיתר נשקול כשיעור האיסור וימא ברירה שמה שלקח הוא האיסור, ותירצו דהיכי דהאיסור היה ידוע מקודם ל"ש בזה ברירה רק היכי דהאיסור בא לעולם בתערובת אז אמרינן ברירה, ובאר בחת"ס ובטהרת הקודש דבריהם דכונתם הוא רק היכי שהאיסור אינו חל על דבר ידוע, וא"כ הכא בשמן בנר חנוכה דהאיסור נולד בתערובת אז אמרינן אז שיקח מן השמן כשיעור שהיה צריך לדלוק עד חצי שעה או שידליקנו אפילו באמצע השנה עד השיעור חצי שעה והשאר שרי, דנר חנוכה הוי רק דרבנן ודדרבנן קי"ל יש ברירה, עכ"ל הטהור דפח"ח.

ואנכי כי צעיר הייתי לימים דנתי לפני הגאון זצ"ל דהרמ"ר שבתוס' תמורה הנ"ל לא אמר למילתיה רק בתערובת יבש ביבש דבזה שייך לומר דנשקול חד מינייהו וימא ברירה ובזה העלה הרמ"ר חילוקו בין הובדר ויכר האיסור קודם או נולד האיסור בתערובת, אבל בלח בלח כמו שמן כיון דבכל טיפה וטיפה איסור והיתר מעורבין בו לא אמרינן הכי דאי אפשר לחלק כל טיפה ובפרט למה דקי"ל כרבנן בזבחים פ' ע"א דיש בילה ועיין בר"ה י"ג ע"ב דאפי' ביין ושמן יש בילה, ותירצתי בזה קושית העולם ומטו בה משמיה דהגאון רבינו ר' משולם טיסמענץ זי"ע בהאי דחולין מ"א דמוקי להאי דמנסך בדאית ליה שותפות בגוויה, ומקשין דא"כ הרי האיסור נולד בתערובת ואמאי במזיד חייב לשלם הא לא הפסידו כלום דהרי יכול ליטול כשיעור האיסור והשאר מותר מטעם ברירה לסברת הרמ"ר, אבל לפי האמור ניחא דבלח בלח ל"ש ברירה.

והגאון זצ"ל השיב לי נאמר תשובה שלימה [שו"ת קול יהודה סי' ל"ג] דא"כ לא ופרנס סוגיא דברירה דמייתי האי דהלוקח יין מבין הכותים דאיפלגי בה זוגי דרבנן אי אמרינן ברירה, והרי התם בלח בלח מיירי ביין תרומה שמעורב ביין חולין ומבואר דגם בתערובת לח שייך ברירה, וגם ממקומו הוא מוכרע שהרי התוס' בתמורה שם בקושיתם הביאו גם האי דהלוקח יין דאמרינן ביה ברירה וע"ז תי' הרמ"ר חילוק הנ"ל, ולכאורה הוא תשובה נילחת שאין לדון ע"ז כלל.

אלא שמצאתי בתשו' חות יאיר סימן קל"ג בסוף התשובה בהנסבב שכתב בפשיטות דבלח בלח ל"ש סברת התוס' דתמורה שזכרנו, וכ"מ מקושית תוס' סוטה ח"י ע"א ד"ה חזר דאי אמרינן יש בילה נמצא דאין ברירה בדבר לח ע"ש, ונשתוממתי על המראה דמה יענו להאי דהלוקח יין דאמרינן ברירה בלח בלח והוא פלאי, וידידי הרה"ח מו"ה חיים קליין נ"י מסארוואש עוררני דיש לחלק דודאי בלח ל"ש ברירה אי יש בילה, אבל בהאי דהלוקח יין שהתנה בפירוש דרק מה שהוא עתיד להפרים יהיה תרומה ומעשר ולא מה שישאר בנוד, וא"כ ליכא למימר דתרומה וחולין מעורבין בכל טיפה שהרי הוא לא קרא שם תרומה על מה שישאר רק על מה שיוקח ויפרד ויצא מן הנוד, וי"ל.

ועוד יש לי לדון בדברי הגאון זצ"ל למ"ש שעה"מ פ"ה מעירובין ה"ז דבמוקצה דהולכין בספיקו להחמיר אמרינן דאין ברירה ע"ש באריכות, א"כ ה"נ במוקצה דשמן שהוקצה למצותו דאמרינן אין ברירה וצריך דוקא ביטול כמ"ש הפמ"ג.

ועוד בלא"ה איני יודע מה הועילו חכמים בתקנתן הגאון זצ"ל, הרי לפי דבריו שמן איסור שנתערב באיסוריה קאי וצריך לברר ולהפרידו משמן ההיתר, וא"כ עצת הפמ"ג עצתו אמונה ונכונה יותר, דלהפמ"ג הכל שרי ע"י הביטול, ולכן צריך להתישב בדבר ולברר איזה דרך ישכון אור בדין זה.

וידידי המנוח הרב הגה"ל מו"ה חיים יודא דייטש זצ"ל דומ"ץ דק"ק מאקאווע כראותו אלה הדברים עוררני דקושית הגאון ז"ל על הפמ"ג בלא"ה לק"מ למ"ש בתשו' בית אפריס חיו"ד דזה דבדרבנן יש ברירה הוא מגד ספק ואין עושין ספק דרבנן בידים, והאריך שם בב"א אי בלא בלא שייך ברירה ולא הזכיר תוס' סוטה הנ"ל, ועוד כתב עפי"ד תוס' מעילה דף כ"ב דל"ש ברירה רק במפרש שני לוגין אבל לא בסתם, ועיין בהגהות חכמת שלמה למהרש"ק או"ח סימן תע"ב מ"ש בזה, וה"נ בנ"ד דהוי סתם ול"ש ברירה.

בן ציון בלום

סימן צ"ג

נותר השמן אי הוקצה למצותו

שיל"ת א' לס' שמן משחת קודש יהיה תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום וברכה, שמורה בכל וערוכה, לכבוד אהו' מחו' ידי"ן חביבי הרב האון חו"ב, אור הברקי, צדיק ונקי, חכם חרשים, בנש"ק, כקש"ת מו"ה **יודא סופר** שליט"א אבדקה"י אראד יצ"ו, יהי נועם ה' עליו.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור קארטע דשופריא בהערה נאה ברש"י מנחות פ"ט ע"א ד"ה ושיערו שכתב ומה שנשתייר זורק לחוץ וכו' הא הוקצה למצותו כמו בנר חנוכה שמה שנשתייר בליל ח' עושה מדורה בפני עצמה משום דהוקצה למצותו כמבואר בתוספות שבת דף מ"ד ד"ה שבנר ובטור שו"ע או"ח סוף סימן תרע"ז ולמה כאן יזרוק לחוץ שמן שניתותר אלו דבריו והניח בצ"ע. ולפענ"ד נראה דלא מיבעיא לחילוק הב"י שם שהקשה מהא דקיימא לן סימן תרע"ב דיכול לכבותה אחר שיעור הדלקה וכתב לחלק דבסימן תרע"ז מיירי שנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה דזה ודאי הוקצה למצותו לכן יעשה לו מדורה בפ"ע ובסימן תרע"ב מיירי שנתן שמן יותר מכשיעור לכן מותר ליהנות ממנו אחר שיעור הדלקה דלא הוקצה למצותו אלא כדי שיעור הצריך לבד ע"ש ולחילוק זה הסכים גם הטו"ז בסי' תרע"ב, וא"כ במנחות שם שניתן במנורה שמן יותר מכשיעור הצריך למערב ועד בוקר שהרי נשאר ממנו בבוקר וודאי דהנותר לא הוקצה למצותו ומותר ליהנות ממנו.

אלא אפילו למ"ש ב"י שם בשם מהרא"י לחלק שאם נתן שמן בנר ולא הקצהו אלא לשיעור הדלקה יכול אח"כ להסתפק ממנו אבל אם נתן שמן סתם אפי' יותר מכשיעור אז הוקצה למצותו ע"ש, מ"מ נלע"ד דזה דוקא בנר חנוכה דבזה אם נשאר יותר מכדי שיעור חצי שעה אמרינן דגם בסתם הוקצה למצותו מטעם שכתב בשאילת יעב"ץ ח"א סימן ד' דאף דא"ל לדלוק רק חצי שעה מ"מ מצוה מיהא איכא שתהא דלוק כל הלילה שתקנו כעין מנורה שבמקדש שהיתה דולקת כל הלילה ע"ש, ולכך אמרינן בנתן סתם ג"כ הוקצה למצותו דהיינו למצוה מן המובחר שתהא דולק כל הלילה, אבל במנחות שם דזה שתהא המנורה דולקת אחר עלות הבוקר ליכא אפילו דרא דמצוה וודאי מה שנשתייר כעלות הבוקר לא הוקצה למצותו ומותר ליהנות ממנו. ובאמת אה"נ במה שנשאר משמן שבנר חנוכה אחרי כי עלה השחר שמותר ליהנות ממנו אף לדעת מהרא"י משום דבזה ל"ש כלל לומר דהוקצה למצוה כיון דלית ביה מצוה כלל כנלע"ד נכון.

אבל עוד נראה לענ"ד דהרי במנחות שם כששיערו חכמים בתחילה כמה שמן היה צריך לגילה אחת הלא רק מספק נתנו לוג שמן כי לא ידעו כמה צריכים א"כ הוי כאלו התנו על הנותר מכדי שיעור ועיין שבועות י"א לב בי"ד מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו וכו' ועי' רמ"א או"ח קנ"ד ס"ח ע"ש, ואולי התנו בפירוש ובכה"ג וודאי דהנותר מן השמן מותר בהנאה דהרי אפילו לדעת התוס' שהביא מג"א סוסי' תרס"ד דל"מ תנאי בהוקצה למצותה מ"מ הרי כתבו תוספות שבת כ"ב דביתר משיעור מהני תנאי ע"ש ועיין מג"א סי' תרמ"ט סקי"ט ותרע"ז סק"י.

וע"ד חידוד קצת נ"ל לפמ"ד הגאאמו"ר זצ"ל בתשו' בית שערים סימן שס"א בטעמא דמהרא"י דאף יתר מכשיעור אסור משום דאין ברירה יע"ש דפח"ת, ולכאורה קשה לדעת הרמ"ר שבתוס' תמורה ל' דהיכי שהאיסור נולד בתערובת אמרינן ברירה ושוקלי' כשיעור האיסור ואידך שרי ע"ש א"כ בנ"ח שהאיסור נולד בתערובת א"כ מה שנשאר יותר מכשיעור ליתתרי מטעם ברירה, אך י"ל לפמ"ש גדולי אחרונים דהאי אי יש ברירה או אין ברירה ספיקא הוי [עיין

לעיל סי' ל"ב] ולכן בדאורייתא אין ברירה דספיקא דאורייתא לחומרא ובדרבנן דספיקא דרבנן לקולא יש ברירה ועיין פנ"י בילה ל"מ, ולפי"ז במוקצה שכתב תו"י ומהרש"א בילה ג' דחמירא והוי כעין דאורייתא ולכך אזלינן בספיקו לחומרא ע"ש וא"כ שפיר אמרינן אין ברירה ואף יתר מכשיעור אסור, ובהכי י"ל בחולין י"ד דקאמר והא ל"ל לר"י ברירה מנ"ל אי נימא מדתני' הלוקח יין מבין הכותים וכו' והוא פלא דילמא דוקא בהלוקח יין דתרומה ומעשר דאורייתא הוא דל"ל ברירה אבל במוקצה דרבנן שפיר ס"ל לר"י ברירה וכדאמרינן בילה ל"ח וכבר עמד בזה בספר לב אריה, ולפי האמור א"ש דבמוקצה דחמירא וספיקו להחמיר אמרינן שפיר אין ברירה ושפיר מדמי תרומה דאורייתא למוקצה דרבנן [עי' לעיל סימן ט"ו].

אמנם התינח בגר חנוכה אבל בשמן קודש במנחות שם כתב בספר בני חיי גיטין י"ב דבהקדש אמרינן יש ברירה משום דכל הטעם דאמרינן אין ברירה הוא משום דא"א שיחול דבר על הספק אבל בהקדש לא שייך האי טעמא דמי איכא ספיקא קמי שמיא והביא ראיה ממתני' דרפ"ה דנזיר ועיין בעמק המלך עיקר י"ז ע"ש, וא"כ משום איסור הקדש שריא הנותר מן השמן משום דאמרינן ברירה והואיל ואיתתי בשמן הנותר איסור הקדש איתתי נמי איסור מוקצה כביבמות ז' הואיל והותר לגרעתו הותר נמי לקריו ועיין בנשמת אדם כלל קכ"ה. ובזה י"ל קושית תוספות מנחות שם ד"ה אין עניות שהקשה ואע"פ שיכול לשער בשמן של חול, ולפמ"ש י"ל דבשמן של חול דליכא רק איסור מוקצה שהוקצה למצותו ול"ל הואיל כנ"ל שפיר הנותר אסור משום דאין ברירה וי"ל.

אבל בלאה"נ אני תמה על הדגנ"י דאנא מצא ברש"י דס"ל שמותר ליהנות משמן הנותר בבוקר הרי רש"י כתב רק דמה שנשאר זורק לחוץ והרי באמת הוא צריך לזרוק לחוץ דהיינו חוץ למנורה אבל דילמא אין ה"נ שאסור ליהנות ממנו ושורפה במדורה בפ"ע. ועוד דאולי הא דקי"ל דעושה מדורה בפ"ע היינו רק לאפוקי שלא יסתפק ממנו ולא יניחנו לשנה הבאה משום דילמא אתי לידי תקלה כמ"ש מג"א שם דאסור בהנאה משום דהוקצה למצותה אבל אם רצה שופכו וזורקו לחוץ דתשמישי מצוה נזרקין ושפיר כתב רש"י זורקו לחוץ וזה פשוט לענ"ד.

ומחמת טרדות שונות אמלא כפי קוצר, וכ"ט ממנו לא יבצר, כנפשו הטהורה ונפש מחו' ידידושת"ה בלונ"ח מוקירו,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

[**הערת המו"ל** - מש"כ בסוף דבריו. עי' בהגמי"י סוף הל' חנוכה בשם רבינו שמחה דלא דמי לשירי מצות הנזרקין כיון שהוקצה לשריפה, (ובלא"ה טוב יותר לשרוף מלקבור עי' במשנה סוף תמורה כל הנשרפין לא יקברו וברש"י, ובגדה י"ז. שורפן חסיד ובתוס' דליכא למיחש שמא יתגלו אבל בשאר הנקברין אסור לשרפן כיון דאפרן אסור).

ובאבודרהם לחנוכה הביא הקשה הרב רבי גרשום ב"ר שלמה דהא קיימא לן דתשמישי מצוה נזרקין ותירץ דהני מילי כגון תשמיש שופר ולולב וציצא בהן שדעתו עליהן אחר מצותן שיודע שישארו אחרי כן אבל הני אין דעתו עליהן כסבור שישרפו בשעת מצותן (וכיו"ב כ' הב"י הנ"ל בשם הר"ן) אי נמי שוינהו רבנן כתשמישי קדושה מפני שהוא זכר לשמן של הקדש וכו'. וכ"כ המאירי שבת דף כ"א. ויש באים בה מטעם איסור הנאה וקדושה גמורה הואיל והן זכר לגרות ולשמן היכל הקנהו מדעתו לגמרי וכו' והרי זה מעתה כמקדישו לשמים. ועי' בשבלי הלקט כ' דר' ישעיה התיר (אמנם אפשר לפרש דרק המותר שנשתייר אחר שדלק כשיעור וכדו'), ועי' בספר האשכול אי ברייתא זו לכו"ע עיי"ש ומ"מ כ' להחמיר.

ולטעם השני של האבודרהם אין להקשות דא"כ יקברו וכשמן הנותר במקדש בגר שכבה שמדשנו ומשליכו במקום הדשן אצל המזבח כדאי' בגמ' וברמב"ם פ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ב, דפשוט דאינו מקדישו לשמים ואינו דומה לגמרי לשמן הקודש וגם יכול להשתמש כל לילה בשמן הנותר משא"כ במנורת המקדש, וגם בפתילות חדשות שנהגו להחליפן בכל לילה כמוש"כ בד"מ מאבודרהם מ"מ כ' שם רבינו גרשום שאינו צריך להחליפם].

סימן צ"ד

תענית שובבי"ם בשר"ח ביום ה'

נשאלתי בקהל אחד שקבלו עליהם להתענות תענית שובבי"ם ת"ת בכל יום ה' כמנהג שהביא מג"א סוסי' תרפ"ה ועטוז"ק סימן תקס"ח ולא העלו על דעתם בתחילה שביום ה' פרשת תרומה יחול יום ב' דר"ח אדר ומעתה רוצים לדחות התענית ליום ג' שהוא ער"ח אי אריך למיעבד הכי או צריכים לדחות התענית ליום ב' שהוא יום כניסה.

והנה המג"א סוסי' תקס"ח העלה בקהל שגזרו להתענות ב' וה' כל הקץ ואירע תענית בה"ב או י"ז בתמוז בב' או בה', דכיון דצריכים להתענות לשם תשובה צריכים להתענות יום אחר, וכן במי שרגיל להתענות בער"ח ואירע

ביום ב' אין עולה לו דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ע"ש. וא"כ הדבר מבואר שאלו שנוהגים להתענות בכל ער"ח אינו עולה להם לתענית שובבים דהוי תרי נדרי ושייך ג"כ דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין עיין מג"א שם רס"ק כ"ב. אך נ"ל באלו שנוהגים להתענות בער"ח רק עד חצי היום או עד אחר המולד דוקא וכמ"ש מג"א סימן תי"ז בשם מהר"י סרוק וודאי דעולה להם, וראיה לזה מחגיגה ח' ע"א דס"ל לב"ה דחגיגת ט"ו באה מן המעשר ופריך אמאי דבר שבחובה הוא וכל דבר שבחובה וכו' ומשני בטופל ופירש"י שמחבר מעשר עם החולין ומביא ע"ש וה"נ אם מקצת היום מן החולין ומקצתו חייב בתענית שפיר עולה לו.

אבל נ"ל לפמ"ש שלה"ק ריש מסכת ר"ה בענין תענית מ' יום קודם יוה"כ דמה שחסר מר"ח אלול ואילך ימים שאין מתענין בהם משלים קודם אלול ואם בימים שקודם אלול אירע לו יום שמחוייב להתענות כגון ט"ב וער"ח וא"א אין עולה לו לתשלומין מ' יום אבל אם אירע לו באלול גופא עולה לו כיון שהם עצמם הימים המקודשים ע"ש, וא"כ למ"ש עטז"ק סימן תקס"ח שכל המ"ב יום שבימי השובבים מסוגלים לתשובה ולתיקון החטא א"כ אם אירע בהם איזה תענית כגון יא"צ וער"ח עולה לו גם לתענית שובבים כמו שעולה לו לתשלומין מ' יום שלפני יו"כ ושפיר יכולים לקבוע דיהיו גם שניהם יום אחד, ומה"ט היה נ"ל שגם מי שיש לו יא"צ עולה לו לשניהם.

ועיין מג"א סי' תקס"ח שם שהעלה דתענית יא"צ שבין כסא לעשור עולה ג"כ לעשי"ת ואפילו אם היא"צ הוא קודם ר"ה א"צ להשלים יום אחר וכן אם היה היא"צ ביום א' דסליחות או בער"ה זולת אם יש קודם ר"ה יותר מד' ימים שאז צריך להתענות ד' ימים חוץ מיום היא"צ ע"ש. והנה תענית ער"ה הוא מהחיוב עפ"י מדרש שהביא ב"י סי' תקפ"א ומג"א שם סק"ט וקבעו המחבר שם להלכה בס"ד והוי דבר שבחובה וגם תענית יא"צ מקור מקומו טהור בגמרא שבועות כ' ונדרים י"ב הריני שלא אוכל בשר ולא אשתה יין כיום שמת בו אביו או רבו וכו' שם רמז לתענית יא"צ ובכל זאת עולה לכאן ולכאן, וה"נ דכוותיה.

אלא דלמ"ש מג"א דאם יש יותר מד' ימים קודם ר"ה צריך להתענות עוד יום אחד כנגד יום היא"צ א"כ גם בנ"ד צריך להתענות יום אחר להשלים תענית שובבים ואין תענית היא"צ עולה לו. אבל גוף דין זה צריך טעם דמה בין זה לזה ואיזה חילוק יש בינותם ובפרט דלהשל"ה הנזכר גם אם יש יותר מד' ימים קודם ר"ה היה לו לעלות התענית לכאן ולכאן וצ"ע כעת.

ובמ"א רסי' רפ"ח כתב דמי שהתענה תענית חלום בשבת וביום א' שלאחריו הוא תענית חובה וכן במי שרגיל להתענות יום א' דסליחות שאין עולה לו למיתב תענית לתעניתו, אבל הטו"ז שם חולק עליו בזה דשפיר עולה לו ובתשו' מאהבה סימן רמ"ג הסכים להטו"ז. ובספר נזר ישראל להל' שבת סימן פ"ב (אות ט') הביא בשם מט"י דבספיקות אלו יש להקל וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן שראוי להחמיר לעשות דבר נוסף בו ביום ללמוד ביותר ולכוין בתפלותיו על שתיהם ע"ש.

ואחרי כל הדברים האלה נ"ל באותו האיש שיש לו יא"צ בער"ח דאם נהג להתענות בער"ח דכיון דבכל פעם יא"צ שלו בער"ח א"כ א"א לו כלל שיתענה יום אחר דהרי קי"ל בסימן תקס"ח דאם שכח ואכל בתענית של יום מיתת אביו משלים תעניתו וא"צ להתענות יום אחר כיון שהוא יום ידוע לו ע"ש, וכיון שבלא"ה עכ"ח אין בא מן החולין, עולה לו ג"כ לתענית שובבי"ס, הגם שיש לדחות דאין דנין אפשר משאי אפשר מ"מ בנ"ד ביותר נראה שא"צ להתענות כלל תענית שובבי"ס שבוע זו פרשת תרומה דכיון דלא קבלו עליהו רק ביום ה' וכיון שעתה חל בו ר"ח וודאי מעיקרא לא קבלוהו אדעתא דהכי ועיין ביו"ד סימן רט"ו, ובפרט שלדברי עטז"ק אין מקום לתענית זו רק עד פרשת משפטים ועד בכלל דהיינו מ"ב יום ויקדש ב"ס. ומהיות טוב כיון שכתב מג"א סוסי' תרפ"ה די"א שמתענין גם בפרשת ויקהל פקודי לכן ישלימו התענית ביום ה' ויקהל הבעל"ט.

שוב ראיתי בשע"ת סוסי' תרפ"ה שכתב להדיא כמ"ש דאם חל ט"ו בשבת או ר"ח ופורים קטן ביום ה' שא"צ להתענות משום דמעיקרא לא קבלוהו אדעתא דהכי, ומ"מ נראה שיש להתענות בפרשה שאחריה לתשלומין וכ"כ א"ר ע"ש ונתתי שמחה בלבי. וכן הוריתי בפרשת בא תרע"ו לפ"ק שביום ה' היה ר"ח שבט להתענות ביום ד' ער"ח תענית שובבים כיון שאנשי משמר היו מתענין ביום רביעי על אסכרא ר"ל כדאיתא בתענית כ"ז ע"ב. [ע"ע בשו"ת לבושי מרדכי או"ח מ"ב סי' קס"ג בתשובה להמחבר - המו"ל].

ואסיים בטוב, במג"א סי' תל"ב סק"ג ואם יש מילה או חתונה באותו שבת נוהגין לברכו במנחה משום מהיות טוב אל תקרי רע. וכ"ל דל"ל משום דביום טובה היה בטוב (קהלת ז' י"ד).

וה' יקבל תשובתינו בתוך תשובת כל צדיקי ישראל, ובא לציון גואל, ויעמוד הכהן לאורים, ונקריב לפניו חלבים ואימורים, שעירי חטאת וזבחי רצון אכי"ר,

בן ציון בלום

סימן צ"ה

מצות משלוח מנות בתרומות ומעשרות

שיל"ת מעלי יומא דפוריא דהא שתא תרפ"ג לפק"ק סארוואש יע"א

לכי נא יריעתי, הובילי את ברכתי, לשמואל הרמתי, ברכת שמחת פורים, וה' את קרנו ירים, כבוד ידידי רב חביבי, הרבני הגדול בתורה ומעשים, מופלא שבאנשים, איש חמודות, מדבר נגידות, כש"ת מו"ה שמואל נר"ו.

את נדרי אשלמה כי אקח מועד לעיין בהני מילי מעליותא דאיתמר משמיה דמר שמואל כת"ה, על מה שנסתפקתי אם שלח לכהן וללוי תרומה או מעשר במשלוח מנות אם יצא י"ח או לא, ואמינא דיש לדון בזה דאינו יוצא ידי חובתו משום דאין עושין מצות חבילות. וכ"ת השיב דבגמרא מוכח דל"ש בזה חבילות, והיינו מהא דמגילה ז' דשלח ליה ר"א לר"י נשיאה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ואף דעביד ב' מצות כאחד, ומבואר דל"ש כאן חבילות. כותלי ביהמ"ד יוכיחו שכבר ד"ז נשמע בין החיים אשר הם חיים עודנה, דבתשו' כת"ש או"ח סימן קל"ט מסתפק ועולה בשולח לעני מאכל ומשתה שיוצא בזה י"ח מנות אם מתכוין בזה גם למצות מתנות לאביונים אם יצא י"ח, או דילמא צריך ליתן מתנות בפ"ע ומנות בפ"ע, ובתר דאיבעיא הדר פשיט ליה מגמרא הנ"ל שיכול לקיים שניהם כאחת וליכא משום חבילות ע"ש. ולא זכר שר שכבר קדם וזכה בזה הטו"א שם. ואחרי שנראה ונדחה מסיק הטו"א דהמשלח ב' מתנות לאביון אחד אינו עולה לו לשתיהן, והא דנקיט הגמרא גם שניהם או או קתני דאם רצה לחשוב זה למתנות או למנות הרשות בידו, ועיין מהרש"א בח"א שם. אמנם בהגהות הב"ח והגר"א מוחקין שם בגמרא תיבות ומתנות לאביונים וכ"מ ברש"י דלא גרס ליה רק קיימת בנו ומשלוח מנות ותו לא, וא"כ לגירסא זו בלא"ה אין ראיה מגמרא הנ"ל.

אבל מטעם אחר נ"ל דל"ש כאן משום חבילות, והוא למ"ש מגדל עוז פכ"ט משבת הי"ג דבמצוה אחת דאורייתא ואחת דרבנן ליכא חבילות, וא"כ ה"נ בתרומה ומעשר לכהן ולוי דנתינתן הוא מה"ת ומשלוח מנות הוא דרבנן ול"ש חבילות. ואפילו בתרומה דרבנן דהוי ב' דרבנן א"ש למ"ש כת"ש שם דלדעת מגדל עוז הנ"ל כש"כ בב' מצות דרבנן דל"ש חבילות ושפיר יוצא בתרו"מ גם מצות משל"מ. אך אאמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' בית שעריס או"ח סימן ג"ן העלה להיפוך דבב' מצות דרבנן שייך חבילות והביא ראיה לדבריו.

אלא דבתשו' כתב קופר או"ח סימן כ"ו הקשה ע"ד מגדל עוז הנ"ל מברכות מ"ט ע"א דקאמר רבי דאין חותמין בשתים (מושיע ישראל ובונה ירושלים) ומפרש בגמרא מ"ט משום דאין עושין חבילות אף דהוי רק דרבנן, דאפילו אם בהמ"ז דאורייתא מ"מ מטבע הברכה הוא דרבנן ע"ש.

ומה שנ"ל בזה הוא דיש להבין דלמה במצוה א' דאורייתא ואחת דרבנן ולדעת כת"ש כש"כ בב' דרבנן ל"ש חבילות ומה טעם יש בזה. ונראה למ"ש תוס' מו"ק ח' ע"ב לפי הטעם דאין עושין מצות חבילות דבעינן שיהיה לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה, ופשטות דברי התוס' נראין דהוא משום דמצות צריכות כונה ואינו יכול לכוין בב' מצות כאחת, והתינח במצוה דאורייתא אבל במצוה דרבנן דלכו"ע א"צ כונה כמ"ש מג"א סימן ס' בשם הרדב"ז שפיר ל"ש חבילות, דאם יהיה לבו ומחשבתו פנוי למצוה דאורייתא שצריכה כונה מה בכך שעי"כ יפנה מחשבתו ממצוה האחרת שהיא דרבנן וא"צ כונה.

ומעתה אני אומר דהתינח בשאר מצות אבל במצוה דנא דבמירה ודיבור שכתב תר"י ספ"ק דברכות דלכו"ע מצוה צריכה כונה שפיר שייך חבילות ושפיר קאמר דאין חותמין בשתים ומיושב קושית כת"ס.

ובזה יש לישב האי דחולין פ"ז דקאמר אי בעי שחיט בחדא ידא ומכסה בחדא ידא, ואמאי לא יהא אסור לעשות כן משום דאין עושין מצות חבילות, ועיין תשו' מהר"מ שיק חאו"ח סימן ס"ד שעמד בזה. ולפי האמור א"ש דהרי קי"ל ביו"ד סימן ג' דשחיטת חולין לא בעי כונה, וא"כ אפילו אם במצות כיסוי אמרינן דמצות צריכות כונה מ"מ לא בעי שיהיה לבו פנוי גם למצות שחיטה ושפיר ל"ש חבילות וא"ש.

ובהכי א"ש פסק המחבר סוסי' תרל"ו דמותר לישא אשה בפורים, והמג"א סקס"י תמה הא קי"ל דאין מערבין שמחה בשמחה ועיין פר"ח סימן תרפ"ח. ולפי האמור א"ש למ"ש תוס' מו"ק הנ"ל דהטעם דאין מערבין שמחה בשמחה משום דאין עושין מצות חבילות ע"ש, וכיון דנישואי אשה הוא מצוה מה"ת כמבואר ברמב"ם בתחילת הלכות אישות ושמחת פורים הוי רק דרבנן ול"ש ביה משום חבילות, וכיון דל"ש כאן משום חבילות ממילא לא שייך ביה דאין מערבין שמחה בשמחה, ושפיר מותר לישא בפורים וא"ש.

ועפ"י אלה הדברים נ"ל לישב קושיא אחת מה דהוי ק"ל בחגיגה ז' ע"ב דקאמר דכהנים יוצאים י"ח שמחה בחטאות ואשמות ובכור וחזה ושוק, והרי אכילת חטאת ואשם הוא מ"ע ומנחה הרמב"ם בספר המצות מ"ע ל' שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם, ואפילו להרמב"ן שלא מנחה

למצוה בפ"ע עיין ספר המינוך להרא"ה מצוה ק"ב, היינו משום שהוא בכלל מצוה דעבודת הקרבנות דאכילת בשר קדשים קרי עבודה כמבואר בב"ק ק"ט ע"ב ועיין תשו' מהר"מ שיק חאו"ח סימן ס"ב, אבל ודאי איכא מצוה באכילתן, ולדעת מהרמ"ש שם גם באכילת קדשים קלים כבכור וחזה ושוק המורמין מתודה ושלמים איכא מצוה באכילתן, אלא שלא זכר שר מהרמ"ש שהגל"ח ביצה י"ט מסתפק בזה אם בתרומה וקדשים קלים איכא מ"ע, אבל באמת פלא ביותר על הגל"ח דברש"י פסחים נ"ט ע"א ד"ה בשאר ימות השנה מבואר להדיא דגם בקדשים קלים יש מצוה באכילתן, ועיין בתשו' בית שערים או"ח סימן ר"מ, ועיין בגל"ח ריש ברכות שכתב דאפילו אכילת תרומה חשיב כעבודת המקדש, והביא גמרא פסחים ע"ג דר"ט ביטל זמן בהמ"ד מפני אכילת תרומה, ולפי"ז ק"ל האיך יוצא י"ח שמחה באכילת בשר קדשים והא אין עושין מצות חבילות.

אבל לפי האמור א"ש דהרי אמרינן בר"ה כ"ח כפאו ואכל מצה יצא וקאמר עלה זאת אומרת התוקע לשיר יצא ופריך פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל, ופירש"י דאפילו לענין חטאת אמרינן המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה קמ"ל, ועיין בר"ן שם. ומבואר דבאכילת מצה וכן בכל אכילה של מצוה לא בעי כונה ואפילו במתעסק יצא שכן נהנה והכי קי"ל באו"ח סימן תע"ה, וכיון דלא בעי כונה ל"ש ביה חבילות ושפיר יוצא י"ח שמחה באכילת קדשים וא"ש.

אלא דלפמ"ש בתשו' הריב"א סימן מ"ה וכן העלה אאמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' בית שערים סימן נ"ג דל"ש חבילות רק אם עושה שני מעשים כאחד כהאי דאין משקין ב' סוטות ואין מטהרין ב' מצורעים כאחד, דבזה שייך טעמא דרש"י סוטה ח' ורשב"ם פסחים ק"ב משום דמיחזי עליו כמשא וממהר לפרק משאו, וכן טעמא דאין לבו פנוי, אבל אם עושה רק מעשה אחד של מצוה וממילא נעשית עוד מצוה אין בזה משום חבילות ע"ש ודפח"ח ש"י. א"כ בזה יתרועעו אף יסורו כל קושיות הג"ל וכל הבנין בענין חבילות, וכש"כ היכי שכבר עבר ועשה שהעלה בבית שערים שם דאם עשה מצות חבילות יצא.

ובדברים אלו הג"ל גם יתיישב מה שכתב גאון א' שליט"א בתל תלפיות שנה תרפ"ג אות ט"ז סק"י לדחות דברי המג"א סי' תע"ה סק"ד, והעלה דצריך לאכול ב' כזיתים מצה א' למצות אכילת פת ביו"ט והב' למצות מצה משום דאין עושין מצות חבילות חבילות ואינו יוצא בכזית א' לשניהם ע"ש, ולפי מש"כ נסתרו דבריו דבאכילת כזית א' שפיר יוצא מצות אכילת מצה ואכילת פת ביו"ט ודו"ק.

ושוב רצה כ"ת לפשוט מדברי המג"א בסימן תרל"ד בשם של"ה דמתנות לאביונים בעינן משלו ולא משל מעשר, והיינו משום דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ולא מן המעשר ע"ש, וה"נ במשלוח מנות דכוותיה דבעינן משלו ולא משל מעשר, וגם אני חשבתי כן בהשקפה ראשונה.

איברא דיש לעיין בזה מהאי דחגיגה ח' ע"א דפריך לב"ה דס"ל דעולת ראיה באה מן המעשר הא דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ומשני בטופל, ופירש"י שמחבר מעשר עם החולין ומביא ע"ש. הרי דלהוסיף על החיוב מותר גם מן ההקדש ומעשר. ושוב נזכרתי שהמג"א שם בעצמו הביא בשם מהרי"ל דאם בא להוסיף במתנות מוסיף משל מעשר, והיינו כסברת הש"ס הנ"ל, והרי בתרומה ק"ל דמה"ת חטה אחת פוטרת את הכרי והוא דבר מועט, ולענין מנות מבואר בחי' הריטב"א במגילה דבעינן מנה חשובה ומנה מכבדותא (ופלא על המהרש"א בח"א מגילה ז' שכתב דמנות משמע כל דהו אבל מתנות בעינן שיעור נתינה, ובריטב"א שם מבואר להיפוך דבמתנות סגי בפרוטה ובמנות בעינן מנה חשובה וגדולה, ודברי הריטב"א אלו נעלמו במחכת"ה גם מהפמ"ג במש"ז תרל"ה סק"א) ובפרט לטעם תה"ד כדי שיספיק לסעודתו, וא"כ לפי"ז אמאי לא יצא י"ח משלוח מנות בתרומה לכהן, ואי משום דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין הא כאן הוי כטופל ומוסיף וזה בא גם מתרומה וקדשים, וכן קשה אף במעשר אם המעשר לעצמו אינו כדי מנה יפה וחשובה.

אבל הדבר נכון לפמ"ש תר"י ברכות דף כ"ז גבי האי דרב גלי של שבת בע"ש בשם הר"י מאורלינ"ש, דבתרומה אעפ"י שחטה אחת פוטרת את הכרי אפ"ה אם תרס הרבה הכל דיינינן ליה תרומה ע"ש. וא"כ ממילא א"ש דלא נחשב לטופל, דהכל חשיב תרומה ושייך שפיר דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ולא מן התרומה. ועוד, למה שהעלה תורי"ד בקידושין ונודי"ת יו"ד סימן ר"א דבענין הפרשת תרומה יש בזה שני מצות האחת לאפקועי איסור טבל ולזה חטה אחת פוטרת הכרי והשניה לקיים מצות נתינה לכהן מדכתיב תתנו כדי נתינה וזה יש לו שיעור מה"ת א' מחמישים בעין בינוני ע"ש. ולפי"ז כל מה שמוסיף על שיעור חטה א' שמפרש לאפקועי איסור טבל נמי שם תרומה עליו לקיים מצות נתינה מן התורה, ושפיר שייך בזה דדבר שבחובה וכו' ואינו יכול לצאת בזה ידי חובת משלוח מנות. ועוד דמעיקרא דדינא פירכא דהתם גבי קרבן חשיב טופל את מה שהוא מוסיף על שיעור חגיגה וכמו שכתב הרע"ב פרק א' דחגיגה משנה ג' שאם יש לו אוכלין הרבה ואין לו סיפק בבהמה אחת מביא בהמה אחת לחגיגה מן החולין והשאר

ממעות מעשר, ואף על פי דהכל שם חגיגה עליו מכל מקום סברי ב"ה דמותר להביא השאר מן המעשר הואיל וכבר יצא י"ח בראשון מן החולין ע"ש. וא"כ ה"נ בנ"ד וודאי מה שהוא מוסיף על שיעור משלוח מנות מותר להביא מן התרומה והמעשר אבל בשביל דשיעור מנות הוא גדול משיעור התרומה זה ודאי לא חשיב כטופל, דאטו לב"ה דסברי שיעור חגיגה שתי כסף אם מעה כסף אחת היה של חולין והשניה מן המעשר וכי נימא דאז ל"ש דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, זה וודאי לא ניתן להאמר, אלא ודאי כדאמרן. ועכ"פ יוצא לנו לפי"ז דמה שמוסיף על שיעור משלוח מנות יוכל להיות גם מתרומה ומעשר ואע"ג דהכל שם משלוח מנות עליה.

ומ"מ אין ראיה כ"כ מדברי המג"א, די"ל דדוקא במתנות לאביונים דאית ביה נמי מצוה דאורייתא דנתן תתן ופתוח תפתח בזה בעינן משלו ולא משל מעשר משום דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, אבל במשלוח מנות דהיא מ"ע מדברי קבלה דלאו לכל מילי הוי כדאורייתא כמבואר בפוסקים, דבזה י"ל דל"ש האי כללא דדשב"ח וכו' דאינו חובה כ"כ כמו מתנות. ומה"ט קצת פלא בעיני מ"ש פמ"ג סימן תרפ"ז במש"ז סק"ג אי משלוח מנות קודם או מתנות לאביונים קודם ע"ש, דלכאורה אין כאן מקום ספק כלל דודאי מתנות קודם דאית ביה נמי מצות צדקה מה"ת. ואולי דנסתפק משום דבמשלוח מנות לא יכול להמתין עד למחר דעבר זמנו משא"כ במתנות דיכול לעכבו וליתן למחר דגם אז יקיים מצות צדקה, ועיין סוסי' תרצ"ד.

ומריש הוה אמינא דכיון שמשלח תרומה ומעשר במצות משלוח מנות להראות אות אהבה וידידות א"כ אין זה חלף עבודתו והתורה אמרה חלף עבודתו ולא חלף תנאו כדאמרינן ביבמות ובכמה דוכתי. אלא שאני נדון בזה דלמ"ש הרמ"א ססי' תרצ"ה דאם אינו רוצה לקבל או מוחל ג"כ יצא ממילא אם מקבלו חשיב שפיר חלף עבודתו, וצ"ע בזה.

ויש להביא ראיה דאינו יוצא ידי חובת משלוח מנות בתרומה ומעשר, למ"ש הר"ן שלהי ר"ה דאפילו אי מצות א"צ כונה אבל אם מתכוין בתקיעתו למצוה אחרת כגון להתעסק בתינוקות כיון דזה ג"כ מצוה גרע טפי ולכו"ע לא יצא י"ח תק"ש, דדמי להאי דריש זבחים דאמרינן בת מינה מחריב בה שאינה בת מינה לא מחריב בה ע"ש. וא"כ ה"נ בנ"ד אם מתכוין לקיים מצות נתינה בתרומות ומעשרות אמרינן בת מינה מחריב בה ולא יצא. אלא דגם בזה יש לפקפק דהר"ן קאי אם לא חשב כלל לקיים מצות תק"ש רק להתעסק בתינוקות, בזה אמרינן דנהי דמצות תק"ש א"צ כונה מ"מ כיון שחשב למצוה אחרת מחריב בה, אבל אם מתכוין למצות תק"ש וגם שהתינוקות ילמדו לתקוע נראה לכאורה מדברי הר"ן דיוצא ע"ש בר"ן. וא"כ ה"נ יוצא בנתינת תרומות ומעשרות ומתכוין ג"כ למשלוח מנות.

אבל נ"ל לפמ"ש הר"ן שבת כ"א דאף דשרי להדליק מנר לנר משום דתרוייהו חדא מצוה, אבל שאר מצות נראות כמבטלות זו את זו ע"ש. וא"כ ה"נ מצות נתינה דתרומות ומעשרות ומשלוח מנות לא מהני בחדא נתינה לצאת י"ח שניס, דנראות כמבטלות זו את זו וכש"כ בתרומות ומעשרות דאורייתא דאינו יוצא י"ח כדאמרינן בפסחים קט"ו דאפילו אם בב' מצות שוות אין מבטלות זו את זו אבל בחתא דאורייתא ואחת דרבנן אתי דרבנן ומבטל לדאורייתא, וה"נ אתי מצוה דמנות דרבנן ומבטל למצות נתינה דתרומות ומעשרות דאורייתא, וזה ראיה נכונה לענ"ד.

וראיתי לגליון רש"א יו"ד סימן י"ט שכתב אהאי דחולין פ"ז שהבאתי למעלה דקאמר דאפשר דשחיט בחדא ידא ומכסה בחדא ידא שכתב דמצות מבטלות זו את זו לא אמרינן אלא במצוה דאכילה כהאי דמצה ומרור בפסחים קט"ו, ופלא שלא זכר שר לדברי הר"ן בשבת שזכרתי שמבואר דגם בשאר מצות אמרינן הך סברא.

ועונ"ל לפמ"ש בהגהות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק זצ"ל מברחדי לשו"ע או"ח דאם שלח לחבירו שהוא חולה שיש בו סכנה דבר האסור אם יצא י"ח, ופשיט ליה מן הדין קרא מדכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו והך תיבת "איש" הוא מיותר לכאורה דהיה די לומר ומשלוח מנות לרעהו וכמ"ש בעזרא ושלחו מנות לאין נכון לו, ומדכתיב "איש" לרעהו עכ"א הכונה שיהיה מנות איש לרעהו מה שראוי לאיש השולח אבל מה שאינו ראוי לו גם לחבירו א"י לשלוח ע"כ ודפח"ח. וא"כ ה"נ בנ"ד אם שלח ישראל זר תרומות ומעשרות לכהן או ללוי שאינו ראוי לו לעצמו אינו יוצא ידי חובת משלוח מנות דבעינן מנות איש הראוי לו, ועיין תשו' מהר"מ שיק או"ח סימן שמ"א.

ושוב עיינתי בשל"ה ומצאתי שכתב להדיא דמחלית השקל וכש"כ משלוח מנות ומתנות לאביונים יוציא אדם משלו ולא ממעות מעשר, משום דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, אמנם כשהפרים כפי מיסת ידו ורוצה להוסיף נראה דמותר להוסיף ממעות מעשר שלו ע"ש. וא"כ דבריו א"ש להלכה בס"ד. וקצת פלא על המג"א שלא הביא דברי השל"ה רק לענין מתנות ולא לענין משלוח מנות, וגם הא דאם בא להוסיף מוסיף מן המעשר הביא בשם תשו' מהרי"ל והלא כתוב הדר הוא בשל"ה עצמו, וכיון שהעתיק תחילת

דינו משל"ה למה זה את מקורו הראה להאי דמותר להוסיף ממעשר, במהרי"ל. (תל תלפיות תרפ"ד אות מ"ג).

[**הערת המו"ל** - בדברי הבית שעריס דלא שייך במצוות חבילות חבילות אלא בעושה ב' מעשים בפ"א אבל בעושה רק מעשה א' של מצוה וממילא נעשה עוד מצוה ל"ש בי' משום חבילות, ולכן א"ש דברי הטורי אבן דאפשר לקיים מתנות לאביונים ומשלוח מנות בבת אחת. כ"כ בשדי חמד כללים מערכת א' אות ל"ט.

ובענין כוונה לב' מצוות נפרדות בעושה מעשה אחת אי אמרינן גר לאחד גר למאה, ע"ע לעיל בסימן כ"ד ומה שציינתי שם. וע"ע בחכמת שלמה למהרש"ק או"ח סי' תרפ"ז ובספרו ספר החיים שם שמבטלין תלמוד תורה למקרא מגילה, ומפני זה נקרא ביטול שא"א לכוון גם לשם ת"ת, וראיה לזה שאי אפשר מגמ' ב"מ לגרבו ולגרכה. ובשו"ת בית יצחק או"ח סי' י"א אות ב' ג"כ כתב דא"א לצאת ב' מצוות בפעולה אחת אלא אם כן שניהם דומים כקידוש והבדלה, או קר"ש ות"ת.

ובשו"ת שערי דיעה ח"א סי' נ"ז כתב דמגמ' זו במגילה קיימת בנו רבינו משלוח מנות ומתנות לאביונים מוכח דאפשר לקיים שני מצוות בבת אחת, אך זה רק במצוות שבין אדם לחבירו שלא הקפידה תורה על הכוונה אך במצוות שבין אדם למקום א"א לצאת שנים בבת אחת מדאי' בגמ' סוכה מ"ד: אין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ע"כ. ובאמת אפשר לחלק דמצוות ערבה הוא רק זכר למקדש ולכן צריך היכר והוכחה שעושה זכר, ובשלמא מצוה גמורה אפשר לקיים יחד עם מצוה אחרת, אבל בערבה דבעי זכר למקדש, אם הוא בלא"ה מקיים מצוה איזה זכר יהיה לערבה. וכעין ביאור הר"ן בגמ' שם מ"ד. לולב דאוריימא עבדינן שבעה זכר למקדש, פירוש לולב אי אפשר לו לעשותו יום א' בלבד זכר למקדש, שכבר הוא נטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל, וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן ז', אבל ערבה שאינה ניטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלאוד איכא זכר למקדש].

סימן צ"ו

השולח מנה אחת גדולה כשתים אי יי"ח

עוד להנ"ל

שיל"ת פורים דהאי שתא עטר"ת לפ"ק

אחרי שובי לביתי ראיתי ונתון אל לבי שכן ישנו בשאלה אם אדם שולח לחבירו במשלוח מנות מנה אחת גדולה ומשובה מנה מכבדותא הראוי לשתים אם יצא בזה י"ח משלוח מנות, או דילמא בעינן דוקא שתים ולא אחת גראית כשתים.

הנה לכאורה יש לפשוט מהאי דמגילה דף ז' דר"י נשיאה שלח ליה לר"א אטמא דעיגלא תילתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ובהגהות הב"ח והגר"א מוחקין הך ומתנות לאביונים וכ"מ ברש"י דל"ג ליה, אבל במהרש"א בח"א שם ובספר טורי אבן גרסי ליה, ועיין בהגהות מהר"ץ חיות שם. ולענ"ד נראה לאוקמי גירסא דשפיר גרסינן ליה דודאי אין שום סברא לומר דבב' מנות קטנות יצא י"ח משלוח מנות ובחתיכה אחת היותר גדולה מב' מנות קטנות לא יצא, ועיין בספר א"א להגה"ק מבוטשאטש זי"ע מהדו' תניינא דמשלוח מנות בעינן מנה משובה בגדר חתיכה הראויה להתכבד, ועיין תשו' מהר"מ שיק סימן קכ"ה דאטמא דאוזא חשיבא חתיכה הראויה להתכבד ע"ש וכ"ש אטמא דעגלא תילתא, ולפי"ז כיון ששלח ליה אטמא דעיגלא תלתא שהיא מנה משובה וגדולה ראוי לשתי מנות בזה כבר קיים מצות משלוח מנות, ולהכי במה שהוסיף לשלוח עוד גרבא דחמרא קיים גם מצות מתנות לאביונים, ושפיר שלח לו ר"א קיימת בנו רבינו משלוח מנות ומתנות גם שניהם.

ובח"א למהרש"א שם דמקיים גם כן גירסא הנ"ל דגרסינן שם שניהם, ופירש דמשום דמנה משמע כל דהו ולכך בעי שני מנות לאיש אחד אבל מתנה בעי שיעור נתינה כדאמרינן בכמה דוכתי וסגי לאיש אחד מתנה אחת, ומשום דשלח לו ב' מנות אטמא דעגלא וגרבא דחמרא שהם גדולות כשיעור נתינה אמר דבהנך ב' מנות גדולות טפי משיעור מנות קיים ג"כ ומתנות לאביונים כשיעור נתינה לר"א וב"ב, וזה שדקדק לומר וקיימת בנו ול"ק וקיימת בי, דר"ל וקיימת בנו לשני אנשים שתי מנות ומלת לאביונים רמז אב ובנו דיוצאים בב' מתנות לאב ובנים ע"ש, והרי הדברים ק"ו דאם בהוספת מנה יותר מכשיעור קיים מצות מתנות כש"כ שמקיים בזה מצות מנות לשני מנות. אך במ"ש מהרש"א דבמנות סגי בכל דהו מבואר בריטב"א שם להיפוך דבעינן מנה משובה ותשורה הגונה, ועיין ילקוט הגרשוני או"ח תרל"ד מ"ש בשם ספר בית יצחק, וכבר העירותי ע"ז בתשובה אחת.

ועיין בטורי אבן שם שנסתפק בשולח לענין משלוח מנות ומתכוין גם למתנות לאביונים אם יצא י"ח ופשיט ליה מגמרא הנ"ל שמבואר שיכול לקיים שניהם כאחת, ובתשו' כת"ס סימן קל"ט לא זכר שר לדברי טורי אבן וכ"כ מדעתי

דנפשי', אך בטורי אבן דמה שוב ראיה זו והעלה להיפוך דאינו עולה לו לשניהן והא דנקיט בגמרא שם שניהם או או קמני, והארכתי בזה בתשו' אחת הערוכה אליו (לעיל סי' נ"ה), ולפימש"ל בלא"ה אין ראיה משום דהתם כיון דשלא לו מנה אחת גדולה וראוי לב' מנות להכי במנה השני' קיים מתנות דהא הוי כג' מנות ויותר, אבל אם שולח רק כמה שראוי למנות ומתכוין בזה גם למתנות ודאי לא יצא י"ח בשניהם כאחת.

ועוד נראה לפמ"ש בתשו' חלקת השדה סימן ב' [מובא בילקוט הגרשוני או"ח סי' תרנ"ה אות ו' ואות י"א] דבאדם חשוב שמקבל מתנה יצא בזה המקבל ידי משלוח מנות כיון דבאדם חשוב נחשב מה שמקבל מתנה כאלו נותן וכדקי"ל באה"ע"ז סימן כ"ז ס"ט לענין קידושין דבאדם חשוב מהני אם נתנה היא ע"ש דמסיק כן להלכה, והנה וודאי דהנאה זו שיש להנותן במה שהאדם חשוב מקבל מתנה שלו לא נחשב בגדר שתי מנות רק לכל היותר בגדר ובאיכות מתנה גדולה ותשורה הגונה כאלו היו ב' מתנות, וא"כ מבואר דמתנה גדולה הראוי לשנים נחשב כב' מתנות ויצא י"ח.

ועוד דזיל בתר טעמא דמשלוח מנות שהוא משום להראות אות אהבה וידידות או משום דאולי לא יספיק לו סעודתו והוא מסייעו להספקת סעודתו, ועיין תשו' ח"ם או"ח סימן קל"ו ותשו' בית שערים חאו"ח סימן ש"פ, וא"כ מה לי מנה אחת גדולה וראוי לשתים או ב' מנות קטנות, דבדרבנן לכו"ע דרשינן טעמא דקרא, ואף שהוא מ"ע מדברי קבלה דהוי כדאורייתא מ"מ וודאי לא חשיב לכל מילי כדאורייתא, ועיין בא"ר סימן תרנ"ה סק"י בשם הב"ח דבסועד אצל חבירו פטורים שניהם ממשלוח מנות משום דמראה בזה אות אהבה ושמחה עם אוהבו ע"ש, הרי דדרשי' טעמא דקרא אפילו לקולא וכש"כ בנ"ד דליכא קולא.

ועיין באה"ע ס"ט רסי' תרנ"ד שהביא בשם הלק"ט שנסתפק אם שלח מתנה גדולה לאחד מה שראוי לשנים אם יצא י"ח או צריך דוקא שני בני אדם ע"ש דנוטה לכאן ולכאן ואף דהתם כתיב מתנות לאביונים דהן המתנות והן המקבלים יהיו שנים, ואי נימא כהך לד דיצא א"כ גם בנ"ד לענין משלוח מנות נמי יצא במנה גדולה הראוי לשתים, ועוד דמבואר מדברי הלק"ט דבשלח מתנה גדולה הראוי לשנים לשני בני אדם לא קמבע"ל דודאי יצא י"ח ואף שהוא רק מתנה אחת גדולה ובקרא כתיב מתנות לשון רבים וא"כ בנידון דידן נמי דכוותיה דבמנה גדולה ראוי לשתים דיצא ידי חובת משלוח מנות.

אך בספר זכור לאברהם אות פ' (פורים) הביא בשם ספר מלך שלם דלגבי מתנות ל"ש לומר דלב' בני אדם שיתן לכל אחד ב' מתנות דכל מה שנותן לאדם אחד נקרא מתנה אחת אם מעט ואם הרבה ע"ש, וא"כ כש"כ דמתנה אחת גדולה לא חשיבי כשתים והוא לכאורה דלא כהלק"ט, אך בזכל"א שם דמה דברי המ"ש, ומ"מ אין זה ענין לנ"ד דבמשלוח מנות אם שולח לאדם אחד חשוב ב' מנות, וא"כ י"ל דה"ה במנה מכבדותא הראוי לשתים דשייך שפיר כשתי מנות וכנלע"ד.

[**הערת המו"ל** - כדבריו שבמנה אחת גדולה שיש בה כדי חלוקה, יי"ח משלוח מנות, העלה ג"כ אחיו בשו"ת שארית יהודה סי' נ"ג בתשובתו אליו. ויש להעיר על מה שכתב כאן דאין שום סברא לומר דבב' מנות קטנות יצא י"ח משלוח מנות ובאחתיכה אחת היותר גדולה מב' מנות קטנות לא יצא, דקושייתו דומה לדברי הרשב"א בב"י יו"ד סי' ס"ט לגבי מליחת שני גדדין שהדין נותן שלא תהא אתיכת בשר דקה חמורה מאתיכה עבה כטפח וכו' ועי' בפר"ח יו"ד סי' ע"א ס"ק ב' ובפמ"ג מ"ז שם ג' ואכ"מ. ובכלל נ"ע לחדש כן שהרי מנות תרתי משמע, וכך אמרו בגמרא כל מדת חכמים כן הוא בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קרטוב אינו יכול לטבול.

ומה שהביא המחבר ראיה מדברי המהרש"א בפי' דברי הגמרא דבב' מנות גדולות טפי משיעור מנות קיים ג"כ ומתנות לאביונים, יש לחלק שבמנה גדולה יתירה כיון שנהנה העני ביותר קיים גם בחדא מחתא מתנות לאביונים, אך במנה גדולה עדיין לא קיים דברי הפסוק מנות.

וראיית המחבר כאן מתשו' חלקת השדה דבאדם חשוב שמקבל מתנה יצא בזה המקבל ידי משלוח מנות כיון דבאדם חשוב נחשב מה שמקבל מתנה כאלו נותן, וא"כ מוכח דמתנה גדולה הראוי לשנים נחשב כב' מתנות, דהרי הנאה זו שיש להנותן במה שהאדם חשוב מקבל מתנה שלו לא נחשב בגדר שתי מנות. אם לדין יש תשובה, שהרי קיבל שתי מתנות ובכל אחת יש לנותן הנאה מיוחדת.

והראייה המוזכרת היא מדברי הב"ח. אכן דברי הב"ח חידוש גדול לדינא להוציא הכתוב ממשמעותו, בר מן דין הב"ח כותב לפרש דברי רש"י, והשו"ע ושאר הפוסקים לא פירשו כן, ושלישית גם לפי דרכו של הב"ח יש לחוק שבשני רעים האוכלים יחד, המארח וודאי קיים משלוח מנות כדברי הדרכי משה בסי' תרנ"ה מה לי שולח מה לי מזמין לביתו, וגם האורח י"ל שמקיים מצות משלוח מנות בדומה לאדם חשוב שבהוא הנאה וכו', כמו כן האורח לדברי הב"ח שבהוא הנאה שאוכלים יחד מקבלין דין מן דין שתי מנות.

ואם כוונת המחבר כאן דבכלל מאתים שני מנה, והן הן מנות שנכללים במאמר מרדכי ואסתר, מ"מ מדברי כמה אחרונים יש ללמוד שלא ס"ל כן. עי' בערוך השולחן סימן תרל"ה סעיף י"ד שכ' אבל שני חתיכות ממין אחד אינו מועיל דכי מפני שחתכן נחשבים לשנים, וכן באשל אברהם דעתו נוטה שאינו יוצא בב' מנות שוות ע"ש, וכ"ש שאינו י"ח במנה אחת גדולה. וגם הלשון בראש יוסף להפמ"ג במגילה ז'. שנסתפק במין אחד שחתכו לב' חתיכות, מוכח דלא עלה על דעתו דבמנה אחת גדולה יוצא.

ובעין זה במשנה ראש השנה ל"ג: תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת. וכעין זה אי' בפסחים ק"ח: שתאן לד' כוסות בבת אחת רב אמר ידי ארבעה כוסות לא יצא, ולפי פירש"י היינו שעירה ארבעתן לתוך כוס אחד, ולא יצא בזה ידי חיוב ד' כוסות. וע"ע בספר האשל בערך גרות של שבת שכ' כן לגבי גרות שבת אם אפשר לפחות ממספר הגרות ולהדליק במקומם גרות גדולים, ועי' באחרונים באו"ח סי' רס"ג.

והנה בשו"ת תורה לשמה שאלה קפ"ט כתב כל שהניח ב' מינים ממיני מתיקה בכלי אחד חשיב מנה אחת והביא ראיה משבת דל"א: אגד כלי שמיה אגד. ולדבריו כ"ש שמנה אחת גדולה לא נחשבת לשתים. אך ראייתו ק"ק והאחרונים השיגו עליו, ועוד דלענין חלה ביו"ד סי' שכד-ה מבואר דלא כל המינים מצטרפין זה עם זה ואפי' אם נושכין והם בכלי א' כל שלשן בפנ"ע.

ואולי להלכה כן, בב' מנות שוות וכגון שתי חתיכות פרי דכשהם ביחד נחשבים למנה אחת. וכך פסק בשו"ת שם משמעון סי' ל"א המובא בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו סי' ל"א. ויש להביא סמך קצת מגמ' כריתות דף ד' אליבא דר' יהושע אם אכל חלב הכוליא וחלב משעל הדקין בהעלם אחת חייב אחת אך תמחויין מחלקין כגון מבושל ולי חייב שתים. (ובצי"א שם גם רצה לומר שיוצא משלוח מנות במנה אחת גדולה).

ובעין זה כתב הרי"ץ גיאות מובא בטור או"ח סי' תקנ"ב ס"ג אפילו בישל מין אחד בשתי קדרות מקרי שני תבשילין וחרך כבוד, ובמג"א פי' שאחד בלילתו עבה ואחד רכה אבל לא כששניהם באופן אחד. וכעין הא דתנן בפאה פ"ב מ"ה הזורע את שדהו מין אחד אעפ"י שהוא עושהו שתי גרנות נותן פאה אחת שני מינין אעפ"י שעשאן גורן אחת נותן שתי פאות, שני מיני חיטין עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות (ועי' כעי"ז באגלי טל מלאכת בורר אות ט' ס"ק ב' שדימה משנה זו לדיני בורר). ועי' בשערי תשובה שם מברכ"י בשם כנה"ג (בספרו בעי חיי או"ח ח"ב סי' ל"ו) שחולק על המג"א דאף תבשיל אחד בשתי קדרות בבישול שוה הוי ב' תבשילין משום דזה דרך כבוד, א"כ ה"ה הכא אפילו במין בישול אחד יוצא ובלבד שבשלו בשתי קדרות].

סימן צ"ז

ביאור הגמרא דאביי בר אבין ורחב"א מחלפי סעדותייהו, ואיך קיימו מצות משלוח מנות ☆ ביאור דברי רש"י בריש מגילה לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו

עוד להנ"ל

ואשר העיר במגילה ז' ע"ב דאביי בר אבין ורחב"א מחלפי סעודתייהו להדדי, ופירש"י זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד חבירו עמו, והקשה דלמה מיחלפי סעודתייהו הרי היו יכולין לצאת בסעודה אחת להחזיר לו אותו סעודה עצמה ששלח לו חבירו, ויפה הקשה, וכבר עמד בזה מהו' הגאון זצ"ל בתשו' פני מבין הנדמ"ח תאו"ח סימן רל"ה, ולאומר העושא נ"ל דכיון דלא היה להם כ"כ כדי לשלוח ולהניח גם לעצמו סעודת פורים וכמ"ש הר"ן א"כ עכ"ח כששלח הראשון לחבירו סעודתו היה ע"מ שישלחנו חבירו חזרה והוי כמתנה ע"מ להחזיר, ועיין ביו"ד סימן ש"ה ס"ח, והרי כ"כ הפמ"ג במש"ז סימן תרל"ד דמצות משלוח מנות מתנה גמורה בעינן ומעמ"ל לא מהני ע"ש, וא"ש.

והב"י סימן תרל"ה הקשה על רש"י דא"כ ל"ה מקיימין מצות משלוח מנות, וא"ת שהיו שולחים מנות איש לרעהו א"כ מה קמ"ל, ובד"מ וטו"ז נדחקו לישב, ורא"תי בלח"מ פ"ב מהלכות מגילה הט"ו שכתב לישב דהני תרי תנאי כך היו עושין זה היה נותן סעודתו לחבירו בשנה זו במתנה ואחר שהיה שלו אז ממילא כשחבירו היה נותן לו מאותו סעודה שהיה קונה עמו נמצא שגם הוא נותן לו כיון שכבר היה קנוי לו במתנה שהרי נתן מהנתון לו עכ"ל. והנה אם קושית הב"י היה דבמזמין חבירו לסעודה לא יצא י"ח ד"משלוח" מנות דוקא בעי וכמו שהבין בד"מ, א"כ גם תירוץ הלח"מ לא אתי שפיר דבמה שנותן לו מאותו סעודה שקיבל מחבירו אינו יוצא ידי חובת משלוח מנות, אם לא שנאמר דבאמת שלח לו בחזרה חלק מהסעודה ע"י שליח, ועכ"פ דברי מעלתו הם בכלל דבריו, ועדיף מיניה דבזה מיושב גם קושית הב"י ואין כאן קושיא כלל.

ודברי טו"ז בישוב דברי רש"י נלע"ק, שכתב דהוה אמינא דהוי כמו הלואה ולא מתנה קמ"ל דיוצאין, ושוב הקשה דלמה לא פירש"י הכל על שנה אחת ושניהם יצאו, וע"ז מי' דבזה הוי באמת הלואה גמורה כיון שנראה לכל שמיכף מקבל משלומין והיה תנאי ביניהם ויש חשש רבית משא"כ בשני שנים דלא נראה כמו משלומין ע"ש. ולא זכיתי להבין הרי קי"ל ביו"ד סימן ק"ס סי"ז תלמידי חכמים שהלוו זה את זה דברים של מאכל ונתן לו יותר על מה שלווה ממנו עד חומש מלגיו הר"ז מותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא במתנה, וברמ"א שם הביא דעת יש מתירין אפילו בהתנו מתחילה בכך ועי' טו"ז שם סקי"ג, וא"כ כש"כ הכא דבכולו למתנה ולמצוה נתכוונו שאין כאן חשש משום רבית כלל בת"ח כאביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין, ועוד דאיפכא מסתברא כשמחזירו לו באותו יום לא נראה כתשלומין וכהלואה רק כשאלה בעלמא דסתם הלואה ל' יום, וכשמחזיר לו לזמן מרובה נראה יותר כשתשלומין וכאגר נטר שיש בו חשש רבית, ולע"ק.

ולקושיית ב"י נ"ל לפימ"ש בתשו' חלקת השדה סי' ב' דאדם חשוב שמקבל מתנה יוצא בזה י"ח משל"מ כיון דבאדם חשוב נחשב מה שמקבל מתנה כאילו נותן וכדקי"ל באהע"ז סימן כ"ז לענין קידושין דבאדם חשוב הוי קידושין כשנתנה היא, וה"נ במה שמקבל המתנה נתן גם הוא מתנה ועיקר תכלית וכונת המצוה נתקיים בזה שמראה לו בזה אות אהבה וידידות ע"ש דמסיק כן להלכה, א"כ הני תרי גברי רברבא אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין נמי י"ל דהאחד יצא במה שקיבל המתנה מחבירו שהחשיבו זא"ז, וכש"כ כאן שגם הזמין חבירו לסעוד אצלו ג"כ ובצירוף שקיבל המתנה חשיב להו כמתנה חשובה ותשורה הגונה וא"ש.

ומ"מ להלכה צריך להתיישב בדבר דיש לחלק בין הפרקים, דבשלמא בקידושין אמרינן שפיר דאם האדם חשוב מקבל המתנה מן האשה יש לה הנאה בכדי שוה פרוטה, אבל כאן לענין משלוח מנות שמבואר בחידושי הריטב"א במגילה דבעינן מנה חשובה ותשורה הגונה מנלן דהנאה זו שמקבל האדם החשוב חשיבא מנה מכבדותא יתר מכדי שוה פרוטה, עיין בריטב"א.

ב) **ושוב** עוררני ע"ד רש"י ריש מגילה אהא דקתני מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר, ופירש"י לא פחות מי"א ולא יותר על ט"ו דמה בעי רש"י בזה, וכבר עמד בטורי אבן שם בזה, והפלפול בזה אך למותר כי אין דברי רש"י אלו סובלים הפלפול וקורא אני מאמר הפייטן לפורים "תחת פלפול יגיע לקח טוב", והפי' הפשוט הוא שלא נטעה לפרש דלא פחות מט"ו ולא יותר מי"א, שהרי אם המגילה נקראת גם ביו"ד אז תהיה נקראת יותר ימים, והרי התנא חשיב רק חמשה ימים לקריאת המגילה ואם נקראת ביו"ד גם כן יהיה ששה ימים, להכי קאמר לא יותר מי"א, וכן להיפוך אם תהיה נקראת פחות מט"ו יהיה חסר יום אחד ולא יהיה רק ד' ימים לקריאת המגילה, להכי קאמר לא פחות מט"ו, כך היה אפשר לטעות ולפרש, אך דבאמת לא נוכל לומר כן, שהרי באמת נקראת לפעמים אפילו בפחות מט"ו כמפורש במשנה כגון שחל י"ד להיות בע"ש דמוקפין וכרכים קורין בו ביום, לכן נשמר רש"י מזה ופירש כי פחות ויותר קאי על ימי החודש, ע"כ לא פחות מי"א דאם נקראת גם ביו"ד היא פחות אחד כי יו"ד פחות אחת מי"א, ולא יותר מט"ו, דאם נקראת בשיתסר הוא יותר על ימי החודש וזהו הפירוש הפשוט בפירוש רש"י. ומצאתי אח"כ בקונטרס כמ"י מא"ז הה"ג המריף מו"ה חיד"ה כהנא ז"ל שפירש ג"כ כן.

ויומא קגרים לקצר באמרים, וה' את קרנינו ירים, ונשמח כולנו בשמחת פורים, בציון ראש ההרים, כחפץ נפשו ונפש ידידו דוש"ת,

בן ציון בלום

סימן צ"ח

משלוח מנות ע"י חידושי תורה ☆ קטן במצות הצריכות כוונה

שיל"ת שושן פורים תער"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

בין גאולה לגאולה, ריוח ששון וצהלה, לאהו' גיסי ידינ"פ חמדת לבבי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כמו"ה **יוסף חיים אלימלך הכהן** נ"י. [בנו של הגאון בעל פני מבין].

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור איגרת הפורים אשר כונו ידיך וקראתי את המגילה וקריאתה זו הלולא מהאי גיסא חביבי נ"י, ואחושה להשיבך כיד ה' הטובה עלי, אך להיות חבילי טרדין ה"ן מקיפין בבני מעיי"ן אמלא כפי קילור ואתך הסליחה. והנה ראשית דבר נסתפקת אם אחד כותב לחבירו חידושי תורה אם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, וכתבת דלטעם מה"ד שיהיה לו הרוחה בסעודה שאינה מספקת לבעליה זולת המנות י"ל דכיון דנכון ללמוד על השלחן הוי צורך סעודה, ותמהני עליך דמה הרוחה יש לו בד"ת בסעודתו וכי הוא משביע רעבונו בזה ואם לא יהיה לו סיפוק בסעודתו הלא אם אין קמח אין תורה, ועוד דכ"כ הרע"ב פ"ד דחגיגה מ"ד דאפילו בג' שאכלו על שלחן אחד יוצאים י"ח במה שמברכין ברכת המזון וחשיב כאלו אמרו

עליו ד"ת ומה ממנו יהלוך עוד, וגם לטעם מנות הלוי שהוא להראות אות אהבה וריעות דפשיטא לך דיולא י"א בד"ת, לבני לא כן ידמה דכיון שהוא דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין כדאמרינן חגיגה ח' ואינו יולא בד"ת. ועוד דמבואר בסימן תרל"ה ומג"א שם סקי"א דבעינן מנות הראוי לאכילה וביותר מבואר כן בא"ה סימן קי"א לשון מנות ל"ש אלא במידי דמאכל או משקה ולא מצינו בשום מקום דמיקרי מנות אלא במידי דמיכלי ומישתי ע"ש ועמ"ש הגאונ"ל בתשו' בית שערים או"ח סימן ש"פ. ועוד דלדבריך דבמה שמראה לו אות אהבה וידידות ג"כ נתקיים תכלית המצוה א"כ גם בשולא לו אגרת שלומים או שנים שמחבקים ומנשקים זה את זה נמי יוצאים י"א משלוח מנות וזה וודאי לא ניתן להאמר כלל, סוף דבר הכל נשמע דלענ"ד איי"א רק בדבר שיש לו הנאת הגוף ולא בדברים הנוגעים אל הנשמה שאין לו ממנו רק עונג רוחניי. ויש לי הערות בזה בפי' המקראות במגילת אסתר ולא אוכל להאריך בזה מרוב פשיטתו כידוע לכל באי שערי התשובות האחרונים.

ב) **אמנם** האחרון הכי נכבד מ"ש לייסד קושיית תוספות ברכות כ' על רש"י שפירש דקטנים פטורים מק"ש אפילו קטן שהגיע לחינוך מסוכה מ"ב דאמרינן דקטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין ובק"ש יש לחייבו יותר כשהגיע לחינוך וכו' ע"ש. וכתבת דכבר התעורר טו"א חגיגה וי"ו למ"ד מצות צריכות כונה מה הועילו חכמים בתקנתן הא קטן לאו בר כונה דאין לו מחשבה כבחולין דף י"ג וכאלו לא עשה כלום דמי, ובתשובות הרי"ם [או"ח סי' ג'] הקשה איך מדמה הש"ס ביבמות דף קי"ד קטן אוכל נבילות לאיסור שבת הא בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ובקטן דאין לו מחשבה אינו איסור כלל, ותירץ דבצירוף מעשה ומחשבה שאני דהיינו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו (וזה מבואר שם בגמרא דחולין ע"ש), ולפי"ז ניחא דבתפילין דהוי מעשה ומחשבה שפיר מחנכין את הקטן אבל בק"ש דתלוי בדיבור דשם עיקר הכונה א"כ אפילו קטן שהגיע לחינוך אין חיוב לחנכו, אלו דבריך ודברי טעם הם ראויין למי שאמרן. אבל בכל זאת אחרי שנראה חוזר ונדחה, דלחקירת טו"א אשר ע"ז נבנה יסוד פלפולך למ"ד מצות צריכות כונה גם אם מניח תפילין ואוכל מצה ותוקע בשופר בלי כונה הראוי למצות אלו לא עשה ולא כלום וא"כ בקטן שאין לו מחשבה גם בתפילין אף שהוא בצירוף מעשה לא עשה כלום ופטור מחינוך הנחת תפילין וא"כ אכתי קשה מה בין ק"ש לתפילין, ואם יש מקום לדבריך בזה הוא רק עפמ"ש תר"י סופ"ק דברכות דהא דמצות אין צריכות כונה דוקא במצוה התלוי במעשה שהמעשה הוא במקום כונה אבל במצוה התלוי באמירה בלבד צריך כונה דכשאינו מתכוין ולא עשה מעשה הו"ל כאלו לא עשה שום דבר מהמצוה ע"ש, ועפ"ז שפיר יש חילוק בין ק"ש לצריך כונה וקטן אין לו מחשבה ופטור לתפילין דאין צריך כונה רק מעשה וקטן יש לו מעשה וחייב ודבריך לדקו יחדיו. ובלא"ה אין מקום לדבריך דאם כן איך קתני במתניתין דברכות שם דחייבים בברכת המזון ותפלה דהוי נמי בדיבור פה ומאי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שייך שם ואפ"ה חייבים וא"כ בק"ש נמי נימא הכי, וז"ב.

אבל ראיתי בישועות יעקב או"ח סימן ס' בחי' בנו הגאז"ל שכתב בכונת תור"י הנ"ל שחילק בין מעשה לאמירה דלכאורה טעמא בעי דמצינו בכ"מ דאמירה חשוב מעשה כמו גבי תמורה בתמורה ג' דבדיבוריה איתעבד מעשה וב"מ ל' גבי חסמה בקול וגבי עדים זוממין דאמרינן עקימת שפתיו הוי מעשה ולמה לענין כונת מצוה נימא דאמירה ל"ח מעשה, ולכן כתב בכוונתו דאף תר"י מודה דהיכי דאמירתו מועלת כמו ברכת הנהנין דאסור ליהנות בלא ברכה וע"י אמירת הברכה עושה מצוה ומותר ליהנות הדבר ברור דאמירה זו חשיב מעשה כמו גבי עדים שע"י דיבורם שהעידו נגמר הדין לכך חשיב עקימת שפתים מעשה, ודברי תר"י אינם רק בהך דפתח בדאמרא וסיים בדשיכרא שהק' הקדמונים כיון דמצות אין צריכות כונה מה מזיק לן מה שפתח אדעתא דאמרא, ע"ז שפיר תי' דהכא כיון שאם היה סיים בדאמרא ג"כ ל"ה יולא א"כ אמירה זו לא נוכל לומר דחשיב מעשה דהרי באמירה זו לא עשה מצוה כלל וכיון דל"ח מעשה שפיר מהני הכונה שהיה אדעתא דאמרא שהרי ל"ה מעשה לבטל הכונה וסוף דבריו שסיים בדשיכרא א"י לבטל הכונה שהיה לו בעת פתיחתו והוי סוף ברכתו על השכר בלא שם ומלכות ולכך לא יצא ע"ש דפח"ת. ומעתה בק"ש נמי כיון שעושה מצוה באמירתה שפיר עקימת שפתיו הוי מעשה בצירוף הכונה והקשו התוספות שפיר מתפילין ונדחו דבריך.

ועוד נ"ל לפמ"ש בתשו' מהרי"א או"ח סימן י"ט דבמניח תפילין על גוף חבירו דהיינו שקושרו ומהדקו בראשו וזרוע של חבירו לא מיקרי כלל זה השליח מצוה קעביד במה שקושרן על ראש ויד חבירו רק מסייע בעלמא הוא וזה שהתפילין מונחים עליו הוא העושה מצוה בהנחתן והוא מברך וכ"מ בתרומת הדשן סימן ק"מ, ודעת לבוש או"ח סימן ל"ח דזה שהתפילין יהיו מונחים על ראשו וידו כל היום הוא מה"ת ע"ש, וא"כ הרי שלך לפניך דעיקר מצות תפילין אינו הקשירה וההידוק רק ההנחה על גוף אדם ועיין תוספות סוכה מ"ה ע"ב ד"ה אחד זה, והרי בזה ליכא מעשה כלל ובזה עיקר המצוה רק במחשבה שלא יסיח דעתו מהם ולדעת הרבה שיטות היסח הדעת פוסל בתפילין מה"ת כמ"ש בישוע"י סימן כ"ה והרי קטן אין לו מחשבה ואפ"ה ביודע

לשמור תפילין אביו חייב לחנכו בתפילין שעיקר המצוה אין בו מעשה רק מחשבה גרידא, וא"כ הקשו התוספות שפיר דבק"ש נמי נימא הכי שיהא חייב לחנכו בק"ש ותירוץ אינו עולה יפה.

אבל באמת אין מקום לדבריך שהרי הטו"א שבנית יסודך עליו איהו מותיב ואיהו מפרק לה דכיון דלכשיגדיל בר כונה הוא אין קטנותו מפקיעו מחיוב כדי דלכשיגדיל ויהיה בר כונה יהיה רגיל ומחונך במצות ע"ש, וא"כ בק"ש נמי אף דקטן אין לו מחשבה בדין הוא שיתחייב אביו לחנכו כדי שיהא מחונך ורגיל בעבודה עבודת משא דבר ה' והקשו תוספות שפיר, וזה פשוט.

וגם דוק בלשון התוספות שכתבו ובק"ש נמי יש לחייבו יותר מסתמא מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש עכ"ל, ומבואר דקושיתם הוא מכל שכן דכשהגיע לחיוב שחייב לחנכו בק"ש כיון דמעת שהגיע לדבר חייב ללמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ומה שהביאו מתפילין הוא לחיזוק קושיתם ע"ש ודו"ק.

אבל קושית תוספות נ"ע דמה קושיא דמתני' דקטנים פטורים מקריאת שמע ולרש"י אפילו בהגיע לחיוב היינו מעיקר הדין ומצד עצמן אבל מצד החיוב של אב לחנך את בנו באמת י"ל דחייב בק"ש ולק"מ ול"ע.

ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, כנפשך ונפש גיסך ידידך הדוש"ת ומצפה להרמת קרנך בלונ"ח,

בן ציון בלום

סימן צ"ט

ברכה על מצות משלוח מנות

ב"ה, אור ליום י"ג אדר שנת מ'ב'ו'ר'כ'ות' לפק"ק סארוואש יע"א.

בימי הפורים, יזכה לנחלה בלי מצרים, ונראה ציון בנוי בראש ההרים, כבוד מר אהובי ידינ"פ וחביבי הרב המובהק וגדול בתוב"י, עושה פרי תבואה, חריף ובקי, צדיק ונקי כש"ת מו"ה **שאול ראזענבערג** נ"י. [אב"ד ראצפערט].

הן היום אמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני על קושיתו דמר ידידי מעכת"ה אשר הקשה למה לא תקנו ברכה על מצות משלוח מנות. ולכאורה היה אפשר לומר דהיינו טעמא דשמא לא יקבלנו וכמו שכתב הרשב"א בתשו' ח"א סימן ח"י דמהאי טעמא לא תקנו ברכה גם על צדקה שמא לא יקבל העני, אבל לדעת הרמ"א סוף סי' תרל"ה דאם שלח מנות לחבירו ולא רצה לקבל או שמחל ג"כ יצא ולא שייך תירוץ הרשב"א, אם כן הדרא קושיא לדוכתיה אמאי אין מברכין על מצות משלוח מנות, ול"ע.

וכבר קדמוהו בהערה זו בהגהות לבושי שרד שעל שו"ע או"ח סימן תרל"ב, ובהגהות הגאון מו"ה צבי הירש חיות מגילה דף ז', והוא נעלם גם מהגאון דטאלטשווא זצ"ל בשו"ת יד יצחק ח"ב סימן מ' שכן הקשה לו השואל, וגם שניהם השואל והמשיב לא ראו שכבר קדמוס רבנן.

והגאון זצ"ל כתב לישב דכונת רמ"א רק דנפטר מהמצוה בזה דאין מחויב לעשות לו יותר אבל מ"מ לא קיימה בשלימות עכ"פ דהא עיקר המצוה נתקנה לשמח את חבירו, וכ"ש דחזינן דגם באינו רוצה לקבל כתב רמ"א יצא דכאן א"א לומר דהוי כאומר לו הריני כאלו התקבלתי דזה שייך רק במחילה, אלא ודאי דה"ט דס"ל דמצוה זו אינה לעכב, אלו דבריו.

ובמחילת כת"ה לא זכר שר דברי הקרבן נתנאל פ"ק דמגילה דף ז' (אות ט) שכתב להדיא להיפוך דהטעם שיצא בלא קבלו חבירו משום דהוי כאילו אמר לו הריני כאילו התקבלתי ע"ש, ובתשו' מהר"מ שיק או"ח שמ"ג מה שכתב בזה.

אבל לפענ"ד נראה בטעמא דמילתא דאין מברכין על מצות משלוח מנות לפי מ"ש הרשב"א בתשובה ח"א סימן רנ"ד דכל מצוה שאי אפשר להעשות בינו לבין עצמו אלא צריכה אחר עמו אין מברכין עליה כגון צדקה וביקור חולים וכיוצא בזה שאם אין עני לקבל וכן ביקור חולים שאם אין חולה לבקרו או שאינו רוצה בביקורו אי אפשר לעשותה אין מברכין עליהם וכן כל כיו"ב ע"כ, ומבואר שכל מצוה שהיא רק בצירוף אחרים לא תיקנו לה ברכה כלל והכי נמי במשלוח מנות דכוותיה שאי אפשר לעשותה בינו לבין עצמו.

ועוד נ"ל דבספר המקנה להגאון דפאקש זצ"ל ח"ב דף ו' ע"א הביא הגרעק"א שנסתפק אם שלח ע"י עכו"ם אם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, וחתנו החת"ס השיב לו דאילו היה המצוה להוביל בעצמו רק שיוצא ג"כ ע"י שליח דשלוחו של אדם כמותו הוי שייך כאן דין דשליחות ואין שליחות לגוי, אבל באמת עיקר המצוה הוא משלוח דוקא ולא בעצמו וא"כ שפיר מצי לשלוח גם כן ע"י גוי ע"ש.

ולפי זה נ"ל למה דאמרינן עירובין ל"ב ע"א דבשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו ובשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו, ובתוספת שם ד"ה ר"ש כתבו בשם ר"ת דהכי קיימא לן, ולפי"ז נהי דלענין מצות משלוח מנות

דהוי מדברי סופרים אמרינן דמסתמא לא יפסע השליח וחזקה שליח עושה שליחותו, מ"מ לענין הברכה דאיכא הזכרת שם שמים ועי' מג"א סימן סי' רט"ו סק"ו דמוליא ש"ש לבטלה הוא מה"ת מאת ה"א תירא ולהרמב"ן המברך ברכה שאי"ל איכא נמי לא תשא מה"ת ע"ש, ובשל תורה לא סמכינן אחזקה שליח עושה שליחותו ושפיר לא מצי לברך על מצות משלוח מנות שעיקר המצוה ע"י שליח ושמא יפסע ולא יעשה שליחותו ודוק היטב.

שוב ראיתי לאחמו"ר הגאון זצ"ל בספרו שו"ת בית שערים סימן שפ"א שהביא קושיא הנ"ל ותי' באופן א' כעין מ"ש ובאופן השני תירץ על פי מ"ש טו"ז או"ח סימן קס"ב סקי"ז דדוקא אם יש שינוי באכילת מצוה מאכילת רשות דצריך להיות מצה משומרת דוקא וכן בקידוש שאומר עליו קידוש היום אז מיקרי ברכת מצוה אבל בפת של שבת דעיקר אכילתו הוא פת אין שייך בזה אכילת מצוה דגם בחול אוכל פת ואין בזה שום שינוי בין אכילת מצוה לאכילת רשות לכן מיקרי ברכת הנהנין וא"י להוליא אחרים ע"ש. ומעתה גם במשלוח מנות שדרך לשלוח בכל שבת ויו"ט משלוח מנות לאין נכון לו כדכתיב ואז הוא רשות וא"כ בפורים נהי שהוא מצוה אבל עכ"פ אין שום שינוי בין משלוח מנות דרשות למשלוח מנות דמצוה ולהכי ל"ש לתקן בו ברכה, ולזה נתכוון מג"א רסי' תרצ"ב דלא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויו"ט דהא לא כלל ברכה עליהם ע"ש והיינו משום דאין שינוי בין רשות למצוה, אלו דבריו דפא"ח.

ואולי י"ל עוד למה דאמרינן בכתובות ח' דאין אומרים שהשמחה במעונו בברית מילה משום דאית ליה לערא ליזוקא ע"ש וכיו"ב אני אומר ה"נ לענין מצות צדקה דהאיך יברך היכי דאית ליה לער ועלבון לחבירו המקבל והוי כמודה ומשבח על קלקלתו ועלבונו של חבירו וכן לענין מצות משלוח מנות לטעם תה"ד שהביא חת"ס סימן קל"ו שיהיה לחבירו די סיפוק צורך סעודתו וא"כ איך יברך על שאין לחבירו די מחסורו אשר יחסר לו, ולטעם שהביא שם בשם מנות הלוי כדי להרבות השלום והריעות היפוך מרגילתו של הלר שאמר מפוזר ומפורד ולכך תקנו משלוח מנות ומה"ט יצא אע"פ שזה מוחלו א"כ הרי דבר זה הוא דבר המסור ללב ומי יודע אם שלח לו מנות מאהבתו אליו ועל דבר המסור ללב אין מברכין כמ"ש הפוסקים בהל' פסח ועיין ב"י סימן תל"ב דמה"ט אין מברכין על ביטול חמץ שהוא גם כן בלב.

ועוד נ"ל דהרמב"ם פי"א מברכות ה"ה כתב וכל מצות שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה ובין מצוה שהיא חובה מברך עליה קודם עשייתה עכ"ל. הנה כתב דוקא מצוה שבין אדם למקום אבל לא מצות שבין אדם לחבירו, ובמשו' עולת שמואל סימן כ"א הסביר דמשו"ה אין מברכין על מצות שבין אדם לחבירו דאין מברכין רק על המצוה אשר אלולי נצטוינו עליהם אין השכל אנושי מחייבו כגון שופר ולולב סוכה ותפילין ציצית ומזוזה וכיו"ב אבל מצוה שהשכל ג"כ גוזר ומחייב לקיימם אין מברכין ולכן אקב"ו היינו מצותיו דוקא שאנו מקיימין מצד הקבלה ולא מצד השכל ע"ש, וא"כ א"ש שאין מברכין גם על משלוח מנות שהוא מצוה שהשכל מחייבו עפ"י כל הטעמים שנאמרו בזה להיות קומץ ועוזר ישראל בגבורה ולהיות בשלום אהבה אחוה וריעות וא"ש.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו הטהורה ונפש ידידוש"ת באהבה חותם בברכת שמחת פורים,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ק'

התחיל המצוה בזמן פטור ובגמר המצוה נעשה בר חיובא

בתשו' מחנה חיים להגמו"ה חיים סופר זצ"ל חלק ג' או"ח סימן נ"ג נסתפק בקטן ששלח מנות לחבירו קודם פורים וכשהגיע לידו בפורים נעשה גדול אם יי"ח ע"ש שהניח בצ"ע. והנה כבר נסתפקו בכיו"ב לענין ספירה כשנעשה גדול בתוך ימי הספירה עי' כת"ס סימן צ"ט ומהר"ם שיק סימן רס"ט, ועי' טו"א ר"ה כ"א שר"ל מי שעשה מצוה בעת שהיה פטור ל"מ לי' שיצא בו אח"כ כשנעשה בר חיובא וכן מצה שאכל בעת שטותו אינו מועיל לצאת לכשישתפה ע"ש, א"כ לכאורה גם בנ"ד אינו יוצא ידי חובתו במה ששלח בעודו קטן.

אבל יש לחלק בין הפרקים דדוקא היכא דגמר מצוה היה ג"כ בשעת פטור כגון שאכל מצה בעת שטותו בזה שפיר לא יצא י"ח כשנעשה בר חיובא, אבל הכא במה ששלח מנות לא נגמר המצוה עדיין דגמר מצוה כשיגיע לידי חבירו דאז שייך טעמא דמשל"מ ואז ניכר אהבה ושלום איש לרעהו או שיהיה להספקת סעודה, עיין חת"ס סימן קל"ו, וכיון דבשעה שהגיע לגמר ותכלית המצוה היה גדול שפיר יי"ח, ואפילו נימא דלענין ספירה לא מהני מה שספר בעודו קטן שיהיה נקרא תמימות, התם ה"ט משום דספירת כל יום ויום הוא מעיקר המצוה ולא מצטרפות ספירות דפטור עם ספירות דחיוב אבל הכא דעיקר המצוה נעשה בגדלו שפיר י"ל דיצא.

ומצאתי בחפישה דמסייע לי ה"ה מנ"א מצוה ש"ו שכתב לתרץ קושית טו"א שם שהקשה לנפשי' מיבמות ס"ב היו לו בנים בגיותו ונתגייר יצא ידי מצות פו"ר, ותירץ

דמכלית מצות פו״ר שיהיה לו בנים והרי יש לו בנים בשעה שהגיע לכלל חיוב, אבל במצה כיון שאכל כבר נשלמה המצוה לגמרי ע״ש, וא״כ כש״כ דגמר מצוה נעשה בגדלו ועדיף טפי מפו״ר שפסק מעשה המצוה בהיותו נכרי כנלע״ד נכון.

ובגמ׳ בבא קמא דף מ״א. וכי מאחר דמתם קטלינן לי׳ מועד היכי משכחת לה, ושמעתי להקשות בשם מרן הגרי״ש אבד״ק לבוב זצ״ל לשיטת הרמב״ן שהביא הטוי״ד סוסי׳ נ״ו דאף דבניטלו צומת הגידין טריפה מ״מ חוזר להכשירו אם נחתך הרגל מארכובה ולמעלה ע״ש, א״כ י״ל דכשהי׳ תם היה טריפה שניטלו צומת הגידין ולא קטלינן לי׳ דשור טריפה שהרג את הנפש פטור דכמיתת הבעלים כך מיתת השור כמ״ש הר״מ פ״י מה׳ נזקי ממון ה״ז ואח״כ כשנעשה מועד נחתך הרגל מארכובה ולמעלה דכשר וקטלינן לי׳, והוא קושיא נאה. [וע״ע לקמן בסימן רמ״ו ד״ה דף ו׳].

ולפק״ד נגיחות שבעת שהי׳ טריפה ולא היו בזמן חיובא אינן מצטרפין לכשהוא כשר שיהי׳ נעשה מועד ע״י, וכסברת ר״ש ברד״א בגמ׳ כריתות דף ח׳., ועיין בס׳ וידבר משה עה״ת סו״פ אחרי שנסתפק בחולה שיש בו סכנה ואכל פחות מכשיעור לרפואה והבריא ובתוך כדי אכילת פרס אכל עוד חצי שיעור באיסור והניח בצ״ע, ולפמש״ל ה״נ י״ל כיון דאכילה ראשונה לאו בזמן חיובא אינה מצטרפת לאכילה שני׳ ודו״ק.

ועוד י״ל דהא דכמיתת הבעל כך מיתת השור ילפינן בב״ק מ״ד ע״ב מהשור יסקל וגם בעליו יומת, וזה במועד כתיב בשמות כ״א, (ואף גם זאת דהא הך וגם בעליו יומת קאי אכופר כמ״ש הר״מ שם ה״ד וכופר ליכא בתם רק במועד כמבואר במשנה ב״ק מ״א).

סימן ק״א

הערות על ספר שו״ת לבושי מרדכי

א) עדל״ת כשאפשר לקיים שניהם באופן רחוק ב) קריאת התורה לאיזה אנשים שלא שמעו ג) הושטת גט לאשה נדה ד) איך תקנו חז״ל ברכות הא קעבר על לא תשא ה) שיעור אכילת קדשים ו) אי בן צריך לנהוג חומרת אביו ז) כיסוי המזונות בקידושא רבה ח) חיוב מוהל לנסוע לעיר אחרת ט) השמר פן אם הוא שני לאווין או חד לאו י) דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו יא) דין ספק טומאה ברה״ר בקדשים יב) איסור עשה ומצות עשה אי חמירי מל״ת יג) ביאור הפסוק להבדיל בין הטמא ובין הטהור יד) קדירות גלאזירט לענין הגעלה טו) בדברי הרע״ב דכלים מתטמאין מראשון טז) קיום מצוה שלא כדרך אכילה

שיל״ת ב׳ שלח תער״ב לפ״ק סארוואש יע״א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש האי גברא יקירא, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, ה״ה אדוני וידיד ה׳ וידינ״פ, הרב הגאון הגדול המפורסים, צדיק תמים, ראש בשמים, חמדת ימים, פטיש החזק כקש״ת מו״ה **מרדכי ליב** ווינקלער שליט״א, אב״ד דק״ק ה׳ מאד יצ״ו, אשרי העם שככה לו.

הן היום הקריבו לפני ספרא דמרא טב דמר הדגנ״י ואשימה עיני עליו לטובה ואת אשר מצאה ידי להעיר באיזהו מקומן של שבחים, אערכה לעיניו הטהורים ולא אשמור הסדר רק קמא קמא דמטי לידי אותו אשמור לדבר.

א) **בספרו** לבושי מרדכי מאו״ח סי׳ ג׳ הביא קו׳ ע״ד ב״י או״ח סי׳ י״א שכ׳ דכל היכי שיש שום מציאות שבעולם אף בדרך רחוק משיב אפשר לקיים שניהם ולא אמרינן עשה דוחה ל״ת, והק׳ מבילה מ׳ דאמרינן וודאי כי עביד כתישה אתי עשה ודחי ל״ת והא אפשר לקיים שניהם אלו הי׳ לו עפר בלי רגבים, והדגנ״י האריך בדפמ״ח. ומרים הו״א לפמ״ש בתשו׳ יד אליהו סי׳ ז׳ דהא דאמרינן עשה דוחה ל״ת ול״ש מצוה הבאה בעבירה משום דבעידנא דדחי ל״ת מקיים עשה אבל אי לא הוה בעידנא לא דחי משום דהוי תו מצוה הבאה בעבירה ע״ש, וא״כ לפי״ז ה״נ היכא דאפשר לקיים שניהם דלא דחי דהוי מצוה הבאה בעבירה, והנה בברכות מ״ז פריך מצוה הבאה בעבירה הוא ומשני מצוה דרבים שאני ומבואר דבמצוה דרבים לא שייך מצוה הבאה בעבירה, ולפי״ז למה דאמרינן חולין פ״ז. שחט ולא כסה ורואהו אחר מנין שחייב לכסות שנ׳ ואומר לבני ישראל אזהרה לכל בני ישראל א״כ תו הו״ל כיסוי מצוה דרבים שמצוה רמיא על כל ישראל (שוב ראיתי שכ״כ כן בס׳ יריעות שלמה סי׳ כ״ח ע״ש), ועיין נודי״ק או״ח סי׳ ט״ו מה שמחלק בין ביעור קדשים לביעור חמץ לענין רחמנא אמשביה לביעוריה כיו״ב ע״ש, ושפיר אמרינן בבילה שם דדחי ל״ת אפילו אפשר לקיים שניהם משום דל״ש כאן מצוה הבאה בעבירה משא״כ גבי ליצית שהמצוה רק על כל יחיד שפיר כ׳ ב״י דהיכי שאפשר לקיים במציאות (אף בדוחק) לא דחי דבלא״ה הו״ל מצוה הבאה בעבירה וא״ש.

אלא דדא עקא דא״כ מאי פריך הגמ׳ בילה שם אימור דשמעת ליה דאמרינן עשה דוחה ל״ת היכי דבעידנא וכו׳ הכא דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים העשה ע״ש, ומה קושי׳ הא כאן הוי מצוה דרבים דל״ב בעידנא כמ״ש מג״א

סי' תמ"ו בשם ש"ל, ובלח"ה כ' מג"א שם דמלוה דרבים היינו רק בשופר וכה"ג שאחד מוציא רבים י"ח וי"ל.

וגם י"ל דדוקא לדידן דקיי"ל טומאה דחויה כמ"ש הרמב"ם פ"ד מביאת מקדש וגם פיקוח נפש דחויה כמ"ש כ"מ פ"ב משבת והה"ג דעשה דוחה ל"ת הוא דחויה ולא הותרה, ומבואר ביומא וי"ו וברש"י שם דאם טומאה דחויה כל שאפשר לעשות בטהרה ובהיתר צריך לעשות בהיתר, ושפיר כ' ב"י דהיכי דאפשר לקיים שניהם אפי' במציאות רחוק לא אמרינן עשה דוחה ל"ת כיון דהוא רק דחוי' אבל הגמ' בביצה י"ל דאזיל למ"ד טומאה הותרה וא"כ עשה דוחה ל"ת נמי הותרה ועיי' רמב"ן במוה"א מ"ש בד' רש"י ברכות כ' ולהך מ"ד אמרינן ביומא שם דאפי' איכא טהורים שרי בטומאים וא"כ הה"ג לענין עדל"ת דאפי' אפשר לקיים שניהם דדחי ולכל היותר רק מדרבנן אסור כמ"ש תוס' מנחות אבל במציאות אפי' מדרבנן ל"ח אפשר לקיים שניהם.

ויותר נ"ל דלכאורה קשה איך אמרינן ביצה שם דעשה דוחה ל"ת, למה דאמרינן כתובות מ' אי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל ועיי' ברש"י ובפנ"י שם, ומבואר דבמלוה שאינו הכרחיי לא אמרינן עשה דוחה ל"ת והרי בכיסוי נמי מי בקש זאת מידו לשחוט ולכסות ולמה נימא בזה עדל"ת. אך דזה אינו שהרי באמת מוכרח לשחוט שיקיים מ"ע דושמחת בחגיך ושפיר אמרינן עדל"ת. ובזה יש לפרש פי' הר"ח שבש"ס ווילנא ביצה שם שכ' אחי עשה דושמחת בחגיך ודחי ל"ת דיו"ט, והוא פלא למה נאיד מפי' רש"י דר"ל עשה דכיסוי, ולהלן שם פי' הר"ח בעצמו דר"ל עשה דכיסוי וסותר עצמו, אבל הוא הדבר אשר דברנו דכוונת הר"ח ג"כ לעשה דכיסוי רק ק"ל קושי' הנ"ל ולזה פי' עשה דושמחת בחגיך שהוא מכריח אותו שישחוט ויכסה ונימא עשה דוחה ל"ת, וכיו"ב כ' הגאון"ל בבית שערים או"ח סי' רנ"ב בתשובתו אלי יע"ש. ולפי"ז יש לחלק בין הפרקים דבשלמא בציצית דאינו מחויב להכניס עצמו בחיוב מצות ציצית ולבוש בגד בת ד' כנפות כמבואר בסי' י"ז וי"ט וע"ש בטו"ז ומג"א רק שאם לבוש בבגד בד' כנפות חייב בציצית בזה שפיר כ' הב"י כיון דאפשר לקיים שניהם במציאות לא אמרינן עשה דוחה ל"ת משא"כ גבי כיסוי בביצה שם שהי' מוכרח לשחוט ולכסות א"כ אף שאפשר לקיים שניהם במציאות מ"מ כיון שעכשיו מיהא א"א לקיים שניהם שפיר אמרינן עשה דוחה ל"ת.

ב) **ובלבושי** מרדכי או"ח סימן י"ט בדבר השאלה בענין קרה"ת לאיזה אנשים שלא שמעו עוד, מצאתי לו חבר בא"א להה"ק מבוטשאטש זי"ע או"ח סי' ס"ט ובתשו' מהרש"ם ח"א סי' קע"ה שהאריכו בזה והעלו גם דהיכי דאיכא רוב מנין שלא שמעו פשיטא דשרי.

ג) **ובלבושי** מרדכי או"ח סימן כ"ב במה שהתעורר בענין הושטת גט לאשה נדה, הנה מה שכתב דפח"ח, אבל לפק"ד בלח"ה ל"ש כאן הרגל דבר שהרי צריך למסרו לפני ב' עדים כמבואר באהע"ז סי' קל"ג ובכה"ג אין חשש להרגל דבר, וזה פשוט, ותמהני שלא שת לבו גם לזאת. [עי' בשו"ת לבושי מרדכי מ"ב יו"ד סי' קכ"ח הראשון מה שהעיר ע"ז].

ד) **ובלבושי** מרדכי או"ח סימן ל"א נתעורר האיך תיקנו חז"ל ברכות המצות ונהנין והא קעבר אלא תשא דאורייתא, ולפק"ד כיון דמדאורייתא ליתא ביה חובה ומה"ת הוי רק כנדבה ש"ד כדקיי"ל דבתורת נדבה מותר לחזור ולהתפלל ובחובה אסור, וכבר האריך בפרט זה חוו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות כ' יע"ש.

ה) **ובלבושי** מרדכי או"ח סימן מ"ג הביא קושי' ע"ד חת"ס או"ח סי' ק"א שהעלה דבקדשים גם בכפול אם שבע ממנו חשיב אכילה והרי צריך לברך על אכילת פסח ועל אכילת זבח כבמשנה שלהי פסחים ועל אכילת קדשים כמ"ש רמב"ם והרי כ' הרא"ש פרק ערבי פסחים דמדמברכין על אכילת מרור צריך ע"כ כזית. ולענד"ן דידוע מחכם לבי סי' פ"ו דח"ש אסור מטעם אחשביה ועיין ב"י או"ח תרי"ב בשם ראבי"ה דשלא כדרך אכילה מותר דל"ש חזי לאינטרופי, ולפ"ז י"ל דבשלמא במרור שאינו ראוי לאכילה כמ"ש מג"א סי' תע"ה סק"י והוי שלא כדרך אכילה רק דאחשביה לאכילה או דהתורה אחשביה לפי שהוא מצוה (וכמ"ש פליתי סי' ס"ב גבי גיד הנשה של נבילה סברא כזו דהתורה אחשביה) שפיר כ' הרא"ש דצריך כזית מדמברכין על אכילת מרור דאלו הוי ח"ש ל"ה חשיב אכילה כלל משום בלא"ה שלכד"א דהא ל"ל דאחשביה לכדרך אכילה ואחשביה לשיעור כזית, וזכר לדבר האי דעירובין י"ט דתרי רואין לא אמרינן משא"כ בקדשים שפיר חשיב אכילה אף דמברך על אכילת קדשים, וא"ש. [ועי' לקמן סי' ר"ל].

ו) **ובלבושי** מרדכי או"ח סימן מ"ד נתעורר אם בן צריך לנהוג חומרת אביו והביא גם דברי תשו' חו"י סי' קכ"ו בזה, ולפק"ד תמוה מה זו ספק ימחול לעיין ברמב"ם פי"א משחיטה ה"י שכ' יש מקומות שנוהגין וכו' אוסרין אותה ואבא מארי מן האוסרין ואני מן המתירין ע"ש הרי שאין צריך לנהוג חומרת אביו, ואולי מדינא חולק על אביו ולעצמו נהג כמנהג אביו. ועיין בטואו"ח סי' ער"א

בענין ליטול לידים ולקדש שמולק על אביו בדין זה. אבל ביותר תמוה מגמ' מפורשת חולין ק"ה דאמר מר עוקבא אגא כחלא בר חמרא לגבי דאבוה דאלו אבא כי הוי אכל בשרא האידנא ל"ה אכיל גבינא עד למחר ואלו אנא בהא סעודתא לא אכילנא לסעודתא אחרינא אכילנא ע"ש, א"כ הרי מפורש יונא דבן א"ל לנהוג חומרת אביו, והוא פלא גדול לפענ"ד. [עי' בשו"ת לבושי מרדכי ח"ב יו"ד סי' קכ"ח הראשון מה שהעיר ע"ז].

ז) **ובמה** שהעלה בלבושי מרדכי או"ח סימן מ"ו דלריך לכסות מיני מזונות בקידושא רבא מצאתי לו תנאי דמסייע הלא המה בס' שבילי דוד סי' ער"א וכ"מ בס' חיי"א כלל וי"ו אות י"ג.

ח) **ובענין** השאלה שבסי' נ"ז אודות מוהל שמשוש עונג שבת לא רצה ליסע מביתו למול בש"ק יעיין בתשו' בית שערים סי' ק"כ מ"ש על שאלה זו והביא שם תשו' תשב"ץ בזה.

ט) **והקושי'** שבסי' קל"ב על הגמ' יומא דף פ"א נכתוב רחמנא השמר פן א"כ נפיסי לאוי, יעיין מש"כ הגאאז"ל בספרו הנ"ל סי' ע"א.

י) **ובלבושי** מרדכי או"ח סימן קכ"ו אות א' הביא קושי' על הטו"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו מפסחים י"ד, וכבר הוקשה כן הגאאמו"ר ז"ל בבית שערים סי' ע"ג והאריך שם בדפח"ת.

יא) **ושוב** הוקשה שם ע"ד הריטב"א ריש חולין שתי' קושי' תוס' שם ד"ה דליתי קמן דנשיילי' ואע"ג דעזרה רה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור, ותי' הריטב"א דבקדשים לא אמרינן ספק טומאה ברה"ר טהור דאפי' היסח הדעת פוסל והק' מפסחים י"ט במחט טמא מת דקאמר דמשו"ה לא מטמא דעזרה רה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור. ולענד"ן עפמ"ש פנ"י ריש חולין לישב קושי' רבינו אפרים שבתוד"ה שמא יגע בבשר ע"ש דהסוגי' אתיא כמ"ד טומאה הותרה בצבור ושפיר יכול ליכנס לעזרה ולשחוט שם אבל לשמא יגע בבשר חיישינן דטומאת בשר לא הותרה ע"ב, ועיי' מהרש"א חולין ט' דטעמא דספק טומאה ברה"ר טהור משום דטומאה דחוי' בצבור והוא מתוס' וכ"ה ברמב"ם, ולפ"ז א"ש דהריטב"א קאי לענין טומאת בשר דלא הותרה בצבור ולכן לא אמרינן ג"כ ס"ט ברה"ר טהור אבל בהאי דפסחים גבי מחט דטומאה הותרה בצבור שפיר אמרינן ס"ט ברה"ר וא"ש.

יב) **ובלבושי** מרדכי חיו"ד סי' ס"ג יצא לחלק בין איסור עשה דקיל מל"ת למ"ע דחמיר מל"ת כרמב"ן פ' יתרו, הנה גם הגאאז"ל בספרו בית שערים או"ח סי' קכ"ח כתב כחילוק הזה לישב קו' תה"ד, וגם שניהם כבר קדמם בתה"ד סי' קכ"ה דאיהו קמותיב ואיהו קמפרק כמ"ש הגאאז"ל, אבל בספר תוס' יו"כ יומא פ"ג משמע דל"ל כחילוק הנ"ל והארכתי בזה במקו"א (לעיל בסימן ל"ג וסימן פ'). [עי' בשו"ת לבושי מרדכי ח"ב יו"ד סי' קכ"ח הראשון מה שהעיר ע"ז].

יג) **ובמ"ש** בלבושי מרדכי יו"ד סי' מ"ה תמהני שלא זכר שר דרשת תו"כ שהביא רש"י בחומש דדרש דקרא דלהבדיל בין הטמא לטהור בין נשחט חליו של סימן לרובו של סימן. [עי' בשו"ת לבושי מרדכי ח"ב יו"ד סי' קכ"ח הראשון מה שהעיר ע"ז].

יד) **ואודות** מ"ש לבושי מרדכי יו"ד סי' קמ"ג בענין קדירות גלאזירט לענין הגעלה, אודיע להגנ"י שאבא מארי מאוה"ג בעל תשו' בית שערים זצ"ל דכירנא שהחמיר בזה ולא התיר הליבון, וזה איזה שנים שמעתי מאחי מורי (המנוח) הגאבדק"ק האנשוויץ שאם מושחים הכלי מבפנים ומבחוץ בשמן ונותני' הכלי לתוך האש הוא מתלבן היטב ואין בו חשש קלקול ואין חשש דחיים עלי' שיפקע, וכעת מצאתי כן בתשו' מהרש"ם למאוה"ג מברעזאן זצ"ל ח"א סוסי' נ"ג שכתב ג"כ כן ואין חכם כבעל נסיון כי אנכי נסיתי איזה פעמים והנה אמת נכון הדבר שנתלבן הכלי בלי קלקול לכן כשבא שאלה כזו לידי סמכתי להורות כדברי המקילין המזכר, אבל לענין כלי חמץ לפסח צריך אני להתישב עוד, וימחול הדגנ"י לעת הצורך לנסותו והי' אם ייטב בעיני המלך הג"מ ויסכים להתירא אעשה כן גם אני.

טו) **ובלבושי** מרדכי יו"ד סימן ק"ה הביא פליאה עצומה על הרע"ב במתני' פסחים י"ד שכ' אהא דלא נמנעו הכהנים להדליק שמן שנפסל בטבו"י בגר וכו' וכ' הרע"ב בגר אדם וכלים מקבלים טומאה מראשון, ולאומר הנושא י"ל דכונת הרע"ב בגר מתכת שהוא כלי קודם דמקבל טומאה אפי' מראשון ושני מחיבת הקודם כמ"ש לל"ח בסוגי' דר"ח סגן הכהנים אות קל"ב, ולגדדין קאמר, אם אב אב בכל הכלים ואם ראשון ראשון בכלי קודם. וי"ל אי מהני חיבת הקודם לענין דיימא בזה חרב הרי הוא כחלל, ועיין ברמב"ן בחומש פ' חוקת דלאו לכל מילי אמרינן חרב הרי הוא כחלל ועיי' אריכות במל"מ פ"ה מטומאת מת וי"ל.

טז) **ובלבושי** מרדכי יו"ד סי' ח"ן הביא קושי' האחרונים בחולין י"א לר"מ האיך אכיל בישרא וכו' פסח וקדשים מאי איכא למימר, דילמא אכיל שלבד"א דיצא יד"ח לפי המשנה למלך פ"ה מיסוה"ת ואיסורא לא עביד.

ולענ"ד אחי שפיר על פי הפליתי סי' פ"ז אות ט"ו שכתב
דלמ"ד נותן טעם לפגם מותר ה"ה שלא כדרך
אכילתו דשוין הם, דהרי ר"מ ס"ל בע"ז ס"ז דנותן טעם
לפגם אסור, א"כ ה"ה שלכד"א דאסור לדידי', ולא הרוחנו
במה שאכל ר"מ שלכד"א, ושפיר פריך פסח וקדשים מאי
איכא למימר, ואחי שפיר.

אך גוף הקושיא אין לה יסוד כלל לפק"ד. דהנה המל"מ
מסתפק ועולה אם גם בשלכד"א יצא ידי חובתו, אבל
לומר דכל המצוה של פסח וקדשים הוא רק בשלכד"א הוא
אבי אבות התימה. ושוב מצאתי למחותני הרב מחנה חיים
מ"א סי' ל"ב שהאריך לישב קושיא הנ"ל בדפח"מ ואף תירוץ
זה האחרון, ונתתי שמחה בלבי.

וגוף דברי המשנה למלך לא זכיתי להבין, דהא מבואר
פסחים כ"ד דכל מקום שנאמר לשון אכילה משמע
כדרך אכילה ולכך בבשר בחלב וכלאי הכרם דלא כתיב בהו
אכילה לוקין אפילו שלכד"א ע"ש, וא"כ במצות כתיב בערב
תאכלו מצות בפסח כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ובקדשים
ג"כ כתוב לאמור ואכלו אותם אשר כופר בהם, הרי דבכל
הני דמקשי מינייהו כתיב לשון אכילה, והאיך נימא שיאכל
ושאכל שלא כדרך אכילתו.

ובספר ברוך טעם דין עדל"ת סוף פ"א כתב וז"ל, ובלא"ה
כל סתם אכילה הוא כדרך אכילתו מלבד גבי מצה
וכו' ובפרט אם נאמר דתיבת יאכלוהו דכתיב בקרא דעל
מצות ומרורים לא קאי אמצה רק על פסח וכו' עכ"ל (ועי'
שאגת ארי' סי' ק'), והוא פלאי הלא מקרא מלא דיבר הכתוב
בערב תאכלו מצות, וא"כ כתיב לשון אכילה במצה ומה הועיל
בזה אם תיבת יאכלוהו לא קאי אמצה, אם לא שנאמר דודאי
היכי דהומ"ל לשון אחר ולא לשון אכילה וכתבה רחמנא בלשון
אכילה ודאי להורות נתן דכדרך אכילתו דוקא במשמע ולא
שלכד"א והיכי דהומ"ל לשון אכילה כמו בבשר בחלב וכלאי
הכרם דהומ"ל איסורם בלשון אכילה וכתבה רחמנא בלשון
אחר ללמד יצא דשלא כדרך אכילתו נמי במשמע (ודבר זה
האחרון כתוב הדר הוא גם בשער המלך שם בריש הלכה
ד"ה ודע), אבל היכי דבהכרח כתבה רחמנא לשון אכילה שאי
אפשר לפרש איסורו או מצותו בלשון אחר כי אם בלשון
אכילה כמו בכל הני דלעיל מצה פסח וקדשים שפיר י"ל
דשלכד"א נמי במשמע ולדקו ראיות שעה"מ ואחרונים.

ובספר תורת חיים חולין ק"ך העלה דבמצה יוצאים
שלכד"א, ובנוב"י קמא יו"ד סי' ל"ה תמה עליו
כנ"ל הא כתיב בי' אכילה, ולהנ"ל סרה מהר תמיהתו כמובן.

ועוד העלה תו"ח שם דאם בלע איזה דבר מאכל חשיב
שלכד"א ע"ב, ובנוב"י שם תמה עליו מהא דחולין
ק"ג דלא משכחת לר"ל דלוקה משום אבר מהחי רק בגרומתא
זעירתא שבלעו כולו כאחד, ואי נימא דבליעה חשיב שלכד"א
אמאי לוקה ע"ש.

ולענ"ד נראה דלק"מ דלעולם בליעה חשיב שלכד"א ואפ"ה
חייב באבר מן החי דכיון דלוקה אמשהו בשר גידין
ועצמות כמבואר חולין ק"ב ע"א ועיין בר"מ פ"ה מה'
מאכלות אסורות ה"ג לוקה נמי בשלכד"א כמ"ש מהרש"ל
שבועות כ"ג דאם כל שהו למכות לוקה נמי שלא כדרך
אכילתו. ועוד כיון דכל עיקר אבר מן החי הוא שלכד"א כיון
דחייב באבר גידים ועצמות דאין לך שלכד"א גדולה יותר מזו
א"כ חייב באמ"ה בכל שלכד"א.

אלא שראיתי להפרי מגדים בשפתי דעת סי' ס"ב שנסתפק
בזה אי חייב באמ"ה שלכד"א כיון דכל עיקרו הוא
שלא כדרך אכילה, והעלה דאינו חייב, והנה מ"ש ראי' לזה
ממ"ש הר"מ פרק י"ד מה' מאכלות אסורות דכל איסורין
שבתורה אין לוקין אלא כדרך אכילתו חוץ מבשר בחלב וכלאי
הכרם, לענ"ד אינו ראי' כ"כ ואין למדין מן הכללות וכו'
דהא איכא נמי ע"ז שכתבו תוס' פסחים כ"ו ע"א ד"ה שאני
דכיון דלא כתיב בי' אכילה חייב שלכדה"ג ושלכד"א ע"ש
ושם דף כ"ח ע"א תוד"ה ותנן, ובזה התעורר הפמ"ג ג"כ,
ועוד דאיכא נמי הקדש דאסור שלכדה"ג כמ"ש מהרש"א
סנהדרין דף פ' בדעת התוס' שם ד"ה בשור.

ומ"ש מדכתיב באבר מן החי לשון אכילה, גם ז"א לפמש"ל
דכיון דבהכרח כתב רחמנא לשון אכילה אינו מוכח
דשלכד"א מותר, ודו"ק.

אמנם בלאה"ג קושית נוב"י הנ"ל לענ"ד אבי אבות התימה
לעולם יש לומר דבליעה חשיב שלכד"א ואפ"ה חייב
לר"ל דהרי כתב רמב"ם פ"ה מיסוה"ת ה"ח דטעם
דשלכד"א מותר משום דאין בו הנאה לחיך ע"ב, וא"כ לר"ל
דס"ל בחולין ק"ג דהנאת מעיו בעינן ולא הנאת גרונו חייב
גם בשלכד"א, ושפיר קאמר לר"ל דחייב בבלע גרומתא וכו',
ואחי שפיר.

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות כנפשו הטהורה ונפש עבדו
וידידושת"ה בלונ"ח,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

חלק יורה דעה

סימן ק"ב

נשים בשחיטה ואי מברכות על מ"ע שהזמן גרמא ואי איתנייהו במ"ע דיו"ט

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ה"נ כבוד מר ידידי אהובי, ורב חביבי, הרב המאור לממשלת התורה, מדבר בשפה ברורה, איש חמודות, מוכתר במעלות ומדות, נודע לתורה ולתעודה, בקהל ועדה, מצויין בהלכה ואגדה, מורג חרוץ ושנון, זית רענן כש"ת כמו"ה **מאיר טויבער** נ"י אבן יקרה בק' עיר חדשה יצ"ו.

ראיתי למעכתה"ר בחיבורו "עין מאיר" כתב כ"מ לישב קושית תוס' ריש פ"ק דחולין הסוברת על הלכות ארץ ישראל דס"ל דנשים לא ישחטו, והלא בזבחים ל"ב ע"ב מבואר להדיא דנשים אפילו קדשים שוחטות לכתחילה וחולין לא כל שכן.

ותירץ כ"מ עפמ"ש תוס' שבועות כ"ד ע"א ד"ה האוכל וכ"כ הרמב"ם פ"א מהל' שחיטה ה"א דשחיטה הוי מצות עשה וזבחת ע"ש, והנה כתב המהרי"ט בקידושין דפדיון הבן הוי מ"ע שהזמן גרמא משום דאין פודים בשבת רק בחול ע"כ, ואם כן ה"נ שחיטה כיון דאין שוחטים בשבת רק בחול הוי מ"ע שהזמן גרמא דנשים פטורות ושפיר אין להם לשחוט, והתינא בחולין אבל בקדשים דאשתרי שחיטה שבת א"כ לענין קדשים לא הוי שחיטה מ"ע שהזמן גרמא ושפיר נשים שוחטות אלו תוכן דבריו.

והנה הגם שהוא נאה לחדודי מ"מ לענ"ד אין לומר כן דבאמת מבואר טעמו של הלכות א"י בשלטי גבורים רפ"ק דחולין, ועיין פמג"ד משבצות זהב ריש הל' שחיטה סק"א שהוא משום דנשים דעתן קלות וחשידי אלפני עור או משום דרגילין להתעלף.

ועוד דעדיין קשה דגם אי נימא דנשים פטורות ממ"ע זו משום דהוי מ"ע שהזמן גרמא עדיין היה לו להלכות ארץ ישראל להתיר להם לשחוט, והרי סוכה לולב שופר וכל הני מ"ע שהזמן גרמא הם ונשים פטורות מדאורייתא מ"מ מותרים לעשות מצות אלו ואפילו ברוכי קמברכינהו עיין תוס' ר"ה ל"ג ע"א ד"ה הא ר"י ע"ש.

אבן נתישבתי לקיים במאמרו ריש לומר דהא"י ס"ל כהך לד שבתוס' שם דנשים אפי' מדרבנן פטירי ממ"ע שהזמן גרמא ולכן אין להם לברך ע"ש היטב בתוס', וכיון דאינם יכולים לברך שחיטתם פסולה, דהא"י לשיטתו אזיל דסובר שחט ולא בירך שחיטתו פסולה כמ"ש שלטי גבורים ורא"ש חולין שם בשמו, ולדקו דברי מע"כ ידידי.

הן אמת שגם דברי הא"י אלו תמוהים הם דהרי אמרינן במשנה ריש חולין וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה, ובחרש שאינו שומע ואינו מדבר מיירי, וא"כ קשה למה יהיה שחיטת חרש כזה כשר בדיעבד הא לא בירך על השחיטה, ובאמת כבר עמד בזה הגאון בעל או"ח בתשו' נוב"י מהדו"ק יו"ד סי' ב'.

אבל הנראה לי להגדיק שיטת הא"י הוא דיש לומר דהא"י מיירי בלא בירך כלל וכלל לא בתחילת שחיטה ולא בסופו אבל אם בירך אחר שחיטה השחיטה כשרה, וכמ"ש הג"א שם דאם לא בירך קודם שחיטה מצי לברך אחר השחיטה וכן הדין בכל מצות כמ"ש הג"א פ"ק דברכות סוסי"ג, ובמתני' י"ל דמיירי בחרש שנתפקח מיד לאחר שחיטה ובירך ובכה"ג אפילו להא"י שחיטתו כשירה כמ"ש כן נ"ל לפי תומר הנושא. (וכעין זה תירץ בס' וידבר משה פ' ראה ע"ב).

הרהור בברכה

ועוד נלענ"ד לישב קושיא זו דבמתני' יש לומר דהרהר את הברכה והרי כתב הרמב"ם פ"א דברכות ה"ז דבכל הברכות יוצאין בין שהוציא בשפתיו ובין שבירך בלבו ואפילו לכתחילה מיירי ועיי' לא"ח ברכות דף כ', וא"כ שפיר שחיטתו כשירה ואין פקפוק כלל מפני הברכה, וא"ש.

אלא דדברי הרמב"ם אשר תמכתי יתדותי עליה לא"ע דבפ"ד מהל' שחיטה ה"ט כתב בנשתתק ואינו שומע הרי זה שוחט, ודייק הרא"ש רפ"ק דחולין מלשונו מדלא כתב לכתחילה ש"מ דבאמת אין לו לשחוט לכתחילה לפי שאינו שומע הברכה ע"ש, הרי דס"ל לרמב"ם דבהרהור בעלמא אינו יוצא י"ח ברכה, ואיך אמז אבל בתרין ראשין.

אך באמת כדי מעיינית שפיר אפילו ריח קושיא ליכא, דדוקא היכי שיכול לומר הברכה אז אין אמירתו מעכב והרהור לחוד נמי מהני, וכדקי"ל בכמה דוכתי כל הראוי לבילה אין

בילה מעכבת בו, ושפיר כתב הרמב"ם בהל' ברכות דבהרהור נמי יצא, אבל חרש שאינו יכול לומר הברכה בפיו אז אמירתו מעכב ואינו יוצא בהרהור לחוד דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו ולק"מ.

(ועיין בס' שערי תשובה או"ח סי' ס"ב בשם שג"א סי' ז' וכדומה שזכיתי לכוון לדעת שג"א, אבל האמת יורה דרכו דל"ל בד' רמב"ם דיוצא בהרהור לכתחילה משום כל הראוי לבילה וכו' דעל זה לא שייך לסמוך לכתחילה, עיי' טו"ז או"ח סי' נ"ה סק"ד ודו"ק).

ועב"פ מודה הרמב"ם דבדיעבד יצא החרש גם בהרהור, וא"כ במתני' דקתני דיוצא בדיעבד נמי מפני שהרהר בברכה, ובכה"ג מודה הא"י דשתיטתו כשרה, ואתי שפיר.

ועל פי זה יישבתי מ"ש בתוס' חולין דף ב'. ד"ה שמא יקלקלו וכו' בגמ' דייק מדקתני שמא יקלקלו ולא קאמר שמא קלקלו ש"מ אין מוסרין להס לכתחילה לשחוט, וא"ה אפילו אחרים רואין אותם, וקשה הא מסיפא שמעינן לה מדקתני וכולן ששחטו ואחרים רואין אותם, ואין לומר דקתני דיעבד משום טמא במוקדשין או משום אינן מומחין דהא רבא דייק הכי ולרבא לא קאי וכולן ששחטו אלא אחרש שוטה וקטן.

והנה כ' הרא"ש דחרש שדברו בו חכמים בכל מקום הוא שאינו שומע ואינו מדבר, והרמב"ם כתב מומחה שנשתתק והוא מבין ושומע שוחט לכתחילה אבל באינו שומע כתב הרי זה שוחט ולא כתב לכתחילה לפי שאינו שומע הברכה אין לו לשחוט לכתחילה עכ"ל. ולפ"ז מיושב קושית תוס' דאי מסיפא הו"א דקתני דיעבד רק משום חרש דבאמת אינו שוחט לכתחילה דהא מיירי בחרש שאינו שומע הברכה אבל שוטה וקטן ששומעין הברכה סד"א דשוחטין אפי' לכתחילה, לכן דייק מרישא דקתני שמא יקלקלו שמועדים לקלקל ובזה אין חילוק בין חרש לשו"ק וכולן אסורין לשחוט לכתחילה, ואתי שפיר. ואתי הגאון אבדק"ק הו"ו השיב לי נאמר לדחות והמה בכתובים ואכ"מ.

אבן אני תמה בגוף הקושיא ומי סני להו לרבותינו ז"ל לומר דס"ל להא"י דבחולין כאן לא מיירי באינו מדבר רק באינו שומע, ועיי' ברע"ב פ"א דתרומות מ"ב אהא דאי' התם חרש שדברו בו חכמים בכל מקום הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר שכ' דלאו כלל הוא כדמוכח ריש חגיגה ע"ש וה"נ כאן בחולין.

ובעת הראה לי בס' תואר משה להג' מהרמ"ל ליטש ז"ל שהי' ראב"ד בק"ק פ"ב פנ"א אות א' תירץ וז"ל

ואולי דמיירי בפקח התחיל לשחוט וחרש גמר השחיטה וא"כ עכ"פ בהתחלה היה ברכה ע"י הפקח שהתחיל עכ"ל.

ויען כי הראה לי תואר משה אמרתי לעיין קצת בדבריו והנה לפענ"ד לא נדק בדבריו דלמ"ד אין לשחיטה אלא לבסוף וודאי אין א' יכול לשחוט ולברך ואחר יגמור השחיטה כיון דאין הברכה רק על עיקר השחיטה שהוא לבסוף.

אבל נתישבתי דהדין עמו דהרי בחולין כ"ט ע"ב פליגי בזה רבי יוחנן ור"ל דר"ל ס"ל אין לשחיטה אלא בסוף ור"י ס"ל ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף והלכתא כר"י לגבי ר"ל, ומצינו בכהן גדול ביו"כ שאחר גמר שחיטת הפר ככתוב בה' עבודת יו"כ, וא"כ משה שפיר קאמר ולדקו דברי הגאון הנ"ל ז"ל.

נשים במצות עשה דיו"ט

הדרן לקמייתא דדברי מע"כ ידידי הגם שאני למדתי זכות על דבריו מ"מ מופרכין המה כידוע לכל איש ישר חושב, אבל לפענ"ד נראה להביא ראיה לשיטת הא"י על פי מה שראיתי מובא בשם תשובה מאהבה שכתב דרבא ורב אשי בשבת כ"ד ע"ב פליגי בסברת תוס' קידושין ל"ד ע"א ד"ה מעקה שרבא ס"ל כשיטת הר"ר יוסף מארץ ישראל שבתוס' שם דבנשים לא שייך עשה דיו"ט משום דהוי מ"ע שהזמן גרמא, וא"כ היו יכולין נשים לשרוף קדשים ביו"ט, והולרך לומר דשריפת קדשים ביו"ט אסור משום הוא לבדו, אבל ר"א ס"ל כשיטת י"מ שם בתוס' דגם בנשים שייך מ"ע דיו"ט אם כן נשים נמי אינם יכולים לשרוף קדשים ביו"ט, ולכן די לו בתירוץ דיו"ט עשה ולא תעשה.

ובזה מיישב קושית תוס' בילה ח' ע"ב ד"ה סוף סוף, וכן הקשה גם בשבת דף כ"ד ע"ב ד"ה ולא מילה, שהקשה דהתם בבילה מוכח דס"ל לרבא יו"ט עול"ת מדדחק עצמו לשנוי' שינויא אחרינא ובשבת כ"ד מתרץ דלכן אין שורפין קדשים ביו"ט משום הוא לבדו ולא משום יו"ט עול"ת וכדמשני ר"א. ולהנ"ל לא קשה מידי דלעולם ס"ל לרבא בכל מקום דיו"ט עול"ת והא דמשני בשבת משום הוא לבדו הוא לאסור שריפת קדשים לנשים דל"ש עשה דיו"ט עכ"ל לפי מה שחקוק בזכרוני.

ולא זכיתי להבין דעדיין קשה שם בבילה מאי פריך לרבא סוף סוף יו"ט עול"ת והולרך לשנויא שינויא אחרינא דדעתו לודאי וכו' ואמאי לא משני דנשים מכסות כי הס אינם מוזהרין על עשה דיו"ט לרבא כנ"ל.

אך זה אינו דהרי קי"ל בחולין דף פ"ז ע"א מי ששפך דכתיב ושפך וכסה ועיין יו"ד סי' כ"ח ס"ח, וא"כ

נשים דאין להם לשחוט כמ"ש הא"י אינם יכולים ג"כ לכסות ותיהוי דאיה לה' א"י, וא"ש נכון מאוד. ואולי תשובה מאהבה כתב בעצמו כל זה ואין הספר תמ"י לעיין בו בפנים.

ובגוף סתירת התוס' שבמס' בילה ח' ע"ב כתבו דרבא לית לי' יו"ט עשה ולא תעשה, משום דק"ל דבשבת כ"ד ע"ב ופסחים פ"ג ע"ב משני דלהכי אין שריפת קדשים דוחה שבת לבדו ולא מילה שלא בזמנו ולא משני משום דיו"ט עשה ול"ת משום דלית לי' יו"ט עול"ת, ועכ"פ דבבילה שם דחיק הש"ס לאוקמי רבא אליבא דהלכתא אע"ג דלית לי' הכי דיו"ט עשה ול"ת ע"ש, והוא סותר למ"ש בפסחים פ"ד ד"ה ולא מילה דרבא ס"ל יו"ט עול"ת ע"ש. ולענ"ד נראה דרבא ס"ל יו"ט עשה ולא תעשה והא דלא משני בשבת ובפסחים דיו"ט עול"ת משום דהתם בשבת מיירי ואשבת קאי ע"ש היטב וס"ל כסי' מהרמ"ל שבת קל"ב דשבת לא הוי עשה ול"ת ודו"ק. ובגוף דברי מהרמ"ל הערתי לעיל בסי' ל"ג.

שיטת הכלבו בהלכות א"י

ולפענ"ד נראה דהא"י אינו יחיד בדבר הזה ומצאתי לו חבר בדברי הכלבו בשם הר"ר יצחק ז"ל שהביא ב"י רסי' א' שכתב דנשים שוחטות לעצמן אבל לא לאחרים, ובית יוסף תמה מה חילוק יש בין שוחט לעצמו לשוחט לאחרים הא כמו כן הכשר צריך לזה כמו לזה.

אמנם אי נימא דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות וחשידי אלפני עור עיין פרי מגדים במש"ז רסי' א', א"כ שפיר לעצמן שוחטות ולא לאחרים, ואולי כך הוא גם כונת הא"י, ודו"ק.

ואמנם בישוב קושית ב"י נראה לי עוד דכבר חקרו הג"א ופמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה האיך נאמין לשוחט הא באיתחזק איסורא כגון הכא דבהמה בחייה בחזקת איסורא עומדת אין עד אחד נאמן באיסורין, ותירצו דנאמן כיון דאין במה להסתפק עב"ה, והתינח אנשים דכשרין לעדות אבל נשים דפסולות להעיד שפיר דאין להם נאמנות לאחרים אבל לעצמן איהו לגבי נפשיה מי מקרי עד (עיין רש"י שבת ק"ל ע"א סד"ה אי אמרת) ושפיר שוחטות, ואתי שפיר לענ"ד.

והרה"ג מ' שאול ראזענבערג שליט"א אב"ד ראנפפערט נתן טעם להל' א"י מפני שדעתן קלות, היינו שדעתם ושכלן חלוש והרי מבואר בתו"כ וברש"י שצריך השוחט להבדיל בין נשחט רובו של סימן לנשחט חציו וממילא נשים שדעתן קלות אינן יכולות להבדיל וכמו שאחז"ל אם אין דעה הבדלה מנין ובזה רצה לישב קו' התוס' על הל' א"י. ועיין בילקוט הגרשוני חלק יו"ד ססי' כ"ה.

ישוב קושית התוס' על הא"י

אבן לענד"נ בישוב קושית תוס' דביומא כ"ה ע"ב מבואר דהזורק מקבל את הדם וכ"פ רמב"ם בפ"ד מה' תמידין ומוספין ה"ו, וא"כ בכל שחיטת קרבן איכא עומד על גביו, ובכה"ג אפילו מי שאינו יודע הלכות שחיטה שוחט ואפילו משו"ק שחיטתן כשירה בכה"ג לכן אשה נמי שוחטת לכתחילה, אבל בחולין דליכא עומד על גביו שפיר כתב הא"י דאינו שוחט יהיה מאיזה טעם שיהיה, כנלע"ד נכון ופשוט.

וב"ק אאמו"ר הגאון מאוה"ג שליט"א תירץ קושית תוס' עפ"מ דאיתא בפסחים ל"ו ע"א אין לשין מצה בפושרין חיישינן שלא יזהר ויחמץ, ופריך מכל המנוחות נילושות בפושרין ולישה כשירה בכל אדם אפילו באינו זריזין ומשני נהי דזריזין ליתא במקום זריזין איתא, ופרש"י בעזרה עומדים תמיד כהנים המזהירים. לפ"ז מצינו דמה דאסר משום מניעת הזריזות חוץ לעזרה מותר בעזרה ולא שייך לקלות, אם כן אין ראיה ממה ששוחטים נשים בעזרה להתיר שחיטתן חוץ לעזרה.

ועוד דבדינא השייך לקדשים עם הארץ נמי נאמן אע"ג דלא מזדהר בחולין משום חומרא דקודש מזדהר ולא משקר כדאיתא בפ"ג דחגיגה כ"ו ע"א, וכ"ז הוא נכון ופשוט מאוד ודפח"ח וש"י. וכמדומני שכדברים אלו כתב גם בהגהות הגאון מוהר"ל חיות זללה"ה רפ"ק דחולין.

ונ"ל עוד דהתוס' ריש חולין הקשו הא אפי' בקדשים שוחטות לכתחילה כמבואר ר"פ כל הפסולין ע"ש. ונראה לי עפמ"ש פרי תואר בטעמא דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין דאם לא הי' מומחה לא הי' שוחט כיון דקיי"ל דטבח הדיוט שקלקל חייב לשלם ובודאי הוא מומחה דאז נכנס לשחוט דטבח אומן שקלקל פטור ע"ש, וכיון שדעתן קלות יש לחוש דמכניסין עצמן לשחוט הגם שאם יקלקלו יצטרכו לשלם וא"כ לא שייך בהו רוב מצויין מומחין, והתינח בחולין דשייך חילוק זה שבין גברי לנשי אבל בקדשים דכיון דשוחט דין שומר יש לו כמבואר בחו"מ סי' ש"ו כדין שאר אונסין, ועי' תב"ש סי' ש"ו סקכ"ד ושאר אחרונים, וקדשים נתמעטו מדין שומרים דרעהו ולא של הקדש כמבואר בכמה דוכתא ועיין פנ"י פסחים ה' וב"מ נ"ח, ובכל אופן שוחט פטור לשלם וא"כ בקדשים לא שייך רוב מצויין אצל שחיטה מומחין אפי' בגברי ואפ"ה שוחטין א"כ אין שום סברא מו לחלק בין גברי לנשים להכי שפיר אפי' נשים שוחטות וא"ש.

ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, ידידו אוה"נ מוקירו,

בן ציון הק' בלום
בהגאון מאוה"ג מהור"ע שליט"א

סימן ק"ג

שחיטת סומא לר' יהודה דסומא פטור מן המצות וגדר חיובו במצות ☆ בגדר לאו שאין בו מעשה ואי יש שליחות על מעשה שבמחשבה

גם ברכות יעטה מורה על ראש אוהבי ב"א ידי"ן יקירי וחביבי, חמדת לבבי, הבחור המופלג ושנון, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כ"ה **ארי' יודא** [שטערן] ש"ץ.

אהובי ב"ח. שני כתבים הבאים כאחד על נכון הגיעו לידי גם שניהם, ואולם אין עתותי בידי לטייל עמך בשדה הפלפול באריכות ולזאת נקיטנא נפשאי בקצרה.

והנה הקשית במתני' דחולין י"ג ע"ב דקתני הסומא ששחט שחיטתו כשירה לר"י דס"ל סומא פטור מכל המצות ועי' בפ"מ ירושלמי פ"ו דסוטה ה"ב דאף מל"ת פטור וכ"כ גם בתשו' נודע"ת או"ח סי' קי"ב וא"כ הוא אינו בר זביחה ואמאי שחיטתו כשרה, ומ"ש מעכו"ם שכתב הרא"ש פ"ק דחולין דלא הוי בר זביחה משום דמותר בנבילה, ויתא לך עפמ"ש תוס' גיטין כ"ב ע"ב דתש"ו הס בני כריתות הואיל וכשיגדלו יהיו בר כריתות ומה"ט כתבו אחרונים דקטן הוי בר זביחה כיון דכשיגדל יהי' בר זביחה וממילא דה"ה סומא דחשיב בר זביחא כיון דלכשיפתח יהיה בר זביחה א"ד.

ולפק"ד חילוק רב יש בינותם דבשלמא בקטן דבודאי יגדל וזמני' ממילא קאתי ועי' מל"מ פ"ד מאישות ה"ז ובודאי אתי לכלל זביחה ולכלל כריתות שפיר כתבו תוס' דכיון דכשיגדל יהי' בר כריתות השתא נמי בר כריתות הוא, אבל סומא מי יימר שיפתח עוד דנימא דמה"ט השתא נמי בר זביחה. ולטעמיך בנכרי נמי נימא דהוי בר זביחה כיון דכשיתגייר יהי' בר זביחה, ואדרבה טפי מסתבר בנכרי דגירות הוי טפי בידו מבסומא דזה שיפתח עוד הוא ביד"ש, ועי' ב"מ דף י"ב קטן דאתי לכלל שליחות אית לי' זכי' מדרבנן נכרי דלא אתי לכלל שליחות אפילו זכי' מדרבנן לית לי' ע"ש ובתוס' כתובות י"א ד"ה מטבילין והתם נמי ה"ט דקטן וודאי אתי לכלל שליחות אבל נכרי מי יימר דיתגייר ואתי לכלל שליחות, וה"נ דכוותי' גבי סומא.

וביו"ב דחיתי למ"ש אחרונים בפי' דברי הרשב"א שבתו' כתובות ע"ה דחזקת פנוי' ל"ח חזקה דטעמא דמילתא משום דהוי כמו חזקת קטנו' שכתב מהרי"ט דלא חשיב חזקה משום דעשוי להשתנות ע"ב. ולענ"ד י"ל דחזקת קטנות וודאי עשוי להשתנות ממילא אבל חזקת פנוי' מי יימר דתשתנה אולי תשאר פנוי', ועי' תו"י כתובות כ"ב ד"ה מנין שכתבו דלא בידה לקדשה דשמא לא ימצא אדם שיקדשנה ע"ש, וכך השיב לי אחי הה"ג מוהרי"ץ נ"י.

(ואגב אעורר דדברי תו"י הנ"ל נעלמו במחב"ת מהשואל ומשיב הגאונים זללה"ה בתשו' חת"ס יו"ד סי' ט' שרצה הגאון השואל לומר דטעמא דחזקת פנויה ל"ה חזקה משום דבידה לקדש עצמה וזה נגד דברי תו"י הנ"ל. ומיהו במש"ל עי' חת"ס שם שכ' בשם רמב"ן במלחמות ר"פ האשה שנתארמלה דחזקת פנויה ל"ה חזקה משום דעשוי' להנשא והוא דלא כמ"ש, ועכ"פ בזאת יפה דנתי דמחזקת קטנות אין ראי' ודו"ק).

אלא דבאמת זה אינו דהרי תוס' גיטין הנ"ל כתבו דשוטה נמי חשיב בר כריתות הואיל ואם נשתפה הוי בר כריתות, וא"כ ה"נ בסומא שפיר חשיב בר זביחה שאם יפתח יהי' בר כריתות ובר זביחה אף שאינו בוודאי שיפתח. ועוד דהרי הק' תוס' שם ת"ל דעכו"ם פסול משום דלאו בר כריתות ע"ש ולא אמרינן דכיון שאם יתגייר יהי' בר כריתות השתא נמי בר כריתות ומוכח דלא כמ"ש.

הן אמת דלפק"ד טעמא בעי דמ"ש עכו"ם משוטה וסומא וכמש"ל, ומצאתי שכבר התעורר בזה בהגהות תפארת שמואל לבעל ברכת הזבח, ושוב מצאתי את שאהבה נפשי במהר"מ ש"ף בגיטין שם שג"כ עמד בזה ואיהו קמותיב לה ואיהו קמפרק לה וז"ל, על קושית תוס' הנ"ל דא"ל הואיל ואם נתגייר דגירות מילתא אחריתי היא ונעשה יהודי עכלה"ט, שפתיו ברור מילנו דבשוטה וקטן אותו שוטה וקטן שאנו דנין עלי' יהי' בר כריתות לכשיגדל ולכשישתפה אבל בגר דגר שנתגייר כקטן שנולד א"כ עכו"ס זה שאנו דנין עליו השתא לא יהי' בר כריתות לעולם דכשיתגייר פניס חדשות בא לכאן וגוף אחר הוא, ועי' שבת פ"ו ישראל דדאיגי במצות חביל גופיהו וכו' ע"ש והבן, ועכ"פ דבריך לדקו יחדיו.

אבל מטעם אחר לא נ"ל מ"ש דהרי סתמא דמתני' מיירי ג"כ בסומא שלא ראה מאורות כל ימיו, ועי' בד"מ סוסי' א' וש"כ שם סקל"ו שהביאו גם שניהם דעת או"ז דמחלק בהכי דהיכי דלא ראה מאורות כל ימיו שחיטתו פסולה ודחאו הס דסתמא דכל הפוסקים לא משמע לחלק בהכי ע"ש, ובכה"ג שלא ראה מאורות כל ימיו דידוע דלא מתפתח אכתי הדק"ל אמאי שחיטתו כשרה הא לא הוי בר זביחה.

ובגוף דבריך שכתבת בשם אחרונים דקטן חשיב בר זביחה משום דאתי לכלל זביחה ועפ"ד תוס' גיטין הנ"ל, הנה אמת נכון הדבר שכ"כ בס' בינת אדם שער או"ה סי' א' אבל עי' בש"ך סי' א' סקכ"ז שכתב דקטן הוי בר זביחה משום דאסור לו לאכול בלא שחיטה ור"ל דאסור למיספי' לי' בידים וכ"פ בנ"א שם לדברי ש"ך הנ"ל, ופלא גדול בעיני

על רבינו הגדול בנודי"ת או"ח סי' ג' שהקשה הא קטן אינו בר זביחה דמה"ת מותר בנבלה ואמאי שחיטתו כשרה, ותירץ דחשיב בר זביחה משום דספי לי' בידים אסור והאריך שם דתליא אי ספי לי' בידים מדאורייתא אסור או רק מדרבנן ע"ב, ולא זכר שר לדברי ש"ך הנ"ל כלל, וגם פלא בעיני על בנ"א הנ"ל שלא זכר דברי רבו הנוב"י שזכרתי ולא שת לבו גם לזאת.

ועי' תוס' מגילה י"ט ע"ב סוד"ה ור"י מכשיר דסומא עדיף מקטן וכ"כ שם דכ"ד ע"א סוד"ה מי דאפילו נסתמא משגולד כיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן ע"ש, ולפ"ז נ"ל דאפילו סומא פטור מן המצות ואפילו מל"ת מ"מ ספי לי' בידים אסור דלא יגרע מקטן, ועי' ש"ך יו"ד סי' קנ"א סק"ו, וממילא חשיב שפיר בר זביחה כמו קטן ואתי שפיר.

אבל לע"ד דבדף י"ט כתבו דסומא עדיף מקטן משום דכבר נתחייב מדאורייתא משא"כ קטן, א"כ משמע דרק סומא שראה מאורות בגדלו עדיף מקטן דבזה י"ל שכבר נתחייב מדאורייתא אבל נסתמא משגולד או אפילו בעודו קטן דלא שייך לומר כן לא עדיף מקטן, ובדף כ"ד כתב דאפילו נסתמא משגולד כיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן, וא"כ דברי תוס' סותרין זא"ז בחדא מסכתא והוא פלא. אם לא שנאמר דכונת תוס' בדי"ט במ"ש שכבר נתחייב מדאורייתא הוא דמינו נתחייב מדאו' דישראל גדול אחר שאינו סומא חייב מדאורייתא, וכמ"ש הרא"ש קידושין ל"א דסומא עדיף מנשים מפני שהוא ממין בר חיובא, ועי' נודע ביהודא תניינא הנ"ל, וא"כ מ"ש בדף י"ט ובדף כ"ד הכל הולך אל מקום אחד והיו לאחדים להטעם מפני שהוא גדול ובר דעת והוא ממין שכבר נתחייב מדאורייתא.

ועפ"י הדברים האלה ג"כ מיושב קושיתך די"ל דסומא חשיב בר זביחה מפני שהוא ממין בר זביחה משא"כ עכו"ס, וא"ש כנלע"ד.

אבל עונ"ל דהרי טעמא דר"י דס"ל סומא פטור מן המצות מבואר ב"ק פ"ז משום דכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים, והא דאינו במשפטים אמרינן התם משום דאינו במכה וגואל הדם. ולפ"ז לר"מ דס"ל שם פ"ו בלא ראות לרבות את הסומא וא"כ איתא במשפטים ואיתא ג"כ במצות וחוקים, וא"כ ממילא ס"ל לר"מ דסומא חייב במצות, ולפ"ז במתני' דחולין דקי"ל סנהדרין פ"ו סתם מתניתין ר"מ ולר"מ דחייב במצות שפיר קתני דשחיטתו כשרה, ואתי שפיר.

ומה שנ"ל עוד הוא, דבאמת מדאורייתא כיון דסומא פטור מן המצות לא חשיב בר זביחה, אבל השתא דתקינו רבנן דסומא חייב במצות כמ"ש תוס' ב"ק ומגילה הנ"ל תו אף מדאורייתא חשיב בר זביחה דתקנת חכמים פועל על דאוריי', ועי' שער המלך פ"ז ממרומות, וכבר נשתמשו בסברא זו גדולי אחרונים הלא המה דו"ז בחבני מלואים אהע"ז סי' כ"ח ושוע"י או"ח סי' תמ"ח, ועי' אריכות מלא הרועים ערך איסור דרבנן אי חשיב אינו ראוי מדאוריי' [וע"ע לעיל סימן ע"ח], ושפיר סומא ששחט שחיטתו כשרה.

ואל תשיבני ממ"ש מלא הרועים שם דלר"מ דמכשיר בסוכה כ"ג בעושה סוכתו ע"ג גמל משום דל"ל הך סברא דתקנת חכמים פועל על דאוריתא, וא"כ כיון דסתם מתניתין ר"מ א"כ אליבא דמתני' דחולין ל"ל הכי כמ"ש, דכ"כ הוא בעצמו שם לחלק בין סוכה לשאר דוכתי ע"ב, וממילא דתירוץ הנ"ל קמה וגם נצבה.

אבל בגוף הדבר דסומא פטור מן המצות ושהוא פטור אף מל"ת, תמהתי מאז הלא א"כ אינו מוזהר ג"כ בעיקרי ויסודי ושרשי הדת היהדות ועובד ע"ז ומחלל שבת דהוי כעוע"ז וכל עבירות קלות וחמורות, ואם כן הרי הוא גוי גמור דקידושיו אינן קידושין ומנסך יין וכל כיו"ב, וא"כ הותרה הרצועה ח"ו ולא אשתמיט לשום תנא ואמורא או לרבותינו הפוסקים ז"ל דלימא הכי, ומאז יצאתי לדון בדבר החדש דז' מצות שנצטוו ב"נ אף הסומא מוזהר דלא יגרע מעכו"ס, ונתתי שמחה בלבי בראותי שזכיתי לכוון בזה לדעת מנחת חינוך שכך כתב במצוה ב' ומצוה כ"ו (ועמ"ש במצוה כ' לענין ב"י לגבי סומא) ובמצוה כ"ו הוסיף עוד דרך באותן מצות ב"נ שגם ישראל מוזהר עלי' מוזהר אף הסומא אבל במצות שב"נ מוזהר ולא הישראל כגון שלא ישבות בזה אין הסומא מוזהר ע"ב, וכל זה איננו שוה לי ולא נחה שקטה דעתי, ורואה אני את דברי הגאון מהרמשי"ק זללה"ה בתשו' תאהע"ז סי' ס"ג שיצא לדון בדבר החדש ועושה פשרה שאין הדבר תלוי אם הוא עשה או ל"ת אלא כיון דבקרא שממנו למד ר"י דסומא פטור מן המצות כתיב וחקת החקים וגו' לעשות בארץ א"כ תליא אם הוא קוס ועשה או שב ואל תעשה דמי שאינו במשפטים אינו במצות וחקים לעשות דהיינו בקו"ע אלא רשאי לבטל בשוא"ת, אבל לעבור על ל"ת בקוס ועשה וודאי אסור ומוזהר ע"ז, ע"ש שהאריך בטוטו"ד ואי אמריו כי נעמו דבזה יתרוצעו אף יסורו הרבה קושיות בענין זה, וגם קושיתך לק"מ דשפיר סומא הוי בר זביחה דמוזהר לאכול נו"ט דהוי קוס ועשה, ועי' הגהות הגמו"ה לגי הירש חיות זללה"ה ב"ק שם ודו"ק. [וע"ע שו"ת בית שערים או"ח סי' של"ד].

וע"ד חידוד קצת נ"ל בישוב קושיתך דבספר לקוטי שלמה ב"ק פ"ז הביא קו' לדעת נוב"י דסומא פטור אף

מל"ת א"כ למה לי קרא או רחה למעט סומא מעדות הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה. ואמנם לדעת נמק"י ומרדכי שהביא ש"ך חו"מ סי' ל"ג סקט"ז דגבי ממון לא בעי' עדות שאי"ל, א"כ שפיר צריך קרא למעט סומא מעדות דגבי ממון, ועי' תוס' כתובות כ"א ע"ב ד"ה הנח שמבואר מדבריהם דגבי ממון נמי בעינן עדות שאתה יכול להזימה דהרי גבי ממון נמי הדין דאין עד נעשה דיין והא דאין עד נעשה דיין ה"ט משום דבעי' עדות שאתה יכול להזימה ועדיס שנעשו דיינים לא יקבלו הזמה ע"ע ע"ש ובש"ך שם, ואם כן לפ"ז הדק"ל למה לי קרא למעט סומא מעדות מ"ל דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דאי כמי' הנ"ל ז"א דבממון נמי בעינן עדות שאתה יכול להזימה, אלא וודאי דלמ"ד אין עד נעשה דיין ובעינן בממון עדות שאי"ל א"כ ס"ל סומא חייב בל"ת, ולפ"ז אתי שפיר דהרי סתם מתניתין ר"מ ור"מ מסקינן בסנהדרין ל"ד ע"ב דס"ל אין עד נעשה דיין וא"כ בממון נמי בעינן עדות שאתה יכול להזימה ובעכ"ת דסומא חייב בלא תעשה ושפיר הוי בר זביחה ושחיטתו כשירה, וא"ש.

אבל בגוף קושיא הנ"ל דלמה לי קרא למעט סומא מעדות מ"ל דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, לפענ"ד לא קשה מידי דהרי כתבו תוס' ריש מכות ד"ה מעידין בתירוץ השני דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה ל"ח כלל באתה יכול להזימה דמהיכי נפקא לן דבעינן שאתה יכול להזימה מכאשר זמם והרי מוכח בגמ' דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות בן גרושה ולא קאי עלי' בשום לד שבעולם כלל וכו' ע"ש, וכותם לפק"ד דדוקא היכי דמשכחת שיכולין להעיד באופן שיהי' יכול להזימה רק הם העידו באופן שא"י להזימה אז בטיל העדות אבל אם לא משכחת כלל להעיד באופן שיהי' יכול להזימה אז העדות קיים וא"ל שאתה יכול להזימה, וזכר לדבר מ"ש אחרונים לענין עשה דפשיעה דאם לא משכחת העשה אלא ע"י פשיעה דומה ל"ת אף דשאר עשה דפשיעה אינו דומה ל"ת, ולפ"ז הכא בסומא דאי אפשר להעיד באופן שיכול להזימה שפיר מהני העדות אף שא"י להזימה ושפיר צריך קרא למעט כנלע"ד, וי"ל בזה עפ"ד נודי"ק אהע"ז סי' ע"ד ואכמ"ל.

ומ"ש בלוחות שניות דבתשו' מחנה חיים ח"ג או"ח סי' ל"ו העלה דבמצות ב"נ חייב בסומא והביא ראי' מחולין ל"ו דקאמר האיך סומא מותר באשתו, לפק"ד משם אין ראי' כל כך דיש לומר עפ"מ דאמרינן סנהדרין נ"ה ע"א בהמה נהנית מן עבירה תיהרג ואי סומא פטור מן עריות א"כ מותר הסומא מן הבהמה אין ולכן פריך האיך מותר באשתו אבל בשאר ל"ת ואפילו מצות ב"נ י"ל דלעולם פטור.

ומ"ש בשם הלק"ט דטעמא דסומא פטור ממצות משום דכל שישנו בלימוד ישנו בעשי' דכתיב ולמדתם ועשיתם וסומא אינו בלימוד דדברים שבכתב אי אתה רשאי וכו', לא זכיתי להבין דאם סומא פטור מכל המצות ואפילו ל"ת א"כ אף דברים שבכתב רשאי לומר בע"פ דמ"ש הך איסורא משאר איסורים, זולת דגימא דס"ל להלק"ט דבל"ת חייב אבל לא משמע כן מהיקשא וצ"ע.

ומ"ש דביבמות ק"ט ע"ב דרשינן איפכא כל שישנו בעשי' וכו', לק"מ דאין היקש למחצה ואי מקשינן לימוד לעשי' הכ"נ דמקשינן עשיה ללימוד ואדרבה משם ראי' ולא נפלאת היא האיך המציא הלק"ט היקש שלא נמצא בגמ', ולהנ"ל מוכח כן מגמ' יבמות הנ"ל ומשום דאין היקש למחצה, ועי' צל"ח פסחים כ"ח ע"ב.

ומ"ש ראי' דספי לי' בידים אסור לסומא מדאמרה תורה בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה והא יכול ליתן לסומא, אינו ראי' כלל דהך גר הוא גר תושב שמקבל עליו ז' מצות ב"נ או מקבל עליו כל התורה חוץ מאיסור נבילה לכל מר כדאית ליה בע"ז ס"ד ע"ב, וא"כ בגר קמ"ל קרא רבותא טפי מבסומא דפטור מכל המצות, אבל לעולם י"ל דספי לי' בידים אף לסומר מותר.

ב) **ומ"ש** לדעת הפוסקים דכזית פת בשבת מה"ת א"כ לר"ל דס"ל ביו"כ חצי שיעור מותר מה"ת יאכל כזית פת ביו"כ דהוא חצי שיעור לענין יו"כ, מלבד די"ל דכיון דאחשבי' לכזית לענין סעודת שבת חשיב נמי לענין יוה"כ, וע' שבת ל"א, ועי' תשו' מחנה חיים ח"א סי' ל"ב שהביא סברא זו, וגם אני נשתמשתי בזה לעיל בסימן ע"ד, אבל מעיקרא דדינא לק"מ דלא נותה תורה ביו"כ לא עונג ולא שמחה כי אם ועניתם את נפשותיכם, ואפילו אי כזית פת מה"ת אבל זהו רק בשו"ט דכתיב בהו עונג וגם שמחה אבל לא ביו"כ, ועמ"ש בזה אבין הגנ"י בילקוט הגרשוני אות יו"כ ע"ד כת"ס שהם תמוהים. [הערת מרן בעל משנה הלכות שליט"א: ועי' בשו"ת נמת לדק או"ח סי' ל"ה ובתשו' משנה הלכות ח"ג סי' ק"י האריכתי בס"ד].

ג) **ומ"ש** להקשות בשם ספר לימודי ה' ע"ד הרא"ה בחינוך מצוה שמ"ה ובכ"מ שכ' דכל לאו שאפשר לעבור עליו בלא מעשה אף כשעושה מעשה אינו חייב מלקות וחשיב לאו שאין בו מעשה ולא כמ"מ פי"ג משכירות, והקשה ממכות דף כ' ע"ב אחד המקיף ואחד הנקף לוקה ופריך מאן דאכיל תמרי באכילה לקי ומוקי לי' כר"י דס"ל לשאב"מ לוקין ר' אשי אמר במסייע וד"ה, ולדברי הרא"ה מה בכך דמסייע מ"מ כיון דמשכחת בלי מעשה אמאי לקי למ"ד לשאב"מ אין לוקין, אלו דברים.

ושוב אתה עושה פלא ע"ד הב"ח סי' תל"ד דסובר דלא מהני ביטול חמץ ע"י שליח דעל מחשבת לב לא שייך שליחות, ועי' פתיחה כוללת לפמ"ג ח"ג אות כ"ח. והעירות דמדברי לבוש שהביא פמ"ג בש"ד סי' ד' סק"ג משמע דלא כב"ח.

ואני הקשיתי ממ"ש רשב"א חולין י"ב דכל דבר שאפשר לעשותו ע"י שליח הוי עמידה ע"ג כונת העושה ומדין שליחות ע"ש, ומבואר דענין גדול עוע"ג היינו שהוא שליח להכותה ולדעת הב"ח הנ"ל האיך שייך שליחות להכותה.

ולייישב כל זה נ"ל עפמ"ש מאז לישב קו' רשב"א גיטין נ"ג אהא דקאמר התם פרה שהכניסה לרבקה ע"מ שתינוק ותידוש ועי' רש"י שם, והק' דמ"ש מפיגול דהוי במחשבה אע"ג דלא עשה מעשה ע"ב, ואמרתי לחלק דבשלמא בפיגול דמחשבת פיגול לא יצוייר כלל בלי מעשה דאי מחשב מחשבת פיגול בשחיטה או בזריקה וכו' אבל בלי לירוף איזה עבודה מן העבודות אל מחשבת הפיגול לא יפסול הקרבן לכן שפיר מזידין חייבין, אבל בעושה מלאכה במי חטאת או בפרת חטאת אין הפסול מפני שעושה מעשה דמחשבה גרידא ומי פוסל דהרי עלה עלי' זכר בב"מ כ"ט דפסול ואע"ג דאיהו לאו מידי עביד רק כיון דניחא לי' בהאי מחשבה גרידא פסלה, ועל מחשבה גרידא אינו חייב בידי אדם, ומיושב קושית רשב"א (והארכתי בזה לעיל בסימן כ"ו), וה"נ אני אומר דוודאי על מחשבה גרידא בלי לירוף מעשה כגון ביטול חמץ שפיר כתב הב"ח דלא מהני שליחות אבל בהאי דעוע"ג דהוא בלירוף מעשה וכן בהאי דלבוש דאחד שוחט ואחד חושב שהוא ג"כ בלירוף מעשה ולא מחשבה גרידא והמחשבה רק מסייע שיהי' המעשה שלם בזה שפיר שייך שליחות ואתי שפיר.

ומעתה אומר אני כיו"ב דהרא"ה ז"ל לא אמר דאם משכחת בלא מעשה חשיב לשאב"מ אלא אם משכחת בלי מעשה כלל כגון בחסימה דלמ"ד עקימת שפתיו לא הוי מעשה א"כ משכח"ל חסימה בלי שום מעשה כלל, אבל הכא הכי משכח"ל הקפה בלי מעשה כלל, נהי דלגבי הניקף משכח"ל לא תקיפו בלי שום פעולה מ"מ עכ"פ צריך עשיית המקיף דלא סגי בלא"ה ובכה"ג מודה הרא"ה דלא חשיב לאו שאין בו מעשה כנלע"ד.

אבל קושטא לא ידענא מה קושיא דדילמא לר"א דמשני במסייע א"כ למ"ד לשאב"מ אין לוקין באמת לא משכחת לה בלי מעשה דאם הניקף אינו עושה מעשה באמת פטור ובכה"ג לא כתב רחמנא לגבי הניקף לאו דלא תקיפו כלל ועי' נוב"ת או"ח סי' ע"ו (ומ"ש שם על ה"ה כך עלתה במחשבה לפני להקשות מיד בקראי מכתבך).

אבל מה שהפלאת על ס' מספר לבאס שכ' דהיכי דאיכא ב' לאוין לוקין אף בלשאב"מ מדברי הרמב"ם פ"א מחומ"ל שכ' דאין לוקין על בל יראה ובל ימצא משום דהוי לשאב"מ אע"ג דאיכא ב' לאוין, דא וודאי קשיא טובא וכבר רמיתי קושיא זו בחיזה ספר ואינני זוכר אי'. אבל לענ"ד גם זולת זה נ"ע דמה יענה לסוגיא דתמורה דקאמר כל ל"ת שבתורה לשאב"מ אין לוקין חוץ מנשבע ומימר וכו' והאיך כלל מימר בהדי אחרינא, הא מימר שאני דאיכא ב' לאוין, ואף גם זאת דל"ל למימר התם מימר משום דבדיבורו איתעביד מעשה ת"ל משום דאית ביה ב' לאווין, ול"ע כעת.

ועתה אהובי ב"א ש"ן צלח ורכב ע"ד אמת, לשקוד על דלתי ביהמ"ד ולעסוק בד"ת תורת אמת, ובזה אתן החותמת בדברי שלום ואמת, דודך וידידך הנאמן הדוש"ת בלונ"ח מצפה להרמת קרנך,

בן ציון

סימן ק"ד

אי סמכינן אחזקה בספק איסור מיתה

גם ברכות יעטה מורה לראש אהובי ש"ב הרבני המופלג בתו"י עושה פרי תבואה מורג חרוץ בעל פיפיות ענף עץ אבות כ"ש מו"ה **שמואל משה פישער** ש"נ בק"ק סאטמאר יצ"ו, יהי שמו לעולם.

כתבך בא אלי בעתו ושם אנכי על אמרותיך ואף כי אותי שמת למטרה לחניך השנויים, תשובה אחת אשר כתבתי לגיסי נר"ו זה כ"ד שנה אך לר לי מאוד כי לא עתותי בידי לטייל עמך על שדה הפלפול לארכה ולרחבה ובפרט בעניני חזקה אשר ארוכה מארץ מדה, בוא וראה מ"ש מרן חת"ס זי"ע סימן טו"ב דכל הפלפולא בחזקות וס"ס להיותם עניינים עמוקים הצריכים בקיאות גדול בש"ס ופוסקים ואני לא זכיתי לעמוד על בוריה בעו"ה ע"כ אין דעתי נוחה לישא וליתן וכו' עכל"ק, ואנן יתמי דיתמי מה נענה אבתרי' לזאת אמלא קולר ועמך הסליחה.

והנה גיסי נר"ו הקשה לי מאז למש"כ הפרמ"ג בפתיחה לה' טריפות דבספק איסור מיתה לא סמכינן אחזקה אם כן מאי פריך הגמרא בחולין י"ב מתרומה אשחיטה בשלמא תרומה דהוי ספק איסור מיתה לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו מה שאין כן בשחיטה דהוי איסור לאו, וכבודך שם לי עלילות דברים כאלו אנכי בחדא מחתא מחתינהו לכל החזקות אשר בר בי רב דחד יומא לא יוכל לטעות בזה,

ונפשי יודעת מאד כי חילוק רב יש בינותם, אבל קושית גיסי נר"ו קמה וגם נגבה דודאי אפילו אי חזקה דשליח עושה שליחותו הוא חזקה אלימא ועדיפא משאר חזקות כמ"ש בראש יוסף חולין י"ב ובספרו גינת וורדים כס"ב מ"מ כיון דבשאר חזקות מחלקינן בין איסור לאו לאיסור מיתה ע"כ אף לענין חזקה שליח עושה שליחותו נחלק בין איסור לאו לאיסור מיתה, שהרי ר"ן גופיה דאליבא קיימינן בחולין שם מחלק בעירובין ל"ב לענין חזקה דשליח עושה שליחותו עצמו דבדאורייתא לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו ובדרבנן אמרינן, הרי אף דחזקה שליח עושה שליחותו חזקה אלימא מ"מ בדאורייתא לא אמרינן הך חזקה, וא"כ דלמא אף באיסור מיתה לא אמרינן שליח עושה שליחותו וממילא גם קושיתי מפסחים ט' דמוקמינן אחזקה דחבר אינו מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן אף שהוא ספק איסור טבל דבמיתה, במקומה עומדת.

ומ"ש דהתם איכא חזקה דשאינם מתוקנים במת"כ לא דקדקת יפה שהרי בפסחים שם לגישנא ב' אמרינן דספק וספק הוא, דאימור מעיקרא לא טבילי כדר"א דמכניסה במוץ שלה וכו' וא"כ ליכא חזקה דאינם מתוקנים, אך יש לקיים דבריך למ"ש תוס' ריש נדה סד"ה והלל דיש חזקת ודאי ויש חזקת ספק דסוטה לאחר קינוי וסתירה אזדא לה חזקת טהרה ונשאר חזקת ספק, ועיין לל"ח פסחים ט' ע"ב בתוס' ד"ה היינו ט' חניות שנשתמש בסברא זו, וה"נ איכא עכ"פ חזקת ספק דאינם מתוקנים אלא דא"כ אין מקום להוכחתך דחזקת חבר אלימא משאר חזקות בעלמא דשמא חזקת חבר לא עדיף רק הכא נגד חזקת ספק דאינם מתוקנים אבל בעלמא אימא לך דל"ה חזקה טובה, ויש לעיין ואין הפנאי מסכים.

שוב כתבת ראיה לגירסא דגרים ביבמות קי"ט דרבא הוא דאמר מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת דהרי כל מילי דמר (היינו רבה) עביד כרב לבר מתלת כדאמרינן שבת כ"ב, ורב ס"ל ריש פרק הנחנקין לחלק בין איסור לאו בין איסור כרת א"כ רבה סותר עצמו, אלא ודאי דגרסינן רבא. ואני אומר דאי משום הא לא איריא דלפי מש"כ תוס' וחי' הר"ן שם דטעמא דרב דלאחר שרי למישקל סילוא ולברי' אסור דבאיסור לאו דבר שאינו מתכוון מותר ובאיסור כרת דבר שאינו מתכוון אסור, ואם כן על כרחך לית ליה לרבה הא דרב דהא איהו סבירא ליה כשמואל דהלכה כר"ש בגרירה דאפילו בשבת דהוי איסור כרת וסקילה נמי דשא"מ מותר וממילא דאף הוכחה דלא ס"ל מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת אינו, ועוד דהרי אמרינן בשבת מ' ע"א דהא דכל מילי דמר עביד כרב כחומריה דרב עביד כקוליה דרב לא עביד ע"ש ובתוס' עירובין ל"ג ע"ב, וא"כ עכ"ח ל"ל לדרב דלאחר שרי למישקל סילוא משום דהוי שגגת לאו ותהי להיפך דאזיל לטעמיה דסובר מה לי איסור לאו וכו', וממילא דלאחר נמי אסור ולא כרב.

ועל מ"ש לתרץ קושיא הנ"ל שעל הפמ"ג גבי שחיטה דאיכא עשה ול"ת חמור מצד ריבוי איסורים כמו איסור מיתה וכסברת הר"ן גבי שוחטים לחולה בשבת ודחית דר"ן כ"כ רק בריבוי לאוין דחמור כאיסור סקילה אבל לא בעול"ת. ואני אומר דאיפכא מסתברא דב' איסורים קלים שאינם משם אחד כמו בנבילה דהלאו הוא משום נבילה והעשה משום אינו זבוח חמור מב' לאוין שהם משם אחד כבנידון הר"ן, ומלבד זה מבואר בספר תוס' יו"כ יומא פ"ג דשביעית שהוא באיסור עשה חמור מנבילה שהוא בלאו ע"ש ולעיל בסימן ל"ג האריכתי בכ"ז ואכ"מ וא"כ תירוץ הנ"ל א"ש כמובן.

ויען כי אינני מופנה מכל צד לעת כזאת אסתגר בזה והיה בבוא דבריך פעם אחרת אשימה עיני ע"ד אי"ה בל"נ, ועד אז יצוה ה' את הברכה אתכם כנפשך ונפש ש"ב הדוש"ת באהבה וחפץ בהרמת קרנך בקרן בן שמן,

בן ציון בלום

סימן ק"ה

חזקה שליח עושה שליחותו בספק איסור

השם עבים רכובו, הוא יריק ברכתו וטובו, על ראש אהובי גיסי ידינ"פ חביבי הרבני המופלג בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, מורג בעל פיפיות, איש לבית אבות כש"ת מו"ה שלמה זלמן שטערן נ"י, אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

עתה בחתי עד"ת אשר הקשית לשאול בחולין י"ב דקאמר האומר לשלוחו לא ושחוט והלך ומצא שחוט חזקתו שחוט וגבי תרומה האומר לשלוחו לא ותרוס והלך ומצא תרוס אין חזקתו תרוס, ופריך ממה נפשך אי חזקה שליח עושה שליחותו אפילו תרומה נמי ואי אין שליח עושה שליחותו אפילו שחיטה נמי לא, וק"ל מחולין דף קל"ד דמשני רבא הכא פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא, ופריך ליה אביי מעיסה דספק אם עד שלא נתגייר או משנתגייר נעשית חייב, א"ל רבא ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא, ופירש"י הלה ספק איסור שיש בו עון מיתה הלכך לא סמכינן אחזקה וכו', ומזה הוכיח הפמ"ג בפתיחה להלכות טריפות שבאיסור מיתה לא סמכינן אחזקה ע"ש, וא"כ מאי פריך הגמ' מתרומה אשחיטה, דבשלמא בשחיטה דהוי ספק איסור לאו גרידא מוקמינן אחזקה דשליח עושה שליחותו וחזקתו שחוט אבל בתרומה דהוי ספק איסור טבל דבמיתה

לא מוקמינן אחזקה דשליח עושה שליחותו ואין חזקתו תרוס, אלו דברים בתוס' ביאור.

ואני טרם אענה לישב קושיתך צריך אני למודעי כי דברי פמ"ג תמוהים לגפש אדם כמוני שבתחילה מביא דברי פנים מאירות שר"ל דבכל ספק איסור לא מוקמינן אחזקה, והביא ראיה מחולין קל"ד הנ"ל, והפמ"ג חולק עליו ולחלק יצא בין איסור לאו לאיסור מיתה דהאחרון הכי נכבד דלא מוקמינן אחזקה משא"כ באיסור לאו, והוכיח כן מדדייק רש"י שם בכל הספיקות שיש בהם מיתה או כרת ע"ב, ואני תמה הרי רבא הוא דקאמר ספק איסור לחומרא והרי רבא קאמר ביבמות קי"ט סע"א מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת (והא דס"ל לרבא שם דף מ' ע"א לחלק בין איסור לאו לאיסור כרת לענין עשה דוחה ל"ת ייבמתי לקמן בסימן רי"ב לנכון ואכ"מ) וע"ש ברש"י, ועיין במל"מ פ"א מהלכות יו"ט הי"ז שהאריך בענין זה ולכל המילוקים שכ' שם תקשי קושיא הנ"ל, אם לא שנאמר דהוי גרים ביבמות קי"ט רבה בה"א ולא רבא וכדמשמע נמי התם דף פ"ב ע"א דפריך והא רבה הוא דאמר כל בדאורייתא ל"ש איסור לאו ול"ש איסור כרת והתם על כרחך גרסינן רבה דהא לרבה לדידיה קפריך ע"ש, אבל מדברי המשנה למלך הנ"ל משמע דבדף קי"ט גרסינן רבא באל"ף וקושי' במקומה עומדת ועיין.

ועוד ביותר אני תמה דביבמות ל' ע"ב קאמר ואילו בגירושין ספק קרוב לו או לה לא קתני א"ר אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וכו' א"ל אביי אי הכי בקידושין נמי אשה זו בחזקת היתר ליבם עומדת ומספק אתה בא לאסרה וכו', ומה קושיא בשלמא לשוק דליכא איסור מיתה או כרת מוקמינן שפיר אחזקה משא"כ ליבם דהוי ספק איסור אשת אח דבכרת לא מוקמינן אחזקה וצע"ג.

ובעיקר קושייתך האמת יורה דרכו דכונת הפמ"ג רק דמדרבנן האמירו בעון מיתה וכרת דלא ניחל בתר חזקה אבל מדאורייתא וודאי אזלינן בתר חזקה דהרי שורפין וסוקלין על החזקות כדאמרינן קידושין פ' והאי לישנא אין חזקתו תרוס משמע דאפילו מדאורייתא אינו תרוס והוי טבל וז"א ומקשה שפיר, וגם י"ל דהפמ"ג לא כתב דלא מוקמינן אחזקה רק בחזקה דמעיקרא דהוא מגזירת הכתוב או מהללמ"מ אבל חזקה שהיא מסברא כמו חזקה שליח עושה שליחותו אזלינן בתרה אפילו בעון מיתה, וראיה לדבר דהרי מוציאין ממון בחזקה דאתיא מכח סברא כגון אין אדם פורע תוך זמנו ועדיף מרוב דאין הולכין בממון אחר הרוב וזה פשוט.

ועוד נ"ל ע"ד חידוד קצת עפמ"ש הר"ן יומא פ"ג דלהכי שוחטים לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבילה משום דטפי עדיף לעבור חד איסור חמור מלעבור אלאוין הרבה דריבויי איסורין קליס חמירי מחד איסור חמור ע"ש, אף שלפענ"ד לא זה כונת הר"ן אבל כל אחרונים הבינו כן, ועי' שער המלך פי"ד מהל' מאכלות אסורות, [וראה שו"ת בית שעריס או"ח סי' קי"ב, ולעיל סימן ל"ג], והרי כתבו תוספות ביצה כ"ה ושבועות כ"ד ד"ה האוכל דבנבילה איכא עשה ול"ת ל"ת דנבילה ועשה דאינו זבוח ועיין פמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה, ואם כן לפי זה שפיר מדמי שחיטה לתרומה דאי מקומינן אחזקה דשליח עושה שליחותו בשחיטה דהוי ספק איסור עול"ת, א"כ בתרומה נמי אע"ג דהוי ספק איסור מיתה כיון דאף בתרי איסורי דקילי מוקמינן אהך חזקה כנלע"ד.

ומאפס הפנאי אקצר, וכל טוב ממך לא יבצר כנה"י ונפש גיסך ידידך הנאמן הדוש"ת באה"ר,

בן ציון בלום
הרב דקה"י דפה סארוואש יצ"ו

סימן ק"ו

שוחט בעל עבירה אי מהני גדול עומד ע"ג

שיל"ת יום א' לס' שלח תרפ"ט לפ"ק סארוואש יע"א.

שוב"ט כנהוג. אמדש"ה, עתה באתי עד"ת להחזירו בתשובה ע"ד שוחט אחד שאשתו הולכת בפרוע ראש ואינה שומרת פתחי נדה לטהר עצמה לבעלה, והשוחט הזה היה עד עכשיו רק שוחט עופות והתירו לו לשחוט בהמות ע"י עומד על גביו והוא שחט בלי עומד על גביו מה דינו של השוחט הזה אם מותר לו לשחוט גם להלאה לאחר זמן שהוגבל לו לשחוט באחר עומד על גביו, והאיש העומד על גביו הוא אביו, וגם כתב שהאיש הזה הוא חשוד להתיר לעצמו גם שאר דברים האסורים ולזלזל באיסורים. הנה אינו מבואר היטב במכתבו מי הוא זה שחשוד לעבוד עבירות הרבה ולזלזל באיסורים, דאם כונתו על השוחט א"כ הרי דינו מבואר בשמלה חדשה סימן ב' סט"ו ובתב"ש סקכ"ג וכ"ד דאם עובר עבירות הרבה עד שנראה מעינו שפרק עול מצות מעל צוארו לתאותו אפילו ראינוהו נזהר במקצת מצות מ"מ הרי הוא כגוי ע"ש וכ"כ שפ"ד שם, ואם כונתו על האיש העומד על גביו גם בזה כתב ספר דעת תורה סימן ב' סקל"ז דהדבר פשוט דהיכי דבעינן אחר עומד על גביו בעינן שיהיה זה האחר מוחזק בכשרות ובקי בדיני שו"ב כיון דעל השגחתו ונאמנותו אנו סומכין א"כ הכל תלוי בו, והרי הוא חשוד להכשיר בדבר שראוי להיות

מסתפק ושואל וכל אחד הוי כמאן דליתא ע"ש הובא בדרכי משובה סימן מ' ס"ק קכ"ד.

ועיין בתשו' דברי חיים ח"ב יו"ד סס' ה' שכתב דהגם שי"ל דבחשוד על העריות אינו חשוד על השחיטה, מ"מ כיון דאגן מחמירין כדברי הרמב"ם דאפילו חשוד על הגזיבה בודק סכין ונותן לו, ומכל שכן הבודק דידוע לכל כמה חומרות שאנו מחמירין מצד חומרא ובודאי איסור ערוה חמור טפי, והחשוד על החמור חשוד על הקל, ובודאי לכו"ע בדיקת נואף אסור בלי עומד על גביו משום שחשוד על איסור ערוה חשוד לעבור על החומרות ומנהגינו שאנו מחמירין, והאיך ניתן לו לאיש כזה לבדוק ולכן בודאי מעבירין אותו עכל"ק. וה"נ בנידון דידן דכוותי' כיון דחשוד להיות בועל נדה שהוא ג"כ איסור ערוה.

ועוד מבואר בתשו' דברי חיים ח"א סימן ט"ו אות ב' דשו"ב שהוא חשוד לעבור במזיד על איסור קל אף שיש אופן להכשירו שישחוט באחר עומד על גביו אין להכשירו, וחס להו לאנשי מדינתינו לסמוך על השוחט הפסול לשחוט אלא באחר העומד על גביו ע"ש. וכן כתב בתשו' ר"ח כהן חיו"ד סי' ב' דמי שהוא חשוד באופן דשחיטתו ששחט בינו לבין עצמו אפילו בדיעבד אסור אז גם בעומד על גביו אסור לכתחילה ע"ש באריכות. וא"כ כל שכן בנידון דידן שהוא חשוד לעבור איסור חמור שהוא בכרת דאין להכשירו אפילו בעומד על גביו, ואפילו נימא שמה שאסרו לו לשחוט כ"א באחר עומד על גביו היה מחמת שאינו מוחזק באומנות ודרכו להתעלף וכה"ג דאז גם בשחט בפני עצמו שרי בדיעבד באומר ברי לי ולא מחמת שהוא חשוד אסרוהו בלי עומד על גביו, מ"מ הרי כיון שאסור לו לשחוט בלי עומד על גביו והוא שחט בפני עצמו א"כ תו הו"ל כחשוד לאותו דבר שאין לו נאמנות כמבואר בשו"ע סימן ב' וסימן קי"ט. ועיין בספר דרכ"ת סימן א' סקפ"ג שהביא חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד דשו"ב שעבר אפילו רק על דבר שהוא מחומרא ומנהג בעלמא יש לפוסלו שיש לחוש שיכשיל רבים בדבר הקל שבדיני שו"ב שיש הרבה מד"ס או מחומרות אחרונים ע"ש וה"נ כן.

ועוד מבואר בשו"ת טוטו"ד תליתאי ח"א סס' קי"ג דעתה בזה"ז ובימים אלו החשוד על דבר אחד חשוד על הכל ואסור לקנות בשר וכל דבר שיש בו חשש איסור ממי שהוא קל בשום דבר וכו' ע"ש, וכ"ש ששחיטת שוחט כזה שהוא חשוד על דבר חמור כזה להיות בועל נדה ר"ל שיש לפוסלו, לכן לדעתי הדבר פשוט שבנידון דידן ראוי להעבירו מעבודתו ולא יהיה עוד למכשול ולפוקה ומחמת פשטות הדבר לא הכנסתי עצמי בפלפולים, וכל הדברים האלו לא נאמרו רק באם אין להם רב ומורה שייכים לדגלו אך אם שייכים לדגל רב ומורה אז דברי בטלים ומבוטלים ולא יעשו שום רושם כלל.

ובזה הנני חותם בברכה הדוש"ה,
בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ק"ז

בענין שחיטת כותי דצריך לתת לו בזית ולא סגי בכ"ש

השם עבים רכובו, הוא יריק ברכתו וטובו, ע"ר אהובי בן אחי ידי"נ חביבי, מחמד לבבי, הבחור כהלכה מופלג בתוב"י מופלא ושנון, למעלה חן ולמטה חנן יניק וחכים טובא, כ"פ **ארי' יודא שטערן** ש"ן.

כתבך בא אלי והנה הקשית בש"ס חולין ג' דקאמר חותך כזית בשר ונותן לו לדעת הרמב"ם פ"ט ממלכים דלא ניתנו שיעורים לב"נ ל"ל כזית הא בכ"ש סגי, וזה וודאי לק"מ דמה ענין שמיטה אצל הר סיני ומה ענין ב"נ לכותי וכל א' עם בפ"ע ואם לא נתנו שיעורין לב"נ מ"מ לכותים וודאי נתנו שיעורין ותערובת גופי' זו מה היא, וממהני האיך פלטה קולמסך טעות כזו וכן לא יעשה. אלא דאי קשיא הא קשיא לדעת הרא"ש הובא במל"מ פ"א מה' חמץ ומצה דסתם אכילה בכל שהוא ואתי הל"מ ואפיקתי' לכזית ע"ש א"כ כותי דאחזיק בדכתיבא בפשטא דקרא ולא בהל"מ א"כ ל"ל כזית הא בכל שהוא סגי, וכן הקשיתי גם אני כד הוינא טליא כבר חמיסר ואח"כ מצאתי בחי' חת"ס עמס' חולין שעמד בזה, וכעת ראיתי שכבר קדמו בפמ"ג מש"ז סי' ס"ב סק"א אלא שהטמין ברמז וכ' לעיין בראש יוסף וראש"י בל עמי לעיין בו.

וקצת אפשר לומר דהנה סברת הרא"ש דאכילה שבתורה הוי בכל שהוא הוא מטעם אחשבי' וכמ"ש הריטב"א מכות י"ז אליבא דר"ש דס"ל כל שהוא למלקות, ועי' ברמב"ם פ"ד מה' שבועות ה"א דבלשון בנ"א אכילה בכזית, וא"כ לכותים י"ל דדברה תורה כלשון בנ"א ול"ל סברת אחשבי' ולכן דוקא כזית בשר ניתן לגדידי' שיעורי' בכזית.

ועוד דאפילו אית להו סברת אחשבי', מ"מ הרי סברת אחשבי' הוא כך דלעולם פחות מכזית ל"א אכילה רק כיון שראינו שזה אוכל פחות מכזית בעכ"א שזה אחשבי' גם כ"ש לאכילה, והתינא אם אוכל כ"ש מדעתו ורצונו אבל הכא שאחר נותן לו א"כ בעכ"א צריך ליתן לו כזית דאם נותן לו פחות מזה אכתי אנחנו לא נדע אי שחיט שפיר דדילמא לא שחיט שפיר ועכ"ז אוכל כ"ש משום דלא חשיב אכילה כנלע"ד. [עי' בספרו אות ציון ערך אחשביה ב'].

ועל דרך חידוד קצת נ"ל דבספר יריעות שלמה הקשה למה דקי"ל חו"מ סי' ל"ג דעדים שהעידו כשהיו קרובים ל"מ שיחזרו ויעידו כשנתרחקו דעביד אינש לאחזוקי דיבורא א"כ האיך מהני כאן חותך כזית בשר ונותן לו נימא שיאכל שיחזיק בדיבורו הראשון שלא יהא מוחזק שקרן, ומ"ש התם דעביד לאחזוקי דיבורא ועובר על לא תענה וה"נ נימא הכי.

ולפק"ד יש לחלק דהתם שלא יעבור רק לאו א' שפיר עביד אינש לאחזוקי דיבורא משא"כ כשאוכל גדולה דחייב על כל זית וזית בוודאי לא יעשה הרבה איסורים בשביל שיחזיק בדיבורי', וכיו"ב מצינו הרבה פעמים וכעת לא נפיתי לחפש.

אלא דלכאו' י"ל דהרי הכא ג"כ אינו נותן לו אלא כזית ולא יעשה איסור רק פ"א, וא"כ הדק"ל נימא עביד אינש לאחזוקי דיבורא, אך לק"מ דכיון דכותי אחזיק בדכתיבא ולדידי' בכ"ש הוי אכילה ושפיר יעשה הרבה איסורין באכלו כזית, וא"כ שפיר ל"ל עביד אינש וכו' שלא יעשה הרבה איסורים וכנ"ל.

ולפ"ז אתי שפיר דוודאי הוי סגי בכל שהוא כי קושיין הנ"ל, אלא דאז אכתי לא נדע אם שחיט שפיר דעביד אינש לאחזוקי דיבורא כי קושית יריעות שלמה, ולכן חותך כזית בשר ונותן לו דהרבה איסורים לא יעבור בשביל להחזיק דיבורו ואז שפיר יתברר אי שחיט שפיר וא"ש.

אמנם בגוף קושית הגר"ש זי"ע לא זכיתי להבין דבשלמא התם בעדות אמרינן שפיר דאם לא העידו האמת ועברו על לא תענה כשהיו קרובים יעברו גם עכשיו על ל"ת בשביל להחזיק בדיבורם, אבל הכא שלא עשה הכותי שום איסור כשאמר מתחילה שנשחטה שפיר דהא לפ"ע לדידי' ל"ל וכי בשביל שיחזיק בדיבורו יעשה עכשיו איסור ויעבור על ל"ת דנבלה אתמהה, וז"פ לענ"ד. ועוד למה דאמרינן גיטין ס"ז סוע"א דיבורא קעביד מעשה לא עבדי ע"ש וה"נ נהי דאמר כשר מ"מ מעשה לא עביד שיאכל נבילה וז"ב.

ויען כי אין הזמן גרמא להאריך אסתגר בזה והנני דודך וידידך הנאמן, בכל עת וזמן, הדושו"ט ומנשקך באה"ר מצפה להרמת קרנך,

בן ציון

סימן ק"ח

ביאור ההו"א בגמ' מנחות מ"ה דהכהנים מותרים באכילת נבילה

שיל"ת יום ג' פנחס תרצ"ג לפק"ק ב'איפאלו יצ"ו

צום הרביעי לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה, ומאת ה' ישא ברכה, ברבייה והמשכה, לכבוד אהובי ידי"ן הרבני הגדול בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, נבון לחשים, חכם חרשים, מופלא שבאנשים, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כש"ת מו"ה **אברהם פריעדמאנן** נר"ו, אבן יקרה בק"ק ווייצען יצ"ו.

ראיתי לידידי כת"ה שהקשה קושיא נאה והיא לו נדפסה בעמון תל תלפיות משנת תרפ"ד אות ס"א, במנחות מ"ה דקאמר נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אוכלים א"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, רבינא אמר כהנים איצטריך לי' סד"א הואיל ואיסתרי מליקה גבייהו איסתרי נמי נבילה לגבייהו קמ"ל, והקשה הא בפסחים כ"ח ושלהי תמורה פליגי ר"י ורבנן בחטאת העוף הבא על הספק דלר"י בקבורה ולרבנן בשריפה, וכתבו תוס' פסחים כ"ב ע"א ד"ה חולין דבתו"כ דרש ליה ר"י מקרא דלא יאכל כי קודש הוא יכול חטאת עוף הבא על ספק ואשם תלוי וחולין שנשחטו בעזרה ישרפו ת"ל הוא, מדאיצטריך למעוטי שאינש בשריפה מכלל דאסירי בהנאה מדאוריי', ורש"י פסחים כ"ח פי' דחטאת העוף הבא על ספק אינו נאכל דדילמא פטור ואסור משום נבילה, א"כ כבר נשמע מן הדא דכהנים אסורים בנבילה, והוסיף נופך להמחיק עפ"ד הרמב"ן פסחים כ"ו דדבר שהוא מותר באכילה לא אמרה תורה שישרף וא"כ כיון דצריך למעט בחטאת העוף ש"מ דאסור באכילה.

ולפענ"ד לק"מ דאי אומר ולטעמיך דאפילו אי כהנים אסורים בנבילה מי ניחא דלמה ליה קרא קדש הוא למעוטי חטאת העוף הבא על ספק משריפה, וכי היכן מצינו דנבילה וודאי הוא בשריפה דאיצטריך קרא למעוטי, אלא דכיון דהוא אסור משום ספק נבילה הו"ל פסולו בקודש וכל שפסולו בקודש טעון שריפה ולהכי בעי קרא למעוטי, א"כ ממילא השתא נמי להס"ד דכהנים שרי בנבילה הו"א דקרא אתי למעוטי היכי דאית ביה פסול בקודש כגון שנעשה נותר דאע"ג דנותר בעלמא בשריפה ממעטינן דהוא אינו בשריפה ודומיא דאשם תלוי דקתני בהדיא דמיירי בנותר וקממעטינן משריפה ולק"מ.

והנה"צ דמאדע האריך ליישב קושיתו ותו"ד דאף להס"ד דכהנים שרי בנבילה דוקא באכילה אבל מ"מ הוא מטמא שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב וכי ימות מן הבהמה וגו' הנוגע בנבלתם טמא וגו' והאריך למעניתו, והנה לפמ"ש לקמן בס"ד דכל הס"ד הוא רק להתיר נבילת עוף טהור ולא נבילת בהמה א"כ אין ראיה מקרא דמיירי בבהמה דנבלתה באכילה נמי אסורה ולהכי מטמא ואכתי בעוף י"ל דכשם שהותר באכילה הוטהר נמי מטומאה לגבי כהנים וכסברת ידידינו הגמו"ה דוד נבי נר"ו, אלא דאפילו לו יהיבנא למרנא הגנ"י דלהס"ד אפילו נבילת בהמה שרי מ"מ

פשיטא דנבלת עוף נמי אישתרי דמהי תיתי למישרי נבילה לגבי כהנים ממליקה והרי מליקה שייך בעוף.

ומעתה אני אומר דיש לחלק בין עוף לבהמה, דבהמה כיון שאין האכילה והטומאה באים על ענין אחד והמה ענינים נפרדים דאפשר לטמא במגע ומשא בלי אכילה ואפשר לאכילה בלי טומאה כגון שאחז לו חבירו בבית הבליעה ולא נגע כלל בנבילה, ממילא אף דאישתרי נבילה לכהנים לאכילה מ"מ לענין טומאה כדקאי קאי, אבל בנבלת עוף טהור דל"ש ביה טומאה אחרת רק ע"י אכילה דקמטמא רק אבית הבליעה, א"כ כשהותרה נבילה באכילה לכהנים עכ"ח הוטהרה נמי מטומאתה דהאכילה והטומאה אגודים וקשורים זה בזה, וממילא דאין ראיה מקרא דמיירי בבהמה דבזה בכל ענין מטמא אפילו שרי באכילה שיהיה הדין כן בכל נבילה אפילו בנבלת עוף דבזה שפיר י"ל דלהס"ד טומאה נמי ליתא ביה, וממילא דקושית ידידי נ"י קמה וגם נגבה כמובן.

ואם כנים דברים אלו י"ל בזה מה דהוי ק"ל בהא דר"ש פוטר באוכל נבילה ביו"כ מחטאת משום דל"ל כולל ואין יו"כ חל אנבילה כדאיתא פסחים ל"ה ובכמה דוכתי, ותקשי לכאורה הא טומאה הוי איסור מוסיף להבנת אחרונים בדעת תוס' יבמות ל"ג ע"ב ד"ה אמר, עיין שעה"מ בקונט' אחע"א, ור"ש נהי דכולל ליתא ליה מ"מ איסור מוסיף איתא ליה כמ"ש תוס' קידושין ע"ז ועיין שג"א סימן ע"ו ואמאי פטור מיו"כ, אבל לפי האמור א"ש דודאי נבילת עוף טהור דאיסור אכילה וטומאה קשורים זב"ז והיו לאחדים שפיר הוי מוסיף, אבל בנבלת בהמה שהאכילה והטומאה הם שני ענינים נפרדים ואפשר לטומאה בלי אכילה ואכילה בלי טומאה ל"ל דטומאה הוי מוסיף על איסור אכילה, וכיון דר"ש סתמא קאמר האוכל נבילה ביו"כ פטור א"כ נבלת בהמה נמי בכלל, ובזה שפיר פטור לר"ש בכל אופן וענין ואתי שפיר.

אלא שיש לעיין קצת לפ"מ שהביאו אחרונים בנקודה הנפלאה שבפה"מ לרמב"ם כריתות י"ג דבהקדש הוי איסור הנאה מוסיף כיון דאפשר לאיסור הנאה בלא אכילה כגון בעצים ולבונה, משא"כ בבב"ח דא"א לאיסור הנאה בלא אכילה לא חשיב איה"נ מוסיף, דאדרבה אמרינן להיפוך דכיון דלא חל איסור אכילה דבב"ח אחלב ה"נ איה"נ דלא חל ע"ש, א"כ ה"נ כיון דאיסור אכילה וטומאה דנבלת עוף טהור אגודים וקשורים יחד נימא דלא חשיב טומאה מוסיף מה"ט. אך באמת הא לא תברא דחילוק גדול יש ביניהם דודאי איה"נ דבב"ח לא משכחת בשום אופן וענין בלי איסור אכילה דבב"ח ולהכי שפיר ל"ה מוסיף, אבל טומאת נבילה משכחת בלי איסור אכילת נבילה שהרי מצינו נבלת בהמה טמאה דלית בה איסור אכילה דנבלה דחייב עליה רק משום טמא ומ"מ מטמא הוא במשא כמבואר בחולין קי"ז ע"ב ושפיר חשיב טומאה בנבלה מוסיף, ומ"מ יש לחלק כמש"ל בין בהמה לעוף דבעוף כיון דלא משכחת ביה טומאה רק בבית הבליעה א"כ להס"ד דשרי נבילה והיינו עכ"ח גם נבילת עוף הוטהרה נמי נבלה לכהנים.

ויש להביא קצת ראיה לזה למה דמסיק ביבמות ל"ג דר"ח וב"ק דפליגי בזר שאכל מליקה דלר"ח חייב ב' ולב"ק אינו חייב אלא משום זרות דקמיפלגי באיסור בת אחת ואליבא דר' יוסי דר"ח סבר ר"י באיסור ב"א מחייב שתים וב"ק סבר דלא מיחייב אלא חדא, ואמאי לא יהא חייב לב"ק גם משום נבילה דמיגו דאיתוסף טומאה איכא נמי איסור אכילה דהא ר' יוסי איסור מוסיף איתא ליה כמ"ש רש"י כריתות י"ד ע"ב ד"ה מודה, ועי' תוס' יבמות שם ד"ה בר קפרא ויבא איסור נבילה ויחול אזרות משום מוסיף, אלא ודאי דכיון דלב"ק הותר במקדש הה"נ דפוטרה מטומאה, וי"ל.

ומ"ש ידידינו הג"מ דוד נבי נ"י באות ס"ח בהערה דיש לפרש קרא דפרשת אמור נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים לטומאה בה כמו קרא דיחזקאל, הנה כ"כ בפי' הרשב"ם עה"ת שם באמת וז"ל, נבילה וטריפה לא יאכל אע"פ שמליקת העוף הותרה להם שדומה לנבילה עכ"ל, ומ"ש דלמה לא דייק הגמרא כן על קרא דפרשת אמור כבר עמד בזה השואל בשו"ת יד יצחק ח"ב סימן קע"ז וע"ש מה שתירץ.

וקושית מחנה לוי ביבמות ל"ב שהביא ידידי נ"י בהא דקאמר התם ר"ח אמר חייב שתים הא עכ"ח אוכלו בעזרה דאל"כ הרי נפסל ביולא ומיד שאכלו נטמא בבית הבליעה ואם כן חייב עוד אחת משום שהייתו בעזרה בטומאה, ודוחק לומר דלענין טומאה בבית הבליעה ל"ש דין נבלת עוף טהור לזר ולע"ג. ולענ"ד י"ל דלהכי לא נקט דחייב נמי משום ביאת מקדש משום דלא פסיקא ליה דאפשר שיאכל כזית ולא יהיה כשיעור שהייה המבואר בשבועות ט"ז ע"ב ורמב"ם פ"ג מביאת המקדש הכ"ג, ועיין שבועות שם דבעי רבא צריך שהייה למלקות או לאו וסלקא בתיקו, ומשכחת לה שפיר אכילת כזית בלא שהייה כגון שבלעה בבת אחת והוא פשוט.

ומ"ש בשם הגאון דמאדע דבחטאת העוף הבא על ספק אפילו להס"ד דנבילה שרי לכהנים, לזאת יקלא לי האדון [זל"ל] בדבר זה לדידי מספקא לי טובא למה דאמרינן בפסחים י"ט דעזרה רה"ר היא לענין טומאה וספק טומאה ברה"ר הוי טהור

וודאי, אם כן בחטאת העוף הבא על הספק הוי רק ספק טומאה ברה"ר ואפשר דאינו חייב על ביאת מקדש, ודברי הריטב"א ריש פרק קמא דחולין דספק טומאה ברשות הרבים בקדשים טמא אין להם ענין לכאן דהתם קיימינן לענין חפץ של הקדש דבעי למיעבד בהו שימור ולא שרי בהו ספק שימור, דכל שנפל בו איזהו ספק תו לא הוי שמור דלא עדיף מהיסח הדעת דפוסל בקדשים לפי שאינו שמור בודאי, אבל הכא אנו דנין על הגברא אם הוא נטמא כלל שיתחייב על ביאת מקדש שפיר אמרינן ס"ט ברה"ר טהור, דאלת"ה לא משכחת להריטב"א האי דינא דעזרה רה"ר לענין טומאה כלל והדבר צריך תלמוד.

ושוב הקשה מרנא דלהס"ד דנבילה שרי לכהנים א"כ למה אמרה תורה בנבילה לגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי הא טפי עדיף לתתה לכהן, וגם אני שמעתי קושיא זו זה כמה כמדומה בשם הגמו"ה לבי חיות זצ"ל, וכן הקשיני הרבני מו"ה זלמן הרש לאווי נ"י מפה"ק דלפי הס"ד תקשי למה אמרה תורה בנבילה לגר אשר בשעריך תתננה להקדים נתינה לגר משום דלא שוה אלא דבר מועט לישראל כמ"ש תוס' ע"ז כ' ד"ה ור"מ הא שוה הרבה גם לישראל לתתה לכהן דאישתרי להו נבילה, ועל דרך שהקשו אחרונים גבי קטן עיין מ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' בית שעריס חלק או"ח סי' קכ"ה.

ומריש הו"א לפמ"ש שער המלך פ"ז מאישות הלכה י"ב דמי שנזהר שלא להדליק טוטין בגר של חלב אסור ליתן למי שנוהג היתר בזה, דכיון דלדידי' אסור איכא משום לפני עור, וה"נ כיון דלישראל אסור איכא לפני עור אם נותן נבילה לכהן, וידידי הנ"ל נ"י דמה דשם הך איסור שלא להדליק טוטין בגר חלב אתרוייהו רביע עלי' אלא שאחד קיבל על עצמו הך איסור ושני לא קבלו עלי' לכן איכא משום לפני עור, אבל כאן להס"ד דנבילה היתר גמור הוא לכהן וודאי ליכא לפני עור, והרי זה דומה לישראל שנותן תרומה לכהן דלישראל אסור ולכהן שרי, והנדק אתו, ובלא"ה חולק על שעה"מ בתשובות כתב סופר חלק או"ח סי' ו' וכת"ס חלק יו"ד סי' ע"ז דלא שייך בכה"ג לפני עור ואינו תחת ידי כעת.

אבל הנלע"ד דודאי לא הוי תיסק אדעתין שיהא נבילה ומתה מותר לכהן, אלא דלמ"ש תוס' חולין דף כ' דאפילו למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ נחירה בסימנין בעי' ונחירתו זהו שחיטתו וא"כ סד"א דמדאישתרי מליקה בסימנין משום דמליקתו זהו שחיטתו תשתרי נמי נבילה דהיינו ע"י נחירה בסימנין. וא"כ צריך קרא לגר תתננה או מכור לנכרי לנבילה גמורה וא"ש. ואף דלמ"ש הרמ"ע בעשרה מאמרות מאמר חקור דין בשם הפסיקתא דגם בן נח אסור במתה ונתנבלה מאיליה וצריך אנו נחירה לסלק החיות ע"ש, וכן משמע ברש"י חולין נ"ב ריש ע"ב אהא דל' מצות קבלו ב"נ ואין מקיימין אלא ג' וכו' ואחת שאין שוקלין בשר המת במקולין ופירש"י בשר בהמה שמתה מעצמה ע"ש, מ"מ אין זה מוסכם ועכ"פ להס"ד י"ל דקרא דתתננה להכי הוא דאתא וכמ"ש ולק"מ.

וע"ד חידוד קצת נ"ל דלכאורה הקשיתי למ"ש הפמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה דבעוף ליכא איסור עשה דאינו זבוח, והרי בכל נבילה מלבד הל"ת דנבילה איכא נמי איסור עשה דאינו זבוח כמ"ש תוס' שבועות כ"ד ובילה כ"ה, וא"כ האיך קאמר דסד"א הואיל ואישתרי מליקה אישתרי נמי נבילה הא שנא ושנא דבשלמא מליקה דל"ש רק בעוף ובעוף ליכא רק לאו דנבילה ולא עשה דאינו זבוח להכי שרי, משא"כ בנבילה דאיכא ב' איסורים עול"ת שפיר י"ל דאסור ומאי ראיה יש ממליקה, ועיין בשו"ת בית שעריס או"ח סימן ר' שהעלה שם אאמו"ר הגאזל"ל דלא אמרינן הואיל ואישתרי רק מחמירא לקילתא או עכ"פ בב' איסורין שווין אבל מקילתא לחמירתא לא ע"ש, וה"נ דכוותיה (ובגליון הספר העירותי מדברי בעל המאור סוכה ז' גבי מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת דאמרינן הך מיגו אפילו מקילתא לחמירתא, ושוב ראיתי בטורי אבן מגילה דף ג' שהוכיח דגם מקולא לחומרא אמרינן הך הואיל ואישתרי וכו' ע"ש, ופלא על אאמו"ר זצ"ל שלא שת לבו גם לזאת). אך דז"א דהרי איכא נמי נבילת עוף טהור דלית ביה איסור עשה דאינו זבוח ושפיר הו"א דמדאישתרי מליקה תשתרי נמי נבילה, והיינו דוקא בנבילת עוף טהור אבל בנבילת בהמה דאית ביה תרתי עול"ת וודאי אין שום ס"ד שיהא שרי לכהנים, דבהאי דהוי מקילתא לחמירתא לא אמרינן הואיל ואישתרי. ומעתה מיושב ג"כ קושיא הנ"ל דשפיר אמרה תורה בנבילה לגר בנתינה ולנכרי במכירה בנבילת בהמה דאפילו להס"ד לא חזיא לכהן.

ובזה יש ליישב קושית אחרונים להס"ד דנבילה שרי לכהנים א"כ אינו בר זביחה ושחיטתן כשחיטת עכו"ס, והרי מקרא מלא דיבר הכתוב ושחט את בן הבקר דבכהן כתיב דאע"ג דשחיטה כשרה בזר מ"מ כהנים שחטו ולא זרים כמ"ש תוס' קידושין ע"ו ע"ב, ועיין תשו' מהר"ץ חיות סימן מ"ח ותשו' מהר"מ שיק חיו"ד סימן ט' מ"ש בזה, ולפי האמור א"ש דשפיר הוי כהן בר זביחה כיון דעכ"פ אסור בנבלת בהמה ולא דמי לנכרי דאישתרי בכל נבילה, ואף

דיחזקאל הזהיר נמי אנבילה דבהמה כדכתיב כל נו"ט מן העוף ומן הבהמה וגו' י"ל דנקט בהמה אגב עוף, וכמ"ש תוס' חולין כ' ע"א סד"ה לא אמרן בהאי קרא דיחזקאל דנקט נבילה אגב טריפה ע"ש ודו"ק.

וי"ל בזה פרפרת נאה במנחות שם דאר"י פרשה זו אליהו עתיד לדורשה ומדקדקין העולם דלמה מיאן ר"י בשינויא דרבינא דכהנים איצטריך ליה וכו' ועיין בספר דורש לציון לגוב"י דרוש א', ולפמ"ש י"ל דלר' יוחנן דמשמע בגזיר כ"ט דפליג התם אר"ל וסובר דיש שחיטה לעוף מה"ת א"כ גם בעוף איכא איסור עשה דאינו זבוח כמ"ש פמ"ג שם ואין חילוק בין עוף לבהמה ואי ס"ד דהואיל ואישתרי מליקה אישתרי נמי נבילה לכהנים א"כ עכ"ח גם נבלת בהמה בכלל דמאי שנא וא"כ הדק"ל למה אמרה תורה בנבילה לגר בנתינה ולנכרי במכירה הא יכול ליתנה לכהן, אלא ודאי דאין שום הו"א דתשתרי נבילה לכהנים כדמשני רבינא, ולהכי קאמר ר"י פרשה זו אליהו עתיד לדורשה ונכון.

ועונ"ל דלכאורה ק"ל למ"ש צל"ח פסחים כ"ג בדעת הירושלמי דלא פריך אחזקיה ור"א מנזיר ותרומה משום דסובר דמה שלא נאסר לכל ישראל והוא מותר לגמרי לקמן אין לאוסרה בהנאה לשום אדם ע"ש, וא"כ להס"ד דכהנים מותרים בנבילה למה לי דפרט הכתוב בנבילה היתר הנאה לגר אשר בשעריך תתננה הא כיון דלכהנים באכילה נמי שרי ממילא דלכל אדם מותר בהנאה, אך ז"א דהרי תלמודא דידן דפריך מנזיר ותרומה עכ"ח ליתי ליה הך סברא, וא"כ רבינא דקמשני הכי כתלמודא דידן ס"ל ובפרט דרבינא ור"א הם סדרו תלמוד בבלי כמ"ש תוס' ריש חולין, אבל ר' יוחנן דהוא סתם ירושלמי כנודע ומסתמא סובר כסברת הצל"ח הנ"ל, ועכ"ח ל"ל כהך ס"ד כי קושיין לאמת, ולהכי קאמר דפרשה זו אליהו עתיד לדורשה, והוא נכון לחדודי.

ועיין בס' יוסף דעת ודברי שאול להגאון מו"ה יוסף שאול זצ"ל מלבוב יו"ד סימן י"ז שכתב דמאי דס"ד דכהנים מותרין בנבילה היינו רק בקדשים אבל בנבילה דחולין וודאי אסורים ע"ש, אך לא משמע כן ברש"י שבת י"ג ע"ב ד"ה ודרשן כדדרשינן להני קראי במנחות דמשום דאישתרי מליקה בחטאת עוף הוצרך להזהירם על מליקת חולין שהיא נבילה ע"ש, ותו לא מידי כעת.

הנה הארכתי קצת לכבודו כי רב הוא בעיני ויצאתי מענין לענין, וה' יראנו בבנין, הנקרא קנין, כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן הדוש"ת באהבה מוקירו ומכבדו,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ק"ט

שחיטה ביד שמאל

גם ברכות יעטה מורה על ראש מר גיסי ידינ"פ רב חביבי, הרב הגאון הגדול המפורסם חריף ובקי, משנתו קב ונקי, סיני ועוקר הרים, דובר מישרים, כקש"ת מו"ה גרשון שטערן שליט"א, אבד"ק מ' לודאש והגליל יצ"ו, יהי נועם ה' עליו.

היום בפתחי ספרים ראיתי ונתון אל לבי מה שהביא הדגנ"י בילקוט הגרשוני על יו"ד בסימן כ"ד אות ב' לדון בדבר החדש דאם שחט בשבת בשמאל אע"ג דשחיטתו כשירה מ"מ פטור משום שבת דאין דרך שחיטה בכך והביא בשם זבח שמואל שאין לשחוט בשמאל, הנה מצאתי חבר לגיסי הגנ"י בב"י או"ח סימן ל"ב גבי דין שצריך שיכתוב בימינו שכתב אמנם גבי שחיטה כתיב וזבחת ותנן נפלה סכין ושחטה פסולה הא הפילה כשרה אפילו כלאחר יד ואפ"ה פטור בשבת משום דהוי כלאחר יד ע"ש מבואר דמשכח"ל שהשחיטה כשרה ואפ"ה פטור משום שבת וה"נ בשמאל דכוותיה. ועפ"י אלה הדברים מצאנו ישוב למה שמדקדק בראש יוסף חולין י"ד במתני' דהשוחט בשבת וביו"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה פשיטא דשוחט בשבת ויו"כ מתחייב בנפשו ותי' דמשו"ה נקיט אע"פ דלא ליטעי דמיירי בשוחט לחולה ע"ש ובספר יריעות שלמה סימן י"א, ולהנ"ל בלא"ה א"ש דמשו"ה נקיט אע"פ שמתחייב בנפשו דלא ליטעי ששחט בשבת באופן שהוא פטור כגון שהפיל סכין או ששחט בשמאל דפטור משום שבת ושחיטתו כשרה להכי נקיט אע"פ שמתחייב בנפשו דאע"ג ששחיט באופן שמתחייב מ"מ שחיטתו כשרה וא"ש. שוב ראיתי שגם הד"ג נחית לזה והנאני.

אלא שיש לי ל"ע קצת מגמרא כתובות ל"ג ע"ב דקאמר וכ"ת ר"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם ל"ל והתניא גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז משלם תשלומי ד' וה' דברי ר"מ ומאי פריך הגמרא דילמא לעולם ר"מ מת ומשלם לית ליה והא דמחייב ד' וה' בגנב וטבח בשבת היינו כששחט בשמאל או שהפיל סכין דפטור משום שבת ול"ש קיס ליה בדרבה מיניה, ואין לומר דבאמת לאו משבת פריך רק מעבודה זרה ושור הנסקל, דהרי מוקי ליה התם בטובח ע"י אחר וטעמא דחכמים דהיינו ר"ש דפטיר משום דהוי שחיטה שאינה ראויה ופריך התינח עבודה זרה ושור הנסקל אלא שחיטת שבת שחיטה ראויה היא דנתן השוחט בשבת וכו' שחיטתו כשרה ומוקי ליה כר' יוחנן הסנדלר דמעשה שבת אסורים עיי"ש בגמרא ואי נימא דמגנב וטבח בשבת לא הוי ק"ל משום דמיירי בהאי גוונא ששחט בשמאל או שהפיל סכין דפטור משום שבת א"כ אף לר"י הסנדלר כשר וא"כ

קושית הגמרא במקומה עומדת מ"ט דחכמים דפטרי הא הוי שחיטה ראויה וצ"ע.

ובגוף הדבר אי שחיטה בשמאל כשר כבר הביא הדגנ"י חבל נבילים מתנבלים בסגנון אחד דכשר וכבר האריך בזה אאמו"ר הגה"ק זצוק"ל בתשו' בית שעריס חיו"ד [סי' ה' וע"ע שם מש"כ במשנת העמרמי] והעלה דכשר בשמאל והביא ראיות ברורות וכל שכן דאיטר יד דמותר לשחוט לכתחילה ע"ש.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו הטהורה ונפש גיסו ידידו"ש בלונ"ח מוקירו ומכבדו,

בן ציון בלום

סימן ק"י

שחיטה בבתי ידים

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ה"נ ידידי אהובי, רב חביבי, מחמד נפשי, הבחור המופלג בתורה וביראה, החרוץ ושנון כ"ה יעקב יוסף קליין נ"י נכד הגאון העצום מאוה"ג מוהר"ש מסעליש זללה"ה.

מכתבך הגעיס הגיעני והנני בזה למבוקשך להשיב לך ע"ד אשר כתבת לתמוה על הגאון רבינו מאיר א"ש זי"ע, שהקשה בהא דאמרינן חולין ב' ע"ב האי טמא דאיטמא במאי אילימא בטמא מת חרב הרי הוא כחלל אב הטומאה ע"ש, והקשה דילמא כריך ידיה בשירלאי והויין שירלאי ראשון ושוב אין הסכין מקבל טומאה, וגם גיסי בילקוט הגרשוני על יו"ד בדף מ"ו בשם ספר בית האוצר יצא לדון בדבר החדש דמזה ראיה דאסור לשחוט בבתי ידים שקורין האנדשוה. ותמהת ע"ז ממ"ש רש"י ס"פ מקוס שנהגו בבי עובדא דישכר איש כפר ברקאי דכריך ידיה בשירלאי ועביד עבודה, ועיין רש"י דאסור משוס בזיון קדשים, וחזרת לאחוריך דבשחיטה אין בזיון פוסל דהא כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשירה.

ואני אומר דאי משוס הא לא היה לך לחזור דגבי כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשירה ה"ט משוס דגלי קרא ושחט עיין זבחים ל"ב ע"א ויומא כ"ז ע"א, ועדיין אין ללמוד דאם כריך ידיה בשירלאי ושחט דאינו פוסל וליכא בזיון.

אבל בגוף הדבר תמהני מה בזיון איכא אם נשים וזרים שוחטים ומאי פסול איכא בגופם וכל הפסולים דקאמר היינו לשאר עבודות, וטמא דאיכא משוס בזיון באמת אינו כשר שחיטתו רק בדיעבד מדאורייתא ומדרבנן אפילו בדיעבד פסול כמבואר זבחים הנ"ל, ועדיין קושיתך פרוש כעומד דל"ל דכריך ידיה בשירלאי ושחט דהא איכא משוס בזיון קדשים, אבל עד שאתה תמה מסוף דברי רש"י הלא יכולת לתמוה מתחילת דברי רש"י שכתב ומצינה פוסלת בקדשים, והכי קי"ל עירובין ק"ג ע"ב וזבחים י"ט ע"א.

ומתחילה חשבתי להצדיק גאון עוזינו רבינו הגדול מהר"מ ז"ל ולומר דהאי עובדא דישכר הנ"ל מיירי שכריך ידיה בשירלאי דהוין ג' על ג' ויותר וזה ודאי הוי חציצה, אבל הוא הקשה בשירלאי דלא הוי ג' על ג' דלא הוי חציצה, ועיין רמב"ם ורא"ב"ד ספ"י מכלי מקדש (ועיין חת"ס ח"ו בסוגיא דלגלל בחידושיו לפ' לולב הגזול). אך זה אינו דאי לא הוי חציצה לענין קדשים א"כ הה"ג לענין טומאה והוי כמי שנגע היד עצמו בכלי ועשה הסכין כמו חלל עצמו וכקושית הגמ'.

אולם הגאון ז"ל יפה הקשה דבפסחים שם איתא דהוי כריך ידיה בשירלאי ועביד עבודה ושחיטה לאו עבודה כדאמרינן יומא מ"ב ע"א וע"ש ברש"י ותוס', ודו"ק.

אבל בגוף תמיהתך ממה שכתב רש"י משוס בזיון, לענ"ד לא כתב רש"י ב' טעמים על הא דאסור לכרוך ידיו רק על איסור חציצה בקדשים דאסור חדא משוס ולקח שיקח הוא בעצמו ועוד משוס בזיון. ובזה יתיישב קושית תוס' פסחים שם שהקשו דנימא לקיחה על ידי דבר אחר שמיה לקיחה כמו גבי לולב, ורש"י ז"ל נשמר מזה דאפילו אי מדלית טעם דלקיחה תמה בעינן שיקח בעצמו וכדאמרינן גבי לולב עדיין יש לנו טעם לפסול חציצה משוס בזיון. וכן משמע בתוס' סוכה ל"ז ע"א ד"ה דבעינא שכתב ארש"י פסחים אי נמי דלטעמיה דחציצה נענש משוס בזיון קדשים ע"כ, ויש טעות בתוס' וצ"ל אא"ל דל טעמיה דחציצה וכו' וכ"כ בהגהות חת"ס ז"ל והוא כעין מ"ש, רק מדבריהם נראה דמ"ש רש"י ועוד משוס בזיון קדשים לאו לפרושי טעמא דחציצה קאתי רק איסור לכרוך ידיו, והוא דלא כמ"ש.

ואם הייתי אומר כמ"ש היה אפשר ליישב מ"ש אור חדש שם ל"ל לרש"י לב' טעמים לאיסור חציצה, דאיצטריך אפילו למ"ד לקיחה ע"י דבר אחר שמיה לקיחה הכא אסור, וכעין זה כתב אור חדש על דקדוקו שזכרתי ודו"ק. ושוב ראיתי בתשו' נטע שורק להגאון מטשאטה זצ"ל סימן ו' שכתב דמ"ש רש"י בפסחים שני טעמים בהא לצוותה העזרה על יששכר כפר ברקאי היינו דמשוס דמחלל קדשי שמים וזה אסור משוס ולקח שיקח בעצמו ומשוס שמכבד א"ע צוותה דזה אסור משוס בזיון דבזיון הוא כלפי מעלה אם מכבד א"ע בשעת עבודת ה' ע"ש, ובהכי א"ש מ"ש בתו"ח שם דל"ל לרש"י ב' טעמים ולהנ"ל א"ש כמובן.

אבל אתה כתבת לישב קושיא זו על הגאון ז"ל עפמ"ש תוס' פסחים דף נ"ז ע"א הנ"ל ד"ה דכריך בשם הר"י דגבי לולב מיירי באוחז הלולב ע"י סודר כעין נצת וכו' ואז שמיה לקיחה עב"ה, ועפ"ז סובב הולך קושית הגאון ז"ל דילמא כריך ידיה בשירא כעין נצת לא הוי חצילה, אלו דכריך בקיצור. ולפק"ד טעית בדמיונך דתוס' לא כתבו דלא הוי חצילה רק אם עשה כעין נצת על הלולב דכריך הלולב בסודר, אבל אם כריך ידיו בשירא שפיר הוי חצילה, וע"ע תוס' סוכה ל"ז ע"א סד"ה דבעינא ע"ש.

ואפילו למ"ש תוס' סוכה שם בתחילת הדיבור וע"ש בר"ן דמיירי שכרך ידיו בסודר ואפ"ה ס"ל לרבא לקיחה ע"י דבר אחר שמיה לקיחה, נמי י"ל דבכל מקום הוי חצילה ובלולב לאו משום חצילה אתינא עלה דלא פסלינן משום חצילה רק בתפילין וטבילה כמ"ש הר"ן שם עש"ה כנ"ל. ועוד דאי לא הוי חצילה לענין קדשים לענין טומאה נמי לא הוי חצילה דה"ה לענין טומאה דבטל לגבי היד או הסכין, וכמ"ש הר"ן סוכה מ"ב דהכלי בטיל לגבי לולב וכמו במוליא אוכלים פחות מכשיעור בכלי בשבת דפטור אף על הכלי יע"ש, וה"נ דכוותיה והדרא קושיא לדוכתיה דחרב הרי הוא כחלל וכו' כדפריך בגמ' דחולין.

אבל לענ"ד פשוט דקושית הגז"ל לא קשה מידי דאי מיירי בכרך ידיה בשירא א"כ אמאי לא שרינן ליה לטמא לשחוט במוקדשים לכתחילה ולא שרינן רק בדיעבד כדמבואר שם בחולין הא כיון דאית ליה היכירא דהוא טמא מיזהר זהיר ולא יגע בבהמה ומאי חששא איכא, וכעין דאמרינן בילה ח"י ע"א גבי טבילת כלים אגב דליו זכור הוא, וזכר לדבר מ"ש תוס' חולין י"ד ע"א ד"ה מחתכין דבמידי דבעי מרא וחצינא לא חיישינן לשמא יעלה ויתלוש ע"ש, והוא כדומה לזה, ואמי שפיר.

אבל בלאה"נ נ"ל דל"ל שישחוט מוקדשים בבתי ידיס דהרי בזבחים נ"ז יליפינן דשחיטת קדשים בעינן כלי מוקף את המאכלת ועיין תוס' שם ובחולין הנ"ל, ואם כן כי היכי דדרשינן בזבחים י"ד ולקח הכהן שיקח הוא בעצמו ה"נ בשחיטה בעינן ויקח שיקח הוא בעצמו, דדוחק לחלק בין ולקח שהוא דרך ציווי לויקח שהוא ספור הדברים איך שהיה מעשה ועיין כתובות מ"ב ע"ב יתן לחוד ונתן לחוד ופי' רש"י משום דיתן לשון ציווי ע"ש, דאע"ג דבלולב דכתיב נמי ולקחתם ומכל מקום אמרינן בסוכה דף נ"ז לקיחה על ידי דבר אחר שמיה לקיחה, הרי כ"כ תוס' פסחים שם דבלולב מיירי שאוחז הלולב ע"י סודר שעשאה כעין נצת שכרך הלולב בסודר ואוחז בסודר וכו' ולהכי שמיה לקיחה ע"ש ובר"ן שם ובדף מ"ב משא"כ בכריך ידיה בשירא דהוי חצילה. ואאמו"ר הגאון שליט"א לא הסכים עמדי בזה.

אבל בגוף השאלה נ"ל פשוט דאסור לשחוט בבתי ידיס וכמ"ש מג"א סימן נ"א בשם הב"ח דאסור להתפלל בבתי ידיס ומי שעשה כן עליו הכתוב אומר אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני ע"ש, ובוודאי איכא בזה משום ביזוי מצוה והרי בגר חנוכה קי"ל באו"ח תרע"ד שאסור להדליק מגר לגר ע"י גר של חול משום ביזוי מצוה ואע"ג שעושה לצורך מצוה ועיין טו"ז סק"א וכ"ש הכא שעושה גוף המצוה בבזיון, ועיין בטור אורח חיים סימן כ"א, ועיין בקובץ על הרמב"ם פ"ד מהל' חנוכה שהביא בשם מבי"ט דלרמב"ם ביזוי מצוה מה"ת וכ"כ חיי אדם כלל ס"ח אות ב' ועיין שג"א סימן מ'.

כל זה כתבתי בחפזון רב להשיב דעתך, ועתה ידידי צלח ורכב על דבר אמת, חזק ואמץ בתורת ה' תמימה, ואז אהי' ידידך אוהבך בלונ"ח לנצח,

בן ציון בלוהם
בלאאמו"ר הגה"ג מוהר"ע שליט"א

סימן קי"א

אי יש דם וציר בעור

גם ברכות יעטה מורה לראש אהובי ש"ב הבחור המופלג בתוב"י מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כמו"ה משה נתן הלוי יונגרייז ש"ן בן ש"ב ידי"ן הגאבדקה"י דיאנדיאש נר"ו.

מ"ש במ"ש הטו"ז יו"ד סימן כ"ג סק"ז דבעור ליכא דס ותב"ש שם סק"כ ושבו"י ח"ב סימן ס"א תמהו דאיתמיטתיה גמרא יומא מ"ח דדרשי' ולקח מדם הפר ולא מדם העור והובא גם בבאה"ט שם, וכתבת דמגמרא דיומא לא קשיא די"ל דהטו"ז קאי בעור של עוף והש"ס מיירי בעור של בהמה, הנה בגליון מהרש"א הביא קושית שבו"י ודאיהו קמותיב לה ואיהו קמפרק לה דטו"ז מיירי בעור של עוף ע"ש, אבל באמת המעיין היטב בטו"ז יראה בעליל דדוחק לומר כן, דאיהו קאי בין בעוף ובין בבהמה דקשקיל וטרי בדין אם חתך בעור בבהמה ובמולש נולה בעוף ע"ש, אבל בלא"ה אין קושיא כ"כ על הטו"ז דאולי היה לו גי' אחרת ביומא שם שהרי בתו"כ פ"ג איתא מדם הגפש ולא מדם הבשר תמורת ולא מדם העור.

ויש להביא ראיה קצת לדברי טו"ז דבעור ליכא דס מהא דחולין קכ"ב ואלו שעורותיהן כבשרן שמטמאין ויליף לה התם בגמרא מקרא דאלה הטמאים, ותקשי דל"ל קרא ת"ל דעורותיהן מטמאין מצד דס שיש בעורם שהרי גם דס

השרץ מטמא כמבואר במעילה י"ז דמפיק ליה מוזה לכם הטמא ע"ש ובתוס' פסחים כ"ב ע"א ד"ה והרי דם, אלא וודאי דבעור אין דם. ועוד יש להביא ראי' מהא דאמרינן פסחים כ"ב ע"ב ובכמה דוכתי ובעל השור נקי להנאת עורו הוא דאתי, ותקשי ת"ל דעורו אסור משום דם שיש בו שאסור בהנאה משום שור הנסקל ול"ל קרא אלא ודאי דבעור ליכא דם, אך זה אינו די"ל דהו"א דלא יאכל את בשרו כתיב בשרו אין דמו לא וכדקס"ד לענין עורו כדאמרינן התם שהרי דם נמי לאו בכלל בשר וכמ"ש תוס' פסחים שם ושם דף כ"ג ריש ע"ב ד"ה ומה. אלא דהא צע"ק דילמא ובעל השור נקי להנאת דמו הוא דאתי דלא ידעינן מבשרו דדם לאו בשר ואכתי הנאת עורו מנ"ל, ולע"ק.

ומ"ש דמודה הטו"ז דליר יש גם בעור, יש לדחות דעל זה וודאי תקשי דל"ל קרא דהטמאין דעורותיהן כבשרן לטמא, ת"ל דמטמא משום ליר שבתוכן שהרי ילפינן מהטמאין לאסור לירן ורוטבן וקופח שלהם וע"ש ברש"י.

בן ציון בלום

סימן קי"ב

מצא טבעת שנפרש מהגרגרת אך מחובר במקצת

שיל"ת א' לך העת"ר לפק"ק טעגלאש יע"א שוכ"ט להרבני המופלג וכו' כמו"ה משה ליב נ"י שו"ב דקהילתי יצ"ו.

אנכי בדרך נחני ה' בית מר חותני שי' ולא אוכל לנאת בכותבת הגסה ואבוא רק בקצרה ע"ד שאלתו שמצא לאחר השחיטה טבעת נפרש מהגרגרת אך שהיה הטבעת מחובר במקצת בגרגרת במיעוט בתרא ולא נפרש לגמרי שלא מצא הדין מפורש בתבו"ש וספרי שו"ב. והנה הטו"ז בסימן כ"ד מתיר בנמצא על האדן משום דהבו דלא לוסיף עלה אלא שאנו מחמירין גם בזה כמ"ש תבו"ש. אמנם אף להמחמירים בנמצא על האדן משום דעכ"פ הריעותא בהגרגרת שווה לבנמצא על הסכין והחילוק רק במקום מציאתן אבל נ"ד אינו דומה כלל לדין המבואר שם בשו"ע שהרי כאן לא נפרש לגמרי ועדיף מהדין המבואר שם וא"כ הבו דלא לוסיף עלה, ואף גם זאת דק"ו הדברים שהרי אפילו בנפרש לגמרי אם הוא רק מיעוט הטבעת כשר עיין בתבו"ש שם וכל שכן כאן שנשאר מחובר לגרגרת ולא נפרש לגמרי כלל, אך דזה אינו דבשלמא במיעוט שנפרש כשר דפסיקת הגרגרת ברובא ולמאי ניחוש לה אבל בנידון דידן הרי עכ"פ רובא נפרש ונפסק ומה שנשאר מחובר במקצת אינו מועיל להתיר.

ולבאורה יש לנדד דכבר הקשה מהרש"ל ותבואות שור על המתירין בזה הא הוי ספק בשחיטה. אך נראה למ"ש הש"ך רסי' כ"ה דבהמה בחייה לאו בחזקת עיקור סימנים קיימא ע"ש, והרי איכא נמי חזקה דהשתא הוא דאתרע לאחר שחיטה ולא מקודם והו"ל כתרתי במקום חדא ועיין כתובות ע"ו וביו"ד סימן פ"א, וגם בלא"ה חזקת הגוף עדיף כמבואר בגמרא ול"מ ספק בשחיטה. אמנם כ"כ דגול מרבבה שם דגם הש"ך לא סמך אחזקה זו אלא היכי דליכא שום ריעותא לפנינו אבל היכא דאיכא ריעותא דנשמט הסימן לא מהני חזקה ולהכי כשנשמט א' מהסימנים ונמצא השני שמוט ואינו יודע אם קודם שחיטה נשמט או אחר שחיטה פסולה כדקי"ל סימן כ"ד סי"ז ולא מוקמינן אחזקה שלא נעקרו סימנים ע"ש וא"כ ה"ג דאיכא ריעותא גדולה שנפרש הטבעת לא מהני חזקה זו כלל.

ועיין בפ"ת ס"ק ו' שהביא בשם שבו"י דאם נתתך טבעת בנמצא ותלוי בקנה כשר ואין שבות יעקב תת"י ואולי כונתו לנ"ד, ובגליון מהרש"א הביא תשו' חב"י בנמצא תלוי בעור שאחורי הקנה במקום דבוקו בגואר מצדד להקל ע"ש וא"כ יש מקום להכשיר בנ"ד, אך בכל זה לא מצאתי לבי להורות היתר כי הדבר צריך תלמוד. ושוב ראיתי בשו"ת טוב טעם ודעת להגאון מהרש"ק מבראד זצ"ל מהד"ק סימן ל"ו שהביא שאלה זו ממש ומסיק להקל במקום הפסד ומטעם שכתבתי למעלה דהבו דלא לוסיף ומשום דאיכא תרי חזקות, אך לא ראה דברי דגול מרבבה הנ"ל וגם הביא בשם הגאון בעל ישועות יעקב שהחמיר בזה.

והנני חותם בברכה,
בן ציון בלום

סימן קי"ג

שחיטה בישיבה

כבוד מחו' ידי"ן רב חביבי הרב הגאון חו"ב מו"ה עקיבא ב"ץ קליין נ"י אבדקה"י ב'טשאבא יצ"ו.

אחדשת"ה באהבה עתה באתי עד"ת ע"ד אשר נשאל אם מותר לשחוט בישיבה, וידידינו הרה"ח נ"י אמר שחפשו ולא מצאו דין זה באחרונים, ימחול לעיין בפמ"ג בשפ"ד סי' כ"ד בשם כנה"ג בהגהות שהביא מעשה בשוחט שהי' שוחט בישיבה ופמ"ג סיים שם ונ"ל דה"ה בישיבה אין להחמיר בדיעבד בהפסד מרובה ואף בלא הפסד מרובה יש לנדד אם ידע שלא דרס עכ"ל. והנה בתוס' זבחים נ"ה ע"ב ד"ה גובהה מבואר דשחיטת קדשים הי' מיושב ע"ש, ואף דאין ישיבה בעזרה מ"מ לצורך עבודה שרי ישיבה

בעזרה כמ"ש תוס' יומא כ"ה ע"א ד"ה אין ישיבה, וא"כ ה"ה בחולין דמותר לשחוט מיושב.

אך יש לדחות למה דאמרינן פסחים ל"ו אם אמרו בזריזין יאמרו באין זריזין וה"נ דכוותי', ואע"ג דשחיטה כשרה בזר מ"מ לא שחטו רק כשריס מיוחסין כבתוס' קידושין ע"ו ע"ב, ועוד דהרי בפסחים שם פריך ליה מי איתא בזריזין ומשני במקום זריזין איתא, ופרש"י כיון דבעזרה איתא חזי כהנים ומלמדים אותו להזהר בו ע"ש, וא"כ לפ"ז ג"כ אין רא' מקדשים לשחיטת חולין. ומצאתי בס' תיקוני זבח שעל המבו"ש הביא תשו' טוטו"ד להגמהרש"ק מבראד זצ"ל סי' פ"ז שמחלק בין עופות לבהמה, דעוף שאוחזו בידו שוחט בישיבה דמה לי עומד מה לי יושב כיון שאינו מונח על הארץ משא"כ בהמה, ומסיים לדינא דבדיעבד יש להכשיר שחיטה בישיבה, וממילא בשעת הדחק כשר אפי' לכתחילה דכל שעת הדחק כדיעבד דמי וכש"כ בעופות שאוחזו בידו וודאי ליכא חשש עכ"ל. ושוב הביא דשו"ב א' היה לו כאב רגלים ושאל לבעל ערוגת הבושם והשיב להקל, ומה שהכנה"ג מחמיר י"ל שהוא היה ספרדי ושם יושבין על הארץ ורגליהם תחת עגבותיהם כידוע ובישיבה כזה יש חשש איברי' כבידין עליו, אבל בישיבה שלנו שיושבין על הספסל אין שום חשש איברי' כבדים עליו כלל, ובפרט בשעת הדחק עכ"ל, והשו"ב מומחה דפה"ק נ"י בספר פרי מפרי לגאון א' מרוסיא העיד בבירושת"ו שוחטין בישיבה. [הובא בספר מנחת יוסף סי' כ"ד אות ל"ג - המו"ל].

ומ"מ חוששני דאם הוא יושב באמצע שחיטת הרבה עופות מפני עייפות עבודת השחיטה א"כ יש חשש שראשו ואיבריו כבדים עליו ואפי' מיושב אינו יכול לשחוט אם לא שיאמר בדי לי שאינו מרגיש עייפות רק ברגליו.

ויש לי להעיר בחולין ט"ז ב' דקמהדר לתרוצי הכל שוחטין דסיפא, ודחיק לאוקמי הכל שוחטין בנשחטין ואפילו עוף, ואמאי לא קאמר הכל שוחטין ואפי' יושב וצע"ק.

ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, מחו' ידידושת"ה בלונ"ח,

בן ציון בלום בק"ק הנ"ל

סימן קי"ד

אבילת אבר ובשר ממפרכסת

שיל"ת ה' לס' עקב תרע"ג לפק"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש ידיד ה' וידינ"פ הגאון הגדול המפורסם מופה"ד פאר הזמן צדיק תמים, ראש בשמים עה"י פה"ח כקש"ת מו"ה **מרדכי ליב** ווינקלער שליט"א אבדק"ק ה' מאדע יע"א יהי שמו לעולם.

אחרי דרך מבוא השלום בכל מיני דרישה וחקירה לטובה ובכל האותות הכבוד הראוי למר הדגנ"י, עתה באתי עד"ת ע"ד אשר עשה פלא בדברי פמג"ד יו"ד סימן כ"ז במש"ז ובשפ"ד סק"א שהקשה דמנלן דאותך בשר ממפרכסת מותר דילמא הא דהתירה תורה בשחיטה היינו לאחר שתמות הבהמה וכו' בשלמא להרמב"ם דלא תאכלו על הדם הוי מה"ת וכו' אבל לרש"י ל"ע יע"ש שהאריך, וע"ז התפלא האדון הדגנ"י הרי מוכח דמפרכסת מותר מדאמרה תורה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה והרי משמטו הושט הוי הקיבה כמנחת בדיקולא כדמבואר בחולין ג"ל ואי נימא דאין שחיטה מתיר וישראל נמי במיתה תליא מילתא א"כ האיך יכול הכהן לאכול הקיבה שנתלשה בעודה מפרכסת, והדגנ"י לא מצא מענה לקושיא זו רק דקושית הפמג"ד היא למה דלא קי"ל כר"ל בחולין שם דכמאן דמנח בדיקולא דמיא. ולזאת יסלח לי הדגנ"י דא"א לומר כן, שהרי הפמג"ד הקשה כן אליבא דרש"י ורש"י פסק כר"ל כמ"ש ב"י וב"ח סימן כ"ו. ובגוף הקושיא כבר קדמו בספר מנחת עני הובא בלקוטי שלמה חולין ג"ל וילקוט הגרשוני סימן כ"ז. ומריש הו"א דממתנות כהונה אין ראיה די"ל דשאני כהנים הואיל ואישתרי מליקה לגביהו אישתרי נמי מפרכסת כדאמרינן סברא זו במנחות מ"ה דהרי רק בנבילה גלי קרא דלא יאכלו הכהנים אבל לענין מפרכסת שפיר י"ל דהו"א כנ"ל אלא שזה דוחק קצת.

אבל בלאה"נ אין קושיא כ"כ די"ל דבאמת הקבה אסורה לכהן ורק לכלבו מותר, דאי תקשי מדאמרינן בחולין קל"ו דטריפה פטור ממתנות ופירש"י מדכתיב ונתן לכהן לו ולא לכלבו, שאני התם דכיון דהוא טריפה א"כ כל הני תלתא מתנות נותנים לכלבו ולא מיתוקמא קרא בשום ענין אבל בבהמה כשרה י"ל שהקיבה נותן לכלבו וקרא דונתן לכהן דדרשינן לו ולא לכלבו מיתוקמא שפיר באידך תרתי דהיינו הזרוע והלחיים. (ובאמת פלא על רש"י שחידש דרשה מדנפשי' והרי בספרי ממעטינן טריפה מאת זובחי הזבח פרט לטריפה שאינו זבח כמ"ש ב"י בסימן ס"א וצע"ק).

ועוד נ"ל לפמ"ש מהרמ"ל חולין שם ברש"י ד"ה מדר"ל שפירש דאין מזמנין עכו"ם על בני מעיים משום הריאה, משום דהריאה וודאי כאלו הוציאה קודם שמתה דשום בהמה אינה מתה בשחיטת הקנה לחוד אבל שאר ב"מ התלויין בושט לא פסיקא ליה דרוב פעמים מתה הבהמה אחר שחיטת ב' סימנים ואו לא הויא אמה"ח אפילו לעכו"ם ע"ש, וא"כ אין קושיא מהקבה שתלוי בושט דהתורה דברה ע"ד הרוב והקבה כשהיא כמנחת בדיקולא הוי מתה לגמרי באופן שמותר גם לעכו"ם.

ועוד נ"ל לפמ"ש רא"ש יוסף חולין שם דא"א דריאה כמנחא בדיקולא דמיא אם שחט הקנה ולא שחט מו הושט הריאה מותרת משום דפסקא מיותא ואין לה שום חיבור עוד לבהמה ע"ש, ועיין במהרמ"ל שם שכתב ג"כ דכיון דמיד אחר שחיטת הקנה כלתה חיותא דריאה לא מיקרי עוד בשר מן החי ע"ש ובתוס' חולין פ"ד ד"ה בעינן בשם הר"ש, ולפי"ז הקבה או הריאה אחר שחיטת קנה או ושט אינו כבשר מבהמה מפרכסת כלל ואין הדבר הזה כאלו חותך מביה"ש שלה בעודה מפרכסת דלגבי הריאה או הקבה אם שחט הושט או הקנה הוי כמתה ממש לגמרי ושפיר התירה התורה לכהן ושפיר הק' פמג"ד דאכתי מנ"ל דמפרכסת שרי לישראל וי"ל.

הן אמת דדברי רא"ש יוסף הנ"ל הם נגד דברי רשב"א בתוה"א שכתב להדיא דלאו לגמרי הוי כמנח בדיקולא דודאי אסור לאכול הריאה אחר שחיטת הקנה לחוד רק לענין שאין נקב פוסל בה אמרינן דכמנחא בדיקולא דמיא, והוא פלאי.

וגם לע"ק במשנה דהשוחט בשבת שכתב הרמב"ם בפי' המשניות דבמזיד שחיטתו פסולה דמיד ששחט קנת בצואר הבהמה חילל שבת ונעשה מומר, בחי' הר"ן חולק דהוי מקלקל ובפ"א לא נעשה מומר, ולרא"ש יוסף הנ"ל הרי מ"מ איכא תיקון לגבי הריאה שדרך לשחוט הקנה תחילה כמ"ש רש"י בחולין שם ושפיר תיקן בתחילת השחיטה את הריאה וחילל שבת וכששחט הושט הוי כשחיטה אחרת וא"כ בפעם הא' נמי נימא דהוי מומר במזיד ושחיטתו פסולה וכדעת הרמב"ם ולאו מטעמי' ולע"ק.

ומ"ש הדגנ"י עוד ע"ד הפמ"ג הנ"ל מק"פ דכתיב ראשו על קרבו, י"ל קנת דמהתם ל"ל דמפרכסת בעלמא לישתרי בחולין דחולין מקדשים לא יליפי' כדאמרינן בכ"ד, ומ"ש מכל הקרבנות שהקריבו אימורים וקרביים ואי מפרכסת אסור א"כ לא הוי משקה ישראל כבר קדמו בתשו' מהרי"א חיו"ד קס"ז.

ב) **ומה** שהתפלא ע"ד פרי מגדים בשער התערובות ח"ג שכתב דנפ"מ בין ב' טעמים דבדבר שיש לו מתירין אם סילק האיסור ולית בי' ממשא כלל אלא טעם פליטה דלרש"י לא בטיל ולטעם הר"ן משום מין במינו בטיל, וע"ז התפלא הדגנ"י הרי הר"ן נדרים נ"ב כתב סברא זו לישב דעת הרי"ף גבי פת שאפאה עם הגלי דהוי דבר שיש לו מתירין והתם אפילו טעם ליכא רק ריחא בעלמא ואפ"ה חשיב לי' מין במינו לענין דבר שיש לו מתירין, במחילת כ"ת כי רב הוא הפלאה זו איני יודע מה הוא דהפמ"ג קאי במין במינו לענין שיווי בעלם ולמה דקי"ל דדוקא במין במינו דבר שיש לו מתירין לא בטיל דפליטה לא חשיב מין במינו בעלם והר"ן קאי שם בדעת הרי"ף דמין בשאינו מינו נמי דבר שיש לו מתירין לא בטיל דהוי מין במינו לענין דשוין באיסור והיתר ולענין זה וודאי גם ריח וטעם נמי חשיב מין במינו לדונו בדבר שיש לו מתירין כמבואר שם היטב בר"ן.

ובזה הנני חותם במאה ברכות סמוכות לחברתה לראש צדיק כמוי"ב כנפשו הטהורה ונפש ידידו ועבדושת"ה בלונ"ח מחוי קידה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קט"ו

הערות בשו"ע הל' טריפות

סימן כ"ט

כ' ב"י בשם הרמב"ם דרק בדרוסה שנאמרה בפירוש החמירו בספיקו משא"כ בשאר טריפות שאינו מפורש, והקשה ב"י דהיכן מצינו ספק טריפה דמותרת, ובטו"ז תירץ דכונת הרמב"ם ליישב קושית תוס' חולין מ"ג ב' שהקשו אמאי חוששין לספק דרוסה נימא נשחטה הותרה, וליישב קושיא זו נתכוין הרמב"ם דבדרוסה שנאמרה בפירוש לא מוקמינן אחזקה, משא"כ בשאר טריפות דאמרינן נשחטה הותרה ולית לי' כתירוץ התוס' דדרוסה שכיח עיין בפרי מגדים שכ"כ בכוונת הטו"ז בדעת הרמב"ם.

וארווחנא ליישב בזה דקדוק עצום בתוס' חולין הנ"ל שכתבו לקמן דף נ"ג מסקינן דחוששין לספק דרוסה, והקשו דנימא נשחטה הותרה, ופלא דלקמן נ"ג בסוגיא דדרוסה הול"ל כן ולמה הקדימו קושיתם כאן, ועיין באחרונים. ולהנ"ל י"ל דלקמן לא קשה להו קושיתם דיש לומר כמ"ש טו"ז בדעת הרמב"ם דבדרוסה שנאמרה בפירוש לא אמרינן נשחטה הותרה, אבל הכא דפריך ולעולא מ"ש מספק דרוסה דמדמה שאר טריפות לדרוסה עכ"ח דלא ס"ל כהרמב"ם, א"כ קשה נימא נשחטה הותרה, ודו"ק היטב.

אבל לפק"ד כוונת אחרת בדברי טורי זהב ודלא כפמ"ג, דמלשון הטו"ז משמע דכוונת הרמב"ם ג"כ לתירוץ התוס' דדרוסה שכיח, והוא עפמ"ש הפליתי סימן נ' סוף סק"א וז"ל ויש עוד להסביר דמה בכך דמפורש בתורה למה יהי' בזה הבדל לאסור ספיקו, אבל עיקר הטעם דחוששין לספק דרוסה משום דשכיח רק מאן מעיד דשכיח רק התורה העידה שבחרה בזה לפרשה יותר משאר טריפות, והיינו משום דשכיח וכו' ע"ש, וזהו ג"כ כוונת הטו"ז ודברי הרמב"ם ותוס' הם שפה אחת ודברים אחדים, והוא פשוט ונכון.

*

סימן ל"ו

כתב ב"י מעשה בריאה שלא עלתה בנפיחה וכבר היתה
חתוכה ולקח ר"א בעל הרוקח שפופרת של גומה
ונפחה וכו' ועלתה בנפיחה והכשירה וה"ה בבדיקה זו יש
לבדוק אם חסר אחד מהאוזנות ע"ש, ובד"מ אות ח' נדחק
לפרש האיך יש לבדוק בזה חסרון אוזנות ע"ב.

וקצת י"ל דכוונתו לדינא שזכר הטור לעיל סוסי' ל"ה
בנמצאו ב' אוזנות כאוזה אחת וכו' ואי סריכי
מעיקרן ועד סופן מייתי' סכינא חריפא ומפרקינן להו אי
מפקא זיקא ביניייהו חדא הוא וטריפה ואי לאו כשרה ע"ש.
אמנם יש לבדקו גם באופן זה שלוקחים שפופרת של גומה
ונופחים בצד האחד למטה ואם יעלה הנפיחה בצדו האחר
ג"כ למטה באותו משך שנפחה אז וודאי חדא הוא וטריפה
ואם יעלה הנפיחה תחילה למעלה במקום שהוא דבוק באומה
ורק אח"כ יעלה הנפיחה למטה כנגד אותו מקום שנפח תרתי
הוו וכשרים, ולזה כיון ב"י, ודו"ק בזה.

*

סימן מ"ד

בטו"ז סק"ח הקשה אהא דמשמע מהגהות אשר"י שהבינא
ב"י בסימן הנ"ל דמיס זכים דכשר בכוליא הייגו
דוקא בלא הגיעו ללודן אבל אם הגיעו ללודן טריפה, והקשה
מ"ש מנחתך דכשר בכוליא אפילו הגיעו ללודן ע"ב, והוא
פלאי דהא הג"א אזיל לשיטתו דסבירא לי' דנחתך נמי טריפה
כמ"ש טו"ז בעצמו שם סק"ה בשמו, וא"כ לדידי' לק"מ
מנחתך, ופלא.

סימן קט"ז

עוף שנמצא בו שדרה עקומה ודין הביצה

מעשה בא לידי בעוף שהטיל ביצים ולא נודע אם הטעינה
אחר שנמצא ריעותא שנזכיר לקמן, ונתערבו ביצת
עוף זו בין שאר ביצים רבות וכבר בשלו מביצים אלו זה כמה
מקודם שנודע הריעותא וקרוב לוודאי שבשלו מהם אפילו
בלא קליפתן באופן שאין להתיר מטעם דמיא דביצי בעלמא
היא כמ"ש בש"ע סי' פ"ו ס"ו וש"ך שם סקי"ט מה משפט
הכלים והביצים הנשארים.

והנה העוף הזה הי' שדרתו עקומה והתחלת העיקום מעט
אחר כלות מקום שכיבת עצם המחובר לגוף של
האגפים למטה לצד גובה ולא היה ניכר כל כך שהעיקום
מצד שבר אדרבה הי' נראה כאילו הוא מתולדה, ולכן נלע"ד
עפמ"ש בעקרי הד"ט בשם תשו' זרע אמת בעוף שנואלו
עקום דאם יש לתלות שנולד כך כשר ע"ב ואף דנשברה
המפרקת הוי גבילה כדקי"ל סי' כ"ז ואיכא חזקת איסור
וכש"כ בנידון דידן דהוי רק טריפה דאם יש לתלות שנולד
כך דכשר.

ושוב ראיתי ביד אפרים סי' נ"ד שהביא בשם תשו' מטה
יוסף להליא דבשדרה עקומה אם הוא מתולדה דכשר
כי הוא ע"י שלא יכלה הבילה להפיל האפרוח הנרקם בתוכה
ולכן מתעקם כדי שתפיל אותה ע"ש, וכ"כ בס' דעת קדושים
להגה"ק מבוטשאטש זי"ע דאם הוא מתולדה כשר אפילו בלא
בדיקת החוט, וכתב עוד דאם בא לפנינו שדרה עקומה יש
ספק ספיקא ספק מבטן ספק הי' שלם החוט בא"א לבדוק
י"ל כן היטב עכל"ה, ובנ"ד היה אי אפשר לבדוק שכבר
נחתך בהשדרה קודם שנודע ריעותא, וזולת זה דעת דגמ"ר
שאין אנו בקיאין בבדיקת פסיקת החוט בעוף והסכים עמו
בס' יריעות שלמה ע"ב.

וגם יש לצדד דדעת תבו"ש סי' מ"ג לאסור בנשחנה מראה
עור החוט למראה שחור ודעת הרבה אחרונים להתיר
וכ"ה דעת פמ"ג סי' ל"ב במש"ז סק"ג זולת בשדרתו עקומה
ומוח שבפנים ג"כ מקולקל קצת דאז מורה השחרות שהוא
לקותא וטריפה ע"ש, ומבואר דבנ"ד שראו שמראה החוט
הי' לבן ולא נשחנה מראהו שיש להתיר מצד העקמימות.

ועוד דבין לדעת המחבר סי' ל"ב ס"ה דטריפות של חוט
השדרה עד בין אגפים התחלת מקום שמחוברים לגוף
ובין לדעת רשב"א שהביא טו"ז סק"ג דשיעור עד מקום
כלות חיבורן לגוף ובין לדעת רמ"א שפסק עד מקום כלות
שכיבת עצם המחובר לגוף וכ"ש במקום הפ"מ כבנ"ד דדעת
רמ"א שם להקל כדעת רשב"א לפי' הטו"ז וכ"ש לפי' הש"ך
בנקוה"כ שמקיל בהפסד מרובה כדעת המחבר, א"כ בנידון
דידן שלא ניכר שבר אל שבר יחדיו ידובקו ולא נראה רק
עקמימות מעט אחר כלות שכיבת עצם המחובר לגוף שיש
להתיר העוף והביצים.

ואולי גם הב"ח ומהרש"ל שהביא טו"ז שם שהחמירו ודלא
כדעת רמ"א להקל בהפסד מרובה וכן הש"ך שם
שהחמיר להשגיח בעצמות קטנים שמבפנים ע"ש, ג"כ לא
החמירו אלא אם נראה שבר ופסיקת החוט אבל בעקמימות
גרידא מודו להקל, ובאמת בפמ"ג בשפ"ד פסק כרמ"א ובס'
דעת קדושים הנ"ל כתב ג"כ דאין לחוש להחמיר כדעת הש"ך
ואפילו שלא במקום הפ"מ אין צריך למדוד רק עד זוית
הקצר של העצם הכנף שבכלות שכיבתו וכן יכול לדחוף

ולהטות העצם לצד מעלה למדוד כך עד כלות שכיבתו כיון דבהפ"מ בלא"ה קיל הוא ע"ש.

וגדולה מזו כתב בתשו' שבות יעקב ח"א סי' נ"ה בעצם השדרה של תרנגולת שהוא מעוקם ועב וגראה שנשבר העצם עם הבשר וחזר ונקשר היטב אין לחוש לפסיקת החוט ושחזר ונתרפא ויש להקל בהפסד מרובה ע"ש, מכל הלין טעמי נלע"ד שיש להתיר עוף ובילתה, וכיו"ב התיר בתשו' חיונך ב"י שהביא פ"ת סי' פ"ו אות ב' ע"ש.

ואמנם מה שלא"ע בגוף דין זה דאם נשבר השדרה למטה מאגפים לכל מר כדאית לי' דכשר הוא למ"ש הש"ך בסי' נ"ה דנשבר הערקוס טריפה מחמת לומת הגידין, דאף דבאותו מקום אין שם לוה"ג מ"מ חיישינן שמא מחמת חוזק השבירה נפסקו לוה"ג ע"ש בש"ך ובפמ"ג, א"כ בנשבר השדרה למטה מאגפים אפילו במקום שאין טריפות בחוט היה צריך לבדוק למעלה במקום המטריף דשמא מחמת חוזק השבירה נפסק חוט למעלה.

ואולי יש לומר דדוקא בנשבר הערקוס כיון שהולכת ומתנדנד ברגלה חיישינן שפיר לפסוקת לוה"ג, אבל בשדרה דמינא נייח וכהא דמחלק הש"ס חולין מ"ג בין ושט לקורקבן ושט דפעיא ביה רווח גמדא וכו' קורקבן דמינא נייח כדקאי קאי ע"ש, ולע"ע.

ומעניין לענין באותו ענין ראיתי בילקוט הגרשוני לגיסי הגג"י מלודאש ח"ב אות טריפות שהביא בשם תשובת בר ליואי שכ' דכיון דקשה לנתק החוט מהעצם לכן יבשל חתיכת עצם עם החוט בכלי חרס שבור ואחר הבישול קל הוא לנתקו מהעצם ויכול לבדוק החוט אם נפסק, ולענ"ד תמוה דמ"ש מריאה שנשמע בה הברה בנפיחה דקי"ל סי' ל"ו ס"ד דצריך לבדוק בפושרין ואם שמוה בחמין שוב אין לה בדיקה וכתב הש"ך שם סק"ח והוא מגמ' חולין מ"ז דה"ט דבחמין לא דמכווצי לה והנקב נסתם ע"ש, וא"כ ה"נ כן שע"י הבישול רב דמכווצי ואי אפשר לבדוק אח"כ פסוקת החוט והוא פלא. וכאאמו"ר עט"ר שליט"א השיב לי כי יפה הוריתי בנידון הנ"ל.

סימן קי"ז

ריאה שנקבה ודופן סותמה אי נטרפה ונתקנה או דמעיקרא לא נטרפה ☆ נקובת הוושט אי הוי נבילה מחיים והמסתעף

ולאשר אמר ברוך מבנים אשר, יצליחהו ה' בעושר ואושר, אישור כולל ואישור מוסיף, ה"ה כבוד גיסי אהובי, רב חביבי הרבני הגדול בתורה, מעוטר בתפארה, קולע אל השערה, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כש"ת מו"ה **אשר מייזנער** נ"י בשבת תחכמוני ותנא תונא בבי חמוהי **א"א** מורינו ורבינו הגדול הגאון שליט"א.

כתבת לישב קושיתי בכש"י חולין מ"ג ע"א אהא דא"ר קרוס שעלה מחמת מכה בוושט אינו קרוס שכ' ולא דמי לריאה שנקבה ודופן סותמתה וכו' דהאי סתימה מעיקרא היא ע"כ, ותמהתי דלמה הביא ממרחק והקשה מריאה שנקבה ודופן סותמתה ולא הביא מוושט גופא דסליק מיני' דניקב זה בלא זה כשר וע"ז נמי שפיר הומ"ל דל"ד משום דהאי סתימה דמעיקרא הוא, וכעת מצאתי דאתאי לידי משמע בס' לב אריי' שם שגם כן עמד בזה ונתתי שמחה בלבי בראותי לבי כלב אריי.

ואתה אהובי גיסי באת עד הישוב ולחלק יצאת דבשלמא בריאה שניקבה הוי שפיר טריפה אלא דכיון דדופן סותמה והוי סתימה דמעיקרא שאין סופה להתפרק לכן כשר, משא"כ בניקב זה בל"ז גבי ושט טעמא לאו משום דהוי סתימה דמעיקרא אלא משום דלא נעשה טריפה מעולם, ודמיא לניקב הלב ולא לבית חללו שאין הטעם משום דאכתי איכא בשר סותם אלא משום דלא נעשה טריפה כלל, א"ד.

והנה בהשקפה ראשונה גם אנכי חשבתי כן וכן משמע לכאו' מלשון הש"ס והראשונים דגבי ניקב זה בל"ז נקט לשון הגנה שאחד מגין על חבירו שלא יעשה טריפה ושלא יארע לו טריפות ובריאה שניקבה איתא לשון סתימה דמשמע דטריפה הוי אלא שמתכשר בסתימתו וד"ל. אבל מה נעשה ביום שידובר בו דברי הטו"ז יו"ד סי' ל"ו סק"ד שכתב בביאור דברי רש"י שכתב דהאי סתימה מעיקרא הוא וזל"ה, בשעה שנעשה הנקב תיכף נעשה הסתימה ולא הי' בכלל נקב וכו', ובפמ"ג במש"ז הביא לשון הלבוש בס"ג שכ' ול"ד לדופן דהתם לא נחלשה הבהמה משא"כ הכא (ר"ל בקרוס שעלה מחמת מכה) ע"כ, וע"ע בפמ"ג בפתיחה לה' בדיקות הריאה ד"ה עוד ראיתי שכתב בזה"ל דוודאי דופן ואונא שאצלם סתימה דמעיקרא הוי ולא בא לכלל פסלות וכו' עש"ה, והנה עיניך הרואות דגם בריאה שניקבה ודופן סותמה נמי ה"ט דכשר משום דכיון דדופן סותמה מעיקרא לא נכנס בגדר טריפות ולא נעשה טריפה מעולם ולא כמ"ש וא"כ הדק"ל כמובן.

והנה אי נימא כפי' הטו"ז ולבוש ופמ"ג הנז' דמ"ש רש"י דהאי סתימה דמעיקרא הוא ר"ל דלא נעשה טריפה מעולם, יולא לנו מזה דין חדש דהיכי דניקב מקודם קרוס א' ועלה בו קרוס וסתמה קודם שניקב הב' ואח"כ ניקב הב' כשר, דהא לא נעשה טריפה מעולם כלל דהרי קודם שניקב השני כבר היה הקרוס שמחמת המכה בעור הא' ולא נטרפה ומהני.

אמנם יש עוד פי' אחר בדברי רש"י הנ"ל דקתימה דמעיקרא היינו בתולדה מתחילת בריית הבהמה משא"כ קרוס שעלה מחמת מכה שאינו בתולדה וזה סופו ליסתם עיי' בש"ך סי' ל"ו סק"ו בשם הדרישה ע"ש, ולפי' זה אף בכה"ג שעלה בו קרוס קודם שניקב הב' ג"כ טריפה, ולמ"ש אתי שפיר דר"ל דהקרוס מצד עצמו אינו קרוס כלל וכאילו אינו דסופו ליסתם והבן.

ועפ"ז י"ל הא דקאמר הש"ס הך דינא דקרוס שעלה מחמת מכה רק גבי ווסט וריאה והלא בכל הנקובים הדין כן כמ"ש רש"י דמ"ג הנ"ל, ודעת הרא"ה בבדה"ב דבאמת רק בווסט ובריאה הוי דינא הכי, ועי' פמ"ג בפתיחה הנ"ל דלא קי"ל הכי ע"ש. ולפמ"ש אתי שפיר דדוקא בהנך תרתי בווסט ובריאה דשניהם יש להם ב' קרומין ולא מיטרפא עד דאינקב תרווייהו והו"א דבאופן הנ"ל שעלה בו קרוס קודם שניקב הב' כשר כמ"ש לפי' טו"ז קמ"ל דאינו קרוס כלל וטריפה, אבל בשאר נקובי' בעור א' פשיטא דכיון שנטרפה שוב אינה חוזרת להכשרה, ודו"ק והבן.

ב) **שוב** דחית מ"ש לישב דעת הרמב"ם והשו"ע בסי' ל"ג דנקובת הווסט הוי נבילה מחיים, והקשה הש"ך שם סק"ד מש"ס חולין ל"ב דמשני רבא אלו אסורות קתני ויש מהן נבילות (היינו נקובת הווסט וכו') ופריך לרבא וליחשוב נמי לדחזקי' ומשני דל"ק אלא נבילה דלא מטמא מחיים ע"ש, אלמא דנקובת הווסט לא הוי נבילה מחיים ע"ש, ואמרתי ליישב דלכאורה ק"ל האיך ס"ל לרבא דנקובת הווסט ל"ה מחיים נבילה דהוי פסול בשחיטה וכמ"ש ג"כ הש"כ שם ואין מחזיקין מאיסור לאיסור, אך זה אינו דרבא לשיטתו דס"ל בגולד ריעותא מחיים ל"א נשחטה הותרה, ועיי' בש"כ סי' נ' סק"ג, וא"כ ס"ל דמחזיקין מאיסור לאיסור כמ"ש דו"ז בשב שמעתתא ש"ה פ"א ושפיר קאמר דאף דמחיים הוי רק טריפה מ"מ לאח"מ הוי נבילה.

והנה בחולין ט' אמר רב הונא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכו' וס"ל לרש"י בחזקת איסור אבמ"ה וכ' התוס' ביבה כ"ה דזה דוקא למ"ד בחולין ק"ב דבהמה בחייה לאיברי' עומדת אבל לר"י שם דס"ל לאו לאיברים עומדת צריך לומר דהא דבחזקת איסור עומדת היינו איסור אינו זבוח, ואגן קי"ל כר"י וא"כ לדידן אין מחזיקין מאיסור לאיסור וכמ"ש דו"ז השב שמעתתא שם ש"ב ובס' בינת אדם שער או"ה סי' כ"ו ותקשי האיך אפשר לומר דנקובת הווסט הוי נבילה רק לאחר מיתה אבל מחיים הוי רק טריפה והא אין מחזיקין מאיסור לאיסור, אלא וודאי דהוי נבילה מחיים וכדעת הרמב"ם והשו"ע. ועל זה אמרת דלא שייך אין מחזיקין מאיסור לאיסור אלא בספק אם נאסר באיסור הב' ל"א כיון שקודם וודאי היתה אסורה באיסור הראשון אוקמא אחזקת איסור דאיסור ראשון וודאי פקע, אבל בודאי אסורה באיסור הב' כמו נקובת הווסט לאחר שחיטה דהוי וודאי נבילה ל"ש כלל אין מחזיקין מאיסור לאיסור דבשביל שהיתה טריפה מחיים יכולה להיות שפיר נבילה לאחר שחיטה אלו דבריך.

ובזה יפה דנת ויפה כיוונת וכ"כ לי אא"מ ורבינו הגדול שליט"א [שו"ת בית שערים יו"ד סי' ס"ט] וגיסך אחי אהו' הרב המאוה"ג מוהרי"ך נ"י, ואני אודה ולא אבוש כי זאת הפעם חטאתי המטרה וה' יצילני משגיאות [ע"ע בספרו אות ציון ערך איסור חל על איסור].

ומה שגל"ע קנת לדעת הש"ך הנ"ל דנקובת הווסט לא הוי מחיים נבילה אלא טריפה דא"כ מאי פריך הגמרא דף ל"ב מאלו טריפות דאלמא דנקובת הווסט ל"ה נבילה אלא טריפה לשני דהא דקתני טריפה היינו מחיים ונפ"מ לחלבה דאסורה והא דקתני דנקובת הווסט הוי נבילה היינו לאחר מיתה ונע"ק. אלא שהתוס' דף ל"ב סוד"ה ורמינהו כתבו דמתני' דאלו טריפות משמע לי' לאח"מ מדקתני כל שאין כמוה חי' ול"ק כל שאינה חיה ע"ש, וא"כ לק"מ כמובן.

והנה בתוס' הנ"ל ליינו לקושית הש"ס ורמינהו א"ט בבהמה פסוקת הגרגרת ע"כ ולא הביאו כלל נקובת הווסט שנזכר במתני' קודם פסוה"ג, ולענ"ד מכאן רא' דנקובת הווסט מחיים הוי רק טריפה ולא נבילה וכדעת הש"ך הנ"ל ולכן ל"ק לי' כלל מנקובת הווסט לא הוי נבילה רק טריפה הוי, והוא הערה נכונה. ובזה ניחא מ"ש מהרש"א בכורות כ' ע"ב בתוס' ד"ה חלב פוטר דאמאי לא פריך הש"ס בחולין י"א לרבנן ג"כ היכי אכלי' בישרא ניתא סמוך מיעוטא לחזקה, ותי' דלא שייך כאן חזקת איסור אינו זבוח דהא מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה דנקובת הווסט לא הוי נבילה ע"ש, ופמ"ג בסי' ל"ג התפלא הא לדעת כל הפוסקים נקובת הווסט הוי נבילה. ולמ"ש ניחא דאליבא דתוס' שפיר כתב מהרש"א דלא הוי נבילה. ושוב מצאתי בפמ"ג שם שאף הוא ז"ל ר"ל לדעת התוס' דנקובת הווסט לא הוי נבילה אלא שלא עמד בדקדוק הנ"ל בתוס' דמשמע וודאי דתוס' ס"ל הכי.

ומה שנ"ל בישוב קו' מהרש"א הנ"ל הוא דהא דאמרינן סמל"ח היינו דוקא אם המיעוט והחזקה מתרמי' יחד באקראי ולא תמיד דאז שפיר אמרינן דאף דמצד הרוב אין לחוש מ"מ החזקה חיזקה המשם דניחוש למיעוטא, ואשא משלי ברוב מצויין אצל שחיטה מומחין דרוב פעמים השוחט באמת הוא מומחה וידוע לנו שהוא מומחה רק אם נזדמן ששחט א' שאין אנו יודעין בו אם הוא מומחה שפיר אמרינן

סמל"ח שבהלטרפות החזקה עם המיעוט נחלש הרוב, אבל אם המיעוט והחזקה באים תמיד יחד כגון הכא דאם נימא סמל"ח יסתלק ויוחלש הרוב ויהי' כל הבהמות אסורין דילמא במקום נקב קשחיט, וזה וודאי א"א לומר דהרוב הוא נראה לעינים ומיכר לעין כל דבבירור גמור איכא רוב כשרות ביניהם, תן לחכם ויחכם והבן.

וע"ד החידוד נראה לענ"ד ביישוב קושית מהרש"א הנ"ל ואקדים ליישב קושית תוס' דף כ"ח שהקשה לרש"י דס"ל דלענין נקב נמי ווטט אין לו בדיקה מבחוץ א"כ לקמן מ"ג דקאמר רבה דווטט אין לו בדיקה מבחוץ נ"מ לס' דרוסה אמאי ל"ק נ"מ לס' נקובה.

ולענד"ן נראה דעיין ברשב"א שהקשה עוד לרש"י ניקב זה בל"ז היכי משכח"ל דהא אם ניקב מבפנים יש לחוש שמא ניקב גם החילון דהא לא קי"ל כעולא דאין חוששין שמא הבריא ואין לו בדיקה מבחוץ, ותירץ דהא דווטט אין לו בדיקה מבחוץ היינו דוקא אי איכא לספוקי בכולה ווטט היכי דאינקיב מפני שהעין משוטט בכל ובניקב משהו עובר ההרגש ואינו מרגיש בו כיון שהוא אדום אבל היכי דאינקיב במקום ידוע ואין לנו לחפש מבחוץ אלא כנגד אותו מקום שניקב הפנימי שפיר יכול לכוון עליו ויש לו בדיקה מבחוץ ע"ב, ומבואר דדעת רש"י דבמקום ידוע יש לו בדיקה מבחוץ. והנה הפליתי סי' ג"ל אות י"א הקשה לדיעה זו שהוא ג"כ דעת הרמב"ן דאם כן בבהמה נמי אית לי' בדיקה באופן שיבחור מקום א' בווטט ויבדקנו דאפילו אם כל הצואר בכלל הספק מ"מ על אותו מקום ידוע שבדק נתן עיניו בו ולא מצא נקב בדיקתו שפיר ואח"כ ישחוט ואחרי השחיטה יבדוק כל משך הווטט ואם לא ימצא בפנימי נקב כשר ממנ"פ דאם ניקב החילון במקום אחר הרי שם לא ניקב הפנימי ואם הפנימי ניקב באותו מקום ששחט הרי שם לא ניקב החילון דהא בדק לי' ולא מצא נקב, ותי' כיון דקי"ל ניקב זה שלא כנגד זה טריפה דזימנין מתרמי' אהדדי, א"כ שפיר יש לחוש שניקב הפנימי במקום ששחט והחילון במקו"א והוי זה שלא כנגד זה דטריפה ע"ב שהאריך. ולפ"ז בכל ס' נקובה כל עיקר הספק הוא לניקבו שניהם זה שלא כנגד זה בדאיכא לספוקי בכל הצואר.

ועיין בפליתי אות ד' ד"ה וגם הבאתי שכתב דהא דנקובת הווטט הוי נבילה היינו דוקא בניקב לגמרי זה מכוון עם זה אבל ניקבו זה שלא כנגד זה הוי רק טריפה משום שלא הגיע עדיין לתכלית החולשא שיהי' עליו שם נבילה, וגדולה מזו הביא פמ"ג במש"ז סק"ד בשם יש"ש דאם הנקבי' רחוקים הרבה וודאי אינו אסור אלא מדרבנן ע"ב.

ולפ"ז מיושב קושית תוס' הנ"ל דכיון דספק נקובה לא משכח"ל רק מחשש דניקבו זה שלא כנגד זה, ובכה"ג כיון דלא הוי נבילה ל"ש חזקת איסור אינו זבוח ואמרינן נשחטה הותרה וע' תוס' דף מ"ג ולא חיישינן כלל לנקובת הווטט ולהכי ל"ק נמי לספק נקובה. ומעתה לפ"ז מיושב ג"כ קושית מהרש"א דלרבנן ל"ק דנימא סמוך מיעוטא לחזקה והיכי אכלי' בישרא, דהא בספק נקובה חיישינן רק לניקבו זה שלא כנגד זה דל"ה נבילה וליכא חזקת איסור אינו זבוח ול"ל תו סמל"ח, ואולי זהו ג"כ כונת מהרש"א בתי' וקושית הפמ"ג לק"מ, ודו"ק היטב.

וביישוב קושית תוס' הנ"ל דלרש"י אמאי ל"ק נפ"מ לספק נקובה נ"ל עוד, דתוס' לקמן מ"ג הקשה אמאי חוששין לספק דרוסה נימא נשחטה הותרה דהא אפילו בגולד ריעותא מחיים מוקמינן אחזקה, ותי' דדרוסה שכיח ולכך חוששין לספק דרוסה ולא מוקמינן אחזקה ע"ש ובתוס' יבמות ל' ע"ב.

ועיין בש"ך סי' נ' סק"ג שכ' דתוס' כתבו כן רק אליבא דרבה דמשני התם ביבמות אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת אבל אביי ורבא פליגי וס"ל דאם גולד ריעותא מחיים לא מוקמינן אחזקה ע"ש. ומעתה לפ"ז אתי שפיר דבדף כ"ח בעובדא דהאי בר אוזא דאתי כי ממסמס קועי' דמא דמרי' דשמעתא הוא רבא שפיר פירש"י דבספק נקובה איירי ואסורה מספק דל"א נשחטה הותרה משום דגולד ריעותא מחיים, אבל לקמן מ"ג דמרי' דשמעתא הוא רבה דס"ל דאפילו גולד ריעותא מחיים אמרינן נשחטה הותרה וא"כ לדידי' ספק נקובה שרי ולא משכחת נפ"מ אלא לספק דרוסה דבדרוסה ל"ל נשחטה הותרה משום דשכיח וכמ"ש התוס' וא"ש. ושוב מצאתי שכבר קדם וזכה בתירוץ הזה בספר היקר לב אריה והנאתי מאוד.

ואגב בספר צרור החיים הק' ל"ל למיתני במתני' דר"פ אלו טרפות פסוקת הגרגרת מיפוק ליה דעי"ז הו"ל הריאה כמנח בדיקולא וא"כ הו"ל ניטל הריאה דטריפה. ופלא, דהשתא דקתני פסוה"ג דטריפה וידעי' דחיות הבהמה תלוי בו שפיר אמרינן דריאה כמנח בדיקולא אבל אי ל"ה קתני פסוה"ג לא הוי ידעינן הא ולא אמרינן דהוי ניטל הריאה.

ויען כבר הארכתי יותר מדי לכן תהי' פה שביתת קולמסי, ובזה אצוה אליך את ברכתי, וה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כאונ"פ ונפש גיסך ידידך הנאמן הדוש"ת בלונ"ח,

בן ציון בלום

סימן קי"ח

בועה במקום אטום

שוכט"ס לכבוד ידידי הרבני המופלג בתוב"י מתנהג בחסידות כמו"ה צבי הרש נ"י שו"ב.

אחדש"ה, הנני לתשובת שאלתו ונקיטנא נפשאי בקצרה כי אין לי פה ספרי שו"ב הנצרכים והוא בנמצא בועה תוך אטוס באמצעיתו, הנה במש"ז סימן ל"ו סקט"ו מצדד להטריף משום תרתי לריעותא היכי שנמצא בועה מוגלא על אטוס, ולכאורה למה דמבואר סימן ל"ו ס"ט אם נמצא ליתה במקום אטוס מותר שמחמת ליתה לא נכנס שם הרוח אם כן כל שכן בנידון דידן שיש לתלות שמחמת מוגלא של בועה נאטמה, וי"ל. ומסירכא באטוס אין ראיה לנ"ד דהתם טריפה ממנ"פ כמ"ש בהה"ט סימן ל"ו סקכ"ב ועיין פ"ת שם. אמנם דעת לבו"ש באטוס אם לדו א' מוגלא ובלדו השנית ליכא מוגלא טריפה דמצד א' הוא אטוס ודאי וטריפה בכ"ש יעו"ש, וא"כ בנ"ד נמי אפילו אמ"ל דבועה על אטוס כשר היינו דוקא אם הוא בשטח כל מקום האטוס דאז יש לתלות במוגלא של הבועה אבל כיון דסביב הבועה יש אטוס א"כ הוא טריפה מחמת האטוס גרידא דבועה מצלת על כולה ולא על מקצתו, כנלע"ד.

וע"ד המקוה אין דעתי נוחה להיות עוזה שמה לעיר ועדקט"א בנידון חמור כזה וכשאני לעצמי מה אני להפקיע א"ע וד"ל [עי' בספר זכרון יהושע - מעלבורן תש"ח בתשובת הרה"ג מוה"ר שמעון יחזקאל יאקאבאוויטש אב"ד ור"מ וואדקערט, והובא בתולדות המחבר בתחלת הספר].

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידושו"ט,

בן ציון בלום

סימן קי"ט

נקב בדקין ובמקום הנקב הדק עב ולבן

ה' ויחי עתר"ו

הביאו לפני שאלה בדקין הסתומין שקורין טריפהנ"ע דארס שנמצא בו נקב ארוך ופתוח לגמרי שהי' נראה הפרש לחוץ שנתרחבו גדלי החתך והאשה אמרה שכאשר פתחה העוף בסכין והיתה מכה על הסכין בכח אפשר שנחתך בסכין, אך סביב מקום הנקב הי' הדק עב ולבן קצת יותר מבשאר מקום, והטרפתי כיון שהי' פתוח, וגם משום שהי' עב קצת לא תליא במשמוש ידא כמ"ש רמ"א סי' ל"ו ס"ה, ולדעתי בכל נקובות שנמצאו לאחר שחיטה אם הוא עב או קשה סביב הנקב לא תליא במשמוש ידא דאף שרמ"א כתב רק שהושחר או האדים סביב הנקב י"ל תנא ושייר שהוא עב וקשה במשמוש מורה שהי' מחיים ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ואיכא למיתלי במחיים כמו בלאחר שחיטה עיין בש"ך ופמ"ג ולבוש סי' נ', וקשה להקל בעניינים כאלו כמ"ש תב"ש סוסי' כ"ט.

ולאחר הפסק ראיתי בדרכי תשובה סי' ל"ו ס"ק קכ"ד בשם ראש אפרים סקקס"ז שכתב ממשמעות הפוסקים דבעינן שיהי' הנקב רך סביבו אבל אם הוא קשה סביב הנקב לא תליין ביד הטבח ע"ש והנאני מאוד.

בן ציון בלום

סימן ק"כ

תרי אוני דסריבי אהדדי ☆ אי עשה מכח רוב דוחה ל"ת מכח וודאי

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, אחי אהובי וחביבי, חמדת נפשי ולבבי, הרב המאוה"ג, מעוז ומגדול, חריף פיפיות, בנוי לתלפיות, הגאבד"ק האנשוויטץ יצ"ו, כקש"ת מו"ה **יודא צבי** נר"ו, אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

לנכון הגיעני ג"ה ושמחתי בשלומכם ותלי"ת כמוכם כמוהו.

ועתה באתי עד"ת ע"ד הקושיא אשר הקשית למ"ש הר"ן גבי תרי אוני דסריבי אהדדי דהא דמטריפין כל נקב בריאה הוא מספק לפי שאינו יודע אם הוא ראוי שתעלה בו סירכא, אם כן האיך קתני במתניתין דריש פרק אלו טריפות נקובת הריאה שהוא רק ספק טריפה בהדי איגך שהם טריפה וודאי, והוא הערה נכונה אלא שאין זה ברור כל כך דבמתניתין ל"ק רק טריפות וודאי דהרי קתני ג"כ נפולה ולדעת הרבה שיטות שהביא פמ"ג בסימן ח"ן (ואחת מהנה הוא הר"ן) הוא רק טריפה מספק שמא נתרסקו אבריה וא"כ שפיר קתני נמי נקובת הריאה אע"ג דהוי רק ספק טריפה, ועיין בדשב"א חולין מ"ג דכל דרוסה הוי רק ספק טריפה כיון שצריך בדיקה ע"ש וא"כ איכא נמי דרוסה שהוא רק ספק טריפה עד הבדיקה וי"ל. ומה"ט איני מבין מ"ש פליתי ריש סימן ל"ג דלהכי ל"ק ניטל לחי העליון שהוא טריפה להרמב"ם בהדי איגך מפני שהוא רק ספק יע"ש ומה יענה לטריפות דנפולה שהוא ג"כ רק ספק טריפה כמ"ש ג"כ פליתי ריש סי' ח"ן, אם לא שנאמר דניטל לחי העליון בעצם אינה חולי כלל, רק ספק שיבא לידי חולי ולכלל טריפות שיתקררו איברי הנשימה וספק כי האי שפיר ל"ק אבל נפולה ונקובת הריאה שהם חולי בעצם אלא הספק אם יבא לכלל חולי המטריף כזה וכיו"ב שפיר קתני ליה במתני'.

אבל בלא"ה קושייתך לק"מ, שהרי כתב הר"ן דלפי שיטה
זו דאין סירכא בלא נקב ראוי לאסור אפילו בכסדרן
כל שהסירכא הולכת מגב לגב או מחיתוך לגב וכו' ע"ש,
וא"כ לפי"ז אם נמצא נקב בגב האונא או האומא או בנמצא
נקב בורדא שכ' רש"י חולין מ"ו סוף ע"ב והכי קי"ל
בסימן ט"ל דלכל מקום שתיסרך טריפה אפילו לכים שלה
אם כן שפיר משכחת לה נקובת הריאה שהוא טריפה וודאי
דהיינו בכה"ג שאפילו יעלה סירכא באיזה אופן שיהיה
מטריף ביה ולק"מ.

ואתה כתבת דאמטו להכי קתני הריאה שניקבה (ולא נקובת
הריאה שעמדו עליה אחרונים) שהוא לשון עבר ור"ל
שהיה עבה נקב מכבר ועכשיו נסתמה ע"י סירכא שלא כסדרן
דהוי וודאי טריפה, והוא נכון לכאורה דעפי"ז ניחא דלא
קתני באינך הך לישנא משום דקי"ל סימן מ"ו דאין סירכא
פוסלת בשאר איברים אלא בריאה ע"ש, אלא שתקשי מהא
דקתני הכרס הפנימי שנקבה וכן בהמסס ובית הכוסות שנקבו
לחוץ וכי כעורה זו לומר בלשון הזה שעדיין הם נקובים.
ולכאורה היה מוכח מכאן דלא כהרא"ה בבדק הבית שהביאו
ג"כ בפמ"ג בפתיחה לטריפות הריאה דסובר דקרוס שעלה
מחמת מכה דוקא בושט וריאה לא מהני אבל בשאר איברים
סתימה מעליא הוא ע"ש והיינו דקמ"ל שנקבה מכבר ועלה
בו קרוס ואפ"ה טריפה, ומיושב קו' הרא"ה אמאי ל"ק הך
דינא דקרוס שעלה מחמת מכה אינו קרוס בשאר איברים,
ולמ"ש שפיר קתני ליה אלא שהטמין ברמז.

וביישוב קו' הרא"ה הנ"ל כתבתי לעיל בסימן קי"ז דבר
נכון וייטב הדבר בעיני המלך אביו רביו הגדול
ז"ע ועל זה רמז בתשו' או"ח סימן קמ"א "ומ"ש בסוגיא
דריאה דין הניין לי", והוא זה דרש"י דף מ"ג כתב קרוס
שעלה מחמת מכה אינו קרוס ולא דמי לריאה שניקבה ודופן
סותמתה וכו' דהאי סתימה דמעיקרא היא, ויש בזה ב'
פירושים (הא') כיון דסתימה מעיקרא לא נעשה טריפה
מעולם ולא נכנס כלל בגדר טריפה, עיין טו"ז סימן ל"ו
סק"ד שכתב בשעה שנעשה הנקב תיכף נעשה הסתימה "ולא
היה בכלל נקב" וכו', ופמ"ג במש"ז שם הביא לשון הלבוש
שכתב ול"ד לדופן סותמתה "דהתם לא נחלשה הבהמה"
משא"כ הכא ר"ל בקרוס מחמת מכה, וביותר ירא כבודו
של הפירוש הזה בפמ"ג בפתיחה להל' טריפות הריאה שכתב
דודאי דופן ואונא שאלה סתימה דמעיקרא "ולא בא לכלל
פסלות" וכו' ע"ש ודו"ק היטב בלשונות הללו לשון של זהירות
יתירה שמבואר כפירוש הזה. (הב') האי סתימה דמעיקרא
שהוא בתולדה ומתחילת ברייתו לכן אין סופו להתפרק ומהני
משא"כ בקרוס מחמת מכה שאינו מתולדה וסופו להתפרק,
ועיין ש"כ סי' ל"ו סק"ו בשם דריסה ובפמ"ג שם. וכבר
חקר פמ"ג שם ובסי' ל"ג מה בין פירוש הראשון להשני.

ולפענ"ד הנפקא מינה היכי דניקב עור אחד ועלה בו
קרוס ואח"כ ניקב עור השני של הושט או
הריאה, לפירוש הראשון בכה"ג נמי כשר שלא היה טריפה
מעולם שהרי קודם שניקב עור השני עלה בו קרוס ולא
נטרפה ומהני, אבל לפירוש השני ה"נ טריפה דמ"מ סתימה
זו לא היה מתולדה והקרוס מצד עצמו אינו כלום ולא מהני.
שוב ראיתי שכיו"ב כתב הפמ"ג יו"ד סימן ל"ג במש"ז סק"ד
ד"ה והנה ע"ש.

ובזה מדוקדק היטב לשון הגמרא קרוס שעלה מחמת מכה
אינו קרוס, ולמה לא קאמר סתם דטריפה, אבל הוא
הדבר דקרוס מצד עצמו אינו קרוס וכמאן דליתא דמי, ולפי"ז
ניחא דקתני הך דינא דוקא בושט ובריאה דבהני דאית להו
ב' קרומים ולא מיטרפי עד דאינקבו תרווייהו והוה אמינא
דבאופן הנזכר בעלה בו קרוס קודם שניקב השני כשר קמ"ל
דאינו קרוס וסתימה כלל, אבל בשאר נקובים בעור אחד
פשיטא כיון שנטרפה תו אינה חוזרת להכשירו, וא"ש והוא
נכון ומתקבל לפענ"ד.

ועפ"י אלה הדברים באנו עד הישוב למה שמדקדק א"ז
התוי"ט במתני' דקתני המסס ובית הכוסות שניקבו
לחוץ, והקשה דלפי סדרן בגוף הבהמה הול"ל בית הכוסות
והמסס שנקבו לחוץ, והנה אין הדקדוק חמור כ"כ דבלא"ה
תנא דמתני' אין סדר למשנה כמו שסידר טוש"ע לפי גידול
הבהמה עיין סימן כ"ט ומהר"מ שי"ף, ולדעת רמ"א סימן
מ"ח ס"ז שהוא דעת רש"י דבהמסס אפי' ניקב מצד א' ולא
במפולש טריפה י"ל דתנא דמתני' דווקא הוא וקתני בית
הכוסות סמוך לניקבו לחוץ לאשמעינן דדוקא בבית הכוסות
הוא דבעינן נקבו לחוץ משא"כ בהמסס, ולדעת המחבר שהוא
דעת ר"ת דבהמסס נמי מצד אחד שלא ניקב לחוץ כשר וכתבו
תוס' חולין נ' ע"ב ד"ה מחט דלרבותא נקט מחט שנמצא
בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה דאע"ג דניקב עור אחד
שלם אפ"ה כשרה עד דאינקב תרווייהו ע"ש, א"כ קסמיך
ותני בית הכוסות שנקבו לחוץ להורות דהך שנקבו דקתני
בלשון רבים לאו משום דקאי נמי אהמסס קתני ליה רק משום
בית הכוסות לחוד נמי בלשון רבים שונה אותה לאשמעינן
דבעינן שנקבו ב' עורות ולא סגי בעור אחד אף שהוא עור
אחד שלם וא"ש.

אבל לפמ"ש י"ל דלהכי קתני בית הכוסות סמוך לנקבו
לחוץ משום דיש לו ב' עורות והו"א שאם ניקב עור

אחד ועלה בו קרום ושוב ניקב עור השני דכשר אמטו להכי קתני שנקבו בלשון עבר להורות שהיה נקוב מכבר ועלה בו קרום ואפ"ה טריפה דקרום מחמת מכה אינו קרום וא"כ כל עיקר דקתני שנקבו בלשון עבר לאשמעינן דקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום משום בית הכוסות קתני ליה דבהמסס שאין לו רק עור אחד פשיטא שאינו קרום וכמ"ש לעיל וא"ש כנלע"ד.

ובגוף קושייתך האיך קתני נקובת הריאה שהוא רק ספק טריפה בהדי אינך, נ"ל עוד דלק"מ דהרי לרש"י בדף מ"ג ריש ע"א כל הנך טריפות שבריאה דמיא לבישרא ולביעותא ואטוס בריאה כולהו בכלל ריאה שניקבה ע"ש ועיין תבואות שור ולבו"ש ריש סימן ל"ה, א"כ שפיר משכחת לה נקובת הריאה שהוא טריפה ולאי דכל הני לקותות שהם משום נקב ואלו אינם מעלים סירכות כלל כולהו איתנהי בכלל הריאה שנקבה דקתני במתני' ולק"מ.

שוב כתב רב אחי מעכת"ה נ"י לייסב האי דחולין מ"ג דקאמר רבא שני עורות יש לו לוושט והך תיבה לו הוא יתיר נפיש, ותי' עפ"ד טו"ז סימן ל"ג סק"ט דלהני שיטות דשניהם לבנים או אדומים טריפה עדיף טפי אם אין לו רק עור אחד ע"ש והיינו דקאמר ב' עורות יש לו לוושט דוקא אם יש לו ב' עורות אז משכחת לה דחליף טריפה אבל אם אין לו רק עור אחד כשר וכדעת הטו"ז, וגם בזה העירות בלדק ואם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואוסיף נופך לייסב מה שמדקדק בחי' חת"ס אהא דקאמר חילון אדום ופנימי לבן דלמה לו לקבוע מקום אי' מקומם והול"ל אחד אדום ואחד לבן.

ונלע"ד דלולא דמסתפינא הייתי יולא לדון בדבר החדש דהנה הוכחת הטו"ז דניטל עור אחד כולו עדיף מכולו לקוי מהאי ריאה דאגליד דכשרה ע"ש, והנה רש"י חולין מ"ו פירש ריאה דאגליד שנגלד קרום העליון וכן בסימן ל"ו ס"ב אפילו נגלד קרום העליון כשר, וכשאני לעצמי אשתומם כשעה חדא דטפי הול"ל אפילו ניטל קרום התחתון ולא נשאר רק העליון דכשר דהוי רבותא טפי דהרי לענין נקב אמרינן התם אינקב עילאה ולא אינקב תתאה פשיטא דתתאה מגין ובאינקב תתאי ולא אינקב עילאה פליגי בה ולחד מאן דאמר עילאה אינו מגין וא"כ לענין נגלד טפי הול"ל דאפילו נגלד תתאי דכשר, לכן נ"ל דבניטל תתאי אפילו נשאר עילאה קיים טריפה ודוקא איגלד כאהינא סומקא שנשאר תתאי הוא דכשר דדוקא לענין נקב הוא דעילאה מגין משום דהוא נקב משהו אבל בניטל תתאי כולו ל"מ עילאה וכענין שמחלק הרא"ש גבי וושט בין כולו לקוי לניקב זה בלא זה ע"ש. ומעתה אומר אני דמה שחידש לן טו"ז גבי וושט דניטל עור אחד כולו כשר היינו דוקא אם ניטל עור החיצון האדום ונשאר פנימי הלבן, אבל אם ניטל הפנימי ונשאר החיצון מודה הטו"ז דטריפה דדיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולפי"ז אי הוי אמר אחד אדום ואחד לבן ולא קבע להו מקום הוה אמינא שאם ניטל עור אחד והני נשאר קיים יהיה איך שיהיה כשר, ולהכי דקדק ואמר חילון אדום ופנימי לבן דמעתה שפיר ידעינן אם אותו שנשאר הוא לבן ודאי החיצון ניטל וכשר ואם אותו שנשאר הוא אדום על כרחך הפנימי ניטל וטריפה, ומיושב דקדוק חת"ס כנלע"ד נכון.

אמנם לפענ"ד אי נימא דלא כטו"ז וכדעת פר"ח דאף דבריאה הנגלד כשר בוושט אינו כן רק צריך שיהיה ב' עורות קיימי' וכדמסיק הטו"ז להלכה כש"כ דדברי רבא אתיין שפיר טפי ומדוקדקים הדק היטב ביתר שאת, דבזה יתיישב דהול"ל שני עורות הוושט חילון אדום וכו' וגם מה שסיים ניקב זה בלא זה כשר שהוא לכאורה פלא דאיזה שייכות וקישור יש לדין זה למה שאמר בתחילה, ואולם נכון הדבר למ"ש דמתחילה הקדים שני עורות יש לו לוושט ובהא נמי דינא קמ"ל שצריכין להיות שני עורות קיימי' ומדוקדק תיבת לו וכיון שכן שפיר חילון אדום וכו' דאי חליף טריפה דהיינו אפילו שני אדומים או לבנים דכיון שכולו לקוי אינו מתקיים ע"י השני וכמ"ש הרא"ש והתינא בחליף שכולו לקוי אבל ניקב זה בל"ז כשר כיון דהוי רק נקב משהו שפיר כשר משום דחברי' מגין וכדברי הרא"ש בשמעתין, ודברי רבא עולים יפה ולענ"ד נראין דברי מדבריך.

שוב ראיתי בפרי תואר סימן ל"ח או"ק ו' שכתב דלענין ריאה דאיגלד אין חילוק בין פנימי לחיצון, והוא דלא כמ"ש, אבל בספר דרכי תשובה הביא בשם הגאון מוהרא"ל איגץ בחידושיו שחולק עליו ומשנה לא זזה ממקומה ונראים הדברים כמש"ל.

ועתה אחי יקירי אערכה לעיניך דבר נכון אשר הגו רעיוני בשמעתי' דאמר רבה ושט אין לו בדיקה בחוץ אלא בפנים למאי נ"מ לספק דרוסה, האי ספק דרוסה דאתאי לקמיה דרבה הוי קבדיק ליה רבה לוושט מאבראי א"ל אביי והא מר הוא דאמר ושט אין לו בדיקה אלא בפנים אפכי' רבה וכו' ורבה נמי לחדודי דאביי הוא דבעי, ומדקדקים העולם א) דמה חידוד יש בזה דקמקשה ליה מדידיה, ב) יל"ד בדברי רבה דקאמר ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים שהוא כפל לשון דהול"ל אין לו בדיקה מבחוץ או אין לו בדיקה אלא מבפנים ותו לא, ג) יל"ד דאביי כי מקשה ליה לרבה שינה לשונו וקאמר והא מר הוא דקאמר אין לו בדיקה אלא מבפנים ולא הזכיר שמבחוץ אין לו בדיקה כלשון רבה רביה, ד) קשה קושית תוס' לעיל כ"ח לרש"י דס"ל

דלענין נקב נמי ושט אין לו בדיקה מבחוץ אמאי קאמר נפ"מ לספק דרוסה ולא קאמר נפ"מ לספק נקובה.

ונלע"ד דהרא"ש בשמעתי' והביאו הב"י בסי' ל"ג הקשה כיון דאין לו בדיקה מבחוץ האיך מכשרינן ליה ע"י בדיקה מבפנים דילמא אי הוי מצי למיבדקי מבחוץ היו מוצאים האדם וקופו לחלחל לפנים והאריך בקושיא, ותי' בתירוץ השני דרוב פעמים ניכר טיפת האדם על הושט אף מבחוץ אלא להחמיר קאמר דאין לו בדיקה מבחוץ שאין לסמוך על בדיקת חוץ גרידא דשמא האדם נתחלחל לפנים ולא נשאר מבחוץ רק רושם אדמומית של האדם ואותו אינו ניכר מחמת אדמימות הושט אבל כל זמן שלא נתחלחל בפנים טיפת האדם ניכר גם מבחוץ שהוא אדום יותר מאדמימות הושט ע"ש, ולפי"ז בחמת ושט יש לו בדיקה מבחוץ כל זמן שלא נתחלחל האדם לפנים ורק אז כשנכנס האדם לפנים ולא נשאר מבחוץ רק רושם אדמימות אין לו בדיקה מבחוץ והיינו דקאמר רבה ושט אין לו בדיקה מבחוץ אז כשאין לו בדיקה אלא בפנים דהיינו שכבר נתחלחל האדם לפנים משום דאז לא נשאר מבחוץ רק רושם אדמימות שלא ניכר מחמת אדמימות הושט אבל בלא"ה בחמת יש לו בדיקה מבחוץ ומיושב כפל הלשון שעמדנו עלי' באות ב'.

ומעתה שפיר קאמר נפ"מ לספק דרוסה ולא לספק נקובה דנפ"מ זו שהוכחנו מימור לשון של רבה שהוא סברת הרא"ש לא משכחת לה אלא לענין ספק דרוסה ומיושב קושיית התוס' שבאות ד'. ולפי"ז שפיר עביד רבה דקא בדק מאבראי דשמא עדיין לא נתחלחל האדם לפנים ויש לושט בדיקה מבחוץ להכי לא מקשה לי' אביי הא ושט אין לו בדיקה מבחוץ רק שהיה נראה לו לאביי כאלו לא היה רואה לבדוק יותר וכמ"ש ג"כ הרא"ש לכך הקשה לו והא מר הוא דאמר ושט אין לו בדיקה אלא מבפנים דאם לא נמצא האדם מבחוץ יש לחוש שכבר נתחלחל לפנים ולא ניכר תו מבחוץ ואז רק מבפנים יש לו בדיקה, ושפיר לא הזכיר אביי בקושייתו הא דמבחוץ אין לו בדיקה ומיושב הדקדוק שבאות ג', והיינו נמי חדודי דאביי דדייק בלישנא דרבה רביה להוכיח כסברת הרא"ש הנזכר וא"ש הכל על נכון.

ועפ"י הרא"ש תירצתי דברי הב"ח. שכתב הר"ן ריש פרק אלו טריפות והא דקאמר דאי חליף טריפה פירש"י היינו שנתחלף הפנימי באדמימות וטריפה דאמרינן דרוסה היא ע"ש, ולמד הב"ח בסי' ל"ג דאפילו נתחלף הפנימי במקצת באדמימות נמי טריפה היא מה"ט דאמרינן דרוסה היא, ובטו"ז שם סק"ח הרבה לתמוה עליו ודחה לדברי הב"ח והעלה דכוונת הר"ן דתלי' בדרוסה הוא רק אם בלא"ה היא ספק דרוסה כגון שראינו אדי נכנס לבין השוורים ע"ש, וקצת לא משמע כן בגמ' דף מ"ג דגבי הא דאמר ושט אין לו בדיקה מבחוץ קאמר נ"מ לספק דרוסה, וגבי הא דקאמר דאי חליף טריפה לא קאמר נפקא מינה לספק דרוסה, ולדברי טו"ז בחליף נמי איכא נ"מ לספק דרוסה דבספק דרוסה חליף טריפה דאמרינן ודאי דרוסה היא.

אמנם לפי דברי הרא"ש הנ"ל מבואר מדבריו דטיפת אדם אדום יותר מאודם ושט החיצון דאל"ה לא הוי ניכר מבחוץ. והנה לשון הר"ן שכתב דנתחלף הפנימי באדמימות הוא מגומגם קצת דיותר הול"ל דנתחלף הפנימי להיות אדום, והנראה דכוונתו דבאודם נעשה חילוף ושינוי שהוא אדום ביותר אף מן אודם החיצון ויצא הרבה מאוד מטבעו, וכיון שהוא אדום ביותר ונתחלף ונשתנה מאוד באדמימותו אין זה כי אם מחמת שהאדם שהוא אדום יותר מאודם ושט החיצון כמש"ל נתחלחל לפנים וא"כ מוכח דדרוסה היא, ומזה למד שפיר הב"ח דה"ה אם נתחלף פנימי אפי' במקצת באדמימות נמי כיון דמוכח דנתחלחל האדם לפנים תלי' בדרוסה, אבל אם לא האדים פנימי ביותר ודאי לא תלי' בדרוסה ובזה איירי בת"ה בית שני שער ב' שכתב בשם רש"י דשניהם אדומים כשירה ולא חיישינן בדרוסה ואין משם קושיא כלל.

אי עשה מטעם רוב דוחה ל"ת מטעם וודאי

ב) **ועתה** אתור"ה נא ואראה יתר הערותיך, והנה אתה עושה פלא על דברי הגאון עיר דוד שהביא גיסינו הגאון נ"י בילקוט הגרשוני שיצא לדון בדבר החדש דהיכי דעשה מטעם רוב ול"ת מטעם וודאי ל"ש עשה דוחה ל"ת והקשית דאם כן ביבמות ה' דרצה למילף מפסח ותמיד דדוחין שבת דעשה דוחה ל"ת ואמאי הא העשה קיים מטעם רוב דדילמא טריפה הוא ול"ת עובר בוודאי ול"ש עשה דוחה ל"ת, וכן הקשית האיך ס"ד דאם אמר לו אביו בשבת שחוט לי בשל לי דלידחי ל"ת דשבת הא העשה מטעם רוב דדילמא לא אבוה ול"ת מטעם וודאי ול"ל עשה דוחה ל"ת, וכן ק"ל מבילה מ' דמשמע דאי לאו דיו"ט עשה ול"ת אתי עשה דכיסוי ודאי יו"ט ואמאי הא עשה דכיסוי מטעם רוב דדילמא טריפה היא ופטור מלכסות ול"ת מטעם ודאי אלו דבריך.

והנה אי בעינא למידאי הוה אמינא דתמיד ופסח דהוי מצוה דרבים דאי אע"ג דהוי רק מטעם רוב וכמו דלא בעינן שיהא בעידנא כמ"ש מג"א סימן תמ"ו ואליס למידאי ל"ת, ובכיבוד אב בדחיית שבת י"ל דכיון דהחזקנו הרוב הזה דרוב בעילות אחר הבעל לענין שאר דברים מוחזק נמי לענין לידאי ל"ת דשבת וכסברת הפלא"ה סוף פ"ק דכתובות, והאי דביצה י"ל דעשה דכיסוי להכי דוחה ל"ת דיו"ט אע"ג דהוי מטעם רוב כיון דאיכא נמי מ"ע דשמחת יו"ט ועיין בפי' הר"ח שבש"ס ווילנא ע"ש.

אבל מה שנ"ל בזה הוא לפמ"ש חת"ס אהע"ז ח"א סי' ה' וח"ב סימן קמ"ז דלפי המסקנא רובא דליתא קמן עדיף מרובא דאיתא קמן דרובא דליתא קמן הוי בגדר ודאי דאין כאן שום מיעוט וודאי דסותר לרוב ע"ש, ועיין לדו"ז בשב שמעתתא ש"ב פט"ו שהעלה גם כן דמ"ש שיטה מקובצת ב"מ ו' דרוב ל"ה אלא ספק דזה רק ברובא דאיתא קמן דלא תליא בסברא דיוכל להיות מהמיעוט כמו מהרוב ולכן מידי ספיקא לא יצא אבל ברובא דליתא קמן הוי רוב ודאי ע"ש, ומעתה אומר אני דהעיר דוד נמי לא אמר למילתיה רק בעשה הבאה מכח רובא דאיתא קמן דאינו אלא בגדר ספק ולא אליס למידחי ל"ת ודאי אבל בעשה שהוא מכח רובא דליתא קמן שהוא בגדר ודאי מודה דדחי, ואם כן לפי"ז בכל הני דאיתיתי דהוי רובא דליתא קמן שפיר אמרינן עשה דוחה ל"ת ודו"ק היטב כנלע"ד.

ובהכי י"ל קושיית מהרש"א ב"ב כ"ד שהקשה על קושיית תוס' שם שהקשו דמה קמ"ל ר"א רוב וקרוב הולכים אחר הרוב מתני' היא ט' חניות וכו' ובגמרא הלך אחר הרוב אע"ג דקרוב להאי דמוכרת גדילה, והקשה מהרש"א דמה קושיא דממתני' הוא אמינא דדוקא ברובא דאיתא קמן אמרינן רוב וקרוב אזלינן בתר רובא וקמ"ל דאפילו ברובא דליתא קמן אזלינן בתר רובא ולא בתר קורבא, ולפמ"ש הקשו תוס' שפיר דכיון דמוכח ממתני' דברובא דאיתא קמן אזלינן בתר רובא כש"כ ברובא דליתא קמן דאזלינן בתר רובא ולא קורבא דרובא דליתא קמן עדיף מרובא דאיתא קמן וא"ש.

ועפי"ז נ"ל לומר בגמרא דב"ב שם דקאמר ר"א רוב וקרוב הלך אחר הרוב ואע"ג דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא, ומדקדקים דהך ואע"ג הוא אך למותר ח"ו, ועיין רש"י שם דרובא דאורייתא מאחרי רבים להטות ובחולין ריש דף י"ב כתב לחד לישנא דרוב הוא מהלמ"מ. ולפי האמור י"ל דהרי מבואר בחולין י"א דהך רובא שכתבה תורה הוא רובא דאיתא קמן וזה הוי בגדר ספק והיינו דק"ל לר"א ואע"ג דרובא דאורייתא ור"ל רובא דאיתא קמן שכתבה תורה שהוא רק בגדר ספק וקורבא דאורייתא אפ"ה רובא עדיף, ולזה דייק רש"י לפרש רובא דאורייתא מאחרי רבים להטות וכונתו דמרובא שכתבה התורה שהוא רובא דאיתא קמן והוא בגדר ספק הוא דקשיא ליה לר"א וא"ש. ועיין פתחי תשובה יו"ד סי' מ"ח סקי"ב בשם תשו' זכרון יוסף שכתב דרובא דאיתא קמן כגון ט' חניות עדיף מקורבא משא"כ רובא דליתא קמן ואף דבסוגיא דב"ב כ"ג לא משמע הכי היינו לר"א שם אבל הרמב"ם ס"ל דלא קי"ל בהא כר"א ע"ש וא"ש מ"ש [ועי' לקמן בסימן קמ"ג].

ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, כנפשך הטהורה ונפש אחיך הנאמן הדוש"ת באהבה עזה,

בן ציון בלום

סימן קכ"א

הפסד מרובה של קהל בבהמת עכו"ם

שיל"ת יום ב' לס' ברוך תהי' תרצ"ב לפק"ק ב' איפאלא יצ"ו

גם ברכות יעטה מורה, לראש אהובי הרבני המופלג בתורה, וביראת ה' טהורה, החסיד כמו"ה **שמואל חיים הכהן לאנדא** נר"ו שו"ב מומחה דקה"י סארוואש יצ"ו.

כתבו בא אלי בעתו ולא יכולתי להשיבו מיד וכהיום אמרתי כי אקח מועד להחזירו בתשובה ואך חקות קצור אשמור כי לא עתותי בידי. והנה חקר במ"ש שמלה חדשה סימן ט"ל סמ"ד דכשלריך לישראל בשר כגון בע"ש או שאר צורך גדול דינו כבהמת ישראל לאקולי ביה קולות הנזכרים בסימן הנ"ל לגבי בהמת ישראל, ומעתה מסתפק ועולה איך הדין לענין הקולות דמקילין רק בהפסד מרובה דמקילין רק בבהמת ישראל דהתורה חסה על ממונם של ישראל ולא על של עכו"ם אם הוא בע"ש או לשאר צורך גדול או שנוטל שכר מכשירות או שכר הגאבעללע שכתב הפמ"ג סי' ט"ל במש"ז סקט"ו בשם כנה"ג דהוי כבהמת ישראל מטעם זה אם בהמת עכו"ם חשיב ג"כ באופן זה לענין הפסד מרובה כבהמת ישראל או לא, אלו דבריו. וכדומה שכבר נדברנו מזה בהיותי דר שם אך איני זוכר איך החלטתי בזה בעת ההוא, אבל כעת נ"ל למ"ש רמ"א יו"ד סימן רס"א סכ"ה בשם מרדכי דבמקום שנהגו לשחוט אצל עכו"ם אם נמצא טריפה נשאר להם ואם נמצא כשרה לוקחו הישראל ופטור מן המתנות ע"ש, וא"כ על הראשונים אנו מלטערים במ"ש הפמ"ג שתהיה הבהמה נחשבת כבהמת ישראל בשביל שכר הגאבעללע שלוקחים רק מבשר הכשר וקודם שמכשירין הבהמה אין לישראל חלק בו ואיך נכשיר הבהמה כדי שיטלו שכר הגאבעללע שתהיה נחשבת כבהמת ישראל, אך נריכין אנו לכוף כאגמון ראשינו לקבל דברי הפמ"ג וכנה"ג אבל הבו דלא לוסיף עלה קולא יתירה להתיר הפסד מרובה בכה"ג.

ועיין פר"ח שם בסימן ס"א שהביא דבכל מלכות תורגמא יש חק מלכות ליקח מכל משקל ליטרא פרוטה אחת ועפי"ז הורו קצת חכמים דהנכרי מקרי שותף כיון שחייב ליתן לו פרוטה או ב' פרוטות וכדי לדמותו לדין בהמות ארנונא שפטורה מן הבכורה אע"ג דמצי לסלוקי לנכרי בזוזי כמבואר בסימן ש"כ, והפר"ח דחה דהתם עיקר השעבוד על

הבהמה אבל הכא עיקר החיוב הוי על המעות ועוד האריך בזה, והפליתי שם סקל"ב ומש"ז סקכ"ב הסכימו עם הפר"ח לדינא, וה"נ בנ"ד כיון שהשיעבוד שיש להקהל לא על הבהמה הוא רק על מעות לא חשיבי שותפין בבהמה שתהיה נחשבת כבהמת ישראל, ושוב ראיתי שהפמ"ג בסימן ט"ל הביא שיטת פר"ח שפקפק ג"כ בנ"ד שתהיה הבהמה נחשבת כבהמת ישראל בשביל איזה שכר שלוקח הישראל ולא ביאר טעמו, ואולי הוא מטעם שזכרנו דבשביל שיעבוד מעות לא חשיב שותף, וקצת פלא שהפמ"ג בסימן ס"א הסכים לדעת פר"ח וכאן בסימן ט"ל לא החליט להיפוך מדברי כנה"ג, ועכ"פ אין להוסיף עוד קולא ימירה להכשיר בהמת עכו"ם בהפסד מרובה בשביל שכר מעות שנוטל הישראל.

ועוד דהנה זה פשוט דאם התרנו פ"א משום הפסד מרובה ואח"כ הוזל הדבר באופן דליכא הפס"מ או להיפוך אם מעיקרא כשבא השאלה לפנינו ל"ה הפס"מ ואח"כ נתייקר או שנתערב באחרים באופן שאם נאסרנו יהיה הפס"מ לאסור הכל ודאי דאזלינן בתר תחילת הוראה אם לאיסור או להיתר ועיין בהגהות יד שאול יו"ד סימן נ"ה אי אזלינן בתר זמן שנולד השאלה דהוי בהמת ישראל או בתר השאלה שלא היה בהמת ישראל ע"ש, וה"נ בנ"ד כיון דבשעה שנולד השאלה אין לו לישראל עדיין שכר גאבעללע ואז אין לנו לדון עדיין משום הפסד מרובה אף שיוכל לצמוח מזה הפס"מ לישראל אם נאסרנו אין אנו דנין בזה הפסד מרובה. וי"ל בזה לשון רמ"א יו"ד סימן ל"ה ס"ח שכתב דיש מכשירין בהיכר וסדק אעפ"י שאינו כטרפא דאסא ויש לסמוך עלייהו אם יש הפסד מרובה להטריף והך תיבת "להטריף" הוא לכאורה שפת יתר דהכי הול"ל ויש לסמוך עלייהו בהפסד מרובה, ולפי האמור מדוקדק היטב הדק דכונת רמ"א בזה דרק אם יש הפסד מרובה בשעה שמטריפין הוא דמכשירין בהפסד מרובה, וז"ש אם יש הפסד מרובה להטריף אבל אם בשעה שמטריפין ליכא הפסד מרובה רק שאפשר או אפילו בודאי ימצא מזה אח"כ הפסד מרובה לא מכשירין משום הפסד מרובה וא"ש.

ועוד אני חוכך אם שייך כלל לגבי ליבור הפסד מרובה דגמירי אין ליבור מיעני ואין עניות בליבור כדאמרינן בכמה דוכתי, ואף דהתורה חסה על ממונם של ישראל שייך גם בשל ליבור כדאמרינן במנחות ע"ו ע"ב לענין לחה"פ שבא אף מן החטים, מ"מ י"ל דזה רק לענין קיום מ"ע או לענין מצוה מן המובחר אבל לענין להתיר את האסור לא אמרינן לגבי ליבור התורה חסה כדאמרינן חולין מ"ט ע"ב איסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממונם של ישראל, וכשאמרתי זאת לחתני הה"ג מו"ה דוד שלמה נר"ו הראה לי בהגהות מהרל"ח ר"ה כ"ז שגם הוא נחית לחילוק זה דרק לענין מ"ע דא"ל לבזבז רק שלים ממונו אמרינן התורה חסה על ממונם של ישראל אבל בחולין מ"ט דשלא לעבור אל"ת צריך לבזבז כל ממונו כדקיי"ל או"ח סימן תרנ"ח לא אמרינן התורה חסה על ממונם של ישראל ע"ש, והנאני מאד שזכיתי לכוין לדעתו הגדולה בגוף החילוק אלא שהוא ז"ל כתב כן גם ביחיד, ושוב אחר זמן רב מצאתי בספר עולת החודש השלישי להגמוהר"א פלעקעלעס זצ"ל דרוש ח' אות רל"ח ור"מ שהאריך בפרט הזה למאוד בדפח"ח והביא שם תשו' רבו הנוב"י בזה עש"ה.

ובזה מדוקדק לשון הגמרא במנחות שם דקאמר ר"א התורה חסה על ממונם של ישראל היכא דמיזא דכתיב והשקית את העדה ואת בעירם נראה בעליל מלשון הגמרא דאינו דרשה גמורה רק טמן ברמז וצ"ב הלא מקרא מלא דבר הכתוב כמ"ש רש"י פרשת חוקת ממדרש תנחומא מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל, ולפי האמור י"ל דמקרא דוהשקית אינו מוכח רק דביחיד שחשבו אצלו להפסד מרובה הוא דחסה תורה על ממונם של ישראל ואף דכתיב בעירם לשון רבים היינו בהמתו של כאו"א אבל גבי ליבור דלא חשבו להפסדן שפיר י"ל דלא חסה תורה על ממונם, ולזה הטמינו ברמז וקאמר היכי דמיזא דמ"מ אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר מיהא איכא דאף בליבור נהי דליבור לא מיעני מ"מ אמרינן התורה חסה.

וחוץ לדרכינו י"ל דלכך הטמין ברמז משום דאפשר לומר דמוהשקית אינו מוכח כלל דהתורה חסה רק משום לעב"ח כדאמרינן בב"מ ל"ב דאפילו בבהמת נכרי חייב לפרוק מהאי טעמא, ואולי מהאי טעמא כתב רש"י חולין מ"ט דהתורה חסה מקרא דולוה הכהן ופינו את הבית ושביק לדרשא דאיתא במנחות "והשקית" ואף דבתו"כ ובמ"ה פי"ב דנגעים איפלגו בה ר"מ ור"י ולר"י אינו מוכח מולוה הכהן דהתורה חסה וכו', אלא דטפי ניחא ליה לרש"י למינקט דרשא דתו"כ דמוהשקית אינו מוכח כ"כ דהתורה חסה די"ל דהוא מטעם לעב"ח דאורייתא ודו"ק, ועיין בספר תורת משה (חת"ס) פרשת חוקת דבר נחמד ואכמ"ל.

אבל נ"ל דאין הנידון דומה לראיה, דודאי שפיר כתב הפמ"ג וכנה"ג דבשביל שנוטל שכר גאבעללע חשיב כאלו יש לישראל חלק בבהמה וחשיב כבהמת ישראל לאקולי' ביה כל הקולות השייכות בבהמת ישראל, דאף שחלק הגוי יותר גדול בבהמה מ"מ כיון שגם לישראל יש בה חלק שפיר נידון כבהמת ישראל מצד החלק שיש לו בה, אבל לענין הפסד מרובה מה בכך שיש לישראל חלק בבהמה זו ע"י שכר

הגאבעלע ומחשב כבהמת ישראל כיון שבחלק ישראל בעצם אין כאן הפסד מרובה רק בהצטרפות חלק העכו"ם מהיכי תיתי לדונו כהפסד מרובה, והרי מבואר בפ"ת סימן ל"א סק"ב בשם תשו' רעק"א סי' מ"ג דאפילו בבהמה של שותפין ישראלים ואלו היתה של א' היה הפסד מרובה רק עכשיו שהוא של שותפין לא הוי הפסד מרובה אצל כל אחד אין להקל משום הפסד מרובה ע"ש, וכש"כ בנ"ד שאחד מן השותפין הוא גוי.

ועוד דהרי לדעת הש"ך סימן רמ"ב בקיצור הנהגת או"ה אות ג' לא מקרי הפסד מרובה אעפ"י שיפסיד כל הריוח כיון שאין מפסיד הקרן (ועין טו"ז יו"ד סימן רי"ח סק"ג דמניעת הריוח ל"ח הפסד ומניעת הריוח והצלת הפסד ב' מילי נינהו עיי"ש), ולדעת נחלת שבעה בתשו' נ"ה דלהפסיד שתות מן הקרן, ולמ"ש פ"ת שם הכל לפי ראות עיני המורה ולפי מה שהוא אדם מקרי הפסד מרובה ע"ש, וא"כ מה הפסד מרובה שייך כאן לגבי הקהל שאין מפסידין כלל רק מניעת הריוח.

ועונ"ל לפ"מ שהקשו תוס' ב"מ כ"ט ע"א ד"ה אף בפרה אדומה בעלה עליה זכר אמאי פסולה הא ודאי לא ניחא לי' לפסול פרה שדמי' יקריס בשביל דבר מועט ומי' דאם היתה כשרה הי' ניחא לי' ולכך אין להכשיר ע"ש, ומבואר באחרונים דכל כה"ג אזלי' לחומרא, וה"נ דכוותי' דאם נכשיר הבהמה ויהיה להקהל הרווחת הגאבעלע ויהיה חשוב כבהמת ישראל דכשרה בהפסד מרובה ואם נטריפנו ולא יהיה ריוח להקהל לא יהיה נחשב רק כבהמת עכו"ם שאין אנו מכשירין בהפסד מרובה וודאי אזלינן לחומרא ואין מכשירין בהפסד מרובה. ומה"ט יש לפקפק גם אהיתרו של כנה"ג ופמ"ג הנ"ל ועכ"פ הבו דלא להוסיף עלה להקל משום הפסד מרובה, לכן אין דעתי מסכמת להתיר בנ"ד לדינא, ואם אולי לא החלטתי כן מקדמת דנא שוינא נפשאי הדרנא.

ומ"מ נ"ל דמאן דמכשיר בהפסד מרובה בנ"ד אין מזניחין אותו דזיל בתר טעמא דמקילי הני קולות שבסימן ל"ט בבהמת ישראל עכ"ח משום דהתורה חסה על ממונן של ישראל וא"כ כיון דבשכר גאבעלע חשיב כבהמת ישראל לדעת כ"ה ופמ"ג ושייך ביה התורה חסה א"כ ה"ה לענין מה דכשר רק בהפסד מרובה דמה לי זה או זה. ועוד דכ"כ רמ"א בהקדמה לתורת חטאת דמה שמקיל בהפסד מרובה משום דנ"ל היתר גמור אליבא דהלכתא רק שהאחרונים החמירו בדבר ולכן בהפסד מרובה מוקמינן אהלכתא ע"ש והובא בתשו' נחלת שבעה שם, וא"כ בכה"ג כבנ"ד יש מקום להקל ואין להרעיש בשביל זה.

וזך שוכן מעונה, יקומם קהל עדת מי מנה, פדוים לציון ברינה, כנפשו ונפש ידידו דוש"ת,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן קכ"ב

נמצא ריעותא בעצם הקולית ודין העוף והכלים שנמלחו יחד

שוכט"ס לכבוד ידידי הרבני המופלג בתוב"י ותיק וחסיד מוהרי"ד נ"י.

אחד"ש באהבה, ע"ד שאלתו דביו"ט האחרון של חג אירע לו שבאמצע סעודה כשכבר נאכל הבשר מעל העצם מצא שעצם הקולית נשבר ונקשר בשיפוע באלכסון סמוך לגוף, מה משפט העוף שנמצא עמו בעיו"ט והכלים שנתבשל בהם. והנה זה לי שני שנים שבא עובדא כזו ממש לידי וילאה בהיתר והסכים עמי הגאון אאמ"ו ז"ל וע"ז רמז בתשובות בית שערים או"ח ריש סימן ר"י, דדעת טו"ז סימן נ"ה ס"ק י"א דאף בבהמי גוונא חשיב שבר אל שבר יחדיו ידובקו ורק כששוכבים ממש זה על זה חשוב שבר על שבר, אבל אף אי נימא דהוי שבר על שבר יחדיו ידובקו הרי דעת הש"ך שם סקי"ד דגם שבר על שבר יחדיו ידובקו יש להכשיר אם עור ובשר שלם ולא ניכר שום ריעותא מבחוץ וכ"פ בתשו' פנים מאירות ח"ב סימן ק"י ופמ"ג בשפ"ד סוסי' נ"ו וחכ"א כלל כ"ד אות ד', ובנ"ד כפי המבואר בשאלתו לא ראו שום ריעותא בעור ובשר ולא שום שינוי לא קודם ולא אחר הבישול, דא"ל דהוי מילתא דלא רמיא עליה דאינשי דניחוש שהי' איזה ריעותא בעור ובשר דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן, ועי' בחולין נ"ו דאפי' בנפלה לאור לפנינו אמרינן הכי וכמ"ש ג"כ בגידון כזה בתשו' מהרמש"ק חיו"ד סימן ע"ג, וגם בספר אוהל יצחק סימן נ"ה חלק ח' אות ב' מתיר בנמצא אחר הבישול שבר על שבר יחדיו ידובקו ולא נבדק עור ובשר בהפ"מ וכבר כיילו לן הפוסקים דלעורך יו"ט חשיב כהפ"מ, ועוד שכפי מה שכתב היה השבירה רחוק מהגוף ב' שלישי אצבע וא"כ הרי דעת דגול מרבבה סימן נ"ה דבתרנגול ותרנגולת סגי בהכי ולא בעינן אצבע ועוד כיון שהשבר היה באלכסון דעת לבו"ש ואוהל יצחק הנ"ל ח"ד אות ד' דמודדין מאמצעית השבר ועפ"ז וודאי היה שיעור אצבע, וגם מובא באחרונים בשם או"ז הגדול דמודדין שיעור אצבע עם הבוכנא ועיין פמ"ג סוסי' נ"ו שמסתפק בזה לענין דינא דהתם ועפ"ז יש מקום להתיר.

אך כפי המבואר בשאלתו נתפרק השבירה בידיו במקום שנקשר בנקל ודעת לבושי שרד הובא ג"כ באוהל יצחק ח"ה אות ב' דהא דמכשרינן ע"י קשירה היינו דוקא בנקשר

בחוזק עצם אל עצם אבל קשירה כל דהו שיכול להתפרק בנקל בידים ל"מ, ומ"מ נ"ל כיון שלא נראה מבחוץ שום ריעותא עד אשר נאכל הבשר מעל העצם הרי דעת רמ"א שם בס"ה להתיר בהפ"מ אם עור ובשר מקיפי' מכל צדדיו ואין שם נקב אפילו לא נקשר כלל ועיין בהגהות מהרב"פ סי' נ"ה ובגידון דידן שהאיש שאירע אצלו שאלה זו הוא איש עני וגם הי' לצורך יו"ט ול"ה מציאות לשחוט עוף אחר שלא היה השוחט בביתו יש מקום להכשיר.

ויש לערף ג"כ דעת פמ"ג בשפ"ד סוסי' נ"ו דבלא נקשר יפה אפילו יש ריעותא בעור ובשר אין גוערין למאן דמיקל בהפ"מ ולצורך גדול, וכ"ש דעיקר השאלה היה רק על העוף שנמלח עמה כי זו שנשבר קוליתה כבר נאכלה וא"כ לא גרע מספק טריפה שנמלח עם בשר כשר שיש להתיר בהפ"מ וסעודת מצוה כדעת שבו"י ח"ב סימן ק"ט מטעם ס"ס שמא אינו טריפה ושמא הלכה כראבי"ה דמליחה אינו אוסר רק כדי קליפה שהסכימו עמו הפמ"ג כמש"כ במשבצות זהב סוף סי' מ"ח ובשפתי דעת סימן ק"ה סקל"ה ותת"ס סימן ל"ג וגם בחוו"ד סימן ס"ט אות ל"ו ועיין פליתי שם, ולרווחא דמילתא לישהיהו לכליס שנתבשלו בהם מעל"ע כנלע"ד.

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות ידידו"ש באהבה,

בן ציון בלום

סימן קכ"ג

תרנגולות שנמלחו יחד ונמצא באחת מהן גבשושית במקום צומת הגידין ודין הכלים שנמלחו בהם

עובדא בא לידי בשתי תרנגולות שנמלחו יחד בעש"ק וספק אם נגעו זה בזה במליחה, ובשלו את האחת לש"ק וביום א' שאחריו מצאו על השניה בעצם השוק במקום צומת הגידין ממש קצת רחוק מדוכתא גבשושית בליטה קטנה, וכפי מה שאני שופט נפרד קצת מעובי העצם עצם דק מן הדקה ומזה נתהוה הבליטה בהעצם כי זולת זה לא ניכר שום רושם שבירה סביבות הגבשושית, לא בעובי באורך העצם וגם לא בבוכנא רק כמין ציור קטן נראה מצד הבוכנא עד מקום הגבשושית. וגם לא נראה שום שינוי לא נפוח ולא צירות הדם ולא שינוי מראה בעור ובשר וגידין שהיה הכל קיים ובריא רק בשעת מליגה הרגישה אשה בליטה זו.

והנה מן העוף שנמצא בו ריעותא הנ"ל לא בשלו רק הקורקבן שנתערב עם בשר ורוטב וגם מעט שומן ממנו שנתערב בתבשיל שהיה בו שמיס נגד השומן. והנה בסימן נ"ו ס"י פסק המחבר בנשבר העצם במקום צומת הגידין ונקשר ונתרפא יפה יש מתירין אם לא נשתנה מראית הבשר שעל השבר ויש אוסרין עד שיבדוק צוה"ג, וכתב הרמ"א דעיקר כיש אוסרין ולדידן דאין אנו בקיאין בבדיקת העוף הדק טריפה דחיישינן שמא נפסקו הגידין כמבואר שם, וא"כ לפ"ז לכאורה בנ"ד נמי שנפרד קצת מעובי העצם במקום צוה"ג דטריפה מה"ט דיחוש לפסיקת הגידין, אך די"ל דדוקא אם נשבר שבר ממש בעובי או בארכה חיישינן דמחמת חוזק השבירה נפסקו הגידין ועיין ש"ך רסי' נ"ה משא"כ הכא שנפרד קצת מעובי העצם כקיסם דק וכל העצם קיים ובריא תו ל"ח לפסיקת הגידין ובפרט שלא נראה זולתה שום שינוי לרוע. ועוד שהגבשושית היה במקום צוה"ג הפנימיים דהיינו לצד הגוף ולא לצד הזנב וכבר כתב פמ"ג בשפ"ד סק"ב דגם בעוף עיקר צוה"ג מבחוץ כלפי זנב ולא לצד פנים דהפנימיים שנפסקו הם רק ספק טריפה ועיין בספר בית יצחק סימן נ"ו ח"ב אות א', וא"כ נהי שכתב נוב"י סימן כ"א הביאו פ"ת אות ד' דספק שלא נפסקו הגידין לא מקרי כלל צד היתר כיון שהוא רגיל שיתקלקלו הגידין בשבירת העצם היינו דוקא בשבירת העצם שבירה ממש אבל בנ"ד מיירי דרגיל הוא שיתקלקלו ויפסקו הגידין ע"י פירוד עצם דק כזה וגוף העצם קיים וא"כ י"ל דהוי ס"ס שמא לא נפסקו כלל ושמא אין הפנימיים צוה"ג וכמ"ש הרא"ש ועיין נוב"י שם ובספר ב"י ח"ז בביאור לבוש אות ז' כיו"ב, ובפרט שהלבו"ש אות ל"ח ואות מ"ג חולק על נוב"י וכתב דאינו רגיל שיפסקו הגידין רק בנפוח גדול וגם יש רקבון שרק אז רגיל בזה ע"כ.

וביון שבאנו לכלל זה א"כ שפיר יש להכשיר אותו תרנגולת שנמלחה עמה דלא גרע מספק טריפה שנמלח עם בשר כשר שיש להתיר בהפסד מרובה כדעת שבו"י ח"ב סי' ק"ט מטעם ס"ס שמא אינו טריפה ושמא הלכה כראב"י דמליחה אינו אוסר רק כדי קליפה שהסכימו עמו פמ"ג במש"ז סוס"י מ"ח ובשפ"ד סי' ק"ה סקל"ה ותת"ס יו"ד סי' ל"ג. (ודרך אגב אעורר דהחוו"ד סימן ס"ט אות ל"ו הסכים להפליתי באשה שמלחה בשר וחלב ביחד וא"י אם נמלחו יחד דשרי מטעם ס"ס שמא לא נמלח ביחד ושמא אינו אוסר אלא כ"ק כראב"י וא"כ תפס פסקו של שבו"י לערף דעת רא"י לס"ס ובסימן ק"ה אות ל"ו פסק דלא כוותי' ע"ש ופלא).

ואם נזכה בדין שהתרנגולת הוא ספק טריפה א"כ הכלי שמלגו בה שהיא כ"ר שעמדה על הכירה במים רותחין אסורה וכן הסכין שהוליאו עמו הבשר מכלי זה וגרדו הנוצות

וכדומה מהבשר ונשתמשו בכלי הנז' ג"כ אסור, רק שהסכין שנתערב באחרות ולא ניכר בטיל וכשר כבסימן ק"ב ס"ג וסימן קכ"א ולאומרא יש להגעיל כולם או להסיר כלי אחד להב"ח כמ"ש ש"ך שם סק"ח.

ושאר הכלים שבשלו בהם ונשתמשו בכלי ראשון, הנה יש כאן ב' קדירות בכל א' נתבשל בה קורקבן א' ולא נודע באיזה מהן נתבשל אותו של ספק טריפה, והנה מצד חתיכה הראויה להתכבד אין לדון כלל דקוף הדין אי קורקבן חשיב חתיכה הראויה להתכבד במחלוקת שנויה עיין סימן ק"א ס"ה ובש"כ שם ולדעת טו"ז שם סקי"א קורקבן של תרנגולת לכ"ע אין ראוי להתכבד ועיין פמ"ג שם, וא"כ בטיל בס', רק בקדירה א' ל"ה ס' כנגדה, וא"כ אולי י"ל דהוא הדין שבסימן קי"א ס"ז בב' קדירות של היתר דנפל איסור לתוך א' מהן וא"י לאיזו נפל ואין באחת ס' לבטלו דשתיהן מצטרפות לבטל אם הן של אדם אחד ולדעת רמ"א וש"ך סק"א עכ"פ בהפ"מ ואף שכתב רמ"א שאין לאכלו רק אחר התערובת וגם בזה חולק הטו"ז סק"י והעלה דגם קודם התערובות מתבטלות כיון דמה"ת בטיל ברוב רק מדרבנן צריך ס' וכיון שיש ספק באיזה נפל ושניהם נכנסו לבית הספק שניהם מצטרפין לבטל, אלא שכ' עוד כיון שעתידין להתערב וכו' ובנידון דידן לא נתערבו כלל ששני קדירות נאכלו בב' פעמים וא"כ א"א לבטל, ואולי דוחק לחלק בהכי, ואף שכאן הוי ספק איסור תורה כ"כ הש"כ סקי"ד שאין חילוק בזה בין איסור דרבנן לאיסור תורה שיעור דרבנן ע"ש וה"נ דכוותיה ול"ע.

ואמנם בתבשיל שנתערב בו מעט שומן מתרנגולת שהיה בה ריעותא שפיר יש להתיר כיון שהיה בה סמ"ך כנגד שומן דאף שהיה בו גם מבשר תרנגולת שנמלחה עם הספק טריפה הרי כבר כתבתי למעלה דהיא כשרה מטעם ס"ס וכדעת שבו"י הנ"ל.

ובנידון הקערה של פארצעלין שעירו בה רוטב מכלי ראשון וגם הכף הגדול ששואבין מהקערה שיש ספק דאולי כשעירו הרוטב בתוך הקערה היה מונח בה כף הזה ונאסר ג"כ בעירוי מכ"ר, יש להתיר לכאורה ע"י הגעלה כפמ"ג סוסי' ס"ח שכתב דכלי שנאסרה ע"י עירוי הכשירו ע"י עירוי ועיין פמ"ג שפ"ד סי' ק"ה סק"ד וה' וסי' ל"א סק"ב. ובפרט דעירוי אינו אוסר אלא כדי קליפה ועיין ביד אפרים סימן ל"ב שמתיר כלי שא"א לקלפו בשהיית מעל"ע ומהרמשי"ק סימן קי"ג העלה בכלי חרס שא"א לקולפו יגעיל ג"פ ושהה מעל"ע ע"ש וה"נ דכוותי', ובפרט הכף שיש ספק אם נאסר ע"י עירוי שיש להכשיר ולגרף לסניף ספק אינו טריפה ושמא לא נאסר ע"י עירוי וכמ"ש פמ"ג סוסי' ס"ח בשם הב"ח כיו"ב ע"ש.

ועל הטעלער וכפית ומזלגות וסכינים שיש בהם שנשתמשו בכ"ר ממש או ע"י עירוי מכ"ר או בכ"ש שיש"ב שנתערבו יחד דינם מבואר בסימן ק"ב ס"ג, רק שנולד בהם ריעותא אחרת שחממו מים בכלי שבשלו בה הבשר והיה עליו לכלוך רוטב ושוב עירו מים רותחים אלה על הטעלער וא"כ שוב נאסרו ע"י עירוי זה וכש"כ הקערה שהודחו בה שהיתה נקיה שנאסרה מרותחים אלו כבסימן ל"ה שהכלי הוקר אסור ע"ש ומ"מ אולי בכ"ז סגי להו בהגעלה כמו בהקערה והכף הגדול הנז'.

ועל הכלי שעמד בה בשר התרנגולת ספק טריפה הנז' יותר מעת לעת, הדבר פשוט שמותרת ואין לאסרו משום כבוש לדעת טו"ז רסי' ק"ה דאין כבוש בכלי ועיין פמ"ג שם שפקפק בזה. אבל בלא"ה בדבר גוש אף שהוא לח קנת ל"ש כבוש כמ"ש הפמ"ג רסי' ק"ה ע"ש. והנלע"ד כתבתי.

סימן קכ"ד

דריסת ברדלס

ישאו הרים שלום וברכה, ברבייה ובהמשכה, שמורה בכל וערוכה, לכבוד אהובי ידי"ן הרב המאוה"ג, חריף ובקי, זך ונקי כש"ת מו"ה **מרדכי פארהאנד** נר"ו דומ"ץ נייטרא יצ"ו.

אחדשת"ה, במה שרלה להשיג [בשו"ת באר מרדכי חלק יו"ד סי' א' אות ו'] על דברי אבא מאוה"ג זצ"ל [שנדפס בשו"ת בית שערים יו"ד סי' נ"ו], ואני חוזר רק את דברי קדשו ובלבבו יבין דאין בנין וסתירה בכלו"ס, והוא בדבר מ"ש תשו' הב"ח שהביא הפמ"ג בשפ"ד סי' נ"ז סקט"ז דברדלס שנקרא טחו"ר יש לו דרוסה והביא ראי' מדקתני חולדה וברדלס בהדי הדדי ע"ש, ואמו"ר זצ"ל בתשובה אחת [שם] כתב שמבואר בירושלמי דהיינו דוקא ברדלס זכר אבל ברדלס נקיבה וודאי אין לה דרוסה וממילא בנמצא ברדלס שנכנס בין עופות איכא לספוקי דשמא ברדלס נקיבה הוי שאין לה דרוסה והו"ל ספק על והוא דבר חדש, אלו דברי קדשו. וא"כ אין מקום כלל להשגתו.

ושוב שנית כתב אלי כ"ת במה שתמה אאמו"ר זצ"ל על גוף הראי' של תשו' הב"ח מדקתני חולדה וברדלס בהדי, הרי בסוגיא דפסחים ט' קתני ג"כ חולדה וחזיר בהדי וחזיר וודאי אין לו דרוסה, והוא פלא גדול. וכת"ה האריך מאוד והביא לשון תשו' הב"ח שכתב בתוך הדברים

ובודאי גם הברדלס דין חולדה יש לה דבתלמוד מזכיר בפ"ק דפסחים חולדה וברדלס ביחד ע"ש וכן בכ"מ וכו'. ובמח"כ עם כל האריכות לא הועיל כלום ליישב הקו', ולשון תשו' הב"ח אשר רשם במכתבו ונטה קו היישר כאילו בא ליישב בזה הקושיא בזה עוד הגדיל התמיהה, דהלא קתני ג"כ שם דף ט' ע"א כל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך שם א"ל בדיקה (ולגי' תוספות חולדה וברדלס וחזיר), והרי חזיר בודאי אין לו דרוסה אף דקתני ליה בהדי חולדה ודילמא ה"נ ברדלס אע"ג דקתני ליה בהדי חולדה נמי אין לו דרוסה, וכת"ה טרח להסביר דחולדה וברדלס טבעם ומהותם שווה דאור שעושין הוא פותח טפח כדפירש"י שם, ולזה כיון הב"ח במ"ש "עיין שם", כלומר שמבואר שם דהני תרתי טבעם שווה אבל חזיר וחולדה אין טבעם שווה. ואין אלו אלא דברי גבילות ואין רמז ורמיזה לזה בגמרא שם ואדרבה מבואר שם דחזיר וחולדה ג"כ טבעם שווה שחוטטין בארץ ואוכלים במה שימצאו שם וכמ"ש שם רש"י ד"ה וכל מקום. ועוד דמה ענין אור של חולדה וברדלס שפותח טפח לטבעם ומהותם וכי הברדלס או החולדה נבילה היא דידעי לעשות אור פותח טפח ואין זה סיבת טבעם ומהותם רק מסיבת גדלם ותמונתם ודרכם מתחת לארץ ואיך מוכח מזה שהם שווין בטבע, ואף גם זאת וכי בשביל שעושין גם שניהם אור פותח טפח הם שווין גם בטבע זו שדורסין איזה בע"ח הלא הוא הדבר אשר דברתי דחזיר וחולדה גם הם שווין בטבע זו שחוטטין בארץ ואוכלים במה שימצאו (וזה קרוב להיות מסיבת טבעם) ובכל זאת לענין דרוסה לא שווה להם.

ומ"ש עוד ליישב דענין דרוסה הוא רק בחיות מפני שהם בשדה וזהו כוונת הב"ח כיון שברדלס ג"כ מין חיה ע"כ שפיר יש לו דרוסה אבל חזיר מין בהמה ואין לו דרוסה וא"כ פשוט וברור ומיושב הכל, אלו דבריו. ואין להם שחר ואינו מיושב בזה כלל וכלל דמי לא ידע מזה שברדלס מין חיה וחזיר מן בהמה, אמנם וכי בשביל זה שהוא מין חיה מוכרח שהוא חיה הדורסת שמטיל ארס דרך ידו כשאר דורסים הלא הנבי והאיל וכן חתולים שלנו דבני תרבות הם כדקי"ל סימן נ"ב וכיו"ב דודאי חיות הנה ומ"מ אינן בכלל הדורסים. סוף דבר הכל נשמע הקושיא על הב"ח קמה וגם נגבה, דמדקתני ברדלס בהדי חולדה אין הכרח כלל דברדלס הוא דורס, שהרי קתני ליה ג"כ בהדי חזיר ולגירסת התוס' קתני נמי חזיר בהדי חולדה ואפ"ה חזיר וודאי אינו דורס וא"כ כמו כן י"ל שגם הברדלס לו יהיה שהוא חיה מ"מ אינו דורס ודברי הב"ח נע"ג ליישב.

ואמנם ברש"י ב"מ כ"ד ע"א משמע לכאורה קצת כדעת הב"ח שכ' ברדלס נבוע וי"א פוטיא"ש ודרכו להרוג אווזים ותרנגולים, ומבואר קצת דברדלס יש לו דרוסה בעופות. אבל באמת אין דאי' שהרי רש"י כתב ודרכו להרוג והרי נחש שהוא הארסיי שבכל החיות והורג אפילו אדם ר"ל ומ"מ אינו בכלל הדורסים, ואם נשך הנחש אינו אסור משום טריפה רק משום סכנה כביו"ד סי' ס' והיינו משום דאין דרוסה אלא ביד ולא ברגל ולא בנשיכת פה שכך קבלו חכז"ל, ועיין תשו' חת"ס חיו"ד סי' ח"ן, והה"נ בברדלס שיש לומר דאף שדרכו להרוג עופות מ"מ אינו בכלל דורסים.

ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם ב"ק ט"ו שכתב וברדלס הוא החי' שקורין לו בל' ערבי אלנבע, ובס' שערי ירושלים (המדבר בשבח אה"ק) כתב ע"ד הרמב"ם והיום קורין לה אלנבע והיא היא כי הד' בערבי מתחלף בנ' גדולה ותמונתה כחמור ועל גבה מראשה ועד זנבה יש לה שערות עומדות ארכם כחצי אמה והם קשים מאוד כשערות החזיר וכו' ע"ש ועיין בסוף ס' מדרש תלפיות, ופלא לכאורה על הב"ח שכתב דברדלס הוא טחו"ר שהיא חי' קטנה מאוד ואין נתחלפו לו חיות קטנות עם גדולות. שוב אשכחנא פתרי בתוס' סנהדרין ט"ו ב' ובכורות ח' ע"א ד"ה והברדלס שכ' דשני מיני ברדלס יש יש שהוא עז כ"כ שדרכו להמית אדם ויש שהוא חי' קטנה כעין חולדה ע"ש, ואתי שפיר הכל.

ומה דפשיטא להו להתוס' דחולדה היא חי' קטנה לא משמע כן ברש"י שבת קמ"ו ריש ע"ב שכתב דנמייה וחולדה שרצים הם, אך בשבת נ"א ע"ב פירש"י כדברי התוס' כי חיות הנה, וכן משמע ברש"י חולין נ"ב ע"ב, ובעכ"ח צריך לומר גם בזה דתרתי איתניהו דיש מהם שרצים ויש נמייה וחולדה שהם חיות וכמ"ש התוס' לענין ברדלס, ועיין תשו' חת"ס הנ"ל, ויש להתיישב בכל זה לדינא. וכ"ת הביא סיוע לזה מדברי תפא"י על המשניות שכתב דבמקום ששני בהדי זאב ונמר הוא הגדולה ואם בהדי חולדה נשנה הוא הקטנה, ותמהני עליו שהביאו כיהודה ועוד לקרא שהלא הדבר מבואר בתוס' דיש ב' מיני ברדלס, וספר תפארת ישראל לא נמצא באוהל ביתי. אך מ"ש דמדקתני בהדי זאב ונמר מוכח שהוא חיה הגדולה לא משמע כן בתוס' סנהדרין שם דאע"ג דקתני ליה בהדי ארי מ"מ הוי נחש שנק' אפא עש"ה. גם מ"ש דרש"י ב"מ כ"ד שהבאתי במכתבי הקודם שפירש ברדלס נבוע שהוא נחש משום דקתני ליה בהדי ארי ולכן ניחא ליה יותר לפרש שהוא נחש, לא נהירא כלל דא"כ יותר הול"ל שהוא החיה הגדולה שנקראת אלנבע כפיה"מ לרמב"ם ב"ק. ועוד דאם כן למה כתב בפירוש השני שהוא פוטיא"ש והוא אילטים בל"א שהוא חיה קטנה, ועוד דנחש לאחר שנקצו רגליו לא מיקרי חיה בסתם עיין תוספות נדה כ"ג ע"א ד"ה

ליתני ועיין תוספות עירובין כ"ח א' ד"ה לירעה ותוספות פסחים כ"ד ובהגהות הש"ס שם, ואכמ"ל עוד בזה.

וזך שוכן מעונה, בקרוב ינהל נטעי כנה, פדוים לציון ברינה, כנפשו ונפש ידידו הנאמן דוש"ת באהבה.

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קכ"ה

אווזות שאכלו חומר ניקוי

ב' לס' ואגדלה שמך והי' ברכה אעת"ר לפק"ק סארוואש יצ"ו

כבוד אחי יקירי וחביבי חלונ"פ הגאון [מו"ה יהודה צבי אב"ד האנשאוויץ] נ"י אתה וביתך וכאל"ש מאדון השלום מעתה ועד עולם.

אחדשת"ה ואחרי הודיע משלומיו הטוב תלי"ת, והנה כי כן נקוה לשמוע גם מכם כולכם אך טוב סלה. עתה באתי עד"ת בשאלה אחת קטנה מילתא זוטרתא לגבי דידך וגדולה היא אלי ונא להורות תשובה מיד כי נחוץ הוא וכי הוא זה: אשה אחת הלעיטה אווזות וכאשר הלעיטה השניה ראתה כי אותה שהלעיטה לראשונה היה מלא רוק (שויס) אשר זב מפיה ונתברר לה שהמשרתת ברשעתה שפכה בתוך הקוקרוץ (תירס) שהוכנו להלעטה לויגסאלא (מומר ניקוי) להפסיד ממון בעלי' ושחטו אווזא זו מיד ולאווזות האחרות דחקו הקוקרוץ מוושטן לחוץ עד שיד אדם מגעת והוושט שהובא למורה לא נראה בו ריעותא או שינוי מראה ושאר איברים הפנימיים לא נבדקו כלל, מה משפט אווזא זו שנשחטה והאחרות הנשארות.

והנה משוס אכלה סס המות דאדם שמבואר בסימן ס' שאסורה משוס סכנה אין חשש כפי מה שנודע לי שהסאלא אינו סס המות בטבע והראיה שהוא נמכר בשוק בכל חנות, וידוע שעל פי חוקי המדינה אין שום סס המות נמכר רק בבתי רוקח ועפ"י רשיון הרופא, רק כיון שהוא שורף במקום שיגיע לשס ונוקב בני מעייס, ואי בדרא לי' סמא בלי אחור ושהויי חיי, אבל אינו מחליש כל המזגייס ע"י שעובר בכל גידים ועורקים עיי' פמ"ג במש"ז שס וכרתי ופלתי סי' מ'. וגם אס נחוש רק משוס סס המות אולי אין חשש רק על אותה אווזא שנשחטה מיד דחזי' כי בא אל קרבנה ועשה פעולתו לרוע, אבל האחרות אשר יהיו זמן מה אחרי אכלס הסאלא למאי ניחוש להו, וכיו"ב עיין פמ"ג שס לענין שתה מים הרעים. אבל היותר יש לחוש דהוי כהלעיטה קורטו של חלתית שבסי' נ"א, דאף דרש"י חולין נ"ח ב' כתב דחלתית חד הוא ונוקב הבני מעייס ומשמע שהחלתית הוא נוקב בפועל ממש כקוץ ומחט, וכ"מ בב"י [סוס"י נ"א] שכ' דמ"ש הרמב"ס [פ"ו מהל' שחיטה הי"ג] דבדבר שהוא ספק אס נוקב תבדק לטעמי' אזיל דבקוץ בחלל הגוף יש בדיקה לנקב משהו וכו', אבל כבר כתב תבו"ש סי' מ' סק"ד דהחלתית בטבעו מחליש הבני מעייס ומעותדי' לינקב והוי כמו האדים בשר כנגד בני מעייס שכ' הרשב"א דאפי' שחטה מיד טריפה כיון שהתחיל החולי ע"ש, ובתוה"ק להרשב"א מבואר להדיא הטעם בחלתית משוס דכל העומד לינקב כנקוב דמי והביאו יד אפריס סי' נ"א וכ"כ הב"ח ופר"ח וזה שייך גם בנ"ד שגם הסאלא שורף ומחליש הבני מעייס ומעותדין לינקב, וא"כ אף ששחטו האווזא מיד טריפה כמ"ש תבו"ש ובאה"ט בשס פר"ח.

ואמנם דעת המבי"ט וש"ך סק"ה דבהמות שאוכלין כל"ך שהוא עשב ארסיי ונמצא במעיהס בהרות אדומות אס הבשר בריא בלי מסמוס שהוא כשר דל"ד לחלתית וגם פר"ח מתיר בזה, אבל כבר הביא הביא יד אפריס והגהות יד שאול תשו' ב"י ורדב"ז שחולקי' דיש בזה איסורא וסכנתא וה"ג דכוותי' בסאלא. ואולי הס אוסרים רק באוכלס הכל"ך בעיני' אבל בנתערב בשאר מיני מאכל עי"כ נחלש כחו של הכל"ך ואינו מזיק, וא"כ בנ"ד שהי' מעורב עס קוקרוץ אין חשש, אך דז"א שהרי ראינו רוק זב מפי האווזא וראינו שהזיק לה, וגס לו יהא שאינו רק ס' נוקב הרי בזה קי"ל שס דטריפה מספק. וגס מצאתי לדע"ק דעוף ששתה מי סיד הוי כאכלה חלתית ואפילו אס נכרי בקי אומר במסל"ת שאין סופו לינקב ל"מ להכריע ע"ש, והחוש מעיד שהסאלא טורף ומזיק יותר ממי סיד וכ"ש הוא דטריפה, ואף שהי' רק דבר מועט בנ"ד א"כ נתת דבריך לשיעורין ומאן מפיס לשער בזה אס רב הוא או מעט ואולי גם מועט מזיק רק שאינו ממהר פעולתו להחליש ולינקב.

והנה לדעת המחבר בסי' נ"א בדבר הספק נוקב ל"מ בדיקה ואזיל לטעמי' בב"י דלדידן דלא מהני בדיקה במחט בחלל הגוף גם בזה ל"מ בדיקה, אבל הדריסה השיג דנקב שמחמת חלתית הוא ניכר שמקוס הנקב נשרף ונשחת מחמימות החלתית ע"ש, ולדעת תבו"ש שס אפילו נמצא שינוי מראה במעייס רק שאינו מעבר לעבר מותר בהפס"מ ע"ב, (ועיין חתס סופר חיו"ד סימן נ"ד גבי בהמה שאכלה ושתתה פסולת בישול יי"ש והרבה מתיס מהס, שכתב שאין להוסיף על הטריפות ע"ש), א"כ בואו ונסמוך בסמיכה שיש בו ממש על אדוניו התבו"ש להתיר בהפ"מ ע"י בדיקה ולא נמצא ריעותא ורושס כלל בושט בבני מעייס ושאר איברי' הפנימיים.

ודברי הפליתי סי' מ' שכתב דבאכלה חלתית מינכר בחוץ ע"י שאוחזתה אישתא למירתא וחוס גדול בגידים

ודופקים ולכן לא מצי לאוקמי בזבחים טריפה שנתערבה בכה"ג משום דמיגכר בחוץ ע"ש, נ"ע דאם כן מה זה שכ' הרמב"ם בדבר הס' נוקב כחלתית תובדק מה בדיקה צריכה הא אי הוי כחלתית היה ניכר מבחוץ בשביל החמימות, וגם למה קי"ל דטריפה מספק אם לא נראה בו שום חמימות וצ"ע.

ואשנה ואשלם עוד בקשתי להורות לי דרכי תשובה כדת מה לעשות כדת של תורה. אתנו תל"י החוה"ש וה' יעזרנו במהרה על דבר כבוד שמו לטוב לנו כל הימים בכל מילי דמיטב ונשמע ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות ובפרט מאחינו הרמו"ה כתריאל נ"י. כנפשך הטהורה ונפש אחיך הנאמן דושה"ט ושת"ר ומנשקך אלף פעמים בלוו"ח מלפה לתשובתך מיד,

בן ציון בלום

נשים מברכות לעצמן

[**תשובה** נוספת כזו להשואל נמצא בתכריך כתביו מיום ה' לסדר הנ"ל. גם ברכות יעטה מורה לראש ידידי הרבני החרוץ המפואר כמו"ה יצחק כ"ץ נ"י. אחרי דרך מבוא השלום באהבה עמה באתי על דברי תורתיך אשר שאל באשתו שהלעיטה אוזות וכו'. ואחרי השקו"ט סיים, שוב שאלתי את פי הגאבדק"ק באיהאד שליט"א והסכים להוראה הנ"ל ומראה מקום לעיין בספרו שו"ת פרי השדה ח"ב סימן י"א].

סימן קכ"ו

חלב בהמה שאכלה חמץ בפסח ☆ בענין זמן ק"ש דעני וכהנים

אלפי שלומים, מגבהי מרומים, לגיסי ידיד נפשי אהובי, ורב חביבי, הרב המאור הגדול, מעוז ומגדל, חריף ובקי, זך ונקי, מורג חרוץ, בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כש"ת מו"ה יוסף **צבי סופר** נר"ו הרב בק"ק שאמשאן יצ"ו.

ראיתי למר אביו הגאון המנוח זללה"ה בספר קול סופר אות שס"א שנסתפק אם פרה של ישראל שאכלה חמץ בפסח מותר לשחטה ולאכלה בפסח, ואם חלב בהמה זו מותרת בפסח או לא. ומה שנסתפק אם מותר לשחוט בהמה זו ולאכלה לא זכיתי להבין, הרי מבואר בש"ך ורמ"א יו"ד סי' ס' סעיף א' וכ"ה בתוס' תמורה ל' דאם נתפטמה כל ימיה באיסור דחמץ בשאר ימות השנה משרא שרי.

ומה שנסתפק בענין החלב, כבר כתבו בתשו' מהר"מ שי"ק או"ח סי' רי"ב ובתשובת מהרי"א או"ח סי' קכ"ז דחלב מותר. אבל נלענ"ד דאיה לאסור החלב, דרמ"א סי' פ"א ס"ז כתב לא תאכל המניקת אפילו ישראלית דברים אסורים ואפילו איסור דרבנן ע"ש, וא"כ ה"נ דחלב אסור, דמ"ש חלב אדם של בת ישראל האוכלת דברים אסורים מחלב בהמה שאכלה דבר האסור. ושוב מצאתי בס' קיצור שו"ע (סי' קי"ז בלחם הפנים) להגאון מהר"ש גאנגפריעד ז"ל שכתב ממש כדבריה אלו והנאני. [וע"ע בשו"ת בית שעריס חלק או"ח סימן קנ"ח ושם בהגהות מהב"נ מוה"ר יוסף נבי סופר אבדק"ק שאמשאן זצוק"ל. וע"ע בשו"ת בית שעריס או"ח סי' ר' ד"ה ובמי, ובתשובה לעיל סימן נ"ה].

ובתשו' מהרי"א שם התיר החלב דמשום אכילת חמץ ליכא דהא נשתנה (ועיין מקו"ח סי' תס"ז ובתשו' נחלת יעקב להגאון מליסא סי' ב'), ואי משום הנאת חמץ דבזה לא שייך לומר דנשתנה דמ"מ נהנה, זה אינו דהר"ן בסוגיא דריחא מילתא (חולין פגה"נ דף ל"ב.) כתב דבאיסורי הנאה פסיק ריש מותר וה"נ לא מכוונין להנאת חמץ וא"כ פסיק ריש מותר ע"ש. אכן התוס' שבת כ"ט ע"ב ד"ה ובלבד חלקו על הר"ן, וכבר העיר בזה הגאון מהרל"ח ז"ל שם בהגהות. [ועי' לקמן סימן רל"ו ד"ה דף קל"ג.].

ב) **ומה** דבדק לן מר גיסי נ"י על קושית תוס' ברכות ב' ע"ב ד"ה משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח והקשו תוס' עני גופא מתי יתפלל, ותירץ מר גיסי ד"ל דמיירי מעני עכו"ס. ולפענ"ד נראה דל"ל דמיירי בעני עכו"ס, דיל"ד לשון פתו במלח והאי במלח שפת יתר דמה איכפת לן במה הוא מטבל לחמו, ונראה דהוא ע"פ מה דאיתא להלן דף מ' ע"א על כל סעודתך אכול מלח, ועי' שו"ע או"ח סי' קס"ז וקע"ט וסוסי' ק"ע, והתינח אי מיירי בעני ישראל, אבל בעני עכו"ס הדק"ל דהאי במלח הוא יתור נפיש, אלא וודאי דמיירי בעני ישראל, והקשו תוס' שפיר.

אמנם אין צורך בזה דכבר כתב בהגהות הגרעק"א ז"ל שם בשם ס' חדות יעקב שכתב בשם גליון תוס' כת"י וז"ל ותימה וכו' מתי יתפלל וכי בעני עכו"ס יהיה שיעורא בתמיה, וכ"כ שם בתוס' הרא"ש, א"כ עיני מר גיסי רואות כי אי אפשר לומר כדבריו.

אבל לענ"ד נ"ע על תוס' שם שכתבו וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל כדתניא לקמן וכו', ומדוע הביאו ממרחק לחמס מהא דלקמן משמעתין דהכא נמי מוכח כן דאמרינן דשעת ק"ש הוי עד שעה שעני עומד לפטור מסעודתו, וא"כ על כרחך צריך שיקרא העני ק"ש קודם אכילתו דאי יאכל קודם ויקרא אח"כ מיד שפוסק לאכול

אי אפשר לו לקרות, אלא וודאי דאסור לאכול קודם ק"ש ועע"ג לענ"ד.

וגאון אבי מאוה"ג שליט"א השיב לי, די"ל דמשעה שהעני יושב לאכול עד שעה שפוסק מסעודתו הוי שעת היתר קריאה אבל משעה שפוסק הוי שעת חיוב קר"ש, וא"כ שמעתין דהכא אפשר שיאכל קודם ולכשיפטור מסעודתו יקרא דאז נגמר רק שעת היתר קריאה ומתחיל תחילת זמן חיוב ק"ש וא"כ שפיר יכול לקרות אחר הסעודה, ואינו מוכח דאסור להתחיל בסעודה עד שיקרא תחילה, וע"כ הולרכו המוס' להביא ראיה דמיד שהגיע זמן היתר קריאה אסור לאכול עד שיקרא, אלו דבריו דפח"ח.

ומה שהקשה מהרש"א שם דא"כ במתני' תקשי ג"כ דקתני דקורין את שמע משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, כהנים גופא מתי יקראו. ומצאתי ראיתי בס' פנים יפות להגאון הפלאה ז"ל זי"ע עה"ת פ' אמור בפ' ובא השמש וטהר שכתב וז"ל, ולענ"ד לק"מ דהא קי"ל בהתחיל בהיתר דא"צ להפסיק, א"כ י"ל דהכהנים התחילו סעודתן בהיתר מן החולין וכשמגיע לאת הכוכבים אוכלין תרומתן, משא"כ בשיעור שעני נכנס לאכול פתו הקשו תוס' שפיר, עכ"ל הטהור ומשכיל יבין כי דבר נחמד הוא.

וב"ק אבא מאוה"ג שליט"א תירץ [נדפס בשו"ת בית שעריס ח"ג סי' כ"ד] קושית מהרש"א עפמ"ש תויו"ט שם דלמה נקט בתרומתם הול"ל תרומה, (ומה שתי' הגאון רמ"ז ז"ל בס' קול רמ"ז כבר קדמו בזה תוי"ט בתי' הא'), ונראה עפמ"ש תורי"ד בקידושין דהא דמפרישין לתרומה יותר מחטה א' אף דחטה א' פוטרת את הכרי הוא לקיים מצות נתינה, אבל לענין תיקון אוכל בחטה א' סגי, ולפ"ז בכהן דל"ש מצות נתינה אינו מפרישן רק לתקון האוכל והיינו חטה אחת, והנה כ' מג"א סי' רל"ה דטעימה בעלמא מותר קודם ק"ש ע"ש ועיין גם מג"א סי' תל"א סק"ד, ולכן נקט תרומתן דלא הוי רק חטה א', וזה מותר להם לאכול אפילו הגיע זמן ק"ש דלא הוי רק טעימה בעלמא, ומיושב קושית תוי"ט ומהרש"א ודו"ק כי נכון הוא מאוד. ושוב ראיתי בס' קול סופר לאביו הגז"ל שהביא כן בשם הג' ר"א אונגער ז"ל.

ובהיותי בזה אזכיר לו תירוץ א' על קושית מהרש"א הנ"ל ששמעתי בשם זקיני הה"ג החריף מוה"ר יצחק יעקב ז"ל, בהקדם מ"ש תוי"ט שם למה נקט כהנים בלשון רבים, ותי' עפמ"ש מג"א סי' ער"ה סק"ה לתרץ קושית מהרי"ל דלמה התירו קריאה לשנים משום דאם יבוא להטות יזכירנו חבירו, ולרבוב על סוס א' לא התירו לשנים, ולמה לא נאמר ה"נ אם יבוא לחתון זמורה יזכירנו חבירו, ותירץ בקריאה דהוי מצוה התירו אבל רכיבה דהוי רשות לא ע"ש. ולפ"ז מיושב קושית הנ"ל וגם קושית מהרש"א, דבשלמא במתני' דמיירי בכהנים רבים שפיר התירו לאכול דהוי גם מצוה, ור"ט ביטל בהמ"ד בשביל אכילת תרומה עיין פסחים ע"ג ע"א ע"ש ובצל"ח כאן, ולא חיישינן לשמא ימשך אחר אכילתו דאחד יזכיר את חבירו, אבל גבי עני דמיירי ביחיד ומצוה נמי ל"ה לא התירו, וא"ש ודפח"ח ש"י.

ומעין פתיחה סמוך לחתימה, דנלפע"ד לבאורה אם האכילו חמץ ושאר דברים שאינם חמץ דשרי, דהו"ל זה וזה גורם דשפיר דמי. אך זה אינו דכ"כ מג"א סי' תמ"ה סק"ה דבחמץ דבמשהו לא אמרינן זה וזה גורם מותר, ועוד דהרי כתב הכ"מ בפ"ה מה' נדרים דבדבר שיש לו מתירין לא אמרינן זה וזה גורם מותר, וחמץ הוי דבר שיש לו מתירין לשיטת המרדכי שהביא ב"י יו"ד סי' ק"ב.

ויען כי אין הזמן מסכים אקצר, וכ"ט ממנו לא יבצר כנפשו היפה ונפש גיסו ידידו אוה"נ הדוש"ת בלונ"ח,

הק' בן ציון בלום

סימן קכ"ז

גיד הנשה לנשים, ואי סמכינן אטעימת נשים ☆ לאכול בשר אחר חלב בסעודה אחת ☆ דבר שיש לו מתירין שנתערב במינו ואינו מינו ☆ אי בדרבנן כחא דאיסורא עדיף

ישאו הרים שלום וברכה שמורה בכל וערוכה ברבייה ובהמשכה, בהעמדה והערכה לבחור כהלכה, רואין בו סימן ברכה, מופלג בתורה וביראה מורג חרוץ בעל פיפיות כמו"ה **שמעון פלענמאנן** ש"ן בעיר מולדתי ה' מאאד יצ"ו יהי שמו לעולם.

כתבו בא אלי בעתו ונתתי שמחה בלבי בד"ת הנאמרים בהשכל ובדעת, ואם כי לא עתותי בידי לטייל עמו על שדי הפלפול לארכה ולרחבה, ולכן חקות קיצור אשמור ואמו רב הסליחה.

א) תחילת דברי פיו הביא קושית ח"ס (ואנכי לא מצאתי בח"ס) בתוס' חולין ל"ז ע"א ד"ה אבל בשר בחלב שהקשו דאמאי לא פריך ממתניתין דיבש שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנ"ט אסורה דמאן קטעים ליה, ותירצו משום דמשערינן כבשר בלפת ור"ל דבאמת אין ההיתר ע"י טעימה רק משום דמשערינן כבשר בלפת דהיינו בששים כמ"ש תוספות שם ע"ב ד"ה כל ור"ן שם במתניתין, וע"ז הקשה

חת"ס דלפי ההו"א שמפרש דהוי ע"י טעימה דבשר וגיד ב' מינים הם אם כן הדרא קושיא לדוכתיה דלפריך ממתני'. ורצה לישב בהקדם קושית ח"ס חיו"ד סימן ס"ט על הסמ"ג שכתב דגיד הנשה נוהג בזכרים ובנקבות (ופלא שלא נמצא כן בסמ"ג וסמ"ק שלנו) דאמאי לא נדרוש גם כאן ע"כ לא יאכלו בנ"י ולא בנות ישראל, והביא תי' ששמע עפ"ד ירושלמי שסובר דמה שלא נאסר לכל ישראל והוא מותר לגמרי לקצתן אין לאוסרו בהנאה לשום אדם, וא"כ הסמ"ג לשי' דסובר גיד הנשה אסור בהנאה ממילא עכ"ח דגיד הנשה נוהג בנשים דאל"כ א"א שיהיה אסור בהנאה, ולפי"ז מתני' דהכא דסובר יש בגידין בנ"ט וכמבואר גם כן בריש פרקין ועכ"ח דגיד הנשה מותר בהנאה כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו כמבואר פסחים כ"ב, וכיון דמותר בהנאה שפיר י"ל דאינו נוהג בנשים, ול"ק מאן טעים לי' די"ל דנשים קטעמא לי', אבל בבשר וחלב שפיר מקשה מאן טעים ליה ומיישב קושית תוס' וה"ס, אלו דבריו ודברי טעם הס.

אלא שמש"כ בשם הירושלמי אין זכר למו בירושלמי אלא שהגל"ח פסחים כ"ג כ"כ בדעת הירושלמי שלא הביא קושית הגמרא דילן לר"א לא מתרומה ולא מנזיר וע"ז כתב דהירושלמי סובר כנ"ל, ואמנם גמרא דילן דמקשה לר"א מתרומה ונזיר ומשני דגלי קרא תרומתכם וימי נזרו דמותר בהנאה עכ"ח דלית ליה האי סברא. וא"כ כמה מן הדוחק הוא לומר דהסמ"ג אזיל בשיטת הירושלמי ושבק לש"ס דילן ואכתי קשה דגימא בני ישראל ולא בנות ישראל.

ובנוף דברי הגל"ח יש לעיין טובא דמה יענה לבשר קרבן חטאת דלכהן מותר באכילה וישראל זר אסור אפילו בהנאה. ולזה העירני ידידי הגאבק"ק דאלפערטא נר"ו זה כד' שבועות אשר היה לי עמו שעשועים דאורייתא, ומיהו בזה היה אפשר לומר דשאני קרבן דהכשר מצותו בכך כמו במליקה דלכהן מצוה לאכול ולזר אסור משום נבילה, וכאותו ששנינו בכריתות י"ד ע"א שאני שעיר המשתלח דהכשירו ביוה"כ בכך וערש"י שם. אבל הא קשיא דלסברת הגל"ח למה לי קרא פסחים מ"ג כל מחמצת לרבות נשים לחמץ מ"ל דאי נימא דליתניהו בבל תאכל חמץ א"כ לא משכחת איסור הנאה בחמץ כלל דא"א דלקצתן יהיה מותר באכילה ולקצתן יהיה אסור אף בהנאה, ועכ"ח ל"ל דמנשים אין קושיא דנשים עם בפני עצמן הן כדאמרינן שבת ס"ב, וכעין זה כ' ג"כ בספר ארה"ח להגאון מלבי"ם זצ"ל [סי' י"ג] דעשה דל"ש בנשים ל"ח משום האי עשה שאינו שווה לכל דנשים עם בפ"ע ע"ש, וא"כ ה"נ גבי איסור הנאה אפילו אי דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל מ"מ שפיר י"ל דגיד הנשה אסור בהנאה אף לנשים מותר אף באכילה דנשים עם בפ"ע.

ובלא"ה השמועה ששמע למרן קוש' חת"ס היא שמועה רחוקה, דאדרבה זיל בתר איפכא הכי לדעת הירושלמי אף דלא תאכל משמע איה"נ מ"מ בכה"ג דלקצתן מותר באכילה מפקינן ליה ממשמעותי' ואמרינן דלא משמע איסור הנאה, וכן כל היכי דאיכא קרא להיתר הנאה כמו תרומתכם דתרומה וימי נזרו דנזיר ויהיה דשרצים וכל הני דמייתי הש"ס בשמעתי' דחזקיה ור"א מוציאין ממשמעותי' דלא יאכל איה"נ במשמע וא"כ אכתי תקשה על הסמ"ג דגימא בנ"י ולא בנות ישראל וגימא דבאמת גיד הנשה מותר בהנאה משום דא"א דלקצתן מותר באכילה ולקצתן אף בהנאה אסור ותקשי ליה בתרתי.

וגם מ"ש דבמתני' י"ל דקטעים ליה אשה דליתא בלאו דגיד הנשה, יש לפקפק שהרי הוא במחלוקת שנויה אם אשה נאמנת בזה, ועיין פ"ת יו"ד סימן מ"ב סק"ז מ"ש בשם חינוך בית יהודה ותשו' זכרון יוסף שאין לסמוך על נשים לענין טעימת הכבד בשלא נמצא מרה, ובנח"ל שם הביא הדבר בל"ע, וביד אפרים שם הביא דעת הסוברים דנאמנות ע"ש, ועכ"פ לדעת הסוברים שאין לסמוך אנשים אטעימה שלהם הדק"ל מאן טעם ליה. ועוד א"ל דא"כ אמאי קתני במתני' כילד משערינן כבשר בלפת למה צריך לזה דבר אחר בשר בלפת הא בירך עצמו מלי לשער ע"י טעימת נשים. ואפילו נימא דהתם גבי טעימת הכבד אשה נאמנת, היינו משום דהתם בעינן טעם מרירות גמור וטעם מרירות קלת לא מהני כמ"ש תבו"ש שם (ביד אפרים מתיר בזה רק בהפסד מרובה) ובזה נאמנת, משא"כ הכא דאפילו אי יש בגידין בנו"ט כדש"ל לתנא דמתני' מ"מ ל"ה רק טעם קלוש כמ"ש הרשב"א ורא"שונים בחולין דבהא פליגי אי טעם קלוש אסור אי לאו ובזה שפיר י"ל דאין אשה נאמנת להבחין, ועוד דעכ"ח בנשים איכא לאו דגיד הנשה דהרי אמרינן חולין ל' ע"ב דגיד הנשה של שלמים מכבדו לאמה, ואם איתא יאכלוהו נשים דהרי חזה ושוק נאכלים גם לנשיהם, אלא וודאי דזה ליתא והוא פשוט.

ואמנם חתני הרב החו"ב מו"ה דוד שלמה פרענקל נ"י עוררני דהכא אשה שפיר נאמנת, דהרי לרש"י ורמב"ם טעם כעיקר בשאר איסורין הוא רק דרבנן והמנוהו רבנן בדרבנן אפילו בדבר שיש בו טורח, כמ"ש תוספות פסחים ד' ע"ב ויפה כיון. ובזה נתעוררתי ליישב קושית חת"ס שהביא והוא עפמ"ש הש"ך סימן ל"ח סק"ב דהאיך סמכינן אטעימת עכו"ם במסיח לפי תומו הא אין עכו"ם מסל"ת נאמן בדאורייתא, ותי' לשיטת הסוברים דטעם

כעיקר בשאר איסורין דרבנן שפיר נאמן בדרבנן, אלא שהקשה אמחבר דסבר טעם כעיקר דאורייתא הדק"ל אין פסק דסומכין אעכו"ס מסל"ת, ומסיק דמשום דעביד לגלויי נאמן גם בדאורייתא ע"ש שהאריך, ולפי"ז א"ש דבמתני' לא קשיא ליה מאן טעים ליה דכיון דטעם כעיקר בשאר איסור דרבנן פשיטא די"ל דסומכין אטעימת עכו"ס מסל"ת דנאמן בדרבנן, אבל בב"ח דלכו"ע טעם כעיקר דאורייתא שפיר קשיא ליה דמאן טעים ליה, ומשני דסמכינן אקפילא ארמאי דלא מרע אומנות כמ"ש תוס' ועש"ך שם.

ועוד נ"ל עפמש"כ בחי' חת"ס לחלק דאמאי שואל כילד משערינן מה שאינו שואל בשם מקום דקתני בנ"ט, משום דכאן אין קפילא בקי להבחין ולהפרים בין טעם ירק בלא גיד ובין ירק עם גיד שהרי הם אינם מנקרים וכל הירקים מתבשלים עם גידן לכן שואל כילד משערינן ולמדנו השיעור כבשר בלפת ע"ש. ולפי"ז א"ש דבמתניתין ל"ק לי' מאן טעים ליה דהכא הוי כמו היכי דליכא למיחש אטעימא או דליכא קפילא דסמכינן אשיעור דבשר בלפת דהיינו בששים בלא טעימה כלל ועיין בר"ן כאן, אבל בב"ח שפיר ק"ל מאן טעים ליה דבזה איכא למיקס אטעמא וא"ש.

ב) **ומה** ששאל אם מותר לאכול בסעודה אחת חלב ואח"כ בשר בלי בהמ"ז בינתיים, דבמג"א סימן תל"ד סק"ו מבואר להיתר, אבל חק יעקב שם חולק ואוסר וכ"פ בפמ"ג יו"ד סימן פ"ט סק"ו, וכבר האריך בפרט זה בספר דרכי תשובה יו"ד סימן פ"ט סקי"ד וסקי"ט והביא כל השיטות בזה ורובם ככולם מסכימים לדעה א' שצריך להפסיק בברהמ"ז ומה מני יהלוך עוד בזה, ומ"מ הא דמייתי מדברי המג"א סימן קנ"ו שכתב דב' אוכלים וא' אוכל חלב האוכל חלב מברך ומוציא לפי שיכול לאכול עם חבריו אבל לא בגבינה קשה ע"ש, והוא מדברי הג"מ קטן משמע ג"כ דא"ל להפסיק בברכת המזון שהרי כתב שיכול לאכול עם חבריו ומשמע דבאותו סעודה קאמר. ואני אומר דאי משום הא לא איריא די"ל דהאוכל חלב מברך ומפסיק בברכת המזון תחילה, ואף דלדעת י"א שברמ"א סימן פ"ט אין לברך ברכת המזון ע"מ לאכול גבינה ואחריו מחזיק הטו"ז שם סק"ג והחמיר בזה מ"מ כבר העיד בנו הרמ"א דאין נזהרין בזה, ובספר בכור שור חולין ק"ה ופליתי סק"ד וסק"ז חולקין עטו"ז כמש"ש פ"ת בשמו סק"ב, וא"כ אולי גם הג"מ הנ"ל סובר כן. ועוד דמבואר שם בפמ"ג במש"ז שם דאפילו למאן דמחמיר היינו בגבינה אחר בשר אבל בבשר אחר גבינה רכה מברך ברהמ"ז על סעודת חלב ואח"כ אוכל בשר כיון דהוא גופא חומרא הבו דלא לוסיף עלה ע"ש, וא"כ בנידון דמג"א הנ"ל דקאי לענין לאכול בשר אחר חלב שפיר י"ל דמפסיק בברכת המזון תחילה ואין רא' משם. ועוד דאולי האוכל חלב דקאמר ל"ד אלא מבשיל של חלב ולאפוקי בשר, דבכה"ג קיל טפי כמ"ש א"ר או"ח סימן קע"ג סק"ח דדוקא באוכל בשר ממש אחר הגבינה הוא דבעינן סילוק ובירך אבל מבשיל בשר מותר לאכול אחר גבינה אפילו בסעודה אחת ע"ש, וכש"כ דאחר מבשיל של חלב שמותר לאכול בשר ואין רא"ה משם דבאוכל חלב וגבינה ממש שלא יצטרך הפסק ברהמ"ז וברכה אחרונה. ועוד דאולי דוקא בנידון דהמג"א הקילו בזה לצורך זימון דמצוה לזמן ואולי גם הטו"ז מודה בזה, משא"כ באוכל לעצמו ודאי צריך הפסק ברכת ברכת המזון.

ג) **ושוב** חקר בדבר שיש לו מתירין דקיימא לן סימן ק"ב דבמינו לא בטיל אבל בשאינו מינו בטל, אם נתערב במינו ובשאינו מינו אי אמרינן סלק את מינו כמו שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו כמו בשאר מין במינו בסימן ל"ח. ונעלם ממנו שכבר קדמו הפמ"ג במש"ז סימן ל"ח סק"ה ד"ה שאלה שעמד על המחקר בזה, ובתר דמספקא ליה מיפשט פשיט ליה דאמרינן רואין אפילו נתערב במינו תחילה ואח"כ בשאינו מינו דלא נעשה נבילה משום דהוא במשהו ע"ש. ובהשקפה ראשונה היה קשה לי דודאי לטעם הר"ן בדבר שיש לו מתירין דהוי' מין במינו דשוה באיסור והיתר שפיר יש לדמות זל"ז גם לענין סליק, אבל לטעם רש"י ושאר ראשונים דהטעם משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר א"כ גם בנתערב במינו ובשאינו מינו שייך ה"ט ולא אמרינן רואין. ומצאתי בספרי אחרונים שהביאו כן בשם הגאון מהרש"ק זצ"ל, וחתני הרב הנ"ל הוסיף דהטעם דבשאינו מינו בטיל משום דאין נקרא ע"ש האיסור רק ע"ש ההיתר וזהו רק כשנתערב בא"מ לחוד אבל כשנתערב גם עם מינו אולי נקרא ע"ש מינו, ונסתייע ממחלית השקל סימן תס"ב סקי"ג ע"ש. ושוב ראיתי בד"ת סימן ל"ח סקל"ט ובסימן ק"ב סקכ"ו וסקנ"ד שדיבר ג"כ מזה, והביא דברי הפמ"ג ושרביס חולקים עליו ע"ש, ויען שכבר הלכו בזה נמושות אסתגר בזה.

ד) **ושוב** עושה פלא בירושלמי פ"א דביצה ה"ו בהא דאין מוציאין את הקטן וכו' ופריך הא גדול אסור ומשני ה"פ דאפילו קטן בגדול מותר והא דנקט קטן להודיעך כחן דב"ש דאפילו בקטן אסרו. וק"ל דאדרבא ליתני גדול להודיעך כחן דב"ה דשרו אפילו בגדול דכחא דהיתרא עדיף כדאמרינן בכ"ד. בזה כבר קדמו בספר שלום ירושלים שם ותירץ דתני הכי משום דנ"מ בשבת גם לב"ה ע"ש, ולענ"ד דבלא"ה לק"מ לפמ"ש הגל"ח ריש ביצה דהא דכחא דהיתרא עדיף היינו דוקא באיסור תורה אבל בדרבנן כחא

דאיסורא עדיף ע"ש, ולפי"ז למה דמבואר בשו"ע או"ח סימן ש"מ סמ"א דבהוליא אדם מי לרה"ר פטור משום דמי נושא א"ע וליכא אלא איסור דרבנן ע"ש במג"א סק"ע ומחה"ש שם ועתו' שבת ל"ד והמרש"א שבת ק"ל, וא"כ אין חידוש בהא דקשרו ב"ה בגדול להוליא ביו"ט כיון דאפילו בשבת ליכא רק איסור דרבנן וא"כ אדרבא בהא כחא דאיסורא עדיף לאשמעינן דאפילו בקטן אסרי ב"ש וא"ש.

ובואבה גרדה תרי תמיהה מידכר דכירנא ע"ד הגל"ח הנ"ל דבדרבנן כחא דאיסורא עדיף מהאי דברכות דף ס' ע"א דפריך וליפלגו בקנה וחזר וקנה וכו' ומשני כחא דהתירא עדיף ואף דברכות דרבנן, וכן בעירובין ע"ב ע"ב דפריך וליפלגו במסיפס להודיעך כחן דב"ש ומשני ג"כ כחא דהיתרא עדיף והתם נמי בדרבנן קאי. ועיין ברשב"ם פסחים ק"ב ע"א ד"ה להודיעך שכתב וליכא לאקשוי' אדרבא ליטמעי' דבריס שא"ל ברכה לאחריה במקומן וכו' ומשום כח דהיתרא עדיף וכו' ע"ש שמבואר ג"כ דלא כגל"ח הנ"ל וגל"ע כעת. שו"מ אחר זמן רב בהגהות הגמו"ה לבי חיות זללה"ה ריש בילה שעמד בזה והגאני מאוד.

הארכתי קצת לכבודו ולכבוד אבותיו הי"ו והנה בירך לקחתי וברך לו אשיבנה, צלח ורכב ע"ד אמת זו תורה וזו שכרה כי ירום ד' קרנו וישיאו למעלה לשם ולתפארת ולתהלה, כנפשו ונפש תדרשנו לטוב, חותם באהבת התורה, ולומדיה ברוח טהרה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קכ"ח

בשר שנתלחלח ביי"ש קודם מליחתו אי סגי בהדחה זו

שיל"ת מוש"ק אור ליום א' צו מא"ה ברכו"ת לפק"ק סארוואש יע"א.

בין גאולה לגאולה ריוח ששון וצהלה לכבוד אהובי גיסי ידי"ן חביבי הה"ג איש חמודות מתנהג בחסידות ענף עץ אבות, כש"ת מו"ה שלמה זלמן שטערין נר"ו בשבת תחכמוני בעיר טעמעשוואר יצ"ו אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

בהיום קבלתי קארטע דשופריא ותחילת דינו של אדם על ד"ת על אודות שאלתך בבשר שהיה קודם מליחה כרוך בנייר ונתלחלח הבשר ביי"ש שנשפך על הנייר מה דינו של הבשר הזה, והנה דעת טו"ז סימן ס"ט סקי"ז וש"ך שם סק"ל ופר"ח שם דאף הדחה קמייתא שרי במי פירות ודלא כרמ"א בתשו' שאוסר הדחה קמייתא במי פירות, אמנם בישוע"י או"ח סי' קנ"ח סק"ו ופמ"ג בפתיחה להל' מליחה ובשפ"ד ומש"ז ובספר לב אריה חולין ל"ג וחי' חת"ס קיימו וקבלו דברי הרמ"א, וכתב הפרי מגדים שם דאפילו לטעם בעין מכל מקום אסור במי פירות משום דמטרשי ליה ע"ש.

ולבאורה היה נלע"ד דאפילו לשיטת המתירים הדחה דאשונה במי פירות היינו דוקא במי פירות שאינם חריפין אבל ביי"ש דהוי דבר חריף כמ"ש נוב"י תניינא סימן מ"ן ושו"ע התניא סימן תמ"ז מודו דאסור להדיח משום דמטרשי וזה גם הנסיון מעיד, ואם כן בנידון דידן ששהה הבשר כן כשיעור שיתנו על האור וירתיח אין לו תקנה לקדירה שהרי שהה כן שיעור כביסה וכל דבר חריף דינו בזה כמו חומץ חזק כמ"ש פ"ת סימן ק"ה סק"ב.

ומ"מ נ"ל סברא נכונה דאפילו להאוסרים הדחה דאשונה במי פירות היינו דוקא אם נלא נשרה הבשר לאחר הדחה זו במים אבל אם שראו הבשר קודם המליחה במים הדחה זו שבמים אחר הדחת מי פירות פועל שפיר לרכך הבשר והדס ושרי אף לקדירה, וא"כ בנידון דידן אם שרוהו במים קודם מליחת הבשר מותר הקדירה. ובפרט שלא נשרה ביי"ש רק שנתלחלח קצת מבחוץ ובפרט שהיה מכורך היטב בנייר ולא עבר הי"ש רק דרך הנייר, ועיין פמ"ג יו"ד רסי' ס"ה דנייר הוי ככלי שאינו מנוקב, ועיין במהר"מ שיק חיו"ד סימן פ"ז מבואר קצת שקשה לומר שבאם נתלחלח קצת דרך הנייר שתהא חשיב זה להדחה כיון דהוי כאלו מונח בכלי. לכן לפק"ד כדאי הס טו"ז וש"ך ופר"ח לסמוך להתיר בזה לכבוד שבת וגם הפליתי סקי"ט מתיר בדיעבד וגם שאר אחרונים.

ומאפס הפנאי אמלא כפי קוצר, וכ"ט ממך לא יבצר, כנפשך ונפש גיסך ידידך הנאמן דושו"ט באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קכ"ט

כבד שנכבש במים מעל"ע דין הכבד והכלי שנשרה בו

עש"ק וארא עתר"ו

כבד שנכבשה מעת לעת במים זה היה מעשה לפני כמה פעמים וכמדומה שהוריתי להתיר הכבד כתשו' מקוס שמואל ומעיל צדקה שהביא פ"ת סי' ע"ג סק"ד וחוו"ד בחידושים סק"ח וגם ביד אפרים הביא דעת מקוס שמואל ומעיל צדקה בלי חולק, ונראה שהסכים עמהם והוא דעת פר"ח ופליתי. ובשפ"ד סק"י הביא בפשיטות דברי כו"פ ופר"ח וכתב להקל בזה לעת הצורך (ובסקי"ד כתב בשפ"ד

דהוי ספיקא דדינא ע"ש), וכ"פ בס' יד יהודה, אך הכלי שנכבשה בה הכבד אסרתי כמ"ש הפליתי ומעיל לדקה, ואינני זוכר אם התרתי גם לבשל או לטגן הכבד אחר לליי'. וכעת נראה לבשלה או לטגנה אחר לליתה אסור דמאן יימר דלליתה פועל אחר שנכבשה מעל"ע בדמה ואולי אינו פועל ושוב אוסרת ונאסרת וכמ"ש בהגהות חת"ס הביאו דרכ"ת סקל"ג. אמנם בעקרי הד"ט סי' ו' אות פ' מכריע דבכבד של עוף שהוא הפסד מועט יש להחמיר אבל בכבד של אווז וכ"ש בפטומה אין להחמיר ע"ש.

ובהיום בא לפני שאלה זו בג' כבדות של עוף והוריתי להתיר הכבדים דג' כבדות הוי הפסד מרובה כמו כבד של אווז וכיו"ב כתב פתחי תשובה סי' ל"א סק"ב בשם תשו' רעק"א, אבל רק לאכלו בצלי ולא לבשל או לטגן אחר הצלי', והכלי שנאסרה ע"י כבוש צריך להגעיל בכלי ראשון לאחר שהיי' מעל"ע כמ"ש פמ"ג במש"ז סי' תנ"א סק"ט.

בן ציון בלום

סימן קל"

נמצא טיפת דם בקדירת חלב מה דין הקדירה ☆ בשר שחלק ממנה היה מחוץ למי השרייה

א) **מעשה** היה שבשלו חלב ואח"כ ראו מעט אודם בתוכה ואחרי דרישה וחקירה נודע שבא הדם מדד א' ועל שאר הדדים אין חשש כלל באופן דליכא חשש, עמ"ש פתחי תשובה סי' פ"א אות י' בשם תשו' חינוך ב"י דאכתי לא נעכר הדם ונעשה חלב, ויש ספק אם היה בהחלב ס' כנגד הדם מה משפט הכלים, ושאלתי את כאאמו"ר עט"ר הודי והדרי הדג"ק שליט"א [עי' בשו"ת בית שערים יו"ד סי' קל"ו]. וגלענ"ד כיון דדם שבשלו דרבנן א"כ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא וע' פ"ת סי' ל"ח אות ז', אבל ז"א כיון דקודם בישול הוי ספק דאורייתא אלא שאח"כ נעשה ספק דרבנן לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, וע' בש"ך דיני ס"ס אות י"ט.

וגם י"ל לאיסור משום דם מן החי דאסור מהטמאים לאסור לירן ורוטבן כמ"ש חת"ס יו"ד סי' ק"י ועי' פליתי סוסי' פ"א. ומיהו בזה י"ל דכ"כ נודי"ת או"ח סי' ס"ו דבאיסור שאין בו מלקות טעם כעיקר רק דרבנן כיון דטע"כ ילפינן ממשרת או מגיה"נ ע"ש ושוב הו"ל בנ"ד ספיקא דרבנן. אבל אכתי י"ל לאיסור דהרי לדעת מ"מ פ"ט מהמ"א ה"ו אם בישל דם בחלב אסור מה"ת ועי' לח"מ שם וצ"ע.

ב) **חתיכת** בשר שהיה חציה חוץ ממי השרייה, הוריתי דסגי בהדחה למקצת חתיכה זו ואין צריך לחזור ולשרותה וכדברי הפמ"ג בשפ"ד סי' ס"ט סק"ג. ופ"ת שם סק"ה הביא ג"כ בשם הפמ"ג בפתיחה כן, ולא עיין שפיר בפמ"ג שם שלא כ' רק הוי החתיכה למעלה ממיס, אבל הדין מבואר בפמ"ג בשפ"ד, ועיי' הגהות רעק"א, ולזה הסכים הגאאמו"ר זצ"ל.

בן ציון בלום

סימן קל"א

בסוגיא דהיתר חלב ☆ בענין ממזר אינו מוליד ☆ אמירה לנכרי שבות מטעם שליחות

יום ב' לסדר מטות שנתרנ"ז לפק"ק ב' איפאלו יצ"ו.

בין המצרים, שלום ישאו הרים, לידידי ש"ב ידיד נפשי אהובי, ורב חביבי, מחמד לבבי, הבחור המופלג, חרוץ ושנון, זית רענן, למעלה חן ולמטה חנן, כ"ה יעקב דוד בלוהם נ"י.

אחדש"ת, באתי להשיבך במשובה שלימה כיד ה' הטובה עלי על ד"ת אשר ערכת לפני בעתים הללו.

א) **מה** שהקשית בבכורות דף ו' ע"ב דילפינן דחלב שרי מדכתיב ארץ זבת חלב ודבש ואי לאו דשרי איך משבח לן רחמנא ארעא קדישא במידי דלא חזי, וק"ל אמאי לא ילפינן דאזלינן בתר רוב דאלת"ה איך אוכלין חלב דילמא מבהמה טריפה הוא, ואי דשני למאן דחייש למיעוטא, א"כ משבח לן רחמנא ארעא דישראל במידי דלא חזי.

הנה מ"ש דילף מכאן דאזלינן בתר רוב שאלת ראשונים הוא עיין פליתי יו"ד סי' ט"ל סק"ב ועיין בספר זכרון יודא להגאון מהר"מ א"ש זללה"ה בדמ"ה בדפי הספר ולא נפיתי להשיבך בזה, אך מה שהוספת ואי דאה"נ וכו' אין לו מובן כלל, ולא ידענא מה שיאטיה להך ואי דאה"נ וכו' לכאן, ואני אומר כל המוסיף גורע דהא דחיישינן למיעוטא לר"מ היינו רק מדרבנן עיין תוס' חולין י"ב ובשעה"ת מ"ג בכמה מקומות הביא כן מתוס' וראשונים ומדאורייתא הא כתיב אחרי רבים להטות וא"כ משבח לן קרא א"י שפיר במידי דחזי, וזה ברור.

ואולי יש לומר עוד דבאמת אפילו למאן דחייש למיעוטא אם היינו יודעין בבירור שהבהמה כשירה החלב מותרת וא"כ לא נאסר החלב רק מחמת חשש וזה לא חשיב מידי דלא חזי רק ל"ה מידי דחזי, לא כן אם נאסר מחמת אבר מן החי ודם וק"ל.

ואולי יאמר עוד דהא דקאמר דהוי מידי דלא חזי היינו מחמת עצמו כמו אבר מן החי ודם אבל חלב טריפה אינו אסור רק מחמת הבהמה שנטרפה.

היאך חל איסור בב"ח אאבמה"ח ודם

ושוב הקשית למה דס"ד דחלב אסור משום אבר מן החי ודם א"כ למה לי קרא לא תבשל הג' לאיסור אכילה ת"ל דאסור משום אמה"ח ודם. יפה כונת בזה לקוגיא ערוכה בבכורות שם דבעי למילף דחלב שרי ולית בי' משום אמ"ה ודם מדאסר רחמנא בב"ח הא לחודי' שרי ע"ש, ותמהני היכן היית באותו שעה.

ולבר מן דין לא קא חזינא תיובתא כלל, דהרי כתב הרמב"ם פי"ד ממאכלות אסורות ה"י דבכל איסורים שבתורה אין לוקין אלא בדרך אכילתו חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם דאפילו עירב דבר מר בתוכו ואכלו שלא כדרך אכילתו לוקין והכי מסקינן בפסחים כ"ד, וא"כ אם נאסר משום אבר מן החי ודם אין לוקין בשלא כדרך אכילתו, לכן צריך הלא תעשה הג' לאכילת בשר בחלב דאפילו שלא כדרך אכילתו לוקין.

ועוד דהרי מבואר בחולין ק"ח ע"ב בחלי זית חלב וחלי זית בשר שבשלו זה עם זה באים מיורה גדולה לוקין על אכילתו עש"ה, אבל אי ליכא ל"ת הג' להורות שלוקין על אכילת בשר בחלב לא היינו לוקין בכה"ג משום אבר מן החי ודם דמינייהו ליכא רק חלי שיעור חלב דאית ביה, וכ"ז לפענ"ד ברור.

אלא אי קשיא הא קשיא למאי דס"ד מעיקרא דאיכא בחלב איסור אבר מן החי ודם א"כ איך מצי לחול איסור בשר בחלב הא אין איסור חל על איסור, וצריך לומר כמ"ש רש"י חולין דף ק"א ע"א ד"ה ואיסור דאיסור הנאה הוי מוסיף, וא"כ בשר בחלב דאסור בהנאה חל מטעם מוסיף, ואפי' לדעת תוס' שם דף ק"א. דאיה"נ ל"ה מוסיף, איסור חמור מיהא הוי ושפיר חל מטעם חומר.

ואפילו אי נימא דאמ"ה נמי חמור דאסור נמי לב"נ ודם משום דהוי בכרת, מ"מ י"ל עפמ"ש תוס' יבמות ג"ל דאפילו אם אינו חל בבת אחת מ"מ היכי דלאיסור א' יש היתר לאיסורו ולהשני אין לו היתר אינו חל רק אותו איסור שאין לו היתר ע"ש, והנ"ל כיון דבב"ח אין היתר לאיסורו דבב"ח לכ"ע חענ"נ עיי' סי' ל"ב ודם יש לו היתר ע"י בישול כמבואר במנחות כ"א דם שבשלו אינו עובר עליו (ולדעת הרמב"ם פ"ו מהמ"א ה"ו למ"ש לח"מ שם בשם מהרל"ח לית בי' כרת ודלא כמ"ש רש"י חולין ק"ט דכרת איכא ויש לעיין בזה הרבה ואכ"מ) ואיסור אמ"ה יש לו היתר בשחיטה, ועיי' פליתי סוסי' ס"ב, א"כ שפיר חל בב"ח אדם ואמ"ה.

ובדם י"ל עוד כרש"י במנחות שם דף כ' טעמא דמילתא דדם שבשלו אינו עובר עליו משום דבעינן דם הראוי לכפרה, וא"כ הכא אפילו חלב אסור ומשום דם נמי ליכא כרת דחלב אינו ראוי לכפרה והוי כדם שבשלו ול"ה דם חמור ושפיר בב"ח חל.

ועוד דבב"ח שפיר חל מטעם מוסיף דאסור שלכד"א ושלכדה"נ כמבואר פסחים כ"ד וכ"פ הרמב"ם פי"ד מהמ"א ה"י, ולדעת שג"א סי' ע"ו שלכד"א הוי איסור מוסיף ע"ש, אבל דם מותר שלכד"א וכן אמ"ה כמ"ש פמ"ג בש"ד סי' ס"ב.

ועיין תוס' חולין ק"ג ע"ב ד"ה כל הבשר שכ' ואשמעינן דחייל איסור בב"ח אאיסור מוקדשין ע"ש, וטעמא בעי למה באמת נימא הכי, ובילדותי שמעתי מידי"נ הרבני החרוץ מו"ה לוי וו"ב נ"י מאלמאשד דטעמא דמילתא משום דבב"ח אסבה"נ והו"ל מוסיף לדעת רש"י ולתוס' הו"ל חמור, וזה טעות דמוכח דמוקדשין נמי אסבה"נ, ואין לומר ג"כ דבב"ח הו"ל מוסיף משום דאסור שלכד"א דהקדש נמי אסור שלכד"א כמ"ש מהרש"א בסנהדרין דף פ' בדעת התוס' שם ע"ט: ד"ה בשור ע"ש.

וקצת יש לומר דקדשים מותר בהעלאה דמשום חומרא דקודש מזדהר זהיר ולא יגע כמבואר פ"ג דחגיגה ועיי' חולין ק"ד רע"ב, ועיי' בר"ן ר"פ כל הבשר ובהגהות בית שאול על משניות שם, ובב"ח אסור בהעלאה כמבואר ר"פ כל הבשר והכי קי"ל, א"כ הו"ל חמור ושפיר חל אמוקדשין, ולפ"ז ניחא ג"כ הא דחל אדם ואמ"ה דאפילו אית בהו הני חומרות שהבאתי לעיל אכתי בב"ח חמור מנייהו דאסור בהעלאה משא"כ דם ואמ"ה, ויש לפקפק בזה ואכמ"ל, [ועיין לקמן סימן קל"ג בד"ה בדגומ"ר סימן פ"ז].

בהא דממזר אינו מוליד

ב) **הבאת** לייסד ב' קושיות על בעל הטורים פ' תצא שכתב סמיך לא יבא ממזר ללא יבא פצוע דכא, להורות נתן דממזר אינו מוליד כמו פצוע דכא, והוא תמוה בתרתי דלפ"ד מאי פריך בחולין י"א ע"ב גבי מכה אב ואם דילמא לאו אבוה דילמא מיירי קרא בחד שהכה או"א ויש לו בנים ומדהוליד עכ"ח לאו ממזר הוא, ושנית קשה הא בקרא כתיב לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא וגו', ואי ממזר אינו מוליד איך משכחת אצלו דור עשירי, וצ"ע.

והבאת תירוץ על זה דרישא דקרא מיירי בממזר מבת ישראל וסיפא דקרא בממזר וממזרת עכ"ד. ולא הבינותי חדא דכ"כ בס' זכרון יעקב עה"ת דכמו דממזר אינו מוליד הוא הדין ממזרת, וא"כ זה וזה גורם שלא להוליד, ועוד דמה בכך דסיפא דקרא מיירי בממזר וממזרת אפילו לו יהיבנא ליה דממזרת מוליד מ"מ כיון דבעלה הממזר אינו מוליד הדרא קושיא לדוכתיה דלא משכחת דור עשירי לדברי בעה"ט. והחילוק שהבאת בין ממזר ידוע לשאין ידוע בספר הנ"ל הביא כן מירושלמי וכבר האריכו בזה אחרונים בחולין שם.

ואמנם לפוס ריהטא נלפענ"ד ביישוב קושיא ראשונה, דהש"ס שם בחולין ס"ל כמ"ד נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ועיין אהע"ז סי' ד' סי"ט, א"כ שפיר פריך דילמא לאו אבוהו ומתעברה מגוי או עבד, וממזר מיהא לא הוי ואתי שפיר.

אמירה לנכרי שבות מטעם שליחות

ג) **והאחרון** הכי נכבד כתבת לישב קושית תשו' פנ"י חיו"ד סי' ג' שהביא ב"מ אהע"ז סוסי' ה' לשי' רש"י בפרק איזהו נשך דיש שליחות לגוי לחומרא ל"ל דאמירה לנכרי שבות ת"ל דשלוחו של אדם כמותו ואי דאשלד"ע הא היכי דאין שליח בר חיובא יש שליח לדב"ע כמבואר ברמ"א חו"מ רסי' קפ"ב ע"ש, וכתבת דלא שייך שליחות בשבת משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ועוד דבדבר התלוי במחשבה ל"ש שליח, ועוד דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן עכ"ל.

וא"א להבין דבריך, ואני קורא עליך ניבא ולא ידע מה ניבא, וכבר שמענו גם שנינו מרב אחי המאור הגדול הרב מוהרי"י נ"י שאמר לתרץ קושיא זו באופן זה לפימ"ש הב"ח או"ח סי' תל"ד דלהכי ל"מ בחמץ ביטול ע"י שליח דעל המחשבה ל"ש שליחות והרי קי"ל דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומעתה באומר לנכרי לעשות איזה מלאכה בשבת מי אחשבי' למלאכה דניחותא הא מחשבת ישראל המשלח ל"מ דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן כמבואר בחולין ט"ל ומחשבת הנכרי השליח העובד ל"מ מטעם שלוחו של אדם כמותו דעל המחשבה לא שייך שליחות אלו דברי רב אחי ודפח"ת, עיניך הרואות כי אחת דיבר אחי ושתים זו שמעת. ויען כי כבר האריכתי בזה לעיל בתשובה אחת לאחי הרב הנ"ל נ"י (לעיל סימן כ"ו) אשלח לך העתק ממנה ותרווה צמאונך.

הארכתי מענין לענין, וה' יראנו בבנין, הנקרא קנין, ויחננו דעה ובינה, להביט מתורתו נפלאות, עדי יחוש ישועות הביבאות, ובזה אמן המותמת, בדברי שלום ואמת, וה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כנפשך ונפש ידידך ש"ב אוהבך הנאמן בלונ"ח הדוש"ת ומצפה להרמת קרנך במהרה,

בן ציון בלוהם
בן גאון ישראל מהר"ע שליט"א

סימן קל"ב

חלב בהמה שהוציאה אבר

שיל"ת אור ליום ג' הדברים עזר"ת לפק"ק סארוואש יב"א.
ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, אהובי חתן אחי ידי"ן רב חביבי הרב המאוה"ג חריף פיפיות, ענף עץ אבות כש"ת מו"ה **עקיבא גלאזנער** נר"ו אבדק"ק סערעדא ואגפי' יצ"ו.

כתבך בא אלי ביום ועש"ק העל"ט והנני למבוקשך עלוטה פה שתי כותבות על מלבת קבורת חותנך רב אחי גאון מה"ר יהודה זצ"ל אחת ארוכה ואחת קצרה, והנה הכותבת הגסה בהכי מיתבא דעתי ולך משפט הבחירה.

ומעתה אחיבה נא ואראה אלה הדברים אשר רע"ק הי' דורש כמין חומר ועיקר קושיות לקח בתרי תמיהי שניהם כאחד טובים, ושם אנכי על אמרותיך כמונא שלא רב, אך לא אוכל לטייל עמך על שדה הפלפול לארכה ולרחבה מהמון טרדות אשר סביב שתו עלי, ואמלא כפי קיצור ואתך הסליחה.

וזה יצא ראשונה, אמה שהקשית למ"ש הרב המגיד פ"ב מהל' מאכלות אסורות ה"ג דחלב אדם מותר אע"פ שבשרו אסור דלא אמרינן כל היוצא מן הטמא טמא רק באיסור מלקות אבל לא באיסור עשה, ועיין ש"ך יו"ד סי' ע"ט סק"ד, וא"כ באבר היוצא דנמי ליתי בי' מלקות כמ"ש הרמב"ם פ"ה שם הי"א ממילא החלב מותר, ואיך פסק הרמב"ם שם פ"ה הי"ב דהחלב שבא מכח עובר שהוציא אבר היוצא אסור מספק, אלו דבריך.

ולענד"נ דדייק בלשון הרב המגיד שכתב אין אותו כלל (דכל היוצא מן הטמא) אלא לטמאין בלאו אבל האדם אינו אלא בעשה וכו' הרי שלא כתב דכלל זה רק באיסור מלקות אלא שהוא רק באיסור לאו, וא"כ באבר היוצא דנמי אסור בלאו דבשר בשדה טריפה לא תאכלו וכמ"ש הר"מ שם פ"ט ה"ט אלא שאין לוקין עליו משום דהוי לענין זה לאו שבכללות וכמ"ש תוס' יומא ל"ו ע"ב ד"ה לאו דנבילה דלענין איסור יוצא בקדשים ועובר שהוציא ידו הוי לאו שבכללות ע"ש, וכיון דהוי איסור לאו שפיר חלב היוצא ממנו אסור, וכש"כ דאתי שפיר למ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"א

אות וי"ו בשם הרשב"א ובהג"ה משנה למלך פ"ה מיסוה"ת דלאוין שאין לוקין עלי' חמירי מלאוין שלוקין, והטעם לענ"ד דבאלו שאין לוקין י"ל דה"ט דלא סגי לי' בכפרה זו משום דחמירי, וכסברת סמ"ג גבי מעביר כל זרעו למולך דמייתי לי' מהרש"א סנהדרין ס"ד לענין אין עושין מה"ד ע"ש, וא"כ אם באיסורי דאית בהו מלקות אמרינן כל היולא מן הטמא טמא באיסור לאו דלית ביה מלקות כגון באבר היולא כש"כ דכל היולא מן הטמא טמא ולא אימעוט רק איסור עשה דקיל טפי. (ואגב אעורר פה דמ"ש בספר תוס' יו"כ ביומא פ"ג בסוגיא דקל קל דאיסור עשה חמור מאיסור לאו ומאכילין ומבואר כן מדקתני התם טבל ושביעית שהיא משנה שאינה צריכה דמטבל ונבילה ידעינן דאם טבל חמור מנבילה דאיסור לאו כש"כ דחמור משביעית דהוא איסור עשה ע"ש, ולא זכר שר דברי מ"מ הנזכר שמבואר דאיסור עשה קיל מאיסור לאו לענין היולא מן הטמא, וה"נ דכוותי' דמ"ש, ולעיל בסי' ל"ג וסי' פ' האריכתי בדבריו ואכ"מ).

ועוד למ"ש יריעות שלמה סי' י"ד לישב דברי הרמב"ם מהשגת הראב"ד ותורף דבריו דבהחזיר אפילו מלקות נמי איכא באבר היולא (ואי דהוי לאו שבכללות י"ל דסובר כדברי תוס' מכות ח"י דלא חשיב לאו שבכללות ע"ש) רק בלא החזיר סובר דליכא מלקות דאיסור לאו דובשר בשדה טריפה ל"ת אינו חל על איסור עשה דכל בבהמה תאכלו ולא מה שאינו בבהמה וכל שלא החזיר חל עליו איסור עשה הנ"ל משעה שיצא אבר לחוץ ועמד על שפת הרחם משא"כ בהחזיר דנסתלק איסור עשה ע"ש היטב, א"כ משכחת שפיר דחלב של אבר היולא ליתסר משום דכל היולא מן הטמא טמא, דהיינו באבר היולא והחזיר דבזה מלקות נמי אית בי' ומ"מ חלב של כל אבר היולא י"ל דאסור אפילו בלא החזיר משום לא פלוג או דלא ליתי לאחלופי וכדאשכחן כה"ג טובא ואין הפנאי מסכים לחפש כעת.

ובלא"ה איני מבין קושיתך הרי הא דחלב אדם שרי ילפינן בכתובות ס' מקרא דרק מעלה גרה הוא הוא טמא ואין חלב מהלכי שתים טמא אלא טהור, אלא דלא תקשי להרמב"ם דסובר דבשר אדם אסור מה"ת מהכלל דכל היולא מן הטמא טמא ואיך חלבו מותר לזה תירץ המ"מ דכלל זה לא נאמר אלא באיסור לאו ולא באיסור עשה, ועיין פמ"ג בשפ"ד סי' ע"ט סק"ד, משא"כ בחלב של אבר היולא לו יהי' דמצד כללא דכל היולא מן הטמא הוי שרי כיון דאין באבר היולא מלקות מ"מ אכתי הרי הוא אסור מהטמאים דילפינן לאסור צירן ורוטבן או מגמל גמל כמבואר בכורות ו': ע"ש, ועיין פליתי סי' פ"א ופמ"ג שם ותת"ש יו"ד סי' ק"ו ובתשו' שבש"ם נחלת יעקב סי' ג' ע"ש.

ועיין פמ"ג במש"ז רסי' פ"א דלא ילפינן דכל היולא מן הטמא רק דבר שהוא כעין גופה של גמל כגון פרה הנולד מגמל אבל ציר וחלב דלא הוי כעין גופה לא נלמד מכאן אלא מהטמאים או בחלב שהוא חידוש בעי' גם קרא דגמל גמל ע"ש וא"כ לק"מ כמובן. אלא דלפ"ז לא מקשה המ"מ מידי דמה ק"ל מכל היולא מן הטמא הא לגבי חלב דל"ה כעין גופה ל"ש כלל האי כללא ועכ"ח דמקשה אליבא דהרמב"ם שכ' בפ"ג מהמ"א ה"א דכל מאכל היולא ממין ממיני האסורים שלוקין על אכילתן הרי אותו מאכל אסור באכילה מה"ת כגון חלב בהמה וחי' הטמאים ע"ש, הרי דס"ל להר"מ דחלב אסור משום כל היולא מן הטמא טמא ועכ"ח דלית לי' האי סברא דמכל היולא מן הטמא לא אסרינן אלא כעין גופה ודלא כפמ"ג.

וגם מ"ש לעיל דאיסור לאו שאין לוקין לא אימעיט מכל היולא וכו' הכא לא אתיא שפיר שהרי להדיא כתב הרמב"ם דרק באיסורין שלוקין שייך האי כללא, ומ"מ איך תירוצים שכתבתי א"ש דמ"מ יש איסור גם מהטמאים לאסור צירן ורוטבן וכמ"ש אחרונים, וגם התי' עפ"ד יריעות שלמה קמה וגם נצבה. אלא דמ"ש יריעות שלמה דאיסור לאו דובשר בשדה טריפה לא חל אאיסור עשה דכל בבהמה לא תאכלו, הנה דעת פמ"ג בפתיחה להל' שחיטה דאיסור לאו שפיר חל אאיסור עשה, אמנם בתוס' שבועות כ"ג ב' ד"ה דמוקי משמע להדיא כדברי יריעות שלמה, וי"ל בזה הרבה אלא שאכ"מ.

אמנם באמת דברי הרמב"ם לל"ע כעת במ"ש דחלב טמאה אסור מכל היולא מן הטמא טמא הא בגמ' בכורות וי"ו ילפינן לי' מגמל גמל ול"ע. וגם דברי המ"מ לל"ע דמה ק"ל מכל היולא מן הטמא טמא הא האי דכל היולא מן הטמא ילפינן בבכורות וי"ו מאך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה יש לך שהוא ממעלי הגרה וממפריסי פרסה ואי אתה אוכלו ואיזה זה טהור הנולד מן הטמא ע"ש, והא דחלב אדם שרי ילפינן מכי מעלה גרה הוא הוא טמא ואין חלב מהלכי שתים טמא דכתיב בהאי קרא גופי', וא"כ בהאי קרא גופי' דאסרה תורה היולאין מן הטמא שרי לן רחמנא חלב אדם ואפקי' רחמנא מכלל דכל היולא מן הטמא דכתיב בריש בהאי קרא גופי' ומה קושיא, ולל"ע.

אבל מה דק"ל אהא דאמרינן חולין נ"ח ע"א דלר"א ולד טריפה אף להדיוט אסור, הא מבואר בגמ' בכורות ז' דר"א סובר כר"ש דטהור היולא מן הטמא טהור דאזיל בתר סימנים ולא בתר אימא, ועיין חי' חת"ס חולין קי"ג, וא"כ איך ולד טריפה אסור אף להדיוט. ואני אומר ולטעמיך

הא אימא טריפה נמי אית לה סימני טהרה דהא בכשרה קיימי' ואפ"ה אסורה משום טריפה, אלא וודאי דסימני טהרה אין להם ענין לכאן והך ולד טריפה נמי כיון דאמרינן עובר ירך אמו מיחשב העובר כאחד מהאיברים כמ"ש הפ"ת סי' י"ג סק"ד עש"ה וממילא דהוי ולד ג"כ כאילו נולד בו הטריפות אמ"כ דומיא דאמו כיון דתרווייהו כחד גופא חשיבי ושפיר אסור לר"א כנלע"ד.

ובאותו ענין, ביו"ד סי' י"ד ס"ה דקי"ל בעובר שהוציא אבר ונאסר האבר ואחר שחיטת האם הוציאו העובר ונמצא שהיא נקיבה דהחלב אסור הואיל ובא מכלל האיברים ויש בה אבר א' שאסור, והב"ח כתב שם להתיר החלב אם יש ס' בבהמה נגד האבר האסור דבטל בס', והמשנה למלך פ"א מה' מש"מ תמה הא דבר שתחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת לא בטל כמ"ש מרדכי שלהי חולין ועי' נוב"י תניינא סי' ד"ן שכתב לתרץ דדברי המרדכי לא נאמר רק בביטול ברור אבל בביטול בס' דטעם ביטולו משום דאין הטעם נרגש לא שייך חילוק זה ע"ב, וע"ע דמה יענה למ"ש הש"ך שם סקי"ב להתיר החלב משום דהו"ל ספק דרבנן דמדאורייתא מין במינו בטיל ברוב וליכא רק ספיקא דרבנן אי איכא ס' או לא ע"ב, וא"כ קשה על הש"ך אף לתירוץ נוב"י הא ביטול ברוב לא שייך כאן דתחילת ביאתו לעולם מעורב, וע"ע.

ולא נפניתי כעת להאריך יותר וצריך אני לקצר, וכ"ט ממך לא יבצר, כנפשך היפה ונפש ש"ב ידידך הנאמן דוש"ת באהבה.

בן ציון בלום

סימן קל"ג

הערות בשו"ע הל' בשר בחלב

סימן פ"ז

טור. והוציא הכתוב איסור אכילה בלשון בישול לומר שאינו אסור מה"ת אלא דרך בישול אבל מדרבנן אסור בכל ענין ע"ב. ובזה מיושב לענ"ד קושי' הרא"ש שהביא פליתי שם בדרכי דל"ל קרא לא תבשל לאיסור אכילה ת"ל מלא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל. ולהנ"ל א"ש דאי מלא תאכל כל תועבה לא הוי ידעינן דדרך בישול אסרה תורה, להכי איצטריך לא תבשל. אלא דאכתי קשי' דא"כ האיך יליף ר' אשי בחולין קי"ד ע"ב דבב"ח אסור באכילה מלא תאכל כל תועבה ומנ"ל דדרך בישול אסרה תורה, ואי מלא תבשל הג' ל"ל למילף איסור אכילה מלא תאכל כל תועבה, וצ"ל דלא תבשל הא' לאיסור הנאה לא משמע לי' רק להורות דלוקי' גם בשלכד"א עיין פסחים כ"ד ובס' החינוך להרא"ה מצוה קי"ג עב"ה, ואיצטריך למילף איסור אכילה מלא תאכל כל תועבה שנדע ג"כ איה"נ כדר"א דכ"מ שנא' לא תאכלו וכו' א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע וצ"ע.

ומה שתי' הרא"ש דאי משום לא תאכל כל תועבה נ"ה לוקין משום דהוי לאו שבכללות, צל"ע דאיך יליף ר"א איסור אכילה דבב"ח מל"ת כל תועבה הא הוי לאו שבכללות ור"א ללקות קיליף. ואחי הרב מהרי"ץ שיחי' תי' די"ל דר"א ס"ל לשב"כ לוקין. ולא דיבר נכונה לפמ"ש בס' צרור החיים בשם מהר"מ ברבי דר"א ס"ל לשאב"מ לוקין וא"כ ס"ל לשב"כ אין לוקין דתליא הא בהא כמ"ש שמן רוקח הביאו הרב ילקוט הרועים אות לשב"כ, אך בספר הנ"ל דחה לד' מהרמ"ב וכתב דלהדי' מבואר בזבחים כ"ט דר"א ס"ל לשאב"מ אין לוקין וא"כ ס"ל לשב"כ אין לוקין ולדקו דברי אחי הנ"ל נר"ו.

אבל הא קשיא דמ"ש דקשיא ליה להרא"ש מילפותא דר"א ולא ק"ל מהך ילפותא דחולין קי"ד דילפינן איסור אכילה דבב"ח מלא תאכלנו ומל"ת כל נבילה ודרשת איסי בן יהודה וילפותא דר"ל דיליף מאל תאכלו ממנו נא ומבושל יש לך בישול אחר וכו' ובזה שפיר אפקי' רחמנא אכילה בלי בישול, וצ"ע כעת.

*

שם.

כתב הטור אבל בשר טהורה בחלב טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה ובשר חי' ועוף אפילו בחלב טהורה אינו אלא מדרבנן ומותר בבישול ובהנאה עכ"ל, ומשמע דמ"ש אינו אלא מדרבנן קאי אכל מ"ש למעלה אפילו במין א' טמא, והקשה ב"י הא אם מין א' טמא אסור מדאורייתא ולא היה להם טעם וענין לגזור משום בב"ח ע"ב. ומשבתי דאולי לכך גזרו רבנן משום בב"ח ללקות גם בשלא כדרך אכילתו דכל איסורין שבתורה אין לוקין בשלכד"א חוץ מבב"ח וכלאי הכרם כמבואר בפסחים כ"ד וכ"פ הכסף משנה פי"ד מה' מאכלות אסורות ה"י. אכן אמרתי דבר וחזרתי לאמורי דכיון דליכא רק איסור דרבנן אין כאן מלקות רק מכת מרדות לדעת הכ"מ רפ"א דה' ממרים משום לא תסור ול"ת שני בכלל כל איסורין שבתורה חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם.

*

שם.

עוד כתב הטור ובשר חיה ועוף אפילו בחלב טהורה מותר בבישול ובהנאה, והק' עליו הב"י דבגמ' מוקי ר' אשי משנתינו דכל הבשר אסור לבשל בחלב מהן מדברי תורה ומהן מדברי סופרים דקאמר היינו דעוף משמע דבישול עוף בחלב אסור מדרבנן, ומ"מ שהביא הש"ך בסימן הנ"ל כתב דלבשל דקאמר היינו לאכול וב"ח השיג ע"ז.

ולענ"ד נראה שהוציא הטור דין זה דהרי קי"ל דבשר דגים וחגבים מותר לאכול בחלב, ולכאורה תקשי מנ"ל הא דילמא מתני' ה"ק כל הבשר אסור לבשל מהן מד"ס דאסור לבשל חוץ מבשר דגים וחגבים דמותר בבישול אבל באכילה לעולם אימא לך דאסור, אבל אי בשר עוף בחלב אינו אסור באכילה אלא מדברי סופרים ובבישול אפי' מד"ס מותר א"כ נימא דעכ"ח חוץ מבשר דגים וחגבים היינו דאפילו לאכול מותרין דא"ל רק בבישול דא"כ דינו כבש"ע ומאי חוץ דקאמר, אלא וודאי דאפילו באכילה מותר, וממילא מוכח דבבישול אפילו מדרבנן שפיר דמי, ובזה סרה מהר תמיהת הפליתי או"ק ו' מ"ש על הרמב"ם יעו"ש, וא"ש.

*

שם.

רמ"א סס"א כל בב"ח שאינו אסור מן התורה מותר בהנאה. לכאורה נראה דחולק אמחבר ס"ג דפסק דמותר גם בבישול ולרמ"א אסור בבישול כשי' הב"ח. אך יש לומר דאף לרמ"א מדינא מותר בבישול ואינו אסור בבישול רק משום מראית העין כמו בחלב אשה, ועיי' בד"מ מ"ש ע"ד הרשב"א בתשו' ח"ג סי' רנ"ז.

*

שם.

סעיף ג' אבל דגים וחגבים אין בו איסור אפילו מדרבנן, ועטו"ז וש"ך דמ"ש הרב"י דאין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה הוא טעות סופר ונתערב לו בשר בחלב, ולענ"ד נראה דאי' לדבריהם מעובדא דר"א בחולין קי"א ע"ב דהוי קאי קמי' דמר שמואל ועביד עובדא בנפשי' ואכלו דגים שעלו בקערה בכותח, ובשלמא איסור ליכא מצד שעלו בקערה דהוי נ"ט בר נ"ט, אבל איך אכלו הדגים בכותח הא איכא סכנה, אלא וודאי דדגים בחלב אין סכנה לאכול.

ושוב מצאתי דאתאי לידי' טור יו"ד דפוס וואַרשא ותוכו רצוף אהבה הגהות מבעל ברכת הזבח ונקראים בשם תפארת שמואל ההוא אמר רא' לדברי ש"ך וטו"ז מהא דדגים שעלו בקערה דמותר לאכלו בכותח לשמואל ומאי איריא עלו בקערה תיפוק לי' דאסור משום סכנה אלא ודאי בדגים בחלב ליכא סכנה ע"ב, ובתחילת השקפה סבור הייתי דאין רא' משם דתלמודא לאו סכנה קמ"ל רק איסורא דאי סכנה קמ"ל אמאי אסר רב לאכלן בכותח מ"ל שעלו בקערה ויש להן טעם בשר ובבשר ודגים וודאי איכא סכנה כמ"ש באו"ח קע"ג. אכן נזכרתי דקושיא זו לק"מ דכ"כ טו"ז סי' קי"ו סק"ב דבבשר ודגים אין לחוש משום טעם בליעת כלי עש"ה, אבל עכ"ז הראי' שהבאתי אנכי יותר נכונה לפק"ד, ואולי גם כונת ת"ש לזה.

*

שם.

בהג"ה ונהגו לעשות חלב וכו' ובש"ך סק"ו הוכיח דגם בדרבנן איכא חשש דמראית עין ע"ב, ורא'תי בהגהות מרן השואל ומשיב זללה"ה סי' ס"ו ס"ט הביא רא' לדבריו מפסקי תוס' כריתות אות כ"ז וז"ל יש נוהגים כשנותנין דס במחבת שופכין דס הנשאר בשולי קערה שמלחוהו בתוכה או מערי' הכל ביחד מן הקערה למחבת שלא ישאר הדס בפני עצמו בקערה כשאין בו קשקשים וכו' ע"כ. והנה מ"ש "דס במחבת" הוא בטעות ול"ל "דג במחבת" והוא הדין הנזכר שם בשו"ע ואף דדס דגים משרא שרי ואפ"ה חיישינן למראית עין באיסור דרבנן לא כש"כ.

ובהגהות הנ"ל כתב משום דדג לאחר שמלחו אינו אלא מדרבנן ואפ"ה חיישינן וכו', ולא זכיתי להבין מנ"ל איסור דס דגים אפילו קודם שמלחו אפילו מדרבנן וכ"ש לאחר שמלחו דליכא איסור אי לאו משום מראית עין הרי אין לך בו אלא חידושו של הגהנ"ל דאיכא מראית עין, והוא פלא.

*

שם.

סעיף ו' אז שבישל דס בחלב פטור ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב וכ"כ הר"מ פ"ט מהל' מאכלות אסורות, וב"י הקשה ממנחות כ"א ב' דתנן התם דס שבשלו אינו עובר עליו, וכתב ב"י אמ"ז וז"ל ומיהו רש"י פכ"ה דף ק"ט אמתני' דהלב קורעו ומוציא את דמו כתב דדס שבשלו חייב עליו כרת ול"ל דס"ל דהאי דהקומץ רבה דלא בהלכתא וגראה שזהו דעת הרמב"ם ז"ל עכל"ה, ומאן דמפרש לי האי שמעתא דרבינו הגדול הב"י מודיענא מאני' אבתרי' לבי מסותא דמאי אולמי' בזה שמביא דקשה גם ארש"י ממה שתמה על הרמב"ם והוכיח מיני' דלית הלכתא כסוגיא דהקומץ רבה, וכזאת הומ"ל להרמב"ם לחוד, ועכ"פ הול"ל

וכ"כ רש"י וכו' ולריך לומר דס"ל לרש"י ורמב"ם וכו' וזה הלשון ומיהו רש"י וכו' ול"ל וכו' משמע דמדברי רש"י יותר הוכיח לבוא לתירוץ זה דלית הלכתא, ולע"ג כי כולו מוקשה.

והנראה לי בביאורם דבאמת לא השוה מרן הב"י שיטת הר"מ לשיטת רש"י דהרי לרמב"ם בדס שבישלו ליכא כרת כמ"ש פ"ו מהמ"א ה"ו (ועיין לח"מ שם בשם מהר"ל חביב שהוכיח מלשון הר"מ דכרת ליכא אבל מלקות איכא) ולא הומ"ל וכ"כ רש"י וכו' ול"ל דס"ל לרש"י ורמב"ם וכו', אלא דמכח דברי רש"י הוכיח דבמנחות שם הפי' אינו עובר עליו דכרת ליכא אבל מלקות איכא, וממילא ניחא דעת הר"מ דס"ל דאיכא מלקות בדס שבישלו דאי אמרת דהתם הפי' אינו עובר עליו דמלקות ליכא אבל כרת איכא ותיהוי הך סוגיא דמנחות לרש"י אליבא דהלכתא, ז"א דהא קי"ל כרע"ק במכות י"ד דחייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים וכמ"ש הר"מ פרק ח"י מה' סנהדרין ה"א, וא"כ אכתי לא תיהוי סוגיא דמנחות אליבא דהלכתא, ובעכ"ח צריך לומר לרש"י דהתם הפי' אינו עובר עליו דכרת ליכא אבל מלקות איכא ואנן לא קי"ל להלכתא הכי וניחא לן טפי למימר הכי שלא נאמר דכ"ז אר"ח במנחות שם פליג ארע"ק דאפושי פלוגתא מג"ל, וזהו דעת הר"מ ז"ל דס"ל דאיכא מלקות בדס שבישלו ובזה שוין דעת הר"מ ורש"י דכיון דלרש"י דאיכא כרת ה"ה מלקות דאיכא דמ"כ ישנן בכלל מלקות מ', אך זה דוחק בביאור דברי ב"י.

*

שם.

בפתחי תשובה או"ק ז' הביא בשם תפארת למשה דבשר בהמה טהורה בחלב חי' טהורה מותר מה"ת ולא כתב למה, ולענ"ד דכמו דדרשינן גדי ולא חי' ה"נ אמרינן בחלב אמו של גדי ולא בחלב אמו של חי' כנ"ל בכונתו, ואין ס' תפל"מ תחת ידי.

*

שם.

בדגול מרבבה סימן פ"ז הביא דברי רמב"ם פ"ט מהמ"א דבשר גבילה וכן חלב שבשלה בחלב לוקין על בישולו ובאכילה אינו אסור משום בשר בחלב, ושוב מסתפק מה דינו לענין הגאה ע"ז, והביא דברי הרמב"ם שכיון דאינו אסור באכילה מדאורייתא משום בשר בחלב אינו אסור בהגאה. ויש לחלק דדוקא אם אינו אסור באכילה משום בב"ח מצד עצמו ואיכותו מותר בהגאה, אבל כאן מצד איכותו וגופו איכא בב"ח רק משום דאאחע"א לכן י"ל דאסור בהגאה.

וקצ"ע אגלי דיחול בב"ח אחלב משום דהוי אסור בהגאה ולרש"י חולין ק' הוא איסור מוסיף ולתוס' שם חל משום דהוי חמור, ומיהו לתוס' י"ל דחלב נמי חמור דהוי בכרת, ולפמ"ש לעיל בסימן קל"א בביאור דברי תוס' ריש כל הבשר דבב"ח חל אמוקדשין מטעם חמור דאסור בהעלאה הדק"ל דיחול בשר בחלב אחלב וקצ"ע ואכמ"ל בשכבר הלכו בו נמושות.

*

סימן צ'

עי' טו"ז סקי"ב ובנקודת הכסף שמשתמשים בלי' גזירה לגזירה עמ"ש או"ה לאסור כבוש בחלב שחוטה ע"ב, והוא פלאי לפק"ד דמה ענין גזירה לגזירה לכאן וכי חשיב זאת גזירה לגזירה לומר כבוש גזירה אטו מבושל וחלב שחוטה אטו כבוש, מה ענין חלב שחוטה לכבוש דנגזור הא אטו הא, אלא פשוט דזה חשיב תרי דרבנן, וק"ל.

*

שם.

בבאה"ט או"ק כ"ב הקשה אמה שפסק השו"ע ביו"ד סי' פ"ז ס"י חלב הנמצא בקיבה אם עמד בו יום א' אסור להעמיד בו ע"ש דמ"ש מכחל שפסק רמ"א סי' ל' ס"ג אם הניחו כך שלם קודם צלייתו עם חלבו יום שלם מותר דלא אמרינן בכה"ג כבוש כמבושל ומבואר בטו"ז סקי"ב הטעם משום דחלב שחוטה מדרבנן וכ"כ בחה"ג והוא מאו"ה, וה"נ בסי' פ"ז הוי חלב שחוטה, אלו דבריו בביאור קצת.

ולענ"ד נראה פשוט לחלק דבשלמא בהך דינא דסי' פ"ז דכבר חל עליו שם חלב היה תו לא חשיב חלב שחוטה משא"כ הכא בסי' ל', וקצת דמיון לסברא זו עיין בש"ך סי' פ"א סק"ג.

ועוד דחלב שחוטה מותרת מאותה בהמה שנשחטה אבל חלב של בהמה אחרת אינו ניתרת בשחיטת בהמה אחרת כמו התם שהחלב בקיבה מבהמה אחרת ובהמה זו נשחטה. ועוד התם החלב שבקיבה הוי כמו שהיתה מונחת בכלי ואטו אם החלב שהחליב קודם השחיטה עומדת בכלי ניתרת ע"י שחיטת בהמה זו ישתקע הדבר ולא יאמר וכל זה פשוט וברור לפק"ד עד שאנכי אתמהה האיך הקשה הרבאה"ט קושיא זו.

וביותר אני תמה על ס' החינוך להרא"ה ז"ל שכתב במצוה קי"ג דחלב קיבה חשיב חלב מתה והוא פלאי

כמש"ל. ושוב כתב אלי גיסי י"נ הרב ילקוט הגרשוני שליט"א שכ"כ בס' כרם שלמה סי' ל' דבעהמ"ח באה"ט שגג בזה, אבל מה נעשה ביום שידובר בו שהרא"ה ז"ל כתב ג"כ כדבריהם, וה' יאר עיני.

סימן קל"ד

טיפת חלב רותח שנפלה לתוך שומן והסיר מיד כדי שיעור קליפה

יורני כאאמו"ר שליט"א כדת מה לעשות באחד שלקח מחבת מלאה חלב רותחת אחרי שהסירוה מן האש ועמד כך איזה רגעים ומחמת שהי' חם מאוד נשמט מידו ונפל מהחלב לקדירה מלאה שומן קרוש ויש ספק אם יש ס' נגד החלב שנפל בתוכה, ולכאורה לאחר שהוסר מהשומן כדי קליפה הו אין כאן בית מיחוש כלל דהרי קי"ל סי' ק"ה ס"ג דתתאי גבר והיכי שהתחתון לונן אינו אוסר אלא כדי קליפה, וביותר מבואר כן סי' ל"א ס"ד דאם נפל חלב רותח על בשר לונן דסגי בקליפה ודעת הש"ך שם ובסי' ק"ה דאפילו ע"י עירוי שלא נפסק הקילוח סגי בקליפה וכ"ש בנ"ד דוודאי נפסק הקילוח, וגם יש לומר דכיון שהסירוה מן האש ועמד כך איזה רגעים שוב לא חשיב כלי ראשון כלל, ועי' פ"ת סי' ק"ה אות ה'.

ואע"ג דכתב הטו"ז סי' ק"ה סק"ו בשם ד"מ דמערה שומן איסור חם לתוך שומן היתר קר אוסר, מ"מ זיל בתר טעמא שהוא לפי שמחמת החמימות נמס כולו ובנ"ד לא נמס. ועוד שאפילו נמס ונתערב כיון דעכ"פ יש ספק אם אין כאן ס' א"כ שפיר שרי כיון דבשר עוף בחלב מדרבנן וכדקי"ל סי' ל"ח ס"ב לענין נשפך.

ועוד דכ"כ פתחי תשובה סי' ק"ה אות ח' דאפילו בחם לתוך חם או לונן לתוך חם אינו נאסר תיכף אם סילק מיד אא"כ שהה קצת ע"ב [ועמש"כ חתנו בספרו שהו"ל שו"ת באר דוד סי' כ']. לכן לענ"ד בנ"ד שהסירו מיד החלב מהשומן עד כדי קליפה שפיר שאר שומן מותר כנלע"ד.

בן ציון בלום

סימן קל"ה

חימם מים בכלי בשר מלוכלך ועירה לכלי חולבת

ג' שמותרע"ו

בלי בשר מלוכלך שהוחמו בו מים ועירוהו לקערה גדולה של חלב נקיה שלא שמשו בה תוך מע"ל בכלי ראשון ואח"כ הודחו במים אלו ד' קערות (טעלער) של בשר והמים היו רותחין אך לא שהים"ב.

הנה אם הי' סמ"ך במים כנגד הלכלוך א"כ לא נאסרה הקערה חולבת מממשו של איסור, ומבואר בפמ"ג בשפ"ד סי' ל"ה סקי"ד דאם עירה מכלי בשר בן יומו על כלי חלב שאב"י מותר דלא גרע מהדיח יחד קערה של בשר ביורה חולבת דאם אחד מהם אינו בן יומו דשניהם מותרים כדרמ"א סי' ל"ה ס"ג וע"ש הטעם (ובן יומו הוי מבליעת כלי ראשון כרמ"א שם). אך אם לא הי' ס' במים נגד הלכלוך א"כ נאסרה הקערה חולבת מממשו של איסור ע"י עירוי, וכלי שנאסר ע"י עירוי הכשירו ע"י עירוי כפמ"ג סוסי' ס"א ובשפ"ד סי' ק"ה ס"ק ד' וה' וסי' ול"א סק"ז ועירוי אינו אוסר בלא"ה אלא כדי קליפה, והיד אפרים סי' ל"ב מתיר כלי שאי אפשר לקלפו בשהיית מעל"ע, ומהר"ם שיק סי' קי"ג העלה דכלי חרס שאי אפשר לקלפו יגעיל ג' פעמים וישהנו מעת לעת.

והד' טעלער שהודחו אח"כ בהקערה החולבת מותרים דאף שאין אנו בקיאין בשיעור שיש"ב כפ"ת סי' ק"ה סק"ו, אך השואל אמר שהי' יכול לתחוב ידו במים אך לא להשהות ידו בו זמן מה ועיי' פ"ת שם אם יודע שהי' חם רק נסתפק אם הי' היש"ב אין להקל אפילו באיסור דרבנן מ"מ כאן שהי' המים בכלי שני ובכ"ש אם ספק שהיש"ב מותר כמש"ז סי' ק"ה סק"ד וסי' ס"ח סק"ז וגם שהי' קערה רחבה, וביד אפרים סי' ל"ב כתב דלאחר שעירה מכלי ראשון תיכף מסתמא היש"ב אם לא בקערה רחבה לכן הוריתי דדי בשהיי' מע"ל, ומהיות טוב להגעיל ג"פ.

בן ציון בלוהם

סימן קל"ו

טחול עם בשר אי הוי מין במינו

גם ברכות יעטה מורה על ראש אחי יקירי וחביבי חמדת לבבי הרב הגדול בתורה ויראה מורג חרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה **משה נחום** ש"ן חתן מחו' ידינ"פ הגאבדקוו"ד שליט"א.

קארטע דשופריא לנכון הגיעני יום אתמול כי יעבור ורחיתי את אשר עמדת בדברי קדשו של קדוש אבא מאוה"ג זצוק"ל [שו"ת בית שעריס יו"ד סי' ק"כ] אשר העלה דטחול עם בשר הוי מין במינו וסכן הוא משמעות לשון השו"ע ביו"ד רס"י ע"ד ואתה העירות למ"ש ב"י סימן ל"א דכבד עם בשר הוי מין בשאינו מינו ובאורוך מש"ך כתב דכשהכבד לא נגלה ונתבשלה כיון דעדיין לא יצא מידי דמו הוי וודאי מין בשאינו מינו כשאר דם עם בשר א"כ למ"ש

תוס' חולין ק"ט ע"ב בשם הקליר דגרס אסר לן דמא שרא לן טחול ולא גרס כבדא (וכ"ה בויקרא רבה פכ"ב) א"כ גם טחול מיקרי אינו מינו לגבי בשר כמו כבדא, אלו דבריך.

ואני אומר דלדינא וודאי דב"ק נדקו יחדיו, שהרי גם בכבד עם בשר שאנו רואין בחוש שחלוקין בטעמן ג"כ אינו מוכרח דהוי מין בשאינו מינו ולדעת פר"ח חשיב מין במינו ופמ"ג בשער התערובת ח"ג פ"ד הביא שיטות הפוסקים בזה וסייס שאינו ברור אצלו לדינא, וכש"כ דטחול עם בשר דל"ה מין בשאינו מינו דכ"כ טו"ז בדף האחרון דאף דיש הפרש ושינוי קצת בטעם חשיב מין במינו וכ"כ נודב"ת או"ח סימן ס"ו בשם פ"ת דאם אינו שינוי גמור רק שינוי קצת בטעמו מיקרי מין במינו ע"ש והב"ח אנו רואין דטחול לא נשתנה כ"כ בטעם מטעם בשר לדונו למין בשאינו מינו.

ועוד דלדבריך הוי דם עם טחול מין במינו שהרי שוין בטעמן שהרי אמרה ילתא אסר לן דמא שרא לן טחלא וא"כ חלב בהמה וחלב החיה נמי הוי מין במינו שהרי אמרה ג"כ אסר לן חלב בהמה שרא לן חלב חיה וזה וודאי אינו שהרי אפילו בחלב הדקין וחלב הכליות מבואר באו"ה שהביא פר"ח וכנפ"י שם דהוי מבשא"מ ובשר איל ושור ועז מבואר שם בב"י דהוי אינו מינו וא"כ הה"ג בחלב חיה עם חלב בהמה, ועוד דבכריתות ח"י ע"א פריך מאי איכא בין איקבע איסור לא"א לבדר איסור איכא ביניהו ב' חתיכות א' של חלב ואחד של שומן לר"ז א"א לבדר איסורא לר"נ איקבע איסורא ע"ש ואמאי לא קאמר איכא ביניהו ב' חתיכות אחד חלב חיה ואחד חלב בהמה דאיקבע איסורא וא"א לבדר אי', אלא וודאי דאפשר להכיר ולהבחין בין חלב בהמה לחלב חיה וחלוקין הן והוי שפיר אפשר לבדר איסורא, והרי שלך לפניך דחלב חיה וחלב בהמה עכ"ח ב' מינים הם ולדבריך מוכח מסוגיא הנ"ל דחולין דהוי מין במינו. הן אמת שהש"ך יו"ד סימן קי"ח סק"ח כ' דחלב טמא וחלב טהור אף דטהור חיור וטמא ירוק הוי מין במינו אבל כבר תמהו עליו פ"ת שם סק"א ונודב"ת הנ"ל, אך יש להגדיק דבריך בזה דבאמת הקליר יסד בפיוט מן חלב שומן הלב ולא גרס חלב חיה כמו שהיא הגירסא לפנינו בגמרא וחלב ושומן הוי וודאי מין במינו כפמ"ג בשפ"ד רסי' ל"ח וכ"מ בכריתות שם דקאמר בחלב ושומן א"א לבדר איסורא.

ועוד נ"ל לקיים במאמרו של אבא זל"ל עפמ"ש בתשו' השיב משה סימן ל"ב שכתב דבשר עוף ובהמה הוי מב"מ ובאמת מבואר בב"י דב' מינים הם ועיין פמ"ג בשעה"ת שם ובשפ"ד שם וחת"ס יו"ד סי' פ"ו, וכתב שם בהגהות נכדו הגזל"ל להשוות המחלוקת דרק לענין מליחה מקיל דהוי מב"מ דבמליחה נכנס רק טעם קלוש משא"כ בביטול מודה דהוי אינו מינו והוא מילתא דמסתברא, וה"נ לו יהיה כדבריך דטחול עם בשר הוי מבשא"מ מכל מקום הגאאז"ל קאי במליחה דבזה י"ל דדינו כמב"מ ולא עדיף מעוף ובהמה.

ובלא"ה י"ל דאין כונת הקליר דטחול הוא דם ממש רק שיש בו ריבוי דם וכלשון השו"ע רסי' ע"ד ובאמת הוא בשר שנבלע בו דם הרבה עד שגם אחר מליחה ולליה נרגש בו טעם דם, ושפיר אמרה אסר לן דמא שרא לן טחלא שנבלע בו הרבה דם ונרגש בו טעם דם ומ"מ בשר הוא והוי שפיר מב"מ עם בשר, משא"כ כבד שפירש"י בחולין שהוא כולה דם קרוש וטעם דם יש לו שפיר הוי עם בשר מבשא"מ וז"פ.

אבל בלאה"נ תמה אני הרי מבואר בד"מ סימן ע"ד בשם הג"ה מרדכי דאסור לבשל טחול עם בשר כמו כבדא ואנן לא קי"ל הכי מדאמרינן בחולין קי"א הנ"מ כבדא אבל טחלא שומנא בעלמא הוא ע"ש ואמאי לא ק"ל בפשיטות מהאי שהמרדכי משווה טחול לכבד, אך אין זה קושיא דשיטה זו אידחי מהלכה, וא"כ גם מהקליר ל"ק דאיהו מני סבר דטחול ודם שוין בטעמא ממילא הוי עם בשר מבשא"מ אבל אנן לא קי"ל הכי ודב"ק של הגאאז"ל אמי שפיר אליבא דהלכתא כדת של תורה.

וה' עמנו ישרי' נהורא, כנפשך ונפש אחיך הנאמן הדושו"ת ומנשקך באהבה,

בן ציון בלום

סימן קל"ז

ציר דגים אי אסור מה"ת ☆ טומאה דחויה או הותרה אליבא דרבא

שוכט"ס לרב אחי יקירי בלונ"פ הגה"צ שליט"א אבדק"ק האנשוויץ וכל אשר לו שלום.

עתה באתי עד"ת על אודות עיס"ה הקושיות אשר לקחת ואינני בקו הבריאה ל"ע ולאשי ולבי בל עמי לטייל עמך על שדה הפלפול לארכה ולרחבה אי לזאת אמלא כפי קולר. וזה יצא ראשונה, א) במה שעמדת בדברי רש"י בחומש פרשת שמיני (ויקרא י"א י"א) שכתב ושקץ יהיו לאסור את עירודיהן אם יש בו בנו"ט, וקי"ל הא רש"י חולין ל"ח ע"ב ס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא וחד בתרי בטיל. הנה מיד בהשקפה ראשונה עלה בדעתי לישב דהנה טעמו של רש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא משום דמשרת וגיעולי עכו"ם הו"ל שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, והרי דרשה זו דלאסור את עירודיהן מקור מקומה טהור בתו"כ כמ"ש

הרא"ש ואמרינן בסנהדרין פ"ו סתם ספרא ר' יודא ופירש"י ספרא תו"כ ור"י ס"ל סנהדרין ס"ז ע"ב דב"כ הבאים כאחד מלמדין ואם כן לר"י שפיר ילפינן מנזיר וגיד הנשה דטעם כעיקר דאורייתא וכ"כ פליתי סימן ל"ח אות ב', ופירש"י בחומש אליבא דתו"כ דהוא ר"י לאסור עירובין אבל לדידן דב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין שפיר כ' רש"י בחולין דטעם כעיקר לאו דאורייתא.

ובזה יש לישב קצת קושית הרשב"א חולין ל"ח שהקשה לרש"י דהא משמע דלר"י דמין במינו לא בטיל אית ליה טעם כעיקר דאורייתא דהא חתיכת נבילה שנפלה ע"ג חתיכות כיון שנתנה טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבילה ואע"ג דליכא אלא טעמא ורש"י פ' כל הבשר פסק כר"י, ולפי האמור י"ל דלר"י לטעמיה דס"ל ב' כתובים הבאים כאחד מלמדין שפיר ס"ל טעם כעיקר דאורייתא אבל לדידן דהי דמין במינו לא בטיל מ"מ הו"ל ב' כתובים הבאים כאחד דאין מלמדין ושפיר פי' רש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא.

ועונ"ל דזה טו"ב שנים אשר כתבתי לאבינו רועינו ורבינו הגדול זי"ע תחת אחד השיחים דאי ילפינן טעם כעיקר ממשרת אז טעם קלוש מותר ואי ילפינן מגיד הנשה טעם קלוש נמי אסור דהא לאחר הגעלה לא נשאר רק טעם קלוש כמ"ש הרשב"א בהאי דשלהי ע"ז הכא התירא בלע התם איסורא בלע ע"ש, וקדוש אבינו זצ"ל דחה אותי [שו"ת בית שערים חלק יו"ד סי' כ"ז] דלא"כ איך כתב רש"י דנזיר וגיד הנשה הוו ב' כתובים הבאים כאחד הא חד לא אתיא מאידך דבמשרת איכא טעם גמור וליכא למילף מיניה גיד הנשה דהוי רק טעם קלוש ואי' דבמשרת מיותר דילף מגיד הנשה זה אינו דהא מגיד הנשה הוי ילפינן אפילו טעם קלוש ואילטריך משרת דלא נילף טעם כעיקר מגיד הנשה אפילו בטעם קלוש ואם כן אכתי נילף טעם כעיקר ממשרת בטעם גמור, אלא וודאי דאין חילוק כלל ושפיר הוי ב' כתובים הבאים כאחד אלו דברי קדשו. ומעתה אני אומר נהי דלא ילפינן טעם כעיקר מנזיר וגיד הנשה משום דהוי ב' כתובים הבאים כאחד היינו רק בטעם קלוש לדעת אבא מאוה"ג זצ"ל אבל בגיר דגים שהוא חריף וקשה דהא מה"ט משערינן אפילו מין בשאינו מינו ביותר מסמ"ך כמ"ש לחם משנה סוף פט"ו מה' מאכלות אסורות וגור אריי' שעל רש"י בחומש א"כ הו"ל טעם גמור וליכא למילף מנזיר וגיד הנשה ושפיר י"ל דבזה אפילו לרש"י טעם כעיקר דאורייתא כממשו של איסור וזכר לדבר הא דקי"ל ביו"ד סימן ק"ג וקכ"ב דבדבר חריף נותן טעם לפגם אסור דמורפי' משוי' לי' לשבח.

אבל כבר כתב הגהמי"י ספט"ו מהמ"א דדרשה זו דתו"כ דיליף גיר דגים משקץ יהיו לכם אסמכתא בעלמא הוא דגיר אינו אסור אלא מדרבנן כדאמרינן חולין ל"ט ע"ב שאני גיר דזיעה בעלמא ופי' התוס' שאינו אסור אלא מדרבנן ועיין בהרע"ב מ"א פ"י דתרומות ורמב"ם ולח"מ שם ויו"ד ס"י פ"ג ס"ה, אבל מה"ת באמת שרי ואם כן בלא"ה ל"ק כמובן.

ובלא"ה לא ידענא מה ק"ל דלטעמיך אמאי בנזיר וגיה"נ טע"כ אסור מה"ת הא טעם כעיקר לאו דאורייתא ועכ"פ משום דגלי קרא וא"כ בדגים טמאים נמי נהי דבעלמא טע"כ לאו דאורייתא מ"מ גלי קרא דהכא טעם כעיקר אסור, ומעתה ארוחנא דאפילו למ"ד ב"כ הבאים כאחד מלמדין מ"מ טעם כעיקר מותר דמעתה איכא ג' כתובים דודאי אין מלמדין כדאמרינן בכ"ד, וזה פשוט.

ובמה שכתבתי לעיל לחלק בין טעם גמור לטעם קלוש יתישבו דברי הרמב"ם בפי"ז מה' מאכלות אסורות ה"ז שפסק אם שחט בסכין של עכו"ם קודם שיטהרנה מדיח מקום השחיטה כרבב"א חולין ח' ע"ב ודלא כרב דס"ל קולף, ותמהו עליו הא הוי ספיקא דדינא באיסור דאורייתא והול"ל לחומרא עכ"פ מדרבנן לדעת הר"מ.

ונ"ל דלכאורה קשה במאי נחלקו רב ורבב"א אם נתן טעם כדי קליפה או לא הא איך אוכל יטעום קפילא וגרהה דברי מי יקוש, ול"ל דטעם המורגש טעם קלוש הוא מאוד ואי אפשר לעמוד על טעמו וכ"כ פליתי סי' ל"א אות ב' לענין פלוגתא דרב ושמואל אי תתאי או עילאי גבר וכ"כ רשב"א לענין אין בגידין בנותן טעם ע"ב.

והנה הא דטעם קלוש אסור מדאורייתא אי לא, אי ילפינן טעם כעיקר ממשרת עי' פסחים מ"ד י"ל דטעם גמור הוא דאסור אבל טעם קלוש לא אסרה תורה משא"כ אי ילפינן מגיעולי נכרים י"ל דטעם קלוש נמי אסור, דהא תניא בע"ז ע"ו השפודים והאסכלה מלבנן באור ופריך התם הא בקדשים תנן מגעילן בחמין ומשני הכא היתירא בלע התם איסורא בלע, ובאיר הרשב"א דודאי אחר הגעלה לא נשאר רק טעם קלוש ואינו חל עליו שם איסור וסגי בהגעלה משא"כ היכי דאיסורא בלע אף דקלוש לי' טעמי' מ"מ טעם איסור יש בו, וע' פליתי סי' ל"ג אות א' ופר"ח יו"ד סי' קכ"א ע"ב, א"כ מבואר דאי ילפינן טעם כעיקר מגיעולי נכרים טעם קלוש נמי אסור.

ולפ"ז הרמב"ם שכתב בפ"ה מה' גזירות ה"ה דטעם כעיקר ילפינן ממשרת א"כ עכ"פ דטעם קלוש מותר ולכן פסק כרבב"א דמדיח, וא"ש.

ועוד נראה לי בישוב דברי הרמב"ם דלכאו' קשה לשי' מהר"א שטון שהביא משנה למלך ספ"ב מה' טומאת

לרעת דלף בספיקא דדינא מוקמינן אחזקה ע"ש א"כ ה"נ נוקמי' לבית השחיטה אחזקת היתר ובודאי לא נבלע בו כלל, ועיין פליתי סי' נ"ח אות ב' בדין נשפך שהקשה דלוקמי הקדירה אחזקת היתר, ותירץ דחזקת היתר איתרע אחיל ורמינו דנפל בה איסור ע"ש, והתינח התם י"ל דאיתרע מטעם הנ"ל אבל הכא דא"י וודאי אם נבלע אפילו אם נוקמי הסכין ג"כ אחזקתו והוא אסור מ"מ י"ל דלוקמי' לבית השחיטה אחזקתו ומותר, ולכך פסק הר"מ כרבב"ח דמדית, וא"ש.

ב) **שנית** אתה עושה פלא דבפסחים ע"ט ע"א רבא אמר אפילו טמאים נמי עבדי מ"ט דכתיב והבשר אשר יגע וכו' ומשמע דרבא ס"ל טומאה דחויה דאל"כ ל"ל קרא, ופלא בעיניך שהתוספות יומא ו' ע"ב ד"ה אמר רב תחליפא העלימו עין מזה ועע"ג. ואינני יודע מה ק"ל הרי עדיפא מיניה מקשי התוספות דבזבחים ל"ג ס"ל לרבא בהדיא דטומאה דחויה ותי' דרק בקרבן פסח דנהי דבא בכנופיא משיב קרבן יחיד הוא דס"ל לרבא טומאה דחוי' אבל בעלמא ס"ל טומאה הותרה ע"ש, ואם כן א"ש גם האי דפסחים ע"ט דהתם ג"כ בפסח קמייר. ואדרבה אי קשיא הא קשיא להיפוך דאיך דייק בפסחים אלמא קסבר ר"א טומאה דחויה דילמא ס"ל לר"א בעלמא באמת טומאה הותרה רק בפסח שהוא קרבן יחיד הוא דס"ל טומאה דחויה וזה וודאי נע"ק לתירוץ התוספות. ואי קשיא לך על התוס' אמאי לא שמו לבם גם לזאת, זה וודאי אינו קושיא כ"כ דאטו התוס' כי רוכלא ליחשב וליזל כל מקום דמבואר דרבא ס"ל טומאה דחויה והרי גם ביומא מ"ו משמע דס"ל לרבא טומאה דחויה דקמתרץ הכי אליבא דר"א ואין זכר למו בתוספות.

אבל בלא"ה נלע"ד דהנה זה מבואר בסוגיא דטומאה הותרה דאפילו אי טומאה הותרה בציבור מ"מ טומאת בשר לא הותרה דטומאת בשר חמירי, אלא דהתם בפסחים דף ע"ט דקאי נמי לענין טומאת בשר ואפ"ה אמרינן דגם טומאה בציבור דחויה היא מטעם שכתבו תוספות שם ד"ה או דכיון דאשתרי טומאת אימורים אשתרי נמי טומאת בשר ע"ש, ומ"מ א"ש דלא מייתי תוס' ביומא הך סוגיא משום דמהתם ליכא לאוכוחי דרבא ס"ל בעלמא טומאה דחויה די"ל דרק התם בפסחים דקאי נמי לענין טומאת בשר דחמיר הוא דס"ל לרבא טומאה דחויה אבל בעלמא ס"ל טומאה הותרה ולכך לא מייתי התוס' הך סוגיא דפסחים דמהא ליכא למשמע מינה בעלמא.

ובזה אצא בברכת שלום על ישראל, כנפש אחיך חותם במאה ברכות סמוכות לחברתה,

הקב"ץ

סימן קל"ח

ביטול איסור לכתחלה על ידי גוי

בין המצרים, שלום ישאו הרים, לחתני אהובי, יקירי וחביבי, הרבני המופלג בתוב"י, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כמו"ה **משה אפרים שווארץ** נר"ו, וביתו זו אשתו בתי המהוללה צפירת תפארה מ' עטיל תחי' וכאל"ש.

כתבך בא אלי ובד"ת כתיב ענה במה שהקשית לדעת הפמ"ג או"ח סימן ש"ז ובפתיחה כוללת דבאיסור עשה לא שייך אמירה לנכרי שבות כגון באומר לנכרי בערב פסח אחר חצות לקנות לו חמץ, וכל שכן באיסור דרבנן דלא שייך אמירה לעכו"ס שבות, אם כן איך קיימא לן דאין מבטלין איסור לכתחילה הא אפילו אם הוא מה"ת מ"מ לא יהיה חמור מאיסור עשה, וא"כ הרי אפשר לבטל ע"י עכו"ס, זה תורף הקו'.

ונ"ל דהנה דעת הסמ"ע הובא ביתה יוסף או"ח סוסי' רמ"ד וכ"כ רש"י בחומש פרשת בא בשם מכילתא דכל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה גוי מלאכתך, וכבר תמהו הראשונים הא בנכרי ליכא רק משום שבות, ועיין רמב"ן בנימוקי חומש שם, וכתב אאמו"ר הגאון ז"ל בשו"ת בית שערים סימן פ"ט לישב עם מ"ש האחרונים בשם הריטב"א דאף דמקח וממכר בשבת ויום טוב הוא רק דרבנן משום שמא יכתוב כבגילה ל"ו היינו דוקא במו"מ שהוא רק באקראי בעלמא, אבל לעשות מו"מ בקביעות אף בדבר שאינו מלאכה אסור מה"ת ועיין רמב"ן בחומש פרשת אמור הביאו חתם סופר חו"מ סימן קל"ה, וכן הוא גם כאן אמירה לנכרי שבות לצוות לנכרי באקראי בעלמא בשבת ויו"ט לעשות מלאכה, אבל שיהיה כל אחד מישראל בכל שבת ויו"ט עושה כל המלאכות ע"י נכרי שלוחו וישראל מצווהו לעשות זהו איסור תורה מקרא דלא יעשה בהם שלא יעשה ע"י אחרים וכדרש דמכילתא. וכזה מובן הא דאמירה לנכרי שבות אפילו באקראי דגזרו חכמים אטו בקביעות וממכוהו אקרא ודבר דבר עיין ע"ז ט"ו ברש"י ע"ש שהאריך בסברא זו בדפח"ח ש"י, ולפי"ז א"ש ה"נ דאי שרית ליה לבטולי ע"י נכרי אם כן יעשה כן בקביעות ותמידיות, ובכה"ג שפיר י"ל דאמירה לנכרי אסור אפילו באיסור עשה לדעת הפמ"ג, וא"ש.

ועוד למ"ש תוספות פסחים דף ל' ד"ה לשהיגהו דאיסור דרבנן נמי אין מבטלין איסור לכתחילה דאל"כ מאי הועילו חכמים בתקנתן שאסרו עד ס' הואיל ויכול להוסיף ולבטל האיסור וכו' ע"ש בקושיא. ולפי"ז י"ל דאפילו אי אמירה לנכרי שבות ל"ש באיסור עשה או בדרבנן מ"מ אם

ביטל האיסור ע"י נכרי אסור לאכול ממנו מה"ט גופיה דמה הועילו חכמים בתקנתם הואיל ויכול לבטל ע"י עכו"ם, אלא ודאי דמ"מ קנסינן ליה.

אבל באמת אין צריך לכל זה דבלאו הכי אין מקום לקושיתך, וכי מעשה הביטול נאסר בתערובת איסור בהיתר שנוכל לדון בזה משום אמירה לנכרי שבות, הרי גם הוא בעצמו וכל שכן על ידי אחרים מותר לו לערב ולבטל האיסור, אלא דקנס הוא שקנסוהו שלא יהנה ממעשיו על שנעשה הביטול מדעתו והסכמתו ורצונו הטוב ואסור למבטל עצמו אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו כמבואר כ"ז בסימן ל"ט, וא"כ ה"נ אם בטלו ע"י עכו"ם נהי דלא עביד איסור בגוותו לערב ולבטל האיסור שהרי גם הוא בעצמו אינו עושה איסור במה שמערב איסור בהיתר, מ"מ הך קנסא דשייך בדידיה שייך נמי בעשה ע"י עכו"ם שהרי גם שניהם אינם עושים איסור במעשה התערובת, ומה יתן ומה יוסיף תת כח במה שהעכו"ם מערבו בשבילו להתירו לו באכילה, ועוד וכי ביטול איסור לכתחילה אסור רק באופן הזה שמערב איסור בהיתר הרי בכל אופן וענין שמבטל מאבידו ומבערו מן העולם ומשתדל להפקיע מיניה האיסור כדי שיוכל ליהנות ממנו אסור, והרי לעשות ס"ס או ספק דרבנן לכתחילה נמי אסור משום מבטל איסור לכתחילה כמ"ש פמ"ג בשפ"ד סקי' ק"י, וא"כ אפילו אם ל"ש ביה משום אמירה לנכרי שבות במה שמצווה לו לערבו ולבטלו מ"מ איהו עביד איסורא דמה לי אם הוא עירב בידים או ע"י אחרים הבאים מכחו בין כך ובין כך חשיב איהו המבטל איסור וקנסינן ליה ליהנות מן התערובת אם ביטל האיסור באופן זה שצווה לנכרי לערבו ברוב היתר, ולק"מ.

סימן קל"ט

בענין כבש חשיב חתיכה הראויה להתכבד

שיל"ת עש"ק לס' ראשי המטות עברת"ה לפ"ק סארוואש יע"א.

בין המצרים, שלום ישאו הרים, וה' את קרנו ירים, כבוד אהובי מחו' ידי"ן הרב הגאון המהולל ומעוטר בתפארה, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברה ישרה חריף ובקי, צדיק ונקי, כש"ת מו"ה **עקיבא** קליין שליט"א אבדק"ק בעקעשטשאבא יצ"ו.

אחרי דרך מבוא השלום בכל מיני דרישה וחקירה לטובה מקרב אש ולב עמוק, בשובי לביתי ראיתי ונתון אל לבי מה שהתפלא ידידי הגר"י ע"ד חוו"ד סימן ק"א סק"ה שהביא ראיה לשיטות דהסוברים דכבש שלם מיקרי חתיכה הראויה להתכבד מפסחים פ"ח גבי חמשה שנתערבו פסחיהן דקאמר אבייי ל"ש אלא שנתערבו אחר זריקה אבל נתערבו קודם זריקה לא כיון דבשעת זריקה לא חזי לאכילה ע"ש ברש"י, ואי נימא דכבש שלם לא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד אמאי לא היה חזי לאכילה דמה לי נמצא יבלת או לב נקוב ואינו ידוע מאיזה מהן דמותרין החתיכות באכילה כמבואר סימן ק"י ופסח עכ"ח שלם הוא, אלא ודאי דמטעם חתיכה הראויה להתכבד לא בטיל ע"ש שהאריך. והדגנ"י עושה פלא דהא אפילו אם כבש שלם חשיב חתיכה הראויה להתכבד נמי תקשי דהא דחתיכה הראויה להתכבד לא בטיל הוא רק מדרבנן דמה"ת שפיר בטיל, וא"כ מה"ת היה ראוי לאכילה בשעת זריקה ואמאי בנתערב קודם הזריקה חייב בפסח שני הא מייתי חולין בעזרה, אלו דבריו.

ולעד"נ עפמ"ש פליתי יו"ד סימן ד' בהא דפריך הגמרא חולין מ' למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מהשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז דחייב ג' חטאות ואין אומרים אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אשחוטי חוץ לא ליחייב מחתך בעפר בעלמא הוא, דמאי פריך הגמרא הא מן התורה לכולי עלמא אין אוסר דבר שאינו שלו רק מדרבנן דילפינן מכלים דאחז וכמבואר ברש"י ובתוספות עבודה זרה דף נ"ב, וכיון דמה"ת אינו אסור ראוי לבא בפנים קרינן ביה ושפיר חייב אשחוטי חוץ. ותי' דעכשיו דתיקנו חכז"ל לאסרו אינו ראוי לבא בפנים קרינן ביה דע"י תקנת חכמים נעשה אינו ראוי מה"ת וא"ש. וכבר הלכו נמושות בגוף סברא זו בגדולי אחרונים, עיין מל"מ פ"ז דתרומות ואבני מילואים סימן כ"ח ושוע"י או"ח סימן תמ"ח וגם אני האריכתי בזה לעיל בסימן ע"ח. וה"נ אני אומר דאם כבש חשיב חתיכה הראויה להתכבד דלא בטיל מדרבנן א"כ תו חשיב אינו ראוי לאכילה מה"ת ולא היה חשיב דמייתי חולין בעזרה וא"ש.

ועוד למ"ש חי' חת"ס חולין ק' בדעת תוס' שלהי מעילה גבי פרוטה בכיס זה הקדש, דאף דמה"ת בטיל מ"מ יש כח ביד חכמים לחייב קרבן מעילה ע"י דבריהם עיין שמ"ק ב"מ ב' ע"ש באריכות. וה"נ דכוותיה דכיון דמדרבנן לא בטיל חתיכה הראויה להתכבד ולא חזיא לאכילה בשעת זריקה שפיר חייב פסח שני ולא מיקרי חולין בעזרה.

ועוד בה שלישית לדעת תורת חטאת שהביא הש"ך סימן ק"א סק"ז דתרנגולת בטלה דאף דבטלה מכח חתיכה הראויה להתכבד לא בטלה מכח דבר שבמנין, וא"כ ה"נ בכבש שלם דאית ביה תרתי משום חתיכה הראויה להתכבד ודבר שבמנין, ואף שהש"ך חולק דלא הוי דבר שבמנין היינו לפי שיטת הסוברים דלא הוה נמי חתיכה הראויה להתכבד דמחוסר תיקון גדול אבל לשיטות דתרנגולת בטלה וכבש שלם חשיב חתיכה הראויה להתכבד דאליבא דהך

שיטה קיימינן השתא ה"נ דהוה דבר שבמנין ותרתי איתניהו ביה. ולפי"ז למ"ש בתשובות בית יצחק ח"ב יו"ד בקו"א סי' ו' דב' איסורי דרבנן הוה דאורייתא ע"ש, ועיין ברע"ב פ"ג דעירובין מ"ג דבתרי שבועתים בביה"ש ל"א ספיקא דרבנן לקולא ע"ש, וא"כ שפיר י"ל דמה"ת לא בטיל ר"ל דדינו כאילו מה"ת לא בטיל ואינו ראוי כלאיתא ושפיר חייב בפסח שני.

ועוד דלמ"ש מל"מ פ"א ממשכב ומושב הי"ד בדעת התוס' דדבר החשיב מדאורייתא לא בטיל ובפ"ז מה' מעילה כתב בדעת התוספות שלהי מעילה דדבר שבמנין מה"ת לא בטיל ע"ש, ולמהרי"ל בתשו' סברי התוס' דברי' לא בטיל מה"ת, ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א סימן קנ"ח הסביר משום דביטול ברוב ילפינן מאחרי רבים להטות וכתיב לא תענה על ריב לנטות ודרשינן על רב שלא אמרה תורה לבטל ברוב מה שהוא דבר חשוב ע"ש, ועיין פמ"ג במש"ז סימן כ"ב שנראה מאיסור והיתר כלל ז' כ"ג וכ"ה דכל דברים חשובים דינן שוה. וא"כ י"ל דאדיי אליבא דבריתא בפסחים שם נמי הכי ס"ל וסובר דחתיכה הראויה להתכבד נמי מה"ת לא בטיל כמו דבר שבמנין ובריה, ונהי דאנן לא קיי"ל הכי מ"מ מוכח שפיר עכ"פ דכבש שלם מיקרי חתיכה הראויה להתכבד כמ"ש המוו"ד, אלא דלאדיי אליבא דבריתא מה"ת ולדידן מיהת מדרבנן לשי' אחרונה שבשו"ע שם.

ומה שגל"ע קנת למ"ש פמ"ג שם דכל דברים חשובים שאינן בטלים כמו חתיכה הראויה להתכבד ובעלי חיים וכדומה ל"ה רק באם איסורו קבוע לעולם וא"י לחזור להתירו וכ"כ שם הפרישה לענין דבר שבמנין ע"ש, הרי מבואר בתוס' כריתות י"ג סע"ב דהקדש כל זמן שלא נזרק דמו ישנו בשאלה, וא"כ איך אפשר לומר דקודש זריקה לא חזיא לאכילה דלא בטיל מטעם חתיכה הראויה להתכבד, הא קודש זריקה דאכתי ישנו בשאלה לא דיינינן ליה בדין חתיכה הראויה להתכבד דיכול לחזור להתירו, ודוחק לומר דיכול לחזור להתירו היינו ממילא בלי שום פעולה וסיבה החולה לו משא"כ היכי דבעי שאלה דזה לא חשיב יכול לחזור להתירו זה דוחק בעיני ולע"ק.

ובנוף קושית המוו"ד הנ"ל נ"ל לפמ"ש הרבה אחרונים שהביטול אינו פועל רק שילך שם איסור ממנו ולא שיקנה שם חדש, ועמ"ש אאמו"ר הגאונ"ל בשו"ת בית שערים סימן מ"ה ומחנה חיים ח"ג סימן ה'. וא"כ ה"נ אי אפשר שהכבש שנמצא עליו יבלת ונפסל יתבטל ויקנה שם פסח, ושפיר חייב בפסח שני.

ועוד דכבר הבאתי למעלה דעת תורת חטאת דכבש שלם מיקרי דבר שבמנין ושהש"ך חולק משום שמחוסר תיקון גדול, ומ"מ י"ל דאפילו לדעת הש"ך חשיב הכא גבי פסח דבר שבמנין, דכבר כתבו הרבה אחרונים דמה שהוא דבר חשוב עפ"י התורה ולא רק בהסכמת בני אדם ל"ש ביי' ביטול מה"ת וכמ"ש בשואל ומשיב ושערי צדק סימן נ"ג, ושפיר י"ל דבעלמא כבש לא חשיב חתיכה הראויה להתכבד וגבי פסח דלא בטיל משום דהוי דבר חשיב מה"ת דהתורה אחשביה ומדאורייתא נמי ל"ש ביה ביטול וא"ש.

ויש לי עוד בזה הרהורי דברים אולם חבילי טורדין הגדילו עלי עכ"ב מבלי יכולת לטייל עמו עוד על שדה הפלפול לארכה ולרחבה לכן חקות קליר אשמור.

והנני חותם בכל חותמי ברכות כנפשו היפה ונפש ידידו מחו' הנאמן הדוש"ת באהבה מוקירו ומכבדו,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ק"מ

אי ריח כלי מילתא הוא לגבי קדשים וחולין

שיל"ת ל"ג בעומר תרע"א דרחמי לפק"ק סארוואש.

גם ברכות יעטה מורה על ראש האי גברא יקירא, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה. ה"ה אדוני וידיד ה' וידינ"פ, הרב הגאון הגדול המפורסם, צדיק תמים, ראש בשמים, חמדת ימים, פה"ח כקש"ת מו"ה מרדכי ליב ווינקלער שליט"א, אב"ד דק"ק ה' מאד יצ"ו, אשרי העם שככה לו.

מב"ק לנכון הגיעני ענותנותו דמר ניהו רבה הדגנ"י הרבני להגיע לפני קושי' נאה ומשכלת בסוגי' דריחא מילתא וכי הוא זה הנה יו"ד סי' ק"ח הביא דעת תשו' מיי' דאם אפו פת בתנור לאחר שגלו שם בשר מותר לאכלו בחלב, וכ' הש"ך סקי"ב הטעם משום דלא נמצא ריח ופיטום לכלי שיחזור ויפלוט לאוכל ואפי' כלי ב"י ואפי' דבר שנעשה להריח ועדיין ריחו בתנור אין לחוש בזאח"ז והכי מוכח בש"ס פ"ב דע"ז ס"ו: במאי דקאמר התם שא"ה דמקלי קלי איסורא ע"ש בש"ך, ופלא על מרן חת"ס בע"ז ס"ו שכ"כ מדעתיה דנפשיה והיתה לבאר דברי הש"ס הנ"ל ולא זכר שר שכבר התעורר בזה הש"ך במקומו, אך חת"ס הביא בשם תשו' חו"י (ואנכי לא מצאתי שם) שהוכיח דריח כלי אינו אוסר מזבחים ל"ה תלאו באויר תנור מהו דהוי בישול בלא בלוע וקשה ת"ל משום ריחא אע"כ ריח כלי אינו אוסר, וכ' חת"ס זל"ל דבעלמא ריח כלי אינו אוסר אבל בקדשים אוסר משום שהריח נעשה נותר בדופני חרסי התנור ע"ש. עפ"ז הקשה הגנ"י קושי' קשה כברזל דא"כ מאי פריך הגמ' פסחים ע"ו ב' לגוי דס"ל ריחא לאו מילתא מהא דאין נולין שני פסחים כאחד דילמא מודה לוי בפסחים שהם קדשים

דריחא מילתא משום דבקדשים גלי קרא דאפי' ריח כלי אוסר משא"כ בחולין, אלו דברי פי חכם חן בתוס' ביאור קצת.

והנה ידידינו הרבני המובהק מהר"י שלעזינגער נ"י מפה"ק תמול אמר אלי אשר השיב להדגנ"י על קושי' זו (כי אני אמרתי לו קשיתו דמר ניהו רבה נ"י), שדברי החת"ס דבקדשים ריח כלי אוסר הם רק אליבא דרב ואביי דס"ל ריחא מילתא אף בחולין רק דריח כלי אינו אוסר ובקדשים גמי אוסר, אבל לגוי דס"ל ריחא לאו מילתא ואפי' משהו ליכא כמ"ש אחרונים ועיי' נוב"י תניינא או"ח סי' ע"ג א"כ מהי תיתי דבקדשים יהי' אסור. ולדעתי לא הועיל כלום דאין זה קושי' דמהי תיתי דבקדשים יהי' אסור, דהיינו משום דגלי קרא בקדשים, ולא זו בלבד יש לנו שמותר בחולין ואסור בקדשים והרבה יש לנו כמה דטעם כעיקר לדעת רש"י בחולין מותר מה"ת ואסור בקדשים מה"ת, ועוד דלדבריו פסקי הרמב"ם סתרמי דבפט"ו מהמ"א הל"ג פסק כלו דריחא לא מילתא ובפט"ו מה' מעשה הקרבנות הי"ד כ' דתלאו באויר תנור דהוי בישול בלא בלוע הוי ספק דאיבעי' דרמי בר חמא זבחים ל"ה ועיין כ"מ שם.

ומריש הו"א לישב קושי' הדגנ"י דאפי' אי נימא דבקדשים ריח כלי גמי אוסר משום דגלי קרא ואמרינן בי' ריחא מילתא מ"מ זה דוקא לענין איסור נותר דהרי עכ"פ לגוי דס"ל בעלמא ריחא לאו מילתא באמת חידוש הוא שחידשה תורה דבקדשים ריחא מילתא ואמרינן בי' אין לך בו אלא חידושו דרק לענין נותר דבהכי איירי קרא אמרינן דריח אוסר ואפי' בכלי אבל לענין איסור שלא למנויו דבהכי מיירי ברייתא דאין צולין שני פסחים דפריך מינה לגוי לא נשתנה דינו משאר איסורים דאמרינן ריחא לאו מילתא לגוי, וכן נדין שלא לאסור ריחא גבי איסור שלא למנויו כיון דמרוייהו התירא ניהו וכמ"ש הרמב"ן במלחמות בשם הראב"ד, ורא' לזה מדקתני אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת ולרב היינו תערובת טעמים ואמאי ל"ק רבותא טפי דאפי' בזאח"ז אסור משום דנבלע ריח איסור שלא למנויו בדופני התנור אלא וודאי שאין בין איסור שלא למנויו לשאר איסורים כלל לענין ריחא וא"א דריחא ל"מ ה"נ הו"ל למשרי' ופריך הגמ' שפיר.

וכש"כ דא"ש טפי לפמ"ש נודי"ת או"ח סי' ס"ו דכיון דילפינן טע"כ ממשרת או מגיעולי עכו"ם א"כ דוקא באיסור לאו שיש בו מלקות שהוא איסור דכוותייהו הוא דטע"כ דאו' אבל באיסור עשה לא מצי' למילף מהתם שיהא טע"כ אסור מדאו' ע"ש, וה"נ אני אומר דרק גבי נותר דהוי אי' לאו וכרת הוא דגלי קרא דבקדשים ריח כלי אוסר וריחא מילתא אבל איסור שלא למנויו דילפי' מאיש לפי אכלו תכסו עיי' רש"י זבחים נ"ו וליכא מלקות שפיר י"ל דריחא נמי אינו אוסר, כנלע"ד לחומר הנושא.

אבל נ"ל עוד דעיין ברמב"ן בחומש פ' צו בפ' תכבס במקום קדוש שכ' ואמר וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר ואף במקום קדוש הוא נשבר וכו' וכן המריקה ושטיפה בכלי נחושת במקום קדוש הוא כי כל הכתובים נמשכים אל מקום קדוש שהזכיר ע"ש, ועיי' בנודי"ת או"ח סי' קכ"ד בהג"ה מבן המחבר, ולפי"ז אומר אני דכי ילפינן בזבחים ל"ה מאשר תבושל בו ישבר דבלוע בלא בישול אסור דכי הדר בעא רמב"ח אי תלאו באויר תנור דהוי בישול בלא בלוע והיינו נמי ריח כלי אי הוי נמי בכלל היינו דוקא בקדשים שנתבשלו ונלוו במקום קדוש דבהני איירי קרא אבל הפסח שלה כל אחד בביתו ובתנורו כמבואר בה' ק"פ ובאגדה דתענית י"ט א"ל לאו והכניסו תנורים בשביל שלא ימוקו ע"ש בזה לא גלי קרא לא בישול בלא בלוע דהיינו ריח כלי ולא בלוע בלא בישול, ואע"ג דפסח נמי קדשים הוא מ"מ נשתנה דינו משאר קדשים בזה, דאלת"ה הרי מגמ' דתענית הנ"ל מבואר שזה הי' דרכם לשמור תנורי פסחים משנה לשנה ואי ריח כלי אוסר איך נלו פסחיהם כלל לשנה אחרת, ודוחק לומר שתיהוי ראייה מזה לשיטת חכם צבי דישון י"ב חודש מהני, אלא וודאי דבפסח אמרינן ריחא לאו מילתא כמו בחולין ופריך הגמ' שפיר לגוי. ומיהו קצת יש לומר ולדחות ראי' זו דשפיר נשתמשו לשנה אחרת בתנורי פסחים ע"י החזרה לכבשונות דפנים חדשות באו לכאן ועיי' תוס' בזבחים ל"ו ד"ה אלא עיי"ש. אך לא משמע כן דא"כ אין חשש שלא ימוקו. ועיי' פליתי סי' ק"ג אות וי"ו שכ' דבישול בלא בלוע אינו אסור רק מדרבנן גזירה אטו בלוע והביא אגדה דתענית הנ"ל ובפסח דליכא למיחש לבלוע דנגע בחרסו של תנור אסור באמת בישול בלא בלוע לגמרי ע"ש, ועכ"פ לא דחוק הוא לומר ולחלק כמש"ל בין שאר קדשים לקרבן פסח אפילו לדעת חת"ס דריח כלי אסור בשאר קדשים מה"ת, כנלע"ד.

סימן קמ"א

אי ספק עשה דוחה ספק ל"ת ☆ ובדין ביטול הפסח במצה ומרור או בשני כזיתי חולין ☆ לא תאכלו דכתיב בעוף אי איסור הנאה במשמע

שיל"ת אסרו חג של פסח תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

בשמיני למספר, ברית שלומי לא תופר, מהנותן אמרי שפר, כבוד רב אחי יקירי וחביבי, חמדת לבבי, הרב הגאון סוע"ה, נודע בשערים, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא

חריפתא וסברא ישרה, אור הברקי, צדיק ונקי, כקש"ת מו"ה יודא צבי שליט"א אבדק"ק הו"ו יצ"ו, וכל אשר לו שלום.

כתבך בא אלי בעתו והן היום אמרתי כי אקח מועד להשיבך בד"ת כיד ה' הטובה עלי. על מה שהעירות בחולין י"א: לר"מ דחיים למיעוטא האיך אכיל בישרא וכ"ת ה"ג פסח וקדשים מאי איכא למימר, דמה קושיא דליתי ספק עשה דפסח וידחה ספק איסור גבילה או טריפה וכ"ש לראב"י בפסחים ק"כ דבזמן דאיכא פסח איכא מצה ומרור א"כ הוי שלשה עשה נגד ספק ל"ת אחד. הנה בגוף הדבר אי ספק עשה דוחה ספק ל"ת מסתפק ועולה הפמ"ג בספרו תיבת גומא פ' לך, אבל לפענד"ן לפמ"ש תוספות שבועות כ"ד ד"ה האוכל ובכמה דוכתי דבגבילה איכא עשה ול"ת ל"ת דגבילה ואיסור עשה דאינו זבוח ועיין בפמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה, וכן בטריפה כתב הפרי מגדים בשפ"ד רסי' כ"ד דאיכא נמי איסור עשה מזאת החיה דהוי לאו הבא מכלל עשה עיין שם, ולא אתי עשה דפסח ודחי עשה ולא תעשה דגבילה או טריפה, ואפילו לראב"י דבזמן דאיכא פסח איכא מצה ומרור ואיכא ג' עשה, מ"מ לא מיבעיא לדעת תוספות יבמות כ' ע"ב ד"ה אמר קרא דב' עשה דוהתקדשתם ודמצות ייבוס נמי לא דחי עשה ול"ת דלק"מ דפשיטא מה לי תרי מה לי תלתא עשה, אלא אפילו לדעת הריטב"א ב"מ י"ז דב' עשה דחי עשה ולא תעשה מכל מקום כבר כתב בספר עין זוכר אות פ"ה להשוות המחלוקת דהריטב"א קאי בב' מצות חלוקות כטהרת מצורע וכיבוד אב דבזה ב' עשה דחי עול"ת והתוס' קאי במצות ייבוס דאית בה ב' עשה כיון דעכ"פ ל"ה רק חדא מצוה לא דחי עשה ולא תעשה ע"ש, ואם כן ה"ג לראב"י הוי רק תלתא עשה בחד מצוה ויעשו כולם אגודה אחת לא דחו עשה ולא תעשה דגבילה או טריפה.

ואפילו להריב"א שבתוספות שלהי חולין דאף דאין עשה דוחה עשה ולא תעשה מכל מקום אם עבר ועשה אינו לוקה מ"מ אין סברא לומר שלותה תורה לאכול קרבן פסח באופן שאסור לכתחילה זה וודאי לא ניתן להאמר כלל, ועוד דכבר הקשה נודי"ק בסוה"ס על הריב"א כיון דרק הל"ת נדחית והעשה נשארה בתוקפה א"כ תו הוי ליה מצוה הבאה בעבירה ולא עביד מצוה כלל ואמאי אינו לוקה, ותי' דהטעם דאין עשה דוחה עול"ת משום דלענין העשה אמרינן מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה אבל אם עבר ועשה תו אמרינן מאי אולמא להיפך ע"ש, והתינח בעשין שוין כטהרת מצורע ושילוח הקן בשלהי חולין או עשה דכיסוי ועשה דשבתון בפסחים מ"ז דבהא קאי הריב"א אבל איסור עשה דחמור ממצות עשה כמ"ש הגאון א"א זצ"ל בתשו' בית שערים סימן קכ"ח וכדמוכח זה בתה"ד סימן קכ"ה שפיר אף בדיעבד לא נדחה איסור עשה דנו"ט מפני עשה דפסח וא"ש.

ושנית נ"ל לפמ"ש מחלית השקל סימן תע"ה דבמ"ע בעינן הנאת מעיו ע"ש ובתשו' מהרמשי"ק או"ח סימן ר"ן ולענין איסור קי"ל כר"י ס"פ גיד הנשה דבהנאת גרונו חייב וכבדמב"ם פי"ד מהל' מ"א, א"כ ל"ל עשה דוחה ל"ת משום דלא הוי בעידנא, ואפילו לדעת הראשונים שבנמוק"י ב"מ ל"ב דהכשר מצוה נמי מיקרי בעידנא, היינו דוקא היכי דא"א לעשות גוף המצוה בלא הכשר, ועמ"ש קדוש אבינו זצ"ל בתשובות בית שערים או"ח סימן רל"א אות ב', אבל הכא אפשר להנאת מעיו בלי הנאת גרונו כגון שתחב לו חבירו בבית הבליעה או שאוכל שלא כדרך אכילה שלא הוי הנאה לחיך וכבדמב"ם פ"ה מיסוה"ת ומל"מ שם בזה וודאי הכשר מצוה ל"ת בעידנא וא"ש.

ומריש הוי אמינא אם היה אפשר לקיים מצות אכילת קרבן פסח בלי דחיית הלאו רק בפעם הזאת נזדמנו יחד שאירע מקרה לא טהור אשר ע"י יתבטל מצוה זו אמרינן שפיר דעשה דוחה ל"ת אבל לר"מ דחיים למיעוטא ובכל קרבן יש חשש גבילה וטריפה א"כ היתה מצות התורה לקיים מצות אכילת קרבן פסח תמיד ע"י דחיית ל"ת וזה לא ניתן להאמר לכאורה. אך באמת זה אינו דהרי כלאים נמי הכי הוי דדחי ליה עשה דלילית תמיד.

אבל באמת לפק"ד קושיא זו אין לה יסוד כלל, שהרי אם הפסח יהיה גבילה או טריפה א"כ הוא פסול ועיין פסחים ע"ג ולא יצא י"א ולית ביה כלל עשה דפסח דלידחי ל"ת ותמה ע"ע וכי נימא דמותר להקריב קרבן שהוא טריפה וודאי משום דעשה דוחה לא תעשה והתורה אמרה מן הבקר להוציא את הטריפה, אתמהה, וזה פשוט וברור.

ב) **שוב** כתבת להעיר כיון דעל מצות ומרורים יאכלוהו כתיב ולראב"י מעכבין זא"ז אפילו הוי טריפה ליבטל חד בתרי לרש"י חולין ל"ח דגם במין בשאינו מינו חד בתרי בטיל, ואי דאין מבטלין איסור לכתחילה הא כונתו למצוה ואין כונתו לבטל, וגם עדיין קשה לשיטות דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא דרבנן, וכתבת דמזה ראיה לנודי"ת יו"ד סימן מ"ה דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין איסור לכתחילה דאורייתא. הנה בראשית השקפה הו"א דממנ"פ אם תיבטל הפסח ברובא א"כ הוא כמאן דליתא ופקע מינה שם פסח ולא קיים כלל מצות אכילת קרבן פסח, ועיין תוי"ט פ"ג דמנחות מ"ב דנתבטל הוי כליתא ממש בעולם ועיין בגוהר

המיבה לחיבת גמא של הפמ"ג פרשת מצורע ובהערות שבסו"ס פנ"י. אך דבר זה אינו דאכתי קשה ממנ"פ אם הוא פסח כשר א"כ מצוה קעביד ומיבטל נמי לא בטיל דמצות אין מבטלות זא"ז כדקי"ל בפסחים קט"ו כמ"ש סימן תע"ה ואם הוא טריפה נהי דליכא מצוה מיהא איסורא נמי לא עביד משום דבטיל ברובא והדק"ל.

ולכאורה י"ל בפשיטות דהרי אליבא דר"מ קיימינן דחייש למיעוטא ולדידיה לא אמרינן נמי דחד בתרי בטיל דהוא מגזה"כ דאחרי רבים להטות כמ"ש כמ"ש רש"י חולין ל"ח, אך דא עקא שהרי כ' הפמ"ג בפתיחה לה' תערובות דר"מ נמי מודה דביבש חד בתרי בטיל כמבואר מכמה משניות והטעם משום דהוי רובא דאיתא קמן דמודה בה ר"מ ע"ש. ובזה יש לתרץ קושית חוו"ד סי' ק"א סק"ה דמאי פריך הגמרא לר"מ פסח וקדשים מאי איכא למימר הא ר"מ לא פליג אביטול ברוב וביטול ברוב הוא אפילו אחד בסוף העולם וכיון דרובן כשרות ניהו יתבטל הטריפה ברוב. ולענ"ד לפמ"ש חוו"ד עצמו בסימן ס"ג דסברת הר"ן פא"ט ותוס' ב"ב ל"ג ד"ה מיעוטי הוי כרוב דוקא ברובא דליתא קמן אבל ברובא דאיתא קמן לא מצטרפי ב' מיעוטי נגד הרוב ע"ש ובמקו"א האריכתי [עיין לקמן בסימן קמ"ג], ומבואר דס"ל דרובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן, וה"נ י"ל דר"מ מודה בביטול ברוב בדאיתא קמן וכפמ"ג הנ"ל אבל בביטול ברוב בדליתא קמן רק שהוא בסוף העולם באמת פליג ר"מ ופריך הגמרא שפיר וי"ל.

אבל נ"ל דהנה כל זמן שלא לעסה לפסח מצה ומרור ושלשה זיתים הם שלימים לפנינו ודאי אף לרש"י דגם מין בשאינו מינו חד בתרי בטיל הכא לא בטיל שהרי שלימים הם אתנו ונכר האיסור ול"ש ביטול כמבואר בסימן ל"ח, אלא דקשיא שיתנם לתוך פיו וילעסם ואז יתערבו ויתבטל, ומותר לעשות כן לכתחילה או משום דאין מבטלין איסור לכתחילה דרבנן או משום שאין כונתו לבטל או משום שא"א בענין אחר כמ"ש טו"ז סימן קל"ז סק"ד, אבל נראה דלא מיבעיא לרשב"א ביו"ד סימן ק"ט דאפילו יבש ביבש מין במינו חד בתרי אסור לאכול שלשתן כאחת דלא אמרינן נהפך איסור להיות היתר (ועיין ב"י שם ד"ה וכתבו בהגהות ש"ד דמשמע שזהו מה"ת ודלא כפמ"ג במש"ז שם) א"כ וודאי ל"ל שיאכל לכתחילה כזיתא פסחא שהוא ספק טריפה על מצות ומרורים ולבטלא ברובא, וכל שכן לשיטת הפוסקים שם דלאדם אחד אפילו בזה אחר זה אסור אם כן כל שכן כאן שניכר האיסור שאי אפשר לאכלו בזה אחר זה וכל שכן בבת אחת, אלא אפילו לשיטת הרא"ש שם שיכול לאכול שלשתן כאחד דנהפך איסור להיות היתר היינו דוקא התם דהוי מין במינו אבל בפסח מצה ומרור שהוא מין בשאינו מינו הרי מבואר בחוו"ד סימן ק"ט סק"ח דבמין בשאינו מינו אחד בתרי ביבש בטון ואכל שלשתן יחד הוי איסור דאורייתא וכ"מ בפמ"ג בשעה"ת פ"ב א"כ ל"ל שיאכל פסח על מצות ומרורים ביחד ושפיר פריך פסו"ק מאי איכא למימר וא"ש.

ואי קשיא הא קשיא דמאי פריך הגמרא פסח וקדשים מאי איכא למימר הא אפשר לבטל בשני זיתי בשר של חולין שאפשר לשבור עצמותיהן ולבדוק כהלכתם וגם בית השחיטה שלהם דבדידהו לא הוי מומא ול"ש תירוץ התוספות חולין דף כ"ח ע"ב והוי מין במינו ומותר לאכלם עכ"פ בזה אחר זה, ואי דשמא יאכל של חולין אחר כזיתא פסחא ואין מפטירין אחר הפסח, הרי זה רק מדרבנן. ול"ל דבזה כיון דבטיל פקע מיניה שם פסח וכמש"ל ול"ע.

ג) **תו** אתה עושה פלא ברש"י בחומש פרשת שמיני ויקרא י"א פסוק י"ג שכתב או אינו אלא לאסרן בהנאה ת"ל לא תאכלו באכילה אסורין בהנאה מותרין, ותמהת הא קי"ל כר' אבהו בפסחים כ"א דלא תאכלו נמי איסור הנאה במשמע. ונלע"ד ע"ד חידוד דבפסחים שם אמרינן דלר' אבהו אליבא דר' יודא יליף איסור הנאה לכל איסורין שבתורה מלכלב תשליכון אותו אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה ור"מ איצטריך אותו לאיסור הנאה לחולין שנשחטו בעזרה ור"י ס"ל חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. אמנם בתוספות ד"ה חולין שנשחטו בעזרה מייתי תו"כ פרשת צו דר"י ס"ל חולין שנשחטו בעזרה אסור מדאורייתא בהנאה וא"כ לפי התו"כ אכתי מצינן לאוקמיה אותו לחולין שנשחטו בעזרה ואינו מוכח איסור הנאה בכל איסורין שבתורה וא"כ עכ"ח ס"ל לר"י כחזקיה דרק לא יאכל משמע איסור הנאה, והנה הך דרשא דמייתי רש"י מקור מקומה טהור בתו"כ והרי אמרינן בסנהדרין פ"ו סתם ספרא ר' יודא ופירש"י ספרא תו"כ, ולפי"ז שפיר קאמר ת"ל לא תאכלו דבהנאה מותרין דאליבא דתו"כ ר"י ס"ל כחזקיה דלא תאכלו לא משמע איסור הנאה והך ברייתא נמי כר"י אתי וא"ש.

ובשפתי חכמים פי' דברי רש"י דמדשני במשנה תורה ממה שכתב לא יאכלו ש"מ דלא תאכלו לא משמע איסורי הנאה, ותמהת שהוא נגד דברי תוספות פסחים כ"ח ע"ב ד"ה וחד לפני זמנו שהקשו ולחזקיה מנא ליה איסור הנאה לפני זמנו ולאחר זמנו דליכא אלא חד לא יאכל והאי מסברא מוקמינן לתוך זמנו, ואור"י כיון דחד מהנהו קראי משמע איסורי הנאה לא נחלק ביניהם עיי"ש, הרי דאומרין ההיפוך דכיון דחד קרא משמע איסורי הנאה גם

אידך משמע איסור הנאה ולא אמרינן דאידך קרא אתי להוציא ממשמעותיה דראשון.

ולענד"ן עפמ"ש בבאורותי מפ"ק דקדושין אביו זלוק"ל לישב דברי מהרש"א שם שהקשה על תוספות דאם כן לענין כרת נמי לא נחלק ביניהם ופנ"י וגל"ח כן תמהו דאיך אפשר שיתחייב כרת לפני זמנו ולאחר זמנו הלא מקרא מלא דיבר הכתוב גבי כרת ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון ועד יום השביעי ע"ש, ואמר קדוש אביו זל"ל דבאמת גוף סברת התוס' דכיון דחד מהנהו קראי משמע איה"נ לא נחלק ביניהם צריך הסבר, אבל כונתם הוא כך דבאמת הנך שלש לשונות תוך זמנו לפני זמנו ולאחר זמנו שייך רק לענין ביעור דתוך זמנו עובר בבל יראה ולפני זמנו אינו עובר בבל יראה רק איכא עשה דתשביתו ואחר זמנו אפילו עשה ליכא או לר"ש דסבירא ליה לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום ותוך זמנו עובר בכרת ולאו ולפני זמנו לדעת תוספות ורמב"ן אסור באכילה מתשביתו ולדעת הר"ן גם בהנאה מתשביתו ולבעל המאור אינו אסור רק מדרבנן ולאחר זמנו אליבא דכו"ע הוא רק מדרבנן משום קנסא, אבל לר"י דגם לפני זמנו ולאחר זמנו אכילתו בלאו א"כ לענין אכילה אין כאן לא תוך זמנו ולא לפני זמנו ולא לאחר זמנו רק איסור אכילת חמץ מתחיל בערב פסח משש ולמעלה ומאז והלאה אסור לעולם וא"כ כיון דבחד קרא כתיב לא יאכל דאסור בהנאה א"כ משעה שמתחיל האיסור ועד עולם אסור בהנאה דהכל זמן אחד ולא נחלק ביניהם וע"ז הקשה מהרש"א דלענין כרת נמי נימא הכי וזה א"א דהא כתיב מיום הראשון ועד יום השביעי וכיון דיש חילוק לענין אכילה בין זמן לזמן א"כ שפיר נקרא ז' ימים שיש בהם כרת תוך זמן שלפניהם לפני זמנו ולאחריהם אחר זמנו ושוב שפיר יש לחלק ביניהם גם לענין איסור הנאה דאינו אסור בהנאה רק תוך זמנו משום דלא כתיב רק חד לא יאכל, ודפח"ח וש"י.

ולפי"ז ניחא דגבי חמץ שפיר כתבו תוספות דכיון דחד קרא משמע איסור הנאה לא נחלק ביניהם כסברת אבא זל"ל משום דליכא חילוק זמנים לענין איסור אכילה אבל בעלמא דלא שייך סברא זו שפיר י"ל דמדשני קרא בדיבוריה להוציא קרא שלפניו ממשמעותיה הוא דאתי ולדקו דברי שפתי חכמים.

ואוסיף מיא ואוסיף קמחא דיש להבין אם לפני זמנו ולאחר זמנו נמי אסור בהנאה דהתורה לא אסרה מעשה אכילה רק הנאות אכילה ואפילו מתעסק ודבר שאין מתכוין אסור וממילא דגם הנאה אסור כמו שביארתי שם א"כ אמאי לא כתיב בכל ג' קראי לא יאכל.

ונראה דדוקא היכי דאיכא כרת דיש נ"מ לדינא אם החיוב משום מעשה אכילה דאז מתעסק פטור מקרבן משא"כ אם אין החיוב משום מעשה אכילה רק משום הנאות אכילה גם מתעסק חייב קרבן שכן נהנה כדאמרינן כריתות י"ט לכן דקדקה התורה במקום שאסרה הנאת אכילה לכתוב לא יאכל בצירי, אבל במקום דליכא אלא לאו בעלמא שא"ל קרבן בשוגג ואם כבר אכל במתעסק אין שום נ"מ לדינא רק האיסור הוא שלא יאכל במזיד ובכה"ג אם נדע איה"נ גם בלי לא יאכל בצירי כמו כאן משום דלא נחלק ביניהם לא הקפידה תורה וכתבה לא תאכל להורות שהקפידה הוא רק על מזיד שאוכל במתכוין, וא"כ התינח אם לפני זמנו ואחר זמנו ליכא כרת א"ש, אבל אי נימא דאיכא כרת ואיכא נ"מ לדינא במתעסק אם חייב קרבן הדק"ל לכתוב לא יאכל בצירי, וא"ש.

ובדברינו שם יש לישב גוף קושית תוס' לפמ"ש הרא"ה בס' החינוך סוף פ' כי תשא ופ' בהר מצוה שד"ס ושמ"ה דהנאה מקרי לאו שאין בו מעשה ואפילו עובר במעשה, ולהכי אין לוקין על הנאה ע"ש, א"כ יש לומר דה"ט דחזקי' דס"ל לא תאכל לא משמע איסורי הנאה דהתורה לא אסרה רק מעשה אכילה ולא הנאת אכילה, דהנאת אכילה הוי לשאב"מ אפילו עובר במעשה, אבל לא יאכל בצירי משמע לא יאכל אפילו ע"י אחרים או ממילא בלי מעשה לכן אמרינן דאסרה תורה הנאת אכילה בלי מעשה אכילה.

ולפ"ז התינח למאי דקי"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, אבל כאן קיימינן לר"י דס"ל בפסחים פ"ד ובכמה דוכתי דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולדידי' אין חילוק בין לשאב"מ ליש בו מעשה ומודה חזקי' דלר"י לא תאכל נמי משמע איסורי הנאה, ואתי שפיר.

ומה דלל"ע לדברי שפתי חכמים הנ"ל הוא דכי פריך בפסחים כ"ג והרי שרלים דכתיב שקץ הוא לא יאכל ותנן ליידי חיות ועופות וכו' מותרין למוכרן לנכרים ומשמע התם דלחזקיה נמי פריך מדשקיל וטרי לבתר הכי ולחזקיה ל"ל למכתב לא יאכל ומייתי לכם למישריה וכו' ע"ש, והרי לחזקיה לא מקשי מידי דמצינן לשינויי שאני שרלים כיון דשני קרא בדיבוריה וכתב לא תאכלו אתי לאפוקי מאיה"נ וא"כ כל השקלא וטריא דהתם אליבא דחזקיה הוא שפת יתר ח"ו ע"ש בגמרא ולע"ק.

אבל מ"ש לישב בזה קושית תוס' דף כ"ג דנימא איכא ביניהו נוקשה וחמץ ע"י תערובת דילפי' מכל מחמצת לא תאכלו דלר"א אסור בהנאה ולחזקיה מותר בהנאה, וכתבת דכיון דבחמץ כתיב לא יאכל ושני אח"כ בדיבוריה לא תאכלו

גם לר"ת לא משמע איסור הנאה וכדברי שפתי חכמים הנ"ל, לא נהירא לי דאני אומר ולטעמיך א"כ בחמץ דגן גמור בעיני' נמי מנלן דאסור בהנאה ולא איסתמיט לשוס תנא זולת ריה"ג שיסבור דחמץ גמור בעיני' יהיה מותר בהנאה, אלא וודאי דזה לא חשיב שני בדיבוריה כיון דקרא דלא יאכל חמץ מיירי בחמץ גמור בעיניה וכל מחמצת לא תאכלו מיירי במערובת או בנוקשה מדאפקינן בלשון מחמצת שנתחמץ מחמת ד"א כדפירש"י לקמן מ"ג א"כ לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בלא יאכל ושני בדיבוריה ל"ה אא"כ כל השני כתובים מיירי בדבר וענין אחד. אבל בלא"ה תמהני עליך דא"א לומר כן כלל שהרי פסוק דכל מחמצת לא תאכלו כתוב בשמות י"ב בפרשה דהחודש הזה לכם שנאמרה למשה ולאהרן בארץ מצרים ופסוק דלא יאכל חמץ דאתי לאיסור הנאה נאמרה מאוחר בשמות י"ג בפרשה דקדש לי כל בכור ובזה וודאי יש מוקדם ומאוחר בתורה עיין פסחים וי"ו ע"ב והאיך נימא דפסוק מוקדם מבטל משמעות פסוק המאוחר, אתמהה, וז"ב.

ושוב מצאתי דאתא לידי בשאלה ספר הרא"ש עה"ת וראיתי שכתב וכה לשונו, ומה שאמר או אינו אלא לאוסרן בהנאה גם מ"ש אח"ז ת"ל לא תאכלו באכילה אסורין וכו', נ"ל דהאי ברייתא אליבא דחזקיה קתני לה כדגרסינן בריש פרק כל שעה אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה וכו' דאי אליבא דר"א קתני לה מאי או אינו אלא לאוסרן בהנאה דקאמר דמשמע משום דשני קרא בלישניה וכתב לא יאכלו ולא כתב לא תאכלו והלא לר"א אין הבדל בין לא תאכלו ובין לא יאכלו, ועוד מאי ת"ל לא תאכלו דקאמר והלא ר"א סובר שכ"מ שנאמר לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע. אבל זהו דבר תימא נהי דמלא תאכלו איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע מ"מ כיון דשני קרא בלישניה בחד דוכתא וכתב לא יאכלו ולא כתב לא תאכלו כדי לאסור באכילה ובהנאה תו ל"ל למיכתב הכי בכל דוכתא, שהרי חמץ בפסח אע"ג דכתיב ביה בכל דוכתא לא תאכל לא תאכלו דאיסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע מ"מ כיון דשני קרא בלישניה בחד דוכתא וכתיב לא יאכל ללמד אחד אכילה ואחד איסור הנאה במשמע למדנו מזה שהחמץ אסור בהנאה ולא אמרינן דהנהו קראי דלא תאכל ולא תאכלו אתו לבטולי משמעות דלא יאכל חמץ ולאפוקי מידי איסור הנאה והכא היכי אתי קרא דלא תאכלו ומבטל משמעותיה דלא יאכלו.

ול"ל דשאני הכא דאפשר לקיים שניהם ולפרש קרא דלא יאכלו לאסור באכילה ולא בהנאה משא"כ גבי חמץ, משום דגבי חמץ נמי מצינן לפרושי לקרא דלא יאכל חמץ לחייב המאכיל לקטנים וקרא דלא תאכל ולא תאכלו לאסור באכילה ולא בהנאה, ושמא י"ל דגבי חמץ לא מצי' לפרושי לקרא דלא יאכל חמץ לחייב המאכיל לקטנים דת"ל במה מצינו מדס ושרצים ומטומאה וכו' עכ"ל קדשו עיניך הרואות שהעיר בצדק בכל מה שכתבת. ועפ"י אלה הדברים י"ל פרפרת נאה בהא דאמר ריה"ג פסחים כ"ח תמה ע"ע האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה, ולהנ"ל לר' יודא קאמר ליה ריה"ג דסתם ספרא ר"י כמש"ל דס"ל דלא תאכלו דכתב במשנה תורה מבטל משמעותיה דלא יאכל לאפוקי מידי איסור הנאה א"כ תמה ע"ע האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה נהי נמי דכתיב לא יאכל מ"מ הלא בפ' ראה שבמשנה תורה כתיב לא תאכל עליו חמץ ומבטל משמעותיה דלא יאכל וא"כ איסור הנאה בחמץ מנלן, ודו"ק היטב.

וחזות קשה ראיתי בספר גור ארי' לק"ז מהר"ל מפראג זי"ע הנספח לספר הרא"ש שכתב וזל"ק, מ"ש הרא"ש דמה בכך כיון דגלי קרא בחד זימנא דאסור אף בהנאה מדכתיב לא יאכלו א"כ מה בכך אע"ג דכתיב לא תאכלו כבר ילפינן איסור הנאה ותו לא צריך, אין זה סברא כלל, דודאי גבי חמץ שדרש תנא דבי חזקיה לאסור בהנאה אע"ג דכתיב בכמה דוכתא לא תאכל משום דאקרא סמך דהך אכילה איה"ג מדכתיב לא יאכל וכל מקום שכתב לא תאכל מפרשינן ג"כ איסור הנאה אבל כאן ל"ל דהכתוב סומך ע"מ שנאמר בפרשת שמיני דהרי במשנה תורה חוזר ושונה כל הפרשה הזאת וכתב לא תאכל והרי משנה תורה תמיד לאוסופי אתא ולא למעט ואיך יתכן זה שיזכיר בפ' זאת איסור אכילה והנאה ובמשנה תורה שהוא לאוסופי לא יאמר רק איסור אכילה ודבר זה לא יתכן כלל, והכי אמרינן בפ' אלו טריפות גבי ראה ודאה אחת היא מכדי משנה תורה לאוסופי אתא, אבל אם נאמר דלא יאכלו לחייב על המאכיל לאחר ל"ק דל"ל נכתוב זה במשנה תורה דזה הדבר שאסור להאכיל לקטנים מילתא בפ"ע ובהא לא איירי במשנה תורה ולא תליא בהא מילתא דשרצים שהרי מה שאסור להאכיל לקטנים ה"ה בכל שאר איסור בעולם ולפיכך לא הוי שפיר, אבל אם נאמר שאסור בהנאה כיון דמשנה תורה לאוסופי הו"ל למיכתב שם איסור הנאה ואין לומר דסמך אהך קרא עכ"ל קדשו (העתקתי את כל לשונו כי בלי ספק אין ספרי הרא"ש וגור ארי' תא"י), ובעיניך תראה דזה נמי נדחה מ"ש בייסוד קו' תוס' הנ"ל שהרי מבואר דרק אם שני קרא בדיבוריה במשנה תורה כיון דמשנה תורה לאוסופי אתא הוא דאמרינן דמבטל משמעותיה דפ' ראשון משא"כ קרא דכל מחמצת לא תאכלו דכתיב בפ' בא דמוקמינן ליה לנוקשה ומערובת אין מבטל משמעות קרא דלא יאכל לאפוקי מאיסור הנאה ולזה כיון גם השפתי חכמים.

אבל בעיני יפלא הרי גם איסור חמץ חזר ונשנה במשנה תורה כמש"ל דבפרשת ראה כתיב לא תאכל עליו חמץ וא"כ קושית הרא"ש קמה וגם נצבה דלמה לא נימא גם גבי חמץ דקרא דכתיב במשנה תורה שהוא לאוסופי ואפ"ה לא כתיב רק איסור אכילה דמבטל משמעות פסוק דלא יאכל לאפוקי מאיסור הנאה ונע"ג כי כולו מוקשה. ועל יתר דבריך לא עתותי בידי כעת לטייל עמך על שדה הפלפול לארכה ולרחבה.

והנני חותם בכל חותמי ברכות אחיך הנאמן הדושת"ה ונושק אותך נשיקות אלף באהבה,

הצב"י בן ציון בלום
חופקה"י הנ"ל

סימן קמ"ב

ספק קבוע אי הוי במחצה על מחצה

שוכ"ט להאי צורב, העוסק בחוקי חורב, ידידי הרבני המופלג בתורה וביראה החרוץ וכו' נ"י.

אחדש"ה ראיתי ונתון אל לבי במ"ש בדברי רש"י ב"מ כ"ב ע"ב באגא בארעא דיתמי לא מחזקי' שכ' אין עליו להחזיק כל הבקעה במחזקת הקרקע של יתומים ולאסור כל התמרים משום ספק קרקע של יתומים אלא הולכין אחר הרוב עכ"ל, והקשה דנימא קבוע כמחצה על מחצה, ולכן כתב לזה דייק רש"י לומר משום "ספק" קרקע של יתומים וכיון שהוא רק ספק אם יש כאן קרקע יתומים לא שייך קבוע כמחצה על מחצה. ולדעתי לא נכון פי' זה דהרי רש"י בדיבור שלאח"ז כתב מוחזק ועומד מאי קרקע עצמה של יתומים מאי ולמה נאיד מלפרש מוחזק ועומד מאי דהיינו אם הבאגא מוחזק שיש בתוכה קרקע יתומים מאי, אלא וודאי דאף מעיקרא הוי ס"ל שיש בבאגא ארעא דיתמי אלא שכיון שאנו דנין רק על הפירות שפירשו וזה הוי כנמצא ובנמצא הלך אחר הרוב כדאי' בכ"ד ולא שייך כאן קבוע כמחצה על מחצה כלל, וז"ש רש"י דאין לנו לאסור כל התמרים משום ספק שמא הן מקרקע של יתומים, ולא על הקרקע רק על הפירות כ' רש"י דהוי ספק והוא הפי' הפשוט לענ"ד.

וגוף הדבר דבספק ל"ש קבוע אינו מוכרח שהרי אפי' לספק קבוע חיישינן כדאמרינן בכתובות ט"ו ע"א דילמא (כך הוא גי' התוס') אזלא איהי לגבייהו דהו"ל קבוע ע"ש ובמפרשים. ועוד גם לפי הבנתו שאנו דנין על המקומות ג"כ ל"ש קבוע כמ"ש שעה"מ ה' מגילה בשם ס' לשון לימודים דקבוע כמחצה על מחצה דוקא אם פרש דבר מהקביעות אבל אם אנו דנין על המקומות לא ע"ש, ועיין שו"מ קמא ח"א סי' רכ"ד שמסיר היטב סברתו ומיישב בזה קושית הר"ש מקינון מנחל איתן.

ומה שחקר אם בממון שייך כלל קבוע דאולי כיון דדין קבוע חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו וכעין מ"ש הש"ך סי' ק"י סקי"ד וסקכ"ב, איברא הדבר מבואר בטוש"ע חו"מ סי' רל"ב ס"י בהג"ה דשייך קבוע במידי דממונא, וע"ש בש"ך ונתיבות וקצו"ח.

ומה שכתב ע"ד רש"י הא אין הולכין בממון אחר הרוב, כבר עמד בזה בהגהות מהרל"ח זצ"ל, ולדעתי י"ל עפ"י סברת הפלאה ספ"ק דכתובות ומבואר כן גם בתוס' בכורות כ' ד"ה לקולא לא חיים דבממון הקשור באיסור כיון דלענין איסור אזלינן בתר רוב הה"נ לענין ממון, והארכתי בזה לקמן בסימן קפ"ד ובסימן קל"ז וה"נ כיון דאזלינן בתר רוב לענין איסור גזל ה"ה לענין ממון.

ועוד דברובא דאיתא קמן כגון הכא אמרינן דהולכין בממון אחר הרוב כמ"ש תה"ד סי' ש"ד שהוציא כן מל' הרשב"ם ב"ב ל"ג ע"ש.

ועונ"ל על דרך חידוד קצת והוא למה שהבין מעלתו דיש כאן ספק על הקרקע אם יש כאן קרקע דיתומים כלל וא"כ יש כאן ס"ס שמא אין כאן ארעא דיתמי ואת"ל דאיכא שמא הפירות שנמצאו אינם מקרקע דיתומים, וא"כ לא מיבעי' למ"ש ב"ש באהע"ז סי' נ"ג סקי"ג בשם רש"ך דמוציאין ממון בס"ס וודאי דא"ש דאזלינן הכא בתר רוב, אלא אפי' לדעת החולקים דאין מוציאין ממון בס"ס עיי' בטו"ז אהע"ז רסי' ס"ז ופנ"י כתובות ט' מ"מ י"ל דזה דוקא אם ס"ס הוי רק כמו רוב וכתשו' הרשב"א סי' ת"א, אבל הכא קיימינן גם אליבא דאביי דס"ל ייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש ואביי ס"ל ס"ס עדיף מרוב כמ"ש לל"ח פסחים י"ב סד"ה ובזה ניחא ולדידי' י"ל דאפילו אין הולכין בממון אחר הרוב מ"מ הכא דאיכא ס"ס דלא הוי של יתומים שפיר סמכינן ארובא דלאו מיתמי הן וא"ש, ומאפס הפנאי קצרתי.

ידידוש"ת בן ציון

סימן קמ"ג

אי אזלינן בתר רוב ממיתה למיתה ובענין אי רובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן

צום גדליה ד' דעשי"ת תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

גמר חתימה טובה, בנחת ושובה, לכבוד אהובי מחו' ידינ"פ עוז הרב הגאון הגדול המפורסם חריף ובקי, צדיק

ונקי, אור הברקי, ואור לישרים, סיני ועו"ה, כקש"ת מו"ה נתנאל הכהן פריעד שליט"א אבדק"ק ב' איוואראש יצ"ו, יהי נועם ה' עליו.

לזאת יקלח לי כהדגנ"י כי לא באתי עד עתה בתשובה על קושיא נאה ומושכלת אשר הגיע לפני, אבל מאז באתי לבימי בשלוש חבילי טרדין הגדילו עלי עכ"ב אשר לא נשאו לשו"ב נפשי וכהיום אמרתי כי אקח מועד ותבט עיני בשור"ה העליונ"ה ואשיב עד"ת ואם יחזירני בתשובה שלימה מלפניו, כנז"ר יאי"ר קיג"ו קן קולמסו.

הנה הקשה הגנ"י לר"ת שבתוספות חולין י"א בנסקלין בנשרפין לא אזלינן בתר רובא דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, א"כ תקשי בסנהדרין פ"ד ע"ב דפריך אהא דאמרינן דמכה אביו בחנק ואימא עד דקטיל ליה מיקטל ומשני לא ס"ד קטיל חד בסייף ואבוהו בחנק ופריך הניחא למ"ד חנק קיל אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר דאיתא קמן וכו', ולר"ת איך קאמר דלמ"ד חנק חמור שפיר איכא למימר דלאחר בסייף ואביו בחנק ואמאי קטיל אביו בחנק ניחוש דלמא לאו אבוהו הוא וממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב. ותמהני על עונש בקיאותו דמר מהו' הגנ"י שנעלם ממנו שכבר קדמו בקושיא זו הפמ"ג בא"א סימן שכ"ח וגם בספרו תיבת גומא עה"ת פרשת משפטים.

אבל לפענד"ן לפמ"ש חת"ס בתשו' אהע"ז ח"א סימן ה' וח"ב סימן קמ"ז דהא דמשמע בחולין י"א דרובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן זה דוקא להס"ד אבל לפי המסקנא רובא דליתא קמן עדיף מרובא דאיתא קמן דרובא דליתא קמן הוי בגדר וודאי משום דאין כאן מיעוט וודאי שקותר להרוב ע"ש, וכ"כ דו"ז בשב שמעתתא ש"ב פט"ו דמ"ש שיטה מקובצת ב"מ וי"ו דרוב לא הוי אלא ספק דזה רק ברובא דאיתא קמן דלא תליא בסברא דיוכל להיות מהמיעוט כמו מהרוב ומידי ספיקא לא יצא אבל ברובא דליתא קמן הוי רוב וודאי ע"ש. ולפי"ז אומר אני דר"ת לא אמר למילתי' דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב רק גבי נסקלין בנשרפין דהוי רובא דאיתא קמן והוי רק בגדר ספק אבל ברוב בעילות אחר הבעל דלא ניחוש לדילמא לאו אבוהו דהוי רובא דליתא קמן כמבואר להדיא בחולין שם דרצה למילף דאזלינן בתר רוב דליתא קמן ממכה אביו שפיר אזלינן בתר רוב בעילות אחר הבעל שהוא בגדר וודאי אפילו ממיתה למיתה. ומיושב בזה גם קושית מהר"ץ האלברשטאט לר"ת האיך בת כהן בשריפה דילמא לאו אבוהו וממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, ולהנ"ל א"ש כמובן.

ועפ"ד חת"ס ושב שמעתתא הנ"ל י"ל קושית ישועות יעקב שהק' אדעת רשב"א שהובא בטוש"ע יו"ד סימן ק"ב ס"ב דבילת ספק טריפה שנתערבה באחרות לא חשיב דשיל"מ לפי שאין המתיר עתיד לבא עכ"פ, והקשה דלמ"ל האי טעמא הא בלא"ה א"א לדונו בדשיל"מ לא בטיל משום דעד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול המתן ותאכלנו בהיתר וא"כ לדעת מהרש"ל דרק רוב טריפות אינן חיין אבל מיעוטן חיות הנה א"כ אפילו אם יתמין ליכא היתר ברור דלעולם צריך לסמוך ארוב והוא קושיא נאה. ולפמ"ש א"ש דה"נ הך רוב שבתערובות הוי רובא דאיתא קמן אבל רוב טריפות א"א הוא רובא דליתא קמן וספיר י"ל ה"נ דעד שתאכלנו ע"י רוב שבתערובות שהוא רובא דאיתא קמן ובתורת ספק תאכלנו מגד רובא דליתא קמן שהוא בגדר וודאי וא"ש.

ומאז אמרתי בישוב קושית ישוע"י הנ"ל עפימ"ש דגומ"ר יו"ד סימן כ"ט דכל ח' מיני טריפות אפילו יקרה שחי י"ב חדש אפ"ה טריפה מהל"מ אבל לקותא דרכים דלקתה בכוליא טריפה הוא רק טריפה מזאת החיה שאינה חי יב"ח וממילא אם יקרה שחי יב"ח כשרה ע"ש (ועיין בית יוסף סי' כ"ט שכתב דלקותא דרכים בסוג חסרה ודרכי משה כתב בסוג דרוסה והרמב"ם כשמנה ע' טריפות בפרוטרוט הכניסו בסוג נטילה ע"ב, והוא פלא). ולפי"ז למ"ש הטור ביו"ד סוסי' מ"ד דדעת רשב"א דבכוליא של עוף נמי שייך טריפות א"כ בבילת ספק טריפה דלקתה בכוליא שפיר כתב רשב"א דל"ח דשיל"מ משום דאין המתיר עתיד לבא בודאי דבזה אם יתמין יב"ח ויחיה איכא בירור ולא משום דנסמוך ארוב וא"ש ונכון.

אמנם בגוף דברי שב שמעתתא וחת"ס שזכרנו באנו למחלוקת, דבתשו' זכרון יוסף חאהע"ז סימן ה' אות טו"ב כתב בדעת הרמב"ם דרק רובא דאיתא קמן כגון ט' חניות עדיף מקורבא משא"כ רובא דליתא קמן ע"ש והביאו פ"ת יו"ד סימן מ"ח סקי"ב [ועמ"ש לעיל בסימן ק"כ], מבואר דס"ל דרובא דאיתא קמן עדיף מרובא דליתא קמן וכ"כ פרי מגדים סימן ק"י בשפ"ד ס"ק י"ד דברובא דאיתא קמן לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה רק ברובא דליתא קמן ע"ש. ובזה מוסבר מה שכתב בתה"ד סימן שי"ד דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב דוקא ברובא דליתא קמן אבל ברובא דאיתא קמן אף בממון הולכין אחר הרוב וצריך טעם. ולפי האמור יש לומר לפי מה שכתבו תוספות בבא קמא כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל בטעמא דמילתא דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דסמוך מיעוטא לחזקת ממון ואם כן ברובא דאיתא קמן דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה שפיר הולכין בממון אחר הרוב דאיתא קמן. וכך כתב חוו"ד סימן ס"ג דסברת הר"ן פ' אלו טריפות וכ"כ תוספות ב"ב ל"ג ע"א ד"ה

איכא דמצטרפין תרי מיעוטא להיות פלגא ופלגא נגד הרוב דזה דוקא ברובא דליתא קמן אבל ברובא דאיתא קמן לא מצטרפין ב' מיעוטי להדדי ע"ש הרי לפנינו חבל נביאים מתנבאים בסיגנון אחד דרובא דאיתא קמן עדיפא מרובא דליתא קמן.

ועפ"ד חוו"ד ימיישב לי קושיא אחת בפסחים ז' גבי מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר, וכ' התוספות שם פ"ה אע"פ דאיכא למיתלי במוכר כמו בלוקא מספיקא תליא לחומרא, ואין נראה לר"י דסמוך מיעוטא דמולין דשאר מעות לפלגא דמוכר והו"ל רובא להיתר, ואור"י דלוקחים הוו רובא דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות עכ"ל. והקשיתי לדעת תוספות ור"ן הנ"ל דב' מיעוטי מצטרפי נגד הרוב א"כ ה"נ איכא ב' מיעוטי מיעוטו חולין דלוקחין ומיעוטו מוכרים ועדיף מרוב דלוקחין, אבל לדעת חוו"ד א"ש דהכא דרובא לוקחין הו"ל רובא דאיתא קמן לא מצטרפין ב' מיעוטי נגד הרוב וא"ש.

אבל מה שנ"ל בייישוב קושיא הנ"ל עפ"מ שאמרתי זה עשר שניס לייישב קושית מהרש"א בכורות כ' דאמאי לא פריך לרבנן נמי היכי אכלי' בשרא נימא סמוך מיעוטא לחזקה, ואמרתי דהא דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה היינו דוקא אם המיעוט והחזקה מתרמי' יחד באקראי ולא תמיד דאז שפיר אמרינן דאף שמצד הרוב אין לחוש מכל מקום החזקה חיזקה החשש דניחוש למיעוטא כגון ברוב מצויין אצל שחיטה מוחזקין שהקשו ראשונים דנימא סמוך מיעוטא לחזקה משום דרוב פעמים השוחט באמת הוא מומחה וידוע לנו שהוא מומחה רק כעת נזדמן ששחט אחד שאין אנו יודעין בו אם הוא מומחה שפיר אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה שבהצטרפות החזקה עם המיעוט נחלש הרוב, אבל אם המיעוט והחזקה באים תמיד יחד כגון הכא דאם נימא סמוך מיעוטא לחזקה יסתלק ויחלש הרוב ויהיו כל הבהמות שבעולם אסורים דילמא במקום נקב קשחיט זה וודאי לא ניתן להאמר דהרוב הוא נראה לעינים ומיכר לעין כל ובבירור גמור איכא רוב כשרות ביניהם ומיושב קושית מהרש"א, וכשערכתי דברי לפני אבא מארי הגה"ק זצוק"ל אמר קאלוס. ולפי"ז ה"נ אני אומר דר"ת לא אמר דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב בנסקלין בנשרפין שנתערבו בדרך מקרה, אבל במכה אביו ואמו או בבת כהן שאם אתה אומר דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא א"כ יופקע הרוב לגמרי בזה ל"א דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב כנלע"ד נכון. ושוב ראיתי בספר לקוטי שלמה חולין י"א שהביא כחילוק זה בשם שו"מ מהד"ג ח"א ואין הספר תמ"י ונתתי שמחה בלבי.

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות ובפרט ברכת גמח"ט מקרב איש ולב עמוק כנפשו הטהורה ונפש מחו' ידידושת"ה בלונ"ח מוקירו ומכבדו כערכו הרם ונשא,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קמ"ד

מכתב הגאון בעל שו"ת פני מבין זצ"ל מבת"י

בעה"י ה' לסדר נעשה ונשמע תער"ג לפ"ק ב' אויוואראש יע"א.

החיים והשלום לנופך ספיר ויהלום מחו' הרב הגאון החריף בש"ג מו"ה **בנציון בלום** שליט"א אבדק"ק סארוואש בקהל יראים.

אחדשה"ט כיאות לכבודו הרם כמו רגע קבלתי מכתבו היקר מלא חריפות ובקיאות אמנם כן לא אוכל כעת עוד להשיב כי מרבים חכמי תעודה להביא אלי הערות זה על ספרי וזה בשאלות להלכה ולמעשה וגם ללמד עם תלמידים המקשיבים לקולי לכן אלך כסדרן כי צריך הרבה יגיעות לברר ולבן וה' הטוב יושיעני על כבוד שמו.

ומה שכתב שכבר נכתב באיזה ספר - הנה הרבה ספרים לא הי' נדפסים בעת כתיבתי ואפי' גדולי אחרונים כמו חת"ם על חולין בעת שכתבתי לר' ברוך זצ"ל לא היה נדפס עוד וכמה אשר לא ראיתי שאינם תמ"י - ולא ידעתי כולם בע"פ וקשה בכל עת לחפש באיזה האחרונים וה' הטוב יושיענו שאוכל ללמוד וללמד כל הראשונים ואחרונים.

ועל עתה באתי שזה העיקר לא אוכל להבין מה ראה ומה שמע שאזרתי הלא אחת דברתי שעפ"י תוה"ק מי שלא ישמע לאיסור שאסרו חכמי הדור עובר על ל"ת שבתורה לא תסור וכמ"ש החינוך ואין לו שום היתר עד שיורו הגאונים שמותר שכבר .. ואשתאה אנכי על מה שכתב זה - ואולי השומע שמע דבר וטעה, אנכי אמרתי לאקרו"ט שהרבו לפלפל בזה שאסור לפלפל בזה כי לא שייך לבעלי בתים הפלפול רק יסמכו על מורים .. ולא כאשר יהגו שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך זה אומר כך דעתי וזה אומר כך דעתי ולא נמסר הדבר לעמי הארץ.

וה' ירחם ויתרומם קרן תוה"ק בב"א דברי מחו' אוהבו ומוקירו ומכבדו

הק' נתנאל במו"ה
יחיאל הכהן פריעד ז"ל

סימן קמ"ה

ספק ספיקא שאינו מתהפך או שם אונס אחד בטומאה ☆ אי ספק ספיקא עדיף מרוב

אל הגאון האבד"ק ט' פירעד יצ"ו [מוה"ר משה סופר] שליט"א

על מה שהקשיתי על השמ"ק בכתובות ע"ה ע"ב שהקשה אמאי בספק אי בהרת או שער לבן קודם טמא הא הוי ספק ספיקא ספק שער לבן קודם ואת"ל אינו קודם שמא באו בבת אחת ובכה"ג נמי טהור למה שהעלה הוא שם, וק"ל הא הוי שם אונס טומאה חד ועיין תוס' כתובות ט' ע"א ד"ה ואיבעית אימא ומאי שנא מהך ס"ס שהביא ש"ך בכללי ס"ס אות כ"ז שמא במיעוט בתרא איפגם ואת"ל שלא נפגם במיעוט בתרא שמא בעצם המפרקת שכתב הש"ך דהוי שם אונס חד.

ותירץ הגאון אדוני נ"י עפמ"ש הפליתי בביה"ס ד"ה אמרינן בכתובות דלדעת הרמב"ם דלא בעינן ספק ספיקא שיוכל להתהפך אפילו שם אונס חד נמי הוי ספק ספיקא מעליא, וא"כ יש לומר דשיטה מקובלת נמי הכי ס"ל.

או יש לומר לפמ"ש שם הפליתי דמ"ש התוס' בכתובות דהוי שם אונס חד כותתם דאינו יכול להתהפך, וא"כ הכא דיכול להתהפך שמא באו בבת אחת ואת"ל בזה אחר זה דילמא שער לבן קודם ל"ש שם אונס חד, אלו תוכן ד"ק.

והנה על תירוץ ראשון יש לי לדון קצת, דהנה טעם הרמב"ם דאין צריך להיות ספק ספיקא שיוכל להתהפך וגם דשם אונס חד הוי ספק ספיקא מעליא, הוא משום דלשיטתו אזיל דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדרבנן לחומרא, וא"כ ספק השני הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכמ"ש דגול מרבבה בכללי ספק ספיקא, ולפ"ז בטומאה דספק הראשון טמא מדאורייתא ועיין נדה דף ב' וגסתרה והיא נטמאה ספק ועשאו כודאי ועיין שב שמעתתא ש"א פ"א, לכך ל"מ אפילו כמה ספיקות דאמרינן כל מה שאתה בא לרבות ספיקות ברה"י טמא כדאי' בטהרות פ"ו מ"ד יעש"ה, וא"כ קושית השמ"ק אי נימא דכרמב"ם ס"ל ודאי לא קשה מידי דבנגע דהוי ענין טומאה לא מהני ספק ספיקא, אבל אי ס"ל כרשב"א דספק ספיקא הוי כרוב או עדיף מרוב וודאי לענין טומאה מהני ספק ספיקא דרוב מהני לענין טומאה, ועיין פנ"י כתובות י"ד בסוגיא דאלמנת עיסה לשיטת רשב"א. שוב מצאתי בפנ"י בקונטרס אחרון שהקשה זאת ארשב"א דעכ"ח ל"ל דספק ספיקא מטעם רוב דבטומאה רוב מהני וספק ספיקא ל"מ עש"ה, אמנם הפלא"ה שם תירץ דספק ספיקא ל"מ משום דספק הראשון ודאי טמא לכן ליכא למימר ספק ספיקא, אבל רוב שבא בבת אחת שפיר מהני עש"ה ודו"ק. וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה הא זה לא הוי ספק ספיקא דשם אונס חד הוא.

ועוד נ"ל לדון דכבר הקשו פר"ח ופליתי בכללי ספק ספיקא לדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ אשם תלוי היכי משכחת לה הא אשם תלוי אינו בא אלא על הספק, ותירצו דהרמב"ם סובר כמ"ש בכריתות ח"י ע"א דאינו חייב אשם תלוי אלא באכל חתיכה א' מב' חתיכות דהוי איקבע איסורא, אבל אוכל חתיכה א' ספק חלב ספק שומן בזה אמרינן ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ואין איסורו רק מדרבנן ע"ב. ולפ"ז בכתובות שם דקיימינן אליבא דר"מ דמתני' דס"ל בכריתות הנ"ל דלא בעינן חתיכה א' מב' חתיכות וא"כ ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, א"כ צריך להיות ספק ספיקא שיוכל להתהפך וגם שם אונס חד ל"מ והדרא קושיא לדוכתיה. והגם כי נפשי יודעת מאוד כי דבר זה האחרון עומד לדחות עכ"ז לא מנעתי לכותבו.

ובתירוץ הב' שכתב אדוני הגאון נ"י עדיין לא עלתה ארוכה לקושייתי להמפרשים כותת תוס' בפשיטות דשם אונס חד לא הוי ספק ספיקא טובה, וגוף הדבר דהתוס' ס"ל דספק ספיקא שאינו יכול להתהפך לא הוי ספק ספיקא גלע"ק ממ"ש התוס' עירובין ל"ה ע"ב גבי טמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ואפילו טבל ספק טבל במ' סאה ספק לא טבל במ' סאה, וכתבו תוס' דהוי ספק ספיקא דלא כרש"י וריצב"א דמפרשי דאו או קתני ע"ש, והרי התם אינו יכול להתהפך דכשתאמר ספק טבל במ' סאה ספק לא טבל במ' סאה דפשיטא לך דטבל איך תאמר אח"כ ספק אי טבל אי לא, ואפ"ה ס"ל לתוס' שם דהוי ספק ספיקא, הן אמת שכ"כ בספר שם הגדולים שאין להקשות מתוס' שבמס' זו לתוס' שבמס' אחרת מ"מ היכא דאיכא לשנוי משנינן. ועוד דמ"מ כיון שא"י להתהפך בגוגא שכ' השמ"ק אכתי הוי ס"ס שא"י להתהפך ולא דיינינן ליה בספק ספיקא וליתא לדברי הגנ"י.

ושוב אחר זמן רב מצאתי בשמ"ק כתובות ט' סוד"ה אי למיתב לה לתוס' לא שני ליה בין ספק ספיקא המתהפך לא"י להתהפך דבין כך ובין כך ספק ספיקא מעליא הוא ע"ש.

אבל מש"כ הגאון אדוני עפמ"ש חוו"ד בכללי ס"ס אות י"א שבספק ריעותא מתירין ס"ס אף בשם אונס חד דפח"ת.

ס"ס עדיף מרוב

ודברי הש"ך שם בשות כ"ז הואיל ובא לידינו נימא בה מילתא. הנה האריך שם בדברי משאת בנימין אי ס"ס עדיף מרוב או לא, ולענ"ד נראה ראי' דעדיף מרוב דהרי מבואר בפסחים מ"ד דלרע"ק לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא אבל סתם כלי של עכו"ם לדידי' שרי, והטעם כתב הש"ך ביו"ד סי' קכ"ג סק"ד משום דאיכא ספק ספיקא ספק אי נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו שמא בדבר הפוגם ע"ם, ולכאורה יש לעיין הא רע"ק חיש למיעוטא דהרי ס"ל בבכורות דף כ' ע"ב דחלב אינו פוטר דחיישינן למיעוטא דחולבת ואע"פ שאינה יולדת ע"ש ולא אזיל בתר רוב ואיך מתיר סתם כלים של עכו"ם מכח ס"ס, אלא וודאי דספק ספיקא עדיף מרוב ודו"ק.

ועלה בדעתי דיש לדמות דהא דרע"ק חיש למיעוטא היינו רק מדרבנן אבל מדאורייתא מישרא שרי מכח רובא, וא"כ יש לומר דלעולם ספק ספיקא לא עדיף מרוב ומה שהתיר רע"ק סתם כלים של עכו"ם היינו מדאורייתא דמדאורי' אפילו מכח רובא שרי ומדרבנן באמת גם לרע"ק אסור, אך בפסחים דף מ"ד כתב אור חדש דרע"ק חיש למיעוטא מן התורה, וא"כ הוכחתי דלעיל אתי שפיר.

אמנם נלענ"ד דזה תליא במ"ש השמ"ק ב"מ דף ו' דרוב לא הוי אלא ספק רק שהתורה התירה ספק זה ע"ם, ועיי' פליתי סי' ק"י ולאו כ"ע גמירי לה להך סברא שכתב שמ"ק. ואי אמרינן דרוב לא הוי אלא ספק אז ס"ס עדיף מרוב דלא הוי רק ספק א', אבל אי רוב וודאי הוי אז ס"ס לא עדיף מרוב. ושוב מצאתי כן בספר ילקוט הרועים אות ס"ס בשם שעה"ת ונתתי שמחה בלבי.

ובזה נ"ל לישב קושית תוס' חולין י"א ע"ב ד"ה לר"מ דחיש למיעוטא שהקשו דניזול בתר רוב וולדות דהוו בר קיימא ואינם נפלים ואמאי אסורים באכילה תוך ח', ועיי' טו"ז חו"מ סי' רע"ז סי"ו לענין בכור לגחלה.

אמנם לפמ"ש לא קשה ואקדים קושיא הסוערת על הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ איך ילפינן שם בחולין רוב מרישא של עולה דאמר קרא ונתן אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים ודילמא ניקב קרום של מוח אלא וודאי דאזלינן בתר רוב, דילמא בריאה של עולה ה"ט דשרי ולא חיישינן לנקיבת קרום של מוח כיון דלא הוי רק ספק דשרי מן התורה.

אך למ"ש השמ"ק דרוב לא הוי אלא ספק לא קשה מידי, דכי ילפינן מריאה של עולה דאזלינן בתר רוב נמי לא ילפינן רק דספק שרי רחמנא, וא"כ מה לי אי משום רובא שרי או משום דספיקא דאורייתא לקולא (והחילוק לפ"ז לדעת הרמב"ם בין רוב לספק דברוב אפילו מדרבנן שרי ובספק מדרבנן אסור, וז"פ). וא"כ מוכח דש"ס שם בחולין ס"ל כדברי שמ"ק דרוב לא הוי אלא ספק דאל"כ תקשי קושיא הנ"ל ארמב"ם, וכיון שכן עכ"ח ספק ספיקא עדיף מרוב כמו שכתבנו לעיל.

והנה שם בחולין יליף ר' אשי רוב משחיטה עצמה דאמר רחמנא שחוט ואכול ודילמא במקום שחיטה היה נקב אלא וודאי דאזלינן בתר רוב, אך שינויא דר"א עומד לדחות וכדאמרינן התם אלא היכא דאפשר וכו' היכא דלא אפשר לא אפשר עש"ה, וא"כ הכא איכא ס"ס לאיסורא ספק שמא נפל הוא ואת"ל אינו נפל שמא במקום נקב שחיט, ואי דאזלינן בתר רוב ולדות שאינם נפלים הא ס"ס דהכא עכ"ח ס"ל דספק ספיקא עדיף מרוב וכמ"ש, וא"ש נכון בס"ד. אמנם באמת זה אינו דכיון דספק ספיקא זו לא הוי מענין א' לא דייינין לי' בס"ס כמ"ש ש"ך בס"ס אות א'.

ומה"ט נמי נדחה מה שאמרתי זה כמה לישב דברי רש"י בשבת דף ס"ה ע"ב ד"ה אין המים שסיים ויתבטלו הנוטפין להיות זב וזבה טובלין בהן, ולמעלה מיני' כתב רש"י בשם רבינו הלוי בטעמא דמילתא דעביד אבוה דשמואל מקוואות לבנתי' משום דספק זבות נינהו וטעונות מים חיים, והשיב עליו מתוספתא דאיתא חומר בזב מבזבה דזבה אינה צריכה מים חיים, הרי דרש"י סותר עצמו מיני' ובי', וכבר התעורר בזה מהרש"א שם.

ולענ"ד דהב"ח סי' ר"א כתב דזב מדאורייתא וזבה מדרבנן טעונה מים חיים גזירה זבה אטו זב, ולפ"ז קשה מה השיב רש"י על רבינו הלוי מתוספתא דילמא הא דאיתא בתוספתא דזבה אינה טעונה מים חיים הוא רק מדאורייתא אבל מדרבנן צריכה וכן ס"ל לרבינו הלוי. אך זה אינו דרבינו הלוי כתב רק דטעונה מים חיים מספק דהוו ספק זבות והוי ספיקא דרבנן ולקולא ולא הי' צריכים כלל מים חיים, ושפיר השיב רש"י ארבינו הלוי.

אמנם קשה למ"ש הש"ך כללי ס"ס אות כ' דבספק איסור דרבנן היכא דאיכא חזקת איסור כנגדו אזלינן לחומרא ע"ש, א"כ ה"נ הרי אית לה לזבה חזקת טומאה ולא מהני ספק דרבנן דניזול לקולא. ועכ"ח נ"ל דאיכא ב' ספיקות חדא דהוה ספק זבה ועוד דשמא המים מחלה על מחלה וס"ל לרש"י כהך שיטה דבכה"ג המים כשירים עיין ב"י יו"ד סי' ר"א וב' ספיקות מהני נגד חזקת טומאה, ושפיר השיב רש"י ארבינו הלוי. אמנם רבינו הלוי יש לומר דס"ל כדעת רמב"ן בסוגיין דמחלה על מחלה פסול, וא"כ ליכא רק ספק א' דזבה ונגד זה עומד חזקת טומאה דזבה

ושפיר צריכי מיס חיים מדרבנן. והתינח לעיל דמיירי בספק זבה ויש כאן ג' ספיקות נגד חזקת טומאה לכן כתב רש"י דאין צריך מיס חיים, אבל לקמן שכתב רש"י להיות זב וזבה טובלים בהן ר"ל זבה וודאי דליכא רק ספק א' דשמא מיס מע"מ ונגד ספק זה איכא חזקת טומאה שפיר כתב רש"י דצריכה מיס חיים מדרבנן וא"ש. אמנם לפי האמור זה אינו דכיון דב' ספיקות אינם מענין א' לא הוי ספק ספיקא, וזה פשוט. [ועיין לקמן בסימן קס"ז].

ואמנם הא דאסור לשחוט עגל תוך ח' ימים אם הוא מדאורייתא או דרבנן עיין תבו"ש סי' ט"ו או"ק ד' שכתב שהוא מדרבנן, ועיי' תשו' שיבת ציון סי' כ"ד (להגאון הגדול ר' שמואל לנדא), ועיי' בר"ה דף ו' ע"ב איבעיא להו בכור מאימתי מוצין לו שנה אביי אמר משעה שנולד רב אחא בר יעקב אמר משעה שנראה להרגאה ולא פליגי הא בתם הא בבעל מום בעל מום מי מצי אכל לי', ועיין רש"י משעה שנולד דילמא נפל הוא והקשה טורי אבן דניזל בתר רוב, ופלא שהוא קושית תוס' חולין הנ"ל, ועיין תוס' נדה מ"ד ע"ב ד"ה דקיס ע"ש.

והפרי מגדים סימן הנ"ל במש"ז סק"ג הוכיח דהוא מדאורייתא מדאמרינן בשבת קל"ה סוף ע"ב כל ששהה שלשים יום באדם וז' ימים בבהמה בידוע שאינו נפל, ופריך הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן בשבת וכו' ע"ש ואי ס"ד דמדאו' לא חיישינן לנפל אלא מדרבנן מאי פריך מימהל היכי מהלינן הא מדאורייתא לא חיישינן לנפל ושפיר מהלינן, אלא וודאי דמשש שמא נפל הוא מדאוריי' וה"ה לבהמה ע"ש (וכן משמע קצת מלשון הרמב"ם פ"ד מה' מאכלות אסורות ה"ד שכתב דאין לוקין על לאו זה אם יאכל תוך ח' ימים משום דהוי התראת ספק ע"ש משמע דאיסורא מיהא איכא).

ולענ"ד נראה דאין זה ראי' למה דאמרינן בפסחים דף ל"ב ע"א ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת ומשמע דלא מחייב כרת הואיל ורבנן אסרו לי' למיעבד פסח, ועי' תוס' שבת ד' ע"א ד"ה קודם שיבא, ואם כן י"ל דלעולם אינו אסור לשחוט בתוך ח' ימים רק מדרבנן ומילה בתוך ח' ימים אינו אסור רק מדרבנן והעמידו דבריהם במקום מצות מילה אף שהוא בכרת, ופריך הגמ' שפיר כנלענ"ד.

ושוב כתב הד"ג עמ"ש בישוב קושית תוס' חולין י"א שהקשה ניזול בתר רוב ולדות שהם בני קיימא ויהיו מותרין לשחוט תוך ח' וז"ל הטהור, ולפמ"ש מעכת"ה דרמב"ם יען דסובר ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא אמרינן ספק ספיקא עדיף מרוב, אבל מי שסובר ספיקא דאורייתא לחומרא אמרינן איפכא דרוב עדיף מספק ספיקא, והרי הרשב"א סובר דספיקא דאורייתא לחומרא וסובר דספק ספיקא עדיף מרוב עכ"ל הטהור. ולזאת יקלא האדון הלא אנכי כתבתי רק דמאן דס"ל דרוב לא הוי אלא ספק לדידיה ספק ספיקא עדיף מרוב ואפילו אי ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא (וכן מצאתי אח"כ בס' ילקוט הרועים בשם ס' שע"ת החדש) ורק את זאת אמרתי דסוגיא דחולין עכ"א סובר דרוב לא הוי אלא ספק כדי לייסד קושיא הסוערת על הרמב"ם וממילא דסוגיא דהתם סובר ספק ספיקא עדיף מרוב ועל היסוד הזה בנוי כל החידוש שכתבתי.

אבל בלאה"ג לא זכיתי להבין דברי קדשו ואפילו לו יהיבנא ליה להד"ג כי כן כתבתי כאשר חישב עלי עכ"ז יוכל להיות דמי שסובר ספיקא דאורייתא לחומרא והוא הרשב"א ס"ל ג"כ ספק ספיקא עדיף מרוב ומכח הני ראיות שהביא לזה הפנ"י כתובות י"ד.

ומ"ש הגאון אדוני עוד במכתב קדשו עליו הכתוב אומר דפח"ח וש"י.

הק' בן ציון בלוהם

סימן קמ"ו

בסוגיא דמי רגלים מותר לקרוא כנגדן ☆ בענין דאין ברכות ק"ש מעכבות ☆ לאו שאין לוקין עליו אי נשים חייבות ☆ תרי מדכרי אהדדי בגזירת חז"ל ☆ בענין שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ☆ צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן

החיים והשלום לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ה"נ מר אחי חביבי יקירי הרב המופלג בתוב"י, חריף פיפיות, כש"ת כמו"ה יודא צבי בלוהם שי' לאוי"ט.

בענין לאו דלא תסור ובספיקן

א) **אהא** דאמרינן בברכות כ"ה ע"א ספק לואה בבית מותרת באשפה אסורה ספק מי רגלים אפילו באשפה נמי מותרין ס"ל כדרב המנונא דאמר רב המנונא לא אסרה תורה אלא כנגד העמוד בלבד וכו' הא נפול לארעא שרי ורבנן הוא דגזרי בהו וכי גזרי רבנן בודאן אבל בספיקן לא גזור, ותמהת מאי קמ"ל הא בכל איסור דרבנן הוי דינא הכי דספיקו לקולא. ואעתיק לך מ"ש בקונטרס וממנו תראה שגם אנכי התעוררתי בזה וז"ל, ודע דלא"מ בפ"א מהלכות ממרים ה"ב בשם מהרי"ט התעורר לדברי הרמב"ם דהעובר

על איסור דרבנן עובר אלא תסור א"כ ניזול בספיקן לחומרא כמו באיסור דאורייתא, ותירץ דרבנן התנו לילך בספיקתן לקולא, וכ"כ הרשב"ץ בהקדמה לס' זוהר הרקיע, ורא"מי בשם שואל ומשיב (מהדורה א' ח"א סימן קי"ג) הטעם שהתנו כן משום היכר בין דאורייתא לדרבנן.

ובזה יתיישב מה שתמה תיו"ט רפ"ב דמקואות מ"ב על הר"ש שכתב בד"א בטומאה חמורה שנטמא באב הטומאה שמטמאתו מה"ת, והקשה בתיו"ט מפ"ד דטהרות משנה י"א דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים ספיקו טמא ע"ב, ולהנ"ל י"ל דהכא דאיכא היכר בין דאורייתא לדרבנן דבדאורייתא שורפין עליו תרומה וקדשים ובטומאה דרבנן בספיקן ס"ל לחכמים שבת ט"ו ע"ב דאפילו ברה"י תולין ולא אוכלין ולא שורפין ועיין נדה ל"ד ע"א עבדי ביה רבנן הכירא כי היכא דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים ע"ש וא"כ שפיר אפילו באב הטומאה דרבנן ספיקו טמא וגם הר"ש מודה לזה, ומ"ש שמטמאתו מה"ת הוא כדברי רמב"ם דבאיסור דרבנן עובר אלא תסור וא"ש ואם אין זכרוני כוזב לי כמדומני שגם אאמו"ר הגאון הגדול תירץ כן [עי' בשו"ת בית שעריס יו"ד סי' ל"ד].

והנה מצאתי מבואר כתירוץ מהרי"ט והרשב"ץ בברכות כ"ה ע"א דאמר רב המנונא לא אסרה תורה וכו' והוא ממש כתי' עכ"ל בקונטרס עייך הרואות שגם אנכי התעוררתי בזה. אבל באמת אין זה קושיא דהרי מבואר או"ח סי' ע"ו ס"ז דהא דספק נואה בבית מותר משום דחזקת בית שאין שם נואה ובאשפה אסורה משום דחזקת אשפה שיש שם נואה ע"ש, והרי כתב הש"ך בכללי ס"ס אות כ' דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא רק באין חזקת איסור כנגדו אבל אם יש חזקת איסור כנגדו לא ע"ש, וא"כ טובא קמ"ל דספק מי רגלים אפילו באשפה אע"ג דאיכא חזקת איסור דחזקת אשפה שיש שם נואה ומי רגלים אפ"ה לא גזרו.

וגם י"ל כיון דמבואר בברכות שם והכי קיי"ל באו"ח סי' ע"ז דאם מטיל מים לתוך מי רגלים שפיר דמי לקרות כנגדו יע"ש, א"כ הוי מי רגלים כדבר שיש לו מתירין דלא אמרינן ביה ספיקא דרבנן לקולא כמבואר, קמ"ל דאפ"ה לא גזרו, כנלע"ד.

אבל לי נע"ק לפמ"ש הרמב"ן בספר המצוות מל"ת שע"ג דלשון לא אסרה תורה מורה דליכא איסור כלל אפילו מדרבנן ע"ש א"כ הכא דאיכא איסור דרבנן במקום דלא אסרה תורה איך שייך כלל לשון לא אסרה תורה ויש לישב בקל.

ובזה יתיישב גם בגמ' בילה ב': שהק' וליפלגו בתרגולת להודיעך כחן דב"ה דבמוקצה אסרי וכ"ת כחא דהיתרא עדיף וכו', ובגל"א תמה הא כח דהיתרא עדיף לא שייך רק באיסור דאורייתא משום דספיקא דאורייתא לחומרא אבל מוקצה דרבנן דספיקא דרבנן לקולא כחא דאיסורא עדיף ע"ב. ועפ"י מהרי"ט דחכמים התנו בתחילת גזירתם דניזל בספיקתם לקולא, התינח באיסור שתקנו בודאי ואח"כ נולד איזה ספק בגזירתם דהתנו כן, אבל הכא גבי מוקצה דהספק יהי' אם לא נדע בבירור דמותר אם תקנו איסור מוקצה או לא, והאיך תאמר שהתנו לילך בספיקתן לקולא הא אם הספק שמא לא תקנו לא שייך כלל לומר שהתנו כן והו"א דספיקא דרבנן לחומרא כאן, ושפיר קאמר כחא דהיתירא עדיף.

בענין דאין ברכות ק"ש מעכבות

ב) **ושוב** כתבת דאיה למ"ש התוס' ר"פ היה קורא דף י"ג ע"א דברכות ק"ש לא מעכבות, מהא דאמרינן שם דף כ' ע"ב בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ולמ"ד הרהור כדיבור דמי יוצא בזה יי"ח מדאורייתא, ואי ס"ד דברכות מעכבות א"כ יהרהר הברכות ג"כ דאל"כ גם ידי קר"ש לא יצא, אלא וודאי דאין ברכות מעכבות, אלו דבריך.

וקצת יש לי לדון בזה עפמ"ש שאג"א סי' כ"ד דלמ"ד הרהור כדיבור דמי ברכות קר"ש וברכות התורה לאו דאורייתא רק מדרבנן ע"ש, א"כ למ"ש בס' ביאור מרדכי ברכות ז' דאפילו למ"ד הרהור כדיבור דמי הוא רק מדאורייתא אבל מדרבנן הרהור לאו כדיבור דמי ואיך תקנו רבנן לברך בכה"ג כיון דלדידהו לא בירך כלל, אבל אין צריך לכל זה ופשוט למ"ש שאג"א שם דמטעמא דל"ה מדאורייתא אין בעל קרי מברך לפניה יע"ש דל"ק מידי.

ומענין לענין באותו ענין ראיתי דבר פלא בס' ברכ"י או"ח סי' ס"ב בשם פרח שושן שכתב דאיכא איסור לא תשא אפילו בהרהור והוא דלא כלל"ח ברכות כ', והוא פלא באמת הלא אמרינן בכ"מ בש"ס דאין הקב"ה מלרף מחשבה רעה למעשה, ולא לחנם כתב הברכ"י ע"ז ולבי מהסס בדבר.

בדברי רש"י דנשים פטורות מלאו שאין לוקין עליו

ג) **ומה** שתמה מר אחי ע"ד רש"י תמורה ב' ע"ב שכתב לחד גירסא דנשים פטורות מלאו שאין לוקין עליו, א"כ מה בעי ר' זירא בר"ה דף ו' ע"ב אי נשים עוברות בבל תאחר הא בל תאחר הוי לאו שאין בו מעשה כמ"ש שם פנ"י ואין לוקין עליו וא"כ ודאי דנשים פטורות ומה קמבעי

ליה. ולא ידעתי מה מצאת בזה לתמיהה הלא רש"י כתב כן רק דהכי סד"א ולא מרבינן נשים לתמורה מדהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דהתם כתיב יעשו כמ"ש שם רש"י להדיא אבל ר' זירא קמבעי ליה לאחר דמרבינן נשים לתמורה דמוזהרות גם על לאו שאין בו מעשה דתמורה ומה דינה לענין בל תאחר אפילו אמ"ל דהוי לאו שאין בו מעשה, ופשוט. ואני הקשיתי דמ"מ לר' יודא למה לי ואם המר ימיר לרבות אשה לתמורה הא איהו ס"ל שם דף ג' דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו א"כ שפיר ידעינן לרבות אשה מהך דהשוה הכתוב וכו', אבל פשוט דגם זה ל"ק מידי דמ"מ הו"א רק לאו שיש בו מעשה מדכתיב יעשו.

תרי דמדכרי אהדדי מתי מהני

ד) **ושוב** תמהת על מש"כ מג"א סי' ער"ה סק"ה לייסד קושית מהרי"ל דלמה התירו לשנים לקרות ולא חיישינן לשמא יטה דאם יבוא להטות יזכירו חבירו ולא התירו לשנים לרכוב, ברכיבה נמי נימא דאם יבוא לתוך זמורה יזכירנו חבירו, ותירץ דדוקא קריאה דמצוה התירו אבל רכיבה דרשות לא ע"ש. וק"ל מהא דשבת קמ"ז ע"א אבל י' בנ"א מסתפגים באלונטית אחת וכו' ומביאין אותן בידן ולא חיישינן לשמא יסחוט דמדכרי אהדדי אע"ג דרחיצה רשות, ואפילו אי נימא דמיירי בטבילה של מצוה אף לשון הרוחץ לא משמע כן דהטובל הול"ל, מ"מ בזה שביאו האלונטית בידן ליכא מצוה כלל ואפ"ה התירו להביאו משום דאחד יזכיר את חבירו.

וקצת נ"ל דדוקא התם דאית להן היכר דהיום שבת ע"י העירוב דמה"ט יכולים הם להביא האלונטית ע"ש ברש"י ובפי' המשניות לרמב"ם, א"כ אע"ג דהוא רשות התירו ברבים, לא כן הכא מאי היכר אית להו דהיום שבת ולכן לא התירו לשנים לרכוב משום דהוי רשות.

ובזה יתיישב קצת דעת רשב"א שביו"ד סי' ק"י ס"ה דס"ל דאסור ליקח בשר מן המקולין אחר שנודע הטריפות ואפילו חתיכה שאינה ראויה להתכבד שאין הכל בקיאין בזה ויטעו בין ראויה להתכבד לאינה ראויה להתכבד, והקשה טו"ז למה אוסר טפי במקולין מבבית, וכ"ת דבמקולין גזרו טפי משום דשכיחי רבים וכמ"ש מהרש"ל בפרק גיד הנשה סי' כ"ד אדרבה כיון דרבים נינהו מדכרי אהדדי וכדאמרינן בשבת הנ"ל ועיין נקודות הכסף. ולהנ"ל אולי דוקא הכא אמרינן הך סברא דמדכרי אהדדי אע"ג דהוי רשות משום דבלא"ה אית להו היכירא אבל בשאר רשות לא כנ"ל לפי חומר הנושא. ושוב מצאתי דעמד בקושיא זו בספר תוס' שבת בסי' ער"ה ותירולו דחוק.

ומ"ש בס' הנ"ל דמהאי דשבת משמע דדוקא י' בנ"א הוא דמדכרי אהדדי אבל בב' לא אמרינן דאחד יזכיר את חבירו ומאי שנא דשרי קריאה בב', לענ"ד לא קשה מידי דבשבת שם אמרינן משום דרבים נינהו מדכרי אהדדי ע"ש והרי כ' הש"ך יו"ד סי' קמ"ב דתרי חשיבי רבים ע"ש וא"כ בתרי נמי י"ל הך סברא דמדכרי אהדדי.

ובדברי הש"ך אמרתי מאז לייסד מה שהקשה מהו' הגאון מהר"א סופר זצ"ל בקול סופר ריש יומא במתני' פ"א מ"ה דהן פורשים ובוכים וכתב הרע"ב דאמר מר החושד בכשרים לוקה בגופו שנא' והן לא יאמינו לי וכתיב והנה ידו מצורעת כשלג והוא מגמ' יומא י"ט ע"ב, והקשה הנ"ל דילמא שאני משה שחשד לכלל ישראל דמקרא מלא דיבר והן לא יאמינו לי בלשון רבים וברבים ליכא חשדא עיין יו"ד סי' קמ"ז ומג"א סי' מ"ד לכן נענש אבל כאן דחשדו רק אדם אחד הכה"ג דילמא מותר לחשוד לתכלית ולמה בכו וסיים בנע"ג, ואמרתי דעכ"פ השביעו בי"ד גם להסגן שמפרישים מחתיו שמא יארע בו פסול כמבואר במתני' דריש יומא דשמא יארע בו פסול ויעבוד תחתיו ואותו ג"כ יש לחשוד שיעשה מעשה לדוקיס ח"ו כמו כה"ג ומה דנקט כה"ג משום דאיירי ביה, וא"כ חשדו לב' בנ"א דחשיבי רבים כמ"ש ש"ך הנ"ל ושפיר יליף ממשה דהוי חשדא דרבים ודו"ק.

ואי קשיא הא קשיא לי דבעירובין דף ג' ע"א גבי מקצת קורה בתוך כ' ומקצת למעלה מכ' פסול, וגבי מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ' כשר, ומפרש רבא טעמא דסוכה דליחיד עבידא ורמי אנפשיה ואם יתקלקל מקצת שבתוך כ' מדכר לתקניה מבוי דלרבים סמכי אהדדי ולא מידכרי לתקנה דאמרי אינשי קדירא דבי שותפי לא חמימי ולא קרירי ע"ש, אלמא דאפילו ברבים ל"א הך סברא דמדכרי אהדדי ואפילו ביחיד נמי אמרינן דמדכרי, ויש לייסד בקל דהתם בקריאה דטרוד בלימודו בקל יוכל לבוא לידי כך שיטה הגר ברגע אחד שישכח אבל גבי סוכה כיון דהוא לזמן מרובה לז' ימים יזכיר א"ע לתקנה וגבי מבוי כיון דאפילו מדכרי אהדדי שייך לומר דסמכי אהדדי וזה פשוט, אלא דעדיין לשון הש"ס ולא מדכרי אהדדי אינו מיושב ולע"ק.

בענין שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא

ה) **שוב** הבאת בשם רב אחד לייסד דעת הרמב"ם ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא דא"כ מנ"ל דאזלינן בתר רובא דילמא משום ספיקא דאורייתא, ותירץ דהראשונים כתבו דיצא לו להרמב"ם האי מדהתירה תורה ספק ממזר לישראל

ודאי וא"כ אי אמרת דלא אזלינן בתר רובא א"כ ישראלים נמי ספיקא הוי ודילמא מש"ה התירה תורה ספק ממזר לישראל ואינו מוכח דספיקא דאורייתא לקולא, אע"כ מוכח מדאזלינן בתר רובא דספיקא דאורייתא לקולא. הנה כן כתב גם בספר עט סופר ח"א כלל ה' פרט ו' בשם ברוך טעם. ולענ"ד נ"ע דהאיך שייך לומר על כל הקהל דהוי וודאי מכח רובא, דבשלמא אם אנו דנים על אדם פרטי דילמא לאו אבוהו י"ל דאזלינן בתר רובא דרוב בעילות אחר הבעל אבל בכל קהל האיך תאמר דניזול בתר רובא הלא גם על רוב זה אנו דנים דילמא לאו אבוהו.

ועוד אני אומר ולטעמיך דאזלינן בתר רובא א"כ הוא אינו ספק ממזר כלל דאזלינן בתר רובא, ושוב ראיתי בשב שמעתתא ס"א פ"א שכתב דאפילו בספק ממזר אזלינן בתר רובא דאל"ה ליכא קהל וודאי ע"ב, ועוד למ"ש הרמב"ם בפט"ו מה' איסורי ביאה ה"י דגם הנולד מאשה שנתגרשה ספק גירושין הוא ספק ממזר ע"ב, ומעתה א"א דקהל מקרי וודאי מטעם רוב א"כ ממזר נמי וודאי ממזר הוא דהא כתב תוס' גיטין ג"ל ע"א ד"ה ואפקעינהו דרוב אינן מגרשין נשותיהן ע"ש, וזה וודאי נ"ע לענ"ד אף אי סמי מכאן תירוץ הנ"ל שהבאת.

ועוד דא"א דקהל וודאי מטעם רוב א"כ לפימ"ש שמ"ק ב"מ וי"ו דרוב לא הוי אלא ספק והתורה התירה ספק זה ע"ב. א"כ קהל נמי ספק הוי ואיך אמרה תורה קהל וודאי הוא דלא יבא, אלא וודאי דקהל לאו מטעם דאזלינן בתר רובא הוא וודאי רק משום דכל ישראל כשירים ועיין תשו' מהרי"א יו"ד סי' נ"ו, ומ"ש פנ"י גיטין י"ז דחזקת כשרות מטעם רוב דחאו בתשו' בית אפרים אהע"ז סי' ג' ע"ב.

ועלה בדעתי עוד דזיל בתר איפכא דלא אזלינן בתר רובא, וכ"ת דא"כ קהל ספיקא הוי ולהכי מותר בספק ממזר א"כ בממזר וודאי נמי מותר דבקהל וודאי הוא דלא יבא הא בספק קהל יבוא, אלא עכ"פ אפילו לא אזלינן בתר רובא נמי קהל וודאי הוא כמש"ל, וי"ל בזה הרבה ואין הזמן מסכים.

בענין צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן

ו) **ובקונט'** ראיתי קושיא איך נשבעו נשיאי העדה לגבעונים שלא להרוג אותם (יהושע ט) הא צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, הנה בלי ספק גם אתה ידעת דל"ק מידי דכ"כ תוס' בחולין ה' ע"ב ד"ה צדיקים ובשבת י"ב ע"ב ד"ה רבי נתן דזה לא שייך רק במידי דאכילה משום דגנאי לצדיק שיאכל דבר איסור ע"ש.

והנה ראיתי בזה קושיא על ר' ישמעאל בן אלישע דקרא והטה עיין שבת הנ"ל, והלא וודאי היה נשמר ממשהו חמץ דבמידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה על ידן וכיון שנזהר ממשהו חמץ שוב אינו חוטא באותו שנה כמ"ש המקובלים, וי"ל גם להיפוך דכיון שקרא והטה וודאי לא היה נזהר ממשהו חמץ, וא"כ קשה הא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, ואני אמרתי די"ל שאכל ספק משהו בתערובת דליכא איסור מה"ת עיין מג"א תמ"ז וליכא תקלה בכה"ג (ובפרט למ"ש הנתיבות סי' רל"ד דשוגג בדרבנן ליכא איסור כלל וא"ל כפרה) ואמנם קמי שמיא גליא לכן קרא והטה וד"ל, ועוד דהרי כתב תוס' שם דהיכי דהמאכל אינו איסור רק היוס גורס לא שייך לומר אינו מביא תקלה על ידן עש"ה, וה"נ בחמץ דהזמן גורס לא שייך תקלה ושפיר לא נזהר ממשהו חמץ וקרא והטה ודו"ק.

הק' בן ציון בלום

סימן קמ"ז

קציצת אילני מאכל בשצריך למקומם

צום גדלי' ל'י'ה'ו'ד'י'ם' ה'י'ת'ה' א'ו'ר'ה' לפק"ק סארוואש יע"א.

התולה ארץ על בלימה, ייטיב לו החתימה, לרב האי גאון המובהק מופת הדור פאר הזמן, חמדת הימים, ראש בשמים, עה"י פה"ח נר ישראל ציסו"ע כקש"ת מו"ה שמואל ענגיל שליט"א אבד"ק ראדימשל כאורח נטה ללון בק"ק ווייצען יצ"ו.

זה היום באתי בכפיפת קומה לשחר פני הוד הדגנ"י ונפשי לשאול הגיע תיקר גא נפש קטן ופעוט כמוני בעיניו הטהורים להאיר עינים עורות הולכי חשכים ולא נוגה למו במאור תורתו הזכה והברורה בדבר ה' זו הלכה למעשה שאלה קטנה מילתא זוטרתא הוא לגבי' דמר הדגנ"י וגדולה היא אלי, ובבוא תשובת שמואל הרמתה אשימה לראשי עטרת פז, והוא באחד ישראל שקנה בית מעכו"ס ונתן לו אדרוף (אנגאבע) כסף מזומן אך שטר מכר לא קיבל הישראל עדיין רק הנכרי נתן לו כתב אשר בו התחייב את עצמו לתת לו לישראל שטר מכר ביום פלוני ועד יום פלוני הבית עומד באחריות של הנכרי המוכר, והנה יש בחצר אילנות העושין פירות וישראל הקונה יהיה צריך למקום אילנות להניח סחורה לשם וגם כי יעשה דרך שם שער החצר ואילנות אלו יהיו לו למכשול, וגם זאת למודעי כי הנכרי התנה על איזה מאילנות טובות שיקחם לעצמו וישראל הקונה אמר לו כי מצדו יכול ליקח כולם, ומעתה הוא שואל כדת מה לעשות אם יש היתר לקצוץ אילנות אלו או לא.

והנה בגוף איסור קנילת עץ עושה פרי מבואר ברא"ש ב"ק נ"ב אהא דרב חסדא חזי תאלי בי גופני וא"ל לאריסי' עקרינהו גופני ביני ביקלי דיקלי לא קני גופני, ומזה למד הרא"ש שם דה"ה בצריך למקומו גראה דמותר והביאו טו"ז יו"ד סי' קט"ז, וכתב הטו"ז שם דמה"ט התיר לקנות אילני מאכל כדי לבנות במקום ההוא בית דירה ע"ש. אמנם המוס' ברכות ל"ו ע"ב משמע קצת דלא ס"ל הכי שהרי הקשו שם אהא דאין קוצצין אילנות בשביעית דתיפוק ליה משום לא תשחית את עצה, ותירצו דמיירי דלא טעון קבא דלא שייך משום בל תשחית כדאיתא פ' לא יחפור ב"ב דף כ"ו. אי נמי דאיירי במעולה בדמים לעשות ממנה קורות דמשום בל תשחית ליכא ומשום שביעית איכא דלאכלה ולא לסחורה ולא להפסד ע"ש, ואמאי לא תירצו דמיירי בצריך למקומו דנמי ליכא בל תשחית ומשום שביעית איכא, ומשמע לכאו' דס"ל דאפילו בצריך למקומו איכא משום בל תשחית.

אלא שהדבר נכון למ"ש בשאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו דהיתר זה דצריך למקומו לבנות בית הוא רק אם הבית מעולה בדמיו מן האילנות וסתמא כך הוא וכדאמרינן בתי ודקלי בתי אבל בלא"ה אסור, וגם בזה איני מידת חסידות ואפשר שעדיין לא ניצל מן הסכנה ע"ש, וא"כ אמי שפיר דכיון דצריך למקומו ג"כ לא שרי אלא במעולה בדמים והרי זה כבר תירצו בתי' השני דמיירי במעולה בדמים דמה לי צריך למקומו ומה לי לעשות קורות, ומעתה דברי תוס' ודברי הרא"ש המה שפה אחת ודברים אחדים.

אבל נ"ל בישוב קושית תוס' לפמ"ש שאילת יעב"ץ שם דבעוקר אילן עם שרשיו ונוטען במקום אחר אם לוקח גם קרקע יניקתו שיכול לחיות ממנו ליכא משום בל תשחית ואין כאן שום איסור ע"ש, והרי מבואר ברמב"ם פ"א משמיטה ויובל הא"י דבקונך אילן או שנים לעצים מותר לשני אבל בג' ויותר אסור לשרש בשדה שלו שהרי מתקן את הארץ אלא קונך מעל הארץ ומניח שרשיו בארץ ע"ש, וא"כ אמי שפיר דאי משום בל תשחית היה מותר לעקרן בשרשן ולנוטען במקום אחר אבל משום שביעית אסור לעקור בשרשן עכ"פ בשלש אילנות ובשדה שלו וא"ש.

ובדברי שאילת יעב"ץ מדוקדק הדק היטב לשון הגמ' דא"ל ר"א לאריסיה עקרינהו ואמאי לא א"ל קצינהו וכדא"ל רב יוסף לרבא בר רב חנן ב"ב כ"ו זיל קוץ, אמנם לדברי שאילת יעב"ץ א"ש דקצינהו לא א"ל לאריסי' דבקונך אפילו בצריך למקומו אינו מדת חסידות וגם יש סכנה בדבר, ולהכי א"ל עקרינהו דבעוקר אילן עם שרשיו וקרקע יניקתו ליכא שום איסור וסכנה, ואמי שפיר.

שוב ראיתי בחת"ם חיו"ד סי' ק"ב שהעיר בזה וכתב דבזה מדוקדק ג"כ הא דא"ל שמואל לאריסי' אייתי אקורייהו ופירש"י מקורס ושורשס דמשמע שלא יקוץ אותם רק יעקרס עם מקורס וינטעס במקום אחר, אלא דלמדנו משס דאסור לקוץ אף דמזקי לגפנים היכי דאפשר כה"ג אבל שלא לצורך אפילו לשרשס ולנטעס אסור מדלא התיר שמואל רק משוס דמזקי לגפנים דלא כשאילת יעב"ץ ע"ש, ואני עני אני בא לישב בזה קושית תוס' ב"ב שם ד"ה אנא לא קיינא שהקשו מהאי דשמואל דאמר אייתי לי מקורייהו אלמא דמשוס היזק גפנים מותר לקוץ דקלים, ולדברי חת"ם א"ש דכיון דאם אפשר לעקרס ולשרשס אסור לקצוץ להכי לא רצה רבא בר"ח לקצצס ואמי שפיר.

אלא שאני תמה על החת"ם דהרי משמואל אין ראי' כלל שהרי הולרך לומר אייתי מקורייהו דהא השרשים יינקו משרשי הגפנים ויזיקו אלא שלא האמין לאריס שישרש לכך א"ל אייתי מקורייהו ולא משוס שאין היתר בקנילה א"ל לשרשס, וצל"ע.

עוד הביא חת"ם שם קושית מעין החכמה לרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא למה אמרה תורה רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל היא ל"ל אשר תדע הא ספק נמי שרי, ותי' דמיירי באיתחזק איסור קנילה בזה האילן שהי' עץ מאכל ואסור לקצוץ אפי' בנזדקן דלא פקע מיני' חזקת איסור עד אשר תדע ברור כי נזדקן ולא עץ מאכל הוא שלא יעשה עוד פירות. וחת"ם הקשה דבאיתחזק איסורא פשיטא דספיקא לחומרא שהרי מביאין אשם תלוי, וא"כ מ"ש דפרט קרא אשר תדע מבכל התורה כולה ע"ש. ולפק"ד גראה לחדש דבר למה דמבואר במשנה רפ"ק דערלה דהנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה, והכי קי"ל ביו"ד רסי' רל"ד סכ"ג, וכתב טו"ז שם סקכ"ז הטעם משוס דכתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולקורות ולעצים פטור, ועיין ברמב"ם פ"י ממעשר שני ה"ב, ולפ"ז י"ל דה"נ לענין קנילת אילן דאמרה תורה רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל שאם היה נטוע מתחילה לקנילה לקורות ולסייג אין בו איסור כלל דזה לא חשיב עץ מאכל, ועיי' בתשו' שאילת יעב"ץ שם שמדמה קנילה לערלה לענין לשרש, וא"כ משכחת ליה עץ עושה פרי ואפ"ה מותר לקצוץ רק רוב אילנות נטועים ג"כ לפירות, וא"כ מיושב קושית ח"ם הא באיתחזק איסור מודה הרמב"ם ולמה פרט הכתוב כאן אשר תדע די"ל דהרי יש ספק אולי נטעו מתחילה לעצים ולקורות, וע"כ אמרה תורה רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל, ור"ל שלא נטעו ע"מ לאכול ואז מותר לקצץ אבל בסתם אסור

לקנות כיון דעשה פירות ורוב אילנות נטועים ג"כ לפירות, ויש לעיין.

ובהכי יש לקיים בצוואת ר' יהודה החסיד אות נ"ב שכתב דאילן העושה פירות ב"פ בשנה יש לקצצו מיד ואין להניחו כלל, וכבר תמהו עליו דהאיך צוה מהרי"ח כן הרי הוא לאו מפורש דאסור לקנות עץ עושה פרי ואיך משום חששא נתיר איסור דאורייתא. ולפי האמור י"ל לפמ"ש הב"ש אהע"ז סי' קנ"ה דאם יצאו מכלל רוב שוב חיישינן למיעוט אחר ע"ש, וכיו"ב אמרינן רפ"ב דכתובות רוב נשים בתולות נישאות וזו הואיל ואין לה קול יצאה מכלל רוב וכן ביבמות ל"ז רוב יולדות לט' וזו הואיל ולא הוכר עוברה לשלש ימי' יצאה מן הרוב, וכן בנדה כ"ט רוב בהמות יולדות דבר הפוטר מן הבכורה וזו הואיל ולא טיפה אתרע לה רובא, וכן בחולין נ"ג רוב אריות דורסין וכל הדורס לפורן נשמטה בגבה וזו הואיל ואין נשמטת וכו' ע"ש, ועיין תבו"ש סי' כ"ט לענין מים במות כיו"ב, ולפ"ז ה"נ בסתמא אסור לקנות אילן מאכל דרוב נטועים גם לפירות ואית בי' איסור בל תשחית אלא דרוב אילנות אינם נושאין פירות ב"פ בשנה וזו הואיל ונשא פירות ב"פ בשנה א"כ יצא מן הרוב ושוב חיישינן למיעוט הנטועים לסייג ולקורות ומותרין בקצילה כמ"ש וכיון דיש סכנה אם לא יקנות שפיר ציוה מהרי"ח לקצצו, וא"ש.

עכ"פ מדברי כולן נלמוד דהיתר זה דצריך למקומו אינו רק במעולה בדמים והיינו היכי דהתיקון יתר על הקלקול וגם חשש סכנה ליכא בזה וכמש"כ גם בשו"ת ד"ח ח"ב חיו"ד סי' נ"ז, ומהיות טוב לעקור ולשרש אילנות עם קרקע ייקתן דהכי עדיף טפי וכמ"ש שאילת יעב"ץ וחת"ס ולדעת חת"ס שם אם אפשר לשרש ולעקור ולשתלם במקום אחר אין היתר כלל בקצילה אפילו לבנות במקומו. אלא דבנ"ד נ"ע כדת מה לעשות שהרי כתב בתשו' חו"י סי' קנ"ה דמשום טעם כל דהו כגון להרחיב החצר אין להתיר לקנות, ועיין שו"ת בית יצחק ח"א יו"ד סי' קמ"ב דרק לבנות בית דירה שהוא חשוב מותר ולא בנין שאינו חשוב כגון מרתף של כפור (אייזקעלער) ובנ"ד שצריך המקום להניח שם עצים דהסקה ולעשות פתח שער החצר דרך שם שיוכלו ליכנס שם עגלות במרווח נ"ע אם יש בזה טעם נכון להתיר אפילו לשרש שאינו היתר ברור אף לדעת ח"ש.

ומ"מ נראה לכאורה דאם כל העולם מביניס שראוי לעשות קלקול והשחתה כזו בשביל התיקון הנראה לעינים נראה ויכר לכל שהתיקון הוא יתר על קלקול, בכה"ג שרי, אלא באם רובא דעלמא לא היו עושין כן לקנות בשביל טובה כזה רק שהוא לפי דעתו נראה לו טוב יותר להשחית האילן בשביל תיקון שנראה לו בזה נהי דבל תשחית ליכא כיון דאינו עושה דרך קלקול והשחתה מ"מ יש חשש סכנה גבי קצילת אילן, אבל אם רובא דעלמא הי' עושה כן גם חשש סכנה ליכא, וזכר לדבר מ"ש בתה"ד הובא ביתה יוסף אהע"ז סי' ט' לענין קטלנית דהאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ה' ע"ש.

אבל מה שהתירו אחרונים למכור האילן לעכו"ס, הנה בתשו' נטע שורק (שאינו תח"י כעת) פקפק דהוי הערמה בדאורייתא. ופקפוק זה לא נ"ל דכיון דהמכירה הוא מכירה גמורה באמת לחלוטין והעכו"ס יקח לעצמו האילן מה הערמה איכא בזה, אבל מטעם אחר יש לפקפק בהיתר זה דכיון דהחשש איסור שיש בזה היא ההשחתה והקלקול א"כ המכירה עצמה שהעכו"ס יקוץ האילן לעצמו ג"כ הוי איסור כמו הקצילה דגם זה הוי השחתה דמה לי אם הישראל קוצצו או מייבשו או שורפו או מכרו לעכו"ס שהעכו"ס יקצצו ולא יהי' לו רשות להניחו במקומו בלי קצילה א"כ מיחשב המכירה גופא כמו קצילה, דבשלמא במקום דהאיסור הוא רק המעשה כמו בשבת וכדומה בזה שפיר מועיל המכירה ואז כשמוכר בהערמה שייך לחקור אם מועיל המכירה שע"י הערמה אבל גבי קצילת האילן דאין האיסור המעשה אלא ההשחתה וא"כ מה מועיל המכירה לעכו"ס הא גם זה הוי עכ"פ גרם השחתה. ועיין ברמב"ם פ"ו ממלכים ה"ח שכתב דאין קוצצין אילני מאכל וכו' ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו שנאמר לא תשחית את עצה ע"ש, הרי דלמנוע מים יש איסור אף שאינו רק גורם, ועיין סנהדרין דף ע"ז דאם בשעה שעשה מעשה לא התחיל המיתה מיד לא מיקרי הורג בידים רק גורם ע"ש ברש"י ותוס', וה"נ מניעת המים מאילן הוי רק גורם ואפ"ה אסור וה"נ במכירה לעכו"ס דכוותי'. וק"ו הדברים שאסור לקנות ע"י פועל נכרי ביד פועל כיד בעל בית, ועיין במחנ"א הל' שלוחין סי' ט' דבפועל נכרי יש שליחות לגוי, ועיין בתיבות סי' פק"ח דאם שכר לגוי להגביה קונה כיון דגורם שיהא מוגבה מכחו קונה, ה"נ ע"י פועל גוי אין לך גורם גדול מזה כיון ביד וכח פועל כיד וכח בעה"ב ע"ש, ועיין ב"מ דף נ"ו ע"א דקאמר או דילמא אפי' למ"ד אין שלוחו של אדם כמותו ה"מ שליח אבל עבד יד עבד כיד רבו וכו', וה"נ דכוותי', לכן לפענ"ד אין מקום היתר לקנות ע"י גוי או אפילו למכרו לגוי שיקנות לעצמו ודלא כבעלי תשובות שפלפלו בזה כנלענ"ד.

שוב ראיתי בס' דרכי תשובה להגאון דמונקאטש זצ"ל ח"ג סי' קט"ז סקנ"א שהאריך למעניתו והביא חבל נביאים מתנבאים זה בכה וזה בכה. וגם מה שכתבתי לעיל שאסור לקנות ע"י פועל גוי גם הוא הביאו בשם ס' ערך שי ונתתי שמחה בלבי, אבל מה שהביא בשם שו"ת טוטו"ד תליתאי

מ"ב שהעלה דבאינו קונן בעצמו רק ע"י נכרי אין סכנה דאין שליחות לגוי, לדידי במחכמ"ה לא שמיע לי כלומר לא ס"ל, דא"כ מה הקשו תוס' ב"ב ארבא דאמר אנא לא קיימנא מדשמואל דאמר לאריסי' אייתי לי מקורייהו הא שמואל ל"ה לו לחוש לסכנה כיון שלא קץ בעצמו רק ע"י אריסי', ואולי היה אריס עכו"ס משא"כ רבא ב"ר חנן דר"י אמר לו זיל קוץ ואיהו לא רצה לקוץ בעצמו מחשש סכנה דהא מייתי עובדא דר"ח בשכחת ברי' דמית משוס דקץ תאנתא בלא זימנא, אלא וודאי דאין חילוק בין קץ בעצמו או ע"י נכרי ואם לצורך ברי גם בעצמו ואין חשש סכנה ואם אינו לצורך בין כך ובין כך אסור ואיכא סכנה ושפיר הקשו תוס'.

אמנם מצאתי הדבר מבואר בדרכ"ת שם בשם שו"ת זרע אמת ח"ב סי' ל"ג בדין ישראל שקנה קרקע מעכו"ס והעכו"ס אוכל פירות עד משך איזה זמן פלוני אך התנה שאין העכו"ס רשאי לשנות שום דבר בקרקע וכו', וכתב שם דאסור לצוות לעכו"ס לעקור אילן מאכל אם אין צריך למקומו לבנין וכיוצא, אך אם יש לישראל איזה תועלת וודאי מותר וכמ"ש בשו"ת חו"י, אבל כשאין לו תועלת רק לגוי אסור, ואפילו דרך הערמה דהיינו שיתן האילן במתנה גמורה לעכו"ס והעכו"ס יקצצנה מעצמו כאילן שלו אסור שלא מותר להעריס רק לת"ח ובזמן הזה אין לנו דין ת"ח עיי"ש, ואם כן בנ"ד שהעכו"ס התנה בשעת מכירה ליקח איזה מאילנות הטובים בעיניו וישראל הקונה הרבה לו מיד שיכול ליקח כולם רק אולי לא יטריח הנכרי המוכר לקצוץ האחרים וייחס שם אולי מותר לישראל הקונה לומר לו תוך הזמן שיקצוץ כולם לעצמו ולאיים עליו שלא יגמור המקח בתחימת שטר מכר עד שיקצץ האילנות שאין לו חפץ בהם ובפרט שיש לישראל תועלת בזה כמ"ש.

ובפרט דבנ"ד עדיין לא נגמר המקח דהרי קי"ל חו"מ סי' קל"ד דישראל הקונה קרקע (וכל המחובר לקרקע כקרקע כבסי' קל"ג) מעכו"ס אינו קונה אלא בשטר, ולדעת מל"מ שבנתה"מ שם דבלא שטר גם עכו"ס יכול לחזור ונתיבות שם חולק מ"מ הרי קי"ל שם בס"ב דאם משפט המלך שלא יזכה אלא מי שכתוב בשטר או נתן דמים וכיוצא עושין כפי משפט המלך ע"ש, ובנ"ד כמדומה שמשפט המלך והמדינה יר"ה דבעינן דמים ושטר מכר, א"כ אין הבית והחצר והאילנות לגמרי של ישראל עדיין.

ולא עמותי בידי להאריך עוד בפרט הזה בשכבר הארכתי די והותר והדרג"נ אשר נהירין לי' שבילי דנהר דעה לו משפט הבחירה וכאשר יגזור כן יקום וכן יהי' ובזה תהי' שביתת קולמסי, ואנוה את ברכתי, ברכות לראש לדיק כמוי"ב, בברכת גמח"ט, בנחת ושובה, ואריכות ימים ושנים, דשנים ורעננים, עדי נעלה לציון ברננים, ועד בכלל כחפץ נפשו הטהורה ונפש עבד נאמן לירא ה' וחושבי שמו, דושת"ה ומחוי קידה חמש מאות,

בן ציון בלום בהגה"ק
מו"ה עמרם זצ"ל חופקה"י הנ"ל

סימן קמ"ח

תשובת הגאון ר' שמואל ענגיל זצ"ל מכת"י

ב"ה יום ג' לך תרע"ו לפ"ק פה ווייצען.

שוכ"ט לכבוד הרב הה"ג חו"ב בחדרי תורה המפורסם ירא ושלם כש"ת מו"ה **בן ציון בלאם** נ"י ויופיע בהגאון המפורסים מו"ה עמרם זצ"ל האבדק"ק סארוואש יצ"ו.

אחד"ש כת"ה יקרתו השגתי קודם יום הק' העבר ומחמת חולשת כחי ובפרט כעת אנכי בעו"ה נע ונד זה יותר משנה הש"י ירחם עלי במהרה בתוך כלל ישראל, לזה קשה עלי להכנים א"ע ולברר הלכות, עכ"ז יען אשר השגתי מאתו מכתבך שנית אמרתי להשיב מפני הכבוד בקיצור. ותורף שאלתו באיש א' קנה בית מעכו"ס ונתן לו דראהן [כסף מזומן] אך עדיין לא נכתב שטר בערכאות ויש שמה בחצר אילנות עושין פירות וישראל הקונה צריך מקום עמידת האילנות לצורך תשמישו להניח שמה סחורות, והנכרי התנה שיקח איזה אילנות לעצמו, ואמר לו הישראל כי יוכל ליקח כולם, זה תורף השאלה בקצרה.

ובאמת כבר הארכתי בזה בתשובה [מהר"ש ענגיל ח"ו סי' פ"ז] בענין מי שיש לו אילנות עושים פירות והערלים זורקים אבנים להפיל הפירות כדי ללקטם ועי"ז נגרם לו היזק רב אי מותר לקצוץ האילנות.

והנה השואל הביא היתר המבואר בט"ז יו"ד סי' קט"ז דאם האילן מכחיש לגפנים מותר לעוקרו וה"ה בצריך למקומו לבנין והבנין חשוב יותר מהאילנות מותר, והסברא דלא אסרה התורה קצילת האילן רק אם עושה דרך השחתה, אבל אם עושה בשביל דבר היותר [חשוב] לא חשיב דרך השחתה, וכמ"ש התוס' ע"ז י"א דשורפין על המלכים לא חשיב בעל תשחית לפי שהוא לכבוד המלך, ודוקא לענין לעב"ח כתבו התוס' שהוא משום דאתי עשה דכבוד המלכים ודחי לעב"ח, אך זה הוא רק ענין דחי', אבל משום בל תשחית אין צריך לבוא מטעם עדל"ת רק שהוא לכבוד המלך ל"ח בעל תשחית, וכמ"ש הח"ם בישוב קושית המ"א סי' ל' על הר"ן דכ' דאיסור משחרר עבדו הוא משום לא תחנם דא"כ לצורך מצוה לא חשיב חנינה, וכתב הח"ם דאם המצוה

אין גדול מהא דלעולם בהם תעבודו שוב משיב חגיגה. ובאמת בתר דמשני מצוה דרבים שאני ל"ח חגיגה ולא חשיב כלל דעובר שום איסור, עיין ח"ס יו"ד סי' רפ"ו ובח"ו בהשמטות. וכן מצינו בנותן אבן מבהכ"נ דמותר לצורך תיקון דעיקר האיסור דרך השחתה וכנודע שי' [חסר תלי עמוד]

... דבאמת בש"ס שבועות ד"כ קאמר דנשים חייבות בקידוש היום ד"ת דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, וכתבו בתוס' דאיפכא ליכא למימר, דלחומרא מקשינן. והנה נודע מ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת [ח"א אות י'] ובשושנת העמקים [כלל ז'] דהא דלחומרא מקשינן הוא רק מספק נשמע דיש באמת ספק שמא אשה פטורה מל"ת דשבת די"ל כל שאינו בזכירה אינו בשמירה, ונהי דמספק אסורה לעשות מלאכה בשבת דשמא לחומרא מקשינן אבל עכ"פ אין בה חיוב חטאת מספק, ושוב י"ל כיון דלא משכחת חיוב חטאת ושוב בהוצאה דרך מלבוש יש להתיר משום בזיון תפילין. והגלע"ד דלכאורה דברי הפמ"ג תמוהים דמפורש בש"ס דרק בהוצאה דרך מלבוש פטורה אשה מחטאת אבל דרך הוצאה חייבת חטאת. אך באמת כבר הבאתי בספרי ח"ב [סי' מ"ט] לפמ"ש התוס' מגילה דף כ' דהי' הו"א דנשים יהיו חייבים למול את בניהם אף דהוי מעשה הז"ג מ"מ כיון דשייך בביטולו כרת יהיו חייבות, ולפ"ז פשיטא דגם אם אשה היתה פטורה מל"ת שהז"ג מ"מ הי' היתה חייבות בל"ת דשבת כיון שיש בו כרת וסקילה. ולפ"ז י"ל דהא דכ' הפמ"ג דהך דלחומרא מקשינן הוא רק מספק כ"ז באיסור לאו שפיר י"ל כיון דע"כ השינוי הוא או בהעשה או בהל"ת, א"כ מנ"ל דהשינוי הוא בהעשה לחיוב אף שהז"ג שמא השינוי בהל"ת לפוטרה כיון שהז"ג, אבל אם הל"ת יש בו כרת א"כ אי נימא דהחיקש לקולא יהי' שינוי בהל"ת בב' דברים א' דכל ל"ת שהז"ג נשים חייבות אף באיסור לאו ובפרט כיון שיש בו כרת דבכה"ג גם בעשה שהז"ג חייבות, א"כ פשיטא דלחומרא מקשינן ולא יהי' השינוי בהעשה רק בד"א דבכל עשה שהזמן גרמא פטורה והכא חייבות א"כ פשיטא דאשה חייבות חטאת על מלאכת שבת.

וחוץ לזה לפמ"ש התוס' בקידושין דף ד' דגם אם נרצה ללמוד מהקישא דאשה תתקדש בכסף כמו אמה העברי' אפ"ה איכא למיפרך שכן יוצאת בכסף ולא שייך לומר אין משיבין על החיקש כיון דעיקר הא דאמה נקנית בכסף משום דיוצאת בכסף וא"כ אשה דאינה יוצאת בכסף אי אפשר ללמוד בהיקש, א"כ ה"נ היכי אפשר ללמוד מהיקשא דאשה תיפטור מחיוב ל"ת דשבת מהיקש דזכירה, ז"א דאם הי' בחיוב קידוש כרת גם אשה היתה חייבות וא"כ פשיטא דאשה חייבות חטאת בל"ת דשבת ושפיר לא תוכל לצאת בתפילין, א"נ דפטורה מתפילין. אך עיקר סברת התוס' לחלק במ"ע שהזמן גרמא בין לאו לכרת לכאורה בש"ס דיבמות קי"ט קאמר מה לי איסור לאו מה לי כרת ופירש"י ז"ל דבהתראה יש חילוק אבל בחשש איסור אין חילוק, ואף דמצינו בתוס' מנחות נ"ד דבאיסור כרת חוששין למיעוט ועיין מרדכי סוף יבמות וידוע שי' השט"מ די"ל שאיסור כרת אף ספק ספיקא לא מהני ועיין רש"י חולין קל"ד ובפמ"ג בפתיחה לטריפות, מ"מ זה הוא רק חומרא דרבנן אבל מה"ת לא מצינו חילוק בין לאו לכרת, ובש"ס סנהדרין פרק הנחנקין קאמר מה לי שגגת חנק מה לי שגגת לאו, ואף דמצינו בש"ס יבמות דאין עדל"ת שיש בו כרת באמת שיטת הר"ש מקינון דלהלכה גם ל"ת שיש בו כרת נדחה, ובפרט לפמ"ש בישו"ע שס עיקר ענין עדל"ת משום דנסתלק מחשבת איסור ובאיסור כרת יש עוגש על השוגג אף בלי מחשבת איסור.

אך באמת למ"ד דס"ל ספק ד"ת מה"ת לקולא, וקשה לכאורה מהא דבספק חלב יש אשם תלוי, ובשלמא למ"ד דבעי חתיכה מב' חתיכות י"ל דבאיקבע איסורא חיוב ס' מה"ת לחומרא ... אך למ"ד דלא צריך ב' חתיכות ע"כ צ"ל דהא ... עושה בשביל בנין היותר חשוב או בשביל הצלה מהפסד, והסברא י"ל דבאמת יש ספק שמא ... שרשים וקובר שיוציאו פירות מ"מ חשוב כאפשר ולא מכוין דאסור, אבל אם עושה בשביל ... מחמת ההפסד ולא מכוין דשמא יוציאו פירות גם במק"א שוב י"ל דמותר ... שיבת ציון סי' מ"ה ועיין שו"ת חיים שאל סי' כ"ב וסי' כ"ג, ובשו"ת ד"ח ח"ב סי' נ"ז ... עם במק"א פשיטא דליכא חשש דממ"נ לפמ"ש בשאילת יעב"ץ יש להתיר בכה"ג אף שלא בשביל ... הצדדים היינו לצורך ריוח ולוקח עם השרשים לנוטעם במק"א גם הח"ם מתיר ... סכנה, ועיין שו"ת מהרש"ם סי' כ"ב מ"ש בזה, עכ"פ ע"י נכרי ובפרט עם שטר מכירה כיון דמוכח בכמה פוסקים דאם מוכרו לעכו"ם ליכא חשש סכנה, ובשלמא אם הי' בזה חשש ... לצורך ריוח דבנין ליכא איסור מדינא ושוב יש להתיר ע"י שטר מכירה, ובפרט דזה לא חשיב ... נכתב עוד השטר על הקרקע א"כ לענ"ד אין האילנות עוד קנויים להישראל בודאי ... יגמור הקנין, ובפרט שבאמת יוכל העכו"ם ליקח האילנות עם השרשים ולנוטעם ... בדנפשי' קעביד ע"כ לפע"ד הדבר פשוט וברור דליכא בזה שום חשש, ... עלי ומזכה לגאולה שלימה במהרה לזה אקנר והנני רק כמשיב מפני הכבוד ... לישועה,

הק' שמואל ענגיל מראדמישלא
כעת בין הגולים פה הנ"ל

[**גם** בשו"ת מהרש"ג ח"א יו"ד סי' כ"ד כתב תשובה בזה להמחבר להתיר ע"ש - המו"ל].

סימן קמ"ט

סחורה בדם ובשאר דבר איסור ☆ נשים בהנאה מחמץ בפסח, והמקדש בו אי מקודשת ☆ הא דאין מתענין ב' ימים ביום"פ ע"י אכילת חצי שיעור ☆ אי גזרינן בתרומה טמאה דילמא אתי למיכל מיניה

בחודש אדר ראשון, ינצרהו ה' כאישון, אהובי ב"א ידי"נ יקירי וחביבי, מחמד לבבי, הבחור המופלא ושנון, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כ"ה **יצחק יעקב סופר** שי' לאוי"ט.

אהובי ב"ה ש"ן. אל נא תשת עלי חטאת עון אמורי ואשם מלה כי לא השיבותיך דבר על גי"ה שתיס שהן ארבע עד הנה, תאמין לי כי שם אנכי על אמרותיך כמולא שלו ונתת ינחת איש אשר כמוני כי תלי"ת אתה רואה סימן ברכה במשנתך ויצא יצחק לשוח בשדה שיחה נאה על שדה הפלפול, אבל ידוע תדע כי גליס מגליס שוויס גלי היוס הקיפו עלי יחד ויעכבוני זה פעמים ויותר ולא נשאו לשוב נפשי עד"ת הנאמרים בהשכל ובדעת, ואף עתה לבי מפוזר ומפורד מבלתי יכולת לטייל עמך בשדה הפלפול באורך מסיבת הדלגה אשר באר היטב כתבתי לך זה כשבועות שתיס, ורק לרגעים אשר שמעתי עיוני עיון טפילה ע"ד ול"ה משהה ע"מ לבארו ביאור רחובות לבלתי היות שם ערוב עירובי חסירות או פסול ביולא חוץ לשיטה וכדומה, אשר ע"כ נפשי בשאלתי, כי תערב לפניך שיחתי שיחה קלה כמות שהיא, ואמור למעני סלחתי.

והנה הקשית בפסחים כ"ב ע"ב דפריך ולחזקי' למאי הלכתא איתקש דם למיס לדעת הפוסקים דאיסור סחורה בדברים אסורים הוא מדאורייתא א"כ ליטא דלהכי איתקש דם למיס להורות דדם מותר בסחורה כמו מיס. ויפה הקשית, אבל כבר קדמך בקושיא זו בנודי"ת חיו"ד סי' ס"ב שהביא בשם פר"ת שהעלה דדם מותר בסחורה משום דאיתקש למיס והקשה לפ"ז מאי פריך הגמרא לחזקי' וכנ"ל, והעלה שם דלחזקי' איסור סחורה בד"א הוי רק דרבנן וקרא דיהי' דילפינן מיני' לקמן כ"ג איסור סחורה בדברים אסורים אסמכתא בעלמא ולק"מ ע"ש, וכ"כ בגל"ח בשמעתין.

ולפענ"ד נראה דהנה רשב"א ז"ל דרש טעמא דקרא דסחורה בדברים אסורים אסור משום דילמא אתי למיכל מיני' כמ"ש טו"ז בסי' קי"ז, ולפ"ז בדם דנפשו של אדם קלה ממנו כדאי' במתני' דמכות כ"ג ועי' רש"י בחומש פ' ראה בפסוק רק חזק לבלתי אכול הדם ול"ש דילמא אתי למיכל מיני', א"כ בלאו הקישא נמי ידעינן דדם מותר בסחורה ולהכי ל"ק דהקישא להיתר סחורה הוא דאתי, וא"ש.

ואמנם באמת זה אינו דהרי שרצים נמי נפשו של אדם קלה מהם כדאי' במכות שם ואפ"ה קי"ל סי' קי"ז והוא ממתניתין דשביעית פ"ז דסחורה בשרצים אסור, וכבר כתב בזה בתשו' חו"י סי' קמ"ב דלהקל לא דרשינן טעמא דקרא, ועי' בתשו' חת"ס חיו"ד מסי' ק"ד עד סי' ק"ח שנשתמש הרבה בדברי חו"י הנ"ל.

ואולם ארוחנא לישב בזה קושית פנ"י בשמעתין אהא דפריך והרי דם דכתיב כל נפש מכם לא תאכל דם ותנן אלו ואלו וכו' ונמכרין לגנין לזבל והקשה דמאי פריך הגמרא הא דם לזבל הוי שלכדה"נ וא"כ דילמא להכי מותר בהנאה אבל בעלמא אימא לך דדם באמת אסובה"נ ע"כ, ולפמ"ש י"ל עפ"מ שלידד הפמ"ג רסי' ס"ב וכ"כ בדרוש וחדוש להגרעק"א ז"ל פסחים כ"ד דאמה"ח כיון דכל עיקרו הוי שלכדה"נ דאינו חייב אלא בבשר גידין ועצמות ואין לך שלכד"א יותר מזו א"כ בכל ענין שלכד"א אסור באמ"ה ע"ש, וה"נ אני אומר בדם כיון דכל עיקרו הוא שלכדה"נ דנפשו של אדם קלה ממנו א"כ בכל ענין שלכדה"נ ואפילו הנאת זיבול הוי אסור דמ"ש הנאת זיבול משאר הנאות ושפיר פריך מדחזי' דמותר לזבל אלמא דדם מותר בהנאה בכל ענין דמ"ש, כנלע"ד.

ובזה מוסבר תוס' חולין ל"ו ד"ה סד"א שכ' ולאסור בהנאה אתא ומנ"ל הא, ולהנ"ל כיון דדם נפשו של אדם קלה עכ"ח קרא לאיה"נ אתא דל"ש אכילה כמ"ש תוס' פסחים כ"ב לענין גיה"נ.

אבל למה שמבואר בירושלמי שהביא הר"ש פ"ז דשביעית מ"ג דטעמא דסחורה בד"א אסור הוא משום הנאה ע"ש ובתשובת אמרי א"ש חיו"ד סי' נ', א"כ קושיא הנ"ל בפשיטות לק"מ דלחזקי' דס"ל דדם מותר בהנאה מדל"כ לא יאכל א"כ ממילא מוכח היתר סחורה ולא צריך הקישא להכי כלל דהא בהא תליא וכן מסיק בתוס' חדשים ועי' בתוס' רא"ש"ל להגר"י פיק ז"ל שביעית שם, ופלא שלא הביאו דברי ירושלמי הנ"ל.

ועונ"ל דלא הומ"ל דהקישא להיתר סחורה בדם הוא דאתי דאם כן אית לן תרי קראי להיתר סחורה חדא הך דהיקישא דדם למיס דהוי כמפורש בקרא (עי' מלא הרועים ח"ב ערך היקש אות ט"ז) ואידך בחלב דאמרה תורה יעשה לכל מלאכה, ואם כן קשה דלמה לי לקמן כ"ג יהי' בהוויתן יהו לאיסור סחורה בד"א ת"ל מדהו"ל חלב ודם ב' כתובים הבאין כאחד וכל ב' כתובים הבכ"א אין מלמדין וא"כ ממילא ידענא סחורה בדברים אסורים אסור, אלא וודאי דהקישא לאו

להתיר דס בסחורה הוא דאתי. ומיהו לע"ק אי זה חשיב ב' כתובים הבכ"א עי' תוס' שבת ע' סוד"ה ועל כולן ובמלא הרועים ערך ב' כתובים הבאים כאחד.

אבל באמת אני תמה בגוף קושית נוב"י דמה קושיא דילמא באמת אי' סחורה בד"א אסור מדאורייי' וילפינן מיהי' א"כ דילמא דס באמת אסור בסחורה ולא מקשינן למיס וכדאמרינן בכ"ד היכי דאיכא להקיש לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ועי' יבמות ד"ח ע"א. אך זה אינו דבהדיא קתני במתני' ומכרין לגנין הרי דדס מותר בסחורה אלא דקשה מנ"ל הא, וא"כ הקושיא במקומה עומדת דילמא הקישא להכי הוא דאתי ולאפוקי משאר איסורין דאסירי בסחורה מקרא דיהי'.

ואמנם נ"ל לדון בזה דלכאורה ק"ל למה דמבואר במנחות כ"א דדס שנקרש אינו עובר עליו, והרי מבואר ביומא מ"ג ע"ב דשחטו וקיבל דמו במזרק ונתנו למי שממרס שלא יקרש עד שיעשה הקטרת, וא"כ כש"כ דכשהגיע לאמה שכבר נקרש ואינו עובר עליו, וא"כ קשה מאי פריך הגמ' מאלו ואלו מתערבין לאמה ומכרין לגנין דאלמא דמותר בהנאה הא שיורי הדס שיורד לאמה שכבר נקרש אין בו איסור מה"ת ומשו"ה שפיר מותר בהנאה אבל דס בעלמא דילמא באמת אסור בהנאה. ואמנם הדבר נכון דהרי מבואר במנחות שם דהא דדס שנקרש מותר לא שייך אלא בחטאות הפנימיות אבל בחטאות החיצונות אפי' נקרש אסור ע"ש ובנקה"כ סי' פ"ז ופליתי רסי' ס"ט, וא"כ שפיר פריך כיון דנתערב ג"כ מדס החטאות החיצונות וכמ"ש רש"י בשמעתין ד"ה אלו ואלו וביומא נ"ח ע"ב, א"כ אף שנקרש אסור מה"ת ואפ"ה מותר בהנאה, וכיו"ב כתב ג"כ שו"מ מהד"ג ח"ג סי' קי"ג בישוב קו' מנ"ח ע"ש.

והתינח לענין הנאה אבל לענין סחורה דמבואר סי' קי"ז דבגד טמא וטהור מותר למכור ועי' ש"ך שם סק"ז וסק"ט ודעת פר"ח דאפילו כל א' בפ"ע מותר, וא"כ אכתי אינו מוכח ממתני' דבעלמא דס מותר בסחורה די"ל דדוקא במתני' דהיתר ואיסור מעורב בו דהיינו דס חטאות הפנימיות עם דס חטאות החיצונות להכי מותר בסחורה ומכרין לגנים אבל בעלמא באמת י"ל דאסור בסחורה, וא"כ לשי' הסוברים דסחורה בד"א מדאורייתא אסור באמת לא מקשי' למיס דאדרבה זיל בתר איפכא דאסור בסחורה דלחומרא מקשינן.

ובזה י"ל קושית הגל"ח בשמעתין שהקשה לדעת הסוברים דדס שבשלו או שמלחו מותר מה"ת דאינו ראוי לזריקה א"כ מאי פריך הגמרא והרי דס הא דס איכ"ל בק"ו מחלב שאין היתר לאיסורו ומותר בהנאה דס שיש היתר לאיסורו ע"י בישול או מליחה אינו דין דמותר בהנאה, ולפמ"ש אתי שפיר דקושית הגמ' הי' מחטאות חיצונות דאפילו נקרש הדס ואינו ראוי לזריקה אסור וא"כ דס זה אין היתר לאיסורו ול"ל בק"ו מחלב ושפיר פריך כנלע"ד.

ואמנם יש לעיין בזה דעיין ברשב"א חולין קי"א ד"ה ר' דימי שהקשה אהא דאמר כבדא עילוי בישרא אסור מ"ט דס דאו' הא אמרינן במנחות דס שבשלו ושמלחו אין עוברין עליו, ותי' דזה דוקא בקדשים וחולין מקדשים לא ילפינן אפילו להקל ע"ש. ומבואר מדבריו דאפילו דס שבשלו דאורייתא מ"מ בקדשים בכל ענין הוי רק דרבנן, ועי' ביטוע"י יו"ד סי' ס"ז שכ"כ בדעת הרמב"ם. א"כ לפ"ז קושית גל"ח הנ"ל במקומה עומדת דמאי פריך הגמרא מדס מדתנן אלו ואלו וכו' הא בדס קדשים דס שבשלו מותר מה"ת ומו אי"כ"ל בק"ו מחלב דמותר בהנאה, ובעכ"ח צריך לומר דהמקשן הוי ס"ל כתי' הראשון שהביא רשב"א שם בשם העיטור דאע"ג דדס שבשלו אין עוברין עליו מ"מ איסורא מיהא איכא מדאורייתא ולא מחלק בין קדשים לחולין ע"ש, וא"כ דס נמי אין היתר לאיסורו ול"ל בק"ו מחלב.

ואם כנים דברי ישוע"י הנ"ל דדעת הרמב"ם כרשב"א לחלק בין קדשים לחולין דבקדשים דס שבשלו מותר מה"ת, מקום יש בראש לישב בזה דעת הרמב"ם בפסקיו, דהנה לפי סוגיא דשמעתין לר"א איצטריך הקישא דדס למיס להיתר הנאה ואינו מוכרח לדידי' דדס קדשים אינו מכשיר רק לחזקי' דדס בלא"ה מותר בהנאה אייתר לי' הקישא לדס קדשים אינו מכשיר, ורבינו הגדול בפ"ח מהל' מאכלות אסורות פסק כר"א וא"כ הא דפסק בפ"ב מה' מעילה הי"א דדס מותר בהנאה עכ"ח מהקישא מוכח, וא"כ לא אייתר הקישא לדס קדשים שאינו מכשיר והאיך פסק פ"א מה' פסוהמ"ק הל"ו דדס קדשים אינו מכשיר והאיך אחז אבל בתרין ראשין ומזכה שטרא לבי תרי. ולפי מיעוט שקידתי לא מצאתי מי שעמד בזה ובאמת צע"ג לענ"ד. ולפמ"ש אתי שפיר דהרמב"ם אזיל לשיטתי' דס"ל דדס קדשים שבשלו מותר מה"ת וא"כ איכ"ל בק"ו מחלב דדס מותר בהנאה ואייתר לי' הקישא לדס קדשים שאינו מכשיר, ואתי שפיר פסקי הרמב"ם דלאו סתרא גינהו, ודו"ק היטב.

ומריש הוה אמינא לישב פסקי הרמב"ם הנ"ל דאיהו יליף דדס מותר בהנאה מדאיתקש דס לחלב בכריתות ד' ומשום דאין היקש למחצה ואייתר לי' הקישא דדס למיס לדס קדשים שאינו מכשיר, והדרנא בי דא"כ מאי פריך הגמ' לר"א והרי דס נימא שאני הכא דאיתקש לחלב, ובאמת כבר עמד

בזה בפנ"י דנימא דדם איתקש לחלב, ותירץ דלהכי מייתי הש"ס קרא דפ' אחרי כל נפש מכם לא תאכל דם ולא מייתי מפ' ויקרא ופ' צו משום דהך קרא דפ' אחרי לא כתיב גבי חלב ובעכ"ח דשנה עליו הכתוב דלא נקיש דם לחלב לכל מילי כגון לענין איה"נ ע"ב. ועכ"פ ל"ל כמ"ש ביישוב דעת הרמב"ם דל"ל להקיש דם לחלב ומשום דאין היקש למחצה כמובן, ובעכ"ח נ"ל כן דאל"כ בכל הני דקתני חולין קי"ז חומר בחלב מבדם וחומר בדם מבחלב ע"ש תקשי נימא נמי דאין היקש למחצה ליתן חומר של זה בזה וחומר של זה בזה, אלא וודאי כמ"ש פנ"י דלהכי שנה עליו הכתוב בפ' אחרי בלי צירוף חלב דלא נקיש לכל מילי. ומה"ט נדחה ג"כ מ"ש ביישוב קושיתך דהיתר סחורה בדם ידעינן מדאיתקש לחלב וחלב מותר בסחורה ולא צריך הקישא דמיס, ושפיר פריך הגמ' לחזקי' א"ד, ולפמ"ש ז"א דלא מקשי' לכל מילי והיכי דאיתמר איתמר והיכי דלא איתמר לא איתמר.

אבל בלאה"נ אין מקום לדבריך לפמש"ל ביישוב הקושיא דל"ל דהקישא דמיס אתי להתיר דם בסחורה דאם כן הו"ל חלב ודם ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין ול"ל יהי' לאיסור סחורה, א"כ ה"נ אי נימא דהקישא דדם לחלב אתי להתיר סחורה דתקשי כנ"ל דהו"ל ב"כ הבאים כאחד, דאין לומר כיון דהיתר סחורה בדם מהקישא דחלב ילפינן הו"ל חלב ודם ככתוב א' ולא חשיב ב' כתובים דזה אינו דוודאי זה חשיב ג"כ שני כתובים וכמ"ש הגאון בעל תפא"י על משניות פ"ב דקידושין מ"ט ע"ש וז"פ. ובענין דאין היקש למחצה עיין תשו' חו"י סי' כ"ג ויד מלאכי סי' ל' ומלא הרועים ח"ב ערך היקש ע"ב.

ומה שנראה לי עוד ביישוב קושיתך דלקמן דף כ"ג פריך ולחזקי' לא לכתוב (גבי שרצים) לא יאכל ולא בעינן לכס, והקשה מהרש"ל הא אי לא הוי כתיב לכס הו"א דבדיעבד בנזדמן נמי אסור, ותירץ דא"כ לא לכתוב יהי' רק לא יאכל ע"ב, ועי' מהרש"א ומפרשים, ולדידי קשה לדעת הפוסקים דסחורה בדברים אסורים אסור מדאורייתא דיהי' בהווייתן יהו הוי דרשה גמורה ועיי' בטו"ז רסי' קי"ז וא"ז המוי"ט פ"ז דשביעית א"כ קושית מהרש"ל במקומה עומדת דאין לומר כתירוץ מהרש"ל דלכתוב רק לא יאכל דאם כן הו"א דסחורה אינו אסור אלא בשרצים משום דכתיב לא יאכל ומשמע איה"נ אבל בעלמא לא להכי איצטריך למכתב יהי' להורות נתן דאף בשאר איסורים סחורה אסור. וכ"ל מכאן דאי' למ"ש חות יאיר סי' קמ"ב דאפילו אי יהי' הוי דרשה גמורה מ"מ היינו דוקא לענין שרצים אבל בשאר איסורים אינו אסור סחורה אלא מדרבנן דמשרצים ל"ל דאיכא למיפרך מה לשרצים שלא הי' לו שעת הכושר או שכן מטמא בכעדשה ע"ש, וא"כ שפיר כתב מהרש"ל דלא לכתוב רק לא יאכל ואי דא"כ הו"א דרק בשרצים סחורה אסור אבל בעלמא מותר להכי כתיב יהי' ז"א דאפילו כתב יהי' נמי אין סחורה אסור אלא בשרצים ואתי שפיר. ושוב ראיתי שכ"כ בס' נח"ל לבעל פתחי תשובה סי' קי"ז ונתתי שמחה בלבי. ולפ"ז מוכח דלחזקי' סחורה בד"א חוץ מבשרצים הוי רק מדרבנן וא"כ אי לא איצטריך הקישא להתיר דם בסחורה, וא"ש.

וראי' לדבר דלחזקי' סחורה בדברים אסורים הוי רק מדרבנן נ"ל דהנה שמעתי להקשות בהא דדרשינן חולין ק"מ דעוף טהור רובץ על ביצי טמא דפטור משילוח מתקא לך ולא לכלבך ולדעת הסוברים דסחורה בד"א אסור מדאורייתא א"כ למה לי קרא לך הא מתקא הוי ממעטינן דבילת טמא אסור ליקח כמו שאסור לצוד, ועי' פר"ח שכתב בפי' המשנה דליידי חיות ועופות דלכתחילה וודאי אסור לצוד, וא"ל דאי לאו לך הו"א דמותר ליקח משום דעדל"ת, ז"א דתקח לא הוי מ"ע אלא רשות כמ"ש חכם צבי סי' פ"ג.

ונראה לי דעיין תוס' חולין ס"ד ד"ה שאם שכ' דעיקר היתר בילת טהורה מתקא לך ולא לכלבך מוכח ומהתם ילפינן דהו"א דאסירי דליכא מידי דאתי מן המי ושרי ע"ש, וכיון דכל ההו"א דבילת טהורה אסור הוא משום אמ"ה וכיון דאמ"ה מותר בסחורה כמ"ש נודי"ת הנ"ל א"כ אי ל"ה כתיב אלא תיקח לא הוי ידעינן דבילת טהורה מותר דהו"א דבאכילה אסור ומ"מ בסחורה מותר משום דאמ"ה מותר בסחורה מדאיתקש לדם ושפיר כתב רחמנא תקח, להכי איצטריך קרא לך. אמנם לחזקי' דיליף בחולין שם דבילת טמא אסורה מקרא דבת היענה והק' תוס' הנ"ל ת"ל משום דכל היולא מן הטמא טמא ותירצו בשם בה"ג (דמ"ש בתוס' וכה"ג בפ' גיה"נ הוא טעות ול"ל ובה"ג פרק גיה"נ כ"כ שם בגליון) דקרא איצטריך למידק מיני' דבילת עוף טהור שרי' ע"ש, וכיון דיליף היתר בילת עוף טהור מבת היענה ולא מתקא לך וכו', א"כ הדרא קושיא לדוכתא למה לי לך תיפוק לי' מתקא דהא סחורה בדברים אסורים אסור מדאורייתא, אלא וודאי דלחזקי' סחורה בד"א הוי רק מדרבנן, ודו"ק היטב כי היא פרפרת נאה לענ"ד.

ב) **ועל** יתר דבריך לא עמותי בידי להשיבך באורך ואשיבך בקיצור נמרץ, ומ"ש לישב קו' תוס' קידושין נ"ו דאמאי לא חשיב במתני' חמץ בפסח, וכתבת דמל"מ מסתפק אי אזלינן בתר דידה או בתר דידי' ולדעת הרבה פוסקים אשה פטורה מעשה דתשביתו דהוי מעשהז"ג וא"כ יכולה ליהנות מחמץ שלבדה"נ, אלו דבריך. ובמה"כ דבריך אלו אין

להם שחר דמה ענין שמיטה אצל הר סיני, הא אף דאשה פטורה מעשה דתשביתו מ"מ וודאי מוזהרת על איסור חמץ, וגם דברי מל"מ אין ענינו לכאן דהא אפי' בחר דידי' אזלינן יכולה היא וגם הוא ליהנות שלכדה"נ דחמץ בפסח מותר שלכדה"נ כמ"ש הרמב"ם פרק ה' מיסוה"ת ועי' מג"א סי' תס"ו ומקו"ח סי' תמ"ה סק"א ובפנ"י פסחים כ"ד, וא"כ לפ"ז כל עיקר מי' הוא שיכולה להנות שלכדה"נ וזה וודאי אינו שהרי התוס' בעצמם באו"ד הקדימו דמתני' מיירי דליכא שו"פ אלא כדרך הנאתו או כמ"ש בתי' הב' דכיון דאשה סברה שיכולה להנות כדה"נ ואינו כן לא סמכה דעת, ותמהני האיך פלטה קולמסך כדברים האלה אחרי רואך דברי תוס' הנ"ל. [ע"ע לקמן בסימן רמ"ה ד"ה דף נ"ו:].

ועוד דנ"ל דאפילו בחר דידה אזלינן מ"מ בעינן עכ"פ שיהא טובת הנאה משלו, שהרי תוס' לעיל נ"ב ע"ב ד"ה המקדש בחלקו אינה מקודשת הקשו דמ"ש מעל מנת שאדבר עליך לשלטון ותירצו דהתם יכול ליטול שכר מדיבור והוי כאילו נתן לה פרוטה אבל הכא טובת הנאה אינו שלו דממון גבוה הוא ע"ש, מבואר דאפילו קבלה איהי פרוטה מ"מ בעינן ג"כ שיהי' טוה"נ מדידי' דוקא, וא"כ בחמץ דאינו ברשותו של אדם וליכא טוה"נ מדידי' שפיר אינה מקודשת, ופלא על מל"מ שלא זכר שר לדברי תוס' הנ"ל.

וגם מ"ש בישוב קושית תוס' הנ"ל דבחמץ יכולה ליהנות חצי שיעור דבחצי שיעור ליכא בל יראה כמ"ש גדולי אחרונים, תמהני עליך וכי בשביל דליכא בל יראה בחצי שיעור מותר ג"כ באכילה, אדרבה מפורש יונא ברמב"ם פ"א מה' חמץ ומצה ה"ז דהאוכל חמץ כל שהוא הר"ז אסור מה"ת שנאמר לא יאכל, אלא שנושאי כליו תמהו דתיפוק לי' דבכל איסורין שבתורה חצי שיעור אסור מה"ת מכל חלב, וכעת עלה בדעתי דכיון דבחצי שיעור ליכא בל יראה א"כ הו"א דילפי' שאור דאכילה משאור דראי' עיי' פסחים כ"ט וח"ש מותר בחמץ, לכן איצטריך קרא מיוחד לאסור חצי שיעור בחמץ, ועי' דגול מרבבה סי' תמ"ב, ומיושב דעת הרמב"ם לענ"ד. אמנם זה אינו למ"ש הגל"א פסחים כ"א ע"ב דלא אמרינן אין היקש למחצה אלא אם הכל בסגנון אחד כגון התם דמקשינן חמץ למצה לדבר אחד ואמרינן אין היקש למחצה ומקשינן חמץ למצה לכל מילי, אבל למידרש מיני' להקיש ג"כ מצה לחמץ בזה לא אמרינן אין היקש למחצה ע"ש, וה"נ ל"ל להקיש ג"כ שאור דאכילה לשאור דראי' משום דאין היקש למחצה, ודו"ק.

וביישוב קו' תוס' נ"ל דאחרונים מקשים לרשב"א סוכה ל"ה דאיסורי הנאה יש לו בעלים ומקרי לכם א"כ מה רבותא דחמץ דעשאו הכתוב כברשותו הא בלא"ה הוא שלו, ותירצו דדוקא שאר איסורי הנאה שאין צריך ביעור רק מדרבנן דילמא אתי לידי תקלה הוא דמקרי שלו אבל חמץ דכתב רחמנא תשביתו שפיר אינו שלו ולא מקרי לכם, עיי' מקור חיים סי' תל"א ותשו' מהר"מ מינץ, וא"כ ניחא דחמץ בפסח פשיטא שאינה מקודשת כיון דאינו שלו אבל שאר איסורי הנאה הו"א דמקודשת דמקרי לכם קמ"ל דאפ"ה אינה מקודשת, וא"ש.

ומה שהקשית דאמאי לא קאשיב במתני' נמי המקדש במעשר שני, תמהני עליך הא כבר קתני לה במתני' דלעיל נ"ב ע"ב דאיפלגי בה תנאי ול"ל למיהדר ולמתני'.

וגם יש לומר עפ"י מה דאיתא בסנהדרין קי"ב ע"ב לענין חלה בעיסה של מעשר שני דבירושלים פליגי בה ר"מ וחכמים אי פטורה מחלה אי לא אבל בגבולין ד"ה פטור ע"ש, וה"נ יש לומר לענין קידושין לחלק בהכי וכיון דלא פסיקא לי' ל"ק לה במתני'.

ובזה ניחא גם כן מה שהפלאת ברש"י חולין קל"ז ע"א ד"ה בקדושה שכ' ולאו מילתא היא דאפ"ה ממון בעלים ומקדשין בו את האשה שהוא נגד משנה מפורשת פ"א דמעשר שני מ"ב, וכבר עמד בזה בהגהות מהרש"ש, ולפמ"ש י"ל דרש"י קאי בגבולין דשם מקדשין ובמתני' מיירי בירושלים.

ומ"ש לישב קושית תוס' פסחים כ"ט על רש"י דהאיך משכח"ל שלא יהי' שלו בשעת אכילה וכו' עפ"ד ס' יראים שהביא מג"א סי' תרל"ז דאפילו אי גזל עכו"ם מותר מ"מ לא הוי לכם, גם אני אמרתי כן כד הוינא טלי' ואולם מצאתי כעת בתשו' בית אפרים חלק או"ח סי' ל"ז קוד"ה תשובה שכתב וא"כ אף לפמ"ש מג"א סי' תרל"ז בשם ס' יראים דל"מ לכם מ"מ הכא וודאי שעובר עליו וכמ"ש התוס' דלא יגרע מקיבל עליו אחריות, וה"נ הרי מצוי בידך הוא ועובר משום לא ימצא עכלה"ט, ואם בעל נפש אתה בין תבין את אשר לפניך.

ומ"ש ברש"י פסחים כ"ג ע"ב ד"ה אם אין ענין שכ' בשעיר של ר"ח, כבר התעורר בזה בגליון הש"ס שם, ועי' תוס' שם, ובאמת מבואר ג"כ בזבחים ק"א ע"ב כמ"ש בפי' החומש ועי' בפנ"י למה הוכרח רש"י לפרש בפסחים דבשעיר נחשון כתיב ע"ב ותנוח דעתך.

ג) **ועל** קושית הפליתי בקונטו' בית הספק לר"ל דחצי שיעור מותר מה"ת א"כ אמאי אין עושין ב' ימים יוכ"פ מספק דסכנה ליכא דיכול לאכול פחות מכשיעור.

ולענ"ד נראה עפמ"ש מאז למחותני ידי"ן הגאבדק"ק ט' פירעד [ר' משה סופר] נר"ו [לעיל בסימן פ"ח] בביאור דברי ירושלמי פ"ו דתרומות דמודה ר"ל בעתיד להשליס דלכאורה קשה אמאי לר"ל חצי שיעור מותר מן התורה נימא אחשבי', ועי' חכס לבי סי' פ"ו ול"ל דלאחזוקי איגשי ברשיעי לא מחזקינן ובודאי לא אחשבי' דלא ליעבד איסור ועי' מנ"מ מצוה רפ"א דבר נפלא בזה, אמנס בעתיד להשליס דמוכח דרשע הוא שפיר אמרינן אחשבי' וחצי שיעור אסור מן התורה. וא"כ לפ"ז אתי שפיר ג"כ קו' פליתי הנ"ל דבכה"ג שישליס באמת לר"ל נמי חצי שיעור אסור מן התורה.

וגם יש לומר דכיון דחצי שיעור רק מדרבנן אסור יש לחוש שיאכל תוך כדא"פ ע"ד שכתבו תוס' קידושין ל"ח ד"ה אקרוב דגזרינן כזית דאשון אטו כזית שני כיון דבדרבנן לא מזדהרי איגשי כמ"ש מ"מ פ"א מאיסות ה"ד ע"ש.

ואתה כתבת לישב עפ"ד הגאון מהרש"ק בספר החיים דאפילו לר"ל אס מתכוין לאכול פחות פחות מכשיעור אסור מה"ת אפי' שהה יותר מכדי אכילת פרס וזה נכון, וכד' הגמהרש"ק כתב גס בתשו' מהר"ס שיק או"ח סי' קס"ד שפי' בזה דברי ירושלמי הנ"ל.

ד) **ומ"ש** לישב קושית תוס' פסחים כ"ב ע"ב ד"ה מנין דל"ל קרא בתרומה טמאה להתיר בהסקה מלך שלך תהא וכו' דהכא איצטריך קרא למיסר, וכתבת עפמ"ש תוס' דף כ"ח ע"ב ד"ה ר"ש דלמה שורפין בשש יסיקנו תחת תבשילו, ותירץ דגזרינן שמא יבא לאכלו ע"ש, וה"נ בתרומה טמאה הו"א דאסור להסיקו תחת תבשילו דילמא אתי למיכל א"ד.

ובמח"כ אין הנידונים שוין דודאי בחמץ דלא בדילי מיני' כולה שתא איכא למימר דילמא אתי למיכל, ועי' תוס' ריש מכילתין אבל בתרומה וודאי זהיר ולא אתי למיכל, ועי' פסחים ו' בחמץ של הקדש דבדילי מיני', ואף שמבואר ברע"ב פ"ג דחגיגה מ"ד דאיסור הקדש חמור בעיני ע"ה משא"כ איסור תרומה, מ"מ לענין בדילי מיני' וודאי בדילי מיני' טפי מחמץ ולא חיישינן דילמא אתי למיכל מיני', וזה פשוט.

ועתה ידידי ב"א צלח ורכב על דבר אמת, לשקוד על דלתי ביהמ"ד ולעסוק בתורת אמת, ובזה אתן החותמת בדברי שלום ואמת, דודך וידידך הנאמן דושו"ט כל הימים לרבות הלילות בכל מיני דו"ח באה"ע מצפה להרמת קרנך,

בן ציון

סימן ק"נ

נחירה ע"י ישראל בחול וע"י עכו"ם בשבת

ג' לס' ח"ש ק"ר"ב' ש"ל"ו"ם' לפ"ק סארוואש יע"א.

שלומים אלף לשר האלף אהובי אדוני, ידיד ה' וידיד כ"י, הרב הגאון האמיתי המפורסם מופה"ד פאר הזמן, צדיק תמים, חמדת הימים פה"ח, כקש"ת מוה"ר **מרדכי ליב** ווינקלער שליט"אבד"ק ה' מאד יצ"ו, יהי שמו לעולם.

אחדשת"ה דמר הדגנ"י בהבת ובירלת הכבוד עתה בתי עד"ת בשאלה אחת קטנה וגדולה היא אלי ומילתא זוטרתא לגב"י דמר הדגנ"י, ונפשי לשאול הגיע להחזירני בתשובה שלימה מלפניו בדואר הולך ודואר בא ואשימה לראשי עטרת פז. וכי הוא זה במה שנוהגין הנשים בחוזות ושאר עופות המפוטמים המסוכנות וירלאים שימותו מאליהם ולא יוכלו למכור לעכו"ס כלל או רק בקושי ובהפסד, לכן נוחרים העופות, אס יפה הס עושים, ואס יקרה מקרה זו בש"ק אס מותר לנחרס עכ"פ ע"י עכו"ס או לא.

והנה בחול מפורש יולא להיתר בחת"ס חיו"ד סי' ק"ג אפילו ע"י ישראל ובפ"ת סי' קי"ז בשס תשו' פני אריה סי' ס"ה, ועפ"י שני עדים יקוס דבר. וע"ע בשו"ת מהר"ס שיק יו"ד סי' קל"ו ובדרכי תשובה סי' כ"ח ס"ק קל"ג שמאריך בזה טובא והביא שס כל דברי הראשונים והאחרונים ז"ל.

ויותר נראה דטפי עדיף שינחרנה וימכרנה כך לנכרי משאס תמות מאליה וימכרנה למ"ש הרמ"ע בעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג בשס הפסיקתא דבן נח אסור בתתה מאליה רק צריך אצלו נחירה לסלק החיות ע"ש, וכן משמע ברש"י חולין ל"ב ריש ע"ב אהא דאמרינן התס ל' מצות שקבלו עליהס ב"נ ואין מקיימים אלא שלשה וכו' ואחת שאין שוקלין בשר המת במקולין ופירש"י בשר המת בשר בהמה שמתה מעצמה ע"ש, ועיי' תוס' חולין ל"א ד"ה כמאן שכ' דב"נ מצווה על הנחירה ע"ש, וא"כ עדיף שינחור משימכור לנכרי בתתה מאליה שנאסר להס ואיכא משוס לפני עור.

אלא דלמ"ש חת"ס חיו"ד סי' י"ט דלהכי מותר למכור נבילה לעכו"ס וליכא לפני עור דשמא יאכל הבני מעייס, משוס דהיכי דאיכא למיתלי להתירא שלא יאכל הבני מעייס ליכא לפני עור והנכרי מה דבעי למיעבד עביד ע"ש, וא"כ ה"נ י"ל שהנכרי אינו קונה הנבילה לאכילה (ובפרט לעת כזאת שהרבה מבשלים בבורית) ולא שייך לפני עור, ועוד דעכ"פ ספיקא מיהת הוי, וא"כ לדעת תשו' פנ"י חיו"ד סי' ג' דאיסור לפני עור דעכו"ס בזמן הזה הוי רק מדרבנן

דעמד והתיר להם ע"ש, וא"כ הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא. מיהו בזה י"ל דאין עושין ספק דרבנן בידים כדקי"ל סי' ק"י ע"ש בש"ך בכללי ס"ס ומג"א סי' יו"ד סקי"א. אלא דבלא"ה כתב תשו' פנ"י שם דספק לפני עור מותר עי"ש ובתבו"ש סי' ט"ז סקכ"ג. ועוד דהא יש לתלות דמזבני לאחריני ולא לקחו לעצמו ול"ש לפני עור דאלפני דלפני לא מפקדי' כדאמרינן בע"ז י"ד.

ועב"פ אם נקרה מקרה כזאת בש"ק נראה דלפמש"ל אסור לומר לעכו"ם לגחרה, דלישראל פשיטא דהוי תיקון גמור שתקנו לאכילה לב"נ ואיכא משום אמירה לנכרי שבות, וכהאי דפסחים ע"ג תיקן להוציא מידי אבר מן החי לבן נח.

ועיין חת"ס יו"ד סי' כ' ד"ה והנה שכתב דבמסוכנת אם לא תפרכס לא יהי' מתקן שהרי בלאה"נ היתה מתה ע"ש, ולפמ"ש יש לפקפק קצת דודאי גם בזה חשיב תיקון גמור כיון דבמתה מאליה אסור לעכו"ס, ובלא"ה ראיתו מהאי דפסחים הנ"ל אין ראי' דהתם עכ"ח לא איירי במסוכנת שהרי מסוכנת וודאי דפסול לקרבן כמו חולה כמבואר ברמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו ואכתי אינו חייב משום שחוטי חוץ כיון דאינו ראוי לבא בפנים וצ"ע.

אבל בלאה"נ חשיב תיקון בנ"ד כיון שאם תמות מאילי' יפסיד הרבה ולא יהי' קפלה זביני וע"י נחירה יוכל למכור א"כ לענין שבת כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה אפי' ליכא רק תיקון כל דהו חשיב מלאכת מחשבת כיון דלכך נתכוין, וכמ"ש תוס' חולין מ' ד"ה מקלקל, ולפ"ז כל זמן דהני אווזות מסוכנות חיות הנה נראה לכאורה פשוט דישראל אסור לנוחרן בידים, וממילא דאסור לומר נמי לנכרי לנחרן דאמירה לנכרי שבות.

אלא דאם כבר מתו בזה יש לעיין אם לא שרי לחתוך בצואר העוף כדי שיזוב דמו לחוץ דבהאי מחתך בבשר בעלמא בעלמא הוא ליכא מלאכה דאורייתא, ואי משום דהוי מוקצה הרי קי"ל בסי' שכ"ד ס"ז דמחתכין את הנבילה לפני הכלבים אפילו היתה בריאה מבעו"י ונתנבלה היום, אך הא קי"ל שם ס"ד דשווי' אוכל בדבר שאינו אוכל הוא דשרי לעשותו אבל מיטרח באוכלא בדבר שהוא ראוי לאכילה לא טרחינן להכשירו ולתקנו יותר, ולהכי קי"ל שם דרק בנבילה קשה הוא דשריא לחתוך אבל אם הי' ראוי לכלבים בלא חתיכה אסור לחתוך לכלבים ע"ש, וא"כ הו"ל מטרח באוכלא דלא טרחינן, וכ"ש הוא בנ"ד דאסור דהתם שריא לחתוך לבהמה וחיה דמזונותן עליך, אבל הכא שעושה רק בשביל הפסד ממון וודאי דאסור להתעסק ולטלטל בדבר מוקצה. וכל זה לענין שיעשה הוא בעצמו אבל לומר לנכרי לחתוך בשכבר מתה ליכא איסור מה"ת, וא"כ באומר לנכרי הוי שבות דשבות במקום פסידא ובאנו למחלוקת רבוותא דמייתי מג"א סי' ש"ז סק"ז, ועיין מחה"ש שם. וזכינו בדין דמותר לגחור נבילה זו דלא הוי מיטרח באוכלא כיון שע"י הנוצות לא חזיא לכלבים א"כ אפשר שיכול לתת עצות בנפשו שיחתוך במקום שיזוב דמה וחזיא לכלבים וממילא יזוב דמה לחוץ והאי ע"י ישראל נמי שרי, וי"ל.

ויש להביא ראי' לכאורה להיתר דהרי קי"ל בסי' של"ב ס"ד דמותר להקיז דם לבהמה ע"י נכרי אם ירא שתתא מתה, דמתוך שאדם בהול על ממונו אי לא שרית לי' אתי למיעבד איסור דאורייתא ע"ש, א"כ ה"נ דכוותי', ודוחק לחלק דהתם הוי הפסד גדול משא"כ הכא, וצ"ע בכ"ז והדגנ"י יבחר.

ושוב ראיתי בס' בית אפרים להגאון מו"ה נפתלי סופר זצוק"ל בחידושי' שבסו"ס שחקר בזה והעלה לאיסור, ושאל לכמה גאונים מפורסמים והשיבו שאין לו היתר, וגם הוא הביא ראי' הנ"ל מסי' של"ב ודחאו. ושוב ראיתי בשו"ת מהרמשי"ק או"ח סי' קנ"ד שנשאל בזה מהגרנ"ס הנ"ל זצ"ל והעלה להתיר. אך לא עמדו במ"ש איך הדין בשכבר מתה, ומחוורתא שיעשה כמו שאמרו באומר כל הנוחר אינו מפסיד ע"ש.

בן ציון בלום

סימן קנ"א

השתמשות בקאפע הנעשה מחרצני סתם יינם

ב"ה, ב' דחנוכה תש"ג לפ"ק פה אויפאלא תצ"ו.

ביומי דחנוכה, שלום וברכה, שמורה בכל וערוכה, ברבייה והמשכה, לידידי מחו' הרב המאוה"ג מעוז ומגדול, חו"ב טובא בהויות דאביי ורבא, שלשלת היוחסין וכו' מוה"ר **אברהם מאיר איזראעל** שליט"א מרביץ תורה ברבים בק"ק ב. הוניאד תצ"ו ומצ"פ לק"ק ס. קיראלי תצ"ו.

יום אתמול כי יעבור הגיעני יקרת מכתבו ואחישה להשיבו כיד ה' הטובה עלי וכאשר ביקש במכתבו ונפשו היפה בשאלתו, אם הקאפפע נחאק הנעשה מתשעים אחוזים חרצני ענבים שיש בהם חשש יי"ג אי שרי לשתותו, ולא ביאר ככל הצורך משפט עשייתו ומכותלי מכתבו ניכר שהחרצנים נחרכים עד שישחירו וילא מהם כל לחלוחית היין. והאריך קצת לגדד להיתרא.

והנני לבאר משפט עשייתו שמייבשין החרצנים בחמה עד שנתייבשו מאוד ואח"כ מהבהבו וחורכו במחבת על

האם עד שמעלין זיעה כמו שעושין בבאנענקאפפע ובשעת המריכה עדיין מריחין מהם ריח יין ואח"כ דכין אותם במדוכה או טחון בריחים של יד ומבשלין אותה עם קאפפענזאטץ, אם מותר לעשות כן מחרלנים של נכרים אי לא.

ולכאורה יש מקום להתיר למ"ש מקו"א הל' פסח לגאון יעקב מליסא זי"ע סי' תס"ז סק"ד דכל דבר איסור שנשתנה מברייתו מותר ע"ש, וה"נ בנ"ד שנשתנו החרלנים מברייתן שרי. הן אמת שמרן חת"ס זי"ע חיו"ד סי' קי"ד וחי' ח"ס חולין ק"כ דחה לי' לדברי מקו"א דאם כן יאכלו כל תועבה ע"י גלי וכדומה שיגוי כל דהו אלא עכ"א לא נקרא שיגוי אלא מאוכל למשקה או ממשקה לאוכל שהוא שיגוי גמור יע"ש, אבל כבר האריך הגאון מליסא בתשובה שבס"ס נחלת יעקב סי' ב' לייסב כל קושיות ח"ס, ואף לדעת ח"ס נראה דבנ"ד הוי שיגוי גמור וממש פנים חדשות בא לכאן, והך שיגוי קונה שם חדש בטעמא וחזותא שאין לו שוב לא טעם ולא ריח יין.

והרי שלך לפניך בח"ס חיו"ד סי' קי"ז שנשאל באחד שהמציא לעשות שמן מחרלני ענבים באופן הנ"ל והשיב להתיר מכמה טעמים ואחת מהנה משום דאישתני לדבר המותר וכמ"ש ע"ש, ואפילו החרלנים הם בתוך י"ב חודש דעת רבינו אפרים שבתוס' ע"ז ל"ד ע"א דנתייבשו בתנור מועיל כמו המתנת י"ב חודש ע"ש לענין שמרי יי"ן, אך אנן קי"ל כר"ת שם דדוקא לאחר שנתמדו במים מועיל יב"ח אבל קודם שנתמדו אין להם היתר עולמית וכ"ה דעת רשב"א בתשו' שהביא ב"י סי' קכ"ג והריטב"א בע"ז שם וכ"פ בשו"ע שם סי"ד, מ"מ נראה בנ"ד דלאחר שחרכו ונתבשל במים דיין במים בטיל בששה חלקים מים כמבואר בסי' קל"ד ס"ה וסי' קכ"ג ס"ח בהג"ה, ואם כן קרוב הדבר שיש ששה חלקים מים נגד לחלוחית יין שבו ובטל טעם היין. ועוד יש לנדד, דלפי השערתי באותן מכונות הגדולות בהפאבריקען שעוסקים בזה, ועושים מחרלנים אלו הלוזאן, בודאי יש להם מכונות לנקות ולרחוץ החרלנים שיהי' נקיים מכל סוג שמנה וזוהמא שעליהם, וזה עולה במקום התמדתן דאפי' לר"ת מועיל מה שנתייבשו ונקלו ונחרכו אח"כ.

ועוד יש לנדד להתיר דכיון שמבשלין אותו רק עם קאפעזאטץ הו"ל זה וזה גורם ומותר ועיין פמ"ג סי' פ"ז ואף דזוז"ג אסור לכתחילה כמבואר בתוס' פסחים כ"ו ע"ב ד"ה בין וכאן עושין לכתחילה לערב הקאפעע של חרלנים עם הלוזאטץ ול"מ היתר דזוז"ג, מ"מ כיון שאי אפשר רק ע"י זוז"ג הוי כנדון הרשב"א בסי' ל"ב בקדירה שמשתמשין בשפע דמותר אפילו לכתחילה, וכיו"ב כתב בתשו' ערוגת הבושם להגאון מחוסט זצ"ל חאו"ח סי' ק"ח להתיר כמרים של שותפין ישראל ועכו"ם אחה"פ מה"ט אפילו לכתחילה, ואין כאן משום אין מבטלין איסור לכתחילה כיון דאין כונתו לבטל וכמ"ש בתשו' אבני נזר חיו"ד סי' נ"ז לענין לעשות חומץ מווייגשטיין בצירוף שאר מיגים ע"ש. וע"ע בתשו' בית שערים לאבא מארי מאוה"ג זצ"ל חיו"ד סי' רי"א, ואף דבנ"ד האיסור הוא הרוב, שהחרלנים אחוזים תשעים, וכמ"ש כתה"ר, מ"מ כבר הוכיח בתשו' ערוגת הבשם דאפילו אם האיסור הוא הרוב אמרינן זה וזה גורם מותר עיי"ש, ועוד דבנ"ד אין כאן רוב איסור שהחרלנים אינם כולו איסור רק היין שנבלע בהם כמובן.

והנה כתה"ר הביא דברי הש"ך (סי' קכ"ג סקכ"ו) דחרלנים שנשרפו תוך יב"ח אפרן אסור וחולק על האו"ח שהובא בב"י דס"ל דאפרן מותר, והקשה עליו מדברי הריב"ש, ובדגול מרבבה מייסב קו' הש"ך על נכון, ואאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בתשו' בית שערים חיו"ד סי' רי"א קיים באמרו וכתב שכעין זה מחלק התשב"ץ עיי"ש, ומש"כ כתה"ר לייסב דהריב"ש סובר דסתם יינם בזה"ז נמי אסור בהנאה ולכן ס"ל דאפרן אסור אבל לדידן דקיי"ל דאינו אסור בהנאה שפיר י"ל דאפרן מותר, והוא חילוקא דרבנן, ושמא לבו שזכה לכוין בזה לדברי אאמו"ר זצ"ל בתשובה הנ"ל שמתרץ ג"כ באופן זה עיי"ש, ומ"מ אין לדמות נ"ד לאפרן, כיון שלא נשרף כ"כ, ואם נתפיס כסי' דאפרו אסור כש"כ בנ"ד דאסור, וגם י"ל דבנ"ד איכא ספיקי טובא, חדא שמא נתמדו, ואת"ל שלא נתמדו שמא הלכה כרבינו אפרים שבתוס' הנ"ל דגם בלא התמיד מועיל נתייבש, והחירוך מועיל כנתייבש, והיכי דאיכא ס"ס מהני באיסור דרבנן אפילו באיתחזק איסורא כמ"ש הש"ך בהל' ס"ס.

ועדיין צריך אני לימוד עמ"ש דיש כאן ס"ס, דלכאורה יש לפקפק בזה דהאיך יתרכנו ויעשה עוד ספק דאין עושין ס"ס בידים כמ"ש מג"א סי' תס"ז סק"ב ופר"ח בכללי ס"ס ופרמ"ג ססי' ק"י, ואפי' ספק דרבנן אין עושים בידים כמ"ש מג"א סי' יו"ד סקי"א ופמ"ג שם, ועיין טו"ז או"ח סי' ע"א סק"ג, אבל גם הא לא תברא דזיל בתר טעמא דאין עושין ס"ס וספק דרבנן בידים, משום דהוי כמבטל אי' לכתחילה כמ"ש פמ"ג סוסי' ק"י ואסור גם למבטלין בשבילו כמבואר בסי' ל"ט, מ"מ בהפאבריקען שאין עושין בידים בשביל ישראל אין כאן משום מבטל איסור לכתחלה, ועיין פ"ת יו"ד סי' קכ"ב סק"ה, ובזכור לאברהם ח"ג ערך ביטול מ"ש בזה, ושוב הראני בדרכי תשובה סי' ק"ח סק"כ שהאריך

בפרט זה אם קני' מעכו"ס חשוב כמבטל איסור לכתחילה עיי"ש, וכעת לבי בל אתי לעיין בזה, ועוד חזון למועד אי"ה.

ולבן נ"ל דיש מקום להתיר הקאפעע הנעשה מחרלניס כנ"ל, אך שמעתי כי שאלה זו באה לפני הגאון"ל המנוח ממאדע זצ"ל ואסר [עי' שו"ת נבושי מרדכי מ"ב או"ח סי' קס"ב], איכה אשא לבדי משא הוראה זו על שכמי, ואך אם ימצא גדול מפורסם שמתירו דדינא בהדיה דנמטי' שיבא מכשורא, ובפרט בצוק העתים הללו שצריכין לכך ומי שאמר לעולמו די יאמר לגרותינו די, וה' ירחם על שארית פליטת עמו ישראל, שנזכה במהרה לישועה קרובה, ובלע"ג בב"א.

כעתירת ידידו ומחו' הדוש"ת מלונ"ח המצפה לרחמי ה',

הק' בן ציון בלאא"מ
מאוה"ג מוהר"ר עמרם זצללה"ה
בלום אבדפ"ה והגלילות תצ"ו

[**תשו'** זו נערכה ע"פ כת"י המחבר, ועפ"י תשובתו הנדפסת בשו"ת ויען אברהם יו"ד סי' ז' (להרב השואל הגאון ר' אברהם מאיר איזרעאל מא"ם ילקוט המאירי) וז"ל: תשובה זו נתעוררה בימי המלחמה השני' שלא הי' נמצא קאפע במליאות, ויילרוהו מחומריס שונים, וכן מחרלני ענבים, וערכתי שאלה בזה לפני מחותני הרב הגאון המפורסם מוה"ר בנציון בלוס זצ"ל שהי' אבד"ק ב. אויפאלו הי"ד, וזה אשר השיב לי וכו'.

עוד נמצא בידינו העתק התשובה מכתיבת יד השואל ששלח בחזרה לרבינו המחבר עפ"י בקשתו בסוף המכתב המובא שם וז"ל:

ב"ה מוצש"ק לס' וארא תש"ד לפ"ק פק"ק ב. הוניאד תצ"ו.
באפוקי שבתא, רב ברכתא, למעלת עילתא, לכ"ק מחותני הרב הגאון המפורסם וכו' וכו' כקש"ת מוה"ר בן ציון בלוהם שליט"א האבדק"ק ב. אופיאלו תצ"ו.

אחדשגו"ק ושמוה"ר כיאות לגברא רבא כוותי', הנני לבקש סליחתו על אשר אחרתי עד היום מלשלוח לכהדר"ג שליט"א העתקת תשובתו אלי מיום ג' ויגש העעל"ט כי חבילי טרדין הקיפני, ובעוה"ר בימים הללו אשר כל לב לחלי וכל ראש דוי, ואין לך יום אשר אין קללתה מרובה מחברתה, לבי ורעשי בל עמי, ומי שאמר לעולמו די יאמר לגרותינו די וזכה לגאולה בב"א.

ובסיום המכתב - ויען כי כ"ת אץ עלי להשיבו ורעשי ולבי בל עמי קנרתי במקום שאמרו להאריך, ולא נשאר בידי גם העתק ממכתבי הלזה לזאת אבקשו שימחול א"פ להעתיק ולשלחו לידי, ואקדמה פניו בתודה, והנני חותם בכל חותמי ברכות כנפשו ונפש מחו' ידידו"ת.

והרב מקבל התשובה סיים העתקתו נ.ב. הערותי לא כ' כאן יען שלא יכלתי לעיין בעוה"ר כדי הצורך, אך הגיעני תשו' בענין זה מהרב הגאון מב. דיארמאטה שליט"א שמתירו ג"כ.

והנני בזה עבדו הק' והצעיר באלפי ישראל הק' אברהם מאיר איזראעל

הרב דק"ק סט. קראלי תצ"ו
מבוניאד

תשובה זו נדפסה גם בתל תלפיות שנה תרפ"ד אות ל', ושם העיר עליה ש"ב הרה"ג ר' יחיאל מיכל שלאגעאר מבאקאטשעווץ זצ"ל ונדפסה אח"ז בספרו שו"ת פניני יס סי' ל"ח].

סימן קנ"ב

על קו' הפנ"י לשמואל דס"ל מנסך היינו מערב

ג' לס' בשלח תרנ"ז לפ"ק

כבוד ידינ"פ אהובי הב' החרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כ"ה מנחם סופר נר"ו.

לזאת יסלח לי אהובי כי לא השיבותי לו דבר עד כה, כי לא בי העוולה תלוי רק באחי נ"י אשר לא מסר לי מכתבו עד הנה. וגם עתה לא אוכל לכתוב לו באורוכה כי אנכי טרוד בלימוד סוגיא דקידשה על תנאי, ואי"ה בקרב הימים אם יבאר דבריו שנית באר היטב אשיב לו באורוכה כיד ה' הטובה עלי.

אמנם לפמ"ש במכתבו אשר תח"י כעת אין מקום לדבריו, שכתב לישב קושית פנ"י דכיון דשמואל לא אמר מנסך משום דקילבד"מ משום דהגבהה צורך ניסוך כמ"ש תוס', והוא משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כמ"ש מהרמ"ש, ולפמ"ש הר"ן בסוגיא דרבונה לא שייך האי כללא רק לענין הנאה אבל לענין אכילה ושתי' אוסר, לכן פירש"י דיי"ל אסור בהנאה אלו דבריו.

ועדיין קושית פנ"י אינה מתורלת דאכתי קשה הא שמואל ס"ל בע"ז דיי"ל מותר בהנאה. ולא עוד אלא דלפ"ד כ"ש דתקשי על רש"י שכתב דאסור בהנאה דהא שמואל דס"ל הגבהה לו"ל הוא משום דאין אדם אוסר דבר

שאינו שלו דל"ש לענין הנאה, ולא ידעתי איך פלטה קולמסו כדבריס אלו.

ובודאי כוונתו לתקן וממני נעלם כונתו, לכן ימחול נא לבאר דבריו שנית וגם אנכי אעשה כן, ובזה יבא שלם יגוח על ראשו כגפשו וגפש ידידו נאמנו אוהב דבוק מאת הדוש"ת בלונ"ת,

הק' בן ציון בלוהם בהגאון מהרע"ב נ"י

ימחול נא לדרוש בשמי בשלום מר דודו הרב הה"ג שליט"א [מו"ה יוסף ליב סופר נר"ו האבדק"ק דערעטשקע].

ידידינו הב' יעקב ווייס נ"י והב' יודא ראטה נ"י גם הם דורשים בשלום ידידי נ"י.

הק' הנ"ל

סימן קנ"ג

המשך להנ"ל

ושוב כתב וז"ל: גיטין ב"ן ע"ב רש"י ד"ה מערב יין נסך אסור בהנאה עיין פנ"י הא לשמואל מותר בהנאה והול"ל אסור בשתיה. ולענ"ד דשמואל לא אמר מנסך משום דקס ליה בדרבה מיניה עיין בגמרא ועיין תוס' דטעמא דס"ל הגבהה לורך ניסוך היא וטעמא דהגבהה לורך ניסוך עיין מהר"מ שיף משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וער"ן בחולין סוגיא דרבולה [דף ח' ע"ב] דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו לא שייך רק לענין הנאה אבל באכילה ושתיה אסור, וע"כ פרש"י כאן אסור אפילו בהנאה אלו דבריו הנאמרים בקיצור גדול. לא זכיתי להבין דאכתי קשה הא שמואל ס"ל יין נסך מותר בהנאה וכמ"ש פנ"י ולא הועיל בתירולו, ומ"ש במכתבו השנית ושילא את ביאורו דאע"ג דבעלמא ס"ל יין נסך מותר בהנאה הכא במערב בהנאה נמי אסור הוא ג"כ דוחק גדול לא ניתן להאמר כלל לומר דבמערב יין נסך ביין כשר של חבירו יאסר בהנאה אתמהה, למה יגרע הך יין נסך משאר יין נסך.

אבל אנכי בעניי לא זכיתי להבין קושית פני יהושע, דאף דשמואל ס"ל כרשב"ג בע"ז ע"ד ע"ב דמותר למכור חוץ מדמי יין נסך שבו מ"מ למכור כל חבית לבדה או להשקות מהן לחמרים נכרים או שאר הנאות כדומה לזה שפיר יש לומר דאסור, ועיין רש"י ע"ז מ"ט ע"ב ד"ה אבל וד"ה נשתרי, ודו"ק, ונל"ע.

ומה שהקשה פנ"י עוד דלמה הכריחו לפרש כן הא אפילו לא אפסדיה לענין איסור הנאה מ"מ הו"ל מיהא הפסד מועט שצריך למוכרו בזול לנכרי וה"ל כמו מדמע ע"ב.

לפענ"ד י"ל דלקמן אמרינן בגמ' ואי אשמעינן הני תרתי (מטמא ומנסך) משום דהפסד מרובה אבל מדמע דהפסד מועט לא קמ"ל, ולפ"ז אי מיירי רק דאפסדיה לענין אכילה ושתיה ומוכרו לנכרי בזול כמו מדמע מה קאמר אבל מדמע דהפסד מועט לא, הא מנסך דהוא מעכב נמי לא הוי רק הפסד מועט, אלא עכ"ח דאפסדיה הפסד מרובה דאסור בהנאה, וזה פשוט לענ"ד.

וגם מ"ש הפני יהושע אח"כ וכ"מ בשמעתין דקאמר מערב היינו מדמע ע"כ, לא זכיתי להבין דהיינו לרב דוקא דקאמר מנסך ממש להכי ל"א מערב משום דהיינו מדמע אבל לא לשמואל ויש לדחות בקל.

טומאת יין נסך בכזית

ומידי דברי בענין יין נסך אמרתי להציע לו הערה קטנה בזה והוא בתוד"ה דאיכא בפסחים י"ד ע"א שהקשה ריב"א לדנפשיה דס"ל דמשקין מטמאין בפחות מרביעית מהא דאמרינן בע"ז ל"א ע"א גבי יין נסך דמטמא טומאת משקין ברביעית, והוא פלאי דדוקא בפתס יינס אמרינן התס דמטמא טומאת משקין ברביעית אבל לא ביין נסך, דהאי מטמא טומאה חמורה בכזית, וא"ל דיין נסך שכתבו תוס' לאו דוקא וכונתם על פתס יינס דאס כן איך תירץ ריב"א דהאי דהתס מיירי לפסול הגוויה הא אינו מטמא רק אוכלין ומשקין וע"ש ברש"י.

ולא מצאתי מענה לפוס ריהטא רק דתוס' הקשו בתמת מיין נסך דמטמא טומאה חמורה אדם וכלים (וכש"כ אוכלין ומשקין ועיין פסחים י"ד היטב בגמ') בכזית, ורביעית שכתבו התוס' היינו משום דרביעית בלא הוי כזית ביבש כמבואר בשבת דף ע"ז, ומ"ש התוס' דמטמא טומאת משקין ר"ל גם טומאת משקין כנ"ל.

ובזה יתיישב גם דעת הרמב"ם פ"ו מה' אבות הטומאה ה"ח דגבי יין נסך הזכיר שיעור לטמא כזית ובפתס יינס כתב דמטמא טומאה קלה ככל משקין טמאים ולא הזכיר שיעור לטמא, והוא משום דלשיטתו אזיל פח"י משבת ה"ב שכתב דיין בלא הוי רביעית ובקרוש הוי בכזית, א"כ פתס יינס ויין נסך כולא חדא שיעורא אית להו ולא הכפיל שיעורס כן נ"ל.

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות ידידו נאמנו אוהבו ודוש"ת באהבה רבה,

בן ציון בלוהם

סימן קנ"ד

בדין לפני עור באיסור דרבנן

ביומי דחנוכה שלום וברכה, להאברך המופלג מגזע תרשישים, כמו"ה נפתלי צבי הכהן שוואַרץ ש"ן בקראלי יע"א.

כתבו בא אלי זה כביר ובהיות כי חבילי טרדין סביב שתו עלי אשר לא נשאו לשוב נפשי, הנחתיו מן הלד ונאבד ממני עד עלס היום הזה והיום מצאתיו דאתאי לידי משמע ואמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני עליו, אך מודעה היו דבריו כי כל דברי לא נאמרו רק לפלפולא כי חלילה לי מעשות כדבר הזה להורות הלכה באתריה דרב וכש"כ באתריה דמר הגאון הגדול ליס"ע שליט"א [כ"ק האדמו"ר מסאטמר זצוק"ל] וככל היולא מפיו יעשה. והנה שאל בשמים ולא עלתה לו אלא באחת לעת כזאת שאינני מופנה מכל לד, והוא באחד שמשרתת שלו הלכה לשחוט אל השוחט של קהל המתחדשים שטאטוסקווא אס מותר למכור אותו בשר לאחד מבני שטאטוסקווא אס יש בו משום לפני עור לא תתן מכשול כיון דבלא"ה הוא אוכל משחיטתם ולא הוי כתרי עברי דנהרא, זה תוכן שאלתו.

הנה לכאורה אס תניא דאין כאן בנ"ד רק איסור דרבנן א"כ באנו למחלוקת הפוסקים אס באיסור דרבנן שייך כלל לפני עור, ודעת הרמ"א או"ח סימן קס"ז ס"ב דאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול ע"ש וכ"מ ברמ"א יו"ד סימן ק"ס ס"א דברבית דרבנן אין הלוה עובר אלא משום לפני עור לא תתן וכו', ומבואר דעכ"פ לפ"ע איכא גם באיסור דרבנן וכ"כ תוס' ע"ז כ"ב ע"א ד"ה ת"ל, ועיין תשו' חו"י סימן קפ"ה ויד מלאכי מערכת ל' סימן שס"ד שהעלו ג"כ כן ופמ"ג סימן קס"ג באשל וכ"כ בתשו' פנ"י סימן ט' בשס רשב"א. ואני מצאתי מבואר כן גם ברש"י בשבת ק"ן ע"א שכתב בד"ה ולא יאמר בגמרא פריך פשיטא כיון דהוא אסור חבירו נמי אסור דהא ישראל הוא והשולחו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול ע"ש ואף דשכירות פועלים מדרבנן הוא דאסור מ"מ אית ביה משום לפני עור לא תתן מכשול, ולא זו בלבד דעובר אלפ"ע בדרבנן אלא דלפימ"ש תשו' פנ"י הנ"ל אס מכשיל באיסור דרבנן עובר אלפ"ע מד"ת דהתורה אמרה סתס שלא להכשיל בנ"א וכיון שהכז"ל אסרו דבר זה א"כ אס מכשיל את חבירו בזה עובר אלאו דאורייתא שאותה התורה שלא להכשיל אדס מישראל אף שהאיסור עצמו אינו מה"ת דלא גרע מאבן בדרך ע"ש.

ואמנם בתשו' פנ"י שס מסיק דבאיסור דרבנן ל"ש לפ"ע וכן היא דעת הרדב"ז שהביא י"מ שס, ולפענ"ד נראה דאיה לזה מלשון הריטב"א ע"ז דף וי"ו שכתב דלפ"ע הוא מטעם ערבות ע"ש וכסברא זו מבואר גם בחת"ס חו"מ סימן ר"ב ע"ש שמסביר בזה דברי הריטב"א יבמות פ"ה דבאיסור שאינו מוטל אלא על איש לא הטילה תורה עונש על האשה המכשלת את האיש בזה, ולפי"ז לפמ"ש הגל"ח ברכות מ"ח דלא נכנסו ישראל בערבות אלא על מצות שהם מה"ת אבל על מצות שהוסיפו חכמים מדבריהם לא נכנסו בערבות, וכ"מ בסוטה ל"ז בתוס' ד"ה אמר רב משרשיא שעל תרי"ג מצות קבלו ערבות והרי מצות דרבנן אינן בכלל תרי"ג, והאריך שם להסביר הדבר לדעת הרמב"ם בחו"מ סימן קל"ח סי"ג דמי שלא פי' קצב הדבר שהוא ערב כגון שאמר כל מה שתתן לו אני ערב אין זה הערב חייב כלום ע"ש, וא"כ בשלמא תרי"ג מצות שידענו קצבם שפיר נשתעבדנו בערבות אבל מצות וגזירות דרבנן שאין להם קצבה לא חל הערבות עליהם ע"ש, וכיון דבדרבנן ל"ש ערבות אין אנו מצווין להפרישו מאיסור דרבנן וגם לפני עור ליכא.

ועפ"י אלה הדברים דעתי הענייה חשבה להסביר דעת הדריסה יו"ד סימן א' במ"ש הכלבו בשם ר"י דנשים שוחטות לעצמן אבל לא לאחרים ותמה ב"י דמה חילוק יש בין שוחטות לעצמן או לאחרים וכתב הדריסה דלעצמן שוחטות שאינן חשודות לאכול נבילה אבל לאחרים ליכא איסור אלא משום לפני עור וזה חשידי כיון דדעתן קלות ע"ש ובב"ח קו"א, ואינו מובן לכאורה דמכדי האי איסור לאו מגלן דחשידי טפי אלפני עור מבלאו אחר, אבל לפי האמור א"ש למה שהבין הגל"ח ברכות כ' בדעת הרא"ש שס ובדג"מ סימן ער"א דאשה אינה בכלל ערבות שהיא אינה עריבה בעד אחרים, וא"כ ממילא ל"ש גבה איסור לפ"ע שהוא מטעם ערבות ולהכי שפיר חשידי להכשיל אחרים ואינה שוחטת לאחרים וא"ש.

ואמנם בגוף דברי הגל"ח השיג עליו אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בתשובה אחת [שו"ת בית שעריס יו"ד סי' ר"כ], דמה שהביא ראיה מתוס' סוטה שכתב דרק על תרי"ג מצות קבלו ערבות, ראיה זו א"ש לדעת הרמב"ן וסייעתו דליכא באיסור דרבנן לאו דלא תסור ועשה דעפ"י הדבר, אבל לדעת הרמב"ם בסה"מ דכל איסור דרבנן הוא בלאו דלא תסור מה"ת ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות ממרים ולח"מ שם אין ראיה מדברי התוס', דכיון דקבלו ערבות על תרי"ג הרי בכלל זה ג"כ לאו דלא תסור וממילא דקבלו ערבות גם על מצות דרבנן. וגם מה שהסביר עפ"ד הרמב"ם, הנה מבואר בחו"מ שם במחבר דלא קי"ל כהרמב"ם, ועיין פרישה שם דבדין זה גם החולקים בסימן ס' ס"ב מודו הכא דאינו חייב כיון דגוף

הערבות הוי אסמכתא וגם דבר שאין לו קצבה ועיין ש"ך שם שחולק עליו, מ"מ נראה דנהי דיכול לחייב עצמו בערבות על דבר שאין לו קצבה מ"מ אין הערב מתחייב אלא לאחר שילוה אבל קודם שילוה יכול לחזור בו ע"ש וכמ"ש קצוה"ח סימן ס' סק"ב, וא"כ לא פעלו כלום בקבלת ערבות על מצות דרבנן שהרי יכולים לחזור מהערבות קודם שיתקנו וכריתות הברית היה כדי שלא יהיו יכולים לחזור עיין סוטה ל"ז ותוס' שבת פ"ח וממילא דל"ה כריתות ברית וערבות על מצות ואיסורי דרבנן.

אלא שהפמ"ג במשב"ז או"ח סימן קס"ב סקי"ב העלה דבדבר שאינו מפורש בתורה רק הוא מהלמ"מ או מדרשה או דילפינן ליה בא' מי"ג מדות ל"ש ערבות אבל במידי דרבנן שהוא בלאו דלא תסור או בעשה דעפ"י התורה אשר יורוך שייך שפיר ערבות ע"ש שהאריך, ובס' ברכ"י או"ח סימן קכ"ד הביא אבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד זה אומר בכה וזה אומר בכה דלהרבה שיטות בדרבנן ליכא ערבות ורבים חולקים ע"ז, והוא הביא ראיה דבדרבנן שייך ערבות מר"ה כ"ט דכל הברכות אעפ"י שיצא מוציא חוץ מברכות הלחם וכו' ופירש"י אעפ"י שיצא מוציא שהרי ערבים זב"ז למצות חוץ מברכת הלחם וכו' שאינן חובה וכו' ובזו אין כאן ערבות וכו', והרי כל הברכות הן מדרבנן ואפ"ה שייך בהו ערבות ע"ש. ולפענ"ד אי משום הא לא איריא דיש לומר דודאי בדרבנן ל"ש ערבות ומ"מ מוציא משום הס אמרו והס אמרו וכמ"ש ברכ"י שם בשם זרע אברהם, אלא דאי תקשי מה חילוק יש בין ברכות הנהנין ובין ברכות המצות, לזה פירש"י דברכות המצות אלו היו מן התורה היה מוציא משום ערבות ולכן חכמים כעין דאורייתא תיקנו ובדרבנן נמי מוציא אף דליכא ערבות, משא"כ ברכות הנהנין אפילו היה דאורייתא לא הוי מוציא דל"ש בזה ערבות ולכן גם בדרבנן אינו מוציא, וז"פ. [ועי' בזה לקמן בסימן קנ"ה].

והנה הרמ"א יו"ד סימן קנ"א הביא י"א דהא דאסור למכור להס דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיו"ב או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר, והוא מהמרדכי רפ"ק דע"א, ויש מחמירין והוא דעת הר"ן רפ"ק דע"א ותוס' והרא"ש בפ"ק דשבת, וכתב הרמ"א דנוהגין להקל כסברא הראשונה, והש"ך שם השוה דעותיהם דלא פליגי דבעכו"ם וישראל מומר לכ"ע שרי ודעת המחמירין הוא בישראל שחייב להפרישו מאיסור, ובדג"מ שם כתב בדעת הש"ך דל"ד מומר גמור דבאמת אין חילוק בין ישראל למומר דהא מומר אעפ"י שחטא ישראל הוא ואם יש ביד א' להפרישו חייב להפרישו כמו בקטן אוכל נבילות אבל עיקר הדבר הוא דאפילו ישראל שאינו מומר אם רוצה לעבור איזה עבירה במזיד אין ישראל אחר מצווה להפרישו ואין אנו מצווין להפרישם אלא מי שרוצה לעבור עבירה בשוגג ע"ש. אמנם בתוס' שבת ג' ד"ה בבא משמע דלא כדג"מ שהקשו והא עובר אלפ"ע ואפילו מיירי שיכול ליטלו וכו' מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאיסורו ע"ש, ומבואר להדיא דפשיטא להו להתוס' דגדול העובר עבירה במזיד שמצווין להפרישו.

אבל י"ל דברי הדג"מ עפמ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שעריס חאו"ח סימן שט"ז לישב קושיתו על הדג"מ מגמ' ב"ק כ"ח מנין לגרלע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה דפטור ת"ל לא תקחו כופר לשוב ומסיק התם בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא המירא והשתא איסורא ופירש"י ורשאי להלקותו ולהפרישו, ותקשי לדג"מ אמאי והא אינו מצווה להפרישו, ותי' דכשעובר האיסור בחפץ של בעה"ב כמו הכא שהשפחה היא קנין כספו של בעה"ב והוא אינו מחויב להניח חפץ שלו לעשות בו עבירה ולכן יכול להפרישו אבל כשעובר האיסור בחפץ העבריין עצמו אז באמת א"מ להפרישו ע"ש. ובאמת דחילוק זה שהוא חילוקא דרבנן מבואר במג"א סימן קס"ג ובעיני יפלא על אאמו"ר הגאון זצ"ל שלא שת לבו גם לזאת. וממילא א"ש גם כאן דבהאי דקאי התוס' הוא גם כן חפצו של אחר וכל היכי שעושה איסור בחפץ של אחר גם לדעת הדג"מ אידך היינו בעל החפץ חייב להפרישו וא"ש.

ושוב ראיתי בטורי אבן מגיגה י"ג שכתב ג"כ דאם אין אנו יכולין למחות בידי עושי רשעה ובכל אופן יעבור עבירה רק ישראל מקרב לו הנאתו אז ל"ש ערבות וא"מ להפרישו ואין כאן משום מסייע ידי עוברי עבירה ע"ש, וכ"כ בתשו' מחנה חיים ח"א סימן מ"ה מדנפשי' ולא זכר שר שכבר קדם וזכה בו טורי אבן.

אלא דבגיטין ס"א איתא אשת חבר לא תבור ולא תטחון עם אשת ע"ה משום מסייע ידי עוברי עבירה ע"ש, ומוקי לה רבא בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה דרבנן ואפ"ה לא שרי לסייע אלא מפני דרכי שלום וע"ש ברש"י ותוס' דמוכח כל הסוגיא דאפילו באיסור דרבנן מסייע ידי עוברי עבירה אסור וצ"ע לכאורה. אך נראה למה דמבואר ברש"י גיטין שם ד"ה לא תבור שכתב מפני שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בידים בשעת עבירה וכ"מ בתוס' וריטב"א בע"ז דף נ"ה ע"ב דלא שייך מסייע ידי ע"ע אלא בשעת עבירה וא"כ לכאורה תקשי איש מחמירין שהוא הדעה השניה ברמ"א הנ"ל

ומליין תוס' ורא"ש פ"ק דשבת דמאי דאיה מהפוסקים הנ"ל להא דלמכור בשלמא התם ברים שבת שמסייע בשעת עבירה שמוליא מרה"י לרה"ר ולכן שפיר אסור משא"כ בהא דלמכור להם שאינו מסייע בשעת עבירה. אמנם הדבר נכון למ"ש הריטב"א ע"ז דף ו' אבל מ"מ אם תבע לי' בפי' לאיסורא נהי דמשום לפ"ע ליכא אבתי איסורא איכא במילתא משום מסייע ידי ע"ע כל שאנו גורמים לו לעשות איסור וכו' דכל ישראל ערבים זב"ז ע"ש. ולפי"ז ניחא דבהאי דע"ז ודגיטין אין אנו גורמים לו לעשות העבירה ולכן אין איסור במסייע ידי ע"ע אלא בשעת העבירה אבל בהך דלמכור דאנו גורמים לו לעשות האיסור אפילו שלא בשעת העבירה אסור והא דלמד כן מהפוסקים הנ"ל היינו מדכתבו דאפילו מצווין להפרישו וכש"כ שלא נסייע לו ומוכח דס"ל דגם זה מקרי שלא בשעת העבירה דאל"כ לא הוצרכו להאי טעמא, ואפ"ה אסור משום שאנו גורמין ודו"ק.

ועיין פמ"ג בא"א סימן קס"ג שהעלה דבאיסור דרבנן כעין דאורייתא תקנו ועובר בלפ"ע מדרבנן ואמנם מסייע ידי עובדי עבירה דל"ה רק מדרבנן א"כ מסייע ידי עובדי עבירה בדרבנן הוי גזירה לגזירה ומותר ע"ש, ועל כל פנים בנ"ד שהגעאלאג הלוקח הוא מומר לאכול שחיטת נעאלאגען או משאר שמות הנרדפין רובם ככולם הם מומרים לחלל שבתות וחשודים לכה"ת כולה וגם מצוי לו לקנות מבשר פיגולים שפיר יש לסמוך אכל הני שיטות הנ"ל למכור להם עוף שנשחט ע"י שוחט שלהם, ויש לצרף דברי הריטב"א שזכרנו דאם תבע ליה בפי' לאיסורא דוקא הוא דאסור, וגם זאת דבאיסור דרבנן אין מצווין להפרישם כלל ולית ביה משום מסייע ידי עובדי עבירה.

ואפשר לנדד עוד דבנ"ד שרי למכור שהרי בשעת מכירה יש ספק אם יאכלנו דאולי ימכרנו לאחרים ואפילו ימכרנו לישראל כמותו הו"ל לפני דלפני דלא מפקדינן כדאמרינן בע"ז י"ד ע"א והכי קי"ל ביו"ד רסי' קנ"א ע"ש בש"ך וטו"ז, ועכ"פ בשעת מכירה אין המכשול קרוב לודאי וכבר העלה תבו"ש סי' ט"ז סקכ"ג דאין לפ"ע רק אם המכשול בודאי וכ"כ תשו' פנ"י סימן ג' דספק לפ"ע שרי, ועיין טו"ז רסי' קנ"א שאם הדבר מסופק אם לאליל שייך או לדבר אחר שרי ע"ש, ועיין ריטב"א ע"ז ט"ו ע"ב בד"ה מי דמי שכתב ומסתברא לי דה"ק התם כיון דליכא אלא לאו דלפ"ע אין לאו דלפ"ע אלא כשנותנים לו למי שיעשה עבירה וודאי ורבנן אסרו אפילו סתמא היכי שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בה עבירה ועשו סתמו כפירושו וכל היכי דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי לא אוקמי רבנן אדינא והתירוה וכו' ע"ש, הנה מבואר שאין מה"ת איסור לפ"ע רק אם נותנים לאיש שיעשה עבירה בודאי אבל אם יש רק רגלים לדבר שיעשה עבירה אין כאן לפ"ע מה"ת אבל מדרבנן איכא לפ"ע אפילו אינו עובר בודאי רק יש רגלים לדבר, ואם יש מקום לתלות בהיתר אפילו אם יש רגלים לדבר שהמקבל יעשה איסור תלינן בזה ואין המושיט עובר כלל אלפ"ע.

אך מלשון רש"י ע"ז ו' משמע לכאורה דגם בספק שייך לפ"ע שהרי כתב לא יושיט כוס יין לנזיר שמא יבא לשתותו ואף שאינו וודאי שישתה, ואולי יש לומר דדוקא כוס יין דמסתמא למשתי קבעי דכ"ע שתי חמרא וכמש"ש תוד"ה מנין וא"ל שוס הכנה וכן באבר מן החי לבן נח ר"ל דמיירי שהוא מבושל וא"כ יאכלנה ואין שהות שיחזיר ובהוסטה גרידא רגלים לדבר שישתה ויאכל בזה דוקא עובר אלפ"ע מחשש שמא ישתה דהוי ספק הרגיל וקרוב לודאי וכמ"ש תוס' פסחים ט'. ד"ה ואת"ל דאימור אכלתי' עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל הוא וקרוב לודאי ע"ש, אבל היכי שיש שהות לחזור ויש כאן ספק גמור שלא יבא לידי מכשול בזה אף לרש"י ליכא לפ"ע.

ועונ"ל למה דקיי"ל בחו"מ סימן רל"ד ס"ג דאם מכר לחבירו דבר האסור מד"ס ואכלם הלוקח אין המוכר מחזיר לו דמיו דדוקא באיסור דאורייתא המקח בטל משום שנפשו של אדם חותה באכילת איסור משא"כ באיסור דרבנן, והסביר הנתיבות שם אות ג' משום דבאיסור תורה אפילו אכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגן על היסורים אבל באיסור דרבנן א"ל שוס כפרה וכאלו לא עבר דמי ע"ש, ולפי"ז נ"ל דאפילו אם גם באיסור דרבנן שייך לפ"ע או מסייע ידי עובדי עבירה היינו דוקא אם נותן לחבירו לעבור במזיד איסור דרבנן אבל אם הכשיל את חבירו בשוגג באיסור דרבנן כיון דבשוגג א"ל כפרה ליכא משום לפ"ע או מסייע ידי עובדי עבירה ודו"ק, [וע"ע לקמן סי' קנ"ה].

ועוד אני חוכך בזה שהרי הכת המתחדשים לא קבלו עליהם האיסור אשר יצא מפי קדוש רבותינו הקדושים אשר בארץ החיים המה נ"ע וזי"ע, ואם כי נפשינו יודעת מאד כי הוא מחמת קלות דעתם ופחזותם ומרדם אבל עכ"פ לא קבלו עליהם, וא"כ נהי דלדידן הוי מומא ושחיטתן פסולה ואסורה לנו כנו"ט לדידהו ל"ה מומא ואין האיסור חל עליהם, וא"כ לכאורה באנו בזה למחלוקת אם שייך בכגון זה לפ"ע או מסייע ידי עובדי עבירה, ועיין ביו"ד סימן קי"ט ס"ז ברמ"א וש"ך שם סק"כ, ועיין שעה"מ פ"ז מהלכות אישות הי"ב דמי שנזהר שלא להדליק טוטי"ן בגר של חלב אסור ליתן למי שנוהג היתר בזה דכיון דלדידיה אסור איכא

משום לפ"ע וקותר עצמו דבפ"ז מהלכות לולב העלה להיפוך דליכא בכה"ג משום לפ"ע ע"ש, וכן העלה במשו' כת"ס חיו"ד סימן ע"ז דמי שאחז בשיטת האוסרין מותר לו להאכיל לחבירו הממיר וליכא בזה משום לפ"ע ולא משום מסייע ידי עוברי עבירה ע"ש, ועיין פר"ח סימן תל"ו במנהגי אי' אות כ"ג בב' ת"ח זה אוסר וזה מתיר אם הממיר האכיל להאוסר דבר שאסור לו ומותר להנותן ליכא משום לפ"ע, וה"נ בנ"ד דכוותי'.

אבל מ"מ נ"ל יותר נכון שאסור למכור להמתחדשים בשר שנשחט ע"י שוחט שלהם, משום שיש חשש גזילה דאו' בשחיטתם שהם בורים ריקים ופוחזים ומורדים ואין להם נאמנות על שום דבר כשר, ועיין בהג"א פ"ק דחולין מ"ש על קושית הראשונים דהיאך שוחט נאמן הא באיתחזק איסורא אין ע"א נאמן באיסורין, ותי' דזה רק בריק ופוחז אבל לא במוחזק בכשרות ע"ש, ושוחטי כת ההוא הם פוחזים ורקים ושחיטתן בחזקת איסור קיימא, ועיין שו"ת טוטו"ד מ"ג ח"ב סימן ל"א ותשו' הריב"א סימן קי"ט, לכן הנוועים מושכים את ידיהם מזה וכיו"ב ואין למכור להם בשר פיגולם כנלע"ד.

ובהדי שותא אזכיר מ"ש פמ"ג בא"א סי' קס"ט סק"ו דאם וודאי לא יבדך לא יתן לו, והקשה דליתי עשה דצדקה וידחה ל"ת דלפ"ע, ומה שתי' דהוי מצוה הבאה בעבירה לא זכיתי להבין דא"כ בכל עדל"ת נימא דהוי מהב"ע, אבל הדבר מבואר בתשו' יד אלי' סימן ז' דהא דאמרינן עדל"ת ול"ש מהב"ע דהא בעידנא דדחו ל"ת מקיים העשה וילפינן כן מקרא אבל דוקא אי הוי בעידנא אבל בלא"ה לא דחי משום דהוי מהב"ע ע"ש, וא"כ הכא דהוי בעידנא ל"ש מהב"ע והדק"ל דנימא עדל"ת, אבל לענ"ד לק"מ דהכא איכא ב' איסורין שהנותן עובר אלפ"ע והמקבל יאכל בלי ברכה ואיך ידחה עשה דצדקה ב' איסורים, ואפילו למ"ש בספר תוס' יו"כ יומא פ"ו דכל היכי דשניס מוזהרים והעשה אינו אלא באחד נמי אמרינן עדל"ת היינו דוקא ביבוש דאף דשניהם מוזהרים באיסור אשת אח אבל הוא רק שם אחד של איסור לכן עשה דיבוש דומה ל"ת אף דבדידה ליכא עשה משא"כ כאן שהם שני שמות של איסור וודאי דל"ל עדל"ת ולק"מ.

ובזה אתן החותמת בדברי שלום ואמת, כנפש החותם בברכת התורה ולומדיה ברוח טהרה ודוש"ה,

בן ציון בלום

סימן קנ"ה

השכרת דירה וחנות לישראל מומר לחלל שבת

בימי הספירה ברכה ערוכה ושמורה לידידי הרבני גדול בתורה וביראת ה' טהורה מעוטר בתפארה מדבר בשפה ברורה מורג חרוץ בעל פיפיות ענף עץ אבות כמו"ה **משה יודא מענדעלאוויטש** נ"י יהי שמו לעולם בק"ק קאוואטשהאזא יצ"ו.

עתה בא"מי ע"ד שאלתו במכתבו הקדוש אם מותר להשכיר בית דירה וחנות לישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא במקום שיכול למצוא לשכור גם במקום אחר רק שרוצה לשכור אצל ישראל זה שהוא מכירו ואוהבו מני קדם אם יש בזה משום לפ"ע כיון דמקח וממכר בשבת הוי רק דרבנן, הנה דבר זה אם שייך לפ"ע בדבר שהוא רק מדרבנן מחלוקת הראשונים הוא והארכתי בזה לעיל בסימן קנ"ד עיין שם.

ומעלתו הביא דברי הרא"ש ריש פרק קמא דמועד קטן שהקשה להסוברים דמלאכת חול המועד הוא רק איסור דרבנן דאם כן מאי פריך הגמרא בעבודה זרה דף כ"א לגבי כותי ות"ל משום לפני עור ל"ת מכשול לענין מלאכת חול המועד, ותירץ משום דאסמכתא פשוטה הוא ולדוקים מודים בה ע"ש. ונעלם ממנו שדברי הרא"ש הם ממש דברי תוס' חגיגה ח"י ע"א סוד"ה חולו של מועד, ומוכח מזה דתוס' ורא"ש סוברים דבדרבנן ל"ש לפני עור לא תתן מכשול דאל"כ לא הוו מקשו כלום דהא אפילו מלאכת חוה"מ דרבנן נמי פריך שפיר ות"ל משום ולפני עור אלא ודאי דסוברים דל"ש לפ"ע בדרבנן, ואני הארכתי בזה במקום אחר, וא"כ באנו למחלוקת פלוגתא דרבוותא אם שייך לפ"ע בדרבנן ונכנסנו לבית הספק הלכה כמאן ותו הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, אלא דלסברת תשו' פנ"י דגם באיסור דרבנן איכא לפ"ע דאורייתא כמש"ל א"כ הו"ל ספק דאורייתא, ועוד דאפילו הוי רק איסור דרבנן מ"מ הא אין עושין ספק דרבנן בידים כמ"ש מג"א סימן יו"ד סקי"א ופמ"ג שם ושאר פוסקים יו"ד סימן ק"י ועיין טו"ז או"ח סימן ע"א סק"ג, אך דמ"מ א"ש דהא ספק לפ"ע מותר כמ"ש תשו' פנ"י חיו"ד סימן ג' ותבו"ש סימן ט"ז סקכ"ג, ועיין טו"ז יו"ד רסי' קנ"א דאם הדבר ספק אם לאליל שייך או לדבר אחר שרי למוכרו לעכו"ס ע"ש.

הן אמת דמלשון רש"י בע"ז דף ו' לא משמע כן שכתב ולא יושיט כוס יין לנזיר "שמא" יבא לשתותו עכ"ל, נראה בעליל דגם בספק שמא יבא לשתותו שייך לפני עור, אך י"ל דדוקא בכוס יין דסתמא למשתי קבעי כיון דכ"ע שתי תמרא וכמש"ש תוד"ה מנין וא"ל שוס הכנה וכמו כן

באבר מן החי לבן נח י"ל דמיירי בכה"ג שהוא מבושל וא"ל הכנה ואין שהות שיחזור ובהוסטה גרידא רגלים לדבר שישתה היין ויאכל האבר מן החי בזה דוקא עובר אלפ"ע מחשש שמא ישתה דהוי ספק הרגיל וקרוב לודאי וכמ"ש תוס' פסחים ט' ד"ה ואת"ל דאימור אכלתי' עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל הוא וקרוב לודאי ע"ש ובפר"ח סימן ק"י בכללי ס"ס, אבל היכי שיש לו שהות לחזור ואיכא ספק השקול שלא יבא לידי מכשול או שיש ספק פלוגתא דרבותא אף לרש"י ליכא לפ"ע.

ועוד למה דאמרינן קידושין מ"ט ע"ב דהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו, והכי קיימא לן באבן העזר סימן ל"ח סל"א דמקודשת מספק אפילו בגזל ערוקין הגזילה בידו דלא מקרי בעל תשובה עד שישלין השרץ מידו מכל מקום כיון שהסכים בדעתו להשיב נקרא גם כן צדיק ומידי ספק קידושין לא נפקא כמו שכתב שם ח"מ ס"ק מ"ד ועיי"ש בב"י בשם רי"ו, וה"נ מידי ספיקא שמא יחזור בתשובה וליכא לפ"ע לא נפקי, וא"ל דהתם שאני דאזלינן לחומרא דמיהוי ספק א"א משא"כ הכא דמכח הך ספק שמא יחזור בתשובה אזלינן לקולא, דז"א שהרי בכל התורה אמרינן ספק דאורייתא לחומרא עכ"פ מדרבנן לדעת הרמב"ם וגבי לפ"ע ספיקו מותר, אלא ודאי היינו טעמא דכל שאין המכשול ברור לא נוותה תורה כלל ולפ"ע לא תתן מכשול, וה"נ כיון שי"ל שמא יעשה תשובה ואין המכשול ברור ל"ש לפ"ע, ומה"ט נדחה נמי מש"ל הא אין עושין ספק דרבנן בידים, דזה אינו דכל שיש להסתפק אם יש כאן או שיבא לידי מכשול יהיה מאיזה טעם שיהיה ל"ש לפ"ע, ועכ"ח צ"ל כן דאל"כ ל"ש ספק לפ"ע דמותר כיון דאין עושין ספק בידים ודו"ק, [וע"ע לעיל סי' קנ"ד].

ומה שהקשה מעלתו על הרא"ש מהאי דלא יתן אדם פרוסה למי שלא נטל ידיו דמוכח דגם בדרבנן שייך לפ"ע, לק"מ למ"ש מג"א סימן קס"ט סק"ו בשם הב"ח לחלק דדוקא בנטילת ידים אסור משום לפני עור דתיכף בשעה שנותן לידו כדי לאכול עובר משום לפ"ע אבל בברכה בשעה שנתנו אינו עובר ואם אח"כ לא יברך מה עלינו לעשות ע"ש, ומבואר דהיכא דליכא איסור בשעת מעשה ל"ש לפ"ע. וא"כ במשכיר שדהו לכותי שמשכירו בחול ועכ"פ לא בשעת מלאכה, ובזה וכיו"ב ס"ל להתוס' ורא"ש דל"ש לפ"ע בדרבנן משא"כ בנותן פרוסה למי שלא נטל ידיו דמסייע בשעת עבירה שפיר איכא לפ"ע אף שהוא דרבנן.

אלא דעל הראשונים אנו מצטערין דדברי הב"ח תמוהים מאד דא"כ מאי פריך הגמ' בע"ז שם ות"ל משום לפ"ע הרי הוא משכיר שדהו לכותי בחול וליכא איסור בשעת מעשה ול"ש לפ"ע, וכבר עמד בזה בתשו' מהרי"א או"ח סימן קמ"ה, אך י"ל למ"ש מג"א סימן רמ"ד סקמ"י דגבי שכירות שכר כל יום בפ"ע, ועיין ש"ך חו"מ סימן של"ד סק"ב דאפילו אי אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא היינו דלכל יומא ממכר הוא ע"ש א"כ במשכיר שדהו הו"ל כמשכירו בכל יום בפ"ע וכמשכיר לו גם בחוה"מ, וא"כ שפיר האיסור הוא בשעת מעשה ופריך שפיר ות"ל משום לפ"ע, וממילא דלפי"ז נדחה תירוצי הג"ל על קושיתו.

אך דלפי המבואר במכתבו דמצוי לו לאותו מומר לשכור חנות אחר רק שנפשו חשקה בחנות זה של ישראל אוהבו א"כ ל"ה כתרי עברי דנהרא ובלא"ה ליכא לפ"ע כמבואר בע"ז דף ו', אלא דמ"מ אסור מיהא מדרבנן משום מסייע ידי עוברי עבירה כמ"ש מג"א סימן שמ"ז סק"ד, וכיון דמקח וממכר בשבת אסור רק מדרבנן א"כ הרי כתב פמ"ג בא"א סימן קס"ג דבאיסור דרבנן כעין דאורייתא תקנו ועובר בלפ"ע דרבנן, ואמנם מסייע ידי עוברי עבירה דל"ה רק דרבנן הוי גזירה לגזירה ומותר ע"ש. ויש להביא ראיה לזה לפ"מ דמשמע מלשון הריטב"א בע"ז דף ו' דאיסור מסייע ידי עוברי עבירה הוא מטעם ערבות דכל ישראל ערבים זה לזה ע"ש, ועיין חת"ס חו"מ סימן ר"ב שמסביר בזה דברי הריטב"א יבמות פ"ד ע"ש, ולפי זה למ"ש הגל"ח ברכות מ"ח דלא נכנסו ישראל בערבות אלא על מצות שהם מה"ת אבל על מצות שהוסיפו חכמים מדבריהם לא נכנסו בערבות וכ"מ בסוטה ל"ז בתוד"ה אמר רב משרשיא שרק על תרי"ג מצות קבלו ערבות ע"ש, וכיון דבדרבנן ל"ש ערבות ליכא נמי משום מסייע ידי עוברי עבירה.

אלא שעומד לנגדינו סוגיא דגיטין ס"א דתנן התם אשת חבר לא תבור ולא תטחון עם אשת ע"ה משום מסייע ידי עוברי עבירה ומוקי ליה רבא בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה דרבנן ואפ"ה לא שרי לסייע אלא מפני דרכי שלום וע"ש ברש"י ותוס' דמוכח כל הסוגיא דאפילו באיסור דרבנן מסייע ידי עוברי עבירה אסור, אמנם י"ל למה דמבואר ברש"י גיטין שם ד"ה לא תבור שכתב שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה וכ"כ בתוס' וריטב"א ע"ז דף נ"ה ע"ב דל"ש מסייע ידי עוברי עבירה אלא בשעת עבירה והוא כסברת הב"ח הנ"ל לענין לפני עור, וא"כ י"ל דהפמ"ג ג"כ אינו מתיר במסייע דרבנן רק אם אינו מסייע בשעת עבירה אבל במסייע בשעת עבירה באמת אסור.

ועפ"י אלה הדברים היה אפשר להשוות המחלוקת ברמ"א יו"ד סימן קנ"א שהביא די"א דהא דאסור למכור

להם דברים השייכים לעבודתם היינו דוקא אם אין להם אחרים כיו"ב או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר והוא דעת המרדכי רפ"ק דע"ז ויש מחמירין ומצויין ברמ"א הר"ן ותוס' והרא"ש רפ"ק דשבת והש"ך שם טרח להשוות דיעותיהם דלא פליגי, ולפמ"ש י"ל והיו לאחדים בידי דודאי למכור להם שאינו מסייע בשעת עבירה שרי לכ"ע משא"כ בהאי דרישא שבת שמסייע בשעת עבירה שפשט ידו כשמוליאו מרשות היחיד לרשות הרבים שפיר מחמירין תוס' ורא"ש וגם המרדכי דפ"ק דע"ז מודה לזה, ואין כאן מחלוקת.

ובגוף הדבר אי בדרבנן שייך ערבות גם הוא במחלוקת שנויה בספר ברכ"י או"ח סימן קכ"ד הביא אבל נבילות מתנבאים זה בכה וזה בכה ולהרבה שיטות בדרבנן ליכא ערבות ורבים חולקים ע"ז, ופמ"ג במש"ז או"ח סימן קס"ז סקי"ז העלה דבדבר שאינו מפורש בתורה רק הוא מהלמ"מ או מדרשה או דילפינן בא' מי"ג מדות ל"ש ערבות אבל במידי דרבנן שהוא בלאו דל"ת או בעשה דעפ"י התורה אשר יורוך שייך שפיר ערבות ע"ש, והארכתי בזה לעיל בסימן קנ"ד.

ועוד יש לנדד בנידון דידן למ"ש מג"א סימן קס"ג סק"ב דמה שאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו דוקא בשנותן לו משלו אבל אם הפרוסה היא של מי שאוכל רק שהוא מושיט לו שרי ע"ש, ועיין בשו"ת בית שעריס או"ח סימן שט"ז שכתב ג"כ דדוקא אם החפץ של בעה"ב שאינו מחויב להניח חפץ שלו לעשות בו עבירה חייב להפרישו אבל כשעובר האיסור בחפצו של העבריין עצמו אינו מחוייב להפרישו ע"ש, ופלא שלא זכר שר אאמו"ר הגאון זצ"ל לדברי המג"א הנ"ל. ולפי"ז לדעת הראב"ד ורשב"א בטוש"ע חו"מ סימן של"ד דשכירות הוא ממכר הוא לכל מילי ולא באונאה דוקא וכ"מ בתשו' הרא"ש כלל א' סי' ו' וכ"כ הרדב"ז בתשו' ח"ה סימן ב' אלפים קי"ט, ולדעת הב"ח בתשו' סימן י"ג הובא בש"ך חו"מ סימן שי"ג דלכ"ע שכירות קניא מדרבנן ולא נחלקו אלא אי מדאורייתא קניא ע"ש, א"כ כשמשכיר חנות לישראל מומר כיון דשכירות קניא הרי הוא עושה איסור בחפץ שלו ולא בחפץ של המשכיר ואין כאן לא משום לפ"ע ולא משום מסייע ידי עוברי עבירה, ונפשי יודעת מאוד שרבים חולקים ע"ז דלדעת מג"א סי' רמ"ו סק"ח שכירות לא קניא לחומרא וכדמסיק בע"ז ט"ו ע"ז ולדעת תוס' ע"ז שם ד"ה והשתא ותוס' ב"מ נ"ו ע"ב והא שכירות ל"ק אלא באונאה דרבי קרא, מ"מ בנידון דידן דאיסור מסייע ידי עוברי עבירה הוא רק מדרבנן ודאי דיש לסמוך אהני שיטות דסוברים שכירות קניא.

אבל קושטא קאמינא דבנ"ד אין כאן מסייע ידי עוברי עבירה דבכל הני שזכרנו עושה איזה מעשה כשמסייע בשעת עבירה, דבהאי דרישא פ"ק דשבת פושט ידו לקבל ממי שמוליא מרשות היחיד לרשות הרבים ובסימן קס"ג הוא נותן בידים לאכול למי שלא נטל ידיו ובסימן קס"ג מושיט לאכול למי שאינו מברך ובהאי דגיטין היא בורחת וטוחנת עם אשת ע"ה, אבל כאן בנידון דידן אם הוא באופן דליכא לפני עור דלא קאי בתרי עברי דנהרא גם מסייע ליכא שהרי בשעה שעושה האיסור הוא שבת וגם בביתו ואינו עושה שום מעשה אפילו מעשה כל דהו והוא מסייע אין בו ממש. וגדולה מזו כתבו גדולי האחרונים הבית מאיר אהע"ז סוסי' ה' וחת"ס או"ח סימן פ"ד ושוע"י או"ח סימן רס"ג דאף דבכל התורה שלומו של אדם כמותו ולדעת רש"י פרק איזהו נשך אפילו לגוי יש שליחות לחומרא והיכי דאין שליח בר חיובא יש שליח לד"ע כמבואר בחו"מ רסי' קפ"ב מ"מ לענין שבתון ל"ש שליחות דהתורה הקפידה שיהיה הגוף נח ושובת והרי גם אם השליח עושה מלאכה בשליחותו גופו נח ושובת ע"ש, ובזה מיושב גם קושייתו הנ"ל כמובן.

והנה דעת הרמ"א שם להקל כסברא הראשונה דאם יכול לקנות במקום אחר מותר למכור לו, ולדעת הש"ך שם בעכו"ם וישראל מומר לכו"ע שרי, ולפמ"ש דג"מ בדעת הש"ך אפילו בישראל שאינו מומר אם רוצה לעבור איזה עבירה במזיד אין ישראל אחר מצווה להפרישו ואין אנו מצווין להפרישם אלא מי שרוצה לעבור עבירה בשוגג ע"ש. ועיין בטורי אבן באב"מ חגיגה י"ג שכתב שאם אין אנו יכולים למחות ביד עושי רשעה ובכל אופן יעבור עבירה רק ישראל מקרב לו הנאתו אז ל"ש ערבות וא"מ להפרישו ואין כאן איסור משום מסייע ידי עוברי עבירה ע"ש, ועי' בתשו' חו"י סימן קפ"ח שמגדד היתר למכור למומר טריפות משום איבה באדם שמוכר לכל ע"ש, והיינו עכ"ח בגוונא שיכול לקנות מאחר דליכא משום לפ"ע דאורייתא דבאיסור דאורייתא ל"ש להתיר משום איבה כמ"ש תוס' ע"ז כ"ו ע"א ד"ה סבר, וכן בתשו' שערי צדק לדו"ז הגה"ק מדעש זצ"ל חיו"ד סימן קל"ט מתיר למכור נבילות למומר ממש דהיינו עוזב דת ישראל עכ"פ ע"ש, ופוק חזי מה עמא דבר שמשכירין בית וחדר למומרים ומחללי שבתות בפרהסיא והם אופין ומבשלין ומבעירין אש ועושין כל מלאכות האסורות בשבת בבית השכור להם ואין פוצה פה ומצפצף, לכן לפענ"ד יש להמתירין בנ"ד ע"מ שיסמכו ואין למחות בידם.

שוב ראיתי בתשו' מהרש"ם ח"ב סימן קפ"ד שנשאל ג"כ בזה והעלה להתיר להשכיר בית וחנות למומר, ורואה

אני את דבריו במ"ש שם טעם נכון משום שאינו עושה איסור בגוף הדבר שנותן לחבירו רק באויר שבתוך הבית, והרי גם למ"ד שביתת כלים אסור במוגמר וגפרית דלא קעביד כלי שום מעשה אלא מונח על הארץ והן בתוכו שרי וכש"כ בזה, ושוב הביא תשו' כתב סופר חיו"ד סימן פ"ג דליכא איסור אא"כ בשעת סיוע עושה איסור מיד אבל באינו עושה איסור מיד שרי ע"ש.

ואנכי לא ידעתי למה הביא ממרחק לחמו הלא זה הוא סברת הב"ח שבמג"א סימן קס"ט כמש"ל, וגם איך לתשו' בנין ציון סימן ט"ו ושם נאמר להתיר ליתן להדפיס ספר לאומן שיש לו פועלים ישראלים שידפסו בשבת כיון שהוא נותן קודם התחלת עבירה וליכא כה"ג משום מסייע ידי עובדי עבירה ע"כ, וא"כ בואו ונסמוך בסמיכה שיש בו ממש על כל הני שיטות הנ"ל שמבואר מדבריהם להתיר בנ"ד ונהוג עלמא כהני סבי, ותנאי היו דבריו שכל דבריו לא נאמרו רק אם יסכים ידי"ל הגאב"ד נ"י [ר' אהרן דוד רובינשטיין] להוראתי ובאם לאו כל דברי בטלים לא שרירים ולא קיימים באתריה דמר, וכה שמעתי שבספר תשו' ערוגת הבושם לש"ב הגה"ל מחוסקט זצ"ל גם הוא נשאל בזה ופסק לאיסור [או"ח סי' נ"ד] ולפענ"ד כמ"ש.

ועל יתר דבריו לא עתותי בידי לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה ואמלא כפי קיצור, ומ"ש לייסב קושייתו על הרא"ש דס"ל כמו שגילה הפנ"י ברכות ל"ה דלמאי דמסיק הש"ס שם דברכת הנהנין סברא היא דאסור לאדם ליהנות מעוה"ז בלא ברכה א"כ ברכת הנהנין הוא מה"ת דסברא דאורייתא ועדיף מקרא דבכל דוכתי פריך ל"ל קרא סברא הוא, וכיון שהוא דאורייתא שפיר שייך לפ"ע במאכיל למי שלא יברך, וגם בנטילת ידים י"ל כן דבחולין ק"ו אסמכיה אקרא דוידיו לא שטף במים מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מדאורייתא אלו דבריו, הנה בעיניו יראה ובלבבו יבין שזה דוחק לומר להעמיד דברי הרא"ש שלא אליבא דהלכתא דקי"ל ברכות דרבנן כדאמרינן ברכות ט"ו וכמ"ש הרמב"ם פ"א מהלכות ק"ש ברכות אלו עם שאר ברכות הערוכות בפי כל ישראל עזרא וב"ד תקנוהו וכו' וכן בפ"א מהלכות ברכות ה"ז כתב ומד"ש לברך על כל מאכל וכו'.

אבל באמת קושיתו לק"מ דמה שמי' הרא"ש על קושיתו ממלאכת חול המועד דאסמכתא פשוטה הוא יכול לתרץ גם על הקושיא מנטילת ידים ומאכיל למי שאינו מברך דנטילת ידים אסמכתא פשוטה וברכות סברא הוא דעדיף מקרא ולהכי שייך ביה לפ"ע כמו במלאכת חוה"מ והוא פשוט, ולפמ"ש לעיל בשם הפמ"ג דאיסור דרבנן חמור לענין ערבות ממילתא דאמיא מהלכה למשה מסיני או מדרשא בלא"ה י"ל כמובן.

ושוב הביא ירושלמי פ"ו ה"א דתני שם ר"א אר"י דכתיב ואתנה לך התורה והמצות מקיש מצות לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכה, ומשמע דברכות המצות הוא מה"ת, והקשה מירושלמי פ"ק דתרומות הובא ביתה יוסף יו"ד סימן א' דאלא וערוס לא יתרמו ואם תרמו תרומתם תרומה ומפרש בירושלמי דלכתחילה לא יתרומו לפי שא"י לברך אבל בדיעבד אין הברכות מעכבות, הא כיון דברכות מה"ת הרי בדאורייתא לא מחלקים בין לכתחילה לדיעבד כמ"ש תוס' מנחות ל"ח, ונשאר בצ"ע. הנה כ"כ פמ"ג בפתיחה להלכות ברכות דדרשת הירושלמי הוא אסמכתא בעלמא דבאמת גם ברכות המצות הוא רק דרבנן ע"ש. אלא דבלא"ה לק"מ דמה ענין שמיטה אצל הר סיני הרי אף דברכת המצות הוא מה"ת מ"מ הפרשת תרומה היא מצוה בפ"ע ואין ענין לה להברכה שהם ב' מצות נפרדות, וא"כ אפילו אם לא בירך מ"מ קיים מצוה דהפרשת תרומה ותרומתו תרומה אלא דלכל היותר לא קיים מצותה כתיקונה מן המובחר וכי בשביל שלא קיים אצל מצות הפרשת תרומה גם מצוה דברכה נימא שאין תרומתו תרומה זה לא ניתן להאמר כלל וז"פ.

וקצת צל"ע אי נימא דברכת המצות הוא מה"ת א"כ בברכות מ"ט ע"ב דילף ר"נ ברכה דלפניו מקרא דשמואל כי הוא יברך את הזבח אח"כ יאכלו הקרואים ופירש"י כי הוא יברך הזבח היינו אקב"ו לאכול את הזבח ע"ש, א"כ הוא ברכת המצוה והאיך ילף מיניה לברכת הנהנין דלפניו, וצע"ק.

ומ"ש הא בברכת התורה לא בעינן שיברך עובר לעשייתן ויכול להפסיק בין ברכת התורה לגימוד דרק באהבה רבה דפוטרת ברכת התורה הוא דבעינן שונה על אתר לדעת הירושלמי כמבואר בשו"ע או"ח סימן מ"ז ס"ז וס"ט וטו"ז שם סק"ו, וכיון דלהירושלמי מקשינן ברכת המצוה לברכת התורה א"כ גם בברכת מצוה לא בעינן עובר לעשייתן, וא"כ קשיא דברי הירושלמי אהדדי דבפ"ג מהל' אישות הכ"ג הביא המ"מ דברי הרמב"ן שכתב בדעת הירושלמי דאין מברכין על קידושין בבעילה לפי שא"א לברך עובר לעשייתן ע"ש. וגם זה לק"מ כמ"ש מג"א סימן מ"ז סק"ז לחלק בין ברכת התורה שאפשר להפסיק בין ברכה לגימוד משא"כ בשאר מצות דשאני הכא דמצוה להגות בתורה יומם ולילה וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת ע"ש וה"נ לענין עובר לעשייתן דכוותי', ועוד דהאי דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן

תקנת חכמים כדאיתא פסחים ז': ועיין רש"י ברכות ט"ו וא"כ ממנ"פ א"א להכניסו בהך הקישא דהתורה והמצוה דאם הוא היקש גמור מדאו' א"א להכניס תקנתא דרבנן ואם הוא רק אסמכתא וכמ"ש פמ"ג א"כ בודאי ל"ש לומר דאין היקש למחצה דהס אמרו והס אמרו דלזה מקשינן ולזה לא מקשינן, והוא פשוט.

ומה שהתפלא על הטו"ז או"ח סימן קל"ו שכתב דלענין ברכה אין חילוק באכל דבר איסור בשוגג או באונס, והנה הוא שם לו עלילות דברים כאלו רבינו הטו"ז טועה בדבר שאפילו תשב"ר אינן טועין בו שיש חילוק בין שוגג לאונס ולכן לחנם תמה עליו מיו"ד סימן קפ"ו, דהטו"ז שפתיו ברור מלבו דרק לענין ברכה אין חילוק דכל שאכל איסור אפילו איסור דרבנן לא נחשב לאכילה לברך עליו והוא ברור. ועל שאר דבריו אי אפשר לי להשיב מאפס הפנאי, ואי"ה לכשאפנה בל"נ אשימה עיני ע"ד.

ועד אז יצוה ה' את הברכה, שמורה בכל וערוכה, ברבייה ובהמשכה, כנפשו ונפש ידידי החותם באהבת התורה ולומדיה ברוח טהרה, הדוש"ת ושלום ידי"ן הגאב"ד שליט"א באהבה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן קנ"ו

אי מותר לשדך נכרי לנכרית

נשאלתי מכבוד גיסי ידי"ן הרבני המופלג בתוב"י מורג חרוץ בעל פיפיות מו' זלמן שטערן נר"ו אם מותר לשדך נכרי לנכרית או לא והיתה תשובתי.

הנה פשיטא לי דמשום איסור לא תחנם ליכא דכל שהוא לטובת עצמו ולא לטובת הנכרי לא שייך לא תחנם כמ"ש מג"א סי' ל' בשם הר"ן וה"נ הרי משדך ומסרסר לטובת עצמו בשביל שכר שיקח.

אמנם לכאורה יש לנדד לאסור דהרי קי"ל סי' קנ"ד ס"ב דישראלית לא תילד לעכו"ם אא"כ היא ידועה למילדת דאז מותר בשכר והוא מגמ' ע"ז כ"ו מפני שמילדת בן לע"ז, וה"נ בנ"ד הרי גורם לידת בן לע"ז, ותנאי זה שיהא ידועה לא שייך כאן דהתם ההיתר משום איבה עיי' בטור וב"י שם והכא לא שייך איבה אם אינו מתעסק בסרסרות זה. אלא דלכאורה זה חשש רחוק דמי יימר דתלד, ועי' מנ"ח מ"ע א' מ"ש ע"ד תוס' גיטין מ"א שכ' דבגמר ביאה מקיים פו"ר ע"ש. ועוד דמילדת גופא כתב בחי' רעק"א (בהגהות השו"ע) דאם אינה עוע"ז מילדין ובאמת מבואר כן במ"מ פ"י מעכו"ם ה"ב ועכו"ם דידן לאו עוע"ז נינהו כדאי' חולין י"ג ע"ב נכרים שבחו"ל לאו עע"ז הן אלא מנהג אבותיהם בידיהם ע"ש.

ועלה בדעתי דאולי יש לחוש דכיון דפרוצים בעריות ולכשתנשא ותהיה אשת איש דעכו"ם נמי מוזהר עלי' כמ"ש רמב"ם פ"ט מה' מלכים, וממילא איכא חשש דלפני עור, אבל גם זה אינו דכ"ז רק ספיקא הוי והרי כ"כ בתשו' פנ"י חיו"ד סי' ג' דאיסור לפ"ע דעכו"ם בזמן הזה הוי רק דרבנן משום דעמד והתיר להס ע"ש, וא"כ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ועוד דספק לפ"ע מותר כמ"ש בפנ"י שם ותבו"ש סי' ט"ז סקכ"ג.

לבן לא מצאתי לכאורה שום לד איסור בדבר, ואדרבה לכאו' נראה לנדד להיתר דהרי לתוס' גיטין מ"א עבד וגוי מצווין על לשבת ילדה, ועי' במהרש"א שם ובאריכות במנ"ח הנ"ל, א"כ לכאורה מצוה נמי קעביד דקמזווגן, ועכ"פ הבו דלא לוסיף עלה לאסור איסור לשדך נכרי ונכרית.

ואחרי ט' שנים נשאלתי ע"ז גם מכקש"ת מו"ה מרדכי פארהאנד דומ"ץ בק"ק נייטרא במכתבו, אן דעתי עני' נוטה אם מותר לישראל להתעסק בשדכנות בשכר לנכרים, והביא בשם ס' תורה תמימה פ' ואתחנן דכיון דעסק זה גורם לפאר ולהלל את המדוברים בנוי ויופי ולספר בשבחם איכא איסור לא תחנם. ואין ספר זה תח"י וגם לא נמצא במקומינו, אבל לפענ"ד דמשום לא תחנם ליכא כמ"ש לעיל, אך עוד הביא בשם ס' תורה תמימה שהביא ירושלמי ע"ז פ"א ה"ז דר"א בשם ריבב"א אמר לא יעשה שושבין לנכרי משום ולא תתחתן בם, וגם זה בכלל שושבין, ופן ואולי הוא כן.

ומאז מצאתי בבאר היטב יו"ד סי' ב' סקט"ו שהביא בשם תשו' חות יאיר סי' קפ"ה שכתב להליא להתיר לשדך אלא שכתב ומ"מ קבלתי מפי גדולים וזקנות כי המתעסק באלה לא יצא נקי מזרע שמקדיח תבשילו וגרמז במ"ש לא תתחתן בם וגו' כי יסור וגו' עכלה"ט, ופן ואולי לא אייר קבלתו אלא בעושה בחנם ולא בשכר אבל לא ברירא לי לכן לפענ"ד שומר נפשו ירחק מזה כמטוחי קשת, וגדולה מזו כתב תשב"ץ ח"ג סי' רל"ד דאף דמן הדין מותר לישראל לבשל גבילה לעכו"ם ולהושיט לו כיון דאין איסור לעכו"ם אלא אמה"ח מ"מ יש כיעור לעתעסק עמהם בפת בגס וכו' שהרי אמרו אסור למזוג יי"נ לעכו"ם משום לך לך אמרינן לגזירא וכו' והנוהג היתר בזה אין בו רוח טהרה ע"ב והגלע"ד כתבתי, וכאמור"ר עט"ר רב עמרם גאון שליט"א הסכים עמדי לאסור איסור לשדך [עי' שו"ת בית שעריס יו"ד סי' רכ"ז], וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים ויהי' לו זרע כשר, עד ביאת גאלי מבשר בב"א.

בן ציון בלום

סימן קנ"ז

עוד בהנ"ל תשובת הגאון בעל יד יצחק זצ"ל מכת"י בהנ"ל

בעזה"י יום א' אסרו חג נשא תרס"ה טאלטשווא יע"א.

שפע ושלום ורב ברכות משמי המערכה לכבוד י"נ וחביבי ה"ה האברך זרע ברך, מופלג בתורה, קולע אל השערה, חריף ובקי, צח ונקי, כק"ש מו"ה בן ציון בלום נ"י בן הגאבדק"ק ב' איפאלא יע"א.

נעימת ימינו הוד מכתבו הגיעני זה כמה ימים אבל הי' מן הגמגע לעיין בו לרוב העבודה העמוסה עלי מסביב וגם כעת מונח לפני תכריך אגרות עד כי לא אדע לאיזה אפנה, ובכ"ז לאהבתי אליו אתן קדימה למעלתו, ועיינתי בדבריו הנעימים ואערוך לפניו מה שנראה לדעתי לעורר בהם בקולר אמרים בעזה"י.

ב"ד שאל אם ישראל מותר להיות סרסור לשדך נכרי לנכרית,

וכ' פלפול נאה בזה, ופתח דבריו הביא דמצד לא תחנם ליכא כיון שעושה בשכר והוי לטובת עצמו עכ"ד. אך ע"ז י"ל דהא מצינו בסי' קנ"ד דלא הותר למיילדת ישראלית רק בשכר ומשום איבה, וכאן ליכא איבה כמ"ש מעל' דאם לא יעסוק הישראל בזה ליכא איבה כמובן, ולכן יש לדון לאיסור מצד דגורס לידת בן לע"ז, ואח"כ כתב די"ל דהוי חשש רחוק דמי יימר דתלד, ולקמן בהמשך דבריו כ"כ מהחו"י סי' קפ"ה, ומעל' הקשה עליו דהא אמרינן רוב נשים מתעברות ויולדות עכ"ד. ולכאו' נ' דא"ש דהכונה הוא דדוקא אם הישראל גורם איסור והגורם בא מיד כמו בהאי דמילדת בן לע"ז דהנכרית כורעת לילד ולשעה קלה יצא הולד מרחם אמו והישראלית מסייעת ללידה זו והגורם יבוא עד מהרה, לכן אסור אם לא באופנים האמורים שם, אבל אם אין הגורם בא מיד רק לאחר זמן לא אסרינן, כמו דמצינו לחלק עד"ז לענין מזיק ממון דגרמא פטור וגורם חייב כמ"ש בח"מ סי' שפ"ו כמה כללים בזה, וכן לענין נדרים כתב הר"ן כן בכמה מקומות בין הנאה קרובה לבין גרם הנאה, וה"נ גם כשמסרסר אותם להדדי לא בא הגורם מיד רק אחר זמן, ונהי דרוב מתעברות ויולדות מ"מ לא מתעברות ויולדות מיד, וגם יש בהדי מיעוטא דאין מתעברות מיעוטא מפילות לכן לא מיחשב זה גרם איסור.

ועוד י"ל דלגבי נכרית לא שייך לומר רוב הנ"ל דכיון דרובן פרוצים בעריות כדאמרינן בכ"מ בש"ס, לכן י"ל דאשה מזנה הופכת ומזנה אע"ג דיש לה בעל מ"מ מחפוץ בהפקירא לזנות תדיר, ולכן תעשה כל פעולות שלא להתעבר, אבל זה כלל חדש, וכעת חולשת בריאותי לא נתנני לעיין יותר ועוד מזון למועד אי"ה.

ומ"ש מעל' בשם המנחת חינוך שהקשה עמ"ש המוס' בגיטין ד' מ"א ע"א ד"ה לישא שפחה וכו' דבגמר ביאה קיים עשה דפו"ר והא אפילו הי' לו בנים וממו קיי"ל דלא קיים פו"ר, ועוד דהי דרוב מתעברות ויולדות מ"מ אין יולדות תאומים בן ובת ובלא זה לא קיים המצוה, ומעל' כתב כיון דחדא מיהא יולדת י"ל דבחצי מצוה נמי עבל"ת כמ"ש בכלאים בצילית [חסר חצי עמוד, ועי' לעיל בסימן ס"ד].

וראי' לזה ממה שכ' הרא"ש לעיל ד' ט' מתחילה באמרה אמת שפתחה פתוח ונאנסה תחתיו באשת ישראל מ"מ אינה נאמנת דאיכא הכא רוב רצון דאונס ל"ש, וא"כ קשה הרי גם זנות דרצון ל"ש דיראה לזנות שמא יבוא הבעל לב"ד, והרא"ש עצמו הוא בעל תוס' הרא"ש, אלא עכ"ח כמ"ש דרק לענין תחילת התקנה כ' כן אבל לענין שלא לחוש כלל שזינתה ל"מ טעם זה להתיר ספק איסור עי"ז.

ומ"ש מעלתו בפסחים דף ל' במ"ש רש"י ז"ל בריש בנכרי שהלוה וכו' דמשעה שהרהינו אצלו הוי דידי' ובסיפא בישראל שהלוה כ' משעתא דאוחפי' וכו' [ע"ע לקמן בסימן רל"ח דף ל':], וכתב בשם הגאון מפאקש ז"ל בס' המקנה דנכרי מישראל קונה רק במשיכה, לכן כתב משעה שהרהינו, אבל בסיפא דישראל מנכרי מעות קונות לכן כתב משעתא דאוחפי' עכ"ד. ותמהני דהש"ך בחו"מ סי' קל"ד ס"ק א' הוכיח במישור דבין ישראל מעכו"ם ובין עכו"ם מישראל קונין רק במשיכה יע"ש. ומ"ש מעל' לחלק דבנכרי של"ד רק בשיעבדו בפי' כמ"ש הפני יהושע משא"כ בישראל ש"ד הוא נכון א"כ דברי רש"י בלא"ה תמוהים כמ"ש הגל"ח, ובחי' כתבתי בעזה"י לבאר היטב ואכמ"ל.

ומ"ש לתמוה על דברי הפ"י דהקשה אמאי תני מותר בהנאה הא אפי' באכילה מותר, דבשלמא במתני' דלעיל א"ש דתני בריש בישראל אסור בהנאה מש"ה תני בסיפא איידי דרישא אבל הכא לא שייך לומר דתני רישא איידי דסיפא, ותמה מעלתו דמצינו בכ"מ דאמרינן איידי דבעי למיתני סיפא וכו', ועוד דבמתני' דלעיל תני בריש חמצו של נכרי עכ"ד [עי' בספרו אות ציון ערך איידי]. וגם בעיני יפלא יותר על מרן הפ"י ז"ל דהא להדיא אמרינן דף כ"ט ע"א איידי דתני דישראל אסור בהנאה תני נמי בנכרי מותר בהנאה ובדין הוא דאיבעי לי' למיתני וכו' ואיידי דתני בישראל וכו' הרי בפי' דהש"ס אמר אמתני' דלעיל דקתני רישא אגב סיפא, ובעיקר כלל זה כבר מבואר חילוקים בזה באחרונים ז"ל כמו בס' יד מלאכי ודו"ק ואכמ"ל. סוף דבר דברי הפ"י נ"ע, וזה רחוק מן הדעת לומר דהי' לו גירסא אחרת.

ומ"ש לתרץ קושית הפ"י והביא קושית הר"ן בנכרי שהלוה לישראל על חמצו נימא הואיל ואי בעי פדה הוי שלו וכתב מעל' דל"ל הואיל זה כיון דאם יפדנו יהא אסור בהנאה, דהא כיון דאסור בהנאה א"א לפדותו דאה"נ אין לו בעלים והאריך עוד, במח"כ זה אינו דכוונת הר"ן דנימא הואיל ובידו היה לפדותו קודם זמן איסורו לכן לא יצא מרשותו דישראל כלל והוי שלו, וז"פ.

ומה שהקשה על תירוץ הר"ן דמחוסר ממון ל"א הואיל ובכתובות דף נ"ט אמרינן שדה זו שמשכנתי תהי' הקדש לאחר שאפדנה דקדשה בידו לפדותה עכ"ד [עי' לקמן בסימן רכ"א]. כבר כתבתי בזה במ"א וכאן אומר בקצרה דשם השדה באמת שלו כפרש"י ז"ל רק עכשיו אינה ברשותו, וכיון שמקדישה שיחול לכשיפדנה לא מיקרי דשלב"ל דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי כדאמרינן בקידושין דף ס"ב, וה"נ מיקרי בידו אע"ג דמחוסר ממון מ"מ לא מיקרי אינו ברשותו לבטל הקדשו כיון שיש במציאות שיכול לפדותו, אבל כאן החמץ באמת דנכרי כיון שהרשיהו ואמר מעכשיו הוי למפרע דנכרי רק נגוא לומר מטעם הואיל הנ"ל יחזור לרשותו ע"ז שפיר אמרינן כיון דמחוסר ממון ל"א הואיל להכניס לרשותו מה שבאמת יצא מרשותו.

ומ"ש דתוס' כתבו דף מ"ו דתרי הואיל לא אמרינן, ובב"מ דף ט' אמרינן תרי מיגו אי בעי מפקיר נכסי' ומגו דזכי' לנפשי' עכ"ד, ולא דמי זה לזה דכאן דנין להתיר איסור מלאכה דקורא שם על א' מטעם תרי הואיל ע"ז אמרינן דתרי הואיל לא אמרינן, ... לפי' דברי רש"י דלעיל דאם להתיר ע"י הואיל כיון דאפשר בלא הואיל, וע"ז מפרשים ... דתרי הואיל ... [חסר]

סימן קנ"ח

איסור מראית עין בחולה והאכלת איסור דרבנן לחושאיב"ם ☆ סיכה בשמן וואזעלין של איסור ☆ הנחת מנעלים תחת המיטה ☆ ביאור המשנה האוכל אצל חמיו ביהודה וכו' אינו יכול לטעון טענת בתולים

בין המצרים, שלום ישאו הרים, וה' את קרנו ירים, בתוך קרן ישראל, ובא לציון גואל, לידידי הרבני המופלג בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, מורג חרוץ ושנון, כמו"ה **ישראל דוב ענגלמאן** נר"ו, בשבת תחכמוני בישוב פאנטשיקא יצ"ו.

מכתבו הגיעני בעתו ואם כי עמוס הטרדות אנכי ורואי ולבי בל עמי לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה ובפרט כי עיסה קושיות לקח בעניניס שונים, וכבר אחז"ל שבת ג' ע"ב כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשייליה במס' אחריתי, בכ"ז לקחתי ניירו בידי ואשימה עיני עד"ת והשב אשיב לו ולא אהיה משהה ע"מ לבארו ביאור רחובות לבלתי היות שם עירובי חצירות או פסול ביולא חוץ לשיטה כ"א חקות קצור אשמור כפי מסת הפנאי ועמו הסליחה.

א) **מה** שנסתפק בחולה שאין בו סכנה שנוו הרופאים לגמוע דס מבושל שהוא רק מדרבנן אם צריך לעשות היכר לשיטת הסוברים בסימן פ"ז דגם בדרבנן שייך מראית עין, תמהני עליו דמי התיר לחולה שאין בו סכנה לאכול ולשתות איסור דרבנן אפילו על ידי היכר זולת בישול עכו"ס שמבואר ההיתר באורח חיים סימן שכ"ח סעיף י"ט ויורה דעה סוף סימן קי"ג, ועיין בספר חיי אדם כלל ס"ט סט"ז שכ"כ בפשיטות דאסור להאכיל שום דבר איסור ואפילו איסור דרבנן האריך שם בגשמת אדם, אבל משום מ"ע בלא"ה ליכא דהרי אין דרך לעסוק ברפואות רק בדיעבד ולא בפומבי, והרי כתב הרא"ש בשבת קמ"ו דמה שאסרו חכמים מפני מ"ע אפילו בחדרי חדרים היינו דוקא באיסור תורה אבל באיסור דרבנן לא החמירו בחדרי חדרים ע"ש, והביאו טו"ז או"ח סוסי' רמ"ג ע"ש.

ב) **ומה** ששאל אם מותר למשוח ולסוך בשמן וואזעלין כיון דסיכה בכלל שתיה. שאלת ראשונים הוא לענין לרחוץ ולשוף בבורית, דנקה"כ סימן קי"ז כתב דראה שיש מחמירין לרחוץ בזיי"ף העושים מחלב אבל באה"ט שם סק"ג בשם פר"ח דלכו"ע יש להתיר לרחוץ בבורית, ובדרכ"ת שם הביא בשם ערוך השולחן דבבורית שלנו שהחלב שבו הסריח ונפסל מאכילת כלב ואין לך פגם יותר מזה פשיטא שאין בזה חשש אפילו לבריא, וכן המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לסוך בבורית במרחץ ואין פוצה פה ומצפצף עכ"ל. וכש"כ בשומן "וואזלין" שעפ"י הרוב סכין בו לרפואה דשרי כמש"כ באה"ט שם דהיכי דאיכא צערא מותר לסוך בחלב או בחזיר ע"ש, ופשוט.

ג) **שוב** התפלא במה שראה לאחד קדוש מדבר הרב מיד"א זי"ע בספר עבודת הקודש דאחד מתיקוני הברית שלא יהיה מנעלים תחת מטתו או סמוך לה, ותמה מפירש"י סוכה כ"א ע"ב ד"ה שמכניסין והוא גמרא מפורשת ב"ב דף ח"ן ע"א דקאמר מטה של ת"ח כילד כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים (וברש"י סוכה גרס להיפוך ע"ש), ומבואר

שם דאדרבה מעליותא היא דלא שמניחין סנדלים ומנעלים תחת המטה ושבח הוא לת"ח.

הנה אין דעתי נוחה להתיישב בדברים כאלו שהם עפ"י סוד ואין לנו עסק בנסתרות, וכבר כייל לן מג"א סימן כ"ה סק"כ בשם רדב"ז דכל מקום שבעלי קבלה והזוהר חולקים עם הגמרא הולכים אחרי הגמרא והפוסקים ע"ש ובפרט שאין ספר עבודה"ק תח"י, ומ"מ נ"ל דאין כאן מחלוקת למ"ש הרשב"ם ב"ב שם ד"ה אלא סנדלים בימות החמה שמניחים שם עד ימות הגשמים שיצטרך להם דדרך לנעול מנעלים בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים בשביל הטיט ע"ש, ואם כן מיירי באותן מנעלים וסנדלים שאין משתמש בהם עכשיו וכ"מ בפי' ר"ג שם ובזה יש מעלה אם רק מנעלים וסנדלים מניח שם ולא דברים אחרים כמ"ש רש"י בסוכה שם, אבל באלו שרגיל להשתמש עכשיו באלו יש תקון גדול שאין מניחין תחת המטה כמ"ש עבוה"ק ואין כאן סתירה. ועוד דבסתם בג"א י"ל שהוא תיקון הברית שלא יניח מנעליו תחת המטה כמ"ש עבוה"ק אבל בת"ח דתורה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסוק בה מגנא ומצלא ואין עדיה מכבה תורה י"ל דזכות תורה נפיש טובא שאין צריך לתיקון זה להגלל מאותו חטא, ותהי להיפוך שיש מעלה ושבח לת"ח שאין מניח שאר דברים תחת המטה רק מנעלים וסנדליו, ולא"ש. [הערת המו"ל - החיד"א בעבוה"ק לפורן שמיר אות קי"ב כתב אם יהיה סמוך למראשותיו מנעלים או מכנסיים וכיוצא יגביר כחם להכשילו ח"ו, ולק"מ].

ד) **תו** עשה פלא במתני' דכתובות י"ב האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים א"י לטעון טענת בתולים מפני שמתייחד עמה, ותמה דלמה נחשוד אותו שבא עליה והרי אסור לבא על ארוסתו וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. והביא שמצא שכבר עמד בזה הגאון הבעל שו"מ זי"ע בהגהות בית שאול שעל המשניות, ותי' בשם שמ"ק ששם ביהודה היה הגזירה שתיבעל להגמון תחילה ולכך רצו שתאהוב אותו ותבעל באונס, וגם שאם יצאה ההגמון בעולה לא יבא עליה. וכבודו נ"י לא נח דעתו בתירוץ זה דהתינח באשת ישראל אבל באשת כהן דגם באונס אסורה לבעלה מאי הועילו חכמים בתקנתן, ועוד דבמתני' לא חלקו בזה, ועוד דזהו ספק אם תהיה באונס או ברצון והאיך הנהיגו לעבור בדבר שהתכלית הוא רק ספק, אלו דבריו. הגני מעתיק לו לשון השמ"ק אשר כה לשונו: האוכל אצל חמיו וכו' כלומר דרכן של בני יהודה היה ליחד החתן עם הכלה קודם שנכנסו לחופה כדי שיהיה לבו גם בה שתאהב הכלה את החתן לפי שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (ועיין תוס' כתובות ד' ע"א ד"ה בעילת מצוה), ואם ח"ו תיבעל להגמון אח"כ תבעל לו באונס, א"נ כדי שימצאה ההגמון בעולה ויבטל גזירתו שגזר כל בתולה שנשאת בד' תיבעל להגמון תחילה וכו' עכ"ל.

ובאמת תמוה בעיני שהשמ"ק הביא כן בשם הר"י, והלא הדבר מפורש בירושלמי שם פ"א דכתובות ה"ה דביהודה היו מכניסין הארוס לארוסתו במכוון לבועלה בשביל ההגמון שלא תבעל לו תחילה ותמשך אחריו בעשותו אותה כלי ע"ש.

ומעתה מה דק"ל דבאשת כהן דגם באונס אסורה מאי הועילו בתקנתן לק"מ, וכי בשביל שלא הועילו בתקנתן במיעוט נשי כהנים לא יתקנו לרוב נשי ישראל, ועוד דגם באשת כהן שפיר הועילו בתקנתן ובמנהג שאם ימצא ההגמון בעולה לא יבוא עליה כלל משא"כ אם לא יבא עליה הארוס תחילה ותהא נתפסת להגמון תהיה אסורה לבעלה כהן בלא"ה שנבעלה לפסול כמו אשה שנחבשה בידי עכו"ם באה"ע סימן ז' שפסולה לכהן ע"ש, ומ"ש שהוא רק ספק אם תהיה באונס או ברצון, אין זה ספק כלל שכיון שנבעלה לארוס תחילה והוא עשאה כלי וכורתת ברית עמו כמ"ש שמ"ק וודאי ביאת הגמון יהיה רק באונס, ולכל הפחות הוא ספק הרגיל דהוי קרוב לודאי כמ"ש תוס' פסחים ט' ע"א ד"ה ואם.

ועונ"ל דהרי אמרינן בסנהדרין פ"ו דסתם מתני' ר' מאיר, וא"כ מצינן לאוקמי הך מתני' דהאוכל אצל חמיו כר"מ ור"מ ס"ל ביבמות קי"א ע"ב דעד תלתין יומין מוקים אינש אנפשיה שלא יבעול והכי מוקמינן מתני' דיבמות שם כר"מ ע"ש בגמרא, וא"כ שפיר הנהיגו שיהא אוכל אצל חמיו ומ"מ אינו יכול לטעון טענת בתולים דחיישינן שמא ל"ה יכול לאוקמי אנפשיה ובעל בימי אירוסין ושכח מזה כמ"ש רש"י כתובות ט' ע"ב ד"ה מאי לאו, אלא שהתוס' שם ד"ה מאי לאו כתבו הטעם דאינו יכול לטעון טענת בתולים משום דכיון דמתייחד עמה וודאי בא עליה דלא מוקים אינש אנפשיה אפילו שעה אחת דעל דעת כן מתייחד עמה, ואין ראיה מיבמה הנ"ל ע"ש ודלא כמ"ש, ויש להאריך בזה אלא שאין הפנאי מסכים ותנוח דעתו בזה.

הנה יצאתי מענין לענין, וה' יראינו בבנין, הנקרא קנין, וצום החמישי יהפך לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה כנפשו ונפש תדרשנו לטובה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן קנ"ט

הלוואה ברבית לצורך רבים ואי רשאים להטיל רבית על המאחרים חובתם לביהמ"ד

גם ברכות יעטה מורה, ערוכה בכל ושמורה, לראש צדיק יסוד עולם, מפענח כל נעלם, ידיד ה' וידי"ן כל חי, הגאון המובהק מופה"ד ופארו, נזרו והדרו, פה"ח עה"י נ"י כקש"ת מו"ה שמואל ענגיל שליט"א הרב דראדימישל ולעת כזאת יאיר שמשו בעיר קאששוי יצ"ו, יהי שמו לעולם.

אחרי דרך מבוא השלום בכל מיני דרישה ומקירה לטובה מקרב איש ולב עמוק ברגשי כבוד ויקר כמשפט עמה באמי עד"ת לשאול בדבר ה' זו הלכה למעשה בשאלה קטנה מילתא זוטרתא לגבי דמר ניהו רבה הגנ"י וגדולה היא אלי, וגא להורות תשובה ביפה שעה אחת קודם מחמת נחילת הענין, ובבוא תשובת שמואל הרמתי כהדגנ"י אשימה לראשי עטרת פז. הנה בקהלה אחת העריכו האקרו"ט על כל בני הקהל איש לפי ערכו וכפי מיסת ידו הערכה לכל השנה אשר מוטל עליהם לשלם מידי חודש בחדשו, אך חלק אחד מבני הקהלה ממאנים לשלם ואי אפשר לגבות מהם גם ע"י ערכאות, ועל ידי כן האקרו"ט מעוכבים לשלם פרס הקצוב להרב והשו"ב ושאר צרכי ציבור כביהכ"נ ומקוה, והקהל מוכרחים לצות מעות ברבית בהבאנק, ונשאלתי אם יכולים להעלות עכ"פ עד כדי הוצאות הרבית על אלו המאחרים לצאת י"ח לשלם מה שהעריכו עליהם איש לפי מעות הערכה שלו ולגבות מהם שלא יהי' הקהל נפסד והלה יאכל וחדי ונמצא חוטא נשכר.

והנה לכאורה הדין זה מבואר ברמ"א יו"ד סי' ק"ס סכ"ב דאסור לצות ברבית לצורך קהל ואפילו אינו רבית קצוצה וכש"כ ברבית קצוצה דאסור, ולא כמו אלו שנהגו להקל בקצת מקומות להלוות וללוות לצורך קהל ברבית קצוצה ואין להם על מה שיסמכו, אם לא שנאמר שמחשבין צרכי קהל לפקוח נפש או לצורך מצוה כמש"ל סי' קע"ב, אבל אין לסמוך ע"ז כי אם לצורך גדול, ובסי' קס"ט ס"ז הביא רמ"א דעת י"א דמנהיגי הקהל מותרין לצות מן העכו"ם ברבית לצורך הקהל אע"ג דהוו כשלוחי הקהל ואע"ג דאחריות עליהם וחוזרין ולוקחין מן הקהל שרי דהוי כאפטרופס של יתומים דשרי בכה"ג, וכן נהגו להקל אע"ג דאין כאן היתר ברור ע"ש, ומבואר בטו"ז סקכ"ב הטעם להיתר דהעכו"ם שמלוה יודע שההלואה הוא לצורך הקהל והבטחתו על כל הקהל באם לא יהי' מאלו לשלם, ולטעם זה בודאי שרי בנידון דידן שמנהיגי הקהל ילוו לצורך הקהל ברבית, ואף שמחשבין הרבית רק למקצת הקהל ולא הטילו על כל הקהל י"ל דקנסא הוא שקנסו לאלו המאחרים לשלם מפני שהם הגורמים שמוכרחים לצות ורשות בידם לקנסם, וגם לטעם החוו"ד סקל"ג דרק בשעת פרעון מתחיל החוב על האנשים שהן שם בשעת הפרעון ואין כאן אגר נטר כלל דלא הותחל החיוב מקודם כלל עפ"ד טו"ז חו"מ סי' קס"ג ע"ש גם כן שרי בנידון דידן כמובן.

אך כ"ז אם מנהיגי קהל לוין ברבית, אבל אם לא הוכרחו לצות אם מותר להם לחשוב רבית על המאחרים לשלם עדיין צ"ע, ואולי לטעם החוות דעת גם בזה שרי שאין החיוב מתחיל משעת הערכה ובכל פעם הוא רק כהוטל עליהם נתינה והערכה חדשה דמי ואין כאן אגר נטר כלל, וגם י"ל דעד כדי רבית הוא רק בגדר קנס שרשות בידם לקנסו על איחור התשלומין, ועוד כיון דאינו בא מכח הלואה ליכא משום רבית כמבואר בסמ"ע סי' רל"ב סק"כ וכ"א ובנתיבות שם סקי"ג, ועיין שו"מ מהד"ב ח"ד סי' קכ"ג, אך בתשו' חו"י שהביא פ"ת סי' קס"א סק"א קצת לא משמע כן.

אבל יש לנדד להתיר עפ"ד הרמ"א סי' קע"ו ס"ו דבגדוניית חתנים שאם התנה עם חתנו שכל שנה שיניח לו הגדוניא אצלו יתן לו כך וכך שכר מותר שאין זה אלא כמוסיף לו גדוניא וכו' ע"ש, וה"נ בנ"ד דכוותיה שאם מנהיגי הקהל מכריזין מקודם שכל מי שיאחר לשלם הערכה ישלם הרבית א"כ כשמשלמין אח"כ ההערכה בצירוף הרבית הוי רק כמוסיפין על ההערכה ושרי, ובכל זאת חלילה לי מעשות זאת להורות היתר בלי שאלת פי הד"ג שליט"א וגא להחזירני בתשובה שלימה מלפניו, וכאשר יגזור כן יקוס.

וה' את שנותיו יאריך בטוב ובנעימים דשנים ורעננים כחפץ נפשו הטהורה ונפש תדרשנו לטובה באהבה רבה ואחוי קידה חמש מאות.

בן ציון בלום חופ"ק הנ"ל

סימן ק"ם

תשובת הגאון מהר"ש ענגיל בענין הנ"ל מכת"י

ועל זה השיב לי נאמר מהנה"צ שליט"א:

ב"ה יום ב' תרומה תר"ץ לפ"ק.

שוכ"ט לכבוד הרב הה"ג חו"ב המפורסים כש"ת מו"ה בן ציון בלום נ"י אבדק"ק בערעטטיאיפאלו והגליל.

אחד"ש כת"ה יקרתו השגתי זה איזה שבועות והייתי בעו"ה חולה מאוד ל"ע כמה שבועות וגם היום אני תש כח מאוד ל"ע וקשה עלי הכתיבה, ובעיקר השאלה כבר האריכתי בזה בספרי ח"א סי' ג' ע"ש בירור הלכה זו וגם בספרי ח"ב סי' כ' וסי' ע"א כמה פלפולים נכונים

לדינא. ובפרט שאפשר לעשות על לד היותר טוב שיעריכו אותם כפי השער הגדול ויעשו עמהם כתב שיכולים לשלם הסכום בהקאסא והקהל יהיו (כמדומה של"ל) ערבים ורק יעשו על"ה.

ולפלא בעיני אשר כת"ה יתייעץ עם רבני מדינת פולין הלא אף הקטן שברבני מדינה זו קטנו עבה ממתני היותר שבגדולי רבני פולין, ואולי כת"ה אינו יודע מזה אמו הסליחה (דברים אלו סובבים על אשר חרפו אותו ברבים ואנכי לא כן עמדי ואל יהי חלקי עמהם כי אמנם הוא האדם הגדול בענקים ליס"ע, ה' ישלח דברו וירפאהו, ואורך ימים ישביעהו אכי"ר).

והנני הדוש"ת באהבה ובלונ"ח ומצפה לישועה

הק' שמואל ענגיל
אבד"ק ראדמישלא בעת נע ונד
בארץ נברי'.

עכ"ל הטהור.

[**הערת המו"ל** - לשאלה זו עי' גם לחתן המחבר בשו"ת באר דוד סי' כ"ה. וע"ע בשו"ת פני מבין יו"ד סי' כ"ג מה שהשיב להמחבר אודות שאלתו אם יפה עשו עדת ירמי ה' אשר הכריזו ותיקנו מי שלא ישלם חוב שחייב לתת לציבור שישלם שכר שחיטה גאבעלע בכפל כפליים ועל ידי זה יש לחוש או שעשו כן וילכו לשחוט אצל השוחטים אשר לא מירמי ה' רק מהמתחדשים הם, באם צריך לבטל זאת ולמחות בקהל שלא יעשו כן שעל ידי זה יבוא מכשול או אין אחראים למי שלא יחוש לנפשו בעד רני כסף, עיי"ש שהשיבו שלא נכון לעשות דבר שיגרוס מכשול].

סימן קס"א

הערות בשו"ע הל' נדה

סימן קפ"ג

עיין בב"י שכתב דהא דטובלת בלילה לזבה אינה טבילה היינו בלילה שלפני יום השימור וכו' אבל בלילה שאחר יום השימור לזבה קטנה פשיטא דטובלת בלילה אם תרצה וכו' דמשום דשהתה טפי לא גרעה וה"ה לזבה גדולה שלא אמרו בה שאינה טובלת אלא ביום אינו אלא לאפוקי ליל ז' אבל לאחר ששמרה קצת יום ז' יכולה לטבול בין ביום בין בלילה. ולא"ע אמאי מטבול בלילה ניחוש לסרך בתה כמו בנדה ביממא דשמיני שמטעה שהוא שביעי בנדה ס"ז וה"נ מטעה שהוא ליל ז' דמ"ש ולע"ק.

*

שם.

בב"י כתב בדעת הטור דס"ל כרש"י ותוס' אבל אסרו חכמים לעשות כן קאי אטבילה והתשמיש אסור מן התורה, ול"ע שהוא נגד דברי תוס' נדה ס"ז ע"ב ד"ה משום סרך שכתב אבל זבה אפילו אם בתה סבורה שהוא ז' ליכא איסור דאורייתא אלא משום בעלמא, ולע"ק.

*

שם.

בב"י בשם הרמב"ן דאומרא דר' זירא היה משום דסותרת בעי ז' נקיים על רא' אחת ויש שאינן בקיאות בין תחילת הראי' לסתירת הספירה ויבא הדבר לידי טעות ע"ש, ודע שיש לומר בכוונתו שמטעה בין תחילת רא' של נדה שצריכה ששה והוא ומטעה שגם בסתירת הספירה סגי בששה והוא ובאמת צריכה ז' נקיים, אבל י"ל ג"כ בין תחילת רא' של זבה דשומרת יום כנגד יום ותחשוב דגם בסתירת ספירה סגי ביום א' נקי, וי"ל.

*

שם.

בטו"ז ביאר כפמ"ש חוות דעת וביותר מבואר כן בב"ח שחששו בתחילה שמטעה בימי נדה עצמן כיון שטמאו כל מראות דס, אבל למטעי בין ימי נדה לימי זיבה לא חיישינן, ובזה נתן טעם לתקנתא דרבי בשדות בנדה ס"ו, ושוב חששו שיטעו בין ימי נדה לימי זיבה לכן תקנו שתשב על כל רא' ז' נקיים, והרי הוא בנו"ט לאומרא דר' זירא, ותמהתי איך אפשר לומר דבימי רבי לא הי' חשש שמטעה בין ימי נדה לזיבה הא תקנתא דרבי היה ג"כ רואה ג' תשב ז' נקיים דמשמע דכל אימת שתראה ג' רצופים תשב ז' נקיים, והרי בימי נדה הוי סגי ששה והן ולע"ג.

*

סימן קפ"ד

בש"ך סק"ב כתב דאשה שלא קבעה וסת דמסתמא וסתה כל ל' ובתוך ל' הוי שלא בשעת וסתה, והקשה פליתי סד"ט וחוות דעת דמשמע אפילו לקולא שאין צריכה בדיקה לפני תשמיש תוך ל' והא מבואר סי' קפ"ז דאם אין לה ווסת צריכה בדיקה אפי' תוך ל', ותי' סדרי טהרה דכוונתו בפעם הא' שלא נתחזקה עדיין לאין לה ווסת קבוע, וכ"כ בחוו"ד ובהגהות מוה"ר ברוך פרענקל.

ואולי יש לומר דכוונתו כגון שראתה לכ' יום וצריכה לחוש ליום הכ' לראייתה מצד הפלגה הקודמת של כ' יום

וגם ליום ל' לראייתה כמבואר סי' קפ"ט, ואם לא ראתה ליום כ' אז בין יום הכ' שהוא להפלגה ליום ל' הוי שלא בשעת וסתה דא"ל בדיקה, ובכה"ג משכחת לה גם אמ"כ ולא רק בפעם הא', ואולי זהו כוונת חוות דעת במ"ש וכן כשעברה וסתה ולא ראתה מותרת לשמש עד ל' בלא בדיקה וכו', אלא שי"ל דכוונת חוו"ד כשעברה וסתה היינו עונה בינונית של ל' יום דמותרת עד ל' יום שאמ"כ, ול"ע בכל זה.

סימן קס"ב

מינקת שמצאה דם אחר תשמיש אי צריכה בדיקה ג"פ ☆ נתעברה ולא פרשה בג' חדשים ראשונים ביום וסתה אי צריכה כפרה בשוגג דרבנן ☆ מצאה מראה אודם אחר בדיקה וחזרה ובדקה בבית הרעי ומצאה דם אי תלינן להקל ☆ אשה ששכחה קביעת וסתה לאחר ימי עיבור והנקה ואח"כ ראתה בהפלגה מה דינה ☆ כתם בזקנה שלא ראתה הרבה שנים

איזה שאלות בהלכות נדה אשר שאלתי לכ"ק **אאמו"ר עט"ר ותפא"י** הרב שליט"א ואלו הן.

א) **אודות** מניקה שלא ראתה מיום לידת הולד עדיין רק עתה כמו רבע שעה אחר תשמיש מלאה חלוקה מלוכלך בדם ולא הרגישה כלל שילא דם מבשרה, ומעתה נפשי לשאול הגיע כיון דמבואר סי' קפ"ט סל"ג דמניקה כל כ"ד חודש אחר לידת הולד אפילו גמלתו אינה קובעת וסת אם יש לחוש כאן למ"ש חוות דעת בסי' קפ"ו דאשה שאין לה ווסת אם ראתה אחר תשמיש אפילו מופלג מתשמיש צריכה בדיקה ג' פעמים אחר תשמיש שמוחזק באינה רואה מחמת תשמיש או דילמא כיון דדם בלא הרגשה אינה טמאה נדה מה"ת כמבואר רסי' ק"ץ לא חיישינן להכי, ואולי יש חילוק בין מניקה לאין לה ווסת, ועיי' בחוו"ד שם ובסד"ט קפ"ט סוף אות ל"ו ע"ש.

ב) **והנה** אשה זו לאחר רחי' הנ"ל תשמה עונה שמוך לווסתה כפי חשבון הרחי' הנ"ל ולא ראתה וחשבה עצמה למעוברת וע"כ לא הפרישה בעונה שמוך לוסתה גם ב' חדשים אח"ז ובחודש השלישי אכן נודע הדבר ונתגלה שבאמת היתה מעוברת שהפילה נפל, ונפשי איותה לדעת אם צריכי' לקבל תשובה על העלם דבר הלכה מפורשת סי' קפ"ט סל"ג דהא דמעוברת אינה קובעת ווסת ודמיה מסולקין דוקא משהוכר עוברה דהיינו לאחר ג' חדשים כיון דבאמת לא עבדי איסורא שהרי נתגלה דבאמת מעוברת וטהורה היתה או לא.

והנה לענ"ד כיון דשוגגין היו דאומר מותר הוי שוגג כמ"ש טו"ז יו"ד סי' ל"ט, א"כ לא מבעיא לדעת הסוברים דעונה שמוך לוסתה הוי רק דרבנן עיי' בטוש"ע רסי' קפ"ד א"כ וודאי א"ל כפרה ותשובה על שגגתן דכ"כ נתיבות חו"מ סי' רל"ד דשגג באיסור דרבנן לא עבד איסורא כלל ע"ב, אלא אפילו לשיטות דפרישת עונה שמוך לווסתה הוי דאו' מ"מ כיון דאינה בכרת אלא בלאו ושגג באיסור לאו אינו מביא קרבן על שגגתו, ועיי' ברמב"ן עה"ת פ' ויקרא בפסוק ונרלה לו, א"כ ממילא א"ל תשובה כלל.

אמנם למ"ש הרמב"ם פ"ה מה' שגגות ה"ו ולחלק יצא בין שוגג לאונס שבשוגג היה לו לבדוק ולדקדק ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות ל"ה בא לידי שגגה, ולפי שלא טרח בדומ"ק וכו' ע"ש ולאו אמריו כי נעמו, א"כ לכאורה מ"ל איסור לאו מה לי איסור כרת מ"מ איכא פשיעה קלת במה שלא בדק ודקדק יפה, וכבר אמרו חכז"ל שגגת תלמוד עולה זדון, א"כ לכאורה בנידון דידן צריך כפרה ותשובה האיש והאשה גם שניהם. (וכ"כ ספרי מוסר דלולי שעבר עבירה פ"א במזיד לא היה בא לידי שגגה דרגלי חסידיו ישמור, וכל עיקר שבא לידי שוגג הוא יען ובישן שכבר עבר פ"א במזיד אשר על כן האלקים אינה לידו למעול מעל בה' ובשגגה, ובזה פי' שובה ישראל וגו' כי כשלת בעונך ובגמ' ישנו בשאלה קרי לי' מכשול וקרי לי' עון, ולמ"ש יתבאר כי כשלת, זה שנכשלת ובאת לידי שוגג הוא בעונך, יען שכבר עבר פעם אחת בזדון דאקרי עון והוא רחוס יכפר עון ויחזירנו בתשובה שלימה מלפניו). ועי' נדה ט' ע"א דאתה ואמ"כ הוכר עוברה מהו אי מטמאה טהרות מעל"ע למפרע ופשיט דמטמאה וקלת רא' מזה לנ"ד דצריך כפרה ג"כ, וי"ל דאולי לטהרות החמירו ודו"ק.

אמנם מ"מ נראה לי דא"ל תשובה כלל, דוודאי שאר מעוברת קודם שהוכר עוברה דאין כאן הוכחה עדיין שהיא מעוברת וכבר הוחזקה וסתה ג' פעמים ואינו נעקר אלא בג"פ כדקי"ל סי' קפ"ט א"כ אף שלא ראתה בעונת וסתה פ"א עדיין הו"ל לחוש שמא איזה מקרה היא, אבל בנ"ד שהיתה מעוברת ושוב מניקה תוך כ"ד חודש דאין כאן חזקה אורח בזמנו בא ואינה קובעת וסת ובחזקת טהורה היתה, א"כ אפשר דכשהגיע עונתה ולא ראתה פ"א וכבר נעקר ווסת זו אז אין צריך לחוש כלל כנלע"ד. [עי' שו"ת בית שערים יו"ד סי' רנ"ט אות ג'].

ודרך אגב אעורר במ"ש תמיה על הגמיבות הנ"ל ממ"ש הרמ"א יו"ד סי' קכ"ג בשותה סתם יינם בשוגג צריך תעניתים לתשובה ומבואר דשוגג בדרבנן צריך כפרה. וקצת יש לומר עפמ"ש יערות דבש ח"ב הובא בס' דבש לפי מערכת סמ"ך דהשותה סתם יינם מעביר צלם אלקים ח"ו ואינו יוצא מהעולם עד שיעשה עבירה עם גוי' ע"ב, וא"כ י"ל דלכך החמירו בשגגתו דצריך תשובה, אבל בעלמא אימא לך דאין צריך כפרה בשגג בדרבנן.

ולענ"ד נראה דאי' לדברי הגמיבות, מיבמות ל"ד ופסחים ע"ב דתנן התם היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"י פוטר מחומש וכ"פ הרמב"ם פ"י מתרומות הי"ב, וטעמו לענ"ד משום דחלוצה דאסורה לכהן אינו אלא מדרבנן כמבואר יבמות כ"ד ע"א, וא"כ אינו אסור בתרומה רק מדרבנן, וכיון דתשלומי תרומה מחמת כפרה כמ"ש תוס' פסחים כ"ט ד"ה מאן י"א והוא מדרבנן אסור להכי בשוגג אין צריך כפרה.

ג) **אשה** אחת בדקה עצמה ביום ה' לספירתה ז' נקיים באמצע היום בלי שהרגישה קודם זיבת דבר לא וכדומה בעד הבדוק לה ומצאה מראה אודם ממש רק שהי' פחות מכגרים ועוד וכראותה כי כן הוא שוב בדקה עצמה בפי בית הרעי ומצאה ג"כ שמוציאה דם משם ומסתפקת אם בשעה שבדקה באותו מקום בתחילה אולי נגעה גם בפי בית הריעי יען שהיתה מהירה בבדיקתה, ואשה זו דרכה להוציא דם מבית הריעי. הנה אף שטו"ז סי' ק"ן סקכ"ג כתב ובשעת הבדיקה נגעה שם דמשמע שאם אינו ברור שנגעה שם לא תלי' וכ"כ חכ"א כלל קי"ג אות ל"ג דבעינן שיודעת בודאי שנגעה שם, מ"מ כ"כ חת"ס יו"ד סי' קפ"ה דכיון דשפת הרחם סמוך מאוד לבית הריעי ובשעת הורקת דם העורק מפי הטבעת יתלכלך גם מקום שפת הרחם בודאי נגעה שם במקום שהי' הדם מהעורק, וטו"ז מדמה הא שמוציאה דם מבית הריעי למכה שבאותו מקום שיודעת שמוציאה דם ולאחר ג' ימים תולין במכה אפילו לש"ך סי' קנ"ו סקי"ג, והוריתי להקל ולטהר והסכים עמדי רב גדול מ' נר"ו. [ראה בשו"ת נבושי מרדכי או"ח מ"ב סס' קנ"ט בתשו' להמחבר שפסק בשאלה כעין זו דלא תלינן להקל].

ד) **אשה** אחת לאחר כ"ד חודש של ימי עיבור והנקה שכחה קביעת וסתה שקודם עיבור והנקה ואח"כ ראתה בהפלגה הוריתי דאין לחוש לקביעת וסת אחר דתלי' שגם מקודם ראתה ע"ד זה דחזקה אורח בזמנו בא דכל עיקר חשש וסת הוא רק מכח חזקה זו, ולהוראה זו הסכים הגאון דטאלטשווא נ"י בתשובתו אלי כתיב. שוב ראיתי שכן פסק בתשו' טוב טעם ודעת מהד"ק בהשמטות סי' רל"ט.

ה) **נשאלתי** מידי"נ הה"ג מאדאני [ר' יוסף שאול שעהנפעלד] נ"י בנידון אשה אחת זקינה באה בימים חדל להיות לה אורח כנשים ולא ראתה דם זה כמה שנים וכעת מצאה כתם שאין לה במה לתלות אם טהורה לבעלה או לא. והנה בשו"ע סי' ק"ן סנ"ב מבואר דאם אחת ראוי' לראות יותר מחברתה תלי' כתמה בראוי' כגון א' זקינה שעברו עלי' ג' עונות ולא ראתה וא' ילדה זקינה טהורה וילדה טמאה, וא"כ בנ"ד שאין במה לתלות פשיטא דכתמה טמא דפשיטא דליכא חילוק בין עברו עליו ג' עונות ללא ראתה כמה שנים, וביותר מבואר כן בסעיף הנ"ל דא' זקינה וא' מינקה שניהם טמאות, ואף דקיי"ל סי' קפ"ט ס"ל בזקנה שאם חזרה לראות דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות והרי בקטנה שלא הגיע זמנה לראות קי"ל סי' ק"ן ס"ב דלא גזרו על כתמה כלל ומבואר בתורת השלמים דאפילו אי אפשר לתלות בדבר אחר לא גזרינן בכתם גבי קטנה שלא הז"ל, זה אינו דוחלאי שאני לן דדוקא לענין ווסת דין זקינה שחזרה לראות ותינוקת שלא הז"ל שווין אבל לא לענין כתם, ועיי' בנדה דף ה' וברמב"ם פ"ט מא"ב ה"ה, ומ"ש פנים מאירות ח"א סי' י"ב דזקנה כתמה טהור הוא תמוה כמ"ש פ"ת סי' קל"א אות ב' וכל זה פשוט.

והנה נשאלה הא' השיבו לי כ"ק אאמו"ר הגנ"י [שו"ת בית שערים חיו"ד סי' רנ"ח] וכבוד מחו' הגאבדפ"ק ס' מיהאלי נ"י [עי' שו"ת קול יהודה סי' מ"ז] גם שניהם שא"ל בדיקה להוציא עצמה מחשש רואה דם מחמת תשמיש, וגם בשאלה שני' הסכימו עמדי [שו"ת בית שערים חיו"ד סי' רנ"ח] שא"ל כפרה וכמו כן הגאבד"ק טאלטשווא נ"י, וגם בנידון שאלה ה' הסכים עמי כ"ק אאמו"ר הגה"ג שליט"א [שו"ת בית שערים חיו"ד סי' רנ"ט].

ו) **והנה** מ"ש כאאמו"ר הדג"ק שליט"א [שו"ת בית שערים חיו"ד סי' רמ"א] לישב קושיתי נדה ג' אהא דקאמר שמאי כותלי בית הרחם לא מוקמי דם מהא דנדה ט"ז דס"ל צריכה ב' עדים על כל תשמיש וקאמר שם ע"ב דטעמייהו ליחוש שמא תראה טיפת דם כחרדל בביאה ראשונה ותחפנה ש"ז בביאה שני' ופרש"י בביאה ראשונה ויעמידוהו כותלי בית הרחם אלמא דלב"ש כותלי בית הרחם מוקמי דם, וכתבתי דדוחק לחלק בין זמן מועט לזמן רב, וכאאמו"ר שליט"א דבאמת כן הוא דיש חילוק בין זמן מועט לזמן רב, והביא הרבה ראיות לדבר, ואני מצאתי תניא דמסייע לי' א"ז התיו"ט במתני' דלקמן ט"ז שכתב אחרי שהביא דברי רש"י הנ"ל וז"ל דלהעמדת כותלי בית הרחם לפי שעה בעלמא הוא

דמיסינן שלא תקשי אריש שמעתי' עכ"ל, הרי שגם הוא התעורר בקושיא ותירץ כמ"ש כאאמו"ר שליט"א.

אלא דקגל"ע דאם כן מאי פריך הגמרא לקמן דף מ"ט דרבנן דילמא ה"ט דקיימא לן דלימים רבים ל"א כותלי בית הרחם מוקמי דם אבל מעת לעת מודו לי' להלל דאמרינן כותלי בית הרחם העמידוהו, דכיון דלב"ש נמי עכ"פ ל"ל דין זמן מועט לזמן רב א"כ יש לומר לרבנן דס"ל לחלק בין יום א' לימים הרבה דמ"ש, ולע"ק.

ועמ"ש שם בתוד"ה מרגשת שהקשו כי בדקה עצמה ומצאה טמאה ולא הרגישה מ"ט דשמאי נימא כמו שלא הרגישה עכשיו ה"נ נימא שנעקר מאתמול ולא הרגישה, וק"ל כיון שלא הרגישה הוי רק כתם וא"כ היינו קושית הגמ' והאיכא כתמים, וזה וודאי חטאתי המטרה כמ"ש כאאמו"ר שליט"א [בתשובה שם] דלאו היינו קושית הגמ' דלאו היינו כתם דכי חזאי בבדיקה שלא בהרגשה הוא וודאי מגופה אלא דאינה טמאה אלא מדרבנן, אלא דעדיין צל"ע דמה הק' תוס' הא כיון דלא הרגשה ואינה טמאה אלא מדרבנן מה"ת לחוש למפרע הא הוי ספיקא דרבנן ולע"ק.

סימן קס"ג

אשה שמצאה טיפות דם בספל ואינה זכורה אם קודם ז"נ ראתה או אחר ז"נ

שאלה: אשה אחת זה שבועות שתים שהן הרבה הטילה מ"ר בכלי המיוחד לזה בלילה ודרכה של אשה זו לעיין תמיד במי רגלי' אם הם נקיים מדם באשר שמעה שאם נמצא דם במ"ר אז צריכה לשאול ע"ז ולכן גם אז בדקה במ"ר ולא מצאה שם שום רושם מדם ולמחרת אחר איזה שעות ביום הריקה הכלי ומצאה בקרקעית הכלי וגם בצדדי הכלי כעין טיפי דם קטנים כשומשמין או פחות ולכן בדקה עצמה ומצאה טהורה ואז יצא הדבר מלבה לשאול ע"ז מאחר שמצאה עצמה טהורה וכעת אחר איזה שבועות אינה זוכרת היטב אם הי' הדבר הזה קודם שהתחילה לספור ז"נ וממילא עלתה לה טבילה אפילו היתה טמאה או שהי' אחר שטבלה אז וממילא היא בספק אם צריכה טבילה. והנה אשה זו הוא תוך כ"ד חודש להולדת ולד, ועוד צריך אני למודעי כי לפעמים משתמשין בכלי של מ"ר גם אחרות, וגם אמרה שלפעמים מוצאת דם מבין שיני' וירקה בכלי זו, וגם היא רגילה להטיל מים בכלי כשהיא יושבת, ומעתה נפשו לשאול הגיע מה דינה של אשה זו, אלו דברי השואל שהוא צורבא מרבנן.

והנה מה לי להאריך בפרטי דינים של אשה שמצאה דם במ"ר שמבואר ביו"ד סי' קנ"א במחבר ורמ"א כל אופני היתר, אבל בנ"ד הדבר פשוט שאשה זו מותרת לבעלה בלי שתלטרך טבילה, בפרט שכבר נעשה מעשה, דכיון שאנו מסופקים כעת אם הי' בימי טומאתה או בימי טהרה תלינן הקלקול במקולקל ובודאי נעשה הדבר בזמן שהיתה בחזקת מעינה פתוח דהיינו קודם שהתחילה לספור ז"נ וכמבואר בסי' ק"ל סמ"א ובטו"ז שם סקנ"א, ועיין בסי' ק"ל סמ"ד וסמ"ה בכתם שנמצא בחלוקה דתולין שמימי נדותה היא וגם דתולין בימים שלא היתה מעוברת ולא זקינה ע"ש.

ועוד דכיון דלפעמים גם אשה אחרת משתמשת בכלי זה א"כ אפשר למיתלי באחרת, כמו בכתם בסי' ק"ל סעיף נ"ב דאם אחת ראוי' לראות יותר דם מחברתה שאינה ראוי' תולה בראוי' ע"ש, וכאן בנ"ד שהיא תוך כ"ד חודש לילדה ובחזקת מסולקת דמים שפיר תלי' באחרת. ועוד דנראה דדוקא בראתה דם במ"ר לאחר שהטילה מ"ר אז יש לחוש שבא מן המקור ושייכי כל הדינים שבשו"ע שם אבל כאן הרי בדקה מיד מ"ר ומצאה נקיים מדם א"כ למאי ניחוש לה, ועוד דכיון דרוב פעמים היא יושבת כשמטילה מ"ר וגם נמצא תוך הספל ואיכא תרתי לטיבותא תלינן שגם היתה מקלחת ואיכא ג' לטיבותא דאפילו לטו"ז סי' קנ"א סק"ב מהני, וגם שייך כאן סברא דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא על שפת הספל בעי לאשכוחי ע"ש בש"ך וכאן לא נראה רק בתוך הכלי, ועוד דכך כתב פתחי תשובה סק"ב בשם פנים מאירות שראוי לסמוך ארמב"ם ורשב"א ורמב"ן והמחבר דמסתבר טעמייהו ע"ש.

ועוד דמבואר בחוו"ד סי' קנ"א סק"ד דדוקא בהטילה מ"ר בספל שהוא בדוק מעיקרא טמאה אבל בספל שאינו בדוק והיינו בספל בינוני בכל עניין טהורה ואינה כמי שבדקה עצמה בעד בינוני וכו' ע"ש. מכל הלין טעמא הדבר פשוט דאשה זו טהורה לבעלה בלי טבילה ואדרבה יש להזהירה שלא תהי' בודקת בזמן שא"ל לבדוק כלל אפי' מצד חומרא לאחר שכבר היתה עם בעלה שלא יהי' לבו נוקפו על מגן, והנלע"ד כתבתי ותתמתי שמי עש"ק וארא תרפ"ט לפ"ק סאדרוואש יע"א.

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

בשו"ת באר דוד לחתנו הג"ר דוד שלמה פרנקל הי"ד נדפסה שם בסי' כ"ט תשובת שאלה ששלח אל הגאון מח"ס שו"ת מהרש"ג בענין זה, ובסוף התשו' בא רבינו המחבר על החתום בזה"ל.

עש"ק לס' וארא בעזרתי לפ"ק סארוואש יבע"א.

ב"ה. גם אני חבר אני לכל אשר דורשי' בשלום מחו' הדגנ"י מקרב איש ולב עמוק, וגם אנכי אבקש מכהדגנ"י לעיין בשאלה הנ"ל, וכשאני לעצמי איני אומר בה לא איסור ולא היתר מטעם כמוס ולו משפט הבחירה, ונא להחזיר אותו בתשובה שלימה מלפניו, וה' את שנותיו יאריך בטוב ובנעימים כחפץ נפשו הטהורה ונפש מחו' ידידושת"ה בלונ"ח מוקירו ומכבדו כרוס תפארת הודו,

בן ציון בלום

סימן קס"ד

החזיקה יום אחד מז' נקיים בטומאה על פי טעות

שאלני ידידי הרב המו"ג מוהרח"א אפפעל נ"י, באשה אחת שראתה כתם ולא ידעה שצריכה לספור חמשה ושבעה ורחצה עצמה מיד להפסקת טהרה והתחילה לספור ז' נקיים, וביום ה' לספירה זו בין השמשות בדקה עצמה ג"כ ומצאה טהורה ובלילה נתעוררה כי טעות בידה, ולכן ביום ו' לראייתה פסקה בטהרה מחדש ברחיצה ובדיקה והחליטה בדעתה שלא תספור יום הוי"ו לראיית הכתם, אם יום זה חזי לאיסטרופי לז' נקיים באמרה שיודעת בבירור שלא היה לה קלקול באותו יום. והנה על מה שלא רחצה ביום ה' להפסקת טהרה הראשונה אין קפידא בדיעבד כמבואר בסד"ט סימן קנ"ו סקי"ג בשם מעדני מלך, ואי משום הא היה אפשר לגרף יום הוי"ו לז' נקיים וכל שכן הוא בנ"ד שרחצה פ"א ומאז בדקה עצמה מידי יום ביומו ומצאה טהורה שאין הרחיצה מעכבת. אך במה שהחליטה יום השישי לימי טומאתה יש לעיין ובאמת שאלת ראשונים הוא בשו"ת מעיל צדקה שהביא פ"ת סימן קנ"ו סק"ג שנשאל באשה שמצאה כתם בימי ליבונה ולעת ערב הפסיקה בטהרה שנית ולבשה לבנים ולמחר אמרו לה חברותיה שגם על הכתם שבימי ליבונה צריכה להמתין מחדש ה' ימים כדין רואה כתם בימי טהרתה ואחרי ב' ימים נודע לה שבכתם שנמצא בימי ליבונה א"צ להמתין, אם תוכל לספור הז' נקיים מיום שהתחיל או לא, והשיב כיון שבאיזה ימים לא כוונה בהם לנקיים לא עלו לה, דכיון שלא נתנה דעתה לספרן לנקיים לא הקפידה אף אם הרגישה במקצת לבדוק עצמה ואף אם תאמר עכשיו שלא הרגישה מתחילה לא מהני, והוא בכלל כל מילתא דלא רמיא עליה דאינשי לאו אדעתיה ואין נאמנים עליו ע"ש. ואם כן הדבר מבואר גם בנידון דידן שכיון שהסיחה דעתה ביום וי"ו ולא כוונה דעתה לנקיים אין יום וי"ו לראייתה עולה לה לנקיים.

אלא דלכאורה יש לחלק בין נידון דמעיל צדקה לנידון דידן למ"ש הטו"ז סימן קפ"ה סק"ב בשם הרשב"א בהוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדותה דל"מ אמתלא, דלעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה אינה נאמנת משא"כ באומרת טמאה אני לך דמהני אמתלא ע"ש, וה"ג אני אומר דבשלמא בנידון דמעיל צדקה דאחר שהטעוה חברותיה לבשה כתונת שלה הנכתם בכמה כתמים ועבדה מעשה להחזיק עצמה לטמאה משיב שפיר היסח הדעת מספירה משא"כ בנידון דידן שלא עבדה מעשה להחזיק עצמה באותו יום לטמאה וכיון שבדקה עצמה בערב בין השמשות של יום ה' ומצאתה טהורה וכן ביום וי"ו שלאחריו בדקה עצמה ג"כ ומצאה טהורה ומה לה לעשות עוד והלא גם בימי ליבונה דז' נקיים אינה עושה יותר מזה, ואי משום שלא בדקה עצמה שחרית של יום וי"ו הרי זה אינו מעכב בדיעבד כמבואר סימן קנ"ו, ואי משום שרחצה עצמה בין השמשות של יום וי"ו והפסיקה אז בטהרה מחדש ובמעשה זו החזיקה אותו יום לימי טומאתה, זה אינו דהרי מעשה זו אינה מעשה להחזיקה לטמאה אדרבה הוא מעשה לטהרה וכי יימא דאסורה לרחוץ בימי ליבונה שלא תחזיק עצמה בטמאה מקודם, ועיין בשו"ת לבושי מרדכי להגאון דמאדע שליט"א חיו"ד סימן קכ"ג שנשאל בזה אם רשאית ליכנס למרחץ בימי ליבונה מטעם אחר וגם בזה העלה שם להקל ע"ש.

אמנם באמת זה אינו, שהרי במעיל צדקה שם כתב דהשאלה מתחלק לג' חלקים הא' אם רשאית למנות ימים ראשונים שנפלו מדעתה, הב' אם נחשב אותם לטהורים ע"י שלבשה בגדי נדה, הג' אם נאמין לה שמכרת הכתמים בטביעות עין. והעלה לענין ספק הא' דמאחר שהחזיקה עצמה בטמאה הימים הראשונים יפלו, וכתב דמעתה אין נ"מ בספיקות האחרונים בנידון דידי' רק אם יארע שלא החזיקה עצמה בטמאה דהיינו שספרה הנקיים ממש אלא שלבשה חלוק הנכתם בכתמים ונשאר ספק הב' והג' ובזה העלה דעלו לה אותן הימים כיון שמכרת הכתמים בטב"ע וכו' ע"ש בפ"ת. א"כ מבואר דבהאי טעמא גרידא שהחזיקה עצמה בטמאה סגי שימים הראשונים יפלו ותצטרך למנות מחדש ולא מחמת דעבדא מעשה שלבשה בגדי נדה, שאחר שהעלה ומיפשט פשיטא ליה לספיקא קמא לחומרא דבעינן וספרה לה שתחזיק עצמה בחזקת סופרת ז' נקיים כתב המעיל צדקה דאין נ"מ במה שלבשה בגדי נדה וכו' שהוא ספק הב', ומבואר דאפילו לא לבשה בגדי נדה אם לא החזיקה עצמה בטהרה לא מהני. ועיין בסד"ט סימן קנ"ו סקח"י וחכמת אדם כלל קי"ז סי"ד וכן רוב גדולי אחרונים הסכימו לדעת מעיל צדקה.

שוב ראיתי בספר פתחא זוטא בסוף פתיחה לסימן קל"ו הביא תשו' אבני נזר סימן פ"ו באשה שפסקה בטהרה למנות ז' נקיים בלא רחיצה כלל ובבוקר שמה על לבה אולי לא טוב עשתה והחליטה בדעתה שלא תספור עוד יום זה וקודם בין השמשות פסקה בטהרה שנית, והעלה כיון דהאשה היה אפשר לה לתת לב והשגחה גם ביום הא' והיא החזיקה עצמה לטמאה כיון דתוכל למנות עוד יום א' נקי לגרפו לז' נקיים ודאי היום הראשון לא נחשב לנקי, דבמקום דאפשר לספור אם לא ספרה נשם נקיים וודאי לא מהני בין שהיה ע"י טעות או ע"י חומרא ע"ש, וא"כ מבואר לנ"ד שהחזיקה עצמה לטמאה ביום הוי"ו והיה אפשר לספרו לנקי ל"מ אף שהיה בטעות והימים הראשונים יפלו וספרה לה נקיים מחדש ואחר תטהר, וכל זה פשוט וברור לענ"ד.

ה' לס' המשפטים תרפ"א לפק"ק סארוואש יע"א,

בן ציון בלום

סימן קס"ה

טבילה לכלה ביום השביעי לספירתה

ב"ה אור ליום ועש"ק לס' בגד תרפ"א לפ"ק סארוואש יע"א.

שוכט"ס ומז"ט לכבוד מר אהובי ידי"ן הה"ג מוה"ר **שמואל** נר"ו.

פקודתו שמרה רוחי לעיין בדבר השאלה בכלה שיום ז' לספירתה הוא ביום חופתה אם מותרת לטבול ביום ז', ועיני דמר שפיר חזי בחכמת אדם כלל קט"ו סי"ד דאם טובלת קודם החופה מותרת לטבול ביום בין שהוא יום הז' או יום הח'. אך מה שליין החכ"א הגהות רמ"א שם סי' קל"ז (ס"ג) ודלא כש"ך סק"ט ועביד פלוגתא בין הרמ"א והש"ך לא ידענא מה הליון הלזו, הלא דברי הש"כ סובב הולך ע"ד הרמ"א שכ' דיכולה לטבול ביום דהא לא באין אצל החתן עד הלילה, וע"ז כתב הש"ך דזה רק לדידן שהכלות אינן טובלות בז' אבל אם טובלות בז' או לדידן היכי שנתקלקלה בספירתה וטובלת מיד לאחר ז' א"י לטבול ביום דביום ז' לאו משום טרך בתה לחוד מתסרי אלא משום שמא תראה ותסתור ע"ש, א"כ הרי הש"ך בדעת רמ"א כתב כן ולא שחולק עליו. אלא דלפענ"ד גם משום טרך בתה נמי איכא, דהרי טרך בתה לאו דוקא דאפילו באין לה בת נמי דינא הכי דלא פלוג כמ"ש הש"ך סי' קל"ז סק"ח, ועיין בחכ"א כלל קי"ח סוף ס"ב בהנסבב, ועיין בל' הרמב"ם פ"ד מאיסורי ביאה ה"ו שכ' נתאחרה ימים רבים ולא טבלה כשתטבול לא תטבול אלא בלילה שאם תטבול ביום יטעו ותבא נדה אחרת לטבול בשביעי ע"ש, ומבואר כמ"ש דטרך בתה לאו דוקא אלא משום טרך נשי אחרות, והאי תשא בכלה נמי איכא. אך י"ל דכלה הכל יודעין שלא תבא להחתן עד הלילה וליכא חשש דטרך נשים ולא אתי למיטרך בתרה.

ועל מ"ש הש"ך שמא תראה ותסתור כבר תמהו עליו הבאה"ט שם סק"ח ובמוה"ש לבעל מנח"י דהא כיון שלא באין אצל החתן עד הלילה ואי אפשר לבא לבעילת זנה א"כ אזלא לה גם חשש דשמא תראה ותסתור. ובמוה"ש כתב לישב דביום ז' מישינן שמא תבא להחתן בעוד יום משא"כ ביום ח' דהחשש רק משום טרך בתה דהוא גופי' גזירה ואין ניקוס ונגזור גזירה לגזירה שמא תבוא להחתן ביום ע"ש, והסד"ט כתב דדבריו נכונים בישוב דברי הש"ך. וא"כ בזמנינו שמייחדין החתן עם הכלה לאחר החופה קשה להתיר שתטבול הכלה בז' ביממא. ובלא"ה י"ל דהש"ך אזיל לטעמי' שסובר כהמחמירין דבשאר נשים אם עברו וטבלו בז' ביממא לא עלתה להם טבילה וצריכים טבילה שנית בלילה כמבואר בש"ך שם ס"ק י"א, ואף שלא תשמש עד הלילה מ"מ לא עלתה הטבילה ולזה הסכימו גדולי האחרונים הסד"ט והחכ"א ולאו"ש שם, וא"כ ה"נ בכלה דכוותי' ועיין בחת"ס יו"ד סי' קפ"ט שמקיים דברי הש"ך והסכים עמו.

וביד אפרים להגאון מהר"ז מרגליות זצ"ל סוס"י קל"ז נשאל ג"כ בשאלה זו והאריך למעניתו ומחמיר דביום ז' צריכה טבילה ב"פ קודם החופה שלא תהי' חופת נדה ולאחש לדעת המחמירין בזה ושוב שנית בלילה, משא"כ ביום ח', אך דגם ביום הח' יעשו החופה בלילה, או אם א"א להעמיד החופה בלילה עכ"פ יזהרו שלא לייחד אותם עד הלילה ע"ש. ושוב ראיתי בדגמ"ר דבשעת הדחק יש להקל שתטבול ביום ז' אבל באופן שלא יעמידו החופה ביום, ולסמוך שאין מייחדין אותם עד הלילה לא מהני בזה ע"ש, וכ"כ בס' מי נדה להגמהרש"ק זצ"ל, ולזה נוטה לישנא דעת לחם ושמלה להגמהר"ש גאנצפריעד זצ"ל, ופלא על החכמת אדם שלא שת לבו לדברי רבו הנוב"י בדגול מרבבה שהצריך להעמיד החופה בלילה, וכן משמע מריהטא דהרמ"א, ואולי לא נדפס הדגול מרבבה בימיו ואילו ראה דברי רבו לא היה סותם כמ"ש.

וב"ת שואל על אודות המנהג בזה פה העירה, הנה בעיר קטנה ואנשים בה מעט הי"ו לדעתי אין לסמוך ע"ז אף אם עשו כן פ"א לטבול בז' ביממא ולומר שכן המנהג, דכבר כתב הש"ך יו"ד סי' ק"ן סק"ג דדבר שאין מצוי לא שייך בו מנהג, ומ"מ כיון שהפמ"ג ועבודת הגרשוני הביאם בסד"ט ובאה"ט ותוה"ש חולקין על הש"ך ומתירין לגמרי לטבול הכלה בז' ביממא ולזה הסכים החכ"א אני מסכים עם כת"ה להתיר לטבול בז' ביממא אבל רק באופן שכ' הדגול

מרבבה להעמיד החופה בלאה"כ ותבדוק עלמה בין השמשות, וה' ירחיהו בשמחת והללחת בניו עד סוף כל הדורות כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן המכבדוש"ת.

בן ציון בלום

ועוד נ"ל דכיון דמהני הטבילה בז' ביממא לענין שלא תהי' חופת נדה ממילא מהני נמי הטבילה לגבי גזירת חכמים דשאר אשה לא תטבול ביממא דשבעה וא"ל לטבול שנית, וכהאי דיבמות ז' ע"ב הואיל והותר לגרעתו הותר נמי לקריו, רק בשאר אשה שאינה כלה וטובלת רק לבעלה אמרינן דלא מהני הטבילה בז' דלא שייך כיון דאשתרי אשתרי, ובזה סרה מהר מה שפקפק בס' לחם ושמלה סי' קנ"ז בגוף ההיתר להכלות הא משכחת כלה אלמנה שיש לה בת ושייך בה סרך בתה והפוסקים לא חלקו בזה, ולמ"ש י"ל דבאלמנה כלה דשייך ג"כ הואיל ואשתרי מהני טבילתה גם לענין גזירת חכז"ל שלא תטבול בז' כיון דמהני לענין החופה, ויש לפקפק עפ"ד אאמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' בית שערים חאו"ח סי' ר' ד"ה ובני בהאי דאשתרי אשתרי ע"ש.

סימן קס"ו

פלאמבע [סתימה] בשיניים אי הוי חציצה לטבילה

אור ליום ב' לס' ולכל בנ"י היה אור במושבותם תר"ב חיי"ם לפ"ק.

גם ברכות יעטה מורה, וישע רב במהרה, לכבוד אהובי ידידי הרבני האברך המופלג בתוב"י המושלם במעלות ומדות כמו"ה יקותיאל צבי לאווי נ"י.

אחדש"ה, עתה באתי ע"ד שאלתו באשה שרוצה לעשות פלאמבע [סתימה] בשיניה לבל יראו נקבי השן אם אין זה חוצץ בטבילה, ואם יש חילוק בין שתהיה הפלאמבע בעופרת ומתכות או לעמענט, ועיניו שפיר חזו שהחכמת אדם בשער בית הנשים אות י"ב מתירם אם הוא לגוי ואוסר בלרפואה ע"ש. ואני אינני כדאי ששלח אלי להורות תשובה בהוראה חמורה כזו בכ"ז לא אמנע להודיעהו דעתי העניה בזה באיזה הערות בענין שלפניו. הנה בהגהות יד שאול יו"ד סי' קנ"ח חולק על החכמת אדם ומתיר בסתימת השיניים בכל ענין, וכ"כ בתשו' אבני נזר סימן פ"ט, וגם הגאאזצ"ל בתשובות כת"י העלה להתיר [שו"ת בית שערים יו"ד סי' ער"ה], וכה ראיתי לרבי הגאון מטאלטשווא זצ"ל בתשו' יד יצחק ח"ב סימן קס"ד גם הוא מתיר אפילו בסתימה של מתכת משום דיתן נשם לנמיתות וא"א להוציאו רק ע"י אומן ואינו עומד ליקח משם והוי מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ ע"ש, וכן דעת תורה טוטה, ועיין עירובין ע"ח בחריץ שבין שתי חצירות אפילו מלא קש ותבן מערבין שניס אבל מלא עפר מערבין אחד ומפרש בגמ' אי בטולי חייץ ואי לא בטולי לא חייץ עיין באו"ח סימן שע"ב סט"ז ומג"א ומחהש"ק שם סקכ"ז וכן בחולין פ"ג אי קמיבטל ליה קמוסיף אבנין ואי לא מבטיל ליה הוי חציצה, ומבואר דאם מבטל ליה ביטול עולמית ל"ה חציצה, ועיין סוכה ל"ז דקאמר כיון דחברי' כגופי' דמי ע"ש, וה"נ דכוותי', וכדמות ראיה מהא דקי"ל ביו"ד סימן ק"כ דכלי המצופה באבר שצריך טבילה ואף דברבות הימים א"א שלא תיפרד האבר מהכלי מ"מ כיון דמבטל ליה ל"ה חציצה ומדחבריה כגופיה דמי וה"נ דכוותיה.

ולדעת הש"ך סי' קנ"ח סקל"ב לפ"מ שהבין סד"ט שם הא דצריך ראוי לביאת מים בבית הסתרים הוא רק מדרבנן ע"ש שכ"כ לדעת הריטב"א והגאאז"ל בתשו' העלה שכן הוא דעת רוב ראשונים, וכתב עוד דכיון דמיעוטו אפילו מקפיד הוי רק דרבנן, וכש"כ בנ"ד דהוי מיעוטו שאינו מקפיד שהרי אדרבה מקפידין שתהיה שם לעולם וחוזרים ומחדשים הסתימה אם אירע שנפלה וא"כ הו"ל תרי דרבנן דהיינו מיעוט שאינו מקפיד בבית הסתרים ואינו מעכב בטבילה, ודפח"ח. ויש להוסיף דאפילו אי נימא דבית הסתרים צריך מדאו' ראוי לביאת מים מ"מ לענין מיעוט המקפיד שהוא דרבנן י"ל דקיל טפי, דנהי דאחמרו רבנן במיעוט המקפיד במקום דצריך ביאת מים מ"מ במקום דהתורה עצמה הקילה ולא הצריכה רק ראוי לביאת מים אף חכמים לא אחמרו וכמ"ש סד"ט סימן קנ"ח סוס"ק כ"ג, ועיין בתשו' רעק"א סימן ס' שכ"כ לענין טבעת ברחס להקל מה"ט ע"ש, ועיין פ"ת סי' קנ"ח סקי"ב, וכש"כ הוא בנ"ד דעדיף מטבעת ברחס דלפעמים אינה מבטלת שישאר שם לעולם דבשעת וסתה ובלדתה מסירה הטבעת משא"כ בנ"ד שמבטלת הסתימה לעולם.

וגם י"ל עפמ"ש טו"ז סי' קנ"ח ס"ק כ"ג בטבעות מהודקין שחוצצין אף על גב דמיעוט שאינו מקפיד הוא לפי שמקפדת להסירה בשעת ליסה וכיון שמקפדת בשום פעם הוי חציצה, והביא סד"ט שם דבאשה שאין דרכה ללוש בעצמה או שאינה מסירה תמיד בשעת ליסה אז אינו חוצץ ע"ש, וא"כ כש"כ בנ"ד שאינה מסירה הסתימה בשום פעם דל"ה חציצה.

וראיתי בספר לחם ושמלה סימן קנ"ח שהביא בשם גידולי טהרה דסתימת השיניים שסותמים הרופאים אין להקל, ולחם ושמלה כתב עליו ולכאורה נראה דאם אינו נראה בשוה עם השן יש להקל כמו בחץ עכ"ל. וכונתו מבואר למה

דקי"ל שם סי"ח דחץ או קוץ התחוב בבשר אם נראה מבחוץ חוצץ ואם אינו נראה אינו חוצץ ע"ש ובש"ך, וגם בתשו' אבני נזר שם התעורר בזה והגאון מ"א זצ"ל האריך לדחות זה בדפח"ח. ולפק"ד יש לחלק, דהנה ב"י כתב בשם הרא"ש הטעם דבחץ אם נראה מבחוץ חוצץ משום דאי אפשר שלא יהיה מקצתו על הבשר ע"ש, והנה כונתו מבוארת שהוא משום דא"א לצמצם, אבל י"ל כונה אחרת בדברי הרא"ש שאנו רואין בחוש דאם נתחב קוץ בבשר בעומק מוליך עמו גם קצת מהעור והבשר שסביב הנקב לתוך הנקב שנכפל לפנים בעומק הנקב וא"כ אף שמקום הנקב מ"ל טבילה ועדיף מביה"ס אבל עור ובשר שנכפל לפנים בנקב ע"י דחיקת הקוץ שהוא שלא בודאי צריך טבילה, וא"כ כיון שזה המקצת של העור ובשר נכפל ונדחק לפנים בנקב והקוץ מחזיקו שלא יצא ויצוב למקומו וממילא הקוץ חוצץ על אותו משהו עור שהוליך הקוץ עמו לתוך נקב המכה ולכן אם לא נראה מבחוץ והקוץ או החץ הוא בעומק שאז אינו מחזיק אותו משהו עור שהוליך עמו בשעה שנתחב ונדחק כי הוא שב למקומו מאחר שנתחב בעומק כ"כ שוב לא יהיה החציצה כך י"ל בכוונתו, והתינח בחץ וקוץ התחוב בבשר שהוא רך אבל בשן שהוא עצם קשה ואינו מוליך הסתימה ממנו כלום שפיר י"ל דאפילו נראה מבחוץ ל"ש חציצה.

והגאאזצ"ל בתשו' כתב סברא ישרה לחלק ולהיפוך דבנקב שנעשה ע"י חץ מעולם ל"ה ראוי לביאת מים דמקודם שנתחב החץ היה הבשר שם והיה לבשר אחד ורק ע"י החץ נעשה הנקב א"כ נברא הנקב והסתימה גם שניהם בפ"א והוי כשטר ושוברו עמו ולכן א"ל לביאת מים אם אינו נראה, אבל גבי שיניים דהנקב נעשה מקודם ובא לכלל ראוי לביאת מים ושוב נסתם ואינו ראוי לביאת מים שפיר י"ל דאפילו אינו נראה הוי חציצה, אלו דברי קדשו ואומרים לדב"ק טוב דפח"ח. וסברא זו מבוארת ברש"י חולין מ"ג גבי קרוס שעלה מחמת מכה בושט אינו קרוס שכ' ול"ד לריאה שנקבה ודופן סותמה וכו' דהאי סתימה דמעיקרא, וכתב הטו"ז סימן ל"ו סק"ד הפירוש דבשעה שנעשה הנקב מיכף נעשה הסתימה ול"ה בכלל נקב וכו' ופמ"ג בפתיחה לריאה כתב ולא בא לכלל ביאת מים משא"כ בניקב השן וסתמה דבחץ לא בא לכלל ביאת מים משא"כ בניקב השן וסתמה.

ובספר בינת אדם הנ"ל כתב דהיכי שנסתם השן לרפואה הוי חציצה כמו כוחלת לרפואה שחוצץ עיין בש"ך סקי"ד, והוא פלא דחילוק רב יש בינותם דהתם ה"ט דכיון דעשאה לרפואה וודאי מקפדת בכך ויושבת ומצפה אימתי תוכל להסירה והיא חפצה בכך כי יסור מהר והוי כמו רטיה שעל המכה שבסימן קנ"ח ס"י שחוצצת ולכן אם לנוי מותר שאז אדרבה רצונה שישאר שם, וא"כ ברפואה נמי כה"ג היכי שרצונה שישאר ויתקיים במקומו לצמיתות כמו בנ"ד שרצונה שסתימת השן יתקיים לצמיתות וודאי דל"ה חציצה, והוא פשוט. ושוב ראיתי לרבי הגזל"ל בתשו' יד יצחק חלק ג' סימן קכ"ה שכ"כ ונתתי שמחה בלבי.

והגאאזצ"ל הביא עוד סברת השואל בתשו' אמרי אש דדוקא בביה"ס שהנקב הוא מתולדה בעינן ראוי לביאת מים אבל בנקב שנתהווה אח"כ לא בעינן ראוי לביאת מים, וא"כ בנקב שבשן לא בעינן כלל ראוי לביאת מים וממילא סתימת השן ל"ה חציצה, והגאון אמרי אש דחי לה והגאאזצ"ל האריך בזה. ולכאורה אף שסברת השואל נכונה אבל נראה ונדחה דא"כ מי שנחתך קצת מאצבעו ונקטע רגלו ר"ל לא יהיה אותו מקום צריך טבילה שהרי מתולדה ל"ה ראוי לביאת מים, וזה וודאי אינו שהרי הקשה ב"י סימן קנ"ח דלמה אבר ובשר מדולדלין חוצצים הא מקום חיבור אבר ובשר זה ל"ה מגולה מעולם ואינו ראוי לבא שם מים ולמה יחוצו, ותי' שאע"פ של"ה מגולה מעולם מ"מ מעת שנדלדלו אבר ובשר זה מזה ואינם יונקים מן הגוף אינם חשובים מן הגוף אלא חשובים כקטועים והוי כנתגלה מקום חיבורם ונראה לבא שם מים דהא ליקטע עומדים ועכשיו כשזו בחה לטבול נמצאו אבר ובשר זה חופין על מקום חיבורם ומונעים אותו מלבא במים והו"ל כביה"ס שאם יש שם דבר חוצץ שמעכב, והביא ראיה מדתנן כל ידות הכלים שהם ארוכים ועמיד לקוץ מטביל עד מקום מידה משום דכל העומד לחתוך כחתוך דמי והקשה הר"ש דמ"מ ליהוי חציצה למקום חתך ותי' דביה"ס דכלים ל"ח לחציצה וכל כה"ג דין ביה"ס יש לו, וא"כ באדם דבביה"ס שלו מעכב חציצה לכן באבר המדולדל חוצץ ע"ש בב"י. ומבואר מזה דבמקום חתך שנתהווה באדם אח"כ חשיב ביה"ס עכ"פ ואם יש שם דבר חוצץ מעכב אף שלא היה מתולדה, וא"כ בנקב שבשן נמי בעינן ראוי לביאת מים.

וגם י"ל סברא להיפוך דאדרבה בביה"ס שהוא מתולדה לא בעינן ביאת מים ממש וסגי בראוי לביאת מים, אבל היכי שנתהווה אח"כ ביה"ס כיון דקודם לכן היה מקום ההוא צריך ביאת מים ממש גם אח"כ שנתהווה ביה"ס לא סגי בראוי לביאת מים וצריך ביאת מים ממש, אך במקום חתך א"א לומר כן דגם מתחילה ל"ה צריך ביאת מים ממש, ויש לעיין.

ובנ"ד יש לצדד עוד עפמ"ש סד"ט סקכ"ג ותשו' השיב משה סימן מ"ד דהיכי שמצטערת להסיר החציצה

לא מקרי מקפיד ואינו חוזר ע"ש, וה"נ בנ"ד בסתימת השן שידוע שא"א להסיר הסתימה רק ע"י כאב גדול ונערא דגופא שפיר ל"ה חלילה.

ואולי בנידון דידן לא חשיב כלל לרפואה שהוא רק להגין שלא תבא לידי כאב שיניים. ועיין בסד"ט סימן קל"ח סקי"ט בשם פנים מאירות ברופא שצוה לאשה לפזר סממנים על ראשה שאם הוא רפואה בדוקה מרופא מומחה בודאי כולם אינם מקפידות ול"ה חלילה, ומסיק דעכ"פ אם הרוב פנויי' שאינם דבקי' לא חייב ע"ש, וממילא רוחא שמעתא להתיר בנ"ד. הנה הבאתי מה שיש לגדר להיתר בנ"ד וכיון דכל הני רבוותא מסכימים לדעת אחד וודאי דהכי נקטינן ובפרט בנידון דידיה שעשאה לגוי דבכה"ג גם החכ"א מן המתירין וכדאי הם כל הני עמודי עולם שזכרנו שהעלו להתיר לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק.

ומה ששאל אם סתימה דמתכת או נעמענט הי מיניהו עדיף, אנא לא חילוק ידענא בזה ומסתברא דשל מתכת עדיף שמכניסו לקיום ביותר ובנעמענט נפרד ונפרך ממקומו בזמן קריב ולפעמים שיהיה רפה ולא יהיה מחובר הדק היטב דאז קרוב לודאי שתהיה חלילה ואיהו לאו אדעתא דמילתא דלא רמיא עליה ועיין סימן קל"ח סכ"א לענין לפורן המדולדל.

ובזה הנני נותן לו את פריסי שלום באהבה אוה"נ ידידו"ש,

בן ציון בלום

סימן קס"ז

דין מי גשמים הנאספים בעננים וביאור הסוגיא דאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקוה ביומי ניסן

ראה ראיתי בתל תלפיות שנת תרפ"ח אות ל"א שנתחבטו מרנא הגה"ל דמאדע שליט"א וידידי הגאון עורך טוב שליט"א בפירוש דברי רובא דעלמא שברש"י שבת ס"ה ע"ב דמפרשים דנוטפין כשאובין, שאין לו מובן. וכשאני לעצמי נראה עפמ"ש חז"ל תענית ט' ע"ב אלא מה אני מקיים ואל יעלה מן הארץ מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהם כגוד ומקבלין מי מטר שנאמר [איוב ל"ו] יזקו מטר לאדו ומנוקבות הן ככברה ובאות ומתשברות מים ע"ג קרקע שנאמר תשרת מים עבי שחקים ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא גימא וכו' ע"ש, וכיון דעננים הם כגוד שיש להם בית קיבול למטר השמים לכן חשיבי כשאובין, אלא דרש"י דחה שפיר ממתני' דתנן הנוטפין כמקוה, ואם אין זכרוני כוזב לי שמעתי כן גם מידידי מחותני הגאבדק"ק ראלפערט שליט"א. אלא שיש לפקפק שהרי העננים מנוקבים ככברה ולא חשיב בית קיבול, אך מבואר בספר גידולי טהרה על הלכות מקואות לענין דינא דשו"ע סימן ר"א סעיף ז' בכלי גדול שנקבו נקב כשפופרת הגוד לדעת רמ"א וקבעו בארץ ועשאו מקוה שהוא כשר דלריך שיהיה הנקב כשפופרת הגוד במקום אחד אבל שני נקבים אין מצטרפין, וה"נ דכוותיה, ואפילו לענין עירוב מקואות בשניהם חסירים מבואר בדברי חיים הלכות מקואות סעיף י' דאין הנקבים דקים מצטרפים לכשפופרת הגוד ע"ש, וא"כ אתי שפיר פירוש הנ"ל.

אבל מצאתי בספר אוצר נחמד חידושי רמב"ן שבת שם שכתב פרש"י ז"ל ומ"ש במקצת הספרים והו"ל שאובין אינו נכון ואין כ"כ בנוסחי עתיקי אבל ר"ח ז"ל כתב כלשון הזה שמא ירבו מי גשמים שהן נוטפין מן הגגות ונעשו שאובין על מי פרת שהן זוחלין, כדתנן במקואות הזוחלין במעיין והנוטפין במקוה וכו', פירוש לפי שהשאובין פוסלין את המעיין ברוב ולא לגמרי אלא דבעי אשבורן כדתנן התם במסכת מקואות למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שרבו עליהן מים שאובין שוין למקוה לטהר באשבורן ולמעיין לטהר בכ"ש, ומשו"ה עביד להו מקואות ומושך לתוכן מאותן מימות דאשבורן מטהרין, אבל אין לשון נוטפין אלא כדרש"י ז"ל כדתנן והנוטפין כמקוה ואי שאובין הן האיך הן כמקוה, אלא מי גשמים נקראין נוטפין וכ"ג שאף היורדין מן המעיין דרך אויר נקראין נוטפין, וכן דרך המשניות במקומן עכל"ק, וא"כ מצאנו תנא דמסייע להגה"ל דמאדע שליט"א.

והנה גם הואלתי לדבר בסוגיא דפרת אגיגה בזה פרפרת נאה לענ"ד בהך סוגיא בבכורות נ"ה ע"ב דהכי איתא התם אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוה ביומי ניסן ומפני ביומי תשרי, סבר לה כרב דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא סהדא רבה פרת שמא ירבו נוטפין על הזוחלין והוו להו מי גשמים רובא, ומפני ביומי תשרי, ופליגי דידיה אדידיה וכו'. ויל"ד דהך והוו להו מי גשמים רובא הוא שפת יתר מ"ו דהרי כבר אמר שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ופשיטא דהוי מי גשמים רובא ועוד דלמה חזר ושנה הך ומפני ביומי תשרי כיון דלא שקיל וטרי בהא מידי. ולא מצאתי מי שעמד בזה. והנה לקושיא ראשונה נראה לי עפמ"ש תוס' שבת דלמה חיישינן לרבו נוטפין נימא קמא קמא בטיל, ותירצו דלא אמרינן קמא קמא בטיל אלא עד רובא ע"ש, והיינו דקאמר דסבר שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואי דנימא קמא קמא בטיל כי קושית תוס' לזה קאמר והוו להו מי גשמים רובא וכתירוץ התוס' דתו ליכא למימר קמא קמא בטיל, ואתי שפיר.

אבל נראה לי ואקדים סתירת דברי רש"י שבת ס"ה דבד"ה אין המים כתב ויתבטלו הנוטפין להיות זב וזבה טובלין בהם, והוא פלא דלעיל מיניה כתב רש"י בשם רבינו הלוי דטעמא דעביד אבוה דשמואל מקואות לבנתיה משום דספק זבות ניהו וטעונות מים חיים והשיב רש"י ממוספתא דקתני חומר בזב מבזבה דזבה אינה טעונה מים חיים, וא"כ דברי רש"י סתרמי ניהו. וכבר עמד בזה מהרש"א שם. אבל נ"ל ואקדים קושיא מפורסמת בחתם סופר יו"ד סי' ר"ב בהא דקאמר דשמואל דסובר נהרא מכיפיה מיבריך פליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי, והקשה חתם סופר לדעת מהרי"ק ומרומת הדשן דנוטפין פסולין בזחילה מן התורה מנ"ל דפליגי דידיה אדידיה הא נהי דבאמת מכיפיה מיבריך מ"מ הא חזינן שנפלו לתוכה מי גשמים וא"כ הרי שמואל ס"ל במס' עבודה זרה דף ע"ג ע"ב דמין במינו לא בטיל ולהכי אין נוטפין מטהרין בזוחלין, והוכיח מזה כשיטת הסוברים דנוטפין פסולין בזחילה רק מדרבנן גזירה אטו חרדלית של גשמים וכמבואר ג"כ ברש"י חולין ל"א דאז אתי שפיר דבדרבנן לא אמרינן מין במינו לא בטיל כמו שכתבו תוס' חולין ל"ט ע"ב ד"ה שאני ליר ע"ש.

ולבאורה יש לעיין דהרי זה וודאי שהוא רק ספק שרבו נוטפין על הזוחלין וכדמשמע מריהטא לישנא דגמ' דקאמר "שמא" ירבו נוטפין על הזוחלין, ובשבת ס"ה דאמרינן סבר שלא ירבו נוטפין וכו' עיין רש"י ותוס' שהיה הגירסא לפניהם "שמא" ירבו וכו' והיינו משום דרבו נוטפין הוי רק ספק דאפשר דמכיפיה נמי מיבריך אלא דחיישינן שמא מי גשמים רובא, וכיון דהוי רק ספק ונוטפין בזחילה הוי רק דרבנן תקשי דא"כ הו"ל ספק דרבנן ולקולא. ועיין רשב"א נדרים מ' שהקשה כיו"ב. אך יש לישב דכיון דאיכא חזקת טומאה של הטובל והיכי דאיכא חזקת איסור לא אמרינן ספק דרבנן לקולא כמ"ש ש"ך בכללי ספק ספיקא אות כ' ועיין בר"ש ורע"ב ריש פ"ב דמקואות. והנה הב"ח ריש סימן ר"א כתב לישב דעת רבינו הלוי הנ"ל דהא דקתני בתוספתא דזבה אינה טעונה מים חיים היינו מה"ת אבל מדרבנן צריכה מים חיים ולהכי עביד להו מקואות ע"ש, אבל לענ"ד י"ל דרש"י ס"ל דנוטפין בזחילה פסול רק מדרבנן וכמש"ל וכיון דהוא רק ספק שמא רבו נוטפין על הזוחלין א"כ הו"ל ספק דרבנן ולקולא אלא כיון דאיכא חזקת טומאה של הטובל לכן לא אמרינן ספק דרבנן לקולא וכמ"ש, אך דהתינא אם הטובל וודאי טמא בטומאה זו אבל כיון דבנתיה דאבוה דשמואל היו רק ספק זבות כמ"ש רש"י בשם ר"ה א"כ איכא ספק ספיקא שמא אינן זבות ואינן צריכות מים חיים כלל אפילו מדרבנן, ואם תמצי לומר שהם זבות שמא לא רבו נוטפין על הזוחלין והוי שפיר מים חיים, מה אמרת דאיכא חזקת טומאה, ז"א דבספק ספיקא אפילו בחזקת איסור אמרינן ספק דרבנן לקולא כמ"ש ש"ך שם ושפיר השיב רש"י על ר"ה. וא"ל דהוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת דלא אמרינן ספק ספיקא כדקי"ל בסימן ק"י, דזה אינו דבדרבנן מהני ספק ספיקא בכה"ג וגדולה מזו כתב בתשובות תו"ח סימן ג' דבאיסור עשה אפילו בדאורייתא מהני ספק ספיקא כה"ג ע"ש ובילקוט הגרשוני בקונטרוס אחרון אות ס"ס, אבל לקמן שכתב רש"י ויתבטלו הנוטפין להיות זב וזבה טובלין בהם מיירי בזבה וודאי ודומיא דזב ובודאי זבה דליכא רק ספק אחד שמא לא רבו נוטפין על הזוחלין וכיון דאיכא חזקת טומאה תו ליכא למימר ספק דרבנן לקולא ומיושב סתירת רש"י, ודו"ק. אמנם רבינו הלוי י"ל דס"ל דמשום ספק זבות עביד מקואות לבנתיה היינו משום דס"ל כשיטת מהרי"ק ות"ה דנוטפין בזחילה פסול מה"ת ובאיסור תורה כיון דאיכא חזקת טומאה לא מהני ספק ספיקא וכמ"ש ש"ך שם ס"ק ל', וגם דבלאו הכי הוי ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת דלא מהני לדאורייתא [עי' לעיל סי' קמ"ה].

וראיתי בחידושי חתם סופר לנדרים מ' שהביא פירוש הרמב"ם פ"ט ממקואות בהא דעביד אבוה דשמואל לבנתיה מפני ביומי תשרי שהיה ג"כ כדי להקוות המים, עיין כסף משנה שם ובפ"א דמקואות וב"י סי' ר"א (ומה שנ"ע על זה דא"כ ביומי ניסן הו"ל למיעבד מפני, וגם דרמב"ם זיכה שטרי לבי תרי שמפרש משום נגיעות ומשום להקוות המים, עיין חת"ם שם ותיתי לי שגם אני עמדתי ע"ז בילדותי ואין כאן מקומו), וכתב חתם סופר דבהא פליגי דאבוה דשמואל ס"ל דפסול זוחלין הוא מה"ת משום הכי חשש להחמיר אפילו בתשרי ועביד מפני ביומי תשרי להקוות המים ושמואל ס"ל שהוא מדרבנן ומשום הכי הקיל בתשרי, ומיושב המשך הש"ס בבכורות דסידר תחילה הא דאבוה דשמואל ואח"כ פליגי דידיה דכיון דמוכח דלשמואל אי' דרבנן בעלמא ולהכי בטיל במין במינו א"כ ע"כ פליג דידיה אדידיה ע"ש. והנה הקשה מהרי"ק שורש קט"ו לשיטת הסוברים דבמקוה זחילתן של מי מעין מקודש מותר לטבול אפילו ברבו נוטפין וכפשטות לישנא דברייתא דמעין שמימיו מועטין וריבה עליהם והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחילתו דא"כ למה הולרך אבוה דשמואל למיעבד לבנתיה מקואות משום שמא ירבו נוטפין וכו' יטבלו במקום שהיו המים יכולין להלך מתחילתן, ותירץ ב"י סימן ר"א דאה"נ דהוי מצי למיעבד

הכי אלא דטריחא ליה מילתא לפי שההפשטות חוץ למקום שהיה מהלך בתחילה היה עכשיו גדול, ומפני כך אלו היו באות לטבול במקום שהיה מהלך בו בתחילה היו צריכות להכנס בספינה וליכך עד אמצע הנהר ולטבול שם וזה טורח גדול בכל פעם ונוח להם לעשות מקוואות ע"ש. ומעתה יתישב לנכון סידור ולשון הגמ' דאבוה דשמואל ס"ל כרב וכו' שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, ואי דמ"מ הו"ל לאטבולי באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בתחילה כי קושית מהרי"ק, לזה קאמר והוו להו מי גשמים רובא ור"ל שהיה מים רבים והיה התפשטותם חוץ למקום גדול ורב מפני שטף מים רבים וטריחא ליה למיעבד הכי וכתירוץ הב"י, ואי קשיא הא עכ"פ רק ספיקא הוי ופסול זוחלין דרבנן והו"ל ספק דרבנן ואפילו איכא חזקת טומאה מ"מ הא הוי ספק ספיקא במקום חזקה דמהני בדרבנן וכמש"ל, לזה קאמר ומפני ביומי תשרי, דאפילו ביומי תשרי עביד מפני כדי להקוות המים ועל כרחך משום דס"ל דפסול נוטפין בזחילה הוא מה"ת כמ"ש תתס סופר וא"כ לא מהני ספק ספיקא במקום חזקה, ודו"ק היטב.

אבל גוף קושית תתס סופר דילמא טעמא דשמואל משום דמין במינו לא בטיל לא זכיתי להבין, דא"כ אמאי פרת ביומי תשרי מותר לטבול בו לו יהא דביומי תשרי אין נוטפין רבו על הזוחלין לפי שלא ירדו גשמים כ"כ מ"מ אפילו הוו נוטפין מועטין וזוחלין רבו על הנוטפין נמי אין נוטפין בטילי בזוחלין דמין במינו לא בטיל, וכ"ש לפי מה שכתב ב"י סימן ר"א דמדקאמר יומי תשרי ולא חודש תשרי לאתויי אלול הסמוך לתשרי אתי ע"ש ובר"ן נדרים מ' והוא כמעט מן הנמנע שבמשך זמן שני חדשים אלול ותשרי לא ירדו גשמים כלל בכל אורך הנהר הגדול נהר פרת ומדחשש שמואל רק לריבוי נוטפין על כרחך דלאו מטעם מין במינו לא בטיל קאמי עלה אלא כדקאמר בגמ' דעל כרחך פליגא דידיה אדידיה.

אלא שראיתי אח"כ בתתס סופר סימן רי"א ד"ה וראיתי שחוזר ושונה קושיתו הנ"ל דילמא טעמא דשמואל משום דמין במינו לא בטיל והתעורר מדנפשיה במ"ש וזל"ק "ואם תמצי לומר א"כ אפילו כי לא רבו נמי אפילו טיפה אחת פוסלת, אין ה"נ ומכ"ש דקשיא וכו'" ע"ש. אמנם לפענ"ד הא לא קשיא דהא אפילו לא בטילי הנוטפין בזוחלין משום דמין במינו לא בטיל מ"מ הזוחלין בהתירן הם עומדים ולא נעשו איסור מחמת הנוטפין, דבהא ליכא למימר חתיכה עצמה נעשה נבילה, חדא דלרוב השיטות לא אמרינן חתיכה נעשה נבילה בשאר איסורין. ועוד דבנונן לא שייך חתיכה נעשה נבילה כמ"ש הר"ן בסוגיא דטיפת חלב, ועוד דהוי לא בלא דלא אמרינן חתיכה נעשה נבילה כמבואר ברמ"א סימן ל"ב סעיף ד' ולטו"ז שם ס"ק ט"ו בלא בשול אפילו שלא במקום הפסד ע"ש, וכיון דהזוחלין עדיין הם היתר שפיר יכול לטבול בתוכם דכיון דרובן זוחלין בודאי בזוחלין הוא טובל ואין מיעוט המים הנוטפין מעכבין הטבילה דהרי מין במינו אינו חוצץ כדאמרינן יומא נ"ח ע"א ובכורות ט' ע"ב, ואפילו למ"ש מהרי"ט אלגזי בכורות שם דשמואל בזבחים ק"י ע"א דמשני התם בשהפכן ולא ניחא ליה בשינויא דרב דמין במינו אינו חוצץ משום דס"ל מין במינו נמי חוצץ, מ"מ ניחא כאן דלא יהא אלא כטיט הלא דנמי אינו חוצץ כמבואר סימן קנ"ח סעיף י"ד ע"ש, אבל כשהנוטפין רבו שפיר חיישינן שמא הוא טובל רק במים הנוטפין לחוד דאיפסלי בזחילה כיון שהם הרוב, אלא דלמאי דקאמר שמואל מעיקרא דנהרא מכיפיה מיבריך א"כ תמיד זוחלין הם רובא והיה יכול לטבול גם בשאר ימות השנה ואמאי קאמר דוקא פרת ביומי תשרי אלא וודאי משום דפליגא דידיה אדידיה, ומיושב קושית תתס סופר בפשיטות לענ"ד.

ואגב גרירא הקשה אותי הרה"ח מו"ה אברהם לאווי נ"י מליסקא בהא דשבת ס"ה דאבוה דשמואל עביד מקוואות לבנתי' ביומי ניסן דחיש לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין לשי' הראב"ד שבש"ך יו"ד סוף סי' ר"א דבמחנה על מחנה כשר למ"ש תוס' חולין כ"ח בשם הר"ש דמחנה על מחנה כשר אף דאי אפשר לגמגם משום דאיכא ב' גדדין להתיר שמא הרוב שחיט ושמא הם שווין, א"כ ה"נ אמאי חיש שמא ירבו הא איכא ב' גדדין להתיר שמא רוב זוחלין ושמא הם מע"מ.

והשבתי לו דלכאורה קשה אמאי מהני ב' גדדים להיתר הא זה הוי כמו ספק ספיקא ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ובמקום חזקה לא מהני ספק ספיקא כמ"ש ש"ך בכללי ספק ספיקא. ומצאתי שהעיר בזה בס' לב אריה. אך י"ל כמ"ש הרשב"א במשמרת הבית הובא בפמ"ג סי' א' דהיכי שעושה מעשה לסלק החזקה לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ע"ש, וה"נ לענין ספק ספיקא במקום החזקה כיון שעושה מעשה השחיטה לסלק החזקה מהני ס"ס גם במקום החזקה, והתינח לענין שחיטה אבל כאן בנוטפין בזוחלין שאינו עושה מעשה כלל במים לסלק חזקת טומאה דאשה הטובלת א"כ מו הו"ל כס"ס במקום החזקה ולא מהני מה שב' גדדים להתיר, וא"ש. (תל תלפיות תרפ"ח אות ל"ה)

סימן קס"ח

הנודר שלא להניח תפילין מחמת הרהורים רעים אי כופין אותו להתיר נדרו

שיל"ת ב' לס' הדברים נח"ת רו"ח לפק"ק סארוואש יצ"ו.

בין המצרים, שלום ישאו הרים, וה' את קרנו וקרן עמו ירים, אהובי תלמידי חביבי הרבני המופלג בתורה, וביראת ה' טהורה, הולך בדרך תמים ומתנהג בחסידות כ"ש מו"ה אלטער יצחק חיימאוויטש נ"י בישוב רינא יצ"ו.

יום אתמול כי יעבור שבתי בשלום לביתי ותהי לאשית מלאכתי להשיבך בדבר ה' זו הלכה למעשה כיל ה' הטובה עלי, ואשר יתן ה' בפי אותו אשמור לדבר, ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה ואימא מילתא דתתקבל. והנה נפשך לשאול הגיע באיש אחד שנדר לבלתי להניח תפילין וכאשר שאלו אותו מה ראה על ככה ומה הגיע אליו להיות נודר לבטל את המצוה הגדולה ורבה אף הוא השיב אמרים מפני שיש לו הרהורים רעים ר"ל. והנה הדין מבואר ביו"ד סימן רט"ו ס"א דנדר חל ע"ד מצוה ואם אמר קונם סוכה שאני יושב לולב שאני נוטל אסור לישב בסוכה וליטול לולב, וברמ"א שם די"א שמלקין אותו על שנדר לבטל המצוה ומתירין לו נדרו ומקיים המצוה וי"א דאין מלקות בנדר שוא וכן עיקר, והש"ך שם סק"ה העלה דאפ"ה מכין אותו מ"מ מדרבנן ע"ש. אלא שכתבת דכאן דפסק רמ"א רסי' ל"ח ס"ד דאם אי אפשר לו בלא הרהורים מוטב שלא להניחם א"כ מצוה נמי הוא דעביד במה שאינו מניח תפילין שפיר י"ל דאין כופין אותו להתיר נדרו.

ואני טרם אענה ואשיב ע"ד אכתוב מה שנלע"ד בזה, והוא דכבר הקשו הרשב"א בנדרים ט"ז והרא"ה בחידוש פרשת יתרו אהא דנדר חל ע"ד מצוה דניתי עשה וידחה ל"ת דנדר, ותירצו דנדר הוי עשה ול"ת ל"ת דלא יחל דברו ועשה דכל היוצא מפיו יעשה ע"ש. והרי כתב טו"ז סימן כ"ה סק"ו בתשו' אחיו הגז"ל דצריך לברך על מצוות תפילין בחולם ולא בפת"ח מפני שתפילין של ראש ותש"י ב' מצות הן ע"ש, ולפי"ז למ"ש הריטב"א ב"מ י"ז הובא ביד מלאכי כללי הא' אות מ"ט דב' עשה דחי עול"ת אם כן שפיר י"ל דמותר לו להניח תפילין אף שנדר שלא להניח ונדר חל ע"ד מצוה משום דב' מצות דתפילין דחי עשה ול"ת דנדר, אלא כיון דעדל"ת הוי רק דחוי ולא הותרה כמ"ש בתשו' עטרת חכמים סימן ד' בשם רמב"ן בתורת האדם א"כ כל מה דאפשר למיעבד בהיתרא צריך לעשות בהיתר וכדאמרינן ביומא וי"ו ב' דאי טומאה דחויה בציבור כל דאפשר למיעבד בטהרה מהדרינן אטהרה ע"ש לכן גם בנידון דידן מתירין לו נדרו. ואפילו למ"ש תוספות יבמות כ' ע"ב ד"ה אמר קרא דעשה דוהתקדשתם ועשה דייבוס דהוו תרי עשה במצות יבוס גם שניהם לא דחו עשה ולא תעשה, מ"מ יש לחלק בין הפרקים כמ"ש בספר עין זוכר אות פ"ה להשוות המחלוקת שבין התוס' וריטב"א הנ"ל דהריטב"א קאי בב' מצות חלוקות כטהרת מצורע וכיבוד אב דבהא וודאי ב' עשה דחי עשה ולא תעשה והתוס' מיירי רק במצות ייבוס דאיכא ב' עשה ע"ש, וה"נ בנידון דידן אני אומר דנהי דתפילין של ראש ותפילין של יד שניהם שם א' להם מ"מ הוויין ב' מצות חלוקות דוהיה לאות על ידך לא קאי אתפילין של ראש ולטוטפות בין עיניך לא קאי אתפילין של יד ושפיר דחי עשה ולא תעשה דנדר משא"כ בעשה דוהתקדשתם דקאי נמי אמצות ייבוס והוי ממש כאילו כתובה בגדו בזה שפיר כתבו תוס' דלא דחי עשה ולא תעשה ודו"ק.

אמנם המג"א שם סק"ט הביא בשם זקיני הלחם חמודות לברך על מצות בפת"ח משום דשניהם כחדא חשיבי, והסכים עמו מג"א משום דאי נימא דב' מצות הן האיך מברך על שניהם כאחת הא פסקי' כר"י בסוכה מ"ו דאסור לברך על המצות על שניהם כאחת או"ו דשניהם כחד חשיבי, ועוד מנינו בקרא מצות ה' ברה וקאי על כל המצות ע"ש. והנה הא דמייתי מקרא כבר דחה בספר חיי אדם כלל י"ג אות י"א לגכון ע"ש. וכשאני לעצמי תמה אני דמה יענה לסוגיא דכריתות י"ז ע"ב דר"א סבר חתיכה אחת שנינו דיש אם למסורת ומצות כתי' וחייא בר רב סובר ב' חתיכות שנינו דיש אם למקרא ומצוות קרי' ע"ש, הרי דעל הרבה מצות ל"ש לשון מצות בפת"ח, והוא פלאי. וגם מה שהקשה מג"א מסוכה מ"ו גלע"ד דע"כ לא פליגי רבנן ור"י בסוכה שם אלא במצות נפרדות לגמרי וכמ"ש רש"י שם היו לפניו הרבה מצות כגון להתעטף בציצית להניח תפילין לישב בסוכה וליטול לולב שכל אחת מהנה קובע ברכה לעצמה דבזה סברי רבנן דהברכה אחת היא להם וכולם יחד בברכה דמברך אקב"ו על המצות ור"י פליג דמברך על כל אחת ואחת אבל בב' מצות שברכתן שווה כמו בתפילין וודאי די בברכה אחת אף שהם שני מצות.

ועיין בהגהות הגרעק"א או"ח שס"ו סי"ד הביא בשם תשו' מהר"מ די בוטין שאם צריך לעשות עירובי חצרות ועירובי תבשילין מברך ברכה אחת לכולן אקב"ו על מצות עירובין, ובספר מטה אפרים שעל הל' ר"ה ויו"כ הביא שמברך על מצות ע"א וע"ת, ואף שהם שני מצות מ"מ כיון שברכתן שווה סגי בברכה אחת לכולן. ושוב ראיתי בישועות יעקב סימן כ"ה שהביא כן בשם תשו' הריב"ש ושמחתי [ע"ע לעיל סי' מ"ב]. ועוד דאולי ר"י נמי לא פליג ארבנן אלא לענין

לברך בנוסח זה אקב"ו על המצות ולא נודע מי ומי המה אלה המצות אבל אם מברכותיו של אדם ניכר על איזה מצות שמברך כגון הנוסח שבספר מט"א הנ"ל או באומר אקב"ו להתעטף בציצית ולהניח תפילין מודה גם הוא דסגי בברכה אחת. ואולי גם הלח"מ ומג"א גם שניהם יודו דודאי תפילין של ראש ותפילין של יד ב' מצות הן שהרי קי"ל שם בסימן כ"ו דתפילין של יד אינה מעכבת את של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ואם אין לו רק תפלה אחת מניח אותו שיש לו ע"ש וכמ"ש שם הטו"ז ורק לענין הברכה חולקים דכיון דברכותיהן שווה חשיבי כחד לענין הברכה שיהיה נופל עליהם לשון מצות בפת"ח.

ברם מה שנתבאר לעיל דמתירין לו הנדר משום דעשה דוחה לא תעשה הוי רק דחוי, הדרגא בי דלכאורה עיקר קושית ראשונים תמוה, דמה קושיא דנימא עשה דוחה לא תעשה הא באפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה והכא הרי אפשר לקיים שניהם שישאל על נדרו, אבל כבר האיר לנו בזה מרן בתשובות דברי חיים ח"א או"ח סימן כ"א למה דקי"ל דאין מתירין הנדר עד שחל והכא הרי לא חל הנדר כיון דהוא נדר ע"ד מצוה ודאי העשה אותו וכל עיקר חלות הנדר הוא רק משום שנאמר דיוכל לשאול על נדרו ולא צריך שתבא לידי ל"ת אבל לדחות הל"ת לגמרי לא חל וא"כ שוב ממילא אין היתר לנדר זה דהא לא חל כלל ואין לו מקום לחול וכיון דאין לו היתר שוב ממילא דחי העשה ולא מיקרי אפשר לקיים שניהם דנימא עשה דוחה לא תעשה ע"ש דבריו הקדושים, וא"כ ה"נ אין מקום להיתר נדרים אי אתאי עלה משום דב' מצות דתפילין דחי עשה ול"ת דנדר כמובן. והרבני החרוץ מו"ה זלמן הירש לאווי נ"י הקשני דמ"מ האיך מניח תפילין של יד ועדיין אין תפילין של ראש עליו והוי רק חד עשה דלא דחי עשה ול"ת, ויפה העיר. אך י"ל לפמ"ש הגמק"י בשם הרגב"ר ב"מ (ט"ז.) דהכשר מצוה חשיב בעידנא עש"ה וה"נ עכ"פ הנחת תפילין של יד חשיבי הכשר מצוה לתפילין של ראש כיון שהדין דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים, וביותר תקשי דהאיך חולץ תפילין של ראש תחילה ויניח תפילין של יד לחוד אבל לפמ"ש לקמן גם זה אתי שפיר.

וביון שבאנו לכלל זה שמותר לו להניח תפילין משום דב' מצות דתפילין דחי עשה ול"ת דנדר א"כ לא מיבעיא לדעת הלבוש בסימן ל"ח דמצות תפילין להיות עליו כל היום הוא מה"ת א"כ כל זמן שהתפילין עליו מקיים ב' מצות דתפילין דדחו לעשה ולא תעשה דנדר, אלא אפילו לדעת החולקים דס"ל דזה שיהיו עליו כל היום הוא רק מדרבנן עיין ישוע"י סימן כ"ה אות ד' וסימן ל"ח וא"כ לכאורה איך מונחים עליו אף רגע אחת יותר משיעור חיוב דמה"ת הא אז ליכא מצוה מה"ת ועובר אעשה ול"ת דנדר. אמנם הדבר נכון דנימוק"י ב"ק כ"ג הקשה למ"ד אשו משום חציו כאלו בידיו הבעירו א"כ איך שרי' ערב שבת עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכו', ומי' שאין הפירוש אשו משום חציו דחשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא כאלו עשה גם אח"כ אלא אדרבה אמרינן דבשעה שיצא חץ מתחת ידו נעשה הכל וכמאן דאגמריה בידים בהאי שעתא דמי ע"ש באריכות. אך תוס' שבועות י"ז ד"ה או כתבו דלר' אם לובש כלאים וא"ל אל תלבש אל תלבש אפילו לא פשט ולבש רק שהה כדי לפשוט ולבוש חייב על כל או"א אפילו למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה חשיב השהייה כמעשה ע"ש, ומשמע לכאורה דס"ל דחשבינן כאלו עשה מעשה גם אח"כ ודלא כנימוק"י הנ"ל. ואאמו"ר הגאון זצ"ל בבית שעריס או"ח סימן ס"ש כתב להשוות המחלוקת דתוס' קאי היכי דתחילת מעשה היה בחיוב ולכן כל מה ששהה אח"כ דיינינן ליה כאלו עשה בתחילה אבל נימוק"י קאי שתחילת מעשה היה בפטור ואי דיינינן ליה כאלו אז נגמר הכל פטור ודפח"ת, ולפי"ז ה"נ כיון דתחילת הנחתן היה בהיתר משום דב' מצות דתפילין דחי עשה ול"ת דנדר שפיר אין כאן עבירת עשה ול"ת דנדר אף אח"כ אע"ג דמו ליכא מצוה מה"ת כיון דבמה שמונח עליו אינו עושה מעשה בידים וא"ש.

(**ובזה** יישבתי הא דאי' במכות כ"א ע"ב דס"ל לר' אשי דאשהייה מחייב בכלאים, וצ"ע הא הוי לאו שאין בו מעשה ור"א ס"ל זבחים כ"ט לאשאב"מ אין לוקין עליו, וע"פ דברי אאמו"ר זצ"ל בתשו' הנ"ל א"ש).

ובר מן דין נ"ל למה דאמרינן נדרים ס"ו נדר שהותר מקצתו הותר כולו והכי קי"ל ביו"ד רסי' רכ"ט והר"ן ובטו"ז שם הביאו מירושלמי הטעם משום דכחיב ככל היוצא מפיו יעשה וזה ל"ה ככל היוצא מפיו, וא"כ לפי"ז מכיון שהניח תפילין פ"א משום דתפילין דחו עשה ול"ת דנדר ממילא הותר כל הנדר שהרי הוא נתכוין גם על מצות תפילין שהוא מה"ת ועכשיו הותר ואם כן תו לא הוי ככל היוצא מפיו ושפיר דמי להיותם עליו גם אח"כ בשיעורא דרבנן. שוב מצאתי בליקוטי שו"ת חת"ס ח"ו סימן א' ד"ה ועל השני דמה שהותר משום עדל"ת כיון דעדל"ת דחויה ולא הותרה אין לו ענין לנדר שהותר מקצתו הותר כולו כמבואר בנדרים כ"ה ע"ב וביו"ד רסי' רכ"ט וסימן רל"ב ס"ז וס"ח ועיין תוס' יבמות ה' ע"ב ד"ה כולה דמה

שהותר משום עשה דוחה ל"ת ל"ת הותר מכללו ע"ש ונסתר מ"ש כמובן.

איברא דעפ"ז מקום יש בראש לישב גם קושיית הראשונים הנ"ל דנימא עשה דוחה ל"ת בגדר לבטל המצוה וגם קושיית שג"א בסימן ס"א שהקשו לשיטת הפוסקים דבכולל חל אפילו נשבע לבטל המצוה דנימא עדל"ת (ופלא שלא זכר לדברי הראשונים הנ"ל) ע"ש, והוא, דלא אמרינן עדל"ת רק כגון בכלאים בציצית דמייה ילפינן לכל התורה כולה דלאחר שנעשה המצוה תו מוטל עליו חיוב הל"ת רק במשך זמן המצוה שאז הל"ת מתנגד לעשה אמרינן דבמשך זמן ההיא אתי עשה ודחי ל"ת אבל לאח"כ נשארה הל"ת בתוקפה כמקדש, אבל כאן בגדר לבטל המצוה שלא לאכול מצה ושלא לישב בסוכה שאם תאמר לכשיגיע עונת הפסח ועונת החג שיאכל מצה וישב בסוכה משום דעדל"ת תו בטיל הגדר לגמרי ומותר לו גם אח"כ לאכול מצה ולישב בסוכה מה שהיה אסור לו עד האידנא משום דגדר שהותר מקצתו הותר כולו, ובזה לא אמרינן עדל"ת דזה ל"ד לכלאים בציצית, וממילא בהתרועע היסוד נפל הבנין דה"נ בנ"ד שאם תאמר דב' מצות דתפילין ידחה עול"ת דגדר א"כ תו הותר מקצתו הותר כולו ונתבטל הגדר לגמרי ובזה לא אמרינן דלידחי.

אבל באמת כבר כתבו תוס' מנחות ט"ל ע"ב ד"ה תכלת בשם ר"ת וז"ל, וי"ל אפילו בלילה (דלאו זמן ציצית) אין בה משום כלאים דלגמרי התיר הכתוב כלאים בציצית עכ"ל, וא"כ כל דברינו הנ"ל נדקו יחדיו כמובן.

וביישוב קושיית הראשונים הנ"ל נ"ל עוד לפמ"ש הר"ן נדרים מ"י דנדרים חלין על שבועות משום דגדר הוי איסור חפצא וחל על שבועה שהוא איסור גברא אבל שבועה שהוא איסור גברא לא חל אאיסור חפצא דגדר וכו', ושוב כתב שם דלהכי לא חל שבועה אגדר משום דבגדר כי היכי דאית ביה איסור חפצא איסור גברא נמי אית ביה שמכיון שנאסר קאי עליה בלא יחל דברו שהוא איסור גברא ככל ל"ת שבתורה, והביא ירושלמי דמה"ט אין שבועה חל על איסורין ונדר חל על איסורין ע"ש. ומבואר דעת הר"ן דכל ל"ת שבתורה הם איסורי גברא ולא איסור חפצא ולהכי חל עלייהו איסור נדר דהוי איסור חפצא. וידעתי שכבר הלכו נמושות בגדולי אחרונים בזה דכל איסור שבתורה הם איסור חפצא ואיסור דרבנן איסור גברא ועיין בספר תוס' יו"כ רפ"ב דיומא ובתשו' שערי נדק תאו"ח בחי' לסוגיא דבריה אות ג' ואבא מאוה"ג זצ"ל בבית שערים סימן רמ"ו אבל הלא דברי הר"ן שפתיו ברור מללו, ולפי"ז בכלאים בציצית שהוא בנין אב לכל התורה דנימא עדל"ת הרי הלאו דכלאים מוטל על גברא וגם העשה הוא חובת גברא כדקי"ל או"א סימן י"ט דציצית חובת גברא ולא חובת מנא דכלי קופסא פטורים מציצית וע"ש בטו"ז ומג"א ושפיר אתי עשה דגברא ודחי ל"ת שהוא נמי איסור גברא אבל גבי נדר שהוא ג"כ איסור חפצא נהי דהעשה דחי איסור גברא שבו אבל האיך נימא דאתי עשה ודחי לא תעשה ואיסור שרובץ על החפץ זה וודאי לא ניתן להאמר כלל דהעשה לא יכול להתיר איסור חפצא שבו והוא נכון מאוד לענ"ד.

שוב נתיישבתי דדבר זה אי נדר חל על איסורין מחלוקת הפוסקים ראשונים הוא ביו"ד סימן רט"ו ס"ה וס"ו ובפי' הרא"ש נדרים ח' ע"א והרשב"א בתשו' סימן תרט"ו סוברים דהא דנדר חל ע"ד מצוה רק בביטול מצוה אבל בנדר שלא לאכול נבילות וטריפות לא חל דאין איסור חל על איסור ע"ש, ומשמע לכאורה דל"ל לסברת ר"ן הנ"ל ואם כן הוא לשיטתיה הקשה שפיר נימא עדל"ת וי"ל.

הנה האריכתי קצת בפלפולא דאורייתא משום יגדיל תורה ויאדיר, אבל באמת א"ל לכל זה שהרי שנו חכמים בלשון המשנה נדרים ט"ז כילד אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור וכ"ה ברמב"ם פ"ג מנדרים ה"ו, ומשמע דדין אחד להם וכל מה שמבואר בפוסקים לענין סוכה ה"ה נמי בתפילין ומתירין לו נדרו כדי לקיים המצוה כהלכתה.

והנה מ"ש רמ"א דאם אי אפשר לו בלא הרהורים מוטב שלא יניח תפילין, הא וודאי משום דהיסח הדעת פוסל בתפילין, ואמנם בגוף הדבר דהיסח הדעת אסור בתפילין ילפינן ביומא ז' בק"ו מצץ ומשמע שם שהוא ק"ו גמור והיסח הדעת אסור מה"ת בתפילין, אך התוס' שם כתבו שהוא רק מדרבנן שראוי לעשות כן עלהיו"ט, ודכירנא שראיתי פלפול בזה בספר מלא הרועים ואינו כעת תא"י וביאוע"י סימן כ"ה העלה עפ"ד הפוסקים דיש חילוק בין תפילין של ראש לתפילין של יד לענין ליכנס לבה"כ דתפילין של יד חשובים מכוסים הואיל ואין השם בגלוי משא"כ בתפילין של ראש חשובים מגולים משום שי"ן ודל"ת שהוא רוב השם והוא בגלוי, וה"נ לענין היסח הדעת דיש חילוק דבתפילין של ראש אסור מה"ת ובתפילין של יד אפילו היסח הדעת גמור אינו רק מדרבנן ע"ש. ומעתה אם נדר אחד שלא להסיח דעת בתפילין לא מיבעיא אם הוא רק מדרבנן דוודאי חל הנדר דהרי קי"ל סוסי' רט"ו דדבר שאסור מדרבנן ואסרו עליו בלשון נדר דנתפס בנדר ואסור, אלא אפילו לדעת ישוע"י דבתפילין של ראש הוא מה"ת נמי לא מיבעיא להי"א שבסימן הנ"ל דנדר חל על איסורין דוודאי נתפס בנדר אלא אפילו לדיעה ראשונה שם שהוא הרשב"א דנדר אינו חל על איסורין

מ"מ הכא י"ל דמיגו דחל בתפילין של יד שהוא רק מדרבנן חל גמי אתפילין של ראש דהיסח הדעת אסור מה"ת ועיין ביו"ד שם ס"ב וי"ל.

ובבל זאת אין זה ענין למיזל בתר כונת הנודר שמבואר דינו בסימן רי"ח דהתם עכ"פ קרובים דבריו לכונתו ובטוי שפתים וכונת הלב הם עכ"פ מענין וסוג אחד אבל בנ"ד שנדר שלא להניח תפילין מה ענין שמיטה אצל הר סיני שנימא כי לטובה כונתו שלא להסיח דעת בתפילין זה לא ניתן להאמר כלל ומאן דקבעי לזרוזי נפשי' לקיים דברי חכמים נדרים סייג לפרישות וודאי לא יאמר שנודר שלא להניח תפילין כ"א כה יאמר שלא יסיח דעת בתפילין ושלא יהיה כל יגר מחשבות לבו רק רע כל היום ר"ל, ולכן לפק"ד יש להתיר נדרו ויקיים מצות תפילין וזולת ראוי לקנסו ויש לכופו בדברים למשוך לבו ליראת שמים כדי שיסיח לבו מדברי הבאי המזיקים לגוף ונפש ויפנה לבו לקבלת עול מלכות שמים כמ"ש הב"י בדין זה בסימן ל"ח, ואם אינו יכול להעמיד עצמו עכ"פ יעמיד עצמו מהרהורים רעים זמן קצר להיותם עליו בשעת ק"ש ותפלה ובמשך זמן ההוא ישוב מחשבתו הרעה ואם בכל אלה לא יכול להעמיד עצמו ר"ל א"כ ממילא פטור כמ"ש רמ"א.

וה' ירחם עליו והוא יפתח לבינו בתורתו וישם בלבינו אהבתו ויראתו כנפשך ונפש רבך אוה"נ הדושו"ט באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קס"ט

האיך יכול האב להפר נדרי בתו דילמא לאו אבוה הוא

גם ברכות יעטה מורה על ראש מע"כ גיסי ידי"נ הרבני המופלג בתוב"י, מורג חרוץ בעל פיפיות כ"ש מוהרש"ז שטערן נ"י.

גי"ה על נכון הגיעני ואחר אחרון אני בא לייסד קושית העולם שהבאתי וכי הוא זה, דהאיך יכול האב להפר נדרי בתו דילמא לאו אבוהו, ואי דאזלינן בתר רובא כמ"ש הר"ן בילה דף ז' הא לדעת כ"מ פ"ז ממעילה דשיל"מ מה"ת לא בטיל ע"ש, א"ד בתוס' ביאור ועמ"ש בזה שו"מ מהד"ק ח"א סי' רל"ז ע"ש.

ולענ"ד נראה דהנה הקשה הר"ן נדרים ל' ע"ב כיון דמדינא אם אמרה טמאה אני לך אסורה לבעלה כמשנה ראשונה האיך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך, ואי' דאפקעינהו רבנן לקידושין מינה מעיקרא וא"כ בשעה שנאנסה פנוי' היתה ולכך מותרת לבעלה ע"ש, ומקשין העולם בשם הגאון העצוס רש"י מהר"מ טיסמענץ זי"ע דמה הועילו חכמים בתקנתן הא תוכל לטעון טמאה אני לך ונטולה אני מן היהודים דאם יפקיעו לקידושין ותהי' פנוי' לא יוכל להפר הנדר כיון שאינו בעלה, ותירץ מרן בהגהות חת"ס דכיון דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת אף שאנו הפקענו לקידושין מ"מ היא ע"ד של זה נודרת ושפיר יכול להפר, ונסתייע בסיוע שיש בו ממש מרש"י נדה מ"ו ע"ב ד"ה ע"ד בעלה ועתוס' שם ד"ה וכדר' פנחס, ושוב מצאתי שכ"כ בהגהות מהרש"ש שם ע"ב, וה"נ אני אומר דאפילו אתל"ל דהאי לאו אבוהו הוא מ"מ כיון דעל דעתו של זה נדרה שפיר מצי מיפר וא"ש.

ועונ"ל דהנה הטעם דנדר הוי דשיל"מ הוא משום דבידו למיתשל עלה וחכם עוקר נדר מעיקרא אבל משום הפרה דאב ודבעל ל"ה חשי' דשיל"מ כיון דבעל מיגז גייז כדקי"ל גזיר כ"א ועיי' בטוש"ע סי' רל"ד ואינו עוקר מעיקרא, א"כ בשעה שאנו דנים על הנדר ל"ה דשיל"מ דבמה שיפירו האב ובעל לעת כזאת לא יהי' לו היתר, ולפ"ז בנדרה על דעת רבים דאין לו התרה אבל יש לו הפרה דאב עיי' בטוש"ע סי' הנ"ל ולא הוי דשיל"מ שפיר יכול האב להפר מטעמא דאזלינן בתר רוב.

וי"ל עוד דהרי בחכם בעינן שיהי' איזה פתח חרטה כמבואר סי' רכ"ח והיכי דליתא לה פת"ח דאין חכם יכול להתיר ול"ה דשיל"מ שפיר מיפר לה אב דהו"ל אבוהו משום דאזלינן בתר רוב, וזה ברור לענ"ד.

ועונ"ל עפמ"ש מכ"ק אאמו"ר הגאון שליט"א לתרץ קושיא המפורסמת מהגאון מהר"ץ הלברשטאט זצ"ל לדעת ר"ת בתוס' חולין י"א דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב א"כ דינא דבת כהן בשריפה היכי משכחת לה דילמא לאו אבוהו ואי דאזלינן בתר רובא הא בלא"ה נשואה שזינתה בחנק ובלא"ה ל"ה משפט מות ודין מל"מ ל"א בתר רוב, ותי' דלכאורה עיקר המשש דלאו אבוהו צריך הסבר דמהיכי תיתי לחוש שזינתה האם והלא לא נחשדו בנות ישראל על העריות ובמקום דליכא ריעותא אחזוקי ריעותא לא מחזקינן ולא צריך לזה שום חזקה או רוב רק דאין לפנינו שום ריעותא ואין במה להסתפק, ועיי' בש"ך סי' פ"ג סקי"א שכתב דהכא אין אנו מתירין הדגים מכח חזקה אלא אדרבה אמרינן מהיכי תיתי יהי' כאן ריעותא עכ"ל וה"נ דכוותי', ובעכ"א צריך לומר דבאמת בכ"מ דאין ריעותא לפנינו ל"א כלל שזינתה האם ודילמא לאו אבוהו רק במכה או"א דאמרה תורה דלו משפט מות הו"ל לחוש דילמא לאו אבוהו דסתם בדא חיים על אבא (וע' ב"ב נ"ח ע"א במעשה דר' בנאה דא"ל זילו

מבוטו קיבלא דאבוכון ובלשב"ם שם) וזה שהעיז פניס נגד אביו והכהו ע"ז שפיר יש לחוש דלאו אבוהו הוא כעין שאמרו מדחליף כולי האי וכו' אלא משום דרוב בעילות אחר הבעל להכי ל"ח לזה, אבל עכ"פ ריעותא גדולה איכא לכן לריכין לרוב, אבל גבי בת כהן בשריפה אין כאן ריעותא דניחוש דלאו אבוהו אנו אומרים כי מחמת הרוב היא בת כהן אלא משום דמהיכי תיתי לומר שזינתה אמה, אד"ק ודפס"ח ש"י, וכבר הובא ד"ז בס' ילקוט הגרשוני לגיסי הגנ"י אות בת כהן [והדפסתיו בשו"ת בית שעריס מ"ג סי' ע' עיי"ש] והטיב אשר דיבר דבזה יתרועעו אף יסורו הרבה קושיות בענין דלא אזלינן בתר רוב, וה"נ גבי הא דאב מיפר נדרי בתו האי דהו"ל אבוהו לאו משום דאזלינן בתר רוב אלא משום דאין כאן ריעותא למיחש דלאו אבוהו הוא, ודו"ק היטב.

ומה שנ"ל עוד בישוב קושית העולם הוא עפמ"ש הפלאה סופ"ק דכתובות דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו אם אנו דנין רק לענין ממון אבל אם כבר החזקנו הרוב לענין איסור אף לענין ממון אזלינן בתרי' ע"ש, ובקונט' לסוגיא דמומין כתובות ע"ה האריכתי בסברא זו ואכ"מ [עיין לעיל סימן ז', ולקמן סימן קפ"ד וסימן קנ"ז]. וה"נ אומר אני דכיון דהחזקנו רוב זה לענין דבר אחר כגון לענין מכה אביו ואמו א"ש בנדר דאע"ג דגבי נדר ל"ל דאזלינן בתר רוב דהרי כתב הר"ן נדרים י"א דנדר הוי איסור דאית בי' ממונא וא"כ הא אין הולכין בממון בתר רוב, ולהנ"ל א"ש כמובן.

ודרך אגב אעורר דלדעת הר"ן הדרא קושית תוס' כתובות ע"ב ד"ה ממונא לדוכתא דלדידי' ל"ל כתירוץ התוס' שם עש"ה ובין תבין את אשר לפניך ונע"ג. ושוב מצאתי שכבר עמד בזה בהגהות הגאון מהר"ב רלאנשבורג זצ"ל ונתתי שמחה בלבי. וע"ע בהגהות מצפה איתן כתובות שם שג"כ התעורר בזה ומיישבו ע"ב, ואכמ"ל בזה.

ומאפס הפנאי אני צריך לקצר, וכ"ט ממך לא יבצר, כאונ"פ ונפש גיסך ידידך הנאמן הדוש"ת באהבה רבה,

בן ציון

סימן ק"ע

אי הפרת נדרים תליא בחיוב מזונות עפ"י דין ☆ לאו הניתק לעשה הא הלאו כולל יותר מהעשה דכולל אף סומא

גם ברכות יעטה מורה על ראש גברא יקירא, אהובי הרב הגדול בתורה ובמעשים, חכם חרשים, נבון לחשים, מופלא שבאנשים, מגזע תרשישים, חריף ובקי, משנתו רב ונקי, העומד לנס עמו פ'א'ר' ישורון כק"ש מו"ה **אברהם מ"ש פראנקל** נר"ו נשיא וראש לשכת שומרי הדת אשר בבודאפעסט יצ"ו.

אחדשת"ה בלהבה, הן עתה ראיתי בוילקט יוסף [שנה י"א סי' ק"ט אות מ'] שהתעורר אהובי כתר"ה דכיון דאין האב חייב במזונות בתו כבכתובות מ"ט ל"ל דעל דעת האב נודרת כמו על דעת בעלה והביא דברי המפרשים נדרים ע"ג והיא הערה נכונה, ואמרתי אערכה דברי אליו להרבה תשובות בדבר, דבהגהות חת"ם נדרים ל' כתב בישוב קושית המפורסמת בשם הגאון מהר"מ טיסמענץ ע"ד הר"ן שם דאף דאנו הפקענו לקידושין מ"מ היא ע"ד של זה נדרה ושפיר יכול להפר ונסתייע בסיוע שיש בו ממש מתוס' נדה מ"ו ע"ב וכ"כ בהגהות מהרש"ם שם, ואף דלאחר הפקעת קידושין תו אינו חייב במזונותי' מ"מ אמרינן על דעת בעלה היא נודרת, וה"נ בלא דכוותי'. ועוד דלדעת ר"י בגמ' נדרים פ"ט בהא דאין הבעל מפיר בקודמין הוא רק כשגם חלות הנדר קודם נישואין אבל אם חלות הנדר לאחר נישואין אף שנדרה קודם נישואין יכול להפר ע"ש ובראשונים, ואע"ג דכשנדרה ל"ה חייב במזונותי' מ"מ אמרינן על דעת בעלה נודרת, ואף דאנן קי"ל כרע"ק שם דס"ל דלא יפר כמ"ש הרמב"ם פ"ג מנדרים הה"י ובטוש"ע סי' רל"ד סל"ה אבל לא מטעמי' אלא התם כדקתני טעמא דבקרא פליגי ועכ"פ לר"י מבואר כמ"ש, והכי משמע ברא"ש שהביא דרישה דסי' רל"ד דסתם אשה על דעת אביה או בעלה נדרה וכו', ומבואר דאין הדבר תלוי בחיוב מזונות עפ"י הדין רק כל שניזונת ממנו מאיזה טעם שיהי' מדרך החיוב או מדרך המוסר בחן ובחסד על דעתו היא נודרת (ויש לעיין בטו"ז יו"ד רכ"ח סקמ"ה וש"ך שם סקנ"ח שמבואר מדבריהם לכאורה דלא כמ"ש, ויש לישב ואכמ"ל). ודברי הר"ן בנדרים ע"ג שסמך עליו יסודו גם הגאון זצ"ל ביד יצחק ח"ג סי' ל' היטב לראות ולא חש לי' משום דס"ל כמ"ש.

ובזה יש לישב קושית אחרונים דהאיך אב מיפר נדרי בתו דילמא לאו אבוהו ואי דאזלי' בתר רובא הא נדר הוי דבר שיש לו מתירין כבנדרים נ"ט ובדבר שיש לו מתירין לא אזלינן בתר רובא כמ"ש הר"ן ביבה ז' ובפרק אין נדין, ועיי' כ"מ פ"ז ממעילה ועמ"ש בזה שו"מ מהדו"ק ח"א סי' רל"ז, ולפי האמור אתי שפיר דאפילו אמ"ל דהאי לאו אבוהו הוא מ"מ כיון שהיא אוכלת וניזונית משלו על דעתו של זה נדרה ושפיר מצי מיפר וא"ש.

ב) **וע"ד** הקושיא אשר נדברנו פא"פ למ"ש הפמ"ג דסומא פטור רק ממ"ע ולא מל"ת ופלפל בדבריו בשו"ת נוב"ת או"ח סי' קי"ב [ועי' שו"ת בית שעריס

מו"מ סי' של"ד], מ"כ בכל מקו הניתק לעשה הלאו כולל יותר מהעשה שהלאו כולל גם סומא משא"כ העשה, ואם כן לא משיב כלל לאו הניתק לעשה כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ ריש תמורה דמה"ט לא משיב תמורה לאו הניתק לעשה משום דלאו כולל ציבור ושותפין משא"כ העשה, ואיך משכחת לה כלל לאו הניתק לעשה.

ולענ"ד לפמ"ש הר"ן פסחים כ"ט דאף דר"ש קנסא קנים בחמץ לאחר הפסח מ"מ חשיב חמץ דבר שיש לו מתירין משום דר"ש בהאי קנסא להחמיר בא ולא להקל ע"ש, וה"נ אני אומר סברא להיפוך דכי אמרינן סומא פטור מן המצות להקל באנו ולא להחמיר שע"י שנפטר לא יהי' חשוב לאו הניתק לעשה ויהיו לוקין עליו דאין זה סברא כלל, כנלע"ד כעת.

ולעת הפנאי אשנה פרק זה אי"ה בל"נ ועד אז יצוה ה' את הברכה אתו כנפשו הטהורה ונפש תדרשנו לטובה ושת"ה מוקירו ומכבדו אוה"נ,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קע"א

שם לע"ז רחמנא או רחום אי אית בהו קדושה

יום ג' לס' ח"ש תרנ"ן לפק"ק ב' איפאלו יע"א

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, אהובי שארי וידי"נ, הרב הגאון חריף פיפיות, ענף עץ אבות, כש"ת מו"ה משה ליב עהרענרייך שליט"א, אבד"ק מאדע יצ"ו.

אחדש"ת באהבה, שלשום הגיעני מכתבו ועתה באתי על ד"ת במה שהעיר ע"ד הח"ס בחי' ריש נדרים שכתב דמבואר דלענין שבועה אין חילוק בין מזכיר השם בלה"ק או בלשון אחר, והתפלא שהרי כן מפורש יולא מפי כהן גדול הש"ך יו"ד סימן רל"ז סק"ב בשם תשו' מהר"מ שאין חילוק. וכשאני לעצמי הפלאה זו איני יודע מה הוא אם מרן ח"ס בעת כתבו חידושיו לא זכר שר לדברי הש"ך, ועיין תשו' חות השני סוסי' כ' שהאריך בבקיאות נפלא מפליא הרעיון איך שגדולי ראשונים וקדמונים נ"ע אישתמטתיהו גמרא משניות מפורשת זה בכה וזה בכה במה שהוא להיפוך ממש ממה שכתבו הם ז"ל, וכאן הרי דברי הש"ך וחת"ס מתאימים וגם שניהם אמרו דבר אחד ושפה אחת לכולם.

וביותר יש להפליא על ח"ס שלא זכר דהמג"א בסימן של"ד ספוקי מספקא ליה אם שנכתב בלשון לע"ז יש בו קדושה או לא, ומה דמספקא ליה למג"א מיפשט פשיטא ליה לתשו' חו"י סימן ק"ט דשם בלע"ז אם לא נכתב בכתב אשורית אין בו קדושה ע"ש, ואף גם זאת שלא זכר דעת רש"י סנהדרין ק"א שהביאו גם נמוקי יוסף והסמ"ג מ"ע ד' והוא דעת י"א שברמ"א סי' קע"ט ס"ט לענין לוחש על המכה ומזכיר ש"ש על הרקיקה דאינו אסור רק בלשון הקודש אבל בלשון ע"ז מותר, ולזה הסכים הש"ך שם סקי"א ע"ש.

ואמנם המעיין היטב בדברי חת"ס בעיניו יראה כי מטרת כוונתו שאחרי שדין זה שאין חילוק לענין שבועה בין מזכיר השם בלה"ק או בלשון אחר הר"ה כמבואר כמו שהאריך שם לברר ולהוכיח כן מדברי הר"ן ושאר ראשונים, ממילא יולא מזה דבכל ספק ברכה אסור לומר בריך רחמנא מרי' דעלמא דזה הוי נמי ברכה לבטלה ע"ש, וא"כ איפוא עוד זאת יש להפליא על חת"ס שלא זכר דברי הפנ"י ברכות י"ב שכתב ממש להיפוך מדבריו, דבספק ברכות יכול לברך בלא הזכרת השם אלא בלשון תרגום דבכה"ג ליכא משום לא תשא ואפילו הכי יצא ידי חובת ברכה, ומייתי ראיה מהאי דכילד מברכין דאם אמר בריך רחמנא מארי דהאי פתא יצא ידי חובתו עיי"ש והוא פלא.

וגם מה שהביא החתם סופר ראיה מהא דמייתי הר"ן ראיה דבהזכרת השם אף בלא שבועה חשוב שבועה מהא דאר"י נדרים כ"ב מארי כולא לא טעימנא ע"ש, יש לי מקום עיון בענ"ד למ"ש מהרש"א בח"א שבועות ל"ה דמארי שהוא תרגום של שם א"ד עדיף מרחום וחנון לענין זה שאינו נמחק לי"א דמארי תלמא שבדגיאל הוא קודש ע"ש, וא"כ אין ראיה ממארי כולא דאר"י לרחמנא שהוא תרגום של רחום שאינו שם בשום מקום וגם הוא משמות הנמחקין, ויש לעיין.

ובשו"ת בית שערים לעט"ר גאון אבי מורי זצ"ל סימן פ"ג הביא דברי ח"ס הנ"ל והתפלא עליו מגמרא שבועות ל"ה דמבואר שם דחנון ורחום אינו שם אפילו בלשון הקודש וכ"ש בלשון תרגום שאמר רחמנא, וא"כ אין בו משום מוציא ש"ש לבטלה, ונסתייע ג"כ מדברי הרמב"ם פ"ג מהלכות ק"ש ה"ה שכתב דרחום מותר לאמרו בביה"כ, ואפילו להראב"ד שם שחולק שלא מצינו שם רחום כי אם על הבורא מ"מ כיון דנמחק כ"ש שאין בו משום מוציא ש"ש לבטלה ע"ש.

והנה בגוף מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בענין לומר שם רחום בביה"כ, עיין בב"ח ופר"ח סימן פ"ה שכתבו להחמיר כשיטת הראב"ד דאסור לומר רחום בבית הכסא, אך באה"ט שם סק"ג כתב מיהו בלשון לע"ז לכ"ע שרי, והוא לכאורה כדברי אאמו"ר זצ"ל בבית שערים שם.

אך מה שהביא אאמו"ר זצ"ל ראיה דכיון דנמחק כ"ש שאין בו משום מוציא ש"ש לבטלה ואפילו להראב"ד שרי, נלע"ד די"ל דהרי לדעת הב"ח ומג"א סימן פ"ד אסור להזכיר שם אדם ששמו שלום בביה"כ ומרחץ (דלא כטו"ז שמתיר) ואף שלא מן השם הוא זה ואין בו קדושה שהרי לאדם נתכוין, ולענין מוחק השם כתב הטו"ז ביו"ד סימן רע"ו סק"ב בשם הגמי"י דשם שנכתב שלא בכוונה אין בו קדושה ומותר למחקו, ועיין ש"ך שם סקי"ב דלגורך תיקון וודאי מותר למחקו, ומבואר עכ"פ שיש חילוק בין מוחק להזכרה בביה"כ ומרחץ, וה"נ ברמוס דכוותיה דאף דמוחק מותר מ"מ יש בו משום מוציא ש"ש לבטלה כמו דאסור לאמרה בביה"כ לדעת הראב"ד, ומה"ט גל"ע מ"ש ש"ך סימן קע"ט לענין רוקק ולוחש על המכה ומסיק שם דלא כהב"ח אלא דבשם לע"ז מותר, והביא ראיה שהרי מותר למחוק שם שנכתב בלשון חול, ולפמ"ש הרי יש חילוק ביניותם ואין ראיה ממחיקה לשאר דברים, ויש לעיין.

ובש"ך סימן קע"ט הביא בשם הב"ח שתמה על הרמ"א שהביא דעת י"א שהוא דעת רש"י בסנהדרין דבלוחש ורקיקה אין איסור רק בלשון הקדש אבל בשם בלשון אחר אין איסור מגמרא דפ' כירה גבי מרחץ וביה"כ דאמר אביי דדברים של קודש אף לאומרם בלשון חול אסור, וכתב דהלכך נראה גבי לוחש נמי מה שאסור בלה"ק אסור נמי בלשון חול, וכך הוא משמעות כל הפוסקים שלא הביאו הך דרש"י, וע"ש בש"ך שחולק עליו דדבר שבקדושה היינו ענין קדושה כגון הוראה או ד"ת זה דוקא אסור לאומרה בביה"כ אף בלשון חול אבל שם בלשון חול אינו שם כלל ע"ש.

והנה מ"ש הב"ח דכל הפוסקים לא הביאו דברי רש"י הוא פלא דאיברא הנמק"י שם וסמ"ג הביאוהו וכמש"ל, ולקושית הב"ח נלע"ד לחלק דודאי בביה"כ ומרחץ כיון דהרהור אסור אף דבר של קודש גם בלשון חול אסור דלא עדיף מהרהור שהרי אף כשאומרה בלשון חול הוא מהרהר בזה אבל בלוחש ורקיקה שלא מצינו בשום מקום שע"י הרהור אסור שפיר י"ל דבלשון חול נמי מותר, ומה"ט גל"ע מ"ש באה"ט הנ"ל דבלשון לע"ז מותר לכ"ע לומר רחוס בביה"כ ולדידי נ"ע כיון דאפילו הרהור אסור בביה"כ למה יהיה מותר להזכיר את השם בלע"ז הרי עכ"פ הרהור איכא, ואולי כונתו דבמהרהר באותו לשון עצמו שמוציאו בפיו מותר והאיסור בהרהור הוא ג"כ רק בלשון הקודש, והוא דוחק.

ומה שגל"ע בזה הוא, דאי נימא דשם בלשון חול אינו שם כלל א"כ איך נפרנס משנה שלימה בסוטה ל"ב אלו נאמרין בכל לשון וכו' ק"ש ותפלה וברהמ"ז ושבועת העדות ושבועת הפקדון, ופסקוהו הרמב"ם וטוש"ע כנרשם שם (כי אין לי פנאי לחפש ולעיין) ותקשי איך יצא י"ח ק"ש הא לא אמר אזכרות שבה, וגם האיך יצא י"ח ברכת המזון הא כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינו ברכה, ודוחק לומר שהאזכרות קורא בלשון הקודש, כיון דאפילו במגילה דעת הריב"ש הובא ביתה יוסף שאין לקרות המגילה בב' לשונות, וצע"ק.

ודברי הש"ך וח"ש הנ"ל אף לענין שבועה הם שפה אחת ודברים אחדים מ"מ הרי לדברי ח"ש כמו לענין שבועה השם שבלשון חול קודש הוא אין לנו רשות להשתמש בהן גם כן לענין ברכה שאינה צריכה ומוציא ש"ש לבטלה וכן לענין שאר דברים כמבואר בדבריו, ולדעת הש"ך אף דבנשבע בשם לע"ז חשיב שבועה שהרי בסימן רל"ז הביא דברי מהר"מ בלי חולק, ולענין מחיקה ולוחש ורקיקה בסי' קע"ט פשיטא ליה להש"ך דאינו שם כלל, ובאמת טעמא בעי מ"ש האי מהאי.

ונלע"ד דבשלמא לענין שבועה ודאי כונתו לקדש את השם שהרי הוא נשבע בשם מחמת קדושת השם כדי לאמת דבריו דבשתם לא חשוד אשבועתא ולכן מהני גם בשם לע"ז, ועיין ביו"ד סימן רל"ב סי"ד דהיכי דגמר בלבו לישבע או לנדור ורוצה שיהא באופן המועיל אנן מתקנין הלשון ע"ש, וה"ג כיו"ב דאם נשבע בשם בלשון אחר שאנו מתקנין דכונתו להקב"ה, משא"כ במחיקה ולוחש ורקיקה אדרבה מוקמינן ליה אחזקה שלא נתקדש השם הזה שבלשון אחר דאז ל"ש מחיקה כמ"ש הרמ"א יו"ד סימן רע"ו ס"ב בשם תשב"ץ דאין השם מתקדש אא"כ נתכוין הכותב לקדשו ע"ש וכ"כ מהרשד"ם חיו"ד סי' קפ"ו שהדבר ברור כשמש דמחיקת השם ל"ש אלא כשנכתב בכונה לשם קדושה ממש ע"ש, ועיין תוס' שבועות ל"ה ע"א ד"ה באל"ף דל"ת שכתבו דאם אינו מתכוין לשם ליה ביה משום הוגה השם באותיותיו ע"ש, וה"ג גבי מחיקה ולוחש ורקיקה אם אומר השם בל' חול ודאי תלינן דלא קידש השם במחשבתו, וכמ"ש מהרש"א שבת ק"ל ע"ב ברש"י ד"ה ואיתיה דבמקום דאיכא למיתלי בהתירא ליכא חששא ומשדא ע"ש וכ"מ במג"א סימן תס"ט.

ואף שהוא עושה מעשה רשע עכ"פ במוחק ולוחש ורוקק מ"מ מוקמינן אחזקתו שלא נתקדש השם הזה, וכמ"ש מנ"ח מצוה ר"ה בהא דמעביר זרעו למולך דאינו חייב רק במעביר מקצת זרעו ולא כל זרעו ותקשי הא הוי התראת ספק שמא יעביר כל זרעו (וכן הקשה פר"ח בספר מים חיים), ותי' עפ"י סברת תוס' גיטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו דמוקמינן אחזקתו דודאי לא יעשה מעשה רע כזה

להעביר כל זרעו ע"ש, ואף שמעביר מקצת זרעו הוא ג"כ מעשה רע שחייב עליו מ"מ מוקמינן אחזקתו שלא יוסיף ברשעו לעשות מעשה רע גדולה מזו שעושה עכשיו דהיינו שיהיה מעביר כל זרעו, וה"נ כאן דמוקמינן אחזקה שלא קידש השם במחשבתו כדי להקטין חטאו ורשעתו, ולכן לא חשיב שם בלשון אחר כנלע"ד.

ואגב אעורר דדברי תוס' שבועות הנ"ל נעלמו במחכק"ת של הגה"ק מבוטשאטש זי"ע בספר אשל אברהם או"ח סימן מ"ח שכתב שי"ל אביי היה מסדר וכו' ולא הוה מסדר שאם אמר כן נראה כהוגה השם באותיותיו ע"כ, ולתוס' הנ"ל כיון שאין מתכוין לשם ל"ש הוגה השם באותיותיו, ועוד הרי יכול ליתן ריוח בין הדבקים כשאר מקומות בק"ש ותפלה, ועוד שגם הנקודות אינן שוות, והוא פלאי.

הנה מפני כבודו הארכתי קצת במענין לענין, וה' יראינו בבנין, הנקרא קנין, כנפשו ונפש שארו וידדיו דוש"ת,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן קע"ב

קריאת אביו בשמו לעלות לתורה

לצורב ותיק אחד נ"י ושמו פלאי.

ע"ד אשר שאל אם מותר לבן לקרות אביו לעלות לתורה בשמו כמבואר ברמ"א או"ח סימן קל"ט ופסקי תוס' פ' הקומץ רבה אות מ"ה, כיון שמבואר ביו"ד סי' ר"מ ס"ב ולא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי. אודיעהו כי בבחרותי הייתי סגן עומד אצל ס"ת בשעת הקריאה ואני הייתי קורא לעלות, והבדלו החיים אף את כבוד אאמו"ר הגה"ק זצוק"ל הייתי קורא בשמו ולא אמר לי דבר, ולדעתי הנה אמת נכון הדבר ואין קפידא בזה כלל, דהא דאסור לקרות בשמו דוקא אם מזכיר שמו לבד אבל אם אומר גם מילת אבא מותר כמ"ש בספר הכתב והקבלה פ' ויחי, ונעלם ממנו שכבר קדמו בביאור הגר"א ז"ל יו"ד רמ"ב או"ק ל"ו (ועי' כ"מ ולח"מ פ"ה מה' ת"ת ה"ה) ואם כן אם אומר יעמוד אבא מארי פלוני אין איסור כלל.

ואף שכתב הש"כ סימן רמ"ב ס"ק כ"ד דהא דמותר לקרות רבו בשמו כשאומר מורי ר' פלוני דוקא שלא בפניו אבל בפניו אפי' בכה"ג אסור וע"ז סובבים גם כן דברי הגר"א המזכר וה"ג אם קורהו לעלות הוי בפניו. אולי כיון שהוא ברבים להודיע חשיב כשלא בפניו, ובפניו היינו רק כשמדבר עמו פא"פ. ועוד דכבר הביא פתחי תשובה שם סק"י בשם רגל ישרה וליקוטי פר"ח שחולקים על הש"ך בזה מדכתיב אדוני משה כלאם, ובאמת שמזה אין ראיה כ"כ כמ"ש בספר הקודן שעל הרמב"ם פ"ה מת"ת ה"ה שלא מצינו בשום מקום שקראו התלמידים לרבם בשמם בכה"ג שאומר מארי, שמע מינה דנהגו התלמידים סלסול ברבותם בדורות אחרונים שראו שנתמעט ח"ו כבוד הרבנים וחשבו חשבא רחוקה דילמא גייז בדיבורו ומשום הנכנסים הפליגו בכבודם לאסור לקרותם בשם אפילו באומר מארי, ואין ראיה מדורו של משה ודומיהם ע"ש. ועוד דאולי רק ברבו כתב הש"כ דבכה"ג נמי אסור בפניו שכבודו וירא'תו גדולה וקודמת משל אביו אבל באביו מודה הש"כ דכשאומר אבא מארי מותר לקראו בשם אפילו בפניו. ומה שתמה בהגהות הגרעק"א אהא דסימן ר"מ ולא יקראנו בשמו מברכות ח"י א"ל בעי' אבא ומשבת קט"ו מעשה באבא חלפתא, הנה לדעת הגר"א המזכר א"ש כמובן.

וראיתי להגאון ז"ל בספר הכתב והקבלה שהתפלא על מה שאמר יעקב אביו ע"ה שמה קברו את אברהם וגו' וכן ביוסף הוא אומר אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב וגם מה שאמר יצחק אביו ע"ה ויתן לך את ברכת אברהם הרי אסור לקרות אביו בשמו, וכבר עמד בזה התפא"י למשניות פ"א דקידושין מ"ז ותי' דמורא דלאחר מיתה הוי רק דרבנן ע"ש, ובמחילת כת"ה דבריו תמוהים דהרי אבות קיימו גם מצות דרבנן כמ"ש חז"ל סוף קידושין קיים אברהם אביו ע"ה וכו' אפילו עירובי תבשילין.

ועיין בשל"ה הק' שכתב על מאמר חכז"ל פסחים נ"ו בשעה שרצה יעקב לגלות את הקץ וכו' אמרו שמע ישראל וגו' דמ"ש שמע ישראל ר"ל שמע ישראל אבינו, ולכאורה קשה האיך קראו את אביהם בשמו, אך אין זה קושיא כי שם ישראל מורה על גדולה וכשקראו אותו ישראל כאלו קראו אדונינו עכ"ל קדשו, וכיו"ב כתב פתחי תשובה סימן רמ"ב סק"ב בשם הש"ש דלכך הטור הזכיר את אביו הרא"ש מפני שהזכירו בלשון כבוד הרא"ש כלומר ראש כל ישראל ע"ש, ובזה יתרועעו אף יסורו כל הקושיות מהפסוקים הנ"ל ודו"ק.

ובגוף דברי הש"ש שהתפלא על רבינו הטור, הפלאה זו איני יודע מה היא ולא זכיתי להבין דאי ק"ל במקום שהזכיר הטור את אביו בשם ר' אשר הלא ע"ז לא תירץ כלום דהרי לא הזכירו בלשון כבוד הרא"ש, ואי ק"ל במקום שהזכירו בר"ת הרא"ש, הרי שם לא קראו בשמו שם המפורש רק בר"ת והיכן מצינו איסור בזה, ועוד שהרי לא הזכירו אלא בחיבורו בכתב ולא בדיבור פה ומי יימר דבזה הוי כחיבה כדיבור ול"ע.

ושוב מצאתי בתשו' דברי חיים בהשמטות שבסוף הספר סימן מ"ג שחקר השואל בזה אם כתיבה כדיבור דמי אם מותר לכתוב שם אביו ולחתוס א"ע פלוני בן פלוני, ומסיק דאין איסור בזה כלל, וכן מצינו לגדולי עולם הרמב"ם והראב"ד וכו' שעשו כן, וסיים ואין חשש איסור כלל והפלפול בזה למותר יע"ש. ובאמת הרי בכל הגיטין ושטרי כתובה וחלילה חותמים בשמים בשמו ושם אביו.

וראה זה מצאתי ראיה מהימנא לדברי הגר"א ז"ל שהרי שלמה המלך ע"ה אמר דוד אבי, וכן ביונתן שאמר שאול אבי (שמואל א' כ"ג י"ז), הרי דבכה"ג שרי וסרה מהר תמיהת הגרעק"א המזכר, ואולם לדברי הגאון הקובץ המזכר גם זה יש לדחות כמובן.

ואחר הדבריס האלה נלע"ד כיון שיש לנו עמודים חזקים לסמוך לקרוא אפילו לרבו בשמו בפניו אם אומר מורי ר' פלוני, וכש"כ בתב שאולי אף הש"כ מודה בזה, לכן אל ישנה מלקרות לתורה אף את אביו ויענה ויאמר יעמוד אבא מאדי פב"פ ולא לתת יד לפושעים ומורדים מחריבי אש דת תוה"ק שאינן קוראים בשם. [בענין זה ע"ע לקמן בסי' רמ"ו ד"ה דף נ"ב, ובספרו אות ציון ערך אב, ולאחיו בשו"ת שארית יהודה סי' קכ"מ].

הנה זאת עצתי אמונה, וה' את שלומו יענה, בכל עת ועונה כנפשו ונפש ידידו"ש,

בן ציון בלום

סימן קע"ג

חיוב נשים במורא אב ואם

ב"ה, א' לס' שלח קו"ל מבש"ר קרו"ב של"ם לפ"ק.

גם ברכות יעטה מורה על ראש אהובי ידי"ן הרבני הגדול בתורה וביראה, עושה פרי תבואה, חריף ובקי משנתו רב ונקי, איש חמודות, מתנהג בחסידות כש"ת מו"ה **אברהם יצחק גרינבערגער** נר"ו אבן יקרה זה שבתו הבית מאד יצ"ו, יהי נועם ה' עליו.

אחדת"ה באהבה הן עתה באתי עד"ת על הערת ידידי כת"ה אשר העיר בלדק ע"ד קושית תוס' שבועות כ' דגימא ההיקש איפכא דכל שאינו בזכירה אינו בשמירה ונשים דליתנהו בזכירה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ליתנהו בשמירה, והקשה כת"ר הא בקידושין ל' ע"ב יליפינן דנשים איתנהו במורא אב ואם דכתיב איש אמו ואביו תיראו הרי כאן שנים וא"כ כי יליפינן ביבמות וי"ו וב"מ ל"ב מסמוכין דאיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו שלא ישמע לאביו לחלל שבת נשים נמי איעטו וא"כ מוכח דנשים איתנהו בשמירה ומאי מקשי תוס' זה תורף קושיא דמר. ויוס אתמול כי יעבור הרהרתי בייסוד קו' זו דלק"מ דודאי לפי האמת דנשים איתנהו בשמירה דרשינן סמוכין דמורא ושבת שלא ישמע לאביו לחלל שבת אבל למה דמקשה תוספות דנשים ליפטרו משמירה הוי דרשינן הסמוכין נמי להיפוך והו"א דכל שישנו בשמירה ישנו במורא ונשים דליתנהו בשמירה ליתנהו נמי במורא ולאפוקי ממשמעותא דתירוא, ואי דאס כן מנלן שלא ישמע לאביו לעבור עבירה, זה אינו דהאי מאני ה' אלקיכם כולכם חייבין בכבודי נפקא לי' וכדאמרינן ב"מ ל"ב לענין היטמא ואל תחזור ועיין רש"י שם ד"ה אני ה' דמשמע דלענין לחלל שבת שלא ישמע לו באמת נמי מאני ה' ילפינן ליה ולא מסמוכין דמורא ושבת ע"ש ולק"מ כנלע"ד.

ודרך אגב אעורר במ"ש בעל שפתי חכמים פ' קדושים שהקשה דלמה לי תירוא לרבות נשים למורא הא אמרינן השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ודבריו תמוהים הא מורא הוי מ"ע ולא ילפינן מדהשוה הכתוב אשה לאיש אלא ל"ת דאית ביה אזהרה ועונש אבל מורא וכיבוד אפילו כייף לא כייפי' עליה דהו"ל מ"ע שמתן שכרה בצדה כדאמרינן בחולין פכ"ה, ולע"ק.

וביישוב קושית תוס' דגימא איפכא דנשים ליתנהו בזכירה דהוי מעשה"ג וליתנהו בשמירה, נלע"ד דמ"ע דזכור את יום השבת לקדשו ל"ה מצות עשה שהזמן גרמא למ"ש רש"י בחומש דבכלל מ"ע דזכור שיתן לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת ועיין ברא"ש ושפתי חכמים שם, וכיון שכן וודאי דנשים חייבות בזכירה ול"ל איפכא ולמיפטרא נשים משמירה דאפילו אי דרשינן איפכא נמי איתנהו בשמירה כנלע"ד.

ויש לי בזה עוד הרהורים ולא עתותי בידי להאריך ואמלא כפי קיצור, וכ"ט ממנו לא יבצר כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן הדוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן קע"ד

בענין אב שמחל על כבודו ובגדר עושה מעשה עמך ☆ שליחות בעשה דשבתון ע"י עכו"ם

שבחוהו רבנן לדצבי, ידי"נ וחביבי, הרבני הגדול בתורה, מעוטר בתפארה, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא וסברא ישרה, חכם חרשים, מופלא שבאנשים, נבון לחשים, כש"ת מו"ה **צבי פריעדמאנן** נר"ו, אבן יקרה וראש העדה בק"ק מאנדאק יצ"ו, יהי שמו לעולם.

אחדש"ת בתהבה, ראיתי ונתון אל לבי דברי תו"י בכתובות דף מ' ע"א ד"ה אי אמרה שנתחבטו בפירושו הוא וסיעת מרחמוהי שהקשו אמאי איצטריך קרא בפ"ק דיבמות דאין עשה דכיבוד דוחה שבת הא ליכא עשה דאי אמר לא בעינא לכיבוד מי איתא לעשה כלל, ותי' דהתם מ"מ מיד כשנזה האב הוי עשה לעשות מצותו עכ"ל. ורב אחד שהי' עמו במחיצתו בצוותא חדא עם תתני הה"ג מו"ה דוד שלמה נר"ו ר"ל בפירוש דבריהם דכיון שהאב אומר אח"כ דלא בעינא לכיבוד א"כ הרי מחויב הבן לקיים ציווי של האב במה דאמר לא בעינא, ופי' זה הוטב בעיניו. ונשתוממתי על בעל שכל ישר כמוהו כי נתה שקטה רוחו בפירוש דחוק כזה, דמנלבד שאין לשון התוס' סובל פירוש זה דכותתם על הציווי ההיפך שהרי כתבו מ"מ מיד כשנזה האב וכו' ונראה בעליל שכוונת התו"י על לוותו שחוט לי בשר דאי על מה שנמלך אח"כ ואומר אל תשחוט ואל תבשל הרי אין זה ציווי מיד אלא לאחר זמן ואף בדוחק א"א להעמיס כן בדברי התו"י, אלא דגם בלא"ה דבר זה לא ניתן להאמר דמי הגיד להם דהאב שאומר לא בעינא לכיבוד היינו שאמר לו בלשון ציווי שיהיה הבן חייב לקיים ולשמור מצותו, הרי גם אם אמר לא בעינא שא"ל לשימושו וכבודו נמי ליכא לעשה כלל שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול כדקי"ל סימן ר"מ סי"ט, לכן יותר נראין דברי תתני הרב נ"י שאמר בכותתם דגבי אונס אף שחייב לישאנה מ"מ אינו חייב לכונסה מיד אחר שאנסה, והרי בינתים מלמדין אותה כמש"ש רש"י או כייפי' לה לדעת הרבה ראשונים שם שתאמר לא בעינא ומיפטר וליכא תו עשה כלל, משא"כ בכיבוד אף דמיפטר הבן כשאמר האב לא בעינא מ"מ מיד כשנזה האב איכא עשה ואינו יכול לאחרה ולשהותה עד שיאמר לא בעינא, והוא נכון.

אבל לדידי נראה בפירוש דברי תו"י עפמ"ש הרדב"ז הובא בפ"ת סימן ר"מ סקט"ז דאפילו אב שמחל על כבודו כבודו מחול היינו שנפטר הבן מעונש אם לא כבדו אבל מ"מ אכתי מצוה איכא ע"ש. ומעתה אומר אני דזהו ג"כ כונת התוס', דהתם מ"מ ר"ל אפילו אמר האב לא בעינא מיד כשנזה האב איכא עשה דאפילו אמר לא בעינא אכתי איכא עשה אלא שאינו מצוה הכרחי כמקדם.

ועוד נראה בכותתם דגבי אונס אם אמרה לא בעינא נתבטל העשה מעיקרו ומעולם ל"ה כאן עשה, ועיין לשון שמ"ק כאן בד"ה והרמב"ן, משא"כ התם בכיבוד נהי דמשעה שאמר האב לא בעינא אין כאן עשה ונפטר הבן מקיומה מ"מ מיד כשנזה היה כאן עשה ועד שאמר לא בעינא הוא בתוקפה ולא נתבטל, ודו"ק.

ובואבה גרלא ראיתי בפ"ת שם סקט"ו שהביא דברי פנ"י ב"ק נ"ד דלא מקרי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה הבן פטור לכבדו אא"כ שינה באולתו ולא בפעם א', וכתב הפ"ת דבזה י"ל קושית המקנה בקידושין ל"ב שהוא קושית העולם אהא דיליף ביבמות ה' מאים אמו ואביו תירלו ואת שבתותי תשמורו שאם אמר לו אביו לחלל שבת אל ישמע לו דהאי ל"ל קרא מ"ל דא"ל לשמוע לו דאי נימא דצריך לשמוע לו א"כ הוא מוכרח לחלל שבת בשליחות האב ובכה"ג יש שליח לדבר עבירה וחייב המשלח כמבואר ב"מ דף יו"ד דקאמר אבל אנר דבע"כ מותיב לה מיחייב שלוחו, וא"כ כיון דאי נימא דהבן צריך לשמוע נמצא דהאב מחלל שבת והו"ל אינו עושה מעשה עמך ופטור מלכבדו, אבל לדברי הפנ"י א"ש דשפיר צריך קרא באמר לו אביו בפעם הראשון דמקרי עדיין עושה מעשה עמך דאפ"ה לא ישמע לו ע"ש. ולפענ"ד יש לפקפק בזה דהפנ"י לא אמרה לשמעתיה רק בשאר עבירות חוץ מאיסור שבת, דבשבת כיון דלדעת הרבה פוסקים ביו"ד סימן ב' (וע"ש בש"ך סקי"ז) דבפ"א נעשה מומר באותו מלאכה עצמה שפיר י"ל דגם בפעם הראשון כבר מקרי אינו עושה מעשה עמך, ותקשי עכ"פ למה כתב רחמנא האי דינא גבי שבת דידעינן ממילא.

ומה שנ"ל ביסוד קושית העולם הוא, לפי מש"כ רש"י סנהדרין פ"ה ע"א ד"ה בעושה מעשה עמך דרק בעבירה שיש בה מיתה מקרי אינו עושה מעשה עמך וא"כ שפיר צריך קרא באם א"ל היטמא או א"ל אל תחזור עיין ב"מ ל"ב דלא ישמע לו, דבהני דליכא מיתה לא חשיב אינו עושה מעשה עמך, אלא דדברי רש"י נע"ג דהרי בב"מ ס"ב ע"א פריך קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך והתם באיסור רבית קיימינן דלית ביה עונש מיתה, ונע"ג.

לבן נ"ל עפמ"ש בית מאיר אהע"ז סוסי' ל' לישב קושית תשו' פנ"י חיו"ד סימן ג' דלדעת רש"י פרק איזהו נשך דיש שליחות לגוי לחומרא א"כ ל"ל גזירה דאמירה לנכרי שבות תיפוק לי' דשלוחו של אדם כמותו, ואי דאין שליח לדבר עבירה הא היכי דאין שליח בר חיובא קיימא לן בחו"מ רסי' רפ"ב דיש שליח לדבר עבירה, ותי' בית מאיר דלענין שבתון ל"ש שליחות משום דהתורה הקפידה שיהיה גופו נח ושובת, והרי גם אם השליח עושה מלאכה בשליחותו מ"מ גופו נח ושובת ע"ש, וסברא זו כתוב הדר הוא גם בחת"ס או"ח סימן פ"ד ושוע"י או"ח סימן רס"ג, ומעתה כיון דל"ש שליחות בשבת ממילא אין האב המשלח חייב, והוי שפיר עושה מעשה עמך והו"א שהבן ישמע לו, ושפיר צריך קרא שלא ישמע לו וא"ש.

אלא שראיתי בתשו' כת"ס או"ח סימן מ"א שיצא לדון בדבר החדש דסברא זו ל"ש רק בשליח עכו"ס משום דלא נעשה ע"י איש ישראל דבר נגד רצון הבורא ית' אבל בשליח ישראל כיון דגוף של איש יהודי לא מצא מנוח, וכיון שהוא עושה המלאכה בשליחות ישראל אי אמרינן דישלד"ע וודאי הוי כאלו הוא ר"ל המשלח עושה המלאכה בעצמו ועבירה שלו הוא ע"ש, ועפ"י זה נדחה תי' הנ"ל, אמנם באמת לא כן דעת ישוע"י שם שהרי הוא חידש סברא זו אדין הנזכר שם בשו"ע סי"ז דמי שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה דמותר לומר לישראל חבירו שלא קיבל עדיין שבת לעשות מלאכה בשבילו וקטעים טעמא דאיסורא משום דלענין שבתון ל"ש שליחות וכסברא הנ"ל הרי דדעתו דאפי' בשליח ישראל ל"ש שליחות בשבת ודלא ככת"ש.

אמנם אי קשיא הא קשיא אסברא המזכרת, דבשבת ח"י ע"ב אהא דקאמר ולא יתן לו במתנה מע"ש אלא כדי שיגיע לביתו פירש"י כדי שיגיע הנכרי לביתו מבעו"י ואע"ג דבדידיה קטרח מחמירין ב"ש משום דמיחלפי בשלוחו ע"ש, ולסברת גדולי אחרונים הנ"ל מה חשש הוא זה דמיחלפי בשלוחו ומה בכך שיהיה שלוחו הא לענין שבת ל"ש שליחות כיון דגוף המשלח נח, ומצאתי באמתחת כתביס שלי שכבר עמדתי בזה בילדותי וידידי מהו' הגאב"ד דמ' וואשארהעלי יצ"ו מו"ה מנחם קופר נ"י הגיד לי שכבר עמד בזה בספר שד"ח מערכת א' ואין ספר זה תמ"י.

ובילדותי אמרתי לישב למ"ש מחנה אפרים ה' שלוחין סי' י"א דאפילו אם אין שליחות לגוי מ"מ בפועל נכרי שמשלם לו יש שליחות לגוי דיד פועל כיד בעל הבית, דפועל עדיף משליח דעלמא וכדאמרינן בבא מציעא דף נ"ו ע"א או דילמא אפילו למאן דאמר אין שלוחו של אדם כמותו ה"מ שליח אבל יד עבד כיד רבו ע"ש. ולפי"ז אני אומר ה"נ דדוקא בשליח גרידא הוא דל"ש שליחות בשבת אבל בפועל שייך שליחות גם לענין שבתון דכיון דיד פועל כיד בעה"ב הוי כעושהו המשלח עצמו, וזהו ג"כ כוונת רש"י דמיישינן דמיחלפי בשלוחו באופן שישלם לו ויהיה פועלו דבכה"ג שפיר שייך שליחות בשבת.

ובזה א"ש מה שתמה בהגהות מהרצ"א זצ"ל שם על רש"י הא אין שליחות לגוי ותי' דרש"י לשיטתו יש שליחות לגוי ע"ש, ולפמ"ש בלא"ה א"ש דמיישינן דמיחלפי בשלוחו שיהיה פועלו בשכר דבכה"ג יש שליח לדבר עבירה, ולאחר זמן רב מצאתי בתשו' מהר"י אסאד או"ח סימן ע"ב שהעלה כן לענין עבד דכיון דיד עבד כיד רבו יש שליחות לדבר עבירה ושייך ביה שליחות לענין שבתון אף לסברא הנ"ל ע"ש, ותתי שמחה בלבי שזכיתי לכוון לדעת הגדולה.

אבל האמת יורה דרכו דכונת רש"י הוא דאף דל"ש שליחות בשבת ואף דאין שליחות לגוי מ"מ חיישינן דמיחלפי בשלוחו ויהיה עכ"פ איסור דרבנן משום אמירה לנכרי שבות, וזה סרה מהר גם קושית מהגר"א הנ"ל כמובן, ואע"ג דאמירה לנכרי גופיה גזירה דרבנן ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה שלא ישאילנו ולא יתן לו במתנה אטו אמירה לנכרי, דז"א דטעמא דאסור הוא משום הוצאה כמש"ש תוד"ה לא ישאילנו, וא"כ י"ל דר"ש דאסרו ס"ל כאביי שם דף י"א ריש ע"ב דבהוצאה גזרינן גזירה לגזירה כמ"ש תוד"ה אמר אביי, וכש"כ דא"ש למ"ש תוס' שם דאסור משום דנראה כשלוחו וסיימו כדפי' בקונט' ע"ש, וא"כ רק משום מראית עין אתאן עלה ושפיר אסור אפילו אם ל"ש שליחות בשבת ולק"מ.

אלא שיש לעיין להפוסקים דגם בשאר איסורין חוץ אי' שבת נמי אמרינן אמירה לנכרי שבות, עיין ברא"ש ב"מ ל' ופר"ח או"ח סימן תס"ח, ובהגהו אכתי תקשי דל"ל האי טעמא תיפוק ליה דיש שליחות לגוי לחומרא דכאן ל"ש תי' בית מאיר, ול"ע. ומלבד זה מצאתי בחפישה רב תנא ופליג אהני תלתא סבי הנ"מ ח"ם וישוע"י הלא הוא הגאון בעל עבודה"ג שבתשו' חו"י סימן מ"ט שהעלה דאסור לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות לו מלאכה, וסיים שם גם מצד הסברא הוא אסור למ"ד יש שליחות לגוי לחומרא, ומבואר דס"ל דשייך שליחות בשבת, וכן מבואר בר"ן ביצה י"ז גבי מי שלא הניח עירוב תבשילין שהביא גירסת בעל הלכות דאי אמרינן הוא נאסר ואין קמחו נאסר מצי לאקנויי קמחו לאחרים והקנאה מיהא בעי דבלא"ה אי אפשר משום דשלוחו של אדם כמותו וכו' ע"ש, ומבואר ג"כ דסובר הר"ן דלענין שבתון שייך שליחות ודלא כגדולי אחרונים הנ"ל, והוא פלאי.

ודבר פלא ראיתי בספר דבש לפי להגה"ק הרחיד"א זי"ע מערכת א' אות ט"ל, ההוא אמר לישב קושית העולם הנ"ל דצריך קרא כשהבן קיבל שבת מבעו"י דלדידי' הוא שבת ואביו עדיין לא קיבל שבת ואז אומר להבן שיעשה לו מלאכה דלגבי הבן הוי חילול שבת והו"א שישמע לו דאביו אינו רשע כיון שלא קיבל שבת עדיין וקמ"ל דלא ישמע לו ע"ש, ונשתוממתי על המראה דמה יענה לסוגיא דיבמות דף ה' דרולה הגמרא למילף מכאן דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ואם מיירי רק בכה"ג שהבן קבל שבת מבעו"י א"כ הוי רק תוספת שבת ואינו בכרת, והוא פלאי.

הנה הארכתי קצת במענין לענין באותו ענין מפני כבודו ואהבתי אליו, ובזה אתן החותמת בכל חותמי ברכות כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן המכבדו דוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן קע"ה

אי נקטינן בטעמי באביי לגבי רבא בטעמיהן ☆ בענין כללא דכל שאינו בזה אחר זה וכו' באופן שיש שום צד בעולם לעשותו בזא"ז

לגאון מובהק א' במדינת אשכנז"י שליט"א.

א) **איתא** בגמ' ערכין דף ד' ע"א הכל מעריכין כהניס לויס וישראליס, פשיטא, אמר רבא וכו', א"ל אביי הא' וכל ערך וכו' אלא אמר אביי סד"א הואיל וכתיב וכו' כל דאיתיה בפדיון הבן איתיה בערכין והני כהניס הואיל ואיתנהו בפדיון הבן ליתנהו בערכין קמ"ל, א"ל רבא אלא מעתה וכו' אלא אמר רבא סד"א הואיל וכתיב והעמידו לפני הכהן ולא כהן לפני כהן קמ"ל. והרמב"ם בפי' המשנה ריש ערכין תפס טעמיה דאביי ושבק לטעמיה דרבא, והקשיתי הא הלכתא כרבא לגבי אביי, ובלאה"ג קשה טובא הא לטעמיה דאביי אית ליה פירכא וטעמיה דרבא לא, ועע"ג.

והביא מ"ש יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ד' דאם באמת אין בטעמיס דרבא ואביי אז שאר תנאים שוס נפ"מ ולפי מסקנא לא שריין ולא קיימין אז בוחר בטעס היותר מתקבל, כגון הכא דמתקבל לפי' צריכותא דכהניס וגם לויס לאביי ולא כן לרבא, אלו דברי קדשו.

ואני עני אומר דיש מקוס עיון לפי זה מדוע קאמר אביי והני כהניס ולא קאמר והני כהניס ולויס, אמנס בלא"ה קשה דקדוק זה, אך לדברי הר"מ הקושיא חמורה ביותר וגם עדיין אינו מיושב הא הלכתא כרבא לגבי אביי.

אלא שמצאתי לתוס' יו"ט רפ"ט דנדרים שכתב לדוקא בדיניס הלכה כרבא לגבי אביי ולא בטעמיס והיכי דטעמיה דאביי מסתבר טפי אס הלכה כאביי, וא"כ ה"נ. אך באמת גם זה אינו דהא טעמיה דאביי אית ליה פירכא ודרבא לא, א"כ טעמיה דרבא מסתבר טפי.

ולפי דברי תוס' יו"ט נסתרה והיא נתמהה מה שהקשה כסף משנה פ"ד מה' תפילין הט"ו על הרמב"ם אס שכתב תפילין צריכיס גוף נקי משוס שמא יפיח בהן, והוא טעמא דאביי בשבת מ"ט ע"א, וטעמא דרבא שמא יישן בהס והא הלכתא כרבא לגביה דאביי, ולדברי תוי"ט אתי שפיר דודאי טעמא דאביי מסתבר טפי דהא טעס שינה דאסור משוס שמא יפיח הוא עיין רמב"ם אס ושבת הנ"ל, ובכה"ג הלכתא כאביי, ודו"ק. ועיין תוס' גיטין מ"ב ע"א ד"ה הא שמבואר סברא זו להדיא ע"ש היטב.

בענין כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו

ב) **התוס'** בתמורה ד' ע"א הקשה מעשרותיכס מעשר כלכלה בחברתה נימא כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. ואמרתי לישב דלא אמרינן כל שאינו בזה אחר זה וכו' רק כל שלא משכחת בזה אחר זה משוס לד כגון מקדש אשה ובתה אס קידש אשה לא מצי מקדש בתה וכן להיפך ועיין קידושין נ"א, אבל הכא דמשכחת בזה אחר זה בהקדיס מעשר ראשון למעשר שני וכדומה לא שייך האי כללא.

וכתב הד"ג דתירוצי עולה בכלל תירוץ תוס' שכתב דכיון דאפשר לתקוני תרווייהו הוי כאומר וכו'. הנה כוונת הד"ג דמ"ש התוס' כיון דאפשר לתקוני היינו אפילו בזה אחר זה שמקדיס מעשר ראשון למעשר שני אז אס עשאו בבת אחת הוי כאומר וכו', ואני התלמיד לו יהיבנא ליה להדרתו נ"י שכך הוא לשון תוס' עכ"ז אי אפשר להעמיד דבריי בכונתס, דלפ"ז לא אתי שפיר סיומא דתירוץ התוס' דלמה נימא כיון דאפשר לתקוני תרווייהו דהוי כאומר דמעשר של ראשונה תהיה בשניה חוץ מיו"ד שבו וכמ"ש תוס', וגם בקיצור הול"ל דכיון דאפשר לתקוני תרווייהו לא שייך האי כללא והיה די בזה, ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהס להאריך בדבריס של מה בכך. והדבר ברור כי לא לזה נתכוונו בתירוצס. וכ"ז אס לו יהיבנא ליה לכ"ג, אבל באמת אין זה לשון תוס' וז"ל דכיון "דדעתיה" לתקוני תרווייהו וכו' ע"ש.

ומה שדחה הד"ג תירוץ זה משוס מה שכתב פנ"י קידושין דף נ' ע"ב דלא קי"ל כרבה בהך דכל שאינו בזה אחר זה וכו', יאמר נא כ"ג ומה יעשה ביוס שידובר בו קושית תוס' שהקשו מהך דכל שאינו בזה אחר זה אף דלא קי"ל הכי, ועכ"פ שרצו לתרץ שיהיה דין זה נכון גם אליבא דרבה, וא"כ שפיר עולה תירוצי דהוא גם אליבא דרבה.

הכ"ד התלמיד הכורע במודים דרבנן לעומת גאונו,
הק' בן ציון בלום

סימן קע"ו

אי אשה יכולה למנות שליח למול את בנה

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, אחי יקירי וחביבי, חמדת לבבי, הב' המופלג בתוב"י, מורג חרוץ בעל פיפיות כמו' **מאיר** ש"ן.

עתה באתי להשיבך בד"ת עמ"ש בגמ' ע"ז כ"ז ע"א דפריך ומי איכא למ"ד אשה לא והכתיב ותקח צפורה ומשני קרי בי' ותקח ותכרת דמשמע ע"י שליח, וק"ל הא כיון

דאשה לאו בת מילה א"כ כל מה דאיהי לא מצי עביד שליח לא מצי משוי.

ולדעתי הרבה תשובות בדבר, חדא דהפי' כ"מ דאיהו לא מצי עביד וכו' הוא כך דכל מילתא דאף אס היה עושה זאת בעצמו לא הי' מועיל ולאו מילתא עביד דמעשה שלו כמאן דליתא בזה גם שליח ל"מ משוי כגון בהאי דיומא י"ט וקידושין כ"ג גבי כהנים דאמרינן דעכ"ח לאו שלוחי דידן ניהו דאס זר הקריב קרבן הוי כמאן דלא עביד כלל, וא"כ כל מה דאיהו לא מצי עביד וכו', וא"כ לפ"ז הכא דאף דאשה לאו בת מילה היא מ"מ פשיטא דאס מהלה מהני מעשי' דאפילו בעכו"ס קי"ל יו"ד רסי' רס"ד דאס מל א"ל לחזור ולמול אף דלר"י בע"ז שס עכו"ס לא ימול מפני שמל לשס הר גריזים דל"ש באשה, וכיון שכן ל"ש כלל כאן האי דכ"מ דאיהו ל"מ עביד וז"פ. וי"ל בזה הרבה קושיות. וע' מג"א רסי' תרע"ט שכ' דאשה שהליקה נר שבת לא תדליק תו נר חנוכה רק תאמר לאחר להדליק, ופמ"ג תמה הא כל מה דאיהו ל"מ עביד וכו', ולמ"ש אתי שפיר דה"ג אס עברה והדליקה מהני ולא שייך לומר דכ"מ דאיהו ל"מ עביד, ואולי ס"ל לפמ"ג כשיטות הסוברים דגם במצוה דרבנן שייך מהב"ע וא"כ באמת אס עברה והדליקה לא מהני, ויש לעיין בזה ואכ"מ.

ועוד דכ"כ מחנה אפרים הל' שלוחין סי' ט' דהיכי דבדיעבד מצי עביד רק לכתחילה לא מצי עביד מצי משוי שליח ע"ב, וא"כ ה"ג כאן דה"ג בדיעבד מצי עביד וכמש"ל.

ועוד דכבר האריך תבו"ש סי' כ"ח דאב אינו יכול למול ע"י אחר בתורת שליחות אלא ע"י כיבוד ע"ש, וא"כ י"ל דלפורה נמי לאו בתורת שליחות אמרה לאחר למול רק ע"י כיבוד, ובעכ"ח ל"ל כן דאי בתורת שליחות א"כ קו' הגמ' אכתי במקומה עומדת ומי איכא למ"ד אשה לא הכתיב ותקח לפורה דאי דאמרה לאחר וקרי' ותכרת הא אי הוי בתורת שליחות א"כ שלוחו של אדם כמותו ואכתי מוכח מלפורה דאשה בת מילה, אלא וודאי דלאו בתורת שליחות הי' אלא ע"י כיבוד וכמ"ש.

ועוד דהרי שליחות ילפינן בקידושין מ"ב מושחטו אותו כל קהל וגו' וכי כל הקהל שוחטין וכו' דכתיב בפ' בא, וא"כ גבי לפורה דלא ידעינן עדיין משליחות ול"ל כלל שעשתה שליח ממילא דלא שייך כלל כ"מ דאיהו ל"מ עביד וכו'.

אבל מעיקרא דדינא פירכא דמה אמרת כיון דאיהו ל"מ עביד וכו' א"כ בטיל השליחות ולא הוי שליח דידה וא"כ לאו לפורה מהלה א"כ כ"ש דניחא טפי דהרי באמת לזה נחית ג"כ התרצן לומר דלאו לפורה מהלה משום דאשה לאו בת מילה היא, וזה אמת ברור עד שאני תמה היכן היית באותו שעה. שוב ראיתי בעיון יעקב שהקשה קו' אחי נ"י ואני הנלע"ד כתבתי.

וה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כנפשך ונפש אחיך וידידך הנאמן הדוש"ט מחבק ומנשק אותך באה"ר,

בן ציון בלום

[**הערת** מרן בעל משנה הלכות שליט"א: ולפענ"ד י"ל בעצם הקושי' לפמ"ש המהר"ח א"ז בהלי' יבמות שאמרו כגון שהי' אביו חבוש בבית אסורים ועיין רש"י ועוד, והמהר"ח ז"ל כתב דאמו חייבת למול את בנה, ובאתרתי בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' ר"ח דס"ל למהר"ח ז"ל דבמצות מילה יש שתי עניינים, האחד יש מצוה על אביו ואמו למול את בנו והחיוב הזה הוא בין על האב ובין על האס, והשנית למול את בנו ביום השמיני שהוא מ"ע למול הבן, ואפשר דדבר זה נלמד מוביום השמיני ימול ודרשינן ימול ברי' בכל אופן, ול"ל דס"ל דמילת בנו איכא נמי מצוה על האס וא"כ בחלק זה גם המצוה על האס וממילא עושה שליח לנקרא ישנה בדבר.

ומ"ש רבינו ז"ל לחדש דאשה אף שפסולה למול אס עברה ומלה א"ל למול שנית ומזה יצא לחדש דכ"מ דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי' זה דוקא היכא דהמעשה בטלה ולא כאן דהמעשה קיים, ולפענ"ד נראה דכיון שבטלה המעשה ליכא למידק. ובעיקר הקושי' תמהו בזה כבר והלכו בו נמושות ובעניי אמרתי דלכאורה קשה דלמי עשתה שליח, ואולי במלון היו שס אנשים מכל בני עולם והיו שס מזרע אברהם שגיירם, או לדעת מאן דס"ל שלפורה לא גמרה המילה ומשה גמר לאחר שהרף ממנו.

ומ"ש מהתבו"ש סי' כ"ח דאב אינו יכול לכבד אחרים למול מדין שליחות (עיין ש"ך סי' שפ"ב) רק מדין כיבוד שהאב יכול לכבד אחרים למול את בנו וא"כ הכ"נ בלפורה, לפענ"ד נ"ע שהרי אשה אינה יכולה לכבד אחרים להפרים תרומה ומעשרות והרבה פלפלו באשה שנותה לשפחתה להפרים חלה, ודו"ק].

סימן קע"ז

סעודת חנוכת הבית וסעודת ברית מילה באחד

שיל"ת ה' שמות תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

שמואל בקוראי שמו, יהי ה' עמו, ידידי הרבני המופלג חרוץ ושנון הנגיד כמו"ה שמואל נ"י.

חשתי ולא התמהמתי להשיבו ע"ד שאלתו אם נכון לעשות סעודת חינוך הבית וסעודת ברית מילה כאחת אי ליכא בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה. הנה אם סעודת חנוכת הבית הוי סעודת מצוה כלל יעיין מג"א סי' תקס"ח סק"ה דבחו"ל לא הוי מצוה, ובשם ים"ש הביא דאם מחנכין תחילה בד"ת ובדרשה מעין המאורע הוי סעודת מצוה, וביד אפרים אגדודי מגדד להכי ולהכי, אבל סעודת ברית מילה ודאי הוי סעודת מצוה כמבואר במדרש תנחומא פ' חיי שרה ופ' תצוה ופ' תזריע ועיין תשו' כת"ס יו"ד סימן קכ"ד, ובשע"ת סימן תקנ"א סקל"ג הביא בשם תשו' אור נעלם דהוי סעודת מצוה מה"ת ודאי ליה, ובזה ודאי הדין עמו דודאי אין לה עיקר מה"ת כמבואר בב"י יו"ד סי' רס"ה בשם הרד"א, ובפרקי דר"א פכ"ט איתא מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות משתה ושמחה ביום שזכה למול את בנו ומשמע ג"כ שאינו מה"ת אבל פשיטא דסעודת מצוה מיהא הוי מדרבנן. ומעתה נחזי מה דקמן, הנה הטעם דאין מערבין שמחה בשמחה כתבו תוס' מו"ק ח' שהוא משום דאין עושין מצות חבילות, וא"כ למ"ש מגדל עוז פכ"ט משבת דבמצוה א' דאורייתא ואחת דרבנן ל"ש חבילות א"כ ה"נ בסעודת מצוה דברית מילה שיש לה שורש בדברי חכז"ל וסעודת חנוכת הבית שאין לו שורש הו"ל כאחד דאורייתא ואחד דרבנן דל"ש ביה חבילות וממילא ל"ש משום אין מערבין שמחה.

אמנם בתשו' כת"ס או"ח סי' קל"ט הקשה אמגדל עוז הנ"ל מברכות מ"ט דאמרינן שאין חותמין בשתים לפי שאין עושין מצות חבילות הא כש"כ בב' דרבנן דלא שייך חבילות ע"ש, וג"ל דטעמא דאין עושין מצות חבילות כתבו תוס' מו"ק הנ"ל לפי שאין לבו פנוי לב' מצות כאחת והתינח במצוה דאורייתא דמצות צריכות כוונה אבל במצוה דרבנן דקי"ל דאין צריכות כונה כבמג"א סימן ס' בשם רדב"ז שפיר עושין חבילות וזהו סברת מג"ע אבל במצוה דתליא באמירה שכתב תר"י ספ"ק דברכות דלכו"ע מצות צריכות כוונה שפיר שייך חבילות ושפיר קאמר דאין חותמין בשתים. והנה בר"ה כ"ח אמרינן כפאו ואכל מצה יצא א"ר זאת אומרת המוקצ לשיר יצא פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכיל ופירש"י דאפילו לענין חטאת אמרינן מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ע"ש, ולפי"ז באכילה וסעודת מצוה דלא בעי כוונה שאפילו במתעסק נהנה שפיר ל"ש חבילות ולא שייך אין מערבין שמחה ודו"ק.

אך תוספות סוטה ח'. ורשב"ם פסחים ק"ב כתבו טעם דחבילות משום דגראות המצות עליו כמשוי וממהר להפטר ע"ש וזה לכאורה שייך גם בנ"ד. אבל האמת הוא כמ"ש הגאון אאזנ"ל בתשו' בית שעריס או"ח סימן נ"ג דל"ש חבילות אלא בעושה ב' מעשים כאחד דאז מיחזי כמשוי וממהר ליפטר וכן אין לבו פנוי אבל אם עושה רק מעשה אחד של מצוה וממילא נעשה עוד מצוה לא מיחזי כמשוי וגם לבו פנוי ל"ש ביה משום חבילות ע"ש דפח"ח, וה"נ בנ"ד דכוותי'.

כל זה כתבתי משום יגדיל תורה ויאדיר, אבל באמת הדבר מבואר בתו' מו"ק שם ד"ה מפני שכתבו דסעודת ברית מילה מותר לעשות בחוה"מ דליכא שמחה כדאמרינן בכתובות ח'. דלא אמרינן שהשמחה במעונו משום דאית ליה לערא ליונקא א"כ כיון דזמנו קבוע אין לבטל זה מפני זה ע"ש, ומעתה לטעם הא' ודאי אין קפידא לעשות סעודת ברית מילה ושל חינוך כאחת, ולטעם השני היה אפשר לומר לדחות החנוך ליום אחר מפני ברית מילה שזמנו קבוע, אבל א"ל בזה דבאמת הוא החינוך היותר מוכשר לעשות ברית מילה וסעודת ברית מילה בבית אדם כדי לחנכו בתורה ובמצות ויל"פ בזה מדרש וכו' ואכמ"ל.

והנלע"ד כתבתי וה' יבנה ביתו במו רמים, בקרב הימים, כחפץ ידידושו"ט באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קע"ח

המל של ער"ש בשבת **הא** דלא הוה מצוה **הבא** בעבירה

שיל"ת אור ליום ב' לס' וטוב לך חיי"ם ברכ"ה ושלו"ם לפק"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, ה"נ ידידי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, חריף ושנון, וריח לו כלבנון, כש"ת מו"ה **שמואל זאב שלעזינגער** נר"ו, אבן יקרה בק"ק אונגוואר יצ"ו.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור מכתבו קארטע דשופריא וקראתי לשבת עונג וגם שמחה בהם למשחה כי שם עיניו ולבו על ספרא דמרא טב שו"ת בית שעריס מאבא מארי מאוה"ג זצ"ל ובדק ליה בדוקין שבעיון וכי עיסה קושיות לקח ודרישת הזאב בקשה, ויען כי לעת כזאת חבילי טרדין הקיפו עלי יחד בהקפת כל הראש מבלי יכולת לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה אמלא כפי קיצור ואתו רב סליחה.

בבית שעריס סימן שמ"ח הביא הגאאז"ל קושיא בהא דשבת קל"ז דס"ל לר' יושיע במל של ע"ש בשבת פטור מחטאת משום דהוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה הא הוי מצוה הבאה בעבירה, וכבוד מעלתו נ"י כתב דעפ"ד

שעה"מ כיון דאין האיסור מצד עצמו רק מכח הזמן ל"א מצוה הבאה בעבירה לק"מ. וכבר קדמו בזה בתשו' מהר"מ שיק או"ח סימן רל"ה, וגם אותו כבר קדמו בתשו' רעק"א שהביא פ"ת יו"ד רסי' רס"ו, וא"כ איפוא אנכי לא ידעתי מה רצה בזה מעצמו גר"ו וכי חיוב הוא להביא כל התירוצים שנאמרו ונשנו באחרונים ובפרט שפתחי תשובה שם מפקפק בדברי תשו' רעק"א הנזכר.

אבל בישוב הקושיא נצע"ד לפימ"ש הרשב"א ביבמות ק"ג וטורי אבן בר"ה כ"א דלמאן דל"ל מצוה הבאה בעבירה מ"מ באופן דאי נימא דלא יצא י"א לא נעשה עבירה כלל דאין כאן הנאה ואם נאמר דיצא איכא עבירה אז ודאי אמרינן דהוי מצוה הבאה בעבירה ולא יצא ע"ש, וה"נ אני אומר להיפוך למאן דס"ל מצוה הבאה בעבירה ולא יצא מ"מ בכהאי גוונא דאי נימא דיצא ועשה מצוה אין כאן עבירה ואי אמרינן דלא יצא ידי חובת מצוה נעשה עבירה אז בודאי אמרינן דיצא ידי מצוה ולא נעשה עבירה, ולפי זה בחל של ע"ש בשבת שפיר אמרינן דפטור משום דהוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה דהא אי נימא דהוי מצוה הבאה בעבירה ולא עשה מצוה ויש כאן עבירה א"כ אמרינן אדרבה דעשה מצוה ואין כאן עבירה ול"ש מצוה הבאה בעבירה בזה, וא"ש לנכון.

ועוד נ"ל דבברכות מ"ז פריך מצוה הבאה בעבירה הוא ומשני מצוה דרבים שאני ע"ש, ומבואר דבמצוה דרבים ל"ה מצוה הבאה בעבירה, ולפי"ז לפמ"ש מחצית השקל סי' תמ"ד סקי"א דאם עבר יום ח' שוב אין מצוה על האב למהלו משום דהא דיש חיוב על האב למול את בנו ילפינן בקידושין כ"ט מוימל אברהם וגו' בן שמונת ימים אבל לאחר ח' המצוה על האב ועל הב"ד ועל כל ישראל ע"ש, וא"כ בחל של ע"ש בשבת שהוא לאחר ח' דמוטל על כל ישראל למולו הו"ל מצוה דרבים ול"ש מצוה הבאה בעבירה כלל, אך י"ל אם זה חשיב מצוה דרבים עיין מג"א סימן תמ"ו.

וע"ד חידוד נ"ל ואקדים דברי חתן סופר א"א שכתב דהאי אי מצוה הבאה בעבירה הוא מה"ת או רק מדרבנן תליא בפלוגתא דרמב"ם ורשב"א אי ספק דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא, דהתוס' סוכה ט' הקשו למ"ל קרא גבי סוכה לך למעט גזולה ת"ל דהוי מצוה הבאה בעבירה, ותירצו דמצוה הבאה בעבירה לא מיפסל אלא מדרבנן, והתינא לרשב"א דספק דאורייתא מה"ת לחומרא וא"א לאוקמי קרא בספק גזל, אבל להרמב"ם י"ל דמצוה הבאה בעבירה אסור מדאורייתא וקרא אתי למעוטי ספק גזל דמותר מה"ת וליכא עבירה ומ"מ לך לא מיקרי כמ"ש חוו"ד סימן ק"י דבמ"ע הקפידה תורה שיהיה וודאי קרבן וודאי אתרוג וה"נ בעינן וודאי לך ולא ספק, ודפח"מ. ועיין דבר נחמד בתשו' מהרי"א או"ח סימן קנ"ה בגמרא קידושין דרגמוהו כ"ע באתרגייהו ע"ש.

והנה כבר הקשו לרמב"ם דספק דאורייתא מה"ת לקולא א"כ אשם תלוי הבא על הספק איך משכח"ל, ותירצו דלרמב"ם אינו חייב אשם תלוי אלא בשתי חתיכות דאיקבע איסורא וכחייא בר רב בבריתות י"ז, עיין פר"ח סימן ק"י, אבל למאן דאמר חתיכה אחת שנינו ס"ל ספק דאורייתא מה"ת לחומרא. ואמרינן בבריתות שם דבהא קמיפלגי דמ"ד חתיכה אחת שנינו ס"ל יש אם למסורת מצות כתיב ומ"ד שתי חתיכות ס"ל יש אם למקרא מצוות קרי' ע"ש. והנה ר' יושיע ס"ל פסחים ט"ו ובכורות ל"ד. דתרומה טמאה א"ל לשמרה בטהרה דיש אם למסורת ותרומתי כתיב ע"ש, וכיון דס"ל יש אם למסורת עכ"א ס"ל חתיכה אחת שנינו וס"ל דספק דאורייתא לחומרא כדעת רשב"א וממילא לר"י מצוה הבאה בעבירה לא מיפסל אלא מדרבנן כדעת תוס' סוכה הנ"ל אבל מדאורייתא ל"ל מצוה הבאה בעבירה וא"כ שפיר ס"ל לר"י בחל של ע"ש בשבת דמדאורייתא פטור מחטאת וא"ש.

והך שמעתא דחל של ערב שבת בשבת הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא לישב קושיא נאה שהקשה השואל שבחת"ם יו"ד סימן רנ"א לשיטת ריב"א שבתוס' שלהי חולין דאע"ג דאין עשה דוחה עשה ול"ת מ"מ אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת עכ"פ נדחית ולא נשאר רק עשה, א"כ אמאי בחל של ע"ש בשבת לר"א חייב חטאת הא מילה שלא בזמנה עשה ול"ת דשבת נדחה ואם כן ליתא כרת ול"ת ע"ש. וג"ל דבנודי"ק בסוף הספר הביא קושיא חתנו ז"ל על שיטת ריב"א הנ"ל הא כיון דהעשה עכ"פ נשאר בתקפה א"כ הו"ל מצוה הבאה בעבירה ול"ה מצוה כלל וגם הל"ת אינה נדחית ואמאי אם עבר ועשה אינו לוקה ע"ש. וג"ל דהנה הריב"א העמיד סברתו בגמרא פסחים מ"ז דפריך ר"א לרבה דאית ליה הואיל מהא דיש חורש תלס אחד וחייב עליה משום ח' לאוין וא"א הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דס ליפור, והיינו משום דעשה דכיסוי דוחה ל"ת דיו"ט, ותקשי הא אין עשה דוחה עשה ול"ת ויוס טוב עשה ולא תעשה כקושית תוס' פסחים שם ד"ה כתיבה, וע"ז חידש הריב"א סברתו דמ"מ אם עבר וכיסה אינו לוקה משום דהל"ת נדחית וכנ"ל עיין היטב בתוס' שלהי חולין. ועכ"פ מבואר דהריב"א העמיד סברתו אליבא דרבה. והנה בספר אבן העזר פסחים שם הקשה דמאי פריך הגמרא לרבה אחרישה לא ליחייב והיינו משום דעשה דוחה לא תעשה הא

לא הוי בעידנא, ותירץ דמוכח בשבת דף קל"ב דלרבה לא בעי בעידנא ובלאו הכי עשה דוחה לא תעשה ע"ש (והיינו למ"ש תוספות שם בשבת ד"ה הדר דגרסינן רבה ולא רבא ודלא כמ"ש בספר ברוך טעם דין עשה דוחה ל"ת פ"ב דהוא רבא, ומ"ש דכ"כ בספר אהע"ז, הוא פלא, דהוא כתב רבה ולא רבא וכמ"ש ובזה נסתר בנינו במכקת"ה). ולפי זה למ"ש בתשו' יד אלי סימן ז' דהא דאמרינן בכל דוכתי עשה דוחה ל"ת ול"ה מצוה הבאה בעבירה דהא בעידנא דדחי ל"ת מקיים העשה וילפינן כן מקרא אבל דוקא אי הוי בעידנא אבל בלא"ה לא דחי משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ע"ש, א"כ לפי"ז לרבה דס"ל עשה דוחה לא תעשה אפילו ל"ה בעידנא עכ"ח דל"ל מצוה הבאה בעבירה, ואם כן שפיר כתב הריב"א אליבא דרבה דהי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת נדחית ואי דהוי מצוה הבאה בעבירה ז"א דרבה ל"ל מצוה הבאה בעבירה ומיושב קושיא שבנוב"י הנ"ל. והתינח לרבה דל"ל מצוה הבאה בעבירה אבל לר"א י"ל דס"ל סברת מצוה הבאה בעבירה ואם כן קושיא שבנוב"י על הריב"א קמה וגם נגבה ועכ"ח דר"א ל"ל סברת הריב"א ושפיר חייב חטאת לר"א ומיושב קושיא שבחת"ס הנ"ל.

ועפ"י אלה הדברים באנו עד היישוב לפירוש המשניות לרמב"ם במכות כ"א שהשמיט דמתני' דיש חורש תלם א' וחייב עליה משום ח' לאוין מיירי במתונתא ומקשים העולם הא בגמרא פריך לרבה דס"ל הואיל אחרישה לא ליחייב ולריך לאסוקי דמיירי במתונתא כמבואר בפסחים שם ואם כן הרמב"ם דפ' פ"א מהל' יום טוב כרבה דאופה מיום טוב לחול פטור דאמרינן הואיל וא"א הואיל לא משכחת דליחייב אחרישה אלא במתונתא ולמה השמיט אוקימתא זו ועיין בישועות יעקב או"ח סימן כ"ב מ"ש בזה, ועיל בסימן ס"ב האריכתי. אבל לפמש"ל א"ש דבשלמא לרבה פריך הגמרא שפיר אחרישה לא ליחייב ועשה דכיסוי ידחה ל"ת דיו"ט ואי דיום טוב עשה ול"ת כי קושית תוס' מ"מ אם עבר וכיסה אינו לוקה כתירוץ הריב"א ואי דהוי מצוה הבאה בעבירה כי קושית נוב"י זה אינו דרבה לית ליה מצוה הבאה בעבירה ואם כן פריך הגמרא שפיר ולריך לאסוקי דמיירי במתונתא, אבל לדידן דס"ל מצוה הבאה בעבירה ולפמש"ל לרמב"ם דס"ל ספק דאורייתא מה"ת לקולא הוא סברא דאורייתא א"כ לא קשה כלל קושית הגמרא דאחרישה לא ליחייב דהא יו"ט עשה ול"ת כי קושית תוס' לאמת דאי כסברת הריב"א הא ע"ז תקשי קושית נוב"י דהוי מצוה הבאה בעבירה וכ"ל הקושיא לאמת וא"כ לא קשיא כלל דאחרישה לא ליחייב אפילו למה דקי"ל דאמרינן הואיל וממילא א"צ לאסוקי כלל לאוקימתא דמיירי במתונתא ושפיר השמיטו הרמב"ם וא"ש, כנלע"ד נכון בס"ד.

אמנם הנוב"י גם הוא תירץ קושית חתנו ז"ל משום דהטעם דאין עשה דוחה עשה ול"ת הוא משום דהעשה לא מצי למדחי לעשה דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה כדאמרינן חולין קמ"א אבל אם עבר ועשה תו אמרינן מה אולמא להיפוך ע"ש דפח"ח ש"י. ועפ"י אלה הדברים כש"כ דא"ש טפי קושית חת"ס הנ"ל, דהרי עשה דמילה אינה שווה בכל דאשה פטורה כדאמרינן קידושין כ"ט מאותו ולא אותה וע"ש במוד"ה אותו ועשה דשבת הוא שווה בכל (ודלא כר"י מא"י שבתוס' קידושין ל"ד ד"ה מעקה), וא"כ אם עבר ומל של ע"ש בשבת ל"ל מאי אולמא להיפוך דהיינו מה אולמא דעשה דשבת מעשה דמילה דודאי עשה דשבת אלימא טפי שהיא שווה בכל ול"ל קושית חתן נוב"י לאמת דהוי מצוה הבאה בעבירה ושפיר חייב חטאת וכרת לר"א, ומיושב קושיא שבחת"ס הנ"ל בפשיטות טפי וא"ש.

אלא דהרבה תשובות בדבר דמבואר בכריתות הנ"ל דר"א ס"ל חתיכה א' שנינו וס"ל לפי"ז כרשב"א דספק דאורייתא לחומרא ולפמש"ל עכ"ח לפי"ז מצוה הבאה בעבירה ל"ה אלא מדרבנן וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה אמאי לר"א חייב חטאת במל של ע"ש בשבת דתירוצי נפל בבירא, וגם לפימ"ש פתחי תשובה בשם תשו' רעק"א דבמילה שלא בזמנה ל"ש מצוה הבאה בעבירה ג"כ נדחה תירוץ הנ"ל, וגם לפמש"ל דמילה שלא בזמנה כיון דמצוה מוטלת על כל ישראל הוי מצוה דרבים דל"ש מצוה הבאה בעבירה נדחה תירוץ זה, ועוד יש לפקפק בזה דהרי מילה שלא בזמנה דוחה לרעת דהוי עשה ול"ת וכתבו תוס' שבת קל"ב הטעם דמילה עדיפא שנכרתו עליה י"ג בריתות ע"ש אלמא עשה דמילה עדיפא וה"נ לענין שבת דכוותי'.

לכן נראה בישוב קושיא שבחת"ס הנ"ל דאף לדעת ס' הכריתות דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת עיין מחלוקת מהרש"ל ומהרש"א יבמות ד', מ"מ נראה דל"ת דשבת אינה נדחה כיון דגלי קרא בהדיא גבי כיבוד או"א והבערת ב"כ דאינן דוחין שבת ה"ה בכל מ"ע דאינה דוחה שבת, וכמ"ש תוס' פסחים הנ"ל ד"ה כתיבה דכיון דגלי קרא דשריפת קדשים אינה דוחה יום טוב ה"ה לשאר מ"ע ע"ש וה"נ דכוותיה וכש"כ הוא לענין שבת החמורה. הא חדא. ועוד למ"ש שמ"ק ריש כתובות דבמילה כשתולש הבשר היה חייב משום גוזז כמו בנפורן שנטלו בכלי דחייב משום גוזז ע"ש, וא"כ לפי"ז לדעת ס' הכריתות אות קס"ד דשום עשה אינה דוחה ב' לאוין ואם כן במילה שלא בזמנה בשבת דאיכא ב'

לאוין משום חובל ומשום גוזז אין הל"ת דשבת נדחה כלל אפילו לשיטת הריב"א ושפיר חייב חטאת לר"א ומיושב קושיא הנ"ל וא"ש.

ועוד נראה ביישובו, דהנה שאילת יעב"ץ הקשה במילה בשבת למ"ד מילה בנכרי כשר נימהול ע"י עכו"ס, ותירצו אחרונים דנהי דיהי' נימול מ"מ האב עכ"פ לא יקיים מצותו ע"ב, ולפ"ז במילה שלא בזמנו שכתב מחצית השקל סי' תמ"ד סקי"א דאין על האב מצוה יותר מאחר א"כ שפיר לא נדחה שבת מפני מילה שלא בזמנו דאפשר ע"י עכו"ס כי קושית שאילת יעב"ץ לאמת.

סימן קע"ט

לימוד תורה עם נכרי הבא להתגייר

שאלה שנשאלתי מבאדען הסמוך לוויען בנכרי שרוצה להתגייר ונפשו חשקה בתורה שילמדו עמו הל' תפילין וקצת דיני מאכלות אסורות ובלתי זאת אין מקבלין אותו אם מותר ללמוד עמו או לא. ואני תפלה ובשמו אשא כפי שלא אכשל בדבר הלכה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

גרסינן בסנהדרין נ"ט ע"א גוי שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם, ולחד מ"ד הוא משום גזל, ולחד מ"ד דדרש מאורסה דינו כנערה המאורסה, וכ"פ הרמב"ם פ"י מהלכות מלכים ה"ט, וא"כ לכאורה אם ישראל מלמדו תורה עובר אלפ"ע לא תתן מכשול כמו במושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח בע"ז דף וי"ו. אלא דלמ"ש פ"ת יו"ד סימן ס"ב סק"ג בשם תשו' אמונת שמואל דהיכי דשרי לדידיה ואינו אסור אלא לב"נ לאושוטי', דלא דמי למושיט כוס יין לנזיר דשרי לדידיה ואפ"ה איכא לפ"ע לפי שגם להמושיט אסור לכשיקבל עליו נזירות ופ"ת שם חיזק דבריו מגמרא פסחים כ"ג ע"ש, וא"כ הכא דלימוד התורה אין איסור לישראל ולא עוד אלא דגם מצוה רבה קעביד אף דלעכו"ס יש איסור בדבר מ"מ ל"ש ביה לפ"ע. ובזה אפשר לישב קצת קושית תוס' חגיגה י"ג ע"א ד"ה אין מוסרין ד"ת לעכו"ס שנא' לא עשה כן לכל גוי וגו' והקשה ת"ל דעכו"ס העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר אלפני עור וכו' ע"ש, ולפי האמור א"ש דלימוד התורה דשרי לישראל אע"ג דלעכו"ס אסור ל"ש לפ"ע וכסברת אמונת שמואל להכי צריך קרא דלא עשה כן וגו' וא"ש. אך דרכים חולקים אסברת אמונת שמואל הנ"ל ועיין פר"ח סימן ס"ב שהאריך לחלוק עליו, וגם אני העירותי שהוא נגד דברי תוס' ב"מ יו"ד ע"ב ד"ה דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה שהקשו ואפילו אמר לכהן נמי ותי' דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואי מקדשה לעצמו חייב אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפ"ע ל"ת מכשול כשמקדשה לכהן דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מקרי בר חיובא ע"ש, הרי מבואר מדברי התוס' דאף דישראל מותר בגרושה מ"מ כשמקדשה לכהן עובר אלפני עור והוא דלא כאמונת שמואל. ושוב הראו לי שכבר עמד בזה בספר גינת ורדים להפמ"ג כלל מ"ג והנאני.

אבל בלא"ה נ"ל דכאן ל"ש סברת אמונת שמואל הנ"ל, דהכא נהי דלימוד תורה שרי ומצוה נמי הוא לישראל, מ"מ כיון דלגבי עכו"ס האיסור של עסק התורה הוא או משום גזל או משום נערה המאורסה והרי שני שמות של איסור גזל ונערה המאורסה איתניהו נמי בישראל רק שאינם באופן וענין זה של עסק התורה, וכיון דעכ"פ שם האיסור שייך בישראל שפיר איכא בזה משום לפ"ע בישראל הלומד תורה לעכו"ס אפילו לדעת אמונת שמואל הנ"ל, והוא פשוט וברור לענ"ד. [הערת המו"ל - כבר קדמו בכל זה באורח מישור על הדרכי משה יו"ד סי' נ"ה עיי"ש].

ואמנם נ"ל דל"ש כאן משום לפ"ע, דרמב"ם שם כתב עכו"ס שעסק בתורה חייב מיתה וכו' ואם עסק בתורה או שבת וכו' מכין אותו ועושין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה ע"ז אבל אינו נהרג, וכתב הלח"מ דהרמב"ם סובר דכיון דישראל לא די שהוא מותר אלא אפילו מצוה הוי א"כ לא הו"ל לאסרו לעכו"ס ולחייבו מיתה דליכא מידי דישראל שרי ולעכו"ס אסור ולכך מפרש רבינו דהאי חייב מיתה מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא דל"ה אזהרה גמורה וכו' ע"ש, וא"כ דהוי רק מדרבנן הרי מסיק בתשו' פנ"י ח"א סימן ט' וכ"כ יד מלאכי מערכת ל' סימן שס"ד בשם רדב"ז דבאיסור דרבנן ל"ש לפני עור, והארכתי בזה [לעיל בסימן קנ"ד] שבדבר זה נחלקו ראשונים עיין שם.

ומ"מ נ"ל לפמ"ש במש"ז או"ח סימן קס"ז סקי"ז דבדבר שאינו מפורש בתורה רק הוא מהלמ"מ או מדרשה או דילפינן ליה בא' מי"ג מדות ל"ש ערבות אבל במידי דרבנן שהוא בלא דלא תסור או בעשה דע"פ התורה אשר יורוך שייך שפיר ערבות, ומייתי ראיה מהא דיו"ד סימן רל"ט ס"ו דאין שבועה חל על איסור דרבנן כיון דאיכא לאו דלא תסור אבל על ח"ש שהוא מריבויי דכל חיל שבועה וע"ש בש"ך סק"כ בשם הרלב"ח ע"ש, וא"כ האי דנכרי עוסק בתורה דמ"מ שהוא רק מדרשה ול"ש ביה ערבות וממילא ליכא גם לפני עור בישראל המלמדו לדעת הריטב"א הנ"ל.

אבל כבר תמה אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בתשובה [שו"ת בית שערים יו"ד סי' כ"כ] על הפמ"ג דהרי הרמב"ן וסייעתו חולקים וס"ל דליכא לאו דלא תסור במילי דרבנן וא"כ אף לדעת הרמב"ם דאיכא ל"ת במידי דרבנן מ"מ א"א לומר דתשיב מפורש בתורה ואינו אלא מדרש חכמים דקאי נמי אמידי דרבנן והאיך כתב הפמ"ג דבמידי דרבנן שייך ערבות כיון דסובר דדבר שהוא מדרשת חכז"ל ל"ש ערבות, וגם מ"ש משבועה הוא פלא דשאני לענין חלות שבועה דת"ש ל"ה אלא איסור בעלמא וכמ"ש תוס' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי משא"כ מילי דרבנן דאיכא לאו גמור דלא תסור לדעת הרמב"ם והרי מושבע ועומד הוא דהא משה השביעם על דעתו וע"ד המקום כדאמרינן שבועות כ"ט משא"כ לענין ערבות דל"ש שקבלו ע"ד המקום וע"ד משה שפיר י"ל דלא קבלו ערבות במידי דרבנן כיון דאינו מפורש דלא תסור קאי נמי אדרבנן, ועיין בספר ברכי יוסף או"ח סימן קכ"ד הביא חבל נביאים דבדרבנן שייך ערבות ודעת החולקים ע"ז והוא הביא ראיה דבדרבנן שייך ערבות מר"ה כ"ט ע"ש.

אבל באמת א"ל לכל זה אלא דכיון דאפילו בשביל גריס לא קבלו ישראל ערבות כמ"ש תוס' קידושין ע' ע"ב ד"ה קשים וביבמות מ"ז ע"ב ועיין גל"ח ברכות כ' א"כ כ"ש דבשביל עכו"ם שלא קבלו ערבות וממילא דל"ש ג"כ לפ"ע וממילא מיושב ג"כ קושית תוס' חגיגה י"ג הנ"ל כמובן, ואמנם א"א לומר כן למידרש טעמא דקרא דלפ"ע משום ערבות דא"כ לא ופרנס לי תלמוד ערוך מנין שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול והרי וודאי ברור שישראל לא קבלו ערבות בשביל בן נח ועכו"ם ואפ"ה איכא משום ולפ"ע ל"ת מכשול, או"ו דלא דרשינן טעמא דקרא לקולא ועיין ח"ס יו"ד סימן ק"ת.

אבל נ"ל דכאן אין לחוש משום לפני עור לפי מ"ש טורי אבן חגיגה י"ג לישב קושית תוס' הנ"ל דכיון דילפינן מתורה צוה לנו משה מורשה דאיכא משום גזל ולהכי לא נמנה בהדי ז' מצות בני נח דבכלל גזל הוא והרי בממונא אי יהיב ליה מדעתיה ליכא גזל וה"נ ישראל שלומד עמו תורה כיון דברשותו ומרצונו ודעתו מלמדו ליכא גזל, ואע"ג דכל ישראל שותפין בתורה, מ"מ כיון שאינו מחסר ומפסיד להשותפין בזה רשות אחד מהשותפין סגי, אלא שכתב שם דזה רק למ"ד משום גזל אבל למ"ד משום נערה המאורסה גם ברשות לא מהני והדק"ל דאיכא משום לפני עור ע"ש שהאריך (ובטורי אבן החדשים ד' פיעטרקוב השמיטו דיבור ארוך זה והרבה כאלה והוסיפו שם קו"א בהגהות והערות ואני אומר כל המוסיף גורע ועתידין הם ליתן את הדין).

ומעתה כיון דאנחנו לא נדע הלכה כמאן אי כמ"ד משום גזל וליכא משום לפ"ע אי כמ"ד משום מאורסה ואיכא לפ"ע א"כ הוי ספק לפ"ע דמותר כמ"ש תשו' פני יהושע חיו"ד סימן ג' ותבואות שור סימן ט"ז סקכ"ג, ועיין טו"ז יו"ד רסי' קנ"א דאם הדבר ספק אם לאליל שייך או לדבר אחר שרי למוכרו לעכו"ם ע"ש, ועוד העלה תשו' פנ"י שם דאיסור לפ"ע לעכו"ם בזמן הזה הוי רק דרבנן משום דעמד והתיר להם כדאמרינן ב"ק ל"ח ע"ש וא"כ הכא בלא"ה הוי ספק דרבנן ולקולא.

ועוד דהרי מבואר ברמ"א יו"ד סימן קנ"א שהביא שם י"א דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם היינו דוקא אם אין להם אחרים כיו"ב או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר והוא מהמרדכי רפ"ק דע"ז ויש מחמירין והוא הר"ן פ"ק דע"ז והרא"ש ותוס' רפ"ק דשבת, וכתב הרמ"א דנוהגין להקל כסברא הראשונה ודעת הש"ך שם דלא פליגי דבעכו"ם וישראל מומר לכו"ע שרי ודעת המחמירים הוא בישראל שחייב להפרישו מאיסור, ועיין דג"מ שם, ובחת"ם חיו"ד סימן י"ט העלה דדוקא לישראל מצוה להפרישו מאיסורא דכל ישראל ערבים זה בזה משא"כ לנכרי אפילו מאי דאסור נמי לדידהו מ"מ אין כאן ערבות והיכי דל"ש לפ"ע אין מצוה להפרישם ע"ש וא"כ בנ"ד נמי דבעוה"ר תרגמו בכל הלשונות ספרי קודש והלכות ומצוי הוא לו גם אם לא ילמוד עמו ישראל זה (וזה חדשים מקרוב באו נפתחו שערי תשובה בהלכות ודינים בעלות העתים בתוך בריעפע דער רעדאקציאן [דברי המערכת] וגם מביאים בעתונים בלע"ז פסוקים ודרשת חכז"ל ככתבם וכלשונם ובא לידי בזיון ועיין מג"א סימן קנ"ד ורא"י לגעור בהם ולעמוד כנגדם על אודות הדבר הזה), וכיון דאפשר לו ללמוד בלא"ה ול"ה כתרי עברי דנהרא אין כאן לא משום לפני עור ולא משום מסייע ידי עוברי עבירה.

ובמסכת שבת דף ל"א ע"א איתא שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר ואלה הבגדים אשר יעשו וגו' אמר אותו נכרי בעצמו אלך ואתגייר בשביל שישימוני כה"ג וכו' בא לפני הלל גייריה וכו', והקשה מהרש"א בא"א דהאיך גיירי' הא אין מקבלין גרים משום שולחן מלכים, וכ"ל דהא דאמרינן וגיירי' לאו דוקא אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה, ואין להקשות א"כ איך למדו תורה מקודם שנתגייר הא נכרי הלומד תורה חייב מיתה, די"ל דכיון שבא להתגייר שרי ללמדו תורה ע"ש. אמנם בתשו' רעק"א סימן מ"א כתב על דברי מהרש"א דקושיתו הראשונה הא אין מקבלים גרים משום

שולחן מלכים כבר הקשו תוספות יבמות כ"ד ד"ה לא בימי ותירצו דבטוח היה הלל דסופו לשם שמים וכ"כ שם דק"ט ע"ב ד"ה רעה. הרי דס"ל לתוס' דגיירי' קודם שלמדו וא"כ אזדא ראיית מהרש"א דאחר הגירות אף דעדיין ל"ה לשם שמים מכל מקום בדיעבד הוי ומותר ללמוד תורה ובסוף קיבל הגרות לשם שמים. ושוב כתב דמוכח להיפוך דס"ל לתוס' דאסור ללמדו לעכו"ם קודם שנתגייר מדלא תרצו כמהרש"א דלא גיירי' עד שלמדו, ואף די"ל דדחיקא להו לשון הגמרא מדאמרינן בא לפני הלל משמע דמיד גיירי', מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהיה לש"ש אמאי לא המתין לגייריה עד אחר שילמוד עמו ויתברר בכוונתו לש"ש, אלא וודאי דאסור ללמדו מקודם. ויש לדחות קצת. עכ"פ אזדא ראיית המהרש"א וסיים ואין בכחי להתיר (ללמוד לנכרי מקרא וסדר התפלה בנכרי הבא להתגייר) עכ"ל קדשו, ואני תמה הא וודאי אפילו אם מותר ללמוד לעכו"ם תורה עכ"פ כשבא להתגייר מ"מ נהי דאיסורא ליכא אבל גם אין כאן מצוה משא"כ לאחר שנתגייר דמצוה נמי עביד להורות לאותו הגר חקי אלקים ואת תורותיו ולהכניס יראת שמים בלבבו ולהכי כיון שהיה הלל בטוח דסופו לשם שמים להכי שפיר גיירי' תחילה כי היכי דליעבד נמי מצוה ללמדו בגרותו, ולק"מ.

ובלא"ה תמה אני דא"כ דגם בנכרי הבא להתגייר נמי אסור ללמדו היאך מצינו ידינו ורגלינו בביה"מ הרי אמרינן ביבמות מ"ז ע"א גר שבא להתגייר בזה"ז אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר וכו' ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ומודיעים עוון לקט שכחה ופיאה ומעשר עני ומודיעין אותו עונשן של מצוות וכו' וכשם שמודיעין אותו עונשן כך מודיעים אותו מתן שכרם וכו', והכי קיי"ל ביו"ד סימן רס"א ס"ב, והאיך מודיעים אותו כל אלו הא אסור למסור ד"ת לעכו"ם ועכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה וישראל המלמדו עובר אלפני עור, ובסוטה ל"ה ע"ב איתא כילד כתבו ישראל את התורה רי"א ע"ג אבנים כתבוה וכו' א"ל ר"ש לדבריך היאך למדו אוה"ע של אותו הזמן תורה א"ל בינה יתירה נתן בהם הקב"ה וכו' ועל דבר זה נחתם גז"ד לבאר שחת שהי' להם ללמוד ולא למדו וכו' וערש"י שם שמבואר דלכן ביאר משה את התורה בע' לשון כדי שילמדו אוה"ע ע"ש, ובע"ז מ"ד ע"ב במשנה שאל נכרי א' את ר"ג כתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ וכו' א"ל אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי וכו' והאיך השיב לו ר"ג הא איכא לפ"ע במה שלמדו תורה. ומצאתי שכבר עמד בזה הטו"א בחגיגה. ובב"ק דף ל"ח ע"א רמ"א מנין שאפי' נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככה"ג וכו', ושוב אמרינן התם וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם קראו שנו ושלשו (ולגירסת ירושלמי ולמדו מקרא משנה תלמוד וכו') בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ וכו' וכבר הקשו שם תוד"ה קראו מהאי דחגיגה דהמלמד תורה לעכו"ם עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב ותרצו דבעכו"א עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן א"נ עשו עצמן גרים כדאי' בספרי ע"ש, ואני נבוך קצת בכונת תי' השני שבתו' אם כונתם שבאו להתגייר או כונתם שרימאו אותם ועשו עצמם כאלו הם גרים, וריהטא דלישנא משמע כפי' השני. ושוב ראיתי בשמ"ק שם בשם הרא"ה שבירושלמי קאמר שבאו בחזקת ישראל ע"ש וברשב"א. ועכ"פ לתי' הראשון שעשו ע"פ המושל תקשי למה זה קראו ושנו ושלשו כיון שיש איסור בדבר והי' די להם ללמדם פ"א מפני האונס, וצ"ע לכאורה בכל זה. [עי' בספה"ק תפארת שלמה בדרוש לר"ה ד"ה ובזה - המו"ל].

וראיתי בקונטרס כת"י חידושי אגדות של אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל שהביא בקיצור ממרן בשם ספר א' דעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה דרך פלפול אסור (עיין בהגהות יעב"ץ סנהדרין י"ט שר"ל דרק לחדש ח"ת אסור לעכו"ם אבל סתם לימוד שרי ע"ש וצ"ע), ולפענ"ד תורה שבע"פ אסור ותושב"כ שרי עכ"ל. וביאר בזה מקראי קודש ולא ביאר על מה אדני חילוקו הטבעו, אבל מצאתי תנא דמסייע ליה בס' אהבת יונתן בהפטורה לפ' בשלח בפ' שמעו מלכים וגו' שכתב וזל"ק: ויש להקשות ע"מ דאמרינן גוי שלמד חייב מיתה הלא כתיב באר היטב ור"ל בע' לשון כדי שילמדו אוה"ע, אמנם י"ל דזו קאי על תורה שבכתב והאיסור הנ"ל הוא על תורה שבע"פ עכ"ל. ובאמת מבואר חילוק זה בשמ"ק ספ"ב דכתובות דכ"מ גבי הא דקאמר אסור לאדם שילמד את עבדו תורה שכ' דהוי יכולנא לשנויי ולחלק בין תורה שבכתב דשרי לתשבע"פ דאסור וכמו שחילק הרמב"ם ז"ל בה' מ"ת לגבי לימוד הבת דהו"ל כאלו מלמדה תפלות ע"ש וביו"ד סי' רמ"ו ס"ו.

ושוב ראיתי בתשו' מהרי"א או"ח סי' ד' בהערות בנו הגאון זצ"ל שכ' ג"כ דהא דאסור ללמוד תורה לעכו"ם הני מילי תשבע"פ אבל תשב"כ בודאי נמסרה לכל וכתב שמצא חילוק זה בס' המלרף סי' נ"ז, אמנם בהסכמה לספר הנ"ל מהגאון רי"ש נ"ז זצ"ל מלבוב העיר דמתוס' ב"ק הנ"ל לא משמע כן שלא חלקו, וראה דכונת הגאון זצ"ל מדלא תרצו התוס' וחלקו דהא דאסור ללמוד היינו תשבע"פ ובב"ק מיירי בתשב"כ. הנה מלבד דהרבה פנים לתורה ואין הוכחה מדלא תרצו כן, אני תמה שהרי למדו עמהם גם תורה שבע"פ דדרשא דרעהו ולא של עכו"ם

נמי הוא מתורה שבע"פ דהרי איכא למעוטי מרעהו ולא של הקדש ומסברא לא ממעטינן מחד מיעוט אלא של הקדש וכמ"ש תוס' מנחות ס"ז ד"ה חד וא"כ כי דרשי להו למעוטי גם של עכו"ס הוא בכלל תשבע"פ ולהכי לא הומ"ל דבב"ק מיירי בתשב"כ, ועוד דמה יענה הגאון ז"ל לגי' ירושלמי דגרס קראו שנו ושלשו ולמדו מקרא משנה תלמוד וכו' כמש"ל והביאו מהרש"א בח"א הרי שלמדו גם תשבע"פ ולק"מ.

ועוד העיר שם בתשו' הנ"ל דמה"ט אר"י בסנהדרין נ"ט גוי העוסק בתורה חייב מיתה ולא קאמר לשון לימוד דלימוד שייך על תשב"כ ועסק על תשבע"פ עפ"ד טו"ז או"ח סי' מ"ו בפי' ברכת לעסוק בד"ת דעוסק הוא בתורה ויגיעה ופלפול במו"מ של הלכה ע"ש, ולכאורה היה מיושב בזה קושית תוס' חגיגה הנ"ל דעכו"ס העוסק בתורה חייב מיתה היינו תשבע"פ ופלפול במו"מ של הלכה להכי איצטריך קרא דלא עשה כן לכל גוי דאין מוסרין ד"ת לעכו"ס אפילו תשב"כ, אלא דדוחק קצת לומר דקרא המפורש בתורה, תורה צוה לנו משה אתי למעוטי גוי שעוסק בתורה שבע"פ וקרא דמגיד דבריו דבכתובים ממעט תורה שבכתב, ועוד דמהרש"א בח"א חגיגה שם כ' דמדקאמר אין מוסרין ד"ת ולא קאמר אין מלמדין וודאי דנלמד מעניינו דאין מוסרין לעכו"ס היינו טעם יסוד המצות ואפי' בז' מצות שלהם ע"ש, והיינו נמי תורה שבע"פ וליתא לתירוץ הנ"ל. ועיין תוי"ט ריש אבות ומסרה ליהושע שכל מה שקבל מסר ליהושע אבל במשה לא יוכל לומר שנמסרה לו כי לא נמסר לו כל התורה שהרי שער החמישים לא נמסר לו וכו' ולפיכך אמר אנלו שקבל כלומר כל מה שהי' ראוי לו לקבל קבל מסיני כך פרשו המפרשים עכ"ל, וה"נ י"ל בהא דאין מוסרין ד"ת לעכו"ס דכוותי' שלא ימסרו לו הכל כללותי' ופרטותי' ודקדוקי' וטעמי'. ועיין בטו"א שם כשהנכרי שואל ממנו ד"ת ומשיבו לית בי' משום מגיד דבריו וגו' לא עשה כן וגו' כיון שאין זה אלא דרך ערמי ל"ג רבנן ע"ש, וה"נ י"ל דכוותי' דגר הבא להתגייר.

תבנא לדינא דלפענ"ד בנכרי שמתאמץ להתגייר מותר ללמדו מקרא וסדר תפלה ופשטי דינים והלכות בלי שום פלפול ומו"מ של הלכה ולא טעמי המצות וסודותי', רק כיון שמאור עיניו הגרעק"א זי"ע כתב דאין בכחו להתיר איכה אשא לבדי משא הוראה זו על שכמי, לכן אם יסכים עוד רב גדול ומובהק להתירא דרינא בהדי' כי היכי דנמטיין שיבא מכשורא והנלענ"ד כתבתי, וחתמתי שמי פה ב' איפאלו יצ"ו.

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ק"פ

עוד בהנ"ל

שיל"ת יום ג' לסדר בריתי שלום תר"ץ לפק"ק ב' איפאלו יצ"ו

גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, אהובי הרבני הגדול בתורה, מעוטר בתפארה, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא וסברא ישרה, חכם החרשים, מופלא שבאנשים, נבון לחשים, מדבר בנגידות, איש חמודות, כש"ת מו"ה יקותיאל וויים נר"ו אבן יקרה בק"ק טיסאפורעד יצ"ו, יהי שמו לעולם.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור קאלטע דשופריא בד"ת ונתתי שמחה בלבי כי כת"ר שם עיניו ולבו על תשובתי הנדפסה בעתון תל תלפיות [סיון תר"ץ אות מ"ד, והוא התשובה דלעיל] בענין לימוד תורה לנכרי הרוצה להתגייר, וכשאני לעצמי לא עתותי בידי לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה כי גליס מגליס שוגים מגלי היוס סביב שתו עלי אשר לא נשאו לשוב נפשי, ואך מפני כבודו הרב בעיני אמרתי כי אקח מועד ותבט עיני בשורה ושוב אשוב בקלרה ונפשי בשאלתי כי תערב לפניו שיחתי שיחה קלה כמות שהיא ויענה ויאמר סלחתי.

והנה ידידי כת"ר הביא ראיה למה שהעליתי בתשובה דמותר ללמד תורה לגר הבא להתגייר ממוספות כתובות י"א שהקשו אהא דר"ה דגר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד משום דזכין לאדם שלא בפניו הא זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לעכו"ס, ותירצו כיון דבהך זכיה נעשה ישראל הו"ל כישראל גמור לענין זכיה ע"ש. וא"כ ה"נ בנ"ד דכוותיה כיון שע"י לימוד התורה נעשה ישראל דין אותו כישראל ואין שום משם של איסור כלל, אלו דבריו ודברי טעם הם לכאורה. אבל האמת יורה דרכו דאין ראיה משם לנ"ד דדוקא התם בטבילה שהוא סוף וגמר הגרות כמבואר ביבמות מ"ז ע"ב ובתוס' שם ד"ה מטבילין וכיון שטבל הרי הוא כישראל שאם חזר לסורו דינו כישראל מומר כדאמרינן התם והכי קי"ל ביו"ד סימן רס"ח ס"ב, בזה כתבו התוס' שפיר דכיון דבזה נעשה ישראל הו"ל כישראל לענין זכיה ושליחות, משא"כ בלימוד התורה לעכו"ס דהוי תחילת דינו של אדם הבא להתגייר דמה"ט קי"ל ביו"ד שם ס"ג דאפילו בדיעבד מעכב אם אינו ביום ובשלשה ואם שנה ופירש מתוך ד"ת וחזר לסורו אין דינו כישראל מומר ואף דגם זה שייך לגרותו מ"מ אכתי לא נעשה בזה ישראל שפיר י"ל דאסור ללמדו תורה דדינו כעכו"ס. ובזה אפשר ליישב מה שמדקדק בשמ"ק בכתובות דאמאי נקט מטבילין אותו על דעת ב"ד ולא נקט מלין, ובשמ"ק תי' דלהכי נקט טבילה משום דאשיבי זכות

גמור אבל מילה כיון שמצטער ל"ח זכות ול"ש למימר ביה על דעת ב"ד ומיהו כיון דכבר מל אפילו הוי חובתו כבר יצא ידי מילה ושוב כשיטבילוהו הו"ל זכות ונגמרה מלאכתו על ידי ב"ד ע"ש, אבל לפי האמור בלא"ה ניחא דדוקא בטבילה שהוא גמר גרות שנעשה בזה ישראל והו"ל כישראל גם לענין זכיה ושליחות הוא דמטבילין על דעת ב"ד אבל מילה דזה לא נעשה עדיין ישראל ואם רצה פורש וחוזר לסורו ואינו כישראל מומר בזה ל"ש לומר על דעת ב"ד כקושית תוס' דהא אין שליחות לעכו"ס, אלא דכיון דכבר מל אפילו לחובתו מהני אח"כ כשיטבילוהו כמ"ש שמ"ק, או משום דבלא"ה עכו"ס שבא לחתוך ערלתו אם אינו לרפואה רק נתכוין למילה מצוה לישראל למול אותו כדקי"ל ביו"ד שם ס"ט, וא"ש.

ועוד יש לחלק דדוקא בטבילה שמעכב אפילו בדיעבד דמל ולא טבל כאלו לא מל בזה כתבו התוס' דכיון דבטבילה זו נעשה ישראל ואתי לכלל שליחות אית ליה זכיה כישראל, משא"כ הודעת המצות וכש"כ לימוד התורה בגיותו דאינו מעכב כמ"ש הב"י שם בשם נמוקי יוסף וש"ך שם סק"ג וכ"מ בשמ"ק שם שפיר י"ל דלא נחשב עי"כ כישראל כיון שאין בזה צורך המעכב בגרותו, וחתני הה"ג מו"ה דוד שלמה פרענקל נ"י ההוא אמר דדוקא לעשות דבר שאין בו דררא דאיסורא הוא דאמרינן הך סברא כיון דנעשה ישראל עי"כ נחשב לישראל אבל מי יימר דשרי לעשות איסור ללמוד תורה לעכו"ס כיון דאכתי נכרי הוא, ויש לדחות דעל זה אנו דנין דכיון דהוא צורך גרות חשבינן ליה כישראל וליכא איסור כלל.

אבל בלא"ה דברי כת"ר לא מתווכין לי דודאי בלימוד התורה שהוא הודעת המצות שבשעת הגרות שהוא בב"ד של שלשה שאחר קבלתו מלין אותו מיד כמבואר ביבמות שם ובשו"ע הנ"ל בזה אפשר לומר שכיון שנעשה בזה ישראל חשבינן ליה כישראל, אבל הרי אנו דנין על לימוד התורה שקודם לזה שילמוד עמו יחיד זמן מה קודם גרותו דזה ל"ש כלל למעשה הגרות בזה שפיר אסור ללמדו תורה ואין ראיה מדברי התוספות כלל.

ובישוב דקדוק השמ"ק דאמאי לא קאמר מלין שהוא קודם, נלע"ד דהרי מבואר ביו"ד סימן רס"א ס"ג דלכתחילה צריך שלשה וביום בין בקבלת המצות ובין במילה וטבילה אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני ב' ובלילה מהני, וכתב הדגמ"ר דהיינו דוקא בגר גדול דבזה הוי קבלת המצות העיקר ותחילת דין ומילה וטבילה הוי גמר דין ומותר אף בלילה ובשנים אבל בגר קטן דלא בר קבולי מצות היא והעיקר אצלו מילה וטבילה אף בדיעבד ל"מ בלילה ובשנים ע"ש ועתוס' קידושין ס"ב ע"ב ד"ה גר ולפי"ז שפיר נקט מטבילין על דעת לרבותא דלא מיבעיא מלין דהוי תחילת דין דגר קטן פשיטא דצריך על דעת ב"ד אבל טבילה הו"א דהוי כגמר דין ול"ל על דעת ב"ד דהיינו בפני ג' קמ"ל דאף מטבילין על דעת ב"ד וכמ"ש התוס' יבמות מ"ו ע"ב ד"ה אין מטבילין גר בלילה דמשפט כתיב ביה ואף על פי שכבר מל חשיב ליה כתחילת דין עיי"ש ואתי שפיר.

ובהבי י"ל דברי הגהות מנהגים שהביא המג"א ריש סימן תרפ"ז דגר שנתגייר קודם נץ החמה פטור מקריאת המגילה דלילה משום דעיקר מצותו ביום ע"ש, ופלא דל"ל ה"ט ת"ל משום דהוי תרתי דסתרי דאם גרותו גרות עכ"א דחשבינהו ליום דבלילה ל"מ הגרות וא"כ תו א"י לקרות מגילה דלילה וכבר עמד בזה המחהש"ק שם, ולפימ"ש י"ל בכונת הגמ"נ דהוא מיירי בגר גדול שחייב במקרא מגילה וקבלת המצות שהוא עיקר הגרות היה ביום שלפניו ביום ורק מילה וטבילה שהוא גמר דין היה קודם הנה"ח, ולזה כוון במ"ש שנתגייר קודם הנץ החמה דהיינו מילה וטבילה דמהני בדיעבד אפילו בלילה והו"א דחייב במגילה דלילה אי לאו משום דעיקר מצותו ביום, ודו"ק היטב. [עי' בשו"ת חמדת שאול סי' י"ז בתשובה להמחבר בענין זה].

ובמה שעמדו התוס' בכתובות דהאיך משכחת גר קטן מה"ת ולא מצאו רק בנכרית מעוברת שנתגיירה, ולפענד"ן לחדש דבר דכבר נתקשה השואל בחת"ס יו"ד סי' ס"ז עמ"ש הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ב דאין עושין בב"נ לא קטן ולא חרש ושוטה הרי פסק בפ"ט שם ה"ט דלא נתנו שיעורין לב"נ וכבר כ' הרא"ש בתשו' דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות הוא בכלל שיעורין הל"מ וכיון שלא נתנו שיעורין לב"נ למה יפטור הקטן, ותירץ החת"ס דודאי אין סברא לענוש תינוק בן יומא שהוא אנוס גמור דפטור גם בבן נח אלא קטן שהגיע לפלגות ראובן גדולים חקרי לב ובא לכלל דעת ושכלו זך ואפ"ה בישראל הל"מ שאין מעשיו כלום עד שיביא שערות ויגיע לכלל שנים דאז אפילו אין שכלו זך שא"י להפלות כל שאינו שוטה הרי הוא גדול לכל דבר, אבל בבן נח דלא נתנו להם שיעורין כל ששכלו שלם כראוי דמסברא ליה ומיסבר הוי גדול ופחות מזה הוי קטן ע"ש. וכ"כ בסימן קפ"ד. ולפי"ז נ"ל דאם בא נכרי קטן שלא הגיע לכלל שנים של י"ב לבת וי"ג לבן אבל דעתו ושכלו זכה וגלולה ובא להתגייר ודאי מקבלין אותו אפילו אין לו אב ואם שמביאין אותו שהרי הוא נכרי גדול לכל דבריו כמו בן ארבעים לבינה דמה בין זה לזה והוי גר מעליא

ולכשיתגייר כיון שלא הגיע לכלל שנים תו הוי דינו כדין ישראל קטן וא"כ שפיר משכחת ג"ק דהוי גר מעליא מה"ת (ובאמת נ"ע לדברי חת"ס למ"ש שמ"ק והריטב"א דר"ה דקאמר ג"ק מטבילין אותו על דעת ב"ד מיירי גם בקטן בר דעת ובא מעצמו להתגייר ולחת"ס למה צריך דעת ב"ד והאיך יאמר ר"י בזה הגדילו יכולין למחות ויש לעיין). וא"ל שיהיה חשיב גדול אף לכשיתגייר שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה כדאמרינן יבמות כ"ב ועיו"ד רפי' רס"ט, חדא דזה הוי רק מדרבנן, ועוד דזה שייך התם לענין להתירו לעולם בערוה האסורה לו בגיותו אבל הכא יבא לכלל כל המומרות לכשיגדל, ודו"ק היטב.

ועפ"י אלה הדברים היתה לבאר מדרש פליאה שאלו תלמידים את רבינו מנין הא דתנינן בן י"ג למצות א"ל דכתיב ארבעים יכנו, וג"ל דלכאורה קשה לדברי חת"ס שזכרנו דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ס אסור ואיך אפשר דבב"ג יהיה בר עונשין משבא לכלל דעת ואפילו לא הגיע לשנת י"ג ולישראל עדיין קטן הוא, אך י"ל דלענין עונשין ל"ש מי איכא מידי, והראיה דבבן נח אמרינן אזהרתן זו היא מיתתן וחייב מיתה בדבר שלישראל הוא רק במלקות ארבעים כגון שאכל אבר מן החי ולא אמרינן מי איכא מידי, וזהו ששאלו התלמידים מנין דבישראל בן י"ג למצות והרי בבן נח הוי בר חיובא גם קודם י"ג משבא לכלל דעת ותקשי מי איכא מידי וכו' והשיב דכתיב בישראל ארבעים יכנו הרי מצינו מלקות ארבעים בישראל מה שאינו בבן נח ועכ"ח דלענין עונש ל"ש מי איכא מידי וכנ"ל.

או כלך לדרך זה לפמ"ש אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בשו"ת בית שעריס או"ח סימן ל"א דבמצות שב"נ מצווה עליהם גם קטן מצווה אפילו אי קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ואפילו אי ספי ליה בידים מותר היכי דלא גלי קרא משום דלא גרע ישראל קטן שהוא בר דעת מבן נח קטן בר דעת דחייב במצות דידהו לסברת חת"ס הנ"ל ע"ש דפח"ת, וזהו ששאלו התלמידים מנין לבן י"ג למצות הא גם עד עכשיו חייב עכ"פ במצות שבן נח מוזהר עליהם והשיב דכתיב ארבעים יכנו משא"כ מעיקרא דלא הוי בר עונשין והבן. [ע"ע בשו"ת בית שעריס יו"ד סי' תל"ז מה שפי' במדרש הנ"ל - המו"ל].

הנה הארכתי קצת מפני כבודו הרב ויקר בעיני, והימים האלה נזכרים ונעשים לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה, כחפץ נפשו היפה ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדו דוש"ת.

בן ציון בלום
ב"ר עמרם גאון זצ"ל חופק"ק הנ"ל

סימן קפ"א

החילוק בין אויב לשונא ☆ אופן כתיבת וי"ו קטיעא

אמר אוהב ארדוף אשיג אחלק שלום למע"כ אהובי הרב הגדול המפורסם, ערוגת הבושם, חכם הכולל כ"ש מו"ה **אלי' פלעסנער** נר"ו העומד לנס עמו בק' אסטראווא יצ"ו.

אחר דרישת שלום, ראיתי ונתון אל לבי מ"ש מע"כ חילוק בין אויב לשונא בשם תשו' פני ארי' סי' נ"ח דאויב הוא הרודף ולא שונא רק בלב כי אם אף במעשה, אבל שונא הוא איננו רודף ולא אוהב, ולכן מצינו שונא בנע, שונא תוכחות כי לא יתכן לומר אויב שהוא רודף בנע או תוכחה עכ"ד. ולפלא בעיני על רוב בקיאותו שלא ראה שכבר קדמו בזה מרן הקדוש השל"ה ז"ל בסידור שער השמים בתפלת אבינו מלכנו בטל מחשבות שונאינו היינו במחשבה לבד, אבינו מלכנו הפר עצת אויבנו היינו המתייעצים לעשות רעה ע"ב. ואני אמרתי דלכן ברכו את רבקה (בראשית כ"ד) ויירש זרעך את שער שונאיו ובאברהם הוא אומר (שם כ"ב) את שער אויביו דלבן שהי' אויב ורודף והוא לא שונא לו לא רצה לכלול את עצמו באותו ברכה שבירך בה את אחותו והבן.

אלא שמצאתי בחפישה בס' משאת משה למרן הקדוש ר"מ אלשיך ז"ל (אסתר ט' פסוק ה') שכתב הנה יקרא אויב אשר האיבה בלבו גם שלא יפעל פעולת האיבה, אך שונא יקרא אשר גם יורה השנאה ויפעול הצורה וכו' עכ"ל. וזה להיפך ממש מדברי שלה"ק ותשו' פנ"א, ועיין הגהות ב"ח מכות ח' ע"א בתוד"ה בלא איבה דשונא גרע מאויב, ועיי' בפי' שערי חיים תהלים ס"ח. [הערת המו"ל - עי' ברש"י פ' בהעלתך עה"פ ויהי בנסוע ויפנו איביך וינסו משנאיך, וע"ע בספרו אות ליון ערך אויב. וכבר המחבר הב' שמעון הוס נ"י ליין לספר חידושי רבינו מאיר שמחה מ"ב סי' נ"ו ע"ש מה שפירש].

ב) **ומ"ש** מע"כ כונה אמיתית לדעתו בהא דוי"ו דשלום קטיעא (קידושין ס"ו ב'), משום דאף דהיה שלם עם ד' ויקרא לו ד' שלום, למטה אצל העם לא היה שלום, דבריו נכונים מאוד למ"ש מהרש"א שם דחלק הוי"ו למטה חסר לגמרי ע"ש, אלא דבאמת דברי מהרש"א נ"ע דא"כ יש לו צורת יו"ד ולא וי"ו, ובס' תורת משה למרן החת"ס זי"ע פ' פנחס כתב באמת דקטיעא היינו שנפסק באמצע וקצת נשאר גם למטה, וכ"כ בחי' הריטב"א בקידושין דקטיעא היינו שכרותה באמצע דאל"כ הול"ל וי"ו זעירתא ע"ש, ולפ"ד אין דברי מעכ"ת עולים יפה.

וכדברי המהרש"א משמע גם בס' תורת משה עה"ת לחת"ס פ' פנחס, ובס' אור תורה למהר"מ די

לוחמו כתב תמונת הוי"ו שיהי' מה שלמעלה מהפסק יו"ד ממש, ועיין במלא הרועים מ"ג דף כ"ד בדפי הס' שהאריך בזה. ופלא על הגרעק"א בתשו' סי' ע"ה שלא זכר שר לדברי מהרש"א והתפלא רק על או"ת הנזכר (וע"ש ובתוס' רעק"א מ"א פ"ח דתרומות שמביא טעם למה השמיט הרמב"ם הך דוי"ו דשלוס קטיעא ע"ב), והעלה דיש לכתוב רק וי"ו זעירתא ע"ב, וכ"כ רבינו בחיי פ' פנחס וז"ל וכ"מ במסורת וי"ו דשלוס זעירי ע"ש, ותיתי לי שזכיתי לכוון לקושית הגרעק"א זה כמה.

אבל מ"ש לכתוב וי"ו זעירי הוא חידוש דא"כ הול"ל וי"ו דשלוס זעירי כמו בשאר דוכתי ואמאי קרי לי' קטיעא, ובאמת כבר הקשה כן הריטב"א, ואם כוונת הגרעק"א דגגה של הוי"ו הוי כמו בשאר ווי"ן ורק שרגל הוי"ו קלרה קלת מבשאר ווי"ן רק שלא יהי' לו תמונת יו"ד ונקיט נפשא בקלרה היה אפשר לישב קלת דקדוק הריטב"א דלכך לא קאמר וי"ו דשלוס זעירי דא"כ הוי משמע דגם ראשה של הוי"ו זעירי כמו בכל אותיות זעירות, ולהכי נקט קטיעא דרק רגל הוי"ו נקטע, וי"ל ותו לא מידי.

ודרך אגב אציע לו הערה קטנה ברש"י בראשית מ"י ד' ורחלו רגליכם כסבור שהם ערביים שמשתחוין לאבק רגליהם אבל לוט שלא הקפיד מלהכניס ע"ז לביתו הקדיש לינה לרחיצה שנא' ולינו ורחצו רגליכם, ובבראשית י"ט ב' כתב דלכן הקדיש לינה לרחיצה שלא יעלילו עליו אנשי סדום ויאמרו כבר עברו ב' או ג' ימים שבאו לביתו ולא הגיד להם לכן מוטב שיתעכבו באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו, הרי דדברי רש"י סותרים א"ע, וצ"ע.

וה' את שלומו יענה, בכל עת ועונה, כנפשו ונפש ידידו המוקירו בלתי מכירו,

בן ציון בלום

סימן קפ"ב

המשכיר בית בחצירו לנכרי אי פתח החצר חייב במזוזה

שאלה. איש יהודי השכיר בית אחד שבחצירו לנכרי וגם הוא בעצמו דר באותו חצר כי שם ביתו, ונשאלתי אם פתח החצר חייב במזוזה, או דילמא שדינו כבית שישראל ונכרי שותפין בו ולדעת הרמ"א בשו"ע יו"ד סימן רפ"ו ס"א פטור ממזוזה וכמו שעלה על דעת גורב אחד.

תשובה. לדעתי ליתא דין צריך בשש דפתח החצר חייב במזוזה, ולא כאותו למדן שנתעקש ואמר דאליבא דכל השיטות וכל הטעמים פטור ממזוזה דהוא טעות כאשר אבאר בס"ד, והוא דבגמרא חולין קל"ה ע"ב אמרינן מזוזה אע"ג דכתיב ביתך דידך אין שותפות לא כתב רחמנא למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ואלא ביתך למאי אתא, לכדרבה דא"ר דרך ביאתך מן הימין, וכתבו התוספות תימא אמאי לא אמר למעוטי שותפות דעכו"ם כדקאמר בכל הני דלעיל, ונאמרו בקושיא. ואמנם הרשב"א בחידושיו שם שגם הוא הקשה קושית תוס' תירץ ויתיב דלהכי לא ממעטינן שותפות נכרי דמזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשוי ואפילו בשותפות דנכרי ישראל הדר בו צריך שמירה ע"ש, ומייתי ליה ב"י בבדה"ב סימן רפ"ו וכתב עלה והכי נקטינן ודלא כדברי המרדכי שכתב שם שהוא פטור (והוא דעת הרמ"א).

וז"ל הריטב"א שם אבל ל"ל דאתי למעוטי שותפות נכרי דאפילו היה הבית כולו של גוי וישראל דר בו חייב במזוזה דקי"ל מזוזה חובת הדר הוא וישראל בכ"מ צריך שימור עכ"ל. מבואר ג"כ דסובר דמה"ת שותפות נכרי עם ישראל או ישראל שכור בית מנכרי חייב במזוזה, דאי רק מדרבנן הוא אכתי הדרא קושיא לדוכתא נימא דקרא דביתך למעט שותפות נכרי או בשוכר מנכרי אתי, אלא ודאי דשותפות נכרי או בשוכר מנכרי חייב במזוזה מה"ת. ובתי' הר"ן שם כתב וא"ת אמאי לא אמרינן דביתך למעוטי שותפות דכותי כדאמרינן בכל הני דלעיל, תי' הרא"ה ז"ל משום דמזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשוי ואפילו בשותפות אינו ישראל הדר בו חייב דאטו מי גרע בית זה של שותפות מבית של כותי שישראל הדר בו חייב לעשות בו מזוזה עכ"ל. ומבואר ג"כ דס"ל להרא"ה והר"ן דבשותפות ישראל ונכרי חייב במזוזה וה"ה ישראל השוכר בית מעכו"ם דחייב במזוזה.

וברמב"ם פ"ו מהלכות מזוזה הי"ב כתב, וצריך לקובעה על ימין הנכנס לבית ואם קבעה משמאל פסולה ובית של שותפין חייב במזוזה עכ"ל, והקשה כסף משנה דלמה אימר רבינו דין זה (דבית השותפין) עד כאן דלעיל הו"ל לכותבו (דלעיל ביאר כל אופני הבית שחייבים במזוזה) ותי' בס' הקובץ דלכאורה יש למעט מביתך שותפות עכו"ס רק שיש סברא לרבות שותפות עכו"ס מלמען ירבו ימיכם כיון דעכ"פ ישראל דר בבית כמ"ש סברא זו בספר ברכי יוסף יו"ד סימן רפ"ו ע"ש (ופלא שלא זכר שם לדברי הראשונים ז"ל שהבאתי למעלה), וכ"ז אם יש לנו דרשה דרבה ביתך דרך ביאתך שפיר מחייבינן שותפות עכו"ס משא"כ אלו לא היה דרשה דרך ביאתך ואתי עכ"פ ביתך למעט שותפות עכו"ס מיהת ככל הני דחשיב בחולין שם, וא"כ סידור דברי הרמב"ם הם על נכון דמדכתב וצריך לקובעה על ימין והיינו מדרשה דרבה ואין לנו מיעוט על שותפות עכו"ס שוב כתב רבינו סתם בית של שותפין חייב במזוזה אפילו בשותפות

עכו"ס דלא כדברי המרדכי שהביא הרמ"א רסי' רפ"ו, ודפח"ח ס"י.

הראיתיך בעינך חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד דבית שותפות של ישראל ונכרי חייב במזוזה מה"ת הלא המה הרמב"ם (לדעת הקובץ) הרשב"א הריטב"א הרא"ה והר"ן, והב"י גם כן פסק כוותייהו. וא"כ פלא גדול על רבינו הרמ"א שלא שת לבו לכל הני שיטות הראשונים ותפס דעת המרדכי שהוא שיטה יחידית דשותפות נכרי פטור ממזוזה, והוא פלא ונע"ג לבאורה.

ולחומר הנושא מריש הו"א עפ"מ דאמרינן בשבת ל"ב ע"א דרב לא עבר במברא דיתיב ביה עו"כ אמר דילמא מיפקיד ליה דינא עליה ומתפיסנא בהדיה ושמואל לא עבר אלא במברא דאית ביה עו"כ אמר שיטנא בתרי אומי לא שליט, והובא במג"א סוסי' קנ"ו (ובמהש"ק שם ליין רב לא עבר וכו' חולין פרק גיד הנשה ואין זכר למו שם רק בשבת הנ"ל) וכיון דעביד שמואל עובדא בנפשי' וקי"ל דמעשה רב וודאי הכי קי"ל, אע"ג דבעלמא רב ושמואל הלכתא כרב באיסורא, הכא אין ספק דרב מוציא מידי וודאי דשמואל, ולכן בשותפות נכרי לא משגחינן בשמירה, והא דלא קאמר בחולין שם דביתך למעוטי שותפות נכרי משום דא"כ תקשי לרב דאלמא דבישראל ונכרי בלוותא חדא לא משגחינן בשמירה, ולהכי משני שינוי' אחריתא דביתך אתי לדרך ביאתך דאתי' שפיר אליבא דכו"ע, ומצאתי אח"כ בספר ערך ש"י עשו"ע יו"ד שם שהעיר בזה.

אלא דבאמת לא עלתה ארוכה בזה שהרי דבר זה אי נקטינן כסברא דרב או כסברא דשמואל מחלוקת הראשונים הוא, דבר"ן תענית כ"א ע"ב בהא דאמרינן התם איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא משום דדמיין מיעייהו לבני אינשי כתב הר"ן דיש למדו מכאן בק"ו שגוזרין תענית אם יש דבר בעו"ג, ואחרים חולקין כיון שהם שתי אומות וסמכו דבריהם מדאמרינן בשבת פ' ב"מ שיטנא בתרי אומי לא שליט ע"ש. והתוספות שם כתבו כסברא הראשונה וכ"פ המחבר סימן תקע"ו ס"ג, והרמ"א בד"מ שם ליין אסברא שניה דאחרים שכ"כ מהר"א מפראג ומ"מ בשו"ע לא הגיה כלום. ונראה בעליל דלהלכה הסכים לדעת המחבר דלא נקטינן כסברת שמואל ולא סמכינן אהא דשיטנא בתרי אומי לא שליט, וא"כ הדק"ל.

וביותר תמוה דהב"י סוסי' רפ"ו הביא הגמי"י בשם ר"י דשוכר בית מעכו"ס פטור ממזוזה אפילו לאחר ל' יום אבל דעת רבינו המחבר (הוא הרמב"ם) לחייב אפילו שוכר מעכו"ס, וכ"כ הסמ"ג דאיתא בירושלמי סוף מגילה השוכר בית מהעכו"ס צריך ליתן בו מזוזה ע"ש, והמחבר פ' בשו"ע שם סכ"ג כדעת רמב"ם וסמ"ג, והרמ"א לא הגיה כלום ונראה שהרמ"א גם הוא הסכים לדעת המחבר דשוכר מעכו"ס חייב במזוזה והרי מבואר בריטב"א ור"ן הנ"ל דשותפות עכו"ס עדיף משוכר מעכו"ס ואם בשוכר מעכו"ס חייב במזוזה כל שכן בשותפות עכו"ס, וא"כ דברי הרמ"א תמוהים ביותר דמלבד שדבריו הם ג"כ נגד הירושלמי שמחייב בשוכר מעכו"ס וכש"כ שותפות עכו"ס עוד זאת תקשי שדבריו סותרים זא"ז דאם הסכים להמחבר דבשוכר מעכו"ס חייב במזוזה א"כ האיך פסק דבשותפות עכו"ס פטור ממזוזה והאיך אחז חבל בתרין ראשין, ונע"ג לבאורה כי כולו מקשה.

לכן נ"ל דדין זה אם שותפות נכרי חייב במזוזה תליא דאם שוכר בית חייב, ועכ"ח הטעם משום דמזוזה חובת הדר ובעי שמירה, וכמ"ש תוספות מנחות מ"ד ע"א ד"ה טלית דלא מסתבר קרא למעוטי בית אחרים דכיון דלשימור עביד ל"ש ע"ש, ממילא גם בשותפות עכו"ס חייב מה"ט. ובזה מובן היטב שינוי' דגמרא בחולין שם דקאמר מזוזה אע"ג דכתיב ביתך דידך אין דשותפין לא כתב רחמנא למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ולבאורה אינו מובן דזה אינו דומה לכל הני דלעיל דמרבינן שותפין משום דכתיב עריסותיכם תרומותיכם ארלכם לאנכם אבל הכא לא כתיב בתיכם והאיך מרבינן מלמען ירבו ימיכם בית שותפין. אבל הוא הדבר אשר דברנו דכיון דכתיב למען ירבו ימיכם וגו' דהמזוזה היא שמירה עליונה לאדם שעי"כ לא יגזק וירבו ימי חייו וימי חיי בניו, לא מסתבר למעט שותפין, וממילא לא מסתבר ג"כ למעט שותפות עכו"ס מטעם זה. (ועיין בש"ך סימן רפ"ו סק"ו מ"ש בטעם דשותפות עכו"ס פטור וכתב אח"כ ודלא כהעט"ז שכתב הטעם משום דכתיב למען ירבו ימיכם והעכו"ס אינם חפצים בחיים וכו' ולא ביאר למה לא תינח לו בטעם העט"ז, ולפמ"ש נכון הדבר משום דאדרבה מהגמרא מוכח דמדכתיב למען ירבו ימיכם מסתבר לרבות שותפין אפילו בשותפות עכו"ס כיון דלשימור עביד).

אבל אם שוכר פטור ממזוזה דבעינן ביתך שיהיה ביתו ממש והתורה גילתה והפיסה דעתו של הדר בו שלא יגיע לו שום צער ונזק ולא בעי שימור אז דרשינן נמי ביתך ולא שותפות עכו"ס.

והנה כבר הבאתי למעלה דעת הר"י שבהגמי"י דבשוכר מעכו"ס פטור ממזוזה, ולדעת המרדכי סוף הלכות ציצית אפילו בשוכר מישראל פטור ממזוזה מה"ת, וכ"מ בתוספות מנחות הנ"ל וכ"ה דעת התוס' ע"ז כ"א ד"ה הא ועוד שם בתוד"ה אף בשם הר' אלחנן והרא"ש והריטב"א

שבשמ"ק ב"מ ק"א ד"ה הא אמר רב, וא"כ הרי לפנינו חבל נביאים דשכירות פטור ממזוזה לכן שפיר פ' הרמ"א דגם שותפות נכרי פטור דחד טעמא איתי להו כמ"ש לעיל, וממילא דלפי"ז א"ש שלא הגיה רמ"א בסוף הסימן דבשוכר מעכו"ם פטור ממזוזה, ולפי האמור א"ש דכיון דהא דשותפות נכרי פטור תליא בהא דשוכר מעכו"ם פטור א"כ כיון דפסק בריש הסימן דשותפות נכרי פטור ממילא ידעינן דשוכר מעכו"ם פטור והו"ל תו משנה שא"ל, לכן לא הגיה, וא"ש.

אלא דגם לא עקא דהרי גם בשכירות נהי דמה"ת פטור מ"מ מדרבנן מיהת חייב במזוזה וא"כ גם בשותפות נכרי ליחייב עכ"פ מדרבנן ולמה סתם רמ"א דשותפות נכרי פטור דמשמע אפילו מדרבנן, ועוד דלדבריו גם בשותפות ישראל ליפטר מטעם הנ"ל, וצ"ע.

ועיין רש"י יומא י"א ע"א בהאי דא"ל אביי לר"ש הני אבולי דמחוזא מ"ט לא עבדו להו רבנן מזוזה ופירש"י אבולי דמחוזא שערי עיר ששמה מחוזא והיו רובן ישראל עכ"ל, ומשמע דאלו היו רובן נכרים אז מחלה על מחלה לא הוי ק"ל מ"ט לא עבדו מזוזה ועכ"ח משום דשותפות נכרי פטור ממזוזה, וא"כ מצאנו חבר לרבינו הרמ"א דשותפות נכרי פטור ממזוזה. אך דבאמת אין זה ראיה, דאם יסבור רש"י דשותפות נכרי פטור א"כ גם ברובן ישראל ליפטר מה"ט דמה לי רובא ומה לי מיעוטא, ודברי רש"י צ"ע. וראיתי בהגהות מהרש"ש יומא שם שעמד ג"כ בדברי רש"י.

אבל נ"ל בכונת רש"י עפמ"ש בהגהות מרדכי פ"ח דחולין רמז תשמ"א שבית שישראל ועכו"ם שותפים בו פטור מן המזוזה ולאו בר טמויי בנגעים הוא וכו' וכן לגבי מזוזה כיון שיש לעכו"ם חלק בגוף הבית ובשער ועכו"ם לאו בר מזוזה הרי אין כאן בית שלם להתחייב במזוזה ואנן בעינן בית שלם לענין מזוזה דהא ממעטינן בפ"ק דסוכה בית שאין בו ד' אמות וכן שער שלם בעינן וכו' ע"ש. ומעתה נימא דזהו ג"כ כונת רש"י דסובר דשותפות עכו"ם פטור והטעם דכיון שיש לו חלק בו ל"ה בית שלם ושער שלם, אבל כיון שרובן ישראל א"כ חלק העכו"ם בטיל ברוב חלק ישראל ונקרא על שם ישראל וחשיב שפיר שעריך שער שלם ועיין בתוס' נדה כ"ז ע"ב ד"ה משום עש"ה. ואע"ג דקי"ל דממונא לא בטיל וכדאמרינן בילה ל"ח ע"ב הרי שנתערבה לו קב חטין בעשרה קבין של חבירו יאכל הלה וחדי, ועיין תוס' מעילה כ"א ע"ב ד"ה פרוטה ומל"מ פ"ו דמעילה ונתיבות חו"מ סימן רכ"ט, מ"מ מבואר שם בראשונים דמ"מ האיסור הנמשך ממנו מיבטל בטיל וערש"י שם ד"ה א"ל, וה"ג דבר אחר שנמשך משותפות זה בטיל דהיינו ליחייב הבית והשער במזוזה, ועוד דאולי דוקא ממון של ישראל הוא דחשוב ולא בטיל אבל ממונא של עכו"ם דאמרינן ב"ק ל"ח ע"א דראה ויתר גויס עמד והתיר ממונן לישראל לא חשוב ושפיר י"ל דמיבטל בטיל בחלק ישראל, וגם לפמ"ש תוס' ב"ק כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל דטעמא דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דסמוך מיעוטא לחזקת ממון ואיתרע ליה רובא ע"ש ועיין פמ"ג או"ח סי' שכ"ט ולפי"ז בעכו"ם דלא שייך ביה חזקה כמ"ש מהרי"ט אלגאזי בכורות י"ג (ועי' בשד"ח בכללים ערך א') הולכין בממון אחר הרוב וממילא שפיר י"ל דגם לענין ביטול ממון עכו"ם בטל ברוב ממון ישראל, והוא דבר חדש והדבר צריך תלמוד.

אמנם נ"ל להשוות המחלוקת דנלע"ד דאם ישראל ועכו"ם שותפין בבית וישראל בלבד דר בו דודאי חייב במזוזה דלא מיבעיא לשיטות הסוברים דשוכר מעכו"ם (וכל שכן מישראל) דחייב דאז פשיטא דכאן חייב במזוזה דזה עדיף משכירות עכו"ם שהרי כאן הוא דר בו בתורת בעליו ויש לו בו קנין הגוף וקנין פירות משא"כ בשכירות דהוי רק קנין לזמן והוי ק"פ ולאו כקנין הגוף דמי, דמה"ט שכירות לא קניא כמ"ש ישועות יעקב סימן רמ"ו סק"ב, אלא אפילו אם שוכר מעכו"ם פטור מ"מ בשותפות עכו"ם וישראל דר בו חייב דשותפות עדיף משכירות, שהרי שכירות מסקינן בע"ז ט"ו ע"א דלא קניא ועיין מג"א סימן רמ"ו סק"ח דשכירות ל"ק לאומרא ועי' תוס' ע"ז שם ד"ה והשתא ותוספות בבא מציעא נ"ו ע"ב ד"ה והאי דשכירות ל"ק אלא באונאה דרבי קרא, ועיין ברא"ש ע"ז שם, ועיין בש"ך חו"מ סימן שי"ג שהביא שו"ת הב"ח סימן י"ג דלכ"ע שכירות קני מדרבנן ולא נחלקו אלא אי מדאורייתא קני והש"ך שם השיג עליו, אלא אפילו לדעת הג"א ספ"ק דע"ז והוא דעת רמ"א ביו"ד סימן קנ"א ס"י דלאומרא אמרינן שכירות קניא, ולדעת הראב"ד ורשב"א שהובאו בחו"מ סימן של"ד דשכירות ממכר הוא לכל מילי ולא באונאה דוקא, וכ"מ בתשו' הרא"ש כלל א' סימן וי"ו, וכ"ה בתשו' רדב"ז ח"ה סימן ב' אלפים קי"ט דאפילו לענין טבילת כלים צריך לטבול ולברך ודלא כבשו"ע יו"ד סימן ק"כ ע"ש, וכאן דהוא לאומרא לחייבו במזוזה אמרינן דשכירות קניא מ"מ קנין גמור וודאי לא הוי דקנין גמור הוא רק אם עוקר שם בעליו הראשונים אבל שכירות אינו עוקר שם בעלים הראשונים ועיין בריטב"א ע"ז ט"ו שכתב ואפילו היכי דאגרא או שאלה דמ"מ שמו עליו וביתך קרי' ביה ע"ש משא"כ בשותפות שיש לכל אחד מהשותפין קנין גמור בדבר. ועוד לפמ"ש הר"ן בנדרים מ"ה ע"ב בחלר שאין בו דין חלוקה דאמרינן ביה בירה לפי שבשעה שכל

אחד משתמש בו הוכרר הדבר שבשעה זו הוי כולו שלו ע"ש. וא"כ כאן שישראל השותף דר בבית והוא משתמש בו אף שהעכו"ס ג"כ שותף בבית זה מ"מ שפיר חייב במזוזה.

ולפי"ז אני אומר דבטלה המחלוקת וקרבה בן ציון בזרוע, דכל הני שיטות שהבאתי למעלה הסובריס דשותפות ישראל ועכו"ס חייב במזוזה היינו דוקא אם הישראל לבד דר בבית השותפין דאז ודאי חייב במזוזה אבל הרמ"א שם קאי על המחבר שפסק דבית האשה או בית שותפין חייבין והיינו בשותפין שדרים יחד ע"ז כתב רמ"א דוקא שותפין ישראלים הדרים יחד אבל גוי הדר עם ישראל יחד פטור ממזוזה, ובהכי ניחא שלא כתב רמ"א בלשון וי"א שפטורים שהיה משמע שחולק אמחבר או שמרדכי חולק ארשב"א, אבל לפי האמור א"ש דבאמת אין כאן מחלוקת, כנ"ל נכון בדעת רמ"א, ואף שהב"י פ' כרשב"א וכתב ודלא כהמרדכי והבין דבמחלוקת הוא שנוי, מ"מ י"ל בדעת רמ"א שהוא לא הבין כן ונכנס בפוסרין לעשות פשרה ולהשוות המחלוקת, והוא נכון.

ואמנם בנ"ד לא מיבעיא לדעת הסובריס דשכירות פטור ממזוזה א"כ חזינן דאין כח בשכירות להוציא הדבר מרשות משכיר ולהכניסו ברשותו של השוכר לגמרי לעשות דבר שאינו שלו כשלו לחייב הבית במזוזה, א"כ בנ"ד נמי אין כח בשכירת העכו"ס להוציא החצר מרשות של ישראל ולהפקיע מחיוב מזוזה, ועיין תוספות פסחים ו' ע"א ד"ה התם דבר מתוק, אלא אפילו לשיטות דשכירות חייב במזוזה מ"מ זה ודאי דשכירות לא הוי קנין גמור רק קנין במקצת דמ"מ שמו של בעליו הראשונים עליו כמש"ל בשם הריטב"א אלא דדעה זו סברה דגם ע"י קנין במקצת נתחייב במזוזה והרי קנין במקצת יש לו גם לישראל המשכיר שדר בחצר זו שבנ"ד לחייבו במזוזה. אלא אפילו אי ניחא דבנ"ד חשיב חצר השותפין מ"מ הו"ל כחצר שאין בו דין חלוקה דאמרינן ברירה דבשעה שמשתמש כ"א הוא כולו שלו כמ"ש לעיל בשם הר"ן, וא"כ לפעמים הוא כולו של ישראל ונתחייב במזוזה.

ושוב ראיתי שכיו"ב כתב הפתחי תשובה סימן רפ"ו סק"ג בשם תשו' רעק"א סימן ס"ו ועמ"ש פ"ת סקט"ז בשם תשו' רעק"א.

ועוד דמבואר במל"מ פי"ד מטומאת צרעת בשם קרית ספר דאם ישראל שכר בית מעכו"ס ויש בו נגעים לא יראו בתחילה ואם אחוזת ישראל מושכרת לעכו"ס אחוזתכם קיינן בה ע"ש, וה"ג בנידון דידן אפילו הבית והחצר המושכר לעכו"ס חשיב ביתך ושעריך והוי כאילו כל הבית והחצר כולו של ישראל וחייב במזוזה.

אבל מה לנו להרבות בחקירות וסברות בנידון דידן שגלוי וידוע לכל בחי שער העיר הזאת שישראל המשכיר יוכל לעשות ולהשתמש בחצירו כאדם העושה בשלו כל מה שלבו חפץ בלי שום מוחה וערעור ולא נתן רשות לנכרי השוכר רק לצאת ולבא ולהכניס ולהוציא דרך החצר ולא השכיר לו רק דריסת הרגל ואיך יפטרנו בזה מחיוב מזוזה. וכש"כ אי ניחא כהבנת ב"י ושאר פוסקים דבית שותפין אם חייב במזוזה בשותפות נכרי במחלוקת הוא שנוי וניחא דגם בנ"ד חשיב חצר שותפין, א"כ הרי כבר הבאתי למעלה דלרוב הפוסקים שותפות נכרי חייב במזוזה ודלא כמרדכי. ומצאתי בספר זכור לאברהם יו"ד אות מ' שהביא בשם ברכ"י סי' רפ"ו שמסיק להלכה דאם העכו"ס הדר עמו ושותף בבית קיים ליה בגוויה שלא יגנוב המזוזה לבזות ואין שום סכנה יניח ישראל מזוזה בביתו אף דיש שותף עכו"ס ולא יברך עכ"ל וק"ו ב"ד של ק"ו דבנ"ד דלכל היותר הוא שותפו ע"י השכירות דחייב במזוזה ובזמנינו לא שמענו שיאמר העכו"ס דישראל עושה לו כשפיס ואין כאן שום חשש סכנה (עש"ך רפ"ו סק"ו וסק"ז) לכן לענ"ד הדבר פשוט דאם אפשר לקבוע מזוזה במזוזת פתח שער החצר באופן שלא יבא לידי בזיון ח"ו פשיטא דפתח החצר חייב במזוזה אליבא דכ"ע, ודלא כאותו למדן שנתעקש ואמר דאליבא דכל השיטות וכל הטעמים פטור ממזוזה, והנלע"ד כתבתי.

ולתשלום הענין אגיג בזה חקירה אחת מענין לענין באותו ענין דאם שכר הבית דאינו חייב במזוזה רק מדרבנן לשיטות שזכרתי למעלה ושוב קנה הבית לגמיתות שנתחייב שוב מה"ת אם ל"ה תעשה ולא מן העשוי שיהיה צריך ליטלה ולקובעה שנית בברכה ולפי שעה לא מצאתי מי שנתעורר בזה, וכעין זה פלפלו גדולי אחרונים גבי סוכה קבועה שיש לה מזוזה כל השנה אם צריך לאחר החג להסירה ולקובעה שנית כיון דסוכת החג פטור ממזוזה עיין פר"ח ופמ"ג סימן תרמ"ד ושע"ת סימן תרכ"ו ותשו' כתב סופר יו"ד סימן קל"ט, ויש לפלפל בזה עפי"ד אחרונים אם תקנת חכמים פועל אדאורייתא ועיין, ותל"מ.

יום ה' לס' יברכך ה' וישמרך (מן המזיקין) ב' סיון תרפ"ב לפק"ק סארוואש יע"א.

בן ציון בלום

(תל תלפיות תרפ"ט)

סימן קפ"ג

דין בוסר ערלה וביאור הגמ' (פסחים מ"ד) וה"ה לערלה בשתים ☆ בשר עוף אי היה ראוי ליאסר לאחר החורבן

בימי הספירה, גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, ה"ה כבוד מחותני רב חביבי הרב **הגאבדק"ק ראצפערטא** שליט"א.

ועתה בחמי על דב"ת אשר הגיד לי גיסי ידי"ן הרמו"ה זלמן שטערן ס"ן בשמו בקידושין ל"ח ופסחים מ"ד דקאמר וה"ה לערלה בשתים ופרש"י דערלה אין איסורו איסור עולם דמותר אחר שלש והקשו תוס' דמה שמותר אחר שלש היינו האילן ואילן לא נאסר מעולם רק הפרי והפרי אסור לעולם, ומעכת"ה יצא לדון בדבר החדש דהכונה דאין איסורו אי' עולם דכשהי' בוסר היה מותר אתו"ד. והנה בלי ספק לא הי' כונתו לישב פרש"י, דבזה עדיין לא באנו עד הישוב, דהרי רש"י פי' הטעם משום דמותר אחר שלש וע"ז קושית תוס' אכתי במקומה עומדת, רק לטובה כונתו ושילח את ביאורו דלמה ערלה אין איסורו איסור עולם קשיב לי', ובזה לכאורה הטיב אשר דיבר מעכ"ת, ואולם במיעוט שקידתי בעוה"ר לא מצאתי דפרי ערלה מותר כשהיא בוסר עד הנה בלמדי סוגי' דפסחים כ"ה ע"ב גבי רבינא דשייף לברתי' בגוהרקי דערלה ופרש"י בוסר זיתים קטנים ומסיק דא"ל רבינא לר"א מידי דרך הנאה קעבידנא ומבואר דסובר זתים דערלה מותרים, ואמנם אם לזאת היתה כונתו אני בער ולא אבין דהר"ה כמבואר בסוגיא דפסחים הנ"ל דטעם היתר של בוסר ערלה משום דהוי שלכדה"נ (וערש"י ד"ה דרך הנאה) ואם כן בפשיטות הומ"ל דאין איסורו איסור עולם דמותר שלכדה"נ ובוסר מה עבידתי' הכא, ואדרבה הכי הוי עדיף טפי דאין הפי' אין איסור עולם דמותר לשעבר כשהי' בוסר אשר לפק"ד זה לא שייך כלל בסוג זה דאין איסורו עולם אלא בסוג הי' לו שעת הכושר אלא הפי' אין איסור עולם דמותר שלכדה"נ, והיינו אף להבא.

אבל גם בזאת לא נחה שקטה דעתי דא"כ מה קאמר וה"ה לערלה בשתים הא כל איסורין שבתורה שאין לוקין עליהם אלא בכדרך הנאתן נמי הוי הכי, ומ"ש דנקט דוקא ערלה. ואף גם זאת לא אבין הא דקאמר התם ובכ"ד מה לערלה שכן לא הי' לו שעת הכושר הא הי' לו שעה"כ כשהי' בוסר, אלא וודאי דהיתר שלכדה"נ לא חשיב שהי"ל שעת הכושר ואין איסור עולם, ולכן בוסר דמותר רק משום דהוי שלכדה"נ ל"ח לי', וזה פשוט.

ולולא פרש"י הו"א דהא דקאמר וה"ה לערלה בשתים היינו דסוג אין היתר לאיסור אינו בערלה דמשכח"ל היתר בילדה שסבכה בילדה עי' סוטה מ"ג או בספוק לי ואני אוכל, וכעת אני עומד בחוץ בסוגיא זו ולא אתי יודע אם סובל פי' זה, ונלע"ע.

ואעתיק לו פרפרת נאה בזה מכ"ק דו"ז הגה"ל מו"ה יוסף גר"וו זצ"ל אבדק"ק טשעטשאווץ, ההוא אמר בשנדקדק על לשון הברייתא והוא הדין לערלה בשתים דטפי הול"ל וה"ה לערלה בב' דרכי' אם זה קאי על ב' דרכים של הק"ו, ולכן נראה פירוש חדש עפמ"ש חוו"ד סי' ק"ה סק"ב עמ"ש רש"י בפ' גיד הנשה דמין בשאינו מינו בטיל מטעם אחרי רבים להטות ולא כתב בפשוט גם בלא ביטול גופא מותר מדאורייתא, ותירץ דהטמאים לאסור צירן נפק"ל דהיוצא ממנו אסור במינו, ולפ"ז הא דבעי למילף בערלה לאסור כל היוצא, א"כ נילף במשקין במיחוי גופן מהטמאים.

ומעתה יש לומר פירוש חדש דהנה במשנה סוף"ב דתרומות אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים, והנה בהא אף ר"י מודה כמבואר חולין ק"כ, ולפ"ז אף בשאר פירות אי אפשר למילף טעם כעיקר לר"י דהא אף מיחוי גופן מותר אמנם בב' מיני פירות דהיינו זתים וענבים נוכל ללמוד אף לר"י, וזהו פי' הגמ' וה"ה לערלה בשתים ר"ל בשתי מיני פירות נלמוד ג"כ מנזיר, אבל אין כונת הברייתא על ב' דרכים של הק"ו אלו דב"ק, ואומרים לדבק טוב דפח"ח ס"י.

שוב הקשה מעכת"ה בחולין י"ז דפריך לעולם שוחטין מאן תנא וכו' למה דאי' ב"ב ס' ע"ב אר"י מיוס שחרב ביהמ"ק דין הוא שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין אלא שאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה, וא"כ דילמא הא קמ"ל דלעולם שוחטין ואוכלין אף לאחר החורבן מה"ט דאין גוזרין וכו', ואי דא"כ תקשי לעולם שוחטין ואוכלין מבע"ל הא זה בלא"ה קשה כמבואר שם בגמ'.

הנה מלבד שיש לומר דלא הוצרך לאשמעינן לעולם שוחטין בשביל אחר החורבן כמו דאין צריך למתני לעולם שותין יין ולעולם נושאין נשים אף דאלו ג"כ בדין הוא למיתסר אחר החורבן כדאי' ב"ב שם ולכן משני שינוי דעדיף טפי, אבל נ"ל עוד דהטעמא שלא נאכל בשר כבר פי' הפרושי' משום דנאכל בשר שממנו מקריבין על גבי המזבח ועכשיו בטל כדאמרינן שם בב"ב, ולפ"ז בשר עוף חוץ מתורין וב"י שאין מקריבין ממנו ע"ג המזבח אין שום ס"ד שתיאסר לאחר

המורבן, ואף שכ' תוד"ה מיס דאף מין ממיני הקרבן דין הוא שתיאסר ולהכי מי בורות אף דפסולים לניסוך המים מ"מ כיון דהוא מין מיס הו"א שתיאסר ע"ש, מ"מ י"ל דזה דוקא במים דאשכחן בעלמא דמיס במים חשיב מין במינו, וכעין שהקשו אחרונים בהאי דרבו זוחלין על הגוטפין בשבת ס"ה, אבל בשר עוף דהוי לגבי שאר בשר מין בשאינו מינו כמ"ש ב"י סי' ל"ח בשם מצאתי כתוב וודאי ל"ה ס"ד לאסור אחר חורבן, ועי' מג"א סי' תקנ"ד דמקילין באכילת בשר עוף מר"ח עד ט"ב ע"ש, אלמא דלא שייך בי' כ"כ משום אבילות דחורבן, ושוב ראיתי בהגהות מהריעב"ץ ב"ב שם שלידד דפרושים באמת לא פרשו מבשר עוף ע"ש והגאוני, ולפי"ז י"ל דלהכי ל"ק לעולם שוחטין ואוכלין אף לאחר החורבן דכיון דעכ"ח רק היתר אכילת בשר בהמה אמי לאשמועינן א"כ שוחטין ואוכלין בשר בהמה מבע"ל, ובאמת מיירי מתני' אף בעוף כדקתני הכל שוחטין ומפרש בגמ' הכל שבשחיטה ואפילו עוף כנלע"ד.

והנני חותם בכל חותמי ברכות ידידו"ש הנאמן מוקירו ומכבדו,

בן ציון

סימן קפ"ד

בדין רובא וחזקה לענין פדיון הבן

גם ברכות יעטה מורה על ראש האי גברא יקירא, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, מעוטר בתפארה, ועמי' שרי' נהורא, הלא הוא ידי"נ ורב חביבי, הרב הגאון מו"ה **חיים יודא דייטש** סג"ל דומ"ץ דקה"י מאקאווע יצ"ו יהי שמו לעולם.

גי"ה בעמו הגיעני ואחר עד עתה מבוא בשערי תשובה כי חבילי טרדין הגדילו עלי עכב מבלי יכולת לתת אות לטובה, ואף כי גם היום אינני מופנה מכל לב, בכל זאת אמרתי כי אקח מועד ותבט עיני בשורה בדברי תורה הנאמרים בהשכל ודעת ראויין למי שאומרם, ואת אשר הגו רעיוני אערכה לעיניו. והנה דברי כת"ה סובבים על דברי חת"ם יו"ד סי' י"ז שהביא קושית העולם בהא דשבת קל"ה ע"ב דקאמר רשב"ג כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל שנא' ופדויו מבן חודש תפדה ופריך הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן בשבתא, ומאי פריך הגמ' דילמא בלא שהה רובא הוי ולענין פדיון בכור דהוי ממונא לא מהני דאין הולכין בממון אחר הרוב אבל לענין מילה בשבת דהוי מילתא דאיסורא סמכינן ארובא ע"ש. ואני טרם אענה עד"ת אודיעהו מה שנ"ל בזה, ואקדים דידוע קושית הפלאה סק"ק דכתובות בהא דמוגיא שם רע דנותן לאביה מאה כסף ודילמא לאו אבוה ואי דאזלינן בתר רוב הא אין הולכין בממון אחר הרוב, וכן קשה בטבח ומכר דמשלם ד' וה' ודילמא טריפה היא ואין הולכין בממון אחר הרוב, וכיונא בו הקשו אחרונים בפדיון בכור לאחר ל' יום אמאי חייב לשלם דילמא הבכור טריפה הוא ואין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש, והארכתי בזה במקום אחר [עי' באריכות באות ציון ערך אין הולכין בממון אחר הרוב].

ומה שהקשה הפלאה שם ממכה בהמה וגניחות השור דילמא טריפה היא ואין הולכין בממון אחר הרוב, נלע"ד לפמ"ש החוו"ד יו"ד סימן נ' דבכל בהמה איכא תרי רובא דרוב בהמות אין להם מיס במוח ורוב בהמות כשרות ע"ש, וכ"כ אחרונים דבתרי רובא הולכין בממון אחר הרוב עיין בשד"ח, וכן הדעת נוטה לנטעם דסמוך מיעוטא לחזקה וודאי אין כח במיעוט והחזקה להחליש ולהרע תרי רובא, וא"כ כאן בבהמה דאיכא תרי רובא שפיר הולכין בממון אחר הרוב, ובזה י"ל דעת מהרי"ק שורש קמ"ג הובא ביתה יוסף יו"ד סימן ש"ה ופסקוהו הרמ"א שם סכ"ג דכל זמן שאין איבריו מרוקמין אין פוטר הבא אחריו דמוקמי' האשה על חזקתה שלא נפטר רחמה עדיין וגם הנפל שהוא בחזקת שלא נתרקמו איבריו, ובפ"ת שם הביא בשם חכם לבי שאולך עליו מגמרא נדה כ"ט דמוכח שם דאיכא רוב נגד חזקה דהיינו רוב נשים מתעברות ויולדות בר קיימא ע"ש ובעל פ"ת שם בס' נחלת לבי הקשה עליו הא אין הולכין בממון אחר הרוב וכש"כ דל"א בתר חזקה לחייבו בפדיון, ולמ"ש י"ל דכיון דאיכא ב' חזקות מהני שפיר לענין ממון כמו דאזלינן בתר רובא היכי דאיכא ב' רובא ודו"ק, ולפמ"ש לקמן בס"ד בשם קונטרס הספיקות ג"כ קושית פ"ת לק"מ כמובן.

ולקושית חכ"ץ נ"ל למה דאמרינן ב"ב נ"ב עד כאן ל"ק ר"א התם אלא דאזלינן בתר חזקה דהוא גופי' מוחזק אבל בתר רובא לא אזלינן, ופי' רשב"ם דאיהו גופיה מוחזק וכיון דהוא עומד בגדו לא אזלינן בתר אומדנא אבל בתר רובא דליתא קמן לא אזלינן ע"ש. ומבואר דרובא דליתא קמן איכא סברא לומר דחזקה עדיף מרובא, וא"כ א"ש גם כאן דרוב נשים מתעברות ויולדות הוא רובא דליתא קמן ושפיר עדיפי הני חזקה מהרוב וא"ש.

וביישוב קושית האחרונים מפדיון הבן הנ"ל נלע"ד למש"ל מתוס' ב"ק דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דסמוך מיעוטא לחזקה דהיינו חזקת ממון ואיתרע לה רובא, ואף דסמוך מיעוטא לחזקה לא הוי רק מדרבנן דמה"ת לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, מ"מ בממון אמרינן סמל"ח משום דהפקר בי"ד הפקר, ועיין בגינת ורדים להפמ"ג כלל ט"ל ושושנת העמקים כלל ט"ו, ולפי"ז הרי כתב הפמ"ג

או"ח סימן שכ"ט בגינת ורדים שם דהיכי דהמיעוט הוא מיעוטא דמיעוטא דלא שכיח הולכין בממון אחר רוב דכאן ל"ש סמוך מיעוטא לחזקה שאין מצטרפין חזקה למיעוטא דלא שכיח כמו שכתבו הראשונים פ"ק דחולין גבי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין עיי"ש. ומעתה למ"ש מהרש"א חולין י"א דמיעוטא טריפות הוא מיעוטא דלא שכיח וכש"כ באדם דאית ליה מזלא כמ"ש תוס' ר"פ אלו טריפות א"כ שפיר חייב לשלם בפדיון הבן, דאי דשמא טריפה ואין הולכין בממון אחר הרוב הא כיון דמיעוטא טריפות לא שכיח ול"ש סמל"ח שפיר הולכין בממון בתר רובא, ובזה ניחא ג"כ קושית הפלאה מטבא ומכר וכן מ"ש ממכה בהמה ישלמנה ודילמא טריפה דבמקום סייף נקב הוי ואין הולכין בממון אחר הרוב ולפי האמור א"ש הכל כמובן.

ובלא"ה הקושיא מפדיון הבן לק"מ, שהרי מבואר בשמ"ק ב"ק י"א גבי בכור שנטרף דבפדיון בכור שהוא מצוה הולכין בממון אחר הרוב ע"ש, וממילא גם קושית חת"ס לק"מ דל"ל דבלא שהה רובא הוי, דא"כ למה כתבה תורה ופדויו מבן חודש כיון דרוב אינס נפלים ניחל בתר רובא דכאן ל"ש אין הולכין בממון אחר הרוב כיון שהוא מצוה ודו"ק.

ועוד לפמ"ש קדוש זקיני בקונטרס הספיקות כלל וי"ו אות ה' לישב קושית אחרונים מפדיון הבן הנ"ל, והעלה דבפדיון הבן ושאר מתנות כהונה מוציאין ממון עפ"י רוב ול"ש בזה אין הולכין בממון אחר הרוב, וטעמא מדכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו כדאמרינן בחולין קל"ד גבי חורי נמלים ע"ש, וא"כ ה"נ אי נימא דאם לא שהה רובא הוי גם לענין פדיון הוי אזלינן בתר רובא דאינס נפלים משום צדק משלך ותן לו, ומיושב קושית חת"ס.

אלא שראיתי מקשין ע"ד קונטרס הספיקות מדברי המרדכי בשם ראבי"ה שברמ"א יו"ד סימן ס"א סכ"ה שכתב במקום שנוהגין לשחוט אצל עכו"ס אם נמצא טריפה נשאר לעכו"ס ואם נמצא כשרה לוקחו הישראל פטור ממתנות משום דעיקר החיוב הוא בשעת זביחה ובהאי שעתא ליתא ליה ברירה דתיהוי דידיה, אע"ג דרוב בהמות כשרים הם, הא קי"ל כשמואל דבממונא לא אזלינן בתר רובא ע"ש, הרי מבואר דגם במתנות כהונה אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב, והוא קושיא גדולה לכאורה. אך גברא רבה אמר מילתיה ולריכין אנו למשכוני נפשין אדרב א"ז מאוה"ג זצ"ל, והנלע"ד בזה למה דאמרינן בחולין שם בגר שנתגייר והי' לו פרה נשחטה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב שפק פטור שהממע"ה, וקמפרש התם רבא משום דפרה בחזקת פטורה קיימא שהרי בחזקת עכו"ס היתה עומדת ע"ש, והרי כתב בכו"פ סי' ס"א סקל"ב בהאי דינא דמרדכי שזכרנו דדוקא בכה"ג שהבהמה היא עכשיו קודם שנתבררה כשרותה של עכו"ס רק אם יתברר כשרותה יקחנו ישראל הוא דפטור מן המתנות אבל אם עיקר הבהמה של ישראל רק אם יתברר שהיא טריפה מחויב העכו"ס ליקח אותה מישראל חייב במתנות ועפמ"ג שם במש"ז סקכ"ז שהביאו וכתב עליו שהדין דין אמת אעפ"י שיש לעיין קצת בזה.

ולפי"ז נ"ל דאפילו למ"ש שמ"ק ב"מ ו' דרוב ל"ה אצא אפק רק שהמורה התירה ספק זה ע"ש ובפליתי סימן ס"ג, מ"מ נראה דזה רק ברוב כיון דבודאי איכא נמי מיעוטא כנגדו ועמ"ש דו"ז בשב שמעתתא ש"ב פט"ז, אבל חזקה דליכא שום צד כנגדה ודאי החזקה מברת ומשוי ליה להספק לוודאי. ומעתה נראה דלא אמרינן צדק משלך ותן לו רק אם הוא לגבי רוב דעכ"פ ספיקא הוי ומספיקא מגיע לו מתנות כהונה אבל לגבי חזקה דהוי כודאי לא אמרינן צדק משלך ותן לו, וא"כ דברי זקיני קוה"ס נכונים דודאי בפדה"ב שפיר כ' דחייב לשלם דכיון דעכ"פ מספיקא מגיע לו מעות הפדיון רק דבעלמא אין הולכין בממון אחר הרוב מ"מ הכא חייב משום דצדק משלך ותן לו, אבל בהאי דינא דהמרדכי דמיירי שהבהמה קודם שנתבררה כשרותה היתה של עכו"ס כמ"ש הכו"פ וא"כ בחזקת פטורה קיימא שפיר לא אמרינן צדק משלך ותן לו וא"ש.

אבל בלא"ה נ"ל לפמ"ש בחי' חת"ס חולין קל"א ד"ה ודע דל"ש צדק משלך ותן לו רק באין ספק בבעלים המחויבים שהם בודאי בכלל חיוב נתינה וגם אין ספק בהמקבלין רק הספק הוא בהמתנות אז אמרינן צדק משלך ותן לו אבל אם הספק הוא בהבעלים אם חל עליו כלל ציווי הבורא יתי' (צדק משלך או לא) אז לא אמרינן צדק משלך ותן לו (ועוד הוסיף ח"ם דרק בספק השקול אמרינן צדק משלך אבל אם חזקה או רוב מסייע לבעה"ב לא אמרינן צדק משלך ותן לו וע"כ בספק בכור דרוב בהמות אינס בכורים כמ"ש הראשונים לא אמרינן צדק משלך ותן לו ע"ש והוא סיוע לדברינו הנ"ל) וכ"כ בתשו' ח"ם חיו"ד סימן ש"ט, ולפי"ז אתי שפיר דבשלמא בפדיון הבן דהאב בודאי בכלל חיוב הפדיון רק הספק הוא על הולד אם ילד זה ראוי לפדיון דשמא הוא טריפה א"כ הספק הוא במתנת כהונה שפיר כתב הקוה"ס דאמרינן צדק משלך ותן לו, אבל בהאי דינא דהמרדכי דמיירי שהבהמה מעיקרא היתה של עכו"ס רק אם יתכשר יקחנה ישראל והספק הוא בבעלים מי ומי יהיה בעל הבהמה שפיר אמרינן דא"ה במנון אחר הרוב דנימא שע"י הרוב יבורר שבעל הבהמה הוא ישראל ולא צדק משלך ותן לו, ודו"ק.

ובהפלא"ה סק"ק דכתובות תירץ קושית הנ"ל והעלה דכיון דאוקמי התורה על הרוב לענין שאר מילי כגון באדם לענין ההורגו דחייב וכן בשור לענין איסור אכילה וכן הא דאביו הוא לענין מכה או"א וכיו"ב ה"ה לענין ממונא, ולא אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכא דאין נפק"מ רק לענין ממון כגון בשור ונמצא נגחן ב"ב ל"ב ע"ב, וכבר נשתמשו הרבה בסברא זו. וכל הוינא טליא דנתי לפני אאמו"ר הגאון זצ"ל מכמה ראיות דרק אם החזקנו הרוב לענין איסור מכבר בשעה של"ה לפנינו לדון עדיין על אודות הרוב הזה בענין ממון אזלינן בתריה גם בפעם הזאת שאנו דנין בענין ממון כיון שרוב הזה כבר מוחזק ועומד אצלינו ברור ואמת, אבל היכי דענין איסור וענין ממון באים כאחד לפנינו ודאי לא אמרינן דמיגו דמועיל לאיסור מהני נמי לממון, דמה חזית דאזלת בתר לד איסור זיל בתר לד ממון וכמו דל"מ לענין ממון הה"נ לענין איסור שהרי בשעה שאנו דנין על הרוב על שניהם כאחד דהיינו ממון ואיסור עדיין לא הוחזק ונתאמת אצלינו הרוב הזה שאנו דנין עליו [וע"ע בספרו אות ניון ערך אין הולכין בממון אחר הרוב].

ובהכי י"ל קושית חת"ס בשם בנו בעכת"ס זצ"ל בחי' חולין קל"ד שהקשה לסברת הפלאה אמרדכי שזכרנו למעלה דבהמה שלא נתברה בשעת זביחה אם כשרה ושל ישראל היא או טריפה ונשארה אצל עכו"ם פטור ממתנות ול"א בתר רובא בהמות כשרות דאין הולכין בממון אחר הרוב ולסברת הפלאה תקשי הא בממון התלוי באיסור לכ"ע אזלינן בתר רובא ע"ש. ולפי האמור י"ל דבבהמה שכבר נחלבה ואכלנו מחלבה וממילא החזקנו הרוב לענין איסור שפיר אזלינן בתר רובא גם לענין לד ממון וחייב במתנות ובזה מודה גם הראב"י שבמרדכי, אלא דהוא קאי בבהמה שלא נחלבה עדיין ולא הוחזק ונתאמת אצלה הך רובה דרוב בהמות כשרות לענין איסור שעדיין לא באנו לכלל זה לדון עליו לענין איסור, לכן גם לענין לד ממון שבה לא אזלינן בתר רוב ופטורה ממתנות. אלא שהטו"ז שם סקכ"ז וכן הוא בפנים במרדכי פ' הזרוע רמז תשל"ז הוסיף ותו דטרפות דריאה שכיח ע"ש, וממילא דלטעם זה אף בשאר בהמות החולבות פטור ממתנות, ובפמ"ג בשפ"ד סקט"ו חקר מה נפ"מ בין ב' הטעמים, ולפמ"ש יש נפ"מ דלטעם הא' משום דאין הולכין בממון אחר הרוב א"כ בהמה חולבת לסברת הפלאה חייבת במתנות ולטעם הב' גם בהמה חולבת פטורה וא"ש. ועכ"פ מיושב שפיר קושית חת"ס שזכרנו למעלה בתחילת דבריו דאם אתה דן תחילה על הרוב שאינם נפלים לענין למולו בשבת ואתה החזקת הרוב להתיר מילה בשבת א"כ הוחזק נמי לענין פדיון הבן ואם אתה דן תחילה בענין ממון לומר שאין פודין תוך ל' דאין הולכין בממון אחר הרוב א"כ מיגו דל"מ לענין ממון לא מהני גם לענין איסור למולו בשבת דמה חזית דאזלת בתר לד איסור זיל בתר לד ממון וכמש"ל.

ובישוב קושית חת"ס נ"ל עוד שהרי מבואר בתוס' ב"מ ק' ע"א ד"ה הא מני וכו' דאוקי בחזקת מעוברת ואמרינן השתא הוא דילדה וה"ה דאמרינן השתא הוא דעיברה והולד לא כלו לו חדשיו והוי נפל וכמ"ש נוב"י יו"ד סימן וי"ו ואמרינן סמוך מיעוטא דנפלים לחזקה דהוי נפל דהרי לרשב"ג קיימינן התם דחיים למיעוטן נפלים כמו בכל מיעוטא דעלמא ואיתרע לה רובא והוי פלגא ופלגא וממילא לא הוי אלא ספיקא והרי בגמרא באמת קאמר הא לא שהה ספיקא הוי וא"ש.

וידידי כת"ה כתב לישב קושית חת"ס לפמ"ש שו"מ והסכים עמו בתשו' מהר"מ שיק חאו"ח סימן רי"ז דכל דכתיב ביה שמירה כמו במצות דכתיב ושמרתם את המצות לא מהני לא רוב ולא חזקה ובענין שיהיה שמור בודאי בלי סמיכה על רוב וחזקה, וא"כ בשבת דכתיב ביה נמי ושמרתם את השבת ועיין בספר ישמח משה פ' תשא בפסו' ושמרתם את השבת דקאי על השוגג וא"כ בשלמא לרבנן דל"ח למיעוטא נפלים שהוא מיעוטא שאינו מצוי שפיר אזלינן בתר רוב שאינם נפלים אע"ג דכתיב ושמרתם אבל לרשב"ג דחיים למיעוטא נפלים כמו בכל מיעוטא דעלמא בודאי ל"א בתר רוב לענין חילול שבת משום דכתיב ושמרתם, ואפילו נימא דלא שהה רובא הוי נמי פריך שפיר ממיהל היכי מהלינן, אלא דבריו. ואם כנים דבריו היה אפשר לישב בזה קושית מג"א רסי' שד"מ בהולך במדבר וא"י מתי הוא שבת דאם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל, והקשה מג"א ואע"ג דרוב ימים הם חול, ופי' הפמ"ג שהוקשה לו דליבטל ברובא, ולדברי כת"ה א"ש דבשבת דבעינן ושמרתם ל"א בתר רוב. אלא דבאמת איני מבין דבריו דאני אומר ולטעמיך הרי כתיב נמי (בפ' ואתחנן) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם וגו' וקאי על כל התורה וכי נימא דבכל התורה ל"מ רוב וחזקה ואלא קרא דילפי' מינייהו חזקה ורוב למאי אתי, אבל האמת יורה דרכו דדוקא במצות דקבלו חכז"ל דאתי קרא דושמרתם לשימור יתירה כמו במצה דאתי לשימור לשם מצה דלשלא תהא חמץ מקרא מלא דיבר הכתוב לא יאכל חמץ ועכ"ח לשימור אתא ולזה ל"מ רוב וחזקה דמפני הרוב וחזקה אינו שימור בודאי, אבל ושמרתם דגבי שבת מצלן לבדות דרשה מעצמינו דאתי לשימור שלא ניזל בתר רוב וחזקה הא שפיר איצטריך קרא לגופיה לאיסור מלאכה ומיקס עלה בעשה כמ"ש תוס' שבת ס"ט ע"א ד"ה דידע, ועוד דלרבנן מי ניחא ואי משום דמיעוטא נפלים הוי מיעוטא שאינו מצוי ולא בעינן ושמרתם ז"א שהרי לדעת שו"מ ומהרמ"ש הנ"ל

אפילו בדאיכא ששים נגד חטים המצומחות אינן ראויין למצות שמורים ואף שזה וודאי מיעוט שאינו מצוי שהרי כל איסורים בטלים בששים וחשובים כמי שאינם בעולם ואפ"ה לגבי שמורה אינו מועיל וה"נ נימא אע"ג דמיעוט נפלים לא שכיח לא ניזל בתר רוב משום דבעינן ושמרתם או"ו דאין זה ענין לכאן כלל וכמש"ל.

הנה הארכתי קצת מפני כבודו הרב בעיני ויצאתי מענין לענין, וה' יראנו בבנין, בית הנקרא קנין, ונשמע ונתבשר אך טוב לישראל סלה כנפשו היפה ונפש ידידו דושת"ה באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קפ"ה

האיך חל קדושת בכור לר"ש דס"ל גיד הנשה אסור בהנאה והוי הפקר

שיל"ת ד' פנחס תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

הנני נותן לו את ברכתי שלום לכבוד אהו' ידדי הרבני המופלג בתורה וביראה מורג חרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה יקותיאל צבי לאווי נ"י.

עתה באתי עד"ת הקושיא אשר הגיע לפני לר"ש דס"ל גיד הנשה אסור בהנאה ולשיטת הראשונים הסוברים דאיה"נ אין לו בעלים והוי כהפקר, א"כ איך משכחת כלל לבכור שיהא קדוש הא הפקר פטור מבכורה וא"כ בכל בהמה הוא ר"ל בעליו וההפקר שותף בו והוי כשותפות גכרי דפטור מן הבכורה, דמה בין פטור גכרי לפטור דהפקר, זה תורף הקושיא. הנה גוף דין זה דהפקר פטור מבכורה אינו מוסכם להלכה ולא נזכר לא ברמב"ם ולא בטוש"ע ולא בסמ"ג, אך פוסקים האחרונים האריכו בזה למעניתם זה אומר בכה וזה בכה, ויעוין בטורי אבן ר"ה י"ג דהעלה להיפוך דשל הפקר חייב בבכורה, ומיימי ראיה מגמרא דריש בכורות דרב מרי בר רחל הוי מקנה לאודינהו לעכו"ם ולמה לא הפקירם וממילא יהיו פטורים מן הבכורה, אלא ודאי דשל עובדי כוכבים הוא דפטור אבל של הפקר חייב בבכורה ע"ש, אמנם בחי' חת"ם ע"ז דף ע"א מייתי תוספתא פ"ב דבכורות דבהמת מדבר (היינו הפקר) פטור מן הבכורה והא דלא עביד הכי ר"מ בר רחל בבכורות שם משום דהפקר כל דהו לא מהני כמו דמהני הפקר דביטול חמץ אלא צריך להפקיר ממש להוציאה מביתו ולהניחה ברה"ר עד שתלד ע"ש ובתשו' חת"ם חיו"ד סי' שט"ז ותשו' יודא יעלה חיו"ד סי' שמ"א [ועי' שו"ת בית שערים או"ח סי' קנ"ה], ועכ"פ אף לדעת חת"ם דמהני הפקר למיפטר מן בכורה מ"מ בעינן הפקר גמור. ומעתה כאן אף שגיד הנשה אסור בהנאה מכל מקום כיון שרק הגיד הנשה הוא מופקר ושאר חלקי בהמה הוא שלו א"כ הן בכמות והן באיכות הפקר הוא רק הפקר כל דהו ושפיר ל"מ למיפטרא מבכורה, ולק"מ.

ועוד"ל שהרי ברש פ"ו דפאה איפלגי ר"י ור"ל בירושלמי בהפקיר לעכו"ס ולא לעכו"ס אי הוי הפקר, ומ"מ בהפקיר לעכו"ס ולא לישראל אמרינן התם דלכו"ע ל"ה הפקר ומייתי ליה הר"ש שם ע"ש, וא"כ בגיד הנשה דאסור בהנאה והוי כהפקר מ"מ הוי רק הפקר לעכו"ס ולא לישראל דל"ה הפקר למיפטרא מבכורה, ושיטות הסוברים דאיה"נ הוי הפקר אף דהוי רק הפקר לעכו"ס ולא לישראל נ"ל או דס"ל דלא קי"ל כהך ירושלמי שהרי גם הרמב"ם פ"ב מנדרים דמייתי דין דהפקר לענייס ולא לעשיריס ומ"מ השמיט דין הפקר לעכו"ס ולא לישראל, ומ"מ לר"ש לא קשיא דאיהו מני ס"ל כירושלמי הנ"ל או דבאמת אין הפי' שהוא הפקר ממש רק שדומה להפקר כיון שאין לו בעליס ואינו שלו ומ"מ נ"מ למיפטרא מבכורה שהרי בכורה לא בעינן שיהא דוקא כולו שלו שהרי גם שותפות ישראל קי"ל ביו"ד סימן ש"ך שחייבת בבכורה ועיין בספר מנ"ח מצוה ח"י ע"ש ודו"ק.

ועוד נ"ל דהנה לא מצאתי בשום מקום דלר"ש דגיד הנשה אסור בהנאה שיהא מצווה עליו לבערו כמו שאר איסורי הנאה והרי במתני' בשלהי תמורה קתניב תנא כל איה"נ שמצוה לבערן אלו הנקברין ואלו הן הנשרפים ור"ש נמי איירי בהך מתני' דפליג התם את"ק וס"ל דמולין שנשחטו בעזרה הוא מן הנשרפין ולמה לא קאמר ר"ש דגיד הנשה נמי אסור בהנאה לדידי' שמצווה עליו לבערו, אלא וודאי דאף לר"ש אע"ג דגיד הנשה אסור בהנאה מ"מ אין מצוה לבערו מן העולם. ובטעמא דמילתא י"ל דכיון דר"ש ס"ל אין בגידין בנותן טעם ועץ הוא והתורה אסרתה להכי לא חיישינן לתקלה שמא יבא לאכלה, משא"כ באיכר איסורי הנאה דקתניב התם, והרי הקשו האחרונים לרשב"א סוכה ל"ה דאיה"נ יש לו בעליס ומקרי לכס א"כ מאי רבותא דחמץ שאינו ברשותו של אדם לפי שאסור בהנאה ועשאו הכתוב כברשותו ואמאי אינו יכול לבטל אמ"ז איסורו, ותרצו דודאי שאר איסורי הנאה דמה"ת מותר להשהותן רק מדרבנן מחוייב לבערן דילמא אתי בהו לידי תקלה שפיר כתב הרשב"א דמקרי לכס ויש להס בעליס אף שאין בו דין ממון אבל בחמץ שמצוה לבערו מה"ת וקאי עליה בעשה דתשביתו שפיר לא מיקרי בעליס כיון דאסור בהנאה עיין מקור חיים סימן תל"א בדיני בדיקה וביטול ותשו' מהר"מ מינץ האחרון סימן וי"ו ע"ש. ולפי זה נ"ל דאף לשיטת הסוברים בכל איסורי הנאה דאין לו בעליס והוי כהפקר, היינו דוקא באיה"נ שמצוה לבערם עכ"פ מדרבנן דכיון דתקינו רבנן ביעור לא מיקרי בעליס דהוי

הפקר ב"ד הפקר אבל גיד הנשה נהי דאסור בהנאה מ"מ כיון דלא תקינו רבנן ביעור שפיר יש לו בעלים ולא חשיב הפקר ולא מיפטר מבכורה ודו"ק.

ועוד נ"ל דעי' ברש"י פסחים ו' ע"ב דחמץ לאו ברשותי' קיימא פירש"י לאו ברשותי' אינו שלו ע"ש, ומזה נ"ל דאף לשיטת הסוברים דאיסורי הנאה אין לו בעלים ולא מיקרי שלו מ"מ יש לו בו קנין רשות שהרי בביתו וברשותו קאי, ולהכי הוצרך רש"י לפרש דלאו ברשותיה קיימא היינו שאינו שלו אבל ברשותו הוא (ועיין קצוה"ח סימן ת"ו שכתב דאף לשיטת הסוברים דאיסור הנאה יש לו בעלים מ"מ אינו ברשותו ע"ש ולענד"ן מדברי רש"י כמ"ש), ולפי"ז למ"ש קצוה"ח סימן קי"ז בשם תשו' הריב"ש סימן שנ"ט דהא דגזל ולא נתייאשו בעלים שנהם אין יכולים להקדיש זה מפני שאינו שלו וזה מפני שאינו ברשותו היינו דוקא בקדושת דמים דומיא דכי יקדיש את ביתו לפי שהוא הקנאה לגבוה דמה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לגבוה אבל קדושת הגוף יכול להקדיש דזה לא ילפינן מכי יקדיש את ביתו ע"ש, א"כ ה"נ נהי דגיד הנשה אסור בהנאה והוי הפקר מ"מ הוא רק אינו שלו אבל מ"מ הוא ברשותו וחל עליו שפיר קדושת הגוף דבכור משא"כ בשאר הפקר שאין לו בו רשות ולא קנין שפיר פטורה מבכורה וא"ש.

ובלא"ה נ"ל למה דמבואר ב"ק ע"א ע"ב דאף בשור הנסקל שאסור בהנאה אמרינן לר"ש דבר הגורם לממון כממון דמי וע"ש בתוס' א"כ לר"ש ודאי ליתא ליה כשיטת הסוברים דאיה"נ אין לו בעלים והוי כהפקר דדבר הגורם לממון כממון דמי.

ועוד דכ"כ חת"ס חיו"ד סימן שט"ז ד"ה והנה דהך דתוספתא דבהמת הפקר פטור מן הבכורה אתי' כר"י דל"ד טעמא דקרא אבל לר"ש דדרים טעמא דקרא הפקר נמי חייב בכורה ע"ש וא"כ לק"מ כמובן.

ובזה הנני חותם בברכה ידידושו"ט באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קפ"ו

חופה וקבורה בזמן אחת

ב"ה, ד' לס' שלח תרפ"א לפק"ק סארוואש יע"א.

בהיום הזה נשאלתי כאן נמצא כאן היה חתונה ר"ל הכנסת כלה לחופה שנקבעה לשעה ד' אחר הצהריים וקבורת ב"מ ר"ל, אם נכון לקבור המת קודם דהיינו מיד אחר חצות, או"ד שצריך להמתין בקבורה עד אחר הכנסת כלה. ולמדן א' מפה הורה בפשיטות בלי שום עיון שהכנסת כלה קודמת וסמך עצמו אדין דטוש"ע יו"ד סימן ש"ס. ולפענ"ד לא טוב הורה דז"ל השו"ע, אם פגעו מת וכלה זה בזה מעבירין המת מלפני הכלה וכן אם אין בעיר כדי לזה ולזה מקדימין ומכניסין הכלה לחופה ואח"כ קוברין המת וכו' ע"ש, א"כ הרי מבואר להדיא דבשם בעיר כדי לזה ולזה אין מעכבין וממתינין בקבורה עד אחר החופה, ובנידון דידן פה העירה היה כדי לזה ולזה ול"ש משום מקדימין ומאחרין.

ובלא"ה אין מקום לדבריו של אותו למדן, דכונת הטוש"ע שפסקו להקדים חופה לקבורה היינו אם יתרמי בזמן אחד דומיא דפגעו בדרך אבל אם יש שהות לגמור הקבורה קודם הכנסת כלה בזה אין מקדימין החופה כיון שהכלה בל"ז לא תרצה לכנוס לחופה קודם לשעה הקבוע ולמה זה יתמינו וישבו בטל. וידידי הרבני החריף מו"ה חיים קליין נ"י עוררני לפי"ז דאפילו אם אי אפשר לגמור הקבורה עד שעה שקבעו להכנסת כלה מ"מ יכולים להתחיל ולהתעסק במת קודם כיון שעדיין לא הגיע זמן החופה דאין למצוה אלא שעתה, ודבריו נכונים. ויש להביא ראיה לזה מדברי הרמב"ן והר"ן הובא ביתה יוסף או"ח סימן של"א בהאי יעוקא דאישתפיך חמימי שכתבו דשרי לממהלי' שאין למצוה אלא שעתה, ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות השבת דבתר הכי פקוח נפש הוא דדחיא ליה ע"ש וה"נ דכוותי', דכיון דעדיין לא הגיע זמן החופה מותר להתחיל בקבורת המת ואין דוחין אותו מפני שנצטרך אח"כ לדחות ולאחר קצת הכנסת כלה.

ומזה עשיתי סמוכין למ"ש בספר אשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש זי"ע סימן תר"ב, דמי שבורר לו שאם יתענה בצום גדלי' יזיק לו תענית של יוכ"פ ויהיה לו מחלה שנוגע לספק פקוח נפש, דמ"מ יתענה בצו"ג דאם לא יוכל להתענות ביום כפור הרי הוא אנוס ע"ש, ומדברי הרמב"ן והר"ן יש ראיה נכונה לדבריו כמובן. ולענ"ד נראה עוד ראיה לדבריו ז"ל מתשו' הרדב"ז הובא בתשו' חכ"ץ סי' ק"ו גבי א' שהי' חבוש במאסר דאין חוששין למצוה קלה או חמורה דאין מעבירין על המצות ע"ש. [ועי' מש"כ חתן המחבר בשו"ת באר דוד סימן י"ח].

ועכ"פ נ"ל ברור דהא דמת וכלה כלה קודמת היינו דוקא אם פגעו זה בזה בדרך או בזמן, אבל אם לא פגעו זב"ז והכלה לא תכנס לחופה קודם זמן המוגבל שפיר דמי לקבור המת קודם דשיהוי מצוה לא משהינן וחביבה מצוה בשעתה. ועיין מג"א רסי' כ"ה. וכי נימא דאם יכול לקבור המת באשמורת הבוקר וזמן החופה הוקבע לעת מנחת ערב

דמאחרין הקבורה עד לאחר החופה ומה לי עשר ומה לי שלשה שעות וכי נתת דבריך לשיעורין, חוכא הוא זו לומר כן. אלא וודאי כמ"ש דזה דוקא באיתרמי בהדדי אבל בלא"ה אמרינן מצוה שבא לידך אל תחמיצנה כיון שהגיע זמן המצוה, ועיין בספר חיי אדם כלל ס"ח ובנשמת אדם שם אות ג', וזה אמת ברור לענ"ד.

ובן משמע בהגמי"י פי"ד מאבל שהביא הב"ח סימן ש"ס שכתב וכן בהשכמה כשמוליכין הכלה לבית החתן אם יש מת בעיר מוליכין הכלה תחילה או יקברו המת קודם שיגיע זמן הכנסת כלה ע"ש, ומבואר ג"כ דאם יש זמן מוגבל להכנסת כלה קובריס את המת תחילה. וידידי הרבני המופלג מו"ה אברהם אהרן שלעזינגר נ"י ר"ל דמעבירין את המת מלפני הכלה יש לפרש דמקדימין את המת, וקמחייבי עליה, ולאו שפיר עבדי דקמחייבי דאף דלהלכה לא קי"ל הכי ומפרשינן דהכנסת כלה קודמת אבל מ"מ יש מקום לפירוש זה, שכ"כ הפריסה יו"ד שם בדעת הרמב"ם דסובר דמי שהיו לפניו מת וכלה מניח את הכלה ועוסק במת וכתב הפריסה הטעם שהוא מפרש מעבירין את המת מלפני הכלה דר"ל שמקדימין המת להתעסק בו קודם שמתעסקין עם הכלה כמו מברכין עובר לעשייתן וכמ"ש ויעבר את הכושי עכ"ל. הן אמת דלפענ"ד דברי הפריסה נ"ע דלמה ליה לדחוק ולומר שהרמב"ם מפרש באופן אחר הא י"ל דרמב"ם מפרש הך דמעבירין כאידך מפרשים אלא דבזה חולק אשאר מפרשים דאיהו קמפרש כן רק לענין אם פגעו בדרך דמעמידין את המת עד שתעבור הכלה עיין כתובות י"ז ע"א אבל לענין להקדים לא, וז"ל הרמב"ם פי"ד מאבל ה"ח מי שהיה לפניו מת וכלה מניח את הכלה ומתעסק עם המת וכן הוא אומר לב חכמים בית אבל וגו', מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך מעבירין את המת מלפני הכלה. ומבואר כמ"ש שהרמב"ם מחלק בין פגעו להקדמה.

ועיין בלח"מ שם שרולה להשוות דעת הרמב"ם עם דעת הרמב"ן ומ"ש הרמב"ם דמת קודם לכלה ר"ל אחר שנכנסה לחופה ויש לפניו שמחת חתן וכלה וניחוס אבלים אז האבל קודם ע"ש, וקשה להעמים כן בדברי הרמב"ם שכתב ומתעסק עם המת היינו ניחוס אבלים, אך אם באנו להשוות המחלוקת יותר נכון לענ"ד לומר דהרמב"ם קאי בלא פגעו זה בזה בזמן, שזמן הכנסת כלה הוגבלה לשעה ידועה ולא תכנס לחופה מקודם אז וודאי מקדימין לקבור את המת כיון שעדיין לא הגיע זמן הכנסת כלה ואין ממתינין בקבורת המת עד לאחר הכנסת כלה, אבל בשפגעו זה בזה בדרך או בזמן אז הכנסת כלה קודמת, וא"כ דעת הרמב"ם והרמב"ן שוין והיו לאחדים בידי, והוא נכון לענ"ד וכן נ"ל להלכה ולמעשה, ואומו למדן לא ירד לסוף דעת הפוסקים.

וה' יגדור פרצותינו וישמיענו באהבה בערי יודא ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה וגו' אכי"ר.

עש"ק שלח תפא"ר לפק"ק סארוואש יע"א,

בן ציון בלום

סימן קפ"ז

זמן הקמת מצבה

בין המצרים, שלום ישאו הרים, וה' את קרנו ירים, גיסי ידינ"פ רב חביבי הרבני המופלג בתורה וביראה מורג בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כש"ת מו"ה שלמה זלמן שטערן נ"י, אתה וביתך וכל אשר לך שלום.

קארטע דשופריא לנכון הגיעני כהיום ואחיסה להשיבך בדבר אשר שאלת איזה דרך נכון להעמיד מצבת אבן תוך י"ב חודש או לאחר י"ב חדש. הקשית לשאול ממני בדבר שאין לנו ידיעה ברורה איזה דרך ישכון אור, וראה זה מצאתי בהגהות רעק"א ליו"ד סימן שע"ו שהביא בשם אלי' רבה סוף סימן רכ"ד דיש מקומות נוהגים שאין מציבים מצבה עד לאחר י"ב חדש, משום דהמצבה נראה לחשיבותא ובתוך י"ב חדש יש לו צער, ועוד דטעם המצבה שלא ישכח מן הלב והמת אינו נשכח עד לאחר י"ב חדש ע"ש. וגם בספר קיצור שו"ע סוף סי' קל"ט הביאו, וכתב עוד דיש מקומות שאין מדקדקין בזה.

ולי נראה עוד טעם עפ"י מ"ש באיזה ספר שלא להשתטח ולהתפלל על הקברים תוך י"ב חדש, ואינני זוכר כעת איה ומה טעם יש בה, ואולי הטעם משום דמשפט גיהנום י"ב חדש הריני כפרת משכבו, והכי קיי"ל בסימן ר"מ סעיף ט', ועיין ברמ"א יו"ד סוף סימן שע"ו ובלבוש או"ח סימן קל"ב, וכיון שהם נידונים ונשפטים איך יליגו טוב בעדינו ואין קטיגור נעשה סניגור. והנה הקמת מצבה נאמר ביעקב אבינו ע"ה שהקים מצבת קבורת רחל אמנו ע"ה, ומבואר הכונה ברש"י בחומש פרשת ויחי בכדי שידעו מקום הקבר ויתפללו שם ויעוררו את המת שיתפלל עבורו, ועיין בתשו' שערי צדק חלק יו"ד סימן קנ"ט, ומעתה כיון שאין להתפלל על הקבר תוך י"ב חדש אין צורך ג"כ למצבה עד י"ב חדש.

אבל פוק חזי מה עמא דבר שמעמידים מצבה תוך י"ב חדש, והרבה גדולים וקדושים אשר בארץ החיים המה נ"ע ציוו להקים מצבה מיד לאחר שלשים, והטעם דבסוף פ"ב דשקלים תנן מותר המת בוצין לו נפש על קברו,

ובירושלמי שם אין עושין נפש לצדיקים דבריהם הן זכרונם, ופי' הריב"ש סימן תכ"א דנפש הוא הבנין שעושין על הקבר כדי שיהא נזכר שם הנקבר בבנין ההוא והצדיקים א"ל לזה שמעשיהם הטובים הם זכרונם, ובקרבן עדה פי' דבריהם שאומרים דבר הלכה משמן הם זכרונם עיי"ש. ומבואר דכל ענין המצבה לכתוב עליו שם הנקבר לזכור הנקבר מי הוא, וא"כ אדרבה כיון שברית כרותה למת שיהא נשכח מן הלב לאחר י"ב חדש ושתקע שמו לכן מעמידים מצבה תוך יב"ח בעוד זכרו לא נשכח למען יהי שמו לעולם וזכרו לא יסוף מזרעו ובני משפחתו, ועיין בפתחי תשובה אהע"ז סימן קכ"ט סק"ג, ובפרט למי שמספידים עליו בשעת הקמת מצבה וודאי נכון להעמיד מצבה תוך יב"ח דהרי קי"ל יו"ד סימן שצ"ד שאפילו ת"ח אין מספידים עליו לאחר יב"ח ע"ש, לכן לפק"ד אם תמהר ותחיש ביקרא דשכבי מר אביך הרב ז"ל להקים מצבת אבן על קבורתו של משה שמואל אביך גאונך הגדול זלל"ה יש לך על מה לסמוך.

ועד אז יבולע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים, ולציון נעלה ברננים, ונזכה לראות במהרה בנחמת ציון, ובנין אפריון, וירושלים בנוי על תילה, לשם ולתפארת ולתהלה, כנפשך ונפש גיסך ידידיך אוה"נ ודוש"ת בלונ"ח,

בן ציון בלום

(נדפס גם בספר הדרת קודש על עניני מצבה חלק המכתבים סי' ל"ח מיום ה' לס' ושמתי פדות תרצ"א)

סימן קפ"ח

התחיל לומר קדיש ביום המיתה מתי פוסק לומר קדיש ☆ מוקצה לר' יהודה דאורייתא או דרבנן

שוכט"ס לכבוד אהובי ידידי הרבני המובהק הגדול בתוב"י חו"ב כש"ת מוה"ר שמואל נ"י.

א) **את** מולא שפתי אשמור להשיב לו על דבר השאלה באיש אחד שמתה עליו אמו בר מינן ביום שבת קודש וי"ו שבט ונקברה למחרת השבת ביום א', ובו ביום שמתה אמו בש"ק אמר גם כן קדיש כדעת טו"ז יו"ד סימן שע"ו סק"ה והכי אסיק ג"כ בספר חכמת אדם כלל קע"א אות י"ב. ומעתה נפשו היפה בשאלתו למתי יפסיק לומר קדיש בכלות י"א חודש. והנה דבר זה תליא במחלוקת הטו"ז והש"ך בנקה"כ בסימן שע"ו דלנקודות הכסף דאונן אינו אומר קדיש אף בשבת משום דאין דינה של גיהנם מתחיל עד אחר הקבורה א"כ מונין הי"א חדשים מיום הקבורה. וכ"מ לכאורה מרייטבא דלישנא דרמ"א שם שכתב דבן ז' דוחה ליאל"ט, ובן ל' ויאל"ט יש ליאל"ט קדיש אחד, ולאחר ל' היאל"ט קודם, ומונין ז' ול' מיום הקבורה. וכן בסוף הסעיף כתב רמ"א ואם היו אבלים כאן וכו' יש להם הקדישים והתפלות כל ל' יום מיום הקבורה ע"ש. ומשמע דכל ענין חיוב הקדיש תליא בקבורה ועיין תשו' עבוה"ג סימן ס"ב. אמנם לדעת טו"ז שם ובאו"ח סימן ע"א סק"ב דאונן אומר קדיש בשבת קודם קבורה משום דבמיתה מתחיל דין גיהנום משבינן הי"א חדשים מיום המיתה וכו' ועיין בספר דעת קדושים להגה"ק מבוטשאטש זי"ע ביו"ד שם, וכיון שבנ"ד האבל היה אומר קדיש ביום ש"ק שמתה אמו וכדעת טו"ז א"כ מתחיל למנות הי"א חדשים מיום המיתה ומפסיק מלומר קדיש ביום ה' טבת. אך למ"ש חכמת אדם שם דמה שאונן אומר קדיש קודם הקבורה לאו מטעמיה דטו"ז אלא שהטעם משום דאע"ג דאין בו דין גיהנום עדיין הא יש כמה דינין עד הגיהנום כדאיתא בזוהר ע"ש, א"כ אכתי י"ל שמונה י"א חדשים מיום קבורה לענין קדיש מפני דינה של גהינום שמתחיל מהקבורה וצ"ע.

אבל מ"מ נראה בנ"ד שיכול להפסיק ביום ה' טבת, דאפילו אי מונין מיום הקבורה מ"מ דעת הפמ"ג בקונטרס נועם מגדים בדיני קדיש שמפסיק לומר קדיש בכלות י"א חדשים בשני ימים קודם, אך בהגהות יד שאול יו"ד סימן שע"ו כתב דאין דבריו מוכרחים אבל כבר הביא בהגהות אמרי ברוך שם אבל נביאים מתנבאים בסיגנון אחד שהסכימו לדעת טו"ז הנ"ל וכ"כ בשו"ע התניא או"ח סימן ע"א ובפמ"ג במש"ז שם, ובספר מט"א בדיני קדיש סי' ש"א אות וי"ו העלה ופסק כדעת נקה"כ שלא יאמר קדיש קודם קבורה ומ"מ כתב דבמקום שנהגו לומר אין למחות בידם ע"ש, ובפרט דמסקנת הפוסקים דבכה"ג שלא נתרחק הקבורה מיום המיתה וכמו בנ"ד שאין מונין יב"ח דאבילות רק מיום המיתה וגם היאל"ט הוא ביום זה עיין ש"ך יו"ד סי' ת"ב בנקוה"כ ועיין באה"ט או"ח סוסי' קל"ב דאם מת ג' שבט יפסיק מלומר קדיש ב' טבת ע"ש ומשמע אפילו לא היה תיכף למיתה קבורה, וה"ג בנ"ד.

אבל בנ"ד בלא"ה אין נפקא מינה בכל אלה שהרי ביום וי"ו טבת כאן נמצא וכאן היה יאל"ט ובן ל' ואלו בעלי חיים אינן נהגין מפני זה שכלו לו י"א חדשים ביום ההוא כמ"ש באה"ט שם ואדרבה הוא נהנה מפניהם וא"כ בלא"ה מפסיק ביום ה' טבת ופשוט.

ב) **ומה** שעמד בדברי רש"י חולין י"ד ד"ה הכא שכתב ומוקצה אסורה מדרבנן הא אליבא דר' יודא קיימינן ור"י ס"ל בילה ד' הכנה דרבה ומוקצה דאורייתא, ויפה העיר. ולפענ"ד נראה לפמ"ש תוס' ריש בילה ד"ה קס"ד לחלק בין גולד בילה לגולד דשברי כלים דבילה הוי גולד טפי שמתחילה לא היה בעולם אבל המס הכלי היה בעולם רק שנשבר ע"ש, וה"נ אי אומר דדוקא המס בילה

שלי"ה כלל בעולם הוא דס"ל מוקצה דאורייתא אבל הכא שהבהמה היה בעולם רק שלי"ה נשחט בזה ס"ל דמוקצה דרבנן וא"ש.

אבל באמת מ"ש דר"י ס"ל הכנה דאורייתא תמהני ואנכי לא מצאתי שם רק דר"י ס"ל מוקצה וזה מבואר בכמה דוכתי אבל באמת יוכל לסבור דמוקצה הוי רק דרבנן אלא דלכל היותר החמירו כעין דאורייתא כמ"ש תו"י ומהרש"א ריש בילה ותל"מ.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן קפ"ט

שיעור זמן גערה באבל לגלח זקנו וכמה מותר לגלח ☆ עכו"ם המסל"ת על רווק שמת אי מותר לנהוג אבילות ולומר עליו קדיש

א) **אבל** על אמו בר מינן לאחר שלשים שמגלח תמיד גם זקנו בהיתר וגערו בו, הוריתי לו לגלח זקנו תספורת כל שהוא באופן שלא יהי' ראוי עוד לגערה, דבמקום שמגלחין זקנם שיעור גערה זמן קצר יותר מב' או ג' חדשים כמ"ש נודי"ק או"ח סי' י"ד הביאו פתחי תשובה סי' ש"ן סק"ד וכ"כ חת"ס יו"ד סי' שמ"ז, ובפרט שהכביד עליו שערו והולך בין הגויים עיין רמ"א סי' ש"ל ס"ד.

ב) **רווק** א' מת במלחמה ר"ל ונכרי אחד כתב במסל"ת מת וקברתיו וכן העידו בערכאות, הנה אם נכרי מסל"ת נאמן מפי כתבו פלוגתת הפוסקים אהע"ז סי' י"ז סי"א ופ"ת סקנ"ג הביא תשו' חתם סופר דמ"מ ערכאות נאמנים ע"ש באריכות, והנה אם היה לו אשה מ"ו להתיר לומר קדיש, אבל בזה שהי' רווק לא מחיתי לומר קדיש דגדולי אחרונים פליגי אי גזרינן בזה פנוי אטו נשוי ושבו"י פשיטא לי' דברווק מתאבלין כיון דליכא חשש עיגונא, ועיי' חת"ס יו"ד סי' דש"ס דכדאי השבו"י לסמוך עליו ע"ש, ועכ"פ אי איכא אבילים לא יאמר כל הקדישים, ועיין באלף למטה למטה אפרים סוף דיני קדיש יתום, ובלע המות לנצח אכי"ר.

חלק אבן העזר

סימן ק"צ

בענין צוואת ר"י החסיד בחתן וחותנו ששמותיהם שווין והוספת שם לצורך הנישואין

שיל"ת יום ב' לס' והיית אך שמח תרצ"ב לפ"ק ב' איפאלו יצ"ו.

שוכט"ס לכבוד ידידי הרב הגאון חריף ובקי כש"ת מו"ה צבי יודא פוקס שליט"א אב"ד דק"ק ב'קערעסטעש יצ"ו, יהי שמו לעולם.

יום אתמול כי יעבור הגיעני ג"ה וראיתי כי הוא חוזר על הראשונות ובקש הסכמתי שהב' מרדכי ישא בת איש ששמו ר' מרדכי, ואני עני במכתבי הקדוש התניתי שיוסיפו לאחד מהם עוד שם אחד ויתחזק בשם או בשמות החדשים שלשים יום (וגם שיקבל ע"ע שאשתו תשמור פתחי נדה כדת משה וישראל קבא), וע"ז האריך ידידי הד"ג בפלפול ואף כי עיניו שפיר חזי בדברי רמ"א אהע"ז סימן ק"כ ס"ג שכתב לענין גט וצריך להכיר שם האיש והאשה ושם אביהם וכל שהוחזקו ל' יוס בעיר אין חוששין, וכן מצאתי בחו"מ סימן מ"ט ס"ג כל שהוחזק שמו שלשים יום בעיר כותבים אותו שם ואין חוששין שמא שינה שמו לעשות קנוניא, אלא שמבואר שם דאי קרי ליה ועני מחזקינן ליה בהאי שמא לחודתו אע"ג דלא אתחזק ל' יוס בהאי שמא ע"ש, ומהאי טעמא רלה ידידי נ"י לומר דבנ"ד דל"ש קנוניא לא בעינן ל' יוס. ולפק"ד נהי דל"ש קנוניא מ"מ כיון שיש חשש סכנה בדבר וחמירא סכנתא מאיסורא כדאמרינן חולין י'. ודאי יותר נכון להחזיקו בשם חדש שלשים יום, ועוד דנהי דעכשיו אין חשש משום קנוניא מ"מ יש לחוש לקנוניא על להבא אם לא נחזיקנו בשם החדש ויהיה מוחזק בשם הראשון, ומיהו בזה י"ל דעד שיבא לידי חשש קנוניא להבא כבר יהיה מוחזק בשם החדש.

אך הדגנ"י כתב דהגע עצמך אם שינו לאחד את שמו מחמת חולי ואח"כ בתוך ל' יוס רוצה לגרש את אשתו לא יכתבו לו גט עד לאחר ל' יוס, ואני אומר דאיברא כן הוא שהרי הרב אומר כן הגאון זצ"ל בס' טיב גיטין ס"א אות ח' סק"ד בשם כנ"י שכתב מוטב לדחות נתינת הגט ל' יוס ולקרותו לס"ת בשם חזקיה וכו'. ובמבי"ט ח"ב סימן נ"ב הביאו בג"פ סקי"ג כתב באיזה אופן יחזיק שם אחר לאביו, וקאמר דבעי ל' יוס שיקראו אותו פב"פ על שם השינוי, ולפחות שיקראו אותו ג"פ בתוך ל' יוס או יתחוס בשינוי שם זה ג"פ בתוך ל' יוס וכו'. ובנודי"ק תאעה"ז סימן פ"ו בגידון עיר פולץ או פילטץ כתב שם שיתאסף כל הקהלה ויסכימו להכריז ל' יוס רלופים בבית הכנסת שמכאן ואילך לא יכתב ולא יקרא שם העיר בט' רק פילץ בלא טי"ת והו"ל כמו שנחזק שמו בעיר ל' יוס דמהני ע"ש, אך בחת"ס ח"ו סימן מ"א תמה עליו דמה ענין הכא להתם דהתם מיירי בחשש רמאות לכן בעינן ל' יוס משא"כ באדם שבא לפניו ורלה להחליף שמו הלא מעשים בכל יום שמשנים שמות של המולים, וע"כ לא נתחבטו אלא במת באותו יוס וקודם מותו אחר שינוי השם כתב גט בזה נתחבטו אי חיישינן לאותו השם כיון שלא נקרא בו עדיין אבל זולת זה שלשים יום מאן דכר שמיה וכו' ע"ש.

ולענ"ד י"ל דהרי מבואר בפוסקים גדולי אחרונים דמי ששינו את שמו מחמת חולי ומת מתוך חוליו אזי בגט של בנו ובתו אין מזכירין כלל את שם השינוי כשלא נתחזק שם השינוי, ועיין בח"מ רסי' קכ"ט בתשובת זקיני התוי"ט בהנסבב בשם הרב מטרלאני שכתב דכשמת בחוליו ולא הועיל לו שינוי השם ידוע ומפורסם שאין מזכירין אותו עוד בשום דבר כ"א בשם הראשון כי לא נשתנה שמו אלא אם יהיה והח"מ שם בסס"ק חולק ע"ש באריכות, אבל אם עמד מתוך חוליו כיון שהועיל לו שינוי השם לבטל מעליו גזר דין ונתרפא ודאי חביב עליו שם השינוי ובודאי יחזיק עצמו בשם זה ולכן לאלתר הוי חזקה וא"ל שלשים יום להחזיקו, משא"כ בשאר שינוי השם מי יודע אם לא יחזיק בו עוד יהיה מאיזה טעם שיהיה לכן שפיר י"ל דבעי חזקה ל' יוס, ושוב ראיתי בחת"ס אהע"ז סימן ל"ג שהביא דברי נוב"י הנ"ל ופקפק עליו כנ"ל וכתב ואח"כ מצאתי בש"ג פרק עשרה יוחסין דמייתי ג"כ ראיה מפ' ג"פ לחזקה דל' יוס ופסק שם כנוב"י הנ"ל.

ועכ"פ מה שהתפלא ידידי כ"ת דהגע עצמך וכו' אין כאן תמיה דבמת בו ביוס באנו למחלוקת הראשונים ולמסקנת גדולי אחרונים צריך חזקה דל' יוס, וע"ע בתשו' דברי חיים סימן ס"ג שכתב וז"ל אם נתחזק תלתא זימני בשלשים יום בשם שרגא פייבל דהוי הוחזק ולא נודע להם בשם אחר ודאי כשר הגט הזה וכו' ומבואר ג"כ מרהיטת

לשונו דבהכרת השם בעי חזקה שלשים יום, ובפרט בדור הזה שהוא פרוץ במילואו ולא יזכר שם ישראל עוד עליהם ודאי אם לא נחזיק שם השיעור ל' יום וע"י פרסום הוא מגדו לא יזכור רק על שמו מעריסתו.

אך כבר הבאתי במכתבי הקדום דבסדר הדורות סדר תנאים ואמוראים אות ז' וכן בהסכמת הגמו"ה ר' יוסף שאול נ"ז מלבוב זי"ע על הספר שמירת הנפש הביאו ראיות מגמרא שלא הקפידו שלא יהי שם חתן וחותנו שווין, וכן בתשו' אמרי אש חיו"ד סימן ס' הביא ראיה מסוטה יו"ד ע"ב אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אבא ומבואר דשמו כשם חותנו. ואמנם לפמ"ש בנודב"ק אהע"ז סימן יו"ד דאפילו תשש קטלנית שמוזכר בגמרא ל"ש גבי יבום משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, והרי אמרינן ביבמות ט"ל מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה עכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה חליצה קודמת למצות יבום, ועיין בטוש"ע אהע"ז סימן קס"ה וב"ש שם ובס"ח סימן תס"ח, משמע דהנושא אשה לשם שמים בלי שום פנייה אחרת אין לו לחוש לכל הדברים האלה דשומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, וא"כ אין ראיה מחכמי הש"ס קדושי עליונים שכל כונתם היה לשם שמים ולכן אין כאן קפידא דשומר מצוה לא ידע דבר רע משא"כ בנ"ד ואנן בדידן שאין כונתינו לשם שמים בלתי לה' לבדו כראשונים שהיו כמלאכים ודאי יש קפידא בדבר, ומצאתי אח"כ שכ"כ בד"ח ח"א אהע"ז סימן ח', ועוד דחכמי התלמוד זכות תורתם וקדושתם היינו דאהני להו שלא חזיק להם כל אלה הדברים שהקפיד הר"י חסיד משא"כ אנן בדידן הי תורה והי מצוה דמגני עלן, ועוד דשמא בהני שהוזכרו בתלמוד מעשה שהיה כך היה שנשאו בנות חותנם לאחר מיתת חותנם דאז י"ל שאין קפידא בשמותיהן שות דהרי מקפידין שלא לקרות שם בנו על שם אביו בחיי אביו כמ"ש ס"ח סימן ת"מ ועיין תשו' מהרי"א סימן רמ"ז ומ"מ לאחר מיתת אביו הכל קורין שם בנו הנולד לאחר מיתתו בשם ועכ"ח דבכה"ג אין קפידא, אבל כשהם בחיים שפיר איכא קפידא ואין ראיה מהגמרא, זולת ראיה אמרי אש הנ"ל שא"א לישבו באופן הזה כמובן.

אמנם זה נראה ברור דבשיעור השם או הוספת שם חדש שהוא בעצם ג"כ שינוי השם דמהני וכמ"ש פ"ת אהע"ז סימן ב' בשם כרם שלמה שהביא שהוגד לו שבהיות מרן חת"ס זי"ע בדרעזניץ עשה הלכה למעשה לשנות שם החתן ותו אין בית מיחוש וכ"מ בנודב"ת אה"ע סימן ע"ט וגם אאמו"ר עט"ר מאוה"ג זצ"ל עשה כן הלכה למעשה בא' מאחיי שי' [ראה עוד שו"ת בית שערים יו"ד סי' קנ"ו], אך מדברי נוב"י שם אין ראיה כ"כ דהתם הוסיפו לו שם מקמי הכי מחמת חולי וכבר היה נקרא על שם זה אבל אין להוכיח מזה שיהיה מועיל אם מוסיפין לו כעת מחמת סיבת הנישואין והחילוק מובן ממילא, וגם חזי לאינטרופי דעיקר קפידא הוא רק במשולשין כמו שכ' חכ"א הובא בפ"ת סימן ב' וחת"ס אהע"ז ח"א סי' קי"ז ע"ש.

ומ"ש ידידי נ"י לייסד קושית אחרונים דלמה דוקא במצות יבום צריך לכוין, ותירץ משום דכאן כתבה תורה הטעם להקים לאחיו שם לכן צריך לכוין ובדורותינו שא"י לכוין להכי באמת חליצה קודמת, הנה גוף הסברא דהיכי דכתבה תורה הטעם צריך כונה מבואר הוא בב"ח או"ח סימן תרכ"ה שכתב כן לענין מצות סוכה שכתבה התורה למען ידעו דורותיכם ע"ש, אבל כאן יש לי נ"ע בזה דהרי מבואר בטוש"ע אהע"ז סימן קס"ו ס"ז דאפילו בא על יבמתו בשוגג או לשום זנות או שאנסוהו כותים והדביקוהו ביבמתו בע"כ קנה דאע"ג דכתיב להקים לאחיו שם היינו שיהיה ראוי להקים פרט לאילונית וסרים אבל כשראוי להקים אף דבביאה זו א"א להקים קונה כמ"ש ב"ש שם סק"ו בשם המוס' ומבואר דא"ל כונה, ודכירנא שראיתי זה כמה שנים במנ"ח שמסתפק אי ביבום צריך כונה ואינו תמ"י לענ"ד כזאת וא"י מה מקום ספק בזה ועיין חכ"ל סימן א' ולא עמותי בידי לעיין בזה.

ומ"ש ידידי נ"י שאחרי שמבואר בגמרא שאין קפידא בשיווי שמות חתן וחותנו א"א לאסרו כעין סברת טו"ז בדבר המפורש בתורה להיתר כנודע, לא נהירא לי במח"כ דהרי כמה גזירות גזרו חכז"ל ואסרו דברים שנהגו בהן היתר מתחילה, ועוד דכבר כתבתי למעלה דמחכמי התלמוד אין להוכיח להיתר מכמה טעמים הנ"ל, ועוד דאולי בזמן חכמי התלמוד לא היו אלו חששות אשר מחמתם גזר הר"י חסיד כל אלו הדברים שנזכרים בצוואתו רק אח"כ ברבות העתים נולדו חששות אלו בזמן הר"י החסיד ולכן גזר עליהם ואלו היו חששות אלו בימי התלמוד גם חכמי הש"ס היו גוזרים גזרות אלו, ואני מצאתי סברא זו בתשו' ביושועות יעקב או"ח בשם קדמונים, וכ"כ בשו"ת בית שערים או"ח סי' ע"ג לענין סברת טו"ז הנ"ל דאם היה חשש שאנו חוששים עכשיו גם בשעת מ"ת בזה חידש הטו"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור דכיון דהתורה לא חששה גם אנו אין לנו לחוש אבל אם בשעת מ"ת לא היה חשש זה רק נולד בזמן מאוחר אף שהתורה התירה בפירוש יכולים חכמים שפיר לאסרו.

ובזה יישבתי מה ששמעתי קושיא להטו"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור מהא

דסנהדרין ל"ב דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנא' משפט אחד ומ"ט אמרו דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה כדי שלא תגעול דלת בפני לוין, הרי אף שמפורש בתורה עקרו חכז"ל.

ולפי הנ"ל דאם אז לא היה שייך האי טעמא אשר מסיבתו ניקוס ונגזור רק אח"כ נתחדש דבר הזה אף דהתורה התירה בפירוש שפיר יש כח ביד חכז"ל לאסור, ה"ה הכא כיון דבאמת מצוה לצות ועיי' רש"י פ' משפטים בפסוק אם כסף תלוה בשם מכילתא דכל אם שבתורה רשות חוץ מזה ויש בזה ג"כ משוס השמר פן יהי' דבר עם לבבך בליעל וגו' ועי' גיטין ל"ו דמה"ט התקין הלל פרוזבול ע"ש, וא"כ בשעת מתן תורה לא הי' חשש געילת דלת בפני לוין רק אח"כ נמנעו מלהלות בזה שפיר יש כח ביד חכז"ל לתקן נגד המפורש בתורה כנלע"ד, ודו"ק. וכבר דבר זה נדפס בשמי בעמון וילקט יוסף שנה ד' תרס"ב סי' נ"א. [וע"ע לקמן סימן רל"ח ד"ה דף י"ד].

ומה שאל האיך לנהוג בחינוך בית עלמין החדש מראה מקוס אני לו לשו"ת מהר"מ שיק חיו"ד סימן שנ"ז ויותר מבואר בתשו' דברי חיים ח"ב סימן קל"ה ועליו אין לי להוסיף.

ויבולע המות לנצח, ובכל אשר נפנה נצליח, עד ביאת המשיח, כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן קצ"א

אשה שבעלה השני היה בא בימים ומת אי הויא קטלנית והאם מותר לסדר לו קידושין

שיל"ת א' בשלח תרע"ג לפק"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש אהובי ידידי הרבני המופולג בתוב"י מורג חרוץ בעל פיפיות כמו"ה יוסף דוד בלייער נ"י שו"ב ומו"ץ ביישוב אטשאד יצ"ו.

מראשית כזאת הודעתי כי אשימה עיני שנית ע"ד שאלתו בענין קטלנית והשב אשיב לו מה שנלע"ד בזה, והן היום אמרתי כי אקח מועד ואת מוצא שפתי אשמור ותבט עיני בשורה אשר ערך אלי ואשר יתן ה' בפי אותו אשמור לדבר, ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה. ובאמת פלא בעיני מה מצא בי כי דלק אחרי הלא אתו הכרתי מר חמיו הה"ג אבדשט"ד נר"ו, אך לאשר דפק על פתחי לא אמנע הטוב ואין טוב אלא תורה ואליו יח' פי קראתי גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך. והנה שאל דוד בשתים והוא באחד שרוצה לישא אשה שכבר היו לה שני אנשים ומתו גם שניהם אולם אחד מהנה כבר היה זקן בא בימים אם יש כאן חשש משוס קטלנית שמבואר בשו"ע אהע"ז סימן ט', ואם נזכה בדין דלמיחש בעי משוס קטלנית מ"מ כיון דהוא אינו מקפיד אנן נמי לא ניחוש ומותר לסדר קידושין, ובפרט שבנ"ד יש לחוש שבאם לא יסדר לו קידושין ידור עמה שלא כדת בלי חופה וקידושין רק ע"י ציווילטרויאונג וא"כ איפוא מוטב שידור עמה ע"י חופה וקידושין כדת משה וישראל משיהיה בעילתו בעילת זנות דניחא ליה לאבר דליעבד הוא איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה כדאמרינן בעירובין ל"ב ע"ב, אלו דברי מעלתו. וכבר מלתי אמורה במכתבי הקדוש שקשה לי להורות תשובה בדבר זה והבאתי דברי הר"ן בתשובה סימן כ"ח שכתב על כיו"ב שהוא מירתי הוראה הביאו חת"ס אהע"ז ח"א סימן כ"ג וגם מרן חת"ס שם ירא להורות בדבר הזה דאית בי' תרתי סכנתא ואיסורא ואנן יתמי דיתמי מה נענה אבתרי, בכל זאת לאשר דפק על פתחי זעירא כמוני לא אמנע הטוב אין טוב אלא תורה מה שהגו רעיוני בזה ולא אשיב פניו ריקם.

תנן התם ביבמות ס"ד ע"ב ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי רשב"ג אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא, וקאמר התם אלא נישואין מ"ט א"ל וכו' משמיה דר"ה מעין גורס ור' אשי אמר מזל גורס, מאי ביניהו, איכא ביניהו דאירסה ומת אי נמי דנפל מדיקלא ומית, ופי' רש"י דלמ"ד מעין גורס לא הוחזקה זו שהרי מעיינה לא גרס לו שימות שהרי לא מת מחולי ולמ"ד מזלה גרס הוחזקה ע"ש. ובשו"ע אהע"ז סימן ט' כתב המחבר אשה שנשאת והרמ"א הוסיף או שנתארסה לשני אנשים ומתו לא תנשא לשלישי שכבר הוחזקה להיות אנשי' מתים, הרי דס"ל לרמ"א דקי"ל כר"א דמזל גורס לכן באירסה ומית נמי חוששין ומ"מ כתב הרמ"א אח"כ בשם י"א דאם נהרג א' מהן או מת בדבר או נפל ומת וכדומה אינו כלום, וא"כ דברי הרמ"א סתרמי ניהו דהא הי"א ס"ל כמ"ד מעין גורס כמ"ש ב"י בשם תשו' הרמב"ן דלמ"ד מזל גורס אפילו בנפל מדיקלא ומית חוששין, ועיין בח"מ סק"ב שעמד בזה.

והנ"ל בזה דלכאורה יש לעיין הא דס"ל לרבי דבתרי זימני הוי חזקה מנא ליה לרבי הא דבשלמא לרשב"ג דבתלתא זימני הוי חזקה ילף ליה שפיר משור המועד אבל לרבי דבתרי זימני הוי חזקה מנלן. אבל נראה דרבי ס"ל באמת דבעלמא בג' הוי חזקה וכמ"ש נמוק"י כאן לענין שלא ישא ממשפחת נכפין דקאמר והוא דאיתחזק בתלתא זימני

דהכא גם רבי מודה דבעינן ג"פ ועיין בחלקת מחוקק סימן ב' סק"י וכמ"ש ג"כ תוספות יבמות דף ס"ה. ד"ה נשאת דלענין ממון מודה רבי דלא הוי חזקה עד דאיתחזק בג' זימני כדאשכחן בשור המועד וכו' ע"ש, אמנם לענין קטלנית יליף ליה לרבי מקרא דיהודה שאמר פן ימות גם הוא כאחיו ובילמו רש"י ורמב"ן פרשת וישב שאשת שהיא קטלנית ועיין בספר עני ארזים רס"י ט' ושם לא היה רק בתרי זימני ועל כרחך דלענין זה בתרי זימני נמי הוי חזקה, אף דבקרא לא נאמר רק בלשון חשש וספק פן ימות גם הוא א"כ היה נראה מזה כדעת הסוברים דאפילו למ"ד דכאן בב' זימני הוי חזקה מ"מ איננה חזקה גמורה רק ריעותא וחשש בעלמא ועיין בר"ן שרמז עליו בית שמואל סק"ד ומה"ד סימן רי"ח. ומעתה נראה דהא דאמרינן בגמרא דלמ"ד מזלה גרם בנפל מדיקלא ומית נמי חוששין היינו דוקא אם השליש נפל מדיקלא דבתלתא הוי חזקה גמורה ואז אמרינן הא דנפל מדיקלא נמי מזלה גרם אבל היכי שהראשון מת בטבע כמות כל אדם והשני עפ"י סיבה כיון דכל עיקר דחוששין בתרי זימני לא הוי רק חשש בעלמא ולא חזקה גמורה ממילא הסברא נותנת דאם לא היה מיתת שניהם שווה נדחה החשש הזה לגמרי ואין חוששין לה. ובזה יש לישב קלת לשון רש"י שכתב דאירסה ומית דאירסה השליש ומית והוא פלא הרי מסיק התם דהלכתא כרבי בנישואין דבב"פ הוה קטלנית ולמה פירש"י שלא אליבא דהלכתא, ועיין בספר עני ארזים שם. ולפי האמור י"ל דכונת רש"י דהא דאמרינן דנפל מדיקלא עכ"ח ל"ל דמיירי בג' פעמים אף לרבי וכמ"ש לכן פי' תרווייהו בג' פעמים.

ודבר זה מתורת רש"י ג"כ למדנו דביבמות כ"ו אמרינן נימא מתני' דלא כרבי דאי כרבי האמר בתרי זימני הוי חזקה ומשני לא מיתה אגירושין וגירושין אמיתה ופי' רש"י וגירושין דהכא וכו' ומשו"ה כשנתגרשה משני זה מותרת לשלישי שעדיין לא הוחזקה בחדא ריעותא בתרי זימני ע"ש, ויש לעיין לכאורה הא הגמרא עכ"ח קאי התם למ"ד מזל גורם דאי למ"ד מעיין גורם לא שייך כלל דין קטלנית בגירושין וא"כ מה בכך שלא הוחזקה בחדא ריעותא ב' זימני הא למ"ד מזל גורם לא בעינן כלל שיהיה מחדא ריעותא דלדידיה אם א' מת בטבע והשני נפל מדיקלא נמי חוששין, אבל הוא הדבר אשר דברתי דכיון דל"ה רק ב' פעמים ולא הוי חזקה גמורה ממילא אם אינו בחדא ריעותא אין חוששין לה כלל ורק בחדא ריעותא חיישינן דעכ"פ ריעותא הוי.

ובזה יתיישב קושיא ששמעתי בשם הגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל בסוטה מ"ג א' המאירם את הבתולה וא' המאירם את האלמנה וכו' חוזר מעורכי מלחמה וכ"פ הרמב"ם פ"ז ממלכים ה"ז, והקשה הא הטעם שחוזר הוא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה והרי במאירם את האלמנה אין לחוש לזה דהא כשימות גם הוא במלחמה היו תהיה קטלנית ולמ"ד מזלה גרם אפילו באירסה ומת חיישינן, והנה לדעת רמ"א ות"ה וריב"ש שהביא ב"ש סק"ו פשיטא דלק"מ דס"ל דבדבר ומכת מדינה לא תליא במזל דידה א"כ הרי פשוט דמלחמה נמי הוי כמכת מדינה, וגם לפמ"ש בעה"ט פרשת שופטים דגם בימי משה כל היולא למלחמה גט כריתות כותב לאשתו א"כ לא מהני לדעת תוס' יבמות כ"ו הנ"ל דבגירושין ל"ש כלל דין קטלנית דלק"מ, אלא אפילו לדעת רש"י דשייך דין קטלנית בגירושין מכל מקום בא' מת וא' גירש שלא הוחזקה בחדא ריעותא בתרי זימני מבואר ברש"י להדיא דל"ש קטלנית ואם כן במאירם את האלמנה שאם ימות גם הוא במלחמה תהיה גרושה למפרע ויהיה א' מת וא' גירש ל"ש קטלנית. אמנם לפי מש"ל בלא"ה א"ש דאפילו למאן דאמר מזלה גרם אם ל"ה רק בתרי זימני וא' מהם מת עפ"י איזה סיבה ומקרה לא טהור כיון דל"ה בחדא ריעותא לא מחזקינן לה כלל בקטלנית וא"ש.

ועפ"י אלה הדברים באנו עד הישוב לדעת הרמ"א גם כן, דודאי קי"ל דמזלה גרם ובאירסה ומת נמי חיישינן אבל הרמ"א קאי למה דפירש המחבר שם דבב"פ נמי הוי קטלנית וע"ז שפיר כתב דאם נהרג א' מהם או מת בדבר לא חיישינן בב' פעמים דל"ה חזקה גמורה דכל שאין מיתת שניהם בחדא ריעותא לא מחזקינן לה בקטלנית וכמ"ש מדברי רש"י, ואתי שפיר.

ועיין פ"ת סק"ה שהביא בשם הרדב"ז ח"ב סימן תרפ"ב שאם מתו שני בעלים בדבר ר"ל מותרת לשלישי ודוקא במתו שניה יש להתיר כיון דאיכא מאן דפ' כרשב"ג אבל אם מתו שלשתן במגפה דחזקה גדולה היא לא תנשא לרביעי והבו דלא לוסיף עלה ע"ש, ומזה יש ללמוד דכל שכן אם שניה הראשונים לא מתו בחדא ריעותא דלא מחזקינן לה בקטלנית שהרי אם מתו בסיבה אחת גרע טפי משמת אחד בטבע ואחד ע"י מקרה וכמ"ש בספר עני ארזים ע"ב.

והנה דעת תשו' מהרי"ו שהביא ד"מ סימן ט' וב"ש סק"ו דאם אחד משני אנשים היה זקן ליכא חשש משום קטלנית, ובשיעור הזקנה שנו חכמים בלשון המשנה פ"ה דאבות בן ששים לזקנה ועיין ברע"ב שם רמז לזה מקרא דבא בכלא אלי קבר דבכלא בגימטריא הכי הוי ועיין ברמב"ן פרשת ויגש (בראשית פ' מ"ו פסו' ט"ו) דבדורות אשר ימי שנותנו בהם שבעים שנה יחשבו הרופאים ימי זוקן מבן ס' ולמעלה

יע"ש, ועיין במנ"ח מצוה רנ"ז לענין הידור וקימה מפני זקן שכתב דלדעת התרגום וסידור האר"י ז"ל זקן היינו בן ששים שצריך לעמוד בפניו ע"ש.

אמנם בתשו' חת"ס סימן כ"ג העלה דלא מיקרי זקן לענין זה אלא בבן שבעים, ומייתי ראיה מכתובות ס"ה ע"א דאמרה לה דביתהו דרבא לחומא אלמנת אביי קטלת תלתא בעית למיקטל אחרינא והרי אביי מי שתין שנין כדאמרינן בר"ה דף י"ח והגיע לימי זקנה ואיך אמרה קטלת תלתא הא אביי שהיה זקן אינו מן המנין, אלא וודאי דשיעור זקנה בזה הרי הוא בבן שבעים ע"ש, ולפמ"ש אין מזה ראיה כלל, שהרי מבואר ביבמות שם שאביי היה בעלה השלישי של חומא ובג"פ דהוי חזקה גדולה וגמורה ל"מ זקנה ושפיר אמרה קטלית תלתא אף שהיה בן ס' כיון שהוא השלישי, וכש"כ דא"ש לדעת הרדב"ז הנ"ל דבמתו ג' אפילו בדבר הוי ריעותא גדולה ול"מ הא דמת במגפה וא"כ ה"ה דל"מ זקנה שהרי בתשו' מהרי"ו הנ"ל משווה מת בזקנה לדבר וכוללם יחד אבל אם השני הוי זקן אפילו רק בן ס' שפיר אימא לך דל"ח קטלנית. ובזה א"ש קושית חת"ס שם שהקשה ארמ"א והוא מת"ה וריב"ש דבדבר ומכת מדינה יש להקל והא אביי מדבית עלי ובית עלי הוי כמו מכת מדינה והאיך אמרה קטלית תלתא הא דבר הוה ומכ"מ אינו מן המנין, ולפי מ"ש א"ש דאביי היה בעל השלישי ובתלתא ל"מ מכת מדינה.

אבל בלאו ה"נ י"ל עפ"י אגדתא דר"ה ח"י שהיה משפחה אחת בירושלים שהיו מתי' מתים בני י"ח שנה וא"ל ריב"ג שמא ממשפחת עלי אתם לכו ועסקו בתורה הלכו ועסקו בתורה וחיו ע"ש, ובמדרש שמואל רבתא פ"ח אי' ג"כ כה"ג דאמרי לר"מ שיתפלל עליהם שהם ממשפחת עלי וא"ל המעסקו בצדקה ואתם מאריכים ימים ויעשו כן ע"ש, ומבואר בר"ה שם דאביי עסק בתורה וגמ"ח, ומעתה בדין הוא שיטול שכרו ועוד יוסיף בשיבה ואריכות ימים ומדלא אי רק שתין שנין לכן אמרה דביתהו דרבא שהוא משוס דחומא הוית קטלנית אבל באינש דעלמא דלא נפיש זכותי' כולי האי שפיר י"ל דבן ס' נמי תשיב זקן ואם מת השני כבן ס' ל"ח קטלנית. וגם בזה א"ש קושית חת"ס הנ"ל דאביי דעסק בתורה וגמ"ח שהיו מגינים עליו ואפ"ה מת שפיר א"ל קטלית תלתא דכ"כ תוספות ר"ה שם ד"ה רבה דאי לאו מזלא היה מגין עליו זכות תורה ע"ש אבל באינש דעלמא ודאי דבר הוה ומכ"מ אינו מן המנין.

אמנם בלא"ה ראית חת"ס תמוה לנפש אדם כמוני, די"ל דלעולם בן ס' תשיב זקן לענין זה ודביתהו דרבא אמרה לפי האמת דקי"ל כרבי בנישואין דבב' זימני הוי חזקה וא"כ מסתברא דגם אביי מת מחמת שכבר הוחזקה בתרי זימני לקטלנית, אבל אם בעלה השני הוא זקן אפילו הוא רק בן ס' ומת שפיר י"ל דתשיב זקן שלא תתחזק מחמתו לקטלנית, וזה פשוט לענ"ד.

אמנם בגוף הדבר דבזקן ל"ה קטלנית חזות קשה אנכי רואה ברמ"א, דבד"מ הביא תשו' מהרי"ו דבחדא מחתא מחתינהו זקן ומת בדבר ולמה זה השמיט בשו"ע דין דמת בזקנה, ומבואר לכאורה דס"ל לרמ"א דזקנה ל"מ שלא תתחזק לקטלנית, והטעם בזה כיון שהוא עכ"פ מיתה טבעית תשיב מת מחמת עצמו ומזלה גרם. והכי משמע דעת הרמב"ן בתשו' המיוחסת לרמב"ן סימן קכ"א שהביא ב"י שדן את המתיר לינשא לשלישי לכף זכות כי שמא לא מת הראשון או השני על מטתו רק שנפל או נטבע ופ' כמ"ד מעין גורם, והרמב"ן חולק דקי"ל כמ"ד מז"ג ע"ש, ולמה לא דן אותו לכף זכות בזה דשמא היה אחד מהן זקן דהוא שכיח טובא, ומבואר לכאורה דס"ל דאף לשיטה זו שכנגדו חוששין בזקנה ואדרבה זקנה תמיר טפי למיחש לה.

ושוב ראיתי בתשב"ץ ח"ג ענין י"ד שהביא מתחילה בשם הריב"ש שהתיר אשה שנתארסה ונהרג הארוס ונשאת ונהרג שתינשא לשלישי והיה אומר כי אין לומר בזו מזל גורם אלא זכותו גרם שנהרג בקדושה, ושוב הביא שהוא ז"ל היה אומר שאם מתו אנשים במגפה יש להקל מהאי דפרק המקבל שאם אכלה חגב א"י לומר מזלך גרם דמכת מדינה הוא, וגם הוא ז"ל כשדברו לו אשת הרב ר"ח ז"ל שנישאת לאיוסף חכים נ"ע ומת זקן מופלג לא רצה לישא אותה והיה אומר איך אתיר לעצמי מה שאני אוסר לאחרים עכ"ל. הרי דס"ל דאפילו למאן דאמר מזל גורם ואפילו בנתארסה תשיבא קטלנית ומ"מ בנהרג לא תשיב קטלנית ולא עוד אלא שמקיל ג"כ אפילו בנהרגו שניהם או אפילו מתו שניהם במגפה וכדעת הרדב"ז שהביא פ"ת הנ"ל ודלא כמהרי"ו דבמתו כולן בחולי אחד חוששין אפילו להרמב"ם דס"ל שאם נשאת לא תלא וכהרמ"א שכתב ג"כ רק אם נהרג אחד מהן וכו', ומ"ש התשב"ץ משוס דזכותו גרם שנהרג בקדושה ומשמע דאי לאו דנהרג בקדושה הו"א מזל גורם גם בזה וכפשטות הסוגיא דלמ"ד מזל גורם אפילו בנפל מדיקלא ומית הוה קטלנית, אולי לרואה דמילתא כ"כ דמעשה שהיה כך היה שהרי אפילו במתו שניהם במגפה ר"ל מקיל וכ"כ ב"ש סק"ו בשם הריב"ש, ובכל זאת הרי שלך לפניך דאפילו בזקן מופלג חוכך להחמיר ול"ע.

אמנם באמת טעמא בעי אמאי בזקן נתלה בדידה ונחזקנה לקטלנית דמזלה גרם מיתתו הרי רוב בנ"א מתים כשהגיעו לזקנה אפילו אין לו אשה כי זה סוף האדם למות

ואחזוקי ריעותא באשה זו מנ"ל אדרבה נימא אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת כדאמרינן יבמות ל', אך הדבר נכון דהרי מבואר בחולין י'. לפירש"י שם דבסכנתא לא אזלינן בתר רוב (ועיין טו"ז יו"ד סי' קט"ז סק"ב ובפ"ת שם דל"ש ביטול בדבר האסור משום סכנה) וכיון דכאן נמי איכא חשש סכנה ל"א בתר רוב שמת בטבע כרוב בני אדם שמתים בזקנותם רק חוששין לתלות בדידיה דמזלה גרס ואסורה.

ואמנם י"ל לפמ"ש פליתי סימן ס"ג דרב ושמואל דפליגי ביומא פ"ד אי הולכים בפקוח נפש אחר הרוב או לא, פליגי בסברת השמ"ק ב"מ וי"ו דרוב ל"ה אלא ספק רק שהתורה התירה ספק זה ולכך סובר שמואל דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב, אבל רב סובר דרוב הוא מטעם ודאי ומהני גם בפקוח נפש ע"ש, ואם כן הכא דרוב בני אדם מתים בטבעם בזקנותם ולא מחמת מזל נשותיהם שהוא רובא דליתא קמן וברובא דליתא קמן כתב חת"ס אבן העזר ח"א סימן ה' וח"ב סימן קמ"ז וש"ש ש"ב פט"ו שהוא בגדר וודאי ואם כן וודאי דאפילו בפקוח נפש וחשש סכנה אזלינן בתריה, ואפילו למה דקי"ל התם כשמואל דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב היינו דוקא התם דאיכא וודאי סכנה אבל הכא ספק אם הוא סכנה י"ל דלשמואל נמי תלינן בטבע שמת מחמת זקנה כרוב בני אדם ולא תלינן בדידה דמזלה גרס ודו"ק בזה.

ומה"ט נ"ל דאפילו אם מתו בעליה גם שניהם בזקנה נמי אין חוששין, אפילו לדעת מהרי"ו דבשניהם מתו בדבר חוששין, מ"מ בזקנה דאיכא סברא טובה לומר שמת בטבע ודאי תלינן בזה ולא במזל דידה. ובזה ניחא תשו' מהרי"ו שבד"מ דפתח בתרתי בדבר ובזקנה וסיים בחדא שכתב אמנם אם מתו שניהם בדבר חוששין ושבק לזקנה, ולפמ"ש נראה דזקנה עדיף טפי ודו"ק. ובפרט דזה שימות בזקנה הוא דבר שכיח ומצוי ובדבר השכיח ומצוי הלכה כרשב"ג דבתלתא הוי חזקה כמ"ש עשרה מאמרות מאמר חיקור הדין פרק י' ע"ש.

אבל בכל ענין נראה דבזקן לא הוי אלא ספיקא, דכמו שיש לתלות בדידה יש לתלות גם כן בטבע וממילא אין מחזיקין אותה בקטלנית דהרי קי"ל ביו"ד סוסי' ק"ן דאין בכתמים משום וסת אפילו ראתה כתמים ג' פעמים אינה קובעתו וכתב הטו"ז שם משום דהוי רק טומאת ספק לכן אינה קובעת לעצמה ואפילו בעד שאינו בדוק אינה קובעת וסת דג"כ ליתביה רק טומאת ספק ודוקא בעד הבדוק שהוא טומאת וודאי קובעת וסת. ומבואר דהאי דבג' פעמים הוי חזקה היינו דוקא כשבא מצד וודאי אבל אם הוא רק מספק אינו כלום אפילו הוחזק כך תלתא זימני, וה"נ דאם יש לתלות שמת בטבע מזקנה מידי ספק לא נפקא ואינה מתחזקת בזה לקטלנית וי"ל.

ושוב ראיתי בתשו' פרשת מרדכי אהע"ז סימן ט"ז שנשאל באשה שמתו שני בעליה וגם שניהם היו זקנים למעלה מס' ועדיין לבן שבעים לא הגיעו, והעלה להלכה להתיר לינשא לשלישי אבל לא למעשה, והביא גם כן מתשב"ץ שמוכך להחמיר בזקן (ובהג"ה שם להגאון המסדר זצ"ל כתב לישב קושית חת"ס הנ"ל כמש"ל בגוונא חדא ונתתי שמחה בלבי) ואולי חשש לפי שהיו שניהם זקנים והוי כמו שניהם בדבר דאסורה לדעת מהרי"ו ולפמ"ש י"ל דזקנה עדיף מדבר.

ומ"ש מעלתו דכיון דהוא אינו מקפיד אנן נמי לא ניחוש ליה, הנה כי כן כתב התשב"ץ שם שאמר להריב"ש דהלוקח יחוש לעצמו ואין בי"ד מזקקין לכך וכמו שאמרו בירושלמי דתרומות לענין גלוי דבעי ימות ליזול גובתי' ימות ובירושלמי דע"ז וכי ערבא דנפשך אנא ואבי נסיב חומא, והריב"ש לא הסכים עמו בזה. והן אמת דלדעת הרמב"ם שהוא גם כן דעת המחבר בש"ע ס"א דכיון דהוא רק על לד המיחוש אם נשאת לא תלא אבל דעת הרא"ש והרשב"א וג"י שהביא ב"ש סק"ב דכופין אותו להוציאה דחמירא סכנתא מאיסורא. וז"ל הריטב"א ביבמות ס"ד, ובניטואין אף על גב דבעי למינסב אתתא קטלנית וליזוק בנפשי' לא שבקינן ליה דהא איסור הוא ובכלל שופך דם האדם באדם ומנדין אותו בית דין עד שיגרש וכן ראיתי לרבינו הר"מ ז"ל עושה מעשה עכ"ל. וכ"מ בתשו' המיוחסת לרמב"ן וכן בתשו' תשב"ץ הנ"ל הביא שא' נשא קטלנית ול"ה יכול לעכב ולא חתם על כתובתה, ועיין בחו"מ סוסי' תר"ז דמי שאמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי מכין אותו מכת מרדות ע"ש, ואפי' לדעת הרמב"ם הנ"ל מ"מ כיון דלכתחילה מיהא אסור לישא קטלנית ודאי מוחין בידו, ות"א אחד מפה"ק אמר לי דבספר שדי חמד העלה שלא לסדר קידושין ושלא לחתום על כתובה של קטלנית ואינו תח"י, ועיין באה"ט או"ח סי' קמ"א סק"ה דמי שרוצה לעלות לס"ת אחר אביו או בנו ואומר שלא חש לעין הרע לכתחילה מוחין בידו ע"ש וכש"כ בנ"ד שמוחין בידו, וכ"מ ברמ"א אהע"ז רסי' קל"ז דיש מחמירין דבעל מנת לא הוי גט ויש להחמיר לכתחילה ואם חושדה מאדם יאמר לבי"ד והם יאמרו בידם שלא ישאו זא"ז ע"ש, ומבואר דמה שאסור לכתחילה אף דבדיעבד מותר מ"מ מוחין וה"נ דכוותיה.

אמנם מה שכתב מעלתו שראוי לסדר לו קידושין שלא ידור עמה בלי חופה וקידושין, הנה לכאורה י"ל דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך כדאיתא בשבת ד' ובכ"ד רק אם עושה איסור חמור על ידינו וגם בזה רק

בלא פשע כמ"ש תוס' שם וכאן אינו עובר על ידינו רק ע"י ילדו הרע וגם הוא פושע ומורד לעבור בשאט נפש. ועוד דבלי ספק כיון שרוצים לנהוג מנהג הפקר בלא ספק אינה שומרת פתחי נדה ולמה נזדקק לקדושין כאלו ודי' לגרה בשעתה, אבל ראיתי בחת"ס סימן כ"ד באשה הנחשדת שמתיר לישא לרביעי שלשה הראשונים שניס מהם ממו בזקנה וא' מהנה מחולי שהיה לו כבר זה הוי בכלל שומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש, ואם כן הה"נ בנ"ד כיון שנחשדת שתנהוג מנהג הפקר לדור עמו שלא ע"י חופה וקדושין י"ל דל"ש קטלנית וכמו דביבוס ל"ש קטלנית מטעם הנ"ל, ואף דחכם צבי סימן א' נוטה אליו ככרוכיא דמנ"ל זה דילמא שכיח הזיקא שאני, כבר האריכו גדולי אחרונים לקיים במאמרו של הראנ"ח, ואף דהוא קאי למ"ד מעיינה גרס דאז במקום מצוה ל"ש מעיינה גרס ולדידן דקי"ל מזלה גורס ל"מ, אבל כבר האריך שם חת"ס דשי' הראנ"ח א"ש גם למ"ד מזלה גרס דראוי לדחות המזל כיון דטבע המזל משועבד לתורה וע"י זכות המצוה נשתנה מזלה ע"ש.

ומעתה בנ"ד וודאי יש לנדד להתיר, א) לסמוך אתשו' מהרי"ו שבד"מ וב"ש והריב"ש וחת"ס דבאחד זקן ל"ש קטלנית ואולי גם הרמ"א סובר כן. ב) לסמוך ע"ד חת"ס דבנחשדת הוי במקום מצוה ול"ש קטלנית. ג) דבב' זימני לא הוי חזקה גמורה ועיקר הלכה כרשב"ג דבג' פעמים הוי חזקה וכמ"ש פ"ת או"ק ב' בשם תשו' קה"י וכמש"ל דבב' זימני אם אינו מריעותא אחת אף לרבי ל"ח קטלנית, ובפרט דכ"כ תה"ד וטו"ז דהאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ה', ובודאי יש עמודים לסמוך אבל ידי לא תהי בו בהיתר זה רק אם יסכימו לזה ב' רבנים גדולים ולדיקים מפורסמים אבא גם אנכי כהדין גרמיזא הבא בבתרייתא

ובזה תנוח דעתו ויבא שלום ינוח על ראש יוסף כנפשו ונפש ידידוש"ת,

בן ציון בלום

סימן קצ"ב

נישאת לאחד מעדיה אי איכא חשד ואי מוציא

ב"ה, בימי הספירה, ברכה ערוכה ושמורה לאהובי ב"א היקר המופלא ושנון יניק וחכים כמר **עמרם בלום** ש"ן

כתבך בא אלי בעתו ועתה באתי עד"ת על הקושיא אשר הלעת לפני בתוספות כתובות כ"ב ע"ב ד"ה כגון שהקשו אהא דאמרינן התם כגון שניסת לא' מעדי' מהא דיבמות כ"ה הרגנוהו לא ישא את אשתו מפני החשד שמא עיניו נתן בה והעיד שקר ע"ש. וק"ל הרי מבואר שם דף כ"ו דאם היו להם נשים ומתו מותרות להם לינשא דאז ליכא חשד, וא"כ דילמא מיירי הכא שניסת לא' מעידי' שהיה לו אשה בשעת העדות או שיש לו גם עכשיו דל"ש חשד והוא קושיא נאה. אבל לפענ"ד לק"מ דדוקא גבי הרגנוהו דאין כאן עדים המכחישים בזה אמרינן דאם יש לו אשה לא חיישינן שהיה בדעתו לישא גם את זו שהעיד עליה וכמ"ש הב"ש אהע"ז סימן י"ב סק"ז בשם הפרישה, אבל כאן גבי שניסת לא' מעידיה דאיכא ב' עדים המכחישים, כיון שאנו רואין עכשיו שנשאה אין ראוי לסמוך על עדותו להכחיש עדים אחרים שאין בהם שום שמץ נגיעה, וחיישינן שמא גם אז בשעת העדות היה דעתו לישא אשה זו שהעיד עליה על אשתו הראשונה, ולכן אפילו אם היה לו אשה חיישינן לשמא עיניו נתן בה דודאי הני שני עדים המכחישים עדיפי מיניה ולק"מ.

ובזה י"ל גם קושית מהרא"ב שהביא פנ"י שם דמה ק"ל לתוספות מהאי דיבמות הא קי"ל כמ"ד כגם אינו מוציא והתם קאי לענין דיעבד שאם נשאת לא תצא. ואתה כתבת דזה אינו קושיא כ"כ משום דהתוס' ס"ל דאם כגם מוציא ולא ביארת מנ"ל הא. ובאמת מחלוקת הראשונים הוא איך דעת התוס' נוטה בזה, ועיין ב"ש שם סק"ג שהביא בשם הב"ח שהוכיח מדברי התוספות דס"ל דאם כגם מוציא, אבל הב"ש דחה והעלה דדעת התוס' כדעת הרמב"ם ורוב הפוסקים דאם כגם לא יוציא ע"ש, וא"כ הדק"ל.

אבל לפמ"ש אתי שפיר, דאפילו אם בעלמא אמרינן בעד המעיד ג"כ דאם כגם לא יוציא מ"מ כיון דאיכא ב' עדים המכחישים שאומרים לא מת ועדיין היא בחזקת א"א שאין בהם שמץ נגיעה ועדיפי מהני ב' עדים שהעידו שמת ויש בהם חשש נגיעה בעדות מכיון שנשאה, ובכה"ג סברו התוס' בקושייתם דגם אם כגם יוציא דאין עדותם אלים כ"כ להכחיש העדים האחרים שאין בהם נגיעה, ודוק היטב.

והנני חותם בכל חותמי ברכות דודך הנאמן הדושו"ט ומצפה להרמת קרנך בקרן בן שמן בלונ"ח,

בן ציון בלום

סימן קצ"ג

בענין יחוד עם עכו"ם לצורך דבר מלכות או פרנסה

שיל"ת יום א' לסדר השירה ל'י'ה'ו'ד'י'ם' א'ו'ר'ה' ו'ש'מ'ח'ה' לפק"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום וברכה, ברבייה ובהמשכה, שמורה בכל וערוכה, לכבוד אהובי ידי"ן הרב המאוה"ג, חריף ובקי,

זך ונקי כש"ת מה"ה מרדכי פ"ה [פארהאנד] נר"ו דומ"ץ נייטרא יצ"ו.

מה שהביא קושיא באגדתא דשבת קכ"ז ע"ב פ"א הוצרך דבר א' לת"ח אצל מטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה וכו' הלך ר"י וכו' ונכנס ונעל הדלת בפניהן וכו', והאיך נעל הדלת ועבר על איסור יחוד דאורייתא. וכת"ה הביא פלוגתא דהב"י והב"ח אהע"ז סימן כ"ב אם ייחוד אסור מה"ת, אמנם בעכו"ס הוי רק דרבנן וכו' והאריך בדבר. ולא ידענא כל האריכות הזה למה ומאי שיאטיה לפלוגתא הנ"ל לכאן והלא גמרא מפורשת היא בע"ז ל"ו דיחוד כותים שמאי והלל גזרו וכמ"ש הרמב"ם פרק כ"ב מאיסורי ביאה, וכת"ה בעצמו הרגיש בחולשת גוף התירוץ דמנלן לומר שבימי ר"י לא נתקבלה עדיין גזירה זו דיחוד כותים שגזרו שמאי והלל שהיו בזמן הבית כמבואר פסחים ס"ו, ובפרט לפמ"ש בסדר הדורות דר"י היה תלמידו של הלל ומהאי תיתי לומר שחולק על רבו, וראיתי בהגהות מהר"א הורוויץ שבש"ס ווילנא שכבר העיר בקושיא זו וכתב ע"כ קודם י"ח דבר היה דלא אסרו ייחוד בנותיהן וכו' ע"ש, ותמהני על כ"ת אשר עיניו משוטטות בכל שלא שת לבו גם לזאת לעיין בהגהות הש"ס שלפניו.

אמנם בקושטא לא ידענא מאי ק"ל דשמא היו שם אצל המטרוניתא גם אנשים אחרים שהרי גם גדולי רומי מצויין אצלה אלא שר"י נעל הדלת כדי שלא יכנסו תלמידים ולא ישמעו בדבר מלכות שבינו לביה וא"כ באמת ל"ה כאן ייחוד כלל.

ועוד דעיין בתשו' חו"י סימן ס"ו וסימן ע"ו במה שלמד זכות על ייחוד הני נשי דידן דקדמא ואזלי להסתתר אצל הגויים משום דקשה מזונותיו של אדם מישראל ואנחנו בגולה טרודים על המחיה ועל הכלכלה ע"ש שהאריך, ואם בשביל פרנסתו של אדם יש היתר כש"כ בשביל דבר שהוצרך לת"ח ומי יודע כמה גדולים דברי חכמים שהיה צריך להם שהיה ראוי להתיר בשביל זה גם גזירה דיחוד ועת לעשות לה' הפרו תורתך והרי גם אסתר נתיחדה עם אחשורוש בשביל הצלת כל ישראל.

ועוד דשמא ר"י הי' נועל הדלת אבל לא סגרו ובכה"ג שאין הדלת סגור ל"ש יחוד כמ"ש הרשב"א בתשובה סימן אלף רנ"א ועיין ב"י אהע"ז סימן י"א ורדב"ז ח"א סימן קכ"א ותשו' רעק"א סימן ק'. [נע"ק דאדרבה נעל הוא יתר מסגירה וכמבואר ג"כ בדברי הפסוקים הנ"ל - המו"ל].

ושוב ראיתי בהגהות יעב"ץ בשבת שם שכתב נ"ב ש"מ כה"ג ליתא ביה משום יחוד וכו' אלא שלא ביאר למה ואני הנלענ"ד כתבתי. [בש"ס וגשל הנדמ"א באו דברי היעב"ץ באריכה ומבואר שם כדברי המחבר לעיל דמשום דבר מלכות לא גזרו עיי"ש - המו"ל].

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו ושלום על ישראל במהרה דידן כנפשו היפה ונפש ידידושת"ה באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קצ"ד

בסוגי' דיש חופה לפסולות ואי חופה קונה וגומר

שוכט"ס לאהובי ידי"נ מחו' הבחור המופלג, מלא פלג, מופלא ושנון כ"ה דוד סג"ל רייזמאנן נ"י.

הא דלא אמרינן דחופה עדיף מקידושין משום דקונה וגומר

את נדרי אשלמה להשיבך בזה על הקושיא אשר הקשית לי ביבמות דף נ"ז ע"ב דקאמר רמב"ח דהא דיש חופה לפסולות באנו למחלוקת ר"מ ור"א ור"ש וכו' לר"א ור"ש דאמרי קידושין לא פסלי (מתרומה, כדאי' שם במשנה דף נ"ו) חופה נמי לא פסלה, ודמי לה דע"כ ל"ק ר"א ור"ש התם אלא בקידושין דלא קריבי לביאה אבל חופה דקריבי לביאה ה"נ דפסלה, וק"ל למ"ש מהרש"א קידושין דף ה' בתוד"ה חופה דחופה קונה וגומר כאחד ע"ש א"כ טפי הול"ל דע"כ ל"ק ר"א ור"ש אלא בקידושין משום דקונה לחוד ואינו גומר אבל חופה דקונה וגומר ה"נ דפסלה, ויפה הערת בזה.

א) ולולא דמסתפינא הו"א דבאמת היינו הך דקאמר תלמודא, דלכאורה י"ל למ"ש שם תוד"ה רב דפלוגתא דרב ושמואל אי יש חופה לפסולות מיירי בחופה גרידא בלא כסף וא"כ רמב"ח דקאמר דר"מ ור"א ור"ש נמי בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי נמי בחופה בלא כסף דהא אדרב ושמואל קאי וכמבואר ג"כ בתוס' הנ"ל ע"ש, ואי נימא דחופה קונה לחוד ולא קונה וגומר א"כ האיך קאמר הש"ס דחופה קריבי לביאה טפי מקידושין הא תרוייהו קונין ולא גומרין ומה בין חופה לקידושין, אלא וודאי דה"ק ע"כ ל"ק ר"א ור"ש אלא בקידושין דלא קריבי לביאה וכל דאינו גומר אינו פוסל אבל חופה דקריבי לביאה דהא קו"ג כא' ה"נ דפסלה, וא"כ קושיתך לק"מ והבן.

חופה עושה אותה כבעולה

ב) ובסגנון הנ"ל נ"ל עוד פי' אחר בגמ' והוא עפמ"ש שעה"מ בקונטרס חופת חתנים סעיף ה' דע"י חופה נעשית כבעולה ממש מדאו' וכמ"ש תוס' ג"כ

בכתובות מ"ט ע"א ד"ה ואימא ויכול להפר נדריס ומיתתה בחנק ומיטמא לה וגם דינה כנבעלת לפסול לה ואסורה לכהנים ע"ש שהאריך, ואף שהשעה"מ קאי בחופה שאחר קידושין מ"מ לדעת מהרש"א דחופה קו"ג כא' נמי דינא הכי דהוי כבעולה ממש. ולפ"ז י"ל דה"ק ע"כ ל"ק ר"א ור"ש אלא בקידושין דלא קריבי לביאה ור"ל דדין קידושין אינו קרוב לדין ביאה ואינן שוין בדין כלל ולא ראי זה כראי זה ולכן קידושין אינן פוסלין מתרומה, אבל חופה דקריבי ר"ל דדין חופה קרוב ושוה לדין ביאה דהא קונין וגומרין כא' ומ"כ דין חופה כדין בעולה ממש וכמש"ל, ומ"כ ה"נ דפסלה, ולפ"ז נכלל קושיתך בקושית הגמ' ולק"מ והבן.

אי רב ור"ב ור"א ור"ש ס"ל דחופה קונה וגומר

ג) **אלא** דבאמת אי אפשר לומר כן דהרי כתבו תוס' ביבמות הנ"ל דטעמא דרב דס"ל יש חופה לפסולות וחופה קונה משום דכי היכי דקרי' בה שארו ע"י חופה שאחר קידושין לשווי' נשואה לענין השקאת סוטה וכו' קנינא נמי בלא כסף לשווי' ארוסה ע"ש, ומבואר מדבריהם דרב דס"ל יש חופה לפסולות ס"ל דוקא קונה ולא קו"ג דאל"כ חופה בלא כסף נמי משוי לה נשואה, ומ"כ כי קאמר רמב"ח דר"מ ור"א ור"ש בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי נמי לענין קונה קאמר ולא לענין קו"ג, ולר"א ור"ש דס"ל קידושין לא פסלי אף דקונה א"כ חופה דאפי' מקני לא קני כ"ש דלא פסלה ואהא דחי דילמא בחופה מודה ר"א ור"ש דפסלה משום דקונה ומשום דקריבי לביאה.

ועב"פ דוחק לומר דהש"ס דחי דחופה קו"ג לר"א ור"ש כיון דלרמב"ח ר"א ור"ש ס"ל כשמואל דאין חופה לפסולות וחופה אפילו מקני לא קני.

אלא דאם כן כ"ש דקושיתך לק"מ דלא המ"ל דחופה קונה וגומר ופסלה כיון דרמב"ח ס"ל דלר"א ור"ש אפי' מקני לא קנה א"כ דוחק לומר ולדחות דס"ל קונה וגומר ויפלגו בפלוגתא רחוקה כזה.

אמנם קושיתי הנ"ל הד"ל דאם כן דס"ל לר"א ור"ש דחופה רק קונה ולא קונה וגומר א"כ האיך קאמר דחופה קריבי לביאה טפי מקידושין וכמש"ל אות א'. ובעכ"ח צריך לומר כמ"ש תוס' הנ"ל דרב ושמואל פליגי נמי בחופה שאחר קידושין עש"ה, ולרמב"ח ר"א ור"ש ור"מ נמי בכה"ג פליגי, ואהא שפיר דחי אבל חופה דקריבי לביאה ה"נ דפסלה דחופה בכה"ג שפיר קריבי לביאה.

ואי נימא הכי וודאי לא הומ"ל אבל חופה דקו"ג ה"נ דפסלה כיון דמיירי בחופה שאחר קידושין והאי וודאי משוי לה כנשואה כמש"ל אות ב' בשם שער המלך ואפ"ה הוי ס"ל לרמב"ח דלר"א ור"ש לא פסלה וא"כ האיך ידחה אבל חופה דקו"ג פסלה, ולכן הוצרך לדחות ולומר דחופה פסלה משום דקריבי לביאה, וכל זה פשוט וברור.

אי חופה קונה באלמנה

ד) **ובדברי** תוס' יבמות הנ"ל דמשמע מדבריהם דרב ס"ל חופה קונה ולא קונה וגומר נ"ל לישב קושיא נאה שראיתי בילקוט הגרשוני על תנ"ך לגיסי הגנ"י בקידושין ג', דקאמר מנינא דרישא למעוטי חופה, ולר"ה דאמר חופה קונה מק"ו מנינא למעוטי חליפין דסד"א הואיל וגמר קיחה קיחה משדה עפרון מה שדה מיקני' בחליפין וכו' קמ"ל. והביא קושיא מהר"מ ברבי לרב דס"ל חופה קונה כמ"ש תוס' הנ"ל אליבא דרש"י וא"כ ליכא למימר דמנינא למעוטי חופה וס"ל בקידושין שם דילפינן קידושי כסף מאין כסף לאדון זה, וא"כ לא בעינן דומיא דשדה עפרון ואין שום ס"ד דליהני חליפין באשה ואין צריך למעוטי כלל, וא"כ הד"ק הש"ס לדוכתא לרב מנינא למעוטי מאי ולע"ג.

ונ"ל דלכאורה ק"ל לשיטות הסוברים דאין חופה באלמנה עיי' באהע"ז סי' ס"ד ס"ה ובב"ש שם ובשעה"מ בקונט' חופת חתנים ס"ג א"כ מאי פריך הגמרא ולר"ה דאמר חופה קונה מנינא למעוטי מאי נימא למעוטי חופה באלמנה. אמנם עיין בתשו' פנ"י אהע"ז סי' ג' שהוכיח דר"ה עכ"ח ס"ל חופה קונה באלמנה, דאל"כ תקשי האיך יליף בקידושין ה' דחופה קונה מק"ו דכסף הא ק"ו פריכא היא דמה לכסף שקונה באלמנה תאמר בחופה שאף אם תלמוד שקונה אינה קונה באלמנה, דמצינו פירכא כה"ג כמ"ש תוס' הנ"ל בשם ה"ר יו"ט מיוחי ע"ש, אלא וודאי דר"ה ס"ל חופה קונה באלמנה ע"ב, וא"כ ל"ל דלר"ה למעוטי חופה באלמנה.

והנה המהרש"א כתב דק"ו דר"ה אתי רק לענין שתהא חופה קו"ג כאחד, דלענין קונה לחוד אין צריך כלל הק"ו דמסברא ידעינן דכיון דגומר דעדיפא מתחילת קנין כ"ש דקונה ע"ב, ולפ"ז רב דס"ל דחופה רק קונה כמ"ש תוס' הנ"ל עכ"ח ל"ל ק"ו דר"ה דמוכח מינה חופה קו"ג, וכיון דל"ל לרב ק"ו דמוכח מינה ג"כ דחופה קונה באלמנה א"כ י"ל דרב ס"ל דבאמת חופה אינה קונה באלמנה, וא"כ י"ל לדידי' דמנינא למעוטי חופה באלמנה כי קושי', ומיושב קושיא הנ"ל ודו"ק היטב.

ה) **ובשעה"מ** בקונט' ח"ח ס"ג הקשה לשי' דאין חופה באלמנה א"כ מה השיב רבא לר"ה שתי

תשובות בדבר, חדא דג' תנן ד' לא תנן, ומה קושיא דילמא ל"ק במתני' רק קנינים דאיתניהו אף באלמנה אבל חופה דליתא באלמנה ל"ק ולעולם חופה קונה כר"ה ע"ב.

ולמ"ש אתי שפיר דלר"ה עכ"ח ס"ל חופה קונה באלמנה וא"כ הול"ל במתני', אלא וודאי מדלא קתני ליה וד' לא תנן מוכח דחופה אינה קונה כלל ושפיר השיב רבא וא"ש.

ובזה מדוקדק הדק היטב לשון הגמ' דקאמר ולר"ה דאמר חו"ק מק"ו וכו', מה נפ"מ אי מק"ו אי מטעמא אחרינא ולא הול"ל רק ולר"ה דאמר חו"ק ותו לא, ולהנ"ל אתי שפיר דדוקא מדיליף לי' מק"ו דמוכח מיני' דחופה קונה באלמנה ק' למעוטי מאי אבל בלא"ה לא הומ"ל למעוטי מאי דהומ"ל למעוטי חופה באלמנה, ודו"ק היטב.

ר"א ור"ש ס"ל דארוסה אינו אוכלת בתרומה
מה"ת וילפי דחופה קונה בק"ו מכסף

ו) **וע"ד** חידוד נ"ל בישוב קושיתך דביבמות נ"ו ע"ב במתני' איתא אלמנה לכה"ג וכו' מן האירוסין לא יאכלו בתרומה ר"א ור"ש מכשירין, ופירש"י דמיירי באלמנה בת כהן דע"י קידושי עבירה נפסלה מתרומה דבי נשא לת"ק ור"א ור"ש מכשירין, ובל' הב' פירש"י דאיירי נמי באלמנה בת ישראל דאליבא דמשנה ראשונה הגיע הזמן ולא נשאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה ובהא פוסל ת"ק ור"א ור"ש מכשירין משום דקנין כספו הוא יעש"ה. ולפ"ז לשון הא' דמיירי רק בב"כ ופליגי אם נפסלה מתרומה דבי נשא הא דלא פליגי באמת אף בבת ישראל וכמ"ש רש"י בל' הב', עכ"ח משום דס"ל דארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה מדאורייתא כבן בג בג בקידושין דף י' ע"ב, ופליגי אדעולא דקאמר התם ובדף ה' דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ד"ת.

ומעתה לר"א ור"ש ילפינן דחופה קונה מק"ו דמה כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה חופה שמאכלת בתרומה כ"ש שתקנה כדס"ד מעיקרא בקידושין ה' ולא מדגומרת כדקאמר בתר הכי התם דלדידהו לק"מ קושית הגמ' מעולא דהא אינהו באמת פליגי אדעולא ועש"ה בגמ'.

והנה הא דתי' מהרש"א דחופה קונה וגומר כאחד הוא רק למה דמסיק התם דלר"ה חו"ק מהאי ק"ו ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שגומרת כ"ש שתקנה, וקשה קושי' תוס' דלדידן דחופה אינה קונה ליגמר דכסף אחר כסף גומר ומה חופה שאינה קונה וכו', ותי' דמאי אולמי דהאי כסף, ועפ"ז העלה המהרש"א דחופה קונה וגומר דאל"כ תקשי נמי מאי אולמא דהאי חופה מהאי חופה ע"ב, אבל אי הוי ילפינן דחופה קונה מדמאכיל בתרומה כס"ד מעיקרא אינו מוכח כלל דחופה קו"ג וי"ל באמת דרק קונה ולא קונה וגומר, וז"פ לענ"ד. ולפ"ז לר"א ור"ש דילפינן חו"ק מדמאכיל בתרומה כמש"ל א"כ ס"ל דחופה רק קונה ולא קו"ג וא"כ לא הומ"ל לדידהו אבל חופה דקונה וגומר ה"נ דפסלה ומיושב קושיתך.

למשנה אחרונה אין ארוסה אוכלת בתרומה
מה"ת

ז) **ובסגנון** הנ"ל נראה לי עוד לפמ"ש פנ"י קידושין ה' ודף י"א שם דבספרי שהובא בילקוט פ' קרח משמע דב"ד של אחריהם שבמתני' כתובות נ"ז שאמרו אין אשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה הוא מדאו' ע"ש, והרי אמרינן בסנהדרין פ"ו ע"א סתם ספרי ר' שמעון, וא"כ דס"ל לר"ש דארוסה בת ישראל אין אוכלת בתרומה מה"ת ופליג אדעולא א"כ לר"ש ילפינן חו"ק מדמאכיל בתרומה ולא מדגומרת ואינו מוכח כלל דחופה קו"ג וכמש"ל באות שקודם לזה וי"ל דלר"ש באמת חופה קונה ולא קו"ג, וא"כ לא הומ"ל אבל חופה דקו"ג ה"נ דפסלה דלר"ש לא א"ש הך דיחוי, ולכן קאמר משום דקריבי לביאה דא"ש בין לר"א ובין לר"ש, ודו"ק.

הקדים חופה לקידושין אי נעשית נשואה למפרע

ח) **ומענין** לענין תרי תמיהי דכירנא שראיתי בפנ"י בקידושין דף יו"ד, הראשון, שהקשה אהא דפריך הש"ס שם היכי דמי וכו' אי ביאה שלאחר חופה וכו', והק' האי ביאה שלאחר חופה ה"ד אי למ"ד חופה קונה א"כ בחופה לחוד סגי שתהא אוכלת בתרומה וכו' ואי למ"ד חופה אינה קונה א"כ חופה בתחילה לאו כלום היא וא"כ ביאה שאחרי' לא מקרי תרתי ע"ש, ומשמע מדבריו דאם הקדים חופה לקידושין נ"מ להתשיבה כגשואה למפרע כשקדשה אח"כ, ובאמת המל"מ פ"י מה' אישות ה"ב מסתפק ועולה בזה, ועיי' שעה"מ בקונט' חופת חתנים ס"ח שהביא חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד ראשונים ואחרונים דאם הקדים חופה לקידושין כשקדשה אח"כ נעשית נשואה למפרע ע"ב, והאיך כתב פנ"י בפשיטות כ"כ דלא מהני והוא פלאי.

והשנית שהקשה הפנ"י אהא דבמ"י אין אוכלת בתרומה משום תשא דסימפון, הא פשטא דקרא דקנין כספו בארוסה איירי ול"ש לעשות משמרת למשמרת בדבר

שנאמר בתורה בפירוש להיתר ע"ש, וסברא זו דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור כתוב הדר הוא בטו"ז יו"ד קי"ז ובאו"ח תקפ"ח, וא"כ פלא על הפני יהושע שלא זכר שר דברי הטו"ז הנ"ל [ועי' מש"כ לקמן בסימן רי"ג ד"ה אמנם סברת טו"ז].

ט) **ואשר** נראה לי עוד בישוב קושיתך הוא, דפנ"י קידושין ג' הקשה מאי לימא למעוטי מקדש והדר בעיל דבאחד משלשתן סגי כדאמר ר"ח בירושלמי, ותי' דתלמודא דידן לא איצטריך למתני מיניה משו"ה דאשכחן כה"ג טובא בפרקין ור"ח בירושלמי מימרא דנפשי' קאמר ע"ב, אלא דאכתי קשה דמ"פ התם לר"ה דאמר חופה קונה למעוטי מאי לימא דר"ה הוא דאמר כר"ח דלמעוטי מקדש והדר בעיל.

ונ"ל דבקידושין ט' יליף ר"י דאשה נקנית בביאה מבעולת בעל, ומקשו לי' כעורה זו ששנה רבי (שם ד' ע"ב) ובעלה מלמד שנקנית בביאה, ומשני אי מהתם (פי' מובעלה) הו"א עד דמקדש והדר בעיל קמ"ל, מתקיף לה רא"מ א"כ נערה המאורסה בסקילה היכי משכחת לה אי דאקדיש והדר בעיל לאו כלום, ומשני רנב"י דמשכח"ל כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומקני ע"ש. ופירשו הפנ"י ובטעם המלך על שער המלך בכבוד חופה ס"ב דודאי ראב"מ נמי ידע שיש קנין שטר בעולם, אלא דהוי ס"ל דאי בעי' מקדש והדר בעיל א"כ כמו דלא סגי בכסף לחוד דבעינן הדר בעיל ה"נ דלא סגי בשטר לחוד ובעי' נמי בשטר הד"ב, ולכן פריך א"כ נערה המאורסה בסקילה וכו', ומשני לי' רנב"י דודאי כסף בלא ביאה וביאה בלא כסף לא סגי משום דלא מצינו שגומר ומקני (והא דיבמה נקנית בביאה לחוד היינו משום דכבר קידשה אחיו המת וביאה זו רק גומר קדושי הראשונים של אחיו, וע' תוס' קידושין ד' ע"ב סוד"ה מה ליבמה ולקמן אביא דבריהם בס"ד), אבל שטר דמצינו שגומר ומקני שפיר סגי בקידושי שטר לחוד בלא כסף או ביאה, והיינו דקאמר כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא וכו'. ולפ"ז העלה טעה"מ דה"ה אי חופה קונה הואיל וגומר אחר כסף עדיף מקידושי כסף וביאה וסגי בחופה לחוד, אלא שהקשה דא"כ אמאי לא משני דמשכחת לה נערה המאורסה בסקילה כגון שקידשה בחופה ע"ב.

ונ"ל דתוס' ביבמות הנ"ל הק' לשמואל דס"ל אין חופה לפסולות א"כ ק"ו דר"ה דיליף מיני' דחו"ק פריכא היא דמה לכסף שקונה בפסולות תאמר חופה שאף אם תלמוד שקונה אינה קונה בפסולות ע"ש.

אי ביאת איסור קונה

ולפענ"ד נראה דעיי' מהרי"ט ח"א סי' ס"ט שגידד לומר דאף דאשה נקנית בביאה מ"מ ביאת איסור אינה קונה דאמרינן אי עביד לא מהני, והא דדרשי' קידושין ס"ח ע"א מכי תהיינה לאיש דקידושין תופסין בחייבי לאוין היינו דוקא כסף או שטר אבל ביאה לא. וכ"מ בר"ן ברפ"ק דקידושין גבי הא דאיבעיא לן אי תחילת ביאה קונה או סוף ביאה, שכ' דביאת איסור בדין הוא שלא תקנה כדאמרינן בפ' ד' אחין גבי מאמר דמאמר דהיתרא קני מאמר דאיסורא לא קני ע"ב (ומה שכ' מהרי"ט שם אח"כ לדחות דכיון דלא מיתקן האיסור בהא דיימא אעל"מ להכי ל"א אעל"מ, כבר דחאו שעה"מ פ"ג מה' גירושין הי"ט, ועיי' בשעה"מ בקונטרס חופת חתנים סעיף ט' ובטעה"מ בכ"ח שם שהאריכו בזה, וטעה"מ כתב דודאי לשי' הראב"ד פי"ז מאי' ביאה דבכל חייבי לאוין שלוקין עליהם הוא אפילו אינו דרך אישות ואפילו אינן תופסין הקידושין נמי עובר, א"כ אפילו אי ניחא אעל"מ לא נתקן האיסור בכך שפיר ל"א אעל"מ כסברת מהרי"ט, אבל לדעת הרמב"ם שם דאינו עובר אלא דרך אישות א"כ א"א בקידשה בביאה אעל"מ נתקן האיסור דאמרינן דל"מ הקידושין וממילא לא עביד איסורא בביאה שאינה דרך אישות, וא"כ שפיר אמרינן אעל"מ ולא מהני הקידושין, וסברת מהרי"ט קמה וגם נגבה עש"ב). ולפ"ז מיושב קושית תוס' הנ"ל דכי פרכית מה לכסף שקונה בפסולות משא"כ חופה ניחא ביאה יוכיח דנמי אינה קונה בפסולות וקונה בכשרות אף אני אביא חופה שאף שאינו קונה בפסולות קונה בכשרות.

יו"ד) **אלא** דיש לדון בזה דודאי אי כסף וביאה כל א' קנין בפני עצמו שפיר י"ל דכי גלי רחמנא כי תהיינה דקידושין תופסין בחייבי לאוין דוקא קידושי כסף או שטר הוא דגלי אבל קידושי ביאת איסור לא דאמרינן אעל"מ, אבל אי בעי' מקדש והדר בעיל א"כ כי גלי רחמנא דקידושין תופסין בחייבי לאוין ביאה נמי בכלל היה דהא בעי' הדר בעיל וא"כ ביאת איסור נמי קונה, א"כ ל"ל ביאה יוכיח דאינה קונה בפסולות דהא אי בעי' מקדש והדר בעיל באמת קונה בפסולות והד"ק התוס' לדוכתא דק"ו דר"ה פריכא היא.

ובעב"ח ל"ל דא"א חופה קונה ואין חופה לפסולות אין סברא כלל דליבעי מקדש והדר בעיל, וכן להיפך דא"א דבעי' מקדש והדר בעיל עכ"ח ל"ל חופה קונה. ולפ"ז מיושב קושית טעה"מ הנ"ל דכיון דראב"מ דפריך נערה המאורסה בסקילה היכי משכחת לה פריך רק למה דס"ל

דבעי' מקדש והדר בעיל, וכיון שכן לא הומ"ל כגון שקידשה בחופה דאי בעי' מקדש והד"ב באמת חופה אינה קונה כמ"ש, וא"ש.

והנה מדמקשי התוס' לר"ה מדשמואל עכ"ח קיס להו דר"ה כשמואל ס"ל דאל"כ קשה אטו גברא אגברא קרמית, וא"כ עכ"ח לר"ה דחופה קונה ואין חופה לפסולות אין שום סברא דליבעי מקדש והד"ב ואין צריך למעוטי כלל, ולכן ל"ק לר"ה מיגא למעוטי מקדש והדר בעיל, ומיושב קושיא הנ"ל ואתי שפיר.

י"א) **ומעתה** שוב אשיב לקושיתך, והנה לפמ"ש יוצא לנו דלר"א ור"ש ס"ל ג"כ חופה קונה, דהרי למה דסבר רמב"ח לימר דס"ל כשמואל דאין חופה לפסולות בכשרות מיהא מודו דחו"ק, ולמה דדחי הש"ס לדרמב"ח אפילו בפסולות ס"ל דחופה קונה וים חופה לפסולות, וכיון דס"ל לר"א ור"ש דחו"ק א"כ אין סברא כלל דליבעי מקדש והדר בעיל, וא"כ שפיר ילפינן קידושי ביאה מובעלה כר' ולא מבעולת בעל כר"י.

למאי דאמאינן דחופה גומר אי עב"ח אף קונה

והנה בקידושין ד' ע"ב אי' ובעלה מלמד שנקנית בביאה, ופריך והלא דין הוא ומה יבמה וכו' ומסיק דאיכא למיפרך מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת וכו' ולכן איצטריך קרא ובעלה שנקנית בביאה. וכ' תוד"ה מה ליבמה בשם הר"א משנז"א דה"פ שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי הראשונים, ומשום דאשכחן ביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחילת קנין ע"ש, ומבואר מדבריהם דלא כמהרש"א שכתב דק"ו דר"ה עכ"ח אתי שתהא חופה קו"ג כאחד דלענין קונה לחוד אין צריך ק"ו כלל דהאי מסברא ידעינן דכיון דגומרת כ"ש דקונה ע"ש. והנה עיניך הרואות דתוס' ל"ל האי סברא שהרי כתבו לענין ביאה שאף אם ביאה גומרת מ"מ אינה קונה.

ולפ"ז מיושב קושיתך, דהרי ר"א ור"ש דס"ל חו"ק ילפי קידושי ביאה מובעלה כמש"ל, ואי ילפינן מובעלה קשה והלא דין הוא וכו' כדפריך הש"ס, ול"ל דא"ל מה ליבמה שזקוקה ועומדת, וא"כ ס"ל כסברת תוס' ודלא כמהרש"א וחופה באמת אינה קו"ג, וא"כ שפיר לא הומ"ל אבל חופה דקו"ג ה"נ דפסלה ודו"ק.

יישוב לקושית ילקוט הגרשוני הנ"ל

י"ב) **והנה** כבר הבאתי למעלה אות ד' קושיא המובא בילקוט הגרשוני דלרב הד"ק הש"ס לדוכתא מיגא למעוטי מאי ע"ש, ולפמ"ש אתי שפיר דהנה הא דמוכח דא"א חופה קונה עכ"ח אין סברא כלל דליבעי מקדש והדר בעיל הוא רק לשמואל דס"ל אין חופה לפסולות, וקשה קושית תוס' דא"כ ק"ו דר"ה פריכא היא, ולריך לומר כתירוצי די"ל ביאה יוכיח, וא"כ עכ"ח ל"ל דבעי' מקדש והדר בעיל דאי בעינן מקדש והדר בעיל א"כ ל"ל ביאה יוכיח כמ"ש באות יו"ד ע"ש, אבל לרב דס"ל יש חופה לפסולות שפיר י"ל דבעינן מקדש והדר בעיל, וא"כ י"ל דלרב מיגא דרישא אתי למעוטי מקדש והדר בעיל כי קושית פנ"י שהבאתי באות ט' לאמת, וא"ש.

אי ילפינן לקידושי ביאה בק"ו מיבמה

י"ג) **שוב** מצאתי במקנה קידושין ה' שהקשה ע"ד מהרש"א מדברי הר"א משנז"א שבתוס' אשר העירותי באות י"א. ולענ"ד דלו יהי' שהר"א משנז"א ל"ל לסברת מהרש"א וכמש"ל גם אני, מ"מ שפיר כתב מהרש"א אליבא דר"ה דס"ל ביבמות י"ז ע"ב שומרת יבם שמתה מותר באמה וקאמר בגמ' אלמא קסבר אין זיקה ע"ש, וא"כ ל"ל לר"ה מה ליבמה שזקוקה ועומדת דאיהו ס"ל אין זיקה, וא"כ לר"ה אינו מוכרח סברת תוס' בשם הר"א משנז"א וס"ל שפיר כמ"ש מהרש"א דכיון דגומרת כ"ש דחופה קונה. ואי ק"ל דא"כ דל"ל מה ליבמה שזקוקה ועומדת א"כ קשה והלא דין הוא וכו' ול"ל קרא ובעלה שנקנית בביאה, ז"א די"ל דר"ה באמת מהך ק"ו יליף קידושי ביאה.

או יש לומר דלר"ה גמי אכתי איכא למיפרך מה ליבמה שכן קונה אותה כשהיא נדה כמ"ש תוס' יבמות ב' ד"ה ואחות, תאמר בזו שאף אם תלמוד שביאה קונה ביאת נדה אינה קונה, כמו חופת נדה שאינה קונה לדעת הרבה פוסקים ולק"מ, ודו"ק.

רב הונא ס"ל כאביי דאי עביד מהני וחופת נדה קונה

י"ד) **ועונ"ל** בישוב קושיתך דבספר יעלת חן הקשה לשי' הרמב"ם פ"י מה' אישות ה"ב דחופת נדה אינה קונה, א"כ ק"ו דר"ה דיליף מיני' דחופה קונה פריכא היא, דאיכא למיפרך מה לכסף שקונה בנדה תאמר בחופה שאף אם תלמוד שקונה אינה קונה בנדה וכקושית הרי"ט מיונ"י שבתוס' יבמות נ"ז ד"ה רב.

ונ"ל דעיין בשו"ע אהע"ז סי' נ"ה פלוגתא דרבותא מהו חופה, ולדעת הרמב"ם חופה היינו ייחוד, ועיי' בר"ן רפ"ק דכתובות. והנה קי"ל בכתובות ד' ע"א דחתן שפרסה אשתו נדה הוא יש בין האנשים ע"ש, אלמא דאסור להתייחד

עם אלוסתו שהיא נדה, ולפ"ז למ"ש הלחם משנה פ"ג מה' מלוה ה"א בשם הריב"ש וכ"כ הרא"ש בתשו' כלל ז' סי' ד' דאין קי"ל כרבא בתמורה ד' דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני א"כ שפיר כתב הרמב"ם דחופת נדה אינה קונה דכיון דאסור להתייחד עמה א"ע לא מהני, אבל ר"ה דס"ל עכ"ח כאביי דאי עביד מהני וכמו שאבאר להלן בס"ד, וא"כ לדידי' חופת נדה קונה ולשיטתו לאו פריכא היא, ואתי שפיר.

ועתה אוכיחך ואערכה לעיניך מה שכתבתי דר"ה עכ"ח ס"ל כאביי דאי עביד מהני ודלא כרבא והוא, דבתמורה ה' ע"ב פריך הש"ס והרי בכור דאמר רחמנא לא תפדה ותנן יש להם פדיון וכו' חוץ מן הבכור ומעשר אלמא לא מהני מיובתא דאביי (דס"ל אי עביד מהני), ומשני שאני התם דאמר קרא הם בהווייתן יהו, ותו פריך ולרבא (דס"ל דבעלמא נמי אי עביד ל"מ א"כ קשה) האי הם ל"ל, ומסיק דאתי ללמד על בכור ומעשר שנתערב דמן בכל העולי' שקריבי' לגבי מזבח (משום דעולין אין מבטלין זה את זה), ופריך ואביי האי סברא (דעולין אין מבטלין זא"ז) מנ"ל, ומשני מולקח דס הפר וכו' וס"ל כר' יאשיה דמעכבין לקרנות, ורבא סבירא לי' כר' יונתן דאין מעכבין לקרנות ע"ש. ועיי' מנחות כ"ב שמבואר שם דמאן דיליף מולקח דס הפר שעולין אין מבטלין זא"ז ס"ל דמין במינו בטיל ומאן דיליף מולקח דמין במינו לא בטיל א"כ ס"ל עולין מבטלין זא"ז ע"ש. ולפ"ז למאן דיליף מולקח דמין במינו לא בטיל קשה האי הס דכתיב בבכור למה לי דאי לעולין אין מבטלין זא"ז הא איהו ס"ל דמבטלין זא"ז, ועכ"ח מהאי הס דרשינן דהווייתן יהו וקשה האי ל"ל קרא הא בעלמא נמי אעל"מ, אלא עכ"ח דמאן דס"ל מב"מ לא בטיל ס"ל כאביי דאי עביד מהני, ולפ"ז למ"ש תוס' בע"ז נ"ו ע"ב ד"ה אבל בתי' הב' דרב הונא ס"ל מב"מ לא בטיל ע"ש א"כ עכ"ח ס"ל לר"ה כאביי דאי עביד מהני וכמש"ל. [עיין לקמן בסימן רי"ב].

ר' אלעזר ס"ל דאעל"מ וחופה אינו קונה וגומר

ט"ו) **והנה** זאת עולה מן המדובר דודאי אי אמרינן אי עביד מהני א"כ חופת נדה קונה אז אתי שפיר ק"ו דר"ה, אבל א"א אעל"מ וחופת נדה אינו קונה א"כ ק"ו דר"ה פריכא היא דא"ל מה לכסף שקונה בנדה משא"כ חופה.

והנה כבר הבאתי לעיל דברי מהרש"א דכל עיקר דחופה קו"ג מק"ו דר"ה ידעינן לה, וק"ו דר"ה רק להכי הוא דאתי דהא לקונה לחוד אין צריך לק"ו כלל דמסברא ידעינן לה מדגומרת ע"ש. ולפ"ז לר"א דס"ל כרבא דאעל"מ כמש"ל בסמוך, וא"כ ס"ל חופת נדה אינו קונה וק"ו דר"ה פריכא היא, וא"כ עכ"ח לר"א חופה קונה לחוד ולא קו"ג ולכן לא הומ"ל אבל חופה דקו"ג ה"נ דפסלה דהך דיחוי לא אתי שפיר לר"א, וא"ש.

הא דביאת בה"ג באלמנה אינו פוטר צרתה מן היבום אף בל"ת כמאן דליתי' לריב"א בחולין

ועתה אבאר לך מנ"ל דר"א ס"ל כרבא דאעל"מ והוא, דביבמות כ' סוע"ב פליגי ר' יוחנן ור"א אי ביאת כהן גדול באלמנה פוטרת צרתה או לא, וקאמר שם דף כ"א דבאלמנה מן הנישואין כ"ע לא פליגי דלא פטרה משום דאין עשה (דייבום) דוחה ל"ת ועשה (היינו ל"ת דאלמנה לא יקח ועשה דאשה בבתולי יקח) ע"ש, וק"ל למ"ש תוס' חולין קמ"א בשם ריב"א דאף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת נדחה ולא נשאר רק עשה ואעשה ליכא מלקות ע"ש ובנוב"י קמא בסוף הס' העלה דאפילו מצוה הבא בעבירה ליכא היכי דעבר ועשה ע"ב, וא"כ קשה אמאי ביאת כה"ג באלמנה מן הנישואין אינה פוטרת צרתה דמשמע דאפילו בעבר ובעל אינה פוטרת ואמאי הא הל"ת נדחה וליכא רק עשה ובדיעבד ליכא עבירה כלל ומצות ייבום קיים.

אמנם לענ"ד נראה דדברי הריב"א הנ"ל תליא דאי אמרת אי עביד מהני וודאי אם עבר ועשה אינו לוקה משום דהל"ת נדחה וכנ"ל, אבל אי אמרת אעל"מ א"כ כיון דלכתחילה אמרינן אין עשה דוחה ל"ת ועשה אף בדיעבד לא עשה ולא כלום ולא קיים מצוה כלל ושפיר לוקה, וא"כ ה"נ שפיר קאמרי ר"י ור"א דאינה פוטרת צרתה א"א אי עביד לא מהני, ול"ל לסברת הריב"א, וא"כ מוכח דר"א ס"ל כרבא דאל"מ וי"ל כנ"ל, ודו"ק.

(**ור'** יוחנן וודאי דס"ל כרבא דאעל"מ דהא ר"י ס"ל בחולין מ"ג הלכה כסתם משנה ותנן במתני' בכורות מ"ה ע"ב כחגיגה דחוששין לזרע האב, ואי ס"ל חוששין לזרע האב ס"ל דלחלק לא צריך קרא כמבואר חולין ע"ח ע"ב, ומאן דס"ל לחלק ל"ל קרא עכ"ח ס"ל כר' יונתן דאין מערבין לקרנות כמבואר ביומא נ"ז ע"ב, ואי ס"ל כר' יונתן עכ"ח כרבא ס"ל דאעל"מ עיין תמורה ה' ע"ב ועיל אות י"ד ודו"ק. אלא דלע"ג למ"ש דר' יוחנן ס"ל עכ"ח לחלק לא צריך קרא האיך כתב רשב"א בקידושין ט' ע"ב דר' יוחנן דיליף התם קידושי ביאה מבעולת בעל ס"ל דצריך קרא לחלק ולע"ג כעת).

ושוב מצאתי בס' היקר מלא הרועים ערך כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני אות כ"ג, שהוכיח

ג"כ דר"י ור"א ס"ל כרבא דאעל"מ מסוגיא דיבמות הנ"ל קנת באופן אחר, ולענ"ד כמ"ש.

בדעת הרי"ף אי חופה קונה

ט"ז) **והנה** הרי"ף ז"ל לא הביא הך דינא דר"ה דחופה קונה מק"ו, ומשמע דס"ל דלא קי"ל כר"ה, והקשו הראשונים דאם כן למה כתב דמנינא למעוטי חליפין דהוא רק לר"ה דס"ל חופה קונה אבל למה דלא קי"ל כר"ה מנינא למעוטי חופה הוא דאתי כדאי' בקידושין ג' וא"כ הו"ל להרי"ף להביא דמנינא למעוטי חופה כיון דל"ל לדר"ה עיי' בראש"ש ובר"ן רפ"ק דקידושין. ולפמ"ש יבוא הכל על נכון דלעולם יש לומר דס"ל להרי"ף דחופה קונה ולכך לא כתב מנינא למעוטי חופה, ואפ"ה לא מייתי לדר"ה משום דלשיטתו אזיל דפסק בר"פ אע"פ דחופת נדה אינה קונה, וא"כ ק"ו דר"ה פריכא היא וכמש"ל אות י"ד. ויולא לנו לפ"ז דלהרי"ף ז"ל חופה קונה ולאו מק"ו דר"ה, דלשיטתו ק"ו דר"ה פריכא היא אלא מסברא ידעינן, דכיון דגומרת כ"ש דקונה כמ"ש מהרש"א וכיון דל"ל לק"ו דר"ה א"כ רק קונה ולא קו"ג, כנלע"ד.

הא דלא מקישינן כסף ושטר לביאה וחופה דלא יועיל בהם תנאי

י"ז) **ועוד** נראה לענ"ד בישוב קושיתך בכתובות ע"ד ע"א אמר רא"י אמר ר"י המקדש על תנאי ובעל דברי הכל אי"ל הימנו גט, ופריך נימא כיון דבעל אחולי אחלי' לתנאי, ומשני תנאה דאפשר לקיומי' ע"י שליח לא הוי תנאה, ופריך והא ביאה דלא אפשר לקיומי' ע"י שליח וקא הוי תנאה, ומשני התם משום דאיתקש הוויית להדדי, כלומר דאיתקש ביאה לכסף ושטר דליהני בי' תנאה, והקשה הריטב"א שם דאדרבה נימא איפכא ונקיש כסף ושטר לביאה וכמו דלא מהני תנאה בביאה ה"נ לא יהני בכסף ושטר, ותירץ דטפי מסתבר להקיש חד לתרי דהיינו ביאה לכסף ושטר מלהקיש תרי (כסף ושטר) לחד דהיינו ביאה ע"ש. ואכתי תקשי אי אמרת דחופה קונה וחופה היינו ייחוד וא"כ חופה נמי אי אפשר לקיומי' ע"י שליח ולא מהני בי' תנאה וא"כ איכא תרי הוויות דלא מהני בהו תנאה דהיינו ביאה וחופה והדק"ל נימא איפכא ונקיש כסף ושטר לביאה וחופה דלא יהני בהו תנאה, ולע"ג (וכן הקשה לי ג"כ כבוד ידיד נפשי הרב המאוה"ג מוה"ר פנחס שליט"א דומ"ץ דק"ק גרלאסוואלדיין יל"ו).

אמנם אי נימא כדברי מהרש"א דחופה קונה וגומר כאחד י"ל קנת דכיון דביאה וחופה אינן שווין דזה רק קונה וזה קונה וגומר וכסף ושטר שווין הן אכתי מסתבר טפי להקיש חופה לעצמו וביאה לעצמו לכסף ושטר השווין ואין דנין כסף ושטר השווין מביאה וחופה שאינן שווין. ויש להסביר דבר זה דלמה דקי"ל אין היקש למחצה א"כ אם תרצה תוכל להקיש ביאה וחופה לכסף ושטר ג"כ לענין שלא יהיו גומרין רק קונים, אבל אם תרצה להקיש כסף ושטר לביאה וחופה לא תוכל להקיש, דכיון דאינן שווין לאיזה מהן נקישן, וידוע תדע כי רק להסביר הדבר כתבתי אלה הדברים.

וא"כ מכאן ראי' לכאורה לדברי מהרש"א דחופה קונה וגומר, ויולא לנו מזה דאי בעינן תנאה דאפשר לקיומי' ע"י שליח עכ"ח כמהרש"א ס"ל דחופה קונה וגומר וכמ"ש.

והנה רב עולא בר אבא אמר עולא א"ר אלעזר ס"ל בכתובות שם במקדש על תנאי ובעל דעריכה גט כר' כהנא משמי' דעולא שם, ולדעת כסף משנה פ"ו מה' אישות ה"א הטעם משום דכיון דבעל אחולי אחלי' לתנאה וכדס"ל להמקשן שם בכתובות, ולא ס"ל דלבעי תנאה דאפשר לקיומי' ע"י שליח כדמתרץ שם, אלא אף דלא אפשר לקיומי' ע"י שליח נמי הוי תנאה ע"ש היטב בכ"מ, וא"כ לר' אלעזר אינו מוכח כדעת מהרש"א ותהי להיפך דיש לומר דלדידי' חופה באמת רק קונה ולא קונה וגומר, ולכן ל"ק הש"ס ביבמות אבל חופה קו"ג ה"נ דפסלה דלא א"ש לר"א.

ח"י) **ועפ"ד** אלה הדברים י"ל ג"כ הרי"ף ז"ל שהבאתי בחות ט"ז, דכיון דפסק בפרק המדיר שם כר' כהנא דהמקדש ע"ת ובעל דעריכה גט וא"כ לא בעי תנאה דאפשר לקיומי' על ידי שליח, וא"כ י"ל דחופה רק קונה ולא קו"ג ולהכי לא מייתי לדר"ה דלרב הונא חופה קו"ג ואפ"ה לא כתב מנינא למעוטי חופה משום דחופה קונה לחוד איהו נמי ס"ל, וא"ש.

הא דלא ילפינן דאב זבאי בקידושי בתו מדזבאי למימסרא לחופה

י"ט) **ומה** שנראה לי עוד בישוב דעת הרי"ף ז"ל הוא דעיין בתוס' כתובות מ"ז ע"א סוד"ה דזכי לי' שהקשה דנילף דאב זכאי בבתו בקידושי' מחופה דזכי לי' רחמנא למימסרא לחופה. ולענ"ד נראה פשוט דתוס' שם מ"ו ע"ב ד"ה ממונא הק' נילף דאב זכאי בבתו בקידושי' מהפרת נדריה דהוי איסורא מאיסורא וממילא ידעינן דכספא דאביה דהשתא אביה מקבל קידושי' וכו', ותירצו דאיסורא דאית בי' ממונא מאי' דלית בי' ממונא לא ילפינן ע"ש, וא"כ לפ"ז ל"ל נמי מחופה דאב זכאי בבתו בקידושי' דחופה הוי איסורא

דלית ביה ממונא ול"ל מיני' קידושין דהוי איסורא דאית בי' ממונא ומיושב קושית תוס' הנ"ל, ושוב מצאתי בשמ"ק שכ"כ ונתתי שמתה בלבי.

אמנם לענ"ד הא דחופה הוי איסורא דלית בי' ממונא תליא דאי חופה קונה לחוד ולא קו"ג א"כ חופה דוקא איירוסין עושה ולא נפקא מרשות האב רק לענין הפר"נ כדאמרינן שם דביאיה דאב מהפרת נדרי' מיהא נפקא מרשותו דאבי' ובעלה מפירין נדריה, או לענין תרומה דאם בת כהן לישראל היא אינה אוכלת בתרומה כמ"ש תוס' שם ד"ה לענין, א"כ שפיר הו"ל איסורא דלית בי' ממונא, אבל אי חופה קו"ג כמ"ש מהרש"א וחופה נישואין עושה וע"י חופה זוכה הבעל במציאתה ובמעש"י ואוכל פירות בחייה כמבואר שם בתתי' ובכתובות ע"א ע"ב בתשובת ר"ג לחכמים ע"ש, א"כ חופה נמי איסורא דאית בי' ממונא היא, והדרא קושית תוס' לכאו' לדוכתא דגילף דאב זכאי בבתו בקידושי' מחופה.

ובעב"ח צריך לומר דאי יליפינן דאב זכאי בבתו מאין כסף ולא מחופה משום דהוה איסורא דלית בי' ממונא, וא"כ עכ"מ ס"ל דחופה רק קונה ולא קו"ג ודלא כרב הונא דס"ל חופה קו"ג. ולפי"ז י"ל דהרי"ף ס"ל דחופה קונה ולכן לא כתב דמנינא למעוטי חופה, ואפ"ה לא הומ"ל לדר"ה דכיון דהביא בפ"ק דקידושין דאב זכאי בבתו מאין כסף א"כ עכ"מ ס"ל דחופה רק קונה ולא קו"ג ולר"ה חופה קו"ג, ואתי שפיר.

ועתה ידידי צלח ורכב על דבר אמת, וחזק ואמץ בתורת ה' וביראתו הטהורה, ותעלה מעלה מעלה במסילה העולה בית קל ויתענגו בך אבותיך היקרים הי"ו ורבך א"א הגאון ישראל שליט"א, והנני ידידך הנאמן הדור"ש באהבה יושב ומצפה להרמת קרנך,

בן ציון בלום

סימן קצ"ה

בענין קיימו האבות כל התורה כולה

הדרן למס' קידושין

הנה בשלהי קידושין איתא קיים אברהם אבינו כל התורה עד שלא נתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי, ובריש מכילתין איתא האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף ובשטר ובביאה. ונלע"ד לקשרם בג' דרכים, וזה יצא לאשונה ע"ד דרוש ומקדים פירוש מהר"א בן חיים (הראנ"ח) בספר הנותן אמרי שפר עה"פ ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך ויל"ד שקראו בפסוק אחד תוכ"ד בשמות מוחלפין איש ועבד, ופי' על פי גמרא כתובות מ"ח לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה, הלך האב עם שלוחי הבעל הרי היא ברשות האב, מסרה האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל. ומעתה כל זמן שרבקה היתה ברשות האב עם היות אליעזר עבד אברהם מ"מ אצלה ל"ה עבד, אמנם אחרי שנכנס ברשות הבעל היה אליעזר עבד אצלה אחרי היותו עבד בעלה שהרי נתן אא"ה את הכל ליצחק, ע"כ אמר ותקם רבקה ונערותיה כי בהיות נערות רבקה ומניקתה עמה באופן שהיו שלוחי האב עמה כי אמנם היו נערותי' בכ"ז היו של לבן בהיותה אז קטנה ותלכנה אחרי האיש, אמנם אח"כ מסרו נערות רבקה שהיו שלוחי האב את רבקה לאליעזר ולקח אותה והלך לו וכיון שמסרו שלוחי האב ונכנסה לרשות הבעל היה אליעזר עבד אצלה, ולז"א אח"כ ויקח העבד את רבקה וילך ע"כ.

ואני ביארתי את הקודם בזה, מקרא קודם שרבקה שאלה מי זה האיש ההולך לקראתינו וגו' דלכאורה לא חלו הקידושין של אליעזר השליח שהרי אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה וילחק עדיין לא ראה אותה, דהרי לדעת הרבה מגדולי אחרונים גם בדרבנן אמרינן אי עביד לא מהני, ועיין סמ"ע סימן ר"מ, וכיון שלא חלו הקידושין ל"ה אסורה עדיין ליבא בפרוע ראש, אך כאשר אמר לה אליעזר כי האיש ההולך לקראתם הוא אדוני ותשאה שראה אותה ואז חלו הקידושין ואסורה בפרוע ראש ולכן ותקח הצעיף ותתכס. ועכ"פ יוצא לנו מזה שקידושין של יצחק היה ע"י שליח ששלח אברהם אבינו את אליעזר לקדש לו אשה.

והנה בריש מכילתין מקשה הגמרא אהא דקתני האשה נקנית וליתני האיש קונה ומשני אי תני קונה הוה אמינא בע"כ להכי תני האשה נקנית דמדעתה אין שלא מדעתה לא, והקשו תוס' ואע"ג דתני האיש מקדש דמשמע בע"כ. ותירצו אחרונים עפ"י קושית פנ"י כתובות דף פ"ד: ונודי"ק סימן ס"ד ובתנינא סימן ע' דלמה מהני קידושין ע"י שליח הא הוי תופס לבע"ח במקום שאב לאחרים כמו במגביה מציאה לחבירו דל"ק מה"ט לר"נ פ"ק דב"מ, ותי' הנוב"י דזה לא מקרי חב לאחרים שהרי אין אשה מתקדשת אלא מדעתה ורצונה והיא אינה מתרצית אלא לזה האיש דוקא ואין כאן חב לאחרים ע"ש. ובאמת מבואר כן ברשב"א קידושין ס"ה ע"ב גבי המקדש בע"א דקאמר התם לא קמחייב לאחרינא וכו' ע"ש.

ולפי"ז א"ש דדוקא בהאשה נקנית אי תני האיש קונה הוה אמינא בע"כ אבל בהאיש מקדש דקתני בו ובשלוחו

ומוכח דמהני שליחות בקידושין ליכא למיטעי שהוא בע"כ, ועל כרחך דמדעתה מקדש דאל"כ האיך מהני שליח הא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, ועיין בספר אור חדש. ובהכי ניחא ג"כ גבי רבקה שנתקדשה ע"י שליח ול"ה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים שהרי היא ל"ה מתרצית רק ליצחק כמ"ש התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך, ולפי"ז א"ש דמסיים קיים אברהם אבינו כל התורה ותקשי האיך עשה שליח לקדש אשה ליצחק הא הוי תופס לבע"ח ועכ"ח דכיון שהיא היתה מתרצית ליצחק דוקא ל"ש תופס לבע"ח, וממילא א"ש דקתני האשה נקנית ולא האיש קונה כדקתני האיש מקדש דהתם ליכא למיטעי בבעכ"ח משא"כ בהאיש קונה דהו"א בעכ"ח וכדמשני הגמרא וא"ש.

ובנוב"י שם תירץ עוד עפמ"ש תוס' גיטין י"א ע"ב ד"ה תופס דהא דמחלק ר"י בין תופס לבעל חוב דלא קני למגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו אף דבמגביה מציאה הוי חב לאחרים, היינו משום דבמציאה אמרינן מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' משא"כ בתופס לבע"ח, וה"ג בקידושין מהני בשליח ולא שייך תופס לבע"ח משום דמיגו דזכי לנפשי' וכו' עש"ה. ובזה י"ל קושית תוס' ב"מ י' ע"ב ד"ה דאמר שהקשו אהא דקאמר איכא בינייהו כהן דאמר לישראל נא וקדש לי אשה גרושה הא אפילו אמר לכהן נמי ע"ש, ולהנ"ל אתי שפיר דליכא למימר דאמר לכהן דאז תקשי הא הוי תופס לבע"ח וכו' ואי מיגו דזכי לנפשי' וכו' זה לא שייך בכהן דאסור בגרושה ולא זכי לנפשי' לכן קאמר דא"ל לישראל, ואתי שפיר.

וע"ד חידוש נ"ל דהמקנה שלהי קידושין הקשה אהא דקיים אברהם אבינו כל התורה דא"כ איך לקח מצרית ראשונה ושניה אסורה מן התורה, ותירץ על פי שיטת הרמב"ם הל' י"ב מאיסורי ביאה דבחייבי לאוין דוקא בקידש ובעל לוקה ואיכא למימר דאינו אסור מה"ת, ועי' פמ"ג או"ח סי' קכ"ח, וא"כ אברהם שלקח את הגר לפלגש והרי כתב הרמב"ן פרשת תולדות דפלגש היא בלא קידושין ובלא קידושין אין מצרית אסורה מה"ת ולכן היתה מותרת במקום מצוה שכבר צוה ה' אותו כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. ועיין תשו' מהר"מ שיק או"ח סימן קמ"ה שכ"כ מדנפשיה. ואני מוסיף דאפילו לאחר מיתת שרה דכתיב ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה זו הגר נמי מותרת דהואיל ואישתרי אישתרי עיין חולין י"ז אז משום מצוה דולערב אל תנח ידך.

והנה בגמרא קידושין ג' פריך מנינא למעוטי מאי ומשני למעוטי חופה ולר"ה דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי חליפין, ולכאורה קשה לשמואל דס"ל יבמות נ"ז אין חופה לפסולות א"כ ק"ו דר"ה דיליף מיניה שם דף ה' דחופה קונה פריכא הוא דמה לכסף שקונה בפסולות תאמר חופה שאף אם קונה אינה קונה בפסולות כי קושית תוס' יבמות שם, וממילא עכ"ח חופה אינו קונה ול"ל מנינא למעוטי. אמנם נראה דעיין מהרי"ט ח"א סימן ס"ט שגידד לומר דאף דאשה נקנית בביאה מכל מקום ביאת איסור לא קני דאמרינן כל מקום דאמר רחמנא לא תעשה אי עביד לא מהני, והא דאמרינן קידושין ס"ח דילפינן מכי תהיינה לאיש דקידושין תופסין בחייבי לאוין היינו דוקא קידושי כסף אבל קידושי ביאה לא, וכ"מ בר"ן פ"ק דקידושין גבי איבעיא אי תחילת ביאה קונה אי סוף ביאה דביאת איסור בדין הוא שלא תקנה כדאמרינן פ' ד' אחין גבי מאמר דיבמה מאמר דהתירא קני מאמר דאיסורא לא קני ע"ש. ולפי"ז מיושב קושיא הנ"ל דכי פרכית מה לכסף שקונה בפסולות משא"כ חופה נימא ביאה יוכיח דנמי אינו קונה בפסולות וקונה בכשרות אף אני אביא חופה שאף שאינו קונה בפסולות קונה בכשרות.

אלא שמהרי"ט שם דחה עפ"י סברתו הידוע גבי שוחט בשבת דכל שלא נתקן האיסור אם נימא אי עביד לא מהני אז לא אמרינן אי עביד לא מהני, וה"נ בקידושין ע"י ביאת איסור גם אי נימא אי עביד לא מהני לא מיתקן האיסור בכך ממילא לא אמרינן אי עביד לא מהני ומהני הקידושין ועיין שעה"מ פ"ג מגירושין הי"ט ובקונטרס חופת חתנים סעיף ט' וטעה"מ שם, אך י"ל דזה תליא דודאי לשיטת הראב"ד פי"ז מא"ב דבכל חייבי לאוין שלוקין עליהם הוא אפילו אינו דרך איסות ואפילו אם אין קידושין תופסין נמי עובר וא"כ אפילו אמרינן אי עביד לא מהני לא מיתקן האיסור שפיר לא אמרינן אי עביד לא מהני וכסברת מהרי"ט אבל לדעת הרמב"ם שם שזכרנו לעיל דאינו לוקה אלא דרך איסות דהיינו בקידש ובעל א"כ אי אמרינן בקדשה בביאה אי עביד לא מהני שפיר מיתקן האיסור דאמרינן דלא מהני הקידושין וממילא לא עביד איסור בביאה שפיר אמרינן אי עביד לא מהני ולא מהני הקידושין, ושפיר י"ל כתירוץ הנ"ל, וממילא שפיר הו"א דחופה קונה וצריך למיתני מנינא למעוטי חופה.

ולפי"ז א"ש דקתני בשלהי מסכת קיים אברהם אבינו כל התורה וקשה דאיך לקח מצרית, ול"ל כתירוץ המקנה ומהרמ"ש שהיתה פלגש שהיא בלא קידושין וזה ליכא איסור מה"ת, וא"כ מוכח כדעת הרמב"ם דאין איסור אלא בקידש ובעל, ושפיר קתני בריש מסכת האשה נקנית בג' דברים ומנינא למיעוטי חופה. והנה יצא לו להרמב"ם דין זה

דבעינן קדש ובעל בחייבי לאוין מגמרא דפרק עשרה יוחסין דע"ח דפ' כרבא לגבי אביי דס"ל בעל לוקה לא בעל אינו לוקה אפילו אחד מ"ט לא יקח משום לא יחלל ע"ש היטב בגמרא ובמ"מ פי"ז מא"ב ע"ש. וזהו דמסיים הדרן עלך עשרה יוחסין ותמצא מבואר כדברי הרמב"ם ובזה ממילא ומליקא לה מסכת קידושין דבזה א"ש הן שלהי והן תחילת מסכת כנ"ל ודו"ק היטב.

ועוד בה שלישיה, ע"ד אגדה עפ"י המבואר בספה"ק דהאבות קיימו כל התורה עד שלא נתנה ולכאורה האיך ידעו מצות התורה קודם קבלת התורה, אך הדבר מובן ממה שאנו רואין תינוק יונק משדי אמו והוא עדיין העדר הבנה וחסר דעה ומאין בא לו הבנה זו לדעת ליונק אך מדרך הטבע למשוך אליו דבר שהוא צריך, וכמו כן תרי"ג מצות רמ"ח מ"ע כנגד אבריו של אדם ושס"ה ל"ת כנגד שס"ה גידין וכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה כדאמרינן מכות כ"ג סע"ב וברש"י שם, וכשהנשמה בגופו של אדם כל אבר חושק למ"ע השייך לאותו אבר וכל גיד חושק לקיום הל"ת השייך לו, לזאת אברהם אבינו ע"ה והאבות שהיו נשמותיהם טהורות ומזוככות היה כל אבר וכל גיד מקיים בטבע מ"ע ול"ת השייך לכל אבר וגיד, וידוע מ"ש הקדוש ר"ר מ"מ מרימנוב זי"ע עה"פ וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו, דיען שבאמת ל"ה מצוה לשחוט את בנו לא היה בשום אבר וגיד של אברהם אבינו ע"ה חשק לשחוט את בנו ולכן היה צריך שליחות יד ר"ל בקישוי וחוזק. והנה במתן תורה פסקה זוהמתן של ישראל וגופם נזדכך ונטהר והיו יכולים לקיים התורה מאליהם מדעתם בטבע ולמה היה צריך לקבלת התורה וכמ"ש בהגדה ש"פ אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו דלפי שפסקה זוהמתן ונזדכו היה ביכולתם ואפשרותם לקיים המצות בטבע וכנ"ל, אך אלו היו מקיימין התורה מאליהן ולא מפני גזירת המלך ית' ל"ה התקשרות וחיבור בין ישראל לאביהם שבשמים וממילא ל"ה שום התחייבות זה לזה, אבל ע"י קבלת התורה נתקשרו ישראל לאביהם שבשמים, וקוב"ה ואורייתא וישראל חד וכמ"ש וארשתיך לי לעולם, והקב"ה קנה אותנו כמ"ש בפרקי אבות ממשה קנינים קנה לו הקב"ה וכו' ישראל קנין אחד וכו' ועי"כ נתחייבו זל"ז.

והנה איתא בספרים דהקב"ה נקרא בעל וכלשון זוה"ק לאוקמא בעלה מעפרא, וישראל נקראו כלה, והם בבחי' אשה כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה וכמ"ש הנביא וארשתיך לי לעולם, ונאמר עוד קרא כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך, ולכן הקב"ה חייב במזונותיהן כמו הבעל שחייב במזונות אשתו. ואיתא בבעה"ט פרשת יתרו בפ' ואביא אתכם אלי מה אשה נקנית בכסף ושטר וביאה אף ישראל כן, בכסף זו ביזת מצרים, בשטר זו התורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה א"ת מורשה אלא מאורסה, בביאה שנאמר ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבא בברית א' ולכן אמר הושע ג"פ וארשתיך, וגם כתיב ואביא בגי' בביאה ע"כ. וז"ש קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא נתנה והיינו בטבע כנ"ל וא"כ למה היה צריך לקבלת התורה כיון דבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן, לז"א דהאשה היינו כנסת ישראל נקנית, נקנית דוקא לבעלה דא קוב"ה בג' דברים כנ"ל ויהיה לנו התקשרות גמור להתחייב בכל חיובים זל"ז. ויש לפרש בזה לשון הגמרא בתחילת המסכת וליתני האיש קונה, דאיש זה הקב"ה כדאיתא במדרש שנאמר ה' איש מלחמה, ומשני דאי תני האיש קונה הוא אמינא בע"כ דהיינו ע"י כפיית ההר, ובאמת כפיית ההר היה רק עבור הערב רב כמ"ש ש"ך עה"ת בפסוק ויולא את העם לקראת האלקים ויתיצבו בתחתית ההר דהעם הוא הערב רב, ולז"א האשה נקנית, דהיינו כנסת ישראל דמדעתה אין וכו' שהיה קבלת התורה בדעת ורצון טוב והבן.

סימן קצ"ו

ביאור תי' הגמ' (קידושין ד') בהפרת נדרים מיהא נפקא מרשותי'

לדוד בשנותו את טעמו, יהי ה' אלקיו עמו, ה"ה מחו' אהו' ידי"נ הבחור המשכיל מופלג ושנון כ"ה דוד סג"ל רייזמאנן נ"י.

גי"ה על נכון הגיעני ושמחתני בהם ברואתי כי אתה שוקד על דלתי ביהמ"ד של רבינו הגדול המקוס יהי' בעזרו כ"ק א"א הגה"ג שליט"א ויען כי תבילי טרדין סביב שתו עלי נקיטנא נפשאי בקנרה ואתך הסליחה.

והנה הקשית בגמ' קידושין ד' דמה משני בהפרת נדרים מיהא נפקא מרשותי' הא אכתי קשה קושית הש"ס דלא דמי האי יציאה וכו' דהתם נפקא מרשות האדון לגמרי והכא אכתי מיחסרה מסירה לחופה, ויפה הערת.

ולדעתי י"ל קצת דרש"י לעיל שם אהא דקאמר השתא אביה מקבל קידושיה איהי שקלה כספא פי' בתמיה אפשר שעל חנם זכהו הכתוב בקבלת קידושין ע"ש, כוונת רש"י איהי משקול כספא א"כ מה זכות הוא זה שמקבל קידושי' ומהו הדבר אשר מקבל והאיך שייך קבלה על לא דבר, אלא עכ"ח שמקבל הכסף ועי"ז היא מקודשת ועדיין צריך תבלין. ולפק"ד כוונת רש"י דהאיך אפשר לומר דאיהי

תשקל כספא כיון דנפקא לה רחמנא מרשותי' דאב וקמחסריה ממעשי ידיה והפר"ל וירושתה ושאר זכותים שיש לאב בגווה ויש לאב הפסד ביציאתה מרשותי' א"כ מן הדין שיהא כסף קידושין שלו בתשלומין להפסדו, וזהו כוונת רש"י בתמי' אפשר שעל חנם זכהו הכתוב וכו' ר"ל האיך אפשר לומר שקבלת קידושי' על חנם יהא זכות הא אדרבה חוב הוא לו שעל ידי זה יש לו הפסד ומה זכות הוא זה.

ולפ"ז י"ל דהמקשן דפריך דאכתי מיחסרה מסירה לחופה ס"ל דכיון דמיחסרה מסירה לחופה א"כ עדיין אין לאב שום הפסד זכות ולמה יזכה בכסף קידושין, ועל זה משני בהפרת נדריס מיהא נפקא מרשותי' ויש לו גרעון והפסד זכות שאינו יכול להפר נדרי' לבדו, ואם כן שפיר כסף קידושין שלו בתשלומין להפסדו כנלע"ד כעת, ולעת הפנאי אשנה פרק זה. עד אז יגו ה' את הברכה אתך, אוהבך בלוב"ת,

בן ציון בלום

סימן קצ"ז

רוב שנתחזק לאיסור אי מהני גם לממון

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, כבוד ידי"ן הרב הגאון חריף ובקי צדיק ונקי כקש"ת מו"ה **פנחם הלוי ביליטצער** נר"ו אבדק"ק סערענטש יצ"ו.

אחדשת"ה ראיתי ונתון אל לבי מה שהתפלא כבוד ידידי הג"מ על סברת הפלאה סופ"ק דכתובות דס"ל דרוב שנתחזק לאיסור מהני גם לממון אף דאין הולכין בממון אחר הרוב דהוי כודאי, ונתקשה שהוא פלוגתת ר"א ות"ק ביבמות קי"ט ע"ב דתנן התם נתייבמו ומתו היבמין אסורות להנשא ר"א אומר הואיל והותרו ליבמין הותרו לכל אדם. הרי דת"ק דס"ל אסורות להנשא ליתי לי' סברא הנ"ל ור"א ס"ל סברא הנ"ל, ואתי סברא הנ"ל כר"א דלא כהלכתא, והניח בצ"ע.

וכשאני לענמי הפלאה זו א"י מה הוא ואי בעי אמינא דר"א ורבנן לאו בהא קמיפלגי רק כתנאי אמרי למלתייהו, שהרי בהך יבמה שאנו מסופקים אם מת בעלה איכא שני איסורים ספק איסור אשת איש שהוא לכו"ע וספק איסור אשת אח שהוא רק על היבם, ומעתה ס"ל לר"א דאמרינן הואיל והותרו ליבמין הותרו לכל אדם משום דאמרינן הואיל ואישתרי אישתרי דהיינו הואיל ואישתרי איסור אשת אח אישתרי נמי איסור אשת איש וכדאמרינן התם דף ח' דאי לאו דגלי קרא הו"א כיון דאישתרי איסור אשת אח אישתרי נמי איסור אחות אשה ע"ש, ורבנן ל"ל האי סברא וס"ל כרבא בזבחים ל"ב דאמרינן להא אישתרי ולהאי לא אישתרי ע"ש אבל אין זה ענין כלל לסברת הפלא"ה.

אבל לו יהיבנא ליה דסברת הפלאה במחלוקת הוא שנוי' ור"א ורבנן איפלגי בה מ"מ אימא ביה מילתא דר"א ל"ל כסברת הפלאה ותהי להיפוך דסברתו אתי' טפי כרבנן, ואקדים מה שהעירותי זה רבות בשנים כד הוינא טליא ע"ד הפלאה הנז' משמ"ק כתובות ע"ה ב' אהא דקאמר התם רבא לא תימא ר"י לא אזיל בתר חזקת הגוף כלל וכו' וז"ל, כגון במתני' דאיכא תרתי ענין הכתובה וענין הגט וכיון דחזקת ממון מבטל כח חזקת הגוף הו"ל כאילו אין כאן חזקת הגוף כלל ואפי' מה שאינו כנגד חזקת ממון כגון לאגרוכי גיטא לא תיבעי דהרי היא מבוטלת מכח חזקת ממון לענין כתובה וכו' לא תימא הכין אלא מה שכנגד חזקת ממון לבד הוא בטיל וכו' ע"ש.

ולסברת הפלא"ה תקשי אמאי לא נימא דכיון דמועיל החזקה לענין האיסור לאגרוכי גיטא מועיל נמי לענין הכתובה, וגם בגוף סברתו יש להבין דאדרבה זיל בתר איפכא דכיון דהרוב אינו מועיל לענין ממון גם לענין איסור לא אזלינן בתרי' (וכענין מש"כ הר"ן סוכה ז' גבי מיגו דהוי דופן לסוכה וכו'). אבל סברת הפלא"ה נכונה מאד וכונתו רצוי' דרק אם החזקנו הרוב לענין איסור מכבר בשעה של"ה עוד לפנינו לדון על אודות הרוב הזה בענין ממון אזלינן בתרי' גם בפעם הזאת כיון שהרוב הזה כבר מוחזק ועומד אצלינו ברור ואמת, אבל היכא דענין איסור וענין ממון באים כאחד לפנינו לדון כגון בהאי דכתובות דהגט והכתובה באים כאחד וודאי לא אמרינן דמיגו דמהני לאיסור מהני נמי לממון דמה חזית דאזלת בתר לד איסור זיל בתר לד ממון וכמו דלא מהני לענין ממון הה"נ לענין איסור שהרי עדיין לא התאמת והוחזק אצלינו הרוב הזה שאנו דנין עליו בזה שפיר כ' השמ"ק דשני ענינים האיסור והממון אינן מכריחים זא"ז וזה עומד בפנ"ע וזה עומד בפנ"ע, כנלע"ד נכון מאד, ובזה יתרועעו אף יסורו הרבה קושיות בזה.

ובזה א"ש דברי הרא"ש קידושין מ"ה ע"ב גבי נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדה"י ועמדה וישאת אחר רב אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה וקאמר התם ומודה רב שאם מתה אינו יורשה משום דאוקי ממונא בחזקת מרי', וכ' שם הרא"ש ואם היינו מפרשים לפי שרוב פעמים אין האב מוחה מסתמא דיחא לי' לאב בנישואין כיון דכבר נתקדשה לדעתו הלכך אכלה בתרומה דאזלינן בתר רוב ואז הי' מותר אפי' ליטמא לה, אבל א"א לומר כן דהא רב ס"ל הולכין בממון אחר הרוב ע"ש. ומבואר דאי הוי ס"ל לרב אין הולכין בממון אחר הרוב הוי ניחא לי' להרא"ש, ולכאו' לסברת הפלא"ה תקשי דנימא דכיון דמועיל הרוב שאין האב מוחה לענין איסור ליטמא לה ה"נ יועיל לענין ממון שאם

מתה יורשה וכ"ע. אבל לדרכינו א"ש דה"נ ענין איסור ליטמא לה וענין ממון ליורשה באים כאחת ושפיר הו"א דלענין איסור אזלינן בתר רוב ולענין ממון לא אזלינן בתר רוב ואין לו ענין לסברת הפלא"ה, ואל תשיבני דאכתי לסברת הפלא"ה אפי' אי ס"ל לרב דאין הולכין בממון אחר הרוב מ"מ כיון דנתחזק הרוב לענין איסור שתאכל בתרומה יהי' מועיל גם לענין ממון דירושה, דזה ל"ק דאי בעי אמינא דודאי אי אכלה בתרומה תחילה בטרם תמות הוי דינא הכי אבל הא לא פסיקא לי' דדילמא מייתה תחילה בטרם שתאכל בתרומה ולא נתחזק הרוב כלל לענין איסור לכן לא אזלינן בתרי' גם לענין ממון ודו"ק, ועיי' תוס' ואשר"י בכורות כ' דמשמע מדבריהם לכאורה ג"כ דלא כהפלא"ה ועפ"ד א"ש ואכמ"ל.

ומעתה הנה זה פשוט שאם אמרה היבמה מת בעלי וחלץ לה היבם במקום ייבום שמותרת לשוק לר"א מה"ט הואיל והותרה ליבמה וכו' דודאי נתייבמו לאו דוקא וא"כ היתר לשוק וליבם בכה"ג באים כאחד ובכה"ג ל"ש סברת הפלא"ה כדכתיבנא ומ"מ לר"א אמרינן סברא כזו גם בכה"ג שבאים כאחד, ולרבנן דפליגי עלי' דר"א י"ל לפ"ז שהוא באמת מה"ט דכיון דמשכח"ל דשניהם באים כאחד לא אמרינן הואיל והותרו ליבמין הותרו לכל אדם וכמ"ש בכונת הפלא"ה וא"כ לפ"ז סברת הפלא"ה אתי' טפי כרבנן, ומ"מ מחוורתא כדדרשינן מעיקרא. הנה האריכתי קצת בזה מפני תערובת טעמים שנתערב לו לכבוד ידידי הגג"י ודימה סברת הפלא"ה למחלוקת ר"א ורבנן והיו לאחדים בידו, אבל באמת במחכת"ה לא קרב זא"ז שמקשה עליו דאתי' סברתו שלא אליבא דהלכתא כאשר יראה המעיין ושפוט בצדק, ואתו רב סליחה, ומאת ה' ישא ברכה, שמורה בכל ערוכה.

כנפשו היפה ונפש ידידו"ש ושת"ה באהבה מוקירו ומכבדו,
בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן קצ"ח

המשחרר עבדו לטובת עצמו או לצורך מצוה אי עובר בעשה

שיל"ת יום ה' לס' ויהי איש מצליח תרנ"ן לפ"ק ב' איפאלו יע"א

גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, ידידי וחביבי, מנחם משיב נפשי, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, הרב הגאון הגדול המפורסם צו"נ כקש"ת מו"ה **מנחם מענדעל סג"ל פאללאק** שליט"א, אבדק"ק סערענטש יצ"ו, יהי שמו לעולם.

אחדשת"ה באהבה רבה, אחרי הפרדו ממנו הלך ונסוע לביתו נאוה ראיתי ונתון אל לבי את אשר הקשה ידידי הדגג"י בקידושין ס"ב ע"ב דקאמר אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר ה"נ דהוי קידושין, ופירש"י הואיל ובידו לשחררה ולקדשה, והתפלא דהאיך קאמר דבידו לשחררה הא קי"ל כל המשחרר עבדו עובר בעשה כדאמרינן גיטין ל"ח ע"ב וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהלכות עבדים ה"ו, והיא קושיא נאה.

וכבר נדברנו פא"פ דלפי סברת הר"ן גיטין ל"ח שהביא מג"א סימן ל' סק"ל דעשה דלעולם בהם מעבודו הוא משום לא תחנם וכל שאינו לטובת העבד רק לצורך מצוה ל"ש העשה ע"ש, וא"כ ה"נ כאן שמשחרר לטובת עצמו להיות לו לאשה ל"ש העשה דלעולם בהם מעבודו ושפיר הוי בידו לשחרר. אלא שכבר תמה המג"א שם על הר"ן מגמרא דברכות דף מ"ז ע"ב דפריך אהא דר"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה הא המשחרר עבדו עובר בעשה, ומשני מצוה שאני, ותו פריך והא מצוה הבאה בעבירה היא, ומשני מצוה דרבים שאני, ומאי פריך הגמרא הא לדעת הר"ן ליכא עבירה כלל.

ודבירנא כד הוינא טליא שמעתי מפ"ק דאבא מארי הגאון זצ"ל לישב דברכות שם קאמר תרי אינטריכו ליה שחרר חד ונפיק בחד, וא"כ איכא עכ"פ חנינה לחד מינייהו לגבי דחבריה כיון דלא שחרר גם האחר ושפיר קאמר דהוי מצוה הבאה בעבירה, ותי' בזה חילופי גירסאות מברכות לגיטין ל"ח ע"ב דבגיטין שם לבתר דמשני מצוה שאני לא פריך תו והא מצוה הבאה בעבירה כדפריך בברכות, משום דבברכות דשחרר חד ונפיק בחד דאיכא חנינה לגביה דחד שייך למיפרך דהוי מהב"ע משא"כ בגיטין דקאי בחד עבד שפיר י"ל כי קושית מג"א לאמת דל"ש מהב"ע כיון שמשחררו לטובת עצמו להכי לא פריך התם הך קושיא והא מהב"ע היא ודפח"ת. ואחר רבות בשנים שמעתי שכ"כ בס' מגן גבורים לבעל מפרשי הים זי"ע, [בסי' ל' אות ט' הביאו משו"ת יד אליהו סי' ז' אך חולק על הסברא].

ועכ"פ להך מסקנא דברכות דמצוה דרבים שאני אזדה לה תירוצו של ידידינו הגאב"ד דטשאבע נר"ו דכיון שרוצה לשחרר להיות לו לאשה שהוא לצורך מצוה שפיר מותר לשחרר ומשיב שפיר בידו דהרי כאן ל"ה מצוה דרבים, ובלא"ה יש לדחות דאפשר לו באחרת, וכמ"ש תוס' גיטין מ"א ד"ה ליטא וכ"כ ברש חגיגה וב"ב י"ג דמה"ט עשה דפו"ר לא דמי לאו דל"י קדש משום דאפשר לה באחר ע"ש.

וידידי הגג"י ר"ל דמיירי בחליה שפחה וחליה ב"ח, ותהוי רחיה לרשב"א שבת ד' דבחליה שפחה וחליה בת חורין ל"ש עשה דלעולם בהם מעבודו, אלא דדברי רשב"א

תמוהים כמ"ש קצוה"ח סימן קע"א מגמרא דגיטין ל"ח, וכבר הלכו בזה נמושות באחרונים.

ולפענ"ד נראה שיש למצוא באופן אחר למ"ש חת"ס אהע"ז ח"ב סימן קנ"א דבנותן העבד דמי פדיונו או שנותן שטר על דמיו דמו אינו עובר האדון על עשה דלעולם בהם תעבודו כיון דעכ"פ אינו חוננהו חנם ול"ש לאסור משום לא תחנם ע"ש, וא"כ י"ל דה"נ מיירי בכהאי גוונא שקידש שפחתו שנתנה לו דמי פדיונה דהוי בידו לשחררה.

ועוד נראה לי דהרי קי"ל בגיטין ל"ח ע"ב בהמפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור וכ"פ הרמב"ם פ"ח מעבדים הי"ג, וכ"ל דלפי מ"ש תוס' גיטין ל"ח ע"א ד"ה כל המשחרר דלמאי דמסקינן שם דף מ' במי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל תשתעבדו בה דאם אמר לשון שחרור כופין את היורשין לכתוב לה שטר שחרור, דכיון דאין היורשים רשאין להשתעבד בה משום מצוה לקיים דברי המת לא קיימן בה לעולם בהם תעבודו ע"ש, וה"נ אני אומר במפקיר עבדו דיצא לחירות אף דלא כתב לו עדיין שחרור מ"מ אסור לו להשתעבד בו ול"ש ביה לעולם בהם תעבודו, וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דהאי דקאמר לשפחתו הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר מיירי נמי בכה"ג שהפקירה ויצאה לחירות ואז קידשה על לאחר שאשתחרר דהיינו לאחר שיתן לה גט שחרור דבזה שפיר הוי בידו לשחררה וא"ש.

ובזה יתיישב מה דקשה לבאורה היאך היא מקודשת בפרוטה שנתן לה והא ל"ה נתינה כלל ביד עבד כיד רבו, אבל לפי האמור א"ש דכיון דנותן לה לאחר שהפקירה שיוצאת לחרות שפיר הוי נתינה מעליא ושפיר מקודשת לאחר שנותן לה גט שחרור.

ועוד"ל לפמ"ש הרמב"ם פ"ח מהלכות עבדים הי"ז דעבד שהשיאו רבו אשה בת חורין וכו' וכן כל כיוצא באלה הדברים שאינו חייב בהם אלא ב"ח יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ע"ש והוא מגמ' גיטין ל"ט, ולפי"ז נ"ל דה"ה דאם קידש שפחתו שהאדון הוא ב"ח נמי יוצאה לחירות, וכיון שכופין אותו לכתוב גט שחרור שפיר הוי בידו לשחררה וא"ש.

ועוד"ל למ"ש תוס' סוכה ל"א ד"ה באשירה דמשה שהקשו דמפשוט דאין דיחוי אצל מצות ממתניתין דענביו מרובים מעליו פסול ואם מיעטו כשר ואין ממעטין ביו"ט ואמר בגמרא הא עבר ולקטן כשר וכו', דאלמא אין דיחוי אצל מצות, ותירצו דשאני התם דבידו לתקן וכל שבידו לאו דיחוי דנהי דאסור למעט מ"מ בידו למעט, אבל גבי ע"ז אין בידו לבטל דאין ישראל מבטל ע"ז של גוי ע"ש, ומבואר דכיון דאם עבר ועשה מתוקן נהי דלכתחילה אסור לשחרר עבד וגם שפחה ועובר בעשה מ"מ כיון דאם עבר ושחרר משוחררת שפיר חשיב בידו לשחררה וא"ש.

וא"ל דדוקא התם חשיב בידו משום דהתיקון אינו אסור אלא מדרבנן משא"כ הכא דעובר בעשה של תורה לעולם בהם תעבודו ולא חשיב בידו, הא לא תברא דהרי להרא"ש בשבת ק"ג בפירושא דגמרא סוכה ל"ג אי צריך להושענא שתיקן איכא איסור דאורייתא בהמיעוט ע"ש, ועיין תשו' כת"ס או"ח סי' קכ"א ואינו כעת תח"י, אבל מה לי להביא ממרחק לחמי הרי גמרא מפורשת בקידושין ס"ד ע"א דקאמר הרי בידו להשיאה לממזר וכו' הרי בידו להשיאה לחייבי עשה וכו' ע"ש, אף דוודאי אסור לכתחילה מ"מ כיון דבדיעבד קידושין תופסין חשיב בידו, וזה ראיה ברורה.

סימן קצ"ט

אמתלא בשידוכין ובחרם הקדמונים

לרב אחד נ"י

כתבו בא אלי ונר לי מאוד כי לא אוכל להשיב לגד אחד מבלי שמוע טענת גד שכנגדו ושמוע בין אחיכם כתיב, אך אם כדבריו כן הוא הנה בדבר חרם הקדמונים כבר כתב טו"ז יו"ד סוסי' רל"ו דאוזרין בשידוך ונותנין הקנס בלא התרה, ולית מאן דפליג להיות פולה פה מה שנוגע הדבר בחרם הקדמונים, וכאן שאין שום קנס ושום חרם בתנאים שפיר יכול לחזור, ובפרט שטוען שאינו יכול לקבלה ולקובלה בשום אופן כבר כתב רמ"א סימן רכ"ח סוף ס"כ דאפילו בנשבע ממש לישא אותה אם יש טענת שנאה ונתן אמתלא אין כאן משם שבועה, ונובי"ק סימן ס"א בד"ה וכל האריכות כתב דלענין חרם הקדמונים א"ל אמתלא וכש"כ כאן בנ"ד שלא היה מרוצה מתחילה ועד סוף אין צורך באמתלא ועל מה יתן אמתלא.

וב"ז פשוט אך איני יכול להחליט בלי שמוע טענות שכנגדו ותנות דעתו בזה, ועתה אמונה להביא הדבר לפני בד"ל בזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושלש המרוצה לשניהם ועל פיהם יצאו כדת של תורה.

הקב"ץ בלום

סימן ר׳

נאמנות עד אחד במיתת הבעל ובגט הבא ממדה״י

הדרן למסכת גיטין

בשלהי מכילתין תנן בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא״כ מצא בה דבר ערוה שנא׳ כי מצא בה ערות דבר (והיינו דברים ערות), ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר (והיינו מדכתיב דבר), ובגמ׳ פריך וב״ש האי דבר מאי עביד ליה, ומשני נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה להלן בב׳ עדים אף כאן בב׳ עדים. והקשה פנ״י למאי דמסקינן ר״פ האשה רבה דלעולם אין עד אחד נאמן אלא היכי דלא איתחזק לא איסורא ולא התירא אבל נגד חזקה הן באיתחזק איסורא והן באיתחזק התירא בעינן תרי, וא״כ למאי איצטריך הכא גזירה שוה דדבר דבר דבעינן תרי הא כאן איתחזק התירא ופשיטא דאין ע״א נאמן, ותירץ חת״ס בחידושיו לגיטין דברים מכילתין קאמר המבין גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ומפרש רבה טעמא משום דאין בקיאין בלשמה ופריך דליבעי תרי מידי דהוי אכל עריות שבתורה ומשני ע״א נאמן באיסורין, ותו פריך הא הוי דשב״ע ואין דשב״ע פחות משנים, והקשה פנ״י דבספרי אי׳ לא יקום עד אחד באיש אינו קם אבל הוא קם בעדות אשה להשיאה, וא״כ לפי״ז מאי פריך הגמ׳ הא להספרי עכ״ח צ״ל דהא דאין דבר שבערוה פחות משנים היינו דוקא לאיסור אינו נאמן אבל להתיר נאמן להשיאה, וכתב שם מיהו מדלא מייתי הש״ס הך ברייתא דספרי בכולה תלמודא ואדרבה מסקי ביבמות שם דגם הא דע״א נאמן במת בעלך הוא רק מדרבנן עכ״ח דלא הוי אלא אסמכתא בעלמא, ואף לשי׳ הסוברים בדעת הרמב״ם דהא דעד אחד נאמן במת בעלך הוא מה״ת וא״כ י״ל דילפינן לה באמת מדרשא דספרי הנ״ל, מ״מ י״ל דרק בעד אחד במת בעלך שעיקר העדות אינו להתיר איסור דדבר שבערוה אלא על מיתת הבעל והוא כעין גילוי מילתא בעלמא ואיתתא ממילא שריא משא״כ בעד אחד לענין גירושין לכ״ע הוי דבר שבערוה ומקשה הגמרא שפיר ע״ש. ולפי״ז מיושב קושית פנ״י כאן דאי לאו דבר דבר הוה אמינא דדרשא דספרי הוא דרשה גמורה וגזה״כ הוא דעד אחד קם באשה בין להיתר בין לאיסור קמ״ל גזירה שוה דבר דבר דבעינן תרי.

והנה מבואר לעיל ג׳ ע״א דלרבה דטעמא משום לשמה ל״ש אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא דהתם ידעינן הכא בפני התם אשה לא מהימנא הכא אשה מהימנא, התם בע״ד לא מהימן הכא בע״ד מהימן, ולרבא דטעמא משום קיום שטרות והכא נמי ידעינן מהני ל״ל אף בפני נכתב ולא סגי בפני נחתם דלא אתי לאחלופי בשאר שטרות ע״ש בגמרא, והיינו עכ״ח משום דהשליח לאו מטעם דעד אחד נאמן באיסורין מהימן אלא כדמסיק לעיל משום דסתם ספרי דדייני מיגמר גמירי ורבנן הוא דאצרוך והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן להימניה לשליח, דאי מטעם עד אחד נאמן באיסורין לא הוי שייך כל הנך חילוקים דבין הכא לבשאר דוכתי דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא כשנים, ואם כן מה בין עדות זה לעדות דעלמא ובודאי גם הכא ידענו מהני ואין צריך שיאמר דוקא בפני נכתב ובפני נחתם.

ולפי״ז א״ש השילוב, דבשלהי מכילתין קאמר דבש״א לא יגרש אדם וכו׳ ועכ״ח דיליף גזירה שוה דבר דבר דבעינן ב׳ עדים וגם לב״ה מסיק דסברי הך גזירה שוה ותקשי ל״ל גזירה שוה ת״ל דאין עד אחד נאמן באיתחזק התירא כקושית פנ״י, ועכ״ח דהו״א כדרשת ספרי דהוא דרשה גמורה דע״א קם לעדות אשה להתירה קמ״ל דלא והיינו דדרשה שבספרי הוי רק אסמכתא בעלמא ושליח לאו מטעם עד אחד נאמן באיסורים מהימן, וא״כ שפיר קתני בתחילת המסכת המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ולא מהני שאר לשון עדיות וא״ש.

ועונ״ל דלכאורה קשה לב״ש ולאד פירוש ברש״י גבי הא דמשני הא בזיווג ראשון גם לב״ה האיך מכשירין גט הבא ממדינת הים ע״י שליח נימא דאשה זו בחזקת היתר לבעלה עומדת ושליח זה ע״י הגט בא להוציאה מחזקתה ואמאי לא נימא דאינו נאמן, ועיין יבמות ל״א אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וכו׳ אל תאסרנה מספק ע״ש, אך נ״ל לפמ״ש ב״ש אהע״ז סימן קמ״א סק״ע דלרמב״ם עדיס החתומים על השטר הוי מפי כתבם אלא דחכז״ל תקנו דפוסקים ע״פ שטר (וכבר השיגו עליו הרמב״ן ושאר פוסקים מהא דאמרינן בכמה דוכתי דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב״ד ואכמ״ל בזה), והקשה דא״כ גט הבא ממדינת הים מדאורייתא לא מהני דעדים החתומים על הגט הוי עדות מפ״כ, ותי׳ דאמרינן דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מייה וחכמים הרי תקנו דגט כזה הבא ממדינת הים כשר ע״ש. ולפי״ז א״ש, דכיון דאמרינן אפקעינהו וא״כ היתה פנויה וממילא אינו מוציאה מחזקת היתר שלה דהא ל״ה סוטה ושפיר שליח נאמן, וא״כ א״ש דמסיים דלא יגרש אא״כ מצא בה דבר ערוה ותקשי דא״כ האיך מהימנינן לשליח כי קושיא ול״ל דאמרינן אפקעינהו וא״כ שפיר דהמביא גט ממדינת הים כשר באומר בפני נכתב ובפני נחתם ודו״ק היטב.

חלק חושן משפט

סימן ר"א

בחומר איסור וגנות מינוי רב הנותן שוחד
בבדי שימנוהו לרב

תשובת הגאון ר' משה הירש פוקס זצ"ל
אב"ד גראסוואַרדיין בעל שו"ת יד רמ"ה
(נעתקו בבת"י המחבר)

בע"ה, יום ג' לס' היפלא מה' דבר תרנ"ו לפ"ק, גראסוואַרדיין יע"א

שוכט"ס לכבוד ידידי האברך הרבני המופלג בתוב"י כש"ת מו"ה **ישעי' פארקאש** נ"י.

את מכתבו אגרת בת מחלת לב מהחלול השם הגדול הנעשה בקהלתו בענין בחירת הרב דבשוקי ברחי מספרים מהממון הניתן מהאנשים הרוצים להתמנות או קרובים שלהם להקהל, וגם ליחידים שחדו בממונם והותרה הרצועה גם בזה לא יבושו גם הכלם לא ידעו, ומע"כ התאמץ שעכ"פ לא יהי' כיוצרי עמל עלי חוק שלא יכתב בפנקס הקהל שכל א' צריך ליתן לכה"פ 1500 ה"ל לקופת הקהל לצורך בנין בית דירה להרב ורק אזי יתנוהו לתוך הקלפי, ומי שאין לו סך הנ"ל א"א לבחור בו אם גם כל המדות שמנו בת"ח ישנם בו וכגובה ארזים גבהו, ובזה הנליח, אבל עדיין המוסכם אנלם לבחור באנשים כאלו אשר יתנו ממון, וע"ז בא מעלתו לשאול אם מותר ליתן ולקבל 1500 זהובים לצורך הנ"ל שעי"ז נדחו ת"ח אשר אין ידם משגת להוציא סך הנ"ל, או אם טוב יותר שיסכימו שלא ליתן להרב בית דירה אלא הרב או הקהל ישכרו לו דירה, אם מותר לשחד ע"י אח ואחות יחידים בממון ואם הוא אמתלא שגם בשאר מקומות עשו כן הרבנים, לו יהיה שגם זה מותר אם אינם מחויבים לחזור לאחוריהם אם יש כאן לב גדול הרוצים להשיא היתומה הנשארת מהרב המנוח ז"ל אשר כמעט היא יתומה מאב ואם למלמיד חכם ולקבלו במקום הרב זצ"ל.

על השאלה בענין בחירת הרב על ידי ממון אני אומר כי הדבר ברור שאין חילוק בין אם נותנים ממון ליחידים או להציבור הן במתנה והן בהלואה איסור גדול הוא בין על הנותנים ובין על המקבלים, ואין חילוק בין הרב בעצמו נותן או שקרוביו ואוהביו נותנים בעבורו כל שהוא יודע מזה מותר לקרותו רשע, והראיה דעל מעשה דיהושע בן גמלא אמר ר"י קיטר קא חזינא ופי' רש"י יבמות דף ס"א ע"א קשר של רשעים אני רואה כאן, וא"ו לא הוא נתן ממון אלא מרתא בת בייתוס נתנה תרקבא דדינרא והיא עדיין לא היתה אשתו שלא כנסה עדיין דיימא דזהו ממונו דמה שקנתה אשה קנה בעלה אבל ארוסתו היתה כמבואר שם.

והנה בסנהדרין דף ז' ע"ב אתמר כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי כסף וכו' הוא דלא עביד הא דעץ שרי, א"ר אשי אלה הבא בשביל כסף וכו', ופי' רש"י שהעמידוהו ע"י שנתן ממון, ומובא לפסק הלכה בשו"ע חו"מ סי' ח' ס"ב וז"ל וכל דיין המתמנה בשביל כסף וזהב אסור לעמוד לפניו ולא עוד אלא שמצוה לזלזל בו עכ"ל, והוא מירושלמי סוף ביכורים שהביא הב"י, והטעם דהוי דומיא דע"ז דמצוה לזלזל בהם עיין סמ"ע, ובפתחי תשובה בשם ברכי יוסף הביא דלפ"ז הנהנה ממנו כנהנה מעבודה זרה והמתנות שנותנים לו לא די דלא הוי כביכורים אלא הוי כמהנה ע"ז והמכבדו כמכבד ע"ז, ונהי דודאי היכי דליכא דעדיף מיניה שפיר כתב המ"ס זי"ע לחלוק על הב"ח דס"ל דאפילו בכה"ג אסור לעמוד לפניו דמבואר בראשונים דלא כותיה, ואע"ג דראיתו מדברי התו"י יומא דף י"ח אינו מכרחת למעיין מ"מ גם להב"ח אין ראיה לפ"ד התוס' שם, אבל יותר מבואר כפי' המ"ס בתוס' ב"ב דף כ"א ע"א ד"ה ברם זכור אותו האיש לטוב עיי"ש ובריטב"א יומא ויבמות דף ס"א ע"א, אבל כל שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין אפילו אם הוא ת"ח מופלג וחסיד כמו יושיע בן גמלא אשר עליו נאמר אלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל, ע"ז נאמר קיטרא חזינא דהיינו קשר של רשעים ואסור לעמוד לפניו ומצוה לזלזל בו.

ועיין במהרש"א ח"א סנהדרין דף ז' ע"ב שכתב וז"ל: יש לפרשו בשתים רעות שעשו כי הם מתמנין בשביל כסף וזהב, גם מה שעושין כן בשביל הכסף וזהב ברוצים לאסוף ע"י הרבנות ולמלאות חסרון כסף שכבר יצא מידם שנתנו לאותן שמינו אותו והוא קדם לו לאכול ממנו ולהתעשר מרבנות, והנה חטא ואשמה זו נשתרבבה עתה בקרוב בימינו, וכבר באו רבותינו כמה פעמים בהת(ח)לת המוס ואשמה זו בגזירה ובעונשין חמורות וחרמות למאן בדבר הזה שלא יתמנה

שוס רב ומורה בכסף וזהב הן ליתן ליחידים הן לרבים, אבל אין איש שם על לב המזכר בשמעתין דעתיד הקב"ה ליפרע ממעמידיהן, גם דימה הענין הזה לע"ז, ואלא הדבר לנו בדור הזה למכשול ולמזכרת עון דכמה תקלות וקלקולים אשר באו לנו בדור הזה עי"ז וכו' עכ"ל. העתקתי לשונו הטהור אות באות כי המה יורדים חדרי בטן. ואם רבינו המהרש"א אמר בדורו שהיה הדבר למכשול ולמזכרת עון וכמה תקלות וקלקולים באו להם עי"ז אנו מה נענה בדור היתום הזה, בודאי אפילו לא נאמר ונשנה היה ראוי לנו לעשות גדרים גדולים על זה למען לא יפרוץ בנו פרץ ח"ו, עכ"פ מבואר בפירוש בדברי המהרש"א דבין נתן ליחידים ובין נתן לגבור הממירו רבותינו בעונשים חמורים וחרמות ר"ל ומי ינקש בחרמם וינקה, ופשיטא שאין חילוק בין אם נותן במתנה גמורה או אם נותן דרך הלואה, אלא דבהלואה יש עוד נוסף ע"ז לדבר מאיסור רבית. לכן כל מי אשר נגע ירא את ה' בלבבו ישתדל שלא יחריך רמיה לידו ולא יתחלל שם שמים ברבים ח"ו שלא יקבלו עליהם רב אשר עליו נאמר בירושלמי והובא להלכה ברמב"ם פ"ג מסנהדרין טלית שעליו כמרדעת החמור ומצוה לזלזל בו, ועכ"פ יחוש כל איש לעצמו לנפשו, ובודאי היטב אשר דיבר הגאון דק"ק בערעטטיא-איפאלו נ"י [הוא הגאון בעל שו"ת בית שעריס זצ"ל] לאסור הוראת אותן האנשים אשר נותנים ממון, ועל מעלתו ועל כל תלמידיו החיוב לשמוע בקולו ומובטחני שדברי אלה יעשו רושם בלב בני קהלתו יצ"ו ולא יאשמו ויפחדו מיום הדין כי הקב"ה נפרע ממעמידיהן כנ"ל, ואזי יתברכו ממקור הברכות ויהיה אך טוב וחלוס ביניהם, כעתירת אוה"נ הדושו"ט בלוג"ח הטרוד מאוד:

הק' משה הרש פוקס

מרוב טרדותי שכחתי להשיב דבר ברור על כל פרטי שאלותיו לכן הנני בא בקצרה כי הוא פשוט יותר מביעי בכותחא דאסור למנות רב אשר נתן ממון הן הוא בעצמו והן קרוביו הן במתנה והן בהלואה כאשר ביארתי לעיל באריכה, ואין חילוק בין אם נתן לגבור ובין אם נתן ליחידים בכל אופן אסור, ואין זה אמתלא שגם במקומות אחרים עשו כן, על זה נאמר גזלן כמותך כבש הדרך אם אחרים עשו איסור בזה לא יקל ח"ו, ואטו אם במקומות אחרים עובדים עבודה שהיא זרה לנו פרקו עול התורה ועובדים לילרס ולרוח הזמן המועה מדרך התורה והיראה תעשו כמוהם חלילה, ואם אין יד הקהל משגת לבנות להרב דירה, ישכרו לו דירה בבית אחר.

הנ"ל

סימן ר"ב

עוד בהנ"ל

תשובת הגאון ר' שרגא צבי טננבוים זצ"ל אב"ד טשאטה

בעל שו"ת נטע שורק (נעתקו בבת"י המחבר)

ב"ה מוש"ק פ' חיי תרנ"ו לפ"ק, פה טשאטה יע"א

שוכ"ט לאיש חי ורב פעלים לא ידעתי אכנהו אך מכותלי מכתבו ניכר שהוא צורבא מרבנן איש יקר ונכבד כש"ת מו"ה ר' **ישע' בן ר' ישראל** זצ"ל סעקעלהיד.

ישלח לי שלא היה ביכולתי להשיב לו מיד כי ירט הדרך לנגדי על תמונת בני פ' וירא בעיר נירמאדא, ועתה באתי, הנה שאלותיו לא יקבלו ארוך ואומר לו בקיצור, על שאלה הא' אם כשר הדבר שיתן איש סך בהלואה לקהל שיקבלוהו לרב ואם רשאים הקהל לעשות זאת לקבל, הנה פשוט הדבר לאיסור מכל הלין טעמא דכתב כ"ת נ"י, ויש על זה חרמות נוראות מל"ו גאוני קדמאי אשר תסמר שערות איש בקראו את החרם הלזה.

שאלה ב', אם מותר לשאר יחידים בטענה שגם בשאר מקומות עושין כן הרבה, מה אומר לכבוד מעלתו היתכן לשאול ע"ז, וכי שאילה היא דא ואז"ל מה אהני לן רבנן מעולם לא שרו לן עורבא ואין אני יודע בזה שום היתר בעולם, וגם אין איש היודע היטב הלכה שיתיר כזאת, ואלו אשר עושים כן המה קלי דעת ישנו באולתם ונעשה להם כהיתר.

ג', ששאל אם כבר עשו הקהל כן אם מחויב לחזור מזה מצד הדין, הנה פשיטא שמחויבים לחזור ומי שאכל שוס וריחו נודף יחזור ויאכל שוס וכו' וישמהו בחטא.

ד', אם עבר על זה ונתקבל ע"י ממון אם מחויב לסוג אחור בשביל היתומה שנשארה מהרב אב"ד זצ"ל. הנה בלעדי היתומה עפ"י הדין אסור לקבל הרבנות, וידעתי שכל העם דשם בשגגה בזה יען שהטעו אותם אנשים האלו אשר רוצים לבא שמה ליקח המשרה באיסור, אבל תמה אני על האקרו"ט ויחידים דשם עם ה' אשר עזבו חסדם עם החיים והמתים להקים איש עמי אשר הגיע להוראה שיקח בת הרב זצ"ל כמו בכל קהלות הקדושות כמותם, ואקוה ששארית ישראל לא יעשו עולה ויתנו אחן לדברי,

נכתב פה טשאטה מוש"ק פ' חיי תרנ"ו לפ"ק,

הק' **שרגא צבי ט"ב**

[**הערת המו"ל** - ראה בשו"ת נטע שורק סוסי' י"ב וז"ל, אולם כבר החליט כ"ת נ"י שאין בקבלה זו כלום יען שהיה ע"י בלע כסף כמבואר בחו"מ

סי' ח' ואין בזה חולק וממילא שאין בקבלתו כלום אף שאין בידינו לכוף הקהל לסלקו מ"מ אין בזה להרב השני משום השגת גבול ויכול להחזיק בשלו בגד זה שקבלוהו ומיאנו בקבלת הרב הראשון וזהו כל תוקף של הרב השני. ולפע"ד כי מגד החזקה יש בזה עקולי ופשורי כנ"ל, וע"ע קצת דאפשר מדלא מנה בכל הני בירושלמי דביכורים שהורותיו ודיניו בטלים כמ"ש התנא במשנה דנוטל שכר לדון משמע שלא פסל להוראה רק שהממנים עובדים על אלקי כסף וכו' ועל לא תכירו ואיהו בעצמו על לפני עור, אבל הוראותיו ודיניו כשרים ואין עליו אזהרה שלא יורה ולא ידון, וגם חכמז"ל לא גזרו עליו רק הרדיפות הללו אבל לא פסלו הוראותיו ודיניו, וכן משמע מלשון הרמב"ם שחכמים גזרו עליו זאת כמו שכתב בהלכות מלכים פרק ג' סק"ט, וא"כ בזמן הזה שהקבלה הוא עם משרת הוראה ושכיר הוא מחוייבים המה לו בכל מה שקצבו לו מדין שכירות, ודמיון לזה אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו וכתב הר"ן בסוגיא דמתמרת שמחויב לשלם משום שהבטיח ליתן לה רק שב"ד שלמטה אינן נותנין ג' רשעות לכן חייב לצאת ידי שמים מדין שכירות, וממילא כאן נד"ד יש לו מדין שכירות כל הכנסות שקצבו לו ושוב ה"ל המקפח פרנסתו כבא בגבולו. אך לא מסתבר לומר כן אם אנו מצווין לרדפו אף [אם] לא יהיה מתק"מ לזלזלו ולטול כבוד שרורותו שעכ"ז יהיה קצבתו והתמנותו קיים על פי דין ושיהיה הבא לשם כאילו השיג גבול, וכבוד מעלתו יעיין בזה, עכ"ד].

סימן ר"ג

תקנת במה קהלות בהונגריה משנת תרע"א בענין מינוי רב (נעתק בבת"י המחבר)

חברת מחז"ה קול קורא!

הנה לשמע אוזן דאבה נפשינו כי חדשים מקרוב באו באיזה קהלות שקבלו רב ומורה בעבור בצע כסף שקבלו הן יחידים או הקהלה בכללה מהרב או מ' מקרוביו, ועברו בזה על איסור חמור כמבואר בחו"מ סי' ח' ס"ב שכל דיין המתמנה בשביל כסף או זהב אסור לעמוד לפניו ולא עוד אלא שמצוה להקל ולזלזל בו, ויעויין בסמ"ע סק"ה שהכתוב קראן אלהי כסף דהיינו אלקים הנעשה בשביל כסף ודומיא דעובד לעכו"ם דמצוה לזלזל בו, וכן מבואר ברמב"ם פ"ג מהל' סנהדרין ה"ט והוא מהירושלמי פ"ג מביכורים הל' ג', ונקרא רשע כמבואר במס' יבמות דף ס"א, וכתב במדרש שוחר טוב שמואל פ"ז זקן המתמנה בכסף אין קוראין אותו רב ואין עומדין מפניו אלא בארץ הוי מוטל, ועיין בחת"ם חו"מ סי' ק"ס שפשוט כביעא בכותחא דהבחירה בטילה.

וחוץ מאיסור המפורש הנ"ל לחומר הענין יען כי ראו רבותינו הקדושים שזה הוא יחד שכל המורה תלויה בו, כי אם הרבנים שומרי המורה יתמנו ע"י כסף ויהיו עי"ז בזויים ושפלים בעיני העם ולא יהיו דבריהם נשמעים יאסר עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה והכסף יענה את הכל, ות"ח מבני עניים שמהם תצא תורה אף אם מלאו כריסם בש"ס ופוסקים לא יהיה ביכולתם להשיג משמרת הקודש והמורה תרד פלאים ח"ו, ע"כ אזרו כגיבור חלציהם וגזרו בחרם גדול איום ונורא ע"ז שלשים גאונים וקדושים וראשי ישיבות שלא ישתדל שום רב להשיג משרת הרבנות ע"י הלואה או ע"י מתנה הן ע"י עצמו הן ע"י אחרים הן ליחידים הן לקהלה בכללה, וכתוב שם אות באות וז"ל "וכל איש אשר יקשה לבבו ויאמץ אזנו משמוע בקול התקנה הזאת לא יאבה ה' סלוח לו ורבצה בו כל האלה וכו' בהיות כי באים אנחנו בברית ובאלה לצאת נגד המסרב במערכה לדמותו בשתי ידים ולהבדילו מכל קהל הגולה שיהיה מנודה ומוחרם בשני עולמות בזה ובבא וכו'". וסיום החרם שתקנו זאת לדור דורים עד עמוד הכהן לאורים ותומים, ועל החרם נחתמו שלשים קדושים זי"ע וביניהם בעל הלבושים, מהרש"ל, עולת אפרים, סמ"ע, מהר"מ, ומהרש"א, של"ה וכו', והחרם נתחזק עוד כמה פעמים ע"י גאונים וראשי ישיבות בשנת שנ"ו ובשנת ת"ו ושנת תי"ו וגזרו שאם יתקבל רב ע"י כסף מחויב כל אחד לבטל הבחירה, ומוזכר במהרש"א בח"א בסנהדרין ז' ע"ב שכתב שכבר באו רבותינו בעלי ההוראה כ"פ בגזירה ועושים חמורות בדבר הזה שלא יתמנה שום רב ומורה בכסף וזהב הן ליחידים הן לרבים ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידיהן, גם דומה העון הזה לע"ז וכו' עד ואמרו בירושלמי שראוי לבזותן להקל בכבודם יעו"ש באריכות, ויעוין בס' סמא דחייא מהגר"י שעברעשין סי' ט"ו שלא נמצא עוד גזירה ואיומה וגדולה כזו, ועיין לשון החרמים בתשו' מנחת אלעזר ח"א תשובה וי"ו.

[**הערת המו"ל** - וע"ע בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' תס"ה שהאריך בגנות ענין הזה והעתיק הכרוז מתשו' מנחת אליעזר (וא"ל מנחת אלעזר) והדפיס שם מודעה רבה עם תקנות שונות ועל המודעה חתמו יותר ממאתים וחמשים רבני פולין].

(א) **היוצא** לנו מכל הנ"ל שמי שנתמנה לרב ע"י כסף שנתן או שהלוה או הוא או אחרים הן ליחיד הן לרבים דהיינו להקהלה בכללה עבר על דין המפורש בשו"ע ועבר על גזירה וחרם האיום ונורא של רבותינו הקדושים ז"ל אשר תקנו ועשו לדור דורים שאף אם לא היה איסור מפורש

ג"כ לא היה בכח של שום ב"ד לבטל דברי הקדושים האלו, וירלו ויפחדו מהאלות החמורות שיצאו מפי הקדושים שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב.

(ב) **הבחירה** בטילה והטלית שעליו כמרדעת של חמור והחיוב והמצוה על כל אחד מי שירלאת ה' נוגע בלבבו לבטל הבחירה.

(ג) **אותם** מבני הקהלה שלקחו בעצמם או שגרמו לקבל רב ע"י כסף עברו על אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשה לך כמבואר בסמ"ע ובירושלמי הנ"ל, ותוקף גזירות ואלות רבותינו עליהם ג"כ כי הגזירה היתה בין על הנותן ובין על המקבל, ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידיהן, ואל ישקיטו את רוחם באמרם כי גם אחרים עשו כן כי ע"ז נאמר לסטים כמותך כבשוה, וזאת התורה לא תהי מוחלפת ודבר אלקינו יקום לעולם.

ובדי לגדור גדר ולעמוד בפרץ הסכמנו באסיפה החברא חברת מחז"ה דמחוזות הנ"ל (שאַרלָאָט, אבאוי, סעפעס, זעמפלעין, באַרשאַד, וג"אמא"ר) אשר תעודתה לחזק מוסדות הדת, ביום ג' לס' כ"ת תרע"א לפ"ק לשלוח לכל קהל עדת ישראל במדינותינו אשר תרצה לקבל רב ומורה וכן להת"ח הרוצים להתקבל שמה קול קורא כזה להציע לפניהם גודל האיסור התלוי במי שנותן או מקבל כסף בעבור הרבנות.

ואחרי אשר שמענו כי גם בקהלתו דמר רוצים לקבל כעת רב ומורה, אף כי חלילה אינם חשודים בעיניו ע"ז עכ"ז לקיים תקנת החברא הנענו בזה לפני אקרו"ט שיחי' את כל הנ"ל, ונא ישימו את לבם על כל הדברים הנאמרים באמת ולדק לכבוד ה' ותורתו ית"ש, ואף אם המצא ימצא רב או ת"ח אשר יהיה ברצונו ליתן מעות באיזה אופן אף אם כגובה ארזים גבהו אל ידמו בנפשותם כי יש איזה היתר בזה, כי ידעו נאמנה שאין בזה שום היתר ומקום לגום מיום הדין רק מקיימים בנפשותם כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים, וזכרו נא כי אם גם השוחד לקבל מקום פרנסה מעור עיני חכמים ומעבירין אותו על דעתו וע"ד קונו ח"ו, אבל אתם לא תצלחו בזה השוחד שתקבלו הכסף חלף ועבר והאיסור לעולם עומד, ע"כ נא ונא במטותא מכם שתקדשו ש"ש ברבים לעשות תקנה גדולה והסכמה מוחלטת שמי שירצה הן בעצמו הן ע"י אחרים ליתן כסף בעבור הרבנות הן ליחיד או לקהלה הן במתנה או בהלואה אף אם כגובה ארזים גבהו לא יזכר שמו עוד בין הקאנדידאטען, ועי"ז תהיו בין הגודרי גדר ויאושר חלקכם בחיים בזה ובבא ותבחרו ברב אשר ירלאת ה' היא עטרתו ותורת ה' תתולתו לש"ש בלי שום פניה אחרת בלתי לה' לבדו, ואז יאושר חלקכם בחיים בזה ובבא ויוחק שמכם לזכרון לפני ה' בין ירלאי ה' וחושבי שמו, ואם ח"ו האקרו"ט לא יטו אוזן לכל הדברים הנ"ל אזי החיוב על כל אחד לאזור כגבור חלציו לעשות כל התפעלות לבטל דבר הרע ומר הזה.

סימן ר"ד

בענין נטילת שכר לדון
ואי ביד בי"ד למחול לבע"ד אחד לפנים משוה"ד ולבע"ד שני לא

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, ידידי הרבני המופלג מו"ה בע"פ, איש חמודות, מדבר בנגידות, כמו"ה **חיים צבי ראזענפעלד** נר"ו אבן יקרה בק"ק קאבא יצ"ו.

מכתבו הגיעני ביום ו' עש"ק העל"ע בשעה שאין הלבלר יולא בקולמוסו וכהיום לקחתי ניירו בידי ותבט עיני בשורה מכתבו הנעים ואחישה להשיבו מיד. ולאיתי שהוא חוזר על הראשונות וטוען אחר מעשה ב"ד הפסק דין שיצא מאתנו ומצא סתירה בהפסק דין במה שחייבנו הקהל יצ"ו לשלם להתובע סך ידוע משום היסר והטוב ולמען תלך בדרך טובים, ובכל זאת חייבנו את התובע לשלם חצי שכר הפסק דין ולא נכנסנו לפנים משורת הדין.

נשתוממתי על המראה, הלא מבואר בשו"ע חו"מ סימן ט' דלדין לקבל משניהם בשווה ואם יעשו הבד"ל לפנים משורת הדין לגבי דחד לריכים למחול גם להשני אף דלגבי דידיה ליכא לפנים משורת הדין כמבואר ברמ"א סימן רנ"ט ס"ה דאם המוצא עני ובעל אבידה עשיר לא שייך לפנים משורת הדין, ובנ"ד לד השני הוא הקהל וגמירי דאין הציבור מיעני ולגבי דידהו ליכא לפנים משורת הדין, וא"כ יצמח מזה דין חדש שאם לד א' עני והשני עשיר אסור לקבל שכר וזו לא שמענו מעולם, ועוד דבלא"ה מבואר ברמ"א שם ובקצו"ח שם בסוף הסימן דלפנים משורת הדין ל"ש רק למי שהיכולת בידו וכ"מ בב"ח חו"מ סימן י"ב באריכות, ובודאי לפי השערת הבע"ד הרבנים גם הם עשירים כמותם ואנחנו לא נדע כ"א הלחץ זו הדחק השורר בביתינו ואין עלינו חיוב דלפנים משורת הדין, ועוד דמה לנו להתובעת ומה לה לתובעת אלינו הבד"ל וכי גלימא שקילנא מינה שנתחייבנו ליכנס לפנים משורת הדין, והרי אין להתובעת שום תביעה עלינו רק על הקהל יצ"ו שבעלה המנוח ע"ה שימש שם כמה שנים ולגבי דידהו שייך הך דלפנים משורת הדין.

ועיין בפ"ת חו"מ סימן של"ג סק"ד בשם תשו' מיס חיים בעובדא דקהל ושוחט דאף שהקהל היו אנוסים

ופטורין עפ"י הדין לשלם מ"מ רחוי וכון שיעשו עמו לפנים משורת הדין כי הוא עני וכו', ועיין בשו"ת שאילת שלום סימן ע"ג שהאריך בגידון דו"ד שבין מלמדים והקהל שאף שלא רחה שום זכות להמלמדים מ"מ משום ועשית הישר והטוב נכון לבעה"ב ליכנס עמהם לפנים משורת הדין ע"ש, והגע בעצמך וכי מחויבים הרבנים בד"ל לעשות מלאכתו של המובע בחנם משום לפנים משורת הדין, או הכי מחויבים בהענקה לעבד שאינו שלהם רק אדונים אחרים, וה"נ אין הרבנים מחויבים לעשות לפנים משורת הדין לפועל של אחרים, והוא פשוט.

ומ"ש מע"כ שמה שפסקו הסך הידוע להאלמנה היה כדי להפיס דעתה, אנכי לא כן עמדי רק שיש בו ג"כ משורת הדין שהרי נתברר שלא שלמו להמנוח הוצאות רפואתו (רק מה שסייעו לו בקנין רגל אומניי) וכיון דלהרבה שיטות ש"ך ושו"ב דינו כפועל כמ"ש הריב"ש סי' תע"ה ועיין בפ"ת סימן של"ג סק"ד ושו"ת טוטו"ד סימן י"ג, ובפועל קי"ל בחו"מ סימן של"א דהכל כמנהג המדינה לענין מזונות, ולדעת הרבה שיטות בחו"מ סימן ס' ס"ג דרפואה בכלל מזונות, ואפילו להסוברים דאינו בכלל מזונות היינו משום דהמקבל עליו לפרנסם אין הרפואה בכלל עש"ך שם סקי"ד, אבל כאן דשיאטיה דעלמא לשלם רפואה של משמשיהם, וכיון דהקהל מנעו זאת ממנו היה מקום לחייבם בזה משורת הדין, אלא שלא באנו לכלל זה לחתוך הדין בדבר שיש פלוגתא דרבוותא, ועכ"פ יש בזה משום הישר והטוב ולמען תלך בדרך טובים.

וגם מ"ש מע"כ שהקהל יכולים לטעון קים לי כהגך שיטות שאסור ליטול שכר עבור הפסק דין, תמהני עליו וכי יש בזה שיטות ודיעות מחולקות הרי לכל הדיעות אסור ליטול שכר לדון והוא גמרא מפורשת בכורות כ"ט ודין מפורש בשו"ע חו"מ סימן ט', אלא דאנן בדידן והכי שיאטיה דכל העולם שאין איסור בדבר מכל הנך טעמי שכתבתי במכתבי הקדום בשם תשו' גאונים בתראי ותומים ושבו"י שהביאו בפ"ת סימן ט' סקי"ב דשייכו נמי בנ"ד והוא היתר פשוט וברור אליבא דכל הדיעות ומאי קים לי שייך כאן, ואין כאן דיעות מחולקות רק דעת הבע"ב ודעת הלומדים שהם שני הפכים כמ"ש הסמ"ע סימן ג' סקי"ג (ועיין בכור שור בחידושיו למסכת סוטה שהאריך בזה) והבע"ב טוען אחר מעשה ב"ד קים לי כדעת בע"ב סתם שאין בו דעת תורה ואין רוח חכמים נוחה הימנו, ועוד שהרי הקהל בנ"ד קבלו ע"ע לשלם חצי השכר וכן עשו. ומעתה אנו הרבנים בד"ל מוחזקים ומופסין וטוענין קים לי כשיטות המתירין לפי הבנתו שיש בו דיעות מוחלקות ושייך בזה לטעון קים לי, וחצי השני הוא קנין שאינה לשלהם עפ"י פסק דין ואינם חשובים מוחזקים בזה עיין פנ"י ב"מ דף כ', וא"י לטעון קים לי עבור האלמנה, וגם אין להם רשות למוסרו להאלמנה דעפ"י הפסק דין מחויבים הם לשלם לידיו, וא"א לחלק שכר הפסק דין מתשלומין להאשה דאם יחוש לנוטל שכר לדון א"כ כל הדין בטל לפי הבנתו, ואי לא קיימא הא לא קיימא הא, וכל זה פשוט וברור לענ"ד.

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ר"ה

נשים בלאו שאין בו מעשה
ואי הוו בכלל עדות שא"א יכול להזימה
אי עדות אשה מבטל את העדות

שיל"ת א' לס' מסעי תרע"ג לפ"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, כבוד אהובי גיסי ידינ"פ הרבני המופלג בתורה, ויראת ה' טהורה מורג חרוץ בע"פ, ענף עץ אבות, כמו"ה יוסף חיים אלימלך הכהן [פרייעד] נר"ו.

בהיום אמרתי כי אקח מועד להשיב לך כיד ה' הטובה עלי, ואמלא כפי קילור כפי מיסת הפנאי. והנה הקשית לחד גירסא ברש"י תמורה ב' ע"ב דנשים אינן מוזהרות בלאו שאין בו מעשה א"כ כיון דעדים זוממין אין בהם מעשה כמבואר בסנהדרין ס"ה ע"ב ממילא לא שייך בנשים עונש הזמה וא"כ קשה קרא דועמדו שני אנשים דיליף מיני' בשבועות ל' דנשים פסולות לעדות דדרשינן אנשים ולא נשים ל"ל מ"ל דכיון דליתניהו בעונש הזמה הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, וא"ל דעקימת שפתים הוי מעשה דא"כ הרי תמורה נמי הכי הוי ואיך ס"ד למיפטריא נשים גבי תמורה משום דהוי לאו שאין בו מעשה זה תורף קושייתך, וכתבת דמר אביך מהו' הגה"ל שליט"א הגיד לך שכבר הק' כן דודו הגזל"ל.

הנה מרים הו"א עפמ"ש הלחם משנה פי"ג משכירות ה"ב על מ"ש המגיד משנה שם בדעת הרמב"ם דפסק כר"י דחסמה בקול חייב אע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה משום דכיון דמשכחת לאו זה ע"י מעשה אף בדלא עביד מעשה חשיב כמעשה ולוקין, והקשה הלח"מ דאם כן מאי פריך הגמרא בסנהדרין שם מחסימה לעדים זוממין הא בעדים זוממין לא משכחת כלל במעשה, ותירץ דלפי מה שכתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות עדות דאדם יכול להעיד בכתב ידו אם כן עד"ז נמי יכול להיות ע"י מעשה שיכתוב ושלח עדותו לב"ד והוי ממש כמו חסימה ע"ש. ולפי"ז נ"ל דמ"ש רש"י דנשים אינן מוזהרות בלאו שאין בו מעשה היינו דוקא

בלאו דלא משכחת כלל ע"י מעשה אבל בעד"ז דמשכחת לי' ע"י מעשה דהיינו בכת"י שפיר נשים נמי איתנייהו בי' ושפיר צריך קרא למעט נשים מעדות וא"ש.

אלא שהרא"ה בחיבוך מצוה שמ"ה ובכ"ד חולק על המ"מ הנ"ל וס"ל דכל לאו שאפשר לעבור עליו בלי מעשה אף כשעושה מעשה אינו חייב דחשיבא לאו שאין בו מעשה וא"כ לא הועלנו בחי' הנ"ל.

לבן נ"ל לפמ"ש נודי"ק אהע"ז סימן מ"ו ד"ה ועכל"ל דלרב בעינן יכול להזימה אבל לא בעינן שיהיה יכול לקיים ועשיתם כאשר זמם ע"ש באריכות, וה"נ אי לאו קרא דמיעטה נשים מעדות הו"א דנהי דלא נוכל לקיים אצלה ועשיתם כאשר זמם מ"מ חשיבא עדות שאתה יכול להזימה ושפיר עדותה קיימת ולק"מ.

ועוד נ"ל לפמ"ש תוספות ריש מכות ד"ה מעידין בתירוץ השני דגבי עדות דבן גרושה ובן חלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה, דמהיכי נפקא לן דבעינן שאתה יכול להזימה מכאשר זמם והרי מוכח בגמ' דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה ולא קאי עליה בשום לד שבעולם כלל וכו' ע"ש ובריטב"א שם, וכותמם מבואר באחרונים דדוקא היכי דמשכחת שיכולין להעיד באופן שיהיה יכול להזימה רק הס העידו באופן שא"י להזימה אז בטיל העדות אבל אם לא משכחת כלל להעיד באופן שיהיה יכול להזימה אז העדות קיים וא"ל שיהיה אתה יכול להזימה ועיין אריכות נודי"ק אהע"ז סימן ע"ד בד' תוס' הנ"ל, ולפי"ז ה"נ אני אומר דאי לא כתב קרא למעט אשה מעדות אי משום שא"א יכול להזימה היה עדותה קיימת דכיון דא"א להעיד באופן שיכול להזימה שפיר העדות קיימת אף שאי אתה יכול להזימה ושפיר צריך קרא למעט אשה מעדות וא"ש.

ואתה העירות דלדעת הסוברים דבממון לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה א"כ י"ל דאיצטריך קרא למעט עדות אשה בממון, הנה כבר האריך הש"ך חו"מ סימן ג"ל סקט"ז דגם בממון בעינן עדות שאתה יכול להזימה רק בקנס לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה אבל גם לדעת הסוברים דבממון לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה כתב הש"ך שם שהוא רק מדרבנן ומטעם נעילת דלת אבל מה"ת ודאי צריך גם בממון עדות שאתה יכול להזימה כמו דצריך דרישה וחקירה גבי ממון ע"ש, ואם כן אין מקום לדבריך דהרי אנן השתא בדאורייתא קיימינן ומדאורייתא גם בממון בעינן עדות שאתה יכול להזימה, אמנם גם לדעת נודי"ק אהע"ז סימן ע"ב שהאריך להשיג ע"ד הש"ך וס"ל דבדיני ממונות מה"ת לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה מ"מ כתב שם דזה רק למ"ד בריש מכות דעדים זוממין קנסא אבל למ"ד התם דעד"ז ממונא אז בעינן בכל ממון עדות שאתה יכול להזימה ע"ש היטב, וא"כ אכתי תקשי למ"ד עד"ז ממונא הוא דלדידיה לא הועלת בתירוצך.

לבן כלך לדרך זה די"ל דאיצטריך קרא למעט אשה מעדות בעדות דבן גרושה ובן חלוצה דלכו"ע לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, וזה פשוט, וכן אמר לי ידידי הרבני המרוץ מוה"ר חיים זאב עהרנפעלד נ"י פה"ק.

ובגוף דברי רש"י תמורה הנ"ל עיין תשו' תשב"ץ ח"א סימן ג' שהשואל גם הוא ר"ל כן דבלאו שאין בו מעשה לא השוה הכתוב אשה לאיש והוא דחה לי', ועיין פמג"ד בפתיחה כוללת ח"ב אות י"ד די"ל דאף בלאו שאין בו מעשה היכי דלקי אמרינן השוה הכתוב אשה לאיש ועיין שאגת ארי' סימן פ"ב, ובשמ"ק שבש"ס ווילנא מחק להך גירסא ברש"י דאטו מסית ומקלל דלית בהו מעשה מי לא הוי באשה ע"ש. וכשאני לעצמי גי' זו נ"ע דהרי בל תאחר דהוי לאו שאין בו מעשה ואפ"ה אשה חייבת בבל תאחר כמ"ש הרמב"ם פ"ד ממעשה הקרבנות הי"ד ועיין רמב"ן בס' המצות מ"ע נ"ד מייתי ספרי ככל היוצא מפיו יעשה ואשה כי תדור נדר מקיש אשה לאיש וכו' אף האשה עוברת על בל יחל ועל בל תאחר ע"ש, ומוכח דאשה מוזהרת על לאו שאין בו מעשה דב"ת הוא לאו שאין בו מעשה (ושוב ראיתי שכבר עמד בזה גיסי הגנ"י בילקוט הגרשוני אות בל תאחר). ועוד דגוף הקרא דאיש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם דגמרינן מיניה השוה הכתוב אשה לאיש וכו' כתיב בגזל שנשבע עליהם וגזל והוי לאו הניתק לעשה ואין בו מלקות ובשבועת הפקדון שנשבע לשקר דהוי לאו שאין בו מעשה ואם כן מהי מיתי לומר דבלאו שאין בו מעשה או לאוין שאין בהם מלקות יפטרו נשים, ונ"ע בכל זה ואכמ"ל.

ועל יתר דבריך לא עתותי בידי להשיב לך לעת כזאת רק מ"ש ברש"י בבא קמא פ"ח מראה מקום אני לך לעיין שם בגליון הש"ס להגרע"א. ומ"ש דאם הפסול משום עדות שאתה יכול להזימה הוי בגדר עדות וכל העדות בטיל כמו בנמצא קרוב או פסול אבל אם הפסול מקרא אינו בגדר עדות ותתקיים העדות בשאר, אנכי לא כן עמדי ולדעתי מריהטא לישנא דכל הפוסקים משמע דפסול אשה שוה בזה לשאר פסולין שאם נמצא אחר גמר דין שהוא פסול כל העדות בטיל דהרי רוב פסולים מקרא ילפינן דקטן ידעינן מועמדו שני אנשים ולא קטנים הרשעים שנאמר אל תשת ידך עם רשע עבדים מכאשר זמם לעשות לאחיו הסומא מאו ראה

קרובים מלא יומתו אבות על בנים ובנים משני אנשים ולא נשים כמבואר כ"ז ברמב"ם פ"ט ופ"י מה' עדות ופשיטא דהדין דנמצא קרוב או פסול קאי עליהו וה"נ באשה, אלא דלא יצויר דין זה באשה כמו בשאר פסולין דבשאר פסולין משכחת ליה שלא הכירו בהן בשעת עדותן שהם פסולין אבל באשה הלא מכירין בה בתחילת קבלת העדות שהיא אשה ואיך יצויר שרק אחר גמר דין יהיה נמצא כי אשה היא, אבל באמת אם יקרה כזאת שרק אחר גמר דין נמצאת אשה שלא הכירו בה בשעת עדות וודאי דינה שווה לשאר פסולין בכל מקום שפסולה להעיד, לכן אין דבריך נראים בזה כלל והפלפול בזה אך למותר ואין הפנאי מסכים לטייל עמך על שדה הפלפול לרחבה ולארכה.

וימי המצרים יהפכו במהרה לששון ולשמחה, ונסו יגון ואנחה כאות נפשך ונפש גיסך ידידך, נאמן באהבתך דור"ש וטובך, מצפה להרמת קרנך,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ר"ו

בדין הכחשה והזמה כאחת
ואי משכחת לה שהנידון והעדים זוממין שניהם נהרגין

שיל"ת יום א' לסדר השירה ל'י'ה'ו'ד'י'ם' א'ו'ר'ה' ו'ש'מ'ח'ה' לפק"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום וברכה, ברבייה ובהמשכה, שמורה בכל וערוכה, לכבוד אהובי ידי"ן הרב המאוה"ג, חריף ובקי, זך ונקי כש"ת מח"ה **מרדכי פ"ה** [**פארהאנד**] נר"ו דומ"ץ נייטרא יצ"ו.

יום אתמול כי יעבור הגיעני מכתבו וחשתי ולא התמהמהתי להשיב לו, אך כי לא עתותי בידי לעת כזאת אמלא כפי קיצור. ואחר אחרון אני בא תרי תמיהא אשר הביא כ"ת ואחת מהנה בכתובות מ"ה ע"א דקאמר היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה היא וזוממיה ס"ד וכו', ומאי פריך הגמ' הא שפיר משכחת לה היא וזוממיה אם באו ב' ואמרו בא' בשבת זינתה ובאו שנים ואמרו בא' בשבת עמנו היתם אלא בשני בשבת זינתה, דבכה"ג היא והן נהרגין כמבואר במכות ה' ע"א, זה תורף קושיתו והוא קושיא נאה ודכירנא כי עוד בבחרותי שמעתי להקשות כן ומטו בה משמיה דהגאון מו"ה יוסף שאול נאטנזאן מלבוב זצ"ל (ועיין בספר לקוטי שלמה במכות ה' שהביא קושיא זו בשם שו"מ תליתאה ח"ב סימן פ"א ותירוצו אינו מוכן לי ע"ש). ולדידי חזי לי' ביישוב קושיא זו לשיטת הרמב"ם פח"י מהלכות עדות דבהכחשה והזמה כא' בטלה הזמה, א"כ כאן כשיאמרו כת העדים השניה שביום ב' זינתה א"כ על כרחך העידו שביום א' לא זינתה דאל"כ שוב לא היתה ביום ב' בתולה ואינה בסקילה, ממילא הו"ל הכחשה והזמה בבת אחת ולא הוי הזמה כלל.

ואל תשיבני דא"כ בהאי דמכות ה' דאם באו ב' ואמרו בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש ובאו שנים ואמרו עמנו היתם אלא בב' בשבת הרג פלוני את הנפש דנהרגין הא כיון שמזימין העדים בעמנו היתם אלא ב' בשבת הרג הנפש א"כ חוץ ההזמה איכא נמי הכחשה ולא הוי הזמה ואמאי הוא והן נהרגין, די"ל דודאי אם אמרה כת השניה שאותו נפש שאמרתם שהרגו פלוני בחד בשבת ראה ראינו שהרגו בשני איכא נמי הכחשה ובטלה הזמה, אבל הלא י"ל שכת השניה אמרה שראינו בב' בשבת שהרג נפש ואין מכחישין בזה את העדים הראשונים דאפשר שבאמת בחד בשבת ג"כ הרג איזה נפש אחר רק שמזימין את העדים לאוד שאמרו עמנו היתם ושפיר הוי הזמה.

ונפשי יודעת מאד שיש לדחות דשפיר משכחת ליה גם כאן הזמה בלא הכחשה, שהרי אף אם יאמרו כת הב' שביום ב' זינתה אכתי י"ל שגם ביום א' זינתה ואין כאן הכחשה לראשונים, דביום א' זינתה בביאה שלא כדרכה ואכתי ביום ב' בתולה הוה לחכמים בסנהדרין ס"ו דאם באו עליה יו"ד בני אדם ועדיין היא בתולה כולן בסקילה אלא לרבי שם הראשון בסקילה ושלאחריו בחנק, אלא דזה דוחק למוקמי מתניתא אליבא דחד תנא ובדרך רחוק ולהכי עדיפא ליה לשנויי או היא או זוממיה דא"ש אליבא דכ"ע כנ"ל נכון.

ושנית י"ל עפמ"ש שמ"ק כתובות שם דמאי פריך הגמרא היא וזוממיה ס"ד הא משכחת ליה בזוממי זוממים, ותי' דא"כ לא מקשה הגמרא מידי אדתני שילא די"ל דהא דקתני בהך ברייתא דהיא בסקילה משום דאע"ג דלגבי דידה אישתני גופא ואשיתני קטלא מ"מ העדים שהעידו עליה שזינתה בעודה נערה ונמצאו זוממין כיון דלא אישתני גופייהו ואינהו קמחייבי קטלא אהאי שעתא דקמסהדי א"כ וודאי דינהו בסקילה, וכיון שכן זוממי זוממים כחדא, הלכך כדי שלא לחלק במיתתן אנו דנין אותה בסקילה אבל כשדנין אותה לבדה תידון בחנק וכדתני שילא, לכך מתרץ תלמודא לישנא דמתניתין דהיא וזוממיה פי' או היא או זוממיה, ואין לתרץ דהיינו זוממי זוממים דהא משמע דמאחר שילא הדבר באמת לא הוי שם שום ערעור כדי שנאמר שהיה שקר עד שיהיו שם זוממין וזוממי זוממים להכי עדיף טפי לשנויי או היא או זוממיה עכ"ל. ולשון בהם לשונו חכמים מרפא דבזה א"ש גם קושיא הנ"ל כמובן.

ובהכי יש לישב גם קושית הפלאה דלמה ליה לפרש הכא הברייתא דהיא וזוממיה ס"ד דאין לזה שום שייכות

לקושית הגמרא בענין אישתני גופא אישתני קטלא, ולפי האמור א"ש דאם ל"ה מפרש דאו או קתני והיינו מפרשים דהיא וזוממים בזוממי זוממים לא הוי מקשה מידי אדתני שילא, דהו"א כיון דהעדים דלא אישתני גופיהו בסקילה איהי נמי בסקילה שלא לחלק במיתתן אבל כשדנין אותה לבדה שפיר היא בחנק, לכך הקדים דאו או קתני וכשדנין אותה לבדה נמי הוי בסקילה ול"א אישתני גופא אישתני קטלא ומקשה הגמרא שפיר ודוק היטב.

ובזה יבא שלום ינוח על ראשו ושלום על ישראל במהרה דידן כנפשו היפה ונפש ידידושת"ה באהבה,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

סימן ר"ז

הרגו אין נהרגין אמאי אין נהרגין על רציחה ☆ בוגרת ברשות אביה שהיו בה מומין אי על הבעל להביא ראיה או עליה להביא ראיה ☆ בהא דאיצטריך קרא דמכה קטן חייב ☆ טעמא דר"א במוכר את הבית מכר את המכתשת

החיים והשלום לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ה"נ מר אחי חביבי יקירי הרב המופלג בתוב"י, חריף פיפיות, כש"ת כמו"ה **יודא צבי בלוהם** שי' לאוי"ט.

א) **ע"ד** הקושיא הודא בקונטרס תורה מציון בשם הגאון מהר"א מטשעכנווי זללה"ה אהא דאמרינן מכות ה' תניא בריבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין וכו', והקשה הא כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה א"כ אמאי הרגו אין נהרגין הא חייבים מיתה מטעם הורג את הנפש, וכתב לישב דאינם יכולים להתחייב מלקות משום דעדים זוממים לאו בני התראה נינהו כמבואר בכתובות ל"ג ע"א ע"ש.

אך יש לעיין בעד חבר דאין צריך התראה היה לנו לחייבו משום שהרג את הנפש ואדיי נמי ס"ל דחבר אין צריך התראה דהוא תלמידו דרבה דעביד כל מילי כרב עיין שבת כ"ב ע"א דס"ל חבר א"צ התראה כמבואר במדרש רבה בראשית בפי"ט ומסתמא כרבה ס"ל. (כזה הבט וראה בילה דף מ' מדר' הונא תלמיד דרב עש"ה) אמת דאין זה מוכח ואדרבה זיל בתר איפכא דבכ"מ אמרינן אין הלכה כתלמיד במקום הרב מכלל דפליגי.

אבל בלאה"נ אולי י"ל דדוקא היכי דמשכחת לה התראה אמרינן חבר אין צריך התראה אבל בעדים זוממים דלא משכחת לה התראה בכה"ג לא אמרינן חבר א"צ התראה כיון דאילו לא היה חבר לא מצינו לו התראה וכאותו שאמרו בכ"מ כל הראוי לבילה וכו'.

נמצאו בה מומין וכו' הא דלא נקט בוגרת ואפי' ברשות אביה דעל הבעל להביא ראיה

ב) **ומה** שהקשית במשנה כתובות דף ע"ה ע"א נכנסה לרשות הבעל וכו' לשיטת הרא"ש שם דאם נתבגרה אפילו היא ברשות אביה על הבעל להביא ראיה א"כ למה נקט נכנסה לרשות הבעל לפלוג וליתני בדידה וכולה מתני' ליתני בהיא ברשות אביה, והכא מיירי שלא נתבגרה לכן על האב להביא ראיה וסיפא מיירי בנתבגרה לכן על הבעל להביא ראיה אפילו אם היא ברשות אביה.

ואנא גברא קחזינא תיובתא לא קחזינא דאי מיירי סיפא נתבגרה ועודה בבית אביה א"כ אמאי צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין הללו עד שלא תתארס אין משגתארסה לא ואמאי נימא כאן נמצא וכאן היה וכדפריך אדיי וא"ת משנתארסה משום דא"ל אין אדם שותה בכוס וכו' והאי ראה ונתפייס הא כיון דמיירי רק בבוגרת שלא נישאת ל"ש אין אדם שותה בכוס דשתיית כוס היינו קידושין ערש"י לקמן ולא קשה מידי. ועיין ב"ש סי' קי"ז סוף סקט"ו ע"ש.

הא דאיצטריך קרא דהכה את הקטן חייב

ג) **ושוב** הבאת קושיא בשם גאון קדוש ישראל מרן מסאמז זי"ע על רש"י פ' משפטים שכתב דאיצטריך מכה איש וכו' ואיש כי יכה חד לחייב בהכה את הקטן וחד לפטור קטן שהכה דל"ל קרא דחייב בהכה את הקטן ת"ל מדאיצטריך קרא לפטור קטן שהכה מוכח דמכה קטן חייב דאי פטור פשיטא דקטן שהכה פטור דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי לא זממו רק להרוג קטן ואפילו הרג קטן פטור ומכ"ש בהזמה, אע"כ דמכה קטן חייב.

ולא זכיתי להבין הא משכחת קטן שהכה דחייב אפילו אי מכה קטן פטור והוי עדות שאתה יכול להזימה בהכה לפני ב"ד ושפיר צריך קרא לפטרו, ואבא מאוה"ג שליט"א [נדפס בשו"ת בית שעריס ח"ג אות י'] הראה לי דמיון לזה בסנהדרין דף ע"ח ע"א דאמרינן טריפה שהרג לפני ב"ד חייב ופסקוהו הרמב"ם ז"ל פ"ב מרוצח ה"ט.

המוכר את הבית לר"א דמכר את המכתשת אי משום דבעין יפה הוא מוכר או משום דכל המחובר לקרקע בקרקע דמי

ד) **ומה** שהקשית ברשב"ם ב"ב דס"ו ע"ב ד"ה אליבא דר"א שכתב בא"ד והא ליכא למימר דטעמא

דר"ח משום דמוכר בעין יפה מוכר דהוא כללא קאמר ועוד דשמעינן ליה גבי דף דמטהר אפילו תקנו ולבסוף קבעו וכו' ע"ב. ודבריו תמוהים מאד הלא ברישא שמעתיה התם אמרינן באמת טעמא דר"ח משום דמוכר בעין יפה מוכר ול"ע לכאורה, אבל הגלפענ"ד הוא דבשלמא לעיל שפיר אמרינן טעמא דר"ח משום דמוכר בעין יפה מוכר דלא ידענא איזה ר"ח לא ס"ל כהך ברייתא דציור משום דר"ח דבית יכול לסבור כהך ברייתא ובבית ה"ט משום דמוכר בעין יפה מוכר, אבל לפי המסקנא דר"ח דהך לא ס"ל ברייתא דציור א"כ ה"ה ר"ח דבית דדוחק לומר דפליג הך ר"ח אאידך דסתם ר"ח הוא ר"ח בן הורקנוס ובכל ברייתות דפריך מייהו התם נזכר ר"ח סתם, וזהו כונת רשב"ם במ"ש ועוד דשמעינן ליה גבי דף וכו', והוא פלאי לכאורה ומה בכך דשמעינן ליה גבי דף דס"ל הכי מ"מ ר"ח דבית י"ל דלא ס"ל הכי וס"ל מוכר בעין יפה הוא מוכר אבל להנ"ל אתי שפיר דאם ר"ח דהך לא ס"ל הכי הוא הדין ר"ח דבית וכמ"ש, ואתי שפיר.

אבל היותר נכון לומר דבשלמא לעיל דמחלק בין קבעו ולבסוף חקקו ובין חקקו ולבסוף קבעו דקבעו ולבסוף חקקו חשיב מחובר טפי מחקקו ולבסוף קבעו ואפ"ה אמר ר"ח דמכר מה שהוא חקקו ולבסוף קבעו, א"כ עכ"ח ל"ל טעמו משום דמוכר בעין יפה מוכר ולכן מכר מה שהוא חקקו ולבסוף קבעו, אבל לפי המסקנא דאין חילוק בין חקקו ולבסוף קבעו לקבעו ולבסוף חקקו ובשאיבה היינו טעמא דמקילין משום דשאיבה דרבנן אז אין אנו צריכים לומר טעמא דר"ח משום דמוכר בעין יפה מוכר, וא"ש.

ואי קשיא הא קשיא אהא דציור שקבעו ולבסוף חקקו דאינו פוסל המקוה משום דאם נעשה כלי במחובר לא חשיב כלי, והרי בשבת קכ"ה ע"ב אמרינן זמורה שהוא קשורה מתני' דלא כרשב"ג דקאמר א"ל לקשור, אמר רב ששת אפילו תימא רשב"ג הכא במאי עסקינן במחוברת באביה, ופריך אי הכי קמשתמש במחובר לקרקע וכו', וערש"י דבמתני' דממלאים בה משום דשויה כלי להך זמורה ומשמע דאפילו מחובר מעיקרו חשיב כלי, ואולי שאני שאובין דרבנן עיין ב"ב הנ"ל.

הק' בן ציון בלום

סימן ר"ח

איסור רכילות בפסק דין ע"י דיין שאין דעתו מסכמת לשאר הדיינים

[מכתב שאלה למחו' הגאון ר' שמעון גרינפעלד אב"ד ס'מיהאלי בעהמח"ס שו"ת מהרש"ג]

חודש אייר תרפ"ז

ע"ד ראובן שהוא אדוואקאט [עורך דין] היה עורך פראצעסס בערכאות שלהם בשליחות שמעון ע"ד תביעותיו שהיו לו לשמעון נגד איש א' משך כמה שנים ולבסוף אבד שמעון כל תביעותיו וזכותו אצל הערכאות, ומעתה ראובן האדוואקאט תובע משמעון את כל ההוצאות דהיינו אדוואקאטשפע שעלו משך כמה שנים לסכום גדול 50,000 לעי.

והנה ראובן תבע כל תביעותיו אצל הערכאות ובמשך הזמן השוו ראובן ושמעון להניע את הדבר לפני שיעדעסגעריכט אשר הראש יהי' הרב מרא דאתרא, וכל אחד יבחור מצדו איזה בורר שירצה לגרף אל הרב מרא דאתרא, וכן הי' שראובן בירר איזה אדוואקאט לבורר שלו, ושמעון בירר לו את הדיין דמתא. והנה הבעלי דינין התיצבו למשפט לפני השיעדעסגעריכט ועשו קאמפרומיסס [פשרה] כנהוג עפ"י חוקי המדינה, ובעלי דינין הניעו טענותיהם. ראובן תבע סך הנ"ל והראה לפני השיעדעסגעריכט כתב השוואה שהשוו ביניהם בתחילה כאשר קיבל ראובן לערוך את הפראצעסס לפני הערכאות באופן שישלם שמעון לראובן האדוואקאט את כל הוצאותיו במזומנים (כמו שטעמפעלגעביהר וכדומה), וחוץ מזה ישלם שכר עבודה (ארבייטסגעביהר) וזולת זה ישלם לו 10 פראצענט [אחוז] מהסכום אם יזכה בדין. וע"ז טען שמעון שאמת הדבר שהתם עצמו על כתב השוואה הזה אולם אח"כ שינו את ההשוואה בע"פ והחליטו ביניהם שלא ישלם רק ההוצאות אבל לא שכר העבודה, וראובן הכחיש בברי את טענת שמעון.

ועפ"י הטו"מ נתהווה אח"כ טענה ופלפול בין הבוררים את מי להשביע, הבורר של ראובן טען שהשבועה מגיע לראובן עפ"י חוקי המדינה שמשביעין את התובע ונוטל בכגון דא. והרב הדיין הבורר של שמעון טען ששמעון יהי' נשבע ונפטר ככל שאר נתבע, והרב מרא דאתרא השליש הכריע, שראובן יהי' נשבע ונוטל שגם עפ"י ד"ת ראובן נשבע ונוטל עפ"י המבואר בחו"מ סי' פ"ב סי"ב דאם המלוה יש לו שטר והלוה אומר שהוא על תנאי וקיימתיו המלוה נשבע ונוטל ע"ש. וא"כ ה"נ דכוותי' כיון שיש בידו כתב חתום משמעון שישלם לו שכר עבודה רק ששמעון טוען שאח"כ השוו בעל פה שלא ישלם רק הוצאותיו במזומנים, לכן ישבע ראובן שהוא במקום המלוה שלא הי' שום השוואה ביניהם, וכתב החתום ישאר בתקפו, כן הכריע הרב השלישי.

אחר ההכרעה זו לא רצה הדיין דמתא להסכים להכרעת הרב דמתא השליש, ולא רצה לחתום על הפראטאקאלל

רק אמר לכתוב בהפראטאקאלל שהוא אינו מסכים בהכרעה זו ויש לו שיטה יחידית, נוסף ע"ז הודיע לשמעון הלד שלו שהרב הכריע לחובתו, לעובת רחובן. ובהתרגזות אמר לו בזה"ל: גלייכען זיע זיך ליעבער אויס דענן זיע זינד פערלאָרען [השווה עם חביבך, כי הפסדת], וכאשר ידע שמעון את כל אשר נעשה נהפך מאוהב לאויב נגד הרב דמתא וביזה אותו בכל מיני בזיוניות בכל העיר. אחר כל המעשה הודיע הרב דמתא להדיין שאינו מצטרף עמו עוד לשום דבר הלריך ב"ד כי נבלה עשה בישראל, כי לא טוב עשה בעמיו שלא ביטל דעתו אחרי הכרעת הרב השליש, וגרס עי"כ ביטול הכרעת השיעדעסגעריכט כי נתפרדה החבילה כמובן וכי עלה על דעת שיטה שמלד האחד להכריח [את האחרים ל]דעתו, ואם אולי דעת הדיין שהבורר שכנגדו דהיינו הבורר של רחובן יען שהוא אדוואקאט, אינו מצטרף [יען שהוא] איש חילוני ולא ידע דינא, א"כ מתחילה למה ישב עמו לדין, או אם עלה על דעתו שבבטח יהי' דעתו ש[יוכל להטות דעת] השליש, ודעת הבורר שכנגדו שהוא אדוואקאט כלא נחשב, א"כ הוי כב"ד של שנים שהוא ב"ד חצוף.

והנה מבואר בחו"מ סי' י"ט דאסור לדיין לומר כשיולא מב"ד אני הייתי מזכה אבל חבירי רבו עלי, והעושה כן הרי הוא בכלל הולך רכיל מגלה סוד והש"ך כ' שגם זה הר"ה בכלל אם אמר להנידון הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך. ובנ"ד עבר הדיין ע"ז. וכסי' ח"י מבואר דאם אין הדיינים מסכימים לדעה אחת ילכו אחר הרוב ורק אם אמר איני יודע אזי יוכל לסלק את עצמו, ובפ"ת שם הביא בשם שבו"י ח"א סי' קל"ב דאם יושב חד דגמיר בדין עם תרי דלא גמירי והם רבו עליו הולכים אחריהם ע"ש, וא"כ כל שכן בנ"ד שהרב הסכים בדעה אחת עם הבורר של רחובן. ובסק"ד הביא עוד הפ"ת בשם שבו"י אם יכול דיין שישב עם שני יושבי קרנות על ידי שיסלק עצמו שיאמר איני יודע לבטל הדין, והביא גם דברי שו"ת בית יעקב שחולק עם השבו"י ולבסוף מסיים דודאי אסור לעשות כן אבל כל הפלפול שם סובב והולך אם יוכל הדיין לסלק א"ע ע"י שיאמר א"י אבל אם גילה דעתו רק שהשנים רבו עליו ומכל שכן אם האחד הוא רב ות"ח מרא דאתרא והוא השליש שהכריע נגד דעתו ליח דין לריך בשם שהדיין הזה נבלה עשה בישראל במה שלא רלה לחתום על הכרעת הרב וכתב בפראטאקאלל שיש לו שיטה מיוחדת ועי"ז גרס שיתפרד החבילה ולבזות הרב, ולכן הרב אומר שאינו רחוי לגרפו עוד לשום דבר הלריך ב"ד. ולהשלום הענין מה רחה הדיין על ככה להשמיט א"ע ולעמוד על דעתו נגד הכרעת הרב השליש, הוא, כי שמעון זה שבירר הדיין לבורר שלו בענין הנ"ל עשה לו טובה להדיין זה כשנה שקיבץ מעות לפרנסת ישואין אחד מבניו.

ומעתה נשאלתי אם יפה הכריע הרב השליש, ואם הלדק אתו במה שאינו חפץ לגרף את הדיין לדבר הלריך ב"ד.

כבוד מר מחו' אהובי הגאון הגדול שליט"א! ארהב בנפשי להגיש לפניו ענין הנ"ל אשר נקרא נקראתי להכריע בזה ואינני חפץ להגיד דעתי עד אשמע דעת הדגנ"י כדעת של תורה, ובכן נפשי לשאול הגיע להורות תשובה בענין הנזכר בדואר הולך ודואר בא דיפה שעה אחת קודם ולמעוה גדולה יחשב לו אולי יעלה בידי עי"ז לתווך השלום בעזהי"ת. ובתקותי החזקה כי ימלא משאלות לבבי הנני חותם במאה ברכות סמוכות לחברתה, כנפשו הטהורה ונפש מחו' ידידו הנאמן הדושת"ה באהבה מוקירו ומכבדו כרוש תפארת הודו.

בנציון בלום
חופקה"י סארוואש יע"א

וימחול לכתוב תשובתו הרמתה עלי גליון זה מעל"ד למען יהי' לי לכסות עינים כי לא שמתי דבר וד"ל. וד"ש באהבה לחתנו ידי"נ הה"ג נ"י.

[עי' מה שהשיבו בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ר"כ].

סימן ר"ט

השגת גבול בנתינת הכשר למפעל שיש לו הכשר מאחר

גם ברכות יעטה מורה על ראש אהובי ידי"ן הרב הגאון חריף ובקי, צדיק ונקי כש"ת מו"ה חיים יודא דייטש שליט"א דומ"ץ דקה"י מאקאווע יצ"ו יהי שמו לעולם.

אחדשת"ה באהבה, סלח נא אנכי מבקש כי לא השיבותי לו דבר עד עלם היום הזה, וכהיום אמרתי כי אקח מועד להחזיר בתשובה, והנה תחילת דינו של אדם עד"ת, במ"ש ידידי הדגנ"י כי יען שהוא נתן הכשר לאותו האיש כשמונה שנים, בזה לדעתו דין מערופיא המבואר בחו"מ סי' קנ"ו ס"ה, ואנכי לא כן עמדי דלפענ"ד דין מערופיא לא שייך אלא בישראל ועכו"ם שהישראל יש לו יניקה ומחיה מעכו"ם ההוא אבל ישראל מישראל לא שייך דין מערופיא רק לכל היותר דין עני המתפך בחברה (ולהלן אבאר אי"ה דגם זה ל"ש בנ"ד) דחילוק גדול יש ביניתם, דבדין מערופיא אסור לישראל אחר להתעסק עם אותו עכו"ם אפילו במקם שלא התחיל עדיין הישראל הראשון ובדין עני המתפך בחברה אינו כן דדוקא בהתחיל לד הראשון באותו עסק אז אסור לישראל השני ליקח במה שכבר היפך ישראל הראשון.

אלא שמדברי המרדכי בפ"ב דב"מ שממנו נובע דין מערופיא לכאורה לא משמע כן, שהרי הוא מדמה

דין מערופיה למעלודות דגיס והרי התס התחיל בה הלייד כבר, וגם ממה שהביא רמ"י ליש מתירין ממתני' דפאה דנפל לו עלי' דמעבירין אותה ממנה, והרי התס התחיל והיפך בה ישראל הראשון, ועוד דכיון דהתס ישראל מישראל הוא אינו ענין כלל לדין מערופיה רק לדין עני המהפך בחררה, וכמ"ש תוס' ב"מ יו"ד ע"א ד"ה מעבירין ע"ש.

אבל נראה לי דאין חילוק כלל בין דין מערופיה לדין עני המהפך בחררה, והפוסקים דפליגי בדין מערופיה שברמ"א חו"מ שם פליגי בשי' רש"י ור"ת שבתוס' קידושין נ"ט ע"א ד"ה עני והובא בחו"מ סי' רל"ז, דלרש"י ורמב"ן והוא דעה שני' שבחו"מ שם דגם במציאה והפקר שייך דין עני המהפך, ולדעה ראשונה שהוא דעת ר"ת ורוב הפוסקים לא שייך במציאה והפקר דין עני המהפך בחררה, ולכן הני פוסקים דדנין דין מערופיה ס"ל כשי' רש"י דאפילו במציאה שייך דין עני המהפך וזה שיש לו מערופיה מעכו"ס דמיא למציאה והפקר, ועיין ב"ב נ"ד ע"ב נכסי עכו"ס הר"ה כמדבר, ועיין חו"מ סי' קנ"ד, ולכן אסור לישראל להשיג גבולו ויש מתירין דלא דנין דין מערופיה סברי כשי' ר"ת דבמציאה והפקר ל"ש דין עני המהפך בחררה ודין מערופיה דמיא למציאה, והנה אנן קי"ל כר"ת דבהפקר לא שייך דין עני המהפך בחררה כמ"ש רמ"א שם דסברא ראשונה עיקר ממילא לא שייך גם דין מערופיה, ובלא"ה מבואר בבאה"ט סי' קנ"ו סקי"ב בשם תשו' מהרש"ל סי' ל"ו ותשו' משאת בנימין סי' כ"ז דבזמן הזה אין דנין דין מערופיה, ועיין תשו' ד"ח ח"ב חו"מ סי' נ"א, וכ"מ בכמה שו"ת של גדולי אחרונים.

ועוד נראה דכאן בנ"ד לא שייך דין מערופיה, למ"ש סמ"ע ססי' שפ"ו דגם מערופיה בעכו"ס לא שייך אלא באם השני הולך אצל העכו"ס ומפתה אותו ומשתדל עמו שיעשה העסק עם השני, אבל אם העכו"ס בא מעצמו לעשות עמו העסק או למכור לו או לקנות ממנו גם מערופיה לא שייך ע"ש, וא"כ בנ"ד ג"כ שהפירמא בא אלי לתת ההכשר ולא אנכי הלכתי אלי' כי לא ידעתי ולא הכרתי אותה לשעבר ליכא דין מערופיה כלל.

אלא דלענ"ד בנ"ד גם משום עני המהפך בחררה ליכא, דהא למה זה דומה להא דקי"ל בחו"מ סוסי' רל"ז והוא נובע מד' תוס' קידושין הנ"ל דאסור למלמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו אם לא שיאמר בעה"ב אין רצוני לעכב המלמד שלי וכו' ע"ש, וה"נ בנ"ד שהפירמא אין רצונה להשאר בבעל הכשר הראשון יהי' מאיזה טעם שיהי' ונפשה חשקה ברב הנותן הכשר השני ואין בו משום עני המהפך בחררה.

ועוד דהרי מבואר ברמ"א סי' רל"ז דלא שייך עני המהפך בחררה אלא בשכבר פסקו הדמים ביניהם ואין מחוסרין אלא הקנין, אבל אם מחוסרין עדיין הפיסוק דמים שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה בזול יותר מותר לאחר לקנותו בין אם המוכר עכו"ס או ישראל ע"ש ובתשו' מ"ב סי' מ"ג, ובנ"ד הרי עדיין לא השוו עצמם על השכירות שהרי בשביל זה בא אלי וליכא משום עני המהפך בחררה.

ועוד דמבואר בתשו' מהר"מ אלשיך סי' ס"ז ובד"ח יו"ד סי' נ"א ובתשו' תשורת ש"י בכמה תשובות דהאיסור של עני המהפך בחררה ליכא אלא באם הלוקח השני הולך אצל המוכר ומשתדל שימכור לו ולא להראשון ורק בכה"ג נקרא רשע, אבל אם המוכר בא מעצמו אצל הלוקח השני ומשתדל עמו שיקנה ממנו בכה"ג לא הוי עני המהפך בחררה ע"ש, והוא כעין מ"ש סמ"ע לענין מערופיה שזכרתי למעלה, וה"ג בנידון דידן דכוותי' שהפירמא מעצמה בא אלי שאתן לה ההכשר ולא עולתה בי.

וכאשר הלעתי הדברים לפני מחו' הגה"ל דב'סעמיהאלי זצ"ל גם הוא בהסכמה עלה לכל דברי [עי' שו"ת מהרש"ג מ"ב סי' רכ"ח], והוסיף נופך עפ"י המבואר ברמ"א יו"ד סוסי' רמ"ה דרב היושב בעיר מותר להשני לבא ליושב שמה אעפ"י שמקפח קצת פרנסת הראשון (זולתי חכם אכסנאי שאסור לו לקפח פרנסת הרב התושב) והוא מפסקי מהרא"י ס' קנ"ח, וכתב הטעם מובא בש"ך שם סקט"ו משום דגוף ההיתר ליטול שכר על דברים כאלו דחוק ועל הפרס הזה אנו בושין, ועיקר ההיתר משום דוחק הפרנסה ועת לעשות וגו', לכן די להתיר גוף הדבר ולא שנחזיק אותו כולי האי לפרנסה ומחי' לאסור בו השגת גבול ע"ש.

ומעתה קבלת שכר על נתינת הכשר שבודאי היתר קשה שהרי משנה שלימה שנינו בבכורות דהנוטל שכר להעיד עדותו בטלה, וביו"ד סוסי' ח"י בשו"ב שנוטל שכר כשתות מן הכשרות דשייך בי' חשדא כמה כרכורי' כרכרו לחפש ולמצוא היתר, וכולי האי ואולי אין ההיתר ברור בודאי, ובודאי לא שייך בי' השגת גבול.

ואין לומר ולפקפק עפ"ד ח"ס יו"ד סי' ר"ל דבזה"ז דהרב בא ממקום אחר ומקבלין אותו ההיתר ברור ושייך בי' השגת גבול, דע"כ לא אמר החת"ס אלא בפרס הקבוע הקבוע לרב מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו, וכן רח"ש שהוא דבר קבוע וכל כיו"ב כתב הח"ס דהוי בזה"ז היתר ברור ושייך בי' השגת גבול, אבל בקבלת פרס עבור הכשר שאין כאן דבר קבוע וודאי דגם בזה"ז אין התירו ברור וממילא לא שייך הש"ג כד' מהרא"י שברמ"א הנ"ל. והגע בעצמך

אם יבא אלי איש א' ממקומו ליתן לו קבלה על שו"ב או התרת הוראה וכי יוכלו הרבנים הגדולים האב"ד ודומ"ך הי"ו דשם לטעון עלי איסור השגת גבול אחמהה.

ועוד שהוא דבר שאין הדעת סובלתו דודאי ליתן הכשר על פאבריק העומדת באחרי' דמר והבעלים הם ג"כ משם הי' מקום לחקור ולדון אם הוא השגת גבול ועכ"פ יש למנוע ממנו מלד המנהג כמ"ש הש"ך שם [ועי' בתשו' בעל שו"ת תורת יקותיאל מכת"י שהדפסתי בקו' שערי הלכות כ"ה - המו"ל], אבל כאן דאותו פלוני שמבקש ההכשר אינו דר במקומו וגם בית מסחרו אינו שם והכל הוא בעיר אחרת אשר אינו שייך לדגלו וגבולו הדבר פשוט דגם מלד המנהג לית בי' שום נדנוד משש איסור השגת גבול לענ"ד.

ולבל זה הסכים עמדי הגה"ל מו"ה שמעון ג"פ הרב דסעמיהאלי זצ"ל ואפריון נמטי' לר' שמעון, ואקוה כי ידידי הדגנ"י אחרי העיון היטב גם נא ידיעני לכף זכות, ומה שרמז למג"א סי' תמ"ח לא הבנתי כוונתו בזה.

והנני חותם בכל חותמי ברכות כנפשו היפה ונפש ידידו הנאמן הדוש"ת באהבה,

בן ציון בלום

סימן ר"י

שינוי מקום ספסלי ביהכ"נ

שאלה. בביהכנ"ס אשר הספסלים שבתוכה מסודרים כולם פניהם פונים קדמה זולת המקומות שבכותל מזרח שפניהם כלפי העזרה, ואירע שהגבאי עשה שינוי מקום מדעת עצמו כדי להרבות הכנסת הקהל באופן זה שלקח ג' ספסלים ארוכים המתחתונים שבקצה ביהכנ"ס מלד דרום שהם של ד' ד' ישיבות והעמידם במקום ספסלים של ברכת כהנים שבין אה"ק לבימה שהם של ג' ג' מקומות ואותן ג' ספסלים של ברכת כהנים הקצרים העמידם בקצה ביהכנ"ס וע"י חילוף זה נתוסף בכל שורה של מקומות דברכת כהנים מקום אחד שיש לו עילוי בדמים, ובעלי המקומות של ברכת כהנים מערערים בדבר שישיבות של ד' ד' שהעמידו להם הם קצרים מן הראשונים ועומדים לפופים במקומותם למושבותם וגם נתקצר מעבר דרך הרבים עי"כ. וזאת לדעת כי המקומות שבבהכנ"ס שאנו דנין בו אינן מכורים לבעליהן לצמיתות רק מושכרים לשנה ורק מי שמוחזק במקומו מכבר מניחין אותו בחזקתו, ונשאלתי מהאקרו"ט אם יש מקום לערעור שלהם אם יש איסור בחילוף זה כלל, ואם לאחר שכבר נעשתה החילוף ההוא אם מותר או אם יש ג"כ חיוב בדבר להחזיר הספסלים למקומן הראשון ובעמוד והחזר קאי.

תשובה. הנה זה יצא ראשונה במה שנוגע אל הערעור, דלפענ"ד אין מקום לערער, דאף דקי"ל בחו"מ סי' קס"ב ס"ז בהג"ה בשם תשו' הריב"ש שאם הגבאים רוצים להוסיף ספסלים במקום שהי' מקודם פנוי וריק יכולין בעל המקומות למחות בידם הגם שהמה יחידים יען שמיצר להם הדרך ואף שהדרך הוא רה"ר ושייך להקהל מ"מ כיון שמיצר להם איזה דבר יכולין למחות ע"ש וא"כ לכאורה גם בנ"ד בידם למחות כיון שצר להם המקום מכאשר היה בתחילה ואדרבה כש"כ הוא בנ"ד כיון שהצירו להם המקום ששייך רק להם ועדיף מן הדרך הנז' בשו"ע שהוא רה"ר והרבים מרוצים ורק אלו היחידים מוחין בדבר, מ"מ נ"ל דזה שייך רק בישיבות ביהכ"נ שמכורין לבעליהן לצמיתות בקנין עולם שהוא קנין שהוא שלו ויכול למחות ולערער שלא יצורו לו הדרך שאין טובי העיר יכולין לדחותו למקום אחר, משא"כ בנ"ד שכל המקומות ומושבות בני ישראל הם רק שכורים לבעליהם לשנה ואין לבעלים בהם קנין הגוף אפילו אם החזיקו לישב במקום אחד רבות בשנים מ"מ הרי קי"ל בחו"מ סי' קמ"ט סל"א בהג"ה דהמחזיק בשל קהל י"א דל"ה חזקה וכן אם הם החזיקו בשל אחרים והרמ"א שם אינו חולק רק אהא דאם הם החזיקו בשל אחרים דבזה ס"ל דמהני אבל ביחיד המחזיק בשל קהל מודה הרמ"א דלא מהני כמבואר שם, ואפילו בחזקת מלוה שמבואר ברמ"א שם דהוי חזקה מ"מ כבר הביא פ"ת שם בשם ס"א ותשו' מהר"י הלוי אחי הטו"ז דלא מיבעי' בהחזיק במלוה בחנם דמי שרוצה ליתן מעות עבור המלוה דהוא קודם אלא אפילו בחכם שהחזיק במלוה בשכר ובאו אינם מהוגנים והוסיפו לתת לצדקה יותר עבור המלוה שהם קודמין כיון שיש ריוח לעניים ע"ש ובאחרונים שהאריכו בזה ואכ"מ, וא"כ כש"כ בנ"ד דבטלה טענת חזקה בענין הישיבות שבביהכנ"ס אם יש ריוח להקהל וכל המוסיף בשכירות קדם וזכה ואם צר להם במקום הזה יכולין לדחותן לישיבה אחרת וריוח והצלה יעמוד להם ממקום אחר, ואם יש מקום לחזקת בעל המקומות הוא רק לענין דינא דבר מצרא שהם קודמין לשאר שוכר כיון דלרוב הפוסקים גם בשכירות שייך דינא דב"מ, אבל גוף דבר זה אם במקומות שבביהכנ"ס שייך כלל דינא דבר מצרא מחלוקת הראשונים הוא בטוש"ע חו"מ סי' קע"ה סנ"ב וע"ש בסמ"ע וש"ך ואכמ"ל בזה.

ועתה נבא על הקולא ועל התמורה שהקיל להמיר ולהחליף הספסלים, ומה' אשאל עזר שלא אכשל בדבר הלכה, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. והנה ז"ל הירושלמי פי"ב דשבת ה"ג וחש לומר שמא יתן שלמטן למעלן ושלמעלן למטה ומשני כמין קולמוסין וכו' וחש לומר שמא יתן שבפנים מבחוץ

ושבחוץ מבפנים טובעות היו מוכיחות וחש לומר שמא יחליף אר"א לוכסן הי' כתוב עליהם ופריך ויחליף אר"א והקימות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעניים אלא איזהו קרש שזכה להנתן בצפון יתן בצפון בדרום יתן בדרום ע"כ, ומזה למד המג"א סי' ח' סק"ו בשם של"ה לעשות עטרה לטלית מחמיכת משי לסימן שאותן ציצית שלפניו יהיו לעולם לפניו, ואפי' למה שהביא מג"א שם בשם האריז"ל שלא היה מקפיד ע"ז לשום הטלית תמיד על צד אחד או תמיד צד אחד על הראש מ"מ כבר כתב בתשו' מהרי"א או"ח סי' ג' דזה דוקא בטלית שהוא רק תשמיש מצוה אבל בתשמישי קדושה כמו תשמישי ביהכנ"ס שפיר אמרינן קרש שזכה בצפון וכו' ע"ש. ולפ"ז ה"נ בנ"ד כיון שזכו הספסלים במקום שעמדו שם עד עכשיו אסור לשנותם ולהעמידם במקום אחר. וכן העלה אבא מארי מאוה"ג זצ"ל בשו"ת בית שערים תאו"ח סי' נ"ה בסופו, וגדולה מזו כתב שם דאפילו לשנות המקומות שהיו פניהם כלפי בימה אסור לשנותם כלפי מזרח, ואפילו בספסלים חדשים שלא זכו עדיין במקומם אסור להעמידם באופן שיהי' פניהם פונים קדמה דמה לי אם הספסלים זכו במקום או המקום זכה בספסלים כיון שהמקום זכה להנתן שם ספסלים ופניהם כלפי בימה אסור לשנותם כלפי מזרח ע"ש.

אמנם לדידי הפעוט גוף הדבר צריך התבוננות ועיון רב, דהנה הקרבן עדה שעל הירושלמי שם פי' נתן בצפון ששם השלחן בדרום ששם המנורה ע"ב. ומעתה אני אומר דאין כונת הירושלמי דלהכי אסור לשנות קרשי המשכן מצפון לדרום משום דשטח הקרקע של צד זה של המשכן והעזרה יש בה קדושה יתירה משטח הקרקע של צד האחר דסדנא דארעא חד הוא כדאמרינן קידושין כ"ז ע"ב וקדושה אחת היא לכל קרקע המשכן המסובב מקרשים אלו כי הקרקע היא גוש אחד אשר לא נוכל להגביל בה שתי קדושות נפרדות, ואילו הי' לקרקע המשכן של צד צפון קדושה אחרת גדולה או קטנה מלאותו קרקע של צד דרום בודאי היתה התורה מגבלת עד היכן מגיע חלק זה שיש לה קדושה זו שלצד צפון אמה או חצי וכן להיפוך בצד דרום לעומת צד צפון, ועוד דהאיך אפשר לומר דקרקע המשכן נתקדש שהרי נסעו ממקום למקום, דדוחק לומר דאחר נסיעתן ואחר שפרקו המשכן פקע קדושה משום דצב ב"ד מתנה.

אמנם כונת הירושלמי הוא דמשום שהקרשים שלצד צפון עומדים סמוך ונראה לשלחן של מקדש וזכו לראות פני השלחן אסור לשנותם להעמידם לצד דרום לראות פני המנורה, כי המנורה והשלחן שהם שני גופים נפרדים יצוייר בהם שתי קדושות נפרדות ואולי פשטה קדושת השלחן בקרשים העומדים סמוכים לו וא"א להעמידם לצד דרום שהמנורה עומדת שם, והקרשים שבצד דרום שקבלו הקדושה מהמנורה הסמוכה להם לא יעמדו לצד צפון סמוך להשלחן שיש בו קדושה אחרת ומשונה מקדושת המנורה, ובסוד אלוד מי יבא. ובזה מובן הא דפריך בירושלמי וחש לומר שמא יתן שלמטן למעלן וכו' שבפנים מבחוץ וכו' והוא פלא לכאו' דמה בכך אם יתן שלמטן למעלן שבפנים מבחוץ וכו' הא מ"מ הקרשים עומדים על אותו צד ומקום שהשלחן או המנורה עומדת ולמה הי' נותן בהם סימנים שלא יחליפנו ולא ימיר אותם בענין ואופן זה, אבל הוא הדבר אשר דברנו שהקפידא היא שאותו הקרש שזכה לראות שלחן של מקדש ואת המנורה הטהורה יראו תמיד פני הקודש הכלים המקודשים האלו ואותו קרש שהי' סמוך לשלחן או מנורה לא יתרחק ממנו ולכן איכא קפידא שזה שלמעלה שהי' סמוך יותר לשלחן לא יורחק ממנו ע"י הנחתו למטה כי אולי בקרבתו אל השלחן נתקדש ביתר שאת ואסור להורידו בקדושתו אבל קרקע המשכן שהוא גוש אחד וסדנא דארעא חד הוא קדושה אחת יש לו. ובזה הונח לן דעת מרן האריז"ל שהביא מג"א שלא הקפיד בטלית לשום תמיד צד א' על הראש דכיון שהוא גוף א' וחפץ א' אין בזה קפידא אם שנה ויחליף שלמעלה למטה ולית בי' משום הורדה בקדושה. וב"ה שזכיתי לכוין בזה לדעתו הגדולה של מהו' הגאון זצ"ל בתשו' מחנה חיים ח"ג סי' י"ד שגם הוא נחית לסברא שכתבתי. ועיין בתשו' מהר"מ שיק או"ח סי' ע"ה לענין אם מותר להחליף עץ חיים של ס"ת מימין לשמאל, והעלה שם ג"כ דכל שהוא גוש וחפץ אחד אין קפידא משום הורדה בקדושה ולא משום קרש שזכה בצפון ונסתייע מד' המג"א סי' מ"ב (ועמ"ש אני בעניי לעיל בסימן ז'), אלא שיש לפקפק קצת דא"כ מה קפידא יש במה שיתן שבפנים מבחוץ ושבחוץ בפנים דפריך הירושלמי הא כאן שהוא גוף א' וקרש אחד מה לי צד זה או צד זה, ולע"ק.

ומ"מ נראה דאפי' תאמר שבקרקע המשכן נמי שתי קדושות נפרדות מוגבלות יש בו ואותו שבצד השלחן נתקדש ג"כ בקדושה אחרת מצד שהמנורה עומדת שם דקדושת השלחן והמנורה פשטה גם בהקרקע שעומדין עליה, אבל בבית מקדש מעט הוא בתי כנסיות שלנו שאין לנו בתוכן לא שלחן ולא מנורה ובעוה"ר חסרנו כל אלה וקדושתן הוא רק בזכות תפלת רבים והיא המקדש אותם וודאי כל שטח הקרקע המסובב ומוגבל מחומות ביהכנ"ס קדושה אחת היא, וא"כ איפוא מה לי אם הספסל עומד במקום הזה או במקום אחר ואיך שייך בי' שום הורדה או מעלה בקדושה. ואחר זמן רב מצאתי בשו"ת לבושי מרדכי סי' כ"ח שכ"כ מסברא דנפשי' בלי שום ראיה ע"ש.

אבל מה שעשה וכבר הורה זקן אבא מארי מאוה"ג זצ"ל דגם במקומות שבביהכנ"ס שייך משוס קרש שזכה בצפון וכו' והכי מטין גם ד' תשו' מהרי"א שם, ואני נבזה ואחל אשים אין לי פה להשיב ולא מצא להרים ראש להכניס ראשי בין ההוריס הגדולים ולהכריע ביניהם, ועכ"פ דס"ל דכיון שהי' במשכן שולחן בצפון ומנורה בדרום ממילא בכ"מ יש חשיבות לדבר שבקדושה לצפון ולדרום ע"ד שאחכז"ל ב"ב כ"ה ע"ב הרולה שיחכים ידרים והרולה שיעשיר יצפין וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום, או דאפי' בלא חשיבות כלל אסור לשנות משוס שכ"א זכה במקומו וכמ"ש קרבן עדה ד"ה אלא וכמו שהאריך אאמו"ר הגאון זצ"ל בתשו' בית שעריס או"ח סי' ס' והרי שלך לפניך ד' מג"א בשם של"ה דאפי' בטלית שייך משוס קרש שזכה בצפון. ובמהרי"ל ה' סוכה הביא בשם רבו מהר"ש שהי' מסמן הדפיס למחיצת הסוכה אב"ג כדי לראות סדר עמידתן שלא לשנותה משנה לשנה ע"ש, אך דזה סותר למ"ש מג"א סי' תרל"ח ס"ב דמי שיש לו סוכה בנוי משנה לשנה מ"מ איני אסורה עד שישב בה בחג, אע"ג דכבר ישב בה בשנה העברה, מ"מ כשעבר החג בטלה קדושתה ולריך מעשה אחר שתחול קדושתה ע"ש, וא"כ למה זה מהר"ש הי' נותן בהם סימנים לדפי הסוכה הא כיון שעבר החג בטלה קדושתה, ואולי מהר"ש משנת חסידים שנה כאן ולאו מדינא דלא קי"ל הכי [וכ"כ בשו"ת בית שעריס או"ח סי' ס' הנ"ל - המו"ל].

ומ"מ נ"ל בנ"ד דלהחזיר הספסלים למקומן הראשון שפיר דמי, ולא אמרינן דכיון שהחליפו את מקומן זכו במקום החדש ואסור להחזירן למקום הראשון משוס דקרש שזכה בצפון וכו', שהרי לכאורה הדבר פשוט דבקרשי המשכן אם עבר והחליף של צפון לדרום שלריך להחזירן למקומן שהרי מקרא ילפי' דכמשפטו שאסור לשנותן, ואולי דגם במשכן אם לא החזירן למקומן לית לן בה ואם לא נתן לא עכב שהרי בקדשים בעי' שנה עליו הכתוב לעכב כמ"ש תוס' פסחים י"א ריש ע"א ומנחות ל"ח סע"א ובכמה דוכתי.

אבל נ"ל מטעם אחר דלענין להחזירן ל"ש משוס קרש שזכה בצפון, דלא מיבעי' לדעת ס' יריאים מצוה שכ"ד דקדושת ביהכנ"ס הוא מה"ת וילפי' לי' מקרא א"כ כיון שאסור לשנות הקרשים ממקום למקום במשכן הה"נ לענין תשמישי ביהכנ"ס כגון הספסלים ואם עבר ושינה אמרינן דכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וממילא לא נתפסו בקדושת המקום החדש וחוזרין למקומן הראשון, דאף דאיסור זה הוא רק לאו הבא מכלל עשה דוהקימות את המשכן כמשפטו, כ"כ בשושנת העמקים להפמ"ג כלל י"ט דגם בלאו הבמכ"ע אמרינן דאי עביד לא מהני וכ"כ בשמ"ק הנדפס סביב הש"ס בתמורה דף ג' בשם התוס' דגם בעשה אמרינן אי עביד לא מהני וכן העלה בנודי"ת אהע"ז סי' קכ"ט, ודלא כפנ"י שלהי גיטין דדוקא היכי דאמר רחמנא לא תעביד בלשון לאו אמרינן אי עביד לא מהני אבל היכי דליכא לאו אמרינן א"ע מהני ע"ש. אלא אפי' לדעת הר"ן מגילה כ"ח דקדושת ביהכנ"ס הוא רק מדרבנן ועיין אריכות נפלא בענין זה בשו"ת מהרש"ס ח"א סי' יו"ד, מ"מ הרי דעת הסמ"ע בחו"מ סי' ר"ח דגם בדרבנן אמרינן אי עביד לא מהני מהאי דר"י בכתובות פ"א דכיון דאמור רבנן לא ליזבן אע"ג דזבין ל"ה זביני' זבינא ע"ש, ועיין נוב"י סי' ט' ונודי"ק אאהע"ז סי' ע"ז וחת"ס יו"ד סי' וי"ו ובית מאיר סי' ד' מה שפלפלו בזה ואכ"מ, וכיון שכן חזרו המקומות הדרא לשורה קמא.

אלא דלכאורה יש לפקפק גם בזה ממ"ש הפמ"ג או"ח סי' ע"ט במש"ז סק"א ובסי' פ"א בא"א סק"ד דהיכי שהמקום גורס לא אמרינן אי עביד לא מהני, וא"כ גם כאן שהמקום גורס האיסור ל"ש אי עביד לא מהני. אך דבאמת ז"א דהפמ"ג קאי לענין אם עבר וקרא ק"ש במקום שאינו נקי דאסור משוס והי' מחניך קדוש דשם וודאי המקום גורס האיסור ולא אמרינן דאי עביד לא מהני, משא"כ כאן שהמקום קדוש גרס ופעל על החפץ שעמד שם עצם הקדושה והחפץ נתקדש בעצם קדושתו של אותו מקום קדוש ושוב לא חשיב שהמקום גורס האיסור להורידו מקדושתו וממילא דאם עבר והורידו מקדושתו אמרינן שפיר דאי עביד לא מהני והכא שפיר אפשר לתקן האיסור אי נימא דאי עביד לא מהני ונשאר בקדושתו הראשונה ומחזירו למקומו ול"ש סברת מהרי"ט הידוע גבי שוחט בשבת.

ושנית נ"ל למ"ש בתשו' מחנה חיים הנ"ל וכ"כ בס' הר תבור סי' י"ב להתיר לעקור הבימה שהעמידוה בטעות נגד הדין ומנהג ישראל תורה למעלה סמוך לארה"ק ולהעמידה באמצע, דכיון דשורת הדין שתהי' הבימה באמצע ביהכנ"ס והי' העמדתה מתחילה באומר מותר שוגג או אפי' במזיד לא קנאה וזכתה הבימה במקום הסמוך אצל ארה"ק ואין בזה משוס קרש שזכה בצפון ע"ש. והנ"ל בנ"ד י"ל כיון שנעשה השינוי מקום של הספסלים בשגגה ששכחו ולא ידעו שיש איסור לשנות ולהחליף הישיבות א"כ לא זכו הספסלים מקומן החדש כלל, דהן אם הטעם דקרש שזכה בצפון וכו' הוא משוס קדושת החפץ שנתקדש ביותר במקום שעמד עד עכשיו לא נתפס בקדושת המקום החדש בטעות דקי"ל כב"ה בגזיר ל"א דל"ה הקדש וכמ"ש הרמב"ם פ"ט ממזירות ה"ח והן אם הטעם משוס זכי' בעלמא דהוי זכי' בטעות דלא קנה.

ועוד בה שלשי' לפ"מ שביאר דו"ז הגה"ק מדעש זצ"ל בשו"ת שערי צדק מאו"ח סי' ט"ו מעלות והשיבות היישיבות דביהכ"נ בכלל, דמשיבות של המקומות שבכותל מזרח הוא יען שאין שם הפסק בנ"א כלל דילפי' מקרא דחזקי' ויסב פניו אל הקיר שלא יהי' דבר מפסיק בינו לבין הקיר, והשטענדר ושאר דבר הקבוע לכותל אינו חוצץ כמבואר בסי' ל' סכ"א ומג"א שם, ומעלה זו יש ג"כ בשורה הראשונה של ברכת כהנים באותן המקומות שהם מול ארון הקודש ולא אחורי העמוד שהש"ץ עומד להתפלל ואחורי מקום עמידת הראב"ד, ולעומת מעלות והשיבות כותל מזרח יש למקומות של ברכת כהנים מעלה יתירה שא"צ לזוז ממקומם בשעת ברכת כהנים כשעומדים לדוכן כמו העומדים בכותל מזרח דהשיבי עם שאחורי הכהנים וצריכים לילך ממקומם בברכת כהנים למקום אחר כמבואר בסי' קכ"ח במג"א סקל"ו ע"ש שהאריך.

ומעתה נחזי אנן מעלות והשיבות של צד צפון ודרום שבביהכ"נ שאנו דנין עלי' אשר כולם מסודרים שורות שורות ופניהם פונים קדמה נגד מעלות והשיבות של מקומות ברכת כהנים. והנה השורות של צד צפון ודרום המסודרים מן הבימה ולמעלה לצד מזרח בשטח אחד עם אותן המקומות הנקראים מקומות ברכת כהנים גם הם לא נופלים בהשיבותם מהישיבות של ברכת כהנים, דכל המעלות של מקומות דברכת כהנים איתניהו נמי בהו זולת מקומות האמצעים של שורה ראשונה של ברכת כהנים שהוא מול ארה"ק ממש ואין אדם מפסיק ואית בי' תרתי למעליותא דמה לי אם הוא באמצע ביהכ"נ מה לי אם הוא לצדדין. ואותן השורות של צפון ודרום המסודרים מן הבימה ולמטה לצד כותל מערבי גם הם שורות העליונות במעלה והשיבות לעומת המקומות של ברכת כהנים עפ"י מס' סופרים שהביא ב"י סי' קל"ד דגולל ס"ת עם ג' דפים ומראה פני כתיבתו לעם העומדים מימינו ומשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה לכל אנשים ונשים לראות הכתב וכו' ע"ש והכי קי"ל בשו"ע שם ס"ב ולפ"ז יש למקומות ההמה עוד מעלה יתירה לעומת המקומות של ברכת כהנים שפניהם כלפי הבימה ג"כ ורואים הכתב של ס"ת בשעת גלילה וא"צ להפוך או להחזיר פניהם ועמ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שערים או"ח סי' נ"ה משא"כ אלו העומדים למעלה מהם והעומדים על מקומות דברכת כהנים דהבימה הוא מאחוריהם וצריכים לחזור פניהם לראות הכתב של ס"ת, וא"כ עכ"פ לא נחשב הורדה מקדושה אם יחזירו הספסלי' שהעמידו בטעות במקום ברכת כהנים למקומן לצד דרום שבקצה בהכנ"ס שעמדו שם מקדם כי לוקחו משם ואי משום שנתעלו בחשיבותן מפני שהעמידו אותן קרוב יותר לארה"ק אין זה חשיבות בקדושה ימירה רק מפני הכבוד ועיין חת"ס או"ח סי' כ"ט וסי' כ"ו.

ורביעי בקודש נ"ל דכיון שהגבאי עשה כן מדעת בלי רשות והסכמת הקהל או טובי וראשי העדה א"כ הוי רק כשאר יחיד וממילא דלא חל עליהם קדושת מקום החדש כלל, דלאו כל כמיני' להקדיש דבר שאינו שלו בלי רצון והסכמת הבעלים וכמ"ש מג"א בסי' מ"ב סק"ד דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהזמנה לקדושה ע"ש.

והשתא דאתינא להכי שמותר להחזירן למקומן הראשון משום דאכתי בקדושתיהו הראשונה קיימי א"כ ממילא חזר הדין דאסור לשנותם מקדושה, ויען שע"י שהעמידו הספסלים האלוכים קנת במקום של ברכת כהנים נתקצר ג"כ דרך מעבר רה"ר על ידם במקצת ותקצר נפש העם בדרך וכבר הבאתי למעלה שאפילו יחיד יכול למחות אם מיצר לו הדרך ע"י הוספת הספסלים וכש"כ בנ"ד שרבים מיחו בדבר, מכל הנין טעמי נ"ל נכון להחזיר הספסלים אל המקום אשר היו שם בתחילה ושבו בנים לגבולם וכל העם על מקומו יבא בשלום, והנלענ"ד כתבתי.

אור ליום עש"ק לס' מה טובו אוהלך יעקב תרפ"ג לפ"ק.

סימן רי"א

ליחלק מקהל ולעשות קהלה לעצמם ובדין השגת גבול בשוחט

שוכט"ס לכבוד הרבני הגדול בתוב"י, עושה פרי תבואה, איש חמודות, מתנהג בחסידות כש"ת מו"ה שבח קופפערבערג נ"י, בשבת תחכמוני בעיר לבוב יצ"ו.

כתבו במושכלו בעמו הגיעני, והאמת אגיד כי הקשה לשאול ממני מכמה טעמים, האחד כי הוא דבר הנוגע אל הממון גם כן ושמוע בין אחיכם כתיב וקשה להשיב לצד אחד, ושנית כי מה אנכי להורות תשובה ולהשמיע קולי ברבים ובפרט במדינה אחרת, אך יען כי הפציר בי עד למאד אמרתי להשיבו באם הענין הוא כמו שהגיעו כ"ת לפני ובתנאי שלא יגמיח מזה איזה מחלוקה, ובאם יתרועעו עמודי השלום עי"כ אז כל דברי בטלין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין ולא יהא חלין כלל וכלל ואל יהי חלקי עמהם.

והנה שאל כ"ת בגידון כפר פלוני הסמוך לעיר גדולה פלונית - בל אשא את שמותם על שפתי מטעמים נכונים - ולא הי' לכפר ההוא שו"ב רק שו"ב דמתא עיר הגדולה יבא שמה כפעם בפעם לשעות אחדים לשחוט, ועתה כי נתרבו אנשי הכפר בקשו שהקהל יתנו להם שו"ב קבוע

שיקבע דירתו בהכפר והקהל דמתא דהו אותם בשתי ידים, ולכן קבלו אנשי הכפר שו"ב לעצמן ונתנו לו קנסום, ובני הכפר אסרו בפירוש שחיטת כל שו"ב בנו"ט זולת שחיטת שו"ב שקבלו לעצמן, ובני הכפר טוענין שבאם אין השו"ב מצוי אצלם ורק יבא שם לפרקים נתהוו מזה כמה מכשולים, שיש ביניהם אינשי דלא מעלי שרק אם השו"ב מצוי אצלם לא שבקו התירא ואכלו איסורא ובאם לאו שוחטין לעצמן ואוכלין נו"ט, וגם כי אין מי שישגיח במקולין, ואף גם זאת שצריכין לשחוט לחולה או ליולדת, או כשנטרפה באיזה שאלה ונשאריס בלי בשר לפעמים אפילו בשבת ויו"ט, וכמה פעמים מוכרחים למנוע מאכילת בשר ע"י שאין השוחט מצוי אצלם לעת הצורך, ובני העיר רוצים לעכב ע"י לקבל שו"ב. ונפשו לשאול הגיע הדין עם מי, אם יכולין בני העיר לעכב לבני הכפר לקבל שו"ב לעצמן או לא, ואם יש בזה השגת גבול לשו"ב דמתא שרגיל לשחוט שם, ואם שו"ב הבא לשחוט שלא ברצון אנשי הכפר והשו"ב שקבלוהו שחיטתו אסורה, וכ"ת האריך קצת בזה, ועיניו שפיר חזו בתשו' גדולי האחרונים מ"ש בענין.

והנה שאלה כזו כתוב הדר הוא על ספר שו"ת בית שלמה חיו"ד סימן י"ט, והעלה שם דכיון דשחטו אנשי הכפר תמיד אצל שו"ב דמתא כבר נשתתפו בזה עם בני העיר, ואף דגם בשותף קי"ל דבמקום פסידא שותף חולק שלא לדעת חבירו, היינו דוקא בלא קבעו זמן לשותפות או שקבעו זמן ונשלם אבל תוך זמנו ודאי דא"י לחלק אף במקום פסידא כל שיש בזה פסידא לשותף השני, ובנ"ד כיון שנהגו כן זמן רב הוי כהתנה שיהא כן לעולם ע"כ א"י לחזור בהם ע"ש ובספר דרכי תשובה סימן א' ס"ק ר"י הביאו ע"ש.

ואמנם מבואר בש"ג ריש בבא בתרא דהא דאמרינן דבמקום פסידא שותף חולק שלא לדעת חבירו, היינו משום דאמדינן דעתייהו אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא נשתתפו שיתשוך זמן שותפות שלהם אף באותו פסידא ומשו"ה חולק שלא לדעת חבירו דחשיב כאלו נשלם זמן השותפות ע"ש, וא"כ בנ"ד נמי דכוותיה דכיון דאיכא פסידא לבני הכפר חשיב כאלו נשלם זמן השותפות ויכולים לחלוק ודלא כב"ש, אלא דמ"מ דבריו נכונים למ"ש תוס' כתובות מ"ז ע"ב ד"ה שלא כתב שהקשה בלוקח פרה מחבירו ונטרפה או מתה יימא אומדנא דע"ד כן לא לקחה וכן בכל לוקח חפץ מחבירו ואירע בו אונס, ותירלו דאינו תלוי בדעת המקנה ע"ש, ומבואר דל"מ אומדנא היכי דתלוי בדעת שניהם, ועיין בנתיבות סימן ר"ל והוא דלא כש"ג, ויש לעיין בזה.

ומ"מ הרי בש"ג פרק המקבל כתב וז"ל, ומשם אתה למד דלפעמים במקום פסידא אמרינן שהשותפות נחלק מעצמו, וכגון דאיכא אומדנא שבתחילה לא נכנסו לשותפות לזה רק אדעתא שישתתפו עד זמן פלוני ואו לא, הלכך כל שותפות שלא פירש בו זמן אע"ג דבשתם תלוי בזמן כגון שותפות דמשם דודאי תלוי בזמן עד שיהיו כולם מתת אותו שר אזלינן בתר אומדנא דעד ההוא שעתא שיעמדו תחת אותו השר נשתתפו ואו לא ע"ש. מבואר בדבריו דאף דקהלה אחת מקרי כשותפין וכמבואר בחו"מ סימן קס"ג ועיין שו"ת הרשב"א ח"ג סימן תכ"ח שכתב דהציבור כשותפין הם בכל הענינים וכו' ולענין שותפין קי"ל בחו"מ סימן קע"ו סט"ו דבקבע זמן אין רשאין לחלק והרי מבואר בהרש"ך ח"ג סי' ק"ה דהסכמת הקהל כל שלא קבעו הזמן הוא לעולם, מ"מ אם יש אומדנא ברורה ומוכחת דאדעתא דהכי לא נשתתפו כהאי דש"ג שלא נשתתפו רק תחת השר הידוע בודאי יכולין לחלוק. וא"כ בנ"ד נמי יש הוכחה ברורה דאדעתא דהכי לא נשתתפו שלא יהיה להם שו"ב בכל עת הצורך אחר שנתרבו בני הכפר ויצטרכו לסגף עצמם וגם יוצמחו מזה מכשולות, בודאי הדבר פשוט שיכולין בני הכפר לחלק ולקבל שו"ב לעצמן.

ועיין בתשו' ד"ח ח"א יו"ד סימן נ"ב שנשאל בעיר קטנה שהיתה שייכה בבית החיים והרב וכל הכנסות לעיר הגדולה ועתה רוצה הקטנה לחלק שלא ליתן הכנסה לעיר הגדולה ולהרב, והאריך שם ולבסוף מסיק דכל שאין חשש להירוס מוסדי הדת יכולין ליפרד וליחלק באין מוחה ע"ש, ועיין תשו' מהר"מ שיק חאו"ח סימן ל"ד שהעלה ג"כ דאף דהקהל דין שותפין להם אעפ"כ בטעם הגון יכולין להפרד לקהל בפ"ע. וגם בנ"ד יש לבני הכפר טעמים נכונים והגונים ליחלק וטעמם ומימוקם עמם, וכאן הוא להיפוך שע"י התאחדותם עם הקהלה גדולה יש חשש ביותר להירוס מוסדי הדת כנ"ל ודאי יכולין ליפרד, וכן העלה בתשו' מהר"מ שיק חיו"ד סימן י"ד דהיכי דיש להם טעמים גדולים א"י למחות בהקהל ברוצים ליחלק אם יש בו דין וכדי חלוקה ע"ש, וה"נ בנ"ד דכוותיה.

ועונ"ל דבאמת צריך להבין הרי כבר נתחבטו הפוסקים בשותפין ממש במה נקנה השותפות ביניהם איזה קנין הי' שם, ואפי' אם הי' קנין מה מהני אלהבא בדבר שלא בא לעולם עיין בדבריהם. ואמנם בקהל שדינם ג"כ כשותפין כמש"ל הרי מבואר בב"י וד"מ חו"מ סימן של"ד בשם הגהמי"י דכל מילי דציבור שנעשה ע"י טובי העיר או ברבים א"ל קנין ונקנה בדיבור בעלמא, וכ"כ הרמ"א בתשו'

סימן נ' לענין רב שקבלו אותו הקהל ושוב רצו לחזור והעלה דאף שלא התחיל עדיין עבודתו מ"י לחזור, ועיין בתשו' הרא"ש כלל ו' סימן י"ט וסימן כ"א שכתב מנהג פשוט הוא מה שהקהל או טובי העיר מסכימים ועושים מ"ל קנין ולא שטר אלא דבריהם ככתובים ומסורים דמי ע"ש.

ואמנם על להבא בדבר שלא בא לעולם מבואר בדו"ז הקצוה"ח סימן ר"ט בשם מרדכי בשם הר"י דבדבר שלא בא לעולם אף מנהג לא מהני ע"ש, ועיין בתשו' הרא"ש כלל י"ג [ס"ג] באמצע סימן כ' בענין שחכר אחד מהקהל האלמוני"ע של יין ואח"כ רוצים הקהל לחזור בהם, וכתב שם דודאי מצד הדין לא קנה משום דהוי דבר שלא בא לעולם אך מ"מ אנו רואים בכל יום שחוכרין זה מזה והוי קנין סטימתא ע"ש, ומבואר דאף שחכר מהקהל ומילי דקהל מ"ל קנין מ"מ לענין דבר שלא בא לעולם הוצרך הרא"ש לטעמא דקנין סטימתא, וא"כ בנ"ד אם לא היה ביניהם דהיינו בין העיר הגדולה להכפר איזה קנין יכולין לחלוק, ולא מהני מנהג להיות משועבדים להעיר הגדולה על להבא כיון שהוא דבר שלא בא לעולם.

ובנוף הדבר כשקצתן רוצים ליפרד וליחלק לקהל בפ"ע והשאר מוחין אם יכולין ליחלק מחלוקת הראשונים הוא, דבתשו' הראנ"ח ח"א סימן נ"ח ואחריו נמשך הפנים מאירות ח"ג סימן כ"ב פסקו שאין רשאים ליחלק, ואמנם לא כן דעת הרשד"ם תאו"ח סימן ל"ו וחיו"ד סימן נ"ז והריב"ש ח"ב סימן ע"ב, ובתשו' הרי"ל לבית הלוי סימן מ"ה וסי' מ"ו ותשו' רדב"ז ח"ג סימן תע"ב דמדברי כולן נלמד שחולקין על הראנ"ח הנ"ל ודעתם שרשאין ליפרד אפילו באותו עיר וכש"כ בעיר אחרת ע"ש בדבריהם, וכיון דהוא פלוגתא דרבוותא פשיטא דיכולין המקצת שבעיר אחרת ליחלק וא"א לכוף מספק פלוגתא לחזור ולהתאחד או לישאר באגודה אחת, ובפרט בבני הכפר יש להם טעם הגון ונכון להפרד, ויש כאן אומדנא ברורה דאדעתא דהכי לא נשתתפו הדבר פשוט דבנ"ד יכולין בני הכפר ליחלק ולקבל שו"ב לעצמן, ואי איכא דררא דממונא פשיטא דבני הכפר יכולין לטעון קים לי כיון שהם מוחזקין כמבואר בחו"מ סי' כ"ה.

וראיתי בספר דברי גאונים כלל ק"י הביא דברי שו"מ ח"ב סימן ל"ב ול"ד שנשאל ג"כ בשוחט שהיה מוחזק לשחוט בהעיר עם הכפרים הסמוכים לעיר ועתה בני הכפרים רוצים לקבל להם שו"ב מיוחד ופסק דאסור לשום שו"ב ליכנס לשם ועומד באחור מסיג גבול רעהו, אך כתב שם דאם בני הכפרים נתרבה שחיטתם מכפי מה שהיה בשעת קבלת השו"ב ועי"ז אין מספיק להם שו"ב העיר בעת שצריכים לו יכולין לקבל להם שו"ב, וכמ"ש בשו"ת טוטו"ד להגאון מהרש"ק מברלאד סימן מ"ג, ובפרט היכי דיש לחוש לאיזה קלקול, ושוב הביא משו"ת רמ"ץ סוף חאו"מ בדיני חזקות סימן ל"ד שפסק דהרשות לבני הכפרים ליקח שוחט שיקבע דירתו אצלם כיון שזה היינו שו"ב דהעיר אינו בא להכפר רק לפרקים ולצונם שידור אצלם להיות מצוי אצלם לשחוט בכל עת הצורך ע"ש.

ועל אודות השגת גבול לשו"ב דמתא נ"ל דכיון דהשו"ב דהעיר הוא שוחט בהכפר בחזקת קהל העיר, וכיון דברצונו דאין קהל דהעיר יכולין לעכב לבני הכפר שיקבלו שו"ב לעצמן ובטלה חזקתן לעצמן ממילא בטלה ג"כ לשו"ב שלהם, הא למה זה דומה להא דאמרינן כתובות ע"ו ריש מנה נאבא בידך סיפא מנה לי בידך דלא מהני חזקת הבת רק לעצמה ולא לאב ע"ש ברש"י ותוס', א"כ כש"כ הכא דכיון דלא מהני להקהל דעיר חזקתם דל"מ גם לשו"ב, ובתשו' לקמן סימן רמ"ג (ד"ה דף ע"ה:) האריכתי לישב מ"ש האחרונים שם על רש"י הנ"ל ואכמ"ל.

ועוד דהנה כבר עמד בתשו' ד"ח ח"א יו"ד סימן ט' וסימן מ"ב על מה שנהגו לומר בשו"ב ששוחט במתא דשייך לחבירו שהוא משיג גבול, במה קנאה זה שהחזיק בה שיהיה חבירו נקרא בשם משיג גבול וכי הישוב קנוי להשו"ב שהחזיק בה לשחוט והלא כל בע"ב יכול לשחוט אצל שו"ב שירצה ויכול לקבל שו"ב לביתו כאות נפשו ורצונו באין מוחה וערעור ואפילו הרב מ"י למחות רק צריך להראות לו סכינו, ומסיק שם דהוא רק מטעם עני המהפך בחברה כמו במלמד שבתוס' קידושין נ"ט ע"א וחו"מ סוסי' רע"ז דאסור למלמד להשכיר עצמו לבע"ב שיש לו מלמד אחר בביתו אם לא שיאמר בע"ב אין רצוני לעכב המלמד שלי וכו'. וא"כ כמו דבמלמד אם אינו רוצה לעכבו ל"ש עני המהפך בחברה ה"נ בשו"ב דכוותיה כיון דמטעם עני המהפך בחברה אתאן עלה וכיון דבני הכפר אינם רוצים בשו"ב דמתא רק באותו שקבלו לעצמן ליכא משום עני המהפך בחברה. ובס' ערך ש"י חו"מ סימן רל"א פלפל הרבה בדברי תשו' ד"ח הנ"ל וחולק עליו ומסיק דליכא משום עני המהפך בחברה ולא משום יורד לאומנתו של חבירו ע"ש שהאריך בדפח"ח, אלא שיש לעיין אם ליכא בזה משום דינא דגרמי שהוא מטעם קנס ואין דנין אותו בזה"ז בחו"ל עי' חו"מ סימן א', ויש לעיין.

אבל נלע"ד דהשו"ב יש לו דין פועל שקבלו לזמן או בפירוש לעולם או אפילו בסתם וכפי מנהג המדינה דכל שלא התנה עמו לזמן הוא לעולם וכ"ז שלא פשע במלאכתו אין בידם של בעה"ב לחזור כדין בע"ב אחר שהתחיל הפועל במלאכה עחו"מ סימן של"ג, ומצאתי אח"כ שכ"כ

בשו"ת טוטו"ד סימן י"ג. ולפי"ז נראה דזהו רק כשמשלמין לו שכר חודש או שנה הן אם יש לו מה לשחוט הן אם אין לו לשחוט הן רב והן מעט אז יש לו דין פועל וא"י לחזור ולגרוע שכרו וסיפוקו שקצבו לו, אבל אם משלמין מכל בע"ח שנשחט על מה יחול הקנין בשעת קבלה הרי הוא דשלב"ל, ואע"ג שאדם יכול להשתעבד אפילו בדבר שלא בא לעולם כמ"ש תוס' כתובות נ"ד ע"ב ד"ה אעפ"י כיון דכתב ודעתיד אנא למקנא ע"ש, מ"מ כאן אפילו שיעבוד ליכא שהרי אם הבע"ב אינו רוצה לשחוט אין לשו"ב עליו כלום, ואין כאן שום שיעבוד הגוף ואין כאן שום חלות הקנין, וכל א' מבע"ב יכול לחזור בכל עת שירצה ולשחוט אצל מי שירצה.

ועוד נראה דמה שחושבים העולם השו"ב למוחזק אם שוחט בשכר כל בע"ח שנשחט, הוא מטעם מכירי כהונה בגיטין דף ל' וב"ב קכ"ג ע"ב וכתבו תוס' ב"ב שם ד"ה הכא הטעם דהוי כמתנה מועטת ואסור לחזור בו ואפילו בדברים בעלמא ולכן חושבים זה להשגת גבול, ומ"מ אם יש אומדנא שלא על מנת כן נתן הרי אפילו במתנה שע"י קנין אזלינן בתר אומדן דעת הנותן כדמוכח ב"ב קמ"ו ע"ב וחו"מ רסי' רמ"ו דאמדינן דעת הנותן שלא ע"מ כן נתן והמתנה בטלה, כש"כ בזה שהוא מטעם מתנה מועטת דבלא"ה יכול לחזור כמ"ש תוס' ב"ב שם בודאי אזלינן בתר דעת הנותן, וכאן הרי יש אומדנא דמוכח כנ"ל שפיר יכולין בני הכפר לחזור, ושוב ממילא אין כאן אף משום עני המהפך בחברה, וכ"ז כתבתי אם הוא באופן הנ"ל וכבודו נ"י לא הודיע איך הוא הענין, אבל באמת א"צ לכל זה ודי במש"ל עפ"ד תשו' ד"ת.

שוב עיינתי שנית בדרכ"ת סימן א' וראיתי שהביא דברי דע"ת לאגאון מברעזאן זצ"ל סימן א' סקפ"ו שהאריך באיזה אופן יכולים בני הכפרים ליחלק ולקבל שו"ב בפני עצמן שלא יהיה להרב ולבני העיר טענה נגדם, ובסקפ"ח כתב שם בפשיטות דהיכי שאין בני הכפר משותפין להעיר של השו"ב ההוא שבא לשחוט בשום דבר ובענין ביה"ח ושאר ענינים שייכים לעיר אחרת (ומכש"כ אם בשאר ענינים הם לעצמן) ע"כ עתה כיון שנתרבו בני הכפר שפיר י"ל דאדעתא דהכי לא נתחייבו לסגף א"ע, וגם הוא נוגע לפעמים למכשול ע"י שאין השו"ב מצוי שם תמיד וצריכין לשלוח עופות וכדומה, ולפעמים נזדמן יולדות וחולה שנחוץ להם בשר לשעתו, וכיון שנתהוה שינוי שנתרבו דיורין יש בידם לקבל להם שו"ב מיוחד שיהיה אצלם תמיד ע"ש.

תבנא לדינא דאם הענין הוא כמבואר בשאלתו לענ"ד יכולין בני הכפר לקבל להם שו"ב לעצמם בלי שום מוחה וערעור. אך מהיות טוב אל תקרא רע יושיבו ב"ד בזבל"א וזבל"א ושליש על כולם ת"ח מוסמכים שאין להם נגיעה משום צד וכל העם על מקומו יבא בשלום.

ומי ששמו שלום ישים עלינו ברכה חיים למשמרת שלום כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן רי"ב

כל מה דאמר רחמנא לא תעביד וכו' בשוחט בשבת ויוהכ"פ

כוח"ט למע"כ גיסי אהובי, מחמד לבבי, רב חביבי הרב המאור הגדול בתורה וביראה, חריף פיפיות, בנוי תל תלפיות כש"ת מו"ה יוסף חיים פישמאן שליט"א.

ע"ד הקושיא אשר הקשה מעכ"ג בר"ה כ"ח דאר"י שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, הלא כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני.

וטרם יצמיח כל שיח צריך אני להקדים מה שנראה לי לישב קושית הפוסקים יו"ד סי' י"א ובחו"מ סי' כ"ח אהא דפסקינן השוחט בשבת וביו"כ שחיטתו כשירה הא כל מילתא דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני.

ונלענ"ד דאמתני' דחולין י"ד לא קשה דבתמורה ה' ע"ב פריך והרי בכור דאמר רחמנא לא תפדה ותנן יש להן פדיון ולתמורתיהן פדיון חוץ מן הבכור ומן המעשר תיובתא דאביי (דס"ל אי עביד מהני), ומשני שאני התם דאמר קרא הם בהווייתן יהו, ותו פריך ולרבא האי הם למה לי ומסיק דאתי לבכור ומעשר שנתערב דמן בכל העולין שמקריבין לגבי מזבח, ואביי יליף האי סברא דאין עולין מבטלין זה את זה מולקח מדם הפר וגו' ע"ש. ומעתה לר' יודא דס"ל במנחות כ"ב ע"ב דולקח מדם הפר וכו' אתי למין במינו דלא בטיל ועולין מבטלין זה את זה עכ"ח צריך לומר דהם אתי להורות דאי עביד לא מהני גבי בכור, וא"כ עכ"ח ס"ל בכל מקום דאי עביד מהני, ולפ"ז לא קשה אמתני' דחולין הנ"ל דמוקמינן התם כר"י דמבשל הא אי עביד לא מהני, דר"י ס"ל אי עביד מהני [עי' לעיל בסימן קנ"ד אות י"ד].

ועוד נראה דהא דאי עביד לא מהני תליא אי מצות צריכות כונה או לא, דאי אמרינן מצות צריכות כונה שפיר יש לומר אי עביד לא מהני דאף דגוף העשי' אי אפשר לנו לעקור דהרי סוף סוף עביד אבל מכל מקום איכות העשיה מבטלין, אבל אי אמרינן מצות אין צריכות כונה ליכא למימר כאן לא מהני דהא סוף סוף עביד, וכענין שכתבו תוס' תמורה ד' ע"ב דלורס אוזן בכור לא שייך אי עביד לא מהני דלא

גרע מאם נעשה מאיליו עיי"ש, ולפ"ז הרי מבואר ביו"ד סי' ג' דשחיטת חולין אין צריך כונה ממילא לא שייך אי עביד לא מהני. ובזה יש לישב גם קושית מעכ"ג דרב יודא נמי יש לומר דס"ל מצות אין צריכות כונה, ולא שייך אי עביד לא מהני.

ובזה נראה לי לפשוט מה שנסתפקתי אי ייבום צריך כונה
או לא, ולמאי נפ"מ להא דאמרינן ביבמות דף כ' דאלמנה לכהן גדול לא ממייבמת אפילו אלמנה מן האירוסין דליכא רק לאו דאלמנה גרידא ואיכא למימר יבא עשה דיבמה יבא עליה וידחה לא תעשה דאלמנה אפ"ה לא מתייבמת מדרבנן דגזירה ביאה ראשונה דאיכא מ"ע אטו ביאה שני' דליכא עשה, אמנם מדאורייתא צריך לייבמה ולא גזרינן, ובכה"ג יש להסתפק דאי נימא דצריך כוונה אף דקנאה בביאה ראשונה בלא כונה כמבואר במשנה יבמות ג"ן ע"ב הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד וכו' ופירש"י במזיד לשם זנות ולא לשם מצוה קנה מ"מ י"ל דלא קיים מצות הבורא יתברך שמו משום דצריך כוונה לגמת, וכיון שכן בביאה שני' נמי שרי מדאורייתא משום עדל"ת ולא עוד אלא דמצוה מן התורה נמי איכא, וצ"ע. ונפ"מ עוד בכל יבם דאסור לגרשה עד שיבא עלי' בכוונה לשם מצוה.

ונ"ל לפשוט דביבמות שם איתמר ביאת כהן גדול באלמנה
פליגי ר' יוחנן ור"א אי פוטרת צרתה או לא, ומפרש התם באלמנה מן הנשואין כו"ע לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ע"ש, וק"ל לשיטת ריב"א שבתוס' חולין קמ"א דאף דאין עשה דוחה עולי"ת מ"מ אם עבר עליו אינו לוקה, ונודע ביהודה קמא בסוף הספר העלה דמהב"ע נמי ליכא עב"ה, א"כ ה"ג נימא דביאת כהן גדול באלמנה מן הנישואין אף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה לכתחילה יהי' פוטר צרתה.

ועוד הרי כתב הרא"ש רפ"ק דיבמות דבעל יבמה נדה
קנאה אף דאין עדל"ת שיש בו כרת, וא"כ ה"נ נימא הכא באלמנה לכהן גדול דקנאה ופוטר צרתה אף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, וצ"ע.

אמנם הדבר נכון דה"ט דאינו פוטר צרתה משום דכל
מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, אבל ביבמה נדה לא שייך לומר כן כמ"ש הפוסקים חו"מ סי' ר"ח לענין שוחט בשבת דלא שייך אי עביד לא מהני משום דזמן והיום גורם ע"ש, וה"נ עת נדתה גורם ולא שייך אי עביד לא מהני.

והתינח אי ייבום צריך כוונה כמו בכל מצוה דצריך כוונה
שייך לומר אי עביד לא מהני וכמש"ל, אבל אם אין צריכה כוונה א"כ לא שייך לומר אי עביד לא מהני והדק"ל, ולפ"ז מוכח דייבום צריך כוונה, ואמי שפיר. שוב מצאתי בס' מנחת חינוך מצוה תקפ"ח שנסתפק במ"ש גם אני, ולענ"ד נראה כמו שכתבתי.

והנה לפמ"ש סברת ריב"א הנ"ל תלי' דמ"ד אי עביד לא
מהני ל"ל כסברת ריב"א, ואדיי דס"ל אי עביד מהני ס"ל סברת ריב"א, ובזה נדחה מ"ש בס' טעם המלך פ"ג מה' נדרים דלהכי משני אביי שבת כ"ד דאין שורפין קדשים ביו"ט משום עולת שבת בשבתו ולא משני יו"ט עשה ולא תעשה משום דליכא למימר סברת ריב"א דאם עבר ושרף אין לוקין עב"ה, ולהנ"ל זה אינו, מיהו בלא"ה דבריו תמוהים דאדרבה היא הנותנת דמשום דמשני עולת שבת בשבתו ולא משני יו"ט עול"ת מהאי גופא מוכח דס"ל לסברת ריב"א ול"ה לוקין אם עבר ושרף ולהכי איצטריך לשינויא אחריתא ללקות אם עבר ושרף, דו"ק בזה.

ומתוך מש"ל מבואר עוד דאי אמרינן אין עשה דוחה לא
תעשה שיש בו כרת א"כ קשה לשיטת רא"ש פ"ק דיבמות הנ"ל לר"י ור"א ביבמות שם, וצ"ל דאמרינן אי עביד לא מהני, אבל אי עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת א"כ לא קשה קושיא הנ"ל, וי"ל דקיי"ל כאביי דאי עביד מהני.

ובזה נ"ל לישב עוד באופן אחר קושית הפוסקים אהא
דהשוחט בשבת ויו"כ שחיטתו כשירה דנימא אי עביד לא מהני. והוא עפמ"ש בס' ישועות יעקב או"ח בתשובה הנדפסת סוף הל' פסח שכתב בטעמא דמילתא דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת ובאיסור לאו אמרינן עדל"ת משום דבאיסור לאו אין צריך כפרה על השוגג דאין קרבן רק בדבר שזדונו כרת, חזינן דבזה אין עליו שום נדנוד חטא רק בשכיון לעבור על האיסור במזיד ובשאט נפש דבעינן מחשבה ומעשה וכל שעובר על הלאו לצורך קיום מ"ע אין כאן מחשבה רעה רק מעשה האיסור דקיל טובא, משא"כ באיסור כרת דמביא קרבן על שגגתו ועל המעשה לחוד בלי מחשבת עון צריך כפרה א"כ אף שעושה לקיים המצוה עדיין יש מעשה האיסור דצריך כפרה אף בלי הצטרפות המחשבה וכנ"ל עכ"ל, ודפח"ת. ולפ"ז יוצא לנו דלר' יודא דס"ל דבר שאין מתכוין אסור ואעפ"כ אמרינן עשה דוחה ל"ת דבמשנה תורה דריש ר"י סמוכין עי' יבמות ד' א"כ אף ל"ת שיש בו כרת דוחה דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת, וכיון דס"ל עדל"ת שיש בו כרת עכ"ח דס"ל אי עביד מהני, ולפ"ז אמתני' דהשוחט בשבת דמוקמינן כר"י ל"ק דנימא אי עביד לא מהני דלר"י אי עבד מהני.

אמנם מ"ש דלמ"ד עדל"ת שיש בו כרת אי עביד מהני
טעות הוא בידי והדרנא בי', דהרי רבא קאמר

ביבמות קי"ט מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת, וא"כ עכ"פ ס"ל דעדל"ת שיש בו כרת ואפ"ה ס"ל דאי עביד לא מהני, אלא וודאי דלא תלי' הא בהא ולמ"ד עדל"ת שיש בו כרת נמי י"ל דאי עביד לא מהני. ושוב ראיתי ביבמות ח' ע"א דרבא ס"ל אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, ובאמת צ"ע.

ובטו"ז חו"מ סי' ר"מ תירץ קושיא הנ"ל דגימא בשוחט בשבת אי עביד לא מהני דלא שייך אי עביד לא מהני רק היכי שיש ריעותא בעיקר המעשה אבל היכי שדבר אחר גורם לו ליפסל כגון הכא דהיוס גורס אז גבי נשבע שלא למכור נכסיו דיש ריעותא מצד השבועה בזה לא שייך אי עביד לא מהני עב"ה, ובדגול מרבבה יו"ד סי' י"א כתב דהיכי שאפשר לעשות בהיתר כגון שחיטה דאפשר לשחוט בחול לא שייך אעל"מ ע"ב ובש"ך סי' ר"מ.

ובזה אתי שפיר מה שהקשה חתן המלך מרן הגל"ח בסוף הספר למס' פסחים במעילה ב' ע"א דקאמר סד"א הואיל ואמר עולא אר"י קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה ה"נ קדשי קדשים ששחטן בדרוס כמאן דחנקי' דמי קמ"ל קדשים שמתו לא חזי כלל אבל דרוס ניהו דאינן ראויין לקדשי קדשים אבל ראוי לקדשים קלים ע"ש, והקשה חתנו דנוב"י דגימא בק"ק ששחטן בדרוס אעל"מ והוי נבילה וכמ"ש הגל"ח דף ע"ג לענין שחוטי חוץ בקדשי קדשים, ויותר הול"ל דהרי כתבו תוס' במעילה שם ד"ה ורבה דקדשי קדשים ששחטן בדרוס הוי כמו שחוטי חוץ.

ולהנ"ל אתי שפיר דגבי קדשי קדשים ששחטן בדרוס איכא ריעותא מצד דבר אחר היינו דרוס וגם אפשר לשחיטה זו להיות בהיתר שישחט בצפון ולא שייך אי עביד לא מהני, ולא דמי לקדשים שמתו, ופלא שהגל"ח לא תירץ לו כן והוא גופי' כתב תירוץ זה בדג"מ.

והנה הגאמו"ר שליט"א [שו"ת בית שעריס או"ח סי' ש'] אמר לישב קושית תוס' ישנים כריתות י"ג ד"ה ואשם מ' שהקשה היכי מחייב אשם מעילה אנותר הא אסור בהנאה ואמרינן פרק כל שעה דף כ"ט האוכל חמץ הקדש במועד לא מעל ע"ש, ותירץ דבשלמא גבי חמץ הקדש פקעה קדושה מיני' מכיון שנעשה חמץ ושפיר דלא מעל אבל גבי נותר דאי אפשר שיהי' נותר אלא א"כ הוא הקדש לכן אע"פ שאסור בהנאה מועלין בו, ודפח"ח ש"י.

אמנם איהו גופי' הקשה לגפשי' מהאי דמעילה הנ"ל דמה ראי' מקדשים שמתו דהוי כמאן דחנקינהו דמי ונבילה מפקיעו מידי הקדש מלמעול בו מעל אבל קדשי קדשים ששחטן בדרוס דכל הפסול הוא רק משום דהוי הקדש לכן מועלין בו וכמו גבי נותר כנ"ל. ולענ"ד דמדמי להו משום דהוא"א בקדשי קדשים ששחטן בדרוס אי עביד לא מהני והוי נבילה כמו קדשים שמתו כקושיא הנ"ל.

ב) **ואסיים** בהערה והוא בגמ' בכורות י"ג: פריך למ"ד מעות קונות מהא דהלוקח גרוטאות מן העכו"ם ומצא בהן עכו"ם אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן המעות משך יוליך הנאה ליס המלא ואי אמרת מעות קונות משיכה ל"ל וכו', ומסיק דה"ק אע"פ שנתן מעות אי משיך אין וכו', והקשו תוס' והא איכא מי שפרע ע"ש, ושמעתי להקשות למה דמבואר בחושן משפט סימן כ"א דבמקום הנעשה באיסור לא שייך מי שפרע א"כ ה"נ לא שייך מי שפרע דהוי מקום איסור.

וקצת נ"ל דשאני התם כיון דלוקח גרוטאות של היתר רק שמצא בהם גם איסור עבודת אלילים לא חשיב מקום הנעשה באיסור ואת"ל דחשיב גם מקום איסור מ"מ כיון דשייך מי שפרע על גרוטאות של היתר איכא גם מי שפרע על ע"א כיון דבחדא מקום נקחו.

ועוד יש לומר דדוקא במקום שהמקום בעצמותו הוא אסור כמו במקום הנעשה בשבת בחו"מ שם דהקנין ומכירה הוא האיסור דמשא ומתן בשבת אסור שם לא שייך מי שפרע אבל כאן שהקנין הוא היתר רק החפץ שהוא רוצה לקנות הוא אסור זה לא חשיב מקום הנעשה באיסור ושייך בי' מי שפרע, ודל"ב.

ויען כי כבר הארכתי יותר מדאי הנני חותם בכל חותמי ברכות, גיסו ידידו הנאמן הדוש"ת,

בן ציון בלוהם

סימן רי"ג

אי מהני שאלה בהפקר והמסתעף ☆ בענין הסתפקות בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא עדל"ת

אלפי שלומים מגבהי מרומים, למע"כ הרב המאוה"ג המפורסם, כגן הדסים, ערוגת הבושם, חריף ובקי, אומר הברקי, משנתו רב ונקי כש"ת מו"ה **שאול ראזענבערג** אבד"ק ראצפערט שליט"א.

גי"ה על נכון הגיעני וראיתי אמריו כי נעמו דפח"ח, אמנם מה דמיפשט פשיטא לי' להדב"ת דהפקר אע"ג דהוי מטעם נדר ל"מ שאלה, הנה אף שכן הוא באמת דעת הר"ן נדרים פ"ה ע"א אבל הרשב"א שהביא שם חולק וס"ל דמהני

שאלה בהפקר והיכי דמיתשל כיון דחכם עוקר נדר מעיקרו הני דזכי בי' חייבין לשלם ע"ש, ותמהני על מעכ"ת דכתב בפשיטות דלא מהני שאלה בהפקר נגד דעת רשב"א המפורשים.

ואני עני אני בא לישב בזה קושית תוס' סוכה ל' שהקשו ל"ל קרא לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול ת"ל דהוי מהב"ע ע"ש, ולדעת הרשב"א י"ל דאיצטריך קרא להיכי שהפקיר לולבו וא' קדם וזכה בו ושוב איתשל על הפקרו וחייב זה שזכה בו לשלם דמשום מהב"ע ליכא דבהתירא אתי לידו ומ"מ לכם משלכם לא הוי, דו"ק והבן בזה.

ואמנם אילולא דמסתפינא הייתי יוצא לדון בדבר החדש דמ"ש הרשב"א דמהני שאלה להפקר היינו דוקא במטלטלין, דאע"ג דקי"ל חו"מ סי' ער"ג ס"ז דהפקר בעי תלתא היינו דוקא בקרקע אבל במטלטלין ל"ב שלשה אנשים נגבים עליו כמ"ש תוס' סוף פרק אין בין המודר הובא בש"ך יו"ד סי' רכ"א סקנ"ג אבל בקרקע כיון דבעינן תלתא הוי כנדר ע"ד רבים ועי' גיטין מ"ה, בכה"ג מודה הרשב"א דלא מהני שאלה להפקר, ומעתה הנה כי כן אתי שפיר האי דגיטין י"ב. דקאמר מיגו דאי בעי מפקיר נכסי' ולא אמרינן הואיל ואי בעי מיתשל עלה (ועמ"ש לקמן בסימן רכ"א).

הא דאמרינן בגוי הרוצה להתגייר מי יימר דמיזדקקי ליה הא סגי בג' הדיוטות

אלא דאם כן הא ק"ל למה דאמרינן קידושין ס"ב ריש ע"ב המקדש את האשה על מנת שיתגייר אינה מקודשת דהוי דבר שלא בא לעולם דמחוסר מעשה משום דגר משפט כתיב בי' ובעי' תלתא ומי יימר דמזדקקי לי' תלתא ע"ש, וה"נ האיך קאמר אי בעי מפקיר נכסי' כיון דבעי תלתא א"כ מאן יימר דמזדקקי לי' תלתא, וצ"ע לכאורה.

ואמנם הנה אמת נכון הדבר דכבר הקשה שער המלך פי"ג מאיסורי ביאה ה"ו אהא דקאמר בקידושין מ"י דמזדקקי לי' תלתא משבת מ"ו ע"ב דקאמר התם אי לא מזדקק לי' חכם סגי בג' הדיוטות דמשמע דג' הדיוטות שכיחי תדיר והרי בגירות נמי לא בעינן ג' מומחים כמש"ש תוס' בשם הר"ן ע"ש, ואמנם לענ"ד לק"מ דבגירות אע"ג דלא בעי' מומחים מ"מ צריכים להיות עכ"פ ת"ח קצת להודיע לו מקצת מצות קלות וחמורות כמש"ש רש"י בקידושין ושפיר קאמר דמאן יימר דמזדקקי לי' תלתא ומדוקדק הדק היטב לשון הש"ס בקידושין "הני" תלתא ר"ל הני אומן הידועים שיכולים להודיע לו כנ"ל, ועוד דכיון דקשין גרים לישראל כספחת א"כ שפיר מ"י דמזדקקי לי' תלתא, אבל בעלמא ודאי ג' הדיוטות שכיחי טובא ומה להנך שכן תדיר, ומיושב קושית שעה"מ. ומעתה קושיא הנ"ל ג"כ אתי שפיר דשפיר קאמר אי בעי מפקיר נכסי' אע"ג דבעינן ג' דג' הדיוטות שכיחי טובא, וא"ש.

הא דפסח ומכשיריו דוחין שבת ולא אמרינן דבידו להפקיר נכסיו ויפטר מקרבן פסח

והנה מאז אמרתי לישב קושיא המפורסמת בשם גאון קדוש ישראל מו"ה דו"ד זי"ע הובא ג"כ בתשו' מרן בעמת"ס זי"ע תאו"ח סי' קכ"ג וחיו"ד סי' שט"ז לדעת תוס' פסחים ג' ע"ב ד"ה מאלי' דר"י בן בתירה לא עלה לעשות פסח משום דלא היה לו קרקע ומי שאין לו קרקע פטור מפסח ע"ש, א"כ למה דמבואר שבת קל"א דלילית ומזוזה אינן דוחין שבת הואיל ובידו להפקירן א"כ פסח ומכשיריו נמי האיך דוחין שבת הא בידו להפקיר נכסי' ויפטור מפסח, והוא קושיא נאה ומושכלת, ואמרתי לחלק בין הפרקים דדוקא גבי לו"מ דהוו מטלטלין הוא דאיכא למימר בידו להפקירן דלא בעינן תלתא, אבל להפקיר קרקע דבעי תלתא ל"ל בידו להפקירן דמאן יימר דמזדקקי לי' תלתא ע"כ. ואולם לפמש"ל זה נראה ודאתה דבהפקר ליכא למימר מי יימר וכו' דג' הדיוטות וודאי שכיחי טובא. [הערת המגיה הרב שמואל מלר שליט"א - קשה דהא חשיב שם גם מזוזה ולא קאי על הפקרת המזוזה עצמו אלא על הפקרת הבית וא"כ הכ"ל הוי קרקע ומ"מ קאמר דבידו להפקירו ע"כ. וכן הקשה בספר תבואות השדה מ"א שער א' אות ו' על השואל ומשיב שכ' מי' כזה, וע"ע בשו"ת יהודה יעלה או"ח סי' רי"א בתשובה להגמו"ה דוד דייטש זצ"ל - המו"ל].

ב) **ואעתיק** לכאן מש"כ בסוגיא דפסח דוחה שבת בפסחים ס"ו ע"א ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל י"ד להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת או לא וכו'. ומדקדקין העולם שהוא כפל לשון דהול"ל שכחו או ולא ידעו אי פסח דוחה שבת. ועי' בדורש ציון לרבינו הגדול בעל נוב"י זי"ע ובספה"ק ערבי נחל בדרוש לשה"ג.

מה היה הסתפקות בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא עדל"ת

ונלע"ד על דרך חידוד, דלכאורה י"ל מה נסתפקו בני בתירה כלל אם פסח דוחה שבת הא כללא הוא דעשה דוחה ל"ת, ואי דשבת עשה ול"ת אכתי תקשי לדעת מהר"ם לובלין שבת קל"ב בדעת התוס' שם דשבת לא הוי אלא לא תעשה גרידא ע"ש, ואפילו לדעת תוס' שבת ס"ט

ע"א ד"ה דידע דאיכא נמי עשה בשבת דהיינו וביום השביעי תשבות או ושמרתם את השבת ע"ש ודלא כמהר"ם לובלין הנ"ל, מ"מ כיון דהלא תעשה נדחה ולא נשאר רק עשה דשבת תו ליכא על עשה זו עונש כרת לדעת הגאון השואל בחת"ם חיו"ד סי' רנ"א (וחת"ם דחי לי' וי"ל), ואם כן הרי כל הטעם דאין עשה דוחה עשה ולא תעשה הוא משום דלענין העשה אמרינן מה אולמא דהאי עשה מהאי עשה כמ"ש נוב"י קמא בסוף הספר, והרי כתבו תוס' יומא ו' ע"ב ד"ה אמר דפסח כיון דבא בכנופי' הוי כקרבן ציבור ומטעם זה דחי' שבת וטומאה אף שאין כל ישראל שותפים בה ע"ש, וא"כ מה"ט מקרי ג"כ עשה דרבים, ועיין יומא נ"א ובתוספות חגיגה ו' ד"ה קרבן וכמש"כ למ"ד פסחים נ"א דאין שוחטין את הפסח על היחיד דהוי מצוה דרבים שהרי בא עכ"פ בשותפות שנים (ועמ"ש אבא הגדול זצ"ל בתשו' בית שעריס או"ח סי' קמ"ז וק"ן ע"ש), וא"כ שפיר אולמא עשה דפסח מעשה דשבת ודוחה שבת אפילו אם שבת הוי עשה ול"ת, ואי דשבת הוי ל"ת שיש בו כרת הרי פסח נמי הוי בכרת כבמתני' דריש כריתות, והרי כתב הראב"ן ביבמות דאפילו אם עשה גרידא אינה דוחה ל"ת שיש בו כרת מ"מ עשה שיש בו כרת כמילה ופסח דוחה ל"ת שיש בו כרת ע"ש.

אמנם בפסחים נ"ג ע"א איפלגי בה אמוראי דלרבי חייב כרת על הראשון ועל השני ולר"נ חייב כרת על הראשון ופטור על השני ולר"ח בן עקביא אף על הראשון אינו חייב כרת אלא א"כ לא עשה את השני ע"ש, וא"כ שפיר נסתפקו בני בתירה דשמא הלכה כראב"ע דאינו חייב כרת על הראשון ואינו דוחה ל"ת דשבת שיש בו כרת, ובאמת דבר זה אם עשה גרידא דוחה ל"ת שיש בו כרת במחלוקת היא שנוי', דלדעת מהרש"ל יבמות ד' וכן הוא שיטת ספר הכריתות דלהמסקנא בשמעתין דעשה דוחה ל"ת עדל"ת אפילו לא תעשה שיש בו כרת, ומהרש"א שם חולק ע"ש.

והנה ביבמות דף ו' ע"ב בעי למילף דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מדאיצטריך קרא לא תבערו אש בכל מושבותיכם למיתסר מיתת ב"ד בשבת, וקדחי ר' שימי בר אישי דהאי תנא לא משום דעדל"ת אלא משום דמייתי לי' בקל וחומר ומה עבודה שחמורה דדוחה שבת רליתה דוחה אותה שנאמר מעם מזבחי וגו' שבת שנדחה מפני עבודה אינה דין שרליתה דוחה אותה, והקשו בתוס' נימא דיו מה רליתה אינה דוחה עבודה אלא בשוא"ת וכו' ותירצו דאתיא כמאן דאמר דהיכי דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו כר' טרפון ע"ש, ומבואר דהא דעדל"ת אפילו ל"ת שיש בו כרת תלוי דאי אמרת דהיכא דמיפרך קל וחומר לא אמרינן דיו א"כ איצטריך לא תבערו דלא ליתי מק"ו דמיתת ב"ד דוחה שבת ואינו מוכח דעדל"ת שיש בו כרת, אבל אי אמרינן דיו אפילו היכי דמיפרך ק"ו אם כן אתא לק"ו כי קושית תוס', וא"כ מדאיצטריך לא תבערו למיסר מיתת ב"ד ש"מ דבעלמא עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת.

והנה בקידושין י' ע"ב איתא וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל ר' יהודה בן בתירא לגליבין שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שלח לו ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בק"ו ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה וכו', והקשה תוד"ה זו דנימא דיו אסוף דינא דמאיזה כח אתה בא ללמוד כסף מכח ביאה דיו כביאה ולא יאכיל אלא אחר חופה, ותירצו דסבר כר"ט דלא אמרינן דיו היכי דמיפרך ק"ו והכא אי אמרת דיו מיפרך ק"ו ע"ש, וא"כ מבואר דבן בתירה ס"ל כר"ט דהיכי דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו, וא"כ לדידי' אין עשה גרידא דוחה ל"ת שיש בו כרת וליכא למימר דפסח דוחה שבת דאית ביה כרת, ושפיר אינהו לטעמייהו נסתפקו אי פסח דוחה שבת, אבל למה דלא קי"ל כר' טרפון ודאי פסח דוחה שבת, ומיושב קושית העולם דעד דאתו ב"ב אמאי לא נסתפק בזה אי פסח דוחה שבת שום אדם שבעולם, ולהנ"ל אתי שפיר דלבני בתירה לשיטתייהו שפיר נסתפקו בזה.

ולפי זה בני בתירה לטעמייהו הו"מ למיפשט דפסח אין דוחה שבת אלא דשכחו דס"ל כר"ט דהיכי דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו ואין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, ולכך לא ידעו אם פסח דוחה שבת, ואתי שפיר.

ובסגנון זה י"ל עוד דלכאורה להס"ד דלא ידעינן דק"ו מתמיד פריכא היא באמת הא דלא איפשטא ספיקת ב"ב דפסח דוחה שבת מק"ו דתמיד ובשלמא גזירה שוה לא גמירא להו כדאמרינן לקמן אבל מק"ו הול"ל, ולריך לומר דכל עיקר דנסתפקו בני בתירה אי פסח דוחה שבת היינו אם היה רוב הציבור זבין ומצורעין ח"ו ואין עושין פסח רק מיעוטן דהאי לא ידעינן אלא מגזירה שוה כמ"ש תוס' יומא נ"א אבל מק"ו איכ"ל דיו ולא יהא דוחה אלא בציבור אבל ביחיד לא דומי' דתמיד.

והתינח למ"ד דהיכי דמיפרך ק"ו אמרינן דיו אבל למ"ד דל"א דיו היכי דמיפרך ק"ו הדרא קושיא לדוכתא דהול"ל פסח דוחה שבת אפילו בכה"ג שעושין רק מיעוטן מק"ו דתמיד. והיינו דקאמר שכחו דס"ל דמיפרך קל וחומר

ל"ל דיו, ולכך לא ידעו אי פסח דוחה שבת, ועיי' בחי' הגרעק"א הראשון זי"ע.

עוד ישוב אהא דפסח דוחה את השבת ול"א דבידו להפקיר נכסיו

ועוד נ"ל דתוס' פסחים ג' ע"ב כתבו דר"י בן בתירה לא עלה לעשות הפסח משום דלא היה לו קרקע ומי שאין לו קרקע פטור מפסח, והקשה הגאון מו"ה דו"ד זי"ע בתשובת חת"ס או"ח סי' קכ"ד ויו"ד סי' שט"ז דאם כן למה דמבואר בשבת קל"א דלילית ומזוזה אינן דוחין שבת הואיל ובידו להפקירן, א"כ פסח ומכשיריו נמי היאך דוחין שבת הא בידו להפקיר נכסיו ויפטר מפסח, ולענ"ד לק"מ דהרי במתני' דכילד מפרישין חלה בטומאה בפסחים מ"ו ס"ל לבן בתירה תטיל בצונן, ובמשנה שבמשניות איתא ר' יודא ב"ב וכן הוא ברי"ף וכתב הר"ן משום דס"ל דלא אמרינן הואיל ע"ש ובתוי"ט, וא"כ ליכא למימר לדידי' הואיל ובידו להפקירן ושפיר דחי שבת.

והנה העולם מדקדקין דלמה דוקא בני בתירה נסתפקו בהלכה זו ועד דאתו בני בתירה לא נתעלמה הלכה זו לשום נשיא אלקים, אבל להנ"ל אתי שפיר דלדידהו דמי שאין לו קרקע פטור מפסח הוה קשה להו קושית הגאון מו"ה דוד הנ"ל ולכך נסתפקו בזה אם פסח דוחה שבת, אמנם למה דלא ס"ל להו סברת הואיל ולא קשה קושית הנ"ל שפיר פסח דוחה שבת, אלא דשכחו דליכא למימר הואיל ולכך לא ידעו אי פסח דוחה שבת, ואתי שפיר.

בדברי ר"ע שחיטה שהיא מלאכה א"ד שלא תדחה את השבת, הא כתיב במועדו

ועוד נ"ל דהרי איתא במתני' דרע"ק א"ל אי חילוף וכו' שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת, והוא תמוה דאתו לא ידע מקרא מלא בין הערבים במועדו או לא ידע לדרוש במועדו ואפילו בשבת שהיא דרשה מקובלת מהלל, ותירץ הגל"ח דודאי ידע ר' עקיבא דמן התורה דוחה שבת אלא דס"ל לר' עקיבא דמה הזאה שהיא רק שבות גזרו חכמים לאסור אף שעי"ז יתבטל הפסח שחיטה שהיא מלאכה כל שכן דהו"ל לחכמים לגזור ולאסור בשבת, והק' לפי"ז מה השיב ר"א עקרת מה שכתוב בתורה הא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, ותירץ עפמ"ש טורי זהב יו"ד סי' קי"ז ואו"ח סי' תפק"ח דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לגזור ולאסור איסור, וזהו שהשיב ר"א עקרת מה שכתוב בתורה במועדו דמשמע אפילו בשבת, וכיון שהתירה תורה בפי' אם יגזרו חכמים בזה עקרת מה שכתוב בתורה ע"ש, ומבואר מזה דפסח דוחה שבת תליא בסברת טו"ז, דאי ס"ל כטו"ז וודאי פסח דוחה שבת אפילו מדרבנן דאין כח ביד חכמים לאסור, אבל אי לית לי' כטו"ז אע"ג דמן התורה פסח דוחה שבת מדרבנן מיהא לא דחי' מק"ו מהזאה.

לדברי הטו"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור האיך גזרו דארוסה אינה אוכלת בתרומה

אמנם סברת טו"ז תליא דבקידושין ה' ובכמה דוכתי אמר עולא ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה מן התורה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו וגו' והאי נמי קנין כספו הוא, ומה טעם אמרו אינה אוכלת גזירה שמא ימזוג לה כוס בבית אביה ע"ש, והקשו אחרונים לדעת טו"ז הנ"ל כיון דמפורש בתורה קנין כספו הם יאכלו בלחמו דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה האיך אסרו חכמים שתאכל בתרומה אי משום שמא ימזוג אי משום סימפון, עיי' לקוטי שלמה ליו"ד סי' קי"ז מכרס שלמה, ובספר שמן רוקח ח"ב בקו"א, ושערי תורה ח"ב כלל א' פרק ג', ולא ראו גם שניהם שכבר קדמם בזה הפנ"י קידושין דף י' אלא שלא זכר שר דברי טורי זהב (וכבר העירותי עליו לעיל בסימן קל"ד אות ח'), ואף שהוא רק דרשת חכז"ל כבר כתב הפרי מגדים בפתיחה כוללת ח"א אות ט"ו דאפילו מה שנלמד מדרשת חכז"ל או מי"ג מדות חשיב מפורש בתורה ואין יכולים לגזור איסור לדעת טו"ז הנ"ל, ובעכ"ח ל"ל דעולא לית לי' לסברת הטו"ז, ואמנם בקדושין דף י' ס"ל לבן בג בג דארוסה בת ישראל מדאורייתא אינה אוכלת בתרומה דלא יליף מק"ו משפחה כנענית דשפחה כנענית לא שייר בקנינה הכא שייר בקנינה, ועיין בפנ"י שם דף ה' ודף י"א שהביא דבספרי שהובא בילקוט פ' קרח משמע דלמשנה אחרונה בכתובות נ"ז הא דארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה הוא מן התורה ע"ש, ולהך מ"ד שפיר י"ל דס"ל כסברת טו"ז, ואמנם לר"י בן בתירה דגמיר ק"ו משפחה כנענית בקידושין שם וס"ל כעולא דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה מה"ת, וא"כ עכ"ח ליכא למימר כסברת טו"ז, ושפיר הומ"ל דפסח אינו דוחה שבת מיהת מדרבנן וכרע"ק דגמיר ק"ו מהזאה אלא דשכחו דס"ל כעולא ולכך לא ידעו אם פסח דוחה שבת.

(אבל בלא"ה נלענ"ד דלא קשה מידי, דטו"ז שפיר כתב דאם סחורה בדברים אסורים אסורים מדרבנן א"כ נתבטל לגמרי פסוק או מכור לנכרי, וכן אם מילה בשבת אסור נעקר לגמרי פסוק ביום אפילו בשבת, אבל הכא נהי נמי דקנין כסף כולל ג"כ ארוסה מ"מ אף שאר קנין כספו

במשמע ולא נתבטל דבר זה לגמרי שפיר יש כח ביד חכמים לאסור ארוסה בת ישראל במרומה, וזה ברור).

הא דלא פשיטא להו לבני בתירה דדוחה את השבת מפסח יוצאי מצרים, דבשנה השנית חל ער"פ בשבת

והשתא דאתית להכי דבני בתירה לית להו לסברת טורי זהב הנ"ל נראה לי לישב בזה קושית העולם דמיפוק לי' דפסח דוחה שבת מברייתא דעשר עטרות בשבת פ"ז ע"ב דמוכח דבשנה שניה לצאת ב"י ממצרים הי' ר"ח ניסן ביום א', ומדרש ירחא בחד בשבת ע"פ חל בשבת, וא"כ מוכח מזה דפסח דוחה שבת, וג"ל דהנה אמרינן התם בשבת דלהך ברייתא דעשר עטרות ולדעת אחרים דאין בין עלרת לעלרת אלא ד' ימים בלבד היה ערב פסח בשנה שיצאו ממצרים בג' בשבת דמדרש ירחא דניסן דהאי שתא חד בשבת דאשתקד בד' בשבת, וממילא חל ערב פסח בג' בשבת ע"ש, ואמנם התוס' שם ד"ה ואותו יום וכן הוא בטור או"ח סי' מ"ל בשם מד"ר דבשנה שיצאו ממצרים היה י' לחודש בשבת ולקחו כל אחד שה לפסח ולא אמרו להם דבר, ולכך קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו, וא"כ הי' ערב פסח בד' בשבת, ואם כן בשנה שני' הי' ערב פסח עכ"ח בחד בשתא ודלא כברייתא דעשר עטרות, וא"כ יש לומר דב"ב נמי כהך ברייתא ס"ל ואינו מוכח דפסח דוחה שבת.

אלא דהא ק"ל היאך אפשר דיו"ד לחודש הי' בשבת הרי משנה שלימה שנינו בפסחים נ"ו דפסח מצרים מקחו מבעשור ופירש"י אומר זה לשם פסח דכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו, ויליף לי' התם מקרא ועי' רש"י שם ד"ה דכוותיה דפסח דורות אין צריך מקחו מבעשור אלא מבקר טלאים ובי"ד יקח אחד מהם וכו', ובאור הפמ"ג במשבצות זהב סי' מ"ל דהיינו שאין צריך להפרישם מהם א' לפסח בעשירי, משא"כ פסח מצרים היו מבקרים ד' ימים קודם עשירי כדי שבעשירי יבחר אחד ויקדיש לשם פסח ע"ש, והאיך אפשר שהקדישו בשבת והא קי"ל דאין מקדישין בשבת כדאמרינן בילה ל"ו, ואי משום דאכתי לא גזור הך גזירה דאין מקדישין בשבת א"כ תו תקשי להיפך האיך אתו רבנן וגזרו אח"כ הך גזירה הרי מקרא מלא דיבר הכתוב שהקדישו הפסח בשבת, ולדעת טו"ז דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור, וא"כ מוכח מזה כאידך ברייתא דעשר עטרות וממילא מוכח דפסח דוחה שבת, ואמנם לבני בתירה לית להו לסברת הטו"ז כמו שכתבנו לעיל א"כ שפיר יש לומר כהך ברייתא דיו"ד בניסן בשבת היה ואפ"ה אע"ג שהקדישו בשבת שפיר גזרו אח"כ, ואינו מוכרח לסבור כברייתא דעשר עטרות, ואינו מוכח כלל דפסח דוחה שבת, כנלע"ד.

שוב נתישבתי דקושיא הנ"ל לק"מ, דהרי אמרינן בשמעתין דמקדיש אדם את פסחו בשבת משום דהוי חובה שקבוע לו זמן, וא"כ שפיר הקדישו הפסח בעשור לחודש שחל בשבת וגזירת חכמים דאין מקדישין הוא בחובות שאין קבוע להן זמן ולא קשה מידי.

הא דלא פשיטא לבני בתירה דדוחה שבת מדבעי קרא להתיר הקטרת חלביו ביו"ט וביאור כפל הלשון שכחו ולא ידעו

ועוד נ"ל לישב לשון שכחו ולא ידעו, דבגל"ח הביא קושית העולם דמוכח דפסח דוחה שבת מרומיא דקאי לעיל נ"ט ע"ב דרמי לי' רב ספרא לרבא כתיב לא ילין לבוקר וזבח חג הפסח הא כל הלילה ילין והא כתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט ומשני הכא במאי עסקינן בי"ד שחל בשבת דחלבי שבת קריבים ביו"ט ע"ש, וא"כ מוכח דפסח דוחה שבת.

ונ"ל דבמשובות זכרון יוסף בסוף הספר הקשה קושיא עצומה מהא דשבת כ' דתנן התם במתני' ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ופריך מנא הני מילי ומשני מלא תבערו אש בכל מושבותיכם בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד, מתקיף לה ר"ח אי הכי אפילו בשבת נמי, ומשני ר"ח דקרא למשרי אברים ופדרים הוא דאתא, ובמתני' היינו טעמא דמאחיזין האור במדורת בית המוקד משום דכהנים זריזין הם, והקשו בתוספות הא אמרינן ולא עולת חול בשבת, ותירצו דהאי ולא עולת חול בשבת היינו בלא משלה בהן האור מבעוד יום, והא דילפינן ממושבותיכם למישרי אברים ופדרים היינו כשמשלה בהן האור מבעו"י ע"ש, ולפ"ז מאי פריך הגמ', דלמא האי דכל הלילה ילין מיירי במשלה בהן האור והאי דלא עולת חול בשבת ויו"ט הוא בלא משלה בו האור ע"ש.

ולפענ"ד נראה פשוט דאי נימא דכל הלילה ילין איירי במשלה בו האור א"כ קרא דמושבותיכם למישרי אברים ופדרים למה לי במשלה בו האור הא מוכח מרומיא דקראי הנ"ל, ועכ"ח דאי לאו קרא דמושבותיכם דאתי למישרי אברים ופדרים במשלה בו האור לא הוי מוקמינן כל הלילה ילין למשלה בהן האור רק הוי מוקמינן בי"ד שחל בשבת כדמשני הגמרא באמת, וא"כ היינו גופא קמשני הכא במאי עסקינן בי"ד שחל בשבת (ור"ל דר"ש הוי קשה לי' רומיא דקראי ולא הומ"ל לנפשי' דמיירי במשלה בו האור דא"כ מושבותיכם למה לי, וע"ז קמשני לי' דהבמ"ע בי"ד שחל בשבת, ור"ל דאי לאו מושבותיכם הוי מוקמינן קרא בי"ד שחל בשבת ואינו מוכח דבמשלה בו האור שרי). ולפ"ז לפי האמת לבתר דגלי קרא מושבותיכם דבמשלה בהן

האור שרי שפיר יש לומר דכל הלילה ילין מיירי במשלה בו האור ואין הכרח למוקמי בי"ד שחל בשבת ואינו מוכח כלל דפסח דוחה שבת.

והנה במתניתין דשבת שם איתא מאחיזין האור במדורת ביה"מ ובגבולין כדי שתאחז האור ברובו, ור"י בן בתירה מפרש למתני' כדי שתאחוז האור ברובו שתאחוז האור מב' לדדים ע"ש, ומדמפרש למתני' עכ"ח ל"ל דס"ל הך מתניתין וכדמשני ר"ח וקטעים טעמא דמתניתין דמאחיזין האור במדורת בהמ"ק משום דכהנים זריזים ומושבותיכם למשרי אבדים ופדרים, והיינו במשלה בו האור כמ"ש התוס', וא"כ יש לומר דכל הלילה ילין מיירי במשלה בו האור ואינו מוכח דפסח דוחה שבת, וא"כ אילו היו בני בתירה זוכרים בזה לא הוי תיובתא מרומיא דפסח דוחה שבת דיש לומר דמיירי במשלה בו האור ואינו מוכח דפסח דוחה שבת, אבל הס שכחו דקמפרשי למתני' דשבת דמסוגיא דהתם יש תשובה להוכחת דפסח דוחה שבת, וא"כ אין להס תשובה ושיטוא אחריתא לרומי' דקראי רק דמיירי בי"ד שחל בשבת, וא"כ מוכח דפסח דוחה שבת ואפ"ה ולא ידעו דפסח דוחה שבת, והיינו דאמר כפל הלשון שכחו, ששכחו דברי עצמם לתרץ רומיא דקראי דמיירי במשלה בו האור, ועל כרחך כדמשני הש"ס בי"ד שחל בשבת ובכל זאת ולא ידעו שפסח דוחה שבת.

ובעצם קו' הזכרון יוסף, לפק"ד כיון דמשלה בהן האור נעשה כלחמו של מזבח והוי כקרבן היום, עיין תוס' שבת שם ופסחים פ"ג. ואפשר דמותר להקטיר אפילו בבוקר ואפילו למ"ד ליכה מועלת בראשו של מזבח מ"מ בכה"ג דמשלבה"א י"ל דמודה דלא מיפסל וגדולה מזו כתב המשנה למלך פרק א' מהלכות תמידין ומוספין דאפילו פסולים היכי דמבה"א שרי להקטירן בשבת. וכ"ש הגך דכשרים שמותר להקטירן בבוקר אם משלה בהן האור ולע"ק.

ועוד נ"ל בסוגיין בהקדם קושית העולם הנ"ל דמוכח דפסח דוחה שבת מרומיא דקראי דלעיל, ונ"ל דלקמן אמרינן ק"ו הוא ומה תמיד שאין עונש כרת דוחה שבת פסח שעונש כרת אינו דין שדוחה שבת ובני בתירה השיבו דק"ו פריכא מה לתמיד שכן תדיר וכליל, והקשו תוס' דאכתי נילף דפסח דוחה שבת מביניהו דתמיד ומילה או שתי הלחם, ותירץ במגיני שלמה משום דאיכא למיפרך מה להך שכן בשעת דחייתו מיד יכול לקיים מצוה משא"כ פסח דעיקרו בא לאכילה ואינו נאכל אלא בלילה וא"כ עיקר מצותו בלילה וכמ"ש תוס' לקמן ס"ח ע"ב סוף ד"ה ומה שחיטה ע"ש. ולפי זה נ"ל דמהאי טעמא גופא חשיב שפיר עולת יו"ט ולא עולת חול כיון דעיקר מצותו בלילה ביו"ט, והנה בני בתירה דדחו מה לתמיד שכן תדיר ולא דנו ק"ו מתמיד ולא קשה להו קושית תוס' משום דניחא להו כמ"ש מגיני שלמה הנ"ל, ועפ"ז שפיר י"ל דחשיב עולת יו"ט ולא קשיא להו כלל רומיא דקראי, וליכא הוכחה כלל דפסח דוחה שבת, אלא דשכחו דברי עצמם שאמרו דק"ו פריכא הוא משום דס"ל כתירוץ מג"ש אשר עפ"ז שפיר פסח חשיב עולת יו"ט ובכל זאת ולא ידעו אי פסח דוחה שבת.

השוחט את הפסח על החמץ לרבא דס"ל אי עביד לא מהני

ובאופן אחר נ"ל דאמרינן בזבחים י"א ע"ב מכשיר היה בן בתירה בפסח ששחטו שחרית בי"ד לשמו וכתבו התוס' פסחים ק"ח ע"א ד"ה נימא דב"ב לא מכשיר אלא בדיעבד אבל לכתחילה אסור משום לא תשחט על חמץ לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ע"ש, והנה הקשו תוס' תמורה ד' ע"ב ד"ה רבא בשוחט פסח על החמץ אמאי בדיעבד כשר נימא אי עביד לא מהני, וכתב השער המלך פ"א מה' קרבן פסח דהא דאמר רבא אי עביד לא מהני היינו דוקא בכל התורה אבל בקדשים דבעינן שיהא עליו הכתוב לעכב אפילו רבא מודה דמהני, ועיי' תוס' פסחים ס"ג ע"א ד"ה השוחט ומהרש"א שם, אבל מריטב"א יומא נ"ג משמע דלא בעינן שהא עליו הכתוב לעכב אלא במידי דליכא לאו אבל היכי דאיכא לאו ממילא משמע עיכובא ולא בעינן שיהא עליו הכתוב ע"ש, וא"כ נתעורר שנית קושית תוס' תמורה הנ"ל, ועכ"ח צריך לומר דלרבא דס"ל אעל"מ בשוחט פסח על החמץ הפסח פסול ולב"ב דמכשיר בדיעבד ס"ל כאביי דאי עביד מהני.

והנה כבר הבאתי למעלה קושית העולם דמוכח מרומיא דקראי דפסח דוחה שבת, והנה בתוס' פסחים שם נ"ט ב' ד"ה בי"ד הביאו ירושלמי דדייק מקרא דלא ילין חלב חגי הא כל הלילה ילין ורמינהו לקראי אהדדי ומוקי לה ר"א בי"ד שחל בשבת ופריך דלא מצי לאוקמי בשבת דחגי כתיב דהיינו חגיגה הבאה עם הפסח דלא דחי' שבת, ומשני בתירוץ הא' בעבר ושחט (ותירוץ זה לא הובא בתוס') וז"ל ירושלמי אמר ר' חיננא אילו עבר והביא שמא אינו כשר, ומאחר שאילו עבר והביא כשר עובר עכ"ל, ובתירוץ השני מפרש דהכי קאמר שמרהו שלא יבא לידי בל ילין שיקריבהו מבעוד יום בשעה שראוי לו (ותירוץ זה הביאו גם התוס') ע"ש.

יישוב דקדוק הלשון שעלה מבבל והלל הבבלי שמו

והנה אי נימא כתירוץ הא' של הירושלמי דמוקי לקרא בי"ד שחל בשבת א"כ כש"כ די"ל דקרא דלא ילין לבוקר זבח חג הפסח דמייתי ש"ס דילן איירי בי"ד שחל בשבת ומוכח שפיר דפסח דוחה שבת, אבל לתירוץ השני דה"ק שמרהו שלא יבא לידי בל ילין א"כ ה"נ יש לומר אקרא דלא ילין זבח חג פסח, ולא קשה רומיא דקראי ואינו מוכח כלל דפסח דוחה שבת, וגזה י"ל הא דדייק אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו, ומדקדקין דמה נפק"מ בזה מאין בא ושמכנין אותו בשם הבבלי, ולהנ"ל י"ל דכיון דעלה מבבל והוא בבלי מסתמא לית לי' בירושלמי ולא מפרש שמרהו שלא ילין אלא כדמוקי לה תלמודא דידן דבי"ד שחל בשבת עסקינן, ושפיר מוכח לדידי' דפסח דוחה שבת, וא"כ הוא שפיר יודע אם פסח דוחה שבת, ואתי שפיר.

והנה ב' תירוצים דירושלמי הנ"ל תליא דלרבא דס"ל אי עביד לא מהני א"כ לית לי' בתירוץ הראשון בעבר ושחט דא"כ הוא פסול ואינו בהקטרה, ועכ"פ דס"ל בתירוץ השני דמפרש שומרהו שלא ילין, אבל לאביי דס"ל א"ע מהני אתי שפיר בתירוץ הראשון בעבר ושחט ומוקמינן לקרא בי"ד שחל בשבת, ותירוץ הירושלמי ודש"ס דילן הם שפה אחת והיו לאחדים, וא"כ לב"ב שהוכחנו לעיל דס"ל כאביי דאי עביד מהני ומוקמי' קרא בי"ד שחל בשבת שפיר מוכח דפסח דוחה שבת, אלא דשכחו דס"ל כאביי, ולכך ולא ידעו אם פסח דוחה שבת, ואתי שפיר.

אמנם בירושלמי דמייתי תוס' תמורה ד' איתא דבשוחט פסח על החמץ ה"ט דכשר משום דאית לן קרא להכשיר ע"ש, וא"כ י"ל דבני בתירה ס"ל כרבא דאי עביד לא מהני, וא"כ ליכא למימר בתירוץ הא' שבירושלמי בעבר ושחט רק בתירוץ השני דמפרש שמרהו שלא ילין וא"כ אינו מוכח דפסח דוחה שבת, אבל בתלמודא דידן לא מציגו קרא שיהא בשוחט על החמץ הפסח כשר רק אי כאביי דאמרינן אי עביד מהני אז אפילו כרבא ובקדשים מהני משום דבעינן שנה עליו הכתוב לעכב, ועפ"ז בכל ענין אתי שפיר תירוץ הא' שבירושלמי דמיירי בעבר ושחט ומוקמינן לקרא בי"ד שחל בשבת כדמוקי לה ש"ס דילן קרא דלא ילין לבוקר זבח חג הפסח, ואז מוכח דפסח דוחה שבת בקושית העולם, ועפ"ז י"ל דלכך דייק שעלה מבבל והלל הבבלי שמו דמסתמא ס"ל כתלמוד בבלי דל"ל קרא לפסח שנשחט על החמץ שיהא כשר רק משום דאמרינן א"ע מהני, וי"ל בתירוץ הא' שבירושלמי ומוכח דפסח דוחה שבת, וא"כ הוא שפיר יודע דפסח דוחה שבת.

ומה שנ"ל בישוב דקדוק שעלה מבבל והלל הבבלי שמו, כבר הקשיתי לעיל דמה נסתפקו בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא כללא הוא דעשה דוחה ל"ת, אמנם הדבר נכון דכ"כ תוס' קידושין ל"ח ד"ה אקרוב בשם הירושלמי דעשה דמלה אינו דוחה ל"ת דחדש משום דעשה דלפני הדיבור אינו חמור כל כך לדחות ל"ת דלאחר הדיבור, וא"כ ה"נ דכוותי' אין עשה דפסח דלפני הדיבור דוחה ל"ת דשבת דלאחר הדיבור (וי"ל אי שבת במרה נעטוו א"כ שבת נמי לא תעשה דלפני הדיבור, ועיין בספר דברי ר"ש פסחים ק"כ וכעת אינו תחת ידי), אך כבר כתב מהרי"ט בקידושין שם דש"ס בבלי חולק אירושלמי בזה וס"ל דאדרבה עשה דקודם הדיבור חמיר טפי והביא ראיה מיבמות ה': דקאמר מה להנך שכן ישנן לפני הדיבור ע"ש ובפנ"י, וא"כ לש"ס דילן שפיר פסח דוחה שבת משום דעדל"ת, וזהו שדייק שעלה מבבל והלל הבבלי שמו, ומסתמא ס"ל כתלמוד בבלי דעשה דקודם הדיבור עדיף טפי לדחות לל"ת, וא"כ הוא שפיר יודע שפסח דוחה שבת, וא"ש.

עוד בדקדוק וכפל הלשון שכחו ולא ידעו ואי ריבוי בשיעורין אסור מה"ת או מדרבנן

ומה שנ"ל עוד בישוב כפל הלשון שכחו ולא ידעו הוא לפי מ"ש הגל"ח דבירושלמי השיב מה לתמיד שכן יש לו קנבה תאמר בפסח שאין לו קנבה ואין לו מובן, וג"ל דבאמת כבר עמדו המפרשים היאך נתעלמה הלכה פשוטה מב"ד דפסח דוחה שבת, וג"ל דאמרינן במנחות ס"ד בעי רבא חולה שאמדוהו לב' גרוגרות ויש ב' גרוגרות בב' עוקלין וג' בעוקץ א' הי מינייהו מייתינן ב' מייתינן דחזו לי' או דילמא ג' מייתינן דקממעט בקנירה, ופשיט דג' מייתינן ע"ש, ומשמע דאם ב' בעוקץ א' וג' נמי בעוקץ א' ב' מייתינן משום דקממעט באכילה ובקנירה, ומזה העלה הר"ן בילה י"ז דריבוי בשיעורא אסור מדאורייתא דאי סלקא דעתך דרבנן א"כ מה קמבעי לי' פשיטא דג' מייתינן דריבוי בשיעורא דרבנן וריבוי בקנירה לוקה עליו, אלא וודאי דרבוי בשיעורא הוא מה"ת ע"ש. לפ"ז נ"ל לחדש למה דאמרינן קידושין מ"ב דכל ישראל יולאים בפסח אחד, ולפ"ז יש לומר דודאי פשיטא להו לבני בתירה דפסח דוחה שבת תיתי מהי תיתי רק מספקא להו די"ד שחל בשבת דאפשר שאסור להקריב פסחים יותר מכפי הצורך שיגיע לכל אחד מישראל כזית, דאם שוחטין הרבה פסחים כאוות נפשו ורצונו של כל אחד מישראל בלי שיעור וגבול ומספר הוא מרבה בשיעורין וזה אסור מדאורייתא, והרי זה דומה למה דאמרינן מנחות שם שחט שתי חטאות של ציבור ואין צריך אלא א' דחייב על ב' ע"ש, וזה ג"כ הפירוש בירושלמי מה לתמיד שכן יש לו קנבה ר"ל דקרבן

תמיד יש לו קנבה ויש לו שיעור ומספר ומספרו קצוב ומוגבל שני תמידין כהלכתן וזה ודאי דומה שבת תאמר פסח שאין לו קנבה, ר"ל דפסח בכה"ג שאין לו קנבה, והא מספר הפסחים אשר לא ימד ולא ייספר בלי שיעור מוגבל מנ"ל דדחי שבת, הרי זה אסור משום רבוי בשיעורא, והבן.

אמנם תוס' מנחות שם הקשו אהא דמשמע התם דריבוי בשיעורא אסור מהא דאמרינן עירובין ס"ח האי יונקא דאשתפך חמימי' אתו לקמי' דרבא א"ל נשיילה לאימי' אי צריכא ניחם לי' אגב אימי', והאי מעשה בשבת הוי אלמא דריבוי בשיעורא אפילו בשבת שרי, ותירץ דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן גבי מילה משום מצוה התירו לגמרי, וכן הביא שם הר"ן בבילה ע"ש, ומבואר דס"ל דריבוי בשיעורא דשבת הוא רק דרבנן, וא"כ לפי זה אפילו הקרבת הרבה פסחים נמי דוחה שבת.

אמנם נ"ל דאי' דרבוי בשיעורא הוא מן התורה דתוס' שם בפסחים מ"ו ע"ב ד"ה רבה הקשו למ"ד דאמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל ואתי לחולה שיש בו סכנה ע"ש, וג"ל דהנה דעת המחבר יו"ד סוף סי' רס"ו שלא ימולו ב' מוהלים בשבת שזה ימול וזה יפרע, ולדעת יש של שלמה זה שמל ולא פרע כיון שמל ולא פרע כאילו לא מל וחייב חטאת, ודעת רמ"א שם דמותר, ובתשו' רמ"א סי' ע"ו הביא ראיה לזה ממנחות ס"ג ע"ב דאיתא התם ר' ישמעאל אמר עומר היה בא בשבת מג' סאין ובחול מחמש ר' חנינא סגן הכהנים אומר בשבת היה נקצר ביחד ובמגל אחד ובקופה אחת ובחול בשלשה וג' קופות וג' מגלות, ואמרינן התם בגמרא דר"י ור"ח סגן הכהנים אמרו דבר אחד, ומשמע דרבוי במלאכה וריבוי בגברי שוין לענין חילול שבת, ולפ"ז למ"ש תוס' דריבוי בשיעורא ובמלאכה מותר במילה ה"ה בתרי גברי ע"ש, ועיין שאגת ארי' סימן נ"ט שהאריך בזה, ומבואר דריבוי בשיעורא ורבוי גברא חד דינא איתי להו, ולפ"ז אם יש כאן חולה שיש בו סכנה שצריך לשחוט או לבשל או לבצור בשבילו והלכו שניים ושחטו או בשלו אי אמרינן דריבוי בשיעורא אסור מה"ת ה"נ ברבוי גברא דאסור מה"ת, והא דאמרינן בשבת נ"ב ע"ב ובכ"ד בעשותה העושה את כולה ולא העושה מקצתה דשניים שעשו מלאכה פטורים היינו בזה אינו יכול וזה אינו יכול או בזה יכול וזה יכול לכל מר כדאית לי', אבל בזה יכול וזה אינו יכול הרי אמרינן התם דדברי הכל דזה שיכול חייב ע"ש, וא"כ מיושב קושית תוס' הנ"ל דשפיר אמרינן הואיל ואי דא"כ בטלת כל מלאכת שבת משום דראוי לחולה שיב"ס, זה אינו דמשכחת לה מלאכת שבת דחייב בריבוי גברי דאפילו לחולה שיב"ס אסור כמו בריבוי בשיעורא דאסור בחולה שיש בו סכנה, והתינח אי ריבוי בשיעורא מה"ת אבל אם הוא רק מדרבנן הדרא קושית תוס' לדוכתי' כמובן, וא"כ מבואר דלמה דקי"ל דאמרינן הואיל ריבוי בשיעורא אסור מן התורה.

והנה בפסחים מ"ו אמרינן כיצד מפרישין חלה בטומאה ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בתירה אומר תטיל בצונן, וכתב הר"ן שם דטעמא דב"ב משום דאי אפשר לאפות כולן ומטעם הואיל וכל חדא חזיא לי' לא אמרינן משום דלית לי' הואיל ולהניחה שתתחמץ אסור משום דס"ל טובת הנאה ממון, ולכן אין לו תקנה אלא שתטיל בצונן ע"ש, וכיון דלית לי' הואיל א"כ שפיר י"ל כשיטת הסוברים דריבוי בשיעורא הוא רק מדרבנן ושפיר פסח דוחה שבת אפילו בריבוי פסחים, אלא דשכחו דברי עצמם דלית להו הואיל, וא"א הואיל א"כ מוכח דרבוי בשיעורא מדאורייתא אסור, ולכך לא ידעו אם פסח דוחה שבת בכהאי גוונא דהוי ריבוי פסחים, ואתי שפיר.

בדברי ר"ע שחיטה שהיא מלאכה א"ד שלא תדחה את השבת, הא כתיב במועדו

ובמגנון הנ"ל נ"ל עוד באופן אחר, ואקדים איזה דקדוקים דמתני' דקאמר רע"ק או חילוף ומה אם הזאה שהיא שבות אינו דוחה שבת שחיטה שהיא מלאכה אינו דין שלא תדחה שבת, והוא פלא דמה ס"ד דרע"ק וכי לא ידע מקרא מלא דיבר הכתוב במועדו או לא ידע לדרוש במועדו ואפילו בשבת ועי' בגל"ח, גם יש לדקדק דלמה פרט דוקא שחיטה ולא אמר בכל דבר שהוא משום מלאכה וכו', וגם בתשובת ר"א שהשיב עקרת מה שכתוב בתורה במועדו בין בחול ובין בשבת דהאי בין בחול הוא שפת יתר לכאורה דהול"ל מה שכתוב בתורה במועדו ואפילו בשבת, וגם פלא שנתעלמה הלכה פשוטה מבני בתירה דפסח דוחה שבת.

ונ"ל דאמרינן ביומא מ"ב בשחיטת פרה בזר פסולה ופרו של אהרן כשר, ופריך מ"ש פרה דכתיב אלעזר וחוקה פרו נמי הכתיב אהרן וחוקה, ומשני שחיטה לאו עבודה ופירש"י ולא קיימא חוקה אשחיטה, וכתבו תוס' דבכ"ד פירש"י שחיטה לאו עבודה משום דכשירה בזר והקשו על זה דבזבחים י"ד פריך והרי שחיטה דאי אפשר לבטלה וכשרה בזר ומשני שחיטה לאו עבודה, והשתא מה תשובה הוא זה שהרי הקשה שהי' לה ליפסל בזר כיון דאי אפשר לבטלה ע"ש, וכתב בתשובת שערי נדק בחידושי סוגיות סי' מ' דוודאי אמת שאין השחיטה עיקר עבודה דעיקר עבודה הוא במה שמתכפר דהיינו זריקת דם והקטרה שעולה לריח ניחוח אבל השחיטה עצמה אינה באה לכפרה לא חשיב עצם העבודה

רק היא הכנה לזריקה ומכשירי עבודה דאי אפשר לזריקה בלא שחיטה, ובאמת דמסברא זו קבלת הדם נמי לא הוי עבודה רק הכנה ומכשירי עבודה רק דכיון דגלי קרא דמקבלה ואילך מצות כהונה ופקולה בזר א"כ גילתה התורה בזה נגד הסברא ומגזיה"כ שחשיב עבודה, משא"כ שחיטה דכשירה בזר נשאר אסברא חילוה דלא הוי עבודה, ובעצם רק הכנה לעבודה ע"ש ודפח"ח, [ועמש"כ לעיל בהערות לסי' ס"ד]. ולפ"ז אף אנו נאמר לדעת המחבר וש"ש דב' מוהליס אסורים למול בשבת דהיינו שזה ימול וזה יפרע הה"נ לענין פסח דוחה שבת הוי ס"ד דדוקא אותו שזורק הדם שהוא עיקר ועצם עבודה צריך לשחוט אבל שישראל ישחוט זה אסור בפסח שחל בשבת כיון דאינו יכול לזרוק, וכמו כן אם הכהן שוחט הוא בעצמו צריך לזרוק ולא כהן אחר דמכשירי מצוה והמצוה גופא צריך להיות בחד גברא כמו המילה ופריעה דאסור בתרי גברי, ובאמת משנה שלימה שנינו בדף ס"ד שחט ישראל וקיבל הכהן ונותנו לחבירו וכו' כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת וכו' הרי שהי' הקרבת הפסח בכמה גברי ע"ש, ולפי"ז י"ל דודאי ידעו בני בתירה דפסח דוחה שבת רק שספיקותם היה שאולי צריך להיות הכל בחד גברא אבל בתרי ותלת גברי אינו דוחה שבת, וכמו במילה ופריעה לדעת המחבר וש"ש.

ובזה יתישב קושית תוס' שהקשו זריקת דמו תני אגב שחיטתו, והיינו דק"ל דאין בזריקה שום חילול שבת ולא שייך לומר דוחה שבת, ולכן כתב דתני אגב שחיטתו, ולפמ"ש אתי שפיר דמתניתין קתני שחיטתו וזריקת דמו כל חד באנפי נפשי' להורות דמותר בכמה גברי וכל חד באנפי נפשא קאי, ובכה"ג שפיר איכא חילול שבת וכמו שכתבתי.

והיינו דקאמר ר"ע דשחיטה לא תדחה שבת, ור"ל דשחיטה לבד לא תדחה שבת כיון דבעצם לא הוי עבודה ושייכי לזריקה והוא כעין מכשירי עבודה, וא"כ כשחל י"ד בשבת לא תדחה השחיטה לבד את השבת רק כהן הזורק את הדם הוא ישחוט ג"כ, ואי משום דמקרא מלא דיבר הכתוב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל דמשמע דישראל שוחט ומיני' ילפינן בקידושין מ"א שליחות דאפילו שחט הכהן את הפסח הוא רק בשליחות ישראל ומשום דשלוחו של אדם כמותו ועיין פנ"י שם, הרי מוקמינן כשחל י"ד בחול כסברת [הירושלמי בתירוץ השני].

עוד יישוב להא דפסח ומכשיריו דוחין שבת ולא אמרינן דבידו להפקיר נכסיו ויפטר מקרבן פסח

ומעתה עוד שוב אשוב למש"ל בישוב קו' אוהל דוד, והנה מלבד מש"ל לדחות ד"ז י"ל עוד דהרי מה"ת אפילו באחד הוי הפקר ומדרבנן הוא דבעינן תלתא כמבואר נדרים מ"ה והכי קי"ל כמש"ש הרא"ש והר"ן, וא"כ לפ"ז אם נחית לדרבנן דליבעי תלתא הרי מדרבנן בלא"ה כל הפקר אסור בשבת בין מטלטלין ובין קרקע כמ"ש פר"ח או"ח סי' תל"ד, ועי' בשעה"מ פ"ח מה' לולב (ולעיל בסימן נ' אות ד' המרכתי דמדברי מג"א סוסי' י"ג ומחשה"ק שם מבואר להיפך ע"ש ובתשו' עבוה"ג סי' כ"ה, ועשיתי סמוכין לזה מעירובין ע"א ואכ"מ) ואי משום דמטלטלין הוי בידו קודם שבת משא"כ קרקע כיון דבעי תלתא הוא פלוגתא דתנאי בגיטין א"א כלל בידו לשעבר ע"ש.

אבל הגלע"ד ברור בישוב קושית אוהל דוד הוא, הנה על פסח גופי' אין כאן קושיא כלל האיך דוחה שבת, וכי מקשין קושיא לאלקינו וגזה"כ הוא במועדו אפילו בשבת, אלא על מכשירין הוא דקשיא האיך דוחה שבת, וכ"כ רבינו הגדול בעחת"ס או"ח סי' קכ"ד ויו"ד סי' שט"ז, והנה כי כן שפיר י"ל דשאני ציצית ומזוזה דבמצותן עצמו אין כאן דחיית שבת אף מכשירי' אינן דוחין שבת הואיל ובידו להפקירן, אבל פסח כיון דהוא עצמו דוחה שבת דין הוא דמכשירי' נמי דוחין שבת וכמ"ש תוס' שבת קל"א ע"א ד"ה לא לכל עש"ה, כנלע"ד.

ומ"ש לתרץ קושיא זו בחת"ס שם והוא דאי אפשר להפקיר כל נכסיו דהכי ס"ל לר"א ערכין כ"ח דאסור להחרים ולהפקיר כל נכסיו והא דאמרינן בעלמא מיגו דאי בעי מפקיר נכסיו והו"ל עני היינו שמפקיר נכסיו עד פחות מר' זוז והוי עני ע"ש, ורא"ו אמריו כי נעמו דפח"ח ש"י, ומעכ"ת יפה תירץ בזה קושיתי בגיטין י"א דהאיך קאמר לר"א מיגו דאי בעי מפקיר נכסיו הא לר"א אסור להפקיר כל נכסיו, ולהנ"ל לק"מ כמובן, וכ"כ חת"ס שם להדיא. ואני עני אני בא ליישב בזה קושית תוס' בשמעתין דף ס"ח ע"ב ד"ה ומה שחיטה שהקשה דמכשירי פסח לר"א מנ"ל דדחי שבת וכו' ע"ש שהאריכו בקושיא. ונלענ"ד דהרי הק' תוד"ה מה לתמיד דנילף דפסח דוחה שבת מתמיד ומילה או מלחם הפנים וחד מהנך, והנה לכאורה י"ל דמהני ליכא למילף דאיכא למיפרך מה לפסח שכן אי בעי מפקיר נכסי' ויפטור מפסח כי קושית הגמו"ה דו"ד זי"ע, אמנם לר"א דס"ל דאסור להפקיר כל נכסיו הד"ק תוס' לדוכתא וג"ל הקושיא לאמת דילפינן פסח דוחה שבת מתמיד ומילה או מלחם הפנים ואייתר קרא דבמועדו ואם אין ענין לפסח גופי' דילי' מתמיד ומילה וכו' תנהו ענין למכשיריו דדוחה שבת, ומיושב קו' תוס'.

ובתוס' ריש שמעתי' כתבו זריקת דמו תניא אגב שחיטתו וכבר עמדו בזה אחרונים ועיי' באור חדש, והנה

מ"ש מעכ"ת בכונתם במחכ"ת דבר רחוק, אבל לענ"ד נראה דלכאורה יש לעיין מה איסור יש בשחיטת קדשים בשבת דשייך בי' לשון דחיית שבת הא האי דשוחט בשבת אסור מבואר שבת ע"ה דהוא משום צובע או משום נטילת נשמה וא"כ בקדשים דלא שייך צובע אמאי אסור, ואי משום נטילת נשמה הא הוי מקלקל ועתוס' חולין ח', ואי דתיקן להוציאו מידי אמה"ח כדקאמר פסחים ע"ג הא כל זמן שלא נזרק דמו אסור בין לישראל ובין לעכו"ם וכמ"ש בזה הגל"ח פסחים ע"ג ולא תיקן כלל, ובעכ"ח נ"ל דבקדשים דצריך לדם לזריקה חייב בשוחט משום מפרק וכמ"ש פנ"י בילה י"ב בסוגיא דמתוך, וא"כ לפ"ז כל עיקר איסור שחיטת קדשים בשבת הוא משום זריקת דמו, וזהו ג"כ כונת התוס' דזריקת קדשים קתני אגב שחיטתו דלולא זריקת דמו לא שייך לומר אשחיטה דדוחה שבת דמה איסור יש בו, והבן זה. (ועי' גל"ח פסחים ס"ד וילקוט הגרשוני כללים אות זריקה וילקוט הגרשוני או"ח סוסי' ש"ח בתשובה מהר"ר מאיר פערלס מה איסור יש בזריקה בשבת).

[**הערת המו"ל** - מצאתי להרשב"א בחי' למנחות דף כ"א. שכ' ואשמועינן קרא דמליחת הקרבנות דחיא שבת וטומאה כשאר עבודות. יש להקשות למאי אצטריך ליה לומר ואפי' בשבת פשיטא דמאי שנא מכל שאר מילי דקרבן שנעשות בשבת, וג"ל דאצטריך דסד"א דלא עיקר מצוה היא ולא תדחה ולא להוי אלא מכשירי מצוה, דדוקא שחיטה וזריקה והולכה בעזרה שהיא רשות הרבים דמו שבת דעיקר עבודה היא אבל מלוח זה איגה עיקר עבודה לא תדחה שבת לכך אצטריך לקרא דתקריב למדרש אפי' בשבת עכ"ל.

ומש"כ וזריקה נ"ב איזה חילול שבת יש בו, ולפי דברי תוס' הנ"ל רפ"ו דפסחים זריקת דמו תנא אגב שחיטתו, י"ל דגם הרשב"א נקט זריקה אגב שחיטה. וע"ע שם בשיטה מקובצת לפסחים (גרשוני) שהביא מאבוהא דספרי דבזריקה יתכן איסור דאורייתא משום מתקן. ועוד יש לפרש דכוונת הרשב"א לזריקה בעזרה דהוי רה"ר.

ומש"כ הרשב"א דעזרה הוי רה"ר, הכי אי' בפסחים י"ט: זאת אומרת עזרה רשות הרבים היא, אך בתוספתא יומא פ"א משנה ג' אי' ר' יהודה אומר כל לשכה שבמקדש שיש לה שני פתחים זה כנגד זה כגון שערי עזרה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה, וכ"מ ברמב"ם בפ"כ מהל' שאר אבות הטומאות יש מקומות שאף ע"פ שהן רשות היחיד לשבת הרי הן כרשות הרבים לענין טומאה ואלו הן השבילין וכו' הרי הן כר"ה לטומאה וכן כל העזרה כר"ה לטומאה, והא דחילקן לב' בני נ"ל משום דמקורן מב' ברייתות במקומות אחרות.

אולם בפי' הרא"ש למסיד פ"ה מ"ה ד"ה על שרץ בשבת הביא בשם יש מפרשים הא דאין מוציאין שרץ מן המקדש בשבת משום דעזרה רה"ר וג"ל שטעו בהא דאמרינן בפ"ק דפסחים דף י"ט זאת אומרת רה"ר היא ולא היא דהתם לענין ספק טומאה קאמר אבל לענין שבת כיון דמוקפת מחילה וכו' הוי רה"י מן התורה ע"כ. ולפי"ז הרשב"א הוא כשיטת הי"מ.

וכשעיינתי בתוספתא יומא הנ"ל הנה הגירסא לפנינו בסוף ש"ס וילנא כל הלשכות שבמקדש רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה חוץ מלשכת היין ושמן שיש להם שני פתחים זו כנגד זו ר' יהודה אומר כל לשכה שבמקדש שיש לה שני פתחים זה כנגד זה כגון שערי עזרה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. ויש לפרש חוץ מלשכת היין ושמן שיש להם שני פתחים זו כנגד זו דלשכה זו רה"י לטומאה ג"כ וע"ז פליג ר"י דהוי רה"ר לטומאה וכן הבין בספר בתי כהונה ועד א' דף א' ע"ב. אמנם יש לפרש באופן אחר דת"ק אמר חוץ מלשכת היין ושמן שיש להם שני פתחים זו כנגד זו דהוי רה"ר לשבת ג"כ, וע"ז פליג ר"י דהוי רה"י לשבת, ובזה א"ש דת"ק אליבא דהלכתא לענין טומאה. ומדברי ר"י נשמע דלת"ק דשערי עזרה וכל הדומה להן יש להן דין רה"ר לשבת ג"כ, וא"ש טפי דברי ר"י שבא לחלוק, ואילו לפי דרך הראשון (כפי' הבתי כהונה) בא רק להוסיף ולפרש. ולפי"ז הרשב"א פסק כת"ק דתוספתא דיומא.

ואולי הרשב"א לשיטתו בעבוה"ק בית נתיבות שער ג' אות א' דפליגיא לא מהני לה דלתות להפקיעו מרה"ר (והובא בבאה"ט סי' שמ"ה אות ז' מהחכ"ג), וא"כ העזרה שהוא מקום שמתקבצין שם בני אדם הוי רה"ר אע"פ שיש לה חומה. ושוב מצאתי בשו"ת משנה הלכות ח"ח סי' ק"ל שהשווה דברי הרא"ש והרשב"א אהדדי. ומזה יהא משמע קצת דלא כמו שהעלה שם בשו"ת משנה הלכות ח"ח סי' פ"ו-ז' דהרשב"א מחוץ לעיר מיירי. (אך בידיעות נכבדות בראש ספר קובץ הערות כתב שהחי' למנחות אינם להרשב"א).

אך בכל זאת ק"ל על הרשב"א מדברי הגמ' ביבמות ל"ג: זר ששימש בשבת במאי אי בשחיטה שחיטה בזר כשרה ואי בקבלה והולכה טלטול בעלמא הוא. ומש"כ באמבוהא דספרי דיש בזריקה שום עבודה יתכן כן רק אליבא דספרי, וגם זאת הוא רק אם נאמר דהספרי חולק על הבבלי ואינו אסמכתא בעלמא כהרבה דרשות חז"ל בספרי.

ובקשתי מהכ"מ לחפש בספרים על עירובין ומצא בספר דברי מנחם להרמ"מ כשר תיקון עירובין במנהטן סי' ט"ז, ששם עמד על דברי הרשב"א אלו והק' מגמ' אחרות משבת ל"א: מדאפקיה חוץ לחומת העזרה איפסיל ליה ביומא אשבת לא מחייב עד שמפיק ליה לרה"ר, ומגמ' פסחים ס"ד וקוכה מ"ג. שעזרה רה"י היא. ולא לתרץ דרק בזמן שיש בה ס' רבוא הוי רה"ר ובזמן שאין בה ס"ר אין לה דין רה"ר.

ובסיום דברי הרשב"א שם, מאי איצטריך קרא והלא מולח אינו אלא משום מעבד ואין עיבוד באוכלין כדאיתא פ' כלל גדול וכ"ל דכיון דקרבן תמיד במוסף של שבת היה כליל ואינו נאכל דלאו כעבוד באוכלין דמי מאחר שאינו נאכל ע"כ. אולי ל"ל דקרבן תמיד ומוסף של שבת].

ובזה י"ל דברי תוס' שבת ע"ג שוחט משוס מה מיחייב וכ' תוס' אשוחט דעלמא קאי ע"ש וכ"ב, ולמ"ש אתי שפיר דכונת תוס' דבשלמא שוחט קדשים שפיר חייב משוס מפרק אבל שוחט דעלמא דל"ש מפרק שאין צריך לדם משוס מה מיחייב כנ"ל נכון.

ולתשלום הענין אסיים במה שאמרו בשמעתין על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישו, ויש לפרש בזה מקראי קודש תהליס קט"ו נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים הללוי', הכוונה דהכתוב ישנו בשאלה אם נדרי לה' אשלם קרבנות חובותי הלא הוא נגדה לכל עמו דבניקל לבוא למעול מעל בקדשי ה', לזאת איפוא זאת עשו לשלם נדריך בחצרות בית ה' בתוכ"כי וכאשר עשה הלל, והבן.

הארכתי מענין לענין, וה' יראינו בבנין, הנקרא קנין, וקרבנותינו עולים לריח ניחוחי', ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, וה' ישמרהו ממשהו חמץ, מכף מעול וחומץ, כנפשו היפה ונפש תדרשנו לטובה, באהבה רבה, מוקירו ומכבדו,

בן ציון בלום

סימן רי"ד

שוחט הדר בבית הקהל שקלקל בשחיטתו אי צריך לשלם ☆ והמקלקל בחומרא אי יכול לטעון קים לי דכשר ויפטר

שיל"ת אור ליום ג' לס' ויחי, ליהודים אורה ושמחה לפ"ק סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה על ראש כבוד אהובי ידי"ן רב חביבי הרב המאוה"ג לממשלת בים התלמוד, לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וישרה, מורג חרוץ בעל פיפיות, בנוי לתלפיות, איש חמודות, מתנהג בחסידות כקש"ת מו"ה **מרדכי פארהאנד** נר"ו דומ"ץ בק"ק נייטרא יצ"ו.

סלח נא אנכי מבקש כי לא השיבותי לו דבר על מכתבו בד"ת עד היום, יאמין לי כת"ה כי גלי"ס מגלי"ס שונים מגלי היו"ס תקיפו עלי יחד והגדילו עלי עכ"ב ויעכ"בוני זה פעמים לאחוז בקן קולמסי לתת אות לטובה אין טוב אלא תורה, וגם כהיום אינני מופנה מכל לד מבלי יכולת לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה ולא נשאו לשו"ב נפשי כאשר עם לבביו, ובכל זאת אמרתי כי אקח מועד ואשימה עיני על אלה הדברים אשר הגיד מרדכי מעכת"ה בעיון טפיל"ה ולא אהי' עוד משהה על מנת לבא"רו בבא"ר רחו"בות לבלתי היות שם עירוב ערוב חסירו"ת או פסול ביול"א חוץ לשיטה, ותקותי כי תערב לפניו שיחתי שיחה קל"ה כמות שהיא.

וזה יצא לאשונה במה שראיתי לכת"ה [נדפס בשו"ת באר מרדכי חלק יו"ד סי' א'] שכן ישנו בשאלה בשו"ב שלנו אם נבלו אם חייבים לשלם כיון שמקבלים שכרם מקופת הקהל, ולידד דלדעת הב"ח חו"מ סי' ש"ו דהאי דאמרינן דכל האומנין שומרי שכר הם היינו דוקא בעושה מלאכתו בביתו אבל לא בבית בעה"ב דאז אפילו שומר חנם נמי לא הוי, ושו"ב שלנו רובם ככולם דריס בבית שהוא של הקהל או שנשכר להקהל וא"כ מחוייבים לשלם, זת"ד. ובמחכ"ת בגמר דבריו אדם נתפס דאדרבה כיון שאפילו שומר חנם לא הוי א"כ אמאי ישלם, ואי משוס דמזיק (ונדבר מזה בס"ד להלן) א"כ אין לו ענין כלל לדברי הב"ח, ותמהני על כ"ת איך אזיל בזה בתר איפכא. ועוד דזיל בתר טעמא דבעושה מלאכתו בבית בעה"ב דל"ח שומר חנם משוס דאז לא נסתלקו הבעלים משמירתן כמ"ש הב"ח וא"כ בבית של הקהל שהשו"ב דר בו כיון שאין הבע"ב דריס שם רק השו"ב א"כ הרי נסתלקו הבעלים משמירתו והוי ממש כעושה מלאכתו בביתו דהוי שפיר שומר. ובלא"ה לדעתי הבית שהשו"ב דריס בו לא חשיב בית של בעה"ב כי הוא בא בשכרו וכל זמן שהשו"ב דר בו שכורה הוא מהקהל בשכר עבודתו וביתו קרינן ביה שהרי הוא חייב בבדיקת חמץ וכדומה ולא הקהל. ובגוף דברי הב"ח עיין בש"ך שם שחולק על הב"ח ודעתו שאפילו בבית בעה"ב חשיב שומר ובנתיבות שם משמע שהסכים עם הש"ך יע"ש.

טבח אומן שקלקל אמאי לא פטרינן ליה משום דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם

והנה כת"ה האריך לפלפל בדברי הש"ך ביו"ד ותחת פלפול יגיע לקח טוב ואחר כן נראה דבר מה בפיו. הנה

הש"ך שם סי' א' סק"ד התעורר בהא דקי"ל חו"מ סי' ש"ו ס"ז דטבח אומן שקלקל צריך להביא ראי' שהוא מומחה ולא אמרינן דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם, וכתב הפמ"ג בשפ"ד וז"ל וכפי הנראה הטעם דאין הולכין בממון אחר הרוב, והא הוי מיעוטא דמיעוטא דהתוס' בריש המניח כתבו הטעם משום סמוך ע"ש, ועיין ריש סנהדרין, ועיקר כמ"ש התוס' ר"פ המניח ועוד דאמאי מוציאין מטבח, וא"ע דמומחין היינו יודעין הל' שחיטה ויודעים לאמן ידיהם בכלל, ועיין בדש"י באוקימתא דרבינא עכ"ל הפמ"ג. הנה קיצר כדרכו בקודש ואני אבאר כוונתו דהא ל"ק אמאי טבח אומן שקלקל צריך להביא ראי' ולא אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, דזה אינו דהרי קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב, אלא דהתוס' ב"ק כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל כתבו בטעמא דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דסמוך מיעוטא דחזקת ממון ואיתרע לה רובא, וכתב הפמ"ג חו"מ סי' שכ"ט ובגנות ורדים כלל ל"ט דהיכי דמיעוטא הוא מיעוטא דמיעוטא דלא שכיח הולכין בממון בתר רובא דלא שייך סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש הראשונים פ"ק דחולין דלהכי אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת משום דהוי מיעוטא דמיעוטא ולא מצרפין חזקה למיעוט דלא שכיח ע"ש, וא"כ קשה כאן בטבח אומן שקלקל אמאי צריך להביא ראי' דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין דאי דאין הולכין בממון אחר הרוב הא כאן לא שייך סברת התוס' דסמוך מיעוטא לחזקה כיון דהוי מיעוט דלא שכיח.

ושוב ליין הפמ"ג "ועיין ריש סנהדרין" וכוונתו למ"ש תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני דרובא לדיא לא חשיב למיזל בתרי' בממון אבל בשאר רובא וודאי אזלינן בתר רובא גם בממון, וא"כ וודאי תקשי כנ"ל, אלא שכ' דהעיקר כמ"ש התוס' ר"פ המניח. ויותר נראה דכוונת הפמ"ג במה שרמז לעיין בריש סנהדרין לישב קושייתו הנ"ל, דהנה התוס' סנהדרין הנ"ל כתבו כן לישב קושייתם דאמאי לא נילף ממון בק"ו דנפשות דאזלינן בתר רוב כדאמרינן בכל דוכתא, וע"ז תירצו לחלק בין רובא לדיא לשאר רובא ולכאורה לא חילוק ידענא. אמנם הדבר נכון לפמ"ש חת"ס אה"ע"ז ח"ב סי' קס"א דלרש"י בחולין י"ב דלמסקנא רוב אתיא מהל"מ א"כ ליכא למילף מק"ו דנפשות דאין דיס ק"ו מהלכה ע"ש, והתינח רובא דליתא קמן דאתיא מהלכה אבל רובא דאיתא קמן דאתיא מקרא שפיר ילפינן ממון מק"ו דנפשות דהולכין בממון אחר רוב ברובא דאיתא קמן, וכן הוא באמת דעת תרומת הדשן סי' ש"ד שהוציא מלשון הרשב"ם ב"ב ל"ג דדוקא ברובא דליתא קמן אין הולכין בממון אחר הרוב אבל ברובא דאיתא קמן הולכין אחר הרוב ע"ש שלא ביאר טעמו של דבר. ומעתה אכן נודע הדבר טעם נכון לענ"ד ולזה כוונו ג"כ התוס' דדוקא ברובא לדיא לא חשוב למיזל בתריה והיינו משום דהוי רובא דליתא קמן אבל בשאר רובא דהיינו רובא דאיתא קמן אזלינן בתריה גם בממון כי קושית תוס' לאמת דילפינן בק"ו מנפשות דרובא דאיתא קמן דילפינן מקרא ולא מהלכה שפיר מצי למילף בק"ו. ולפ"ז ברוב מצויין אצל שחיטה מומחין דהוי נמי רובא דליתא קמן שפיר אין הולכין בממון אחר הרוב אמנם זה רק לסברת תוס' בסנהדרין אבל הפמ"ג לא ניחא ליה בזה וכ' דהעיקר הא כמ"ש תוס' בהמניח וא"כ קושייתו קמה וגם נצבה.

ושוב כתב הפמ"ג "ועוד דאמאי מוציאין מטבח ול"ע" וכוונתו מבואר הא הטבח הוי מוחזק והא דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו רק להוציא מהמוחזק כמ"ש תוס' ר"פ המניח ורשב"ם ב"ב ל"ב ב' ד"ה לא ותוס' שם כ"ג ב' ד"ה חוץ ובכ"ד והכא הוא רק להחזיק ולא להוציא מהמוחזק דאדרבה הטבח הוא המוחזק, ועיין בסמ"ע סי' ש"ו סקט"ז במ"ש מסי' רל"ב לשם ועוד דהטבח לימא אייתי ראי' דלאו מומחה אנא והיאך מוציאין מהטבח שהוא מוחזק ואית לי' חזקת ממון.

אי מומחה כולל ג"כ היודע לאמן בידיו

ושוב הוסיף הפמ"ג דמומחין היינו יודעין הל' שחיטה וכו', ואנחנו לא נדע לכאורה מה הלשון הזה אומרת, אמנם מצאתי בחפיסה בתרומת הכרי לקדוש א"ז בעל קונט' הספיקות זל"ל חו"מ סי' ש"ו כתב לישב קושית פרי מגדים דנהי דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין אבל לא אומנין והכא בעי לאמויי דאיה שהוא אומן וכל שאינו אומן אף שהוא מומחה פושע הוא דלא הוי לי' למישחט, ואף דקיי"ל דלעילופי לא חיישינן היינו לענין איסורא אבל לענין ממון כל שאינו אומן יד ובקי בטיב המלאכה מיקרי פושע אם קלקל ע"ש, ובמחילה מכ"ק תורתו של האדון זקיני זל"ל אישתמיטתי' שאדוניו הפמ"ג שיכל את ידיו והוסיף "דמומחין היינו יודעים הל' שחיטה ויודעין לאמן ידיהם בכלל", ור"ל דכל שאני אומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם ישנו בכלל זה ג"כ שהוא אומן ובקי בטיב המלאכה. ובאמת שכן משמע במ"מ פ"י משכירות הובא ביתה יוסף חו"מ שם דמייתי ליה כת"ה שכ' דהרמב"ם יליף דין שולחני שאמר יפה ונמצא רעה מטבח אם בטבח אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין אמרינן ליה אייתי ראיה ק"ו בשולחני ע"ש, ואי מומחה לחוד ואומן לחוד א"כ האי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם לא הוי מעליותא כלל דהא אפילו בודאי מומחה שמוחזק לנו למומחה לא מהני לפטרו כיון שאינו

אומן, ועכ"ח דבכלל מומחה הוא ג"כ שהוא אומן. ואף דבש"ג בב"ק ל"ט וגליון מרדכי דמייתי להו הש"ך חו"מ שם סק"ז לא משמע כן הרי כבר כתב הש"ך דגליון זה תלמיד טועה כתבה, ומבואר דס"ל כהפמ"ג וכמבואר ג"כ בה"ה, ועיין חי' חת"ס חולין ג' שכ' דסתם מומחה היינו דאיתמחי גברא בכל האומנות ההיא, וע"כ כתב הרמב"ם מומחה סתם דנכלל בו כל מיני התמחאות ומוחזק בכלל והלחם משנה לא עמד בזה ע"ש, וכן יש לדייק מלשון רש"י ב"ק ל"ט ב' ד"ה טבח אומן וכו' הואיל ואינו בקי הרבה ע"ש, ומכלל הלאו אתה שומע הן דכל שהוא בקי דהיינו מומחה ישנו בכלל זה שהוא ג"כ אומן ולדקו דברי הפמ"ג בזה.

ומה שרמז הפמ"ג לרש"י באוקימתא דרבינא אשר לכאורה אין לו מובן דאנה ואיך משמע ברש"י דבכלל מומחה הוא ג"כ שהוא אומן לאמן ידיו, ואולי כוונתו למ"ש רש"י חולין ג' ע"ב ד"ה מומחין ואע"פ שאין מוחזקין שלא שחטו לפניו ג' פעמים לראות אם יש בהם כח שאינן מתעלפין בשחיטה שיבואו לידי שהיי' או אין יודעין לאמן את ידיהם לכך עכ"ל. הנה מבואר דהך אין מוחזקין יש לפרש בתרי אנפין, א') שיכול לאמן ידיו לשחיטה אבל הוא מתעלף ונחלש לבו בקרבו בראותו מכת חרב וסכין. ב') שאינו מתעלף אבל א"י לאמן ידיו לכך, וא"כ לפ"ז לשון ראשון הפי' מומחין ואע"פ שאין מוחזקין היינו שלא ראינו אם מתעלף אבל לא שא"י לאמן ידיו, ואם כן שפיר הוי בכלל מומחה גם בזאת שיודע לאמן ידיו בכלל.

הנה האריכתי קצת בביאור דברי הפמ"ג אשר פריו מתוק לחכי אף כי הם דברים פשוטים, למען הראותו כי לא נעלם ממני כוונתו וכוונת הש"ך, ונפשי יודעת מאוד כי לא על הדיוט גמור שאינו טבח כלל תיסוד הקושיא, וכת"ה במח"כ שם לי עלילות דברים אשר לא עלה על דעתי מעולם, ומעתה אהודי כ"ת בעיניו יראה ובלבבו יבין כי מה שאמרתי לייסד קושיא זו עלה נכון עפמ"ש הפרי תואר דקטעים טעמא דאשורא אהא דאמרינן דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין משום דטבח אומן שקלקל פטור וטבח הדיוט שקלקל חייב לשלם. וא"כ אי לאו שהוא מומחה לא היה שוחט משום דיצטרך לשלם אם יקלקל שחיטתו, וזהו שדייק רש"י בחולין י"ב שאם לא הי' מומחה לא היה שוחט ע"ש, וא"כ ניחא דשפיר דהדיוט שקלקל חייב דמה תאמר שפטור משום דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין, זה אינו דאי נימא דפטור ליכא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין כלל, ודו"ק כי קצרתי.

אי רוב מצוין אצל שחיטה רוב גרוע הוא

ושוב כתב כת"ר וז"ל, שרוב מצויין הוא רוב גרוע מכח קושית מהג"א פ"ג מייבוס דנימא סמוך מיעוטא לחזקה ושאר קושיות אחרונים, ותמהני עליו דפתח בכך וסיים בחבית דהקושיא הוא שהטבח הוא המוחזק ואית לי' חזקת ממון ואיך מתרץ דהרוב הוא גרוע, ורוב מאן דכר שמי'.

גם מ"ש דקושית מהגה אפריס דנימא סמוך מיעוטא לחזקה, תמהתי הלא שאלת ראשונים הוא בתוס' בכורות ד' ע"ב בד"ה חלב ובהרא"ש פ"ק דחולין ושאר ראשונים ואינהו קמותיבו להו ואינהו מתרצו להו שפיר, ופמ"ג שם הביא תירוצם ולא ידענא היכן היית באותה שעה שראה בפמ"ג, אבל עיניו לא שפיר חזו ולא עיין כל הצורך במח"כ.

אבל אם באנו לדון ולגרוע כח הרוב דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין אין לנו צורך בקושיות אלו, דהלא מבואר הוא בראשונים בטעמא דרבינא בחולין ג' שלית לי' רמא"ש מומחין, דכיון דאיכא מיעוט אינן מומחין וגם אין ברית כרותה למומחין דלא יקלקלו בשחיטתן כמ"ש הפמ"ג, וא"כ איכא תרי מיעוטא וחיישינן לתרי מיעוטא, ועיין בר"ן חולין ס"ב ותוס' ב"ב ל"ג ע"א ד"ה איכא דמגרפין ב' מיעוטי להיות פלגא ופלגא נגד הרוב ע"ש, ואולי לזה כיוון הפמ"ג במה דרמז לעיין בריש סנהדרין שמבואר שם בתוס' דרובא לרדיא לא הוי רוב מעליא ולהכי לא אזלינן בתרי בממון ע"ש, וה"נ רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הוי רוב גרוע ולהכי אינו מועיל בממון.

אי ר' יוחנן ל"ל דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם

ושוב עושה פלא בדברי הרמ"מ שהבאתי למעלה שכ' שיצא לו להרמב"ם דין שולחני מטבח דמה טבח שאמרו רמא"ש מומחין אמרינן לי' איתי ראיה שולחני לא כש"כ, והתפלא דבאמת אמאי לא אמרינן כן בטבח וניחא לי' בגמ' דב"ק ל"ט ב' דמארי דשמעתי' הוא ר"י ור"י לית לי' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם בחולין י"ב, ונשתוממתי על המראה דבחולין שם לא נמצא רק דר' יודא לית לי' רמא"ש מומחין לפי הס"ד, ובמסקנא לא קיימי הכי, אבל ר' יוחנן דהוא מארי' דשמעתא בב"ק מאן דכר שמי', וכמדומה שנתחלף לו ר"י לר"י דשוין בשמא בראשי תיבות.

ובגוף התמיהא כשאני לעצמי הפלאה זו איני יודע מה הוא שהרי הדבר פשוט דהטעם משום דאין הולכין בממון אחר הרוב וכמ"ש הפמ"ג.

אלא שאני חפץ בהלדקו במ"ש דר' יוחנן לית לי' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, והיינו משום דר"י פסק כרשב"ג בכורות כ' דחלב אינו פוטר אף דרוב בהמות אינן חולבות אא"כ יולדות משום דחיים למיעוטא, ולהכי לית לי'

נמי האי רובא דרמא"ש מומחין, ואף שכתבו הראשונים פ"ק דחולין דמיעוטא אינן מומחין הוא מיעוטא דמיעוטא דאפילו ר"מ לא חייש לי', וגם בגוף הדבר דר"י חייש למיעוטא עיין תוס' בכורות שם ד"ה חלב פוטר שהניחו הדבר בספק מ"מ הכא דאיכא נמי מיעוטא מומחין שמקלקלין והוי תרי מיעוטא שפיר חייש ר"י, ולהכי לית לי' רמא"ש מומחין, ולדקו דברי כ"ת בזה אך לא מטעמי' דכת"ה.

הא דלא אזלינן בתר רוב מומחין לענין ממון
כמו דאזלינן בתרי' לגבי איסור שחיטה

ואמנם אי קשיא הא קשיא לי, דהנה ידוע קושית הפלאה
ספ"ק דכתובות במולין שם רע דנותן לאביה מאה כסף ודילמא לאו אבוהו, ואי דאזלינן בתר רובא הא אין הולכין בממון אחר הרוב, וכה"ג קשה בהא דאמר רחמנא מכה בהמה ישלמנה ודילמא במקום סייף נקב הוי, וכן בנגיחות השור דילמא טריפה הוי ואין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש, והנה בגוף קושיות אלו נלע"ד לפמ"ש חי' חתם סופר חולין י"א דרוב בעילות אחר הבעל הוי רובא דאיתא קמן וכיון דקבלה מכמה בעילות וא' נלחה להריון והשאר פלטה אמרינן כל דפריש מרובא דבעל פריש ע"ש, וכיון דהוי רובא דאיתא קמן שפיר הולכין גם בממון אחר הרוב כמ"ש למעלה בשם תה"ד, ואם כן ניחא ממוניא ש"ר, אלא דדברי חת"ס הם אבי אבות התימא הא בגמ' חולין שם בעי למילף ממכה אביו ואמו דאזלינן בתר רוב ברובא דאיתא קמן א"כ מוכח דרוב בעילות אחר הבעל הוא רובא דאיתא קמן, ועי"ג.

וגם מ"ש ממכה בהמה ומנגיחות השור נ"ל לפמ"ש דטעמא
דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דסמוך מיעוטא לחזקה והיכי דהמיעוט הוא מיעוטא דמיעוטא דלא שכיח ולא אמרינן סמל"ח שפיר הולכין בממון אחר הרוב, א"כ לפמ"ש מהרש"א בחולין י"א דמיעוט טריפות הוא מיעוט דלא שכיח א"כ שפיר הולכין גם בממון אחר הרוב דרוב בהמות כשרות, הא חדא. וזאת שנית למ"ש החוות דעת סי' ז' שבכל בהמה איכא תרי רובא דרוב בהמות אין לחס מיס במות ורוב בהמות כשרות ע"ש היטב ובתרי רובא כתבו אחרונים דלכ"ע הולכין בממון אחר הרוב, עיין בס' שדי חמד, ולעיל בסימן קפ"ד האריכתי בזה ואכ"מ.

אמנם ההפלאה שם כתב לתרץ וכללא כייל דלא אמרינן אין
הולכין בממון אחר הרוב אלא היכי דאין נפ"מ רק לענין ממון כגון בשור וגמלא נגחן אבל היכי דהחזקנו הרוב לענין שאר מילי כגון באדם לענין ההורגו דחייב וכן בשור לענין איסור אכילה וכן הא דאביו הוא לענין מכה או"א וכיו"ב ה"ה דלענין ממונא דאזלינן בתרי' ע"ש, וכבר נשתמשו הרבה בסברא זו באחרונים, ועיין חתם סופר או"ח סי' פ"ח ובמקו"א האריכתי והראיתי לדעת דסברא זו מבוארת בתוס' בכורות כ' ע"א ד"ה לקולא שכתבו ואפי' לכהן יתן כיון דקרב למזבח מטעם רוב ע"ש, ומעתה לפ"ז קשיא לי הא האי רובא דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין החזקנו אותו לענין איסור וא"כ לענין ממון גבי טבח שקלקל נמי ניזל בתרי', וצ"ע לכאורה.

ברם זכור אותו האיש לטוב ה"ה הרב הגה"צ המנוח פנחס
הלוי בילליטצער ז"ל אבדק"ק סערענטש יצ"ו אשר זה ה' שנים כתב לי מחת אחד השיחים קושיא א' על דברי הפלאה הנזכר מיבמות קי"ט, והשבתי לו (לעיל בסימן קל"ז) דלכאורה בגוף סברת הפלאה יש להבין דאדרבה זיל בתר איפכא דכמו דלא מהני הרוב לענין ממון לא יועיל ג"כ לענין איסור, וכעין מ"ש הר"ן בסוכה דף ז' גבי מיגו דהוי דופן לסוכה וכו' אלא דסברת הפלאה כך הוא דרק אם החזקנו הרוב לענין איסור מכבר בשעה שלא היה ענין לפנינו לדון על אודות הרוב הזה בענין ממון אז אזלינן בתרי' גם בפעם הזאת כיון שהרוב הזה כבר מוחזק ועומד אצלינו ברור ואמת, אבל היכא דענין איסור וענין ממון באים כאחד לפנינו לדון כגון בהאי דכתובות דהגט והכתובה באים כאחד וודאי לא אמרינן דמיגו דמהני לאיסור מהני נמי לממון דמה חזית דאזלת בתר לד איסור זיל בתר לד ממון וכמו דלא מהני לענין ממון הה"נ לענין איסור שהרי עדיין לא הוחזק ונתאמת אצלינו הרוב הזה שאנו דנין עליו או עכ"פ אינם מכריחים שני הענינים של האיסור ושל הממון זא"ז וזה עומד בפני עצמו וזה עומד בפני עצמו, וזה נכון מאוד בכונת הפלאה לענ"ד דבזה יתרוצעו אף יסורו הרבה קושיות שמקשין על סברא זו, ואכ"מ.

ומעתה אתי שפיר גם כאן גבי טבח שקלקל בשחיטתו דאין
לנו לדון כלל על אודות הרוב הזה דרמא"ש מומחין בדבר הנוגע אל איסור שהרי הוא ג"כ מודה שבפעם הזאת קלקל בשחיטתו ונבלה ואין לנו נפ"מ כלל בהך רובא לענין איסור, ורק בדבר הנוגע אל הממון יש לנו לדון על אודות הרוב הזה להיינו אם הוא חייב לשלם, בזה שפיר כתבו הש"ך ופרי מגדים דאמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב, כנלע"ד נכון בס"ד.

הא דשומר חייב לשלם הא הוי רק גרמא
והא דלא ילפינן ממנו דדנין דינא דגרמי

והנה כת"ה עוד האריך למעניתו ובתחילת דבריו העיר בכל
שומר ובפרט בשומר חנם אמאי חייב לשלם הא הוי רק גורם ותליא אם דנין דינא דגרמי, ולא ידענא מה קשיא

לי' דבגמ' ב"מ ל"ד ב' ילפינן ארבעה שומרין מקרא והוא מקשה קושיא לאלקינו אמאי חייבה התורה השומר לשלם ואי קשיא לי' דילף מינה דדנין דינא דגרמי, הנה לדעת הרמב"ן בלא"ה דינא דגרמי הוא מן התורה כמ"ש הש"ך חו"מ סי' שפ"ו בשמו, ואף לדעת הש"ך שם שחולק והעלה שהוא רק מדרבנן בכ"ז מה ענין שמיטה אצל הר סיני ומה ענין שומרים לדד"ג הלא דד"ג לא שייך אלא בממון הראוי לכל העולם כגון במחיצת הכרם ושורף שטרותיו של חבירו, אבל בשור הנסקל וכדומה שאינו ראוי לכל העולם לא שייך בי' דינא דגרמי ודין שומרים שייך בי' כמבואר כל זה בגמ' ותוס' ב"ק ע"א ע"ב ד"ה וסבר והרבה כיו"ב ואי אתאן עלה מטעם דינא דגרמי הי' מיפטר ואתא קרא דשומרין לחייבו.

וגם במקום דלא שייך דין שומרין כגון בשטרות באנו למחלוקת פוסקים ראשונים בחו"מ סי' ס"ו אם אינו חייב בפשיעה ולא מטעם דינא דגרמי רק התומים שם סקס"ט ר"ל דפושע אינו מזיק גמור רק גורם, ולדידן דחייב בדינא דגרמי אף פושע חייב, וכבר האריכו בזה גדולי אחרונים. ועיין שמ"ק ב"מ ל"ד וראשונים דהתורה ירדה לסוף דעתם של השומרים דקמשעבדי נפשייהו כל אחד לפי הגאתו ודעתו ע"ש.

גם מ"ש דשוחט הוי כשומר והאריך בזה, לא ידענא מה חידש בזה לכאורה הלא כל האומנין שומרי שכר הם ואחת מהנה הוא טבח כמבואר כל זה בחו"מ סי' ש"ו בכל פרטי וחילוקי דינים, ועיין תבו"ש סי' ח"י סקכ"ד ולהלן אביא דבריו בס"ד.

אי שוחט הוי מזיק או גורם

גם מ"ש דשוחט הוי רק גורם אנכי לא כן עמדי ולבבי לא כן ידמה, אלא דשוחט הוי מזיק גמור, לפמ"ש הרמב"ן בדיני דגרמי הביאו קצוה"ח סי' ש"ו סק"ט שכתב דכשעושה שהיי' או דרסה לא חשיב היזק שאינו ניכר דכיון שלא שחט כראוי השחיטה עצמה הוא ההיזק שאין זו שחיטה אלא כמתיז ראשה בסייף הוי והרי ניכר בין חי' לשחיטה ע"ש, וה"נ לענין גרמי דכוותי' ל"ח גורם רק מזיק גמור כמו אם התיז ראשה בסייף דודאי הוי מזיק גמור, ולקמן נדבר מזה עוד בס"ד.

ומ"ש כ"ת בכונת המ"מ דאמאי באמת לא אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין לא ירדתי לסוף דעתו, הלא הקושיא הוא דינמא רמא"ש מומחין ואומנין ויהי' נחשב לטבח אומן שקלקל דפטור בעושה בחנם, ועל זה כתב מעכ"ת דמטעם שומרין נחתי' עלה ולא מיפטר מטעם רוב דמ"מ נחשב לפשיעה, והאריך בזה, ואנכי לא ידעתי מאי קאמר הרי גם טבח אומן שמפורסם וידוע למומחה ואומן גם הוא דין שומר יש לו ואפ"ה בחנם פטור משום דבדידי' חשיב הקלקול אונס, וא"כ אכתי תקשי דינמא רמא"ש מומחין ויפטור.

ושוב הביא מחידושיו לסוגיא דשיקול הדעת שהעיר בלדק אמאי טעה בדבר משנה משלם הא הוי רק גורם ותליא אי דנין דינא דגרמי, הנה נעלמו ממנו במח"כ דברי סמ"ע חו"מ סי' כ"ה סק"ח דבאמת ה"ט דהנך שיטות הסוברים דאפילו כשאי אפשר להחזיר משלם משום דס"ל דקיימא לן כר"מ דדאין דינא דגרמי והש"ך שם סק"ה חולק והעלה דאפילו גרמא וגרמי לא הוי ע"ש.

שוחט שקלקל בחומרא דרבנן אי יכול לטעון קים לי כהמכשירין או אייתי ראיה דנבילה היא

והנה עד כאן האריכתי במה שנוגע לפלפולא ומעתה נחזי מאי דקמן בהך דינא שהתעורר כ"ת, וכבר בפתח דברי לענ"ד תפסתי מרובה תפסתי במ"ש עפ"ד הב"ח, אמנם מה שהתעורר לחלק בין שחיטה שהוא נבילה גמורה מה"ת או שהוא נבילה מצד חומרא דבדבר שהוא חומרא יכול הטבח לטעון איתי ראי' שהוא נבילה ובפרט בדין התלוי בפלוגתא דרבוותא והאריך בזה, לענ"ד נכון לכאורה אך לא מטעמי' דכ"ת שהוא טעם קלוש אלא דבדבר התלוי בפלוגתא דהפוסקים יכול השו"ב לטעון קים לי כהמכשירין.

אלא דגם ז"א לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' ד' סק"ה דהניזק יכול לומר מה תאמר דקים לין כהמכשירין א"כ קא לך היין ואיני רוצה להכניס עצמי בספק ע"ש, וא"כ ה"נ יכול הניזק לומר להשו"ב איני רוצה רק בשחיטה הכשר לכ"ע ולמה אכניס עצמי בספק מה תאמר דקים לך כהמכשירין א"כ קא לך העוף או הבהמה השחוטה ותן לי אחר במקומו.

אלא דבגוף דברי הש"ך תמה עליו הפמ"ג מהאי מגרומתא ב"ק ל"ט ע"ב דטריפי' רב מספק דשמא הלכה דטריפה ופטרי' לטבח לשלם שמא מגרומתא כשירה הרי דאע"ג דטריפי' מספק אפ"ה פטרי' מלשלם דספק ממונא לקולא, והרי הנידונים שווין ממש ולמה בנידון הש"ך משלם מספק והממנ"פ שכתב הש"ך שייך התם ג"כ כמו הכא ע"ש.

אמנם נ"ל בכונת הש"ך דבאמת גם הש"ך מודה דבספק איסור פטור המזיק מלשלם דמאי אמר קי"ל כהמכשירין שהרי הוא מוחזק ומספק לא מפקי' ממונא ולא מצי הניזק לומר קא לך אתה החפץ הזה דהא כמו דהניזק מספק כך המזיק מספק ואסור מספק, אלא דבכל זאת קי"ל המע"ה, ועיין מג"א רסי' רע"ח, אבל כאן בנידון

דהש"ך שהספק הוא אי אמרינן בשותף לגעורי קמכווין או לא ממילא המזיק יודע בודאי איזה כונה הי' לו אם כיוון לע"ז או לגעורי, לכן שפיר יכול הניזק לומר לו ממנ"פ אם כוונת לנסך בודאי מחוייב אתה לשלם ואם היתה כונתך לגעורי הרי אתה יודע בעצמך שהיין מותר, וא"כ קח לך היין ותן לי אחר במקומו שהרי לך הוא מותר באמת ולי אסור מספק, אבל בדין שהוא ספק למזיק כמו לניזק כהאי דמגרומתא בודאי גם הש"ך מודה דפטור מלשלם, ומיושב קושית פמ"ג לנכון.

ובהכי יש לישב דעת הלבוש שהביא טו"ז יו"ד סי' ח"י דאם שחט לאחרים בהמות או עופות הרבה ולא בדק הסכין בין שחיטה לשחיטה ואח"כ נמצא סכינו פגום דחייב לשלם כל ההפסד דמזיק בידים הוא, והטו"ז תמה עליו מהאי מגרומתא שזכרנו דאף שהכנים השוחט עצמו בספק נגד רבנן דס"ל דטריפה אפ"ה פטרי' רב מלשלם ואין מוציאין ממון מיד הטבח ע"ש, ולפי האמור י"ל דגבי מגרומתא היינו טעמא דאין מוציאין מיד הטבח משום דהטבח שפיר יכול לטעון קים לי כר"י דמכשיר מגרומתא, משא"כ בלא בדק הסכין בין שחיטה לשחיטה דלא שייך לומר כן, ושוב ראיתי שכ"כ נקודות הכסף שם במקומו.

ולפ"ז בנ"ד נמי היכי דאיכא ספק בשחיטה מצד דין דתליא בפלוגתא דרבוותא דהמזיק והניזק גם שניהם בספק הלכה כמאן שפיר יכול השו"ב לטעון קים לי' כהמכשירין וגם לדעת הש"ך פטור מלשלם, ועיין מג"א שם.

אבל מה נעשה ביום שידובר בו דברי תה"ד שהביא הטו"ז שם סי' ח"י שכתב דכל חומרות שאנו נוהגין בהם אעפ"י שמדינא מותר כגון שהיי' מועטת מ"מ כיון שהוא מפורסם לאיסור חייב השוחט בשכר לשלם, ועיין בש"ך חו"מ סי' ש"ו סק"י שגם הוא העלה להלכה כדעת תה"ד דטבח אומן שקלקל בדבר שהוא רק משום חומרא יתירה כגון שהיי' במיעוט סימנים ושהיי' כל דהוא בבהמה וכמה וכמה חומרות דמדאורייתא היתר גמור הוא וכל מה שמבואר בשחיטות שלנו חייב הטבח לשלם ע"ש, ותמהתי על כ"ת שהאריך בפלפול בזה ולא שת לבו גם לזאת.

שוחט שקלקל אי מקרי היזק שאינו ניכר

הן אמת שדו"ז בקצוה"ח שם שדי בי' נרגא וילא לדון בדבר החדש עפ"ד הרמב"ן בדיני דגרמי שהבאתי למעלה דכל שלא שחט כראוי הוי השחיטה עצמה היזק ניכר דהוי כמתיז ראשה בסייף והרי ניכר בין חי' למתה, והתינח בשחיטה שאינו ראוי מה"ת, אבל בשחיטה שא"ר רק מצד חומרא יתירה לא הוי כמתיז ראשה בסייף, דהא שהיי' כל דהוא דאנו מחמירין אינו אלא לאכילה אבל השחיטה עצמה כשרה להוציא מידי נבילה, וממילא אם עשה קלקול בשוגג בשהיית משהו הו"ל היזק שאינו ניכר דפטור בשוגג, אלא דבנתיבות שם חולק עליו וכתב דכמו דבשחיטה שאינה ראויה מן התורה הוי כמתיז ראשה בסייף ה"נ בשחיטה שאינה ראויה רק מדרבנן או מחומרא אפילו הוא חומרת הגאונים דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ע"ש, אבל לפענ"ד דברי דו"ז הקצות החושן נכונים ומבוארים בתוס' גיטין מ"א ע"א ד"ה בהיזק שכתב גבי עבד דאם שחררו רבו הראשון דמהני מה"ת אז חשיב היזק ניכר, אבל אם שחררו רבו השני דלא מהני רק מדרבנן חשיב היזק שאינו ניכר ע"ש, וה"נ דכוותי' דודאי בפסול בשחיטה שפסול מה"ת חשיב היזק ניכר, אבל פסול בשחיטה שהוא רק מדרבנן או מצד חומרא יתירה נהי דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון מ"מ היזק הניכר לא הוי, וכיון שאינו ניכר פטור מלשלם.

אלא שאני תמה על שני המאורות הגדולים הלא המה הקצוה"ח והנתיבות שלא ראו גם שניהם דברי אדוניו התב"ש בסי' ח"י סקכ"ד בנידון הפלפול של הטו"ז וקה"כ שם בגרמא בנזיקין וגרמי שכתב דאין לדמות דין זה כלל לדינא דגרמי דבנ"ד אפילו לא ברי הזיקא ולא נעשה מיד חייב משום דהשוחט הו"ל שליח ושומר דבעל הבהמה וכו', וכתב אח"כ וז"ל וא"ל ממה שכתב היש של שלמה ב"ק פ"ט סי' כ"ג בשם הרמב"ן ז"ל לתרוצי אמאי השוחט מחייב לשלם כשטרפו ע"י שהיי' אע"ג דהיזק שאינו ניכר הוא ולידד דהוא היזק הניכר עכ"ד, אלמא דחיובא דשוחט לאו משום פשיעה אלא משום מזיק הוא, יש לומר דהתם מיירי אפילו בשוחט מעצמו בהמת חבירו וטרפו ע"י שהיי' דהתם לא הוי שומר כי אם מזיק, אבל בשוחט שנתמנה או שצוהו הבעלים דכה"ג הוי שומר לבעליו לא בענין היזק הניכר, א"נ אפילו אם ת"ל דגם בשומר בעי' היזק הניכר מ"מ כי היכי דהתם קרי לי' הרמב"ן היזק הניכר דכל שהשחיטה לא הועילה לבעליו השחיטה גופי' היזק הניכר הוא ה"נ כיון דלא עיין בתקנתו והשחיטה לא הועילה דטריפה הוא הו"ל היזק הניכר עכ"ל קדשו, הרי שלך לפניך שהתבו"ש נחית לכל אלה והעלה דשוחט הוי כשומר דחייב בפשיעה ואפילו בהיזק שאינו ניכר חייב לשלם, ודלא כקצות החושן.

האמנם ביותר יש לתמוה על התבואות שור שלא ראה דברי תוס' ב"ק מ"ה ע"א ד"ה השתא שכתבו בסוף הדיבור ושור מס דמזיק ברשות שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירנו שומר לבעלים לא יפטור בכך כיון דמזיק ע"י פשיעת שומר ונפל ברשות ניזק להחליט לו מיד לר"ע להשתעבד בו ולר"י לגבות מגופו והו"ל היזק ניכר שהוא

מופסק שנפל ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך וכו' ע"ש ולמה להו להתוס' הך דהו"ל היזק ניכר וכו' הא בשומר שפשע אפילו בהיזק שאינו ניכר חייב לשלם, א"כ נראה בעליל דהתוס' ס"ל דאפילו שומר פטור בהיזק שאינו ניכר ודלא כתבו"ש, ועיין מל"מ פ"ג מגזילה ואבידה, ואולי מטעם זה הוסיף התבו"ש האי א"נ אפילו אח"ל דגם בשומר בעינן היזק הניכר וכו' משום דלא בירא לי' הך מילתא שיהא שומר חייב אפילו בהיזק שאינו ניכר, אך פלא שלא זכר שר לדברי התוס' כלל, ועכ"פ נדקו דברי קצוה"ח.

ואני תמה על כת"ה שהאריך בפלפול ולא שת לבו גם לזאת שהדבר מפורש יולא בתבו"ש דשוחט חייב מדין שומר ושליח וחייב ג"כ בגרמא בניזקין כל שנתמנה או שלווהו הבעלים לשחוט ובשוחט מעצמו הוי מזיק וכמש"ל, והנה כי כן כתב גם החתם סופר חחו"מ סי' ק"מ, ובאמת הדבר מבואר בתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תשנ"ט שכתב דע"כ לא אמרינן גרמא בניזקין פטור אלא בדבר שאינו מסור לו אבל אם מסור לו הדבר לא אמרינן הכי, תדע שהרי הנפקד שפשע וע"י הפשיעה גרם נזק לפקדון חייב לשלם ע"ש, אך כ"ת לאו יחיד הוא בהעלמה זו דדברי תבו"ש נעלמו גם מבעל פתחי תשובה חו"מ סי' נ"ה סק"א במה שהתפלא שם על ח"ס הנ"ל, וגם מ"ש שם בשם נתיבות מבואר בתבו"ש הנ"ל דלא כנתיבות, וקצרתי במה שיש לעיין בפנים ובפרט שאין כאן מקומו.

סוף דבר הכל נשמע שאנכי לענ"ד לא מצאתי בדברי כת"ה טעם נכון ומספיק למיפטר השו"ב מתשלומין בדרך כלל רק באונס או בספק הכל כפי השו"ע ופוסקים בסי' ש"ו ותבו"ש סי' ח"י סקכ"ד ובדע"ק בסי' א' בדיני תשלומי שו"ב, ובקלקול בשחיטה באיזה חומרא בזה באנו למחלוקת התה"ד וש"ך ונתיבות והקצוה"ח ומאן מפיס ומאן רקיע להכניס ראשו בין ההרים הגדולים אשר מפיהם אנו חיים להכריע כזה או כזה, אלא שהשו"ב יכול לטעון גם בזה קי"ל כדעת קצוה"ח. והנלע"ד כתבתי.

סימן רט"ו

דינא דמלכותא דינא לענין שכירות דירה וחנות

נשאלתי, ראובן שיש לו בית מסחר שפעטעריי [חנות שמוכרים שם דברים קטנים] בביתו השכיר לפני ה' שנים חנות שבגד חנותו ממש לשמעון לצורך מסחר אחר, וזמן השכירות הותנה שיהיה לשנה אחת, והתנו ביניהם שהאחד לא יסחור בסחורתו של חבירו שלא יפסידו זה את זה, והנה ראובן המשכיר כמה פעמים רצה להוציא את שמעון השוכר מהחנות, והודיעהו מקודם זמן זמנים טובא, אך מפני גזירת הממשלה לא היה ביכולתו להוציאו, וכעת רוצה ראובן להשתתף עם חביריו בסחורתו של שמעון השוכר למכרו בחנות שלו, והלה טוען כי הוא השגת גבול, וגם שהוא עובר על התנאי שבשכירות הראשון, ומעתה יורני הדין עם מי.

הנה בשו"ע חו"מ סי' שי"ב ס"ו מבואר דבחנות בין בכרכים בין בעיירות צריך להודיע י"ב חודש מקודם, ומבואר בסמ"ע שם סק"י הטעם שהחנוניים דרכם להקיף להקונים מהם זמן רב וכשיצא משם לדור במקום אחר לא ידעו אנא ימצאהו ומשו"ה נותנין לו זמן יב"ח ע"ש, וא"כ בנידון דידן אם הודיעו מקודם יב"ח יכול להוציאו מחנותו, ואף ששמעון השוכר אינו יולא מהחנות מטעם הממשלה מ"מ עכ"פ מדין תורתינו פסקה השכירות וכל ההתחייבות שנתחייבו זה לזה, ויכול המשכיר לעסוק בסחורתו של שמעון בלי שום מוחה וערעור מצד השוכר.

איברא דיש לעיין למה דקי"ל שם דבכרכים אפילו בבית דירה צריך להודיעו יב"ח מקודם אע"ג דסתם שכירות ל' יום וכתב הסמ"ע סק"ט משום דבכרכים שכיחי בנ"א יותר ולר להם המקום וקשה למצוא דירה לעת שירצו ע"ש, ומעתה יש לחקור אם נימא דזיל בתר טעמא משום דקשה למצוא דירה וא"כ תקנת חכמים הי' לטובת השוכר וממילא כל זמן שלא מצא דירה אינו יכול להוציאו אפילו לאחר יב"ח, או דילמא כיון שעבר זמן הודעה יכול להוציאו. ולכאורה יש לפשוט מהא דקי"ל דבימות הגשמים אע"ג דלא אגרי אלא ל' יום אינו יכול להוציאו מהחג ועד פסח ומשלם לו בכל חודש כשכר חודש הראשון משום דאין דירה מצוי לשכור בימות הגשמים, ועיין רש"י ב"מ ק"א ע"ב ד"ה אלא בימות הגשמים ובסמ"ע שם סק"ז, וא"כ ה"נ כל זמן שלא מצא דירת מנוחתו אינו יכול להוציאו דלא עדיף עבר זמן הודעה מהיכי דלא אגרי אלא לזמן קצוב, וכיון שכן יש לעיין אם גם בחנות הדין כן שכל זמן שלא מצא חנות למצוא לחם חוקו אע"ג דעבר זמן הודעה אינו יכול להוציאו דמה לי בית דירה ומה לי פרנסה, וממילא כל זמן שלא יצא נשאר הכל על תנאי שכירות הראשון, וצ"ע.

ועוד יש לי לדון דלפי מה שכתב בתומים סי' ע"ג סקט"ו דבמקום שיסד המלך מנהג אצל גויים לא למכור המשכון עד שנה, אמרינן דאדעתא דמנהגא הלוה והוי כאילו התנה וקבע זמן שנה ואינו יכול לתבעו קודם לכן, ה"נ בנ"ד אזלי' בתר דינא דמלכותא דמתחילה סתמא השכיר על דעת כן, וכ"מ בס' ערך שי עחו"מ סי' שי"ב ס"ה דגם אם זמן

הודעה אינו כדת ישראל וגם אפי' נתייקרו הבתים וגם בהשכיר לזמן קצוב דנין בכל אלו בדינא דמלכותא ע"ש, וא"כ אף דבדינינו היה יכול להוציאו כיון שעבר זמן ההודעה מ"מ כיון דמצד דינא דמלכותא אינו יכול להוציאו והוא אדעת כן השכירו וממילא נשאר גם התנאי הראשון שאין גם אחד יעשה סחורה בפירותיו של חבירו.

אך לכאורה י"ל גם להיפוך כיון שעבר זמן השכירות הראשון ומה שהשכירו גם להלאה הי' רק מצד דינא דמלכותא והוא על דעת כן השכירו א"כ כיון דמצד דינא דמלכותא יכול לסחור גם בסחורתו של השוכר שהרי כן הוא בכל הכרכים ועיירות גדולות שהרבה יש להם חנות זה בצד זה ממין אחד וממילא פקע התנאי הראשון ואין לשוכר שום דין ודברים עם המשכיר אם יעסוק גם הוא בסחורתו.

ומ"מ נראה למ"ש הש"ך חו"מ סי' ע"ג סקט"ל דהא דאמרינן דדינא דמלכותא דינא היינו דוקא מה שאינו נגד דין תוה"ק אלא שאינו מפורש אצלינו אבל לא שידונו בדיני עכו"ם נגד תורתינו ע"ש שהאריך וחולק על הרמ"א שבסס' שס"ט, ושוב השווה דעת רמ"א לדעתו ע"ש, וא"כ וודאי לענין שתהא השכירות קיים גם להלאה דאינו נגד דין תורתינו דאפשר דגם בדינינו אינו יכול להוציאו כל זמן שלא מצא חנות אחר וכמש"ל, וכש"כ לדעת רמ"א כפשוטו וכפי הבנת התומים ודלא כמו שהבין הש"ך וכל זמן שהוא לתיקון בני המדינה אמרינן דינא דמלכותא דינא ובזה שאינו יכול להוציאו מדירה וחנות יש בזה תיקון העולם כידוע, שפיר אמרינן דינא דמלכותא דינא, אבל זה שיסחור בסחורתו של חבירו בצד חנותו ממש שיש בזה איסור השגת גבול והוא נגד דין תוה"ק בזה וודאי לא אמרינן דינא דמלכותא דינא.

ואגב אעורר במה שראיתי בס' יד יצחק להגאון מטאלטשווא זצ"ל ח"ב בתחילת הספר אחר הקדמה נדפס הערה וז"ל "הן ידוע לכל כי הרבה דינים הנמצאים בספרים האלו אינם נוהגים בפועל בזמנינו, לדוגמא הלכות מקח וממכר גניבה וגזילה אבידה ומציאה נחלות שבועות עדות עושין ריבית קנסות חרמות וגביות וכדומה, כולם היו נהוגים בזמנים עברו ולא בהוה, ובכל הענינים הנ"ל אנו נוהגים רק כפי חוקי החלטות אשר אנחנו היהודים חוסים בצלם עלינו לזכור לשמור ולעשות פסק התלמוד דינא דמלכותא דינא" עכ"ל. ותמה אני אם ינא זה מפיו הקדוש זצ"ל שהרי מבואר דכל שהוא נגד תוה"ק לא אמרינן דדמ"ד, ובטור חו"מ סי' א' חשיב וחזיל כל הלכות שאנו דנין גם בזה"ז ומהם מהלכות קבועות הנ"ל והטוש"ע חו"מ מלא בהלכות הנ"ל, והרי לא קבעו אלא מה שנוהג בזה"ז ואיך עלה על דעתו דלא נהיגי האידנא וכמדומה שהוא כשגגה היוצא מלפני השליט, ולולא רשעי הזמן ימ"ש הי' מצוה לפרסם שלא יבואו קלי דעת לסמוך על זה. [הערת המו"ל - גם אחיו של המחבר בספרו שו"ת שארית יהודה סי' קנ"ב כתב כדברים אלו, אך ברור כשמש שגם הגאון בעל יד יצחק כתב זאת משום רשעי הזמן ופחד הלעגזור, ותל"מ].

אך דבנ"ד המשכיר טוען שבאמת יוכל השוכר לעצמו חנות אחר רק ביוקר הרבה מדמי השכירות שמשלם עכשיו שהוא קצוב מהממשלה ק' או ק"ן פעמים של דמי השכירות שלפני חמש שנים, ובזה אני נוטה קצת אם אמרינן גם לענין זה דינא דמלכותא דינא ומשלם לו דמי שכירות הקצוב מדינא דמלכותא ואינו יכול להוציאו, או דילמא כיון שהוקרו הבתים ביותר מכפי ערך שכירות הקצוב יוכל לומר לו או שכור בשווי' או תצא וכדין המבואר בסי' שי"ב ס"ט, והדעת נוטה כצד הראשון.

ומעתה כיון שבארנו שאין המשכיר יוכל להוציאו מהחנות, א"כ פשיטא לכאורה שאין המשכיר יכול לעסוק בסחורתו של השוכר וכן גם להיפוך, גם זולת התנאי שהותנה ביניהם בשכירות הראשון כיון שחנותו של זה בצד חנותו של זה ממש הוי כיורד לאומנותו של חבירו דיכול לעכב עליו עכ"פ היכי דפסיק חיותו כמבואר בסי' קנ"ו, ועיין אריכות בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ע"ט וסי' קי"ח, ומבואר בנתיבות שם סקט"ו דאפילו במקום שאינו יכול לעכב עליו כל העיר באופן המבואר שם ס"ז כגון ביומא דשוקא וכיוצא אפ"ה יכול לעכב עליו מלישב בצדו משום פיסוק חיות ואפילו במבוי שאינו שלו או ברה"ר ע"ש, כנלע"ד אם יסכים עמי הד"ג שליט"א.

סימן רט"ז

לאו הניתק לעשה כשהלאו כולל יותר מהעשה

שיל"ת אור ליום ועש"ק לס' עקב תר"ץ לפק"ק ב' איפאלו יצ"ו

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ידידי הרב הגדול בתוב"י, עושה פרי תבואה, חריף ובקי, זך ונקי, ענף עץ אבות כש"ת מו"ה יושיע **ראזענבערג** נר"ו בן לידי"ן הרב הגה"צ **אבדק"ק ראצפערטא** שליט"א בשבת תחכמוני בעיר דעברעצין יצ"ו, יהי שמו לעולם.

בהיום אמרתי כי אקח מועד ואת נדרי אשלמה להחזירו בתשובה על קושיתו המושכלת אשר הגיע לפני לשי' הרמב"ם פ"א מהלכות תמורה ה"א דלכך לא חשיב תמורה לאו הניתק לעשה משום שהגיבור ושותפין מוזהרין גם כן שלא ימירו ואם המירו אין עושין תמורה וכל שהלאו כולל יותר מהעשה לא חשיב לאו הניתק לעשה וכ"כ בפיהמ"ש

ריש תמורה, אם כן האיך חשיב לאו דגזל לאו הניתק לעשה כמ"ש הרמב"ם בפ"א מהלכות גזילה לשיטת הסוברים דגזל עכו"ם אסור מה"ת וכך פירש הרמב"ם כמבואר בש"ך חו"מ רסי' שמ"ח, א"כ הלאו כולל גם עכו"ם ועשה דוהשיב את הגזילה ל"ש בעכו"ם כמ"ש האחרונים, אבל באמת לק"מ דהרי הא דגזל עכו"ם אסור מה"ת ילפינן מושב עם קונהו או מואכלת את שלל אויבך כדאיתא ב"ק קי"ג ולא מקרא דלא תגזול, ומה"ט גופיה כתבו האחרונים דלא שייך והשיב בגזל עכו"ם משום דבהאי קרא דילפינן מיניה גזל עכו"ם לא נאמר השבה כמ"ש הנמיבות רסי' שמ"ח אבל כל שישנו בלא תגזול ישנו גם כן בוהשיב את הגזילה ואין לאו זה כולל יותר מהעשה דגזל עכו"ם לאו מהאי קרא ילפינן לה ולק"מ.

ושנית נ"ל דדוקא בתמורה וכה"ג דבלא"ה לא הוי ניתוק גמור שהרי אין שם מעשה לתקן הלאו שעבר רק דבא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו ועיין תוס' חולין פ' ע"ב סוד"ה הנת, בזה אמרינן דכיון דהל"ת כולל יותר מהעשה לא אלים העשה למינתקא ללאו דשווה בכל והעשה אינה שווה בכל, משא"כ בגזילה דאע"ג דלא סמיך ללאו מ"מ ניתוק גמור הוא שמתקן העבירה שעבר, ועיין תוס' תמורה דף ד': תוד"ה וכל לאו ובמשנה ז' פ"א דמגיגה איזהו מעוות לא יוכל לתקון וכו' אם תאמר בגונב וגוזל יכול הוא להחזיר ויתקן ע"ש, בזה שפיר אמרינן דאף דלאו כולל יותר מהעשה מ"מ חשיב לאו הניתק לעשה כיון דמ"מ תיקן הלאו שעבר, ובהכי ניחא הא דאמרינן מכות ט"ו ע"א באונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה משום דהוי לאו הניתק לעשה דכל ימיו בעמוד והחזר קאי, הא הלאו כולל גם כהנים והעשה ליכא בכהן דמה"ט אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר ואמאי חשיב ליה לאו הניתק לעשה, אבל לפי האמור ניחא משום דכיון דמחזירה ומתקן הלאו שעבר גם בכה"ג דלאו כולל יותר מעשה חשיב לאו הניתק לעשה וא"ש.

ועוד בה שלישי' לפמ"ש תוס' הנ"ל לענין דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי דהיינו כי האי דתמורה דל"ה ניתוק גמור דאין שם מעשה לתקן הלאו, דוהיה הוא ותמורתו יהיה קודש לאו עשייה הוא דמאליו הוא קדוש דאם היה אומר הכתוב ואם ימיר יקריב אז הוי ניתוק ע"ש, וה"נ אני אומר דדוקא התם בתמורה דהעשה הוא ממילא דמאליו הוא קדוש ואינו עושה שום מעשה בזה אמרינן דכיון דהעשה אינה שווה בכל כמו הלאו לא אלימא לנתוקי ללאו, אבל הכא בגזל דמקיים העשה בקוס ועשה אע"ג דאינה כולל כמו הלאו מ"מ אלימא לנתוקי ללאו וא"ש, ובהכי א"ש ג"כ מה שכתב שג"א סימן פ"ב להרמב"ם הנ"ל ע"ד כ"י שבתוס' פסחים כ"ט ע"ב דבל ירא הוי לאו הניתק לעשה דתשביתו, הא הלאו כולל גם נשים ועשה דתשביתו ל"ש בנשים דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ובכה"ג לא חשיב לאו הניתק לעשה, ולפי האמור ניחא דהר"י אזיל לטעמיה דסובר דתשביתו היינו ביעור ולא ביטול כמ"ש התוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא וכיון דתשביתו הוא במעשה שפיר אלימא לנתוקי ללאו דב"י ולא דמי לתמורה ודו"ק.

ועפ"י אלה הדברים י"ל דעת הרמב"ם דפסק פ"א מחמץ ומצה ה"ג דהקונה חמץ בפסח לוקה, ומקשין עליו הא בל ירא הוי לאו הניתק לעשה ואין לוקין עליו ועי' מל"מ שם, ולפמ"ש א"ש דהרמב"ם אזיל לטעמיה שכתב בפ"ב מחמץ ומצה ה"ב דתשביתו הוא ביטול בלב וכפירוש רש"י פסחים שם, וא"כ אינו עושה מעשה, וכיון דהלאו כולל יותר מהעשה שוב ל"ה לאו הניתק לעשה כמו בתמורה כי קושית שג"א לאמת ושפיר פסק דהקונה חמץ בפסח לוקה וא"ש. ושוב ראיתי בתומים סימן נ"ז סק"ו שכתב כן ונתתי שמחה בלבי.

אבל גוף דברי הנמיבות והאחרונים שהעלו דגזל עכו"ם אע"ג שאסור מה"ת אינו במצות והשב כיון דלא יצאי' אלא מחשב או מואכלת והתם לא כתיב השבה, נ"ע למ"ש תוספות חולין נ"ח וב"ז ס"ז. תוספות ד"ה א"ר יוחנן דטעם כעיקר אע"ג דלא יצאי' לה אלא ממשרת או מגה"נ מ"מ לוקין עליו דאמרינן אהדרה לאיסורא קמא ע"ש, ואמאי לא ניחא הכא נמי דכיון דיצאי' מחשב או מואכלת דגזל עכו"ם אסור מה"ת ממילא אהדרא לאיסורא קמא ודינו כגזל ישראל לכל הלכותיה וניחא דאיכא נמי לאו דלא תגזול ועשה דוהשיב בגזל עכו"ם ול"ע.

וברמב"ם ריש הלכות גזילה ורפ"ב דגניבה כתב דאם גזל או עשק את העכו"ם יחזיר ובנודב"ק חלק יו"ד סימן פ"א אגדודי מגדל דהיינו רק מדרבנן ושוב כתב דאפילו אי ניחא דכוונת הרמב"ם הוא מה"ת היינו טעמא משום דאמר רחמנא לא תעביד ואי עביד לא מהני וא"כ לא קנה הגזל כלל ע"ש, ופלא קלת דבנוב"י תניינא אהע"ז סימן קכ"ט האריך להוכיח בראיות ברורות דהרמב"ם פ' כאבי דאי עביד מהני ודלא כרבא ע"ש וא"כ דברי נוב"י סתראי ניהו וי"ל.

וחכם אחד הקשה לי דלהרמב"ם הנ"ל לא משכחת כלל לאו הניתק לעשה למ"ש הפמ"ג דסומא פטור ממצות היינו ממ"ע אבל לא מל"ת אם כן בכל לאו הניתק לעשה הלאו כולל יותר מהעשה שהלאו כולל גם סומא משא"כ העשה, ועי' לעיל בסי' ק"ע מש"כ בזה.

ויען לא עתותי בידי אסתגר בזה ואחתום בכל חותמי ברכות כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבה חפץ בהרמת קרנו וישיאו למעלה לשם ולתהלה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן רי"ז

בדיקת קטן להוציא ממון

גרסינן בגבא בתרא דף קנ"ד ע"א איתבי' ר"י לרשב"ל מעשה בבני ברק בא' שמכר בנכסי אביו ומת באו בני משפחה וערערו לומר קטן הי' באותו שעה ובאו ושאלו את רע"ק מהו לבדקו א"ל אי אתם רשאין לנוולו ועוד סימנים עשויין להשתנות לאחר מיתה, בשלמא לדידי וכו', והקשו תוס' ד"ה ועוד למה יש לנו לומר שהוא קטן כיון שהגיע לכלל שנותיו והאמר רבא בגדה דף מ"ח קטנה שהגיעה לכלל שנותי' אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנים ע"ש, ובנוב"י מהדו"ק אהע"ז סי' ס"א עמד בזה דמאי קושיא הא מסקינן התם בגדה כי אמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעי בדיקה וכ"ש להוציא ממון דצריך בדיקה ע"ש.

ונראה בהקדם לישב מ"ש מל"מ ולח"מ פרק י"א מה' נדרים על הרמב"ם שפסק שם בהי"ג אע"פ שלא הביאו ב' שערות ואע"פ שאמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו הקדישן הקדש ונדריהם נדר, ותמהו מל"מ ולח"מ דהוא נגד תלמוד ערוך בגדה מ"ה דקאמר רב המנונא מגופא דמתני' קא דייק וכו' האי לאחר זמן היכי דמי אי דלא אייתי ב' שערות קטן הוא אלא לאו דאייתי ב' שערות ע"ש, ואיך כתב הרמב"ם דלאחר זמן אפילו לא הביא ב' שערות נדרו נדר והקדשו הקדש.

ונ"ל דבספר סדרי טהרה בחידוד הלכה הקשה איך דייק רבא מרישא דתוך זמן כלאחר זמן הא מרישא ליכא למידק אלא מדתני לפני זמן אפילו אמרו אנו יודעים וכו' מכלל דתוך זמנו מהני אנו יודעים, אבל איך אפשר למידק דהוי כלאחר זמן דאפילו אמרו אין אנו יודעים מהני.

ונ"ל דלכאורה קשה למאי דס"ד דר"ה ממשנה יתירה דייק הא ליכא משנה יתירה כלל כדאמרן לעיל דסד"א דהיכי דאמרו אינהו נסמוך עלייהו קמ"ל. ונראה דמהר"ם לובלין הקשה כיון דאשמעינן בסיפא דלאחר זמן אפילו אמרו אין אנו יודעים וכו' א"כ רישא בת י"ב שנה ויוש א' נדרי' קיימים מו למה לי.

ונראה דלא קשה מידי דאי מסיפא הו"א דוקא בהביאה ב' שערות נדריה קיימים אבל בלא הביאה ב' שערות לא קמ"ל רישא דכיון שהגיעה לכלל שנותי' דהיינו י"ב ויוס אחד אפי' לא הביאה שתי שערות נמי נדרי' קיימים וכשיטת הרמב"ם שזכרנו לעיל, אך אי אמרינן דתוך זמן כלאחר זמן איך סד"א דסיפא מיירי בהביאה ב' שערות דא"כ למה לי למיתני הך דינא בלאחר זמן תוך זמן נמי הוי דינא הכי דמהני נדרו אלא וודאי דתוך זמן כלפני זמן.

ולפ"ז יתיישב קושייתינו הנ"ל דקס"ד דר"ה ממשנה יתירה קדייק דכיון דתנא סיפא לאחר זמן הזה וכו' רישא נ"ל כקושית מהר"ם לובלין, ועכ"ח צריך לומר כתירוץ הנ"ל דסיפא מיירי בהביא ב' שערות ואינטריך למיתני רישא בלא הביא ב' שערות, וא"כ מוכח דתוך זמן כלפני זמן דאל"ה לא שייך תירוץ הנ"ל.

אלא דלכאורה זה אינו דהרי הקשו תוס' ד"ה קודם הזמן ובת י"א שנה נ"ל למימר דאילו תריפא טובא לא בדקינן לה היינו קודם הזמן ותירצו דלא זו אף זו קתני דלא מבעי' דלא אמרו אלא אפילו אמרו נמי לא מהני ע"ש, וא"כ קושית מהר"ם לובלין הנ"ל בלא"ה לא קשה דר"ל דלא זו אף זו קתני דלא מיבעיא רישא היכא דשתקו דמהני נדריהם אלא אפילו אמרו אין אנו יודעים נמי נדריהם נדר, וא"נ לתירוצינו, וממילא דאינו מוכח דתוך זמנן כלפני זמן.

אבל נראה דא"נ לתירוץ התוס' ובלאה"נ לא קשה דיש לומר דאי מקודם הזמן הו"א דהא דקודם הזמן אפילו יודעים לא מהני היינו היכא שלא הביאו ב' שערות תוך זמן אבל היכא שהביאו שערות תוך זמן אמרינן דתוך זמן כלאחר זמן ואם אמרו קודם הזמן אנו יודעים מהני נדרו והקדשו דהוי מופלא הסמוך לאיש קמ"ל רישא בת י"א שנה דלא בדקי' לפני זמן רק תוך זמן, וממילא קמה וגם נגבה תירוץ הנ"ל על קושית מהר"ם לובלין ושפיר מוכח דתוך זמן כלפני זמן.

ולפ"ז י"ל דרבא הכי קאמר אימא רישא קודם הזמן וכו' וקשה קושית תוס' הך ובת י"א שנה נ"ל דאי כתירוץ התוס' דלא זו אף זו קתני הא לר"ה לא ניחא לי' בהאי תירוצא דא"כ אינו מוכח בהוכחתו דתוך זמן כלפני זמן, ועכ"ח נ"ל כתירוצי דהו"א דלבדקי' קודם הזמן דילמא אייתי שערות תוך זמן ויהי' קודם הזמן מופלא הסמוך לאיש, וא"כ עכ"ח נ"ל דתוך זמן כלאחר זמן, ומיושב קושית סד"ט הנ"ל, ושפיר הוכיח רבא דתוך זמן כלאחר זמן מכח קושית תוס' וכמ"ש.

ומעתה כיון דרב המנונא הדר בי' מהוכחתו דלעיל ודייק מגופא דמתני' א"כ לא ס"ל כשיטת הרמב"ם

דאחר זמן אפילו לא הביא שערות הוא גדול להוכיח מיני' דתוך זמן כלפני זמן אבל רבא באמת ס"ל כדעת הרמב"ם וא"כ מיושב דעת הר"מ דפסק כרבא דלא כר"ה.

והנה הקשו אחרונים אקושית תוס' ב"ב שם דמאי קושיא הא חזקה דרבא הוא רק מדאזלינן בתר רוב בני י"ג שנה שמביאים שערות בזמנן ואין הולכין בממון אחר הרוב.

ונראה לי דבנדה מ"ו ע"ב אמרינן הקדיש הוא (היינו מופלא הסמוך לאיש) ואכלו אחריס לוקה, והק' תוס' ד"ה כ"י וכ"ל הא הוי התראת ספק שמא לא יביא ג' שערות עד י"ג שנים ואי דאכלו אחריס אחר שהגדיל ליתני באכלו הוא בעצמו אחר שהגדיל ותירצו דלא הוי התראת ספק דאזלינן בתר רוב שמביאין שערות בזמנן בני י"ג שנה ויום א' ע"ש, וא"כ הרי החזקנו הרוב לענין איסור שנדרו נדר והקדשו הקדש ממילא אזלינן בתר רוב גם לענין ממון כמ"ש הפלא"ה ספ"ק דכתובות, ומיושב קושית אחרונים.

אמנם לדעת הרמב"ם דאחר זמן אפילו לא הביא שערות הוי גדול בלא"ה קושית תוס' לק"מ דלא הוי התראת ספק דודאי יהי' בן י"ג שנה ויהי' גדול אפילו בלא שערות, ואין צריך לתירוץ התוס' דאזלינן בתר רוב, וא"כ לא החזקנו הרוב לענין איסור, והדרא קושיא אחרונה לדוכתא הא אין הולכין בממון אחר רוב. אך זה אינו די"ל דתוס' בבבא בתרא הקשו אליבא דר"ה דלא ס"ל כדעת הרמב"ם כמש"ל, ועכ"ח צ"ל כתירוץ תוס', וא"כ החזקנו הרוב לענין איסור וכה"ג הולכין בממון אחר הרוב.

ולפ"ז מיושב קושית גודע ביהודה שהקשה הא לרבא לחליצה בעי בדיקה כ"ש להוציא ממון דבעי בדיקה, דתוס' הקשו אליבא דר"ה ולדידי' יש לומר כיון שהחזקנו הרוב לענין איסורא ה"ה לענין ממון ולענין חליצה נמי דאזלינן בתר רוב, וא"ש.

סימן רי"ח

בסוגיא דהיזק שאינו ניכר

שלום ישאו הרים, וה' את קרנך ירים, כבוד אהו' ב"א חביבי ויקירי ידי"נ הבחור המופלא, מופלג ושנון זית רענן יפ"ת קרא שמו כ"מ **ארי' יודא שטערן** נ"י.

על נכון הגיעני גי"ה ועתה באתי להשיבך בתרי תמיהא אשר ערכת לפני כיד ה' הטובה עלי, והנה הבאת דקדוק נאה בדש"י גיטין נ"ב שכתב בשוגג פטור בגמ' אמר טעמא עכ"ל, והוא פלאי דוודאי לחזקי' דס"ל היזק שאינו ניכר שמי' היזק ובשוגג פטור כדי שיודיע, וא"כ שוגג הוא דבעי טעמא שפיר כתב רש"י על שוגג פטור דבגמ' אמר טעמא אבל לדידן דקי"ל כר"י שס דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק, ואם כן שוגג פשיטא דפטור ורק מזיד הוא דבעי טעמא שלא יהא כאו"א הולך וכו', וא"כ טפי הו"ל לרש"י לפרש על מזיד חייב דבגמ' אמר טעמא דהוא אליבא דהלכתא, והוא דקדוק כולו יפה לכאורה.

ואולם אודיעך דבר פלא אשר ראיתי בימים ההם בהגהות הב"ח נדה ד' ע"ב בתוד"ה כל אשה שמגיה שם בא"ד מלת "וכו'" ובה יבא על נכון מ"ש תו"ח ומהרמ"ל בתוס' הנ"ל, וכיו"ב תמצא ג"כ בדש"י גיטין הנ"ל אשר עליו תוסב הדקדוק, אבל הוא שלא בדקדוק, שהרי ז"ל רש"י בשוגג פטור וכו' בגמ' מפרש טעמא ע"כ, הרי שהוסיף אחר בשוגג פטור מלת וכו' להורות נתן כי מ"ש בגמ' מפרש טעמא סובב הולך גם אמזיד פטור דקתני במתני' ומפרש בין לר"י ובין לחזקי' וכאשר כייל לן הרדב"ז דכשאומז רש"י מלה או מלות ומפרש אותם אותו פי' אינו מתפשט זולתי על המלה שאחז בלבד אבל כשכ' מלת וכו' אותו פירוש מתפשט בכל הלשון ההוא עד שהתחיל לאחוז מלה אחרת וא"כ לק"מ.

ועוד למ"ש מרן בעל חת"ס ז"ע בחי' לע"ז דף נ"ט דמסברא היזק שאינו ניכר שמי' היזק והא דל"ש היזק הוא מגזה"כ עב"ה, א"כ אין חידוש כ"כ דרש"י ז"ל מפרש להס"ד ולא עפ"י המסקנא כי זה דרכו בקודש כמ"ש א"ז תוי"ט פ"ב דפאה ע"ש.

ואמנם נפשי יודעת מאוד כי אתה אהו' ב"א שי' נמי לחדודי הוא דקבעי' לכן אודיעך את אשר אתי בזה, והנה אקדים דבירושלמי בשמעתין הל' ה' חילי' דר' יוחנן מן הדא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב, ולריך ביאור ובפני משה נדחק בפי' ע"ש.

ולענ"ד נראה דלכאורה יל"ד במתני' לר"י דס"ל היזק שאינו ניכר לא שמי' היזק א"כ הרבותא רק דבמזיד חייב אבל שוגג דפטור פשיטא היא, וא"כ אמאי קתני לי' במתני' הא משנה שא"ל היא ומה קמ"ל, וכן קשה להיפך אליבא דחזקי' דהרבותא רק דשוגג פטור, וא"כ במזיד חייב הוא משנה שאינה לריכה.

אמנם באמת נכון הדבר דכבר נחלקו הפוסקים אי קנין דרבנן אלים כד"ת או לא, ועיי' בב"ש אה"ע סי' כ"ח ודו"ז באבני מלואים שם ובמלא הרועים ערך איסור דרבנן ובערך מעות קונות לידד לומר דר"י דס"ל מעות

קונות ס"ל דקנין דרבנן אליס כד"ת ע"ש שהאריך למעניתו, ורלו אמריו כי נעמו לייסב בזה דקדוק הנ"ל דשפיר צריך למתני בשוגג פטור להורות דמזיד דומיא דשוגג מה שוגג פטור הוא מן התורה דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק אף מזיד חייב נמי מה"ת, דאף דבאמת א"א אלא מדרבנן מ"מ אליס הוא כדברי תורה וא"ש, והתינא לר"י אבל לחזקי' הדרא קושיא לדוכתא דמזיד חייב הוא משנה שאינה צריכה דפשיטא הוא וכמש"ל.

והיינו נמי כונת ירושלמי דחילי' דר"י ממתני' דקתני בשוגג פטור במזיד חייב, ובשלמא אי היזק שא"נ לא שמי' היזק ובמזיד חייב מדרבנן א"כ תנא דמתני' דוקנא הוא דקתני בשוגג פטור להורות דמזיד בשוגג דאליס כד"ת וכמ"ש, אבל אי השא"נ שמי' היזק אכ"ק ל"ל למתני במזיד חייב והבן.

ולפ"ז אומר דזהו ג"כ כונת רש"י בשוגג פטור והוי ק"ל לדידן דקי"ל כר"י דהשא"נ לא שמי' היזק א"כ הוא משנה שא"ל ולזה כתב טעמא מפרש בגמ', וה"ט משום דבמזיד חייב רק מדרבנן, ושפיר הולרך למתני' שוגג פטור להקיש מזיד לשוגג דאליס כד"ת, ואתי שפיר דשפיר פרש"י אליבא דהלכתא דקי"ל כר"י, ודו"ק היטב.

ובאופן אחר נ"ל ואקדים דבחידושים נחמדים שבסו"ס הפלאה לבניו הגאונים זללה"ה הובא קו' אבוהון ורבן של ישראל זי"ע בהא דקאמר בשמעתי' אליבא דחזקי' השתא לחזוקי מכווין אודועי לא מודע לי', והקשה הא לחזקי' עכ"ח מנסך ממש דל"ל מערב דהיינו מדמע דאי דמקנסא לא ילפינן ז"א דלחזקי' דינא היא ולאו קנסא וא"כ כיון דאמרינן בחולין מ"א דמנסך אמרינן לגעורי קמכווין ולא משכחת דגאסר אלא בישראל מומר ואס כן קשה לחזקי' דמנסך במזיד נמי פטור כדי שיודיע ואי השתא לחזוקי מכווין וכו' ז"א דבמנסך דמייתי בישראל מומר לא אמרינן הכי דאל"ה ל"ה גאסר כלל, וע"ע כי כולו מוקשה.

ובאמת לא זכיתי להבין קושיא זו דהרי מבואר בע"ז נ"ד ע"א דחזקי' ס"ל בעושה מעשה שמנסך יין לע"ז אדס אוסר דבר שאינו שלו ע"ש, וא"ל לאוקמי כלל בישראל מומר ולק"מ וז"פ.

ומה שנראה לי עוד עפמ"ש הרא"ש בחולין שם וז"ל ר"נ ור"ע ור"י דאמרי אין אדס אוסר דבר שאינו שלו פרש"י ואפילו במעשה רבה מדפריך להו ממטמא ומדמע ומנסך אלמא דאפילו במעש"ר ס"ל דלא אסר ור"ח פי' דוקא במעשה כל דהו ס"ל דאינו אוסר אבל במעש"ר מודו והאי דמנסך י"ל בדוחק כיון דהיזק שאינו ניכר ל"ש היזק לא חשיב מעשה גמור עכ"ל, ולפ"ז לחזקי' דס"ל השא"נ שמי' היזק א"ל לאוקמי כלל בי"מ דלדידי' הוי מעשה גמור ואדס אוסר דשא"ש ושפיר קאמר השתא לחזוקי מכווין וכו', ואתי שפיר. והיונא לנו מזה דלר"י דס"ל השא"נ לא שמי' היזק עכ"ח אצטריך לאסוקי לאוקימתא דמנסך מיירי בי"מ.

והנה רש"י ד"ה משעה דאגבה' כתב ע"מ לגזלו ועיי' במפרשים שהתעוררו למה לא פי' על מנת לאסרו כמ"ש בחולין מ"א, ולענ"ד נראה עפמ"ש תוס' חולין ט"ל ע"א ד"ה ר"ל דשוחט ע"מ לזרוק דמו לע"ז אפי' ידוע שלא יזרוק דמו לע"ז חייב דחשיב עוע"ז בשחיטה זו במה ששוחט ע"מ לזרוק לע"ז ע"ש ובמהרי"ק סי' ק"ס. וה"נ אני אומר דאס הגביה על מנת לנסכו ולאוסרו משעת הגבה' חייב ומשעה דאגבהה אמרינן קילבד"מ ופטור, לכן הולרך רש"י לפרש דאגבהה על מנת לגזלו ול"ש קילבד"מ ושפיר חייב.

ובי תאמר בלבבך לפקפק בשלמא בשוחט ע"מ לזרוק דס לע"ז שפיר חייב משעת שחיטה משום דשחיטה נמי עבודה דמיפסלי בה משום ע"ז דאס שחט לע"ז בלתי עבודה אחרת נמי אוסר לכן חייב אף בשוחט על מנת לזרוק לע"ז, אבל הגבהה בעלמא דא"י לאסור אף אס הגביהו ע"מ לאסרו ולנסכו לע"ז אינו חייב משעה דאגבהה, דע כי לא כן הוא דהרי לחד מ"ד בסנהדרין ס"א אפילו אס אמר אלך ואעבוד אע"ג דלא עביד נמי חייב ואע"ג דלאו מידי עביד וכש"כ בהגבהה דעושה מעשה דחייב משעת הגבהה ע"מ לאסרה.

אלא דקשיא האיך מוציאין ממון מזה מספק משום דאמרינן דאגבהה על מנת לגזלו ולכן מתחייב בנפשו ל"ה עד שעת ניסוך ול"ש קילבד"מ דילמא הגביה על מנת לאסרה ומשעה דאגבהה מתחייב בנפשו ואמרינן קילבד"מ ופטור מתשלומין, והרי המע"ה, וכמ"ש מג"א כיו"ב רסי' רע"ח בישוב סתירת פסקי הטור ע"ש, אמנס הדבר נכון למ"ש בב"י בבדק הבית יו"ד ססי' קי"ט בשוחט שהמיר דתו באותו יום ששחט אינו חשוד למפרע אלא מכאן ולהבא דמוקמינן אותו עד שעה שהמיר בחזקת כשרות, ועמ"ש בזה דו"ז בשב שמעתתא ש"ג פ"ד ע"ש, וה"נ אמרינן דוודאי בשעת הגבהה ל"ה כונתו לנסכו לע"ז דמוקמינן אותו בחזקת כשרות, ואף שבעכ"ח אתה חושדהו באיסור גזל מ"מ משום דחשוד על גזל הקל אכתי אינו חשוד על ע"ז החמור כדקי"ל סי' קי"ט, וא"כ שפיר לא שייך קילבד"מ וחייב לשלם.

אמנם לר"י שכתבנו לעיל דלדידי' מיירי מנסך בי"מ ול"ש חזק"כ שפיר אמרינן דאגבהה ע"מ לאסרו,

ומשעה דלגבהה מתחייב בנפשו ופטור מתשלומין משום קילבד"מ דהרי לחד מ"ד בכתובות ל"ה ע"א בחייבי מיתות שוגגין אפילו לר"י פטור ובחייבי מלקות שוגגין הוא דמחייב ר"י ע"ש.

אלא דאם כן תקשי דשתי משובות בדבר, חדא דא"כ במזיד אמאי חייב ה"ג נימא קילבד"מ ועוד דלמה קתני סתמא בשוגג פטור הא אי פטור משום קילבד"מ א"כ אכתי חייב לגאת ידי שמים והול"ל פטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים, ובעכ"ח דלאו ה"ט דר"י אלא כדקתני טעמא משום היזק שאינו ניכר ל"ש היזק ובמזיד חייב משום קנס שלא יהא כאו"א הולך וכו' ובשוגג פטור באמת לגמרי כמ"ש תוס' כתובות ל"ג ע"ב ד"ה לאו דפטור דקנס הוא דאינו חייב אפילו לגאת ידי שמים ע"ש.

ולפ"ז י"ל דהיינו ג"כ כונת הירושלמי חילי' דר"י מן הדא ממתני' דקתני במזיד חייב ובשוגג פטור ואי טעמא משום קילבד"מ אכ"ק דבמזיד אמאי חייב ועוד אמאי קתני סתמא בשוגג פטור כי קושיין אלא וודאי משום דהשא"נ לא שמי' היזק וא"ש. ומעתה לפ"ז אתי שפיר דרש"י שכ' בשוגג פטור והוי ק"ל אמאי קתני סתמא שוגג הא חייב עכ"פ לגאת ידי שמים והו"ל לפרש, ולזה כתב בגמ' מפרש טעמא דפטור משום דהשא"נ ל"ש היזק, ובאמת פטור לגמרי ושפיר קסתים ותני בשוגג פטור, וא"כ דברי רש"י עולין כהוגן אף אליבא דהלכתא דקי"ל כר"י.

ועפ"י אלה הדברים נ"ל לישב דקדוק עצום בשמעתין בתוד"ה מנסך קילבד"מ שהק' לשמואל דאמר מערב ול"א מנסך משום דקילבד"מ דמ"ש מהא דאמרינן בכתובות ל"א. ומודה רנבה"ק בגוגב חלבו של חבירו ואכלו שהוא חייב שכבר נתחייב בגיבה קודם שיבא לידי איסור סקילה וה"נ כבר נתחייב בתשלומין משעת הגבהה קודם שיבא לידי איסור מיתה ע"ש, והוא פלא דלמה הביאו ממרחק והקשה מהאי דכתובות ולא ק"ל בפשיטות טפי מהא דר"י בשמעתין דאי' במנסך משעת הגבהה הוא דקני' וכו' וכבר עמד בזה בפנ"י ע"ב, אמנם לדרכינו אתי שפיר דלכאו' אכתי קשה עמש"ל דחייב בתשלומין משום דמוקמינן אותו בחזק"כ ובוודאי לא אגבהה ע"מ לאסרה למ"ש בפנ"י בסוגיא דזמן גיטין י"ז דחזקת כשרות הוי חזקה דאתיא מכח רובא דרוב ישראל כשרים הן, וא"כ הא אין הולכין בממון אחר הרוב, אך זה אינו דהכא אליבא דרב קיימינן ורב הא ס"ל ב"ב נ"ב הולכין בממון אחר הרוב, והתינא לרב אבל לשמואל דס"ל א"ה בממון אחר הרוב הדק"ל, ובעכ"ח צריך לומר לדידי' דליתא לדר"י והוצרכו התוס' להקשות מגונב חלבו ש"ח דמ"מ ה"נ נימא הכי ועכ"פ יהי' ממון המוטל בספק, ומיושב דקדוק פנ"י וא"ש כנלע"ד.

ועפ"ד תוס' כתובות הנ"ל שהבאתי למעלה דבקנס פטור אפי' לגאת ידי שמים, נ"ל לישב קושית מהרש"א בשמעתין דפריך מהעושה מלאכה במי חטאת או בפרת חטאת וכו' ואי אמרת היזק שאינו ניכר שמי' היזק בד"א נמי ליחייב והקשה מהרש"א דלמ"ד לא שמי' היזק נמי קשה דליחייב שלא יהא כאו"א הולך.

וראיתי להגמו"ה שמואל לנדא זצללה"ה בנוב"י חו"מ סי' ס"א שתירץ דלמ"ד לא שמי' היזק יש לומר דמיירי שהעדים לא ידעו דניחא לי' במלאכה זו רק עפ"י עצמו והו"ל מודה בקנס דפטור אפילו בקנסות דרבנן לדעת מהרש"ל שהביא שכ' חו"מ שפ"ח סקנ"א ע"ש. ולא זכיתי להבין דאם כן אמאי חייב בדיני שמים הא מודה בקנס פטור אפילו לגאת ידי שמים כמ"ש הגר"א בהגהות לב"ק ע"ד ע"ב מירושלמי ספ"ג דכתובות ע"ש.

אבל לענ"ד דבנוב"י שם הביא קושית גידולי תרומה דמאי פריך הגמרא בד"א נמי ליחייב דילמא פטור כדי שיודיע, אך ז"א דכיון דחייב לגי"ש וא"כ תפס לא מפקינן מיני' כמ"ש רש"י ב"מ נ"א גבי אתנן וממילא דל"ש כדי שיודיע דמתירא להודיע דילמא תפס מיני', והתינא למ"ד שמי' היזק דהוי ממון דחייב לגאת ידי שמים, אבל למ"ד לא שמי' היזק א"כ הוי רק קנסא שלא יהא כאו"א הולך וקנס אינו חייב אפי' לגי"ש כמ"ש תוס' הנ"ל והדק"ל דילמא פטור כדי שיודיע ונ"ל הקושיא לאמת, וא"כ מיושב קושית מהרש"א דלמ"ד לא שמי' היזק לא הומ"ל דליחייב שלא יהא כאו"א הולך די"ל דפטור כדי שיודיע כי קושית גידולי תרומה לאמת וא"ש.

ועוד נראה דלכאורה קשה ליחייב בדיני אדם משום שנהנה ממי חטאת ופרת חטאת בידי אדם אפילו אם פטור משום מזיק, אך למ"ד לא שמי' היזק לא קשיא דהא הוי זה נהנה וזה אינו חסר דפטור עי' ב"ק כ' ע"ב, ואם כן למ"ד לא שמי' היזק ממנ"פ פטור דמשום מזיק אין לחייבו שלא יהא כל אחד ואחד הולך וכו' דיש לומר דפטור כדי שיודיעו כקושיא הנ"ל ומשום נהנה פטור דהוי זה נהנה וזה אינו חסר, אבל למ"ד היזק שאינו ניכר שמי' היזק אף אם פטור משום מזיק כדי שיודיעו אכתי קשה דליחייב משום נהנה דלדידי' הוי זה נהנה וזה חסר. ואכתי נ"ע דלפטור גם משום נהנה כדי שיודיעו.

שוב אתה עושה פלא ברש"י במתני' שכתב המטמא טהרותיו של חבירו כגון תרומה (ובאמת בגמ' נמי ה"ק ויכלת עמוד קו' בגמ') וק"ל למ"ד מכות י"ד ע"ב דמטמא תרומה לוקה א"כ במזיד אמאי חייב הא אין לוקה ומשלם. הנה התוס' מכות שם ד"ה ההוא כ' דהא דקאמר לוקה לאו דוקא אלא ר"ל דפוסל תרומה עד מלאת ימי טהרה כמו בטבו"י ע"ש וא"כ לק"מ כמובן, אמנם בתוס' זבחים ל"ג ע"ב משמע קלת דלוקה ממש ע"ש, ושוב ראיתי שכבר עמד בזה בהגהות מהרש"ש ותי' דמיירי בתרומת פירות דרבנן, ועיי' פנ"י ומהר"ם שיף לקמן בשמעתין ברש"י ד"ה מטמא ומדמע שכ' דמטמא מיירי בתרומה דרבנן או בחולין ע"ש ולק"מ.

ועתה אתה ברוך ה' ב"א היקר צלח ורכב ע"ד אמת לעסוק בתורת אמת, ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, דודך וידידך הנאמן הדושו"ט בלונ"ח מנשקך באה"ר ומצפה להרמת קרנך,

בן ציון בלום

חלק קדשים

סימן רי"ט

לאו שאין בו מלקות אי לוקין עליו בשיש בעבירה זו מלקות על לאו אחר

ודין לאוין ששמותיהן מחולקין ושוין באיסורן

שיל"ת יום ד' לס' ויברך אותו שם תש"א לפ"ק.

גם ברכות יעטה מורה לראש צדיק תמים, חמדת הימים, ידיד ה' וידי"נ עוז הרב הגאון הגדול המפורסם, ערוגת הבושם, חריף פיפיות, תל תלפיות, כקש"ת מו"ה יוסף אלימלך כהנא שליט"א אבד"ק אונגוואר יצ"ו.

הן שלשום הגיע לידי גי"ה, ואין אני מוחר עוד על הרלאשונות ואת המדש מפני היען אוליא, במה שרלאיתי במכתבו הנעים חקירה נאה ע"ד הפמ"ג בפתיחה כוללת מ"א אות וי"ו בשם רשב"א דלאוין שאין בהם עונש חמירי מלאוין שלוקין עליהם, והבאתיו במכתבי הקדוש וכתבתי בטעם הדבר דבלאוין שאין לוקין יש לומר דה"ט משום דלא סגי לי' במלקות משום דחמירי, וכסברת הסמ"ג גבי מעביר כל זרעו למולך שהביא מהרש"א סנהדרין ס"ד אף לענין אין עונשין מן הדין ע"ש. [ע"ע בענין זה לעיל בסימן ל"ג ובסימן קל"ב].

ובהדגנ"י יצא לדון בדבר המדש דאם יש כאן עבירת לאו שלוקין עליו ויש בעבירה זו עוד איסור לאו אשר זולת אין בו עונש מלקות מ"מ כיון שיש כאן לאו שלוקין עליו אז לוקין גם על הלאו השני אשר זולת א"ב מלקות משום דלא שייך כאן הטעם שאין הקב"ה רוצה שיתכפר על עבירה זו במלקות שהרי ענוש יענש במלקות גם בלעדו, ותירץ בזה קושית מהרש"א ריש חולין שהתוס' מקשים דלילקי שמונים על התמורה דתרי לאוי כתיבי לא יחליפנו ולא ימיר, וכתב מהרש"א דחד לאו הוי לאו הניתק לעשה ואין לוקין, ולפי האמור ניחא דכיון דלקה על לאו האחד לוקה גם על הלאו השני אלו דברי הדגנ"י ואומרי' לדב"ק טוב.

ואמנם כשאני לעצמי חזרתי על כל הגדדים למצוא דוגמא ומשל לזה ובקשתי ולא מצאתי, אך זאת יגעתי ומצאתי שהדבר צריך התבוננות רב, דממנ"פ אם שני הלאוין שיש בעבירה זו שאנו דנין עלי' הם שני שמות של איסור, א"כ למה יכריח לאו שלוקין עליו למילקי אף על השני אשר זולת אין בו מלקות, דאימא בלאו זה אם רחמנא עלי' דליהוי לי' כפרה במלקות, ועל הלאו השני דחמור מיני' לא אם רחמנא עלי' שיתכפר במלקות כיון שהם שמות מוחלקין ונפרדים באיסורם ואולי נפרדים גם באיכות חומרתן או קולתן שלא להכריח אחד את חבירו לפטור במלקות, ואם השני לאוין הם מצד אחד הרי מבואר בתורת חיים ר"פ איזהו נשך דשני לאוין משם אחד כגון אי הוי כתיב לשון נשך בכספך ובאכלך לא לקי אלא חדא רק אם הם שני שמות נשך ומרבית ע"ש, וממילא אזדא לה מי' הדגנ"י אקושית מהרש"א דבתמורה שהם שני לאוין משם אחד וודאי לא לקי אלא חדא, ואם יש את נפשו היפה דהדגנ"י לפרש דבריו ושילא את ביאורו באר היטב.

ואולי בתמורה חשוב שני שמות שהא' בלשון לא יחליפנו והב' בלשון ולא ימיר והוי כמו נשך ומרבית, ועיין בתמורה דף ט' ע"א דפריך ולכתוב לא יחליפנו ולא בעי ולא ימיר אותו ומשני אי כתב הכי הוי אמינא תנא זו ותכנס זו הוא דלקי אבל ממיר דתרוייהו קמקדים להו אימא לא לקי קמ"ל ע"ש, ומבואר ג"כ שהם שני שמות בחדא עבירה ולדקו דברי הדגנ"י בזה.

ובואבה גרירה בבואי לכאן עלה במחשבתי דמגמרא תמורה דקאמר דמלא יחליפנו הו"א תנא זו ותכנס זו י"ל דבושט שני אדומים או לבנים כשר כשי' רשב"א בטוש"ע סי' ל"ג, דבגמ' חולין מ"ג קאמר ב' עורות יש לו לושט חילון אדום ופנימי לבן דאי חליף טריפה, ולשון חליף שייך רק בנשתנו ונחלפו גם שניהם כעין תנא זו ותכנס זו דהיינו חילון לבן ופנימי אדום, משא"כ בשניהם לבנים או אדומים דרק א' נתחלף כשר, אך יש לומר דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כדאמרינן בכמה דוכתי ואכ"מ, ולא באתי רק להעיר.

אלא דבגוף דברי תו"ת, כתב אאמו"ר זצ"ל בגליון הש"ס שלו בכריתות דף ד', עיין תורת חיים ריש פרק איזהו נשך דשני לאוין שהם שם אחד לא לקי אלא חדא, והוא נגד סוגיא דהכא דלוקה שנים על שם אחד של חלב, ועיין רמב"ם בס' המצות שורש ט', ואולי כאן כיון דחד רק בקדשים והשני בין בחולין בין במוקדשין הוי כמו כולל, וע"ש ברמב"ם מצות ל"ת קע"ט, ושפיר לוקה ב' עכ"ל הטהור. וכמו כן ק"ל מתוס' ע"ז דף מ"ג ע"א ד"ה לא תעשון שהקשו כיון דפרלוף אדם לחודי' אסור אמאי איצטריך לאסור דמות ד' פנים בהדדי ת"ל דאיכא דמות אדם ותירצו בתירוץ השני

לעבור שני לאוין ע"ש, ועכ"ח כוונת התוס' לעבור בב' לאוין וללקות דבלא מלקות לא מוקמינן בתרי לאוין כמ"ש תוס' ב"מ ס"א ע"א ד"ה לעבור, ואם כן לדעת תו"ח הנ"ל ק' דהיכי לוקה שנים על שם אחד דלא תעשון.

ומיהו בלאו הכי צריך עיון בגמרא דע"ז והתוספות שם דלמה יחשב זה לשני לאוין הא תרווייהו מחד קרא וחדא אזהרה נפקא דלא תעשון אתי, ועוד דהא אליבא דאביי קיימי' התם דאיהו קאמר לא אסרה תורה אלא דמות ד' פנים בהדדי ואביי הרי ס"ל פסחים מ"א דאין לוקין אלא שבכללות והאי נמי לאו שבכללות דכולל דמות ד' פנים ופרצוף אדם. וצריך לומר להתוס' דהוי כאילו כתב לא תעשון בכל חדא באנפי נפשא, דהיינו לא תעשון אתי לד' פנים ולא תעשון אותי לפרצוף אדם והוי כתרי קראי, וא"כ כיון דחד רק בפרצוף אדם וחד בד' פנים ופרצוף אדם בכלל הוי כמו כולל, ועיין ברמב"ם שם ובסה"מ מל"ת קע"ט ולא חשיב שם אחד ושפיר לוקה ב', וכמו כן יש לומר גם בחלב כיון דחד קרא רק בקדשים והשני בין בחולין ובין במוקדשים הוי כמו כולל ושפיר לוקה שתים.

ובמה דק"ל דהא הוי לאו שבכללות, אולי י"ל למ"ש תוס' מכות ח"י ע"א ד"ה ולילקי דגבי יולא לא חשיב לאו שבכללות דשם יולא חדא הוא אלא שהוא בכמה דרכים ע"ש, וה"נ עשיית דמות חדא הוא אלא דהיא בכמה דרכים בד' פנים ופרצוף אדם, אך י"ל דל"ד ליולא דהכא ד' פנים ילפינן מלא תעשון אתי ופרצוף אדם מלא תעשון אתי ודמי טפי לגא ומבושל, וי"ל. ועי' מש"כ אאמו"ר זצ"ל בתשובת בית שערים או"ח סי' ע"א.

ועפ"ד מהרש"א הנ"ל דבתמורה הוי חד לאו לאו הניתק לעשה ולהכי לא לקי אלא ארבעים נ"ל פרש"י בבא מציעא נ"א ריש ע"א שכ' לא שהאדם רשאי להמיר וכו' וסופג את הארבעים משום לא יחליפנו, ואמאי נאיד ממ"ש ריש חולין וריש תמורה דסופג את הארבעים משום לאו דולא ימיר, ואף דלא יחליפנו בו פתח הכתוב תחילה מ"מ לכאורה יותר מסתבר דלילקי משום לא ימיר, והוא דתוס' הקשו דלילקי שמוניס ותירלו דחד בשלו וחד בשל חבירו, ועי' תמורה ט' ע"א דקאמר לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר בשלו ע"ש, וא"כ למה פרש"י בב"מ משום לא יחליפנו, אבל לדברי מהרש"א אתי שפיר, שהרי כתב מהרש"א בב"מ ס"א בתוד"ה לעבור עליו דהיכא דהעשה בלשון זה כגון בלשון עושק והלאו בלשון אחר כגון לא תגזול לא חשיב לאו הניתק לעשה ע"ש, וא"כ הכא בתמורה עכ"ח לאו דלא ימיר הוי לאו הניתק לעשה דשוה לעשה בלשון דתרווייהו לשון תמורה, וא"כ כי לקי עכ"ח לא לקי אלא משום לאו דלא יחליפנו דהאי לאו לא איתתק מהעשה והי' הוא ותמורתו דזה לשון חילוף וזה לשון תמורה וא"ש.

ומה שפירש"י בחולין משום לאו דלא ימיר, נלע"ד עפ"י קושית תוס' הנ"ל דלילקי שמוניס, ותירלו התוס' דחד בשלו וחד בשל חבירו ע"ש, ועיי' תמורה ט' ע"א לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר בשלו ע"ש, וא"כ הכא דקאי בתמורת עצמו שפיר פי' דלקי משום לא ימיר דמיירי בשלו, וא"ש כנלע"ד, ועיין בשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ק סי' ג' מש"כ בזה.

אלא אי קשיא הא קשיא לי דבתמורה ה' ע"ב פריך לרבא דס"ל כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מתמורה דמהני, ומשני שאני הכא דכתיב והיה הוא ותמורתו יהי' קודש, ותו פריך לאביי דס"ל א"ע מהני למה לי קרא, ולמהרש"א מאי פריך הגמ' הא איצטריך קרא לנתוקי לאו שלא לילקי שמוניס כי קושית תוספות, ולע"ע.

ועוד זאת אדרוש בהא דפריך הגמרא תמורה ט' האי בשל אחרים היכי דמי אי נימא בהמה דהקדש דידי' וחולין דעלמא מי מצי מקדיש אינש כי יקדיש את ביתו קודש אמר רחמנא מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו וכו', וק"ל למ"ש קצוה"ח סי' קי"ז בשם תשו' הריב"ש סי' שנ"ט דהא דגזל ולא נתיאשו בעליו שניהם אינם יכולים להקדיש דוקא קדושת דמים שהוא הקנאה לגבוה דמה לי מכרו לגבוה מה לי מכרו להדיוט, אבל קדושת הגוף דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן כדאמרינן ב"ק ע"ו ומניח עליו רק שם איסור יכולים להקדיש גם שניהם ע"ש, א"כ מה פריך הגמ' כאן הא שפיר יכול להתפיש בתמורה שהוא קדושת הגוף חולין דעלמא אם הוא ברשותו, ואי ק"ל בחולין דעלמא היכי דלית בי' תפיסת יד שאינו לא שלו ולא ברשותו, אכתי תקשי בשינויי דגמ' דדחיק לשנויי בגוונא אחרינא, וטפי הוי מצי למימר בבהמה דהקדש דידי' וחולין דעלמא וכגון דקאי ברשותו דמצי להקדיש ולהתפיש בתמורה, ולע"ע.

ומריש הו"א כיון דהרבה תמורות אינן קריבות למזבח דתמורת חטאת תמות ותמורת אשם ובכור ומעשר ירעו עד שיסתאבו ושל אדם יפלו דמים לנדבה ושל בכור ומעשר תאכל כמבואר כל זה ברמב"ם פ"ג דתמורה תו הו"ל כקדושת דמים דא"י להקדיש אא"כ שלו וקאי ברשותי', אך דבאמת זה דוחק דא"כ בתמורת עולה דקריבה וכן תמורת שלמים ופסח דקריבין הו"ל כקדוה"ג דמצי להתפיש בתמורה חולין דעלמא דקאי ברשותי' ושל אינך קרבנות לא, ומנ"ל

לחלק בהכי וללע"ע. שוב אחר זמן רב שמעתי דבשואל ומשיב מהדורא תנינא סי' קל"ח הקשה על הריב"ש מסוגיא דהכא.

ולעת הפנאי ימחול הדגנ"י לעיין בדברות אלה ולשמחני בתשובתו הרמתה, ויתברך לעילא מכל ברכתא, מאה ברכות סמוכות לחברתה כחפץ נפשו היפה ונפש ידידו הנאמן הדושת"ה באהבה מוקירו ומכבדו, כרום תפארת הודו,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ר"כ

אי עשה שקודם הדיבור דוחה ל"ת שאחר הדיבור ולענין יו"ט ☆ בענין חיוב נשים בבנין ביהמ"ק

שיל"ת מוש"ק אור ליום א' לסדר והייתם לי סגולה תר"ב חיי"ם לפק"ק סארוואש יע"א.

אור ליום הראשון, ינצרהו ה' כאישון, אהובי האברך המופלג בתוב"י, מורג חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות, כמו"ה **משה צבי זילבערשטיין** ש"ן בן יקיר למר אביו הגה"צ **אבדק"ק ווייצען** שליט"א.

א) לפני שעות אחדות נמסר לי מכתבו ופתחתי זכ"ה ותאזרני שמחה בד"ת, ולכבודו וכבוד אביו הגה"ל שליט"א כי רב הוא הגני עט ממהר להשיב אך חקות קניר אשמור כי לא עתותי בידי לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה ואתו רב הסליחה. והנה מ"ש דל"ל לר"א למימר בשבת כ"ד דעשה דבאש תשרופו אינו דוחה ל"ת דיו"ט משום דיוס טוב עשה ול"ת תיפוק ליה דהוי עשה דקודם הדיבור ואינו דוחה לא תעשה דלאחר הדיבור להירושלמי שבתוס' קידושין ל"ח.

דבריו דברי טעם המלך פ"ג מה' נדרים, ולפמ"ש בספר דברי ר"ש פסחים דיוס טוב הוי ל"ת דקודם הדיבור ע"ש פשיטא דלק"מ כמובן. וגם למ"ש מהרי"ט בקידושין שם דתלמודא דידן חולק בזה אירושלמי מדקאמר ביבמות ה' מה להנך שכן ישנן לפני הדיבור דמשמע דעשה דקודם הדיבור עדיף טפי ע"ש ומי לא קשיא דודאי רב אשי דהוא סידר הש"ס בבלי כתלמודא דידן ס"ל בהא.

ושלישית למ"ש פנ"י קידושין שם להשוות המחלוקת דהיכי דנשנית העשה בסיני לאחר הדיבור דוחה שפיר ל"ת אפילו להירושלמי ע"ש, א"כ ה"נ הרי מצות שריפת קדשים נשנה בסיני דכתיב ויקרא ז' באש ישרף ועכש"י בילה ז"ך ב' שהביא רק פסוק זה לענין דיומא רמנא אחשביה להבערתן וא"כ שפיר הו"א דדוחה ל"ת דיוס טוב אי לאו דיו"ט עשה ול"ת וא"ש.

ב) שוב כתב לישב דעת הרמב"ם פ"א מבית הבחירה שפ' דאין בונין את המקדש בלילה דכתיב וביום הקים את המשכן ביום אתה מקימו ולא בלילה א"כ הו"ל מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות, והאיך כתב הרמב"ם אח"כ דהכל חייבים לבנות אנשים ונשים, ותי' דבנין בית המקדש שאינו בלילה ילפינן מביום הקים ביום ולא בלילה דהו"ל לאו הבא מכלל עשה ועשה זו נמי הזמן גרמא ונשים פטורות א"כ לדידהו לא הוי בנין בית המקדש מצות עשה שהזמן גרמא ושפיר חייבות. וסמך עצמו על דברי הגאון דווילנא שתירץ כן קושית האחרונים לרמב"ם בפירוש המשניות ריש תמורה דכל שלאו כולל יותר מעשה לא אמרינן לאו הניתק לעשה אם כן איך הוי נותר לאו הניתק לעשה הא הלאו כולל אנשים ונשים דבעשה דשריפת נותר פטורים דאין שורפין קדשים בלילה והוי מצות עשה שהזמן גרמא, ותי' דהא דשריפת קדשים אינה בלילה ילפינן מביום אתה שורפה ביום ולא בלילה עיין פסחים ג' והוי לאו הבא מכלל עשה עשה וזה גופא מצות עשה שהזמן גרמא וליתא בנשים א"כ ממילא חייבים בעשה דשריפת קדשים ע"כ, ימחול לעיין בחת"ם או"ח סימן ק"ג שכתב להדיא דלא מיפטרי נשים ממצות עשה שהזמן גרמא רק בעשה אבל בלאו הבא מכלל עשה שאינו דומה לתפילין אף שהזמן גרמא נשים חייבות ע"ש והוא דלא כדברי מעלתו.

ומ"ש עוד לישב עפ"י מ"ש ארצות החיים סימן י"ג דמצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות ילפינן מהקישא דתפילין ותפילין איתקש לת"ת וא"כ בקדשים דאין למדין למד מן הלמד כבזבחים מ"ט וליכא למילף קדשים מתפילין א"כ ה"ה לבנין בית המקדש דל"ל מתפילין שיהיו נשים פטורות. הנה לפי"ד ארצות החיים פשיטא דעשה דשריפת קדשים נשים חייבות אף דהזמן גרמא ומילתא דפשיטא ליה ספוקי מיספקא להו לגדולי אחרונים הפנ"י קידושין ל"ד וגל"ח פסחים פ"ד ומשמע דס"ל דנשים פטורות ממצות שריפת קדשים משום שאין שורפין קדשים בלילה והו"ל מצות עשה שהזמן גרמא. אלא שאין ס' ארצות החיים תמ"י ולא אתי יודע עד מה אדון ביה, אבל גם לפי דבריו נ"ל דעשה דבנין המקדש לא חשיב כלל עשה שבקדשים דבשעת הבנין עדיין לא נתקדשה עזרה ועיין שבועות ט"ו ורמב"ם פ"ו מהלכות בית הבחירה וי"ל בזה ושפיר למידין מתפילין.

סימן רכ"א

אי עשה דפו"ר דוחה ל"ת דלא יהי' קדש

שלום ישאו הרים, וה' את קרנך ירים, אהובי ב"א, יקירי וחביבי, מחמד לבבי, הבחור המופלא ושנון יניק וחכים טובא, בהוויית דאו"ר, כ"ה **ארי' יודא שטערן** שי' לאוי"ט.

מראשית כזאת הודעתיך כי שם אנכי על אמרותיך כמונא שלא רב ונחת יגחת איש אשר כמוני בראותי ארי' נעשה שואל שלו מדעת ובחכמה, וכן חכם ישמח אב הלא הוא אביך גאונך גיסי ידי"ל הגג"י ושמח תשמח אמך אחותי היקרה הרבנית הצדיקת ע"ה בג"ע, לכן אהודי ב"א בטרם יגמיה כל שיח תדשא ארש איעלך ויהי אלקים עמך עלא ורכב ע"ד אמת לעסוק בד"ת לעילוי נשמת אמך הצדיקת ע"ה ואמור לחכמה אחותי את למען ייטב לה בעבורך ואיתה נפשה בגלגל בג"ע, והבדלו מחייס, יתענגו בך אביך ואבוה"י שליט"א זקיך ויאמרו לך ברוך שזו ילד ברוך שזו גדל, ועתה את מונא שפתי אשמור להשיבך בד"ת כיד ה' הטובה עלי ולא אשמור הסדר רק קמא קמא דמטי לידי את אשר יתן ה' בפי אותו אשמור לדבר.

והנה הקשית בתוס' גיטין מ"א ד"ה ליטא שהקשו ליתי עשה דפו"ר וידחה ל"ת דלא יהי' קדש ע"ש ומה קושיא הא עשה דפו"ר עשה דקודם הדיבור ואינה דוחה ל"ת דלא יהי' קדש דלאחר הדיבור כמ"ש תוס' קידושין ל"ח ע"א ד"ה אקרוב בשם ירושלמי ודבריך דברי טעם המלך פ"ג (מהל' נדרים ה"ו עיי"ש בסו"ד).

ועוד הבאת ראיה מדברי התוס' שהקשו דעשה דפו"ר ידחה ל"ת דלא יהיה קדש ותירצו דבדיעבד ליכא עשה ע"ש ותקשי דמה בכך דבדיעבד ליכא עשה הא בלא פשע אומרים לאדם חטא וכו' או"ו דבאשה אפילו בלא פשעה אין אומרים חטא בשביל שיזכה וכו' ועיין בספר תורת גיטין שם. [הפלפול בזה מובא כבר לעיל סימן פ', ובספרו אות ציון ערך אין אומרים לאדם חטא וכו'].

אבל אתה אהודי ב"א שי' כתבת בכונת תירוץ התוס' הנ"ל דהא דעשה דשוה בכל אי דחי ל"ת שאינו שוה בכל תליא דאי נשים חייבות בציצית לא ילפינן מסמוכים דכלאים בציצית רק דעשה דשוה בכל דוחה ל"ת דשוה בכל אבל אי נשים פטורות מציצית א"כ ילפינן דעשה דאש"ב נמי דחי ל"ת דשוה בכל, ולפ"ז יש לומר דב"ש ס"ל נשים חייבות בציצית וא"כ דוקא עשה דשוה בכל דוחה ל"ת אבל עשה דפו"ר כיון דבדיעבד ליכא עשה והו"ל עשה שאינו שוב"ך לא דחי ל"ת דלא יהי' קדש דשוב"ך אלו דבריך, ודין הגיין לי'. אבל מה שאתה מטמין ברמז לדברי תוס' יבמות בקשתי ולא מצאתי שם לא מיני' ולא מקצתה והלא המה דברי מהרש"א יבמות דף ד' ע"א ע"ש, ואני עני אני בא לישב בזה פליאה עצומה ביבמות דף ג' הנ"ל דקאמר טעמא דכתב רחמנא עלי' וכו' מ"ט דאמרינן עדל"ת אימת שמעת לי' דאמרינן עדל"ת ל"ת גרידא ל"ת שיש בו כרת מי שמעת ותו ל"ת גרידא מנ"ל דדחי ע"ש, והוא פלאי דמקו' הראשונה משמע דידע דעדל"ת רק אל"ת שיש בו כרת קשיא לי' והאיך פריך אח"כ דל"ת גרידא מנ"ל דדחי, ואמרתי דלכאורה קשה לדעת תוס' שהביא חי' הר"ן סנהדרין מ"י דעשה דייבוס הו"ל עשה שאש"ב דאינו נוהג במלך ע"ש, וא"כ האיך סד"א דאחות אשה מתייבמת משום דעדל"ת והאיך ידחה עשה דייבוס שאינו שוה בכל ל"ת דאחו"א דשוה בכל, ואמנם אי נשים פטורות מציצית ואפ"ה בכלאים בציצית עדל"ת א"כ עשה שאינו שוה בכל נמי דוחה ל"ת דשוה בכל ושפיר הו"א דאחות אשה מתייבמת משום עדל"ת.

ולפ"ז י"ל דודאי ידע המקשן דעדל"ת תיתי מהי תיתי ואולי מסברא משום דעשה שהוא מצד אהבה גדולה מל"ת שהוא מצד ירא כמ"ש רמב"ן בחומש פ' יתרו והא דמקשה בתר הכי ל"ת גרידא מנ"ל הכי קא ק"ל דאפילו ל"ת גרידא בכה"ג גבי ייבוס דהעשה אש"ב ול"ת שיש בו כרת מנ"ל דדחי, וע"ז משני דאפילו בכה"ג נמי מצי' למילף עדל"ת מכלאים בציצית דהוי נמי עשה שאינו שוה בכל, והבן בזה.

ואמנם בגוף דבריך ב"א יקירי לענ"ד יש להוכיח דב"ש ס"ל דעשה שאינו שוה בכל נמי דוחה ל"ת הסכת ושמע, הנה ידוע מ"ש רש"י שבת כ"ה ע"ב ומנחות מ' גבי סדין בציצית דב"ש פוטרין משום דלא דרשי סמוכין דכלאים בציצית, ובמהרמ"ל שם התפלא דאם כן לב"ש עדל"ת מנ"ל, והנה האחרונים ז"ל כתבו דב"ש באמת לית להו עדל"ת, ועי' פנ"י ביצה ד"ז, והוא פלאי דר' אליעזר דהוא תלמידו דב"ש כמ"ש תוס' שבת ק"ל ונדה ז' ס"ל נזיר מ"א דאמרינן עדל"ת ואמרו עליו על ר"א יומא ס"ו שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ועכ"ח דב"ש נמי ס"ל עדל"ת, אלא דקשה מנ"ל הא, ונלענ"ד דביבמות ה' ע"ב תוס' סוד"ה כולה הקשו מילף עדל"ת משריפת קדשים מדאיצטריך קרא לשריפת קדשים דאינו דוחה מכלל דבעלמא עדל"ת, ותי' דהתם איצטריך קרא דלא נימא דדחי משום דאוש"פ שרי ע"ש, ותירוץ התוס' משולל הבנה וצריך ביאור רחובות, ולדעתי כונתם דהתם איצטריך קרא משום דכיון דאוש"פ שרי א"כ הו"א דשריפת קדשים מותר ביו"ט משום מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך, וכעין קושית הראשונים עתוס' שבת כ"ד ע"ב ד"ה לפי ופנ"י שם ברש"י ד"ה מנה"מ בשיטת תוס' ביצה דף י"ב, אבל אי משום עדל"ת לא צריך קרא משום דבאמת לא הוי ס"ד דנימא עדל"ת ואם כן ל"ל מיני' עדל"ת. ואמנם הניחא למאן דס"ל מתוך מצינו למימר דאיצטריך קרא לשריפת קדשים ביו"ט דלא נימא מתוך ולא משום דלא נימא עדל"ת אבל לב"ש דל"ל מתוך וא"כ עכ"ח כי איצטריך קרא למיסר שריפת

קדשים ביום טוב מטעם דבעלמא עדל"ת ולא משום מתוך, וא"כ שפיר מוכח לב"ש דעדל"ת מדאיצטריך קרא לשריפת קדשים דאינו דומה יו"ט וכי קו' תוס' לאמת.

ולפ"ז עכ"פ מוכח דלבית שמאי עשה שאינו שוה בכל נמי דומה לא תעשה דאלת"ה תקשי לדידהו קרא למיסר שריפת קדשים ביו"ט ל"ל ואי משום דגימא מתוך הא ב"ש לית להו מתוך, ואי משום דהו"א עדל"ת הא שריפת קדשים כיון דאין שורפין קדשים בלילה הו"ל מ"ע שהז"ג ונשים פטורות והו"ל עשה שאינו שוה בכל ולא הוי ס"ד כלל דעדל"ת, אעכ"פ דלב"ש עדל"ת אפי' עשה שאינו שוה בכל ואין מקוס לדבריך כמובן ודו"ק.

ומעתה אתורה גא ואראה מה אתה עושה פלא עוד בתי' התוס' גיטין שאנו עסוקין בה שסיימו דאפילו מיפקדא אפשר לה באחר ואמאי נאדו מדבריהם הראשונים שהם אמת ונדק דלא מיפקדא אפרי' ורבי'.

וגם הערה העירות בקדושה, אבל לכאורה יש לומר דהתוס' ר"ל אף לריב"ב דס"ל יבמות ס"ה ע"ב דאשה נמי מצווה על פו"ר מ"מ אפשר באחר, וגם י"ל עפמ"ש הר"ן רפ"ב דקידושין ליישב הא דקאמר התם מצוה בה יותר מבשלוחה דאע"ג דאין אשה מצווה אפו"ר מ"מ יש מצוה אצלה במה שהיא מסייעה ע"ש, ועפ"ז הוא ג"כ כונת התוס' דאפי' מיפקדא ר"ל אפילו במה שיש מצוה אצלה דהיינו במה שמסייעת זה אפשר באחר.

אבל האמת יורה דרכו דהתוס' ז"ל שפתותיהם ברור מלו וכוונתם עפמ"ש לקמן ד"ה לא תוהו דאשה ואפי' שפחה אע"ג דאינן מצווין על פו"ר מ"מ מיפקדא אלשבת ילרה ע"ש, וזהו שכ' תוס' דאפילו מיפקדא ר"ל אלשבת מ"מ אפשר לה באחר וזה פשוט וברור לענ"ד, עד שאני תמה על קושית מהרמ"ל שהקשה ע"ד תוס' שכ' דבדידה ליכא עשה הא אכתי מצווה על לשבת ע"ב, ולפמש"כ לא קשה מידי דתוס' גופי' הקשו קושיא זו במ"ש דאפי' מיפקדא וכו' ותירצו על נכון דאפשר לה באחר כנלענ"ד. ושוב מצאתי שמ"ש בכונת התוס' לראשונה ולאחרונה הלא הם כתובים על ספר פני יהושע ע"ב, ונתתי שמחה בלבי.

ועוד נ"ל בכוונת התוס' דלמה דמבואר בסנהדרין ד' ס"ל לב"ש יש אם למקרא וקרי' וכבשוה דתרתי משמע ואשה נמי מצווה אפריה ורביה עי' יבמות ס"ה ע"ב ולפי"ז תוס' דקיימא נמי אליבא דב"ש א"ש. [עי' שו"ת בית שעריס יו"ד סי' רמ"א].

ומה דק"ל בגיטין י"ב דקאמר ע"כ לא קאמר ר"א התם אלא משום דאי בעי מפקיר נכסי' וכו' ומיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' ע"ש הא הפקר מטעם נדר כמבואר בחו"מ סי' ער"ג, וא"כ נימא להיפוך הואיל ואי בעי מיתשל עלה כמו בחלה שנטמאת פסחים מ"ו ול"ל כלל מיגו דאי בעי מפקיר נכסי' אלו דברין.

ולא ידענא מה ק"ל הא עדיפא הול"ל דעכשיו בידו שלא להפקיר כלל ואפ"ה אמרינן כיון דאיכא גוונא חדא אפי' בדרך רחוק דמצי למיזכי לנפשי זכי נמי לחברי', ומעתה וכי בשביל שאם כבר הפקירו מצי למיתשל עלה יגרע זכות זה אתמהה, (שוב הגעתי קושיא זו לפני ידי"ן הרב המאוה"ג מוהר"ש ראזענברג נ"י אבד"ק ראלפערט ואף הוא היה מתכוין לתרץ כן.

אבל קושטא דמילתא קאמינא שאני נבוך בענין זה דאמרינן הואיל או מיגו או בידו דנראה לכאורה דהם ענין א' וגדול לערי מנשוא דא"כ לדעת התוס' פסחים מ"ו ע"ב דלא אמרינן תרי הואיל ע"ש א"כ האיך אמרינן כאן תרי מיגו, [ועי' בשו"ת חמדת שאול ח"ב סי' נ"ב בתשובה להמחבר]. וכמו כן ק"ל לדעת הר"ן פסחים ל"א דבמחוסר ממון לא אמרינן הואיל ע"ש, א"כ האיך אמרינן בכתובות נ"ט ע"ב התם בידו לפדותו ע"ש, וכיו"ב הרבה קו' אין מספר.

ובקשתי את שאהבה נפשי וראה זה מצאתי בס' היקר מלא הרועים ערך הואיל אות ח' שכתב וזלה"ק, תרי הואיל לא אמרינן תוס' פסחים מ"ו ב' ד"ה הואיל, וכ"ל דאפילו ר"א בפיאה גבי מי שליקט ואמר לאיש פלוני עני דס"ל דאמרינן תרי מיגו כדאמרינן פר"ק דמציעא י"ל מיגו דזכי לנפשי' ל"ח הואיל כלל עכלה"ט. עיניך הרואות דדעתו ז"ל דמיגו והואיל הכל חד ולכן הוצרך לומר דרק מיגו דזכי לנפשי' לא חשיב הואיל, וגם בזה אנכי לא ידעתי למה ומה זה ועל מה זה, ועכ"פ אני נבוך מאוד בזה וה' יאר עיני בתוה"ק.

[עי' בתשו' הגאון בעל יד יצחק בכת"י המדפס לעיל בסי' קנ"ז].

ובגוף קו' וגם במ"ש בשם אביך גיסי ידי"נ הגנ"י הא לך מ"ש לידי"נ הרב המאוה"ג הנ"ל נ"י ובזה תרווה צמאונך, וה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כאונ"פ ונפש דודך וידידך הנאמן המצפה להרמת קרנך במהרה ונושק אותך נשיקות אלף באה"ר,

בן ציון

סימן רכ"ב

שריפת קדשים ביו"ט ושבת

יום ב' לסדר מטות שנתרנ"ז לפק"ק ב' איפאלו יצ"ו.

בין המצרים, שלום ישאו הרים, לידידי ש"ב ידיד נפשי אהובי, ורב חביבי, מחמד לבבי, הבחור המופלג, חרוץ

ושנון, זית רענן, למעלה חן ולמטה חנן, כ"ה יעקב דוד בלוהם נ"י.

אחדש"ת, באתי להשיבך בתשובה שלימה כיד ה' הטובה עלי עד"ת אשר ערכת לפני בעתים הללו.

כתבת לישב דקדוק עלוס בפסחים פ"ג ע"ב בפירכת הגמ' אהא דקתני במתני' שם חל ט"ז בשבת שרפו בי"ז דניתי עשה דבאש תשרופו וידחה ל"ת דשבת, והוא פלא דאמאי לא פריך מרישא דהיינו איו"ט דקתני במתני' דישרפו בט"ז דנימא עדל"ת, וכבר עמדו בזה אחרונים, עיי' באו"ח שם ובגל"ת.

והנה מ"ש הגל"ת דבאמת לאו אשבת פריך דאין סברא לומר שידחה עשה לל"ת שבכרת, אלא אסיפא דסיפא קאי היינו אהא דקתני לפי שאין דוחין לא את השבת ולא את היו"ט ואיו"ט פריך ע"ש. ולענ"ד תמוה דאמאי לא נימא דאשבת פריך ותיהוי באמת רא' מכאן לשיטת ספר הכריתות ומהרש"ל ביבמות ד' דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. אבל ביומר תמוה דאי איו"ט פריך א"כ למה נטר עד סיפא דסיפא ולא פריך מרישא דאיירי רק ביו"ט דקתני שרפו בט"ז, וכעין זה מדקדק באו"ח שם.

ואתה כתבת לישב עפמ"ש זקיני התוס' יו"ט ז"ע שם במתני' לתרץ מה דק"ל אהא דקתני חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז פשיטא ומאי קמ"ל ומה יו"ט דקיל איגו דוחה שבת דחמיר לא כ"ש, ותירץ דסד"א דלא לידחי לשריפתה כולי האי ע"ש. ולפ"ז י"ל דאיו"ט לא קשה לי' דנימא עדל"ת דאפשר לקיים שניהם בשהייה מעט שישרפו ביום מחר, אבל חל ט"ז להיות בשבת שפיר פריך דנימא עדל"ת ולא לידחי לשריפתה כולי האי, ועיין תוס' שבת קל"ב, אלו דבריך ביתר ביאור. וטרם ימיח כל שיח נריך אני למודעי דמה שרמזת לתוס' שבת קל"ב אין ענין לכאן כל עיקר.

וגוף התירוץ גם אני אמרתי מאז, אבל סברא זו דאש אפשר לקיים שניהם למחר אי חשיב כלל אפשר לקיים שניהם דלא נימא עדל"ת באמת במחלוקת הוא שנויה, דאף דלדעת רבינו ירוחם שהביא בב"י או"ח סי' י"ב אש משכחת לה לקיים שניהם לאחר זמן אע"ג דעכשיו אי אפשר לקיים שניהם לא אמרינן עדל"ת, אמנם בוא נא עמי אנהגך אביאך אל אולר נחמד אשר בנה לנו רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בשבת כ"ד שכתב להדיא דהא דאפשר לקיים שניהם למחר לא חשיב אפשר לקיים שניהם, וכ"ה דעת הרשב"א הביאו שמ"ק ביצה דף ג', והטעם משום דחביבא מצוה בשעתה ע"ש, ולדבריהם הן נסתר תירוצך.

ובמקו"א הבאתי רא' לדעת רי"ו הנ"ל מביצה י"ב ע"א דתני תנא קמי' דריב"א השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה, והקשיתי דאמאי לוקה ניתי עשה דשחיטה וידחה ל"ת דיו"ט, דאפילו לדעת החולקים על הרמב"ם דס"ל בפ"א מה' שחיטה וכ"ה דעת הריצב"א שבתוס' שבועות כ"ד ע"א ד"ה האוכל דשחיטה הוי מ"ע, מ"מ בקדשים כ"ע מודו דשחיטה הוי מ"ע כמ"ש אחרונים, ואי דיו"ט עשה ול"ת מ"מ אש עבר ושחט אמאי לוקה, הא הל"ת נדחית ולא נשאר רק עשה כמ"ש תוס' חולין קמ"א בשם ריב"א, ובנודי"ק בסוה"ס העלה דאפי' מהב"ע ליכא אש עבר ועשה דאמרינן מאי אולמא דהאי עשה וכו' להיפך ע"ש. ואמנם לדעת הרי"ו אתי שפיר דכיון דאפשר לשחוט עולת נדבה בשהיי' למחר חשיב אפשר לקיים שניהם ול"ל עדל"ת.

ובזה יש לישב קושית תוס' ביצה שם ד"ה השוחט דכיון דמוקמי' לברייתא כב"ש א"כ לימא השוחט עולת חובה ביו"ט לוקה דב"ש ס"ל לקמן י"ט על עולת רא"ה דלוקה. ולהנ"ל י"ל דבעולת חובה כיון דא"א לקיים שניהם בשהיי' למחר א"כ שפיר אמרינן עדל"ת ואש עבר ושחט אינו לוקה, ובאמת לקמן שם אינו מבואר דב"ש ס"ל בעולת רא' דלוקה אלא דהתוס' ס"ל כיון דס"ל לב"ש בעולת רא"ה דאינה קריבה ביו"ט א"כ ממילא לוקה, אבל למ"ש י"ל דמודו ב"ש דאש עבר ושחט עולת רא"ה ביו"ט אינו לוקה דאמרינן עדל"ת והבן, [וע"ע לעיל בסימן ס"ב וסימן ס"ד].

ואמנם יש להביא רא' משם גם לאידך גיסא כשיטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל דתוס' ביצה הנ"ל הקשו והא ב"ה נמי מודו דנדרים ונדבות אין קריבין ואמאי מוקי לה לברייתא כב"ש, ואי נימא דב"ה כרמב"ן והרשב"א ס"ל א"ש דאף דס"ל לב"ה נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט מ"מ בעבר ושחט מודו דאינו לוקה דאמרינן עדל"ת כי קושי' לאמת, דהא זה דאפשר לקיים שניהם בשהיי' למחר ל"ה אפשר לקיים שניהם דלא נימא עדל"ת, ודו"ק.

אמנם נראה לי לפמ"ש בס' תשו' ברית אברהם סימן א' שכתב דדבר זה תלי' בפלוגתא דהואיל, דמאן דאית ליה הואיל ס"ל כשיטת רי"ו ומאן דלית ליה הואיל ס"ל כשיטת רמב"ן שזכרתי ע"ש, א"כ למ"ש מהר"מ ברבי בנש' יומא דרב אשי לית ליה הואיל א"כ ס"ל כשיטת רמב"ן, ולפי זה הכא דרב אשי נמי משני נמי קושית הש"ס דהרי קאמר יו"ט עול"ת לדידיה שפיר פריך ג"כ איו"ט דלדידיה דס"ל כשיטת רמב"ן לא שייך כאן אפשר לקיים שניהם, ושייכי שפיר לומר עדל"ת, ולאידך תנאי דמתרלי נמי הך קושיא אין אנו מוכרחין לומר דדוקא פריך אשבת דאפילו אי איו"ט פריך נמי שפיר מתרלי ודו"ק ולתא לדבריך.

וכל שכן דאתי שפיר טפי לפמ"ש פנ"י ביצה ח' דמ"ד יו"ט עול"ת ס"ל כשיטת רמב"ן ורב אשי נמי ס"ל

הכי וד"ל. ומה דק"ל על דברי מהרמ"ב הנ"ל האריכתי בתשובה אחרת להגאון מפאקש נ"י (הוא לקמן בסימן רכ"ג) ואכמ"ל.

שוב הבאת מי' לדקדוק הנ"ל עפמ"ש תוס' בפסחים שם דהאיך יליף בשבת כ"ד מתני דבי חזקי' דקאמר מה מ"ל עד בוקר ליתן בוקר שני לשריפתו דאין שורפין קדשים ביו"ט דילמא שאני הכא דגלי קרא ע"ש, וא"כ יש לומר דהמקשן ס"ל קושית תוס' לאמת ול"ק לי' איו"ט דנימא עדל"ת די"ל דגלי קרא אבל אשבת פריך שפיר א"ד.

והגם שהוא דבר נכון לחדודי וגם אני אמרתי כן בחג הפסח העע"ל והלעתיו קדש אבא מאוה"ג שליט"א, ואף ראיתי אח"כ שכ"כ בס' יען נושן אשר בשם "שם אהרן" נקרא, אבל לענ"ד לא ניתן להאמר כלל ויש לפקפק בה, חדא דהא באמת כבר מי' התוס' קושיתם על נכון, ועי' ברמב"ן שבת כ"ד, ועוד דאם כן מאי משני כתני דבי חזקיה וכו' ליתן בוקר שני לשריפתו הא גם המקשן ידע מזה אלא דס"ל כקושית תוס', ודוחק לומר דהמקשן והמתרץ פליגי בקושי' ותי' התוס' שאינו מבואר בדבריהם כלל.

אך יש לומר דב' קושיות אלו חדא מתורלת בירך חברתה, דכיון דקושית תוס' לק"מ א"כ סברת המקשן אינו אמת ולא אמרינן דשאני הכא דהוי גזירת הכתוב לכן משני שפיר כדתני דבי חזקיה וק"ל.

אבל הגלע"ד יותר נכון לישב קושית אחרונים שזכרתי הוא, למ"ש תוס' כתובות ז' ע"א ד"ה מתוך, דלכן מולא חמץ בפסח לא שרי' לשרפו ביו"ט משום דהוי מוקצה ואסור לטלטלו ע"ש, א"כ לפ"ז י"ל ה"ג דאיו"ט ל"ק לי' משום דאנותר נמי קאי דהוי מוקצה מחמת איסור וא"י לטלטלו לשרפו ול"א עדל"ת, אבל אשבת שפיר פריך דמשום מוקצה יכול לטלטלה דהא ביו"ט סתם לן תנא כר"י דמוקצה אסור ובשבת סתם לן כר"ש דמוקצה מותר כדאמרינן ברפ"ק דבילה, וא"כ אשבת שפיר קשה דנימא עדל"ת וא"ש.

ויש לומר עוד בסגנון הנ"ל דהרי בשמעתין אמתני' קאי דמטמא את הידים כמבואר בפסחים ק"כ ע"ב, וא"כ ביום טוב לא קשיא ליה דישרפנו דלא מצי למשרפינהו שמא יטמא את עצמו וחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ועיין בילה מ"י ע"א טומאה ביו"ט לא שכיח משום דחייב אדם לטהר וכו' ע"ש, אבל חל ט"ז להיות בשבת דאינו מוזהר אטהרה שפיר פריך ניתי עשה וידחי ל"ת.

ואל תתמה איך יעקרו חכמים בתקנתם דחייב אדם לטהר וכו' עשה דבאש תשרופו, דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה וכדאמרינן ביבמות דף פ"ט ע"ב וכ"ש בשב ואל תעשה ועיין בהרר"י רפ"ק דברכות, ואתי שפיר.

ומיושב שפיר בזה מה שמדקדק זקיני התויו"ט זי"ע דמאי קמ"ל תנא דמתני' דאין שריפת נותר דומה שבת תיפוק ליה דאפילו יו"ט דקיל אינו דומה, ולפמ"ש אתי שפיר כמובן.

וה' יחננו דעה ובינה, להביט מתורתו נפלאות, עדי יחוש ישועות הניבאות, ובזה אתן החותמת, בדברי שלום ואמת, ה' את שלומך יענה, בכל עת ועונה, כנפשך ונפש ידידך ש"ב אוהבך הנאמן בלונ"ח הדוש"ת ומצפה להרמת קרנך במהרה,

בן ציון בלוהם
בן גאון ישראל מהר"ע שליט"א

סימן רכ"ג

בענין עשה דוחה לא תעשה בעידנא והמסתעף

מסיטרא קדישא, שלמא נפישא, במודיא לגברא קדישא, טנרא תקיפא, פלפולא חריפא, מדכולהו עדיפא, ה"נ כבוד הוד אדוני מחו' האי גאון, אור יקרות וקפאון, המאור הגדול מעוז ומגדל, המובהק האמיתי המפורסם, כגן הדסים, ערוגת הבושם, החריף ובקי, אור הברקי, משנתו זך ונקי, בצדקתו ימלט אי נקי, עטרת תפארת ישראל, עמוד הימיני פטיש החזק כקש"ת מו"ה **אליעזר זוסמן סופר** שליט"א האב"ד ור"מ דק"ק פאקש יצ"ו.

זה היום באתי בכפיפת קומה משטח שטוח לשחר פני הוד אדוני רוש הדר"ג, לשוש עינו הבדולח בד"ת אשר הרהבתי בנפשי עוז לערוך אל שלחן מלכים, ומתנפל אנכי תחינתי מול כס הוד הדר"ג כי יטה אל חסד ענותנותו הטהורה ויחזירני בתשובה שלימה.

הנה ראיתי לאדוני הגאון נ"י בספר עט סופר הנדפס מחדש, הביא קושית הגאון מאוה"ג מהר"ש טיסמענץ זי"ע, וזה תוארו, בפסחים דף ה' ע"א הוכיח רבי עקיבא דתשביתו דכתיב גבי חמץ מיירי מערב יו"ט דאי לאו הכי הרי הבערה אב מלאכה הוא, וקשה דילמא מיירי ביו"ט ועשה דתשביתו דוחה ל"ת דיו"ט, ואי דיו"ט עשה ולא תעשה עיין שבת כ"ד ע"ב ובילה ח' ע"ב, מ"מ תקשי לרבא דס"ל שם דיו"ט לא הוי רק לא תעשה גרידא, ובפרט דסוגיא דפסחים שם רבא אמרה לשמעתתיה (ועיין חק יעקב סי' תמ"ו או"ק ב' ואו"ק ג').

אבן לענ"ד נראה בישוב קושיא זו, דתוס' בחגיגה ב' ע"ב סד"ה ליטא מקשה ניתי עשה דפרי' ורבי' וידחה ל"ת

דלא יהי' קדש, ותי' דכיון דפרי' ורבי' קיים רק בגמר ביאה ולא תעשה (דקדש) הוא בתחילת ביאה משעת הערלה א"כ לא הוי בעידנא ולא שייך לומר עשה דוחה ל"ת עש"ה, וה"נ אני אומר דכיון דתשביתו לא מקיים רק בסוף הבערה (ועיין ירושלמי ר"פ במה מדליקין ה"א גבי אסור להנית אור במדורת קדשים ע"ש שמבואר קצת כן) ול"ת דיו"ט היא בתחילת ההבערה, וא"כ לא הוי בעידנא ולא שייך לומר עדל"ת, ודו"ק כנלע"ד.

ומ"ש ע"ז הגאון דפאקש נ"י, דבהבערת חמץ המקצת חמץ שנשרף שייך ג"כ להמצוה ולא לבד כאשר נשרף הכל וכו', לדעתי גם במקצת חמץ יש לו תחילה וסוף בלתי יצויר לקרון מחומר רק לה' לבדו.

שריפת קדשים אי הוי בעידנא

אמנם זה רבות בשנים יצא לאור ס' שושן עדות להג"ר וואלף באסקאוויטץ ז"ל עמ"ש עדיות פ"א משנה י"ג, וכתב להדיא דלתוס' חגיגה הנ"ל דהמשך מצוה לא הוי בעידנא א"כ בשריפת קדשים לא הוי בעידנא, דבשעה שנותן הקדשים על האש ומתחילין להשרף עובר בלאו והעשה אינו מקיים עד שנשרפו לגמרי ונעשו אפר ע"ש, ועוד כתב שם דלמאן דלית ליה מתוך א"כ יצפינן עדל"ת משריפת קדשים כקושיית תוס' ביבמות ה' (סוד"ה כולה), ובשריפת קדשים לא הוי בעידנא א"כ על כרחך לא בעי' בעידנא כלל ע"ש. ומ"מ יש ראיה קצת דמצות שריפת קדשים המצוה מתחילה ועדל"ת כמבואר פסחים ע"ה ב' ישרף אע"פ שהלית האור ברובו ופירש"י יתעסקו בו עד שתגמר שריפה, וי"ל. [ראה לעיל בסימן ס"ד בענין זה, ולקמן בסימן רל"ח ד"ה שם בגמ' ר' יוסי אומר אינו צריך].

אבן נראה דזה אינו, דהנה הקשו הראשונים לישתרי שריפת קדשים ביו"ט משום מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו', ועיין תוס' שבת כ"ד ע"ב ד"ה לפי ובר"ש ביצה י"ב, ועיין שער המלך פ"א מה' יו"ט הביא תירוץ דלא שייך לומר בשריפת קדשים מתוך משום דרחמנא אחשביה להבערתן עש"ה, והתינח בסוף הבערה שמקיים המצוה שייך לומר רחמנא אחשביה להבערתן אבל בתחילת הבערה שאינו עושה מצוה שפיר י"ל מתוך, וא"כ בתחילת הבערה לא שייך ל"ת דיו"ט דאז שפיר דמי משום מתוך, רק בסוף הבערה כשעושה המצוה (אז אין לומר מתוך ושייך הל"ת), וא"כ אז הל"ת ועשה באין כאחד, ושפיר הוי בעידנא, והוא נכון לענ"ד.

ובזה יש לייסד מה שהקשה אחי הגדול הרב הה"ג מו"ה יצחק יעקב בלוהס שליט"א לשיטת תוס' הנ"ל למה ליה לרב אשי למימר בשבת כ"ד ע"ב דלהכי אין שריפת קדשים דוחה יו"ט משום דיו"ט עשה ול"ת, אפילו לא הוי רק ל"ת גרידא נמי לא דמי' דלא הוי בעידנא, דעשה בגמר הבערה ולא בתחילתה, ולפמ"ש יתיישב היטב דכיון דל"ש לומר רחמנא אחשבי' להבערתן בתחילה ולכן י"ל מתוך וא"כ שפיר הוי בעידנא, ודו"ק.

אבן יש להגדיק קושית אחי הרב נ"י, דעיין ברשב"א שבת דף ט"ל ע"ב שכתב אהא דאיתא התם דב"ש אומרים לא יחס אדם חמין לרגליו אלא א"כ ראויין לשתות, דדוקא שמחמם אותם לצורך שתיה, אבל לצורך רחיצה אע"ג דראויין לשתיה אסרי ב"ש דל"ל מתוך, ומאן דל"ל מתוך ל"ל הואיל ע"ש, מבואר דהואיל ומתוך תליא הא בהא, וא"כ למ"ש בס' ילקוט הרועים אות הואיל בשם מהר"מ ברבי במס' יומא דרב אשי לית ליה הואיל, א"כ לית ליה נמי מתוך, ושפיר לא הוי בעידנא, והדרא קושיא לדוכתיה.

האם רב אשי ס"ל הואיל

האמנם כי גוף דברי מהרמ"ב הנ"ל בל"ע, דהרי בכתובות נ"ט ריש ע"ב פריך רב אשי אהא דקאמר רב שישא בריה דרב אידי הא לא דמיא אלא לאומר שדה זו שמשכנתי לך ליו"ד שנים לכשאפדנה ממך תיקדש דקדשה, ופריך רב אשי התם לי' שנים מיהא בידו לפדותה וכו', ואי ס"ד דר"א ל"ל הואיל א"כ אין קאמר דבידו לפדותו.

וצריכים אנו למשכוני' נפשין אדרב, ה"נ הג' מהרמ"ב ז"ל, ולומר דהא דקאמר רב אשי התם בידו לפדותו לי' שנים וכו' הוא רק למה דמשני רב שישא בריה דרב אידי ומחלק התם בידו לפדותה וכו', ועכ"ז רצה לדמותה לשדה זו שמשכנתי לך לי' שנים, ע"ז השיב לו רב אשי לדידך דחלקת כנ"ל ה"נ מצית לומר ולחלק כן, אבל רב אשי לדידיה לא ס"ל הואיל, ולדקו דברי מהרמ"ב ז"ל.

אלא דיש להביא ראי' נגד דברי מהרמ"ב לפמ"ש בתשובת גור ארי' יודא או"ח דהא דמחוסר ממון לא אמרינן הואיל כמש"כ הר"ן פסחים ל"א ועיין מג"א סי' תמ"א סק"ג, תליא בפלוגתא דאביי ורבא, דלאביי דס"ל בפסחים הנ"ל בעל חוב למפרע הוא גובה, ס"ל כדברי הר"ן דלא אמרינן הואיל במחוסר ממון, ורבא דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה, ס"ל דאמרינן הואיל אפילו במחוסר ממון, וכעת אין הספר תמ"י לעיין בו בפנים, וא"כ למ"ש הרמב"ש בהקדמה ליד החזקה שלו ד"ה נמצא דרב אשי קיבל מרבא ע"ש, ס"ל רב אשי כרבא רביה דאמרינן הואיל במחוסר ממון וכ"ש במקו"א, וא"ע בכל זה ואין כאן מקומו ולא כתבתיה רק

להערה בעלמא. עכ"פ זה הרי הוא כמבואר לענ"ד דלא שייך לומר עדל"ת רק אי אמרינן מתוך, דאל"ה לא הוי בעידנא, ושפיר הקשה הגאון מהר"מ טיסמענץ ז"ל וכמש"ל.

מאן דל"ל מתוך ל"ל עדל"ת בשריפת חמץ וקדשים

אלא דאי נימא הכי כ"ש דיתיישב קושית הגאון ז"ל, דהרי רבא הוכיח שם בפסחים דר' עקיבא לית ליה מתוך, וכיון שכן הל"ת הוא בתחילת הבערה והעשה בסוף הבערה ולא הוי בעידנא, ולא שייך לומר עדל"ת, ומיושב שפיר קושית הגאון מהר"מ טיסמענץ ז"ל.

ובסברא זו יש להסביר מה שתמה הפנ"י ברש"י שבת הנ"ל ד"ה מנהני מילי, שכתב דסד"א דשריפת קדשים מותר ביום טוב משום עדל"ת, ותמה הפנ"י אמאי לא פירש דסד"א דמותר מטעם מתוך עיין בדבריו, וקושייתו נסתרה והיא נתמהה דאם יפרש רש"י מטעם מתוך אז תקשי להיפך אמאי לא מפרש משום עדל"ת, ולפמ"ש דבר גדול דיבר האדון זקיני ז"ל, דכיון דעדל"ת לא הוי רק אי אמרינן מתוך, א"כ למה מדלג על הריס וגבעות ומפרש משום עדל"ת דהוי רק אי אמרינן מתוך ולא מפרש מיד משום מתוך, כנלע"ד נכון בס"ד. ומעתה נסתר בזה מה שכתב הפנ"י דרש"י כ"כ אליבא מאן דלית ליה מתוך עיין בפנים היטב, ולפמ"ש זה אינו, דמאן דלית ליה מתוך לית ליה ג"כ עדל"ת כנלע"ד.

ובאור חדש פסחים דף ה' הקשה לרבינו הגדול מאור עיניו הנוב"י ז"ל (ועיין גם בנוב"י מהדו"ק סי' ט"ו) בשבת ק"ו דאמרינן במבעיר (נ"ל דמקלקל בהבערה) חייב מדאסר רחמנא הבערת בת כהן, והקשה דילמא שאני התם דרחמנא אחשביה להבערתה דכתיב באש תשרף וכמ"ש רש"י בילה כ"ז ע"ב גבי חלה שנטמאה ע"ש, ולפמ"ש י"ל דהש"ס הוכיח דמקלקל בהבערה חייב מדאסר רחמנא תחילת הבערת בת כהן, אבל מהא דאסר רחמנא סוף הבערת בת כהן באמת לא מוכח מידי, דכיון דאז הוא קיום המצוה שפיר אומרים דרחמנא אחשביה להבערתה וכקושי' וא"ש.

ושארי ידידי הב' החרון כ"ה יעקב דוד בלוהס נר"ו עורר דיש לדחות בזה מה שכתב הישועות יעקב לייישב קושית פנ"י בסוגיא דכתבה (שבת דף כ"א ע"ב), דאמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה אפילו בחול, דתינח שאר שמנים, אבל שמן שריפה בשלמא בשבת אסור לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט עיין לקמן דף כ"ד, או משום שמא יטה עיין לעיל דף כ"ג, אבל בחנוכה בחול דלא שייך הני טעמא למה יהא אסור להדליק בו, ותירץ היישועות יעקב משום דכיון דכשסורף תרומה טמאה ומדליק נר חנוכה עושה ב' מצות ביחד ואין עושין מצות חבילות חבילות עכ"ד פמ"ח, ולפמ"ש זה אינו דמצות ביעור קדשים הוא בסוף הבערה ומצות נר חנוכה בתחילת הבערה חלי שעה א"כ לא הוי בבת אחת עכ"ד הבחור הנ"ל, ויש לעיין.

אבל מה שאני תמה ע"ד רבינו הגדול היעויע"ק הוא דהרי כתב המגדל עוז בפכ"ט מהלכות שבת הי"ג דבמצוה אחד דאורייתא ואחד דרבנן לא שייך האי כלל עיין בפנים, וה"ג מצות הדלקת נר חנוכה הוא רק מדרבנן ומצות שריפת קדשים דאורייתא, ועיי' בסה"מ מ"ע ל"א, וא"כ לא שייך האי כללא, וזה ברור לדעתי הקלושה באופן שאין עליו תשובה.

ואמנם בגוף הקושיא שהקשה הפני יהושע כבר קדמו מהרי"ט בחידושיו על מס' שבת שם, והביאו מהר"מ ברבי עה"ת [בריש מ"ב] פ' מקץ, ותירץ דרב הונא לא אמר רק פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אבל ביו"ט שרי, אבל שמן שריפה דגם ביו"ט אסור מזה לא מיירי כלל ויוכל להיות האמת כקושי'. ולי נראה עוד, דרב הונא אמר רק פתילות ושמנים שאמרו "חכמים", אבל שמן שריפה דמדאורייתא אסור לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט ומקרא ילפינן לה מזה לא מיירי כלל, כנלע"ד נכון.

הואיל ומתוך אי תליא הא בהא

ובדברי הרשב"א שבת דף ט"ל שהבאתי לעיל יתיישב לי מה שמדקדק הגאון רשכבה"ג מו"ה רע"ק איגר זי"ע בתוס' למשניות פ"ב דבילה מ"ה על דברי זקיני התויו"ט ז"ל שכתב ג"כ כדברי רשב"א הנ"ל, אמנם לא כתב הך ומאן דלית ליה מתוך לית ליה הואיל, והקשה הנ"ל מה שייכות ראויה לשמייה למתוך, דמצד מתוך אין חילוק בין ראויה לאינו ראויה אלא הא דראויה עדיף מטעם הואיל ואי מקלעי ליה אורחים וחזי להו, ולדברי הרשב"א פשוט דלק"מ כמובן.

והנה כדברי תויו"ט ורשב"א הנ"ל כתבו ג"כ בתוס' שבת הנ"ל ד"ה אא"כ, ומצאתי שם בהגהות גליון הש"ס להגאון הנ"ל שהתעורר ג"כ כמו בתוספותיו למשניות, וניחא ליה כמ"ש הרשב"א, אבל תמה על גוף דברי רשב"א מפסחים דף מ"ז ע"ב ע"ש.

לכן נראה לי לייישב דקדוק זה, דבשלמא באופה מיו"ט לחול, או גבי שוחט בהמה מסוכנת בפסחים מ"ו ע"ב, דשוחט ואופה לאכילה והוי צורך אוכל נפש, רק כיון שאינו

אופה ליומא הוי אסרינן לי' אי לאו משום הואיל, אבל במחמס חמין שאינו מחמס אותו לצורך אוכל נפש כלל בזה לא שייך לומר רק מתוך ולא הואיל, כנלע"ד נכון בס"ד. ובזה מובן דס"ל בית שמאי הואיל אף דל"ל מתוך, דהואיל יש בו צורך אוכל נפש, אבל במתוך אין בו צורך אוכל נפש וק"ל.

מי שהי' אנוס בעיו"כ ולא אכל והגיע זמן תוספת יוכ"פ

ובתשו' כתב סופר או"ח סי' קי"ד חידש דמי שהיה אנוס בעיו"כ ולא היה יכול לאכול עד שהגיע זמן תוספת יוכ"פ דמותר לו לאכול מצד עדל"ת ע"ש, ודבריו תמוהים לשיטת תוס' בחגיגה שהבאתי לעיל דה"נ כאן לא הוי בעידנא, כי איסורא קעביד בהנאת גרונו דקי"ל כרבי יוחנן במס' חולין סוף פרק גיה"נ דף ק"ג ע"ב דהנאת גרונו בעינן, ומ"ע לאכול בעיוכ"פ בהנאת מעיו הוא ולא שייך לומר עדל"ת. שוב נזכרתי דלק"מ דכבר כתב חת"ס דביוכ"פ אפילו ר"י דס"ל בעלמא הנאת גרונו בעינן מודה דביוכ"פ הנאת מעיו בעינן, דביתובי דעתא תליא מילתא, והיינו דאהני ליה להגאון בעל כת"ס וזכות אבותיו מסייעתו.

ובזה אמר כבוד אחי הרב המריץ ובקי טובא מוה"ר יהודה נבי נ"י לישב קושית שאגת אריה סוף סי' ע"ו, לפ"מ שהעלה הוא ז"ל שס דביו"כ חייב על אכילה שלא כדרך אכילתו דהרי לא כתב ביה אכילה, א"כ בקיצור הו"ל לר"ל למימר ביומא דף פ"א ע"א דלא מצי למיכתב אזהרת אכילה ביו"כ דנכתוב לא יאכל, דהו"א דכדרך אכילתו בעינן, ולמה אמר משום דאכילה בכזית, ולדברי חת"ס לק"מ דכיון דביוכ"פ הנאת מעיו בעינן לכ"ע א"כ שלא כדרך אכילתו נמי אסור דיש לו הנאה במעיו, וכ"ש לר"ל דס"ל בעלמא נמי הנאת מעיו בעינן, ואתי שפיר. ובגוף הדבר כבר קדמו חת"ס בעצמו בח"א על סוגיות הש"ס בסוגיא דחצי שיעור יומא דף ע"ד ע"ב.

חצי שיעור ושלא כדרך אכילתו אי תליא הא בהא

אבל לענ"ד נראה בישוב קושיא זו עפמ"ש האחרונים בשם מהרש"ל ומהרש"א שבועות דף כ"ג, דהיכי דחצי שיעור אסור שלא כדרך אכילתו נמי אסור, ותליא הא בהא, ולפ"ז ריש לקיש דסבירא ליה לעיל ריש פרקין דחצי שיעור אסור ביוכ"פ, שלא כדרך אכילתו נמי אסור ביה, וא"כ שפיר מצי למכתב אזהרה בלשון לא יאכל אי לאו דאכילה בכזית כנלע"ד, וא"ש.

אך גוף דברי אחרונים נל"ע, מה ענין חצי שיעור לשלא כדרך אכילתו, בשלמא ח"ש אסור משום דחזיא לאצטרופי למלקות, אבל שלא כדרך אכילתו קשה ממנ"פ, אם יש כאן כשיעור חיוב א"כ למה יצטרף עוד, ואם ליכא כשיעור הרי כתב הרב"י או"ח סי' תרי"ב בשם ראבי"ה דחצי שיעור בשלא כדרך אכילתו שפיר דמי משום דאינו חזי לאצטרופי עיין בפנים, ונל"ע.

ומה"ט נמי לא זכיתי להבין דעת קדושים רבינו הגדול מאור עינינו הפמ"ג ז"ל, שכתב בפתיחה להל' שבת ובס' גינת וורדים שלו, דחצי שיעור אסור במ"ע לכ"ע, ובער אנכי ולא אבין הא אינו חזי לאצטרופי למלקות, ונלע"ג.

וכן מ"ש בס' ילקוט הרועים אות ח"ש בשם תשו' אמרי א"ש, דהיכא דהי' חזי לאצטרופי אף שעכשיו אינו חזי לאצטרופי חצי שיעור אסור, לא זכיתי להבין, הרי בגידון שכ' ראבי"ה נמי היה חזי לאצטרופי כי עירב בו דבר מר דהיינו שלא כדרך אכילתו ולמה יהא מותר, ונל"ע בכל זה עד אשר יאר ה' עיני במורתו.

ועתה נתנה ראש ונשובה לדברי הגאון בעל כת"ס ז"ל, ונראה לי ראי' לדבריו מיומא דף פ"א ע"א דקאמר יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה אבל יהא מוזהר על תוספת עינוי, ודין הוא ומה מלאכה שנוהגת בשויו"ט אינו מוזהר עליה עינוי שאינו נוהג בשבויו"ט אינו דין וכו', והקשה בספר תוס' יוה"כ מה ק"ו הוא זה הא איכא למיפרך כדפרכינן לקמן מה לעינוי שלא הותר מכללו תאמר במלאכה שהותרה מכללה לגבוה עיין בפנים, אמנם לד' כת"ס הנ"ל אתי שפיר, דלעיל לא מצי לשנויי דעינוי לא הותר מכללו, דהרי הותר מכללו אצל מי שהיה אנוס ולא היה יכול לאכול עד זמן תוספת, אבל לקמן דמיירי בעיצומו של יום שפיר קאמר דלא הותר מכללו, וא"ש בס"ד.

ותו לא מידי כ"א חמש מאות קידה נופל ארצה יקו לאור דבריו הטהורים, ויחנני וירצני ויאר אלי פני הוד הדר"ג כפני מלאך אלדים ולא יבוש ולא יכלם, דך ונכלם,

בן ציון בלוהם

בלאאמו"ר הגאון ישראל מוהר"ע נ"י

סימן רכ"ד

בגדי כהונה בביאה ריקנית לעזרה

הדרן למס' חגיגה

במתני' שלהי חגיגה איתא כיצד מעבירין על טהרת עזרה מטבילין את הכלים שהיו במקדש ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן, ופירש"י ותוס' דהך ואומרים להם אכהנים קאי דאומרים להם לכהנים ע"ה ברגל ההולכים להיכל

להשתחוות דאלו ישראל ל"ה ראויין לילך אף בין אולם למזבח, אמנם הרמב"ם פי"א מטומאת משכב ומושב הל' י"א פירש ואומרים לע"ה ישראלים שלא יטמאו את השולחן בשעה שמראין אותו לעולי רגלים כדי שלא יהיה טמא במגעו אחר הרגל ונמצא צריך טבילה והערב שמש וגאמר בלחם הפנים לפני תמיד, ומשנה למלך כתב שם שכן מבואר בירושלמי שלהי חגיגה.

והנראה דרש"י ורמב"ם לטעמייהו אזלי, דבגדה דף ל"ג ע"ב רמי משניות אהדדי דקתני התם דבגות כותים גדות מעריסתן והכותים מטמאים משכב תחתון כעליון מפני שהם בועלי נדות ואינו חייב עליהם על ביאת מקדש ואין שורפין עליהם את התרומה מפני שטומאתן ספק, ופריך מהא דתנן בטהרות על ששה ספיקות שורפין את התרומה על ספק בגדי ע"ה אם נגעו בה דשמא טמא היה והאי כותי נמי מ"ל דע"ה הוא, ומשני דמתני' מיירי בכותי שטבל לפנינו ועלה ודרס על בגדיו של חבר כשהוא ערום ואח"כ נגעו בגדיו של חבר שדרס כותי עליהן בתרומה לא שורפין עליה תרומה, דאי משום טומאת ע"ה הא טבל ליה ואי משום בועל נדה שמא לא בעל בקרוב וכבר עברו ימי טומאתו וסלקא ליה טבילה, ואת"ל בעל בקרוב שמא ל"ה אשתו יושבת על דם טמא אלא על דם טהור והוי ס"ס ואס"ס לא שורפין תרומה ע"ם. והנה אמרינן ביומא דף ל' אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול ופרש"י ותוס' דלעבודה לאו דוקא ואפילו ליכנס לעזרה בלי עבודה נמי צריך טבילה עי"ש, ולפי"ז תקשה למה צריך להזהיר לע"ה כלל שלא יגעו בשלחן ומנורה הא עכ"ח טבלו קודם שנכנסו לעזרה ואפילו טומאת ע"ה ליכא, וכבר עמד בזה בס' לחם שמים ותי' דע"ה משידי אטבילה זו והוא דוחק.

אך י"ל למ"ש תוס' נדה שם דדוקא שדרס ערום אבגדי חבר הוא דמהני אבל אם לבש בגדים שישבה עליהם אשתו נדה אע"ג דטבל הוי אב הטומאה משום חיבורין כדאיתא בתו"כ והנושא את המדרס הר"ה מטמא שנים ופוסל א' ובגדי ע"ה מדרס לפרושים ע"ש, ואע"כ ה"נ לא מהני מה שטבל הע"ה קודם שנכנס למקדש דאחר שלבש בגדיו שוב נטמא ומטמא. אך דזה ניחא לשיטת רש"י שבתוס' יומא ה' ע"ב דעל כניסת היכל ביאה ריקנית שלא לצורך עבודה א"ל בגדי כהונה ויכול ללבוש בגדים שלו ואיכא חשש טומאת ע"ה, ולכן רש"י לשיטתו שפיר פירש דאומרים להן לכהנים ע"ה שבאו להשתחוות להיכל כיון שיכול ליכנס לשם בבגדים ואיכא חשש טומאת ע"ה, אבל למ"ש מל"מ סוף הלכות ביאת מקדש בדעת הרמב"ם דאף על כניסת היכל ביאה ריקנית שלא לצורך עבודה חייב כשאינו לבוש בגדי כהונה דאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והו"ל זרים כדאמרינן בסנהדרין פ"ג ועי' תוס' יומא שם, ואע"כ ל"ל בכהן ע"ה דעכ"ח טבל קודם שנכנס לעזרה וגם לבש בגדי כהונה וליכא טומאת ע"ה כי קושיין (דבגדיו אינן מטמאין רק בעודן עליו ומשום חיבורין), ואע"כ לשיטתו עכ"ח ל"ל שלא יטמאו היינו עולי רגלים ישראלים כשמוליאים השולחן ומראין להם.

והנה בריש מכילתין איתא הכל חייבים בראיה חוץ מחש"ו וכו' ועבדים שאינן משוחררין ומוקי לה בגמרא דף ד' בחליו עבד וחליו ב"ח מדקתני שאינן משוחררין ול"ק עבדים סתם ועכ"ח שאינן משוחררין לגמרי ע"ש בגמרא, ולכאורה הוא משנה שא"ל דכיון דהוא חליו עבד פשיטא דלא מצי לאתויי קרבנות ראיה מפני לד עבדות שבו דפטור מדגמרינן לה לה מאשה, ונהי דמשום חולין בעזרה ליכא דיש לומר דסובר האי תנא חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא מכל מקום לדעת הרמב"ם דכהנים שלא בעידן עבודה שלבשו בגדי כהונה לוקים משום כלאים ואם כן אינו יכול להקריב קרבנו של חלי עבד וחלי בן חורין מפני לד עבדות שבו דהוי שלא בעידן עבודה, ועכ"ח ל"ל דכיון דלרמב"ם כשנכנס להיכל ביאה ריקנית נמי צריך בגדי כהונה והאי דשלא בעידן עבודה לוקה היינו חוץ להיכל ועזרה, וא"כ כשנכנס להקריב קרבנו של חלי עבד וחלי ב"ח שפיר היה יכול ללבוש בגדי כהונה וליקרב שלמי חגיגה ועולת ראיה, ושפיר צריך למיתני דחליו עבד וחליו בן חורין אינו מביא כלל, והיינו משום דמוכח בשלהי מכילתין לדעת רמב"ם דביאה ריקנית צריך בגדי כהונה. ושייך שפיר סוף מכילתין לתחילתה וא"ש לחדודי.

סימן רכ"ה

חייבי בריתות שלקו בדין אי נפטרו מידי בריתותן ☆ התראת ספק אי שמיה התראה או לא

כבוד אחי יקירי חלונ"פ [תמלת לבי ונפשי] הה"ג נ"י. [מו"ה יהודה צבי אבד"ק האנשוויטץ]

אחרי דרך מבוא השלום בכל מיני דריסה ותקירה לטובה מקרב איש ולב עמוק, הן היום אמרתי כי אקח מועד והשיב אשיב לך בד"ת דכתיב בה ענה ואת החדש מפני היש אוליף, כתבך בא אלי לאחרונה וקלא נא אנכי מבקש כי לא אטייל עמך על שדה הפלפול לארכה ולרחבה ואמלא כפי קיצור כי לא עתותי בידי וגם כי ראשי בל עמי ולבי מלא על כל גדותיו בדאגה בלב איש יזיחנה מדעתו דעת תורה,

ואין תורתו של דוא"ג אלא משפה ולחוץ, ואתה אהובי אחי שוב תשים עין בקורת על אלה הדברים והחזירני בתשובה שלימה מלפניך.

בהגהות מל"מ פי"ז מסנהדרין ה"ז חידש דלא אמרינן חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן רק היכי דבמזיד ובהתראה איכא מיתת ב"ד דאז לקי שלא כדין דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקין ולהכי מיפטר מכרת ע"י המלקות, אבל באיסור כרת גרידא כחמץ בפסח ויו"כ כיון דלקי כדין לא אמרינן כיון שלקה נפטר מכרת ע"ש, ועל זה העירותי שהוא נגד תוס' שבועות ז' ע"ב ד"ה בשוגג שהקשו דאטומאת מקדש וקדשיו נמי איכא למיפרך אי במזיד בר מלקות הוא דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, ולדעת הגמל"מ המזכר לא מקשי תוס' מידי, דהא בטומאת מקדש וקדשיו ליכא מיתת ב"ד אלא כרת גרידא ולקי בדין ול"ש דחייבי כריתות שלקו וכו'.

וכתבת דעכ"ח קושית תוס' לא קאי אליבא דר' יודא דקאמר שם מה מצינו שחלק הכתוב מכלל שאר טומאות וכו' דהא ר"י לית לי' דחייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת כמ"ש אור חדש עה"ת פ' בא, אלא אליבא דר"ש שם דקאמר ממקומו הוא מוכרע וכו', וסתם ר"ש הוא רשב"י (ואני הכי קרא שמי בן ציון שאני מוסיף לציין עוד רש"י חולין מ"ט ב' ד"ה אודי לי וד"מ יו"ד סי' ס"ה) דס"ל סנהדרין ע"ד עונשין מן הדין, וא"כ ס"ל אין מלקות בחייבי כריתות כר' יצחק כדמשמע משקלא וטריא ברים כריתות ומכות י"ד, וא"כ ליכא מלקות בטומאת מקדש וקדשיו, ושפיר הקשו תוס' דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כרת אלו דברין.

אי מ"ד דעונשין מה"ד בע"כ ס"ל דאין מלקות בחייבי כריתות

ואני אומר דאם הוכחה זו אמת דמאן דסובר עונשין מה"ד ס"ל כר"י דאין מלקות בחייבי כריתות, א"כ אליבא דר' יודא נמי הקשו תוס' שפיר דהרי לחד מ"ד בסנהדרין נ"ד ע"א ס"ל לר' יודא דעונשין מן הדין ע"ש בגמ' (וס' או"ח עה"ת לא נמצא במקומינו), ותהי להיפך דר"ש לית לי' לר"י דאין מלקות בחייבי כריתות, דהרי אמרינן בחולין פ' ע"א דכולה מתני' דר"פ אותו ואת בנו דלא כר"ש מדקתני קדשים בחוץ הראשון חייב כרת ושניהם פסולין ושניהם קופגים את האחרעים מכדי שמעינן לי' לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה קמא מיקטל קטלי שני מתקבל בפנים הוא כרת נמי ליחייב ע"ש, והרי כתבו תוס' שם ד"ה ראשון דמתני' דלא כר"י אתיא דס"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ע"ש, ואם כן למה לי' להוכיח דמתני' דלא כר"ש דסובר שחיטה שא"ר ל"ש שחיטה תיפוק לי' דר"ש ס"ל כר"י ומתני' דלא כר"י, אלא וודאי דר"ש מלי סביר דלא אמרינן חייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת, ואי משום הא אתיא מתני' שפיר כר"ש, אלא משום דס"ל דשחיטה שא"ר ל"ש שחיטה לא אתיא מתני' כוותי'.

והא דאיתית מסוגיא דרים כריתות ומכות בממ"כ לאו שמי' מתיא, דמהתם אינו מוכח רק דר"י דסובר חייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת עכ"ח סובר עונשין מן הדין, אבל לא להיפוך, דמאן דסובר עונשין מן הדין יסבור כר"י דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן.

ועוד דהרי כתבו תוס' סנהדרין שם ד"ה קסבר דהאי עונשין מה"ד דרשב"י לא דמי לשאר עונשין מן הדין, ושם דף נ"ג ע"ב ד"ה השתא ביאורו יותר משום דזה רק גילוי מילתא בעלמא משא"כ בהאי דאחותו בת אביו ובת אמו, והיינו האי דכריתות ומכות שהבאת דהוי עונשין מן הדין גמור ע"ש, וא"כ אינו מוכח מדסובר רשב"י בהאי דניתן להלילו בנפשו דעונשין מן הדין איסבור דעונשין מן הדין גבי אחותו, ויהי' מוכרח מזה דס"ל כר"י דחייבי כריתות לית בהו מלקות, ועוד דלר"י גופא משני התם בכריתות אבע"א יליף עונש מאזהרה ולעולם ס"ל אין עונשין מן הדין וכמו שפירש"י שם, וא"כ אינו הוכחה כלל דר"ש סובר כר"י דאין מלקות בחייבי כריתות.

ועוד דדוק בלשון התוס' שכתבו דאטומאת מקדש וקדשיו נמי איכא למיפרך אמזיד אי במזיד בר מלקות הוא וכו', הרי שכתבו להדיא דאית בי' מלקות, ואת אזלת בתר איפכא לומר דמקשו לר"ש דס"ל דלית בי' מלקות, ורחיתי שגם אתה הרגשת בחולשת דבריך ונכנסת לפירושא דחוקה דכוונתם דבר מלקות הוא לענין שיפטר מהכרת, והוא דחוק.

ובלא"ה אין מקוס לדבריך לומר דהתוס' הקשו אליבא דר"ש, דלכאורה י"ל דמאי פריך הגמ' האי ע"ז ה"ד אי במזיד וכו' אי בשוגג בר קרבן הוא, ודילמא גזה"כ הוא שיכפר אף על מזיד ועל בר קרבן וכמו דשעיר המשתלח מכפר על כמה חטאים ופשעים ה"נ האי שעיר הנעשה בפנים, וא"ל דפשיטא לי' להמקשה דאינו מכפר אבר קרבן משום דסמיך אסיפא דברייתא דקתני חטאים דומיא דפשעים דלאו בני קרבן, וכמ"ש ג"כ תוד"ה אי בשוגג, אלא דאם כן כ"ש דתקשי הא בסיפא דברייתא יליף מלכל חטאתם דהאי שעיר תולה ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, וא"כ תו לא פריך מידי, וגם אין מקוס תו לקושית תוס'

דאטומאת מקדש וקדשיו נמי איכא למיפרך אי במזיד וכו' דהא בשוגג מיירי ולאו בר קרבן הוא דגיס בה ואין בה.

מהיכא ילפינן דבעי ידיעה בתחילה

אלא דז"א דקושית הגמ' הי' להס"ד דבעי לרבויי שלש טומאות עכו"ס וג"ע וש"ד, ובהני לא בעינן ידיעה בתחילה אלא ידיעה בסוף, דידיעות קמייתא ליתנהו בכל התורה אלא בטומאת מקדש וקדשיו כדאמרינן שם דף י"ד, ושפיר פריך הגמ' דהני טומאות היכי דמי, ועפ"ז הקשו תוס' שפיר דהמקשה מאי קסבר דאי קאי אטומאת מקדש וקדשיו ואכתי לא ידע דילפינן מלכל חטאתם דמיירי בגיס בה ואין בה נמי איכא למיפרך אי במזיד וכו', והתיגא לר' יודא דבעי לרבויי בהס"ד שלש טומאות אבל לר"ש דאמר ממקומו הוא מוכרע לדידי' לא תקשי אי במזיד בר מלקות כקושית תוס', די"ל להס"ד דגזה"כ הוא דמכפר אף על מזיד ועל בר קרבן כי קושיין, או דבאמת ידע מסיפא דילפינן דתולה בגיס בה ואין בה, וא"כ אדרבה אם יש מקום לקושית הש"ס הוא רק לר' יודא ולא לר"ש, ועיין בריטב"א שם. והארכתי קצת בזה על מנת לבאר הסוגיא ולא חידשתי בזה כלום.

ואני חוזר על לימודי בלשון קצרה דלר"י הו"ל להמקשה ידיעה בתחילה מדרשה דחטאים דומיא דפשעים דלא מכפר אבר קרבן וכמ"ש תוס' ולא היה לו ידיעה מסוף דתולה בגיס בה ואין בה, דהא קאי בג' טומאות דלא שייך בהו ידיעה בתחילה אלא בטומאת מקדש וקדשיו, אבל לר"ש שפיר י"ל דכמו דידעינן מדרשה דחטאים דומיא דפשעים דלא מכפר אבר קרבן כך ידעי' מדרשה דלכל חטאתם דתולה בגיס בה ואין בה, וממילא לא תקשי לדידי' מידי, והבן זה.

חייבי בריתות שאין בהם מיתת בי"ד במזיד
והתראה אי נפטרו מידי בריתתן במלקות

תו כתבת דהגהות מל"מ לא חידש רק בכרת דאית בי' מיתת ב"ד במזיד בהתראה כיון דהטעם דאין לוקין משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד בזה אמרינן דחייבי בריתות שלקו נפטרו מידי בריתתן, אבל בחייבי בריתות גרידא לר"י כיון שכך הדין דאין מלקות בחייבי בריתות ולא משום דהוי לאו שניתן לאזהרת בריתות או קרבן בזה אין המלקות פוטר מכרת, אלו דבריך.

ולדידי חזי לי להיפוך דלדעת הגמל"מ כל שכן הוא דלר"י דליכא מלקות כלל בחייבי בריתות דהמלקות פטרו מכרת, שהרי כתב הטעם בחמץ בפסח וכדומה דאית בהו כרת גרידא דלא מיפטר מהכרת ע"י מלקות משום דבדין לקה לא נפטר, וכתב דהכי מוכח סוגיא דסנהדרין מ"ז, והיינו הא דאמרינן התם דהרוגי מלכות כיון דשלא בדין קמקטלי הו"ל כפרה הרוגי ב"ד כיון דבדין קא מקטלי לא הויא להו כפרה ע"ש, וא"כ כיון דבכרת לא שייך מלקות לר"י ושלא בדין כלל קא מילקי פשיטא דהו"ל כפרה במלקות ומיפטר מהכרת.

ועוד אני מוסיף להקשות על המל"מ, משבועות י"ז ע"א בתוד"ה אי דשהה בר כרת הוא הקשה ר"ת מה בכך אם הוא בר כרת מ"מ איכא נפקותא דהא קי"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ואם בטל כרת נשאר עליו מיתה ומה קושיא הא כל זמן שהוא בר כרת ליכא מיתת ב"ד רק מלקות ול"ש כלל הך דא"כ שלקו נפטרו וכו'.

תו קשה מבחולין דף פ' ע"א בתוד"ה הראשון חייב כרת ושניהם סופגין את הארבעים כתבו דלא כר"י אתיא דאמר במכות חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ולדברי משנה למלך אפילו כר"י אתיא שהרי בקדשים בחוץ ליכא מיתת ב"ד במזיד ול"ש כלל הא דר"י.

ועל ארבעה לו אשיבנו ממדרש רבה סוף פרשת במדבר דאיתא שם ואל תתמה על זו שעשה להס הקב"ה תקנה שלא ימותו בשעה שפירש הקב"ה למשה ל"ו כריתות שבתורה אמר משה לפני הקב"ה רבה"ע אם יחטא אדם בהן כך הוא נטרד א"ל הקב"ה ילקו ארבעים וילאו ידי כריתתן וזו ששניהו כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן עכ"ל המדרש. הרי מפורש יולא דהך כל ח"כ שלקו נפטרו אכל ל"ו כריתות קאי אף באלו שאין בהם מיתת ב"ד רק כרת ומלקות ולעו"ג בכל זה. [הקו' נתפרסמו בקובץ תל תלפיות שנת תרפ"ד אות ע"א].

דעת רבא אי התראת ספק שמיה התראה

ב) **שוב** הבאת קושית הרשב"א והריטב"א בשבועות ט"ז בהא דבעי רבא אי צריך שהיי' למלקות או לא הא הוי התראת ספק (אפי') אי בעי שהיי' שמא לא ישהה, ותירלו דבעי למ"ד התראת ספק שמי' התראה, ואתה הוספת דרבא עכ"מ ס"ל דשמי' התראה, דהא כללא כייל ביבמות ל"ו הלכה כר"י לגבי ר"ל, ור"י ס"ל מכות ט"ו ובכמה דוכתי דהתראת ספק שמי' התראה, והריטב"א קידושין ע"מ הוכיח דרבא ס"ל שמי' התראה וכ"כ הריטב"א מכות ט"ו גבי אונס שגירש, אבל מ"מ אין זה ברור שהרי בחולין (פ"א ע"א) קאמר רבא דאין אותו ואת בנו נוהג במוקדשין כיון דכמה דלא זרק דם לא משתרי בשר מעידנא דקשחיט הוי התראת ספק דילמא לא אתי לידי זריקה, והתראת ספק לא שמיה התראה ע"ש, ומבואר דרבא ס"ל

ל"ש התראה, ולכן שפיר הראשונים חכמים זהירין בדבריהם וכתבו לרבא בעי למ"ד שמי' התראה.

אבל כבר האיר לנו מרן חת"ם חיו"ד סוסי' ט' דהיכא דעובר על הלאו רק שאפשר שיתקן אח"כ ולא יהי' לאו כגון אונס שגירש דבשעת מעשה עבר על לאו מפורש אע"ג שיתקן אח"כ בזה אמרינן לרבא התראת ספק שמי' התראה, אבל הכא באותו ואת בנו דאינו עובר על הלאו שהרי היא שחיטה שאינה ראוי' עד אח"כ כשיזרוק יהי' הלאו למפרע, נמצא שעדיין אינו עובר על לאו בזה ס"ל לרבא דל"ש התראה ע"ש ודפח"ח ש"י. ולפ"ז בהאי דנכנס טמא למקדש אי בעי שהיי' למלקות, א"כ כל כמה דלא שהה כשיעור לא עבר הלאו רק אם שהה כשיעור יעבור בזה אמרינן לרבא דהתראת ספק לא שמי' התראה, וקושיית הראשוני' במקומה עומדת.

אבל בפשיטות י"ל כמ"ש תוס' גיטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו ומכות ט"ו ע"ב ד"ה במאי בנזיר ששתה יין דל"ח המ"ש שמא ישאל על נזירתו דמוקמי' אחזקה שלא ישאל, וכ"כ הרשב"א כתובות י"א בגר קטן דמוקמי' אחזקה להבא שלא יטמא ולכן אוכלין משחיטתו למפרע ע"ש, וה"נ מוקמי' אחזקה להבא כיון שנכנס למקדש טמא בודאי שהה כשיעור שהיי'.

מתי אמרינן חזקה לענין התראת ספק

וביו"ב אמרתי מאז לישב קושית פר"ח בס' מים חיים במעביר זרעו למולך אמאי חייב הא הוי התראת ספק שמא יעביר כל זרעו ופטור כבסנהדרין ס"ד, ואמרתי ג"כ כנ"ל דמוקמי' אחזקה שלא יעביר כל זרעו, ובל"ז תמהתי עליו שאשתמטתי' תוס' סנהדרין שם שהק' בהעביר כל זרעו פטור, הא מקמי' מיחייב לי', ותירצו שאין לו אלא בן א' או שהעבירם בב"א ע"ש, וא"כ בהעביר כל זרעו בזאת"ז חייב דמקמי' חייב לי' ול"ש התראת ספק. [נדפס בוילקט יוסף כרך ו' תרס"ט סימן קמ"ג - ועי' לעיל בסוף סימן קע"א].

מבאן העתק מוילקט יוסף שנת תרס"ה: מ"ש בגד ס"ה הרב החריף מהו' משה דוד נ"י לדחות קושית מעכ"ת דכל זמן שלא רואינו שנמלך מוקמינן אחזקתיה שבודאי לא נמלך כיון שזקף לבנה איתרע חזקת כשרותו. יעויין במנחת חינוך מצוה ר"ח הקשה במעביר מקצת זרעו הא הוי התראת ספק שמא יעביר כל זרעו ופטור (ולא זכר שהוא קושית פרי חדש בסימן מ"ח) ותירץ על פי דברי תוס' גיטין ל"ג דבנזיר לא הוי התראת ספק שישאל על נזירתו דמוקמינן אחזקה שלא ישאל ע"ש. וכ"ש כאן דאוקי אחזקה דודאי לא יעשה מעשה רע כזה, ע"כ. והתם כיון דהעביר מקצת זרעו ג"כ איתרע חזקתו ואפילו הכי מוקמינן אחזקה דודאי נמלך ולא יעביר כל זרעו ומוכח דלא כהרב הנ"ל. (אמר העורך משום הא לא אריא דבנידון דידן גילה דעתו באותה לבנה דניחא ליה אבל התם לא גילה דעתו בזרעו הנשאר דניחא ליה להעבירם, ומהיכי תיתי שיעשה זאת).

ומ"ש עוד דבכל דוכתי שהביא הה"ג העורך נ"י דין להבא ועל להבא ל"מ חזקה דשמא ימות חיישינן. הנה אף שכן כתב נודע ביהודה קמא יו"ד סימן נ"ו ועיין לדו"ז באבני מילואים ריש סימן קכ"ז שביאר כן דברי תוס' גיטין י"ז ד"ה זנות. ואני לעצמי לא זכיתי להבין דמה יענו לדברי תוס' גיטין הנ"ל שכתבו דמוקמינן אחזקה שלא ישאל והרי הוא על להבא. וכן מ"ש שיטה מקובצת כתובות י"א בשם רשב"א שהקשה אהא דגר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד והוי גר לכל מילי וכישראל גמור הוא א"כ אי נימא הגדילו יכולין למחות א"כ שמא ימחה ונעשה גוי למפרע ונמצא א"א יוצאת בלא גט וישראל אוכל נבלות למפרע וכו' ותירץ כיון דנוהג עצמו השתא כישראל מוקמינן אחזקה שלא ימחה עש"ה ומבואר ג"כ דמוקמינן אחזקה גם על להבא וצ"ע. ומהא דשמא ימות חיישינן לא קשה על תוס' ורשב"א הנ"ל דיש לחלק דגבי מיתה דודאי לא יחיה לעולם וימות פעם אחת שפיר לא אמרינן חזקה על להבא אבל בנזיר דאפשר דשמא לא ישאל לעולם או דאפשר דלא ימחה לעולם וכן בהאי דמעביר זרעו דיוכל להיות דלא יעביר שפיר מוקמינן אחזקה גם על להבא וכיו"ב כתב ט"ז יו"ד סי' שנ"ז לענין הא דמת יע"ש אבל על נודע ביהודה ואבני מילואים שביארו כן לענין שמא יקדש ושמא תזנה צלע"ע.

אבל מ"ש דלמ"ד התראת ספק ל"ש התראה אין מלקות בטומאת מקדש וגם באכילת קודש בטומאה דשמא לא יאכל כשיעור חיוב, וכיון דליכא מלקות שפיר הקשו תוס' בשבועות דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן.

סימן רכ"ו

ביאור דברי הר"ן דאין בנותר חיוב כרת

סארוואש אור ליום עש"ק לס' מה טובו אוהלך יעקב תרפ"ג לפ"ק.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, ה"ה ידידי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, חריף ושנון, וריח לו כלבנון, כ"ש מו"ה שמואל זאב שלעזינגער נ"י בק"ק אונגוואר יצ"ו.

א) **את** נדרי אשלמה אשר הבטחתי כי אשימה עיני ע"ד חי' הר"ן בשבת ק"ב דמייתי לי' עט"ר אאמו"ר

הגאון זצ"ל בספרו שו"ת בית שעריס או"ח סימן ס"ב דמייתי הגמרא סם מתני' דכריתות י"ג ע"ב דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם א' טמא שאכל את החלב והוא נותר מן המוקדשין ביו"כ, וכתב הר"ן דד' חטאות הם משום חלב ומשום טומאת הגוף משום אכילת קודש ומשום אכילת יו"כ אבל משום נותר לא דהא אין בנותר חיוב חטאת שהרי אין באכילתו מזיד לא מיתה ולא כרת אלא דק"ל דא"כ אמאי נקט נותר עכ"ל. והתפלא דדברי הר"ן אלו תמוהים הפלא ופלא שהרי משנה שלימה שניו בריש כריתות האוכל חלב ודם ונותר וכו' דאכילת נותר הוא אחד מל"ו כריתות שם בגמרא דף ה' ויליף לה בגזירה שוה ע"ש, ולכן תמה מעלתו על אאמו"ר זצ"ל דקשקיל וטרי בדברי הר"ן אלו ולא שת לבו גם לזאת וגם בעיני יפלא.

וכשאני לעצמי ק"ל עוד בדברי ר"ן אלו במ"ש דחייב חטאת על אכילת קודש והרי אפילו זר שאכל קודש ליכא כרת וחטאת רק מלקות גרידא משום דלא תוכל לאכול בשעריך כמ"ש הרמב"ם פי"א ממעשה הקרבנות וצע"ג בכל אלה.

קיום מצות תשביתו ושריפת נותר ע"י אכילה

ולחומר הנשא דלא לישווי' לאדונינו הר"ן ז"ל כטועה בדבר משנה ח"ו אמינא פירוש אחר בדבריו, דהנה הא דאין לוקין על לאו דלא תותירו הוא משום דהוי לאו הניתק לעשה כמבואר בתמורה ד' ובכמה דוכתי וכ"פ הרמב"ם פח"י מפסוהמ"ק ה"ט, ואמנם מבואר שם במל"מ שאם אבד הנותר או אכלו כלב ואדי שאין עוד תיקון לאלו מן הדין היה שילקה ע"ש. ולפי"ז במתני' דיש אוכל אכילה אחת אם אכלו לנותר הרי ג"כ אין תיקון לאלו, לא מיבעיא לדעת הרמב"ן במלחמות רפ"ק דפסחים דאי אפשר להשבתה ע"י אכילה דודאי דלא תיקן הלאו אלא אפי' לדעת בעל המאור שם דבחמץ מקיים תשביתו ע"י אכילה שאין לך השבתה גדולה מזו, מ"מ הבהע"מ קאי לשיטת ר' שמעון דס"ל דחמץ לפני זמנו מותר ורק משום תשביתו אסור ולזה קיים באכילתו מצות תשביתו, אבל בנותר דכתיב באש תשרופו והוא איסור וודאי פשוט וברור דאין מקיים מצות שריפת נותר ע"י אכילה והו"ל מהב"ע, ומעתה לפי"ז כיון שע"י אכילתו נתחייב בלאו דלא תותירו א"כ קשה לכאורה דליחשב נמי במתני' לאו דלא תותירו שבא מכח אכילה זו, אך דז"א שהרי אין זדונו של לאו זה בכרת וממילא דאין שגגתו חטאת.

ולפי"ז י"ל דכך הוא כונת הר"ן דלכאורה היה אפשר לפרש דנותר דקתני במתני' הייגו איסור לאו דלא תותירו דע"י אכילה זו חייל למפרע, ולזה כתב הר"ן אבל משום נותר לא, ור"ל משום מעשה ההותרה אינו חייב דהא אין בנותר חיוב חטאת, ר"ל דעל מעשה ההותרה שהותיר ליכא חיוב חטאת שהרי אין באכילתו מזיד דהיינו אם אכלו במזיד וביטל בידים עשה דשריפת נותר נמי ליכא על לאו דלא תותירו לא מיתה ולא כרת בשביל שהותיר, ושוב בא הר"ן לשלול פירוש זה והקשה דאם נפרש נותר דמתני' הייגו מעשה ההותרה א"כ אמאי קתני כלל נותר במתני', אלא ודאי דנותר דמתני' הייגו איסור אכילת נותר כפשוטו דהוא בודאי בכרת וחטאת קבוע, ואי דא"כ נפישי להו חטאות שהרי קחשיב ד' חטאות בלי אכילת נותר ז"א דאפיק אכילת קודש דאינו אלא בלאו גרידא כי קושיין ועייל אכילת נותר, כנ"ל לפי חומר הנושא.

ב) **אבל** הגלע"ד בפשיטות בכונת הר"ן הוא דגראה לו לאוקמא מתני' אליבא דכ"ע, והרי אליבא דחזקיה דס"ל בזבחים נ"ו ע"ב האוכל לאור שלישי פטור דלא איתתק לשריפה ופירש"י פטור מקרבן שגגת נותר דלאו נותר הוא ע"ש, והרי מתני' דיש אוכל אכילה אחת עכ"ח מיירי שנעשה נותר ביו"כ כמ"ש בתשו' מהר"מ מינץ סימן ב', וכיון שנעשה נותר ביו"כ הרי לא איתתק לשריפה מחמת איסור מלאכה ביו"ט דאין שורפין קדשים ביו"ט, וא"כ אין בנותר זה דקמיירי מתני' חיוב חטאת, אלא דק"ל אמאי קתני כלל נותר דזה לא אתיא ככ"ע.

ומה דאקשי לי האיך קחשיב אכילת קודש דאינו רק בלאו גרידא נמי א"ש לפמ"ש דניחא ליה דתיהוי אתיא מתני' ככ"ע, והרי לרב ששת אליבא דר"י בכריתות ד' דס"ל דחייב על חלב מוקדשין ב' חטאות דתרי לאוי כתיבי בחלב מוקדשין וכ"מ שיש ב' לאוין וכרת אחד חילוק חטאות ביניהן ע"ש ובתוס', ומ"ש הר"ן משום אכילת קודש ר"ל אכילת חלב קודש מלבד אכילת חלב סתם והוא פשוט.

אי חל איסור נותר על חלב

ג) **ויותר** נ"ל בכונתו למה דמבואר בפסחים פ"ג דמוקמינן למתני' דהתם דגידין שנתותרו בעו שריפה בשמנו של גיד דישראל קדושים נהגו בו איסור, ופי' רש"י הלכך מתחילתו לשריפה דכיון דמה"ת מותר חל איסור נותר עליו ובכלל נותר לא חייב ליה דהאי עכ"ח מתחילתו לכך עומד ואינטריך למתני בחפי נפשה וכו', וע"ש ברש"י ד"ה נשדינהו וברש"י זבחים פ"ו ע"א ד"ה אשם שמבואר דל"ש נותר אלא בראוי לאכילה. ועי' בספר יריעות שלמה יו"ד סימן ט"ז ד"ה אבל שכתב דבסימן ס"ה כתב בכוונת רש"י בזה ולא זכינו לאורו (ועיין גל"ח שם).

ולפי"ז י"ל דאין כונת הר"ן דבכל נותר ליכא כרת וחטאת, אלא דהכא במתני' דמיירי בחלב דאסור מה"ת ליכא איסור נותר דכיון דאינו ראוי לאכילה מחמת אדי' דרביע עלה א"כ לא הזהירה התורה ע"ז כלל דלא תותירו ממנו, כנ"ל נכון לפי חומר הנושא, ועד"ז אמר לי רב אחי מורי הגאב"ד דק"ק האנשוויץ שליט"א.

ובהכי א"ש קושית הפנ"י קידושין נ"ו על המהרש"א שם שכתב דבנותר ליכא איסור מוקדשין, והקשה פנ"י ממתני' דיש אוכל שחייב בנותר אשם מעילה, ולהנ"ל א"ש דהכא בחלב ליכא איסור נותר ושפיר איכא איסור מוקדשין, ולזה העירני ידי"ן הגאון מו"ה דוד צבי קאטצבורג נ"י מווילנא [עורך תל תלפיות בח"ת שם אות כ"ג], אך בר"ן נדריס י"ב לא משמע כן ואכמ"ל בזה.

ד) **ולפי** חומר הנושא הוה אמינא עוד בזה דהר"ן רצה לומר דמתני' אתיא ככ"ע, וא"כ הרי לחד מ"ד בכריתות כ"ג ע"ב אליבא דר"ש אין פיגול בעולין ואין נותר בעולין וחלב נמי עולין הוא ולית ביה נותר, ואין כונת הר"ן דבנותר בשום מקום ובשום ענין ואופן ליכא חיוב חטאת, רק לטובה כונתו דהכא במתני' דקאי בחלב ליכא בנותר חיוב חטאת עכ"פ לחד מ"ד אליבא דר"ש משום דאין באכילתו מזיד כרת ומיתה, ולזה קאמר הר"ן דאין בנותר חיוב חטאת.

אלא דאי אפשר לאוקים מתני' כר"ש, דהא מתני' סובר אחע"א וחיילי אינך איסורים, ולר"ש אין איסור חל על איסור אפילו לענין לקובלו בין רשעים גמורים כמו שכתבו תוספות יבמות ל"ב ע"ב, אבל יש לדחות ולומר דאתיא אף כר"ש ובמוקדשין שפיר חל אחלב דמשכחת ליה בולדי קדשים כדאמרינן בכריתות כ"ג להך מ"ד דחלב ומוקדשין באים כאחת, ואף דמתני' דהכא מוקמינן בשבועות כ"ד ע"ב בבכור דקדים מרחם, מ"מ י"ל דהך תנא לא מוקים לה בבכור ומשני שינוי' אחרינא דקמשני התם, וטומאת הגוף י"ל דחל שנטמא קודם שהביא ב' שערות דאיסור טומאה ואיסור חלב בהדדי קאתיין עי' שמ"ק כריתות י"ד, ויוכ"פ דהוי איסור מוסיף דאסור שלא כדרך אכילה כמ"ש שג"א סימן ע"ו חל מטעם מוסיף, דלחד לד שבמוס' קידושין ע"ז ע"ב ס"ל לר"ש איסור מוסיף, ועיין לל"ח פסחים ל"ה.

אך דבאמת כל זה דוחק גדול, דא"כ דר"ש ס"ל מוסיף ועימא דיו"כ הוי מוסיף משום דאסור שלא כדרך אכילה, א"כ אמאי לר"ש האוכל נבלה ביו"כ פטור ולא חל יו"כ אנבילה הא הוי מוסיף, וכקושית שג"א שם, ובעכ"א נ"ל אי דל"ל מוסיף אי דשלא כדרך אכילה ל"ח מוסיף, ואכתי קשה במתני' דהכא האיך חל יו"כ, אלא ע"כ א"א לאוקים מתני' כר"ש.

ועוד דאי מוקמית לי' כר"ש ואמרת דר"ש מודה דבאיסור מוסיף אמרינן אחע"א, א"כ אמאי נותר אינו חל הא נותר נמי הוי מוסיף מיגו דאיתוסף איסור לגבי גבוה וכדאמרינן בכריתות שם. מיהא בזה י"ל דלהכי נותר לא חשיב ליה מוסיף כיון דעכ"פ אם עלה לא ירד, ועיין כריתות כ"ג ע"א ברש"י ד"ה בגסה, ולדעת הרמב"ם פרק ג' פסולי המוקדשין עיי"ש פסולים שירדו יעלו ע"ש, וכמ"ש תוס' זבחים ס"ט א' ד"ה ואין דנין כיון דאם עלה לא ירד הכשרו קרינן ביה ע"ש, וכעין זה בתוס' חולין מ' ע"א ד"ה חייב דכיון דליעבד אם זרק הורלה חשיב ראוי לפני אוהל מועד וחייב משום שחוטי חוץ ע"ש.

נטמא הנותר אי חייב כרת על אכילתו

ה) **עוד** חקרתי אם נטמא הנותר אי חייב עליו כרת דאולי דוקא בנותר טהור הוא דחייב כרת על אכילתו אבל אם נטמא אינו חייב כרת במזיד ולא חטאת בשוגג, והא לא קמבעיא לי דשם איסור טומאת בשר קודש לא חיל עליה דהא אחע"א, דאף דשם איסור טומאת בשר הוא כולל דחל אבשר קודש שאינו נותר והוי ליה לומר מיגו דחל אחתיכות כשרות שאינן נותר חל נמי אחתיכות קודש שהם נותר, זה אינו דהרי איסור טומאת בשר הוא רק בלאו ומלקות כמו שכתב הרמב"ם בפרק ח"י מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י"ב, ונותר הוא בכרת, והרי כתבו תוס' יבמות ל"ג ושבועות כ"ד דאפילו למאן דס"ל כולל מ"מ קל על חמור לא חל אפילו בכולל, וא"כ ע"כ לא חל על נותר שנטמא שם איסור טומאת בשר קודש, אלא כי קמבעיא לי לענין איסור נותר גופיה אם הוא רק בבשר טהור או אפילו בטמא.

אמנם תמן תניגן בזבחים ע"א הפגול והנותר והטמא שבלן זה בזה ואכלן פטור משום דאיסורין מבטלין זה את זה ע"ש, ואי נימא דעל נותר טמא ליכא כרת א"כ בלאו ה"ט דאיסורים מבטלים זה את זה פטור שהרי נטמא הנותר והפיגול ותו ליתא בהו כרת, אלא וודאי אף בנטמא הנותר הוא בכרת וחטאת, אך רש"י ותוס' לא גרסו שם והטמא רק פיגול ונותר, ועיין מה שכתב שם הגמו"ה ר"י פיק ז"ל בגליון הש"ס שכך הוי בירושלמי, ואולי הוא באמת מהאי טעמא משום דעל נותר טמא אינו חייב כרת וכי אכל ליה עם הטמא בהדדי נטמאו ובלאו הכי פטור אפילו אם איסורין אין מבטלין זה את זה.

ואולי זהו ג"כ כוונת הר"ן דהכא משום נותר אינו חייב חטאת לפי שכאן אין זדונו כרת משום דכיון שאכלו

בטומאת הגוף א"כ נטמא הנותר עם כניסתו לפיו מכיון שנגע בו, ומו ליכא חטאת משום נותר.

אבל באמת זה אינו שהרי הרמב"ם בהל' פסולי המוקדשין שם הל' כ' פסק הפיגול והנותר והטמא שבלן זה בזה ואכלן חייב שאין איסורין מבטלים זה את זה, ומשמע דבלאו הך טעמא חייב אף שנטמאו הפיגול והנותר, ועוד שהדבר מבואר בחולין ק"א וזבחים ק"ח דטמא שאכל קודש בין קודש טהור ובין קודש טמא חייב חטאת ואף דכי אכלה לקודש טהור מכיון שנגע בו טמאוהו כדא"ל רבנן לר"י התם ואפילו נטמא הבשר ואח"כ נטמא הגוף ואכלו ס"ל לרבנן דחייב חטאת, וכ"פ הרמב"ם פח"י מפסולי המוקדשין הי"ג והטו"ז ע"ש, וא"כ ה"נ בנותר דכוותי' דמ"ש ומה לי האי קודש ומ"ל האי קודש. ועיין רש"י זבחים פ"ו ע"א ד"ה מה אשם שכתב ל"ש נותר אלא במידי דבר אכילה דכתיב והנותר מבשר וכו'.

הנה האריכתי קצת לישב דברי הר"ן דלא ליהווי כטועה בדבר משנה אבל סוף דבר הכל נשמע דדבריו צע"ג ליישבם לנכון ולא באתי בכל אלה כ"א להעיר אולי ימצא כ"מ גר"ו יישוב נכון לדברי מאור עינינו הר"ן ז"ל עפ"י הקדמות אלה ואולי מיניה ומנאי תסתיים שמעתתא עפ"י אלה הדברים. ומי שדעתו רחבה מדעתינו יבאר דברי הר"ן בדרך יותר נכון ומרווח ומובילנא מאני' אבתרי' לבי מסותא, ויתברך לעילא מכל ברכתא.

וה' יאר עינינו העורים, ואת קרנו ירים, ויכתבהו ויחתמהו בחמשה ספרים, ונזכה לעלות לציון ראש ההרים, ולראות בעבודת שעירים ופרים, ביום הכפורים, כנפשו היפה ונפש תדרשנו לטובה ידידו אוה"נ איש צעיר דך ונכלם, אדם מועט לעולם, מיעוט שאינו מצוי.

הצב"י בן ציון בלום
הרב דקה"י דפהנ"ל

סימן רכ"ז

עוד בענין הנ"ל

ראה ראיתי לידידי הרב הגאב"ד דק"ק קאוואטשהאזא הרב אהרן דוד רובינשטיין גר"ו בתל תלפיות [תרפ"ה אות מ"ה] כי שמני למטרה לחיליו שנוים, לדחות כל מ"ש לישב דברי חידושי הר"ן שבת ק"ב התמוהים מאוד וכשאני לעצמי דין רפים מדבית אבא מארי מאו"ג זצ"ל להיות מודה על האמת ובפרט בד"ת דכתיב בה אמת וגם אנכי אודה ולא אבוש להגיד לאדם ישרו במקום שנדקו דבריו ונאמנים עלי פנעי אוהב וכך הוא דרכה של תורה זה בונה וזה סותר אך באיזהו מקומן של שבחים יש לי לפלפל בדבריו.

א) הנה מ"ש שאין לשון הר"ן סובל פירוש הראשון שכתבתי, גם אנכי ידעתי כי קשה להעמיס כן בלשונו וכתבתי כן לפי חומר הנושא דלא ליישוי' לאדונינו הר"ן ז"ל כטועה בדבר משנה והלכה מפורשת דבנותר איכא כרת וחטאת, ואם אין פי' זה מורווח כ"כ בכל זאת יותר נכון לאוקמי גירסא ולהעמיד דבריו אפילו בדוחק מלשבש ולמחקו מן הספרים.

ב) ומ"ש דלאו דלא תותירו בביטול העשה דשריפה שייך רק בהמותיר וכי מתני' דיש אוכל אכילה א' מיירי דוקא בהמותיר, הפלאה זו א"י מה הוא דאיברא כן הוא דאם לא משכחת בגונא אחרינא דאדם א' יאכל אכילה אחת ויתחייב עליה הרבה חיובים רק אם הוא המותיר שפיר מוקמינן לה בהמותיר עצמו דהרי תנא דמתני' רולה להשמיענו אכילה א' בהרבה חיובים בכל גונא שאפשר למצוא ושפיר הוי מלי למטעי דבהכי איירי מתני' ולזה כתב אבל משום נותר לא וכו' דא"א לאוקמי מתני' בהכי וכמ"ש בתשובתי.

ג) ומ"ש דשי' הרמב"ן והרז"ה אם מקיים מ"ע דתשביתו ע"י אכילה אין עינינו לכאן דבנותר דכתיב באש תשרופו בודאי שריפה דוקא בעי, הנה הפלפול בזה אך למותר שהרי גם אנכי כתבתי לל"ש כאן שי' הראשונים הנ"ל מטעם אחר, ועוד שגם הוא מודה לי דלרש"י בילה כ"ז ע"ב ורש פרק מפנין גם היכי דכתיב שריפה כמו בנותר הוא לאו דוקא אלא הוא הדין לאכילת כלב ושאר ביעורים וא"כ גם אליבא דהר"ן י"ל כן, וגם דעיקר הדבר שכתבתי לא נסתר בזה כלל דלו יהיה כדבריו מ"מ יש מקום לפירושי בדברי הר"ן כמובן להמעיין בתשובתי.

ד) ומ"ש בשם נימוקי הגרי"ב שבמשניות פ"ז דתמורה דרש"י ג"כ לא כתב כן רק בתרומה טמאה דשריפתו רק משום תקלה אבל הנותר דקדשים אף רש"י מודה דשריפה דוקא בעי, הנה אין ספר זה נמצא באוהל ביתי ותהא במאמינו, אבל באמת לא משמע כן ברש"י בילה שם שכתב דאין מבערין קדשים טמאים ביו"ט ואפילו ע"י אכילת בהמה דקי"ל שאין שורפין קדשים ביו"ט ול"ת דוקא שריפה וכו' דגזירת הכתוב הוא שאין קדשים טמאים מתבערים ביו"ט דרחמנא אחבי' להבערתן דכתיב (ויקרא ז') באש ישרף עכ"ל, הנה מלבד דרש"י שינה ושילש בלשונו לומר קדשים טמאים הרי הך קרא דמייתי באש ישרף בקדשים טמאים כתיב ואפ"ה הוכיח רש"י דשריפה לאו דוקא אלא דשאר ביעורים נמי בכלל וכן הבינו אחרונים בדברי רש"י ועיין נוב"י תאו"ח סימן ט"ו, ואכמ"ל יותר בזה.

ה) **ומ"ש** דלמ"ש בפירוש השני מ"כ בק"פ אין כאן שום נותר עד יום ט"ז שהוא חוה"מ, ובהדיא מצינו דהכתוב קראו נותר מיכף ביום א' דפסח שהרי כתיב לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר וגו' באש תשרופו, ובוקר ראשון הוא יום א' דפסח וכדדרים ליה חזקיה גופא בשבת כ"ד, הרי בהדיא דנקרא נותר אף שזמן שריפתו הוא בבוקר ב'.

ואני אומר דאי משום הא לא איריא שהרי אשכחן דאיקרי נמי נותר אף שעדיין כשר לאכילה שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב והנותר ממנו יאכל, וכמ"ש גם בהגהות חק נתן זבחים נ"ו בשם גליון גש"ק משם הרי"ף.

ו) **ומה** שהתפלא דלדברי נמצא דלחזקיה אין פוסל מחשבת זמן בקרבן פסח רק בחושב ליום ט"ז ולא על יום א' של פסח כיון דאז אי אפשר לשורפו ולא אינתק לשריפה, וזה וודאי א"א לאומרו, ולא ביאר למה דדילמא אין ה"נ דלחזקיה ל"ה פיגול בק"פ רק במחשב ליום שני ש"פ וכי דברי חזקיה אין לך בו אלא חידושו ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע.

ומ"מ מודינא ליה בהא שמצאתי תנאי דמסייע ליה שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד, הלא המה טורי אבן באבני שוהם מגילה כ"א, וגל"ח ברכות ט', דלחזקיה כשכלה זמן אכילת קרבן ביו"ט ושבת אף דא"א לשורפה משום איסור שבת ויו"ט דרביע עלה מ"מ הוי אינתקו לשריפה וחייב כרת, וכן לענין מחשבת פיגול חוץ לזמנו דפליגי ר"י וחזקיה אם חשב ליום שלישי שהיה בשבת ויו"ט לחזקיה בודאי פיגול הוי אע"ג דא"א לשורפה ע"ש שהאריכו בזה.

ז) **ומה** שפלפל ידידי הגו"י במ"ש (אות ג') דהר"ן הוי ס"ל מעיקרא דבחלב דאסור באכילה ולא הזהירה התורה עלי' לא תותירו ממנו ל"ש ביה איסור נותר, ודחה דבאותו סוגיא קאמר הו"ל נותר מיגו דאיתוסף איסורא לגבוה וכו' וחל נותר אחלב משום מוסיף והאריך בזה, ויותר הו"ל להקשות ממתני' גופיה דקתני נותר כי קושית הר"ן באמת ומה יתן ומה יוסיף במה שהקשה מגמרא שם, אבל באמת לא מקשה הר"ן מגמרא דודאי למסקנת הגמרא ליכא למימר דבחלב ל"ש נותר כיון דמטעם אחע"א אתאן עלה וקובר תנא דמתני' דאחע"א אלא דלפרושי מתני' דדרך רש"י לפרש להבין המשנה אף דלא קיימא כן במסקנא וכמ"ש תוי"ט פ"ב דפאה, ואולי כך דרכו של תורה דשאר ראשונים ג"כ שפיר היה אפשר לפרש ד' חטאות בלי חטאת נותר ולומר דבחלב שא"ר לאכילה ל"ש נותר (ויתיישב עכ"פ שלא תקשה במה שנראה בהשקפה ראשונה דקובר דבשום נותר ליכא כרת), ולהכי הקשה הר"ן ממתני' גופא דא"כ אמאי קתני נותר במתני' כלל.

ח) **ומ"ש** ידידי נ"י מדס דאי לאו קרא דממעטי' נותר היה שייך נותר בדס אף דאין ראוי לאכילה, אינו דיחוי כלל די"ל דקרא אתי למעוטי דס שבשלו דמותר מה"ת ובפרט דס קדשים שבשלו דהוי וודאי דרבנן כמ"ש רשב"א חולין קי"א ועיין ישוע"י יו"ד סימן ס"ז.

אבל אני חפץ בהגדקו גם בזה, די"ל למ"ש הרא"ש פכ"ה בסוגיא דדגים ועופות דדס שבשלו אבד חיותו ולא מיקרי דס כלל והרי הא דממעטינן דס נותר הוא מקרא דואני נתתיו לכם על המזבח לכפר כדאמרינן זבחים מ"ו, ואם כן עכ"ח דס חי הראוי לכפרה ממעטינן, ותקשי דהאי ל"ל קרא ת"ל דאינו ראוי לאכילה ול"ש ביה נותר, אלא ודאי דגם בא"ר לאכילה איכא איסור נותר וה"נ בחלב דכוותיה ונדקו דבריו.

ובזה כתבתי פעם על דברי תוס' דזבחים מ"ה ע"ב ד"ה אבל שהקשו למה לי קרא בדס למעוטי מנותר וטמא תיפוק לי' דאין איסור חל על איסור, ושמעתי קושיא בשם מאוה"ג הגאון רעק"א זצ"ל למ"ש תוס' יבמות ל"ג דהיכי דלאיסור אחד יש היתר לאיסורו ולהשני אין היתר לאיסורו אין חל רק אותו איסור שאין היתר לאיסורו ע"ש, וא"כ הרי דס שבשלו דרבנן לתוס' חולין ק"ט ע"א ויש היתר לאיסורו והו"א דנותר חל על דס ושפיר איצטריך קרא למעוטי.

ומריש הו"א דנותר נמי יש היתר לאיסורו הואיל ובעי מיתשל על ההקדש, אך זה אינו דהא לא נקבע לנותר וטומאה רק ע"י זריקה כבמעילה ז' ע"ב ולאחר זריקת דמו ליתא בשאלה כבתוס' כריתות י"ג ע"ב ד"ה ארבע.

ועדיין יש לומר דנותר יש היתר לאיסורו באוכל לאור שלישי לחזקי' זבחים נ"ו דפטור מקרבן שגגת נותר דלאו נותר הוא כמ"ש רש"י שם משום דלא אינתק לשריפה ע"ש.

אבל בלא"ה לא קשה מידי דדס שבשלו אבד חיותו ולא מיקרי דס כלל כמ"ש הרא"ש חולין פכ"ה בסוגיא דדגים ועופות וכי ממעטינן בזבחים מ"ו דס מנותר מקרא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר עכ"ח בדס חי הראוי לכפרה, ועל זה הקשו תוס' שפיר למה לי קרא תיפוק לי' דאין איסור חל על איסור.

שוב ראיתי בהגהות הגרעק"א זבחים שם שהקשו הקושיא בפשיטות דילמא איצטריך קרא לדס שבשלו דליכא משום דס.

ט) **ומ"ש** כת"ר על מהרש"א קידושין נ"ו דבנותר פקע הקדש ופנ"י תמה עליו והוא הוסיף להקשות מגמרא כריתות ג', גם אנכי הקשיתי כן, וכמו כן קשה על מהרש"א מכריתות כ"ג ע"א דפריך וליתי נמי אשם וודאי דנותר דקודש הוא ע"ש וצ"ע. ועיין תשו' ריב"א סימן קנ"ב מ"ש בזה.

י) **ומה** שהעיר במ"ש בשם פמ"ג בשושנת העמקים דגם בלאו הבא מכ"ע אמרינן אי עביד לא מהני והעיר דפנ"י שלהי גיטין כתב דדוקא היכא דאמר רחמנא ל"ת בלשון לאו הוא דאמרינן אי עביד לא מהני אבל היכי דליכא לאו אמרינן א"ע מהני, לא ידענא מה ק"ל דאטו גברא אגברא קרמית, ומ"ש על פנ"י מקושית הגמרא תמורה ה' דפריך מתורס מן הרעה על היפה לרבא אע"ג דהוי לאו הבא מכלל עשה כמש"ש רש"י ד"ה גרוע לא, כבר קדמו בקושיא זו נודי"ת אהע"ז סימן קכ"ט והעלה שם דגם בעשה אמרינן אי עביד לא מהני, ושוב ראיתי שגם בשמ"ק תמורה שם בשם המוס' כ"כ דגם בלאו הבא מכלל עשה אמרינן אי עביד לא מהני והוכיח כן מכח קושיא הנ"ל, אבל מדברי רש"י תמורה משמע דסובר כסברת פנ"י שפי' אהא דכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד "לא תעשה", והוא פלאי דמה הוסיף רש"י בזה וכי לא ידעינן לפרש לשון הגמרא לא תעביד, אלא דכונת רש"י דדוקא בלא תעשה הוא דפליגי אביי ורבא א"ע מהני א"ל אבל בעשה לכ"ע א"ע מהני, ולזה פירש לא תעביד לא תעשה ולשלול העשה בא והבן. [עי' לקמן בסימן רכ"ט].

סימן רכ"ח

שתי הלחם ולחם הפנים אפייתן ע"י קטן בשבת ☆ אי אזלינן בהתראת ספק בתר רוב

שיל"ת א' לס' ויוצא ציץ תפר"ח לפק"ק סארוואש יע"א. גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא וכו' וכו' כש"ת מו"ה **זאב** וואלף קליין אבן יקרה בק"ק טאלטשווא יע"א.

אחרי דרך מבוא השלום בכל מיני דרישה וחקירה לטובה מקרב איש ולב עמוק את נדרי אשלמה אשר אמרתי לו פא"פ כי אשימה עיני על אלה הדברים אשר אמר לי כת"ה ודרישת הזא"ב בקש"ה אשר הקשה על דברי ביישוב דברי הרמב"ם הל' תמידין ומוספין שאמרתי לזעירי דס"ל במנחות כ"א דס שבשלו אינו עובר עליו עכ"ח ספי ליה בידים רק מדרבנן אסור ואם כן אפיית שתי הלחם ולחם הפנים מותר מן התורה בשבת על ידי קטן ורק מדרבנן אסור ואם כן מה שכתבו התוספות מנחות נ"א ד"ה אפי, דכיון דלא דחי שבת, הוי זמנן בע"ש, היינו מדרבנן, וממילא דלא נתקדש רק מדרבנן, וכל שלא קדיש רק מדרבנן ל"ש פסול ליגה כמ"ש מל"מ פ"ב ממעה"ק. וע"ז השיב ידידי כת"ה דא"כ תקשי בהאי דסוכה מ"ט דכמעשהו בחול כן מעשהו בשבת דפריך וליתי במקודשת, ומשני זעירי אין שיעור למיס וכלי שרת מקדשין שלא מדעת ואי מייתא איפסלא בליגה, והרי לזעירי היה אפשר למלאות בשבת ע"י קטן ואם כן מה"ת הוי ע"ש שלא בזמנו ואין כלי שרת מקדש שלא בזמנו וקדיש רק מדרבנן ול"ש פסול ליגה, ואני בבואי לביתי עיינתי שנית בדבר כי אותיות מחכימות ורא"תי כי לא עלי תלונתו דקושיא זו קשה בלא"ה. וכמו שהקשו התוספות באמת במנחות נ"א הנ"ל, ותרצו דהתם שאיבת מים בלילה לאו מחוסר זמן הוא ול"ח שלא בזמנו ע"ש וא"כ גם לדידי א"ש כמובן.

אבל אי קשיא הא קשיא במ"ש דלהרמב"ם דפסק ג"כ כזעירי דדס שבשלו אינו עובר עליו וא"כ הא דע"ש זמנו הוא רק מדרבנן ולא קדיש רק מדרבנן ול"ש פסול ליגה, דזה אינו שהרי הרמב"ם פ"ז מפסולי המוקדשין הכ"א פסק בהדיא דכ"ש מקדשין שלא בזמנו ליפסל וא"כ גם מע"ש קדיש מה"ת אפילו הוי שלא בזמנו ושייך שפיר פסול ליגה והדרא קושיא לדוכתיה היאך פסק דאפייתן מבפנים ואינו דומה שבת וכמ"ש תוס' יו"ט ולח"מ.

אופנים דשייך הקדש לבו"ע אפי' שלא מדעת

אך נ"ל דבאמת כבר הקשה ברכת הזבח בשם גאון דמאי פריך הגמ' (מנחות ל"ה:) איפסלו לה בליגה הא כ"ש לא מקדשין אלא מדעת דק"ל כחזקיה בסוכה מ"ט ע"ב כמ"ש הרמב"ם פ"ז מפסולי המוקדשין ה"כ וא"כ אפשר לקיים שניהם שיאפו אותם מע"ש ועיו"ט אבל יהיה בדעתם שלא יקדש התנור עכשיו רק למחר בזמנם, וע"ש שרצה לישב בזה דעת הרמב"ם הנ"ל. אמנם הנ"ל בזה עפמ"ש תוספות ב"ב פ"א ע"ב ד"ה דמקדיש להו, שהקשו בהא דתודה שנתערבה בתמורה דמשני דלמא לאו תודה הוא ומייתי חולין בעזרה, והא אפשר להקדיש על תנאי, ותי' דגבי תודה כיון שעשה מ' חלות מד' מינים מוכחא מילתא טובא שלשם תודה מביאים ולהכי אפילו הקדיש על תנאי חשוב חולין בעזרה כיון שאין דרך לעשות כן בשאר הקדש ע"ש, ועיין חולין י"ג דהיכי דקיימי עולה בדרוס ואייתי לפון דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אמרינן דקטן יש לו מחשבה ע"ש. ולפי"ז נ"ל לחדש דאפילו אי אמרינן בעלמא דאין כ"ש מקדש אלא מדעת מ"מ אם עושה איזה מעשה שמוכח על הקדשו מקדש אפילו שלא מדעתו עכ"פ ליפסל כמו בשלא בזמנו, וה"נ שתי הלחם

שאופה אחת אחת ולישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים וכן בלחם הפנים א"כ עושה מעשה שמוכח על הקדשו שפיר מקדש אפילו שלמ"ד עכ"פ להפסל, אמנם אי הוי שלמ"ד ושלא בזמנו דאיכא תרתי לריעותא וודאי דאינו מקדש אפילו ליפסל כמ"ש תוספות סוכה נ' ע"א ד"ה חזקיה ובמנחות ז' ע"א ד"ה אר"י. ולפי"ז י"ל דבשמעתתין קאי שאפה שתי הלחם ולחם הפנים שלמ"ד ג"כ וגם הרמב"ם איירי בהכי כי קושית ברה"ז באמת. אלא דרבא דקובר (דספי ליה בידים) דדם שבשלו עובר עליו וספי ליה בידים אסור מה"ת וא"כ א"א לאפוי' בשבת ע"י קטן ועכ"פ דמה"ת מע"ש זמנו כמ"ש תוס' מנחות דף נ"א וליכא רק חדא לריעותא דשלא מדעת, ובזה י"ל דכיון דעושה מעשה דמוכח על הקדשו שפיר קדיש ליפסל ופריך שפיר והא איפסלא בלינה ומסיק בתברא. אבל להרמב"ם עכ"פ אין זמנו בע"ש מה"ת כמש"ל וכיון דהוי שלמ"ד ואיכא ב' לריעותא שפיר אינו קדיש אפילו ליפסל וכמ"ש ושפיר פסק דאפייתן בפנים ואינו דומה שבת וא"ש.

ובעת נפל מילתא בליבאי דלמה קושיא ראשונה רבה הוא דאמר הקשה אדם קשה וכו' ובקושיא שניה אמר "רבא" הקשה אדם קשה ולא רבה, והוא דלכאורה קשה אפילו אי ספי בידים אסור מה"ת מ"מ ליתי עשה דאפייתן שתי הלחם ולחם הפנים ולידחי איסור עשה דספי ליה דלכל היותר ל"ה רק לאו, ועיין חת"ס או"ח סימן פ"ג, ואם כן שפיר זמנו בשבת מכח דעדל"ת ואפשר לאפות ע"י קטן ואם אפה מע"ש אין מקדשין שלא בזמנו. אך י"ל דל"ש עשה דוחה ל"ת דל"ה בעידנא, דהא לענין שבת חייב בקרימה כל דהו ובלחם הפנים בעינן קרימה מעליא כמ"ש תוספות שבת כ', וא"כ איסור דשבת ואיסור דספי ליה בידים ל"ה בהדי הדדי ול"ש עשה דוחה ל"ת. אך לרבה כתב בספר אבן העוזר פסחים מ"ב דמוכח בשבת קל"ב (לגי' התוס' שם ד"ה הדר) דלא בעינן בעידנא דבלא"ה נמי עשה דוחה ל"ת, שפיר אפשר לאפות בשבת ע"י קטן משום דעשה דוחה ל"ת והוי זמנו בשבת ואי אפו לה מאתמול אינו מקדש שלא בזמנו ול"ש פסול ליה להכי לרבה ל"ק דאיפסלא בלינה אלא לרבא וא"ש לחדודי.

ב) **ועוד** הגיע לפני ידידי כ"ת דבר נאה לישב קושית תוס' מכות ז' ד"ה כמכחול אהא דאר"ט ורע"ק אלו היינו בסנהדרין לא היה אדם נהרג מעולם, דעוע"ז מחלל שבת מא"ל דהתם ל"מ למיפטריה והיכי קאמר דל"ה אדם נהרג. ותי' כ"ת דלכאו' לאיסי ב"י בשבת וי"ו ע"ב דאבות מלאכות מ' חסר א' ואינו חייב על א' מהן תקשי היאך משכחת חיוב במלאכת שבת הא הוי התראת ספק שמא הוא אותו מלאכה שאינו חייב עליו דבריו. ואף כי לכאורה הוא דבר שכלי מ"מ הרבה תשובות בדבר דהרי מבואר בשבת שם דלאב"י הוצאה והכנסה הוא מהנך דלא מספקן, וע"ז לא אמר אסב"י, וא"כ קושית תוס' במקומה עומדת דבמחלל שבת בהוצאה והכנסה מאי איכא למימר דלא מצי למפטרי'. ועוד דמבואר בפסחים ה' דרע"ק ס"ל הבערה לחלק יצאה וא"כ לרע"ק הבערה נמי מהנך דלא מספקן ותקשי במחלל שבת בהבערה מאי איכא למימר.

וגם גוף התי' אקושיא דהבין דלא הוי התראת ספק משום דאזלינן בתר רוב מלאכות, יתחול לעיין בחתם סופר חיו"ד סוף סימן ט' וח"ו סימן ס"ב שכתב דתרתי בעי' אגלאי מלתא למפרע וגם שיהיה רוב, ודברי תוספות נדה דף מ"ו ויבמות דף פ' תרווייהו אהדדי איתמר ומיסך שייכו אהדדי ואי לא הא לא קיימי הא ע"ש, ול"ש לומר אגלאי מלתא למפרע דלעולם לא תיגלי למפרע שעשה בוודאי המלאכה האסורה, וגם לפמ"ש חת"ס שם דדוקא ברוב דאתיא ממילא הוא דהוי התראת וודאי אבל רוב שע"י מעשה אדם ל"ש לומר דניזול בתר רוב דליהוי התראת וודאי. ובלא"ה יש לחלק בין הפרקים דברוב מציאין שערות בזמנן דאחרי זמנן יתברר ועכ"פ יוכל להתברר שכן הוא כאשר תעיד הרוב לכן אזלינן בתר רוב והוי התראת וודאי, משא"כ הכא דלעולם לא יבא לידי בירור אם המלאכה שעשה הוא מן הרוב מלאכות האסורות, בזה לא אזלינן בתר רוב דליתאבי' להתראת ודאי והבן.

ויש לי עוד הרהורי דברים בכמ"ש אך לא עתותי בידי להאריך עוד ועמו הסליחה, ובזה הנני דו"ש וכו' כחפץ נפשו היפה ונפש ידידו הנאמן מוקירו ומכבדוש"ה באהבה,

בן ציון בלוחם חופקה"י הנ"ל

סימן רכ"ט

אפיית לחם הפנים ושתי הלחם בשבת על ידי קטן ואפייתן עם חולין

ב"ה יום ד' לס' קרח דהאי ש'ת'א' לפק"ק ב' איפאלו יע"א

נפתלי אילה שלוחה, מאת ה' ישא ברכה, ברבייה ובהמשכה, הרבני המופלג בתוב"י, עושה פרי תבואה, מורג

חרוץ בעל פיפיות, ענף עץ אבות כמו"ה נפתלי צבי הכהן שוואַרץ נ"י בק"ק סאטמאר יצ"ו.

שבוע זו מצאתי בחפישה שלשה כתבים הבאים כאחד לידי ואמרתי כי אקח מועד ותבט עיני בשורה ד"ת ושוב אשוב לו כיד ה' הטובה עלי, והנה כ"ת הקשה קושיא נאה במנחות ל"ה ע"ב דפריך הש"ס אפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואין דוחה את השבת הא איפסלא בלינה, ועל זה הקשה הרי תוס' במנחות נ"א ע"א ד"ה אפי לה הקשו דהאיך מוכח דאי אפי לה מאתמול איפסלא בלינה הא אין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן ותירצו דכיון דלא דחי שבת א"כ מאתמול הוי זמנו ע"ש, וק"ל לשיטות הסוברים דספי לי' בידים לקטן אינו אסור אלא מדרבנן, עיין נוב"ק תאהע"ז סי' ע"ה ונוב"ת או"ח סי' א', א"כ משכחת לה שיאפה בשבת ע"י קטן מה"ת ורק מדרבנן הוא דאסור, א"כ הא דהוי זמנן בע"ש הוא רק מדרבנן וממילא דלא קדיש מה"ת רק מדרבנן, דהא מן התורה אפשר לאפוי ע"י קטן בשבת והוי מערב שבת שלא בזמנה דלא קדיש, וכיון דלא קדיש רק מדרבנן ליכא פסול ליה כמ"ש משנה למלך פ"ב ממעשה הקרבנות (ה"ט), ומאי פריך הגמ' דאיפסלא בלינה, והיא קושיא נאה ומושכלת, וזה כמה הקשיתי כן גם אני.

התורה מתחשבת באיסורי חכמים לעתיד

ומה שנ"ל בזה הוא לפמ"ש הראשונים הר"ן והריטב"א בחולין ל"א בסוגיא דזרוע בשילה דהא דקרי לי' התם לזרוע בשילה חידוש להסוברים דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן, וא"כ מה זה חידוש בזרוע בשילה דמבטלין, ותירצו דהחידוש הוא מה דהוי מצוה לבטל מה שחכמים יאסרו בעתיד ע"ש, וה"נ אני אומר דכוותי' דכיון דספי לי' בידים אסור מיהא מדרבנן האיך אפשר שיהי' מה"ת מצוה לאפות לחם הפנים בשבת שאי אפשר להעשות רק ע"י קטן ואז הוא זמן מצות אפייתו ודו"ק.

ושנית נ"ל למ"ש הרמב"ם פ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ו דקטן אינו שוחט קדשים אפי' בגדול עוע"ג שהקדשים צריכין מחשבה וקטן אין לו מחשבה אפילו במחשבתו ניכרת ממוך מעשיו כגון דקיימא עולה בדרוס ואתיא לנפון ע"ש, והוא מגמ' חולין י"ג, ולפ"ז בלחם הפנים ושתי הלחם דאפייתן בפנים וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מתו"מ ה"ז והתנור מקדש, א"כ בודאי צריך מחשבה לקדש שהרי אין כלי שרת מקדשין אלא מדעת דקי"ל כר' יוחנן מנחות דף ז', וכמ"ש הרמב"ם פ"ג מפסוהמ"ק ה"כ, וכמו דקטן אין לו מחשבה ממילא אי אפשר לאפותן בשבת ע"י קטן, ואתי שפיר.

ועוד נה שליפי' למ"ש תוס' שבת ד' ע"א ד"ה קודם בהדביק פת בתנור בשבת דכיון דחכמים אסרו רדייתא הפת תו לא מיחייב סקילה כיון שמניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרין לו וכדאמרינן בפסחים ל"ב ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת אלמא דלא מיחייב כרת הואיל ורבנן הוא דאסרו למיעבד פסח ע"ש, וה"נ דכוותי' כיון דספי לי' בידים אסור מיהא מדרבנן תו אין כאן מצוה לאפותו בשבת, ושפיר הוי זמנו מערב שבת ולא בשבת.

ועל ארבעה לו אשיבנו עפמ"ש הפליתי סי' ד' דמאי פריך הגמ' בחולין מ' ע"א לרב הונא דאדם אוסר דבר שאינו שלו מהשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז דאשחיטה לא ליחייב, הרי הא דאדם אוסר דבר שאינו שלו הוא רק מדרבנן דילפינן מכלים דאחז דלא אסרוהו רק מדרבנן, וכיון דמה"ת אינו אסור ראוי לבא בפנים קרי' בי' ושפיר מייב משום שחוטי חוץ, ותי' דעכשיו דתקנו חז"ל לאוסרו אין ראוי לבא בפנים קרינן בי' ע"ש, ועיין במלא הרועים ערך איסור דרבנן דמוכח מכ"מ בש"ס דכל שאסור מדרבנן חשיב אינו ראוי מה"ת, ובמק"א האריכתי בזה [לעיל סימן ע"א סימן ק"ג וסימן קל"ט], ועיין מל"מ פ"ז מתרומות הי"ז ואב"מ סי' כ"ח ושועות יעקב או"ח סי' תמ"ח ואכמ"ל, וה"נ אני אומר דכיון דספי לי' בידים אסור מדרבנן ואסור לאפות בשבת ע"י קטן תו אין שבת זמן הראוי לאפיית לחם הפנים ושפיר הוי זמנו מע"ש, ואתי שפיר.

לספות איסור בידים לקטן אסור מה"ת או מדרבנן

ב) **ומה** שנראה לי עוד בדרך פלפול הוא, דעיין ח"ס או"ח סי' פ"ג שהעלה דאפילו אי ספי לי' בידים אסור מה"ת מ"מ בנדר ושבועה דקיל שכן ישנו בשאלה ויש היתר לאיסורו י"ל דלא ילפינן משקנים ודם וטומאה וספי לי' בידים שרי ע"ש, והקשיתי דא"כ ביבמות קי"ד דמצריך ג' קראי דספי לי' בידים אסור מקשי למה דקי"ל כזעירי במנחות כ"א דדם שבשלו אינו עובר עליו, וא"כ דם יש היתר לאיסורו (ועיין פליתי סי' ק' סק"א) א"כ קשה לכתוב רחמנא דספי לי' בידים אסור בדם דקיל וילף מיני' לשקנים וטומאה דאין היתר לאיסורן, ול"ל הקושיא לאמת והו"ל שני כתובים הבאין כאחד דאין מלמדין, וממילא בעלמא ספי לי' בידים מה"ת שרי ורק מדרבנן אסור, ועיין בב"י ופמ"ג או"ח סי' שמ"ג ונוב"י שם, ואמנם לרבא דס"ל במנחות שם דדם שבשלו עובר עליו ופליג אזעירי וכמ"ש רש"י שם (ועיין פליתי רסי' ס"ט) ול"ה שקנים ודם וטומאה שני כתובים הבאין כאחד, ואתי שפיר הצריכותא דיבמות ושפיר ילפינן דספי לי' בידים מה"ת

אסור, ולפ"ז א"ש דרבא הוא דקאמר במנחות ל"ה: הקשה אדם קשה כברזל דאיפסלא בלינה ולדידי' ספי ליד בידים אסור מה"ת וכמ"ש, ואי אפשר לאפות ע"י קטן בשבת, ושפיר הוי זמנן בע"ש, ומקשה שפיר דאיפסלא בלינה כיון דקדיש מע"ש מן התורה.

ועפ"י אלה הדברים נלענ"ד לישב דעת הרמב"ם פ"ה מתמידין ומוספין ה"ז ושם פ"ח ה"ז דלחם הפנים ושתי הלחם אפייתן בפנים, ואין דוחין את השבת (שם פ"ה ה"י, פ"ח ה"ח), והקשה תוי"ט מנחות שם ולח"מ שם מסוגיא דמנחות דפריך אפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואינו דוחה שבת הא איפסלא בלינה, ומסיק דתברא מי ששנה זו לא שנה וכמ"ש תוד"ה אלא, וא"כ איך פסק הרמב"ם הני תרתי דסתרי אהדדי, ולפמ"ש אתי שפיר דהרמב"ם אזיל לטעמי' דפסק כזעירי דדם שביטלו אינו עובר עליו וכמ"ש הב"ח בסי' פ"ז, ועיין באה"ט שם סקי"ג ובאחרונים, ועכ"ח ספי לי' בידים רק מדרבנן אסור, וא"כ אפשר לאפות בשבת ע"י קטן ולא הוי זמנן מע"ש רק מדרבנן ולא קדיש הלחם רק מדרבנן, ולא שייך פסול ליה כי קושיין לאמת, ושפיר פסק דאף דאפייתן בפנים אינו דוחה שבת דלא מיפסל בלינה, וא"ש לחדודי.

מה שכשר רק בדיעבד אי חשיב אז זמן מצוותו,
ובעבר ואפאן בשבת או ביו"ט אי מהני

ג) **וביישוב** דעת הרמב"ם נלענ"ד, ואקדים קושיא עצומה שהקשה השואל בנוב"י ק או"ח סי' ט"ו וח"ס או"ח סי' קכ"ה בהא דקאמר רב אשי במנחות שם מאי מבפנים במקום זריזין ופרש"י דכהנים זריזין לשמרו שלא יחמיץ, והקשה דתינח לחם הפנים שהוא מצה אבל שתי הלחם שהוא חמץ למה להו במקום זריזין, ונוב"י שם כתב הקשה אדם קשה כברזל והוא חמורה מאוד, והנה באמת מדברי רש"י בקושית הגמ' משמע דכל עיקר קושית הגמ' היתה רק על לחם הפנים ולא אשתי הלחם כלל שהרי כתב איפסלא בלינה וכו' עד שיסדרנו על השלחן, וכבר העיר בזה הח"ס שם, אך הא גופא טעמא בעי דהרי גם על שתי הלחם קשה קושית הגמ' ול"ע כי כולו מוקשה.

והנלע"ד בזה ואקדים דבפסחים (ה, א) יליף דחמץ משש ולמעלה אסור מלא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, והק' תוס' (ד"ה לא תשחט) דהיכי יליף מהכא דחמץ משש ולמעלה אסור והא זמן שחיטת הפסח הוא אחר התמיד ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, וא"כ זמן שחיטת הפסח לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבת התמיד, ותירצו כיון דבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר חשיב זמן שחיטה מחצות ואילך ע"ש, ומבואר דכל שבדיעבד כשר באותו זמן חשיב זמן מצותו באותו זמן אף לכתחילה אין זה זמנו, ועיין בטו"א חגיגה דף ט' בד"ה כיון שכתב דשבת ויו"ט לא חשיב דיחוי משום דאינהו נמי רחויין לחגיגה אלא דאדר' דאיסור שבת ויו"ט הוא דרביע עלי' דקרבן שאין קבוע לו זמן אינו דוחה שבת ויו"ט, אבל מ"מ אם עבר והקריבן בשוגג או אפילו במזיד הקרבן כשר ויוצא י"ח כדאמר בפ"ב דביצה וכו' וש"מ דבדיעבד שבת ויו"ט ימי הקרבה ניהו ואם עבר ושחט כשר, ובחולין דף מ' תנן השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב ג' חטאות, ופי' שם התוס' (ד"ה חייב) אע"ג דאין מתקבל בפנים דמוקי לי' בחטאת העוף שהוא קרבן יחיד ואינו דוחה שבת מ"מ כיון דזרק הורלה חייב משום שחוטי חוץ, ואע"ג דאותו ואת בנו חשיב מחוסר זמן ופטור, שבת לא חשיב מחוסר זמן דאין זה אלא מפני דאין עשה דקרבן יחיד דוחה ל"ת דשבת ע"ש, וא"כ לפ"ז ה"נ באפיית שתי הלחם ולחם הפנים דכוותי' דאם עבר ואפאן בשבת ויו"ט דכוותי', וכש"כ הוא שהרי הם מקרבנות הציבור וכיון דבדיעבד כשר מו הוי שבת ויו"ט זמנן דשבת ויו"ט לאו מחוסר זמן הוא, וא"כ ממילא לפ"ז הד"ק התוס' במנחות נ"א לדוכתא דמאי פריך הגמ' הא איפסלא בלינה הא אין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן דל"ל כתירוץ התוס' דכיון דלא דחי שבת הוי ערב שבת זמנן כיון דאם עבר ואפה בשבת כשר וכמ"ש.

אך י"ל דרבא דקאמר התם הקשה אדם קשה כברזל אזיל לטעמי' דס"ל בתמורה ד' כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואם כן אם עבר ואפה לחם הפנים בשבת באמת פסול והוי שפיר מע"ש זמנו כתירוץ התוס' וכלי מקדשו, ושפיר ק"ל הא איפסלא בלינה, אלא דהתינא בשבת דאיכא איסור לאו אבל לאפות ביו"ט לגבוה דאסור משום לכם ולא לגר, עיין בילה כ' דהוי לאו הבא מכלל עשה עשה דלא אמרינן אהדדי' לאיסורא קמא כמ"ש תוס' בילה י"ב ע"א סוד"ה השוחט, והרי כבר העלה פנ"י שלהי גיטין דבאיסור עשה אמרינן אף לרבא דאי עביד מהני (ולעיל בסימן רכ"ז הוכחתי שכן משמע ברש"י תמורה ד') ועיין נוב"י ק אה"ע סי' ע"ו וח"ס א"ע ח"ב סי' ס"ג, וכש"כ בקדשים דבעינן שנה עליו הכתוב לעכב כמ"ש פסחים ס"א ע"א וזבחים דף כ"ג ומנחות כ"ח סע"א גם לרבא אי עביד מהני, רק באיסור לאו לא בעינן שנה עליו הכתוב לעכב כמ"ש הריטב"א הביאו שער המלך פ"א מהל' ק"פ ד"ה ולדעתי, ואם כן שפיר הוי זמנו ביו"ט ואם אפאוהו בעיו"ט לא מיקדש בכלי דאין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן.

ולפ"ז אתי שפיר קושית אחרונים הנ"ל, דודאי אשתי לחם הבא בעצרת לא קשיא לי' כלל דאיפסלא בלינה דכיון דאס עבר ואפה ביו"ט כשר, ואי עביד מהני והוי זמנו ביו"ט ולא נתקדש בכלי מערב יו"ט דאין כלי שרת מקדשין שלא בזמנו כי קושית תוס' לאמת, ולא קשיא לי' רק אלחם הפנים הבא בשבת דהוי איסור לאו ואמרינן אי עביד לא מהני, ועכ"ח דבע"ש זמנו כקושית התוס' ואיקדש בכלי ופריך שפיר דאיפסלא בלינה, ולזה משני ר"א שפיר מאי מבפנים במקום זריזין לשמרו שלא יחמיץ והיינו בלחם הפנים, ואפילו אם יקרה יום זה דעצרת בשבת קודש דאיכא איסור לאו לאפות שתי הלחם בשבת ולא הוי זמנו אלא בע"ש מ"מ כיון דבדוב לא יחול עצרת בשבת רק בחול והוי יו"ט זמנו, א"כ גם כשיחול בשבת תשיב זמנו בשבת ולא בערב שבת (ולהלן נדבר בס"ד אם לזה מעברין החודש או שנה), והתינא לרבא דס"ל אי עביד לא מהני אבל הרמב"ם דפסק כאביי דאי עביד מהני, כמ"ש לא"מ פ"ו מהל' בכורות ומל"מ פ"ח מהל' מלוה ובי"ק סוף תשו' ע"ו וקצו"ח סי' רפ"ח, א"כ בין בשבת ובין ביו"ט בין בשתי הלחם ובין בלחם הפנים אם עבר ואפה בשבת ויו"ט כשר והוי שפיר זמנו בשבת וביו"ט וקושית תוס' במקומו עומד הא אין כלי שרת מקדשין שלא בזמנו, וצ"ל הקושיא לאמת דבאמת לא מיקדש בכלי ולא מיפסלא בלינה דאפייתן בפנים, ופסק הרמב"ם שפיר דאפייתן בפנים ואין דוחין שבת, ודו"ק היטב.

לינה לצורך מצוה אי פוסל

ד) **ובאופן** אחר נ"ל ליישב דעת הרמב"ם, דרמב"ם פ"ב מחגיגה הי"ג פסק דלא יביא אדם תודה ביום י"ד מפני החמץ שבה מפני שאין מביאין קדשים לבית הפסול ואם הביא יוצא בה י"ח שמחה, והקשה כסף משנה בשם מהרי"ק הא תודה אינה נאכלת אלא ליום ולילה, וא"כ תודה ששחטה בי"ד האיך יוצא בה י"ח שמחה ביו"ט הא איפסלא בלינה, ותי' הלחם משנה דכיון דמלינה לצאת ידי חובת שמחה לא חשיב לינה לאסור דלא אסרה תורה לינה אלא אם היא שלא לצורך מצוה אבל לצורך מצוה אחרת לאו לינה היא ע"ש, ולפ"ז ק"ל דמאי פריך הגמ' בשמעתין הא איפסלא בלינה הא גם כאן מלינה לצורך מצוה דשתי הלחם צריך לקיים בהם מצות היום ומצות תנופה עם חזה ושוק של כבשי עצרת ומצות אכילתן כמ"ש רמב"ם פ"ח מתמידין ומוספין, ולחם הפנים מלינם כדי לסדרם על השלחן, וא"כ לא שייך פסול לינה כלל.

אך לק"מ דהלח"מ שם כתב דסברא זו דבמלינה לצורך מצוה ל"ש פסול לינה איפלגי בה ר' יוסף ור' אשי בפסחים ע"א ולרב אשי בכה"ג נמי שייך לינה, וא"כ יש לומר דרב ששת ורבא במנחות שם כרב אשי ס"ל (והכי מסתברא שלא יהא רב אשי תלמידי' דרבא כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לס' יד החזקה כתלמיד חולק על רבו) ושפיר מקשה הא איפסלא בלינה, אבל (הרמב"ם) דפסק כרב יוסף דל"ש בכה"ג פסול לינה היכי דמלינה לצורך מצוה, וכמבואר בלח"מ שם שפיר פסק דאפייתן בפנים ואפ"ה אינו דוחה שבת דלא מיפסלא בלינה כיון דמלינו לצורך מצוה כי קושייתן לאמת, כנלע"ד פשוט ונכון.

אי מותר לאפות שתי הלחם ביו"ט עם פת חולין

ה) **וביישוב** קושית נוב"י וח"ס הנ"ל נלע"ד עפמ"ש הפליתי סי' ק"ח שהביא ראי' לדעת המחמירין דריחא אוסר אף באיסור משהו, עפימ"ש תוס' פסחים מ"ו ד"ה עד שתאפה דמתני' דכילד מפרישין חלה בטומאה מיירי בשנאפתה ע"ג גחלים דאי בתנור הא הפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא פת כדאמרינן בבילה ממלאה אשה תנור וכו' מפני שהפת נאפה יפה, וא"כ קשה למה שתי הלחם אינו דוחה יו"ט יאפו בתנור גם פת חולין עם שתי הלחם ופת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא ומותר משום יו"ט ושתי הלחם יהיו נאפות בזמנן ואין שתי הלחם אוסר שאר הפת דכיון דאין התנור מקדש דאל"כ איפסלא בלינה, א"כ אין עליהם קדושת הגוף ואינה אוסרת, אלא ע"כ נ"ל דכיון דאין התנור מקדש שתי הלחם א"כ יש להם פדיון כמש"כ תוד"ה הואיל וא"כ אוסר במשהו דהוי דשיל"מ ע"י שאלה ופדיון ואוסרין פת הנאפה עמהם מחמת ריחא דמשהו מיהא איכא, ועיין פר"ח או"ח סי' תנ"ז סק"ב ושתי הלחם קדשו קדושת דמיס ולא חזו לאוכלם ביו"ט ואסור לאפותם ע"ש.

ולפי"ז למ"ד תנור מקדש ואי אפייתן בפנים וודאי דתנור מקדש כמבואר בשמעתין, א"כ שתי הלחם קדשו קדושת הגוף ואין להם פדיון, ותו לא הוי דשיל"מ ושפיר יכול לאפותן ביו"ט עם פת חולין משום דפת נאפה יפה, והא דאמרינן במנחות ק' ע"ב דאין שתי הלחם דוחה יו"ט באפייתן וכ"פ הרמב"ם פרק ה' מתו"מ, היינו לאפותן גרידא בלי פת חולין אבל עם פת חולין ביחד שפיר שרי לאפותן ביו"ט וא"ל לאפות שתי הלחם מעיו"ט ולא יפסלו בלינה, ואם זה יקרה בשבת קודש דהיינו שעפ"י החשבון יחול עצרת בשבת וכיון דאין דוחה שבת יהי' מוכרח לאפותן מע"ש, ואז יפסלו בלינה, לזה י"ל דכשירלו הב"ד שעפ"י החשבון יבא עצרת בשבת אז יעברו השנה שלא יבא לידי כך, שהרי אפילו בשביל ירקא ומתיא אמרינן בר"ה דף כ' ע"א דמעברין השנה

וכן מפני האביב ופירות האילן אמרינן בסנהדרין י"א ע"ב דמעברין השנה, ואמרינן בר"ה שם דכשם שמעברין השנה לצורך כך מעברין את החודש לצורך וכן פסק הרמב"ם פ"ג מקידוש החודש ע"ש, ועיין בסוכה מ"ג ע"ב דמעברין לאלול שלא יבא יום ערבה בשבת, ועי' תוס' שם בשם ירושלמי ושם דף נ"ד ע"ב כי מקלע יו"ט ראשון מע"ש דחי' לי' ועתוס' בב"ק פ"ב ד"ה כדי, וא"כ כש"כ שמעברין השנה או החודש בשביל תקנת הקרבן שלא יפסלו שתי הלחם בלינה, ואם כן אם ירצו הב"ד שיחול עפ"י חשבון עצרת בשבת יעברו השנה או החודש כי היכי דלא ליפסלו שתי הלחם בלינה, ולפ"ז י"ל דרש"י נמי הכי ס"ל ולא פריך הגמ' אשתי לחם כלל דאיפסלא בלינה שהרי אפשר למצות דרך נכון ומרווח שלא יבא לידי פסול לינה רק שיאפו ביו"ט עם פת חולין ולא יחול עצרת בשבת ולא מקשה כלל רק אלחם הפנים, ומיושב פרש"י וקושיא הנ"ל.

וא"ל הא אם תנור מקדש וקדיש קדושת הגוף וודאי אי אפשר לאפות עם פת חולין דהא אוסר את פת חולין, דזה אינו דאם הוא קדיש קדושת הגוף אמרינן בי' יקדש להיות כמוה כדאמרינן זבחים ל"ז ע"ב וכ"פ הרמב"ם פ"ח ממעשה הקרבנות הט"ו, ושפיר נאכל לכהנים בקדושת שתי הלחם משא"כ אם אין תנור מקדש וקדיש רק קדושת דמיס שאינו נאכל ולא שייך בי' יקדש להיות כמוה ואוסר הפת חולין משום דהוי דשיל"מ כיון דיש לו פדיון, ואולי אם אופה עם פת חולין דינו כמו בשחט שני כבשים על ד' חלות שמבואר דינו ברמב"ם פ"ח ממו"מ הי"ג ע"ש.

וגם אין להקשות דכיון דאפייתן בפנים אי אפשר לאפות שם פת חולין משום דמועל בהקדש דקאפי לי' בתנור קודש, דזה אינו דכיון דאפיית הפת חולין הוא לצורך הקדש וכל עבודה שהוא לצורך הקרבן אין בו מעילה כמ"ש תוס' פסחים ס"ו ע"ב ד"ה והא בשם ירושלמי ע"ש, ואי משום דקמעייל חולין בעזרה דהיינו הפת חולין שמכניסו לאפיי', גם הא לא תברא דלא שייך חולין בעזרה אלא לענין שחיטה אבל מליקה בעזרה אינו אסור כמ"ש רש"י בריתות כ"ו ע"ב ד"ה ובדין ע"ש, והי"נ י"ל באפיי' דכוותי' וא"ש, כנלע"ד לחומר הנושא. ולא מיבעיא לדעת תוס' ב"ב פ"א ע"ב ד"ה ודילמא ותמורה כ"ג ד"ה אוכלי' דדוקא כשעושה מהם שום עבודה והקרבה הוא דאיכא משום חולין בעזרה אבל בלא"ה ל"ש משום חולין בעזרה, אלא אפילו לדעת רשב"ם שם ורש"י תמורה שם וזבחים ע"ז ע"א ומנחות כ"א ע"ב ושם ק"ו דאסור להכניס שום דבר חולין בעזרה מה"ת, וכ"מ בר"ן נדרים ט' ע"ב ד"ה מביאה ע"ש, (ועיין שו"ת בית שערים חיו"ד סי' כ"ו), אולי כאן כיון דהוי לצורך הקרבן ליכא משום חולין בעזרה, וי"ל.

ויש לישב בזה מה שתמהו תוי"ט ולח"מ שם על הרמב"ם דפסק דלישתן ועריכתן מבחוץ כמתני' דמנחות שם דקאמר בגמ' הטעם משום דמדת יבש דהיינו עשרון לא מקדש, וא"כ הרמב"ם דפסק סוף פ"א מהל' כלי מקדש דמדת יבש נתקדשה אמאי לישתן ועריכתן בחוץ הא איפסלא ביולא, ואמנם לפמש"ל י"ל עכ"פ משתי הלחם דבשלמא אפייתן דאפשר לאפותן ביו"ט עם פת חולין משום דהפת נאפה יפה, א"כ הוי שפיר זמנו ביו"ט, ואם אפאה בעיו"ט לא מקדש התנור דאין כלי שרת מקדש אלא בזמנו כי קושית תוס', אבל לישתן ועריכתן דא"א לנוס עם חולין ביחד ועכ"ח צריך לנוס מעיו"ט, וא"כ זמנו בעיו"ט כתירוץ התוס', ושפיר מקדש כיון דמדת יבש נתקדשה ותו איפסלא ביולא ובלינה, ולהכי שפיר צריך לישתן ועריכתן מבחוץ, ומיושב עכ"פ אמאי בב' לחם לישתן ועריכתן בחוץ ודו"ק.

בענין איסור חצי שיעור מה"ת

ו) **ותו** הקשה כבודו נ"י דאמאי לא ילפינן ביומא ע"ג דחצי שיעור אסור מה"ת משריפת קדשים דאמר רחמנא באש תשרופו, והרי אסור לגרוס היזק והפסד לקדשים ולהביאם לבית השריפה, וא"כ אי חצי שיעור מה"ת הרי יכול לאוכלו פחות פחות מכשיעור ולא לשרוף אלא ודאי מ"ש אסור מן התורה אלו דבריו, ואנכי לא ידעתי מה זו קושיא, וכי כעורה זו ששנה רבי יוחנן דדרים מ"ש אסור מה"ת מכל חלב שההוא דרשה פשוטה יותר מהוכחה משריפת קדשים, ועוד שהוא מקשה קושיא לאלקינו למה צותה תורה מ"ע לשרוף קדשים טמאים ופסולים ולמה לא יאכלם פחות פחות מכשיעור, והוא מ"ע שנמנה בא' מתרי"ג מצות עיין בס' המצות לרמב"ם מ"ע ל' ול"א.

אבל בלא"ה קושיא זו אין לה יסוד כלל דהרי איתא בירושלמי פ"ו דתרומות דמודה ר"ל דא"ש אסור מה"ת בעתיד להשליס, והיינו שאוכל פחות פחות מכשיעור ושוהה בין אכילה לאכילה יותר מכדי אכילת פרס כמ"ש בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קס"ד והארכתי בזה לעיל בסימן קמ"ט, וא"כ אי משריפת קדשים יליף וכנ"ל אנחנו לא נדע דחצי שיעור אסור מה"ת רק בעתיד להשליס ולאכלו כולו (ואולי דבכה"ג לא צריך קרא דסברא הוא כמ"ש מהרמ"ש שם) ולהכי צריך כל חלב לרבות חצי שיעור אפילו באינו עתיד להשליס.

ועוד דלהס"ד דחצי שיעור מותר מה"ת ולכך נימא שיאכל פחות פחות מכשיעור, א"כ כש"כ דעדיף טפי

שישרפנו פחות פחות מכשיעור כזית או שיעור פרוטה ויעשה כמצות התורה ולא יעשה איסור שגורם היזק לקדשים, דאם באיסור אכילה ח"ש מותר מה"ת כש"כ לענין שאר איסורין, דהרי לדידן לפי האמת דח"ש אסור מה"ת באיסור אכילה מחלוקת ישנה היא אם גם בשאר איסורין שייך חצי שיעור אסור מה"ת, עיין חכם צבי סי' פ"ו ומל"מ פח"י משבת ה"א ושאר ראשונים וגדולי אחרונים עד כי חדל לספור כי אין מספר, והכי עדיף טפי שישרפנו דלא אתי לידי תקלה שיאכל דהוא עצמו מחזיר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיני' כדאמרינן בפסחים י"א, משא"כ אם יאכלנו פחות פחות מכשיעור דיש לחוש דילמא אתי למיכל מיני' יותר מכשיעור וכמ"ש תוס' קידושין ל"ח ע"א דגזרינן כזית ראשון אטו כזית שני, ועוד דכ"כ מהרש"א פסחים פ"ג ע"א דבנותר וקדשים פסולים ל"ש כלל הפסד קדשים ע"כ, וכל זה פשוט וברור לענ"ד.

והנני חותם בברכת התורה ולומדי' ברוח טהרה,

בן ציון בלום חופק"ק הנ"ל

סימן ר"ל

בסוגיא דכהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה

גם ברכות יעטה מורה, לראש האי גברא יקירא, אשר לו זרוע עם גבורה, בפלפולא חריפתא וסברא ישרה, כהן שדעתו יפה וברה, ה"ה אהובי ידידי וידי"נ עוז הרב הגדול המפורסם, צדיק תמים, חמדת הימים, כקש"ת מו"ה **יוסף אלימלך כהנא** שליט"א אבד"ק אונגוואר יצ"ו, יהי שמו לעולם.

גי"ה בעמו הגיעני ואם אמנם חבילי טרדין סביב שמו עלי אמרתי כי אקח מועד ואערכה לעיניו את אשר יש לי להעיר בד"ת, הנה במכתבי הקדוש העירותי בגמרא נדה י"ג ע"ב דקאמר כהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה ומשמרין אותו שלא יצא וכו', ראב"ל אומר עושין לו כיס של עור וכו', א"ל לדבריך שמא יראה טפה כחרדל ותבלע בכיס, ופירש"י וקאכיל תרומה בטומאת הגוף והוי במיתה, והקשיתי הרי כיון שיש חשש שהשוטה נטמא א"כ הרי נטמא התרומה בנגיעתו, וא"כ הרי מבואר ברמב"ם פ"ז דתרומות ה"א וה"ג דכהן טמא שאכל תרומה טמאה הוא רק בלאו ואינו לוקה, והאיך כתב רש"י דהוי במיתה, וע"ז כתב הדגנ"י די"ל דמיירי שלא הוכשרו או בנילושה במי פירות וכמ"ש תוס' חולין ק"א ע"א ד"ה בנטמא ע"ש.

אי מהני חיבת הקודש לתרומה שלא יצטרך הכשר

א) והנה וודאי דבריו נכונים אליבא דתוס' דמשמע מדבריהם דגם בתרומה בעינן הכשר מים לקבל טומאה, ואמנם בחולין ל"ו ע"ב בהך איבעיא דרשב"ל אי מהני חיבת הקודש למימני ביה ראשון ושני לשרוף כתב רש"י בד"ה כי קמבע"ל לשרוף אי מיגנא ביה ראשון ושני מדאורייתא לשרוף "תרומה" או קודש אחר שנגע בה עכ"ל, הרי מבואר מדברי רש"י להדיא דגם בתרומה מהני חיבת הקודש כהכשר מים, וכ"מ לכאורה כשיטת רש"י דבחגיגה כ' ע"ב דקאשיב כל הני מעלות דאומר קודש מבתרומה ואמאי לא קאשיב גם האי דחיבת הקודש מהני בקודש משא"כ בתרומה, אלא ודאי דאף לענין תרומה לאפסולי גופיה מועיל חיבת הקודש כהכשר מים, וא"כ לשיטת רש"י אכתי קושיתי במקומה עומדת דהאיך פי' רש"י לשיטתו דקאכיל תרומה טמאה במיתה הא נטמא בנגיעתו דחיבת הקודש מכשירה וליכא רק איסור לאו. הן אמת דדברי רש"י בחולין שם מריש הוי קשיא לי הרי הא דחיבת הקודש מכשיר ומשוי ליה אוכלא ילפינן בחולין שם מוהכשר כל טהור לרבות עצים ולבונה, והרי הך קרא בקדשי מזבח כתיב ומנלן לומר דחיבת הקודש מהני גם בתרומה.

ומצאתי בחפיסה בפנ"י פסחים ט"ז שכתב באמת דדבר שאינו קרב ע"ג המזבח אע"ג שהוא קודש מ"מ לא אמרינן ביה חיבת הקודש מכשירתו, דבעינן דוקא דומיא דעצים ולבונה שקריבים ע"ג המזבח ע"ש, וא"כ כש"כ דבתרומה ל"ש חיבת הקודש, אך פלא בעיני שלא זכר שר אדונינו הפנ"י דמדברי רש"י חולין שם לא משמע כן, וגם מה נעשה ביוס שידובר בו סוגיא דחגיגה הנ"ל דלא קאשיב הך בין הני מעלות דאומר בקודש מבתרומה, ואף גם זאת אל"ע דא"כ לדבריו קושית הגמ' במנחות ק"ב במקומה עומדת דפריך נותר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין מה"ת הא עפרא בעלמא הוא, דאי כתירוץ הגמרא דחיבת הקודש מכשירתן הא בדבר שאינו קרב ע"ג מזבח ל"ש חיבת הקודש, ודוחק לומר דשאני פרה דחטאת קרי' רחמנא כדאמרינן חולין י"א ובכמה דוכתי ואשיב כקדשי מזבח.

ומיהו בלא"ה נ"ע אצלי למ"ש הכ"מ פ"י מטומאת אוכלין הי"ז בדעת הרמב"ם דחיבת הקודש דמכשיר הוא רק מדרבנן, א"כ מאי משני במנחות שם דחיבת הקודש מכשירתן, הא מטעם זה ל"ח אוכל רק מדרבנן, ואמאי נותר ופרה מטמאין טומאת אוכלין מה"ת דהא השתא קיימינן מה"ת עד דמסיק התם כי קאמרינן דרבנן, אך לכאורה דברי כ"מ סתראי ניהו דבפי"ב מאה"ט כתב בדעת הרמב"ם דחיבת הקודש דמכשיר הוא מה"ת, ועיין מל"מ פ"ו מאיסורי מזבח ולל"ח בסוגיא דר' חנינא סגן הכהנים, ול"ל דלענין לאפסולי גופיה וליטמא מהני חיבת הקודש מה"ת אבל לטמא אחרים ל"מ רק מדרבנן וכדמתלק הש"ס בחולין ומנחות שם.

וממילא א"ש גם הא' דמנחות דלעניין טומאת עצמן שפיר חיבת הקודש מכשיר מה"ת ורק למימני ראשון ושני מהני רק מדרבנן וא"ש.

ושוב ראיתי בגל"ח בסוגיא דר"ח סגה"כ אות קל"ג הביא בשם הגאון מהרש"ל ז"ל דל"מ חיבת הקודש רק באכילת מזבח כמו עצים ולבונה (ופלא שלא זכר שר לדברי פנ"י הנ"ל), והגל"ח התעורר דמגמרא מנחות הנ"ל לא משמע כן וכמש"ל, ונתמי שמחה בלבי שזכיתי לכוון לדעת קדשו ז"ל, ועכ"פ קושיתי הנ"ל לרש"י לטעמיה דחיבת הקודש מועיל גם לתרומה קמה וגם נגבה.

לכן נ"ל יותר נכון לאוקמי דמיירי בכה"ג שתחב לו הטהור להשוטה בבית הבליעה וכמ"ש התוס' חולין ק"א בתירוץ הראשון באופן שנשארה התרומה בטהרתה שלא נטמאה בנגיעתו ואז ממילא אכל תרומה טהורה בטומאת הגוף דהוי במיתה, ומה שהוכרח רש"י לפרש כן ולא בגוונא שנטמאה התרומה בנגיעה כי קושיין הוא משום דאי נימא שנטמאת התרומה בנגיעתו דליכא מלקות באכילתו, א"כ תיפוק ליה דאסור ליתן התרומה ביד השוטה משום דמטמא את התרומה דאסור מה"ת כמ"ש הרמב"ם פי"ב מתרומות ה"א ומל"מ שם, ולחד לד במל"מ פי"א מטומאת צרעת במטמא תרומה טהורה לוקה, וא"כ טפי הול"ל דכהן שוטה מטבילין אותו ומתעסקין עמו בתרומה דהוי רבותא טפי, אלא ודאי דמיירי בכה"ג דהתרומה נשארה בטהרה ואיהו דקאכיל בטומאת הגוף דהוי במיתה והיינו כנ"ל שתחבו לו בבית הבליעה כנלע"ד.

ב) **ומ"ש** כהדגנ"י עמ"ש במכתבי הקדוש ע"ד חת"ס בתשו' או"ח סימן פ"ג שנשאל אם מותר לתת חרש בבית החרשים ואלמים אשר שם יאכל נו"ט והוי ספי ליה בידים אם זה אסור גם לחרש והאריך שם למעניתו, והעירותי מגמ' נדה הנ"ל שמבואר דאף דשוטה לאו בר עונשין מ"מ אסור למיספי ליה בידים [עי' לעיל בסימן נ"ח], וכ"ג נ"י האריך קצת ותחת אחד השיחים ההוא אמר בטעמא דמילתא דא הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב ונשמרתם לנפשותיכם, וכל היכי שאמרה תורה שיעור נ"מ לא חזקה ולא רוב כמ"ש רמב"ן וריטב"א ריש חולין אלו דבריו.

וכשאני לעצמי איני מבין דבריו דאני אומר ולטעמיך הרי כתיב ג"כ (בפ' ואתחנן) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם וגו' וקאי על כל התורה וכי נימא דבכל התורה כולה נ"מ רוב וחזקה כיון דכתבה תורה ושמרתם אתמהה, ואלא דקרבי דילפינן מינייהו חזקה ורובא למאי אתו, אלא וודאי דדוקא במצות שקבלו חכז"ל דאתי קרא דושמרתם לשימור יתירה כמו במצה דאתי לשימור לשם מצוה דלשלא תהא חמץ מקרא מלא דיבר הכתוב לא יאכל חמץ ועל כרחך לשימור אתא, ולזה לא מהני רוב וחזקה דמפני הרוב וחזקה אינו שמור בודאי ולהכי לא מהני בטול בשמורה כמו שכתב שו"מ והסכים עמו מהר"מ שיק חלק אורח חיים סימן רי"ז, וכן הוא בתרומה וקדשים וכמ"ש הראשונים הנ"ל, אבל ושמרתם את השבת וכה"ג אין לנו לבדות דרשה מעצמינו דאתא לשימור שלא ניזול בתר חזקה ורוב, והאי דושמרתם את השבת איצטריך לגופיה ולמיקס עלה בעשה כמ"ש תוס' שבת ס"ט ע"א ד"ה דידע ודו"ק.

אחשביה הוה גם בשוגג

ג) **ומ"ש** הדגנ"י ע"ד ח"ס בתשו' הנ"ל שכתב דלר"ש ל"ש לריכותא דביבמות קי"ד דמה לשרלים שהם בכעדשה שהרי לר"ש דס"ל כ"ש למלקות בדס נמי חייב בכ"ש, ומכח זה כתב ח"ס דר"ש סובר קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, והקשה הגנ"י דלר"ש נמי שייך לריכותא דאיכא למיפרך מה לשרלים שחייב בכעדשה אבל דס אף דכ"ש למכות אבל בשוגג ל"ש אחשביה, וא"כ אכתי שרלים חמור ולריך קרא בדס. יסלא לי הדגנ"י כי לא הבנתי דבריו מדוע ולמה ל"ש באוכל איסור בשוגג סברת אחשביה הלא אכילתו היה בדעת והסכמת שכלו אלא שלא נודע לו שהיה איסור, וכיון שלא אכל ברצונו הטוב רק זה המעט והסכים בדעתו לבלתי לאכול מן המאכל שלפניו שא"י בו אם הוא דבר איסור רק דבר מועט בהסכמת שכלו ודעתו הלזו אחשביה לאכילה זו כאלו אכל אכילה גסה, והוא פשוט.

ואם יש מקום לומר דבדס כ"ש לא שייך כלל סברת אחשביה הוא עפי"מ שהסברתי דעת הראבי"ה שהביא טור ב"י או"ח סימן תרי"ב דבשלא כדרך אכילה א"ש מותר ולית ביה איסור כלל ע"ש, דהיינו טעמא דראבי"ה דהרי הא דא"ש אסור מה"ת כתב חכ"ץ סימן פ"ו שהוא מטעם אחשביה, וכיון שהוא שלא כדרך אכילה ליכא למימר אחשביה, דתרי אחשביה לא אמרינן, דהיינו אחשביה לכדרך אכילה ואחשביה לשיעור שלם, וזכר לדבר האי דעירובין י"ט תרי רואין לא אמרינן, ועיין פמ"ג יו"ד רסי' מ"א. ומצאתי שזכיתי לכוון בזה לדעת קדשו של אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בשו"ת בית שערים או"ח סי' ק"ל.

תרי אחשביה לא אמרינן

ד) **וה"נ** אני אומר כן בדס שנפשו של אדם קצה בו כדאמרינן סוף מכות וכן פירש"י בחומש פרשת

ראה וא"כ בעצם הוא שלא כדרך אכילה, וכיון שהוא רק כ"ש נצטרך לומר תרי אחשביה ותרי אחשביה לא אמרינן, ואף דשרלים נמי נפשו של אדם קצה בו כדאמרינן במכות שם מ"מ חייב בכעדשה משום דזהו השיעור שנתנה בו תורה בכעדשה ולא מטעם אחשביה וליכא בשרלים תרי אחשביה כמו בדם ושפיר צריך קרא בדם אפילו לר"ש.

ואם תומה היא נגנה עליה טירת כסף לייסד קושית השואל שבספר לבושי מרדכי להגאון דמאדע זצ"ל ע"ד חת"ס או"ח סימן מ"ט וסימן ק"מ שהעלה דבקדשים גם בכפול אם שבע ממנו חשיב אכילה, והרי צריך לברך על אכילת פסח ועל אכילת הזבח כדאיתא במשנה שלהי פסחים, וכן על אכילת קדשים כמ"ש הרמב"ם, וא"כ הרי כתב הרא"ש פרק ערבי פסחים דמדמברכין על אכילת מרור צריך על כרחך כזית, והוא הערה נאה. אבל לפמ"ש א"ש דבשלמא במרור שאינו ראוי לאכילה כמ"ש מג"א סימן תע"ה סק"י והוי שלא כדרך אכילה רק דאחשביה לאכילה, או דהתורה אחשביה לפי שהוא מצוה וכמ"ש פליתי סי' ס"ב לענין גיה"נ של נבילה, שפיר כתב הרא"ש דמדמברכין על אכילת מרור צריך שיהיה כזית דוקא דאילו הוי פחות מזה ל"ה חשיב אכילה כלל לפי שהוא בלא"ה שלא כדרך אכילה ותרי אחשביה לא אמרינן, אבל באכילת קדשים שהיא אכילה מעליא שפיר חשיב אכילה בכ"ש אף דמברכין על אכילת קדשים משום דאחשביה, ודו"ק.

אי נחושת בולע בחמין

ה) **עוד** העירותי במכתבי הקדוש דמגמ' נדה הנ"ל דקאמר עושין לו כיס של מתכות, אמר אביי ומשל נחשת כדתניא רי"א וכו' של נחשת ופירש"י אלמא של נחשת לא בלע, מבואר דאף מה שנבלע בשאר כלים מ"מ בכלי נחשת אינו בולע, והוא כדעת רי"ו שבש"ך יו"ד סימן ס"ח סקל"ג ודלא כש"ך שם שחולק והעלה להיפוך, והדגנ"י דחה דהש"ך מיירי בחמין ובש"ס מיירי בצונן ובצונן מודה הש"ך דיש חילוק בין נחשת לשאר כלים, ולא הבנתי דהרי עכ"פ מוכח דנחשת אינו עלול לבליעה כמו שאר מתכות והיינו משום דנקבי הפאר"ם שלו צריס או אינס תכופים כ"כ כמו בשאר מתכות, וכמו שהוא לענין בליעה בצונן כן הוא גם לענין בליעה בחמין שהרי דבר זה הוא מחוקי הטבע, והוא פשוט לענ"ד. (ושוב אחר זמ"ר מצאתי בחי' ליו"ד שבסו"ס שו"ת מהרש"ס ח"ג סימן ס"ח שהביא הערה זו מגמרא נדה בשם תפל"מ והגאני מאד).

ומאת ה' ישא ברכה, שמורה בכל וערוכה, ונסו יגון ואנחה, כנפשו היפה ונפש ידידו דושת"ה באהבה, מוקירו ומכבדו,

בן ציון בלום

סימן רל"א

ספייה בידים באיסור עשה ואיסור שישנו בשאלה ☆ האוכל תרומה טמאה אי הוה בעשה או במיתה ☆ אי תרומה בעי הכשר לקבל טומאה

עוד להגאון הנ"ל שליט"א

הנה כהדגנ"י התפלא ע"ד ח"ס או"ח סי' פ"ג שהעלה דבנדר שהוא איסור קל שכן ישנו בשאלה ספי לי' בידים מותר ע"ש וכה לשונו: אמנם לכאו' קשה על דברי ח"ס הנ"ל מה מקשה הש"ס ביבמות קי"ד מתרומה טמאה הא אוכל תרומה טמאה ל"ה רק לאו הבא מכלל עשה, דדברי מהרש"א בשבת דף י"ד תמוהין מאוד ערש"י חולין קי"ג ע"ב דהוי רק עשה, וא"כ איך נלמוד משרלים ונבילה דהוויין לאוין לאיסור עשה דילמא באיסור עשה אינו אסור לספות בידים עכ"ל, ואינני מבין דלמה תסובב קושיא זו ע"ד חת"ס וסמי מכאן דברי ח"ס נמי תקשי קושיא זו, והוא באמת קושיא נאה אלא שכבר קדם וחכה בה בתשו' תרומת הדשן סי' קכ"ה, אלא שהה"ד קשיא לי' למ"ש הגמי"י פכ"ט משבת אות מ', דהא דספי לי' בידים אסור הוא דוקא באיסור לאו אבל במ"ע ל"ש ספי לי' בידים, א"כ מאי פריך הגמ' מתרומה טמאה שהוא בעשה אנבילה שהיא בלאו כי קושית הדגנ"י, ועיין מג"א ומחה"ש סי' תע"א סק"ז שהביאו, ומה שנ"ל בישוב קושיא זו כבר כתובה בקונט' אחר בתשובה לחכם אחד מאונגוואר נ"י (לקמן בסימן רל"ב).

ומה שהתפלא הדגנ"י ע"ד מהרש"א שבת שכתב דהאוכל תרומה טמאה במיתה שהוא נגד ש"ס חולין קי"ג שמבואר שהוא רק בעשה, כבר עמד בזה פנ"י שם, אך הלא אדוניו המהרש"א ז"ל לאו יחידאי הוא בדבר זה שכ"כ גם לבוש או"ח סי' קנ"ח, וכבר תמה עליו בס' נשמת אדם כלל ל"ו שהוא נגד ש"ס חולין הנ"ל, אבל אף על הראשונים אנו מצטערין רש"י ותוס' שכתבו ג"כ בכ"מ דאוכל תרומה טמאה במיתה, תוס' פסחים יו"ד ד"ה הלך ותוס' ע"ז ס"ו ע"ב ד"ה אביי, ברש"י גיטין נ"ד ע"א ד"ה דאכל מיני', יבמות דף נ'. ד"ה תרומה טמאה לא חזיא לאכילה, בכורות י"ב ע"ב ד"ה חלה טמאה, ובנדה נ"ז ע"א ד"ה דקאכיל מינה, ובכל המקומות ההם התפלא בהגהות גליון הש"ס שהוא נגד גמרא הנ"ל, ועיין גל"ח פסחים הנ"ל, ועכ"פ אין תימא כ"כ על המהרש"א שכ"כ אליבא דרש"י דקובר דתרומה טמאה הוא במיתה, אך צריכין אנו למשכוני נפשין אדברי רש"י ותוס' הנ"ל, דרש"י ותוס' סברו דשמואל דקאמר בחולין שם דתרומה טמאה אינו במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו פרט

לזו שמחוללת ועומדת אזיל לטעמי' דס"ל לחד שיטא בגמ' שם דאין איסור חל על איסור, אבל לדידן דס"ל דאיסור חל על איסור ובפרט כאן דהוי מוסיף וכמ"ש אחרונים דאיסור טומאה משיב מוסיף, א"כ אף בתרומה טמאה חייב, כנ"ל לפי חומר הנושא, ומצאתי את שאהבה נפשי שכ"כ בהגהות בית שאול להגאון מהרי"ש נ"ז זצ"ל מלבוד על המשניות רפ"ק דשבת. [וע"ע לעיל בסימן ל"ח].

ג) ומה שתמה עלי הדגנ"י עמ"ש דמדברי רש"י חולין ל"ו מוכח דגם בתרומה אמריגן חיבת הקודש מכשרתה, ותמה עלי שהרי דברי רש"י אתי שפיר בפשיטות בתרומה שהוכשרה במים וקמבע"ל אם מחמת חיבת הקודש מוגין בו ראשון ושני גם לשרוף התרומה, ואני תמה על תמיהתו דאי מיירי בתרומה דהוכשרה במים מה זו שאלה אם מוגין א' וב' פשיטא דמוגין א' וב' שהרי אפילו בחולין שהוכשרה מוגין א' וב' ואין צריך לחיבת הקודש מכשרתה.

ומה שהוכיח הדגנ"י מחגיגה כ' ע"ב אוכלין אוכלין נגובים בידים מקואבות בתרומה, ושם כ"ד ע"ב וכי יש נגובה לקודש והרי חיבת הקודש מכשרת, משמע דבתרומה לא שייך חיבת הקודש מכשרתה, וזה וודאי לדקו דבריו, אבל כבר כתבתי במכתבי הקדוש דמרישא דמתני' איכא לאוכחי לאידך גיסא דמדלא קאשיב האי דחיבת הקודש מכשרת בקודש ולא בתרומה בין הני מעלות דאומר בקודש מבתרומה, משמע דבתרומה שייך ג"כ חיבת הקודש מכשרת, אלא מהא ליכא למשמע מינה. ועוד האריכתי בדברי הכתובים בתשובה הקודמת סימן ר"ל, ולא אמרו רבנן בכפילא.

סימן רל"ב

תרומה שלא בדרך אכילה והנאה

שיל"ת אור ליום ב' לס' וטוב לך חיי"ם ברכ"ה ושלו"ם לפק"ק סארוואש יע"א.

ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, ה"נ ידידי הרבני הגדול בתורה, וביראת ה' טהורה, חריף ושנון, וריח לו כלבנון, כש"ת מו"ה **שמואל זאב שלעזינגער** נר"ו, אבן יקרה בק"ק אונגוואר יצ"ו.

יום אתמול כי יעבור הלו באהלי כוכבי אור מכתבו קארטע דשופריא וקראתי לשבת עונג וגם שמחה בהם למשחה כי שם עיניו ולבו על ספרא דמרא טב שו"ת בית שעריס מאבא מארי מאוה"ג זצ"ל ובדק ליה בדוקין שבעיון וכי עיסה קושיות לקח ודרישת הזאב בקשה, ויען כי לעת כזאת חבילי טרדין הקיפו עלי יחד בהקפת כל הראש מבלי יכולת לטייל עמו על שדה הפלפול לארכה ולרחבה אמלא כפי קיצור ואתו רב סליחה.

א) הנה רש"י שבת י"ד אהא דקאמר התם דאוכל אוכל ראשון ושני גזרו בה טומאה משום דזימנין דאכל אוכלין טמאין ושקיל משקי דתרומה ושדי לפומיה ופסיל להו ופירש"י ופסיל להו והתורה הזהירה על התרומה לשמרה בטהרה דכתיב את משמרת תרומתי והגאון אאז"ל בספרו בית שעריס סימן קס"ג ד"ה אמנם עמד ע"ד רש"י אלו דלמה לא פירש משם טפי דפסיל למשקין דתרומה ושתי להו ועובר על לאו הבא מכלל עשה דבשעריך תאכלנו וכו' ומעלתו נר"ו התפלא דהלא זהו קושית מהרש"א שם שכתב וז"ל לא הוי צ"ל כן אלא דעדיפא מייתי דקאכיל תרומה טמאה שהוא במיתה עכ"ל. הנה דברי מהרש"א כמות שהם הם אבי אבות התימא וכמש"ש הפנ"י שהוא נגד תלמוד ערוך סנהדרין פ"ב וחולין קי"ג ומצינו גם לראשונים מתנאים בסגנון וכבר האריכתי בזה לעיל בסימן ל"ח. ובאמת שדעת הרמב"ם רפי"ט מסנהדרין דזר שאכל תרומה ואפילו טמאה הוא במיתה והא דמבואר בסוגיא הנ"ל דאוכל תרומה טמאה הוא בעשה היינו בכהן טהור שאכל תרומה טמאה עיין ברמב"ם רפ"ז מתרומות אבל כבר תמה עליו הלח"מ ונדחק לישב. ומעתה ירחה מעלתו אם כן הדבר בארזי לבנון אדירי התורה אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים ועיין תשו' חות השני סימן כ' דברים מפליאים כיו"ב אם כן איפוא הפלאה זו א"י מהו על איזה גאון וגדול באחרית הימים על אשר לא ראה או ידע שכבר קדמוהו רבנן בקושיתו ואולי ראה גם ידע מזה רק שכח לציין שכבר עמד בזה מי שעמד ואי דייקינן כולי האי לא חזינן, והאמת אגיד שגם אנכי ליינתי בגליון בית שעריס שלי שכבר עמד בזה מהרש"א. ועיין בהגהות בית שאול להגמוהרי"ש נ"ז זצ"ל מלבוד למשניות ריש שבת וכונתי במקצת לדבריו ושמחתי.

ואחרי שהקדמנו כל אלה שהדבר ברור דהאוכל תרומה טמאה אינו במיתה רק או כהן טמא שאכל תרומה טמאה שאע"פ שהוא בלאו אינו לוקה או כהן טהור שאכל תרומה טמאה שהוא בעשה כמבואר כ"ז ברמב"ם פ"ז מתרומות ה"א וה"ג אם כן הרי גם במטמא תרומה טהורה איכא איסור דאורייתא כמ"ש הרמב"ם שם פרק י"ב ה"א ומל"מ שם ובפי"א מהל' טומאת צרעת האריך אם ליכא מלקות היכי דמטמא תרומה טהורה ע"ש, וא"כ לפי"ז האי טעמא דקטעים רש"י משום שאנו מוזהרין על שמירתה לשמרה בטהרה הוא טעמא דאשורא וליכא דעדיף מייתי דהא טעמא דקאכיל תרומה טמאה כיון שאינו במיתה נמי לא

עדיף מיניה כלל ותהיה להיפך דטעמא שאנו מוזהרים על שמירתה בטהרה אי נימא דלוקין למטמא את התרומה טהורה וכחקירת מל"מ הנ"ל עדיף טפי מאידך טעמא דקאכיל תרומה טמאה דהרי אמרינן ביבמות ז' אטו עשה דוחה ל"ת לאו ל"ת חמור מיניה ופי' רש"י שהרי לוקין עלי' ע"ש וא"כ שפיר פירש"י ופסיל להו משום דהתורה הזהירה לשמרה בטהרה ומיושב קושית פנ"י ומהרש"א. אולם אבא הגדול זצוק"ל שיכל את ידיו והוסיף "דשותה תרומה טמאה שהוא איסור אכילה ושתי' דלריכים לחוש טפי על שגגתו כיון שנהנה עיין תוס' חולין ה' ד"ה לדיקים וביו"ד סימן פ"א ס"ז בהג"ה ובמש"ז שם בשם פר"ח" עכ"ל ועל פי הוספה זו וודאי קשיא למה לא פירש רש"י משום דקאכיל ושתי תרומה טמאה דמעתה הכי עדיף מפני שהוא איסור אכילה ושתיה ואם כן לו יהיבנא ליה שקושיית מהרש"א וקושיית הגאאז"ל היו לאחדים, בכל זאת לא שפה אחת ודברים אחדים המה וסרה תמיהת מעלתו נר"ו.

ב) **ומה** שנ"ל בזה הוא לפי מה שכתב בתשו' נטע שורק סימן נ"ב בשיטת הרמב"ם דלא מיפטר בתרומה אלא מזיק שמזיק לגופו אבל כל שאינו מזיק לגופו חייב אף אם אוכל שלכה"ג כמ"ש בל"ח ברכות ל"ח ועיין נודי"ת או"ח קט"ו ועיין מנחת חינוך מצוה רפ"א שכתב להיפוך דאם אכל במזיד תרומה שלא כדרך אכילה אינו חייב מיתה בידי שמים ולא מלקות ומ"מ מודה דבשוגג חייב קרן וחומש אף שלא כדרך אכילה ע"ש ובמקום אחר הבאתי ראי' לזה מכתובות ל' ע"ב דמשני בתחב לו חבירו בבית הבליעה ותקשי לדעת תו"ח חולין ק"כ דאם בלע דבר מאכל חשיב שלא כדרך הנאה א"כ איך חייב כאן בתחב לו חבירו בבית הבליעה ועכ"ח דבתרומה שלא כדרך אכילה והנאה נמי חייב ואם כן לפי זה נהי דבעלמא קי"ל כר"י בחולין ק"ג דהנאת גרונו בעינן וכמ"ש הרמב"ם פי"ד מהמ"א הל' ג' מ"מ בתרומה כיון דשלא כדרך אכילה נמי חייב הנאת מיעיו בעינן דהרי בשלא כדרך הנאה ליכא הנאת גרונו ועיין רמב"ם פ"ה מיסודי התורה הל' ח' ואריכות מל"מ שם ועיין חת"ס ח"א על סוגיות בסוגיא דחלי שיעור, ואם כן הך איסורא דמטמא את התרומה הוא קדיש דמיד דשדי ליה למשקין דתרומה לפומיה טומאתה ואלו אידך איסורא דקאכיל ושתי תרומה טמאה ליכא עד דאכיל ליה דהוי ליה הנאת מיעיו ולכן פירש"י ופסיל להו משום דמוזהרין לשמרה בטהרה משום דהך איסור קדיש ואתי ומיושב קושיות הנ"ל.

מאימתי חל שם תרומה טמאה באוכלין שבפיו

ג) **אבל** הגאאז"ל בתשו' הנ"ל מירץ דכיון דמשקין מיד כשבאו לתוך פיו נפסלו משתיית אדם אם כן נהי דלענין טומאה אכתי מקבלים טומאה עד שנפסלים מאכילת כלב אבל לענין שיחול עליהם שם איסור תרומה טמאה ועשה דבשעריך אינו חל כיון דנפסלו משתיית אדם ודפח"ת, ומצאתי לו חבר בתורת משה רבינו הגדול הרמב"ן בספר אוצר נחמד על מסכת שבת והרשב"א שם שהקשו אהא דקאמר ושדי לפומיה יפסל להו הא אוכלין טמאין טמוי נמי מטמא להו למשקין דתרומה ותי' דמשקין שבפיו מאוסין הן ואי שדי להו לא מטמו אחרינא אלא מפסל פסיל להו מלאכול ע"ש, הרי שכתבו דכיון דמשקין שבפיו מאיסי והן לא מטמו אחרינא ומבואר דלא חל עלייהו שם תרומה טמאה דאל"כ טמוי נמי הוו מטמו לאחרינא.

ואמנם נ"ל בזה דבר חדש למה דאמרינן בגיטין ע"ט בנשרף הגט באויר החצר מגורשת וקאמר התם ל"ש אלא שקדם גט לדליקה אבל קדמה דליקה לגט לא מ"ט מעיקרא לשריפה קאזיל ע"ש, ולפי זה אומר אני דכוותי' דהא דלא חל שם איסור תרומה טמאה לאחר שלעסה ועמד בפיו וממאסה היינו דוקא אם היה בפיו תרומה טהורה ושוב שדי לפמיה משקין טמאין שבא הטומאה לאחר שלעסה ונפסלה מאכילה בזה לא חייל תו אתרומה שבפיו שם איסור תרומה טמאה דדמי לקדמו גט לדליקה אבל אם היה בפיו אוכלין טמאין ולאח"כ נתן משקין דתרומה לתוך פיו הוי כמו שנטמאו מקודם ודמי לקדמה דליקה לגט, ובהכי א"ש דקאמר זימנין דאכל אוכלין טמאין ושדי למשקין דתרומה לפומיה ואמאי ל"ק משום דזימנין דאכל אוכלין דתרומה ושקיל משקין טמאין ושדו לפומיה ופסיל וכבר הקשו כן הרמב"ן והרשב"א שם, ולפי האמור א"ש דדוקא באכל אוכלין טמאין ושוב שדו לפומיה משקין דתרומה דהוי כמו קדמה דליקה לגט בזה אמרינן דפסיל להו וחייל עליה איסור תרומה טמאה דהוי כמו שנטמא מקודם אבל אם יאכל תרומה ויטמא אותה במשקין טמאים הבאים עליה לאחר מכן בזה לא פסיל ליה לאוכלין דתרומה שבפיו דדמי לקדמו גט לדליקה וכיון שלעסה וממאסו לא חייל איסור תרומה טמאה, אבל הגאאז"ל אזיל בתר איפכא דהוא ז"ל כתב דאפילו באכל אוכלין טמאין ושוב שדו לפומיה למשקין דתרומה נמי לא חייל שם איסור תרומה טמאה ודלא כמ"ש.

ד) **ואולם** בוא נא עמי אנהגך אביאך אל "אוצר נחמד" אשר בנה לנו רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל וכ"כ הרשב"א לייסב קושייתם הנ"ל שאין חוששין שמא יאכל תרומה ויטמא אותו בפיו במשקין טמאין הבאים עליה לאחר מכן לפי שכבר נמאסה משלעסה ועמד בפיו ואין חכמים חוששין כ"כ לטומאתה שיגזרו עליה שאינו ראוי, (ואולי יש להעמיס בכוונתם כמש"ל הגם שאין לשונם סובל פירוש זה דאם כן

מה הלשון "ואין חכמים חוששין" אומרת) אבל עיקר החשש שמא יאכל אוכלין חולין טמאין ויבא תרומה ויתנה לתוך פיו שנמצא שהוא מטמאה עם כניסתה לפיו וראוי הוא שעדיין לא נפסלה מלאכול ויש בידו שתים א' שהוא אוכל תרומה טמאה שעדיין היא במקום שיכול להחזירה וא' שהוא מטמא תרומה טהורה הראוי ע"ש. ומעתה לא זכיתי להבין דמה הועיל אבא הגדול זצ"ל בתירוצו שהרי יש לחוש שיטמא למשקין דתרומה עם כניסתה לפיו בעודם ראויים וכמ"ש הראשונים דאז באמת תרתי איתנייהו דהיינו שיטמא תרומה טהורה ויאכל תרומה טמאה והוא פלאי שלא זכר שר הגאונים"ל גם שניהם לא דברי הרמב"ן ולא דברי הרשב"א שניהם כאחד טובים, יהי' יאר עינינו בתורתו.

ועדיין צריך אני למודעי פן יהיה דבר עם לבבו לאמור ולהשיב עמש"ל דבתרומה שלא כדרך אכילה נמי אסור הרי כתב הרמב"ם פי"ד מהמ"א דכל איסורין שבתורה אין לוקין אלא בדרך אכילה חוץ מבב"ח וכה"כ הרי שלא הוציא מן הכלל רק אלו שתים זו שמענו, הנה מלבד שלא עלי לבדנה יהיה תלונתו בזה, זולת זה אען ואומר דאין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ דהא איכא נמי ע"ז שכתבו תוס' פסחים כ"ו ע"א ד"ה שאני ותוס' ע"ז י"ב ע"ב ד"ה אלא דחייב אף שלא כדרך אכילה ואיכא נמי הקדש דאסור אף שלא כדרך אכילה כמ"ש מהרש"א סנהדרין פ' בדעת תוד"ה בשור ועיין שג"א סימן ע"ו והארכתי בזה במקום אחר, ולדעת תו"ח חולין ק"כ בחמץ נמי חייב בשלא כדרך אכילה, ולמ"ש הפמ"ג בשפ"ד רסי' ס"ב ותי' רעק"א פסחים כ"ד דבאבר מן החי נמי חייב שלא כדרך אכילה ע"ש והרמב"ם תנא ושייר ושייר נמי תרומה דחייב בשלא כדרך אכילה והארכתי בזה במקום אחר ואכ"מ.

סימן רל"ג

כנפים ונוצה של נבלת עוף אי מצטרפים לשיעור טומאה

שוכט"ס לכבוד הרבני המופלג בתוב"י, עושה פרי תבואה כמו"ה בנימין פ"מ נר"ו בקק"ס מישקאלץ יצ"ו.

הן היום מצאתיה דאתאי לידי משמע קארטע דשופריא ואמרתי כי אקח מועד, ותבט עיני בשורה אשר העיר בדברי ק"ז המוי"ט טהרות פ"א מ"ג ד"ה הכנפים וכו' מצטרפות שכתב דשלא בעיון כתב הכ"מ במ"ש דגרסינן הכנפים והנוצה וכו' "ולא" מצטרפות, וע"ז כתב מוי"ט דרק במשנה דלעיל גבי נבילת עוף טהור הוא דלא מצטרפות אבל כאן במ"ג דמיירי בנבילת עוף טמא גרסינן שפיר ומצטרפות. וכ"ת כתב לישב דברי הכ"מ דמידי הוא טעמא דבנבילת עוף טהור לא מצטרפות משום דל"ח שומר להצטרף א"כ גם בנבילת עוף טמא אין מצטרף דהתצטרפות תלוי בזה אי הוי שומר א"ל והאריך קצת בזה, ובמה"כ לא עיין שפיר בפירושי הראשונים שם דמבואר דאף לגבי נבילת עוף טהור ל"ח שומר ואין מצטרפין מכל מקום לגבי נבילת עוף טמא שפיר י"ל דחשיב שומר, וכמ"ש בפי' הרא"ש שם דבנבילת עוף טהור ל"ח שומר שאין דרך להניחם בעוף כדי שיהא שמור בהם ולכן לא מצטרפות אבל בנבילת עוף טמא מצטרפות לפי שאין אוכלין מצויין כמו בעוף טהור מניחין עליה הכנפים והנוצה לשומרה עד שיזדמנו לו אוכלין ע"ש, וא"כ לדקו דברי תוי"ט, ואף דנראה מדברי תוי"ט שם שגם הוא ז"ל לא ראה פירוש הרא"ש שהרי הוא בעצמו הקשה שם דמ"ש דבעוף טמא מצטרפות יותר מבעוף טהור, ותי' דקיי"ל לרבנן דבעוף טמא הוי כנפים ונוצה שומר ע"ש, ולדברי הרא"ש בלא"ה א"ש וא"ל לדחוקי דקי"ל כרבנן וכו', מ"מ איהו לטעמיה דבעוף טהור ל"ח שומר ובטמא הוו שומר, ואף שלא כתב הסברא מ"מ הדין דין אמת דיש לחלק בין הפרקים כמ"ש ולא כמו שהבין כ"ת דס"ל דבטהור שומר אין מצטרף ובטמא שומר מצטרף רק דבטהור ל"ח שומר ובטמא חשיב שומר והוא פשוט.

ועוד דמבואר בחולין קי"ז ע"ב דאין שומר לטומאה חמורה אבל יש שומר לטומאה קלה וכ"פ הרמב"ם בהלכות אה"ט (פ"א ה"ז), והנה מבואר שם במ"א דטהרות דנבילת עוף טהור א"ל הכשר משום דסופה לטמא טומאה חמורה דהיינו אדם וכלים בבית הבליעה ע"ש בפיה"מ לרמב"ם והר"ש ורע"ב וטומאת אוכלין הוא טומאה קלה שאינו מטמא אדם וכלים, ולפי"ז י"ל דהה"נ לענין שומר שיש לחלק כן דולמי בנבילת עוף טהור אין כנפיים ונוצה מצטרפות משום שומר דמדסופה לטמא טומאה חמורה אדם וכלים בבית הבליעה חשיב טומאה חמורה גם לשאר מילי וכמו לענין הכשר דחשיב טומאה חמורה משום סופה ה"ה לענין שומר דאין שומר לטומאה חמורה משא"כ נבילת עוף טמא דאין מטמא טומאה חמורה וצריכה נמי הכשר וכיון דטמא טומאה קלה הרי יש שומר לטומאה קלה, וא"ש חילוקו של תוי"ט וא"ש נכון.

בן ציון בלום

סימן רל"ד

מתי אזלינן בספיקי נגעים לטומאה ☆ האומר על קן צפור יגיעו רחמיך פלוגתא היא

זי"ן אדר עת"ר לפ"ק סארוואש יע"א.

גם ברוך יהיה ברוך שמו וברוך טעמו, יהיה ה' עמו, כבוד אהובי מחותני ידינ"פ רב חביבי הרב המאוה"ג חריף ובקי

משנתו קב ונקי, גן הדסים, ערוגת הבושם, כק"ת מו"ה ברוך רייכפעלד נר"ו בשבת תחכמוני בק"ק אונגוואר יצ"ו. יהי נועם ה' עליו.

א) **אחרי** דרך מבוא השלום בכל מיני דרישה וחקירה לטובה עתה באתי עד"ת על מה שהשיב כת"ר על דברי במה שאמרתי לישב דעת הרמב"ם פ"ב מטומאת צרעת ה"ט שפסק בספק אם בהרת קודם לשער לבן טמא והקשה כ"מ שם מאגדה דב"מ פ"ו דקוב"ה אמר ספק טהור ונהי דלא בשמים היא מ"מ קשיא מרבה דקאמר התם דכי הוי ניחא נפשא אמר טהור טהור ולמה פסק רמב"ם דלא כרבה. ואמינא לישב דלכאורה יל"ד על כפל הלשון דקאמר טהור טהור תרי זימנא ל"ל, ואמרתי דתוספות כתובות ע"ה ע"ב הקשו אמאי בספק טמא נוקמא אחזקת טהרה ותי' דמיירי בנזקק לטומאה שהיה בו נגע א' שחין או מכוה קודם שהיה מוחלט ממנו וקודם שנטהר נולד בו ספק ואחר שנטהר מהראשון לא נשאר בו רק ספק זה ע"ש, וכתב הש"ש ש"ב פ"א ודברי תוספות נראין דס"ל דמחזיקין מאיסור לאיסור דאם אין מחזיקין א"כ אפילו נזקק לטומאה אין מחזיקין מטומאה לטומאה ע"ש. ולפי"ז לרבה דס"ל דאפילו נולד ריעותא מחיים מוקמינן אחזקה עיין ש"ך יו"ד סימן נו"ן א"כ ס"ל אין מחזיקין מאיסור לאיסור ומטומאה לטומאה כמ"ש שב שמעתתא פ"א א"כ אפילו נזקק לטומאה מוקמינן אחזקה כיון שנטהר מראשון והיינו דקאמר כפל הלשון טהור טהור ור"ל דלפי שנטהר מהראשון טהור גם מהשני דהיינו בספק זה, והתינח לרבה אבל לדידן דקי"ל דמחזיקין מאיסור לאיסור ומטומאה לטומאה כמ"ש מהרי"ט ח"א סימן פ"ב ועיין שב שמעתתא ש"ה פ"א ופ"ג מפירוש המשניות להרמב"ם שפיר פסק הרמב"ם דספק טמא וס"ל דמיירי בנזקק לטומאה כמ"ש תוספות. וע"ז השיב מחותני מעכת"ה נ"י דא"כ למה כתב הרמב"ם וראה לי שטומאתו מספק הא אי ס"ל דמחזיקין מטומאה לטומאה הול"ל שהוא טמא וודאי. אלו תורף דבריו.

אבל כבר התעורר בזה זקיני התויו"ט ספ"ד דנגעים ועיין מל"מ פ"ב מטומאת צרעת, וכשאני לעצמי י"ל למ"ש הרמב"ם פ"ו מטומאת צרעת ה"ה דכל ספק נגעים חוץ מב' ספיקות שמניו כבר טהור עד שלא נזקק לטומאה אבל משנזקק לטומאה ספיקו טמא ואחת מהנה שתי ספיקות הוא ספק אם בהרת או שער לבן קודם עיין כ"מ שם, הרי דס"ל דבכל ספק נגעים בלא נזקק לטומאה טהור אבל בב' ספיקות אלו אפילו בלא נזקק לטומאה טמא (ועיין בר"ש ספ"ד דנגעים ובתויו"ט שם ובמ"א פ"ו דנגעים בטעמא דמילתא), וא"כ דהרמב"ם קאי אף בלא נזקק לטומאה שפיר כתב דטומאתו מספק משום הך גונא היכי דלא נזקק לטומאה אבל היכי דנזקק לטומאה שפיר אימא לך דטמא בוודאי משום דמחזיקין מטומאה לטומאה. ושוב אחר זמ"ר בא לידי חת"ס על מסכת נדה שם די"ט הביא דרבה מיירי בלא נזקק לטומאה ולכן אמר טהור טהור דכיון שהיה טהור מקודם לכן יש לו עתה חזקת טהרה ורמב"ם קאי בנזקק לטומאה ומקשה ע"ז דא"כ למה כתב רמב"ם שטומאתו מספק הא בנזקק לטומאה מוקמינן אחזקתו ע"ש שהאריך ולענ"ד כמ"ש ואכמ"ל עוד.

וראיתי בעיון יעקב שעל אגדות הש"ס ב"מ שם שכתב לישב דעת הרמב"ם הנ"ל דרב"ג קאי בנזקק לטהרה ורמב"ם קאי בנזקק לטומאה ע"ש, ושמחתו שכונתי לדרכו בקדושה אבל לא זכיתי להבין דבריו הקדושים כמות שהם דהרי וודאי הרמב"ם קאי בכל גוני הן בנזקק והן בלא נזקק לטומאה וכמש"ל.

ובמ"ש י"ל כפל הלשון טהור טהור דקאמר רב"ג קאת בסגנון אחר דאי הו"א טהור פ"א הו"א דמיירי רק בנזקק לטהרה וכמ"ש ע"י הנ"ל אבל כבר כתבתי דלרבה דס"ל אין מחזיקין מטומאה לטומאה א"כ אפילו בנזקק לטומאה נמי טהור ולזה אמר טהור טהור ולהורות נתן בזה דבין בנזקק ובין בלא נזקק לטומאה בכל גוני טהור וא"ש ותלי"ת יגאנו בטהרה, וה' יאיר עיינו בתורה.

ב) **וראיתי** לכת"ר עושה פלא על מה שכתב הרמב"ם בספר המורה בטעם מצות אותו ואת בנו ושילוח הקן שהוא משום רחמנות שנלמוד מזה שלא נהיה אכזריים, והלא משנה שלימה שנינו מגילה משנה דף כ"ה האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך וכו' משתקין אותו ומפרש התם בגמרא מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ע"ש, וספר המורה עדיין לא זכיתי לעיין בו ומורה לא יעלה על רשי, אך הרמב"ן בנימוקי חומש פ' תצא הביאו דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב עוד וזל"ק ואמר הרב ואל תשיב עלי ממאמר החכמים האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך כי זו אחת משתי סברות סברת מי שיראה כי אין טעם למצוה אלא חפץ הבורא ואנחנו מחזיקין בסברא השניה שיהיה בכל המצות טעם וכו' עכ"ל קדשו הרי שהרמב"ם בעצמו התעורר ותי' מה שתירץ. ולכאורה י"ל דזה תליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי דרשינן טעמא דקרא או לא דלר"י דל"ד טעמא דקרא ל"ל לטעם הרמב"ם אבל לר"ש דס"ל דרשינן טעמא דקרא אמרינן כטעם הרמב"ם. ושוב ראיתי בילקוט הגרשוני על יו"ד סימן ט"ז שהביא כן בשם חת"ס.

ובזה י"ל קושית תוס' מגילה שם ד"ה מפני שהקשו על מה שיסד הקליר בקדושה ליום ב' של פסח לדקו

אותו ואת בנו ביום א' בל תשחטו דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה ע"ש, ולפמ"ש א"ש דכ"כ הרא"ש ברכות פרק אין עומדין סימן כ"א די"א דר"א הקליר היה תנא כדאמר בפסיקתא כד דמיך ר"א ב"ר שמעון קראו עליו דורו מכל אבקת רוכל דהוא תנא קרוב"ן דרשן ופייטן וכו' ע"ש וא"כ הוא בנו של ר' שמעון ומסתמא ס"ל כאבוהו דדרשינן טעמא דקרא וס"ל כטעם הרמב"ם ולכן יסד לדקו או"ב ביום א' בל תשחטו אבל הגמרא במגילה עכ"ח כמ"ד דל"ד טעמא דקרא ל"ל כטעם הרמב"ם וכמ"ש הרמב"ם בעצמו וא"ש והוא הערה נכונה.

ושוכן מעונה, את שלומו יענה, בכל עת ועונה, עדי נעלה לציון ברנה, חפץ נפשו הטהורה ונפש מחו' ידידו דושת"ה באהבה נאמנה, מוקירו ומכבדו,

בן ציון בלום חופקה"י הנ"ל

הערות לש"ם

סימן רל"ה

הערות במסכת ברכות

ב'. **הקטר** חלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר וכו' אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה. וק' על הטורי זהב יו"ד סי' קי"ז ואו"ח סי' תפק"ח דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לגזור ולאסור איסור. וקשה מכאן שאסרו להקריב אימורים כל הלילה ושרי רק עד חצות, אע"ג דבפירוש התנה הכתוב על מוקדה כל הלילה ואפ"ה אסרו חכמים.

ולפק"ד י"ל עפמ"ש טורי זהב סי' תקפ"ב דלכן אומרים בתפילה מלוך על כל העולם כולו שהוא כפל לשון לבאו', להורות דלא רובו ככולו אלא כולו ממש ע"ש, וא"כ הכא דכתיב רק כל הלילה אפשר לפרש רוב לילה, וזה לא חשיב תו מפורש בתורה, ועשו שפיר הרחקה, ועיין.

ובדברי הט"ז בהל' ר"ה שם יל"ע מהוריות ג' ע"ב וצע"ק.

*

שם. **וממאי** דהאי ובא השמש וכו'. בעל המאור ריש ברכות כתב ה"ג וכו' וממאי בה סימנא ויקרא אלקים לאור יום, וממאי דהא ובא השמש ביאת אורו הוא וכו' דילמא ביאת שמשו הוא וכו'. והך סימנא דקיהיב אין לו ביאור. ושמעתי מכבוד הה"ג מו' זאב וואלף ירינבערג נ"י אשר היה מאז אבד"ק טאטערבונא ברוסיא, ההוא אמר דבגמ' הגירסא איפכא וממאי וכו' ביאת שמשו הוא וכו' דילמא ביאת אורו וכו' ולפ"ז תחילה ביאת השמש והדר ביאת אור, אבל המאור גרס תחילה ביאת אור והדר ביאת שמש, ולזה יהיב סימנא קרא דכתיב ויקרא אלקים לאור יום וכתיב אור בראשא והדר יום הוא השמש, והרי הוא כמבואר. [הערת המו"ל - ע"ע בשו"ת יד יצחק ח"ג סי' נ' בביאור דברי בעל המאור].

*

ג'. **שלישית** תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. הגל"ח ברכות דף ג' ע"א דקדק אהא דקיהיב תרי סימנים למשמורה אחרונה תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה דהוי סגי בחד סימן כמו בהנך תרתי קמייתא עי' בדבריו, וג"ל עפמ"ש הרע"ב באבות (פ"א מ"ה) במשנה דאל תרבה שיחה עם אשה היינו בעת נדותה ע"ש, והרי קי"ל יו"ד סי' קפ"ט דמעוברת ומניקה דמיס מסולקים, ולפ"ז יש לומר דהנך תרתי סימנים חדא הוויין, דמשום דתינוק יונק משדי אמו דהוה מניקה לכן אשה מספרת עם בעלה, ולא שייך אל תרבה שיחה וכו' כנלע"ד. וכבר דבר זה נדפס בשמי בעמון תל תלפיות מחברת הי"ב משנתרס"ד סימן מ"ו.

*

ז'. **בגמ'** ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי מנין שאין מרגלין לו לאדם בשעת כעסו וכו'. ופלא דשם ע"ב חזרה ושנאה ר"י משום רשב"י מנין שאין מרגלין וכו' ע"ש.

*

י"ח. **מתו** ומשמרו אין מהלך בביה"ק לא והתניא לא יהלך וכו'. גל"ע דילמא בריתא דקתני לא יהלך וכו' היינו שצריך לצאת מביה"ק לקבורה, אבל במתו ומשמרו אין צריך לצאת ולקבורה חוץ מבשנים כדלקמן, וצ"ע.

*

כ"ג. **בגמ'** ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאין, פי' קרבן תודה על הטוב שעשה להם הקב"ה, או על הרעה, פי' חטאת שמביאין על הרעה אשר עשו וחטאו נגדו יתברך, זהו הפי' הפשוט, עיין רש"י קהלת ד', ועיין מהרש"א וגל"ח מ"ש.

*

כ"ה: **והרי** לבו רואה את הערוה. ואם לאו יתכסה במים ויקרא, ופריך והרי לבו רואה את הערוה אר"א במים עכורים שניו, ובתלמידי רבינו יונה הקשה אמאי לא פריך והרי עיניו רואין את הערוה, ותירץ דאף שעיניו רואין את הערוה לא איכפת לן כיון דמים חוצצין בין עיניו ובין הערוה ע"ש, וצ"ע מ"ש מערוה בעששית דאסור ולא אמרינן דהעששית חוצץ בין עיניו לבין הערוה. ואולי קובר דכאן צריך להיות דבר החוצץ דבוק ומחובר לגופו, כמו במחבק גופו

בזרועותיו, וכאן דהמיס מחובריס לגוף הוי שפיר תגילה בין עיניו לערוה, משא"כ בעששית שעששית אינו מחובר לגופו אינו חוצץ בפני עיניו, ודוחק דלכאורה איפכא מסתברא, וצ"ע.

*

שם. **צואה** דבוקה בסנדלו מהו תיקו. הקשה הבחור המופלג כ"ה ישעי' זיכערמאנן נ"י תפשוט ליה מהא דאמרינן שם ע"א גבי צואה על בשרו דאי לאו משוס דכל עצמותי תאמרנה ה' היה שרי משוס דמכוסה, וא"כ בצואה דבוקה בסנדלו דלא שייך משוס כל עצמותי כל שכן דשרי משוס דהוי מכוסה.

ולק"מ דלא תשיב כיסוי רק אם הכיסוי אינו דבוק לדבר הנתכסה ואדרבה נפרד ממנו, אבל אם הכיסוי מחובר ודבוק לדבר הנתכסה זה לא תשיב כיסוי, וא"כ בצואה על בשרו שאין בגדיו מחוברין לצואה שנתכסה ונפרדים זה מזה תשיב שפיר מכוסה ואסור רק משוס כל עצמותי וגו', אבל צואה דבוקה בסנדלו כיון שהוא דבוק ומחובר לא תשיב מכוסה ושפיר קא מיבעי ליה, ודו"ק.

*

שם. **אמר** אביי לא שנו אלא בהניחן בכלי שאינו כליין אבל הניחן בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני ככלי א' דמי. וכתבו בתלמידי רבינו יונה כלומר לא תאמר עשרה שהן כליין הוא דדמי ככלי אחד, אלא אפילו עשרה שאינן כליין דייקינן להו ככלי אחד, ומיהו אפילו אחד לבדו שאינן כליין לא נתמעט מאחד ודייקינן להו ככלי אחד, ועם הכלי שהוא כליין הו"ל כלי בתוך כלי ומותר עכ"ל, ונכתב בגליון שיש טעות בכאן, ועיין חידושי אנשי שם וב"י וטו"ז או"ח סי' מ' שנתחבטו בזה.

ואולי יש לומר בכוונתו במ"ש ומיהו אפילו אחד לבדו וכו', דר"ל דהאחד היינו הכלי הראשון שהוא הפנימי הוא אינו כליין והחיצונים הם כליין לא נתמעט מאחד ודייקינן להו ככלי אחד, רק אם הכלי הא' דהיינו הפנימי הוא כליין והחיצונים אינן כליין הוא דתשיב ככלי בתוך כלי, וז"ש אח"כ ועם הכלי שהוא כליין הו"ל כלי בתוך כלי ומותר, וברמ"א סי' מ' לא משמע כן, והוא מהב"י.

*

כ"ו. **בגמ'** מיתיבי מעוות לא יוכל לתקון זה שבטל ק"ש של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית וכו', ובתל תלפיות שנת תרפ"ג הביא מכ"י מינכען הגירסא או תפלה של מנחה וקושית הגמ' על כולם, ולהכי פריך כאן ולא לעיל אמימרא דר' יוחנן ע"ש, ועיין לל"ח כאן.

*

כ"ח. **היו** לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה. ופלא שרש"י שינה את טעמו ממ"ש הגמ', וי"ל.

*

כ"ט. **ונימרה** ברכה בפני עצמה מי לא תנן רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. קצת נ"ע אמאי לא פריך ונימרה בהודאה דרבי אליעזר אומר אומרה בהודאה. ואולי משוס דדברי רבי עקיבא נשנו בתחילה בברייתא, ועוד דהמקשן ידע דלא קי"ל כר"א משוס דר"א שמותי אבל לא ידע דלא קי"ל כר' עקיבא, א"י דרב נחמן אמר שמואל אמר מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת, וא"כ קיים קצת בשיטתיה דרבי עקיבא, דגם לרבי עקיבא אומרה אבל חונן הדעת, להכי פריך מרבי עקיבא ולא מרבי אליעזר דלא קיים כלל בשיטתיה, ופשוט.

*

ל'. **היה** עומד בבית קדשי הקדשים יכוין את לבו כנגד בית הכפורת, היה עומד אחורי בית הכפורת יראה עצמו כאילו לפני הכפורת ע"ש. ולל"ע הא אין אדם נכנס לבית קדשי קדשים רק כהן גדול ביו"כ לעבודת פנים ולא מצינו שמתפלל שם רק תפלה קצרה בבית החיצון דהיינו בהיכל כדאיתא ביומא נ"ד ע"ב, וא"כ לא משכחת לה האי דינא ולמה קתני ליה בברייתא, ובאמת הרמב"ם פ"ה מתפלה ה"ג השמיט הך בבא וגם בבא דאחורי הכפורת, ועיין לחם משנה שם ולע"ג אצלי. וכבר נדפס בשמי הערה זו בתל תלפיות שנת תרפ"ה לד נ', ועמ"ש הרב העורך נ"י שם.

*

ל': **אני** ראיתי את רבי יגאי דצלי והדר צלי, א"ל רבי ירמיה לרבי זירא ודילמא מעיקרא לא כיוון דעתיה ולבסוף כיוון דעתיה. ופלא דלקמן דף נ"ד ריש ע"א קאמר בכגון דא חברותא כלפי שמיא מי איכא, ולע"ק.

*

ל"א. **המקיז** דם בבהמת קדשים וכו'. עיין תלמידי רבינו יונה שכתבו כאן באמצע הדברים והכי

אמרינן בתרומה כיון דרבי בה כגופה דמיא וכו', ואינו מובן, ואולי כוונתו דבתרומה אף דאטה אחת פוטרת את הכרי מ"מ אם הוסיף להפרים חשיב הכל כגופיה של תרומה וכמ"ש תלמידי רבינו יונה בעצמו לעיל כ"ז בשם הר"י מאורלינ"ש גבי רב גלי של שבת בערב שבת (דף י"ח: מדפי הרי"ף), וה"נ דכוותי'.

ויותר נראה שהיה כתוב והכי אמרינן בתמורה, וגם זה הוא טעות סופר ול"ל במעילה י"ב ע"ב דפריך התם על האי דמקיז דם מפרש דאין מועלין, ומשני שאני פרש דמעלמא קאתי לה אזיל האי אתא אחרינא לאפוקי דם דמגופא, ופרש"י לאפוקי דם דגופא של בהמה הוא שהרי נקרא עמה ולכן מועלין בו ע"ש, והיינו דכתב ר"י כיון דרבי ביה ר"ל שנבראו עמה כגופיה דמי כנ"ל. [בתר"י שלפנינו אכן כתוב בתמורה והיא בדף ל"א ע"א ע"ש].

*

ל"ה. **בגמ'**, ואי נמי יליף גזירה שוה אשכחן ברכה לאחריו ברכה לפניו מנין ע"ש. ויש לדקדק למה פריך הגמ' למ"ד כרס רבעי, הרי למ"ד נטע רבעי ג"כ קשה דאימא חד אתי לאחליה והדר אכליה וחד לברכה ואכתי לא אשכחן רק ברכה לאחריה ולפניה מנלן, ועיין בגל"ת.

ונראה דתוס' ד"ה אחליה והדר אכליה הקשו ל"ל קרא הא בפ"ב דקידושין (נ"ד:) גמרינן קודש קודש ממעשר שני א"כ נילף ממעשר שני, ותירצו בשם ר' חיים כהן דאי מהתם הו"א כי מעשר שני ממש ודוקא בזמן שמעשר שני נוהג בשנה א' ב' ד' וה' לשמיטה נוהג חילול אבל שלישי ושני שמעשר עני דוקא נוהג אימא לא קמ"ל חלוליס ע"ש, ועיין תוס' ב"ק ס"ט ע"ב ד"ה קודש ביתר ביאור, והנה מעשר אינו נוהג מה"ת רק בדגן תירוש ויצהר, ועיין תוס' ראש השנה י"ב ע"א ד"ה תנא דרבנן, ולכאורה דברי התוס' אתי שפיר רק למ"ד כרס רבעי דרבעי נוהג בתירוש והו"א דדין רבעי כי מע"ש ממש דלא שייך חילול רק בשניס הנ"ל, אבל למ"ד נטע רבעי ליכא למימר דהו"א כי מעשר שני דאיכא למיפרך מה למעשר שכן נוהג בדגן תירוש ויצהר אבל רבעי אינו נוהג רק בנטיעה דהיינו פירות האילן, והדק"ל דיליף הא דאחליה והדר אכליה מגזירה שוה קודש קודש ממע"ש כי קושית תוס', ולריך לומר הקושיא לאמת, דלמ"ד נטע רבעי יליף באמת אחליה והדר אכליה מגזירה שוה דקודש קודש, ואייתר לי' ב' הילולים חד לברכה לפניה וחד לברכה לאחריה ואין קושיא ברכה לפניו מנלן, ואתי שפיר.

אך יש לפקפק דלמ"ד כרס רבעי נמי ליכא למילף גזירה שוה ממעשר שני, דאיכא למיפרך מה למעשר שכן נוהג בדגן תירוש ויצהר משא"כ רבעי אינו נוהג רק בתירוש בלבד, וי"ל.

*

ל"ח: **ועוד** אר"ח בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך תחילה וסוף וכו', דילמא בורא נפשות רבות וחסרונן, א"ל ר"י לר' זירא ר' יוחנן היכי מברך על זית מליח כיון דשקיל לגרעיניה בגר ליה שיעורא וכו' ע"ש. ולכאו"ק לדעת הר"י שבמוד"ה בגר ליה (ל"ט.) דבורא נפשות רבות כיון דלאו ברכה חשובה אפי' בבגיר משיעורא מברכין בורא נפשות רבות, א"כ מאי פריך הגמ' האיך היה מברך על זית מליח כיון דשקיל לגרעיניה בגר ליה שיעורא, הא אמרינן לעיל דההוא דמברך בסוף הוא בורא נפשות רבות, וא"כ מה בכך דבגר ליה שיעורא הא בורא נפשות רבות מברכין גם על פחות מכשיעור. ושוב ראיתי שכבר עמד בזה הרא"ש (סי' ט"ז), וכתב דקושית הגמ' היה אליבא דר"ח בר אבא דאמר דבמילתיה קאי ומברכין מעין ג' ע"ש.

סימן רל"ו

הערות במסכת שבת

דף ד'. **ראיתי** בס' ילקוט הגרשוני א"א הקשה לרע"ק שבת ד' דס"ל זרק מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים חייב דקלוטה כמי שהונחה דמיא הא הנחה זו שעל ידי הקלוטה וכן העקירה משם עי"כ הוי משאל"ל ולמה חייב. ולענ"ד דלא קשה דכיון דרלונו שיהי' ברה"ר אחר א"כ לריך להוליכו ע"ג רה"י שבאמצע והוי שפיר מלאכה הצריכה לגופה וזה פשוט.

*

דף כ"א: **הקובץ** על הרמב"ם בפ"ג דחנוכה ה"ב הביא קושיא בשם חכם א' למה היו לריכין לנס חנוכה הלא היו יכולין להטיף ע"י לרלור טפין טפין שמן טהור לתוך השמן הטהור, וקמא קמא בטיל כדאמרינן בע"ז דע"ג והובא להלכה ביו"ד סי' קל"ד ס"ב, ובמין במינו אפילו נתרבה האיסור מכשיעור ג"כ בטיל לדידן דקיי"ל כרבנן דמב"מ בטיל ע"ש. ואע"ג דמלשון הגמ' ושו"ע משמע דרק אם עירה בשוגג בטיל אבל לכתחלה אסור לעשות כן דאין מבטלין איסור לכתחלה, זה דוקא לשיטת הראב"ד דאין מבטלין איסור לכתחלה מדאורייתא אבל להסוברים דרק

מדרבנן אסור לבטל קשה כנ"ל דהא במקום מצוה לא גזרו רבנן כמבואר בטו"ז ומג"א ופמ"ג או"ח סי' תרכ"ו. ואחי הגאב"ד ב' אויפאלו נ"י עוררני דאין צריך לכל זה ואפילו היה השמן טמא הקדש שאסור בהנאה ולכ"ע אין מבטלין איסור הנאה לכתחילה מה"ת כמ"ש חוו"ד סי' נ"ט, מ"מ כאן מותר ליהנות דמצות לאו ליהנות נתנו, ושכ"כ בשו"ת חתן סופר סי' ע' אות ה' והספר אינו תא"י. (תחלת הקדמת הגאון מוה"ר משה נחוס בלוהס לספר שו"ת בית שעריס חיו"ד)

*

דף מ"ו: **עי'** רש"י ד"ה איסורא דאורייתא דחרין ליכא איסור דאורייתא משום דהוי חופר כלאחר יד דהא דאמרינן חופר הוי תולדה דחורש וחייב היינו חופר כדרכו במרא וקרדום, ולעיל כ"ב א' ד"ה הל' כר"ש כתב דאע"ג דהוי תולדה דחורש בעושה חרץ מ"מ ס"ל לר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, והוא פלאי.

*

דף ס"ב. **בתוס'** ד"ה ש"ן של תפילין, דל"ג יו"ד ודל"ת של תפילין הללמ"מ. ולענ"ד נראה ראי' לדבריהם מהא דאסיק לעיל כ"ח ע"ב דהא דאר"י לא הוכשרו במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד קמ"ל לעורן שיהי' טהור דלא ידעינן ממן המותר בפיך, ואי ס"ד דיו"ד הלכה למשה מסיני הא נמי ידעינן ממן המותר בפיך, וא"ש.

*

דף פ"ט: **עיין** תוס' ד"ה אסורין ומצטרפין שכתבו אסורים לאסור את הקדירה ומצטרפין למלקות, והקשו תוס' מפיגול נותר וחלב דאין מצטרפין לחטאת, ותירצו דאפ"ה למלקות מצטרפין ע"ש. וצ"ב מ"ש מלקות מחטאת, ונראה דבחטאת דאתי בשוגג ושגג בשלשה דכסבור אחלב שהוא שומן ואנותר ופיגול שהוא חולין ושלמים שפיר אין מצטרפין לחטאת א' אבל כאן שהתרו אותו שלא יאכל מג' שמות הללו כשיעור ואכל והוי רק חד מזיד לכן שפיר מצטרפין למלקות, ואתי שפיר.

*

שם **עוד** בתוס' הנ"ל הקשו מר"ל דאמר פיגול נותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור משום דמבטלין זה את זה ומדמבטלין עכ"ח לא מצטרפין למלקות. וג"ל בשלמא התם דאיכא בכל א' כזית ואין צריך חד בצירוף דחבריה עכ"ח מבטלין זא"ז אבל הכא דכל חד צריך לצירוף דחברי', וכיון דצריכי לאיצטרופי שפיר דאין מבטלין זא"ז, וכעין זה כתבו תוס' זבחים ל"א סוד"ה התם איכא שיעורא ע"ש, ודו"ק היטב.

*

דף קט"ז: **עיין** שבת קט"ז ב' בגמ' אם מגילין תיק הספר עם הספר לא נפשיט את הפסח מעורו. ולל"ע מי דמי בשלמא בתיק הספר צורך הדיוט וצורך גבוה באין כאחד, אבל בפסח כשכבר כלה ונגמר צורך הדיוט עדיין לא בא צורך גבוה ושפיר דאסור, ול"ע.

*

דף קי"ח: **בגמ'** ואר"י אם חבירי אומרים לי עלה לדוכן אני עולה וכתבו תוס' וז"ל, לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן ע"כ. ותמהו הפוסקים או"ח סי' קכ"ח הא מבואר בכתובות כ"ד דאיכא איסור עשה בזר העולה לדוכן דדרשינן כה תברכו אתם ולא זרים ע"ש. ולענ"ד נראה דר"י שכתבו תוס' אין זה ר"י מבעלי התוס' וכונתם על ר' יוסי שם שלא ידע איסור בזה ור"י אולי לא ס"ל הך דרשה למעט זרים רק לכדדרשינן בסוטה ל"ה ע"א ע"ש ודו"ק. וגיסי הרב ילקוט הגרשוני נר"ו כתב אלי שכמדומה לו שמצא כתוב כן באיזה ספר.

*

דף קכ"ג. **עי'** תוס' ד"ה הדר בי' ר"נ מההיא שכתבו וז"ל מסתברא דמההיא הדר בי' מדאמר בפ' תולין (דף קמ"א.) אמרי בי' רב תניגא דלא כר"ן עכ"ל, ואני נבוך בכונתם אם הפי' דר"נ הדר בי' מהאי דפוגלא וס"ל טלטול מן הצד לא שמי' טלטול, ולזה הביאו ראי' מדאמרינן לקמן תניגא דלא כר"ן גבי פוגלא ומדקתני התם דלא כוותי' הדר בי' מהאי דפוגלא או הפי' דהדר מהא דאמר הלכה כר"א בן תודאי דטלטול מהצד לא שמי' טלטול דאיהו ס"ל שמי' טלטול, ולזה הביאו ראי' מדאב"ר תניגא דלא כר"נ בפוגלה ואי נימא דס"ל טלטול מהצד לא שמי' טלטול א"כ לק"מ על ר"ן ממתני' דהתם דהא באמת הדר בי' מהאי דפוגלא, אלא וודאי הדר בי' מהא דאמר הלכה כראב"ת, ועע"ק.

ויותר נ"ל כפירוש הראשון דאי נימא כפי' השני מה הקשו תוס' לעיל מ"ג ע"ב ד"ה דכ"ע אר"י דפסק להלכה דשמי' טלטול מהא דר"נ פסק הכא כראב"ת דלא שייך טלטול הא ר"נ גופי' הדר בי' מהאי, אלא וודאי יותר נכון

כפי' הראשון. אמנם יש לומר דהר"י ס"ל באמת כפירוש השני, ולע"ד.

*

דף קכ"ח: **בגמ'** אם היתה צריכה לשמן וכו' ואם אינו
ספק בידה מביאה בשערה, ופריך ת"ל
משום סחיטה, רבה ור"י דאמרו תרוייהו אין סחיטה בשער,
ר"א אמר אפילו תימא יש סחיטה בשער מביאה לה בכלי
דרך שערה דכמה דאפשר לשנויי משנין. והקשה הגאמו"ר
שליט"א למה לי לטעמא דחיקה משום דכמה דאפשר לשנויי
משנין, תיפוק לי' משום דלא הוצא כדרך המוציאים,
ולהדיא איתא במשנה שבת נ"ב א' דהמוציא בשערו פטור
מה"ט, ועי"ג.

ותירץ עפמ"ש הר"ן יומא פ"ג בשם הראב"ד שנשאל
בחולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה
לא נאמר לעכו"ם שיאמור לו א' ונאכילנו הנבילה שאין בו
אלא איסור לאו ולא נשחט ונדחה שבת שיש בו איסור סקילה,
והשיב שזה החולה איזה איסור עומד ומעכבו ודאי איסור
שבת ולא איסור נבילה, וכיון שכן האיסור העומד עליו
ומעכבו הותר לגמרי ולא איסור אחר ע"ש. ולפ"ז ה"נ איזה
איסור עומד ומעכב מלהביא השמן לאשה היולדת איסור
הוצאה בשבת, וזה הותר ונדחה לגמרי אצל חיה וליכא אפילו
איסור בעלמא, ול"ל דמביאה בשערה ומשום דלא הוצא כדרך
המוציאין דמה"ט פטור אבל אסור, ועל כרחך צריך לומר
דהא דמביאה בשערה חומרא בעלמא הוא משום דכמה
דאפשר לשנוי משנין, ודו"ק היטב כי הוא נכון מאוד.

וקצ"ע דלהראב"ד מאי פריך הגמ' משום סחיטה הא
איסור סחיטה מעכב וזה הותר אצלה, וי"ל.

*

דף ק"ל. **בתוד"ה** שלא ברצון ר"א הקשו הא אפשר לקיים
שניהם להביאו דרך גגות וחצירות וליכא
רק איסור דרבנן ואמאי יביאו אותו דרך רשות הרבים שיעבור
איסור דאורייתא. ותירץ האמו"ר שליט"א ע"ד פשוט וברור,
דמוס' לקמן בדיבור שאמ"ז כתבו דאם היה יכול להביא
בהיתר גמור לא הוי שרי ר"א דרך רה"ר רק כיון שעושה
איסור דרבנן שרי ר"א אפילו איסורא דאורייתא ולהביאו דרך
רה"ר (וסברתו נראה פשוט דס"ל כשי' הרמב"ם פ"א מה'
ממרים דבכל איסור דרבנן עובר אלא תסור ודל"ב), וא"כ
אמי שפיר קושית תוס' דלא שייך אפשר לקיים שניהם שיעבור
רק איסור דרבנן דלר"א אין חילוק בין איסור דרבנן
לדאורייתא, וא"ש. אחז"ר מצאתי שכ"כ הרב תבואות השדה
שליט"א בריש הספר. ועי' תוס' פסחים פ"ה ד"ה כשהוא
דאם עכ"פ אסור מדרבנן לא חשיב אפשר לקיים שניהם,
וע"ש בהגהות ב"ח ומהרש"א.

*

דף קל"א. **תוד"ה** לא לכל הקשו איך שייך למילף ציצית
ומזוזה ממילה דמילה דין הוא
דמכשירין דוחין שבת הואיל והיא עצמה דוחה שבת אבל ציצית
ומזוזה אין במצותן דחיית שבת ע"ש.

ותירץ הגאמו"ר שליט"א דיש לומר דר"א ס"ל דמילה
הוי מקלקל בחבורה כר"ש לעיל דף ק"ו, ופליג
עלי' בחדא דר"ש ס"ל מקלקל בחבורה חייב והוא ס"ל דפטור
כר"י שם, וא"כ במילה נמי אין במצותו דחיית שבת כמו
בציצית ומזוזה ושפיר איכא למילף ציצית ומזוזה ממילה.

ואני עני לא זכיתי להבין הא ר"א לקמן קל"ז. מחייב חטאת
במל של אחר השבת בשבת ואמרינן בכריתות י"ט ב'
טעמא הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק בחבורה נמי חייב
יעש"ה, הרי מבואר להדיא דר"א ס"ל מקלקל בחבורה חייב.

*

דף קל"ג. **בגמ'** והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה
ר"ש בפסיק רישא ולא יצות וכו', וי"ל
לשיטת הר"ן פרק גיד הנשה דבהנאה פסיק רישא מותר
(ודלא כתוס' שבת כ"ט ב' ע"ש) א"כ ה"נ ליכא רק הנאת
טהרה, ועיין היטב לשון הרשב"א כאן סד"ה ואביי למאי
דס"ד א"כ פסיק רישא ש"ד, ומאי פריך, ועי"ג.

סימן רל"ז

הערות במסכת עירובין

דף ג'. **הרי"ף** ריש עירובין לא הביא הך דינא דר' אילעא
אמר רב בדף ג' דאם יש לה אמלתרא
אפילו גבוה מכ' אין צריך למעטו, וטעמא בעי למה השמיטוהו
הא לית מאן דפליג עליה.

וסבור הייתי לומר דלעיל פריך למה דאמרינן דרבנן דס"ל
מבוי שהוא למעלה מכ' ימעט דמפתחו של היכל
ילפי אלא מעתה לא תיהני לי' אמלתרא דהיכל אע"ג דהו"ל
אמלתרא אפ"ה כ' אמה הוא דגבוה וכו' ומשני רנב"י הא
דקתני בברייתא יותר מפתחו של היכל סימנא בעלמא, ועי'

רש"י דלהך שיטה מהני אמלתרא. ומעתה הרי"ף ז"ל דהשמיט הך שיטה דרנב"י (וברים סוכה פסק דלא כרבה דטעמא דסוכה למעלה מכ' פסול משום דליכא היכרא ע"ש) א"כ רבנן מפתחו של היכל ילפי דאע"ג דהו"ל אמלתרא כ' אמה הוא דגבוה א"כ אין חילוק אם י"ל אמלתרא לאין לה לכך השמיטו להך דינא דראא"כ.

או יש לומר משום דבאמת היכל לא הו"ל אמלתרא כמבואר מדות פ"ג מ"ז, ובר"מ שם ובפ"ד מה' בית הבחירה ע"ש, וגמ' פריך רק דילמא תבנית היכל כתבנית אולם, ואלשון דילמא כבר עמדו מפרשי הש"ס.

אלא דאם כן קשה על הרי"ף דלא מיהני לוה"פ ברחבו יתר מיו"ד, דהיכל הו"ל לוה"פ ואפ"ה י' אמות הוא דרויח, ול"ע גל עיני ואביטה נפלאות.

*

דף ד'. **בגמ'** שיעורין חלילין ומחילין הלכה למשה מסיני, ופריך והא מדאורייתא נינהו דכתיב ארן וכו', ולל"ע למ"ש תוס' שבועות י"ב א' סד"ה אשם דקאי קרא אהלכתא א"כ מאי פריך הגמרא, הא אע"ג דהוו הל"מ אית לן גם קרא לכל הני משום דקאי קרא אהלכתא ולל"ע.

וכזאת קשה לי גם אתוס' ביצה ז' ע"ב ד"ה לומר לך שהקשה ארש"י שכתב דהא דשיעור חמץ בכזיתא הל"מ א"כ למה לי קרא הא קאי קרא אהלכתא ולל"ע.

*

שם: **בגמ'** אלא הלכתא נינהו ואסמכוהו רבנן אקראי. ובהגהות מוהר"י פיק זי"ע התעורר דבברכות מ"א וסוכה ו' מסיק אלא מדרבנן נינהו וקרא אסמכתא בעלמא - ואין זה תמיה כל כך דמצינו דקרו לי' להל"מ דרבנן דברים עירובין קאמר מבוי דרבנן ואקורה קאי ואע"ג דלאי וקורה הלכתא נינהו כמ"ש רבינו יונתן במ"ב פ"ק דעירובין וע"ש בתוי"ט ובס' יד מלאכי כלל רכ"ז. [וע"ע מש"כ לעיל בסימן ס"א אות ג'].

ולענ"ד נראה עוד עפמ"ש בהגהות הגרל"ח ז"ל יומא פ"א דעניני שיעורים הס דאורייתא, ר"ל לשער בכזית, כותבות, כביצה וכו' הוא דאורייתא, אבל איזה שיעור לטומאה ולאיסורים זה נמסר לחכמים ע"ב, ולפ"ז יש לומר דהא דמסיק הכה דהלכתא נינהו היינו עניני שיעורים והא דמסיק התם מדרבנן היינו חלוקת השיעורים כנלע"ד.

*

דף י"ב. **תוס'** ד"ה פסי חצר הקשו דגבי מבוי נקט לשון לחי וגבי חצר נקט לשון פס אע"ג דשניהם משהו. ולענ"ד בעירובין שם י"ל קושית תוס' דמלשון רש"י ד"ה פסי חצר משמע דנשתיירו הנך פסי מן הכותל שנפרצה, והרי כתבו תוס' לעיל יו"ד ע"א סד"ה ושני טפחים דאף דבפס גמור סגי במשהו מ"מ בכותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור ע"ש, א"כ ה"ג צריך שיהי' הפס רחב טפח, ולכן קרו לי' פס לגבי לחי של מבוי דאינו רק משהו, וא"ש.

*

דף כ"ב. **בתוס'** ד"ה והא אמר ר' יוחנן הקשו מאי פריך הגמ' אר"י אי ס"ל כרבנן התם דבפסי בירחות לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצה מהא דאר"י ירושלים אילמלא דלתותיה נעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר הא שאני ירושלים דהוי רחבה י"ו אמה ופסין ליכא אלא י"ג אמה ושליש. והקשה לי בחור א' הא כתבו תוס' דף ו' ע"ב סד"ה וכ"ת בכך וכו' דלר' יהודה אין חילוק מדאורייתא בין רחבה י"ו אמה או אינו אלא י"ג אמות ושליש לענין שתהא חשובה רה"ר, וא"כ לא מקשי תוס' כלום.

ומתחילה השבתי לו בדוחק דתוס' לא כתבו כן רק לר' יודא אבל התוס' הקשה להס"ד דריו"ח כרבנן ס"ל גבי פסי בירחות ואליבא דרבנן יש חילוק בין יו"ד אמה לט"ז, ומ"ש התוס' ופסין ליכא אלא י"ג אמות ושליש אע"ג דלרבנן והרחב מי' אמות ימעט כדאי' ברים מכילתין וה"ה לפסין כמו לר"מ בר"פ עושין פסין ר"ל דלכל היותר אף להחולקין ארבנן נמי אינו אלא י"ג אמה ושליש.

אבן שוב עיינתי בפנים בתוס' דף ב"ך ורא"ימי שכתבו בסה"ד וז"ל ולפי פי' אחר דפי' דף ו' גבי יתר ע"כ ניחא עכ"ל, הרי שלך לפניך שגם התוס' נתכונו לקושיא הנ"ל.

אמנם אי קשיא לי הא קשיא לי דמהרש"א בתוס' הנ"ל הקשה מאי פריך הגמ' דרבנן אדרבנן בשלמא גבי יתר ע"כ י"ל דהוי רחבה י"ו אמה לכן ס"ל אין מערבין רשות הרבים בכך, אבל גבי פסי בירחות ס"ל דלא אתי רבים וכו' משום דלכל היותר לא הוי רק י"ג אמה ושליש או רק י"א לכל מר כדאית לי' ע"ב, והוא פלאי הא אי מיירי ברייתא דיתר ע"כ ברחב י"ו איך שרי ר"י בלחי וקורה הא מדרבנן מודה ר"י דיש חילוק אפילו בין י"ג אמה ושליש לי"ו ולחי וקורה אפי' מדרבנן ל"מ רק ברחב י"ג אמה ושליש, אבל לרוחב י"ו אמה לא כמ"ש התוס' דף ו' הנ"ל, ונע"ג כי כולו מוקשה.

*

דף כ"ח. **בתוס'** ד"ה לירעה הקשו ארש"י שכתב דהא דכתיב בקדושים לא תשקצו וגו' ובכל אשר תרמוש האדמה בגדולים משתעי דלא כתיב בהו שרץ מהא דאמרינן סנהדרין ט"ן ובכל חי' הרומשת זה נחש אלמא דרמישה הוי דבר הרומש כמו נחש ההולך על גחונו ע"ש, והרב הישיש מוהרא"ל ז"ל והבדלו מחייס מר אחי הרב מוהרי"י שליט"א הקשו הא זה כתיב קודם שקלל השי"ת את הנחש על גחונך תלך והיו לה רגליס, וכבר עמד בזה הריטב"א.

וראה זה מצאתי לתוס' נדה כ"ג ע"א ד"ה ליתני דהא דנחש בכלל חי' כמ"ש והנחש היה ערום מכל חית השדה לאחר שנקצו רגליו לא מקרי חי' סתם אלא חיה הרומשת ע"ש, וא"כ התוס' לשיטתיהו לק"מ ולל"ב.

אמנם באמת דברי תוס' נדה הנזכר הוא תמוה דהאי קרא ובכל חיה הרומשת קודס שנקצו רגלי' נאמר, ול"ע.

*

דף ל'. **ברי"ף** פ"א דבילה פסק דיוה"כ בעי עירובי חצירות והביא ראי' מהא דעירובין דף ל' דא"ל ב"ה לב"ש אי אתס מודיס שמערבין לגדול ביו"כ א"ל כשס שמערבין לגדול ביו"כ כך מערבין לגזיר ביין ולישראל בתרומה, ומרן הב"י תמה עליו דילמא מיירי הכא מעירובי תחומין, ועיי' שג"א סי' ע' וצריך עיון גדול.

ונראה לי דלכאורה יל"ד מה א"ל ב"ה לב"ש אי אתס מודיס שמערבין לגדול ביו"כ מה שאלה הוא זו דילמא באמת ס"ל לב"ש שאין מערבין לגדול ביו"כ ולשון א"א מודיס וכו' משמע דפשיטא להו לב"ה כביעותא בכותחא דב"ש מודיס בהא.

ונראה דיש להקשות לב"ש דס"ל אין מערבין לגזיר ביין לשיטת רש"י בגזיר ד' דאמר ר"א דאין גזירות חל אקדושא ואבדלתא עש"ה מדוע לא יערב גזיר ביין הא בשעת קניית העירוב היינו בין השמשות חזי' לי' לקידוש היום ואז אין גזירות חל כלל.

ובעב"ח צריך לומר דהא דקאמרי בית שמאי דאין מערבין לגזיר ביין היינו דוקא ביו"כ דלא שייך קידוש היום ביין אבל בשבת לא כי קושיין, ולפ"ז מוכח שפיר דב"ש ס"ל דמערבין לגדול ביו"כ דאלת"ה וימא דס"ל אין מערבין לגדול ביו"כ א"כ קשה למה אמרו דאין מערבין לגזיר ביין ביו"כ אפי' אי ליתא לגזירות כלל נמי אינו יכול לערב דאין מערבין לגדול ביו"כ ועכ"ח בגדול איירי דגזירות ל"ש רק בגדול, אלא וודאי דס"ל לב"ש מערבין לגדול ביו"כ ושפיר קא"ל ב"ה א"א מודיס וכו'. [וע"ע מש"כ מי' אחר לעיל בסי' מ"ג].

*

דף ל"ה: **בתשובת** שיבת ציון (להגאון הגדול ר' שמואל לנדא) סי' ע"ו כתב דלא מהני חזקה דרך שלילה לומר כמו שלא היה באפשרי לעשות בגוף או בחפץ זה דבר פלוני גם עכשיו אינך רשאי לעשות בה דבר זה אין זה בכלל חזקה שאין זה מבחינת חפץ והגוף עצמו שאנו דנים עליו כי אם מצד משפטי הבחינה מה שחולה לו, ר"ל פעולת אחרים על החפץ ע"ב. ולי נע"ק ממ"ש השו"ע או"ח סי' ע"ו דחזקת בית שאין שם לואה אלמא דאפילו דרך שלילה משיב חזקה, ול"ע.

אלא שמצאתי ראיה לדבריו בתוס' כאן ד"ה אמר ר' ירמיה בא"ד שכתבו ואי הו"א דחזקה שלא עירב לא משיב לי' הש"ס חזקה מעליא א"ש, והוא תמוה מדוע לא יחשב הך חזקה שלא עירב חזקה מעליא, ולדברי שיבת ציון אתי שפיר דכיון דחזקה זו הוא דרך שלילה לא משיב חזקה מעליא ודו"ק.

*

דף מ"א. **בגמ'** א"ל ר"י אי אתס מודיס לי בט"ב שחל בא' בשבת שמפסיק מבעוד יום ומה לי ליכנס בה מעונה מה לי לצאת ממנה מעונה, א"ל א"א לצאת ממנה שהרי אכילה ושתי' כל היום כולו. ול"ע באמת מה הי' סברת ר"י הא שפיר קאמרו לי' רבנן. ולענ"ד נראה דסברת ר"י הוא כך דכיון שמפסיק מבעוד יום משעה שהפסיק עד עילומו של יום התענית זה גורס ופועל שמחר ביום התענית יהיה מעונה ברעבון קודס משא"כ אם היה אוכל עד עילומו של יום התענית וא"כ פועל וגורס העינוי בשבת ואפ"ה שפיר דמי, א"כ מ"ל לכנוס וכו' כנלע"ד נכון.

*

שם. **תוס'** שם ד"ה אי אתס בא"ד כתבו ועוד דאמרינן דאפילו ביוה"כ דתוס' שלו מדאורייתא שרי לאכול אע"פ שכבר הפסיק וכו', ונע"ג דלא מצינו שיהא תוס' יו"כ מותר באכילה ושתי' רק בנשים לא מחינן בידייהו משום דמוטב יהיו שוגגין וכו' עיין בילה ל' ע"א ובפני יהושע שם ומה שהביאו תוס' ראי' מאיכה רבתי באמת תמוה לפי קט דעתי.

*

דף ס"ה: **עיין** תוס' ד"ה איקלעו פ"ה והיו ירחים שמא יבוא נכרי בשבת ר"ל דאם לא הי' בא לא הי' אוסר, והיינו כר' יודא דתנן בפרק כ"מ המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת א' ישראל וא' נכרי אוסר רי"א אינו אוסר וכו', ולע"ג הלא אפילו לת"ק דהוא ר"מ אין נכרי אוסר אלא אם כן בא לביתו בשבת כמבואר לעיל ס"ב ע"ב דפריך וכי ליתי' לא אסר מהך מתני' דס"ל לת"ק דאוסר, ומשני באתי ביומי' ע"ש, ולע"ג.

*

דף צ"ח: **עיין** תוס' עירובין ל"ח ע"ב סד"ה ניחוש שכ' וז"ל, ובפ' כ"מ גבי אנשי חצר ואנשי עלי' ששכחו ולא עירבו דקתני זיז היוצא מן הכותל בעשרה דעליי' הוי דעליי' אפי' להניח שם כלים שאינם נשברים עכ"ל. ואמרתי בכונתם דהי' ק"ל אמאי דוקא עשרה דעליי' הוי דעליי' הא למטה מעשרה דעליי' עד עשרה התחתונים והיינו ביני וביני אסור הא הכא אמרינן ומשתמש בכל הכותל עד י' התחתונים ולזה הי' דהתם להניח אפי' כלים שאינם נשברים להכי ביני וביני אסור אבל הנשברים שרי אפי' עד י' התחתונים.

סימן רל"ח

הערות במסכת פסחים

דף ד'. **גמ'** ת"ש המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה ועי' תוס' שם בשם ר"י, הקשה עט"ר ותפארת ישראל אבא מארי גר"ו לפמ"ש תוס' שבת קל"א ד"ה ושוין דמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה בעצמה שחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי שאם היה מל בח' לא היה חוזר ומל בט' אבל סוכה ציצית ומזוזה אם עבר ולא קיימם היום שוב אי אפשר לקיים למחר דמה שיקיים למחר לאו תשלומין דאתמול הוא דבכל יומא מיחייב בהן ומחר יקיים חיובא דמחר יעש"ה, וא"כ קשה מאי רא' מייתי ממזוזה בשלמא מזוזה בכל יום ויום מצוה באנפי נפשי' לכן היום על השוכר לעשות לו מזוזה אבל גבי בדיקה אותה בדיקה שהוצרך לבדוק הוא בודק עתה, ובבדיקה זו כבר נתחייב המשכיר וצ"ע [עי' בשו"ת בית שערים חלק אורח חיים סימן קפ"ב].

*

דף ה'. **גמ'** רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, ובגל"ח דקדק אמאי מייתי קרא המאוחר דכתיב בפ' תשא ולא הביא קרא דפ' משפטים לא תזבח על חמץ דם זבחי ע"ב.

ונראה לי דידוע דלשון שחיטה מובן רק מיתת הבעל חי והוצאתו ממעמד החי אל מעמד המות, אבל בלשון זביחה נכללו כל שאר העבודות זריקה והקטרה וכו', וכ"כ בס' הכתב והקבלה להגאון מו"ה יעקב צבי מעקלנבורג זצ"ל בפסוק הנ"ל, ולפ"ז כיון דזריקת דם התמיד קודם לזריקת דם הפסח דלכן אחד ממרס את דמו עד שיזרוק דם התמיד שלא יקרוש וכמבואר בדף נ"ז ע"ב, א"כ אי הוי תנא מייתי קרא דפ' משפטים דלא תזבח דכולל גם זריקה שהוא לאחר התמיד לא הוי ידעינן בבירור אכתי איסור משש ולמעלה דדילמא רק מזריקה ואילך איכא איסור, ולכך מייתי קרא דלא תשחט להורות בבירור דמזמן שחיטה איכא איסורא, ואתי שפיר.

ועפ"ז מקרא אני דורש דלמה בפ' משפטים כתיב לא תזבח ובפ' תשא כתיב לא תשחט, ונראה דבהאי קרא דלא תשחט דבפ' תשא כתיב ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח ולקמן נ"ט רמי לי' רב ספרא לרבא כתיב לא ילין לבוקר זבח חג הפסח לבוקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין וכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט ומשני דהך קרא דלא ילין מיירי בי"ד שחל בשבת דחלבי שבת קרבין ביו"ט ע"ש, ולפ"ז ניחא דבפ' משפטים מיירי בי"ד שחל בחול ובע"ח צריך להקטיר ביום דחלבי חול אין קרבין ביו"ט לכן כתיב לא תזבח לכלול כל עבודות שנעשים באותו יום, אבל בפ' תשא דמיירי בי"ד שחל בשבת וא"ל להקטיר ביום דחלבי שבת קרבין ביו"ט לכן כתיב לא תשחט להורות נתן שאין צריך לעשות באותו יום רק שחיטה אבל שאר כל עבודות לא, והבן כי זה נכון.

*

שם. **גמ'** ר' יוסי אומר אינו צריך כו'. ודקדק הגל"ח דמלשון זה משמע דר"י מודה ללימוד של רע"ק ואינו חולק עליו אלא שאין צריך והרי ר"י ס"ל שבת ע' הבערה ללאו יצאת, וא"כ עכ"ח ל"ל לדר' עקיבא.

ונ"ל דעיין ברש"י ותוס' שטרחו האיך מוכח מדרע"ק דס"ל לחלק יצאת, ועי' בגל"ח ופנ"י, ולפק"ד נראה דכבר הקשו דילמא מיירי תשביתו ביו"ט ועשה דתשביתו דומה ל"ת דיו"ט [עי' לעיל בסימן רכ"ג], ועי' בחק יעקב סי' תמ"ו, אך זה אינו דהא יו"ט עשה ולא תעשה, אלא דלדעת רשב"א יבמות ה' דבמלאכה שאין בו כרת לא מקרי אב מלאכה וליכא עשה דשבתון, וא"כ לפ"ז אי ס"ל לרע"ק ללאו יצאת וליכא עשה הדק"ל נימא עדל"ת ולעולם תשביתו ביו"ט, אלא וודאי דרע"ק ס"ל לחלק יצאת ומוכח שפיר, אמנם לר"י דס"ל בירושלמי פ"ק דביצה אין עשה דומה ל"ת אלא א"כ כתובה

בגדה כמ"ש תוס' כ"ה י"ג ור"ש פ"ב דחלה יהי' הפי' בזה אין שיהי', עי' בר"ש שם, מ"מ ליכא למימר הכא לדידי' עדל"ת, וא"כ אף דס"ל ללאו יצאת מ"מ שפיר הומ"ל כרע"ק אלא דאין צריך, ומיושב דקדוק הגל"ת.

אלא דאי קשה לי הא קשה לי דהרי הקשו תוס' ד"ה דהא דילף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ, ותירץ בגל"ח דאין ההיקש עולה יפה דהשבתה הוא מערב יו"ט ואז עכ"ח אינו חייב כרת מהקישא, דבאכילת חמץ בהדיא כתיב וכרתה מיום הראשון ועד יום השביעי ע"ב, ולפ"ז למ"ש תוס' זבחים ל"ג דעשה שיש בו כרת דוחה עול"ת א"כ לפ"ז הדרא קושיא לדוכתא דילמא תשביתו ביו"ט ועדל"ת ואי דיו"ט עשה ולא תעשה הא אי נימא דמיירי ביו"ט א"כ הקישא שפיר עולה יפה ולא שייך תירוץ הגל"ח ואיכא כרת בתשביתו כי קושית תוס' לאמת ודוחה ל"ת.

ובזה נראה לי לתרץ קושית הגר"י זי"ע וכן הקשה שעה"מ פ"א מה' יו"ט לרש"י בילה כ"ז ולקמן מ"ו דאף שאר ביעורים חוץ שריפה נמי אסירי ביו"ט משום דרחמנא אחשבי' לביעור ושאני הכא דרחמנא אחשבי' לביעורו ולכך לא אמרינן הכא מתוך, ולפמ"ש אתי שפיר דהא אימת מצית למימר דרחמנא אחשבי' לביעורו רק בגמר ביעור דאז מקיים המצוה ואיכא למימר רחמנא אחשבי' לביעורו אבל בתחילת ביעור שאינו עושה מצוה עדיין ל"ל כלל רחמנא אחשבי' לביעורו, ולפ"ז עכ"ח ל"ל דרע"ק לית לי' מתוך דאי ס"ל מתוך א"כ תו הדק"ל דילמא תשביתו ביו"ט, ותחילת ביעור דליכא למימר רחמנא אחשבי' לביעורו, הרי אז עשה ול"ת באין כאחד ושפיר י"ל עשה דוחה ל"ת, אלא ודאי דרע"ק לית לי' מתוך.

ועפ"ז מה נעים לישב מ"ש הפני יהושע על דברי רש"י בשמעתין שכתב דאי השבתתו בכל דבר ס"ל לוקמי' ביו"ט ויבערנו בדרך אחר יאכילנו לכלבים וכו' ותמה דזה סותר למ"ש רש"י בילה ולקמן שם דלהאכיל לכלבים נמי אי אפשר ביו"ט משום דרחמנא אחשבי' לביעורו ע"ש.

ולמ"ש אתי שפיר דהנה מ"ש דלא הוי בעידנא הוא רק אי אין ביעור חמץ אלא שריפה אבל אי השבתתו בכל דבר, א"כ מיד שמאכילה לכלבים או משליכו ליס קיים מצותו ועשה ולא תעשה באים כאחד, ושפיר י"ל כי קו'.

ולפ"ז א"ש דשפיר כתב רש"י דאי השבתתו בכל דבר ס"ל לוקמי' ביו"ט ויבערנו בדרך אחר ואי דרחמנא אחשבי' לביעורו מ"מ שרי משום עדל"ת, ואי דיו"ט עשה ול"ת זה אינו דהא אי מיירי ביו"ט א"כ תשביתו הו"ל עשה שיש בו כרת וכמש"ל ודומה עול"ת, ואי דלא הוי בעידנא זה אינו דאי השבתתו בכל דבר הוי שפיר בעידנא, אבל לקמן גבי חולה דליכא כרת בהשבתה נהי דבשאר ביעורין הו"ל בעידנא מ"מ כיון דרחמנא אחשבי' לביעורו ל"מ לבערו ביו"ט משום דיו"ט עשה ול"ת, ודו"ק היטב.

ועפ"ד י"ל דעת הטור סי' תמ"ו שפסק המוצא חמץ בפסח כופה עליו כלי ואסור לשרפו, והקשו עליו דהא בגמ' אמרינן דאסור לשרפו ביו"ט רק לרע"ק דלית לי' מתוך אבל לדידן דקי"ל דאמרינן מתוך א"כ שפיר מותר לשרפו ביו"ט ועי' מג"א שם ובפוסקים.

ולפמ"ש אתי שפיר דלכאורה קשה קושיא הנ"ל דילמא תשביתו ביו"ט ועדל"ת ואי דיו"ט עשה ול"ת הא רבא לדידי' ס"ל דיו"ט לא הוי עשה ול"ת כמ"ש תוס' בילה ח' ע"ב, וא"כ הול"ל ש"מ מדרע"ק ד', דהיינו דס"ל ג"כ דיו"ט עול"ת, וכן הקשה בס' איגרא רמה להגאון רבן ש"י מהר"מ טיסמנץ זי"ע, ובעכ"ח צריך לומר כתירוץ הנ"ל דלא הוי בעידנא משום דל"ל בזה מתוך דאמרינן רחמנא אחשבי' לביעורו וכמ"ש, אבל לדידן דקי"ל דיו"ט עול"ת נהי נמי דס"ל מתוך ותחילת ביעור מותר מטעם מתוך ובגמר ביעורו הוי בעידנא מ"מ ליכא למימר עשה דוחה ל"ת משום דיו"ט עשה ול"ת, וא"ש ודו"ק היטב.

ועפ"י דרכינו אמרתי פרפרת נאה לישב קושית הגאון מו"ה אברהם ברודא זי"ע הובא באור חדש בשמעתין שהקשה דמנ"ל דרע"ק ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה דילמא ס"ל השבתתו בכל דבר וא"כ שריפה נמי בכלל ושפיר ל"ל ביו"ט ע"ב.

ולדרבינו יש לומר ואקדים דתוס' הקשו גילף מהקישא דתשביתו בכרת, ותירץ הגל"ח דא"כ האיך ממעטינן אוכל חמץ בערב פסח מכרת הא מבטל מ"ע דתשביתו דקאי עלי' בכרת, אלא ודאי דליכא כרת בתשביתו ע"ב ורבו אמריו כי נעמו, אמנם התינח אי אין ביעור חמץ אלא שריפה א"כ מבטל באכילתו עשה דתשביתו אלא ודאי דליכא כרת בתשביתו, אבל אי השבתתו בכל דבר א"כ לדברי בעל המאור דבאכילה נמי מקיים תשביתו, א"כ שפיר מצי למילף מהקישא דתשביתו בכרת דאי כתירוץ הגל"ח דאם כן אמאי אוכל חמץ בע"פ פטור מכרת הא מבטל מצות עשה דתשביתו, ז"א דאי השבתתו בכל דבר אדרבה מקיים עשה דתשביתו.

והנה כבר הבאתי דעת תוס' זבחים ל"ג דעשה שיש בו כרת דוחה עשה ול"ת, ולפ"ז אתי שפיר דעכ"ח ס"ל

לרע"ק אין ביעור חמץ אלא שריפה דאי ס"ל השבתתו בכל דבר נהי נמי דשריפה בכלל מ"מ כיון דהשבתתו בכל דבר א"כ תו שפיר איכא למימר דתשביתו הוי בכרת ודוחה יו"ט אפילו יו"ט עול"ת ואינו מוכח דתשביתו מערב יו"ט, ומיושב קושית מוה"ר אברהם ברודא, ודו"ק היטב.

וביישוב קושית הגאון מהרא"ב זצ"ל הנ"ל נראה לי עוד על דרך חידוד, דבשבת ד' ע"ב ס"ל לרע"ק בזרק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים דחייב משום דקלוטה כמי שהונחה דמיא, ומקשים הא אין צריך להנחה ברה"ר והוי לי' מלאכה שאין צריכה לגופה ואמאי חייב, אלא וודאי מוכח מכאן דס"ל לרע"ק משאצל"ג חייב, וא"כ עכ"ח ס"ל מקלקל בהבערה פטור דהא בהא תליא כמ"ש רש"י שבת ק"ו, ולפ"ז קשה לי הרי הקשו תוס' ד"ה וכתיב דילמא תשביתו ביו"ט ואפ"ה שרי משום דיכול ליהנות מגחלתו והוי צורך אוכל נפש, ותירצו דסברא היא דתשביתו מיירי בכל ענין אפילו אין צריך לגחלתו ע"ש, ומעתה לפ"ז תקשי דילמא תשביתו אכתי ביו"ט ושרי ממנ"פ דאם צריך לגחלתו הו"ל צורך אוכל נפש, ואי אין צריך לגחלתו א"כ הו"ל מקלקל בהבערה דס"ל לרע"ק דפטור כמ"ש, אמנם הדבר נכון דיש לומר דהכא לא הוי כלל מקלקל משום דצורך מצוה הוי תיקון, ועי' רש"י ותוס' ומאירי ושאר ראשונים שבת ק"ו.

והתינח אי ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה אבל אי ס"ל השבתתו בכל דבר נהי דשריפה בכלל מ"מ שפיר שרי ביו"ט דכיון דיכול לקיים המצוה בשאר ביעור דלא הוי מלאכה א"כ תו שריפה לאו צורך מצוה והו"ל מקלקל ופטור, ומיושב קושיא הנ"ל וא"ש.

וע"ע בזה לעיל בסימן נ"א דילמא תשביתו לנשים קאמר רחמנא דליתניהו בעשה דיו"ט, ובדברי רש"י שכתב דש"מ דס"ל כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר וכו'.

*

שם **תוד"ה** דהא הקשו נילף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ ע"ש. וי"ל דאי נימא דהוי בכרת א"כ בשוגג חייב חטאת דכל שזדונו בכרת וכו' והכא אי אפשר לומר דחייב חטאת דהוקשו כל חטאות לע"ז דעביד מעשה כדאמרינן שבת קל"ג והכא אם אינו משבית דאינו עושה מעשה אי אפשר לחייבו חטאת ודו"ק, ועיין פנ"י.

*

שם: **בגמ'** אמר מר אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו וכו' כלפי לייא וכו', ושוב אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות וכו' הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה וכו', ומדקדק הגל"ח אמאי מקשה מתחילה אהא דאין לי אלא בנכרי וכו' כלפי לייא הא הך איתא בסיפא דברייתא והול"ל קודם אהא דיכול ויטמין וכו' דאיתא ברישא דברייתא ע"ש. ולענ"ד פשוט דהרי הגמ' מוקי לי' להא דיטמין ויקבל פקדונות בקיבל עליו אחריות, ולפ"ז לבתר דפריך אהא דיטמין ויקבל פקדונות מרישא דשלך אי אתה רואה וכו' ומסיק דמיירי בקיבל עליו אחריות תו לא הומ"ל אהא דאין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו וכו' כלפי לייא דבקיבל עליו אחריות באמת טפי מסתבר דעובר בשלא כיבשתו מבכיבשתו דבכיבשתו יכול לומר לו משטה הייתי בך לכן הוכרח לפרוך קודם אסיפא כלפי לייא והדר ארישא עיי"ש בגמ', ודו"ק ותבין.

*

שם **בגמ'** א"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מבתיכו וכו' עש"ה. שמעתי להקשות בשם הגמו"ה ר"ץ זלה"ה מסטאיסלאב הא פסק הר"מ בפ"א מה' חמץ ומצה דהקונה חמץ בפסח לוקה משום בל יראה, ולפ"ז למ"ש המ"מ פי"ג מה' שכירות דדוקא לאו שאי אפשר שיהי' בו מעשה אינו לוקה אבל חסימה שאפשר במעשה אף חסמה בקול לוקה אע"ג שאינו עושה מעשה עש"ב, וא"כ לוקין אבל יראה בכ"מ אף כשאינו עושה מעשה כקנין כיון דמצינו בבל יראה שאפשר במעשה וכיון דמילקא לקי ממונא לא משלם ואינו חייב באחריות ולמה הוצרכו בני מחוזא לבער חמירא דבני חילא.

ואני תמה האיך יצא זאת מפי קדשו והלא להדיא כתב הר"מ בה' חמץ ומצה שם ה"ג דאינו לוקה אבל יראה ובל ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה, ואיך יאמר הוא שלוקין אבל יראה בכ"מ, הן אמת שזה נ"ע גם על המ"מ הנ"ל דלמה באמת אינו לוקה בכ"מ ומטעמא דידי', וי"ל.

ועוד זאת אתמהה וכי בני חילא יצגיחו על ד"ת שהוא לא ישלם להם מחמת שחייב מלקות וקילד"מ, וכיון דמשלם חייב באחריות והוצרכו שפיר לבער ודו"ק.

*

שם **עוד** שם בגמ' בעירו חמירא דבני חילא וכו' דאילו מיגנב ומיתביד וכו' כדילכון דמי ואסור, ומדקדקים דהך ואסור לכאורה שפת יתר ת"ו, ואולי רא' מכאן לדעת מג"א רסי' ת"מ דחמץ של נכרי שקיבל אחריות

אסור לאחר הפסח ע"ש ובחק יעקב, והיינו דדייק ואסור ר"ל אפילו לאחר הפסח, וי"ל.

*

שם **עוד** שם ברש"י ד"ה הגיחא למ"ד דבר הגורם לממון ר"ש קאמר לי' בב"ק קדשים שחייב באחריותן חייב, ועיין לל"ח דלמה נקיט רש"י דוקא ר"ש ומה בעי בזה ע"ש. ונלע"ד עפ"י מ"ש בהגהות מהרש"ש בשמעתין לקמן ו' דבהקדש אפילו קיבל עליו אחריות אינו עובר דכל היכי דאיתא בבי גזא דרחמנא איתא והוי כאילו קיבל אחריות על חמנו של גבוה בביתו של גבוה, ומייתי ראי' מדקאמר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי ושביק לבר זוגי' דהיינו הקדש דאתחיל בי' בריש משוש דבהקדש באמת פטור יע"ש דפח"ת, ולפ"ז ניחא דלמ"ד אחר לא הומ"ל רק אשל נכרי דבהקדש פטור אפי' קיבל עליו אחריות אבל לר"ש דס"ל הכי אפילו בהקדש שפיר מקשה בין אנכרי בין אהקדש, והיינו שכתב רש"י ר"ש קא"ל כדי שתקשי אתרווייהו, וא"ש.

*

שם **תוס'** ד"ה אבל הקשו אמאי בחמץ ממעטינן מחד קרא דלך דחמץ של נכרי ושל גבוה אינו עובר בבל יראה וגבי חלה בעינן תרי קראי עריסותיכם חד למעוטי הקדש וחד למעוטי נכרי ע"ש, ונלע"ד דתוס' לקמן מ"ו ב' ד"ה הואיל הקשו אמאי בחמץ של גבוה אינו עובר ניחא הואיל, ותירצו דכיון שנתחמץ שוס אדם לא יפדנו ע"ש, ולפי"ז ניחא דבשלמא בחמץ כי ממעטינן נכרי ממעטינן נמי הקדש דליכא למימר הואיל כסברת תוס' דכיון שנתחמץ שוס אדם לא יפדנו, אבל גבי חלה אי לא כתיב רק חד קרא הוי מוקמינן לי' לעיסת נכרי אבל של הקדש הו"א דאמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל עלי' להכי בעינן תרי קראי, ואתי שפיר.

*

דף ח': **המל"מ** רפ"א דהל' קרבן פסח תמה על תוס' לעיל פסחים ג': ד"ה מאליה שכ' דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח דמנ"ל הא ע"ש. ואני תמה דהא להדיא מבואר כאן דמי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל ע"ש, א"כ הוא הדין דאינו מקריב קרבן פסח כיון דאינו עולה לרגל. וגיסי המאוה"ג מהרי"ח נ"י דתה דיש לומר אינו עולה לרגל בעצרת ובסוכות אבל בפסח עולה לרגל להקריב קר"פ, והוא דוחק לענ"ד.

*

דף ט'. **בתוס'** ד"ה כדי ואור"י דמתני' איירי שלא בטלו, וכתבתי בגליון הש"ס שלי עי' מהרש"א שהקשה מאי פריך הגמ' ממדורות עכו"ס דאינו מטמא בחו"ל אלא מדרבנן לפיה"מ לרמב"ם באהלות על חמץ שכתבו תוס' דאיירי בלא בטלו והוי דאורייתא ע"ש. ולא ידענא מה קושיא דילמא הרמב"ם ס"ל כתירוץ הב' שבתוס', ועוד דקושית ותירוץ התוס' הוא רק לאבע"א ספק וספק הוא אבל הרמב"ם דפסק פ"ז ממעשר כלישנא קמא דודאי וודאי הוא כמ"ש משנה למלך שם י"ל דמתני' איירי בבטלו דהוי ג"כ רק מדרבנן ולק"מ עכ"ל שם.

*

דף י': **בגמ'** פריך ומי גזר ר"י דילמא אתי למיכל והתנן משקרב העומר וכו' ר"י אומר בלגון חכמים היו עושין ולא גזר ר"י דילמא אתי למיכל ע"ש. והקשיני תלמיד אחד דמאי פריך הגמ' דילמא בחדש דאיסור לאו לא גזר אבל הכא באיסור חמץ דבכרת גזור, ותלמיד א' השיב דעכ"פ לא הול"ל בלגון חכמים, ועוד י"ל דהכא בחדש הוי ספק א' דילמא אתי למיכל וגבי בדיקת חמץ איכא תרי ספיקי שמא ימצא ושמא יאכל ומדמי ספק א' בלאו לב' ספיקי שבכרת, ועוד דלר"י אינו בודק משש ולמעלה דאכתי אינו בכרת עד הלילה דהחשש דילמא אתי למיכל היינו שיטעה בדין כיון שהתרנו לבדוק ובזמני הבדיקה אור י"ד וי"ד ובשעת ביעור מותר מדאורייתא, ויסבור שגם עתה מותר לאכול, והך חששא שיטעה בדין איכא נמי בחדש כיון שהתרנו לקטוף ולייבש, ועיין יומא דף י"ג: גבי כהן גדול מקריב אונן ע"ש, ולענין חשש שיטעה בדין מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ודו"ק.

*

דף י"ד. **במתני'** כתב הרמב"ם בפירוש המשניות ומה שנמשך זה הענין בכאן, לפי שדברנו בב' חלות פסולות מלחם תודה שהם קדשים ונשרפים, ועיין לל"ח שעמד בזה מדוע מיאן הרמב"ם בטעם שכתב רש"י דנקט לה משום סיפא דקתני אר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה וכו'.

ולפענ"ד נראה דתוד"ה דאיכא כתבו ור"ת אומר דמדאורייתא בעינן רביעית לטמא אחרים אבל מדרבנן מטמא אחרים בכ"ש, ולפי' צריך לומר דהשתא לא מסיק אדעתי' שאוכל יטמא אוכל אפילו מדרבנן מדאיצטריך לאוקמא במשקין ומדרבנן ולא מוקי כמסקנא דאוכל מטמא אוכל מדרבנן, ותמה מהרש"א לפוס סברא דהשתא דאפילו מדרבנן אין אוכל מטמא תקשה לי' נמי למ"ד דתרומה נמי אינו עושה כיונא בו למה חשו כלל במתני' לשרוף תרומה טמאה עם הטהורה ע"ש.

ונ"ל די"ל איך אמרינן נהי דאין אוכל מטמא מדאורייתא מדרבנן מיהו מטמא לפמ"ש טו"ז יו"ד קי"ז ובכמה מקומות דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש בתורה משא"כ במקום שיש היתר מפורש בתורה ע"ש, ובמקום אחר עשיתי סמוכין לדבריו מירושלמי פ"ג דסוכה הי"א, וה"נ כיון דכתיב הוא מיעוטא הוא טמא ואין עושה כיולא בו טמא והיתר מפורש בתורה איך יש כח ביד חכמים להחמיר ולטמא מדרבנן.

(ולפי הטו"ז יתו' קו' הדרישה, דבגמ' בכורות דף ו': ילפינן מגמל טמא הוא דגמל בן פרה מותר דהוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא וכ"ה בטוש"ע יו"ד סי"ג, ובדרישה אות ד' שם הקשה אמאי לא אסרוהו משום מראית עין שיבואו לאכול גם שאר גמל וכמו שגזרו בבן פקועה שהפרים ע"ג קרקע בלא שחיטה משום מראית עין ע"ש. ולפי מה שכתב הטו"ז דדבר שהתירה תורה בפירוש אין חכמים יכולים לאסור א"כ לא יכלו לאסור גמל ב"פ שהתורה התירה בפירוש גמל טמא הוא כנ"ל, אבל בבן פקועה שהפרים ע"ג קרקע שלא עקרו דבר מן התורה בתקנתם לשחטו שפיר גזרו, ול"ע).

ונראה דיש להבין מאי משני הכא במאי עסקינן דאיכא משקין בהדי בשר דקא מיטמא מחמת משקין הא אמרינן ביומא פ' ע"ב ליר שע"ג ירק יעטרף לכבוהבת ביו"כ ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אוכלא אוכלא היא, ועיי' תו"י שם ומג"א רסי' ר"י, וא"כ נהי דיש משקה טופח על הבשר כמו שפירש"י ועי' תוס' בד"ה דאיכא ופנ"י שם מ"מ גם זה הו"ל אוכל ולא משקה, ושוב הדק"ל דאין אוכל מטמא.

אמנם יש לומר דס"ל לתרצן דודאי מן התורה אפלו איכא משקין בהדי בשר אינו מטמא אוכל כקושיא לאמת אלא דמדרבנן מיהו מטמא, דנהי דאין אוכל מטמא אוכל אפילו מדרבנן היינו משום דהיתר מפורש בתורה אין כח ביד חכמים לאסור כי קושיין הנ"ל, אבל משקה שע"ג אוכל דאינו מפורש בתורה דהוי אוכל ואינו מטמא אוכל שפיר יכולים חכמים לגזור דמטמא אוכל, ומשני שפיר.

ולפ"ז נ"ל סברא ישרה דהא דכתב טורי זהב דהיכי דהיתר מפורש בתורה אין כח ביד חכמים להחמיר ולאסור היינו דוקא אם ג"כ בשעת מתן תורה ג"כ היה שייך טעם זה אשר בעבורו אסרו וגזרו אז אמרינן כיון שהתורה התירה בפירוש ולא חשה על זה אנן נמי לא ניחוש, אבל אם אז לא היה שייך האי טעמא דבעבורו גזרו ועתה נתחדש דבר שבעבורו גזרו שפיר יש לומר דאף היתר אפילו מפורש בתורה יש להם כח לאסור, וכ"כ בשו"ת בית שערים או"ח סי' ע"ג, ומעתה כאן וודאי עד שלא גזרו דהיכי דאיכא משקין בהדי בשר מטמא אוכל לא היו יכולים לגזור דאוכל מטמא אוכל כיון דהיתר מפורש בתורה כי קושיין, אבל בתר דגזרו דהיכא דאיכא משקין בהדי אוכל מטמא אוכל שפיר גזרו דגם אוכל מטמא אוכל אטו איכא משקין בהדי אוכל, וליכא להקשות הא היתר מפורש בתורה, זה אינו דאז לא הי' שייך אטו מה לגזור ועכשיו יש טעם לגזור, ומ"מ לא הוי גזירה לגזירה דאי לא הא לא קיימא הא כיון דמשקה שעל גבי אוכלא הוי אוכלא א"כ כולא חדא גזירה היא, וזה כוונת תוס' דקודם שתירצו דאיכא משקין בהדי אוכל לא אסיק אדעתי' שאוכל יטמא אוכל אפי' מדרבנן משום קושי' הנ"ל דהיתר מפורש בתורה, אבל לבתר דמשני דאיכא משקין בהדי בשר ובזה שפיר גזרו אף דהוי אוכל כנ"ל שפיר קאמר דאוכל מטמא מדרבנן וכנ"ל [עי' לעיל בסימן ק"ל מש"כ בשם הישוע"י והבית שערים].

ועיין בתוד"ה אבל דאור"י דנפקא לי' בקדשים עושה כיולא בהן מוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל אפילו באוכל ותרומה נפ"ל כיון דלא מצי למימר מקרא מלא דיבר הכתוב, דהא איכא קדשים דעושה כיולא בו נוקי קרא בדדמי טפי דהיינו חולין, ולפ"ז נראה דאפילו למ"ד דבתרומה אינו עושה כיולא בו היינו משום דלית לי' האי טעמא דנוקי קרא בדדמי טפי דהיינו חולין, אבל עכ"פ כיון דבקדשים עושין כיו"ב ושוב אי אפשר לומר מקרא מלא דיבר הכתוב ממילא לא הוי גבי תרומה היתר מפורש בתורה, ושפיר יש לומר דאוכל מטמא אוכל בתרומה מדרבנן, ולכן לא פריך לדידי' רק למ"ד דגם בקדשים אין אוכל מטמא אוכל, ומיושב קושית מהרש"א.

ועוד נ"ל לישב קושית מהרש"א דבמנחות ק"ב ע"ב פריך מדאמר ר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי כל העומד לשרוף כמי כשרוף דמי נותר ופרח אמאי מטמאו טומאת אוכלין עפרא בעלמא ניהו ומשני חיבת הקודש מכשרתן, ולפ"ז מאי פריך והא אין אוכל מטמא אוכל הא אינו אוכל כלל כיון דעומד לשרוף כשרוף דמי ועפרא בעלמא הוא אלא דחיבת הקודש מכשרתו לקבל טומאה, וא"כ שפיר מקבל טומאה גם מאוכל.

אך לא קשה מידי דתוס' ב"ק ע"ז ד"ה פרה הקשו למה לי טעמא דפרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר תיפוק לי' דחיבת הקודש מכשרתו ומשו לי' אוכלא כדדרשינן בחולין ל"ו והבשר לרבות עצים ולבונה וכו',

ומירץ דאין חיבת הקודש מועלת אלא לשוי' שאינו אוכל כאוכל כגון נותר ופרה שהם חשובים כעפרא ועצים ולבונה, אבל דבר שהוא אוכל אלא שאין מקבל טומאה לר"ש משום אוכל שאין אתה יכול להאכילו לאחרים לא יועיל חיבת הקודש לעשות האיסור כמותר ע"ש, ולפ"ז כיון דהא דחיבת הקודש מכשיר הוא רק דמשוי שאינו אוכל כאוכל, א"כ לא עדיף מאוכל גופא, וכיון דאוכל גופא אין אוכל מטמא אוכל גם זה דחיבת הקודש משוי' לי' אוכל לא עדיף מאוכל ואין אוכל מטמאו, ופריך שפיר.

אלא דהא ק"ל הא האי דחיבת הקודש מכשיר ילפינן בחולין ל"ו ע"ב מן והבשר כל טהור לרבות עצים ולבונה, וא"כ היינו דוקא בקודש ולא בתרומה ותקשי מאי קמ"ל ר"מ שטורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח הא כאן תקשי קושי' כיון שהטהורה ג"כ עומדת לשריפה משום חמץ וכשרוף דמי עפרא בעלמא הוא ואינו מטמא טומאת אוכלין וכן התרומה טמאה עומדת לשרוף כדאמרינן בשבת כ"ה ועפרא בעלמא הוא.

ונ"ל דהא נמי ניחא לשיטת רש"י שם בשבת וכן שי' תוס' שם ד"ה כך בתירוץ א' דשריפת תרומה טמאה הוא רק מדרבנן, וכן הא דשורפים את הטהורה משום חמץ הוא בתחילת שם כדתנן פסחים י"א ע"א והם שעות דרבנן, וא"כ מן התורה לאו כשרוף דמי כיון דמה"ת אין עומדים לשריפה, ועי' חת"ס יו"ד קל"ה, ושפיר מטמאים ומיטמאים טומאת אוכלין דלא אמרו חכמים הדבר להקל אלא להחמיר, ועיין כעין סברא זו בר"ן פסחים ל' דהרבה פוסקים ומכללם הרמב"ם ורמב"ן במלחמות שם דחמץ במשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ואע"ג דר"ש קנסא קנים ואסר מדרבנן גם לאחר הפסח מ"מ כיון דמן התורה שרי והוי דשיל"מ לא באו חכמים להקל אלא להחמיר ע"ש.

אלא כיון דעכ"פ מדרבנן עומד לשרוף וכשרוף דמי ועפרא בלעמא הוא שוב אין דינו כאוכל ושפיר מטמא ומיטמא אע"ג דאין אוכל מטמא אוכל ואזלינן בתר תרוייהו בתר דאו' דלא פרחה טומאתו וגם מקבל טומאה כיון דמן התורה אינו עומד לשרוף, ובתר דרבנן דאינו אוכל ועי' תוס' שבועות ל"א. ד"ה ורבנן, ויש לחלק משם, ולפ"ז למ"ד בתרומה אין אוכל מטמא אוכל שפיר לא קשיא לי' אדר"מ, ומיושב קושית מהרש"א.

והנה לעיל י"ג מסקינן דהני ב' חלות של תודה בפסולות מיירי שנתקבל הדם בכוס ונשפך, ואמבר"ש ס"ל כאבוה דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי וא"כ ה"ה דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, והו"א דגבי תרומה אין כאן רבותא כלל דשורפין טהורה עם הטמאה דעפרא בעלמא הוא קמ"ל כיון דהוא בשעות דרבנן שפיר מטמאים ומיטמאים ואפ"ה מותר דנלמד מדבריהם דמותר להוסיף טומאה.

ולפ"ז גם הרמב"ם ס"ל כרש"י דנקטה הכא משום סיפא ומ"מ כתב שפיר שנמשך זה הענין בכאן על הסיפא גופא לפי שדברנו בב' חלות פסולות מחם תודה שהם קדשים ונשרפים אפילו אליבא דר"א ב"ר שמעון משום כל העומד לשרוף, ומ"מ בסיפא רק מדבריהם למדנו כנ"ל.

*

שם **תוד"ה** עם בשר ומשקים מבע"ל הקשו אמאי לא פריך מאי איריא שנטמא באב הטומאה אפילו בראשון ושני נמי כדפריך לקמן אר' עקיבא.

ונראה לי עפמ"ש תוד"ה מקום מגעו לקמן מ"ד וגראה לר"י כפר"ת דפירש דמתניתין מיירי שהשום והשמן, בעין כדגרס בכל הספרים מקום מגעו אמאי פסול והא לא הוי כבילה, והואיל דלא מקבל טומאה אלא מדרבנן אית לן למימר דבטלי אגב מקפה וכו' ע"ש. ולפ"ז ה"נ אי נטמאו בראשון ושני ול"ה המשקים ראשון רק משום דגזרו על המשקים להיות תחילה כיון דאינן ראשון רק מדרבנן הו"א דבטלי לגבי בשר והויין רק שני או שלישי, להכי נקט שנטמאו באב הטומאה שהוא טומאה דאורייתא ולא בטלי לגבי בשר ואינן אוכל רק משקים ושפיר מטמאים אוכל, משא"כ אר"ע פריך שפיר בנר אפילו הוי הנר ראשון או שני נמי עושה השמן תחילה, ואתי שפיר.

*

דף ט"ו. **תוד"ה** חבית שנולד שפק טומאה פ"ה כגון שנכנס שם אדם טמא ואינו יודע אם נגע או לא, וקשה לריב"א אי ברה"י שפיקו טמא ואי ברה"ר שפיקו טהור. ולענ"ד מ"ש תוס' דאי ברה"ר שפיקו טהור נ"ע דהרי הכא אליבא דר' יהושע קיימינן דס"ל פסחים ע"א ריש ע"ב בנטמא שאם זרק הורלה וכתוס' שם משום דאין מרלה, וא"כ ס"ל טומאה דחוי' היא בגיבור דאי הותרה ל"ל אין מרלה כמ"ש רש"י ג"כ דף ע"ז א' ד"ה שטומאה הותרה, והרי כתב מהרש"א חולין ט' בשם ירושלמי דהא דספק טומאה ברה"ר טהור הוא למ"ד טומאה הותרה בגיבור אבל למ"ד טומאה דחוי' בגיבור ספק טומאה ברה"ר טמא ע"ב, וא"כ לר"י ספק טומאה ברה"ר טמא והאיך כתבו התוס' אליבי' דברה"ר טהור, ולע"ג.

אלא דבאמת יש לעיין מדוע ספק טומאה ברה"ר טמא הא איכא חזקת טהרה, דמסוטה לא ילפינן רק ס"ט טומאה ברה"י עיי' תוס' ע"ז ל"ז ע"ב ד"ה הא הלכתא, וצ"ל דספק טומאה ברה"ר דטמא לאו משום דעשאה התורה ספק כודאי כמו ברה"י עיי' שב שמעתתא ש"א פרק כ"א רק מתורת ספק מטמאים לה כמו כל ספיקא דאורייתא, ובדאוריי' צ"ל ספק ספיקא נגד חזקה להתיר עי' ש"ך כללי ספק ספיקא אבל בספק אחד לא סגי, וא"כ ה"ג נשאר בספיקו אף נגד חזקת טהרה. ומעתה מיושב קצת קושית תוס' דלעולם יש לומר דמיירי ברה"ר ואין טומאתו אלא מספק ומייתי ראי' דלר"י כיון שהוא אינו ראוי מספק מותר לטומאותו טומאת ודאי כנ"ל.

ואמנם מצאתי לרמב"ם פרק ט"ז מה' אבות הטומאה שכתב דטעמא דספק טומאה ברה"ר טהור משום דטומאה דחוי' בציבור דלא כמהרש"א בשם ירושלמי (שו"מ לתוס' סוטה כ"ח ב' ד"ה מכאן הביאו ג"כ ירושלמי הנ"ל), ופלא על ס' מראה פנים בירוש' סוטה פ"א ה"ב ד"ה מפני שכתב וכ"כ הרמב"ם ז"ל, והנה עיניך הרואות כי לא כן הוא.

*

דף י"ז. **בדף** י"ז תוד"ה רביעי בקודש כתבו מיהו י"ל דאין נעשה אב הטומאה היינו דוקא לטמא אדם אבל לאוכלים ומשקים נעשה אב הטומאה, ובמכתב עת "תורה מציון" הביא קושיא בשם הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל ממ"א פ"ג דידים דקתני התם כל המטמא בגדים בשעת מגעו מטמא את הידים להיות תחילות דברי ר"ע וכו', והיינו כל הני דתנן פרק ראשון דזבים מ"א א"ל לר"ע היכן מצינו שהידים תחילות בכל מקום, א"ל וכי האיך אפשר להם להיות תחילות אלא א"כ נטמא גופו חוץ מזה, ופי' הרע"ב שאין ראוי להיות תחילה אלא הנוגע באב הטומאה ואם נגע בידים באב הטומאה נטמא כל גופו הלכך אין בידי למצוא ידים תחילה חוץ מהמכנים ידו לבית המנוגע שאם הכניס ידו לא נטמא כולו והמטמא בגדים בשעת מגעו שאעפ"י שהוא חשיב אב הטומאה לטמא בגדים ולעשות ראשון ושני אינו חשיב אב הטומאה לטמא אדם אבל מטמא את הידים שנגעו בו להיות תחילות, ולתוס' הנ"ל תקשי הא איכא עוד אב הטומאה שאינו מטמא אדם דהיינו אוכלים שנגעו במת.

ואינו קושיא כלל דר' עקיבא לא ס"ל דידים נעשו תחילות אלא מאב הטומאה שמטמא בגדים וכלים ולא אדם וכלי חרס כהני דפ"ה דזבים דמטמא כלי שטף במגע ע"ש או מכניס ידו לבית המנוגע שמטמא בגדים שעליו כמבואר פרק י"ג דנגעים משנה י', אבל אוכלים שנגעו במת דאין נעשין אב הטומאה רק לעשות אוכלים ומשקים ראשון ואין מטמאים הבגדים וכלי שטף אין עושים ידים תחילות, וא"כ שפיר השיב שלא מצא דבר שיעשה ידים תחילות ולא יטמא כל גופו, וא"ש.

*

דף כ'. **רש"י** סוד"ה להכי נקט פרה של זבחי שלמים וכו' ומשקין אותה כדי שתהא נותה להפשיט כדאמרינן בסיומא דבילה ע"ש. בגליון הגמ' שלי כתבתי עיין ש"ך יו"ד סי' ט"ל סקל"ג שכתב דע"י השקאה מתנתקין סירכות שבריאה, והיינו פי' דמשום סירכא דמשכא שבשלהי בילה ע"ש, והוא דלא כפרש"י כאן, אבל בפיה"מ לרמב"ם שלהי בילה כתב כדברי הש"ך, ופלא על הש"ך שלא זכר שר לדברי הרמב"ם עכ"ל.

*

דף כ"ב: **בגמ'** והרי אבר מן החי דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא רבי נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואמ"ה לב"נ שגא' ולפני עור לא תתן מכשול, והק' תוס' כיון דבאמ"ה של נכרי איירי כדאמר בע"ז ו' מדקתני לא יושיט ולא קאמר לא יתן א"כ היכי דייק דשרי בהנאה אי לאו לפני עור.

ונ"ל דבסנהדרין דף נ"ו איתא מכל עץ הגן ולא מן הגזל אכל תאכל ולא אבר מן החי, ושם דף נ"ט. פריך למה לי למיכתב לב"נ ול"ל למשני בסיני (פי' דנאמר לישראל בדברים י"ב לא תאכלו הנפש עם הבשר) ומשני כדרבי יוסי בן חנינא דאריב"ח כל מצוה שנאמרה לב"נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה ע"ב, ויל"ד מנ"ל דנשנית בסיני להורות דלזה ולזה נאמרה דילמא להכי נשנית בל' לא תאכלו דאסבה"נ דמאכל תאכל לא הוי ידעינן איה"נ כמו שכתבו תוס' בפסחים כ"א ד"ה כל מקום דכי כל אוכל ל"מ איה"נ, ולעולם לא נאמרה אמה"ח לב"נ, אלא וודאי מוכח מדאסר אמה"ח לב"נ דאמה"ח מותר בהנאה, ולהכי נשנית בסיני להורות דלזה ולזה נאמר, ולפ"ז יש לומר דקושית הגמ' הי' מדאסר להושיט אמה"ח לב"נ, א"כ עכ"ח נשנית בסיני להורות דלזה ולזה נאמרה, וא"כ עכ"ח אמ"ה מותר בהנאה, ומיושב קושית תוס'.

*

דף כ"ג: **עיין** תוס' פסחים כ"ג ע"ב ד"ה מאי בינייהו הקשו לימא איכא בינייהו נוקשה וחמץ דגן

גמור ע"י תערובת דמרבינן מכל מחמלת דלחזקי' מותר בהנאה ולר"א כל מקום שנאמר לא תאכלו משמע איס"ג וכו' ע"ש, ושמעתי מכבוד אחי המאוה"ג מוה"ר יצחק יעקב נ"י בהקדש ליישב דעת הרמב"ם דפסק פ"ח מה' מאכלות אסורות הלכה ט"ו כר"א דכל מקום שנא' לא תאכלו וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, ובפ"א מה' חמץ ומצה ה"ב פסק דחמץ בפסח אסור בהנאה שנא' לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה והוא כחזקי' בשמעתין, והקשו עליו הא בשמעתין אמרינן דחזקי' פליגא אדר"א, והאיך מזכה שטרא לבי תרי.

ונ"ל דבגל"ח דקדק מאי שיאטי' להך פלוגתא דחזקי' ור' אבהו הכא אמתניתין דקתני ר' יודא אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ואמאי לא קבעה לעיל בפ"ק ע"ש.

ונראה דלכאורה קשה לשנוי' דירושלמי אקושיא דחדש דשאני חדש דקבע הכתוב זמן, א"כ לפ"ז מנ"ל דחזקי' פליגא אדר"א דילמא לעולם לא פליג והא דאיצטריך קרא לחמץ דאסור בהנאה משום דס"ד דלישתרי בהנאה משום דחמץ נמי קבע הכתוב זמן דחמץ לאחר הפסח מותר בהנאה.

אמנם הדבר נכון דהכא קאי אר"י דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה משום דיליף מנותר ותקשי קושית פני יהושע לקמן כ"ז דהאיך יליף מנותר מה לנותר שכן אין היתר לאיסורו משא"כ חמץ דמותר לאחר הפסח, ולריך לומר כתי' דר"י לטעמי' דחמץ לאחר הפסח אסור בהנאה ע"ש, וא"כ שפיר קאמר דחזקי' פליג אדר"א דהרי בחמץ לא קבע הכתוב זמן, ולפ"ז ניחא דקתני פלוגתא הכא וסמכו אמתני' דקתני ר' יודא אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, דבלא"ה י"ל כי קושיא הנ"ל לאמת ולא פליגי כלל.

והתינח בגמ' אבל הרמב"ם דפסק בה' חמץ ומצה שם ה"ד כר"ש בחמץ דמותר לאחר הפסח, ושפיר קבע הכתוב זמן בחמץ, וי"ל כי קושיא לאמת ולא פליגי כלל.

והנה כתבו תוס' ריש מכילתין דאפילו לר"י דחמץ לאחר הפסח אסור מ"מ בחמץ נוקשה מודה כיון דליכא רק חד קרא ע"ש, וכיון דקבע הכתוב בנוקשה זמן מו איכא למימר דבאמת לא פליגי כלל בהא ובין לחזקי' ובין לר"א אסור בהנאה, ומיושב קושית תוס'.

*

דף כ"ד: **בגמ'** כל איסורין שבתורה אין לוקין אלא בדרך אכילתן, למעוטי מאי, למעוטי שאם אכל חלב חי שפטור, והקשו תוס' מהא דאמרינן חולין ק"ב אכל ליפור טהורה בחייה בכ"ש חייב אע"ג דהוי שלכד"א. וי"ל פשוט דבאבר מן החי גלי קרא דחייב אפילו בשלא כדרך אכילה, דהרי אינו חייב רק בבשר גידים ועצמות כמבואר שם בסוגיא, והרי אכילת גידים ועצמות ודאי הוי שלכד"א ואפ"ה חייב, ודו"ק.

*

דף כ"ז: **בגמ'** אמר רבא הכי השתא וכו' הקדש אפי' באלף לא בטיל. כתבתי בגליון עיי' כסף משנה פ"ה מה' נדרים דדבשיל"מ זה וזה גורם אסור ע"ש, והיינו דקאמר רבא ערלה בטילה במאתים לכן זוז"ג מותר הקדש דלא בטיל משום דהוי דבר שיש לו מתירין כי קושית תוס' לכן זוז"ג אסור, ודו"ק היטב. ומיושב בזה קושית תוד"ה הקדש עכ"ל.

*

שם **בגמ'** וכל היכי דמעל המסיק נפיק לי' לחולין. בס' שנות חיים להגאון מו"ה שלמה קלוגער זי"ע סי' רפ"ז הקשה דילמא מיירי בהקדש שהקדיש מופלא הסמוך לאיש דאף דהקדשו הקדש מ"מ ליתא בי' מעילה כמ"ש משנה למלך פ"א מה' נדרים ה"ה ע"ש.

ונראה עפמ"ש הריב"ש סי' שנ"ט דהא דגזל ולא נתייאשו בעלים שניהם אינם יכולים להקדיש היינו דוקא קדושת דמים שהוא הקנאה להקדש כדאמרינן ב"ק ע"ו מה לי מכרו לשמים מה לי מכרו להדיוט, ולהכי גזלן אף שיש לו קנין רשות אבל חסר קנין שלו, וכן נגזל אף שיש לו קנין שלו מ"מ חסר לו קנין רשות ואינו יכול להקדיש ולהקנות, אבל קדושת הגוף שאינו הקנאה דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן עיי' ב"ק שם רק שמניח עליו שם איסור שפיר יכולים כל א' להקדיש ולאסור משום חלק קנין שיש לו בו ע"ש. ולפ"ז נ"ל להדש דהא דקטן מופלא סמוך לאיש יכול להקדיש היינו רק קדושת הגוף דאינו הקנאה משא"כ קדושת דמים כגון הכא אינו יכול להקדיש משום דהוי הקנאה וקטן מקני קני אקנוי' לא מקני ודו"ק.

ועפ"י דברי ריב"ש הנ"ל יש ליישב קושית תוס' חולין מ' ד"ה רבולה דפי' לא מיבעיא הגביה והרבילה דקנאה בהגבהה ונעשית שלו הא גזל ולא נתייאשו בעלים וכו', ועוד דמאי פריך הגמ' לקמן לר"ג ממנסך הא מנסך מדאגבהי' קנא ע"ש, ולהנ"ל אתי שפיר דכשהגביה והרבילה שנעשה גזלן עלי' ויש לו בה קנין רשות שפיר יכול לאסור, ואתי שפיר.

*

דף כח. **במתני'** ושל ישראל אסור בהנאה שנא' ולא יראה לך שאור, ועיין גל"מ שדקדק אמאי לא מייתי קרא קמא דכתיב בפ' בא שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכו'.

ולפענ"ד נראה דהנה כתב הרמב"ם פ"א מחמץ הלכה ד' דאפילו הניחו בשגגה או באונס נמי אסור, וכן הוא בטוש"ע סי' תמ"ח, ועיין בתוס' לעיל כ"א ד"ה ואי דבחיה דמצנעא לי' אינו עובר משום בל יטמין דבל יטמין נפקא לן מלא ימצא ואין זה מצוי כיון שאינו יודע היכן הוא ע"ש. ולפ"ז בהניחו בשוגג דאינו יודע מן החמץ אינו עובר משום בל ימצא כיון שאינו יודע בו לא מקרי מצוי בידו, והו"א דמותר אחר הפסח דבזה לא קנסו כיון דלא עבר על בל ימצא, ולהכי מייתי קרא דבל יראה דמהאי קרא עובר אפילו בשוגג כמ"ש מג"א סי' תל"ד סק"ה, מידי דהוי אמי שאכל חלב בשוגג, וכמ"ש הרא"ש פ"ק דפסחים סי' ט' ועובר עליו בבל יראה ואעפ"י שאינו רואה, דהא לא כתיב לא תראה חמץ אלא לא יראה משמע לא יהא חמץ במקום הראוי לראי', אעפ"י שאינו יודע שהם בבתיו מ"מ בל יראה איכא ע"ש, וא"כ אפילו בשוגג אסור לאחר הפסח וא"ש.

ואפילו לדעת ראשונים דהיכי דאסור להשהותו מדרבנן אפילו אינו עובר בב"י נמי אסור אחר הפסח, עיין ר"ן פסחים ז' ע"ב, מ"מ יש לומר דהיינו דוקא לבתר דקנסו גם שוגג משום דעבר אב"י אסור אפילו עבר רק על איסור שהי' מדרבנן משום לא פלוג, ועיי' תוס' ריש פסחים, אבל מלא ימצא הו"א דאינו אסור רק בעבר והשהה במזיד ועבר על בל ימצא כנ"ל.

ודברי המגיד משנה שם פ"א ה"ד נ"ע שכתב וכתב רבינו ואפילו הניחו בשגגה או באונס וכו' לומר דעבר עלי' לאו דוקא אלא ראוי לעבור עליו לאפוקי חמץ דנכרי דוקא ע"ש, והרי גם בשוגג עובר וכמג"א הנ"ל וכמ"ש הרמב"ם עצמו פ"ג ה"ח, וכן באונס עובר הוא אלא שהוא אנוס וקנסוהו דלא לתיהני מאיסורא ולא משום דלא ליתהני מעבירה, דהא אפילו לאחרים דלא עבדי איסורא אסור משום דלא ליתהני מאיסורא, וצ"ע.

ושנית נ"ל ואקדים לישב קושית פני יהושע דפתח בחמץ ומסיים בקרא דלא יראה לך שאור וטפי הו"ל לאתויי קרא דולא יראה לך חמץ דכתיב בריש. ונ"ל דיש להבין לפמ"ש הר"ן בריש מכלתין דאפשר שמפני טעם זה החמירה תורה בחמץ לעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא משום דלא בדילי מיני' כולא שעתא ושמא יבא לאכלו ע"ש, והרי תוס' שם הקשו הא גם בשר בחלב וערלה וכלאי הכרם אינו ניכר בהם שהם איסור ואמאי אין צריך לבערם משום דילמא אתי למיכל כיון שהם איסורי הנאה ואין הפסד בביעורם, ותירצו כיון שאיסורם נוהג איסור עולם בדילי מיני' ומקנה אותם מדעתו ולא אתי למיכל וכדאמרינן שם דף ו' בחמץ של הקדש דמיבדל בדילי מיני', משא"כ חמץ דמותר לאחר הפסח לר"ש ואינו מקנה אותו מדעתו שפיר חיישינן שמא יבא לאכלו כיון דלא בדילין מיני' כולא שתא ע"ש. ולפ"ז קשיא לי לר"ש דחמץ לאחר הפסח מותר אלא דקנים לאסרו בהנאה הואיל ועבר עלי' בבל יראה הא כיון דאסור לאחר זמנו מדרבנן שוב הוי איסור עולם כבב"ח וערלה וכלאי הכרם ובדילי מיניה ושוב אינו עובר ב"י והי' לו להיות מותר, וכ"ת דאם יהי' מותר שוב עובר בב"י ורואי להיות אסור אכתי תקשי הא תוס' ב"מ ל' ד"ה אף הקשו בעלה עלי' זכר אמאי פסולה הא וודאי לא ניחא לי' להפסל פרה שדמי' יקרים בשביל דבר מועט ותירצו דאם היתה כשירה הוי ניחא לי' ולכן אין להכשיר ע"ש, וכתבו האחרונים דהיינו דוקא בדאורייתא אם הפסול קשור בהכשר והכשר קשור בפסול אזלינן לחומרא ופסול אבל באיסור דרבנן אם היתר בא מכלל איסור ואיסור מכלל היתר כי הכא דאי אסור לאחר זמן לא עבר בב"י ומותר ואי מותר לאחר זמנו עובר בב"י ואסור אזלינן לקולא, וכיון דאנן קי"ל כר"ש דלאחר זמנו מותר מה"ת ואין כאן רק איסור דרבנן משום קנסא תקשי דניזיל לקולא ויהי' מותר לאחר הפסח אפי' מדרבנן. אלא דבאמת מוכח דלא כהר"ן, דהרי אמרינן בילה ז' ע"ב דשאור אינו ראוי לאכילה וא"כ לא שייך בי' שמא יבא לאכלו ואפ"ה כתבה תורה ולא יראה לך שאור, וא"כ אף דבדילי מיני' מלאכלו עובר בבל יראה, וע"כ אין הטעם דב"י כמ"ש הר"ן, וא"כ אף דאסור לאחר זמנו לעולם שפיר עבר אבל יראה ושפיר קנים ר"ש משום דעבר עלי' בבל יראה. ולפ"ז אתי שפיר דלא הביא קרא דולא יראה לך חמץ דע"ז תקשי כי קושיין, לכן הביא קרא דולא יראה לך שאור דמזה מוכח כתירוץ הנ"ל, וא"ש.

ועיין מי' הר"ן סנהדרין פ"ד ע"ב אהא דאמרינן התם אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק, דשגגת לאו אין צריך כפרה לכן דבר שאין מתכוין מותר, אבל שגגת חנק דצריך כפרה דבר שאין מתכוין אסור ע"ש. ולפ"ז אי הוי מייתי קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ושם כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הו"א דוקא בחמץ דאיכא כרת עובר בבל ימצא כסברת הר"ן דילמא יבא לאכלו וגם השוגג צריך כפרה, ועיין תוס' לעיל ה' ד"ה דהא, ולהכי קנים בעבר עליו הפסח, אבל בחמץ נוקשה ותערובת חמץ דליכא כרת אלא לאו ואם אכלו בשוגג אין צריך כפרה הו"א דאינו עובר

בבל ירמה ומותר לאחר הפסח, ולהכי מביא קרא דלא ירמה לך שאור דלא כתיב גבי' כרת ואין הטעם משום דילמא אתי למיכל ואפילו בנוקשה ותערובת שייך ב"י כשיטת רש"י לקמן מ"ב, וגם בזה אסור לאחר זמנו משום קנסא, ואתי שפיר.

*

שם: **בגמ'** רש"א וכו' תוך זמנו עובר עליו בכרת ובלאו, ודקדק בגל"ח למה הקדים עונש כרת לאזהרה דלאו ור"י נקט להיפך תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת.

ונ"ל דבמכות כ"ג תנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, וכתב מל"מ פרק י"ז מסנהדרין הלכה ז' דזה דוקא במי שחילל שבת בזדון בלא עדים דנתחייב כרת ופטור ממלקות דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו ואם לקה נפטר מן הכרת, אבל האוכל חמץ בפסח וכיוצא דחייב מלקות וכרת כדאמרינן מכות י"ג חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות מ' לא נפטר מן הכרת ע"י המלקות, וזו היא שנינו כל חייבי כריתות לוקין, וכיון דבדין לוקה לא נפטר ע"ש [עי' לעיל בסימן רכ"ה אודות מל"מ זה].

והנה במכות י"ג שם פריך חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא, ומשני חייבי כריתות לא צריכי התראה וכו'. ולפ"ז אי הוי נקט ר"ש בלאו וכרת הו"א דצריך לאו לאזהרת כרת ואין חיוב מלקות ואם לקה נפטר מן הכרת, ולהכי נקט בכרת דחייב כרת אפילו בלא לאו דכרת לא בעי אזהרה ובלאו לאשמעינן דאפילו לקה לא נפטר מן הכרת.

וכל זה לר"ש דלפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר בלא כלום דכולהו קראי מצרך צריכי וא"כ אי כרת הוי בעי התראה לא הי' לוקה בדין ואי לקה נפטר מן הכרת, אבל לר"י דאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו עובר עליו בלאו א"כ חמץ משעה שנאסר אסור איסור עולם, ולפ"ז אפילו אי כרת בעי התראה מ"מ איכא מלקות תוך זמנו דלא גרע מלאחר זמנו דהא משעה שנאסר לפני זמנו בלאו הוא איסור עולם, לכן עדיפא לי' למינקט תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת לאשמעינן כנ"ל דאעפ"י דעובר בלאו ולוקה מ"מ אינו נפטר מכרת ואיכא נמי כרת, ואתי שפיר.

ובזה מדויק לשון רש"י ד"ה לאח"ז משעבר עליו הפסח עובר עליו בלאו ואם אכלו אינו עונש כרת, והני מיבות ואם אכלי' וכו' הם שפת יתר, ולפמ"ש ניחא משום דלר"י קיימינן אפילו אי כרת בעי אזהרה וא"כ אם הי' כרת לאחר זמנו גם לאחר זמנו לא היה חיוב מלקות רק משום דכרת לא בעי אזהרה וא"כ גם תוך זמנו הי' רק מה"ט ושוב הו"ל למינקט כר"ש בכרת ולאו, ולהכי כתב רש"י ואם אכלי' אינו עונש כרת ושפיר לוקה אפילו אי כרת בעי אזהרה, וא"כ שפיר נקט בלאו וכרת כנ"ל.

*

שם **בגמ'** ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק. והקשה פר"ח רסי' תמ"ג לשיטת הר"ן פ"ק דפסחים ז' אהא דהמקדש משש שעות ולמעלה דאפילו ר"ש מודה דחמץ משש שעות ולמעלה מיתסר בהנאה מדאורייתא ע"ש א"כ כר"ש נמי אתיא.

וכן קשיא נמי לדעת בעל המאור שם דמותר אפילו באכילה עד הערב דאין לך השבתה גדולה מזו אלא דלכתחילה אין לשהותו משום דקיימא עלי' מצות תשביתו מתחילת שעה ז' ולא שרי' לי' לכתחילה למיכל ולא ליהנות בו ע"ש, ולפ"ז נמי תקשי הא כר"ש נמי אתיא.

לכן נראה לי דה"פ דתוס' ד"ה ואד לפני זמנו הק' לחזקי' מנלן איה"נ לפני זמנו דליכא אלא חד לא יאכל והאי מסברא מוקמינן לתוך זמנו, ותירץ כיון דאד מהני קראי משמע איה"נ לא נחלק ביניהם. ולפ"ז יש לומר דהא דאינטריך לאשמעינן ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה היינו דוקא לר"י דגם לפני זמנו אסור באכילה והי' לטעות דבהנאה אינו אסור דלא יאכל בגירי דוקא משמע איה"נ לר"י, ועיין לעיל כ"ב ותוס' שם ד"ה חולין שנשחטו בעזרה, ואינו אסור בהנאה לפני זמנו כקושית תוס', קמ"ל כתירוץ תוס', או דגם לר"י יליפינן מאותו איה"נ בכל איסורין. אבל לר"ש דאינו אסור באכילה עד הלילה לא אינטריך כלל לאשמעינן דמשעה שאסור באכילה אסבה"נ דפשיטא הוא כיון דכתיב לא יאכל בגירי אפילו לחזקי' ומכ"ש לר"א דמ"ש מכל איסורין שבתורה, והיינו דקאמר ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק, פי' לת"ק צריך לאשמעינן זה אבל לר"ש הוא משנה שאינה צריכה דפשיטא היא כך, ואתי שפיר בעל המאור.

ועתה נבוא לקושית פרי חדש, דתוס' לעיל כ"ב ד"ה ור"ש הקשו דתקשי לחזקי' מר"ש דס"ל דלא תאכלו איה"נ משמע מדאסר גיד הנשה בהנאה, ותירצו כיון דסבר אין בגידין בנותן טעם סברא הוא דכי אסור בהנאה נמי אסור דלא שייכא בי' אכילה ע"ש. ולפ"ז כיון דהא דאסור באכילה לר"ש משש שעות ולמעלה היינו מדכתיב תשביתו דמשמע שלכדה"נ כמ"ש תוס' והרא"ש, והרי תשביתו בשאור כתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ושאור אינו ראוי לאכילה כדאמרינן בבילה ז', וא"כ סברא הוא דבהנאה נמי

אסור דלא שייך בי' אכילה, וכ"ש הוא שהרי אמרה תורה להשבית שלא כדרך הנאתו והנאת שאור הוא לחמע בה עיסות אחרות, וא"כ בהנאה נמי אסרה, וא"כ לדידי' פשיטא דמשעה שאסור באכילה משם שעות אסור בהנאה, וא"כ קאמר שפיר וכו' אתאן לת"ק כנ"ל.

*

שם **בגמ'** ר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה. ולשון תמה על עצמך תמוה, עיין פני יהושע. ונראה לי דהרמב"ם פ"א מחמץ ה"ז כתב האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנא' לא יאכל וכו', ולפ"ז תקשי לחזקי' דלא תאכל לא משמע איסורי הנאה מנלן דחמץ אסור בהנאה כל ז' מלא יאכל בגירי דילמא קרא אתי לחצי שיעור. אלא דבאמת כבר תמה כסף משנה שם ל"ל קרא בחמץ לא"ש תיפוק לי' דבכל איסורין קי"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, ותירץ לל"ח פסחים מ"ה דהא דחצי שיעור אסור מה"ת היינו משום דחזי לאנטרופי וא"כ אם אכל חצי שיעור בז' של פסח לערב ואין שהות לאכול עוד חצי שיעור בפסח מותר מה"ת לכן צריך לא יאכל דאפ"ה אסור מה"ת ע"ש.

אמנם אכתי קשיא הא בברייתא שם ביומא ילפינן דחצי שיעור אסור מה"ת מכל חלב, וא"כ אין צריך לטעמא דחזי לאנטרופי ואסור אפילו בז' של פסח לערב כנ"ל ולמה לי לא יאכל לחצי שיעור. אמנם כבר כתבו תוס' לקמן מ"ג ע"ב ד"ה כמאן דרבנן לא דרשי כל היכי שאין סברא לרבות וא"כ לא דרשינן כל חלב לחצי שיעור רק מחמת סברא דחזי לאינטרופי ושוב א"ש תירוץ ל"ח. ולפ"ז יש לומר דחזקי' ס"ל כר"א דדרשי כל אפילו היכי דאין סברא לרבות, וא"כ ח"ש אסור בלי טעמא דחזי לאינטרופא וליתא לתירוץ ל"ח ואין צריך קרא לחצי שיעור, ושפיר ילפינן מלא יאכל בגירי איסורי הנאה.

אמנם ר"ע משמע בתוס' שם דלא דרשי כל רק היכי דאיכא סברא לרבות ולדידי' הדק"ל דדילמא אתי לא יאכל לחצי שיעור ומנלן איסורי הנאה, והרי אמרינן בסנהדרין פ"ו סתם סיפרא ר"י וכו' וכולהו אליבא דר"ע ופירש"י ממה שלמדו מר"ע אמרוס ומסתמא כרבי' ס"ל דלא דרשי כל היכי דלא מסתבר לרבות, והרי ר"י דס"ל לעיל כ"א דברים ככתבן לא תאכל לא משמע איה"נ וגם מאותו לא ידעינן איסורי הנאה דהא ס"ל חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא כקושית תוס' לעיל כ"ב, וע"כ איה"נ בחמץ מלא יאכל וקשיא לשיטתו דילמא לחצי שיעור הוא דאתי. והיינו דקאמר ריה"ג תמה על עצמך דסבירא לך דברים ככתבן וחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ולא דרשת כל אלא היכי דמסתבר האיך חמץ אסר בהנאה כל ז' דילמא אתי לא יאכל לחצי שיעור.

ושנית נראה לי דאמרינן לעיל ו' שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו חמץ משם שעות ולמעלה, והיינו כיון דאסור בהנאה א"כ אינו שלו והתורה אמרה שלך אי אתה רואה, ולפ"ז מדאמרה תורה ולא יראה לך חמץ שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים יש להוכיח דחמץ מותר בהנאה אי לא דגלי קרא בהדיא לאסבה"ג, ועיין מה שהקשה פרי מגדים אהא דאמר לעיל כ"א ע"ב ופליגא דר"א.

אמנם כבר הקשו אחרונים לדעת הרמב"ם פ"א מחמץ דקונה חמץ בפסח לוקה דיש קנין באיה"נ, וכן דעת הריב"ש סי' ת"א דיש זכי' באיה"נ, וא"כ איה"נ יש לו בעלים ואמאי קאמר דחמץ אינו ברשותו של אדם.

ונ"ל דיש לחלק דדוקא בנשרפין דאפרן מותר שייך דאיה"נ יש לו בעלים שהוא שלו ליהנות באפרן אבל בנקברין דאפרן אסור ואין לו בה הנאה של כלום לא שייך למימר בי' שיש לו בעלים, ועיין בטור או"ח סי' תמ"ה דאי חמץ דוקא בשריפה אפרו מותר אבל לחכמים דס"ל מפרר וזורה לרוח הוי מן הנקברין ואפרן אסור ושפיר קאמר אינו ברשותו לחכמים דהוא מן הנקברים.

והנה לעיל כ"ח יליף ר"י דחמץ בשריפה מנותר וא"ל אשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק לדבריך יוכיחו שהן בבל תותירו שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה שתק ר"י, והיינו דקאמר לי' נמי ריה"ג תמה על עצמך שאתה אומר שהוא בקבורה, וא"כ אין ללמוד דחמץ בשריפה וא"כ הוא מן הנקברין ואם אסור בהנאה אין לו בעלים והאיך עובר בבל יראה, וע"כ דמותר בהנאה, וא"כ האיך חמץ אסור בהנאה כל ז'.

ובפשטות י"ל על סגנון הנ"ל דודאי לר"ש דאחר זמנו מותר בהנאה אין תימא אם תוך זמנו אסור בהנאה ואפ"ה עובר בבל יראה דשפיר הוי שלו וברשותו כיון דמותר אחר זמנו והוי גורס לממון וכממון דמי, ועיין לקמן כ"ט ושאגת ארי' הלכות חמץ, אבל תמה על עצמך דס"ל דאפלו אחר זמנו אסור בהנאה א"כ תימא האיך חמץ אסור בהנאה כל ז' דא"כ לא יעבור בבל יראה כיון שאינו שלו וברשותו, וא"ש.

ועל דרך חידוד נ"ל עוד דכבר הקשיתי למ"ש המ"מ פ"א ממאכלות אסורות בדעת הרמב"ם דמשו"ה אם נהנה ולא אכל אינו לוקה משום דכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאה אלא באכילה כתקונו, ועיי' מל"מ פ"ה מיסודי התורה ה"ח, וכן משמע מתוס' בשמעתין ד"ה ר"ש ולדעת כמה ראשונים דשלא כדרך הנאתו אינו אסור רק מדרבנן, וכן דעת תוס' שבועות כ"ג ד"ה דמוקי, ועיין במשנה למלך פי"ד מאבל הכ"א דאי ילפינן אכילה והנאה מחד קרא מלא יאכל אם נפסל מאוכל אדם דלא שייך בי' איסור אכילה מותר גם בהנאה ואפילו למכור ע"ש, ולפ"ז תקשי איך משכחת שיהי' חמץ אסור בהנאה מה"ת דממנ"פ אם הוא ראוי לאכילה הוי שאר הנאות שלכה"נ ומותר מן התורה, ואי בנפסל מאכילת אדם דאינו ראוי לאכילה א"כ גם הנאה מותרת כדעת משנה למלך הנ"ל.

ואפילו נאמר דחמץ אפי' נפסל מאכילת אדם אסור באכילה הואיל וראוי לחמע בה עיסות אחרות עיי' פסחים מ"ה ע"ב, ועיין ר"ן שם ובר"פ כל שעה ורמב"ם ומ"מ רפ"א מחמץ ומג"א סי' תמ"ב סקי"ד, מ"מ לא משמע מדבריהם רק דחייב לבערו מה"ט ולא שיהי' אסור באכילה מה"ת, ועוד דאכתי תקשי לשיטת הראב"ד פ"א מחמץ שם דה"ט לא שייך רק בשאור ולא בחמץ ע"ש, והדרא קושיא לדוכתא.

ונראה דבחולין ק"כ. אמרינן דהמתה חמץ וגמעו עגום כרת דכתיב נפש לרבות השותה, והקשו תוס' למה לי קרא הא ילפינן בשבועות כ"ג דשתי' בכלל אכילה מדכתיב ואכלת לפני ה' וכו' מעשר דגנך ותירושך וקרי תירוש אכילה, ותי' דהתם במילי דשתי' כגון יין ושמן והכא במידי דבר אכילה דממתי להו ושתי להו, ועיין בתו"ח שם דהוי שלכה"נ, ולהכי בעינן קרא דנפש לרבות השותה. ולפ"ז בחמץ אפילו שלכה"נ אסור, וא"כ שפיר משכחת איה"נ בחמץ מן התורה בראוי לאכילה, ואף דאז הוי כל הנאה שלא כדרך הנאתו, מ"מ בחמץ גם שלכה"נ אסור.

אמנם יש לדחות דלעולם חמץ נמי מותר שלא כדרך הנאתו ומיחוי נמי הוי כדרך הנאתו, והא דצריך קרא נפש לרבות השותה היינו משום דהו"א דלא אסרה תורה אלא כדרך ברייתו ולא בנשתנה מברייתו ומיחוי נשתנה מברייתו וצריך קרא נפש לרבות השותה, ועיי' חי' רשב"א שם ומקור חיים סי' תס"ז אות ד', וא"כ הדק"ל.

אלא דיש לומר כיון דילפינן דשתי' בכלל אכילה מתירוש, והרי תירוש נמי נשתנה מברייתו דברייתו הי' ענבים ומ"מ מקרי אכילה, א"כ ה"נ המתה חמץ הוי אכילה ואין צריך קרא לרבות, אלא עכ"פ דהא דצריך קרא היינו משום דתירוש דרכו בכך לעשות מענבים תירוש והוי כדרך הנאתו אבל המתה חמץ אין דרכו בכך והוי שלא כדרך הנאתו, ושפיר צריך קרא לרבות. ועיין רשב"א ומקו"א שם, וא"כ מוכח דחמץ אסור שלכה"נ, ושפיר משכחת דחמץ אסור בהנאה מה"ת כנ"ל בראוי לאכילה. אבל עיין תוס' שבועות כ"ג ע"א ד"ה גמר הקשו לר"י דמחייב באכל דבילה קעילת ונכנס למקדש ולא גמר שכר מנזיר מגלי' דשתי' בכלל אכילה, ותירצו בתירוצים השני דר"י יליף דשתי' בכלל אכילה כדיליף בירושלמי מדכתיב וכל דס לא תאכלו ואי בשקרש הא תניא דס שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא והתורה קראה אותו אכילה ע"ש. ולפ"ז לא ידעינן דשתי' בכלל אכילה אלא בלא אישתני מברייתו כלל כדס, ומעתה צריך קרא בהמתה חמץ נפש לרבות השותה לפי שנשתנה מברייתו אפילו דרכו בכך להמתות חמץ ולשתות, אבל לעולם הוא כדרך אכילה והנאה, וממילא דחמץ מותר מה"ת שלא כדרך הנאת דאכילה כתיב ביה, והדרא קושיא לדוכתא דלא משכחת חמץ אסור בהנאה, והיינו דקאמר לי' תמה על עצמך לשיטתך דילפת שתי' בכלל אכילה מדס האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה הא קשה קושיא הנ"ל, וא"ש.

*

שם **בגמ'** א"כ מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ וכתבו התוס' שהלשון דחוק. וג"ל לפרש הלשון לפי פירש"י ורשב"א שבתוס' דר"י יליף לפני זמנו מלא תאכל עליו חמץ דעליו קאי על זמן שחיטת הפסח, וע"ז קאמר ר"ש וכי אפשר לומר כן שיהי' אסור לפני זמנו והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, וא"כ כמו דעליו דמצה פירושו זמן אכילת פסח ה"נ עליו דחמץ פירושו זמן אכילת פסח, אבל נהי דאינו מוכח מכאן איסור לפני זמנו מ"מ יש לומר דלפני זמנו בלאו משום דתלתא קראי כתיבי, א"כ חד לפני זמנו, ולהכי קאמר ר"ש דלפי הנחה זו דעליו קאי על זמן אכילת פסח מוכח דלפני זמנו אינו עובר דהא קשיא א"כ מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ כלומר למה לי עליו כלל בשלמא אם הפירוש משעת שחיטת פסח איצטריך לאסור משם ולמעלה, אבל כיון דמוכח ממצה דעליו קאי על זמן אכילת פסח אין צריך עליו כלל דבלא"ה ידעינן דעובר תוך זמנו אלא לומר לך בשעה שישנו וכו' דלפני זמנו אינו עובר.

*

שם **בגמ'** א"כ מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ בשעה שישנו בקוס אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ וכו', ובס'

אור חדש לקמן דף ל"ה התעורר הא איצטריך האי היקש לר"ש להא דדרשינן לקמן ל"ה דאינו יוצא ידי חובתו במצה של טבל לפי שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל דאין איסור חל על איסור ע"ש.

ונ"ל דיש להקשות אהא דאמרינן התם דאין איסור חמץ חל על איסור טבל ואמאי הא חמץ הוי איסור מוסיף על טבל דמשום טבל אינו עובר בב"י ומשום חמץ עובר בב"י ומיגו דאיתוסף איסור חמץ לבל יראה איתוסף נמי לאיסור אכילה והנאה משום חמץ.

אבל לא קשה מידי לפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ כריתות י"ג דמשו"ה הקדש על חלב מיקרי איסור מוסיף משום דהקדש הוא איסור הנאה, לפי דבהקדש מצינו איה"נ בלא אכילה בעצים ואבנים, וכיון שאפשר איסור הנאה לחול בלא אכילה שפיר אמרינן מגו דחל על חלב לאסור בהנאה חל נמי לענין אכילה, אבל בב"ח לא מצינו איה"נ בלא אכילה וא"כ א"א לומר דבב"ח על חלב הוי איסור מוסיף משום דבב"ח אסור בהנאה ומיגו דחל איסור בב"ח לענין הנאה חל נמי לענין אכילה, דאדרבה אמרינן להיפך כיון דאינו חל לענין אכילה משום אאחע"א אין כאן איסור הנאה כלל ע"ש. וה"נ לא מצינו איסור בל יראה בלא איסור אכילה, וכ"ש למה שכתב הר"ן ריש פסחים דמשו"ה המירה תורה בו לעבור בבל יראה משום דלא בדילי מיני' ודילמא אתי למיכל, ואפילו למ"ש הר"ן ר"פ כל שעה ופסחים מ"ו ע"א דאפילו באינו ראוי לאכילת אדם נמי צריך ביעור ואפילו נאמר דצריך ביעור מה"ת ועובר בבל יראה מן התורה היינו טעמא משום דראוי לחמע בו עיסות אחרות דהא שאור לא חזי לאכילה ואפ"ה אסרי' רחמנא מה"ט כמ"ש הר"ן שם, וא"כ באכילה נמי אסור מה"ט כמו שאור דאסור באכילה כמבואר בביצה ז' ע"ב, ולכן כיון דאין בו איסור חמץ לענין אכילה משום דאאחע"א גם לענין בל יראה אינו חל ולא שייך בו איסור מוסיף.

אמנם כל זה לר"ש דלפני זמנו בלא כלום, וא"כ איסור אכילת והנאת חמץ ועבירת ב"י באין כאחד משאשיכה שפיר י"ל דאיסור בל יראה קשור באיסור אכילה וכר"ן רפ"ק דפסחים הנ"ל ואם לענין אכילה אינו חל משום דאאחע"א גם בל יראה ליכא, אבל לר"י דאסור באכילה ובהנאה משש ולמעלה וגם לאחר זמנו ואפ"ה ליכא בל יראה רק תוך זמנו א"כ חזינן דאיסור בל יראה אינו קשור באיסור אכילה שפיר י"ל דאיסור חמץ תוך זמנו חל על טבל משום דהוי איסור מוסיף כי קושין.

ולפ"ז אתי שפיר כיון דדרשינן האי היקישא מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ וכו' שאינו יוצא ידי חובתו במצה של טבל ממילא שמעינן דאין איסור חמץ אלא בשעה שישנו בקוס אכול מצה, דאל"כ גם טבל איסורו משום בל תאכל חמץ דחל על טבל משום איסור מוסיף, ואתי שפיר.

בדרך אחר נראה לי דכבר הקשו תוס' סוכה ל' למה לי קרא דאינו יוצא במצה של טבל מיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה, ותירץ הרמב"ן בליקוטין לפסחים דלא שייך במצה של טבל משום מהב"ע כיון דבידו לתקנו. והסברתי במקום אחר דדוקא אם אי אפשר לעשות מצוה בחפץ זה רק בעבירה והתורה אסרה להביא מצוה בעבירה אז חפץ זה פסול למצוה ואינו יוצא אפילו בדיעבד, אבל בטבל שאפשר לעשות מצוה בחפץ זה שלא בעבירה שבידו לתקנו ממק"א אין החפץ פסול למצוה ואפילו אם הוא עשה בעבירה יוצא בדיעבד אף שאסור לעשות כן מ"מ אין החפץ נפסל. ולפ"ז תקשי כיון דמה"ט מקרי טבל יש היתר לאיסורו ולא שייך בי' מצוה הבא בעבירה, והרי כתבו תוס' יבמות ל"ג ע"א ד"ה באיסור ב"א דפי' בקונטרס דהא דקאמר לעיל חייב שתים כגון שבא עליו איסור אשת אח ואיסור אחות אשה כאחד, ומשכחת לה ע"י שלית, והשתא הא דפליג עלי' ר"ש ואמר אינו חייב אלא משם אשת אח בלבד אע"ג דבב"א אשת אח דחמיר חייל דאין לה היתר אחר מיתה אלא במקום ייבוס אבל אחות אשה שרי לאחר מיתת אשתו וכו' ע"ש, ולפ"ז כ"ש דחייל איסור חמץ שאין היתר לאיסורו על איסור טבל שיש היתר לאיסורו, דהא דבבת אחת חייל איסור שאין היתר לאיסורו ולא האיסור שיש היתר לאיסורו היינו נמי מה"ט דל"ש האי מינייהו מפקת כמ"ש תוס' רי"ד קידושין נ' דכאן אמרינן דידעינן הי מינייהו מפקת דכל שהוא בזה אחר זה הוא בבת אחת וכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, אלא דהי' אפשר לומר כיון שטבל אין היתר לאיסורו אלא ע"י מעשה אדם שמתקנו לא מקרי יש היתר לאיסורו, אבל כיון דלענין מהב"ע מקרי יש היתר לאיסורו תקשי דלענין איסור חל על איסור נמי מקרי יש היתר לאיסורו.

אך זה אינו דומה לר"י י"ל דחמץ אחר זמנו אסור מן התורה הוי חמץ אין היתר לאיסורו, אבל התם קיימינן אליבא דר' שמעון דאחר זמנו מותר מה"ת, א"כ גם חמץ יש היתר לאיסורו, ושפיר אין איסור חמץ חל על איסור טבל, ואין איסורו משום בל תאכל, ולפ"ז מוכח מהאי היקישא דלאחר זמנו מותר, וא"כ ק"ו לפני זמנו ומה אחר זמנו שנעבדה בו עבירה כ"ש לפני זמנו שלא נעבדה בו עבירה,

ושפיר שמעינן דאין איסור חמץ אלא בשעה שישנו בקום אכול מצה, ואתי שפיר.

[**הערת** בן המחבר הרה"ח ר' שמואל יהודה ז"ל: בתירוץ הראשון איסור ב"י בודאי תלוי באיסור אכילה וכמ"ש הר"ן ר"פ וגם לר"י רק אם אין חיוב כרת אינו בב"י. ויש לעיין בתירוץ השני, דכוונת התוס' ביבמות הוא דאם ב' איסורים באים כאחד אמרינן דחלים שניהם משום דהי מינייהו מפקית ותוס' רי"ד בקידושין כתבו דהיינו דוקא כשב' האיסורים שווין משא"כ כשהא' קיל מחבירו דלהא' יש היתר לאיסור ולהב' אין היתר אז אומו שאין לו היתר חל דנפלה לה הסברא של הא' מינייהו מפקית וזה דוקא בב"א, ועיין עוד].

*

שם תוס' ד"ה ר"ש אומר כתבו ונראה דנפקא לי' מתשביתו ומאך חלק וכו', והקשה לא"ח דלפ"ז יהיו נשים לר"ש מותרות באכילת חמץ עד הלילה דהרי תשביתו הוא מ"ע שהזמן גרמא ולמה שורפין לר"ש תרומה טהורה בשש יאכילנה לנשי כהנים ע"ש.

ונ"ל ואקדים דתוס' הוכיחו דלר"ש נמי אסור באכילה משש שעות ולמעלה מדאמרינן בפ"ק דף י"ד אין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה הא לבדה שורפין בשש ואי מותרת לאכול יאכלנה עד הלילה, והקשו אחרונים מנלי' לתוס' דשורפין בתחילת שש דילמא ר"ל בתחילת הלילה ועד הלילה מותר לאכול לר"ש.

מיהו בזה יש לומר דמשמע דהטמאה אינו שורף מחמת חימוץ רק מחמת דתרומה טמאה דינה בשריפה כדאמרינן בשבת כ"ה, ועיי' לא"ח בסוגיא דר"ח סגן הכהנים אות ה', וא"כ אי אפשר לומר דמיירי בתחילת הלילה, דאין שורפין תרומה טמאה ביו"ט כמבואר בשבת שם, ועיי' בירושלמי שם אי שורפין תרומה טמאה בלילה, ובשלמא הטהורה דשורף משום חימוץ י"ל דמותר ביו"ט משום מתוך, עיין לעיל ה' דהוי צורך היום קצת וגם לא גזרינן אטו קדשים טמאים עיי' תוס' שבת הנ"ל, אבל בתרומה טמאה שפיר י"ל כנ"ל.

אבל מ"מ אינו מיושב זה דדילמא שורפו שעה אחת לפני שקיעת החמה וכדאיתא בירושלמי פ"ק דפסחים מ"ט דר"מ אך ביום הראשון זה ט"ו יכול משתחשך ת"ל אך הא כיצד תן לו לפני שקיעת החמה שעה אחת ע"ש ה"ד.

לכן נראה דקשיא להו איך הוכיחו תוס' מהאי דהא לבדה שורפין בשש דאסור באכילה דאל"כ יאכלנה עד הלילה, הא אסור להשהותו משנכנסה שעה ששית משום דקיימא עלה במצות עשה דתשביתו מתחילת שעה ז' מדכתיב אך חלק וכמ"ש בעל המאור לעיל דף ז' אהא דר' גידל ע"ש, אבל לעולם אפשר דמותר באכילה ובאכילתו משביתו.

אלא דזה אינו דהרי אמרינן בפסחים ע"ג במעשה דר"ט הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת עשו אכילת תרומה בגבולי' כעבודת ביהמ"ק ע"ש, וא"כ מבואר דאכילת תרומה הוא מצוה, ולפ"ז שפיר הוכיח תוס' דע"כ אסור באכילה אחר שש דאי מותר באכילה א"כ יש מצוה באכילתה ואמאי שורפה בשש ישהנה עד הלילה ויאכלנה, ואי דצריך לשרופה משום מ"ע דתשביתו ז"א דמה אולמא דמ"ע דתשביתו מעשה דאכילת תרומה, דמה"ט אין עשה דוחה עשה כדאמרינן בחולין קמ"א, וממילא שב ואל תעשה עדיף שאינו שורפה, אע"כ דאסורה באכילה אחר שש.

אמנם התינח תרומה טהורה אבל תרומה טמאה דליכא מצוה באכילתה ואסורה באכילה משום תרומה טמאה אפילו אינה חמץ וודאי מחויב לשורפה בשש משום מ"ע דתשביתו, ושפיר כתבו התוס' מדקאמר אין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה והרי הטמאה וודאי שורפין בשש, א"כ מוכח דהא לבדה שורפין הטהורה בשש, וע"כ דאסורה באכילה משום חמץ משש שעות ולמעלה, ואתי שפיר.

ומ"מ נ"ל לישב קושית תוס' על פי שיטת בעל המאור דלעולם מותר באכילה והא דשורפין טהורה בשש היינו משום מצות עשה דתשביתו, ואי משום מאי אולמא דהאי עשה דתשביתו מעשה דאכילת תרומה, ז"א דודאי עשה דתשביתו עדיף דכל שעתא עובר עליו, משא"כ עשה דאכילת תרומה, וכמ"ש מג"א סי' תמ"ד סקי"א ע"ש.

ועיין רמב"ם בפירוש המשניות גיטין י"א ע"ב שכתב ומה שהושיבו חכמים לו מפני שהוא כקנינו ר"ל שזה העבד באכילת התרומה וכו' לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה היא לו כשיוצא לחירות, ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן תרומה מפני שהיא קנין כספו לפיכך אינה אצלו מעלה שיפסידנה ע"ש. מבואר דעבד כהן אף שמותר לאכול בתרומה מפני שהוא קנין כספו מ"מ אינו מקיים מצוה באכילתה. ולפ"ז ה"נ אשת כהן שאוכלת בתרומה מפני שהיא קנין כספו אינה מקיימת מצוה באכילתה, ואף דיליף לה מכל טהור בביתך יאכל אותו כדדרים בספרי פ' קרח והביאו רש"י בחומש שם לרבות אשתו או בת כהן שאוכלת בתרומה, מ"מ היינו דוקא כשגם זכרי כהונה עושין מצוה באכילתה אבל כשהיא אסורה לזכרי כהונה והזכרים אין עושין מצוה באכילתה

אף שהיא מותרת לנשים מ"מ אין מקיימין מצוה באכילתה שאין עליהם מצוה באכילתה אלא בכלל הזכרים.

ולפ"ז שפיר שורפין תרומה טהורה בשש לר"ש אף דמותרת לנשים כיון שאין מקיימין מצוה באכילתה שוב מחוייב לשורפה משום מ"ע דתשביתו כי קושין כיון דלא שייך מאי אולמא וכו'.

ואין לומר דמ"מ איך ישרפנה הא אסור להפסיד תרומה כמ"ש הרמב"ם רפי"ב מתרומות ועיי' מכות י"ד ע"ב ועיין אבני מלואים תשובה מ"י, דאיסור זה עשה דתשביתו דוחה אותו ככל עשה דוחה ל"ת, ואתי שפיר.

ובפשיטות נ"ל דלק"מ קושית גל"ח, דנהי דתשביתו הוי מ"ע שהזמן גרמא ולא נאמרה רק לאנשים, מ"מ מדאמרה תורה לאנשים שישביתו שלא כדרך הנאתו דהיינו אכילה ואמאי הא יכולים לבערו כדרך הנאתו דהיינו אכילה להאכילו להנשים כיון דמותר בהנאה, אלא עכ"פ דאסור באכילה גם לנשים, ובלאה"נ נראה דאין שם איסור אכילה בתשביתו ולא בתיבת תשביתו אסרה תורה באכילה כדי שנאמר דנשים שאינן מצוות בתשביתו מותרות לאכלו, אלא דמוכח דמדלוותה תורה תשביתו שלכדה"נ דהיינו אכילה ואמאי לא נשביתו כדרך הנאתו דהיינו אכילה, אלא עכ"פ מוכח מזה דאסור באכילה והוי כמו חצי שיעור שהוא איסור בעלמא לא לאו ולא עשה כמ"ש תוס' שבועות כ"ג ע"ב, וכיון דמוכח מכאן שהוא אסור באכילה אסור לכל אף לנשים שאינן מצוות בעשה זו דלא מצינו אסור לזה ומותר לזה אלא האסור אסור לכל כדאמרינן גיטין פ"ג ע"ש.

*

שם **תוד"ה** אם כן הקשו אמאי איצטריך קרא להכי מה"ת שיהא בבל תאכל חמץ בי"ד הא כולהו קראי מצריכין לקמן אליבא דר"ש.

ונראה לי דר"ן ריש מכילתין כתב דלהכי מהני בחמץ ביטול אפילו לר"י בנדרים מ"ג ואפילו בלשון גרוע ואפילו בלב, משום דבלא"ה אינו ברשותו רק דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ולכן סגי בגילוי דעת ע"ש, ולריך ביאור. וי"ל דכך הוא סברתו בשלמא בשאר הפקר שבא להוציאו מרשותו מה שהי' עד עתה ברשותו אינו יוצא מרשותו לר"י עד דאתי לרשות זוכה ולריך דוקא הפקר בפה ובלשון טוב, אבל בחמץ כיון דבלא"ה אינו ברשותו יען שהיא איה"נ אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לענין ב"י והיינו שהתורה מקנה לו מה שאינו שלו לענין בל יראה, וא"כ אם הוא אינו רוצה לקנות אינו קונה ולא הקנה לו התורה כלל, ולהכי סגי גם לר"י אפילו עד דלא אתי לרשות זוכה אפילו בלשון גרוע, ואפילו ביטול בלב, כיון שהביטול הוא רק גילוי דעת שאינו רוצה לקנות ולהכניס ברשותו ולא להוציא מה שהוא כבר ברשותו, ודו"ק היטב בלשון הר"ן.

אמנם כן המינח אי חמץ לפני זמנו אסור בהנאה ובל יראה לפני זמנו ליכא עד הלילה (ודלא כנוב"י סי' כ' ובגל"ח כאן) א"כ לפ"ז כבר יצא מרשותו וקודם הלילה יכול לבטל גם בלב וכנ"ל, אבל אי לפני זמנו מותר בהנאה א"כ כשנכנס הלילה ונעשה איה"נ ואז גם בל יראה איכא איך יצא מרשותו אז בביטול בלב, ומעתה שפיר הוא גם לר"ש דאסור בהנאה לפ"ז שיוכל לבטל בלב וכמש"ל, ואיצטריך קרא למעט, ומיושב קושית תוס'.

*

שם **תוס'** ד"ה וחד לפני זמנו הקשו לחזקי' מנלן איה"נ לפני זמנו דליכא אלא חד לא יאכל והאי מסברא מוקמינן לתוך זמנו, ובגל"ח הקשה אמאי לא קשה להו גם על לאחר זמנו, ואי נימא משום דילפינן ק"ו מערלה שלא נעבדה בה עבירה וכו' א"כ גם תוך זמנו ידעינן מהאי ק"ו ועכ"פ לא יאכל אלפני זמנו, ושוב ק"ל למ"ש בנוב"י קמא או"ח סי' כ' דלר"י עובר בבל יראה משש ולמעלה א"כ גם לפני זמנו נעבדה בו עבירה ואסור בהנאה מהאי ק"ו, וא"כ נ"ל לא יאכל כלל ע"ש שהאריך.

ולפענ"ד כמו דאמרינן במכות כ"א. בהיה לבוש כלאים כל היום אינו חייב אלא אחת א"ל אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב עכאו"א ואמר ר' אשי בגמ' אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט ולבוש חייב אבל עכ"פ שהיי' כדי פשיטה ולבישה בעי, ועיי' תוס' שבועות י"ז ד"ה או אין צריך, והכ"נ בב"י אף דעובר בשב ואל תעשה מ"מ אינו עובר אלא בכדי שהי' יכול לבער אבל קודם לזה אינו עובר, וא"כ עד כדי שיכול לבערו אכתי לא נעבדה בו עבירה והו"א דמותר בהנאה ושפיר צריך קרא דמיד משש ולמעלה אסור בהנאה.

ובצל"ח תירץ דלריך קרא אם מיד בתחילת ז' מסיק החמץ תחת תבשילו ומקייים תיכף מ"ע דתשביתו ולא נעבדה בו עבירה כלל והו"א בהדי דקשריף ליתהני מיני' ואיצטריך קרא לאסרו ע"ש.

ובזה י"ל מה שדקדק הגל"ח לעיל כ"א ע"ב למה קבע הגמ' דברי חזקי' שם ולא על מתני' דפ"ק ושורפין בתחילת שש ע"ש, ולפי האמור ניחא דהא אמרינן התם ולא יסיק בו תנור וכיריים, פשיטא, ומשני לא צריכא אלא לר"י

וכו' סד"א הואיל ואר"י וכו' בהדי דקשריף לי' ליתהני מיני' קמ"ל, וקשה מנלן הא דאסור ליהנות ממנו בשעת שריפה, ועיי' תוס' שם כ"ב ע"ב ד"ה מנין, לזה קבע דברי חזקי' מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל וכו' והאי קרא לא איצטריך אלא דאסור ליתהני מיני' בהדי דקשריף לי', ואתי שפיר.

ופנ"י וגל"ח תמהו על מהרש"א הנ"ל דאיך אפשר לומר שיתחייב כרת לפני זמנו ולאחר זמנו הא גבי כרת בהדיא כתיב ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון עד יום השביעי משמע דליכא כרת אלא באותו זמן בלבד.

*

דף כ"ט. **בגמ'** ראב"י אמר לעולם ר"י וכו' ובדין הוא דאיבעיא לי' למיתני דאפילו באכילה שרי ואיידי דתני סיפא של ישראל אסור בהנאה תני רישא דנכרי מותר בהנאה וכו', רב"א לעולם ר"ש ור"ש קנסא קנים הואיל ועבר אב"י. וי"ל למה לא מסיק ובדין הוא וכו' כמו לראב"י.

ונראה דבירושלמי קתני טעם דקאמר במתני' חמץ של נכרי מותר בהנאה ולא קאמר באכילה משום דפת עכו"ם אסורה, ועיין בפיה"מ לרמב"ם, ולפ"ז דוקא לראב"י דחמץ אחר זמנו אסור מדאורייתא הולכך לומר איידי דתני סיפא אסור בהנאה דלדידי' כולה מתני' בדאורייתא מיירי ולא באיסור פת עכו"ם דרבנן, אבל לרבא אדרבה לכך קתני במתני' בחמץ של נכרי היתר הנאה דוקא משום דלדידי' מתני' בדרבנן מיירי דחמץ אח"ז משום קנסא אסור, ולא לאשמועינן איסור דרבנן עוד היינו איסור פת עכו"ם, ודו"ק.

*

דף ל': **חיים** עליה משום דפקעה. הבאה"ט סי' תנ"א סק"ו נסתפק בכלי חרס שנשאר אחר שריפה ר"ל. עיין בחי' בני יששכר על משניות כלים פ"ה מ"ד שהביא ראיה לדין זה ממשנה דשם.

שם. **הרמב"ם** פרק ד' מחמץ ומצה פסק דנכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר אחר הפסח, והוא דאמר לו אם לא אפרע לך עד זמן פלוני יהא שלך מעכשיו, דאל"ה הוי אסמכתא, והוא שהרהינו אצלו דאל"ה לא גרע מחמצו של עכו"ם ברשות ישראל והאחריות על ישראל דעובר עליו, והתנאי הג' דצריך שיגיע זמן פרעון קודם פסח אפילו בהרהינו ואמר לו מעכשיו אבל אם לא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח אסור דהא לא קנינא לי' הנכרי קנין גמור עד אחר הפסח. והקשו עליו הרא"ש והראשונים הא אמרינן בשמעתין דאליבא דאביי דס"ל למפרע הוא גובה נימא דמותר בהנאה דברשות הנכרי קאי למפרע, וכ"ש לרבא אם אמר לו בהדיא קני מעכשיו ודאי אשתכח דקנוי לנכרי קנין גמור למפרע, עיין בראש"ש.

ונראה לי ונקדים איזה קושיות, א') ברש"י במתני' יש לדקדק דגבי נכרי שהלוה את ישראל פי' דאגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוי דידי', וגבי ישראל שהלוה את הנכרי פי' מהאי שעתא דאוחפי' קס לי' ברשותו, ולמה כוון רש"י בשנותו את טעמו. ב') הקשה הפני יהושע הרי מתני' דקתני חמץ של עכו"ס שעבר עליו הפסח מותר בהנאה עכ"ח כר"ש אמיא ולר"ש הרי גם באכילה מותר ולמה לא קאמר דמותר באכילה. ג') הקשה הראב"ד והר"ן על הרמב"ם דאי בעינן הגעת זמן קודם הפסח א"כ למה לי לאוקמא בדאמר לו מעכשיו, והר"ן הוסיף דאי משום דאם לא א"ל מעכשיו לא הוי כדידי' דהוי אסמכתא דלא קנינא, ליתא דבמשכון ליכא דין אסמכתא ואם הגיע הזמן ולא פרע הגיעו המשכון אע"ג דלא אמר מעכשיו, וטעמא דמלתא משום דבעל חוב קונה משכון ע"ש, והקשה הקרבן נתנאל הא מסקינן בגמרא דנכרי מישראל לא קני משכון, וא"כ אכתי הוי אסמכתא דלא קני, ונשאר בצריך עיון. ד') הקשה הרב המגיד על הראב"ד דאי בהגעת הזמן קודם הפסח לא בעי' מעכשיו אמאי מוקי בגמרא בדאמר לו מעכשיו לוקמי בהגיע הזמן קודם הפסח ע"ש.

ונראה לי דלכאורה יש להבין למה דאמרינן כתובות פ"ב ע"א דהאומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום קנה, ופריך והא כי אתא רבין אר"י דלא קנה, ומשני הא דא"ל מעכשיו קני הא דלא אמר מעכשיו, והכי קי"ל בחו"מ סוסי' קל"ז דאם לא אמר לו מעכשיו לא קני משום דכלתה משיכה ע"ש בסמ"ע וש"ך, והרי קי"ל בסימן קל"ח כר"י בבא מציעא מ"ז דדבר תורה מעות קונות ומדלעמיתך בכסף לנכרי במשיכה, וא"כ מה זה קושיא שהקשה הראב"ד על הרמב"ם הא בהגעת זמן קודם פסח לא בעינן מעכשיו הא בלי מעכשיו לא מהני משום דכלתה משיכה. אמנם הדבר נכון דהרמב"ם פ"א מהלכות זכי' ומתנה הל' י"ד כתב דעכו"ס קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים, ופי' המ"מ וכ"מ דהאי או בדמים קאי בין לקונה ובין למקנה, וה"ק קונה ומקנה בין במשיכה ובין בדמים ע"ש, והרי דעת הסמ"ע וש"ך סוף סי' קל"א דבמעות אם אמר לו קני לאחר ל' יום אפילו לא אמר מעכשיו נמי קונה ע"ש, ולפ"ז הקשה הראב"ד שפיר על הרמב"ם לשיטתו דסובר דנכרי קונה במעות, א"כ למה לי מעכשיו הא שפיר יכול לקנות ע"י כסף דמהני אפילו לאחר שלשים יום.

והנה דעת ה"ר יוסף הלוי שבנמוקי יוסף ריש ב"מ בשמעתי' דר' חייא דמי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון למלוה באותו מקצת לא משיב הילך, והביא ראי' מפ"ק דקידושין התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליו אינה מקודשת דמנה אין כאן משכון אין כאן. והרגב"ר (הוא הר"ן) ביאר דבריו דכיון דקי"ל דמלוה אינה קונה דמלוה להוצאה נתנה נמצא שמשכון זה אינו נקנה באותו מלוה, דהא דאמרינן בעל חוב קונה משכון דוקא בשעת הלואתו משום דמעות קונות או שלא בעת הלואתו וע"י ב"ד, דכיון דבגוביינא דב"ד אתי לידי' גזירת הכתוב מדר' יצחק מולך תהיה לדקה דהוי כאילו הגבהו ב"ד, אבל שלא בשעת הלואה דליכא מעות דמלוה אינה קונה וגוביינא דב"ד ליכא אעפ"י שנותן לו המשכון מדעתו לא קני דמשיכה אינה קונה למשכון כיון דגוף החפץ אינו קנין אלא למשכון ולמשכון לא שייך משיכה כיון שאין כח במעות הראשונות לקנות הלכך משכון לאו הילך הוא ע"ש ובקצות החושן סי' ע"ב סק"ב, ומבואר דבשעת הלואה קונה בלי דר"י רק משום המעות ודר"י גה"כ הוא דבית דין מגבין לי'. ולפ"ז תקשי לכאורה האיך אמרינן בשמעתין אליבא דרבא דנכרי מישראל וודאי לא קנה משכון מדר"י הא כאן מיירי בהרהינו דמשכנו בשעת הלואתו (ועיין תוס' יו"ט פ"ח דעדיות מ"ב) ושפיר קנה מכח המעות. ועי' קצוה"ח שהקשה משמעתי' להיפך. אבל הדבר נכון למ"ש תוס' ב"מ מ"ח ע"א ד"ה נתנה דלרבא בישראל מעות קונות ובעכו"ס במשיכה, א"כ שפיר קאמר הכא אליבא דרבא דנכרי מישראל לא קני משכון דמשיכה למשכון לא קני וכסף לא מהני רק בישראל ולא בעכו"ס, והתינח לרבא אבל לרמב"ם דס"ל דמעות נמי קונות בעכו"ס שפיר כתב הר"ן דלמה לי' מעכשיו, ואי משום דבלא"ה הוי אסמכתא הא אין אסמכתא במשכון דבע"ח קונה משכון, ואי דנכרי מישראל לא קנה זה אינו דלרמב"ם שפיר מהני וקונה משום המעות כי קושיין לאמת, וא"ש דברי הר"ן, ומעתה מיושב ג"כ קושית המגיד משנה על הראב"ד דל"ל לאוקמי' בדאמר לו מעכשיו לוקמי' בהגיע הזמן קודם הפסח, דזה אינו דלרבא דס"ל עכו"ס קונה במשיכה א"כ בלא מעכשיו אף מהגעת הזמן לא קני דכלתה משיכה, אבל להרמב"ם דס"ל דעכו"ס קונה גם במעות הקשה הראב"ד שפיר דיכול לקנות במעות אפילו לאחר ל' יום וכמו שכתבנו לעיל.

אמנם הגל"ח כאן פירש דהרמב"ם בהל' זכיה שזכרנו דלא כמגיד משנה וכסף משנה, דמחלק בתרתי קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים ולא כלליהו יחד קונה ומקנה במשיכה או בדמים, מוכח דס"ל לרמב"ם דנכרי מישראל אינו קונה רק במשיכה אבל ישראל מנכרי קונה בין במשיכה ובין בדמים ע"ש, ובס' מנחת משה לדודי הגאון זצ"ל בסוגיא דמשיכה ביאר הטעם בדפח"ח, ולפ"ז מיושב קושית הראב"ד והר"ן דלרמב"ם למה לי מעכשיו, דא"א דנכרי שהלוה לישראל הוי הנכרי הקונה והוא קונה רק במשיכה, וא"כ אי ל"ה מעכשיו אפילו מהגעת זמן לא קנה משום דכלתה משיכה, ואתי שפיר.

ועפ"י אלה הדברים אתי שפיר דברי רש"י דבריש הוכרח לפרש משעה שהרהינו אצלו דנכרי מישראל לא קני רק במשיכה (ואף דרש"י חולין ט"ל סוף ע"ב ובכורות י"ג פסק כריש לקיש דישראל במשיכה ונכרי בכסף היינו דוקא לענין בכור וכמ"ש הגל"ח בדעת הרמב"ם) אבל בסיפא שפיר כתב מהאי שעתא דאוחפי' משום דישראל מנכרי קונה ג"כ בכסף [עי' בתשובת הגאון בעל יד יצחק שנדפסה לעיל בסי' קנ"ז מה שהעיר על זה].

אלא דאכתי יש להבין דלמה לא פירש בסיפא ג"כ משעה שהרהינו שהרי ישראל מנכרי קונה ג"כ במשיכה לדעת הגל"ח אליבא דרמב"ם, אבל נראה לי דכבר הקשו אחרונים אמאי בנכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה בהרהינו ובדאמר לו מעכשיו והיינו משום דהוברר הדבר למפרע דהוי דידי' משעה שהרהינו אצלו הא קי"ל דאין ברירה, אך זה אינו דחמץ שעבר עליו הפסח אסור רק מדרבנן משום קנסא ובדרבנן אמרינן יש ברירה.

והנה הטעם דבדרבנן יש ברירה ובדאורייתא אין ברירה כתב הפנ"י ביצה ל"ח משום דהא אי יש ברירה או אין ברירה ספיקא הוי ובדאורייתא ספיקא דאורייתא לחומרא ובדרבנן ספיקא דרבנן לקולא ע"ש.

והנה דעת הב"ח שבמג"א סי' תמ"ט דחמץ שנמצא לאחר הפסח ולא ידעינן אם של ישראל או של עכו"ס אסור באכילה ומותר בהנאה ע"ש, ומבואר דספק חמץ לענין אכילה אזלינן לחומרא ולענין הנאה אזלינן לקולא, וא"כ מיושב קושית הפני יהושע דאמאי לא קאמר מותר באכילה, דזה אינו דכיון דעכ"פ ספיקא הוי א"כ באמת באכילה אסור ורק בהנאה מותר.

אלא דלפ"ז תקשי אמאי בסיפא אסור בהנאה הא אין ברירה הוי ספק והול"ל לקולא לענין הנאה.

אמנם נ"ל דהרשב"א בתשו' ח"ג סי' נ"א הובא בתשובת בית שעריס סימן שס"א הקשה אהא דב"ב ק"ז חצי שדה אני מוכר לך יד בעל השטר על התחתונה אבל מ"מ עכ"פ קנה חצי שדה ואמאי הלא הברירה ביד המוכר לברר מה שהוא רוצה וא"כ אין ברירה לומר הוברר הדבר למפרע

שזו החלי הקנה לו, ותירץ דהא דאמרינן אין ברירה היינו דוקא בדבר שאם לא אמרינן ברירה למפרע יתבטל הדבר לגמרי כגון אם בא חכם למזרח עירובי למזרח דאם לא נאמר אגלאי מילתא למפרע בשבת דאתמול בין השמשות קנה שביתה למזרח כיון שהובר שבא חכם לשם אז גם היום אחר שבא חכם למזרח אי אפשר לומר שיקנה שביתה אפילו מכאן ולהבא שהרי רק בין השמשות קונה עירוב וא"כ אם לא נאמר ברירה למפרע לא מהני גם מכאן ולהבא, אבל כאן אם היה מתנה שיחול הקנין לאחר שיבור לו החלי הוי מהני אלא דלא היה חל רק אחר הבירור בזה אמרינן ברירה גם למפרע ע"ש, וה"נ בשמעתין אפילו נאמר אין ברירה ואין החפץ שנתמשכן אצלו שלו למפרע אבל עכ"פ מכאן ולהבא דהיינו משעת גובינא ודאי הוא שלו, וכיון שמועיל מכאן ולהבא בלא ברירה אמרינן נמי ברירה שיועיל למפרע, וזה ברור.

אלא דכל זה ניחא רק לענין קנין מעות דקונה אפילו בלאחר ל' יום אפילו בלא מעכשיו ואפילו נתאכלו המעות וא"כ לא צריך לקיומו של הקנין לברירה לומר דקנה למפרע דאפילו אי אין ברירה מ"מ מהני הקנין מכאן ולהבא ושפיר אמרינן דקנה גם למפרע, אבל לענין משיכה דאינו קונה לאחר ל' יום משום דכלתה משיכה רק בדאמר לו מעכשיו א"כ בלי ברירה דקונה למפרע לא מועיל גם מכאן ולהבא הדרא קושיא לדוכתא דנימא אין ברירה, ולפ"ז אתי שפיר דברי רש"י דבריש בנכרי שהלוה לישראל דנכרי מישראל אינו קונה אלא במשיכה שפיר פירש"י משעה שהרהינו אצלו הוי דידי' דהתם עכ"ח מטעם ברירה אתינן עלה ושפיר מותר בהנאה משום דבדרבנן יש ברירה, אבל בסיפא בישראל שהלוה לנכרי נהי נמי דישראל מנכרי קונה ג"כ במשיכה מ"מ עכ"ח הא דמועיל הקנין במשיכה הוא רק מטעם ברירה למפרע מהני ג"כ מכאן ולהבא, ומקשי הא הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא ואמאי אסור בהנאה כי קושיין, ולכן מוכרח רש"י לפרש דמהאי שעתא דאוזפי' דהוי קנין מעות וא"ל כלל לברירה על מכאן ולהבא, וממילא גם למפרע ושפיר אסור בהנאה, וא"ש.

ועוד נ"ל בישוב קושית אחרונים הנ"ל הא קי"ל אין ברירה, דבגיטין כ"ה אמרינן אמתני' דהרי זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה הרי זה גט וקאמר מה היא באותן הימים (דהיינו כל ימי החולי) ר' יהודה אומר הרי היא כאשת איש לכל דברי' ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש ברירה, ופרש"י דלא דמי לשאר תנאים שאדם מתנה בגט דבידו ובדעתו לקיים כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע, דהתם טעמא לא משום ברירה הוא, אבל תנאי זה דתלוי בדעון הבורא יתברך ואין בידו לקיים התנאי ובשעת התנאי הוי ספק אי לא משום ברירה לא הוי גט מחיים ע"ש. ומבואר דכל התנאים אין ענין לברירה כלל כיון שבידו לקיים התנאי, וא"א הגאון ז"ל מסביר דתנאי לא שייך לברירה משום דמצד האחד הדבר כבר מבורר מיד שיהי' כן אם יקיים השני התנאי רק מצד השני אינו מבורר ושפיר מתקיים המעשה בקיום התנאי, ולפי"ז א"ש דכאן אם התנה שאם לא יפרע לו עד זמן פלוני יהי' שלו מעכשיו, א"כ מצד המלוה נגמר הדבר רק הברירה היא ביד הלוה אם רצה יפדנו או יחליטנו, וא"כ אין לו ענין כלל לברירה כמו בשאר תנאים, ומשום הכי כי לא פדאו שפיר הוי שלו למפרע, והבן.

אמנם לפ"ז יוצא לנו דהיכי דאקדים מלוה או זבין מלוה במוך הזמן (דבהרהינו ומעכשיו גם לרבא יכול המלוה להקדים ולמכור מוך זמנו) לא מהני, דהא כאן אין ביד המלוה המוכר לקיים הדבר והכל תלוי בדעת הלוה במי שהברירה שלו ושוב תלוי בברירה וכיון דאין ברירה לא מהני ההקדם והמכירה.

והנה בב"ק ע"א אמרינן גנב וטבח שור הנסקל ר"מ מחייב בדו"ה, ופריך שור הנסקל איסורי הנאה ולאו דמרי קטבח, ומשני הכא במאי עסקינן דמסר לשומר והזיק והועד ונגמר דינו בבית שומר ור"מ ס"ל כר' יעקב דאף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזר ואומר לו הרי שלך לפניך ונמצאת אעפ"י שאינו שוה כלום גורם לממון הוא דשומר פוטר עצמו בו ואם יאבד ישלם דמיו וס"ל כר' שמעון דדבר הגורם לממון כממון דמי, והקשו תוס' למה לי' למימר דסובר כר"ש לימא דר"מ לטעמי' דדאין דינא דגרמי וכ"ש דמחייב בדבר הגורם לממון דהרי אמרינן לקמן אימור דאמר ר"ש בדבר שעיקרו ממון דבר שאין עיקרו ממון כגון שורף שטרותיו של חבירו מי שמעת לי' וא"כ ר"מ דמחייב בשורף שטרותיו של חבירו משום דינא דגרמי כ"ש דמחייב בדבר הגורם לממון, ותירץ דאיכא נמי סברא להיפך דלא מחייב ר"מ אלא בשורף שטרותיו של חבירו שראוי השטר לכל העולם למכור ולגבות בו אבל דבר הגורם לממון כמו שור הנסקל וקדשים שחייב באחריותן אינו ראוי אלא לזה שיפטור עצמו בו לא יחייב ר"מ להכי קאמר דסבר כר"ש ע"ש. ומבואר דכל ממון שאינו ראוי למכור ולעשות בו כאות נפשו ורצונו לא מיקרי ממון שלו, וממילא לפ"ז ניחא דעת הרמב"ם דבעי הגעת זמן קודם פסח, דאי הגעת זמן הוי אחר הפסח הלא בתוך הזמן לא מהני מכירת הנכרי, וכיון דלא מהני המכירה ואינו ממון הראוי למכור לא מיקרי ממונו של הנכרי, ושפיר היה הישראל עובר אם לא הגיע זמן פרעון קודם הפסח, ואתי שפיר כי נכון הוא.

*

דף ל"א: **כגון** שהרהינו אצלו וכו'. והק' הר"ן וא"ת כיון דבידו לפדותו אמאי לא חשוב כחמץ של ישראל כדאמרינן גבי חלה דמגו דאי בעי מיתסל עלה כדידיה דמיא לעבור עליה בבל יראה וכדאיתא פ' אלו עוברין (דף מ"ו ע"ב), י"ל דשאני חלה דלא מיחסרא אלא דיבורא בעלמא אבל הכא דמיחסרא ממונא לא אמרינן הואיל ובידו לפדותו ע"ב, וקשה קשה לי למ"ש מהרש"א גיטין ל"ב דנתינת מעות ליד האשה נמי הוי כדיבור לחד מ"ד ע"ש, וא"כ הדק"ל מ"ש מחלה דאי דבחלה הוי דיבורא בעלמא הא הכא נמי נתינת מעות הוי כדיבור ולא מיחסרא אלא דיבור ותקשי ניחא הואיל ובידו לפדותו ולע"ק.

עוד כתב הר"ן דלא מקרי אסמכתא שהמלוה את חבירו על המשכון וכו' וטעמא דמילתא משום דבעל חוב קונה משכון וכו', ובש' קרבן נתנאל על הרא"ש התפלא דהא דבעל חוב קונה משכון דוקא ישראל מישראל אבל נכרי מישראל לא קנה משכון, והניחו בצ"ע והוא באמת פליאה עצומה.

ולחומר הנושא נ"ל דהא דממעטינן דנכרי מישראל ל"ק משכון מולך תהיה לדקה דוקא משכנו אלא בשעת הלואתו משום דפשטא דקרא בהכי מיירי כמ"ש רש"י ב"מ פ"ב, אבל משכנו בשעת הלואתו לדידן דקי"ל חו"מ רסי' ע"ב דבע"ח קונה משכון ולאו מדר"י מולך תהיה לדקה א"כ בכה"ג לא ממעטינן נכרי כלל דבמשכנו בשעת הלואה בנכרי נמי בעל חוב קונה משכון, וא"כ לפ"ז במתני' דמיירי במשכנו בשעת הלואה דמוקי לה בהרהינו ולשון הרהין משמע בשעת הלואה כמ"ש תוי"ט פ"ח מעדיות, ועי' תוס' בשמעתין ד"ה בדר"י, א"כ שפיר כתב הר"ן דבע"ח קונה משכון, כנלע"ד לחומר הקושיא.

ובצל"ח דקדק אמאי לא נקט תנא דמתני' דינא בפסח גופי' דבריש אינו עובר בבל יראה ובישראל שהלוה עובר בבל יראה ע"ש. ולפק"ד נראה פשוט דהרי חמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, וכתבו אחרונים דטעמא משום דכיון דלא ביערו ורואה בקיומו חשוב כברשותו לענין שיהא חייב עליו ע"ב, והתינא בעלמא אבל הכא בישראל שהלוה דטפי ניחא לי' שיפדנו הנכרי ואינו רואה בקיומו של חמץ באמת לא עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ואינו עובר כלל.

ולדעת הר"י שבתוס' דף כ"ט: דמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר פשיטא דלק"מ, דהכא ממנ"פ אינו עובר דאם יפדנו הנכרי מה טוב ואם לא יפדנו הרי יכול לבערו אחר הפסח וג"כ אינו עובר, וי"ל.

וברש"י ד"ה דינא הוא כתב אבל על מעות שלא הי' בעין לא חייל שיעבודו מחיים וכו', ואינני מבין הא אי נמי הי' בעין נמי לא משתעבדי לבע"ח דמטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, ול"ע.

*

דף ל"ו. **תוס'** ד"ה מה מרור כתבו ועוד שזית האילן מר ולא פרי וכו', עיין ש"ך יו"ד סי' ל"ו סק"כ שכתב או י"ל דזתים הוי חריפין כמו לגון כדאמרינן בעירובין דאמרה יונה יהי מזונותי מרורין כזית וכו' ע"ש, והוא פלא דהרי כתבו תוס' כאן דהך יהי מזונותי מרורין כזית היינו האילן ולא הפרי, וא"כ אין ראי' מכאן דזית הוי דבר חריף ועע"ג. ועיין בהגהות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק לאו"ח סי' תע"ג דיולאין ידי חובת מרור בלגון דהוי דבר חריף כמו חריי"ן והוי בכלל תמכא ע"ב, ופלא וכי יולאין ידי מרור בכל דבר חריף כגון שומים ובצלים וכרישין דהוויין דבריס חריפין כביו"ד סי' ל"ו, והגאון ז"ל אגב חורפי' החליף חריף במר וכל מתוק מר לחכו, ואף שמדברי הש"ך יש ראי' לדבריו שהוכיח מדקאמר מרורין כזית דזית הוי חריף, אבל גם שניהם הם אבי אבות התימה, ולריך עיון ליישבם.

*

דף ל"ח: **בתוס'** ד"ה נאכלים ורשב"א מפרש דביכורים הוי חובה שאין קבוע להם זמן כיון שאם אין לו פירות לא יביא ביכורים, ובילדותי הקשיתי דא"כ לדעת תוס' לעיל ג' ב' ד"ה מאלי' דמי שאין לו קרקע פטור מפסח א"כ פסח נמי חובה שאין קבוע לו זמן והאיך הקריבו פסח בנוד וגבעון, ול"ע.

*

דף מ"ג: **הראשונים** הקשו כי היכי דנשים חייבות במצות מצה משום ددרשינן פסחים ג"ס לא תאכל חמץ שבעת ימים תאכל מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ה"נ ליחייבו בצלית ולדרוש להו ל"ת שעטנז גדילים תעשה לך כל שישנו בבל תלבש שעטנז ישנו בגדילים תעשה לך, ותירלו דכיון ددרשינן מהך קרא למישרי כלאים בצלית דאמרינן עדל"ת תו ליכא למילף מיני' דנשים חייבות בצלית ע"ש, והוא פלאי הא מהך ל"ת חמץ וכו' נמי ילפינן פסחים ל"ה דכל שאיסורו משום בל תאכל חמץ יולא ידי חובת מצה וכו' ואפ"ה ילף מיני' גם זאת דנשים חייבות בעשה דמצה.

ונראה בכונתם דבתשובת מהרי"ץ חו"מ סי' קפ"ח הקשו
המיך ילפינן מכלאים בציצית דעדל"ת בכל התורה
דילמא שאני כלאים דהוי לא תעשה שאינו שוה בכל דכהנים
בעידן עבודה אישתרי כלאים לגבייהו ע"ב, וי"ל דעשה דציצית
אינו שוה בכל דנשים פטורים מציצית ושפיר איכא למילף
מיני' דבכל התורה עשה דומה ל"ת.

וזהו ג"כ כונת הראשונים דכיון דיליף מסמיכות דכלאים
וציצית דעשה דומה ל"ת א"כ עכ"ח צריך לומר דעשה
דציצית אינו שוה בכל דנשים פטורות, וא"כ תו ליכא למימר
דליחייבי בציצית, וא"ש.

*

דף מ"ו. **שמעתי** קושית בתתני' פסחים מ"ו דכילד
מפרישים חלה בטומאה הא אפשר
שיקרא לה שם ואח"כ יפקירנו, ואי דלא מצי להפקיר מכיון
שקרא שם דאינו שלו, מ"מ עכ"פ הרוחנו שלא יעבור בבל
יראה דאי אמרת הואיל ואי בעי מיתשיל עלה א"כ תו
מהני הפקרו.

ונראה דתוס' ד"ה הואיל הקשו בחמץ של נכרי יעבור בבל
יראה הואיל ואי בעי קנה, ותירצו האחרונים דלא
אמרינן הכי משום דלקנות אינו בידו יותר מביד אחר ולמה
זה יעבור הוא יותר מאחר, והתינח התם אבל הכא אי אמרת
הואיל ואבמ"ע הוי שלו ומהני הפקרו אכתי יעבור משום
הואיל ואי בעי קנה דהכא יותר בידו לקנות מביד אחר הואיל
ואי בעי מפקיר עיסתו.

אבל מעיקרא דדינא פירכא דאם מהני הפקרו א"כ לא
הפרש חלה דמה שהפרש אין תו שם חלה עליו,
וא"כ יאכל טבל והבן.

*

דף מ"ז: **המבשל** גיד הנשה בחלב ביו"ט לוקה חמש,
ובתוד"ה ועייל הקשו ליתני גיד הנשה
של נבילה ולילקי משום נבילה ע"ש, ובגל"ח תמה דילמא האי
תנא לית לי' כולל לכן נבילה לא חל אגיד הנשה, ובב"ח דחל
ה"ט כדאמרינן חולין קי"ד דלפיכך המבשל בשר בחלב לוקה
משום דאפקא רחמנא לאכילה בלשון בישול ע"כ כיון דאאכילה
לקי אבישול נמי לקי ע"ש.

ונ"ל דלפ"ד עכ"ח צריך לומר דהך ברייתא אתיא כתנא
דבי ר' ישמעאל דיליף איסור בבשר בחלב בחולין
קט"ו ע"ב מלא תבשל גדי דאז שייך לומר להכי אפקא
רחמנא וכו', וא"א לומר כן דהרי רש"י פסחים שם ד"ה
ובכלאים הקשה מדוע נקט יו"ט ולא נקט שבת ותירץ משום
דלאו שייתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עלי', ואי אמרת
דברייתא אתיא כר"י הדרא קושית רש"י לדוכתא דר"י ס"ל
מכות י"ג ע"ב לאו שייתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין ועכ"ח
דלא אתיא ברייתא כר"י, וא"כ ליכא למימר דבשר בחלב
אגיה"נ משום דאפקא רחמנא בלשון בישול רק משום כולל
וכיון דאית לי' כולל הדרא קושית תוס' לדוכתא ליתני גיה"נ
של נבילה, ואתי שפיר.

אבן היעד אשר דיבר הגל"ח די"ל דברייתא אתיא כר"ל
דיליף בשר בחלב בחולין שם מובשל מבושל דכתיב גבי
פסח ואפקא רחמנא לאכילה בלשון בישול לכן חל בשר בחלב
אגיד הנשה, ור"ל לית לי' כולל בשבועות כ"ג ב', ולא מתרץ
מתני' דהתם בכולל דברים האסורים וכו' ע"ש, ואיהו ס"ל
לאו שייתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין, וק"ל.

*

שם **בספר** לקוטי שלמה הביא קושית תפא"י הא תמיד
טעון ביקור ד' ימים, ולתוס' סוכה מ"ב אף
בדיעבד פסול, וא"כ בלא"ה פסול דאי דביקרו א"כ לא הוי
מוקצה, וכן הקשה בתשו' גורן דוד סימן א'.

וכתבתי על הגליון עי' טורי אבן מגילה כ"א וכ"ט
שהעלה דביקור ד' ימים אינו פוסל בדיעבד.

ובגוף קושית תפא"י יש לומר עפ"י מה שמבואר ברש"י
פסחים נ"ו סוף ד"ה דכוותי' דיכול לבקר ד' וג'
טלאים ובשעת שחיטה יקח אחד מהם ע"ש, וא"כ ה"נ י"ל
שביקר בשתם כמה טלאים באפר ולא בירר איזה ישחוט
דאסור משום מוקצה דקי"ל כבית הלל ביצה י' דעומד ואומר
זה וזה אני נוטל, אבל מכאן אני נוטל לא מהני, וכ"פ בש"ע
סי' תל"ז ס"ו, ואתי שפיר.

*

דף נ"ג: **תוס'** ד"ה אין הקשו אמאי אין מברכין בכל שעה
שנהנה מהאור דאסור להנות מעוה"ז בלא
ברכה, ולענ"ד למה דאמרינן ברכות ל"ה דנהנה מעוה"ז בלא
ברכה כאילו נהנה ומעל בקדשי שמים, והרי קול ומראה וריח
אין בהם משום מעילה כדאמרינן לעיל כ"ו, ועי' תוד"ה
מעילה שם, והא דמברכין על ריח של בשמים באמת יש בו
דינים חלוקין עיי' סי' רטו"ב.

*

דף ס"ד: **בתל** תלפיות שנה תרפ"ז אות ל"ז הביא בשם
בספר הכריתות דאיכא מאן דאמר דיש

גזירה שוה למחצה, ובספר באר יעקב הוכיח מכח קושית תוס' בקידושין דאביי ס"ל יש גזירה שוה למחצה ע"ש. ולענ"ד מיושב בזה קושית תוס' כאן ד"ה אחיא במה שהקשו לאביי ע"ש, ולהנ"ל אתי שפיר דאביי דסובר יש גזירה שוה למחצה וכיון דאיכא ב' כתובים הבאים כאחד לא ילפינן מעולה דליבעי ב' שהן ד', ודו"ק כי קצרתי.

ומ"ש הרב הכותב נ"י להוכיח מתוס' ר"ה כ"ו ע"ב דר' יודא ס"ל יש גזירה שוה למחצה, י"ל עפמ"ש ב"י או"ח סימן תקפ"ט דאע"ג דילפינן לה לה מאשה לא אמרינן דמשום דאין היקש למחצה יתחייב עבד ג"כ במגילה, כיון דבאשה איכא סברא דאף הן היו באותו נס דל"ש בעבד, ובכה"ג ל"ש אין היקש וגזירה שוה למחצה ע"ש. ולפי"ז י"ל דבין ר"י ובין ר' לוי ס"ל דאין גזירה שוה למחצה, ומ"ש התוס' דבהא פליגי ר"ל בסברת ב"י הנ"ל דלר"י היכי דסברא דאחד לא שייך בחבירו בכה"ג לא אמרינן אין גזירה שוה למחצה כמו התם דסברא דכמה דכייף אינש טפי עדיף שייך רק בר"ה ולא ביובל ור"ל פליג דאף בכה"ג אמרינן אין גזירה שוה למחצה אבל בעלמא דלכ"ע אמרינן אין גזירה שוה למחצה ואין ראיה לספר הכריתות.

אבל בין למר ובין למר תמהני דהאיך יפרנסו סוגיא דכריתות כ"ב ע"ב דפריך מכלל דרע"ק סבר יש גזירה שוה למחצה בתמיה, ומאי קושיא כיון דאיכא מ"ד דסובר יש גזירה שוה למחצה א"כ דילמא רע"ק נמי הכי ס"ל, וצ"ע. ובהך סוגיא דכריתות כ"ב הנ"ל מצאתי סתירה למ"ש לנ"ח פסחים כ"ח דהא דאמרינן אין היקש למחצה היינו דוקא בסיגנון אחד כגון היכי דמקשינן חמץ למצה אנו למידין בכל דבר חמץ ממצה אבל לא שנאמר דכיון דאין היקש למחצה ילפינן ג"כ מצה מחמץ די"ל דההיקש בא ללמד רק חמץ ממצה ולא מצה מחמץ ע"ש, ופלא דבגמ' כריתות שם אמרינן דרבנן סברי תחתון הוא דגמיר מעליון ורע"ק סבר אין היקש למחצה וגמרינן נמי עליון מתחתון ופריך מכלל דרבנן סברי יש היקש למחצה והא קי"ל דאין היקש למחצה וכו', ולדברי הנל"ח אין זה ענין להיקש למחצה דימא דכיון דילפינן תחתון מעליון נילף נמי להיפוך עליון מתחתון. הן אמת דרש"י מוחק שם כל הענין אבל בחידושי רבינו גרשום גרס ליה ומבואר דלא כנל"ח. וכן קשה מחולין כ"ז ע"ב דפריך עוף נמי איתקש לבהמה ופרש"י וימא אין היקש למחצה, ומבואר דכיון דאיתקש בהמה לעוף אמרינן דמקשינן עוף לבהמה משום דאין היקש למחצה, ועיין קידושין ה' ע"א מקיש הויה ליציאה וכו' ומקיש נמי יציאה להויה וכו' ובפסחים כ"ה ע"ב מקיש רוצח לגערה המאורסה וכו' וגערה המאורסה מרוצח וכו', ועיין בית שמואל אהע"ז סימן י"א סק"ג דכמו דאמרינן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ה"נ להיפוך דכשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל ע"ש, ודגול מרבבה חולק, וצ"ע בכל זה ותל"מ [עי' באות ציון ערך אין גזירה שוה למחצה שרמז לזה].

*

דף ס"ו. **בשלמא** גזירה שוה לא גמריתו דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו. בשבועות דף ז'.
תוד"ה תנהו הקשו דנוקמא טומאתו בתרומה וכו' ע"ש, וכתבתי על הגליון לע"ק הא אין אדם דן גזירה שוה אלא א"כ קבלו מרבו וא"כ שמא לא גמירי גזירה שוה טומאתו בתרומה, וצ"ע.

*

דף ע"ד. **איידי** דאית ביה קיטרי מפיק מיא. רש"י במס' תמיד דף כ"ט: ד"ה אמר ר' פפא משום דקטירי וכו' וראיה לדבר דאמרינן בפסחים בפרק כילד צולין כיון דאית וכו'. נ"ב מפרק כילד צולין אין ראיה דהתם הטעם משום דקטרא מפקא מיא ואסור משום פסח מבושל, ועיין רש"י שם וצ"ע. שוב נתישבתי לגי' ק"א דגרים משום דקטמי אתי שפיר הראי' דכיון דמפקא מיא שייך משום דקטמי דמעלה עשן ביותר.

*

דף ע"ו: **בגמ'** נימא תיהוי תיובתא לרב. ק"ל מה פריך הגמ' נימא תיהוי תיובתא לרב דילמא לרב ברייתא מיירי בתערובת טעמים, והא דקתני אפילו גדי וטלה לרבותא למ"ש ב"י סי' ל"ח בשם מצאתי כתוב (מרדכי) דאיל וטלה לא הוי מין במינו, וא"כ ה"ה גדי וטלה אי אזלינן בתר שמא והו"ל מין בשאינו מינו והו"א דלרב נמי שרי משום דבטיל לדעת הרי"ף קמ"ל דאפילו גדי וטלה אסור, וצל"ע.

עוד קשה לי דבפשיטות הול"ל לרב דקתני אין צולין לכתחילה לא ובדיעבד שרי ולרב בדיעבד נמי אסור, ולריך עיון.

*

שם **בתוד"ה** מאי לאו וכו', עיין מהרש"א שהקשה דלדעת תוס' דלוי מתיר ריחא לכתחילה א"כ אמאי קאמר לשון מותר דמשמע דיעבד ע"ש, ופלא דהרא"ש פ"ק דחולין סוף סי' ד' כתב הלשון מותר משמע אף לכתחילה, ועיי' ד"ח שם ותוס' ריש בילה.

*

שם **בתוד"ה** מאי לאו וכו' הקשו לרש"י דלוי אינו מתיר אלא בדיעבד מה פריך הגמ' מאין צולין דהכא לכתחילה קתני ובדיעבד הוי שרי.

ולענ"ד י"ל לדעת הרי"ף דרב דס"ל ריחא מילתא לשיטתו דס"ל מין במינו לא בטיל ואע"כ לדעת גודע ביהודא תנינא דהיתר בהיתר לא בטיל ואפילו הכי רק לכתחילה אין צולין ובדיעבד שרי, והיינו דפריך כיון דבהיתר בהיתר דלא בטל מותר בדיעבד א"כ בשחוטה ונבילה דהוי או"ה הו"ל למשרי אפילו לכתחילה ואמאי לא שרי אלו רק בדיעבד, וע"ז משני דל"מ כלל בתערובת טעמי' רק בגופי', ואתי שפיר.

ועד"ז י"ל עוד לדעת הסוברים דאין מבטלין איסור לכתחילה רק מדרבנן רק בקדשים הוא דאורייתא, אם כן שפיר פריך הגמ' דהכא לכתחילה אסור משום דאין מבטלין איסור לכתחילה, ובעלמא דאין מבטלין איסור לכתחילה רק דרבנן הו"ל למשרי אפילו לכתחילה.

*

דף פ"ה. **עיין** אור חדש פסחים פ"ה שכתב דהא דעדל"ת דוקא היכי דאי אפשר לקיים בשום פעם עשה זו כי אם ע"י עקירת לאו כגון אכילת מוח של פסח שא"א לקיים כי אם ע"י עקירת עשה דעצם לא תשברו וכו', ובס' מלא הרועים כלל עדל"ת אות א' תמה הא אפשר לקיים העשה לפעמים בלי עקירת לאו כגון בפסח הבא בטומאה דאין בו משום שבירת עצם כמ"ש הר"מ פ"י מה' קרבן פסח.

וקושיתו הוא אבי אבות התימה הא איסור שבירת עצם שיש בו מוח מפסח שני ידעינן לה כמבואר פסחים הנ"ל ופסח שני לא בא בטומאה, וא"כ אי אמרינן עדל"ת לא משכחת כי אם ע"י עקירת הלאו, וזה פשוט. [ועי' הגדש"פ ערבי פסחים למרן הבית שערים בקטע חכם מה הוא אומר].

*

דף קי"ג. **בגמ'** ב"מ דף ע"ז: האי גברא דזבין חמרא לחברי' וכו' וקעייל ונפיק אזוזא וכו' ופירש"י חמרא חמור, וכבר תמהו אמאי לא פי' חמרא יין, ועיי' במהר"ם לובלין שם שהוכיח מזה כדעת הרא"ש שבטור חו"מ סי' ק"ן ובשו"ע שם ע"ש, ורא"יתי בקונטרס אחי הגדול הרב מוהרי"ל שליט"א דבר פשוט נכון ומתקבל עפ"י מש"כ בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' קע"ח [הובא בפ"ת ז'] באחד שקנה יין באלף זוז ונתן ק' זוז ומשך היין והמוכר עייל ונפיק אזוזא וקודם שנתן המעות הוקר היין ורצה המוכר לחזור, והשיב שבות יעקב דכיון דאמרינן הכא כל מילי זבין ותחרט בר מחמרא ופירש"י שמא יתחמץ א"כ הוי כמוכר שדהו מפני רעתה דקי"ל בחו"מ שם דקנה הכל אפילו בעייל ונפיק אזוזי יעש"ה, וא"כ לפ"ז שפיר פירש"י חמרא חמור דבין אפילו עייל ונפיק אזוזי לא נתבטל המקח, וא"ש. [ועי' בשו"ת מהרש"ג א"א או"ח סי' ו', ובשו"ת חמדת שאול ח"ב סי' נ"ב בתשובות להמחבר אודות זה].

סימן רל"ט

הערות במסכת סוכה

דף ט'. **מנין** לעני סוכה שאסורין כל שבעה. הב"י או"ח סי' תרל"ח הביא בשם הרא"ש דהא דאסר הכתוב עני סוכה, היינו הסכך אבל עני דפנות שרי, דכל מה דדרשינן ממג הסוכות היינו דוקא בסכך, ודלא כרמב"ם שכ' עני סוכה אסורים כל ז' בין עני דפנות ובין עני הסכך, וב"י תמה על הרא"ש דמה קושיא על הרמב"ם ודילמא אף דלית בהו בדפנות איסור תורה אית בהו איסור דרבנן משום דהוקלה למצותו ע"ש.

ונ"ל עפמ"ש תוס' יומא נ"ט ע"ב ד"ה הוא דבדבר האסור כבר מדאורייתא לא תקינו רבנן איסור עוד מדבריהם עב"ה, ולפ"ז י"ל דהכי מקשה הרא"ש הא עכ"א בעני הסכך דאסור מדאורייתא לא אמרו בי' רבנן איסור משום הוקלה למצותו, וכיון דלא אמרינן איסור בסכך החמור כ"ש בדפנות הקל דליכא איסור מדרבנן, זהו כונת הרא"ש, ומיושב קושית ב"י.

*

דף י"ב. **צאו** ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים. עי' מסכת תמיד דף כ"ט: ובברש"י, ועיין משנה למלך פ"ז מאיסורי מזבח הביא קושית ב"ש הא איכא משום בל תשחית, ותירץ דלצורך מצוה שרי, ומל"מ תירץ דבענפים וחריות ליכא ב"ת, אבל בתשובת מהר"י בחסן סי' קי"ח אוסר גם בענפים שלא במקום מצוה וכן העלו בתשו' בית יצחק ח"א יו"ד סי' קמ"ב ובתשו' חסד לאברהם תנינא חלק יו"ד סימן ל"ה ודלא כמל"מ ושו"ת בית יעקב סי' ק"מ, ועיין פנים יפות להפלאה על התורה דמתיר להשחית אילן מפני מצוה, והביא רא' מנחמי' ח' הביאו זית ועלי תמרים, ובס' וידבר משה פ' שופטים השיג דמשם אין ראיה דפשיטא לי' דבענפים ליכא בל תשחית מבלי הביא ראיה לדבריו ואישתמיטתי' דבמחלוקת שנוי', ועיין תשובות חות יאיר סי' קל"ה, ודו"ק.

*

דף כ"ז: **הרמב"ם** פ"ז מנדרים ה"ד פסק כראב"י בר"פ השותפין דף מ"ח. דשותפין שנדרו זה מזה זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו, ופסק נמי כמתני' דנדרים מ"ז: הריני עליך חרם ואת עלי דשניהם אסורים בדבר של אותו עיר דהיינו בהכנ"ס ומרחץ ורחבה, ותמה הר"ן בנדרים שם דהאיך מזכה שטרי לבי תרי ע"ש. ולענ"ד עפמ"ש הר"ן בעצמו בנדרים מ"ה ע"ב בחצר שאין בו דין חלוקה דאמרינן בי' ברירה דבשעה שכל אחד משתמש בו הוברר הדבר שבשעה זו הוי כולו שלו ע"ש, אלא דבמה קונה חלק חבירו שיהי' שלו בשעה שמשתמש בו, עכ"ח בחלק שיש לו בשותפות דקרקע נקנה בכסף ובשוה כסף, והרי מבואר בחו"מ סי' ק"ץ בסמ"ע סק"א דפחות משוה פרוטה אינו חשוב לקנות בו ע"ש, ולפ"ז אחי שפיר דודאי בחצר השותפין שמגיע לחלקו כ"כ דשוה פרוטה וחשוב לקנות בו שפיר אמרינן דכל אחד כשמשתמש בו הוא שלו ע"י שקנה בחלקו חלק חבירו לשעה זו שמשתמש בו, אבל ביהכנ"ס ומרחץ שהוא של כל הקהל ואפשר דלא מטי שו"פ לכל אחד ואי אפשר לקנות ע"י חלק חבירו בשעה שמשתמש שפיר פסק הרמב"ם דאסור בדבר של אותו עיר, ועמ"ש אאמו"ר הגאון זצ"ל בשו"ת בית שערים חלק או"ח סי' ש"מ, וא"ש.

ובדברי הר"ן מבואריס דברי רש"י ד"ה כל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ופירש"י דלא מטי שוה פרוטה לכל אחד, ובס' ליקוטי שלמה הביא קושית תוס' רי"ד הא ערבה מקרי לכם אע"ג דלא שוה פרוטה, ובס' מנחת חינוך סוף מצוה י' חקר בכזית מצה שאינו שו"פ, וכן קשה מקידושין מ"ב שכל ישראל יוצאים בפסח אחד דלא מטי שוה פרוטה לכל אחד, וב"ב כוונת רש"י י"ל עפ"ד ר"ן הנ"ל דבחצר של שותפין יש קנין הגוף בו לכל אחד כשישתמש בכל החצר לפי שא' קונה חלק חבירו לשעה שמשתמש ע"ש, וקנין זו הוא קנין כסף שקונה ע"י חלקו חלק חבירו, ר"ל דבשביל שנותן חלק לחבירו להשתמש בו קונה חלק חבירו להשתמש לעצמו עכ"ל. והרי קי"ל דקנין כסף ל"ל בפרוטה, וזהו כוונת רש"י דלא מטי שוה פרוטה לכל אחד, וא"כ אין לו במה לקנות חלק חבירו להשתמש ומיושב כל הקושיות, והבן.

*

דף כ"ט: **ע"ד** דקדוק פני יהושע במתני' אשר הביא (בתל תלפיות שנה תרס"ד ענף ט"ו) דלמה קתני גזול בהדי יבש דטפי הול"ל בהדי אשירה ועיר הנידחת שבא מצד עבירה. גלע"ד עפמ"ש בילקוט הגרשוני לגיסי הגאון נ"י בחות אתנן לישב קושית העולם דלמה לי קרא לאסור אתנן לגבוה מ"ל דהוי מהב"ע, ותירץ דאצטריך קרא לאסור אתנן בעוף דלא שייך בי' מהב"ע, דמהב"ע ילפינן מוהבאתם את הגזול ואת הפסח גזול דומיא דפסח וכו', וא"כ דוקא היכא דפסח פסול הוא דגזול פסול משום מהב"ע, אבל בעוף דאין תמות וזכרות בעופות א"כ פסח כשר ממילא דגזול נמי כשר ולא שייך בי' מהב"ע, ולכך איצטריך קרא בעוף, ודפס"ח. אלא דלכאורה קשה הרי בלולב דאין מומים פוסל בו ואפ"ה גזול פסול ביו"ט ב' משום מהב"ע, אך זה אינו דבאמת בלולב נמי פוסל מומים דהרי יבש פסול, ועיין תוס' שמדמין הך יבש ליבש אוזן דבכור, ועיין בפ"ת. ולפ"ז ניחא דקתני גזול ויבש בחד בבא דאי לאו דיבש פסול דהוי מוס אף גזול אינו אסור ביו"ט ב' משום מהב"ע, ואי לאו האי לא קיימי האי, ומיושב דקדוק פנ"י (תל תלפיות תרס"ד סימן מ"ו).

*

דף ל"א. **בגמ'** האי סבתא דאתאי לקמי' דרב נחמן א"ל ריש גלותא וכולהו רבנן דיתבי בי' ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי, לוחה ולא אשגח בה ר"נ וכו', א"ל ר"נ פעותא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד, וג"ב האיך תלי' הא דאין לה אלא דמי עצים במה דהיא פעותא וכי אי לא הוה פעותא יש לה יותר מדמי עצים אתמהה.

ונראה לי דהנה הא דאין לה אלא דמי עצים הוא מפני תקנת מרים דתקנו חכמים על המרים שגזלו ובנאו בדירה שיטול הנגזל את דמיו ולא חייבוהו לקעקע בנינו, מפני תקנת השבים כמ"ש רש"י, ואמנם הכא גבי סוכה לא שייך תקנה זו רק אם עושה מצוה דמצוה משוי לי' כל ז' לבנין קבע ולא הטריחוהו לסתור סוכתו, אבל הכא גבי ריש גלותא דאיכא מהב"ע ולא עביד מצוה כלל ולא משוי לי' המצוה לבנין קבע ולא שייך תקנת מרים שפיר לוחה האי סבתא להחזיר לה עצים עצמן ומדוע אמר ר"נ דאין לה אלא דמי עצים בלבד.

אמנם י"ל דמה"ט אמר ר"נ דאין לה אלא דמי עצים דהרי היא אמרה ג"כ דכולהו רבנן דבי ריש גלותא יתבי בסוכה גזולה ולגבי דרבנן לא שייך מהב"ע דאיהו לא עבדי שום עבירה, ועיין לעיל גבי אוונכרי וברש"י ד"ה בידן דמשמע דלגבי אחרים אין כאן מהב"ע, וא"כ המצוה משוא לי' לבנין קבע ושייך תקנת מרים לכך אין לה אלא דמי עצים, וזהו שאמר ר"נ פעיתא היא דא דלא הול"ל דגם רבנן יתבי בסוכה גזולה דהלא עבדי ר"ג גזלו ממנה העצים ומדאמרה הכי אין לה אלא דמי עצים בלבד, ואתי שפיר.

*

דף מ"ג. **עיין** רש"י שכתב דלהכי נקט שמא יעבירנו משום דרוב מקומות יש לחוש להעברת ד' אמות ולא להוצאה דאורייתא כגון בכרמלית או בקרפף וכו', והא דנקט רש"י קרפף ל"ע דממנ"פ בקרפף פחות מבית סאתים אפילו לא הוקף לדירה רה"י גמורה היא ואפילו יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה נמי מדאורייתא רה"י גמורה עי' עירובין ס' ע"ב ובאו"ח סי' שמ"ו ס"ג, ול"ע.

*

שם. ביישוב קושית תוס' ורש"י דאמאי לא קאמר שמא יוציאנו, יש לומר דכבר הקשו ראשונים אמאי לא גזרינן במילה בשבת שמא יעבירנו, ותירץ הר"ן דבתק"ש הכל טרודים אבל במילה אינו טרוד אלא אבי הבן ואחרים יזכירוהו ע"ש, ולכאורה אכתי קשה הא נשים פטורין מתק"ש ואינם טרודים ויזכירו הם ואמאי גזרינן שמא יעבירנו, ול"ל דאשה ברה"ר לא שכיחא דכל כבודה בת מלך פנימה, והתינח לענין ד' אמות ברה"ר אבל לשמא יוציאנו מרה"י לר"ה דשפיר י"ל דנשים יזכירוהו שפיר לא חיישינן, וא"ש.

ועוד נ"ל דלכאורה החשש שמא יעבירנו ל"ב, ועיי' פנ"י בילה ח"י, ולדעתי החשש שיטעה בדין וכמ"ש פנ"י שם, רק דלדעתי הטעות בדין יהי' שיסבור דעשה דוחה ל"ת אלא דבהוצאה שהוא אב מלאכה ואיכא עול"ת ואין עשה דוחה עול"ת לכן אין חשש שיטעה כ"כ, אבל מעביר ד' אמות דלא הוי אב רק תולדה ולפי הבנת האחרונים ברשב"א וריטב"א יבמות ה' לא שייך בתולדה עשה דשבתון ושפיר יטעה בדין שעדל"ת לכן לא גזרינן רק שמא יעבירנו, ובזה יתורץ קושית מהר"ם פאדווא דלשמא יתקן כלי שיר דהוי מכה בפטיש שהוא אב מלאכה ואית בי' עשה ולא תעשה שפיר לא חיישינן שלא יטעה בדין כל כך, ואתי שפיר.

ועל דרך זה יש לתרץ קושית אחרונים דאמאי לא גזרינן במלה שמא יעבירנו, ולפמ"ש י"ל דלכאורה אמאי גזרו שמא יעבירנו ולא אמרינן באמת עשה דוחה ל"ת, ולריך לומר משום דלא הוי בעידנא, ולפ"ז למ"ש תוס' פסחים נ"ט דבעשה דחמירא לא בעינן בעידנא, והרי אמרינן יבמות ה' מה להנך שכן ישנן לפני הדיבור, ומבואר דעשה דקודם הדיבור חמור, ועיי' מהרי"ט ופנ"י קידושין ל"ח, וא"כ במלה דהוי עשה דקודם הדיבור דחמור אפילו יעבירנו ל"ל בה דאמרינן עדל"ת אע"ג דלא הוי בעידנא.

ועפ"ז י"ל הא דקאמר רבה הכל חייבים בתקיעת שופר וכו' שדבר זה שפת יתר ח"ו, ועוד דבלולב לא קאמר כלשון הזה הכל חייבין בלולב, ולפמ"ש י"ל למ"ש מג"א סימן תמ"ו בשם שבלי הלקט דשופר דאחד מוציא רבים והוי עשה דרבים לא בעינן בעידנא ע"ש, וא"כ מדוקדק לשון רבה הכל חייבים בתק"ש והוי עשה דרבים דלא בעינן בעידנא, ולהכי חיישינן שפיר שיטעה בדין ויסבור דעדל"ת ויעביר ד"א ברה"ר.

וביישוב קושית טורי אבן הנ"ל דלב"ש ביו"ט נמי ליגזור שמא יעבירנו, נ"ל עפמ"ש דהחשש הוא שיטעה בדין דכיון דמותר לתקוע מותר להעבירו ג"כ ד' אמות, והרי אומר מותר שוגג כמ"ש טו"ז יו"ד סי' ל"ט, ולפ"ז בשלמא בשבת דהוי שוגג איסור כרת דלריך להביא חטאת לכפרת פשע שפיר חשש לשמא יעבירנו, אבל ביו"ט דהוי איסור לאו ושגג באיסור לאו אין לריך כפרה ועיין חי' הר"ן סנהדרין פ"ד וברמב"ן בחומש פ' ויקרא בפ' ונלה לו לא גזרינן שמא יעבירנו דאפילו יעביר ליה לן בה, וא"ש.

וביישוב קושית אחרונים אמאי לא גזרינן במלה שמא יעבירנו, יש לומר דכבר הקשו אחרונים אמאי גזרינן שמא יעבירנו הא אפילו יעבירנו הו"ל טעה בדבר מלוה ועשה מלוה דפטור, ותירוץ סמ"ק הובא בעט סופר דחיישינן שמא כשיחזור לביתו מהחכם יעביר ד"א ואז הו אינו עושה מלוה ע"ש, והתינח בשופר ולולב אבל במלה שכבר אכלה בבית חכם ואין חשש שכשיחזור יעבור ד' אמות ל"ג שמא יעבירנו כי קושיין לאמת שיהי' טעה בדבר מלוה ועשה מלוה דפטור, וא"ש.

ובגוף הקושיא דהוי טעה בדבר מלוה, י"ל דרבה קאמר הכל חייבין ואין הכל בקיאין גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל חכם, והנה הקשו תוס' ורש"י אמאי לא קאמר שמא יוציאנו, ותי' דמרשות הרבים לרשות היחיד אית לי' היכירא ע"י גיפופי ע"ש, ולפ"ז י"ל דחיישינן דכשירלה לבא לרה"י של חכם כיון דאית לי' היכר לא ילך בתוך רשותו של חכם ויהי' מעביר ד"א על חנם ויהי' טעה בדבר מלוה ולא עשה מלוה ושפיר גזרינן כנ"ל, וא"ש.

*

נ"ד: **תוס'** ד"ה ואמאי. עי' סי' תרפ"ד מג"א סק"ב דהא דתדיר קודם היינו להקדים אבל לחות פרסומא ניסא עדיף, ול"ע.

סימן ר"מ

הערות במסכת ביצה

דף ב'. **במשנה** ריש בילה שאור בכזית וחמץ בכזיתבת ובה"א וכו' ועי' רש"י משום דהני תלת

מילי הוו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה גבי יו"ט תני להו גבי הדדי, והוא פלגי מה ענין שיעור שאור וחמץ שהוא לעבור עליו בב"י וב"י ליו"ט ומה נפקותא יש בזה לענין יו"ט.

ודרך אגב אעורר דמ"ש אחרונים בכונת התוס' ד"ה שאור שכתבו בזה"ל ל"ש הכא מידי אלא משום דתני תלת מילי גבי יו"ט וכו', ע"כ אין צורך בזה, ובפשיטות י"ל בכונת תוס' דק"ל דאף דבבא אמצעי היינו הך שאור בכזית וכו' ביו"ט מיירי מ"מ הול"ל בבא ראשונה דבילה שנולדה וכו' ובבא אחרונה דהשוחט חיה ועוף וכו' בהדדי שדומין יותר ששייכין בכל יו"ט, ולז"כ דאי הוי תני בבא דשאור בכזית לבסוף לא הוי ידעינן דמיירי מיו"ט לכך תני להו בבבא אמצעי להורות נתן דכל הני תלתא בבא ביו"ט איירו, וז"פ.

וי"ל דכבר הקשו אחרונים מה נפ"מ יש בשיעור שאור וחמץ לענין בל יראה הא חצי שיעור נמי אסור מה"ת ומלקות בשיעור שלם נמי ליכא דבל יראה הוי לאו הניתק לעשה ועיין לל"ח ופני יהושע דף ז', ולכך הוכיחו דלענין בל יראה בח"ש ליכא איסור ע"ש. ולפ"ז תשביתו נמי לא שייך בחצי שיעור. ומעתה אם שרף חצי שיעור חמץ ביו"ט לא מיבעיא לב"ש דלית להו מתוך דחייב דהא מבעיר שיעורו בכ"ש כמ"ש רמב"ם פי"ב מהל' שבת, אלא אפילו לב"ה דס"ל דאמרינן מתוך מ"מ לשי' תוס' בילה י"ב דבעינן צורך קצת מדאורייתא (ואפילו לרש"י שם בעינן צורך קצת עכ"פ מדרבנן) והכא ליכא צורך כלל דהרי כתבו תוס' פסחים ה' ע"ב דמצוה חשיב צורך קצת והכא בחצי שיעור כיון דליכא מצוה ליכא צורך קצת אפילו לב"ה חייב, והתינח בח"ש אבל בשיעור שלם דאיכא מצוה א"כ הוי צורך קצת והוי מותר לבערו לב"ה משום מתוך, ולב"ש דלית להו מתוך אסור לבערו ביום טוב.

אמנם הכא לא שייך מתוך כמ"ש רשב"א שהביא שער המלך פי"א מה' יו"ט דלא שייך מתוך גבי שריפת קדשים משום דרחמנא אחשבי' להבערתן, ועיין רש"י בילה ז"ך ע"ב וה"נ כן. ומעתה לב"ה יש שפיר נפקא מינה לגבי יו"ט דאי' הוי שיעור חמץ בככותבת א"כ במבער כזית חמץ ביו"ט לרש"י בילה י"ב דרק מדרבנן בעינן צורך קצת א"כ מדאורייתא אמרינן מתוך ואינו לוקה וליכא רק איסור דרבנן, אבל אי שיעור חמץ בכזית שפיר לוקה דלא שייך מתוך דרחמנא אחשביה להבערתו, ודו"ק.

ואף גם זאת י"ל דנפ"מ לענין הוצאה ביו"ט דלא שייך מתוך היכא דליכא צורך כלל, ושיעור הוצאה בכגרוגרת כמבואר כל זה בפרק המוציא, ואם הוציא חצי שיעור לענין בל יראה דהיינו פחות מכזית פטור, אבל אם הוציא כזית דהוי שיעור שלם לענין ב"י אף דשיעור הוצאה בכגרוגרת אפ"ה י"ל דחייב מיגו דהוי שיעור לבל יראה הוי נמי שיעור לשבת, וכזאת הבט נא וראה בשבת ל"א מדמצטרף לענין טומאה וכו'.

אך יש לדחות דהתם שפיר אמרינן הכי משום דשבת וטומאה בהדדי קאתיין אבל הכא כבר נתחייב בב"י עד דלא מפיק לי' נמי וכדמשני התם בגמ' ע"ש.

ובזה נדחה נמי מה שרציתי לישב במ"ש תמיהת השואל שבתשו' רעק"א מהד"ת סי' קמ"ה ברש"י שבת ק"ב יש אוכל אכילה אחת וכו' טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביו"כ ופירש"י אכילה א' זית א' ע"ש הא יו"כ שיעורו בככותבת, ולהנ"ל יש לומר מיגו דהוי שיעור לענין שארי חטאות הוי נמי שיעור ליו"כ.

אך זה אינו לפמ"ש, דעל שארי חטאות חייב בהנאת גרונו דקי"ל כר"י ספג"ה ולענין יו"כ חייב בהנאת מעיו כמ"ש חת"ס בחי' לסוגיות ולא שייך לומר כנ"ל, וצ"ע.

*

שם **תוס'** ריש בילה הקשו לב"ה דאמרי לא תאכל משמע הא לטלטל שרי והא קי"ל דלטלטל נמי אסור. וגראה לי דבמשנה הפי' לא תאכל ור"ל אפילו נתערבה באלף דדשיל"מ לא בטיל, והתינח לענין איסור אכילה אבל לענין איסור טלטול כ"כ צל"ח לקמן ג' ע"ב דמטעם דשיל"מ אין לאסור הטלטול, אבל אם לא נתערבה מודו ב"ה דאסור לטלטל, ומיושב קושית תוס'.

*

דף ג': **הה"ג** מו' זאב וואלף גירגבערג נ"י אשר היה מאז אבד"ק טאטערבוגא ברוסיא, יצא לחדש דאף דבילה שנולדה ביו"ט אינה בטילה משום דהוי דבר שיש לו מתירין, מ"מ בילה קלופה כיון שאם יעבור עליה לילה תהיה אסורה משום סכנה כמבואר נדה דף י"ז ע"א, וא"כ לא הוי דשיל"מ שפיר בטילה, והוא דין חדש.

ולאחר זמן רב עיינתי שנית בדבר זה וראיתי כי אין ממש בדבר זה, שהרי אין סכנה רק אם יעבור כל הלילה ע"ש בגמ', וא"כ הרי יכול לאכלה במוצאי יו"ט בתחילת הלילה, ועיין רש"י נדה שם ד"ה עבר עליהם הלילה שכתב אכולהו קאי אשום ובגל ומשקין עכ"ל וחיסר בילה קלופה, וראה בעליל דסובר דהך שעבר עליהם לילה לא קאי אבילה קלופה, אך ז"א דאם לא עבר הלילה מה סכנה יש בבילה

קלופה, אבל מחוורתא כדכתיבנא מעיקרא דיכול לאכול קודם שלן הלילה.

ומ"מ יש מקום לדין זה ביו"ט סמוך לשבת או בב' ימים של ראש השנה דנולדה בזו אסורה בזו ונתערב ביום א' דל"ל שיאכלוה תחילת הלילה בהיתר דגם אז אסור משום מוקצה וגולד ולהניחה למוצאי יו"ט אי אפשר משום סכנה, ולכן שפיר בטיל. [עי' דרכי תשובה סי' ק"ב ס"ק י"ג - המו"ל].

*

דף י"ח. **רש"י** ד"ה בדלי טמא כתב דטעמא דטבילה אסור ביו"ט משום מתקן, והוא פלא דאכתי לרבה קיימינן דס"ל דטעמא דאסור משום שמא יעבירנו, ועיי' מהרש"א.

ונראה לי דאף למ"ד דאסור משום שמא יעבירנו ס"ל דרק משום דבשבת דעלמא אסור משום מתקן, א"כ אם תמיר טבילה בשבת שחל אחריו יו"ט משום חייב אדם לטהר עצמו ברגל ישכח שהיום שבת שהרי בשאר שבתות אסור, ולכן חיישינן שמא יעבירנו, אבל אם בשבת דעלמא ליכא איסור לטבול מהיכי תיתי לחוש שמא יעבירנו, וא"ש.

*

דף כ': **הרמב"ם** השמיט האי דבילה כ' ע"ב בנדרים ונדבות דעבר ושחטן ביו"ט שנחלקו בו רבא ורבה בר ר"ה דלרבא זורק הדם ע"מ לאכול בשר ולרבר"ה זורק הדם ע"מ להקטיר אימורין לערב, והתפלא הגל"ח שם למה השמיט כ"ז. ונלענ"ד דהנה בס' יריעות שלמה יו"ד סי' י' הקשה דלמה הקרבן כשר הא הוי מהב"ע ע"י ששחט ביו"ט באיסור ע"ש, וכ"ל לפמ"ש במג"א דהא דמהב"ע מה"ת או מדרבנן תליא לפמ"ש תוס' בסוכה ט' דמהב"ע אסור רק מדרבנן ולהכי אינטריך קרא דלך למיעוטי סוכה ספק גזולה ע"ש, והתניא לשי' הסוברים דספק דאו' מה"ת לחומרא אבל לדעת הרמב"ם דספיקא דאו' מה"ת לקולא א"כ י"ל דאינטריך למיעוטי סוכה ספק גזולה משום דבעינן לך ודאי ולא מספק וכמ"ש חוו"ד סי' ק"י ושפיר י"ל דמהב"ע אסור מה"ת, ולפי"ז א"ש דרבא סובר ספיקא דאו' מה"ת לחומרא כמ"ש דו"ז השב שמעתתא ש"א פ"ד וא"כ מהב"ע מדרבנן, ואולי גם רבר"ה סובר כן, ושפיר קאמרי בעבר ושחט דזורק הדם לכל מר כדאית ליה דמה"ת ל"ה מהב"ע, אבל המרב"ם לשיטתו דסובר ספיקא דאו' לקולא א"כ מהב"ע אסור מה"ת לא משכחת האי דינא כלל כי קושית יריעות שלמה לאמת ולכך השמיטו וא"ש.

*

עוד בבילה שם עבר ושחט מאי ופירש"י מאי שיזרוק את הדם, והקשה פני יהושע כיון דזריקת הדם הוי רק שבות א"כ הא אין שבות במקדש ע"ש. ולפענ"ד נראה פירוש אחר בגמ' ויתיישב בזה קושית פנ"י והוא למ"ש פנ"י בעצמו בילה י"ב דלהרמב"ם דבמובל שייך משום מפרק א"כ בשחיטת קדשים צריך הדם לזריקה איכא משום מפרק דהוא תולדה דדש, ולא שייך כי' מתוך שהותרה לצורך וכו' דמלאכת דישה גופא לא הותרה לצורך אוכל נפש רק אם נימא דהא דממעט הירושלמי מלאכות אוכל נפש קודם לישה הוא רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, ולשיטות הפוסקים דהוי מדאורייתא יש לומר דאינהו סברי דמצינו דישה שהותרה ביו"ט לצורך אוכל נפש בחולב דהוי נמי מפרק ואז שפיר שייך לומר גם במפרק מתוך ע"ש באריכות. ועיין שבת ד' התירו לרדות את הפת קודם שיבא לידי איסור סקילה ע"ש, ומכ"ש די"ל שהעמידו דבריהם לאסור איסור שלא יבא לידי חיוב, ולפ"ז אם נאסור לו לזרוק הדם ולא יזרוק א"כ הו"ל מקלקל לענין איסור מפרק דהיינו הוצאת הדם ומשאצל"ג שאין צריך לדם וכמו בשחיטת חולין דהוי מקלקל ומשאצל"ג כיון שאין צריך לדם, וכמ"ש פנ"י שם, משא"כ אם נתיר לו זריקת הדם אז יתחייב משום מפרק כיון שצריך להדם, ולפ"ז כי קא מבעי' לי' מאי שיזרוק את הדם לאו משום איסורי שבות דזריקה גופא קמבע"ל דהא אין שבות במקדש כי קושית פנ"י רק הכי קמבע"ל אם נתיר לו זריקה אע"ג שעל ידי כן יבא לידי איסור מפרק או לא רק נאסור לו הזריקה וגילנו מאיסור מפרק ע"י שאין צריך לדם, וע"ז קאמר רבא זורק את הדם ע"מ לאכול בשר דשפיר מתירין לו הזריקה ואע"ג שיבא לידי איסור מפרק ליתא לן בה כיון דהוא צורך אוכל נפש, וסובר דמלאכת דישה נמי מותר עכ"פ מן התורה לצורך אוכל נפש, ומ"מ על מנת להקטיר אימורין לערב לא שרי מטעם מתוך דרבא קאמר פסחים ה': ש"מ דלא אמרינן מתוך אליבא דרע"ק ומסתמא איהו נמי הכי ס"ל, ורבה בר"ה קאמר דזורק על מנת להקטיר אימורין לערב משום דכיון דהותרה מפרק ודישה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך דכיון דעל מנת להקטיר אימורין הוי לצורך מצוה דחשיב צורך קצת כמ"ש תוס' ורא"שים בסוגיא דמתוך שפיר שרי מטעם מתוך.

אלא דיש לומר דהא דצורך מצוה הוי צורך קצת היינו אם הוא לצורך מצות היום אבל היכי דלא הוי לצורך מצות היום לא הוי צורך קצת דלימא מתוך, דהוי כמו חטא בשבת בשביל שתזכה בחול דלא אמרינן עיין מנחות מ"ח ע"א, והיינו דקמקשי לרבה מברייתא דכבשי עצרת דקתני ואם היה שבת לא יזרוק והיינו משום דלא אמרינן עמוד וחטא בשבת כדי

שמזכה בחול ולא הוי צורך היום, ובכה"ג לא חשיב צורך מצוה צורך קצת, ותקשי לרבה, ומסיק בקשיא או כדמשני ואבע"א שאני שבות דשבת משבות דיו"ט דשבות יו"ט קילא טפי דאפילו בצורך מצוה כה"ג דלא הוי צורך היום אמרינן מתוך, ואתי שפיר.

ובזה י"ל ג"כ טעם להשמטת הרמב"ם דין דעבר ושחט, דהנה הרמב"ם פסק דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה ומקשין עליו מסוגיין דף י"ב דלב"ה דסברי מתוך אינו לוקה, אך יש לומר דהרמב"ם סובר דבשחיטת קדשים איכא משום מפרק ולא שייך מתוך כמ"ש פנ"י, וסובר דמלאכות שקודם לישה לא הותרו לצורך אוכל נפש, וא"כ לשיטתי' לא שייך למיבעי אם עבר ושחט אם יזרוק הדם דפשיטא דאינו זורק שלא יבא לידי חיוב מפרק, וא"ש.

ועוד נ"ל דלכאורה קשה לרבא בעבר ושחט האיך זורק את הדם נימא כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דרבא גופי' ס"ל הכי בתמורה ד', וכבר עמד בזה בהגהות מלא הרועים שבש"ס ווילנא, אך י"ל דרבא אליבא דב"ה דסברי נמי נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט קאמר הכי דס"ל ב"ק ל"ד דשיעור קונה, ועכ"ח סברי כאביי דאי עביד מהני וכמבואר ברש"י תמורה ו' ע"ב, דהא בהא תליא ע"ש, ואמנם דעת הרמב"ם להרבה מגדולי אחרונים דקי"ל כרבא דאעל"מ, א"כ לא משכחת הך דינא בעבר ושחט דזורק הדם, ולכך השמיטו.

*

שם **בתוס'** ד"ה מאי ביניהו וכו' וי"ל דהכא הואיל וא"י להקטיר אימורין מבע"י הוי כנאבדו ונטמאו, ועמד בגל"ח ודקאמרי להו מאי קאמרי וכי לא ידעו דהיכי דלא אפשר הוי כנטמאו והלא גמ' מפורשת הוא בפסחים נ"ט דר"ה בריה דרב נתן מקשה לר"פ והא כמה דלא מתקטרי אימורין לא מצי אכלי בשר ומשני לי' ר"פ דכיון דלא אפשר הוי כנטמאו ע"ש. ולענ"ד נראה דהתם קאי על ר"פ דמשני התם אפילו תימא בחטאת בהמה ומעלה ומלינה בראשו של מזבח ואין האימורים נקטרין עד למחר, ופריך לי' דא"כ לא מתאכיל בשר, ומשני לי' ר"פ דכיון דלא אפשר הוי כנטמאו ע"ש, והיינו למ"ד דאין לינה פוסלת בראשו של מזבח, א"כ שפיר סברא זו מוכרחת, אבל לרבא דס"ל בזבחים פ"ז ע"א דלינה מועלת בראשו של מזבח דלא קבלה מרבה דאין לינה א"כ ליכא לשנויי כדמשני ר"פ בפסחים רק כשיטו' דר"ח דהכא בחטאת העוף דאין למזבח אלא דמה ואין הכרח לסברא זו דבלא אפשר הוי כנאבדו ונטמאו, א"כ שפיר הקשו תוס' כאן דקאי נמי אליבא דרבא הא כל כמה דלא מיקטרי אימורין לא מתאכיל בשר וחדשו דרבא נמי סובר דבלא אפשר הוי כנטמאו, ודו"ק.

*

דף כ"ז: **הקשיני** ידיד נפשי הגאב"ד דפעטרלאזשעני כש"ת מו"ה אשר יודא מיללער נ"י בגמ' בבא מציעא ל"ב. דמאי פריך הגמ' טעמא דכתב רחמנא ואת שבתותי תשמורו הא לא"ה הו"א נייתא לי' והא אין עשה דוחה עשה ול"ת, דילמא אתי קרא אם אמר לו אביו לבער קדשים בשבת ע"י השלכה לכלב דאסור משום דרחמנא אחשבי' לביעורו כפרש"י כאן ומ"מ עשה ולא תעשה ליכא כמ"ש הפני יהושע. ולא ידענא מה קשה לי' דמ"מ שפיר פריך אהשבת אבידה, ואדרבה נראה מפרש"י דרק אהשבת אבידה פריך דבד"ה הו"א נייתא לי' פירש"י דאתי עשה דכיבוד ודחי ל"ת דלא תוכל להתעלם ושוב כתב אבידה עול"ת השב תשיבם ולא תוכל להתעלם ע"ש, אבל אשבת באמת י"ל דלא פריך דאינטריך קרא היכי דליכא רק לאו גרידא כגון לאו דמחמר דלית בי' עשה דשבתון לדעת ראשונים יבמות ו', ועיין ריטב"א שם, או במקלקל דפטור אבל אסור מן התורה כמ"ש בהגהות הגאון רבי בצלאל ראנשבורג זצ"ל חולין י"ד בדעת פיה"מ לרמב"ם שם, או בחצי שיעור לדעת גדולי אחרונים דאסור מה"ת גם באיסורי שבת, וכה"ג טובא, או דקרא אתי לנשים דלית בהו עשה דשבתון לדעת תוס' קידושין ל"ד ד"ה מעקה, ועיין תיבת גומא לפמ"ג פ' תזריע דלמאן דיליף דמעשה הז"ג נשים פטורות מהיקישא דתפילין וודאי פטורות מעשה דשבתון ע"ש, ולדעת מהרמ"ל שבת קל"ב בכוונת תוס' שם ליכא בשבת כלל עשה דשבתון, אלא דבספר שלום ירושלים לשבת כ' דחי לי' מתוס' שבת ס"ט ע"א ד"ה דידע דמבואר דאיכא עשה דשבת ומ"מ כתב שם דלמ"ד מכות כ"א דוביוס השביעי תשבות קאי אשביעית וודאי ליכא עשה בשבת, והביאו ילקוט הרועים ערך שבת, ועיין ילקוט הגרשוני אות שבת, ולק"מ.

ועוד נ"ל למ"ש הריטב"א בבא מציעא ל"א שהקשה למה לי קרא דלא יטול אם על בנים אפילו לדבר מצוה הא שילוח הקן עשה ול"ת ואין עשה דוחה עול"ת (ובאמת פלא שהוא קושית הגמ' חולין קמ"א ע"א ע"ש), ותירץ דאינטריך קרא לדבר מצוה היכי דאמר לו אביו אל תשלח דלטהרת מצורע צריכין דאיכא ב' עשה דדחי שפיר עול"ת, דהאי דא"ל היטמא או א"ל אל תחזיר שלא ישמע מיירי דאמר לו היטמא לחודי' בלא השבת אבידה וליכא תרי עשה עש"ה, וא"כ ה"ג איכא תרי מצות כיבוד ומצות ביעור קדשים שהוא מן התורה, עיי' בספר המצות לרמב"ם מ"ע ל', והוי

דמי אפילו עול"ת וליכא למימר דקרא אתי בכה"ג דאיכא ב' עשה כמ"ש ריטב"א דלא מיירי רק קרא בב' עשה. אלא דדברי ריטב"א נ"ע כמ"ש בהגהות כור לזהב שעל ריטב"א שם, ואכמ"ל.

*

דף ל': **במשנה** אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה, ורמב"ם פ"ב מה' יו"ט הי"ד כתב נוטלים עצים הסמוכים לדופני הסוכה ומסיקין בהן והשמיט הרישא אין נוטלין עצים מן הסוכה, ולריך טעם למה.

ונ"ל דכבר דקדקו פנ"י דרישא הוא משנה שאינה צריכה דפשיטא דסותר אסור ביו"ט. וגראה דפנ"י הקשה אמאי אין נוטלין מן הסוכה משום דסתר אהלא הא כל סותר מקלקל הוא ואינו חייב אלא בסותר על מנת לבנות כדאי' שבת ל"ד, ואי משום דאסור מדרבנן מ"מ למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור הו"ל ב' דרבנן ושרי משום שמחת יו"ט כמו חופר גומא ואין לריך אלא לעפרה דשרי לכתחילה משום שמחת יו"ט כמ"ש תוס' בילה ח' ד"ה וא"ל.

ולפענ"ד נראה לחלק לפמ"ש פנ"י שם דבדקר נעוץ בעפר תיחוח דהוי בנין עראי שאינו מתקיים ליכא איסור דאורייתא ושפיר הוי ב' דרבנן משני טעמים, חדא משום דאינו בונה כלל מה"ת, ושנית משום משאצל"ג ולא הוי מלאכת מחשבת כמו במשכן, אבל כאן הוי ב' דרבנן משום מקלקל ומשום משאצל"ג מטעם אחד דלא הוי מלאכת מחשבת, ומשו"ה לא שרינן לה משום שמחת יום טוב.

ולפ"ז שפיר אשמעינן מתני' אע"ג דהוי תרי דרבנן לא שרינן משום שמחת י"ט כסברא הנ"ל, אבל הרמב"ם דפסק בפ"א משבת ה"ג כר"י דמשאצל"ג חייב וליכא אלא חד דרבנן שהוא מקלקל א"כ הא דאין נוטלין מן הסוכה הוי מילתא דפשיטא לכן השמיטה.

ויותר נכון לפ"מ דמבואר ברש"י שבת ק"ו דדוקא לר"ש דמשאצל"ג פטור ע"כ מקלקל בהבערה חייב דאפילו מבעיר עצים לקדירתו מקלקל הוא אצל העצים ומה שהוא מתקן אצל הקדירה הוי משאצל"ג, אבל לר"י דמשאצל"ג חייב שפיר הוי הבערה מתקן אצל הקדירה ע"ש, וא"כ לרמב"ם דס"ל דמשאצל"ג חייב לא הוי סותר ליטול עצים להסיק ולבשל קדירתו מקלקל כלל דמתקן הוא אצל הקדירה, ועי' תוס' שבת שם ואסור מה"ת, וא"כ ודאי הא דאין נוטלין עצים מן הסוכה משנה שאינה צריכה, ושפיר השמיטה.

*

דף ל"ו: **במשנה** ולא מגביהין תרומה ומעשר. נסתפק הגה"ל [ר' שמעון סופר] דערלוי שליט"א אם דבר שאינו ראוי לאכילה מחמת ארי' דרביע עלה חשיב פסולת לענין מלאכת בורר. ולענ"ד יש לפשוט מהא דגזרו חכז"ל להפרים תרומות ומעשרות בשבת ויו"ט והרי איסור טבל שאסרה תורה משום דפתיך בי' קודש כמבואר ברמב"ם פ"י ממ"א הי"ט וכ' וגו"כ שם ועיי' שו"ת בית שערים או"ח סי' ש"ת, וא"כ בלא"ה אסור להפרים משום בורר שהוא מדאורייתא ודבר שאסור מה"ת לא גזרו חכמים איסור חדש עי' תוס' יומא נ"ט ב' ד"ה הוא, אלא וודאי דלא שייך בורר בכה"ג (תל תלפיות תרפ"ג אות ל"ט).

*

דף ל"ז: **עיין** רש"י ד"ה לאיסור מוקצה ל"ח אבן סהדי דכל א' מנייהו אקצי דעתי' מחלק חבירו ואם היו רוצין לאכלה כאן אינה אסורה משום מוקצה לומר כל חלק יונק משל חבירו וכו', ובתוס' תמהו דמאי יניקת מוקצה יש כאן והלא חלק חבירו מותר לו אם נתן לו חבירו דמשלחין בהמה חי' ועוף ביו"ט בין חיין בין שחוטין ע"ש.

ונראה דכונת רש"י דאקצי מדעתי' חלק חבירו היינו מה שיאכל חבירו דע"ז ודאי לאו דעתי' עלי', אבל מה שישאיר חבירו ולא יאכל זה ודאי לא אקצי' מדעתי', ולכך משלחין בהמה חי' ועוף, וקושית התוס' בזה הוא פלא.

*

דף ט"ל. **בגמ'** ור"א אמר משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, ול"ע לפמ"ש הרשב"א בתורת הבית בית ד' שער א' דאף דאין מבטלין איסור לכתחילה מ"מ בהיתר בהיתר מבטלין איסור לכתחילה עב"ה, וא"כ הכא דמיירי בהיתר בהיתר דהא שניהם מותרים בשלהם לא שייך ביטול איסור לכתחילה, וא"כ לא שייך דבר שיש לו מתירין דהא טעם דדשיל"מ לא בטיל כתבו הפוסקים משום דכיון דיכול לאכלו בלא ביטול ואוכל ע"י ביטול הו"ל מבטל איסור לכתחילה וקל"ע, ויש לעיין בכ"מ לענ"ד.

סימן רמ"א

הערות במסכת ראש השנה

דף ו'. **שמעתי** מכבוד הה"ג מו' זאב וואלף גירנבערג נ"י אשר היה מאז אבד"ק טאטערבוגא ברוסיא, בגמ' איזהו נדר האומר הרי עלי עולה ואיזהו נדבה

האומר הרי זו עולה וכתבו תוס' איזהו נדר משנה היא בפרק קמא דקיניס מ"א עכ"ל, והטעם שליין תוס' מראה מקום, דק"ל למה זכר כלל עולה הול"ל איזה נדר האומר הרי עלי ואיזה נדבה האומר הרי זו, ולזה כתבו דמשנה היא בפ"ק דקיניס ושם מיירי בעולת העוף לכן זכר עולה, וכעין זה תירץ גם בב"ק ס"ב ע"ב ד"ה מי קתני, ועיין בהגהות גליון הש"ס להגרעק"א זללה"ה כאן.

*

שם **בתוס'** ד"ה תשמור וגריך לחלק בהאי דר"י דל"ד לשאר השמר דעשה ע"ש, ודברי התוס' ל"ב, ונ"ל דבשלמא בתפילין לאחר שקיעת החמה דקאי השמר על העדר העשי' שלא יניח תפילין לאחר שקיעת החמה בזה אמרינן השמר דעשה נמי לאו, אבל היכי דהשמר קאי על קיום העשה והווייתה כפסח ומילה בזה שפיר אמרינן השמר דעשה עשה והכן.

*

דף י"ב: **בגמ'** מע"ר אין לו הפסק. הקשה לי נורב א' הא יש לו הפסק בשמיטות ויובלות וכבר קדמו בקושיא זו בטורי אבן, ולא זכיתי להבין דלענ"ד זה לא חשיב הפסק כיון דשמיטות ויובלות אינן כלל בכלל חיוב מעשרות דרחמנא אפקרי' ועיין רש"י פסחים נ"ז ע"א ד"ה אין נותנין ובמוד"ה אלא שם, ול"ע אצלי.

*

דף י"ג. **עיין** בב"ח סי' רל"ג שהביא ראי' דחדש אינו נוהג בשל עכו"ם מראש השנה י"ג עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו וכו' דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכיל מעיקרא לא אכיל מהיכן הקריבוהו וכו', ואי נימא דחדש נוהג בשל גוי א"כ למה לי לדיוקא דמעיקרא לא אכיל דאם לא הקריבו ממחרת הפסח מהיכן אכלי הא אסור משום חדש, אלא וודאי דחדש אינו נוהג בשל עכו"ס להכי ל"ק מהיכן אכלי ממחרת הפסח אלא דדייק דא"כ מעיקרא לא אכיל ע"ב.

ונראה לישב קושית הב"ח, דהנה הקשו תוס' ר"ה י"ג דילמא לא הקריבו עומר כלל אלא שהאיר המזרח מתיר, ונראה דתוס' קידושין ל"ח בשם ירושלמי הקשו אמאי לא אכלי מצה משום דעשה דוחה ל"ת, אמנם נראה דבמנחות ס"ח ע"א פריך למ"ד האיר המזרח מתיר והכתיב עד הביאכם, ומשני למצוה, ופי' תוס' דאיכא מצות עשה דאורייתא ע"ש, ולפ"ז לא קשה מידי קושית ירושלמי דל"ל עדל"ת דהא איכא עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה עשה ול"ת.

והתינח אי הקריבו עומר אבל אי אמרת דהאיר המזרח מתיר כקושית התוס' א"כ תו ליכא עשה ול"ת, והדק"ל אמאי לא אכלו מצה משום דעדל"ת, ומיושב התוס' ר"ה דל"ל שלא הקריבו אלא שהאיר המזרח מתיר.

ולפ"ז מיושב קושית ב"ח דהא לא קשיא לי' האיך אכלו למחרתו דיש לומר משום דהאיר המזרח מתיר, אבל הקושיא הוא דא"כ מעיקרא אמאי לא אכלו מצה כיון דהאיר המזרח מתיר וא"ל לעומר וליכא עשה ול"ת והול"ל מצה, אלא וודאי דאקריבו והדר אכלי, ואתי שפיר.

*

דף י"ד. **בגמ'** ת"ר מעשה ברע"ק שליקט אתרוג בא' בשבט וכו' ופירש"י אתרוג, פירות אילן אתרוג, והוא פלאי מה רצה רש"י בזה, ושמעתי מכבוד הה"ג מו' זאב וואלף גירנבערג נ"י אשר היה מאז אבד"ק טאטערבוגא ברוסיא משום דק"ל לרש"י האיך קאמר לשון שליקט על אתרוג א' ואיך שייך לשון ליקט על פירי א', לכך פירש שלקט הרבה פירות מאילן אתרוג ושפיר קאמר שליקט, והא דקאמר אתרוג משום דהאילן אשר אתרוגים גדילים עליו כך שמו.

*

דף כ"ז: **תוס'** ע"ב ד"ה לפהו. ע"ע בב"י הביא בשם הכל בו דגם בהוסיף עליו אם נשתייר בו כשיעור מותר, הביאו הטו"ז סי' תקפ"ו סקי"ד.

*

דף כ"ח. **בסוגיא** דמצות לאו ליהנות ניתנו, אר"י בשופר של עולה לא יתקע וכו'. הקשו המפרשים דניחי עשה דשופר ולידחי לא תעשה דמעילה, עיי' בחידושים שבסוף ספר טורי אבן ובהגהות נחלת יעקב שם. ולענ"ד נראה דלק"מ חדא דהרי אפשר לקיים שניהם שישאל על הקדשו דעכ"פ קודם זריקה ישנו בשאלה, ואי דא"כ הוי חולין שנשחטו בעזרה, י"ל דס"ל חשב"ע לאו דאורייתא, וי"ל עפ"י מה דמשמע קצת בתוס' פסחים פ"ה ד"ה כשהוא דאם עכ"פ מדרבנן אסור לא חשיב אפשר לקיים שניהם ועיין שם בהגהות הב"ח ומהרש"א ואכמ"ל.

ועוד דאין עשה דוחה ל"ת דמקדש, ועיין בריטב"א שלהי עירובין דמה"ט עשה דמתן ד' לא דחי לאו דבל תוסיף דכיון דהך בל תוסיף קאי בקרבן חשיב ל"ת שבמקדש ע"ש, וכ"ש כאן, ואתי שפיר קושית תוס' ר"ה שם דמ"ש בשלמים דלא יצא ובשופר של ע"ז דיצא, ולהנ"ל ניחא דבשופר של שלמים דל"ל עדל"ת לכן לא יצא אבל בשל ע"ז י"ל דעדל"ת לכן יצא.

ועוד נ"ל עפמ"ש אחרונים דעשה דוחה ל"ת הוא מטעם דבר שאין מתכוין, שאינו מתכוין לעבור הל"ת רק לקיים העשה, ולכן אין עשה דוחה ל"ת שבכרת דבאיסור כרת דבר שאין מתכוין אסור כמ"ש ר"ן סנהדרין פ"ד, ועיין בתשובה שבישועות יעקב סוף הל' פסח, והטעם בזה דאיסור שוגג שבכרת בעי כפרה מבואר דקפידת התורה היתה על המעשה ולא על המחשבה לכן דבר שאין מתכוין אסור, אבל שוגג באיסור לאו לא בעי כפרה א"כ קפידת התורה הי' על המחשבה ובלי מחשבה לא בעי כפרה לכן דבר שאין מתכוין מותר ע"ש, וא"כ באיסור מעילה דשוגג בעי כפרה אשם מעילה באמת דבר שאין מתכוין אסור ולא שייך עדל"ת, ואתי שפיר.

וגם בזה א"ש קושית תוס' דבע"א שפיר אמרינן עדל"ת, והא דקאמר בע"ז משום דמצות לאו להנות ניתנו לגירסת הרי"ף ולפי' רש"י, משום דבתקיעת שופר איכא נמי הנאת הגוף כמ"ש תוס' ר"ה כ"ו ד"ה חוטא, ולדעת כלבו מה"ט המודר הנאה משופר לא יתקע בעצמו, עיין ב"י תקפ"ו, והטעם דאמרינן מצל"נ גם בהנאת הגוף משום דעל הנאת הגוף הו"ל דבר שאין מתכוין, ועיין בישוע"י סי' תקפ"ו סק"ד, והתינח אי אמרינן עדל"ת ואמרינן מאחר דכוונתו לקיים המצוה הוי על הל"ת דבר שאין מתכוין, אבל אי לא אמרינן עדל"ת ואע"ג דאינו מתכוין על הל"ת אסור, א"כ היכא דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מצות ליהנות ניתנו דאז ניזל בסברא דכוונתו לקיים המצוה לא משוי לי' אינו מכוין על האיסור, וא"כ תלוי זה בזה עדל"ת אם מצות לאו ליהנות ניתנו, ואתי שפיר.

וביישוב קושית תוס' הנ"ל דמ"ש שלמים מע"ז, נ"ל דהנה הטעם דלא יצא בשלמים הוא משום מהב"ע, ולכאורה קשה הא כתבו תוס' גיטין נ"ה סוד"ה מ"ט דרב יודא לא חיים למהב"ע, וצריך לומר דבעלמא לית לי' מהב"ע אבל כאן דאין מעילה בקול רק משום המצוה משום דס"ל מצות לאו ליהנות ניתנו ואי נימא דיצא עבד איסור דמעל ואי אמרינן דלא יצא לא מעל שפיר סבירא לי' מהב"ע ולא יצא ולא מעל וכמ"ש רשב"א יבמות ק"ך וטורי אבן בשמעתין, והתינח בשלמים אבל בע"ז שכתבו תוס' ע"ז י"ב דבע"ז אפילו קול ומראה וריח יש בו איסור"ג עיין חתם סופר בחי' לפרק לולב הגזול דף ל"א ע"ב ד"ה ואם נטל, א"כ אפילו אי נימא דלא יצא עביד איסור ולא נגילנו מאיסור גם אי נימא דהוי מהב"ע ולא יצא, בזה שפיר אזיל ר"י לטעמי' דלא חיים למהב"ע ושפיר יצא, וא"ש.

*

שם **תוס'** ד"ה בשופר של עולה, דניחא ליה לחלק בשוגג גופי'. ולי נ"ע לדעת מל"מ פי"א מנדרים דהקדש שהקדיש מופלא הסמוך לאיש אין בו מעילה דלזה לא נתרבה ע"ש, א"כ אכתי קשה לפלוג וליתני בדידה בעולה גופי' ובשוגג דאם תקע יצא דוקא בהקדשו של גדול דשייך בי' מעילה ונפק לחולין אבל בעולה שהקדיש מופלא הסמוך לאיש דלא שייך בי' מעילה ולא נפק לחולין לא יצא כמו בשלמים, ולע"ע.

*

דף כ"ט: **הרמב"ם** בפירוש המשניות בר"ה כתב והטעם שבעבורו נאסר תקיעת שופר בשבת גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד' אמות וכו' לפי שתקיעת שופר אינו מלאכה ע"ש, ואין לו מובן מה נתינת טעם הוא זה לפי שתקיעת שופר אינה מלאכה שגגזור בשביל זה שמא יעבירנו. וגראה דכבר הקשו ראשונים אמאי לא גזרינן במילה בשבת שמא יעבירנו, והרשב"א סוכה מ"ג תירץ כיון דמלאכת מילה עצמה מלאכה גמורה ודחאה תורה לחלל שבת משום מצות מילה האיך יגזרו חכמים משום שמא יעבירנו היא גופא לא דחי' מילה וגזירה דמלאכה אחריתי ידחי לה זה וודאי אי אפשר ע"ש, ולפ"ז י"ל דזהו ג"כ כוונת הרמב"ם שאם הי' מלאכה ודאי לא גזרינן שמא יעבירנו דכיון שהיא מלאכה ודחאה תורה האיך נגזור שמא יעבירנו, אבל לפי שתקיעת שופר אינו מלאכה שפיר גזרינן שמא יעבירנו, כנלע"ד.

סימן רמ"ב

הערות במסכת יבמות

דף ג'. **בגמ'** וליתני אסורה לחלוץ מאי קעביד, והקשה ידיד נפשי הבחור המו"ש כ"ה לבי גר"מ נ"י הא אסרה לכהן ובפרט לשי' רש"י מכות י"ג דחלוצה לכהן אסורה מדאורייתא, ועי' תוס' שם. ולענ"ד לא קשה מידי דהיכי דאסורה לחלוץ ואינו צריך לחלוץ וחולץ אינו אוסרה לכהן כלל רק היכי דעולה לחליצה, וכן משמע במשנה לקמן י"ג רע"ב ע"ש, ודו"ק.

*

דף ו': **רש"י** אהא דקאמר הבערה לחלק יצאת פי' שלא תאמר דאינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל המלאכות וכו', וזה סותר למ"ש בפסחים ה' ע"ב גבי ש"מ מדרע"ק תלת ש"מ הבערה לחלק יצאת שלא תאמר העושה ד' או ה' אבות מלאכות אינו חייב אלא אחת וכו' משמע דעל מלאכה א' ודאי נמי חייב רק דהו"א דעל הרבה מלאכות נמי אינו חייב אלא אחת, וכבר עמדו בזה אחרונים ועי' בס' ישמח משה פ' שלח דבר נפלא.

ונראה לי דלכאורה קשה אמ"ש רש"י ביבמות דאין ס"ד דאינו חייב עד שיעשה כל הט"ל מלאכות הלא מדאינטריך קרא למישרי מילה בשבת מוכח דאפילו על מלאכה אחת חייב.

אך ל"ק דלעולם י"ל דאינו חייב אלא בעושה כל ט"ל מלאכות והא דאינטריך קרא להתיר מילה בשבת משום דעכ"פ איסור איכא אף במלאכה אחת דהוי חצי שיעור דאסור מה"ת אפילו בשאר איסורים לגד איסורי אכילה לדעת הרבה מגדולי אחרונים.

והתינח אי דרשינן כל לחצי שיעור עי' יומא ע"ד, אבל רע"ק דלא דרים כל עיין פסחים מ"ג ב' תוד"ה מאן לדידי' ליכא איסור בחצי שיעור ועכ"פ מוכח מדאינטריך קרא למישרי מילה בשבת דבמלאכה אחת נמי חייב, לכן לא פירש רש"י בפסחים אליבא דרע"ק דהו"א דאינו חייב רק בעושה כל מלאכות, ואתי שפיר.

ועוד י"ל דלכאורה קשיא האיך ס"ד דאינו חייב רק בעושה כל מלאכות א"כ ביו"ט דהותרה מלאכת אוכל נפש חייב בעושה רק מקצת מל"ט מלאכות והיינו אותן שנאסרו ביו"ט, וא"כ נמצא דיו"ט חמור משבת, והוא פלאי.

אך זה אינו, דרש"י כתב דהו"א דאינו חייב "סקילה" רק בעשאן כולן אבל מלקות אה"נ דאיכא בעושה מקצתן כמו ביו"ט, וא"כ אין יו"ט חמור משבת.

אך התינח לר' ישמעאל דס"ל מכות י"ג ע"ב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין א"כ איכא מלקות בשבת ולא הוי יו"ט חמור מיני כנ"ל, אבל רע"ק ס"ל שם לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין א"כ ליכא מלקות בשבת, עיי' שבת קנ"ד, ובסקילה הדק"ל דנמצא יו"ט חמור משבת, ולכן לא פי' רש"י בפסחים אליבא דרע"ק כמו ביבמות, ודו"ק.

*

דף ח'. **עיין** תוס' ד"ה רבא אמר ערוה גופא לא צריך קרא הא אינטריך קרא לנשא מת ומת ואח"כ נשא חי דלא תימא הואיל ואיסתרי איסתרי. וצ"ל דמהרש"א הקשה הא דקאמר דאינטריך קרא להיכי דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי דהיכי נשא אחות זקוקתו דאיכא למאן דאמר ברפ"ב דאסור ואין סברא לומר דאינטריך קרא להיכי דנשאה באיסור, ותי' דהך שינויא אזלא למ"ד אין זיקה ע"ב, ולפ"ז לרבא דס"ל לקמן דכ"ט ע"ב כר"א דיש זיקה הדרא קושית מהרש"א לדוכתי' ולא אינטריך קרא לכה"ג ושפיר קאמר דלא צריך קרא, ומיושב קושית תוס'.

*

דף י"א. **עיין** רש"י ד"ה ואת אמרת לי סוטה דרבנן דהא מדאורייתא שריא שניסת עפ"י ב"ד בע"א ואנוסה היא ורחמנא שריא דכתיב (במדבר ה' י"ג) ועד אין בה תרי אלא א' וכו' ע"ש, ומלבד שלא זכיתי להבין כונת רש"י דמה ענין זה כאן אתמהה והלא בחומש פירש"י ועד אין בה הא אם יש בה אפילו ע"א שאמר נטמאת ל"ה שותה ע"ש, והוא סותר למ"ש בגמ', ועיי' בשפתי חכמים ובראנ"ס וגלע"ק.

*

דף כ'. **בגמ'** (פיסקא) אלמנה לכה"ג וכו' אלא מן האירוסין ל"ת גרידא נימא עדל"ת, ועי' חי' רשב"א שדקדק אמאי לא פריך מגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ע"ש. ונראה לי דלכאורה י"ל מאי פריך הגמ' דילמא שאני כהן גדול דרבי בי' רחמנא מצות יתירות וכדאמרינן לעיל ה' דמה"ט הו"א דאינו דומה אפילו לאו שאינו שוה בכל ע"ש.

אך לא קשה דהניחא גבי כהן הדיוט דגולד וקדושתו עמו ומהאי שעתא נתחייב במצות יתירות ממילא, אבל כהן גדול דנתמנה ומסתלק בפה עי' תוס' יומא י"ב לא שייך לומר דרבי בי' רחמנא מצות יתירות כיון דיכול להסתלק ממצות אלו, ודל"ב. ולפ"ז מיושב דקדוק הרשב"א דמגרושה לכהן הדיוט לא הומ"ל דיש לומר כי קושי' דשאני כהנים וכו' ושפיר פריך רק מאלמנה לכה"ג, וא"ש.

*

דף ל'. **בתשובת** חכם צבי סימן א' הקשה לשיטת מהראנ"ח דאונן אינו חולץ משום דאונן פטור מכל המצות א"כ אשת אח דמתייבמת היכי משכחת לה הא בשעת נפילה אחיו החי הוא אונן ופטור מן החליצה והו"ל אשת אח שלא במקום מצוה, וא"כ לעולם אינה מתייבמת דכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עלי' הו"ל כאשת אח שיש לה בנים.

ונ"ל עפ"ד ירושלמי פרק מי שמתו דטעם דאונן פטור ממצות משום כבודו של מת, א"כ כאן דכבודו של מת הוא להקים לאחיו שם בישראל וודאי אינו פטור ממצות יבום כלל כיון דבמצות יבום נתקיים כבודו של מת, רק לענין חלילה שפיר יש לומר כיון דאינו מקים שם לאחיו שפיר פטור באינומו ולא מהני חלילתו שיפטר בזמן החיוב ע"י מה שעשה בזמן הפטור.

ועוד יש לומר עפמ"ש תוס' יבמות ב' ד"ה ואחות אשתו דלכן באחות אשה אעפ"י שמתה אשתו אח"כ אינה זקוקה ליבום משום דכל יבמה שאין אני קורא וכו' משום דאין זה דרכי נועם אם יש לה להזדקק לזה שנפטרה ממנו משא"כ ביבמתו נדה שפיר הוי דרכי נועם דלבעלה נמי לריכה להמתין עד שתטהר ע"ש, ולפ"ז ה"נ כיון דהוא והיא אונים ואסורים להנשא חשיב דרכי נועם ושפיר קיימין בי' בשעת נפילה יבמה יבא עלי' כמו בנדה, ואחי שפיר.

*

דף ל"ג: **גמ'** זר ששימש בשבת יש כאן משום זרות ומשום שבת, ומוקי לי' התם בשחיטת פרו של כהן גדול דפסולה בזר, ושמעתי להקשות בשם הגאון מלבוב שליט"א הא אינו חייב משום זרות רק בעבודה תמה שאין אחרי' עבודה, עיי' יומא כ"ד ע"א, ושחיטה יש אחריה עבודה.

ולק"מ דכ"כ הרמב"ם פ"ט מה' ביאת מקדש ה"ב אע"פ שהזרים מוזהרים שלא יתעסקו בעבודה וכו' אינן חייבים מיתה אלא על עבודה תמה ע"ש, מבואר להדיא דמלקות איכא אף בעבודה שאינו תמה, וא"כ שפיר קאמר דחייב אף משום זרות.

*

דף ל"ו: **בגמ'** מת בתוך ל' (בן היבמה) ועמדה ונתקדשה (בחזקת שפטורה משום בנה) אם אשת ישראל היא חולצת וכו', וצ"ע הא אינה עולה לייבום דהיא א"א וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחלילה כדאמרינן שם רע"א ובכ"מ, וצ"ע.

*

דף מ"ט: **עמ"ש** אבני מילואים סי' ח"י בדעת רש"י כאן דאם הי' תחילת קידושין בהיתר ואח"כ נעשה חייבי לאוין פקעי קידושין דאשונים מיני' ע"ש שהאריך. והוא פלאי דא"כ למה לי קרא דעלי' יבמות ג' ע"ב דאחות אשה אינה מתייבמת מהיכי תיתי דתתייבם, ואי משום עדל"ת התינח ביאה ראשונה אבל ביאה שני' לא הותרה משום עדל"ת וקאי בחייבי כריתות וכשנעשה חייבי כריתות פקעי קידושי יבום, והאיך מהני כלל קידושי יבום הא הוי כאומר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי דלא הוי קידושין כלל עיין נדרים כ"ט ובר"ן שם, וצע"ג.

*

דף פ"ו: **במתני'.** צ"ע הא דקתני התם בבת ישראל שניסת לכהן ומת ולה הימנו בן דאוכלת בתרומה בשביל בנה ואם ניסת אח"כ לישראל ומת ולה הימנו בן דנפסלה מתרומה מצד בנה אע"ג דיש לה ג"כ בן מכהן, ומ"ש מהא דקתני התם בת כהן שניסת לישראל ומת ולה הימנו בן דאינה אוכלת בתרומה מחמת בנה מישראל ואם ניסת לכהן אח"כ ומת ולה בן ממנו דאוכלת בתרומה ולמה לא תפסול בתרומה בשביל בנה שיש לה מישראל אע"ג שיש לה ג"כ בן מכהן.

ונ"ל דבשלמא בבת כהן שניסת לישראל שפיר אוכלת בתרומה בשביל בנה מכהן הואיל וכבר אכלה משעה שהי' לה בן מישראל כל זמן שבנה כהן מי לא פקע זכותה לתרומה, ולא מיבעיא לרבא דס"ל לעיל דף נ"ז ע"א היכי שנעשה כהן פלוע דכא דאשמו אוכלת בתרומה גם להלן הואיל וכבר אכלה, אלא אפילו לאביי דפליג וס"ל דכבר אכלה ל"א משום דאלת"ה בת ישראל שניסת לכהן ומת תאכל בתרומה הואיל וכבר אכלה, מ"מ הכא דיש לה בן מכהן י"ל דמודה אביי דאמרינן הואיל וכבר אכלה אע"ג שהי' לה בן מישראל, משא"כ בת ישראל שניסת תחילה לכהן ומת אע"ג דיש לה בן הימנו שפיר אינה אוכלת בתרומה אם ניסת אח"כ לישראל ומת ויש לה בן ממנו כיון דכבר פסקה מלאכול משעה שניסת לישראל אע"ג שהי' לה בן מכהן שוב לא הדרא לתרומה בשביל בנה מכהן כיון דיש לה בן מישראל, והבן.

*

דף פ"ז. **תוד"ה** התם הקשה לרב ספרא דממעט חוזרת לחזה ושוק מלחם אביה תאכל לחם ולא בשר א"כ לגבי בנה נמי דכתיב יליד ביתו הם יאכלו בלחמו ודרשינן יליד מאכיל והול"ל בלחמו ולא בבשרו, ובס' אהל דוד תירץ דלאו מתיבת לחם ממעט דלחם כל מאכל משמע כמ"ש רש"י, רק עיקר ילפותא מדכתיב מלחם ולא כל לחם וכמו דדרשינן מנחות ל"ז מימים ולא כל ימים, אבל מיאכלו בלחמו ליכא למעט בשר דגם בשר נקרא לחם ע"ב. ואני

אשמומא קאמינא דלדבריו ר"ש היינו דרבה בר אבוה דלעיל דרב"א קא ממעט לעיל דאינו חוזרת לחזה ושוק מדכתיב מלחם ולא כל לחם, ומה חידש ר"ש יותר מרב"א, וגם לשון הגמ' אינו סובל פירוש זה דהרי ר"ש הקשה מלחם אביה תאכל לחם ולא בשר ולדבריו הול"ל מלחם ולא כל לחם פרט לחזה ושוק או פרט לבשר וגם לא הול"ל לחם ולא בשר רק מלחם ולא בשר. סוף דבר הכל נשמע כי דבריו צע"ג.

*

שם: **תוד"ה** ר"מ מחייב כתבו דהא דחייבי חטאות אין ממשכנין הוא משום דניחא להו בכפרה ולא בעי משכוני, וזה סותר למ"ש בכריתות י"ב סוד"ה או דילמא דשם כתבו הטעם משום דאמר דלא ניחא להו בכפרה לכן אין ממשכנים, וכבר התעורר בזה בהגהות הש"ס הגרי"ף ובהגהות הב"ח.

ולחומר הנושא י"ל דהטעם דאין ממשכנים דממנ"פ אם ניחא לי' בכפרה ל"ב משכוני ואם לא ניחא לי' לא מהני משכוני דהוי זבח רשעים תועבה, דקרבן שאין עמו תשובה הוא זבח רשעים תועבה כדאמרינן זבחים ז', וזהו כונת התוס' ביבמות וכריתות, אלא דהכא נקטי חד לד והכא נקטי חד לד דממנ"פ ובהדדי עולין כהוגן.

*

דף ק"ה. **לוי** נפק לקרייתא בעו מיניה יבמה שרקקה דם מהו, ופירש"י מי הואי חליצה מעלייתא, אתי שאיל בי מדרשא א"ל מי כתיב וירקה רוק, ופירש"י דליהוי משמע דלא יהי' אלא רוק, וירקה סתמא כתיב ואפילו רוק וד"א, וה"נ א"א בלא ניחצוחי רוק, ולקמן שם איתא שלחו לי' לאבוה דשמואל יבמה שרקקה דם תחלוץ לפי שאי אפשר לדם בלא נחצוחי רוק, ופירש"י תחלוץ ולא תתייבם עוד דאיפסלא עלייהו, ופריך מהא דתניא יכול יהא דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא ת"ל זובו טמא ואין דם היוצא מפיו טמא אלא טהור, ומשני לא קשיא כאן במוצצת (א"א בלא נחצוחי רוק) כאן בשותת ע"כ, ודעת הרא"ש שם והראב"ד דהא דמחלקי' בין שותת למוצצת דוקא ברקקה שלא בשעת חליצה ולפוסלה ליבום, אמנם דעת הרי"ף דחילוק זה הוא ג"כ ברקקה בשעת חליצה והני דבי מדרשא דקא"ל ללוי מי כתיב וירקה רוק נמי מודו דבעי' מוצצת ומטעם לפי שאי אפשר לדם וכו' אבל שותת אפילו בשעת חליצה לא הוי רקיקה, ובס' קרבן נתנאל דייק דא"כ אמאי לא קבע הש"ס הך מיתיבי על הנהו דבי מדרשא ע"ש.

ושמעתי לישב בדרך חידוד מכבוד הה"ג מהר"ש ר"ב [שמואל רוזענבערג] נ"י, דהנה המרדכי פרק הזרוע הקשה אהא דיבמה שרקקה דם דאמרינן אי אפשר בלא נחצוחי רוק אמאי לא בטל הרוק בדם, ותירץ משום דהו"ל תחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת ובכה"ג לא בטיל ע"ש, אבל בלאה"נ י"ל קושית המרדכי עפמ"ש הפמ"ג בפתיחה לתערובת בשם המנחת כהן דל"א אלא איסור בטיל בהיתר אבל היתר נהפך להיות איסור לא אמרינן ע"ש, וכ"כ המל"מ פ"ז ממעילה סוף ה"ו, ולפ"ז כאן דהרוק הו"ל המצוה והו"ל נגד הדם כמו היתר באיסור ליכא למימר דליבטל (ובזה כבר קדמו בס' מנחת חינוך מצוה ג' ע"ש) ודו"ק.

אלא דזה ניחא רק ברקקה בשעת חליצה דהמצוה הוא רוק ולא דם וי"ל כנ"ל, אבל ברקקה קודם חליצה דם ולא רוק א"כ הוי רוק איסור נגד הדם, והדרא קושית המרדכי לדוכתא, וי"ל כתירוץ המרדכי דהוי תחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת.

והנה בזב שרקק דם נמי הוי רוק איסור נגד הדם דאינו מטמא ותקשי ג"כ דליבטל כקושית המרדכי, וי"ל כתירוצו, ולפ"ז אתי שפיר דלעיל גבי רקקה בשעת חליצה לא הוי מצי למימר דהכא להכי הוי חליצה כשירה משום דאי אפשר לדם בלא נחצוחי רוק, ואי דליבטיל בדם ז"א דהיתר באיסור לא בטיל משא"כ בזב דהוי איסור בהיתר שפיר בטיל רוק בדם, אבל לקמן גבי רקקה קודם חליצה דהוי רוק איסור בדם היתר ואפ"ה אמרינן דלא בטיל משום תירוץ המרדכי, על זה שפיר פריך מזב דהוי נמי רוק איסור בדם היתר.

*

דף קי"ד. **עיי'** תוס' ד"ה אלא הקשו דשם מספקא לי' לר"י בקטן אוכל נבלות אי ב"ד מצווין להפרישו אי לא ובגדה קאמר הש"ס אליבא דר"י דאין ב"ד מצווין להפרישו ע"ש.

וקצת נ"ל דיש לומר דבקטנה הקילו דאין ב"ד מצווין להפרישה, דאפילו בגדולה אי לאו דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה הוי פטורה, וא"כ בקטנה דלא שייך הך היקש באמת מקילין, ושפיר אמרינן בגדה דמיירי ביתומה שגדרה בפשיטות דאין ב"ד מצווין להפרישה, משא"כ ביבמות דמיירי בקטן בן חבר מספקא לן אי ב"ד מצווין להפרישו או לא, ודו"ק.

*

דף קט"ו: **תוד"ה** וכן, וי"ל שב' הטעמים מצריך דלא אמיד וקא יהיב סימנא ע"כ. ביאור דבריהם דבהך טעמא דלא אמיד לא סגי דמזה אינו מוכח רק דאינו של חסא אבל לא שהוא של האי דאפקיד בי' חסא דאפשר שהוא של אחר, לכן הוצרכו טעמא דיהיב סימנא. ובהך טעמא דיהיב סימנא לא סגי דאכתי יכול לטעון לקוחים הן בידי, ולכן הוצרך לטעמי' דלא אמיד, ועכ"ח אינן לקוחים בידו של נפקד, וא"כ רק בצירוף ב' טעמים יכול להוציא מיד הנפקד ע"ש, ודו"ק.

*

דף קי"ז: **תוד"ה** הא בא"ד ור"י אומר דפריך משום דמשמע לי' הא לא נשאת לא תנשא מדאו' מדקאמר תנא ולא קתני הולד ממזר ע"ש. ביאור דבריהם דבדאורייתא קתני רק תנא ולא קתני הולד ממזר דהוא משנה שאינה צריכה, אבל היכי דתנא מדרבנן קתני נמי הולד ממזר דבלא"ה אף דתנא לא ידעינן דהולד ממזר, ומעתה כיון דקתני בסיפא דהך מתני' תנא לחודא ול"ק נמי דהולד ממזר משמע לי' שהוא מדאורייתא ולא הוצרך לשנוי' הא דהולד ממזר, וכיון דסיפא מיירי מדאורייתא ה"ה רישא, ולכן פריך. זהו הנראה בפשיטות בכוונת התוס', ועי' מהרש"א מה שכתב בזה, ודו"ק.

*

דף קכ"א: **עיין** ר"ן שבועות כ"ה דמיבעי' ליה בשבועה שלא אוכל חודש ימים אי הוי דינו כשבועה שלא אישן ג' ימים וגימא שיאכל לאלתר, ופשיט לי' דלא דמי לשבועה שלא אישן ג' ימים דהתם כיון שאי אפשר דבע"כ ישן תוך ג"י לא חיילה שבועה כלל ומלקין אותו וישן לאלתר, אבל זה יכול לעמוד בשבועתו מאי אמרת ימות לכשיסתכן תדחה שבועתו מפני הסכנה וכו' יעש"ה.

וי"ל קנת מיבמות קכ"א דאמר ר"מ מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר ג' ימים ואמרינן שם ע"ב דא"ל לר"מ אין מזכירין מעשה נסים, ופריך מאי מעשה נסים אילימא דלא אכלי ולא אישתי והכתיב ונומו עלי ואל תאכלו ואל תשתי שלשה ימים, אלא דלא ניים וזה היה הנס שלא מת מחמת דלא ניים, ועי' רש"י שם ד"ה מעשה נסים, ולדברי ר"ן מה סכנת נפשות שייך הכא הלא בע"כ הוא ישן תוך ג' ימים. וקנת י"ל דה"ק אלא דגם לא ניים וגם לא אכל ושתה ובזה איכא סכנה, ודו"ק.

סימן רמ"ג

הערות במסכת כתובות

דף ב'. **מפני** מה אמרו בתולה נישאת ליום ד', לפי ששניו הגיע זמן ולא נישאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה יכול הגיע זמן באחד בשבת יהא מעלה לה מזונות, לכך שניו וכו' אר"י מרי' דאברהם וכו', והוא פלאי דמה ס"ד דר"י אמר שמואל והלא במתני' איתא להדיא טעמא דנישאת ליום ד', ומה ק"ל.

ונראה דתוס' הקשו דהול"ל נושאין את הבתולה ואמאי קתני בתולה נישאת. ונראה לי דאי הוי קתני נושאין הבתולה הו"א דלדידי' עבדי תקנתא וא"כ היא אינה מעכבת ממילא אם הגיע זמן באחד בשבת הו"ל להעלות לה מזונות עד יום ד', לכך קתני נישאת דהו"ל תקנתא לדידה וא"כ איהי מעכבת הנישואין ואין צריך שיעלה לה מזונות עד יום ד'.

ולפ"ז יש לומר דריא"ש ה"ק מפני מה אמרו בתולה נישאת ולא אמר נושאין את הבתולה כקושית תוס', וע"ז תי' לפי ששניו הגיע זמן וכו' ואם הוי קתני נושאין א"כ הו"ל תקנתא לדידי' ויכול להגיע זמן בא' בשבת שיהא מעלה לה מזונות עד יום ד' דהא איהו דמעכב הנישואין, לכך אמרו בתולה נישאת וכו' ולא נושאין הבתולה שלא יהא צריך להעלות לה מזונות עד יום ד' וכתירוץ הנ"ל (והא דפריך ר"י מרי' דאברהם וכו' משום דאיהו מתרץ קושיא זו כתירוץ תוס'), והבן.

*

שם **בגמ'** ותנשא בא' בשבת וכו' שקדו חכמים על בנות ישראל שיהא טורח בסעודה וכו', והוא פלאי הא במתני' איתא להדיא טעמא דנישאת ליום ד' משום שאם יהי' לו טענת בתולים וכו'.

ונראה דהנך תרי טעמי שייכי אהדדי, דהא מוכח ממתני' שמהימן לטעון לאוסרה ולהפסיד כתובתה, ועיי' לקמן ט' ע"ב, וא"כ קשה מאי הועילו חכמים בתקנתם שתקנו כתובה וכדפריך לקמן דף י', וצריך לומר טעמא דשקדו וחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה וכדמשני שם.

*

שם **עי'** תוס' ריש כתובות מדקדקים אמאי לא קתני התם במתני' הבתולה בה"א הידיעה. וי"ל דהגאון

מליסא ז"ע הקשה למה תקנו שתהא נשאת ביום רביעי משום טענות בתולים ליזל בתר רוב ורוב אינן מזנות, ונראה פשוט דלא קשה דוודאי אם אנו דנין על יחיד שפיר יש לומר דאזלינן בתר רוב אבל הכא דאנו דנין על כ"ע ליכא למימר דניזל בתר רוב דהא וודאי איכא מיעוט דמזנות ודיש להן טענת בתולים, וכמ"ש הרא"ש בשבועות (פ"ז סי' ה') דלא אמרינן אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן רק אם אנו דנין על אדם פרטי אבל לומר דלא נגנב כלל משום דאחזוקי אינשי וכו' זה לא אמרינן משום דוודאי איכא גנבי בעולם יעש"ה, ולפ"ז אמי שפיר דקתני בתולה נישאת בלא ה"א דאי הוי קתני בה"א דאנו דנין על היחיד הידוע אז תקשי קושיא הנ"ל, והבן.

*

שם: **בגמ'** קסבר רבא אין אונס בגיטין וכו' אלא רבא סברא דנפשי' קאמר וכו' ומשום פרוצות דאי אמרת לא הוי גט זימנין דאנים ואמרה לא אנים ואזלה ומינסבה ונמצא גט בטל וכו', ופריך ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט וכו' ומשום פרוצות שרינן אשת איש לעלמא, ופירש"י דמדאורייתא לא הוי גט שמצינו טענת אונס מן התורה שגא' ולנערה לא תעשה דבר. ולע"ג למ"ש ש"ך חו"מ סי' כ"א דלא אמרינן אלא אונסא כמאן דלא עביד אבל אונסא כמאן דעביד לא אמרינן, ולכן אם נתחייב לחבירו בדבר על מנת שיעשה חבירו איזה ענין ונאנס חבירו אין המתחייב חייב בשביל אונסו של זה ע"ש, וא"כ בשלמא בנערה שפיר אונס רחמנא פטרי' משום דהו"ל אונסא כמאן דלא עביד וכלא נבעלה, אבל הכא הו"ל אונסא כמאן דעביד וכגירש ואונסא כמאן דעביד לא אמרינן.

ואולי יאמר עפמ"ש ב"ש וח"מ רסי' ל"ח דלא אמרינן רק אונס רחמנא פטרי', אבל אונס רחמנא חייבי' לא, ולכן בכה"ג שכתבתי פטור דמחמת שנאנס חבירו הוא אינו חייב בדבר שנתחייב עש"ה ובש"ך שם סק"ג, וזהו ג"כ כוונת רש"י דמצינו טענת אונס שנאמר ולנערה לא תעשה דבר, וא"כ דוקא אונס רחמנא פטרי' אמרינן אבל לא אונס רחמנא חייבי', והכא אי אמרת דהוי גט ומוציאין אשתו ממנו משכחת לה דאונס רחמנא חייבי' ולכן מדאורייתא לא הוי גט, ודו"ק.

*

דף ז'. **בגמ'** ר"א שרי למיבעל תחילה בשבת, א"ל רבנן והא לא כתבו כתובתה, א"ל אתפשוה מטלטלין, ופירש"י תנו לה מטלטלין במשכון לשיעבוד כתובתה עד שיכתבו כתובה בשעבוד קרקעות ע"ש. וצ"ע למה דאמרינן קידושין דף ח' א"ל המקדשי לי במנה והניח לה משכון עלי' אינה מקודשת דמנה אין כאן משכון אין כאן ע"ש ובתוד"ה מנה, וה"נ כיון דאין כאן כתובה האיך שייך משכון הא כתובה אין כאן משכון אין כאן, וצ"ע.

ועיין בשיטה מקובצת כאן שהביא קושיא האיך נותן משכון הא הוי קונה קנין בשבת דאסור, ותירץ בשם הרא"ה כיון דמחויב הוא בכתובתה ואינו אלא משכון כדי שתהא דעתה סומכה במקום מצוה מותר ע"ש, וא"כ יש לומר בדומק דכיון שמחויב הוא בכתובתה חשיב כאילו יש כאן כתובה ויכול ליתן עלי' משכון.

*

דף ז': **ברכת** אירוסין מאי מברך וכו' בא"י אמ"ה אקב"ו על העריות וכו' והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין בא"י מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין. והק' הראשונים הא קידושין הוא קודם החופה והאיך מברך מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין ומזכיר חופה קודם.

ונ"ל דלכאורה קשה למה דאמרינן מנחות מ"ב ע"ב דכל מצוה דעשייתה גמר מצוה וכו' צריך לברך וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפילין וכו' אין צריך לברך ע"ש, וא"כ האיך מברך כלל ברכת אירוסין הא אירוסין לאו גמר מצוה היא.

אמנם הדבר נכון למה שהעלה השער המלך בחופת חתנים סעיף ט' דאם קדמה חופה לקידושין מהני לענין שתעשה נשואה למפרע עש"ה, וא"כ משכחת לה אירוסין דהוי גמר מצוה בכה"ג דהקידושין גומרין הנישואין, וא"כ שפיר מברך ברכת אירוסין, והתינח אם מזכיר חופה קודם לקידושין ומוכח דינו של שעה"מ ושפיר מברך, אבל אם מזכיר קידושין קודם ומוכרח דחופה קודם לקידושין ל"מ דלא כשער המלך הדק"ל האיך מברך כלל הא לא משכחת לה שתהי' גמר מצוה ואתי שפיר.

ולפ"ז י"ל דהמשך לשון הגמ' כך הוא, ברכת אירוסין מאי מברך, דהיינו דק"ל הא אינו גמר מצוה ולמה מברך כלל, ומשני דמברך מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין ומזכיר חופה קודם לקידושין ובכה"ג הו"ל אירוסין גמר מצוה, ושפיר מברך.

*

דף ט'. **האומר** פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה ופריך ואמאי ספק ספיקא הוא וכו', וצ"ע הא

תוד"ה ל"ל בחשת כהן הקשו דנוקמא אחזקת היתר שהיא כשירה לכהונה ולאו תחתיו זינתה ותירצו דאדרבה אית לן למימר השתא נבעלה דאוקמא אחזקת הגוף שהיתה בתולה ע"ש, וא"כ דיש כאן חזקת הגוף מה בכך דאיכא ספק ספיקא הא כתב הש"ך כללי ס"ס אות כ"ז דהיכי דאיכא חזקת איסור נגד ס"ס לא דיינינן לי' בספק ספיקא דבספק הראשון מוקמי' אחזקה ותו ליכא רק ספק אחד ע"ש, וה"נ בספק אינה תחתיו מוקמינן אחזקת הגוף ואמרינן השתא הוא דנבעלה וליכא רק ספק אחד היינו ספק אונס, וא"כ שפיר נאמן לאוסרה וצ"ע.

*

שם: **תוד"ה** אי למיתב לה כתובה כתבו משמע דאם בא לב"ד נאמן להפסידה כתובתה וכו', והקשה אמאי מפסידה כתובתה הא איכא ספק ספיקא ספק בקי בפתח פתוח או לא ואת"ל פ"פ הוי שמא באונס ע"ש. והנה הך ספק בקי בפ"פ שכתבו התוס' צלע"ק אם לא חשוב ספק בחסרון ידיעה דלא הוי ספק כמ"ש ש"ך ביו"ד סי' צ"ח סק"ט בשם חלב נשיאים ע"ש, וצ"ע.

וביישוב קושית תוס' נ"ל דהנה בטעם דספק ספיקא מותר יש פלוגתא בראשונים דלהרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא רק מדרבנן לחומרא א"כ ספק השני משוי לי' ספק דרבנן ואזלינן לקולא, ולהרשב"א בתשובה סימן ת"ל ס"ס דמותר הוא מטעם רוב, ועיי' בפני יהושע לקמן י"ד. והנה הקשו לרמב"ם הנ"ל אשם תלוי הבא על הספק האיך משכחת לה, ותירצו דלרמב"ם אינו חייב אשם תלוי אלא בב' חתיכות דאיקבע איסורא, ודלא כמ"ד כריתות ח"י דחתיכה א' שנינו, ועיי' פרי חדש סי' ק"י. והרי מבואר בכריתות שם דלר' אלעזר חייב אשם תלוי בחתיכה אחת, וא"כ ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, וע"כ ספק ספיקא דמותר מטעם רוב.

ולפ"ז מיושב קושית תוס' דשפיר מפסידה כתובתה ואי דאיכא ס"ס דהכא דאליבא דר"א קיימינן דספק ספיקא מטעם רוב וכמו דאין הולכין בממון בתר רוב ה"ה בתר ספק ספיקא, וא"ש.

*

דף י'. **חכמים** תקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים וכו' והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי נאמן, ופריך א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, ומשני חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ועיין רש"י ד"ה חכמים דאי כתובתה דאורייתא לא הי' נאמן להפסידה אלא בעדות ידועה, ולל"ע אמאי אינו נאמן להפסיד כתובתה אפי' אי כתובה דאורייתא כיון דיש לו חזקה טובה דאין אדם טורח בסעודה וכו', ואי דיש לה חזקת הגוף, הא איהו אית לי' נמי חזקת ממון והו"ל חדא במקום תרתי ועי' לקמן דף ע"ו דיש ע"א, וצ"ע.

ויש לומר בדוחק דבאמת לאו מכח חזקה זו הוא נאמן להפסיד כתובתה רק בא לישב הקושיא דמה הועילו בתקנתן כיון שבידו להפקיעה א"כ בכל פעם יטעון כך, לזה משני דאין לחוש לזה דחזקה אין אדם טורח וכו' אבל לא שיוציא ממון בחזקה זו.

*

דף י"א: **בנסה** ראשון לשום נישואין ויש עדים שלא נסתרה וכו' אין השני יכול לטעון טענת בתולים שהרי כנסה ראשון, ובגמ' דף י"ב אמאי אין השני יכול לטעון טענת בתולים ניחוש שמא תחתיו זינתה, ובתוד"ה כגון הקשו דבראשון נמי ניחוש שמא תחתיו זינתה ואם נבעלה תחתיו הרי נבעלה לפסול לה ואסורה לכהונה, ולכן כתבו דראשון נמי קידשה וכנסה לאלתר ומת מיד ויש עדים שלא זינתה תחתיו.

ונראה לישב קושית תוס' דברים מכילתין ד"ה שאם הקשו אהא דבתולה נישאת ליום ד' דחיישינן לזנות ובגיטין דף י"ז איכא מ"ד דתקנו זמן בגיטין משום פירי אבל משום בת אחותו לא משום דזנות לא שכיחא, ובשמ"ק הביא תוס' הרא"ש שתירץ דבגיטין דמיירי בנשואה שפיר זנות לא שייך משום דבעלה משמרה, אבל הכא דמיירי בארוסה דלא שייך בעלה משמרה שפיר זנות שכיח ע"ש, והקשו עליו מגיטין כ"ו דקתני בטופסי גיטין צריך להניח מקום הזמן ופריך קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין ל"ש מן הנישואין בשלמא מן הנישואין בין למ"ד משום בת אחותו בין למ"ד משום פירי איכא אלא מן האירוסין בשלמא למ"ד משום בת אחותו איכא אלא למ"ד משום פירי ארוסה מי אית לה פירי ע"ש, ולדברי תוס' הרא"ש מאי פריך הגמ' הא אפילו למ"ד משום פירי ולא משום בת אחותו משום דזנות לא שייך היינו דוקא בנשואה אבל הכא בארוסה איהו נמי מודה דזמן משום בת אחותו דזנות דארוסה שכיח.

ומדן החת"ם תירץ קושיא זו דודאי שפיר תקנו דבתולה נישאת ליום ד' משום דזנות דארוסה שכיח, אבל לאחר תקנה זו שתקנו משום שאם יהי' לו טענת בתולים יהא משכיח לב"ד באמת זנות דארוסה נמי ל"ש דירתה שיטעון טענת בתולים, ע"כ ודפח"ת. [עי' לקמן בסימן רמ"ד ד"ה דף י"ז].

אמנם קשיא מאי פריך הגמ' כאן וניחוש שמא תחתיו זינתה הרי אחר תקנה שתהא בתולה נישאת ליום ד' זנות דאורוסה לא שכיח (ומכ"ש דקשה טפי למ"ש אבני מלואים רסי' קכ"ו בדעת התוס' גיטין י"ז דשמא זינתה לא חיישינן רק שמא תזנה וכדאמרינן שם כ"א שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן יעש"ה, וא"כ בשלמא במתני' שפיר תקנו שתהא נישאת ליום ד' שמא תזנה, אבל הכא הו"ל שמא זינתה ולא חיישינן).

אך זה אינו דהרי אמרינן דאין השני יכול לטעון טענת בתולים, וכיון שכן הוא אינה יראה מלזנות וזנות שכיח, ושפיר פריך וניחוש שמא תחתיו זינתה. והתינח בשני אבל בראשון דיכול לטעון וירא לזנות וזנות לא שכיח לא שייך למיפרך וניחוש שמא תחתיו זינתה, ומיושב קושית תוס' ואתי שפיר.

*

דף י"ג. **א"ל** ר"פ לאביי לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה ואר' יהושע לא מהימנא האמר רב מלקין וכו' ואין אוסרין על הייחוד ליתא דלא כר"י, ופי' תוד"ה ואין דה"פ לזעירי דבספק אחד אם נבעלה לכשר או לפסול אסרינן לה והא ייחוד דאשת איש דספק אחד הוא אם נבעלה אי לא ואין אוסרין על הייחוד ע"ש, והקשה הגאמו"ר נר"ו לפי' תוס' מאי פריך הגמ', בשלמא במדברת דאיקבע איסורא דהא ודאי יש כאן פסול בעולם לכך ספיקו לחומרא אפילו לדעת הר"מ דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, משא"כ בייחוד דא"א דלא ניקבע איסורא ספיקו לקולא.

והשבתי דה"פ לזעירי דבמדברת אף דהו"ל רק ספק איסור לאו אזלינן לחומרא משום דאיקבע איסורא, ובכה"ג ספיקא דאורייתא לחומרא, והא ייחוד דאשת איש אף דלא איקבע איסורא מ"מ הרי הוא ספק איסור מיתה דאזלינן בעלמא לחומרא אפי' אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ואפ"ה אמר רב דאין אוסרין על הייחוד ושפיר פריך, ודו"ק.

ועוד נ"ל דאליבא דר' יהושע קיימינן דס"ל פסחים ט"ו ובכורות ל"ג דתרומה טמאה אין צריך לשמרה בטהרה דיש אם למסורת ותרומתו כתי' ע"ש, וכיון דס"ל יש אם למסורת עכ"פ ס"ל חתיכה אחת שניהו כמבואר כריתות י"ז ע"ב ולא שייך לי' דין איקבע ללא איקבע איסורא כמבואר שם, ודו"ק היטב.

*

שם: **בגמ'** איתבי' ר"א לר"י (דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה מהא דתני') בד"א (דנאמנת לר"ג) בעדות אשה בגופה אבל בעדות אשה בבתה ד"ה הולד שתוקי ע"ש, ויש להקשות למ"ש המפורשים קידושין ס"ו דדוקא אם אנו דנין אף על האם מהני חזקת אם לבת אבל אם אנו דנין רק על הולד לא מהני חזקת אם לבת ע"ש בפנ"י, וא"כ מאי פריך הגמ' דילמא ה"פ בברייתא בד"א דנאמנת בעדות אשה בגופה ר"ל אם אנו דנין אף על גופה בכה"ג נאמנת אף על הולד, אבל עדות אשה בבתה ר"ל אם אנו דנים רק על הבת לא מהני עדותה על הולד וד"ה הולד שתוקי, ולע"ק.

*

דף י"ד. **אלמנת** עיסה פי' תוד"ה אלמנת עיסה היינו משפחה שנטמע בהם ספק חלל א' או הרבה ספק חללים ולכך הו"ל ספק ספיקא דכל א' ממשפחה הוא ספק אם הוא אותו ספק שנתערב בהם ע"ש, ובפנ"י הקשה הא הו"ל ספק א' בגופו וספק אחד בתערובת דלא הוי ס"ס כמ"ש הפוסקים סי' ק"י, ובקו"א הביא שכבר קדם וזכה בקושיא זו הרשב"א בתשובה סי' ת"ל ע"ב, ועיי' פליתי סי' ק"י אות ל' ומו"ד כללי ס"ס אות א'.

וקצת י"ל דהטעם דלא מהני ספק ספיקא בכה"ג כתבו שם הפוסקים משום דבספק הראשון החזקנו הדבר לאיסור ומו לא מהני ספק השני להתיר ע"ש, ולפ"ז כאן בספק חלל דלא החזקנוהו לודאי חלל ולא התרנו לו לישא גרושה וכדומה וכיון שכן בספיקו הוא עומד ומהני שפיר ספק השני שבתערובת להתיר, ודו"ק בזה.

*

שם **בגמ'** המס חד ספיקא הכא תרי ספיקי. לע"ק מאי פריך הגמרא, בשלמא במתני היתה מעוברת שפיר קאמר ר"י דאינה נאמנת ולא מוקמינן אחזקתה משום דאיתרע דהא נבעלה, אבל הכא באלמנת עיסה שפיר מוקמינן אותה אחזקתה דכשירה לכהונה, ואין לומר דאיתרע חזקתה משום דאמו של ספק חלל זה זרק לה בעל גט, זה אינו דזה לא מגרע חזקתה וכמ"ש רש"י לקמן ע"ו ריש ע"א דחזקת הבת לא מהני לאב ע"ש, והה"נ הכא ולע"ק. ואולי יש להעמיס בתירוץ הגמ' הנ"ל ובדברי רש"י.

*

דף ט"ו: **אם** רוב ישראל למאי הלכתא אר"פ להחזיר לו אבידה דמוציאין מיד ישראל הזוכה, ובתוס' הקשו הא אין הולכין בממון אחר הרוב ומ"ש נ"ב. ובפשיטות

י"ל דהטעם דאין הולכין בממון בתר רוב הוא משום דאוקמא ממונא בחזקת מרי, ולפי"ז הכא אם אזלינן בתר רוב נמצא שלא זכה בה ישראל מעולם ולית לי' חזקת ממון כלל ושפיר מחזירין לו אבידה, ואולי לזה כוונו גם התוס' ודו"ק בזה.

*

דף ט"ז. **וביון** דרוב נשים בתולות נישאות כי לא אתו עדים מאי הוי, ובתוס' הקשו מאי פריך הגמ' הא לשמואל אין הולכין בממון אחר רוב. וגראה עפ"י מש"כ בעל המאור ב"מ דף ו' דאין לו לאדם לתפוס בשל חבירו במה שהוא ברשות חבירו לטעון ולומר כך וכך יש לי עליו, והקשה על זה מהאי דאבל סכינא דאשכבתא מחבריי, ותירץ דמודה במקצת היה חבירו ולפיכך הי' נאמן עד כדי דמיו שממוך שיכול זה לתופשו באותו מקצת שמודה בה חבירו יכול לטעון עד כדי דמיו יעש"ה, וכעין זה יש לומר ה"נ דאף דאין הולכין בממון בתר רוב מ"מ היכי דבלא הרוב נמי מגיע לו מקצת וכגוונא דהכא דאף אם לא ניזל בתר רוב מגיע לה עכ"פ מנה דאלמנה בכי האי גוונא אזלינן בתר רוב בממון להוציא גם אותו חצי שאינו מודה הבעל דכיון שעכ"פ צריך ליתן לה מנה קלשה לי' חזקת ממון שלו ול"ל נמי חזקה דכל מה שביד אדם הוא שלו, ושפיר פריך הגמ', עיין היטב.

וע"יש ע"ב תוס' ד"ה איתנוסי שכתבו דמיירי דאיכא מיגו דאי בעי אמרה אין בידי כלום דאל"ה אמאי מהימנא ע"ש. ולדברי בעל המאור הנ"ל י"ל דלהכי מהימנא דכיון דיכולה לתפוש אותו מנה דאלמנה דמודה בה הבעל יכולה לטעון ולתפוש גם אותה מנה שאינו מודה בה, ודו"ק.

(**ובנמוק"י** בבא מציעא הקשה האיך מהני כאן תפיסתה בספק ממונא ימא אוקי ממונא בחזקת מרי' ע"ש. ולהנ"ל אתי שפיר דכיון דמגיע לה מקצת שמודה בה הבעל קלשה חזקתו ומהני תפיסתה. אבל באמת זהו קושית תוס' כאן והתוס' כתבו דמיירי דיש לה מיגו ולכן מהני תפיסתה).

*

שם. **תוד"ה** התם כל דבריהם צריך ביאור רחובות, ובפשיטות יש לומר בכוונתם עפמ"ש לעיל י"ג ע"א ד"ה ר' אסי דמשארסתני נאנסתי אינה נאמנת לר"י במיגו דמוכח עץ משום דאפילו במוכח עץ אינה נאמנת לר"י ולא הוי מיגו גמור אלא משום שהוא טענה מעולה ביותר, אבל לכסר נבעלתי נאמנת שפיר לר"י במיגו, דלא נבעלתי דלא נבעלתי נאמנת והוי מיגו טוב עש"ה. וזהו ג"כ כוונתם כאן דגבי משארסתני נאנסתי שפיר אינה נאמנת כיון דאינה יכולה לומר בתולה אני ובין שאמרה משארסתני נאנסתי ובין שאמרה מוכח עץ אני אינה נאמנת, וא"כ מיגו דמוכח עץ לא הוי אלא טענה מעולה ביותר ולא הוי מיגו גמור, משא"כ כאן אם אמר לא הי' של אביך מעולם הי' נאמן, וא"כ שפיר נאמן אם אמר של אביך הי' ולקחתי' הימנו במיגו טוב דאי בעי אמר לא הי' של אביך מעולם, ואתי שפיר.

*

דף כ"ב. **תוד"ה** תרי ותרי שהקשה על פירש"י דכיון דהוי תרי ותרי לא מיתכשר בהכי הא אליבא דרב הונא קיימינן דס"ל שבועות מ"ז בב' כתי עדים דזו באה בפני עצמה ומעידה וכו' והול"ל אוקי גברא בחזקתי'. וקצת י"ל דבשלמא התם שפיר אמרינן דמוקמינן כ"א אחזקתי', אבל הכא א"ת אוקי גברא בחזקתי' א"כ תפסול אותם שערערו דגזלן הוא והבן.

*

שם. **שוב** הקשו שם הא לרב חסדא דקאמר בהדי סהדי שקרי למה לי מודה הכא דהאי גברא ממילא איתכשר שהרי אם כת א' מאלו מעידה על אדם אחד שהוא פסול לא היתה נאמנת לר"ח אע"פ שאין אדם מכחישה וכ"ש היכי דאיכא סהדי דמכחשי דלא מהימני ע"ש.

והוא פלאי דמה כ"ש הוא זה בשלמא התם שכבר נפסלו ע"י שהכחישו אהדדי שפיר אין נאמנים שוב אעפ"י שאין אדם מכחישה, משא"כ הכא ודאי אם כבר היו עדים הראשונים שערערו פסולים ע"י שהכחישו אותם עדים אחרים הוי כ"ש דאין נאמנים כיון דאיכא סהדי דמכחשי, אבל באמת ע"ז אנו דנין שיפסלו בהכחשת עדים האחרונים ועד עכשיו כשרים היו ומה כ"ש הוא דמכחשי סהדי.

לכן נראה בכוונת התוס' דעיין ברמב"ם סופ"ז מה' יסודי התורה שכתב כמו שנלטוינו לחתוך הדין עפ"י ב' עדים כשרים, ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר, הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידים אותם על כשרותן וכו', ובשעה"ת האריך בכוונתו, ובפשיטות נראה דכוונתו כיון דאין במה להסתפק נאמנים הם אצלינו. ולפ"ז י"ל דלהכי קאמר ר"ח בב' כתי עדים דמכחשי אהדדי לישנא דבהדי סהדי שקרי למה לי ר"ל דכיון דכאן שפיר יש במה להסתפק דהא מכחשי אהדדי, וא"כ ל"ל פי' דאז אין כאן עדות כלל, ודו"ק היטב בזה.

ומעתה יש לומר דקושית תוס' הי' דהשתא התם אינם נאמנים שוב אע"פ שאין אדם מכחישו ועכשיו אין

במה להסתפק הואיל והי' בעדותם במה להסתפק אין חשיב עדותם עדות כלל, כ"ש הכא דאיכא סהדי דמחכשי ר"ל הני תרי ותרי דמכחשי אהדדי וא"כ עכשיו יש במה להסתפק וודאי לא מהימני דאין כאן עדות כלל, ודו"ק.

*

שם **בתו"י** ד"ה מנין לאב שנאמן לאסור את בתו הקשו האי למה לי קרא תיפוק לי' דנאמן משום דבידו לקדשה כדאמרינן ב"ב קל"ד בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן הואיל ובידו לגרשה ע"ש, וצ"ע הא מבואר שם דהא דנאמן לומר גרשתי את אשתי משום דבידו לגרשה היינו דוקא מכאן ולהבא אבל למפרע אינו נאמן ע"ש, וא"כ ה"נ מטעמא דבידו לקדשה לא הי' נאמן לאסור את בתו רק מכאן ולהבא דהוי בידו לקדשה ולכן שפיר איצטריך קרא דנאמן לאסור את בתו אף למפרע, וצ"ע. [עי' שו"ת פרי השדה מ"ד סי' נ"ד בתשו' להמחבר על זה].

*

דף ל"ה: **רש"י** ד"ה ואי כרנבה"ק. הגל"מ פסחים כ"ט ע"א העלה דאף דקלבד"מ חייב מיהת לצאת ידי שמים כמ"ש רש"י ב"מ נ"א, מ"מ לר' נחוני בן הקנה דס"ל דכרת נמי פוטר מתשלומין, אפילו לצאת י"ש פטור, משום דטעמא דחייב לצאת י"ש הוא משום דכדי רשעתו דילפינן מיני' דמשום רשעה אחת אתה מחייבו וכו' לב"ד קאמר רחמנא שאין יכולין לחייבו משום שתי רשעיות אבל הוא מצד עצמו רמיא תשלומין עלי', אבל לרנבה"ק דכרת נמי פוטר מתשלומין, כיון שאין עונשו מסור לב"ד ול"ל דכדי רשעתו לב"ד קאמר רחמנא ול"ל שאף רחמנא לא חייבי' משום שתי רשעיות וא"כ אפילו לצי"ש פטור ע"ש. ואם כי הוא חידוש נפלא, לפק"ד נ"ע מרש"י ד"ה ואי כרנבה"ק דאית לי' לוקה ומשלם כר"מ מדקאמר יוה"כ כשבת יו"כ הוא דפטר מתשלומין ומשום כרת דאית בי' וכו' אבל משום לאו ומלקות דאית בי' לא פטר וכו' ע"ש, ולדברי הגל"מ האיך מוכח דלרנבה"ק ס"ל לוקה ומשלם דילמא לעולם ס"ל אין לוקה ומשלם והא דפוטר ביו"כ משום כרת ולא משום מלקות משום דאי הוי פוטר משום מלקות היה חייב מיהת לצאת י"ש, ולהכי פוטר משום כרת למיפטרי' אפילו לצאת ידי שמים וצ"ע (קו' וילקט יוסף שנה תר"ע סי' קנ"ב). [עיין בקו' שערי הלכות י"מ תשובה ארוכה מכת"י הגאון רבי יקותיאל יהודה רזשענבערגער זצ"ל אב"ד דיערעש ומח"ס שו"ת תורת יקותיאל אל המחבר בענין זה].

*

דף מ"ו: **הרמב"ם** בפירוש המשניות כתובות מ"ו כתב אלו הענינים שהאב זוכה בבתו כל זמן שהיא נערה שנא' בנעורי' בית אביה ובא בקבלה כל שבח נעורים לאביה, והוא פלאי הא בגמ' שם אמרינן האי בהפרת נדרים הוא דכתיב ולא יליפינן מיני' דממונא מאיסורא לא יליפינן, עיין בהפלאה.

ונראה לי לכאורה קשה לדעת רש"י שהביא הר"ן כתובות ע"ג דבקידשה סתם ואחר כך נמצאו עליה נדרים דאינה מקודשת כלל ודלא כרמב"ם דס"ל דמקודשת מספק, א"כ האיך משכחת לה דאב מקבל קידושין לבתו בעכ"ח שלא מדעתה כמבואר כתובות דף מ' דאמרינן אי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין ע"ש, הא אם לא תרצה הבת יכולה לנדור ויהי' קידשה סתם ואח"כ נמצאו עלי' נדרים דאינה מקודשת.

וא"ל דבאמת אין יכול האב לקבל קידושין רק ברצונה, דא"כ קשה האיך אמרינן בגמ' השתא אביה מקבל קידושי' איהי שקלא כספא הא גם אביה אינו מקבל קידושי' רק ברצונה דאל"ה יכולה לנדור ואינה מקודשת כנ"ל. אך זה אינו, דמה בכך שיכולה לנדור הא ברשות האב להפר נדריה ולא ימצאו עלי' נדרים ושפיר תהא מקודשת. והתינח אי כתיב בנעורי' בית אביה דאב יכול להפר נדרי בתו אבל אי לא כתיב בנעוריה וכו' הדק"ל, ומיושב בזה דברי רש"י ב"ק פ"ז ד"ה שבח נעורי' מקושית תוס' שם ע"ש. עד כאן מצאתי בקונטרס אחי הרב הגאון ר' יהודה נבי אבד"ק הו"ו נ"י.

והנה לדעתי לא דיבר נכונה דלדעת הר"מ דס"ל קידשה סתם ונמצאו עלי' נדרים דמקודשת מספק, א"כ אף אם אין יכול להפר נדרי בתו יכול האב לקדשה קידושי ספק עכ"פ וממילא תתרצה שלא תתעגן, ועדיין הר"מ בפיה"מ אינו מיושב. ועוד דיכולה לנדור באופן שלא יודע לאבי', וזה פשוט.

ולפענ"ד נראה דלקמן מ"ז יליף דאב זוכה בבתו בהפרת נדרי' דכתיב בנעורי' בית אביה, ופרש"י וכ"ת הא בהדיא כתיב כי הניא אביה אותה, אי לאו האי הו"א בקטנה משתעי ע"כ. והוא פלא דהאיך אפשר לומר בקטנה משתעי הא בקטנה אין נדריה קיימין, ועכ"ח נ"ל דכוונת רש"י בקטנה בת י"א ויום א' שהוא שנה סמוך לפרקה דהיינו מופלא הסמוך לאיש דנדריה נדרקין, וביודעת לשם מי נדרה והקדישה דנדריה קיימין כדאמרינן נדה מ"ה ע"ב.

אך דאכתי תקשי הא בהאי קרא כתיב וה' יסלח לה וקטנה אפילו בשנה סמוך לפרקה לאו בת עונשין ובת כפרה היא ואיך אפשר לומר דבקטנה משתעי, וצריך לומר דאזיל

אליבא דר"ה דס"ל נדה מ"ו הקדיש (מופלא הסמוך לאיש) ואכל לוקה והוי בת עונשין וכפרה, ובנעורי' בית אביה אתי לגערה, אבל הרמב"ם דפסק דלא כר"ה וא"כ ליכא למימר דבקטנה משתעי דהא כתיב וה' יסלח לה, וא"כ שפיר ילפינן דאב זוכה בהפרת נדרים מכי הגיע אביה אותה כקושית רש"י לאמת, ואייתר בנעוריה בית אבי' לדרשה דכל שבת נעוריה לאביה דהאב זוכה בקידושי בתו וכספא דאבוה, ואתי שפיר.

*

שם. **הרב** יד מלאכי אות מ"ד הקשה אתוס' ב"מ כ' ב' דמשמע מדבריהם דדוקא איסור אשת איש דחמור לא ילפינן מממון אבל שאר איסור ילפינן מממון בק"ו דממון חמור דאין הולכין בממון אחר הרוב ובאיסור הולכין בתר רוב ע"ש מהא דברכות י"ט דמשני איסורא מממונא לא ילפינן.

ולענ"ד נראה פשוט דלא קשה מידי דברכות שם אליבא דרב קיימי' דס"ל דהולכין בממון בתר רוב עיי' ב"ב נ"ב, וא"כ אין ממון חמור מאיסור דנילף איסורא מיני' בק"ו, ודו"ק.

(ובספר ילקוט הרועים אות איסורא מממונא לא ילפינן הביא בשם ס' א' כמדומה שמו באר יעקב מה שקדם וזכה בה תוס' הנ"ל, לך נאה ראה).

*

שם. **הקשו** תוס' דאכתי נילף מהפרת נדרים דאב יכול לקדשה דהוי איסורא מאיסורא וממילא ידעינן דכספא דאבוה דהשתא אביה מקבל קידושיה וכו' כדקאמר התם, ותי' דאיסורא דאית בי' ממונא מאיסורא דלית בי' ממונא לא ילפינן, ובהגהות הגר"ב ר"ב זצ"ל התפלא דזה סותר למ"ש התוס' נדרים י"א ע"א דנדרים הוי איסורא דאית בי' ממונא וכ"כ שם הר"ן, ולפ"ז הדרא קושית תוס' בכתובות לדוכתא, ונע"ג.

ונראה לי דהנה התוס' נדרים קטעים טעמא דנדרים הוי איסורא דאית בי' ממונא משום דאוסר ממון של חבירו עליו ע"ש, ולפ"ז הכא דמיירי בנדרים שהאב מצי להפר לבתו והרי קי"ל יו"ד סי' רל"ד סעיף נ"ח דאין האב מפיר רק נדרי עינוי נפש אבל דברים שבינו לבינה לא מצי להפר, ולדעת הרמב"ם פרק י"ב מנדרים ה"ז הובא שם בשו"ע סעיף ס' אם אסרה עליה פירות של איש אחד חשיב נדרים שבינו לבינה ע"ש, וא"כ עכ"ח לא מיירי הכא באופן שאסרה ממון של אחר עלי' דהוי דברים שבינו לבינה שאין האב מפיר רק בנדרי עינוי נפש כה"ג דלית בי' ממון והוי איסור גרידא, ושפיר כתבו תוס' בכתובות דלא ילף מיני' משום דהוי איסור דלית בי' ממון כנלע"ד.

ועפ"ז נראה לי דעת הרמב"ם בפיה"מ כתובות שם שכתב אלו העניינים שהאב זוכה בבתו כל זמן שהיא נערה שנא' בנעורי' בית אביה ובא בקבלה כל שבת נעורים לאביה ע"ש, ותמהו עליו הא בגמ' דחי האי בהפרת נדרים הוא דכתיב ולא ילפינן מיני' דממונא מאיסורא לא ילפינן, ולמ"ש אתי שפיר דהרמב"ם לשיטתו דפסק פי"א מנדרים והוא דיעה ב' בשו"ע שם דאב מפיר אפילו דברים שבינו לבינה ואפילו אסרה עלי' ממון של אחרים נמי יכול להפר, וא"כ נדרים שהאב מפיר נמי איסורא דאית בי' ממונא הוא ול"ל כתירוץ התוס' בכתובות, ושפיר ילפינן קידושין מהפרת נדרים וא"ש, ולענ"ד הוא נכון.

אלא דאכתי יש לעיין למ"ש הר"ן נדרים ט"ז ע"א ד"ה מתני' דה"ט דנדרים הוי איסורא דאית בי ממונא משום דלא משכחת להו בלא תפלא דאינו חל על דבר שאין בו ממש ע"ש, ומבואר דס"ל דנדרים בכל ענין אפילו נדרי עינוי נפש הוי איסורא דאית בי' ממונא, ולדבריו אכתי קושית תוס' הדרא לדוכתא, ובעכ"ח נ"ל בדוחק דמ"מ ליכא למילף קידושין דהוי איסורא דאית בי' ממונא שמוציא מהמוחזק מאיסורא דלית בי' ממונא כזה שאינו להוציא מהמוחזק כגון בהפרת נדרים, כנלע"ד.

*

דף ע"ב: **עיין** תוס' כתובות ע"ב ד"ה על מנת שהקשו מאי איריא על מנת שאין עלי' נדרים דאינה מקודשת אפילו בסתם נמי דהא בפרק אע"פ גזרינן דארוסה בת ישראל לא תאכל בתרומה משום סימפון ע"ש.

ונ"ל דבשלמא בסתם אם מחל התנאי או שסתק אחר הקידושין מהני קידושין משא"כ בקידש ע"מ אפילו אם מוחל התנאי אח"כ לא מהני מחילתו ואינה מקודשת כלל כמבואר בתוס' לקמן ע"ג סוד"ה לא תימא, ושפיר איצטריך לאשמועינן בקידש על תנאי דאינה מקודשת כלל, ודו"ק.

*

שם **שוב** הקשו תוס' שם, דאמאי בקידש סתם וגמלאו עליה נדרים צריכה גט ובנמצאת איילונית א"צ גט כלל אפילו מדרבנן ע"ש.

ונראה לי דבשלמא באיילונית שפיר איכא צריך גט משום דלא הוי מקח כלל ולא רק דהוי מקח טעות,

ובפרט למה דאמרינן לעיל נ"ט ע"ב דאין אשה אלא לבנים, והוי כמו מוכר לחבירו מין ממיני פירות ונתן לו מין אחר דקי"ל בחו"מ סי' רל"ג ס"א דאין כאן מכר כלל ושניהם יכולים לחזור, משא"כ בקידשה סתם וגמלאו עלי' נדרים או מומין דהוי מקח אלא שיכול לחזור ולטעון מקח טעות, והוי כמו מכר לו חטים יפות וגמלאו רעות דקי"ל שם דלוקח יכול לחזור או מוכר לו חטים רעות וגמלאו יפות דמוכר יכול לחזור דמקח הוי אלא שיכולים לחזור המוכר או לוקח וה"נ כן, ולהכי שפיר לריכה גט, דו"ק היטב והבן.

*

דף ע"ד. **בגמ'** תנאה דאפשר לקיומי' ע"י שליח הוי תנאי' תנאה וכו', ובתוס' הקשו דמה סברא יש כאן ע"ש. ונראה דהסברא כך הוא דאם אפשר לקיומי' ע"י שליח ובכה"ג נגמר הדבר ע"י דיבור שאומר לשליח לעשות הדבר ההוא שרוצה שיעשה, ובכה"ג וודאי מהני תנאה משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, ולהכי אפילו אם הוא בעצמו עושה הדבר ההוא ולא ע"י שליח נמי מהני תנאה, וכמ"ש המ"מ סוף הל' שכירות דבלאו שאין בו מעשה כגון חסמה בקול (ב"מ ל') אפילו אם עובר הלאו ע"י מעשה שחסמה בכלי פטור ע"ש, וה"נ כיון דמשכחת שעושה מעשה זו ע"י דיבור שממנה שליח לעשותו ובכה"ג וודאי מהני תנאה משום דאתי דיבור וכו' לכן מהני תנאה גם בעושהו בעצמו, משא"כ במעשה שאי אפשר לקיומי' ע"י שליח ולא משכחת שיעשה בדיבור לבד רק ע"י מעשה שיעשה בעצמו לא מהני תנאה משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה כדאמרינן קידושין נ"ט ע"ב, והבן.

עוד י"ל דהסברא כך הוא דבתנאי שאפשר לקיומי' ע"י שליח א"כ חזינן שאין לריך מעשיו ואין הכרח שיעשה המעשה אשר יעשה הוא בעצמו בפועל והעיקר תלוי רק ברצונו שאם הוא מתרלה אף שאחר עושהו יתקיים הדבר ההוא, ובכה"ג מהני תנאה דהא רצונו הוא שיתקיים הדבר רק באופן שהתנה, משא"כ באי אפשר לקיומי' ע"י שליח א"כ מן ההכרח שיעשה הדבר ההוא בעצמו בפועל ולא סגי ברצונו בלבד, ובכה"ג לא מהני תנאה לבטל המעשה. ויש להעמיס כן בתירוץ התוס' שם, דו"ק והבן בזה היטב.

*

דף ע"ה. **במשנה** וחכמים אומרים במה דברים אמורים במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי

אינו יכול לטעון ואם יש מרחץ וכו', וקשה לפמ"ש תוד"ה וחכ"א דר"מ לא פליג אמומין שבגלוי דמודה דאמרינן דאה ונתפיים א"כ אמאי קבע הך בד"א בדברי חכמים בדר' מאיר הול"ל כיון דגם ר"מ מודה בהא וכן הק' אבי מורי הגנ"י, וכן מצאתי בס' בית יעקב להגאון מליסא זי"ע.

ובפשיטות י"ל דה"ק רבנן לר"מ בד"א במומין שבסתר וכו' ובהא מודית לן וא"כ מודית לן נמי דאם יש מרחץ באותו עיר אע"ג שהוא מומין שבסתר דאינו יכול לטעון וכ"מ בשיטה מקובלת לדברי תוס'.

אבל נ"ל עוד דלכאורה י"ל בלשון רש"י ד"ה א"י יכול לטעון משום "דידע" ונתפיים, ובגמ' איתא משום "דראה" ונתפיים.

לכן נ"ל דאפילו מסר האב או שלוחי האב את בתו לשלוחי הבעל דבכה"ג הרי היא ברשות הבעל כמבואר במשנה לעיל דף מ"ח אמרינן נמי דאין הבעל יכול לטעון אע"ג דלא ראה אותה משום דאמרינן "דידע" הבעל ונתפיים, אבל הש"ס דאזיל אליבא דר"מ י"ל דוקא ראה ונתפיים מהני, אבל ידע ונתפיים לא, ממילא לפ"ז שפיר פליגי ר"מ וחכמים במתני' ג"כ במומין שבגלוי, אבל התוס' לא כתבו דר"מ מודה רק בראה ונתפיים, ואתי שפיר.

והנה ראיית התוס' הוא דא"כ האיך קאמר לעיל דף נ"ז ע"ב סימפון בעבדים ליכא הא משכחת במומין שבגלוי ואליבא דר"מ ע"ב, ולענ"ד נראה דאין ראי' מהתם דהתם דמיירי בלא התנה שפיר אינו יכול לטעון במומין שבגלוי אפילו לר"מ, אבל הכא דמיירי לרב בהתנה שפיר יכול לטעון גם אמומין שבגלוי, דאי כתירוץ רשב"א שבתוס' לקמן ד"ה אבל דכשהתנה לא התנה אמומין שבגלוי כבר מבואר בשמ"ק דתוס' דהכא לא ס"ל כתירוץ תוס' לקמן, וא"ש.

*

שם: **בגמרא** טעמא דמייתי האב ראי' וכו' הבעל מהימן וכו'. בלימוד שיעור סוגיא א' שמעתי מפי אאמו"ר נ"י שאמר בשם גוב"י קמא שמחלק בין לשון נאמן ללשון מהימן, דמהימן נופל אם נאמן מצד עצמו בלי שום סיוע וראי', וכדאמרי אינשי שהוא איש מהימן, אבל נאמן הוא רק אם דבר אחר מסייעו כגון אם יש לו טענת ברי או מיגו נאמן. והוא נקודה נפלאה למבין. וא"כ יש לעיין מדוע קאמר הש"ס כאן הבעל מהימן או האב מהימן, כיון דאינם נאמנים רק מכח חזקה זה מפני חזקת ממון וזה משום חזקת הגוף, א"כ הול"ל נאמן ולא מהימן, ול"ע.

והנה פליגי הרא"ש ורמ"ה בגמבגרה דהוה רשות לעצמה (ועיי' בפיה"מ לרמב"ם לעיל מ"ז ע"ב) אם על האב

או על הבעל להביא ראי', ולרמ"ה על האב להביא ראי', ולענ"ד נראה ראי' לדבריו מלשון המשנה דקתני היו בה מומין ועודה בבית אביה ואמאי לא קאמר ועודה ברשות אבי' כלשון המשנה לעיל מ"ח לעולם היא ברשות אביה, אמנם לדברי רמ"ה אתי שפיר וכון מאוד דהיינו דקמ"ל דאפי' לא היתה "ברשות" אביה דהוה בוגרת דהוי רשות לעצמה ולא הוי רק "בבית" אבי' אפ"ה על האב הראי' ודו"ק, ושוב מצאתי כן בס' מזיר השם להגה"ק ר' שמעלקא זי"ע.

ועוד ראי' דמתני' מיירי בנתבגרה, דאי לא תימא הכי א"כ קשה אר' אשי דקאמר לקמן סיפא מנה לי בידך הא לר' יודא לעיל דף מ"ג ע"ב במשנה אפילו נשאת הכתובה לאביה וא"כ בסיפא נמי מנה לאבא בידך הוא, אבל אי מיירי מתני' בנתבגרה אתי שפיר דהיכא דנתבגרה ויש"ת מודה ר"י דכתובה לעצמה כמבואר לעיל שם, וא"כ שפיר הוי בסיפא מנה לי בידך.

אלא דלפי זה תקשי א"כ ליתני מתני' בין רישא ובין סיפא בנכנסה לרשות הבעל ורישא מיירי שלא נתבגרה קודם נישואין וא"כ כתובה לאביה והוי מנה לאבא בידך לכן על האב להביא ראי' וסיפא מיירי בנתבגרה קודם נישואין והוי מנה לי בידך לכן על הבעל להביא ראי' וכאן ליכא למימר כמש"ל כמובן, וצ"ע.

ועוד דקאמר בגמ' בסמוך טעמא דמייתי הבעל ראי' הא לא מייתי הבעל ראי' האב מהימן, ופלא דהול"ל נאמנת דטענתה שלה, אבל אי בסיפא לא מיירי בנתבגרה קודם נישואין א"כ כתובתה לאביה, ושפיר י"ל דהאב מהימן.

ומיהו י"ל בזה דהא דקאמר האב מהימן ולא היא נאמנת הוא עפמ"ש שיטה מקובצת לפרש הסוגיא אריכות לשון טעמא דמייתי האב ראי' וכו' ולא פריך להדיא מרישא לסיפא דהק' דמרישא שמעי' דכי לא מייתי האב ראי' הבעל מהימן ואפילו כנגד האשה הטוענת טענת ברי ובסיפא שמעינן דאי לא מייתי הבעל ראי' אפילו האב דקטעין טענת שמא נאמן עב"ה, וא"כ מדויק שפיר לשון האב מהימן, וממילא די"ל עוד דמתני' מיירי בנתבגרה, וא"ש.

*

שם **בגמ'** אר"א תברא מי ששנה זו לא שנה זו. הקשה אאמו"ר נ"י לאיזה צורך נקט כאן פלוגתא דר"ג ור"י הא כבר שמעינן לי' להאי פלוגתא לעיל בפ"ק גבי משארסתני נאנסתי. ולענ"ד נראה פשוט דהתם שאני דאיכא ג"כ מיגו דאי בעי אמרה מוכת עץ אני ולא פסלה נפשה לכהונה, וכאן ליכא מיגו והולרך לומר דאפ"ה אזיל ר"ג בתר חזקת הגוף. אלא דהרי כתב שם הריטב"א דעיקר הטעם משום חזקה ולא מיגו. ומה שהביא הריטב"א ראי' לזה ממוכת עץ דס"ל לר"ג בכתובות י"ג ע"א דנאמנת אע"ג דשם ליכא מיגו, אלא וודאי דעיקר הטעם משום חזקת הגוף.

ולי הדל נראה דאף אי נימא דמהני לר"ג חזקה לחוד מ"מ גבי משארסתני נאנסתי לא היתה מועילה החזקה דאפשר לומר כאן נמצא וכאן היה והיתה בעולה מקודם, ולכן צריכים אנו ג"כ לטעם מיגו, וא"כ תירוץ הנ"ל אתי שפיר, וצ"ע.

אבל עוד נלע"ד סברא ישרה דודאי לעיל שפיר אמרינן דחזקת הגוף הוי חזקה מעליא דודאי נולדה בתולה, אבל הכא חזקת הגוף דבלא מומין נולדה הוי רק חזקה דאתיא מכח רובא דנולדו תמימים ובלא מום, ועיין תי' רשב"א חולין י"א גבי גבינות, וכיון דלענין כתובה איירי שהוא ממון הו"א דאין הולכין בממון אחר הרוב.

ובזה אפשר ליישב מה שהקשה בפנ"י הא דקאמר רבא לא תימא ר"י לא אזיל בתר חזקת הגוף כלל וכו' ומדוע לא אמר רבא לשמעתתי' לעיל בפ"ק בפלוגתא דר"י ור"ג ולמה נטר עד השתא, ולפי מש"כ לעיל יש לומר דודאי לעיל אזיל ר"י בתר חזקת הגוף היכא דליכא חזקת ממון כנגדו משום דהוי חזקה מעליא אבל הכא הו"א כדכתיבנא קמ"ל.

וטעמא דלמה באמת אזלינן הכא בתר חזקת הגוף אע"ג דאתיא מכח רובא ואין הולכין בממון אחר הרוב, יש לומר כמ"ש הפלאה ספ"ק דכתובות דהיכא דהחזקנו ברוב לענין איסור אזלינן אבתרי' גם לענין ממון ע"ב, וה"נ כבר החזקנו הרוב לענין שתהא צריכא גט, והיינו לענין איסור, וה"נ לענין הכתובה שהוא ממון. [עיין עוד לעיל בסימן קנ"ז].

*

שם **בגמ'** אמר רבא ל"ת ר"י לא אזיל בתר חזקת הגוף כלל וכו', עיי' פנ"י ושאר אחרונים שעמדו בזה איזה המשך יש לדברי רבא לכאן ע"ב. ולענ"ד נראה בהקדם ליישב קושית תוס' ד"ה מי ששנה זו לא שנה זו לר"א דקאמר תברא אמאי נקט ברישא עודה ברשות האב וסיפא נכנסה לרשות הבעל איפכא הול"ל דהוי רישא רבותא טפי וסיפא רבותא טפי.

(**ובאמת** לא זכיתי להבין קושית תוס' דלמה הוי באופן שכתבו תוס' רבותא טפי ומאי חידושי', וודאי אי אזלינן בתר חזקת ממון אין לנו טעם לחלק בין עודה בבית אביה לנכנסה לרשות הבעל, וכן לר"ג וכמ"ש רש"י סד"ה מ"ש).

ונראה לענ"ד לישב דאמרינן לעיל דף ט'. האומר פתח פתוח מצאתי נאמן משום הס אמרו (היינו דכתובה דרבנן) והס האמינוהו, ופריך א"כ מאי הועילו חכמים בתקנתן, ומשני חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה עש"ה. ולפ"ז אני אומר דאדרבה באופן שסגינו מסגתינו הוי רבותא טפי, דבריש קתני עודה בבית אביה דעל האב להביא ראי', ואין צריך לומר בנכנסה לרשות הבעל דאז יש לו חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ובסיפא תני רבותא טפי בנכנסה לרשות הבעל אע"ג דיש גם חזקה דאין אדם טורח בסעודה אפ"ה על הבעל להביא ראי' ואל"ל בעודה בבית אביה דאין לו חזקה זו, ומיושב קושית תוס'.

אמנם לפ"ז נ"ל דר"א ס"ל דר"י לא אזיל בתר חזקת הגוף כלל, דאלת"ה א"כ מה אמרת דיש לו לבעל חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, הא יש לו לאב חזקת הגוף נגדו.

אבל רבא השיב ע"ז וקאמר דהיכי דאין חזקת ממון כנגדו אזיל ר"י בתר חזקת הגוף, וא"כ ליכא למימר כתירוצו והדרא קושית תוס' לדוכתא, וממילא דל"ל כפירוקא דר"א דקאמר תברא ועדיין קושית הש"ס בדוכתא קאי, לכן משני רבא שינויא אחרינא ריש כאן נמצא וכאן הי' וכו', ומיושב היטב המשך דברי רבא לכאן, כנלענ"ד לחדודי.

אבל באמת עומד לדמות די"ל דאפילו לר"א דקא משני תברא נמי ס"ל דלר"י היכי דאין חזקת ממון עומד כנגדו אזיל בתר חזקת הגוף כרבא ואפ"ה בנכנסה לרשות הבעל האב צריך להביא ראי' משום דיש לו לבעל חזקה דאין אדם טורח בסעודה, ואי דלאב יש לו חזקת הגוף, זה אינו דחזקה דאין אדם טורח בסעודה וכו' הוי חזקה דאתיא מכח סברא כמ"ש שעה"ת כלל כ"ד פ"ו ובקונטרס החזקות לאביו זי"ע סימן א', והרי כתב מהרי"ק שורש ע"ב דחזקה דאתיא מכח סברא עדיף גם מחזקת ממון וכ"ש מחזקת הגוף ע"ש, אמנם תירוצי על התוס' עדיין לא נסתר בזה, ואתי שפיר.

*

שם **בגמרא** אם בהרת קודם לשער לבן טמא, ולע"ע לאיזה צורך הביא הך בבא הא האי בקרא כתיב ויתי ספר ומחזי.

ואולי יש לומר דלכאורה יש לדקדק איך אמרו חכמים אם שער לבן קודם לבהרת טהור דמשמע דבבת אחת טמא הא בקרא כתיב אם בהרת קודם לשער לבן טמא אבל בבת אחת נראה להביא דטהור, והוי כדבר המפורש בתורה להיתר דאין כח ביד חכמים לאסור כמ"ש טו"ז יו"ד סי' קי"ז וחו"מ סימן ג', אך באמת זה לא חשיב מפורש בתורה להיתר רק מבואר בתורה להיתר משום דבת אחת לא כתיב בקרא, וזהו דקאמר אם בהרת קודם לשער לבן טמא אבל בבת אחת לא כתיב בקרא, ומדויק לשון רש"י ד"ה אם בהרת דהכי (ר"ל רק הכי) כתיב בקרא, וכיון שכן אף דמבואר מהקרא דבב"א טהור מ"מ אמרו חכמים דדוקא שער לבן קודם לבהרת טהור אבל ב"א טמא. וכיון שכן ל"ל כקושית שמ"ק דהוי ס"ס דבבת אחת הוא טמא, וא"כ שפיר ספק טמא ודו"ק.

*

שם **בגמרא** ספק טמא ור"י אומר כהה מאי כהה א"ר כהה וטהור. בשמ"ק מדקדק מיד הו"ל לר"י לומר טהור ומדוע שינה את לשונו ואמר כהה.

ולפענ"ד נראה עפמ"ש דו"ז בשב שמעתתא ש"א פ"א לישב קושית פר"ח סימן ק"י ארמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ואמאי בספק טומאה ברה"י ספיקו טמא, ותירץ הש"ש דהתם שאני הי"ט דטמא משום דהתורה עשאה להספק כודאי ע"ש. וא"כ אי הוי אמר טהור הו"א משום ספיקא מטהרין לכן נקט כהה דהוי ככהה הנגע ממראהו שהוא טהור ודאי, ואתי שפיר. ועיין בענין זה בס' סדרי טהרה חידוש הלכה נדה י"ט ובהקדמה לתשובות פנים מאירות ח"ג.

*

שם **בגמ'** רבא אמר ריש"א כאן נמצא וכאן הי' וכו', עיי' רש"י רבא מהדר לאוקומי מתני' כר"ג דס"ל חזקת הגוף עדיף מחזקת ממון, וכ"כ לקמן גבי אוקימתא דר' אשי, ומזה סתירה על מ"ש בס' קונטרס החזקות לבעל שמן רוקח סימן כ"ו סוף מחודש ג' בשם בנו ז"ל דר"מ ס"ל חזקת ממון עדיף מחזקת הגוף ע"ב, ומסוגיא דהכא לפירש"י מוכח איפכא דרש"י כתב דמוקמינן מתני' דהוי ר"מ אליבא דר"ג דס"ל חזקת הגוף עדיף, והוא ברור.

*

שם **תוס'** ד"ה ספק טמא הקשו מאי ראי' מייתי רבא מהא דמטהרין לר"י בספק דילמא שאני התם דכתיב קרא לטהרו או לטמאו עיין זיר דף ס"ה, ותירצו דמהתם גמרינן ע"ש. ופלא בעיני הא להדיא איתא ביבמות ק"ג איסור מטומאה לא ילפינן. ואולי כיון דכל עיקר חזקה באיסורין ילפינן בחולין י': מנגע להכי ילפינן גם שהא חזקת

הגוף מהני נגד שאר חזקות חוץ חזקת ממון מטומאה, אבל באמת גם שם מקשי כנ"ל כמ"ש בקהלת יעקב חלק תוס' דרבנן ערך איסור מטומאה אות כ', ועע"ג.

*

דף ע"ו. **ברש"י** ד"ה רב אשי אמר כתבו דחזקת הגוף של הבת לא מהני לאב ע"ש, והקשה אאמו"ר הגאון נ"י לרש"י האיך מהני חזקת כשרות דבהמה לבעה"ב לקמן בסמוך, ובשב שמעתתא תמה מהא דמהני חזקת אי דממור לבעל החמור לקמן והוא כנגד דברי רש"י.

ולפענ"ד נראה דלק"מ דבשלמא לקמן דלעולם לא מהני חזקת הבהמה לעצמה רק לבעה"ב וכן גבי חזקת אי דחמור מעולם לא מהני לנפשי' רק לבעה"ב והוי כאילו החזקנו לבעה"ב, משא"כ בחזקת הגוף של הבת דגם לנפשה מהני כשנכנסה לרשות הבעל וא"ש בס"ד. אמנם בתוס' לקמן ע"ו ע"ב ד"ה כלה משמע דלא ס"ל חילוק הנ"ל, ע"ש היטב ותמצא שכן הוא.

אלא דאי קשיא הא קשיא דבעירובין ל"ה בנגע א' בלילה וכו' ר"מ מטהר, ומפרש רבא משום חזקת אי וחזקת טהרה, ואיך מהני חזקת אי דאחריני לזה, וכן הקשה לי אחי הרה"ג מהרי"ץ נ"י, והוסיף להקשות עוד משבועות מ"ה דאמרינן עבר זמנו אינו נשבע ונוטל כיון דלבעה"ב יש ב' חזקות חזקה דאין עובר על בל תלין וחזקה דאין שכיר משהה שכרו וא"כ איך מהני חזקה דשכיר לבעה"ב, וצ"ע.

וצריך לומר דרש"י כתב רק דחזקה של זה לא מהני לזה להוציא חזקתו של אחר מחזקה של זה שהוא בנפשי' יש לו החזקה אבל להחזיק שפיר מהני חזקה של זה לזה וכ"כ לי אחי הנ"ל נ"י.

וגם בגיטין דף כ"ח דמוקמינן התם בבת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים לענין שתהא אוכלת בתרומה בחזקת קיים נ"ע הא לרש"י לא מהני חזקת הגוף של הבת לאב, א"כ ה"נ לא יהני חזקת אי דבעל לדידה. וצ"ל כנ"ל דדוקא להוציא עם חזקה של אחר מזה שיש לו חזקה בעצמו כמו התם בכתובות זה לא אמרינן, אבל להחזיק מהני חזקה של אחר אפילו לרש"י כנ"ל, ודו"ק. [וע"ע לקמן בסימן רמ"ג ד"ה דף ע"ו].

ובפני יהושע וכן דו"ז השב שמעתתא הקשו על רש"י הא קי"ל כר"י פ"ק דף י"ג דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה דמהני לבת חזקת האם ע"ש, והוא נגד דברי רש"י. ולפענ"ד נראה לחלק דבשלמא באם ובת דאין להם כל אחד ואחד חזקת הגוף לעצמו דיש להם התקשרות בטבע וחזקת כשרות של אשה יש גם לבתה ואם נכשיר האם לכהונה עכ"פ הבת נמי כשירה, אבל כאן מה התקשרות והמשך יש לחזקת הגוף של הבת, כנלענ"ד נכון.

*

שם **בתוס'** ד"ה ומדלא במקום תרתי כתבו דלכן לא הוי בבעל תרתי היינו כאן נמצא וכאן הי' ואין אדם מתפייס במומין, משום דתרווייהו צריכי לסיוע דחזקת ממון ולתרווייהו בהדי הדדי לא יוכלו לסיוע. ולע"ק דחזקת ממון יסייע לאין אדם מתפייס במומין או לחזקת כאן נמצא וכאן היה, וחזקת פנוי' יסייע לאין אדם מתפייס בממון, ויש לו לבעל ג"כ ב' חזקות, ותוס' לעיל לא כתבו רק דחזקת פנוי' לחוד נגד חזקת הגוף לא הוי כלום אבל בצירוף עוד חזקה לא. ומצאתי בס' היסר והטוב בחידוש הלכה בסוגיין התעורר בזה ונתתי שמחה בלבי.

*

דף פ"ז. **במתני'** הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה, וכ"ע למ"ש תוס' שבועות מ"ה ע"ב ד"ה כי מטא דלכן עקרוה רבנן לשבועה מבעה"ב ולא אמרינן כיון דמתחייב שבועה רמי אנפשי', דכיון דהתחיל לכפור שוב לא יודה ואינו נותן לב להיות נזכר שלא יהא מוחזק שקרן עש"ה, א"כ ה"נ מה יועיל שבועה הא כיון שהתחילה לכפור שוב לא תודה, וצ"ע. ואולי יש לומר דלזה אמר רבא שם ע"ב ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידוק היינו דתידוק מעיקרא ולא תתחיל לכפור, ודו"ק.

*

שם **במתני'** הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה, ובגמ' סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא, אמר רב שתי תשובות בדבר וכו' ע"ש, והקשו בתוס' לימא ג' מודה במקצת ישבע לאמת ע"ש.

ונראה לתרץ דהנה הקשו הראשונים לר"י הלוי דס"ל בשבועות מ"ו דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן א"כ מאי מקשה רבא מודה במקצת הטענה אמאי ישבע נימא מיגו דאי בעי כופר הכל, וקשה הא הוי מיגו לאפטורי משבועה.

ויפה כתב בזה התומים דזה דאמרינן מיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן היכי דמי כשכבר חלה השבועה באיזה מקום, שאין להאמינו במיגו אפי' במקום שיש מיגו

לפטרו משבועה לא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה, אבל אי יימא מיגו אין כאן התחלה לשבועה כלל אמרינן שפיר מיגו לאפטורי משבועה, והקשה על זה הגאון מהר"ש לאנדא דהא במודה במקצת ג"כ משכחת שבועה במקום שאין כאן מיגו כגון אי יש עדים על המקצת.

ונראה לתרץ דהנה הפני יהושע הקשה מאי מקשה רבא דניהמני' במיגו דאי בעי כופר הכל דילמא הא דלא כפר הכל היינו משום דאין לו עליו ספק מלוה ישנה אלא על המקצת ולכן כופר רק מקצת וע"ש. ונראה לתרץ דהנה פליגי ר"ח ור"ש אי הילך חייב או פטור, והקשה השמ"ק ובתוס' דניהמני' למודה במקצת במיגו דאי בעי אמר הילך, ותירצו דהילך ג"כ הוא ככופר הכל, ודו"ק.

וא"כ יש לומר דזה הוא דמקשה רבא מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע ניהמני' במיגו דאי בעי אמר הילך, וע"ז תירץ דחזקה אין אדם מעיז והיינו כתירוץ תוס' דהילך הוא ככופר הכל, וא"כ מתורץ שפיר קושית הפנ"י דהא קושית רבא לא קאי דניהמני' במיגו דאי בעי כפר הכל, דעל זה באמת י"ל כקושית הפנ"י, אלא על מיגו דאי בעי אמר הילך דאז באמת רק מקצת יכפור לו אכן על מקצת האחר יאמר הילך ודו"ק, וא"כ גם קושית הגאון מהר"ש לאנדא מתורצת שפיר דאפילו אי איכא עדים על המקצת יש לו מיגו דאי בעי אמר הילך, וא"כ שפיר קאמר תומים, ודו"ק. אמנם התינח אי הילך פטור אז צריך לטעמא דאישתמוטי אבל אי הילך חייב בלא"ה אין כאן קושיא דיהא נאמן במיגו דאי בעי אמר הילך דהרי הילך חייב, וא"כ לא צריך לטעמא דאישתמוטי, ושפיר מתורץ קושית התוס' שהתמלנו בה דהרי רמי בר חמא יוכל לסבור כמ"ד הילך חייב, ולא דמי לטעמא דאישתמוטי דבפשוט אין כאן מיגו, ושפיר רק משיבו ב' תשובות, ודו"ק היטב.

סימן רמ"ד

הערות במסכת גיטין

דף ב': **בגמ'** ואפילו לר"מ דחייש למיעוטא סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי, ולכאורה פלא דלמה הוצרך כאן לישב אפילו למאן דחייש למיעוטא כיון דאנן לא קיי"ל הכי אלא דאזלינן בכל דבר בתר רוב, ורוב בקיאין הן. אך י"ל לדעת הר"ן חולין ס"ב דב' מיעוטי עדיף מרוב והכא איכא ב' מיעוטי מיעוטא שאין בקיאין ומיעוטא דשמו כשמו ושמה כשמה ועדיף מרוב בקיאין, והוא דאפילו לדידן חיישינן למיעוטא ש"מ סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי וליכא מיעוטא כלל, והגמ' הקשה ואפי' לר"מ דחייש למיעוטא ובכה"ג דאיכא ב' מיעוטא גם אנן כר"מ ס"ל מ"מ סתם ספרי וכו' וא"ש.

*

שם **ברש"י** ד"ה לפי שאין בקיאין לשמה וכו' הלכך אומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם, וממילא שיילינן לי' אם נכתב לשמה והוא אומר הן וכו', והוא משולל הבנה ולמותר להאריך בדקדוקים, וביותר קשה דכיון דשיילינן לי' אם נכתב לשמה למה צריך לזה שיקדים השליח בפני נכתב ובפני נחתם וכי בלא זה לא נוכל לשאול ע"ז. ונראה בכוונת רש"י למ"ש הר"ן שם דכי אמר השליח בפ"נ ובפ"נ די בכך, והיינו דלא משתמיט תנא או אמורא למימר בשום דוכתא בפני נכתב לשמה משום דמימר אמר האי שליח למה להו לרבנן למשאל אם נכתב ונחתם בפני ש"מ שיש כתיבה וחתימה בגט שהיא פסולה ואילו לא נכתב לשמה הי' אומר כך וכך אירע מעשה דלאחר נכתב ע"ש, והיינו ג"כ כוונת רש"י דהשליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם, וממילא שיילינן לי' אם נכתב לשמה, ול"ל דבזה גופי' ששואלין אותו אם בפניו נכתב ונחתם ממילא שיילינן לי' אם נכתב ונחתם לשמה דמימר אמר השליח כיון ששואלין אותו אם בפניו נכתב ונחתם ש"מ שיש כתיבה וחתימה דפסולה, והיינו שלא לשמה, ואם אומר השליח בפ"נ ובפ"נ ממילא הוא משיב הן שנכתב ונחתם לשמה אפילו לא שאלו אותו ביחוד על לשמה דאילו לא הי' לשמה כיון ששאלוהו אם בפניו נכתב ונחתם הי' מספר דכך וכך היה המעשה שנכתב לאחר, ודו"ק.

*

דף ה': **בתוד"ה** יטלנו כתבו אבל לאחר כ"ד מספקא לר"י אי מהני כל זמן שעסוקין באותו ענין אי לא וכו', ולע"ק דזה סותר לכאורה למ"ש תוס' כתובות ל"ג ע"א ד"ה ותרי דלענין התראת עדים זוממין כל זמן שעסוקים באותו ענין חשיב הכל תוך כדי דיבור ע"ש, ועע"ק.

*

דף י"ז. **ברש"י** ד"ה משום בת אחותו וכו' וחס עלי' שלא תחנק, ונראה לכאורה דרש"י סובר דמיירי הכא בנשואה דהרי ארוסה היא בסקילה, ויותר הול"ל שלא תמות ויהי' הכל בכלל בין ארוסה ובין נשואה. ואמנם יש לומר דרש"י סובר כדעת תוס' הרא"ש הובא בשמ"ק ריש כתובות שכתב בישוב קושית תוס' לקמן ד"ה זנות לא שכיח דזנות דנשואה לא שכיח דבעלה משמרה וזנות דארוסה שכיח

דלא שייך בעלה משמרה ע"ש. ולזה כתב רש"י שלא תחנק להורות דבגשואה מיירי דבארוסה לא הומ"ל אליבא דר"ל דזנות לא שכיח, ואליבא דר"י קמ"ל רבותא דאפילו בנשואה שהיא בחנק ושייך סברא דבעלה משמרה אפ"ה חיישינן לזנות שיחפה על בת אחותו, אלא לדברי תוס' הרא"ש מקשין העולם שהוא נגד גמרא לקמן כ"ו ע"ב עיין במפרשים, ובמק"א הבאתי תירוץ נכון [עי' לעיל בסימן רמ"ג ד"ה דף י"א:], ואכ"מ.

*

שם **ברש"י** ואומרת גרושה הייתי ופנוי' באותו שעה, וכ"ב דהוא כפל לשון דודאי גרושה פנוי' היא, וגם הול"ל גרושה ופנוי' הייתי באותו שעה. וכ"ל בכוונת רש"י עפמ"ש שם תוס' ד"ה משום בת אחותו דלוקמא בחזקת אשת איש, ותירצו דאיכא חזקה דהשתא דהרי גרושה לפניו ע"ש, ומעתה נאמר דזהו ג"כ כוונת רש"י שאומרת גרושה הייתי, ואי דלוקמא בחזקת אשת איש לזה, פי' ופנוי' באותו שעה שהרי היא פנוי' וגרושה לפניו ואיכא חזקה דהשתא כי קושית ותירוץ התוס', ואתי שפיר.

*

דף כ'. **בגמ'** כתבו על איסורי הנאה כשר. ולע"ע הא הקלף שנכתב הגט עליו צריך שיהי' משל הבעל כדקי"ל בשו"ע אהע"ז סי' קנ"ד סעיף י"ג, ולשי' הראשונים דסוברים דאיה"נ אין לו בעלים א"כ איך כותבין עליו גט הא אין הנייר והקלף שלו. ומצאתי אח"כ בס' טיב גיטין שהתעורר בזה, ותירץ עפ"ד קצוה"ח דאיסורי הנאה שאין לו בעלים היינו שאינו ברשותו אבל שלו הוי, והוכיח כן מרש"י פסחים ו' ע"ב ע"ש. ולענ"ד נראה עפ"י מה ששמעתי מגאון אבי עט"ר זצ"ל דהא דאיסורי הנאה אין לו בעלים היינו באיסורי הנאה שהוא מן הנקברין דאפי' אפרן אסור כדאיתא שלהי תמורה, ועל מה הוא הבעל והאדון כיון שאין לו בו כלום, אבל נשרפין דאפרן מותר א"כ הוא בעל ואדון עכ"פ על העפר, ולכן בזה שפיר יש לו בעלים ודפח"ח [ועי' בשו"ת בית שערים שהובאתי לאור ח"ג סימן ג'], ושמעתי שכך כתב בס' אבן העוזר ואינו תמ"י, וא"כ י"ל דה"נ מיירי בכתבו על איסורי הנאה שהוא מהנשרפין שיש לו בעלים שהרי בלא"ה צריך לחלק כאן דלאו בכל איה"נ מיירי לדעת הר"ן כאן דבדבר שצריך ביעור מן העולם ושריפה אם כתבו עליו גט בטל וכ"פ רמ"א אהע"ז ריש סי' קכ"ד.

ובטעם הדבר לשיטת הר"ן ז"ל עפמ"ש תשו' מהר"ם מינץ דלשי' דאיסורי הנאה יש לו בעלים א"כ מאי רבותא דחמץ דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו הא כל איסה"נ הוא ברשותו, ותירץ דבדבר שמצוה לבערו כחמץ ונותר ותרומה טמאה לכ"ע אין לו בעלים ע"ש, ולפ"ז יש לומר דבאמת זהו ג"כ סברת הר"ן דבדבר שצריך ביעור מן העולם וצריך שריפה והיינו משום דמצוה לבערו דבזה לכ"ע אין לו בעלים ואין הנייר שלו, לכן הגט בטל לדעת הרבה שיטות באהע"ז רסי' ק"כ, וע"ש בבית שמואל סק"ב ובשו"ע סי' קנ"ד סעיף י"ג.

ועדיין צריך לעיין האיך מותר לכתוב על איסורי הנאה הא רוצה בקיומו של איה"נ, ולל"ע כעת.

*

דף כ"א: **עיין** בגמ' דפריך בכתב גט על קרן של פרה שיהא כשר לליקני' וליתבי' לה, ומשני אמר קרא וכתב ונתן לה מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר כתיבה קנילה ונתינה, ובתוד"ה יצא בשם ר"ש הוכיחו דאם כתב גט בקלף גדול ואח"כ חתכו כשר, אבל בה"ג פוסל משום דמחוסר כתיבה וקנילה ע"ש.

ועי' ב"י יו"ד סי' כ"ח הביא בשם כלבו דהא דדם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות ואין צריך לגררו אלא מכסהו במקומו, וטעמו משום דכתיב ושפך וכיסה שאינו מחוסר אלא שפיכה יצא זה שמחוסר שפיכה דהיינו גרירה והוי כמו במוקדשין, וב"י בשם תוס' ורשב"א דהה דמוקדשין שאני דמחוסר גרירה לעולם ע"ש. ולפ"ז יש לדון בקלף גדול להכשיר, דבשלמא בעלה של זית או קרן שפיר פסול משום דמחוסר קנילה לעולם, משא"כ בקלף גדול שאינו מחוסר קנילה לעולם אלא דפעמים שמחוסר קנילה שפיר כשר, וצ"ע.

*

דף כ"ה. **ואי** אשמעינן שדה משום דלחומרא א"נ כתחילה אבל הכא לא. ויש לדקדק למה לן הך א"נ כתחילה כיון דזה לא שייך לחידך לד של צריכותא, וי"ל משום דקל, דאי הו"א רק משום דלחומרא הול"ל האחין שחלקו מחזירין זה לזה ביובל ול"ל למימר לקוחות הן, דמדקאמר הכי מוכח דעכ"פ טעמי' דר' יוחנן משום ברירה, ולזה אמר אי נמי כתחילה ליישב לשון לקוחות הן ומחזירין זל"ז כדי שיהי' כתחילה בלי חלוקה, והבן.

*

שם **בגמ'** א"ל הושעי' ברי מה ענין פסחים אצל גיטין הא איתמר עלה אר"י כדי לזרזן במצות. ויש לדקדק

לשון מה ענין פסחים אצל גיטין, דבשלמא אי הוי קיימי בהאי טעמא דפסחים הו"א משום ברירה, אלא שיש סברא לחלק ולומר דיש ברירה בפסחים יותר מבגיטין הוי אתי שפיר לשון מה ענין וכו', אבל באמת לא קיימי בהכי אלא דהטעם בפסח הוא משום כדי לזרזן א"כ בקיצור הול"ל הא איתמר עלה וכו'. וג"ל דבאמת קשה למ"ש תוס' לעיל בד"ה לאיזו שארצה דאפילו למ"ד בעלמא יש ברירה מודה בגט דאין ברירה משום דוכתב לה לשמה משמע שהוא מבורר בשעת כתיבה, א"כ מאי פריך הגמ' מפסחים הא חילוק רב יש בינותם ואפי' אם בפסחים אמרינן דיש ברירה הכא בגיטין אמרינן דאין ברירה וכסברת התוס', ומצאתי שעמד בזה מהר"מ שיף, ולכן נראה לי דבאמת היינו דמתרץ לי' ב' תירוצים חדא דאפילו לטעמך דהטעם בפסחים הוא משום ברירה מ"מ מה ענין פסחים אצל גיטין הא יש חילוק ביניהם כי קושיין לאמת, ועוד דבאמת הא איתמר עלה דהטעם כדי לזרזן במצות, וא"ש.

ועוד נ"ל למ"ש פני יהושע שלהי בילה דהא אי אמרינן יש ברירה או אין ברירה הוא ספק, ולכן בדרבנן יש ברירה דספיקא דרבנן לקולא ובדאורייתא אין ברירה דספיקא דאורייתא לחומרא, וכן להיפוך אי יש ברירה הוא חומרא אמרינן בדאורייתא יש ברירה, ואם אין ברירה הוא קולא אמרינן בדרבנן אין ברירה ע"ש, וא"כ לדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא רק באיסור כרת ומיתה בדאו' לחומרא א"כ י"ל דבספק איסור לאו אמרינן יש ברירה ובאיסור כרת אין ברירה. ולפ"ז יש לומר דהיינו דקמשני מה ענין פסחים אצל גיטין, והיינו לשיטתך דבפסחים הטעם משום ברירה מ"מ יש לחלק דבפסחים דהוי איסור לאו דשלא למנוייו אמרינן לקולא יש ברירה ובגט דהוי איסור אשת איש דבמיתה אמרינן לחומרא אין ברירה ולא מהני הגט, ועוד דהא איתמר עלה וכו' דבפסחים אין הטעם משום ברירה וכסיגנון הנ"ל, וא"ש.

*

דף כ"ח. **במשנה** בת ישראל הנשואה לכהן אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים, ופריך בגמ' מהא דהרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי דאסורה לאכול בתרומה מיד, ולי נע"ק דמאי פריך הגמ' בשלמא במתני' אוכלת שפיר בתרומה בחזקת שהוא קיים דמוקמינן אחזקת אי כדמעיקרא אבל הר"ז גיטיך שעה א' וכו' ליכא לאוקמי אחזקה דכמו שהוא אי עד עכשיו יחי' גם להבא דחזקה דלהבא לא אמרינן, וצ"ע.

והרה"ג מהר"ל פ"מ נ"י דיין מצויין דק"ק פ"ב השיב דתוס' לקמן ג"ל ד"ה ואפקעינהו הקשו בגזיר ששותה יין אמאי לוקה הא הוי התראת ספק דשמא ישאל על גזירתו, ותירצו דמוקמינן אותו בחזקתו שלא ישאל עש"ה, משמע דס"ל דאמרינן גם חזקה דלהבא.

ויש לדחות דהתם שפיר אמרינן חזקה דלהבא דאפשר שלא ישאל לעולם, אבל הכא שסופו למות פעם אחת לא אמרינן חזקה דלהבא, וכעין זה כתב טו"ז יו"ד סי' שנ"ז לענין השתא הוא דמת, והדק"ל.

ודברי טו"ז שם שהעלה דלא מומקינן אחזקת חי היכי שמת לפנינו דכיון שסופו למות לא אמרינן השתא הוא דמת ע"ש, לא זכיתי להבין דא"כ אמאי בנגע א' בלילה ומחר השכים ומצא מת דר"מ מטהר ומפרש רבא בעירובין ל"ו משום דאיכא גם חזקת חי, והיינו דאמרינן השתא הוא דמת אע"ג דהרי מת לפנינו וסופו למות, ולע"ג.

*

שם **הר"ן** גיטיך וכו' אסורה לאכול בתרומה מיד, והקשה הבחור המופלג ושנון י"נ כ"ה דוד ניימאן הכהן נ"י מקאשוי דטפי הול"ל דאסור לדור עמה מיד דכהן אסור בגרושה. ולא קשה מידי דמבואר לקמן ע"ג במתני' דאסור להתייחד עמה אלא בפני עדים ואפילו ישראל ואין צריך להשמיענו. ואפילו אם יקדשנה אח"כ מה בכך הא קידש ולא בעל אינו לוקה עיי' קידושין ע"ח וכ"פ הרמב"ם.

והנה הר"מ פ"ט מה' טומאת מת פסק ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ובקצת נוסחאות כתבו דבספק איסור כרת מודה הרמב"ם דלחומרא אזלינן, והאחרונים כתבו דה"ה בספק איסור מיתה בידי שמים.

ונראה דאי' לדבריהם מכאן הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתתי הר"ז אסורה לאכול בתרומה מיד, וי"ל מדוע לא קאמר שאסורה לינשא לכהן מיד שמא גרושה היא, ולהנ"ל ניחא דהרי אינה גרושה רק מספק, ועיי' לשון רש"י יבמות ס"ט ע"ב ד"ה אסורה, וא"כ שפיר מותרת לכהן דגרושה לכהן אינו אלא בלאו, וספק איסור לאו מותר, אבל אכילת תרומה דהוי במיתה שפיר אסורה מספק דבספק איסור מיתה אזלינן לחומרא. אך יש לדחות די"ל דלינשא לכהן אסור משום ספק אשת איש דהוי במיתה וכן לעלמא, ולכן לא קאמר לי'.

*

דף ל"ד: **רש"י** ד"ה וגובה כתובתה ואם נתקבלה תחילה הר"ה נאסרת בכל מזון הלכך ל"ה הדרא ושקלא דלא חשידא לעבור על נדרה, משמע מלשון רש"י דדוקא אם נטלה הכתובה הנדר קיים אבל אם לא הדרה ושקלה הכתובה אין הנדר קיים, וזה סותר לכאורה מ"ש רש"י לקמן ל"ה ב' ד"ה דמיפר לה בעלה שכתב והיא סומכת על כך ונודרת וגובה על שקר דמשמע דתליא אם הוא קיים לה נדר הנדר קיים אע"ג דלא שקלה, וצ"ע.

ונראה דאם תלינן בנטילה דידה אז אין הבעל יכול להפר דאינו מיפר רק נדרי עינוי נפש, ממילא אם נטלה הכתובה אינו יכול להפר דמלי אמר לה שתחזיר הכתובה ולא מיטול ונדר בטל, ועיין רשב"א, אבל בגמ' דאמרינן דמיפר לה בעל עכ"ח לא תלי' בנטילתה הכתובה דאל"כ אינו יכול להפר.

ובזה י"ל קושית תוס' דאמאי לא פריך אמתני' ודילמא אזלה לגבי חכם ושרא לה, ולהנ"ל אתי שפיר דלכאורה מאי פריך ודילמא אזלה לגבי חכם הא צריכה פתח חרטה והכא אם תתחרט תחזיר הכתובה, ומה פתח חרטה אית לה, וכן הקשה רשב"א. אמנם התינח אם קיום הנדר תלי' בנטילת הכתובה ובחזקה דידה אז תקשי כנ"ל, אבל אם קיום הנדר תליא אם הבעל רוצה בקיומו אפילו אם תתחרט ותחזיר הכתובה לא יועיל ושפיר שרא לה חכם, ולפ"ז מיושב קושית תוס' דבמתני' דהו"א דתלי' קיום הנדר בנטילתה הכתובה לא הוצ"ל דילמא אזלה לגבי חכם דמה חרטה יש לה תחזיר הכתובה ויתבטל הנדר, אבל בגמ' דמפרשי' דאינו תלוי קיום הנדר בנטילת הכתובה שפיר יש לה פתח חרטה וחיישינן דילמא אזלה לג"ח ושרי לה, ואתי שפיר.

ועוד נראה בישוב קושית תוס' דלכאורה קשה מאי פריך הגמ' ודילמא אזלה לגבי חכם נדירנה שלא תאכל איזה דבר עד שעה א' לפני מיתה ואז ל"ל שחכם יתיר נדרה דחכם אינו יכול להתיר רק אחר חלות הנדר, והכא בכה"ג שמא עדיין לא חל.

ונ"ל דהנה בהא דאמרינן אין הבעל מיפר בקודמין, ס"ל להרבה ראשונים נדרים פ"ט ע"א דאין הפי' נדרים שקודם לנישואין אם חלות הנדר אחר נישואין, דאלו נדרים ודאי יכול להפר, רק אם גם חלות הנדר היה קודם נישואין זה משיב בקודמין ואין הבעל מיפר ע"ב. ומעתה קושית הנ"ל לק"מ, דאם מיירי בכה"ג שמדירין אותה שלא תאכל איזה דבר עד שעה א' לפני מיתתה א"כ חלות הנדר יהי' אחר נישואין ואם החכם לא יתיר הלא יכול הבעל להפר דאין זה משיב בקודמין, והתינח בגמ' דמשני אין הבעל מיפר בקודמין, אבל במתני' דאכתי לא ידעינן מהא דאין הבעל מיפר בקודמין שפיר י"ל דמדירין אותה כנ"ל ותו אין חשש דילמא אזלה לגבי חכם וכו', ואתי שפיר.

*

שם **בתוד"ה** אין אלמנה הקשו אמאי לא תפרע אלא בשבועה הא חזקה אין אדם פורע תוך זמנו ע"ש, ולע"ע דמה מועיל חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו שהוא חזקה דבעל לגבי דידה הא הוי כמנה לאבא בידך בכתובות ע"ו, ועי' רש"י שם. ואולי יש לומר דהכא כיון שהחזקה הוא שהבעל לא נתן לה הכתובה והדבר נוגע בין איש לאשתו הוי שפיר כחזקה של עצמה, משא"כ התם שחזקת הגוף נוגע לאיש ואשתו והמוציא ממון שהוא האב עומד חוץ לנגיעה זו, ע"ש היטב כי קצרתי. ועוד י"ל לפמ"ש בחי' בסוגיא דמומין [לעיל בסימן רמ"ג ד"ה דף ע"ו] דדוקא להוציא אינו מועיל חזקה של אחר לדידי' אבל להחזיק מהני, ולדעת המרדכי אשה בכתובתה חשיבה מוחזקת משום דשטר העומד לגבות כגבוי דמי, ועיין בש"ש, ושפיר מהני החזקה, ועיין.

*

דף ל"ה. **אר"ה** מודה רב בקופצת, ולע"ק הא קי"ל בחו"מ סי' פ"ז סעיף ל"ז אין מוסרין שבועה למי שרץ אחר שבועה ולמה הכא עדיף בקופצת, ולע"ק.

*

שם: **בתוס'** ד"ה אבל הקשו וידירוה שלא תאכל ככר זה אם נהנית משל בעלה ותאכל לאלתר לפניו, וכן קשה בסמוך דפריך וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה, ולר"א דאמר וכו' שיכול להפר כל נדרים שעתידה לידור אתי שפיר דאיכא למיחש שמא כבר הפר לה כל מה שעתידה לידור כו', ותמה מהרש"א דאכתי תקשי מאי פריך כי לא ניסת נמי לכי מינסבא מיפר לה בעל דהא אי נמי דבעל מיפר בקודמים היינו במה שלא עברה עליו עדיין אבל אם תאכל לפניו קודם שניסת ועברה כבר על נדרה האיך יוכל להפר לה לכי מינסבא ע"ש.

ובמהר"מ שיף דקדק עמ"ש רש"י ד"ה מעיקרא דאינו מיפר בקודמין דכתיב ואם בית אישה נדרה אמאי לא כתב רש"י האי דכתיב ואם וכו' קודם כדמשני לעיל אין הבעל מיפר בקודמין ע"ש. ותוס' ד"ה ליחוש הקשו דמשמע דאדר"ה פריך אבל אי לאו דר"ה לא הוי ק"ל אמתני' ואמאי הא גם בלא ר"ה הוי מצי למיפרך אמתני'.

ונ"ל דבתשו' רשב"א המיוחסת לרמב"ן סי' רנ"ה כתב להקשות מאי פריך וליחוש דילמא אזלא לגבי חכם ושרי לה והא חכם אינו יכול להתיר בלי חרטה דמעיקרא עיי' רסי' רכ"ח, וכאן הרי אינה מתחרטת דהא מחזקת במעות, ולולא שנדרה ל"ה גובית כתובתה, ומזה הביא ג"כ רמי' דדוקא כשנודר מחמת הדבר עצמו שנדר ממנו אז הנדר חמור ואינו ניחר אלא בחרטה דמעיקרא, אבל אם לא אסר עצמו מחמת גוף הדבר אלא קנס בעלמא קיל משאר נדרים ואפילו בחרטה דהשתא סגי ע"ש.

אמנם בתשובת מהרי"ט ח"א סי' א' תירץ דה"נ איכא חרטה דמעיקרא דסבורה היתה שתהי' יכולה לקבול בלא אכילת פירות ועכשיו אינה יכולה לקבול ואילו היתה יודעת לא היתה נודרת ולא נוטלת כתובה, והשתא אעפ"י שאינה מודה ומחזרת ליתומים מתרת לעצמה, שהרי אפילו תחזיר ליתומים נמי נאסרה בפירות שנדרה וכמו שתירץ רשב"א בעצמו בסוגיין על קושי' דאין מתירין אלא בפניו ע"ב.

איברא לפענ"ד יש לדון על תירוץ מהרי"ט דרש"י פי' במתני' ל"ד ע"ב וגובה כתובתה ואם נתקבלה תחילה הרי היא נאסרת בכל מזון הלכך לא הוית הדרה ושקלה דלא תשודה לעבור על נדרה ע"ש, ויש לדקדק אמאי ליין רש"י על וגובה כתובתה ומקודם כשכתב רש"י יבחרו להם וכו' כגון קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי הי' צריך לסיים ואם נתקבלה תחילה וכו'.

ושנית מה זה שכתב רש"י הלכך לא הוית הדרה ושקלה וכו' הא במה שלא תיהדר ותשקול אכתי לא פקע הנדר וכן הול"ל הלכך לא הוית נדרה.

לכן עלה בדעתי לפ"מ דקי"ל סי' רח"י ס"א כל הנודר או נשבע רואין דברים שבגללן נשבע או נדר ולומדים מהם לאיזה נתכוין והולכים אחר הענין ולא אחר משמעות הדיבור, ועיין בש"ך שם בשם המבי"ט וע"ש בשו"ע ס"ב וטו"ז וש"ך שם, ועיי' סי' רי"ז בש"ך סקמ"ה בשם תשו' מהר"מ. ולפ"ז ה"נ אם נודרת קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי אף דמשמעות הדיבור שאם נהנית תהי' אסורה אפילו לא תגבה עוד הפעם או תגבה ותחזיר ליתומים, מ"מ הא אין הולכין אחר משמעות הדיבור רק אחר הענין והדברים שבגללן נדרה, והרי תכלית נדרה הי' שלא תגבה כתובתה שני פעמים, וא"כ לא אסרה על עצמה אם נהנית מכתובתה אלא אם נהנית ותגבה עוד הפעם ולא תחזיר ליתומים אבל אם תודה שנהנית ולא תגבה פעם ב' או תגבה ותודה ותחזיר המעות ליתומים לא אסרה על עצמה כלל.

ואף שכתב רמ"א שם וכ"ז דוקא בנודר בינו לבין עצמו אבל בנודר לחבירו כל שלשון הנודר כולל הולכין אחריו וכו' ועיי' ש"ך סק"ב דהיינו במילתא דאית בי' דררא דממונא ע"ש, מ"מ היינו דוקא לטובת חבירו שנדר לו הולכין אחר משמעות הלשון, אבל כאן אדרבה טובת היתומים הוא לילך אחר הענין דאם נילך אחר הלשון א"כ אחר שנדרה שוב לא יהי' לה תועלת במה שתחזיר המעות ליתומים או שלא תגבה כלל וממילא תגבה ולא תחזיר כיון שבכל אופן אסורה במה שנדרה, משא"כ אם נילך אחר הענין ותהא מותרת במה שנדרה אם לא תגבה פעם שנית או תחזיר אחר הגביי' אפשר שירויחו היתומים שלא תרצה לעבור על נדרה ולא תגבה או אם תגבה תחזיר להם וודאי גם בנודר לחבירו ואיכא דררא דממונא נמי הולכין אחר הענין ולא אחר משמעות הדיבור, וז"פ.

ולפ"ז שפיר כתב רש"י וגובה כתובתה ואם נתקבלה תחילה הר"ה נאסרת בכל מזון, משא"כ אם אינה גובה פעם שנית אינה נאסרת מחמת נדרה כיון שתכלית נדרה והענין הי' רק כדי שלא תגבה פעם שנית, וממילא כתב שפיר הלכך לא הוית הדרה ושקלה דאז אינה אסורה מחמת נדרה אבל לנדור שפיר יכולה אף שנהנית מכתובתה.

ולפי האמור ליתא לתירוץ מהרי"ט דודאי אין לה חרטה דמעיקרא דהא מחזקת במעות והרי בידה להחזיר ליתומים ותהי' מותרת בפירות שנדרה מהם.

אלא דלאחר העיון מ"ש ליתא, דאם כן איך אר"ה בגמ' ניסת אין מדירין אותה מ"ט דמיפר לה בעל, והרי הבעל אינו יכול להפר רק נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה כדאמרינן בנדרים ע"ט וביו"ד סי' רל"ד סנ"ה, והרי אמרינן בכתובות ע"א ע"ב בתלינהו לקישוטי' בתשמיש המטה דאמרה יאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט וכו' ולא תתקשט ולא תיאסר ופירש"י ותוס' והיכי מצי מיפר כיון דקישוט אינו נדרי עינוי נפש ע"ש, וא"כ ה"נ כיון דאם תחזיר הכתובה לא תיאסר בפירות והחזרת הכתובה אינו לא עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה אין הבעל יכול להפר ואמאי אם ניסת אין מדירין אותה. אלא וודאי מוכח דאם נדרה ממיני פירות אם נהניתי מכתובתי אפי' אינה גובה בפעם שנית או גובית ומחזרת אפ"ה נאסרה בפירות שנדרה מהם ושפיר הוי עינוי נפש ויכול הבעל להפר.

וצריך לחלק בין זה להאי דסי' רי"ח הנ"ל דשם אעפ"י שאינו במשמעות הלשון מ"מ אין משמעות הלשון סותר הענין וגם אין צורך להוסיף על דבריו לכן אזלינן בתר הענין, אבל כאן שנדרה אם נהניתי מכתובתי ואנן ניקום

ונוסיף דבריס שלא אסרה אס נהנית רק אס תגבה שנית ולא תחזיר הא לא אמרינן דנילך בזה אחר הענין, ועיין כעין סברא זו בתוס' כתובות ח"י ע"ב ד"ה ואין בתי' ד' וש"מ שס ועי' תוס' שבועות כ"ו ע"ב ד"ה גמר.

ולפ"ז מיושב קושית תוס' דעל מתני' ל"מ פריך וליחוש דילמא אזלא לגבי חכס, דיש לומר כקושית רשב"א דליכא חרטה דמעיקרא, ולא ס"ל כתירוץ רשב"א דסגי בחרטה דהשתא, ואי כתי' מהרי"ט יש לדחות כמש"ל דאס תחזיר הכתובה אין כאן נדר כלל, אבל מר"ה מוכח דאפילו מחזרת או אינה גובה כתובה כלל ג"כ אסורה מחמת נדרה וכמ"ש פריך שפיר וליחוש וכו' דל"ל כקושית רשב"א דיש לומר כתירוץ מהרי"ט ולכן פריך אדר"ה.

*

דף נ"ג. **הרי"ף** פרק החובל לדף נ"א: כתב דהא דחייבו ר"ג ליתן י' זהובים בעד ברכה דינא הוא ולא קנסא, דאל"כ האיך יליף מיני' רב להא דנטיעותי קנצת הא לא ילפינן מקנסא ע"ש, והקשה הש"ך חו"מ סי' שפ"ה הא לרב לשיטתו הא לא קשיא דאיהו ס"ל קנסא מקנסא ילפינן.

ונ"ל דהש"ך סי' שפ"ב כתב דהך עובדא דר"ג מיירי שהי' מברך בלתי נשמע קולו, דאל"ה לא הפסיד לו כלום דגדול העונה אמן יותר מן המברך ע"ב. והנה שיטת הראב"ד פ"ז מה' חובל ומזיק דהיכי דאינו מתכוין להזיקו אלא להנאתו לא קנסינן לי' במזיד, ומעתה יש לומר דאע"ג דרב ס"ל קנסא מקנסא ילפינן מ"מ לא מצי למילף מהך עובדא דר"ג להאי דנטיעותי קנצת, דבשלמא התם עכ"פ מתכוין להזיקו דאל"כ הו"ל לברך בקול רם שיוכל לענות אמן, לכן שפיר קנסינן לי', משא"כ בהך נטיעותי קנצת שעשה להנאתו לא קנסינן לי', ובכה"ג אפי' רב לא יליף קנסא מקנסא, ואתי שפיר.

*

דף ס'. **בגמ'** מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה וכו' א"ל אין כותבין ומ"ט לפי שאין כותבין, וצ"ב. ועי' בערוך ערך לפי. ונראה עפ"י מה דקי"ל בש"ע יו"ד סי' רפ"ג ס"ב וז"ל, ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואס דעתו להשלימה לחומש מותר ע"כ, וא"כ לפ"ז אין איסור בזה רק אס אין דעתו להשלימה, והיינו דקאמר ומ"ט אין כותבין לפי שאין כותבין, ר"ל שאין כותבין להשלימה, אבל אס כתב להשליס לחומש באמת שרי.

סימן רמ"ה

הערות במסכת קידושין

דף ב'. **תוד"ה** ב"ש אומרים בדינר, במס' עדיות תני ליה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, ואע"ג דאי קבלה קידושין מאחר הוי ב"ש לחומרא וכו' ועיין בפנ"י ובס' עצמות יוסף מ"ש על זה.

והנראה בכוונת התוס' דהנה לדעת הרבה שיטות יכול אדם לקדש אשה לחבירו שלא מדעתו משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, ועיי' נוב"י קמא אה"ע סי' ס"ב מ"ש בזה, ולפ"ז אס קידש אשה לחבירו שלא מדעתו בדינר לב"ה דס"ל דמתקדשת בפרוטה יש לומר דלא מהני הקידושין דכיון דזכיי' הוא מטעם שליחות כמבואר ב"מ דף י' מצי אמר לי' לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ולא הו"ל לקדשה בדינר כיון דסגי בפרוטה, וא"כ בטלה השליחות ובטלו הקידושין, אבל לב"ש דס"ל דמתקדשת בדינר שפיר מקודשת, וזהו ג"כ כוונת תוס' ואע"ג דאי קבלה קידושין מאחר ור"ל שלא קיבלה הקידושין מהבעל עצמו רק מאחר שקיבלה קידושין מא' שקידשה לחבירו הוי בית שמאי לחומרא דלדידהו שפיר מקודשת והוה אשת איש כמ"ש וב"ה לקולא דלב"ה לא הוה אשת איש, ואינה מקודשת מיהו וכו', ואתי שפיר.

*

שם: **וליתני** האיש קונה ומקנה וכו' ואבע"א אי תנא קונה הו"א בע"כ תנא האשה נקנית דמדעתה אין וכו', והקשו תוס' מרש פ"ב דקתני האיש מקדש ואע"ג דהו"א אפילו בע"כ.

ונ"ל דתוס' ד"ה בפרוטה ור"ן ריש מכילתין הקשו מנ"ל בקידושין דשוה כסף ככסף ואי דמסברא ידעינן דבכל מקום דכתיב כסף שוה כסף ככסף זה אינו דעבד עברי אע"ג דכתיב ביה כסף מ"מ איצטריך קרא לרבות שוה כסף, ותירץ הר"ן דלעולם מסברא ידעינן בכל מקום דכתיב כסף דשוה כסף ככסף והא דאיצטריך קרא בעבד עברי לרבות שוה כסף הוא משום דכיון דמגרע פדיונו ויוצא בע"כ של רבו מסברא לא הוי ידעינן דשוה כסף ככסף ע"ב, ולפ"ז תקשי לכאורה האיך קאמר הש"ס דאי הוי תנא האיש קונה הו"א אפילו בע"כ, הא אי הוי בע"כ כיון דל"ל קרא לרבות שוה כסף הו"א דשוה כסף אינו ככסף בקידושין, וקשה האיך קתני במתני' דנקנית בפרוטה ובשוה פרוטה.

וצ"ל דאפילו אי הוי בע"כ הוי ילפינן דשוה כסף ככסף מעבד עברי דאע"ג דהוי בע"כ אפ"ה שוה כסף

בכסף, ועיי' תוס' הנ"ל שכתבו דכל עיקר דשוה כסף בכסף בקידושין מעבד עבדי ילפינן לי' ע"ב.

והתינח כאן אבל לקמן דקתני האיש מקדש והיינו דאסרה אכולי עלמא בהקדש כדאיתא הכא אי אפשר למטעי דאפילו בע"כ דאז תקשי כיון דבע"כ מנ"ל דשוה כסף בכסף, ואי דילפינן מעבד עבדי דאע"ג דבע"כ אפ"ה שוה כסף בכסף זה אינו דקדשים מחולין לא ילפינן כדאי' בכמה דוכתי.

ואל תתמה על זה דמצינו בה"ג שכתבו תוס' ורש"י לקמן דף ז' אהא דקאמר חייך מקודשת לי אינה מקודשת ופריך נפשטו לה קידושי בכולה מי לא תנן האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה ופירש"י ותוס' דמשום דמקודשת בלשון הקדש קאמר לה שאדם עושה אותה כהקדש לפיכך יש להיות דינה כהקדש ע"ש, וגדולה מזו כתב בתשו' הלכות קטנות סי' כ"ט הובא בתשו' מהרא"ף להגאון מביסערמעני זללה"ה אהע"ז סי' מ"ב שר"ל דמהני שאלה לקידושין כמו דמהני שאלה להקדש ע"ב, ועכ"פ לא דחוק הוא לומר דלא ילפינן בקידושי אשה דשוה כסף בכסף מעבדי עבדי מטעמא דכתיבנא דקדשים מחולין לא ילפינן, ודו"ק היטב.

אמנם ביישוב קושית הלכות קטנות הנ"ל דאמאי לא מהני שאלה לקידושין כמו להקדש יש לומר עפ"מ דאי' שבועות כ"ז ע"ב בנשבע על הככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאלין עלי' אכלה כולה אין נשאלין עליה, והטעם משום דאינו יכול לשאול אלא א"כ יש עוד בעולם מן הנדר, אבל אכלה כולה שאין כאן עוד מן הנדר בעולם ולא נשאר כלל מן הנדר שיהי' על מה לשאול לא מהני שאלה, וכן אם קיים נדרו ונגמר דלא מהני שאלה דאין כאן שום דבר בעולם מן הנדר והאיך יימא שישאל עליו.

ובזה מיושב גם קושית אחרונים דלמה מהני ביטול בחמץ הא ביטול מטעם הפקר כמ"ש הר"ן ריש פסחים והפקר מטעם נדר כמבואר תו"מ רפי' ער"ג, וא"כ יימא הואיל ואי בעי מיתשל כמו בחלה בפסחים מ"ו, ולהנ"ל זה אינו דלו יהא דהפקר מטעם נדר מ"מ הא בנדר אם כבר נגמר וקיים הנדר ג"כ לא מהני שאלה ובהפקר כבר נגמר וקיים נדרו והאיך ישאל עליו.

וה"ט דתרומה דאע"ג דאיתא בשאלה אפ"ה בתרומה ביד כהן ליתא תו שאלה כדאמרינן נדרים נ"ט משום דכבר נגמר מצותו בנתינה לכהן וכן הקדש דאיתא בשאלה לב"ה נדרים ע"ח וגזיר טו' מ"מ אחר שחיטה וזריקה כהלכתו ליתא בשאלה כמ"ש תוס' כריתות י"ג ע"ב ד"ה ארבע, והוא ג"כ מה"ט דכיון דכבר נגמר וקיים נדרו וליכא תו דבר מן הנדר בעולם תו לא מצי למיתשל דעל מה ישאל, ודוגמא לזה הא דאיתא בכ"מ פסחים כ"ו ויומא נ"ט דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלים בו.

ולפ"ז בקידושין דבשעה שמקדש כבר נגמר ההקדש ותו לא נשאר כלל מן ההקדש שפיר לא מהני שאלה ולא יהא אלא הקדש דמהני שאלה מ"מ אפילו בהקדש בכה"ג ששחט וזרק דמו כהלכה ולא נשאר מן ההקדש או נדר כלום נמי לא מהני שאלה, ודו"ק היטב בזה.

*

דף ג': **בגמ'** ותו הא דתנן האב זכאי בבתו וכו', אליג קושיא א', בקידושין ג' ע"ב, ותו הא דתנן האב זכאי בבתו בקדושיה וכו', וכתב הרשב"א כלומר בנערה אבל קטנה לא צריך קרא דהשתא זביני מזבין לה כסף קידושי' מיבעיא, עש"ב. ומשמע מדבריו דכל השקלא וטריא בנערה קאי, והוא תמוה הפלא ופלא דא"כ מאי פריך הגמ' אא"כ ואימא הנ"מ קטנה וכו' הא קטנה לא צריך קרא (ועיי' תוס' שם שהקשו באמת מאי פריך הגמ' ואימא ה"מ קטנה הא קטנה לא צריך קרא דהשתא זבוני מזבין לה וכו' ותי' נכון ע"ש) ומצוה גדולה לייסד דברי רשב"א אלו, ושאלתי לחכמים ולנבונים ואין פותר אותו לי. (קו' וילקט יוסף תרס"ב סימן מ"א).

*

שם **בגמרא** מנ"ל דמקניא בכסף וכסף דאבוה היא, ועי' רש"י מנ"ל הנך תרתי וכו', ול"ע הא כבר שאל ע"ז דבכסף מנ"ל ולא הול"ל כאן רק מנ"ל דכסף דאבוה. ויש לומר דלכאורה מאי פריך הגמ' מנ"ל דמיקני' בכסף ת"ל משום דרוב קניינים בכסף כמ"ש ראשונים בסוגיא דמשיכה עיי' נמוק"י ושמ"ק שם, אך סמ"ע כתב דקנין כסף מהני רק בנתן כסף על שיווי מקח אבל לא מהני בתורת קנין כמו סודר, וטו"ז דהה מקידושין בכסף דלא שייך שיווי מקח ומהני רק בתורת קנין, ושפיר פריך מנ"ל דמיקני' בכסף כיון דלא הוי על שיווי מקח רק בתורת קנין מנ"ל הא. אלא דבאמת י"ל דשייך גם כאן שיווי מקח שהיא לו לעזר ועושה כל מלאכות שאשה עושה לבעלה בכתובות נ"ט ע"ב. ועי' תוס' שהקשו ל"ל קרא השתא זבוני מזבין לה כסף קידושין מיבעיא כדפריך על מעשה ידי', ותירצו בכתובות מ"ו ע"ב דמעש"י פשיטא שהם שלו עד נערות כיון שיכול למכרה עד אז, אבל מנ"ל לומר שכיון שיכול למוכרה עד נערות שיהא כסף קידושין שלו שמתקדשת בו לעולם ע"ש, ולכאורה

קשה על תירוץ זה הא קי"ל דאדם יכול להקדיש דבר שהוא ברשותו אף לכשיגיע מרשותו, וא"כ שפיר יכול לקדשה בכסף עכשיו שהיא ברשותו למכירה אף שמתקדשת לעולם ותצא מרשותו.

אך זה תליא דאם קידושי כסף בתורת קנין שפיר י"ל כנ"ל ויכול לקבל קידושין בכסף, אבל אם הוא מחמת שיווי מקח היאך נימא שזוכה בקידושין בכסף עבור שיווי שהיא שוה לבעלה לאחר זמן. וזהו דפריך מנ"ל דמיקניא בכסף ואי משום דרוב קניינים בכסף וגם כאן שייך שיווי מקח א"כ קשה מגלן דכסף דאבוה הוא הא אם הוא משום שיווי מקח אין סברא לומר שיהא של אביה כנ"ל וזהו שכ' רש"י מנ"ל הנך תרתי בהדדי הא סתרי אהדדי ודו"ק. כמדומה שדבר זה שמעתי מכאמו"ר זצ"ל.

*

שם **בגמרא** וכ"ת גילף מיני' ממונא מאיסורא לא ילפינן. עיין פנ"י ור"י בן לב הקשו היאך ס"ד דגילף מיני' הא הדק"ל לרב ל"ל קרא שמעשה ידי' לאביה גילף מיניה דנדרים ע"ב.

וי"ל דתוס' בכתובות הקשו גילף שיכול לקדשה מנדרים שהוא איסור מאיסור וממילא ידעינן דכסף דאבי' דהשתא אביה מקבל קידושי' וכו', ותירצו איסורא דאית בי' ממונא מאיסורא דלית בי' ממון לא ילפינן ע"ש, ולפ"ז יש לומר דאמעשי ידי' לא קשה גילף מיני' דממונא מאיסורא לא ילפינן, אבל אכסף קידושי' פריך שפיר גילף מיני' כקושית תוס', ומשני ממונא מאיסורא לא ילפינן ר"ל איסורא דאית בי' ממונא וכו' כתירוץ התוס'. ולכאורה קשה על פירוש זה מרש"י שכתב וכי תימא גילף ממונא מנדרים.

אך הא קשיא גילף קידושי שטר וביאה מנדרים דהוא איסור מאיסור וממילא ידעינן קדושי כסף דאיתקש הווייות אהדדי כדאמרינן בכתובות שם, ונע"ג.

וי"ל דזהו דפריך וכ"ת גילף מבושת ופגם, ותוס' הקשו הא בושת ופגם מכח קידושין ידעינן דאי בעי מסר לה וכו', ולהנ"ל י"ל דבושת ופגם ידעינן משום דאי בעי מסר לה וכו' בקידושי שטר וביאה, ושוב שפיר ילפינן מבושת ופגם דכסף קידושי' דאביה, ואתי שפיר.

*

דף ה'. **אר"ה** חופה קונה מק"ו ומה כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה חופה שמאכיל בתרומה אינו דין שתקנה, ופריך וכסף אינו מאכיל והאמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה וכו', והקשה פני יהושע דמאי פריך הגמ' דילמא רב הונא לית לי' כעולא וס"ל כבן בג בג לקמן דף י' ע"ב דאינו אוכלת בתרומה מדאורייתא ע"ש.

ונראה לקמן י' ע"ב יליף דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה מדאורייתא מק"ו ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה וכו' כספה מאכילתה וכו' זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה, ובן בג בג השיב שפחה כנענית לא שייר בקנינה הכא שייר בקנינה ע"ש, וה"ט דבן בג בג דס"ל דאינו אוכלת בתרומה מדאורייתא, ולפ"ז ר"ה עכ"ח לית לי' כבן בג בג דא"כ תקשי לר"ה האיך קאמר חופה שמאכיל בתרומה וכו' הא השתא דיליף שתהא חופה קונה לבד א"כ בחופה נמי שייר בקנינה, וא"כ חופה נמי אינו מאכיל בתרומה כמו כסף אלא עכ"ח דר"ה לית לי' כבן בג בג, ושפיר פריך מדעולא.

וא"ל ממ"ש מהרש"א לקמן דר"ה יליף שתהא חופה קונה וגומר וא"כ חופה שפיר מאכיל בתרומה ושפיר קאמר"ה ודילמא לעולא ס"ל כבן בג בג, דזה אינו דמהרש"א לא כ"כ רק למאי דמסיק דר"ה יליף דחופה קונה מדגומרת, ולסברת תוס' שם לקמן, אבל למה דיליף השתא דחופה קונה מדמאכיל בתרומה לא ילפינן רק שתהא חופה קונה לבד ולא גומר וא"ש, ודו"ק. [עיין לעיל בסימן קנ"ד אות ו'].

*

שם: **תוס'** ד"ה חופה הקשה גילף דכסף אחר כסף גומר מק"ו דחופה, ותירצו דמאי אולמי' האי כסף מהאי כסף ע"ש, וצ"ב. ונראה בכוונתם עפמ"ש פנ"י שם דעניין חופה הוא שעושה מעשה הניכר לשם נישואין ע"ב, ולפ"ז יש לומר דדוקא חופה דהוא מעשה הניכר לשם נישואין כיון דאינו קונה הוא דגומר אבל כסף כיון דקונה ג"כ א"כ בנותן לה כסף שנית אינו ניכר שהוא לשם נישואין דדילמא הוא לשם קידושין דהא קונה ג"כ, וזהו ג"כ כוונת תוס' במ"ש מאי אולמי' וכו' ר"ל דהאיך ניכר יותר בכסף השני שהוא לשם נישואין מבכסף הראשון, ובזה מוסבר ג"כ היטב הדק דברי מהרש"א בתוס' הנ"ל, ודו"ק היטב.

*

דף נ"ו: **תוס'** ד"ה המקדש בערלה הקשו הא יכולה ליהנות שלא כדרך הנאתו, ומשנה למלך פ"ה מיסודי התורה הקשה הא עכ"פ מדרבנן אסור ולא עדיף מחיטי

קורדניתא בפסחים ז', ולכאורה י"ל דס"ל לתוס' דדוקא באיה"נ שהן מהנקבריס דאפרן אסור ואפר וודאי הוי שלכדה"נ, עיי' פליתי סי' פ"ז בזה אסור גם שלכדה"נ, אבל בנשרפין דאפרן מותר י"ל דשלכדה"נ נמי שרי, וי"ל.

ולקושית תוס' נ"ל דהרי מתני' דקחשיב נמי חולין שנשחטו בעזרה ס"ל חשנב"ע דאורייתא כדאמרינן שם בגמ', וא"כ איצטריך לכלב תשליכון אותו לאיסור הנאה דחולין שנשחטו בעזרה, ואינו מוכח כר"א דכל מקום שנאמר ל"ת איסה"נ במשמע, עיי' פסחים כ"א, וס"ל למתני' כחזקי' דרק לא יאכל משמע איה"נ, ועיין פנ"י פסחים כ"ד דר"א דס"ל דשלא כדרך הנאתו מותר אזיל לשיטתו דלא תאכל איה"נ קמשמע, אבל לחזקי' דדייק לא יאכל גם שלכדה"נ אסור, וכיון דמתני' ס"ל חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא עכ"פ ס"ל כחזקי' ושלכדה"נ נמי אסור, ודו"ק היטב ונכון להדודי.

(העתק קטע מקו' תל תלפיות תרפ"ד אות ל' ס"ק ד').

בתל תלפיות שנה זו אות ט"ו בתשובת הגאב"ד דזאדאווא נר"ו הנה הוא בא עד היסוד לקושית מל"מ פ"ה מיסוה"ת במ"ש אתוס' קידושין נ"ו ב' שהקשו אמאי המקדש בערלה ואיסורי הנאה אינה מקודשת הא יכולה ליהנות שלכדה"נ, וקשה הא גם בשלכדה"נ עכ"פ מדרבנן אסור והמקדש באיסה"נ דרבנן ג"כ אינה מקודשת. ותירץ עפ"ד משנה למלך פ"ה מאישות דהיכי דלדידה שוה פרוטה מקדושת, וא"כ יכולה ליהנות שלכדה"נ בח"ש דנשים אינן מוזהרין אח"ש כמ"ש בספר דברי ר"ש, וא"כ הוי ב' דרבנן דמוששין לקידושין. ולפק"ד הרי לדעת הראב"י שהביא ב"י או"ח סי' תרי"ב בשלכדה"נ ח"ש מותר ולית בי' איסורא כלל דלא שייך חזי לאיצטרופי למלקות כיון דאפילו בכשיעור ליכא מלקות ע"ש, וא"כ אם כונת התוס' להקשות איכולה ליהנות בשלכדה"נ בח"ש בלא"ה מקשו שפיר דבזה בין לדידי' בין לדידה שוה פרוטה, ואין אנו צריכים לא לסברת מל"מ דבתר דידה אזלינן ולא לסברת דברי ר"ש דנשים אינן מוזהרות אח"ש.

ובנוף דברי מל"מ אי בתר דידה או דידיה אזלינן עיין בס' תיבת גומא להפמ"ג פ' תרומה דמיפשט פשיטא לי' דבתר דידיה אזלינן וכל היכי דלדידיה אין שוה פרוטה אינה מקודשת ע"ש. ובאמת נ"ע מדברי הר"ן רפ"ק דחולין שהקשה הרי ערלה שאסורה בהנאה ותנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אלמא חליפי איה"נ מותרות אף למחליף עצמו ותירץ דלעולם למחליף עצמו אסור ואפ"ה כיון דהאשה עצמה יכולה ליהנות בהן ממילא היא נקנית ע"ש ומבואר דבתר דידה אזלינן ודלא כפמ"ג וי"ל.

ומ"ש מדברי ר"ש דנשים אינן מוזהרות אח"ש עיין תיבת גומא פ' יתרו שחקר בזה דמנ"ל דנשים מוזהרין אח"ש דל"ת מדרב יהודה אמר רב דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה הא ח"ש דהוי רק איסור תורה מנלן (ועיין מהרי"ט קידושין ל"ד דנשים אינן מוזהרות על לאו שאין לוקין עליו ועיי' רמב"ן וריטב"א יבמות פ"ד) אבל זיל בתר טעמא דחזי לאצטרופי ה"ה נשים ע"ש. ומה שהקשה ע"ז הגאב"ד דזאדאווא נר"ו מגמ' פסחים כ"ב: דפריך והרי אבמה"ח וכו' ותניא מנין וכו' הא לכלבים שרי ודילמא איצטריך קרא לנשים שמותרות בח"ש ומצד הנאה יכולה ליתן ח"ש ואסורה משום לפ"ע, הנה לדעת אמונת שמואל שהביא פ"ת יו"ד סי' ס"ב כל היכי דשרי לדידי' ואינו אסור אלא למי שמושיט לא שייך לפני עור כלל, ולא דמי למושיט כוס יין לנזיר דשרי לדידי' ואיכא לפ"ע לפי שגם להמושיט אסור לכשיהי' נזיר ופ"ת שם חיזק דבריו מגמ' פסחים הנ"ל ע"ש, וא"כ אם נשים מותרות בח"ש גם לפני עור ליכא, ועוד למ"ש חת"ס חו"מ סי' ר"ב בדעת הרמב"ן וריטב"א ביבמות דאשה לא מיפקדא בלפ"ע אלא במצוה שגם היא מיפקדא אבל במצוה שאינה אלא באנשים לא הטילה התורה עלי' איסור דלפ"ע ע"ש, וא"כ ה"נ כיון דלא מיפקדא אכל אלב דילפינן מיני' ח"ש לא שייך לגבי דידה איסור לפ"ע לענין להושיט לאחרים ח"ש, וגם מה שהקשה מסוכה כ"ח דלמה דחק הש"ס לאוקמי קרא דהאזרח לתוס' יו"כ דנשים מוזהרות ואמאי לא מוקמי' נשים לח"ש ביו"כ דבשאר איסורין אינן מוזהרות בח"ש.

*

דף ס"ח: **בגמ'** אי הכי שאר חייבי לאוין נמי אמר רב פפא וכו', מקשין איך אמרו קידושין תופסין בחייבי לאוין נימא כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני', ושמעתי בשם אא"ז הגאון החריף מו"ה יצחק יעקב זצ"ל לייטב עפמ"ש שמ"ק כתובות ג' דסברת אפקעינהו משום דמקדש על תנאי שירצו חכמים כמו על מנת שירצה אבא, וחייבי לאוין לא מהני קידושין על תנאי משום דהוי תנאי דאי אפשר לקיומי' ע"י שליח משום דאין שליח לדבר עבירה, והמעשה בטל כמ"ש תוס' ב"מ י' ע"ב, ועיין כתובות ע"ד ע"א, ומשו"ה לא שייך בי' אפקעינהו, ודפח"ח.

*

דף ע"ב: **בשמת** רבא גולד רב אשי. עי' בגמ' מעילה דף ג': אמר ליה רב אשי לרבא וכו' ופלא, ובאמת הרמב"ם בהקדמה ליד החזקה היה לו הגירסא עד שלא מת רבא גולד ר"א דר"א קיבל מרבא וכ"כ בעל הלכות די"א. ועיין תוס' ריש חולין ד"ה אנא שכתבו שאביי ורבא קדמו הרבה לר' אשי, ואולי הוא רב אשי הקדמון, עיין בסדר הדורות ובהגהותיו לכתובות קי"א.

*

דף ע"ג. **דרש** ר' זירא במחוזא גר מותר בממזרת רגמוהו כולי עלמא באתרוגיהו, ועיין במקנה ואו"א למה דוקא באתרוגיהו, ונלע"ד דהנה הא דגר מותר בממזרת אמרינן התם משום דה' קהלי כתיבי ג' לכהנים לוויים וישראלים וחד למשרי ממזר בשתוקי וחד למשרי שתוקי בישראל, והנה כתבו הראשונים הרשב"א ור"ן דלרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא יצא לו דין זה מכאן דממזר ודאי הוא דלא יבא הא ספק ממזר יבא ובקהל ודאי הוא דלא יבא הא ספק קהל יבא ע"ש, ותקשי לכאורה דל"ל תרי קהלי לספק ממזר ולספק קהל דכיון דגלי רחמנא בחד דספיקא דאוריי' מה"ת לקולא ממילא דהוא הדין באידך, וכבר הקשה כן הפרי חדש, אך נ"ל דאי לא כתב רק בחד הוי ילפינן מאשם תלוי דבא על הספק דספיקא דאוריי' מה"ת לחומרא, וכמו שהקשו הקדמונים באמת לדעת הרמב"ם כנודע דהא כל היכי דאיכא למידרש לקולא ולחומרא לחומרא דרשינן, אבל כיון דגלי רחמנא הכא בתרי קראי דספק קהל וספ' ממזר דספיקא דאוריי' מה"ת לקולא דרשינן לקולא, וילפינן דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא.

אך י"ל דזה תליא דודאי למ"ד בכריתות י"ז: דגבי אשם תלוי תמיכה אחת שנינו א"כ שפיר הומ"ל מאשם תלוי דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ולהכי איצטריך שפיר הכא ב' קראי לספק ממזר ולספק קהל, וממילא נ"ל דקהל גריס לא אקרי קהל וגר מותר בממזרת, אבל למ"ד התם דב' תמיכות שנינו ומשום דאיקבע איסורא וכמ"ש הקדמונים באמת לדעת הרמב"ם ליישב הקושיא מאשם תלוי, א"כ ליכא למילף מאשם תלוי דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, והדרא קושיא לדוכתא דלמה איצטריך ב' קראי הא איכא למילף חדא מאידך, וממילא דאייתר חד קהל לגריס דשפיר אקרי קהל ואסור בממזרת.

והנה מבואר בכריתות שם דלמ"ד תמיכה אחת שנינו ס"ל דיש אם למסורת ומצות כתיב (בפת"ח) ומ"ד ב' תמיכות שנינו ס"ל דיש אם למקרא ומצוות קרי' (בחול"ס) וגם מבואר שם דר' זירא סובר כרב דב' תמיכות שנינו וא"כ סבירא לי' דיש אם למקרא וליכא למילף מאשם תלוי דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא דשאני התם דאיקבע איסורא וא"כ בחד קהל סגי לספק ממזר ולספק קהל ואייתר חד קהל לקהל גריס, וא"כ תקשי לשיטתו דהאיך ס"ל דגר מותר בממזרת.

והנה איתא בתו"כ ובילקוט פ' אמור דילפינן מפרי עץ הדר דאיזהו עץ שטעם עצו ופריו שוה זה אתרוג ולחד מ"ד יליף לי' מהדר דבעינן פרי הדר באילנו משנה לשנה, ונראה דבהא פליגי דמאן דיליף מפרי עץ דבעינן טעם עצו ופריו שוה סובר דיש אם למקרא וליכא למילף מהדר (בב' קמצי"ן) הדר (בפת"ח וקמץ) דהדר קרינן ומאן דיליף מהדר הדר (בפת"ח וקמץ) ס"ל דיש אם למסורת והדר נמי כתיב. אלא דלמאן דיליף מפרי עץ דבעינן טעם עצו ופריו שוה תקשי למה דמבואר בש"ך יו"ד סימן נ"ו דזית נמי טעם עצו ופריו שוה כדי שלא תקשי עליו מתוס' פסחים נ"ו דלש"ך קאי מחכז"ל שאמרה יונה יהי מזונותי מרורין כזית על הפרי זית, ולתוס' שם קאי על העץ, ועכ"ח דסובר דזית טעם עצו ופריו שוה, ועיי' בס' דורש לציון לגוב"י מ"ש בזה, וא"כ אי אמרינן דיש אם למקרא ולא יליף מהדר אינו מוכח שיהיה צריך ליטול דוקא אתרוג דיכול ליטול גם זית, ומעתה כיון דמוכח דר' זירא סובר יש אם למקרא דסובר ב' תמיכות שנינו א"כ בזית נמי יוצא ואין צריך אתרוג, וממילא תקשי לדידי' לטעמי' דהאיך גר מותר בממזרת וכמש"ל, וזהו שרמזו לו במה דרגמוהו באתרוגיהו להורות שהוא סותר דברי עצמו, ודו"ק היטב.

ועוד נ"ל ולהיפוך ממש"ל דאדרבה לר"י ור"ז דסברי גר מותר בממזרת דתרי קהלי איצטריך חד לממזר בשתוקי וחד לשתוקי בישראל וקהל גריס לא אקרי קהל, היינו משום דסברי דספיקא דאוריי' מה"ת לחומרא דילפינן מאשם תלוי וכמ"ש הראשונים להכי איצטריך הכא ב' קראי, והנה הקשו תוס' סוכה ל' דלמה לי קרא לכס להוציא את השאול ואת הגזול תיפוק לי' דהוי מצוה הבאה בעבירה, אך יש לומר דבעינן קרא לספק גזל דליכא משום מהב"ע, והיינו אי קיי"ל דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא דליכא עבירה בספק גזל ומ"מ לכס לא הוי דבעינן וודאי לכס כמ"ש חוות דעת בתחילת קונטו' בית הספק ביו"ד סי' ק"י דבמצות עשה אף להרמב"ם בעינן וודאי ולא ספק, אבל אי ספיקא דאוריי' מה"ת לחומרא הדרא קושיא לדוכתא דלמה לי קרא דלכס באתרוג להוציא את הגזול תיפוק לי' דהוי מהב"ע, וזה שרמזו לו במה דרגמוהו באתרוגיהו דכיון דדריש גר מותר בממזרת עכ"ח דסובר ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, וא"כ למה

לי קרא באתרוג לכם להוציא הגזול תיפוק לי' דהוי מהב"ע, ואתי שפיר.

ובסגנון הנ"ל י"ל עוד דכאן דסובר ר' זירא גר מותר בממזרת עכ"פ ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ובכריתות י"ז אליבא דרב קאמר דבעינן ב' חתיכות ולי' לא ס"ל הכי, וא"כ עכ"פ סובר דיש אם למסורת ומצות קיינן ולכן רגמוהו באתרוגיהו לרמז לו דיש אם למקרא ולא דרשינן הדר הדר אלא דילפינן מפרי עץ דטעם עצו ופריו שוה ויוצא נמי בזית, וכיון דיש אם למקרא בעינן ב' חתיכות דמצוות קיינן (בחול"ס) וס"ל דספיקא דאורייי' מה"ת לקולא וליכא למילף מאשם תלוי, ואייתר חד קרא לקהל גרים דאקרי קהל ואסור בממזרת וכמש"ל.

סימן רמ"ו

הערות במסכת עבודה זרה

דף ג'. **בתוס'** ד"ה כהנים ואומר ר"ת דיש לחלק בין אדם להאדם, נ"ב ובמדרש ילקוט איכה רמז אלף י"ב כתוב לאמור וכתיב ירמי' ד' כ"ה וראיתי והנה אין האדם אלא ישראל שנא' ואתנה צאני וגו' אדם אתם וכו' ע"ש, ומבואר דאין חילוק בין אדם להאדם ודלא כר"ת, ופלא ולזה העירני בני היקר הב' אריי' ש"ן.

*

שם **בתוד"ה** יבא, אורחא דתלמודא וכן הגיורת וכו'. נ"ב עיין שמ"ק כתובות י"א מ"ש לישב לנכון.

*

דף ד'. **בתוד"ה** שהי', מוטב יהיו שוגגין וכו' היינו בדבר שידוע שלא יקבלו וכו'. נ"ב עיין רש"י בילה ל' ע"ש שכ"כ.

*

דף ו'. **בגמ'** ודילמא נח גופי' טריפה הוה תמיס כתיב בי' והקשו תוס' למה לי קרא במנחות דף ה' מן הבקר להוציא טריפה ת"ל מתמיס. ונראה לי דתוד"ה ודילמא הקשו דהאיך סד"א דנח טריפה הוי הא חי אא"כ שניס רבות, וי"ל לפמ"ש הטור יו"ד סוסי' נ"ו בשם הרמב"ן בניטלו לומת הגידין וחתך אא"כ הרגל למעלה מהם ע"ש, א"כ יש לומר דבשעה שבא נח להתיבה הי' טריפה שניטלו לו לומה"ג והא דחי אחר מכאן שניס רבות משום דאחר כך נחתך לו הרגל למעלה מהם ושפיר פריך ודילמא נח גופי' טריפה.

אלא דקשה דא"כ הוא מחוסר אבר, וע"ז משני תמיס כתיב בי', ולפ"ז מה הקשו תוס' ת"ל להוציא טריפה מתמיס הא באמת לא ילפינן הכא מתמיס למעוטי טריפה דזאת ידעינן מדחי אא"כ רק כיון דיש לומר כשי' הרמב"ן ואז יהי' מחוסר אבר ולכך ממעטינן מתמיס דלא הוי מחוסר אבר, ואתי שפיר. [וע"ע לעיל בסימן ק'].

*

דף ל"ג. **בתוד"ה** האי עכו"ס וכו'. עיין פרי מגדיס יו"ד סי' ס"ט סקכ"א דליבון אינו מועיל באוכלין רק בכלי, ועיי' שו"ת שערי צדק או"ח סי' ע"א ובפמ"ג במש"ז סי' נ"ב ס"ק ב' וס"ק ט"ו שכ' דלא מצינו הגעלה באוכלין ע"ש.

*

דף ל"ז: **תוד"ה** דיקרב, לאו משום דאית לי' טומאה בחיבורין לאו דאורייתא וכו'. נ"ב עי' רש"י בחומש פ' מטות (במדבר ל"א י"ט) דילפינן מקרא טומאה בחיבורין והוא מה"ת ורמב"ן עה"ת שם חולק ועי' תוס' סוטה כ' ע"ב ד"ה לא.

*

דף ל"ח. **בגמ'** אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. נ"ב בס' קב הישר סוף פ' ע"ה כתב דבישול עכו"ס אסור מן התורה והוא פלאי שהוא נגד הגמ' ודלא כהלכתא בטור וש"ע יו"ד סוסי' קי"ג, ועמ"ש בגליון שו"ע שלי שם.

*

דף מ'. **בתוד"ה** מחלוקת וא"ת והא לירן נמי איסור דאורייתא וכו'. נ"ב ובתוס' חולין קי"ב ע"ב כתבו דלגבי דגים לא הוי דרשה גמורה הך דהטמאים לרבות לירן ואין אסור מה"ת ע"ש, ול"ע.

*

דף נ"ב: **בגמ'** מתני לי' ר' לרש"ב ברבי וכו' א"ל רבי שנית וכו'. נ"ב מבואר כאן כדעת רמ"א יו"ד רמ"ב ס"א דאביו שהוא רבו קורא לו רבי וע"ש בש"ך. [עי' לעיל בסימן קע"ב].

*

דף נ"ג. **בתוד"ה** או דילמא פירוש וכו'. נ"ב עיין נדה כ"ה ע"א דקיימא בתיקו והדר פריך מיתיבי ע"ש.

*

דף ע'. **בגמ'** רוב גנבי ישראל. נ"ב הב"ח בקו"א ליו"ד סי' ב' הביא דבר זה כפשוטו וכ"כ ש"ך שם סקט"י שהב"ח לוה למחקו, ועיין רא"ש כאן דקאי רק אפומבדיתא וכ"כ תוס' ב"ב נ"ה ע"ב ד"ה ר' אליעזר ע"ש.
[עי' הגהות אלפס על הרי"ף בסוף מס' חולין - המו"ל].

*

דף ע"א. **בתוד"ה** אמר אמימר בסופה שמנהג אבותיכם וכו' ס"מ שכך הדין. נ"ב עיין תשו' חתם סופר יו"ד סימן שי"ד דקנין שהנהיגו הסוחרים כמו קנין סיטומתא הוא מה"ת ועדיף מקנין דרבנן ומועיל גם למיפטר מבכורה ע"ש.

*

שבועות דף י"ג: תוס' ד"ה וכפר על קשיית תוס' על רש"י ע"ש. נ"ב הנה רש"י הוסיף לומר ובשהייה דעל חטא ששימש בטומאה וודאי אינו מכפר שעיר הפנימי אבל על מה ששהה על המזבח בטומאה י"ל דמכפר, וי"ל.

סימן רמ"ז

הערות במסכת חולין

דף י"א. **בגמרא** יליף רוב מעולה ופסח דילמא טריפה אלא משום דאזלינן בתר רובא, ומקשין העולם דילמא להכי שרי משום דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא לרמב"ם, ותירץ החוות דעת בסי' ק"י דהתורה דברה רק על הוודאי דבקיום המצוה צריך לקיים בוודאי ע"ש, ובתשובת כתב סופר חלק יו"ד סי' ע"ג הביא קושיא דעדיין קשה האיך יליף רוב מקרבן פסח דילמא דבדקינן לי' ואי משום איסור דעבד לא תשברו הא כיון דספק הוא מותר לשבור מספיקא דלענין ל"ת ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא ובפסול ליכא משום שבירת עצם דבו בכשר ולא בפסול, וצע"ג.

ושמעתי לתרץ דתוס' שם הקשו גילף מכל קרבנות דדוחין שבת ולא חיישינן שמא ימצא קרבן טריפה ונמצא שחלל שבת, ואמנם לדעת רמב"ם ניחא דמותר משום ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ולפ"ז יש לומר דיליף רוב מקרבן פסח הנקרב בערב פסח שחל בשבת דאי אמרת דמותר לשבור משום ספק דשמא טריפה א"כ שוב עשה איסור בהקרבתו דומיא למ"ש המקנה ליישב דעת רמב"ם שלא תקשי עליו מספק ממזר דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי, ועי' תוס' ב"ק י"א גבי שליא, ודו"ק כי קצרתי.

*

שם **העולם** מקשין מנ"ל דועצם לא תשברו בו הפירוש דאסור לשבור דילמא שאין צריך לשבור כמו בזבחים ס"ה מאי ולא יבדיל אין צריך להבדיל דהו"א דצריך לשבור למבדקי' דילמא טריפה היא קמ"ל דלא.

ולענ"ד לק"מ דבפסחים פ"ה מבואר דצריך ב' קראי לשבירת עצם חד לעצם שאין בו מוח ואידך לעצם שיש בו מוח ע"ש, והתינח אי אסור לשבור אבל אם הפי' דאין צריך לשבור למה לי ב' קראי הא לענין למיבדק אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח שווין, וא"כ בחד קרא סגי כנ"ל ברור.

ועוד נ"ל דהרי קי"ל היכא דאיכא לברורי מבררינן ולא סמכינן ארובא וחזקה, וא"כ אם הפי' רק שאין צריך לשבור אדרבה צריך לשבור כדי לברר אם הוא כשר דלא סמכינן ארובא ולק"מ, כנ"ל ברור.

שוב נתישבתי שזה אינו דהא דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן הוא דוקא מדרבנן כמ"ש תבואת שור סי' א' סק"ג, ודו"ק כי קצרתי.

*

ה"מ היכא דאתכה לגמרי אבל היכא דליף ליה לן בה. סברא כיו"ב בטו"ז סי' תקפ"ו סקי"ד דלא מקרי הוספה אלא כשהיה תחלה לאתיכה אחרת משא"כ כאן דלא נפרד מעולם.

*

שם: **והנה** ידוע קושיית העולם האיך בת כהן בשריפה דילמא לאו אביה הוא, ואי דאזלינן בתר רוב הא בין מיתה למיתה להחמיר לא אזלינן בתר רוב. וגראה דהנה התוס' חולין ד"ה כגון הקשו האיך יליפינן ממכה אביו ואמו דאזלינן בתר רוב דילמא משו"ה חייב מיתה דהעמד האם בחזקת לדקת. ותירץ המהרש"א ז"ל דליכא חזקה להעמיד בחזקת לדקת דאימא דנאנסה אי לאו משום דאזלינן בתר רוב.

ולכאורה לפי מה שהעלה תוס' כתובות דף ט' ע"א ד"ה ואב"א דאונס קלא אית ליה ואי ליכא קלא אי אפשר לאוקמא באונס הדרא קושית תוס' לדוכתא דילמא משום דהעמד האם אחזקת לדקת חייב מיתה. רק מתירוץ קושית תוס' לפי מה שהסביר תוס' כתובות הנ"ל דמשו"ה אי ליכא קלא לא מוקמינן באונס דהוי רגון רובא ומיעוט אונס, וא"כ אם העמד האם בחזקת לדקת ולא אמרינן כתירוץ מהרש"א ע"כ משום דאונס קלא אית ליה והכא לא הוה

קלא והוי אונס מיעוט א"כ מוכח ע"כ דאזלינן בתר רוב דרובא רצון.

וא"כ מיושב שפיר קושית העולם דהא מוכח בכמה מקומות בש"ס דאפילו ר"מ דחייש למיעוטא היכא דאיכא תרי רובא או רוב וחזקה גם הוא הולך בתר רוב, וא"כ גבי בת כהן עכ"פ איכא רוב דרוב בעילות אחר הבעל ואיכא גם חזקה דהעמיד האם בחזקת צדקת מאי אמרת דילמא באונס הוי, וא"כ איכא רוב דרוב אונס קלא אית ליה והוי תרי רובא ושפיר בת כהן בשריפה.

רק לכאורה איכא למיפרך דליכא חזקת צדקת דעיין בגמ' כתובות מ"ה ע"א דמשו"ה סוקלים אותה על פתח בית אביה כלומר ראו גידולים שגדלתם, ועיין בסוטה דף מ"ז ע"ב אם אתם מקפידים על עצמיכם מיס בודקים נשותיכם וכו', וא"כ לפי"ז כאן שהבת זינתה ואמרינן ראו גידולים וכו' ליכא לאם חזקת צדקת כגמרא סוטה הנזכרת.

אך דזה שיבוש הוא דהא אם אין לה אב סוקלים אותה על פתח בית דין, ועכ"פ משום דעל אמה ליכא למימר ראו גידולים וכו', וא"כ שפיר יש לה חזקת צדקת.

וזש"ה "ובת כהן כי תחל לזנות" "רק את אביה היא מחללת" דרק על אביה יש לומר ראו גידולים וכו' דהא אם אין לה אב סוקלין על פתח בי"ד ולא על פתח אמה ומיניה מוכח דליכא למימר על אמה ראו גידולים וכו', וא"כ יש לה חזקת צדקת ואיכא לגבי האם חזקה ורוב, וגם ר"מ הולך בתר רוב אפילו בין מיתה למיתה ע"כ "באש תשרף" שפיר יש לדון בתה בשריפה, והבן. [עי' לעיל בסימן קס"ט ד"ה "ועוג"ל עפמ"ש"].

*

דף י"ד. **רש"י** ד"ה אסורה באכילה משום שחיטת שבת ליומא ואפילו בא לאכול חי, ובמ"ש כתב משום שבת והשמיטו תיבת "שחיטת" כי לא ידעו ולא הבינו מה טעם יש בו. ולענ"ד נראה בכונתו דתוס' הקשו הא א"י למלחו בשבת ואיך אוכל בלא מליחה, ותירץ דעבר ומלחה, וע"ז התירוץ קשה מ"ל דאסור לאכלה משום דמלחה בשבת אפילו לא שחטה בשבת, ועיין בס' מגן אבות להגמו"ה מרדכי בנעטה ז"ע, ולריך לומר כתירוץ הב' דאוכל באומצא בלא מליחה יעש"ה, וזש"כ רש"י אסורה באכילה משום שחיטת שבת דוקא ולא משום מליחה בשבת, וא"ת איך אוכל בלי מליחה עז"כ ליומא ואפילו בא לאכול חי ר"ל באומצא כתירוץ הב' של התוס' כנלע"ד.

*

דף ט"ז. **מנין** לשחיטה שהוא בתלוש שנא' ויקח את המאכלת לשחוט, ודקדק בחי' חת"ס אמאי לא מייתי קרא הקדוש בפרשה דכתיב ויקח בידו את האש ואת המאכלת ע"ב. ולענ"ד לק"מ שהרי הקשו תוד"ה מנין והא האי קרא בקדשים כתיב דמהכא ילפינן דקדשים טעונים כלי ותירלו שלעניין תלוש גמרינן נמי אחולין מדכתיב לשחוט את בנו ולא כתיב לשחוט את העולה ע"ש, והתינא בקרא תניגא אבל בקרא קמא דלא כתיב לשחוט את בנו שפיר י"ל דהאי בקדשים כתיב ולא ילפינן מיני' לעניין תלוש בחולין דחולין מקדשים לא ילפינן כדאיתא בכמה דוכתי.

ועוד למאי דאמרינן ברים מגילה דאתי את ופסק ע"ש א"כ בקרא קמא דכתיב ויקח את האש ואת המאכלת הו"א דאתי את ופסק והך ויקח לא קאי רק אאש ולא אהמאכלת דלגבי המאכלת לא הוי לקיחה דרק מלשון ויקח דרשינן תלוש כמ"ש תוס' מדכתיב ויקח ולא כתיב ויכין ע"ש ודו"ק.

*

דף ח"י: **ברש"י** ד"ה הכי קאמרי וכו' וכ"ת משום דקמ"ל דיליאה בשאר הטבעות ל"א הגרמה וכו', ולע"ג האיך מלית למימר דיליאה בשאר הטבעות לא משיב הגרמה הא פי' זה קאי לאית דמפרשי ולדידהו הפירוש במתני' בשאר טבעות כמ"ש רש"י במתני' ואריב"י דלריך לשייר מלא חוט ע"פ רובא ואם יצא קודם רוב משיב הגרמה, ולע"ג.

*

דף כ"ח. **עיין** תוס' חולין כ"א שהקשו ארש"י שכתב דהאי בר אוזא דממסמס קועי' דמא משום ספק דרוסה לא בעינן למיבדקי דתליא בכלבא או בקני', דמאי נפק"מ במה תלי' כיון דאפילו בקני' בעי בדיקה ע"ש.

ולענ"ד נראה לפמ"ש טו"ז יו"ד סוסי' ע"ט דאם נדרסה האם מזיק גם לולד ע"ש, וא"כ שפיר יש נפ"מ דאי תלי' בקניא הולד מותר משא"כ בדרוסה, ול"ע ודו"ק.

*

שם: **תוס'** חולין כ"א סוד"ה אתא הקשו אי ושט יש לו בדיקה מבחוץ א"כ מאי פריך הגמ' שם דף י"א ור"מ היכי אכל בישרא דילמא במקום נקב שחט ניתא דהוי אכל ע"י בדיקה, ותירץ שיש שום חולי שמאדים כמו דרוסה ואין לו בדיקה מבחוץ, והקשה מהרש"א הא למיעוטא דרוסה גופא איכא למיחש דאין לו בדיקה מבחוץ ע"ב.

ונראה לי דעיין רש"י שם שכתב דושט אין לו בדיקה מבחוץ לפי שהוא טריפה בנקב משהו וטיפת דם נכנסת לו בפנים בנקב ואינו ניכר וכו' ע"ש. ומעתה י"ל דאין כוונת התוס' דהחולי הזה שמאדים כמו דרוסה אין לו בדיקה וחיישינן שמא במקום החולי שחט דהא בגמ' לא חיישינן לזה רק לדילמא במקום נקב קשחיט אלא כוונת תוס' רק שכיון שיש שם חולי זה שמאדים כ"כ והחולי הזה לעצמו הוא כשר ולא מעלה ולא מוריד רק בנקב אינו ניכר טיפת דם מפאת חולי הזה שמאדים ואין לו בדיקה, ופריך הגמ' שפיר היכי אכל ר"מ בישרא דילמא במקום נקב שחט וא"כ מדרוסה גופא לק"מ דהא קושית הגמ' ל"ה רק דניחוש דילמא במקום נקב שחיט ולא דילמא במקום הדרוסה שחיט, דו"ק היטב ותמצא שמיושב בזה הדק היטב קושית מהרש"א.

*

דף מ"ב. **במחנה** חיים ח"א סימן מ"ח דקדק במתני' דריש פרק אלו טריפות דקתני נפלה מן הגג ואמאי לא קתני לשון רסיקת איברים דהיינו הטריפות ולא הסיבה, וי"ל דיש לדקדק למה קתני מן הגג בה"א הידיעה, ואולם קמ"ל דנפילה מן הגג הידועה שהוא גבוה יו"ד טפחים דהיינו שיעורי כדקי"ל יו"ד סי' נ"ח, וא"כ ניחא דלא קתני רסיקת איברים דמילתא אגב אורחא קמ"ל דבעינן י' טפחים כנלע"ד.

*

שם **רש"י** חולין מ"ב הכרס הפנימי שניקבה במשהו, ופלא שרש"י בתחילת המשנה כללא כייל דכל נקב במשהו ולמה זה בכרס שינה עליו לפרש שניקבה במשהו, ומצאתי שכבר עמד ע"ז ב"ח יו"ד סי' מ"ח ד"ה כרס.

ונ"ל דעיין טו"ז סי' מ"ח סק"ה שהבין בדעת בית יוסף דנקב מפולש אף בכרס חיצונה במשהו טריפה ולא בעינן רוב החיצונה, והטו"ז חולק ונקודות הכסף כתב שאין כוונת ב"י כמ"ש הטו"ז ע"ש, ולפ"ז אני אומר דלזה שנה רש"י דכרס הפנימי במשהו לשלול דדוקא פנימי במשהו אבל בחיצונה שיעורו בכל ענין ברוב ולא במשהו, כנלע"ד נכון.

*

דף נ"ב: **הרמב"ם** פ"י מהלכות שחיטה ה"ו פסק דגולגולת שנחבטה רוב הקיפה לחוד או רוב גובהה לחוד הרי זה ספק טריפה, וירא לי שאוסרין אותה, והקשה כסף משנה הא בחולין ב"ן הו"ל איבעיא אי רוב הקיפה או רוב גובהה ולא אפשיטא והו"ל ספיקא דאורייתא דלחומרא ולמה תלה הדבר בירא לי ע"ש.

והנה מ"ש כ"מ משום דלרמב"ם שם פ"ה רוב ספיקות בטריפות לקולא חוץ מדרוסה דכתב בפירוש, והוא פלאי דהא מ"מ מודה הרמב"ם דאף בשאר ספיקות בטריפות הוי לחומרא עכ"פ מדרבנן ועדיין תקשי למה כתב וירא לי וצ"ע.

לכן נראה עפ"מ דאמרינן ב"ק י"א שליא שיצתה מקצתה ביום א' ומקצתה ביום ב' מונין לה מן הראשון, ופריך רבא מה דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא היא דקא מטהרת לה מן הראשון, וכתבו תוס' פי' שסופרת י"ד של נקיבה מראשון והדמיס שתראה בט"ו יהיו טהורים, והק' ואמאי לא יהיו טהורים דילמא ביום א' יצא ראשו או רובו ואפילו לא יצא דלמא הוא זכר, ותי' דל"מ למשרי משום ס"ס דהוי ב' קולי דסתרי שאם תראה יום מ"א תשתרי נמי משום ספק ספיקא דשמא לא יצא רובו ביום א' ואפילו יצא דלמא נקיבה היא, והשתא בתחילה התרנו משום דשמא זכר השתא נתירנו משום שמא נקיבה הרי ממנ"פ נעשה איסור ע"ש.

ולפ"ז יש לומר דכוונת הרמב"ם במ"ש וירא לי שאוסרין אותה ר"ל מדאורייתא ולא אמרינן ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא משום דאם נכשיר רוב גובהה מספק תו לא מצית למשרי רוב הקיפה מס' דשמא רוב גובהה דוקא טריפה דמתחילה התרנו רוב גובהה מספק דשמא רוב הקיפה דוקא טריפה והו"ל ב' ספיקי דסתרי אהדדי, וכסברת תוס' הנ"ל לענין ספק ספיקא לכך כאן אסור מדאורייתא ולא כשאר ספק טריפה, ואתי שפיר.

*

דף נ"ג. **בגמ'** קטע רישא דחד מיניהו אמרינן נח מריתחי' ופירש"י נח ריתחי' בהני וכו', לכאורה משמע מדכתב רש"י "בהני" בל' רבים ולא כתב "בהא" דס"ל דאפילו הרג הרבה נמי אמרינן נח מרוגזי' וכדעת משאת בנימין שהביא טו"ז יו"ד סי' נ"ז סקט"ז ולא כרמ"א וש"ך שם סקכ"א, אבל באמת אין ראי' דכוונת רש"י דנח ריתחי' בהני ר"ל בהני הנשאריס שאין הדורס חמתו בוערה בו על הנשאריס, וזה פשוט.

*

דף נ"ה: **עיין** רא"ש פרק אלו טריפות סי' מ"ז כתב וספיקא דאורייתא לחומרא וכ"כ בעל

העיטור והרמב"ם כתב הרי זה ספק וילאה לי שמתירין אותה מספק ולא ידענא למה מתיר מספק וכו', ואע"ז במעדני יו"ט אות מ' הביא שכן תמה ג"כ רשב"א למה מתיר מספק הא ספק דאורייתא לחומרא, והקשה לי נורב א' מה תשובה היא זו שהשיב רשב"א הלא להר"מ כל ספיקא דאורייתא לקולא ואיהו לשיטתו דספיקא דאורייתא לחומרא, וכי מוכרח הרמב"ם לפסוק כוותיה.

ולק"מ דרשב"א והרא"ש ל"ק דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא רק דקדקו בלשונם וכתבו דספיקא דאורייתא לחומרא, והיינו דמדרבנן לחומרא, ובהא אף הר"מ מודה דכל דספיקא דאורייתא עכ"פ מדרבנן לחומרא וא"כ למה מתיר מספק והס לדעת הרמב"ם קאמרו דהו"ל להחמיר ולדידהו בלא"ה אף מדאורייתא אסור.

וא"ל דרמב"ם נמי מדאורייתא קאמר דמותר אבל מדרבנן מודה דאסור דא"כ מה וילאה לי דמותר שכתב דמשמע מותר לגמרי אף מדרבנן.

*

דף נ"ו. **רב** ושמואל ולוי דאמרי מכנים ידו לפנים ובודק אם מבצבץ טריפה ופרש"י טריפה שמא ניקב הקרום, ופלא הא אי מבצבץ ודאי ניקב הקרום, ואולי י"ל דס"ל לרש"י דבעינן דאינקבי תרווייהו או קרומא תתאה, עיי' טוש"ע סי' ל"א, וא"כ אפילו מבצבץ אין הוכחה בבירור שהי' נקוב דדילמא אגב רוכבי' מפקע פקע כדקאמר התם בגמ', לכן פי' שמא ניקב הקרום דהיינו התחתון דזה הוי רק ספק דדילמא השתא פקע כנ"ל.

ושוב מצאתי שכבר העיר פליתי בסימן ל"א והעלה דלמ"ד קרומא תתאה ל"ל לסברא דאגב רוכבי' פקע ועי' תויו"ט שם במשנה דבעוף לכו"ע קרומא עילאה וא"כ ל"ל כמש"ל בפי' דברי רש"י אבל דעת תוי"ט תמוהים מגמ' הנ"ל דקאמר הניחא למ"ד קרומא תתאה אלא למ"ד קרומא עילאה ניחוש וכו', ועיין בלב אריה והגהות מהרש"ש שם וכו', ועיי' ב"י סי' ל' שהעלה דכי היכי דבגרגרת אם אין בין נקב לנקב כמלא נקב השלם שביניהם נידון כנקוב ה"ה בגלגלת ע"ש, ופלא למה השמיט דין זה ולא קבעו בש"ע שם.

*

דף פ"ב. **עיין** בכור שור חולין פ"ב שהביא קושית לבוש דשחט האם ואח"כ הבת מנ"ל דחייב משום אותו ואת בנו כדאי' במתני' שם הא בן כתיב ולא בת, ותירץ הבכור שור דילפינן בק"ו משילוח הקן דאינו נוהג אלא במזומן ועשו נקיבות כזכריס אותו ואת בנו דנוהג אף באינו מזומן לכ"ש ע"ב, ונע"ג דאכמי קשה אמאי לוקה הא אין עושין מן הדין.

וי"ל עפמ"ש הרמב"ן בספר המצות שורש ב' ד"ה ורמיתי לו להרב, שכתב דהיכי דיש לו שורש ועיקר האיסור מן התורה עושין מן הדין ע"ב, וה"נ כאן דאותו ואת בנו עיקרו מה"ת ושורש איסורו מה"ת לכן בבתה נמי עושין מה"ד, אך קשה דנימא דיו ולא יהי' אותו ואת בנו בכה"ג נוהג בקדשים כמו שילוח הקן דאינו נוהג בקדשים. אלא דזה אינו דמנא ידעינן דאותו ואת בנו נוהג בקדשים כלל מוי"ו מוסיף על ענין ראשון כדאי' ר"פ אותו ואת בנו, ומהכא איכא למילף גם בבתה דנוהג אותו ואת בנו בקדשים.

ועי' תוס' שם שהקשו מהיכי תיתי למעט קדשים דאינטריך וי"ו מוסיף ע"ש, ולהנ"ל אתי שפיר דאי לאו וי"ו מוסיף הו"א למעט בקדשים אותו ואת בנו בבתה דאמרינן דיו ודו"ק, ועדיין צע"ק.

והנה שיטת הרמב"ם פ"ט ממ"א ה"א דאין לוקין על הנאת בשר בחלב ועין לח"מ שם ובמל"מ פ"ה מיסוה"ת ולל"ח פסחים כ"ג, וכ"ל דאי' לדבריו מחולין קט"ו דיליף איסי בן יהודה איה"נ דבב"ח מק"ו דערלה ואי לוקין על הנאה אם כן קשה הא אין עושין מן הדין, אלא וודאי דאין לוקין על הנאה ושוב מצאתי לפר"ח או"ח תמ"ג שכתב כן. ומיהו י"ל דלעולם לוקין על הנאה ובב"ח כיון דילפינן איסור הנאה דידי' מק"ו ואעמה"ד להכי אין לוקין. ועוד דלהרמב"ן הנ"ל דבדבר שיש לו עיקר מה"ת ושורש איסור מה"ת עושין מה"ד ע"ש, א"כ י"ל דלוקין בכ"מ על הנאה ואי דאעמה"ד כיון דבב"ח שורש איסורו מה"ת עמה"ד. אך תשובה שני' לא הוי דיחוי דאף דבב"ח שורש איסורו מה"ת היינו איסור אכילה דבב"ח אבל איה"נ דידי' אין שורש איסורו מה"ת רק מצינו למילף איה"נ דבב"ח מק"ו א"כ לא ילפינן לי' רק לענין איסור אבל לענין עושין לא דאעמה"ד.

האמנם דעת הכסף משנה ז"ל הנזכר שהביא רמב"ן בספר המצות נפלאת היא בעיני דבתמורה ט' א' איתא דא"א ק"ו ומה טוב ברע וכו' טוב בטוב וכו' לא כ"ש דלקי, והתם עיקר ק"ו דנין לענין עונש ואפ"ה השיב רבא אין עושין מן הדין ולע"ג.

*

דף צ"ח. **ולקח** הכהן את הזרוע הבשלה וגו' בשלה אין בשילה אלא שלימה ופירש"י לא נתפרש

באיזה לשון, ועי' בתוס' שם, ושמעתי מכבוד הה"ג מו' זאב וואלף ירנבערג נ"י אשר היה מאז אבד"ק טאטערבונא ברוסיא לפרש האיך משמע מבשילה שהיא שלימה, דכל איברי אדם אשר להם זוג כגון עינים, ברכים, ידים רגלים וזרועות כולם לשון נקיבה ולכך נאמר עיניך הרואות ולא הרואים, יד ה' היתה ולא היה, ברכים כושלות ולא כושלים, אך כל זה רק כל זמן שהם שלימים אבל מתוכים שנתבטל מהם שם העצם נקראים בשם כללי בשר סתם שהוא לשון זכר, והנה כאן שנאמר זרוע בשלה ואי הו"ל מתוך ולא שלם הול"ל זרוע בשל בל' זכר, אלא וודאי מדכתיב בשלה לשון נקיבה משמע עודנה בשלמותה, וזהו דקאמר אין בשילה אלא שלימה.

*

דף ק"ד. **בגמ'** פריך הא עוף אסור מה"ת והקשו תוס' אמאי לא פריך הא חי' ועוף מה"ת, וגם אני שמעתי לדקדק שם בפיסקא ואסור להעלות ש"מ בש"ע בחלב דאורייתא ולא פריך ממיה.

ולענד"נ למ"ש רש"י דף קי"ג במתני' דרע"ק ס"ל חיה ועוף אינו מה"ת דחד לא תאכל אמי למעט חיה דאע"ג דחי' בכלל בהמה אמי קרא למעט וכו' ע"ב. ולפ"ז היינו דנקט עוף דוקא לרבותא דנוהג גבי' איסור בשר בחלב אבל חי' אין זה חידוש כל כך דהא חי' בכלל בהמה ואדרבה אי לאו קרא דלא תבשל גדי אפילו רע"ק מודה דנוהג בב"ח מד"ת וכמ"ש רש"י שזכרתי דרק משום דגלי קרא ס"ל דאינו נוהג בשר בחלב בחי' רק מדברי סופרים, וא"ש.

ובזה נכון היטב אשר דיבר הרע"ב ר"פ כל הבשר שכתב יש מהן מדברי סופרים כגון בש"ע ויש מהן מד"ת כגון בשר בהמה, וחי' לא הזכיר כלל, וכבר התעורר בזה תוי"ט שכ' אבל בשר חי' פלוגתא היא במ"ד ע"כ, ולפמ"ש הרע"ב שיכל את ידיו וממנ"פ יפה כתב דא"א חי' מה"ת א"כ הוא בכלל בהמה ונכלל במה שהמשיל כגון בשר בהמה וא"א חי' מד"ס עכ"ח משום דגלי קרא לא תבשל גדי וכדממעטינן מיני' עוף, א"כ שפיר נכלל במ"ש כגון בשר עוף דחד טעמא אית להו לחי' ועוף ואמי שפיר.

*

דף ק"ח. **ברש"י** במתני' טיפת חלב וכו' בתוך הקדירה וכו', ולשון בתוך הקדירה נ"ב. ונראה דכוונת רש"י למ"ש הר"ן דאע"ג דחס בחס באיסור שאינו שמן אינו אוסר יותר מכדי קליפה דוקא בחוס של גלי אבל חתיכה זו כיון שעומדת בקדרה מתוך שיש בה הבל ולחות האיסור מתפשט בכל החתיכה וכל החתיכה מצטרפת לבטל הטיפה ע"ש, וזה ג"כ כוונת רש"י במ"ש בתוך הקדירה שאם הי' החתיכה חוץ לקדרה שאינו שולט שם הבל ולחות לא הי' הטיפה מתפשט בכל החתיכה וגם החתיכה אינה מצטרפת לבטל הטיפה, והוא ביאור פשוט ונכון.

*

שם **ברש"י** ד"ה אמר אביי טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא וכו' דגמרינן מבשר בחלב דאסרי' רחמנא באכילה כדגמרינן לקמן מלא תבשל ג' פעמים וכו', וכבר עמדו אחרונים דמה נפ"מ מהיכן גמרינן איסור בבשר בחלב, ועיי' חידושי חת"ס כאן.

ונלע"ד עפמ"ש פליתי רסי' פ"ז לייסד קושית הרא"ש דלמה לי לא תבשל תיפוק לי' מלא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך וכו', ותירץ עפי"מ דאמרינן בשמעתין דלכך בעי' בבב"ח נ"ט דדרך בישול אסרה תורה ופירש"י דגלי קרא דבעינן טעמא מדלא אסרה תורה אלא דרך בישול ולא כבוש שאסר הכתוב הבשר להתבשל בחלב וכו' וש"מ דלכך הקפיד התורה אבישול כדי שיתן טעם, אבל הבישול בלי נותן טעם אין כאן בישול, ולפ"ז אם בישל כזית בשר בע' זיתים חלב בנו"ט דרך בישול אין כאן לאו דלא תאכל כל תועבה דלא אסרה תורה רק דרך בישול, וא"כ משוס לא תאכל כל תועבה הבשר מותר דלא נעשה תועבה, ובאמת הבשר אסור דהא נתבשל בחלב הרבה, ולכך איצטריך קרא דלא תבשל אף דלא נעשה תועבה ע"ש בפליתי שהאריך עוד בזה, ולפ"ז אי יליפינן איסור בשר בחלב מלא תאכל כל תועבה א"כ בכה"ג שבישל כזית בשר בע' זיתים חלב דליכא תועבה והבשר מותר לא הי' מוכח טעם כעיקר דהרי בשר זה אף שמלא טעם חלב מ"מ שרי, משא"כ אי יליפינן מלא תבשל ג' פעמים דאז אף בכה"ג הבשר אסור שפיר מוכח טעם כעיקר דאורייתא ושפיר כתב רש"י דיליפינן מבשר בחלב דטעם כעיקר דאורייתא דהתם אסרי' רחמנא באכילה מג' פעמים לא תבשל וכנ"ל וא"ש, ועיין.

*

שם **ברש"י** ד"ה מ"ט לא גמרינן וכו' דשניהם מין היתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרו ועוד שדרך בישול נאסרו בלא אכילה וכו', והתוס' הקשו על רש"י דבגמ' פסחים דחי להאי טעמא דהאי לחודא שרי וכו' דכלאים נמי הכי הוי ומסיק דהיינו חידושו דאי תרו לי' כולי יומא בחלבא דהיינו כבוש מותר.

ולענ"ד נראה בכונת רש"י במ"ש ועוד שדרך בישול נאסרו וכו' דאין הפירוש דהיינו חידושי' דבשר בחלב דהבישול בלא אכילה אסור משא"כ בשאר איסורין דהרי גם

ע"ז איכא למיפרך כדדמי בגמ' דכלאים נמי הכי הוי דהזריעה בכלאים שהוא כמו בישול בשר בחלב אסור ואפילו המקיים כלאים לוקה אלא דכוונת רש"י בטעם השני להאי טעמא גופי' דמסיק בגמ' דפסחים דכבוש מותר, אלא דלאביי דלא ס"ל דדרך בישול אסרה תורה א"כ מנ"ל באמת דכבוש מותר, ועכ"ח נ"ל משום דאפקי' רחמנא לאכילה בלשון בישול דילפינן איסור אכילה מלא תבשל, וזהו שכתב רש"י ועוד שדרך בישול נאסרו ור"ל דהאכילה נאסר בדרך שנאסר הבישול דהיינו בלשון בישול בלא אכילה ור"ל בלא לשון אכילה, וא"כ דדרך בישול נאסר ואפקי' רחמנא בלשון בישול עכ"ח דכבוש מותר, והיינו המידוש דקאמר באמת בגמ'.

ובזה אתי שפיר ג"כ מ"ש ברש"י ד"ה אמר אביי דגמרינן מבב"ח דאסרי' רחמנא באכילה כדגמרינן לקמן מלא תבשל ג' פעמים, ועמדו המפרשים דמה נפ"מ מהיכן גמרינן איסור בשר בחלב, ועיין חי' חת"ס לחולין, ולפמ"ש ניחא דהכא אליבא דאביי עכ"ח צריך לומר דילפינן איסור אכילה מלא תבשל למידק מיני' דדרך בישול אסרה תורה ולא כבוש, והיינו חידושי' דבשר בחלב, וא"ש.

ועוד נ"ל דלקמן דף קי"א ע"ב אמרינן כי אתא רבין אר"י מליח אינו כרותח וכבוש אינו כמבושל אמר אביי הא דרבין ליתא דהיא פינכא דהוי בי ר' אמי דמלח בי' בישרא ותבריי וכו' לאו משום דשמיע לי' מיני' דר"י דאמר מליח הרי הוא כרותח ע"ש, ומבואר דאביי דחי רק האי דמליח אינו כרותח דזה נדחה מהאי פינכא דמיירי במליח, אבל הא דרבין דכבוש אינו כמבושל לא דחי לי' כלל, ובהא שפיר י"ל דמודה אביי לרבין דכבוש אינו כמבושל וכן משמע באמת בתשו' גודע ביהודה.

וביון דלאביי בכל איסורין כבוש מותר לא הומ"ל אליבא דאביי דהיינו חידושי' דבשר בחלב דאי תרי לי' מותר דכל איסורין שבתורה הכי הוויין, ולהכי לא הביא רש"י האי חידושא כאן דקאי אליבא דאביי, וכמדומני שראיתי כן גם בחיזה ספר.

*

שם: **ברש"י** ד"ה לעולם לא מצטרפי וכו' ולגדדין אמר רב למילתי' וכו', יש לעיין להסוברים דלענין בשר בחלב אמרינן אין בישול אחר בישול כמ"ש פמ"ג בשפתי דעת סי' פ"ז סק"ב וס"ק ח"י ובסי' ק"ה במשבצות זהב סק"ב, ועיי' בס' משמרת שלום שס, א"כ לפ"ז אין נ"ל דלגדדין קתני אלא דבין לענין בישול ובין לענין אכילה מייבי בבא מיורה גדולה ולכן בחתי זית בשר וחתי זית חלב שפיר לוקין על אכילתו, אבל על בישולו אין לוקין דאין בישול אחר בישול, והא דנקט חתי זית בשר וחתי זית חלב אף דלענין בישול אפילו ביותר אין לוקין כיון דהוי בישול אחר בישול י"ל דלרבותא דלוקין על אכילתו נקט הכי ולאשמועינן דאפ"ה לוקין על אכילתו, וי"ל.

*

דף קי"ג. **ריה"ג** אומר נאמר לא תאכל כל נבילה ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו את שאסור משום נבילה וכו' עוף שאסור משום נבילה וכו' מ"ל בחלב אמו יצא עוף וכו'. והוא פלאי נ"ל לכל אריכות הזה הול"ל עוף מבחלב אמו, ול"ב.

ולענ"ד נראה דכיון דאיכא ב' מיעוטא למעט עוף מדין בב"ח, הא') מבחלב אמו, והב') מגדי ולא עוף ועי' רש"י הו"א כיון דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות יהי' בב"ח נוהג בעוף לכך הוצרך למידרש הך גדי לדרשא אחריתי שלא יצאר רק חד מיעוט כנלע"ד.

*

דף קט"ז: **בספר** לקוטי שלמה יבמות קי"ד הביא קושית כתב סופר אהע"ז דליתני סוף פרק כל הבשר חומר בדם מבחלב שבדם מצווין להפריש הקטנים. וגיסי הגיק וחכים הבחור יחזקאל [פינעט] נ"י הקשה הא איכא עוד חומרא דבחלב אית בי' איסור בשר בחלב משא"כ בדם כמבואר חולין ק"י ע"ב, ויפה העיר שכן הק' במהר"ם שי"ף.

ובחי' חת"ס חולין קי"ז הביא חבילי קושיות כקושית כת"ס הנ"ל דמצינו עוד חומר בדם מבחלב וכן להיפך, וסיים דלא קחשיב אלא חומר דבאכילת חלב ודם, אבל בשאר ענינים וודאי יש חומר בזה מבזה וכו' ע"ש, וממילא קושית כתב סופר ג"כ לא קשה מידי.

ולענ"ד בלא"ה לק"מ דכ"כ תוס' מנחות ע"ד ד"ה לאו דזרות דמתני' סו"פ כל הבשר בפלוגתא לא קמיירי, ולהכי ל"ק לאו דזרות דלא שייך בדם לחד מ"ד ע"ש, ובקטן אוכל נבילות אי מצווין להפרישו נמי איכא פלוגתא, ודו"ק. ובזה יתיישב קו' מהר"מ שיף הנ"ל, דבב"ח פליגי בה בחולין ק"ג, ולהכי ל"ק לי' ודו"ק.

*

דף קל"ט. **עיין** ברא"ש נדרים ל"ד הביא רא"ס דדבר שחוץ לד"א יכול להקדיש, ובספר לקוטי שלמה הביא קושית תשובת חת"ס או"ח ק"פ ועי' מנחת חינוך

בהשמטות מצוה תקמ"ה אי דאקדשי' ביתו קודש אמר רחמנא ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והא יכול להקדיש אף לחוץ לד"א. וג"ב לענ"ד לק"מ דהרא"ש ור"ן שפיר כתבו דיכול להקדיש הואיל ובידו לזכות ומיגו דזכי לנפשי' יכול להקדיש, אבל גבי שילוח הקן אין בידו לזכות דאדרבה צריך שילוח, ולכן אין יכול להקדיש תוך ד"א. ואולם זה אינו דקושית הגמ' הי' על אפרוחים ולא על אם ואפרוחים בידו לזכות, וצ"ע.

אבל מעיקרא דדינא פירכא דכיון דקנין ד' אמות הוא קנין דרבנן ודאי דקרא דקאמר דשילוח הקן נוהג במוקדשים לא מיירי בהכי אפילו לשי' דקנין דרבנן מועיל לדאורייתא, עי' מל"מ פ"ז מתרומות ודו"ז באבני מלואים סי' כ"ח, מ"מ אי אפשר לומר דקרא מיירי בקנין שיתקנו חכמים אח"כ וזה ברור עכ"ל.

*

דף קמ"ב. **במתני'** שלהי חולין לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר את המצורע, והקשה יש של שלמה לפמ"ש תוס' פסחים כ"ט דמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר באותה שהיי' משום דבל ירחה הוי לאו הניתק לעשה, א"כ כאן נמי נימא הכי דאינו עובר באותה טילה כשבוטל על מנת לשלח, ובשלמא לשחיטה דמצורע אינו יכול ליטלה מפני שצריך לשלחה אבל למשולחת דמצורע אמאי לא יטול הא הוי לאו הניתק לעשה ויכול ליטלה ע"מ לשלחה אחר זמן.

אמנם לפימ"ש רש"י בחולין קמ"א דלמ"ד קיימו ולא קיימו צריך לקיים העשה תוך כדי דיבור של התראה ולא מהני קיום העשה אח"ז אתי שפיר דהא אנן קי"ל כמ"ד קיימו ולא קיימו דהא אמרינן במכות דמ"ד בטלו ולא בטלו ע"כ ס"ל התראת ספק שמי' התראה ולמ"ד לא שמי' התראה ע"כ ס"ל קיימו ולא קיימו, וכיון דקי"ל התראת ספק לא שמי' התראה, וע"כ דקיי"ל קיימו ולא קיימו ושפיר אינו יכול ליטול אפילו למשולחת דמצורע דהא צריך לשלוח תוך כדי דיבור.

אלא דבספר קהלת יעקב הוכיח דלא כרש"י דאי נימא כרש"י א"כ מאי לאו הניתק לעשה הא בשאר לאוין נמי יכול לחזור תוך כדי דיבור דקיימא לן תוכ"ד כדיבור דמי.

אלא דיש לומר דהאחרונים הקשו אמאי השוחט בשבת וביוהכ"פ שחיטתו כשירה נימא כל מה דא"ר לא תעביד אעל"מ, ותירצו דדוקא במידי דצריך כוונת העושה אמרינן אעל"מ אבל במידי דאין צריך כוונת העושה לא אמרינן אעל"מ, וא"כ בשחיטה דלא צריך כוונה לשחיטה שפיר מהני, וה"נ י"ל סברא זו דדוקא בדבר שצריך כוונה יכול לחזור בו תוך כדי דיבור, ועי' ר"ן נדרים פ"ז, אבל בשילוח הקן דאין צריך כוונת המשלח ואין כוונתו פועל כלום דהא צריך לשלחה עד שתגא מתחת ידו לא מהני חזרה תכ"ד אי לאו דהוי לאו הניתק לעשה, ודברי רש"י נכונים, ומיושב קושית יש"ש.

ובזה משולב תחילת המסכתא, הכל שוחטין וכו' חוץ מחרש שוטה וקטן וכו' וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשירה, ומזה מוכח דלא בעינן כוונה לשחיטה כדאמרינן בגמרא, ולכן השוחט בשבת וביה"כ שחיטתו כשירה כנ"ל, וא"כ בעינן תוך כדי דיבור נמי י"ל סברא זו, ונכון דעת רש"י, ומשו"ה שפיר לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע, ולק"מ קושית יש של שלמה ע"ז כנ"ל, ודו"ק.

עוד יש לומר עפ"י קושית יש"ש הנ"ל ותירוץ הנ"ל דלדעת רש"י מיושב קושית יש"ש אלא דקשה מנ"ל לרש"י האי סברא, ונראה דאל"כ תקשי קושית תוס' במכות ט"ו ע"ב ד"ה במאי הא למ"ד קיימו ולא קיימו נמי הוי התראת ספק דילמא יקיים העשה ע"ש, ומזה הוכיח רש"י דצריך לקיים תוך כדי דיבור של התראה ושפיר הוי התראת וודאי.

אך תקשי אכתי הא י"ל כתירוץ התוס' שם דמוקמינן אחזקה שלא יקיים העשה, ונראה דס"ל לרש"י דלא מוקמינן אחזקה להבא כדאמרינן בגיטין שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן, ויש להביא ראי' לזה מדמוקי רבינא מתני' דהכל שוחטין הכל מוחזקין לשוחטין מוחזקים אעפ"י שלא מומחים, וע"ש בתוספות דאי יודעים שאינו מומחה אינו שוחט אלא בדלא ידעינן אי גמיר, וע"כ הטעם משום דרוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם, וקשה דאיכא לברורי אי גמיר ואי איכא לברורי מברריגן.

ונראה לפימ"ש מג"א סי' תל"ז סק"ד דבח"י טריפות סמכינן ארובא ולא מברריגן משום דלא הי' לו חזקת טריפות מעולם, אבל כאן היה בחזקת חמץ ובחזקת בדוק ואתה בא להוציאו מחזקת חמץ לא סמכינן עליו לכתחילה וכו'.

ולפי"ז י"ל דס"ל לרבינא דנהי דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מ"מ לא אמרינן חזקה להבא שלא תצא מחזקת איסור, ולהכי אין צריך לברר, ושאני בהאי דסי' תל"ז דהוי חזקה לשעבר שעדיין לא יצאה מחזקת חמץ.

וזה המשך הכל שוחטין וכו' וכמו דאוקמי' רבינא לאיכא דאמרי, ומוכח דלא אמרינן חזקה להבא וליכא למימר

כתירוץ התוס' מכות, וע"כ כדעת רש"י ולא קשה קושית יש"ש, וא"ש לא יטול אדם.

ועוד י"ל דיש להקשות למ"ש ריב"א פסחים מ"ז דנהי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ הל"ת נדחה ולא נשאר רק עשה, עיין תוספות חולין קמ"א, והקשה בתשו' נוב"י כיון דנשאר עשה הוי מצוה הבאה בעבירה ואינו מקיים המצוה ושוב הוי ל"ת ועשה, ותירץ נוב"י דהא דאין עשה דוחה עשה היינו משום דמאי אולמא דהאי עשה מדהאי עשה, אבל אם כבר עשה אמרינן מאי אולמא להיפך ואין כאן מצוה הבא בעבירה ע"ש, ולפי"ז בשילוח הקן דילפינן מתשלח אפילו לדבר מצוה דאין עשה דטהרת מצורע דוחה עשה דשלוח הקן אף דלא שייך מאי אולמא, עי' חולין קמ"א, א"כ שפיר הוי מצהב"ע ואינו יוצא אפילו בדיעבד, וא"כ תקשי אמאי נקט לא יטול לכתחילה הא אפילו בדיעבד אינו יוצא ידי חובתו.

אך יש לומר דלא שייך מצוה הבא בעבירה אלא במצוה דבעי כוונה אבל במצוה דלא בעי כוונה לא שייך מצהב"ע, ובזה מיושב קושית תוס' סוכה ל' ע"א ד"ה משום במצה של טבל דאכילת מצה לא בעי כוונה כנראה מדברי הרמב"ם דאכול מצה אמר רחמנא והא אכל עי' רש"י ר"ה כ"ת, ה"ג מצות עשה דטהרת מצורע לא בעי' כוונה לטהרה ושפיר יוצא בדיעבד, וזה כמו סברא דלעיל בשותט בשבת כיון דלא בעי כוונה לשחיטה לא שייך אי עביד לא מהני, וזה המשך תחילת המסכתא דמוכח דהיכי דלא בעי כוונה לא שייך אי עביד לא מהני, וא"כ י"ל האי סברא גם לענין מצהב"ע ויוצא בדיעבד, ולהכי נקט לא יטול אדם אם על הבנים לכתחילה, ודו"ק.

סימן רמ"ח

הערות במסכת תמורה

דף ד'. **תוס'** ד"ה מלאתך פרש"י וכו' ול"ג וכו'. נ"ב עיין בית מאיר אהע"ז רסי' ס"ז מ"ש על קושית תוס' עפ"י דקדוק ע"ש.

*

שם **בתוד"ה** היו לפניו וכו' ובדמאי מיירי מדלא קמפרש תרומה וכו'. נ"ב נ"ע א"כ כיון דדמאי דרבנן מאי לוקה דקאמר ר"א, ונ"ע.

*

שם: **לא** תותירו ממנו עד בוקר בא הכתוב ליתן עשה לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יהודה ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוי לאו שאין בו מעשה ופריך לר"י והנותר ממנו עד בוקר וכו' מה עביד, ומשני לכדתניא העצמות והגידין ישרפו בט"ז, ותניא דב"ח וכו' ליתן בוקר שני לשריפתו ע"ש, והקשה מהר"ם ברבי לר' אשי דקמפרש פסחים פ"ג דישרפו בט"ז משום דיו"ט עול"ת וס"ל זבחים כ"ט לשאב"מ אין לוקין, א"כ קושית הגמ' במקומה עומדת והנותר ממנו עד בוקר מה עביד לי', ונ"ע.

ולענ"ד נראה עפמ"ש רש"י ביצה כ"ז דשאר ביעורין חוץ שריפה כגון להשליכה לכלבים ג"כ אסור ביו"ט משום דרחמנא אמשבי' לביעורו, וכתב בפנ"י בכמה דוכתי דמ"מ עול"ת ליכא, וא"כ הו"א דמותר ביו"ט משום דעדל"ת ולזה איצטריך קרא והנותר לאסור איסור אף בשאר ביעורין, ודו"ק כנלע"ד.

*

דף ז'. **ברש"י** ד"ה שרוע שנשתברה א' מאיבריו. נ"ב בתשו' חתם סופר יו"ד סי' נ"ו כתב שנ"ל שנשתרבבה א' מאיברי' ע"ש.

*

שם: **המקדיש** תמימים לבדק הבית עובר בעשה ומנין אף בלא תעשה שנאמר וכו'. נ"ב הרמב"ם בפ"ה מערכין כתב דעובר בעשה, ותמה כסף משנה למה השמיט דעובר בלא תעשה, וג"ל דרמב"ם כתב אע"פ שעובר על עשה מה שעשה עשוי וחל קדושה עלי', ואי הוי ביה ל"ת ליכא למימר מה שעשה עשוי דקי"ל כרבא לעיל ה' דאי עביד לא מהני וכמ"ש לחם משנה ומשנה למלך פ"ג ממלוה, משא"כ לענין איסור עשה שהעלה פנ"י שלהי גיטין דבאיסור עשה אמרינן אי עביד מהני, אבל ר' יודא ס"ל מנחות כ"ב דולקח מדם הפר אתי למין במינו דלא בטיל ועולין מבטלין זה את זה, וא"כ הם אתי לפדיון בכור דאי עביד לא מהני, ומדאיצטריך קרא ש"מ דבעלמא ס"ל אי עביד מהני כאביי, עיין סוגיא דלעיל ה' ע"ב, לכן ר"י שפיר ס"ל דעובר בל"ת אפילו הכי מה שעשה עשוי, ואתי שפיר לנכון.

אך יש לומר דאפילו איכא ל"ת ליכא למימר אי עביד לא מהני כדאמרינן לעיל ו' ע"א לרבא דמהיכי שנתרבו בעל מום למזבח נתרבו תמימין לבדק הבית ע"ש, ולזה עוררני ידידי הגאב"ד דקה"י אראד מוהר"י סופר נ"י.

*

דף י"א: **יכול** האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה וכו'. חקרתי לדעת רמב"ן שהביא קצוה"ח

סימן ר' דבהקדש ע"י זכי' ליכא מעילה אין הדין באמר רגלה של זו עולה דפשטה קדושה בכולה אם יש מעילה בכל הבהמה חוץ מרגלה אי הוי כהקדש ממילא ע"י זכי' ולאו בדיבורו ולית בי' מעילה ול"ע, ואאמו"ר זצ"ל בתשו' בית שעריס או"ח סי' ס"ד השיב לי נאמר דאית בי' מעילה ע"ש דפח"ח.

*

שם **בעי** רבא בעוף מהו וכו', עי' רש"י דלר' יוסי קבעי, ובגליון הש"ס בשם רש"ק דרמב"ם מפרש דלר' יודא קבעי וכגון שהקדיש בעוף אבר שהנשמה תלוי בו ע"כ, לכאורה י"ל גירסת רש"י דרבא קבעי משום דקרבן אמר רחמנא והאי נמי קרבן ע"ש, והנה הא דלר' יודא באבר שהנשמה תלוי בו אמרינן פשטה קדושה בכולהו הוא מצד סברא וחוק השכל, דכיון דחיותא דכל בהמה תליא באותו אבר הוי כהקדיש כל הבהמה ולא צריך חיזוק מקרא מדכתיב קרבן, אבל לר' יוסי דגם באבר שאין הנשמה תלוי בו אמרינן פשטה קדושה בכולו צריך חיזוק מקרא, ומדקאמר רבא מדכתיב קרבן טפי מסתבר דלר' יוסי קבעי, וי"ל.

*

שם **בגמ'** והא קמייתי בהמה מחוסרת אבר וכו'. לע"ק הא לר"מ קיימינן דלית לי' פשטה קדושה בכולה, א"כ הומ"ל שהלוקח הקדיש כל הבהמה חוץ מאותו אבר שכבר קדוש, וכן הקשה ידידי הרב מו"ה לוי וויי"ב נר"ו, ולע"ק.

*

תוס' ד"ה היא, אמאי לא פשיט מהאי דלעיל השוחט את החטאת ומצא בה בן ד' חי וכו'. ואמר כאאמו"ר שליט"א לישב משום דלעיל שהוא בן ד' ואינו ניתר רק בשחיטת אמו הוי כגוף הבהמה שהוא חטאת ולא הוי חולין בעזרה, אבל כאן מבע"ל בבן ט' דניתר בשחיטת עצמו דד' סיננים אכשר בי' רחמנא ולא הוי כגוף הבהמה שהיא שלמים רק כיון דניתר ג"כ בשחיטת עצמו קמבע"ל. ולא זכיתי להבין דמה נעשה ביום שידובר בו דברי ר"ן חולין ע"ה הובא ב"י יו"ד סי' י"ג דדוקא אם לא הועיל לו שחיטת אמו כגון שהוא טריפה מועילין סימני עצמו אבל היכי שהועילו סימני אמו הוי סימני עצמו כשחוטין ול"ע, [עי' מש"כ על זה בשו"ת בית שעריס חיו"ד סי' כ"ז].

ומעניין לענין באותו ענין לל"ע בפסקי הרמב"ם דהרי האיבעיא שם הי' רק למ"ד ולדות קדשים בהויתן הן קדושים ופשיט דל"ה חולין שנשחטו בעזרה משום דא"י לשחטו בריחוק מקום, והרמב"ם פ"ב מה' שחיטה ה"ד כתב האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין אם נשחטה בעזרה ולדה מותר באכילה לפי שאינו יכול לשחוט אותו בריחוק מקום, ול"ל לרמב"ם ה"ט הא פסק פ"ד מתמורה ה"ג דולדי קדשים במעי אמן הן קדושים, ולל"ע כעת. [עי' מש"כ על זה בשו"ת בית שעריס חיו"ד סי' כ"ז].

*

דף י"ב: **ר"א** אומר בית הפרס עושה בית הפרס, ופרש"י כל ד' שדות סביביו, ומשמע דלר"א אע"ג דאין דרך לחרוש כל ד' שדות סביביו מ"מ עושה בה"פ בכל הרוחות, אבל לרבנן אם לא חרש שתי וערב אינו עושה בית הפרס רק בדרך שהמחרישה חורשת דאל"כ במאי קמיפלגי ר"א ורבנן, והוא פשוט.

*

דף י"ג. **רעק"א** אין תרומת שניהם תרומה ואפילו של הראשון, עי' רש"י וחידוש דבמתני' פרש"י אין תרומה אחר תרומה שאין תרומה שני' תרומה ובגמ' מוקי מתני' כר' עקיבא, ולע"ק.

*

דף ט"ו: **אלא** ה"ט דאין ליבור מתים משעירי רגלים ור"ח דאמר רחמנא איתיהו ודילמא מתו מרייהו דהני זוזי, אלא וודאי דאין ליבור מתים, וי"ל דילמא ה"ט דמקריבין משום דלשמא מת לא חיישינן כבגיטין כ"ח, אך י"ל עפ"י מ"ש הרא"ש בשבועות (פ"ז סי' ה') דהא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן דוקא אם אנו דנין על אדם פרטי אבל אם אנו דנין על הכלל ליכא למימר דאחזוקי בגנבי לא מחזקינן דודאי איכא גנבי בעולם ע"ש, וה"נ אם אנו דנין על אדם פרטי אמרינן שמא מת לא חיישינן ומוקמינן אותו בחזקת חי, אבל אם אנו דנין על הליבור ליכא למימר דשמא מת לא חיישינן דודאי איכא דמייתי, וכמדומה שראיתי כן בהג"א דברבים חיישינן למיתה דחדא.

וקצת צריך עיון ביומא נ"ה ע"ב דפריך אר' דימי דאמר גזירה משום חטאת שמתו בעלי' מהא דגיטין כ"ח דהשולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים, ומאי פריך הגמ' שאני רבים דחיישינן למיתה דחדא ולע"ק. וכמדומה ששמעתי כן מאחי המנוח הגה"ל מוהריע"ץ זצ"ל.

*

דף כ"ח. **אר"ש** אני דן ומה בעל מום וכו' פוסלתו מהקרבה ת"ל מן הבהמה להוציא רובע ונרבע, ופריך והא אתיא מדינא, ולע"ק דמה קושיא הא בכמה דוכתי אמרינן מילתא דאתיא בק"ו טרם וכתב לה קרא, עיין קידושין ד' ע"ב, וע"ש דקאמר ה"מ היכא דליכא לשנויי אבל היכי דאיכא לשנויי משנינן ע"ש, ולע"ק.

*

שם **ברש"י** ד"ה דאיה"נ ניהו ומשו"ה חשיבי ולא בטלי. נ"ב עיין חוות דעת סי' נ"ט דבאיה"נ לכ"ע אין מבטלין איסור לכתחילה הוא מה"ת ע"ש, ודברי רש"י קשה להבינם דמאי חשיבותא דאיה"נ דלא ליבטלי, וי"ל.

סימן רמ"ט

הערות במסכת כריתות

דף ב'. **רש"י** ד"ה על לא הודע וכו' מקדש כסבור בית אחר הוא חלב כסבור שומן ודם כסבור טחול. נ"ב עיין תוס' חולין ק"ט ב' בשם הקליר דגרסינן התם אסר לן דמא ושרי לן טחלא ע"ש.

*

דף ג'. **בספר** קב ונקי, פיסקא המחלל את השבת אמרי מ' חסר א' הוויין ופירש"י ליתני ע"ה כריתות (במתני' דהתם ולא ל"ו), והקשה הלא בפרטן אי אתה מוצא רק ע"ד כיצד ל"ט מלאכות דשבת ול"ה כריתות דמתני' דהא דקתני במתני' הוא רק עם חילול שבת אבל אם קתני ל"ט מלאכות בפרטות אין צריך בזה, וא"כ נמצא ל"ט ול"ה והוא יחד ע"ד כריתות, והאיך כתב רש"י ע"ה כריתות, והביא בשם הקדוש בעל התניא זי"ע דמ"ש רש"י ע"ה כריתות הוא ר"ת ע'וד ה'נך כריתות ולא נחית רש"י למנינא כלל, ואתי שפיר. אבל בשפי"ן החדשים הגיהו ברש"י ע"ד כריתות וא"ל בזה.

*

דף ג': **רש"י** ד"ה גליון. נ"ב עיין תשובות מהר"מ שי"ק חלק או"ח סי' קס"ו.

*

שם **ברבינו** גרשום אי בנשי קא חשיב דאי עבדי להו ל"ו נשי גבי הדדי מיחייבא כל חדא כרת. נ"ב לא זכיתי להבין דלרש"י ניחא דקושית הגמ' הי' אעשאן בהעלם א' בחד גברא ותיקשי ממנ"פ מאי קחשיב, אבל לפי' ר"ג שעשאוהו ל"ו א"כ דילמא מיירי מתני' בגברי ונשי ומאי הכרח לומר או בגברי או בנשי, ועוד דבל"ו פשיטא דכולן חייבין דהרי גופין מחולקין, ול"ע.

*

דף ד'. **בגמרא** א"כ ניחייב נמי משום קודש. נ"ב מכאן מוכח ג"כ דלא כמהרש"א קידושין נ"ז דבנותר פקע איסור קודש ע"ש. ובלא"ה מקשין עליו ממתני' דלקמן י"ג דיש אוכל אכילה אחת, ועיין תשו' ריב"א סי' קנ"ב.

*

דף ו': **ת"י** ד"ה כל שישנו בסך ותימה וכו'. נ"ב פלא הלא גם לל"ק דאתם קרויין אדם מקשי דחד טעמא הוא ולמה לא כולל יחד. שוב ראיתי שכבר עמד בזה בס' טוב טעם ודעת סי' רפ"ח.

*

דף ז': **ת"י** ד"ה שניהן מביאין חטאת א' ותימה וכו'. נ"ב ולפי קולר דעתי לק"מ לר' יוסי ור' שמעון דס"ל חגיגה ט"ז ע"ב נשים סומכות רשות ומשום נחת רוח לנשים שרי באקופי ידא שאינו אסור אלא מדרבנן משום דמיחזי כעבודה בקדשים, עיין בטורי אבן שם ודו"ק. שוב נתישבתי דקושית התוס' הוא אלקמן דלא מיירי בנשים דוקא.

*

דף י"ג. **בגמ'** היינו טעמא דבנה טהור דספק וכו'. נ"ב נע"ק הא הוי ספק טומאה ברה"י ולא מהני ספק ספיקא דכל מה שאתה בא לרבות ספיקות ברה"י טמא בטהרות פ"ו מ"ד, ולע"ק.

*

דף י"ד. **רש"י** ד"ה אלא בכזית גליון וכו'. נ"ב אין הקטרה בפחות מכזית, אבל אם יש הקטרה בפחות מכזית שפיר הוי חייב משום פיגול ומשום נותר אע"ג דליכא רק חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה, ועכ"פ דמלטרפין ללקות ולחייב אתרווייהו, ומבואר כדעת רבו של רש"י במעילה י"ז ע"ב ד"ה אבל לענין אכילה ועי' מש"כ זקיני תוס יו"ט בפ"ד ממעילה מ"ד שכתב דכוונת רש"י שם רק לענין מלקות לחייבו משום פיגול או משום נותר ולא לחייבו בשתים ע"ש, וכאן מבואר דדעת רבו של רש"י כפשוטו ולחייבו בב' חטאות, ול"ע בתוס' חדשים שהניח בל"ע איך אפשר לחייבו שתים,

ועיין קול סופרים למחותנו הגאון בעל תשובת מחנה חיים במעילה שם והדבר צריך תלמוד.

*

דף כ"ה: **מקשין** עולם לר"ש בברייתות כ"ה דיליף מקרא דחייבי חטאות ואשמות וודאין אין יו"כ מכפר דלמה לי קרא תיפוק לי' דלר"ש לשיטתו אי נימא דיו"כ מכפר לא משכחת בל תאחר בחטאות ואשמות דהא ס"ל דבעינן ג' רגלים כסדרן וחג המצות תחילה ואי יו"כ מכפר לא שייך בל תאחר, ובאמת יליפינן בר"ה ה' ע"ב מקרא דכי דרש ידרשנו אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים ע"ש, ובפשיטות י"ל דלר"ש מוקמינן קרא בעולות ושלמים ולא בחטאות ואשמות דבאין על חטא דהני אי לאו קרא דמעטינהו הו"א דיו"כ מכפר.

אבל עוד נ"ל דבר"ה ו' ע"ב בעי ר"ז אשה מהו בבל תאחר מי אמרינן הא לא מיחייבא בראי' או דילמא הא איתא בשמחה, א"ל אביי ותיפוק לי' דהא איתא בשמחה, ופריך ומי אמר אביי הכא והאמר אביי אשה בעלה משמחה, ומשני לדבריו דר"ז קאמר ע"ש, ומבואר דלאביי דאשה בעלה משמחה ל"א בל תאחר באשה, וא"כ דילמא ר"ש נמי הכי ס"ל ולהכי איצטריך קרא דחייבי חטאות ואשמות אין יו"כ מכפר לגבי נשים, ואתי שפיר.

סימן ר"נ

הערות במסכת נדה

דף ב'. **ברש"י** שם במשנה ד"ה ואפילו לימים הרבה וכו' אבל הכא דמקמי בדיקה קמייתא טהורות דהא כשבדקה עצמה מצאתה טהורה עכ"ל, והוא לכאורה שפת יתר. ולענ"ד נראה בכוונת רש"י עפ"י מש"כ מהר"מ לובלין כאן דדוקא בדיקה בזמן תקנת חכמים הוא דממעטת דהיינו שחרית וערבית, אבל בדיקה שלא בזמן תקנת חכמים לא, וכתב דלכך הביא רש"י לקמן ד"ה ומפקידה לפקידה מתני' דלקמן פעמים נ"ל בודקת וכו' ע"ב, ועיין מל"מ פ"ג ממשכב ומושב ה"ד ושו"ת חת"ס יו"ד סי' קפ"ז ע"ב, ועיין בתוס' הרא"ש שכתב וז"ל ואפילו לימים הרבה הא דהוצרך לפרש זה דלא תימא מפקידה לפקידה דנקט היינו בסתם בדיקה דשחרית או ערבית קמיירי כדלקמן עכ"ל. ומבואר דהלל נ"ל כסברת מהר"ם לובלין, וזהו ג"כ כוונת רש"י אבל הכא דמקמי בדיקה קמייתא שמצאתה טהורה דהיינו אפילו שלא בזמן תקנת חכמים ובכל ענין שבדקה עצמה ומצאתה טהורה טהורות, כנלע"ד.

אלא דקשה לי לדברי מהר"מ לובלין דמאי פריך הגמ' לקמן ד' ע"ב ומפקידה לפקידה ממעטת ע"י מעת לעת פשיטא הא שפיר איצטריך למתני' לאשמועינן דדוקא מפקידה לפקידה שבזמן תקנת חכמים הוא דממעטת ע"י מעל"ע אבל שלא בזמן תקנת חכמים טמאה מעל"ע ונע"ק, ועוד דמה יענה לסוגיא ערוכה דלקמן ו' ע"ב מעשה בשפחתו של ר"ג וכו' והלא בדיקה הי' לי בין כל אחת ואחת א"ל א"כ היא טמאה וכולן טהורות ע"ש, הרי דממעטת מפקידה לפקידה אפילו שלא בזמן תקנת חכמים ונע"ג, ושוב מצאתי שכבר עמד בזה בהגהות הגאון מהרש"ש.

*

שם: **העמד** טבל על חזקתו ופריך אדרבה העמד יין על חזקתו ולא החמיץ, ול"ע דמאי פריך הגמ' הא כיון דאיכא חזקה לכאן ולכאן הי הוא ספק וחבית הרי באמת לא הוי אלא ספק כדקתני מכאן ואילך ספק, וכבר עמד בזה מהרש"א ע"ב.

ולענ"ד נראה דלכאורה קשה אהא דקאמר מכאן ואילך ספק ופרש"י ותרומה ויחזור ויתרוס אמאי צריך ליתן תרומה מחדש הא כיון דהוי ספק אי צריך לתרוס מממונו עוד נוקמא ממונא בחזקתו, ועיין בר"ן נדרים ז' ע"א גבי יש יד לנדקה ובש"ך סי' רנ"ט סקי"ד, ולדבריהם כ"ש דתקשי דאוקי ממונא אחזקתו כמו שהי' קודם שנולד הספק הריעותא שנמצא שהחמיץ ואמאי הוי כלל ספק, אך זה אינו דכיון דאיכא כנגדו חזקת טבל והוי חזקה לכאן ולכאן משו"ה שפיר הוי ספק, ולפ"ז יש לומר דהגמ' הכי פריך אדרבה העמד יין על חזקתו ואימא לא החמיץ, וא"כ יש לבעה"ב ב' חזקות והוי תרתי במקום חדא, והדק"ל אמאי הוי ספק, ומיושב קושית מהרש"א כמובן.

והגאון אאמו"ר שליט"א דחה דגם אי תרומה ויחזור ויתרוס לא שייך חזקת ממון, דודאי אין צריך לתת לכהן רק כדי תרומה אחת והאחר מחזיק לעצמו רק מפרים כדי לתקן איסור טבל, ועי' תוס' כתובות ל' סוד"ה זר וב"מ ו' עכלה"ט ודפח"ח. [עי' שו"ת בית שעריס יו"ד סי' רמ"א].

*

דף כ"ו. **שיטת** ר"מ שהביא מרדכי סוף חולין דכל דבר שתחילת ביאתו לעולם ע"י מעורבת לא בטיל ובמל"מ פ"א מה' משכב ומושב הי"ד הקשה מהא

דנדה כ"ו ע"א דס"ל לת"ק דשלי' בבית הבית טמא משום שאין שליא בלא ולד ור' שמעון אומר נימוק הולד עד שלא יצא ופירש"י נימוק הולד ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב ע"ש, אלמא דאפילו דבר שתחילת ביאתו לעולם מעורב נמי אמרינן דבטל ברוב ע"ב (ועי' פליתי סי' י"ד אות ה').

ונ"ל עפמ"ש התבו"ש סי' י"ד אות ט"ז בטעמא דר"מ הנ"ל משום דהו"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ע"ב, ולפ"ז ר"ש דלית לי' קבוע כמ"ש הרשב"א והר"ן בחי' הובאו בשמ"ק כתובות ט"ו עכ"ח דלית לי' לשי' הר"מ בלא"ה ואין קושיא מזה על הר"ש. ועי' שו"ת מהר"ש שיק או"ח סי' י"ג.

שיבת ציון

חידושי אגדה

מפתח

פרשת בראשית ..... תקא
פרשת לך לך ..... תקא
פרשת חיי שרה ..... תקב
פרשת תולדות ..... תקב
פרשת תולדות - להפטרה ..... תקב
פרשת וישלח ..... תקג
פרשת וישב ..... תקג
פרשת ויגש ..... תקד
פרשת ויחי ..... תקד
פרשת בא ..... תקד
פרשת בשלח ..... תקה
פרשת יתרו ..... תקה
פרשת תרומה ..... תקה
שבט - אדר ..... תקה
מגילת אסתר ..... תקו
פרשת כי תשא ..... תקו
פרשת צו - להפטרה ..... תקו
פסח ..... תקו
להגדה של פסח ..... תקו
שיר השירים ..... תקו
פרשת שמיני ..... תקו
פרשת תזריע ..... תקו
פרשת מצורע ..... תקח
פרשת אחרי ..... תקח
פרשת אמור ..... תקט
פרשת בחקתי ..... תקט
פרשת במדבר - להפטרה ..... תקט
שבועות ..... תקי
פרשת נשא ..... תקי
פרשת בהעלותך ..... תקיב
פרשת בהעלותך - להפטרה ..... תקיג
פרשת שלח ..... תקיג
פרשת קרח ..... תקיח
פרשת חקת ..... תקיח
פרשת בלק ..... תקיט
פרשת מסעי ..... תקכ
פרשת דברים ..... תקכא
שבת חזון - להפטרה ..... תקכא
איכה ..... תקכב
תשעה באב ..... תקכב
פרשת ואתחנן ..... תקכב
פרשת תבא ..... תקכב
פרשת וילך ..... תקכג
ראש השנה ..... תקכד
פרשת האזינו ..... תקכד
דרשה לשבת שובה תרפ"ח ..... תקכד
יום הכיפורים ..... תקכה
יוהכ"פ - להפטרה ..... תקכה
הפטרה למנחה יוהכ"פ - יונה ..... תקכה
קהלת ..... תקכה
ירמיה ..... תקכו
תהילים ..... תקכו
מסכת ברכות ..... תקכז
מסכת שבת ..... תקכז
מסכת פסחים ..... תקכז
מסכת סוכה ..... תקכח

מסכת מגילה ..... תקכח
מסכת חגיגה ..... תקכח
מסכת בבא בתרא ..... תקכח
מסכת חולין ..... תקכט
פרקי אבות ..... תקכט
מקוה ..... תקכט
תפילה ..... תקל
תיקון חצות ..... תקל
ברית מילה ..... תקל
נישואין ..... תקלא
נישואי זיווג שני ..... תקלא
לחתונת זהב ..... תקלב
הספדים ..... תקלב
להקמת מצבה ..... תקלד
רפואות ועניני סגולות ..... תקלד

חידושי אגדה

פרשת בראשית

ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן (בראשית א׳ פסוק ז׳). יש לומר כי מים יורה על מחלוקת יען הוא מתנגד להאש, והנה אמרו חז״ל (אבות פרק ה׳ משנה י״ז) מחלוקת שהיא לשם שמים מתקיים שאינו לשם שמים אינו מתקיים, וזהו שאמר הכתוב ויבדל אלקים בין המים אשר מתחת לרקיע היינו מחלוקה שאינו לשם שמים ובין המים אשר מעל לרקיע רצה לומר מחלוקה שהיא לשם שמים, ויהי כן רצה לומר שהאחרון קיים לעולם ועד.

במדרש פליאה, אדם הראשון לא רצה לאכול מעץ הדעת כיון שהראתה לו חוה דם נדה אכל. וראיתי בקונטרס אחד מתלמיד אחד של הגאון בעל מהר״מ שיק ז״ל לפרש דהנה בכל איסורין שבתורה אין אשה נאמנת חוץ גבי נדה דאמרה תורה וספרה לה לעצמה, (עיין בגיטין דף ב׳: בתוס׳ ורמב״ן שם), ואם האשה אינה מאמינה לעצמה גם בענין נדה היא עושה לפנים משורת הדין, והנה מתחילה לא רצה אדם הראשון לאכול מעץ הדעת, רק כיון שהראתה לו חוה דם נדה ועשתה לפנים משורת הדין חשבה לצדיקת והאמין לה ואכל.

מסורה ג׳ פעמים, לפתח חטאת רובץ (בראשית ד׳ פסוק ז׳), **רובץ בין המשפתים** (פרשת ויחי, בראשית מ״ט פסוק י״ד), **רובץ תחת משאו** (פרשת משפטים, שמות כ״ג פסוק ה׳). ״רובץ תחת משאו״ תחת משא הפרנסה, אז ״לפתח חטאת רובץ״ פתח פתוח להיות חוטא לבטל תורה או לחלל שבת כמו שאמרו ז״ל (פסחים דף קי״ח.) קשה פרנסתו של אדם כפלים כיולדה דביולדת מחללין שבת וכן הוא עושה מחמת פרנסתו, אבל לא יעשה כן כי אם ״רובץ בין המשפתים״ ילמוד תורה עיין רש״י שם ויעשה כדין.

פרשת לך לך

ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין (בראשית י״ד פסוק י״ח). חשב שצריך לפרוש מהארציות ולהוציאו ולהרחיקו ממנו אם והוא כהן לא-ל עליון, שרוצה לעבוד ה׳ ואי אפשר לחברם זה עם זה, אבל אברהם אבינו עליו השלום היה יותר גדול במדרגה שאף בעסקו בעניני ארציי וגשמיי היה יכול לעבוד ה׳, וכמו שכתב רמב״ם (פרק ג׳ מהלכות דעות הלכה ג׳) בכל דרכיך דעהו, ועיין שו״ע או״ח סימן רל״א, ולכן ויברכהו, שבח והודה לשמו ויאמר ברוך אברם לא-ל עליון קונה שמים וארץ, שיכול לחבר שמימיי וארציי גם שניהם יחד והבן.

ועל פי זה יש לומר הכוונה בפסוק (שם פסוק כ״א) ויאמר מלך סדום, הוא הסיטרא אחרא, תן לי הנפש, שיתן לו הנפש ויסור מדרכי ה׳ לטמא נפשו ונשמתו ואז מבטיחו, והרכוש קח לך, שיהיה לו שפע ועושר ברכה ואושר, ויאמר אברם אל מלך סדום, הרימותי ידי אל ה׳, שהוא מקדיש כל מעשיו לה׳, קונה שמים וארץ, כי הוא יכול לחבר ולקשר שניהם עניני עולם הזה ועולם הבא תורה וגדולה במקום אחד, אם מחוט ועד שרוך נעל וגו׳. ולא תאמר אני העשרתי את אברם, שרק אם ילך בדרך הסיטרא אחרא יוכל להתעשר.

וזה הכוונה בפסוק (שם י״ג פסוק ז׳) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, ומה היה הריב ומצה וטענה שביניהם, לזה אמר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ (ועיין רש״י מה שייכות לזה לכאן), הכוונה שרק אם מתנהג ככנעני ופריזי אז יוכל להיות ״יושב״ בארץ, רצה לומר שאז יוכל להיות יושב בשלום ושלוה השקט ומנוחה בלי דאגה דעל זה יורה לשון יושב, כמו שפירש רש״י (שם ל״ז פסוק ב׳) וישב יעקב ביקש יעקב לישב בשלוה, והחתם סופר זי״ע פירש על נהרות בבל שם ישבנו, שאם אנו יושבין בגלות בשלוה ומנוחה מבלי הרגש הגלות אז גם בכינו יש לנו לבכות, שכן דרך הרשעים הכופרים שחפיצים להצליח יראי ה׳ כדי לצודם במצודתם ורשתם ולהחטיאם ורוצים תמיד להתאחד כהחדשים שבזמנינו, ולזה אמר אברהם אבינו עליו השלום (שם י״ג פסוק ח׳) אל נא תהי מריבה בינינו ביני ובינך ובין רועי ובין רועיך המנהיגים שלנו על אודות הדבר הזה, כי אנשים אחים אנחנו, שנתאחד ונהיה כאחים בלי פירוד הכתות, ואתה תצליח אותי הלא כל הארץ לפניך, יהיה לך אשר לך, כל היתרונות בעניני ארציי, רק הפרד נא מעלי ולא נתאחד, כי הפירוד מהרשעים הוא שלום האמיתי, והבן.

פרשת חיי שרה

בת ק' כבת כ' **לחטא** (רש"י בראשית כ"ג פסוק א'). וכיון שלא חטאה הלכה בתמימות לברך ולהודות ה' על הרעה כשם שמברכין על הטובה בשמחה ובטוב לבב, לכן בת כ' כבת ז' ליופי, שלא נכרו הצרות על פניה והבן.

במדרש, כשמתה שרה התחיל אדם הראשון לקרות תרגום, ופלא. וראיתי בקונטרס אחד מתלמיד אחד של הגאון בעל מהר"מ שיק ז"ל דהנה אם אדם מת יש לו דין ודברים עם אדם הראשון שהוא גרם לו מיתתו יען אכל מעץ הדעת ומאז נגזר מיתה לבני אדם, אכן אדם הראשון יש לו תשובה דכל אדם הוא בעצמו גורם מיתה לעצמו ומתחייב בנפשו יען חטא להשי"ת, וכמו שאמרו חז"ל (שבת דף נ"ה:) אין מיתה בלא חטא, והתינח בשאר בני אדם אבל שרה אמנו ע"ה דכתיב (שם) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה וכו' ופירש רש"י דלכן כתיב שנה בכל כלל וכלל לומר דבת ק' כבת כ' לחטא ע"ש, וכיון שלא חטאה על כרחך דאדם הראשון גרם לה מיתתה.

אך בתרגום לא כתיב שנה בכל כלל וכלל רק מאה ועשרין ושבע שנין, ואם כן לדברי תרגום אינו מוכח הך דרשא דבת ק' כבת כ' לחטא ויכול אדם הראשון לטעון דבאמת חטא חטאה שרה אמנו ע"ה חלילה ובעצמה גרמה מיתה לעצמה, וזהו כוונת המדרש כשמתה שרה התחיל אדם הראשון לומר תרגום כנ"ל שלא יהא מוכח שלא חטאה שרה ולא יהיה לה טענה עמו, והבן. [הובא ברזין דאורייתא בשם הה"צ הקוה"ט וכו' מו"ה מנחם מענדיל זצוקללה"ה מוויזניצא].

ויען לבן ובתואל מה' יצא הדבר (שם כ"ד פסוק י'). ובמדרש (בראשית רבה פרשה ס' פרק י') מהיכן יצא. פי' במה יצא זה מן הכלל שניכר להם מה' יצא הדבר, חד אמר מהר המוריה יצא, הכוונה שהיה גדול בתורה שנקרא הר המוריה שממנו הוראה יצאה לישראל, רבנן אמרו יען ותהי אשה לבן אדוניך, כי הוא מגזע ישרים מגזע היחס והמעלה.

מה' יצא הדבר (שם). מהיכן יצא מהר המוריה יצא, רבנן אמרי ותהי אשה לבן אדוניך, יש לומר כי מדרך העולם לבחור איש לבתו עבור ב' דברים או משום שהוא בחור בטוב וגדול בתורה וביראה ליש ולביא, או משום שהוא שלשלת היוחסין ענף עץ אבות, ואף אם לא יהיה גדול בתורה טוב הוא בעיניו. והנה בתואל אמר כי אך מה' יצא דבר ומן השמים הוא זיווגה, ונראה מזה כי יצחק אבינו עליו השלום יצא מן הכלל במעלות תרומיות, כי זולת זה לא יקראו כי אך מה' הוא, לכן שואל לדעת מהיכן יצא מן הכלל ואיזה מעלה יתירה המה ראו כן תמהו ביצחק אבינו עליו השלום, חד אמר מהר המוריה יצא, הר שממנו הוראה יוצאת, רצה לומר שהיה גדול בחכמה, אבל רבנן היודעים בטיב ובדרך העולם המה ידעו כי לא מחמת זה קרא בכל לב מאת ה' היתה זאת, רק משום שתהיה אשה לבן אדוני, והוא מיוחס בנו של אברהם אבינו עליו השלום ובזה יצא מן הכלל.

פרשת תולדות

מסורה ג' **פעמים ללדת, "וימלאו ימיה ללדת"** (בראשית כ"ה פסוק כ"ד), **"כמו הרה תקריב ללדת"** (ישעיה כ"ו פסוק י"ז), **"עת ללדת"** (קהלת ג' פסוק ב'). הנה זה סוף האדם למות וכשנולד כבר ידוע שסופו למות, וזהו שאמר "עת ללדת" בעת שנולד ידוע כי עת למות שיגיע עתו למות, ואם כן כל שכן באדם שהגיע לזקנה "וימלאו ימיה ללדת" שכבר מלאו ימיו ושנותיו בודאי אין להתאונן ולהצטער כל כך אם על כל פנים הוא "כמו הרה תקריב ללדת" שנושא פירות ותלד, וכן בנפטר על כל פנים יהיה נושא פירות שהחי יתן אל לבו כמאמר החכם (קהלת ז' פסוק ב') או שבניו ילכו בדרך טובים, ובלע המות לנצח.

תולדות - להפטרה

בפסוק (מלאכי א' פסוק ב') **אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב נאם ה' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי.** וראיתי בקונטרס אחד מתלמיד אחד של הגאון בעל מהר"מ שיק ז"ל שהביא בשם רבו הגאון ז"ל שפירש דאם אדם אחד יאהב את חבירו הוא משני טעמים, האחד משום שחבירו בעצמו הוא אדם יקר ונחמד מאוד נעלה או יען שהוא אהב את אבותיו וזוכר אהבת אבות לבנים.

ובאיזה אופן מכירין אם אוהבו מצד עצמו או מצד אבותיו הוא כן, אם יש לו לחבירו האהוב אצלו עוד אח ואם אוהב גם את האח הזה, אז יוכל להיות שרק אהבת אבות הוא זוכר לבנים היינו האחים הללו ולא מצד עצמם אוהב אותם, אבל אם אוהב את האחד ואת השני הוא שונא אז ניכר שרק מצד עצמו

אוהב אותו האהוב אצלו, וזהו שאמר הכתוב אהבתי אתכם אמר ה׳, רצה לומר שרק מצד עצמם הוא יתברך אוהב את ישראל ולא מצד האבות, ואמרתם במה אהבתנו רצה לומר במה יש הוכחה שמצד עצמינו אהבת אותנו, על זה השיב הקב״ה הלא אח עשו ליעקב ואהבתי את יעקב ואת עשו שנאתי, ואילו היה אהבתי אליכם מצד אבותיכם הייתי אוהב גם את עשו שגם הוא בן ליצחק האהוב אצלי, ומזה שאני שונא את עשו יש הוכחה ברורה שרק מצד עצמיכם אני אוהב אתכם, והוא נכון מאוד.

פרשת וישלח

עם לבן גרתי (בראשית ל״ב פסוק ה׳). וברש״י ב׳ פירושים לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר וכו׳, דבר אחר גרתי בגימטריא תרי״ג כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי״ג מצות שמרתי וכו׳. ויש לפרש שיהיו יחדיו משולבות אשה אל אחותה, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, ואולי תאמר דלזאת לא נתקיימו הברכות ונשארתי גר ולא חשוב מפני הבטחת אבינו והיה כאשר תריד ופרקת עולו, לזאת שלח לו תרי״ג מצות שמרתי וכו׳ ובכל זאת לא נתקיימו הברכות, ובעל כרחך דכוונת יצחק אבינו לברך אותך ואין לך לשנוא אותי והבן.

או יאמר על פי דברי בעל העקידה (שער ל׳) שפירש גר אנכי בארץ (תהילים קי״ט פסוק י״ט), שבעולם עובר הלזה חושב עצמו כגר, ולכן אל תסתר ממני מצוותיך יען שאיני משוקע בהבלי הארציות, והגאון דפאקש מה״ר זוסמן סופר זצ״ל פירש כל הלן ז׳ ימים בלא חלום נקרא רע (ברכות דף י״ד.), דז׳ ימים רצה לומר ז׳ עשיריות שאדם חיי בעולם הזה כמו שכתוב (תהילים צ׳ פסוק י׳) ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ומי שאינו מחשב הז׳ ימים ז׳ עשיריות שנים שחי בעולם הזה כחלום יעוף וחושב זה לעיקר חיותו זה נקרא איש רע מעללים, ופירש בזה הגמרא דסוף כתובות (דף ק״י:) כל הדר בארץ ישראל, שהוא כתושב בארץ עולם עובר דומה כמי שיש לו אלוק, לזה נדמה תמיד שהקב״ה ימצא חן במעשיו ועושה נחת רוח ליוצרו, אבל מי שדר בחוצה לארץ, שאינו כתושב בארץ שאינו משוקע בארציות רק עומד חוצה לו והוא כגר בארץ דומה כמי שאין לו אלוק, זה נדמה לו תמיד שלא יצא ידי חובתו וירא את המקום יתברך מרחוק. ומיושב דקדוק מהרש״א בחידושי אגדות שם ע״ש, וזה ששלח יעקב לעשו עם לבן גרתי לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, שחשב עצמו כגר בארץ ולא כתושב, ויען שלא היה משוקע בהבלי העולם הזה לכן עלתה בידו שתרי״ג מצות שמרתי, והבן.

או יאמר אם פושעים רוצים לצוד לאיש ירא אלקים במצודתם אז מגדלים ומרוממים אותו, ויעקב כיון שלא נעשה שר וחשוב ולא עלתה בידם לצודו על כרחך דשמר התורה והבן.

במסורה ב׳ פעמים גרתי, עם לבן גרתי (בראשית ל״ב פסוק ה׳). **אויה לי כי גרתי משך** (תהילים ק״כ פסוק ה׳). הכוונה שיעקב אבינו התאונן שאם בבית לבן עלתה בידו עם לבן גרתי ותרי״ג מצות שמרתי על אחת כמה וכמה שהיה משלים עצמו ביתר שאת בבית אבותיו, ולכן התאונן אויה לי כי גרתי משך ששהה כל כך בבית לבן, והבן.

וירא יעקב מאוד ויצר לו (שם פסוק ח׳). יש לומר דהמלאכים אמרו באנו אל אחיך אל עשיו וגם הולך לקראתך וגו׳, ועיין במפרשי התורה ורמב״ן שבאמת לא דברו עם עשיו, ולזאת מה שהולך לקראתו וד׳ מאות איש עמו בלתי ידוע אם לכבדו בא או למלחמה, ואולם יעקב לא חפץ לא מדובשו ולא מעוקצו לא מכבוד שלו ולא שירדפהו, וזהו שאמר ויירא יעקב מאוד שיעשה עמו מלחמה, ויצר לו אם רוצה לכבדו, וזהו שאמר (שם פסוק י״ב) הצילני נא מיד אחי שאינו רוצה באחוה וריעות שלו, וגם מיד עשו היינו רשעותו ברדיפות, וזה גם כן הכוונה כי ירא אנכי אותו שגם מזה הוא ירא פן יבא והכני בידידות וריעות ואהבה כאם על בנים, ולזה נקוד וישקהו (שם ל״ג פסוק ד׳) להורות שאצל יעקב גם הנשיקה הוא נשיכה, וזה גם כן הכוונה במדרש שבקש לנשכו והיינו שנשיקתו הוא אצל יעקב נשיכה, דטובתן של רשעים רעה הוא אצל הצדיקים, ובפרט החירות שבין האומות שעל ידי כן עזבו מקור מים חיים התורה הקדושה ונעשה צוארו כעמוד של שיש, כי לא יכול לו בחלקלק לשונו, ובכה עשו שלא עלה בידו לצודו, ויעקב בכה שמא ינשכנו, והיינו כנ״ל והבן.

ותעבור המנחה על פניו (שם ל״ב פסוק כ״ב). ובמדרש ורש״י, על פניו אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה. הכוונה לא בשביל חמדת ממון חרה לו ליעקב רק היה שרוי בכעס וחרה לו שהיה צריך ליתן לאותו רשע תשורה גדולה ותלה שהוא רק מפני חטאיו שאלו גרמו לו לתת לעשיו הרשע תשורה גדולה ונכבדה, והבן.

פרשת וישב

ביוסף כתיב וכל יש לו נתן בידו (שם ל״ט פסוק ד׳). ועיין רש״י הרי זה מקרא קצר דהוה ליה

למימר וכל "אשר" יש לו. ולדעתי יש לומר דהנה לאיש נאמן יחשב אם יפקידו אצלו הון רב ומחזירו עד כדי פרוטה, מה שאין כן אם יפקידו אצלו דבר השוה רק מעט מזעיר ויחזירו מזה לא נראה כלל כי איש מהימן הנהו, כי בעבור דבר מועט לא ירצה להחשב לאיש רע מעללים, ואילו היה נאמר וכל "אשר" יש לו מזה לא נראה צדקת יוסף הצדיק, כי אולי לא היה זה שהיה לפוטיפר ושמסר ליוסף רק דבר מועט, לכך נאמר וכל יש לו, כי לא חסר לו לפוטיפר מאומה והכל היה לו ועם כל זה נתן בידו.

במסורה ז' פעמים "יום יום". "ויהי כדברה אליו יום יום" (שם פסוק י'), שהשטן ויצה"ר מסיתו לאדם מידי יום ביומו, הלא "על אשר ילקטו יום יום" (שמות ט"ז פסוק ה'), אתה טרוד על המחיה ועל הכלכלה ולבך מלא דאגת פרנסה ואיך אפשר "ואותי יום יום ידרושון" (ישעיה נ"ח פסוק ב'), שיהיה קובע עתים לתורה ועבודת ה' להתפלל בציבור ערב ובוקר ולעסוק בתורה וגמילות חסדים, ויהי כמשיב, ברוך הגבר אשר יבטח בה' ויהא לבי נכון ובטוח כהלל הזקן אשר היה רגיל על לשונו, "ברוך ה' יום יום יעמס לנו הקל ישועתנו סלה" (תהילים ס"ח פסוק כ') בביצה י"ח ע"א, כי הוא זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כנים ומאן דיהיב חייא יהיב מזונא, רק יקבל עליו וישתדל לקיים במאמרו "לשלמי נדרי יום יום" (תהילים ס"א פסוק ט'), ואז יהיה רגיל בזה עד "ואהיה שעשועים יום יום" (משלי ח' פסוק ל') שיהיה לו לשעשועים וצורך רוחני "לשקוד על דלתותי יום יום" (שם פסוק ל"ד) על דלתי בית המדרש ובית הכנסת והבן.

פרשת ויגש

בפרי מגדים סוף הלכות חנוכה כתב שבאליה רבה מביא שמצא כתוב בשם הגאון מו"ה אייזיק דרשן דכשחל ראש חודש שבט ביום ד' אז יהיה קור ושלג גדול באותו חורף וסימנו ויג"ש ע"ש. שמעתי בביאור הסימן דתיבת ויג"ש הוא ראשי תיבות וי"ו יהיה גימ"ל שב"ט (היינו שאם יהיה יום ג' שבט בעש"ק וא"כ ראש חודש היה ביום ד') ויג"ש ראשי תיבות של שלג גדול וקור יהיה, והבן.

פרשת ויחי

פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה (בראשית מ"ט פסוק ד'). על פי מה שהאריך הפרשת דרכים אי היה קודם מתן תורה דין ישראל או דין בן נח, והדבר פשוט אם היה ליעקב קודם מתן תורה דין ישראל חטא בחטא שתי אחיות, אבל בן נח אינו מצווה על איסור שתי אחיות, ופילגש אביו מותר בישראל שיש להם חופה וקדושין אבל לבן נח אסור פלגש אביו דבעולת בעל יש להם (סנהדרין דף נ"ז:), וא"כ אם ראובן לא חטא על כרחך יש להם דין ישראל ומותר בפלגש, ועל כרחך יעקב חטא בשתי אחיות כיון דיש להם דין ישראל ואם כן אז חללת יצועי דהיינו איסור שתי אחיות. מכת"י רבי יצחק יעקב בלום זצ"ל (פרסמתי בשערי הלכות קונטרס כ"ט).

פרשת בא

במדרש הובא בדמשק אליעזר פרשת בא אות ז' בא וראה שזה התם אומר מה זאת (שמות י"ג פסוק י"ד) ופרעה ועבדיו אמרו מה זאת עשינו (שם י"ד פסוק ה'), וכן השבטים אמרו מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים (שם פסוק י"א). הכוונה דבין שונאי ישראל, ולהבדיל, צדיקי ישראל דעה אחת להם לבלתי תת חירות לישראל המזיק להם כנודע מפי ספרים וסופרים רק שונאי ישראל מסיבת רשעתם מתנגדים לחירות וצדיקים בצדקתם ממאנים בזה, יען הנסיון מלמדינו שהחירות מזיק לישראל, כי פסו אמונים מבני אדם ותורה ואמונה ירדו עשר מעלות אחורנית כאשר חופשה ניתן להם (ועיין ילקוט הגרשוני על תנ"ך הושע א' בשם ספר קול אומר קרא על פסוק והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם וגו' דבר נפלא), ולכן בצאת ישראל ממצרים שניתן להם חירות הן התם הן פרעה והן השבטים כולם כאחד צעקו מה זאת ודאגו על אודות חירות שניתן להם, והבן. (מאחי הרב מוה"ר יהודה צבי זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם (שם י"ב פסוק ז'). ובמדרש (שמות רבה פרשה י"ז פרק ג') על המשקוף בזכות אברהם ועל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב ופלא, ויש לומר דאברהם אבינו עליו השלום נקרא משקוף מלשון השקפה, ואמרו רז"ל (ירושלמי מעשר שני פרק ה' הלכה ה') כל השקפה לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך שיש בו מתנת עניים, ואברהם אבינו עליו השלום שהיה מדתו מדת החסד וביתו פתוח לרוחה לכל רוחות העולם והוא בבחינת השקיפה שיש בו מתנות עניים, ולזה נקרא משקוף, והדם רמז לגבורת הדין מדת יצחק אבינו עליו השלום פחד יצחק שצריך שיהיה כלול בהחסד גם קצת מגבורת הדין שיהיה החסד ואהבה

מצומצם קצת שאם אינו מצומצם יאהב גם מה שאסור לו, כמו שכתבתי להלן (בפרשת כי תבא) בשם הצמח צדיק על המדרש ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה, ויעקב אבינו עליו השלום מדת תפארת כלול דין ורחמים, וזהו שאמר ולקחו מן הדם, גבורת הדין, ונתנו וגו' שיהיה כלול בכל המדות של אבות הקדושים, על הבתים אשר יאכלו אותו בהם, שזכות אבות הוא הצינור המשפיע להם שפע ברכה והצלחה כן יהי רצון.

זכור את יום הזה אשר יצאתם ממצרים (שם פסוק ג'). ובמדרש למה כי בחוזק יד הוציאך ה' ממצרים, הכוונה על פי מה שכתב אהל יעקב להמגיד מדובנא פרשת בא דאם תכלית העונש לנקמה לפרעה אז אין תכלית להזכיר יציאת מצרים בכל שנה ושנה, אבל אם התכלית לנטוע ולהשריש אמונה בלב ישראל מזכירין יציאת מצרים תמיד, וזה ששואל זכור וגו' למה שסבר שהוא לנקמה בפרעה, והשיב דלא כן רק כי בחוזק יד הוציאך ה' שהוא להשריש אמונה בלבבנו. (מאחי הרב מוה"ר **יהודה צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

פרשת בשלח

ויסב אלקים את העם דרך המדבר (שם פסוק י"ח), **ובמדרש** (שמות רבה פרשה כ' פרק י"ח) **מכאן שאפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב.** הכוונה על דרך צחות העני אחרי רוב ההוצאות שהיו לו על חג הפסח נפשו עגומה עליו ונפשו לא חשקה לישב בהסיבה ולבו מלא על כל גדותיו בצער ושברון לב על הוצאותיו המרובות, אמנם צרות אחרים חצי נחמה ואם לישראל היה הצלחה שנכנסו למדבר ארץ ציה ושממה בלי משען ומשענה אם כן איפוא גם הוא איש מצליח ויוכל לישב בהסיבה כדרך בני חורין, וזהו שאמר ויסב אלקים וגו' דרך המדבר, והיה להם להצלחה מכאן שאפילו עני וכו' אז תנוח דעתו ותשקוט רוחו מפאת דאגותיו לאכול בהסיבה והבן. (מאחי הרב מוה"ר **יהודה צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

פרשת יתרו

ויקח יתרו חותן משה (שם י"ח פסוק ב'). שהיה מחזיק עצמו לחותנו יען אשת משה, שהוא היה מתנהג עמה כאשתו, גם אחר שילוחיה. (מאחי הרב מוה"ר יהודה צבי זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים (שם פסוק ח'). היתה רק על אודות ישראל ולא משום עונש למצרים, וכמו שכתב הרמב"ן דמכח זה אמרו הרבה פעמים למה זה העליתנו, והראיה, את כל התלאה אשר מצאתם בדרך, ולא במצרים, ויצילם ה' וא"כ מוכח דרצה להציל את ישראל ולא משום עונש למצרים. (מאחי הרב מוה"ר **יהודה צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית (שם כ' פסוק כ"ב). הרמב"ם פ"א הי"ג מהלכות בית הבחירה כתב אין בונים מזבח אלא באבני גזית. ובספר לקוטי שלמה התפלא שהוא נגד התורה, ונ"ב לאוקמי גירסא נ"ל עפ"ד רמב"ן ובחיי עה"ת דרק גזית מברזל אסור אבל מכסף מותר ע"ש, ועי' בתוספתא פ"ז דב"ק, וא"כ י"ל דכוונת הרמב"ם ג"כ מכסף.

ועיין משנה למלך שם סוף הלכה ט"ו בשם באר שבע דהך לא תניף עליהם ברזל היינו דוקא לאחר שהקדישו אבנים למזבח אבל קודם לכן לא ועי' תוס' סוכה מ"ט ד"ה שכל ע"ש.

ובגוף דברי רמב"ן הנ"ל עיי' בדמשק אליעזר עה"ת להגאון מפאקש ז"ל פ' יתרו מ"ש מע"ז, נ"ב ובס' תיקון משה להגאון מבאניהאד ז"ל לחנוכה תירץ עפ"י גמ' ע"ז דף מ"ג. ע"ש ודו"ק, עכ"ל.

פרשת תרומה

רש"י פרשת תרומה (שם כ"ה פסוק ה') **כתב תחשים מין חיה ולא היתה אלא לשעה וכו'.** שמעתי לפרש בשם גאון יעקב בעל **תשובות ריב"א** זי"ע זללה"ה למה שכתוב בתשובת מנחם עזריה בשם ספר הקנה סימן ל"ז דעור עוף משובח יותר לתפילין מעור בהמה משום דדמו טעון כיסוי עיין בפנים, ולפי זה הוא הדין חיה והוא הדין לכל מלאכת שמים, ועל פי זה צריך לומר דתחש כיון דלא היה אלא לשעה מין חיה היה ולא בהמה דמסתברא דהקב"ה ברא חיה דעדיף טפי מבהמה כנ"ל, וזהו כונת רש"י מין חיה, וראיה לזה דהא לא היה אלא לשעה והבן, ואף כי דברי פי חכם חן מכל מקום עי' בשבת כ"ח ע"ב דמסיק דתחש לא הכריעו בה חכמים אם חיה או בהמה וכו' ולפי שעה נזדמן למשה וכו' הרי דאף שלפי שעה נזדמן מ"מ אינו מוכח דלהוי חיה.

שבט - אדר

ש'ב'ט' ר"ת ש'מועות ב'שורות ט'ובות, א'ד'ר' ר"ת א'ביון ד'ל ר'ש, ועני בכלל אביון דא'ה'ח'ע'

מתחלף, דבחודש אדר מצוה לתמוך ביד עניים כמו שכתוב במגילה ליתן מתנות לאביונים, ויש לומר דגמרא ביצה ט״ו ע״ב הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, הכוונה שיתן צדקה ומצוה זו מסוגלת שיתקיימו נכסיו דעשר בשביל שתתעשר (תענית דף ט׳.) והבן.

מגילת אסתר

במסורה ב׳ פעמים כנוס (אסתר ד׳ פסוק ט״ז, קהלת ג׳ פסוק ה׳). על פי מה שכתוב בספר לחם הפנים סוף יו״ד, התפילה כשמברכין החודש מי שעשה נסים לאבותינו וכו׳ הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו וגו׳ על ידי שיהיו חברים כל ישראל באהבה ואחדות וריעות דאין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום ועל ידי כן נזכה לקיבוץ גליות ובנין בית המקדש, והנה זאת תהיה תורת המסורה לך כנוס את כל היהודים להיות באחדות ושלום, ואז נזכה שתהיה עת כנוס אבנים, אבני המקדש ב״ב אמן.

פרשת כי תשא

ואתה דבר אל בני ישראל אך את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה׳ מקדישכם (שם ל״א פסוק י״ג). ובמדרש מקדישכם לעולם הבא. יש לפרש על פי מה שאמרו חז״ל (שבת דף קי״ג.) לא יהא דיבורך בשבת כדיבורך בחול, והטעם בזה יש לומר כי ששת ימים עשה ה׳ וגו׳ וביום השביעי שבת וינפש, ושביתתו של הקב״ה היתה רק בדיבור שבכל הששת ימים הוא אמר ויהי וביום השביעי לא, גלל כן גם אנו צריכין לשבות גם בדיבור בשבת שלא יהא כדיבור של חול, ועוד משום דלעולם הבא לא יצוייר שבת רק בשינוי הדיבור כי לילה ויום ישבותו ממלאכה, וזהו שאמר הכתוב אך את ״שבתותי״ תשמורו, רצה לומר כמו שהיה הקב״ה שובת ושומר השבת והיינו בדיבור, יען כי אות היא וגו׳, ועוד לדעת וגו׳ מקדישכם לעולם הבא, ושמה לא יצוייר שבת רק בדיבור.

פרשת צו - להפטרה

שאול שאל האיש פלוני אותי, בירמיה סימן ז׳ (פסוק כ״ב) **והוא בהפטרה לפרשת צו, כי לא דיברתי את אבותיכם ולא צויתי אותם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח.** הא מצוה ראשונה כאשר הוציא אותם השי״ת מארץ מצרים היה להקריב קרבן פסח. והשבתי לו דכונת הנביא שלא ציוה השי״ת על דבר עולה וזבח ואף קרבן פסח, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמע בקולי וגו׳, רצה לומר רק אם ישמעו בקולו אז צוה אותם על דבר עולה וזבח וכמו שפירש רש״י שמות י״ב פסוק מ״ג כל בן נכר לא יאכל בו שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, ועיין פסחים כ״ח ע״ב ודף צ״ו ע״א, ובשארי קרבנות פשוט דכל קרבן שאין עמו תשובה זבח רשעים תועבה, עיין זבחים דף ז׳ ע״ב, ואתי שפיר.

פסח

מדרש איכה (פתיחתא י״א) **אילו זכיתם הייתם קורין ליל שימורים, מלשון ואביו שמר את הדבר** (בראשית ל״ז פסוק י״א). כי בשנים קדמוניות היו שמחים בבוא חג הקדוש פסח והיו ממתינים עליו מפני שהיו שמחים במצות, עכשיו שלא זכיתם, לעת כזאת מצטערין גם על הוצאה קטנה בשביל מצוה, ולכן בכה תבכה בלילה (איכה א׳ פסוק ב׳), ליל פסח, והבן כי קצרתי.

להגדה של פסח

יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא. בני הבחור החו״ש כ״ה בן ציון נ״י אמר לי עפימ״ש המקנה (קידושין ל״ז:) דקודם מתן תורה היה הדין דלילה הולך אחר היום, ורק אחר מתן תורה שנתנה תורה ונתחדשה הלכה דיום הולך אחר הלילה עיי״ש, וכיון דפסוק זה והגדת לבנך ביום ההוא וגו קודם מתן תורה כתיב, לכן הוה אמינא דאי ביום ההוא יכול מבעוד יום, דמה לי ביום מה לי בלילה הלא הכל הוא ביום ההוא, ונכון. (הגדש״פ ערבי פסחים למרן הבית שערים בקטע יכול מראש חודש)

מצה זו וכו׳. י״ל ע״ד דרוש קצת דהרבה מדקדקין אינם אוכלים מצה בכל פסח מחשש חימוץ חוץ ממצות מצוה [עי׳ שערי תשובה סוס״י ת״ס], ולכאורה קשה דאם הוא פורש עצמו מחשש חימוץ א״כ מצת מצוה אסור לו ג״כ מטעם דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, ועיין חת״ס או״ח סי׳ ט״ז דמי שחושש ללבוש בגדי צמר בשעת התפלה כיון שנכנס לבית הספק מטעם שעטנז א״כ שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא וגם שלא בשעת התפלה נאסרו בגדים אלו ע״ש, והכא נמי דכותיה.

אמר בן המחבר, יש לחלק דלא דמי לנידון חתס דהתם בגד זה שאינו לובש בשעת תפלה מחשש שעטנז שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא שיש בו חשש שעטנז, ואיך ילבש אותו בגד עצמו שכבר החזיק אותו לאיסור

שלא בשעת התפלה אבל כאן יל שאותו מצה שיוצא בו יי״ח, מעולם לא שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא רק במצה אחרת חושש לחשש חימוץ. (הגדש״פ ערבי פסחים למרן הבית שערים בקטע מצה זו עיי״ש עוד)

[**הערת המו״ל** - מעין זה מסופר בספר עשר צחצחות מערכת רבי יצחק אייזיק מקאלוב באות י״ז, כתב לי ידי״נ הרה״ג החו״ב איש האשכולות בנש״ק מו״ה **אברהם סג״ל איטיגגא** שי מדוקלא נכד הגאוה״ק מוה״ר רבי שלמה קליגר המגיד מבראדי זצ״ל וז״ל איש אחד במדינת אונגארין (שכחתי מאיזה העיר) שהיה מסתופף בצל הרה״ק מקאלוב. וכמדומה שהיה שמו ר׳ **אבלי טירנויער** והיה האיש ההוא תם וישר חסיד גדול וגם גביר עצום והוא החזיק את הרה״ק הנזכר בכל הצטרכותו, ומימיו לא אכל שום בשר בהמה רק בשר עוף אשר השוחט שחט לפניו והוא בדק את הסכין מקודם, אך כאשר בא אל הרה״ק מקאליב היה אוכל עמו בשר ורוטב בקערה אחת, כה היה חשוב אצל הרה״ק הנל. פעם אחת בהיותו אצלו אחרי אכלם ארוחת הצהרים הגישו אליהם קערה עם גדגדניות ולקה הרבי ואכל בלי בדיקה, ור אבלי לא רצה לאכול. ויאמר לו הרבי, הן בשר אתה אוכל עמי בקערה אחת ואין אתה חושש מאומה ובזה אתה חושש. והשיב לו ר׳ אבלי בחכמה הן בשר או רוטב, בזה החתיכה שאני אוכל גם הרבי אוכל, ואם הרבי אוכל בודאי אין שום חשש, לא כן הגדגדניות זה שהרבי אוכל אין אני אוכל, הרבי יכול לאכול בלי בדיקה כי התולעת מפני הרבי נחת הוא והוא בורח מפניו, אבל מפני לא יברח התולעת, לכן אני מושך ידי מלאכול. והודה לו הרה״ק הנ״ל ואמר לו יפה דברת ע״כ.

ודומה לדומה, ביאר בנתה״מ סי׳ קנ״ו ביאורים א׳ פירש המשנה בלא יחפור חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש וכו׳, הטעם דדוקא בנכנסים ויוצאים, שבכל יום ויום איכא נכנסין ויוצאין אחרים, לא מהני חזקה נגדם, דיכול לומר סבור הייתי שאני יכול לקבל ועכשיו איני יכול לקבל, משא״כ קול הפטיש אחד הוא, מהני חזקה עי״ש. ואכמל״ב].

שיר השירים

יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה **הראיני את מראיך השמיעיני את** קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה (שיר השירים ב׳ פסוק י״ד). יש לפרש על פי מה שכתב רבינו תם בספר הישר שלו לפרש מה שאמר קהלת (ז׳ פסוק י״ד) ביום טובה היה בטוב, היינו שלא רק מתוך הלחץ זו הדחק יעסוק בתורה ויהיה ירא שמים רק ביום טובה שהוא עשיר אז היה בטוב ילך בדרכי התורה והיראה, ואז ייטיב דרכיו. והמגיד מדובנא ז״ל מפרש בזה מה שאמרו חז״ל (ברכות דף ז׳.) צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור צדיק וטוב לו צדיק גמור, וביאר הוא ז״ל שאם הוא רק צדיק אם ורע לו שאינו מצליח בעסקיו ורע לו בעניני עולם הזה זהו צדיק שאינו גמור, אבל אם הוא צדיק גמור כי בדרך העולם וישמן ישורון ויבעט, וזהו שאמר הכתוב שאמר הקב״ה לכנסת ישראל שהיא יונתי רק בחגוי הסלע בסתר המדרגה, כשהוא בדיוטא התחתונה נלחץ ונדרס ונרדף מכל צד, אבל זה אינו חשוב לפני הקב״ה, והעיקר כי הראיני את מראיך דמות תבנית ויהודי השמיעני את קולך בתורה ותפילה אם כי קולך ערב ומראיך נאוה שהוא עשיר ומוצלח בדרכיו ובעסקיו וטוב לו בעולם הזה והבן.

פרשת שמיני

הרמו״ה שלום **גאמבא** ע״ה מבאטשטאפאליא כתב לי דברי אגדה שראוי להעלותם בכתב. במדרש פליאה וידום אהרן, מה הוה ליה למימר וביום השמיני ימול בשר ערלתו, הכוונה כי משה אמר הוא אשר דיבר ה׳ בקרובי אקדש (ויקרא י׳ פסוק ג׳), על ידי עונש צדיקים נתקדש מתירא ומתקלס שמו של הקב״ה, והיה לו לאהרן להשיב אחי הלא חטאתך קדום כאשר לא מלת את בנך ביום השמיני ויפגשהו ה׳ ויבקש המיתו (שמות ד׳ פסוק כ״ד), יען שלא קיים מצות וביום השמיני ימול בשר ערלתו, אם כן גם על ידך וממך היה יכול להתקלס עילאה, וזהו שאמר המדרש מה הוה ליה למימר וביום השמיני ימול.

פרשת תזריע

במדרש (ויקרא רבה פרשה ט״ו פרק ח׳) **צער גדול היה לו למשה בדבר, כך הוא כבודו של אהרן להיות רואה את הנגעים, אמר לו הקב״ה ולא נהנה מהם כ״ד מתנות כהונה.** הכוונה דמשה רבינו עליו השלום ירא אם אהרן אחיו יהיה רואה את נגעי נפשם ושפתי כהן ישמרו דעת לייסרם בשבט פיו לא לכבוד יהיה לו כי ישנאו אותו, כמאמר חז״ל (עיין כתובות דף ק״ה:) דהאי צורבא מרבנן וכו׳ ודמסאני ליה בני מתא משום דמוכחא להו במילי דשמיא, והקב״ה הפיס דעתו שנהנה מהם כ״ד מתנות כהונה, וכיון

שהוא נהנה מהם וטובת הנאה לבעלים ליתן לכל כהן שירצה מזה יראו ויבינו כי בודאי לטובה כוונתו, שהרי היה לו לירא שיקפחו פרנסתו ובודאי כוונתו רצויה וזכה, וממילא ישמעו לו ולא ישנאו אותו.

איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו וכו' (ויקרא י"ג פסוק מ"ד). הכוונה דאמרו חז"ל בשבת (דף נ"ה.) אין יסורין בלא עון, ותכלית יסורין שייטיב דרכיו, כמו שפירש **מהר"מ א"ש** זי"ע בספר זכרון יהודה בברייתא דפיטום הקטורת כשהוא שוחק, שהקב"ה מביא יסורים על אדם, אומר, בזה אומר הקב"ה הדק היטב שדחקו ושוחקו ביסורים כדי להטיב דרכיו, היטב הדק, רצה לומר שמייסר לאיש טוב מעלליו, וי"א זהו מפני שהקול יפה לבשמים, שהקב"ה מתאוה לקול תפילתן של צדיקים שנקראו בשמים, כמאמר חז"ל בשלהי מסכת חולין (דף קל"ט:) מרדכי מן התורה מנין שנאמר בשמים ראש ומתרגמינן מרי דכיא, אך אם אין יסורים יכולים להכניע את לבבו לטובה זה ראיה כי הוא רע מעללים מין ואפיקורס ויש לו דעות נפסדות ותולה הכל במקרה ולא ה' פעל כל זאת, כמו שפירש **אבי מו"ר** זצ"ל ויבואו מרתה (שמות ט"ו פסוק כ"ג), שיבאו על אדם יסורין מרים רחמנא ליצלן כי המר לו שד"י, ובכל זאת ולא יכלו לשתות מים זו תורה כמאמר חז"ל בקידושין (דף ל':) על הפסוק (ישעיה נ"ה פסוק א') הוי כל צמא לכו למים, והוא אינו שותה מי התורה ממרה מסיבת המרה שבא עליו, זה אות והוכחה כי מרים הם, שהם בעצם בנים משחיתים ואין רפואה למכתו, וזהו שאמר הכתוב אם איש צרוע הוא, שמנוגע ביסורין ונגעים ובכל זאת טמא הוא, שאינו חוזר בתשובה על ידי היסורין, טמא יטמאנו הכהן כי בראשו נגעו, זה ראיה שיש לו דעות נפסדות.

אך לפעמים מסתיר רשעו ומראה טלפי חזיר שהוא איש כשר ובקרבו ישים ארבו כדי ללכוד יראי ה' ברשתו, וזהו שאמר והצרוע אשר "בו" הנגע, בתוכו וקרבו ואינו נראה לעין כל, בגדיו יהיו פרומים, צריך לפרום המעטה ומכסה שמסתיר בו רשעתו, וראשו יהיה פרוע צריך לגלות מחשבתו הרעה, ועל שפם יעטה לעשות מעטה ומכסה על פיו, שלא ישחית בלשון רמיה, וטמא טמא יקרא, דמפרסמין את החנפים לגלות מחשבתם ומעשיהם הרעים.

וזה הכוונה במדרש זאת תהיה תורת המצורע ופירש מוציא רע, הכוונה דיסורין באו עליו לגלות מסתריו, ההוא דכתיב (תהילים נ' פסוק ט"ז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך שמדבר דברי תורה רק בפה ולבו בל עמו ובקרבו ישים ארבו, והבן.

פרשת מצורע

זאת תהיה תורת המצורע וגו' והובא אל הכהן (ויקרא י"ד פסוק ב'). **ובמדרש** (מדרש תנחומא פרשת מצורע פרק ג') מהו והובא אל הכהן אל תקרי והובא אלא והוא בא. הכוונה על פי המדרש (פרשת וילך) וילך משה וידבר את כל הדברים האלה (דברים ל"א פסוק א') אין וילך משה אלא תוכחה שנאמר לכו חזו מפעלות ה' (תהילים מ"ו פסוק ט') או לכו וראו מפעלות אלקים (תהילים ס"ו פסוק ה'), הכוונה דמי שנפשו חשקה בתורה ומצות ורוצה להתנהג בדת יהודית ומנהג ישראל סבא אינו ממתין עד שמנהיג ומוכיח יבא אליו ללמדו ולהדריכו רק הוא מקדים את עצמו לקבל לקח מפיו ותורה יבקש מפיהו, ומי שממתין על זה שיבא אליו לעוררו וללמדו על זה גופא בדין הוא להוכיחו וליסרו, וזהו שאמר אם וילך משה וידבר וגו' שהמנהיג ומוכיח הוא צריך לילך אליו להורות לו דרכי תשובה ודרכי התורה ויראה אין וילך משה אלא דברי תוכחה עבור זה בעצמו מגיע לו דברי תוכחה שנאמר לכו חזו מפעלות אלקים, אתם תקדימו עצמכם ותלכו מעצמכם לשמוע לקח מפי מוכיח ולא שהמוכיח ילך אצליכם, וזהו שאמר זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו ורצה לומר שהוא חולי נפש והובא אל הכהן המורה דרך ביום טהרתו, אבל לא שיבא בעל כרחו רק והוא בא מעצמו, והבן.

פרשת אחרי

הרמו"ה שלום גאמבא ע"ה מבאטשטאפאליא כתב לי על הפסוק, וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל וגו' (ויקרא ט"ז פסוק ט"ז). הכוונה דוכפר מלשון בעי לכפורי ידא בהאי גברא (גיטין דף נ"ו.), וכפירש רש"י פרשת וישלח על פסוק אכפרה פניו (בראשית ל"ב פסוק כ"א), וזהו שאמר וכפר שיקנא קנאתו על הקודש זה הצדיק שנתפס בעון הדור, מטומאות, בשביל טומאת בני ישראל, וכן יעשה, כמו כן יעשה, לאוהל מועד, שישפוך חמתו על עצים ואבנים אבני המזבח, השוכן אתם, בתוך טומאותם, אם יטמאו את מחנותם ונפשותם. אלו דברי הרבני המנוח הנ"ל ע"ה, והם דברים נכונים.

עוד לפ' אחרי בד"ת ליום הכיפורים.

פרשת אמור

הרמו"ה שלום גאמבא ע"ה מבאטשטאפאליא כתב לי לפרשת אמור בפסוק ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדישכם (ויקרא כ"ב פסוק ל"ב). על פי בינה לעתים שפירש ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה "לעולם" (קהלת ג' פסוק י"ד), לצורך תיקון העולם שישלימו את נפשם ולא שיהיה צורך להקב"ה לעולמו, כי "עליו" על הקב"ה אין להוסיף וממנו אין לגרוע, כי מה בצע להקב"ה ומה איכפת ליה לשוחט מן הצואר או מן העוף כדאיתא במדרש ואם אנו אומרים כי הקב"ה צריך ונצרך לבריות זהו חילול שמו הגדול, וזהו שאמר ולא תחללו את שם קדשי, באמרכם ונקדשתי, שאני יותר קדוש בתוך בני ישראל, על ידי ישראל, כי לא כן הוא, אבל אני ה' מקדישכם, תכלית עולמי שתתקדשו אתם.

פרשת בחקתי

אם בחקתי תלכו וגו' (ויקרא כ"ו פסוק ג'). עיין בעל הטורים דראשי תיבות א"ם ב'חקתי ת'לכו ו'את הוא אבו"ת, יש לומר דלהורות נתן בזה דכבוד האבות ואהבת בנים אל האבות יעורר אותו שילך בחקי אלקים ולשמור מצותיו והבן.

פרשת במדבר - להפטרה

דרשה לשבועות שנת תש"א

יומא כ"ב ע"ב, ר' יונתן רמי כתיב (הושע ב' פסוק א') והיה מספר בני ישראל וכתיב (שם) **אשר לא ימד ולא יספר כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום.** הכוונה על פי מה שאמרו ובמקום שאין אנשים וכו' (אבות פרק ב' משנה ה') דבעוונותינו הרבים אנו רואין דבמקום שאין, שאין נכון להיות שם, בבתי טרטריאות וקאפעע וכהנה, שם אנשים רבים הם ההולכים לשם ואולם השתדל להיות, במקום שצריך להשתדל להיות בבית המדרש ובית ועד לחכמים, שם איש ימצא, איש יחידי ולא רבים יחכמו לעשות כמוהו, וזהו שאמר גם כן דבמקום שישראל עושין רצונו של מקום והיה מספר בני ישראל כי ראיתי בני עליה והמה מועטים, אבל במקום שאין עושין רצונו של מקום שם, אשר לא ימד ולא יספר כי רבים הם.

או יאמר בדרך מוסר, דבמה שעושין רצונו של מקום הם מצוות ומעשים טובים שלהם אם כי הם רק מתי מעט, בכל זה נחשב בעיניהם כאילו אשר לא ימד ולא יספר, כי בעיניהם הם צדיקים, ולעומת זה במה שאין עושין רצונו של מקום פשעיהם לכל חטאתם אשר באמת לא ימד ולא יספר מרוב נחשב בעיניהם כאילו היו מספר מועט, והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, שאינם מתנהגים כיהודים כשרים, יאמר להם בני א-ל חי, הם בעיניהם ובעיני מחניפיהם יראי ה' (ומקרא נדרש לפניו ולאחריו) **והבן.**

או יאמר על פי מדרש (שמות רבה פרשה ט"ו פרק כ"ט) הפה שאמר הוי גוי חוטא (ישעיה א' פסוק ד') הוא הפה שאמר (שם כ"ו פסוק ב') ויבא גוי צדיק, שמזה עצמו שמוכיחין לאדם יש הוכחה שעדיין מחזיקין אותו ליהודי נאמן לה' ותורתו שלא נתייבש כל לחלוחית יהדות ממנו, וזה הפה של המוכיח צועק הוי גוי חוטא, ומוכיח על זה הוא הפה שאמר בזה עצמו מורה ויבא גוי צדיק, שעדיין ניצוץ יהדות בקרבם וראויין והגונים לתוכחה.

וזה במסורה ג' פעמים צופה, "צופה נתתיך לבית ישראל" (יחזקאל ג' פסוק י"ז) למורה דרך ה' ומוכיח, "צופה פני דמשק" (שיר השירים ז' פסוק ה') וכפירש רש"י אצל דמשק אליעזר (בראשית ט"ו פסוק ב') שדולה ומשקה תורת רבו לאחרים, וגם המוכיח דולה ומשקה תורת ה' להעם, וזה בעצמו עדות כי צופה רשע לצדיק (תהילים ל"ז פסוק ל"ב), שמחזיק עוד את הרשע לצדיק שראוי והגון להוכיחו.

וזה בתהלים (נ' פסוק כ"א) אלה עשית ובמדרש (דברים רבה פרשה א' פרק ג') אלה אלהיך ישראל (שמות ל"ב פסוק ד'), שעשה מעשים רעים ואם, והחרשתי, אז דמית דשתיקה כהודאה דמיא היות אהיה כמוך, שגם אני כמוך מסכים למעשיך הרעים, אי לזאת, אוכיחך ואערכה לעיניך, מוכרח אני להוכיח אותך.

וזה תהלים נ"א (פסוק א') מזמור לדוד, זה בעצמו שבח הוא לו, אם בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע להוכיחו על חטא בת שבע שזה מורה שעוד לא אבדה תקוה להחזירו בתשובה.

וזה אם והיה מספר וכו' שהחטאים רבים, ומצות ומעשים טובים מועטים אזי יוכיח וייסר אותם כי בזה עצמו שמוכיח יתן עדותו שעוד יש בהן ניצוץ ולחלוחית יהודית, וזהו שאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, שאינם מתנהגים כיהודים כשרים, בזה עצמו יאמר להם שהם עדיין, בני א-ל חי, שמחזיק אותם ליהודים נאמנים.

שבועות

בגמרא שבת דף פ"ז. הוסיף יום אחד מדעתו וכו' היום ומחר היום כמחר מה מחר לילו עמו וכו', וכתבו תוס' דאין זה דרשה גמורה עיין שם. ויש לפרש לפי מה שכתב המקנה קידושין ל"ז: דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום עיין שם, אם כן יש לומר דכוונת קוב"ה היה היום ומחר היום כמחר מה היום לילו עמו היינו הלילה שאחריו כדין קודם מתן תורה, אף מחר לילו עמו, אבל משה היה סובר דאזלינן בתר העתיד לאחר מתן תורה כמו שכתבו שם תוס' שמעתין דף פ"ו ע"א ד"ה מנין והיום הולך אחר הלילה, ועל ידי זה נתוסף יום אחד, ואתי שפיר הדרשה.

ויש לתרץ בזה קושית מגן אברהם סימן תצ"ד הא התורה נתנה ביום נ"א לספירה דביום ה' יצאו ממצרים והתורה נתנה בשבת, ולפי האמור יש לומר דודאי אם אנו מחשבין גם יום צאתם ממצרים כיון דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום והיה לילה עמו אז נתנה תורה יום נ"א לספירה, אבל כיון דנתנה תורה ונתחדש ההלכה דיום הולך אחר הלילה אין למנות ולחשוב יום צאתם ממצרים כיון דאין לילו עמו שהרי ביום יצאו ממצרים, ועיין ברכות ט' ע"א וכמו שפירש רש"י פרשת נח (בראשית ז' פסוק י"ב) אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו, וכן (בשמות ל"ב פסוק א') דיום עלייתו אינו מן המנין לפי שאין לילו עמו עיין שם, ואם כן לפי חשבון זה באמת נתנה תורה ביום נ' לספירה ואתי שפיר, כך כתבתי להרבני הגדול בתורה ויראה מ' חיים **ראטה** נ"י מסערענטש.

פרשת נשא

במדרש (בראשית רבה פרשה מ"ג פרק ח') **מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים חד אמר מאברהם שנאמר כה יהיה זרעך** (בראשית ט"ו פסוק ה') **וחד אמר מיצחק שנאמר ואני והנער נלכה עד כה** (שם כ"ב פסוק ה') **וחד אמר מיעקב שנאמר כה תאמר לבית יעקב** (שמות י"ט פסוק ג'). נראה הכוונה על פי המדרש (במדבר רבה פרשה י"א פרק ה') יברכך ה' בבנים וישמרך בבנות, דברכת הבנים הוא ברכה רק אז, אם יאר ה' פניו אליך שיעמיד ממך בנים בני תורה, אם בניו מתנהגים בדת יהודי כדת של תורה וישראל סבא, ואם אינם הולכים בדרכי התורה ויראה לא נקראו בנים, כמו שאמר מרן החתם סופר זי"ע לפרש בשמואל א' (א' פסוק ב') ויהי לפנינה ילדים, דמה שהוא בנים לפנינה, ולחנה אין ילדים לא נקראו בנים לצדיקת כחנה, וכמו שאמר עלי הכהן לבניו אל בני (שם ב' פסוק כ"ד), שאין אתם בני, יען כי לא טובה השמועה וגו' שאינכם מתנהגים בדרך הישר והטוב.

והנראה דמי שאינו מגדל בניו בדרכי התורה ויראה עתיד ליתן את הדין ונפרעין ממנו בעולם האמת, ולכן יעלה על לבו ולא יסור ממחשבתו לאמור, כי איך אעלה אל אבי (בראשית מ"ד פסוק ל"ד), אבינו שבשמים אם והנער איננו אתי, שבני זה הנער אינו הולך בדרך שאני הולך, וביותר צריך הכתוב לזרז בגידול הבנות דנשים דעתן קלות ונוחין להתפתות וכדאיתא במדרש הנ"ל וישמרך בבנות שהבנות צריכות שמירה יתירה, ואם יזהרו בגידול בנים ובנות על ברכי התורה והיראה אז הם כדאים להתברך בברכת כהנים, וזה הכוונה מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, ומתי הם כדאים לזה, חד אמר מאברהם שנאמר לו כה יהיה זרעך, כמוך כזרעך דברא יהיה כרעיה דאבוה, וחד אמר מיצחק שנאמר ואני והנער נלכה עד כה, דאב ובן גם שניהם ילכו בדרך אחד ויעלו במסילה העולה בית א-ל, שעל זה מורה הר המוריה שממנו הוראה יוצאה לישראל מקור ושורש ויסוד התורה ועבודת ה', וחד אמר מיעקב שנאמר כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים שישגיח לגדל גם את הבנות על ברכי ונתיבי התורה ויראה.

עוד נראה לפרש וחד אמר מיעקב שגם על בני בנים ישגיח בעינא פקיחא, וכמו שכתוב (ישעיה נ"ט פסוק כ"א) ודברי אשר שמתי בפיך וגו' לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך דאז שוב לא פסקה התורה כדאיתא בגמרא, וה' יזכינו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות לשמה ונזכה לברכה המשולשת בתורה אמן כן יהי רצון.

במדרש מנין שאף הקב"ה צריך לברכת כהנים שנאמר **ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם** (במדבר ו' פסוק כ"ז). הפירוש על פי דברי הייטב פנים בפסוק היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה (תהילים מ"ב פסוק ד'), דמה שישראל שופכים דמעות עבור לחם עניני עולם הזה, הוא יען באמור אלי כל היום איה אלקיך שלא יתחלל שם שמים דלמה יאמרו הגוים איה אלקי מושיע וגואל ישראל, ואם כן יש צורך גם להקב"ה בברכה שיתברכו ישראל שעל ידי זה לא יתחלל שמו אדרבה יתגדל ויתקדש שמו יתברך גם בין אומות העולם, ובפרט כי נקרא שמו בישראל מושיע, צור, גואל ומלך ישראל, וזהו שאמר ושמו את שמי על בני ישראל

יען שייחד שמו על ישראל לכן ואני אברכם כדי שיתברך שמו יתברך גם כן, וזהו שנאמר בהושענות הושענא למענך אלקינו יען שיחדת שמך עלינו להיות נקרא אלקי ישראל לכן הושענא, וזהו שתירגם התרגום וישוון ית ברכת שמי על בני ישראל, וזה הכוונה כדי שיתברך שמו על ידי ישראל, לכן ואני אברכם, וזה הכונה במדרש מנין שאף הקב"ה צריך לברכת כהנים, שאף להקב"ה יש צורך לברכה שמתברכים ישראל שיתקדש שם שמים על ידי שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל וגו' דהיינו כנ"ל שהקב"ה מברך את ישראל יען ייחד שמו עליהם, והבן.

מסורה ג' פעמים ישא, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו' פסוק כ"ו), ישא ה' עליך גוי מרחוק (דברים כ"ח פסוק מ"ט), ישא ברכה מאת ה' (תהילים כ"ד פסוק ה').

הכונה דישראל מברכין ומודים לה' בין ברעה אשר ימצא אותם ח"ו ובין מתוך טובה ושלוה והכל שוה אצלם, וכמאמר חכמינו ז"ל (ברכות דף נ"ד.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, באלקים אהלל דבר בה' אהלל דבר (תהילים נ"ו פסוק י"א ועיין בגמרא ברכות דף ס':), בין אם ח"ו מדת הדין מתוחה ובין אם מדת הרחמים נתגלגל עליהם, וזה הכוונה בגמ' ברכות דף כ' ע"ב והאיך לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם ואכלת ושבעת וברכת להיות מברכים ומודים לו יתברך מרוב טובה ומתוך נחת והרחבה והם מדקדקים על עצמם ומברכין ומודים לו יתברך עד כזית כשהם מרורי יום כמאמרם ז"ל (עירובין דף י"ח:) יהיו מזונותי מרורים כזית וכו', ועד כביצה שמורה ג"כ על מרירות ואבלות ומעמד עצב (עיי' טו"ז או"ח סי' תע"ג סק"ד שאוכלין ביצה ליל פסח משום אבילות ביהמ"ק ע"ש וגם היא עגולה כמו עדשים שפרש"י בחומש שמורה על אבילות שאין לו פה), וזה פירוש ישא ה' פניו אליך שהקב"ה נושא פנים לישראל, יען שהכל שוה אצלם בין ישא ה' עליך גוי מרחוק, רצה לומר מתוך צרה שנרדפין משונאיהם ובין ישא ברכה מאת ה', מתוך נחת ורב כל, והבן.

מסורה ג' פעמים ישא, ישא ה' פניו אליך (במדבר ו' פסוק כ"ו), ישא ה' עליך גוי מרחוק (דברים כ"ח פסוק מ"ט), ישא ברכה מאת ה' (תהילים כ"ד פסוק ה').

הכוונה דכבר חקרו הקדמונים דהעונש והשכר הם סותרים זה את זה, דאם מגיע עונש עבור מעשה רשע אם כן ההכרח להמנע ממנה ושוב אינו מגיע שכר עבור המניעה ומעשה הטוב והישר כי כן הוא שורת הדין, ואם כן על כרחך כל השכר הוא רק נחשב צדקה, וזה ישא ה' פניו אליך, שיקבל שכר, וקשה הא ישא ה' עליך גוי מרחוק, שמקבל עונש גלות עבור החטא, ואם כן למה מגיע לו שכר הלא הוא מההכרח שלא יחטא שלא יגיע לו עונש, ותירצו דבאמת ישא ברכה מאת ה', ר"ל השכר שמקבל הוא רק וצדקה מאלקי ישעו בתורת צדקה וחסד ולא מן הדין.

ובזה יתפרש משנה פרק א' דאבות (משנה ג') אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, רצונו דלא עצה טוב קמ"ל, רק שכן הוא כי לא תוכלו להיות משמש על מנת לקבל פרס שהרי אינו מגיע לכם שכר יען ויהא מורא שמים עליכם, שצרך לקיים מיראת העונש.

אן יאמר דבגלות נאמר והסתרתי פני מהם (דברים ל"א פסוק י"ז) ואז השראת השכינה באדם השלם בתוך בני ישראל, וכמו שכתב האלשיך הקדוש על הפסוק בתהלים (ע"ח ס') ויטוש משכן שילו אוהל שכן באדם, ופירש ויטוש משכן שילו להיות שורה שם עוד, ואם יאמר איש האם יאבד משכן מפני השוטים, כי אם מאס בישראל החוטאים משכנו מה חטא להחריבו, לזה אמר אל יעלה ברוחך כי הוא יתברך מכין מושבו בבית אלקים או באוהל כי אם באדם, כי היכל ה' המה, וזה מאמרו יתברך באומרו (שמות כ"ה פסוק ח') ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, כי לא באוהל ובמשכן עושה הוא יתברך מושב לו כי אם באנשים הראויים ושלימים אך אם יעברו רצונו יטוש בית מקדשו, וזהו שאמר הכתוב ויטוש משכן שילו יען כי אוהל שכן אך באדם לא בעצים ובאבנים, וש"י.

והנה איתא בזוהר הקדוש פרשת בא (דף ל"ח.) יראה כל זכורך את פני האדון ה' דא רבי שמעון בר יוחאי והוא פלאי, אמנם תא חזי בזוהר הקדוש פרשת תרומה (דף קס"ג:) דאיתמר תמן רבי יוסי ורבי יהודה ורבי חייא הוו אזלא באורחא פגע בהו ר' אלעזר עד דחמי ליה נחתי מן חמרי כלהו אמר ר' אלעזר וודאי "אנפי" שכינתא חמינא דהא כד חמי ב"נ צדיקיא או זכאין די בדרא ואערא בהו וודאי אינון אנפי שכינתא בגין דשכינתא איסתתרת בגווייהו איהי בסתימא ואינון באיתגליא, בגין דשכינתא אינון דקריבין לה אקרמן פנים דילה ע"ש. ואולי לזה נתכוין זוהר הקדוש דפני האדון ה' דקדוש ה' כרבי שמעון בר יוחאי וודאי איהו אנפי שכינתא, וה' הטוב יכפר.

והנה זאת תהיה תורת המסורה דאם ישא ה׳ עליך גוי מרחוק, שתהיו גולים בין האומות גם אז ישא ברכה מאת ה׳, ועל ידי מי יושפע הברכה, לזה אמר ישא ה׳ פניו אליך, על ידי אנפי דשכינתא שהם השלימים עם ה׳ וצדיקים דאז אוהל שכן באדם.

או יאמר ישא ברכה מאת ה׳, מאנשים צדיקים יודעי התורה שנתרבו מאת ה׳ לרבות תלמידי חכמים והבן.

פרשת בהעלותך

ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ד׳ את משה (במדבר ח׳ פסוק ג׳), **וברש״י** להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. הכוונה על פי דברי אמרי אש זי״ע בפסוק (שמות י״ב פסוק כ״ח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה׳ את משה ואת אהרן כן עשו וברש״י אף משה ואהרן כן עשו, ופירש דאף שמשה ואהרן השיגו כל סודי ויסודי מצות קרבן פסח בכל זאת כשהגיעו לקיומה צמצמו השגתם ולא קיימוה בכוונות העמוקות הטמירים במצוה זו רק קיימו מצות קרבן פסח בכוונה הפשוטה מפאת שהוא ציווי ה׳ וגזירת המלך יתברך באותו כוונה שכוונו בה כל ישראל ודברי פי חכם חן, וזהו שאמר שבני ישראל עשו הקרבן פסח בכוונה פשוטה יען כאשר צוה ד׳ את משה ואת אהרן ואף משה ואהרן כן עשו באותו כוונה ממש, כי הצדיק ומנהיג הדור צריך להשפיל עצמו ממדרגתו כדי להעלות העם עמו כמו שכתוב (שמות י״ט פסוק י״ד) וירד משה מן ההר אל העם ויאמר אליהם, שהשפיל עצמו ממדרגתו העליונה אל העם, כדי ויאמר אליהם שיוכל להדריכם כי בלא זה אינו מסוגל להדריך העם וללמדם.

ופירשתי מה שאומרים בזמירות ליל שבת, יום קדוש הוא מבואו ועד צאתו, כל זרע יעקב, הם העומדים במדרגה קטנה והם בבחינת יעקב, יכבדוהו יען כדבר המלך ודתו, מפאת שהוא גזירת המלך יתברך אך לא ימצאו עונג בשבת קודש, אמנם לנוח ולשמוח בו בתענוג אכול ושתו, שימצאו עונג בשמירת שבת קודש כמו בתענוג אכול ושתו, כל עדת ישראל יעשו אותו, ובבחינה גדולה זו רק אלו אשר בשם ישראל יקראו שהם בבחינה ומדרגה גדולה ישמרו שבת קודש.

וידוע פירוש הגאון מוה״ר שמעון סופר זי״ע מקראקא הובא בהקדמת חתם סופר לחולין, בגמרא ברכות י״ג ע״ב אמר ליה רב לרבי חייא לא חזינא לרבי דמקבל עליו עול מלכות שמים אמר ליה בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים, ופירש דעיקר עבודת ה׳ לשעבד שכלינו לרצונו יתברך ולא יהיה לנו רצון עצמו וכל מה שיתנגד שכלינו ותאותינו אל העבודה ונכבוש אותם ונעשה נגד שכלינו יותר תגדל העבודה, וזה נקרא ״עול״ מלכות שמים כעבודת עבד, וכפירוש הרמב״ן ז״ל על מאמר חכמינו ז״ל דמצות בטילות לעתיד לבא לא שיתבטלו המצות חס ושלום דתורה זו לא תהיה מוחלפת רק העול המצות יתבטל כי מקטנם ועד גדלם ישיגו טעמי וסודי המצות ומלאה הארץ דעה את ה׳ באופן שלא יהיה להם לעול רק ישתוקקו לקיימם בידעם רב טוב הצפון בהם, ורבינו הקדוש כבר הגיע למדרגה הזאת עד שלא היה עבודתו בדרך עול, וזהו שאמר לא חזיתי לרבי דמקבל עליו ״עול״ מלכות שמים כי אין אצלו עול ובהיות כן תקטן מעלת עבודתו נגד צדיקים קטנים המאמינים ועובדים את ה׳ מבלי דעת טעמם ומה גם כשהעבודה מתנגדת לשכלם ויצרם והמה נושאים עול מלכות שמים באהבה. אך האמת דגם אצל צדיקים כרבינו הקדוש יש מקום לעבודה זו בבחינת עול מלכות שמים שמסתירין ומצמצמין השגתם מבלי השג למען יקיימו המצוה מפאת רצון המצוה, והיא עבודה נפלאה למבינים, וזהו בחינת משה רבינו עליו השלום מה שכתוב בו (שמות ג׳ פסוק ו׳) ויסתר משה פניו, ועיין בחק יעקב סימן תצ״ט שהריב״ש העיד על ר״ש מקינון שהיה גדול מכל בני דורו ואחרי השיגו סתרי כוונת התפלה צמצם השגתו, והוא היה אומר אני מתפלל לדעת זה התינוק עיין שם, וזה שהשיב בשעה שמעביר ידיו על פניו היינו שמסתיר פניו מהביט ומתאמץ לצמצם ולעצור השגתו, זהו קבלת עול מלכות שמים שלו והבן.

והנה המקיים המצוה על פי כוונות הטמירין בה כל יותר שמתרבה השגתו וידיעתו משנה בקיומה מיום אל יום ומוסיף והולך בכונתה, אבל המקיימה על פי כוונה הפשוטה מפאת שהוא גזירת המלך אז אינו משנה ומקיימה בכל יום בשוה, וזהו שבחו של אהרן שאף מול פני המנורה העלה נרותיה בכונה הפשוטה, יען כאשר צוה ה׳ את משה שהוא גזירת המלך יתברך, וצמצם השגתו וידיעתו כאשר הגיע עת לעשותה, ואם כן איפוא לא שינה רק כפעם בפעם קיים המצוה בשוה, וזה עבודה נפלאה ושבח לאהרן, והבן.

וכי תבואו מלחמה וגו׳ וביום שמחתכם וגו׳ (במדבר י׳ פסוק ט׳). הכוונה על פי הפסוק (תהילים ע״ד פסוק כ״א) עני ואביון יהללו שמך, ובקול יעקב להמגיד מדובנא זי״ע

פירש הגמרא פרק קמא דברכות (דף ז׳.) צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור צדיק וטוב לו צדיק גמור, על פי מה שכתוב בספר הישר על הפסוק קהלת ז׳ (פסוק י״ד) ביום טובה היה בטוב שאין חידוש אם אדם שרוי בעוני ודלות והוא טוב אבל עיקר החידוש כשאדם יש לו כל טוב ועומד בצדקו, וזהו ביום טובה היה בטוב, וזהו שאמר צדיק ורע לו אם הוא צדיק בעת רע לו אז הוא צדיק שאינו גמור, אבל צדיק וטוב לו שגם כשטוב לו עומד בצדקו ואין העושר מעבירו על דעת קונו זה סימן שהוא צדיק גמור עיין שם, וזה הפירוש בפסוק יונתי (שיר השירים ב׳ פסוק י״ד), אם יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה, שאתה בדיוטא התחתונה ובעת צרה אתה אוהב דבוק לי, אולם אנכי מבקש, הראיני את מראיך, מראה וצורת יהודי בזקן מלא ופיאות, השמיעיני את קולך, בקול תורה ותפלה גם אז כאשר כי קולך ערב ומראך נאוה כאשר טוב לך ואתה בשמחה מרוב כל, וזהו שאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם ותהיו בעת צרה רחמנא ליצלן אז בודאי והרעותם בחצוצרות לצעקה ולתפלה על כל צרה שלא תבא למען ונזכרתם לפני ה׳ אלקיכם ונושעתם מאויביכם, להושע מתוך צרה, אך אנכי מבקש שגם וביום שמחתכם וגו׳ כאשר טוב לכם גם אז והיה לכם לזכרון לפני ה׳ אלקיכם ואל תשכחו כי אני ה׳ אלקיכם כי לי נאה להודות על כל הטובה והחסד אשר עשיתי לכם ואל תחשבו כי הטובה אשר נמצאתם בם כחכם ועוצם ידכם עשה את החיל הזה והבן.

בפסוק והאיש משה עניו מאוד מכל האדם וגו׳ (במדבר י״ב פסוק ג׳), **ובמדרש** (ילקוט שמעוני תורה רמז תשל״ט) **ולא מן האבות.** ופלא דבגמרא סוף פרק כיסוי הדם (חולין דף פ״ט.) אמרו רבותינו ז״ל גדול מה שנאמר במשה ואהרן ממה שנאמר באברהם שהם אמרו ונחנו מה ואברהם אמר ואנכי עפר ואפר, ונראה דמשה רבינו עליו השלום בענותנותו מחל על כבודו כל זמן שכבדוהו בשביל עצמו אך על הכבוד שכבדוהו בשביל אבותיו לא מחל, וזהו שאמר ולא מן האבות שעל כבוד שבא לו מפאת אבותיו לא מחל ואז בטלה ענוה, והבן

פרשת בהעלותך - להפטרה

ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד "לפני" מלאך (זכריה ג׳ פסוק א׳). הכוונה שהצדיק עומד למעלה ממלאך וגדול ממנו, והטעם כי אצל הצדיק, והשטן עומד על ימינו לשטנו ויש לו מלחמת היצר, מה שאין כן המלאך שאין להם יצר הרע.

או יאמר דכיון שהצדיק עומד לפני מלאך ה׳ וגדול ממנו אם כן הרי כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ולכן הצדיק שגדול ממלאך השטן עומד על ימינו לשטנו.

או יאמר על פי דברי ההפלאה זי״ע על מאמר חכמינו ז״ל (מועד קטן דף י״ז.) אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאות וכו׳ דכמו שמלאך הוא עומד ולא הולך גם הוא עומד במעמד אחד ואינו משתדל להשלמת עצמו כדי לזכות את הרבים ויקר בעיניו זיכוי הרבים יותר מהשלמת עצמו אז תורה יבקשו מפיהו ואם לאו שאינו כמלאך ונוח לו להשתדל להשלמת עצמו יותר מלזכות את הרבים אל יבקשו תורה מפיהו כי רב כזה לא ימלא תעודתו באמונה, וזהו שאמר אם יהושע הכהן גדול הוא הצדיק ומנהיג אשר תעודתו להדריך הרבים בדרכי התורה ויראה ואם הוא עומד לפני מלאך ה׳ שמשתוקק רק להגיע למדרגה גדולה כזו וזה כל מאויו ואינו משתדל לזיכוי הרבים, אז והשטן עומד על ימינו לשטנו, אבל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, והבן.

פרשת שלח

במסורה ב׳ פעמים סודי (הובא בבעל הטורים) **למטה זבולון גדיאל בן סודי** (במדבר י״ג פסוק י׳), **תיעבוני כל מתי סודי** (איוב י״ט פסוק י״ט). דחזקו של זבולון הוא מה שמחזיק יששכר כמו שכתוב שמח זבולון בצאתך על ידי ויששכר באוהליך (דברים ל״ג פסוק י״ח) כמו שמעון אחי עזריה (עיין משנה ב׳ פרק א׳ דזבחים), וזהו שאמר בפרקי אבות (פרק ב׳ משנה ב׳) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיששכר וזבולון יתקשרו ויתאחדו זה עם זה, שיגיעת שניהם זה יגע בתורה וזה בדרך ארץ להחזיק התלמיד חכם משכחת עון, אבל וכל תורה שאין עמה מלאכה, אם העוסק במלאכה ודרך ארץ הוא זבולון לא יתקשר עם יששכר התלמיד חכם וזבולון יאמר שהוא לא יטריח בשביל התלמיד חכם האוכל לחם חנם לדעתו הנפסדה אז סופו בטילה וזבולון עונו ישא על אודות ביטול תורה של יששכר, דאם אין קמח אין תורה (אבות פרק ג׳ משנה י״ז), וזהו שאמר למטה זבולון, משענתו וחזקו שהוא גדיאל מלשון בא גד שיש לו מזל מאל יתברך הוא יען בן סודי (פערטרויטע) של יששכר שמחזיק, אבל בעוונותינו הרבים בדור הזה תיעבוני כל מתי סודי, אותם שצריכים להיות בני סודו הם יתעבו את התלמיד חכם ויקוצו בו כי הוא אוכל לחם חנם, והבן.

בתרגום יונתן (במדבר י״ג פסוק ט״ז) **כד חמי משה ענותנותיה דיהושע אמר י-ה יושיעך מעצת מרגלים, ויקרא אותו יהושע.** יש לומר דידוע קושית רמב״ם דמה חטאם של מרגלים שאמרו כי עז העם וכי יאמרו שקר אם כך הוא האמת, אך מי שיש לו בטחון הגמור יודע כי לה׳ הישועה באין חילוק החזק הוא אם רפה, אך יש ללמד זכות שהיו ענוים וחשבו עצמן שאינם כדאי לנס, אבל באמת לא כן הוא כמו שכתוב בזוהר הקדוש שהחטא של מרגלים היה גבהות הלב שחשבו שאם יכנסו לארץ לא יהיו ראשי העדה, וכמה גדול כחו של גאות שלא זכו לנס ליכנס לארץ ישראל בשביל אותו חטא.

ויש לומר בזה בדרך רמז דאיתא בספר יצירה המליך אות ח׳ בראיה ותמוז בשנה ואות ט׳ בשמיעה ואב בשנה, וזולת סוד הכמוס מבואר דבב׳ חדשים תמוז ואב שולטים אותיות חט, יען אז היה חטא של מרגלים שהוא גבהות הלב וחטא מעכב הנס דח״ט בא״ת ב״ש הוא נ״ס לרמז לזה, והנה סופי תיבות של וכל ״זה״ ״אינו״ ״שווה״ ״לי״ הוא שם הוי״ה ב״ה למפרע (והוא צירוף של חודש תמוז) שמרמז לדין כידוע, וראשי תיבות בגימטריא של״ח רמז לשילוח מרגלים שהיה בחודש זה שהיה חטאם דכל זה איננו שוה לי שהוא מדת גבהות הלב, ובתמוז הוא בראיה מה שראו מרגלים, ואב בשמיעה ששמעו ישראל דיבה רעה ובכו בט׳ לחודש ונקבע לבכי׳ לדורות, ולכן באב שולט אות ט׳.

ולכן כד חמי משה ענותנותו דיהושע וירא שגם הוא יהיה נתפס בעצת מרגלים מחמת ענוה ולכן התפלל י-ה יושיעך מעצת מרגלים.

ויש לומר דגם כלב היה עניו רק לשם שמים, אבל זולת זה אדרבה ויגבה לבו בדרכי ה׳ (דברי הימים ב׳ י״ז פסוק ו׳), והנה עניוות נקרא עקב כמו שכתוב (משלי כ״ב פסוק ד׳) עקב ענוה יראת ה׳, וזהו שאמר (במדבר י״ד פסוק כ״ד) ועבדי כלב עקב (היינו ענוה) היתה רוח אחרת עמו שהענוה היה אצלו ברוח אחרת (גייסט) דהיינו לתכלית וימלא אחרי רצה לומר לשם שמים, ועל ידי שהאדם הוא עניו ושפל בכך הוא ממתיק דינים רצה לומר בשרשן ומעורר רחמים וחסדים כמו שכתוב בספרים הקדושים, ולכן כלב במילוי כ״ף למ״ד בי״ת בגימטריא שופ״ר, דבשופר גם כן ממתיק דינים ומעורר זכות אבות ורחמי האב על הבן, ובצירוף שם כלב בגימטריא ב״ן הוא תרל״ח בגימטריא אברהם יצחק יעקב, דכלב נשתטח על קברי אבות כדאיתא בגמרא (סוטה דף ל״ד:) כדי לעורר גם כן רחמי אבות, וה׳ יעזרנו שיומתקו דינים קשים רחמנא ליצלן ויתעוררו רחמי שמים על פליטת עמו ישראל אמן כן יהי רצון.

במדרש (ויקרא רבה פרשה י״ט פרק ב׳) **יו״ד של שרי נשתטחה לפני הקב״ה מה יעשה בה ונתפייסה שהושמה בראש יהושע.** הכוונה כי אחד מהסיבות שמביא לידי עבירה לנטות מדרכי התורה ויראה הוא חברת מרעים כמו שכתוב (ויקרא כ״א פסוק ט׳) ובת איש כהן כי תחל לזנות, שהיא התחילה בעבירה בלי התחברות את אשים פועלי און אם כן רק מבית אביה נטעו בה הנטייה לרעה, וממילא את אביה היא מחללת, והנה שרה אמנו כל זמן שנקראה שרי ביו״ד שהוא בלשון יחיד היתה למשל לכל באי עולם שגם בין מרעים יתחזק אדם באמונתו ולא ינטה אחר דעתם הנפסדה, אך כאשר נקראת שרה סתם שהיתה אם כל חי וכבר קיימה ואת הנפש אשר עשו בחרן שרה מגיירת הנשים, נתקטן הנסיון ולא נשאר לנו מוסר להחזיק במעוז תורה ואמונה גם בין אנשי רשע וקשר בוגדים, וזה שצוחה יו״ד מעתה שנקרא שרה מי יורה לנו דיעה להחזיק באמונה גם אם נשאר יחידי בדעתו, והקב״ה פייסה כי יעמוד יהושע שישאר יחידי להחזיק בציווי ה׳ ורצונו גם בין חברת מרגלים, ויש לפרש בזה תרגום יונתן (במדבר י״ג פסוק ט״ז) כד חמי משה ענותנותיה דהושע, וירא שיחשב לגיאות בעיניו ויוהרא אם יעמוד יחידי בדעתו נגד חברת מרגלים ולכן קראו יהושע שהושם יו״ד בראשו להזכירו על שרה אמנו שכאשר נקראה שרי ביו״ד והיתה יחידה בדעתה החזיקה במעוז התורה ואמונה והבן.

במסורה ב׳ פעמים ״אם אין״ היש בה עץ אם אין (במדבר י״ג פסוק כ׳), **היש ה׳ בקרבנו אם אין** (שמות י״ז פסוק ז׳). הכוונה דוודאי הגאוה וגאון היא מדה מגונה ואמרו רז״ל (אבות פרק ד׳ משנה ד׳) מאוד מאוד הוי שפל רוח, והקב״ה אומר דאין אני והוא יכולין לדור במדור אחד (סוטה דף ה׳.), ודוחק רגלי השכינה, ואפילו בתלמיד חכם אמרו רז״ל בפסחים (ס״ו ע״ב) אם חכם הוא חכמתו מסתלקת הימנו ונבואתו מסתלקת, וכמו שכתוב בתהלים (ק״א פסוק ה׳) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אולם לפעמים נכון לאחוז במדה זו כמו שכתוב (דברי הימים ב׳ י״ז פסוק ו׳) ויגבה לבו בדרכי ה׳, ואם הוא לטובת ותועלת דת תורתינו הקדושה ואמונה אז ודאי יכול להשתמש במדה זו, וזה הכוונה במדרש אין העולם כדי להשתמש

בארזים דארז רמז לגיאות כפירוש רש"י תחילת פרשת מצורע (ויקרא י"ד פסוק ד') אם מתגאה כארז וכו' וזהו שאמר דאין העולם רשאי לפי שאינו כדאי והגון לכך להשתמש בארזים רצה לומר במדות הגאות, דלא נבראו מדת הגאות ולא נטעום ה' באדם אלא לבנין המקדש, לתכלית מקודש ומקדש לה' לבנות בית ה', ולתכלית מקודש יכול להשתמש במדת הגאוה, וזהו שאמר המסורה אם יש בה עץ אם אין, אם אינך יודע אם להשתמש במדת הגאוה שמרומז בעץ העולה וגדל למעלה תנסה אצלך היש ה' בקרבנו אם אין, אם כוונתך ומחשבתך הוא לשם ה' או לא, ואם כוונת לבך להשתמש בזה לתכלית מקודש אז תוכל להשתמש במדה זו.

או יאמר דתורה נקראת עץ כמו שכתוב (משלי ג' פסוק י"ח) עץ חיים היא וגו', וזהו שאמר אם חפץ אתה לדעת היש ה' בקרבנו אם אין, תראה היש בה עץ זו תורה אם אין, דתורה המאור שבה מחזירו למוטב והבן.

מסורה ה' פעמים ולקחתם, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (במדבר י"ג פסוק כ'), **ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'** (ויקרא כ"ג פסוק מ'), **ולקחתם אגודת אזוב** (שמות י"ב פסוק כ"ב), **ולקחתם גם את זה** (בראשית מ"ד פסוק כ"ט), **ולקחתם את ארון ה'** (שמואל א' ו' פסוק ח'). הכוונה דאין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (עוקצין פרק ג' משנה י"ב), ומחלוקה אחת דוחה ק' פרנסות, ואם יש להם אחדות הקב"ה מוותר להם כמו שכתוב (הושע ד' פסוק י"ז) חבור עצבים אפרים הנח לו, וזה מה שאמר במשנה סוף יומא (דף פ"ה:) מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים שמטהר רק באשבורן ולא בזוחלין, וזה מורה על אחדות אף הקב"ה מטהר את ישראל אם יש להם אחדות, וזה הפירוש בפסוק (הושע ב' פסוק ב') ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו, שישתדלו כל הכתות שבישראל שיהיו באגודה אחת, ושמו להם ראש אחד שיתאחדו גם במחשבתם כאיש אחד בלב אחד ואז ועלו מן הארץ יתעלו גם בעניני ארציות.

אך לפעמים מצוה לחלק כמו שפירש הכתב סופר זי"ע על הפסוק (תהילים ל"ד פסוק ט"ו) סור מרע ועשה טוב, לתכלית זה לבער הרע ולפעול טוב אז גם מי שהיה תמיד בקש שלום (רודף) ועושה שלום, אך לתכלית מקודש ורדפהו צריך לרדוף את השלום, וכמו שפירש **אאמו"ר** זצ"ל אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר (פסחים דף ח'.), דאבוקה הוא מלשון ויאבק איש עמו (בראשית ל"ב פסוק כ"ה), דלתכלית המקודש להבדילו להפריד את הרע מטוב, מצוה לעשות מלחמה וללחום מלחמת ה' צבאות אז האבוקה היינו הפירוד מצוה מן המובחר.

וזה הכוונה במדרש פליאה הרוצה לידע שפנחס זה אליהו, דגם מי שהוא בבחינת אליהו שהוא מלאך השלום וגם הוא אוהב שלום ורודף שלום ובכל זה צריך שיהיה כפנחס מקנא ולוחם מלחמת ה', יראה, את זו יכול ללמוד מאלה הדברים אשר דיבר משה (דברים א' פסוק א'), שגם משה העניו מאוד מכל האדם בכל זאת גאות לבש ללחום עבור ה' והוכיח במישור את ישראל כמו שכתוב אלה הדברים שהם דברי תוכחה, וזהו שאמר דוד המלך בתהלים (פ"ז פסוק א') לבני קורח מזמור שיר, שגם לבני קרח בעלי מדון וריב מגיע שיר והלל אם יסודתו בהררי קודש, אם יסוד מחלקותם ומריבם ממקור קודש יהלכון וכונתם לשם שמים לה' ולתורתו.

והנה מים רמז למחלוקה וריב, כמו שכתוב במשלי (י"ז פסוק י"ד) פוטר מים ראשית מדון ואמרו חז"ל בפרקי אבות (פרק ה' משנה י"ז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, וזהו שאמר הכתוב ויבדל אלקים וכו' (בראשית א' פסוק ז'), שההבדל, בין המים אשר מתחת לרקיע, מחלוקת שאינו לשם שמים ובין המים אשר מעל לרקיע, הוא המחלוקת לשם שמים, ויהי כן שהאחרון היא המחלוקת לשם שמים מתקיימת.

והנה המחלוקת על פי רוב היא תולדה דגיאות מה שמתגאה אחד על חבירו ואם היה תמיד לנגד עיניו שהלא אב אחד לכולנו, אל אחד בראנו ולמה נבגוד איש באחיו לא היה בא לידי ריב וקטטה, ואגודת ד' מינים הוא רמז לשלום לאחד כל הכתות שבישראל כדאיתא במדרש פרשת אמור ובפייט לסוכות בסילוק, ואיזוב רמז לענוה כפרש"י פרשת מצורע (ויקרא י"ד פסוק ד') ישפיל עצמו כאזוב, וזה הכוונה במסורה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' שתשתדלו להתאחד עם כל הכתות ומחלקות ולעשות שלום בישראל ואיך אפשר זה, על ידי ולקחתם אגודת אזוב שתהיו ענוים ושפלי רוח ולא תתנשאו איש על חבירו, ועל ידי האחדות והשלום, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ותתברכו בכל טוב כי השלום כלי מחזיק ברכה לישראל, אך תזהרו ולקחתם גם את זה דהיינו ולקחתם ארון ברית ה' היא התורה שלא תהיה השלום לאבן נגף לדת תורתינו הקדושה, דאם מגיע נזק לתורה הקדושה על ידי שלום אז לא טוב השלום ותהיה להיפך דאז אדרבה טוב הפירוד והבדלו מתוך העדה הרעה הזאת ויתפרדו כל פועלי און והבן.

או יאמר דאי אפשר לקיים כל התורה רק בהצטרפות ואחדות דכמה מצות נוהגים רק בכהנים או נשים ועל ידי אחדות נעשה כאילו קיים גם הוא המצוה, וזהו שאמר (שמות כ"ד פסוק ג') ויען כל העם קול אחד, על ידי הקול של אחדות ושלום אפשר ויאמרו "כל" אשר דיבר ה' נעשה שיקיימו כל התורה כולה, וזהו שאמר במשנה סוף יומא (דף פ"ה:) מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים, אם המקוה היא באשבורן ואינו מטהר בזוחלין וזה מורה על אחדות, ובאופן זה אף הקב"ה מטהר את ישראל, שהקב"ה מחשב מעשה המצוה של אחד לכל ישראל, וזהו שאמר דזולת ולקחתם מפרי הארץ, שתושפעו בברכת כל טוב ולקחתם גם את זה, תרויחו גם את זאת, ולקחתם ארון ברית ה', שתזכו לתורה ומצות ונחשב לכם מצות שיקיימו האחרים ומעלה אני עליכם כאילו עשיתם והבן.

וזה הכוונה במסורה וראיתם הנ"ל וראיתם על האבנים (שמות א' פסוק ט"ז), ותראו כי אל אחד בראנו, וגם וראיתם את הארץ מה היא (במדבר י"ג פסוק י"ח), שהארציות והעשירות אינו כלום והכל כלא היה, וזה יביאו לידי אחדות ושלום, ועל ידי כן וראיתם אותו וזכרתם את "כל" מצות ה' ועשיתם אותם (במדבר ט"ו פסוק ל"ט), יזכה לקיים כל מצות ה' כי גם מצות שעושין אחרים לו יחשב ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, והבן.

ויהם כלב את העם וגו' (במדבר י"ג פסוק ל'). ובמדרש (ילקוט שמעוני תורה רמז תשמ"ג) הובא ברש"י אמר להו וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם סברי בגנותיה משתעי אישתקו אמר להו והלא הוריד לנו את המן וכו', יש לפרש על פי דברי אהל יעקב (ריש פ' שמות וריש פ' בלק) על המדרש והביטו אחרי משה יש אומרים לגנאי אמרו אשרי יולדתו, ופירש דכל שלימותו וכל פעולתו של משה לטובת ישראל לא היה זכות עצמו כי אם זכות אבותיו, וזהו שכתוב ויביטו אחרי משה דהיינו אבותיו שהם מאחוריו של משה, וזהו שאמר לגנאי שאמרו אשרי יולדתו שהכל הוא זכות אבותיו ולהם יגיע רב תודה והלל על כל הטובה שנעשה לישראל, וזהו שאמר כלב וכי זו בלבד עשה לנו, וכי משה בלבד עשה לנו כל הטובה שנהיה מוכרחין להכיר תודה לו והלא בן עמרם, זכות אביו עמרם שגדול הדור היה לו מגיע תהלה ותודה כי בזכותו נעשתה הטובה הזאת בישראל, ולכן סברו כיון שכלב תלוי הכל במה שהוא בן עמרם ולא בזכות משה עצמו חשבו דכלב בגנותיה משתעי ושתקו, ומאחר ששתקו מיד אמר להם והלא הוריד המן וכו' שהיה בזכות עצמו של משה והבן.

במסורה הובא בבעל הטורים ב' פעמים כגודל, סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך (במדבר י"ד פסוק י"ט), כגודל זרועך (תהלים ע"ט פסוק י"א). על פי מה שמפרשים הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גודלו (שם ק"נ פסוק ב'), ולמה לא כתיב ברוב גודלו בבי"ת כמו בשאר הללוהו, (דחייב) דידוע שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה (ברכות דף נ"ד.), דבאמת הכל לטובה דמפי עליון לא תצא הרעות, ולכן בה' (מדת הרחמים) אהלל דבר באלקים (מדת הדין) אהלל דבר כדאיתא פרק הרואה (שם דף ס':), וזהו שאמר הללוהו בגבורותיו (מדת הדין) הללוהו כרוב גודלו שהוא מדת חסד שנקרא גדול, כמו שכתב הבני יששכר חודש ניסן מאמר ג' אות ה', ומי שהוא בבחינה זו דהכל שוה אצלו בדין הוא שיטול שכרו למחול לו על כל עונותיו, וזהו שאמר סלח נא לעון העם הזה יען כגודל חסדך הוא אצלם כגודל זרועך הוא מדת הדין, כמו שאמרו צדיקים נידונין בזרוע שהוא מדת הדין שהכל שוה אצלם (ויהיה כגודל חסדך כגודל זרועך ב' כפי"ן זה אחר זה להשוות הדבר כמו כעמי כעמך, כמוני כמוך, כמוך כפרעה, עיין אבן עזרא ורד"ק פרשת ויגש) ולכן בדין הוא שיטלו שכרם סלח נא לעון העם הזה, והבן.

בפסוק ויאמר משה למה זה אתם עוברים את פי ה' וגו' (במדבר י"ד פסוק מ"א). הכוונה דאין חידוש אם רואים דרך רשעים צלחה שזה מטעה את הבריות, אבל למה אתם עוברים את פי ה' גם אם והיא לא תצלח.

והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' (במדבר ט"ו פסוק י"ט). הכוונה על פי מה שכתב **עט"ר אאמו"ר** זצ"ל בפירוש ערבי פסחים על הגדה של פסח בפירוש ברכה מעין ג' דפירות ארץ ישראל מסוגלים לזכך ולטהר ולהעלות את חומר האדם, ולזה אמר לאכול מפריה ואז נזכה ונברכך עליה בקדושה וטהרה עיין שם שהאריך בדברים נחמדים ש"י, וזהו שאמר הכתוב והיה לשון שמחה באכלכם מלחם הארץ, אם תאכלו מתבואת ארץ הקודש תזכו כי תרימו תרומה לה' להרים ולהעלות חומר שלכם והבן.

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש וגו' כי לא פורש מה יעשה לו (במדבר ט"ו פסוק ל"ב - ל"ד). ובמדרש פליאה מכאן לבדיקת חמץ מן התורה, ויש לומר על דרך דרוש דבספר אור חדש ריש פסחים פירש הך ויהיו בני ישראל במדבר דלכאורה אין ענינו לכאן, ועיין

באהל יעקב להמגיד מדובנא דבר נחמד. ובאור חדש פירש דתוספות פסחים מ״ו ע״ב (ד״ה רבה אמר) הקשו אי אמרת הואיל אם כן בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, ותירץ דחולה שיש בו סכנה לא שכיח עיין שם, ואכתי קשה לרבי אליעזר דסבירא ליה כורתים עצים לעשות פחמים לעשות איזמל (שבת דף ק״ל.) אמאי נהרג מקושש למאן דאמר דתולש עצים היה נימא הואיל וראוי לפחמים לעשות איזמל, אך לא קשה מידי שהרי במדבר לא מלו ולא שייך הואיל וגרע מחולה שיש בו סכנה שכתבו תוספות דלא שייך, וזה שאמר הכתוב ויהיו בני ישראל במדבר, במקום שלא מלו את עצמם, ולכן וימצאו איש מקושש עצים שחילל שבת במלאכת תולש עיין שם באור חדש, ואם כן מדכתיב ויהיו בני ישראל במדבר מוכח דאמרינן הואיל דאי לא אמרינן הואיל למה לי הך ויהיו בני ישראל במדבר.

והנה רש״י ריש פסחים (דף ב׳. ד״ה בודקין) כתב דבודקין את החמץ שלא יעבור אבל יראה ובל ימצא, והקשו תוספות (שם ד״ה אור) הא מן התורה בביטול בעלמא סגי, ותירץ המגיני שלמה דרש״י סובר דלחמץ ידוע לא מהני ביטול כדעת הכלבו, וכל זמן שלא נבדק חשיב כחמץ ידוע ומהאי טעמא צריך בדיקה, ודבריו צריכין תבלין, וביאר בישועות יעקב סימן תל״א דלכאורה קשה מאי מהני ביטול נימא הואיל ואי בעי קנה לו חצירו וצריך לומר כמו שכתב המרדכי בבבא מציעא בהך דמצא בגל או בכותל ישן דלא אמרינן חצירו של אדם קונה לו רק בדבר שידעו הבעלים שיש בחצירו או בדבר שרגיל להמצא דאז חצירו קונה אף בדבר שאינו ידוע לו, ומעתה בזה כיון שכבר בדק בכל המקומות שדרך להיות שם חמץ אלא שאנו חוששין שמא יש עוד חמץ שאינו ידוע לו מכל מקום פשיטא דחשיב דבר שאינו רגיל להמצא שהרי לא נמצא בעת הבדיקה ולכך אין החצר קונה ומהני ביטול, ולאחר שנמצא פשיטא דצריך לבערו מן העולם, ובזה נכונים דברי המגיני שלמה דקודם הבדיקה אף מן התורה לא מהני ביטול דקודם הבדיקה שדרך החמץ להמצא בבית לא מהני הביטול דכיון דחצירו קונה לו שוב שייך הואיל עיין שם דברי פי חכם חן, וזה ויהיו בני ישראל במדבר דמזה מוכח דאמרינן הואיל כמו שכתבתי, ואם כן מכאן לבדיקת חמץ מן התורה דבלא בדיקה רק בביטול בעלמא אמרינן הואיל כי קושיין וכדברי הישועות יעקב, והבן.

או יאמר על פי מה שאמרו במדרש (ילקוט שמעוני תורה רמז תרנ״ח) דמקושש ומגדף בפרק אחד היו, ופירושו דמי שמחלל שבת בשביל פרנסתו הרי זה מקטני אמנה שהקב״ה הוא זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כנים ואינו בוטח בה׳ רק חושב מחשבת פיגול דכחו ועוצם ידו עשה לו את החיל, ואם כן באותו שעה ובאותו פרק שהוא מקושש שמחלל שבת בשביל פרנסתו הוא גם כן מגדף את ה׳ שכופר בהשגחה פרטית של הקב״ה, וכשחושב כן הוא גם כן ענין גאוה וגאון שמחשב את עצמו אלוה, והנה חמץ מורה על הגיאות שהוא מנופח ועולה והמצה על עניוות כמו שכתוב בשל״ה הקדוש על מסכת פסחים, וזהו שאמר וימצאו איש מקושש, שחילל שבת בשביל פרנסה, וזה מורה על גאותו שחושב כחי ועוצם ידי וגו׳ ולכן מכאן לבדיקת חמץ מן התורה, לבער הגאוה מקרבו שמרומז בחמץ וכיון שלא יתגאה לא יבא לידי מחשבת פיגול לחשוב מחשבות שכחי ועוצם ידי וגו׳ והבן.

או יאמר דאף דמקושש לשם שמים נתכוין כדאמרינן בגמרא אבל מחשבת אדם משתנה כמו רגע ואינה קיימת תמיד, והר״ן בריש פסחים כתב דהטעם דלא סגי בביטול משום דחששו לבני אדם שלא יבטלו חמץ במחשבתן לגמרי, והיינו כנ״ל לפי שהמחשבה משתנה תמיד, והבן כי קצרתי.

במכות ז׳ ע״א **אמר רבי עקיבא אלו הייתי בסנהדרין לא היה אדם נהרג מעולם.** וכתבו תוספות (שם ד״ה כמכחול) דבמחלל שבת הוה אמינא דילמא הוי טריפה והוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דר׳ עקיבא חייש למיעוטא, ולכאורה קשה מה נעשה בקרא דמחלליה מות יומת, ותירץ בתומים סימן ז׳ די״ל באשה שחללה שבת וילדה וטריפה אינה יולדת, אבל באיש יש לומר באמת כמו שכתבו תוס׳, והקשה גיסי הגאב״ד ד׳לודאש נ״י [ילקוט הגרשוני ב״ב קי״ט.] דמה נעשה במקושש דעיקר ילפותא מכאן דמחלל שבת בסקילה ואין לומר דהוראת שעה היתה דר׳ עקיבא סבירא ליה לשם שמים נתכוון וידע שיהרג והאיך ידע זאת לר׳ עקיבא דחייש למיעוטא, ולא קשה מידי דמבואר בילקוט על הפסוק ויקריבו אותו רבי יהודה אומר הביאו וחבילתו בידו, וא״כ חילל שבת בפני בית דין ואז וודאי חייב דלא שייך עדות שאי אתה יכול להזימה כדאמרינן בסנהדרין (דף ע״ח.) טריפה שהרג לפני בית דין חייב. ועטרת ראשי אאמו״ר זצ״ל תירץ דלכאורה קשה לוקמא בחזקת שאינו טריפה, אך זה אינו

דהוי חזקה שלא נתבררה בשעתה כמו שכתבו תוס׳ בסוגיא דרוב (חולין דף י״א. ד״ה אתיא מפרה), אבל כאן במקושש דבשעת מתן תורה נתרפאו כל החולים דכולך יפה רעיתי ומום אין בך כדאיתא בגמרא ובמדרש (ויקרא רבה פרשה י״ח פרק ד׳) ונתבררה שעה אחת שהיה כשר שפיר מוקמינן אחזקה שאינו טריפה ושפיר חייב, ודברי פי חכם חן ש״י.

עיין בר״א״ם שהקשה ברש״י יבמות (דף ו׳: ד״ה לחלק) הבערה לחלק יצאת דסלקא דעתך אמינא שאינו חייב עד שיעשה כלן, ומה יענה למקושש, וכתב בספר וידבר משה דהטעם דהוה אמינא שיעשה כולן משום דכתיב לא תעשה כל מלאכה עיין במזרחי, וא״כ ד׳ אמות דהלכה למשה מסיני אין בכלל זה, ולחד מאן דאמר מקושש מעביר ד׳ אמות היה שפיר חייב עיין שם, ועדיין לא הועיל לאידך מאן דאמר דתולש היה.

מסורה ג׳ **פעמים וראיתם.** וראיתם אותו וזכרתם וכו׳ (במדבר ט״ו פסוק ל״ט), וראיתם על האבנים (שמות א׳ פסוק ט״ז), וראיתם את הארץ מה הוא (במדבר י״ג פסוק י״ח). ״וראיתם על האבנים״ שמשביעין את האדם תהי צדיק ואל תהי רשע כדאיתא בגמרא מסכת נדה (דף ל׳:), ואם אמור יאמר דעל דעת כן שירע לו בעולם הזה לא נשבע והוא שבועה בטעות, לזה אמר ״וראיתם את הארץ מה הוא״ כדאיתא במדרש שמראין לו לאדם קודם לידתו כל מה שיעבור עליו בעולם הזה ונמלכים עמו אם רוצה להבראות והוא אומר הן, וזהו שאמר הלא וראיתם את הארץ מה הוא, שראיתם מכבר מה שיעבור עליכם ובכל זה קבלתם השבועה תהי צדיק וכו׳, ולכן ״וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳ ועשיתם אותם״ כי אין לכם שום תירוץ ואמתלא והבן. **מאאמו״ר** זצ״ל.

פרשת קרח

במדרש פליאה כששמע דוד שאמר קרח כי כל העדה כולם קדושים (במדבר ט״ז פסוק ג׳) לקח הכנור בידו ואמר ארוממך ה׳ כי דליתני ולא שמחת אויבי לי (תהילים ל׳ פסוק ב׳). הכוונה על פי מה שאמר החתם סופר זי״ע במאמר חכז״ל (מגילה דף ט״ז:) ורצוי לרוב אחיו מלמד שפרשו ממנו מקצת סנהדרין, וביאר דאף דבשביל לעסוק בצרכי צבור וכל שכן בשביל הצלת נפשות מבטלין תלמוד תורה אבל מי שהקב״ה אוהב תורתו ועבודתו אינו מזמין לו דברים כאלה ולכן מקצת סנהדרין שחשדוהו שאין תורתו ועבודתו אהובה ורצויה לפני המקום יתברך פרשו ממנו, ויש לומר דזה היה גם טענתו של קרח כי כל העדה כולם קדושים, אשר על כן לא נתמנו לפרנסים ומנהיגים אין גם אחד זולת משה ואהרן, ומדוע תתנשאו ותתגאו בזה שאתם עומדים על קהל ה׳ הלא גריעותא וחסרון הוא זה דמזה מוכח שאין עבודתכם רצויה למקום.

אמנם ממה שנענש קרח מוכח כי לא הצדק אתו, ובזה נתקררה דעתו של דוד שנתמנה למלך וירא לנפשו שאולי הוא מפני שאין נחת רוח להקב״ה בעבודתו ופתח ואמר ארוממך ה׳ כי דליתני שהרמות אותי ולא שמחת אויבי לי לאמור שבשביל שאין נחת רוח למקום בתורתו ועבודתו נתמנה, וזה הכוונה בפסוק (במדבר ט״ז פסוק ט׳) המעט מכם, וכי לדעתכם ושיטתכם דבר קטן כי הבדיל אלקי ישראל אתכם, הלא לשיטתכם הוא מעלה, ואם כן מדוע ולמה ובקשתם גם כהונה שהוא לדעתכם פחיתות הכבוד והבן, וקצת מזה מצאתי בקונטרס כתב יד של **אאמו״ר** זצ״ל.

בפסוק לא חמור אחד מהם נשאתי וגו׳ (שם פסוק ט״ו). על פי מה ששמעתי שרב אחד נתקבל בקהלה יותר גדולה מהקהלה שישב בה תחילה, אך איזהו מתנגדים רצו להטות את לבבו לבל יבא בקהלה החדשה שנבחר לשם כמעט מרובו ככולו של הקהל, והקדימו לבא אצלו בסבר פנים יפות ופנים שוחקות ובברכת מזל טוב, אך ציירו לו הקהלה החדשה לקהל מרעים ואנשים אנשי מדות רעות רעים וחטאים לה׳ מאוד, ויהי כאשר הרגיש הרב כי אך להטעותו נתכוונו השיב להם כי הוא החליט בדעתו לבא שמה ממה נפשך אם יצליח ה׳ דרכו לזכות את הרבים להשיבם מעון אזי מה טוב ואם כדבריכם כן הוא כי רעים וחטאים הם מאוד מבלי יכולת להחזירם בתשובה, אולם על כל פנים יעלה בידי ברצות ה׳ דרכי שלא ירעו ולא ישחיתו יותר, ובין כך ובין כך יהיה פרנסתי מרווח ביותר מבקהלה הקטנה הקדומה, וזהו שאמר משה הן לו יהי כדבריכם כי לא חמור אחד מהם נשאתי, כי לא מלאתי תעודתי להעלות חומריי של אחד מהם כי ייטיב את דרכיו, אולם גם לא הרעותי את אחד מהם, לא נעשו רעים וחטאים על ידי, והבן.

פרשת חקת

מסורה ג׳ **פעמים המן הובא שם בבעל הטורים, המן הסלע הזה נוציא לכם מים** (במדבר כ׳ פסוק י׳), המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת (בראשית

ג׳ פסוק י״א), **המן הגורן או מן היקב** (מלכים ב׳ ו׳ פסוק כ״ז). הכוונה על פי מה שכתוב בספרים הקדושים לבאר המדרש פליאה, צדיקים אין אוכלין אלא מן הגז״ל, שאומרים על הכל גם זו לטובה ראשי תיבות גזל, ואין אוכלין אלא מן המבש״ל ראשי תיבות מ׳סתפק ב׳מה ש׳יש ל׳ו, ואומרים כדרלעמ״ר ראשי תיבות כ׳ל מ׳ה ד׳עביד ר׳חמנא ל׳טב ע׳ביד ר׳חמנא, עיין דמשק אליעזר סוף פרשת מסעי בשם אמרי בינה.

והקדוש רבי ישראל מרוזין זי״ע פירש הגמרא (ברכות דף י״ז:) כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וכו׳ דגדול וצדיק צריך להיות לו הרחבה בכל ענינים ואז יכול להשפיע לעולם גם כן בהרחבה, ואם חי בחיי צער ובצמצום אז ההשפעה בא לעולם גם כן בצמצום, והנה החילוק בין דרך לשביל דדרך הוא רחב דרך היחיד ד׳ אמות של רבים ט״ז אמה ושביל הוא קצר מאוד דשקיל כרעא ומנח כרעא, עיין בהרע״ב ריש פרק ב׳ דפאה (משנה א׳), וא״כ דרך מורה על הרחבה ושביל על הצמצום, וזהו שאמר כל העולם ניזון ״בשביל״ חנינא בני היינו שבצמצום גדול בא ההשפעה על ידי חנינא בני, יען וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת שהוא חי חיי צמצום ודברי פי חכם חן, ואמנם רבים מפרשים להיפוך דיען חנינא בני די לו במעט ומסתפק במועט היא הנותנת שיכול להשפיע לעולם בהרחבה. [ראה דברי מאיר מהה״ק ר״מ מפרעמישלאן].

ויש לפרש בזה גמרא דסוכה דף ל״א ע״א האי סבתא וכו׳ על פי מה שכתבו בספרים הקדושים דסוכ״ה ראשי תיבות ס׳ומך ו׳עוזר כ׳ל ה׳נופלים, ושם רמז להההשפעה וגם בגימטריא הוי״ה אדנ״י בגימטריא צ״א כשם היוצא מראשי תיבות פ׳ותח א׳ת י׳דיך שמרמז לפרנסה ושפע, ולזאת האי סבתא אתא לקמיה דרב נחמן בקובלנא ״ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי״, רצה לומר דהשפע שמרומז בסוכה, אצל רבן גמליאל ורבנן שהם צדיקי הדור שתעודתם להשפיע לעולם הוא בבחינת גזל (ג׳ם ז׳ ל׳טובה) דהיינו שהוא בצמצום ואינו יכול להשפיע לעולם רק בצמצום, לא אשגח בה רב נחמן שהיה דעתו נוטה להיפוך דעל ידי שרבן גמליאל ורבנן חיים בצמצום יכולים להשפיע, וכפירוש הנ״ל דהעולם ניזון יען שחנינא בני מצמצם לעצמו ואוכל מן המבש״ל כנ״ל, והאי סבתא לבבה לא כן ידמה ואמרה ״אתתא דהוה ליה לאבוהא״ אבוהון דכל ישראל היינו צדיק הדור ״תלת מאה ותמני סרי עבדי״ שזה יורה שהתהלך בהרחבה ״צוחת קמייכו ולא אשגחת בה״, אבל רב נחמן עומד על דעתו ואמר ״פעותא היא דא״, שאין צריך להצדיק המשפיע להרחבה ״ואין לה אלא דמי עצים״ שגם אם הצדיק חי בצמצום כרבי חנינא גם אז יכול להשפיע לעולם בהרחבה כי נפשו יודעת מאוד להעריך דמי עצים, עצי״ם הוא ראשי תיבות ע׳מך י׳שראל צ׳ריכין מ׳זונות או צ׳רכי ע׳מך י׳שראל מ׳רובין, והבן.

וי״ל דלזה התלמיד חכם וצדיק הוא בבחינת שבת דכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבת ויום טוב (ביצה ט״ז.) ועוד איתא שם (דף ט״ו:) לוו עלי ואני פורע, ולזה אמר כי פועל אדם ישלם לו פוע״ל ר״ת ל׳וו ע׳לי ו׳אני פ׳ורע, וכמו דהשבת משפיע לכל השבוע ד׳כל ב׳רכאן ד׳לעילא ו׳תתא ב׳יומא ד׳שביעא ת׳ליא [ר״ת כבו״ד שב״ת] וכפי ערך הוצאה והכנה לשבת כן השבת משפיע שאם מוסיף מוסיפין לו, כן הוא אצל הגדול וצדיק כל מה שמוסיפין לסעדו ולתומכו שיהיה לו הרחבה כמו כן הוא משפיע לעולם בהרחבה.

ומעתה זאת תהיה תורת המסורה המן הסלע הזה שאין בו שום לחלוחית ואין בו כח השפעה נוציא לכם מים השפעה גשמיי או רוחניי דמים זו תורה, או המן העץ, הוא הצדיק כפירש רש״י פרשת שלח בפסוק (במדבר י״ג פסוק כ׳) אם יש בה עץ אדם כשר, אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו, שחי חיי צער וצמצום שאי אפשר ליהנות ממנו מפני שהוא בצמצום שאינו מספקת לבעליה ואסור להנות ממנו, והוא מכ״ד דברים שמעכבין התשובה כמו שכתב רמב״ם פרק ד׳ מתשובה (הלכה ד׳), המן העץ הזה אכלת, אתה רוצה שישפיע לך, לא זו הדרך הנכון, רק המן הגורן או היקב, שיהיה להצדיק הרחבה אז יוכל להשפיע שפע וברכה וכן יהי רצון.

פרשת בלק

כי מראש צורים אראנו, אלו האבות, ומגבעות אשורנו, אלו האמהות (במדבר רבה פרשה כ׳ פרק י״ט). אם האדם תמיד עיניו לנוכח יביטו אל האבות מקור מקורו טהור, אז בטוח הן עם לבדד ישכון וגו׳ ולא יתערב עם הגוים כמו ביוסף דמות דיוקנו של אביו נראה לו ופירש מן האשה אשת פוטיפר כדאיתא בגמרא סוטה (דף ל״ו:) והבן.

לא הביט און ביעקב לא ראה עמל בישראל, ה׳ אלקיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כ״ג פסוק כ״א). יש לפרש על פי מה שאמרו חכמינו ז״ל (עין יעקב ברכות דף ס״ג) גנבא אפיתחא דמחתרתא רחמנא קריא, מבואר דאף הרשעים

מאמינים באחדות הבורא יתברך שמו ואינם עובדי עבודה זרה וזה היה כונת הטעם שלא ראה עמל בישראל.

מה טובו אוהליך יעקב וגו' (במדבר כ"ד פסוק ה'). ובמדרש ברש"י על שראה פתחיהן שאינן מכוונין זה מול זה, ולדרשת חז"ל (סנהדרין ק"ה:) רמז לבתי כנסיות ובתי מדרשות או לרש"י שילה ובית עולמים. נראה לי הכוונה על פי מה שאמר הפסוק (יחזקאל מ"ה פסוק ט') ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו' דקדושת מקום המקדש עשה רושם גדול ופעל שאם בא להתפלל עבור עניני גשמיים וארציי פרנסה ועשירות וכהנה בבואו פנימה שכח מלהתפלל על זה כי אם על זאת יתפלל שהקב"ה יפתח לבו בתורתו ויזכה לחכמה, ואם נכנס להתפלל עבור עניני רוחניי וצורכי נשמה הבא לטהר מסייעין לו גם בעניני הצטרכות הגוף שבאם אין קמח אין תורה. והנה אמרו חז"ל (ב"ב כ"ה:) הרוצה להחכים ידרים הרוצה להעשיר יצפין, וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום עיין שם, וזהו שאמר הכתוב ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות, להתפלל על עשירות ועל המחיה ועל הכלכלה, קדושת המקום גרם ופעל כי יצא דרך שער נגב, שהתפלל עבור החכמה, והבא דרך שער נגב, להתחנן על התורה וחכמה, מן השמים יסייעוהו כי יצא דרך שער צפונה, מלא ברכת ה' שיוכל לעסוק בתורה בהרחבת הדעת לא ישוב דרך השער בא בו כי נכחו יצא (כעין זה בבעל העקידה פרשת נצבים), וזה הכוונה גם כן שראה שאין פתחיהן של מקדש ומקדשי מעט מכוונין, שקדושת המקום גרם שלא במחשבה ובחינה שנכנס, יצא משם, והבן כי קצרתי למבין.

פרשת מסעי

ויסעו מהר שפר (במדבר ל"ג פסוק כ"ד). שנתנו עליו אמרי שפר היינו התורה הקדושה, אם מסיעין עצמן מן התורה, ויחנו בחרדה, יש להם לחרוד מפני העונש, אבל ויסעו מחרדה, שאין להם ליחרד אם ויחנו במקהלות, ובמסורה במקהלות ברכו אלקים (תהילים ס"ח פסוק כ"ז) אם מתדבקין ליראי ה' קהל עדת ישורון אנשים כשרים, ואז אם ויסעו ממקהלות לאחר אריכות ימיו ויחנו בשלוה והשקט בתחת, בתחתית הקבר.

ויסעו ממדבר סיני (במדבר ל"ג פסוק ט"ז). שמסיעין עצמן מהתורה שנתנה בסיני, ויחנו בקברות התאוה, משוקעים בתאות עוה"ז דאין תאוה מצויה אלא במי שפונה לבו מתורה כמו שכתב רמב"ם, אבל אז ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצירות חצר בית החיים בית מועד לכל חי, דקנאה תאוה וכבוד מוציאין את האדם מן העולם (אבות פרק ד' משנה כ"א), ויסעו מחצירות ויחנו ברתמה רמז לגיהנום גחלי רתמים (ועיין רש"י) דסופו יורש גיהנום והבן.

ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל (במדבר ל"ה פסוק ל"ד). הנה צירוף הוי"ה של חודש אב יוצא מפסוק ה'סכת ו'שמע י'שראל ה'יום (דברים כ"ז פסוק ט'), ויש לומר הכוונה דהנה ראש חודש מנחם אב הוא יום ל"ב מהארבעים יום של הליכת מרגלים שכלו בתשעה באב, ולכן נתעוררו הדינים רחמנא ליצלן בראש חודש אב (ומאן דאית ליה דינא עם העכו"ם ישתמט מיניה לכל הפחות עד אחר תשעה באב עיין שו"ע או"ח הלכות תשעה באב או"ח סימן תקנ"א סעיף א') כי ל"ב נקרא בינה כמו שכתוב בזוהר הקדוש (במאמר פתח אליהו) בינה לבא ובה אתמר הלב מבין, וידוע מזוהר הקדוש (פרשת אמור, דף צ"ט.) דהאי נהר דהיינו בינה אע"ג דלאו איהי דינא דינין מתערין מינה, ובזה מובן דיציאת מצרים היתה בספירת בינה כמו שכתוב בספר הקדוש שפע טל (הובא בתשובות בית שערים או"ח סימן קצ"ד) דבספירה זו דינין מתערין מינה, והיה אפשר שיהיה נגוף למצרים אף אם היה רפוא לישראל, ולזה מת אהרן בראש חודש אב כי מפני הרע"ה נאסף הצדיק (ישעיה נ"ז פסוק א') והרע"ה בגימטריא פ"ר שהוא פ"ר דינין רחמנא ליצלן, אמנם הל"ב מבין שיתן בלבו בר"ח אב יום ל"ב להילוך מרגלים שהם גרמו חורבן בית המקדש, כמו שאמרו ז"ל (תענית דף כ"ט.) אתם בכיתם בכייה של חנם וכו', והחי יתן אל לבו להטיב מעשיו על פי התורה הקדושה ובפרט בלימוד תורה הקדושה שמרומז גם כן בל"ב שמתחילת בב' ומסיימת בל', ואז יתהפך מאב להיות מנחם, וכמו שכתוב בהגהות חתם סופר או"ח הלכות תשעה באב דחצי חודש הראשון נקרא אב וחצי השני מנחם, אך אנו מקדימין שם מנחם דלא מקדים איניש פרענותא לנפשיה ע"ש.

ויש לפרש בזה הפסוק (משלי ח' פסוק י"ד) לי עצה, עצה טובה קמ"ל ותושיה, לעסוק בדברי תורה שנקראת תושיה כמאמר חז"ל (סנהדרין דף כ"ו:) למה נקראת תושיה שמתשת כחו של אדם, ואימתי, אם אני בינה, שהוא בספירת בינה, לי גבורה, דגבורת הדינין מתערין מינה ואז עצה טובה ללמוד התורה להמתיק הדינין, ולכן הצירוף של החודש הזה יוצא מהסכת ושמע ישראל היום דאז

הזמן מוכשר ליתן אל לבו לתקן מעשיו על פי תורתינו הקדושה להמתיק כל הדינין ברחמים וחסדים ולהמשיך קץ הגאולה דפורקנא בלבא תליא כדאיתא בזוהר הקדוש.

וזה הכוונה ויוצא ישראל מתוכם (תהילים קל"ו פסוק י"א), הכוונה מתוכם מסיבת תוכם שהיה טוב כמו שכתב רמב"ם פרק ב' מהלכות גירושין (הלכה כ') דהאי דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני דלב ונשמת ישראל דהיינו תוכו טוב בעצם ובמצותו חפץ מאוד וכופין הגוף להכניע לנשמה דהלב שלם עם ה'.

והנה כתב רבינו בחיי פרשת אחרי בפסוק השוכן אתם בתוך טומאותם (ויקרא ט"ז פסוק ט"ז) אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם ע"ש, וזהו שאמר ולא תטמא את הארץ וגו' אשר אני שוכן בתוכה תמיד בכל עת יען כי אני ה' שוכן "בתוך" בני ישראל, דתוכם ולבם שלם עם הב', והבן.

פרשת דברים

רב לכם סוב את ההר הזה (דברים ב' פסוק ג'). יצר הרע שנדמה להר כדאיתא בגמרא פרק החליל (סוכה דף נ"ב.) צדיקים נדמה להם כהר ולא תסובו את היצר הרע תמיד ותהי להיפוך, פנו לכם, תפנו לבכם, צפונה, מהיצר הרע שנקרא צפון כמו שכתוב ואת הצפוני ארחיק מעליכם (יואל ב' פסוק כ') וכמו שאיתא בגמרא שם, או יאמר פנו לכם, שיפנו לבם צפונה, מעשירות שמרומז בצפון כדאיתא בגמרא (בבא בתרא כ"ה ע"ב) הרוצה להעשיר יצפין וסימניך שלחן בצפון דעשירות מעביר על דעת קונו כדאיתא בגמרא (ברכות דף ל"ב.), ויש לרמז קדשי קדשים, גם מי שהוא איש קדוש שחיטתן בצפון, העשירות שוחטו וממית אותו ומעבירו מדעת קונו חס ושלום והבן.

במסורה (הובא בבעל הטורים) **ב' פעמים ויברך, ויברך אתכם כאשר דבר לכם** (דברים א' פסוק י"א) **ואידך ויברך כל בשר שם קדשו** (תהילים קמ"ה פסוק כ"א). דעשירות מעביר על דעת קונו (ברכות דף ל"ב.) ועניות מעביר על דעת קונו (עירובין דף מ"א:), הכוונה אם רואים דרך רשעים צלחה בתים מלאים כל טוב רשע וטוב לו בעושר והצלחה ותלמידי חכמים יראי ה' ועובדים לו באמת מדוכאים בעניות זה מעביר על דעת קונו, וכמו שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ח' פסוק י"א) אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע, אבל אם הקב"ה ישלח עזרו מקודש ויברך אתכם כאשר דבר לכם אז ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד, כולם יכבדו את ה' שבחו והודו לשמו והבן.

שבת חזון - להפטרה

אם יהיו **חטאיכם כשנים** (ישעיה א' פסוק י"ח). אשר בעצמותה הוא טוב רק שמלוכלך ונצבע בעבירות כמו השנים שבעצם הוא לבן רק נצבע לגוון אדום, אז כשלג ילבינו שבעצמותו הוא לבן. ואם יאדימו כתולע, אם בעצם הוא רע כמו התולע שבעצמו הוא אדום אז כצמר יהיו שצריכין ללבנו ולנקותו. (מאחי הרב מוה"ר יהודה **צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

במדרש (ילקוט שמעוני ישעיה רמז שפ"ה) **אותו הפה שאמר והם פשעו בי** (ישעיה א' פסוק ב') **חזר ואמר מחיתי כעב פשעיך** (שם מ"ד פסוק כ"ב). הכוונה דעב וענן מחשיך היום אולם באמת עוד היום גדול, וא"כ יש שבח לישראל במה שאמר מחיתי כעב פשעיך דאף על פי שפשע ישראל הוא והבן. (מאחי הרב מוה"ר יהודה **צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

או יאמר על פי מה שכתב המצודות (איוב ז' פסוק ט') כלה עון וילך כן יורד שאול לא יעלה, דכמו הענן כלה הוא והולך לו ולא ישוב, זה הענן בעצמו כן היורד אל הקבר לא יעלה עוד ממנה, וזה מחיתי כעב פשעיך שהעבירה שעבר לא יעשה עוד ולא ישוב לזה החטא לעולם, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה.

אם יהיו **חטאיכם כשנים וגו'** (ישעיה א' פסוק י"ח). ובמדרש כאותן השנים הסדורות וכו'. יש לפרש על פי מה שאומרים בשם **הגאבד"ק פאקש** שליט"א, ה' נגדך כל תאותי (תהילים ל"ח פסוק י'), למלאות תאותיו הוא נגד התורה, אך החוטא מחמת תאוה, אחרי אשר חטא הוא מצטער ומתחרט על אשר כן עשה, וזה ואנחתי, מזה שחטא, ממך לא נסתרה אלו דבריו. והנה התאות של אדם משתנים לפי שנותיו הילד לא יתאוה למה שמתאוה האיש הצעיר והצעיר לא יתאוה למה שהזקן והישיש מתאוה וכן להיפך, ואם חוטא לפי שנותיו אז יש תקוה שישוב מדרכו הרעה אם יצא מכלל הצעירים ויבא לכלל זקנה, וכיון שכן הקב"ה מכפר ומלבין עונותיו, מה שאין כן אם הצעיר המתאוה לתאות זקן או זקן המתאוה לתאות הצעיר שהוא שלא כדרך הטבע ואין לחכות ולצפה שייטיב דרכיו לכן אין הקב"ה מכפר ומלבן עונותיו, וזה כוונת המדרש אם יהיו חטאכם כשנים כאותן השנים הסדורות, רצה לומר שחטאיו יהיו

לפי ערך שנותיו דהיינו שבימי נעוריו לא יתאוה רק תאות נעורים ויש לחכות שכאשר יזקין לא יתאוה לתאוות אלו וייטיב דרכיו אז חטאיו ופשעיו כשלג ילבינו כנ"ל, והבן.

איכה

איכה ישבה בדד העיר וגו' (איכה א' פסוק א'). הנסיון מלמדינו כל מדינה שגרשו היהודים ממנה אחר רבות השנים נתחרטו וחזרו ובקשו שיחזרו שמה יען נעשתה המדינה שממה מבלי עובר לסוחר, כי עם בני ישראל מסוגלים ביתר שאת ויתר עז להגדיל ולהרחיב מסחר וקנין במדינה. והנה רש"י פירש היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אצלה, וזהו שאמר איכה ישבה בדד העיר רבתי עם למה זה הארץ שממה, והשיב כי באמת היא היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש, כי סופם לחזור שצריכים להם למסחר והבן. (מאחי הרב מוה"ר יהודה **צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד (שם פסוק ד'). שלא מתו במועדם וזמנם בזקנותם רק במיטב שנותם, וזה היה יען כל שעריה שוממים, היינו שערי תורה ותפילה, כהניה נאנחים, היינו המנהיגים שלא שמעו לקול תוכחתם, ולזאת והיא מר לה.

בקינות לתשעה באב

בקינה המתחלת אם תאכלנה נשים, ורוח הקודש למולם מרעים, הוי על כל שכיני הרעים, מה שהקרם מודיעים ואת אשר עשו לא מודיעים. הכוונה כי שכן טוב אם קרה לו מקרה לא טהור בגופו או בממונו ויפנה אל שכינו לעזרה בודאי יודיע לשכינו מי ומה גרם לו מקרהו למען דעת להזהר מכל אלה שלא יבא לידי מקרה זו, אולם שכן הרע "רק מה שהקרם מודיעים" ויתנצלו לשכיניהם אודות רוע גורלם ויבקשו עזר ותמיכה "ואת אשר עשו לא מודיעים" התנהגותם שגרם להם המקרה לא טוב אינם מודיעים לשכיניהם שיוכלו להזהר ולזאת הן הם "שכינים הרעים" והבן.

פרשת ואתחנן

ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום (דברים ד' פסוק ד'). יש לפרש על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (סוכה דף נ"ב:) אם פגע בך מנוול זה היינו היצר הרע משכהו לבית המדרש וכו', ואם לאו יזכיר לו יום המיתה (ברכות דף ה'.) עיין שם. מבואר דזכירות יום המיתה הוא סגולה בדוקה להנצל מן היצר הרע, וזה שאמר הכתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם באופן זה יוכל אדם לדבקה בו יתברך שמו אם תמיד יזכור כי זה שחיים כולכם הוא רק היום, היום כאן ולמחר חס ושלום בקבר, והיינו שיזכור לו יום המיתה.

פרשת תבא

ושמחת בכל הטוב (דברים כ"ו פסוק י"א). אין טוב אלא תורה, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר (ילקוט שמעוני תורה רמז תתצ"ב). יש לומר דהראב"ד בפירוש למסכת תענית דף ט'. (והובא ברבינו בחיי דברים י"ד כ"ג) דאין הכוונה שתקרא תעשר בשי"ן ימנית שהוא לשון עושר רק הכוונה עשר ועל ידי כן תוציא מעשרות, וזהו עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר דאם יעשר פירותיו יזכה לעשר עוד, וזה מסיבת שיתעשר ויהיה לו ממה לעשר, ולעולם עשר תעשר שניהם לשון מעשרות, והכי מוכח מדלא קאמר אל תקרי תעשר (בשי"ן שמאלית) אלא תעשר (בשי"ן ימנית) ע"ש, ולתכלית זה צריך להשתוקק לעשירות כדי שיהיה ביכולתו וידו לקיים מצות התורה בצדקה וגמילות חסדים ומעשים טובים, וזה הכוונה ושמחת בכל הטוב, אבל דע שרק אז תוכל לשמוח ברב טובה, אין טוב אלא תורה, אם יעשה בהטוב שהשפיע לו הקב"ה מצות ומעשים טובים ולא רק להנאת עצמו, ולפיכך רצה לומר לכוונה זו משה מזהיר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר שיתן מעשרות כדי שיהיה בידו לחזור וליתן מעשרות, וממילא בא לידי עשירות והשפע, והבן.

ושמחת בכל הטוב (דברים כ"ו פסוק י"א). ובמדרש אין טוב אלא תורה, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר (ילקוט שמעוני תורה רמז תתצ"ב). יש לומר דת"ו"ר"ה' במספר קטן הוא טו"ב, אבל רק אם עשר תעשר שיקח בידו המעשר של הגימטריא של תורה, וגם מזה רק המעשר דהיינו מעשר מן המעשר, ולזה יורה כפל הלשון עשר תעשר, ואז תור"ה בגימטריא טו"ב.

והנה אורייתא וקוב"ה חד, דשם הוי"ה ב"ה במספר קטן בגימטריא טו"ב, ולזאת יורה למדת הרחמים, ובספר ד"ש פירש הגמרא סנהדרין פרק חלק (דף צ"ח:) מה שמו של משיח חד אמר ינון שמו וחד אמר הוי"ה שמו שנאמר הוי"ה צדקינו (ב"ב דף ע"ה:),

ופלא שיהיה משיח נקרא בשם הוי״ה ב״ה, אך מובן דינון במספר קטן גם כן טו״ב כמנין הוי״ה במספר קטן, וזה הוי״ה שמו, דינון הוא כמו הוי״ה הכל במספר קטן טו״ב. ויש לומר דלזה נקרא משי״ח דהוא גם כן במספר קטן עם הכולל טו״ב, וה׳ יכפר בעדי.

ויש לומר מה שאמרו ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה, על פי מה שכתבו חכמי האמת בענין ד׳ עולמות אצילות בריאה יצירה עשייה דבעולם אצילות לא יגור במגורו רע ושם אין קליפה כלל, ובבריאה רובו טוב ורק מיעוטו רע, וביצירה מחצה טוב ומחציתו רע, ובעשייה מיעוטו הטוב עיין בפנים, וכן הוא בתורה איתא בתיקונים (הקדמה דף ד׳:) אית אורייתא דבריאה והוא בינה ואית אורייתא דאצילות, אורייתא דאצילות תורת ה׳ תמימה ובה תמים תהיה עם ה׳ אלקיך, ומסיטרא דילה בנים אתם לה׳ אלקיכם, ומסיטרא דבריאה כי לי בני ישראל עבדים עיין שם, ובתורה דג׳ עולמות בריאה יצירה עשייה אין בכחה לבטל הקושיא כי הקושיא סוד הקליפה, ולכך איתא בגמרא תיקו, אבל בתורה דאצילות שאין שם קליפה אין בה קושיא ותיקו כלל, והנה משה רבינו עליו השלום היה מעולם אצילות איש אלקים מחציו ולמעלה אלקים ותחסרהו מעט מאלקים, כפירוש האלשיך וישמע יתרו וגו׳ את כל אשר עשה אלקים למשה (שמות י״ח פסוק א׳) שעשה את משה לאלקים ולישראל עשה לעמו עיין בפנים, וזה הכוונה בהמשך הכתובים סוף מלאכי (ג׳ פסוק כ״ב) זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים, דתורת משה שהיה מעולם אצילות הוא אורייתא דאצילות, ולכן הנני שולח לכם את אליהו לפני בוא יום ה׳ הגדול והנורא והוא יתרץ כל הקושיות ויסלקו כל הקליפות ואז יחזרו לתורת משה דהיא אורייתא דאצילות, וזהו שאמר ושמחת בכל הטוב, שיהיה כולו טוב בלי קליפה זו תורה היינו אורייתא דאצילות, ולפיכך משה מזהיר עשר תעשר לעשות טובה וחסד ורחמים שהוא בבחינת אצילות דשם אין שום רעה רק טוב מוחלט, וה׳ יכפר בעדי.

או יאמר על פי מה שכתוב בספר הקדוש צמח צדיק להה״ק ר׳ מנחם מענדיל מויזניץ זי״ע (סוף פרשת קרח) הטעם דצותה תורה ליתן מעשר ראשון ללוי והלוי מפריש מזה תרומת מעשר לכהן, דהלויים ידוע שהם מסיטרא דגבורה שהוא מדת היראה, וכהנים מסיטרא דחסד שהוא מדת אהבה, והאדם צריך שיהיה לו קודם יראה ואחר כך אהבה (ועיין בהקדמת תקוני זוהר בדרגא חמישיאה ובגין דא אקדימו שס״ה לא תעשה דאינון דחילו לרמ״ח פיקודין דאינון רחימו, ועיין ברמב״ן פרשת יתרו ובראשית חכמה תחילת שער היראה שכתב דכמו שיראה קודמת לאהבה כן קדמו מצות לא תעשה למצות עשה) [עי׳ לעיל בשו״ת סי׳ פ׳] כי אם תופס מדת אהבה קודם יכול להיות שיאהב חס ושלום מה שאסור לו לאהוב ועל ידי היראה הוא מצמצם את האהבה שלא יאהוב רק מה שמותר, ולכן נותנים קודם ללוי מעשר ראשון שרומז ליראה ואחר כך נותנים מזה לכהן שהוא מבחינת אהבה שהיראה מצמצמת את האהבה, וזהו גם כן ענין דהמזוזה שם שד״י מלבר שמורה על הצמצום שנקרא כן על שם שאמר לעולמו די, ושם הוי״ה מלגיו שהוא רחמים הרומז לאהבה להורות שהיראה תקדים לאהבה לתכלית הצמצום שלא יאהב חס ושלום מה שאינו ראוי, והנה עש״ר בגימטריא תק״ע והמעשר מזה הוא נ״ז כמספר א״ל הוי״ה בגימטריא נ״ז, וזהו עש״ר תעשר שתעשר תיבת עש״ר, ובזה יומתק האל זועם בשם הוי״ה ב״ה וחסד א״ל, וזהו שאמר ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה, דטוב הוא רק מה שהתירה התורה, ולכן צריך שיהיה הצמצום לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר להפריש מעשר מן המעשר, דהיינו תרומת מעשר להורות על צמצום האהבה, ובזה נזכה להמתקת הדינים כן יהי רצון.

והיה אם שמוע תשמע בקול ה׳ אלקיך (דברים כ״ח פסוק א׳). ובמדרש (דברים רבה פרשה ז׳ פרק א׳) א״ר יודן מי ששומע ״בקולו״ של תורה. קול דברים אף שאינו מבין, כפירוש הפרי מגדים באו״ח ״אב״ הרחמן שמע ״קולינו״ דאדון אינו שומע בקול עבדו רק אם מבקש בכוונה ותחנונים ידבר רש, אבל ״האב״ שומע לבנו גם אם אינו מבין לשונו היטב ואינו שומע זולתי קול, וכן איש פשוט השומע רק ״בקולו״ של תורה בעולם הזה זוכה לשמוע באותו קול שכתוב (ירמיה ל״ג פסוק י״א) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, רצה לומר שזוכה שמשיא בנותיו לתלמידי חכמים כדאמרינן (שבת כ״ג ב׳) דהאי מאן דמוקיר רבנן הויין ליה חתנותא רבנן והבן.

פרשת וילך

וילך משה וידבר את כל הדברים האלה וגו׳ (דברים ל״א פסוק א׳). ובמדרש (תנחומא וילך פרק א׳) אין וילך אלא דברי תוכחה שנאמר לכו חזו מפעלות אלקים (תהילים מ״ו פסוק ט׳). יש לומר על פי גמרא (יומא דף פ״ה:) מקוה ישראל ה׳ מה מקוה מטהר את הטמאים, אם

הטמא הולך אל המקוה ולא שמקוה יבא אליו דגל שנתלש ונפל על אדם וכלים אינו מטהר רק ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל דאז הוא כהולך אל המקוה, עיין חולין ל"א ע"א, אף הקב"ה מטהר את ישראל אם האדם יתעורר בתשובה מאליו שלא יכריחו אותו משמים על ידי יסורים ושאר צרות רחמנא ליצלן לא עלינו שאין זה תשובה הגונה.

וזה בגמרא (ע"ז דף י"ט.) אשרי האיש ירא את ה' ולא אשרי אשה אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש, הכוונה דדרכו של איש לחזור אחר אשה ואין דרכו של אשה לחזור אחר האיש כדאמרינן ריש קידושין (דף ב'.), וזהו שאמר אשרי מי שעושה תשובה כדרך איש שחוזר אחר האשה כן גם הוא חוזר אחר התשובה שנתעורר לתשובה מעצמו ואין התשובה חוזרת אחריו דהיינו סיבות המכריחות אותו לשוב.

וכן הוא גם לענין תוכחה שלא ימתין עד שיבא המוכיח ומורה דרך אליו להוכיחו ולהורות לו דרך ה' כי אם הוא ילך ויבקש לו מורה ומוכיח ואם ימתין עד שיבא מנהיג ומוכיח אצלו הלא בשביל זה בעצמו הוא ראוי לתוכחת מוסר, וזהו שאמר וילך משה וידבר וגו' אם המנהיג ומורה הוא צריך לחזור אחרי העם להורותם ולהוכיחם, אין וילך משה אלא דברי תוכחה, בשביל וילך משה ראויין לדברי תוכחה שנאמר לכו, אתם מעצמכם תלכו, וחזו מפעלות אלקים ולא שילך המנהיג אצליכם, והבן.

ראש השנה

בגמ' ראש השנה דף ט"ז. איתא אר"י למה תוקעין בר"ה וכו' עד כדי לערבב את השטן, ונלע"ד על דרך דרוש דכבר הקשה מהר"מ פדוואה הביאו טורי זהב סי' תפק"ח (ס"ק ה') ומגן אברהם (שם ס"ק ד') דכי היכי דגזרינן שמא יעבירנו ביו"ט שחל בשבת ביו"ט גרידא נמי נגזור שמא יתקן כלי שיר, ותירץ הטורי זהב דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לעקור עיין שם, ולכאורה עדיין קשה דהתינח בתקיעות מיושב אבל מנלן לתקוע שנית שאינו מפורש בתורה ותקשי נגזור שמא יתקן כלי שיר, אמנם בספר לקוטי שלמה הביא בשם פאת השלחן תירוץ על קושית מהר"מ פדוואה על דרך איהו מחזיר עליו לשורפו אכולי אכיל מיניה בתמיה, וכיוצא בו קיימא לן בשולחן ערוך או"ח סימן ער"ה (סעיף ז') דמותר ללמוד פרק במה מדליקין בליל שבת ולא חיישינן לשמא יטה, והכי נמי כיון שתוקע בשופר אשר פעולתו אמת להעלות זכרונותיהן של ישראל קדם אבוהון דבשמיא ולערבב את השטן מידכר דכיר שהיום ראש השנה ולא חיישינן לשמא יתקן כלי שיר עיין שם, והיינו דקאמר למה תוקעין בראש השנה, דנגזור שמא יתקן כלי שיר כקושית מהר"מ פדוואה, ועל זה תירץ למה תוקעין רחמנא אמר תקעו וכו' רחמנא אמר זכרון תרועה, והיינו כתירוץ הטורי זהב שהוא דבר המפורש בתורה להיתר, אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין רצה לומר כי קושיין הא זה אינו מפורש בתורה, ועל זה תירץ כדי לערבב השטן דתכלית תקיעת שופר הוא לערבב השטן ויזכור שהיום ראש השנה ולא חיישינן לשמא יתקן כלי שיר, ואתי שפיר.

פרשת האזינו

האזינו השמים (דברים ל"ב פסוק א'). במדרש תהילים (פרק י"ט) השמים יש לו לב, השמים יש לו פה וכו'. זה התלמיד חכם כפירוש האברבנאל פסוק האזינו השמים (דברים ל"ב פסוק א'), שתלמיד חכם יש לו לב טהור בוער בקרבו עבור תורה ועבודת ה' שנאמר (שם ד' פסוק י"א) והאש בוער עד לב השמים, ויש פה לשמים להשתדל לטובתו ושבחו והודו לשמו ולא לבזותו חס ושלום שנאמר (תהילים י"ט פסוק ב') השמים מספרים כבוד א-ל, וגם יש אוזן לשמים, שיטו אוזן לשמוע בקול דברו ובקשתו שנאמר האזינו השמים, שישמעו לקול דברי תלמיד חכם ותוכחתו, והבן.

דרשה לשבת שובה תרפ"ה

שובה ישראל עד ה' אלקיך וגו' (הושע י"ד פסוק ב'). ובמדרש (בראשית רבה פרשה פ"ד פרק י"ט) אמר הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה תחילה חייך שבן בנך פותח בתשובה תחילה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, יש לומר דבשו"ע הלכות ראש השנה כתב שלא יאכל אגוז בראש השנה וימי התשובה משום דאגוז בגימטריא חטא, עיין רמ"א סוף סימן תקפ"ג (סעיף ב'), ופלא דטוב גם כן בגימטריא חטא, ואם כן חס ושלום לא יעשה מעשים טובים, ועיין הגהות חתם סופר שם, ויש לומר דבראשית חכמה שער התשובה כתב לחזור בתשובה מיד שחטא ולא יניח שיושרש ויזקין אצלו החטא שאז קשה לשוב וילמוד מאגוז שכל זמן שהפרי לח ורך נוח לקלוף הקליפה הדקה ואחר שיזקין ויתייבש

קשה לקלפו ע״ש, ויען שכל השנה חוטא ומושרש החטא ולכן בבוא עשרת ימי תשובה קשה לו לשוב ובאמת היה לו לעשות כמו שכתב ראשית חכמה שילמוד מאגוז, ואם כן האגוז הוא לו לקטרוג, ולכן אין אוכלין אגוז, והנה כל זמן שאין החטא מושרש אצלו לא יעזבהו ה׳ אבל אם חס ושלום כבר נשרש החטא חס ושלום ואנכי הסתר אסתיר פני עזוב יעזוב אותו ה׳, וזהו שאמר אתה פתחת בתשובה ׳תחילה׳, רצה לומר מיד בתחילת החטא חזר בתשובה שלא יהיה נשרש, חייך שבן בנך גם הוא יעורר לתשובה בתחילה מיד אחר שחטא שנאמר שובה ישראל עד ה׳ אלקיך, רצה לומר כל זמן שאתה עודך עם ה׳ ולא עזבך בחטאתך, וזה הוא רק כל זמן שלא נשרש והבן.

יום הכיפורים

וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וגו׳ (ויקרא ט״ז פסוק י״ז). הכוונה על פי מדרש (פסיקתא מובא באור זרוע ח״א סימן קי״ב) אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה כתיב אשר לא ישא פנים והאיך אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה׳ פניו אליך אמר להו ואיך לא אשא פנים לישראל והם מתודים אשמנו בגדנו וכו׳. נראה הכוונה שאומרים הווידוי בלשון רבים וכל אחד ואחד משתתף בחטא חבירו אף שהוא לא חטא בזה, לכן גם הקב״ה מצרף ומשתף כולם למעשה הטוב והמצוה שעשה אחד ומעלה עליהם כאילו כולם עשו אותו מצוה, ולכן נושא פנים להם. והנה האדם נקרא בד׳ לשונות אדם, אנוש, איש, גבר, וכל אחד נוכל לאמרו גם בלשון רבים אנשים, אישים, גברים, זולת שם אדם אי אפשר רק בלשון יחיד, ולזאת שם אדם יורה על התאחדות והצטרפות של כל ישראל, וכמו שכתוב בעוללות אפרים מאמר כ״ב.

ובזה יתפרש מאמר חז״ל (יבמות דף ס״א.) אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם, כי האחדות ראויה לישראל כמו שכתוב (שמואל ב׳ ז׳ פסוק כ״ג) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ולא לאומות העולם, וכמו שכתב רש״י פרשת ויגש (בראשית מ״ו פסוק כ״ו) דביעקב כתיב שבעים נפש בלשון יחיד ובעשיו כתיב נפשות ביתו בלשון רבים, וזהו שאמר וכל ״אדם״ לא יהיה באוהל מועד שכהן גדול לא יכנס בבית קודש הקדשים בבחינת אדם שאי אפשר לאומרו בלשון רבים ורוצה בזה שלא לו לבדו יתפלל כי אם וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל שיצרף בתפלתו כל קהל ישראל.

או יאמר וכל אדם וגו׳ שכבר אמרו ז״ל (יומא דף כ׳:) וכבר אמר אנא ה׳ ונשמע קולו ביריחו, ודבר זה להרים קולו כל כך אי אפשר כי אם בכחו של כל ישראל שהתפללו עבור הכהן גדול במעמדם מבחוץ כי יצליח ה׳ דרכו בקודש, וכמו אנשי מעמד שהתפללו שיתקבל הקרבן ברצון ריח ניחוח לה׳, ואם כן לא נכנס כהן גדול לקודש הקדשים בבחינת אדם יחידי אשר על זה יורה לשון אדם וכנ״ל, רק בכח שהיו שם כל ישראל יען היה צריך להתפלל ולכפר גם בעד כל קהל ישראל, והבן.

יוהכ״פ - להפטרה

קרא בגרון אל תחשוך (ישעיה נ״ח פסוק א׳). מלייסר בשבט פיך, כשופר הרם קולך, כמו שתוקעין בשופר מאה קולות כן הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים כדדרשינן בב״מ (דף ל״א.).

או יאמר כשופר הרם קולך, שלא תביא לך ראיה ועדות מהרב שבמקום אחר או בזמן אחר, דמרחיק עדותו פסולה, ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואין לך שופט אלא שבימך. או אל המקום ההוא, וכמו דבשופר דפסקינן הרחיק ונפח בו פסולה, עי׳ שו״ע או״ח תקפ״ו (סעיף י״ט), כך העדות מהרב שבמקום אחר פסולה, וזהו שאמר כשופר הרם קולך שאין להם לשמוע כי אם בקול הרב שבמקום הקרוב להם כמו בשופר והבן.

הפטרה למנחה יוהכ״פ - יונה

ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה׳ ונינוה היתה עיר גדולה לאלקים מהלך שלשת ימים (יונה ג׳ פסוק ג׳). הכוונה ראיתי אדם בא לעיר שלא היה בה מעולם ורואה אנשים אנשי מידות טובות, רואה במעלותיה ואינו רואה חסרונותיה, אולם אם נתעכב שם זמן מה כשלשת ימים אז ניכרים גם חסרונות שלה, אולם נינוה גם ההולך בה שלשת ימים לא מצא בה חסרונות אך תמיד תהלתה בפיו כי היא עיר גדולה לאלקים יראי ה׳ וחושבי שמו והבן.

קהלת

לב חכמים בבית אבל (קהלת ז׳ פסוק ד׳). אז צריך חכמים לעורר בבית אבל אם ולב כסילים בבית משתה, שאינם מרגישים הצער והאבדון.

ירמיה

עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו (ירמיה י״ז פסוק י״א). יש לומר החושב כי כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה ולא מה׳ הוא, הנה יצטרך לעשות כל תועבת ה׳ לגנוב דעת הבריות להסיג גבול רעהו, כי מבלי זאת לא יצליח כי איננו בוטח בה׳ ורק בטח בה׳ הוא ועשה טוב, וגם יאמר נא החושב כן מה יעשה בחצי ימיו כאשר כוחותיו במהרה וקל ירוצו, וככלות כוחותיו אז יעזבנו כל חיל וכל הון ועושר, וזהו שאמר הכתוב עושה עושר, החושב כי הוא בעצמו עושה עושר הוא ולא משפט יעשה, וגם בחצי ימיו יעזבנו לעת זקנה ככלות כוחותיו ולא יוכל עשות מאומה יעזבנו כל חילו והבן.

תהילים

חטאתי אודיעך ועוני לא כסתי אמרתי אודה עלי פשעי לה׳ ואתה נשאת עון חטאתי סלה (תהילים ל״ב פסוק ה׳). יש לפרש דהנה למשל אם ילוה אדם לחבירו מנה אינו מוכח שילוה לו מאתים שאף שמאמינו על מנה עם כל זה על מאתים אינו נאמן אצלו, אבל אם מלוה לו מאתים מכל שכן שנאמן אצלו על מנה, והנה מבואר ביומא ל״ו ע״ב דחטא הוא שוגג וקל מעון ופשע חמור מכולן, ואם כן אם הקב״ה מוחל על פשעיו כל שכן שמוחל לו על חטא ועון, וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום חטאתי אודיעך ועוני לא כסתי, שהכל נגלה להקב״ה, אבל עם כל זה אמרתי אודה עלי פשעי רצה לומר שישוב על פשעיו שחמורין מכולן, כי אז בטוח ואתה נשאת עון חטאתי סלה, רצה לומר שימחול לו הקב״ה אף על חטא ועון הקלים מפשע, והבן.

אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעד רשע לנגדי. נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר. חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני (תהלים ל״ט פסוק ב׳ - ד׳). יסורין ונגעים באים אלי, חם לבי בקרבי היה צער ושברי לב עבור זה מה זה ועל מה זה עשה לי ה׳ ככה, עד בהגיגי שחשב תבער אש דברתי בלשוני, היינו שנכשל בלשונו שאמר תבער אש, רצה לומר דאיכא נורא בי פלניא (ערכין דף ט״ו:), והיינו אבק לשון הרע, ולכן נגעים היו באים עליו.

ועוד אמר על פי מה שאיתא סוף מנחות (דף ק״י.) שאחר החורבן כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה, וידוע דעולה כולה כליל, ודוד המלך עליו השלום כאשר חשב שמה שהיה צריך להיות עולה על מוקדה על המזבח, ותחתיו דיבר בלשונו פרשת עולה, היה לו צער גדול כיון שזה רק אחר חורבן בית המקדש, וזהו שאמר חם לבי בקרבי שיש לי צער ושברון לב בהגיגי כאשר אחשוב, תבער אש, שתחת זה שהיה צריך להקרב על גבי המזבח להיות כולה כליל, דברתי בלשוני, שצריך אני לדבר בלשוני.

פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד (תהילים קי״ב פסוק ט׳). יש לפרש כי אם יתן נדבה גדולה בפעם אחת ולעני אחד אז לא יוכל ליתן שום מתנות לאביונים, לכן מהיות טוב ליתן בפיזור לאביונים הרבה כי אז יוכל ליתן צדקה וצדקתו עומד לעד.

אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים (תהילים קט״ז פסוק ט׳). שגם בעסקיו הארציים מתנהג בדת ישראל, וזה בגמרא יומא (דף ע״א.) אמר רב יהודה זו מקום שווקים, בשוק מתנהגין כיהודים כשרים, ולא ילמדו מאותן החנפים וצבועים שיש להם תואר ״מורינו״, ואמרו חז״ל (ביומא פרק יום הכיפורים דף פ״ו:) מפרסמים החנפים מפני חילול השם, שאם רואין שרע ומר להם יאמרו זו תורה וזו שכרה כפירש רש״י שם, וזהו הזאת נעמי (רות א׳ פסוק י״ט) ובמדרש (רות רבה פרשה ג׳ פרק ו׳) שנעימה במעשיה, וכי זה הגורל המר מגיע לירא ה׳, ותאמר אל תקראן לי נעמי, שנעימה במעשיה, קראן לי מרה שהוא שפל וצריך לפרסם זאת, יען כי המר שד״י לי מאוד, ולכן מפרסמין החנפין כנ״ל.

עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה (שמות ט״ו פסוק ב׳, תהילים קי״ח פסוק י״ד). אם הקב״ה מושיעו לאדם זה הנותן לו כח ועוז לזמר ולהלל לה׳, והבן. (מאחי הרב מוה״ר יהודה צבי זצ״ל אב״ד האנשוויץ)

רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו (תהילים קי״ט פסוק קנ״ה). יש לפרש דהנה אם ישמור אדם החוקים אשר אינם מובנים בשכל אנושי יכול לחכות ולצפות לישועת ה׳ ועזרתו למעלה מן הטבע, כי השי״ת משלם לאיש כמעשהו מדה כנגד מדה, וכמו שהוא שומר חוקי ה׳ אשר הם לא להבין כך הקב״ה גם כן ישלם שכרו בדרך נסיי ובלתי מובן.

והנה החילוק בין עזר לישועה, כי ישועה הוא בדרך למעלה מן הטבע ועזר הוא בדרך הטבע שאחד עומד לימין לו לסעדו ולסמכו בכל מעשיו, וזהו שאמר הכתוב רחוק מרשעים ישועה, היינו ישועה שהוא

למעלה מן הטבע, והטעם כי חקיך אשר אינם מובנים לא דרשו, ואין הקב"ה יכול לשלם להם מדה כנגד מדה כנ"ל, והבן.

אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכ"א פסוק א'). ובמדרש אלו האבות. יש לומר כי עינינו הרואות מי שישים עין בן מי הוא וגם הוא נין ונכד לאיזה צדיק וגאון לא במהרה ימצא אשה הנאה לו, ואם לא ימצא אשה טובה ויאה לו להיות לו לעזר במשך כל ימי היותו מתירא הרבה מאוד כי זיווגו לא יעלה יפה, יען אינה טובה בעיניו, והוא רק יען עיני בשר לנו וחולת הנפש לנו ואין אתנו יודע עד מה לדעת מה זה הטובה היא או לא חס ושלום, ובודאי טבא הוא כי הזיווג מה' הוא, ואם מאת ה' היתה זאת הלא מפי עליון לא תצא הרעות, וראיה לזה כי הקב"ה ברא את האדם בצלם אלקים בגוף אשר חלק אדמה הנהו, ועם הנשמה אשר חלק אלקי ממעל היא, ואף כי נראית למנגדים זה את זה, עם כל זה לא עלה על דעת שום אדם מעולם לאמור כי לא טוב האדם בצלם דמות תבניתו.

והנה האשה נקראת עזר כמו שכתוב (בראשית ב' פסוק י"ח) אעשה לו עזר כנגדו, והנשמה נקראת שמים יען היא חלק אלוק ממעל והגוף יכונה ארץ כידוע, וזהו שאמר הכתוב אשא עיני אל ההרים אלו האבות רצה לומר אם אשים עיני על זה בן מי אני ומי היו אבותי אז מאין יבוא עזרי זו האשה הלא אם לא תהיה כמוני מיוחסת אז הזיווג לא יעלה יפה, לזה אמר עזרי מעם ה' ואז בוודאי טוב יהיה והראיה כי הוא עושה את האדם שמים וארץ בגוף ונשמה כאחת, ולא עלה על לב שום אדם לומר כי זיווג הזה לא טוב הוא, כי מפי עליון לא תצא הרעות והוא אמר ויהי.

ועל דרך זה יש לפרש על כן יעזוב אדם את אביו ואת אמו (שם פסוק כ"ד), רצה לומר שלא ישקיף וירא מי היו אבותיו, אם ודבק באשתו שרוצה לישא אשה.

מסכת ברכות

אמרו חכמינו ז"ל לעולם אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זכרהו (ברכות דף ל"א.). יש לדקדק מה הוא "לעולם" דקאמר. ויש לפרש דאם יפטור אדם מחבירו ודעתו לחזור אין צריך שיאמר איזה דבר הלכה לזכרו הלא בלא זה נמי יזכור אותו, רק אם יפטור אדם ויפן וילך ואין דעתו לחזור עוד אז הוא צריך שיאמר דבר הלכה, כי בלא זה נשכח ממנו וברית אהבה אשר כרת על מזבח הידידות יופר, וזהו שאמר "לעולם" אל יפטור אדם וכו', אבל אם אינו לעולם אז אין צריך לזה כי לא ישכח אותו יען דעתו לחזור עוד אליו.

מסכת שבת

בשבת כ"ג ע"ב. אמר רבא דרחים רבנן, שיש הוכחה כי אוהב תורה ותלמידי חכמים יען, הוי ליה בנין רבנן, שגידל בניו לתלמוד תורה, דמוקיר רבנן שראיה מדהוי ליה חתנותא רבנן שנותן בתו לתלמיד חכם, דדחיל מרבנן זה יודע אם הוא גופיה צורבא מרבנן ויודע גודל ערך התורה ולומדיה, ואי לאו בר הכי הוא אז יש ראיה לזה אם משתמען מיליה כצורבא מרבנן, אם כל דיבורו כמו של תלמיד חכם ומסכים עם התלמיד חכם ואינו חולק על דברי חכמים והבן.

בשבת דף פ"ט ע"ב לא בסבי טעמא, הכוונה איש צעיר אשר עדיין לא ניסה אם יחליט איזה דבר או יועץ צריך ליתן טעם לדבריו כי אולי טועה הוא, מה שאין כן איש זקן שכבר נתנסה במשך ימי חייו או ראה או ידע בודאי מה שהוא מחליט הוא אמת נכון הדבר שיש לו ערפאהרונג [נסיון] ואין צריך ליתן טעם לדבר, וזהו שאמר לא בסבא טעמא שאיש זקן אין צריך להטעים דבריו שבודאי כנים הם.

מסכת פסחים

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה (נ' ע"ב). תוס' שם ובמס' ברכות (י"ז ע"א ד"ה העושה) פירשו דשלא לשמה דהכא מיירי שלומד על מנת שיכבדוהו, ובאמת לא כן הוא ותהי להיפוך שמבזין ומביישין התלמידי

חכמים, ואם כן מתוך שלא לשמה ממילא הוא בא לידי לשמה, שהרי לא הגיע למטרתו שיכבדוהו, והוא על דרך צחות. (מאחי הרב מוה"ר יהודה **צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

מסכת סוכה

בגמרא סוכה פרק החליל (דף נ"ב.) דיצר הרע נדמה לצדיקים כהר. יש לומר הטעם משום דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו (שם), או משום שיש להם הרבה עבירות לפי שהקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה כמו שכתוב (תהילים נ' פסוק ג') וסביביו נשערה מאוד, או משום שיצרו הרע שונא לו ביותר ורודפו, או משום שהוא עני וכל מה שצריך לעבודת ה' יש לו מניעות ועיכובים רבות. (מאחי הרב מוה"ר יהודה **צבי** זצ"ל אב"ד האנשוויץ)

מסכת מגילה

מלה בסלע שתיקה בתרי (מגילה דף י"ח.). ראיתי בקונטרס אחד מתלמיד אחד של הגאון בעל מהר"מ שיק ז"ל לפרש על פי מה שפירש רש"י בפרשת בהעלותך (במדבר י"א פסוק כ"ח) אלדד ומידד מתנבאים במחנה שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכניס, והנה הטעם שלא נכנס משה רבינו עליו השלום לארץ ישראל הוא משום שהקב"ה אמר לו דבר אל הסלע והוא הכה את הסלע, וזהו שאמר מילה בסלע אם היה משה רבינו עליו השלום מדבר אל הסלע ולא היה מכה אותה אם כן הוא היה מכניס את ישראל, וממילא שתיקה בתרי היו אלדד ומידד שותקים ולא מתנבאים כנ"ל, והבן.

מסכת חגיגה

בגמרא חגיגה י"ד. לא נתקררה דעתו של ישעיה (בקללותיו) עד שהגיע לפסוק ירהבו נער בזקן (ישעיה ג' פסוק ה'). הכוונה על פי דברי קדשו של הקדוש מאפטא זי"ע דבדורות הראשונים לא עבדו ה' ולא קיימו תורה ומצות רק מיראת העונש מיתת בית דין ומלקיות, ואחר שבטלו מיתת בית דין יראו לנפשם מפני קנסות שונות ונידוי וחרם ושמתא שהטילו עליהם מנהיגי וראשי ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ורק אחר שנתבטלו כל אלה מי שעובד ה' עובד באמת ובלב תמים כי הלא אין לו ממי לירא, וזהו שאמרו דישעיה הנביא נתקררה דעתו בזה, כי יקום דור אשר ירהבו נער בזקן גוי עז פנים שאין להם מורא, ואם בכל זאת יעבדו את ה' תהיה זאת עבודה תמה ושלימה ולא מפני יראת עונש וקנס, והבן.

מסכת בבא בתרא

בפרק הספינה דף ע"ד ע"א. אמר לי האי טייעא תא אחוי לך בלועי דקרח חזאי תרי ביזעי [בקעים] והוי קא מפקי קיטרא [עשן] שקל גבבי דעמרא ואמשינהו [שראה] במים ודעציתה [נעצה] ברישא דרומחא ועייליה התם וכי אפיק הוי איחרך אחרוכי אמר לי אצית מאי שמעת ושמעית דהוו אמרין משה אמת ותורתו אמת והן בדאין.

הכוונה דרבה בר בר חנה לא הבין האיך הרהיבו בנפשם עדת קרח להעיז פנים נגד משה רעיא מהימנא, מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן, בודאי מי שהוא תלמיד חכם וירא שמים ואיש מוסרי באמת לא יעיז פניו, אולם האי טייעא שהוא סוחר ישמעאל ורמאי כדאיתא במדרש איכה על הפסוק (איכה א' פסוק י"ט) קראתי למאהבי המה רמוני זה ישמעאל, ועיין רש"י איכה בפסוק זה, הוא הבין שרק אנשים צבועים ורמאין כמוהו אשר מסוה היראה וחסידות על פניהם ובקרבם ישימו ארבם או שהוא עשיר ועשיר יענה עזות הן הם עזי פנים שבדור, דחכמת המסכן בזויה, והם אשר עושין בקעים ופירוד ומחלוקת עם המנהיג וקמפקי קיטרא מעלין עשן המחלוקת, ולזה רמז במה ששקל גבבי דעמרא דאגודת צמר המרמז לנקי מחטא, כמו שכתוב אם יהיו חטאיכם כשנים וכו' כצמר יהיו (ישעיה א' פסוק י"ח), וגם זה מראה טלפי חזיר מתנהג בחסידות אבל רק לפנים, וגם רמז לעשירות כמו שאמרו ז"ל שבת דף קנ"ה: ולית דעתיר מחזירא, וברש"י בחומש (דברים ז' פסוק י"ג) למה נקרא שמם עשתרות צאנך שמעשרת בעליהן בצמרן, אמשינהו במיא רמז לתורה כמו שכתוב (ישעיה נ"ה פסוק א') הוי כל צמא לכו למים, וגם אלו בעלי מחלוקת מראים שכוונתם לשם שמים בשביל התורה, ולכן דעציתה ברישא דרומחא לדקור את המנהיג, דקרח דדא ביה כולא ביה שהיה תלמיד חכם ועושר וכונתו לשם שמים, ורוצה לדקור את משה רבינו עליו השלום, אולם כי ועייליה התם, וכי אפיק אחרוכי, כמו שאמרו חז"ל (אבות פרק ב' משנה י') הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, והם נכוו בגחלתו של משה, ולבסוף שמע שאמרו משה אמת ולא שלחו בביזה את ידם לקרוא לו בן עמרם כאשר בתחילה, והבן.

מסכת חולין

בגמרא חולין כ״ז ע״א מנין לשחיטה שהיא מן הצואר. שרק דעת המנהיג ומרא דאתרא מכרעת בדבר הנוגע להכשר שחיטה, דצואר מרמז למנהיגים כדאיתא במדרש שיר השירים (שיר השירים רבה פרשה א׳ פרק ב׳ וילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפ״ג) על הפסוק צוארך בחרוזים (שיר השירים א׳ פסוק י׳) אלו ע׳ זקנים וסנהדרין, שנאמר (ויקרא א׳ פסוק ה׳) ושחט את בן הבקר ממקום ששח חטהו (חולין דף כ״ז.) קרינן ביה ששח בשי״ן שמאלית, דרק מי שיכול לדבר עם השו״ב בהלכות שחיטה יכול לחוות דעתו בזה.

דף י״ז ע״ב. במערבא בדקי ליה בשימשא שלא ימצא השו״ב תחת השמש ואחת מתקנות גדולות שתיקן הגאון ר׳ שלמה קלוגער זי״ע מבראדי בענין השוחט דבארדיטשוב היה שימעטו השוחטים בהליכה בשוק ודבר לא יהיה להם עם אדם רק יהיה שונה הלכות השייכים לו וכו׳, עיין תשובת טוב טעם ודעת למהרש״ק זי״ע בתחילתו בענין הנ״ל.

בנהרדעי בדקי ליה במיא, שיהיה השוחט רגיל בטבילה במקוה טהרה. רב ששת בדיק ליה בריש לישניה, שיהיה לשונו לשון של זהירות ולא יצטרך להשתעשע עם נשים ושפחות. בסורא אמרי כדעת הבעלי בתים הפוחזים וריקים, בישרא אכלי בישרא ליבדקא, דרק אוכלי הבשר הבעלי בתים הם יבדקו השו״ב ויבחרו כטוב בעיניהם ולא הרב רחמנא ליצלן מהאי דעתא, והבן.

פרקי אבות

על שלשה דברים העולם ״עומד״ על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פרק א׳ משנה ב׳) ובסוף הפרק (שם משנה י״ח בהרבה נוסחאות) על שלשה דברים העולם ״קיים״ דין אמת ושלום. הכוונה להעמיד ולבנות בית חדש מתחילתו הוא קשור בהוצאה גדולה, כמו כן לבנות ולהעמיד בנין העולם היה צריך תורה ועבודה וגמילות חסדים, ולזה אמר העולם ״עומד״, אבל לתקן בדקי בית הבנוי מכבר ורוצה בקיומו שלא יחרב די בהוצאה קטנה, ולזה אמר כי לתכלית העולם ״קיים״ דיינו בדין שלום ואמת.

ועל דרך צחות כי בדורות אחרונים שנתמעט בעוונותינו הרבים תורה ועבודה וגמילות חסדים כאשר היה בימי קדם אז ידיעת ולימוד התורה הוא רק אם יודע ״דין״ הפשוט, וכל העבודה הוא רק שמאמין כי התורה הוא ״אמת״ ואינו כופר בעיקר וכל הגמילות חסדים הוא רק ״השלום״ שאינו מחרחר ריב ואינו מצער לאדם זולתו.

וזה במדרש פליאה כשעלה משה לרקיע ומצא הקב״ה כותב תדשא הארץ דשא בכה וראה החורבן, דתיבת דש״א ר״ת ד׳ין ש׳לום א׳מת, וכשראהו משה כותב תדשא דש״א שמרומז למיעוט תורה עבודה וגמילות חסדים בכה שראה חורבן דת תורה הקדושה והבן.

אמור מעט ועשה הרבה (שם משנה ט״ו). שמעתי **מהה״צ דויזניצא** [בעל אהבת ישראל] זי״ע הכוונה אף אם הרבה לעשות מצות ומעשים טובים יאמר שעשה מעט ולא יצא ידי חובתו.

גם שמעתי ממנו ז״ל דא׳ב׳ר׳ת׳ ר״ת של ת׳ורה ו׳גדולה ב׳מקום א׳חד, ו׳לא ב׳זה א׳ת ת׳פלתם, ו׳ברכתיך ב׳כל א׳שר ת׳עשה, דזכות אבות מועיל לכל אלה ודברי פי חכם חן.

מקוה

מקוה ישראל (ירמיה י״ז פסוק י״ג). מקוה טהרה צריך להיות בכל מקום כמו ״ה״״, כהקב״ה שמלא כל הארץ כבודו, ואם תאמר שהוא אין צריך למקוה רק חבירו ולמה יסייע לזה, לזה אמר (שם י״ד פסוק ח׳) ״מושיעו בעת צרה״ שהקב״ה מושיע לו הרבה פעמים גם כן רק בזכות אחרים שהוא בעצמו אינו כדאי והגון לישועת ה׳, ולכן יסייע גם הוא לבנין מקוה שאחרים צריכים ולא הוא.

או יאמר על פי דברי חותני זקני בעל **מראה יחזקאל** זי״ע (ראש השנה מאמר ג׳) פירש הכתוב תהלים קי״ט (פסוק קנ״ה) רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו, כי החילוק בין עזר לישועה דעזר הוא שהקב״ה מסייע לו בדרך הטבע כמו שכתוב (דברים ט״ו י״ח) וברכתיך בכל אשר תעשה, וישועה היינו חוץ לדרך הטבע בדרך נסי. והנה מי ששומר חקי ה׳ שהם בלי טעם ולמעלה מן השכל בדין הוא שיטול שכרו בדרך נסיי למעלה מהשכל, אבל אלו הרשעים אשר חוקי אלקים לא דרשו כיון שאינם מוסכמים לשכלם ודעתם הקצרה די להם בעזרת ה׳ בדרך הטבע, אבל ישועה רחוקה מהם שהיא למעלה מהשכל, והרמב״ם סוף הלכות מקואות (פרק י״א הלכה י״ב) כתב דמקוה הוא חוק בלא טעם, וזהו שאמר

מקוה ישראל בזכות טהרת מקוה שהוא חק, ה׳ מושיעו בדרך נסיי בעת צרה שאם שומר גם חק אז קרובה ישועתו לבא והבן.

תפילה

בפסוק ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב (ישעיה נ״ט פסוק כ׳), יש לומר דתשובה יכול להיות ברגע אחת שמתחרט על מה שעשה ומקבל עליו לילך בדרך ה׳, כן הגאולה תהיה באחישנה, וזה ובא לציון גואל יהיה כמו ולשבי פשע ביעקב, והבן. (מאחי הרב מוה״ר יהודה **צבי** זצ״ל אב״ד האנשוויץ)

בווידוי. סרנו ממצותיך וגו׳ אם האדם חוטא בעבירה שנתפשטה ופשתה המספחת הנה הנם ככל המון בית ישראל יש לו קצת אמתלא כי חברותא גרם לו כמו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם (תהילים ק״ו פסוק ל״ה) ואינו מגיע לו עונש חמור כל כך כמו אם יחטא בעבירה שאין רגילות לחטוא בהנה, וזה אל תבא במשפט את עבדיך (שם קמ״ג פסוק ב׳), להענישני כל כך, כי הלא לא יצדק לפניך כל חי שהכל חוטאין בזה ולא יחיד אני בדבר והיה לי ממי ללמוד.

וא״כ בחטאים שהכל או רבים שווין בה יש לו אמתלא קצת, אבל אנו מתוודין סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים שחטאנו גם אם ולא שוה לנו שאין אחרים חוטאים כמוהם.

וזה וכל מאמינים שהוא גואל צדק, לגאלם ולפדותם מעונותם, שהרי הוא יתברך הדן יחידי שדן כל אחד לעצמו לבאי עולם, שיכולים לבא באמתלא שעולם כמנהגו נוהג ולא יחיד הוא בדבר, ואילו היה דן כולם כאחד יצאו חייב בדימוס, ומזה שדן כל אחד לעצמו ניכר שהוא גואל צדק הצופה לרשע וחפץ בהצדקו להקל העונש. (מאחי הרב מוה״ר יהודה **צבי** זצ״ל אב״ד האנשוויץ)

או יאמר, דלעשות עבירה למידים זה מזה אף אם החוטא אדם פחות הערך ואין דומה לו, וזהו שאמר סרנו ממצותך וגו׳ גם אם ולא שוה לנו, שאינו אנוש כערכו ולא היה לו ללמוד ממנו, והבן.

בספר צפנת פענח (לבעל הוילקט יוסף תרס״ט) אות נ״ו. חקר לדעת טעם שאומרים בשנה מעוברת ״ולכפרת פשע״ כנגד חודש העיבור. הנה זה איזה שבועות הייתי בקהילה קדושה טשאבא ושאלני ראש הקהל דשם הרבני הנגיד מו״ה **צבי** ברוין נ״י על אודות הדבר הזה, והשבתי לו על פי מה דאיתא בגמרא (חולין דף ס׳:) ומדרש (בראשית רבה פרשה ו׳ פרק ג׳) דאמר הקב״ה הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח והנה אנו שמונין לשנות הלבנה שהם רק שנ״ד ימים ה׳ שעות תת״ע חלקים והם חסירים משנות החמה יו״ד ימים כ״א שעות ר״ד חלקים, ומפני זה אנו צריכים לעבר השנה ולולא כן לא יהיו המועדים וימים טובים בזמנם יען פסח צריך להיות בחודש האביב וסוכות בעת האסיף ובישול התבואות והפירות בכחה של חמה הם. ונמצא שלולא העיבור שאנו משווים בו שנות הלבנה לשנות החמה לא יבוא הפסח בזמן האביב וסכות בזמן האסיף כמו שכתב הרא״ה בחינוך מצוה ד׳ יע״ש. ולכן אנו אומרים כנגד חודש העיבור ולכפרת פשע כי אם לא היה הירח נתמעט לא היה חודש העיבור, והבן. (וילקט יוסף כרך ו׳ תר״ע סימן פ״ו)

לתיקון חצות

ענין תיקון חצות יש לומר דאין לך פקידה שאין בו מחטא העגל כמו שכתוב וביום פקדי ופקדתי (שמות ל״ב פסוק ל״ד), והנה חטא העגל היה יען וירא העם כי בושש משה (שם פסוק א׳) בא שש כדאיתא בגמרא (שבת דף פ״ט.) ורש״י פרשת תשא וכדי לתקן זאת עושין תיקון חצות כחצות היום, והבן.

ברית מילה

במדרש (ויקרא רבה פרשה כ״א פרק י׳) מפני מה כהן גדול משמש בח׳ בגדים אלא כנגד המילה שהיא לח׳ ימים שנאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ב׳ פסוק ה׳). הכוונה דאיתא במדרש (שם פרשת אחרי פרק ו׳) בזאת יבא אהרן בזכות מילה שנקרא זאת שנאמר זאת בריתי (ישעיה נ״ט פסוק כ״א), ויש לומר דאיתא במדרש הנעלם כד ישראל חייבים אתקיים בהון ובפשעכם שלחה אמכם ואשתאר אמחץ דא הוא אמחץ ראש אויבכם, וכד אתהדרו ישראל בתיובתא אתהדר אמכם לאתרא בשעתא דא אשתלמו ח׳ בגדים דלבש כהנא ביומא דכפורא, ופירש הקדוש מהר״ש מאוסטרפאלי זי״ע בלקוטי שושנים דהקב״ה הוא בבחינת כהן כדאיתא בגמרא (סנהדרין דף ל״ט.) אלקיכם כהן, ואם ישראל חייבים חס ושלום הוא בבחינת כהן הדיוט שאינו לובש רק ד׳ בגדים א׳בנט מ׳כנסים כ׳תונת מ׳צנפת ר״ת ׳א׳מ׳כ׳ם, ואם חוזרין בתשובה הוא בבחינת כהן גדול שלובש עוד ד׳ בגדים א׳פוד מ׳עיל ח׳ושן

צ״ץ שהוא ר״ת א׳מ׳ח׳ץ׳ ומכפר עונותיהם כמו כהן גדול ביום כיפורים.

והנה בבעל הטורים פרשת נצבים (דברים ל׳ פסוק י״ב) כתב דראשי תיבות של מ׳י י׳עלה ל׳נו ה׳שמימה וגו׳ הוא מילה, ויש לומר הכוונה דרמב״ן שם (פסוק י״א) כתב דפרשה זה נאמר על התשובה וכן כתוב בשל״ה הקדוש דכמו דמצות מילה מקיימין רק פעם אחת כל ימי חיי אדם כן יהיה גם התשובה שלא יצטרך לשוב עוד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כמו שכתב הרמב״ם הלכות תשובה, וזה הכוונה במדרש בזאת יבא אהרן אל הקודש לכפר על בני ישראל שיתוודו ויעשו תשובה שלימה שלא יצטרך לחזור ולשוב, וזה בזכות מילה רצה לומר תשובה פעם אחת כמו מילה שהוא רק פעם אחת, וזה הכוונה במדרש הנ״ל שכהן גדול לובש ח׳ בגדים כנגד שמונה ימי מילה, שאם עושה תשובה רק פעם אחת ולא ישוב עוד לחטאו כמו מילה שהוא רק פעם אחת אז יוכל ללבוש ח׳ בגדים ויכפר על בני ישראל, והבן.

במדרש פליאה, הסנדק והמוהל כהנים הם שהרי השבטים נמולו בשמונה, והוא פלאי. וראיתי בקונטרס אחד מתלמיד אחד של הגאון בעל מהר״מ שיק ז״ל שהביא בשם רבו הגאון ז״ל שפירש על פי הידוע שיש ב׳ טעמים אהא דמילה בשמונה, הא׳) איתא במסכת נדה (דף ל״א:) משום שלא יהיו אביו ואמו עצבים וכל העולם שמחים ולכן מלין ביום ח׳ שאמו טהורה ואינה עצובה. הב׳) דכתיב (ויקרא כ״ב פסוק כ״ז) שבעת ימים יהיה תחת אמו וביום השמיני ירצה לקרבן ה׳, והתינוק שמלין אותו הוא דומיא דקרבן.

והנה לטעם הב׳ דהתינוק דומיא דקרבן אם כן הסנדק והמוהל שמתעסקין במצות מילה הם ככהנים העומדים בעזרה להקריב קרבן לה׳, וראיה שטעם הב׳ הוא העיקר הוא ממה דאיתא במדרש דעם כל שבט ושבט נולד בת, ואם כן אי נימא כטעם הראשון קשה למה נמולו השבטים בח׳ הא כיון שנולד נקיבה עמהם ואמם טמאה שבועים אם כן ביום ח׳ עדיין עציבה, אלא וודאי מוכח מדנמולו השבטים בח׳ שטעם מילה בשמונה הוא משום דיהיה דומיא דקרבן, וממילא דהסנדק והמוהל ככהנים הם. וזה כוונת המדרש הסנדק והמוהל כהנים הם, וראיה לזה שהרי השבטים נמולו בח׳ ועל כרחך דטעם מילה בח׳ משום דומיא דקרבן כמו שכתבנו לעיל, והבן.

נישואין

בתוס׳ תענית (דף ל׳:) ד״ה יום שהותרו שבטים, פירוש דהיינו יו״ט. וכתבתי על גליון ספר לקוטי שלמה אולי הכוונה כיון שהותרו שבטים לבוא זה בזה ומצא אשה מצא טוב (משלי י״ח פסוק כ״ב) ולהיפוך לא טוב היות וגו׳ (בראשית ב׳ פסוק י״ח), ואם כן היינו יום טוב, ועיין פירוש דברי תוס׳ באליה רבה סימן תק״פ ובהגהות מהרצ״ח כאן עכ״ל.

אמרו בגמרא יבמות ס״ב ע״ב כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, ובבראשית רבה (פרשה יז) מונה שבעה מעלות, בלא טובה, בלא עזר, בלא שמחה, בלא ברכה, בלא כפרה, בלא שלום, בלא חיים, הם שבע ברכות וז׳ מעלות, וזהו שאמר הכתוב משלי ט׳ (פסוק א׳) חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה, חכמות נשים בנתה ביתה שבית החדש נבנה עפ״י חכמת התורה, שהרי חצבה עמודיה שבעה שיש בו ז׳ מעלות הנ״ל, והבן.

לחתונה אצל ר׳ אליעזר מאיעם נ״י בסארוואש

מסורה ג׳ פעמים ולא יתן. ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם (שמות י״ב פסוק כ״ג), ולא יתן עליה לבונה (ויקרא ה׳ פסוק י״א), ולא יתן עליו לבונה (במדבר ה׳ פסוק ט״ו), ״ולא יתן עליה לבונה״ שאין צריך להלל ולשבח את החתן כי הכל יודעין בו שהוא בחור כהלכה מופלג בתורה ויראה, ״ולא יתן עליו לבונה״ שגם את הכלה אין צריך לפאר שהכל יודעין ומכירין אותה שנוהגת בדת יהודית וברוח ישראל סבא כלה נאה וחסודה במעשיה, וזה בעצמו שאין צריך לשבח ולהלל אותם הוא בטחון וערבות כי ״ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם״, שהבית החדש שנבנה על ידו הוא יהיה בית נאמן לה׳ ולתורתו ויהיה בנוי על בסיס ישראל סבא ולא ברוח חדשה ודיעות ושיטות נפסדות רחמנא ליצלן.

זאת תורת הבית על ראש ההר כל גבלו סביב סביב קדש קדשים הנה זאת תורת הבית (יחזקאל מ״ג פסוק י״ב), ביתו זו אשתו היינו הכלה, על ראש ההר, שתוכל להביט לראש ההר אלו האבות כדאיתא במדרש (שמות רבה פרשה ט״ו פרק ז׳) בפסוק (במדבר כ״ג פסוק ט׳) כי מראש צורים אראנו אלו האבות, כי היא מגזע ישרים וצדיקים נכדת הגאון ר׳ חיים קיצע ובעל תוקף התלמוד זצ״ל, וגם כל גבולו סביב סביב קודש קדשים, שכל קרוביה אבותיה ואחיה ודודיה הי״ו כולם אנשים כשרים

ואם כן יש תקוה, הנה זאת תורת הבית, שהבית החדש תהיה גם כן בית נאמן לה׳.

וזה כל כלה שעיניה יפות (תענית דף כ״ד.), שעיניה לנוכח יביטו על כל אלה דהיינו מקור מקומו טהור אז כל גופה אין צריך בדיקה, אין צריך חקירה ודרישה עוד שבודאי תתנהג בדת יהודית כדת של תורה, אשא עיני אל ההרים ובמדרש אלו האבות, אם אני רואה על שורשה ומקורה כי היא גזע ישרים, אז אני יודע, מאין יבא עזרי, זו אשה אשר לקח כמו שכתוב אעשה לו עזר (בראשית ב׳ פסוק י״ח), ואז אני בטוח, כי עזרי מעם ה׳, היא האשה אשר נתן ה׳ עמדי והוא הזיווג הנכון.

לחתונת מו״ה שלמה בלאנדער נ״י בזיווג שני

בגמרא שבת קי״ח ע״ב אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי אלא לאשתי ביתי, הכוונה דבחור הנושא אשה אינו יודע מה הרויח בנישואין, אבל מי שכבר היה נשוי ויש לו נכסים בית והון שצריכין השגחה ועקרת הבית שתשגיח על זה שלא ילך דבר לאיבוד הוא יודע מה תועלת יש לו בנישואין, וזהו שאמר מימי לא קראתי לאשתי אשתי שלא הייתי יודע התועלת והטובה במה שהיה לו אשה רק אם לאשתי ביתי שהיה נושא אשה לצורך ביתו והונו שרכש.

וזהו שאמר ריש מסכת סוטה (דף ב׳.) זיווג שני לפי מעשיו, רצה לומר לפי עסקיו והונו כמו שכתוב במקרא (שמואל א׳ כ״ה פסוק י״ח) חמש צאן עשויות, ועוד הארכתי.

לחג שנת חמישים לחתונת זקן וזקנה שנקרא "חתונת זהב"

עוד ישמע בערי יהודה קול ששון וקול שמחה וגו׳, הכונה כי ברבות הימים יחזרו וירימו אותו קול, קול ששון וכו׳ של קול חתן וכלה, כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה׳ קולות (ברכות דף ו׳:), כנגד ה׳ עשיריות של חתונת זהב, דלדעת תשובת חות יאיר (סימן ע׳) וברכי יוסף צריך לברך שהחיינו כשיגיע לבן שבעים, וקיימא לן באבן העזר סימן א׳ (סעיף ג׳) דבן ח״י לחופה או לכל הפחות בן כ׳, ואם כן כשיגיע לבן ע׳ שהחיוב להודות ולברך שהחיינו אז יחוג חתונת זהב, וזה ה׳ קולות קול ששון וקול שמחה (ירמיה ל״ג פסוק י״א), שישמח בקול חתן וקול כלה, דהיינו ביום חתונתו, ומתי תהיה זאת, לכשיגיע הזמן קול אומרים הודו את ה׳ צבאות כי טוב כי לעולם חסדו, דהיינו בן ע׳ ויחוג גם חג חתונת זהב, כה ישמחינו ה׳ ויקוים בנו מקרא הנ״ל אמן.

הספד

להספד אשה אחת חשובה שסבלה יסורים קשים רחמנא ליצלן כמה שנים, ואמרתי תחת אחד השיחים (ברות א׳ פסוק י״ט) ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי וגו׳, הכוונה דעניות מעביר על דעת קונו וכמו כן שאר צרות ויגונות רחמנא ליצלן, ואם בכל צרה שלא תבא לבו שלם עם ה׳ ומעשיו רצויים למקום בזאת מובחן כי הוא ירא ה׳ באמת בל נמוטו פעמיו מדרכי ה׳, ואיתא במדרש למה נקרא שמה נעמי שהיתה נעימה במעשיה, והנה אנשי העיר בראותם בצרת נעמי ורב הרפתקאות דעדו עליה במות אישה ושני בניה והלחץ זו הדחק השורר בביתה המה ראו כן תמהו, הזאת נעמי שנעימה במעשיה, איך אפשר עם כל הצרות אשר סביב שתו עליה שלא תסור מדרכי ה׳ ותישאר נעמי נעימה במעשיה, ותהי כמשיב ותאמר אל תקראנה לי נעמי, אף היא תשוב אמריה בחכמה הלא אי אפשר לקרוא לי נעמי שנעימה במעשיה, אך ורק אם קראן לי מרה כי המר שד״י לי מאוד, כי אך בזאת תבחנו אם מעשי נעימים אם בכל הצרות ויגונות אשר עברו עלי ראשי נפשי קשורה בה׳ ובדרכיו, ואז הגון וראוי לי השם הנכבד והנעלה נעמי שנעימה במעשיה, ואז נראה וניכר היש ה׳ בקרבי אם אין חס ושלום, והבן.

ובמסורה (הובא בבעל הטורים פרשת בהעלותך) אל נא תהי כמת (במדבר י״ב פסוק י״ב), שהנעדרה לא תהיה כאותו אשר יאמר עליו כי הוא זה, נשכחתי כמת מלב (תהילים ל״א פסוק י״ג), שנשכח מלב לגמרי רק ישאר זכרונה לדורות עולם ביראתה ומעשיה הטובים, וממנה ילמדו וכן יעשו יוצאי חלציה.

וזה במסורה ב׳ פעמים "אם אין" בזאת תדע ותבחן, היש ה׳ בקרבינו אם אין (שמות י״ז פסוק ז׳), היש בה עץ (במדבר י״ג פסוק כ׳), רצה לומר אדם כשר כפירוש רש״י בפרשת שלח לך, אם רוח האדם כשר שורר בבית הנשארים גם אז, אם אין, שאינו עוד בעולם הזה.

וכמו שפירש דברי הפייטן בפרשת פרה "המת בבית", אם רוח הנעדר הוא הרוח ישראל סבא נשאר בביתו גם אחרי העדרו אז בטח "הבית טהור", אולם אם "יצא המת מן הבית" שנפרד מביתו מבלי השאיר זכר ורושם בביתו אז הבית טמא.

ועל ידי שהבנים הולכים בעקבות אבותם יש עילוי לנשמתם בעולם העליון, וגם שם הם בבחינת הולך כנודע מספרים הקדושים, וכמו שפירשו ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמור אנכי הולך בדרך כל הארץ (מלכים א׳ פרק ב׳ פסוק א׳ - ב׳), שגם לאחר פטירתו יהיה הוא הולך וגדל ויתעלה למעלה אם וחזקת והיית לאיש בכשרון מעשים.

וזהו שאמר שלמה המלך (בקהלת ד׳ פסוק ב׳) ושבח אני את המתים שכבר מתו, שיש להלל ולשבח את הנעדרים, מן החיים, על ידי החיים הנשארים שעל ידי תהלוכתם והתנהגותם בדרך אבותם גורמים, אשר המה, הנעדרים חיים עודנה, שגם אחרי מותם חיים וקיימים חיי נשמות בגנזי מרומים.

ויש לפרש בזה הפסוק ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו׳ (שמות י״ג פסוק י״ט) על פי המבואר במדרש הנעלם פרשת בראשית (הובא בעיון תפלה בסדר האושפיזין) דיעקב יוסף ומשה כחדא אזלין עיין שם באורך, וזהו שאמר ויקח משה את עצמות יוסף, עצמותו מהותו ומדותיו של יוסף לקח וקנה לעצמו, כי השבע השביע את בני ישראל שיוסף השביע לישראל, פקוד יפקוד אלקים אתכם לטובה ולישועה אם תשתדלו ותתאמצו, והעליתם את עצמותי, להעלות את עצם שלי היא הנשמה חלק אלוק ממעל, אתכם, על ידי שגם אתם תהיו כמוני ותקנו לעצמכם עצמותי, והבן, ובלע המות לנצח ובא לציון גואל אמן.

להספד אשה כשרה שעסקה בגמילות חסדים גם בזקנותה

במסורה ב׳ פעמים וכולו, הכוונה, מי שמעוטר במעלות ומצות רבות אם מספרין ממנו רק מקצת שבחו לגנאי הוא לו, וכמאמר חז״ל לעולם אל יספר אדם בשבחו של חבירו שמתוך שבחו בא לידי גנותו (ערכין ט״ז. ובבא בתרא דף קס״ד: ועיין רשב״ם שם), וזהו (פרשת בלק) שבלעם לא רצה להרבות בשבחן של ישראל יען שידע שהם וכולו מחמדים (שיר השירים ה׳ פסוק ט״ז), לכן אפס קצהו תראה וכולו לא תראה (במדבר כ״ג פסוק י״ג), סיפר רק מקצת שבחן שמתוך שבחן בא לידי גנותן.

אשת חיל עטרת בעלה (משלי י״ב פסוק ד׳), דאיזה אשה כשרה זו שעושית רצון בעלה (ילקוט שמעוני נ״ך רמז מ״ב), וגם זו שנפטרה לא היתה עושה רק אם בעלה הסכים, וזהו שאמר אשת חיל בנסמך דרצה לומר אשה של חיל, ולא אשה חילה, ורצה לומר שעשתה הכל בהסכמתו ורצונו אז היא עטרת בעלה, עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא (משלי ט״ז פסוק ל״א), אם גם בזקנה ואפיסת הכחות עוסק בצדקה וגמלות חסדים שהיא לטורח ולמשא אז הזקנה ושיבה תפארת לאדם ביתר שאת.

בני גלילאי אמרו עשה דברים לפני מיטתך ובני יהודאי אמרי עשה דברים לאחר מיטתך, ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה (שבת דף קנ״ג.), הכונה אם אדם עוסק במצות ומעשים טובים בחייו לפני מותו אז והלך לפניך צדקך הוי כעוסק במצוה גם לאחר פטירתו, וזהו שאמר ולא פליגי, דמר כי אתריה שעושה דברים מצות ומעשים טובים במקום הזה בעולם הזה כבני גלילאי ואז ומר כי אתריה עושה דברים לאחר מיטתו בעולם הבא כבני יהודאי, והבן. ובלע המות לנצח ובא לציון גואל אמן.

להספד הרבני הנגיד וכו׳ מו״ה יודא קליין ע״ה מפה קהלתינו אצל הקמת מצבה

בגמרא (מועד קטן דף ה׳.) רמז לציון קברות מן התורה מנין שנאמר וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון (יחזקאל ל״ט פסוק ט״ו). הנה לא באתי להרבות בשבחו של ר׳ יודא ע״ה כי נודע בשערים שמו הטוב ואם היו שואלין ודורשין על אודות תלמידי חכמים שבקהלתינו הוא היה הראשון שהזכירו אותו, ויש להמליץ עליו (סנהדרין דף פ״ו.) ״סתם ספרא ר׳ יודא״, סתם תלמיד חכם שבעירינו היה ר׳ יודא, ואם היינו מרבים בשבחו זה היה גנאי, וכמו שאמרו ז״ל לעולם אל יספר אדם בשבחו של חבירו שמתוך שבחו בא לידי גנותו (בבא בתרא דף קס״ד: ועיין רשב״ם שם), ויש להמליץ עליו הגמרא סנהדרין (דף ו׳:) ״כל המשבח את יהודה אינו אלא מנאץ״, והיינו כנ״ל, רק בדבר אחד אזכירו לטוב שכל בניו גידל על ברכי התורה ויראה, והוא האבן הבוחן על יראתו ושלימות נפשו, וכמו שפירשו הפסוק אשרי איש ירא את ה׳ (תהילים קי״ב פסוק א׳), שאז יש לאשר לפאר ולהלל את האיש כי הוא ירא ה׳ וכי ״במצותיו חפץ מאוד״, אם ״גבור בארץ יהיה זרעו״, איזה גיבור הכובש את יצרו, והוליד דור ישרים יבורך. ויש לפרש בזה המסורה ב׳ פעמים ״וכולו״ אפס קצהו תראה (במדבר כ״ג פסוק י״ג), אספר רק מקצת שבחו, וכולו לא תראה, יען, וכולו מחמדים (שיר השירים ה׳ פסוק ט״ז), יען מעוטר בכל מעלות ומדות שמנו חכמים וכל בני ביתו יראי ה׳, וזה במשנה שקלים (פרק ב׳ משנה ה׳), מותר המת [חסר ההמשך]

להעמדת מצבה

ויצב יעקב מצבה על קבורתה (בראשית ל״ה פסוק כ׳), אך לא כהמתחדשים שמקימין מצבות גדולות ויפות להתפאר בזה, כי אז הם מקימים המצבה בשביל עצמן, אבל יעקב הציב מצבה על קבורת אשתו היא מצבת קבורת רחל עד היום, לכבודה של רחל ולא לכבוד עצמו.

והנה הקרי הוא ״היא״ ביו״ד והכתיב ״הוא״ בוי״ו, וי״ל הכוונה דאדם הראשון אמר דהאשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי ואוכל (בראשית ג׳ פסוק י״ב), וכן בשלמה המלך ע״ה מצינו נשיו הטו את לבבו (מלכים א׳ י״א פסוק ד׳), וכן הוא גם להיפוך דאשה כשרה מטה לב בעלה לטובה, ויש לפרש בזה איזה אשה כשרה כל שעושית רצון בעלה (ילקוט שמעוני נ״ך רמז מ״ב), שיש בידה להטות רצון בעלה לדעתה ושיטתה, ואם אנו רואין איש יהודי כשר מתנהג כהוגן ברוח ישראל סבא הוא סימן טוב לאשתו שבודאי היא אשה כשרה ואם שבקת חיים לנו הוא לה לזכרון טוב לדורות עולם, וזהו שאמר הכתוב ויצב יעקב מצבה ״הוא״, רצה לומר יעקב הוא היה מצבת קבורת רחל, הוא בצדקו היה המצבה וזכרון טוב לאמנו הצדקת רחל ע״ה.

ובמשנה פרק ב׳ דשקלים (משנה ה׳) מותר המתים למתים, המעלות ומדות טובות של המתים (פארציגע) הכשרונות ויתרון שלהם הוא לטובתן ועילוי נשמתן אם מותר המת ליורשיו, אם גם היורשים שנשארו מתאמצין ומשתדלין לרכוש להם כשרונות אלו, רבי מאיר אומר מותר המת יהיה מונח, הפקר לכל, עד שיבא אליהו לדור דורים וגם אחרים ירכשו להם כשרונות אלו, רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו, דהאבן הוא דומם ואולם אם חוקקים בו כשרונות של הנעדר וממנו ילמדו וכן יעשו כנ״ל אז אבן הדומם מקבל חיות ויפח בו רוח חיים ושוב אינו כדומם, וזהו שאמר בונין לו ״נפש״ על קברו, שמצבת אבן יקבל רוח חיים כאילו יש בו נפש חיה כי הוא מלמד להועיל, ובלע המות לנצח אמן.

רפואות ועניני סגולות

א) בספר כרם שלמה או״ח סימן תקע״ט כתב מזמורים שאומרים בעד החולה רחמנא ליצלן ל״ע מן קאפיטל צ׳ ועד ק״ח, כ׳, ל״ח, מ״א, פ״ו, קי״ח, ואח״כ שם של החולה בתמניא אפי ובסוף קר״ע שט״ן עכ״ל. ורבים אומרים בסוף שד״י קר״ע שט״ן, וה׳ ישלח דברו וירפא לכל חולי עמו ישראל רפואת הנפש ורפואת הגוף אמן כן יהי רצון.

ב) סגולה לקדחת רחמנא ליצלן (פיבער) שמעתי בילדותי מהגה״צ מהו׳ חיים **צבי** ווינקלער זצ״ל המחבר ספר הקטן חקי חיים: לחקוק על תפוח מתוק אֵלֹהֵי נְאַל רְנַא פַא, בסכין חדש, ויאכלנה קודם פת שחרית.

ג) בשם הגה״ק מהר״י **אסאד** זי״ע לומר קודם עמידה לנסיון הידוע [התגייסות לצבא]: לומר מתחילת פרשת וישלח עד אל אלקי ישראל, אחר כך יאמר תהילים קאפיטל ל״ח, כ״ב, כ״ז, כ״ח, נ״ט, נ״ח, ע״ה, ע״ו, ע״ז, ע״ח, צ׳, קל״ג, קכ״ט, ק״ל, צ״א. אחר כך פסוק המלאך הגואל וגו׳ ואח״כ יאמר ״רחום חנון שומר תומך מציל״ ושוב יאמר תפלה זו: רבש״ע חוס ורחם עלי עמוד לימיני אני (פב״פ) בעמדי לפני שרי קאממיס׳ על הבוקר כי אתה אבינו מלכינו ואותך לבדך ביראה נעבוד ותן בלב שרים עלי לטובה שיוציאוני לחירות כי בידך הכל ואתה מושל בכל ואתה יודע מחשבות. ואח״כ יאמר פסוק הושיעה את עמך וגו׳ כמה פעמים עד שיכנס לפני השרים. וכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות.

ד) בשם הגה״ק מסיגוט בעל **ייטב לב** זי״ע למי שיש לו איזה בקשה אצל שר ושופט. קודם שילך אל השר יאמר מתוך החומש הפסוק סוף פרשת בראשית ונח מצא חן בעיני ה׳ שנים מקרא ואחד תרגום ועוד פעם אחת מקרא, שוב יאמר פסוק מגדל עוז שם ה׳ בו ירוץ צדיק ונשגב, אח״כ יאמר ״יבא המלך והמן היום״, שוב יאמר ז״פ אמיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו ויאמר אחר כך קאפיטל ד׳ בתהילים ז׳ פעמים, קאפיטל ל״ד ז׳ פעמים, אח״כ יתפלל אפילו בלשון המדוברת שיתנהו ה׳ לחן בעיני האדון והיתה הרוחה ובכל אשר יפנה יצליח.

מפתחות

מפתח תנ"ך

בראשית

א ה ויקרא אלקים לאור יום **רלה**
א ז ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע וכו' **חי' אגדה בראשית, שלח**
א יא תדשא הארץ דשא **חי' אגדה פרקי אבות**
א כח פרו ורבו ומלאו את הארץ **רכא**
א כח ובכל חיה הרמשת על הארץ **רלז**
ב ו ואד יעלה מן הארץ **קסז**
ב יח לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו **חי' אגדה תהילים, נישואין**
ב כד על כן יעזב איש את אביו ואת אמו **חי' אגדה תהילים**
ג יא המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת **חי' אגדה חקת**
ג יב האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה וגו' **חי' אגדה הקמת מצבה**
ד ז לפתח חטאת רובץ **חי' אגדה בראשית**
ו ח ונח מצא חן בעיני ה' **חי' אגדה רפואות ועניני סגולות**
יב ה ואת הנפש אשר עשו בחרן **חי' אגדה שלח**
יג ז ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וכו' **חי' אגדה לך לך**
יג ח אל נא תהי מריבה ביני וביניך וכו' **חי' אגדה לך לך**
יג ט הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי וכו' **חי' אגדה לך לך**
יד יח ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין **חי' אגדה לך לך**
יד יט ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון **חי' אגדה לך לך**
יד כא ויאמר מלך סדם אל אברם תן לי הנפש וכו' **חי' אגדה לך לך**
יד כב ויאמר אברם אל מלך סדם הרימתי ידי וכו' **חי' אגדה לך לך**
יד כג אם מחוט ועד שרוך נעל וכו' **חי' אגדה לך לך**
טו ב דמשק אליעזר **חי' אגדה במדבר – הפטרה**
טו ה כה יהיה זרעך **חי' אגדה נשא**
יח כז ואנכי עפר ואפר **חי' אגדה בהעלותך**
יט ב סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם **קפא**
כא יב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה **קצה**
כב ה ואני והנער נלכה עד כה **חי' אגדה נשא**
כב ו ויקח בידו את האש ואת המאכלת **רמז**
כב י ויקח את המאכלת לשחט את בנו **רמז**
כג א ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה וכו' **חי' אגדה חיי שרה**
כד נ ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר **חי' אגדה חיי שרה**
כד נא ותהי אשה לבן אדניך **חי' אגדה חיי שרה**
כה א ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה **קצה**
כה כד וימלאו ימיה ללדת **חי' אגדה תולדות**
כו ה עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' **קצה**
כט כז מלא שבע זאת **סט**
לב ה עם לבן גרתי **חי' אגדה וישלח**
לב ז באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וגו' **חי' אגדה וישלח**
לב ח ויירא יעקב מאד ויצר לו **חי' אגדה וישלח**
לב יב הצילני נא מיד אחי מיד עשו **חי' אגדה וישלח**
לב כא כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני **חי' אגדה אחרי מות**
לב כב ותעבור המנחה על פניו **חי' אגדה וישלח**
לב כה ויאבק איש עמו **חי' אגדה שלח**
לג ד ויפל על צוארו וישקהו **חי' אגדה וישלח**
לה כ ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת וגו' **חי' אגדה הקמת מצבה**

לו ו ויקח עשו את נשיו וכו' ואת כל נפשות ביתו **חי' אגדה יום הכיפורים**

לז ב וישב יעקב **חי' אגדה לך לך**

לז יא ואביו שמר את הדבר **חי' אגדה פסח**

לט ד וכל יש לו נתן בידו **חי' אגדה וישב**

לט י ויהי כדברה אל יוסף יום יום **חי' אגדה וישב**

מד יח ויגש אליו יהודה **חי' אגדה ויגש**

מד יח כי כמוך כפרעה **חי' אגדה שלח**

מד כט ולקחתם גם את זה **חי' אגדה שלח**

מד לד כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי **חי' אגדה נשא**

מו כז כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים **חי' אגדה יום הכיפורים**

מח טז המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים וגו' **חי' אגדה רפואות ועניני סגולות**

מט ד פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך וגו' **חי' אגדה ויחי**

מט יד רובץ בין המשפתים **חי' אגדה בראשית**

שמות

א טז וראיתם על האבנים **חי' אגדה שלח**

ג ו ויסתר משה פניו **חי' אגדה בהעלותך**

ג ח ארץ זבת חלב ודבש **קלא**

ד א ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי **קמו**

ד ו והנה ידו מצרעת כשלג **קמו**

ד כד ויפגשהו ה' ויבקש המיתו **חי' אגדה שמיני**

ד כה ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה **קעו**

יב ג בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה וגו' **ריג**

יב ו ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים **קעו**

יב ז ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות וגו' **חי' אגדה בא**

יב ט אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים **רלח**

יב ט ראשו על כרעיו ועל קרבו **קיד**

יב י ולא תותירו וגו' והנתר ממנו עד בקר באש תשרפו **רכו, רכז**

יב טו שבעת ימים מצות תאכלו **נט**

יב טו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם **נא, רכג, רלח**

יב טו ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשן וגו' **קמא, רלח**

יב יז ושמרתם את המצות **קפד**

יב יח בערב תאכלו מצות **קא**

יב יט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל וגו' **רלח**

יב כ כל מחמצת לא תאכלו **קמא**

יב כב ולקחתם אגודת אזוב **חי' אגדה שלח**

יב כג ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם **חי' אגדה נישואין**

יב כח וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' וגו' **חי' אגדה בהעלותך**

יב מב ליל שמרים הוא לה' **חי' אגדה פסח**

יב מג כל בן נכר לא יאכל בו **חי' אגדה צו – הפטרה**

יג ג זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו' **חי' אגדה בא**

יג ג ולא יאכל חמץ **מז, קמא, רלח**

יג ז ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר **רלח**

יג ח והגדת לבנך ביום ההוא לאמר **חי' אגדה הגדה של פסח**

יג יד והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת **חי' אגדה בא**

יג יח ויסב אלקים את העם דרך המדבר **חי' אגדה בשלח**

יג יט ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע וגו' **חי' אגדה הספד**

יד ה ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל וגו' **חי' אגדה בא**

יד יא מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים **חי' אגדה בא**

טו ב עזי וזמרת קה ויהי לי לישועה **חי' אגדה תהילים**

טו ג ה' איש מלחמה ה' שמו **קצה**

טו כג ויבואו מרתה **חי' אגדה תזריע**

טז ה על אשר ילקטו יום יום **חי' אגדה וישב**

טז ז ונחנו מה כי תלינו עלינו **חי' אגדה בהעלותך**

יז ז היש ה' בקרבנו אם אין **חי' אגדה שלח, הספד**

יח א וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל וגו' **חי' אגדה תבא**

יח ב ויקח יתרו חותן משה וגו' **חי' אגדה יתרו**

יח ח ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' וגו' **חי' אגדה יתרו**
יט ג כה תאמר לבית יעקב **חי' אגדה נשא**
יט ד ואבא אתכם אלי **קצה**
יט י לך אל העם וקדשתם היום ומחר **חי' אגדה שבועות**
יט יד וירד משה מן ההר אל העם **חי' אגדה בהעלותך**
כ כב ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית **חי' אגדה יתרו**
כא כח ולא יאכל את בשרו **קיא**
כג א אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס **רה**
כג ב ולא תענה על רב לנטת אחרי רבים להטת **קלא, קלט**
כג ה רובץ תחת משאו **חי' אגדה בראשית**
כד ג ויען כל העם קול אחד ויאמרו וגו' **חי' אגדה שלח**
כג יח לא תזבח על חמץ דם זבחי **רלח**
כה ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם **חי' אגדה נשא**
כט לג ואכלו אותם אשר כופר בהם **נו, צה, קא**
ל כג ואתה קח לך בשמים ראש **חי' אגדה תזריע**
לא יג ואתה דבר אל בני ישראל אך את שבתותי **חי' אגדה כי תשא**
לא יד ושמרתם את השבת **קפד**
לא יז כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' **חי' אגדה כי תשא**
לב א וירא העם כי בושש משה **חי' אגדה תיקון חצות**
לב ד אלה אלהיך ישראל **חי' אגדה במדבר – הפטרה**
לב לד וביום פקדי ופקדתי **חי' אגדה תיקון חצות**
לג ח והביטו אחרי משה עד באו האהלה **חי' אגדה שלח**
לד כג יראה כל זכורך את פני האדן **חי' אגדה נשא**
לד כה לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבקר וגו' **רלח**

ויקרא

א ה ושחט את בן הבקר **חי' אגדה מסכת חולין**
א ו והפשיט את העלה ונתח אתה לנתחיה **קמה**
ג יז וכל דם לא תאכלו **רלח**
ה א והוא עד או ראה **רה**
ה יא ולא יתן עליה לבונה **חי' אגדה נישואין**
ו ב הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה **רלה**
ז יט והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף **קלז, רכ, רכז**
ז יט והבשר כל טהור יאכל בשר **רל**
י ג הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש וגו' **חי' אגדה שמיני**
יא יג ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו **קמא**
יא מא וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל **קמא**
יב ג וביום השמיני ימול בשר ערלתו **חי' אגדה שמיני**
יג מד איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן וגו' **חי' אגדה תזריע**
יג מה והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וגו' **חי' אגדה תזריע**
יג נט זאת תורת נגע צרעת וכו' לטהרו או לטמאו **רמג**
יד ב זאת תהיה תורת המצורע וגו' והובא אל הכהן **חי' אגדה תזריע, מצורע**
טו כח ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים **חי' אגדה בראשית**
טז ג בזאת יבא אהרן אל הקדש **חי' אגדה ברית מילה**
טז טז וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל וגו' **חי' אגדה אחרי מות, מסעי**
טז יז וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וגו' **חי' אגדה יום הכיפורים**
טז כא ושלח ביד איש עתי המדברה **פה**
טז כג והניחם שם **ז, יט**
טז לא שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם **פב**
יז יג ושפך את דמו וכסהו בעפר **קב, רמד**
יט ג איש אמו ואביו תיראו **קעג**
יט יז הוכח תוכיח את עמיתך **חי' אגדה יום הכיפורים - הפטרה**
יט כג וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל **קמז**
כ כה ולא תשקצו וגו' ובכל אשר תרמש האדמה **רלז**

כא ט ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף **רכג, חי' אגדה שלח**

כב ט ומתו בו כי יחללהו **לח, רלא**

כב יא וכהן כי יקנה נפש קנין כספו ויליד ביתו וגו' **ריג, רמב**

כב יג ובת כהן כי תהיה אלמנה וכו' מלחם אביה תאכל **רמב**

כב כז והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני וגו' **חי' אגדה ברית מילה**

כב כח ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד **רמז**

כב לב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי וגו' **חי' אגדה אמור**

כג ד אשר תקראו אתם במועדם **טז**

כג יד ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' עד הביאכם **רמא**

כג מ ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' **פז, קי, חי' אגדה שלח**

כה נה כי לי בני ישראל עבדים **חי' אגדה תבא**

כו ג אם בחקתי תלכו וגו' **חי' אגדה בחקתי**

במדבר

ה ו איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם **קמו, רה**

ה יג ועד אין בה **רמב**

ה טו ולא יתן עליו לבונה **חי' אגדה נישואין**

ו יט ולקח הכהן את הזרע בשלה מן האיל **רמז**

ו כד יברכך ה' וישמרך **חי' אגדה נשא**

ו כה יאר ה' פניו אליך ויחנך **חי' אגדה נשא**

ו כו ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום **חי' אגדה נשא, יום הכיפורים**

ו כז ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם **חי' אגדה נשא**

ח ג ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה וגו' **חי' אגדה בהעלותך**

ט ג בין הערבים תעשו אתו במועדו **ריג**

ט יא על מצות ומררים יאכלהו **קא, קמא**

ט טו וביום הקים את המשכן **רכ**

י ט וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצרר וגו' **חי' אגדה בהעלותך**

י י וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וגו' **חי' אגדה בהעלותך**

יא כז אלדד ומידד מתנבאים במחנה **חי' אגדה מסכת מגילה**

יא כח ויאמר אדני משה כלאם **קעב**

יב ג והאיש משה עניו מאד מכל האדם וגו' **חי' אגדה בהעלותך**

יב יב אל נא תהי כמת **חי' אגדה הספד**

יג י למטה זבולון גדיאל בן סודי **חי' אגדה שלח**

יג יח וראיתם את הארץ מה היא **חי' אגדה שלח**

יג כ היש בה עץ אם אין **חי' אגדה שלח, חקת, הספד**

יג כ והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ **חי' אגדה שלח**

יג כ ויהס כלב את העם וגו' **חי' אגדה שלח**

יד יט סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך **חי' אגדה שלח**

יד כד ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו **חי' אגדה שלח**

יד מא ויאמר משה למה זה אתם עברים את פי ה' וגו' **חי' אגדה שלח**

טו יט והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' **חי' אגדה שלח**

טו לב ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקשש וגו' **חי' אגדה שלח**

טו לד ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו **חי' אגדה שלח**

טו לט וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות וגו' **חי' אגדה שלח**

טז ג כי כל העדה כולם קדושים וגו' **חי' אגדה קרח**

טז ט המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם וגו' **חי' אגדה קרח**

טז י ובקשתם גם כהנה **חי' אגדה קרח**

טז טו לא חמור אחד מהם נשאתי וגו' **חי' אגדה קרח**

יח ח ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי **רלב**

יח יז לא תפדה קדש הם **מד, קצד**

כ ח ודברתם אל הסלע **חי' אגדה מסכת מגילה**

כ ח והשקית את העדה ואת בעירם **קכא**

כ י המן הסלע הזה נוציא לכם מים **חי' אגדה חקת**

כג ט כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו וגו' **חי' אגדה בלק, נישואין**

כג יג אפס קצהו תראה וכולו לא תראה **חי' אגדה הספד**

כג כא לא הביט און ביעקב לא ראה עמל בישראל וגו' **חי' אגדה בלק**

כד ה מה טובו אוהליך יעקב וגו' **חי' אגדה בלק**

כח י עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה **רלח**

ל ג איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה וגו' **יג**

ל ו וה' יסלח לה כי הניא אביה אותה **רמג**

ל יז בנעריה בית אביה **רמג**

לג טז ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאוה **חי' אגדה מסעי**

לג יז ויסעו מקברת התאוה ויחנו בחצרת **חי' אגדה מסעי**

לג יח ויסעו מחצרת ויחנו ברתמה **חי' אגדה מסעי**

לג כד ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה **חי' אגדה מסעי**

לג כה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת **חי' אגדה מסעי**

לג כו ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת **חי' אגדה מסעי**

לה לד ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה וגו' **חי' אגדה מסעי**

דברים

א א אלה הדברים אשר דיבר משה וגו' **חי' אגדה שלח**

א יא ויברך אתכם כאשר דבר לכם **חי' אגדה דברים**

א טז שמע בין אחיכם ושפטתם צדק **קצט, ריא**

ב ג רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפנה **חי' אגדה דברים**

ד ד ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום **חי' אגדה ואתחנן**

ד ו ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם וגו' **קפד, רל**

ד יא והאש בוער עד לב השמים **חי' אגדה האזינו**

ד טו ונשמרתם מאד לנפשתיכם **רל**

ז יג שגר אלפיך ועשתרת צאנך **חי' אגדה מסכת בבא בתרא**

ח י ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך **חי' אגדה נשא**

י יז הקל הגדל הגבר והנורא אשר לא ישא פנים **חי' אגדה יום הכיפורים**

יא כ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך **קפב**

יא כא למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה **קפב**

יד א בנים אתם לה' אלקיכם **חי' אגדה תבא**

יד יב וזה אשר לא תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה **קמא**

יד כב עשר תעשר את כל תבואת זרעך **חי' אגדה תבא**

יד כג ואכלת לפני ה' וכו' מעשר דגנך תירשך ויצהרך **רלח**

טו יח וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה **חי' אגדה מקוה**

טז ג לא תאכל עליו חמץ **קמא**

יז ז יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו וגו' **רז**

יח ג ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה **קיד**

יח יג תמים תהיה עם ה' אלקיך **חי' אגדה תבא**

יט יז ועמדו שני אנשים אשר להם הריב **רה**

יט יט ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו **רה**

כ יט לא תשחית את עצה **קמז**

כב יא לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו **כז**

כב יב גדלים תעשה לך **כז**

כב כו ולנערה לא תעשה דבר **רמג**

כג ב לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה' **קלא**

כג ג לא יבא ממזר בקהל ה' **קלא**

כג יח ולא יהיה קדש מבני ישראל **רכא**

כד א כי מצא בה ערות דבר **ר**

כד טז לא יומתו אבות על בנים **רה**

כה ג ארבעים יכנו לא יסיף **קפ**

כה ז להקים לאחיו שם בישראל **קצ**

כה ט וירקה בפניו **רמב**

כו יא ושמחת בכל הטוב וגו' **חי' אגדה בא, תבא**

כו טו השקיפה ממעון קדשך מן השמים **חי' אגדה בא**

כז ה לא תניף עליהם ברזל **חי' אגדה יתרו**

כז ח את כל דברי התורה הזאת באר היטב **קעט**

כז ט הסכת ושמע ישראל היום **חי' אגדה מסעי**

כח א והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך **חי' אגדה תבא**

כח מט ישא ה' עליך גוי מרחוק **חי' אגדה נשא**

ל יב מי יעלה לנו השמימה **חי' אגדה ברית מילה**

לא א וילך משה וידבר את כל הדברים האלה
חי' אגדה מצורע, וילך
לא יז והסתרתי פני מהם **חי' אגדה נשא**
לא יח ואנכי הסתר אסתיר פני **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**
לב א האזינו השמים **חי' אגדה האזינו**
לב טו וישמן ישרון ויבעט **חי' אגדה שיר השירים**
לג ד תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב **קצה**
לג יח שמח זבולון בצאתך על ידי וישׁשכר באוהליך **חי' אגדה שלח**

יהושע

ה יא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח **רמא**

שמואל א

א ב ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים
חי' אגדה נשא
ב כד אל בני כי לוא טובה השמעה **חי' אגדה נשא**
ו ח ולקחתם את ארון ה' **חי' אגדה שלח**
כה יח וחמש צאן עשוית **חי' אגדה נישואי זיווג שני**

שמואל ב

ז כג ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ
חי' אגדה יום הכיפורים
כב יב חשרת מים עבי שחקים **קסז**

מלכים א

ב א ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר **חי' אגדה הספד**
ב ב אנכי הלך בדרך כל הארץ וחזקת והיית לאיש **חי' אגדה הספד**
יא ד ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וגו' **חי' אגדה הקמת מצבה**
יח לז ואתה הסבת את לבם אחרנית **פ**
כב ד כמוני כמוך כעמי כעמך כסוסי כסוסיך
חי' אגדה שלח

מלכים ב

ו כז המן הגורן או מן היקב **חי' אגדה חקת**

ישעיה

א ב בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי
חי' אגדה שבת חזון - הפטרה
א ד הוי גוי חוטא **חי' אגדה במדבר – הפטרה**
א יח אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו' **חי' אגדה שבת חזון – הפטרה, מסכת בבא בתרא**
ג ה ירהבו הנער בזקן **חי' אגדה מסכת חגיגה**
כו ב פתחו שערים ויבא גוי צדיק
חי' אגדה במדבר – הפטרה
כו יז כמו הרה תקריב ללדת **חי' אגדה תולדות**
מד כב מחיתי כעב פשעיך
חי' אגדה שבת חזון - הפטרה
נ א ובפשעיכם שלחה אמכם
חי' אגדה ברית מילה
נה א הוי כל צמא לכו למים
חי' אגדה תזריע, מסכת בבא בתרא
נז א כי מפני הרעה נאסף הצדיק **חי' אגדה מסעי**
נח א קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך
חי' אגדה יום הכיפורים - הפטרה
נח ב ואותי יום יום ידרושון **חי' אגדה וישב**
נח ח והלך לפניך צדקך **חי' אגדה הספד**
נט כ ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב
חי' אגדה תפילה
נט כא ואני זאת בריתי אותם **חי' אגדה ברית מילה**
נט כא ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך וגו' **חי' אגדה נשא**
סב ה ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך **קצה**

ירמיה

ד כה ראיתי והנה אין האדם וכל עוף השמים נדדו **רמו**
ז כב כי לא דיברתי את אבותיכם ולא צויתי אותם וגו' **חי' אגדה צו – הפטרה**
יד ח מקוה ישראל מושיעו בעת צרה
חי' אגדה מקוה
יז ז ברוך הגבר אשר יבטח בה' **חי' אגדה וישב**
יז יא עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו
חי' אגדה ירמיה
יז יג מקוה ישראל ה' **חי' אגדה שלח, וילך, מקוה**
כג ו וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו **חי' אגדה תבא**
לא ב ואהבת עולם אהבתיך **פ**
לג י עוד ישמע וכו' בערי יהודה ובחצות ירושלם
חי' אגדה חתונת זהב
לג יא קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו' **חי' אגדה תבא, חתונת זהב**

יחזקאל

ג יז צופה נתתיך לבית ישראל
חי' אגדה במדבר – הפטרה

טז ח ואפרש כנפי עליך וכו' ואבוא בברית אתך
קצה

לד לא ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם **רמו**

לט טו וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון
חי' אגדה הספד

מג יב זאת תורת הבית על ראש ההר כל גבלו וגו'
חי' אגדה נישואין

מד לא כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה וגו'
קח

מה ט ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו'
חי' אגדה בלק

הושע

ב א והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר וגו'
חי' אגדה במדבר - הפטרה

ב א והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם
חי' אגדה בא

ב ב ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו וגו'
חי' אגדה שלח

ב כא וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי וגו' **קצה**

ב כב וארשתיך לי באמונה וידעת את ה' **קצה**

ד יז חבור עצבים אפרים הנח לו **חי' אגדה שלח**

יד ב שובה ישראל עד ה' אלקיך וגו'
חי' אגדה דרשה לשבת שובה

יואל

ב כ ואת הצפוני ארחיק מעליכם **חי' אגדה דברים**

יונה

ג ג ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה' ונינוה וגו'
חי' אגדה יום הכיפורים – הפטרה למנחה

מיכה

ד ו ואשר הרעתי **פ**

זכריה

ג א ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד וגו'
חי' אגדה בהעלותך - הפטרה

מלאכי

א ב אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה וכו'
חי' אגדה תולדות - הפטרה

ב ה בריתי היתה אתו החיים והשלום
חי' אגדה ברית מילה

ב י הלוא אב אחד לכלנו הלוא אל אחד בראנו
וגו' **חי' אגדה שלח**

ג כב זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו וגו'
חי' אגדה תבא

ג כג הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו'
חי' אגדה תבא

תהלים

ח ו ותחסרהו מעט מאלקים **חי' אגדה תבא**

יט ב השמים מספרים כבוד קל **חי' אגדה האזינו**

יט ט מצות ה' ברה מאירת עינים **מב**

כד ה ישא ברכה מאת ה' **חי' אגדה נשא**

כח ט הושיעה את עמך וברך את נחלתך וגו'
חי' אגדה רפואות ועניני סגולות

ל ב ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי
חי' אגדה קרח

לא יג נשכחתי כמת מלב **חי' אגדה הספד**

לב ה חטאתי אודיעך ועוני לא כסתי אמרתי
אודה וגו' **חי' אגדה תהילים**

לד טו סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו
חי' אגדה שלח

לז לב צופה רשע לצדיק **חי' אגדה במדבר – הפטרה**

לח י ה' נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה
חי' אגדה שבת חזון - הפטרה

לט ב אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני
אשמרה וגו' **חי' אגדה תהילים**

לט ג נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר
חי' אגדה תהילים

לט ד חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי
בלשוני **חי' אגדה תהילים**

מב ד היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה וגו'
חי' אגדה נשא

מו ט לכו חזו מפעלות ה' **חי' אגדה מצורע, וילך**

נ ג וסביביו נשערה מאוד **חי' אגדה מסכת סוכה**

נ טז ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי וגו'
חי' אגדה תזריע

נ כא אלה עשית והחרשתי וגו'
חי' אגדה במדבר – הפטרה

נא א למנצח מזמור לדוד
חי' אגדה במדבר – הפטרה

נא ב בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע **חי' אגדה במדבר – הפטרה**

נו יא באלקים אהלל דבר בה' אהלל דבר
חי' אגדה נשא, שלח

סא ט לשלמי נדרי יום יום **חי' אגדה וישב**

סו ה לכו וראו מפעלות אלקים
חי' אגדה מצורע

סח כ ברוך ה' יום יום יעמס לנו הקל ישועתנו סלה **חי' אגדה וישב**

סח כז במקהלות ברכו אלקים **חי' אגדה מסעי**

עד כא עני ואביון יהללו שמך **חי' אגדה בהעלותך**

עח ס ויטש משכן שלו אהל שכן באדם
חי' אגדה נשא

עט יא כגדל זרועך וגו' **חי' אגדה שלח**

פב ג שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו **קפד**

פז א לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש
חי' אגדה שלח

צ י ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו'
חי' אגדה וישלח, מסכת עירובין

קא ה גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל
חי' אגדה שלח

קב יח ולא בזה את תפלתם **חי' אגדה פרקי אבות**

קו לה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם
חי' אגדה תפילה

קיא א הללוי' אודה ה' וגו' **כט**

קיא ה טרף נתן ליראיו **כט**

קיב א אשרי איש ירא את ה' וגו'
חי' אגדה וילך, הספד

קיב ב גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יברך
חי' אגדה הספד

קיב ט פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד
חי' אגדה תהילים

קטז ט אתהלך לפני ה' בארצות החיים
חי' אגדה תהילים

קיח ב יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו **מב**

קיח ג יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו **מב**

קיח ד יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו **מב**

קיח יד עזי וזמרת קה ויהי לי לישועה
חי' אגדה תהילים

קיט יט גר אנכי בארץ **חי' אגדה וישלח**

קיט קנה רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו
חי' אגדה תהילים, מקוה

קכ ה אויה לי כי גרתי משך **חי' אגדה וישלח**

קכא א אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי
חי' אגדה תהילים, נישואין

קכא ב עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ
חי' אגדה תהילים, נישואין

קלו יא ויוצא ישראל מתוכם **חי' אגדה מסעי**

קלז א על נהרות בבל שם ישבנו **חי' אגדה לך לך**

קמג ב ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק וגו' **חי' אגדה תפילה**

קמה כא ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד
חי' אגדה דברים

קנ ב הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גודלו
חי' אגדה שלח

משלי

ג ו בכל דרכיך דעהו **חי' אגדה לך לך**

ג יח עץ חיים היא וגו' **חי' אגדה שלח**

ח יד לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה
חי' אגדה מסעי

ח ל ואהיה שעשעים יום יום **חי' אגדה וישב**

ח לד לשקד על דלתתי יום יום **חי' אגדה וישב**

ט א חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה
חי' אגדה נישואין

יב ד אשת חיל עטרת בעלה **חי' אגדה הספד**

טז לא עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא
חי' אגדה הספד

יז יד פוטר מים ראשית מדון **חי' אגדה שלח**

יח י מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב
חי' אגדה רפואות ועניני סגולות

יח כב מצא אשה מצא טוב **חי' אגדה נישואין**

כב ד עקב ענוה יראת ה' **חי' אגדה שלח**

איוב

ג ו במספר ירחים אל יבא **כח**

ז ט כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה
חי' אגדה שבת חזון - הפטרה

יט יט תיעבוני כל מתי סודי **חי' אגדה שלח**

לו כז כי יגרע נטפי מים יזקו מטר לאדו **קסז**

רות

א יט ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי **חי' אגדה תהילים, הספד**

א כ ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי קראן לי וגו' **חי' אגדה תהילים, הספד**

איכה

א א איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה **חי' אגדה איכה**

א ב בכה תבכה בלילה **חי' אגדה פסח**

א ד דרכי ציון אבילות מבלי באי מועד וגו' **חי' אגדה איכה**

א יט קראתי למאהבי המה רמוני **חי' אגדה מסכת בבא בתרא**

שיר השירים

א י צוארך בחרוזים **חי' אגדה מסכת חולין**

ב יד יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את וגו' **חי' אגדה שיר השירים, בהעלותך**

ה טז וכולו מחמדים **חי' אגדה הספד**

ז ה צופה פני דמשק **חי' אגדה במדבר – הפטרה**

קהלת

ג ב עת ללדת **חי' אגדה תולדות**

ג ה עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים **חי' אגדה מגילת אסתר**

ג יד ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים וגו' **חי' אגדה אמור**

ד ב ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים וגו' **חי' אגדה הספד**

ז ב והחי יתן אל לבו **חי' אגדה תולדות**

ז ד לב חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית שמחה **חי' אגדה קהלת**

ז יד ביום טובה היה בטוב **חי' אגדה שיר השירים, בהעלותך**

ח יא אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה וגו' **חי' אגדה דברים**

אסתר

ד טז לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן **חי' אגדה מגילת אסתר**

ד יז ויעבר מרדכי **נט**

ה ד יבוא המלך והמן היום **חי' אגדה רפואות ועניני סגולות**

ה יג וכל זה איננו שוה לי **חי' אגדה שלח**

ט כב ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים **צה, צו**

י ג ורצוי לרב אחיו **חי' אגדה קרח**

נחמיה

ח י ושלחו מנות לאין נכון לו **צט**

דברי הימים א

כט י ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל וגו' **כב**

דברי הימים ב

יז ו ויגבה לבו בדרכי ה' **חי' אגדה שלח**

מפתח הש"ס

ברכות

ב. הקטר חלבים ואברים **רלה**

ב. וממאי דהאי ובא השמש **רלה**

ב: תוד"ה משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח **קכו**

ג. שלישית תינוק וכו' **רלה**

ד: אלא משום דאית ביה תרתי **כט**

ד: רש"י ד"ה דאית ביה תרתי **כט**

ה. ואם לאו יזכור לו יום המיתה **חי' אגדה ואתחנן**

ו: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה' קולות **חי' אגדה נישואין**

ז. מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו **רלה**

ז. צדיק וטוב לו צדיק גמור **חי' אגדה בהעלותך**

ט. כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב **חי' אגדה שבועות**

י. אמר ליה אתון דלא דרשיתון סמוכין קשיא לכו **כז**

יב. פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא **צח**

יב. תוד"ה להגיד **יא**

יג: לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים **חי' אגדה בהעלותך**

יג. תוד"ה היה קורא אם כוון לבו יצא **קמו**

יד. השרוי בתענית מהו שיטעום **נט**

יד. כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרא רע **חי' אגדה וישלח**

יד. תוד"ה או דילמא הנאה קביל עליה **נט**

טו. רש"י ד"ה ברכה דרבנן היא **קנה**

יז. כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וכו' **חי' אגדה חקת**

יז. תוד"ה העושה **חי' אגדה פסחים**

יח. מתו ומשמרו אין מהלך בביה"ק לא **רלה**

יט: איסורא מממונא לא ילפינן **רמג**

כ. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע וכו' וחייבין בתפילה וכו' **צח**

כ. רש"י ד"ה שב ואל תעשה שאני **לג**

כ. רש"י ד"ה קטנים **צח**

כ. תוד"ה וקטנים פטורים מק"ש **צח**

כ: וכי לא אשא פנים לישראל וכו' **חי' אגדה נשא**

כ: בעל קרי מהרהר בלבו **קמו**

כג. ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאין **רלה**

כה. דאמר רב המנונא לא אסרה תורה וכו' **קמו**

כה. וכי גזרו בהו רבנן בודאן אבל בספקן לא גזור **מד, קמו**

כה: והרי לבו רואה את הערוה **רלה**

כה: צואה דבוקה בסנדלו מהו תיקו **רלה**

כה: אמר אביי לא שנו אלא בהניחן בכלי שאינו כליין **רלה**

כה: מיתיבי מעוות לא יוכל לתקון **רלה**

כו. טעה ולא התפלל ערבית וכו' איבעיא להו טעה ולא התפלל מנחה וכו' **מד**

כו. תוד"ה טעה ולא התפלל ערבית **מד**

כו. תוד"ה איבעיא להו **מד**

כח. גמירי מעלין בקודש ואין מורידין **יט**

כח. היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף **רלה**

כט. ונימרה ברכה בפני עצמה **רלה**

ל. היה עומד בבית קדשי הקדשים **רלה**

ל: אני ראיתי את רבי ינאי דצלי **רלה**

לא. המקיז דם בבהמת קדשים **רלה**

לא. אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו **חי' אגדה ברכות**

לא: אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסבת וכו' **פ**

לב. בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די **חי' אגדה דברים**

לב. רש"י ד"ה דכתיב ואשר הרעותי **פ**

לד. חברותא כלפי שמיא מי איכא **רלה**

לה. כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל **יא, קנה, רלח**

לה. ואי נמי יליף גזירה שוה **רלה**

לה. תוד"ה אחליה והדר אכליה **רלה**

לה: איתא אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו וכו' **כג**

לה: רש"י ד"ה ביומי ניסן **כג**

לו: תוד"ה אין קוצצין אילנות בשביעית **קמז**

לח: ועוד אר"ח בר אבא **רלה**

לט. דהנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא **כא**

לט. תוד"ה בצר ליה שיעורא **רלה**

מא: אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא **רלז**

מה. תוד"ה אם רצו **כא**

מה: רש"י ד"ה מצוה ליחלק **כא**

מז: כל המשחרר וכו' מצוה דרבים שאני **קעח**

מז: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה וכו' **יג, קצח**

מז: מצוה הבאה בעבירה היא מצוה דרבים שאני **קא**

מח: מנין לברהמ"ז וכו' לפניו מנין וכו' **קנה**

מט. גופא רבי אומר אין חותמין בשתים וכו' הכא חדא היא וכו' **מב, צה, קעז**

מט. רש"י ד"ה חוץ מזו **מב**

נד. חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה וכו' **חי' אגדה נשא, שלח**

ס. וליפלגו בקנה וחזר וקנה דאין צריך לברך **קכז**

ס. היתה אשתו מעוברת ואמר וכו' אין מזכירין מעשה נסים **מג**

ס: בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר **חי' אגדה שלח**

סג. עין יעקב - היינו דאמרי אינשי גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרייא **חי' אגדה בלק**

שבת

ב. תוד"ה פשט בעה"ב את ידו **לט**

ג. הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ וכו' **פח**

ג. תוד"ה בבא דרישא **ל, קנד**

ג: כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי **נו, קנח**

ד. הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע **רלו**

ד. תוד"ה וכי אומרים לו לאדם חטא **פ, קצא, רלט**

ד. תוד"ה קודם שיבא לידי איסור סקילה **סה, קמה, רכט**

ד: דרבי עקיבא סבר קלוטה כמי שהונחה דמיא **רלח**

ה: המעביר חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור **עב**

ה: תוד"ה בשלמא לבן עזאי **עא, עב**

ו: איסי בן יהודה אומר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת וכו' **רכח**

ו: והא קא משמע לן הא מהנך דלא מספקן **רכח**

י. תוד"ה טריחותא למיסר המייניה **צא**

יא: איבעיא להו כרמלית מאי אמר אביי היא היא **כו**

יא: תוד"ה אמר אביי **כו**

יב. תוד"ה רבי נתן **קמו**

יג: רש"י ד"ה ודרשן **קח**

יד. אוכל אוכל ראשון וכו' דזימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו' **רלב**

יד. רש"י ד"ה ופסיל להו **רלב**

טו: על ששה ספקות שורפין את התרומה **קמו**

יח: ולא יתן לו במתנה אלא כדי שיגיע לביתו **כו, קעד**

יח: רש"י ד"ה אלא כדי שיגיע **כו**

יח: תוד"ה ולא ישאילנו **כו**

יט: תוד"ה הני כרכי **לב**

כ. ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובו **עו**

כ. למישרי אברים ופדרים וכו' וכהנים זריזין **סד, עו, ריג**

כ. תוד"ה איבעיא להו תחתון האיך דגבי תנור **רכח**

כ. תוד"ה למשרי אברים ופדרים **סד, ריג**

כא. אמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים וכו' **רכג**

כא: תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו **רלו**

כא: טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין וכו' **צא**

כא: לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה **צא**

כא: דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום **ב**

כא: תוד"ה שהיה מונח בחותמו של כ"ג **צא**

כב. כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל **לב, סו, קד, רז**

כב. רש"י ד"ה הלכה כרבי שמעון **רלו**

כב. תוד"ה סוכה תניא **צג**

כג. מדקא מברכינן אשר קדשנו במצותיו וצונו וכו' **מו**

כג. ספק דדבריהם לא בעי ברכה **יא**

כג: ובשבת מאי טעמא לא מתוך שמצוה עליו לבערו גזרה שמא יטה **רכג**

כג: אמר רבא דרחים רבנן וכו' דמוקיר רבנן הוו ליה חתנוותא רבנן **חי' אגדה תבא, ברכות**

כד. אמר קרא ולא תותירו וכו' בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו **רכב, רכז**

כד. תוד"ה שאלמלא **כט**

כד: מ"ט לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט וכו' רבא וכו' רב אשי וכו' **קב, ריב, רכג**

כד: רש"י ד"ה מנהני מילי **רכא, רכג**

כד: תוד"ה לפי **רכא, רכג**

כד: תוד"ה ולא מילה **קב**

כה. והוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה וכו' **פב, רכ, רכג**

כה. ואמרה תורה בשעת ביעורה תיהני ממנה **פז**

כה. תוד"ה כך אתה מצווה לשרוף את התרומה **פז, רלח**

כה: כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי וכו' **ג, כז**

כה: סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין **ג, כז**

כה: רש"י ד"ה חובה **סו**

כה: רש"י ד"ה בית שמאי פוטרין **סב, רכא**

כח: לא הוכשרו במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד **רלו**

כח: מאי הוי עלה דתחש שהיה בימי משה **חי' אגדה תרומה**

כט. לדבריהם דרבי אליעזר ורבי עקיבא קאמר ליה וכו' **לב**

כט. מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים וכו' **לב**

כט. משום דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי והוה ליה נולד ואסור **לב**

כט: תוד"ה ובלבד **קכו**

ל: נפק אחוי ליה צלף **כג**

לא. שוב מעשה בנכרי אחד **קעט**

לב. רב לא עבר במברא דיתיב ביה גוי **קפב**

לד. ספק חשכה ספק אינו חשכה וכו' אבל מעשרין את הדמאי **נז**

לד. רש"י ד"ה בעירובי תחומין **מב, עג**

לד. תוד"ה לא קשיא **מב, עג**

לט: תוד"ה אלא אם כן ראויין לשתיה **רכג**

מ. כחומרי דרב עביד כקולי דרב לא עביד **לב, קד**

מ. אחר כל אכילתך אכול מלח **קכו**

מ: והאמר אביי דברים וכו' של קודש אסור לאומרן בלשון חול **קעא**

מב. תוד"ה אפילו של עץ נמי **סה**

מד. מטה שיחדה למעות אסור לטלטלה **לב**

מד. רש"י ד"ה חוץ מן הנר הדולק בשבת **לט**

מד. תוד"ה שבנר ושבקערה אסור **צג**

מד. תוד"ה מטה שיחדה **לב**

מה: אמרו הלכה כרבי שמעון וכו' הכא במאי עסקינן בדאית ביה ביצה **לב**

מה: והאמר רב נחמן מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד וכו' **לב**

מה: רש"י ד"ה דאית בה ביצה **לב**

מה: תוד"ה דאית בה ביצה **לב**

מו: מי יימר דמזדקק ליה חכם **ריג**

מו: דילמא בהדי דנקיט לה כבתה הא שמעינן ליה לרבי שמעון וכו' **לט**

מו: רש"י ד"ה איסורא דאורייתא **רלו**

מז. הנח לנר שמן ופתילה הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור **לט**

מט. אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי **קעה**

מט: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד עבודות המשכן **לט**

נא: רש"י ד"ה בחיה קטנה, כגון נמייה וחולדה **קכד**

נג: ואיבעית אימא הא והא רבי יהודה **לב**

נג: תוד"ה כאן ליבש **לב**

נה. אמר רב אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון **חי' אגדה תזריע**

נה: אמר רב אמי אין מיתה בלא חטא **חי' אגדה חיי שרה**

נח: תוד"ה אלא אמר רבא **נט**

סא. אפילו למאן דאמר שבת זמן תפילין הוא וכו' **לב**

סב. קסבר עולא נשים עם בפני עצמן הן **פ, קכז**

סב. רש"י ד"ה התם משום שי"ן **ה**

סב. תוד"ה שי"ן של תפילין **רלו**

סה: רש"י ד"ה אין המים **קמה, קסז**

סט. תוד"ה דידע **לא, לג, קפד, ריג, רל, רמ**

סט: חייא בר רב אומר משמר יום אחד ומונה ששה **נג**

ע. תוד"ה ועל כולן אינו חייב אלא אחת **קמט**

עג. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת **לט**

עה. שוחט משום מאי מיחייב **ריג**

עה: אימא אף משום צובע **לד**

עז. תנא יבש בכזית **קנג**

עט: תוד"ה ותפילין **ו**

פא: והאמר ריש לקיש צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בה **סה**

פא: רש"י ד"ה מותר לקנח **סה**

פג. עבודה זרה ומשמשיה הן ולא היסטן רבי עקיבא אומר הן והיסטן **צא**

פו. תוד"ה מנין לפולטת כו' שנא' היו נכונים לשלשת ימים **חי' אגדה שבועות**

פו: ישראל דדאיגי במצות חביל גופייהו **קג**

פז. הוסיף יום אחד מדעתו וכו' **חי' אגדה שבועות**

פז: תנא אותו יום נטל עשר עטרות **ריג**

פז: תוד"ה ואותו יום חמישי בשבת היה כו' **ריג**

פט. אל תקרי בושש אלא באו שש **חי' אגדה לתיקון חצות**

פט: לא בסבי טעמא **חי' אגדה שבת**

פט: תוד"ה אסורין ומצטרפין **רלו**

צ. רש"י ד"ה פחות **עד**

צא. הוציא חצי גרוגרת לזריעה, ותפחה, ונמלך עליה לאכילה מהו **פז**

צא. מדמצטרף לענין טומאה מיחייב נמי לענין שבת **ג, עד, פז, רלט**

צא: אגד כלי שמיה אגד **צו בהערה**

צא: מדלענין יוצא בכזית לענין שבת נמי בכזית **קג**

צב. המוציא בין בימינו בין בשמאלו וכו' ובשערו וכו' פטור **רלו**

צב: בעשתה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה **ריג**

צד. תוד"ה שהחי נושא את עצמו **קכז**

צד. תוד"ה רבי שמעון פוטר **פה**

צו: הכנסה מנלן סברא היא וכו' מה לי אפוקי ומה לי עיולי **לט**

צח. אורכא דעגלה כמה הואי חמש אמין **מא**

קב. יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד **עד**

קב. רש"י ד"ה אכילה אחת **עד, עה, רלט**

קב. תוד"ה והוציאו **עד**

קג. תוד"ה לא צריכא **מד**

קג: רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני ונסכיהם וכו' **טז**

קה: וכל המקלקלין פטורין **כז**

קה: הא רבי יהודה דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה **לב**

קו. ומדאסר רחמנא הבערה גבי בת כהן וכו' **רכג**

קו. והאנן תנן כל המקלקלין פטורין **רלו**

קו. רש"י ד"ה ובריתא ר' שמעון היא **לא, רמ**

קו. תוד"ה בחובל וצריך לכלבו **פה**

קיג: שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול **חי' אגדה כי תשא**

קיד: רש"י ד"ה אלא לאו **כו**

קטו. מעשה באבא חלפתא **קעב**

קטז: דבנהרדעא פסקי סידרא דכתובים במנחתא דשבתא **כט**

קטז: מצילין תיק הספר עם הספר **רלו**

קטז: רש"י ד"ה פסקי סדרא בכתובים **כט**

קיח: אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי **חי' אגדה נישואין**

קיח: ואמר רבי יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי **רלו**

קכא. תוד"ה שמע מינה **נט**

קכג. תוד"ה הדר ביה רב נחמן **רלו**

קכד. ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא **לב**

קכד: מכבדות של מילתא מותר לטלטלן בשבת וכו' **לב**

קכה: זמורה שהיא קשורה כו' לימא מתניתין דלא כרשב"ג **רז**

קכו: רש"י ד"ה מפנין תרומה טהורה **רכז**

קכז: ת"ר פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים **קצג**

קכח: אם היתה צריכה לשמן **רלו**

קל. רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת מגולה **סב**

קל. ועוד אר"א כורתים עצים לעשות פחמין לעשות (כלי) ברזל **חי' אגדה שלח**

קל. כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת **סב**

קל: רש"י ד"ה ואייתוה **קעא**

קל: תוד"ה שלא ברצון ר"א דשרי אפי' ברה"ר **רלו**

קל: תוד"ה דרבי אליעזר שמותי הוא **כז, נו, סב, רכא**

קלא. שופר וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי רבי אליעזר **עא**

קלא. אמר רב אדא בר אהבה למעוטי ציצית לטליתו ומזוזה לפתחו וכו' **נ, ריג**

קלא. תוד"ה לא לכל **רלו**

קלא. תוד"ה ושוין שאם צייץ טליתו **רלח**

קלא: אלא אמר רב נחמן אמר רבי יצחק וכו' הואיל ובידו להפקירן **נ**

קלא: אלא אמר קרא יום תרועה יהיה לכם ביום אפילו בשבת וכו' **עא**

קלא: רש"י ד"ה הואיל ובידו להפקירן **נ בהערת בעל משנה הלכות**

קלב. אבל מילה גופה דברי הכל דוחה שבת וכו' **לה**

קלב. רש"י ד"ה ביום ואפילו בשבת **לה**

קלב: אמר רבא האי תנא מעיקרא מאי ניחא ליה וכו' **סב**

קלב: תוד"ה הדר אמר ממאי דשבת חמירא **סב, קעח, רכח**

קלג: והא אביי ורבא וכו' מודה ר"ש בפסיק רישא ולא ימות **רלו**

קלה: כל ששהה שלשים יום באדם **אינו נפל קמה, קפד**

קלז. מי שהיו לו שני תינוקות ושכח ומל את של ערב שבת בשבת וכו' **קעח, רלו**

קמא. אמרי בי רב תנינא דלא כרב נחמן **רלו**

קמב. רבי שמעון בן אלעזר אומר נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר **נז**

קמו. שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות **לא**

קמו. רש"י ד"ה שובר אדם חבית **לא**

קמו. רש"י ד"ה משום ריחשא, שלא יכנס בו שרץ כגון נמייה וחולדה **קכד**

קמו: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור **קנח**

קמז. אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם **קמו**

קנ. רש"י ד"ה ולא יאמר לחבירו כו' **קנד**

קנא. עושין כל צרכי המת סכין ומדיחין אותו **נ**

קנג. בני גלילא אמרי עשה דברים לפני מטתך וכו' **חי' אגדה הספד**

קנג: מאי עוד אחרת היתה מוליכו פחות פחות מארבע אמות **עב**

קנד. במזיד נמי לא מיחייב וכו' בלאו נמי לא מיחייב וכו' **לב**

קנה: אמר רב פפא לית דעניא מכלבא ולית דעתיר מחזירא **חי' אגדה בבא בתרא**

עירובין

ב. מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה וכו' **מא**

ב: תוד"ה בין **א, מ**

ב: תוד"ה ואיבעית אימא **א, מ**

ג. אמר רבי אילעא אמר רב וכו' ואם יש לה אמלתרא **רלז**

ג. מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים **מא, קמו**

ג. רש"י ד"ה מדכרי אהדדי **מא**

ד. שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני **רלז**

ד: אלא הלכתא נינהו ואסמכוהו רבנן אקראי **רלז**

ה. והכא בגזירה שמא יפחות קמיפלגי **מא**

ה. משכו בכמה וכו' אביי אמר בארבע אמות **מא**

ה: לא אמרן אלא במבוי שמונה וכו' **מא**

ה: תוד"ה אותו לחי **מא**

ה: תוד"ה קל וחומר מחצר **מא**

ו. אלא הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא **רלז**

ו. תוד"ה רב אמר **א, מ**

ו. תוד"ה כיצד מערבין **מא**

ו: איתמר רב אמר הילכתא כתנא קמא **א, מ**

ו: תוד"ה וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא **מא, רלז**

ט. באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן **מ**

ט. רש"י ד"ה מקום שאין בו **מא**

י. משום הכי קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה וכו' **מ**

י. רש"י ד"ה ודרבינא **מ**

י. תוד"ה ושני טפחים סגי **רלז**

י: לעולם אימא לך הוי עומד **א**

י: תנן התם עור העסלא וחלל שלו **א**

י: רש"י ד"ה עור העסלא **א**

י: תוד"ה ואצבעיים **א, ח, מ**

יא. והתירו לו לענין כלאים **א, מ**

יב. תוד"ה פסי חצר **רלז**

טו: איתמר פרוץ כעומד וכו' רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור **מא**

טז: אתאן לרבן שמעון בן גמליאל דאמר פחות מארבעה לבוד וכו' **מ**

טז: מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה **מ**

יז: דתני רבי חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה וכו' **מב**

יז: תוד"ה לאו שניתן **לט**

יז: תוספות ישנים ד"ה וארבעה פשוטין **א**

יז: תוספות ישנים ד"ה וביניהן **מ**

יח: יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך **חי' אגדה נשא**

יט: כי פליגי משמונה עד שתים עשרה וכו' **מ**

יט: תרי רואין לא אמרינן **ח, פז, קא, רל**

יט: רש"י ד"ה מאי לאו גודריתא דקני **מ**

יט: תוד"ה בבור שתים עשרה כ"ע לא פליגי **מ**

כ: רש"י ד"ה לא ימלא **מ**

כב. תוד"ה והא א"ר יוחנן **א, רלז**

כד. תוד"ה צירעה **קכד**

כו: מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה **נ**

כח. תוד"ה צירעה **רלז**

ל. אין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה וכו' **מג**

ל. אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכפורים **נ, רלז**

ל: התם איכא סעודה הראויה מבעוד יום **נ**

לא. מר סבר כיון דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דמינטרא וכו' **ב, יג**

לא. דמאי הא לא חזי ליה מיגו דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני **נ**

לא: בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו בשל סופרים וכו' **צט, קד**

לב: ניחא ליה לחבר וכו' ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה **קצא**

לב: כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות **נ**

לה: נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת **רמג**

לה: תוד"ה ספק לא טבל ואפילו טבל **קמה**

לה: תוד"ה אמר ר' ירמיה **רלז**

לו: הלוקח יין מבין הכותים וכו' ומיחל ושותה מיד דברי רבי מאיר **נז**

לו: תוד"ה דתנן הלוקח יין מבין הכותים **נז**

לז: כי לית ליה לרבי שמעון ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה **טו**

מא. א"ל ר"י אי אתם מודים לי בט"ב שחל בא' בשבת **רלז**

מא. תוד"ה אי אתם **רלז**

מא: ת"ר ג' דברים מעבירין וכו' ועל דעת קונו וכו' ודקדוקי עניות **חי' אגדה דברים**

סה: תוד"ה איקלעו **רלז**

סו. יפה עשיתם ששכרתם (השני) **נ**

סז: בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה **עא**

סח. ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה **ריג**

סט. תוד"ה כאן **נז**

עא. ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא וכו' **נ**

עא: דתניא מערבין בחצירות בפת וכו' **נ**

עב: וליפלגי במסיפס להודיעך כחן דבית שמאי **קכז**

עח: חריץ שבין שתי חצירות וכו' אפילו מלא קש או תבן וכו' **ו, קסו**

עח: אי בטליה חייץ ואי לא בטליה לא חייץ **ו**

צג: תוד"ה לא תימא אימר **קד**

צח: תוד"ה ניחוש **רלז**

ק. תוד"ה מתן ד' במתן אחת **לז**

קב. נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה **עו**

קב: מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה **עו**

קב: מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה **עו**

קב: קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה **עו**

קג. חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה **עו**

קג: כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה **עו, קי**

קד. האי מלח היכי דמי אי דמבטליה קא מוסיף אבנין **ו**

קד. אמר ליה רבה לא אסרו אלא קול של שיר **לו**

קד. תנן ממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת וכו' **לו**

קד: שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו שלא לשהות את הטומאה **עו**

פסחים

ב. אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר **מו**

ב. רש"י ד"ה בודקין **מו, חי' אגדה שלח**

ב. תוד"ה אור לארבעה עשר **מו, חי' אגדה שלח**

ג. ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה **רכ**

ג: תוד"ה מאליה מי קספו לך **ריג, רלח**

ד. ת"ש המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה **רלח**

ד: רש"י ד"ה בביטול בעלמא **מו, נא**

ד: הימנוהו רבנן בדרבנן **קכז**

ד: תוד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי **מו, נא, רטז**

ה. לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים **רכט**

ה. רבי עקיבא אומר אינו צריך וכו' ומצינו להבערה וכו' **נא, סד, רכג, רלח**

ה. רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי **רלח**

ה. תוד"ה לא תשחט **רכט**

ה. תוד"ה דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ **רלח**

ה. תוד"ה וכתיב כל מלאכה לא תעשו **רלח**

ה: שמע מינה מדרבי עקיבא תלת וכו' ושמע מינה לא אמרינן הואיל וכו' **סב, פח, רכג, רכח, רמ, רמב**

ה: אמר מר אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו **רלח**

ה: כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא וכו' **רלח**

ה: רש"י ד"ה שמע מינה **נא**

ה: רש"י ד"ה למאן דאמר כו' **רלח**

ה: תוד"ה לא אמרינן מתוך **נו, רמ**

ה: תוד"ה אבל אתה רואה **רלח**

ו. המוצא חמץ וכו' אם של הקדש הוא וכו' מיבדל בדילי מיניה **קמט, רלח**

ו. תוד"ה התם **קפב**

ו: אין מוקדם ומאוחר בתורה וכו' לא אמרן אלא בתרי ענייני **כז, קמא**

ו: וכי משכחת ליה לבטליה **מו**

ו: שני דברים אינן ברשותו של אדם וכו' **רלח**

ו: רש"י ד"ה דלאו ברשותיה הוא **קפה**

ז. תוד"ה לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר **קמג**

ז. בלבער כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע **מו**

ז: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן **קנה**

ז: תוד"ה והלכתא על ביעור חמץ **מו**

ח. ואמר רבא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר **חי' אגדה שלח**

ט. חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן **קד**

ט. וכל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך אין צריך בדיקה **קכד**

ט. תוד"ה ואם תמצא לומר הוה אימור אכלתיה **ז, עח, קנד, קנה, קנח**

ט. תוד"ה כדי שתהא בהמה אוכלת (הראשון) **רלח**

ט: מפני שחולדה וברדלס מצויין שם **קכד**

ט: תוד"ה היינו ט' חניות **קד**

י. תוד"ה הלך באחד מהן **לח, רלא**

י: ומי גזר ר"י דילמא אתי למיכל **רלח**

יא. הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה **רכט**

יא. תוד"ה קוצרין בית השלחין **רי**

יג. ומשיירין מן הטהורות וכו' דברי רבי אלעזר בן יהודה וכו' **נ**

יג. לא זזו משום עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא **נ**

יג. תוד"ה ומשיירין מזון שתי סעודות **נ**

יג: כגון שנתקבל הדם בכוס ונשפך וכו' כל העומד לזרוק וכו' **רלח**

יד. מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל וכו' **פז, קא**

יד. תוד"ה אבל תרומה וקדשים עושין כיוצא בהן **רלח**

יד. תוד"ה דאיכא משקין בהדי בשר **פז, קנג, רלח**

יד. תוד"ה עם בשר ומשקין מיבעי ליה **רלח**

יד: רש"י ד"ה נוקמה בנר של חרס **פז**

יד: תוד"ה ואילו הכא פסול וטמא **פז**

טו. רבי יהושע אומר אף יטמאנה ביד **רמג**

טו. תוד"ה חבית שנולד ספק טומאה **רלח**

יז. תוד"ה רביעי בקודש **רלח**

יט: כגון שאבדה לו מחט טמא מת וכו' זאת אומרת עזרה וכו' **קא, קח**

כ. רש"י ד"ה להכי נקט פרה של זבחי שלמים **רלח**

כא. רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה **נא**

כא. תוד"ה ואי אשמעינן חיה משום דמצנעא לה **רלח**

כא: אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה וכו' **מז, קמא**

כא: דאמר רבי אבהו כל מקום וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה **קמא**

כא: תוד"ה כל מקום שנאמר לא יאכל **רלח**

כב. קסבר רבי אבהו כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה וכו' **נט, קכז**

כב. רש"י ד"ה אלו ואלו **קמט**

כב. תוד"ה חולין שנשחטו בעזרה **קח, קמא, רלח**

כב. תוד"ה ורבי שמעון **מז, קמט, רלח**

כב. תוד"ה והרי דם **קיא**

כב: ולחזקיה למאי הלכתא איתקש דם למים **קמט**

כב: והרי אבר מן החי דכתיב לא תאכל **רלח, רמה**

כב: ובעל השור נקי להנאת עורו הוא דאתא **קיא**

כב: תוד"ה מנין **קמט, רלח**

כג. והרי שרצים דרחמנא אמר שקץ הוא לא יאכל **קמא**

כג. למה לי למיכתב לא יאכל וכו' לא לכתוב וכו' ולא בעי לכם **קמט**

כג: רש"י ד"ה אם אין ענין **קמט**

כג: תוד"ה ומה חלב **קיא**

כג: תוד"ה מאי בינייהו **קמא, רלח**

כד: כל איסורין שבתורה אין לוקין וכו' שאם אכל חלב חי שפטור **נו, נט, סה, קלא, קמט, רלח**

כד: תוד"ה צירעה לוקה שש **קכד**

כה: מקיש רוצח לנערה המאורסה **רלח**

כה: מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דשייף לה לברתיה בגוהרקי דערלה **קפג**

כד: הכל מודים בכלאי הכרם וכו' משום דלא כתיב בהו אכילה וכו' **קא**

כו. אין בו משום מעילה הואיל ונעשית מצותו **רמה**

כו. תוד"ה שאני היכל **עג, פז, קא, רלב**

כו. תוד"ה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא **רלח**

כח. תוד"ה ותנן נמי גבי ע"ז **קא**

ל: בעל חוב אביי אמר למפרע גובה ורבא אמר מכאן ולהבא וכו' **רכג**

כו: תוד"ה בין **קנא**

כז: אמר רבא הכי השתא וכו' **רלח**

כז: וכל היכי דמעל המסיק נפיק לי' לחולין **רלח**

כז: ושל ישראל אסור בהנאה **רלח**

כז: רש"א וכו' תוך זמנו עובר עליו בכרת ובלאו **רלח**

כח. מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה וכו' **רלח**

כח. ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק **רלח**

כח. אשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק **קח**

כח: תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה **קמא, רלח**

כח. אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ **רלח**

כח: תוד"ה רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו **קמט, רלח**

כח: תוד"ה אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו **רלח**

כח: תוד"ה וחד לפני זמנו **קמא, רלח**

כט. לעולם רבי יהודה היא ויליף שאור דאכילה משאור דראייה **רלח**

כט. ורבי שמעון קנסא קניס הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא **קע**

כט. האוכל חמץ של הקדש במועד מעל **ריב**

כט. תוד"ה בדין הוא דאפי' תוך זמנו מותר **קמט**

כט. תוד"ה מאן יש אומרים ר' נחוניא **קסב**

כט: תוד"ה רב אשי אמר דכולי עלמא **רטז, רמז**

ל. תוד"ה לשהינהו עד אחר הפסח **קלח**

ל: חייס עליה משום דפקעה **רלח**

ל: רש"י ד"ה נכרי שהלוה את ישראל **קנז**

ל: רש"י ד"ה בעל חוב **נ**

לא. כגון שהרהינו אצלו **רלח**

לא. רש"י ד"ה דינא הוא **רלח**

לא: לא קשיא הא דאמר ליה מעכשיו הא דלא אמר ליה מעכשיו וכו' **נ**

לא: תוד"ה בדרבי יצחק קמיפלגי **רלח**

לד. תוד"ה מחמין **פט**

לה. אלו דברים שאדם יוצא בהן וכו' אבל לא בטבל **רלח**

לה: רש"י ד"ה דמאי הא לא חזי ליה **מד**

לה: תוד"ה ומי פירות **נ**

לה: רבי שמעון אומר האוכל נבלה ביום הכפורים פטור **קח**

לו. אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין **קיג**

לו. ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין **קב**

לו. תוד"ה מה מרור שאין ביכורים **רלח, רמה**

לח: תוד"ה נאכלים **רלח**

לט. רש"י ד"ה ובדמאי ובמעשר ראשון כו' **מד**

מ. תוד"ה ואזדו **פה**

מ: עד מתי יהיה זקוק לעמוד חי עד שעת מתן דמו של חבירו וכו' **פה**

מא: אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות **ריט**

מא: כזית נא משחשיכה חייב וכו' **לז**

מא: רש"י ד"ה כזית צלי **לז**

מג. כל מחמצת ונכרתה וכו' הכתיב כל ההוא וכו' לרבות את הנשים **קכז, רלח**

מג: תוד"ה מאן שמעת ליה דדריש כל **פא, רמב**

מג: תוד"ה כמאן כר"א דדריש כל **רלח**

מד. תוד"ה לענין חמץ **פא**

מד. תוד"ה מקום מגעו אמאי פסל הא בטיל ברובא **רלח**

מד: משרת ליתן טעם כעיקר **קלז**

מד: והוא הדין לערלה בשתים **קפג**

מד: ורבי עקיבא וכו' דאמר לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא **קמה**

מה. ורבי עקיבא מאי צריכי וכו' דחולין מקדשים לא גמרינן **נא**

מה. ורבנן אמרי לך מיצרך צריכי וכו' וחולין מקדשים לא גמר **נא**

מו. כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב וכו' **נו, ריג, רכט, רלח**

מו. רש"י ד"ה כיצד מפרישין חלה בטומאה **עא**

מו. תוד"ה עד שתאפה **רכט**

מו: דרבי אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עלה וכו' **רכא**

מו: האופה מיום טוב לחול וכו' **רכג**

מו: בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא כדי וכו' **רכג**

מו: תוד"ה הואיל ואי בעי מיתשיל עליה **רכא, רכט**

מו: תוד"ה הואיל אי בעי מיתשיל עלה **קנז, רלח, רמה**

מו: תוד"ה רבה אמר אינו לוקה **סב, ריג, חי' אגדה שלח**

מז. מי אמרינן הואיל והא תנן יש חורש תלם אחד וכו' **סב, קעח**

מז: ואי אמרינן הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור **סב**

מז: וטינא בר זריעה הוא במתונתא **סב**

מז: המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואוכלו לוקה חמש **רלח**

מז: רש"י ד"ה ובכלאים בכרם **רלח**

מז: תוד"ה כתישה ביו"ט מי שרי **סב, קעח, רמז**

מח. יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד וכו' **מג, עח**

מח. רש"י ד"ה איסור דבר אחר **עח**

מט. רבי אליעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן **נ**

נ: לעולם יעסוק אדם בתורה וכו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה **חי' אגדה פסחים**

נג: תוד"ה אין **רלח**

נו. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין **קעב**

נז. רש"י ד"ה כריך ידיה בשיראי ועוד דבזיון הוא **קי**

נז. רש"י ד"ה אין נותנין **רמא**

נז. תוד"ה אלא מפני שאמרו חכמים אין פיאה לירק **רמא**

נט. רש"י ד"ה בשאר ימות השנה **צה**

נט. תוד"ה אתי עשה דפסח דאית ביה כרת **רלט**

נט: והא כמה דלא מתקטרי אמורין כהנים לא מצו אכלי בשר **רלט**

נט: רב כהנא רמי וכו' לא ילין לבקר זבח חג הפסח וכו' **ריג, רלח**

נט: תוד"ה בארבעה עשר שחל להיות בשבת **ריג**

סג. תוד"ה השוחט **ריג**

סד. שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו **ריג**

סד: תוד"ה אתיא זריקה זריקה מעולה **רלח**

סה: הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וכו' רבי אליעזר אומר דוחין **סב**

סה: רש"י ד"ה הזאה תוכיח שהיא מצוה **עג**

סו. כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת **סב**

סו. תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא **ריג**

סו. בשלמא גזירה שוה לא גמריתו **רלח**

סו: כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו **חי' אגדה שלח**

סו: פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה וכו' **נ**

סו: תוד"ה והא **רכט**

סח: תוד"ה ומה שחיטה **ריג**

סט. והזאה מאי טעמא לא דחיא שבת מכדי טלטולי בעלמא הוא וכו' **עג**

עא. מתיב רב יוסף חגיגת ארבעה עשר וכו' אמר רב אשי וכו' **רכט**

עב: היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה **קסב**

עב: מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש לבית המדרש וכו' **צה**

עג. עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש **רלח**

עג. שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור הא בגלוי חייב **קמא**

עג. מה תיקן אמר רב עוירא שמוציאו מידי אבר מן החי **סג, פה, ריג**

עד. איידי דאית ביה קיטרי מפיק מיא **רלח**

עה: ישרף אף על פי שהצית האור ברובו וברש"י **רכג**

עו: אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת **קמ**

עו: לימא תיהוי תיובתיה דרב **רלח**

עו: תוד"ה מאי לאו תערובת טעמים **רלח**

עז. במועדו ואפילו בשבת **פה**

עז. רש"י ד"ה שטומאה הותרה **רלח**

עח: מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה **רלח**

עט. רבא אמר אפילו טמאים נמי עבדי **קלז**

עט. תוד"ה או **קלז**

פג. העצמות והגידין וכו' חל ששה עשר להיות בשבת וכו' **עט, רכב**

פג. רש"י ד"ה נשדינהו **רכו**

פג: לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה דתניא וכו' **רכו**

פג: חל ששה עשר וכו' ואמאי ניתי עשה וידחי לא תעשה **סד, עט, רכב**

פג: רש"י ד"ה רב אשי אמר **רכו**

פג: תוד"ה ליתן בקר שני לשריפתו **רכב**

פג: תוד"ה ולא עולת חול בשבת כו' **ריג**

פד. רב אשי אמר שבתון דיום טוב עשה הוא וכו' **רכב**

פד. לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו **קמא**

פד. תוד"ה ולא מילה **קב**

פה. והתניא ועצם לא תשברו בו **רלח, רמז**

פה. תוד"ה כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו **רלו, רמא**

פח: חמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה **קלט**

צא. אין שוחטין את הפסח על היחיד **ריג**

צב. ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהן במקום כרת **קמה, רכט**

צג. תנו רבנן חייב כרת על הראשון **ריג**

צו. פסח מצרים מקחו מבעשור **ריג**

צו. רש"י ד"ה דכוותיה **ריג, רלח**

צט: תוד"ה ערב פסחים **מב**

קא תוד"ה בנטמא **רל**

קח. תוד"ה נימא **ריג**

קב: רשב"ם ד"ה חבילות חבילות **צה**

קח: שתאן בבת אחת רב אמר ידי יין יצא ידי ארבעה כוסות לא יצא **צו בהערה**

קח: רש"י ד"ה בבת אחת **צו בהערה**

קיח. קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה **חי' אגדה בראשית**

קיד: אמר ריש לקיש זאת אומרת מצות צריכות כוונה וכו' **כה**

קטו. ואפילו למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הני מילי וכו' **צה**

קטו: כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא **סא**

קכ. בזמן דאיכא פסח יש מרור ובזמן דליכא פסח ליכא מרור **קמא**

קכ: הפסח אחר חצות מטמא את הידים **רכב**

קכא. בירך ברכת הפסח פטר את של זבח וכו' **רל**

קכא. רבי עקיבא אומר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו **קא**

קכא: רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן וכו' **מו**

יומא

ד. אלא לדידך הזאה בסיני מי הואי אמר ליה מעלה בעלמא **עג**

ד. תוד"ה הזאה בסיני מי הוה **עג**

ד. תוד"ה תניא כוותיה דריש לקיש **עג**

ה: תוד"ה להביא את המכנסים **רכד**

ו: ורב ששת אמר דחויה היא בציבור ומהדרינן **יג, לג, קא, קסח**

ו: איכא דאמרי אפילו היכא דאיכא טהורין וטמאין וכו' **קא**

ו: רש"י ד"ה דחויה היא בציבור **קא**

ו: תוד"ה אמר רב תחליפא **קלז, ריג**

ז: הנח לכהן גדול ביום הכפורים שטומאה הותרה לו בציבור **פב, פד**

ז: חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה קל וחומר מציץ **קסח**

ח: ולטעמיך הזאה כל שבעה מי איכא והא קיימא לן דהזאה שבות וכו' **עג**

יא. רש"י ד"ה אבולי דמחוזא **קפב**

יב: להביא בגדי כהן גדול ביום הכפורים שהן כשרין לכהן הדיוט וכו' **ז, יט**

יב: כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין **יח**

יב: תוד"ה כהן גדול משום איבה **רמב**

יג: תנו רבנן כהן גדול מקריב אונן **רלח**

יד. כל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו' **ע, רלח**

יד: תוד"ה דאיכא משקין **רלח**

יח: הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין **קמו**

יט. הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו **יג, כו, קעו**

יט. מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד ושלוחי דידן מצו עבדי **כו**

כ: וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו **חי' אגדה יוה"כ**

כא. עשרה נסים נעשו בבית המקדש וכו' פתח במקדש וסיים בירושלים **עו**

כב: ר' יונתן רמי כתיב והיה מספר בני ישראל **חי' אגדה במדבר-להפטרה**

כה. תוד"ה אין ישיבה **קיג**

כה: איבעיא להו מי מקבל שוחט מקבל וכו' או דילמא זורק מקבל **קב**

כז. ושחט שחיטה בזר כשירה **קי**

כח. זה הכלל היה במקדש כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכו' **עו**

כח: אנן מאברהם ניקום וניגמר **סט**

ל. אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפילו טהור עד שיטבול **רכד**

ל. רש"י ד"ה לעבודה **רכד**

ל. תוד"ה אין אדם נכנס לעבודה **רכד**

לו: ורבי יוסי הגלילי סבר לאו לאו מעליא הוא **לג**

לו: כיצד מתודה עויתי פשעתי וחטאתי וכן בשעיר המשתלח וכו' **חי' אגדה תהילים**

לו: תוד"ה לאו דנבילה **קלב**

לז. ואף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה **לו**

לח: כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא וכו' **ע**

לט: בא למדוד נפט אומר לו מדוד אתה לעצמך **מט**

מב. אמר רבי יצחק שתי שחיטות שמעתי וכו' שחיטה לאו עבודה היא **קי**

מב. איתמר שחיטת פרה ופרו וכו' שחיטת פרה בזר פסולה **ריג**

מג: שחטו וקבל במזרק את דמו **קמט**

מו: שבת דהותרה היא בציבור **פו**

מו: במעדו ואפילו בטומאה **קלז**

מח. דת"ר ולקח מדם הפר מדם הנפש ולא מדם העור **קיא**

מט. חפן חבירו ונתן לתוך חפניו מהו וכו' **פח**

נא. ומאי שנא חגיגה דקרי לה קרבן ציבור וכו' **ריג**

נג: ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון מאי מצלי וכו' **כב**

נה: כי אתא רב דימי וכו' גזירה משום חטאת שמתו בעליה וכו' **רמח**

נז: תנן כמאן דאמר מערבין לקרנות **קצד**

נח. מין במינו חוצץ או אינו חוצץ **קסז**

נח. הניח מזרק בתוך מזרק וקבל בו את הדם **ו**

נח. שני כלים ושירות אחת **ו**

נח: רש"י ד"ה אלו ואלו **קמט**

נט: אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו **רמה**

נט: תוד"ה הוא **רמ**

סד. רבא אמר כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו ושחט אמו ביום הכפורים **ע**

סו: עתי ואפילו בשבת וכו' למאי הלכתא וכו' שאם היה חולה וכו' **פה**

סו: אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם **כז, נו, סב, רכא**

סז. על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון והרי מים **פב, פד**

סז. אותן אברים מה הן בהנאה רב ושמוא לחד אמר מותרין וכו' **פה**

סז: דבר אחר אין גזרה אלא דבר המתגזר ויורד **פה**

סז: לא אמרה תורה שלח לתקלה **פה**

סט. תוד"ה בגדי **ז**

עא. אתהלך לפני ה' בארצות החיים אמר רב יהודה זה מקום שווקים **חי' אגדה תהילים**

עג: יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו' **פא**

עג: אסור ענוש כרת הוא וכו' לא נצרכה אלא לחצי שיעור **פא**

עג: מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן **רכג**

עג: רש"י ד"ה לחצי שיעור **פא**

עד. איתיביה רבי יוחנן וכו' כוי וחצי שיעור וכו' תלמוד לומר כל חלב **מג, רכט**

עד. תוד"ה כיון דחזי לאצטרופי איסורא קאכיל **פא**

פ: אמר ריש לקיש ציר שעל גבי ירק מצטרף לככותבת **רלח**

פא. מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי וכו' נכתוב רחמנא לא יאכל וכו' **רכג**

פא. נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה אם כן נפישי להו לאוי **קא**

פא. יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה, אבל יהא מוזהר וכו' **רכג**

פא. מה לעינוי שלא הותר מכללו תאמר במלאכה שהותרה מכללה **פב, פד**

פא: רש"י ד"ה כל האוכל ושותה **פב**

פב. עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש וכו' **פג, פד**

פג. מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל וכו' **לג, לד, לז, פ, פג, פד**

פד: לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב **קצא**

פה. מעם מזבחי ולא מעל מזבחי **לה, פב**

פה: מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים **חי' אגדה שלח, וילך**

פה: רש"י ד"ה ומה מילה **לא**

פו: גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה **לז, פ**

פו: מפרסמין את החנפין מפני חילול השם **חי' אגדה תהילים**

פז. אחטא ויום הכפורים מכפר וכו' אפילו תימא רבי אגב שאני **פ**

סוכה

ג. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות **קפב**

ז. ויעמידנו כנגד ראש תור וברש"י **א בהערה**

ז. מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת **ג, , פז, קח**

ז. תוד"ה ויעמידנו **א**

ח. אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן **מ**

ט. מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה **רמ**

ט. תוד"ה ההוא מיבעי ליה למעוטי גזולה **קעח, רמ**

יב. צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן **רלט**

כא: רש"י ד"ה שמכניסין **קנח**

כג. או על גבי גמל **קג**

כג. העושה סוכתו על גבי בהמה וכו' מדאורייתא מחזא חזיא וכו' **עח, קג**

כז: רש"י ד"ה כל האזרח ישבו בסוכות כתיב **פו**

כח: רש"י ד"ה אסמכתא בעלמא נינהו **רלט**

כט: לולב הגזול והיבש פסול **רלט**

ל. לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול וכו' **פח**

ל. תוד"ה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה **פו, ריג, רלח, רמז**

לא. ההיא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן **רלט, חי' אגדה חקת**

לא. האי כשורא דמטללתא דגזולה עבדי ליה רבנן תקנתא וכו' **מד, עא**

לא. רש"י ד"ה מפני תקנת מריש **מד, עא**

לא: הכא באשרה דמשה עסקינן דכתותי מיכתת שיעוריה **פז**

לא: תוד"ה באשרה דמשה **קצח**

לג: ואין ממעטין ביום טוב **קצח**

לג: והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה **מד**

לה. של אשרה וכו' כיון דלשרפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה **פז**

לה. תנן של תרומה טמאה פסול וכו' לפי שאין בה היתר אכילה **עח, פט**

לה. מאי בינייהו איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דרבי מאיר **פט**

לה. תוד"ה לפי שאין בו היתר אכילה **פז, פט**

לז. כל לנאותו אינו חוצץ **ו**

לז. כיון דחבריה כגופיה דמי **ו**

לז. ורבא אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה **קי**

לז. תוד"ה כי היכי **ו**

לז. תוד"ה דבעינא **קי**

לז: ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ **ו**

מא: ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד **פח**

מא: לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול **פח**

מא: נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה וכו' **פח**

מא: רש"י ד"ה לכם משלכם **פח**

מב. הא מדאגבהיה נפק ביה אמר אביי כשהפכו וכו' **פח**

מב. מאי קא משמע לן דטעה בדבר מצוה פטור **לב**

מב. מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת **נ**

מב. קטן היודע וכו' לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין וכו' **צח**

מג. רש"י ד"ה ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים **עא, עב, רלט**

מג. תוד"ה ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים **עא, רלט**

מג: כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע **רכט**

מג: תוד"ה לא איקלע **רכט**

מד. לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש **צה בהערה**

מד: ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב **צה בהערה**

מה: תוד"ה אחד זה **צח**

מו. היו לפניו מצות הרבה אומר וכו' רבי יהודה אומר וכו' **מב, קסח**

מו. רש"י ד"ה מצות הרבה **מב**

מו: דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני **נד**

מח: שפעם אחד נסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן **קעח**

מט: כמעשהו בחול וכו' ואמאי נייתי במקודשת וכו' **רכח**

מט. תוד"ה שכל מזבח שאין לו קרן **חי' אגדה יתרו**

נ. תוד"ה חזקיה אמר **רכח**

נב. צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה **חי' אגדה דברים, סוכה**

נב: אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש **חי' אגדה ואתחנן**

נג: אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש **עו**

נד. תוד"ה ואמאי **רלט**

נד: כי מקלעינן יום טוב ראשון בערב שבת מדחי דחינן ליה **רכט**

ביצה

ב. בש"א שאור בכזית וחמץ בככותבת **רמ**

ב. גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון וכו' גבי יום טוב וכו' **עט, רכב**

ב. תוד"ה ביצה שנולדה בי"ט **רמ**

ב. תוד"ה שאור בכזית **רמ**

ב. תוד"ה קא סלקא דעתין **לב, קפח**

ב: שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי וכו' יום טוב דקיל ואתי לזלזולי **לב**

ג. תוד"ה גזרה שמא יעלה ויתלוש **סג**

ג: הוי דבר שיש לו מתירין **רמ**

ד. וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל **טו**

ד. אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה וכו' **לב**

ד. רש"י ד"ה אפילו בדרבנן **טו**

ז: והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום **סא**
ז: תוד"ה לומר לך **רלז**
ח. תוד"ה אמר רב יהודה לא שנו **סא**
ח. תוד"ה ואינו צריך אלא לעפרה פטור **רמ**
ח: ודאי כי קא עביד כתישה אתי עשה ודחי את לא תעשה וכו' **סא, קא, קכ**
ח: סוף סוף יום טוב עשה ולא תעשה הוא **פב, קב, קכ, רכג, רלח**
ח: תני רבי זירא לא כוי בלבד אמרו וכו' **סא**
ח: רש"י ד"ה ודאי נמי נגזור משום כתישה **קא**
ח: רש"י ד"ה אלא אפילו שחט **סא**
ח: תוד"ה תני ר' זירא **סא**
י. בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סגי **רלח**
י. רש"י ד"ה כולם טמאים **סא**
יב. בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב וכו' **עב**
יב. השוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה אמר ליה דאמר לך מני וכו' **סב, סג, עב, רכב**
יב. מר סבר ערוב הוצאה לשבת וערוב הוצאה ליום טוב וכו' **עב**
יב. המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש **כו**
יב. תוד"ה השוחט עולת נדבה **סב, רכב, רכט**
יב. תוד"ה ה"ג רש"י אלא מעתה לפלגו באבנים **נו, רמ**
יב: ואם תמצא לומר משנה בית שמאי היא דאמרי לא אמרינן מתוך **כו, רמ**
טו: מנא הני מילי אמר שמואל דאמר קרא וכו' **מב, עג**
טו: הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר **חי' אגדה תרומה**
טו: אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וכו' ואני פורע **חי' אגדה חקת**
טז. כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים **חי' אגדה חקת**
יז. ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפת יפה **רכט**
יח. מתוך שלא הותרה לו אלא ע"י דליו זכור הוא **מא**
יח. טומאה ביום טוב מלתא דלא שכיחא היא **רכב**
יח. נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה **כה**
יח. רש"י ד"ה מערמת וטובלת **כה**
יח. רש"י ד"ה בדלי טמא **רמ**
יח. מתוך שלא הותרה לו אלא על ידי דליו זכור הוא **קי**
יח: אמר רבא מי איכא מידי דבשבת שרי וביום הכפורים אסור **סג**
יט. אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל וכו' **סג**
יט. רש"י ד"ה שקרבין **סג**
כ: אמרו להם בית שמאי והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה וכו' **רכט**
כ: איבעיא להו לדברי האומר נדרים ונדבות וכו' עבר ושחט מאי וכו' **רכט, רמ**
כ: תוד"ה מאי בינייהו כגון שנטמא **רמ**
כא: שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי וכו' **סו**
כא: רש"י ד"ה אין זוקפין **סו**
כה. תוד"ה בחזקת איסור עומדת **לג, לז, פ, פג, קח, קיז**
כו: לא צריכא דאחזי והדר אדחי והדר אחזי **נ**
כז: רש"י ד"ה חלה שנטמאה **מד, סו, עא, רכ, רכג, רכז, רמ, רמח**
ל: אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה **רלט**
לד. תוד"ה הכא בקדרה חדשה עסקינן **סה**
לד: תוד"ה ואומר **נו, סב**
לו: לא עולין באילן וכו' גזירה שמא יכתוב **קלח**
לו: ולא מגביהין תרומה ומעשר **רמ**
לז: רש"י ד"ה לאיסור מוקצה **רמ**
לח. וכי לית ליה לרבי אושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה **טו**
לח. רש"י ד"ה בדאורייתא **סא**
לח: הרי שנתערב לו קב של חטין בעשרה קבין חטין של חבירו **קפב**
לט. ור"א אמר משום דהוי דבר שיש לו מתירין **רמ**
מ. והא רב הונא תלמיד דרב הוה **רז**

ראש השנה

ה: כי דרש ידרשנו אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים **רמט**
ו. האומר הרי עלי עולה ואי זו היא נדבה **רמא**
ו. תוד"ה תשמור זו מצות לא תעשה **רמא**
ו: איבעיא להו בכור מאימתי מונין לו **קמה**
ו: בעי רבי זירא אשה מה היא בבל תאחר **קמו, רמט**

ט. תוד"ה ורבי ישמעאל **לה**
ט. תוד"ה ור' עקיבא **כה**
יב. תוד"ה תנא דרבנן **רלה**
יב: אף מעשר ראשון אין לו הפסק **רמא**
יג. כל מדות חכמים כן הוא בארבעים סאה הוא טובל וכו' **צו בהערה**
יג. עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ **רמא**
יג. תוד"ה ומהיכן הקריבו **רמא**
יג: והאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן **צב**
יד. ת"ר מעשה ברבי עקיבא שליקט אתרוג באחד בשבט **רמא**
טז. למה תוקעין בראש השנה וכו' כדי לערבב השטן **חי' אגדה ראש השנה**
יח. אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין **קצא**
כ. עולא אמר משום ירקיא רבי אחא בר חנינא אמר משום מתיא **רכט**
כ. יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין וכו' **רכט**
כה. אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין וכו' **טז**
כו. תוד"ה חוטא בל יתנאה קאמרינן **רמא**
כו: תוד"ה רבי יהודה אומר בר"ה בשל זכרים **רלח**
כז. אמר ליה רבא לא אמרו אלא במקדש **עו**
כז. לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד **עו**
כז: תוד"ה צפהו מבפנים פסול **רמא**
כח. אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע **ריב**
כח. הדר אמר אחד זה ואחד זה יצא מצות לאו להנות ניתנו **עג, רמא**
כח. כפאו ואכל מצה יצא וכו' זאת אומרת התוקע לשיר יצא וכו' **צה**
כח. אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא וכו' **עז**
כח. רש"י ד"ה לא ליהנות ניתנו **ב, יג**
כח. רש"י ד"ה מהו דתימא התם אכול מצה **צה**
כח. תוד"ה בשופר של עולה לא יתקע **רמא**
כח. תוד"ה אמר רב יהודה בשופר של ע"ז לא יתקע **עג**
כח: קסבר רבא מצות אין צריכות כוונה וכו' **כה**
כט. כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא **קנד**
כט: יום טוב של ראש השנה וכו' במקדש וכו' משחרב בית המקדש וכו' **עו**
כט: אמר רבי לוי בר לחמא וכו' כתוב אחד אומר וכו' **עא**
כט: ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה וכו' גזירה שמא וכו' **עא, רמא**
כט: אמר להם נתקע ואחר כך נדון וכו' **עא**
כט: רש"י ד"ה גזירה שמא יטלנו **עג**
כט: תוד"ה אבל לא במדינה **עא**
כט: תוד"ה הא לאו מלאכה היא **עא**
כט: תוד"ה שמא יטלנו ויעבירנו ארבע אמות **עא, עב**
ל: רש"י ד"ה קרב כהלכתו **עו**
לב: שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום **עא**
לב: מאי טעמא שופר עשה הוא ויום טוב עשה ולא תעשה וכו' **עא**
לג. תוד"ה הא רבי יהודה **יא, טו, קב**
לג: תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת **צו בהערה**
לד. שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בראש השנה וכו' **עא**

תענית

ב: שנאמר בששי ונסכיה בשני ניסוכין הכתוב מדבר וכו' **טז בהערה**
ה. אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים וכו' **מג**
ט. עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר **חי' אגדה שבט-אדר, תבא**
ט: אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ **קסז**
יט. צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו **קמ**
כא. איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא **קפב**
כד. לכלה שהיא בבית אביה כל זמן שעיניה יפות אין כל גופה צ"ב **חי' אגדה נישואין**
כד: מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא **מג**
כד: רש"י ד"ה אמר להו מעשה נסים **מג**
כז: ברביעי על אסכרא שלא תיפול על התינוקות **צד**
כט. אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות **חי' אגדה מסעי**
ל: תוד"ה יום שהותרו שבטים **חי' אגדה נישואין**

מגילה

ב. מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר וכו' לא פחות ולא יותר **צז**
ב. רש"י ד"ה לא פחות ולא יותר **צז**
ד: רש"י ד"ה הכל חייבין **עה**

ו: אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא **פ**

ז. רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא וכו' **צו**

ז: קיימת בנו רבינו ומשלח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים **צה, צו**

ז: אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי **צז**

ז: אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד **סג**

ז: רש"י ד"ה הכי גרסינן קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות **צה, צו**

ז: רש"י ד"ה מחלפי סעודתייהו **צז**

טו. ויעבר מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית **נט**

טז: ורצוי לרוב אחיו **חי' אגדה קרח**

יח. אמרי במערבא מלה בסלע משתוקא בתרין **חי' אגדה מגילה**

יט: תוד"ה ור"י מכשיר וכו' דסומא עדיף מקטן **קג**

כ. תוד"ה דכתיב וביום השמיני ימול **קמח**

כב: ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים **מה**

כב: רש"י ד"ה ראשי חדשים **מה**

כג: תוד"ה ואדם **פ**

כד. תוד"ה מי **קג**

כד: האומר וכו' על קן צפור יגיעו רחמיך וכו' משתקין אותו **רלד**

כה. תוד"ה מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים **רלד**

כו: האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר **ז, יח, יט**

כו: תוד"ה תשמישי **ט**

לא: לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים וכו' **יד**

מועד קטן

ד. הלכתא לרבי ישמעאל קראי לרבי עקיבא **לה**

ה. רמז לציון קברות מן התורה מנין וכו' **חי' אגדה הספד**

ח: תוד"ה לפי שאין מערבין שמחה בשמחה **סט, צה, קעז**

ט. ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה שבת **פב**

ט. ומקדש דדוחה יום הכפורים מנלן **פב, פד**

ט. בשלמא לישראל עמו דאחיל להו עון יום הכפורים **פד**

יז. אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו **חי' אגדה בהעלותך-להפטרה**

כ. תוד"ה מה חג שבעה **סט**

חגיגה

ב. הכל חייבין בראייה חוץ מחרש וכו' ועבדים שאינם משוחררים **רכד**

ב: תוד"ה לישא שפחה אינו יכול [השני] **סא, סב, סד, רכג**

ב: תוד"ה לא תהו בראה **קצח**

ב: חרש שדיברו חכמים בכל מקום **קב**

ד. מאי שאינן משוחררין וכו' ומאי נינהו מי שחציו עבד וחציו בן חורין **רכד**

ו. תוד"ה קרבן יחיד **ריג**

ז: והכהנים בחטאות ואשמות ובבכור ובחזה ושוק **צה**

ח. אמר מר בית הלל אומרים מן המעשר אמאי וכו' בטופל **צד, צה, צח**

ח. רש"י ד"ה בטופל **צד, צה**

ט. איזהו מעוות שאינו יכול להתקן **רטז**

י: רש"י ד"ה מלאכת מחשבת **כו, לא, סג**

יג. תוד"ה אין מוסרין ד"ת לעכו"ם **קעט**

יד. ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם המקרא הזה **חי' אגדה חגיגה**

טז: רבי יוסי ורבי שמעון אומרים בנות ישראל סומכות רשות **רמט**

יז. עצרת שחל להיות בערב שבת וכו' יום טבוח אחר השבת וכו' **עט**

יח. תוד"ה חולו של מועד **קנה**

כ: חומר בקדש מבתרומה וכו' **רל**

כ: אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות בתרומה **רלא**

כד: וכי יש נגובה לקדש והלא חיבת הקדש מכשרתן **רלא**

כה: חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ **קב**

כו. כיצד מעבירין על טהרת עזרה מטבילין את הכלים וכו' **רכד**

כו. רש"י ד"ה ואומרים להם **רכד**

כו: תוד"ה שלא תגעו בשלחן **רכד**

יבמות

ב. תוד"ה ואחות אשתו **פ, קצד**

ג. וליתני אסורה לחלוץ מאי קעביד **רמב**

ג: טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי ה"א אחות אשה מייבמת **פ, רכא, רמב**

ג: לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב לא תלבש שעטנז וכו' **סד**

ג: רש"י ד"ה הוה אמינא אחות אשה מייבמת **פ**

ד. אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה דריש **לא**

ד. דהא ר' יהודה בעלמא לא דריש ובמשנה תורה דריש וכו' **כז, סד, ריב**

ד. תוד"ה וכי **כז, לא**

ה: מהי תיתי וכו' ממילה ותמיד שכן ישנו לפני הדבור **ריג, רכ, רלט**

ה: יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת וכו' **כו, קעד**

ה: תוד"ה כולה משעטנז נפקא **יג, פב, קסח, רכא, רכג**

ו. דתניא יכול אמר לו אביו וכו' ת"ל איש אמו ואביו תיראו וכו' **נג, קעג**

ו: סד"א תיתי מהבערה **ריג**

ו: רש"י ד"ה לחלק **רמב, חי' אגדה שלח**

ז. אטו עשה דוחה את ל"ת לאו לא תעשה חמור מיניה **לג, לז, סב, עא, פ, רלב**

ז. רש"י ד"ה לאו לא תעשה **לג, לז, רלב**

ז: הואיל והותר לצרעתו הותר נמי לקריו **צג, קסה**

ז: דתניא מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח וראה קרי בו ביום וכו' **סג**

ח. דמגו דאישתרי איסור אשת אח אישתרי נמי איסור אחות אשה **קצז**

ח. איבעית אימא לקולא וחומרא לחומרא מקשינן **קמט**

ח. רבא אמר וכו' דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת **ריב**

ח. תוד"ה רבא אמר ערוה גופה לא צריכא קרא **רמב**

יא. רש"י ד"ה ואת אמרת לי סוטה דרבנן **רמב**

יז: שומרת יבם שמתה מותר באמה **קצד**

כ. א"ל רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים וכו' רשע נמי לא מיקרי **ע, פא**

כ. אלא אמר רבא קדש עצמך במותר לך **ע**

כ. אלמנה לכ"ג קפסיק ותני ל"ש מן הנשואין ול"ש מן האירוסין **ריב, רמב**

כ: אלא אמר רבא גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה **סד**

כ: איתמר ביאת כהן גדול באלמנה וכו' **קצד, ריב**

כ: תוד"ה אמר קרא **יג, קמא, קסח**

כב. אי לאו שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה **קפ**

כד. חלוצה דרבנן היא **קסב**

כד: תוד"ה לא בימי **קעט**

כה: הרגנוהו לא ישא את אשתו **קצב**

כו. נימא מתניתין דלא כרבי דאי כרבי האמר בתרי זימני הויא חזקה **קצא**

כט: מאמר דהתירא קני דאיסורא לא קני **קצה**

כט: לר"א יש זיקה **רמב**

ל. כל יבמה וכו' הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה **רמב**

ל: ואילו בגירושין ספק קרוב לו או לה ל"ק **קה**

ל: תוד"ה אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת **קיז, קצא**

לא. אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וכו' אל תאסרנה מספק **ר**

לב: מודה ר' יוסי באיסור מוסיף וכו' האי איסור כולל הוא **לג**

לב: זר שאכל מליקה ר' חייא אומר חייב שתים **קח**

לב: תוד"ה בין רשעים גמורים **רכו**

לג. תוד"ה באיסור בת אחת **רכז, רלח**

לג: זר ששימש בשבת וכו' **רמב**

לג: וחזיא לבר קפרא לזר שאכל מליקה **קח**

לג: תוד"ה אמר **קח, רכו**

לג: תוד"ה בר קפרא **קח**

לד. היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה **קסב**

לד: לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה **סד**

לה: החולץ למעוברת והפילה וכו' תגלי מילתא למפרע לא אמרינן **סה**

לו. האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך **ר**

לו. אמר רבא הלכתא כוותיה דר"ל בהני תלת **רכה**

לו: ואיתמר מת בתוך ל' יום ועמדה ונתקדשה **רמב**

לז. וכל היולדת לתשעה **קמז**

מו: תוד"ה אין מטבילין גר בלילה **קפ**

מז. תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה **קעט**

מז: תוד"ה מטבילין אותו מיד **קפ**

מז: תוד"ה קשים גרים לישראל כספחת **קעט**

מח: תוד"ה אין **סט**

מט: והבא על הסוטה וכו' דהא תפסי בה קידושין **רמב**

נג: הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד **ריב**

נז. איתמר אביי אמר הואיל ומאכילה בלא ידעה וכו' **רמב**

נז: אמר רמי בר חמא יש חופה לפסולות **קצד, קצה**

נז: תוד"ה רב אמר **לה, קצד**

סא. אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם **חי' אגדה יוה"כ**

סא. מעשה ביהושע וכו' אמר ר"י קטיר קחזינא הכא **רא, רג**

סב. היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר וכו' קיים פריה ורביה **ק**

סב: כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה **חי' אגדה נישואין**

סד: ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא **קצא**

סה. תוד"ה נישאת למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה **קצא**

סה: רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר וכו' פרו ורבו **רכא**

סה: וכבשוה תרתי משמע וכו' וכבשה כתיב **רכא**

סט: רש"י ד"ה אסורה **רמד**

פ. אכל חלב מבן שתים עשרה וכו' רב אמר נעשה סריס למפרע **סה**

פ. תוד"ה נעשה סריס למפרע **סה, רכח**

פב. כל בדאורייתא לא שנא איסור לאו ולא שנא איסור כרת **עא, קה**

פו. תוד"ה אף מעשר ראשון טובל **לה**

פו. תוד"ה אי מהתם **לד**

פו: בת ישראל שניסת לכהן תאכל בתרומה **רמב**

פז. תוד"ה התם **רמב**

פז: תוד"ה ר"מ מחייב **רמב**

פט: וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה א"ל ואת לא תסברא וכו' **רכב**

צ. רש"י ד"ה תרומה טמאה לא חזיא לאכילה **לח, רלא**

צב: הוה אמינא לך אנא מתניתין רבי עקיבא היא וכו' **מו**

קג: אמר רבא הלכתא וכו' ואחד סנדל של עבודת כוכבים לא תחלוץ וכו' **עג**

קג: איסור מטומאה לא גמרינן **רמג**

קג: רש"י ד"ה של תקרובת עבודת כוכבים **עג**

קד. רש"י ד"ה ושל עיר הנדחת **עג**

קה. לוי נפק לקרייתא בעו מיניה יבמה שרקקה דם מהו **רמב**

קט: כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה **קג**

קט: תוד"ה רעה **קעט**

קיא: מאן תנא דעד תלתין יומין מוקים איניש אנפשיה וכו' **קנח**

קיג: רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא וכו' **צח**

קיד. בן חבר שרגיל לילך אצל אבי אמו עם הארץ וכו' **נט**

קיד. אלא רבי יוחנן ספוקי מספקא ליה וכו' **לז**

קיד. ת"ש בן חבר כהן שרגיל לילך אצל אבי אמו כהן עם הארץ וכו' **לז, רלא**

קיד. וצריכי דאי אשמעינן שקצים משום דאיסורן במשהו וכו' **לז, רכט, רל**

קיד. תוד"ה אלא רבי יוחנן ספוקי מספקא ליה **לז, רמב**

קטו: תוד"ה וכן הויין **רמב**

קיז: תוד"ה הא לא נשאת לא תנשא והא אמר כו' **רמב**

קיט. הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות **סד**

קיט. מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו **עא, קד, קה, ריב**

קיט: נתייבמו ומתו היבמין אסורות להנשא **קצז**

קכא: א"ר מאיר מעשה וכו' מאי מעשה נסים אילימא דלא אכיל וכו' **נט, רמב**

כתובות

ב. מפני מה אמרו בתולה נישאת ליום ד' **רמג**

ב. ותנשא בא' בשבת וכו' **רמג**

ב. תוד"ה בתולה **רמג**

ב. תוד"ה שאם היה לו טענת וכו' **רמג**

ב: אלמא קסבר רבא אין אונס בגיטין **רמג**

ד. וכן מי שפירסה אשתו נדה **קצד**
ד. תוד"ה בעילת מצוה **סד, קנח**
ז. ר"א שרי למיבעל תחילה בשבת **רמג**
ז. תוד"ה מתוך שהותרה לצורך **עט, רכב**
ז: ברכת אירוסין מאי מברך וכו' **רמג**
ח. רב חביבא איקלע לבי מהולא בריך וכו' דאית ליה צערא לינוקא **צט, קעז**
ט. האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה **רמג**
ט. תוד"ה לא צריכא באשת כהן **רמג**
ט. תוד"ה ואיבעית אימא **קמה, רמז**
ט: תוד"ה אי למיתב לה כתובה כו' **רמג**
ט: רש"י ותוד"ה מאי לאו **קנח**
י. חכמים תקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים וכו' **רמג**
י. רש"י ד"ה חכמים **רמג**
יא. דהא קיימא לן דעבד ודאי בהפקירא ניחא ליה **פ**
יא. תוד"ה מטבילין **קג, קפ**
יא: כנסה ראשון לשום נישואין ויש עדים שלא נסתרה **רמג**
יב. וניחוש שמא תחתיו זינתה **רמג**
יב. האוכל אצל חמיו ביהודה **קנח**
יב. תוד"ה כגון שקידש ובעל לאלתר **רמג**
יג. היא אומרת מוכת עץ אני וכו' ר"ג ור"א אומרים נאמנת **רמג**
יג. הניחא למאן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה **רמג**
יג. א"ל ר"פ לאביי לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה וכו' **רמג**
יג. תוד"ה רב אסי אמר נבעלה **רמג**
יג. תוד"ה ואין אוסרין על היחוד לימא דלא כרבי יהושע **רמג**
יג: איתבי' ר"א לר"י **רמג**
יד. התם חד ספיקא הכא תרי ספיקי **רמג**
יד. תוד"ה אלמנת עיסה **רמג**
טו. אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא **רמג**
טו. תוד"ה דלמא אזלא איהי לגבייהו דהוה ליה קבוע **קמב**
טז. וכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי לא אתו עדים מאי הוי **רמג**
טז. תוד"ה התם שור שחוט לפניך **רמג**
טז: תוד"ה איתנוסי הוא דאיתניסו **רמג**
יז. ת"ר מעבירין את המת מלפני כלה **קפו**
יח: תוד"ה ואין **רמד**
כא: תוד"ה הנח **קג**
כב. תוד"ה תרי ותרי נינהו **רמג**
כב. תוספות ישנים ד"ה מנין לאב **קג, רמג**
כב: תוד"ה כגון **קצב**
כח. כיון דרוב נשים בתולות נישאות **קמז**
כח. אסור לאדם שילמד את עבדו תורה **קעט**
ל. רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין **טו**
ל: כגון שתחב לו לתוך בית הבליעה **רלב**
ל: תוד"ה זר שאכל תרומה לאביי פטור **רנ**
לא. מודה רבי נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חבירו ואכלו **ריח**
לב. כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי **לב**
לב: אלמא קסבר רבי יוחנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות וכו' **לב**
לג. תוד"ה ניתרי בהו מעיקרא **סה**
לג. תוד"ה וניתרי בהו בתוך כדי דבור **מב, רמד**
לג: וכ"ת ר"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם ל"ל **קט**
לג: תוד"ה לאו משום **ריח**
לה. ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבים **ריח**
לה: רש"י ד"ה ואי כר' נחוניא בן הקנה **רמג**
מ. דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין **רמג**
מ. אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל **קא**
מ. רש"י ד"ה מי איתיה לעשה כלל **קא**
מ. תוד"ה אי אמרה **קעד**
מ. תוספות ישנים ד"ה אי אמרה **קג**
מב: יתן לחוד ונתן לחוד **קי**
מג: ר' יהודה אומר הראשונה של אב וכו' **רמג**
מד: אמר קרא ומתה למיתה נתרבתה ולא לקנס **לב**
מה. סוקלין אותה על פתח בית אביה כלומר ראו גידולים שגידלתם **רמז**
מה. היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה **רו**
מו. רב פפא אמר מאי בעל לוקה דקתני התם ממון **לב**
מו: האב זכאי בבתו וכו' **רמג**
מו: תוד"ה ואימא הני מילי קטנה **רמה**
מו: תוד"ה ממונא מאיסורא לא ילפינן **קצד, רמג**

מו: תוד"ה לענין הפרת נדרים **קסט, קצד**
מז. רש"י ד"ה בנעוריה **רמג**
מז. תוד"ה דזכי לי' **קצד**
מז: תוד"ה שלא כתב לה **ריא**
מח: לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה **קצה, רמג**
מט. אין האב חייב במזונות בתו **קע**
מט. תוד"ה ואימא **קצד**
נז: אמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה **קצד, ריג**
נז: סימפון בעבדים ליכא **רמג**
נט: אין אשה אלא לבנים **רמג**
נט: שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תיקדש **קנז**
נט: מי דמי התם בידו לפדותה **רכא, רכג**
נט: הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו וכו' התם לעשר שנים מיהא וכו' **רכג**
ס. יכול יהא חלב מהלכי שתים טמא **קל**
סד. רש"י ד"ה כשכר שבת **ל**
סה. אמר לה חומא דביתהו דאביי **קצא**
ע. יתר מיכן יוציא ויתן כתובה **צא**
ע. תוד"ה יוציא ויתן כתובה **צא**
עא: אלא הכא במאי עסקינן כגון דתלינהו לקישוטיה בת"ה **רמד**
עב: תוד"ה על מנת **רמג**
עד. תנאה דאפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם הוי תנאיה **רמג**
עד. אמר ראב"י אמר ר"י המקדש על תנאי ובעל **קצד**
עה. היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה **צא**
עה. נכנסה לרשות הבעל **רז**
עה. תוד"ה וחכמים אומרים בד"א במומין שבסתר **רמג**
עה: טעמא דמייתי האב ראיה **רמג**
עה: א"ר אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו **רמג**
עה: לא תימא רבי יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל **קצז, רמג**
עה: אם בהרת קודם לשער לבן טמא **רמג**
עה: ספק טמא ור' יהושע אומר כהה **רמג**
עה: רבא אמר רישא כאן נמצאו וכאן היו וכו' **צא, רמג**
עה: רש"י ד"ה אין יכול לטעון **רמג**
עה: רש"י ד"ה מי ששנה זו לא שנה זו **רמג**
עה: תוד"ה אבל היכא **קג**
עה: תוד"ה ספק טמא **רלד, רמג**
עו. רישא מנה לאבא בידך וסיפא מנה לי בידך **ריא**
עו. רש"י ד"ה רב אשי אמר **רמג**
עו. תוד"ה וחדא במקום תרתי לאו כלום הוא **רמג**
עו: מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות **קיב**
עו: תוד"ה כלה **רמג**
עח: לא כך השיבן רבן גמליאל לחכמים וכו' **קצד**
פא: וכל היכא דאמור רבנן לא ליזבין אע"ג דזבין וכו' **רט**
פב: האומר לחבירו לך ומשוך פרה זו ולא תהיה קנויה לך **רלח**
פד: התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים **קצה**
פז. הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה **רמג**
פז: תוד"ה אמר רבא שתי תשובות בדבר **רמג**
קה: אמר אביי האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא וכו' **חי' אגדה תזריע**
קי: שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה **חי' אגדה וישלח**

נדרים

ג: ר"ן ד"ה ואית תנא דמפיק להו **יג**
ז. ר"ן ד"ה ולענין הלכה **רנ**
יא. ר"ן ד"ה דתנן ר"מ אומר **קסט**
יא. תוד"ה דאי ר"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן **רמג**
יב. הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו **צד**
טז. ר"ן ד"ה מתני' שבועה לא אוכל לך **רמג**
טז. קונם סוכה שאני יושב לולב שאני נוטל וכו' **יג, קסח**
יח: ר"ן ד"ה הלכך נקטינן **קסח**
כה: נדר שהותר מקצתו הותר כלו **יג, קסח**
כב: רב כהנא איקלע לבי רב יוסף וכו' לא מרי כולא לא טעימנא ליה **קעא**
כט. ר"ן ד"ה אמר ליה אביי **ד**
לה: ומקריב עליו קיני זבין קיני זבות וכו' **יג**
לה: ר"ן ד"ה איבעיא להו **יג**
לה: ר"ן ד"ה הא קמהני ליה **יג**
לז. ר"ן ד"ה בקטן **לז**
מ. אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד **כג**

מ: אבוה דשמואל עבד להון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן **כג**

מ: ר"ן ד"ה ומפצי ביומי תשרי **כג**

מג. מאי טעמא דר' יוסי וכו' אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה **נ**

מה. כל המפקיר בפני שלשה הוי הפקר בפני שנים לא הוי הפקר **מו, ריג**

מה. תוד"ה רבי יהושע בן לוי אומר דבר תורה **ריג**

מה: השותפין שנדרו הנאה זה מזה וכו' **רלט**

מה: ר"ן ד"ה ואיכא דמקשו **ד**

מו. ר"ן ד"ה אי אמרת בשלמא דנדר הוא היינו דכופין **ע**

מז: הריני עליך חרם המודר אסור **רמ**

נט. הואיל ואי בעי מתשיל עלייהו הוו להו כדשיל"מ **קע**

נט. והרי תרומה דאי בעי מיתשיל עלה **לז**

ס: אלא אמר רבא אי אתה מוצא לא נשך בלא תרבית וכו' **פו**

סו. שהנדר שהותר מכללו הותר כולו **יג, קסח**

סו. ר"ן ד"ה שכל נדר שהותר מכללו **יג**

עח. אמר רב ששת לומר שיש שאלה בהקדש **רמה**

פט. שאין הבעל מיפר בקודמין **קע**

פה: ר"ן ד"ה ומהא שמעינן **פו**

צ: ר"ן ד"ה ואיכא למידק אמתני' **קסט**

נזיר

ט. וב"ש לטעמייהו דאמרי אין שאלה בהקדש **סב, רמה**

יא. תוד"ה דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה **מו**

כא: הריני נזירה ושמע בעלה וכו' איבעיא להו וכו' או דלמא מיגז גייז **קסט**

ל: בש"א הקדש טעות הקדש וב"ה אומרים אין הקדש **רי**

מא: ור' אליעזר דאתי עשה ודחי את לא תעשה מנליה **רכא**

מז. יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם ואל יטמא כהן וכו' **לג**

נז. או דלמא רביעית דם הלכה וכו' ואין דנין קל וחומר מהלכה וכו' **לה**

סוטה

ב. אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו וכו' הא בזוג שני **חי' אגדה נישואין**

ה. כל אדם שיש בו וכו' אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור וכו' **חי' אגדה שלח**

ח. רש"י ד"ה חבילות חבילות **צה**

ח. תוד"ה והא אין עושין מצות חבילות **קעז**

י: אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אבא **קצ**

יח. תוד"ה חזר **צב**

כ: תוד"ה לא **רמו**

כה: תוד"ה לאו כגבוי דמי **פז**

כח: תוד"ה מכאן **רלח**

ל. חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה וכו' **נו**

לב. אלו נאמרין בכל לשון **קעא**

לד: מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות **חי' אגדה שלח**

לה. ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה **קעט**

לו: באותה שעה באתה דיוקנו של אביו **חי' אגדה בלק**

לז: תוד"ה אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא **קנד, קנה**

לח. ונאמר להלן לשום את שמו שם מה להלן בית הבחירה וכו' **עו**

לח: תוד"ה כל כהן **יג**

מג. אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה **קצא**

מז: אם אתם מקפידים על עצמיכם מים בודקים נשותיכם **רמז**

גיטין

ב. המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם **ר**

ב: ואפילו לר"מ דחייש למיעוטא **רמד**

ב: רש"י ד"ה לפי שאין בקיאין לשמה וכו' **רמד**

ה: תוד"ה יטלנו **רמד**

י. מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח **נז**

י. תוד"ה מצת כותי מותרת **נז**

י. תוד"ה ואדם יוצא בה ידי חובתו **נז**

יא: תוד"ה תופס **קצה**

יב. אלא דמיגו דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני **ריג, רכא**

יז. איתמר מפני מה תיקנו זמן בגיטין **רמג**

יז. רש"י ד"ה משום בת אחותו וכו' **רמד**

יז. תוד"ה משום בת אחותו **רמד**
יז: תוד"ה זנות לא שכיחא **רכה, רמד**
כ. כתבו על איסורי הנאה כשר **רמד**
כא: אלא קרן של פרה ליקצייה וליתביה לה **רמד**
כא: תוד"ה יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה כו' **רמד**
כב: תוד"ה והא לאו בני דיעה נינהו **לח, קב**
כג. שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר **לח**
כד: תוד"ה לאיזו שארצה אגרש בו פסול **רמד**
כה. ואי אשמעינן שדה משום דלחומרא וכו' **רמד**
כה. אמר ליה הושעיא ברי מה ענין פסחים אצל גיטין **רמד**
כה: מה היא באותן הימים רי"א הרי היא כאשת איש לכל דבריה **רלח**
כה: תוד"ה דברי רבי מאיר **נ, נז**
כה: תוד"ה ולכי מיית הוי גיטא **נ**
כו. הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש **רמג**
כח. בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים **רמג, רמד**
כח. הר"ז גיטיך וכו' אסורה לאכול בתרומה מיד **רמד**
ל. המלוה מעות את הכהן ואת הלוי וכו' **ריא**
לא. תוד"ה במחשבה **נז**
לג. ת"ר בטלו מבוטל וכו' ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה **פ**
לג. תוד"ה ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה **סה, פ, קמו, קעא, רכה, רמד**
לד: רש"י ד"ה וגובה כתובתה **רמד**
לד: תוד"ה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומין אלא בשבועה **רמד**
לה. אר"ה מודה רב בקופצת **רמד**
לה: רש"י ד"ה דמיפר לה בעל **רמד**
לה: רש"י ד"ה מעיקרא **רמד**
לה: תוד"ה אבל נשאת אין מדירין אותה **רמד**
לה: תוד"ה ליחוש דלמא אזלה לגבי חכם ושרי לה **רמד**
לו. הלל התקין פרוסבול וכו' **קצ**
לח: כל המשחרר עבדו עובר בעשה וכו' מעשה ברבי אליעזר **יג, קצח**
לח. תוד"ה כל המשחרר **קצח**
מ. מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה **קצח**
מא. תוד"ה בהיזק שאינו ניכר **ריד**
מא. תוד"ה לישא שפחה אינו יכול **סא, סב, סד, פ, קנו, קנז, קצח, רכא**
מא: תוד"ה לא תוהו בראה לשבת יצרה **קנו, רכא**
מא: תוד"ה כופין את רבו ועושה אותו בן חורין **פ**
מב. תוד"ה הא **קעה**
מו: אמר רב אסי והוא שמכר ושנה ושילש **ע**
נב: מנסך היינו מערב **קנב, קנג**
נב: רש"י ד"ה בשוגג פטור כו' **ריח**
נב: רש"י ד"ה דאגבהה **ריח**
נב: רש"י ד"ה מערב יין נסך אסור בהנאה **קנג**
נג. פרה שהכניסה לרבקה על מנת שתינק ותדוש **כו, קג**
נג. קנסא הוא ומקנסא לא ילפינן **רמד**
נג: רש"י ד"ה מטמא ומדמע **ריח**
נד. רש"י ד"ה דאכל מיניה **לח, רלא**
נד: אמר אביי כל שבידו נאמן **נ**
נה. תוד"ה מאי טעמא יאוש כדי לא קני **רמא**
נו. קב"ה בעי לחרובי ביתיה ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא **חי' אגדה אחרי**
נו. ערק ואזל ואיגייר ונפק מיניה ר' מאיר **פד**
ס. מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה **רמד**
סא. משאלת אשה לחבירתה וכו' אבל לא תבור ולא תטחן עמה **קנד, קנה**
סז. דיבורא קעביד מעשה לא עבדי **קז**
סז: א"ל דלא מעלו עבדי דחשידי אאבר מן החי **פ**
ע. חמשה קרובין למיתה יותר מן החיים וכו' ישן ועמד **יא**
עט. כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף הרי זו מגורשת **רלב**
עט. שקדם גט לדליקה אבל קדמה דליקה לגט לא וכו' **רלב**

קידושין

ב. האשה נקנית בשלשה דרכים **קצה**
ב. ב"ש אומרים בדינר **רמה**
ב. תוד"ה בפרוטה ובשוה פרוטה **רמה**
ב: וניתני האיש קונה ומקנה **קצה, רמה**
ב: מפני שדרכו של איש לחזר על אשה **חי' אגדה וילך**
ג. מניינא דרישא למעוטי חופה **קצד, קצה**
ג: ותו הא דתנן האב זכאי בבתו **רמה**
ג: מנ"ל דמקניא בכסף וכסף דאבוה היא **רמה**
ג: וכ"ת נילף מיניה ממונא מאיסורא לא ילפינן **רמה**

ד. בהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה **קצו**

ד: ה"מ היכא דליכא לשנויי אבל היכא דאיכא לשנויי משנינן **רמח**

ד: ובעלה מלמד שנקנית בביאה **קצד**

ד: תוד"ה מעיקרא דדינא פירכא **קמח**

ד: תוד"ה מה ליבמה **קצד**

ה. ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה **רלח**

ה. ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה **קצד, ריג**

ה. אמר רב הונא חופה קונה מקל וחומר **רמה**

ה: תוד"ה חופה שגומרת **קצד, רמה**

ז. רש"י ד"ה ניפשטו קידושי בכולה **רמה**

ח. אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת **רמג**

ט: ובביאה מנא לן וכו' דאמר קרא בעולת בעל **קצד**

י. איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה **קצד, קצה**

י: שלח יוחנן בן בג בג וכו' ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה **קצד, ריג, רמה**

י: תוד"ה זו **ריג**

יג: ואיתקש מיתה לגירושין מה גירושין שריא וגומרת וכו' **סג**

כג: הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו **יג, כו, קעו**

כג: מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי **כו**

כז: סדנא דארעא חד הוא **רי**

כט. למולו מנלן דכתיב וימל אברהם וכו' איהי מנלן וכו' **קעח**

ל: אשה מנין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים **קעג**

ל: אם פגע בך מנוול זה וכו' אם אבן הוא נימוח וכו' **חי' אגדה תזריע**

לא: מכבדו בחייו ומכבדו במותו וכו' הריני כפרת משכבו **קפז**

לד. תוד"ה מעקה אבידה **כו, נא, קב, קעח, רלט**

לח. והוא הדין לערלה בשתים **קפג**

לח. תוד"ה אקרוב עומר והדר אכול **סא, סד, קמט, ריג, רכ, רכא, רכט, רמא**

מא. ושלחה מלמד שהיא עושה שליח **פ, ריג**

מא. רש"י ד"ה מלמד שהאשה עושה שליח **פ**

מב. ושחטו אותו כל קהל וכו' וכי כל הקהל כולם וכו' **קעו, ריג, רלט**

מה: נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים **קצז**

מט: המקדש את האשה על מנת שאני צדיק **קנה**

נ: ומתניתין כדרבה דאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה **קעה**

נב: תוד"ה המקדש בחלקו אינה מקודשת **קמט**

נד. ומשנתינו בכתנות כהונה שלא בלו וכו' **ז**

נד. ת"ש כתנות כהונה שבלו מועלין בהם וכו' **ז**

נד. תוד"ה בכתנות **ז**

נד: והא גמרי קודש קודש ממעשר **רלה**

נו: והא לא יאכל היכא דסקליה מיסקל הוא דאתא וכו' **מז**

נו: המקדש בערלה כו' אינה מקודשת **קמט**

נו: תוד"ה המקדש בערלה **רמה**

נז: לפי שנאמר כי ירחק ממך המקום וכו' פרט לחולין וכו' **סב**

נט. תוד"ה עני **רט, ריא**

נ"ט: לא אתי דיבור ומבטל מעשה **רמג**

סב. האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וכו' **מו, ריג**

סב. לאחר שתמות אחותיך וכו' אינה מקודשת **פ**

סב. לאחר שיחלוץ ליך יבמיך אינה מקודשת **מו**

סב: אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו וכו' **קצח**

סב: אין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם אין תרומתו תרומה וכו' **מו**

סב: רש"י ד"ה צריך שלשה **ריג**

סב: רש"י ד"ה אבל אם אמר לכשיתלשו **מו**

סב: תוד"ה גר צריך שלשה משפט כתיב ביה כדין **קפ**

סד. הרי בידו להשיאה לממזר **קצח**

סה: המקדש בעד אחד אין חוששין לקידושיו **קצה**

סו: וי"ו דשלום קטיעה היא **קפא**

סח. רב פפא חייבי לאוין בהדיא כתיב בהו כי תהיין לאיש **קצד**

סח: אי הכי שאר חייבי לאוין נמי **רמה**

סט. ולרבי עקיבא דאמר אין קדושין וכו' ומאי כי תהיה וכו' **סג**

ע: תוד"ה קשים גרים **פ, קעט**

עב: כשמת רבא נולד רב אשי **רמה**

עג. דרש ר' זירא במחוזא גר מותר בממזרת **רמה**

עו. תוד"ה מצת כותי מותרת **נז**

עו: תוד"ה אין בודקין מן המזבח ולמעלה **קח, קיג**

עז: תוד"ה פרט לכ"ג שבא על אחותו אלמנה **קח, רכו**

עח. בעל לוקה לא בעל אינו לוקה **קצה**

פ. סוקלין ושורפין על החזקות **קה**

פב: שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה **קעב, קצה**

בבא קמא

י. תוד"ה שהשור חייב בו פסולי המוקדשין **פ**

יא. שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני **רמז**

יא. תוד"ה דקא מטהרת לה מראשון **נג, עח, רמז**

יא. תוד"ה שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה **רמז**

כ: ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור **ריח**

כג. אשו משום חציו **קסח**

כז: תוד"ה קמ"ל **קמג, קפב, ריד**

כח. מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת **קנד**

לב. הנאה לתרוייהו אית להו **פ**

לח. מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול **קעט**

לח. ראה ויתר גוים ראה שאין מקיימין ז' מצות שלהם וכו' **קפב**

מא. מועד משלם כופר ותם פטור מן הכופר **ק**

מא. וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה **ק**

מא. תוד"ה והאי לא יאכל להיכא דסקליה מסקל **מז**

מא. תוד"ה כדרבי אבהו **מז**

מד: דאמר קרא השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת בעלים וכו' **ק**

מה. תוד"ה השתא **ריד**

ס: חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא **פו**

סב: תוד"ה מי קתני **רמא**

סה: וחמישיתיו התורה ריבתה חמישיות הרבה בקרן אחת **טז**

סט: תוד"ה קודש **רלה**

עא. גנב שור הנסקל וטבחו משלם ארבעה וחמשה **רלח**

עא: וסבר לה כרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון **קפה**

עא: תוד"ה וסבר **ריד**

עו. מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים **רלח**

עו. מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן **ריט**

עז: תוד"ה פרה מטמא טומאת אוכלין כו' [הראשון] **פז, רלח**

פב. שיהו קוראין במנחה בשבת משום יושבי קרנות **יז**

פב. אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי **יז**

פב. תוד"ה כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה **רכט**

פז. סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות **קג**

פז. שבח נעורים לאב דכתיב **רמג**

פח. יצא עבד שאין לו אחוה **פ**

פח. רש"י ד"ה פסולה **רה**

צא: שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו וכו' פטור וכו' **רמד**

צב. רב חסדא חזי תאלי בי גופני **קמז**

צג: אמר אביי ר' שמעון בן יהודה ובית שמאי וכו' שינוי במקומו עומד **סג**

צט: ההוא מגרומתא דאתאי לקמיה דרב **ריד**

צט: רש"י ד"ה טבח אומן **ריד**

קיג. ר' שמעון אומר משום ר' עקיבא מותר להבריח את המכס **סג**

קיג. מנין לגזל כנעני שהוא אסור וכו' ת"ל וחשב עם קונהו **רטז**

בבא מציעא

ג: תוד"ה מה אם ירצה לומר מזיד הייתי **פ**

ד. דאמר ר"ח מנה לי בידך וכו' אלא נ' זוז והילך חייב **רלח**

ט: דרבי אליעזר סבר מגו דאי בעי מפקר וכו' ומגו דזכי וכו' **קנז, רכא**

י. כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דנקני **ד**

י. תוד"ה מעבירין **רט**

י: היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דאי בעי עביד וכו' **כו**

י: אבל חצר דבעל כרחיה מותיב בה מיחייב שולחו **נג, קעד**

י: דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה **קעט**

י: תוד"ה דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה **קצה, רמה**

יא: תוד"ה אמר אביי **קעד**

כ: תוד"ה איסורא מממונא **רמג**

כב: רש"י ד"ה באגא בארעא דיתמי לא מחזקינן **קמב**

כד. רש"י ד"ה ברדלס, צבוע וי"א וכו' ודרך להרוג אווזים ותרנגולים **קכד**

כה: מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו **חי' אגדה שלח**

ל. איבעיא להו לצורכו ולצורכה מאי וכו' **צה**

ל. עלה עליה זכר פסולה **כו**

ל. תוד"ה אף עובד דניחא ליה **רלח**

לא. הוכח אפילו מאה פעמים משמע **חי' אגדה יוה"כ-להפטרה**

לב. ת"ר מנין שאם אמר לו אביו היטמא וכו' שלא ישמע לו **קעג, קעד**

לב. טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו **רמ**

לב. רש"י ד"ה אני ה' **קעג**

לב: בהמת נכרי מטפל בה כבהמת ישראל וכו' אמאי וכו' משום איבה **קכא**

מז. דבר תורה מעות קונות **רלח**

מח. תוד"ה נתנה לסיטון מעל **רלח**

נו: תוד"ה והאי ביומיה מכירה הוא **קנה, קפב**

נח. רש"י ד"ה לשמור את הפרה **ל**

נח. רש"י ד"ה לשמור את התינוקות **ל**

נח. רש"י ד"ה ולשמור הזרעים **ל**

סא. תוד"ה אם אינו ענין לנשך כסף **פו**

סא. תוד"ה לעבור עליו בשני לאוין **ריט**

סא: רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין **פו**

סב. קרי כאן ונשיא בעמך לא תאר בעושה מעשה עמך **קעד**

עא: רש"י ד"ה בשלמא סיפא **כו**

עב: קטן לאו אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכיה מדרבנן וכו' **קג**

עז: ההוא גברא דזבין ליה חמרא לחבריה וכו' **רלח**

פו. ספק הקדוש ברוך הוא אומר טהור וכו' **רלד**

פו. כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור **רלד**

צ: איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול וכו' עקימת פיו הויא מעשה **עז, צח**

צא. רש"י ד"ה רבא אמר אתנן אסרה תורה **ריח**

צא. רש"י ד"ה וסופג את הארבעים **ריט**

צד: תנן התם ארבעה שומרים הם **ריד**

צו. או דלמא אפילו למ"ד וכו' הני מילי שליח אבל עבד וכו' **כו, קמז, קעד**

ק. תוד"ה הא מני **קפד**

קא: רש"י ד"ה אלא בימות הגשמים **רטו**

קו: חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר וכו' **כג**

בבא בתרא

יג. תוד"ה שנאמר לא תהו בראה וגו' **קצח**

כא. תוד"ה זכור אותו האיש לטוב **רא**

כג: תוד"ה חוץ לחמשים אמה **ריד**

כד. ש"מ מדרבי חייא תלת ש"מ רוב וקרוב הלך אחר הרוב **קכ**

כד. תוד"ה דתני רבי חייא **קכ**

כה: הרוצה שיחכים ידרים **רי, חי' אגדה בלק, דברים**

כו. תוד"ה אנא לא קייצנא **קמז**

נב: רשב"ם ד"ה ופסק ר' חננאל **פג**

נד: נכסי עובד כוכבים הרי הן כמדבר **רט**

נה: תוד"ה ר' אליעזר **רמו**

נח. מטה של ת"ח כיצד **קנח**

נח. זילו חבוטו קברא דאבוכון **קסט**

נח. רשב"ם ד"ה אלא סנדלים בימות החמה **קנח**

ס: מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר **קפג**

ס: תוד"ה מים לא נשתה [וכו'] **קפג**

סו: רשב"ם ד"ה אליבא דר"א **רז**

עד. תא אחוי לך בלועי דקרח וכו' משה ותורתו אמת והן בדאין **חי' אגדה בבא בתרא**

עה: ג' נקראו על שמו של הקב"ה ואלו הן צדיקים ומשיח וירושלים **חי' אגדה תבא**

פא: רשב"ם ד"ה דלמא לאו בכורים נינהו **רכט**

פא: רשב"ם ד"ה כל הראוי לבילה **סד**

פא: תוד"ה ודלמא לאו בכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה **רכט**

פא: תוד"ה דמקדיש להו **רכח**

צב. איתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן וכו' **ז**

צב: רב אמר הרי זה מקח טעות בתר רובא אזלינן **ריח**

צב: רשב"ם ד"ה לא אזלינן בתר רובא **ריד**

צג. רשב"ם ד"ה דהוא גופיה מוחזק **ריד**

צג. תוד"ה איכא **קמא, קמג, ריד**

קה: המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה **קצא**

קז: האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך **רלח**

קכג: תוד"ה הכא במכירי כהונה (ולויה) עסקינן **ריא**

קלד. בעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן **רמג**

קמו: מאן תנא דאזלינן בתר אומדנא **ריא**
קנד. מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת **ריז**
קנד. תוד"ה ועוד סימנין עשויין להשתנות **ריז**
קסד: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו **חי' אגדה הספד**
קעג: מנין לערב דמשתעבד דכתיבאנכי אערבנו **סט**
קעה: תוד"ה לא מן היורשין **נ**

סנהדרין

ג: תוד"ה דיני ממונות לא כ"ש **ריד**
ד. רבי וכו' וב"ש וכו' ורבי עקיבא כולהו סבירא להו יש אם למקרא **טז, רכא**
ו: וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ **חי' אגדה הספד**
ז: אתמר כתיב לא תעשון אתי אלקי כסף **רא, רג**
יא: על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן וכו' **רכט**
טו. תוד"ה אדם מי קדוש **פ**
טו: תוד"ה והברדלס **קכד**
יח. המלך לא דן וכו' לא מייבם ולא מייבמין לאשתו **פ**
כו: למה נקרא שמה תושיה מפני שהיא מתשת כחו של אדם **חי' אגדה מסעי**
לב. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה **קצ**
לד: אין עד נעשה דיין **קג**
לט. אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם כהן הוא **חי' אגדה ברית מילה**
מז: הרוגי מלכות כיון דשלא בדין קא מיקטלי הויא להו כפרה וכו' **רכה**
נג: תוד"ה השתא **רכה**
נד. ואיכא דאמרי אפילו תימא רבי יהודה וכו' מר סבר עונשין מן הדין **רכה**
נה. בהמה נהנית מעבירה תיהרג **קג**
נו: מכל עץ הגן ולא גזל **רלח**
נז: דתני רבי חנינא בעולת בעל יש להן **חי' אגדה ויחי**
נט. נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה **קעט**
נט. למה לי למיכתב לבני נח ולמה לי למשני בסיני **רלח**
סא. רי"א לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד אלך ואעבוד **ריח**
סד: אמר רב אחא בריה דרבא העביר כל זרעו פטור **רכה**
סד: תוד"ה העביר כל זרעו פטור **רכה**
סה: יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה **רה**
סו: באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולן בסקילה **רו**
סז: קסבר רבי יהודה שני כתובין הבאין כאחד מלמדין **קלז**
עב. רש"י ד"ה קשיא **פג**
עד. תניא רבי שמעון בן יוחי אומר וכו' קא סבר עונשין מן הדין **רכה**
עד. תוד"ה קסבר עונשין מן הדין **רכה**
עז. אמר רבא כפתו ומת ברעב פטור **קמז**
עח. אמר רבא ההורג את הטריפה פטור וטרפה שהרג לפני ב"ד חייב **רז, חי' אגדה שלח**
עט: תוד"ה בשור **קלא**
פג: אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים **רכד**
פד: מכה אביו ואמו מנלן **קמג**
פד: אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק **רלח**
פה. רש"י ד"ה בעושה מעשה עמך **קעד**
פו. סתם מתני' ר"מ וכו' סתם ספרא ר"י וכו' וכולהו אליבא וכו' **פב, פד, קג, קלז, קנח, קצד, רלח, חי' אגדה הספד**
פו. רש"י ד"ה סתם ספרא **פד**
צח: מה שמו וכו' דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו **חי' אגדה תבא**
קה: ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות **חי' אגדה בלק**
קיא: תנו רבנן יצאו הן ולא שלוחין **כו**
קיב: עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה **קמט**

מכות

ב. תוד"ה מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה **רה**
ה. באו שנים ואמרו בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש וכו' **רו**
ה: תנא בריבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין **רז**
ז. ר"ט ור"ע אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם **חי' אגדה שלח**
ז. תוד"ה כמכחול בשפופרת **רכח, חי' אגדה שלח**
ח. תוד"ה בלא איבה **קפא**

יא. ספר שתפרו בפשתן פליגי בה ר' יהודה ור"מ וכו' **לה**
יג. תוד"ה גרושה וחלוצה אינו חייב אלא אחת **רמב**
יג: רבי ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו **לב, רלח, רמב**
יד. רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל וכו' לדונו בכרת ולא במלקות **רכה**
יד: טמא שנגע בקדש ריש לקיש אומר לוקה **ריח**
יד: תוד"ה ההוא לתרומה הוא דאתא **ריח**
טו. אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה **רטז**
טו: מר סבר התראת ספק שמה התראה **רכה**
טו: רש"י ד"ה וריש לקיש סבר התראת ספק לא שמה התראה **סה**
טו: תוד"ה במאי קא מיפלגי **סה, רכה, רמז**
טו: תוד"ה ועבר היום ולא אכלה **סה**
טז. דתניא הכה זה וחזר והכה זה וכו' **סה**
טז. הניחא למאן דתני קיימו וכו' בשלמא גבי שילוח הקן משכחת לה **סה**
יז. רבי שמעון אומר כל שהוא למכות **קז**
יח. תוד"ה ולילקי **מב, ריט**
כא. היה לבוש בכלאים כל היום אינו חייב אלא אחת **רלח**
כא: יש חורש תלם אחד וכו' וכהן ונזיר בבית הטומאה **סב**
כב. מידי דאיתיה בשאילה לא קתני **סב**
כב. אלא האי תנא איסור כולל לית ליה **סב**
כב: אחד המקיף ואחד הניקף לוקה **קג**
כג. כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם וכו' **רלח**
כג: ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו **קמט, רל**
כג: רש"י ד"ה רמ"ח מצות עשה **קצה**

שבועות

ב. תוד"ה יציאות השבת **לט**
ג: שבועה שאוכל ככר זו היום וכו' ר' יוחנן וריש לקיש וכו' **סג**
ז. תוד"ה תנהו **רלח**
ז: מה מצינו שחלק הכתוב מכלל וכו' דברי ר' יהודה ר"ש אומר וכו' **רכה**
ז: האי ע"ד היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא **רכה**
ז: תוד"ה אי בשוגג בר קרבן הוא **רכה**
ז: תוד"ה בשוגג ולא אתיידע ליה **רכה**
יא. לב בית דין מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו וכו' **צג**
יב. תוד"ה אשם **רלז**
יג. ומודה רבי בכרת דיומא דאי לא תימא הכי וכו' **פ**
יג: תוד"ה וכפר על **רמו**
יד: וארבעי קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב **רכה**
טו: נבנייה ממעלי יומא וכו' לאלתר נגמריה וניקדשיה **רכ**
טז: בעי רבא צריך שהייה למלקות או אין צריך שהייה למלקות **קח, רכה**
יז. תוד"ה או אין צריך **קסח, רלח**
יז. תוד"ה אי דשהה **רכה**
כ. הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו **צד**
כ: נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה **קמח**
כ: תוד"ה כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה **קעג**
כב: שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין וכו' **מב**
כג. תוד"ה גמר **רלח**
כג: שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה וכו' **קצה**
כג: תוד"ה דמוקי לה **סב, קלב, קעט, רלח**
כד. רבי שמעון לטעמיה דלית ליה איסור כולל **רלח**
כד. תוד"ה האוכל **לג, לז, פ, פג, קב, קה, קח, קמא, רכב**
כד: והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם **רכו**
כד: תוד"ה מיגו דחיילא אתמרים חיילא נמי אחלב **רכו**
כו: נשבע על ככר ומסתכן עליה וכו' ואכלה **רמה**
כו: אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו **יא**
כו: תוד"ה גמר **רמד**
לא. תוד"ה ורבנן הוא דפסלוהו **רלח**
לה. למימרא דחנון ורחום שמות נינהו וכו' **יא**
לה. תוד"ה באל"ף דל"ת **קעא**
מה: עבר זמנו ולא נתן לו הרי זה אינו נשבע ונוטל **רמג**
מה: תוד"ה כי מטא **רמג**
מז: איתמר שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו וכו' **רמג**

עבודה זרה

ג. תוד"ה כהנים **רמו**

ג. תוד"ה יבא בלדד השוחי **רמו**

ד. תוד"ה שהיה בידם למחות **רמו**

ו. ודילמא נח גופי' טריפה הוה **רמו**

ו: מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח **קעט**

ו: רש"י ד"ה לא יושיט אדם כוס יין לנזיר **קנד, קנה**

ו: תוד"ה מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר **קנד**

ז: לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל **יא**

יא. תוד"ה עוקרין על המלכים **קמח**

יב: תוד"ה אלא בוורד והדס **עג, רלב, רמא**

יד. אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן **סז**

יד: תוד"ה מקום שנהגו **פג**

טו. שכירות לא קניא **קפב**

טו. תוד"ה והשתא דאמרת שכירות לא קניא **קנה, קפב**

יט. אשרי איש ירא את ה' אשרי איש ולא אשרי אשה וכו' **חי' אגדה וילך**

כ: תוד"ה ורבי מאיר **קח**

כא. תוד"ה הא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא **קפב**

כא. תוד"ה אף במקום שאמרו להשכיר **קפב**

כא: כותי נמי אמרי וכו' תיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול **קנה**

כב. תוד"ה תיפוק ליה משום לפני עור **ל, קנד**

כו. ת"ר בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים **קנו**

כו. תוד"ה סבר **קנה**

כז. וכותי לא ימול ישראל מפני שמל לשם הר גרזים **עז**

כז. ומי איכא למ"ד אשה לא **קעו**

לא. סתם יינם אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית **קנג**

לג. תוד"ה האי עכו"ם **רמו**

לד. תוד"ה דורדיא דארמאי **קנא**

לו: באותה שעה גזרו על ייחוד **קצג**

לז: תוד"ה דיקרב בדיקרב בחיבורין **רמו**

לז: תוד"ה הא הלכתא **רלח**

לח. אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא **רמו**

מ. תוד"ה מחלוקת **רמו**

מג. כדתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם וכו' **חי' אגדה יתרו**

מג. אמר אביי לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי **ריט**

מג. תוד"ה לא תעשון **ריט**

מד. שאל נכרי אחד את ר"ג **קעט**

מד: אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי **כ**

נא. רש"י ד"ה לבני נח **סט**

נב: מתני לי' ר' לרש"ב ברבי וכו' א"ל רבי שנית וכו' **רמו**

נב: אבני המזבח ששקצו אנשי יון וכו' לאו אורח ארעא וכו' **ז, יט**

נב: תוד"ה ברוך אתה לשמים **קלט**

נג. תוד"ה או דילמא פירוש וכו' **רמו**

נד. חזקיה אמר כגון שניסך לעכו"ם יין על קרניה וכו' דעבד בה מעשה **ריח**

נה: תוד"ה אין בוצרין עם העובד כוכבים בגת **קנד**

נו: תוד"ה אבל **מד, קצד**

סו: שאני התם דמיקלא איסוריה **קמ**

סו: תוד"ה אביי **לח, רלא**

סז. תוד"ה א"ר יוחנן כל שטעמו וממשו אסור **רטז**

סז: אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור דברי ר"מ **קא**

ע. רוב גנבי ישראל **רמו**

עא. תוד"ה אמר אמימר בסופה שמנהג אבותיכם וכו' **רמו**

עג: כל איסורין שבתורה במינן במשהו **קסז**

עה: תוד"ה אין בוצרין עם העובד כוכבים בגת **קנד**

עו. תנן השפודין והאסכלא מלבנן באור **קלז**

הוריות

ד. מצות תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מצות כתיב **מב**

ד. רש"י ד"ה אמר ר"נ בר יצחק מצות כתיב **מב**

ט: אשם תלוי בא על טומאת מקדש וקדשיו וכו' **פג**

זבחים

ב. שמעון אחי עזריה אומר שחטן לשם גבוה מהן כשרין **חי' אגדה שלח**

ג. דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה **ו, כד, צה**

ז: היכי דמי אי דליכא תשובה זבח רשעים תועבה **רמב, חי' אגדה צו-להפטרה**

יא: מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית **ריג**

יד. הואיל וכתיב ולקח ואי אתי קוף רמי להו אידיה וכו' **קי**

יד: שחיטה לאו עבודה היא **ריג**

יט. כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי **קי**

כא: אי דמשקע ליה מי משתמע קליה וכו' **לו**

כט: לאו שאין בו מעשה לוקין עליו **קלג, קסח**

לא: כל הפסולין וכו' שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים **קב**

לא. תוד"ה התם איכא שיעורא **רלו**

לג: תוד"ה לענין מלקות איתמר **רלח**

לב. ושחט שחיטה בזר כשרה **קי**

לב. אמר ליה רבא אדרבה וכו' להא אישתראי ולהא לא אישתראי **קצז**

לג. תוד"ה מכלל דתרוייהו סבירא להו טומאה דחויה היא בציבור **קלז**

לג: תוד"ה ההוא בתרומה כתיב **ריח**

מה: תוד"ה אבל **רכז**

מו. חוץ מן הדם וכו' מנא הני מילי וכו' אמר קרא ואני נתתיו לכם וכו' **רכז**

מט: בכל התורה כולה למידין למד מלמד חוץ מן הקדשים וכו' **רכ**

נה: תוד"ה גובהה **קיג**

נו: האוכל לאור שלישי חזקיה אמר פטור דלא אינתיק לשריפה **רכו, רכז**

נו: רש"י ד"ה פטור **רכו, רכז**

נו: רש"י ד"ה לא אינתיק לשריפה **רכז**

ס. תוד"ה ואומר **א**

סט. תוד"ה ואין דנין **רכו**

עז. רש"י ד"ה קא מעייל חולין **רכט**

עח. הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור **רכו**

עח. תוד"ה הפיגול והנותר כזית מזה וכזית מזה **רכו**

פ. בשלמא רבנן סברי יש בילה **צב**

פו. רש"י ד"ה מה אשם עצמותיו מותרין **רכו**

פז. בעא מיניה רבא מרבה לינה מועלת בראשו של מזבח **רמ**

פח. רש"י ד"ה מנחות ונסכים ומנחת בהמה מן המדומע **מג**

פח. תוד"ה מן המדומע **מג**

צה: בעי רמי בר חמא תלאו באויר תנור מהו **קמ**

צז: ועולה גופה מנלן דכתיב וכו' ויקח את המאכלת **קי**

צז: יקדש להיות כמוה **רכט**

קא: יכול שלשתן נשרפו וכו' הוי אומר זה שעיר של ראש חודש **קמט**

קח. טמא שאכל בין קודש וכו' כשנטמא בשר ואח"כ נטמא הגוף וכו' **רכו**

קי. המקריב קדשים אמאי והאיכא חציצה אמר שמואל כשהפכן **קסז**

מנחות

ו. תוד"ה כתב **מג**

ז. אמר ר' יוחנן זאת אומרת כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת **רכט**

ז. תוד"ה א"ר יוחנן זאת אומרת **רכח**

כא. רש"י ד"ה דם חמור **קלא**

כא. דם שבישלו אינו עובר עליו **לא בהערה, קלג, רכח, רכט**

כא. דם שקרש ואכלו מהו **קמט**

כא. ורבא דידיה אמר אפילו בחטאות הפנימיות ואכלו חייב **רכט**

כא: רש"י ד"ה מאי בעו התם **רכט**

כב: מכאן למין במינו שאינו בטל ודלמא משום דעולין הוא וכו' **מד, קצד, ריב, רמח**

לב. ס"ת שבלה ותפילין שבלו וכו' **ז**

לה: רש"י ד"ה מה עמא דבר **ח**

לה: תוד"ה פוק חזי **ח**

לה: תוד"ה משעת **ה**

לח. התכלת אינה מעכבת את הלבן וכו' **רי**

לט: תוד"ה תכלת **קסח**

מ. רש"י ד"ה בית שמאי פוטרין **כו, כז, סב, סג, רכא**

מ. תוד"ה כיון דאפשר במינן **קא**

מ: והאמר ר' זירא הטיל למוטלת כשרה וכו' **מא**

מ: תוד"ה תכלת **ב**

מא. תוד"ה תכלת **ג**

מב: כל מצוה דעשייתה גמר מצוה וכו' צריך לברך **רמג**

מב: עשאן מן הקוצים ומן הנימין ומן הגרדין וכו' **מא**

מד. וכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה **יג**

מד. תוד"ה טלית **קפב**

מה. נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים **קח, קיד**

מח. עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרינן וכו' **נו, פ**

נא. תוד"ה אפי לה מאתמול איפסלה בלינה **רכח, רכט**

נד. כל היכא דמעיקרא הוה ביה והשתא לית ביה הא לית ביה וכו' **פז**

נד. תוד"ה אין מחמיצין **קמח**

סג: רבי ישמעאל אומר עומר היה בא בשבת משלש סאין **ריג**

סד. תוד"ה שתים מייתינן כו' **ריג**

סד: חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות **לד, ריג**

סז. תוד"ה חד עריסותיכם ולא עיסת עובד כוכבים **קעט**

עב. העומר שנקצר שלא כמצותו פסול **סד**

עב: ורבי אלעזר בר' שמעון לא שמיע ליה וכו' **סד**

עב: רש"י ד"ה ורבי אלעזר בר' שמעון לא שמיע ליה **סד**

עד. תוד"ה לאו דזרות **רמז**

עו: לחם הפנים וכו' מאי טעמא כיון דמחיטין אתו **קכא**

עו: אר"א התורה חסה על ממונן של ישראל **קכא**

עח: שחטה עד שלא קרמו פניה בתנור וכו' לא קדש הלחם **נב**

פט. ושיערו חכמים חצי לוג מאורתא ועד צפרא **צג**

פט. רש"י ד"ה ושיערו **צג פט.**

פט. תוד"ה אין עניות במקום עשירות **צג**

צה: אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ וכו' **רכט**

צה: אמרת לישתן ועריכתן בחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה **רכט**

צה: אמר רבה הקשה אדם קשה וכו' אמר רבא הקשה אדם קשה וכו' **רכח, רכט**

צה: אמר רב אשי מאי קושיא דלמא מאי מבפנים במקום זריזין **רכט**

צה: רש"י ד"ה איפסלו בלינה **רכט**

צה: רש"י ד"ה במקום זריזים **רכט**

צה: תוד"ה אלא דרב אשי ברותא היא **רכט**

צט. ומנא לן דאין מורידין וכו' ומנלן דמעלין וכו' **יח, יט**

צט. בתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח **ז**

צט: והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה **נו**

ק. תוד"ה ששונאין את הבבליים **נו**

ק: ואינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט **רכט**

קב: מדאמר רבי שמעון כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכו' **פז, רל, רלח**

קב: נהי דמהניא להו חיבת הקודש לאיפסולי דגופיה וכו' **רל**

קי. כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם **חי' אגדה תהילים**

חולין

ב. רש"י ד"ה וסופג את הארבעים **ריט**

ב. תוד"ה וסופג את הארבעים **ריט**

ב. תוד"ה הכל שוחטין **קב**

ב. תוד"ה שמא יקלקלו וכו' **קב**

ב: האי טמא דאיטמא במאי **קי**

ב: תוד"ה שמא יגע בבשר **קא**

ב: תוד"ה דליתיה קמן דנשייליה **קא**

ב: תוד"ה אנא שחיטתן כשרה קא קשיא לי **רמה**

ג. הכל שוחטין ואפילו כותי בד"א וכו' חותך כזית בשר ונותן לו **קו**

ג: כולהו כרבינא לא אמרי להך לישנא דאמר מומחין אין **נז**

ג: שחיטת כותי מותרת **נז**

ג: רש"י ד"ה מומחין **ריד**

ג: רש"י ד"ה מותר **נז**

ג: תוד"ה בודק **נז**

ד: רש"י ד"ה מפני שהן מחליפין **פט**

ה. רש"י ד"ה אלא לאו **טו**

ה: תוד"ה צדיקים **קמו, רלב**

ו. וספר דברים לפני ר' מאיר וגזר עליהן וכו' **נז**

ז. תוד"ה ודילמא נתן עיניו בצד זה **נז**

ח. תוד"ה מותר לשחוט בה מקלקל הוא **קנ, ריג**

ח: השוחט בסכין של עכו"ם רב אמר קולף ורבב"ח אמר מדיח **קלז**

ט. בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת **קיז**
י. חמירא סכנתא מאיסורא **קצ, קצא**
י: אוקי אחזקיה **רמג**
יא. מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא וכו' רובא דאיתא קמן **קכ, קמג, קפד, רמז**
יא. אבל היכא דלייף לית לן בה **ז, רמז**
יא. וכי תימא מאי נפקא מינה חטאת קרייה רחמנא **פז, רל**
יא. תוד"ה אבל היכא דלייף לית לן בה **סד, רמז**
יא: לר"מ דחייש למיעוטא הכי נמי דלא אכיל בישרא וכו' **נז, קא, קמא, קמה, רמז**
יא. תוד"ה אתיא מפרה **חי' אגדה שלח**
יא: תוד"ה כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורין **רמז**
יא: תוד"ה ליחוש דלמא במקום סייף נקב הוה **ז, קמג, קסט**
יא: תוד"ה לרבי מאיר דחייש למיעוטא **קמה**
יב. רש"י ד"ה פסח **ריד**
יב. תוד"ה פסח וקדשים מאי איכא למימר **קלא**
יב: האומר לשלוחו צא ותרום וכו' אין חזקתו תרום **קד, קה**
יג. מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כגון דהוה קיימא עולה בדרום וכו' **רכח, רכט**
יג. אין להן מחשבה ואפי' מדרבנן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו וכו' **צח**
יג: נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן **קנו**
יג: הסומא ששחט שחיטתו כשירה **קג**
יד. רש"י ד"ה הכא **קפח**
יד. השוחט בשבת וביה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה **קט, ריב**
יד. והא לית ליה לרבי יהודה ברירה וכו' **טו, צג**
יד. רש"י ד"ה אסורה באכילה **רמז**
יד. רש"י ד"ה ביום הכפורים **טו**
יד. רש"י ד"ה אומר שני לוגין כו' **נז**
יד. תוד"ה השוחט בשבת **נז**
יד. תוד"ה מחתכין **קי**
טו. דקתני דומיא דיום הכפורים **טו**
טו. ומי מצית מוקמת לה בשוגג וכו' **טו**
טז. מנין לשחיטה שהוא בתלוש וכו' **רמז**
טז: הכל שוחטין ולעולם שוחטין וכו' לעולם שוחטין מאן תנא **קיג, קפג**
יז. ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה **סב**
יז. אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו וכו' **נו**
יז: במערבא בדקי לה בשימשא בנהרדעא בדקו לה במיא וכו' **חי' אגדה חולין**
יח: רש"י ד"ה הכי קאמרי וכו' **רמז**
כ. תוד"ה לא אמרן אלא למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה **קח**
כג: תוד"ה ואי דר' מאיר לר' מאיר **נב**
כו: יו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין ולא מבדילין **עא**
כז. מנין לשחיטה שהיא מן הצואר וכו' **חי' אגדה חולין**
כז: עוף נמי איתקש לבהמה **רלח**
כח. תוד"ה אתא כי ממסמס קועיה דמא **קיז, רמז**
כח: תוד"ה לפי שאי אפשר לצמצם **קסז**
כט. השוחט דיעבד אין לכתחלה לא **פה**
כט. תזבח שלא יהא שנים שוחטים זבח אחד **סד, פה**
כט: אמר ר"ש בן לקיש וכו' אינה לשחיטה אלא בסוף ורבי יוחנן וכו' **סב, קב**
לא. נדה שנאנסה וטבלה וכו' טהורה לביתה **כה**
לא. גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין **חי' אגדה וילך**
לא: טבל ולא הוחזק וכו' אבל טבל לחולין **כה**
לא: היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה וכו' **כה**
לב. תוד"ה ורמינהי אלו טרפות בבהמה פסוקת הגרגרת **קיז**
לב: אלא אמר רבא אלו אסורות קתני ויש מהן נבלות **קיז**
לג. שמע מינה מדר' שמעון בן לקיש מזמנין ישראל על בני מעיים **קיד**
לה. תוד"ה אין לך **פז**
לו. כי מהניא חבת הקדש לאפסולי גופיה למימנא ביה ראשון ושני וכו' **רל**
לו. תוד"ה סלקא דעתך אמינא הואיל ואסירי בגיזה ועבודה **קמט**
לו: אטו ר' שמעון בן לקיש לתלות וכו' כי קא מיבעיא ליה לשרוף **רל**
לו: והבשר לרבות עצים ולבונה וכו' אלא חבת הקדש מכשרא להו וכו' **פז, רלח**
לו: רש"י ד"ה כי קמיבעיא ליה לשרוף **רל, רלא**
לח: אמר ר' אליעזר ברבי יוסי שמעתי שהבעלים מפגלין **כו**

לט. זה מחשב וזה עובד לא אמרינן **כו**

לט. רש"י ד"ה בשלמא פנים לר"ל לא קשיא **רלח**

לט. תוד"ה ריש לקיש אמר מותרת **ריח**

מ. השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודת כוכבים חייב שלש חטאות **רכט**

מ. תוד"ה חייב **רכו, רכט**

מ. תוד"ה רבוצה לפני עבודת כוכבים **רלח**

מ: השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודת כוכבים חייב שלש חטאות **קלט, רכט**

מא. המטמא והמדמע והמנסך וכו' אבל ישראל לצעוריה קא מיכוין **צב, ריח**

מא. רש"י ד"ה פטור מלשלם **ריח**

מא. תוד"ה ת"ש המטמא והמדמע והמנסך **ריח**

מב. אלו טרפות בבהמה וכו' נפלה מן הגג **רמז**

מב. רש"י ד"ה הכרס הפנימית וכו' שניקבה **רמז**

מג. קורקבן דמינח נייח כדקאי קאי **קיד**

מג. אמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה **קצד**

מג. ואמר רבה וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים **קכ**

מג. שני עורות יש לו לווושט חיצון אדום ופנימי לבן וכו' דאי חליף טרפה **ריט**

מג. קרום שעלה מחמת מכה בווושט אינו קרום **קיז**

מג. רש"י ד"ה לא תיפוק **קכ**

מג: תוד"ה קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה **קטו**

מו. רש"י ד"ה דאגליד **קכ**

מז: האי ריאה דאוושא וכו' בחמימי לא דכווצי **קטז**

מט. הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקדוש ברוך הוא מברך לכהנים **יג**

מט: רש"י ד"ה אודי לי **רכה**

נ: תוד"ה מחט **קכ**

נב: בעי רבי ירמיה רוב גובהה או רוב היקיפה **רמז**

נב: רש"י ד"ה נמייה, חיה היא **קכד**

נג. רוב אריות דורסין ומיעוטן אין דורסין **קמז**

נג. קטע רישיה דחד מינייהו נח מריתחיה **רמז**

נו. רב ושמואל ולוי דאמרי מכניס ידו לפנים ובודק **רמז**

נו: אחזוקי ריעותא לא מחזקינן **קכב**

נח. ולד טרפה וכו' וליפלגו להדיוט וכו' דאפילו להדיוט נמי אסור **קלב**

נח: רש"י ד"ה קורט של חלתית, חד הוא ונוקב את בני המעים **קכה**

ס: אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח **חי' אגדה תפילה**

סג. אמר אביי דאה וראה אחת היא מכדי משנה תורה לאוסופי הוא דאתא **קמא**

סד. תוד"ה שאם ריקמה ואכלה לוקה עליה משום שרץ **קמט**

סה: רש"י ד"ה וסבר שמא ירבו נוטפים **קסז**

עח: לחלק מנא ליה לחלק לא צריך קרא **קצד**

פ. כולה מתניתין דלא כר' שמעון ממאי מדקא תני קדשים בחוץ וכו' **רכה**

פ. תוד"ה הראשון חייב כרת **רכה**

פ: תוד"ה שחיטה שאינה ראויה היא דכל כמה כו' **רמז**

פ: תוד"ה הנח **רטז**

פא. אין מלקות אותו ואת בנו נוהג בקדשים כיון דכמה דלא זריק דם וכו' **סג, סה, רכה**

פב. שחטה ואת בתה וכו' **רמז**

פב: אכל מזה כזית ומזה כזית וכו' רבי יהודה אומר אינו סופג אלא מ' **סה**

פג: היכי ליעביד ליתיב וליבטליה קמוסיף אבנין **ו, קסו**

פד: תקיעת שופר בגבולים תוכיח שאין ודאה דוחה שבת וכו' **עא**

פד. תוד"ה בעינן **קיד**

פה. אלא ספק איש ספק אשה **עא**

פו. שדרכו של תינוק לטפח וכו' רוב תינוקות מטפחין **לז**

פו: תוד"ה סמוך מיעוטא לחזקה **נז**

פז. ת"ר ושפך וכסה מי ששפך יכסה **קב**

פז. הכא אפשר דשחיט בחדא ומכסי בחדא **צה**

פז. שחט ולא כסה וראהו אחר חייב לכסות **סא**

פז. מנין שחייב לכסות שנאמר ואומר לבני ישראל וכו' **סא, קא**

פט. גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם **חי' אגדה בהעלותך**

צא. תוד"ה כמאן דאמר גיד הנשה **קנ**

צב: רש"י ד"ה במקולין **קח, קנ**

צו. היאך סומא מותר באשתו **קג**

צז. תוד"ה אבל בשר בחלב **קכז**

צז: תוד"ה כל **קכז**

צח. כל איסורין שבתורה בס' וכו' ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה **נב, רמז**

צח: אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן **נא**

צח: רש"י ד"ה דמדאורייתא **קמא**
צח: רש"י ד"ה לטעם כעיקר **קלז**
צח: תוד"ה רבא אמר לא נצרכא אלא לטעם כעיקר **רטז**
צט: תוד"ה שאני ציר דזיעה בעלמא הוא **קלז, קסז**
ק: רש"י ד"ה איסור חל על איסור **קלא, קלג**
קא. ורבי יוסי הגלילי נהי דאיסור כולל לית ליה וכו' **לג**
קא. כי פליגי בנטמא בשר ואח"כ נטמא הגוף וכו' **רכו**
קא. רש"י ד"ה ואיסור **קלא**
קא. תוד"ה בנטמא **לח, קלא, רל**
קב. כדאמר רב נחמן במשהו בשר גידין ועצמות **קא**
קב: אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא **רלח**
קג: אכילה במעיו בעינן וכו' בגרומיתא זעירתא **קא**
קג: ורבי יוחנן אמר אף עם בין השינים וכו' הרי נהנה גרונו בכזית **סד, רכג, רלב**
קג: תוד"ה כל הבשר **קלא**
קד. הא עוף אסור מדאורייתא **רמז**
קד. כל הבשר אסור לבשל בחלב מהן מדברי תורה ומהן מד"ס **קלג**
קד. תוד"ה ומנא תימרא **נ**
קה. אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא וכו' **קא**
קו. מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה **קנה**
קח. רש"י ד"ה טיפת חלב שנפלה על החתיכה **רמז**
קח. רש"י ד"ה אמר אביי טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא **רמז**
קח. רש"י ד"ה מ"ט לא גמרינן מיניה משום דחדוש הוא **רמז**
קח. תוד"ה דחדוש הוא **רמז**
קח: גופא חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשלן זה עם זה **קלא**
קח: רש"י ד"ה לעולם לא מצטרפי **רמז**
קט. רש"י ד"ה הלב קורעו ומוציא את דמו **קלא, קלג**
קט. תוד"ה הלב קורעו ומוציא את דמו **רכז**
קט: תוד"ה נדה דם טוהר **קלו, רמט**
קי: כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה **קעג**
קיא. וה"מ כבדא אבל טחלא שומנא בעלמא הוא **קלו**
קיא. אתמר כבדא עילוי בשרא שרי **קמט**
קיא: כי אתא רבין א"ר יוחנן מליח אינו כרותח וכבוש אינו כמבושל **רמז**
קיא: ר"א הוה קאים קמיה דמר שמואל אייתו לקמיה דגים שעלו בקערה **קלג**
קיב. תוד"ה הלכתא דגים שעלו בקערה **נב, סט**
קיב: תוד"ה ורוטב **פד**
קיב: תוד"ה הטמאים לאסור צירן **רמו**
קיג. ריה"ג אומר נאמר לא תאכל כל נבילה **רמז**
קיג. רש"י ד"ה אינו עובר בלא תעשה **רמז**
קיג: מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה וכו' **לח, רלא**
קיג: איבעית אימא בעלמא קסבר שמואל אין איסור חל על איסור **לח**
קיג: להכי אפקה רחמנא לאכילה בלשון בישול **רלח**
קיג: רש"י ד"ה פרט לזו **רלא**
קיד: אמר רב אשי מנין לב"ב שאסור באכילה שנא' לא תאכל כל תועבה **קלג**
קטו: תניא איסי בן יהודה אומר מנין לבשר בחלב שאסור **רמז**
קטו: דבי רבי ישמעאל תנא לא תבשל גדי בחלב אמו **רלח**
קטז: חומר בחלב מבדם וחומר בדם מבחלב **קמט, רמז**
קיז: שומרים לטומאה קלה ולא שומרים לטומאה חמורה **רלג**
קכ. תניא נמי גבי חמץ כה"ג המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת **רלח**
קכ: אין סופגין את הארבעים משום ערלה **קפג**
קכב. אלו שעורותיהן כבשרן **קיא**
קלד. אלא צדק משלך ותן לו **קפד**
קלו: מה מתנות טרפה לא אף ראשית הגז נמי טרפה לא **קיד**
קלז. רש"י ד"ה בקדושה **קמט**
קלד. חורי הנמלים שבתוך הקמה **קפד**
קלד. אמר רבא הכא פרה בחזקת פטורה קיימא **קה**
קלה: מזוזה אף על גב דכתיב ביתך דידך אין שותפות לא **קפב**
קלט. אילימא דהוה ליה קן בתוך ביתו ואקדשיה וכו' **רמז**
קלט: מרדכי מן התורה מנין דכתיב מר דרור **חי' אגדה תזריע**
קמ. עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור **קמט**
קמ. תוד"ה למעוטי צפרי עיר הנדחת **מג**
קמא. עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה **רמ**
קמא. רש"י ד"ה קיימו ולא קיימו **רמז**

קמא. תוד"ה לא צריכא **יג, סב, סג, עא, קצד, ריב**
קמב. לא יטול אדם אם על בנים אפי' לטהר את המצורע **רמז**

בכורות

ג: הוה מקנה לאודנייהו לעכו"ם **קפה**
ד: תוד"ה חלב **ריד**
ו: וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי, מהכא ארץ זבת חלב ודבש **קלא**
ו: הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן **קלב**
ו: ואחד גמל הנולד מן הפרה **רלח**
ז. טמא הנולד מן הטהור **קלב**
ח. תרנגולת לעשרים ואחד יום וכנגדה באילן לוז **כג**
ח. רש"י ד"ה לוז **כג**
ח. תוד"ה ברדלס **קכד**
ט: אמר רב מין במינו אינו חוצץ **קסז**
יב: רש"י ד"ה חלה טמאה **לח, רלא**
יג: הלוקח גרוטאות מן העובד כוכבים **ריב**
כ. תוד"ה לקולא לא חייש **ז, קמב, ריד**
כ: ור' יהושע סבר הא איכא מיעוטא דחולבות אע"פ שאין יולדות **קמה**
כ: תוד"ה חלב פוטר איכא בינייהו **קיז, קצז**
כט. הנוטל שכרו לדון דיניו בטילים **רד**
ל. רבי מאיר היא דאמר חשוד לדבר אחד הוי חשוד לכל התורה כולה **נז**
לג: חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה וכו' **רמג**
לד. ורבי יהושע תרומתי כתיב **קעח**
מה: עדא אמרה חנניה היא **קצד**
נה: אבוה דשמואל עביד להו לבנאתיה **קסז**

ערכין

ד. הכל מעריכין כהנים לוים וישראלים **קעה**
טו: נורא בי פלניא **חי' אגדה תהילים**
כח. מחרים אדם מצאנו ומבקרו **ריג**

תמורה

ב. רש"י ד"ה וסופג את הארבעים **ריט**
ב: רש"י ד"ה ומשני ה"ג **קמו, רה**
ג: לא תתני ומימר משום דבדיבורו עשה מעשה **עז, צח**
ד. תוד"ה מלאתך זו ביכורים **רמח**
ד. תוד"ה היו לפניו שתי כלכלות של טבל **רמח**
ד. תוד"ה מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה קרא השם **קעה**
ד: לא ישאירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה **רכו, רמח**
ד: אמר אביי כל מילתא וכו' אם עביד מהני וכו' רבא אמר וכו' **סג, קצד, רכט**
ד: רש"י ד"ה לא תעביד **רכז, רכט**
ד: תוד"ה וכל לאו הניתק לעשה **רטז**
ד: תוד"ה רבא אמר לא מהני מידי **ריב, ריג**
ה. והרי תורם מן הרעה על היפה דרחמנא אמר מכל חלבו וכו' **רכז**
ה. רש"י ד"ה גרוע לא **רכז**
ה: והרי תמורה וכו' שאני התם והיה הוא וכו' ולאביי אי לאו וכו' **ריט**
ה: והרי בכור דאמר רחמנא לא תפדה **קצד, ריב**
ה: אמר לך שאני התם דאמר קרא הם בהווייתן יהו וכו' **מד**
ה: תוד"ה מיתיבי אונס שגירש **סג**
ו: רש"י ד"ה בשינוי קונה **סג, רמ**
ז. רש"י ד"ה שרוע **רמח**
ז: המקדיש תמימים לבדק הבית עובר בעשה **רמח**
ט. ת"ר לא יחליפנו וכו' ולכתוב לא יחליפנו וכו' האי בשל אחרים וכו' **ריט**
ט. ומה טוב ברע דעלויי קא מעלי ליה לקי טוב בטוב וכו' לכ"ש דלקי **רמז**
יא: יכול האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה **רמח**
יא: והא קמייתי בהמה מחוסרת אבר **רמח**
יא: בעי רבא בעוף מהו **רמח**
יא: תוד"ה היא שלמים וולדה חולין **רמח**
יב: ר"א אומר בית הפרס עושה בית הפרס **רמח**
יג. רעק"א אין תרומת שניהם תרומה ואפילו של הראשון **רמח**
יד. תוד"ה וכל הקרב בלילה **מג**
טו: אלא ה"ט דאין ציבור מתים משעירי רגלים **רמח**
כג. רש"י ד"ה יאכלו **רכט**
כג. תוד"ה אוכלין עמה חולין ותרומה **רכט**
כח. אר"ש אני דן ומה בעל מום וכו' פוסלתו מהקרבה **רמח**
כח. רש"י ד"ה דאיסורי הנאה נינהו **רמח**
ל. תוד"ה ואידך לישתרו **צב, צג**

לג: ואלו הן הנשרפין חמץ בפסח ישרף ותרומה טמאה **פז**

לד. כל הנקברין לא ישרפו וכו' ר' יהודה אומר אם רצה וכו' **נא, צג בהערה, קפה**

לד. הא כיצד אוכלין בשרפה משקין בקבורה **פז**

לד. משום דנקברין אפרן אסור ונשרפין אפרן מותר **נא**

לד. רש"י ד"ה כל הנשרפין לא יקברו **צג**

כריתות

ב. והבא אל המקדש טמא **עו**

ב. והאוכל חלב ודם ונותר ופיגול **רכו**

ב: חייבי כריתות בכלל וכו' לדונו בכרת ולא במלקות **רכה**

ב. רש"י ד"ה ועל לא הודע שלהן אשם תלוי **רמט**

ג. המחלל את השבת אמרי שבת מ' חסר אחת הויין **רמט**

ג. ור' יצחק סבר עונשין מן הדין ואיבעית אימא יליף עונש מאזהרה **רכה**

ג. רש"י ד"ה אי בעית אימא **רכה**

ג: רש"י ד"ה גליון **רמט**

ד. א"כ ניחייב נמי משום קודש **רמט**

ד. אכל חלב מוקדשין חייב שתים **רכו**

ד: כגון שאכלן בשני תמחויין ואליבא דרבי יהושע **צו בהערה**

ד: תוד"ה מודה רבי יהודה לענין קרבן **רכו**

ה. שהרי נותר אחד מגופי תורה ולא לימדו הכתוב אלא מג"ש **רכו**

ח. אמר רב ששת בריה דרב אידי מידי איריא ראייה ראשונה של זב וכו' **ק**

יב. תוד"ה או דלמא טעמייהו דרבנן **פ, רמב**

יג. היינו טעמא דבנה טהור דספק וכו' **רמט**

יג: יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ארבעה חטאות ואשם אחד **רכו, רכז, רמט**

יג: תוד"ה ארבע חטאות ואשם אחד **קלט, רכז, רמה**

יג: תוספות ישנים ד"ה ואשם **ריב**

יד. שאני שעיר המשתלח דהכשירו ביה"כ בכך **קכז**

יד. אלא בכזית אחד קמיירי בשני זיתים לא קא מיירי **עה**

יד. רש"י ד"ה (גליון) אלא בכזית **רמט**

יד: רש"י ד"ה מודה **קח**

יז: איתמר רב אסי אמר חתיכה אחת שנינו **רמג, רמה**

יז: רב אסי אמר וכו' חייא בר רב אמר וכו' במאי קא מיפלגי וכו' **מב, קסח, קעח**

יז: רבי אליעזר אומר כוי חייבין על חלבו אשם תלוי **פג**

יח. מאי איכא בין איקבע איסורא לשאי אפשר לברר איסוריה **קלו**

יח. היו לפניו שתי חתיכות **קמה**

יח. חתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואכלה באנו למחלוקת וכו' **פג, רמה**

יח. רש"י ד"ה אמר רב אשי **פג**

יח. תוד"ה באנו למחלוקת רבי אליעזר וחכמים **פג**

יט. רש"י ד"ה מבעי ליה **כז**

יט: המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה **פג, קמא**

כב: מכלל דרע"ק סבר יש גזירה שוה למחצה **רלח**

כג. וליתי נמי אשם ודאי דנותר דקדש הוא **רכז**

כג. רש"י ד"ה בגסה **רכו**

כג: ר' שמעון אומר אין פיגול בעולין ואין נותר בעולין **רכו**

כג: דקסברי ולדי קדשים בהוייתן יהו קדושים דתרוייהו בהדדי אתו **רכו**

כה: אשם תלוי בא על הנבלה וכו' הא מני רבי אליעזר היא וכו' **פג**

כה: והתודה עליו את כל וכו' אבל חטאים דבני קרבן לא מכפר **רמט**

כה: תוד"ה אשם תלוי בא על הנבלה **פג**

כו: רש"י ד"ה ובדין **רכט**

מעילה

ב. סד"א הואיל ואמר עולא א"ר יוחנן קדשים שמתו **ריב**

ב: תוד"ה ורבה אמר לך **ריב**

ג: אמר ליה רב אשי לרבא וכו' **רמה**

ז: בשר קדשים קלים לפני זריקת דמים וכו' ואין חייבין עליהן וכו' **רכז**

יא: תוד"ה דישון **ב**

יב: האי אתי אחרינא לאפוקי דם מגופה **רלה**

יז: רש"י ד"ה אבל לענין אכילה **רמט**

כא: פרוטה בכיס זה הקדש **קלט**

כא: תוד"ה פרוטה **קפב**

כב. תוד"ה כיסין אלוגין רמא ליה **צב**

תמיד

כח: מפרש ד"ה צבר הגחלים **ב**

כט: רש"י ד"ה אמר ר' פפא משום דקטירי **רלח**

ל: מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור **לו**

לג: ובמקדש ברכה אחת במקדש היו אומרים וכו' ובמקדש על גבי וכו' **עו**

לג: השיר שהיו הלוים אומרים במקדש **עו**

נדה

ב. רש"י ד"ה ד"ה ואפילו לימים הרבה **רנ**

ב. רש"י ד"ה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת **רנ**

ב. תוד"ה והלל כי אמר דמוקי מילתא אחזקתיה **קד**

ב: התם משום דאיכא למימר העמד טבל על חזקתו **רנ**

ג. מה סוטה ספק היא ועשאוה כודאי **קמה**

ג. ושמאי כותלי בית הרחם לא מוקמי דם **קסב**

ג. תוד"ה מרגשת בעצמה **קסב**

ד. תוד"ה כל אשה **ריח**

ד: ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת **רנ**

ו: ת"ש מעשה בשפחתו של רבן גמליאל **רנ**

ז: תוד"ה שמותי הוא **נו, סב, רכא**

ט. ראתה ואח"כ הוכר עוברה מהו **קסב**

יג: כהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה לערב וכו' **לח, רל**

יג: עושין לו כיס של מתכת אמר אביי ושל נחשת וכו' **רל**

יג: רש"י ד"ה ותבלע בכיס **לח, רל**

יג: רש"י ד"ה רבי יהודה אומר **רל**

טז. בית שמאי אומרים צריכה ב' עדים וכו' ליחוש שמא תראה טיפת דם **קסב**

יז. האוכל שום קלוף כו' ואע"ג דמנחי בסילתא **רמ**

יז. ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד ובתוס' **צג בהערה**

כג. תוד"ה ליתני **קכד, רלז**

כו. שליא בבית הבית טמא **רנ**

כז: תוד"ה משום עש"ה **קפב**

כט. רוב בהמות יולדות דבר הפוטר מבכורה וכו' **קמז, קפד**

ל: ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע **חי' אגדה שלח**

לא: ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה וכו' **חי' אגדה ברית מילה**

לג. תוד"ה והנשא **טז בהערה**

לג: תנן אין חייבין עליהן על ביאת מקדש וכו' ורמינהי על ששה וכו' **רכד**

לג: תוד"ה בכותי ערום **רכד**

מד: תוד"ה דקים **קמה**

מה: רב המנונא מגופא דמתניתין קא דייק **ריז**

מה: תוד"ה קודם הזמן הזה למה לי **ריז**

מו. אמר רב הונא הקדיש ואכל לוקה **רמג**

מו: יתומה שנדרה וכו' אי דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא וכו' **לז**

מו: רש"י ד"ה ע"ד בעלה **קסט**

מו: תוד"ה וכדר' פנחס **קסט**

מו: תוד"ה רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו **סג, סה, ריז, רכח**

מו: תוד"ה אין ב"ד מצווין להפרישו **לז**

מח: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה **ריז**

נז. רש"י ד"ה דקאכיל מינה **לח, רלא**

סו. התקין רבי בשדות וכו' אמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן **קסא**

סז: תוד"ה משום סרך **קסא**

מפתח ערכים

לפי סדר א-ב

= א =

אב
אב הטומאה
אבות
אביי ורבא
אבל
אבר מן החי
אברהם אבינו
אגוז
אדם
אהבה
אהרן הכהן
אויב
אויר
אוכל
אומדנא
אומן
אומן קונה בשבח כלי
אונן
אונס
אופה
אור
אותו ואת בנו
אחדות
אחזוקי דיבורא
אחשביה
אי עביד
איילונית
אילן
אין אדם אוסר דבר שאינו שלו
אין אדם משים עצמו רשע
אין אדם עושה בעילתו בעילת
זנות
אין אומרים לאדם חטא בשביל
שיזכה חבירך
אין איסור חל על איסור
אין למדין מקודם מתן תורה
אין מבטלין איסור לכתחילה
אין מערבין שמחה בשמחה
אין עושין מצות חבילות
חבילות
אין שורפין קדשים ביו"ט
אינו ראוי
איסור
איסור גברא/חפצא
איסור הנאה
איסור והיתר
איסור מטומאה לא ילפינן
איסורא מממונא לא ילפינן
איתחזק איסורא
אכילה
אלול
אלמנה
אמונה ובטחון
אמירה
אמירה לנכרי
אמן
אמתלא
אנוסה
אסמכתא
אפוטרופוס
אפקעינהו
אפר
ארבע אמות
ארבע מינים
ארון קודש
ארוסה
ארץ ישראל
אשה כשרה
אשו משום חציו
אשירה
אשם
אשם תלוי
אשמורת הבוקר
אתרוג
אתנן

= ב =

בגדי כהונה
בדיקה
בדיקת חמץ
בוגרת
בוסר
בורר
בחירות
ביאה
ביאת מקדש
ביזוי מצוה
ביטול
ביטול חמץ
ביטול מחיצה
ביטול תורה
בימה
בין המצרים
בין השמשות
ביעור חמץ
ביצה
ביקור
בישול
בישול עכו"ם
בית דין
בית החיים (הקברות)
בית הכסא

בית הכנסת
בית המקדש
בית המרחץ
בית הסתרים
בכור
בל יראה ובל ימצא
בל תוסיף
בל תשחית
בליעה
בן נח
בני בנים
בני העיר
בנים
בעידנא
בעל כרחו
בעל קורא
בר חיובא
ברדלס
ברירה
ברכות
ברכת כהנים
בשר
בשר בחלב
בשר מן החי
בת כהן

= ג =

גאוה
גאולה
גג
גדול
גדול עומד על גביו
גוי
גזירה לגזירה
גזירה שוה
גזירות חז"ל
גזל
גזל עכו"ם
גט
גיד הנשה
גלות
גמ"ח
גמל
גנב
גר
גר קטן
גרושה
גרמא בנזיקין

= ד =

ד' אמות
דבר הלכה
דבר המפורש בתורה
דבר שאין מתכוין
דבר שבקדושה
דבר שיש לו מתירין
דבר שלא בא לעולם
דבר שבמנין
דברי תורה
דגים
דוד המלך
דיבור
דיו
דיין
דין ממון
דינא דבר מצרא
דינא דגרמי
דינא דמלכותא דינא
דיעבד
דם
דרוסה
דרישה וחקירה
דרשות חז"ל
דרשינן טעמא דקרא

= ה =

הבדלה
הגדה
הגעלה
הדלקת נרות
הדחה
הואיל
הוצאה
הותר מכללו
הזאה
הזכרת טל
הזכרת גשם
הזמנה
היזק שאינו ניכר
הילך
היסח הדעת
היתר
הכנסת כלה
הכשר
הכשר מצוה
הלכה למשה מסיני
הלל
המתקת הדינים
הנאה
הנאת מעיו
העלאה
הספד
הפטרה
הפסד
הפסד מרובה
הפסק
הפקר
הפרשת חלה
הפרת נדרים
הקב"ה וישראל
הקדש
הקטרה
הרהור
השגת גבול
השכמת הבוקר
השפעה
התורה חסה על ממונם של ישראל
התראה
התראת ספק
התרת נדרים

= ו =

וידוי
וסתות

= ז =

זב/זבה
זביחה
זה וזה גורם
זיכוי הרבים
זית
זכות אבות
זכייה
זכר לחורבן
זנות
זקינה
זר
זריקה

= ח =

חבר
חגורה
חגיגה
חדש
חובל
חובת גברא
חול המועד
חולדה
חולה
חולין
חולין בעזרה
חומרא
חופה
חורבן
חורש
חזה ושוק
חזקה
חטא
חטאת
חיבת הקודש
חיה
חייבי חטאות
חייבי כריתות
חייבי לאוין
חינוך
חירות
חָלָב
חֵלֶב
חלבים ועריות
חליצה
חלל
חמץ
חנוכה
חנוכת הבית
חסירות ויתירות
חצי שיעור
חציצה
חצר
חרטה
חרם
חרצנים
חרש
חשד
חשוד
חתיכה הראויה להתכבד (חה"ל)
חתיכה נעשית נבילה (חנ"נ)

= ט =

טבול יום
טבילה
טבילת כלים
טבל
טהור
טהרה
טהרת מצורע
טומאה
טומאה דחויה/הותרה
טומאת מקדש וקדשיו
טועה
טחול
טלטול
טלית
טמא
טעם
טעם כעיקר
טפח
טריפה

= י =

יבום
י"ג מדות
י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם
יד סולדת
ידים
יובל
יולדת
יום המיתה
יום טוב
יום טוב שני של גליות
יום כפור
יועץ
יוצרות
יחוד
יחוס
יין
יין נסך
ימי הספירה
ימים נוראים
יסורין
יעלה ויבוא
יצחק אבינו
יציאת מצרים
יצר הרע
יראה
יראת ה'
ירושלים
יש אם למסורת/למקרא
יש היתר לאיסורו
ישועת ה'
ישיבה
ישראל
יתום

= כ =

כבד
כבוד אב ואם
כבוד רבו
כבוש
כהן
כהן גדול

כוי
כוונה
כוס של ברכה
כותב
כותי
כזית
כח דהיתרא
כיבוס
כיסוי
כיתותי מיכתת שיעוריה
כל היוצא מן הטמא
כל העומד לשרוף
כל הראוי לבילה
כל ישראל ערבים זה לזה
כלאי הכרם
כלאים
כלה
כלי
כלי שרת
כללי התלמוד
כסוי הדם
כסף
כעס
כפרה
כרת
כתובה
כתיבה

= ל =

לא דק
לא תחנם
לא תטע לך אשירה
לא תסור
לא תעשה/לאוין
לא תשא
לאו הבא מכלל עשה
לאו הניתק לעשה
לאו שאין בו מעשה
לאו שבכללות
לבוד
לוט
לולב
לחי
לחם
לחם הפנים
לחש
ל"ט מלאכות
ליבון
לידה
לילה
לימוד התורה
לינה
לכם
לעולם בהם תעבודו
לע"ז
לפני עור
לפנים משורת הדין
לשון הרע

= מ =

מבוי
מבעיר
מבשל
מודה אני
מודה במקצת
מודה בקנס
מודר הנאה
מום
מומחה
מומר
מוסף
מוסר
מועד
מוציא
מוציא שם רע
מוקצה
מורא אב ואם
מוריד הטל
מותר
מזבח
מזוזה
מזונות
מזיד
מזיק
מזרח
מחילת עוונות
מחיצה
מחלוקת
מחלל שבת
מחשבה
מי גשמים
מי שפרע
מיגו
מטה
מילדת
מילה
מים
מים שאובין
מין במינו
מיעוט
מכבה
מכה אביו
מכה בפטיש
מכירה
מכירת חמץ
מלאכה
מלאכה שאינה צריכה לגופה
מלוה
מלחמה
מליחה
מליקה
מלקות
ממון
ממזר
מנאץ
מנהג
מנהיג
מנחה
מנחם אב
מנחות
מנין
מנסך
מנעלים
מסיח לפי תומו
מסייע
מעביר זרעו למולך

מעוברת
מעות
מעיין
מעילה
מעלין בקודש ולא מורידין
מעמיד
מערבית
מערופיא
מעשה
מעשה ידים
מעשה ניסים
מעשר
מעשר כספים
מעשר ראשון
מעשר שני
מפרכסת
מפרק
מצבה
מצה
מצוה
מצוה דרבים
מצוה הבאה בעבירה
מצות לאו ליהנות נתנו
מצות עשה שהזמן גרמא
מצות צריכות כוונה
מצורע
מצרים
מצרית
מציאה
מקוה
מקח טעות
מקושש
מקלקל
מקרא
מראית עין
מרגלים
מרה
מרור
משא ומתן
משה רבינו
משיב הרוח ומוריד הגשם
משיכה
משכון
משכן
משלוח מנות
משמרות
משקה
משקה ישראל
מת
מת מצוה
מתוך
מתן תורה
מתנה
מתנה ע"מ להחזיר
מתנות כהונה
מתנות לאביונים
מתקן מנא

= נ =

נאמנות
נבילה
נגעים
נדה
נדחה
נדרים
נדרים ונדבות
נולד
נותר
נזיר
נחירה
נחש
נטילת ידים
נטילת נשמה
ניצוק
נישואין
נס
נעלים
נערה
נקברין
נר חנוכה
נשיא
נשים
נשיאת כפים

= ס =

סגולה
סוחט
סוכה
סומא
סופר
סחורה
סייעתא דשמיא
סיכה
סכנה
סנדל
סעודה
סעודת מצוה
ספיה
ספיקא דאורייתא
ספיקא דרבנן
ספירת העומר
ספק
ספק ברכות
ספק טומאה ברה"ר/ברה"י
ספק ספיקא
ספר תורה
סת"ם
סתם יינם

= ע =

עבד כנעני
עבודה
עבודה זרה
עבודת ה'
עגל
עד אחד
עדות
עדות שא"א יכול להזימה
עדים זוממין
עובדא דחול
עובר לעשייתן
עולה
עולם
עומד מרובה על הפרוץ
עונש
עונשין מן הדין

עוף
עור
עזרה
עיבור השנה
עיר הנדחת
עירובין
עירוי
עישון
עכו"ם
עני המהפך בחררה
עננים
עץ הדעת
עצרת (שבועות)
ערב
ערב יום כפור
ערב פסח
ערב ראש השנה
ערב ראש חודש
ערב שבת
ערבה
ערוה
ערכין
ערלה
עשה
עשה דוחה לא תעשה
עשירות
עשרה טפחים
עשרת ימי תשובה

= פ =

פגול
פדיון הבן
פוסק
פועל
פורים
פושע
פחות משוה פרוטה
פירות ארץ ישראל
פלגש
פסוקים
פסח
פסיק רישא
פסק דין
פקוח נפש
פרה אדומה
פרו ורבו
פרישה
פרנסה
פתח פתוח

= צ =

צדיקים
צדקה
צואה
צוואת ר"י החסיד
צום גדליה
צורבא מרבנן
צורת הפתח
ציבור
צידוק הדין
ציצית
ציר
צליה

= ק =

קבוע
קבורה
קבלה
קדושה
קדושת דמים/קדושת הגוף
קדיש
קדשים
קהל
קהילה
קושר
קטלנית
קטן
קטנה
קיבה
קידוש
קידושין
קל וחומר
קליפה
קלף
קם ליה בדרבה מיניה
קנין
קנס
קפה
קפילא
קרבנות
קרי וכתיב
קריאת התורה
קריאת שמע
קרפף

= ר =

ראיה
ראש השנה
ר' אליעזר הקליר
ראש חודש
רב
רבי יהודה
רבי שמעון בר יוחאי
רבית
רבקה אמנו
רגיל
רוב
רוח רעה
רוטב
רופא
רוצח
רחיצה
ריבוי בשיעורין
ריח
ריחא מילתא
רמש
רפואה
רציחה
רשות היחיד
רשות הרבים
רשעים

= ש =

שאובין
שאלה

שבועה
שבועות
שבות
שבטים
שביעית
שבת
שבת מברכין
שבתון
שהחיינו
שוה כסף
שובבי"ם
שוגג
שוחד
שוחט
שוטה
שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא
שומן
שומע כעונה
שומר
שונא
שופר
שור
שותפין
שחיטה
שחרור
שטן
שטר
שיבה
שידוכים
שילוח הקן
שינוי שם
שיעורין
שיתופי מבואות
שכירות
שכר
שכר מצוה
שכר שבת
שלום
שליח/שליחות
שליח ציבור
שלמים
שמא יעבירנו
שמא מת
שמות אנשים
שמות הקדושים
שמחה
שמיטה
שמירה
שמן
שפופרת הנוד
שפחה
שריפה
שריפת חמץ
שריפת קדשים
שרץ
שתי הלחם

= ת =

תאוה
תגלחת
תהילים
תודה
תוך כדי דיבור
תוכחה
תוספת שבת
תופס
תורה
תחש
תלמוד תורה
תלמיד
תלמיד חכם
תם
תמורה
תמיד
תנאי
תספורת
תענית
תענית בכורות
תערובת
תפילה
תפילין
תקיעת שופר
תקנת חכמים
תקנת מריש
תרגום
תרומה
תרומה טמאה
תרומת מעשר
תרי"ג מצות
תשביתו
תשובה
תשלומין
תשמיש
תשמישי מצוה
תשמישי קדושה

תוכן הענינים

א

אב

ביאור הרמב"ם דאב זוכה בבתו במעשי ידיה מקרא בנעוריה בית אביה **רמג לדף מו:**
הא דלא ילפינן מהפרת נדרים דאב זכאי בקידושי בתו **רמג לדף מו:**
האב שומע לבנו גם אם אין מבין היטב לשונו **חי' אגדה תבא**
קידשה ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת האיך יכול האב לקדש בתו, הא יכולה לנדור **רמג לדף מו:**
נאמנות האב לאסור את בתו למפרע **רמג לדף טז.**
ראה: הפרת נדרים, כבוד אב ואם, כהן 'ענף טומאת מת', שמות אנשים

אב הטומאה

אוכל שנעשה אב הטומאה לטמא אוכלין ומשקין אי מטמא את הידים להיות תחילה **רלח לדף יז.**

אבות

אי דין ישראל היה להם או דין ב"נ **סט**
האיך ידעו מצות התורה כדי לקיימם **קצה**
אבות ר"ת תורה וגדולה במקום אחד, ולא בזה את תפילתם, וברכתיך בכל אשר תעשה **חי' אגדה פרקי אבות**
אם האדם מביט תמיד לצרכי אבותיו הוא נשמר מן העבירות **חי' אגדה בלק**
כשהנפטר משאיר את רוחו בבית שהבנים הולכים בעקבותיו אז נחשב הבית לטהור **חי' אגדה הספד**
כבוד האבות ואהבת הבנים תעוררם ללכת בדרך ד' **חי' אגדה בחקותי**
צריך לכלול את כל המדות של האבות ועי"ז מושפע שפע לישראל **חי' אגדה בא**

אביי ורבא

אי אביי ס"ל דיש גזירה שוה למחצה **רלח לדף סד:**
אי נקטינן כאביי לגבי רבא היכי דפליגי בטעמא **קעה**

אבל

שיעור זמן גערה וכמה מותר לו לגלח בזקנו **קפט**
ראה: קדיש

אבר מן החי

אבמה"ח מותר בהעלאה **קלא (ב)**
אי חייב עליו אפי' שלא כדרך אכילה **קא (טז), רלח לדף כד:**
איסור הנאה מאבמה"ח שלכד"ה **קמט**
ביאור הוכחת הגמ' דאבמה"ח מותר בהנאה ויישוב קו' התוס' שם **רלח לדף כב:**
הא דאין מזמנין העכו"ם על בני מעיים **קיד**
ראה: בשר מן החי

אברהם אבינו

הא דנתברך וירש זרעך את שער "אויביו" וברבקה כתיב את שער "שונאיו" **קפא**
האיך לקח אברהם אבינו מצרית הא קיים א"א את כל התורה כולה **קצה**

אגוז

טעם למניעת אכילת אגוז בעשי"ת **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**
צריך ללמוד מאגוז שנוח לקלפו כשהוא רך ולעשות תשובה מיד אחר החטא **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**

אדם

אי עבד נקרא אדם **פ (ד"ה וגוף)**
במדרש איתא דאין חילוק בין "אדם" ל"האדם" **רמו לדף ג.**
היכא דנקטו חז"ל לשון "אדם" אי בא למעוטי אשה **פ (ד"ה ומ"ש)**

אהבה

נותנים קודם ללוי שהוא יראה מעשר ראשון, ואח"כ נותנים מזה לכהן שהוא אהבה **חי' אגדה תבא**

אהרן הכהן

אהרן מת בר"ח אב מפני הדינין שישנם בחודש זה **חי' אגדה מסעי**
ע"י שאהרן יקבל מתנות מעם ישראל ידעו שמתכוין לטובה בתוכחתו **חי' אגדה תזריע**

אויב

החילוק בין אויב לשונא **קפא**

אויר

אויר דעלמא שאינו חשוב כמחיצה אי אמרינן ביה דאתי אוירא ומבטל לסתום **א, מ**
אויר הפנימי בבגד וכלי אי מצטרפין לאויר שחוצה להם לבטל חלק הממשיי שבו **א**
היכי דאיכא צוה"פ אי אמרינן דאתי אויר (שבתוכו) ומבטל לסתום **א, מ**
שיעור הסתימה דלא ליתי אויר דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטלי' **א**

אוכל

אוכל שנעשה אב הטומאה לטמא אוכלין ומשקין אי מטמא את הידים להיות תחילה **רלח לדף יז.**
לטו"ז דדבר המפרש בתורה להיתר א"א לאוסרו איך כתב ר"ת דאוכל מטמא בכ"ש מדרבנן **רלח לדף יד.**
משקין בהדי בשר אי נחשב לאוכל או למשקה, מה"ת ומדרבנן **רלח לדף יד.**

אומדנא

אומדנא התלוי בדעת שניהם **ריא**

אומן

אומן העושה מלאכתו בבית בעה"ב אי דינו כשומר שכר **ריד**

אומן קונה בשבח כלי

הנותן בגדו לצבע אי מקרי שינוי מעשה שיחשב של אומן **סח**

אונן

אונן בשבת ממתי אומר קדיש, אי קדיש תליא במיתה או בקבורה **קפח**
אי אונן חולץ **רמב לדף ל.**

אונס

אונס שגירש מדוע הוה לאו הניתק לעשה **רטז**
במה גרע שוגג מאונס **קסב (ב)**
טבח אומן שקלקל אי מקרי פושע או אנוס **ריד (ד"ה ומ"ש כ"ת בכונת)**
ראה: אנוסה, פתח פתוח

אופה

ראה: ל"ט מלאכות 'ענף מבשל אופה'

אור

הא דאין מברכין על האור בכל שעה הא אסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה **רלח לדף נג:**

אותו ואת בנו

אותו ואת בנו שעיקרו ושורש איסורו מה"ת י"ל דלוקין מן הדין **רמז לדף פב.**
בקדשים דאינו לוקה משום דהתראת ספק הוא, אמאי ל"ה כודאי דרוב קדשים דמיהם נזרקין **סג**
הא דלא אמרינן ביה אי עביד לא מהני **ע**
טעם איסור שחיטת אותו ואת בנו ביום אחד תליא אי דרשינן טעמא דקרא **רלד (ב)**

אחדות

אם מתדבקים עם יראי ד', יש מנוחה בקבר **חי' אגדה מסעי**
גם הרשעים מאמינים באחדות הבורא **חי' אגדה בלק**
הכה"ג צריך לצרף בתפילתו את כל כלל ישראל **חי' אגדה יוהכ"פ**
כשישראל יהיו באחדות יהיה קיבוץ גלויות ובנין ביהמ"ק **חי' אגדה מגילת אסתר**
כשעם ישראל באחדות הקב"ה מוותר להם **חי' אגדה שלח**
ע"י האחדות נחשב שקיים כל המצוות **חי' אגדה שלח**
קולו של כהן גדול נשמע ביריחו רק בכח כל ישראל שהתפללו עליו מבחוץ **חי' אגדה יוהכ"פ**
שם אדם שא"א לאמרו בלשון רבים מורה על התאחדות כלל ישראל **חי' אגדה יוהכ"פ**
ראה: מחלוקת

אחזוקי דיבורא

אי קעביד אינש לאחזוקי דיבורא באיסורים הרבה **קז**
אי קעביד אינש לאחזוקי דיבורא ע"י מעשה איסור **קז**
הא דמהני אכילת כזית בשחיטת כותי הא עביד אינש לאחזוקי דיבורא **קז**

אחשביה

אחשביה בשוגג **רל (ג)**
אי סברת אחשביה יכול לעשות בדבר שאין בו דררא דמלאכה שיקרא מלאכה **עא**

אי שייך אחשביה בדם **רל (ד)**
באכילת קדשים חשיב אכילה אף בכ"ש משום דאחשביה **רל (ד)**
הא דמותר לר"ל חצי שיעור ול"א אחשביה **קמט (ג)**
טעם איסור ח"ש אי משום דאחשביה הוא, ואי משלים השיעור או שמחשיב לחצי שיעור **פא**
למ"ד דתקי"ש הוי מלאכה דאורייתא הא לא הוי במשכן, ואי אמרינן ביה סברת אחשביה **עא**
לרש"י דבכל ביעור אמרינן רחמנא אחשביה לביעורו אי גם תחילת הביעור כן הוא **רלח לדף ה.**
מדוע בעינן במרור אכילת כזית והא הוי אחשביה **רל (ד)**
תרי אחשביה לא אמרינן **רל (ד)**

אי עביד

א"ע לא מהני באיסור עשה, ולאו הבא מכלל עשה, ובאיסור דרבנן, והיכא שהמקום או הזמן גורם **רי (ד"ה אבל נ"ל), ריב, רכז (י), רכט (ג)**
אי בקדשים מודה רבא דאי עביד מהני **ריג (ד"ה ובאופן אחר)**
בל"ת קיי"ל כרבא דאי עביד לא מהני, ובעשה אמרינן אי עביד מהני **רמח לדף ז:**
דבר הכשר רק בדיעבד אי נחשב אז זמן מצוותו **רכט (ג)**
הא דלא אמרינן באותו ואת בנו אי עביד לא מהני **ע**
היכא דמצי למיעבד בהיתר אי אמרינן אעל"מ **ריב (ד"ה ובטו"ז)**
השוחט בשבת ויו"כ אי אמרינן אי עביד לא מהני **ריב, רמז לדף קמב.**
לרב יהודה דתקע בשופר של עולה יצא הא דלא אמרינן אי עביד לא מהני **ריב**
מ"ד דעדל"ת שי"ב כרת אי ס"ל דאי עביד מהני **ריב**
סברת אביי ורבא בפלוגתתם אי עביד מהני או לא מהני **סג**
עבר ואפה לחם הפנים ושתי הלחם בשבת וביו"ט אי מהני **רכט (ג)**
עבר ושחט ביו"ט לרבא אמאי זורק את הדם הא רבא ס"ל דאי עביד לא מהני **רמ לדף כ:**
פלוגתא דאי עביד מהני או לא תליא אי מצות צריכות כוונה **ריב**
קדשי קדשים ששחטן בדרום הא דלא אמרינן אעל"מ **ריב**
רב הונא ס"ל כאביי דא"ע מהני, ור' אלעזר ס"ל כרבא דאעל"מ **קצד (יד, טו)**
ראה: ביאה

איילונית

בקו' תוס' דקידשה סתם ונמצאו עליה נדרים דצריכה גט וקידשה סתם ונמצאת איילונית א"צ גט **רמג לדף עב:**

אילן

ראה: בל תשחית, ברכות 'ענף ברכת האילנות'

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו

אי במעשה רבה אוסר **ריח**

אין אדם משים עצמו רשע

אי גם באשה אמרינן כן **פ**
אי גם בעבדים אמרינן כן **פ (ד"ה ובדקדוק)**
היכא דאינו נפסל לעדות אי אמרינן כן **פ (ד"ה ובגוף)**

אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות

אי אמרינן כן באשה **פ**

אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך

בעבד דלא פשע או בחציו עבד וחציו בן חורין **פ (ד"ה ואמנם)**
הא דאמרינן חטא היכא דלא פשע, ואי באשה דלא פשעה נמי אמרינן חטא **פ**

אין איסור חל על איסור

אי איכא בחֵלב איסור נותר **רכו (ג-ד), רכז (ז)**
אי איסור לאו חל אאיסור עשה **קלב**
אי תרומה טמאה במיתה תליא אי איסור חל על איסור **לח**
איסור ל"ת אי חל על עשה לדעת הרמב"ן דעשה חמיר מל"ת **סב**
בהא דחל איסור חרישה דיו"ט אאיסור שביעית **סב**
האיך חל איסור בב"ח אמוקדשין **קלא (ב)**
לדעת הש"כ דנקובת הושט ל"ה נבילה מחיים רק טריפה האיך חל איסור נבילה לאחר מיתה **לג**
לס"ד דחלב אסור משום אבמה"ח ודם, למ"ל קרא לאסור בב"ח באכילה **קלא (ב)**
מ"ש דהקדש חל אאיסור חלב ובב"ח אינו חל אאיסור חלב הא תרוויהו אסירי בהנאה **רלח לדף כח:**
שני איסורים הבאים בב"א אולם אחד אין היתר לאיסורו ואחד יש היתר לאיסורו אי אחע"א **רלח לדף כח:**

- איסור מוסיף -

אי אית ליה לר' שמעון איסור מוסיף **רכו (ד)**

איסור הנאה אי הוי איסור מוסיף או איסור חמור
קח, קלא (ב)
הא דאין איסור חמץ חל אטבל באיסור מוסיף דחמץ
ישנו בב"י משא"כ טבל **רלח לדף כח:**
האוכל נבילה ביוכ"פ אמאי פטור הא טומאה בנבילה
הוי איסור מוסיף ובזה אחע"א **קח (ד"ה ואם כנים)**
טומאה בנבלת עוף טהור ונבלת בהמה אי הוי איסור
מוסיף **קח**

אין למדין מקודם מתן תורה

הא דילפינן ענין ערבות מיהודה והא אין למדין מקודם
מ"ת **סט**
דעת הירושלמי בזה ואי אף לחומרא אמרינן כן, ובדבר
שיש בו טעם וסברא **סט**

אין מבטלין איסור לכתחילה

באיסורי הנאה לכו"ע אין מבטלין איסור מה"ת
רמח לדף כ. (ד"ה שם ברש"י)
בחולין ובקדשים אי הוי דאורייתא או דרבנן **רלח לדף עו:**
ביטול איסור לכתחילה לצורך חולה **פד (ד)**
ביטול יבש ביבש אי הוי דאורייתא **קמא (ב)**
במקום מצוה **ז (אלא דיש), קמא (ב)**
במקום ספק **פג**
הא דאין מבטלין איסור לכתחילה ע"י גוי **קלח**
האיסור הוא הביטול או ההנאה ממעשה הביטול
קלח
מדוע לא בטלו החשמונאים את השמן הטמא בטהור
טיפין טיפין **רלו לדף כא:**

אין מערבין שמחה בשמחה

אי הוי גזיה"כ או שיש בו טעם **סט**
בדעת הירושלמי דיליף לה ממלא שבוע זאת והא אין
למדין מקודם מ"ת **סט**
בהא דמותר לישא אשה בפורים **צה**
סעודת חנוכת הבית וסעודת מילה אי הוי עירוב
שמחה בשמחה **קעז**

אין עושין מצות חבילות חבילות

אי ברכת עירובי חצירות ותבשילין חשיב מצות חבילות
חבילות **מב (ב)**
בהא דכהנים יוצאים ידי חובת שמחה באכילת חטאת
ואשם ולא הוי מצות חבילות וכו' **צה**
בטעם הדבר שא"א לקיים מצות ערבה בערבה
שבלולב **צה**
בקיום מצות כיסוי ומצות שחיטה בחדא מחתא אי
ליכא בזה משום חבילות חבילות **צה**
הא דברכת מקדש ישראל והזמנים לא חשיב מצות
חבילות חבילות **מב (ב)**
טעם הדבר דאין עושין מצות חבילות חבילות **צה, קעז**
מצוה אחת דאורייתא ואחת דרבנן או תרי דרבנן אי
יש בעשייתן יחד משום חבילות חבילות **צה, קעז, רכג (ד"ה אבל מה)**
עשה ב' מצות חבילות אי יצא בדיעבד **צה**
עשיית ב' מצות בב"א במצות שבין אדם לחבירו
ובמצות שבין אדם למקום **צה בהערה**
קיים מצוה אחת וממילא נעשית עוד מצוה אי מקרי
חבילות חבילות **צה, קעז**
ראה: פורים 'ענף משלוח מנות'

אין שורפין קדשים ביו"ט

הא דאין שורפין עצמות וגידין קרבן פסח ול"א עדל"ת
עט

אינו ראוי

דבר האסור על האדם ממנהגא או מדרבנן אי מקרי
אינו ראוי **נ (ז), קלט, רכט (ד"ה ועל)**

איסור

אי אמרינן סברא שכן נהנה כשהנאת ההיתר והאיסור
שווין **פג**
אי שייך לאסור דבר המוכח בחז"ל שנהגו בו היתר
קצ
אי מחזיקין מאיסור לאיסור כשאיסור השני הוי ספק
או ודאי **קיז**
אי תקנתא דרבנן מהני לדאורייתא **עח (ב), קלט**

איסור שנשתנה מברייתו אי מותר **קנא**
איסור התלוי בהיתר והיתר התלוי באיסור בדאורייתא
אזלינן לקולא ובדרבנן אזלינן לחומרא **רלח לדף כח.**
בטעם הדבר דאין מברכין על אכילת דבר איסור
יא (ד)
דבר המפורש בתורה להיתר וברבות העיתים נולד טעם
לאיסור אם אפשר לאוסרו **קצ**
החילוק בין איסור דאורייתא לדרבנן בדבר שאיסורו
מחמת דבר אחר ולא מחמת גופו **מג, עח (ב)**
העובר על איסור דרבנן אין לו חזקת כשרות **פא**
איסור קליש נקרא חצי שיעור **לא בהערה**
ראה: אחזוקי דיבורא, סחורה

איסור גברא/חפצא

אי ל"ת הוי איסור גברא או חפצא **קסח**

איסור הנאה

אי גיד הנשה אסור בהנאה **קכז**

אי הוי איסור מוסיף או איסור חמור **קלא (ב)**

אי הקפידה התורה לכתוב לא יאכל למילף איסור הנאה באיסור לאו **קמא (ג)**

אי יש קנין באיסורי הנאה **רלח לדף כח:**

אי נימא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא עכ"ח ס"ל כחזקי' דשלא כדרך הנאה נמי אסור **רמה לדף נו:**

אי שייך תרבית בלא נשך באכילת איסה"נ למלוה שהוא חשיב"ס **פו**

איסור הנאה מאבמה"ח שלכד"ה **קמט**

איסור הנאה שנפסל מאכילת אדם אי מותר בהנאה **רלח לדף כח:**

איסה"נ הראוי לאכילה אי לוקה על הנאתו **רלח לדף כח:, רמז לדף פב.**

איסה"נ למ"ד דהוי הפקר אי הוי הפקר גמור, ואי לגמרי אינו שלו הוא דאף לא קאי ברשותי' **קפה, רמד לדף כ.**

באיזה אופן אי"צ לא יאכל (בציר"י) אף אליבא דחזקיה לאסור בהנאה **מז**

באיסורי הנאה לכו"ע אין מבטלין איסור מה"ת **רמח לדף כ. (ד"ה שם ברש"י)**

ביאור הוכחת הגמ' דאבמה"ח מותר בהנאה ויישוב קו' התוס' שם **רלח לדף כב:**

בדברי רש"י (פר' שמיני י"א, י"ג) דלא תאכלו דכתיב גבי עופות טמאין אינם אסורים בהנאה **קמא (ג)**

בעלות באיסורי הנאה בנקברין ובנשרפין **רמד לדף כ.**

בשר נבילה וחֵלֶב שבשלו בחָלָב מה דינו לענין מלקות ואיסור הנאה **קלג**

דבר שאינו אסור לכל ישראל אי שייך בזה איסור הנאה **קח, קכז**

המקדש באיסורי הנאה מדוע אינה מקודשת, הא אפשר שלא כדרך הנאתו **רמה לדף נו:**

הנאה מדם שלכד"ה **קמט**

הנאה מע"ז בקול מראה וריח **רמא לדף כח.**

קו' להרמב"ם דלא תאכלו משמע אף איסה"נ כר' אבהו ובחמץ בפסח כתב דאסור בהנאה **רלח לדף כג:**

כתב גט ע"ג איסור הנאה אמאי מהני למ"ד אין לו בעלים הא בעי גט משל בעל **רמד לדף כ.**

איה"נ הנקברים אפרן אסור גם שלא כדרך הנאה, אבל הנשרפים מותר שלא כדרך הנאה **רמה לדף נו:**

לר"ש דגיה"נ אסור בהנאה אי צריך לבערו מן העולם **קפה**

לרשב"א דאיה"נ אית ליה בעלים אי גם חמץ אחר שש יש לו בעלים **קפה**

סברת חזקיה דדוקא לא יאכל בצירי מורה על איסור הנאה **קמא (ג)**

פסיק רישא באיסור הנאה **קכו**

שלא כדרך הנאה אי מותר לחזקיה ולר' אבוהו **מז**

ראה: הנאת מעיו, חמץ, סחורה

איסור והיתר

ראה: בליעה, בשר בחלב, דם, הגעלה, טעם כעיקר, כבוש, מין במינו, קליפה, ריחא מילתא, תערובת

איסור מטומאה לא ילפינן

אי לענין חזקת איסור ילפינן איסור מטומאה **רמג לדף עה:**

איסורא מממונא לא ילפינן

אי נדרים הוי איסורא דאית ביה ממונא, והא דלא יפלינן מיניה דאב זכאי בקידושי בתו **רמג לדף מו:**

ישוב לקו' היד מלאכי אתוס' דמשמע מדבריהם דשאר איסורים ילפינן מממון בק"ו **רמג לדף מו:**

איתחזק איסורא

בנאמנות השוחט הא איתחזק איסורא **קב**

נאמנות ע"א באיתחזק איסורא **ר**

אכילה

אי באכילה אדם אוסר דבר שאינו שלו **קנג**

- אכילת איסור -

אי מותר להאכיל קטן מוקצה ושאר איסור דרבנן **סז**

אכילת איסור חייב בהנאת גרונו **קמא**

אכילת הקדש שלכד"א **קלא (ב)**

בהא דלוקין על אכילת איסור ול"ה התראת ספק שמא יאכלנו שלכד"א **סה**

בטעם הדבר דאין מברכין על אכילת דבר איסור **יא (ד)**

זר האוכל קדשים שלכד"א אי חייב ואי אמרינן חיבת הקודש מכשרתן לשיווי אוכלא **פז (ד"ה ומידי)**

- אכילת מצוה -

אי איכא מצוה באכילת קדשים קלים, תרומה, חטאת וכו' **צה**

אי בעי נמי הנאת גרונו או דסגי בהנאת מעיו **סא (ב), סד (ג), עד, קמא**

אכילה של מצוה לא בעי כוונה **צה**
אכילת מצוה דמברכין עלי' אי סגי בכדי שביעה או דבעינן כזית **קא (ה)**
אכילת מצה שלא כדרך אכילה **נט, קא (טו)**
אכילת מצוה שלא כדרך אכילה **נו (ב), נט**
אכילת קדשים אי סגי כדי שביעה ובקושית החת"ס דאין מברכין על פחות מכזית **קא (ה), רל (ד)**
בהא דכהנים יוצאים ידי חובת שמחה באכילת חטאת ואשם ולא הוי מצות חבילות וכו' **צה**
האוכל דבר האסור לו במקום מצוה שלא כדר"א אי עבר נמי אאיסורא **נט**
הבבליים שאכלו בשר חי בביהמ"ק אי קיימו מצות אכילת קדשים או רק שלא יבא לידי נותר **נו (ב)**
זר האוכל קדשים שלכד"א אי חייב ואי אמרינן חיבת הקודש מכשרתן לשיווי אוכלא **פז (ד"ה ומידי)**

- אכילה שלא כדרך -

אכילת הקדש שלכד"א **קלא (ב)**
אכילת חצי שיעור שלכד"א **קא (ה)**
אכילה מצה שלכד"א **קא (טז)**
אכילת מצוה שלא כדרך אכילה **נו (ב), נט**
בתרומה חייב אף שלא כדרך אכילה והנאה **רלב (ב-ג)**
האוכל אבמה"ח אי חייב עליו אפי' שלא כדרך אכילה **קא (טז), רלח לדף כד:**
הבולע מאכל אי חשוב שלכד"א **קא (טז)**
זר האוכל קדשים שלכד"א אי חייב ואי אמרינן חיבת הקודש מכשרתן לשיווי אוכלא **פז (ד"ה ומידי)**
חצי שיעור ושלא כדרך אכילתו אי תליא הא בהא **רכג (בסוף התשובה)**
ראה: כזית

אלול

אירע לו יום שמחויב בתענית באלול אי עולה לו לתענית דמ' יום שקודם **צד**
המתענה ביום א' דסליחות ועשה תענית חלום בשבת אי עולה לו לשתיהם **צד**
תענית יא"צ בערב ר"ה אי צריך להשלים תעניתו דער"ה **צד**

אלמנה

הא דהמארס את האלמנה חוזר מעורכי המלחמה הא נעשית קטלנית **קצא**
חופה באלמנה לשיטת רב ולשיטת רב הונא דס"ל דחופה קונה **קצד (ד)**

אמונה ובטחון

גם בין חברים צריך האדם להתחזק באמונתו ולא לנטות אחריהם **חי' אגדה שלח**
גם הרשעים מאמינים באחדות הבורא **חי' אגדה בלק**
החושב כוחי ועוצם ידי אינו בוטח בד' וצריך לגנוב **חי' אגדה ירמיה**

אמירה

אי אמירה חשיב מעשה **עז, צח (ב)**

אמירה לנכרי

אי שייך אמירה לנכרי בשאר איסורים והא דלא אמרינן ביה שליחות לחומרא **כו, קלא (ד), קעד**
אמירה לנכרי באיסור עשה ובאיסור דרבנן **קלח**
אמירה לנכרי מער"ש **כז, ל**
אמירה לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות מלאכה **קעד**
אמירה לעכו"ם בקביעות אי הוי דאורייתא **קלח**
באיסור נתינת מתנה בער"ש דמיחלפי בשלוחו הא לא שייך שליחות בשבת דגופו נח **קעד**
בש"א לא ימכור אדם חפצו לנכרי בער"ש וכו' בטעם האיסור וגזירת מיחלפי בשלוחו **כו**
הא דאין מבטלין איסור לכתחילה ע"י גוי **קלח**
הכנה שאין בה מלאכה אי מותר לעשותה ע"י עכו"ם **נ (ה)**
נחירה ע"י ישראל בחול, ובשבת ע"י עכו"ם **קנ**

אמן

אי חשיב הפסק בין ברכה לאכילה **מב (ב)**

אמתלא

אי מהני אמתלא בחרם הקדמונים וכן בנשבע לישא אחת וחזר בו שאינו סובלה **קצט**
הוחזקה נדה בשכנותיה הא דלא מהני אמתלא **קסד**

אנוסה

אמרה לא בעינא נעקר העשה דלו תהיה לאשה ממקומו **קעד**
האומרת טמאה אני לך הא לא יוכל להפר כיון שאינו בעלה **קסט**
לר"ג דמשארסתני נאנסתי האשה נאמנת אי מטעם חזקה נאמנת או מטעם מיגו **רמג לדף עה:**
ראה: פתח פתוח

אסמכתא

אי הנותן משכון ולא אמר מעכשיו הוי אסמכתא **רלח לדף ל:**
אי קונה מה"ת **סט**

אפוטרופוס

חיוב האפוטרופוס לבער חמץ היתומים ואם לא מכר חמצם אי צריך לשלם **נד**

אפקעינהו

אי שייך אפקעינהו בקידושי חייבי לאוין **רמה לדף סח:**

אפר

אי חמץ אפרו מותר **רלח לדף כח:**
הנקברין אי אפרן מותר **נא**
חרצני יי"נ שנשרפו תוך יב"ח אי אפרן מותר **קנא**
לדעת התוס' איה"נ הנקברים אפרן אסור גם שלא כדרך הנאה, אבל הנשרפים מותר שלא כדרך הנאה **רמה לדף נו:**

ארבע אמות

בהקדש יכול להקדיש מה שחוץ לד' אמותיו מיגו דיכול לזכות, אבל לא בשילוח הקן **רמז לדף קלט.**

ארבע מינים

אחז ד' מינים בלילה והיה בידו כשהאיר היום או שנתן לו חבירו בידו אי יי"ח **פח**
בהא דנקט התנא בלולב ואתרוג כתותי מיכתת שיעורי' ולא נקט עפרא בעלמא הוא **פז**
בשיטת רש"י דמברכין ליטול לולב **מב**
הא דנקט במתני' לולב הגזול בהדי יבש ולא בהדי אשירה וכו' דפסול מצד עבירה **רלט לדף כט:**
הא דאיצטריך קרא דאין אחד מוציא חבירו בד' מינים הא הוי מצוה שבגופו **פח**
טלטול הלולב לאחר שיי"ח וטלטול לולב חבירו לצאת בו קודם שנטל רשות **פח**
יישוב לקו' רש"י ותוס' אמאי לא גזרינן שמא יוציאנו ד"א בר"ה **רלט לדף מג.**

- אתרוג -

אי אמרינן כתותי מיכתת שיעורי' בתרומה טמאה לענין טומאה ולענין לצאת י"ח באתרוג **פז**
אתרוג צריך להיות כביצה גם בתוארו ולא סגי בשיעור כביצה **פז**
אתרוג שחסר בו כ"ש הוי אתרוג אלא שחסר בו השיעור **פז**
אתרוג שחציו חסר אי כשר ביו"ט שני **פו**
אתרוג של אשירה אינו עפר בעלמא, דאצל בנ"א הוי אתרוג אלא שאין בו שיעור **פז**
אתרוג של תרומה טמאה אי פסול מה"ת **עח (ב)**
ביאור דברי הגמ' דדרש ר' זירא גר מותר בממזרת, רגמוהו באתרוגים דווקא **רמה לדף עג.**
דר באילנו משנה לשנה או מטעם עצו ופריו שוה תליא אי אמרינן אם למקרא או למסורת **רמה לדף עג.**
יתכן דאי אמרינן יש אם למקרא יוכלו לקחת זית לפרי עץ הדר **רמה לדף עג.**

- לולב -

בטעם ההיתר להחזיר הלולב למים ביו"ט **נ (ו)**
הא דבעי' בלולב ז' ימים זכר למקדש ולא סגי ביום אחד כערבה **צה בהערה**

- הדס -

הממעט ענבים מהושענא אי מקרי תיקון מה"ת **קצח**

- ערבה -

בטעם הדבר שא"א לקיים מצות ערבה בערבה שבלולב **צה**

- לכם -

אתרוג שאינו כולו לכם מה דינו **פו**
אתרוג שיש לו דין ממון לאחרים אי מהני למי שאין לו בו דין ממון **פט**
אתרוג של גזל פחות משו"פ אי הוי לכם **פו**
אתרוג של רבית שו"פ או פחות משו"פ אי הוי לכם ואי הוי מצהב"ע **פו**
בהא דאתרוג השאול פסול ולא אמרינן דודאי נתנו לו במעמ"ל באופן שיוכל לצאת בו **ד**
בהיתר נתינת האתרוג ביו"ט מתנה עמ"ל הא הוי קנין ביו"ט **ד**
במדרש המובא בחכ"ש דולקחתם ממעט גזל ולכם ממעט גזל, ותרתי למ"ל **פו**
גזול אי מסברא ס"ד דיצא בו, וכן שאול והאיך ממעטינן תרוויהו מלכם **פח**
הא דבעינן לכם למעט גזול הא הוי מצהב"ע **ריג**
הנותן אתרוג לחבירו ביו"ט מעמ"ל, הטעם דצריך להתנות דיני תנאים **ד**
הנותן לולבו לחבירו בתנאי שלא יתננו לאחר לצאת בו אי המקבל יי"ח בזה **פט**

ארון קודש

ארון קודש שבלה אי מותר להשתמש בו לארגז ספרים **יט**
הנחת שאר ספרים בארון אצל הס"ת או שהוציאו ממנו הס"ת **יט**

ארוסה

אי שכיח זנות בארוסה **רמג לדף יא:, רמד לדף יז.**
ביאור הגמ' דלא משכח"ל נערה המאורסה בסקילה
אלא בשטר **קצד (ט)**
לט"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים
לאסור האיך גזרו דארוסה אינה אוכלת בתרומה
ריג (ד"ה אמנם סברת)
למשנה אחרונה דארוסה אינה אוכלת בתרומה אי
אסורה מה"ת **קצד (ז), ריג (ד"ה אמנם סברת)**

ארץ ישראל

ראה: פירות ארץ ישראל

אשה כשרה

אשה כשרה אפי' צדקה וגמ"ח עושה רק ברצון בעלה
חי' אגדה הספד (ד"ה במסורה)
כשרואים איש יהודי כשר מתנהג כהוגן זה סימן שאשתו
היתה אשה כשרה **חי' אגדה להעמדת מצבה**

אשו משום חציו

מתי חשבינן כאילו עביד מעשה בכל רגע ומתי כאילו
נעשה ברגע הראשון **קסח**

אשירה

אתרוג של אשירה אינו עפר בעלמא, דאצל בנ"א הוי
אתרוג אלא שאין בו שיעור **פז**

אשם

הא דאיכא אשם מעילות אנותר הא אסור בהנאה **ריב**

אשם תלוי

אשם תלוי אספק נבילה למ"ד דמביאים אינו אלא
נדבה, ואספק חלב הוי חובה **פג**
בישוב קושית הרשב"א על רמב"ם דס"ד לקולא מהא
דמביא אשם תלוי **פג, קעח**
בענין אשם תלוי אטומאת מקדש וקדשיו **פג**
מי שלא עבר איסור תורה אלא שלבו נוקפו מביא
אשם תלוי **כה**
בהנ"ל אי הוי חובה או נדבה **פג**
ר' אליעזר (אלעזר) דמחייב אחלב כוי אשם תלוי אי
משום דספ"ד לחומרא או דהוי ספק כרת **פג**

אשמורת הבוקר

הוא עת רצון וזמן שהקב"ה שט בעוה"ז **יא (א)**
ראה: משמרות

אתרוג

ראה: ארבע מינים

אתנן

הא דבעי קרא לאסור אתנן לגבוה תיפ"ל דהוי
מצהב"ע **רלט לדף כט:**

ב

בגדי כהונה

אי הוו תשמישי קדושה או קדושה עצמה **ז**

בדיקה

בדיקה דממעטת אי רק בזמן תקנת חכמים הוא, או
דאפילו שלא בזמן תקנת חכמים ג"כ מהני **רנ לדף ב.**

בוגרת

בוגרת בבית אביה ונמצאו בה מומין אי על הבעל
להביא ראיה או עליה **רז (ב) , רמג לדף עה:**
ניסת ונתבגרה למי שייך הכתובה **רמג לדף עה:**

בוסר

ראה: ערלה

בורר

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

בחירות

בדבר הליכה לבחירות בשבת, החששות בזה **ל**

ביאה

אי ביאת איסור קונה או רק כסף ושטר קונה באיסור
קצד (ט), קצה
אי לרב הונא איכא למילף קדושי ביאה בק"ו מיבמה
קצד (יג)
ביאת נדה אינו קונה **קצד (יג)**
הא דלא מקישינן כסף ושטר לביאה וחופה דלא ליהני
להו תנאי **קצד (יז)**

ביאת מקדש

ראה: טומאת מקדש וקדשיו

ביזוי מצוה

אי ביזוי מצוה אסור מה"ת **קי**
טמא שנכנס למקדש ולא שהה לא עבר אלאו
רכה (ד"ה אבל כבר)
ראה: מעלין בקודש ולא מורידין, תשמישי מצוה,
תשמישי קדושה

ביטול

אי היתר בהיתר בטיל **רלח לדף עו:**
אי קמח בטל במלח ואי הוי לח בלח או יבש ביבש **מח**
איסור הבא בתערובת אי בטל בס' או ברוב **קלב, רנ לדף כו.**
ביטול אינו פועל אלא לסלק האיסור אבל אינו שם חדש **קלט**
ביטול תרומה ברוב לצורך חולה **פד (ד)**
בשיטת רש"י דמין בשאינו מינו חד בתרי בטיל **קמא (ב)**
דבר חשוב אי מה"ת אינו בטל ומנ"ל **קלט**
חד בתרי דבטיל אי נעשה היתר ונפ"מ לענין אכילתן בב"א **קמא (ב)**
חמץ שנפל בקדירה שכבר נתבטל בה איסור בס' **נה**
לר"מ דחייש למיעוטא אי חד בתרי בטיל **קמא (ב)**

ראה: אין מבטלין איסור לכתחילה, חתיכה הראויה להתכבד, חתיכה נעשית נבילה

ביטול מחיצה

ראה: אויר

ביטול תורה

אם נוסעים מלימוד התורה צריך להיות חרד מן העונש **חי' אגדה מסעי**
התאוה מצויה במי שפונה מן התורה **חי' אגדה מסעי**
מי שאינו תומך את הת"ח הוא נושא בעוון הביטול תורה של הת"ח **חי' אגדה שלח**

בימה

מקום העמדת בימה בביהכ"נ, ואי הניחו סמוך לאר"ק אי מותר להעמידו באמצעו **רי (אבל נ"ל)**

בין המצרים

לבישת בגדים חדשים לקטן בבין המצרים **סז**
מנהג אשכנז לומר יוצרות וזולתות בשבתות בין המצרים **כח**

- מנחם אב -

איזה הפטרה נוהגין להפטיר כשחל ר"ח מנ"א בשבת **כח**
אכילת בשר לקטנים בשבוע שחל בו ת"ב **סז**
אכילת שיורי בשר שנשתייר משבת בתשעת הימים **נו (ג)**
בהבדלה אי עדיף לשתות בעצמו או לתת לקטן שהגיע לחינוך **סז**
חושאין בו סכנה אי מותר באכילת בשר בתשעת הימים **סז**
טעם איסור כיבוס משום היסח הדעת או משום עג"נ ואבילות **סז**
כיבוס לקטן שהגיע לחינוך ושלא הגיע לחינוך **סז**
נתינת בגד לצבע כדי ללבשו אחר התענית **סח**

ראה: שבת מברכין

בין השמשות

אי מותר להסתפר ע"י עכו"ם ערב שבת ביה"ש **כה**
ב' שבותים בביה"ש **קלט**

ביצה

ביצה שיצאה מעוף שנמצא בו שדרה עקומה **קטז**
ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה באחרות קלופה אי מקרי דשיל"מ **רמ לדף ג:**
עבר עליה מקצת לילה אי איכא סכנה בדבר **רמ לדף ג:**

ביקור

אי שפיר דמי לבקר כמה טלאים יחד ויבחר אחד מהם **רלח לדף מז:**
ביקור ד' ימים בקרבן התמיד אי מעכב בדיעבד **רלח לדף מז:**

בישול

ראה: דם

בישול עכו"ם

אי לכו"ע הוא דרבנן **רמו לדף לח.**

בית דין

אי יכולים למחול שכרם לבע"ד אחד לפנים משורת הדין ולבע"ד שני לא **רד**
חד דגמיר ותרי דלא גמירי אי אזלינן בתריהו שהם רוב **רח**
ואי יוכל לומר איני יודע כדי לבטל הדין **רח**
נטילת שכר עבור הפסק דין, ומה ההיתר ליטול שכר **רד**

ראה: חינוך

בית החיים (הקברות)

דקדוק בדברי הגמ' המהלך בביה"ק חייב לקרות, דילמא היינו שצריך לצאת מביה"ק ולקרות **רלה לדף יח.**
הא דאין הולכין על קבר המת להתפלל תוך י"ב חודש לפטירתו **קפז**

בית הכסא

אדם ששמו 'שלום' אי מותר להזכירו בביה"כ ובית המרחץ **קעא**
אמירת 'רחום' בביהכ"ס **יא (ו), קעא**

בית הכנסת

אי קדושת ביהכנ"ס מה"ת **רי (ד"ה אבל נ"ל)**
שינוי מקום ספסלי ביהכ"נ, והיתר החזרתם למקומם לאחר ששינה מקומם **רי**
ביהכנ"ס שבנו אחרת במקומה, פקע קדושתה ומותר למוכרה, וה"ה מנורה של ביהכנ"ס **יח**
גנות ופרדסים סביבות ביהכנ"ס שנטעו אותם קודם שנתקדשה ביהכנ"ס אי צריך לעקרם **כ**
דינא דבר מצרא במקומות שבביהכ"נ **רי**
המוחזק במקום בביהכנ"ס אי יכול לערער על הוספת ספסל סמוך לו על שמיצר לו **רי**
חשיבות ומעלת הישיבה במזרח, ומעלת הישיבה במקום של ברכת כהנים, צפון ודרום **רי (ד"ה ועוד בה)**
יש לנהוג בביהכנ"ס וגגותיו ועליותיו כעין קדושת עזרת כהנים **כ**
מקום העמדת בימה בביהכ"נ, ואי הניחו סמוך לאר"ק אי מותר להעמידו באמצעו **רי (אבל נ"ל)**
נטיעת אילני סרק או אילני מאכל בחצר ביהכנ"ס, ואי משמש לעוד דיורין מה דינו **כ**
נר ומנורה של ביהכנ"ס הוי תשמיש מצוה ולא תשמיש קדושה ומותר להורידה מקדושתה **יח**
קדושת ביהכנ"ס ותשמישיה אי הוי דאורייתא או דרבנן **יח, יט**
ראה: ארון קודש, מעלין בקודש ולא מורידין, תשמישי קדושה

בית המקדש

אי ירושלים בכלל בית המקדש הוא **עו**
אי גזרו שבות במקדש היכא דאפשר בהיתר או בדבר שתיקונו מצוי ושכיח **לו**
בחיוב נשים בבנין ביהמ"ק ואי הוי מעשהז"ג **רכ**
האיך השתמשו במוכני של בן קטין בשבת הא איכא השמעת קול **לו**
יתר השמן שבמנורה אי מותר בהנאה ואי הוקצה למצותו **צג**
עשרה ניסים שנעשו בביהמ"ק אי נעשו גם בביהמ"ק השני **פד**
קדושת המקום פעל שכשבא להתפלל על גשמיות, שכח והתפלל על רוחניות **חי' אגדה בלק**
ראה: זכר לחורבן, טומאת מקדש וקדשיו

בית המרחץ

ראה: בית הכסא

בית הסתרים

ראה: נדה 'ענף חציצה'

בכור

אי בכור הפקר פטור מן הבכורה, והאיך משכח"ל קדושת בכור לר"ש דגיה"נ אסור בהנאה **קפה**
במקומות שהיה נהוג לתת מעות לכל ליטרא בשר, אי נעשו הנכרים שותפים לפוטרו מן הבכורה **קכא**
רב מרי בר רחל דהקנה האוזן לעכו"ם למה לא הפקירו **קפה**
קנין שהנהיגו הסוחרים נחשב לקנין מה"ת ומועיל גם למיפטר מבכורה **רמו לדף עא.**
ראה: פדיון הבן, תענית בכורות

בל יראה ובל ימצא

אי לוקין אבל יראה בלא מעשה **רלח לדף ה.**
אי קטן עובר בבל יראה **נד**
הניחו בשוגג או נאנס אי עובר משום בל ימצא ומשום בל יראה **רלח לדף כח.**
חצי שיעור בבל יראה **רמ לדף ב.**
טעם איסור בל יראה בחמץ יותר משאר איסורים שבתורה **רלח לדף כח.**
יישוב לקו' התוס' דהאיך ממעטינן נכרי וגבוה מחד קרא ובחלה בעי' מיעוט לכל חד **רלח לדף ה.**
מדוע בל יראה הוי לאו הניתק לעשה **רטז**
נכרי שהלוה את ישראל על חמצו מה דינו בפסח לענין ב"י וב"י **רלח לדף לא:**
קודם זמן שהייה כדי שיוכל לבערו אי עובר **רלח לדף כח:**
ראה: ביטול חמץ, ביעור חמץ, חמץ, תשביתו

בל תוסיף

ב"ת במתן דמים חשיב ל"ת שבמקדש **רמא לדף כח.**

בל תשחית

באיסור מניעת מים מאילן כדי שיתייבש **קמז**
בצוואת ר"י החסיד דאילן העושה פירות ב"פ בשנה יקצץ, הא איכא ב"ת **קמז**
השחתת ענפים או אילן במקום מצוה ושלא במקום מצוה **רלח לדף יב.**

מכירת אילן לגוי כדי שהוא יקצצנו **קמז**
עץ שהוא ספק מאכל, דין קציצתו לרמב"ם דספי"ד לקולא, והא דאסרו הכתוב **קמז**
עץ שנטעו מתחילה לסייג וקורות אי מותר לקוצצו **קמז**
עקירת אילן משרשו עם קרקע יניקתו ע"מ לנוטעו במק"א **קמז**
קציצת אילן מאכל כשצריך למקומו **קמז**
קציצת דקלים שלא יזיקו לגפנים **קמז**

בליעה

אי טעם היתירא שאין בו ממשא חוזר וניעור בזמן איסורו **נג**
אי ישון י"ב חודש מהני לחביות להכשירן לפסח **נה**
בדין גבינות שהעמידן בכלי חמץ קודם הפסח ובפסח **נב (ג)**
בשיטת הרמב"ם דשחט בסכין של עכו"ם סגי בהדחת מקום השחיטה **קלז**
האיך השתמשו בתנוריהם לשנה אחרת לצלות פסחיהם הא בלוע מנותר **קמ**
הבולע מאכל אי חשוב שלכד"א **קא (טז)**
בענין אי נחושת בולע בחמין **רל (ה)**
חלב רותח שנפל על שומן והסיר אותו מיד עם שיעור כדי קליפה אי נאסר השומן **קלד**
כלי חרס חמץ שהסיקו ונשאר אחר השריפה אי מותר להשתמש בו **רלח לדף ל:**
ספק יד סולדת בו בכלי ראשון ובכלי שני **קלה**
שומן איסור רותח שנפל על שומן היתר צונן **קלד**
ראה: בשר בחלב, כבוש, ניצוק, עירוי, תערובת

בן נח

אבות אי דין ישראל היה להם או דין ב"נ **סט**
משנעשה בר דעת נעשה גדול ונענש הא ליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור **קפ**
הא דאמרינן בב"נ אזהרתן זהו מיתתן הא ליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור **קפ**
מתה ונתנבלה מאיליה אי מותר לב"נ **קח, קנ**
סומא בז' מצות ב"נ **קג (ד"ה אבל בגוף)**
ראה: עכו"ם

בני בנים

גם על בני בנים צריך להשגיח בעינא פקיחא **חי' אגדה נשא**

בני העיר

ראה: שותפין

בנים

אם אין הבנים מתנהגים בדרך ישראל סבא לא נקראים בנים **חי' אגדה נשא**
רק אם מגדלים את הבנים כדבעי אז ראויים לברכת כהנים **חי' אגדה נשא**

בעידנא

ראה: עשה דוחה לא תעשה

בעל כרחו

אי בדבר שבעל כרחו נמי שוה כסף ככסף **רמה לדף ב:**

בעל קורא

ראה: קריאת התורה (ענף זה)

בר חיובא

העושה מצוה בזמן פטור אי מהני לי' לכשיעשה בר חיובא **ק**

ברדלס

אי חיה קטנה היא או גדולה, וצורתה **קכד**
אי יש דין דריסה ע"י ברדלס ושאר חיות השדה **קכד**

ברירה

אי יש ברירה במוקצה **טו (ב), צב**
בדבר שיכול לבררו מכאן ולהבא אי אמרינן ברירה למפרע **רלח לדף ל:**
בית שאין בו חלוקה הא דאמרינן ביה ברירה ובדברים של אותה העיר לא אמרינן ברירה **רלט דף כז.**
ברירה באיסור לאו ובאיסור כרת **רמד לדף כה.**
ברירה באיסור שנולד בתערובת **צב, צג**
ברירה בדאורייתא היכא דמתנה בפי' ומברר דבריו **נ (ג)**
ברירה בהקדש **צג**
ברירה לר' מאיר כשאינו מפרש ומברר דבריו **נז**
ברירה ספיקא הוי, ובדאורייתא אזלינן לחומרא ובדרבנן לקולא **טו (ב), סא (ג), צב, צג רלח לדף ל:, רמד לדף כה.**
תנאי בגט וכדו' אי מטעם ברירה הוא דמהני **רלח לדף ל:**

ברכות

ברכת המצות ✧ ברכת אירוסין ✧ ברכת הנהנין ✧ ברכת המוציא ✧ ברכת המזון ✧ ברכת שהחיינו ✧ ברכת האילנות

- דיניהם -

אי מותר להודות לה' ולברך בשם ומלכות בתורת נדבה **כב**
באיזה אופן מברכין שתי ברכות כאחת, והא דמברכין להרמב"ם על מצה ומרור כאחת **מב**
בהא דחייבי' ר"ג לחוטף ברכת חבירו י' זהובים אי מטעם קנס חייבי' דדינא הוא הכי **רמד לדף נג.**
בטעם הדבר דאין מברכין על אכילת דבר איסור **יא (ד)**
ברכה בהרהור **יא (ד), קב**
הא דברכת מקדש ישראל והזמנים לא חשיב מצות חבילות חבילות **מב (ב)**
המפסיק בתיבה אחת או שתים אי חשיב הפסק **מב (ב)**
המשנה מלשון הכתוב אי איכא משום מוציא ש"ש לבטלה **כב**
הניעור משנתו בלילה ואין לו מים ליטול ידיו וצמא למים אי מברך או מהרהר, וטעם הדבר **יא**
בהנ"ל, כשישן בבתי ידים **יא (ד)**
ראה: טלית, לא תשא, נטילת ידים, ספק ברכות

- ברכת המצות -

אי ברכת המצות הוי דאורייתא **קנה**
אי נשים מברכות אמ"ע שהז"ג ואי יכולים לקיים מדרבנן **קב**
בענין ברכת על מצות תפילין בפת"ח או בחול"ם **מב**
ברכות קר"ש וברכת התורה בהרהור למ"ד דכדיבור דמי, אי מהני רק מה"ת או גם מדרבנן **קמו (ב)**
ברכת המוציא בשבת הא דלא מקרי ברכת המצות אלא ברכת הנהנין **צט**
בשיטת רש"י דמברכין ליטול לולב **מב**
הא דאין מברכין על ביטול חמץ משום דדבר המסור ללב הוא **צט**
הא דאין מברכין על מצות שבין אדם לחבירו **צט**
הא דלא בעינן בברכת התורה עובר לעשייתן **קנה**
הא דלא תקנו ברכה על משלוח מנות **צט**
הא דלא תקנו ברכה על מצות צדקה **צט**
האיך תקנו חז"ל לברך ברכת המצות ונהנין הא איכא משום לא תשא **קא (ד)**
העושה כמה מצות כאחת אי מברך ברכה אחת על כולם או על כל אחד בפנ"ע **קסח**
מצוה שאינה רק בצירוף אחרים לא תיקנו לה ברכה **צט**
מצות דמהני שליחות מברכין 'על', ומצות דל"מ שליחות מברכין עליהם בלמ"ד **מו**
שחט ולא בירך, ואי בירך לאחר שחיטה מהני **קב**

- ברכת אירוסין -

האיך מברכין ברכת אירוסין הא לאו גמר מצוה הוא **רמג לדף ז:**
בנוסח ברכת אירוסין אמאי מקדים חופה לקידושין הא קידושין קודם חופה **רמג לדף ז:**

- ברכת הנהנין -

אי ברכת הנהנין מה"ת הוא, ואי שייך בזה לפנ"ע במכשיל אחרים **קנה**
בדברי הגמ' ברכה לפניה מנין, מדוע לא הקשתה הגמ' גם אליבא דמ"ד נטע רבעי **רלה לדף לה.**
ברכת המוציא בשבת הא דלא מקרי ברכת המצות אלא ברכת הנהנין **צט**
הא דאין מברכין על האור בכל שעה דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה **רלח לדף נג:**
האיך תקנו חז"ל לברך ברכת המצות ונהנין הא איכא משום לא תשא **קא (ד)**
לר"י דבורא נפשות מברכין אפי' על פחות מכשיעור, מה קושיית הגמ' היכי מברך על זית מלוח **רלה לדף לח:**
פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא למ"ד דלא יצא אמאי לא יצא והא מצות אי"צ כוונה **עז, צח (ב)**

- ברכת המוציא -

ברכת המוציא בשבת הא דלא מקרי ברכת המצות אלא ברכת הנהנין **צט**
שלשה שישבו לאכול, אי עדיף ליחלק בברכת המוציא או שאחד יוציא את כולם **כא**

- ברכת המזון -

אי מותר לברך ברהמ"ז אחר אכילת בשר כדי לאכול אח"כ גבינה או להיפך **קכג (ג)**
בהא דאחמרו רבנן בברכת המזון יותר מברכת המצוה דמצוה ליחלק ולא לצאת בברכת חבירו **כא**
ג' שאכלו כאחד וכו' אי יוצאין חיוב ד"ת בברהמ"ז **צח**
המברך על הכוס ונתנו לאחר לשתות אי מקרי מברך על הכוס **סז**

- ברכת שהחיינו -

אי שייך לברך ברכת שהחיינו ללא ברכה אחרת **כב**

בענין ברכת שהחיינו או ברכת הטוב והמטיב לעולה לגדולה **כב**

בצדדי הספק בגמ' אי כהן מברך שהחיינו או אב (בפדיון הבן) **מו**

ברכת הזמן בליל ר"ה כשאין לו פירות חדשים **עח**

ברכת שהחיינו על תירוש בליל ב' דר"ה **עח**

- ברכת האילנות -

אילן הפורח בחודש אדר אי מברך עליו **כג**

ברכת האילנות בחודש אייר **כג**

ברכת האילנות בחודש ניסן אחר גידול הפירות **כג**

ברכת כהנים

ביאור דברי המדרש מנין שאף הקב"ה צריך לברכת כהנים **חי' אגדה נשא**

רק אם מגדלים את הבנים כדבעי אז ראויים לברכת כהנים **חי' אגדה נשא**

ראה: כהן 'ענף נשיאת כפים'

בשר

אי היה ראוי לאסור בשר עוף אחר החורבן **קפג**

בשר איל שור ועז אי הוי מין במינו **קלו**

הא דאכלינן בשר נימא סמוך מיעוט טריפה לחזקת שאינו זבוח **קיז**

טחול עם בשר אי הוי מין במינו **קלו**

בשר בחלב

אי מותר לברך ברהמ"ז אחר אכילת בשר כדי לאכול אח"כ גבינה או להיפך **קכג (ג)**

איסור הנאה בהקדש ובב"ח או הוי איסור מוסיף **קח**

אכילת בשר אחר חלב באותה סעודה **קכז (ג)**

אכילת דגים בחלב אי אית ביה סכנה **קלג**

בב"ח שמותר בהנאה מה"ת אי מותר בבישול לדעת הרמ"א **קלג**

בדברי הטו"ז ונקוה"כ דחשיב לבשר הכבוש בחלב שחוטה גזירה לגזירה **קלג**

בקושית הב"י על הטור דבשר טמאה בחלב טהורה אינו אלא איסור דרבנן **קלג**

בשר וחלב שנמצאו יחד ואין ידוע אם נמלחו יחד אי שרי **קכג**

בשר חיה ועוף טהורה אי מותר מה"ת בבישול עם חלב **קלג, רמז לדף קד.**

בשר נבילה וחֵלֶב שבשלו בחָלָב מה דינו לענין מלקות ואיסור הנאה **קלג**

הא דבעי קרא לאיסור אכילת בב"ח ולא יליף מלא תאכל כל תועבה **קלג, רמז לדף קח. (ד"ה שם ברש"י)**

האיך חל איסור בב"ח אמוקדשין **קלא (ב)**

חלב רותח שנפל על שומן והסיר אותו מיד עם שיעור כדי קליפה אי נאסר השומן **קלד**

חלב שחוטה שנכבשה בקיבה מה דינה **קלג**

כלי חולבת שעירו לתוכה מים מכלי בשר מלוכלך מה דינו ודין הכלים שהודחו בו **קלה**

לס"ד דחלב אסור משום אבמה"ח ודם למ"ל קרא לאסור בב"ח באכילה **קלא (ב)**

מנ"ל דבשר חיה טהורה בחלב בהמה מותר מה"ת **קלג**

מ"ש דהקדש חל אאיסור חלב ובב"ח אינו חל אאיסור חלב הא תרוויהו אסירי בהנאה **רלח לדף כח:**

בשר מן החי

שחט הושט ולא הקנה אי מותר הקיבה לגוי **קיד**

שחט הקנה ולא הושט אי מותר הריאה לגוי **קיד**

בת כהן

ב"כ האוכלת בתרומה אי הוי מצוה או היתר בלבד משום קנין כספו **רלח לדף כח:**

לר"ת דממיתה למיתה ל"א בתר רוב היכא משכח"ל שתהא בשריפה דילמא לאו אבוהו הוא **קסט, רמז לדף יא:**

בקו' התוס' אמאי לא ממעטינן בת ישראל שניסת לכהן ומת האוכלת בגין בנה מחזה ושוק **רמב לדף פו:**

ג

גאוה

ביאור דברי המדרש אין העולם כדאי להשתמש בארזים **חי' אגדה שלח**

הגאוה נבראה רק כדי להשתמש בזה לעבודת ד' **חי' אגדה שלח**

החושב כוחי ועוצם ידי אינו בוטח בד' וצריך לגנוב **חי' אגדה ירמיה**

חטא המרגלים היה גבהות הלב **חי' אגדה שלח**

חמץ מורה על גאווה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
מחלוקת היא תולדת הגאווה **חי' אגדה שלח**
מי שמחלל שבת בשביל פרנסתו הרי זה מקטני אמנה
וזה נובע מגאווה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**

גאולה

תשובה וגאולה יכולים להיות ברגע אחד
חי' אגדה תפילה (ד"ה בפסוק)

גג

כשכתוב "ה"גג הכוונה לגג הידוע שהוא מעל י' טפחים
רמז לדף מב.

גדול

ביאור המדרש מנין הא דתנינן בי"ג למצות דכתיב
ארבעים יכנו **קפ**
מתי נעשה גוי גדול **קפ**
נעשה גדול בימי הספירה אי מהני לי' מה מה שספר
בעודו בקטנותו **ק**
קטן השולח מנות לחבירו קודם פורים וכשהגיע לידו
בפורים נעשה גדול **ק**

גדול עומד על גביו

גדול עומד ע"ג צריך להיות מוחזק בכשרות ובקי בדיני
שו"ב **קו**
החשוד על העריות או על איסור קל אי חשיד על
השחיטה ובדיקה ואי מהני גדול עומד ע"ג **קו**
מי שצריך גדול עומד ע"ג אי מהני בדיעבד כשאומר
ברי לי **קו**
ענין גדול עומד ע"ג הוא דעי"ז נעשה שליח העושה
לגבי הכוונה **כו, קג (ג)**

גוי

ראה: אמירה לנכרי, עכו"ם, שליח/שליחות

גזירה לגזירה

בדברי הטו"ז ונקוה"כ דחשיב לבשר הכבוש בחלב
שחוטה גזירה לגזירה **קלג**

גזירה שוה

אי איכא למ"ד דיש גזירה שוה למחצה, ושיטת אביי
ור' יהודה בזה **רלח לדף סד:**
גז"ש שאינו חוזר חלילה כגון אי ילפינן חמץ ממצה ולא
מצה מחמץ, אי הוי גז"ש למחצה **רלח לדף סד:**
היכא דסברא דהאחד אינו שייך בשני אי בכה"ג נמי אין
גז"ש למחצה **רלח לדף סד:**

גזירות חז"ל

ראה: דבר המפורש בתורה, תקנת חכמים
אי חד או תרי או רבים מדכרי אהדדי **קמו (ד)**

גזל

אתרוג גזול אי מסברא ס"ד דיצא בו, וכן שאול והאיך
ממעטינן תרוויהו מלכם **פח**
אתרוג של גזל פחות משו"פ אי הוי לכם **פו**
ההיא סבתא אמאי פטרם ר"נ הא מהב"ע לא משוי לה
בנין קבע לפוטרם משום תקנת מריש **רלט לדף לא.**
גזל ולא נתייאשו הבעלים דשניהם אין יכולים להקדיש
היינו דוקא קדושת ממון ולא קדוה"ג
קפה, רלח לדף כז:
המשיב גניבתו וגזילתו אי מקרי מתוקן דלא ליתקרי
רשע **פו**

גזל עכו"ם

אי המקיים מצוה על ידו נחשב למצוה הבאה בעבירה
מד
אי חשיב לאו הניתק לעשה **רטז**

גט

אי בעינן בגט שיהא הכתב מוקף גויל **ו**
אמר השליח בפני נכתב וכו' אי צריך לשואלו להדיא
אי נכתב לשמה **רמד לדף ב:**
הושטת גט לאשה נדה **קא (ג)**
חולה ששינו שמו ורוצה לגרש אשתו אי אין כותבין לו
גט תוך ל' יום **קצ**
כתב גט ע"ג קלף גדול ואח"כ חתכו **רמד לדף כא:**
כתב ע"ג כתב להמכשירין הא דלא הוי חציצה בין דיו
עליון לקלף **ו**
למ"ד איסורי הנאה אין לו בעלים אמאי כתבו ע"ג איסורי
הנאה כשר הא דצריך להיות משל בעל **רמד לדף כ.**
עדים החתומים על השטר אי מקרי מפיהם או מפי
כתבם והאיך מהני גט הבא ממדה"י **ר**
ראה: עד אחד

גיד הנשה

אי גיד הנשה אסור בהנאה **קכז**
הא דלא ממעטינן נשים מאיסור גיד הנשה דכתיב "בני
ישראל" ולא בנות ישראל **קכז**

המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט לוקה חמש, הא דאינו פטור משום דמקלקל הוא **כו**
לר"ש דגיה"נ אסור בהנאה אי צריך לבערו מן העולם **קפה**

גלות

בגלות מושפע הברכה ע"י הצדיקים **חי' אגדה נשא**

גמ"ח

אם עוסק בצדקה וגמ"ח גם לעת זקנתו אז הוי השיבה תפארת לאדם **חי' אגדה הספד (ד"ה במסורה)**
אשה כשרה אפי' צדקה וגמ"ח עושה רק ברצון בעלה **חי' אגדה הספד (ד"ה במסורה)**
להעמיד את בנין העולם צריך תורה עבודה וגמ"ח, ולקיים את העולם מספיק באמת שלום ודין **חי' אגדה פרקי אבות**

גמל

הא דלא אסרו גמל הנולד מן הפרה משום מראית עין דיבוא לאכול שאר גמל **רלח לדף יד.**

גנב

הא דטבח ומכר חייב דו"ה דילמא טריפה הוי ואין הולכין בממון אחר הרוב **קפד, ריד**
החושב כוחי ועוצם ידי אינו בוטח בד' וצריך לגנוב **חי' אגדה ירמיה**

גר

ביאור דברי הגמ' דדרש ר' זירא גר מותר בממזרת, רגמוהו באתרוגים דווקא **רמה לדף עג.**
ביאור המג"א דנתגייר קודם הנה"ח פטור מקריאת המגילה דלילה **קפ**
הא דאמרינן מי יימר דמיזדקקי ליה תלתא הא סגי בג' הדיוטות וזה מצוי **ריג**

גר קטן

בגר קטן לא מהני מילה וטבילה בפני שנים או בלילה בדיעבד כגר גדול **קפ**
ביאור התוס' דמטבילין אותו ע"ד בי"ד משום דבזה נעשה כישראל גמור אף דאין שליחות לעכו"ם, והחילוק בין טבילה ללימוד התורה דאסור כיון שהוא גוי **קפ**
גר קטן האיך מלין אותו ע"ד בי"ד והא דלא נקט ליה רב הונא **קפ**
יישוב לקו' התוס' האיך משכח"ל גר קטן **קפ**

גרושה

אמר לה הר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתי אי מותר לכהן **רמד לדף כח.**
הא דבעי קרא לר"ע דגרושה חוזרת לאכול בתרומה ולא יליף לה מדאיתקש גירושין למיתה **סג**

גרמא בנזיקין

אפוטרופוס שלא מכר חמץ היתומים אי צריך לשלם **נד**
ראה: דינא דגרמי

ד

ד' אמות

ראה: ארבע אמות

דבר הלכה

אם אדם נפטר מחבירו ואין דעתו לחזור עוד אז צריך להפטר מתוך דבר הלכה **חי' אגדה מסכת ברכות**

דבר המפורש בתורה

בדברי הטו"ז דדבר המפורש להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו **קא (י)**
דבר המפורש בתורה אין כח ביד חכמים לעקרו **חי' אגדה ר"ה**
דבר המפורש בתורה להיתר וברבות העיתים נולד טעם לאיסור אם אפשר לאוסרו **קצ, רלח לדף יד.**
דבר הנלמד מי"ג מדות אי חשיב מפורש בתורה **ריג (ד"ה אמנם סברת)**
לט"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו האיך תקנו דממון בעי דו"ח **קצ**
לט"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור האיך גזרו דארוסה אינה אוכלת בתרומה **ריג (ד"ה אמנם סברת)**
תמיהה בדברי הט"ז הנ"ל הרי אמרו חכמים הקטר אברים עד חצות **רלה לדף ב.**

דבר שאין מתכוין

באיסור דרבנן אי מותר **לו**
באיסור לאו מותר באיסור כרת או סקילה אסור, וביאור הדבר **טו (ג), רלח לדף כח.**
באיסור מיתה **קד**
דבר שאין מתכוין במעילה **רמא לדף כח.**
חורש חייב רק בכדרכו או משום דבר שאין מתכוין **רלו לדף מו:**

דבר שבקדושה

אי מהני ביה תנאי להשתמש בו דבר חול **ט**

דבר שיש לו מתירין

אי נדר חשיב דבשיל"מ משום הפרת האב והבעל **קסט**
בטלטול מוקצה אי אמרינן כללא דדשיל"מ לא בטיל **רמ לדף ב.**
ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה באחרת קלופה אי מקרי דשיל"מ **רמ לדף ג:**
דבר שי"ל מתירין וזוז"ג אסור ומשו"ה הקדש אפי' באלף לא בטיל דיל"מ ע"י חילול **רלח לדף כז:**
לר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא קנס אי חשיב דשיל"מ **קע, רלח לדף יד.**
ריח וטעם אי חשיב מין במינו לענין דשיל"מ **קיד (ב)**
ראה: מין במינו

דבר שלא בא לעולם

אי מנהג בין שותפין בלא קנין מהני בדבשל"ע שאחד מהצדדים לא יוכל לחזור בו **ריא**
הא דביטול חמץ קודם זמנו מהני על לאחר זמנו הא הוי דבשלב"ל **מו**
המקדש יבמה לאחר שיחלוץ לך יבמיך או שקידש אשה ספק מקודשת אי הוי קידושי ודאי או ספק **מו**
המקדש קידושין דרבנן אי חל אח"כ קידושי תורה **מו**
דבר שנעשה ע"י טובי העיר דהוי כקנין אי מהני לדבר שלא בא לעולם **ריא**

דבר שבמנין

אי כבש שלם חשיב דבר שבמנין **קלט**

דברי תורה

ג' שאכלו כאחד וכו' אי יוצאין חיוב ד"ת בברהמ"ז **צח**
השולח לחבירו חידו"ת אי קיים בזה מצות משלוח מנות **צז**

דגים

אכילת דגים בחלב אי אית ביה סכנה **קלג**
סיבת איסור דם דגים **קלג**
ציר דגים טמאים אי אסור מה"ת **קלז, רמו לדף מ.**

דוד המלך

דוד תלה יסוריו בעון אבק לשון הרע **חי' אגדה תהלים (ד"ה אמרתי)**

דיבור

טעם מדוע צריך לשבות בשבת מדיבור **חי' אגדה כי תשא**

דיו

אי אמרינן דיו לקולא **מא (ה)**

דיין

דיין הנוטל שכר לדון האיסור הוא על הממנים אותו או עליו עצמו **רב בהערה**
דיין שאין דעתו מסכמת לפס"ד אסור לומר אני הייתי מזכה וכו' או הדיין עשה לך שלא כדין **רח**
דיין שנתמנה בשביל כסף וזהב או ע"י נתינת שוחד וליכא דעדיף מיניה אי מותר לדון בפניו **רא**
טעה בדבר משנה אמאי משלם הא לא הוי אלא גרמא **ריד (ד"ה ושוב הביא)**
האיך יכול לסלק עצמו מהדין כשאין דעתו מסכמת לפס"ד **רח**
ראה: בית דין, רב

דין ממון

אתרוג שיש לו דין ממון לאחרים אי מהני למי שאין לו בו דין ממון **פט**

דינא דבר מצרא

במקומות שבביהכנ"ס **רי**
בשכירות **רי**

דינא דגרמי

אי הוי מה"ת או מדרבנן והא דלא ילפינן ליה מדחייבה התורה לשומר לשלם **ריד (ד"ה והנה כת"ה)**
אי פושע מקרי מזיק גמור או גורם **ריד (ד"ה וגם במקום)**
טעה בדבר משנה אמאי משלם הא לא הוי אלא גרמא **ריד (ד"ה ושוב הביא)**
שוחט שקלקל אי מקרי מזיק גמור או גורם **ריד (ד"ה גם מ"ש דשוחט)**

דינא דמלכותא דינא

בשכירות בתים וחניות שיוכל השוכר למנוע בעד המשכיר מלהוציאו **רטו**
דינא דמלכותא שהוא נגד תורתינו הקדושה **רטו**

דיעבד

דבר הכשר רק בדיעבד אי נחשב אז זמן מצוותו **רכט (ג)**

דבר הנעשה ע"י עכו"ם מקרי דיעבד **מט**

דם

אי דם מותר בהעלאה **קלא (ב)**
אי שייך אחשביה בדם **רל (ד)**
אי יש דם בעור, בבהמה ובעוף **קיא**
ביאור דברי הב"י בדעת הרמב"ם דס"ל דדם שבשלו לוקין עליו משום דם **קלג**
בענין סחורה והנאה בדם והא דל"ב לאקושי למים להתירו בסחורה או דנילף מחלב **קמט**
דם אינו בכלל בשר **קיא**
דם וטחול אי הוי מין במינו **קלו**
דם שבשלו אי אסור מה"ת או מדרבנן, בחולין וקדשים **קמט**
דם שבשלו דאמרינן דמדאורייתא שרי י"א דהיינו לומר שאין לוקין עליו **לא**
דם שבשלו לא מקרי דם כלל **רכז (כ)**
הנאה מדם שלא כדרך הנאה **קמט**
טחול אי הוי דם ממש או שיש בו ריבוי דם **קלו**
לרמב"ם דפסק כר' אבוהו האיך פסק דדם קדשים אינו מכשיר **קמט**
נמצא דם בקדירת חלב ואין ידוע אם יש ס' נגד הדם מה דין הקדירה **קל (א)**
סיבת איסור דם דגים **קלג**

דרוסה

ראה: טריפה

דרישה וחקירה

לט"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו האיך תקנו דממון בעי דו"ח **קצ**

דרשות חז"ל

אי ב"ש דרשי סמוכין היכי דמוכח **כז**
אי ר"י דריש סמוכין דשבת למשכן **כז, לא**

דרשינן טעמא דקרא

טעם איסור שחיטת אותו ואת בנו ביום אחד תליא אי דרשינן טעמא דקרא **רלד (ב)**
טעם מצוות שילוח הקן תליא אי דרשינן טעמא דקרא **רלד (ב)**

ה

הבדלה

המבדיל בשבוע שחל בו ת"ב אי עדיף לשתות בעצמו או לתת לקטן שהגיע לחינוך **סז**
המבדיל על הכוס ונותן לקטן לשתות אי יי"ח **סז**
ראה: תפילה 'ענף הבדלה בתפילה'

הגדה

פי' ההגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה **קצה**

הגעלה

הגעלת קדירות גלאזירט ואי מהני להו ליבון, ועצה לזה **קא (יד)**
כלי פורצלן שנאסר ע"י עירוי אי מהני ליה הגעלה **קכג**
כלי שא"א לקלפו אי סגי בשהיית מעל"ע ואי מהני ליה הגעלה **קכג, קלד**
ליבון והגעלה אין מועיל באוכלין **רמו לדף לג.**

הדלקת נרות

הדליקה נרות שבת קודם נ"ח האיך מצי משוי שליח להדליק לה נ"ח הא כ"מ דאיהו ל"מ עביד וכו' **כו, קעו**

הדחה

ראה: מליחה

הואיל

אי אמרינן הואיל בדבר המחוסר ממון **קנז**
אי אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי **קצז**
אי אמרינן מיגו והואיל ואישתרי מקילתא לחמירתא **קח**
אי דעת רב אשי דאמרינן הואיל **רכג**
אי הואיל ומתוך תליא זב"ז **סב, רכג (ד"ה לכן נראה לי)**
אי פסקינן הואיל ולא מהני ביטול חמץ מה"ת קודם בדיקה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
הא דקרבן פסח ומכשיריו דוחין שבת ולא אמרינן הואיל ובידו להפקיר נכסיו ויפטר מק"פ **ריג**
האיך אמרינן בכ"ד הואיל אי בעי מפקיר לנכסיה הא אסור להפקיר כל נכסיו **ריג (ד"ה ומ"ש לתרץ)**

השוחט עולת נדבה ביו"ט אמאי לוקה נימא עדל"ת או נימא הואיל **סב, סג, סד**
יישוב לקו' התוס' דלרבה בטלה מלאכת שבת הואיל ומותר לחושיב"ס **ריג (ד"ה אמנם נ"ל)**

הוצאה

ראה: ל"ט מלאכות 'ענף מוציא'

הותר מכללו

היתר שלא הוצרכו לו מעולם אי מקרי הותר מכללו **פד**
עינוי דיוכ"פ אי הותר מכללו אצל המשלח את השעיר **פב, פד**

הזאה

בטעם איסור הזאה בשבת **עג**
הזאה שקודם הקרבת קרבן פסח אי חשיב תיקון דמשו"ה יאסר בשבת **עג**

הזכרת טל

ראה: מוריד הטל

הזכרת גשם

ראה: משיב הרוח ומוריד הגשם

הזמנה

אי אמרינן הזמנה מילתא היא היכא שרוצה להשתמש בו עתה לדבר יותר חשוב ממה שהזמינו **צ'**
אי הזמנה מילתא לגבי הורדה מקדושה לחול או לקדושה קלה **ט'**

היזק שאינו ניכר

אי שומר חייב בהיזק שאינו ניכר **ריד (ד"ה אלא שאני)**
המטמא טהרותיו של חבירו אמאי חייב הא לוקה משום מטמא תרומה ואין לוקין ומשלמין **ריח**
העושה מלאכה בפרת חטאת הא דאינו חייב משום דנהנה **ריח**
לחזקיה דמנסך היינו מנסך ממש אי צריך לאוקמי' מתני' דוקא בישראל מומר **ריח**
ר' יוחנן דס"ל דלא הוי היזק אינו אלא מגזיה"כ **ריח**
שוחט שקלקל בפסול דאורייתא או דרבנן אי מקרי היזק שאינו ניכר **ריד**

הילך

מודה במקצת שנתן משכון על אותו מקצת אי חשיב הילך **רלח לדף ל:**

היסח הדעת

היסח הדעת בתפילין אי אסור מה"ת אי מדרבנן **קסח**

היתר

אי היתר בהיתר בטיל **רלח לדף עו:**
אי טעם היתירא חוזר וניעור בזמן איסורו **נג**
איסור התלוי בהיתר והיתר התלוי באיסור אזלינן לקולא ובדרבנן אזלינן לחומרא **רלח לדף כח.**

הכנסת כלה

הכנסת כלה לחופה וקבורת מת בעיר אחת אי ניתן לקוברו קודם זמן הכנסת כלה **קפו**

הכשר

בדין השגת גבול, מערופיא, עני המהפך בחררה בנתינת הכשר למפעל שיש להם הכשר אחר **רט**
נטילת שכר על נתינת תעודת כשרות **רט**
לרמב"ם דפסק כר' אבוהו האיך פסק דדם קדשים אינו מכשיר **קמט**
אי תרומה בעי הכשר לקבל טומאה **רלא**

הכשר מצוה

אי הכשר מצוה חשיב בעידנא **סד בהערה, קמא**

הלכה למשה מסיני

אי ילפינן ק"ו מהלכה **לה**
איסור טלטול במבוי בלי הכשר לחי אי הוי גזירת חכמים או הל"מ **סא (ג)**
בגמ' והא שיעורין דאורייתא נינהו, ותמוה דהרי מצינו דקרא קאי אהלכתא **רלז לדף ד.**
בסברת הרא"ם דסתם אכילה מה"ת בכ"ש ואתי הל"מ ואפקי' לכזית **קז**
הא דאזלינן בתר רוב אי הוי דאורייתא או הללמ"ס **קכ (ב)**
הא דפעמים קרי להל"מ הלכתא ופעמים דרבנן **רלז לדף ד:**
חזקה שהיא מסברא או מהל"מ או גזיה"כ אי סמכינן עליה בספק מיתה **קה**
טומאה שגזרו על פתח שהמת עתיד לצאת בו אי הוי גזירת חכמים או הלל"מ **סא (ג)**
ספק בהל"מ אי אזלינן לחומרא **סא (ג)**
ראיה לדברי התוס' דיו"ד ודל"ת של תפילין לא הוי הלל"מ **רלו לדף סב.**

הלל

בפי' הכתובים יאמר נא ישראל וכו' בל' יחיד יאמרו נא בני אהרן וכו' בלשון רבים **מב**

המתקת הדינים

לימוד התורה ממתיק הדינים **חי' אגדה מסעי**

הנאה

אי אמרינן סברא שכן נהנה כשהנאת ההיתר והאיסור שווין **פג**
דבר שדרכו ליהנות ממנו שלכד"ה אי מקרי ההנאה כדרך הנאתו **עג (ב)**
ראה: איסור הנאה, מעשה ניסים, מצות לאו ליהנות נתנו

הנאת מעיו

אי אכילת מצוה בעי נמי הנאת גרונו או דסגי בהנאת מעיו **סא (ב), סד (ג), עד, קמא**
אי בעינן בתרומה דווקא הנאת מעיו **רלב (ב)**
באיסור אכילה שלכ"א ביו"כ משום דאיכא יתובי דעתא והנאת מעיו **נט**
באכילת יו"כ בעי הנאת מעיו **עד, רכג (ד"ה ובתשו' כת"ס)**

העלאה

דם ואבמה"ח מותר בהעלאה **קלא (ב)**
הקדש מותר בהעלאה דמשום חומרא דהקדש מיזהר זהירי **קלא (ב)**

הספד

הספד בחנוכה ור"ח **צא (ב)**

הפטרה

איזה הפטרה נוהגין להפטיר כשחל ר"ח מנ"א בשבת **כח**

הפסד

באיסור הפסד תרומה טמאה משום ההנאה בשעת ביעורה **פז (ד"ה ועוד נ"ל)**

הפסד מרובה

אי יש להקל בהפס"מ העתיד להיות **קכא**
אי שייך הפס"מ בציבור והחילוק בין הפס"מ לתורה חסה על ממונם וכו' **קכא**
דבר שהיה הפס"מ בשעת השאלה ואח"כ הוזל או להיפך אי אזלינן בתר השאלה **קכא**
הפסד רווח או עד שתות מהקרן אי חשוב הפס"מ, ומהו שיעורו **קכא**
הפסד שע"י שותפין או ע"י הצטרפות שותף עכו"ם נעשה מרובה אי מקרי הפס"מ **קכא**
קולות הנוהגות בבהמת ישראל בהפס"מ אי נוהגות אף בבהמות גוי במקום הצורך **קכא**

הפסק

אמן אי חשיב הפסק בין ברכה לאכילה **מב (ב)**
הפסק תיבה אחת או שתים אי חשיב הפסק **מב (ב)**
השח בין שחיטה לשחיטה אי הוי הפסק **מב (ב)**
השח בתקיעת שופר אי הוי הפסק **מב (ב)**

הפקר

אי הפקר בעי שלשה, במטלטלין וקרקעות, מדאורייתא ומדרבנן **ריג**
אי מהני שאלה בהפקר, במטלטלין ובקרקע **פו, ריג**
אי מותר להפקיר חפץ בשבת **נ (ד)**
איסה"נ למ"ד דהוי הפקר אי הוי הפקר גמור **קפה**
דין עני המהפך בחררה בהפקר **רט**
האיך אמרינן בכ"ד הואיל אי בעי מפקיר לנכסיה הא אסור להפקיר כל נכסיו **ריג (ד"ה ומ"ש לתרץ)**
המפקיר לישראל ולא לעכו"ם או להפך אי הוי הפקר **קפה**
ראה: ביטול חמץ

הפרשת חלה

הפרשת חלה בטומאה ביו"ט, אמאי אינו יכול להפקירו אחר שיקרא לו שם **רלח לדף מו:**
המקפיד שלא יגעו עיסות זו בזו אינן מצטרפות לשיעור חלה **נו**
לישת עיסה להפריש ממנה חלה על עיסה אחרת אי מקרי מלאכה שלא לצורך יו"ט **נו**
יישוב לקו' התוס' דהאיך ממעטינן נכרי וגבוה מחד קרא ובחלה בעי' מיעוט לכל חד **רלח לדף ה.**
שכח להפריש חלה מלחם חמץ שאפה לשבת כיצד יעשה **נ (ט)**

הפרת נדרים

אי הפרת נדרים תליא בחיוב מזונות מדינא, ואי הנודרת נודרת ע"ד מי שזנה **קסט**
אי נדר חשיב דשיל"מ משום הפרת האב והבעל **קסט**
ביאור הו"א דקרא כי הניא אביה וכו' קאי אקטנה, והא קטנה לאו בת נדרים **רמג לדף מו:**
האומרת טמאה אני לך ונטולה אני מן היהודים למשנה אחרונה אי יכול הבעל להפר נדרה **קסט**
האיך אב מיפר נדרי בתו דילמא לאו אבוהו הוא **קסט, קע**

הנודרת כדי ליטול כתובתה מבעל ראשון אי בעל שני יכול להפר נדרה לאחר שנטלה **רמד לדף לד:**
הנודרת ע"ד רבים או שאין לה פתח חרטה אי יכול האב להפר נדריה **קסט**
נדרה קודם נישואין וחלות הנדר הוא אחר הנישואין אי בכה"ג אין הבעל מיפר בקודמין **רמד לדף לד:**
נדרי עינוי נפש דאית ביה ממון אי חשיב עינוי נפש או דברים שבינו לבינה **רמג לדף מו:**
אב אי מיפר דברים שבינו לבינה **רמג לדף מו:**

הקב"ה וישראל

ביאור דברי המדרש מנין שאף הקב"ה צריך לברכת כהנים **חי' אגדה נשא**
הקב"ה אוהב את ישראל מצד עצמם ולא רק מצד אבותיהם **חי' אגדה תולדות**
הקב"ה מבקש מישראל שגם כשטוב להם שלא ישכחוהו **חי' אגדה בהעלותך**
הקב"ה מטהר ביותר את ישראל כששבין מעצמם ולא ע"י יסורים **חי' אגדה וילך**
הקב"ה נקרא בעל וישראל נקראו כלה **קצה**
הקב"ה צריך שיתברכו ישראל כדי שלא יתחלל שמו הגדול **חי' אגדה נשא**
ישראל נקנו להקב"ה בג' קנינים כסף שטר וביאה **קצה**
כשעם ישראל באחדות הקב"ה מוותר להם **חי' אגדה שלח**
מי שהקב"ה אוהב עבודתו אין מזמין לו עבודת דיבור **חי' אגדה קרח**
תכלית מעשי הקב"ה בעולם היא שיתקדשו ישראל **חי' אגדה אמור**
ראה: ישועת ה'

הקדש

איסור הנאה בהקדש ובב"ח או הוי איסור מוסיף **קח**
אכילת הקדש שלכד"א **קלא (ב)**
א"ל לוה למלוה אם לא אפרע וכו' קני מעכשיו והקדישו אי הוי הקדש **רלח לדף ל:**
בדבר שי"ל מתירין וזוז"ג אסור ומשו"ה הקדש אפי' באלף לא בטיל דיל"מ ע"י חילול **רלח לדף כז:**
בהקדש יכול להקדיש מה שחוץ לד' אמותיו, אבל לא בשילוח הקן **רמז לדף קלט.**
ברירה בהקדש **צג**
גזל ולא נתייאשו הבעלים דשניהם אין יכולים להקדיש היינו דוקא קדושת ממון ולא קדוה"ג **קפה, רלח לדף כז:**
הקדש מותר בהעלאה דמשום חומרא דהקדש מיזהר זהירי **קלא (ב)**
חמץ של הקדש שקיבל עליו אחריות אי עובר עליו **רלח לדף ה.**
מ"ש דהקדש חל אאיסור חלב ובב"ח אינו חל אאיסור חלב הא תרוויהו אסירי בהנאה **רלח לדף כח:**
קטן המופלא לאיש אי מקדיש קדושת דמים **רלח לדף כז:**
ראה: מעילה

הקטרה

בפחות מכזית דהוה חייב משום פיגול ומשום נותר, אי חייב שתי חטאות או שתי מלקות **רמט לדף יד.**
לט"ז דאין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר האיך אמרו חכמים הקטר אברים עד חצות **רלה לדף ב.**

הרהור

באיסור לא תשא או שבועה, בהרהור **יא (ד), קב, קמו (ב)**
ברכות קר"ש וברכת התורה בהרהור למ"ד דכדיבור דמי, אי מהני רק מה"ת או גם מדרבנן **קמו (ב)**

השגת גבול

אי מותר לרב לבא לדור במקום שיש שם רב אחר **רט**
בדין השגת גבול בנתינת הכשר למפעל שיש להם הכשר אחר **רט**
הבאת שו"ב חדש לכפר ששחט להם השו"ב של בני העיר אי יש בזה השגת גבול **ריא**
המשכיר חנות לחבירו ומצד המלכות אינו רשאי להוציאו, אי רשאי להתעסק בסחורתו של חבירו **רטו**
רב שנתמנה ע"י בצע ממון אי יש איסור השגת גבול על רב אחר המתמנה שם **רב בהערה**
שו"ב הבא לשחוט בעיר שיש שם שוחט מאיזה סיבה אסור **ריא**
ראה: מערופיא, עני המהפך בחררה

השכמת הבוקר

אמירת 'מודה אני' בלא נט"י **יא (ד)**
בגודל חשיבות ההשכמה באשמורת הבוקר **יא (א)**
ביאור על תפילת החיד"א הנהוג לאמרו בהשכימו בבוקר **יא**
בנוסח מודה אני וכו' 'מלך רחום' או 'מלך חי וקיים' **יא (ו)**
הניעור כל הלילה מהו באמירת מודה אני **יא (ג)**

השפעה

יש מחלוקת אם באה השפעה גדולה לעולם ע"י
שמסתפק הצדיק במועט או להיפך **חי' אגדה חוקת**

התורה חסה על ממונם של ישראל

אי אמרינן כן לגבי שלא לעבור איסור, לגבי ציבור
ולגבי יחיד **קכא**
החילוק בין הפס"מ לתורה חסה על ממונם וכו' **קכא**

התראה

אי אמרינן בעדים זוממין דחבר אי"צ התראה **רז**

התראת ספק

אם יש ב' איסורים ועל אחד הוי התראת ודאי ועל
אחד ספק אי הוי התראה וחייב ב' **סה**
בביאור דעת רבא אי התראת ספק שמיה התראה
רכה (ב)
בגדר התראת ספק **סה**
בהא דלוקין על אכילת איסור ול"ה התראת ספק שמא
יאכלנו שלכד"א **סה**
היכא דאיגלאי מילתא למפרע אי הוי התראת ספק
סה, רכח (ב)
המעביר זרעו למולך דחייב אמאי לא מיפטר משום
התראת ספק שמא יעביר כל זרעו
קעא, רכה (ד"ה וכיו"ב)
המקשה גוף רך בשבת אי הוי התראת ספק דילמא
יפקע **סה**
העושה מלאכה ביו"ט של גליות הא דלוקה ולא
אמרינן התראת ספק הוא **סה**
העושה מעשה איסור אלא שיכול לתקנו אח"כ ע"י
מעשה אחר אי מקרי התראת ספק **סה**
ישוב בהא דאיסי ב"י ס"ל דאין חייב על אחת ממלאכות
שבת, וא"כ הא הוה התראת ספק **רכח (ב)**
לענין חייבי מלקיות ולענין חייבי מיתות **סג, סה**
מתי מוקמינן אחזקתו בהתראת ספק **רכה (ב)**
קטן המופלא לאיש שהקדיש ואחר אכלו דלוקה עליו
אמאי לוקה הא הוי התראת ספק **ריז**
רוב דאתי ממילא מחשיב התראת ספק לודאי ורוב
שע"י מעשה האדם לא **סג, רכח (ב)**

התרת נדרים

אי הולכים אחר משמעות הלשון או אחר משמעות
הענין **רמד לדף לה:**
האוסר הנאת פירותיו ע"ע אי מותר ליטול אותן בע"כ
ואי נשאל על נדרו אי צריך לפרעו **פו**
המדיר עצמו מדבר מחמת קנס ולא מחמת עצם הדבר
אי בעי חרטה דמעיקרא **רמד לדף לה:**
הנודר לבטל מצוה אי מהני ליה התרה
קסח (ד"ה ברם)
הנודרת כדי לקבל כתובתה הא דלא חיישינן שתלך
לחכם להתיר נדרה **רמד לדף לד:**
הנוהג דבר טוב ב' פעמים הא דאי"צ להתיר נדר **ע**

ו

וידוי

אמירת על חטא אי מקרי מפרט חטאיו דאמרו עליו
בגמ' חציף עלי וכו' **פד (ה)**

וסתות

בקושית הפוסקים על הש"ך דאשה שלא קבעה וסת
תוך ל' אינה צריכה בדיקה **קסא**
ראה: פרישה

ז

זב/זבה

זב וזבה וספק זבה אי בעי מים חיים, וישוב סתירת
רש"י בזה **קמה, קסז**
שומרת יום כנגד יום אי אסורה בתשמיש ביום מה"ת
או מדרבנן **קסא**

זביחה

החילוק בין לשון זביחה לשחיטה **רלח לדף ה.**

זה וזה גורם

בדבר שי"ל מתירין וזוז"ג אסור **רלח לדף כז:**
חמץ המעמיד עם היתר אי הוי זוז"ג דאסור בחמץ
נב (ב)

זיכוי הרבים

צריך להשתדל לזכות את הרבים יותר מהשלמת עצמו
חי' אגדה הפטרת בהעלותך

זית

אי הזית הוי מר או האילן, והיונה שאמרה יהיו מזונותי
מרורין כזית אי קאי אאילן או אזית **רלח לדף לו.**

זכות אבות

ראה: משה רבינו

זכייה

המקדש אשה לחבירו שלא מדעתו בדינר לב"ש מקודשת, ולב"ה דקידושין בפרוטה אינה מקודשת **רמה לדף ב.**

זכר לחורבן

אי היה ראוי לאסור בשר עוף אחר החורבן **קפג**

זנות

אי חיישינן שמא זינתה או רק שמא תזנה **רמג לדף יא:**

אי שכיח זנות בארוסה **רמג לדף יא:, רמד לדף יז.**

ראה: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, פתח פתוח

זקינה

ראה: נדה

זר

זר האוכל קדשים שלכד"א אי חייב ואי אמרינן חיבת הקודש מכשרתן לשיווי אוכלא **פז (ד"ה ומידי)**

זר שאכל מליקה הא דלא מיחייב משום שהייה בעזרה בטומאה **קח**

זר ששימש בעבודה שאינה תמה אי לוקה **רמב לדף לג:**

זריקה

הא דאין מתן ד' דוחה ל"ת דבל תוסיף **רמא לדף כח.**

מצות שחיטת קדשים נגמרת עם זריקה **סד בהערה**

איזה חילול שבת יש בזריקה **ריג ובהערה**

ראה: נדרים ונדבות

ח

חבר

אי אמרינן בעדים זוממין דחבר אי"צ התראה **רז**

אם אדם נפטר מחבירו ואין דעתו לחזור עוד אז צריך להפטר מתוך דבר הלכה **חי' אגדה מסכת ברכות**

חגורה

ראה: ציצית, תפילה 'ענף הכנה לתפילה'

חגיגה

מי שיש לו אוכלין הרבה ומוסיף כמה בהמות לחגיגתו אי מותר להביא השאר ממעשר **צה**

חדש

דין חדש בשל עכו"ם **רמא לדף יג:**

יישוב לקו' הירושלמי אהא דלא אכלו ישראל בכניסתם לארץ מצה דעדל"ת **רמא לדף יג:**

חובל

הא דלא שרי רב לברי' למישקל סילוא ולאחר שרי **קד**

חובת גברא

אי שייך למתני 'פסולה' בדבר שאינו חובת גברא **מא**

חול המועד

אי כהן עולה במקום לוי בחוהמ"ס **טו**

חולדה

אי חיה קטנה היא או שרץ **קכד**

חולה

- חולה שאין בו סכנה -

אי מותר באכילת בשר בתשעת הימים **סז**

האכלת איסור דרבנן לחולה שאיב"ס **קנח (א)**

- חולה שיש בו סכנה -

אי מותר לשחוט לו ע"י שנים **ריג (ד"ה אמנם נ"ל)**

אי עדיף לתת לו טבל או נבילה **לג**

אי עדיף ריבויי לאוין או איסור אחד חמור **לג, עא, פ (ד"ה ואמנם), פד (ד), קא, קה**

אי שייך תרבית בלא נשך באכילת איסה"נ למלוה שהוא חשיב"ס **פו**

ביטול איסור לכתחילה לצורך חולה **פד (ד)**

ביטול תרומה ברוב לצורך חולה **פד (ד)**

דין נתינת הקל הקל נאמר על המאכיל או על החולה **לג**

הא דשוחטין לו בשבת ואין נותנין לו נבילה **לג, עא, פג, פד (ד)**

האכיל לחולה איסור חמור במקום שיש לו איסור קל אי עבר אלפני עור **לג**

חשיב"ס שאכל פחות מכשיעור והבריא, ואח"כ אבל עוד חצי שיעור **ק**

ראה: פקוח נפש, רפואה, שינוי שם

חולין

אי ילפינן מקדשים לקולא **נא**
אי שייך מעילה בהקדש באפיית פת חולין בתנור הקדש **רכט (ה ד"ה וגם)**
ראה: שתי הלחם

חולין בעזרה

אי נימא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא עכ"ח ס"ל כחזקי' דשלא כדרך הנאה נמי אסור **רמה לדף נו:**
אי שייך לומר בפת דהוי חולין בעזרה **רכט (ה)**

חומרא

אי בן צריך לנהוג חומרות אביו **קא (ו)**
דבר שהוא נבילה מצד חומרא אי יכול לטעון אייתי ראי' דנבילה הוא או קים לי כהמכשירין **ריד (ד"ה והנה עד)**
המחמיר שלא להדליק טוטין מנר של חלב אי איכא לפנ"ע בזה שנותנו לאחר שאינו מחמיר **קח, קנד**
הנוהג חומרא בדבר אי איכא לפנ"ע בזה שנותן לאחר שאינו מחמיר **קח, קנד**

חופה

אי חופה הוי איסורא דאית ביה ממונא **קצד (יט)**
אי חופת נדה קונה **קצד (יג, יד, טז)**
אי נימא דחופה גומר אי מוכח מזה דחופה ג"כ קונה **קצד (יא, יג, טז)**
ביאור בדברי התוס' דלא ילפינן דכסף אחר כסף גומר ק"ו מחופה **רמה לדף ה:**
בהא דאמרו דחופה קרובה לביאה, הא דלא קאמר דחופה קונה וגומר **קצד**
במשמשעות הרי"ף דחופה אינו קונה **קצד (טז, יח, יט)**
הקדים חופה לקידושין אי נעשית נשואה למפרע בשעת קידושין **קצד (ח), רמג לדף ז:**
חופה באלמנה לשיטת רב ולשיטת רב הונא דס"ל דחופה קונה **קצד (ד)**
חופה שאחר קידושין אי משווי לה כנשואה **קצד (ב)**
רב דס"ל דיש חופה לפסולות אי משום דקונה וגומר כדעת המהרש"א בקידושין **קצד**
ראה: ברכות 'ענף ברכת אירוסין', הכנסת כלה

חורבן

ראה: זכר לחורבן

חורש

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

חזה ושוק

בקו' התוס' אמאי לא ממעטינן בת ישראל שניסת לכהן ומת האוכלת בגין בנה מחזה ושוק **רמב לדף פז.**

חזקה

אי אמרינן חזקה אלהבא **רמד לדף כח., רמז לדף קמב.**
אי אשה חשיבה מוחזקת בכתובתה **רמד לדף לד:**
אי בתרי זימני או בתלתא זימני הוי חזקה בדבר השכיח ושאינו שכיח **ע**
אי חזקה דאתי מכח סברא עדיף מחזקת ממון וחזקת הגוף **רמג לדף עה:**
אי לענין חזקת איסור ילפינן איסור מטומאה **רמג לדף עה:**
אי לר"ג מהני חזקת הגוף בלא מיגו, בחזקה מעליא ובחזקה דאתיא מכח רוב **רמג לדף עה:**
אי סמכינן אחזקה דבהמה בחייה לאו בחזקת עיקור סימנים קיימא **קיב**
אי עיסה קודם חימוצה יש לה חזקת מצה, וכן קמח וחיטין **נז**
אי סמכינן אחזקה בספק איסור מיתה, ולענין חזקה שליח עושה שליחותו מה הדין **קד, קה**
אי ר"מ חייש למיעוט וחזקה במקום עשה **נז**
אי רבי ס"ל בכל דוכתי דתלתא זימני הוי חזקה, ומ"ש גבי קטלנית דס"ל דתרי זימני הוי חזקה **קצא**
בענין היכא דאיכא לברורי מבררים ולא סמכינן ארובא וחזקה **רמז לדף יא. (ד"ה שם)**
בשבת ושאר דוכתא דכתיב ביה שמירה אי לא אזלינן בתר חזקה **קפד, רל (ב)**
הא דאין מצרפין בשחיטה מיעוט שאינן מומחים לחזקת בהמה בחייה באיסור עומדת **נז, קיז**
הא דחזקת פנוי' לא הוי חזקה **קג**
הא דלא אמרינן בספק דרוסה דנשחטה הותרה, וביאור דברי הטו"ז בזה **קטו, קיז**
הוחזק ג"פ בספק אי הוי חזקה **קצא (ד"ה אבל בכל)**
היכא דלא חייש ר"מ למיעוטא אי אמרינן סמוך מיעוט לחזקה **נז**
המוחזק במקום בביהכנ"ס אי יכול לערער על הוספת ספסל סמוך לו על שמיצר לו **רי**
המחזיק בשל קהל או קהל בשל אחר אי הוי חזקה **רי**
העובר על איסור דרבנן אין לו חזקת כשרות **פא**
חזקה במצוה בחנם או בשכר אי הוי חזקה, ואי אחר הוסיף בממון אם הוא קודם **רי**

חזקה משוי ליה להספק כודאי דאין מיעוט כנגדו **קפד**
חזקה עדיף מרובא דליתא קמן **קפד**
חזקה שהיא מסברא או מהלל"מ או גזיה"כ אי סמכינן עליה בספק מיתה **קה**
חזקה שלא נתבררה בשעתה לא אזלינן בתרה **חי' אגדה שלח (ד"ה במכות)**
חזקת כשרות אי מטעם רוב הוא או דודאי הוא **קמו (ה)**
כשיש חזקה לכאן לכאן לא אמרינן נוקים אחזקה ראשונה אלא הוי ספק **רנ לדף ב:**
אי חזקת הבת לא מהני לאביה האיך מהני חזקת בהמה וחמור לבעליו **רמג לדף עו.**
לשיטת ר"מ אי חזקת ממון עדיף מחזקת הגוף או איפכא **רמג לדף עה:**
מיעוט בגוף אחד וחזקה בגוף אחר אי אמרינן סמוך מיעוט לחזקה **נז**
מיעוט הבא תדיר עם החזקה אי אמרינן סמל"ח **קיז, קמג**
מתי מוקמינן אחזקתו בהתראת ספק **רכה (ב)**
קו' על הטו"ז דבמת לפנינו לא מוקמינן אחזקת חי **רמד לדף כח.**
ראיה מדברי התוס' דחזקה דרך שלילה לא חשיב חזקה מעלייתא **רלז לדף לה:**

חטא

אי יש לתלות חטאי כלל ישראל בהקב"ה **פ (ד"ה ומ"ש עוד)**
אם החטאים אינם כפי ערך שנותיו כגון צעיר החוטא בעבירות הזקן אין לו כפרה **חי' אגדה שבת חזון**
טעם למניעת אכילת אגוז בעשי"ת בגימ' חטא **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**
החוטא מחמת תאווה, מצטער אח"כ על מה שעשה **חי' אגדה שבת חזון**
השומר עצמו מן החטא, לירו' ג"פ ולבבלי ב"פ, הקב"ה שומרו מלחטוא **ע**
כשכבר נשרש בחטא הקב"ה עוזבו **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**
עבירה לומדים לעשות אף אם החוטא הינו פחות הערך **חי' אגדה תפילה (ד"ה בוידוי)**

חטאת

האוכל חטאת העוף הבא על הספק בעזרה, אי חייב משום ביאת מקדש **קח**
חיוב חטאת לאשה במלאכת שבת **קמח**

חיבת הקודש

אי אמרינן בתרומה או בדבר שאינו קרב ע"ג המזבח חיבת הקודש מכשרתן **פז (ד"ה ובלא"ה), רל (א), רלא (ד"ה ומה שתמה)**
זר האוכל קדשים שלכד"א אי חייב ואי אמרינן חיבת הקודש מכשרתן לשיווי אוכלא **פז (ד"ה ומידי)**
חיבת הקודש אינו משלים דבר שחסר בו השיעור אלא משוי אוכלא **פז (ד"ה ומעתה אחר), רלח לדף יד.**
חיבת הקודש מכשרתן אי הוי דאורייתא או דרבנן **פז (ד"ה ומה שצל"ע), רל**
נר קודש של מתכת אי אמרינן ביה חיבת הקודש דנימא חרב הרי הוא כחלל **קא (טו)**

חיה

ברדלס אי חיה קטנה היא או גדולה, וצורתה **קכד**
חולדה אי חיה קטנה היא או שרץ **קכד**

חייבי חטאות

הא דאין ממשכנין אותם **רמב לדף פז:**

חייבי כריתות

אי מ"ד עונשין מה"ד ס"ל דאין מלקות בחייבי כריתות **רכה (ד"ה ואני אומר)**
חייבי כריתות שלקו אי נפטרו מידי כריתותן **רכה, רלח לדף כח:**
נותר שנטמא אי חייב כרת על אכילתו **רכו (ה)**
שוטה אי הוי בר כריתות **קג**

חייבי לאוין

אי לוקין שלא כדרך אישות **קצד (ט), קצה**
אי שייך אפקעינהו בקידושי חייבי לאוין **רמה לדף סח:**
המקדש אשה ואח"כ נעשית לו חיי"ל אי פקעי קידושיה **רמב לדף מט:**
ראה: ביאה

חינוך

אי בי"ד מצווין להפריש קטן באיסור עשה ובמצות עשה **לז**
אי מצווין להפריש הקטנה **לז, רמב לדף קיד.**
אי ספינן לקטן בנדרים ושבועות **לז, סז**
אי קטן מצוה בבל יראה משום חינוך **נד**
אמאי מצווין לחנך קטן להניח תפילין הא אינו בר כוונה **צח (ב)**

בחיוב האם לחנך בנה קטן לק"ש **צח (ב)**
חינוך בשב ואל תעשה **נד**

חירות

החירות מזיק לישראל שיורדים אז מעבודת ד'
חי' אגדה בא

חֶלֶב

בהיתר שתיית חלב אדם, ומנין **קלב**
דין חלב בהמה שאכלה חמץ בפסח **נה, סג, קכו**
הא דלא ילפינן דאזלינן בתר רוב מדהתירה התורה חלב **קלא**
חלב בהמה וחלב חיה או חלב טמא וחלב טהור אי הוי מין במינו **קלו**
חלב שחוטה שנכבשה בקיבה מה דינה **קלג**
טעם איסור שתיית חלב בהמה טמאה **קלב**
לס"ד דחלב אסור משום אבמה"ח ודם למ"ל קרא לאסור בב"ח באכילה **קלא (ב)**
עובר שהוציא אבר להרמב"ם דחלבו אסור מספק אמאי אסור הא אין לוקין עליו, ומה ההלכה **קלב**
ראה: בשר בחלב

חֵלֶב

אי איכא בחֵלב איסור נותר **רכו (ג-ד), רכז (ז)**
בשר נבילה וחֵלֶב שבשלו בחֶלֶב מה דינו לענין מלקות ואיסור הנאה **קלג**
המחמיר שלא להדליק טוטין מנר של חלב אי איכא לפנ"ע בזה שנותנו לאחר שאינו מחמיר **קח, קנד**
מ"ש דהקדש חל אאיסור חלב ובב"ח אינו חל אאיסור חלב הא תרוויהו אסירי בהנאה **רלח לדף כח:**
ר' אליעזר (אלעזר) דמחייב אשם תלוי אחלב כוי אי משום דס"ל דספ"ד לחומרא או דספק כרת הוא **פג**

חלבים ועריות

אי אמרינן סברא שכן נהנה כשהנאת ההיתר והאיסור שווין **פג**

חליצה

אי אונן חולץ **רמב לדף ל.**
אי אמרינן בסנדל של חליצה כתותי מיכתת שיעורי' **עג (ג)**
אשה האסורה לחלוץ או שאינה צריכה חליצה אי נפסלת לכהונה בחליצתה **רמב לדף ג.**
רקקה דם בשתייתה ולא במציצה בשעת חליצה ושלא בשעת חליצה מה דינה **רמב לדף קה.**
רקקה דם וכו' אמאי לא בטיל רוק בדם **רמב לדף קה.**

חלל

אשה האסורה לחלוץ או שאינה צריכה חליצה אי נפסלת לכהונה בחליצתה **רמב לדף ג.**
ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת אי מהני בספק חלל **רמג לדף יד.**

חמץ

אי אשה מותרת לאכול ח"ש חמץ **קמט (ב)**
אי ישון י"ב חודש מהני לחביות להכשירן לפסח **נה**
אי עיסה קודם חימוצה יש לה חזקת מצה, וכן קמח וחיטין **נז**
אכל חמץ ולקה אי נפטר מן הכריתות **רלח לדף כח:**
בגמ' בתוך זמנו עובר עליו בכרת ולאו, הא דהקדים איסור כרת לאיסור לאו **רלח לדף כח.**
בדין גבינות שהעמידן בכלי חמץ קודם הפסח ובפסח **נב (ג)**
בהא דבעי הרמב"ם קרא לאסור האוכל חמץ כ"ש ולא יליף מכל חלב **מג, קמט (ב), רלח לדף כח:**
בקו' הגמ' דחמץ נמי לא ניחוש דילמא אתי למיכל מיניה כמו חדש הלא יש נפק"מ בין לאו לכרת **רלח לדף י:**
חשש חימוץ במצת כותי **נז**
חשש חמץ שנתעורר בפאפריקא ומלח **מח**
חשש חימוץ בכל דבר ומניעה מאכילה בפסח **חידושי אגדה הגדה של פסח**
דין חלב בהמה שאכלה חמץ בפסח **נה, סג, קכו**
הא דאין איסור חמץ חל אטבל באיסור מוסיף דחמץ ישנו בב"י משא"כ טבל **רלח לדף כח:**
הא דעשאו הכתוב כאילו הא ברשותו **רלח לדף לא:**
הוציא כזית חמץ בפסח אי חייב דמיגו דהוי שיעור לב"י הוי שיעור לגבי הוצאה **רמ לדף ב.**
המחה חמץ וגמעו הא דלא יליף לה מקרא דתירושך דקרי לתירוש אכילה **רלח לדף כח:**
חמץ המעמיד עם היתר אי הוי זוז"ג דאסור בחמץ **נב (ב)**
חמץ הראוי לאכילה אי אסור שלכד"ה מה"ת **רלח לדף כח:**
חמץ מורה על גאווה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
חמץ שנפל בקדירה שכבר נתבטל בה איסור בס' **נה**
חמץ שנפסל מאכילת אדם אי אסור באכילה מה"ת **רלח לדף כח:**
טעם חמץ אי חוזר וניעור בפסח **נג**
כלי חרס חמץ שהסיקו ונשאר אחר השריפה אי מותר להשתמש בו **רלח לדף ל:**

מה ענין שיעור שאור וחמץ גבי יו"ט דנקיט לה במס' ביצה **רמ לדף ב.**

- בדיקת חמץ -

ביאור דברי המדרש ויהיו בנ"י במדבר וכו' מכאן לבדיקת חמץ מה"ת **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
בשיטת רש"י דבדיקה הוא שלא יעבור בב"י וב"י **מו**

- ביטול חמץ -

אי היתר בטל באיסור להיות אסור **רמב לדף קה.**
אי מהני ביטול ע"י שליח **כו, מו, קג (ג) קלא (ד)**
אי פסקינן הואיל ולא מהני ביטול חמץ מה"ת קודם בדיקה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
ביאור הר"ן בענין ביטול חמץ דמהני אפי' בלשון גרוע או בלב ואפי' לא אתי לרשות זוכה **רלח לדף כח:**
ביאור פלוגתת רש"י ותוס' אי ביטול מטעם תשביתו או מטעם הפקר **מו**
ביטול חמץ מועיל אף שהוא מטעם הפקר הבא מכח נדר, ומ"מ לא מהני שאלה **רמה לדף ב:**
בענין ביטול לחמץ ידוע **מו**
הא דאין מברכין על ביטול חמץ משום דדבר המסור ללב הוא **צט**
הא דביטול קודם זמנו מהני על לאחר זמנו הא הוי דבר שלא בא לעולם **מו**
האיך מהני ביטול הא אין כאן תנאי הפקר **מו**
חלות הביטול הוא בתחילת זמן איסורו בשעה שיוצא מרשותו והוי כגטו וידו באין כאחד **מו**
חמץ של הקדש שקיבל עליו אחריות אי עובר עליו **רלח לדף ה.**

- ביעור חמץ -

אי שורפין חמץ בלילה **נא**
חיוב האפוטרופוס לבער חמץ היתומים ואם לא מכר חמצם אי צריך לשלם **נד**
חל ער"פ בשבת אי סגי לבער החמץ בער"ש בשעה שש או דצריך להקדים לחמש כבכל שנה **נ (ב)**
מנ"ל לתוס' דלר"ש שורפין תרומה טהורה בשש אולי מתני' דר"ח סגן הכהנים איירי בלילה **רלח לדף כח:**
ראה: תשביתו

- חמץ משש ולמעלה -

איסור אכילת חמץ משש ולמעלה אי נלמד מתיבת תשביתו **רלח לדף כח:**
בהא דמייתי רבא דחמץ אסור משש מדכתיב לא תשחט על חמץ ולא מייתי מקרא דלא תזבח **רלח לדף ה.**
ביאור הגמ' משעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק, הא דלא אתי לר"ש **רלח לדף כח:**
חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו באיזה איסור הוא, ולמה אינו בכרת לתוס' דאין לחלק בין הפסוקים **קמא (ג)**
לר"י דאסור בהנאה למ"ל לא יאכל לאסור באכילה הא נעבדה בו עבירה **רלח לדף כח:**
לר"ש דתשביתו הוי מעשהז"ג אמאי נשים אסורות בחמץ משש ולמעלה **רלח לדף כח:**
לרשב"א דאיה"נ אית ליה בעלים אי גם חמץ אחר שש יש לו בעלים **קפה**
בשעה שישנו בקום אכול מצה הא בעי קרא לאסור טבל דאינו אסור משום חמץ אלא משום טבל **רלח לדף כח:**

- הנאה -

אי בענזין [דלק] אסור בהנאה מחשש חמץ שמעורב בו או שנתערב בו חמץ בפסח **מט**
אי חמץ אפרו מותר **רלח לדף כח:**
במתני' דחמץ של נכרי מותר בהנאה הא דלא קתני מותר באכילה **רלח לדף כט.**
הא דלא אמרינן בחמץ דמדשני קרא לכתוב לא תאכלו א"כ אפי' לא יאכל אינו כולל איה"נ **קמא (ג)**
השורף תרומה טמאה עם חמץ אי מותר ליהנות ממנה בשעת שריפה **פז (ד"ה ועוד נ"ל)**
יישוב לריה"ג דאמר תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה, מאי פשיטא ליה דמותר בהנאה **רלח לדף כח:**
יישוב סתירת הרמב"ם דלא תאכלו משמע אף איסה"נ כר' אבהו ובחמץ בפסח כתב דאסור בהנאה **רלח לדף כג:**
לחזקיה מנ"ל לאסור הנאת חמץ כל ז' דילמא לא יאכל אתי לאסור חצי שיעור **רלח לדף כח:**
לרמב"ם דיש קנין באיה"נ אמאי חמץ אינו ברשותו של אדם **רלח לדף כח:**
לרשב"א דאיסור הנאה אית ליה בעלים מה הרבותא בחמץ דעשאן הכתוב כברשותו **קמט (ב)**
ספק חמץ לענין אכילה ולענין הנאה **רלח לדף ל:**
קידש אשה בחמץ בפסח, ואי מותר לאשה ליהנות מחמץ כדה"נ ושלכדה"נ **קמט (ב)**

- חמץ שעבר עליו הפסח -

בהא דחמצו של ישראל שקיבל עליו עכו"ם אחריות אסור לאחר הפסח **נד**
ביאור דברי רש"י דהאוכל חמץ לאחר הפסח אינו בכרת **רלח לדף כח:**

בשיטת הרמב"ם דנכרי שהלוה את ישראל על חמצו אסור אא"כ הגיע זמן הפרעון קודם הפסח **רלח לדף ל:**
הא דמייתי במתני' קרא דולא יראה לך וכו' ולא מייתי קרא דשאור לא ימצא וכו' **רלח לדף כח.**
חמץ חש"ו שזכו מן ההפקר ועבר עליו הפסח **נד**
חמץ נוקשה שאסור מדרבנן מה דינו לאחר הפסח **נד, רלח לדף כח.**
חמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות **רלח לדף ה.**
חמץ של קטן שעבר עליו הפסח **נד**
נכרי שהלוה את ישראל על חמצו הא דל"א הואיל ואי בעי פדה הוי שלו **קנז, רלח לדף לא:**
נכרי שהלוה את ישראל על חמצו והרהינו אצלו וא"ל מעכשיו אמאי מותר בהנאה הא אין ברירה **רלח לדף ל:**
לר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא קנס אי חשיב דשיל"מ **קע, רלח לדף יד.**
ספק חמץ שעבר עליו הפסח לענין אכילה ולענין הנאה **רלח לדף ל:**
שמרים לאחר הפסח **נד (ב)**
ראה: בל יראה ובל ימצא, ערב פסח, פסח, שריפת חמץ

חנוכה

בענין אמירת הרחמן הוא יעשה לנו ניסים, וכי מותר להתפלל שיעשה לנו ניסים **מג**
הספד בחנוכה **צא (ב)**
צידוק הדין בר"ח וחנוכה **צא (ב)**

- נר חנוכה -

אי יש להדר שידלק כל הלילה כעין מנורה שבמקדש **צג**
הקצה שמן לחצי שעה וכבה באמצע אי צריך ביטול ברוב או בשישים **צב**
נתן שמן יתר על חצי שעה אי הוקצה למצותו וסברת מהרא"י בזה **צב, צג**
יתר השמן שבנ"ח אי צריך דוקא שריפה או דסגי בזריקה לחוץ **צג**

- נס חנוכה -

הא דלא נטמא הפח בהיסט ע"ז **צא (ג)**
האיך הדליקו בביהמ"ק מפח שמן שמצאו הא מעשה ניסים הוא **מג**
מדוע לא בטלו החשמונאים את השמן הטמא בטהור טיפין טיפין **רלו לדף כא:**
ראה: הדלקת נרות, שמן

חנוכת הבית

אי סעודת חנוכת הבית הוי סעודת מצוה **קעז**
סעודת חנוכת הבית וסעודת מילה אי הוי עירוב שמחה בשמחה **קעז**

חסירות ויתירות

אתם אפי' מוטעין וכו' אי דרשינן ליה מוי"ו יתירה או מכל תיבת אתם דמיותר הוא **ז**
חסירות ויתירות כשמשמעות דורשין איכא בינייהו אי פוסל בס"ת **טז**
מלא וחסר, היכא דיש נפ"מ לדינא יש להגיה ומה שאינו אלא למדרש בעלמא לא **טז בהערה**

חצי שיעור

אי אשה מותרת לאכול ח"ש חמץ **קמט (ב)**
אי שייך לאסור מה"ת חצי שיעור גם שלא באיסור אכילה **רכט (ו ד"ה ועוד)**
איסור חצי שיעור באשה **לז**
אכילת חצי שיעור שלכד"א **קא (ה)**
אכל חצי שיעור ביוכ"פ וחצי שיעור בתוס' יוכ"פ תוך כדי אכי"פ **פא**
באיסור אכילת חצי שיעור בתוס' יוכ"פ **פא**
באיזה גווני אסור חצי שיעור מה"ת **רכט (ו)**
באיסור מקלקל למ"ד חצי שיעור מותר מה"ת **לא**
בהא דבעי הרמב"ם קרא לאסור האוכל חמץ כ"ש ולא יליף מכל חלב **מג, קמט (ב), רלח לדף כח:**
הא דהוצרך התנא לריבויי חצי שיעור באכילת יוכ"פ, והא דלא יליף מכל חלב **פא**
הא דמותר לר"ל חצי שיעור ול"א אחשביה **קמט (ג)**
המעביר פחות פחות מד"א הא דלא אסרינן ליה משום חצי שיעור **עב**
המתכוון לאכול פחות מכשיעור אף לר"ל ח"ש אסור מה"ת **קמט (ג)**
חצי שיעור באיסור עשה **לז**
חצי שיעור בבל יראה ותשביתו **רמ לדף ב.**
חצי שיעור ושלא כדרך אכילתו אי תליא הא בהא **רכג (בסוף התשובה)**
חשיב"ס שאכל פחות מכשיעור והבריא, ואח"כ אבל עוד חצי שיעור **ק**
טעם איסור ח"ש אי משום דאחשביה הוא, ואי אחשביה משלים השיעור או שמחשיב לחצי שיעור **פא**
טעמא דחצי שיעור משום דחזי לאיצטרופי או משום כל חלב **רלח לדף כח:**
לר"ל דח"ש מותר מה"ת הא דאין עושין ב' ימים יוכ"פ ע"י אכילת ח"ש **קמט (ג)**

לר"ל דח"ש מותר מה"ת הא דאסור לאכול כזית ביוכ"פ שחל להיות בשבת **קג (ב)**
מ"ש דחל שבועה אחצי שיעור ואינו חל אאיסור דרבנן **קעט**
עתיד להשלים תוך כדי אכי"פ או לאחר כדאכי"פ לר"ל **פא**
איסור קליש נקרא חצי שיעור **לא בהערה**

חציצה

אינו מינו שמבטלו עולמית לא הוי חציצה **ו**
בהא דמין במינו אינו חוצץ ושאינו מינו חוצץ ולא אמרינן בת מינה מחריב וכו' **ו**
בטעם איסור חציצה בשחיטת קדשים **קי**
דבר החוצץ שבטלו עולמית אי הוי חציצה **קסו**
מקצתו חוצץ ומקצתו אינו חוצץ אי הוי חציצה במינו **ו**
ראה: גט, טבילת כלים, נדה (ענף זה), סת"ם

חצר

חצר שאין בו דין חלוקה כמה זמן הוא קנוי למשתמש בו **ד**

חרטה

המדיר עצמו מדבר מחמת קנס ולא מחמת עצם הדבר אי בעי חרטה דמעיקרא **רמד לדף לה:**

חרם

אי מהני אמתלא בחרם הקדמונים **קצט**

חרצנים

השתמשות בקפה הנעשה מחרצני סתם יינם **קנא**
חרצני יי"נ שנשרפו תוך יב"ח אי אפרן מותר **קנא**

חרש

באיסור ספיה לחרש **לח**
הא דמכשיר התניא שחיטת חרש הא לא ברך על השחיטה **קב**
חרש שדברו בו חכמים אי בכל דוכתי איירי גם באינו מדבר **קב**

חשד

אי מותר לחשוד ביחיד **קמו (ד)**
נישאת לאחד מעידיה אי איכא חשד ואי מוציא **קצב**

חשוד

החשוד על העריות או על איסור קל אי חשיד על השחיטה ובדיקה ואי מהני גדול עומד ע"ג **קו**

חתיכה הראויה להתכבד (חה"ל)

אי כבש שלם חשיב חה"ל ודבר שבמנין **קלט**
חה"ל דאינו בטל אי הוי מדרבנן או מדאורייתא **קלט**
חה"ל ושאר דברים חשובים שאין איסורם קבוע אי בטלי **קלט**
קורקבן של תרנגולת אי הוי חה"ל **קכג**

חתיכה נעשית נבילה (חנ"נ)

בצונן ובלח בלח **נה, קסז (ד"ה אלא שראיתי)**
בשאר איסורין **קסז (ד"ה אלא שראיתי)**

ט

טבול יום

שלישי דטבול יום אי הוי בשריפה **פז (ד"ה ואולי)**

טבילה

זב וזבה וספק זבה אי בעו מים חיים **קמה, קסז**
ראה: נדה (ענף זה)

טבילת כלים

השוכר כלי אי צריך להטבילו ולברך עליו **קפב (ד"ה אמנם)**
טעם איסור טבילת כלים ביו"ט הוא משום שמא יעבירנו או משום מתקן **רמ לדף יח.**
כלי המצופה אבר הא דאינו חוצץ לטבילה **ו, קסו**

טבל

אחזו בולמוס ויש לו טבל ותרומה למ"ד דטבל עדיף אמאי לא יפריש ויבטל ברוב **פד (ג)**

טהור

מדוע אמר רבה לפני פטירתו טהור טהור תרי זימני **רלד**

טהרה

כשהנפטר משאיר את רוחו בבית שהבנים הולכים בעקבותיו אז נחשב הבית לטהור **חי' אגדה הספד**
הקב"ה מטהר ביותר את ישראל כששבין מעצמם ולא ע"י יסורים **חי' אגדה וילך**

פירות ארץ ישראל מטהרים את האדם
חי' אגדה שלח (ד"ה והיה)

טהרת מצורע

מצהב"ע לא שייך במצווה דלא בעי כוונה
רמז לדף קמב.

טומאה

בהא דאב הטומאה דרבנן ספיקו טמא **קמו**
ביאור סוגיא דר"ח סגן הכהנים ומה ענינו לפסחים שם
רלח לדף יד.
זר שאכל מליקה הא דלא מיחייב משום שהייה בעזרה בטומאה **קח**
טומאה בחיבורין אי הוי מה"ת או לא **רמו לדף לז:**
טומאה בנבלת עוף טהור ונבלת בהמה אי הוי איסור מוסיף **קח**
טומאה שגזרו על פתח שהמת עתיד לצאת בו אי הוי גזירת חכמים או הלל"מ **סא**
נבילה דאישתרי בכהנים אי אישתרי אף לגבי טומאה **קח**
ראה: אוכל, נבילה, ספק טומאה, תרומה

טומאה דחויה/הותרה

אי רבא ס"ל דטומאה הותרה או דחויה, בפסח ובשאר מקומות **קלז**
למ"ד דטומאה הותרה בציבור אי לענין טומאת הבשר נמי הותרה **קלז**
למ"ד טומאה דחויה בציבור אי ספק טומאה ברה"ר טמא **רלח לדף טו.**

טומאת מקדש וקדשיו

האוכל חטאת העוף הבא על הספק בעזרה, אי חייב משום ביאת מקדש **קח**
זר שאכל מליקה הא דלא מיחייב משום שהייה בעזרה בטומאה **קח**
מהיכן ילפינן ידיעה בתחלה **רכה (ד"ה אלא דז"א)**

טועה

אמאי גזרנן שמא יעבירנו הא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור **רלט לדף מג.**
טעה בדבר משנה אמאי משלם הא לא הוי אלא גרמא
ריד (ד"ה ושוב הביא)

טחול

בישול טחול עם בשר ואי הוי מין במינו **קלו**
דם וטחול אי הוי מין במינו **קלו**
טחול אי הוי דם ממש או שיש בו ריבוי דם **קלו**

טלטול

ראה: מוקצה

טלית

אי יש להקפיד שיהא תמיד ציצית שלפניו לפניו **רי**
בישוב שיטת המחבר דפשט טליתו כשחוזר ולובשו שוב מברך **מב (ב)**
ברכה על טלית שאולה **ד**
המודר הנאה מחבירו אי מותר ליקח טליתו ולברך עליה **ב**
טלית הקהל אי הוי קנוי לש"ץ בשעת התפילה **ד**
ש"ץ שנתן טלית הקהל לאחר כשחוזר ולובשו אי צריך לברך עליו **ד**
ראה: ציצית

טמא

ראה: טומאת מקדש וקדשיו

טעם

ריח וטעם אי חשיב מין במינו לענין דשיל"מ **קיד (ב)**
ראה: בליעה

טעם כעיקר

באיסור עשה אי הוי דאורייתא **קמ**
טעם כעיקר באיסור שאין בו מלקות **קל (א)**
טעם קלוש אי הוי כעיקר, וטעם גמור לרש"י אי הוי דאורייתא **קלז**
למ"ד טעם כעיקר דאורייתא אי אית ביה ל"ת **פד (ב)**
עוברה שהריחה, הא דנותנין לה קודם רוטב ולא שומן
למ"ד טעכ"ע מה"ת **פג, פד (ב)**
ציר דגים טמאים אי אסור מה"ת **קלז, רמו לדף מ.**
רוטב אי איסורו משום טע"כ או משום דמרבינן מהטמאים **פד (ב)**

טפח

טפח סתום אי אויר מבטלו **א**
כמה הוא שיעור טפח במדות שלנו **א**

טריפה

- דיניהם -

אופן בדיקת חסרון אונות ע"י שפופרת של נוצה **קטו**
אי איכא בטריפה איסור עשה **קמא**
אי איכא בטרפות עשה דאינו זבוח **לג**
אי וושט יש לו בדיקה מבחוץ לענין נקב ודרוסה,
ובידוע מקום הנקב אי מודה רש"י בזה **קיז, קכ**

אי יש דין דריסה ע"י ברדלס ושאר חיות השדה **קכד**
אי נגיחות שנגח כשהיה טריפה מצטרפין לנגיחות שהיו כשהבריא, להיעשות מועד **ק**
אי סמכינן אחזקה דבהמה בחייה לאו בחזקת עיקור סימנים קיימא **קיב**
בדין בהמות האוכלין עשב ארסיי **קכה**
בדיקת פסיקת החוט בעוף, ואי ניתן לבודקו לאחר בישול **קטז**
בהא דאסר ר"א ולד טריפה הא ס"ל דכל היוצא מן הטמא טהור **קלב**
בהא דנקט התנא המסס ובית הכוסות ולפי סדרן בבהמה הוא להיפך **קכ**
הא דאכלינן בשר נימא סמוך מיעוט טריפה לחזקת שאינו זבוח **קיז**
הא דדקדק רבא לומר בוושט דעור חיצון אדום ופנימי לבן **קכ**
האכילה קורט של חולתית אי טריפה הוי **קכה**
ההבדל בין בית למקולין דאסרו ליקח בשר מן המקולין משנודע הטריפות **קמו (ד)**
ישוב לקו' הש"ך ע"ד השו"ע דס"ל דנקובת הוושט הוי נבילה מחיים **קיז**
לדעת הש"כ דנקובת הושט ל"ה נבילה מחיים רק טריפה האיך חל איסור נבילה לאחר מיתה **לג**
מיעוט טריפות הוי מיעוטא דלא שכיח, בבהמות וכ"ש בבני אדם **קפד, ריד**
מנלן דטריפה פטור ממתנות כהונה **קי"ד**
מקושש שהיה בזמן מ"ת ואז נתרפאו החולים מוקמינן בתר חזקה דל"ה טריפה וחייב
חי' אגדה שלח (ד"ה במכות)
נחש אינו בכלל הדורסים דאין דריסה אלא ביד ורגל ולא בנשיכת פה **קכד**
ניקב עור אחד ועלה בו קרום ואח"כ ניקב עור השני **קיז, קכ**
עוף ששתה מי סיד מה דינו **קכה**
קולות הנוהגות בבהמת ישראל בהפס"מ אי נוהגות אף בבהמות גוי במקום הצורך **קכא**
קרום שעלה מחמת מכה, סיבת הפסול **קכ**
ריאה שניקבה ודופן סותמה אי נטרפה ונתקנה או לא נטרפה כלל **קיז, קכ, קסו**

- מיני טריפות -

בדיני שבר שחזר ונקשר מתי מהני ומתי לא **קכב**
בהמה או עוף שלקתה בכוליא וחי' יב"ח אי הוי טריפה **קמג**
בועה במקום אטום, ליחה ומוגלה במקום אטום בצד אחד ובב' צדדים **קיח**
בית הכוסות שנקב עור אחד ולא נקב לחוץ ועלה בו קרום מחמת מכה מה דינו **קכ**
וושט שניטל ממנו עור אחד כולו עליון או תחתון, והאיך ידעינן איזה ניטל **קכ**
חסרה המרה דצריך לטעום מרירות הכבד אי סגי במרירות קצת **קכז**
טבעת שנפרש מהגרגרת ומחובר במקצת או מקצת טבעת שנפרש לגמרי, וסברת המתירין **קיב**
נקב בדקין וסביבות הנקב המקום עב וקשה או שהשחיר או האדים **קיט**
נקובת הוושט זה שלא כנגד זה אי הוי נבילה או טריפה, ודין נקבים רחוקים **קיז**
ניטל לחי העליון הא דמטרפינן לה **קכ**
נשבר השדרה למטה מהאגפים דכשר, הא דלא חיישינן שמא נפסק החוט למעלה **קטז**
נתאדם עור הפנימי בוושט אי תלינן בדרוסה **קכ**
עד היכן טריפות בחוט השדרה הוי טריפה **קטז**
עוף שצוארו עקום ויש לתלות שהיה כן מלידה **קטז**
עור חוט השדרה שנשתנה מראהו ונעשה שחור **קטז**
עצם דק שנפרד מעובי העצם במקום הגידין אי יש לחוש שנפסקו הגידין ונטרפנו **קכג**
בשבירת עצם סמוך לצוה"ג אי יש לתלות שלא נפסקו הגידין **קכג**
פי' סירכא דמשכא **רלח לדף כ.**
קרום שעלה מחמת מכה בשאר נקובים שלא בוושט וריאה, אי מהני **קיז, קכ**
ריאה שניטל ממנו קרום התחתון ולא העליון **קכ**
שדרה עקומה, ודין הביצה היוצאת מעוף כזה **קטז**

- ספק טריפה -

אווזות שאכלו סאדא (חומר ניקוי) אי יש לחוש שנעשו טריפה בבני מעיים **קכה**
אי במתני' דאלו טריפות נקיט ספק טריפה, והא דנקט ריאה שניקבה לשון עבר **קכ**
גידים שהם לצד פנים שנפסקו, אי הוי ודאי טריפה או ספק **קכג**
דרוסה אי הוי ספק טריפה **קכ**
הא דלא אמרינן בספק דרוסה דנשחטה הותרה **קטו, קיז**
לר"ע דחיישינן דלמא הוי טריפה והוי עדות שא"א להזימה הא כתיב מחלליה מות יומת
חי' אגדה שלח (ד"ה במכות)
נפולה אי הוי טריפה מספק **קכ**
נקובת הריאה אי הוי טריפה מספק, ואי משכח"ל טריפה ודאי בזה **קכ**

ספק טריפה שנמלח עם בשר כשר מה דין הבשר ודין הכלים שנמלחו בהם **קכב, קכג**
ספק טריפה ששהה מעל"ע בכלי אי יש לאסרו משום כבוש **קכג**
ראה: הפסד מרובה

י

יבום

אי איכא מצות יבום איבמה **פ (ד"ה ומה דפשיטא)**
אי יבום בעי כוונה, ונפ"מ בכל יבם דאסור לגרשה עד שיבא עליה בכוונה לשם מצוה **קצ, ריב**
הא דביאת כה"ג באלמנה אינה פוטרת צרתה מן היבום אף דל"ת כמאן דאינו **קצד (טו), ריב**
המקדש יבמה לאחר שיחלוץ לך יבמיך אי הוי קידושי ודאי או ספק **מו**
למהראנ"ח דאונן אינו חולץ א"כ האיך משכח"ל יבום הא אין אני קורא בה יבמה יבא עליה **רמב לדף ל.**
בסוגיא דשני צרות שאמרו מת בעלי ונישאו ליבמיהן ומתו, ואי דוקא נתייבמו או אפי' חלצו **קצז**

י"ג מדות

כשחל יו"כ ביום ב' אי מקדימין אמירת י"ג מדות ליום ה' או ליום ו' **עט**
בענין אמירת פרשת הקרבנות ביום י"ג מדות **עט**
יום י"ג מדות הוא זמן מסוגל לתפלה ולתשובה **עט**

י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם

אי ילפינן להו מהלכה **לה**
דבר הנלמד מי"ג מדות אי חשיב מפורש בתורה **ריג (ד"ה אמנם סברת)**
ראה: גזירה שוה

יד סולדת

ספק יד סולדת בו בכלי ראשון ובכלי שני **קלה**

ידים

אוכל שנעשה אב הטומאה לטמא אוכלין ומשקין אי מטמא את הידים להיות תחילה **רלח לדף יז.**

יובל

האיך היו מקריבין מנחות מתבואה דשמיטה ויובל הא גדל בנס ואסור ליהנות ממנו **מג**

יולדת

איסור הוצאה הותר לגמרי אצל חיה רק כמה דאפשר לשנויי משנינן מחמת חומרא **רלו לדף קכח:**
ראה: מילדת

יום המיתה

זכירת יום המיתה הוא סגולה בדוקה להנצל מיצה"ר **חי' אגדה ואתחנן**

יום טוב

אי יו"ט הוי עול"ת **קב, רלח לדף ה.**
אי יו"ט הוי עשה דקודם הדיבור **רכ**
אי מותר להפקיר חפץ ביו"ט **נ (ד)**
בהא דחל איסור חרישה דיו"ט אאיסור שביעית **סב**
בהא דכהנים יוצאים ידי חובת שמחה באכילת חטאת ואשם ולא הוי מצות חבילות וכו' **צה**
הא דברכת מקדש ישראל והזמנים לא חשיב מצות חבילות חבילות **מב (ב)**
להרמב"ם דס"ל דאמרינן הואיל ובמתני' דיש חורש תלם לא כתב דחורש איירי במתונתא **סב, קעח**
לישת עיסה להפריש ממנה חלה על עיסה אחרת אי מקרי מלאכה שלא לצורך יו"ט **נו**
מה ענין שיעור שאור וחמץ גבי יו"ט דנקיט לה במס' ביצה **רמ לדף ב.**
נתינת מתנה ביו"ט; קרקע; מטלטלין **נ (ד)**
תרי דרבנן מטעם אחד אי מותר לצורך שמחת יו"ט **רמ לדף ל:**
ראה: אמירה לנכרי, חול המועד, כסוי הדם, ל"ט מלאכות, מוקצה, מקלקל, מתוך, נדרים ונדבות, נולד, שריפת קדשים, שתי הלחם

יום טוב שני של גליות

העושה מלאכה ביו"ט שני של גליות ולא אמרינן התראת ספק הוא **סה**
חל יום א' דסוכות בשבת אי בליל ב' אומרים מערבית דליל א' או דליל ב' **עט**

יום כפור

אי מומר לחלל יוה"כ הוי מומר לכל התורה כמומר לחלל שבת **טו (ג)**
בהא דאין יו"כ מכפר לאומר אחטא ויוה"כ מכפר, ואם שב אי מהני **פ (ד"ה ומענין)**
השוחט בשבת ויו"כ אי אמרינן אי עביד לא מהני **ריב, רמז לדף קמב.**

השוחט ביו"כ במזיד אי שחיטתו כשרה ומה הרבותא
דבשוגג שחיטתו כשרה **טו (ג)**
ראה: חצי שיעור, כהן גדול, עירובין, ערב יום כפור

- עינוי -

אחזו בולמוס ואכל החמור תחילה אי חייב **פד (ג)**
אחזו בולמוס ויש לו טבל ותרומה למ"ד דטבל עדיף
אמאי לא יפריש ויבטל ברוב **פד (ג)**
אי באיסור אכילת יוכ"פ איכא ל"ת גרידא או עול"ת
פב
באיסור אכילה שלכד"א ביו"כ משום דאיכא יתובי
דעתא והנאת מעיו **נט**
באכילת יו"כ בעי הנאת מעיו
עד, רכג (ד"ה ובתשו' כת"ס)
בדברי רש"י דטמא שאכל 'כזית' חלב נותר ביו"כ חייב,
הא לענין יו"כ בעי כותבת **רמ לדף ב.**
האוכל נבילה ביוכ"פ אמאי פטור הא טומאה בנבילה
הוי איסור מוסיף ובזה אחע"א **קח (ד"ה ואם כנים)**
לר"ל דח"ש מותר מה"ת הא דאין עושין ב' ימים יוכ"פ
ע"י אכילת ח"ש **קמט (ג)**
לר"ל דח"ש מותר מה"ת הא דאסור לאכול כזית
ביוכ"פ שחל להיות בשבת **קג (ב)**
עוברה שהריחה, הא דנותנין לה קודם רוטב ולא שומן
למ"ד טעם כעיקר מה"ת **פג, פד (ב)**
עינוי דיוכ"פ אי הותר מכללו אצל המשלח את השעיר
פב, פד
ראה: צום גדליה

- תוספת יום הכפורים -

אכל חצי שיעור ביוכ"פ וחצי שיעור בתוס' יוכ"פ תוך
כדי אכי"פ **פא**
היה אנוס ולא אכל בעיוכ"פ אי מותר לאכול בתוס'
יוכ"פ משום דעדל"ת **פב**
תמיהה בדברי התוס' דאף דתוספת יוהכ"פ מה"ת שרי
לאכול, דלא מצינו דמותר לאכול **רלז לדף מא.**

- שילוח שעיר לעזאזל -

אי שילוח שעיר לעזאזל מעכב **פה**
דחפו ולא מת דירד אחריו וימיתנו הא דלא נאסר
משום נטילת נשמה **פה**
הא דבעי קרא עתי ואפי' בשבת ולא יליף מבמועדו
פה
השוחט האם ביו"כ אי מותר לשלוח את בנו לעזאזל
ע
שילוח השעיר ע"י שנים **פה**
ראה: וידוי

יועץ

איש צעיר היועץ דבר צריך ליתן טעם לדבר משא"כ
איש זקן שיש לו נסיון בחיים **חי' אגדה מסכת שבת**

יוצרות

חל יום א' דסוכות בשבת אי בליל ב' אומרים מערבית
דליל א' או דליל ב' **עט**

יחוד

האיך הסתגר ר' יוחנן עם המטרוניתא ולא חשש
ליחוד, ואי איסור יחוד בעכו"ם מדרבנן **קצג**
יחוד לצורך פרנסה **קצג**

יחוס

בבוא אדם לישא אשה לא ישים לנגד עיניו יחוס
אבותיו **חי' אגדה תהלים (ד"ה אשא)**

יין

בלשון חז"ל הלוקח יין "מבין" הכותים, ובענין לקיחת
יין מכותים הדרים בין ישראל **נז**

יין נסך

אי יי"נ מטמא אחרים בכזית או ברביעית **קנג**
בדברי רש"י דמערב ביין חבירו יי"נ לשמואל אסור
בהנאה הא שמואל ס"ל דיי"נ מותר בהנאה **קנג**
חרצנים שנשרפו תוך יב"ח אי אפרן מותר **קנא**
שמרי יי"נ שנתייבשו בתנור אי מותרין ואי מהני להו
י"ב חודש **קנא**
ראה: סתם יינם

ימי הספירה

במנהג האומרים יוצרות בשבתות שבימי הספירה **כח**
בענין אמירת 'אב הרחמים' בימי הספירה כשמברכין
את החודש **כח**
בענין עשיית נישואין עד ר"ח אייר ובר"ח אייר ואחר
ל"ג בעומר ואי תספורת ונישואין תליא זב"ז **ס**

ימים נוראים

ראה: יום כפור, עשרת ימי תשובה, ראש השנה

יסורין

דוד תלה יסוריו בעון אבק לשון הרע
חי' אגדה תהלים (ד"ה אמרתי)
המבחן לירא ד' באמת הוא כשעובר צרות ויסורים
ולבו שלם עם ד' **חי' אגדה הספד**
היסורים באים לגלות מסתרי האדם **חי' אגדה תזריע**

יעלה ויבוא

נזכר אחר מוסף שלא אמר יעו"י בתפילת שחרית אי חוזר ומתפלל **מד**

יצחק אבינו

האיך קידש את רבקה ע"י אליעזר שליחו הא חב לאחרינא **קצה**

יציאת מצרים

יציאת מצרים היה בספירת בינה **חי' אגדה מסעי**
ראה: מצרים

יצר הרע

זכירת יום המיתה הוא סגולה בדוקה להנצל מיצה"ר **חי' אגדה ואתחנן**
יצה"ר נדמה לצדיקים כהר **חי' אגדה מסכת סוכה**

יראה

נותנים קודם ללוי שהוא יראה מעשר ראשון ואח"כ נותנים מזה לכהן שהוא אהבה **חי' אגדה תבא**

יראת ה'

המבחן לירא ד' באמת הוא כשעובר צרות ויסורים ולבו שלם עם ד' **חי' אגדה הספד**
ראה: עבודת ה'

ירושלים

אי ירושלים בכלל בית המקדש הוא **עו**
בדברי התוס' דירושלים רחבה ט"ז אמה ופסין הוי רק י"ג אמה ושליש **רלז לדף כב.**

יש אם למסורת/למקרא

ילפותא דאתרוג הדר באילנו משנה לשנה או דעצו ופריו שוה תליא אי אמרינן אם למקרא או למסורת **רמה לדף עג.**
יתכן דאי אמרינן יש אם למקרא יוכלו לקחת זית לפרי עץ הדר **רמה לדף עג.**
שינויים במקרא עפ"י הקבלה **טז בהערה**

יש היתר לאיסורו

אי חמץ יש היתר לאיסורו **רלח לדף כח:**
אי יש בנותר היתר לאיסורו **רכז (ח)**
דבר שהיתירו בא ע"י מעשי בנ"א אי מקרי יש היתר לאיסורו **רלח לדף כח:**
שני איסורים הבאים בב"א אולם אחד אין היתר לאיסורו ואחד יש היתר לאיסורו אי אחע"א **רלח לדף כח:**

ישועת ה'

השומר חוקי ד' אף אם אינם מובנים הקב"ה מושיעו למעלה מדרך הטבע
חי' אגדה תהלים (ד"ה רחוק), חי' אגדה מקוה
ישועת הקב"ה לאדם נותן לו כח לזמר לפניו
חי' אגדה תהלים (ד"ה עני)

ישיבה

ישיבה בעזרה לצורך עבודה **קיג**
שחיטה בישיבה בחולין ובקדשים ע"י זר **קיג**

ישראל

אבות אי דין ישראל היה להם או דין ב"נ **סט**
הא דהוצרכו לקבל את התורה הא פסקה זוהמתן וכל אבר נמשך לעשות מצוה השייכת לו **קצה**
הצדיק נתפס בעון כלל ישראל **חי' אגדה אחרי**
ישראל מברכין לד' בין בטובה ובין ברעה **חי' אגדה נשא**
כל מדינה שגרשו את היהודים, אח"כ נתחרטו ובקשום לחזור **חי' אגדה איכה**
כשישראל יהיו באחדות יהיה קיבוץ גלויות ובנין ביהמ"ק **חי' אגדה מגילת אסתר**
צריך לכלול את כל המדות של האבות ועי"ז מושפע שפע לישראל **חי' אגדה בא**
ראה: הקב"ה וישראל, עבודת ה'

יתום

ראה: קדיש

כ

כבד

חסרה המרה דצריך לטעום מרירות הכבד אי סגי במרירות קצת **קכז**
כבד קודם צליה או אחר צליה אי הוי מין במינו **קלו**
כבד שנכבש במים אי מהני צליה ואי מותר אח"כ לבשלו, ודין הכלי שנשרה בו **קכט**

כבוד אב ואם

אב שמחל על כבודו אי נפטר הבן ממצותו לגמרי או רק מהעונש, ואי נעקר העשה ממקומו **קעד**
אביו שהוא רבו קורא לו רבי **רמו לדף נב:**
אי מותר לכתוב שם אביו ולחתום פלוני בן פלוני **קעב**

אמר לו אביו חלל את השבת, מה ההו"א שישמע לו
הא נעשה שליחו ואינו עושה מעשה עמך
כו, נג (ב), קעד
קריאת אביו בשמו לעלות לתורה **קעב**
האיך הזכירו יצחק יעקב ויוסף שמות אבותיהם וכן כל
כה"ג, והטור שהזכיר אביו הרא"ש **קעב**
ראה: מורא אב ואם

כבוד רבו

אביו שהוא רבו קורא לו רבי **רמו לדף נב:**
קריאת רבו בשמו כשאומר 'מורי רבי' **קעב**

כבוש

בדברי הטו"ז ונקוה"כ דחשיב לבשר הכבוש בחלב
שחוטה גזירה לגזירה **קלג**
דין כבוש בדבר גוש **קכג**
חלב שחוטה שנכבשה בקיבה מה דינה **קלג**
כבד שנכבש במים אי מהני צליה ואי מותר אח"כ
לבשלו, ודין הכלי שנשרה בו **קכט**
ספק טריפה ששהה מעל"ע בכלי אי יש לאסרו משום
כבוש **קכג**

כהן

אי איכא הו"א להתיר נבילה לכהנים **קח**
אי כהנים נכללים בכלל 'ישראל' או רק בכלל 'בני
ישראל' **מג**
בהא דכהנים יוצאים ידי חובת שמחה באכילת חטאת
ואשם ולא הוי מצות חבילות וכו' **צה**
דין כהן האוכל תרומה טמאה בטהרה או בטומאה
לז
ישוב לקושית המהרש"א מתי יקראו כהנים ק"ש
קכו (ב)
להו"א במנחות דכהנים הותרו בנבילה א"כ אינן בני
זביחה והאיך שרי שחיטתן **קח**

- וקדשתו -

אי הוי דאורייתא **טו**
אי כהן עולה במקום לוי בר"ח ובחוהמ"ס **טו**

- נשיאת כפים -

יישוב דברי התוס' לא ידע ר"י איזה איסור בזר העולה
לדוכן, דר"י הכוונה ר' יוסי **רלו לדף קיח:**
כהן המודר הנאה מהעם אי מותר לישא כפיו ולברכם
יג
כהן שאינו נושא כפיו כמה מצות עשה עבר **יג**
ראה: ברכת כהנים

- טומאת מת -

הא דבעי קרא דמטמא לאביו ול"א ממ"נ אם זה אביו
מטמא ואי אינו אביו ממזר הוא ואינו כהן **נג (ב)**
הא דבעי קרא לריבויי דמטמא לאביו ספק ואזלינן
בתר רוב **נג (ב)**
כהן ונזיר שבפגעו במת מצוה, הא דמטמאינן לנזיר
ולא לכהן **לג**
ראה: בגדי כהונה, חליצה, חלל, מתנות כהונה

כהן גדול

אי מקרי רבי ביה רחמנא מצות יתירות במצות
שניתוספו עליו לאחר התמנותו לכה"ג **רמב לדף כ.**
בהא דלא אמר כה"ג בצאתו את פני הקודש ביוה"כ
'לא יסור שבט מיהודה' **כב**
הא דהוצרכו להתקין לו כהן אחר תחתיו הא לא אירע
קרי לכה"ג מעולם **פד**
הכה"ג צריך לצרף בתפילתו את כל כלל ישראל
חי' אגדה יוהכ"פ
קולו של כהן גדול נשמע ביריחו רק בכח כל ישראל
שהתפללו עליו מבחוץ **חי' אגדה יוהכ"פ**

כוי

ר' אליעזר (אלעזר) דמחייב אשם תלוי אחלב כוי,
משום דס"ל דס"ד לחומרא או דספק כרת הוא **פג**

כוונה

אי קטן הוי בר כוונה דלכשיגדיל יהי' בר כוונה
צח (ב)
אכילה של מצוה לא בעי כוונה **צה**
כוונה לב' מצות נפרדות בבת אחת **צה**
ראה: מצות צריכות כוונה, תוך כדי דיבור

כוס של ברכה

המברך או מבדיל הכוס וכן כל ברכה הטעונה כוס,
נתנו לאחר אי מקרי מברך על הכוס **סז**

כותב

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

כותי

אי איכא מיעוט כותים דלא חשידי אלפני עור **נז**
אי ניתנו שיעורין לכותים **קז**
בלשון חז"ל הלוקח יין "מבין" הכותים, ובענין לקיחת
יין מכותים הדרים בין ישראל **נז**
בענין חשש חימוץ במצת כותי **נז**

בשחיטת כותי דצריך לתת לו כזית, הא דלא סגי בכ"ש דכותי לא אחזיק בהל"מ **קז**
הא דמהני אכילת כזית בשחיטת כותי הא עביד אינש לאחזוקי דיבורא **קז**

כזית

אי יי"נ מטמא אחרים בכזית או ברביעית **קנג**
אי צריך לאכול בליל פסח ב' כזיתים ובטעם הדבר **צה**
אכילת קדשים אי סגי כדי שביעה ובקושית החת"ס דאין מברכין על פחות מכזית **קא (ה)**
בסברת הרא"ם דסתם אכילה מה"ת בכ"ש ואתי הל"מ ואפקי' לכזית **קז**
בשחיטת כותי דצריך לתת לו כזית, הא דלא סגי בכ"ש דכותי לא אחזיק בהל"מ **קז**
הא דמהני אכילת כזית בשחיטת כותי הא עביד אינש לאחזוקי דיבורא **קז**
הוציא כזית חמץ בפסח אי חייב דמיגו דהוי שיעור לב"י הוי שיעור לגבי הוצאה **רמ לדף ב.**
לר"ל דח"ש מותר מה"ת הא דאסור לאכול כזית ביוכ"פ שחל להיות בשבת **קג (ב)**

כח דהיתרא

אי באיסור דרבנן כח דאיסורא עדיף **קכז (ה), קמו**

כיבוס

ראה: בין המצרים 'ענף מנחם אב'

כיסוי

כיסוי המחובר ודבוק לדבר המכוסה לא שמיה כיסוי **רלה לדף כה:**

כתותי מיכתת שיעוריה

אי אמרינן בסנדל של חליצה כתותי מיכתת שיעורי' **עג (ג)**
אי אמרינן כתותי מיכתת שיעורי' בתרומה טמאה לענין טומאה ולענין לצאת י"ח באתרוג **פז**
אתרוג של אשירה אינו עפר בעלמא, דאצל בנ"א הוי אתרוג אלא שאין בו שיעור **פז**
בהא דנקט התנא בלולב ואתרוג כתותי מיכתת שיעורי' ולא נקט עפרא בעלמא הוא **פז**
בקושית התוס' דנימא כתותי מ"ש בכלאי הכרם שלא יטמא **פז**
שיעור גדול שאפי' היה נשרף היה בו עדין השיעור אי אמרינן ביה כתותי מ"ש **פז (ד"ה אלא דלכאורה)**

כל היוצא מן הטמא

באיזה דברים אמרינן כל היוצא מן הטמא טמא **קלב**
בהא דאסר ר"א ולד טריפה הא ס"ל דכל היוצא מן הטמא טהור **קלב**

כל העומד לשרוף

אי אמרינן במשקה כל העומד לשרוף וכו' **פז**
דבר העומד לישרף מדרבנן לא נחשב כשרוף **רלח לדף יד.**
העומד לשרוף שלא במקום מצוה ל"א כל העומד לשרוף וכו' **פז (ד"ה ועוד נ"ל)**
ראה: כתותי מיכתת שיעוריה

כל הראוי לבילה

אי סמכינן עלי' לכתחילה **יא (ד), קב**

כל ישראל ערבים זה לזה

במצות דרבנן או שנלמד מי"ג מדות או הלמ"ס ואינו מפורש בתורה **קנד, קנה, קעט**

כלאי הכרם

בקושית התוס' דנימא כתותי מ"ש בכה"כ שלא יטמא **פז**

כלאים

בענין כלאים בציצית השתא דלית לן תכלת **סד (ג)**
הלובש כלאים ואמרו לו אל תלבש אל תלבש דלוקה עכאו"א, הא דלא הוי לאו שאין בו מעשה **קסח**

כלה

כלה שחל יום חופתה ביום ז' לספירתה מתי טובלת, ואי איכא סרך בתה בזה **קסה**
ראה: הכנסת כלה

כלי

ביאור דברי רבינו יונה בענין כלי בתוך כלי **רלה לדף כה:**
נעשה כלי במחובר אי חשיב כלי לפסול את המקוה **רז (ד)**

כלי שרת

אי כלי שרת מקדשין שלא בזמנן ליפסול מה"ת ומדרבנן **רכח**
כשעושה מעשה המוכיח על הקדשו מקדש אפי' שלא מדעת ובלבד שיהא בזמנו **רכח (ד"ה אך)**

כללי התלמוד

אי לשון 'מותר' במתני' משמע נמי לכתחילה או רק דיעבד **נז, רלח לדף עו:**
כל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו, היכא דאיכא שום צד בעולם לקיימם בזא"ז אי איתי' בב"א **קעה**
כל מקום דמסיק בגמ' קשיא אין הדין בטל אלא לא אשכח פרוקא בהאי שעתא **פג**
לא ראינו אי הוי ראיה **ח**

כסוי הדם

אי הוי מצוה דרבים **קא**
אי תחש היה מין חיה שמקיימין בה כיסוי הדם **חי' אגדה תרומה**
בקיום מצות כיסוי ומצות שחיטה בחדא מחתא אי ליכא בזה משום חבילות חבילות **צה**
דם שנתערב בדם אחר ואח"כ נעשה נבילה הא דל"א דלמפרע אינו ראוי לכסוי **סה**
הא דעשה דכיסוי דוחה ל"ת דיו"ט הא לא הוי מצוה הכרחיי, ואי עדל"ת כשהעשה אינו הכרחי **קא**
נשים במצות כיסוי **קב**
עבר ושחט ביו"ט אי מותר לחפור בדקר משום דעדל"ת **סא**
עבר ושחט ביו"ט אי מותר לכסות במוקצה ול"א יש כח ביד חכמים וכו' בשוא"ת **סא**
עור עוף משובח יותר לתפילין משום דמקיימים בו מצות כיסוי הדם **חי' אגדה תרומה**

ראה: ספק ברכות

כסף

ביאור בדברי התוס' דלא ילפינן דכסף אחר כסף גומר ק"ו מחופה **רמה לדף ה:**
הא דלא מקישינן כסף ושטר לביאה וחופה דלא ליהני להו תנאי **קצד (יז)**

כעס

מדוע נכפל המאמר מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו **רלה לדף ז.**

כפרה

אם החטאים אינם כפי ערך שנותיו כגון צעיר החוטא בעבירות הזקן אין לו כפרה **חי' אגדה שבת חזון**
בהא דאין יו"כ מכפר לאומר אחטא ויוה"כ מכפר, ואם שב אי מהני **פ (ד"ה ומענין)**
מי שמדת הדין והחסד שוין אצלו נמחלין לו עוונותיו **חי' אגדה שלח**
ערב שבת הוא זמן מסוגל ומוכשר לתשובה וזמן כפרה לכל תולדותם **עט**
שגג באיסור דרבנן אי צריך כפרה **קסב (ב)**
שמשה בעונת הוסת ולבסוף נודע כי מעוברת היא אי צריכין כפרה **קסב (ב)**

כרת

ראה: חייבי כריתות

כתובה

אי אשה חשיבה מוחזקת בכתובתה **רמד לדף לד:**
בוגרת בבית אביה ונמצאו בה מומין אי על הבעל להביא ראיה או עליה **רז (ב) , רמג לדף עה:**
אי כתובה דאו' אינו נאמן להפסידה כתובתה ע"י טענת פ"פ, הרי איכא חזקה דאין אדם טורח בסעודה **רמג לדף י.**
האיך מהני משכון אכתובה קודם שנכתב הא משכון אין כאן מנה אין כאן **רמג לדף ז.**
הנודרת כדי לקבל כתובתה הא דלא חיישינן שתלך לחכם להתיר נדרה **רמד לדף לד:**
הנודרת כדי לקבל כתובתה ולא שקלא כתובה אי נדרה קיים **רמד לדף לד:**
הפוגמת כתובתה אמאי מהני שבועה נימא כיון שהתחילה לכפור שוב לא תודה **רמג לדף פז.**
הרבותא דהמדיר את אשתו כשצריך להוציאה יתן כתובה **צא (ד)**
לר"ג דמשארסתני נאנסתי האשה נאמנת אי מטעם חזקה נאמנת או מטעם מיגו **רמג לדף עה:**
מסר האב לשלוחי הבעל אי יכול הבעל לטעון טענת מומין **רמג לדף עה.**
ניסת ונתבגרה למי שייך הכתובה **רמג לדף עה:**

כתיבה

אי מותר לכתוב שם אביו ולחתום פלוני בן פלוני **קעב**

ראה: ל"ט מלאכות 'ענף כותב'

ל

לא דק

אי אמרינן לא דק לקולא בדרבנן **מ (ד)**

לא תחנם

אי מותר לשדך נכרי לנכרית **קנו, קנז**
במקום מצוה אי חשיב חנינה המותרת או דלא חשיב חנינה כלל **קמח**

ראה: לעולם בהם תעבודו

לא תטע לך אשירה

גנות ופרדסים סביבות ביהכנ"ס שנטעו אותם קודם שנתקדשה ביהכנ"ס אי צריך לעקרם **כ**
נטיעת אילן בעזרה ובעזרת כהנים **כ**

לא תסור

בהא דלא אזלינן לחומרא באיסור דרבנן משום ספק לא תסור **קמו**
לא תסור באיסור דרבנן **קנד, קעט**

לא תעשה/לאוין

אי באיסור אכילת יוכ"פ איכא ל"ת גרידא או עול"ת **פב**
אי חל על עשה לרמב"ן דעשה חמיר מל"ת **סב**
אי לאו שלוקין עליו חמור מלאו שאין לוקין עליו **לג, לז, קלב**
אי ל"ת הוי איסור גברא או חפצא **קסח**
בדברי רש"י דנשים פטורות מלאו שאין בו מלקות **קמו (ג)**
למ"ד טעם כעיקר דאורייתא אי אית ביה ל"ת **פד (ב)**
סומא במצות עשה ול"ת ובז' מצות ב"נ **קג (ד"ה אבל בגוף)**

לא תשא

אי מותר לברך ברהמ"ז אחר אכילת בשר כדי לאכול אח"כ גבינה או להיפך **קכג (ג)**
איסור 'לא תשא' בהרהור **יא (ד), קמו (ב)**
איסור 'לא תשא' בספק ברכה, בדרך ברכה **יא (ד)**
באיסור הוצאת ש"ש לבטלה **צט**
בברכת ציצית קודם בדיקתם **יא (ד)**
האיך תקנו חז"ל לברך ברכת המצות ונהנין הא איכא משום לא תשא **קא (ד)**

לאו הבא מכלל עשה

אי אמרינן בלאו הבא מכלל עשה אי עביד לא מהני **רכז (י), רכט (ג)**
אי נשים חייבות בלאו הבא מכלל עשה **רכ (ב)**

לאו הניתק לעשה

אי גזל עכו"ם חשיב לאו הניתק לעשה **רטז**
היאך משכח"ל לאו הניתק לעשה הא הלאו כולל גם סומא משא"כ העשה **קע (ב), רטז**
המשיב גזילתו אי נתקן הלאו לגמרי ע"י העשה דלא ליתקרי רשע **פו**
מדוע אונס שגירש הוי לאו הניתק לעשה **רטז**
מדוע בל יראה הוי לאו הניתק לעשה **רטז**
מדוע תמורה לא הוי לאו הניתק לעשה **רטז**
נותר דהוי לאו הניתק לעשה, אם נעקר העשה ע"י שנאכל או נאבד חייב במלקות **רכו**
רבית אינו ניתק לעשה כגזל רק דחייב משום וחי אחיך עמך **פו**

לאו שאין בו מעשה

אי לוקין אבל יראה בלא מעשה **רלח לדף ה.**
ב' לאוי שאין בו מעשה אי לוקין עליהם **קג (ג)**
בגדר לאו שאין בו מעשה **קג (ג)**
הלובש כלאים ואמרו לו אל תלבש אל תלבש דלוקה עכאו"א, הא דלא הוי לאו שאין בו מעשה **קסח**
העובר תרי לאוין ואחד מהם אין בו מלקות אי לוקה שנים **ריט**
נשים בלאו שאין בו מעשה ובעדים זוממין, ואי עדים זוממין שייך לעשותו ע"י מעשה **רה**
לאו שאין בו מעשה אולם שייך לעשותו במעשה או שעשה מעשה אי חייב **עז, קג (ג), רה, רלח לדף ה.**

לאו שבכללות

אי רב אשי ס"ל דלוקין על לאו שבכללות **קלג**
עובר שהוציא ידו והחזירו או לא החזירו אי הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו **קלב**

לבוד

אי אמרינן לבוד להחמיר היכא דיוצא מזה אף קולא **מ (ב)**

ראה: אויר

לוט

הא דהקדים לינה לרחיצה **קפא**

לולב

ראה: ארבע מינים

לחי

לר"י דבעינן לחיין רוחב ג"ט מעמיד רחבה לרוחב המבוי, והא דבעי ר"י רוחב ג"ט **מ (ב)**
לרשב"ג אי בעינן לחי עבה ד"ט או סגי במשהו **מ (ב)**

ראה: עומד מרובה על הפרוץ

לחם

אי לחם דכתיב בקרא כולל כל מיני מאכל **רמב לדף פז.**

לחם הפנים

התורה קבעה זמן אפיית לחם הפנים לפי מה שיאסרו חכמים בעתיד **רכט**

יישוב דברי הרמב"ם דלישתן ועריכתן בחוץ **רכט (ה)**

כיון דאסור לספות בידים לקטן שוב אין מצוה לאפות ע"י לחם הפנים בשבת **רכט (ד"ה ועוד)**

כשעושה מעשה המוכיח על הקדשו מקדש אפי' שלא מדעת ובלבד שיהא בזמנו **רכח (ד"ה אך)**

לינה לצורך מצוה אי פוסל **רכט (ד)**

עבר ואפה לחם הפנים ושתי הלחם בשבת וביו"ט אי מהני **רכט (ג)**

קטן אין לו מחשבה אפי' הניכרת מתוך מעשיו ולכן א"א לאפות ע"י קטן בשבת **רכט (ד"ה ושנית)**

לחש

לחש ורקיקה על המכה בשם לע"ז **קעא**

ל"ט מלאכות

חורש ✧ בורר ✧ סוחט ✧ מפרק ✧ מבשל/אופה ✧ קושר ✧ שוחט ✧ כותב ✧ מכבה ✧ מבעיר ✧ מכה בפטיש (מתקן מנא) ✧ מוציא

אי ב"ש דרשי סמוכין דשבת למשכן **כו, כז**

אי ר"י דריש סמוכין דשבת למשכן **כז, לא**

אי סברת אחשביה יכול לעשות בדבר שאין בו דררא דמלאכה שיקרא מלאכה **עא**

בהא דנקיט הגמ' ארבעים מלאכות חסר אחת ולא נקיט ל"ט מלאכות **לט**

חיוב חטאת לאשה במלאכת שבת, והא דלחומרא מקישינן ולא לקולא **קמח**

יישוב בהא דאיסי ב"י ס"ל דאין חייב על אחת ממלאכות שבת, וא"כ הא הוה התראת ספק **רכח (ב)**

הבערה לחלק יצתה אי הו"א דרק העושה כל המלאכות חייב או דאי עביד כמה מלאכות יתחייב אחת **רמב לדף ו:**

למאי דס"ד שלא יתחייב רק אי עבר אכל המלאכות אמאי איצטריך קרא למישרי מילה בשבת **רמב לדף ו:**

- חורש -

לרש"י דס"ל דחורש חייב רק בכדרכו, ובמקו"א כתב דההיתר בזה רק משום דבר שאין מתכוין **רלו לדף מו:**

- בורר -

דבר שאינו ראוי לאכילה מחמת ארי' דרביע עלי' אי מקרי פסולת **רמ לדף לו:**

- סוחט -

ביאור הגמ' דאפי' אי יש סחיטה בשיער מ"מ כמה דאפשר לשנויי משנינן **רלו לדף קכח:**

- מפרק -

אי מפרק ודש הותר לצורך או"נ **סג, רמ לדף כ:**

השוחט בשבת אי חייב משום מפרק **סג**

השוחט קדשים ביו"ט אית ביה משום מפרק דצריך לדם לזריקה **סג, ריג (ד"ה ובתוס' ריש), רמ לדף כ:**

- מבשל/אופה -

אחד נתן את הקדירה וכו' הא דכתב הרמב"ם דהשופת נמי חייב משום מבשל **סה**

הדביק פת בתנור הא דלא הוי התראת ספק שמא ירדנו קודם שתאפה **סה**

המקשה גוף רך בשבת חייב משום מבשל למ"ד מלשאצ"ג חייב אף דלבסוף פקע **סה**

ראה: לחם הפנים

- קושר -

העושה קשר של תפילין בשבת אף שאינו של קיימא חייב מיגו דהוי קשר לענין תפילין **ג**

- שוחט -

בדברי הר"ן דנבילה חמור משחיטה בשבת אף דאיכא נמי עשה דשבתון **לג**

ביאור ספיקת בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא עדל"ת **ריג (ב)**

הא דהותר שחיטת קרבנות בשבת ולא חיישינן שמא ימצא טריפה **סד**

הא דמותר לשחוט ביו"ט ולא חיישינן דילמא טריפה הוא ונמצא דהו"ל משאצל"ג **סב**

השוחט בשבת אי אמרינן אי עביד לא מהני **ריב, רמז לדף קמב.**

השוחט בשבת אי חייב משום מפרק **סג**

השוחט בשבת אי נעשה מומר בתחילת שחיטתו ושחיטתו אסורה **ע, קיד**

השוחט מסוכנת בשבת ולא פירכסה אי מקרי תיקון **קנ**

לשון דחיה בשחיטת קדשים בשבת הוא משום מפרק משום דצריך לדם לזריקה **ריג (ד"ה ובתוס' ריש), רמ לדף כ:**

שחיטה בשמאל אי כשר ואי פטור בשבת **קט**

ראה: חולה 'ענף חולה שיש בו סכנה'

- כותב -

כתב שלהם (לע"ז) אי הוי דרבנן או דאורייתא, ואי מותר במקום הפסד **ל**

כתיבה ע"י עכו"ם בלשונם ובלי ציווי הישראל **ל**
כתיבת חוו"ד בעניני המדינה ע"י עכו"ם **ל**
כתיבת רעצעפט (מרשם) ע"י עכו"ם **ל**

- מכבה -

בדברי רש"י שבת מ"ד דמשמע דאיסור טלטול נר
דולק משום חשש כבוי **לט**

- מבעיר -

במשמעות הגמ' דר"י ס"ל הבערה לחלק יצתה ובשבת
ס"ל דללאו יצתה **רלח לדף ה.**
הדלקת נר ביו"ט לב"ש, ואי הוי צורך או"נ **סו**
שיעור מבעיר בשבת **רמ לדף ב.**

- מכה בפטיש (מתקן מנא) -

הממעט ענבים מהושענא אי מקרי תיקון מה"ת **קצח**
השוחט מסוכנת בשבת ולא פירכסה אי מקרי תיקון
קנ
טעם איסור טבילת כלים ביו"ט הוא משום שמא
יעבירנו או משום מתקן **רמ לדף יח.**
טעם איסור ליבון רעפים ביו"ט **סה**
ליבון רעפים ישנים ביו"ט **סה**
עשיית חיתוך בצוואר עוף מת בשבת כדי שיוכל
למוכרו לנכרים **קנ**
שכח להפריש חלה מלחם חמץ שאפה לשבת כיצד
יעשה **נ (ט)**

- מוציא -

איסור הוצאה הותר לגמרי אצל חיה רק כמה דאפשר
לשנויי משנינן מחמת חומרא **רלו לדף קכח:**
באיסור לצאת בתפילין בשבת למ"ד זמן תפילין הוא
ול"א דאי מייתי לי' טעה בדבר מצוה **לב (ג)**
באיסור נתינת מתנה בער"ש דמיחלפי בשלוחו הא לא
שייך שליחות בשבת דגופו נח **קעד**
הוציא כזית חמץ בפסח אי חייב דמיגו דהוי שיעור
לב"י הוי שיעור לגבי הוצאה **רמ לדף ב.**
המעביר פחות פחות מד"א הא דלא אסרינן ליה משום
חצי שיעור **עב**
העברת ד"א ברה"ר לב"ש ביו"ט **עב**
זרק מרה"י לרה"י דרך רה"ר לר"ע אמאי חייב הא
ההנחה ברה"ר הוי מלאשצ"ל **רלח לדף ה.**
בהבאת איזמל דרך גגות ס"ל לר"א דאי שרי איסור
דרבנן שרי אף איסור דאורייתא **רלו לדף קל.**
כשברצונו שחפץ יהיה ברה"ר אחר ועי"כ צריך להוליכו
ע"ג רה"י שבאמצע הוי מלהצל"ג **רלו לדף ד.**
לבן עזאי דמהלך כעומד דמי אי המעביר ד"א ברה"ר
מותר או פטור אבל אסור **עב**
מנ"ל דהוצאה מלאכה גרועה, והא דאיצטריך תרי קראי,
והא דלא חשיב הכנסה בכלל המלאכות **לט (א)**
ראה: מלאכה שאינה צריכה לגופה, מקלקל

ליבון

הגעלת קדירות גלאזירט ואי מהני להו ליבון, ועצה
לזה **קא (יד)**
ליבון והגעלה אין מועיל באוכלין **רמו לדף לג.**
ראה: יום טוב

לידה

ראה: מילדת, פקוח נפש

לילה

לפני מתן תורה הלילה הלך אחר היום **חידושי**
אגדה הגדה של פסח, חידושי אגדה שבועות
ראה: ברכות, השכמת הבוקר

לימוד התורה

ראה: תורה

לינה

לינה לצורך מצוה אי פוסל **רכט (ד)**

לכם

ראה: ארבע מינים (ענף זה)

לעולם בהם תעבודו

אי מותר לשחרר שפחתו כדי לישא אותה או עבדו
במקום מצוה או לטובת עצמו **קצח**
המפקיר עבדו חייב לשחררו ואינו מצוה בלעולם ב"ת,
וכן המצוה לשחררה לאחר מיתתו **קצח**
הנותן לאדון דמי פדיונו או שטר על דמיו מותר
לשחררו דאין כאן חנינה **קצח**
חציה שפחה וחציה ב"ח אי איכא עשה דלעולם ב"ת
קצח
טעם האיסור משום לא תחנם **קמח, קצח**

לע"ז

האומרים בקשות וכדו' בלשון לע"ז אי הוי הפסק
בתפילה **י**
הזכרת השם בלע"ז, שם הנכתב בלע"ז, הנשבע ומזכיר
ש"ש בלע"ז **קעא**
כתיבה בלע"ז בשבת אי הוי דרבנן או דאורייתא, ואי
מותר במקום הפסד **ל**
לחש ורקיקה על המכה בשם לע"ז **קעא**

ספק אם בירך אי יכול לברך בלשון לע"ז **קעא**
ראה: שמות הקדושים

לפני עור

אי איכא לפנ"ע בשידוך נכרי לנכרית דתלד בן לע"ז או דפרוצה היא בעריות **קנו, קנז**
אי איכא מיעוט כותים דלא חשידי אלפני עור **נז**
אי מותר להושיט פרוסה לבעליו כשידוע שלא יברך עליו **קנה**
אי נשים מצוות על לפני עור **רמה לדף נו:**
באיסור לפנ"ע בהכשלת עכו"ם בזה"ז **קנ, קנו, קעט**
באיסור דרבנן ואי עובר מה"ת **ל, קנד, קנה**
בדברי הפמ"ג דהיודע בחבירו שלא יברך אסור ליתן לו לאכול ואמאי לא נימא עדל"ת **קנד**
בענין נתינת מאכל למי שלא יברך עליו אי איכא בזה לפנ"ע ואי ברכת הנהנין מה"ת **קנה**
במקום איבה **ל**
גדול העובר עבירה במזיד בחפץ שלו או של אחר אי מצווין אנו להפרישו **קנד, קנה**
האכיל לחולה איסור חמור במקום שיש לו איסור קל אי עבר אלפני עור **לג**
היכא דליכא תרי עברי דנהרא אי הוי איסור דאורייתא או דרבנן **ל**
המחמיר שלא להדליק טוטין מנר של חלב אי איכא לפנ"ע בזה שנותנו לאחר שאינו מחמיר **קח, קנד**
המכשיל חבירו או עכו"ם בדבר המותר לו, ומ"ש מהושטת כוס יין לנזיר דאסור **קעט**
המכשיל חבירו באיסור דרבנן בשוגג **קנד**
הנוהג חומרא בדבר אי איכא לפנ"ע בזה שנותן לאחר שאינו מחמיר **קח, קנד**
השכרת מקום לישראל המומר לחלל שבתות **קנה**
טעם איסור לפנ"ע **קנד, קעט (ד"ה אבל באמת)**
לפנ"ע בלימוד התורה עם עכו"ם **קעט**
לפנ"ע לאשה המכשלת איש בעבירה שאינה חייבת בו **קנד**
מכירת דברים של ע"ז לעכו"ם כשיוכלו לקנותו במקום אחר **קנד קנה**
נתינת ספר להדפסה לאומן שיש לו פועלים ישראלים המחללים שבת **קנה**
ספק לפנ"ע **קנ, קנד (ד"ה ואפשר לצדד), קנה, קעט**
ראה: מסייע

לפנים משורת הדין

מתי יש לו לאדם לנהוג לפנים משוה"ד **רד**
ראה: בית דין

לשון הרע

דוד תלה יסוריו בעון אבק לשון הרע **חי' אגדה תהלים (ד"ה אמרתי)**

מ

מבוי

ראה: שיתופי מבואות

מבעיר

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

מבשל

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

מודה אני

ראה: השכמת הבוקר

מודה במקצת

בענין תפיסה למודה במקצת עד כדי דמיו **רמג לדף טז.**
מודה במקצת שנתן משכון על אותו מקצת אי חשיב הילך **רלח לדף ל:**

מודה בקנס

אי צריך לשלם לצאת ידי שמים **ריח (ד"ה וראיתי)**

מודר הנאה

האוסר הנאת פירותיו ע"ע אי מותר ליטול אותן בע"כ ואי נשאל על נדרו אי צריך לפרעו **פו**
המודר הנאה משופר הא דאסור לתקוע בו ולא אמרינן מלל"נ **רמא לדף כח.**
שותפין שנדרו הנאה זמ"ז מותרין כל אחד בחלקו, ואם אמר הריני עליך חרם **רלט דף כז.**
כהן המודר הנאה מהעם אי מותר לישא כפיו ולברכם **יג**
כמ"פ חשיב רגיל לענין שותפין שנדרו הנאה זמ"ז דכופין את המדיר למכור והטעם דכופין למכור **ע**

מום

מסר האב לשלוחי הבעל אי יכול הבעל לטעון טענת מומין **רמג לדף עה.**
עוף פסח אי כשר לגבי מזבח **רלט לדף כט:**

מומחה

הגדרת מומחה, אי נכלל בו אומנות דהיינו שהוא יודע לאמן בידיו או דסגי שהוא בקי בידיעות **ריד**

מומר

אי מומר לחלל יוה"כ הוי מומר לכל התורה כמומר לחלל שבת **טו (ג)**
בכמ"פ נכנס בגדר אינו עושה מעשה עמך **קעד**
בעבירה שאין בה מיתה אי מקרי אינו עושה מעשה עמך **קעד**
השוחט בשבת אי נעשה מומר בתחילת שחיטתו ושחיטתו אסורה **ע, קיד**
השכרת מקום לישראל המומר לחלל שבתות **קנה**
מכירת נבילות וטריפות למומר **קנה (ד"ה והנה דעת)**

מוסף

ראה: תפילה (ענף זה)

מוסר

ראה: תוכחה

מועד

אי נגיחות שנגח כשהיה טריפה מצטרפין לנגיחות שהיו כשהבריא, להיעשות מועד **ק**

מוציא

ראה ל"ט מלאכות (ענף זה)

מוציא שם רע

הא דנותן לאביה מאה כסף דילמא לאו אביה הוא ואין הולכין בממון אחר הרוב **קפד, ריד**

מוקצה

אי יש ברירה במוקצה **טו (ב), צב**
אי מותר להאכיל קטן מוקצה **סז**
ביאור דברי רש"י דאיכא יניקת מוקצה בבהמה של שותפין **רמ לדף לז:**
בדברי רש"י שבת מ"ד דמשמע דאיסור טלטול נר דולק משום חשש כבוי ולא משום בסיס **לט**
בטלטול מוקצה אי אמרינן כללא דדשיל"מ לא בטיל **רמ לדף ב.**
בטעם ההיתר להחזיר הלולב למים ביו"ט **נ (ו)**
הא דאין נוטלים עצים מן הסוכה הא סותר הוא וגם מקלקל והוי תרי דרבנן לצורך שמחת יו"ט **רמ לדף ל:**
הא דהשמיט הרמב"ם דין דאין נוטלים עצים מן הסוכה, ומאי חדית לן מתני' בזה **רמ לדף ל:**
הא דספק מוקצה לחומרא **צג**
טלטול דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופה ומקומה **לב (ד)**
טלטול הלולב לאחר שיי"ח וטלטול לולב חבירו לצאת בו קודם שנטל רשות **פח**
יתר השמן שבמנורה אי מותר בהנאה ואי הוקצה למצותו **צג**
לר"י אי מוקצה אסור מה"ת או מדרבנן ואי תליא בהכנה דרבה **קפח**
עיון בדברי התוד"ה הדר ביה ר"נ אי דטלטול מן הצד דלא שמיה טלטול או מפוגלא **רלו לדף קכג.**
תנאי בהוקצה למצותו בכשיעור ויתר מכשיעור **צג**
ראה: חנוכה, נולד, ערב פסח 'ענף ער"פ שחל להיות בשבת'

מורא אב ואם

נשים במורא אב והא דלא ילפינן להו מדהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה **קעג**
ראה: כבוד אב ואם

מוריד הטל

הזכרת טל ביום א' דפסח ובשמיני עצרת כשמתפלל שחרית ביחידות **יב בהערה**
ראה: משיב הרוח ומוריד הגשם

מותר

אי לשון 'מותר' במתני' משמע נמי לכתחילה או רק דיעבד **נז, רלח לדף עו:**

מזבח

אבני מזבח הוו קדושה עצמה **ז**
אסור לבנות מזבח גזית מברזל אבל גזית מכסף מותר **חי' אגדה יתרו**

מזוזה

הא דהסמיך הרמב"ם דין בית של שותפין לדין דקובעין המזוזה בימין **קפב**
הא דלא ממעטינן מביתך שותפות דנכרי או כותי **קפב**
המשכיר בית בחצירו לנכרי אי נפטר פתח החצר ממזוזה **קפב**
השוכר בית מנכרי או מישראל אי חייב במזוזה מה"ת או מדרבנן **קפב**
ישוב דעת הרמ"א דפסק כהמרדכי דבית שהוא בשותפות עם גוי פטור ממזוזה **קפב**
סוכה קבועה שיש לה מזוזה כל השנה אי צריך להסירה ולקובעה שנית לאחר החג **קפב**
עיר שרובא ישראל אי שעריו חייבים במזוזה למ"ד דשותפות גוי פטור ממזוזה **קפב**

שכר בית למ"ד דחייב במזוזה מדרבנן ואח"כ קנאה אי צריך להסירה ולקובעה שנית בברכה **קפב**

מזונות

אי הוצאות רפואה בכלל מזונות **רד**
כיסוי מיני מזונות בקידושא רבא **קא (ז)**

מזיד

בדבר השוגג לא מצטרפין לחטאת, משא"כ בהתרו בו שלא יאכל מג' שמות כשיעור ואכל **רלו לדף פט:**
הרוצה לעבור עבירה במזיד אי בי"ד מצווין להפרישו **קנד, קנה**
לולי שעבר אדם עבירה במזיד לא היה בא לידי שגגה **קסב (ב)**

מזיק

אי פושע בגרמא מקרי מזיק גמור או גורם **ריד (ד"ה וגם במקום)**
המזיק ע"י מחשבה אי חייב, והא דהמפגל חייב אף דאינו אלא ע"י מחשבה **כו, קלא (ד)**
מכה בהמה או שור שנגח אמאי חייב דילמא טריפה הוי **קפד, ריד**
שוחט שקלקל אי מקרי מזיק גמור או גורם **ריד (ד"ה גם מ"ש דשוחט)**
ראה: גרמא בנזיקין, דינא דגרמי, שוחט

מזרח

חשיבות ומעלת הישיבה במזרח, ומעלת הישיבה במקום של ברכת כהנים **רי (ד"ה ועוד בה)**

מחילת עוונות

אם שב בתשובה על החמורות ודאי שימחל לו הקב"ה על הקלות **חי' אגדה תהלים (ד"ה חטאתי)**
מי שמדת הדין והחסד שוין אצלו נמחלין לו עוונותיו **חי' אגדה שלח**

מחיצה

ראה: אויר

מחלוקת

בעלי המחלוקת מראים שכוונתם לשם שמים בשביל התורה **חי' אגדה מסכת בבא בתרא**
מחלוקת היא תולדת הגאווה **חי' אגדה שלח**
פעמים שצריך לתכלית מקודש לעשות מחלוקת **חי' אגדה שלח**

מחלל שבת

אמר לו אביו חלל את השבת, מה ההו"א שישמע לו הא נעשה שליחו ואינו עושה מעשה עמך **כו**
מי שמחלל שבת בשביל פרנסתו הרי זה מקטני אמנה וזה נובע מגאווה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
ראה: מקושש

מחשבה

אי מהני שליחות אמחשבה ואי מחייבינן אהיזק שע"י מחשבה **כו, קלא (ד)**
אי שייך להתחייב על מחשבה בלא מעשה **קג (ג)**
אי מחשבת קטן חשוב היכא דאיכא מעשה, דאמרינן מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו **צח (ב), רכט (ד"ה ושנית)**

מי גשמים

ראה: מקוה

מי שפרע

במקח הנעשה באיסור, ובהיתר המעורב בו חפצא של איסור, ובמו"מ בשבת **ריב (ב)**

מיגו

אי אמרינן מגו והואיל ואישתרי מקילתא לחמירתא **קח**
אי לר"ג מהני חזקת הגוף בלא מיגו, בחזקה מעליא ובחזקה דאתיא מכח רוב **רמג לדף עה:**
באיזה אופן אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ובאיזה אופן לא **רמג לדף פז.**
באיזה אופן אמרינן מיגו להשוות השיעורים **עד**
הוציא כזית חמץ בפסח אי חייב דמיגו דהוי שיעור לב"י הוי שיעור לגבי הוצאה **רמ לדף ב.**
העושה קשר של תפילין בשבת אף שאינו של קיימא חייב מיגו דהוי קשר לענין תפילין **ג**
לר"ג דמשארסתני נאנסתי האשה נאמנת אי מטעם חזקה נאמנת או מטעם מיגו **רמג לדף עה:**
צ"ע למה בגד שדרכו בהעלאה פטור מציצית ולא אמרינן מיגו דהוי בגד לכלאים הכ"נ לציצית **ג**

מטה

הנחת מנעלים תחת מטתו **קנח (ג)**

מילדת

אי מותר לילד נכרית עובדת ע"ז או שאינה עוע"ז **קנו, קנז**

מילה

בדברי הגמ' דאשה מצי משוי שליח למילה הא לא מצי עבדה **קעו**
ביאור מדרש פליאה וידום אהרן, מאי הול"ל וביום השמיני ימול **חי' אגדה שמיני**
היפוך כוונה במצות מילה **עז**
מילה ע"י שליח **קעו**

- מילה בשבת -

אחד מל ואחד פורע אי מותר בשבת **סד (ב)**
בהערה, ריג (ד"ה אמנם נ"ל)
הא דאיצטריך קרא דמילה דוחה שבת ול"א עדל"ת **לא**
הא דלא גזרינן במילה בשבת שמא יעבירנו
עג, רלט לדף מג.
המל של ער"ש בשבת הא דלא הוי מצהב"ע **קעח**
המל של ער"ש בשבת לר"א אמאי חייב חטאת לריב"א דלא נשאר רק העשה **קעח**
בהבאת איזמל דרך גגות אי שרי איסור דרבנן שרי אף איסור דאורייתא **רלו לדף קל.**
למאי דס"ד שלא יתחייב רק אי עבר אכל המלאכות אמאי איצטריך קרא למישרי מילה בשבת
רמב לדף ו:
למ"ד מילה כשרה בנכרי הא דלא מהלינן ע"י נכרי בשבת **קעח**
מוהל שמשום עונג שבת אינו רוצה ליסוע מביתו למול **קא (ח)**

- מילת עבדו -

עבד שאינו רוצה למול דאסור להחזיקו הא אין למדין מקודם מ"ת **סט**

- סעודת ברית מילה -

אי הוי סעודת מצוה מה"ת, ועשייתו עם חנוכת הבית אי הוי עירוב שמחה בשמחה **קעז**

- מילה שלא בזמנה -

אי הוי מצוה דרבים **קעח**

מים

מים מורה על מחלוקת משום שהוא מתנגד להאש
חי' אגדה בראשית-שלח (ד"ה והנה מים)

מים שאובין

ראה: מקוה

מין במינו

בקדשים ובלחמי תודה **נב**
בשר עוף ובהמה אי הוי מין במינו לענין מליחה ולענין בישול **קלו**
גדי וטלה אי הוי מין במינו **רלח לדף עו:**
דם וטחול, חלב בהמה וחלב חיה, בשר איל שור ועז אי הוי מין במינו **קלו**
דשיל"מ שנתערב במינו ואינו מינו יחד **קכז (ד)**
הטעם דדשיל"מ בטל באינו מינו **קכז (ד)**
חלב טמא וחלב טהור אי הוי מין במינו **קלו**
טחול עם בשר אי הוי מין במינו **קלו**
כבד קודם צליה או אחר צליה אי הוי מין במינו **קלו**
לשמואל דמין במינו לא בטיל אי מעט נוטפין שנתערבו בזוחלין פסלי למעיין **קסז**
ריח וטעם אי חשיב מין במינו לענין דשיל"מ **קיד (ב)**
מין במינו לח אי אינו חוצץ לשמואל
קסז (ד"ה אלא שראיתי)

ראה: חציצה

מיעוט

אי ר"מ חייש למיעוטא לקולא **נז**
אי תרי מיעוטא מצטרפי נגד רוב
נג (ב), קמא (ב), קמג, רמד לדף ב:
באיסור כרת אי חיישינן למיעוט **קמח**
בהבנת קו' הגמ' דלר"מ דחייש למיעוטא האיך אכלינן פסח וקדשים **קמא**
בממון אמרינן סמל"ח דהפקר בי"ד הפקר **קפד**
דבר שיצא מכלל הרוב אי חיישינן ביה למיעוט אחר
קמז
הא דלא חייש ר"מ בשחיטה למיעוט שאינן מומחים
נז
ר"ע דחייש למיעוטא אי מדאורייתא חייש או מדרבנן
קמה
מיעוט טריפות הוי מיעוטא דלא שכיח, בבהמות וכ"ש בבני אדם **קפד, ריד**
מיעוט הבא תדיר עם החזקה אי אמרינן סמל"ח
קיז, קמג

ראה: חזקה, ממון, רוב

מכבה

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

מכה אביו

הא דלא שרי רב לברי' למישקל סילוא ולאחר שרי **קד**

מכה בפטיש

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

מכירה

א"ל לוה למלוה אם לא אפרע וכו' קני מעכשיו והקדישו
או מכרו אי הוי הקדש או מכירה **רלח לדף ל:**
המוכר את הבית דלר"א מכר את המכתשת אי משום
בעין יפה הוא מוכר או דכל המחובר לקרקע **רז (ד)**
המוכר יין באלף זוז ונתן ק' זוז ואח"כ הוקר היין אי
המוכר יכול לחזור בו **רלח לדף קיג.**
המוכר לחבירו דבר האסור מד"ס אי מחזיר לו דמיו
קנד

מכירת חמץ

ראה: ערב פסח 'ענף ער"פ שחל להיות בשבת'

מלאכה

ראה: ל"ט מלאכות

מלאכה שאינה צריכה לגופה

אי פטור אבל אסור או פטור ומותר **סג**
להטור שכתב דהחובל בחבירו בשבת פטור מתשלומין,
הא הוי מלשאצל"ג דפטור **ו**
כשברצונו שחפץ יהיה ברה"ר אחר ועי"כ צריך להוליכו
ע"ג רה"י שבאמצע הוי מלהצל"ג **רלו לדף ד.**
מלאשצ"ל לר"ע אי חייב **רלח לדף ה.**

מלוה

הלוה את חבירו בשטר והלא טוען שהיה תנאי בע"פ
וקיימו, מי נשבע **רח**

מלחמה

הא דהמארס את האלמנה חוזר מעורכי המלחמה הא
נעשית קטלנית **קצא**

מליחה

בשר וחלב שנמצאו יחד ואין ידוע אם נמלחו יחד אי
שרי **קכג**
בשר עוף ובהמה אי הוי מין במינו לענין מליחה ולענין
בישול **קלו**
הדחה ראשונה ע"י מי פירות חריפין ואינם חריפין, ואי
מהני אח"כ הדחה במים **קכח**
חתיכת בשר שהיה חוץ למי השריה אי סגי בהדחה
למקצת זו **קל (ב)**
כבד שנכבש במים אי מהני צליה ואי מותר אח"כ
לבשלו, ודין הכלי שנשרה בו **קכט**
ספק טריפה שנמלח עם בשר כשר מה דין הבשר ודין
הכלים שנמלחו בהם **קכב, קכג**

מליקה

זר שאכל מליקה הא דלא מיחייב משום שהייה בעזרה
בטומאה **קח**

מלקות

אותו ואת בנו שעיקרו ושורש איסורו מה"ת י"ל
דלוקין מן הדין **רמז לדף פב.**
אי לאו שלוקין עליו חמור מלאו שאין לוקין עליו
לג, לז, קלב
אי מלקות קיל מקנס ואי מלקות הוי בכלל קנס
לב (ה)
איסור הנאה הראוי לאכילה אי לוקה על הנאתו
רלח לדף כח:, רמז לדף פב.
התראת ספק לענין מלקות אמרינן שמיה התראה **סג**
זר ששימש בעבודה שאינה תמה אי לוקה
רמב לדף לג:
ביאור דברי הב"י בדעת הרמב"ם דס"ל דדם שבשלו
לוקין עליו משום דם **קלג**
בדבר השוגג לא מצטרפין לחטאת, משא"כ בהתרו בו
שלא יאכל מג' שמות כשיעור ואכל **רלו לדף פט:**
בענין איסורים דאורייתא שאין לוקין עליהם **לא, לז**
בשר נבילה וחֵלֶב שבשלו בחָלָב מה דינו לענין מלקות
ואיסור הנאה **קלג**
דם שבשלו דאמרינן דמדאורייתא שרי י"א דהיינו
לומר שאין לוקין עליו **לא**
המטמא תרומה אי לוקה **ריח**
רק אם המותיר עצמו ביטל העשה דשריפה חייב
מלקות **רכז (ב)**
שני לאוין השוין באיסורן וחלוקין בשמותיהן **ריט**
ראה: התראת ספק, חייבי כריתות, לא הניתק לעשה,
לאו שאין בו מעשה, לאו שבכללות

ממון

אי אזלינן בת"ר היכא דמגיע לתובע מקצת אף בלא
הרוב **רמג לדף טז.**
אי אזלינן בת"ר להחזיק **ריד**
אי בעינן בממון עדות שא"א יכול להזימה
קג (ד"ה וע"ד חידוד), רה
בפדיון הבן ומתנות כהונה אזלינן בממון אחר רוב
קפד
בהא דאזלינן בת"ר בממון היכא דרובא איתא קמן
קמג, ריד
בהא דאין הולכין בממון אחר הרוב **קפד, ריד**

ביאור תי' התוס' אהא דלא ילפינן דניזל בת"ר בממון בק"ו מנפשות **ריד**
במיעוטא דמיעוטא אי אזלינן בת"ר **ריד**
בממון אמרינן סמל"ח דהפקר בי"ד הפקר **קפד**
דין קבוע בממון **קמב**
הא דמחזירין אבידה לתינוק שנמצא בעיר שרוב ישראל הא אין הולכין בממון אחר הרוב **רמג לדף טו:**
היכא דאיכא תרי רובא או מיעוטא דל"ש אי אזלינן בממון בתר רוב **קפד, ריד**
טבח אומן שקלקל הא דלא אזלינן בתר רוב שוחטין דמומחין הן **ריד**
ישוב לקו' היד מלאכי אתוס' דמשמע מדבריהם דשאר איסורים ילפינן מממון בק"ו **רמג לדף מו:**
לט"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרו האיך תקנו דממון בעי דו"ח **קצ**
ממון עכו"ם אי בטיל ברוב ממון ישראל **קפב (ד"ה אבל נ"ל)**
ממון שאינו יכול לעשות בו כאות נפשו אי מקרי ממון **רלח לדף ל:**
רוב המוחזק לענין איסורא אי אזלינן בתרי' אף לענין ממון
ז (אבל נ"ל למ"ש), קמב, קסט, קפד, קצז, ריד, ריז
ראה: פדיון הבן

ממזר

אי אזלינן בתר רוב שאינו ממזר אי מהני שיטמא לאביו שאינו ידוע **נג (ב)**
בדברי בעה"ט דממזר אינו מוליד **קלא (ב)**
ביאור דברי הגמ' דדרש ר' זירא גר מותר בממזרת, רגמוהו באתרוגים דווקא **רמה לדף עג.**
הא דלא מספקינן בכל איש ישראל דממזר הוא אי משום דאזלינן בת"ר או דודאי הוא **קמו (ה)**

מנאץ

בטעם הדבר דאין מברכין על אכילת דבר איסור **יא (ד)**

מנהג

אי בן צריך לנהוג חומרות אביו **קא (ו)**
אי מנהג בין שותפין בלא קנין מהני בדבשל"ע שאחד מהצדדים לא יוכל לחזור בו **ריא**
איזה הפטרה נוהגין להפטיר כשחל ר"ח מנ"א בשבת **כח**
במנהג האומרים יוצרות בשבתות שבימי הספירה וימי בין המצרים **כח**
במנהג ישראל לומר בשבת במנחה הללוי' אודה ה', והא דאין אומרים אותו בכל יום **כט**
במנהג פראג לומר אב הרחמים בשבת מברכין אב, ואי אנו נוהגין מנהגי פראג **כח**
במנהג פראג לומר ב' פעמים מזמור שיר ליום השבת בליל שבת **כח**
דבר האסור על האדם ממנהגא או מדרבנן אי מקרי אינו ראוי **נ (ז), קלט**
מראית עין בדבר התלוי במנהגים **נו (ג)**

מנהיג

מי שהקב"ה אוהב עבודתו אין מזמין לו עבודת דיבור **חי' אגדה קרח**

מנחה

ראה: תפילה (ענף זה)

מנחם אב

ראה: בין המצרים (ענף זה), שבת מברכין

מנחות

האיך היו מקריבין מנחות מתבואה דשמיטה ויובל הא גדל בנס ואסור ליהנות ממנו **מג**

מנין

בכלל מאתים מנה ומתי הריבוי אינו מקלקל הכוונה **צו**

מנסך

האיך מחייבינן מנסך לשלם דילמא נתכוון לאוסרו ופטור דקלבד"מ והמוציא מחבירו ע"ה **ריח**
הגביה היין ע"מ לאוסרו אי נתחייב מיתה משעת הגבהה **ריח**
לחזקיה דמנסך היינו מנסך ממש אי צריך לאוקמי' מתני' דוקא בישראל מומר **ריח**

מנעלים

הנחת מנעלים תחת מטתו **קנח (ג)**

מסיח לפי תומו

היכא סמכינן אטעימת עכו"ם מסל"ת הא אינו נאמן בדאורייתא **קכז (ב)**
נכרי המסל"ת על רווק שמת במלחמה אי נאמן ואי מותר להתאבל ולומר עליו קדיש **קפט**

מסייע

אי אמרינן בשאר איסורים מסייע אין בו ממש **כה**
אי מותר לסייע ידי עוברי עבירה כשממילא יעבור רק שההנאה תהיה פחותה **קנד, קנה**

מכירת נבילות וטריפות למומר **קנה (ד"ה והנה דעת)**
סיוע ידי עוברי עבירה באיסור דרבנן **קנד, קנה**
סיוע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה או קודם לכן **קנד, קנה**
ראה: לפני עור

מעביר זרעו למולך

המעביר זרעו למולך דחייב אמאי לא מיפטר משום התראת ספק שמא יעביר כל זרעו **קעא, רכה (ד"ה וכיו"ב)**

מעוברת

עוברה שהריחה, הא דנותנין לה קודם רוטב ולא שומן למ"ד טעכ"ע מה"ת **פג, פד (ב)**

מעות

אי ישראל קונה מגוי במעות או להיפך **קנז, רלח לדף ל:**
נתינת מעות אי חשיב מעשה או דיבור **רלח לדף לא:**
קני לאחר ל' יום במעות **רלח לדף ל:**

מעיין

ראה: מקוה

מעילה

אי שייך מעילה בהקדש באפיית פת חולין בתנור הקדש **רכט (ה)**
אמר רגלה של זו עולה אי יש מעילה בכל הבהמה חוץ מרגלה, או לא **רמח לדף יא:**
דבר שאין מתכוין במעילה **רמא לדף כח.**
הא דאיכא אשם מעילות אנותר הא אסור בהנאה **ריב**
לרב יהודה דתקע בשופר של עולה יצא הא דלא אמרינן אי עביד לא מהני **ריב**
קטן המופלא לאיש שהקדיש אין בו מעילה **רלח לדף כז: רמא לדף כח.**
קטן המופלא לאיש שהקדיש ואחר אכלו דלוקה עליו אמאי לוקה הא הוי התראת ספק **ריז**
שופר של עולה הא דלא יתקע בו לכתחילה ונימא עשה דתקי"ש דוחה ל"ת דמעילה **רמא לדף כח.**

מעלין בקודש ולא מורידין

אי מהני תנאי בדבר שבקדושה **ט**
איסור הורדה בקדושה הוי דאורייתא או דרבנן **יח, יט**
בדברי המהרי"ל בשם מהר"ש לסמן דפי מחיצת הסוכה שלא לשנותם משנה לשנה **רי (ד"ה אבל מה)**
טעם שאין לשנות הקרשים שבצפון ושבדרום בדרום **רי**
גדר מעלין בקודש **ז**
גליון ס"ת שנקרע אי מותר לדבק בו קרע בס"ת **ז**
דבר שנתקלקל לגמרי אי פקע קדושתו **יח**
הא דלא אמרינן בפרי החג מעלין בקודש **צא**
הורדת הרצועה בתפילין ש"ר ממקום שהי' בו הקשר למטה אי מקרי הורדה מקדושתו **ז, יח, יט**
מעלין בקודש בב' גופים **צא**
נרות ביהכנ"ס ישנים שכבר אינם ראויים לתשמיש אי שרי למוכרם לצרכי ביהכנ"ס **יח**
קלף המעובד לשם ס"ת או תפילין מותר לשנותו למזוזה אבל לא לדבר חול **ט**
שינוי ספסלי ביהכנ"ס ממקום למקום אי יש בזה משום הורדה בקדושה **רי**
שינוי רצועות תפילין מרש"י לר"ת **ט**
תשמיש קדושה או קדושה עצמה שאינו ראוי לקדושה חמורה, אי עדיף להורידו לקדושה קלה או לגנזו **ז, יח, יט**
ראה: ארון קודש, הזמנה, תשמישי מצוה, תשמישי קדושה

מעמיד

בהגדרת הדבר באיזה אופן אזלינן בתר המעמיד **ח**

מערבית

ראה: יוצרות

מערופיא

ביאור פלוגתת הפוסקים בדין מערופיא מעכו"ם ואי תליא בדין עני המהפך בחררה **רט**
דין מערופיא בזה"ז **רט**
דין מערופיא בישראל וישראל **רט**
דין מערופיא במקח שלא התחיל עדיין **רט**
דין מערופיא בעכו"ם הבא מעצמו לישראל אחר **רט**

מעשה

אי אמירה חשיב מעשה **עז, צח (ב)**
אי קעביד אינש לאחזוקי דיבורא ע"י מעשה איסור **קז**
אי שייך להתחייב על מחשבה בלא מעשה **קג (ג)**
נתינת מעות אי חשיב מעשה או דיבור **רלח לדף לא:**

מעשה ידים

ביאור הרמב"ם דאב זוכה בבתו במעשי ידיה מקרא בנעוריה בית אביה **רמג לדף מו:**

מעשה ניסים

בענין אמירת הרחמן הוא יעשה לנו ניסים, וכי מותר להתפלל שיעשה לנו ניסים **מג**
בענין הנאה ממעשה ניסים **מג**
האיך הדליקו בביהמ"ק מפח שמן שמצאו הא מעשה ניסים הוא **מג**
האיך היו מקריבין מנחות מתבואה דשמיטה ויובל הא גדל בנס ואסור ליהנות ממנו **מג**
הנאה ממעשה ניסים אי אסור מדרבנן או ממדת חסידות **מג**
מי שלא נעשה הנס בעבורו אי מותר ליהנות ממנו **מג**

מעשר כספים

אי מותר לשלוח משלוח מנות ולתת מתנות לאביונים ממעשר **צה**

מעשר ראשון

הא דאין מעשרין בשמיטות ויובלות אי חשיב יש לו הפסק דאינו תדיר **רמא לדף יב:**
נותנים קודם ללוי שהוא יראה מעשר ראשון ואח"כ נותנים מזה לכהן שהוא אהבה **חי' אגדה תבא**

מעשר שני

המקדש אשה במעשר שני בירושלים ובגבולין **קמט (ב)**

מפרכסת

בהיתר מפרכסת לישראל והא דלא ילפינן ליה מאכילת הקיבה אצל כהן **קיד**
הא דלא ילפינן להיתר מפרכסת מק"פ דכתיב ראשו על כרעיו **קיד**

מפרק

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה) **סג**

מצבה

זמן הקמת מצבה, ומקור הדבר לעשיית מצבה, וסיבת הדבר **קפז**

מצה

בענין חשש חימוץ במצת כותי **נז**
הא דבעי קרא לאסור מצת טבל תיפ"ל דהוי מצהב"ע **רלח לדף כח:**
עשיית עירובי חצירות מר"ח ניסן ע"י מצה רגילה או מצה עשירה **נ (ז)**
ראה: ערב פסח, פסח 'ענף אכילת מצה'

מצוה

בענין מצות מבטלות זו את זו אי דרבנן מבטל לדאורייתא, ואי אמרינן כן דוקא במידי דאכילה **צה**
העושה מצוה בזמן פטור אי מהני' לי' לכשיעשה בר חיובא **ק**
חזקה במצוה בחנם או בשכר אי הוי חזקה ואי אחר הוסיף בממון הוא קודם **רי**
מצוה הנדחית יש למעט בדיחויה ככל האפשר **עט**
מצות בפת"ח יכול לכלול כל המצות או רק מצוה אחת **מב, קסח**
עירובי תחומין חצירות ותבשילין אי חשיבי מצוה אחת או ג' מצות **מב (ב)**
תש"י ותש"ר אי חשיבי מצוה אחת או שתי מצות **מב (ב), קסח**
ראה: ברכות 'ענף ברכת המצות'

מצוה דרבים

אי בעינן בעידנא בעשה דרבים **עא, קא**
אי כיסוי הוי מצוה דרבים **קא**
הגדרת מצוה דרבים **קא**
מילה לאחר שמונה אי הוי מצוה דרבים **קעח**
מצהב"ע במצוה דרבים **קא, קעח**

מצוה הבאה בעבירה

אי אסור מדרבנן או מה"ת **מד, קעח, רמ לדף כ:**
איסור שאינו מצד עצמו אלא מכח הזמן אי הוי מצהב"ע **קעח**
אתרוג של רבית שו"פ או פחות משו"פ אי הוי לכם ואי הוי מצהב"ע **פו**
באיסור דרבנן כגון גזל עכו"ם, במצוה דרבנן או דאורייתא **מד**
הא דאסר ר' יהודה לתקוע בשופר של שלמים הא ר"י לא חייש למהב"ע **רמא לדף כח.**
הא דבעי קרא לאסור אתנן לגבוה תיפ"ל דהוי מצהב"ע **רלט לדף כט:**
הא דבעי קרא לאסור מצת טבל תיפ"ל דהוי מצהב"ע **רלח לדף כח:**
הא דבעינן בעידנא כשעשה דוחה ל"ת, משום דאל"ה הו"ל מצהב"ע **סב, קנד, קעח**
המל של ער"ש בשבת הא דלא הוי מצהב"ע **קעח**
המשחרר עבדו במקום מצוה אי איכא מצהב"ע דלעולם בהם תעבודו **קצח**
העושה מצהב"ע אי לאחרינא נמי הוי מצהב"ע **רלט לדף לא.**
מצהב"ע בחפץ שבידו לתקנו שלא יעשה המצוה ע"י עבירה **רלח לדף כח:**

מצהב"ע לא שייך במצווה דלא בעי כוונה
רמז לדף קמב.
מצהב"ע במצוה דרבים **קא, קצח**
עבר ושחט נדרים ונדבות ביו"ט אמאי כשרין הא הוי
מצהב"ע **רמ לדף כ:**

מצות לאו ליהנות נתנו

אי אף מצות קיומיות נכללו בהאי כללא, וכן מצות
שהם חובת מנא ולא חובת גברא **ב**
אי טעם הדבר משום דהנאה הוא שלכד"ה **עג (ב)**
בהא דאיכא שכר מצוה בעוה"ז ועוה"ב הא מלל"נ **יג**
בהנאת הגוף **רמא לדף כח.**
גרם הנאה אי הוי בכלל מלל"נ **יג**
המודר הנאה משופר הא דאסור לתקוע בו ולא אמרינן
מלל"נ **רמא לדף כח.**
הנאה הנמשכת לאחר המצוה אי נכלל בכלל מלל"נ
ב, יג
מצות שהיא בדברים הנוגעים אל הגוף אי ליהנות
נתנה **יג**
ראה: אין עושין מצות חבילות

מצות עשה שהזמן גרמא

אי נשים מברכות אמ"ע שהז"ג ואי יכולים לקיים
מדרבנן **קב**
אי פדיון הבן הוי מ"ע שהז"ג **קב**
אי שחיטה הוי מ"ע שהז"ג **קב**
בחיוב נשים בבנין ביהמ"ק ואי הוי מעשהז"ג **רכ**
זכירת שבת אינו מצות עשה שהז"ג, דתמיד צריך ליתן
את לבו לזכרו **קעג**
מצות שריפת קדשים בנשים **רכ**
נשים בעשה דשבתון **רמ לדף כז:**

מצות צריכות כוונה

אי יבום בעי כוונה **קצ**
אי מחשבת קטן חשוב היכא דאיכא מעשה, דאמרינן
מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו
צח (ב), רכט (ד"ה ושנית)
אי שחיטה וטבילת מצוה בעי כוונה **כה**
אכילה של מצוה לא בעי כוונה **צה**
אמאי מצווין לחנך קטן להניח תפילין הא אינו בר
כוונה **צח (ב)**
במצות שאינן אלא באמירה בלבד **עז, צח (ב)**
היפוך כוונה במצוות שאינן תלויות במחשבה אלא
במעשה כגון מילה וכדו' **עז**
מצות דרבנן אין צריכות כוונה **צה**
מצות דרבנן התלויות בדיבור ואמירה צריכות כוונה
צה, קעז
פלוגתא דאי עביד מהני או לא תליא אי מצות צריכות
כוונה **ריב**
ראה: ראש השנה 'ענף תקיעת שופר'

מצורע

ראה: טהרת מצורע

מצרים

הקב"ה העניש את המצרים משום הצלת ישראל ולא
משום עונש למצרים **חי' אגדה יתרו**

מצרית

אינה אסורה מה"ת בלא קידושין ומותר לקחתה
לפלגש **קצה**

מציאה

דין עני המהפך בחררה במציאה **רט**

מקוה

בדברי רש"י דנוטפין כשאובין ואי נוטפין פסולין
בזחילה מה"ת או מדרבנן **קסז**
בטעם הדבר דאבוהו דשמואל עביד מפצי לבנתי' ביומי
תשרי ובמה פליג אדשמואל **קסז**
הא דלא טבלו בנתי' דאבוהו דשמאול באמצע הנהר
במקום שהמים היו מהלכין מתחילה **קסז**
זב וזבה וספק זבה אי בעי מים חיים, וישוב סתירת
רש"י בזה **קמה, קסז**
לשמואל דמין במינו לא בטיל אי מעט נוטפין
שנתערבו בזוחלין פסלי למעיין **קסז**
מחצה זוחלין ומחצה נוטפין **קסז (ד"ה ואגב)**
מי גשמים אי חשיבי כשאובין ואי כשרים באשבורן
קסז
נעשה כלי במחובר אי חשיב כלי לפסול את המקוה
רז (ד)
נקבים דקים אי מצטרפי לשיעור שפופרת הנוד **קסז**

מקח טעות

בדבר שפסולו שנוי במחלוקת **ו**

מקושש

לרש"י דס"ל דהו"א שאינו חייב עד שיעשה כולן, א"כ
מקושש איך נתחייב **חי' אגדה שלח (ד"ה עיין ברא"ם)**
מקושש שהיה בזמן מ"ת ואז נתרפאו החולים מוקמינן
בתר חזקה דל"ה טריפה וחייב
חי' אגדה שלח (ד"ה במכות)

מקלקל

אי בעינן במקלקל מלאכת מחשבת **לא**

אי פטור ומותר או פטור אבל אסור מה"ת **סג, רמ לדף כז:**

באיסור מקלקל למ"ד חצי שיעור מותר מה"ת **לא**

בביאור הגמ' דמק"ב חייב מחובל ומבעיר **לא**

בדעת הרמב"ם דמקב"ח חייב ממילה בשבת ול"א דאתי למישרי רק איסורא **לא**

בטעם הדבר דמקלקל פטור, ושיטת ב"ש בזה **כו, ס"ג**

דעת ר' יהודה באיסור מקלקל **לא**

השורף חמצו ביו"ט אי הוי מקלקל או מתקן **רלח לדף ה.**

מקרא

מקרא יוצא מדי פשוטו, ושינויים במקרא עפ"י הקבלה **טז בהערה**

מראית עין

אי איכא מראית עין ברפואה **קנח (א)**

בדבר התלוי במנהגים או שיש לתלות בחולי וכדו' **נו (ג)**

הא דלא אסרו גמל הנולד מן הפרה משום מראית עין **רלח לדף יד.**

מראית עין בדרבנן **נו (ג), קלג**

מרגלים

חטא המרגלים היה גבהות הלב **חי' אגדה שלח**

מרה

חסרה המרה דצריך לטעום מרירות הכבד אי סגי במרירות קצת **קכז**

מרור

ראה: פסח (ענף זה)

משא ומתן

אי מותר להפקיר חפץ בשבת **נ (ד)**

הליכה ל'בערזע' [בורסה] בשבת **ל**

נתינת מתנה בשבת; קרקע; מטלטלין **נ (ד)**

ראה: מי שפרע

משה רבינו

היו שאמרו שכל מעלתו של משה רבינו הוא מזכות אבותיו **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהס)**

מרע"ה מחל על כבודו, ולא על מה שכיבדוהו בזכות אבותיו **חי' אגדה בהעלותך**

משיב הרוח ומוריד הגשם

המתפלל שחרית ביום א' דפסח אחר תפילת מוסף של ציבור אי מזכיר גשם **יב**

בטעם הדבר שאין אומרים משיב הרוח בערבית ושחרית **יב**

הזכיר הזכרה חדשה בערבית אי צריך לחזור **יב בהערה**

מתי נגררין אחר המכריז **יב בהערה**

נתאחר לבוא לביהכ"נ אחר שהכריזו הקהל משיב הרוח אי מזכיר גשם בתפילת שחרית **יב**

בהנ"ל כשמתפלל בביתו **יב**

ראה: מוריד הטל

משיכה

אי משכון נקנה במשיכה **רלח לדף ל:**

קני לאחר ל' יום במשיכה **רלח לדף ל:**

משכון

אי משכון נקנה במשיכה **רלח לדף ל:**

אי נכרי קונה משכון בשעת הלואתו **רלח לדף לא:**

א"ל אם לא אפרע וכו' קני מעכשיו והקדישו או מכרו מלוה אי הוי הקדש או מכירה **רלח לדף ל:**

אמר למלוה אם לא אפרע לך עד ל' יום קני מעכשיו אי מטעם ברירה הוא **רלח לדף ל:**

הא דאין ממשכנין חייבי חטאות **רמב לדף פז:**

האיך מהני משכון אכתובה קודם שנכתב הא משכון אין כאן מנה אין כאן **רמג לדף ז.**

החילוק בין נכרי שלוה דישראל קונה משכון משהרהינו משא"כ ישראל שלוה **קנז, רלח לדף ל:**

הנותן משכון ולא אמר מעכשיו אי הוי אסמכתא **רלח לדף ל:**

התקדשי לי במנה ונתן לה משכון אמאי אינה מקודשת **קנז, רלח לדף ל:**

מודה במקצת שנתן משכון על אותו מקצת אי חשיב הילך **רלח לדף ל:**

משכון שלא בשעת הלואתו ושלא ע"י גובייא דבי"ד **רלח לדף ל:**

משכן

בהא דאויר שער החצר ביטל לג' עמודים אע"ג דאין
האויר נחשב למחיצה **א, מ**
טעם שאין לשנות הקרשים שבצפון ושבדרום בדרום
ואי מעכב **רי**
כלונסאות שבפתח שער החצר אי עשאוהו צוה"פ ואי
נחשב למחיצה על ידם **א, מ**
אי קרקע שתחת העגלות בטל לרשות הרבים **מא (ד)**

משלוח מנות

ראה: פורים (ענף זה)

משמרות

ביאור מדוע צריך במשמרה אחרונה תרי סימנים
רלה לדף ג.
דקדוק בדברי בעה"מ "ומתנחי בה סימנא ויקרא
אלקים לאור יום" **רלה לדף ב.**

משקה

אי אמרינן במשקה כל העומד לשרוף וכו' **פז**
משקין בהדי בשר אי נחשב לאוכל או למשקה, מה"ת
ומדרבנן **רלח לדף יד.**

משקה ישראל

באיסור דרבנן **מג**
בדבר שאיסורו אינו מחמת גופו אלא מחמת ד"א
כמוקצה וכדו' **מג**
דבר האסור לו ומותר לישראל אחר אי מקרי לגביו
משקה ישראל **מג**
ראה: מעשה ניסים

מת

כשהנפטר משאיר את רוחו בבית שהבנים הולכים
בעקבותיו אז נחשב הבית לטהור **חי' אגדה הספד**
במיתת אדם יש תועלת שהחי יתן אל לבו או שבניו
ילכו בדרך טובים **חי' אגדה תולדות**
הא דאין הולכין על קברו להתפלל תוך י"ב חודש
קפז
המעלות של הנפטרים הוא לעילוי נשמתן אם היורשים
ממשיכים בהם **חי' אגדה להעמדת מצבה**

מת מצוה

כהן ונזיר שבפגעו במת מצוה, הא דמטמאינן לנזיר
ולא לכהן **לג**
טומאת כהן או נזיר למת מצוה הותרה דכשניתן ל"ת
דטומאה לא על מ"מ נאמר **לג**
ראה: מצבה, קבורה

מתוך

אי הואיל ומתוך תליא זב"ז
סב, רכג, (ד"ה לכן נראה לי)
אי אמרינן מתוך במלאכת מפרק **רמ לדף כ:**
אי אמרינן מתוך בשריפת חמץ ביו"ט **רמ לדף ב.**
אי אמרינן מתוך בשריפת קדשים ביו"ט **רמ לדף ב.**
אין עדל"ת אא"כ אמרינן מתוך, דאל"ה ל"ה בעידנא
רכג (ד"ה אכן לענ"ד, וד"ה ובסברא)
בהא דלא אמרינן מתוך במכשירי או"נ רק במלאכת
או"נ **סב**
בדברי הטור דהמוצא חמץ ביו"ט אסור לשרפו, הא
אנן לא קיי"ל כר"ע ואית לן מתוך **רלח לדף ה.**
בשיטת הרמב"ם דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה הא
קיי"ל כב"ה דאי"ל מתוך ואינו לוקה **רמ לדף כ:**
השוחט עולת נדבה לב"ה אמאי אינו לוקה משום
מפרק דם דלא אמרינן ביה מתוך **סג**
לב"ש דלית להו מתוך אמאי לא גזרינן ביו"ט נמי
שמא יעבירנו **רלט לדף מג.**
צורך מצוה שאינו מצות היום אי הוי צורך קצת דנימא
ביה מתוך **רמ לדף כ:**

מתן תורה

הא דהוצרכו ישראל לקבל את התורה הא פסקה זוהמתן
וכל אבר נמשך לעשות מצוה השייכת לו **קצה**
כפיית ההר לא היה אלא בשביל הערב רב אבל כלל
ישראל קבלו את התורה בדעת ומרצון **קצה**
מרע"ה סבר דבמתן תורה אזלינן בתר העתיד דהלילה
הולך קודם היום **חי' אגדה שבועות**
פי' ההגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את
התורה **קצה**
ראה: אין למדין מקודם מתן תורה

מתנה

נתינת מתנה ביו"ט; קרקע; מטלטלין **נ (ד)**

מתנה ע"מ להחזיר

השולח מנות מתנה ע"מ להחזיר **צז**
הנותן לחבירו מתנה ע"מ להחזיר אי צריך לחזור וליתן
לו במתנה גמורה **ד**

מתנות כהונה

אי כהן אוכל הקיבה **קיד**
בפדיון הבן ומתנות כהונה אזלינן בממון אחר רוב **קפד**
במקום שנהגו שאם נשחטה הבהמה ונמצאת כשרה
תנתן לישראל, אי פטור ממת"כ **קפד**

גר שנתגייר ופרתו נשחטה קודם שנתגייר הא דפטור ממת"כ **קפד**
מנלן דטריפה פטור ממתנות כהונה **קי"ד**
מתי אמרינן צדק משלך ותן לו דאזלינן בתר רוב אפי' בממון ומתי לו **קפד**
ע"י שאהרן יקבל מתנות מעם ישראל ידעו שמתכוין לטובה בתוכחתו **חי' אגדה תזריע**

מתנות לאביונים

ראה: פורים (ענף זה)

מתקן מנא

ראה: ל"ט מלאכות 'ענף מכה בפטיש'

נ

נאמנות

אי סמכינן אטעימת נשים בטעימת כבד היכא דלא נמצא מרה או גידין וכדו' **קכז (ב)**
החילוק בין לשון 'נאמן' ללשון 'מהימן' **רמג לדף עה:**
לר"ג דמשארסתני נאנסתי האשה נאמנת אי מטעם חזקה נאמנת או מטעם מיגו **רמג לדף עה:**
נאמנות האב לאסור את בתו למפרע **רמג לדף טז.**
ראה: איתחזק איסורא, עד אחד, עדים, פתח פתוח

נבילה

אי איכא הו"א להתיר נבילה לכהנים **קח**
אי ספק נבילה חמור מודאי נבילה משום דמתחייב באשם תלוי **פג**
אי עשה דשביעית חמור מלאו דנבילה **לג, לז, פ (ד"ה ובספר)**
איסור שאינו זבוח בנבילה **לג, לז, קמא**
בדברי הר"ן דנבילה חמור משחיטה בשבת אף דאיכא נמי עשה דשבתון **לג**
הא דמותר למכור נבילה לעכו"ם ול"ח שיאכל הבני מעיים **קנ**
הא דשוחטין לחולה בשבת ואין נותנין לו נבילה **לג, עא, פג, פד (ד)**
האוכל נבילה ביוכ"פ אמאי פטור הא טומאה בנבילה הוי איסור מוסיף ובזה אחע"א **קח (ד"ה ואם כנים)**
לדעת הש"כ דנקובת הושט ל"ה נבילה מחיים רק טריפה האיך חל איסור נבילה לאחר מיתה **לג**
למ"ד דמביאים אשם תלוי אספק אכילת נבילה אינו אלא בתורת נדבה ולא חובה **פג**
מכירת נבילות וטריפות למומר **קנה (ד"ה והנה דעת)**
מתה ונתנבלה מאיליה אי מותר לב"נ **קח**
נבילה דאישתרי בכהנים אי אישתרי אף לגבי טומאה **קח**

- נבלת עוף טהור -

טומאה בנבלת עוף טהור ונבלת בהמה אי הוי איסור מוסיף **קח**
מדוע השומר של נבלת עוף טמא מצטרף משא"כ בעוף טהור **רלג**
נבלת עוף טהור לא חשיב שומר כלל **רלג**
עשה שאינו זבוח בנבלת עוף טהור **קח**
ראה: שוחט

נגעים

באיזה ספק נגעים טהור ובאיזה טמא **רלד**
שער לבן ובהרת שבאו בב"א אי טמא או טהור מה"ת ומדרבנן **רמג לדף עה:**

נדה

אי חופת נדה קונה **קצד (יג, יד, טז)**
הוחזקה נדה בשכנותיה הא דלא מהני אמתלא **קסד**
הושטת גט לאשה נדה **קא (ג)**
זקינה שראתה כתם ואין לה במה לתלות **קסב (ה)**
לא רחצה עצמה באותו מקום קודם ההפסק **קסד**
מצאה דם בספל ויש לה כמה דברים לתלות בהם, ואינה זכורה אי קודם ז"נ או בז"נ ראתה **קסג**

- ז' נקיים -

בדקה עצמה באחד מן הימים ומצאה דם פחות מכגריס אך גם מצאה דם בפי בית הרעי **קסב (ג)**
החזיקה יום אחד לטומאה בטעות או מחמת חומרא אי מצטרף לז"נ **קסד**
בטעם חומרת ר"ז דבנות ישראל יושבות על טיפת דם כחרדל, ובמה אתי לטעות **קסא**
רחיצה בימי ליבונה **קסד**

- חציצה -

אבר ובשר המדולדלים הא דחוצצין **קסו**
חץ או קוץ הנראה מבחוץ, מאי טעמא חוצץ והא דאין צריך ראוי לביאת מים במקום הנקב **קסו**
חציצה בבית הסתרים אי הוי מדרבנן או מדאורייתא **קסו**
טבעת ברחם הא דלא הוי חציצה **קסו**
טבעת מהודקת באשה שאין דרכה ללוש **קסו**
כוחלת, החילוק בין לרפואה או לנוי **קסו**

מין במינו לח אי אינו חוצץ לשמואל
קסז (ד"ה אלא שראיתי)
מצטערת להסיר החציצה אי מקרי מקפיד **קסו**
נקב שאינו מתולדה אי דינו כבית הסתרים או כבלוע
דאי"צ להיות ראוי לביאת מים **קסו**
סתימות בשיניים אי הוי חציצה **קסו**
שכחה ליטול צפרניה קודם טבילתה אי מותרת
לקוצצם ע"י עכו"ם בשבת **כה**

- טבילה -

אי טבילת מצוה בעי כוונה, ואי הוי מצוה או מכשירי
מצוה **כה**
אין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדי' וכו' ואמאי הוי
טבילה למ"ד מצות צריכות כוונה **כה**
אשה שטבלה בז' ביממא **קסה**
חששא דסרך בתה אינו דוקא למי שיש לה בת אלא
דנשי אחריני אתי למיסרך בתרא **קסה**
טבילת נדה בלילה **קסא**
כלה שחל יום חופתה ביום ז' לספירתה מתי טובלת,
ואי איכא משום סרך בתה **קסה**

נדחה

מצוה הנדחית יש למעט בדיחויה ככל האפשר **עט**

נדרים

אי נדר חל אאיסורים **קסח**
אי נדרים הוי איסורא דאית ביה ממונא **רמג לדף מו:**
אי ספינן לקטן בנדרים ושבועות **לז, סז**
בהא דנדר שהותר מקצתו הותר כולו **יג**
ביאור דברי הרמב"ם דלאחר זמן אפי' לא הביא שתי
שערות נדרו נדר **ריז**
הא דחל נדר אשבועה משום דהוי איסור חפצא וחל
אאיסור גברא **קסח (ד"ה וביישוב)**
האיך חל נדר לבטל מצוה ולא אמרינן עדל"ת
לג, קסח
הנודר שלא להניח תפילין מחמת הרהורים רעים וכדו'
אי כופין אותו להתיר נדרו ואי עדל"ת **קסח**
הנודרת כדי לקבל כתובתה ולא שקלא כתובה אי
נדרה קיים **רמד לדף לד:**
ישוב לקו' התוס' (נדרים צ') האיך חל נדר (נטולה אני
מן היהודים) על איסור א"א **לג**
מי שקיבל עליו תענית כל יום ב' וחל אז ער"ח ומנהגו
להתענות אז אי עולה לו לנדרו **צד**
נדר לבטל את המצוה הא דלא אמרינן עדל"ת **יג**
נדר שהותר משום עדל"ת אי מקרי הותר מקצתו
קסח (ד"ה ובר)
ראה: הפרת נדרים, התרת נדרים, מודר הנאה, קידושין
'ענף המקדש על תנאי',

נדרים ונדבות

בשיטת הרמב"ם דהשוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה הא
קיי"ל כב"ה דאי"ל מתוך ואינו לוקה **רמ לדף כ:**
נדרים ונדבות שעבר ושחטן ביו"ט אי זורק דמן ע"מ
לאכול הבשר או ע"מ להקטיר אימורין **רמ לדף כ:**
הא דלא מוקמינן להא דהשוחט עולת נדבה כר"ע או
כב"ה **סב, סג**
הא דשלמי שמחה קרבין ביו"ט ועולת נדבה לא **סג**
השוחט עולת נדבה ביו"ט אמאי לוקה נימא עדל"ת או
נימא הואיל **סב, סג, סד**
למ"ד נו"נ אין קרבין ביו"ט עבר והקריב אי לוקה **סב**
מאי איבעיא לגמ' בעבר ושחט אי זורק דמו הא אין
שבות במקדש **רמ לדף כ:**
עבר ושחטן ביו"ט אמאי כשרין והתירו לזרוק דמן הא
הוי מצהב"ע **רמ לדף כ:**
עבר ושחט לרבא אמאי זורק את הדם הא רבא ס"ל
דאי עביד לא מהני **רמ לדף כ:**

נולד

אי יש סברא להקל בנולד ביו"ט מבשבת **לב**
ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה באחרות קלופה אי מקרי
דשיל"מ **רמ לדף ג:**
בשיטת ר"ש בנולד; שהיה בעולם; שלא היה בעולם
לב (א)
שברי כלים לר"ש דמותר אי משום דס"ל דנולד מותר
או דלא חשיב נולד **לב (א)**

נותר

אי איכא בחֵלב איסור נותר **רכו (ג-ד), רכז (ז)**
אי הוי קדשים **נא**
אי יש בנותר היתר לאיסורו **רכז (ח)**
אי מקיימין מצות שריפת נותר ע"י אכילתו **רכו**
בדברי רש"י דטמא שאכל 'כזית' חלב נותר ביו"כ חייב,
הא לענין יו"כ בעי כותבת **רמ לדף ב.**
הא דאיכא אשם מעילות אנותר הא אסור בהנאה
ריב
האיך השתמשו בתנוריהם לשנה אחרת לצלות
פסחיהם הא בלוע מנותר **קמ**
נותר דהוי לאו הניתק לעשה, אם נעקר העשה ע"י
שנאכל או נאבד חייב במלקות **רכו**
נותר שנטמא אי חייב כרת על אכילתו **רכו (ה)**
רק אם המותיר עצמו ביטל העשה דשריפה חייב
מלקות **רכז (ב)**
שם נותר שייך אף דעדיין ראוי לאכילה **רכז (ה)**

נזיר

כהן ונזיר שבפגעו במת מצוה, הא דמטמאינן לנזיר ולא לכהן **לג**
נזיר ששתה יין הא דלא הוי התראת ספק **סה**
ראה: עירובין

נחירה

נחירה ע"י ישראל בחול, ובשבת ע"י עכו"ם **קנ**

נחש

בדברי התוס' דחיה הרומשת היינו נחש, ותמוה הוא דאז הוי קודם הקללה והיה אז לנחש רגלים **רלז לדף כח.**
נחש אינו בכלל הדורסים דאין דריסה אלא ביד ורגל ולא בנשיכת פה **קכד**

נטילת ידים

אמירת 'מודה אני' בלא נט"י **יא (ד)**
אמירת רחום קודם נט"י שחרית **יא (ו)**
בענין ברכת ענט"י בנטילה שקודם תפילת מנחה וערבית, ובהא דאינו מברך בלא עשה צרכיו **יא (ד)**
הניעור משנתו בלילה ואין לו מים ליטול ידיו וצמא למים אי מברך או מהרהר, וטעם הדבר **יא**
בהנ"ל כשישן בבתי ידים **יא (ד)**

נטילת נשמה

דחפו לשעיר עזאזל ולא מת דירד אחריו וימיתנו הא דלא נאסר משום נטילת נשמה **פה**

ניצוק

אי אמרינן ניצוק חיבור כשאין האיסור בעין אלא בלוע **נ (י)**

נישואין

אמאי תקנו דנישאת ביום הרביעי משום טענת בתולים ניזל בתר רוב דאינן מזנות **רמג לדף ב.**
בבואו לישא אשה לא ישים לנגד עיניו יחוס אבותיו **חי' אגדה תהלים (ד"ה אשא)**
בהא דמותר לישא אשה בפורים **צה**
ביאור הגמ' דבתולה נישאת וכו' שלא יהא אדם טורח וכו', ובמתני' קתני משום טענת בתולים **רמג לדף ב.**
בענין עשיית נישואין עד ר"ח אייר ובר"ח אייר ואחר ל"ג בעומר **ס**
חתן וחותנו ששמותם שוין אי צריך לשנות שמותם ואי צריך להחזיק בשם החדש ל' יום **קצ**
יישוב לקו' התוס' אמאי לא קתני הבתולה בה"א הידיעה **רמג לדף ב.**
יישוב לקו' התוס' אמאי קתני בתולה נישאת ולא נושאין את הבתולה **רמג לדף ב.**
מדרך העולם לבחור איש לבתו או למדן או יחסן **חי' אגדה חיי שרה**
נישאת לאחד מעידיה אי איכא חשד ואי מוציא **קצב**
עשיית נישואין אחר מילוי הלבנה בחודש ניסן ובשאר חדשים **ס**
עשיית נישואין בשבת **ס**
ראה: ביאה, חופה, כסף, כתובה, קידושין, שטר

נס

האיך היו מקריבין מנחות מתבואה דשמיטה ויובל הא גדל בנס ואסור ליהנות ממנו **מג**
עשרה ניסים שנעשו בביהמ"ק אי נעשו גם בביהמ"ק השני **פד**
ראה: חנוכה 'ענף נס חנוכה', מעשה ניסים

נעלים

ראה: מנעלים

נערה

ראה: הפרת נדרים

נקברין

אי רשאי לשורפן ואי אפרן מותר **נא**
איה"נ הנקברים אפרן אסור גם שלא כדרך הנאה, אבל הנשרפים מותר שלא כדרך הנאה **רמה לדף נו:**

נר חנוכה

ראה: חנוכה (ענף זה)

נשיא

הוי קדושה עצמה **ז**

נשים

אי אמרינן בהו אין אדם משים עצמו רשע וכן א"א עושה בעילתו בעילת זנות **פ**
אי אמרינן לאדם חטא וכו' כשהאשה לא פשעה **פ**
אי אשה מותרת לאכול ח"ש חמץ **קמט (ב)**
אי נשים חייבות בלאו הבא מכלל עשה **רכ**
אי נשים מצוות על לפני עור **רמה לדף נו:**
אי סומא עדיף מנשים **קג (ד"ה אבל צל"ע)**
אי סמכינן אטעימת נשים בטעימת כבד היכא דלא נמצא מרה או גידין וכד' **קכז (ב)**
בדברי הגמ' דאשה מצי משוי שליח למילה, הא לא מצי עבדה **קעו**

בדברי רש"י דנשים פטורות מלאו שאין בו מלקות **קמו (ג)**
בדעת ההל' א"י דנשים לא ישחטו והא דנשים שוחטות קדשים לשיטתו **קב**
בשיטת הכלבו דנשים שוחטות לעצמן ולא לאחרים **קב, קנד**
הא דלא דרשינן כל שישנו בל"ת דשעטנז ישנו בגדילים תעשה לך וליחייבו נשים בציצית **רלח לדף מג:**
הא דלא ממעטינן נשים מאיסור גיד הנשה דכתיב "בני ישראל" ולא בנות ישראל **קכז**
היכא דנקטו חז"ל לשון "אדם" אי בא למעוטי אשה **פ (ד"ה ומ"ש)**
חיוב חטאת לאשה במלאכת שבת **קמח**
נשי כהנים האוכלות תרומה אי מקיימי מצוה בזה **רלח לדף כח:**
נשים בלאו שאין בו מעשה **רה**
נשים במצות יבום **פ (ד"ה ומה דפשיטא)**
נשים במצות כיסוי **קב**
עדות אשה אי הוי ככל עד פסול דכל העדות בטלה **רה**
עשה שאינו נוהג בנשים הא דלא חשיב עשה שאינו שוה בכל **פ (ד"ה ועונ"ל), קכ"ז (ב)**
ראה: מצות עשה שהזמן גרמא

נשיאת כפים

ראה: ברכת כהנים, כהן 'ענף נשיאת כפים'

ס

סגולה

ראה: פרנסה

סוחט

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

סוכה

אי דפנות הסוכה אסורים כל שבעה מדאורייתא או מדרבנן **רלט לדף ט.**
בדברי המהרי"ל בשם מהר"ש לסמן דפי מחיצת הסוכה שלא לשנותם משנה לשנה **רי (ד"ה אבל מה)**
אי כל ישראל אין יוצאין בסוכה אחת דלא מטי שוה פרוטה לכולם, הא בערבה נמי ליכא שו"פ **רלט לדף כז:**
דופן שלישי טפח הכוונה דאותו טפח נחשב לדופן שלם **א בהערה**
סוכה ע"ג בהמה אי כשירה בשנים דאחד יזכיר לחבירו **עח (ב)**
סוכה קבועה שיש לה מזוזה כל השנה אי צריך להסירה ולקובעה שנית לאחר החג **קפב**
סוכ"ה ר"ת סומך ועוזר כל הנופלים **חי' אגדה חוקת**

סומא

אי סומא עדיף מנשים **קג (ד"ה אבל צל"ע)**
בטעם הדבר דסומא פטור מן המצות, דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ **קג (ד"ה ומ"ש בשם)**
הא דאיצטריך קרא למעט סומא מעדות הא הוי עדות שא"א יכול להזימה **קג (ד"ה וע"ד חידוד)**
היאך משכח"ל לאו הניתק לעשה הא הלאו כולל גם סומא משא"כ העשה **קע (ב), רטז**
סומא במצות עשה ול"ת ובז' מצות ב"נ **קג (ד"ה אבל בגוף)**
ספי' לסומא, ואי סומא שראה בגדלו או לא ראה בגדלו עדיף מקטן **קג (ד"ה ו"ע)**
שחיטת סומא לר"י דסומא פטור מן המצות, ואי הוי בכלל בר זביחא **קג**

סופר

ראה: גט, סת"ם, קלף

סחורה

איסור סחורה בדברים אסורים שרצים ושאר דברים אי הוי מה"ת או מדרבנן **קמט**
בענין סחורה והנאה בדם והא דל"ב לאקושי למים להתירו בסחורה או דנילף מחלב **קמט**

סייעתא דשמיא

ביאור מאמרם ז"ל לאוקמי' גירסא סייעתא דשמיא **פ (ד"ה ומה דפשיטא)**

סיכה

סיכה בשמן וואזעלין **קנח**

סכנה

אי עדיף לילך במקום סכנה עם גוי או בלי גוי **קפב**
אכילת דגים בחלב אי אית ביה סכנה **קלג**
ביצה קלופה שעבר עליה מקצת לילה אי איכא סכנה בדבר **רמ לדף ג:**
קציצת אילן לתועלת אי יש בזה סכנה **קמז**

סנדל

אי אמרינן בסנדל של חליצה כתותי מיכתת שיעורי' **עג (ג)**

סעודה

שלשה שישבו לאכול, אי עדיף ליחלק בברכת המוציא
או שאחד יוציא את כולם **כא**
ראה: ברכות 'ענף ברכת המזון'

סעודת מצוה

אי סעודת חנוכת הבית הוי סעודת מצוה **קעז**
אי סעודת מילה הוי סעודת מצוה מה"ת **קעז**

ספיה

אי הוי איסור דאורייתא או דרבנן **לח**
אי ספינן לקטן בנדרים ושבועות **לז, סז**
באיסור לספות לקטן דברי איסור מה"ת או מדרבנן
נט (ב), סז, רכט (ב)
באיסור ספיה לחרש ושוטה **לח, רל (ב)**
טעם איסור ספיה **לח**
כיון דאסור לספות בידים לקטן שוב אין מצוה לאפות
ע"י לחם הפנים בשבת **רכט (ד"ה ועוד)**
ספי' לסומא, ואי סומא שראה בגדלו או לא ראה
בגדלו עדיף מקטן **קג (ד"ה ו"ע)**

ספיקא דאורייתא

אי בספק כרת ומיתה ביד"ש לכו"ע ס"ד לחומרא
פג, רמד לדף כח.
אי מהא דאצטריך תרי קהלי לספק ממזר ולספק קהל
ילפינן דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא **רמה לדף עג.**
בב' ספיקות דסתרי אהדדי לא אמרינן ספיקא מה"ת
לקולא **רמז לדף נב:**
בלאו שאין בו מלקות, איסור עשה, ל"ת שאין בו
מלקות בצירוף עשה אי אמרינן ס"ד לקולא **פג**
למ"ד ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא אי אמרינן שהוא
מדרבנן לחומרא **רמז לדף נה:**
ספק דאורייתא שנעשה אח"כ ספק דרבנן אי ספיקו
לחומרא או לקולא **קל (א)**
ספק בהלל"מ אי אזלינן לחומרא **סא (ג)**
ראה: אשם תלוי

ספיקא דרבנן

בהא דאב הטומאה דרבנן ספיקו טמא **קמו**
בהא דלא אזלינן לחומרא באיסור דרבנן משום ספק
לא תסור **קמו**
ספק מי רגלים באשפה מותרין לקרוא כנגדן, מאי
קמ"ל **קמו**
ספיקא דרבנן שעיקרו מה"ת אי אזלינן לחומרא
סא (ג)
ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת באיסור דרבנן
קסז
לרמב"ם דספי"ד לקולא מנ"ל דאזלינן בת"ר הא י"ל
דספיקא הוא ולכן אזלינן לקולא **קמו (ה)**
ספק דאורייתא שנעשה אח"כ ספק דרבנן אי ספיקו
לחומרא או לקולא **קל (א)**
ספק דרבנן במקום חזקה **קמה, קמו, קסז**
עשיית ספק דרבנן בידים **ז (אלא דיש)**

ספירת העומר

נעשה גדול בימי הספירה אי מהני לי' מה מה שספר
בעודו בקטנותו **ק**
ראה: ימי הספירה

ספק

אי מצי משוי שליח לקדש אשה ספק קידושין **מו**
אי סמכינן אחזקה בספק איסור מיתה, ולענין חזקה
שליח עושה שליחותו מה הדין **קד, קה**
איסור התלוי בהיתר והיתר התלוי באיסור בדאורייתא
אזלינן לקולא ובדרבנן אזלינן לחומרא **רלח לדף כח.**
הא דספק מוקצה לחומרא **צג**
כשיש חזקה לכאן לכאן לא אמרינן נוקים אחזקה
ראשונה אלא הוי ספק **רנ לדף ב:**
סכין ספק איסור שנתערב באחרות מה דין הכלים
קכג
ספק אי בקי בפתח פתוח אי חשיב ספק חסרון ידיעה
רמג לדף ט:
ספק יד סולדת בו בכלי ראשון ובכלי שני **קלה**
ראה: טריפה (ענף זה), לפני עור, נגעים, קבוע, רוב

ספק ברכות

אי אמרינן ספק ברכות להקל בס"ס **ז, עח**
בירך ונסתפק אי עלתה לו ברכתו אי מיקרי ספק
ברכות, ומתי אמרינן ספק ברכות להקל **ה**
ברכת אורז ודוחן **ז (לענין)**
ברכת כיסוי הדם על חיה שנולד בה ספק טריפה ויש
ס"ס להכשירה **ז (אבל נ"ל למ"ש)**
ספק אם בירך אי יכול לברך בלשון לע"ז **קעא**

ספק טומאה ברה"ר/ברה"י

למ"ד טומאה דחויה בציבור אי ספק טומאה ברה"ר
טמא **רלח לדף טו.**
ספק טומאה ברה"י דטמא היינו דהתורה עשאו כודאי
רלח לדף טו. רמג לדף עה:
ספק טומאה ברה"ר בקדשים אי טהור **קא (יא)**

ספק ספיקא

אי אמרינן ס"ס דסתרי אהדדי **נג (ב), עח**

אי אמרינן ספק ברכות להקל בס"ס **ז, עח**

אי ס"ס מטעם רוב קאתינן עלה או מטעם דספק א' מדרבנן לחומרא וספק ב' הוי ספק דרבנן **קמה, רמג לדף ט:**

אי ס"ס עדיפא מרוב **קמה**

אי שם אונס חד להרמב"ם דס"ל דל"ב שיוכל להתהפך הוי ס"ס מעליא **קמה**

בגדר ספק ספיקא **ז (אבל נ"ל)**

הא דבעינן שיוכל להתהפך **קמה**

ס"ס במקום חזקת איסור **קסז, רמג לדף ט.**

ס"ס באיסור כרת **קמח**

ס"ס שאינו יכול להתהפך או שם אונס חד אי בטומאה אזלינן לקולא **קמה**

ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת אי מהני בספק חלל **רמג לדף יד.**

ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת באיסור דרבנן ובאיסור עשה **קסז**

ספק הרגיל וקרוב לודאי לא חשיב ס"ס **עח**

עשיית ספק ספיקא בידים **ז (אלא דיש)**

שיטת התוס' בס"ס שאינו יכול להתהפך **קמה**

שם אונס חד שיכול להתהפך **קמה**

ספר תורה

גליון ס"ת שנקרע אי מותר לדבק בו קרע בס"ת **ז**

החלפת העץ חיים מימין לשמאל ולהיפך **רי (ד"ה אמנם כוונת)**

ראה: חסירות ויתירות, סופר, קלף, קרי וכתיב, קריאת התורה 'ענף נמצא פסול'

סת"ם

דיו אי הוי חציצה בכתב ע"ג כתב **ו**

כתיבת סת"ם על הגויל **ו**

כתב בדיו וצפהו זהב וחזר וכתב עליו בדיו **ו**

ראה: סופר, ספר תורה, קלף, תפילין

סתם יינם

השותה סתם יינם מעביר צלם אלקים וסופו לעבור איסור עם גוי', ולכן שגגתו צריך כפרה **קסב (ב)**

השתמשות בקפה הנעשה מחרצני סתם יינם **קנא**

סתם יינם בזה"ז **קנא**

ע

עבד כנעני

אי יש שליחות לעבד **כו**

אי נקרא אדם **פ (ד"ה וגוף)**

אי שחיטתו כשרה **פ (ד"ה ובדקדוק)**

אי שייך שליחות בשבת ע"י עבד או פועל שמשלם לו **קעד**

עבד שאינו רוצה למול דאסור להחזיקו הא אין למדין מקודם מ"ת **סט**

עבדי כהנים האוכלים תרומה אי מקיימי מצוה בזה **רלח לדף כח:**

ראה: לעולם בהם תעבודו

עבודה

הא דשחיטה לאו עבודה הוא, ומ"ש קבלת דם דהוי עבודה **ריג (ד"ה ונ"ל דאמרינן)**

ישיבה בעזרה לצורך עבודה **קיג**

עבודה זרה

הנאה מע"ז בקול מראה וריח **רמא לדף כח.**

הנאה מע"ז שלא כדרך הנאתו **עג (ב)**

מכירת דברים של ע"ז לעכו"ם כשיוכלו לקנותו במקום אחר **קנד קנה**

שחיטה בסכין של ע"ז **ב**

ראה: מנסך

עבודת ה'

אנשים מסתכלים על עוונותיהם כמועטים ועל מצוותיהם כמרובים **חי' אגדה במדבר**

בדורות האחרונים מי שעובד ד' עובד את ד' באמת אין לו לירא משום עונש בעוה"ז **חי' אגדה מסכת חגיגה**

גם בין חברים צריך האדם להתחזק באמונתו ולא לנטות אחריהם **חי' אגדה שלח**

הגאוה נבראה רק כדי להשתמש בזה לעבודת ד' **חי' אגדה שלח**

החירות מזיק לישראל שיורדים אז מעבודת ד' **חי' אגדה בא**

יצה"ר נדמה לצדיקים כהר **חי' אגדה מסכת סוכה**

כבוד האבות ואהבת הבנים תעוררם ללכת בדרך ד' **חי' אגדה בחקותי**

להעמיד את בנין העולם צריך תורה עבודה וגמ"ח, ולקיים את העולם מספיק באמת שלום ודין **חי' אגדה פרקי אבות**
מי שהקב"ה אוהב עבודתו אין מזמין לו עבודת דיבור **חי' אגדה קרח**
מי שלא חוטא לא ניכרים הצרות על פניו **חי' אגדה חיי שרה**
מי שלא משוקע בהבלי העוה"ז מקיים יותר את תרי"ג מצות **חי' אגדה וישלח**
צדיק גמור הוא כשעובד ד' גם כשהוא עשיר **חידושי אבדה בהעלותך-שיר השירים**
צריך לעבוד את ד' גם בעניינים הגשמיים **חי' אגדה לך לך**
ת"ח יש לו לב טהור בוער בקרבו לתורה ועבודת ד' **חי' אגדה האזינו**
ראה: יראת ה', צדיקים

עגל

שחיטתו תוך ח' ימים מלידתו אי אסור מה"ת או מדרבנן **קמה**

עד אחד

המביא גט ממדה"י נאמנותו מטעם עדות הוא או מטעם שליחות והאיך נאמן לאוסרה על בעלה **ר**
נאמנותו במיתת הבעל אי הוי מה"ת או מדרבנן ומ"ש מגירושין **ר**
נאמנות ע"א באיתחזק איסורא **ר**

עדות

בענין נאמנות העדים דאינם שקרנים, ובענין תרי ותרי דמכחשי אהדדי **רמג לדף טז.**
נטילת שכר על נתינת תעודת כשרות **רט**
נישאת לאחד מעידיה אי איכא חשד ואי מוציא **קצב**
עדות אשה אי הוי ככל עד פסול דכל העדות בטלה **רה**
עדים החתומים על השטר אי מקרי מפיהם או מפי כתבם והאיך מהני גט הבא ממדה"י **ר**

עדות שא"א יכול להזימה

אי צריך שיהא אפשרות לעשות לו כאשר זמם או סגי ביכולת הזמה **רה**
בממון ובקנס אי בעינן עדות שא"א יכול להזימה **קג (ד"ה וע"ד חידוד), רה**
הא דאיצטריך קרא למעט סומא מעדות הא הוי עדות שא"א יכול להזימה **קג (ד"ה וע"ד חידוד)**
לר"ע דחיישינן דלמא הוי טריפה והוי עדות שא"א להזימה הא כתיב מחלליה מות יומת **חי' אגדה שלח (ד"ה במכות)**
מתי בעי' עדות שא"א יכול להזימה ומתי לא וביאור התוס' ריש מכות דבעדות בן גרושה לא בעי' **קג (ד"ה אבל בגוף)**
עדות דלא משכח"ל שתבוא לידי הזמה בשום צד בעולם אי מקרי עדות שא"א יכול להזימה **רה**

עדים זוממין

אי אמרינן בעדים זוממין דחבר אי"צ התראה **רז**
אי משכח"ל שהנידון והעדים שניהם נהרגין, ודין הזמה והכחשה כאחת **רו**
אי שייך לעשותו ע"י מעשה **רה**
הא דהרגו אין מחייבין אותם משום רציחה **רז**
נשים בלאו דהזמה **רה**

עובדא דחול

בדבר הליכה לבחירות בשבת **ל**
בדבר שאיבת מים מן הבאר ע"י מכונה המשמעת קול **לו**
בדבר שאינו דומה למלאכה דאורייתא, ובדבר שאין חשש שיבוא לאיסור תורה **ל**
הליכה ל'בערזע' [בורסה] בשבת **ל**
הליכה למשרדי המס לפחות המס במקום הפסד **ל**

עובר לעשייתן

ראה: ברכות 'ענף ברכת המצות'

עולה

ראה: נדרים ונדבות

עולם

להעמיד את בנין העולם צריך תורה עבודה וגמ"ח, ולקיים את העולם מספיק באמת שלום ודין **חי' אגדה פרקי אבות**

עומד מרובה על הפרוץ

עומ"ר על הפרוץ מב' רוחות **מא (ב)**

עונש

הנוסע מלימוד התורה צריך להיות חרד מן העונש **חי' אגדה מסעי**
ביאור הרמב"ם דאין עונשין גוי קטן, הא לא נתנו שיעורין לב"נ ואפשר דגדול הוא **קפ**
העונש על עבירה שרבים דשים בה היא מועטת מעון שאין רבים דשים בה **חי' אגדה תפילה (ד"ה בוידוי)**

עונשין מן הדין

אותו ואת בנו שעיקרו ושורש איסורו מה"ת י"ל דלוקין מן הדין **רמז לדף פב.**
אי מ"ד עונשין מה"ד צריך לסבור דאין מלקות בחייבי כריתות **רכה (ד"ה ואני אומר)**

עוף

עור עוף משובח יותר לתפילין משום דמקיימים בו מצות כיסוי הדם **חי' אגדה תרומה**
עוף פסח אי כשר לגבי מזבח **רלט לדף כט:**

עור

אי יש דם בעור, בבהמה ובעוף **קיא**
אי יש ציר בעור **קיא**
עור עוף משובח יותר לתפילין משום דמקיימים בו מצות כיסוי הדם **חי' אגדה תרומה**

עזרה

ישיבה בעזרה לצורך עבודה **קיג**
עזרה רשות הרבים לענין טומאה ולענין שבת **ריג בהערה**
ראה: טומאת מקדש וקדשיו

עיבור השנה

אם צריך לעבר השנה כדי שלא יצא שבועות בשבת **רכט (ה)**

עיר הנדחת

ראה: ציצית

עירובין

אי ברכת עירובי חצירות ותבשילין חשיב מצות חבילות חבילות **מב (ב)**
בהא דמהני עירוב ביוה"כ שחל להיות בער"ש הא אינו יכול לאכול ביהש"מ דער"ש **מג**
בישוב שיטת הרי"ף דיוה"כ בעי עירובי חצירות **מג, רלז לדף ל.**
ב"ש ס"ל דמערבין לגדול ביוהכ"פ, והא דאין מערבין לנזיר ביין איירי ביוהכ"פ דאין מקדשין על היין **רלז לדף ל.**
המניח עירובי תבשילין וחצירות כאחד אי מברך על שניהם כאחת, ובנוסח הברכה **מב, קסח**
לב"ש בשבת אפשר לערב לנזיר ביין **רלז לדף ל.**
עשיית עירובי חצירות מר"ח ניסן ע"י מצה רגילה או מצה עשירה **נ (ז)**

תמיהה בדברי התוס' דרק לר' יהודה אין אוסר הנכרי, והא אף לת"ק אין אוסר אלא א"כ בא לביתו בשבת **רלז לדף סה:**
ראה: לחי, עומד מרובה על הפרוץ, צורת הפתח, שיתופי מבואות

עירוי

כלי פורצלן שנאסר ע"י עירוי אי מהני ליה הגעלה **קכג**
עירוי תבשיל מכלי של פסח לכלי חמץ **נ (י)**

עישון

המחמיר שלא להדליק טוטין מנר של חלב אי איכא לפנ"ע בזה שנותנו לאחר שאינו מחמיר **קח, קנד**

עכו"ם

אי מותר לילד נכרית עובדת ע"ז או שאינה עוע"ז **קנו, קנז**
אי נכרי קונה משכון בשעת הלואה **רלח לדף לא:**
אי עדיף לעבור במקום סכנה עם גוי או בלי גוי **קפב**
גוי קטן ממתי נעשה גדול וביאור דעת הרמב"ם דאין עונשין גוי קטן הא ל"נ שיעורין לב"נ **קפ**
דין חדש בשל עכו"ם **רמא לדף יג:**
הא דאין מזמנין העכו"ם על בני מעיים **קיד**
הא דמותר למכור נבילה לעכו"ם ול"ח שיאכל הבני מעיים **קנ**
היכא דאיכא מותנא בעכו"ם אי גזרינן תעניתא **קפב**
ממון עכו"ם אי בטיל ברוב ממון ישראל **קפב (ד"ה אבל נ"ל)**
עונש עכו"ם הלומד תורה ואי חייב מיתה מה"ת **קעט**
שחט הושט ולא הקנה אי מותר הקיבה לגוי **קיד**
שחט הקנה ולא הושט אי מותר הריאה לגוי **קיד**
ראה: אמירה לנכרי, לא תחנם, לפני עור, מסיח לפי תומו, שליח/שליחות

עני המהפך בחררה

אי דין מערופיא תליא בדין עני המהפך בחררה ואי דמיא להדדי **רט**
דין עני המהפך בחררה במציאה והפקר **רט**
דין עני המהפך בחררה בשהמוכר בא ללוקח **רט**
דין עני המהפך בחררה קודם פיסוק דמים **רט**
ראה: השגת גבול, מערופיא

עננים

אי אית להו בית קיבול למי הגשמים **קסז**

עץ הדעת

ביאור המדרש דכיון שהראתה חוה לאדם הראשון דם נדה אכל מעץ הדעת **חי' אגדה בראשית**
ביאור המדרש שכשמתה שרה התחיל אדם הראשון לקרא תרגום **חי' אגדה חיי שרה**

עצרת (שבועות)

אם צריך לעבר השנה כדי שלא יצא שבועות בשבת **רכט (ה)**

ערב

אי יכול לחזור בו קודם ההלואה **קנד**
הא דילפינן ענין ערבות מיהודה והא אין למדין מקודם מ"ת **סט**
ראה: כל ישראל ערבים זה לזה

ערב יום כפור

אין לו מה לאכול רק נבילות וטריפות הא דאסור לאכלו בעיוכ"פ ול"א עדל"ת **פב**

ערב פסח

איסור אכילת חזרת בער"פ אינו מדינא אלא ממנהגא **נ (ו)**
אכילת מצה עשירה בער"פ **נ (א)**
אכילת מצות מצוה ליל י"ד והאכלתו לקטן שאינו יודע לספר ביצי"מ **נ (ז)**

- ער"פ שחל להיות בשבת -

אי סגי לבער החמץ בער"ש בשעה שש או דצריך להקדים לחמש כבכל שנה **נ (ב)**
אכילת סעודה שלישית **נ (א), סד (ג)**
באופן מכירת חמץ בער"ש **נ (ג)**
כמה משיירין מחולין ומתרומה מלפני השבת **נ (א)**
טלטול מצות מצוה ושאר המצות **נ (ז)**
סידור המצות והכלים ע"י גוי **נ (ה, ו)**
צליית הזרוע בער"ש ואם שכח מה דינו **נ (ח)**
שריית החזרת ע"י ישראל או ע"י גוי **נ (ו)**
שכח להפריש חלה מלחם חמץ שאפה לשבת כיצד יעשה **נ (ט)**
שכח למכור בער"ש אי מוכר בשבת **נ (ג, ד)**
תבשיל שנתבשל בקדירה של פסח האיך מערה אותו לקערת חמץ **נ (י)**

ערב ראש השנה

ראה: ראש השנה (ענף זה)

ערב ראש חודש

הנוהג להתענות בכל ער"ח ויש לו יא"צ באחד מהם אי צריך להשלים תעניתו **צד**
מי שקיבל עליו תענית כל יום ב' וחל אז ער"ח ומנהגו להתענות אז כל היום או חציו אי עולה לו לנדרו **צד**
תענית ער"ח אי מקדימין ליום הכניסה, וכשחל בש"ק מה דינו **עט**

ערב שבת

אי מותר להסתפר ע"י עכו"ם ער"ש ביה"ש **כה**
אי מתענין תענית דעשי"ת בער"ש **עט**
ערב שבת הוא זמן מסוגל ומוכשר לתשובה וזמן כפרה לכל תולדותם **עט**

ערבה

בטעם הדבר שא"א לקיים מצות ערבה בערבה שבלולב **צה**
הא דערבה סגי ביום אחד זכר למקדש ולא כלולב דבעי' ז' **צה בהערה**

ערוה

ראה: קריאת שמע

ערכין

הא דתפס הרמב"ם טעמי' דאביי ולא דרבא בהא דבעי קרא לרבות כהנים **קעה**

ערלה

אי י"ל דאין איסורו איסור עולם משום דבזמן שהוא בוסר מותר או דמותר שלכדה"נ **קפג**
בוסר דמותר הוא דין בעצם בוסר או משום דאכילתו הוא שלכדה"נ **קפג**

עשה

אי בי"ד מצוין להפריש קטן מאיסור עשה או מלעבור אמ"ע **לז**
אי באיסור אכילת יוכ"פ איכא עשה **פב**
אי בנבילה וטריפה איכא איסור עשה **קמא**
אי בשבת איכא עול"ת **לג**
אי ל"ת חל עליו לדעת הרמב"ן דעשה חמיר מל"ת **סב**
אי עשה דשביעית חמור מלאו דנבילה **לג, לז, פ (ד"ה ובספר)**
אי ר"מ חייש למיעוט או למיעוט וחזקה במקום עשה **נז**

בענין אי עשה חמור מל"ת והסברא בזה
לג, לז, פ (ד"ה אבל אני), קא (יב), קלב
חצי שיעור באיסור עשה **לז**
עשה שאינו זבוח בנבלת עוף טהור **קח**

עשה דוחה לא תעשה

אי כה"ג במצותיו נחשב דרבי ביה רחמנא מצות יתירות דלא לידחי יבום ל"ת דאלמנה לכה"ג **רמב לדף כ.**
אי מקצת עשה דול"ת, ובענין כלאים בציצית השתא דלית לן תכלת **סד (ג)**
אי ספק עשה דוחה ספק ל"ת **קמא**
אי עדל"ת כשצריך לקיימו בחברת אחרים ולהם ליכא עשה **פ**
אין לו מה לאכול רק נבילות וטריפות הא דאסור לאכלו בעיוכ"פ ול"א עדל"ת **פב**
אין עדל"ת באופן שעי"ז יתבטל לגמרי הל"ת, דלא דמי לכלאים בציצית **יג**
אין עדל"ת שבמקדש, ובל תוסיף במתן דמים נחשב ל"ת שבמקדש **רמא לדף כח.**
אנוסה שאמרה לא בעינא נעקר העשה דלו תהיה לאשה ממקומו ולכן אינו דוחה ל"ת **קעד**
בדברי הפמ"ג דהיודע בחבירו שלא יברך אסור ליתן לו לאכול ואמאי לא נימא עדל"ת **קנד**
ביאור ספיקת בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא עדל"ת **ריג (ב)**
גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, מה הרבותא ומ"ש מכל עדל"ת **לז, פ**
הא דאיצטריך קרא דמילה דוחה שבת ול"א עדל"ת **לא**
הא דאין שורפין עצמות וגידין קרבן פסח ול"א עדל"ת **עט**
הא דעשה דכיסוי דוחה ל"ת דיו"ט הא לא הוי מצוה הכרחיי, ואי עדל"ת כשהעשה אינו הכרחי **קא**
הא דקרבן פסח ומכשיריו דוחין שבת ולא אמרינן הואיל ובידו להפקיר נכסיו ויפטר מק"פ **ריג**
הטעם דעדל"ת
פ (ד"ה אבל אני), קמח, ריב, רמא לדף כח.
היה אנוס ולא אכל בעיוכ"פ אי מותר לאכול בתוס' יוכ"פ משום דעדל"ת **פב**
השוחט עולת נדבה ביו"ט אמאי לוקה נימא עדל"ת או נימא הואיל **סב, סג, סד**
נדר לבטל את המצוה הא דלא אמרינן עדל"ת **יג, קסח**
עבר ושחט ביו"ט אי מותר לחפור בדקר משום דעדל"ת **סא**
עדל"ת אי הוי הותרה או דחויה **יג, פב, קא, קסח**
עשה דמכח רוב אי דוחה ל"ת ודאי **סד (ג), קכ (ב)**
עשה שבא ע"י פשיעה אי דוחה ל"ת, ועשה שאינו יכול לבוא אלא ע"י פשיעה **לז**
שופר של עולה הא דלא יתקע בו לכתחילה ונימא עשה דתקי"ש דוחה ל"ת דמעילה **רמא לדף כח.**

- אפשר לקיים שניהם -

אפשר לקיים במציאות רחוקה אי עדל"ת **קא**
אפשר לקיים שניהם לאחר זמן אי עדל"ת **סד (ג), עט, רכב**
באופן שיצטרך לעבור איסור דרבנן כדי שלא ידחה הל"ת אי מקרי אפשר לקיים שניהם **רלו לדף קל. רמא לדף כח.**
הא דבאפשר לקיים שניהם אין עדל"ת **קא**
עשה דשייך לקיימו באופן אחר בלא עקירת הלאו אי דוחה ל"ת **רלח לדף פה.**
והנותר ממנו עד בוקר בא לאסור ביעור קדשים ביו"ט אפי' שלא בשריפה ולא נימא עדל"ת **רמח לדף ד:**

- ב' עשין -

אי תרי עשה דוחה עול"ת **יג, קמא**
תפילין של יד וראש אי מקרי תרי עשה דלידחי ל"ת ועשה **קסח**

- בעידנא -

אי בעינן בעשה דחמירא **רלט לדף מג.**
אי בעינן בעידנא בעשה דרבים **עא, קא**
אי הכשר מצוה חשיב בעידנא **סד בהערה, קמא**
אי שריפת קדשים ביו"ט הוי בעידנא דנימא עדל"ת **רכג**
אין עדל"ת אא"כ אמרינן מתוך, דאל"ה ל"ה בעידנא **רכג (ד"ה אכן לענ"ד, וד"ה ובסברא)**
אין עדל"ת רק בעידנא **רכח (ד"ה וכעת)**
בגדר בעידנא כמה זמן בעי דיתקרי בעידנא **סא (ב), סד (ב)**
ביאור בדברי הגמ' דבקושיא ראשונה נקט רבה ובשניה נקט רבא **רכח (ד"ה וכעת)**
הא דבעינן בעידנא, משום דאל"ה הו"ל מצהב"ע **סב (ד"ה ובתשו'), קא, קנד (ד"ה ובהדי), קעח**

- לא תעשה ועשה -

אי רבא ס"ל דיו"ט הוי עול"ת **קב**
בדברי הריב"א דבל"ת ועשה אם עבר וקיים המצוה אינו לוקה, הא הוי מצהב"ע **סב, קמא, קעח**
היכא דאיכא ל"ת ועשה דאין העשה דוחה אותם, עבר ועשה אי קיים המצוה **סג, עא**

הא דבעי קרא למעט דלא יטול האם על הבנים אפי' במקום מצוה תיפ"ל דהוי עול"ת **רמ לדף כז:**
חילוק בין ב' עשין במצוה אחת לשני מצות נפרדות דכה"ג עדל"ת ועשה **עא, קסח**

- לא תעשה שיש בו כרת -

אי עדל"ת שי"ב כרת, ומ"ש מאיסור לאו **סד, (ג), קמח, ריב, ריג (ב), רמא לדף כח.**
למ"ד עדל"ת שי"ב כרת אי דוחה אף ל"ת דשבת **קעח (ד"ה לכן)**

- עשה דקודם הדיבור -

אי יו"ט הוי עשה דקודם הדיבור **רכ**
אי עשה דקודם הדיבור עדיף מעשה שלאחר הדיבור **ריג (ד"ה ומה שנ"ל ביישוב), רכ, רלט לדף מג.**
עשה שנשנה שוב בסיני אי דינו כלאחר הדיבור **רכ**

- עשה דרבים -

אי בעינן בעידנא בעשה דרבים **עא, קא**
אי קרבן פסח מקרי עשה דרבים **ריג (ב)**

- עשה שאינו שוה בכל -

אי עשה שאינו שוה בכל דוחה ל"ת השוה בכל **פ (ד"ה וי"ל בזה), רכא**
עדל"ת מכלאים בציצית הא כלאים אינו שוה בכל דכהנים בשעת עבודה מותרים **רלח לדף מג:**
עשה שאינו נוהג בנשים הא דלא חשיב עשה שאינו שוה בכל **פ (ד"ה ועונ"ל), קכ"ז (ב)**

עשירות

העשירות יכול להעביר את האדם על דעת קונו **חי' אגדה דברים**
צריך להשתוקק לעשירות כדי לקיים מצוות ומעש"ט בכסף **חי' אגדה תבא**

עשרה טפחים

כשכתוב "ה"גג הכוונה לגג הידוע שהוא מעל י' טפחים **רמז לדף מב.**

עשרת ימי תשובה

אי מתענין תענית דעשי"ת בער"ש **עט**
טעם למניעת אכילת אגוז בעשי"ת **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**

פ

פגול

בהא דכהן המפגל במזיד חייב אף דהוי ע"י מחשבה **כו**

פדיון הבן

אי הוי מ"ע שהז"ג **קב**
אמאי חייב לשלם דילמא טריפה הוי **קפד**
בפדיון הבן ומתנות כהונה אזלינן בממון אחר רוב **קפד**
בצדדי הספק אי כהן מברך שהחיינו או אב **מו**
חל להיות יום ל"א בשבת אי פודה בער"ש ע"מ שיחול הפדיון בשבת **נ (ג)**
עובר שלא נתרקמו איבריו אי פוטר את הבא אחריו **קפד**
פדיון הבן ע"י שליח **מו**

פוסק

ראה: דיין, רב

פועל

אי שייך שליחות בשבת ע"י פועל שמשלם לו משום דיד פועל כיד בעה"ב **קעד**

פורים

בהא דמותר לישא אשה בפורים **צה**

- קריאת המגילה -

בדברי רש"י דמגילה נקראת בי"א וכו' לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו מאי חדית לן **צז (ב)**
ביאור המג"א דנתגייר קודם הנה"ח פטור מקריאת המגילה דלילה **קפ**
עיירות המסופקות אי מוקפות חומה מימות יהושע דקוראין בי"ד וט"ו מתי מברכין **ז (אבל בלח"מ)**

- משלוח מנות -

אדם חשוב המקבל מתנה אי יצא בזה יד"ח משלוח מנות **צו, צז**
אי מותר לשלוח ממעשר **צה**
אי מותר לשלוח לחולה שי"ב סכנה מאכל אסור **צה**
אי מצות מתנות לאביונים קודם או משלוח מנות **צה**
אי צריך לשלוח מנה חשובה הראויה להתכבד או בסגי במנה כל דהו **צו**

ב' חתיכות ממין אחד אי חשוב שתי מנות **צו בהערה**
ב' מינים ממיני מתיקה בכלי אחד אי אמרינן בזה אגד כלי שמיה אגד והוי מנה אחת **צו בהערה**
בהא דהסועד אצל חבירו דנפטרים שניהם בזה משלוח מנות **צו**
בישל מין אחד בב' קדירות **צו בהערה**
הא דלא תקנו ברכה על מש"מ **צט**
הכותב לחבירו חידו"ת אי קיים בזה מש"מ **צח**
המזמין חבירו לסעודתו אי קיים בזה מצות מש"מ **צז**
השולח מנה אחת גדולה כשנים אי ייד"ח **צו**
השולח מנות לאביון אי מקיים בזה גם מצות מתנות לאביונים **צה, צו**
השולח מנות מתנה ע"מ להחזיר **צז**
השולח מנות לחבירו ולא רצה לקבל או מחל אי ייצ"ח **צט**
השולח מתנה אחת הראוי לשנים, לאדם אחד או לשני בנ"א **צו**
השולח תרומות לכהן ומעשרות ללוי אי יי"ח ואי הוי חבילות חבילות **צה**
טעם תקנת משלוח מנות **צו, צח**
קטן השולח מנות לחבירו קודם פורים וכשהגיע לידו בפורים נעשה גדול **ק**
שילוח המנות ע"י גוי **צט**
שיעור המנות **צה**

- מתנות לאביונים -

אי מותר לתת ממעשר **צה**
אי מצות מתנות לאביונים קודם או משלוח מנות **צה**
במצות מתנות לאביונים מקיים נמי מצוה דאורייתא דנתון תתן **צה**
שיעורו **צה**

פושע

אי פושע מקרי מזיק גמור או גורם **ריד (ד"ה וגם במקום)**
טבח אומן שקלקל אי מקרי פושע או אנוס **ריד (ד"ה ומ"ש כ"ת בכונת)**

פחות משוה פרוטה

אתרוג של רבית שו"פ או פחות משו"פ אי הוי לכם ואי הוי מצהב"ע **פו**
אי כל ישראל אין יוצאין בסוכה אחת דלא מטי שוה פרוטה לכולם, הא בערבה נמי ליכא שו"פ **רלט לדף כז:**
רבית בפחות משו"פ, ואי קנאו המלוה **פו**

פירות ארץ ישראל

פירות ארץ ישראל מטהרים את האדם **חי' אגדה שלח (ד"ה והיה)**

פלגש

פלגש היינו בלא קידושין ובכה"ג מצרית מותרת **קצה**

פסוקים

כל פסוק דלא פסקי' משה וכו', אי גם ב'כתובים' אמרינן הכי, ואי מותר לעשות כן דרך תפילה **כב**

פסח

ביאור בדברי המדרש ויסב אלוקים וכו' מכאן שאפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב **חי' אגדה בשלח**
האיך העביר מרדכי יום א' דפסח בתענית ובטלם מאכילת מצה **נט**
הקב"ה העניש את המצרים משום הצלת ישראל ולא משום עונש למצרים **חי' אגדה יתרו**

- אכילת מצה -

אי צריך לאכול בליל פסח ב' כזיתים ובטעם הדבר **צה**
אכילת מצה שלא כדרך אכילה **נט, קא (טז)**
בהא דלא גזרו באכילת מצה כשחל פסח בשבת שמא יעבירנו **עד, עה, רלט לדף מג.**
באיסור להאכיל מצות מצוה לעכו"ם **נ (ז)**
במשמעות הרמב"ם דמברכין על מצה ומרור כאחת **מב**

- מרור -

מדוע בעינן במרור אכילת כזית והא הוי אחשביה **רל (ד)**

- אכילת הפסח -

אי שייך לאכול המוח בלי לעבור על איסור שבירת עצם **רלח לדף פה.**
ראה: קרבנות 'ענף קרבן פסח'

- פסח מצרים -

באיזה יום בשבוע חל ער"פ בשנה שיצאו בנ"י ממצרים **ריג (ד"ה והשתא דאתית)**
למ"ד דעשור לחודש חל בשבת האיך הקדישו את הפסח הא אין מקדישין בשבת **ריג (ד"ה אלא דהא)**
ראה: חמץ, ערב פסח, קרבן 'ענף קרבן פסח'

פסיק רישא

בדברי הגמ' דר"ש מודה בפס"ר, וצ"ע להר"ן דבהנאה
מותר פסיק רישא **רלו לדף קלג.**
בדין פסיק רישא בדרבנן שאסור בעצם או משום
גזירה **מד (ב)**
פסיק רישא באיסור הנאה **קכו**

פסק דין

ראה: בית דין, דיין

פקוח נפש

אי ילפינן לפקוח נפש דדוחה שבת ממילה או
ממכשירי מילה **לה**
אי מותר לרופא ישראל לחלל שבת לאינו יהודי, ובדבר
כתיבת רעצעפט ע"י עכו"ם **ל**
אי פקוח נפש הותרה או דחויה ואי עדיף לעשות
איסור אחד חמור או ריבויי לאוין
פ (ד"ה ואמנם), פב, פג, פד (ד), קא, קה
ביאור פלוגתת רב ושמואל אי הולכין בפק"נ אחר רוב
קצא
במה מותר למילדת ישראל לחלל שבת ליולדת נכרית
ל
מי שאחזו בולמוס ואכל החמור תחילה אי חייב
פד (ג)
עוברה שהריחה, הא דנותנין לה קודם רוטב ולא שומן
למ"ד טעכ"ע מה"ת **פג, פד (ב)**
ראה: חולה

פרה אדומה

העושה מלאכה בפרת חטאת הא דאינו חייב משום
דנהנה **ריח**

פרו ורבו

בענין קיום המצוה בביאה ראשונה **סד (ג), קנז**

פרישה

שכחה לאחר ימי עיבור והנקה מתי וסתה הקבוע ואח"כ
ראתה בהפלגה אי תלינן שזהו וסתה **קסב (ד)**
שמשה בעונת הוסת ולבסוף נודע כי מעוברת היא אי
צריכין כפרה **קסב (ב)**

פרנסה

החושב כוחי ועוצם ידי אינו בוטח בד' וצריך לגנוב
חי' אגדה ירמיה
העשירות יכול להעביר את האדם על דעת קונו
חי' אגדה דברים
השטן מסית לאדם שאי אפשר ללמוד משום קשיי
הפרנסה **חי' אגדה וישב**
יחוד לצורך פרנסה **קצג**
יש מחלוקת אם באה השפעה גדולה לעולם ע"י
שמסתפק הצדיק במועט או להיפך **חי' אגדה חוקת**
כפי ערך הוצאה והכנה בצרכי שבת כך השבת משפיע
שפע **חי' אגדה חוקת**
מי שמחלל שבת בשביל פרנסתו הרי זה מקטני אמנה
וזה נובע מגאווה **חי' אגדה שלח (ד"ה ויהיו)**
סגולה לפרנסה להיות בשמחה, דשם המלאך הממונה
על הפרנסה מרומז בס"ת והיית אך שמח **כט**
סגולה לפרנסה לכוין בפותח את ידך וכו' שם המלאך
הממונה על הפרנסה **כט**
עצי"ם ר"ת עמך ישראל צריכים מזונות, או צרכי עמך
– ישראל מרובין **חי' אגדה חוקת**
קשיי הפרנסה הוי לפתח חטאת רובץ
חי' אגדה בראשית

פתח פתוח

אי כתובה דאו' אינו נאמן להפסידה כתובתה ע"י
טענת פ"פ, הרי איכא חזקה דאין אדם טורח בסעודה
רמג לדף י.
האוכל אצל חמיו ביהודה הא דאינו יכול לטעון טענת
בתולים **קנח**
יישוב לקו' התוס' אמאי בכנסה ראשון לשום נישואין
וכו' אין הראשון יכול שמא זינתה תחתיו
רמג לדף יא:
ספק אי בקי בפתח פתוח אי חשיב ספק חסרון ידיעה
רמג לדף ט:

צ

צדיקים

אם מתדבקים עם יראי ד', יש מנוחה בקבר
חי' אגדה מסעי
בגלות מושפע הברכה ע"י הצדיקים **חי' אגדה נשא**
הצדיק גדול מהמלאך ולכן יצרו גדול ועומד השטן
לשטנו **חי' אגדה הפטרת בהעלותך**
הצדיק נתפס בעון כלל ישראל **חי' אגדה אחרי**
הצדיקים למרות גודל השגותיהם בטעמי המצוה,
מקיימים המצוה בכוונה פשוטה **חי' אגדה בהעלותך**
הרשעים רוצים לעשות טובות לצדיקים כדי לצודם
ברשתם **חי' אגדה לך לך-וישלח**
יצה"ר נדמה לצדיקים כהר **חי' אגדה מסכת סוכה**
יש מחלוקת אם באה השפעה גדולה לעולם ע"י
שמסתפק הצדיק במועט או להיפך **חי' אגדה חוקת**
מי שהקב"ה אוהב עבודתו אין מזמין לו עבודת דיבור
חי' אגדה קרח
צדיק גמור הוא כשעובד ד' גם כשהוא עשיר
חידושי אבדה בהעלותך-שיר השירים

צדקה

אם עוסק בצדקה וגמ"ח גם לעת זקנתו אז הוי השיבה תפארת לאדם **חי' אגדה הספד (ד"ה במסורה)**
אשה כשרה אפי' צדקה וגמ"ח עושה רק ברצון בעלה **חי' אגדה הספד (ד"ה במסורה)**
במצות מתנות לאביונים מקיים נמי מצוה דאורייתא דנתון תתן **צה**
הא דלא תקנו ברכה על מצות צדקה **צט**
השכר שמקבל אדם על המצוות הוא רק צדקה וחסד מאת ד' **חי' אגדה נשא**
עדיף ליתן צדקה לאביונים הרבה מאשר נדבה גדולה לעני אחד **חי' אגדה תהלים (ד"ה פזר)**

צואה

ביאור הגמ' צואה דבוקה בסנדלו מהו, דכיסוי המחובר ודבוק לדבר המכוסה לא שמיה כיסוי **רלה לדף כה:**

צוואת ר"י החסיד

בצוואת ר"י החסיד דאילן העושה פירות ב"פ בשנה יקצץ, הא איכא בל תשחית **קמז**
חתן וחותנו ששמותם שוין אי צריך לשנות שמותם ואי צריך להחזיק בשם החדש ל' יום **קצ**

צום גדליה

מי שברור לו שאם יתענה בצו"ג לא יוכל להתענות ביו"כ מה דינו לגבי צו"ג **קפו**

צורבא מרבנן

אין להקשות על גאון שכבר קדמוהו לפניו בקושיא **רלב**

צורת הפתח

צוה"פ הגבוה מעשר אמות אי מהני לעירובין או כלאים וכדו' לשיטת רב **א**
צוה"פ מן הצד אי חשיב כצוה"פ, ואי נעשה לטלעגעראף מה דינו **א, מ**
צוה"פ מן הצד אי מהני לכלאים וכיו"ב **מ**
ראה: אויר, לחי, עומד מרובה על הפרוץ

ציבור

אי אמרינן התורה חסה על ממונם של ישראל שלא לעבור איסור, לגבי ציבור **קכא**
אי בציבור חיישינן שמא מת משום דמצוי דמייתי **רמח לדף טו:**
אי שייך הפס"מ בציבור והחילוק בין הפס"מ לתורה חסה על ממונם וכו' **קכא**
ראה: קהילה

צידוק הדין

צידוק הדין בר"ח וחנוכה **צא (ב)**

ציצית

אי מצות ציצית ליהנות נתנה **ב**
באיסור 'לא תשא' בברכת ציצית קודם בדיקתם **יא (ד)**
הא דלא דרשינן כל שישנו בל"ת שעטנז ישנו בגדילים תעשה לך וליחייבו נשים בציצית **רלח לדף מג:**
בגד שהוא דרך העלאה ולא דרך מלבוש אינו חייב בציצית **ג**
האיך ילפינן דעדל"ת מכלאים בציצית הא מלל"נ וכלאים אינו אסור אלא דרך הנאה **ב**
הטיל ציצית לטלית שכתפיו צרים ואח"כ השלים השיעור אי נפסל משום תעשה ולא מן העשוי **א**
חגורה רחבה שיש בה ד' כנפות אי חייב בציצית **ג**
כלאים בציצית אי מותר אף בלילה משום דעדל"ת **ב**
מלבוש המיוחד ללבישה אך הוא לבשו דרך העלאה אי חייב בציצית **ג**
פסול ציצית של עיר הנדחת **ב**
צ"ע למה בגד שדרכו בהעלאה פטור מציצית ולא אמרינן מיגו דהוי בגד לכלאים הכ"נ לציצית **ג**
שיעור רוחב כתפי טלית קטן **א**
אי אויר דהאי גיסא ומקום שמכניס ראשו מבטל לשיעור **א**
ראה: טלית

ציר

ציר דגים טמאים אי אסור מה"ת **קלז, רמו לדף מ.**

צליה

כבד שנכבש במים אי מהני צליה ואי מותר אח"כ לבשלו, ודין הכלי שנשרה בו **קכט**

ק

קבוע

דין קבוע בממון **קמב**
ספק קבוע אי הוי כמחצה על מחצה **קמב**
קבוע וכו' אם הספק הוא על המקומות או על מה שפירש **קמב**

קבורה

הכנסת כלה לחופה וקבורת מת בעיר אחת אי ניתן לקוברו קודם זמן הכנסת כלה **קפו**
מעבירין את המת מלפני הכלה אי פירושו דמתעסקין במת קודם או בכלה קודם **קפו**

קבלה

מ"ש קבלת דם דהוי עבודה ושחיטה לא
ריג (ד"ה ונ"ל דאמרינן)

קדושה

תכלית מעשי הקב"ה בעולם היא שיתקדשו ישראל
חי' אגדה אמור

קדושת דמים/קדושת הגוף

ראה: הקדש

קדיש

אונן בשבת ממתי אומר קדיש, אי קדיש תליא במיתה
או בקבורה, ומתי פוסקין לומר קדיש **קפח**
אמירת קדיש יתום או דרבנן באמצע פסוקי דזמרה או
לאחר ברכת יוצר אור **י**
נכרי המסל"ת על רווק שמת במלחמה אי נאמן ואי
מותר להתאבל ולומר עליו קדיש **קפט**
קדיש יתום אחר 'עלינו לשבח' אינו בגדר חיוב אלא
מנהג **י**
שכח לומר קדיש בין שביעי למפטיר מתי יאמרנו **י**

קדשים

אי איכא מצוה באכילת קדשים קלים **צה**
אי בקדשים מודה רבא דאי עביד מהני
ריג (ד"ה ובאופן אחר)
אי ילפינן חולין מקדשים לקולא **נא**
הא דאחר שחיטה וזריקה בקדשים א"א להשאל דכבר
נגמר הנדר **רמה לדף ב:**
לרמב"ם דפסק כר' אבוהו האיך פסק דדם קדשים אינו
מכשיר **קמט**
לשון דחיה בשחיטת קדשים בשבת הוא משום מפרק
משום דצריך לדם לזריקה **ריג (ד"ה ובתוס' ריש)**
נותר אי הוי קדשים **נא**
ספק טומאה ברה"ר בקדשים אי טהור **קא (יא)**
קדשי קדשים ששחטן בדרום הא דלא אמרינן אעל"מ
ריב
ריח כלי בחולין וקדשים אי מילתא הוא **קמ**
ראה: אכילה 'ענף אכילת מצוה', אשם תלוי, חגיגה, פגול,
קרבנות, שריפת קדשים

קהל

המחזיק בשל קהל או קהל בשל אחר אי הוי חזקה
רי

קהילה

כל מילי דציבור שנעשה ע"י טובי העיר או ברבים א"צ
קנין וכתובים ומסורים דמי **ריא**
מילי דקהל דהוי כקנין אי מהני לדבר שלא בא לעולם
ריא
ראה: שותפין

קושר

ראה: ל"ט מלאכות (ענף זה)

קטלנית

אחד מת ואחד גירש לרש"י דבגירושין איכא דין
קטלנית אי הוי קטלנית **קצא**
אי מעיין קגרים או מזלא קגרים וישוב לסתירת הרמ"א
בזה **קצא**
הא דהמארס את האלמנה חוזר מעורכי המלחמה, הא
נעשית קטלנית **קצא**
הא דס"ל לרבי הכא דבתרי זימני הוי חזקה **קצא**
הא דקראה דביתהו דרבא לחומא אלמנת אביי
קטלנית, הא מת לעת זקנתו **קצא**
הנחשדת לדב"ע אי מקרי במקום מצוה כדי שלא
יקלקלו ואין בה דין קטלנית **קצא**
הרוצה לישא אותה ולא לחוש לסכנתא אי נותנין לו
ואי כופין אותו להוציא **קצא**
מת בעלה השני או שני בעליה לעת זקנתם אי מקרי
קטלנית, וכמה הוא שיעור זקנה לענין זה **קצא**
מת הראשון כדרך העולם והשני מת לאיזה סיבה אי
הוי קטלנית **קצא**
מתו מחמת מכת מדינה אי מהני דלא ליקרי קטלנית
קצא
מתו שני בעלים או שלשה במגפה **קצא**

קטן

אי מחשבת קטן חשוב היכא דאיכא מעשה, דאמרינן
מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו **צח (ב), רכט (ד"ה ושנית)**
אי קטן הוי בר כוונה דלכשיגדיל יהי' בר כוונה **צח (ב)**
ביאור דברי הרמב"ם דלאחר זמן אפי' לא הביא שתי
שערות נדרו נדר **ריז**
בישוב דעת רש"י דקטן אפי' הגיע לחינוך פטור מק"ש,
ובחיוב האם לחנך בנה קטן לק"ש **צח (ב)**
גוי קטן ממתי נעשה גדול וביאור דעת הרמב"ם דאין
עונשין גוי קטן הא ל"נ שיעורין לב"נ **קפ**
חמץ של קטן שעבר עליו הפסח **נד**
כיבוס בשבוע שחל בו ת"ב לקטן שהגיע לחינוך ושלא
הגיע לחינוך **סז**

לבישת בגדים חדשים לקטן בבין המצרים, ואכילת בשר בשבוע שחל בו ת"ב **סז**
קטן אי הוי בר זביחה, וטעם הדבר **קג**
קטן המופלא לאיש אי מקדיש קדושת דמים **רלח לדף כז:**
קטן המופלא לאיש שהקדיש אין בו מעילה **רלח לדף כז: רמא לדף כח.**
קטן המופלא לאיש שהקדיש ואחר אכלו דלוקה עליו אמאי לוקה הא הוי התראת ספק **ריז**
קטן שהרג בפני בי"ד אי חייב **רז (ג)**
ראה: גדול, גר קטן, חינוך, לחם הפנים, ספיה

קטנה

אי בי"ד מצווין להפרישה **לז, רמב לדף קיד.**
ראה: הפרת נדרים

קיבה

אי כהן אוכל הקיבה **קיד**
חלב שחוטה שנכבשה בקיבה מה דינה **קלג**
שחט הושט ולא הקנה אי מותר הקיבה לגוי **קיד**

קידוש

הא דברכת מקדש ישראל והזמנים לא חשיב מצות חבילות חבילות **מב (ב)**
כיסוי מיני מזונות בקידושא רבא **קא (ז)**

קידושין

אי אזלינן לענין שוה פרוטה בקידושין בתר דידה או דידיה **רמה לדף נו:**
אי מהני שאלה לקידושין כמו בהקדש **רמה לדף ב:**
אי מותר לסדר קידושין לנושא אשה שבעלה השני מת לעת זקנתו ואי מקרי קטלנית **קצא**
אי מצי משוי שליח לקדש אשה ספק קידושין **מו**
אי קידושי כסף מחמת שווי המקח ולא כמו בקנין סודר א"כ אין סברא לומר שכסף קידושיה לאביה **רמה לדף ג:**
אי שייך אפקעינהו בקידושי חייבי לאוין **רמה לדף סח:**
ביאור הגמ' דהשתא אביה מקבל קידושיה איהי שקלה כספא, אמאי לא **קצו**
הא דלא ילפינן מהפרת נדרים דאב זכאי בקידושי בתו **רמג לדף מו:**
הא דמהני שליחות בקידושין ולא הוי חב לאחרינא **קצה**
המקדש אשה במעשר שני בירושלים ובגבולין **קמט (ב)**
המקדש אשה לחבירו שלא מדעתו בדינר **רמה לדף ב.**
המקדש אשה ברבית קצוצה שלה או של אחרים **פו**
המקדש באיסורי הנאה מדוע אינה מקודשת, הא אפשר שלא כדרך הנאתו **רמה לדף נו:**
המקדש קידושין דרבנן אי חל אח"כ קידושי תורה **מו**
התקדשי לי במנה ונתן לה משכון אמאי אינה מקודשת **קנז, רלח לדף ל:**
יישוב לקו' התוס' אמאי לא ילפינן דאב זכאי בקידושי בתו מדזכאי למימסרא לחופה **קצד (יט)**
יישוב לקושית התוס' אמאי קתני האיש מקדש דמשמע בע"כ **קצה**
נתקדשה לדעת אביה ונישאת בלא דעתו אמאי ל"א בתר רוב אף לענין ממון כמו לענין איסור **קצז**
קבלה פרוטה אך הטובת הנאה אינה ממנו אי מקודשת **קמט (ב)**
קידש אשה בחמץ בפסח, ואי מותר לאשה ליהנות מחמץ כדה"נ ושלכדה"נ **קמט (ב)**

- המקדש על תנאי -

ע"מ שאין עליה מומין אי כולל מומין שבגלוי, ומסר האב לשלוחי הבעל אי יכול לטעון טענת מומין **רמג לדף עה.**
קידשה סתם ונמצאו עליה נדרים דצריכה גט וקידשה סתם ונמצאת איילונית א"צ גט **רמג לדף עב:**
המקדש יבמה לאחר שיחלוץ לך יבמיך או שקידש אשה ספק מקודשת אי הוי קידושי ודאי או ספק **מו**
המקדש על תנאי ובעל ביאור המחל' אי בעי גט **קצד (יז)**
המקדש על תנאי ומחל תנאו לאחר הקידושין **רמג לדף עב:**
המקדש שפחתו לאחר שישחררנה במה נתקדשה הא אין לה יד וליכא נתינה **קצח**
קידשה סתם ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת האיך יכול להאב לקדש בתו, הא יכולה לנדור **רמג לדף מו:**
מסר האב לשלוחי הבעל אי יכול הבעל לטעון טענת מומין **רמג לדף עה.**
קידשה סתם ונמצאו עליה נדרים **רמג לדף מו:**
ראה: ביאה, ברכות 'ענף ברכת אירוסין', חופה, כתובה, נישואין

קל וחומר

אי ילפינן ק"ו מהלכה **לה**
ראה: דיו

קליפה

כלי שא"א לקלפו אי סגי בשהיית מעל"ע ואי מהני
ליה הגעלה **קכד, קלד**

קלף

משיחת 'לאג' (מין צבע לבן) על קלף ס"ת, ואי חציצה
בין הקלף לדיו פוסל **ו**
קלף המעובד לשם ס"ת או תפילין מותר לשנותו
למזוזה אבל לא לדבר חול **ט**
ראה: גט

קם ליה בדרבה מיניה

המגביה יין ע"מ לאוסרו אי נתחייב מיתה בשעת
הגבהה ופטור מתשלומין **ריח**
לר' נחוניא בה"ק דכרת פוטר מתשלומין אי פוטרו אף
מלצאת יד"ש **רמג לדף לה:**

קנין

אי אסמכתא קניא מה"ת **סט**
אי יש קנין באיסורי הנאה **רלח לדף כח:**
אי ישראל קונה מגוי במעות או להיפך
קנז, רלח לדף ל:
אי קנין כסף מהני כמו קנין סודר או משום שווי
המקח **רמה לדף ג:**
אי קנין דרבנן אלים כדאורייתא **ריח**
אמר לו קני לאחר ל' יום ולא אמר מעכשיו אי קנה,
במעות או במשיכה **רלח לדף ל:**
גוי המגביה בשליחות ישראל אי קונה
קמז (ד"ה אבל מה)
האיך מותר ליקח טלית הקהל בשבת הא קונה קנין
בשבת **ד**
כל מילי דציבור שנעשה ע"י טובי העיר או ברבים א"צ
קנין וכתובים ומסורים דמי **ריא**
קנה קרקע מעכו"ם ועדיין לא כתבו שטר אי הנכרי
יכול לחזור בו **קמז (ד"ה ובפרט)**
קנין לשעה אי הוי קנין הגוף או קנין פירות **ד**
קנין מכירה או מתנה בשבת ויו"ט **נ (ג, ד)**
קנין שהנהיגו הסוחרים נחשב לקנין מה"ת ומועיל גם
למיפטר מבכורה **רמו לדף עא.**
קרא לא איירי בקנינים שיתקנו רבנן אח"כ
רמז לדף קלט.
ראה: ביאה, מתנה ע"מ להחזיר, שותפין

קנס

אי מלקות קיל מקנס ואי מלקות הוי בכלל קנס
לב (ה)
בהא דחייבי' ר"ג לחוטף ברכת חבירו י' זהובים אי
מטעם קנס חייבי' דדינא הוא הכי **רמד לדף נג.**

קפה

השתמשות בקפה הנעשה מחרצני סתם יינם **קנא**

קפילא

אי סמכינן אטעימת נשים בטעימת כבד היכא דלא
נמצא מרה או גידין וכדו' **קכז (ב)**
היכא סמכינן אטעימת עכו"ם מסל"ת הא אינו נאמן
בדאורייתא **קכז (ב)**

קרבנות

- דיניהם -

בטעם איסור חציצה בשחיטת קדשים, והא דטמא
אסור לשחוט קדשים בבתי ידים **קי**
הא דהותר שחיטת קרבנות בשבת ולא חיישינן שמא
ימצא טריפה **סד**
הא דלא אמרינן בפרי החג מעלין בקודש **צא**
הא דשחיטה לאו עבודה הוא, ומ"ש קבלת דם דהוי
עבודה **ריג (ד"ה ונ"ל דאמרינן)**
לינה לצורך מצוה אי פוסל **רכ"ט (ד)**
עוף פסח אי כשר לגבי מזבח **רלט לדף כט:**
שחיטה בישיבה בחולין ובקדשים ע"י זר **קיג**
שחיטת קרבנות ע"י שנים בדיעבד **סד**

- קרבן תודה -

ביאור הירושלמי דתמיד יש לו קצבה משא"כ פסח
דאין לו קצבה **ריג (ד"ה ומה שנ"ל עוד)**
ביאור פשט דברי הגמ' ואינם יודעים אם על הטובה
הם מביאים וכו' **רלה לדף יח.**

- קרבן פסח -

אי קרבן פסח מקרי עשה דרבים **ריג (ב)**
אי רבא ס"ל דטומאה הותרה או דחויה, בפסח ובשאר
מקומות **קלז**
ביאור הירושלמי דתמיד יש לו קצבה משא"כ פסח
דאין לו קצבה **ריג (ד"ה ומה שנ"ל עוד)**
ביאור ספיקת בני בתירה אי פסח דוחה שבת הא
עדל"ת **ריג (ב)**
ביאור שינוי הלשון לא תזבח על חמץ וכו' לא תשחט
על חמץ וכו' **רלח לדף ה.**
הא דלא ילפי ב"ב דדוחה שבת מפסח יוצאי מצרים
דבשנה השנית שחטו בשבת **ריג (ד"ה והשתא דאתית)**
הא דלא ילפי ב"ב דדוחה שבת מתמיד ומילה
ריג (ד"ה ועוד נ"ל בסוגיין)

הא דלא ילפי ב"ב מהקטרת אימוריו דדוחה יו"ט
ואיירי בנשחט בשבת **ריג (ד"ה ועוד נ"ל ליישב)**
הא דקרבן פסח ומכשיריו דוחין שבת ולא אמרינן
הואיל ובידו להפקיר נכסיו ויפטר מק"פ **ריג**
האיך השתמשו בתנוריהם לשנה אחרת לצלות
פסחיהם הא בלוע מנותר **קמ**
האיך הקריבו פסח בנוב וגבעון הא הוי חובה שאין קבוע
לה זמן דמי שאין לו קרקע פטור **רלח לדף לח:**
השוחט את הפסח על החמץ לרבא דאמר אעל"מ אי
מהני בדיעבד **ריג (ד"ה ובאופן אחר)**
כבש דקרבן פסח אי הוי דבר שבמנין **קלט**
מה ההו"א דעצמות וגידין ישרפו בשבת ומאי טעמא
אין שורפין אותם בשבת ויו"ט ול"א עדל"ת **עט**
מנא הא מילתא דמי שאין קרקע פטור מקרבן פסח
רלח לדף ח:
שחיטת הפסח בשבת ע"י זר או כהן שאינו זורק דמו
ריג (ד"ה ונ"ל דאמרינן)
ראה: ביקור, חגיגה, מנחות, נדרים ונדבות

קרי וכתיב

בהא דאמרו דוי"ו דשלום קטיעא אופן כתיבתו וטעם
הדבר **קפא**
בענין קרי וכתיב וטעם הדבר בהערה **טז**

קריאת התורה

אי נשים חייבות בקריאת התורה **מה**
בטעם קריאת ד' לקריאת התורה בר"ח הא איכא
ביטול מלאכה לאנשים **מה**
ביהכנ"ס שאין שם רק אחד היודע לקרות, מברך
וקורא וחוזר ומברך וקורא כמספר העולים **טו**
בשבת שצריך להוציא ג' ס"ת ויש רק ב' אי עדיף
לקרוא קריאה השלישית בראשונה או בשניה **צ'**
דילג פסוק אחד בשבת שחרית או במנחה או בב' וה'
אי חוזר על הפסוק המדולג **יז**
כשצריך לחזור ולברך אי חוזר ואומר ברכו או שמברך
רק ברכת התורה **יז**
קהל שבטלו הקריאה בשחרית אי משלימין אותו
למנחה או לשבת הבאה **יד**
קראוהו לביהכנ"ס ונזדמנה לו הקריאה בפרשה שכבר
קרא בה, חוזר ומברך **טו**
קריאת תורה לאיזה אנשים שלא שמעו והם רוב מנין
קא (ב)
שכח לומר קדיש בין שביעי למפטיר מתי יאמרנו **י**

- העולים -

אי כהן עולה במקום לוי בר"ח ובחוהמ"ס **טו**
אי נשים מצטרפות למנין הקרואים **מה**
הרוצה לעלות אחר אביו או בנו ואינו חושש לעין הרע
אי נותנין לו **קצא (ד"ה ומ"ש מעלתו)**
כהן היודע מתחילה שאין לוי בביהכנ"ס אי חוזר
ומברך שנית על קריאת הלוי **טו**
קריאת אביו בשמו לעלות לתורה **קעב**

- פרשיות מחוברות -

אי שפיר דמי לחבר פרשיות מספר לספר לעת הצורך
יד
ב' סדרות מחוברין אי כל סדרא הוי פרשה שלימה או
חצי פרשה **יד**
שכחו לקרוא פר' מסעי כשהיה מחובר לפר' מטות
כיצד יעשו **יד**

- נמצא פסול -

בדברי הנוב"י דכשנכתב 'תקראו אותם' מלא ו' במקום
'אתם' אין מוציאין ס"ת אחרת **טז**
נמצא דיבוק אות באות בשבת שחרית או מנחה או
בב' וה' אי מוציאין אחרת **יז**
נמצא טעות באמצע הקריאה אי מברכין על הפסול
לאחריה ואי מברכין על האחרת ברכה לפניה **יז**
נמצא טעות באמצע הקריאה היכן מתחילין לקרוא
בס"ת השניה **יז**
נמצא טעות בחסרות ויתרות דמשמעות דורשין איכא
בינייהו, אי מוציאין ס"ת אחרת **טז**
נמצא טעות בס"ת בשבת במנחה **יז**
נמצא טעות בס"ת ראשון אי פותחין השני או מוציאין
ס"ת אחרת **צ'**
נמצא שינוי בענין ולא במבטא כגון 'ימצא' דמו במקום
'ימצה' דמו **יז**
ס"ת שנכתב בו מגרשיהן במקום מגרשיהם **יז**
ס"ת שנכתב בו רחבה במקום רחבו, או יקימנה במקום
יקימנו אי מוציאין אחרת **יז**
ס"ת שפסולו שנוי במחלוקת, אי קוראין בו
ז (ד"ה אבל בלח"מ), טז
קרא בפסול אי יצאו בדיעבד **יז**
קרא י' פסוקים לכהן ולוי, ובשלישי נמצא טעות באחד
מן הפסוקים אי סגי בזה **יז**
ראה: הפטרה

קריאת שמע

בישוב דעת רש"י דקטן אפי' הגיע לחינוך פטור מק"ש,
ובחיוב האם לחנך בנה קטן לק"ש **צח (ב)**
ברכות קר"ש וברכת התורה בהרהור למ"ד דכדיבור
דמי, אי מהני רק מה"ת או גם מדרבנן **קמו (ב)**
דקדוק בדברי הגמ' המהלך בביה"ק חייב לקרות, דילמא
היינו שצריך לצאת מביה"ק ולקרות **רלה לדף יח.**

הא דהקורא להגיה אם כיון לבו יצא ולא אמרינן בת מינה מחריב **כד**
הקורא ק"ש של ערבית אחר עלוה"ש אי יכול לצאת יד"ח ממי שקורא ק"ש של שחרית **כד**
ישוב לקושית המהרש"א מתי יקראו כהנים ק"ש, וקו' התוס' מתי יקראו עניים **קכו (ב)**
ראי' לדברי התוס' דברכות קר"ש אין מעכבות **קמו (ב)**
קרא קר"ש במקום שאינו נקי אי יי"ח **רי (ד"ה אבל נ"ל)**
תמיהה בדברי רבינו יונה דלא איכפ"ל מעיניו רואים את הערוה, ומ"ש מערווה בעששית **רלה לדף כה:**

קרפף

קרפף יותר מבית סאתיים מדאורייתא הוי רה"י גמורה **רלט לדף מג.**

ר

ראיה

אין מביאין ראיה מרב בזמן או במקום אחר **חי' אגדה הפטרת יוהכ"פ**
בוגרת בבית אביה ונמצאו בה מומין אי על הבעל להביא ראיה או עליה **רז (ב), רמג לדף עה:**

ראש השנה

- ערב ראש השנה -

תענית יא"צ בערב ר"ה אי צריך להשלים תעניתו דער"ה **צד**

- תקיעת שופר -

אי הוי מצוה דאית ביה מעשה או עקימת שפתים בעלמא או שמיעה הוא העיקר ואי"ב מעשה **עז**
בהא דהשומע פשוטה ראשונה ממי שתוקע לעצמו פשוטה אחרונה יצא יד"ח **כד**
הא דלא אסרינן תקי"ש בשבת משום שמא יתקן כלי שיר **עב, רלט לדף מג., חי' אגדה ר"ה**
השח בתקיעת שופר אי הוי הפסק **מב (ב)**
התוקע למלכיות אי יכול להוציא את חבירו לתקיעות דזכרונות בהערה **כד**
התוקע לשיר אמאי יצא הא אכא היפך כוונה **עז**
כשם שתוקעין בשופר מאה קולות כך צריך להוכיח אפי' מאה פעמים **חי' אגדה הפטרת יוהכ"פ**
למ"ד דתקי"ש הוי מלאכה דאורייתא הא לא הוי במשכן, ואי אמרינן ביה סברת אחשביה **עא**
נתכוון בתקיעתו למצוה אחרת לא יצא י"ח תק"ש, דבת מינה מחריב **כד, צה**
עיקר מצות שופר מה"ת הוא השמיעה **כד**

ראה: ברכות 'ענף ברכת שהחיינו', שופר, שמא יעבירנו, תפילה 'ענף נוסח התפילה'

ר' אליעזר הקליר

ר' אלעזר הקליר י"א שהיה התנא ר"א בר"ש **רלד (ב)**

ראש חודש

אי כהן עולה במקום לוי בר"ח **טו**
בטעם קריאת ד' לקריאת התורה בר"ח הא איכא ביטול מלאכה לאנשים **מה**
הספד בר"ח **צא (ב)**
צידוק הדין בר"ח **צא (ב)**
קהל שנהגו להתענות בשובבי"ם ת"ת וחל ר"ח ביום ה' אי יתענו ביום ג' שלפניו או ביום ב' שלאחריו **צד**

ראה: ערב ראש חודש

רב

אי אמרינן דסתמא תלמיד כרבו סבירא ליה **רז**
אין מביאין ראיה מרב בזמן או במקום אחר **חי' אגדה הפטרת יוהכ"פ**
בהיתר נטילת שכר על הרבנות **רט**
בחומר איסור וגנות מינוי רב הנותן ממון שימנוהו או שלוקח ממון ושכר ע"ז **רא, רב, רג**

ראה: דיין, השגת גבול

רבי יהודה

היה בזמן בית שני ולא בבית ראשון **פד**

רבי שמעון בר יוחאי

ביאור דברי הזוהר יראה את פני האדון ד' - דא ר' שמעון **חי' אגדה נשא**

רבית

אי שייך תרבית בלא נשך באכילת איסה"נ למלוה שהוא חשיב"ס **פו**
אתרוג של רבית שו"פ או פחות משו"פ אי הוי לכם ואי הוי מצהב"ע **פו**
הלואה ברבית לצורך רבים, ואי רשאים להטיל תשלום הרבית למקצת הקהל המאחרים חובתם **קנט, קס**
המקדש אשה ברבית קצוצה שלה או של אחרים **פו**
רבית אינו ניתק לעשה כגזל רק דחייב משום וחי אחיך עמך **פו**

רבית בפחות משו"פ, ואי קנאו המלוה **פו**
רבית קצוצה אי הוי שלו רק דחוב עליו להחזיר או דאינו שלו כלל **פו**

רבקה אמנו

הא דאברהם אבינו נתברך וירש זרעך את שער "אויביו" וברבקה כתיב את שער "שונאיו" **קפא**
הא דכסתה פניה בראותה את יצחק אף דאסור לקדש אשה עד שיראנה ועדיין לא חלו קידושיה **קצה**

רגיל

כמ"פ חשיב רגילות לענין נדרים וכדו', וכמ"פ הנוהג מנהג טוב צריך להתיר נדר **סט**

רוב

אי אזלינן בהתראת ספק בתר רובא **רכח (ב)**
אי אזלינן בתר רוב שאינו ממזר אי מהני שיטמא לאביו שאינו ידוע **נג (ב)**
אי רוב בעילות אחר הבעל הוי רובא דאיתא קמן **ריד**
אי רוב הוי ספק אלא שהתורה התירתו או נחשב כודאי **קמה, קפד, קצא**
אי תרי מיעוטא מצטרפי נגד רוב **נג (ב), קמא (ב), קמג רמד לדף ב:**
איסור הבא בתערובת אי בטל בס' או ברוב **קלב, רנ לדף כו.**
בענין היכא דאיכא לברורי מבררים ולא סמכינן ארובא וחזקה **רמז לדף יא. (ד"ה שם)**
ברוב שע"י מעשה בנ"א לא אזלינן בתר רוב והוי התראת ספק **רכח (ב)**
בשבת ושאר דוכתא דכתיב ביה שמירה אי לא אזלינן בתר רוב **קפד, רל (ב)**
דבר שלא היה לו חזקת איסור מעולם סמכינן ארובא ולא מבררינן **רמז לדף קמב.**
הא דאזלינן בתר רוב אי הוי דאורייתא או הללמ"ס **קכ (ב)**
הא דלא ילפינן דאזלינן בתר רוב מדהתירה התורה חלב **קלא**
הא דלא מספקינן בכל איש ישראל דממזר הוא אי משום דאזלינן בת"ר או דודאי הוא **קמו (ה)**
הא דרוב הוי ספק אינו אלא ברוב דאיתא קמן **קכ (ב)**
כשאנו דנין על כל העולם אי אזלינן בתר רוב **רמג לדף ב.**
לרמב"ם דספי"ד לקולא מנ"ל דאזלינן בת"ר הא י"ל דספיקא הוא ולכן אזלינן לקולא **קמו (ה)**
לר"ת דממיתה למיתה ל"א בת"ר אי ברובא דליתא קמן אזלינן בת"ר **קמג**
שה דמכח רוב אי דוחה ל"ת ודאי **סד (ג), קכ (ב)**
רוב בהעדר, או רוב בדבר שהוא יתר על השיעור, אי אמרינן בהו דרובו ככולו **ח**
רוב דאתי ממילא מחשיב התראת ספק לודאי ורוב שע"י מעשה האדם לא **סג**
רובא דליתא קמן אי עדיף מרובא דאיתא קמן **קכ (ב), קמא (ב), קמג**
ראה: חזקה, מיעוט, ממון, ספק ספיקא, קבוע, שוחט

רוח רעה

ראה: ברכות

רוטב

אי איסורו משום טע"כ או משום דמרבינן מהטמאים **פד (ב)**

רופא

ראה: שבת ענף פקוח נפש

רוצח

ראה: רציחה

רחיצה

רחיצה בימי ליבון **קסד**

ריבוי בשיעורין

אי אסור מה"ת **ריג (ד"ה ומה שנ"ל עוד)**
אי ריבוי גברא הוי כריבוי בשיעורין, ודין שחיטה בשבת לחולה ע"י שנים **ריג (ד"ה אמנם נ"ל)**

ריח

ריח וטעם אי חשיב מין במינו לענין דשיל"מ **קיד (ב)**

ריחא מילתא

פת שנאפה בתנור אחר בשר אי ריחא מילתא **קמ**
ריח כלי בחולין וקדשים אי מילתא הוא **קמ**

רמש

בדברי התוס' דחיה הרומשת היינו נחש, ותמוה דאז הוי קודם הקללה והיה אז לנחש רגלים **רלז לדף כח.**

רפואה

אי איכא מראית עין ברפואה **קנח (א)**
אי הוצאות רפואה בכלל מזונות **רד**
ראה: פקוח נפש

רציחה

הא דבעי קרא לחייב רוצח את הקטן ולא סגי בקרא דפטר קטן שרצח **רז (ג)**
הא דהרגו אין מחייבין אותם משום רציחה **רז**
קטן שהרג בפני בי"ד אי חייב **רז (ג)**

רשות היחיד

אי מהני קנה אחד רחב ד' טפחים במחיצת הקנים **מ (ג)**
קרפף יותר מבית סאתיים מדאורייתא הוי רה"י גמורה **רלט לדף מג.**
ראה: ספק טומאה ברה"ר/ברה"י

רשות הרבים

אי קרקע שתחת העגלות בטל לרשות הרבים, וכן הא דמבוי אינו בטל לרה"ר **מא (ד)**
בדברי התוס' דירושלים רחבה ט"ז אמה ופסין הוי רק י"ג אמה ושליש **רלז לדף כב.**
רה"ר ללא מחיצות אי בעי ס"ר בוקעין בו **מא (ד)**
עזרה רשות הרבים לענין טומאה ולענין שבת **ריג בהערה**
פלטיא בתוך העיר או מחוצה לה **ריג בהערה**
ראה: ספק טומאה ברה"ר/ברה"י

רשעים

גם הרשעים מאמינים באחדות הבורא **חי' אגדה בלק**
הרשעים רוצים לעשות טובות לצדיקים כדי לצודם ברשתם **חי' אגדה לך לך-וישלח**

ש

שאובין

ראה: מקוה

שאלה

אי מהני שאלה בהפקר, במטלטלין ובקרקע **פו, ריג**
אי מהני שאלה לקידושין כמו בהקדש **רמה לדף ב:**
הא דאחר שחיטה וזריקה בקדשים א"א להשאל דכבר נגמר הנדר **רמה לדף ב:**
הא דתרומה ביד כהן אינו בשאלה דכבר נגמר הנדר **רמה לדף ב:**
תרומה אי ישנו בשאלה **לז**
ראה: התרת נדרים

שבועה

באיזה אופן אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ובאיזה אופן לא **רמג לדף פז.**
הא דנדר חל אשבועה, משום דנדר איסור חפצא ושבועה איסור גברא **קסח (ד"ה וביישוב)**
הלוה את חבירו בשטר והלא טוען שהיה תנאי בע"פ וקיימו, מי נשבע **רח**
הנשבע ומזכיר ש"ש בלע"ז **קעא**
הנשבע שלא לאכול חודש ימים אי מלקין אותו ויאכל לאלתר כדין נשבע שלא יישן ג"י **רמב לדף קכא:**
לא שייך בשבועת תהי צדיק שבועה בטעות, משום שמראים לו מקודם מה יעבור בעוה"ז **חי' אגדה שלח (ד"ה מסורה ג' פעמים וראיתם)**
מ"ש דחל שבועה אחצי שיעור ואינו חל אאיסור דרבנן **קעט**
שבועה בהרהור **יא (ד)**
ראה: נדרים

שבועות

אם צריך לעבר השנה כדי שלא יצא שבועות בשבת **רכט (ה)**

שבות

אי גזרו שבות במקדש היכא דאפשר בהיתר **לו**
ב' שבותים בביה"ש **קלט**
הא דאין שבות במקדש היינו רק בחד שבות שבות ולא בתרי שבותים **עג**
באיסור רכיבה ע"י שנים ולא אמרינן דמדכרי אהדדי **קמו (ד)**

שבטים

האיך אמרו השבטים ליעקב שמע ישראל כשביקש לגלות את הקץ והזכירו את שמו **קעב**

שביעית

אי איסור שביעית חמור מנבילה (נפ"מ לענין חולה) **לג, לז, פ (ד"ה ובספר)**
אי הא דאין מעשרין מע"ר בשמיטות ויובלות חשיב יש לו הפסק (דאינו תדיר) **רמא לדף יב:**
בהא דחל איסור חרישה דיו"ט אאיסור שביעית **סב**
האיך היו מקריבין מנחות מתבואה דשמיטה ויובל הא גדל בנס ואסור ליהנות ממנו **מג**

שבת

אי בשבת איכא עול"ת ואי איכא כרת על העשה גרידא **לג, ריג (ב)**
אי יש חיוב אשביתת בהמתו **לב (ב)**
אי לא אזלינן באיסורי שבת בת"ר וחזקה משום דכתיב ביה שמירה **קפד**
אי שייך שליחות בשבת ע"י עבד או פועל שמשלם לו **קעד**

בדבר החששות שיש בהליכה לבחירות בממשלה בשבת **ל**
בהו"א בתוס' (שבועות כ') דנימא דנשים ליתניהו אף בזכירה, ויישוב לקושית התוס' **קעג**
ברכת המוציא בשבת הא דלא מקרי ברכת המצות אלא ברכת הנהנין **צט**
ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת הא דלא בטל שבת ברוב ואסור לעשות מלאכה יותר מכדי פרנסתו **קפד**
טעם מדוע צריך לשבות בשבת מדיבור **חי' אגדה כי תשא**
כפי ערך הוצאה והכנה בצרכי שבת כך השבת משפיע שפע **חי' אגדה חוקת**
למ"ד חצי שיעור אסור מה"ת אי הכ"נ שנים שעשו אסור מה"ת **לא, סד**
למ"ד עדל"ת שי"ב כרת אי דוחה אף ל"ת דשבת **קעח (ד"ה לכן)**
לר"ל דח"ש מותר מה"ת הא דאסור לאכול כזית ביוכ"פ שחל להיות בשבת **קג (ב)**
מצות עשה דזכור אינו מ"ע שהז"ג, דצריך שיתן לבו לזכור אותו תמיד **קעג**
עשיית נישואין בשבת **ס**
ראה: אמירה לנכרי, בין השמשות, דבר שאין מתכוין, חולה שיש בו סכנה, ל"ט מלאכות, מוקצה, מילה 'ענף מילה בשבת', מלאכה שאינה צריכה לגופה, מחלל שבת, מקלקל, משא ומתן, נולד, עובדא דחול, עירובין, ערב פסח, ערב שבת, פקוח נפש, קנין, ראש השנה ' ענף תקיעת שופר', רשות הרבים, שבות, שבתון, שכר שבת, שמא יעבירנו, תוספת שבת

שבת מברכין

בענין אמירת 'אב הרחמים' בשבת מברכין דכל ר"ח ור"ח מנ"א ובימי הספירה **כח**
בענין המנהג שלא לברך את החודש קודם ר"ח מנ"א **כח**

שבתון

אי שייך שליחות אשבתון **כו, קלא (ד), קנה (ד"ה אבל קושטא), קעד**
בענין עשה דשבתון במלאכה שאין בו כרת **לא, רלח לדף ה.**
עשה דשבתון בשבת ובנשים **רמ לדף כז:**

שהחיינו

ראה: ברכות 'ענף ברכת שהחיינו'

שוה כסף

אי בדבר שבעל כרחו נמי שוה כסף ככסף **רמה לדף ב:**

שובבי"ם

קהל שנהגו להתענות בשובבי"ם ת"ת וחל ר"ח ביום ה' אי יתענו ביום ג' שלפניו או ביום ב' שלאחריו **צד**
תענית ת"ת ויק"פ בשובבי"ם **צד**
ראה: תענית

שוגג

אחשביה בשוגג **רל (ג)**
בדבר השוגג לא מצטרפין לחטאת, משא"כ בהתרו בו שלא יאכל מג' שמות כשיעור ואכל **רלו לדף פט:**
במה גרע שוגג מאונס **קסב (ב)**
המכשיל חבירו באיסור דרבנן בשוגג **קנד**
הניח חמץ בשוגג או נאנס אי עובר משום בל ימצא ומשום בל יראה **רלח לדף כח.**
לולי שעבר אדם עבירה במזיד לא היה בא לידי שגגה **קסב (ב)**
שגג באיסור דרבנן אי צריך כפרה **קסב (ב)**
שליחות לדב"ע בשוגג **כו**

שוחד

ראה: רב

שוחט

אי הוי כפועל **רד**
בדברי הד"מ דרוב מצוין אצל שחיטה לאו רוב מעליא הוא **נז**
בדעת ההל' א"י דנשים לא ישחטו והא דנשים שוחטות קדשים לשיטתו **קב**
בהא דלא חייש ר"מ למיעוט שאינם מומחין **נז**
בנאמנות השוחט הא איתחזק איסורא **קב**
בשיטת הכלבו דנשים שוחטות לעצמן ולא לאחרים **קב, קנד**
גדול עומד ע"ג צריך להיות מוחזק בכשרות ובקי בדיני שו"ב **קו**
דבר שהוא נבילה מצד חומרא אי יכול לטעון אייתי ראי' דנבילה הוא או קים לי כהמכשירין **ריד (ד"ה והנה עד)**
הא דרוב מצוין אצל שחיטה לאו רוב מעליא הוא **נז, ריד**
החשוד על העריות או על איסור קל אי חשיד על השחיטה ובדיקה ואי מהני גדול עומד ע"ג **קו**
הטעם דאמרינן רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם **קב**
השוחטים צריכים להיות רק באחריות המרא דאתרא, ויהיו זהירים בלשונם ורגילים בטבילה **חי' אגדה מסכת חולין**

טבח אומן שקלקל אי מקרי פושע או אנוס
ריד (ד"ה ומ"ש כ"ת בכונת)
טבח אומן שקלקל הא דלא אזלינן בתר רוב שוחטין דמומחין הן **ריד**
להו"א במנחות דכהנים הותרו בנבילה א"כ אינן בני זביחה והאיך שרי שחיטתן **קח**
עבד שאינו משוחרר אי שחיטתו כשרה
פ (ד"ה ובדקדוק)
פסולין ששחטו אי פסולם משום בזיון **קי**
קטן אי הוי בר זביחה, וטעם הדבר **קג**
רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן אי גם אומנין שיודעין לאמן בידיהם בכלל **ריד**
שוחט שקלקל אי מקרי מזיק גמור או גורם
ריד (ד"ה גם מ"ש דשוחט)
שחיטת סומא לר"י דסומא פטור מן המצות, ואי הוי בכלל בר זביחא **קג**
שוטה אי הוי בר זביחה ובר כריתות, ומ"ש מעכו"ם דאינו בר זביחה **קג**
שו"ב הדר בבית השייך לקהל וקלקל אי משלם, ולמי שייך הדירה בזמן שהוא דר בו **ריד**
שחט הרבה עופות ולא בדק הסכין בין שחיטה לשחיטה ואח"כ נמצא פגום **ריד (ד"ה ובהכי)**
ראה: כותי, שחיטה

שוטה

אי אתי לכלל דעת **לח**
באיסור ספיה לשוטה **לח**
הא דמטבילין כהן שוטה לאכילת תרומה **לח**
שוטה אי הוי בר זביחה ובר כריתות, ומ"ש מעכו"ם דאינו בר זביחה **קג**

שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא

מניעה מאכילת מצה ושאר דברים בפסח מחשש חימוץ **חידושי אגדה הגדה של פסח**
שויא אנפשיה רק לעתים מזומנים
חידושי אגדה הגדה של פסח

שומן

חלב רותח שנפל על שומן והסיר אותו מיד עם שיעור כדי קליפה אי נאסר השומן **קלד**
שומן איסור רותח שנפל על שומן היתר צונן **קלד**

שומע כעונה

שלשה שישבו לאכול, אי עדיף ליחלק בברכת המוציא או שאחד יוציא את כולם **כא**

שומר

אומן העושה מלאכתו בבית בעה"ב אי דינו כשומר שכר **ריד**
אי שומר חייב בהיזק שאינו ניכר **ריד (ד"ה אלא שאני)**

שונא

החילוק בין אויב לשונא **קפא**

שופר

הא דאסר ר' יהודה לתקוע בשופר של שלמים הא לא חייש למהב"ע **רמא לדף כח.**
הוסיף עליו ושייר בו כשיעור **רמא לדף כז:**
המודר הנאה משופר הא דאסור לתקוע בו ולא אמרינן מלל"נ **רמא לדף כח.**
יישוב לקו' התוס' מ"ש דבשופר של ע"ז דיצא ובשופר של שלמים לא יצא **רמא לדף כח.**
לרב יהודה דתקע בשופר של עולה יצא הא דלא אמרינן אי עביד לא מהני **ריב**
שופר של עולה הא דלא יתקע בו לכתחילה ונימא עשה דתקי"ש דוחה ל"ת דמעילה **רמא לדף כח.**

שור

ראה: מועד

שותפין

ביטול השותפות תוך הזמן במקום פסידא **ריא**
בענין שני קהילות שרוצים לבטל השותפות שביניהם, ומה הדין כשחלק הקהל מוחין **ריא**
הפסד שע"י שותפין או ע"י הצטרפות שותף עכו"ם נעשה מרובה אי מקרי הפס"מ **קכא**
חפצי בני העיר לכמה זמן החפץ קנוי למשתמש בו ואי קנינו קנין גמור **ד**
טעם היתר ביטול שותפות במקום הפסד **ריא**
שותפין שנדרו הנאה זמ"ז מותרין כל אחד בחלקו, ואם אמר הריני עליך חרם ואת עלי אסורים **רלט דף כז.**
לא קבעו זמן, עד מתי אסורין ליחלק **ריא**
קהילה אחת יש להם דין שותפין **ריא**
ראה: מזוזה

שחיטה

אי מותר למכור למומר בשר שנשחט ע"י אחד כמוהו **קנד**
אי שחיטה בעי כוונה ואי הוי מצוה או מכשירי מצוה **כה**

אי שחיטה הוי מ"ע שהז"ג **קב**
בסכין של ע"ז **ב, יג**
בשיטת הרמב"ם דשחט בסכין של עכו"ם סגי בהדחת מקום השחיטה **קלז**
הא דמכשיר התניא שחיטת חרש הא לא בירך על השחיטה **קב**
הא דשחיטה לאו עבודה הוא, ומ"ש קבלת דם דהוי עבודה **ריג (ד"ה ונ"ל דאמרינן)**
החילוק בין לשון זביחה לשחיטה **רלח לדף ה.**
השח בין שחיטה לשחיטה אי הוי הפסק **מב (ב)**
השוחט ומכסה בב"א אי ליכא בזה משום חבילות חבילות **צה**
למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף אי איכא מצוה בתחילתה **סב**
שחיטה בבתי ידים **קי**
שחיטה בישיבה בחולין ובקדשים ע"י זר **קיג**
שחיטה בשמאל אי כשר ואי פטור בשבת **קט**
שחיטת עגל תוך ח' ימים מלידתו אי אסור מה"ת או מדרבנן **קמה**
שחט ולא בירך, ואי בירך לאחר שחיטה מהני **קב**
ראה: חולה, ל"ט מלאכות 'ענף שוחט', שוחט

שחרור

ראה: לעולם בהם תעבודו

שטן

הצדיק גדול מהמלאך ולכן יצרו גדול ועומד השטן לשטנו **חי' אגדה הפטרת בהעלותך**
השטן מסית לאדם שאי אפשר ללמוד משום קשיי הפרנסה **חי' אגדה וישב**

שטר

הא דלא מקשינן בכתובות כסף ושטר לביאה וחופה דלא ליהני להו תנאי **קצד (יז)**

שיבה

אם עוסק בצדקה וגמ"ח גם לעת זקנתו אז הוי השיבה תפארת לאדם **חי' אגדה הספד (ד"ה במסורה)**

שידוכים

אי מותר לשדך נכרי לנכרית **קנו, קנז**
השתדך עם אחת וחזר בו שאינו סובלה **קצט**

שילוח הקן

בהקדש יכול להקדיש מה שחוץ לד' אמותיו מיגו דיכול לזכות, אבל לא בשילוח הקן **רמז לדף קלט.**
בשילוח הקן דאי"צ כוונת המשלח לא מהני חזרה תוך כדי דיבור **רמז לדף קמב.**
הא דבעי למעט ביצה טמאה משילוח מדכתיב לך ולא ממעט ליה מתקח **קמט (ד"ה וראי')**
הא דבעי קרא למעט דלא יטול האם על הבנים אפי' במקום מצוה תיפ"ל דהוי עול"ת **רמ לדף כז:**
טעם מצוות שילוח הקן תליא אי דרשינן טעמא דקרא **רלד (ב)**

שינוי שם

המשנה שמו אי צריך להחזיק עצמו בזה ל' יום **קצ**
ראה: גט, חולה, צוואת ר"י החסיד

שיעורין

אי ניתנו שיעורין לכותים **קז**
באיזה אופן אמרינן מיגו להשוות השיעורים **עד**
בדבר השוגג לא מצטרפין לחטאת, משא"כ בהתרו בו שלא יאכל מג' שמות כשיעור ואכל **רלו לדף פט:**
דבר שלא היה בו שיעור ותפח מתי מהני התפיחה להשלימו לשיעורו **פז (ד"ה והנראה בזה)**
חיבת הקודש אינו משלים דבר שחסר בו השיעור אלא משוי אוכלא הוא **פז (ד"ה ומעתה אחר)**
ראה: ארבע מינים 'ענף אתרוג', כתותי מיכתת שיעורי', ריבוי בשיעורין

שיתופי מבואות

אי איכא מבוי הבטל לרה"ר **מא (ד)**
איסור טלטול במבוי בלי הכשר לחי אי הוי גזירת חכמים או הלל"מ **סא (ג)**
הא דהשמיט הרי"ף הא דאם יש לה אמלתרא אפי' גבוה מכ' אי"צ למעט **רלז לדף ג.**
הא דפסי חדר הוי טפח ולחי דמבוי הוי משהו **רלז לדף יב.**

שכירות

אי שכירות הוי כמכר ואי קניא לקולא ולחומרא **קנה, קפב (ד"ה אמנם)**
דינא דבר מצרא בשכירות **רי**
המשכיר בית לחבירו והודיעו יב"ח קודם שרוצה לסלקו והנ"ל לא מצא עדיין דירה **רטו**
המשכיר בית לחבירו כמה זמן צריך להודיעו שרוצה לסלקו ואי חבירו יכול למנוע מצד דינא דמלכותא **רטו**
השכרת מקום לישראל המומר לחלל שבתות **קנה**
למ"ד שכירות ל"ק אי קניא מדרבנן **קפב (ד"ה אמנם)**
שכירות לא קניא דאינו אלא קנין לזמן והוי קנין פירות בלבד **קפב (ד"ה אמנם)**

שכר

ראה: בית דין, דיין

שכר מצוה

הא דאיכא שכר מצוה בעוה"ז ועוה"ב הא מלל"נ **יג**
השכר שמקבל אדם על המצוות הוא רק צדקה וחסד
מאת ד' **חי' אגדה נשא**

שכר שבת

בהיתר החזנים לקבל שכר שבת **ל**
במקום שממילא היה עושה הדבר אף בלא קבלת שכר
ל
בשכר שאינו יכול להוציאו בדיינים **ל**

שלום

אדם ששמו 'שלום' אי מותר להזכירו בביה"כ ובית
המרחץ **קעא**

שליח/שליחות

אי יש שליחות לגוי היכא שאינו משלם לו והיכא
שמשלם לו **כו**
אי יש שליחות לעבד **כו**
אי מהני ביטול חמץ ע"י שליח **כו, מו, קג (ג) קלא (ד)**
אי מצי משוי שליח לקדש אשה ספק קידושין **מו**
אי סמכינן אחזקה בספק איסור מיתה, ולענין חזקה
שליח עושה שליחותו מה הדין **קד, קה**
אי שייך שליחות אשבתון
כו, קלא (ד), קנה (ד"ה אבל קושטא), קעד
אי שייך שליחות בשבת היכא דמינהו קודם שבת **כז**
אמר לו אביו חלל את השבת, מה ההו"א שישמע לו
הא נעשה שליחו ואינו עושה מעשה עמך **כו**
בדברי הגמ' בע"ז כ"ז דאשה מצי משוי שליח למילה
הא לא מצי עבדה **קעו**
בענין שליחות לדב"ע היכא דהשליח לאו בר חיובא
כו
הא דלא אסרינן אמירה לנכרי משום דשלוחו כמותו
לחומרא **כו, קלא (ד), קעד**
הא דלא מהני שליחות אנדר והקדש **מו**
הא דמהני שליחות בקידושין ולא הוי חב לאחרינא
קצה
הדליקה נ"ש קודם נ"ח האיך מצי משוי שליח להדליק
לה נ"ח הא כ"מ דאיהו ל"מ עביד וכו' **כו, קעו**
המביא גט ממדה"י נאמנותו מטעם עדות הוא או
מטעם שליחות והאיך נאמן לאוסרה על בעלה **ר**
כל מידי דאיהו ל"מ עביד וכו', אי בדיעבד הוי מעשיו
מעשה אי מצי משוי שליח **קעו**
כל מידי דאיהו ל"מ עביד וכו', אי מצי עביד אלא
דארי' רביע עלי' אי מצי משוי שליח **כו**
מילה ע"י שליח **קעו**
מצות דמהני שליחות מברכין 'על', ומצות דל"מ
שליחות מברכין עליהם בלמ"ד **מו**
משלוח מנות ע"י גוי **צט**
ענין גדול עומד ע"ג הוא דעי"ז נעשה שליח העושה
לגבי הכוונה **כו, קג (ג)**
פדיון הבן ע"י שליח **מו**
שליח שהביא גט ממדה"י אי צריך לשואלו להדיא אי
נכתב לשמה **רמד לדף ב:**
שליחות אמחשבה **כו, קלא (ד)**
שליחות לדב"ע בשוגג **כו**

שליח ציבור

אי הוי כפועל **רד**

שלמים

הא דשלמי שמחה קרבין ביו"ט ולא אמרינן משלחן
גבוה קא זכי **סג**

שמא יעבירנו

אמאי גזרנן שמא יעבירנו הא טעה בדבר מצוה ועשה
מצוה פטור **רלט לדף מג.**
בהא דלא גזרו באכילת מצה כשחל פסח בשבת שמא
יעבירנו **עד, עה, רלט לדף מג.**
ביאור לשון הרמב"ם דמשום שאינו מלאכה גזרינן
שמא יעבירנו ואל"ה לא **רמא לדף כט:**
במקום דאיכא אחרים דלא טרידי **עג, רלט לדף מג.**
בענין גזירת שמא יעבירנו לבן עזאי דס"ל מהלך
כעומד ולא משכח"ל מעביר ד"א אלא בקפץ **עב**
הא דגזרו תק"ש שמא יעבירנו הא אפי' יעבירנו הל"ת
נדחה ולגבי העשה נימא מאי אולמא **עא**
הא דגזרו תק"ש שמא יעבירנו ולא קאמר שמא
יוציאנו ויישוב דעת הרמב"ם **עא, עב**
הא דגזרו שמא יעבירנו ולא אמרינן עדל"ת
רלט לדף מג.
הא דגזרינן בתק"ש שמא יעבירנו, הא נשים פטורות
ואינן טרודות ויזכירוהו **רלט לדף מג.**
הא דלא גזרינן במילה בשבת שמא יעבירנו
עג, רלט לדף מג.
טעם איסור טבילת כלים ביו"ט הוא משום שמא
יעבירנו או משום מתקן **רמ לדף יח.**
יישוב לקו' רש"י ותוס' אמאי לא גזרינן שמא יוציאנו
ד"א בר"ה **רלט לדף מג.**
לב"ש דלית להו מתוך אמאי לא גזרינן ביו"ט נמי
שמא יעבירנו **רלט לדף מג.**

מהו החשש שמא יעבירנו **עה, רלט לדף מג.**

שמא מת

אי בציבור חיישינן שמא מת משום דמצוי דמייתי **רמח לדף טו:**

שמות אנשים

אי מותר לאב לתת שם לבנו ע"ש אביו בחייו או לאחר מותו **קצ**

ראה: גט, צוואת ר"י החסיד, שינוי שם

שמות הקדושים

אדם ששמו 'שלום' אי מותר להזכירו בביה"כ ובית המרחץ **קעא**

באיסור הוצאת ש"ש לבטלה **צט**

"מארי" אי חשיב שם לע"ז ואי נמחק **קעא**

רחום אי הוי שם קדוש ואי מותר לאמרו בביה"כ **יא (ו), קעא**

שם הנכתב בלשון לע"ז אי אית ביה קדושה **קעא**

שמחה

בהא דכהנים יוצאים ידי חובת שמחה באכילת חטאת ואשם ולא הוי מצות חבילות וכו' **צה**

שמיטה

ראה: שביעית

שמירה

בשבת ושאר דוכתא דכתיב ביה שמירה שמירה אי לא אזלינן בתר רוב וחזקה **קפד, רל (ב)**

השומר עצמו מן החטא, לירו' ג"פ ולבבלי ב"פ, הקב"ה שומרו מלחטוא **ע**

שמן

יתר השמן שבמנורה אי מותר בהנאה ואי הוקצה למצותו **צג**

נתן שמן יתר על חצי שעה אי הוקצה למצותו **צג**

שמן למנורה אי בא מתרומת הלשכה **מג**

שפופרת הנוד

נקבים דקים אי מצטרפי לשיעור שפופרת הנוד **קסז**

שפחה

ראה: לעולם בהם תעבודו

שריפה

יתר השמן שבנ"ח אי צריך דוקא שריפה או דסגי בזריקה לחוץ **צג**

שלישי דטבול יום אי הוי בשריפה **פז (ד"ה ואולי)**

ראה: בת כהן, תרומה טמאה

שריפת חמץ

אי אמרינן מתוך בשריפת חמץ ביו"ט **רמ לדף ב.**

אי שריפת קדשים ביו"ט הוי בעידנא דנימא עדל"ת **רכג**

אף במקצת חמץ שייך הבערה תחילה וסוף **רכג**

בדברי הטור דהמוצא חמץ ביו"ט אסור לשרפו, הא אנן לא קיי"ל כר"ע ואית לן מתוך **רלח לדף ה.**

שריפת חמץ אינו מקיים רק בסוף ההבערה **רכג**

שריפת קדשים

אי אמרינן מתוך בשריפת קדשים ביו"ט **רמ לדף ב.**

אי מקיימין מצות שריפת נותר ע"י אכילתו **רכו**

ביאור פלוגתת רבא ור"א בהא דאין שורפין קדשים ביו"ט **קב**

דעת רש"י דשריפת קדשים לאו דווקא אלא אפי' שאר ביעורים נמי מהני **רכז (ד)**

הא דאין שורפין עצמות וגידין קרבן פסח ול"א עדל"ת **עט**

מצות שריפת קדשים בנשים **רכ**

קרא דוהנותר ממנו עד בוקר בא לאסור ביעור קדשים ביו"ט אפי' שלא בשריפה ולא נימא עדל"ת **רמח לדף ד:**

רק אם המותיר עצמו ביטל העשה דשריפה חייב מלקות **רכז (ב)**

שריפת קדשים אינו מקיים רק בסוף ההבערה **רכג**

שרץ

חולדה אי חיה קטנה היא או שרץ **קכד**

שתי הלחם

אם מותר לאפות ביו"ט שתי הלחם עם פת חולין **רכט (ה)**

אם נאסר פת חולין באפייתו עם שתי הלחם **רכט (ה)**

עבר ואפה לחם הפנים ושתי הלחם בשבת וביו"ט אי מהני **רכט (ג)**

כשעושה מעשה המוכיח על הקדשו מקדש אפי' שלא מדעת ובלבד שיהא בזמנו **רכח (ד"ה אך)**

ת

תאוה

החוטא מחמת תאווה, מצטער אח"כ על מה שעשה **חי' אגדה שבת חזון**

התאוה מצויה במי שפונה מן התורה **חי' אגדה מסעי**

תגלחת

ראה: תספורת

תהילים

בענין אמירת תהילים קודם התפילה **יא (א)**

בפי' הכתובים יאמר נא ישראל וכו' בל' יחיד יאמרו נא בני אהרן וכו' בלשון רבים **מב**

תודה

האיך לא נאסרו שלושים המצות מעשרה לחמי תודה שהיו חמץ שנאפו בתנור אחד **נב**

ראה: קרבנות 'ענף קרבן תודה'

תוך כדי דיבור

בדבר הצריך כוונה יכול לחזור תוכ"ד **רמז לדף קמב.**

בשילוח הקן דאי"צ כוונת המשלח לא מהני חזרה תוך כדי דיבור **רמז לדף קמב.**

תוכחה

האדם צריך ללכת מעצמו לקבל מוסר מהמוכיח **חי' אגדה מצורע-וילך**

כשם שתוקעין בשופר מאה קולות כך צריך להוכיח אפי' מאה פעמים **חי' אגדה הפטרת יוהכ"פ**

כשמוכיחין לאדם זה עצמו הוא הוכחה שמחזיקין אותו ליהודי נאמן **חי' אגדה במדבר**

ע"י שאהרן יקבל מתנות מעם ישראל ידעו שמתכוין לטובה בתוכחתו **חי' אגדה תזריע**

פעמים צריכים להוכיח כדי שלא יראה שמסכימין למעשים הרעים **חי' אגדה במדבר**

צריך לשמוע לקול דברי הת"ח ולתוכחתו **חי' אגדה האזינו**

תוספת שבת

הא דמותר לומר לחבירו לעשות לו מלאכה כשקיבל שבת קודם שחשיכה **כו, קעד (ד"ה אלא שראיתי)**

המסתפר בזמן תוס' שבת אי צריך כפרה **כה**

תופס

בענין תפיסה למודה במקצת עד כדי דמיו **רמג לדף טז.**

תורה

בהא דאמרינן עכו"ם העוסק בתורה חייב, הא כתיב באר היטב שכתבו בע' לשון **קעט (ד"ה וראיתי)**

במתני' (ריש אבות) משה "קיבל" תורה מסיני "ומסרה" ליהושע, שינוי הלשון **קעט (ד"ה ועוד העיר)**

עסק התורה קאי אתושבע"פ ולימוד התורה קאי אתושב"כ **קעט (ד"ה ועוד העיר)**

עונש עכו"ם הלומד תורה ואי חייב מיתה מה"ת **קעט**

לימוד התורה ממתיק הדינים **חי' אגדה מסעי**

לימוד התורה עם נכרי הבא להתגייר, ובאיסור לימוד התורה עם גוי, ואי יש בזה משום לפ"ע **קעט, קפ**

לימוד תורה שבכתב לעכו"ם **קעט**

צריך ללמוד רק ממי שבעסקיו הארציים ג"כ מתנהג בדת ישראל **חי' אגדה תהלים (ד"ה אתהלך)**

ראה: ביטול תורה

תחש

אי תחש היה מין חיה שמקיימין בה כיסוי הדם **חי' אגדה תרומה**

תלמוד תורה

ראה: ביטול תורה, תורה

תלמיד

אי אמרינן דסתמא תלמיד כרבו סבירא ליה **רז**

תלמיד חכם

השמים משתדלים לטובת הת"ח **חי' אגדה האזינו**

מי שאינו תומך את הת"ח הוא נושא בעון הביטול תורה של הת"ח **חי' אגדה שלח**

צריך לשמוע לקול דברי הת"ח ולתוכחתו **חי' אגדה האזינו**

ת"ח יש לו לב טהור בוער בקרבו לתורה ועבודת ד' **חי' אגדה האזינו**

תם

אי אמרינן כמיתת הבעלים כך מיתת השור בשור תם **ק**

ראה: מועד

תמורה

מדוע תמורה לא הוי לאו הניתק לעשה **רטז**

תמיד

ראה: ביקור

תנאי

הא דבעינן תנאי שאפשר לקיימו ע"י שליח דייקא **רמג לדף עד.**
הא דלא מקישינן בכתובות כסף ושטר לביאה וחופה דלא ליהני להו תנאי **קצד (יז)**
תנאי בגט וכדו' אי מטעם ברירה הוא דמהני **רלח לדף ל:**
תנאי בהוקצה למצותו בכשיעור ויתר מכשיעור **צג**
ראה: קידושין 'ענף המקדש על תנאי'

תספורת

אי מותר להסתפר ע"י עכו"ם ער"ש ביה"ש **כה**
מצות תספורת בער"ש אי הוי מצוה גמורה ואי דוחה תוס' שבת **כה**

תענית

אכילה שלא כדרך אכילה ובלא הנאה בתענית ציבור או יחיד **נט**
האיך העביר מרדכי יום א' דפסח בתענית ובטלם מאכילת מצה **נט**
היכא דאיכא מותנא בעכו"ם אי גזרינן תעניתא **קפב**
התולה תעניתו בדבר מצוה אי יש הסוברים דלא מהני **סט**
חל פורים ביום א' הטעם דמתענין ביום ה' **עט**
ראה: אלול, ערב ראש חודש, ראש השנה, שובבי"ם

תענית בכורות

בכור כהן ולוי **נח**
כשאין האב בכאן ואינו מתענה תחת בנו קטן או כשאב עצמו בכור אי מתענה האם **נח**

תערובת

איסור הבא בתערובת אי בטל בס' או ברוב **קלב, רנ לדף כו.**
איסור שנפל באחד מב' קדירות ואין בכל אחד ס' כדי לבטלו **קכג**
ברירה באיסור שנולד בתערובת **צב, צג**
נמצא דם בקדירת חלב ואין ידוע אם יש ס' נגד הדם מה דין הקדירה **קל (א)**
סכין ספק איסור שנתערב באחרות מה דין הכלים **קכג**
ראה: בליעה, הגעלה, חתיכה הראויה להתכבד

תפילה

ביאור הגמ' צואה דבוקה בסנדלו מהו, דכיסוי המחובר ודבוק לדבר המכוסה לא שמיה כיסוי **רלה לדף כה:**
החוזר להתפלל ומשלים תפילת שחרית אי מניח תפילין, ואי חוזר ומשלים בשחרית או במנחה **מד**
נזכר אחר מוסף שלא אמר יעו"י בתפילת שחרית אי חוזר ומתפלל **מד**
קדושת ביהמ"ק דכשבא למקדש להתפלל על עניינים גשמיים, שכח והתפלל על עניינים רוחניים **חי' אגדה בלק**
תהלה לדוד דאית ביה תרתי, מה הם **כט**

- הבדלה בתפילה -

בתמיהת הגמ' ונימרה ברכה בפנ"ע וכדברי ר"ע, ומדוע לא שאלה הגמ' כר"א דאומרה בהודאה **רלה לדף כט.**

- הכנה לתפילה -

בענין אמירת תהילים קודם התפילה **יא (א)**
בענין הטירחא לחגור האזור קודם התפילה **צא**

- הפסק בתפילה -

אמירת קדיש יתום או דרבנן באמצע פסוקי דזמרה או אחר ברכת יוצר אור **י**
האומרים בקשות וכדו' בלשון לע"ז אי הוי הפסק בתפילה **י**

- כוונה -

היה עומד בבית קוה"ק יכוון לבו כנגד הכפורת, וצ"ע הא אפי' כה"ג התפלל רק תפילה קצרה **רלה לדף ל.**
בגמ' שמא לא כיון מעיקרא ר' ינאי את דעתו, והא חברותא כלפי שמיא מי איכא **רלה לדף ל:**

- נוסח התפילה -

ביאור התפילה בטל מחשבות "שונאינו" הפר עצת "אובינו" בתפילת אבינו מלכנו **קפא**
בדברי הגה"ק מבוטשאטש די"ל אביי "היה" מסדר ולא "הוה" מסדר **קעא**
הא דברכת מקדש ישראל והזמנים לא חשיב מצות חבילות חבילות **מב (ב)**
בתפילת ר"ה מלוך על "כל" העולם "כולו" דנראה ככפל לשון **רלה לדף ב.**

- תפלה בציבור -

הבא לביהכנ"ס ועדיין לא התפלל מנחה והציבור מתחילין ברכו דערבית כיצד ינהוג **כד**

- מנחה -

בגמ' מעוות לא יוכל לתקון גרסינן גם תפלה של מנחה **רלה לדף כו.**

הבא לביהכנ"ס ועדיין לא התפלל מנחה והציבור מתחילין ברכו דערבית כיצד ינהוג **כד**

כשכבר הגיע זמן מנחה ולא התפלל מוסף יתפלל מנחה, ותמוה מדוע שינה רש"י מטעם הגמ' **רלה לדף כח.**

- מוסף -

אי יש לו תשלומין אחר תפילת מנחה וערבית **מד**

ראה: מוריד הטל, מנהג, משיב הרוח ומוריד הגשם, קדיש

תפילין

אמאי מצווין לחנך קטן להניח תפילין הא אינו בר כוונה **צח (ב)**

באיסור לצאת בתפילין בשבת למ"ד זמן תפילין הוא ול"א דאי מייתי לי' טעה בדבר מצוה **לב**

ברמב"ם דנקט איסור שינה בתפילין שמא יפיח בהם ולא שמא יישן **קעה**

בענין ברכת על מצות תפילין בפת"ח או בחול"ם, ובדחיית ראית המג"א בזה **מב (ב), קסח**

בתים של תפילין שהושחרו בדבק **ו**

הזיז תפילין ממקומם אדעתא להחזירם מיד אי חוזר ומברך **ה**

היסח הדעת אי אסור מה"ת או מדרבנן והחילוק בין ש"י לש"ר לענין ביה"כ **קסח**

הניח ש"י ואח"כ מצא שנפסקה רצועה ש"ר וצריך לשאול מאחר אי חוזר ומברך להניח **ה**

הקושר תפילין על יד חבירו אי קיים בזה מצוה, ואי עיקר המצוה הוא הקשירה או ההנחה **צח (ב)**

מנהג מרן הבית שערים לברך על מצות בחול"ם ולא בפת"ח **מב (ב)**

מצות לבישתן כל היום אי הוי מה"ת או מדרבנן **קסח (ד"ה וכיון)**

עור עוף משובח יותר לתפילין משום דמקיימים בו מצות כיסוי הדם **חי' אגדה תרומה**

תש"י ותש"ר אי חשיבי מצוה אחת או שתי מצות **מב (ב), קסח**

- רצועות -

אי בתים ורצועות בעי עיבוד לשמה **ט**

הורדת הרצועה ממקום שהי' בו הקשר ללמטה אי מקרי הורדה מקדושתו **ז, יח, יט**

נפסקה הרצועה אי מהני ביה תפירה בחוטין ולא בגידין **ז (אבל נ"ל), ח**

נפסקה רצועה ברחבה באיזה אופן ניתן לתקנה, ואי מברכין עליה **ז**

רצועה שהתכווצה וניתן למותחה לשיעור כשעורה כשרה **ז (אחר חיתום)**

רצועות שנמצאו ואינו יודע אם משל רש"י הם או דר"ת, כיצד ינהג **ט**

רצועות תפילין אי הוי גוף קדושה או תשמיש קדושה **ט**

שינוי רצועות ובתים וכיסים מתפילין של רש"י לר"ת או איפכא, ואי מהני בהו תנאי **ט**

שיעור רוחב הרצועה כשעורה הוא מה"ת או מדרבנן **ז**

- קשר של תפילין -

העושה קשר בין הנחת תש"י לתש"ר אי חוזר ומברך להניח **ה**

העושה קשר של תפילין בשבת אף שאינו של קיימא חייב מיגו דהוי קשר לענין תפילין **ג**

ראיה לדברי התוס' דיו"ד ודל"ת של תפילין לא הוי הלל"מ **רלו לדף סב.**

ראה: קלף

תקיעת שופר

ראה: ראש השנה (ענף זה)

תקנת חכמים

אי תקנתא דרבנן מהני לדאורייתא **עח (ב), קג (ד"ה ומה שנ"ל), קלט**

ראה: אינו ראוי, דבר המפורש בתורה

תקנת מריש

ראה: גזל

תרגום

ביאור המדרש שכשמתה שרה התחיל אדם הראשון לקרא תרגום **חי' אגדה חיי שרה**

תרומה

אחזו בולמוס ויש לו טבל ותרומה למ"ד דטבל עדיף אמאי לא יפריש ויבטל ברוב **פד (ג)**

אי אמרינן בתרומה או בדבר שאינו קרב ע"ג המזבח חיבת הקודש מכשרתן **פז (ד"ה ובלא"ה), רל (א), רלא (ד"ה ומה שתמה)**

אי בעינן בתרומה דווקא הנאת מעיו **רלב (ב)**

אי ישנו בשאלה **לז**

אי מותר לשלוח משלוח מנות מתרומה **צה**
אי תרומה הוי ממשקה ישראל לגבי מי שאינו כהן **מג**
בהפרשת תרומה יש ב' מצות, הפקעה מאיסור טבל ומצות נתינה ונפק"מ לענין השיעור **צה**
ביטול תרומה ברוב לצורך חולה **פד (ד)**
בתרומה חייב אף שלא כדרך אכילה והנאה **רלב (ב-ג)**
הא דתרומה ביד כהן אינו בשאלה דכבר נגמר הנדר **רמה לדף ב:**
הא דבעי קרא לר"ע דגרושה חוזרת לאכול בתרומה ולא יליף לה מדאיתקש גירושין למיתה **סג**
הא דמטבילין כהן שוטה לאכילת תרומה **לח**
הא דתורמין יותר מחטה אחת אף דחטה אחת פוטרת כל הכרי **קכו (ב)**
הלוקח יין מכותים הדרים בין ישראל אי צריך להפריש תרו"מ **נז**
התורם יותר מחטה אחת דיינינן להכל כתרומה **צה**
כמה משיירין מתרומת חמץ מלפני השבת בער"פ שחל להיות בשבת **נ (א)**
לט"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח לחכמים לאסור למה ארוסה אינה אוכלת בתרומה **ריג (ד"ה אמנם סברת)**
למשנה אחרונה דארוסה אינה אוכלת בתרומה אי אסורה מה"ת **קצד (ז), ריג (ד"ה אמנם סברת)**
לר"ש דתשביתו הוי מעשהז"ג אמאי נשים אסורות בחמץ מו' ולמעלה **רלח לדף כח:**
לר"ש דתשביתו הוי מעשהז"ג אמאי שורפין תרומה טהורה מו' ולמעלה יאכילנה לנשי כהנים **רלח לדף כח:**
בקו' התוס' אמאי לא ממעטינן בת ישראל שניסת לכהן ומת האוכלת בגין בנה מחזה ושוק **רמב לדף פו:**
נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר בשבת **נז**
עבדים נשים ובת כהן אי מקיימי מצוה באכילת תרומה **רלח לדף כח:**

תרומה טמאה

אי אמרינן כתותי מיכתת שיעורי' בתרומה טמאה לענין טומאה ולענין לצאת י"ח באתרוג **פז**
אי גזרינן בתרומה טמאה דילמא אתי למיכל מיניה **קמט (ד)**
אי כשנמאסו האוכלין חייל עליהו שם תרומה טמאה **רלב (ב-ג)**
אי תרומה טמאה במיתה או לא **רלא (ד"ה ומה שהתפלא), רלב**
אי תרומה טמאה במיתה, תליא אי איסור חל על איסור **לח**
אכל אכלין טמאין ואח"כ שתה משקין דתרומה או שאכל תרומה ושתה משקין טמאין אי מיטמאו **רלב**
אתרוג של תרומה טמאה אי פסול מה"ת **עח (ב)**
באיסור הפסד תרומה טמאה משום ההנאה בשעת ביעורה **פז (ד"ה ועוד נ"ל)**
באיסור לטמאות תרומה **לח**
דין כהן האוכל תרומה טמאה בטהרה או בטומאה **לז, לח**
המטמא תרומה אי לוקה ואמאי המטמא טהרותיו של חבירו משלם הא אין לוקין ומשלמין **ריח**
השורף תרומה טמאה עם חמץ אי מותר ליהנות ממנה בשעת שריפה **פז (ד"ה ועוד נ"ל)**
דשורפין תרומה טהורה עם טמאה הא ליכא חיבת הקודש וא"כ הוי כעפרא ופשיטא דשורפין **רלח לדף יד.**
מה חידש ר"מ דשורפין תרומה טהורה עם הטמאה הא כיון דלשריפה קאי כתותי מ"ש **פז**

תרומת מעשר

נותנים קודם ללוי שהוא יראה מעשר ראשון ואח"כ נותנים מזה לכהן שהוא אהבה **חי' אגדה תבא**

תרי"ג מצות

מי שלא משוקע בהבלי העוה"ז מקיים יותר את תרי"ג מצות **חי' אגדה וישלח**

תשביתו

אי נשים בכלל תשביתו **נא**
ביאור פלוגתת רש"י ותוס' אי ביטול מטעם תשביתו או מטעם הפקר **מו**
הא דלא מוקמינן לר"ע דהשבתתו בכל דבר ושריפה נמי בכלל **רלח לדף ה.**
הא דלא מוקמינן לתשביתו אליבא דר"ע ביו"ט ונימא עדל"ת **סד (ב), רלח לדף ה.**
השורף חמצו ביו"ט אי הוי מקלקל או מתקן **רלח לדף ה.**
חצי שיעור בתשביתו **רמ לדף ב.**
כמה דרכים ליישב קו' התוס' אמאי לא ילפינן לכרת בהשבתת חמץ מאכילת חמץ **רלח לדף ה.**
קיום מצות תשביתו ע"י אכילה **רכו, רכז (ג)**

ראה: בדיקת חמץ, ביטול חמץ, ביעור חמץ, חמץ, שריפת חמץ

תשובה

אם עושה תשובה שלימה שלא ישוב עוד לכסלה כלל הוא בדרגת כה"ג שמכפר על ישראל **חי' אגדה ברית מילה**

ביאור דברי המדרש אמר הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה תחילה **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**

ביאור דברי המדרש ואיך לא אשא פנים לישראל שמתוודים אשמנו בגדנו **חי' אגדה יוהכ"פ**

גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, מה הרבותא ומ"ש מכל עדל"ת **לז, פ**

הקב"ה מטהר ביותר את ישראל כששבין מעצמם ולא ע"י יסורים **חי' אגדה וילך**

יום י"ג מדות וער"ש הוי זמן מסוגל לתשובה ותפלה **עט**

'אשמנו' בלשון רבים **חי' אגדה יוהכ"פ**

צריך ללמוד מאגוז שנוח לקלפו כשהוא רך ולעשות תשובה מיד אחר החטא **חי' אגדה דרשה לשבת שובה**

תשובה וגאולה יכולים להיות ברגע אחד **חי' אגדה תפילה (ד"ה בפסוק)**

ראה: מחילת עונות

תשלומין

ראה: תפילה

תשמיש

שומרת יום כנגד יום אי אסורה בתשמיש ביום מה"ת או מדרבנן **קסא**

שמשה בעונת הוסת ולבסוף נודע כי מעוברת היא אי צריכין כפרה **קסב (ב)**

ראה: וסתות

תשמישי מצוה

הא דתשמישי מצוה נזרקין אי ה"ה בשמן של נ"ח והחילוק בין נר לשופר ולולב **צג בהערה**

נר ומנורה של ביהכנ"ס הוי תשמיש מצוה ולא תשמיש קדושה ומותר להורידה מקדושתה **יח**

תשמישי מצוה נמכרים בזט"ה במא"ה והם והמעות חולין **יח**

תשמישי קדושה

אי מהני בהו תנאי שיוכלו להשתמש בהם דבר חול **ט**

בגדי כהונה, אבני מזבח, נשיא, הוו תשמישי קדושה או קדושה עצמה **ז**

רצועות תפילין אי הוי תשמישי קדושה או קדושה עצמה **ט**

תשמישי קדושה שנמכרו ע"י זט"ה במעמד א"ה אי יוצא לחולין **יח, יט**

ראה: מעלין בקודש ולא מורידין

שמות האישים המוזכרים בספר

רבי יואל אונגאר (שו"ת ריב"א)
חידושי אגדה פרשת תרומה

רבי אברהם מאיר איזרעאל (אב"ד הוניאד - שו"ת ויען אברהם) **תולדות המחבר, קנ"א**

רבי יהודה אסאד (אב"ד סערדאהעלי - יהודה יעלה)
חידושי אגדה רפואות ועניני סגולות

רבי חיים אלימלך סג"ל אפפעל **כ"ד, ע', פ"ו, צ', קס"ד**

רבי פנחס הלוי ביליטצער (אב"ד סערענטש) **קצ"ז, רי"ד**

רבי שלמה בלאנדער **תולדות המחבר, חידושי אגדה נישואין**

רבי ארי' בלום (בנו) **תולדות המחבר, רמ"ו**

רבי יהודה צבי בלום (אחיו אב"ד האנשוויץ - שו"ת שארית יהודה)
תולדות המחבר, א', י"ח, י"ט, ל"ב, ל"ג, מ', מ"א, מ"ב, נ"ג, ס"ה, ס"ז, ע"ג, פ"ד, צ', צ"א, ק"א, ק"ב, ק"ג, קי"ז, ק"כ, קכ"ה, קל"ב, קל"ג, קל"ז, קמ"א, קמ"ו, ר"ז, רכ"ג, רכ"ה, רכ"ו, רל"ח, רמ"ג, חידושי אגדה פרשת בא, בשלח, יתרו, שבת חזון - הפטרה, איכה, תהילים, מסכת פסחים, מסכת סוכה, תפילה

הבחור יעקב דוד בלום (ש"ב)
כ"ז, נ"ז, פ"ד, קל"א, רכ"ב, רכ"ג

רבי יוסף דוב בלום (בנו) **תולדות המחבר**

רבי יוסף דוב בלום (בן אחיו) **תולדות המחבר**

הב' יחזקאל בלום (בנו) **תולדות המחבר**

רבי יצחק יעקב בלום (זקנו - אב"ד שאמשאן)
תולדות המחבר, קכ"ו, רמ"ה

רבי יצחק יעקב בלום (אחיו - אב"ד סט' מיקלאש)
כ"ו, כ"ז, קל"א, רכ"ג, רל"ז, רמ"ח, חידושי אגדה פרשת ויחי

רבי כתריאל בלום (אחיו) **ל"ב, קכ"ה**

רבי מאיר בלום (אחיו) **קע"ו**

רבי משה נחום בלום (אחיו - דיין גראסווארדיין)
תולדות המחבר, ל"ה, צ"א, קל"ו

רבי עמרם בלום (אביו אב"ד ב' אויפאלו - שו"ת בית שערים)
תולדות המחבר, א', ט', מ', מ"ב, נ"ה, נ"ז, ס"ב, ע"ט, פ', פ"ז, פ"ח, ק"א, ק"ב, ק"י, קט"ז, קי"ז, קכ"ו, ק"ל, קל"ד, קמ"א, קמ"ו, קנ"ו, קס"ב, קס"ט, קע"ט, ק"צ, קצ"ד, קצ"ו, קצ"ח, ר"א, ר"ז, רי"ב, רי"ט, רכ"ב, רל"ו, רל"ח, רמ"ג, רמ"ד, ר"נ, חידושי אגדה פרשת תזריע, שלח, קרח

רבי עמרם בלום (בן אחיו) **קצ"ב**

רבי שמואל יהודה בלום (בנו) **תולדות המחבר, רל"ח**

רבי יוסף דוד בלייער (אטשאד) **כ', קצ"א**

רבי יחזקאל בנעט (אב"ד נייטרא) **ע"ב**

רבי מרדכי בערגער (סארוואש) **תולדות המחבר**

רבי אברהם אהרן ברוין (ב' איפאלו) **ע"ט**

רבי צבי ברוין **חידושי אגדה תפילה**

רבי שלמה זלמן ברייער (אבד"ק פפד"מ) **ס"ו**

רבי צבי בריקראם **מ"ב**

רבי שמחה גאלדשטיין **תולדות המחבר**

רבי שלום גאמבא (באטשטאפאליא)
חידושי אגדה פרשת שמיני, אחרי אמור

רבי משה דוד גוטטמאנן (סארוואש) **תולדות המחבר**

רבי משה גינז (מחו' - אב"ד קערעסטור) **מ"ב**

רבי ישראל גינצבערג (אב"ד דזאדאווא) **רמ"ה**

רבי עקיבא גלאזנער (חתן אחיו - אב"ד סערעדא)
קל"ב

רבי אברהם יצחק גליק (אב"ד טאלטשווא - שו"ת יד יצחק) **תולדות המחבר, קנ"ז, קס"ב**

רבי מאיר גראס (הרב דקונסטמארטאן) **ע"ז**

רבי אברהם יצחק גרינבערגער **קע"ג**

רבי אברהם יוסף גרינוואלד (אב"ד חוסט) **פ"ה**

רבי יהודה גרינוואלד (אב"ד סאטמר - שו"ת זכרון יהודה) **תולדות המחבר**

רבי יוסף גרינוואלד (אב"ד טשעטשאוויץ) **קפ"ג**

רבי יהודה גרינפעלד (אב"ד ס'מיאהלי - שו"ת קול יהודה) **תולדות המחבר, ה', ט', צ"ב, קס"ב,**

רבי שמעון גרינפעלד (אב"ד ס'מיהאלי - שו"ת מהרש"ג) **תולדות המחבר, ט"ז, ר"ח, ר"ט**

רבי יוסף צבי דוננער (הרב דק"ק אמסטרדאם) **ס"ו**

רבי אליעזר דייטש (אב"ד באנהיאד - שו"ת פרי השדה) **תולדות המחבר, ל', ע"ד, קכ"ה**

רבי חיים יודא דייטש (דומ"ץ מאקאווע)
צ"ב, קפ"ד, ר"ט

רבי ישראל האגער (וויז'ניץ - אהבת ישראל)
חידושי אגדה פרקי אבות
רבי מנחם מענדיל האגער (וויז'ניץ - צמח צדיק)
חידושי אגדה פרשת בא, תבא
רבי יונה זאב הלוי האלפערט (שו"ב מאקווא - שו"ת מראה ריאה) **תולדות המחבר**
רבי מרדכי האפפמאן (מו"ץ ב' אויפאלו)
תולדות המחבר
רבי שאול הוטרר **תולדות המחבר**
רבי אלטיר יצחק היימאוויטש (רינא) **ד'**
רבי חיים יוסף דוב כהנא העללער (זקנו)
תולדות המחבר, נ"ז, צ"ז
רבי הלל ווייינבערגער (אב"ד סערדאהעלי) **י"ח**
הבחור יעקב ווייס **קנ"ב**
רבי יקותיאל ווייס (טיסאפורעד) **ק"פ**
רבי חיים צבי ווינקלער
חידושי אגדה רפואות ועניני סגולות
רבי מרדכי ליב ווינקלער (אב"ד מאד - שו"ת לבושי מרדכי) **תולדות המחבר, א', ל', נ"ד, ק"א, ק"ח, קי"ד, ק"מ, ק"נ, קס"ז**
רבי לוי ווי"ב (אלמאשד) **קל"א, רמ"ח**
הבחור ישעי' זיכערמאנן **רל"ה**
רבי ישעיה זילברשטיין (אב"ד ווייצען - מעשי למלך)
תולדות המחבר
רבי משה צבי זילברשטיין (בן אב"ד ווייצען) **ר"כ**
רבי אלטער יצחק חיימאוויטש (רינא) **קס"ח**
רבי פנחס חיים טאוב (ראזלא) **כ"ט**
רבי מאיר טויבער (עיר חדשה) **ק"ב**
רבי יואל טייטלבוים (אב"ד סאטמר - דברי יואל)
תולדות המחבר, קנ"ד
רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים (סיגעט - ייטב לב)
חידושי אגדה רפואות ועניני סגולות
רבי ישכר שלמה טייכטהאל (אב"ד פישטיאן - שו"ת משנה שכיר) **תולדות המחבר**
רבי משולם טיסמעניץ **צ"ב**
רבי שרגא צבי טננבוים (אב"ד טשאטה) **ר"ב**
רבי שמעון יחזקאל יאקאבאוויטש (אב"ד וואדקערט)
תולדות המחבר, ל"ו, קי"ח
רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז (אב"ד דיאנדיאש)
תולדות המחבר, פ"ד
רבי משה נתן הלוי יונגרייז **ע"ו, קי"א**
רבי אריה ליב הכהן (קצות החושן) **תולדות המחבר**
רבי חיים כהן (אב"ד לבוב) **פ"ג**

רבי יודא הכהן (זקינו אב"ד סיגעט - קונטרס הספיקות ותרומת הכרי) **תולדות המחבר**
רבי יחיאל הכהן (זקינו - בן בעל קונטרס הספיקות)
תולדות המחבר
רבי יוסף אלימלך כהנא (אב"ד אונגוואר)
תולדות המחבר, רי"ט, ר"ל, רל"א
רבי יצחק כ"ץ **קכ"ה**
רבי אברהם לאווי (ליסקא) **קס"ז**
רבי יקותיאל צבי לאווי (סארוואש)
ט"ו, ק"ח, קס"ו, קס"ח, קפ"ה
הבחור יודא ליב לאווינגער **פ"ו**
רבי שמואל חיים הכהן לאנדא (סארוואש) **קכ"א**
רבי יהושע סג"ל לוי (סארוואש) **תולדות המחבר**
רבי עקיבא לינדענפעלד **ע"ה**
רבי אליעזר מאיעס **חידושי אגדה נישואין**
רבי עמרם מארגרעטען (סארוואש) **תולדות המחבר**
רבי אשר יודא מיללער (אב"ד פעטראזשעני) **ר"מ**
רבי אשר מייזנער **ס"ב, קי"ז**
רבי משה יודא מענדעלאוויטש (קאוואטשהאזא)
נ"א, קנ"ה
רבי שמואל יפה מרגליות (אבד"ק זלאטע מאראווצע)
ס'
רבי דוד ניימאן (קאשוי) **תולדות המחבר, רמ"ד**
רבי זאב וואלף נירנבערג (אב"ד טאטערבונא רוסיא)
רל"ה, ר"מ, רמ"א, רמ"ז
רבי יוסף שאול נתנזון (אב"ד לבוב)
פ', ק', קצ"א, רמ"ב
רבי אליעזר זוסמן סופר (אב"ד פאקש)
רכ"ג, חידושי אגדה שבת חזון - הפטרה
רבי יצחק יעקב סופר (בן אחותו) **ע"ב, קמ"ט**
רבי יודא סופר (אב"ד אראד) **צ"ג, רמ"ח**
רבי יוסף ליב סופר (אב"ד דערעטשקע)
תולדות המחבר, קנ"ב
רבי יוסף צבי סופר (גיסו - אב"ד שאמשאן) **קכ"ו**
רבי מנחם סופר (אב"ד באיאם)
כ"ו, ל"ב, קנ"ב, קנ"ג, קע"ד
רבי משה סופר (אב"ד ערלוי - שו"ת יד סופר)
תולדות המחבר
רבי משה סופר (אב"ד ט' פירעד) **פ"א, קמ"ה, קמ"ט**
רבי נפתלי סופר **פ"ג**
רבי עקיבא סופר (אב"ד פרעשבורג - שו"ת דעת סופר)
תולדות המחבר
רבי שמחה בונם סופר (רבו אב"ד פרעשבורג - שבט סופר) **תולדות המחבר, א'**

רבי שמעון סופר (אב"ד ערלוי) **ר"מ**
רבי חיים זאב עהרנפעלד (סארוואש)
תולדות המחבר, מ"ה, ר"ה
רבי משה ליב עהרענרייך (אב"ד מאד) **קע"א**
רבי שמואל ענגיל (אב"ד ראדאמישלא - שו"ת מהר"ש ענגיל) **תולדות המחבר, קמ"ז, קמ"ח, קנ"ט, ק"ס**
רבי ישראל דוב ענגלמאנן (פאנטשיקא)
כ"ה, נ"ו, ס"א, קנ"ח
רבי מנחם פאללאק (אב"ד סערענטש) **נ"ד, קצ"ח**
רבי יחזקאל פנעט (חו"ז אב"ד קארלסבורג - מראה יחזקאל) **תולדות המחבר**
הבחור יחזקאל פנעט (גיסו) **רמ"ז**
רבי ישראל זאב פאנעט (חותנו) **תולדות המחבר, קי"ב**
רבי ליבוש פאנעט (חו"ז - טערצאל) **תולדות המחבר**
רבי מרדכי פארהאנד (אב"ד נייטרא - שו"ת באר מרדכי) **תולדות המחבר, קכ"ד, קנ"ו, קצ"ג, ר"ו, רי"ד**
רבי ישעי' פארקאש **ר"א**
רבי בנימין פוקס (אב"ד גראסווארדיין) **כ"ב, פ"ט**
רבי צבי יודא פוקס (אב"ד ב' קערעסטעש)
תולדות המחבר, ק"צ
רבי משה צבי פוקס (אב"ד גראסווארדיין - שו"ת יד רמה) **תולדות המחבר, כ"ב, ר"א**
רבי יוסף חיים פישמאן (גיסו - אב"ד טעלעגד)
רי"ב, רל"ח
רבי שמואל משה פישער (סאטמאר) **ק"ד**
רבי שמעון פלעגמאנן (ה' מאד) **קכ"ז**
רבי אלי' פלעסנער (אסטראווא) **קפ"א**
רבי אברהם מ"ש פראנקל (בודאפעסט) **ק"ע**
רבי פנחס פרוידיגר **תולדות המחבר**
רבי יוסף חיים אלימלך הכהן פריעד (גיסו)
תולדות המחבר, ס"ג, צ"ח, ר"ה
רבי נתנאל הכהן פריעד (אב"ד אויוואראש - שו"ת פני מבין) **תולדות המחבר, ס"ג, קמ"ג, קמ"ד, ר"ה**
רבי אברהם פריעדמאנן (ווייצען) **ג', מ"ג, פ"ג, פ"ז, ק"ח**
רבי נחמי' פריעדמאנן (מונקאטש) **נ"ט**
רבי צבי פריעדמאנן **קע"ד**
רבי דוד שלמה פרענקל (חתנו - שו"ת באר דוד)
תולדות המחבר, נ"א, פ', פ"ז, קכ"א, קכ"ז, קע"ד, ק"פ
רבי בנימין פ"מ (מישקאלץ) **רל"ג**
רבי ליב פריעדמאן (ראב"ד פרעסבורג)
תולדות המחבר, רמ"ד
רבי פנחס צימעטבוים (ראב"ד גראסווארדיין - שו"ת דברי פנחס) **תולדות המחבר, ל"ג, ל"ד, קצ"ד**

רבי דוד צבי קאטצבורג (עורך תל תלפיות)
ב', מ"ח, פ"ח, ק"ח, קס"ז, רכ"ו
רבי אברהם קאניג (סארוואש) **תולדות המחבר**
רבי משה קאניג (סארוואש) **תולדות המחבר**
רבי שבח קופפערבערג (לבוב) **רי"א**
רבי שלמה קושיצקי (חתן אחיו) **תולדות המחבר**
רבי חיים קיצע (דו"ז אב"ד אירשע - אוצר חיים)
תולדות המחבר, ע"ח
רבי זאב וואלף קליין (טאלטשווא) **רכ"ח**
רבי חיים קליין (סארוואש) **תולדות המחבר, צ"ב, קפ"ו**
רבי יודא קליין **חידושי אגדה הספדים**
רבי יעקב יוסף קליין (נכד הצרור החיים) **ק"י**
רבי עקיבא כ"ץ קליין (אב"ד ב'טשאבא) **קי"ג, קל"ט, קצ"ח**
ר' שמואל שמעלקא קליין (אב"ד סעליש - צרור החיים) **תולדות המחבר**
רבי אהרן צבי קעסטענבוים (טעגלאש) **י', י"ז,**
רבי שלום קרויז (אב"ד אודווארי - דברי שלום)
תולדות המחבר
רבי אהרן מאיר קרויס (אב"ד שאפראן - מעלבורן)
תולדות המחבר
רבי יודא הכהן קרויס (אבדק"ק לקנבאך) **ס"ד**
רבי יושיע ראזענבערג **רט"ז**
רבי שאול ראזענבערג (אב"ד ראצפערט - שו"ת חמדת שאול) **תולדות המחבר, ח', כ"ח, צ"ט, ק"ב, קכ"ז, קס"ז, קפ"ג, רי"ג, רכ"א, רמ"ב**
רבי עמרם חסידא ראזענבוים (זקנו אב"ד מאדע - צפת) **תולדות המחבר**
רבי יוסף יאזפא ראזענבורג (יד יוסף) **תולדות המחבר**
רבי יקותיאל יהודה ראזענבערגער (אב"ד דיערעש)
תולדות המחבר, רמ"ג
רבי חיים צבי ראזענפעלד (קאבא) **ר"ד**
רבי שמואל ראזענפעלד (חו"ז - טעגלאש)
תולדות המחבר
רבי אברהם נפתלי צבי ראטה **מ"ד**
רבי חיים ראטה (סערענטש)
מ"ד, חידושי אגדה שבועות
הבחור יודא ראטה **קנ"ב**
רבי יהודה דוד ראטטענבערג (חו"ז אב"ד סנפעטער - תהלה לדוד) **תולדות המחבר**
רבי יהודה ראטטער (סארוואש) **תולדות המחבר**
רבי אהרן דוד רובינשטיין (אב"ד קאוואטשהאזא)
קנ"ה, רכ"ז

רבי שמעון רייזמאן (סארוואש) **תולדות המחבר**

הבחור דוד סג"ל רייזמאנן **קצ"ד, קצ"ו**

רבי ברוך רייכפעלד (אונגוואר) **רל"ד**

רבי שלום מרדכי הכהן שוואדראן (אב"ד ברעזאן - שו"ת מהרש"ם) **תולדות המחבר**

רבי אלכסנדר חיים שווארץ **ל"ט**

רבי זכריה שווארץ (סארוואש) **תולדות המחבר, ו', ע"ח**

רבי יוסף הכהן שווארץ (קו' וילקט יוסף) **ע"ד**

רבי משה אפרים שווארץ (חתנו - סעמיהאל) **תולדות המחבר, קל"ח**

רבי נפתלי צבי הכהן שווארץ (קראלי) **י"ג, ל"ח, קנ"ד, רכ"ט**

רבי יונתן שטייף (דומ"ץ פעסט) **מ"ט**

רבי אריה יהודה שטערן (בן אחותו) **נ', פ', ק"ג, ק"ז, רי"ח, רכ"א**

רבי גרשון שטערן (גיסו, אב"ד לודאש - ילקוט הגרשוני) **תולדות המחבר, כ"ז, ס"ב, פ"ב, פ"ד, ק"ט, קל"ג, רכ"א, רל"ו**

רבי משה שטערן (אב"ד דעברעצין) **תולדות המחבר**

רבי משה שמואל שטערן **קפ"ז**

רבי שלמה זלמן שטערן (גיסו - טעמעשוואר) **ק"ה, קכ"ח, קנ"ו, קס"ט, קפ"ג, קפ"ז**

רבי יודא שימקא (סארוואש) **תולדות המחבר**

רבי משה שיק (אב"ד חוסט - מהר"ם שיק) **חידושי אגדה פרשת בראשית, חיי שרה, תולדות - הפטרה, מסכת מגילה, ברית מילה**

רבי אברהם אהרן שלעזינגר **קפ"ו**

רבי יצחק שלעזינגר (סארוואש) **תולדות המחבר, כ"א, נ"ח, ק"מ**

רבי שמואל זאב שלעזינגר **ל"ז, ל"ח, קע"ח, רכ"ו, רל"ב**

רבי יוסף שאול שעהנפעלד (רב אדאני) **ל"א, קס"ב**

רבי חיים אלעזר שפירא (אב"ד מונקאטש - שו"ת מנחת אלעזר) **תולדות המחבר**

הרב הישיש מהרא"צ **רל"ז**

רבי יוסף זאב (אפשא) **נ"ב**

רבי י"ד **קכ"ב**

ר' ישעי' בן ר' ישראל (סעקעלהיד) **ר"ב**

רבי משה ליב (שו"ב סארוואש) **קי"ב**

רבי נפתלי **ז',**

רבי צבי הרש (שו"ב) **קי"ח**

מהר"ץ מסטאניסלאב **רל"ח**

רבי שמואל **נ"ד, צ"ה, צ"ו, צ"ז, קס"ה, קע"ז, קפ"ח**

הה"ג אב"ד שט"ד **קצ"א**

הערות מאת הרב הגאון ר' **עמרם קליין שליט"א** נכד המחבר
רב ור"מ קהל אונגוואר בארה"ב

קונטרס פניני דברי תורה

בעזרת רם על כל רמים, אגורה באהלך עולמים, כדרשת חכמינו זכרונם לברכה, כד מבדרין שמעתתא בבי מדרשא הכא, זוכים להיות בעולם הזה, ולהשפיע למזה בן מזה, וכמ"ש הזוה"ק שהאבות משתתפים, נוצר חסד לאלפים, הזמן המעולה, לשם ולתהלה, להוציא לאור עולם, אוצר נעלם, חידושי שיבת ציון, מזקנינו הגה"ק רבינו בנציון, זכר צדיק וקדוש לברכה, חידושי בגמרא ואגדה ותשובה להלכה, ובסיעתא דלעילא, יושב תהלה, אהיה לטהור מחובר, לכתוב על החיבור, והשי"ת שיבת ציון יאיר, בלי גבול ושיעור, וזכות זקנינו, הגאון הקדוש יגן עלינו, להכניס לחופה בשעה טובה ומוצלחת, עם לב שובע שמחות, את בני היקר ומהולל בתשבחות, הרב יחיאל בן פעריל דבורה שליט"א עב"ג המיוחסת מחשובי המשפחות, הכלה היקרה הבתולה המהוללה, יוכבד שפרה בת חנה ברכה תחי' עם רב ברכות, בת מחותני כ"ק אדמו"ר מסאסוב שליט"א, ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שנתברך במלא חפנים, ונזכה לרוות רב נחת דקדושה, במדה גדושה, ויזכו לבנות בית נאמן בישראל לגפן אדרת, לשם ולתפארת, תורה וגדולה לדורי דורות, בדרך ישראל סבא, במדה טובה, ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה תמימה, ומצות ומעשים טובים לשמה.

ובחדא מחתא, אפרוש כפי בתחינה, לנורא עלילה, ובפי תפלה, שישלח מהרה רפואה שלימה לכל חולי ישראל, ובפרט לכ"ק אדוני אבי מורי הגה"ק שר התורה רבן של ישראל, מרן רבי מנשה בן רחל לאה שליט"א, שיזכה להנהיג עדתנו עם כל הפמליא, לקבל פני משיח צדקינו בבריות גופא ונהורא מעליא, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, ולרוות נחת דקדושה מכל המשפחה בני ובני בנים, ולא יבש המעיין ולא יקצץ האילן, ויוציא גידולי גידולין, ולהורות דבר ה' לעדת מי מנה, קוממיות עד מאה ועשרים שנה, ופדויים לציון ברנה. והברכה מן השמים, ממלך א' חי וקים, להרבנית הצדקנית עקרת הבית, אשר מסרה נפשה להרבות תורה ומצות ממנה עץ הזית, אמי מורתי אהובה ליבא בת מרים תחיה לאריכות ימים ושנים טובים, כטל וכרביבים, עם נחת דקדושה מכל הסביבה. ומבית עבדך יבורך, היא הגבר אשר לו זרע ברך, המפורסם פאר מקדושים, חכם חרשים, מובחר האישים, לו דומיה תהלה, מנהיג עם ישראל בחמלה, ה"ה מו"ח כ"ק אדמו"ר הגה"ק מאלכסנדר שליט"א, יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, ורב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, ומכל העדה הקדושה, וכלל ישראל.

ובורא עולם בקנין, השלם זה הבנין, ורחמיך יכמרו בחנינתי, כי לטובה כוונתי, שנזכה לרוות נחת דקדושה, במדה גדושה, מבני המופלגים בתוי"ש נועם וברכת ה' עליהם יהי' ובנותי היקרים ישמרם ה' ויחננם, שנזכה לגדלם כרצון הבורא אשר נתנם, ויאריכו ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, בלי עגמת נפש בלב תמים, ויזכו לדורות ישרים, לעטרת אבותם הורים ומורים, ותהא השעה שעת רחמים ועת רצון מלפני אבינו שבשמים, בנה ביתך כבתחילה, וכונן מקדשך על מקומו והראנו בבנינה ושמחנו בתיקונה וגו' יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך אלקיך וישיש עליך אלקיך כמשוש חתן על כלה בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

סימן ב׳

מצות ציצית אי הוי מצוה קיומית

הנה תמה רבינו על אביו בשו״ת בית שערים או״ח סי׳ ח׳ ועל הפמ״ג בתבת גומא פרשת בחקותי שכתב דמצות ציצית הוה מצוה קיומית דהרי אם אין לו אינו מחויב לחזור עליה ולפי״ז לא אמרינן לעול על צואריהן ניתנו וממילא אמרינן דמצוה קיומית מצוה ליהנות ניתנו, ותמה רבינו ע״ז מדברי הפלתי סי׳ י׳ סק״ג דשחיטה ג״כ אינה מצוה הכרחית עיין מג״א סי׳ ח׳ ואפ״ה מותר לשחוט בסכין של ע״ז דמצוה לאו ליהנות ניתנו.

ובאמת דעל קושיא זו לבד היה נראה לומר דציצית מיקרי מצוה הכרחית שהרי מענישין בעידן דריתחא כמבואר במס׳ מנחות מ׳, וכן מצאתי בדברי החת״ס יו״ד סי׳ ק״ל בתשובה להגאון מהר״מ א״ש אבד״ק אונגוואר בא״ד הנה הקיצור יספיק הנה ההפרש בין משתכר או מוכר איסור הנאה לבין הטובל במעיין או חולצת או שכר מצוה רב ביניהם כי הטובל במעיין אינו בטוח שיזדמן לו תרומה והחולצת איננה בטוחה שיזדמן לה מי שישאנה אלא רווחא ממילא אתו ועוסקי מצוה אע״פ שבטוחים אפי׳ שכר שיחה נאה אין הקב״ה מקפח מ״מ מוכרח הוא להביא צווארו בעבודת ה׳ ואילא עביד ענוש יענש אפי׳ מצות עשה כציצית בעידן ריתחא נענש אלא שאם מקיימה אתי שכרו ממילא מטוב ה׳ וחסדו משא״כ המוכר איסור הנאה או משכיר עצמו ליי״נ ברצונו מוכר ומשכיר עצמו על מנת שיקבל מחירו ואפי׳ למ״ד שהוא גזל בידו מ״מ לא יזכה בגזילה או מתנות אלא ע״י רצונו וחפצו וכו׳. הרי כתב החת״ס במצות ציצית מצוה לאו ליהנות ניתנו.

אמנם קושיא השניה מהכסף משנה פ״א מהל׳ ציצית הל׳ י״א לגבי ציצית של עיר הנדחת אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, ומצאתי בשדה חמד (מערכת מצוה לאו ליהנות ניתנו) שהביא מהרבה פוסקים שהקשו על הפליתי הנ״ל שכ׳ דלגבי שחיטה אמרינן ג״כ מצוה לאו ליהנות ניתנו מזה דהוי מצוה קיומית ונימא מצוה ליהנות ניתנו והשד״ח דחה דבריהם מדברי הכס״מ הנ״ל כדברי רבינו, ולהיפוך הביא ראי׳ מהחת״ס בסי׳ ס״ט [דע״ז קאי תשו׳ הלז] דמצות ציצית לאו ליהנות ניתנו עי״ש. ועיין זכרון יהודה קונטרס התשו׳ י״א. אמנם מתשו׳ החת״ס הנ״ל אולי י״ל דשאני ציצית משחיטה דאינו מצוה קיומית וצ״ע.

עוד הערה קטנה שכתב רבינו זי״ע בדברי הפליתי דנימא בסכין של ע״ז מצות לאו לה״נ וחילק בין הנאה דהוא בשעת עשיית המצוה ובין הנאה הנמשכת אחר המצוה, דהנאה הנמשכת אחר המצוה לא אמרינן מלל״נ וא״כ בשחיטה דעיקר הנאה אחר גמר המצוה לא אמרינן מלל״נ עכתו״ד. באמת סברא זו כבר קדומה בספר שער המלך בפ״ח מהלכות לולב [ה״א ד״ה ואחר] הביא דברי ספר מעשה רקח [בראש הספר פי״ז מהל׳ שבת] שכתב בשם הרב המאירי [עירובין י״ד ע״ב ד״ה ומזה] שהקשה על רבינו שמואל שהתיר לסכך הסוכה בסכך איסורי הנאה משום מצות לאו ליהנות ניתנו הלא מלבד המצוה יש ג״כ הנאה לגוף מצד אסורי הנאה וכתב שם שיש פירוש אחר במצות לאו ליהנות [ניתנו] שאע״פ שבשעת קיום המצוה איכא הנאה לגוף אין בכך כלום ובלבד שלא יהנה אחר עשיית המצוה עכ״ל ומפרש שם דברי רבא במס׳ ר״ה דף כ״ח ע״א דהמודר הנאה ממעין דאסור לטבול בו בימות החמה משום שאחר שנטהר נהנה אחר עשיית המצוה עיי״ש, ועיין בשו״ת נודע ביהודא מהד״ת סי׳ קל״ד מבנו הגאון רבי שמואל שהק׳ ע״ז וחולק על סברא זו, ועיין באמרי בינה סי׳ י״א ישוב ע״ז.

ולענ״ד אולי להביא ראי׳ דבמצוה קיומית אמרינן מצוה ליהנות ניתנו והיא עפ״י מה שכבר הק׳ רשב״א בסוכה ל״א ושאר ראשונים אהא דללה״נ הא מיתהני בעשיות המצוה שמקבל שכר בעוה״ז ובעוה״ב ותי׳ דלא חשיב אי׳ באיה״נ אלא כשנהנה מגופו של איסור אבל כשאין הנאה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריוח ממק״א אינו הנאה מן האיסור עיי״ש וביאר זקה״ק בשו״ת בית שערים תשו׳ ל׳ דמבאר שם אי מברך שהחיינו אם עושה בפעם הראשונה כמו הנחת תפילין או ציצית דהטו״ז והמג״א לשיט׳ עיי״ש ובא״ד אבל לדעת מג״א דעל הנאה רחוקה אינו מברך גם על עשיית מצוה פ״א אינו מברך שהחיינו משום דללה״נ ואי משום שכר עוה״ז ועה״ב הוי הנאה רחוקה, ול״ד לירידת גשמים דהנאה באה בטבע אבל הנאת שכר עוה״ז אינו באה בטבע המצוה כמ״ש רמב״ן בחומש ר״פ וארא ופ׳ בחוקותי ושכר עוה״ב שהוא בטבע המצוה כמ״ש רמב״ן שם אפשר דאינו מברך רק על הנאת הגוף ועוה״ב הוא הנאת הנפש או אפשר דשכר עוה״ב מחוסר עוד מעשי׳ הרבה וגם ל״ש ע״ז שהחיינו כיון שזהו אח״מ וחיי נפש בעוה״ב, וכיון דסוגי׳ דעלמא דבקונה בגד לעשות ממנו מלבוש שאינו מברך בשעת קניי׳ משום דהוי הנאה רחוקה וכדמשמע נמי סי׳ תרכ״ב וכמ״ש מג״א שם ובסי׳ כ״ב אין לברך נמי על עשיית מצוה פ״א עכד״ק. והנה במשנה במס׳ אבות אי׳ אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכ׳ ע״ז במהרש״א (סוטה י״ד א) דמכאן קשה על מה דאיתא בגמרא מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך כו׳ אלא כך אמר

משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי אמר לו הקב״ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאלו עשיתם ולכאורה הא הוי על מנת לקבל פרס ותירץ דבמצוות שעדיין לא נתחייב יכול לבקש עכ״ד, וביאר ד״ק דמצוה שמכניס עצמו לחיוב יוכל לקבל על זה שכר בעוה״ז, וא״כ הכ״נ במצוה קיומית כתב המהרש״א שיוכל לקבל שכר בעוה״ז והוה כמו במצוה חיובית שכרו בעוה״ב ומיקרי הנאה קרובה וא״כ הדרי קושית הרשב״א דהא מתהני שכר עוה״ז אלא ע״כ דבמצוה קיומית מצוה ליהנות ליתנו.

סימן ג׳

ביסוד הדבר דאפי׳ בגד שהיא דרך מלבוש ואפילו דרך העלאה שחייב בכלאים פטור מציצית וכו׳, וע״ז הק׳ דלפי׳ מ״ש בהגהות מרדכי רפ״ק חולין דאם עושה קשר של תפילין בשבת אף שאינו קשר של קיימא לדעת רבינו אליהו שצריך קשר בכל יום מ״מ כיון דחשיב קשר לענין תפילין חשיב נמי קשר לענין שבת וכו׳ ואמאי לא נימא ה״נ דכיון דלענין כלאים חייב בהעלאה ליחייב נמי בציצית, והניח בצ״ע.

ולענ״ד ליישב עפ״י דברי התוס׳ ביבמות צ׳ ע״א תוד״ה כולהו נמי שב ואל תעשה וא״ת סדין בציצית היכי הוה שב ואל תעשה דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין בו ציצית הרי עובר בידים וי״ל דבשעת עיטוף אכתי לא מחייב עד אחר שנתעטף דכסותך אשר מכוסה כבר וכו׳ ולאחר שנתעטף דמתחייב שב ואל תעשה היא, והק׳ התוס׳ מגמ׳ ברכות מכלאים בשוק וכו׳ וארי״ דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית ומיהו קשה מדברכינן להתעטף בציצית משמע דבשעת העיטוף עביד מצוה וכו׳ עיי״ש הרי כתבו התוס׳ הטעם דאיסור כלאים בשעת לבישה והתחייבות בציצית היא אחרי עיטוף.

ולהמתיק הדבר ביותר אור דהנה ראיתי מקשים על דברי התוס׳ הנ״ל מתוס׳ שבועות י״ז דלר׳ אשי חייב על שהיה בכלאים בבגדו אעפ״י שלא עשה מעשה דלא פשט והלביש רק השהה על גופו דהשהיה חשובה כמעשה כיון שתחילתו באה ע״י לבישה וכמש״כ במל״מ (פ״ג מבא״מ) דכל שההתחלה באה ע״י מעשה גם אח״כ נחשב הכל להתיחס אל המעשה עי׳ מצפה איתן שבועות י״ז ואכמ״ל. ותי׳ האחרונים עי׳ בשאג״א ס׳ ל״ב דכ׳ ותדע לך דהא דמצות ציצית אם לבש טלית בלי ציצית אין בלבישה שום איסור אלא שחיסר מצוה של ציצית בשב ואל תעשה ונפקא מינה בזה אם אין ציצית דאי אמרת דהלבישה מחמת עצמה יש בה איסור בלא ציצית כיון דאין לו אסור ללבוש טלית בת חיובא אבל אי אמרת דאין בלבישה שום איסור אלא שמחוייב להטיל ציצית היכא דלא איפשר לית לן בה ועיי״ש שהביא סמוכין מדברי המרדכי וכן כתב המרדכי בהל׳ ציצית סי׳ תתקמ״ד בשם ר״י שכתב אטו אסור ליכנס לבית בו מזוזה ומעקה כו׳ עיי״ש באריכות. וא״כ לגבי איסור ציצית זה הוי בשב וא״ת ע״ש. ועי׳ קה״י שבועות ס׳ ג׳ ועיין בקהילות ישראל מערכה ד׳ וק״ל.

סי׳ ד׳

בד״ה הן אמת שדברי המקנה צ״ע לפ״מ דבראש״ש סוכה מ״א גבי מתנה על מנת להחזיר דכשמחזירו צריך להחזיר להקנות לו בתורת קנין גמור והאיך מחזיר לו במתנה גמורה הא אסור להקנות מתנה גמורה בשבת ויו״ט וא״כ נימא אי עביד לא מהני ולא מהני החזרה והרי אמרינן החזירו יצא לא החזירו לא יצא וכיון דלא מהני החזרה אמאי יצא, ולפי שעה לא מצאתי ישוב נכון רק כשמחזירו אינו מקנה לו במתנה גמורה אלא במעמ״ל ולכן שפיר מהני עיי״ש וע״ז בנה רבינו דברים נפלאים.

ואולי י״ל דהיה יכול החזירו ע״י גוי ועיין בשו״ת משיב דבר סי׳ ל״ה באריכות דזה מותר לכתחילה אם הוא לצורך יו״ט. ובימי בחרותי הצעתי לידידי להבחל״ח הגאון הגדול רבי ישראל ארי׳ זאלמנאוויטץ זצ״ל אב״ד עכו, ישוב ע״ז דהנה קיימא לן דכל זמן שלא קיים מצות אתרוג אסור לו למיסב ולאכול כדאי׳ סוכה ל״ח ובשו״ע סי׳ תרנ״ב ס״ב, ואם לא החזירו לא יצא הרי היא ספק אם יצא ועיין בפנ״י (פסחים ט׳) דהיכי דאיכא לברורי לא מיקרי ספק עכ״פ הרי יכול לברר אם יצא או לא ועיין ברשב״א הובא בש״ך יו״ד סי׳ ק״י סקס״ו דאפי׳ בס״ס אמרינן כל היכי דאיכא לברורי ועיין בפרמ״ג או״ח סי׳ ח׳ אשל אברהם סק״יא דכל היכא דאיכא לברורי היא רק מדרבנן אמנם עיין בד״ח (חאו״ח סי׳ ח׳) דחובת בירור ברוב וחזקה מדין תורה, וא״כ אסור לו לאכול קודם שיברר שיצא מצוותו וא״כ הו״ל הקנין לצורך אכילת יו״ט ושרי, וקלסי׳.

ב) בנושא אם יוכל לברך אחר שכבר יצא הטלית מרשותו או שנפסק הברכה כשיצא מרשותו. והנה כעין זה נמצא מחלוקת במי שבירך לישב בסוכה ואח״כ ירד גשם וסגר דלתות הסוכה ואח״כ השמש יצאה על הארץ האם הברכה ראשונה עלתה לו או שצריך לברך

לישב בסוכה עוה"פ. ובמהר"ם שיק סובר סי' שכ"ה דאין צריך לברך עוה"פ מכמה טעמים או שדלתות שעל הסכך (השלא"ג) היו מעץ והוה כמסכך בנסר ובדיעבד יוצא, ועוד דבודאי יושב ומצפה ואינו מסיח דעתו ועוד עיי"ש וכן פסק בלבושי מרדכי. אבל בדברי סופרים סי' נ"ד משמע דיש לברך שנית עיי"ש ובמהרש"ג ח"ב סי' ע"א סובר כמהר"ם שיק שהיות שגשמים סימן קללה בחג בודאי יושב ומצפה שיופסק וממילא אינו הפסק עי"ש ועיין בשו"ת משנ"ה חי"ג תשו' ק"ב ובשו"ת עמק התשובה סי' נ"ד.

ולענ"ד בעזה"י לתלות מחלוקת זו בשאלה במי שבאמצע סעודתו בשבת הלך והתפלל ערבית ואמר אתה חוננתנו אם יאמר רצה בברהמ"ז באותו סעודה או דהפסיק לשבתו באומרו אתה חוננתנו, וכן בפורים שהלך באמצע הסעודה להתפלל ערבית אם יאמר על הנסים בברהמ"ז ומצינו בזה גם בפורים כל שהתפלל ערבית ועשאו לילה אין לו להזכיר מעין המאורע של יום הקודם, שנראה כתרתי דסתרי. המגן אברהם (סימן תרצ"ה סק"ט) הביא דברי המרדכי בכתב יד על קלף, שאף על פי שהתפלל ערבית יאמר על הנסים, וכתב, אבל דעת המהרי"ל (סימן נ"ו) והשל"ה והמטה משה שאם התפלל ערבית לא יזכיר על הנסים בברכת המזון, ולכן יברך ברכת המזון תחלה ואחר כך יתפלל ערבית להוציא עצמו ממחלוקת ע"כ.

ויש לומר לפי זה יש לומר דהיות דאנחנו ס"ל כשי' ר"ת דעיקר ברכת לישב בסוכה נתקן רק על הסעודה דאי אזלינן בתר התחלת הסעודה וזה שנעשה לילה אפי' נעשה חול מ"מ מברכינן רצה הרי דתחילת הסעודה וקביעתה גורם שאין כאן הפסק כלל, ולכאו' זה כוונת המהר"ם שיק דברכת לישב בסוכה דנקבע על הסעודה נמשכת על כל הסעודה דהיינו עד אחר ברכת המזון וכעין הנ"ל. אמנם כאשר התפלל נמצא בזה מחלוקות דכיון שהתפלל ערבית ועשה מעשה הוה כתרתי דסתרי, והכ"נ בסגירת הגג אולי הוה כעשה מעשה להוציא נפשו מהסוכה, ואז עקר ממנו קביעת ברכת לישב בסוכה שהיה בסעודה זה, שהרי עכשיו אינו יכול לברך לישב בסוכה וממילא יהי' תלוי במחלוקת הנ"ל.

ועד"ז ניתן להיאמר בנידון דידן דהיות שהבעל תפלה עוד לא הפסיק תפלתו כלל וכשחוזר לתפלתו ולובש טליתו לא גרע מירידת גשם בסוכתו שאינו יכול לקיים אז מצות סוכה ומ"מ פסק המהר"ם שיק דאינו נקרא הפסק וכן בבהמ"ז אינו נקרא הפסק אפי' שכבר אמר אתה חוננתנו, והכ"נ בטלית י"ל שאין לו לברך עוה"פ.

סי' כ"ד

במה שדימה רבינו בענין דאי אפשר לצאת קר"ש דערבית ממי שקורא לעצמו לשחרית קודם הנץ להל' תפלה שאין להתפלל מנחה עם המתפללים ערבית מוקדם שאין זה קרוי מתפלל עם הצבור.

והנני כמעיר ובא דלכאורה יש מקום עיון בזה דבאמת מי שמתפלל ערבית או מנחה, שנתקן אחד על קרבן תמיד של בין ערבים וערבית על אברים ופדרים, וכן שחרית על קרבן התמיד של שחרית, בודאי דהוי תרתי דסתרי ואין זמנו של זה כזמנו של זה, הגם דתפלות שוות מ"מ הם מסבות שונות, אבל בקריאת שמע הרי הלשון בגמ' (ברכות ח') תניא רשב"י אומר פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים בלילה וכו'. ויש להוסיף דנחלקו הרמב"ם והרמב"ן אי קריאת דערבית ושחרית נחשב מצוה א' או ב' מצות.

ועיין בפתחי שערים מס' ברכות ח' שסובר דמסתמא אינו יכול להוציא, ועיין שו"ת משנ"ה ח"ו סי' י"ט שהביא חקירה זו מס' ויגד יעקב (פאפא) שהניח חקירה זו בצ"ע ומביא סברא ראשונה שהביא מרן רבינו מהירושלמי, וכן בפסקי תשובות (ס' שמ"ז) מכתב מהאמרי אמת ג"כ. ועיין בירחון אהל תורה (קראקא) שנה ג' סי' קי"ג שהאריך לחלק על מכתב האמרי אמת כעין דברי רבינו לחלק בין תקיעות לק"ש עיי"ש ואכמ"ל.

ואולי לפי"ד רבינו יש לכוין בזה פירש במשנה, מה שאמר רבן גמליאל אם לא עלה עמוד השחר חייבין את"ם לקרות את שמע. ולמה באו לרבן גמליאל אלא בודאי רצו שכשהוא יקרא את שמע כותיקין שזמנו לאחר עמוד השחר קודם הנץ יוציאם, כי היו מסופקים במה שאסרו החכמים אם הוא עד חצות או עד עלות כדברי המשנה, וע"ז אמר להם חייבין את"ם כלומר בעצמכם לקרות שאי אפשר לצאת ממנו.

סי' נ' אות ג'

כתב בשו"ת הר צבי או"ח א' סימן קכ"ו ד"ה ומדי דברי בזה, ראיתי בלוח א"י (הנדפס פה) משנת תר"ץ שחל ער"פ בשבת, מביא בשם הגרי"ח זאנענפעלד זצ"ל דנכון לפרש בשטר מכירת חמץ השעה שבה יחול הקנין בע"ש שלא יהא הקנין בשבת. ואין דבריו נכונים בזה, שהוא רוצה לתקן כזאת רק בשביל ער"פ שחל בשבת דוקא, דהרי לענין שבות דמו"מ אין חילוק בין שבת ליו"ט, וכמוש"כ בספר בית מאיר (אהע"ז סוף סימן מה) והברור דמה דשרי ביו"ט ה"ה בשבת, דהא גזירות מו"מ שבת ויו"ט שוים, עכ"ל.

וא"כ בכל ער"פ גם כשחל בחול למה לא חשש שלא יהא הקנין ביו"ט. חדא, ועוד דאדרבא בער"פ שחל בחול יש לחשוש בעיקר הקנין דלדבריו דהקנין חל בערב, הרי כבר עבר עליו זמן איסורו ושוב אינו ברשותו לאקנויי, דאיה"נ לאו דמרא הוא (פסחים דף ז' ע"ב). וכן ראיתי שהחת"ס הנהיג באמת כן בער"פ שחל בחול לכתוב השעה שקודם חצות כדי שיחול הקנין בשעת ההיתר ומטעם הנז'. ובער"פ שחל בשבת נשאל בתשובת מהר"ם שיק אם צריך לכתוב השעה מכיון דלא שייך בכה"ג חשש בטול הקנין, ומ"מ העלה שיכתוב השעה שלא תחלוק בין שנה לחברתה, וגם שלא יחול הקנין בשבת. ומתוך דבריהם נראה להדיא, דעיקר האי חששא להצריך לכתוב השעה ל"ה אלא משום ער"פ שחל בחול, אבל זה שאמר לכתוב השעה דוקא בער"פ שחל בשבת הר"ז עושה מן הטפל עיקר ואין שומעין לו, עיי"ש בדבריו הנעימים מה שהאריך עוד בזה.

ולענ"ד ליישב דברי הגריח"ז זי"ע דהנה במשנה ברורה סימן תמ"ד ס"ק כ' כתב אם יש לו חמץ הרבה בחדר מיוחד ושכח למכור אותו בע"ש צריך ליתנו במתנה לנכרי ויכול ליתנו לנכרי מכירו ומיודעו שיודע בו שיחזיר לו אחר הפסח רק דצריך להקנות לו בקנין המועיל דהיינו בהגבהה או במשיכה שימשכנו העכו"ם לרשותו ואם החמץ רב שא"א למושכו יקנה לו במסירת המפתח ואף שאסור ליתן מתנה בשבת לצורך מצוה מותר. ואם ירא ליתן במתנה שמא לא יחזירו לו יש מהאחרונים (החק יעקב העתיקו האליהו רבה והדרך החיים) שמצדדים דיכול גם למכור לעכו"ם ולא מיקרי מקח וממכר בשבת כיון שאינו עושה אלא להנצל מאיסור חמץ.

אבל כמה אחרונים (שו"ע הרב סי' תמ"ז אות טז ובפמ"ג במשב"ז הניח זה בצ"ע ובבית מאיר אהע"ז סי' קל"ו והסכים עמו הכתב סופר ומובא בהגהת חת"ס וכן נוטה דעת המ"ב) חולקים ע"ז ודעתם דמכירה אסור בכל גווני אפילו אינו לוקח מעות ממנו כלל אלא קוצץ עמו סכום המקח או מוכרו לו כשער שבשוק בלי קציצת סכום המקח ומקנה לו החמץ באחד מדרכי הקניה אע"פ שמכירה זו היא לצורך מצות ביעור חמץ לא התירו חכמים בשבת מקח וממכר גמור אפילו לצורך מצוה וכמו שנתבאר בסימן ש"ו סעיף ו' עיי"ש במ"ב.

הרי לדעת הח"י ודעימי' שרי בע"פ שחל להיות בשבת למכור לנכרי לצורך מצוה דהרי אינה עושה רק להינצל מאיסור חמץ שבה, וא"כ אולי דכוונתו הי' דלגבי כל ער"פ אין אנו חוששים כל כך דבוודאי מכוון שיהי' הקנין בשעה שמועיל להינצל מאיסור חמץ וכמ"ש בפסחים י"א ע"א הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיני' והכ"נ אדמהדר למכרו להינצל מחמץ בודאי מוכח מתוכו שיהי' הקנין בזמן המותר (הגם שבהר צבי הביא דברי החת"ס ופלפל דצריך להיות מוכח מתוכו ותי' בשאר אנפין מ"מ) אין כל כך חשש דנימא שהקנין יחול ביו"ט דהרי אינו שלו ואינו רוצה בקיומו אצלו רק שיהי' מכור ככל דיני' מכירה וגם אינו מועיל מכירה כלל לחמץ בפסח עי' פסחים ז' ומשש שעות ומעלה אין קידושין קידושין עי' ר"פ כל שעה (כ"א), אבל בערב שבת דיכול להחזיק חמץ הנרצה אליו ורק זמן איסורו הוא בשבת ומתי יחול המכירה והרי לכמה פוסקים הרי שרי אפי' למכור בדיעבד בשבת וכנ"ל משא"כ בפסח דלא מהני ועל כן עשה תנאי דבודאי יחול המכירה בשעה הראוי' לכו"ע בע"ש ועל כן כתב זמן מפורש רק בער"פ שחל להיות בע"ש ובזה יצאתי ידי חובת ביאור וישוב דברי הגאון ריח"ז זצ"ל זי"ע.

אמנם הגאון בעל הר צבי לא רצה כן כי לשיטתי' בתשו' קכ"ז שחולק על דברי שו"ת מחנה חיים, שהגם דמותר להתחיל מלאכה בערב שבת והיא תגמר מאליה בשבת, מ"מ אסור לעשות בחול לגרום שהתחלת המלאכה גם היא תהיה בשבת והעושה פעולה בע"ש כדי שתתחיל המלאכה בשבת חייב במחלל שבת גמור, וחילא דידי' מהירושלמי (פ"ק דשבת הל' ה) דאסור בשפופרת וברחיים, משום שלא הותחל בכל טפה וטפה, ובכל חטה וחטה.

ובעל הר צבי חולק עליו ומיישב דברי הירושלמי דסבירא לי' לשי' רבי יוסי וכפי ההו"א דגמ' דילן דב"ה ס"ל דשביתת כלים אסור אבל למסקנת הש"ס דב"ה ס"ל דשביתת כלים מותר א"כ אין שום ראי' מהירושלמי יעוי"ש, ועוד האריך שם בתשו' וכתב דבער"פ שחל להיות בשבת מותר להקנות מערב שבת חמץ לנכרי באופן שיקנה הגוי בשבת לכתחילה וזה אפי' לשי' רע"א סי' קנ"ט (וכן הוא בשו"ת מהר"י ברונא סי' קכ"א הובא בשו"ת משנ"ה ח"ה סי' ר"ב ועיי"ש שהרבה לתמוה על המהר"ם שיק א"ח סי' קל"א ובשו"ת בית שערים סי' רס"ד ובשו"ת מהרש"ג שהתירו הקנין מ"ש שיחול בשבת מדברי מוהר"י ברונא הנ"ל) דאוסר לעשות קנין בער"ש שיחול בשבת מ"מ האיסור רק מצד הקונה דהוא ישראל ולא מצד המקנה, וממילא מער"ש להקנות לנכרי שהוא הקונה ובו אין שום איסור שיחול בשבת שרי עיי"ש, ולפי זה אם יקנה הגוי החמץ בשבת גם שפיר דמי, וממילא למה לנו בער"ש לכתוב זמן בשטר מכירה בשביל חשש שיקנה הנכרי בשבת ואפי' אם יקנה בשבת שפיר הוי הקנין ואין בו חסרון, וממילא לא רצה בתקנת חכמים זו.

סי׳ קע״ט

הנה ג׳ ענינים יש באיסור ללמד לנכרי תורה א׳ - משום גזל וילפינן (סנהדרין נ״ט) מקרא תורה צוה לנו משה מורשה לנו ולא להם. ב׳ - מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה ונכרי שלומד תורה כאלו בא על נערה המאורסה. ג׳ - בגמ׳ חגיגה יליף לה מקרא מגיד דבריו ליעקב וגו׳ לא עשה כן לכל גוי שאסור למסור דברי תורה לנכרי.

ולענ״ד להבין ולהשכיל האי איסור כאלו בא על נערה המאורסה מה שייכות יש לו לדין דלומד תורה לעכו״ם באמת הוה דרשה כמו דרשת חז״ל, והנה במס׳ פסחים מ״ט תני ר׳ חייא כל העוסק בתורה בפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו ופירש״י שמביישו שנאמר תורה צוה משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה וגדולה שנאה ששונאין עמי הארץ את חכמים יותר משנאה ששונאין עובדי כוכבים את ישראל ונשותיהם יותר מהם, ועיי״ש במהרש״א כאילו בועל ארוסתו שנאמר תורה וכו׳ הוציאו מלת מורשה מלשון ירושה ע״ש שאינה ירושה לך והיא מונחת בקרן זוית כל הרוצה יטול וע״כ דרשוהו מל׳ מאורסה כי התורה נמשלה לאשה בכמה מקומות ובתחלת נתינתה לישראל הרי היא כארוסה עד אחר שילמדה שנעשית לו כאשה וא״כ עם הארץ שאינו לומד הרי היא נשארת לו כארוסתו ות״ח העוסק בה בפניו וכו׳ עכ״ל. ואם נפרש כן דברי הגמ׳ כאן כאלו בא על נערה המאורסה כדברי המהרש״א א״כ לגבי ת״ח הו״ל כאלו בא על אשת איש והגם דבגמ׳ לא נקט כן אולי במיתה דחמורה נקט דהיינו בסקילה. אמנם הת״ח אחר שלמד התורה הו״ל תורתו תורה דילי׳ כדאי׳ בסנהדרין י״ט ועומ״ק, וא״כ הגם דבאיסור אשת איש לא מצינו היתר וא״כ הלומד תורה לנכרי הוה כבא על א״א, מ״מ בגמרא לא מצינו איסור ללמוד לגוי רק מצד מאורסה וזה כהוספה על דרש ובדרך מליצה כמו״ש בקדשים למד מלמד לא ילפינן.

והנה בתוס׳ הרא״ש ביבמות ל״ד ד״ה והא אין הביא דבר מחודש מאד בשם המהר״מ מרוטנבורג וז״ל דליכא חטאת משום אשת איש וכו׳ בנערה המאורסה וליכא כרת בביאתה ולא מיחייב על שגגתה חטאת ולא חשיב לה נמי בל״ו כריתות ע״כ חדית לן בזה דנערה מאורסה אינה בכלל אשת איש ולדבריו נמצא דנערה המאורסה שהיא בעולה או בוגרת שזינתה אינה חייבת מיתה כלל דכיון שאינה בכלל בפרשת נערה המאורסה פטורה לגמרי ולכן גם קרבן אינה חייבת ובר״מ בספה״מ ל״ת שמ״ז מפורש שחייבת חטאת ואף במהר״ח או״ז סי׳ קס״ד כתב שהמהר״ם חזר בו מדבריו.

ובערוך לנר ביבמות שם תמה מאד על דברי המהר״ם מרוטנבורג דאם באירוסין לבד לא חשיבא אשת איש עד שתיכנס לחופה א״כ אף אזהרה ליכא וא״כ היאך נסקלת הרי אין עונשין אא״כ מזהירין וצ״ע.

ובספר משאת משה (חברוני) עמ״ס קידושין סי׳ ב׳ האריך בענין זה וכתב ליישב דבאמת ב׳ אזהרות איכא באשת איש חדא דכתיב ואל אשת עמיתך לא תקרב והשני דכתיב לא תנאף, וחלוקים המה בזה דלאו דאל אשת עמיתך אמור דוקא בנשואה שהיא א״א ונערה המאורסה דאינה א״א אינה בכלל לאו זה ומ״מ אסורה בלאו דלא תנאף דיסודו מחמת הקנין שיש לחבירו בה וזה ישנו אף בנערה המאורסה שהיא קנויה להארוס עכ״ד ועיין בחידושי משנה הלכות על הבה״ג יבמות.

והנה לע״ד לבאר קצת דברי המהר״ם מרוטנבורג דהנה החת״ס עמ״ס כתובות ז׳ ד״ה והתיר לנו את הנשואות, כתב דבר מחודש בביאור האיסור לבוא על הארוסה וברש״י ד״ה ואסר, נ״ל כשאמר בסיני אל תגשו אל אשה [שמות י״ט ט״ו] נאסרו בכל הנשים בעולם והצריך מנין אחר להתירו [ביצה ה׳ ע״ב] וכשאמר שובו לכם לאהליכם [דברים ה׳ כ״ז] התיר הנשואות ע״י חופה וקידושין שהן נקראו אהליכם ואינך נשארו באיסורן הראשון עכ״ל, ביאור דבריו הק׳ דכל איסור ארוסה בא מכח איסור דאל תגשו אל אשה דבהיתר של שובו וגו׳ לא הותרו אלא הנשואות שנקראו ׳אהל׳ אשר נמצא לפי״ז דכל הנשים עדיין באיסור אל תגשו אל אשה הן עומדות זולת הנשואה שהותרה במאמר שובו לכם לאהליכם.

אמנם הראב״ד בכתובות שם כתב שאיסור הארוסה נלמד מדין נישואין דפרשת הפרת נדרים שבעודה ארוסה האב מיפר לה וכיון שנישאת יצאה מרשות האב לרשות בעלה וכן לענין חיוב מיתה בזינתה דנערה המאורסה דינה בסקילה ואילו הנשואה בחנק והשיג הרשב״א דיש לדחות דאף שלא קנה את ארוסתו לענין הפרת נדרים עד הנישואין מ״מ לענין היתר ביאה י״ל שקנאה משעת קידושין והיא מותרת לו עכ״ד.

ולפי דברי החת״ס מובן מאוד שי׳ המהר״ם מרוטנבורג דליכא חטאת משום א״א בנערה המאורסה וכו׳ דהרי איסור נערה המאורסה באה מצד שהקב״ה אסרה לישראל כל זמן שאינו נקרא אוהל מטעם שובו לאהליכם ואין זה בכלל איסור א״א אבל לשי׳ הראב״ד דאיסור נערה המאורסה נכלל באיסור א״א וילפינן מנשואין והכ״נ בחיובים נכלל באיסור א״א וק״ל.

ועד״ז יש לפרש הכ״נ סוגיא דידן דהנה התורה ניתנה לישראל בתנאים ראש וראשון אל תגשו אל אשה

ג׳ ימי הגבלה ופרישהף והיות שהנכרי לא קיבל על עצמו כל עניני פרישה במתן תורה א״כ נשאר אצלו איסור ללמוד תורה והיא ממש אותו איסור של נערה המאורסה אל תגשו אל אשה. ובזה יש לכוון כוונת הגמ׳ ביבמות ס״א השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה דע״י אשה מבין היתר ואיסורים של ארוסה וקדושה.

ועד״ז אולי לפי דברי רעק״א יש לומר ביאור יפה, דהנה בשעת קבלת התורה (בפרשת יתרו שמות י״ט ד-ו) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וגו׳ עד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל ורש״י פירש על אלה הדברים לא פחות ולא יותר והדבר צריך ביאור וכבר עמדו בזה.

והנה בסוף פרשת משפטים (נ״ד א׳) ואל משה אמר עלה אל ה׳ וגו׳ ויקח את ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע וברש״י כתב שמשה רבינו למד עם כלל ישראל מפרשת בראשית עד מתן תורה ובאמת דנתלבטו בה המפרשים אימתי זמנה, אליבא דרש״י הנ״ל זמנה של הפרשה קודם עשרת הדברות ובד׳ בסיון נאמרה לו ואין מוקדם ומאוחר בתורה, אולם הרמב״ן תמה על רש״י דאם כן נצטרך לדחוק אליבא דרש״י כי מה שנאמר בפרשה זו ״ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה׳ ואת כל המשפטים״ אין הדברים אמורים בפרשת משפטים כולה שהרי עדיין לא נאמרה להם, ומשפטים אלו הם שבע מצוות בני נח או המצוות שנצטוו בהן במרה ואותם משפטים כבר ידעו אותם בני ישראל, לפיכך הסכים הרמב״ן לדעת הראב״ע וכ״ה בספורנו שפרשה זו כתובה במקומה ומאוחרת היא לקבלת התורה וז״ל הרמב״ן כי אחר מתן תורה מיד בו ביום אמר השם אל משה ״כה תאמר לבני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם״ האמור בסוף פרשת יתרו לאחר עשרת הדברות והתחיל לחזור ולהזהיר על עבודה זרה ״לא תעשון אתי״ וצוה אותו ״ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם״ וכל המצוות הבאות אחרי כן והשלים באזהרת העבודה זרה שימצאו בארץ ובעובדיה ואמר לו אחרי צוותך זה להם ״עלה אל ה׳ אתה ואהרן וגו׳״ עכ״ל. ולפי דבריו מתבאר היטב כי המשפטים האמורים בפרשה הם האמורים בפרשת משפטים, וספר הברית האמור כאן ״ויקח את ספר הברית ויקרא באזני העם״ הוא מה שכתב משה בספר כל מה שנצטוה חקים ומשפטים ותורות והם הדברים שמעשרת הדברות ופרשת משפטים עד הנה.

ואם שסדר הפרשיות וביאור הפסוקים נוח יותר לפירוש הרמב״ן וכמו שתמה הרמב״ן על רש״י מדוע מפסיקה פרשת משפטים בין עשרת הדברות לבין פרשה זו הקודמת לכל, אולם מאידך גיסא יש לתמוה על הרמב״ן כי הלא דם הברית האמור בפרשה הוא זה דם הברית שנתגיירו בו ישראל שנכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים כמבואר ביבמות מ״ז ע״ב ואם כן מסתבר שביאתם בברית של ישראל וגרותם היו קודם מתן תורה ולא לאחריה. אמנם לא קשה מידי דכך הוא דרכה של גרות דמודיעין קצת מן המצות וכדאי׳ ברמב״ם (באיסורי ביאה פי״ג ה״ד) ועיין בספר שכר שכיר ובספר טוב טעם, ואכמ״ל בזה.

מ״מ עד״ז יש לומר דבזה פליגי רש״י והרמב״ן דלפי רש״י דגם בשעת קבלת התורה למדו לישראל מקודם הרבה מצות מבראשית עד מתן תורה ולא רק קבלת המצות ממש א״כ הכ״נ בגר הבא להתגייר יכולים ללמדו תורה ומצות שיקבל עליו תורה ומצות, אבל לשי׳ הרמב״ן דלא למדו שום דבר לכלל ישראל קודם מתן תורה א״כ הכ״נ אסור ללמד לנכרי תורה בכדי שיקבל התורה, ובאמת שהקב״ה בעצמו הופיע מהר פארן ואתא מרבבות קודש ולמד לשרי האומות חלק מהתורה כדאי׳ במדרש מ״מ לא ילפינן מיני׳ כי להיפוך הקב״ה אמר כדי שלא יקבלם.

סי׳ קפ״א

מצאתי תי׳ על הערה קטנה שאילו היה לוט מקפיד על ע״ז הרי באביזרייהו דע״ז יהרג ואל יעבר, לא היה מכניסם באבק שברגליהם אפילו כשמתיירא מרשעים.

חידו"ת מהחתן יחיאל שליט"א על דברי זקינו המחבר

סימן ה'

באחד שהניח תפילין של יד ובירך להניח ואח"כ נטל תפילין של ראש מהכיס ומצאו שנפסקה הרצועה והוצרך לשאול תפילין של ראש מאחר ונשאלתי אם יברך על מצות לחוד או צריך ג"כ לברך שנית להניח. ולענד"נ וודאי דצריך לברך שנית להניח דהרי קי"ל בסי' ר"ו ס"ו דאם נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס אע"פ שהי' מאותו מין לפניו יותר כשבירך על הראשון רק שלא היה דעתו עליו לאכלו צריך לחזור ולברך ע"ש, וה"נ בנידון דידן.

ובאמת יש להעיר על פסק זו דהנה א) דלהרבה פוסקים לא קאי ברכת להניח על התפילין של ראש. ב) ועוד דהרי הברכה להניח קאי על התפילין של יד לבד, דהרי כשאין לו של ראש ג"כ מברך להניח, וא"כ כל הברכה הי' בשלימות ולמה יצטרך לברך עוה"פ, שהרי בנאבד הפרי נפסד הברכה אבל לא כאן, ועי' בשו"ת באר משה סי' י"ב כשאלה דידן, ובספר מאסף לכל המחנות הביא מתשו' ארץ צבי סי' ז' שפסק כפסק רבינו וכן בתשו' אמרי יושר ח"ב סי' ר"ב, וראייתו כמו שלוקח תפילין אחרים אחר שבירך על תפילין שלו דבודאי מברך שנית.

והנה בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' פ"ב כתב בסוף התשובה שיש לו בקבלה מתלמידי לובלין שאם זה שטעה היה רגיל להניח שני זוגות תפילין בכל יום אזי א"צ לחזור ולברך עוד הפעם כשמניח של רש"י אבל אם אינו רגיל להניח תפילין של ר"ת וטעה והניח תפילין של ר"ת בברכה אזי צריך לחזור ולברך כשמניח תפילין של רש"י עכ"ל. הדברים כפשוטם מורים שמי שדרכו להניח ב' זוגות אפי' כשלא הרגיש בטעותו רק אחר התפילה ג"כ א"צ לברך שנית. וכ"כ בס' באר יעקב (סי' ל"ד סק"א) להדיא ומביא שם גם מהגאון מבוטשאטש ז"ל דאם רגיל להניח ב' זוגות א"צ לחזור ולברך ומשמע שם אפי' הפסיק. גם בס' הלכה למשה (הל' תפילין דר"ת דף שנ"א אות ט"ז) כ' דפשטות הדברים דגם בנזכר אחר התפילה א"צ לחזור ולברך כשרגיל להניחן, וע"ש (שלו' ואמת אות מ"ה) שכן הבינו זקני בעלי הוראה בדור שלפנינו קבלה זו (של רבינו מלובלין וחילוקו של מרן הד"ח). ועיי' דעת תורה (סי' ל"ד סעי' ב' ד"ה ובדין) שכ' ששמע שגם מהר"ש מבעלז פסק כן (כמרן הד"ח). ועיי' בס' באר יעקב הנ"ל דאפשר שטעמו של הד"ח משום שעפ"י קבלה שניהם אמת ולהכי לא הוה הפסק בין ברכה להנחה אפי' הפסיק בתפלה ע"ש. ועיין בבאר דוד לזקיני חתן המחבר סי' א' שביאר בזה באריכות.

ולכאורה צ"ב מאי שנא זו מהלכה הנזכרת שהרי גם כאן בירך על ר"ת ולא חשב על תפילין של רש"י וא"כ הוה כנאבד הפרי וא"כ למה לא יצטרך לברך ע"פ על התפילין של רש"י. ובאמת בספר החיים סי' נ' להגאון ר' שלמה קלוגער פסק שצריך לברך עוה"פ.

ואולי יש לחלק דהנה בסי' ק"מ אי' במי שברך כשעלה לתורה וטעה והראו לו מקום אחר ובירך עליו אם צריך לברך עוה"פ, ונמצא מחלוקות וראיתי בפ"ח או"ח סי' ק"מ ס"ג וז"ל עוד הביאו ראי' שצריך לחזור ולברך מהא דאמרי' בירושלמי האי מאן דנסיב תורמסא ונפל מידיה מהו לברוכי עליה זמן תניינות הביאו המחבר סי' ר"ו ס"ו וזו ראיה נכונה היא והכי נקטינן ומיהו כל זה כשהראו לו במה שאין חובת היום אבל אם הראו לו במה שהוא חובת היום אם הוא במה שכבר קראו יקראו ממקום שהראו לו כדי שלא יהי' ברכה לבטלה ואם הראו לו למטה יתחיל לקרות ממקום שפסקו עד אותו פסוק שהראהו לו ואותו בכלל הא למה הדבר דומה למי שיש לפניו סל פירות ולקח פרי בידו ובירך עליו ואח"כ נמלך ולקח פרי אחד דמהני דדין תורמוס' דירושלמי הוא דוקא כשלא הי' בדעתו לאכול אלא אותו התורמוס וכמ"ש הגה"ה לקמן סי' ר"ו כנ"ל ועיין במוהר"מ מטראני ח"א סי' רכ"ד ודו"ק.

וא"כ הכ"נ היות שרגיל בכל יום להניח דר"ת א"כ הברכה קאי גם על כל התפילין גם רש"י וגם ר"ת כל מה שחובת היום, משא"כ כאן שלא הי' בדעתו כלל על התפילין ששאל.

לעילוי נשמת

איש ישר, בר אוריין ובר אבהן
מוקיר רבנן ותלמידיהון
עניו ושפל רוח

ר' יחיאל מיכל בלום ע"ה

בן יבלחט"א ר' אריה שליט"א

נכד רבינו המחבר זצוק"ל
והשתוקק לראות דבריו בדפוס

נפטר בדמי ימיו
ביום ד' לחודש סיון שנת תשס"ג לפ"ק

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו
ר' שלמה הוס ומשפחתו שיחיו
לונדון

זיכרון בהיכל ה'

לנכד המחבר
תלמיד חכם מפואר אשר לן בעומקה של תורה
למד ולימד, יראתו הטהורה קדמה לחכמתו
האברך האהוב, צנוע ונעים הליכות

הרב יוסף הלוי

בן הרב צבי אלימלך יאקוב

מטאראנטא

יצאה נשמתו מתוך יסורים שקבלם באהבה
ז' אדר תש"ע

תנצב"ה

זכות המחבר יגן בעד אשתו ויוצאי חלציו
להתברך באריכות ימים ושנים טובות ולהוושע בכל מילי דמיטב